BLONDI FLAVII FOR-
LIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI
natione Romanorum Libri XXXI

Baſileæ ex Officina Frobeniana Anno
M. D. XXXI Menſe Martio.

BLONDI FLAVII FOR LIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANORVM IMPERII, LIBER PRIMVS

ROMANORVM Imperij originem incremētaq; cognoſcere facillimum facit ſcriptorum copia, quam illius ad ſummum uſq; culmen euecti tempora maximam habuerūt. Videmus nanq; felicitatis Romanæ urbis cumulo acceſſiſſe, ut qui ipſa adoleſcere cœperūt, poetæ, hiſtorici, oratores, & cæteri ſcriptores, ſimul cū ipſa creſcente floruerint. Et quamprimum labefactari imperium, comminui potentia, res affligi ac peſſundari cœpit, penitus eſſe defierint. Vnde factum eſt, ut illius quidē magnitudinis & gloriæ, cui par in orbe terrarum nulla unquam uiſa eſt, monumenta habeantur, multorū præclariſſimi ingenij uirorum literis ornata: ſed eiuſdem detrimenta occaſumq; celebritatis, maxima inuoluat tegatq; obſcuritas. Viſum eſt itaque, operæprecium à me factum iri, ſi annorū mille & triginta, quot ab capta à Gothis urbe Roma in præſens tempus numerantur, ea inuolucra & omni poſteritati admiranda facinora in lucem perduxero: primum tamen incrementi Romanæ rei ordinem & tempora breuiter recēſere ducimus neceſſarium, ut qui gradus per quos ad culmen perducta eſt, in breue cōpendium cōmode redactos inſpexerit, factam altera in parte, ad hanc tenuitatem rerum declinationem certius recognoſcat. Culmen uero ipſum, & tanquam uerticem, Theodoſij ſuperioris quadrageſimitertij, ac decem annis poſtea Archadij & Honorij illius filiorū temporibus fuiſſe dicimus, quia licet multas clades, multa incōmoda ſæpe antea paſſa eſſet res Romana, breui tamen reſtaurata & in priſtinam authoritatē maieſtatemq; redacta eſt. Archadij uero & Honorij anno x. poſt deletū cum exercitu apud Feſulas Radagaſum, magnā inclinationē imperij dignitas iam tum ad ruinam uergēs, in Halarici, & deinde in plurimis barbarorum colluuionibus facere cœpit. Et quod oſtendere aggredimur: poſtquā tunc ruere cœpit, ad eum penè rerum ſtatum deducta eſt Roma, quem paruam & à paſtoribus conditam in primordijs eam ſcribitur habuiſſe. Sed uetuſta primum percurrentes, augmenti ſtatusq; tempora breui catalogo præponamus. Ab ipſis nāq; facta ſucceſſiuis temporibus inclinatio qualis fuerit melius intelligeť. Sub regibus ſeptem, Romulo, Numa Pompilio, Tullo Hoſtilio, Anco Marcio, Priſco Tarquinio, Seruio Tullo, Lucio Tarquinio per annos ducentos & tres ſupra quadraginta, non ampliuſquam uſq; Portum atq; Oſtiam, intra octauum decimum miliarium Romanum proceſſit imperium. Sub cōſulibus autem inter quos nonnunquam dictatores fuerunt, & decemuiri ac tribuni militares, per annos vij. ſupra quadraginta & quadringētos uſq; trans Padū Italia eſt capta, Africa Hiſpaniæq; ſubactæ, Gallia & Britannia tributariæ ſunt factæ, Illyrici, Hiſtri, Liburni, Dalmatæ ſunt domiti. Ad Achaiam tranſitum eſt. Macedones ſubacti, cum Dardanis, Meſis, & Thracibus eſt bellatum. Ad Danubium uſq; peruentum, in Aſia pulſo Antiocho primum pedem poſuerunt Romani. Mithridate uicto regnum Ponti eſt captū, & Armenia minor, quam idem renuerat, armis obtenta eſt: in Meſopotamiam Romanus peruenit exercitus, cum Parthis fœdus initum: cōtra Carduenos & Saracenos ac Arabas eſt bellatum, Iudæa omnis uicta, Cilicia & Syria in poteſtatem populi Romani uenerūt, Aegypti reges fœdera acceperunt. Sub imperatoribus aūt ab diui Auguſti initio imperij ad Theodoſij ſuperioris & Archadij & Honorij tempora, per annos quadringētos, & quadraginta, cum diuerſa populi Romani fortuna multi principes imperauerunt, Cātabri & Aſtures, Hiſpani, ab ipſo Octauio Cæſare ſubacti. Alpes maritimæ Cocciæq; & Rhetiæ: Noricū, Pannoniæ & Meſiæ Romano populo acceſſerūt. Omnis ora Danubij in ꝓuincias eſt redacta. Pontus omnis & Armenia maior, Meſopotamia, Aſſyria, Arabia, & Aegyptus in imperij Romani iura conceſſerunt: quemadmodum ea & eiuſmodi multa ex maiorum ſcriptis, quorū maximā extare copiam diximus, facile eſt intelligere. At noſtra hæc quibus in lucem adducendis manum appoſuimus, nullos habent bonos ſcriptores, neq; annales libros uetere inſtituto, unde ſume-

remus paratos. Quin potius in eo qui ſimul cum præpotentis populi gloriæ ruina factus eſt, bonarum artium interitu, uaria ac multis in locis inter ſe diſſidentia, temere ac ineptiſſime ſcripta, ſequi oportuit, labore maximo conquiſita. Quorum digeſtio, ut unum habeant hiſtoriæ corpus, maiorem eſt opinione omnium operam habitura. Fecerunt uero temporum in quibus ea geſta ſunt, quæ doctis caruerunt, calamitates, ut digniſſima relatu ornatuq; pleraque, partim minus quàm decuerit copioſe, partim minus continuate ſcribamus. Digna profecto cauſa cui omnis liuor detractio'ue acquieſcat. Neque enim quod in ætatis noſtræ duodecim hiſtoriarum libris iam effecimus, omnia aſſerimus noſtra, ſed multorum etiam aliud quàm res geſtas dicere intendētium, excerpta ſcriptis ordine reformamus. De ipſa igitur re paulopoſt dicturi primū, quod multis placuiſſe legimus, hanc de qua agimus imperij inclinationem, in C. Cæſaris dictatura cœpiſſe, ea ratione non approbamus, quia aucta potius quàm imminuta fuit ſub Cæſarū multis Romana potētia. Pari ratione tranſlationem ſedis imperij factam à Conſtantino Byzantium, quemadmodum remotam inclinationis futuræ cauſam fuiſſe non abnuerim, ita illius principium non conceſſerim appellandam, cum & ipſe & alij decem in imperio ſucceſſores, quos ea habuit tranſlata Byzantiū ſedes, imperij iura, partim auxerint, partim in maieſtate ſolita cōſeruauerint. Pariter de cauſis ſicut & de principio quid ſentiamus præfaturi dicimus handquaquam abſurde ſentire qui eam imperij quaſſationē ab Cæſaris oppreſſione reipublicæ, ideo cauſam babuiſſe opinantur, quod ſimul cum libertate interierint, bene & ſancte uiuendi artes, & ſublato per unius potentiam legum metu, principibusq; uirtutem & animi magnitudinem ducētibus ſuſpectam, ignaui fortibus, bonis perditi, grauibus & ſanctis ganeones ac adulatores, fuerint in magiſtratibus honoribusq; prælati, Nec eos aſpernādos ſentimus, qui ab caduca & fluxa rerū mundi cōditione ſumpta ratione, dicunt Romanos eadem fatorū ſerie orbis imperiū amiſiſſe, qua nōnulli populi, & magnitudinis propè paris urbes ad opum tenuitatem maximam deuenerunt. Babylon nanque illa (ut ſacræ tradunt literæ) prima urbs condita poſt diluuium ambitu & murorum altitudine admirabilis, primum ſexcentis imperauit annis, exinde à Nino ſubiugata & miſerandū in modum lacerata, tum deniq; à Semiramide inſtaurata regni Aſſyriæ caput eſt facta. Sed mox id regnū tranſlatum ad Medos: poſtea capitur à Chaldæis, & demum Babylonia à Cyro rege Perſarum, unica expeditione capta atque ſubuerſa eſt. Carthago autem Africæ Hiſpaniarum & adiacentium inſularum domina circa ſeptingenteſimum eius conditæ annum, à Romanis quos penè aliquando ſubegerat, in cinerem eſt conuerſa. Et Macedoniæ etiam regnum geſtarum rerum magnitudine glorioſum, cuius regum unus Alexander Magnus Aſiæ partem maximam, & Europæ non minimam ſubegit. Aliquanto minus ſeptingentis annis, à Carano ſcilicet uſque ad Perſeu quem Paulus Aemylius dux Romanus in triumphum illum glorioſiſſimum duxit, protractum eſt. Vt quod ſcribit Oroſius, nulla ratione ſit mirandum, ſi quæ ſerua ſub regibus nata eſt Roma, libertatem ſub conſulibus partam amiſit ſub decemuiratu, & trecenteſimo ſexageſimo anno, poſtq; fuerat condita, à Gallis capta, & incendijs latiſſimis fœdata fuit, tandemq; poſt mirandam inſtaurationē, cum potentia creſcente ſuperbia, & uitijs diuitias ſuperantibus, bellis eſt lacerata ciuilibus, ad extremumq; circa ſeptingētcſimum annum, uni domino Cæſari colla ſubmiſit. Tertiam uero quæ affertur cauſam à neglecta religione ſumptam, quo magis eſt pia, duco ſuperioribus meliorem. Nanque Romani imperatores in illo inſolentiſſimo faſtu dominationis immenſæ, exquiſitis in Chriſtianos tormentis graſſantes, nec ſtragum immanitate deterrebantur, nec ſignis ab iniquo propoſito mouebantur. Quamobrem poſt decem perſecutiones publico edicto in Chriſtianos factas, occulto dei iudicio tracti fuere ad incognitam tunc ruinæ potentatus immeriti cauſam. Flauius etenim Cōſtantinus quem dixere Magnum, princeps Chriſtianiſſimus, admiſſæ à Romano populo in religionē ulciſcendæ impietatis miniſter, ea ratione à deo noſtro aſſumptus fuit; ut cuius mutauit ſedem imperij, uires ex ſolidiore ſolio in lubricum poneret, breui ad nihilum unde creuerant redituras. Ipſam itaq; imperij inclinationem, ſiue ob prædictas omnes cauſas, ſiue ob earum aliquam ſit facta, dicimus principiū habuiſſe à Gothorum in urbem Romam irruptione. De quorū origine & rebus quas ipſa gens ante inflictam populo Romano eam cladem geſſit, pauca uidentur ad futurorum euidentiam recenſenda. Eam gentem, quæ pro Gethica dicta eſt Gothica, conſtat à Scythis originem habuiſſe. Scythas uero

primos

primos eſſe in Europa ſub ſeptētrione,& ad Tanais limitem,feros ac paratiſſimos ad mortem,apud omnes ſcriptores habetur. Sed Pompeius Trogus eorum originem quamremotiſſimam repetens,multa dicit quæ Scythis Aſiam incolentibus magis,quàm in Europa ad Tanaim ſedentibus accommodari uidentur. Trogum poſtea ſecutus Paulus Oroſius pauciora quàm oportuit de Gothis dicit,quod Romanas ingreſſi prouincias ſocietatē Romani fœderis precibus quæſiuerūt, quam armis uindicare potuiſſent: & tamen eos à Lucullo Romanorū duce uictos,ac Meſia pulſos tacet. Paulo autē poſt dicit,quod & quidā alij tradūnt ſcriptores, adiſſe eius gentis oratores Octauianū Cæſarem Auguſtū Tracone agentem,ut quam à uictore remotiſſimo peterent pacem,facilius impetrarēt. Omittit etiā Oroſius dicere quod Ablabius origine Gothus,& ut conijcio, Rauennæ nutritus,ſcribit,eos ab Agrippa Danubium trāſire copulſos, ſub Domitiano fuiſſe reuerſos: quo in tēpore Opius Sabinus primum, & poſtea Fuſcus Cornelius Romani duces ipſis cōgreſſi Gothis copias amiſerunt,& in prælio ceciderunt:& tamen Gothi, quibus uictoria haudquaquā fuerat incruenta,in Romanis prouincijs eo tempore remanſerunt. Quam complexus hiſtoriā Cornelius Tacitus numerum interfectorum Romani exercitus ob magnitudinem cladis referre omiſit,idq; aſſerit Tacitus facere exemplo Saluſtij Criſpi numerum ſupprimentis occiſorum in clade ſimili Romanorum. Domuit tamen,& Romanis prouincijs expulit Gothos paulo poſt iſta inſignis princeps Traianus:ſed in ſuis barbarici ſoli ꝓuincijs,in quibus quieſcere promiſerunt,dimiſit intactos,quos anno poſtmodū ferè nonageſimo Antonius Baſſianus Caracalla in orientem cum exercitu tranſiturus,quod nō ſatis quieturi uiderētur, tumultuarijs prælijs ſuperauit. Pariter anno q ſecutus eſt uiceſimo Gordianus iunior Gothos ad Danubium uenire parantes,magis repulit leui prælio fuſos,quàm clade illata inſigniter ſuperauerit, Quamobrem idem Gothi ferox & inquietiſſima gens,anno exinde octauo, cū Philippus,qui fuit primus Romanorū principum Chriſtianus,imperare cœpiſſet, Romani ſoli prouincias irruperunt. Et non ſolum ipſi qui totiens,ut oſtendimus, uenerāt appellatione Viſigothi Danubium tranſmiſerunt,ſed & Oſtrogothas, Triphalos, Aſtringos, Nomiulos, Carpoſq; tunc primum in reipublicæ prouincias,trecenta uirorum millia perduxerunt,à quibus Thracia, Meſiaq; ſolito miſerabilius ſunt uaſtatæ. Miſit tamen in eos Philippus Decium Pannonenſem legatum ſuum,qui aliquot prælijs inferior,re infecta Romā reuertit,& poſtea Philippo cum eiuſdem nominis filio fraude occiſo,imperator creatus,eam gentem dimiſit intactam. Quæ quidem gens ſub Gallo & Voluſiano fœdus cum republica innouauit. Obierunt uero diem hi ambo imperatores, mox eo fœdere icto, & ſecundo anno,quàm cœperant imperare. Quorū temporū adeo obſcura & propè perdita eſt hiſtoria, ut eorum mortis genus, locuſq; diuerſimode tradatur. Eſt nanq; apud Euſebium de temporibus,eos apud Forumflaminij, uel apud Interamniā,bello ciuili quod Aemylianus tyrannus in Meſia ſuſcitauit trucidatos,& Trebellius Pollio dicit,ipſos ultra Danubiū,peſte illa ſuorum temporum ingenti fuiſſe abſumptos. Ipſis itaq; Gallo & Voluſiano imperatoribus ſublatis,ſecuta ſunt infeliciſſima Valeriani imperatoris tēpora. Eo nanq; in uinculis Saporis Perſarum regis tunc agente,Galieniſq; eius filijs imperātibus,& triginta tyrannis imperium lacerantibus,Gothi Bithyniam inuaſerunt,illiuſq; ciuitatibus deletis,Nicomediā grauiter uaſtauerunt. Exinde Thracis occupatis Macedoniaq; ubiq; uaſtata, Theſſalonicam obſederūt. Sed dum Macriani ducis uirtute ijdem Gothi in Achaia ſuperati,per Acheos recedunt , alia eorundem Gothorum manus Aſiam uaſtat ,qua in uaſtatione templum Dianæ Epheſiæ ſpoliatum primo,& poſtea eſt incenſum. Repreſſit uero Gothorum audaciam mox latius uagaturā Claudius imperator,eius nominis ſecundus,qui plura biennio,quàm quiſquam Romanorum principum decennio, ſumma felicitate confecit,ut iuxta Trebellij uerba,ſi diutius in ea eſſet commoratus republica, *Scipiones* bonos & Camillos, omneſq; alios ueteres ſuis uiribus,ſuis conſilijs,ſua prudentia fuerit redditurus. Quod uero ad Gothos attinet,quāta felicitate illos profligarit, indicat unica illius epiſtola, quam Trebellius hiſtoriæ inſerit , ad Iunium Brocum Illyricum tuentem , in hæc uerba ſcriptam . Claudius Broco ſalutem. Deleuimus trecenta millia Gothorum,duo millia nauium ſubmerſimus,tecta ſunt flumina ſcutis , ſpatis & lanceolis omnia littora operiuntur, campi oſſibus latent tecti,nullum iter purum eſt,ingens Carthago deſerta, tantum mulorum & mularum cepimus, ut binas & ternas miles poſſit adiungere , & utinam Galienum non eſſet paſſa reſpu-

blica, utinam triginta tyrannos non pertuliſſet, ſaluis militibus quos uaria prælia ſuſtulerunt, ſaluis legionibus quas Galienus male uictor occidit, quantum eſſet additum reipublicæ? Noſtra diligentia pugnatum eſt apud Meſios, & multa prælia fuerunt apud Martinopolim: multi naufragio perierũt, pleriq; capti reges, captæ diuerſarum gentium nobiles fœminæ, repletæ barbaris ſeruis ſenibusq; cultoribus Romanæ prouinciæ, factus miles barbarus & colonus è Gotho, nec ulla fuit regio quæ Gothum ſeruum triumphali quodam ſeruitio non haberet. Hunc itaq; Claudium ob eam rem bene geſtam, ſenatus ſtatua aurea & clypeo æque aureo, quorũ in capitolio illa, hic in curia ſunt poſiti, ornauit. Aurelianus item princeps fortiſſimus Canabum regem Gothorum nouos ultra Danubium motus parantẽ, cum quinque millibus interfecit, quo in prælio captæ ſunt decem mulieres uirili habitu pugnantes, quas in triumphũ ab Aureliano ductas, titulus præferebat, ab Amazonibus ortas eſſe. Iidem item Gothi anno poſtea trigeſimo, reſumptis uiribus, nouos intentauere motus. Sarmatiam enim Europæ barbarici ſoli Romanorum prouinciam, ſuis conterminam Scythiæ finibus occupauerunt, quos Flauius Conſtantinus Magnus non minore quàm Claudius clade profligauit: & tamen idem Conſtantinus, renouato cum ijs qui cladi ſuperfuerant fœdere, ipſis bello, quod contra Licinium in oriente geſſit eſt uſus. Continuerunt ſe poſtea Gothi, tot à Romanis acceptis cladibus, maiori ex parte intra Scythicũ natale ſolum, Romanis prouincijs adiacens, per annos circiter ſeptuaginta. Quo in tempore Hunni, malo Romanorum imperij rerum initio Oſtrogothos accolas ſuo ſubiecerunt imperio. Sunt autem Hunni & ipſi Scythæ, ſed eo quàm Gothi efferatiores, quia mõtibus Ripbæis propius incolentes, magis ſeptentrionũ rigoribus exponuntur. Quod autem Oſtrogothorum Viſigothorumq;, quibus diuerſarum ſectarũ nominibus utimur, uarias appellationis cauſas afferri uideo, quæ habeam comperta explicare conſtitui. Paulus Diaconus, qui Eutropij & Oroſij ſcriptis addidit, quemq; multi poſtea ſunt ſecuti, eius appellationis hanc aſſerit cauſam: quod temporibus Valentiniani ſuperioris, cum intra Thraciæ fines Gothorum populi tunc communiter habitarent, per Alatheum & Frigiternum, bifariam diuiſi, decreuerunt utranq; rempublicam Frigiternus orientalem, Alatheus occidentalem opprimere, eosq; qui Frigiternum ſecuti ſunt, pro orientalibus Oſtrogothos lingua patria, & alios pari ratione Viſigothos pro occidentalibus appellatos. Hæc autem omnino falſa eſſe uel hinc conſtat, quod multis ante Valentinianum temporibus, ſub Philippo Oſtrogothi aſſuetos Romanorum uexationibus Viſigothos duces impulſoréſque, ſicut oſtendimus, ſunt ſecuti. Magis itaq; crediderim quod aſſerit Ablabius, & alij nulla uerborũ reddita ratione uſurpant ſcribere. Superiores ſedibus Oſtrogothos, Viſigothos inferiores, hos ab occidentis, ab orientis illos plaga in quam uerſi habitarent, fuiſſe in patria appellatos. Sed ad rem. Scribit Oroſius, gentem Hũnorum diu inacceſſis ſecluſam montibus, repentina rabie percitam, exarſiſſe in Viſigothos, eos'que ſparſim conturbatos ab antiquis ſedibus expuliſſe. Qui quidem Hunnorum motus ille fuit, de quo beatus Hieronymus ad Oceanum ſcribẽs de morte Fabiolæ in hæc uerba dicit. Ecce ſubito diſcurrentibus nuncijs oriens totus intonuit. Ab ultima Mœotide inter glatialem Tanaim, & Maſſagetarum immanes populos, ubi clauſis rupibus feras gentes Alexãdri clauſtra cohibẽt, erupiſſe Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc illucq; uolitantia cædis pariter ac terroris cuncta cõplerent. Continuat autem Oroſius, Viſigothos trãſito Danubio fugiẽtes, à Valente ſine ulla fœderis pactione ſuſceptos, ne arma quidem quo tutius barbaris crederetur, tradidiſſe Romanis: deinde propter intolerabilem auaritiã Maximi ducis fame eos & iniurijs adactos, arma corripuiſſe, & uicto Valentis exercitu, per Thraciã ſeſe miſcentes, ſimul omnia cædibus, incendijs, rapiniſq; fœdaſſe. Diſſentit uero Ablabius, & quam Oroſius Valẽti nominis Chriſtiani hoſti, cui erat infenſiſſimus, nititur inurere temeritatis & imprudẽtiæ notam, is in patriæ gentis perfidiam auertit. Nanq; affirmat Oſtrogothis ad orientalem plagam ſedẽtibus, ab Hunnis ſuperatis Viſigothos occidẽtales metu perculſos, in Romanorũ fidem tutelamq; confugere ſtatuiſſe: & miſſis ad Valentem oratoribus petijſſe, ut trans Danubium Meſiam inhabitare permitterentur: fore pollicitos, ut & fidem acciperent Chriſtianam, & perpetuo in poteſtate manentes, legibus quas dediſſet parerent, ac tanquam murus aduerſus Hũnos cæteramq; barbariem imperium ea in parte communirent. Quæ cum gratulabundus accepiſſet Valens, permiſſi cũ liberis & coniugibus Danubiũ tranſire Viſigothi in Meſia ſunt recepti.

recepti. Dedit autem illis Valens Arianæ hæreſeos,cui miſerabiliter inſeruirent epiſcopos, à quibus ea barbaries percepit peruerſa dogmatum rudimenta. Perfecit quoq; imperator Lupicinum ac Maximũ Romanos duces,qui curarent neceſſaria aduenis importari. Subſecuta uero eſt multitudinem rerum inopia,cui ducum Romanorum auaritia quæſtũ acerbiſſime in commeatibus procurantium, addidit fomentum: id cum aliquandiu tolleraſſent taciti,Frigiternus,Alatheus & Safra Viſigothorum reguli,tandem commoti ſunt atq; impulſi à uulgo ſuam calamitatem ſine timore aliquo eiulante. Romanorum enim improbitatem accuſabant, quod non modo rerum inducerent caritatem, ſed corrupta & fœtida, & ea quidem ſola ac pauca exponerent,quæ ipſi pecunia carentes, cogerentur mancipijs permutare, ſed breui futurum ut his iam poſt pecuniam deficientibus,liberos ac uxores in annonæ precium dare cogantur. Quibus ſtimulati ſuam fortunam miſerantium uocibus reguli bellaces & feroci ingenio uiri Romanos inuaſerunt,& Lupicinum ac Maximum cum paruo, quod auariſſimi haberent, præſidio interfecerunt,moxq; cœperunt Daciæ ripenſis, Meſiæ, Thraciæq; poſſeſſoribus commeatum tributaq; imperare,& inde imperatoris beneficiorũ nulla habita ratione direptas regiones ſibi uiribus ſubiecerunt. Valena interea egreſſus Antiochia cum ultima infelicis belli ſorte traheretur, ſera peccati maximi pœnitentia ſtimulatus, epiſcopos cæterosq; ſanctos reuocari de exilijs imperauit; Itaque quintodecimo imperij ſui anno,lachrymabile illud bellum,in Thracia cum Viſigothis, iam tunc exercitatione uirium,rerumq; abundantia inſtructiſſimis geſſit. Vbi primo ſtatim Viſigothorum impetu perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum deſeruere præſidia. Mox legiones peditum undique equitatu hoſtium cinctæ ſunt, ac primum nubibus ſagittarum obrutæ, deinde tanquam amentes metu per deuia fugientes gladijs inſequentium contisq; perierunt. Ipſe imperator cùm ſagitta ſaucius, uerſus'que in fugam, ægre in cuiuſdam uillulæ caſam deportatus lateret, ab inſequentibus hoſtibus deprehenſua, ſubito igne conſumptus eſt. Qua elati uictoria Viſigothi, Conſtantinopolim obſederunt. Eam tamen urbem Dominica Valentis uxor, ingenti pecunia in populum diſtributa ſeruauit. Et Gratianus cui nepoti Valens occidentale commiſerat imperium,afflictis rebus prudentiſſime conſuluit. Nam Viſigothos Thraciam, Meſiam, Daciámque ripenſem poſſidere, ac Romano imperio imminere intelligens, reſiſtere conſtituit: & cum id ſibi extimaret ſoli impoſſibile fore,accerſitum ex Hiſpanijs Theodoſium,ingenti uirtute uirum,conſortem imperij declarauit, Nec fuit poſtea cur pœnituerit prudentis conſilij Gratianum, ſiquidem Theodoſius quamprimum imperator declaratus, purpuram'que apud Sirmium eſt indutus,ſummo principe digna geſſit. Viſigothis enim congreſſus eos multis magnis'que prælijs uicit, urbem Conſtantinopolim uictor intrauit, & ne paruam Romani exercitus manum aſſidue bellando attereret, pacem fœdusq; cum Athanarico Viſigothorum rege percuſſit: quanquam ſcribit Ablabius Theodoſium ſupradictia in prælijs uincẽtem morbum incidiſſe grauiſſimum,eaq; ratione Gratianũ pacem cum Viſigothis conſtituiſſe,cui Theodoſius breui liberatus, ob collegæ honorem libentiſſime acquieuerit. Athanaricus autem Viſigothorum rex,Cõſtantinopolim ingreſſus,in magnam adductus eſt urbis illius admirationem, & laxatum omnibus curis animum,inſpicienda ædificiorum operumq; magnificentia intendit. Correptus uero eſt Athanaricus grauiſſima ægritudine,ex qua tertio menſe,quàm erat Conſtantinopolim ingreſſus interijt, Tunc'que Viſigothi carentes rege, cœperunt Theodoſio & reipublicæ militare: paulo tamen poſt ea,Gratianus imperator apud Lugdunum Galliæ ciuitatem interfectus fuit. Quamobrem Theodoſius in Gallias profectus,Gothos uiginti,aut iuxta Oroſium decem armatorum millia ſecum duxit, geſſitq; imperator ipſe aduerſus Arbogaſtũ Eugeniumq; tyrannos ciuile illud bellum, Claudiani poetæ literis celebratum:in quo Gothi ab imperatore præmiſſi, ad internecionem fuerunt occiſi,quos utique lucrum fuit ante partam de hoſte uictoriam amiſiſſe. Poſtquam uero Theodoſius apud Mediolanum immatura reipublicæ morte præuentus eſt, Archadiũ & Honorium filios & in imperio ſucceſſores,multæ ſuorum perfidiæ atq; inſidiæ agitauerunt. Commiſerat Theodoſius in imperio florens, tres potiſſimas imperij partes tribus ducibus gubernandas,Ruffino orientalem, occidentalem Stilliconi, & Africanam Gildoni. Hic primus de morte imperatoris compertum habens, paruiq; faciens in puerorum manibus imperij uires, Africam ſibi retinere conatus eſt. Miſit uero in eum Honorius Maſtelzerium

ipſius Gildonis fratrem atq; ob necatos filios inimicũ, qui quidem Maſtelzerius Gildonem
prælio ſuperatum cupientiſſime interfecit. Sed & Maſtelzerius poſt uictoriam, fraternæ
impietatis imitator effectus eſt. Nam & ipſe imperium affectauit, unde à militibus eſt occi
ſus. Eodem uero in tempore Ruffinus orięti præfectus, dum barbaris ad rebellionem con
citatis imperium ſibi parare cõtenderet, Archadio curante interfectus eſt. Tertius ducum
Stillico, genere Vandalicus, ſummam erat poſt Theodoſij mortem apud nouos principes
gratiam conſecutus, utpote factus bis ſocer Honorij imperatoris, qui duas illius filias cum
prima obijſſet intacta, in matrimoniũ accepit. Fuit uero & ipſe impijſſimus, ſed ſuam perfi
diam maximis tegẽs ſimulationibus, nihil apertum contra rempublicam eſt molitus, quin
potius affectatum Eucherio filio imperium, non prius inuadere cõſtituit, quàm imperato
res maximis calamitatibus inuoluiſſet. Itaque primum omnium immanes Sueuorum, Bur
gundionum, Alanorum & Vandalorum ſuorum gentes, proprijs excitas ſedibus concita-
uit ad Romani imperij Galliarum prouincias inuadendas: exinde Viſigothos, gentem, ut
nouerat, ferociſſimam curauit ſtipendijs priuari ab imperatoribus, omnia ad eius præſcri-
ptum potius quàm conſilium facientibus, & nedum ſtipendia illis abſtulit, ſed omnem di-
ſciplinæ militaris eorum in qua diu fuerant retenti abiecit curam, atque etiam eos Thracia
& Meſia ob annonæ ſtipendijq; defectum ſenſim dilabentes, ſpernere ſimulauit: cuius ma-
chinationis hæc ratio fuit, quod ipſos Viſigothos rerum neceſſariarum indigentia compul
ſos optabat in Italiam ſe cõferre, ut quamprimum profecti ex Germania Vandali, Burgun
diones, Halani & Sueui Gallias irrupiſſent, Honorius illos ducere cogeretur, & aut à tanta
barbarie occideretur, aut illo deſtineretur bello, ne poſſet cæteris imperij partibus ſubueni-
re, cum'q; in euentum deſtinauerat ipſe animo, bellum Italicum aduerſus Viſigothos ſibi
aſſumere, & quicquid copiarum eſſet reliquum reipublicæ ſecum rapere, cum quibus Viſi-
gothos, quod ſibi facillimum fore conſideret, deleret, atque eo impetu Roma, ac per ipſam
imperio potiretur. Cœpit autem eius machinationis executio in hunc modum. Anno im-
perij Archadij & Honorij octauo, qui fuit ſalutis Chriſtianæ ſeptimus & quadringenteſi-
mus, Stillico ipſe & Aurelianus conſules ſunt creati, quo in anno Viſigothi ſtipẽdio com-
meatu'q; ſolitis deſtituti, relicta Thracia in Pannonias ſeceſſerunt, ubi regẽ, quo per annos
uigintiquinq; caruerãt, creauerũt. Nam poſt defunctũ in Cõſtantinopoli Athanaricũ, Viſi
gothi ſub Gratiano & Theodoſio ſimul ſex annis: & poſtea ſub Theodoſio ſolo, undecim,
atq; ſub Honorio & Archadio uſq; ad Stilliconis conſulatum octo, reipublicæ ſtipẽdia me
ruerunt: & eo in tẽpore nullos gentis ſuæ reges alios'ue duces, quàm ab imperatoribus da-
tos habere curarunt: fuit'q; primus rex in Pannonia creatus Halaricus ex familia Baltho-
rum, in Gothis nobiliſſima oriundus. Cui in profectionem aliquam pendenti ſeſe adiunxit
Radagaſus & ipſe Gothorum dux cum ducentis millibus. Is tamen Radagaſus qui fuerit,
& unde aduenerit, aut ubi ea ducenta millia prius tenuerit, & Oroſius & Ablabius, apud
quos ſolos id ſcriptum inuenimus, dicere neglexerunt. Prædicti itaq; duo Gothorum exer-
citus Thraciam & Pannonias, omnẽmq; Illyricum & Noricum, continentem quoq; illi pri
mam Italiæ partẽ, miſerandis & aliâs inauditis ſtragibus direptionibuſq; afflixerunt, quod
quidem beatus Hieronymus ad Paulam Euſtochiumq; per id tẽporis ſcribens in Sopho-
niæ prophetæ expoſitionibus in hæc uerba oſtendit. Iram quoque domini etiam bruta ſen
tiunt animalia, & uaſtatis urbibus hominibus'que interfectis, ſolitudinem & raritatem be
ſtiarum quoque fieri, & uolatilium piſcium'q; teſtis Illyricus eſt, teſtis Thracia, teſte in quo
ortus ſum ſolum, ubi præter cœlum & terram & creſcentes uepres & condenſa ſyluarum
cuncta perierunt. Hi autem ambo exercitus Stillicone & Aureliano conſulibus, tanta in-
ter ſe temporis locorumq; diſtantia, quantam profecturis copijs commodam intelligerent,
Italiam ſunt ingreſſi. Quorum Radagaſus Apenninum trãſgreſſus, cum apud Feſulas con
ſediſſet, obuios habuit Vldin & Sariã Hunnorũ & Gothorũ duces, qui, ut ſcribit Oroſius,
per cuius ætatẽ ea ſunt geſta, ad Romanorũ præſidia inclinauerant: nec etiam repperi quo
tẽpore quo'ue modo hi Vldin & Sarias, cum Hũnis & Gothis, aut in Italiam uenerint, aut
Romanorũ ſtipendia ſint ſecuti. Vnde cũ Proſper in additione quã fecit Euſebio & Hiero
nymo de tẽporibus, ſcribat Radagaſum duce Stillicone delectũ fuiſſe, illũ ſequerer, niſi Oro
ſiũ in ſuæ ætatis hiſtoria licet ambigue ſcripta, ducerẽ præponendũ. Quod ſatis cõſtat, com
pulſus in Feſulanũ montẽ Radagaſus, inops cõſilij & cibi, urgẽte undiq; timore concluditr,
agminaq;

agminaq; quibus dudum anguſta uidebatur Italia, latendi ſpe in unum ac paruum uerti-
cem truduntur. Non diſpoſita in bellum acies fuit, non cædes acta, non ſanguis effuſus eſt.
Poſtremo edentibus, bibentibus, ludentibusq; Romanis, & eorum mercenarijs militibus,
tanti illi tamq; immanes hoſtes eſurientes, ſitientes, languentesq; cōfecti ſunt. Rex uero Ra
dagaſus ſolus ſpem fugæ ſumēs, clàm ſuos deſeruit, atque in hoſtes incidit, à quibus captus
& pauliſper retentus, ac deinde interfectus eſt. Tanta uero multitudo captiuorum Gotho
rum fuiſſe refertur, ut in uiliſſimarum pecudum modum, ſingulis aureis paſſim greges ho-
minum uenderentur. Traxerat interea Halaricus in Italiam manum illam Viſigothorum,
Romanis ſtipendijs apud Conſtantinopolim aſſuctam, cuius progreſſus quouſq; Romam
irrupit, ex Guidonis ſacerdotis Rauennatis ſcriptis certioribus ut tenemus quàm alij ha-
beant quos legerimus ſcriptores, exequi conabimur, quod Oroſius aliū in finem, q; ut bella
referret ſcribens, ea ſibi tunc cognita quo ordine ſint geſta, diffuſius narrare neglexit. Abla-
bius uero ſcriptor ineptiſſimus, uel ea ignorauit, uel, quod magis credimus, ſcribere neſci-
uit. Stillico Vādalorum, ut inquit Oroſius, imbelli, auara & perfida gente editus, quod con
cupiuerat & fieri curauerat, ſui conſulatus initio effectum eſſe habuit exploratum. Nanq;
Vandalos ſuos, & aliam barbariem ſecum militantem intellexit ad Rheni ripas conſediſſe,
& frequentes à Rauenna Romaq; nuncij Conſtantinopolim attulerunt, maximam Gotho
rum partem, cum eorum duce Radagaſo eſſe deletam: Halaricum uero non multo poſt Ita
liam ingreſſum Rauennam inter & Claſſenſe oppidum in loco cui dicitur Cādianum con
ſediſſe. Itaq; ratus non eſſe ultra differendū, primo immiſit ex Cōſtantinopoli præſidia Ra
uennatibus. Et poſt parū cum omnibus copijs, quæ in Thracia & apud Cōſtantinopolim
imperatoribus militabant, terreſtri itinere ad Italiam properauit, fecitq; iter per Aquilejam
& Altinum, inde per Patauinos, ad Padi ripas delatus in Rauennatem agrū per ea loca, in
quibus nunc eſt Ferraria urbs, tunc uicus muro immunitus, ſe cōtulit. Quæ cū haberet Ha-
laricus explorata, ſoluit à Claſſe oppido caſtra, & in proximos è regione poſitos Appenni
ni colles, ad Pollentiam uicū duo & uiginti millia paſſus à Rauenna receſſit. Eſtq; is Pollen
tiæ uicus, uetuſto Truētinorum foro, quod nūc dicitur Bretenorium, ad paſſus duos mille
propinquum. Stillico autem paulo poſt Rauennam eſt ingreſſus, qui dux excellens rei mi-
litaris, quam egregie nouerat, peritia fretus, illum barbaræ gentis exercitū multo maiorem
eo quē ex Cōſtantinopolitana militia ipſe adduxerat, repreſſit, ſæpe fugauit, & quoties uo
luit ita coarctauit, ut illum uincere ac delere ſi uoluiſſet, potuiſſe conſtiterit. Qua in trepida
tione Halaricus annos circiter tres uerſatus, Honorium per oratores docuit perfidiā Stilli-
conis, orans obteſtansq; ſedes ſibi in ea Galliarū parte dari, in quā Sueuos, Alanos & Bur-
gundiones ducibus Vandalis, breui irrupturos apparebat. Reſciuerat uero Honorius ple-
riſq; alijs deferentibus, quid Stillico moliretur, quare ad eum ſcribens iuſſit, ut pacem cum
Gothis faceret, illiſq; diem ſtatueret infra quam Italia profecti in Gallias ſe conferrent. Lite
ris itaque ab Honorio imperatore acceptis, Stillico pacem cum Halarico Viſigothiſq;, pro
ut iuſſus erat ilico firmauit, & profecturis quæcunque itineri duxerunt neceſſaria, ſumma
cum amoris libertatiſq; ſimulatione conceſſit. Eos poſtea intelligens pacis fiducia & profe
ctionis ſollicitudine militarem diſciplinam contemnere, ac caſtris omnino immunitis, ſa-
lutem ſuam nimia ſecuritate negligere, ſacrum delegit paſchæ diem, in quo partim religio-
ne ocioſos, partim epulis & uino obrutos, ad unum omnes confodi poſſe confideret. Immi
ſitq; Saulem ducem ſuum cum paratiſſimis copijs, ex Foropopilio, apud quam ciuitatem
Pollentiæ ad quartum lapidem propinquam Viſigothis eo in bello fuerat oppoſitus. Erat
autem Saul & gente & religionis perfidia Hebræus. Quamobrem Chriſtianos ſacratiſſi-
mo in die, ardentiori odio eſt aggreſſus. Irruens itaq; improuiſus magnam principio edidit
cædem, & trepidi ſine duce, ſine ordine Gothi, quà quenque timor rapuit concurſarunt: tan
tam tamen multitudinē minor multo Hebræi exercitus, tam celeriter conficere nequibat, &
dilapſi quiſq; hoſtium manibus, ad regis tabernaculum conuenerūt. Mirum uero & quod
niſi concordi ſenſu omnes referrent ſcriptores, ſuppreſſurus fui, non paruam occiſi militis
partem, quam repugnando potuit ſaluare Viſigothus amiſit, dum religione ſacratiſſimi
Chriſtianis diei à pugna ceſſantes rex & cæteri duces ſeſe cōtinebant, ſi forte ceſſaſſet hoſti
lis perfidia expectantes. Cum aūt nedum ceſſare hoſtem, ſed magis atq; magis inſtare con
ſpexerunt, rabidi inſtitere, & Hebræis militibus mirabili procella repreſſis, in fugamq; con-
uerſis,

uerſis,eos penè ad internecionem cæciderũt. Cõſternatus animo ad eius ſtragis nuncium
Stillico,in ſurentes & omiſſa ſedium Galliæ cura in ſe ruentes Viſigothos, exercitum repa
raturus,ſupplemẽtum ab imperatore poſtulauit. Immiſit uero Honorius duces, qui dignã
iuſtiſſimámq; ſumpſerunt de ſceleſtiſſimo ultionem,eoq́ modo Stillico ipſe,qui iuxta Oro
ſij uerba,ut unum puerum purpurã indueret, totius generis humani ſanguinẽ dedit, cum
Eucherio filio,cui parabatur imperium,eſt occiſus:parua tamen prudẽtia in dolore iuſtiſſi
mo uſus eſt Honorius,qui in ſceleſtos patrem & filium animaduerſurus,neminem ſubroga
uit exercitui ducem. Nam quæ impigro atq; pugnaciſſimo duce Stillicone uiciſſet Roma-
na militia, eo ſublato,neruos uiréſq; amiſit,& Viſigothi uel quotiens cõgrederentur uicto
res,uel nullum quem timerent adeſſe,aut affuturum ducem intelligẽtes,Italiam per annum
liberius populati ſunt,urbem obſederunt,& nullo qui tutaretur exercitu reliquo,haudqua-
quam magno, ſicut ſcribit Oroſius negocio irruperunt. Sed cum beati Hieronymi, quem
illis temporibus apud Bethleem floruiſſe,conſtat,uerba cõſidero,non poſſum non ſuſpica-
ri Oroſium,ut calamitatem tẽporibus Chriſtianis illatam attenuaret, de ea irruptione mul
to minora,quàm oportuiſſet hiſtoricum narrauiſſe. Sunt enim uerba prædicti Hieronymi
de obitu Marcellæ ad Principiam uirginẽ in hanc formam. Terribilis de occidente rumor
affertur:obſideri Romam & auro ſalutẽ ciuium redimi, ſpoliatoſq́; rurſum cruciari,ut poſt
ſubſtantiam uitam quoq; amitterent. Hæret uox, & ſingultus intercipiunt uerba dictantis,
capitur urbs quæ totum cepit orbem,imò fame perit antequàm gladio: & uix pauci,qui ca
perentur,inuẽti ſunt. Ad nephandos cibos erupit eſurientium rabies:& ſua inuicem mem-
bra laniarunt,dum mater nõ parcit lactenti infantiæ,& recipit utero quem paulo ante effu
derat. Cuius ſententiæ Aurelium Auguſtinum multis in locis eſſe uidemus. Siue igitur par
uo ut Oroſius,negocio:ſiue poſt paſſam à Romano populo,ut alij uolunt, acerbiſſimam fa
mem Viſigothi duce Alauio rege urbem Romam rerum id temporis dominam irruperũt.
Qua die,quam Calendarum Aprilis fuiſſe ſatis cõſtat, deſtinata hactenus Romanæ urbis
imperij inclinatio inchoauit. Quod itaq; nobis eſt reliquum,gẽtis Viſigothorũ origine, &
ab illa geſtis ante Romanorum imperij inclinationem rebus, ac tanti mali cauſis quantum
oportuit oſtenſis,nouam deſignandi geſtarum rerum tempora rationem inibimus: ut ſcili
cet quale maioribus fuit,unde geſtorum ſupputatio ſumeretur,urbis conditæ initium:nos
pariter noſtrum habeamus inclinationis illius principium,à quo maximæ atque mirabiles
res ipſæ,quas uix credat poſteritas,quo temporum ordine ſint geſtæ,certius faciliusq́; poſ
ſimus explicare. Annus ergo quem à cõdita urbe ſexageſimum quartum & centeſimum ſu
pra milleſimum numerabant,qui & ſalutis Chriſtianæ duodecimus & quadringenteſimus
fuit, nobis primus erit ab inclinatione imperij conſtitutus. Ingreſſus eo anno urbem Hala-
ricus rex,edictum Viſigothis propoſuit,ut fugientes in ſacra loca,præſertim Petri & Pauli
baſilicas illæſos ſeruarent:prædam uero pro poſſe ingentẽ ubiq; facerẽt, ſed quoad poſſent
à cædibus & ſanguine temperarent. Quod quidem pro uictoris antea omnium gẽtium po
puli rem domeſticam defenſantis fortitudine,proq; barbarorum multitudinis auaritia atq;
inſolentia ſupra fidem poſterorum obſeruatum fuiſſe omnes concordant ſcriptores. Et ta-
men aliquantis cædibus,ſtupris incendijsq́;,urbem quondam orbis dominam conſtat fuiſ-
ſe fœdatã. Ea uero in tantæ urbis direptione,duo tantum quæ acciderint memoratu digna
referri cõperimus. Horum unum eſt,Gallam Placidiam Theodoſij ſuperioris filiam & Ho
norij Archadijq́; tunc imperatorum ſororem,in captorum ſortem abductam,uictoris bar-
bari caſtra ſecutam fuiſſe:alterũ, uaſa Petri miniſterio ſacra,pondere, magnitudine & pul-
chritudine eximia ad Viſigothi cuiuſpiam manus perueniſſe, & regis iuſſu in baſilicæ cu-
ius erant arcam magna cum Romanorũ Viſigothorumq́; admiratione fuiſſe relata. Profe-
cti urbe tertia die quàm ingreſſi fuerant Viſigothi, Campaniam, Lucaniam,& Brutios po-
pulati ſunt: fretum poſtea traijcere ut Siciliam diriperent conatos, tempeſtas coorta prohi
buit,quæ nauibus alliſis,aliquot cohortes abſumpſit. Ipſis exinde uarias in recedẽdi aut ite
rum ut traijcerent intentandi ſententias pendẽtibus,moritur apud Cõſentiam Brutiorum
urbem Halaricus,quem gens ſepulchri iacturã plurimi facere ſolita,ne ultio aliqua in mor
tui oſſa exerceri poſſet, in deriuati amnis Baſenti alueo condidit, locello ditiſſima regis ſu-
pellectile completo: & ne poſt eorum profectionem, id ſepulchrum ab incolis ſciri poſſet,
amne in curſum reſtituto foſſores qui uterq; operi interfuerãt,trucidarunt. Subrogatus ue
ro eſt

ro eſt in regē Athaulphus ex Balthorū gente Halarici cognatus, cui Galla Placidia primo captæ urbis die fuerat deſponſata, quæ licet uiro nondum copulata eſſet, quod nuptias ſatis conſtat apud Forumcornelij fuiſſe celebratas, ſua prudentia regem barbarum mirabiliter deliniuit, impetrauit'q; ut per urbem reuerſus, prædam quidem quod nequiſſet prohibere, identidem fieri permiſerit, à ſanguine uero curauerit & incēdijs abſtineri. Nam quod in tanta huiuſce cladis ſcriptorum inopia, ſolus teſtatur Oroſius, paucis poſt ipſam acceptam cladem aut annis aut mēſibus, ſi quis populū Romanū & multitudinem uidiſſet, & uocem audiſſet: nihil mali factum arbitratus fuiſſet, niſi aliquantæ exiſtentes ex incendio ruinæ ſorte docuiſſent. Excedentes urbe Viſigothi, populo ne Romano, an conſtitutis ex gente ſua magiſtratibus eam dimiſerint gubernandam, nullus ref.rt ſcriptor: multis tamen adducor coniecturis, ut ipſos credam, nullo relicto aut præſidio aut magiſtratu, eam deſtituiſſe ueſtigio futuram imperatorū, in quorum amicitiam fœderaq; Athaulphum Placidia cœpetat inclinare. Quod enim Oroſius ipſe, beatiſſimi Hieronymi presbyteri teſtimonio ſcribit, Barchinonenſem uirum nobilem narraſſe, cōcupiuit aliquando Athaulphus, Roma funditus euerſa, alteram ædificare urbem, quæ in locum demortui nominis Romani, Gothicum referret: & quemadmodū ea ciuitas Gothica Romæ ſuffecta eſſet, ſic & ipſe nouæ cōditor urbis in Auguſtorum ſubrogatus locum, poſteris imperij cognomētum relinqueret Athaulphum. Is tamen barbarus & ferus memorante Placidia prudentiſſima muliere conſiderauit, Romanam rem creuiſſe, & ad ea tempora ſtetiſſe legibus & bonarū artium diſciplinis, à quibus Gothica barbaries abhorreret. Ideoq; intantum mutauit ſententiam, ut Romanę dignitatis cuius eſſe nequiret immutator, fore optauerit inſtaurator. Hinc Honorij Archadijq; imperatorum fœdera quęſiuit, quæ poſt factas apud Forumcornelij nuptias, omnem emenſus Italiam cum apud Barchilonem citerioris Hiſpaniæ conſediſſet, in dies magis magis'q; petiuit. Creuerat interim incendium illud maius, quod perfidum Stilliconem priuſquam in Italiam duceret oſtendimus præparaſſe. Siquidem Vandali Burgundiones, Sueui & Halani aduerſus Romanū imperium cōiurati, cœperunt in Gallijs atq; Hiſpanijs debacchari. Expedit hoc in loco qui fuerint barbari, quos à Stillicone accerſitos impulſoſq; diximus, & quæ loca prius inhabitauerint dicere, quia multos de ipſis ſcribentes erraſſe uidemus. Primum Oroſius, cui notiſſima hæc ſi ad ſuam feciſſent intentionem, facillimū fuit oſtendere, dicit Halanorum & Sueuorum ac Vandalorum gentes ante biennium Romanæ irruptionis, per Stilliconē concitatas, inuaſiſſe Gallias, nec quibus exciti ſedibus, aut qui fuerint ultra narrat. Alio'q; in loco ſcribit Stilliconem gentes alias copijs uiribuſq; intolerabiles, hoc eſt Alanos, Sueuos, Vandalos, ipſo'q; ſimul motu impulſos Burgundiones, ultro in arma ſollicitaſſe: unde cum ſatis conſtet, omnes qui de ea re ſcripſerunt, hæc ab Oroſio & nemine alio ſumpſiſſe, miror, qua impudentia ducti ſcribant aliqui, eas gentes fuiſſe ex Pannonia à Stillicone in Galliam concitatas. Nulla enim earum gentium ante id tempus ultra Danubium populariter eſt profecta: habent uero omnes ueteruſtam originem ex Germania, ſunt'q; priſcorū Plinij Veronenſis, Suetonij Tranquilli & Cornelij Taciti literis celebratæ. Plinius nanq; Germaniam ex Agrippæ traditionibus deſcribens, Vandalos & eorum partem, Burgūdiones unam eſſe dicit ex quinq; interioris Germaniæ partibus, & paulo poſt Sueuos illis proximos ponit, Halani autē etſi origine ſunt Scythæ, in ipſis Vandalorum regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Auguſtus, teſte Suetonio, ex Germania in citeriores Rheni ripas tranſtulit, eiuſdémq; Auguſti temporibus, ea pars Vandalorum, quibus Burgundionibus poſtea fuit nomen, ad octoginta armatorum millia, ulteriores Rheni ripas inſederant, quos Druſus & Tiberius Cæſares, ſicut Cornelius refert, poſt ſubactam interiorem Germaniam, in ſedes proprias repulerunt, & extra urbes munitáque loca diſſiparunt, à quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gentis uocabulo Burgos appellabant, eos Burgundiones fuiſſe appellatos aſſerit Oroſius. Facta autem eſt poſtmodum alia in dictis gentibus mutatio, ſiquidem Vandali à fluuio regionis ſic dicti, paulo poſtquā illi quos Stillico concitauit, patria erant profecti, ſe Sclauos dixere à nomine gentis, quæ à Boſphoro Cimmerio in Tanaim fluuiū habitare ſolita, ſe cōtulit in ſedes Vandalorum Burgundionumq; patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Sclauorum nominationem: ſed cum eorum pars Mauricij imperatoris temporibus, in Dalmatiam Illyricumq; emigraſſet, qui manſerunt domi paulopoſt mutarunt nomina, & partim

ſe Polonos

ſe Polonos, partim Bohemos nominauere. Sed ad noſtræ narrationis ſeriem, Vandali, Burgundiones & Halani à Stellicone impulſi Archadio ſextum, & Probo cõſulibus, Rhenum pridie Calen. Ianuarias tranſmiſerunt, Sueuosq; in Eduis & circa ea loca repertos, in ſuam aduerſus Romanos coniurationem faciliter traxerunt. Fuiſſe autem traduntur ab aliquibus trecenta, ab alijs quadringenta armatorum millia, quæ uxores filiosq; non minorẽ mortalium uim traxere. Sed Franci & ipſi Germani ex ea prouincia quæ nunc etiam Frãconia appellatur oriundi, tũc erant in Gallijs. Eos autem primus Romanorum ducum domuit in patria Franconia Cõſtantius Flauij Conſtantini filius, eáq; accepta clades tũc effecit, ut ſemper poſtea uſq; ad Honorij & Archadij tempora fuerint in patria quietiſſimi. Eorũdem uero imperatorum anno vij. mutandi melioris ſoli gratia, patrijs ſedibus relictis Rhenũ tranſmiſerunt. Et apud Treueros, Matricorenſes qui & Metenſes, ac Leucos qui & Tullenſes, Veredimenſesq; conſederant. Quos Sueuis ob uetuſtas ſimultates inſtigantibus Vandali Burgundioneaq; & Halani, Rhenum per uim & arma tranſire, & in Franconiam ſe recipere compulerunt. Francis ultra Rhenum pulſis, Vandali, Halani & Sueui ad diripiendas uaſtandasq; Galliaa ſunt profecti. Burgundiones autem ſedes ilico capere cõſtituerunt, éasq; delegerunt apud Eduos, Veſuntios, Lingonas, Cabilonenſes & Matiſtonenſes, in quibus proximisq; ciuitatibua ad hæc uſque tempora manſere: ut ipſis in locis para eius regionis quæ priua Gallia Belgica fuit dicta, annos iam mille Burgundia nominetur. Vandali autem Sueui & Alani interea eam Galliarũ partẽ quæ Aquitania appellata, à Ligeri ad Pyrenæũ Britannicumq; mare pertinet, populationibua incendijsq; fœdarũt: fuitq; hia barbaris animus Pyrenæo tranſmiſſo, in Hiſpanias irrũpere. Sed ab eius montis ſaltibus repulſi in Gallia mediterranea duxere. Quo in tempore apud inſulam Britanniæ Gratianus eiuſdem inſulæ municeps, tyrannidẽ inuaſit, & in ipſo tyrannidis initio eſt occiſus. Suffectusq; fuit in eius locum à Romana militia iam in rebellionẽ reſpiciẽte, nullo uirtutis merito, ſed ſola nominis ſpe Cõſtantinus quiſpiam in infima militia cõſtitutus. Qui ilico cum exercitu omni tranſmiſit in Gallias. Et ſe continena apud Turonios, Cenomãnos, Redones, Andegauos, Nannetenſes, Coriſopitenſes, Ciantensq; qui & Veneti, ac Oſſiſmios, pacem cum Vandalis, Sueuis & Alanis, aut induciaa facere quæſiuit: ſed à barbaris petitæ pacis ſpem facientibus illuſua nullum attulit reipublicæ adiumentum. Miſit tamen Conſtantinua ipſe in Hiſpanias iudices, quoa cum prouinciæ obedienter accepiſſent, Dindimus Seuerianusq; Palentini fratres nobilea & in patria locupletes ſpreuerunt, non moliti magia tyranno reſiſtere, q; ut contra eum & barbaroa, Pyrenæi clauſtra imperatori Honorio obtinerent, ac ſeſe & patriã conſeruarent: quod quidẽ multo tempore fecerunt, nullo adiuti publico ſumptu, ſed tantummodo ſeruorum uernaculorumq; manu, quam res familiaris aleret armarétq;, per uices in ſtationem cuſtodiásq; locata. Armauit uero immiſitq; in iſtoa Conſtantinus barbaros pictoa, qui ab Honorio quietia ubiq; rebus in fœdus recepti, & in militiã Britannicã adlecti, Honoriaci uocabantur. Eisq; Honoriacia duce Conſtantio filio, quem ex monacho Cæſarem dixerat, in Hiſpaniaa miſſis, Dindimus & Veronianus interfecti ſunt. Vnde ipſis ſublatis ciuibus Palentinis, Honoriaci proximũ campeſtrem Palẽtinorum agrum, permittente in præmium Conſtantio tyranno populati ſunt. Ea cum in Palentinis agerentur, pagani proxima Pyrenæo incolentes, ipſius montia ſaltus clauſtráq; pro patriæ & ſua ſalute ut tuerentur, adniſi ſunt. Quos Conſtantius Honoriaciq; uiribua deturbarunt. Et ipſa Palentinorum primo ciuium mors, poſt paganorum deturbatio, Romanarum rerum inclinationem maxime accelerauit. Nanque Honoriaci, paganis Pyrenæi ſaltibus deturbatis, ilico admiſerunt intra Hiſpanias Vandalos, Sueuos & Halanos, ut eorum freti auxilio, in præda ſemel guſtata poſſent licentius deſæuire. Et barbari quidem patefacto Pyrenæi clauſtro Hiſpanias peruagati, horrendaa & aliâs in patria inauditas hominum rerumq; ſtrages commiſerunt. Hi poſtquam omnia in Palentinis abraſerant, ad Aſturgam amnem conceſſere, & ſecundum illius fluenta progreſſi, ad urbem eiuſdem nominia oppugnãdam iuerunt, & quamprimum eſt adita, expugnarunt. Inde ducturi ad maris inferi regiones Toletum peruenere, rati eam urbem ſicut & Aſturgam fecerant primo impetu capere. Sed cum in urbe præclara facti eſſent ad reſiſtendum perferendamq; obſidionem neceſſarij apparatus, ſpe ſua barbari ſunt fruſtrati. Rapinis tamen incendijsq; agrum illius proximosq; lacerauerunt. Eius capiendæ urbis cum deſperatio illos cepiſſet, omiſſa eundi ad inferum

pelagus intẽtione,ſecundũ Tagi amnis fluenta,ad Athlanticum deſcenderunt,nec prius ꝙ ad Oliſiponis mœnia conſedere: nõ tamen ſunt potiti,ſed pecunia per pactionem accepta abſceſſere,duxerétq; quò furor eos aut prædæ ſpes certior attrahebat. Interea Conſtantius Cæſar,Conſtantini filius quàmprimum barbaros ex Palentinis in Aſturgam profectos uiderat,Pyrenæum traiecerat,ad genitoriſq; copias ſe contulerat. Conſtãtinus autem Arelati erat, ſeſe illa in regione communiens aduerſus Honorium imperatorem & Viſigothos, quos fama eſſet cum ipſo imperatore pacem habentes,aduerſus cæteram barbariem tyrannosq; eſſe ducturos. Qua adductus ſuſpicione Conſtantinus, filiũ Conſtantem Viennam miſit:ut uenturas ex Italia copias, ne ſe Viſigothis coniungerent detineret.Erat per id temporis circumactus irruptionis Viſigothorum in urbem annus primus:Quo in tempore Archadio apud Conſtantinopolim defuncto,ſucceſſit Theodoſius minor eius filius.Et Honorius à Viſigothorum agitatione reſpirans: nam apud Barchilonem & citerioris Hiſpaniæ loca quieti ſedebant: tyrãnos tollere ſtatuit, qui ex ſua militia,uel ſubiectis imperio populis facti erant,fore confiſus,ut his ſublatis facultas fieret cæteram barbariem opprimendi. Memor itaque & ſuis edoctus ac reipublicæ malis, quàm eſſet pernicioſum,barbaræ originis ducibus rempublicam committere,Conſtãtium comitẽ magiſtrum militiæ declarauit,atq; eum poſtea bello illi tyrannico præfecit. Qui dux impiger, ex patricia gente Romanus, in Gallias cum exercitu profectus, Conſtantinum tyrannum apud Arelatum urbem clauſit, cepit & occidit. Subſecutaq; eſt præſtantiſſimi ducis uirtutem optima reipublicæ fortuna. Siquidem tyranni ſeſe inuicem lacerantes, illum conficiendi labore ac periculo leuauerunt, Conſtantium etenim Cõſtantini filium, Gerontius comes ſuus apud Viennam interfecit, atq; in eius locum quendam Maximum ſubſtituit, ipſeq; Gerontius paulopoſt à ſuis militibus pariter occiſus fuit: quo ſublato Romani milites, qui prius rebelles Conſtantinũ in Britannia tyrannum creauerant, cum Honorio recõciliati ſunt, & Maximũ purpura exutum, in Hiſpaniam ulteriorem relegarunt. Quos quidem milites in Britãnijs militare ſolitos, imperator Honorius in Africam traijcere iuſſit,& inde in Italiam reuocauit,Britanniam uero nullis mũnitã tyranni præſidijs,idem imperator miſſis legatis iudicibuſq; recepit. Iouinum poſtea uirum Galliarum nobiliſſimum, ſcribit Oroſius,quamprimũ tyrannidem aſſumpſit occiſum,pariterq; Sebaſtianum fratrem in ipſo tyrannidis ortu cõfoſſum fuiſſe, ut uiſus ſit ipſe Sebaſtianus propter id ſolum ut moreretur tyrannidẽ affectaſſe:nec tamen qui fuerint ille Iouinus ac Sebaſtianus,aut ipſe aliter dicit Oroſius,aut nos alibi ſcire potuimus. Et per id tempus Athaulphus Viſigothorum rex,petitam iniquis cõditionibus pacem, ab Honorio non impetrauit: Quare intelligens ipſum imperatorem Italiæ clauſtra ne in illam redire poſſet communiſſe,ulteriorem Hiſpaniam capere,& inde in Africam tranſmittere eſt adniſus. Autoritatem itaq; & fauores euertẽda republica ſibi comparaturus, Athalum quẽdam Romanum,in imperatoris ſimulacrum erexit, qui Athalus in Hiſpaniã uſq; Bethicam nauigio aduectus,iudices in Africam miſit. Sed miſſus ab Honorio ad Africæ cõſeruationem Heraclianus, cum iudices illos expuliſſet, claſſe comparata in Athalum tyrannum duxit, quem maritimo prælio ſuperatum,in terram fugere compulit. Is uero miſer Athalus,Hiſpanis ſe credidit,imperio Romano quantum à barbarico ferro poſſent reſpirare fauentibus, quidam Hiſpani eum ad Conſtantiũ comitem uſq; Arelatum in uinculis perduxerunt,per huncq; modum Athalus fraude captus,miſſus eſt ad Honoriũ, qui eum ut Proſper ſcribit, Romæ ante currum duxit in triumphum, & poſtea manu mutilatum, uitæ longioris ludibrio,apud Lipparim inſulam conſeruari iuſſit. Heraclianus autem conſulatum ob eam rem bene geſtam adeptus, in perfidiam & ipſe prolapſus eſt. Sabino nanq; domeſtico ſuo,callidiſſimi ingenij uiro,in generum aſſumpto,perículoſiſſimos omnium illius tempeſtatis conciuit motus. Armarunt nanq; ambo in Africa claſſem cæteris maiorem, quas maria unꝗ expeditione una legerimus pertuliſſe: quãdoquidem Oroſius, per cuius ætatem id geſtum eſt,eã affirmat habuiſſe naues quatuor millia ſeptingentas. Qua littori Italico appulſa, cum Heraclianus exſcenſione facta in urbem Romã duceret,occurrit illi cum populo Romano Marinus comes: priuſq; quàm prælium iniretur,Heraclianus territus fœdiſſimam commiſit fugam. Nam cum hoſtes inſtarent, arrepta onerariæ nauis ſcapha,ſolus Carthaginem redijt: atq; ibi militari tumultu interfectus fuit. Sabinus gener eius, Conſtantinopolim fugit, unde poſt aliquantum tempus ad Honorium reductus, exilio eſt damnatus. Tertium iam

Tertius in clinationis imp[er]ij ann[us]

annum declinauerat imperium, quo in tempore tot tamq́ uarijs aut tyrãnis aut inobedien-
tibus ducibus magna felicitate ſublatis, adductus erat in ſpem Honorius, poſſe inſtaurare
collapſam occidentalis imperij dignitatem. Nam in Africa, in Britãnijs & in Italia res erant
quietiſſimæ. Quod ergo erat reliquum, ſtatuit Honorius barbaros inuadere, intra fines Ro-
mani imperij debacchãtes, & in Viſigothos prius ea ratione deſtinauit expeditionẽ, quòd
ea gens proximiora Hiſpaniæ citerioris loca teneret: unde in ipſam facilius ex Italia exerci-
tus mitti poſſet, accedebatq́ quòd ea gente unici regis Athaulphi ductu, multo cæteris bar-
baris potentiore deleta, ſperabat faciſſimum fore, Halanos, Sueuos, Vandalos & Burgun-
diones, remotiora incolentes imperij loca, & inter ſe ut conſtabat diſſidentes conficere. Iuſ-
ſus itaque ab imperatore Honorio Conſtantius comes, apud Arelatũ urbem Galliæ, in qua
Conſtãtinum occiderat, cõſtitutus exercitum reparauit, & breui magna rerum gerẽdarum
induſtria, Athaulphum regem, commeatu omni ora Galliarum & citerioris Hiſpaniæ mari-
tima interclusit, Narbonamq́ linquere, & in ulteriorem Hiſpaniam fugere coëgit. Vnde in
illas adductus difficultates Athaulphus, uires reparare conatus eſt. Sed ſui Viſigothi fere-
bant indigne, cum Gallæ Placidiæ uxoris blanditijs credidiſſe, & triennio anteacto tempe-
raſſe bellis, in quibus facile potuerat Honorium imperatorem, tyrannorum motibus agita-
tum imperio pellere, ac quaſcunq́ maluiſſet prouincias occupaſſe: hinc primo uocati nõ pa-
ruerunt dicto, & demum regem ipſum dolo circumuentum, tertio anno quàm creatus rex
fuerat, obtruncarunt. Subrogatus autem illi fuit Sigericus, in Romanum, ut Viſigothi cre-
diderunt, bellum ardentius conſenſurus: Sed cum is etiam ad pacem quæ identidem offer-
retur, pronior eſſet uiſus, dolò ſuorum pariter eſt occiſus. Huic ſucceſſit in regnum Vallia,
qui ad pacem & ipſe pronus erat, & tamen Viſigothorum rabiem expleturus magnam eo-
rum manum nauigio armiſq́ inſtructiſſimam, tranſmittere in Africam eſt molitus. Sed hi
omnes in Gaditani freti duodecim paſſuum milibus naufragio perierunt. Memor itaq́ alte-
rius, quam ſub Halarico in freti Siculi anguſtijs Viſigothi acceperant cladis, ultra adduci
non eſt paſſus, ut aliam expeditionem in Africam mitteret, quin potius ſpreto Viſigotho-
rum iudicio, pacem optimam cum Honorio imperatore, datis lectiſſimis obſidibus conſti-
tuit. Et Placidia, quam poſt Athaulphi mortem, honorifice apud ſe honeſteq́ habuerat, fra-
tri reddita, ſuam reipublicæ operam eſt pollicitus, aduerſum cæteras gentes quæ per Hiſpa-
nias cõſediſſent. Ea pace firmata, Honorius Conſtãtio Cæſari declarato, Gallam Placidiam
ſororem in matrimonium dedit: ex qua Valentinianum ſuſcepit, qui poſtea uixdum pue-
ritiam ſupergreſſus, ipſi Honorio fuit ſubrogatus, tertius eius nominis imperator. Exinde
uſus Conſtãtius Valliæ & Viſigothorũ auxilijs, in Halanos duxit apud Emeritã Luſitaniæ
metropolim incolẽtes. Barbari nanq́ Honoriacis duce, ut oſtẽdimus, Conſtantio Conſtan-
tini tyranni filio prodẽtibus, Pyrenæi clauſtra ingreſſi, ilico Hiſpaniæ ulterioris prouincias
inter ſe ſortiti ſunt, ſoliſq́ Vandalis Bethica, Halanis, Sueuiſq́ Luſitania ſorte obuenit. Et
ſorte iterum Halanos inter ac Sueuos ducta, hi Oliſiponem, & quicquid ultra pertinet ad
Bethicam, illi Emeritam cum omni Gallicia habuerunt. Soli tamen Cantabri & Aſtures
Galliciæ prouinciæ populi, ſummis laudibus extollendi, Romanorum iudices cõſeruarunt.
Primum autem Conſtantij Cæſaris bellum, Viſigothis adiuuantibus, geſtum fuit aduerſus
Halanos, quos graui prælio apud Emeritam ſuperauit, & eorum regẽ Achacem interfecit:
fuit uero ea uictoria maximo terrori cæteris barbaris Hiſpanias premẽtibus. Qui quidem
barbari rem Romani imperij per Conſtãtij uirtutem & Viſigothorum pacem auxiliumq́
breui reſtitutum iri exiſtimantes, ab Honorio poſtularunt, ut pacem ſecum etiam conſti-
tueret, ipſoſq́ inter ſe barbaros fineret decernere, & ſe inuicem lacerare, futurum prudentiſ-
ſime memorantes, ut apud quemcunq́ fuiſſet, uel clades uel uictoria, Romanæ reipublicæ
inſtaurationi amplitudiniq́ accederet. Diſtinebatur uero Conſtantius, ne cœptam barba-
rorum uictoriam proſequeretur, magnis qui apud urbem interea concitati erant motibus,
quòd eo in Gallijs Hiſpanijsq́ dudum tantis occupato bellis, & Honorio apud Conſtan-
tinopolim conſtituto, Tertullus uir patricius, imperium in Roma aſſumpſit, cui non ma-
gis Romanorum quædam factio fauit, quàm opitulati ſunt magna pars Italiæ populorum.
Is tamen in aſſumptæ tyrannidis initio, à Romanis fidem Honorio ſeruãtibus eſt occiſus.
Nec propterea abfuit quin inuentus ſit alter Athalus, qui & ipſe imperium Romæ inuaſit.
Tantis itaque adductis motuum periculis, Honorius uenit Rauennam. Et Conſtantius

Vandalis

Vandalis ac Sueuis petitæ pacis ſpem maximam faciens, eamq;' ob rem ad imperatorem proficiſci ſimulans, Rauennam & ipſe cum Placidia uxore acceſſit. Quod cum Romæ eſſet renunciatum, exortus eſt tumultus. In quo plebs Atbalum tyrannum cepit, & iniectis catenis Rauennam perductum, imperatori Conſtantio & Placidiæ in munus dedit, qui illum manu mutilatum, Conſtantinopolim relegarunt. Conſtitutus Rauennæ Honorius, Conſtantij ſororis ſuæ uiri, & Cæſaris à ſe ſacti ipſiuſq; Placidiæ ſororis uirtutem laudauit in militum & Rauennatis populi concione, quòd ille paucis pro hoſtium numero copijs fretus, tyrãnos primo perfidóſq; duces ſuſtuliſſet, inde tantã barbarorum colluuionem, ſupra ſpem omnium repreſſiſſet, Galla autem Placidia puella barbari, cuius prius fuiſſet captiua quàm uxor, ingenium magnæ reipublicæ commodo mitigaſſet. Et bene merentibus honorem ſimulq;' maximum imperio præſidium adijcere ratus Honorius, Cõſtantium purpura indutum, occidentalis imperij fecit conſortem. Prima uero quam Conſtantius Imperator declaratus, Honorio conſentiente ſuſcepit, cura fuit, ſtabilito quod cum Vallia Gothorum rege in Hiſpanijs iecerat fœdere, illum cæteram barbariem armare permiſit: itaq; ſibi Tholoſam cum aliquot Auxitanæ prouinciæ ciuitatibus, quæ omnis regio barbarorũ uocabulo tunc appellata Vaſconia, id eſt, Latinis uerbis Gothia occidentalis, ad ætatem uſq; noſtram id retinuit nomen, licet magnã, ut conijcimus, mutationem in prouinciæ finibus fecerit temporis longitudo. Poſtq; uero imperatores ſatis multa de republica adminiſtranda cõmenti fuerant, Honorius Romã eſt profectus, Conſtantius parandis ijs quæ expeditioni Hiſpanicæ duceret neceſſaria, ſubſtitit Rauennæ, ubi ſeptimo imperij ſui menſe immatura reipublicæ morte præreptus eſt. In cuius locum gerẽdi belli ſubrogatus eſt ab Honorio magiſter militum, Etius patricius uir fortiſſimus, genitor eius nomine Gaudentius, ex Doroſtana ciuitate Meſiæ oriundus, ſub Romanis principibus militauit. Qui quidem Etius Burgundiones, nouos tunc primũ parantes motus bello perſecutus compeſcuit, Francóſq; qui iterato Rheni ripas inſederãt Gallias irrupturi, magna ſuperatos cæde repulit in Germaniam, & Halanos bello cœpit acerrimo agitare. Hi nanq; poſt acceptam à Conſtantio Cæſare cladem, apud Oliſipponem ſub umbra & tutela Sueuorum quieuerant: Conſtãtij autem morte audita, ad Emeritam reuerſi, eam quærebãt Galliciæ prouinciam ſibi in patriam retinere. Sed Vandali atq; Sueui metu Conſtantis liberati, pacis ſpem uoluntatemq; abiecerunt, in quam eos diximus poſt Viſigothorũ pacem fuiſſe procliues, & in Romanũ imperium coniurantes, arma iunxerunt, in Luſitaniamq; ad Emeritam ducentes Halanis præſidio affuere. Etius itaq; tanta irruente barbarorũ mole territus, in citeriorem Hiſpaniam ſe recepit. Tulit eam rem grauiter Honorius, & Etij cauſam iniuſte extimãs, ignauiæ duxit quòd neceſſitas facere coëgiſſet, Eam'q; ob rem Caſtinum comitem genere Scytham, magiſtrũ militum & poſtea conſulem declarauit, miſit'q; cũ Etio ſucceſſorem. Is nouus dux contractis undiq; auxilijs, exercitum quem Etius habuerat, reparauit: & tamen in citeriori Hiſpania continuit, ipſam nanq; belli molẽ ſupra modum expauit: nec mouiſſet ex Hiſpania citeriori, niſi affuiſſet ſibi auxilio Bonifacius comes, qui Africam pro Honorio procurabat. Fuit autẽ Bonifacius paterna origine Thrax, ſed morum ingenuitate Romanus, quem in Africa tribunum, & poſtea domeſticorum ac Africæ comitem, beatus Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus, ſumme uidetur dilexiſſe. Is ergo Bonifacius reipublicæ amantiſſimus, à Caſtino comite in belli Hiſpanici aduerſus Vandalos, Sueuos & Alanos cõſortem uocatus acceſſit. Geſſerunt autẽ ilico Caſtinus & Bonifacius duces coniuncti, res laude digniſſimas, nec fuit tunc apud quenq; dubium quin res Romana eorũ ductu auſpicijs'q; breui erigeretur. Sed cum Bonifacius gerẽdis rebus & cõſilio præcelleret, Caſtinus ab æmulatione uirtutis in odium uiri prolapſus eſt, & imprudenti ingratóq; uſus conſilio illum in ulteriora Hiſpaniæ miſſum, tanq; hoſtibus in prædam obiectum, à ſe ablegauit. Quod quidẽ ægre tulit alti uir animi Bonifacius, & ilico cõparatis occulte nauibus, in Africam cum exercitu nauigauit. Cõtigitq; tunc uergentis in ruinam imperij infortunio, Honoriũ imperatorem Romæ diem obire. Nec aliquis tunc legitime ſuffectus eſt Romæ imperator, aut aliter prouidit occidentali imperio Theodoſius. Sed accepit tyrannidem Ioannes quiſpiã, antedicto maxime curante Caſtino conſule, qui nouũ imperatorẽ cuperet de Bonifacio comite à ſe transfuga ſumere ultionem: fauit'q; eiuſmodi cõſilijs Etius patricius, tũ quia acceptæ ab Honorio reuocationis ex Hiſpania iniuriæ ſtimulis agitaretur, tum quia uetuſtas inter ſe ac Bonifaciũ ſimultates uirtutis

æmulatio adauxiſſet:quinimo eam ob iniuſtã reuocationis notam Etius nouos & omnium periculoſiſſimos Romano imperio cõciuit motus.nã cum apud Meſios à quibus paternam ut diximus,habebat originẽ cõuerſatus eſſet,Danubij accolas,populos,regéſq; habebat notiſſimos.Quare maximum animo agitans facinus,Hunnos ad Italiæ inuaſionẽ primus excitauit,gentem ut oſtendimus Scythicam: quæ auditis Viſigothorũ ſucceſſibus, eorũ exemplo finibus egreſſa, apud Pannoniam per id temporis conſedebat.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERIJ ROMANORUM. Liber Secundus.

IOANNE apud urbem Romam in imperatorẽ aſſumpto, Caſtinus conſul,qui dolos quantoſcunq; poſſet in Bonifaciũ comitem tenderet:uetuſtas ſibi eſſe cũ cò imperatore ſimultates præ ſe tulit:ſimulq; uereri ſimulauit,ne hinc Viſigothi,inde Vandali,Sueui & Halani, ſublato Honorij imperatoris metu,ſe inuaderẽt,quem Romanorũ copiarũ ſauoribus deſtitutum,certiſſimũ maneret exitium.Quare nauibus undiq; contractis exercitũ impoſuit ad Mazárq;,Tacatuã,Suluocũ,Ipponem & Vlpum, Africæ loca tranſportauit.Et ad Bonifaciũ ilico ſcribens,oſtendit ſeſe barbarorũ reipublicæ hoſtiũ gladios fugientẽ,tamdiu in Africa futurũ, quoad explorato per nũcios noui imperatoris erga ſe animo,aut tuto traducere in Italiã,aut rebus ſuis poſſit aliter prouidere.Interea Ioannes imperator doli quem Caſtinus strueret cõſcius, Boniſaciũ hoſtem publicũ declarauit.Caſtinúſq; per id tẽporis apud Ipponẽ cõſtitutus,exercitũ reparabat.& tamen quotiẽs de Boniſacio incideret ſermo,cum laudibus extollebat.Erat uero apud Carthaginẽ Boniſacius,copijs quas multis habuiſſet annis abunde munitus.Quem beatus Auguſtinus de his quæ tunc intelligeret,fecit per huiuſmodi literas certiorem.Africæ littus,ut audio,miles attigit trãſmarinus,ſed eius exercitus dux à catholica ueritate diſſentit:quid autẽ ſecum portet, ignoro.Ab Italia es hoſtis publicus nũciatus,pacẽ inter uos fieri uellẽ, ſi ſcirẽ plenius quod ignoro.Adeſt quidẽ Africæ olim pacatũ in Italia bellũ.quieti Romanæ fili chariſſime nõ inuideo,ſed dico quod ſentio. Non dabit deo iuuãte catholicus heretico terga.Tui cordis intentio dirigatur ad deũ,nõ militẽ timebis Hunnũ,non Gothũ.Reſpondit uero Bonifacius: Scio quòd ſit tua ſanctitas pro mea uita ſollicita, & quæ aduerſus me ille ordinauerit ac diſponat,anteq; tuũ ſacerdotiũ ſcriberet, noui. Obuiamus ad mortem ultro tendẽtibus,quos noſtræ uictoriæ,ut credimus,faciet Chriſtus addictos.Breui autẽ poſt hæc,Caſtinus mediterranea Africæ accedens,omnes ſecum ducebat copias:nec erat obſcurũ, adniti illum,atq; omnia intẽtare ut rebellione populorũ concitata,uel captus ad ſe perduceretur Bonifacius, uel adeo debilis redderetur,ut illũ opprimere,aut Africa poſſet expellere:aduerſus quẽ apto bello ut reſiſteret ſe parare cœperat Boniſacius.Cum Auguſtinus tãtis obuiare motibus cupiens, Boniſaciũ primo tentatũ ad pacem flectere eſt adniſus.Bonifacius uero & ſi Caſtini perfidiam antea expertã ducebat ſuſpectiſſimam,tamen Auguſtino in hæc uerba reſpõdit. Caſtinus ille priuatus ex conſule, uitæ meæ ac nominis,ut omnibus notũ eſt,pſecutor,meis ſe in Africã defenſionibus tradidit cõmittendũ.Omitto pater beatiſſime,olim mihi ab eodẽ ingeſtas miſerias,oſtẽſa pericula, fugiẽs eum nũc uſq; uiuo.Thrax natus uix Scytam euaſi. Iuraui deo ſub cõſule miles.Sed diuina potẽtia,quæ nouit plãtare ſublimia,& altius eleuare proſtrata, fecit de ſuperbo quod uoluit:& hoſtem meũ me quieto,uictoria mihi quã nouit, addixit.ſufficit mihi tãta deiectio.Timuit ſenator barbarũ caput, timuit militẽ dux.Dolore dicũtur iſta pater ſancte cogẽte.Nam ueneror illuſtriſſimũ conſulẽ.& primum conſpicio ſenatorem.Sed ne conſueta ſallacia, mali erga me,ut ſolet,aliquid moliatur,putétq; ſuis fratribus aliquid Romanis ducibus proſuturum, quod in meo uertatur exitio,integrũ de ſuis ſenſibus det tuæ beatitudini ſacramentũ:ſi nullus in eius corde uertitur dolus.Ego item per omnia quæ ſancta ſũt iuro,quoniã ſi apud eũ animi reperero puritatẽ,eũ incolumẽ ac ſublimem Italiæ Romæq; reddam.Hoſtis aũt erat animæ ſuæ,ſi aliquid in eo ſiniſtræ partis inuenero.Ad quæ Auguſtinus reſcripſit: Vir illuſtriſſimus Caſtinus ſacramento ſe pdidit,quòd ſit ab omni culpa & erroribus alienus.Quẽ tibi,ut dicit fœderatũ,ille Soſinius adhuc in palatio poſitus falſis ſuggeſtionibus cõcitabat.Sed ne totũ quod tunc agebatur mittatur in medium,detur prolixitati compẽdiũ. Daniel ille opilio inimicis parcẽdo,regnũ obtinuit:Chri

ſtus

ſtus pro Iudæis,qui eũ crucis patibulo cõfixerunt,patrem ne iraſceretur rogauit & indignis hominibus ueniã miſericors condonauit.Crede ergo homini qui mihi fidele tradidit ſacramentũ, & quærit me pollicente tua defenſione uitæ ſubſidiũ. Scio enim quòd eius ſalutis mihi promiſſa cõplebis.Non tamen potuit Caſtinus adeo dolũ ſimulationibus periurijsq; tegere,quin Bonifacius paratas ſibi inſidias deprẽderit.Quare Auguſtino ſcribens hæc dicit: Graue nobis eſt bellũ,inimici mucro pectora noſtra pulſat, deo funde preces,ut ſoles,tua ſit nobis comes oratio. Rauca buccina,terrifica tuba,puto ꝙ & ſydera terreant, hoſtiũ clamor immanis adeſt,ſed his nõ terremur.Nouimus enim iſta nõ hodie.Ergo uenerãde Chriſti ſacerdos,pete dominum ut iacula in hoſtes dirigat noſtra,ac ſe ipſi trucidẽt mutua cæde.Reſciuerat interea Auguſtinus Caſtinũ ſibi mẽtitum fuiſſe, ac imprudẽtiſſime peieraſſe,quare prætereaq; quòd hominẽ ſecta Arianũ prius non diligeret, in illũ odio exarſit,Bonifacioq; in hæc uerba reſcripſit:Graui de pugna cõquereris , dubites nolo,utile tibi tuisq; dabo cõſiliũ: Arripe manibus arma,oratio aures pulſet creatoris,quia quãdo pugnat deus apertis cœlis ſpectat,& partẽ quam inſpicit iuſtã , ibi dat palmã. Tãdem uentũ eſt ad præliũ,cuius qualis fuerit exitus Bonifacij ad Auguſtinũ breuis epiſtola declarat.Manus ſuperba deo iuuante cecidit,quæ ante paululũ audax,gladium erecta portabat.Multi ex aduerſis ceciderunt,de noſtris autẽ Chriſto iuuãte,nullus eſt uulneratus.Ora igitur uenerabilis papa,ut talis de inimicis ultio ſæpe procedat. Quãuis autẽ Auguſtinus amici & catholici uiri partes ſuperaſſe gauiſus ſit,tamen timere nõ deſijt,Bonifaciumq; ad pacẽ ac fidẽ Romanæ reip.ſeruandam, talibus eſt hortatus. Lecto me uacare nobilitate tuã latere nõ credo, ultimumq; diẽ mihi uenire exopto.Gaudeo tuæ uictoriæ, ciuitatẽ quæſo defende Romanã , tuos ut bonus comes rege,nil de uiribus proprijs præſumas,de autore glorieris uirtutũ , & nullũ curabis penitus inimicũ.Caſtinus autẽ eo ſuperatus prælio, ijſdem quibus exercitũ adduxerat nauibus,fractas quæ prælio ſuperfuerũt copias,in citeriorẽ Hiſpaniã reportauit.Ea cũ intellexiſſet Ioannes tyrannus,copias omnes Honorio militare in Italia cõſuetas,nouo delectu auxit , nauigioq; ingẽti cõparato,aduerſus Bonifaciũ comitẽ in Africã ducere cœpit.Erãt autẽ interea magni motus in Africa ſuſcitati. Nã Bonifacius nullã ſibi in poſterũ cum Ioãne imperatore futurã pacem peruidens,Afros gentẽ durã ſemperq; rebellẽ, nullatenus prout cõſueuerat à uaſtationibus prohibuerat.Quo in tẽpore ſanctus pater Aug.quod potuit adniſus eſt amicum ſuũ ad bonã fidei & integritatis in remp . frugẽ perducere. Dedítq; ad illũ longiuſculã epiſtolã,cuius aliqua hic capita ſubiecimus: Audi me fili, imò deum noſtrũ per miniſterium infirmitatis meæ.Recole qualis fueris,adhuc in corpore cõſtituta religioſæ memoriæ priore uxore tua,& recenti obitu quomodo tibi uanitas ſeculi huius horruerit,& quomodo concupiueris ſeruitutem dei:nos nouimus,nos teſtes ſumus,quid nobiſcũ apud Tubanas de animo & uolũtate tua fuerimus collocuti.Soli tecũ eramus,ego & frater Alypius.Nẽpe omnes actus publicos quibus occupatus eras relinquere cupiebas, & te in ociũ ſanctũ cõferre,atq; in ea uita uiuere in qua ſerui dei monachi uiuũt.Id aũt ne faceres quid te reuocauit,niſi quia conſyderaſti oſtendentibus nobis, quantũ prodeſſet Chriſti eccleſijs quod agebas,ſi ea ſola intẽtione ageres,ut defenſæ ab infeſtationibus barbarorũ , quietã & trãquillam uitã agerẽt: poſtmodũ iſta quæ omnibus patẽt,ſecuta ſunt mala. Chriſtianus es,cor habes,deũ times,tu ipſe conſydera quæ uolo dicere, & inuenies de quibus malis debeas agere pœnitentiã iuſtã: te quidẽ dicis habere cauſam,cuius ego nõ ſum iudex,quoniã partes ambas audire nõ poſſum.Sed qualiſcunq; ſit tua cauſa de qua modo quærere nõ eſt opus, nũquid coram deo potes negare,ꝙ in iſtam neceſſitatem nõ perueniſſes,niſi bona huius ſeculi dilexiſſes.Quomodo ergo poteris tot hominũ armatorũ,quorum fouẽda eſt cupiditas, timetur atrocitas,quomodo inquã poteris eorũ cõcupiſcentiã qui diligũt mundũ,nõ dico ſatiare,quod fieri nullo modo poteſt,ſed aliqua ex parte paſcere,niſi ea facias quæ deus prohibet, & facientibus comminatur:propter quod uides tã multa cõmitti,ut iã uile aliquid quod rapiatur uix inueniatur. Quid autẽ dicã de uaſtatione Africæ quã faciunt Afri barbari,reſiſtẽte nullo,dũ tu talis tuis neceſſitatibus occupatus, nec aliquid ordinas,unde iſta calamitas auertatur . Quis autẽ crederet,quis autẽ timeret, Bonifacio excubitorũ & Africæ comite,in Africa cõſtituto, cũ tam magno exercitu & poteſtate,qui tribunus cum paucis fœderatis,omnes ipſas gentes expugnando & terrẽdo pacauerat,nunc fuiſſe tantũ barbaros auſuros,tantũ progreſſuros, tanta uaſtaturos,tãnta rapturos,tãta loca quæ plena populis fuerãt deſerta facturos? Sed forte ad iſta reſpõdeas, illis hoc eſſe potius imputandum qui te læſerũt,qui tuis officioſis uirtutibus

non paria ſed contraria reddiderũt,quas cauſas ego audire & iudicare nõ poſſum. Tuã cauſam tu potius aſpice & inſpice,quam nõ cũ hominibus quibuslibet,ſed cũ deo te habere cognoſcis,quia in Chriſto fideliter uiuis,ipſũ debes timere,ne offendas. Si ergo bona ſunt tibi præſtita,q̃uis terrena & trãſitoria ab imperio Romano,quia & ipſum terrenũ non eſt cœleſte,nec poteſt præſtare niſi quod habet in poteſtate,noli reddere mala ꝓ bonis. Si autẽ mala tibi irrogata ſunt, noli reddere mala pro malis. Quid iſtorum duorũ ſit nec diſcutere uolo, nec ualeo iudicare. Ego Chriſtiano loquor,noli reddere uel mala pro bonis,uel mala ꝓ malis. Et ſi adhuc in armis te uerſari opus eſt,fidẽ teneas, pacẽ quæras. Dũ uero hæc per literas & eadẽ ſimiliaq; per nũcios beatus Auguſtinus cũ Boniſacio ageret, Ioãnes imꝑator littori Africano claſſem applicuit. Per eademq; tẽpora Theodoſius iunior quintũ iam annũ apud Conſtãtinopolim,orientale regebat imperiũ,qui audita Honorij patrui morte Valẽtinianũ Placidiæ amitæ ſuæ ex Conſtãtio,ut oſtẽdimus filiũ,Cæſarẽ declarauit: Iſq; Valentinianus & Galla Placidia genitrix,expeditiſſimas adduxerũt in Italiã legiones. Eum uero adoleſcentem ac genitricem inclytæ famæ mulierẽ,omnes populi exceptis Rauẽnatibus,Ioãni fauentibus,faciliter admiſerunt. Preſſerũt autẽ ilico Cæſar & genitrix Placidia Rauẽnam grauiſſima obſidione. Quam cũ diu perferre nequiuiſſent, Rauennates ſeſe & urbẽ mulieri notiſſimæ permiſerũt,nec tamen abſtinuit præſtans fœmina,quin animaduerti iuſſerit in Rauennates tyranni noui hominis ſtudioſos. Aſt Caſtiuus cõſul cui profecturus Roma Ioannes, Italiã commẽdauerat: principio apud Marſiliã deſcenderat,ſed comperto de Valẽtiniani in Italiã aduentu, Romã petere contẽdebat. Veniebat uero per Galliã Ciſalpinã,ut urbes eius ac oppida cõfirmaret: in quẽ ſubito immiſit Valẽtinianus Ardaburium oriẽtis præfectum, famæ celebris ducem,qui Parthos ſæpenumero profligaſſet: & cõmiſſum eſt ſub Vercellarũ mœnibus præliũ,quod haud quaq; fuit cruentũ, quia Caſtinus à ſuis derelictus, & ilico captus fuit, Etius etiam ipſe in Roma captus, ad Valentinianúmq; Rauẽnam eſt perductus: Cúmq; duorũ huiuſmodi ducũ demerita,apud Valentinianũ Cæſarẽ aliquamdiu eſſent diſcuſſa, Caſtinum placuit in exiliũ agi. Etius uero ea maxime cauſa ſeruatus eſt, ꝙ Hunnis à ſe concitatis ſuadere permiſit, atq; etiã breui perſuaſit,ut ſeſe ubi conſederãt,apud Pannonias continerent. Purgantem uero ab iniuſta immerito nota iuſti doloris aculeos Etium, Valentinianus hortãte Placidia exaudiuit, præfecitq; Galliarum urbibus ac regionibus, quas nec Viſigothus nec Burgũdio poſſideret. Eam cum accepiſſet prouinciã Etius, ſe cõtulit ad Turonios, Andegauos, Cenomanos, Redones, Nannetenſes, Coriſopitenſes, Ciantésq; qui & Veneti, Lugdunenſis Galliæ Britãnico mari expoſitas ciuitates,ut nõ minus inde Gallias, ꝙ Britannias & Taraconenſem Hiſpaniã tutaretur. Fuerat autẽ huiuſmodi conficiendis in rebus mirabilis Valẽtiniani celeritas. Quas ob res à Senatu populóq; Romano accerſitus imperator, & Theodoſij decreto Auguſtus fuit appellatus. Excitatũ autẽ eſt per id temporis nouum in Britannijs incẽdium. Conſtãtino enim tyrãno,ut ſupra eſt dictũ,apud Arelatum interſecto, Honorius imperator eam inſulam militibus exhauſit,quos in Italiam reuocauit, eam'q; nacti occaſionem, Picti & Scoti Albiẽſes, cæteros Britannos Romano parentes imperio,incurſionibus populationibúſq; agrorũ non prius agitare deſierũt, ꝙ Etium intellexerunt proximo in Galliarum littore conſediſſe: eius nanq; tranſitũ in Britanniam timuerunt. Etius uero nec ipſe tranſmiſit,nec copias poſtulãtibus Britannis dedit: quoniã multis deſtinebatur curis, nõ minus Burgundiones Viſigothos'q; intra præſumptam prouinciarũ poſſeſſionem cõtinendi, ꝙ prouidendi ne aliæ gentes barbaræ,hinc Franci,inde Hunni in Gallias ſe conſerrent. Scoti itaq; & Picti, animis ob Etij cunctationem aucti, cæteros Britãnos adeo infeſtarunt, ut nullo creato tyranno rem ſuã ipſi capeſſentes, à rep. deſciuerint,taliáq; cum Pictis & Scotis fœdera inierint, per quæ illis ſubijci uidebãtur. Paruo tamen tempore interiecto priores Britauniæ,maris,quod inſulam à Gallijs diuidit,accolæ, quid per imprudentiã ignauiámq; cõmiſſum eſſet conſyderauerunt,& cum Romanorũ legibus moribúſq; aſſueti, Pictorum & Scotorũ barbariem pati nequirent,ad Etiũ miſerũt præſidia implorantes. Dedit autẽ Etius legionẽ unã,quæ mare tranſgreſſa,barbaros multa cæde repulit, Britanniáſq; quamdiu affuit,pro Romano imperio cõſeruauit. Eandem autẽ legionem,poſt parſi Etius in Gallias reuocauit. Nam una legione apud Senones, Aurelianóſq; & Pariſios, alia apud Taraconẽſem Hiſpaniã, Sebaſtiano duce, præſidio relicta,quicquid copiarum aut in citeriori Hiſpania,aut in Gallijs habebat,duxit in Burgundiones,nouos parantes'motus,& uti apparebat, ſi quid durius accidiſſet,in Italiã tranſituros, Quamprimũ uero de Etij profe

ctione

ctione Britannis renunciatū fuit, Picti & Scoti Albiēſes, nauibus circumuecti, expoſita Bri
tanniarum oppida populationibus incendijs'ꝗ fœdarunt. Quod cum Valentiniano renun
ciatū eſſet, legionē quam Etius Senonibus, Aurelianēſibus, Paríſijs'ꝗ præſidio attribuerat,
per Gallionem Rauennatē iuſſit in Britannias tranſportari. Cuius legionis aduentu, Britan
niarum primores cōfirmati, Scotos, Pictóſꝗ timere deſierūt. Per id uero tēporis in quo Va
lentinianus Etiúſꝗ tam multa tantáꝗ cū celeritate cōfecerāt, Ioānes tyrānus in Africa poſt
multa uarijs in locis cōmiſſa prælia, à Bonifacio fuerat ſuperatus, & ut Guido ſacerdos Ra-
uennas aſſerit interfectus. Valentinianus itaꝗ magna ad eam diem uſus felicitate, Africam
pertentare conſtituit. Cúmꝗ Bonifacius arma deponere, & imperatori prouinciā dimittere
iuſſus recuſaſſet, ilico expeditio in illum publice eſt decreta. Dedit uero imperator illi expe-
ditioni duces Mahertium, qui Rauennæ eſſet, & Gallionem, quē oſtendimus in Britannias
nauigaſſe: & Mahertius quidem per Italiā Narbonēſem'ꝗ Galliam, in citeriorē Hiſpaniam
delatus, eas omnes copias quæ & iuſto delectu & tumultuarie haberi potuerūt, magna cele
ritate contraxit: Gallio autē, Valentiniani iuſſu, eandē ducens, quam in Britannias tranſpor
tauerat legionem, & ipſe in citeriorem Hiſpaniā eſt delatus. Appulſis eorum ducum copijs
Africano littori, Bonifacius comes ipſa in exſcenſione congreſſus, eas profligauit, duceſꝗ
ipſos prius penè quàm terram attingerent, interfecit. Quæ quidem accepta clades effecit, ut
Franci denuo in Gallias irrūpere ſint auſi. Eſt'ꝗ res acta maxime in hunc modum: Diximus
ſuprà Francos uetuſta origine ex Frāconia Germanos à Vandalia Burgundionibus & Ha
lanis primo, & poſt ab Etio fuiſſe in Gallijs in patriā repulſos. Hi ergo Etium bello Burgun-
dionum implicari, & imperatorem amiſſis in Africa copijs, eneruatum uiribus audientes,
Clodione & Merouco filio ducibus, ex Frāconia ſunt profecti, & Rheno tranſmiſſo nullis
iam qui reſiſterēt reliquis in Senonū prouincia, ſedē apud Aurelianēſes Pariſióſꝗ ceperūt:
Etius interea Burgundiones totiens profligauerat, ut breui eos aut Gallijs pulſurus, aut ad
internecionē cæſurus uideretur. Sed tantos undiꝗ imperio imminere labores intelligēs, pa
cem illis dolens mœſtíſꝗ cōceſſit. Nec tamen propterea remiſit Valentinianus recipiendæ
Africæ intentionē, qui Siſulfo quem haberet præſtantiſſimū ducē illi præfecto muneri, exer
citum magno ſumptu, maximáꝗ diligētia reparauit. Et Siſulfus quidē animo ac uirtute Bo
nifacio par, ſaluo exercitu, Africā eſt ingreſſus. Qui ad Carthaginē ducēs, ea urbe ꝓximiſꝗ
oppidis breui eſt potitus: cuius impetū fugiēs Bonifacius in Mauritaniā ſe recepit. Interea
dum Honorio Imp. uita functo, hinc Ioānes tyrānus adnititur capere, inde Valentinianus
obtinet occidētale Ro. imperiū, Viſigothi quod Cōſtantij tēporibus fecerat fœdua cū rep.
ſeruauerāt. Et cū ſatis quieſcere neſciret, ſtatuerūt bello finitimos agitare, primā tamen expe
ditionem deſtinarūt in Vandalos, qui in captis prius à ſe Hiſpaniarū prouincijs habitarēt.
Quod cum reſciſſent, tremerent'ꝗ Vandali, immutationē ſediū pendere cœperāt: Quando
Romani imperij fato expoſcēte Bonifacius comes, & ipſe in Africa à Siſulſo preſſus, deſpe
rans'ꝗ ſalutem, Genſerici Vādalorū regis auxilium implorauit, multa exorans prece, ut ſiue
mallet ſtipendia, ſiue prædā urbiū, ſiue ipſas Africæ urbes, in præmiū accipere, opē ſibi aduer
ſus imp. præſidiáꝗ afferret. Amplexus autē ilico fuit Genſericus oblatā occaſionem, & Van
dalos cum uxoribus ac liberis omniꝗ ſupellectile, facta quoꝗ tot per annos in Gallijs atꝗ
Hiſpanijs præda, nauibus imponens ex Bethico Gaditenſi littore ſoluit, non magis Boniſa-
cio auxilium afferre, ꝗ nouas accipere ſedes in Africam nauigaturus. Halani autē & Sueui
manſere apud captas per fortem Luſitaniæ regiones, quas ſibi ſperauerant conſeruare. Pau
lóꝗ poſt hæc, Viſigothi relictā à Vādalis Bethicā receperūt. Valētinianus autē imperator
compertū habens Vādalos in Africā tranſmiſiſſe, Sebaſtianū comitem ad recuperationem
Luſitaniæ miſit. Qui dux ex Taraconēſi Hiſpania, cuius præſidio ab Etio deputatus mouēs
in Halanos duxit, Emeritam & Gallitiæ regionem, ſorte prout oſtēdimus habitā obtinētes:
Sebaſtianus autē Halanis cōgreſſus eos profligauit, ac omnino deleſſet ad internecionem,
niſi illi relicta ſine multa cōtentione, Gallicia atꝗ Emerita, ad Viſigothos in Bethicam cōfu
giſſent. Sueui autē & ipſi territi Oliſippone & habitis forte cæteris Luſitaniæ urbibus ac op
pidis exceſſere. Secutiꝗ Halanos in Viſigothorū & ipſi tutelam, ad Bethicam cōfugerunt.
Appulſa Mauritaniæ littoribus Vandalorū claſſe, Genſericus ad permiſſas ſibi à Bonifacio
ciuitates oppidáꝗ, copias impedimentáꝗ expoſuit. Fuere autem decreto & pactione con-
ceſſa, quæcunꝗ à freto Septæ ad Cæſaream uel mari imminent uel littori ſunt propinqua,

Boualica, Sala, Tamanuſida, Banaſa, Frigida Colonia, Tabernæ Zichis, Tingi colonia, Cerſonaria, & Cunagus. Sed Vãdali gens effrenis, omnia ꝑ utraſq; Mauritanias Numidiamq; hoſtiliter populati ſunt: nec ea ſolum quæ Romani imperatoris fidem ſequerentur, ſed quæ Bonifacius obtinebat: Carthaginẽ uero & Hipponẽ proximáſq; ciuitates, Siſulſus à Vandalorũ impetu eſt tutatus. Ea cũ eſſent Valẽtiniano principi in Italiã nunciata, uires imperij tanto barbarorũ furori impares fore intelligẽs, petẽti Gẽſerico pacẽ dedit, & apud Tingitanã Mauritaniã, petitas ſedes largitus eſt inhabitãdas, Carthaginẽ, Hipponémq; & reliquas Africæ prouincias in Libyã expoſitas, eo ex fœdere ſaluas reddere meditatus. Euenit uero id imperatori Valẽtiniano in ea re, quod merito omnibus accidere cõſueuit, qui male cõſulendo prouidẽdóq; expectãt proſperũ rei ſucceſſum. Nã qui Vãdalorũ perfidiã Romanorũ dãno famoſam eſſe nõ ignoraret, nec dũ aliquos in Africa nouos prout debuit exercitus illis oppoſuit, ſed paci cõfiſus recens cõſtitutæ Siſulſum ducẽ cum ſuis militibus in Italiã reuocauit, ut illũ mitteret ad expeditionẽ, quam Etius Patricius in Gallijs ex omnibus imperij uiribus cõflabat. Gẽſericus uero Carthaginẽ Siſulſi ducis præſentia, omniq; præſidio deſtitutã cernens, fœdera ſpreuit ac pacẽ cum imperatore & repu. conſtitutã, Carthaginéq; ocyus occupata, eã urbẽ cædibus ac rapinis rerũ omniũ etiã ſacrarũ ubiq; fœdauit. Nihil enim humani habens, cũctis infeſtus maxime nobilitati & religioni, omnia diuina & humana exinaniuit, epiſcopũ & clerũ omnẽ eccleſiæ Carthaginenſis expulit, loca ſacra aut ſuis dedit inhabitanda, aut Arianis attribuit inquinãda. Sic'q; Carthago illa pridem & tunc etiã præpotẽs, à Vãdalis capta eſt, anno quingẽteſimo trigeſimoquinto, poſtq; Romanis cœperat eſſe ſubiecta. Obſcurus eſt & parũ nobis notus Bonifacij comitis uitæ finis, nec aliud eſt quod de eo certius habeamus ꝙ eum paulo poſt beatũ Auguſtinum nõ quidẽ uiolenta morte, ſed acerbiſſimis cũ animi angoribus, uita exceſſiſſe. Auguſtinũ autẽ ſatis cõſtat tertio mẽſe obſidionis Hipponi obijſſe, diuina ſubtractũ clementia, ne patriã ſuã, quod breui euenit, à barbaris capi diripiq; uideret. Nanq; licet Genſericus omnia cepiſſet, quæ à freto Gaditano ad Carthaginẽ uſq; ſunt ſita, Hipponẽ tamẽ ſicut Poſſidius in beati Aug. cuius fuit familiaris uita ſcribit, menſes quatuordecim obſidere coactus eſt, priuſq; potuerit eã fideliſſimã reip. ciuitatem ad deditionẽ uel uiribus uel pactione pollicitationibusue ꝓducere. Affirmat Poſſidius Bonifaciũ comitatu Africæ functũ eã defenſaſſe urbẽ, unde credimus ipſum poſtq̃ ſe à Vandalis deceptũ uidit ad Auguſtinũ cõfugiſſe, & eius ſuaſiõe hoſtibus quoad potuit reſtitiſſe. Scribit tamẽ Proſper totius orbis pace & cõſenſione mirabili Bonifaciũ ab Africa ad Italiã ꝑ urbẽ ueniſſe accepta magiſtri militũ dignitate, qui cũ reſiſtentẽ ſibi Etiũ prælio ſuperaſſet, paucos poſt dies morbo extinctus eſt. Sed cũ Proſper partim multa illorũ temporũ ignorauerit, partim ſeculares huiuſmodi hiſtorias neglexerit, qui magis eccleſiaſticas curæ habuit, partim ita breuitati inſeruire conatꝰ ſit, ut pauca dilucide, multa dixerit obſcuriſſime, in hoc Bonifacij uitæ fine minus ſibi ꝙ Poſſidio credimus. Quæ enim pax illa totius orbis eſſe potuit ea tẽpeſtate, cuius motuũ euerſionũ ſtragúmq; tãta fuit, támq; multos annos cõtinuata calamitas ut nulla unq; ætas similẽ ſit perpeſſa. Potitus Carthagine totámq; immaniũ gentium rex Gẽſericus Africã omnẽ, Aegyptũ uſq; & Aethiopiã faciliter ſuo ſubiecit imperio. Per quod tẽpus ſatiſcentẽ Romani imperij occidẽtalis ruinã, Valẽtinianus & Etius Patricius, nullis artibus, nullis uiribus auertere potuerũt. Siquidẽ Hunni apud Pãnonias, poſt repulſam ab ipſo Etio habitã, prout diximus ſedẽtes Oſtrogothos, Zepidas'q; & alias gentes uel Scythicas, uel circa Danubiũ ſibi ꝓpinquas in maximũ cogerãt numerũ, à quibus exiſtimarũt omnes nõ niſi maximã poſſe cladẽ calamitatémq; expectari. Effecitq; is terror, ut Britannias tũc amiſerimus, quarũ populi cupiebãt perſeuerare in Romani imperij ditione: forte enim ꝑ id tẽporis, Britãnia à Scotis Albiẽſibus Pictiſq; agitati, ab Etio poſtularũt, ut copias ſibi mitteret, in illarũ ſupplementũ, quas Valẽtinianus ex Senonibus miſſas, paulopoſt in Africã fecerat trãſportari. Etiũ uero Gallicanæ expeditionis cura in primis occupauerat, & Hunnorũ apparatus, q dietim nũciabãtur, deterrebãt, ne qui haberet copias diminueret: Qua ratione nequiuit Britãnorũ precibus ſatisfacere, itaq; Romani ciues, qui Britanniã frequẽtes diuerſis reſpectibus inhabitabãt, & ipſi ſimul Britãni, ſalutis deſperatione animos facientẽ, arma ceperũt, & tunc quidẽ Scotos Albiẽſes, Pictóſq;, à qbus agitabant prælio ſuperarũt, ac in ulteriorẽ inſulæ partẽ recedere cõpulerũt. Sed paulopoſt cũ Britãni ſeſe à Scotis Pictiſq; diutius tueri diffiderẽt, Anglicos Saxones datis in ſtipẽdiũ pecunijs, ex proximis

Germaniæ

Germaniæ littoribus cōduxerunt præſidio affuturos. Qui quidē Saxones cognomine Anglici, duce Vortigerio eorū rege, inſulā ingreſſi, Scotos atq; Pictos repreſſerunt prælio ſuperatos. Sed & ipſi poſtea mercenarij Saxones, ambitione ducti, magis Britonibus ꝙ Picti & Scoti hoſtes nocuerunt, Romanos enim ciues, & Britannorū primores, maiori ex parte uario mortis genere interfecerūt, ex eóq; tēpore cœperūt Saxones Anglici Britāniæ dominari. Interea Gēſericus poſtꝙ Africæ per annū dominatus fuerat ingentē contraxit claſſem. Et cū ea in Siciliā traijciēs magnā inſulæ partē, incēdijs rapiniſq; fœdauit. Erátq; is Genſericus Siciliā breui potiturus, niſi Valentinianus apparatum inuadendæ ex Hiſpania Africæ oſtendiſſet. Sebaſtianū nanq; comitē à quo Halanos & Sueuos Luſitania pulſos diximus, iuſſit claſſem cōtrahere, & milites expedire in Africā traducēdos. Genſericus itaq; cū primū hæc in Luſitania fieri habuit exploratū, relicta Sicilia in Africā eſt reuerſus. Sebaſtianus tamen nō perfidus magis ꝙ leuis, Valēntiniani labores adauxit. Nā & ipſe tyrannidē affectās cum Vādalis & Viſigothis fœdera inijt, per quæ ſpauit poſſe Luſitaniæ dominiū obtinere. Nec imperatoris Valētiniani uires formidabat, ſi modo fœdera ſtetiſſent icta cū barbaris, à quibus Luſitaniæ latera fuiſſent aduerſus uires imperij undiq; cōmunita. Sed ab ipſis barbaris deceptus occiſúsq; perfidiæ pœnas dedit. Sebaſtiano interfecto, Viſigothi, Sueui & Halani, Luſitaniam Taraconēſémq; Hiſpaniā & Aquitaniā cœperūt, ut nihil Ligerim inter fluuium, & eam Pyrenæi à qua oritur partem: à ſinúq; Aquitanico, quantū maria Britānicum oceanū & Balearicū ad Carthaginem nouā ambiūt: tunc fuerit reliquū, quod nō illi poſſederint barbari, præter Aſtures Cātabróſq;, qui pro ſua fidei conſtātia Romanorū iudices conſeruarūt. Ea cū intellexiſſet Theodoſius imperator, Valētiniani uires ad occidētalis imperij tutelā & ſimul Africæ recuperationem nō ſufficere intelligēs, ex ſuo oriētali ſupplere conſtituit: & ingentibus cōtractis copijs Ariouindū & Anxilā duces præfecit. Qui ilico in Siciliā nauigarunt, & tamen mora ſuper morā traijciēdo in Africā facta, inſulam diu preſſerūt, nec ulla in re aut nocuerūt Vādalis, aut Romano imperatori auxiliū attulere. Dum autē ſic deſident, Siciliámq; diripiūt, ab eodē Theodoſio reuocati fuerūt. Conſtātinopoli nanq; & proximis ciuitatibus timere, & ad earū partiū tutelā, copias contrahere cogebatur. Nā Bleda & Athila Hunnorū, Ardaricus Zepidarum, Valamirꝗ Oſtrogothorū reges coactas in magnum, ut diximus numerū copias, omne per Illyricum duxerāt: & illius prouincijs ſæua populatione uaſtatis, Thraciā ad extremū inuaſerāt. Quare ut tantā barbariē repelleret Theodoſius prædictos duces ex Sicilia cum omnibus copijs reuocauerat. Athila autē quis fuerit, maxime docet Priſcus hiſtoricus. Is enim Priſcus à Theodoſio iuniore, cuius eſſet epiſtolarū magiſter, ad dictos Hunnorū reges orator in Scythiam miſſus impatori ſcripſit, ingentia ſe flumina trāſeuntē ad loca perueniſſe, ubi dudū Indigoia Gothorū fortiſſimus, Sarmatum dolo occubuerit: indeq; nō lōge ad uicū in quo rex Athila morabatur acceſſiſſe: uicum inquam ad inſtar ciuitatis ampliſſimæ. In quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata uidit, quarū tabularū compago ita ſolidum mētiebatur, ut uix ab intēto poſſet iūctura tabularum comprehēdi. Erāt triclinia ambitu prolixiore diſtincta, porticúſq; in omni decore diſpoſitæ. Area uero curtis, ingēti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipſa regiā aulā oſtentaret. Hæc ſedes erat Athilæ regi barbariē totā tenenti. Hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is nanq; Athila patre genitus eſt Mundizico, cuius fuere germani, Ottar & Rohas, qui ante Athilā regnū tenuiſſe narrātur. Poſt quorū obitū, cum Bleda germano Hūnorum ſucceſſit in regno. Erat uero Athila ſuperbus inceſſu, huc illuc circūferens oculos, ut elata potētia ipſo quoq; in motu corporis appareret: bellorū quidē amator, ſed ipſe manu tēperans, conſilio ualidiſſimus: ſupplicātibus exorabilis, propitius autē in fide ſemel ſuſceptis: forma breuis, lato pectore, capite grādiore, minutis oculis, rarus barbà, canis aſperſus, ſimo naſo, teter colore, originis ſuæ ſigna præ ſe ferens. Ipſis itaq; Hunnorū, Zepidarum, Oſtrogothorúmq; regibus dum reſiſtere curaret Theodoſius, peſtilentia correptus interijt. Quod cum intellexiſſet Valētinianus pacem cum Genſerico Vandalorū rege conſtituit, certiſq; ſpatijs Africa impatori Romano, & Vandalis eſt diuiſa. Eam enim pacē Gēſericus multum anxie exoptabat: quia ortā inter ſuos ſeditionē, factámq; in caput ſuū cōſpirationem, nō prius armis cōprimere audebat ꝙ Romani imperatoris periculo leuaretur: qui quidē Gēſericus poſtea caſtigatis in cōtione militibus, ſeditione cōpreſſa, pfidos nihil ultra ſuſpicatus, militū & ducū ingentē numerū ſecuri pcuſſit. Suffectus erat interim apud Cōſtātinopolim defuncto

Theodoſio

Theodoſio Martianus: Qui ut Hũnis, Gepidis & Oſtrogothis integer cæteriſq́; ſolutus curis paratior reſiſteret, cũ Genſerico Vandalorũ rege, ſicut Valentinianũ feciſſe nouerat, atq; cum Perſis indutias eſt pactus, in Hũnos uero Zepidas & Oſtrogothos miſit Arneſtidem magiſtrum militũ, qui apud Martianopolim illis congreſſus prælio ſuperior fuit: ſed poſtea cum auide nimis & incaute bellũ gereret, eũ Athila circumuentũ ſuperatumq́; interfecit: & tamen nulli dubiũ tunc erat, quin Martianus imperator præſtãtiſſimus, quatuor reges illos, Hunnorũ, Zepidarum & Oſtrogothorũ, tantã barbarorũ colluuionem trahẽtes, aut ad diſſidium ſeductos, aut cõmeatu interclusos breui fuerit cõfecturus, ſi modo in Illyrico & proximis Cõſtãtinopoli prouincijs fuiſſent diutius cõmorati. In ea enim nobilitatis opumq́; paritate, nõ ſatis concordes erant: quin cœperãt eorũ aliqui Martiano credere multa pollicenti, ſi Athilã reliquiſſent. Sed unicus ardẽtioris callidiſſimiq; ingenij Athila ipſius imperatoris conſiliũ occupauit. Nam fratrẽ ſuũ Bledam uirũ mitioris ingenij, cingẽdæ muro urbis Budaliæ operi intẽtum, per fraudẽ peremit, quia & periculoſas prohiberet expeditiones, & reges qui copias cõiunxerant, ſocios ac tanq̃ fratres, non ſubditos ab illo haberi, tractariq; contẽderet. Ipſo autẽ Bleda interfecto, Andaricũ, Zepidã, Valemiremq́; Oſtrogothum reges ſubditos ſibi potius q̃ ſocios Athila habere cœpit, duxq́; poſtea eos tanq̃ ſui exercitus duces, quocunq; effrenis libido illũ audaciáq; traxerũt. Itaq; Athila præclusum Martiani copijs, ad Cõſtantinopolim proximaſq́; ciuitates acceſſum intelligens, ſtatuit emigrare. Neq; enim tãtos exercitus, in uaſtatis tãtóq; preſſis tẽpore Pãnonijs & Illyrici prouincijs diutius alere potuiſſet: uerebatur uero ne Romani & Viſigothi, cõmunes ſibi hoſtes, intellecta quã deſtinauerãt in occidẽtalis imperij demolitionẽ profectione, fœdus armaq́; cõiungerent, hinc utroſq; annisus eſt tãdiu quietos reddere, quoad in eorũ intima penetraret, ac illis coeundi præriperet facultatẽ. Etiũ itaq; amiciſſimũ hominẽ primo tẽtauit, cũ quo paterna origine Meſio ipſe & Bleda frater Ioãnis tyrãni tẽporibus, de trãſitu in Italiã fœdera, prout oſtendimus inierãt: ipſi autẽ Etio multa in Romani imperij inſtaurationem eſt pollicitus, ſi perfugas ſeruos ſuos Viſigothos, per ſuã & Romanorum à bello ceſſationẽ, punire liceret: Theodorico autẽ qui per id tẽporis Valliæ in Viſigothorũ regno ſucceſſerat, perſuaſurus multis uarijſq́; rationibus eſt uſus, maxime tamen acceptas ſæpenumero clades, impẽdenſq́; continuo à Romanis iniuriarũ tenaciſſimis excidiũ memorauit, orauitq́; ut partitũ potius cũ Hunnis, Oſtrogothis & Zepidis cõſanguineis, occidentale imperiũ ſecurus retineret, q̃ ſub perfido & ſuperbo hoſte Romano, tremens periclitari mallet. Effecit tamen uniuerſum iam peruagata orbẽ Athilæ ſuperbia, & multarũ gentiũ prouinciarumq́; calamitatis recens memoria, eius quod Athila tãtis quærebat artibus oppoſitũ. Nã quos fraudulẽtis pollicitationibus pellectos decipe conabatur, Romani & Viſigothi animos armaq́; iunxerũt. Etius itaq; fœderibus cũ Theodorico Viſigothorũ rege ictis quãtacunq; potuit auxilia ex ſubiectis imperio, p̃uincijs Italiaq́; cõtraxit, miſitq́; ad omnes Romanorũ quondã prouincias oratores: quorũ ſuaſionibus adducti Burgũdiones, Meroueus rex Francorũ, qui Clodioni patri mortuo ſucceſſerat, & rex appellatus erat. Saxones, Riparioli, Lambriones, Sarmatæ, Lutetiani, in eadẽ cõtra Athilam fœdera conſenſerũt. Contraxit uero pariter & patrijs eduxit ſedibus Athila, nõ Scythiæ modo populos, ſed ad latiſſimã quoq; Danubij orã undiq; expoſitos. In quibus notiſſimi fuere ſupradicti, Ardaricus Gepidarũ, Valemir, Theodemir, Vindemir, fratres, Oſtrogothorũ reges, atq; Marcomãni, Quadi, Eruli, & Turingi, quæ ad quingẽta armatorũ milia fuiſſe cõperimus. Cũ itaq; deſperaſſet Athila, quæſita p̃ eas ſimulationes fraudeſq; utriuſq; hoſtis pace, Germaniã eſt ingreſſus, & ea incẽdijs, rapinis, cędibuſq; multis in locis uaſtata trãſiuit in Gallias: primũ uero in Remẽſes ducens eorũ urbẽ corona cinxit. Sed cum ciues tãdiu reſiſtere conarẽtur, quoad diuitias in prædã ſpõte permiſſuri, ab immaniſſimo hoſte ſeruitutẽ internecionémq; deprecarẽtur, refractis ſubita ui mœnibus irrupit exercitus, tantáq; ſæuitia cædibus & ſanguine indulſit, ut nec ſexui pepercerit gladius nec ætati. Eáq; in ſæuitia in ſanctũ uirum Nicaſiũ urbis epiſcopũ, ætate decrepitũ eſt graſſatũ, ex cuius ore poſtq̃ abſciſſum corpore caput iacębat, diuini eloquij carmina ſunt audita. Poſt multas inde cõmiſſas minoribus in locis & oppidis cum cædes, tum rerum omniũ etiam ſacrarum direptiones, ſecunda ad Aurelianos Athila fecit caſtra: ſed duxerat interea in Vaſconiam Etius, & Romanis legionibus, Theodorici apud Tholoſam ſedentis, Viſigothorumq́; copijs coniunctis ſociorum copias ſummo ſtudio contrahebat, Quod cũ intellexiſſet Athila,

primo quid faceret dubius fuiſſe fertur. Nam qui ſemper paruifeciſſet Viſigothos, Halanos, Sarmatas, Saxones ab Hunnis ſæpe ſuperatos fugatosq;: Gallos item & Francos accedētes facile ſpreuiſſet, niſi ſummam Etij uirtutem, & rei militaris peritiam ſibi cognitam timuiſſet. Conuertit ergo animum homo barbarus ad gentis ſtoliditatem, & aruſpice accito, extra ritu patrio inſpici curauit. Aruſpice autem dubium prælium ac magnam ſuorum cædem, ſed primarij hoſtiū ducis necem portendi renunciante, in prælium exarſit: haud quaq; dubius, quin ſublato, ut ſignificari exiſtimauit, Etio, ſi etiā maiorem ſui exercitus partem amiſiſſet, cum reliquijs copiarum, & ſupplemētis quæ facillimū duceret comparare, urbis imperio potiretur. Qua adductus ſpe, omiſſa Aurelianorum obſidione, in Vaſconiam duxit. Oppoſiti tales tantiq; exercitus, quantos in Europam nullos unquam conueniſſe conſtat: in ſubiectis Tholoſæ campis, Catalaunicos tunc uocabāt, acies in hunc modum, prout refert Ablabius, ſtruxere. Athila imbellem mulierum puerorumq; turbam, inter carros, quorū uis maxima ſuo exercitui inerat, ad proximos colles primū ſemouit, & inde ſtructa apertis cāpis acies, ſeſe cum Hunnis medium locauit, Oſtrogothos uero reges Valamirem, Theodemirem, ac Vindemirem, ſiniſtro: Ardaricum Zepidam dextro cornibus præfecit. Structuros autem Theodoricum Etiúmq; tardauit, comperta Singibaris Halanorum regis perfidia, quem reſciuerunt ab Athila corruptum cōſtituiſſe, cum primum pugnam conſeri eſſet cœptum, ex cornibus in quorum altero locari ſperauerat ad hoſtes tranſire, & laborātibus in prælio Romanis & Viſigothis, à tergo inſtare. Veriti tamen duces, ne ſi in perfidum Singibarem acerbius decernerēt, Halanos peſſimo loco & tēpore abalienarēt, & duplici damno eos quibus carerent hoſtico adderent exercitui: diſſimularunt. Singibaréq; quid fieret ignorante, municipij quod Tholoſæ proximum ille obtinebat portas, ab extra obice munierūt, & ſtationes ne Hunni poſſent ingredi addiderūt: ipſum uero regem cum Halanis curarunt acie media inter auxilia contineri: Theodoricus exinde cū Thoriſmundo filio, & Viſigothis, ne Oſtrogothis concurrerent, ſiniſtrum: Etius cum Romanis & Burgundionibus, ac Merouco Francorum rege dextrū cornua tenuere. Forte erat in campo tumulus, utriſq; caſtris pari ſpatio proximus, de cuius opportunitate, ut apparuit, maxima, cū utriuſq; exercitus duces certaſſent, occupauit Thoriſmūdus: concurrentibus inde cornibus prælium ubiq; eſt initum pro numero & multitudine maximū, atrociſſimúmq;: ſed in tanta barbarorū quæ utriſq; inerat caſtris colluuione, adeo multiplex, adeo uarium, ut nec ipſi qui aderāt pugnatores intellexerint, quo ordine ſit commiſſum. Cædem uero inauditā, riuos ac medio in campo ſanguinis torrentem fuiſſe ſcribētibus faciliter cōſentio, quod neceſſe fuit accidere, cū bine Romanæ legiones armis inſtructæ, tantam haberent in quam iratæ ſæuirent, inconditā ac propè inermem hoſtium multitudinem, inde ardētes inter ſe ſummis odijs Scythæ mutua feritate ac ſæuitia concurriſſent. Dum autem recedentes Hunnos & in fugam cōuerſos ardentiori animo inſequitur Theodoricus, ſuorum magis preſſura alliſus, quàm hoſtiū ferro interfectus occubuit, & tunc prælium quod ad ſerum diei erat cœptum, in dubiámq; noctē continuatum, interuentu umbrarū utrinq; diremptū eſt. Athila poſtq; ſe magna cum clade ſuperatū uidit, intra carrorum ſepta cōfugit, ſcutatisq; in circuitum, ut ualli ſpeciem pro carris ſtantes exhiberēt, diſpoſitis, ſagittarios adiunxit, uim hoſtiū quæ improuiſa fieret, quoad acies ſtrueretur propulſaturos. Et ne aut uiuus in hoſtium poteſtatē ueniret, aut mortuus careret ſepultura, iumentorū clitellas in ſtruem cōgeſſit: in qua ſi durius quid accidiſſet, ſe gladio à domeſticis cōfodi, ac ſubiectis ilico flāmis cremari iuſſit. Cæſa fuiſſe eo in prælio ex utroq; exercitu centum & ſexaginta quinq; milia qui minus, qui plus centum octaginta ſcripſerunt. Mane Thoriſmundus inuentum Theodorici genitoris cadauer, regij funeris pompa Tholoſam deferri, & ſe à Viſigothis regem declarari ac ſalutari fecit. Et conuenientibus ad Etij tentorium ducibus, Etium Thoriſmundus cæteróſq; exercitus duces, ut uictoria uterentur primus omnium eſt hortatus. Sed Etio non minus Viſigothorum, Halanorum, Sueuorúmq; & Burgundionū ac Francorū, q̄ Athilæ & Hunnorū ſuſpecta erat potētia, ideóq; alia mens ſibi aliudq́ cōſiliū fuit. Hunnos enim Zepidas & Oſtrogothos ſicut opinabatur eneruatos, & diſciplinæ militaris ignaros uoluit conſeruare. Quia exiſtimauerit, eo ſublato exercitu, alios qui ſecū uicerāt barbaros, prouinciarū imperij direptionibus aſſuetos, & Romanam militiā propè edoctos, reddi reip. damno ac excidio fortiores: hinc laudatū, in maximamqúe ſpem erectū Thoriſmundū admonuit, ut fratrum qui domi mā ſerant ambitioni occurreret,

occurreret,ad ſuſcipiẽdámq; paterni regni gubernationẽ feſtinus accederet. Quod cum ille libens facere pergeret,cæteri principes & populi, qui Romana ſecuti erant ſigna,Etio dimittente,in patriam ſunt reuerſi. Athila poſtquam tanto tremore, quantus non magis ipſum, quàm eius inuaſerat exercitum,ſeſe uidit liberatum,in Tungros Trecenſeſq; duxit,& ſtrages ac maxima edidit incendia.Confractum inde & lacerum,ſed maximum trahens exercitum in Pannonias rediјt:uariant hoc in loco ſcriptores. Nã ſunt qui Athilam reparato exercitu iterato in Gallias,alij qui in Dalmatiam duxiſſe, & denuo in Pãnonias prius reuertiſſe dicant,quàm in Italiam ſe cõtulerit.Quorũ errorem nobis manifeſtum refellere omittimus. Athila nanq; copijs quas Catalaunici campi clades comminuerat, ſupplemento & auxilijs ad primi exercitus magnitudinẽ inſtauratis,non ultra Gallias ſed ipſam Italiã inuadere conſtituit.In quam ducturus,primum Illyrici ſinus oram circumuectus eſt,& Tragurium,Sibinicum,Belgradum,Iaderam,Signiam,Polam,Parentium,Hemoniam:quæ oppida tunc in Martiani imperatoris Conſtantinopolitani cura eſſent nullo firmato præſidio diripuit,incendit.Ad Arſiam uero fluuium & Tergeſtinum ſinum Italiæ limites, nõnihil repperit copiarum,quas præfectus Liburniæ & Aquileiæ Valentiniani dux,ut commiſſam ſibi prouinciam tutaretur, adduxerat. Sed ilico repulſus miles Romanus intra Aquileiam ſe recepit: cuius fuga terrori addita,quem nomen Athilæ pridem dederat, effecit ut ciues Aquileiani mulieres liberóſq;,quorum ætas armorum impatiens eſſet, ad Grandenſem inſulam mitterent,theſauros illuc & ſacra ac ſupellectilẽ tranſportantes.Obſedit itaq; Aquileiam Athila, ac omnia aduexit,excitauitqúe machinarũ genera, oppugnationibus neceſſaria. Sed urbs ualidiſſimis cincta mœnibus, probe à ciuibus Romanóque præſidio defenſabatur: quare Athila ne illic ſedendo tempus uſq;quaq; tereret, immunita regionis oppida expugnauit: quorum pleraq; facillimum fuit capere, quia oppidani mulieribus liberis & precioſioribus quibuſq; eductis,in proximas inſulas commigrarãt: ſic Caprulas Cõcordienſes, Altinates eas ſex incoluerunt inſulas: quibus nunc eſt ab Altini oppidi tunc opulenti ſex portis nomen, Torcello,Maiorbo, Buriano, Amoriaco, Cõſtantiaco & Aimano:protracta enim eſt triennio ea Aquileiæ obſidio:quo in tempore ſatis conſtat Gratianum Conſtantinopoli imperaſſe: Genſericum apud Africam, Meroueum apud Francos regnaſſe,Burgundiones in iam prout & nunc ſuis Galliarum ſedibus: Thoriſmundum Sueuos,& Halanos in Hiſpanijs, Aquitania & Vaſconia quietos fuiſſe,Sed de Valẽtiniano tunc Romæ imperãte quid egerit nihil referri inuenimus.Hinc cum Athilam barbaróſq; iam capiẽdæ Aquileiæ deſperatio cepiſſet, ipſum regem ferunt uigilantiſſimum ſpeculandi,quod ſæpe faceret, gratia circum urbis mœnia equitaſſe:& caſu aduertiſſe ciconias ex altis turribus pullos efferre: qua lætatus augurij inſania, ſocijs dixit futurorum præſcias aues filios deportare urbe, quam nouerint perituram:Barbaris exinde ſuis in prælium cõuocatis ad arma undiq; eſt concurſum.Cum Athila ſolito acrius in oppugnationẽ incubuiſſet, urbe quam diu obſederat breui fuit potitus.Sentiunt aliter hoc in loco, qui Venetorũ reip. res geſtas ſcripſerũt,initijque dicunt monumẽtis eccleſiæ Aquileiẽſis:narrãt enim eos ciues & Romanos qui Aquileiam triennio defenſarant, cum famem diu toleratam ultra nequirẽt perferre,ſtatuas omnes quæ in urbe ſunt repertæ;per mœnia & in propugnaculis noctu diſpoſuiſſe,ut interdiu uiderentur eſſe milites in ſtationẽ more ſolito collocati, eáq; fretos fallẽdi opportunitate Aquileienſes,prius migraſſe gradum quàm huiuſmodi dolum hoſtis aduerterit:quem quidẽ hoſtem faciunt uiſis auibus quæ ſtatuas ſecuræ inſiderẽt,doli admonitum,refractis mœnibus irrupiſſe.Quod ſi uerum fuiſſe cõcedetur,gloria carebit mulier nomine digna, quam cæteri affirmant ſcriptores uiſis conciuium mulieribus,quæ forma præſtantes in libidinem ab hoſte traherẽtur,ne pudicitiã & ipſa amitteret, ex ſummis ædibus in ſubiectũ Natiſonẽ fluuium ſeſe obuoluto capite præcipitem dediſſe. In quo autem nullus diſcrepat, ingreſſus urbem Athila aduſq; ſolum eam ſubuertit. Inde mouens Paduam, Vicentiam, Veronam, Mediolanum,Ticinum,quæ Papia dicitur, cepit: ciues enim excidium quod timebant deditionis facilitate deprecari ſperantes,quamprimũ aditi erant ſeſe Athilæ permittebant.Sed eas immanis barbarus ciuitates commiſſis ſine aliquo humani iuris reſpectu cædibus dirupit,& quãtũ per incẽdia fieri potuit,lacerari ſubuertiq; curauit.Romani tũc & cæteri Italiæ populi Athilam qui ſe dei flagellum terrorémq; populorũ diceret,ac re ipſa oſtẽderet, horrẽdo pauore expectabant.Quod cũ Leo põtifex Romanus eius nominis primus cerneret,mœſtus

compa-

compatienſq; populis, atq; etiam hortante Valentiniano, legationē ad Athilam pro cun-
ctorum ſalute ſuſcepit: repperit autē illum apud Mincium caſtra habentem: ferunt nanq; re-
gem ipſum quid faceret dubium, ab ulteriori progreſſu à cōmilitonibus exercituſq; ſui du-
cibus aliquamdiu fuiſſe deterritum, quia illi memorarent ac in malum uerterēt præſagium
Halarici caſum, qui parum captæ urbi ac Italiæ ſuperuixit. Pendentē tamen in Italiæ deſo-
lationē, ad quā eum ingenij ferocitas trahebat, facundus pontifex orando molliuit, effecitq;
ut omiſſa Italia, ad propria redire regna promiſerit. Quæ res omnē exercitum in admiratio
nem adduxit, ſciſcitantibus uero cauſam, reſpondiſſe Athilā fama eſt, non ſe præſulis addu
ctum oratione id feciſſe: ſed magis duorū qui ſtrictos tenentes gladios adſtabant, necē ſibi
ac exercitui cōminantes, & hi Petrus & Paulus apoſtoli fuiſſe creduntur. Profectū Italia &
iam in Norico ſuperiori, quam nunc eſſe partim Auſtriam, partim Bauariam diximus, ſta-
tiua ducentem Athilam Honoria Valentiniani Imperatoris ſoror, per eunuchum pellexit,
ut ſeſe cupientiſſimā in uxorem precibus miniſq; à fratre extorqueret. Id autem magna uer
borum inſtantia Athila intentauit, impetraturumq; ſe nouit, & tamen homo luxu perditiſ-
ſimus cōtinere nequiuit, quin multis quas haberet, & ſecum in exercitu traheret uxoribus,
aliam cui Ildiconi erat nomen adderet: cuius nuptiarum beneficio, mors eum opportuna è
medio ſuſtulit. Nanq; poſt conuiuium profuſius hilariuſq; celebratum, reſupinus alto in ſo
pore cū demerſus eſſet, ſanguis è naribus profluens, uitalibus oppletis meatibus, eum neca
uit. Quod quidem illa nocte ſcribunt multi cognouiſſe per ſomnium apud Conſtantinopo
lim Martianum, cui uiſum ſit uidere Athilæ arcum, quo armorum genere Hunni in primis
uterentur, fractum eſſe. Quartū tunc & quadrageſimū imperium annum inclinabat, prout xliiij. an-
facile intelliget, qui ab undecimo Archadij & Honorij Imperatorū anno, in undetrigeſimū ni inclina
Valentiniani principis, in quo Athila obijt annum, præteriti temporis rationē uolet com- tionis.
putare. Et intra id tempus Germaniam omnē, Datiamq; & Sarmatiam, & cæteras prouin
cias ad Danubiū Rhenumq; ſitas, perdidit Romana reſpublica. Hiſpania quoq; ulterior,
Aquitania & Vaſconia, atq; illa Eduenſium Veſuntionumq; Galliæ pars, quam Burgun-
diones anno urbis captæ ſecundo ceperunt, ſunt amiſſæ: pariter factū eſt anno inclinantis
imperij ſexto & uigeſimo, de Senonenſi Pariſiorum Francis ſubiecta. Quarum omniū pro xxv. an-
uinciarum nulla poſtmodum pro Romanorum imperio eſt recepta. Athila mortuo, Vala- no incli-
mir & Theodemir fratres Oſtrogothorum, & Ardericus Zepidarum reges, primi ſeſe in nationis
libertatem uindicarunt, eorumq; exemplum exinde ſecuti ſunt Marcomāni, Quadi, Eruli, imperij
& Turingi, Hernacum & Eurich Athilæ filios, ne patris exemplo uiribus reaſſumptis ty- Franci.
ranni fierent, relinquentes. Quod cum ipſi ægre ferrent, Hunnorum reguli in Valamirem,
Theodemirem & Ardericum, ſeditionis autores, arma ſumpſerunt, eniſiq; ſunt incautos
eorum exercitus adoriri. Sed ad primos qui apparuerūt motus Ardericus Zepida rex con
greſſus Hernaco, illum triginta armatorum milia habentem prælio ſuperatū interfecit. Va-
lemir autē Theodemirq; ſuis arma corripere iuſſis, tanto in Durich incubuerūt pugnandi
ardore, ut fractis Hunnis magnaq; cum occiſione repulſis, Regulus intra Scythiam fue-
rit, & ſemper poſtea Hunni in Oſtrogothos arma ſumere formidauerint. Anno qui mortē
Athilæ eſt ſecutus, Valentinianum Imperatorem, Tranſila Etij commilito occidit Romæ
in ducis ſui de ſe deq; republica optime meriti iuſtiſſimā ultionē: quod tamen facinus idē
Tranſila nunquam auſus fuiſſet, niſi eum impuliſſet adiuuiſſetq; idē maximus Patricius, à
quo Etius pariter fuerat interfectus. Agnellus uero Rauennas qui geſta pontificū eccleſiæ
Rauennatis, anno nunc ſexcenteſimo tertiodecimo ſcripſit, eundem Valentinianum dicit
occiſum fuiſſe Romæ, in loco qui diceret ad Laurum: ſed eo anno quo Athila Aquileiam
diruit, quo item anno Rauennam dicit tanto incendio conflagraſſe, ut maiorē diuitiarum
partem abſumpſerit. Eſt etiam apud eundem Agnellum, Valentinianum, qui annū agens
decimum Honorio patruo fuerit ſuffectus, magnam annorum triginta quibus imperauit
partem, egiſſe Rauennæ, cuius urbis epiſcopo, quatuordecim ciuitatū ſubiecit epiſcopos,
Arimini, Cæſenæ, Foriliuij, Foripopilij, Fauentiæ, Foricornelij, quæ & Imola, Brinti, Bono-
niæ, Mutinæ, Regij, Parmæ & Placentiæ. Eas enim ciuitates uidemus poſtea ab Aripertho
Longobardo, Pipino & Carolo Francis regibus, ſub exarchatum Rauennatē, de quo di-
cemus, fuiſſe cōſtitutas: & Brinthum dicit Agnellus, quæ ciuitas erat propinqua Bononiæ,
ante ætatis ſuæ tempora fuiſſe deſtructam, in cuius locum conijcimus caſtrū quod corrupte

dicitur Britonum,fuiſſe reædificatum.Opera Valentiniani narrat Agnellus fuiſſe ampliata
inſtauratáq; Rauennæ mœnia,& pariter uel ipſius uel Placidiæ genitricis cura & impenſis
eccleſiam ſancti Ioannis euangeliſtæ, quæ nunc inſignis uiſitur, eccleſiã ſancti Stephani in
Arimino fuiſſe conſtructas.Ornauit item Valentinianus Ioannẽ epiſcopũ Rauennatẽ pal
lio ex candida lana confecto,quo ſolus tũc Imperator uteretur. Quod quidem ſuperbiæ in
centiuum effeciſſe uidemus,ut epiſcopi Rauennates eas habuerint cum Romanis pontifi-
cibus paritatis contentiones,de quibus ſuo tempore dicemus. Subrogatus autẽ eſt Valen
tiniano Maximus Patricius Romanus ciuis,qui ipſum Etiuḿq; interfici curauerat. Is Eu-
doxiam,quæ Valentiniani uxor fuerat,precibus miniśq; renitentem rapuit, & ſibi uiolẽto
matrimonio copulauit,legiones per eam & prouincias conciliare confiſus. Id uero mulier
adeo ægre tulit,ut ſcelus tyranni ſtatuerit immaniſſimo ſcelere uindicandum:uiro enim pe
tenti ſatisfacere ſimulans,nuncios quidẽ cõfirmandis prouinciarum magiſtratibus, ipſiś q;
prouincialibus dimiſit,ſed per ipſorum nunciorum quempiam,cui plurimum fideret,Gen-
ſericum Vandalorum & Africæ regem hortata eſt ad urbis Romæ Italiǽq; ſubijci, prout
oſtendebat, paratiſſimarum inuaſionem.Itaq; Genſericus tanto lætatus nuncio,omnes qui
arma ferre poſſent Afros & Mauros, æque ac Vandalos,trecenta, ut referũ, hominũ milia
nauigio impoſuit, & in Italiam nauigauit. Ad cuius improuiſi potentiſſimique exercitus
aduentantis nuncium exterrita ciuitas Romana,in montes ſyluaś q; & munitiora oppida
populariter demigrauit.Maximus uero tyrannus,dum fuga & ipſe ſibi conſuleret,ab Vrſo
milite Romano occiſus fuit. Erat item per id temporis ſuperſtes uir ſanctus Leo pontifex,
cuius prece & ſuaſionibus Athilã oſtendimus Italia exceſſiſſe.Is pater pius in tanta omniũ
trepidatione,ſibi ſecuros paucos adducens ordinis ſui conſeruos Chriſti, ſuperbum adijt
Genſericum,cuḿq; priuſquam urbem ingrederetur orauit,ut ſi libitum foret,prædam ciui-
lis gazæ militi permittere curaret,ſacra dimitti intacta,& à ruinis incendió q; urbis populo
uacuæ abſtineri:minime tamen ualuit ſancti pontificis autoritas apud regem Barbarum,
qui Ariana hæreſi inquinatus,haud aliter quàm apud Africam fecerat, templa ſacraś que
ædes ſimul cum reliquis urbis partibus diripi permiſit.Quatuordecim dies Romanum po-
pulum urbe abfuiſſe omnes concordant ſcriptores.Et cum Barbaros inde profectos Cam-
paniam petiuiſſe dicant,conuenit inter eos,Eudoxiam & filiam ex Valentiniano ſuſceptã,
ſimul cum ſpolijs ex urbe contractis,intra eundem quartumdecimum diem,iuſſu Genſerici
in Africam nauigaſſe, atque opifices fabroś q; quoſque peritiores ingentem turbam urbe
eductos,ſecum tranſportaſſe:unde crediderim ciues quidem ſenatorij equeſtriś q; ordinis,
& alios honeſto natos loco ditiores,urbe relicta ſeſe in tuta recepiſſe, alios uero opibus te-
nues manſiſſe.Quos irata Romanis mulier aſportauit. Egreſſi urbe Barbari, Campaniam
longe latéq; populati obſederunt Capuam, quæ ui expugnata direptáq; ad ſolum uſq; de-
ſtructa eſt. Quæ cauſa impulit ſanctum uirum Paulinum Nolanæ urbis epiſcopum,ut in
captiui unius redemptionem ſemetipſum dederit pro ſeruo in Africam deferendum. Qui
factus ex epiſcopo hortulanus,tantam tribuente deo eſt apud Barbaros gratiam conſecu-
tus,ut omnes Nolanæ urbis captiuos ſibi donari obtinuerit,in patriam reducẽdos.Et cum
totius regionis Campaniæ oppida idem attriuiſſet Barbarorum furor, ad Neapolitanam
urbem eſt uentũ. Qua mœnium firmitate, & ciuium robore munita pertinaciter reſiſtente
Genſericus obſidione ſoluta,in Africam redijt.Sextus is erat Martiani Imperatoris annus,
ab imperij inclinatione octauus & quadrageſimus.Quo in tempore Romani urbe frequen
tata Auitum ſenatorij ordinis Romanum delegerunt Imperatorem, cum quo Martianus
mitiſſimi uir ingenij,damnis & periculis occurrere cupiens, quæ noui rerum motus parere
conſueuerũt, fœdera inijt. ſecundum quæ reſpublica utrobique ſalubriter adminiſtrari poſ
ſet.Annos tunc ſeptem Thoriſmundus Viſigothorum rex, poſt Cathalaunici campi præ-
lium, ſeſe continuerat intra Vaſconiam Tholoſaḿque: partim namq; ſucceſſus Athilæ ti-
muerat,partim expectauerat, quem in locum euaderet res Romana. Qui Athilam necatũ
Etium Valentinianuḿq; occiſos, & Romam à Vandalis expilatam eſſe audiens, omnem
poſtergauit Romani imperij reuerentiam. Romanum namq; imperium à ferrea firmitate,
in teſtaceam deuenerat fragilitatem. Cepit́q; tunc Thoriſmundus Hiſpaniam citeriorem,
& Galliæ ciuitates extra Burgundionum Francoruḿq; ditionem, ac ultra Ligerim conſti-
tutas.Lugdunenſem uero Anitiæ prouinciã,uſq; Maſſyliam Burgundio occupauit:Et ſolã

Narbonenſem prouinciã cum his quæ Ligerim inter & Rheni fluenta ſunt, tunc tutatus eſt
Geruandus quidam Romanus, qui in illa præfectus à Valentiniano fuerat conſtitutus. In/
terea Martianus cum orientalem rempublicam feliciter adminiſtraret, ſeptimo imperij ſui
anno diem obijt, ſubrogatusq; eſt ſibi Leo, quem urbs Conſtantinopolitana primum ex
Græca progenie Imperatorem habuit: quanquã perhibent aliqui nõ Græca eum, ſed Beſſica
progenie oriundum. Per cuius tempora (ſedecim nam annis imperauit urbem Romam, Ita
liamq; & uniuerſum Romano principi cõmiſſum imperium) uarij motus laboresq; agitaue
runt: quibus referendis, ſi minime adiuuãt omnes, quos legerimus ſcriptores, dolendũ ma/
gis quam mirabile uidetur, cum eo in ſeculo quod iam fluxerat, ingenia quæ prima clades
Gothica Romæ reperit, aut ipſo ſenio interiſſent, aut ferro, & bonarũ artiũ ſtudia interim
cum pace & otio eorũ fomitibus omnino ceſſaſſent. Itaq; primo Leonis imperij anno, cum
Auitus Romæ mortuus eſſet, Maioranum quendam, exercitus apud Rauennã Leone ſua/
dente, imperatorẽ aſſumpſit, & anno imperij tertio interfecit apud Terdonam Ciſalpinæ
Galliæ ciuitatẽ. Subrogatus uero eſt illi per Romanos *Seuerianus*, cuius patriam gentẽ'ue,
aut cognomen nullus refert ſcriptor. Sed is quicunq; fuerit, eius imperij initio, Halani duce
Biorgo eorum rege, per montes Tridentinos Italiam ſunt ingreſſi. Fuerunt autem ex illis
qui primo inclinantis imperij anno, cum Burgundionibus, Vandalis & *Sueuis* Gallias irru
perũt: & poſtea ob acceptam à Conſtantio comite cladem, ad Vandalos in Bethicam con/
fugerunt, demumq; Vandalis in Africã tranſmittentibus, à *Sebaſtiano* pulſi ſeſe in Viſigo
thorum poteſtatẽ permiſerunt. Miſſus in eos à Seueriano imperatore Rithiner gente Go/
thus, ſed ipſius *Seueriani* ſenatusq; conſulto in Patricium allectus, Bena cum inter lacum &
Bergamum urbem, ſeſe illi cum exercitu oppoſuit, conflixitq; de hoſtili exercitu magna oc/
cidione ſuperato, Biorgum regem occidit. *Seueriano* interim tertio imperij ſui anno Ro/
mæ defuncto, Anthemius, qui fuerat Martiani imperatoris gener, in imperatorem eſt ſuffe
ctus. Cuius imperij initio Geruandus, quem oſtendimus fuiſſe Narbonenſis Galliæ præfe/
ctum, tyrãnidem aſſumpſit, qui ab ipſius Anthemij imperatoris ducibus prælio ſuperatus,
captus'q; in exilium eſt actus. Nec prius ille ſedatus fuit motus, quàm alterum Romæ exor/
tum motum idem ſedauit Anthemius: à quodam enim ſuſcitatus erat, cui Patritio fuit no/
men, tyrannidem affectante. Quam nactus uti exiſtimauit optimam tantorum motuũ oc/
caſionem Genſericus Vandalorum rex, ingentem ex omnibus Africæ littoribus contraxit
claſſem. Cui cum innumeras impoſuiſſet copias, ad littora Italiæ nauigauit, nequaquam po
tiri poſſe diffiſus imperio urbis & Italiæ, quod pridem ardentiſſime concupiſſet. Eam claſ/
ſem cum in Africa parari intellexiſſet Leo imperator, Anthemio principi Romano opem
ferre conſtituit, & Baſiliſco Patricij ordinis, cuius ſororem nomine Verrinam Anthemius
habebat uxorem, eius belli duce declarato, haudquaquam contemnendas illi dedit copias,
quas nauigio impoſitas ipſe Baſiliſcus in Italiam perduxit. Parauerat uero aliam claſſem in
Italia Anthemius, & ſeſe apud urbem, ad repellendum Genſerici impetum communiuerat.
Itaq; Baſiliſcus utraq; cõiuncta claſſe, contra Populoniæ littora hoſtibus primo occurrit: re
cedebat uero Genſericus, prælium detrectans: & ſi uentos nactus eſſet ſecundos, ſtatim uiſa
hoſtili claſſe, in Africam reuertiſſet: nec tamen adeo potuit certamen ſubterfugere, quin ur/
gente Baſiliſco, manum conſerere ſit coactus. Commiſſum autem eſt prælium nequaq; pari
bus animis, ſed quale conſueuit eſſe, cum pars una in fugam pendẽs, id ſolum enititur, ut ſe
ſaluet, altera inſtans & iam præſumpta uictoria, audacior nihil timet. Genſericus nanq; præ
lio ſe ſubtraxit, uel cum ſola qua uehebatur naui, Africã petiturus. Sed quamprimum nauis
ſuæ proram conuerti uiderunt, ſui ilico diſſipati, in fugam & ipſi fœdiſſimã ſunt cõuerſi. Eo
ſuperatus prælio Genſericus, multis nauibus militibus'q; amiſſis in Africam ſe recepit. Nec
tamen interea quietus fuit apud Conſtantinopolim Leo, ſiquidem Aſpar quidã Patricius,
& Ardabur, Patriciolus'q; filij cum illum inſidijs tentatum conficere nequiſſent, apertã uim
parauerunt: quibus ut reſiſteret Leo claſſem reuocauit, quam pulſo Genſerico Baſiliſcus re/
duxerat in *Siciliam*. Aſpar interim per eam quæ reuocanda claſſe facta erat à Leone morã,
copijs & fauore ciuiũ auctus, Ardaburẽ filium Cæſarem appellauerat. Vnde poſtq; exſcen
ſione in Conſtantinopolitano portu facta, exercitum Leo accepit, aliquamdiu in urbe pari
certamine eſt pugnatum. Vicit autem Leo & captos Aſparem filios'q; iugulari iuſſit. Moti
bus prædictis, cum principio inchoauerunt, intellectis Oſtrogothi reges Valemir, Theo/

demirq́; fratres qui Hunnis Athilæ filijs, ut oſtendimus ſuperatis, apud Pannonias & circa Danubiũ quieti fuerant, Illyricũ uaſtauere. Nec prius quieuere, ꝙ Leo imperator Pãnonijs Meſiaq́; ꝓmiſſis indutiarũ fœdera ſecũ inijt: in quorũ obſidẽ Imperator Theodericũ Theodemiris ex Arileua concubina filium accepit, tuncq́; Valemir illis innixus indutijs, nihilq́ue permiſſis datisq́; ſibi ad inhabitandũ ab Imperatore ꝓuincijs timens, in Scythiã duxit: qui cõmiſſo cũ Scythis prælio occiſus fuit, ſicq́; Theodemir frater, Oſtrogothorũ permiſſarũq́; à Leone prouinciarum regno ſolus eſt potitus. Quod cum intellexiſſet Leo, gentem ipſam, quam impoſſibile duceret ſuperare, ſtatuit in Romani imperij amicitiam liberalitate beneficioq́; allicere. Theodoricũ itaq; unicũ filium Theodemir, tale munus nequaꝗ̃ expectanti remiſit, regio indumento comitatuq́; deductum. Accepit libẽs Theodemir tantũ munus, & quod tacentẽ Leonẽ deſiderare intellexit, indutiarũ fœdera in optimã Romanæ reipub. pacem cõmutauit. Quin etiam Theodemir ipſe reducis filij læticiam cumulaturus, eum in Sarmatas cum copijs miſit: qui adoleſcens impiger annũ tunc duodeuigeſimũ agens tranſito Danubio irruit improuiſus, & rege illorum Babach interempto, uictor ad genitorẽ in Meſiam eſt reuerſus. Hæc quidẽ tunc apud Conſtantinopolitanum imperatorem. Romæ autem tumultu maritimo, quem Genſericus conciuerat, uixdũ ſedato, Richimer Patricius nouis ſtuduit rebus. Eum Anthemius imperator ciſalpinæ præfecerat Galliæ, ob rem in ea prouincia bene geſtam aduerſus Halanos, in quos Seueriani imperatoris temporibus miſſus fuit, quinetiã Anthemius iuncta Richimeri in matrimoniũ filia, eundẽ ſibi generũ effecerat: neq; tamen tam multa potuerunt beneficia in hominem barbarũ collata peruincere, quin uiribus Ciſalpinæ Galliæ cui præerat fretus, copias aduerſus ſocerũ cõpararet. Sed eũ priuſquã ad concupitũ facinus proſiliret, cum imperatore in gratiã redire fecit ſanctus uir Epiphanius Ticinenſis epiſcopus. Rupit tamen pacem Barbarus, ictis ſolẽniter fœderibus conſtitutã, duxitq́; in ſocerum urbemq́; Romam copias quantaſcunq; ex omni Ciſalpina Gallia potuit contrahere. Diuerſa tunc fuerunt Romanorũ ſtudia, multis Anthemio, pluribus Richimeri cupientibus. Et licet Richimer metatus eſſet caſtra ad urbẽ, Anthemius imperator aliquandiu mœnia portasq́; tutatus eſt. Suſtentabat autem Anthemium, ſuosq́; in urbe fautores, Bilimiris qui expectabatur aduentus, ex prouincia Narbonenſi. Eum enim Bilimirem genere Gothum, Anthemius Geruando prout oſtendimus ſuperatõ, Narbonẽſi Galliæ præfecerat. Qui fidelis dux quamprimũ de Richimeris perfidia certior eſt factus, cohortes, quarum præſidio prouinciam obtinebat, auxiliaq; tumultuarie contracta, ad urbem duxit, Anthemio de ſe benemerito præſidium allaturus: cui uia Caſſia uenienti ut per pontem Adriani urbem ingrederetur, ſeſe Richimer oppoſuit. Ea cum Leoni Cõſtantinopolitano imperatori eſſent nunciata, Olybrium ducem ſuum cum exercitu in Italiã miſit. Qui copijs in Rauennam expoſitis Anthemium Romanosq́; de ſuo aduentu fecit per nuncios & literas certiores, ut dum equos maritima agitatione quaſſatos reficit, Romani interea obſidionem perferant, & ipſe ualeat quo tempore & modo ſubueniendũ ſit exploratius intelligere. Lætatus eo nuncio Anthemius, inſignia imperij depoſuit, & in priuatam concedens uitam, urbis cuſtodiam ſenatui & Romano populo cõmendauit. Dum hæc fierẽt, Bilimer ad uiam Caſſiam delatus, in urbẽ properabat, cum illi occurrens Richimer, certamen inijt, adeoq́; ardẽs animo inſtitit, ut Bilimer nequiuerit detrectare, Fuitq́; ad ipſam Adriani molem commiſſum id prælium, in quo Richimer uictor Bilimirem interfecit, tũcq́; Richimer ea potitus uictoria, urbem ingreſſus eſt. & ilico Anthemium ſocerum, quarto quàm imperare cœperat anno ad ſe perductum, iuſſit à carnificibus lacerari. Olybrius uero dum apud Rauennam ſedet, Anthemium ſe imperio abdicaſſe, Bilimirẽ prælio ſuperatũ occiſumq́;, & Richimirem urbe potitum, unico fermè die certior eſt factus. Sedit tamen apud Rauennam, ut ipſam urbem cæteraq; eius regionis oppida defenſaret, ne uenirent in Richimeris poteſtatem. Sed quæſito tanta perfidia imperio, Richimer paruo tempore eſt gauiſus: nam tertio quàm urbem erat ingreſſus menſe, acerbis morbi cuiuſpiam cruciatibus eſt conſumptus, & Olybrius à populo Romano uocatus, Imperatorq́; appellatus, occidẽtalis imperij reliquiarũ gubernationẽ accepit, Gũndibaro nepote, quem cum exercitu Rauennæ dimiſerat, in Patricium declarato. Is uero Olybrius, cum reſtituendæ rei Romanæ maxima inſiſteret diligentia, poſt quartum quàm aduenerat menſem Romæ obijt. Adniſi ſunt tunc Romani ſimul & Itali, repetita maiorũ diſciplina, deligere per ſuffragia Imperatorẽ. Sed dum

conantur

conantur & in commune conſultant, obſtitit unius Gundibari Patricij audacia: eo enim inſtigante Glycerius quidam ſenator Rauennæ conſtitutus primum petijt, & per ſuffragia declarari Imperator tentauit, ſed cum petitio illi nō ſuccederet, Gundibarus exercitu Rauenna educto, ita fauores oſtendit, ut confracti malis, quæ tot per annos Romani uiderant, & ipſi Itali eum potius Imperatorem deligere, quàm tyrannū, prout uidebatur ipſis inuitis futurus, habere decreuerint. Quē Glyceriū eodē anno Nepos Patricius Leonis imperatoris autoritate, ac Romanorū auxilio fretus, & deiecit imperio, & apud Salonas epiſcopū conſtitui curauit. Conciuit uero ea res magnos in Italia motus, quod Gundibarus eiecti imperio Glycerij iniuriam ulturus, Rauēnates & multos Italiæ populos in Nepotē Romanosꝗ armauit: nec tamen inertes tunc & deiectis animis quieſcebant Romani, ſed & ipſi uim inferre potius quàm propulſare, maximo cum alterius partium incōmodo parabant: cum ſanctus Epiphanius Ticinenſis epiſcopus, hos etiā ſicut Richimerem & Anthemium, ſed meliore cum ſucceſſu, ſua uirtute ad pacē perduxit. Interim apud Conſtantinopolim Leo imperator cum ſe mala correptum ualetudine moriturū intelligeret, Leonem ex Mariagne ſorore nepotem, & Zenonis Iſaurici filium inſtituit imperij ſucceſſorē. Ipſe uero puer Leo, cū paucis menſibus imperium gubernaſſet, Zenonem genitorem manu propria coronatum, fecit Imperatorē: ſed ipſo Zenone apud Chalcedonē agente, Verrina Auguſta eius ſocrus Baſiliſcū fratrem ſuum Imperatorem in Conſtantinopoli appellauit, nec defuit plebis quorundamꝗ nobiliū aſſenſus. Quod cum habuiſſet compertum Zeno in Iſauriam ſe cōtulit, malens cum Mariagne uxore exulare, quàm ut ſui cauſa reſpublica bellis agitata ciuilibus aliquod acciperet incommodum cōmittere. Lætatus ea fuga Baſiliſcus, Marcum filiū Cæſarem appellauit: ſed cum Baſiliſcus in hæreſim Neſtorianam prolapſus, & propter alias uitæ turpitudines populo eſſet inuiſus, conuertit ſe ciuitas ad Zenonem. Isꝗ Conſtantinopolim reuerſus, fauore populi adiutus, Baſiliſcum Marcumꝗ & Verrinam captos, in Cappadociam relegauit: Romæ autē Nepos Imperator, quamprimū ſedatis Gundibari motibus, rem nactus eſt quietiorem, Oreſtem militiæ ſuæ magiſtrum conſtituerat mittere in Gallias, tutatum ab inuaſione Viſigothorum, Turonios, Celtas, Cenomānosꝗ, Coriſopitenſes, & Venetos in mare Britānicum uergentes, atq; etiam Narbonēſes & Aluernos, quæ Galliarū partes ſolæ manſerant in Romanorum imperij ditione. Sed Oreſtes quamprimum Rauennæ cum exercitu applicuit, Auguſtulum filium ſuum qui Rauennæ erat, Imperatorē creauit. Id cum audiſſet Nepos, nullas ſibi conſcius ad reſiſtendū adeſſe copias, quia omnes Oreſti attribuiſſet, in Dalmatiam fugit. Auguſtulus uero imperij inſula apud Rauennam ornatus, fœdera cum Vandalorum rege Africam obtinente conſtituit: quibus in fœderibus ipſe & Oreſtes pater maxima exiſtimarunt & firmiſſima fore præſidia imperij conſtituta. Dum autem ab Africa ſibi cauet, proſpicitꝗ Auguſtulus, oſtendit ſeſe à uetuſto cladum imperij fomite nouus turbo, quem Romani conciues illius æmuli ſuſcitarſit: Siquidem Heruli & Turingi, Odoacre uiro acris ingenij duce ſibi conſtituto, ab inferioribus Danubij oſtijs ſunt profecti. Fuerunt autem hi Heruli & Turingi, exercitus Athilæ, prout oſtendimus, reliquiæ, qui Hernaco & Durith Athilæ filijs, à ſeipſis alijsꝗ populis prælio ſuperatis, apud Danubij oſtia conſederūt. Ipſi itaq; Heruli & Turingi Italiam ingreſſi, Aquileia ad ſiniſtrā relicta, in Taruiſinos, Vicentinosꝗ & inde in Brixianos flexerūt. Eodem'ꝗ in tēpore apud Britannias Ambroſius Aurelius, qui penè ſolus Romanus cædi ſuperſuerat, quam Anglicos Saxones Valentiniani imperatoris temporibus in ea inſula feciſſe oſtendimus, ſeſe ducem exhibuit Britannis, qui cupiuerint Saxonibus ipſis uel cæſis uel pulſis, ſe in libertatem ſub Romano imperio uindicare. Induit'ꝗ purpurā Ambroſius, & Imperator à Britannis appellatur, tumultuarie primum, poſt iuſta acie cum Saxonibus Anglicis ſæpenumero eſt congreſſus. Superati uero ſunt ad extremū & Ambroſius & Britanni, ipſeꝗ Ambroſius in prælio eſt occiſus. Qua uictoria Saxones crudeliſſime ſunt uſi, poſtquam enim eos interfecerant qui arma contra ſe induerant, in omnis ætatis ſexus'ꝗ multitudinem graſſari eſt cœptum. Nec ſolum id cōtigit in locis prælio propinquis, calētibus adhuc ex uictoria animis, ſed ſuper multos dies urbes ſingulas uicos'ꝗ diſcurrerunt, cædem ubiꝗ ſimilem cōmittentes. Ea impulſi neceſſitate Britanni conſtituerunt inſula populariter emigrare. Itaq; perterritis omnibus, naues ſibi quiſꝗ lembum'ue aut ſcapham, prout affuit facultas, compararunt. Tantaꝗ fuiſſe refertur, completis ubique littoribus, contentio conſcendere uolentium,

ut multitudine atq; onere nonnulli deprimerentur lembi. Itaq; Britannias tunc pro ſe ceperunt Anglici Saxones,quas ad ætatem uſq; noſtram retinuerunt,tantis aucti opibus ut de Francia cui pridem manum iniecerunt ſubijcienda, cum rege Francorum gerant bellũ,multos antea annis maximis cum populorum ſtragibus cõtinuatum. Britanni uero patria extorres,eo anno,qui fuit Zenonis & Auguſtuli imperij,& Odoacris regni initio,ab inclinatione rei Romanæ ſexageſimus tertius,ſedem ceperũt,Oceano tenus,in Turonibus,Cenomannis & Cyantibus,qui & Veneti,ac per ea Galliæ Celticæ maritima loca, in quibus Britannicum nomen idiomáq; ad ætatem uſq; noſtram retinuerunt. Igitur Auguſtulus imperator,de Odoacris aduentu certior factus,immiſit Oreſtem genitorem, quem militiæ magiſtrum præfectum'q; principio declarauerat. Cuius ductu legiones Romanæ & contracta accuratiſſime ex omnibus Italiæ populis auxilia apud Laudam ad diẽ conuenerunt. Contulit aũt ilico caſtra,& primus pugnandi copiã fecit Odoacer: parantẽ uero ſigna educere, & pariter pugnandi copiã facere Oreſtẽ, auxilia deſeruerũt. Quibus undiq; dilabentibus, territæ legiones Romanæ,& ipſæ prælium detrectarunt.In eam adductus difficultatẽ Oreſtes,ſolutis caſtris,in urbẽ Ticinum ſe recepit.Inſecutus illum Odoacer urbem corona cinctam uallauit,recepitq; diu & ptinaciter oppugnatã. Eo in irruptionis ardore cædes ciuiũ Romanarumq; legionum primo,quanta nuſquã alibi in Italia, poſt imperij inclinationem eſt facta,& nedum direpta urbs Ticinum, ſed & cum agro igni ferroq; uaſtata.Oreſtẽ aũt captum,Placentiam'q; perductum Odoacer ipſe inſpectante exercitu, gladio ſuffoſſum interfecit,quibus territi crudelitatibus cæteri Italiæ populi,certatim deditionem facere perrexerunt. Et Auguſtulus animo conſternatus,Romam quidem ex Rauenna acceſſit,ſed inde e ueſtigio profectus in Lucullano Campaniæ oppido purpuram diademáq; abijciens, ſeſe imperio quod annum unum menſes duos tenuerat abdicauit: in quo uiro, cui fato & malo rerum Romanarum augurio uidetur inditum fuiſſe diminutum id glorioſiſſimũ nomen Auguſtorum & Cæſarum qui ex Romana gente eſſent,finis fuit,Anno quingenteſimo decimoſeptimo,poſtquã Octauius eo ſe modo cœperat appellare.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione imperij Romanorum, Decadis primæ,Liber tertius.

AVGVSTVLI abominabile Romanis rebus factum ingratam mihi renouauit memoriã indignitatis,quæ diu retraxit ſcribere meditantẽ. Etenim cogitantem operis mei initio imperij Romanorũ, non magis inclinationẽ,quàm occaſum,ſcribere pudor penè deterruit. Sicut nãq; inuſtæ ſibi natis uel familiæ grauioris notæ cõſcijs accidere uidemus, ut omnẽ uel leuiſſimam eius labis cõmemorationem uel ab amico homine imprudenter factam,cõuitio ducant: Itidẽ nos urebat,inflictum maioribus patriæ'q; dedecus repetere: ſed dedit animos,& ut omni abſterſo pudore ſcriberemus, nos pulit ſpes propoſita narrandæ originis nouarum urbium, præſtantiſſimorum'q; populorum decus,quorum & nouæ ſobolis excellentia,non parua ex parte Romanam reſtituit Italis dignitatẽ. Videmus nanq; dei noſtri,rebus Italiæ indulgentiſſimi benignitate,multũ creuiſſe Venetam,Senenſem,Ferrarienſem, Aquilanam,Auerſanamq; ciuitates,& minora quędam oppida ab ipſis cõdita fundamẽtis. Florentinam uero, Genuenſem,Mediolanenſem,ac Neopolitanam,& Bononienſem, tunc paruas exileſq; urbes,intelligunt omnes in magnam amplitudinẽ auctas eſſe: per quarũ opes,uirorumq; qui in illis coaluerunt uirtutem, & dignitas adeſt & gloria Italiæ Romana republica deſtitutæ. Quin de induſtria factum apparet,ut ſucceſſiuis temporum curſibus Romana res minueretur,accederent'q; diminutæ ab ea uires Italiæ urbibus, ſiue quas pridem conditas potentiores fieri, ſiue quas condi nouas Romanæ magnitudinis uicinitas prohibebat. Quo eñi modo in Italiæ ſolo,Roma florente conderentur,& ſe attollerent nouæ ciuitates,cum prius conditæ neceſſariò exinanirẽt,quod neq; bello fines propagare,aut opes mercatura augere poſſet populus aliquis tam potenti ſubiectus imperio, cui æqualia diuitijs tributa pẽderet, nec ſobole quam præſtantem ualidam'q; gigneret,unaquaq; urbs inhabitaretur: uiri nanq; bonis artibus induſtria & ingenio præditi, nulla uirtutis præmia, nullũ'ue honeſti quæſtus modum,extra Romã inueniebant,ideo'q; in illã confugere,illã frequentare cogebañt: unde

fiebat

ſiebat ut quicquid egregium Italia ubiq; haberet, Romanæ potentiæ & gloriæ addiceretur, Romáq; augeretur ac ditaretur, cæteræ urbes & oppida exhaurirentur. Quamprimũ uero inclinare & ceſſare cœpit dominæ urbis potẽtia, dedit permiſitq; eius imminutio, quod abſtulerat prohibueratq; incrementũ. Et prima inter omnes mirabili non magis modo quàm loco condi cœpit Veneta urbs: origo cuius in hũc modum fuiſſe uidetur, Athila Hunnorũ rege Aquileiam obſidente, Aquileienſes, ſicut oſtendimus, gradum, Cõcordienſes, Caprulas, & Altinates, Torcellum, Maiorbum, Burianum, Amorianum, Conſtantianum & Aimanum populariter commigrarunt. Patauini autem ea Aquileiæ obſidione durante, ſacra & ſupellectilem precioſam cum imbelli multitudine, in Riuumaltum comportarunt, iuuentute tutandis à potenti hoſte mœnibus retenta, Monteſilicenſes uero, Adeuſtiniq; & Euganeorum collium incolæ, Metamaucum & Albiolam, Peleſtrinam Clodiam'que confugientes, Athilæ terrorem declinauere. Sed Patauio poſt Aquileiam & Monteſilice Adeuſtoq; primum, exinde Vincentia Veronáq;, eadem Barbarorum alluuione dirutis, Patauini quidẽ plures potentiores'q; ditionis ſuæ paludes, in quas ſua miſerant frequentauere, & aquis eleuatiora apud Riuumaltum Dorſum'q;, cui duro à ſoliditate fuit cognomen tenuere. Sic & cæteri Venetiæ prouinciæ populi, premente metu ubicunq; potuerũt, eiſdem in paludibus conſederunt. Eam uero prouinciã Abdua, Pado, lacu Benaco, Alpibus & Adriatico mari conſtat terminari. Per hunc modum populi amœniſſimis & uberrimis omnium Italiæ ſoli in regionibus nutriti, patriam auitos'q; lares cõmutauere, informem in uliginem, ſtagnáq;, omni uel puri littoris ſterilitati, ſi libera ſit per ſecuritatem electio, poſtponẽdam, ut nequaquam dubitandum ſit, illos dei munere coactos, cepiſſe loca breui futura optima, quæ tranquillis ſecuris'q; rebus, nulla prudentia elegiſſet. Sed iam ad Barbarum regem, qui primus Romam & Italiam poſſedit reuertamur. Odoacer Herulus Oreſte interfecto, pacatis'que ubiq; in Italia rebus, ad urbem Romũ pergere cõſtituit: quod cum exploratũ haberẽt Romani, omnes propè populariter obuiã ſunt effuſi, illum'q; ipſo in primo ingreſſu, regẽ Romæ & Italiæ appellatum, ſummis honoribus in capitolium deduxerunt. Qui rex licet Barbarus eſſet, Romam & Italiam principio, poſtquam aliquot annis quietiſſime gubernauit, nec tamen natalis ſoli principatum ſpreuit. Feltheus qui & Fena dictus eſt, Rugorum gentis rex erat, ulteriorem Danubij ripam incolentis. Is tũc potẽtiſſimus, Herulos qui in patria poſt Odoacris profectionẽ manſerant infeſtabat, ac patria eijcere conabatur. In quẽ Odoacer ex Italia exercitum paratiſſimum potentiſſimum'q; duxit, & eo rege occiſo, ac Rugorũ gente penè ad internecionem deleta, prouinciam eorũ, quæ diceretur Rugilanda, ne poſſet inhabitari, crudeliſſime uaſtauit. Fuit uero prælijs illis ab Odoacre Romanorũ rege parta uictoria, alterius in Italia futuræ calamitatis initiũ: ſiquidem Longobardi, cuius gentis nomen tunc primũ in Romanis prouincijs notum eſſe cœpit, duce Codooco rege ſuo, ea Rugilandæ loca poſſeſſoribus uacua ſunt ingreſſi: quæ quidem loca uſq; ad tempora Andoini, eorum regis noni, per annos paulo plus minus uiginti inhabitauere. At apud Conſtantinopolim omnia interim fuerãt quietiſſima, quod Theodericus, Theodemiri patri Oſtrogothorũ regi defuncto, ſuffectus erat, q Theodericus Romanos magna ſibi & dulciſſima conſuetudine in Conſtantinopoli notos amabat: hinc'q; ad Zenonem uocatus ea ſe cõtulit facilitate, qua Leo illũ remiſerat genitori. Conſtituit uero Theoderico regi Zeno exercituiq; ſtipendia, & Patriciatus dignitate inſignito, regi equeſtrẽ ſtatuã ex ære in palatio locauit. Fuit, ut cõijcio, ſed nullus habet ſcriptor, aliquot annos Theodericus apud Zenonem: ſed quantocũq; ibi fuerit tẽpore, ſui Oſtrogothi licet ſtipẽdia acciperent, & Pannoniæ inſuper Meſiáq; prouinciæ, nõ ad uictũ modo, ſed ad gentis in patria omniũ egenæ opulentiã, neceſſaria ſuppeditarent, angebantur & animis diſcruciabanttur, quod audirent alios ex Scythia Danubij'q; clauſtris, ſecũ uel ante profectos, opibus & gloria florere, Viſigothos, Sueuos, & Halanos in Vaſconia, Aquitania, ac Hiſpania: Vandalos in Africa, Burgundiones in Gallijs, & demũ in Italia Herulos & Turingos. Tantis itaq; precibus, iurgijs atq; cõminationibus apud Theodericũ inſtiterunt, ut eorum importunitati ultra nequiuerit obluctari. Hinc Theoderic⁹ rupto quo tenebatˀ pudore, animorũ gẽtis ſuæ ferociã primũ Imperatori accuſauit, quod omibus abũdans rebus florens'q; neſciret quieſcere. Et tamen poſtea à ſuis Barbaris uictus, petijt quod Imperatoris & reipublicæ cõmodo cõducere æque ac ſuorum importunitati ſatisfacere opinabatur. Oſtendit eñ ſi italia & urbs Roma ſibi permitterẽt,

futurũ ut aut Oſtrogothi ſui cum Herulis & Turingis pugnando delerentur, ac imperium tanto ſtipendiorum onere leuarent, aut uictores eſſent, ſicq; Herulis & Turingis inimicis imperio Barbaris ad internecionem cæſis, ipſi Oſtrogothi emolumento reipublicæ honoriq; impoſterum ſine ſtipendio forent. Ea Zeno cum ad ſenatum retuliſſet, peruicit ſententia, non æqua ſolum fore, ſed ultro offerenda, quæ imperio prout longa docuerat experientia effectus rex Theodericus duxiſſet poſtulanda. Itaq; Zeno Theodericũ ſacro honeſtatum uelamine, quod erat tunc maximum conceſſionis à principe Romano factæ ſtabilimentum, dimiſſurus ſenatum, ſibi populum Romanum & Italiam commendauit. Mouentem uero cum Oſtrogothis Theodericum, priuſquam Pannonijs educere, & Noricum ingredi poſſet, aliquaudiu diſtinuerunt ingentis illius Athilæ exercitus reliquiæ. Siquidem Strapilia Zepidarum rex, qui erat Ardcrico defuncto ſubrogatus, primo, & poſtea Buſaris quidam Burgarorum gentis Danubij accolæ dux, illum in itinere aggreſſi ſunt, & in maximas aliquando adduxerũt difficultates. Vicit tamen præſtantiſſimi regis Theoderici pertinacia, & illis prælio ſuperatis, maximoq; affectis incommodo, uiam ſibi ferro Oſtrogothus aperuit. Ingreſſus Italiam Theodericus ad Sontium Aquileiæ dirutæ fluuium, caſtra communiuit. Eo Odoacer, qui omẽs eius motus anno ante habuerat exploratos, paratiſſimum adducens exercitũ, ſeſe illi tam propinquus oppoſuit, ut caſtra ſolo amnis alueo fine dirempta: primus tamen pugnandi copiam fecit Theod. ricus, & cõmiſſum eſt prælium: in quo poſt multam cædem mutuo illatã, ſuperauit Oſtrogothus. Odoacer uero ad Padum, cuius uada oppidáq; claſſe & præſidijs communiuerat, delatus eo in loco ubi nũc eſt Oſtilia Veronenſium, de fuga ſubſtitit. Deſtitit uero inſequi Theodericus, & Veronam ducens eam dedentibus ciuibus breui cepit. In quã præſidijs firmata prædam ubiq; factam impedimentáq; ea ratione conſtituerat deponere, ut Odoacrem quocunque fugeret expeditior ſequeretur: ſed Odoacer copijs breui reparatis, in campos proceſſit latiſſimos, Veronæ ſubiectos, & copia pugnandi facta, Theodericum laceſſiuit. Eduxit item Theodericus fiducia plenus, & prælio acri duces fortiſſimi dimicarunt: tamen Odoacer qui laceſſiuerat, ab auxilijs Italorum Padi accolarum deſertus, ſuccubuit, atq; etiam fugatus maiorem eorum qui ſecum in pugna perſeuerauerant partem amiſit. Inde Romam petens Odoacer, cum portas occluſas, ciueſq; de mœnibus repugnare uidiſſet, ſuburbiorum ædificia, agrumq; latiſſimis fœdauit incendijs. Romani nanq; de Theoderici aduẽtu ex Cõſtãtinopoli certiores facti, ipſum iam ut dominũ expectabãt. Qui quidẽ Theodericus omnibus Italiæ Tranſpadanæ ciuitatibus oppidiſq; breui potitus, Mediolani cõſtitit, & exercitu auxilijs aucto, Romam in Odoacrem ducere conſtituerat: Odoacer cum commeatibus, quos Romani in urbẽ munitáq; oppida conuexerant, deficientibus, Rauennam ſe contulit. Ei tamen Odoacri populos Italiæ pertentanti, conſenſerunt plurimi, in quibus fuere ſignorum ſuorum apud Oſtiliam deſertores Padi accolæ, à Tuſa Flaminiæ & Æmyliæ præfecto, magnæ autoritatis uiro, in ſpem maximam præmiorum, ſi uiciſſet Odoacer, adducti. Id cum exploratum habuiſſet Theodericus, curſu uictoriæ retardato, ſeſe intra Ticinũ cõmuniuit. Per id tẽporis Gundobaldus Burgundionũ rex, Italiã per ſaltũ Domuſſulæ eſt ingreſſus, & præda ingenti non rerũ magis quàm mortalium ex Comenſibus primo, inde & omni illa regione quæ ad Taurinos pertinet, ac Iporẽdienſes facta onuſtus in Burgundiã redijt. Eodemq; in tẽpore Clodoueus Francorũ rex, Crotchildẽ Chilperici Burgundionũ regis, quẽ Chilpericũ prædictus Gondobaldus frater ſuus occiderat, filiã per hunc maxime modũ accepit uxorẽ. Audierat Clodoueus Crotchildem forma egregiã, uirtute etiã puellas id ætatis præſtare. Itaq; miſſis nuncijs præſtantibus uiris, ſecretè explorauit, nunquid illa uellet ſibi matrimonio copulari. Puella uero cui regis Clodouei fama & regni potentia eſſet nota, conſenſit: nequaquã enim dubitabat patruum ob cõmiſſum pauloante fratricidiũ, ſi id reſciſſet, omnino prohibiturum, eáq; in ſponſione id ſolum eſt pacta Crothchildis, ut cum ipſa eſſet chriſtiana, Clodoueus qui cũ ſuis Francis idololatra erat; fieret chriſtianus: qua pactione facta accepit occulte munuſcula, in matrimonij pignus data, & ea in tempus quod conuenerat reſeruauit. Reuerſo poſtea ab inuaſione Italica Gundobaldo, Clodoueus Crotchildem iam uxorem ſuam, ſibi ab illo dari popoſcit: nec abnuere eſt auſus Gundobaldus, regis propinqui potentiam reformidans: Crotchildẽq; eo celerius tradidit, quo ſine dotis pactione aliqua fuerat poſtulata. Quãquã uero pacta uxori Clodoueus de baptiſmate ſuſcipiẽdo, in ſeipſo nequaquã

ſeruauerit,

ſeruauerit,tamen duos filios ex Crotchilde ſuſceptos chriſtianos fieri permiſit:at Theoderi
cus Oſtrogothorum rex,poſtquam Odoacrem ſeſe Rauennæ uidit cōtinere, animis eſt au
ctus,& matre ſororibusꝗ ac Oſtrogothorū mulieribus cum impedimentis & imbelli mul-
titudine in Ticino, cuius urbis mœnia arcemꝗ communiuerat,relictis, Rauennam duxit,
Cepit aūt ilico omnes prouinciæ ciuitates oppidáq; , quamprimū ea adijt,præter Ariminū
& Ceſenam:Odoacrem uero in Rauenna per triennium obſedit caſtris ſecundum littus ad
orientalē plagā,in loco cui Candiano eſt,eratꝗ tūc nomen,ea ratione firmatis, quod poſita
pariter ad Ceſenam caſtra inde faciliter tutaretur.Fiebant tamen ab obſeſſis crebræ eruptio
nes,quod nanq; ſumpſimus ex Agnello in uita Ioannis epiſcopi Rauennatis,Theodericus
Odoacrem iuſta acie cōgredi auſum,in patentibus Candiani campis,bis prælio ſuperauit.
Qua elatus uictoria Theodericus,ilico Ariminū acceſſit , eáq; urbe breui potitus , dromo-
nes in Ariminenſi portu captos,miſit ad Rauennatē portū Bidentis amnis, qui tūc Portel-
lio dicebatur:nam apud Claſſem urbem , tūc erat maior portus omniū Italiæ celeberrimus,
Sunt autē dromones, uerbo græco,nauiculæ ſubductiores,tabulatis undiq; ad propugna-
culi caſtelliue ſpeciē cōmmunitæ . Itaq; Theodericus Protellionis oſtio dromonibus clau-
ſo,partem copiarū in inſulam quam Bidens amnis,Paduſiq; Padus,& mare efficiunt,loca-
uit,ipſe cum cætero exercitu Rauennam in circuitu obſedit. Vnde ad tantā rerū penuriam
in urbe eſt deuentū,ut ſordidas maligníq; ſaporis herbas clauſi comedere cogerentur. Qua
impulſus difficultate Odoacer,hortante epiſcopo deditionē fecit.Ingreſſus eſt aūt Raue-
nam Theodericus,epiſcopo Ioāne cum clero & ſanctorū reliquijs obuiā procedente.Con-
tinuitꝗ ſe Odoacer ea die & poſtea in palatio,quod dicebatur hilautū,Rauennæ tunc inſi-
gne,ſperans quod cum Theoderico ſolenni fœdere pactus erat , aliquā Italiæ particulā ſibi
& Herulis attribui poſſidendā. Sed Theodericus miſſis qui illū & filiū adoleſcentē, primo-
resꝗ gentis interficerent, Herulorū plebem conſeruauit , Breui exinde omni Italia , & poſt
Roma,Theodericus ſummo ſenatus & populi Romani applauſu eſt potitus. Is autem rex
omnium quos Italia & Roma pertulerint Barbarorū mitiſſimus fuit , quod quidem ſtatim
initio regni unico in negocio oſtendit.Siquidē mittens ſanctū Epiphaniū Ticinenſis eccle
ſiæ epiſcopum in Burgundiā,ingentē illi pecuniarū uim ex publico fiſco dedit,quarum im-
pendio redempti ſunt,& in patriā reducti, multa mortaliū milia , ex ijs quos Gundebaldus
rex Burgundionū in prædam abduxerat : autorꝗ eſt Agnellus, Epiphaniū ſanctitatis ſuæ
meritis,& ſingulari prudentia,ab immani Gundebaldo obtinuiſſe liberationem ſex milium
captiuorum,qui in ſumma precij à Theoderico dati,non fuerāt comprehenſi.Is uero Theo
dericus,ſiue Romanorum fidem adeo duxerit ſuſpectam, ut uitam ſuam illis cōmittere du
bitauerit,ſiue ut Imperatori Cōſtantinopolitano & alijs Barbaris imperij inuaſoribus pro-
pinquior habitaret,Romam ſenatus curæ & gubernationi reliquit,ſedemꝗ regni Rauēnæ
cōſtituit. Oſtrogothis aūt ſub ipſo Theoderico,Romā & Italiā,ſumma in pacis quiete ha-
bentibus,Franci item regnū adaugebāt. Nā Clodoueus rex:nō multo poſtꝙ Crotchildem
acceperat uxorē,bellum geſſit aduerſus Gundebaldū uxoris patruū & Burgundiones,quo
in bello ciuitates & oppida,Ligerim inter & Sequanā amnes ſita,ſuo adiunxit imperio.Eo
tamen bello interuentu Crotchildis ſedato , alterū quod multos durauit annos ſuſcepit ad-
uerſus Alemanos, cū qua gēte nō minus ꝙ ſua uiris fortibus armiſq; inſtructiſſima prælio
decertauit:quo in prælio ſuos in fugā cōuerſos uidens,memor eſt factus promiſſionis, quā
multoties requiſitus uxori ſeruare neglexerat,& ipſam prelij aduerſitatem ob id ſolū ſibi ac
cidere ſuſpicatus eſt.Hinc deo cœli & terræ, quem Crotchildis uxor prædicaret,uouit illius
cōſilio,precibuſq; acquieſcere,ſi ſui ſtrato hoſtili exercitu, uictoriā obtinerēt,tātáq; mox fa
cta eſt cōuerſio,ut q multa cæde afflicti,& ui repreſſi, primo fugiebāt Franci, hoſtē repelle-
rent,ac cæde cōmiſſa in fœdā cōuerterēt fugā. Alemanis in deditionē acceptis, Clodoueus
tributa eius impoſuit quotannis diſſoluēda, & in Franciā reuerſus, uigeſimo quinto regni
ſui anno à ſancto Remigio Remenſi epiſcopo, cū omni Francorū multitudine baptizatus
fuit.Ea uero felicitate poſt multas agitationes , ab imperij Romanorū inclinatione ꝑpeſſas,
dum illa Galliarū pars optimū regem nacta,gaudet Roma pariter et Italia, à ſuis agitationi
bus reſpirarūt.Nā Theodericus Oſtrogothorū rex licet Rauēnæ ſedē habuerit,amauit ta-
men ornauitꝗ urbē Romā , & multa publice ꝓuidit ac neglectæ inſtaurationis,ſupra fidē
eorū qui Barbarū fuiſſe meminerint,maximā ſuſcepit curā. Quod q à fideli & copioſiſſimo
teſte

teſte uoluerit certius intelligere, legat Caſſiodori eius epiſtolatū ſcriptoris uariarū libros, in quibus uidebit ipſum regē, religionis chriſtianæ, ſacrorū locorum, cerimoniarumq; & pontificum Romanorū dignitatis curam geſſiſſe. Senatui ſæpenumero cōmendauit loca urbis, cum ſacra, tum etiā à maioribus ſummis uiris, reipublicæ & imperij fundatoribus frequentata, præfectos architectoſque inſtituit, ſacris ædibus, capitolio, palatio, thermis, theatro, cloacis, aquæductibus, & cuiuſq; opificij officinis, in priſcā formā melioremue inſtaurādis, præfecit uigiles, qui curā diu noctuq; ſuſciperent, ne urbis ornamēta, ſtatuæ & ingeniorum monumenta ex ære aut marmore exciſa aſportarentur. Sepulchrum Auguſti in ualle Martia, Tyberim inter & uiam Flaminiā inſtaurari curauit. Et amphitheatri, quod iam maiori ex parte corruerat, ſaxa loco moueri, niſi in ſolam murorum urbis inſtaurationem prohibuit, ſtatuas principum æneas aut marmoreas, equeſtres pedeſtreſq; nominatim multas, & generali ædicto omnes iuſſit conſeruari, adhiberiq; curam, ne illæ interirent, quibus fides poſteris aſſereretur, uiros fuiſſe præſtantiſſimos, uirtuti magis q̃ fortunæ innixos, per quod in id magnitudinis Romana res creuit, legeſq; & inſtituta ſeruari, malos ciuitatis mores à ſanctioribus corrigi: omnia deniq;, excepta militari diſciplina, ad uetuſtam ciuitatis, quam primus reipublicæ oppreſſor Cæſar ſubſtulit, formā redigi optauit. Spectacula proprijs ſui fiſci pecunijs ex uetuſto more ædi, & alia munera publica exhiberi uoluit: & cū aurū argentumue in nummos ſignari ſuis temporibus oporteret, nullum ipſe ſignū aliud quàm prius ſtante republica conſuetum cudi eſt paſſus. Vt autē ciues uel nouis erigendis uel inſtaurandis uetuſtioribus ædificijs maiorē haberēt cōmoditatem, calcarias in quibuſdā Italiæ inſulis fieri curauit, calcēq; poſtmodū ciuibus quorū principia ædificiorū cernerent, ſine precio eſt largitus. Prohibuit autē edicto, & curā impendit attentiorē, ne quis Romanus, aut paterna origine Italus, nedum militaret, ſed arma domi haberet. Saionibus, ut ipſe appellauit, ex Oſtrogotha gente per urbē regioneſq; Italiæ conſtitutis, qui præfectorū cēturionumq; uice fungētes, Barbaros ſuos in pace & ocio, à ciuiū & prouincialiū iniuria prohiberēt, educerentq; in turmas & phalanges, cum belli aut tumultus ratio poſtularet. Simili itē pietate uſus eſt erga uniuerſas Italiæ urbes: quod maxime oſtendit edictū adhuc extans, in quo ciues iubet, toto anni tempore, præterq; tribus meſſiū & autumni menſibus, ciuitates & oppida frequentare, obireq; munera, quibus antea quietiſſimis reipub. tēporibus, florere conſueuerant: nō ſolū enim agreſtes tunc, ſed honeſto nati loco, motibus fatigati, quibus tādiu Italia agitata fuerat, rura incolebant. Papiæ & Modoetiæ, quæ oppida poſt Rauennā amauit, palatia, Arimini ſancti Stephani, & Rauennæ ſancti Martini in cœlo aureo baſilicas, Spoleti quoq; amplas ædes magno ſumptu ædificauit, Sipontinā ciuitatē iam tum in ruinā uergentē, ut inſtauraret, tributorū uacatione donauit, Apponi balnea quæ ager Paduanus habet, muro concludi, ædeſq; ſuperædificari curauit. Quibus alijſq; bonis artibus præſtās princeps effecit, ut per omnes regni ſui annos, excepto extremo, & Roma & Italia, Octauij Auguſti, aut Traiani, Adriani, uel melioris cuiuſpiā principis tempora nō deſiderauerint. Et cum Roma ipſa, ab inclinatione cœpta, pauliſper reſpiraret, creuit interim & opibus aucta eſt Rauenna. Nā licet uetuſta eſſet, quæ, ut Plinius eſt autor, Sabinenſiū ante urbē conditā fuit oppidū, tamen primū habuit incrementū ſub Auguſto Cæſare, qui apud eam claſſem tenuit, perpetuo anni tempore expeditam, qua aut ſubitis in tumultibus, aut in deſtinatis bellorum apparatibus, Illyricum, Epiros, Macedoniā, Achaiam, Propontidē, Pontū, Cretā, Cyprū, directa nauigatione celerius petere poſſet, quàm ſi ex urbe, aut alijs Italiæ littoribus ſoluiſſet. Fuitq; maxima Rauennæ amplitudini acceſſio oppidum Claſſenſe, quod militum turmarumq; eius claſſis cauſa, à mercatoribus conuenisq;, ſecundum portus Candiani littus ædificatum, multis poſtea annis fuit populo & quidem diuite frequentatum. Rauennam item à Tyberio Claudio Germanico cinctam fuiſſe muro, qui nunc extat, indicant literæ, ad portam ipſius ciuitatis, cui Aureæ eſt nomen: quem tamen murum, Valentinianus poſterior, Gallæ Placidiæ filius, ut autor eſt Agnellus, uel inſtaurauit, uel parte ex aliqua ampliauit. Et poſt tranſlatum à Conſtantino in Thraciam Imperium, magiſtratus ſunt primum Rauennæ conſtituti, quorum munus fuit mutuas Romanis Conſtantinopolitaniſq; commoditates, alternatim curare: profuit tamen amplitudini ſuę plurimum Romanorum imperij agitatio, quod Imperatores regeſue aut duces plurimi, prout ſupra oſtendimus, illā aut inhabitauerūt, aut magis præſidijs tenuerūt, ut nulli dubiū eſſe debeat,

quin

quin ſactia tamdiu tantis opulentiæ ſundamentis magnum fecerit additamentum Theodorici pacatam urbem Romam Italiamq; regentis, mora tanto tempore illic facta: quando quidem præter ædem beati Martini de qua diximus columnis marmoreis, & Conſtantinopoli, & alijs marmoribus cum ab urbe ex palatio Pintiano, tum etiam aliunde aucctis, Rauennam princepa prædictus ornauit, qui aqueductū quoq; eiuſdem ciuitatis, cuius nullum extat ueſtigium inſtaurauit: proſpexit etiā prudentiſſimus princepa Theodoricus externarum gentium, à quibus ſolis tunc ſibi in Italiam timendum fuit irruptionibus, & Herulis poſt occiſum Odoacrem, ut oſtendimus conſeruatis. Nouum regē conſtituit, cuius nomen non exprimit Caſſiodorus, quē regem cum ſuis Herulis in extremis Italiæ partibus, apud Auguſtā prætoriam, & ſub Alpibus Appenninoq; habitare permiſſum ipſe Theodoricus in filium adoptauit, Clodouci regis Francorum filiam nomine Andefledam Theodoricus in uxorem accepit. Sororem uero ſuam nomine Amalafredā, Honorico Vandalorū, & filiarum unam Halarico Viſigothorum: alteram Gundibaro Burgundionum, neptemq; Amalabergam Herminfredo Thuringiorum regibus in matrimonium coniunxit. Eachario etiam nobili, ex Balthorum proſapia oriundo, qui Veterici fuit filiua, tertiā filiā Amalaſuntham in uxorem tradidit, quo genero per aliquot, quibus ſuperuixit, annos tanquam filio uſus fuit. Poſſedit uero & ex priſco Romanorū principum inſtituto adminiſtrauit Romani imperij occidentalis prouinciaa, quæ à nullis dictarum Barbararum gentium regibus teneretur. Nedum enim unquam cum Francis, Burgundionibus & Viſigothia bella ſuſcepit: ſed eos aliosq; barbaros imperij oppreſſores, quoad potuit ſimul in pace continuit, miſſis oratoribus cum epiſtolis quæ extant, ne aliqua inter eos nata diſſenſio, Conſtantinopolitanis Imperatoribus Romaniaq; uiam patefaceret ad iura imperij reſumenda: ſed in Hiſpanijs nulla ui armorum, quod quidem legerimus captis, inde eum ſcimua aliqua tenuiſſe, quod Caſſiodori extant decreta ad Hiſpaniarum gubernationem ædita: extāt & literæ ad magiſtratus in illis conſtitutos datæ: quanquam noſtra eſt opinio, gubernationem Hiſpaniarum, de qua innuit Caſſiodorus, inde proceſſiſſe, quia is princepa ſuſcepit curam Vaſconiæ, & eripiendæ Francorum manibus & poſtea pro generi filio conſeruandæ. Cum enim Clodoucus rex Francorum, quod ſuo loco oſtendemus, Halaricum Viſigothorum regem in campis Vogladenſibus interfeciſſet, Vaſconiamq; cum aliquot Hiſpaniæ partibus cepiſſet: Theodoricus rex arma induit, in ſocerum pro generi ultione: quo in bello Franci ad triginta hominum milia, qui Vaſconiam Hiſpaniamq; pro Almarico Halarici filio, nō paruo tempore gubernauit. Siciliam uero & adiacentes Italiæ inſulas, Dalmatiam, Liburniamque, & Illyrici partem in Adriaticum uergentem, armis obtinuit, duxitque paratiſſimam expeditionem trans alpes, & prouinciam Romanam primum, poſt Rhodano tranſmiſſo Narbonenſem Galliam, ac ea Galliarum loca quæ extra Burgundiam ad Teutonaa pertinent, exceptia Aluernis, regno ſuo adiecit: quā quidem prouinciam ciuitatesq; Theodatus nepos eius qui poſtea fuit tertius gentia Oſtrogothæ rex multo tempore adminiſtrauit, extatq; Theodorici epiſtola per quam Arelati mœnia iuſſit ſumma diligentia inſtaurari. Pannoniam item Sirmienſem: tanto prius tempore à Barbaris laceratam, & Noricos, qui nūc ſunt partim Auſtrini, partim Baiorarij, regno ſuo adiunxit, quibua prouincijs Coloſſum ciuē Romanū à ſenatu Romano præſidē dari uoluit. Nā poſt eius ex Thracia profectionem, Bulgari relictis ſedibus, quas ad Danubij ripaa, ſecundum Pannonias & Noricum habere conſueuerant, tunc Thraciam deuaſtabant. Nec poterat tunc reſiſtere Zeno imperator, cum propter cæteram imperij debilitatem, tum quia temporibus illis Conſtantinopolitana urbs maximo conflagrauit incendio. Quin etiam Theodoricus, futuris prouidens temporibus, clauſtra Italiæ, ab ipſo Alpium maritimarū initio uſq; ad Tridentinos montes, attribuit Gothorū proceribus inhabitanda. In tramitibus autem, per quos ipſe & cæteri Barbari erant ingreſſi, oppida excitauit, ciuitate cui nunc Tridento eſt eratque tunc nomen, muro cincta, & Veruca arce, ad Norici & Italiæ fines, eo in loco, cui nūc Montiſfalconi eſt nomen, à fundamēto ædificata. Interea dum hic eſſet Romæ & Italiæ ſub Theoderico ſtatus, Zenoni defuncto, qui ſexdecim annis apud Cōſtantinopolim imperauerat, ſuffectus eſt Anaſtaſius Imperator, per cuiua tēpora, in Italia, Africa, Hiſpanijs, Gallijs, Pannonijs, & alijs prouincijs, Barbarorū uirtute, rea erāt geſtiſſimæ, ut in occidētali imperio, nil geſtū eſſe cōperiamus memoratu dignū, pter aliquos motua in rebua eccleſiæ & Romanorū

pontificum

pontificum ſuſcitatos. Ipſius nanq; Anaſtaſij Imperatoris imperij initio, defunctus eſt Romæ pontifex Romanus, etiam nomine Anaſtaſius, tuncq; magnũ in clero & Romano populo diſſidiũ eſt ortũ. Symmachus nanq; in Lateranenſi, quã appellabant Conſtantinianã, & Laurentius in beatæ uirginis, quæ noua dicitur, ædibus, uterq; Romanus, in pontifices ſunt electi. Quorum controuerſiæ ſedandæ cauſa, cum Rauennam ad Theodericum utriuſq; fautores acceſſiſſent, cenſuit rex illũ qui prius, & à meliori parte fuiſſet electus, in pontificem accipi, obtinuitq; Symmachus: qui chriſtiana uſus clemẽtia, Laurentiũ competitorẽ, aduerſariumq; Nucerini epiſcopum dedit. Sed Romani, quos parata per Theodericũ pax iam faſtidiret, poſtquã Barbarus ceſſabat gladius inteſtinis diſcordijs ſeſe inuicẽ lacerarũt. Et Laurentio Romam reducto, cauſam iterum Rauennam deferri oportuit. Quam ut ſedaret rex, canonum ignarus, Petrum Altini epiſcopum Romam miſit, non magis ut de controuerſia iudicaret, quàm ut utroq; eiecto in pontificatum ipſe ſe intruderet. Fuit uero conſtans animo, & prudẽs Symmachus. Qui epiſcopis Italiæ ad centũ uiginti cõgregatis: primum ſe purgauit à criminibus, quæ falſo obiecta erant: inde clero per ſynodi autoritatẽ reconciliato, Petrum Laurentiumq; obtinuit relegari. Nec tamen deſtiterunt ab inceptis Romani, ſed Fauſto exconſule, pontificem clerumq; defendẽte, ac armis protegente, Probinus item exconſul, eò prorupit inſaniæ, ut plebem accuratiſſime cõcitarit. Vnde cædes ciuium in prælio eſt cõmiſſa. Eoq; furoris eſt proceſſum, ut in ſacerdotes uirgineſq; ſacras Symmacho fauentes à Probini ſatellitibus ſit graſſatũ. Per Anaſtaſij item Imperatoris tempora, nõ ſatis ualuerunt Theoderici regis conſilia, quin Barbari Romanarum prouinciarum inuaſores, poſtquam ſe à Romanis armis tutos uiderunt, inter ſeipſos bello contenderẽt. Nam Clodoueus rex Francorum, quem Crotchildi uxore hortante, ad Chriſti domini fidem conuerſum, & à ſancto Remigio epiſcopo baptizatum oſtẽdimus: poſtquam regnum Franciæ longe lateq; ampliarat, in Viſigothos exarſit, quos propter Arrianam labem iudicauit pro infidelibus perſequẽdos. Is itaq; rex procerum concilio apud Pariſios habito cum ſatis de bello gerendo conſtitutum eſſet, uouit baſilicam principi apoſtolorum, quæ nunc ea in ciuitate inſignis uiſitur, ſi uictoriam de eccleſiæ hoſtibus obtineret. Erat tũc apud Picthauos urbem Halaricus rex Viſigothorũ, qui Valliæ ſubrogatus, duodecimũ annum tunc regnabat: duxit itaq; per Turonios Clodoueus, & in celeberrimo Martini templo, multis pro uictoria uotis ſe obligauit. Inde Vizena amne uadato, conſtitit in campis Voglatenſibus, in quos decimo à Picthauis miliario diſtãtes Halaricus & ipſe duxerat, ſignis collatis decernere paratiſſimus. Aluerni etiã originem ſuam in Italos referẽtes, Romanæ reipublicæ fidẽ ad ea uſq; tempora ſeruauerant. Ideoq; Apollinare quodã Romano, qui dudum apud eos fuerat hortante, Viſigothorum partes ſunt ſecuti, quoniã eis ſeruauerant pacem à Conſtantio comite conſtitutã. Itaq; cõmiſſum eſt præliũ: in quo Viſigothis & Aluernis ſuperatis, rex Halaricus & Apollinaris ceciderunt. Secundũ id præliũ miſit Clodoueus Theodericũ filium ex ancilla ſuſceptũ in Albienſes, Ruthenoſq; Viſigothorũ ſubditos ac in Auernos, ut diximus, ſocios: quibus ſubactis & Francorũ regno additis, in Tholoſam tunc caput regni Viſigothorũ, Vaſconiamq; Theodericus arma conuertit. Almaricus uero, quem Halaricus unicum habuerat filium, ſeſe intra Pyrenæum communiuerat. Quare licet Tholoſam cum paternis theſauris & Vaſconiam amiſerit, Hiſpaniam ulteriorẽ cum Pyrenæi ſaltibus, prout pater poſſederat defenſauit. Cumq; pacẽ obnixe peteret, procliuis in illã primo fuit Clodoueus, & tamen paulopoſt Arrianam hæreſim audiens in Engoliſma & Burdegalla ciuitatibus, magis quàm alibi in Viſigothorum regno feruere, eas aggreſſus ciuitates, cepit diripuitq;, & cæde Viſigothorũ ciuiumq; qui hæreſi abrenunciare diutius recuſarunt commiſſa, epiſcopos in illis catholicos inſtituit. Ea cum eſſent Anaſtaſio Imperatori renũciata, gauiſus eſt ultionem de Viſigothis Romanæ rei euerſoribus imperij ſui temporibus ſumptam eſſe. Et ob eam rem bene geſtam, Clodoueo tunicam blacteam, epiſtolaſq; miſit, in quibus eum Patriciũ conſulemq; appellauit. Erat Turoni Clodoueus, quando tantum ab Imperatore Romano munus accepit. Quare notis rite ſolutis, poſt ſolennes Chriſtianorũ cerimonias, eam induit ueſtem, & ſedens in equo numum in multitudinem, quæ magna ex Francorum regno ad id ſolenne conuenerat, diſperſit. Acclamauit uero tunc multitudo, non patricium fore & conſulem ſolummodo, ſed Auguſtum etiam Clodoueum. Qui ea ſociatus pompa, Pariſios accedens, eorum urbem, tunc primo regni Francorum ſedem, prout

in hanc

in hanc diem eſt ſeruatum, fore conſtituit. Quæ intellecta Theodoricus Oſtrogothorū rex, tunc, ut oſtendimus, in Italia potẽtiſſimus, ægerrime tulit, uel quia ſoceri Clodouci audaciā damnarit, uel quod magis credimus, quia illum indigne tulerit tantā cum Romano imperatore amicitiā iunxiſſe. Itaq; Theodoricus coactis lectiſſimis quibuſq; militibus, qui ad quadraginta armatorū milia fuere, maiori parte & Gepidarum Ilbam comitẽ præfecit ducem. Eiq; in Vaſconiam ducenti, occurrerunt Franci, quos Clodoueus prouinciæ illius præſidio deputauerat. Cõmiſſum autẽ eſt præliū utriq; exercitui periculoſiſſimum, ſuperiores tamen fuerunt Itali regis copiæ, & Francis qui in Vaſconia erāt, ad triginta hominum milia profligatis magnáq; ex parte cæſis, recepta eſt pro Almarico defuncti Halarici filio Vaſconia, quam illi certo tempore Theodoricus, prout ſupra diximus, proprio Oſtrogothorū præſidio defenſauit. Quia uero exercitus, quem Ilba in Hiſpanos Viſigothos duxerat per Liguriam tranſiens eam afflixerat prouinciam, tribunus aliquot annorū Liguſtinos & frumenti copia ex horreo publico donauit. Quo in tẽpore ut aduerſus omnes motus qui per Hiſpanias aut Gallias orirẽtur, paratior foret, naues omni in maritima Italiæ ora nouas fieri, & Rauennam duci curauit. Dum ea in Gallijs & per Italiam aguntur, Hormiſda pontifex Romanus Fruſinone oriūdus, defuncto Symmacho ſuffectus erat. Hic epiſcoporū prouincialiū ſynodū apud urbẽ, hortante Theodorico rege, coëgit. In qua innouauit dānationẽ hæreſeos Eutychanæ, & oratoribus quinq; ex clero, quorū duo fuerūt epiſcopi, Cõſtātinopolim miſſis, Ioannẽ Cõſtātinopolitanū epm̄, ac per eum Græcos omnes ab illa hæreſi iuſſit deterreri. Sed epiſcopus clerúſq; Cõſtātinopolitanus, Romano pontifici inobediẽtes fuerūt. Anaſtaſius etiā imperator requiſitus decretis Romani pontificis, in quibus Eutychus dānabatur, ſubſcribere recuſauit, addiditq; cõtumaciæ ſcelus, quòd oratoribus Cõſtantinopoli eiectis ad Hormiſdam pontificem literas dedit, in quibus iuſſa illi à ſe accipienda, potiuſq; ſibi præſcribẽda fore cõtendit, ut merito eius mortem quæ breui eſt ſecuta, diuino iudicio inflictam conſtās omniū fuerit opinio. Nam eodẽ anno, qui fuit Symmacho & Boetio Torquato conſulibus, fulmine afflatus, idem interijt imperator. Cui cum eſſet ſubrogatus Iuſtinus ſenior, nedum Eutychiana hæreſis, ſed in paucorum annorū ſpatio, omnis labes ex Chriſtiana religione, per uniuerſum orientale imperium eſt ſublata. Mortuo interim Hormiſda, ſuffectus eſt in Romanum pontificem Ioannes natione Thuſcus, per cuius tempora Iuſtinus imperator hæreſum radicibus per orientẽ extirpandis intentus, eiecit omnes eius ſectæ epiſcopos, priuauitq; commiſſis eccleſijs ſacerdotes. Tulit uero eam rem grauiter Theodoricus Italiæ rex, ipſa Arianorū labe, quam maiores ſui ſub Valente imperatore imbiberant, inquinatus. Quanq; non magis moleſtā habuiſſe Arianorum inſectationem q; ſuſpectam omnẽ boni imperatoris noui uitā duxiſſe uidet. Hinc optimos ciues Romanos, Symmachū & Boetiū ſuſpectos habuit, eóſq; exacto conſulatus anno, deferẽtibus Opilione & Gaudentio factioſiſſimis ciuibus, Papiam relegauit. Quo in tempore Theodatum nepotem ex Narbonenſi prouincia reuocans Etruriæ præfecit, cuius prouincia nonnullas illis urbes attribuit iure proprio poſſidendas: & ne Romani ciues ob Symmachi & Boetij relegationẽ, de ſolita benignitate diffiderent, rex Senatui permiſit unum ex gente patritia mitterent Theodato in Narbonenſi prouincia ſucceſſorem, & tamen eo qui ſecutus eſt anno Ioannem ſummū pontificem, Agapitum & Patritium conſules, ac Theodorum & Importunum, alterum'q; Agapitum ſenatores, præſtantiſſimos ea tempeſtate uiros Roma eijcere, ac omnino tollere conſtituit: Idq; ut aliqua ſimulatione tectius faceret, ipſos legationis nomine miſit Cõſtantinopolim ad Iuſtinum: utq; eam legationis ſimulationem melius concinnaret, eccleſiæ Rauennatis epiſcopum, ipſis oratoribus adiunxit: fuit uero legationis ſumma, ut agerent cum Iuſtino imperatore, de epiſcoporū ſacerdotum'q; Arianorum reſtitutione, qua denegata aut diutius dilata ſeſe comminatus eſt omnem Italiam, & urbem Romam cædibus & incẽdio uaſtaturum. Appulſa Conſtantinopolitanæ terræ naui, quæ tantos detulerat oratores, Iuſtinus cum cleri & populi pompa obuiā eſt progreſſus, ad pontificiſq; pedes proſtratus, illum pro dei uicario adorauit. Is ſummus pontifex maximis honoribus introductus, mandata ſimul cum Romanis conſulibus ſenatoribúſq; & Rauennate epiſcopo expoſuit. Quibus ab imperatore auditis, magna utrinq; dicentium audientiúmq; commiſeratio eſt oborta, hinc fidei cauſa, ſi Ariani tolerarentur, inde urbis & Italiæ deſolatione, ſi impio regi non ſatisfieret animos diſtrahentibus, uicit tamen grauiſſimorum in quibus timor domini ſanctus per

maneret, uirorum ſentētia, poſtponēdam quæ ad tempus in integrũ reſtitui poſſet, fidei cau
ſam urbis & Italiæ ſaluti, quarum populos gladio occiſos nulla poſſet principum, nulla pon
tificum, aut conſulũ potentia inſtaurare. Dimiſſurus etiā oratores Iuſtinus, ut in illorum ho.
nore, ſuo item cõſuleret, à Ioanne pontifice cõſulibus Romanis, ſenatoribúsꝙ ſubminiſtran
tibus, uoluit coronari. Adduxerũt uero impenſi effuſius Pontifici & Romanis à Iuſtino ho
nores Theodoricũ maiorē in ſuſpicionē. Et qui prius ſumma digniſſimus laude tot per an/
nos, melioribus quos antea cta tuliſſent ſecula principibus Romanis æquari meruit, ad ex/
tremum uitæ flagitijs ſe inquinauit. Nā tentos Rauennæ, Ioannē pontificem, cõſules & ſena
tores Romanos, famis cruciatu in carcere occidit. Boetiũ uero & Symmachũ in Papia, ubi
aliquot exulauerat annis, iuſſit iugulari: quo in tēpore Eccleſius Rauēnæ epiſcopus ab infau
ſta legatione illa reuerſus, baſilicam ſancti Vitalis quæ nunc Rauennæ inſignis uiſitur, ſimul
cum Iuliano argētario exædificauit. Factum autē uidetur in crudelitatis qua Theodoricus
præter mores ſuos uſus fuerat ultionem, ut apopleſi, ſiue ut uult Agnellus, uētris profluuio
interierit, nonageſimo octauo die, poſtꝙ Ioānes pontifex & Romani illi obierāt, atꝙ anno
duodequadrageſimo, poſtꝙ Italiæ dominio potitus erat. Quanꝙ Procopius in belli Italici
aduerſus Gothos principio refert, Theodorico poſt occiſos Boetiũ & Symmachũ cœnanti
cum eſſet caput piſcis oblatum, horrēdam in illo uiſam Symmachi faciē, quæ labro inferiori
mordicus apprehēſo, ſibi toruis oculis minaretur, eoꝙ conſternatũ pauore regem incidiſſe
ægritudinem: in qua leuitatem ſuā confeſſus fuit, quòd ſcilicet põtificem ſanctum uirum, &
cum eo alios inſignes Romanos, tunc maxime præſtātiſſimos uiros Symmachũ & Boetiũ,
ad perditorũ hominũ ſuggeſtionem occidit, & paulo poſt eam cõfeſſionem ilico expirauit.
*Simile certiúſꝙ teſtimonium ſubitæ mortis inflictæ regi Theodorico ad pœnam iniquita/
tis, affert ſanctus eccleſiæ doctor Gregorius in dialogo, ubi ſcribit Solitariũ magnæ uirtutis
uirum apud Lipparim inſulā in eremo habitantem, qua die defunctus eſt Rauennæ Theo/
doricus, Gotho cuidam nobili tunc dixiſſe uiſam à ſe Theodorici regis animā, quæ à Ioāne
Romano põtifice & Symmacho, quos per id tēporis occiderat, in ollam Vulcani mergēda
portaretur.* Theodorico ſine uirili prole defuncto, Amalaſuntha filia tunc uidua cũ Athala/
rico filio ſuo, quem ex Eucherio Oſtrogotho, magnæ nobilitatis uiro ſuſceperat octauũ an/
num ætatis agēte, in regno ſucceſſerũt. Adhibuit uero prudēs regina ſingularē in ſubditos
cum humanitatē, tũ diſtrictionis moderationē, quæ cũ Gothos ſeuere ne quempiā læderet,
cõtineret, laxiore Romanorum ꝙ feciſſet Theodoricus gubernatione eſt uſa, & inter aliqua
quæ reſcidit à genitore facta, filijs Symmachi & Boetij patrimonium reddidit. Sed Athala
ricũ filiũ ea erudiri & Romanorũ moribus ac diſciplinis imbui diligētia curare cœpit, ut fa/
cile in optimũ principē fuerit euaſurus, niſi tres Gothi illius educatores rapinis qbus aſſueti
erant inhiātes, prudētes id reginæ conſiliũ peruertiſſent, non placere Gothis dicētes eorum
regem ſub præceptoribus uiuere, formidinē ſibi per uerbera mináſꝙ incutientibus, cũ econ
tra expediret uitā inter Gothorũ duriciem acturum, omni ſolutam maioris reuerentia, inter
coæqualéſꝙ uiuentē arma & equos tractare, quibus animi uigor, generoſitáſꝙ à maioribus
accepta in dies augeatur. Quæ cũ Amalaſiuntha barbarorũ inſidias timens libenter audiſſe
ſimulaſſet, Athalaricũ paulo maioribus natu permiſit educandum. Et ſi uero puerũ ſodales
omnibus uitijs ſtatim infecerũt, matri tamen obſequēs erat, quòd eũ Gothóſꝙ educatores
ſuos terreret Iuſtini imperatoris optimi uirtus, in quam Theodorico etiā potētiſſimo regi.
ut oſtendimus ſuſpectam, Romanos Italiæꝙ populos reſpicere formidarent. Hinc pacem
cum Vandalis, Francis, Viſigothis, Burgundionibúſꝙ & alijs barbaris à Theodorico para
tam, cõmuni cõſilio conſeruarunt. Turbauit uero hanc reginæ & nati concordiam, mors Iu
ſtini quæ ad primi anni illorũ regni finē, Lampadio & Oreſte cõſulibus eſt ſecuta. Siquidē
ea in rerum animorúmꝙ cõmotione, quam principũ mutationes efficiunt, Athalaricum ſo/
dales metu imperatoris liberati, facile in laſciuiorē uitā tranſuerſum egerũt, adeo ut nedum
matrē audire, aut alloqui dignaret, quin potius ipſi inſidias parari pateret. Quibus artibus
cum ſe regina priuari regno uideret, Theodatũ primo ſibi ex gente à mala conſobrinũ, mul
tas per Etruriam, ut oſtendimus, ciuitates tenentē, & eam adminiſtrātem prouinciā, qui &
ipſe pueri ſeductoribus cõſentiret, coercuit pecunijs multatũ diſſoluendis Etruriæ populis,
à quibus repetundarum fuerat accuſatus. Inde filio Athalarico, cum ſodalibus ſuis Romæ
relicto, Rauēnam ſe cõtulit, & cũ nequiret filiũ à perniciosa uita reuocare, quod proximum
fuit

fuit,tres Gothorum proceres, qui malorũ conſiliorum puero ſuaſores erãt, interfici curauit. Eam autẽ dicit Procopius, Iuſtiniano imperatori, quẽ Iuſtinus ex ſorore nepotem reliquit ſucceſſorẽ,ſuaſiſſe Italiæ recuperationẽ, quod cũ à prudentis fœminæ quã omnes ſcriptores ſummis efferũt laudibus,uita & moribus adhorreat,& nullus alius uel tenuiter innuat,uero ſimile nõ uidetur. Athalaricũ etiã quẽ moribus inquinatiſſimis, Procopiũ ſecuti fuiſſe diximus,omnia ad Theodorici exemplar, & fortaſſis quãtum paſſa eſt ætas, meliora geſſiſſe ex Caſſiodoro eius etiã epiſtolarũ ſcriptore compertũ habemus. Siquidẽ licet ſecta Arianus eſſe non deſierit,Bonifaciũ & Ioannẽ,cui Mercurio fuit etiã nomen,ſummos põtifices,quos ſua habuerũt tẽpora,nõ ſolũ ipſe proſecutus eſt fauoribus & honore, ſed à Romano ſenatu ac populo honorari curauit. Decreta eius extant, de epiſcopis à Ro. pontifice & nullo alio ordinandis, de rebus ſacris à nemine diſtrahẽdis,& demũ de eccleſiaſtica libertate ſecurius conſeruãda,ciues & Romanos& Italiæ oppidorũ urbes frequentare,ac bonis artibus operã dare,edicto iuſſit: ſalarijs in urbe Romana liberaliũ artium præceptoribus,quod multos annos fuerat neglectũ cõſtitutis,& inchoatã à Theodorico publicorũ urbis ædificiorũ inſtaurationem adeo cõtinuauit,ut marmora oportuerit aliunde aduchi, quæ in ruinis inciperent deeſſe.Nec quippiã ab eo cõijcimus perperam factũ,præter Opilionis Symmachi & Boetij delatoris ſublimationẽ,ad comitiuã ſacrarũ largitionũ,quæ uidetur fuiſſe ærarij præfectura. Titubauit tamen ad extremũ pueri regnũ ob Francorũ Burgũdionũmq; in Italiã aduentũ, qui hũc maxime in modũ fuiſſe uidetur. Clodoueo rege Francorũ mortuo, Clodomir, Childebertuſq; eius filij, in regni paterni diuiſione partes Burgundionũ regni, Alemanorũmq; quas occupauerat Clodoueus,& quæq; in alpibus ad Italiã ſpectant, Theodeberto eorũ nepoti,quẽ in Metẽſibus regẽ conſtituerunt,regendã poſſidendãmq; dederunt. Is itaq; Theodebertus adoleſcẽs,rapinis pridẽ aſſuetus,utpote quẽ Theodoricus pater in Alemanorum expeditiões duxerat, prouinciã Romanã,cuius caput eſt Maſſilia Septimanorũ,quæ regis Italici eſſet,inuadit.Quod cũ intellexiſſet Amalaſiuntha,ad reges Francorũ mittẽs pericula oſtendit ab Imp.Iuſtiniano tunc florente imminẽtia,ſi Ro. reipublicæ prouinciarũ inuaſores,præſertim Italiæ propinqui,bellis inuicẽ diſſiderent,fœderáq; Athalaricum inter filiũ & Theodebertum cõſtitui impetrauit:etſi uero qualia fuerint fœdera nõ ſatis habemus cõpertum,tamen conſtat Theodebertũ Romanã prouinciã in uim ipſorũ fœderum tenuiſſe. Acceſſit etiã pueri regis Athalarici incommodis,ꝙ Theodatus ob acceptam à regina Amalaſiuntha iniuriam,& quia Burgũdiones Francóſq; tunc uicinos Italiæ timeret,cũ Iuſtiniano, prout autor eſt Procopius,egit ut Italiæ receptioni per Hetruriã manus inijciẽs pecunijs ſe ditaret,quarũ adminiculo ocioſam in Conſtantinopoli uitam degeret. Sed etiã reginæ animi perplexitatẽ, & Theodati cogitationes in noua mutauit cõſilia Athalarici regis obitus. Octauo enim ꝗ cum regina matre regnũ aſſumpſerat anno, defunctus eſt. Tunc Amalaſiuntha,cõmodius ſibi proceſſuram gubernationem arbitrata, ſi quempiã aſſumeret adiutorem, Theodatũ ex gente,ut diximus,Amala,ſibi conſobrinũ ad ſe uocauit,& multis in eam ſententiam dictis,ut facile potuerit homo cupidus illatam inultæ iniuriã anteactæ uitæ potius ꝗ reginæ ſimultati attribuere,illum poſt reconciliatã gratiã regni cõſortem declarauit. Erat uero Theodatus,Latinis, Græciſq; literis eruditus,& inter philoſophos,quibus operã impenderat,Platonem maxime ſectabatur,qui,ut aſſerit Caſſiodorus,temporũ ſuorũ hiſtoriam ſcripſit. Cæterũ qui omni in uita iners incõſtánſq; fuiſſet,tũc ætate iam grandior adeo imbecillis eneruiſq; fieri cœperat, ut nulli rei præterꝗ cumulandæ pecuniæ, cui auidiſſime inſeruiebat,uideretur idoneus. Et tamen regina impellẽte unicum inito regno ædidit uirtutis munus. Nã dum Amalaſiuntha ipſum in Rauennã regni participẽ fore conſtituit: Theodebertus Metẽſium rex,Burgundiones multa armatorũ milia in Liguriã atq; Emiliam, Alemanos uero in Venetiã miſit,in quos delatus eſt cũ Gothis Italiſq; militibus Theodatus. Et licet multo minora fuerint ꝗ de ſe per literas Caſſiodori ipſe prædicat, utranq; tamen gentem nõ ſine illorum cæde Italia expulit, atq; etiã miſſo exercitu quem utraq; in expeditione habuerat,prouinciã Romanã per legatos recepit. Tegebat autẽ multũ ipſius regis ineptias uirtus reginæ omnia adminiſtrantis. Hinc illa proceſſiſſe uidentur quæ Caſſiodori epiſtolæ oſtendũt,prouiſa prudẽter pax à Iuſtiniano imperatore,& pariter à Francis regibus Theodebertóq; nepote per datas multiplices epiſtolas,miſſóſq; oratores etiam ex ſenatu enixius potita. Hinc ſummi põtificis ueneratio & ſuſcepta accuratius cleri ſacrarũq; rerũ protectio.

Hinc aucta magnis ſumptibus ex Conſtātinopoli marmora, quibus Romam ornari cura
uit. Hinc liberalitas proceſſit qua in Ligures Aemylienſes'q; & Venetos uſus fuit. Ipſis enim
populis ob accepta à Burgundionibus & Alemanis dāna tertiæ partis unius anni annonā
ex publico eſt largitus, quā quidē annonā Ligures & Aemylienſes ex Terdonēſi Papienſi'q;,
Veneti ex Taruiſino atq; Tridentino horreis acceperunt. Hūc etiā regē ſcribit Caſſiodorus
elephantos tunc ex ære uia ſacra ad naturalem beſtiæ magnitudinem extantes, qui ruinam
minabātur, inſtaurari iuſſiſſe, ea ut uidetur ratione, ꝙ populi Romani cōduceret animorum
ſeruandæ generoſitati, ſi pueri adoleſcentésq; beſtias intuerentur, in quas maiores pugnare
non horruerint decori inſeruiētes. Sed cū Theodatus rapinis pro ſui ingenij uicio manum
appoſuiſſet, diſſuaſiſſet'q; illi primo, & poſt obſtitiſſet Amalaſiuntha, mox homo perditiſſi
mus, ſumma ingratitudine uſus eam in lacus Vulſinēſium inſulā relegauit, occidiq; permiſit,
à filijs & agnatis Gothorum procerum, quos Athalarici corruptores, reginam oſtendimus
interfici curauiſſe. Tulerunt eam mortem ægerrime, non Oſtrogothi modo, ſed & Romani
Italiq; omnes, ut ſi aliquis apparuiſſet, ad quem tunc ſumma rerum deferri potuiſſet, fuerint
defecturi. Fuit nanq; mulier illa, ſi Caſſiodoro credimus grauiſſimo autori, inter primarias
rariſſimáſq; adnumeranda, quam ille dicit uidere uenerandam, audire loquentem, fuiſſe mi
raculum, quæ Græcis Latiníſq; literis egregie imbuta erat, omniū gētium nationúmq; quæ
Romanū inuaſerāt imperiū linguā ex illarū uernaculo uoce ſono loquebatur. Eā uero tan
tæ grauitatis, tantæ in ſimulādo & diſſimulādo prudētiæ prædicat fuiſſe, ut cū diſcolos inſo
lentéſq; & graſſatores cōpeſcere curaret, nullā illi ab ea offenſam ſe perpeſſos & dicerent &
ſentirent: unde tantā comparauerat autoritatem, tantū ſibi conciliauerat omnium amorem,
ut rem illi odioſam commiſiſſe, ſi etiā nulla timeretur pœna, nepharium duceretur. Ita illius
morte poſt factum conſyderata, anxius Theodatus, Oſtrogothis proprio timentibus pe
riculo maxime memorantibus exiſtimare cœpit quantū immineret periculi, ſi Iuſtinianus,
ſumpta occaſione necis Amalaſūthæ, cuius uirtutem dilexerat, Italiam inuaderet. Itaq; pla
caturus imperatorē inter multas quas ad illū uxorémq; Theodoram dedit epiſtolas, unam
accuratius ſcripſit. In qua Romam Italiámq; loquentes facit, pacem optimo regi doctiſſimo
principi Romæ & Italiæ amantiſſimo patri mitiſſimóq; domino implorare. Et cum eſſet ui
ſum in tanto timore ſuo parum ſenatores Romanos mittere oratores, Agapitum etiā pon
tificem ſummum miſit: nec tamen illū commeatu in uiaticum iuuit, ut bonus pontifex uaſa
aurea argētéaq; ex beati Petri ſacrario ſumpta, fœnori ſubijcere, quo pecuniam ab uſurarijs
perciperet ſit coactus. Quem cum Iuſtinianus, ſumma ueneratione in Cōſtantinopolim de
ductū, de Eutychiana hæreſi interrogaſſet, orta eſt inter eos de rebus fidei ultima altercatio.
Iuſtinianus enim ab Anthemio Conſtantinopolitano epiſcopo ſeductus, petijt eam labem
à ſummo pontifice confirmari. Cui nedū conſenſit Agapitus pontifex, ſed magno reſiſtens
animo, illum pro Iuſtiniano appellans Diocletianum reſipiſcere fecit, & Anthemio hæreſis
fautore eiecto, Mennam in Conſtantinopolitanum epiſcopū ordinauit. De pace uero cum
mandata pōtifex expoſuiſſet, ita adulāter & ſimulate reſpōdit imperator, ut poſthac nimis
ſibi ſecurus rex Theodatus multa ſit auſus, quæ illius ſtatū ruere adiuuarūt. Siquidē Agapi
to q̃ primum Romā redijt defuncto, clerum Romanū quod nullus ante tyrānus intētauit,
Theodatus rex in electionē quam faceret, illata ui cōſenſum promittere coēgit, & pecunia
per pactionem accepta, Syluerium in pontificem creauit. Qua ex re, cum maximā conflaſſe
inuidiam, & multos ſe delatū Cōſtantinopolim acceſſiſſe intelligeret, incœpit melioris uitæ
inſtitutionem populis oſtentare, tributis alicubi imminutis, & omnibus liberatis, qui fiſco
obnoxij, aut delicti in rempublicā admiſſi cauſa in cuſtodia haberētur. Eius tamen ineptiſſi
mi, & iā omnibus inuiſi regis conatus, maxime inanes reddere cœpit annonæ penuria per
uniuerſam Italiā orta. Cuius multo minorem, q̃ uinorum ſuſcepit curā. Nanq; audiēis n Ve
ronenſi agro accinaticū eſſe uinū odoris ſaporiſq; ſuauiſſimi, magnā eius uim ſummo cum
fiſci impendio Romā aduehi curauit. Vinū etem illud aſſerit Caſſiodorus colore purpureo
fuiſſe regiū, ſapore præcipuū, dulcedo cuius ineffabili ſuauitate ſentiebatur, cum tamen &
tactus eius denſitate pingueſceret, ut carneus liquor aut potio edibilis uideretur. Sed anno
næ penuria ſubleuādæ cauſa factum eſt, ut ad tribunos maritimos Venetiarum dederit epi
ſtolā, quæ nouæ urbis Venetæ, pauloante uti oſtēdimus inchoatæ, prima incremēta qualia
fuerint, ante oculos ponit, & haud ſecus deſignat q̃ ſi ad tanti populi, tamq; excellētis urbis
oſtenden

oſtendendam originem,tunc à Caſſiodoro Rauẽna oriundo,& qui locum inſpexit,perſcri
pta fuiſſent. Cũ nanq; miſiſſet Theodatus rex in Hiſtriã Laurentiũ quendã , procuraturum
annonã,quæ Rauennã aduceheretur exercitibus & Italiæ populis diſtribuẽda,dictis Vene
tiarum tribunis in hæc uerba Theodatus ſcripſit:Data pridẽ iuſſione cẽſuimus, ut Hiſtria
prouincia,uini & olei ſpecies,quarũ præſenti anno copia indulta perfruitur,ad Rauennatẽ
feliciter dirigeret manſionem . Sed uos qui numeroſa nauigia in eius cõfinio poſſidetis,pari
deuotione grata prouidete, ut quod illa parata eſt tradere, uos ſtudeatis ſub celeritate por
tare. Similis erit quippe utriq; gratia profectionis, quãdo unũ ex his diſſociatũ impleri non
permittit effectũ . Eſtote ergo prõptiſſimi,ad uicina qui ſæpe ſpatia trãſmittitis,infinita per
hoſpitia quodãmodo ueſtra diſcurritis,qui per patriam nauigatis . Accidit etiã ueſtris com
modis quod uobis aliud iter aperitur,perpetua ſecuritate tranquillũ:nam cũ uentis ſæuien
tibus mare fuerit clauſum,uia uobis pãditur per amœniſſima fluuiorũ,carinæ ueſtræ flatus
aſperos eorũ cum non paueſcũt,terrã cum ſumma felicitate cõtingunt : putãtur eminus per
prata ferri,cõtingit alucum nõ uideri. Tractæ funibus ambulant,quæ ſtare rudẽtibus cõſue
uerãt. Et cõditione mutata pedibus iuuãt homines naues ſuas . Vectricẽ ſine labore trahũt,
& pro panno uelorũ utuntur paſſu proſperiore nautarũ. Iuuat referre quemadmodum habi
tationes ueſtras ſitas eſſe perſpeximus . Venetiæ prædicabiles , quondam plenæ nobilibus,
ab Auſtro Rauennam Padumq; cõtingunt , ab oriente iocũditate Ionij littoris perfruũtur,
ubi alternus æſtus egrediẽs modo claudit, modo aperit faciẽ,reciproca inũdatione cãporũ.
Hic uobis aquatiliũ auiũ moræ domus : eſt nanq; terreſtris, modo cernitur inſularis, ut illic
magis exiſtimes eſſe Cyclades,ubi ſubito locorũ facies reſpicis immutatas. Earũ qppe ſimili
tudine,per æquora longe patentia domicilia uidẽtur ſparſa , quæ nõ natura protulit,ſed ho
minũ cura fũdauit, uiminibus flexis inligatis, terrena illic ſoliditas aggregatur,& maritimo
fluctui tam fragilis munitio nõ dubitatur opponi, quãdo uadoſum littus moles neſcit eijce
re undarum,& ſine uiribus fertur quod altitudinis auxilio nõ iuuatur: habitatoribus igitur
una copia eſt, ut ſolis piſcibus explcantur, paupertas ibi diuitibus ſub æqualitate conuiuit.
Vnus cibus omnes reficit,habitatio ſimul uniuerſa cõcludit,neſciũt de penatibus inuidere,
& ſub hac mẽſura degẽtes,euadunt uitiũ, cui mundũ conſtat eſſe obnoxium. In ſalinis autẽ
exercẽdis tota cõtentio eſt : pro aratris,pro ſalcibus cylindros uoluitis , inde uobis fructus
enaſcitur,quando in ipſis,& quæ nõ facitis,poſſidetis. Moneta illic percutitur uictualis arti
ueſtræ omnis fructus addictus poteſt aurũ aliquis minus quærere. Nemo eſt,qui ſal nõ deſi
deret inuenire. Merito,quãdo iſti debet omnis cibus, ꝙ poteſt eſſe gratiſſimus:proinde na
ues quas more animaliũ ueſtris parietibus alligaſtis,diligenti cura reficite,ut cũ uos uir expe
riẽtiſſimus Laurẽtius,qui ad procurãdas ſpecies eſt directus,cõmonere curauerit,feſtinetis
excurrere,quatenus expẽſas neceſſarias nulla difficultate tardetis,q pro qualitate aëris com
pendiũ uobis eligere poteſtis itineris. Habuit itaq; urbs Veneta,in eo duo de quinquaginta
annorum, Theodorici, Athalarici, & Theodati regũ quietiſſimo tempore,ſupra cõmunem
conditarum à fundamẽtis urbiũ conſuetudinem, mirabile incrementum: Padua enim urbe
euerſa,ſoli primũ Patauini optimates, Adeuſtini, & Mõteſilicenſes,in Riuumaltũ,Metha
mauricum,Albiolã,& ad foſſas Philiſtinã,ac Clodiã conſugerunt. Athila autẽ poſt parũ cæ
teras prouinciæ Venetiæ urbes affligente,omnis illius nobilitas in eaſdem inſulas ſcopulo
rumq; & littorũ munitiones,per Bachilonem, Atheſim, Minciũ, Padumq;,cũ penatibus &
ſupellectile,nauibus eſt delapſa,pariterq; factũ eſſe non dubitamus,à multis Ro.& aliarum
Italiæ urbiũ ciuibus in tantis barbarorũ colluuionibus,quantas oſtẽdimus Italiã peruaſiſſe.
Nõ enim aliter tã breui tẽpore frequẽtari potuerũt, tã multæ inſulæ,ſcopuli & littora à Lau Natalis Ve
reto,qui eſt primus ſiniũ Padi uicus,ad aquas gradatas milia ferme paſſuũ octuaginta,quæ netiarum
oſtẽdit Caſſidiori epiſtola fuiſſe Theodati tẽporibus habitata. Multũ tamen repẽtino eiuſ
modi urbis Venetiarũ incremẽto profuiſſe uidetur præſtãtiſſimorũ ditiſſimorumq; uirorũ,
qui cũ opulẽta re familiari illuc cõfluxerunt potẽtia. Si enim quod in condenda Roma acci
dit,paſtores illi fuiſſent,aut cõuenæ quos res domi anguſta,aut flagitij cõſcientia patriã lin
quere,& in id aſylũ cõfugere compuliſſet,profecto multa oportuit ſecula euolui,priuſq; lon
giſſima in nauigationibus ſpacia trãſmiſiſſent, priuſq; continuaſſent paruo tẽpore intermiſ
ſam merciũ ex Italia in Aſiã,ac deinde in Adriatici ſinũ traducendarũ conſuetudinẽ,ex qua
magnis dudũ opibus aucta floruerat Aquileia. Primos autẽ magiſtratus appellarunt tribu

 nos,

nos, Romanorũ exemplo, à quibus illi tutelæ plebis cõtra nobilitatẽ fuerũt à principio inſtituti. Quo autẽ anno & die aut creati tribuni, aut ea ciuitas primum ſit cõdita, nequaq; affirmare auſim. Quin ſoleq; mirari, qua adductus ratiõe Laurẽtius monachus, patria Venetus ſcriptor ut in ætate ſua egregius, affirmauerit eius urbis fundamẽta VII. kal. Aprilis, anno primo atq; uigeſimo ſupra quadringẽteſimũ ſalutis fuiſſe iacta. Nanq; eſt neceſſariũ ipſam urbẽ dicere, nõ prius ꝙ eo anno condi cœpiſſe, in quo Athila Aquileiã, Paduã, Adeuſtũ, & cætera Venetiæ, puinciæ oppida deleuit. Sicq; ſextũ ad minus & quinquageſimũ ſupra quadringenteſimũ ſalutis fuiſſe cõſtabit, in quo ea iacta fuerint nouæ urbis Venetæ fundamenta: ſatis enim ſuperiore oſtẽdimus loco, Athilam quarto & quadrageſimo inclinationis Romanorũ imperij anno, q erat ſalutis quinquageſimusſextus ſupra quadringẽteſimũ obijſſe, & ipſum Athilã conſtat unico in anno, qui fuit Valentiniani iunioris imperatoris undetriceſimus, regionẽ Venetiam afflixiſſe, ac poſtea cum eſſet apud Minciũ amnem à Leone Romano põtifice ſuaſum, in Noricũ ubi ſtatim obijt receſſiſſe. Sed de Oſtrogothorum rege & imperatore Cõſtãtinopolitano ſuperius omiſſa proſequamur. Interea dum Theodatus rex Oſtrogothorũ urbis Romæ & Italiæ regnũ inepte ſimul ac auare adminiſtrat, Italiamq; annonæ inopia premere incœpit, Iuſtinianus imperator expeditionem in Italiam deſtinauit: quã quia diu durauit, & uaria maximáq; habuit belli facinora, pauxillũ ſcribere differemus, & aliqua perſtringemus ex ijs quæ ipſius imperatoris temporibus in Aſia & Africa fuerunt geſta, ſecũdũ quæ bellũ Italicũ inchoauit. Iuſtinianus imp. à Iuſtino auũculo cõſtitutus, mox Parthos bella mouẽtes, miſſo exercitu cõpeſcuit, & fines proprios tutans, Parthorũ multos afflixit: poſtea uero exercitus Ro. inito cũ Parthis certamine, in fluuio Eufrate ſupatus fuit. Exinde Erulos, Zepidas, & Bulgaros, Illyricũ deuaſtantes Iuſtinianus ſæpe per ſuos iudices profligauit. Poſt diuturnũ autẽ immanémq; laborẽ, aduerſus Parthos habitũ, per Beliſariũ patriciũ, perq; Hermogenẽ magiſtrũ officiorũ & utrunq; legatũ, fœdus cũ Parthis eſt initũ, & munera ab utroq; principe ſibi inuicẽ ſunt miſſa. Mox quoq; ſoluto de oriẽtali parte exercitu, eundẽ ductorẽ quẽ dudũ in orientẽ miſerat, delegit Beliſariũ, cui fortiſſimos milites dedit, ad Africã à Vãdalis liberandã. Et is dux excellẽs, fauẽte deo, magna cũ celeritate Vandalos ſuperauit, Libyámq; ad corpus reip. iungẽs, Bilimirem regẽ captiuũ cũ opibus ſpolijsq; Vandalorũ Conſtantinopolim perduxit ad principẽ, A quo muneratus cõſulq; ordinarius mox deſignatus, de Vãdalis triũphauit. Beliſario itaq; poſt triumphũ Africæ apud Cõſtantinopolim agẽte, Theodatus qui ſciſſet Iuſtinianũ ſibi infenſiſſimum eſſe, cœpit ſolito magis trepidare, & tamẽ qua erat ingenij tarditate, nihil ſolito accuratius prouidit: ſed ad ſuas cõfugiẽs ineptias, oratoréſq; ad Iuſtinianũ mittẽs, alias itẽ epiſtolas quæ extãt ad illũ dedit, in quibus pacẽ ab illo impetraturus, Romã & Italiam inter cætera dicere fecit: Et ſi Africa libertatis parte frui occœperit, nõ tamẽ debere Iuſtinianũ optimũ principẽ, Italiam à qua imperij nomẽ decuſq; acceperat, in eandẽ libertatẽ animis erectã motibus exponere, qui inter oppugnãdũ defendẽdúmq; neceſſario orirẽtur. Iuſtinianus uero reſpõdens regi, præ ſe tulit deſideriũ urbis & Italiæ liberãdæ. Miſit hanq; ad eũ oratores, quorũ legationis ſumma hæc fuit: ut aut Italia, & eius inſulis decedẽs Cõſtantinopolim Theodatus ſe cõferret, diuitias accepturus maximas, & in ocio quod à teneris annis ſecerat, philoſophiæ operã daturus: aut ſi id facere recuſaſſet, bello quod extũc ſibi indictum eſſet, neceſſaria præpararet. Is uero hominũ ineptiſſimus, nec oblatis cõſenſit cõditionibus, nec ſe cõtra uim magis ſolito cõmuniuit. At Iuſtinianus ubi ab oratoribus ſuis factus eſt certior, Theodatũ & ſi poſtulatis nõ feciſſet ſatis, omnia negligẽter, puidere, Beliſariũ iubet ſimulata in Africã nauigatione claſſem ſoluere, & ea in Siciliã ducta incũbere pro uiribus inſulæ receptioni. Cauit tamen prius imperator, ne cũ Vandalos in Africa oppreſſiſſet, ſimilẽ intẽtaturus Oſtrogothorũ oppreſſionem, alias Ro. imperio dudũ inimicas gẽtes barbaras in ſe cõciret. Ad Clodemirem nanq; Childebertúmq; & Clothariũ reges Francorũ, ut & ipſi quieſcerẽt & nepotẽ Theodebertũ Liguriã tenentẽ quieſcere facerent, multa & maxima miſit dona, additis literis, quarũ fermè ſentẽtia hæc fuiſſe uidet: Graue fuit hactenus Oſtrogothos reges, qui Theodorico indigni ſucceſſerũt tolerare, cũ propter illatas nobis ſingulos per dies iniurias, tum maxime propter Arianæ hæreſeos labẽ, qua urbem Romã & Italiã inficere nõ deſinũt. Inſuper à nobis requiſitus rex Theodat⁹, nedũ reſipiſcit, ſed cõuicia iniuriáſq; uir petulãs adiecit: quod cũ diutius ferre Chriſtianos principes indignũ ducamus, bellũ illi indiximus, ſpem maximã uictoriæ

in ueſtris aliorúmq; principũ Chriſtianorũ uiribus,nõ minus ꝙ in noſtris repoſitã habẽtes.
Poſtq; uero reges reddiderũt epiſtolas,ſpem pacis faciẽtes,Iuſtinianus Mundũ quendã du
cem ſuũ cum copijs Dalmatiã inuadere imperauit. Et Mundus quidẽ,Gothis qui Salonas
præſidio tenebãt prælio ſuperatis,Salonas cepit,inuoluitq; tumultu Dalmatas omnes,Iuſti
niano ſubijci renitentes. Annos tunc urbs Roma duodequinquaginta,ſub Gothis regibus,
Theodorico triginta octo,Amalaſiuntha & Athalarico puero octo,ac Theodato ad duos
adeo floruerat,ut nullã ipſa imperij inclinationẽ ultra ſentire uideretur, quin appareret, primũ
quẽ forte creari cõtigiſſet excellẽtioris animi atq; ingenij ſiue regẽ ſiue imperatorẽ,illius ſta
tũ ubiq; ad integrũ orbis imperiũ poſſe redigere. Sed quæ alluxit ob aduẽtũ Beliſarij ducis
præclari & uiri certe optimi ſpes libertatis,per imperatoris Iuſtiniani auariciã atq; ſocordiã
in cõtrariũ ſucceſſit.Nanq; & libertas omnino perdita,& urbs intus extráq; diruta ac deſo-
lata,ad ſtupendã prout poſteriores oſtendũt libri,calamitatem eſt perducta.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI- natione imperij Ro. Decadis primæ,Liber Quartus.

QVAE annis centũ duobúſq; & trigintã,per quos urbis Romæ imperium
hactenus inclinauit,geſta ſũt,à nobis cõpertu difficillima fuere.Exiſtimẽt
autẽ alij quicquid uolũt,blandimur nobis,multo plura ꝙ ferret ſpes ac opi
nio & noſtra & illorũ qui nos hoc opus aggreſſos fuiſſe nouerant,latebris
eduxiſſe:nec facilẽ habẽt indaginẽ quæ ſequũtur,licet aliquibus in ſeculis
quoſdã fuiſſe inuenimus,qui aut gentium aut urbium ſuæ ætatis geſta ſcri
bere conati nobis afferãt adiumentũ.Primus tamen Procopius in belli Italici aduerſus Go-
thos,quod ſumus ſcripturi narratione, partim multum adiuuabit, partim non leuia alicubi
afferet impedimenta.Vnde præfari cogimur aliqua,explicandis ſcriptorũ controuerſijs plu
rimũ conductura.Is Procopius ex Cæſarea Palæſtina oriundus, in caſtris Beliſarij patricij,
prima in hac expeditione Italica, medicinam artem exercuit, & ut ſunt hominum ingenia
ad plures artes uerſatilia, rerum Iuſtiniani imperatoris temporibus ubiq; geſtarum ſcripſit
hiſtorias.In quibus pars fuit belli Italici aduerſus Gothos. Eam uero partẽ græce ſcriptam,
noſtra induſtria nuper habuit Italia,quam nullus ſcriptorũ Latinorum qui Iuſtiniani impe-
ratoris & noſtram interceſſerunt ætatem,legiſſe uidetur.Nos itaq; cum perdiſcendis literis
Græcis parũ felices fuerimus,ipſam belli Italici hiſtoriarũ particulam,traduci in latinitatem
curauimus,nõ quidem manſuram, ſed ſolũmodo talẽ,ex qua Procopij ſcripta ſcire poſſemus
in noſtrã hiſtoriam confundenda.Exinde Leonardus Aretinus ſcriptor ætate noſtra clariſſi
mus, eandem belli Italici aduerſus Gothos hiſtoriã decem & octo annos complexã ſcripſit,
quæ ad principiũ finémq; nihil plus habet ꝙ Procopius : & apud Procopiũ quidem ubi ſit
integer,huius Italici belli geſta à ſuis cognita principijs & ad finẽ perducta non dubitamus
eſſe gratiſſima. In hac autem particula undiq; mutilata, quæq; meliora deſiderarentur,niſi
nos tribus in primis qui præceſſerunt libris, Gothorum originem geſtáſq; res & pleraq; di-
xiſſemus, quæ ipſam abſoluunt illuſtrantq; hiſtoriam. Eademq; ratione illa quæ ad ipſius
Italici belli finem dicemus,gratiora erunt,præſertim illis in quorum manus ſumpta ex Pro-
copio contigerit peruenire.Ipſe enim Procopius homo Græcus,licet in Italia fuerit,nõ eam
habuiſſe uidetur rerum Italiæ peritiam,ut tantæ hiſtoriæ potuerit ſatisfacere,quod quidem
& ſi plurimis in partibus apparet,in unica oſtendere ſatis erit.Is deſcribens Rauennam quæ
tunc urbium Italiæ poſt Romam erat primaria, dicit illam à Pado mediã fuiſſe diuiſam.Et
Rauẽnam quæ nedum diruta,ſed nunꝙ uſq; in hanc ætatem fuerit direpta, conſtat à Pado
ſemper duodecimo milliario abfuiſſe.Siue igitur Procopius errauit,ſiue in latinitatem per-
peram eſt cõuerſus,multa in hac belli Italici hiſtoria,præter principij & finis defectum men
doſe ſcripta uel abſurde addita comperimus: in quibus explicãdis ita uerſari eſt animus,ut
non diſputationẽ introduxiſſe, magis ꝙ hiſtoriã ad ueritatẽ dirigere uideamur : Beliſarius
patricius à Iuſtiniano imperatore,belli Italici aduerſus Gothos dux declaratus,claſſem pa-
rauit,militibúſq; impoſitis in Siciliã nauigauit,ubi præcepta Iuſtiniani ſecutus,tanꝙ naui-
gaturus in Africã nihil hoſtile principio oſtendit:præfecerat uero equitatui,quẽ adduxerat
Valentinianũ, Innocentiũ & Magnum. Et pedeſtres copias,quæ ſatis erãt magnæ,Conſtan

tinus & Beſſas Herodianuſq; ducebãt. Idoneo exinde captato tẽpore, Catinã urbẽ repente adortus, occupauit. Poſtea Syracuſas cum duxiſſet, urbe munitiſſima dedẽtibus ciuibus eſt potitus: fecitq; ſtatim Siculorũ in Gothos odiũ, ut ꝙ primũ copias Beliſarius oſtẽtauit, ꝓpoſitúmq; aperuit, mirabilis uictoriæ curſus fuerit, populis urbes oppidáq; certatim Ro. imperio, cuius deſiderio pridem tenebãtur, ultro offerẽtibus. Hortabatur autẽ ad id eos maxime Beliſarij præſentia, qui cum à Vãdalis Africã liberaſſet pariter ſperabatur Siciliam à Gothis Italiamq; erepturus, & adiuuabat Theodati ignauia, qui nullos per Siciliam fecerat apparatus. Attoniti itaq; ſubita ciuiũ defectione Gothi, maiorẽ ſubito ſpem in fuga ꝗ in reſiſtentia poſuerũt. Vnica tamen in Panormo munita ciuitate cui ualidũ inerat præſidium, Gothi reſiſtere ſunt adniſi. Sed Beliſarius dux peritiſſimus urbẽ in circuitu cõtẽplatus, aduertit portũ patere ad mœnia, quæ aliquot in locis à nauiũ malis altitudine ſuperabãtur: ꝗobrem claſſe portũ delata, propugnaculiſq; pro malorũ ſummitate diſpoſitis, ſagittarios funditoréſq; in illis poſuit, qui ſubiectos hoſtes feriẽtes ilico mœnia defenſoribus nudauerũt, tũ ſubeũtibus ad mœnia ſine metu alijs militibus, territi ciues, ſeſe Beliſario permiſerunt. Hæc Theodato cum eſſent in Italiam nunciata, anxio animo legatos ad Iuſtinianũ mittẽs huiuſmodi mandata dedit. Sicilia ſe ſponte decedere, & in Italiæ tributũ recognitioniſq; ſignum, coronã auream librarũ triginta, ac in omnẽ quancunq; iuſſerit imperator expeditionẽ Romanos milites tria millia polliceri. Inſuper in epiſcopos uiróſq; ſenatorios iuriſditionẽ permittere: & ut maieſtas imperij in urbe & Italiã reſtituta eſſe uideretur, ſe curaturũ nomen imperatoris inter ſacra cerimoniáſq; primũ proferri, ſtatuámq; nullã regi Italico, niſi ſecũdũ imperatoriã locari. Indicat uero pictura, muſiuo opere facta, quam Rauẽnæ uidimus in æde beati Martini in cœlo aureo, à Theodorico, ut diximus, ædificatam, Theodatũ quod fuerat pollicitus incœpiſſe. Ex eo nanq; muſiuo cæteris elegantiore, quæ Italia nunc uel noui habeat, uel uetuſti operis, Iuſtinianus & Theodora uxor, & ipſe Theodatus loco inferior, nũc picti cernuntur. Quo in loco aliqua fuerũt ad ornatũ addita, quæ & ſcriptorũ ſupplent defectũ, & certa oſtendũt multa, quæ ſcripta credere nolebamus. In pariete enim qui eſt ad dextrã, Rauenna qualis tũc erat, in hũc modũ depicta eſt, porta aurea Claudij Tiberij opus, qualis nũc extat, propinquam habet inſignẽ beati Vitalis ædem, magna ex parte nũc integrã: palatiũ poſtea illud ſuperbiſſimum, quod tãta cura impenſaq; Theodoricũ exædificaſſe Caſſiodorus ſæpe memorat, quale fuerit nũc apparet: cuius quidẽ ac aliarũ ædiũ ut in pictura ſuꝑbiſſimarum nullæ iã diu uel minimæ cernuntur reliquiæ. Sed illis in omnibus, ſiue ſacris ædibus, ſiue porta & palatio, illud eſt cernere admirãdum, ꝙ ad omnes aditus, qui portæ aureæ & ædi ſancti Vitalis bini, palatio autem quaterni erant, nec ligneæ, nec æneæ, nec ferreæ erant ualuæ: ſed in ea quam regũ gentis Gothicæ iuſticia & potẽtatus præſtabant ſecuritate, cortinula ut apparet aurea, quam uelum appellare conſueuerũt, pro ualuis & foribus utebãtur: indicant præter picturã harpagunculi ex ære, qui in ſumma parte oſtiorũ, quæ habere diximus bina ſancti Vitalis ædem, adeo tenues ſunt, ut cõſtet eos nihil præter cortinulã ſuſtẽtaſſe: quanq; qui geſta Romanorũ ſiue pontificũ ſiue principũ, priſcis ſcripſere tẽporibus, partes ædium diuerſas exprimere uolentes, primũ ſecundũ & tertiũ uelum, à ſimili clauſura dicere conſueuerunt. Hinc Aelius Spartianus de Alexandro Seuero imperatore dixit. Salutabatur quaſi unus ex ſenatoribus, patẽte uelo. In pariete aũt eiuſdẽ ſancti Martini ædis ſiniſtro, Claſſenſe oppidũ quale fuerit pictura indicat: quod quidẽ oppidũ tantis ædificijs ornatũ fuiſſe apparet, ut ſtupendũ ſit nulla ipſius fundamẽta, nullã partẽ præter ædem ſancti Apollinaris, quæ adhuc extat inſignis, alicubi inſula uepribuſq; inueniri. Portũ autẽ qui fuerit adeo patẽs & nauigio tutus, ut illũ in omni in ſiniſtro Adriatici littore Octauianus elegerit, in quo ſuam conſeruaret claſſem, nuꝑ penè clauſum uidimus, ut nedũ triremes & dromones multos ꝓut pictura indicat, ſed nec ſcaphã piſcatoriã lembuḿue nũc perferat: cuius quidem rei cauſam eſſe nõ dubitamus Sapis fluuij qui illũ facere cõſueuerit auerſionẽ: decẽ nanq; ab eo portu paſſuũ milia aliud in mare oſtium, quod Geruaſiũ dicitur, multis ante ſeculis ſibi effecit. Eſt nũc quidẽ ignorãtibus ea quæ à maioribus ſcripta ſunt incredibile, uel portũ eius magnitudinis uel oppidũ in Claſſenſi loco fuiſſe, ubi nullæ nunc appareãt illorũ reliquiæ: nobis uero maiorem affert admirationem, nulla fundamenta, nullas reliquias extare illius turris, quam Plinius ſcribit ad illum portum fuiſſe, de qua lucernæ noctu portũ nauigãtibus indicarent: quam quidẽ turrim Plinius aſſerit omniũ maximam fuiſſe, quas Romanorũ imperij portus

alicubi

alicubi habuerũt. Sed ad regis Italiæ geſtorũ narrationẽ. Iuſtinianus cum regis legationem
benigne excepiſſet, ita reſpondit, ut & pollicitationes amplecteretur, & Italiã omnino reddi
poſtulãs ſe Theodati rebus promiſerit & amplitudini conſulturũ. Interim Beliſarius Panor
mo recepto magnificos apud Syracuſas ludos ædidit, ac numiſma in multitudinẽ diſperſit.
Erat enim extrema dies ſui cõſulatus, quo ob honorẽ uictoriæ de Vandalis partæ fuerat or
natus, adeo fortunã habuerat fauẽtem, ut extrema cõſulatus die Siciliã uniuerſam repertus
ſit ſuperioribus uictorijs addidiſſe. Hac in parte omiſit Procopius ſecundam Beliſarij profe
ctionẽ in Africã ad ſedãdos motus quos Storzas, ſicut Iordanus, alijꝗ nõnulli habẽt, cõtra
imperatoris iudices concitauerat. Nã Storzas penè ultimus militũ & Martini clietulus ty
rannidẽ arripiens autórꝗ ſeditionũ effectus, Cyrillo & Marcello & Phara alijsꝗ diuerſis iu
dicibus dolo peremptis, Salomonem agitabat, totámꝗ Africã deuaſtabat. Igitur Beliſarius
emẽſo in Africã pelago ſolita felicitate rebelles fugauit, prouinciã liberauit, Salomonéꝗ rur
ſus in Carthagine collocato, in Siciliã rediJt. At in Dalmatia Gothi poſt Mũdi ducis aduen
tum copias reparauerũt, in Salonásꝗ ducẽtes eã urbẽ conſtituerãt obſidere. Quibus cũ oc
curriſſet Mauricius Mundi filius, adoleſcẽs egregius cũ parua equitatus parte, obuiauit illi
Gothorum turma, quæ pariter quid circa urbem fieret inſpiciẽdi gratia prodierat ex caſtris,
& præter utriuſꝗ exercitus expectationẽ commiſſum eſt præliũ, tanto animorũ ardore, ut
cũ multi præſtãtioréſꝗ ex Gothis cecidiſſent, ipſe etiã Mauricius ſit occiſus. Interim obequi
tans mœnia munitionéſꝗ quas circum ea faceret Mundus, uno eodémꝗ in tẽpore Mauri
tium filium in hoſtẽ pugnare, eundémꝗ primũ uincere, poſtea ſuperatũ mortuúmꝗ eſſe au
diuit: quo perculſus dolore homo bellicoſus ira incenſus furensꝗ in hoſtem ruit. Viderant
item Gothi præliũ à paucis quos caſtris emiſerãt cõmitti, quibus ut ſenſerãt maiori ex parte
occiſis, ad arma omnis exercitus concurrerat. Hinc non prius impetere improuiſus potuit
Mũdus, ꝙ illi ex præparato pugnãdi copiã feciſſent, & cũ totis copijs hinc inde per multas
horas ſit certatũ: cædes utrinꝗ maxima eſt cõmiſſa, Gothi tamen qui ſenſim recedere cœpiſ
ſent, urgente uehemẽtius Mundo fracti fœdã commiſerũt fugam. Nec deſtitit uictoria uti
Mundus, quinimò profligatos longe inſecutus, dũ in necis filij ultionem ſanguine nequit ſa
tiari, à fugiẽti agmine eſt occiſus. Repulſi eũ in modũ Gothi mœrẽtes in remotiora retroceſ
ſere. Et milites imperatoris nõ minore ꝙ hoſtes cæde profligati, ob ducis necẽ mœrore con
fecti attonitiꝗ Salonas deſeruere. Eam ciuitatẽ paulo poſt Gripa Gothus reparato aliquan
tiſper exercitu recepit, inclinatamꝗ in Dalmatia Theodati rem adeo reſtituit, ut Iuſtiniani
exercitus omnia quæ Mũdus ceperat linquere ſit coactus. Elatus tanta uictoria Theodatus
& ſimul Beliſariũ audiens in Africã ad motus Storzæ cõprimendos traieciſſe, nedũ ſpreuit
ea quæ cũ Iuſtiniano agere cœperat, ſed illius oratores ne ab inceptis diſcederet perſuadere
conatos, in cuſtodia haberi iuſſit. Et ut meliorem ſolito uitam inſtituiſſe Romanis ac Italis
oſtentaret, uaſa aurea & argentea quæ Agapitũ pontificem quando à ſe Conſtantinopolim
miſſus eſt, uſuris ſubieciſſe oſtẽdim*, ex fiſci pecunia redimi, & in beati Petri ſacrariũ refer
ri curauit: quo in edicto, ut ſuã commendaret eius facti laudem. Alarici Viſigothorũ primi
regis facto detrahit. Neꝗ enim mirũ fuiſſe dicit, ſi uenerãda ſancti Petri uaſa reddi uoluit,
qui erat tantæ urbis uaſtatione ditatus. Interim annonæ caritas uniuerſã Italiã, ſed in primis
Aemyliã & Liguriã atꝗ Venetiã premebat, ob acceptã anno tũc tertio à Burgũdionibus &
Alemanis cladẽ. Quare illos populos in rebellionẽ pẽdere intelligẽs maxima eos liberalita
te ſolatus eſt. Nõ enim tertia illos ſicut prius, ſed totali unius anni annona donauit: multa in
eius donationis decreto præfatus de ſua gloria, q Burgũdiones in Aemylia & Liguria occi
dione maxima afflixerit, Alemanos uero nõ ſine cõmiſſa cæde extra Italiã fugere cõpulerit.
Tũ imperator poſtꝙ intellexit quẽ in modũ ſucceſſerant res & in Dalmatia & apud Theo
datũ, Conſtantianũ belli Dalmatiæ ducẽ duxit, miſitꝗ illũ cum ſupplemẽto ad copias quæ
ſolitæ ſub Mũdo militare in Macedoniã ſe receperãt. Eodẽꝗ in tẽpore Beliſarius in Siciliã
eſt reuerſus, quam ilico pacatã obtinuit. Quia uero trãſitum in Italiã diutius differre nollet,
præſidia primũ per Siciliã ubi ſe abſente uiſa ſunt, maxime opportuna diſpoſuit: inde è Meſ
ſana ſoluẽs, Rhegium eſt delatus: eam urbẽ & quæcunꝗ ad primam exſcenſionẽ adita ſunt
loca eueſtigio recepit, oppidanis ſe in deditionem ob ingens in Gothos odium offerenti
bus. Ea cũ fieri uidiſſet Embrimus, uel ut Iordanus appellat, Euermid Theodati gener Bru
tiorum prouinciam adminiſtrãs, ſeſe etiam ipſe permiſit Beliſario, à quo cum eſſet Conſtan
tinopolim

tinopolim miſſus imperator eum Patriciũ adlectũ multis muneribus maximíſq; donauit.
Moturus uero pedeſtri itinere ex Brutijs Beliſari* claſſem iuſſit pari ſpatio littori proximã
nauigare,quouſq; Lucanis non minori ꝗ̃ Brutij ſecerãt facilitate deditionẽ facientibus con
firmatis, Neapolim eſt uentũ,quæ ciuitas ualido Gothorum præſidio tenebatur. Vbi uero
admouit & circũ mœnia diſpoluit terreſtres copias,claſſem in portu extra teli iactũ ſtare ad
ancorã iuſſit,nec multo poſt munita arce ſuburbana per pactionẽ eſt potitus. Cumq; obſi-
dionem magnis apparatibus moliretur, miſerunt ad eũ Neapolitani Stephanũ quendã ma
gnæ inter eos autoritatis uirũ,maximiq; conſilij.Qui ferme talibus mãdata expoſuit.Opta-
re quidẽ ciues Neapolitanos urbem dedere imperatori,ſed facultatẽ deditionis ideo ſubla-
tam eſſe,ꝙ eorũ uxores liberiq; quos Theodatus pridẽ Rauennam obſides miſerit in cuſto
dia haberẽtur. Tantũ item ineſſe Gothicum præſidiũ,ut ſi armis correptis portas aperire ue
lint,ciues in ipſo apparatu ab armatis expeditiſq; militibus cõfodiãtur, ea ratione cõſultius
fore,fideliſſima imperio urbe abſq; læſione relicta ad urbẽ Romã properare,qua potitus &
Neapolim & omnem Italiam facile ſit recepturus. Reſpondit paucis Beliſarius,non ſe illum
conſilij directorem ad colloquiũ admiſiſſe. Si Neapolitani tempore uti uellent,conditiones
peterent æquas,quibus impendẽs euitarent excidiũ, ꝙ ipſe non prius inde proficiſci conſti
tuerit, ꝗ̃ urbe expugnata exemplũ proponeret cæteris Italiæ urbibus & oppidis,quo digni
ſunt ſupplicio qui cõfractis ubiq; iã barbarorũ armis Romanorũ imperatoris beneuolentiã
non præponerẽt.Quæ cum Stephanus à Beliſario perſuaſus blandiore ꝗ̃ audiſſet oratione
Neapolitanis retuliſſet,plebs portas imperatoris exercitui aperiẽdas acclamare cœperat,&
Gothi ad octingentos qui præſidio inerant,nõ auſi repugnare in ciuiũ protectionẽ cõfugie
bant. Cum factioſi duo ciues, Paſtor & Aſclepiãdotus,Gothorũ rebus ſtudentes, Stephani
quidẽ orationi nequaꝗ̃ ſunt aduerſati, ſed rem ita agendã eſſe dicẽtes ut deditio facta non
proditio uideretur,tamdiu differri obtinuerũt quoad Gothis ad urbẽ defendendã animi re
dierunt.Et cũ multi itẽ ex plebe eiuſdẽ factionis ſeſe præſidio adiunxiſſent, Iudæis qui multi
in urbe erant arma ſunt data.Interea Beliſarius poſtꝗ̃ neminẽ prodire ad cõuentiones dedi
tioneꝗ; uidit,neceſſaria oppugnationi cõparauit.Non autẽ dubitauit quin ad eã ciuitatẽ
mœnibus circundatã ualidiſſimis naturáq; loci munitiſſimã diutius ſibi ſedendũ foret: qua
ratione aquæductu qui in terra defoſſus in urbẽ perferret obicibus interſepto aquã caſtro-
rum uſui deriuauit,curareq; cœpit cõportari materiã caſtellis & machinis undiq; excitãdis.
Quo in apparatu dũ aliquot detinetur dies,forte miles quidã Iſauricus exiccatam aquædu-
ctus partẽ ad muros ciuitatis pertinentẽ cũ uſq; ad urbis mœnia ſubrepſiſſet, aduertit petrã
quæ natiua urbis mœnia in loco ſuppleret,cuiq; aquæductus parietes extra & intra adhære
rent foramen habere, ſatis patens aquæ, hominis ingreſſui perangustũ.Opinatus uero eſt ſi
petra pateſieret per oſq; illius milites penetraſſent aquæductũ,nõ minus in ciuitate ꝗ̃ extra
præſtaturũ militibus acceſſum. Id cũ ab Iſaurico intellexiſſet Beliſarius,milites illi fabróſq;
dedit,qui dilatãdo foramine ab ictu quidẽ ne ſonitus audiretur temperarũt,ſed radẽdo eli-
mandóq; ita circulariter cõminuerunt,ut armato militi facilẽ præſtaret ingreſſum.Inde Beli
ſarius facta capiẽdæ urbis poteſtate prudenter & humane uti uolens, quibuſdã accerſitis ci
uibus ea memorauit,quæ in captis per uim urbibus cõmitti conſueuerunt, uirorum cædes,
mulierum ad libidinem raptus,& demum incẽdia ac rapinas:proinde uſi tempore facerent
deditionem,ex qua cladem omniũ maximã irent auerſum.Ea Neapolitani cum ſpreuiſſent,
Beliſarius capiendæ urbis inſtituit huiuſmodi apparatus, quadringentos milites ex omni
exercitu ſelectos primis tenebris ad aquæductũ muro continẽtem ſilẽtio adeſſe iuſſos,quid
facturi ſint,inſtruit:ipſe ſcalis in propinquo loco ſecrete diſpoſitis reliquum exercitum ar-
ma capere iuſſum caſtris eduxit,& ad urbis partem aquæductu auerſam delatus ſimulat op
pugnationem uel eo ueſperi uel mane ſummis conatibus intentandam. Hunc tantum qui
inopinate fieret apparatum audientes à cuſtodibus Neapolitani in mœnia populariter con
uolarunt. Noctis exinde interuentu, & differre in craſtinum oppugnationem ſimulauit Be
liſarius, & quadringenti milites per aquæductum ſaxiq; foramen intra mœnia ſubrepſe-
runt: ſed ea ratione urbem peruadere, aut muros capere nequiuerunt, quòd arduus ad ſa-
xum paruo interiecto ſpatio pertineret tumulus armato aſcenſu difficilis qui ſuperandus
eſſet, ſi in urbem penetrare aut ad mœnia flectere uolebant. Eo in depreſſo tumulũ inter &
mœnia ſpatio,cum diu quid facerent dubij fuiſſent, miles unus armis depoſitis,manibus pe
dibusq;

dibuſq; rependo in tumulũ euaſit, & caſulam quæ unica in uertice erat accedẽs, anum in ea repertã minis ne clamare auderet detẽtam funiculum popoſcit, cuius caput unũ oleaſtro in ſumma rupe exiſtenti cũ alligaſſet, alterũ ad cõmilitones dimiſit, eiusq; funiculi adminiculo ſinguli aſcẽderũt, Vbi uero in tumulũ omnes cõſtitere, quòd cũ Beliſario cõuenerat ſignum claſſico dedere. Cui ex aduerſo pari crepitu dux, reſpõdit. Is nanq; qui Neapolitanos ciues Gothosq; ad eam partem urbis aquæductu auerſam, ad quam oppugnationis ſimulauerat apparatus, mœnia cõpleſſe ueſperi uidiſſet, cum primũ noctis tenebræ cũ texerũt, loco excedens ad ſcalas redierat, quas ipſum aquæductui propinquas oſtendimus diſpoſuiſſe. Itaq; pari tẽpore ſui milites ad intra ceperunt mœnia, & magno totius exercitus cõcurſu ſcalæ ab extra ad primũ claſſici crepitum ſunt admotæ. Multis itaq; longo ſpatio mœnia utrinq; habentibus, qui per aquæductũ intrauerãt milites ad proximã delati portã cuſtodes interfecerunt, eaq; ſubito refracta, Beliſarius de tertia uigilia cum exercitu eſt ingreſſus. Interea ciues tam ſubito inopinatoq; perculſi pauore, poſtq; hoſtem prius irrupiſſe uiderunt q; ubi fieret impetus ſatis intellexiſſent, anxij amentesq; ad tutãda propria ſunt reuerſi. Et debacchatus ubiq; Græcus miles hinc diripit incenditq; ædes, inde ciuiũ qui reſiſterẽt cõmiſſa cæde, uxores illorũ filiaſq; rapit. Quæ cũ fierent, Beliſarius militibus ſub ipſum ſolis ortũ ad cõcionem uocatis, talem habuit orationem: Videtis cõmilitones qualẽ urbem nõ armis magis q; conſilio adepti eſtis. Ea quidẽ duo corporis & animi uires cõplexa, quibus contingunt, ij merito dicendi ſunt felices. Sed quæſo attenti audite, prudentis eſſe primũ illud maximumq; ſcio & prædico, quod cõſilio paraueris cõſilio cõſeruare. Sedimus ad hãc urbẽ pro ipſius magnitudine parũ, pro aliarũ quæ poſthac gerendæ ſunt rerũ multitudine, ſatis diu, labores ſubijſtis incommoda & pericula. Ad quæ omnia ſi ueſtrã modeſtiã, ueſtrã noui in imperatorem ac rempublicã fidem, nõ prædæ auiditas aut odiũ in Neapolitanos antea ignotos traxit, quin gloriæ acti ſtimulis adniſi eſtis capere hanc urbem, cuius opportunitate freti Italiam barbarorum manibus liberatã imperatori ueſtro ſubijceretis. Imprudenter uero Neapolitani inimice egerunt, qui tantillo Gothorum præſidio, quod facillimũ fuit eijcere uel opprimere, imperatoris gratiã, ſalutẽ ſuã, nominis Italici decus nõ antepoſuere. Verũ pro imprudẽtia, pro demerito ſatis dederũt pœnarũ, omni ſupellectile, omni quæ quidẽ loco moueri poſſit re familiari & pecunia ſpoliati: Nemo eſt uſq; loci nec inter ipſos etiam Neapolitanos ciues, qui eam gazæ direptionẽ nõ ſit æquam, & demeritis correſpõdentẽ iudicaturus. Sin uero ultra progredimur, modũ excedimus. Subditi enim per arma ueſtra imperatori Romano ſunt, nunc nõ hoſtes Neapolitani. Quibus ſeruatis, maximam inurimus notam ſpretæ amicitiæ quam ultrò petere debuiſſent, alioſq; urbiũ Italiæ oppidanos quales intra mœnia admiſſuri ſint admonemus. Veſtra ſit ſupellex, ueſtra ſint quæcunq; potuerit miles efferre, Neapolitani uero uxores ſibi habeant & filias, urbem frequẽtent, uobis poſtea æque ac ſibi cõmodo uſuiq; futuram. Militibus ea oratione perſuaſis, Beliſarius nullũ Neapolitanorũ ultra occidi aut capi permiſit, mulieres maritis parẽtibuſq; è ueſtigio reſtitui curauit. In Gothos aũt qui in præſidio fuerãt, nõ ſolũ ſæuitia nõ eſt uſus, ſed eos nõ ſecus honori habuit q; ſuos. Hactenus in his quæ ad Neapolitanã inuaſionẽ ſpectant, Procopiũ ſecuti aliqua diximus Tordani epitomati penitus contraria, in quo aſſertũ eſt quod Pandulſus & multi alij tradiderunt, Neapolitanã urbem tunc ſpoliatã, & tam Gothos qui inerãt, & Romanos q; Neapolitanos ciues trucidatos fuiſſe. Interea Theodato apud urbẽ torpeſcente Gothi & Romæ & circum ea loca degentes, cum antea Theodati regis malignitatẽ occultis ſermonibus damnare conſueuiſſent, auditis ijs quæ apud Neapolim geſta diximus, ſegnitiem illius apertis maledictis lamẽtabantur. Et cum nequaq; dubitarent Beliſarium ad urbem properaturum, ſe ipſos cohortati cæteriſq; bellatoribus cõuocatis, trigeſimo quinto ab urbe miliario ad Regetam oppidum, quod nunc Ruglate, caſtra fecerũt, ubi magnitudine imminẽtis periculi ſuadẽte poſt maturam deliberationẽ Vitigitem ſibi & Italicis regẽ creauerunt. Is nanq; etſi obſcuro genere ortus erat, magnitudine tamen animi, & rei militaris peritia cæteros Gothos facile excellebat. Eum regẽ declaratum eſſe audiens Theodatus per deuia fugiens Rauennã petebat: ſed miſſus poſt eum à nouo rege Optaris quidam Gothus, cũ equitatu illũ in itinere aſſecutus interfecit. Sicq; Theodatus tertio q; regnare cœperat anno cũ habuit regni & deſidiæ finem. Exinde Vitigis Romã ueniens, Syluerium pontificẽ Romanũ, quem ut oſtendimus, pecunia corruptus ordinauerat Theodatus, & ſenatum populumq; Romanũ allocutus be-

neficia

neficia Theodorici regis memorauit. Hortatúſq; eos ut in fide manerẽt, tantas eſſe oſtendit
Gothorum uires, ut nemo ſine ſua pernicie ſit res nouas per Italiã moliturus. Cum Gothis
uero de gerẽdi belli ratione multa diſſeruit, quibus longa oratione ſuaſit cõducere præſenti
neceſſitati, præſidio Romæ relicto, Rauennam accedere, & Gothis quos per omnẽ Italiam
Theodoricus rex diſperſerat coactis congredi Beliſario. Profecturus itaq; Roma Vitigis,
Luderim quendam cum electorũ militum quatuor milibus præfectũ urbi & præſidio decla
rauit, accerſitóſq; quoſdam ſenatorij ordinis Romanos in locum obſidum ſecum duxit: &
q̃primum Rauennæ fuit, regnum honeſtaturus Mathaſuntham Theodorici regis ex Ama
laſuntha filia neptem inuitam accepit uxorem. Ipſa nanq; licet prius à Theodato captiua fu
iſſet, tenta tamen Vitigitis noui regis ignobilitatem aſpernata recuſabat illius coniugio co
pulari. Eam Vitigis ut deliniret nuptias fecit celeberrimo apparatu, & tamen interea curan
dis omnibus quæ ad bellum pertinere intelligeret intentus, Gothos undiq; cõuocauit, diſtri
buit'q; inter eos arma & equos, prout uirtus conditióq; ſingulorum expoſcere ſunt uiſa. Et
hæc quidem tunc apud Gothos fiebant. Beliſarius uero poſtq̃ ſatis exercitũ reparauit, præſi
dio Neapoli & Cumis relicto, Romam uerſus uia Latina iter facere incœpit. Quod cũ Ro
mani habuiſſent exploratum, Syluerio papa ſuadẽte, publico conſilio cõſtituerunt, nõ mo-
do illum & copias q̃primum aduenisſet admittere, ſed ut acceſſum properaret per nuncios
adhortari. Miſſus ad eam rem Fidelius quiſpiam Mediolanẽſis, Beliſarium quo maiori cer-
tioriq; cum ſpe eo acceleratiore gradu uenientem perduxit ad portam, quæ dicitur Aſinaria.
Viderant Gothi præſidio à Vitigite impoſiti, intellexerant'q; Romani populi intentionem,
quare conterriti, fide publica à Romanis impetrata abire ſtatuerunt: præter unicum Bade-
rim, qui regis ſui crudelitatem timens ſeſe maluit Romanorum fidei permittere quàm cum
alijs proficiſci. Euenítq; ut qua die, quam Iduũ Decembrium quartã fuiſſe conſtat, Beliſarius
Aſinariã intrauit, eadem Gothi porta Flaminia ſint egreſſi. Receptus intra urbẽ Beliſarius
ſenatum ac populum multa dubijs ut erant rebus accommoda potiuſq; dictu ſpecioſa allo
cutus eſt, & Luderi Gothorum præfecto Conſtantinopolim ad Iuſtinianum imperatorem
miſſo, ſummam adhibuit diligentiam, non urbem tãtummodo, ſed & oppidis quæ cum illa
uenerant in poteſtatem communiendis. Vrbis autẽ mœnia non ſolum ubi ruinã minaren
tur, inſtaurauit, ſed propugnaculis ad ea ubicunq; uiderentur humiliora excitatis, aggere &
foſſa circũductis reddidit multò quàm unquam antea fuerant munitiora. Exinde Conſtan-
tianum & Beſſam præfectos ſuos cum copijs dimiſit, hunc ad Narniam obſidẽdam, illum
in Etruriam. Recepit breui Beſſa Narniam, ciuibus deditionem quamprimũ ſunt aditi fa-
cientibus. Conſtãtianus uero Spoletum primo, & poſt Peruſiam uiribus domitas cepit: &
quia compertum haberet Vitigitem ingentes copias parauiſſe, modico Spoleti relicto præ
ſidio, cæteras copias in Peruſiam coëgit, fore cõfiſus ut ſi Vitigitem eius capiendæ ciuitatis
libido cepiſſet, tam diu ad eam diſtineretur, quoad urbi Romæ ſatis à Beliſario prouiſum
eſſet. Et Vitigis quidẽ cum primũ de Peruſiæ obſidione certior factus fuit, Nillã & Piſſiam
præſtantes Gothorũ duces cum parte exercitus immiſit, ut eam ciuitatẽ ſuo præſidio conſer
uarent: ſed cũ Peruſiæ iam captæ appropinquarent, egreſſus eſt cũ copijs in pugnã paratis
Conſtantianus, qui præliũ cum illis nequaq̃ detrectantibus cõſeruit. Pugnatum eſt utrinq;
certamine tam ambiguo, ut aliquandiu uterq; exercitus dubitauerit ſuperari. Tandem Go-
this fractis, & poſt multam cædem fugatis, Nillas & Piſſias duces capti, & Romam ad Beli
ſarium fuerunt miſſi. Vitigis ubi ſuos male pugnaſſe accepit, conſultatione cum primori-
bus Gothorum habita, conſtituit omiſſis Italiæ ciuitatibus oppidis'q; Romam petere, &
aut cum Beliſario, ſi copiam pugnandi faceret, congredi, aut illum, ſi detrectaret, in urbe
obſidere. Motis itaque ad nonas Februarij ex Rauenna ſignis cum centũ & quinquaginta,
prout ſcribit Procopius, uel ut Pandulſus & quidam alij uolunt, centum milibus Romam
uerſus contendit. Id cum Beliſario eſſet renunciatum, ut tantam belli molem quantam in ſe
conuerti intelligebat ſuſtinere poſſet, Beſſam Conſtantianúmq; ad urbem reuocauit, qui
paruo præſidio in Peruſia, Spoleto, & Narnia relicto, poſt ſecundum quàm profecti erant
menſem cum omnibus copijs Romam ſunt reuerſi. At Gothi per Sabinos Tybur delati, ab
oppidanis'q; repulſi Anienem fluuium alicubi uado tranſmittere intentarunt. Id uero eos
facere prohibuit fluuij altitudo. Vnde in agrum Romanum ad uiam Numentanam deſcen
derunt, & põtem in eo loco caſtellis utraq; in ripa cuſtodibúſq; firmatum, quem Beliſarius

fecerat offendentes ad illum caſtra fecerunt: Beliſarius nanq; qui ſuam non ignoraret militum paucitatem, nequaquam ſperabat poſſe hoſtes ultra Anienē continere: ſed illos communitus tamdiu tardare curabat, quoad urbis mœnia confirmaret, perficeretq; excitata à principio propugnacula, & interea ciuibus frumenti ac aliarum rerum bello & perferendæ obſidioni neceſſariarū in urbem conuehendi longiorem faceret facultatem. Poſtquā autem uidit hoſtes ad ſuas munitiones ponti trans Anienem impoſitas conſediſſe, utile exiſtimauit caſtra ad eaſdem munitiones quæ dirimerentur fluuij alueo, hoſtium caſtris opponere. Igitur poſtridie quàm Gothi conſederant, Beliſarius cum equitibus mille ut locum metandis caſtris idoneum inſpiceret, & quid hoſtes agerent contemplaretur, ad ſolis ortum Roma eſt profectus. Quamprimum uero attigit Anienem, ad pontem ſuum ſtadio diſtantem iturus, præter ſpem expectationemq; ſuam Gothorum equites habuit obuios. Milites nāq; quos pontis & caſtellorū cuſtodiæ deputauerat, ſiue minis & apparatu hoſtium deterriti, ſiue pecunia corrupti, ſeſe & pontem nocte illa hoſtibus dediderant: præcipitatus in id difficultatis periculiq; Beliſarius, attonitos milites ſuos & in urbem fugamq; reſpicientes huiuſmodi uerbis pro temporis breuitate habitis eſt hortatus. Gothos eſſe, quibus obuiauerūt toties à ſe uictos fugatosq; & cæſos, quoties antea ſint congreſſi. Caſu quidem ſe cum paucis aduenisſe: ſed qui Beliſarium prælio intereſſe uidebunt, hoſtes non modo omnes in Italiam traductas adeſſe copias, ſed ipſum etiam populum Romanum populariter irrupiſſe ſuſpicaturos. Proinde forti pugnarent animo, aut ingentem de ſtrage hoſtium gloriam reportaturi, aut ſeſe cum libuerit ſaluos in urbem proximam recepturi. Militibus igitur impe rata facientibus acriter eſt certatum, & cum Beliſarius optimi ducis ac ſtrennui militis munera obiret, multi ex hoſtibus ceciderunt: Fuit tamen maximo in periculo Beliſarius, quod Gothi illum ducē eſſe noſcentes denſi & in cuneos conglobati maximos in eum impetus fecerunt. Tutata uero eſt fortiſſimū ducem tum uirtus propria, tum maxime domeſtica manus circa illum ſedulo obuerſata, & ſuperata repulſaq; à paucis Gothorū multitudo in pontis munitiones eſt acta. Tunc effuſi caſtris nullo ordine Gothi tanto irruerunt impetu, ut re pulſus Beliſarij equitatus aduſq; additas mœnibus foſſas Pincianāq; portā ſit fugatus. Prodierant uero ex urbe iuuentutis Romanæ multi, quibus hoſtē in ſuburbio tūc impigre diſtinentibus, expeditior fuit duci & pulſo equitatui intra urbē receptus. Cæſos refert eo prælio Procopius ex Gothis mille, cum Beliſariū affirmet uix octuaginta deſideraſſe. Ingreſſus urbem ſole iam occidēte Beliſarius, ſingulas portas ſingulis præfectorum ſuorum attribuit cuſtodiendas: ciues uero partim uigilias pro mœnibus agere, partim intentos paratosque cum armis ad tumultus ſi qui orirentur in urbe, ſedandos fore curauit. Ipſe urbem uicatim in equo perambulans, hortando ſuadendoq; ciues in bonam ſpem erigebat, immittebatq; quæcunq; uſui fore auertendo præſentis noctis periculo uiderentur. Gothi nocte illa ad nouum Numentanæ uiæ Anienis pontem cōmorati, mane cuius dies fuit nona calen. Martij ad urbis obſidionem ſe parare cœperunt. Fuit uero hæc ratio obſidionis. Caſtra circū urbē ſex in locis poſuerunt à Flaminia uſq; ad Preneſtinam. His caſtris quinq; urbis portæ obſidebantur, & impediebāt uias quæ trans Tyberim ferūt. Caſtra autem ipſa uallo & foſſa ac ligneis turribus munierunt, & tam citra quàm ultra Tyberim poſſidentes omnia crebris incurſionibus peruadebant. Beliſarius autem contrà pro defenſione urbis hæc prouidit. Pin cianā portam quæ contra maiora Gothorum caſtra maxime erat oppoſita, & Salariā huic dextrorſum proximā quicquidq; circa illas mari eſt ſibijpſi aſſumpſit defenſandū. Preneſtinam uero portam Beſſæ, Flaminiā quæ eſt è ſiniſtra Pincianæ Conſtantiano attribuit, cæteris quoq; portis alios præfecit. Gothi circa urbem profecti aquæductus omnes interruperunt. Erant hi quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in urbem labebatur. Ea ex interruptione non tantum aquarum incommoda nocebant Romanis, quantum carentia piſtrinorū. Nā ex eo aquæductu qui ex ſummo Ianiculo quæ trans Tyberim defluebat, utpote decliui ac rapido magna uis piſtrinorum conficiebatur. Ex alijs quoque aquæductibus quibuſdsm in locis eadem commoditas molendi fuerat inſtituta, qui tunc interrupti magnas obſeſſis difficultates afferebant. Aduerſus hæc incōmoda Beliſarius in hunc modū remedia excogitauit. Bini lembi paruo inter ſe diſtantès ſpatio tignis cōiuncti molas in medio continebant, quæ rapido fluminis curſu percite uoluebātur. Funes uero ab utraq; ripa quammaxime intēti lembos in flumine ſuſtentabant. Huiuſmodi lembos ſecus

pontē qui primus trans Tyberim fert collocauit, poſt eos lembos alios eodē ordine poſuit. Ne uero hoſtes mittendo de ſuperiori loco materiā & ignem officere lembis ualerent, catenæ in flumine ad ipſum pontē obiectæ omnē materiā excipiebant, exceptam autem homines ab utraq; ripa diſpoſiti auferebāt. Et aduerſus piſtrinorum defectū hæc optime ſunt prouiſa: lembi enim piſtrina largiſſime ſuppleuerunt. Aquarū uero incōmoda Tyberis ſuſtentabat. Sed per mœnia pluribus locis inſtrumenta belli multiplicia ad feriendum repellendum'q; hoſtes effecerat Beliſarius, ac ſolertiſſime omnia prouidebat. Gothi uero contrà ad expugnationem urbis inſtrumenta & machinas huiuſmodi comparabāt. Primum arietes quatuor, eſt'q; forma corū talis: Columnæ ligneæ quatuor in altitudinē rectæ æqualiter inuicē oppoſitæ collocantur. Hæ columnæ tignis octo uinciūtur, quatuor ad imum columnarum, totidē ad ſummū, efficitur'q; ueluti quadratæ cuiuſdā ædiculæ forma, hæc'q; corijs eſt obtecta, ne qui intus ſunt de mœnibus feriri poſſint: tranſuerſum deinde tignum imponitur, à quo trabes catenis alligata dependet, quaſi uſq; ad mediū altitudinis columnarum, habet uero trabes in capite ferrum ingēs à baſi quadratū deſinēs in pyramidem. Machina tota quatuor rotis ad baſes columnarum poſitis defertur: mouent autē arietem milites non pauciores quinquaginta intra machinam exiſtentes. Qui poſtquam mœnibus machinam admouerunt, trabem illam ſuſpenſam lorulis funiculóue retrahunt, mox'q; cum impetu dimittunt: trabes autem uiolentia & pondere in murum delata omnia diſijcit ac perrumpit. Fecerant autem Gothi turres ligneas pari mœnibus altitudine, hæ quinq; rotis uehebant. Scalarum præterea grandem numerū parauerant, & infinitam quandam uim faſcium ex ſtipula & uirgultis. Cum ſatis omnia parata eſſent, Vitigis prima luce armatos omnes adeſſe iubet, agminá'q; diſtribuit: & quid agere quemq; uelit præſcribit. Fit alacritas magna in Gothis & incredibilis pugnandi ardor: cum alij faſces quibus foſſas replere cogitabant, alij ſcalas ferrent, alij machinas admouerēt. Beliſarius ante portam cum lectiſſimis militum ſuper aggerem perſtabat, nec quicquam moueri à ſuis iuſſerat priuſq; ipſe ſignum dediſſet. Turres quas paratas à Gothis diximus, boues conuehebant. Hæ ante cæteras machinas admouebantur: quod cum aſpexiſſet Beliſarius riſit ſimplicitatem Gothorum, qui crederēt poſſe ad hoſtes armatos bobus machinam admoueri: itaq; coniectis ſagittis cito confecti boues conciderunt, machiná'q; deſtituta non potuit ulterius admoueri. Qui autem ſtipulā & qui ſcalas ferebant, multitudine telorum ab aggere ueniente repulſi nec foſſas cōplere, nec mœnia adire, nec arietes admouere ualebant. Stabat nihilominus Gothorum acies, ac teſtudine facta interdum ſubibat: ſed peruincere aggerem nunquā potuit, ſagittis & tragulis & omniſariam telorum genere certabatur. Dum hæc ad Pincianam & Salariam portam geruntur, tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Vitigis relicta parte copiarum quo Beliſariū prælio diſtineret, ipſe ad Preneſtinam portam conuolauit cum multitudine pugnatorum, eodem'q; tempore alia Gothorum multitudo contra portam Fontinalem impetū faciebat, alia inſuper hoſtium manus portam Aureliam quæ eſt ad ſummum Ianiculum expugnare nitebatur. Ita quatuor ſimul locis Roma oppugnabatur, ad Pincianam & Salariam portā quas Beliſarius tuebatur, ad Preneſtinam cui præerat Beſſas, ad Aureliam, ad Fontinalem portam. Sed hi qui ad Ianiculum pugnabant Gothi facile repellebantur. Sunt enim loca ardua & ſaltuoſa, ut difficile ſit mœnia adire, nullo etiam repugnante. Tunc autē Paulo Beliſarij præfecto cum ualida manu militum defendente, conatus hoſtium in irritum cecidere. Ad Caſſiam uero uiam maius periculum fuit, Via erat porticu contecta, per quam ad templum beati Apoſtoli uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cum tempus rei gerendæ uiſum eſt, egreſſi ex inſidijs repente ad molem Adriani inuadendam conuolauerūt, ſcalis'q; admotis primum ambitum qui figura quadrata molem cingit repentino impetu ceperunt. Hæc moles Imperatoris Adriani ſepulchrum fuit, eximio ac magnificentiſſimo opere confectum: primus ambitus quadrati figuram habet, cōſtat uero totus ex marmore Pario ſumma opificum diligentia exædificatus, in medio huius quadrati rotūda moles inſurgit, excelſa quidem, latitudine uero tanta, ut in ſuprema eius parte area ſit, cuius diameter uix iactu lapidis tranſigatur. Habet uero pontem ſuper Tyberim amnem, qui ab ipſa mole ad aliam ripam extenditur. Hoc ædificium licet extra urbem eſſet, nam urbs quidē ad Tyberim finiebatur, hæc autē ultra Tyberim eſt: tamen quia pontē habet ad mœnia uſq; pertinentē, & erat ueluti arx ac propugnaculū quoddā, Beliſarius ſuis occupandum cuſtodiendum'q;

diendum'q;

dicendumq; prouiderat, eiusq; rei curam mandauerat Conſtantino. Viderat autẽ Conſtantinus paulo ante hoſtes ratibus in Tyberim miſſis ad eam partẽ urbis oppugnandam accedere, quæ Martium campum & ipſum Adriani pontem intercedit. Itaq; ueritus humilitatẽ murorũ (nam erant in ijs locis mœnia iuxta flumen non ſatis munita) ex Adriani mole cum manu militum aduolarat, nec ſatis multos reliquerat molem ab hoſtibus defenſuros, Gothi ergo, ut diximus, per abſentiã præfecti capto inferiori ambitu, molem ipſam expugnare nitebantur. Milites autem de ſuperiori parte repugnantes, quo magis repellerent hoſtes rem nefariam effecerunt. Erant in ſumma parte molis undequaq; permagnæ ſtatuæ hominum, equorum, quadrigarum excellenti artificum opere confectæ. Has partim integras milites demoliti in hoſtes præcipitarunt, partim confractas deiecerunt. Ita præclara opificũ opera & multorum annorum labores ac maxima eius ſepulchri ornamẽta militum ſiue ruſticitas ſiue malignitas paucis horis abſumpſit. Inter hæc Cõſtantinus repulſis à flumine hoſtibus, audito molis periculo ꝑ pontẽ ſuccurrit, addiditq; ſuis animos, atq; ipſe ab inferiori parte hoſtes inuaſit: per hunc modum tandẽ moles eſt defenſa atq; hoſtes repulſi. Ad Prenestinã quoq; portã ubi Vitigis rex, & qui cum illo uenerant Gothi pugnabãt, ingens periculũ fuit. Erat enim non procul à porta locus quod Viuarium appellabant. Is locus mœnia habebat duplicia aliquo ſpatio inter ſe diſtantia, ſolum inter bina mœnia planiſſimum erat: mœnia uero ipſa non ſatis munita. Vitigis igitur & Gothi prima aggreſſi mœnia, & ſi egregie repugnabatur, tamen ea peruicerunt. Beſſas uero præfectus diffidens aduerſus tantã Gothorum uim reſiſtere poſſe Beliſario, propere ſignificauit quãto in periculo res foret, admonuitq; ut quàm celeriter opem ferret. Eo nuncio permotus Beliſarius, relicto ad Salariam portã præſidio, ipſe cum lecta manu militum per urbem citus ſe contulit ad Viuarium. Aduentu ſuo redintegrata pugna, creſcunt militibus animi ad præſentiam ducis, ipſe etiam cum ſuis in prælium deſcendit: Gothi murum ab inferiori parte perfregerunt, ac magna uis eorum ingreſſa inter bina mœnia uerſabatur, pugnáque in eo loco acerrima erat. Tandem uero eum exitum habuit pugna, ut Gothi per eum ipſum locum quo ingreſſi fuerant cũ magna ſuorũ ſtrage euadere cogerentur: poſtquam uero egreſſi ſunt, in eos perturbatos immiſſi milites longe illos ſubmouerunt, eorumq; machinas cremauerunt, per hunc modũ Roma eodem die & oppugnata pluribus locis & defenſa fuit. Ceciderunt autem in his prælijs Gothorum ad tria milia: obſidio tamen durabat. Romani uero & ſi Beliſarij uirtutes admirabantur, tamen querela aduerſus illum erat, quod contra tantas Gothorum uires exiguis ipſe copijs concitato bello Romã in præſentes difficultates coniecisſet. Quod ſentiens Beliſarius, neq; enim erat obſcurum, & ſi aliàs hæc eadem Iuſtiniano ſignificauerat, tamen tunc maiorem in modum commotus uehementius ſcripſit, obſidionem urbis Romæ oſtendens, & paucitatem ſuorum, ac hoſtium multitudinem, Se enim in Sicilia ex eo quem ſecum duxerat exercitu Panormi & Syracuſis præſidia reliquiſſe, Neapoli uero & Cumis, & alijs per Italiã oppidis à ſe receptis, quod neceſſarium fuerat pro illorum tutela milites poſuiſſe, ſibi tantummodo ad quinq; milia militum reſtare, & Romam à Gothis centum & quinquaginta milium exercitu obſideri, Romanos horum periculorum inſuetos haudquaquã obſidionem toleraturos. His literis Iuſtinianus acceptis ualde commotus eſt, ac ſtatim copias quaſdam iam paratas iuſſit in Italiam nauigare: præerant autem his copijs Valerianus & Martinus, eáque hyeme per Etholiam & Arabiam hyemauerunt. Romanos hæc ſignificata in ſpem continuere, aduentum eorum primo quoque tempore expectantes. Dum hæc Romæ geruntur, Aſinarius & Vſigilaus Gothorum duces, quos in Dalmatiam Vitigis cum exercitu miſerat, claſſemq; inſuper eis ded: rat, coniunctis ſibi maximis Barbarorum copijs, Salonas mari terráq; obſederant. Cõſtantianus enim impar tantis hoſtium copijs, munita prius aſſatim urbe egreſſus maxima Gothis damna mari terráq; inferebat. Et hoc etiã tempore gentes Barbaræ à quibus Romanum occidentale imperiũ oſtendimus inuaſum fuiſſe, in apertas inimicitias aſperrimáq; inter ſe bella proruperant. Siquidem Childibertus Clodomiris & Clotarius Francorum reges hortante Crotchildi genitrice in patris ſui, prout oſtendimus, ea adhuc uirgine occiſi ultionem duxerunt in Sigiſmundum & Gothimarum fratres Burgundionum reges. Occurrit uero Sigiſmundus copijs tumultuarie comparatis, & prælio ad Agaunenſes commiſſo, fractis fugatisq; Burgundionibus, Sigiſmundus cum uxore & liberis captus fuit: quos omnes ſimul Franci reges ad uicũ columnæ in puteo necauerũt.

Exinde Clodomiris ſolus contra Gothimarũ geſſit bellum, in quo fugatis Burgundionibus cum ipſe perſequeret Clodomiris à fugienti Burgundione ſuffoſſus cecidit. Cuius rei dolore conciti duces Francorũ, qui ordines in eo exercitu ducebãt, ardentius prælio incubuerũt, & Gothimaro occiſo, ac copijs penè ad internecionẽ cæſis, in agrum etiã eorũ imbellemq; multitudinem quæ domi manſerat eſt ſæuitum. Almaricus tunc Viſigothorũ rex Hiſpaniã obtinebat, habebatq; in matrimonio dictorũ Franciæ regũ ſororẽ, nec tamen deſtitit Childebertus, quin cauſa prætẽſa, quod indigna ſoror pateret, paratiſſimũ in Hiſpaniã exercitũ duceret. Quod cũ haberet exploratũ Almaricus, naui fugere conſtituit, ſed dum tarde pergit ad mare, à Francis præuentus occidit. Tũc Childebertus magis per Hiſpaniã factis populationibus, Toletũ urbẽ cepit, & theſauris quos haberet opulentiſſima ciuitas maximos ablatis, ſororẽ uiduam in patriã reduxit. Et ilico poſtq; Franci reges præda ingenti abacta Toleto ſunt profecti, Viſigothi in defuncti Almarici regis locum Theudã ſibi regem creauerunt. Sæuierunt etiam mox inter ſeſe Francorũ reges. Clodomiri defuncto ſuperfuerunt duo filij infantes, quos quia Crotchildis auia nimis caros habere, & ad paterni regni portionis ſucceſſionem alere uidebat, Clotharius & Childebertus terræ alliſos interfecerũt. Paulo exinde poſt Theodebertus dictorũ regum nepos cũ Childeberto patruo in alterũ patruũ Clotharium coniurauit. Obſtitit tamen eorum impietati Crotchildis genitricis prudentia, quæ aciebus in pugnã paratis dum eſſent dimicaturi, eos ad pacẽ cõcordiamq; perduxit. Et ne otiũ, ut ante reges in armis nutritos in patria diſcordes teneret, ſuaſit ut Childebertus & Clotharius Hiſpaniã inuadẽtes Arianæ ſectæ Gothos uel regno pellerẽt, uel ad ſyncerũ fidei chriſtianæ cultũ facerent reſipiſcere. Theodebertũ autẽ ut prouinciam Romanam ac Italiã maximis agitatã motibus iterum inuaderet eſt hortata. Itaq; Childebertus & Clotharius fratres in Hiſpaniam aduerſus Viſigothos duxerunt. Qui ad Cæſarauguſtam uſq; delati, eam ciuitatẽ diu obſeſſam, uallatãq; magnis & propè aſſiduis oppugnationibus adeo terruerunt, ut ciues Viſigothi, qui præſidio inerant, uinci uiribus opprimiq; timuerint. Quo in tremore maximo cum anxia eſſet omnis multitudo, armiſq; diffideret, quæ iuuentus in manibus dies noctesq; pro mœnibus tenebat, in cœleſte auxiliũ mentes oculosq; conuerterũt. Et capite primũ chriſtiano ritu cinere aſperſo, tunicã beati Vincẽtij quæ in ſacrario illis erat, ſolenni pompa à ſacerdotibus cleroq; ad mœnia deferri orauerũt: fecerũt ilico quod rogabãtur, trepidi & ipſi etiam ſacerdotes, Quorũ primarij tanquam ad diuinã rem parati muri propugnacula conſcenderũt, & beati Vincentij tunica in hoſtẽ prætẽſa ſupplici uoce diuina implorauere præſidia. Tunc Franci reges inermem noui habitus turmam admirati his qui in ſtatione erant per militẽ gregariũ interrogatis quid fieret didicerunt. Qua intellecta reuocatum ad ſe regia fide ciuitatis epiſcopum iureiurando adegerunt, ne quempiam Arianæ ſectæ in urbe & diœceſi ultra toleraret: quod cum ille promiſiſſet, abeũtes eueſtigio reges obſidionẽ ſoluerunt, & in Pariſios reuerſi ſancti Vincentij ædem, quæ nunc celebris uiſitur, in ciuitate exædificarunt. Et per id temporis obijt decrepita Crothchildis eorum genitrix mulier præſtantiſſima. Interea dum Childebertus & Clotharius Hiſpaniã agitarent, Theodebertus eorum nepos prouinciam Romanam nullis munitã Gothorũ præſidijs occupauerat, minoréq; cum labore ceperat Rhetias alpes, & Coccias om̃i cuſtodia derelictas. Qui deſcendens in Italiã omni Liguria eſt potitus, tradũtq; qui Francorum geſta ſcripſere, illum Etruriam ingreſſum uſq; ad Viturinũ perueniſſe: ſed nos cum de Etruria parum credamus, quod Liguriam omnem ceperit habemus cõpertũ: qui rex morbo correptus grauiſſimo, præmiſſa ingenti præda quã in Italia fecerat, redijt in Metenſes. Reliquit autẽ Amingum, Burelinum, & Leotharium magni exercitus duces, per quos Liguriam, & quæcunq; ceperat de Gothorũ prouincijs defenſauit. Gothi namq; trans Padum ſeſe colligẽtes om̃ia quæ Apenninum inter & Padum atq; Alpes ſunt præſidijs cõmunita tenentes, Liguriam, Alpes, Romanã prouinciam tunc ſpreuerunt. Sed Theodebertus paulo prius quàm Crotchildis auia interijt: cuius filius Teodoaldus in regno ſine contradictione ſucceſſit. Roma inter hæc durius obſidebatur. Vitigis enim quoniam expugnatio prius tentata turpiter ei ſucceſſerat, inquietior inde factus cuncta rimari ac perſcrutari non deſtitit, quibus obſeſſos quammaxime affligeret. Portus erat iuxta mare à dextra Tyberis fluuij ripa, ſuperque eo urbs ualido muro cincta. Eo in loco naues cuncta quæ mari feruntur deponebant. Vitigis igitur magnis ſuorũ copijs repente & inopinato miſſis urbẽ Portuenſem cepit. Oppidanis

contra

contra ſubitam Gothorũ uim nequaquã ſatis ad reſiſtẽdũ paratis. Ex huius occupatione urbis magnæ confeſtim difficultates Romæ creuerunt, frumenti ac cæterarum rerum quæ uſui ſunt importandi facultate ſublata. Nam Gothi quidem præſidio militum ibi relicto oppidum ac fauces Tyberis cuſtodiebant, nec importari quicꝙ patiebantur. Nec multo poſt Rauennã Vitigis miſit, qui ciues Romanos omnes quos obſides duxiſſe ſupra oſtẽdimus interficerent. Erant uero in his multi ex nobilitate, multi etiam ex plebe præſtantes uiri, qui omnes interfecti ſunt præter paucos, qui re prius cognita aufugerunt: in quorum numero fuerũt Teruentinus & Reparatus Vigilius, qui poſtea papa fuit Germanus: hi cũ re præcognita in Galliam fugientes mortem uitarunt, cæteri perierũt. In hoc Romani populi dolore ob ciues Rauennæ interfectos alius ſuperuenit dolor. Beliſarius enim defectum annonæ timens, Romanis ciuibus edixit, ut filios & uxores, & omnem inutilẽ bello turbam Neapolim mitterẽt. Idem milites ſuos facere coegit, quibus uel ſcorta uel mancipia Romæ eſſent. Viæ autẽ abeundi per id tempus duæ ſupererant, una Oſtienſis iuxta ſiniſtram Tyberis ripam uadentibus, altera mediterranea regione, per ea loca quæ à caſtris hoſtiũ erãt maxime diuerſa: neꝗ enim totã urbem à principio cinxerant Gothi, ut diximus, ſed ab Aurelia porta ad Preneſtinam obſidebant: per alia uero loca non temere neꝗ ſæpe uagabantur: nam & damna incurrebãt ſi longius à caſtris ſuis uagarentur, & ſine magno copiarũ apparatu diſcurſare non poterant. Ex quo fiebat ut uia Appia & Oſtienſi per id quidem tempus tuto uaderetur. Romani igitur uxores & liberos, & imbellẽ multitudinẽ emiſerunt, pars eorum in Campania, pars Neapoli, pars in Sycilia, prout cuiꝗ commodius fuit, conſtitere. Romæ autem annona iuſſu Beliſarij diligentiſſime per ſingula capita diſtribuebatur. Hoc in loco traditur ex Procopio Syluerium pontificẽ Romanum, pro quo nominis errore ſemper ponitur Lyberius, in exilium fuiſſe actum, ſuſpicione coorta, quod cum Gothis ſentiret. Sed Pandulfus Hoſtiarius in uita ipſius Syluerij id narrat accidiſſe inducijs conſtitutis, & meliores quàm ipſe Procopius cauſas affert, prout in tempore oſtendimus. Romanis itaꝗ annonæ penuria laborantibus, Martinus & Valerianus, quos à Iuſtiniano miſſos ſupra diximus, Romam uenerunt, habentes equites ad mille ſexcentos. Erant uero hi magna parte Hunni. Aduentu eorum equitum recreatus Beliſarius, alia ratione quàm prius bellũ gerere conſtituit. Nõ enim ſtans intra mœnia urbẽ tuebatur, ſed per ſingulos dies emiſſo equitatu, ſubitis incurſionibus hoſtes uexabat: ex quo factũ eſt, ut mirificum hincinde accenderetur certamen, & in omnem experientiã ueniretur. Beliſarius enim ipſe ſcientiſſimus præliandi dux equites qua ratione agendum foret cõmonebat, loca monſtrabat quouſꝗ progredi, & ubi conſiſtere oporteret, & modo per Salariã Pintianamꝗ portã ſubito emiſſis equitibus proxima Gothorum caſtra fatigabat, modo per Aureliam portã, & alia Gothorum caſtra, quæ erant uia Caſſia, inter ſepulchrum Adriani & Miluium pontem infeſtabat. His certaminibus Beliſarij equites præualere cœperunt, non quod totum equitatũ hoſtium ferrent, ſed quod parẽ uel ampliorem numerum ſuperare uidebantur, peritiáꝗ bellandi & audacia anteire. In hunc modum exercitatis equitibus & iam contemnere hoſtem aſſuetis cum ſpes atꝗ animi obſeſſorum creuiſſent, eò deuentum eſt, ut non leuibus iam certaminibus, ſed iuſta acie decerneretur. Beliſarius enim crebra præfectorum ac militũ adhortatione fatigatus, experiri tandẽ maiorẽ pugnã decreuit, copiasꝗ ſuas in hunc modum diſpoſuit, primo aciẽ unam per uiã Caſſiã exire, & ante ſepulchrũ Adriani ad hoſtes uerſam ſtare iuſſit, præfecit autẽ huic aciei Valentinum equitũ præfectum, cíꝗ ſupra equitatũ pedites quoꝗ attribuit, ex ueteranis militibus, ex populoꝗ Romano, qui uoluntarij id munus ſibi popoſcerant: hos uero pedites nõ unà cum equitibus ſtare uoluit, ſed ſiniſtros montes, qui à Ianiculo diſcurrentes planiciem ſupereminent occupare. Valentino autem præcepit, ut quoniã maximam expectationẽ inuadendi hoſtem præberet, cæterum pugnam nõ iniret, niſi fuerit laceſſitus. Volebat enim illam Gothorũ partem quæ in his locis caſtra fecerat tantummodo detineri, ne prælio, quod Salaria uia cõmittere decreuerat, auxilium ſuis ferret. Duas ſubinde alias ſtruxit acies, unam ad Salariã portã, alteram ad Pintianam, in fronte equites, pedites in ſubſidijs utriuſꝗ collocauit, atꝗ ita ſua quamꝗ porta exire & ad hoſtem progredi iuſſit. Vitigis Gothorum rex cum ex transfuga poſtridie futurum prælium cognouiſſet, Gothos prima luce armari fecerat. In ſtruenda acie pedites medios, à dextra & ſiniſtra equites quaſi alas diſpoſuit. Ita Beliſario obuiã progreſſus prælium cõmiſit. Milites igitur ab utraꝗ parte

ſtatim acriter concurrerunt: ducea utro poſt eos ſtantes, hinc Beliſarius, inde Vitigis ſuos adhortabantur. Et ab initio quidē pugnæ Beliſarij milites longe præualebant, multiq; cadebant ex Gothorū acie, & ſub ipſis caſtris hoſtium pugnabaт̄. Multitudine tamen abundantes Gothi, in cadentiū loco alios ſubmittebant. In hunc modū neutra parte ſuperante, uſq; ad meridiē eſt pugnatū. Alacrius tamen Beliſarij milites dimicabant: Gothi ſolū patientia conſiſtebant. Interim quæ ad ſepulchrum Adriani ſtabat acies, prælium cōmiſit: multitudo enim populi Romani ex collibus deſcendere in Gothos cœperat, & Valentinus implicatos prælio ſuos cernēs, aciē cui præerat à ſepulchro Adriani cōmouit, atq; hoſtes inuaſit. Nec diu tulerūt Gothi, præſertim multitudine illa populi, quæ de ſuperioribus locis deſcēdebat conterriti, & in eorū caſtra ſe recipere non ualentes longius aufugerunt. Romanorū autem multitudo, quam de montibus deſcendiſſe ſupra diximus, ſtatim ad caſtra hoſtiū diripienda contendit. Quo facto, nec ipſi perſecuti ſunt hoſtes, nec milites perſequi dimiſerunt. Rapinam enim ab eis fieri cernentes milites, ne expertes prædæ forent, omiſſa perſecutione hoſtium, ad caſtra diripienda ipſi quoq; conuerſi ſunt: ita Gothi de manibus emiſſi, cum nemo perſequeretur, in montibus proximis conſtiterunt. Inde caſtra ſua agi ferriq; uidētes, cum neq; ordinem neq; diſciplinam ullam in hoſtibus cernerent, ſeſe tandē cohortati ruſus hoſtes inuaſerunt, eoq; impeditos ac rapinæ intentos perfacile ſuperarunt, caſtráq; & prædā illis abſtulerunt. Ad caſtra quoq; regia per hoc ipſum tempus mutari fortuna cœpit, peditatus enim permultus ex Gothorum proximia caſtris equitibus Beliſarij obiectua, cu quaſi teſtudine ſcutorum facta à frōte premeret, coegit tamen eos aliquādo pedem referre: quod cum uiderent equites hoſtium, dextræ alæ impetu maiore Beliſarij equitatum ex tranſuerſo inuaſere, nec longe tulerunt impetum equites, ſed terga ad extremum dantes, ad peditum ſuorum aciem ſe receperunt. Nec ea quidem ſuſtinuit uim hoſtium, ſed magna ſuorū cæde in fugā uertitur. In hoc tamen loco duorū centurionum uirtus plurimum eluxit, Principio & Taruunti nomina illis fuere, qui in fuga cæterorum locum ſuum non deſerentes, impetū Gothorū diu ſuſtinuerūt, ſpaciumq; dederunt ſuis ſeſe in urbē recipiēdi, donec Principius toto corpore uulnerato pugnans cecidit, & circa illū cōmilitonum ſuorū quadraginta duo. Taruuntes autē pari uirtute præditus, cum ſanguis permultus de uulneribus manaſſet, uireſq; deficerēt, à fratre ex prælio ui retractus, & ad Pincianam uſq; portā deductus, ibi corruit. Poſt hæc milites effuſo curſu ad urbem refugerūt. Stantes uero in mœnibus Romani, portas clauſerunt, ueriti ne hoſtes ſimul urbē intrarent. Itaq; nō parua militum pars excluſa eſt, qui aggerē tranſgreſſi, terga ad mœnia, faciē ad hoſtes conuerſi ſtabant, unicam habētes ſalutis uiam, ſi è mœnibus defenderentur: nam tela pleriſq; deerant, quibua tueri ſe poſſent, omnibus uel in fuga abiectia, uel in prælio confractis: ſed qui pro mœnibua ſtabant, eos lapidibus tutati ſunt: pugna hæc ad caſtra Gothorum ab initio cœpta, poſtremo ad portas ac mœnia deſijt, cecideruntq; ex Beliſarij militibus permulti, ac maxime uirtute præſtantes. Qua ratione Beliſarius aliquot dies pugna abſtinere cœpit, contētus ſolū mœnia defenſare. Agebatur præterea maiori incommodo, quod à frugū penuria, quam Theodati regis temporibus inchoaſſe oſtendimus, ad inopiam rerum omnium, acerrimamq; famem erat peruentum, adeoq; late id manauerat malum, ut non ſolum in obſeſſa urbe ea laboraretur inopia, ſed uniuerſa premeretur Italia. Scribit nanq; Datius Mediolanenſis epiſcopus, qui per ea tempora fuit, eò calamitatis quo tempore urbs Roma à Vitigite obſedebāt, in ſua diœceſi peruentū eſſe, ut ultra ſordidorū, quibus multi manum appoſuerunt eſum, inuēta ſit miſera genitrix, quæ mortui fame filioli carnes comederit. Fato item Romani imperij tunc factum eſſe uidemus, ut dum inopiæ & Gothorum oppreſſioni malis breui ceſſaturis Roma obſiſtit, Lōgobardi, quos diximus Odoacris Heruli regis Romani temporibus, primū ad Danubij ulteriorem ripam ſediſſe, uires cœperint adaugere, breui exercēdas in Romæ atq; Italiæ detrimenta. Hi etenim Longobardi, duce Andoino, quem habuerūt nonum regem, Danubio tranſmiſſo, Pannoniam inferiorem paulo ante inuaſerāt. Tulerat autem eius gentis acceſſum grauiter Turiſmundus rex Zepidarum, pronepos Ardarici illiua regis Zepidarum potentiſſimi, quē ſub Athila oſtendimus, in prælio Cathalaunico militaſſe, nam & ipſe Turiſmundus cum ſuis Zepidis ſuperiorē Pannoniā incolebat. Congreſſis itaq; prælio gentibus ferociſſimis, Andoinus Turiſmundo repreſſo, captam inferiorē Pannoniā obtinuit. Cui defuncto, decimus in Lōgobardorū regno ſucceſſit filius Alboinus. Et Zepidæ

Eurimundū,

Eurimundum, qui defuncto item Turiſmundo genitori ſuffectus erat, nouum regem ha-
buere, quos inter recens creatos reges innouatum eſt bellum, longe prout finis breui docuit
diſpar, quod Alboinua animi & corporis dotibus excellẽs Clotharij regis Franciæ filiã no-
mine Clothſuindam uxorẽ haberet, cuius gratia Auares cum Longobardis in Zepidas ar-
ma ſumpſerunt: fuerũt autem Auares, Hunni Athilæ proprij exercitus reliquiæ, quos dixi-
mus primo defuncti ipſius Athilæ anno à Zepidis ſubijci recuſantibus ſuperatos. Nã Du-
rith Athilæ filius à Valemire & Theodemire Zepidarũ regibus intra Scythiã fugere cõ-
pulſus, ilico ab Hunnis ſui exercitus fuit occiſus. Suffectus aũt eſt illi in Hunnorum regem
Zeliorbes. Qui cum uiginti Hunnorũ milibus, ut Paulus eſt autor, bello, quod Iuſtinianũ
contra Parthos feliciter geſſiſſe diximus, Quoſdroæ Parthorum regi cõtra Romanos auxi
lium attulit: ſed Coſdroas ſuſpectã ducẽs Hunni regis fidẽ, quod eum reſciſſet à Romano
Imperatore munera accepiſſe, Hunnos incautos maxima oppreſſit clade. Zeliorbem uero
multis confoſſum uulneribus interfecit. Quæ qdẽ clades ſupra alias acceptas effecit, ut Hun
ni qui ſuperfuerant cladi, Hunnorum nomen antea glorioſum exoſi ſeſe ab Auario, qui Ze
liorbi in regno ſucceſſerat Auares nuncupauerint. Qui quidem Auares tanq̃ à cætera bar-
barie profugi relictis Pannonijs in Noricum receſſerũt. Vnde factũ eſt, ut Noricus prouin
cia in hæc uſq; tempora unicæ literæ facta regio nomine additione dicta ſit Bauaria. Ea aũt
Norici prouincia babuit ab oriente Pannoniam, ab occidente Sueuiã, à meridie Italiam, à
ſeptentrione Danubiũ: ſed eam Bauariæ partem, quæ pertinebat ad Italiã, Auſtraſij ante an
nos centum occupatã nunc tenẽt, ſimul Auſtriam cum alijs partibus eius prouinciæ appel-
latam. Cũ itaq; Childebertus & Clotharius fratres, ac Theodoaldus pronepos Francorũ
reges uſq; ad Bauariæ & Auſtraſiorũ fines ditionem protuliſſent, Auares adducti Cloth-
ſuindæ & genitoris Clotharij precibus ſuaſionibusq; Lõgobardorũ bello in Zepidas con-
ſenſerunt. Ergo Zepidis magno apparatu, ſed maiori odio in Longobardorũ fines ducen-
tibus, continuit ſe primo intra prouinciam Alboinus, quouſq; compertum babuit Auares,
relicta ſine præſidijs Zepidarum loca à tergo inuaſiſſe. Tunc Cõmundus in eas adductus
difficultates, Longobardos premere accelerauit, fore confiſus, ut ſi eos uel delere, uel inſigni
clade poſſet debiles reddere, Auarorum à tergo inſtantiũ iniurias facile uindicaret. Sed Al-
boinus de Auarorũ impetu certior factus, furenti Commũdo cum copijs occurrit, & nulla
mora cõmiſſum eſt præliũ: in quo Zepidis fractis fugatiſq;, ac inter fugã penè ad interne-
cionẽ acciſis, Cõmundus Alboini dextera cecidit. Exinde Alboinus cum regis Commũdi
caput pilo infixum aliquot diebus per caſtra geſtari feciſſet, pateram ex eius cranio celatã
auro fieri curauit, bibitq; ea ſemper quoties conuiuia aut ſolennes epulas exhibuit. Aucti
autẽ ſunt ex ea uictoria magnis opibus Longobardi. Et Alboinus Roſmũdam Cõmundi
regis filiam uirginem formáq; præſtantẽ, ſibi matrimonio copulauit. Ex illo tempore deſie-
runt Zepidæ qui aut prælio nõ interfuerant, aut cædi ſe ſubtrahere potuerant, regẽ ducesq;
ſui generis habere, & partim in Longobardorũ nomen ſunt confuſi, partim Auaribus ſubie
cti in ſuperiori Pannoniæ parte ipſa ſecuri paupertate manſerunt. Hæc quidẽ in Romanis
quondã prouincijs Tranſalpinis & extra Italiã tunc fiebant. Romæ autẽ Beliſarius poſt ac-
ceptũ ex inuaſione regiorũ caſtrorũ apud Pincianã portã incommodũ, confirmatis paruo
tẽpore militũ animis rurſus educere illos cœpit, nõ tamen totis pugnare copijs amplius eſt
auſus, leuia tantũ prælia ut prius cõſueuerat, facere perſeuerauit, ut fuerũt nõnulla ualde inſi
gnia, præſertim aduerſus illa Gothorũ caſtra quæ erãt citra Miluiũ pontẽ ad Caſſiã uiã con
uerſa: eſt em̃ ibi planicies equeſtribus prælijs ualde apta, inq; ea planitie prata quæ poſtea
ſunt Neronicampus appellata, & theatrum eſt ad ludos gladiatorios uetuſtis temporibus
ædificatũ. Circa id Theatrum maxima certamina fuerunt, quia aut Beliſarij milites id thea-
trum occupabant & quaſi caſtris illo utebantur, uel Gothi præuenientes inſidias in eo pone
bant. Quin & ad portã Salariam, & ad Pincianã per ſingulos fermè dies leuia prælia com-
mittebanẽ. Gothis igiẽ obſidionẽ in longũ trahi cernentibus unica peruincendi ſpes reliqua
uidebaẽ, ſi fame Roma premereẽ: licet enim portus Romanis ablatus magnas difficultates
uiſus eſſet auferre, tamen, ut eſt hominum induſtria, præſertim in indigẽtia ſolers, onerariæ
naues quæ portũ ſolebãt petere, Antiũ petebãt, & inde expoſitũ frumentũ & alia neceſſaria
pedeſtri itinere Romã deferebantur. Volentes igitur Gothi commoditatem quoq; iſtã Ro-
manis auferre, octaua circa urbẽ caſtra inter uias Latinã & Appiã poſuerũt. Sũt em̃ in his

locis aquæductus duo altis fornicibus, qui interſecantes quaſi in duo brachia ſcinduntur,
relicto in medio aliquanto ſpacio iterum coëunt. Diſtat autem ab urbe hic locus milia paſ-
ſuum circiter quinq;. Hunc igitur mediũ locum occupantes Gothi, murum inter columnas
arcum undequaq; fecerunt ex lapidibus & luto, caſtráq; per hunc modum munitiſſima ha-
buerunt: poſuerúntq; in his caſtris ſeptẽ milia equitum, qui ſupra infráq; infeſtãtes Latinã,
& Appiam, & Oſtienſem uiam impediebãt, omnem importandi facultatem Romano po-
pulo præcidentes. Ex hoc admodum durior obſeſſis cõditio reddebatur, & fames intolera
bilis imminebat. Quamdiu enim ſegetes in agris fuerunt, milites noctu Roma egreſſi, fru-
menta comportabãt, ac magno precio ciuibus uendebãt, atq; ita indigentia ſuſtentabatur.
Vbi uero hæc quoq; facultas defuit, tunc deſperata omnia uidebantur. Iam ſolſtitium uene
rat æſtiuum, & peſtis Romæ graſſari cœperat, frequentesq; moriebãtur, nõ ex plebe modo
Romana, uerumetiam ex Beliſarij militibus. Res erant in ſummis difficultatibus atq; angu
ſtijs. Itaq; ad Beliſarium uenientes Romani, fortunã ſuam conqueſti ſunt, quod fidem Impe
ratoris ſecuti, in præſentes inciderant calamitates: Suos enim ciues miſerabiliter interfectos
Rauennæ fuiſſe ab hoſtibus: Vrbẽ à Barbaris ignominioſe obſeſſam, extra mœnia uaſtata
omnia atq; conſumpta: intus uero fame ac omniũ rerum penuria intolerabiliter premi, ro-
gare Beliſarium, ut ſe in hoſtem educat: præſtare enim ſibi armatis mori, quàm fame tabe-
ſcere, ac tantas calamitates dedecoráque perferre. Beliſarius uero hæc audiens, clementer il-
lis reſpondit, eos quidem temere & inconſulte deferri inquit, quod ea ſit natura populorũ,
ut impetu magis q; ratione moueantur. Se conſilio ac ratione, non impetu animi regi con-
ſueſſe. Expectaſſe ab Imperatore copias, quibus adiuncti ſi pugnandum fuerit, certam ſuis
uictoriã polliceri ualeat. Eaſdẽ illas copias infinitam quandã uim frumenti ſecũ afferre, pro
inde abirẽt, ac ſibi curã belli relinquerent. Romanis per hunc modum uel conſolatis uel de-
territis ipſe animũ in eam cogitationẽ traducere cœpit, quemadmodũ Gothis rei frumenta
riæ difficultates quamplurimas inſerret. Eius rei gratia hæc prouidit. Conſtantinũ & Tra-
ianum cum equitibus mille Terracinam, Martinum & Fruthim cum quingẽtis Tybur mi-
ſit. Aliã item manum equitũ Albam deſtinauit: hiſq; omibus præcepit, ut quãmaxime poſ-
ſent, cõmeatus impedirent ad Gothorũ caſtra deferri, & ſimul uolentes Romã petere adiu-
uarent. Ne uero caſtra ad aquæductũ poſita nocerent, præſidiũ apud templũ Pauli apoſtoli
cõmuniri fecit, equitesq; eo in loco ſtationes habere iuſſit, & quàm late poſſent uicos à Go-
thorũ incurſionibus tueri: eſt aũt eccleſia beati Pauli uia Oſtieſi diuerſa ꝑtinus e regione ab
eccleſia beati Petri, utraq; extra urbem, utraq; porticũ habẽs à porta urbis ad ipſam eccleſiã.
Hæc duo apoſtolorũ templa Gothos in tota illa obſidione nunq; uiolaſſe, & ſacerdotes ut
prius libere in illis permanẽtes rem diuinã executos fuiſſe tradit̃ ex Procopio. Scribit uero
contrariũ Hoſtiarius in uita Syluerij pontificis, cuius ſunt uerba, Gothos quo tempore Ro-
mam obſederunt, omnes eccleſiæ poſſeſſiones incendio conſumpſiſſe, & eccleſias corporáq;
ſanctorũ paſſim exterminaſſe. Cõſtantinus igitur & Traianus Terracinã profecti, cum ibi
Neapolim profecturã Beliſarij uxorẽ Antoninã reliquiſſent, ipſi retro cõuerſi oppida illarũ
partiũ quæ Gothis dabant ſubſidia peruaſerunt, breuiq; effecerunt ut nihil penitus ex locis
illis ad Gothos deferret̃. Martinus uero & Fruthis Tybur profecti cũ diſiecta eius oppidi
refeciſſent, quotidianas Gothis moleſtias ex eo loco inſerebant, & commeatum deferri in
caſtra prohibebant, & idem fiebat ab ijs qui Albam miſſi ſunt. Ex quo breui admodum tem
pore euenit, ut Gothi obſidentes non minus afficerentur difficultatibus q; obſeſſi. Et ſupra
defectũ frumenti peſtilentia quoq; caſtra Gothorũ peruaſerat. Inter hæc aliæ copiæ à Iuſti-
niano miſſæ in Italiam peruenerunt. Fuerunt autem equites Thraces octingenti, quos du-
cebat Ioannes Vitaliani fratris filius: ex delectu aũt equites mille trecenti, quibus præerant
Alexãder, Maxentius & Zeno: prætera claſſe aduecti fuerãt peditũ tria milia quos duce-
bat Paulus & Conon: erant etiã Neapoli pedites quingẽti, quos parauerat noſter ipſe Pro-
copius Cæſarieſis: hæ omnes ſimul copiæ in unũ cõuenientes Romã petere cõſtituerãt. Af
ferebãt uero ſecũ multũ ac magnũ cõmeatũ. Iter equitibus erat iuxta mare, claſſis autẽ pedi
tes deferebat: & quanq; inerat claſſi magna uis frumẽti, per terrã tamen magno uehiculorũ
numero frumentũ etiã portabat̃. Beliſarius aũt ſentiens eorum aduentũ, ac metuens ne Go
thi eos inuadãt, hæc machinat̃, portæ Flaminiæ, quã à principio obſidionis obſtrui fecerat,
demoliri impedimẽta per noctẽ iuſſit, ac milites prima luce ad eã portã ſtructos paratosq;
continuit.

continuit. Traianum uero & Diogenē cum mille equitibus per Pincianam portam emiſit, iubens ut ad caſtra hoſtium magno tumultu diſcurrāt, & cum egreſſi in eos fuerint hoſtes, fugam ipſi arripiant, nec prius conſiſtant quàm ad portam ipſam unde ipſi fuerant petueniſſent. Hæc facta cum eſſent, Gothiq; in eos exciti fugientes perſecuti fuiſſent, & ad Pincianam portam prælıū committeretur, Beliſarius cum reliquo exercitu repente Flaminia porta egreſſus ad caſtra Gothorū cōuolauit, imparatáq; & uacua ab ea parte repperit, utpote qui à porta Flaminia iamdiu obſtructa nihil penitus ſuſpicabantur, itaque non multum abſuit quin caſtra ipſa caperentur. Verſus deinde Beliſarius ad Pincianā portā, medioſq; nactus hoſtes cū ipſe à tergo inuaſiſſet, illi uero qui prius fugerant à fronte repugnarēt, incredibili cæde eos oppreſſit. Tantuſq; fuit ex hoc prælio apud hoſtes terror, ut caſtris uigiliæ duplicarent, nec de ulla re cogitarent magis quàm ut ſe ab inſidijs Beliſarij tutos præſtarent. Per hunc modum impeditis & territis hoſtibus, copiæ nullo impedimento Oſtiā peruenerūt. Gothi igitur multis incommodis fatigati cum inſuper nouas ueniſſe Beliſario copias intellexiſſent, de diſſoluenda obſidione cogitare cœperunt. Iam enim multitudo ingēs in eorum caſtris uel peſte uel ferro abſumpta perierat. Multi etiā morbo aut uulneribus debilitati deſeruerāt caſtra. Itaq; Vitigis legatione Romā miſſa cum multa hinc inde dicta reſponſáq; fuiſſent, de iuſticia cauſæ tandē ad Iuſtinianū imperatorē controuerſias deferri conſenſit, ut ex eius autoritate res cōponerentur, legatiq; ob hoc miſſi, ac trium mēſium induciæ, donec redirēt legati factæ, obſideſq; hinc inde traditi pro inducijs ex fide ſeruandis. His cōfectis copiæ & cōmeatus quæ Oſtiæ erant, terra & fluuio Romam deuenerunt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione imperij Romanorum, Liber quintus

INTEREA dum Romani inducijs cū Vitigiſte conſtitutis ab hoſtiū uexatione, & ob inuectos cōmeatus nedum ab inopia, ſed ab indigentia reſpirarent, facta cōperimus ea quæ ſupra diximus minus bene de Syluerio pōt. Romano fuiſſe narrata. Siquidē Hoſtiarius in dicti Syluerij uita ſcribit, Theodorā Auguſtā Iuſtiniani uxorē, poſtquā obijt Agapitus pontifex Romanus, perſtitiſſe in ſua rabie reſtituēdi Anthemium ad Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopatū. Diximus eñ ſupra Agapitū pontificē Romanū relegaſſe ipſum Anthemiū Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopū, quia Eutychianæ hæreſos fautor erat. Inſtigabat autē ardentem per ſe mulierē Vigilius diaconus ciuis Romanus tunc Conſtantinopoli apocriſarius; qui ambiret Romanæ eccleſiæ pontificatū. Is enim de cōſtantia Syluerij nequaq; dubitās, quin cupiditati Auguſtæ reſiſteret, mulieri pollicitus eſt, ſi ipſe in Petri ſedē poneret, Mēna deiecto Anthemiū reducere, & alia facere quæ domina imperaſſet. Scripſit itaq; Theodora Auguſta Syluerio in eam ſententiā, ut aut Anthemiū ab exilio reuocatū epiſcopatui præficeret, aut ipſe Cōſtantinopolim nauigaret. Accepitq; pontifex literas quo tēpore conſtitutis inducijs urbē copiæ ſunt ingreſſæ: ſed ilico reſpondēs papa multas profectioni prætendit difficultates, recuſauitq; hæreticū iuſte à prædeceſſore damnatū ab exilio reuocare. Eas literas cum accepiſſet Auguſta, Beliſario & Antoninæ uxori ſcripſit, ut Syluerio confictis quæſitiſq; cauſis depoſito, Vigilius per quē illæ deferrent literæ ſubrogaret. Interea Beliſarius qui ſtatim poſtquam uidit urbem per inducias, additáq; præſidia, & inuectos commeatus ſatis quieſcere, acceſſerat Neapolim, Romam cum Antonina uxore reuerterat: Is acceptis à Vigilio literis eam deteſtatus rem delegauit uxori & Vigilio exequendam. Prodierunt itaque ſubornati teſtes iureiurando affirmantes Syluerium papam Vitigiti & Gothis per literas & nuncios fuiſſe pollicitum ſeſe, Aſinariam portam habitationis ſuæ Lateranenſis palatij ædibus ſubiectā proditurū, quamprimū illi ſtructas in aciem copias admouiſſent. Inhabitabat tūc Beliſarius palatiū Pincianū, cuius ruinæ Flaminiā inter & Pincianā portā maximæ nūc cernunt. Cū itaq; uocatus ad Beliſariū ueniſſet pontifex Syluerius, tenti ſunt primo apud ueſtibulū ſacerdotes & clerici, q illū fuerant comitati. Et introductus Vigilio deducēte Syluerius Beliſarium Patriciū offendit lectulo aſſidentē, in quo Antonina de Neapolitano itinere quaſſata iacebat. Quæ ꝓcaci uultu uerboq; pōtificē interrogare cœpit, Quid tantū mali Beliſarius & ipſa de ſe & de Romano populo eſſent demeriti, ut hoſtibus proderentur,

proderentur, ſed priuſquam pontifex reſpondere poſſet, acceſſerunt ſatellites qui pallio detracto, cucullam illum monaſticam induerunt, tunc egreſſi ad ſacerdotes clerum'que Ioannes ſubdiaconus regionarius primæ regionis, & alij factionis ſuæ clerici, Vigilium proclamarũt in Romanum pontificem ſubrogatum, paulopoſt relegatum à Beliſario Sylueriũ Vigilius retrahere ac fouere ſimulauit, & tamen deportari permiſit in inſulam Pontianam, in qua uitam cum ſanctitatis opinionẽ finiuit. Ea in ſtatu cum res Romana eſſet, bellum'q; ceſſaret ob indutias factas, Beliſarius tamen Romam, Gothi caſtra munitionemq; cuſtodirent, querelæ & altercationes ortæ ſunt, pro indutijs cõtra fidem uiolatis: ex huiuſmodi cauſa præſidiũ Gothorũ erat apud urbem Portuenſem, ut ſupra oſtendimus. Milites qui erant in præſidio cũ deficerent ſibi neceſſaria ad uictũ, urbem illã deſeruerunt, deſertam uero Paulus Saurorũ præfectus, qui Oſtiæ cũ claſſe remanſerat occupauit: nec multo poſt Centumcellas urbem maritimã in Thuſcis deſertas eodem modo à Gothis, Beliſarij milites ſuſceperunt. Albã quoq; urbẽ quæ eſt in Marſis eodẽ modo deſeruerunt Gothi, & Beliſarij milites occupauerunt. Vitigis cũ has urbes captas ab hoſtibus cognouiſſet, oratores Romã miſit, qui ruptas contra fidẽ indutias quererentur, Portũ enim & Centumcellas & Albã Gothorum oppida contra fas & æquum ablata fuiſſe, nec deſeruiſſe Gothos eas urbes, ſed uocatu ſuo ueniſſe ad ſe qui erant in præſidijs, mox in eadem oppida reuerſuros, liberiusq; id fiducia indutiarum factum eſſe à Gothis, nec licuiſſe Beliſario eas urbes per indutias capere, itaque reſtitutionem facere debere. His legatis Beliſarius reſpondit, Quæ de uocatu redituq; præſidiorum allegarentur, ab eo componi, cæterum omnibus patere, quibus de cauſis Gothi eas urbes pro derelictis habuerint, indutijs quidẽ eripere aliena ręq; uetari, occupare uero quæ à nullo poſſidentur nequaquam prohiberi. Ex hoc ſuſpiciones exortæ ſunt, quærentibus Gothis paria Beliſario referre. At enim tres illæ urbes à Beliſario ſuſceptæ permagnas ſibi opportunitates ad bellum afferebant. Iam adueniebat hyems, Beliſarius uero copijs abundans mittere in hyberna equites conſtituit, Miſit igitur & in alia loca, & in agrum Picenum equitum duo milia: præfecit autẽ his copijs quas in Picentes miſit, Ioannem Vitaliani, cumq; admonuit quid faceret in locis. Eſſe quidẽ in Picentibus uxores ac filios Gothorum, uiros autem ad obſidionem Romæ populariter acceſſiſſe, ſi maneant indutiæ nihil moueat: quod ſi Gothi contra indutiarum fœdera moliantur, ipſum omnia prædari & rapere, & oppida quammulta poſſet capere imperauit: ſi quod oppidum repugnet, id obſidere iuſſit, nec ulterius progredi priuſquam id ceperit: neque enim tutum fore poſt ſe hoſtium oppida relinquentem ulterius proficiſci. His uerbis ac mandatis Beliſarius Ioannem in Picentes cum exercitu miſit. Per hoc ipſum tempus Datius Mediolanenſis præſul & cum eo ciues quidam Mediolanenſes ad Beliſarium uenientes urbem Mediolanum in poteſtate Imperatoris fore dixerunt, ſi uel modicum præſidium eò mittat. Se quidem potentes eſſe non Mediolano ſolum, uerumetiam uniuerſa ex Gallia Ciſalpina Gothos expellere, modo imperatorij nominis autoritas adſit. Hos Beliſarius benigne ſuſceptos, ac multis ampliſſimisq; uerbis commendatos bonam ſpem habere iuſſit, ac ſe, cum tempus fuerit, facturum quod poſtulent affirmauit. Eodem tempore cum proſpera ac læta uiderentur eſſe omnia, periculum ſuperuenit horrendũ, quod paruo momento cuncta penè ſubuertit. Præſidius erat quidam ciuis Romanus. Is cum Rauennæ habitare conſueuiſſet, ab initio huius belli clam inde aufugerat, Romamq; proficiſcebatur. In itinere autem Conſtantini milites Spoleti degentes gladium huic precioſe ornatum abſtulerunt. Is ergo ſpoliatus, & iniuriam ægrę perpeſſus, querela apud Beliſarium expoſita, reddi ablata ſibi poſtulauerat, Beliſarius'q; præceperat gladium illi reſtitui: ſed bello & obſidione poſtea urgente, dilata res fuerat, militibus occupatis, & ducem maiorũ rerum cura abducente. In hoc demum tempore cum lætiora eſſent omnia, Beliſario per urbem equitante, Præſidius frenũ equi apprehẽdit, magna & querula uoce multis audiẽtibus, nunquid hoc mereatur ciuis Romanus, qui apud hoſtes relictis omnibus rebus ſuis aufugerit, ut à militibus eius ſpoliet̃, & iniuria afficiatur interrogabat. Se quidẽ cõtra iniuriã & uim ſibi illatã ſæpius querelã poſuiſſe, nihil reportaſſe, cum tamen illi ipſi qui uim ſibi attulerint, & res habeãt ablatas, in urbe atq; in oculis eius quotidie uerſent̃. Hæc dicta Beliſariũ cõmouerunt. Itaq; domũ reuerſus, uocari ad ſe Conſtantinum fecit, cius enim milites erant, qui gladium abſtulerant, ipſum'q; præſentẽ acriter reprẽdit, quod ſæpius iuſſa ſua reſtituẽdi gladij contẽpſiſſet. Ego uero, inquit Cõſtantinus,

potius eum gladium in Tyberim abijciam, quàm illi nebuloni tradam. Hæc ualde contumaciter & proterue. Tunc Beliſarius, Nunquid tu mihi ſubes? Subſum, inquit, poſtq; Imperator ita uult, uerum in hac una re nunquam tibi parcbo. Cum hæc audiſſet Beliſarius, magis iritatus eſt, ac uocari apparitores iuſſit. Conſtantinus autem putãs in perniciẽ ſuam apparitores uocari, furibunde arrepto pugione qui ſibi ad coxam pendebat, in Beliſarium ruit, eumq; paulo infra ſtomachum percuſſit. Quod niſi circunſtantes ſubito accurriſſent, ac ui extorto pugione ipſum in manibus apparitorũ tradidiſſent, ſuprema dies illa Beliſario fuiſſet, eiusq; interitus cuncta ſimul ſecum in ruinam traxiſſet. Gothiq; eodem die rerum domini efficiebantur, Conſtantinus paulopoſt, iubente Beliſario, interficitur. Nec multo poſtea Gothi furtim capere Romam tentauerunt, primo per aquæductum quendam uia noctu quæſita, deinde ratibus traiecto amne iuxta Martium campum, ſed utroque in loco eos fefellit ſpes. Nam & per aquæductum conſpecta lumina fraudem illorum detexerunt, & obſtruſo aquæductu facultas eis præciſa eſt inuadendi. Et ad campum Martium detecta proditio conatum eorum irritauit. Fuit autem proditio in hũc modũ compoſita, Duo ex infima plebe homines iuxta templum beati Petri habitabant, qui ſermonem urbis prodendæ cum Vitigite habuerunt. Quærebatur uero facultas talis, infra campum Martium quodam loco ualde inutilia & penè neglecta erant mœnia, confiſis ut puto ueteribus munimento Tyberis. Vitigis igitur lintres & rates & omnifariam nauigia ad pontẽ Miluium parari fecerat, noctuq; latenter ſecundo amne dimiſſis ratibus militibusq; impoſitis urbem inuadere conſtituerat: multitudine enim exercitus in exteriori ripa exiſtente perfacile fore ſperabat, ut expoſitis primis militibus, alij atq; alij continuo ijſdem ratibus tranſirent. Vigiles modo qui in eo loco ſtabant cogitationem ſuam impedire uidebantur. Ad hoc quæſita duorum Romanorũ ope pecunia ſibi illos conciliarat: traditumq; eis ſoporiferum medicamentum uino iuſſerat admiſcere, ut uigilibus potum darent. His in hunc modum compoſitis, alter eorum pœnitentia ductus rem Beliſario patefecit, captoq; altero medicamentum quod ſibi rex dederat repertum eſt, ac tota rei ſeries tormentis expreſſa. Huic igitur homini iuſſu Beliſarij naſus & auriculæ amputatæ, ipſe aſino impoſitus per Pincianam portam ad caſtra Gothorum miſſus eſt, ut cognoſceret Vitigis detectam eſſe fraudem & conatum ſuum patefactum. His ita deprehenſis Beliſarius poſthac ſeruandas ſibi indutias nequaq; exiſtimauit. Quare ad Ioãnem ſcripſit, ut rem exequeretur. Ille igitur cum duobus equitum milibus agrum Picenum peruadens uxores natosq; Gothorum cepit, prædisq; & rapinis regionem totam inuoluit. Vglitheum Vitigitis patruum cum Gothorum copijs ſibi obuiũ profectum prælio ſuperauit, ipſumq; ducẽ cum magna parte copiarum occidit. Ita uictor factus omnia peruadebat. Captis permultis agri Piceni oppidis cum Auximo copias admouiſſet, cognouit id oppidum non magno Gothorum præſidio cuſtodiri, ſed locum eſſe ualde munitum. Itaq; nequaquã terendum in eo obſidẽdo tempus exiſtimans ad ulteriora proceſſit. Idem quoq; ſtatuit de Vrbini obſidione, urbs enim munita & ualida longam obſidionem neceſſario poſtulabat: ipſe in celeritate ſpem collocauerat, Fanum & Piſaurum cepit, deinde Arimino copias admouit ductus illa ſpe quod ciues Ariminenſes nõ bene conuenire cum Gothis audierat: Cum ei municipio copias admouiſſet, tantum terrorem intulit Gothis, ut diffiſi in eo loco conſiſtere Rauennam omẽs demigrarẽt: ciues autem portas ſibi aperuerunt, per hunc modum Ioannes Ariminum cepit, relictis poſt ſe duabus ualidis urbibus à Gothis cuſtoditis Auximo ſcilicet & Vrbino. Fuit hoc totum contra Beliſarij præceptum: ſed ipſe præſtare cenſuit Ariminum capere, quàm contra Auximũ & Vrbinum inaniter deſidere. Inductus eſt inſuper illa ratione, quod Arimino tam propinquo Rauennæ oppido capto, non erat credendum Gothos in obſidione urbis Romæ permanſuros, ſed potius eſſe celeriter abituros quo Rauennam circumq; ea loca tuerentur, quod & factum eſt. Simul enim atque intellexerunt Gothi Ariminum eſſe captum, obſidionem urbis Romæ diſſoluere atque inde abire ſtatuerunt: itáque Vitigis paucis poſt diebus crematis caſtris cum omnibus Gothorũ copijs abiuit. In ipſo quoq; receſſu magna detrimenta accepit, propterea quod media iam exercitus parte tranſgreſſa pontẽ, Beliſarius poſtremos à ſuis inuadi iuſſit, multisq; Gothorum interfectis, reliqui tanto tumultu & feſtinatione pontem tranſire coacti ſunt, ut ab utraque ſponda multi in flumen præcipitarentur. Durauit autem hæc obſidio urbis Romæ anno integro & diebus nouem, cum

ad nonum

ad nonum kalendas Martij,prout oſtendimus,incepiſſet. Poſt ſolutam Romæ obſidionē, quæ ab utraq; parte facta & prouiſa fuerint proſequemur. Vitigis enim licet Rauennā ire properaret,urbes tamen Etruriæ & aliarum prouinciarum continere in poteſtate ſtudebat. Quamobrem mille equites Cluſiū,totidem Vrbeueterē miſit,Tuderi quingentos,Auximi quatuor millia collocauit,Vrbini duo milia,Cæſenæ quingētos, Montiferetro totidē,ipſe cum reliquo exercitu ad obſidendum Ariminum profectus eſt. Beliſarius autem poſt receſſum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitibus mille feſtinare Ariminū iuſſit, indéq; Ioannem & equites qui cum illo erant abducere, pedites uero ibi collocare: Id ea ratione faciebat quod optimum equitatum nolebat ab hoſtibus circumſederi. *Si enim* peditum copiæ Arimini forent,uix putabat Gothos eam urbem obſidere uelle: & ſi obſiderent, facilius toleraturos obſidionem pedites quàm equites extimabat, cum equos in obſidione nutrire difficillimum ſit.Pedites autem ex Ancone, quæ ciuitas nuper in fidē uenerat,mari Ariminum poſſent cōmodiſſime importari.Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti,diuerſis ab hoſte itineribus,Ariminum pręuenerūt.Nam Gothi multitudine exercitus facere tardius iter compellebantur.Hi expediti longe anteceſſerunt. Cum ergo Ariminum perueniſſent,ac mentem iuſſumq; Beliſarij ſignificaſſent, Ioannes neq; ipſe parēre uoluit,neq; Damianum patruelē cum ſuis equitibus, ad quadringentos hi fuerunt,parēre permiſit. Quare Ildiger & Martinus Arimino abeuntes,omnem equitatū, quem Beliſarius Ioanni dederat adduxerunt,relictis ſolummodo peditibus,& equitatu proprio Ioannis & Damiani. Inter hæc Vitigis ueniens Ariminū obſedit, primoq; ſtatim tempore igneam turrim murorum altitudini parem fabricari ſecit:ducebant uero eam turrim non boues,ut Romæ factū erat, ſed milites intra machinam incluſi.Eam igitur Gothi contra illam muri partem,ubi facilior erat aditus conſtituerunt,poſtridie urbem expugnaturi.Ioannes autem per noctē eductis militibus foſſam latam & profundā ab ea parte effecit, aggerem'q; totū ad eam partē foſſæ quæ ad mœnia erat congeſſit.Ita longum hoſtiū laborem unius noctis opere fruſtratus, facultatē admouendi turrim ad mœnia ſuſtulit. Vitigis nihilominus complere foſſam in animo habebat,totum'q; exercitū parare faſces & ſtipulam, & materiā iuſſerat. Ne uero turris ipſa nocte ſecutura ab hoſtibus cremaretur,abducere eā retro uerſus caſtra ſtatuit: id cum facerēt Gothi,Ioannes eductis militibus illos opere occupatos inuadit, cōmittitur magnū & atrox prælium circa turrim,multi Gothorū cadunt:tandem poſt longū certamen turrim Gothi retraxerunt,ſed tanta ſuorū cæde,tantoq; detrimento optimi cuiuſq;,ut ſpem abijcerent ui oppidū expugnandi,ſed fame peruincere obſeſſos cogitarēt. Per hæc ipſa tempora Mediolanenſibus legatis qui Romam uenerant, auxiliares copias Beliſarius conceſſit: præfecit autē cum omnibus copijs Mundilam unum ex familiaribus ſuis, uirum imprimis ſtrenuum: iuit etiam ſimul copijs Fidelius Mediolanenſis, quem Beliſariū Romam deduxiſſe diximus. Hi omnes ex urbe Roma claſſe Genuam delati Theodoaldi regis Metenſiū ducibus fauores præſtātibus,inde pedeſtri itinere Mediolanū petiuerūt. Ne uero tranſitu Padi detinerentur,lembos uehiculis detulerunt,quibus tranſmittere amnē poſſent.Profecti igitē cum tandem tranſmiſſo Pado ad urbē Ticinū,quæ nunc Papia dicitur perueniſſent,Gothi ex eo oppido egreſſi illos inuaſerunt:quoniā enim id oppidū arcem habebat munitiſſimā, multa ac precioſa in ea ſepoſuerant, ac magno ualidoq; præſidio illam tuebanī. Commiſſo itaq; leui prælio Gothi intra urbem compelluntur.Mundilas uero & copiæ per pontem qui iuxta urbē erat tranſiuerūt.In hoc loco Fidelius Mediolanenſis occiditur. Nā orandi cauſa templum quoddam intrauerat,& abeuntibus ſuis ipſe poſterior ſecuturus equū cōſcendere feſtinabat:ſed dum adnititur equusq; retractat, euerſus eſt,in terramq; proſtratus, hoſtes qui pro mœnibus ſtabant hæc cernentes,impetu facto, illum occiderunt priuſquam Mundilas & milites id fieri reſpexiſſent. Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militibus.Erat enim uir domi nobilis & potens,& qui multum iuuare ſuſceptum bellum ſua præſentia potuiſſet. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in urbem recipiuntur, inde Comum & Bergomum & Nouaria & aliæ illarum partium urbes exemplum Mediolani ſecutæ Mundilam ſponte ſua & milites admiſerunt. Vitigis cum ea quæ Mediolani acciderant cognouiſſet,Variam fratris filium magno cum exercitu ad ea loca tranſmiſit, qui & contineret in fide ciuitates, quæ nondum à Gothis defecerant, & illas quæ iam defeciſſent recipere conaretur.Imperite hoc in loco traditur ex Procopio Vitigitem tunc ſcripſiſſe ad

Theodobertum

Theodebertũ regem Francorum, qui cum nuper fœdus iecerat, petẽs ut auxilia ſua Variæ
cõiungeret. Sed cum Guido Rauennas ſacerdos planè narret Burgũdiones capta ut oſten-
dimus Theodeberti regis Metenſium temporibus Liguriæ loca nõ prius deſeruiſſe, quàm
à Narſete eunucho fuerint pulſi, potuiſſe fieri aſſentior, ut ipſorum Burgũdionum ex Ligu
ſtinis auxilia Vitigis non ex Francia aut Burgũdia implorauerit, & hoc infra certius oſten
demus. Quod autem ipſe Procopius omittit, legimus Mediolanẽſes eo fatigatos bello hor-
tante Dacio eorum epiſcopo miſiſſe Conſtantinopolim legationẽ à Iuſtiniano imperatore
præſidium oraturam. Fuitq; eius legationis princeps ipſe Dacius, quem beatus Gregorius
in dialogorũ tertio libro refert in eius legationis itinere cum deueniſſet Corinthũ, largam
domum ad hoſpitãdum quæſiuiſſe, quæ totum eius caperet comitatum: & cum nullam in-
ueniſſet, aliam aſpexiſſe domum cõgruentis magnitudinis, iuſſiſſeq; eam ſibi ad hoſpitium
pręparari: cumq; eiuſdem loci incolæ dicerent in ea ipſum ideo manere nõ poſſe, quia mul-
tis iam annis diabolus inhabitaret, & ideo uacua remanſiſſet, uirũ dei abſq; ulla antiqui ho-
ſtis humani generis trepidatione ſecurum intraſſe. Hæc quidem tunc fiebant in Gallia Ciſal
pina. Beliſarius interim cum matureſcerent iam ſegetes, Roma egreſſus exercitũ in hoſtes
duxit. Gothi uero qui Tuderti & qui Cluſij in præſidio relicti fuerant, Beliſarium aduerſus
ſe uenire cum exercitu ſentientes, quoniam ſeſe impares fore tãtæ dimicationi exiſtimabãt,
confeſtim miſſis legatis pactione oppida dedidere. Inter hæc Vitigis alias inſuper copias
Auximum miſit. Eam nanq; urbem retinere & reſeruare penitus conſtituerat. Miſit & cum
his copijs nouum præfectũ qui urbi militibusq; præeſſet nomine Vacinium. Is ergo cum
ueteri præſidio nouas copias miſcuiſſet, Anconẽ finitimam urbem quæ Beliſarij præſidio
tenebatur tentare conſtituit. Quare profectus omnibus copijs in Anconitanos duxit. Ea
ciuitatis per id tempus in monte loca quãuis ædificijs frequentata eſſent, tamen nullis mœ-
nibus claudebantur. Cum igitur aduentarent Gothi, Conon qui præfectus militum Aconi
præerat, timens ne ædificia ſuburbana habitatoresq; eorum ab hoſtibus uaſtarẽtur, à ſupe
riori oppido diſcedẽs, cum omnibus quas habebat copijs uenientibus ſe obiecit. Erat uero
Conon admodum impar, quippe aduerſus quatuor Gothorum millia ipſe uix mille habẽs
milites, cõgrediebantur. Itaq; temerarij cœpti cõfeſtim pœnas luit. Cum enim tantam mul
titudinem hoſtium ferre nõ poſſet, profligatus ad extremum & in fugam uerſus, magnam
ſuorum partem amiſit, & urbs ipſa uix atq; enixe ea die ſeruata eſt. Nam cum fugerent mili
tes effuſo curſu ad oppidum, ciues ne mixti hoſtes fugientibus intra mœnia penetrarẽt por
tas trepidi clauſerunt, itaq; ſub ipſis mœnibus magna ſtrages eſt facta, adeoq; ingens peri-
culum fuit, ut Conon ipſe non aliter, quàm per funem dimiſſum in mœnia ſit receptus. Go-
thi uero ſcalis admotis capere urbem conabãtur. Alij igne iniecto ædificia omnia, quæ ſub
ipſam urbem fuiſſe diximus, cremauerunt. Paulopoſt hæc Anconi geſta Iuſtinus Illyrici li-
mitis dux, & Narſes quidam Perſa cum militum quinq; millibus in Italiam traiecerunt. Se
cuti præterea ſunt Erulorũm duo millia, quibus præerant & Sandrus & Phanateus. Beliſa-
rius inter hæc audito Anconitanorum periculo uenerat. In Picẽtes idem fecerant Iuſtinus
& Narſes, circaq; urbem Firmũ ſimul duces ipſi & exercitus in unum cõuenerunt. Ibi cum
de communi bello conſultarent & quid potiſſimum primo quoq; tempore agendum foret
quæreretur, difficultates quædam ſubeſſe uidebantur. Nam ſi Auximum obſiderent, Ioan-
nes & qui cum illo obſeſſi erant Arimini manifeſto in periculo relinquebantur, præſertim
cum iam neceſſaria illis defeciſſent. Sin Ariminum uaderẽt, magnæ Gothorum copiæ quæ
Auximi erant, poſt terga remanebant cum periculo exercitus ac prouinciæ detrimento. In
dicendis autem ſententijs plerique eorum qui ordines ducebant, temeritatem Ioannis ac-
cuſabant, quod contra iuſſum Beliſarij ſeſe Arimini incluſiſſet, quod ſuperbia & auaricia
ductus contra pro arbitrio fecerit mandato ducis penitus poſtergato. Id cum animaduer-
tiſſet Iuſtinus & Narſes, ueriti ne his rationibus Ioannes negligeretur, multis apud illum
uerbis contenderunt, obſidionem Auximi differendam, nihil uetare dicentes, quin poſt ali
quot dies eandem aſſumerent. Subuenire autem militibus qui Arimini obſidentur, ſi nunc
dilatũ eſſet, non licere poſtea ſubuentionẽ facere. fame enim domitos qui clauſi eſſent poſt
paucos dies ſeſe hoſtibus dedituros, hinc illuc eſſe properãdum ubi irreparabile urgeret pe
riculum. Si uero non mereri Ioannem quis diceret, quia mandatorum ducis cõtemptor fue
rit, & ſe ſponte ſua in id periculum conieccerit: nõ tamen ocio Ioannis & urbem Ariminum

tanta exiſtimatione dignã, & optimos innocẽtiſſimosq́ milites, qui in ea obſiderẽtur amit
tendos eſſe. Nullam enim de ipſis & de Iuſtiniani exercitibus exiſtimationem futuram, ſi in
oculis penè ſuis perire ſocios & urbem obſeſſam capi ab hoſtibus ipſis ſedentibus ſpectan
tibusq́ permitterent. Adiuuit Iuſtini Narſetisq́ ſententiam, quod literæ Ioannis ad Beliſa
rium ſcriptæ per hoc ipſum tempus uenerunt, quibus fame confectos milites pepigiſſe mo-
ram ſeptem dierũ ſignificabat, opémq́ ſibi propere ferri poſtulabat. Sentẽtia Iuſtini & Nar
ſetis in cõcilio approbata cum ſubuenire obſeſſis quamprimũ ſtatuiſſent, Beliſarius in hũc
modum prouidit, primo Aratum cum militibus mille in illis ipſis locis remanere iuſſit, eiq́
præcepit ne ſe commoueret, néue fortunam ullam tentaret, caſtra ſolummodo ſi hoſtis im-
peteret tueretur. Deinde claſſem ornauit impleuitq́ militibus, quibus Erodianum & Vlia-
rum præfecit. Imperium uero totius claſſis penes Ildigerem eſſe uoluit, nauésq́ ſtatim Ari-
minum uerſus nauigare iuſſit. Partem uero exercitus Martino ducendam tradidit, iubens
ut æquis ſpacijs cum claſſe per littus iter facerent, cumq́ in conſpectum ueniſſent hoſtium,
tunc ignes de induſtria plures, quàm pro numero in caſtris fieret, quo maiorum copiarum
opinionem præberent. His ita per mare littusq́ conſtitutis, ipſe diuerſa à mari uia monti-
bus iter fecit, uitata planiori uia quæ per Fanenſes Piſaurẽſesq́ Ariminum ducit. Cũ enim
multo maiores hoſtium copiæ circa Ariminum eſſent quàm ipſe habebat, ualidas etiã Go-
thorum copias Auximi relinqueret ſibi poſt terga, cẽſebat ingenio potius & aſtu eſſe uten
dum aduerſus Gothos, quàm iuſta acie dimicandum. Profectus igitur quibus diximus iti
neribus, cum ad eos montes perueniſſet, qui cõtra Ariminum inſurgunt, quoſdam hoſtiũ
ut par eſt in magno exercitu per ea loca nauigantes offendit, quibus uel interfectis uel ca-
ptis, nonnullos eorum uulneribus faciem cæſos dimitti iuſſit. Illi uero in caſtra Gothorũ re-
deuntes Beliſarium adeſſe cum toto exercitu nunciarunt, ac fidem uero huius rei uulnera
recens accepta oſtendebant. Erat uero meridies cum hæc in hoſtium caſtris nunciata fuut,
ſtatimq́ arma capere miles iuſſus, & in ſuos quiſque ordines redactus: duces uero ſtructa
acie deſcenſum Beliſarij expectabãt, oculos cõtinuo ad montes unde uenire dicebatur con
uerſos tenentes. Beliſarius iu montibus ipſis caſtra fecerat procul Arimiho meridiei itine-
re, nec ea die ad hoſtes deſcendit. Itaq́ Gothi fruſtra expectantes tandem ad occaſum ſolis
aciem d ſſoluerunt. Sed cũ adueniſſet nox ignes permultos in littore diuerſa regione, qua
Beliſarius uenire nunciabatur intuentes: erant autem ignes quos Martinus atq́ eius caſtra
faciebant, maximo in metu ea nocte uerſati ſunt, nec fuit eorum quiſquam qui ſomnum ca
peret uel arma exueret: die autem facta claſſem inſuper conſpiciunt ſtructam & paratã Ari
mino propinquantem. Itaq́ à duobus ſimul exercitibus & à claſſe mari, terráq́ circunuẽtos
ſe arbitrati ſoluta obſidione Rauennam petierunt. Ildiger cum claſſe primus Arimino ap-
plicuit, egreſſusq́ in terram caſtra Gothorum diripuit: nec multo poſt Martinus & Beliſa-
rius cum exercitibus ſuperuenerunt. Cum uero Ioannem & milites qui cum eo obſeſſi fue-
rant pallore & inedia confectos Beliſarius conſpexiſſet, cõuerſus ad Ioannem quaſi eius te-
meritati illuderet, permagnas, inquit, gratias Ildigeri debes. Ad hæc Ioãnes ſuperbe nimiũ
reſpondit, ſe Ildigeri quidem nullas debere gratias, ſed Iuſtino & Narſeti omnes, oſtende-
re uolens nullam Beliſario curam fuiſſe ſalutis ſuæ, niſi Iuſtinus ac Narſes cõpuliſſent. Ari-
mini ob dione per hunc modum ſoluta, Græci ad obſidionem Vrbiui profecti ſunt, nõ ta
men eiſdem caſtris: ſed Beliſarius cõtra eam partem urbis quæ ad orientem ſpectat ſolem,
Iuſt nus uero & Narſes ad occidẽtem conſedit. Cum uero expugnare urbem Beliſarius ſta
tuiſſet, con ra eam portam qua planior ad urbem eſt aditus uineas agere inceperat. Sed fe-
licitate quadam accidit, ut fons qui unicus Vrbini fuerat ſponte ſua exareſceret. Quare de-
territi qui obſidebantur pactione inita urbem dedidere, ut Gothi Vrbinatesq́ ciues impe-
ratori Iuſtiniano ſubeſſent æquo iure cum alijs Italicis, qui imperio parebant. Vrbino rece-
pto, Beliſarius Iuſtinum, Ioannémq́ miſit in Bononienſes, ut Aeminiæ ac Flaminiæ ciuita-
tes in fide cõtinerent & à Gothorum inuaſionibus tutarentur. Ipſe uero quoniam nondum
Auximi tentãda obſidio uidebatur in Vrbeuetanos exercitum duxit. Eius quoq́ urbis dif
ficillima obſidio erat, quoniam in ſaxo undiq́ præciſo conſtituta, nullum ferè aditum expu
gnantibus dabat. Sed ſpes erat iu defectu frumẽti, longo enim bello attrita Italia ac multis
exercitibus calcata ſingulæ ciuitates frumẽti penuria laborabãt. Qua etiam penuria Vrbe-
uetus ad extremum domita in Beliſarij poteſtatem deuenit. Iturus in Vrbeuetanos Beliſa-
rius

rius Ioannem Vitaliani cum exercitu miſit ad oppidū Cæſenam: ibi dum mœnia ſcalis aggreditur repulſus multis uulneribus frequentes ſuorum amiſit, & Pharnatcus Erulorū dux in ea oppugnatione interijt. Quamobrem Cæſena deſiſtens Ioannes ad Forumcornelij duxit, eamq; urbem dantibus ſeſe incolis cepit. Per idem tempus in quo Forumcornelij ciuitas ſeſe Ioanni dedidit, Mundilas & qui cum eo erant Mediolani maximis difficultatibus inuolui cœperunt. Theobaldus enim rex Metenſium à Vitigite rogatus decem millia armatos ad Vraiam miſerat ex Liguſtinis ſuisq; militibus, qui Liguriam præſidio tenebant: qua ille multitudine fretus non procul Mediolano caſtra faciebat, & imperatorem frumētari cæterosq; commeatus omnes impediebat. Mundilas nanq; copias ſuas Comi & Bergomi & Nouariæ neceſſario diſpertitus fuerat: ipſe uero non magnum equitum numerum ſecum habebat. Sed non erat in defenſione urbis difficultas, Mediolanenſes enim ciues unanimiter ad defenſionem concurrebant: ſed defectus annonæ in urbe populoſiſſima timebatur, ſi barbari ſtare in his locis diutius ſinerētur. Hæc igitur intelligēs Beliſarius, Martinum & Vliariū cum magnis copijs miſit, ut Mundilæ cōiuncti barbaros ſubmouerent. Hi cum ad Padum perueniſſent, quod diſtat Mediolano unius fermè diei iter, non auſi tranſire flumen timore hoſtium diu in his locis deſederunt, ſpem Mundilæ & obſeſſorum dietim fruſtrantes: polliciti enim ſeſe trāſituros eſſe Padum, & ad Mediolanum acceſſuros nihil promiſſorum exequebantur. Obſeſſis uero indies ſpes ac uictus deficiebat. Tandem uero poſt longam expectationem Martinus & Vliarius ueritatem faſſi Beliſario ſignificarunt, ſe ſolos contra tantas hoſtiū copias tranſire nō poſſe, niſi uelint ad manifeſtam perniciem proficiſci, daret operam ſi ſibi uideretur ut Ioannes & Iuſtinus qui exercitum non procul Bononia haberent, ſecum iungerentur. Beliſarius his auditis confeſtim Ioanni & Iuſtino ſcribens, præcepit ut copijs ſuis cum Martino coniunctis ad Mediolanum feſtinarent ad liberandum obſidione ſocios in extremo periculo conſtitutos. At Mediolanū indies acrius premebatur, & fame iam intolerabiliter laborabat: eas nanque ciuitas illa tunc pertulit difficultates & anguſtias quæ uix hominibus perferendæ ſunt. Tandem ad extremam neceſſitatem perducti Mūdilas & milites priuſquam Iuſtinus & Ioannes ſeſe Martino & Vliario iungere ac opem ferre poſſent, Mediolanū Gothis dedidere, pacti ut incolumibus ſibi abire liceret. Mediolano à Gothis capto Beliſarius exercitu trifariam partito ipſe cum una copiarum parte ad obſidendum Auximum eſt profectus. Aliam uero partem cum Cypriano & Iuſtino præfectis Feſulas miſit. Tertiam copiarum partem Martino & Ioanni Vitaliani ducendam commiſit, iubens ut circa Padum cum his copijs caſtra faciāt, Varaiamq; & copias eius in illis locis quammaxime fieri poteſt detineant, ne in Thuſcos uel in Picentes ad diſſoluendas obſidiones uenirent: quod ſi continere illum ab aduentu nequirent, uenientem ponè conſequantur. Martinus igitur & Ioannes cum ea quam diximus copiarum parte in Galliam profecti, Dertonam urbem iuxta Padum ſitam occupauerunt, indeq; Varaiam & Gothos infeſtare cœperūt. Cyprianus uero & Iuſtinus cū alijs copijs Feſulas adeuntes, quanq; difficillima eius urbis erat obſidio, propter naturā aſperitatemq; ſitus: tamē de ſuperiori loco, qua planior eſt aditus, caſtris quamproxime admotis eam urbem obſederunt. Beliſarius autem ipſe cum longe ualida manu Auximum circunſedit. Vitigis optimum quenq; Gothorum Auximi collocauerat, ſummaq; illi cura fuerat eius urbis muniendæ, coniectans id quod ueriſſimum erat nunquam Beliſarium ad oppugnandam Rauennam eſſe profecturū, niſi Auximum prius in poteſtatem redegiſſet. Cum ſitum naturamq; loci Beliſarius ſpeculatus eſſet, ſpem omnem depoſuit Auximum per uim expugnandi: ſita enim eſt urbs in monte ſatis arduo, ac inſuper manus delectorū militum eam tuebatur, uel in cāpeſtri certamine repugnare apta. Spes uero unica ſupererat fame ac inopia rerum domandi, præſertim cum multitudo ingens intra urbem obſideretur. Quare Beliſarius oppugnationem omittens circa montem undiq; poſuit caſtra, intentus quammaxime nequid importari ad obſeſſos ualeret. Cæterum ea circuitio caſtrorum ad prohibendam importationem utilis, contra ſubitas hoſtium inuaſiones. Nam qui obſidebantur contra quas libitum erat caſtrorum partes de ſuperiori loco repentinos impetus faciebant: cæteræ uero partes longe aberant, nec opem ferre milites facile poterāt. Hoſtes igitur per hunc modum aſſidue caſtra fatigabant, crebraq; ex eo prælia committebantur. Erat prætereà non procul ab urbe locus quidam irriguus, in quo herba plurima oriebatur. Hic locus quaſi cāpus fuit

quotidianorum certaminum, cum obſeſſores & obſeſſi pabulationem ex eo quærerent, & accēſis hincinde animis nonnunquam totis penè caſtris eò cōcurrentibus certaretur. In his prælijs Beliſarij milites multitudine, Gothi ſitu præualebant, uirtute pares utriq; habebātur. Hæc eadem certamina Feſulis erāt. Nam & inuaſiones frequētes & quotidiana propè prælia inter obſidentes & obſeſſos committebantur, & unica ſpes obſidentibus erat fame ac defectu rerum neceſſariarum obſeſſos peruincere. Nam ui expugnādi urbem munitiſſimam nulla erat ſpes. Quare undiquaq; circūdantes oppidū ſtationibus militum opportunis locis diſpoſitis omnem importandi facultatem abſtulerant. Cum hæc eſſet conditio belli, Auximumq́ in Picentibus, Feſulæ in Thuſcis enixe obſiderentur, nouæ protinus res circa Padum exoriuntur. Franci enim & Burgūdiones Liguriæ poſſeſſores iuſſu quidem Theodobaldi eorum regis tranſito Apennino ad Padum deſcenderunt. Cauſa uero tranſitus eorū, ut poſtea cognitum eſt illa fuit: quia cum audiſſet Theodobaldus per citeriorē Galliam bellum geri, dolebat finitimam ſuis regionem præmium eorum qui uiciſſent futuram, ſuos uero ſpectatores ocioſos ſedere. Eos enim ex utriſq; rex ducebat ſuſpectiſſimos, quos captis à ſe de Italia urbibus uicinos uictoria præbuiſſet. Hæc igitur regi ferociſſimo mittendi ultra Apēninum eas copias cauſa fuit. Varaias per id tempus crebris ab Vitigite literis euocatus Padum tranſierat, Rauennam cum exercitu petiturus: Martinus autem & Ioannes à Beliſario nuper miſſi Varaiam peruenietes caſtra nō procul ab eo fecerāt, ut ſi quà poſſent tranſitu prohiberent. Diſtabant uero eorum caſtra ab Varaiæ caſtris millia paſſuum circiter ſeptem. Inter hæc Franci & Burgundiones ſupradicti multa armatorum millia circum ea repēte loca ſuperuenerūt. Hos Varaias & Gothi auxiliares ſibi ut ſuperiori anno Mediolanenſi bello fecerant, ueniſſe arbitrabanť. Erant uero Francis & Burgundionibus qui tunc Apenninum tranſierant adiūcti Liguſtini. Ipſorumq́ omnium perpauci equites erant, cætera uero multitudo pedeſtris. Arma uero ferebant, non pila, non arcus, ſed ad protegendū corpus ſcutum & galeam: ad feriendum autem hoſtem, gladium & ſecurim bipennem. In prælijs autem maxime ſecuribus utebantur, quibus ex compoſito ferientes, ſcuta & galeas hoſtium perfringebant, ut nemo aduerſus tantam uim reſiſtere ualeret. Hi ergo tunc ut amici Gothorum uenientes prius apud Padum Placentino in agro conſtiterunt, quàm Gothi illos intelligerent aduenisse. Ex ſummis nanque Apennini iugis in Placentinos breuis faciliſq́ eſt deſcenſus: ubi autem caſtris Varaiæ propinquarūt, ſiue conſilio ſiue temeritate multitudinis, rixa & prælio cum Gothis implicantur: nec prius finis præliandi fuit, quàm Gothi in fugam uerſi caſtra ſua deſeruerunt, fugientéſque non longe à noſtrorum caſtris admirationem plurimam Beliſarij militibus intulerunt. Ipſos enim Francos & Burgundiones noſtri nequaquam Apenninum nouerant tranſcendiſſe. Quare uidentes Gothos fugere tanquam prælio profligatos, Beliſarium ignotis abditiſq́ itineribus ueniſſe ad opprimendum Varaiam exiſtimabāt. Armis igitur raptim ſumptis cum aliquāto progreſſi fuiſſent, inopinato Francis & Burgundionibus occurrunt, inuitiq́ pugnare coacti cito franguntur: neq; repetere caſtra auſi ſola fuga ſibi cōſuluerunt. Franci & Burgundiones uictores una eademq; die Gothorū & Beliſarij copiarum caſtra utraq; ceperunt. Varaias ex fuga Rauennam, Beliſarij autem copiæ per Placentinorum & Parmenſiū fines ſuperato Apennino iugo in Hetruriam abierunt. Cogimur hoc in loco longiore, quàm ſuperius polliciti ſumus ſermone errores refutare, quos ſupra tanquam ex Procopio traditos omiſimus. Primum ubi Narſetem Perſam cum Iuſtino Illyrici limitis duce in Italiā ueniſſe diximus, n additū erat ex Procopio Narſetem eunuchum fuiſſe illum, qui ea quinq; millia adduxerit in Italiam. Ne uero tantam rem coniecturis agamus, quæ pro nobis m[illegible]tæ eſſent, aliorum ſcriptis innitemur. Agnellus in Vrſicini Rauennatis epiſcopi quē Iuſtiniani temporibus fuiſſe conſtat, uita dicit, Narſetem chartulariū eo anno primo ueniſſe Rauennam, in quo integris adhuc Totilæ rebus Beliſarius ex Rauēna Cōſtantinopolim nauigauit. Docebit etiam Narſetis chartularij aduētus, cum à nobis deſcribetur, nunquid uir fuerit, qui pati uoluiſſe uideatur, aut ſub Beliſario, aut illi par cū quinq; millibus in Italia militare. Hinc uana erunt, quæ de ipſius cum Beliſario ſimultatibus ſunt dicta, ex quibus Mediolani deſtructionem ſecutam fuiſſe uolunt: quam quidem deſtructionem nequaquam tunc fuiſſe conſtanter aſſerimus. Dacius nanq; Mediolanenſis epiſcopus multa de ſui ſeculi calamitatibus ſæpe in epiſtolis commemorat, Mediolanumq́ patriam ſuam pro cuius ſalute Romam & Conſtantinopolim acceſſit.

ceſſit, à Gothis quidem obſidione preſſam dicit, ſed ſolo euerſam aut direptam nuſquam refert. Paulus etiam qui Longobardorum hiſtoriam ſcripſit, captam & poſſeſſam ab Alboino rege urbem Mediolanum narrat, & nihil de ea euerſione dicit. Si enim à Gothis deſtructa fuiſſet ea ciuitas, non potuit in annorum quindecim ſpatio quod Gothorũ inter & Longobardorum tempora interceſſerũt, ita inſtaurari, ut à ciuibus eam dedi potius quàm pro derelicta permitti oportuerit. Facit item ut nihil de hac noſtra opinione quin ſit uera dubitemus, ſanctus pontifex Gregorius, qui ſæpenumero multa narrat de ijs quæ crudeliter facta ſunt in Italia, uel paulo ſupra ætatem ſuam à Gothis, uel ſe pontifice à Longobardis: & tamen eam ciuitatis opulentiſſimæ direptionem exciſionémque, & occiſa ciuium triginta millia, nec tenui quidem indicat coniectura. Non ergo interfuerunt huiuſmodi urbis direptioni decem millia Burgũdionum miſſa à Theodeberto, qui tunc mortuus erat. Sed eſto. error nominis erit, & pro Theododo filio ſit poſitus genitor Theodebertus, nunquam niſi ſemel quiſpiam ipſorum regum in Italiam uenit: cum dicat Sigibertus in regum Franciæ geſtarum rerum hiſtoria Theodebertum ſemel Italiam fuiſſe ingreſſum: & Iordanum uideamus pariter cum Caſſiodoro affirmare, id primis obſeſſæ urbis temporibus accidiſſe: quanquam quis credat octuaginta armatorũ millia potuiſſe Alpes tranſmittere & Padum tranſire, bináque caſtra prius inuadere ac capere, quàm de eorum aduentu exploratum habuiſſent utrorumq; caſtrorum duces, præſertim cum Iuſtiniani partium duces Dertonam, & alia oppida medio in illorum itinere obtinerent, & in Gothorum cuſtodia ac poteſtate eſſent, cum cætera in Tranſpadanis, tum maxime oppida & caſtella ad ſaltus meatus'que Alpium ſita. Abſurde præterea dicitur tot armatorum millia eſu bouinarum carnium & aquæ Padi potu ita contabuiſſe, ut poſt partam de caſtris hoſtium uictoriam haud ſecus, quàm in aere fumus uento agitatus ualidiſſimo ex Italia aufugerint, nemine exturbante. Aperte autem dicit Guido Rauennas ſacerdos, Burgundiones Francosq; qui Liguriam pro Theodebaldo tenebant, mercede à Gothis conductos Mediolanenſis urbis obſidioni interfuiſſe: & poſtea quando Beliſarium uiderunt Italia fermè omni potitum obſidere Vitigitem in Rauenna, proprio proſpicientes periculo fauiſſe Gothis, & ſeſe ita caſtris Beliſarij oſtendiſſe, ut ab eo fuerint uiribus repellendi. Harum rerum ueritas apud quos ſit, illorum iudicio linquimus, qui parum ornate à ueteribus ſcripta non faſtidiunt, quosq; potius laborando inueſtigandoq;, ſicut nos fecimus ueritatem cognoſcere, quàm torpeſcendo ignorare delectabit. Obſidione qua Feſulas premi oſtendimus diu protracta, Gothi cum fame premerentur ac ſæpius poſtulata auxilia à Rauenna non uenirent, tandem pactione urbem Cypriano & Iuſtino dedidere. Illi autem receptis Feſulis ac præſidio militũ impoſito, cum reliquis omnibus copijs Auximũ profecti ſunt. Nam Vitigis cum toto Gothorum robore illis qui Auximi obſidebantur, laturum ſeſe opem promittebat. Et Varaiæ præſentia hoc ipſum polliceri uidebatur. Quare Beliſarius quoque eò copias undique contrahere coactus eſt, ne longus obſidionis labor in irritum caderet. Verum cum auxilia ſæpius promiſſa obſeſſis nequaquam uenirent, ipſi tamen præter opinionem pertinaciter durarent, ſtatuit Beliſarius eos neceſſitate aliqua ad deditionem compellere: cuius rei gratia hæc machinatur: Fons erat perẽnis aquæ extra mœnia Auximi ab ea parte oppidi quæ ad ſeptentriones ſpectat, ita propinquus mœnibus, ut intra iactum lapidis foret. Eum fontem Beliſarius tollere conſtituit, quoniam animaduerterat obſeſſos ex eo tantummodo fonte aquam habere. Huius igitur rei conficiendæ cauſa ſub primam ſtatim lucem armari exercitum iubet, atque ex compoſito ad mœnia accedere. Gothi uero oppugnationem oppidi parari exiſtimantes, per mœnia opportunis locis conſtiterunt. Beliſarius quinq; uiros huius artificij gnaros cum dolabris & malleis adhoc ipſum paratis multorum clypeis protectos, ad fontem effodiendum deſtruendum'que ſubmiſit. Qui poſtquã eò uentum eſt, fornicem quo fons deſuper contegebatur, ſubeuntes ſecuri iam à telis, quæ de mœnibus mittebantur demoliri fontem cœperunt. At enim Gothi poſtquã intellexere omnem conatum fieri ad fontem demoliendum, egreſſi oppido prælium acerrimum inierunt: pugnabatur ſub ipſis mœnibus loco difficili & procliui, Gothis ad fontem tutandum accedere nitentibus, Beliſarij militibus enixe repellentibus. In hoc prælio multi ceciderunt: plurimi tamen ex Belliſarij militibus. Nam Gothi de ſuperiori loco ferientes perfacile hoſtes conficiebant, ſed aderat Beliſarius adhortator, præſensq; magna uoce ſuos impellebat, nec pedẽ referre patiebatur.

Integros in ſauciorum & cadentium locum continuo ſubmittebat: id certamen ad meridiem uſque peruenit, cum ferè ab ortu ſolis cœptum fuiſſet. Tādem maiore conatu ſubmiſſi milites Gothos intra mœnia refugere compulerunt. Moxq; retro abeuntes eos quos ad demoliendum fontem miſerant reuocarunt, putantes opus iam pridem eſſe perfectum. At illi uix paruam aliquam receptaculi partem demoliti fuerāt: cauſa uero huius fuerat, quod antiquitus tanta diligentia exædificatus fuerat, ut multo facilius de uiuo ſaxo, quàm de muro eius demeretur. Cum igitur labore irrito id certamen ſuſceptum appareret, Beliſarius quod reliquum erat, & ſucco herbarum maligno & cadaueribus iumentorum inficiendam eius ſontis aquam curauit, quoad eam penitus inutilem reddidit. Gothiq; iam penuria aquarum laborantes, uix atque anxie puteis quibuſdam exiguam corruptámque præbentibus aquam ſuſtentabantur. Poſthæc Beliſarius neque prælio amplius laceſſere obſeſſos, neque moleſtias inſerre ullas curauit, ſed quieſcendo aſſidendoq; finem expectabat. Orta demum mentio eſt deditionis, poſtulantibus Gothis incolumitatem & aſportationem rerum ſuarum in urbem Rauennam profecturis. Quæ audiens Beliſarius ſecum ipſe ambigebat. Nam tot tamq; egregios bello homines dimitti & augeri hoſtium uires, qui Rauennæ conuenerant, alienū ab utilitate publica exiſtimabat, & ſedendo ad Auximum tempus in longum terere periculoſum arbitrabatur, præſertim cum Franci & Burgundiones dicerentur, poſtquam in Aemylia fuerant, ad Gothorum auxilia inclinaſſe: maxime uero refragabantur milites, qui ex longo obſidionis ærumna prædam oppidi præſidijq; affectabāt, nec ulla pactione ſe illa priuari patiebantur. Demum cum Gothos penuria & defectus rerum, Beliſarium autem opportunitas temporis urgeret, compoſita eſt res magno Beliſarij labore, ut dimidia pars rerum militibus daretur, reliquam Gothi retinerent, utq; Gothi qui erant Auximi in exercitu Beliſarij remanerent æquo iure cum alijs militibus. Per hunc modum compoſitæ res ſunt, & oppidum pactione traditum. Auximo recepto Beliſarius intelligens Francos & Burgūdiones ſe intra Liguriam recepiſſe, aduerſus Vitigitem & Rauennam ducere conſtituit, contractisq; undiq; copijs eò profectus, ſtatim primo aduentu Maximum unum ex præfectis ſuis cum parte copiarum ad obſeruandas cuſtodiendasq; Padi ripas miſit, nequid exinde Rauennam importari ualeret. Vnum enim eius fluminis os, cui Spinetico priſcis temporibus fuit nomen, à Spina urbe Diomedis opibus, ut autor eſt Plinius condita, cuius fundamenta etiamnunc cernuntur, non procul Rauenna mare influit. Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre Beliſarius Maximum cum parte copiarum ulteriori ripæ, cum citeriorem Paduſa obtineat palus, cuſtodiendæ præfecit. Venit etiam ex Dalmatia Vitalis cum copijs à Beliſario euocatus, & in eadem amnis Padi cuſtodia deſedit. Accidit uero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam cum magna nauigiorum multitudo ex Gallia ciſalpina ueniret, frumentum cæterum'que commeatum Rauennam ferentium, flumen ipſum uſqueadeo decreuit, ut pleraq; nauigia deſtituerentur: ex quo factum eſt, ut à militibus Beliſarij omnia caperentur: nec multo poſt ea capta flumen in ſuam magnitudinem redijt: hoc fortunæ indicium primum fuit cœptus Beliſarij fauentis. Flumine igitur Padi facultas importandi Rauennam per hunc modum ſublata eſt. Mari uero importari nihil poterat, cum hinc Ariminum & Anconem Beliſarius teneret, inde Veneti imperio ſubditi Romano Gothis aduerſarentur. Venetos autem ſatis eſt ſupra oſtenſum, iam tunc tenuiſſe ac frequentius habitaſſe domicilijs eam Adriatici ſinus oram, quæ à Rauēnæ finibus pertinet ad Liburniam. A terra uero Beliſarius urgebat, nec importari quicquam patiebatur. Cum Rauenna in hunc modum obſideretur, Francorum leg ti ad Vitigitem uenerunt, offerentes Francorum in Italiam tranſitum ad liberationem obſidionis copiarumq; Beliſarij certiſſimam cladem, ſi in ſocietatem dominationis recipere Francos malint. Hæc magna uerborum iactantia per legatos Francorum explicata mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum millia tranſitura in Italiā pollicebantur, quæ Beliſarius ſi ſapiat nunquam ſit expectaturus. Hæc tam grādia partim extollebant Vitigitem & Gothos, partim deterrebant. Nam uenturos in Italiam Francos, ac uictores fore nō dubitabant, ſed regni ſocietatē ſeruaturos eſſe nullo modo credebāt. Hanc eorum ſuſpicionem augebat Beliſarius. Dux enim ſagax & rebus gerendis aptus, confeſtim ubi ueniſſe legatos cognouit, ſuos & ipſe legatos Rauennam miſit, qui & concordiam

Gothis

Gothis cum imperatore Romano offerrent,& infidelitatem Francorum commemorando ab illorum ſocietate deterrerent. Gothi igitur Francorum & Beliſarij hincinde auditis legatis quid optimum foret conſultantes,poſt longam diſceptationem imperatoris concordiam prætulerunt. Per hunc modum legati Francorum irrita legatione dimiſſi ſunt, & frequentes poſthac cum Beliſario tractatus habiti: denique tractatarũ rerum hic exitus fuit, ut controuerſiæ omnes ad arbitrium imperatoris Iuſtiniani delegarentur. Huiusq; rei gratia oratores ad Iuſtinianum miſſi, & induciæ quædam inter obſeſſos & obſidentes conſtitutæ. Inter hæc accidit horrea publica, quæ erant Rauennæ cum omni frumento cremari, quæ quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit, cum & frumenta incendio conſumpta eſſent, & Beliſarius importari non ſineret illa ut aiebat ratione, quo magis ad æquas conditiones Gothi deſcenderent. Suſpicionem uero non paruam afferebat Vitigiti,quod unde prouenisſet incendium ignorabatur:alij fulmine icta conflagraſſe horrea putabant,alij de induſtria iniectum ignem à quibuſdam maleuolis,alij opera Beliſarij factum ſuſpicabantur. Regina quoque in ſuſpicionem huius incendij ueniebat,quoniam cum inuita ac repugnans uiolentis, ut oſtendimus, nuptijs ab Vitigite fuiſſet in matrimonium accepta, inimico atq; inſenſo animo erga uirum eſſe putabatur. Hoc igitur frumenti incẽdium Vitigitem ac Gothos plurimum turbauit,& quaſi in deſperationem adduxit:defectus nanque annonæ breuiter impendebat. Per hoc tempus Gothi qui Alpes incolebant, plerique ſe Beliſario dedere uelle ſignificarunt: erant uero ex illis quos Theodericum regem oſtendimus in Alpibus conſtituiſſe. Siſigis ergo unus ex Gothorum proceribus primus omnium caſtella, quæ in Alpibus habebat,Beliſarij militibus cuſtodienda dedit,& alios ut idem facerent ſuadebat. Erat per id tempus Varaias in citeriori Gallia exercitumq; parabat, quo Rauennam proficiſceretur: collegerat uero iam in exercitu ad quatuor millia militum. Horum magna pars Alpini erant qui poſtquam audiuerunt Siſigim ad hoſtes defeciſſe,caſtella uero & arces in quibus ipſi natos uxorésq; habebant tẽtari,ante omnia eò ducere Varaiam compulerũt. Igitur cum omnibus copijs quas parauerant in Alpes Varaias profectus Siſigim & milites Beliſarij obſedit. Hæc rurſus cum audiſſet Ioannes Vitaliani & Martinus qui caſtra tunc per Galliam faciebant, ſine ulla mora & ipſi in Alpes profecti caſtella quædam in ipſo itinere ceperunt. In his frequentes uxores & filij eorum qui cum Varaia militabant capti ſunt. Quæ poſtquã intellexerũt parentes ac mariti eorumque propinqui, deſertis Varaiæ caſtris ad hoſtes transfugerunt, quo ſuos recuperarent. Per hunc modum Varaias à militibus ſuis deſtitutus cum paucis in Galliam reuerſus,parãdi amplius copias aut ſuccurrendi obſeſſis cogitationem abiecit. Ita Vitigis & Gothi qui Rauennæ erant deſerti à ſuis ac omni ſpe deſtituti obſidebantur, maiorésque continuo difficultates ſubibant. Cum hæc eſſet cõditio rerum apud Gothos, legati ab imperatore uenerunt Dominicus & Maximus ambo ex ſenatu:ferebant uero Iuſtiniani reſponſum ad ea quæ Vitigis & Gothi de concordia poſtulauerant. Summa decreti Iuſtiniani hæc erat. Vitigis omnia trans Padum loca retineat, citra Padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarũ regalium partem imperatori tradat, reliquam retineat. Gothi uero omnes qui citra Padum incolunt ſubiecti Romano imperio ſint. Locuti uero prius cum Beliſario legati, deinde Rauennam ingreſſi mandata expoſuerunt,quæ lætis animis ab Vitigite cæteriſque Gothorum proceribus audita & comprobata ſunt. Beliſarius autem hæc magno cum dolore audiebat, ſecum ipſe indignans ac grauiter ferens,quod cum plenam habere uictoriam de Gothis poſſet, ſibi auferebatur. Itaque redeuntibus paulo poſt legatis ac ſubſcriptionem eius poſtulantibus ſubſcribere noluit. Quæ quidem res permagnas apud Gothos ſuſpiciones peperit,uerentes ne dolola pacis ſimulatione decipiantur,palámque dictitare cœperunt: ſe niſi conſentiat Beliſarius nihil de pace eſſe facturos: legati uero ipſi & qui ordines in exercitu ducebant Beliſarij factum ualde indignabantur, cumque non parere Iuſtiniani decretis inter nefaria reponebant. Hac in parte aſſeritur ex Procopio, Gothos & ipſum Vitigitem Beliſario ſuaſiſſe, ut rex Italiæ eſſe uellet, additumque eſt, Gothos trans Padum incolentes cum uidiſſent Beliſarium id nolle, Ildouadum regem creaſſe: qui poſtquam induerat purpuram Beliſario obtulerit ipſam ad eius pedes depoſiturum, ſi promiſſa de ſuſcipiendo regno non renueret adimplere. Huius autem oblationis regni, nec Iordanus nec alij

uerbum faciunt. Quin aperte indicant Iordani & Agnelli uerba in Vrſicini & Maximiani uita, Beliſarium poſt diutinos obſidionis labores Rauenna potitum, captos Rauennatum opera Vitigitem & Gothorum duces Conſtantinopolim perduxiſſe. Beliſarius nanq; poſtquam Iuſtiniani conceſſiones diu obſeruare diſtulerat, reſumpſit bellum, & breui Rauenna potitus, claſſeq; parata cum Vitigite & cæteris Gothorum principibus, cumq; theſauris regijs Cõſtantinopolim nauigauit, quinto anno poſtq; bellum in Italia gerere incœperat. Cõcordant autem ſcriptores, gubernationem Italiæ poſt Beliſarij profectionẽ apud Ioannem & Beſſam & Vitalem Iuſtiniano iubente remanſiſſe. Poſtquam uero Beliſarius ex Rauenna ſoluerat, uenit Conſtantinus ex Dalmatia, qui & ipſe numero gubernatorum additus erat. Sed confeſtim apparuit quantum inter gubernationem horum & Beliſarij intereſſet. Vt enim omittam rei militaris ſciẽtiam, qua omnes ætatis ſuæ duces longiſſime ſuperauit, erat in illo humanitas ſumma, per quam pauperi æque ac opulento ſeſe impartiebatur. Acceſſus uero ad eum faciles ac liberi cuique generi hominum, præterea liberalitas admiranda. Ruſticorum uero tantam habebat curam, ut in ducendo exercitu neminem eorum uiolari, nemini damna inferri pateretur. Milites enim ſui ne poma quidem in arboribus pendentia attingere audebant. Hac ille ſeueritate diſciplinæ conſequebatur, ut caſtra eius abundantiora eſſent, quàm ullum in urbe forum. Qui uero in gubernatione ſucceſſerunt, neque humanitate, neque uirtute, neque abſtinentia pares fuere. Nam & ipſi rapinas prædasq; ſectabantur, & milites in omnem licentiam prolabi permiſerũt. Superbi quidem in ſocios, in hoſtes uero non ſatis feroces: itaque res breui tempore retrouerti, & in ruinam tendere maniſeſte cœperunt. Id cum intelligerent Gothi animos reſumpſerũt, & Varaiam regem facere conſtituerunt: quod ille paſſus non eſt, maxime ſe illa ratione excuſans, quod cum fratris Vitigitis filius eſſet, neque pia neq; honeſta facere uideretur, ſi illo uiuente regnum aſſumeret. Hac ille ratione probabili ſanè & honeſta ſe excuſans autor fuit, ut Ildouadus rex conſtitueretur, uir magnæ inter Gothos autoritatis magnæq; potẽtiæ, & qui longo tempore Veronæ dominatus eſſet. Is ergo tunc ex urbe Verona Papiam uocatus purpuramq; indutus rex Gothorum appellatur, & de ſalute gentis ſuæ cogitare iubetur. Qui ſumma cum diligentia rem ſuſceptã exequi cœpit. Gothos enim omnes & Italicos qui cum Gothis ſentiebant, arma capere & Papiæ ad diem conuenire iuſſit: paruus quidem ab initio exercitus fuit, ſed cõtinuo augeſcens ac ſpem aſſumens indies meliorem. Adiuuabat uero non mediocriter Gothorum partes auaritia & iniuria aduerſariorum. Exactores enim pecuniarũ fiſci nomine à Iuſtiniano in Italiã miſſi, populos uexari mirabili acerbitate cœperunt, & ad indebitam pecuniarum ſolutionem compellere. Rationes ſiquidem repoſcentes omnium quæcunque ſub Theodorico primo Oſtrogothorum rege, uel ſub alio deinceps regum Italici adminiſtraſſent, & magiſtratuum quoſcunq; per ea tempora quiſquam Italorum geſſiſſet, ciuitates quoque promiſſarum dudum Gothis pecuniarum in diſquiſitionem uocantes, easq; pecunias repoſcentes, & ſingulis priuatim hominibus & publice ciuitatibus tantam deſperationem attulerunt, ut Gothos iterum fieri dominos rerum optarent, multiq; uoluntarij ad Ildouadum proficiſcerentur. Erat quoque non diſpar querela in exercitu imperatoris. Qua enim auaricia exigebantur pecuniæ indebitæ ab Italicis, eadem auaricia militibus pecuniæ debitæ non ſoluebantur. Vna duntaxat cura erat, ad explendam Iuſtiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Quas ob res Iuſtinianum ipſum, & quia Beliſario duce præſtantiſſimo uti neſciuit, quin potius omnia aut fortunæ inconſideratus permiſit, aut ad Theodoræ uxoris libidinem inconſtantiámque adminiſtrauit, ſupradiximus, & identidem affirmamus, ſocordis ingenij imperatorem fuiſſe. Itaq; e milites pariter atque Itali tantis iniurijs compulſi ruinam imperij affectabant. His creſcens indies Ildouadus omnes trans Padum, omnesq; Venetiæ regionis urbes in poteſtatem recepit, & Italorum Gothorumq; multitudine exercitus eius completus eſt. Quamobrem haud multo poſt educere in aciem ac fortunam pugnæ tentare nõ dubitauit: prælium hoc nõ procul Taruiſio fuit aduerſus Vitalẽ, qui unus erat ex Iuſtiniani ducibus. Victorq; Ildouadus tanta ſtrage Vitalis exercitum concidit, ut uix dux ipſe cum paucis euaderet, reliqui omnes aut interficerentur à Gothis uel captiui ducerentur. Ea uictoria & magna & clara mirabile quantũ Gothorum animi creuerũt, quantumq; auctæ ſunt aduerſariorum uires, ut non ſolum trans Padum per Galliam & Venetiam, uerumetiam citra Padum Go-

thorum

thorum partes confirmarentur, nomenq́ Ildouadi celebre fieret apud Iuſtinianum impera
torem, aliasq́ nationes. Nec mul.o poſt Varaiam maximū inter Gothos hominem Ildoua
dus ad mortem uſq; perſecutus eſt, ſuſpicione prætenſa, quod cum hoſtibus ſentiret: re au-
tem uera motus eſt partim, quia cōtentiones quædam inter reginam & Varaiæ uxorem in-
cidiſſent, partim quia ſibi ſuſpectus erat hominis genere & uirtute conſpicui potentatus.
Nam genus Oſtrogothorū ſicut & Viſigothorū prout aliquando oſtēdimus, & in ſequen
tibus oſtenſuri ſumus, non ſatis ſuis regibus fidele fuit. Mortē Varaiæ permulti Gothorum
improbarunt. Cuius cauſa Ildouadus ipſe à Builla uno ex cuſtodibus ſui corporis dum ex-
hiberet proceribus conuiuium occiſus fuit. Suffectus illi Araricus paruo regnauit tempo-
re. Nam quinto poſtquā rex creatus fuerat menſe & ipſe etiam eſt occiſus. Duobus his rrgi
bus intra biennium interfectis, ad Totilam qui & Badiulla, magno Gothorum conſenſu re
gnum peruenit. Fuitq́ res ipſa in hunc maxime modum acta. Ildouado rege interfecto Ba-
diulla nepos ſibiip timēs in Taruiſio ciuitate Venetiarū, quam paterna hæreditate obtine
bat, ſeſe cœpit cōtinere, miſitq́ clàm Rauennam, & cum Iuſtiniani ducibus pepigit ad eos
tranſire. Interea Gothi pœnitētia ducti quod Araricum regem creaſſent hominem nequa-
quam tanti ut Gothorū gentem defendere aduerſus tātas uires hoſtiū ualeret, ad Totilam
Ildouadi propinquum reſpicere atq; illum regem optare cœperunt. Quare cū de ipſius To
tilæ cum Iuſtiniani ducibus fœdere reſciſſent, tandem in maiorem ſalutis ſuæ adducti cōſi-
derationem, Ararico de medio ſublato Totilam ipſum regem creauerūt. Cognouerat inte
rea Iuſtinianus ea quæ in Italia cōtigerant, & ducum ſuorū imperitiam increpauerat, quod
in tantis hoſtiū diſcordijs, tantisq́ motibus, ipſi opportunitatē rerū agendarū nacti nihil
effeciſſent. Quibus increpationibus permoti duces Rauennæ ſimul omnes cōuenerunt, ibi
cum de inferendo bello cōſultaretur, placuit ante omnia ad urbem Veronā ducere, cuius ca
piendæ urbis ſpes aliqua offerebatur. Erant uero hi duces undecim, quorū præcipui habe-
bantur Cōſtantianus & Alexāder in Italiā nuper à Iuſtiniano miſſus ad pecunias colligen-
das. Profecti igitur cum ingentibus copijs ubi Veronæ propinquarunt, ſpem dudum ſibi
præbitam experiri decreuerunt. Erat enim Martianus uir quidā domi nobilis, caſtellum ha
bens nō procul Verona: is quia partes imperatorias animo præferebat, cuſtodē unius por-
tarum ad exercitū imperatoris recipiēdum induxerat. Re igitur arcane compoſita cum eò
perueniſſet exercitus, pręmittitur Artauades Armenius cum manu delectorū militum qui
portam ante capiat, ac cæterū exercitum præſtoletur: nihil præmiſſorū in hoc loco defecit.
Nam intempeſta nocte cum ad portā ueniſſent milites, proditor aperiens intra urbem eos
recepit: illi portam ingreſſi mœnibus quoq; ſuper eam captis exercitui ſignificarunt, & Go-
thi ſentiētes hoſtes eſſe in urbe per diuerſam portam aufugerūt. Duces uero captam à ſuis
portā audientes, iter quidē ſtatim ingreſſi ſunt: ſed antequā ad urbem uenirēt de præda in-
ter ſe diſceptātes quinq; millia paſſus ab urbe conſtiterunt: inter hæc dies duxit. Arx eſt Ve
ronæ urbi ſupereminens, ex qua intra urbem & extra proſpectus eſt. Gothi igitur qui in ar-
cem refugerāt, cernentes paucos intra urbem hoſtes: exercitum uero extra urbem exiſtere,
nedum mœnibus appropinquare, ſubito ex arce impetu facto urbem peruicerunt, & portā
quæ tenebatur ab hoſtibus receperunt atq; clauſerūt. Milites uero qui per noctem fuerant
ingreſſi, partim oppreſſi ſunt, partim ad mœnia cōfugientes deſuper repugnabāt. Venien
tes autem paulo poſt duces cum portam clauſam reperiſſent, quanquam intus eſſent mili-
tes qui eos uocabant, ac ne ſe desererēt precabantur: tamen e ueſtigio abierunt. Militū uero
pars è muro ſe dimittens euaſit, quorum è numero fuit Artauades Armenius eorum præ-
fectus. Cæteri uel capti uel interfecti ſunt. Per hunc modum prauitate & auaricia ducum
res apud urbem Veronam periere. Poſt hæc Iuſtiniani duces quoniam Veronæ cœpta fla
gitioſe turpiterq; euaſerant, diſcordes inter ſe & alijs alij ſuccedentes ex his locis abierunt,
tranſmiſſóque Pado amne Placentiam ſunt profecti. Totilas Papiæ per id tempus dege-
bat, cognitóque hoſtium aduentu quaſcunque potuit copias propere contraxit. Duces in-
ter hæc ultra Placentiam progreſſi ſecus ripam Padi amnis caſtra faciebant: Totilas autem
quanquam foret admodum impar, tamen cum his quas habebat copijs obuiam illis exire,
ac fortunam pugnæ experiri cōſtituit. Cum igitur in propinquo eſſent caſtra, ac pugna de-
cernere utriſque placuiſſet, Totilas per noctem partem ęquitatus præmiſit, quibus iuſſit ut
uiginti ferè ſtadijs ultra hoſtium caſtra Trebiam flumē tranſirēt: & cum pugnari cœptum
eſſet

eſſet,hoſtem à tergo tumultu q̃ poſſent maximo adorirētur:ipſe uero cum tempus fuit ad hoſtes duxit,idem fecerunt Iuſtiniani duces. Erat ante aciē Totilæ uir Gothus nomine Valaris,q equo inſigni uectus, ipſe quoq; inſigniter armatus in ſingulare certamē omnes prouocabat.Aduerſus hūc cæteris ſubſiſtētibus,Artauades Armenius,cuius in ingreſſu Veronæ mentionē fecimus prodijt, ſpectātibusq; utrinq; aciebus cōcurrerūt:infeſtis ſeſe cuſpidibus petētes.Artauades Gothū dextro latere haſta transfixū occidit,ipſe uero in haſtā interſecti caſu hærentē ſolo, ut atq; impetu equi adactus cuſpide transfigit̃,ruptoq; thorace uulneraſ̃,ex quo mox die tertia interijt:acies ſimul cōgreſſæ prælīū acerrimū inierunt,omniſq; ferri experientia in eo certamine uerſabatur. Cum ferueſceret maxime bellum & ab utriſq; enixiſſime pugnaretur, neutram adhuc in partem uictoria inclināte, equites Totilæ tranſmiſſo Trebia flumine terga Iuſtiniani ducū inuaſere, tumultuſq; maior inde exortus cum multitudo ingens crederetur,exercitum Iuſtiniani primo turbauit,mox in fugam cōuertit. Solutis enim ordinibus cū ante retroq; inſtaret,hoſtis cito diſſipatur, multiq; à Gothis perſequentibus interfecti ſunt,multi etiam ſeſe per deuia quæq; præcipitātes euaſere. Captiuorum autem ingens multitudo fuit,& quod nunquam ante contigerat,omnia militaria ſigna imperatoris exercitus in eo prælio capta ſunt ab hoſtibus & ad Totilam relata. Inſigniorē hanc uictoriam Totilæ fecit, quod ipſe cum dimidia ferè parte minoribus copijs ſciens ac uolens contra maiores copias prælium iniuit,quodq; militari induſtria uictoriā nactus eſt. Ipſam quoq; uictoriam humaniſſime exercuit,nemini captiuorum moleſtus, multis etiam gratuito dimiſſis,quæ quidem humanitas famam eius plurimum adauxit. Iuſtiniani duces ex prælio fugientes Placentiam primo, inde in diuerſa loca abierunt,& copijs quantum fieri potuit reparandis intenderūt. Non multo poſt hanc uictoriam Totilas maiora iam animo concipiens exercitum in Hetruriam miſit: præfecit uero huic exercitui tres Gothorum præſtantiſſimos,Beldam & Rodericū & Vliarium. Erat in Hetruria Iuſtinus unus ex Iuſtiniani ducibus qui prælio interfuerant, poſtq; id tempus nunquam ceſſauerat copias reparare,oppida munire. Is cum exercitus Totilæ superuenit, circūdatus ab hoſtibus intra Florentiæ mœnia obſidebatur:terrebat uero Iuſtinum rei frumentariæ defectus. Nam importari ad obſeſſos nihil poterat,& intus quod erat frumentum breui defuturū uidebatur. Rauennam igitur ad cæteros duces mittens Iuſtinus quo in periculo res foret oſtendit, rogauitq; ut ſibi opem ferrent. Ob eum nūcium permoti Beſſas,& Cyprianus, & Ioannes cum ſuis copijs in Hetruriam uenerunt. Gothi uero poſtquam intellexerunt illos appropinquare ſoluta ilico obſidione retro mouerunt caſtra,profectiq; unius diei iter in loco qui Muciallo dicitur conſtiterunt. At poſtquam exercitus amicorum Florentiam peruenit,placuit ducibus ut paucis in præſidio Florentiæ relictis ipſi cum reliquis omnibus ad hoſtem contenderent:in itinere uero dum eſſent,ſtatuerunt ut ducum unus celeriter antecederet ad inuadendum detinendumq; hoſtes:alij uero mature ſequerētur. Sorte igitur ducta Ioanni contigit antecedendi munus. Ille profectus cum ſuo agmine ad hoſtes properauit. Hoſtes uero deterriti aduentu copiarum deſerto loco in quo prius habebant caſtra,in proximū montem arduum quidem & difficilem tranſierunt. Neq; ob id cunctatus Ioannes ubi ad ea loca peruenit, aciem ſuorum aduerſus montem direxit ac magno animo ſurſum uerſus annīſus peruincere conabatur. Reſiſtebatur fortiſſime ab hoſtibus. Hic dum nititur Ioannes & inter primos pugnatores uerſatur,quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo transfixus occiditur, falſaq; ſtatim credulitas inde exorta eſt Ioānem interfectum fuiſſe,fuga hinc fieri cœpta. Hæc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant,cum inſuper fugam & trepidationem mirabilem uiderent, ipſos quoque in fugam turpiſſimam conuertit. Nec modus ullus erat in fuga: itaque duces quoque ipſi à nullis hoſtibus pulſi fugā arripere coacti ſunt, neque poſthac in unum conuenerunt, ſed alius alibi, prout ſe ex fuga receperant,oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obſidionem Florentiæ nequaquam reuerſi ſunt,magnitudinem ueriti copiarum, quæ quanquam diſſipatæ eſſent,per oppida Hetruriæ conſtiterant,& hyems ſuperuenit,finiſq; fuit ſeptimi anni huius belli poſtquam geri à Beliſario cœptum erat.

inclinatione imperij Romanorum Liber ſextus.

TOTILAS eo qui ſecutus eſt anno ut primū educēdi copias fuit tempus, coacto exercitu in Flaminiā uenit. Vbi & Iordanus & Agnellus Rauennas affirmāt apud Fauentiam prælium fuiſſe, quod ſupra ſcripſimus apud Placentiam geſtū eſſe. Sequiturq; Procopius Totilam Cæſenā & Petram oppidū obſediſſe, cætera quoq; eius regionis oppida permu'ta uel ui uel pactione cepiſſe. His per ea loca confectis, Totilas in Hetruriam cum exercitu trāſijt, & inde Tyberim amnem tranſgreſſus per Vmbros & Sabinos & Marſos in Campaniā profectu eſt. In his locis Beneuentū urbem captā mœnibus ſpoliauit, nolebat enim in urbe munitiſſima hoſtes ſi quando cōtingeret ſedem belli habere. Neapolim deinde obſedit, multis primo uerbis conatus humaniſſime, ut Neapolitani amicitiā eius ꝗ inimicitiā mallent. Sed erat in præſidio eius urbis Conon Iuſtiniani præfectus, nec pauciores mille militibus ſecū habebat, itaq; nihil decerni libere in cōcione potuit. Quod cū intelligeret Totilas poſitis nō longe caſtris urbē obſedit, nō tamen oppugnauit, ſed quietē agens incubabat: interim uero parte exercitus miſſa, Cumas & alias quaſdam urbes per ea loca recepit, ex quibus pecuniarum magnam uim adeptus eſt, Mulieres etiam ex nobilitate Romana capi in his locis cōtigit, quas omnes Totilas cū ſumma benignitate conſeruatas liberas eſſe iuſſit, ac parentibus maritiſq; cum honeſto comitatu remiſit. Cum uero per has regiones neq; dux neq; exercitus eſſet, qui conatibus Totilæ repugnaret, partem ſuarum copiarum mittēdo Apuliam & Lucaniam, & Calabriam cum uniuerſis eorum oppidis in poteſtatem redegit. Ex quo factum eſt ut Iuſtiniani ducibus militibuſq; mille amplius ex his locis pecuniæ ſoluerentur, quæ quidē res magnā hoſtibus incōmōditatem attulit & quaſi cūcta euertit. Milites enim cum pecuniæ deeſſent, nec ſtipēdia eis ſoluerent, neq; parere ducibus, neq; in expeditiones ire uolebant, ſed per oppida incluſi res amicorū prædabantur, rapiniſq; & maleficijs omnia fœdabant, Duces quoq; ob has difficultates intra mœnia conſiſtentes oppida tantummodo ab hoſtibus tutabantur, partitiq; inter ſe urbes Ioannes Romam, Beſſas Spoletum, Cyprianus Peruſiam, Iuſtinus Feſulas, Conſtantinus Rauennā gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obſideri cœpit. Totilas enim parata claſſe, neq; mari neq; terra importari quicq; patiebatur. Ex quo palàm erat, niſi quis opem ferret, eam demū urbem in manibus hoſtium eſſe peruenturā. Hæc igitur audiens Iuſtinianus ac pro tantis Italiæ cladibus, proq; imperij dedecore indolens, Maximinū præfectum prætorio ad corrigendas reparādaſq; res in Italia miſit. Dedit autem ſibi claſſem & exercitum ex Thracibus & Armenijs: præerat autem Thracibus quidam Herodianus, Armenijs uero Phaſas, Hunni præterea non pauci ea claſſe uehebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epirum uenit, ibi cum res Italiæ ex propinquo cogitaret, inter ſpem ac metū dubius tarditate ac deſidia tempus amiſit. Erat enim Maximinus uir bonus & ad pacis negotia non inutilis, belli uero imperitus omnino, & ob hoc timidus & cūctator in ſingulis, ac plurimū ambigens. Res uero tunc & conſultandi & agendi celeritatem flagitabant. Maximino igitur paruam de ſe ſpem afferente Iuſtinianus Demetrium quendam qui ſub Beliſario dudum in Italia militauerat cum alia claſſe in Siciliam miſit, iubēs ut ſi opus foret, in Italia quoq; res adiuuaret. Is cum in Siciliam nauigaſſet, audita Neapolis obſidione ac eorum qui obſidebantur difficultatibus, ſtatuit cōfeſtim auxilium ferre: cum uero aperta uia id efficere poſſe deſperaret, quoniam neq; eius claſſis neq; exercitus ad tātam rem ſufficiens erat, hæc excogitauit. Naues complurimas ex uniuerſa Sicilia contraxit, fecitq; ex his claſſem ad aſpectum permagnam, impoſitoq; frumento Neapolim cōtendere perrexit. Ea res & ſpem magnam obſeſſis, & formidinem nō paruam Gothis præbuit. Audiebant enim multitudinem nauium, ac magnum in ijs exercitum uenire opinabantur. Quod ſi primo ſtatim curſu Neapolim petiſſet, cuncta proſpere ſuccedebāt, & urbs obſeſſa indubie ſeruabatur. Hoſtes enim conterriti magnitudine claſſis ne reſiſtere quidē tentauiſſent. Sed ipſe conſcius imbecillitatis ſuæ Neapolim adire nō auſus Romam petijt, quo militibus inde aſſumptis naues impleret, atq; ita Neapolim magis robuſtus nauigaret. Sed milites qui Romæ erant claſſem aſcēdere noluerūt. Victi ſiquidē duplici prælio à Gothis eos immodice formidabant. Itaq; hac deficiente ſpe cum his dūtaxat nauibus quas Conſtantinopoli duxerat aduerſum hoſtes proficiſci Demetrius compellitur. Totilas

nauce

naues egregie ueloces in portu ipſo Neapolis aſſidue ſtructas parataſq; tenebat, curámq;
de Demetrij claſſe diligētem ſuſceperat. Cū igitur ex urbe Roma Neapolim nauigare De/
metrium cognouiſſet & applicuiſſet iam propinquo littori, profectus repente Totilas cum
uelocibus nauibus ex improuiſo Demetrij claſſem inuaſit. Adeoq; ſubitus & inopinatus
fuit impetus, ut conterriti nautæ atq; milites in fugam conuerterentur. Quos Gothi ueloci/
bus inſecuti nauibus, poſt magnā cædem omnes Demetrij naues cum ipſis oneribus, ipſiſq;
uiris plenas ceperunt. Nulli enim euaſerunt ex ea claſſe niſi qui in lembos ſtatim ab initio
proſilientes latuerūt, inter quos Demetrius ipſe dux claſſis fuit. Poſt hæc Maximinus cum
maiori claſſe maioreq; exercitu ex Epiro in Siciliam nauigauit, cumq; Syracuſis applicuiſ/
ſet, eadem ignauia qua prius cunctando tempus amiſit, neq; difficultatibus obſeſſorum, ne
que precibus uocantiū mouebatur. Tandem uero ubi præcepta & minæ Iuſtiniani ſuperue
nere, nec ob eas quidem nauigare aduerſus hoſtes ſuſtinuit, ſed claſſem Demetrio & Hero/
diano & Phaſſę ducendam tradidit, ipſe in Sicilia remāſit. Erat uero iam planè hyems cum
hi nauigare cœperunt, neque arte ulla reſiſti potuit, quin ad ipſum littus ubi caſtra erant ho
ſtium adigeretur. Gothi uero iſta cernentes concurſu ad littus facto nulla difficultate naues
ceperunt, & ſi qui repugnabant interfecerunt, reliquos uero captiuos duxerunt, in quorum
numero Demetrius fuit. Herodianus autē & Phaſſas cum & ipſi capti iam eſſent, caſu quo
dam poſtea occiſi ſunt. Hunc finē habuerūt eo anno Iuſtiniani claſſes in Italiam miſſæ. To
tilas Demetrium in uinculis ad mœnia Neapolitanæ urbis adduci iuſſit, ibi uocato Cono/
ne præfecto militibus'q; & Neapolitanis ciuibus, Totila uolēte Demetrius uerba fecit, ſua
ſitq; ne ulla amplius uexilla expectarēt. Obſeſſi uero pridem fame macerati cum Demetrio
captum & omnem ſpem ſublatā uiderent, in fletum ac lamentationē conuerſi quid agerēt
aut quò ſe uerterent neſciebant, erátq; ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena.
Totilas autem cum ſenſiſſet Neapolitanos ad colloquium uocatos, in ipſis mœnibus ſtan
tes allocutus eſt, nullam ſe contra eos uel iram uel indignationem habentē obſidere urbem
illā perrexiſſe, ſed ut ipſis inimico ſeruitutis iugo liberatis referre gratias ualeret eorū quæ
hoc ipſo bello pro fide Gothis ſeruanda ab hoſtibus pertuliſſent. Solos quippe Italicorum
omnium Neapolitanos inuitos ac repugnātes in poteſtate Græcorum cum ultima penè ci/
uitatis clade uulneribus ac cruore cōpulſos deueniſſe. Itaq; quod nunc ſimul cum hoſtibus
obſidione eos fatigari à ſe neceſſitas fuerit erubeſcere, quāobrem debere Neapolitanos be/
neficia potius à ſe & Gothis quàm ultionē expectare, hoſtibus uero qui eſſent in urbe ſeſe
non acerbum eſſe uelle. Dedentibus enim urbē uel militandi ſecum æquo iure cum alijs mi
litibus, uel abeundi cum omnibus ſuis rebus quocunq; uellent facultatem ſe daturum. Ad
extremumq; dixit ſe hæc omnia iureiurando ſancire cum uoluerint paratū fore. Laudaue/
runt & Neapolitani & milites Totilæ ſermonē. Quo tamen deditio honeſtior foret, trigin/
ta dierum inducias poſtularunt, quibus uideretur an quæ auxilia ſuperuenirēt. Ad hæc To
tilas, non triginta dierum modo, ſed ter triginta dierum ſpacium ſe dare reſpōdit. Quam li
beralitatem admirati obſeſſi clareq; deprehendentes nullam eſſe auxilij ſpem, intra paucos
dies apertis portis Totilam & exercitum intra mœnia receperūt. Totilas igitur Neapolim
ingreſſus neminem malo affecit, nulli moleſtus fuit, quinimmo tāta humanitate uſus eſt, ut
nequaquam conuenire barbaro homini uideretur. Cū enim multi propter inediam deficien
tibus uiribus ægrotarēt, ne ſubita affluentia cibi immodice ſumpti periculum illis afferret,
ſumma cura diligentiáq; prouidit, ut non ſolum Neapolitanis ciuibus, uerumetiam militi/
bus cibaria bis in die ad certū pondus traderētur, diligentiſſime obſeruato ne alicūde plus
caperēt, & ſingulis diebus modicū ſupperadderetur. Cononi autē & militibus abire uolen/
tibus nauigia præbuit. Cum illi uēto diutius retenti nauigare intra præſcriptum diem non
potuiſſent, liberam nihilominus poteſtatē illis ſeruauit. Quinetiam cum lōgius duraret uen
tus, & illi pedeſtri itinere abire ſtatuiſſent, equos iumentáq; eis tribuit, & uiaticum inſuper
largitus eſt, Gothos'q; cum his miſit qui tuto deducerent. Hac igitur & huiuſmodi humani
tate in alienos Totilas utebatur: in ſuos uero tantam diſciplinæ ſeueritatem ſeruabat ut nul
lum malefactū impunitum eſſe pateretur. Raptori ac uiolatori pœna mors erat & publica/
tio bonorum, quæ quidem bona uiolentiam paſſo tradebantur. Itaq; & caſtra & ingreſſus
Gothorum per amicas ciuitates & gentes omni ſcelere carebant. Ducibus autem Iuſtiniani
per hoc ipſum tempus diuerſa erat conditio. Nam nec duces ipſi abſtinētes erant, & milites

in omnem licētiam traducti à nullo maleficio temperabāt, nec quicquam miſerius erat per
ea tempora, quàm Italiæ populi qui imperatori parebant, cum extra mœnia quidem ab ho
ſtibus, intra mœnia uero à militibus diriperentur: duces enim munitas tenentes arces, nihil
de ſubiectorum iniurijs curabāt. Ob hæc flagitia cum indies magis ac magis deſperatio ſe
queretur, coactus eſt Iuſtinianus iterato in Beliſarium mentem animumq; cōuertere. Nam
cæteri quidem duces nedum perdita recuperare, ſed ne illa ipſa quæ tenebant diutius tueri
poſſe uidebantur. His igitur de cauſis Beliſarius ad curā Italici belli rurſus delectus eſt, cum
medio tempore aduerſus Coſdroem Perſarum: uel ſi Iordano credimus, Parthorū regem
bellum geſſiſſet, quod necdum planè finitum erat. Cum ergo milites nouos ſcribere opus
eſſet (nam ueterem exercitum Martino ſucceſſori tradiderat,) Thraciam totam circumiēs
Beliſarius pecuniasq; abunde largitus, uoluntariorū ad quatuor millia coegit, quibus claſſe
impoſitis unà cum Vitali præfecto Illyrici, qui nuper ex Italia uenerat, nauigauit Saloniſq;
applicuit. In hoc ipſe itinere Hydrūtum Calabriæ oppidum obſidione liberauit. Qui enim
in eo obſidebantur à Gothis, defectu rerum neceſſariarum compulſi ad certam diem pacti
fuerant oppidum dedere, niſi prius auxilium eſſet allatum. Quod intelligens Beliſarius Va
lentinum eò nauigare iuſſit, ac frumentum cæteraq; neceſſaria inferre, ſuſceptiſque mil1ti-
bus qui diutius obſeſſi fuerant nouos imponere. Hæc omnia factu facilia fuerant. Nam Go
thi poſt inducias negligentius cuſtodiebant, nec uenturum eſſe quenquam ſuſpicabantur:
itaq; repente inopinata ſuperueniente claſſe trepidare ac obſidionē ſoluere, longiuſq; abi-
re coacti ſunt. Valentinus oppidum ingreſſus priores milites ex arce abduxit, nouoſq; im
poſuit, integriq; anni frumētum illis reliquit, ipſe cū his quas abduxerat nauibus Salonas
ad cæteram claſſem redijt. Poſt hæc Beliſarius Polam nauigauit, ibi exercendis tyronibus
quos in Thracia ſcripſerat aliquanto commoratus, tandem cum tota claſſe Rauennam per
uenit. In eius aduentu deteriora omnia opinione ſua per Italiā reperit. Hoſtes enim ubiq;
præualere, ac optima ſpe eſſe uidebantur. Amici uero ubiq; per Italiam fracti, ac in deſpera-
tionē adducti: ciuitates quidem & populi ob iniurias militum, milites autem ipſi ꝙ multa
ſibi deberentur ab imperatore ſtipendia contumaces & aduerſi, nec parere ducibus nec ire
in expeditiones uolebant, erántq; ad exiguum numerum redacti. Aduentus quoq; Beliſa-
rij deſperationem auxit: licet enim optimus dux & ſine controuerſia præcipuus haberetur,
tamen contemnendas admodum copias adduxerat, tyronum quatuor millium, pecunias
uero nullas quæ militibus darentur. Itaq; concionantem Rauennæ cauſaſq; aduētus ſui do
centem, cohortantem denique ad capeſſendum bellum, nec oppidani nec milites læto ani-
mo audiuerunt. Deniq; Beliſarium ipſum confeſtim quod in Italiam ueniſſet pœnitere. In-
ter hæc Totilas Tybur inuaſit, ex diſcordijs oppidanorū & militum ſeditione coorta, per
quam ab utraq; parte urbem accepit. Imminet autem Tybur urbi Romæ, nec plus ab ea di
ſtat, quàm ſexdecim millibus paſſuū. Ea res magnas Romanis difficultates cœpit afferre,
ac per Latiū cūcta impedire. Poſt hæc Totilas cognito Beliſarij aduentu in Picentes cum
exercitu tranſijt, & citra urbem Auximum conſedit. Beliſarius uero per hoc ipſum tempus
in Bononienſes miſerat Vitalem cum magna manu Illyricorū. Is cum oppidum quoddam
per ea loca cepiſſet, & Bononia in urbe fuiſſet receptus, Illyrici nulla prius iniuria affecti
Vitalem deſeruerunt, factoq; agmine domum abierunt. De qua quidem re poſtea apud Iu
ſtinianum excuſatione illa uſi ſunt: quod dum in Italia militarent, exactores tributorum pa
trimonia ſua uenundabāt, uxoréſq; & liberos eorum domo pellebant. quamobrem coacti
ſint ad ſuos defendendos domum redire. Hac fuga Illyricorum Totilæ nunciata cōfeſtim
miſſæ ab eo ſunt Gothorū copiæ, per quas Vitalem & cæteros opprimere poſſe ſperauerat,
ſed illi præuenientes Rauennam ſe receperunt. Cum uero qui Auximi erāt, obſidione pre-
merentur, Beliſarius ſubſidium ad eos miſit equitum mille: præfecit autem his equitibus du-
ctores tres, Teramuntem, Ricilam & Sauinianum, qui clàm noctu Auximū ingreſſi cū po-
ſtridie ad pugnam exiuiſſent, unus ex præfectis Ricilas interficitur. Cæteri aūt poſt paucos
dies abire ſtatuerunt: hoſtibus enim illic ſtantes nocere nō poterāt, & amicis neceſſaria mi
nuebant. Noctu igitur egreſſi oppido cū iam circiter millia paſſuū tria profecti eſſent, in in
ſidias hoſtiū inciderunt, à quibus circūuenti & in fugā uerſi ducentos ex ſuis amiſerunt, ue-
ſteſq; & arma & impedimenta omnia cū iumentis quæ illa ferebāt. Reliqui fugientes poſt
longam uiam ſe Ariminū receperūt. Fanum & Piſaurum ſunt urbes iuxta littus Adriatici

maris inter Auximũ & Ariminum ſitæ. Eas urbes Vitigis ab initio huius belli incẽderat, ac mœnia uſq; dimidiũ altitudinis deſtruxerat. Ex his Beliſarius Piſaurũ reficere cogitauit, ac equitatũ in ea collocare. Miſſis igitur clàm artificibus, qui menſuras portarũ exactiſſime caperẽt, Rauennæ fabricari portas fecit, ac ferramẽtis quibus opus erat ſtructis, deniq; nauibus impoſitas Piſaurũ deferri fecit, præfectisq; & equitibus qui Arimini cõſtituti erant ſcripſit ut repẽte occupato oppido portas imponerẽt, ac mœnia tumultuario opere reficerent, foſſas purgarent, ac undiq; cõmunirent: cõmeatus autẽ omnis generis ut mari ad eos deferretur prouidit. Equites igitur Arimino profecti cũ Piſaurũ occupaſſent, omnia ſecundũ Beliſarij mandata fecerũt. Senſit hæc Totilas, & cũ magnis copijs ad ea prohibenda profectus eſt. Sed tanta fuerat militũ diligẽtia in purgãdis foſſis ualloq; & aggere, muniẽdo oppido, mœnibusq; & propugnaculis reſarciendis, ut admiraretur rex tãtas res tam ingenioſe tam paucis diebus fieri potuiſſe. Quare aliquãto circa ea loca moratus, quoniã uidebat nil proficere poſſe, in caſtra ad Auximũ irrito conatu reuerſus eſt. Animaduertẽtes uero Totilas & Gothi Beliſariũ & imperatoris copias necubi per Italiã in certamẽ prodire, ſed oppidis incluſas mœnia tantũmodo tueri, ſtatuerũt nõ aſſidere ſolũmodo ad Auximũ, ſed alijs quoq; ciuitatibus bellum inferre. Itaq; profectus Totilas cũ exercitu Aſculum & Firmũ in Picentibus circũſedit. Beliſarius uero cum obſeſſis opem implorantibus ferre nõ poſſet: nec enim tantas habebat copias ut exire aduerſus Gothos ualeret, in mœrore maximo uerſabatur, & hanc ignominiã permoleſte ferebat: tandem uero Ioãne Vitaliani ad Iuſtinianũ miſſo, conditionem Italiæ per eum demonſtrauit. Ioannes uero etſi Iuſtianiano uires hoſtiũ in Italia, ſuorũ uero paucitatẽ oſtendit, & copiarũ ſupplementa pecuniasq; popoſcit, quodã tẽpore cõmoratus nihil niſi tarde & anxie proficiebat. Inter hæc Totilas, Firmũ & Aſculũ, quando quidem nemo obſeſſis auxilium ferebat, pactione cepit: deinde ex Picentibus in Vmbros trãſgreſſus Aſſiſiũ & Spoletũ obſedit: præerat Spoleto quidã Herodianus, Aſſiſio autẽ *Siſifredus*. Herodianus igitur quanq; haberet munitiſſimã arcem, tamen paucorũ dierum inducias pactus, cum interea nullum auxiliũ superueniſſet, cõſtituta die urbem & arcẽ tradidit, & ipſe cũ militibus ſuis ad Totilam trãſijt. Siſifredus autẽ fortius ſe geſſit: de pactione enim nunq; audire quicq; uoluit, licet minus ualida urbe incluſus, ſæpeq; eruptiones in Gothos egregias fecit, & aliquot prælijs laudabiliter dimicauit. Ad extremũ uero circũuentus pugnãs occiditur. Ciues aũt Aſſiſiani eius uiri præſidio deſtituti paucis poſt diebus ſeſe ac urbẽ Totilæ dediderunt: deinde Peruſiã exercitus à Totila ductus eſt: præerat aũt Peruſiæ Cyprianus, cuius ſupra inter Iuſtiniani duces fecimus mentionẽ. Eum Totilas cum neq; ui neq; promiſſis flectere ualeret, Vliario quodã ex armigeris ſuis pecunia corrupto, ꝑ eum dolo ac fraude Cyprianũ interfecit. Milites tamen poſt mortẽ Cypriani Vliariũ perſecuti urbem egregie defendebant. Itaq; circa illam cõmorari diutius Totilas nolens, ſoluta Peruſiæ obſidione Romã petere cõtendit, Cumq; eò perueniſſet, opportunis locis Romam circunſedit, nõ tamen agricolis moleſtus. Nam toto hoc bello Totilas ruſticos & agricolas offendi à ſuis militibus nunquã permiſit. Romæ in præſidio erãt Beſſas unus ex Iuſtiniani ducibus, & Conon ille qui dudum Neapoli præfuerat. Miſerat quoq; eò Beliſarius, Artaſirem genere Perſam & Barbationẽ Thracem cum nõ contemnẽda militum manu, qui cuſtodiæ urbis unà cũ cæteris intenderẽt. Cũ igitur circa urbẽ Romã conſtitiſſent Gothi, egreſſi cum militibus Artaſiras & Barbation præliũ inierunt, ac primo quidem Gothos in fugam uerterunt: ſed ipſi longius ſecuti, tandẽ circunueniuntur à Gothis, maioriq; parte amiſſa, uix atq; anxie in urbẽ refugerũt. Atq; ex illo tẽpore deficiente ſpe, caritas annonæ prius, mox etiam fames ſecuta eſt. Neq; enim terra importari quicquã poterat aſſidentibus Gothis: neq; mari, quoniã claſſis dudum à Totila in obſidione Neapolis cõparata, tunc rurſus ſtructa, onerarias nauigare prohibebat. Et intra urbẽ Romã per hoc ipſum tẽpus ſuſpicio proditionis ingens uerſabatur, ob quam Cetheus princeps ſenatus Roma pulſus Centũcellas aufugit. Dum hæc Romæ gerebantur, alius Gothorũ exercitus Totila iubente Placentiam obſedit. Ea eſt urbs magna iuxta Padum, ſolaq; ex omnibus eius regionis ciuitatibus in Iuſtiniani partibus permanebat. Beliſarius autẽ cum hæc intueretur, ac de periculo urbis Romæ plurimum ſollicitus eſſet, ac ex urbe Rauenna opem ferre nõ ualeret, ob loca interiacẽtia ab hoſtibus poſſeſſa, & paucitatem copiarum ſuarũ, abire illinc & alia uia auxiliũ ferre cõſtituit. Itaq; Iuſtino cum manu militũ Rauẽnæ relicto, ipſe per Dalmatiam Dyrrachiũ profectus,

ſibi uenturas ab imperatore copias expectabat. Roma inter hæc duriſſime obſidebatur. Valentinus enim & Focas à Beliſario miſſi Portuenſem urbem tenebāt, atq; inde moleſtias & damna propè quotidianis incurſionibus inferebant hoſtibus. Cum igitur aliquo tempore ea proſpere feciſſent, magnaq; ob hoc auxilia præbuiſſent obſeſſis: tādem præcipitati in inſidias, & ab hoſtibus circūuenti interficiunt, paucíq; ex eorū militibus uix & anxie in portū refugientes euaſerunt. Traxit uero hæc præfectorū & militum cædes ſtatim poſt ſe incommodum maius propter frumenti amiſſionem, quod frumētum mitteret Vigilius pontifex Romanus, tunc apud Cathiniam urbem *Siciliæ* cōſtitutus. Vt autem conſtet qua ratione Vigilius tunc in *Sicilia* eſſet, altiuſcule repetenda ſunt, quæ de ipſo ſuperius ſunt narrata. Diximus ſupra in fine obſidionis primæ quam Beliſario præſente per annū pertulerat urbs Rnmana, Theodoram Auguſtam inſtigante Vigilio apocriſario, qui Romanæ eccleſiæ pontificatum ambiret, iuſſiſſe *Syluerium* tunc Romanum pontificem deponi, cui ſucceſſerit ipſe Vigilius, ob factam reginæ promiſſionem reſtitutionis Anthemij hæretici ad Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopatum. Eadem itaque Auguſta cui petulantiſſimæ mulieri haudquaquā erat minor, quàm ſocordi uiro dignitatis imperij & urbis Romæ ſalutis cura, hoc etiam difficillimo tempore ad ſuam reſtituendi Anthemij inſaniam eſt reuerſa. Vigilio nanq; pontifici Romano ſcribens ualde inſtitit, ut quod ſibi in Cōſtantinopoli fuerat pollicitus, reſtitueret Anthemium. Reſcripſit uero Vigilius ſeſe in beati Petri ſede cōſtitutum non poſſe, quod dum erat apocriſarius imprudentiſſime promiſerat, adimplere. Eas cum accepiſſet literas regina furens inſanienſq; conſtituit, eundem pōtificem ſicut & *Syluerium* pontificatu eijcere: & cum nullus eſſet Romæ quem cōfideret, ſicut Beliſarius fecerat in *Syuerio*, ſibi in hoc etiam deponēdo ſatiſfacturū eſſe, Anthemium *Scribonē* miſit Romam, literaſq; ad Romanos dedit, ut requiſitus ab eo nuncio Vigilius ſi recuſaret accedere Conſtantinopolim in uinculis mitteretur: profectus eſt itaq; pontifex. Et cum eſſet in Cathinia *Siciliæ* ciuitate, multos ſacris initiauit, & aliquot ad diaconatus preabyteratuſq; ordines promouit. Atq; etiam id de quo diximus, frumentū impoſuit nauibus laboranti fame Romano populo perferendum. Gothi autem id ſentientes cum iam appropinquarēt naues in portum, præueniunt & poſt murum ædificiaq; latentes inſidias ſtruunt. Milites qui erāt in oppido haud multo prius amiſſis præfectis cæſiſq; maxima ex parte ſocijs pauci ipſi relicti aduerſus hoſtes exire non auſi, de mœnibus ac propugnaculis quaſſatione ueſtium & manibus & clamore nautis ſignificabant inſidias eſſe in portu: proinde cauerent, neq; illuc accederent. Nautæ uero utpote qui neq; de aduerſa pugna neq; de cæde præfectorum quicquā audierant, illa quæ fiebant ſigna perinde accipiebāt, quaſi lætitię adhortationiſq; ſigna forent. Itaq; ob hoc ipſum magis properantes ſecundo curſu portum ingreſſi, à Gothis inſidentibus capiuntur, cū ſumma deſperatione populi Romani, qui ab expectatione eius frumenti totus pendebat. Et fames quidem non iam tolerabilis Romam premebat, Gothi autem ob hoc ipſum audacius inſtabant. Erat per id tempus Romæ Pelagius quidam diaconus, qui in hac difficultate & fame permulta ac maxima pietatis opera in plebē Romanam ediderat, pecunias erogādo, ac ſuccurrendo indigentiæ ſingulorum, ob quam liberalitatem nomē eius prius magnum etiam clarius factum erat. Ad hunc igitur Romani conueniunt, poſtulātq; ab eo ſuppliciter ut pro ſalute populi Romani legatus ad Totilam proficiſcatur paucorum dierum inducias petiturus, quibus diebus niſi auxilium perueniat, deditionem urbis Totilæ promittat. Pelagius autem quando ita neceſſe erat populo paret, in caſtra ad Totilam cum his mandatis accedit. Totilas uero hoc ipſum fore coniectura ſuſpicatus, ex transfugis enim difficultatem obſeſſorum extremam cognorat, uenientem ad ſe Pelagium honorifice ſuſcepit. Sed antequam Pelagius mandata exponeret, ipſe præueniens longa & acerba oratione contra Romanos inuectus eſt, beneficia Theoderici Gothorumq; exprobrans ac perfidiā Romanorū in Gothos redarguens, ad extremū concluſit nullā eſſe colloquij uel pactionis uiam, niſi euerſis mœnibus ſeſe ac ſua in arbitriū poteſtatemq; Gothorū Romani permittāt, eas paſſuri leges quas uictor tradiderit. Hāc acerbitatē cōtumeliamq; orationis Pelagius audiens, non ultra cum eo inſiſtendum ratus: Quandoquidem, inquit, tu Totilas uocem legati audire non ſuſtinuiſti, ſed anticipans præcidiſti omnem colloquij uiam, ad deum confugiemus, qui ſolet ſuperbas ac ſupra modū elatas hominū mentes ſuo iudicio deprimere. Hæc fatus e ueſtigio in urbem reuerſus eſt. Romani autem Pelagium

re infecta rediſſe cernentes, quid agerent, aut quò ſe uerterent, neſciebant. Hinc enim fames intolerabilis premebat: illinc uero Gothorum Totilæq; crudelitas ante oculos uerſabatur: potiusq; inedia mori, quàm in ſæuiſſimas Gothorum manus deuenire ſtatuebãt. His rationibus ea perpeſſus eſt populus Romanus, quæ etiam eſt cõmemorare miſerrimum. Inter hæc Iuſtinianus Ioannem cum exercitu ad Beliſarium remiſit. præbuit uero neq; tunc magnas copias: ſed maiores parabat uere proximo tranſmittẽdas. Cuius rei gratia Narſetem cubicularium ad Erulos miſerat, & ad cæteras nationes barbaras circa Hiſtrum incolentes. Et iam in Thraciam quidam eorum trãſierant. Sed cum Dyrrachiũ perueniſſent copiæ, ac de gerendo bello cõſultaretur, omnes uno ore ferendam opem Romanis cenſebant. Quòmodo autem id fieri deberet uariæ fuerunt ſentẽtiæ. Ioannes enim ſuadebat cum omnibus copijs per Calabriam & Apuliam proficiſcendum eſſe, atque ita Romam petendum. ſimul enim euntes perfacile uictores eſſe poſſe. quod ſi diuidãtur copiæ, & alij terra, alij mari proficiſcantur, nullam partem hoſtibus parem futuram. Beliſarius hanc ipſam ſententiam laudaturum ſe dicebat, ſi populus Romanus in tanta extremitate conſtitutus non eſſet. Nunc autem maxime feſtinato opus eſſe. habere uero per Calabriam & Apuliam iter per ſeipſum longitudinem magnam, & ab hoſtibus occurrentibus moras inferri poſſe: mari uero ſi uentus adſit quinta die in portum Romanum claſſem peruenturam, ac ex propinquo certam ſpem Romano populo allaturam. Audierat enim præfectorũ ſuorum aduerſam pugnam, cognoueratq; frumenti *Siculi* amiſſionem. Ex hoc deſperationem ac difficultatem Romani populi deprendebat. Hac igitur ſentẽtia in conſilio approbata Beliſarius cum claſſe Dyrrachio profectus Hydrũtum peruenit. Gothi autem qui id oppidum obſidebant, præſentia Beliſarij conterriti obſidionem diſſoluerunt, fugientesq; ab eius conſpectu Brundusium ſe receperunt: quod diſtat ab Hydrunto uia pedeſtri duorum dierum itinere. Confeſtimq; ad Totilam mittentes ſignificauerunt Beliſarij aduentum, credentes eum terra iter eſſe facturum. Quod cum audiſſet Totilas ſtatim ſe comparauit cum exercitu obuiam proficiſci. Sed cum Beliſarius poſtea mari ferretur, idq; Totilas cognouiſſet, ad reſiſtendum circa urbem Romã totus incubuit, maxime in eo ſollicitus, ne Tyberi importari ad obſeſſos quicquam poſſet. Cujus rei gratia hæc prouidit: locum eligens procul ab urbe Roma undecim millibus paſſuum, ubi Tyberis amnis maxime in arctum cogitur: trabes longas ab una ripa ad alteram in modum pontis conſtituit. In utraque deinde ripa turrim ligneam fecit, catenam inſuper ferream ante pontem ipſum collocauit: præſidiaq; duo ab utraq; ripa ad catenæ capita exædificauit. Turres autem ac præſidia militibus compleuit, qui pontem cuſtodirent. Beliſarius inter hæc ad portum Romanum peruenerat: ibiq; expoſitis copijs Ioannem & exercitũ qui cum illo erat, expectabat. Romani uero Beliſarij cognito aduentu meliori ſpe difficultates omnes tolerabant. Ioannes poſt diſceſſum Beliſarij traiecto freto Gothos nil tale ſuſpicatos inuaſit: multaq; cæde in fugam uerſos perſecutus eſt: ac primo impetu Brundusium cepit. Conciliatis deinde ſibi Calabriæ populis, & ad beniuolentiam Iuſtiniani traductis: multaq; illis pollicitus Brundusio abijt: quintisq; ſubinde caſtris ad urbem Cannuſium peruenit. Id quoque oppidum in poteſtatem redegit. Non longe à Cannuſio uicus eſt Cannæ, in quo memorabile illud prælium inter Hãnibalem & Romanos fuiſſe perhibetur. In hoc loco Tullianus quidam Venantij filius, cuius nomen magnaq; autoritas in Lucanis erat, Ioannem adit: docetq; Lucanos & Brutios non ſponte ſua, ſed contumelijs Græcorum coactos hoſtibus adhæſiſſe. Si beniuolentiam & humanitatem ſeruare erga illos imperator uelit, ſponte ſua populos eſſe redituros. Huic homini ampliſſime commendato Ioannes omnia pollicetur, eiusq; opera plurimum eſt uſus. Totilas uero cum iam appropinquaret, Ioannes delectũ ſuorum equitum Capuam miſit, iubens ut intra mœnia conſiſtant, demonſtrationemq; ſui quàm minimam faciant. Sed cum prætcrierit exercitus hoſtium, tunc à tergo ipſi ſubſequantur: cætera uero ſibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterruit Ioannem, ueritum ne ab hoſtibus circumueniatur, ut omiſſa ad Beliſarium profectione, in Brutios & Lucanos iter cõuerterit. Erat in Brutijs Richimundus quidã Gothus, à Totila cum exercitu miſſus, quo eam prouinciam in fide cõtineret, ac circa *Scyllam* & Charybdim aditum cuſtodiret. Hunc improuiſo aggreſſus Ioannes primo impetu profligauit: cæſaq; magna parte copiarum, reliquos unà cum duce in deditionem accepit. Ob hoc iam Lucani & Brutij omnes à Gothis deficientes imperatorias ſecuti ſunt partes. Et Ioannes quidẽ in his

erat.

erat. Beliſarius autem aſſidue expectans incredibili dolore cõficiebatur, damnabatq; Ioannis ignauiam, quod nõ aduerſus equitatum, qui Capuæ fuerat, conflixiſſet: præſertim cum ipſe uel optimum Hunnorum equitatum haberet, qui facile peruincere poterat, & profligatis hoſtibus iter ſuum continuare: neq;, quod turpiſſimum fuerit, motu conuertere. Hæc & huiuſmodi Beliſarius culpabat: cæterum querelæ inanes erant, Ioannes enim in Apulia ſtatiuis poſitis quieſcebat, cogitationemq; Romam petẽdi omnino abiecerat. Timens igitur Beliſarius ne obſeſſi deſtitutos ſe putent, ac ob deſperationem ſiniſtrum aliquid moliãtur, ſtatuit per Tyberim auxilium ferre. Nàm per terram quidem non tãtas habebat copias, ut congredi aduerſus hoſtes ualeret: flumen & ingenium ſpem ſibi afferebant per aquam ad urbem peruadendi. Hac igitur cogitatione inſurgens, naues ducentas parauit, ex eo genere nauium, quas uerbo Græco diximus dromadas appellari. Aduerſus autẽ pontem ac cætera impedimẽta in flumine appoſita hæc excogitauit, rates duas ferreis repagulis, ac tignis inter ſe firmiſſime colligatas, in flumine conſtituit: ſuperq; his turrim ligneam ædificari fecit, maioris altitudinis quàm eſſent hoſtium turres ad tutelam pontis cõſtructæ. His ita paratis, frumentum & alia neceſſaria ad uictum, quæ Romam deferre conſtituerat, dromadibus impoſuit, ac fortiſſimos pugnaciſſimosq; milites conſcendere in eas iuſſit. Cæteram uero multitudinem iuxta ripam Tyberis incedere ac trahere rates cum turri mandauit. Per hunc modum claſſe ſtructa parataq; ad hoſtes contendit. ipſe quidem unam dromadũ ingreſſus princeps ducebat: cæteræ ſequebantur. ibat unà & pedeſtris exercitus iuxta ripam illam qua portus eſt. Miſerat quoq; Romam Beliſarius ad Beſſam, ut eruptione per id tempus facta hoſtes quàmmaxime diſtineret. Sed Beſſas neq; hoc neq; aliud quidquã opportunum tota obſidione illa fecit. Claſſis igitur à Beliſario per eum modũ ſtructa contra curſum fluminis contẽdebat. Gothi uero nullo in loco obuiam egreſſi ſunt, ſed intra munitiones quieti perſtabant, Cum prope pontem eſſet claſſis, ſtationẽ hoſtium reperiunt & præſidium unum ad caput catenæ impoſitum: hoc igitur præſidium Beliſarij milites primo impetu expugnarunt, ſublataq; catena ad pontẽ iuerunt. Ibi pugna duriſſima orta eſt, conantibus Gothis pontẽ defendere: Beliſarij uero militibus pontem peruincere: Gothi enim ex caſtellis quæ erant ad capita pontis, per pontem ipſum diſcurrentes fortiſſime dimicabãt. Milites autem Beliſarij nauibus ad pontem ipſum adactis Gothos feriebant, nec in ponte conſiſtere patiebãtur. Inter hæc Beliſarius, rates in quibus turris erat quàmproxime ad turrim hoſtiũ admoueri iuſſit: cum hæc adhæſiſſet, uaſa ſulphure ac pice plena, quæ ad hoc ipſũ in ſumma turris parte ſuſpenſa ferebantur, incendi & in hoſtiũ turrim de ſuperiori loco dimitti præcepit. Id cum factum eſſet, incidens in hoſtium turrim ignis, confeſtim illam cum omnibus Gothis qui in ipſa erãt, cremauit: fuerũt autem non pauciores ducentis, qui eo incendio perierunt: & cum his præfectus eius præſidij, uir omnium Gothorũ pugnaciſſimus. Inde maiori alacritate milites in cæteros Gothorũ ruentes, terga dare eos cõpulerunt: pontemq; ceperunt, quem confeſtim inciſuri erant, & cum tota claſſe Romam profecturi (Neq; enim impedimenta ſupererant ulla, quo minus peruenire ad urbem, & frumentũ cæteraq; neceſſaria inferre poſſent) cũ ſumma Beliſarij gloria, qui claſſem illiuſmodi excogitarit. Sed fortuna, ut uidetur, aliud conſtituerat. Impedimentum enim non ab hoſtibus, ſed à ſuis coortum, mirabili caſu omnia peruertit. Oſtiam urbẽ tenebant Gothi, quæ erat in ſiniſtra Tyberis ripa iuxta mare, Portus autem in dextra. Cum igitur Beliſarius cum claſſe proficiſceretur, uxorem & res ſuas in Portuenſi urbe reliquit, præfecitq; oppido Iſaacem uirum ſtrenuum & fidelem cum ſatis grandi præſidio: iubens & obteſtans, ne quocunq; caſu ex oppido diſcederet, ſed ibi conſiſtens oppidũ tueretur. Cum igitur turrim hoſtium Beliſarius incendiſſet, ut diximus, uolant confeſtim nuntij ad Portuenſem urbem: atq;, ut fit, uictoriam magnam etiam grandius extollunt. Quibus nuntijs Iſaaces exultans lætitia ac ſeſe animo attollens, quaſi ueſanus quidam præceptorum Beliſarij oblitus, milites capere arma iubet: ardoreq; & impetu delatus, ad inuadẽdam ſtationem hoſtium, quæ erat in alia ripa, non procul ab Oſtia cucurrit, inuaditq; ſubito Gothos, ac primo impetu pellit: ſed hoſtes paulopoſt ſeſe colligentes, cohortantesq; aduerſus Iſaacem redierunt: cæſaq; magna parte militum, qui cum illo erant, ipſum diſcuſſa eius ueſania ceperunt. Is ita geſtis, equites quidã celeriter Beliſario detulerunt Iſaacem captum eſſe ab hoſtibus: quo quidem nuntio perculſus Beliſarius, nihil ultra percunctatus eſt, nec ubi, nec quomodo: ſed ita accepit quaſi hoſtes cepiſſent

Portum,uxoremq́,ac ſua omnia haberēt in manibus.Itaq; tanto ſtatim dolore affectus eſt, ut loqui non ualeret: retroq; conuerſus claſſem ac milites curſim reduxit, certiſſimo propoſito uel oppidum recuperandi rebus adhuc recentibus, nec ab hoſte ſtabilitis, uel in prælio moriēdi:per hunc modum uictoria iam parta à Beliſario deſerta eſt.Cum ad Portum perueniſſet,ſaluum eſſe oppidum,ac errore ſe deceptum cognouit, tātumq́ dolorem ex hoc ſuſcepit,ut ægritudine correptus iaceret,ſecutaq; ſubinde febris lōgo ac periculoſo morbo eū detinuit.Iſaaces cunctorum malorū cauſa, iuſſu Totilæ in uinculis occiditur ob uindictam Roderici præfecti præſidij,qui ex uulnere in pugna ſuſcepto deceſſerat.Et omnino Totilas humanitatem illam,quam ab initio regni oſtenderat, in ſuperbiam crudelitatemq́ conuerterat,ſiue ſucceſſibus animos faciētibus,ſiue quod ficta ab initio uirtus diu ſimulari non potuit:de populo certe Romano ſic acerbe loquebatur,ut hic terror cauſa fuerit famem pertinacius tolerandi,quod formidabant homines illius ſæuitiam atq; immanitatem.Quamdiu igitur tempus fuit auxilij à Beliſario expectandi,ſupra uires, ſupraq́,ut ita dixerim,humanitatem,populus Romanus famem tolerauit.Omitto cætera,equorum aſinorumq́ & mulorum carnes in delicijs per id tempus Romæ fuerant.Canes & mures,ac cætera immūda animalia quidam edebant, herbasq́ omnis generis quas etiam pecudes nō attingunt.Radicibus herbarum & corticibus arborum ueſcebātur.Sed cum de auxilio iam deſperarent, in lachrymas lamentationesq́ conuerſi,alij ſponte ſua uitam finiebant, alij latitantes per noctem ſtationes hoſtium fallere nitebantur.Multos etiam fames & inedia intra parietes proprios necauit.In his calamitatibus cū eſſet ciuitas, quatuor milites Iſauri de prodenda urbe conſilium inierunt.Hi cuſtodiam agebant ad portam Aſinariam,qui fune per noctem mœnibus demiſſo per eum deſcenderunt,Totilamq́ adeuntes prodere ſibi urbem pollicentur. Totilas uero hortatus eos,ac multa pollicitus,quoſdā ex ſuis cum illis miſit,qui inſpicerent locum,& an fieri poſſet,conſiderarent.Iſauri ad mœnia eos ducentes,per eundem funē illis ſpectantibus conſcenderunt.Ita re diligenter inſpecta cum fidem his adhibuiſſet,cōſtituta ad facinus nocte,Totilas de prima uigilia armari exercitū,& ad ſe conuenire iubet.Id cum factum eſſet,quoſdam ex ſuis qui per funem conſcenderent,præmiſit. Ipſe cum exercitu ſecutus non procul à porta conſtitit.Miſſi à Totila ut compoſitū erat, ab Iſauris recepti mœnibus,moxq́ inde intra urbem ad portam deſcendentes,ſecuribus freti portas aperuerunt. Totilas igitur per hunc modum Romam ingreſſus,exercitū ad portam continuit,neq; ſuorum quenquam diſcurrere per urbem paſſus eſt,ſed retinens apud ſe milites diem expectabat.Clamor ſubito ab ea parte exortus,hoſtes eſſe intra mœnia ſignificauit:inde intra trepidatio & fuga fuit.Abibant enim fugientium agmina per eas portas quæ diuerſiſſimæ erant ab ingreſſu hoſtium:multi etiam ex nobilitate & plebe ad eccleſias confugerunt. Cum dies tandem eluxit,per totam urbem diſcurrerunt hoſtes,quoſcunq; nacti ſunt ciuium ſine ullo delectu interfecerunt.Totilas uero ipſe à Laterano,ubi per noctem conſtiterat,mouens,ad beati Petri eccleſiam profectus eſt,quaſi uotum exoluturus, iter faciebat per urbē ſtipatus cateruis ferociſſimorum hominum, qui nudis gladijs ac ſanguine diſtillantibus,quoſcunq; obuios occidebant.Emenſo totius urbis ſpacio cū in Vaticanū ad beati Petri limina perueniſſet,Pelagius,de quo ſupra diximus,præſentiam eius formidans,ſolēni religionis habitu indutus,euangelia Chriſti tenens,ac genua ſubmittens,Parce,inquit,Pelagi,mihi ſupplicaturus ueniſti? Ad hæc Pelagius:Nunc,inquit,quando deus te mihi dominū eſſe uoluit:miſerere igitur domine ſeruorū tuorū. Ex hoc Totilas,quaſi lenita ira præcepit,ut nemo poſthac feriretur, ſed finis eſſet licētiæ gladiorum:præcepit etiam ut nulla in genua fœmina,ſeu mulier,ſeu uirgo,ſeu nupta,ſeu uidua foret,uiolaretur:idq́ ſeuere cum omni diligentia cuſtodiuit.Bona duntaxat Romanorū ciuium,in prædam militibus conceſſit, corpora libera eſſe iuſſit.Volens autem Gothorum mentes uictoria elatas deprimere,ubiq; concionabundus memorabat mutationes fortunæ & rerum humanarū fragilitatem. Romamq́ dicebat quondam dominatricē orbis terrarum,in eorum manus tunc ueniſſe,& pariter Gothos ducenta armatorū millia,qui poſſediſſent uniuerſam Italiam,cum Sicilia,Corſica, Sardinia,& Dalmatia,à ſeptem millibus Græcorū, duce Beliſario,fuiſſe omni propè dominatu pulſos: ſe paulopoſt cum quatuor millibus ſuperaſſe uiginti millia Græcorum,qui præter Papiam, Veronam, & Taruiſium,omnia per Italiam obtinerent. Proinde ipſi non ſuperbirent, ſed deum timentes,fortunæ mores ac uiolentiam expauſcerent. Poſt hæc Romanis ad ſe uocatis,

catis, illorum ingratitudinẽ, erroresꝗ redarguit, quod cum prius fuiſſent in manibus Odoa
cris, opera Theoderici & Gothorum, ab illius tyrãnide liberati, tanta accepiſſent beneficia,
quãta uix ſciuiſſent optare, propter quæ diuites atꝗ beati, multos annos uixiſſent. Demum
uero nulla affecti iniuria, contra fidem ac iuſiurandũ, ad Græcos defeciſſent homines leuiſſi
mos, & ſine ulla uirtute: qui ſtatim obſeſſi à Vitigite nunquam prodire in aciẽ auſi fuerint,
ſed intra mœnia incluſi, ac fame macerati, omne dedecus tolerauerint. Qui poſtquàm non
armis, ſed proditionibus ac fallacijs facti ſunt domini ciuitatũ, publicanis exactoribusꝗ &
delatoribus omnia reſarſerunt. Qui ciuitates populosꝗ Italiæ mirabili acerbitate ad ſolu/
tionem eorum tributorũ compulerint, quæ tam multis annis à Theoderico cæterisꝗ regi/
bus fuerant eis cõdonata atꝗ remiſſa: Romanos quidem nihil unquam mali à Gothorum
regibus, nihil unquã boni à Græculis accepiſſe: & tamen Gothos in Italia natos, & in ea nu/
tritos, minus quàm peregrinos & ignotos placuiſſe. Igitur Romanos pœnas merito luiſſe,
atꝗ in poſterum luituros. His dictis, Romanos ſine ulla ſpe bona dimiſit. Per eoſdem dies
acta eſt cauſa Ruſticianæ nobilis mulieris: accuſabãt illam Gothi, quod ſtatuas Theoderici
regis cõfringi delerịꝗ feciſſet, ob uindictam Boetij mariti, ac Symmachi patris, quos Theo
dericus interfici fecerat. Quod obijciebatur mulieri de ſtatuis, uerũ fuiſſe putabatur, ſed ex/
cuſabat eam iuſtus dolor, quod magnos illos uiros iniuſte necatos fuiſſe conſtabat. Qua ra
tione Totilas eam abſoluit, & ab impetu Gothorũ tutam ſeruauit. Poſt hæc legatos mittere
ad Iuſtinianum decreuit. Fuerũt autem legati, Pelagius, de quo ſupra diximus, & Theodo/
rus quidam Romanus orator. Hos Totilas grauiſſimis iuramentis obligauit, quod manda
ta fideliter exequerentur, redirentꝗ quàm celeriter in Italiam. Summa mandatorum fuit: Si
imperator ipſum & Gothos in amicis habere uelit, ſe urbẽ Romam ſeruaturũ, & in cunctis
expeditionibus permagna ac fidelia auxilia præſtaturũ. Sin autẽ bellũ cum Gothis habere
malit, Romam ad ſolum eſſe diruturum: quoniã neꝗ illam in bello occupatus tueri, neꝗ ho
ſtibus relinquere uelit. Legati igitur cum his mandatis nauigarunt. Totilas autẽ expectans
illorum reditum Romæ conſiſtebat. Et Beliſarius apud Portum febre ac dolore animi con
fectus quieſcebat. Inter hæc Ioannes in Lucanis & Brutijs multa innouare perrexit, quare
Totilas quoꝗ mittere in Lucanos, ac bellum reſumere coactus eſt. Dum hic eſſet Romæ &
in Italia rerum ſtatus, oratores à Totila miſſi, ad Iuſtinianum peruenerunt, à quo benigne
accepti, expoſuerunt mandata, precesꝗ ac ſupplicia cum lachrymis addiderunt, pro ſalute
urbis Romæ, quam ipſi affirmabant, contẽdebantꝗ, haud ſecus quàm ſæuiſſimus Totilas
proteſtatus eſſet, niſi poſtulata imperator conceſſiſſet, funditus euertendã. Imperator uero,
quod ſæpe antea diximus, & hanc maxime ob rem identidẽ affirmamus, ſocors, ignauusꝗ
nihil aliud reſpondit, quàm Beliſarium eſſe in Italia, in cuius libertate ac arbitrio res Italiæ
commiſiſſet. Nec tamen ea cum reſponſione, quam primo in congreſſu habuerant oratores
proficiſci uoluerunt, ſed aliquot morati dies orãdo flendoꝗ ſingulos prenſabãt imperatori
charos, ut eum flecterent ad ſalutẽ Romæ, qua diruta & incẽſa imperij dignitas nulla in po
ſterum eſſet futura. Implicitus uero erat tunc Iuſtinianus Vigilij pontificis Romani cauſæ,
quam annũ tunc ſecundum agitabat. Nam poſtea quàm pontifex ipſe iuſſu Theodoræ Au
guſtæ, ab urbe Roma tractus fuerat, in Siciliam nauigauerat, & frumentum illud Romam
miſerat, quod Gothos apud Portum Romæ oſtendimus intercepiſſe: inde Conſtantinopo
lim delatus, à Iuſtiniano adoratus, & pro Chriſti uicario honoratus fuerat, clero ac populo
ſolẽni pompa obuiam effuſo. Et tamen imperator cauſam acturus uxoris, quę ſtomachans
indignansꝗ quod pontifex præſcripto non paruiſſet, eam agere nolebat, in id negociũ to/
tus animo & corpore incubuerat. Reſiſtebat uero Vigilius, & male ꝓmiſſam Anthemij re/
ſtitutionem ut exequeretur, nullis precibus, nullis minis, mortis'ue terroribus adduci pote/
rat. Re igitur hac in cõtentione annos propè duos uerſata, Pelagium adhibuit imperator,
à quo Romanum pontificem precibus duci in ſententiam poſſe ſperauerit. Pelagius autem
ſcelus pontifici nequaquã ſuadebat, ſed ut in tãta legationis neceſſitate imperatoris præſen/
tiæ ſæpius intereſſe, illũꝗ cõmodius demulcere poſſet, ſeſe tractatui immiſcuit. Vnde poſt/
modum opinio in uulgus manauit, Pelagiũ fauiſſe imperatori, & cauſam fuiſſe ut Vigilius
paulopoſt in exilium ageretur. Nec tamen hæc Pelagij diligẽtia, aut ſuæ, Theodoriꝗ colle/
gæ preces ac lachrymæ ualuerunt durum ſtupidumꝗ imperatorem mouere. Et ipſi dolẽtes
cum prima reſpõſione ex Conſtãtinopolitano littore ſoluerũt. Iuſtinianus uero imperator,

poſtquàm nec Pelagij ſuaſiones,nec ſuæ preces,aut minæ, Vigiliũ ad Anthemij hæretici reſtitutionem trahere potuerant,furere cepit,& Romanum pontificem manibus ſatellitũ cædi eſt paſſus,quem pro Chriſti uicario adorauerat.Confugit autem ilico Vigilius in ſanctæ Sophiæ ædem,& columnam altari proximam amplexatus,ſeſe ab impiorũ manibus tutum reddere conabatur, Tunc accedens lictor laqueo illum tãquam pecudem uinctum,ab ædis ſacratiſſimæ penetralibus abſtraxit, & per urbem Conſtantinopolitanam uicatim ductum truſit in carcerem. Romanos autẽ presbyteros & diacones qui pontificẽ comitati erant,imperator in Galipſũ & Procõneſum inſulas telegauit.Interea Pelagius Theodorusq́ Romã reuerſi Totilæ expoſuerant, quæ reſponderat imperator. Qua audita reſponſione Totilas, quid ageret primo perplexus animo fuit.Exinde negari ſibi cernens,quod æquiſſime poſtulauerat,Ioannis etiam factum indignatus,qui ſe quieſcentem,ac nuntios pro cõcordia miſſos expectantẽ,bello laceſſiſſet,de euertenda urbe Roma conſilium ſumpſit.Itaq; inſurgens mirabili crudelitate,mœnia Romæ pluribus locis ad ſolum euertit:fuit autem illa quæ euerſa eſt ferè tertia pars totius ambitus murorum: Capitolium deinde incẽdit. Circa forum & ſuburram & uiam ſacram,omnia conflagrauit:fumabat Quirinalis mons.Auentinus flammam incendij euomebat:fragor ruentium domorum ubiq; audiebatur.Inter hæc incendia multitudo urbana cum cõiugibus & liberis,ſedibus patrijs educebatur, nc deplorandi quidem miſerias ſuas libertatem habens. Totilas populum ac turbam,per oppida Campaniæ diſperſit.Senatores uero ac patritios,obſidum loco,circa ſe retinuit. Roma poſt hæc cum toto exercitu egreſſus,eam deſolatam penitus ac uacuam dereliquit, ut neq; uir quiſquã neq; fœmina in illa remaneret. Inde Totilas partem exercitus contra Portum collocauit, in loco qui dicitur Algidone. ne Beliſarij milites quicquam moliri per eius abſentiam ualerent,ipſe cum reliquis copijs aduerſus Ioannem in Calabriam profectus eſt.Ioãnes uero ſimul ac uenire Totilam aduerſum ſe cognouit:non prius conſtitit, quàm Hydrunto ſe recepit, quod eſt ultimum Calabriæ oppidum. itaq; ubi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momento Lucanos & Brutios & Calabros omnes,præter Hydrũtinos recuperauit. Per hoc tempus Spoletum à Gothis defecit.Cuſtodiebatur tunc ſolummodo arx. Nam mœnia Spoleti Totilas euerterat, Arx uero facta erat ex Amphitheatro,quod antiquitus in ea urbe exædificatum erat. Autor uero defectionis fuit Martinianus quidã Conſtantinopolitanus,qui cum inter cuſtodes eſſet,inita cum decem & octo militibus cõiuratione, præfectum præſidij interfecit,arcemq́ Beliſario tradidit. Eodem ferè tempore Tarentũ repoſitum eſt, cum prius deſertum ac deſolatũ fuiſſet:repoſuerũt eam urbem Calabri & alij populi bello domo pulſi. Nec primam eius urbis magnitudinẽ, ſed partem illius quandã iuxta portum mari utrinq; cinctam occupãtes, faciliter eius aditus à terra munierunt. Totilas redactis in poteſtatem cunctis Lucanis & Calabriæ oppidis,præter Hydruntum,cum inde abire ſtatuiſſet,præſidio militum apud Acheruſam urbem relicto,ipſe cum reliquo exercitu Rauennam petere contendit.Inter hæc Beliſarius,longa ſebri liberatus, audax cœptum ac,ut multi putaſſent, temerariũ moliri aggreſſus eſt,quod tamen poſtea magnanimũ & laudabile apparuit:conſtituit enim urbem Romam,tunc deſolatã,occupare ex improuiſo,atq; munire. Hoc igitur in ſe cælans conſiliũ,relictis apud Portũ paucis militibus in præſidio eius oppidi, ipſe cum cæteris omnibus quas habebat copijs profectus,nemine uel ſuorum uel hoſtiũ id ſuſpicante,Rómã occupauit,& incredibili celeritate munire illam perrexit.Quà enim ſubuerſa erãt mœnia,tumultuario opere muri aliquid refecit:foſſas profũdas ante muros egit. Aggerem peracutis arborum ramis ab ſtipite ſub terram fixis,& inter ſeſe connexis communiuit:turres ligneas & propugnacula ad tutelam refecti muri impoſuit.Hæc ſumma militum uoluntate & opera uigintiſeptem diebus Beliſarius perfecit.Nauesq́ ilico à Portu frequentes affuerunt,frumentum ac cætera ad uictum neceſſaria importantes.Romani ciues quorũ multitudo per finitima oppida conſtiterat,audita reſtitutione urbis, incredibili deſiderio in patriam remigrabant,præſertim cum ibi frumenti copia haberetur, cuius defectu alibi premebantur.At enim Totilas poſtquàm iſta ſenſit,relictis cæteris curis, Romam petere feſtinauit. Nondum portas urbi imponere Beliſarius ualuerat, cum hoſtes ſuperuenerunt. Neq; enim fabrorum facultas aderat, à quibus refici potuiſſent. Gothi prima die non longe ab urbe, contra portam Salariam caſtra fecerunt. Poſtridie uero ſub ortum ſolis maximo tumultu atq; clamore, ad expugnationem urbis acceſſere. Beliſarius pugnaciſſimum quenq;

militem

militem delectum ad portas, reliquos per mœnia & propugnacula collocauit, ac ſubeũtem deſuper ferire hoſtem iuſſit. Pugnatum eſt uehementer ab utriſq;. Nam Gothi ea ſpe uenerant, ut primo ſtatim clamore urbem confiderent ſeſe eſſe capturos: qui cum uiderent contrà, atq; ipſi rati fuerant reſiſti, furore & ira incenſi ferebantur, temereq; ſubeuntes de ſuperiori loco percuſſi cadebant: maximo conatu & incredibili pertinacia illa die utrinq; certatum eſt, pugnaq; mane cœpta ad noctem durauit. Poſtquàm uero tenebræ factæ ſunt: Gothi in ſua caſtra redierunt. Beliſarij autem milites, partim in mœnibus & propugnaculis, ut erant, conſtiterunt: partim ſtationes ad portas egerunt. Ne uero hoſtes per noctem adirent, tribulos ante portas frequentes iecerunt. Altera quæ ſecuta eſt die Gothi eodem ordine ad urbem acceſſerunt. Beliſarius autem & ſui eodem modo reſiſtebant. Sed cum in longum traheretur oppugnatio, milites qui ſtationem habebant ad portam, ſubito egreſſi, pedem conſerre aduerſus Gothos, ac repugnare ex æquo auſi, tandem ab ea parte in fugam hoſtes uerterunt, ac longe à porta multis uulneribus ſubmouerunt: ita finis oppugnationi impoſitus eſt. Poſt hæc multis diebus interpoſitis, cum interim uulneribus curandis, & armis reparandis intendiſſent, rurſus ad urbem oppugnandam Gothi ſubierunt. Beliſarius uero milites ſuos magis fidentes, porta eduxit: & nihilominus turribus & propugnaculis aliam multitudinem imponit. Committitur ante portam prælium atrox & uehemẽs, in quo cum ſignifer Totilæ lancea transfixus equo cecidiſſet, ſignumq; proſtratum eſſet, ſummo ſtudio cõcurſum eſt ab utriſq;: à Gothis quidem, ut ſignum ſeruarent, nec tantam ignominiam ſuſciperent: à Beliſarij uero militibus, quo ſigni capti gloriam nanciſcerentur. Tandem huius pugnæ exitus fuit, ut Gothi quidẽ ſignum reciperent, Beliſarij uero milites corpus ſigniferi obtinerent, præter ſiniſtram manum: in qua, quia annulus erat aureus magni precij, Gothi eam abſciderunt, ne hoſtes eo potirentur. His actis Totilas quia ſe fruſtra conari uidebat, prælium diremit: ac poſtridie abiens Tybur conceſſit. Eam quippe tenebat urbem, ut ſupra diximus, maiorem in modũ munita arce: ijs quaſi caſtris aduerſus Romanos utebatur. Romani uero ne ſubitis incurſionibus ab ea parte infeſtarẽtur, cunctos Anienis pontes euerterunt. Habet uero fluuius præaltas ripas, & aquarum profunditate non transmeabilis eſt. itaq; pontes ſuper eo principalioribus uijs exiſtebant, ceu Salaria & Numentana & Tyburtina. His igitur tunc pontibus reciſis, fieri diſcurſiones aduerſus urbem Romam, niſi magno & periculoſo circuitu non poterant. Beliſarius poſt Gothorũ diſceſſum, portas urbis earumq; ferramenta quiete iam fabricari fecit: clauesq; urbis Romæ, quaſi iterum ab ſe partæ, ad Iuſtinianũ imperatorẽ miſit: finisq; fuit duodecimi anni eius belli. Proximo dehinc anno ut primũ uer incepit, Totilas Tybure profectus Peruſiã duxit. Ea urbs iam pridem obſidebatur ab alia Gothorum manu. Cumq; deficerent iam frumentum, & cætera neceſſaria ad uictum, Totilas eò profectus eſt, quo obſidionem magis urgeret, ac omnem ſpem obſeſſis auferret. Dum circa Peruſiam urbem Totilas commoratur, Ioãnes cum audiſſet Totilam ea in obſidione occupatum eſſe, ſenatores uero ac patritios urbis Romæ, quos ſecum Totilas eduxerat, per Campaniæ oppida ſub militum cuſtodia reliquiſſe, famam ſui nominis extendere per illorum liberationẽ cogitauit. Mouens igitur ex Calabria, cum delecto equitatu neq; die neq; noctu intermiſſo itinere, in Campaniam peruenit. Totilas quoq; per idipſum tempus hæc eadem ſuſpicatus, ualidam Gothorum manum in Campaniam deſtinauerat. Hi cum Minturnas perueniſſent, ibi ſubſtiterunt, partemq; ſuorum præmiſerunt, qui oppida ſpecularentur: forteq; fortuna accidit, ut Gothi equites præmiſſi, in Ioannem eiusq; equitatum inciderẽt: ſtatimq; prælium inter eos commiſſum eſt: in quo præualens Ioannes, multis ipſorum occiſis, plurimis uulneratis eos in fugam uertit. Ea profligatione etiam hi qui Minturnis erant conterriti aufugerunt: & Ioannes abducendi quos uoluit permagnam habuit facultatem. Nam oppida Campaniæ ſine mœnibus erant: iampridem enim Gothi illa euerterant. itaq; ex ſingulis oppidis Romanos capiens, omnes qui ibi reperti ſunt, de manibus Gothorum liberauit, atq; abduxit, præter Clementinum & Horeſtem: quorum alter abire noluit, imperatorem formidans: alter defectum equorum cauſatus, in ambiguo remanſit. Non multi tamen ſenatores in Campania reperti ſunt, ſed mulieres ſenatorum complurimæ. Viri enim nocte illa qua Totilas urbem cepit, pleriq; militum agmen ſecuti in Portuenſem urbem refugerant. Totilas uero cum hæc quæ à Ioanne facta ſunt, cognouiſſet, ualde cõmotus eſt: pœnasq; à Ioanne ſumere conſtituit. itaq; parte copia-

rum in

rum in obſidione Peruſiæ relicta, ipſe cum reliquo exercitu magnis itineribus per Picẽtes, Pelignos & Samnites, in Apuliam properauit, tranſuerſisꝗ itineribus profectus, nõ prius deſtitit, ꝗ in Calabria repertũ Ioannem repẽte inuaſit, & cũ toto exercitu profligauit, caſtra etiam cepit. Nõ tamen permagna cædes facta eſt à Gothis. Nam erat nox cũ aggreſſi ſunt caſtra. Quare faciliter latitãdo milites in proximos montes euaſerũt. Ioannes & Arnulfus Erulorũ ductor, qui unà cum Ioanne militabant, Hydruntũ ex fuga ſe receperunt, militesꝗ poſt modũ diuerſis itineribus ad eos conuenere. Hæc Totilæ uictoria maxime nomen eius inclytũ reddidit: præclarũ enim uiſum eſt, regem à Peruſiæ mœnibus in Calabriam uſꝗ tanta celeritate iter feciſſe, quantum uix nudus uiator graderetur: nec ipſe lectica aut rheda delatus, ſed pari cũ militibus labore equo ꝓuectus, armisꝗ ſuis oneratus inceſſit. Haud multo poſt id prœliũ aliæ à Iuſtiniano copiæ in Italiã miſſæ Hydrunto applicare cœperunt. Permotus enim imperator crebris Beliſarij literis, qui conditionẽ belli ſignificans ſupplemẽta poſtulabat, nouas in Italiã copias mittere decreuerat, & Beliſario ſcripſerat ut in Calabriã ſe transferret ad recipiendos milites & bellum aduerſus hoſtes illic gerendũ: ductores uero nouarũ copiarũ erant, Valerianus Armeniorũ ductor, & Verus Erulorum. Beliſarius uero cum imperatoris literas mandataꝗ ſuſcepiſſet, cæteris Romę & apud portũ relictis copijs ſub cura & gubernatione Cononis legati, ipſe cum nongentis militibus delectis, quorũ ſeptingenti equites, ducenti pedites fuerũt, mari delatus Calabriam petere cõtendit. Erat uero propoſitũ eius Tarenti copias exponere, quod abeſt ab Hydrunto bidui itinere, eoꝗ in loco relictũ exercitũ cogere. Sed uento aduerſante contra propoſitũ animi ſui Crotonis in portu copias exponere coactus eſt. Vi enim tẽpeſtatis nec ante nec retro nauigare poterat. Crotone igitur expoſitis copijs, quoniã in his locis pabulandi facultas nõ erat, equites à peditibus ſeparare cõpellitur. Ipſe enim cum peditibus & uxore Crotonis remãſit, quo Ioannem cum cæteris copijs ad ſe uocaret. Equites uero ultra progredi iuſſit & in finibus Thurinorum cõſiſtere. Sic enim perfacile ſibi & equis opportuna reperturos, ac futuros tuto in loco ratus eſt, quoniã Lucani montes in Brutios diſcurrentes, duas ualles arctis aditibus faciunt, nec procul ab altera ualle iuxta littus maris, Ruſſia eſt Thurinorum caſtellũ, ſupraꝗ illud eſt oppidum remotius à mari arduo loco ſitum, quod Ruſſianum uocãt, id oppidum Ioannes præſidio militum cuſtodiebat. Beliſarius igitur equites ſuos ad hæc loca dimiſit, eisꝗ præfecit Phaſſam genere Hiberũ, præſtantiſſimum bello uirum, & Barbationẽ Thracem cuſtodireꝗ aſſidue aditũ iuſſit. His equitibus cum ad ea loca ueniſſent, caſu quodam obuij fiunt equites hoſtium, quos Totilas ad tentãdum id oppidum miſerat, quod ſupra diximus Ioãnis pręſidio cuſtodiri: prælioꝗ cõmiſſo, Beliſarij equites licet pauciores numero, tamen facile ſuperarunt, ac ſupra ducentos ex hoſtibus occiderũt: ſtantes uero in his locis, utpote uictores & procul ab oculis ſui ducis commorantes, neque ordinem, neque diſciplinam militarem ſeruabant, uagantes procul à ſignis uigilias negligentes, nec exploratores mittere, nec ſpeculatores habere curabant, nec arcta uallis, quæ facile arcere hoſtem poterant cuſtodire. Quæ poſtquam Totilas cognouit, cum tribus equitum millibus profectus, eos nihil ſuſpicantes inuaſit: fauces enim illas aditusꝗ difficiles prius tranſgreſſus eſt, quàm Beliſarij equites uenturũ ſenſiſſent. Hinc cædes & profligatio ingẽs fieri cœpta. Phaſſas & Barbation erant præfecti, quorũ Phaſſas cũ turma ſuorũ equitũ Totilæ occurrẽs, mirabilia uirtutis opera edidit, ipſeꝗ cũ omnibus ſuis equitibus ad extremũ occubuit. Barbation cũ duobus tantũ equitibus aufugit, cæteri uel capti uel interfecti ſunt: fuerũt etiã qui ſtatim fugam arripiẽtes, ad Beliſariũ tantæ cladis nũcij euaderẽt. Beliſarius amiſſo equitatu, cũ ſuſpicaretur hoſtes aduerſus ſe eſſe uẽturos, naues propere conſcendit, ac magno cũ dolore uentis ſeſe permittẽs, eadem illa die Meſſanã in Siciliã delatus eſt, quæ diſtat à Crotone millia paſſuũ circiter nonaginta. Totilas cum ea perfeciſſet, ac uires hoſtiũ turbatæ eſſent, Ruſſianum oppidum obſedit: erant enim in eo oppido trecenti equites à Ioanne collocati, ac pedites cẽtum à Beliſario nuper miſſi, præterea Italorum equites & pedites magno numero, quibus ſatis mature defuturi cõmeatus uidebãtur. Per hoc tempus milites à Beliſario Romæ relicti Cononem præfectum ſuum interfecerunt: irati & indignantes quod ille mercatura frumentaria clandeſtine inita, preciũ annonæ quotidie augeret. Qui milites à Iuſtiniano per legatos poſtularũt huius delicti abolitionem, aſſerentes niſi id concedat imperator, ac ſtipẽdia inſuper eis debita perſoluat, ſe Romam Totilæ eſſe daturos: quo quidem metu

omnia illis ſunt cõceſſa. Obſeſſi uero apud Ruſſianũ oppidũ, cum defectu annonæ premerentur, ſermone cũ Totila habito, certi tẽporis inducias paciſcuntur, intra quod tẽpus niſi ueniant ſubſidia, oppidũ dedere promiſerũt. Ex hoc iam apparatus fiebat à Ioanne, ut illis opem ferret ac Totilã prohiberet. Inter hęc Beliſarius ex Sicilia Hydruntũ uenerat, & Valerianũ militesq́ nouos à Iuſtiniano miſſos ſuſceperat. Itaq; copiarũ abunde erat, nec deerãt naues quibus ad liberãdos obſidione ſocios ueherẽtur. Omnibus igiť paratis, ac militibus in naues impoſitis, Ruſſianũ nauigarũt. Obſeſſi claſſem cernẽtes (nam oppidum celſo in loco ſitum mare proſpicit) ingenti lætitia exultantes, cõſtituta die deditionẽ facere noluerũt. Nec multo poſt claſſis uento diſſipata uarijs in locis naues dimiſit: deinde cum in Crotonis portu ſimul cõueniſſent, rurſus inde mouentes, Ruſſianũ petierunt. Totilas cum appropinquarent, Gothos armari fecit, ac eos per littus contra proras nauium diſpoſuit, haſtis & ſagittis appellere claſſem prohibẽtes. Quos cum uiderent Græci, ac periculum horrerẽt, commorati aliquo tempore iuxta littus, quaſi mox deſcenſuri, tandem re deſperata, conuerſis retro proris abierũt. Cõſultantibus deinde quid agendũ foret pro obſeſſorũ ſalute, placuit ut Ioannes & Valerianus cum equitatu ac cæteris copijs in agrũ Picenũ proficiſcerẽtur, ibiq́ bellum tumultuoſe inferrent, quo Totilas ſuccurrere ſuis rebus, ac obſidionem ſoluere cogeretur. Beliſarius autem cum claſſe Romam nauigaret, ad ſeditionem militarẽ, de qua ſupra diximus, cõpeſcendam, ac frumentum claſſe conuehendum, his in conſilio decretis, Ioãnes mature iter arripuit per Apuliã, Samnites & Pelignos, in Picẽtes uadens. Valerianus claſſe deferri maluit: itaq; nauibus delatus, Ancone milites expoſuit, ac ſe cum Ioannis exercitu coniunxit. Nec ob eam tamen rem Totilas obſidionẽ diſſoluit, ſed duobus equitũ millibus in Picentes miſſis, qui aduerſus Ioannis Valerianiq́ copias tuerenť oppida, ipſe cũ reliquo exercitu in obſidione permanſit. Obſeſſi uero cũ penitus iam neceſſaria deficerent, nec ulla ſpes auxilij ſupereſſet, Cleoſerũ Italicum & Godiſlam Thracẽ, ad Totilam mittunt, ſalutem ac ueniam poſtulantes. Hi præter expectationẽ ſuam, perfacilem Totilam repererunt. Vni ſe duntaxat fœdifragiũ imputare dixit, eiusq́ unius pœna fore contentũ, cæteris omnibus impunitatẽ concedere, ſi ſecum militare uellent, omnia ſua retenturis: ſin abire malint, cũ ſingulis ueſtimẽtis abituris. Per hunc modũ recepit oppidũ, & Colegeriũ præfectum præſidij, qui autor fuerat oppidi ſecundũ conuenta nõ reddendi, uerberatũ prius ac mutilatũ interfici iuſſit, cæteris promiſſa ex fide ſeruauit. Remanſit uero cum Totila magna pars militũ, quo res ſuas retinerent. Alij relictis armis & equis ac rebus ſuis omnibus, cũ ſingulis ueſtimentis Crotonẽ abierũt. Oppidanorũ bona in prædam militibus ſuis Totilas cõceſſit, corpora tamen libera eſſe iuſſit. Per hoc tempus Antonina Beliſarij uxor Cõſtantinopolim eſt profecta, quo Theodoram Iuſtiniani uxorẽ rogaret pro Beliſarij ab Italia reuocatione. Sed cum Theodorã paulo ante defunctam eſſe reperiſſet, ipſa Iuſtinianum adiens, multis precibus cũ illo egit, ut maritus ex Italia reuocareť: & impetrauit quidẽ faciliter, præſertim cum belli Parthici metus ingẽs adeſſet. Ita Beliſarius ex Italia reuocatus, quinquẽnio fere poſtq́ uenerat in Græciam, redijt: non eadem fortuna fretus in hac ultima expeditione, qua fretus fuerat in prima. Romæ uero abiens tria millia delectorũ militũ in præſidio reliquit, ſub ductu & gubernatione Diogenis legati, uiri prudẽtis & bellorũ gnari. Eo abeũte Gothi Peruſiam longo tempore obſeſſam, ui & armis ceperunt. Totilas expeditis Calabriæ Apuliæq́ rebus, ad obſidionem urbis Romæ redire conſtituit: faciebant uero ſibi animos Beliſarij receſſus, & ubiq; per Italiam proſperę Gothorũ res, Græcorum aduerſæ. Contractis igitur undiq; copijs, cum ſatis parata eſſent omnia, Romam ueniens, urbem obſedit. Erant Romæ in præſidio delectorum militum tria millia, cum Diogene eorum duce, uiro ſingulari. Hi uigilando & agendo & opportunis locis repugnando, urbem quamoptime tutabantur. Itaque in longum tempus protracta obſidio eſt, nec ſpes ulla Gothis niſi in fame relicta. Durante apud urbem obſidione, permulti Italiæ uiri, qui tunc Conſtantinopoli erant, ſummo ſtudio Iuſtinianum precabantur, ut Beliſarium cum magnis copijs in Italiam mitteret, ad obſidionem urbis Romæ diſſoluendam, alioquin res ad manifeſtam tendere ruinam oſtendebant. Hæc eadem Godingus uir conſularis, à populo Romano miſſus orator precabatur. Iuſtinianus autem ſibi curæ fore res Italiæ reſpondebat. Cæterum differendo ac procraſtinando nihil efficiebat. Tandem uero cum acrius infeſtaretur, Liberium quendam ex nobilitate Romana Italico bello ducem pronunciauit, apparatibusq́ue faciendis ab initio

uehemens

uehemẽs fuit:mox alijs ſuperuenięctibus curis intermiſit, itaq; irrita expectatione inter moras & apparatus tempus tranſijt:Roma uero interea durius obſidebatur,Gothi enim expugnata Portuenſi urbe ne quid per Tyberim ad obſeſſos importari poſſet effecerant. Oppida quoq; finitima urbi ferè omnia in poteſtatem ſuam redegerant, ne qua ſubſidia inde Romam deſerrẽtur. Sed erat legati & militũ incredibilis diligentia:iam pridem enim hæc prævidentes,omnia intra urbem loca quæ uacua ædificijs erant,frumento conſeri fecerant. Ex quo factum eſt,ut deficiente uetere frumento nouũ intra pomeria natum ſuperueniret:per hunc modum longo tempore obſidionẽ pertulerunt. Deniq; ſeruaſſent urbem,niſi ad extremum paucorũ proditio eos peruertiſſet. Ad portam enim Capenã quæ eſt in uia Oſtienſi, qua ad beati Pauli apoſtoli eccleſiã itur,ſtatio erat militum Iſaurorũ. Hi poſt longam obſidionem queſti inter ſe quod multorũ annorum ſtipendijs fraudarentur,ſimulq; grãdia ſperantes præmia,clàm ad Totilam profecti tradere ſibi eam portam,cui præſint,paciſcuntur, tempusq; & modum ad rem parandam conſtituunt. Cum uero nox conſtituta proditioni aduenit, Totilas hæc machinatur. Duabus nauiculis in Tyberis flumine dimiſſis tubicines impoſuit,iubens ut per aduerſum fluuiũ nauigantes ſub ambitu murorũ penetrent: cumq; ibi fuerint,tunc repente clangorem tubarum quamterribilem emittant. Ipſe uero cum exercitu ſilentio profectus,non longe ab ea porta,de qua diximus,conſedit:omnia ſucceſſere ſecundum Totilæ optata. Romani enim hoſtes ad eam partẽ eſſe rati, in qua clangor audiebatur buccinarũ,ad eum locum undiq; conuolarunt,& qui uigilias circa urbem obibãt, eò trepidi occurrerunt:dumq; omnes cõcurſant,ac cætera negligũt,proditores ſoli relicti, porta refracta Totilam & Gothos intra urbem receperunt, ſtatimq; cædes fieri cœpta eſt Romanorum & militum:nec iam de reſiſtendo,ſed de fugiẽdo cogitatum, fugiebant uero per diuerſas maxime portas. Diogenes præfectus quoniam nulla remedia ſupereſſe uidebat, cum parte militum Roma egreſſus, Centumcellas petere contendit. Sed Totilas hoc fore ſuſpicatus(nam cæteris amiſſis id ſolum relictum erat oppidum)inſidias eo itinere collocauerat. In quas incidens Diogenes,magna parte militum amiſſa, ipſeq; grauiter uulneratus, uix atq; anxie euaſit. Erat Romæ inter cæteros ductores Paulus ex Cilicia præfectus equitum turmæ. Is in hac turbulentiſſima nocte cum per urbem captam pluribus locis prælia iniſſet:tandem ad molem Adriani cum ſuis equitibus ſe recepit:orta demũ luce per urbem redundãtibus Gothis, cum & capitolium & exquiliæ ac cætera urbis loca iam capta eſſent: ad molem tamen Adriani uehementiſſime pugnabatur. Habebat enim Paulus equites quadringentos,cum quibus & molem & pontem qui iuxta eſt,egregie defendebat,pugnaq; in ipſo ponte commiſſa, multos Gothorum occiderat, ac demum ultra pontem ſubmouerat. Quæ cernens Totilas, ſuos à pugna reuocauit. Nullo meorum ſanguine mihi conſtet,inquit,horum interitus,ego uel ſedens iſtos conficiam:cum nec ipſi nec equi habeant, quo in craſtinum uitam ſuſtentẽt. Ita reuocatis à pugna ſuis,& ſtationibus militũ contra pontem molemq; poſitis,nullas obſeſſis inferri moleſtias iuſſit. Paulus & equites diẽ illã totã & noctem inſecutam abſq; cibo commorati, poſtridie conſultabant quid agendum ſibi potiſſimum foret. Erant qui equorum carnibus ſuſtentandam obſidionem ſuadebant'. Hoc rurſus conſilium horrorem quendam inſoliti cibi habere uidebatur. Fugæ uero ſpem circunfuſa Gothorũ agmina præcidebant:reſtabat deditio, ea uero plena terroris ac dedecoris erat. Itaq; Paulus ſuſcipiens uerba. Vtcunq;,inquit,nos uertamus commilitones,extrema nobis adeſſe uidetis. Nam fugæ quidem nulla facultas eſt,circunfuſis hoſtium copijs,ac nos impigre obſeruantibus: deditio autem ſupra turpitudinem uilitatem'q; conſilij cruciatus inſuper excarnificationesq; portendit. Barbarorũ enim ſæuitia ſimplici mortis genere contenta eſſe non ſolet:durare uero in obſidione ac cibo equorum paſci,eorũ forſitan eſſet,qui auxilia ſibi uentura expectarent:nobis autem carentibus ea ſpe,'nulla ratio ſuadere hanc tolerantiã poteſt,niſi uiliſſima detrectatione mortis,ceu pueri formidoloſi dolore cõfici malint quàm ferro ſecari. Ego uero dedi hoſtibus,& tabeſcere inedia, eorũ puto qui cor & ſanguinem non habent. At nobis manu ſtrenuis & præliorũ non inſuetis,glorioſa mors eſt cõplectenda. Sic enim moriamur,ut ſanguine hoſtium madẽtes, non inulti cadamus,ne rideat hoſtis noſtri interitu,ſed fleat, nec iugulum noſtrum præbeamus hoſti, ſed iugulum ſuum ferro noſtro perfringamus: quid enim paucorũ annorum acceſſio nobis prodeſſet, cum & ſi nunc ſeruati paulo poſt ſimus obituri? Gloria extendere uitam hominibus poteſt,natura

non poteſt. Ite igitur mecum ad glorioſam mortem, quam ciues ſimul & hoſtes admirabuntur, ac laudibus in cœlũ perpetuis ferent. His dictis incenſi equites, ſeſe morti deuouerunt. quare complexi ſeſe inuicem & oſculati, certiſſimo moriendi propoſito, ad dimicandum ſe parant. Erat uero conſilium in proximam ſtationẽ Gothorum ruere, factaq́; permagna hoſtium cæde, pugnando interire. Quos cum uideret Totilas ad extremum caſum parari, ueritus ne hominum deſperatorũ conatus maiorẽ q̃ pro numero cladem Gothis afferret, caduceatore ad eos miſſo, electionẽ permiſit, mallent ne relictis armis & equis incolumes abire, an omnia retinentes ſecum militare æquo iure cum alijs militibus. Ea cum audiſſent equites, lætati ſunt, ac primo ſua relinquere, & Cõſtantinopolim abire malebãt. Poſtea uero cogitantes longum iter, & inſidias uiarum, elegerunt omnes apud Totilam remanere, præter Paulum eorũ ducẽ, & Mundum Iſaurũ, hi duo quia natos & uxores domi habebant, abire maluerunt, quos Totila uiatico & cætera opportunis liberaliter adiutos Conſtantinopolim remiſit. Romanos aũt quotquot ad ſacras ædes confugerunt, Totilas inuiolatos eſſe iuſſit, in urbemq́; Romã neq; deſæuijt amplius, neq; deſolare eã, ut prius fecerat, perrexit. Sed ciues tum ex Campania, tum ex cæteris locis ſtudioſiſſime reuocauit, ludosq́; equeſtrea ac cætera magnificentiæ opera, quæ tranquillis florentibusq́; ciuitatibus fieri conſueuerunt, inſigni apparatu Romæ edidit: quo ciues bonam ſpem ſuſciperent, ac deſiderio urbis allicerentur: ædes quoq; uel euerſas uel incendio prima illa deſolatione conflagratas, reſtituere ac reparare niſus eſt: deniq; tantum frequentandi Romã ſtudiũ oſtendit, quantã prius oſtenderat deſolandi. Hanc tantã uarietatẽ mutationemq́; uolũtatis, alij ex uoto apoſtolis facto proueniſſe credunt, quorũ templa euertiſſe uideri poterat, cum ciuitatẽ euertit: alij ad utilitatẽ opportunitatemq́; belli totũ referebãt: alij poſtulanti nuper Totilæ regis Francorum filiæ matrimoniũ, fuiſſe reſponſum tradunt, nõ eſſe Totilam Italiæ regẽ, cum urbẽ Romam euerterit, qua infamia permotũ ferunt, ad urbẽ reparandã animum conuertiſſe. Sed nos potiſſimã huiuſcemodi bonæ uoluntatis Totilæ cauſam fuiſſe credimus illã, quæ à ſancto papa Gregorio ſcribit in dialogo. Cum nanq; Totilas poſt captam prima uice Romam, eandemq́; à Beliſario receptã, eſſet in Campania, audiẽs beati Benedicti ſanctitatis famam, ad illum ſe contulit. Erat tunc is ſanctus pater in ſuo monaſterio, quod in Bauro caſtello & demolito Apollinis templo multis ante annis extruxerat. Tentare aũt uoluit Totilas, nũquid famã prophetici ſpiritus ſanctus uir operibus adimpleret, & uno ex comitibus, quem regia ueſte ſua ornauerat præmiſſo, ipſe inter cõmilitones ad ſubornati regis obſequiũ ſequebat. Prodierat in templi ueſtibulũ Benedictus, regem ſuperbũ humillime excepturus, cũ turba illi obuia, ſeſe in duas ſcindens partes, mediũ reliquit ſuperbiſſimo gradientẽ inceſſu illum qui Totilã ſimulabat. Sed uir deo plenus, quod nunq̃ uiderat cognouit, & mentito rege ad cæterũ comitatũ iuſſo, Totilã oculis manuq́; indicatũ euocauit. Cõgreſſua ſancto uiro Totilas, prophetiã ea quam uiderat maiorẽ audiuit, quam partim ipſe expertus eſt, partim ſui uiderunt impletam: monito nanq; & graui oratione ſuaſo, ut à malis operibus temperaret, prædixit futurum, ut Romam caperet, Siciliam'q; intraret, & demum nono regni ſui anno ſuperatus occumberet. His itaq; beati Benedicti ſuaſionibua effectum eſſe crediderim, ut qui partem uaticinij ueram eſſe de urbe Roma uidebat, Totilas à crudelitate & malis abſtinendo, poſtremum cladis & necis ſuæ præſagium auerteret. Ea igitur de cauſa factum eſt, ut reſtituere ac reparare urbem intenderit.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber ſeptimus.

POTITVS urbe Roma Totilas, expeditionem in Siciliam parauit, eiuſq́; rei gratia permagnam longarũ nauiũ claſſem effecit. Addidit etiam onerarias naues permultas. Dumq́; ea parantur, Centumcellas, quæ una urbs nondum in poteſtatem ſuam peruenerat, mari terráq; obſidere conſtituit. Præerat ei urbi Diogenes, quem nuper fugiſſe Roma oſtendimus, collegerũt uero manum ſatis ualidam militum. Cum igitur Gothorũ exercitus Centumcellas adijſſet, ac prope mœnia eius urbis poſuiſſet caſtra, Totilas ad Diogenẽ legatis miſſis, ut uel pugna decerneret aduerſus Gothos, uel urbem dederet, poſtulauit. Nã expectare à Iuſtiniano auxi

lium nequaquã eum debere, cum Romæ tamdiu obſeſſæ nunquã ſubuenerit, niſi forte exiſtimet illum Centumcellas pluris facere ꝙ Romã. Ad hæc Diogenes reſpondit: Sibi quidẽ pugna decernendum in præſentia nõ uideri, dedere uero urbem ſalua exiſtimatione ac fide ſua nõ poſſe, niſi Imperatore commonefacto, ac auxilijs poſtulatis. Atq; ita cum honeſta & iuſta dicere uideretur, conuentio quædam fit inter Diogenem & Totilam, niſi Iuſtinianus imperator certior factus, per ſe uel aliũ opem tulerit, ad conſtitutã diem Centumcellas Diogenem eſſe traditurum, Totilam uero interea moleſtias nullas inferre debere: pro his ſeruandis obſides dati. Poſt hæc ita conuenta Totilas obſidionem ſoluit, & paratis iam omnibus quæ paranda fuerãt, ad bellum *Siciliæ* conuerſus eſt. Et naues quidem ad fretum Siculum præſto ſibi fore mãdauit. Ipſe uero pedeſtri itinere Rhegium uſq; profectus, eam urbẽ expugnare adortus eſt. Præerant urbi Thermundus & Amereus, à Beliſario dudum ibi collocati. Hi ſæpius expugnare conatos multis uulneribus Gothos repulerunt. Quamobrem deſperans Totilas ui poſſe urbem peruincere, lenta obſidione ad famẽ redigere inſtituit. Itaq; manu quadam Gothorum ibi relicta, cæteram multitudinem claſſe ad expugnandum Tarentum duxit, ac faciliter eam urbem cepit. Tranſgreſſus deinde in *Siciliam* cum minora quædam oppida uel ui uel pactione in poteſtatẽ ſuam redegiſſet, tandem *Syracuſas* mari terráq; obſedit. Per idem tempus Gothi, quos in Picentes aduerſus Ioannẽ & Valerianum miſſos oſtendimus, magnis ſupplementis acceptis, ac ſuperiores bello facti, Ariminum ceperunt. Nec procul Rauennam conſerto prælio Verum Erulorum ducem cum omnibus copijs interfecerũt. Et qui apud urbem Rhegium obſidebantur Thermundus & Amereus deficiente commeatu ſeſe ac oppidum Gothis tradiderunt. Hæc in Italia cum fierent, Cethæus Albinus, & Baſilius uiri conſulares, qui Roma in ultimo Totilæ ingreſſu profugi ad Iuſtinianum confugerant, quotidie illi memorabant, inſtabantq; ut afflictæ Italiæ ac urbi Romanæ maximis miſſis copijs ſubueniret. Nec tamen prius eos exaudiuit Imperator, quàm ex multis Italiæ ciuitatibus, ea ſimul omnia ſub unũ tempus ſibi nunciata fuere, cum enim & Rhegium, & Tarentum, & Ariminum capta, & tranſitum in *Siciliam* Totilæ audiſſet, attonitus tot rerum motibus, Germanũ patruelem ſuũ Italiæ belloq; Gothico ducem pronunciauit, magnos'q; ſubinde apparatus fieri iuſſit. Huius rei fama cũ in Italiã perueniſſet, hoſtes conterruit, & amicos in ſpem maximã erexit. Erat enim Germanus uir alti animi, nec minoris conſilij, liberalitate egregia, ac ſumma apud populos militesq; gratia. Et accedebat his, quod Mattaſuntham Theoderici neptem poſt mortem Vitigitis uxorẽ acceperat, quæ quidem res fauorem Gothorum ſibi plurimum cõciliarat. Cum eſſet in Illyrico Germanus, Sclauinorum gens tranſmiſſo Danubio Romani imperij prouincias inuaſit, genus hominum crudele atq; immane, qui cum ſe in Macedoniã Thraciamq; conuertiſſent, tantum Iuſtiniano metum intulerunt, ut Germanum iter in Italiam cœptum intermittere iuberet. Ea mora interueniente, Gothi per Italiã & *Siciliã* peruadendi omnia tempus facultatemq; plurimam habuere. Inter hæc dies conſtituta aduenit, qua Diogenes Centumcellas tradere promiſerat, & Totilas ad eum mittens urbem popoſcit: Diogenes uero Germanum ducem nouiter præfectum Italiæ belloq; allegabat, ob id mutatam cõditionem rerum, nec poſſe ſe urbem tradere aſſerebat, cum ipſe Germanus rei dominus in itinere exiſtat, ac propediẽ ſit in Italia futurus. Totilas in *Sicilia Syracuſas* obſidebat, exercitusq; Gothorum nullo repugnante per uniuerſam *Siciliam* diſcurrens, omnia prædabatur. In Italia uero Rauenna, & Ancon, & Hydruntum, & Centumcellæ, cum alijs quibuſdã oppidis durabant in partibus, cætera Gothi poſſidebant. Vna modo ſpes homines ſuſtentabat Germani aduẽtus, quæ & ipſa deficit. Nam cum uehementer in Italia expectaretur, magno cum dolore ſuorũ in Illyrico diem obijt. Habebat Germanus filios duos, quos ſecum in Italiam ducebat. Eos Imperator proſequi paternum Italiæ cœptum mãdauit unà cum Ioanne Vitaliani, noto iam per Italiam duce, ipſorum affine. Nam Ioannes filiam Germani uxorem habebat. Itaq; Ioãnes ac Germani filij exercitum ducentes, *Salonas* peruenerunt, & quoniam hyems erat, hybernare illic conſtituerant, primo ſtatim uere Rauennam traiecturi. Per hæc ipſa ferè tempora Lybus à Iuſtiniano cum claſſe in *Siciliã* miſſus, *Syracuſas* ingreſſus eſt, Gothis qui ſtationẽ in portu habebãt, prohibere ingreſſum nequaq; ualentibus: ſed mox ueritus rerũ neceſſariarũ defectum, quem ſuorũ multitudo in urbe obſeſſa breui tempore inductura uidebat, abire conſtituit. Itaq; paucis poſt diebus cũ eadem claſſe *Syracuſis* abiens, Panormũ nauigauit.

Inter

Inter hæc Iuſtinianus mutato propoſito, Narſetē eunuchū Italico bello ducē præfecit, & Ioanni ſcripſit ne in Italiā traijceret, ſed Salonis manens, aduentū Narſetis præſtolaret. Valebat uero Narſes eunuchus multū gratia & potentia apud Iuſtinianū, unus´q; hic imperatoris aulam plurimū gubernabat: Idem, quod maximū eſt, pecuniarū imperialiū receptor & diſpenſator, idem conſiliorū omnium particeps, & interdum autor: quæ quidē omnia ſuæ uirtutis merito minora habuiſſe uidet, quandoquidem uir fuit ad omnia officij munera natus: qui & ſi militaris diſciplinæ peritia magnus eſt habitus, pietate tamen in religionē chriſtianam excelluit: ea enim fuit religionis ipſius fama, ut Paulus qui ante annos quingentos ſcripſit, eū dicat fuiſſe uirū pijſſimū, religione catholicū, munificū in pauperes, in reſtituendis baſilicis ſtudioſum, uigilijs & orationibus adeo` intentum, ut plura ſupplicationibus ad deum profuſis, quàm armis obtinuerit. Clementia autem, liberalitate, & eximio in ſubditos ſibi populos amore ſuperauit omnes, quibus cōmiſſa imperia, commiſſas fuiſſe adminiſtrationes publicas legerimus. Narſes igitur ſuſcepto impigre negocio, magnas undiq; copias parare inſtituit. In quibus comparandis gratia eius ac potentia plurimum adiuuabat. Erant enim illi permagnæ amicitiæ & clientelæ cum regibus proceribusq; Barbarorū. Apparatibus factis, & copijs in Illyrico adeſſe iuſſis, ipſe ingreſſus iter, Philippopolim, q̃ eſt in Thracia peruenit. Sed conſiſtendi ac morandi in ea urbe neceſſitas ſibi incubuit. Hunni ſiquidē magno exercitū Macedoniā Thraciamq; ingreſſi, cuncta populabantur, ac uias præcluſerant: tandē uero cum pars Hunnorū una Theſſalonicā, altera Conſtantinopolim petijſſet, profectus inde Narſes iter ſuum proſecutus eſt. Iam Totilas cognito apparatu hoſtium, in Italiam redierat, Sicilienſi autē bello quatuor ex ducibus ſuis præfectos reliquerat, ipſe quæ opportuna uidebanť, per Italiā prouidebat. Vt uero & ipſe potentiā ſuā aduerſum Græcos oſtentaret, ac uice uerſa eos inuaderet, claſſem magno nauiū longarū numero in Græciā miſit, iubens ut q; maximo fieri poſſet tumultu cuncta popularentur. Ea claſſis Corcyrā primo ac proximas inſulas diripuit, mox in continentē tranſgreſſa per Epirum & Acarnaniam & Ætoliā cuncta incendijs rapinisq; fœdauit, maréq; obſeruans, multa Græcorū nauigia quæ in Italiam Illyricumq; nauigabant excepit, totumq; id mare infeſtū & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Græciā à Gothis geruntur, Totilas nouo exercitu in Picētes miſſo, Anconē terra mariq; obſideri iuſſit: duces uero præfecti huic expeditioni tres, Scipuarē, & Vlidam, & Gothildum, quibus etiam claſſem attribuit nauium longarū quadragintaſeptē. Obſeſſa igitur Ancone, ac terra mariq; oppugnata, maximo in periculo ea ciuitas uerſabať. Quamobrē Valerianus, qui Rauennæ præerat, quoniā per ſeipſum ſuccurrere obſeſſis deſperabat poſſe, Ioannē Vitaliani, qui Salonis erat, per literas hortatus eſt, ad opē ſimul obſeſſis ferendā. Ioannes uero & ſi mandatū ſibi à Iuſtiniano fuerat ante Narſetis aduentum in Italiā ne traijceret, tamen in tanto ſociorū periculo minime ſibi quieſcendum ratus, milites è toto exercitu delectos, nauibus decem & octo impoſuit, profectus Salonis, Rauennā uerſus nauigauit, & nauiganti obuiā proceſſit Valerianus cum duodecim longis nauibus, q; optime ad pugnā structis. Collocuti inter ſe duces, & quæ optima factu uidebanť, cōmuni conſilio decretis, tota ſimul claſſe ad hoſtē nauigarūt: cumq; Anconitanæ urbi propinquaſſent, littori applicuerunt in loco quem Duaſum incolæ uocant. Id poſtq; ſenſerunt Gothorū duces, & ipſi ſe ad pugnā comparantes, delectis militibus naues ſuas compleuerunt, cumq; ſatis ſtructi paratiq; eſſent, progreſſi aliquanto aduerſus hoſtes ſeſe pugnæ obtulerūt. Erant Gothorū naues quadraginta ſeptem, Græcorū autē triginta: duces uero claſſis Græcorū Ioannes & Valerianus: Gothorū autem Vlidas & Gothildus. Nam Scipuar cum reliquis copijs ad tuenda caſtra remāſerat. Hortati igitur utriq; ſuos, & ad ſpem uictoriæ militari oratione animis militū accenſis, ex cōpoſito cōflixerūt, ſtatimq; ab initio pugna fuit acerrima, obuiam cōcurrentibus proris, & omni nixu ſeſe mutuo inuadētibus, magnis´q; utrinq; animis res gerebatur. Nec quiſq; erat in tāto numero ſegnis, ſed & ſagittis, & contis, & gladijs, tanq; in terreſtri certamine pugnabant: procedente uero pugna, Gothorum claſſis deteriori loco eſſe cœpit: pugnatores enim quamuis egregij, tamen rerum maritimarū experientiam non habentes, ſeipſos conturbabant. Naues quibuſdam locis ſimul plures conglobatæ, ſeſe mutuo impediebant. Aliæ hoc ipſum uitantes, ſeparatæ à ſuorum tutela, circumueniebantur ab hoſtibus. Græcos uero ſcientia ac diſciplina rerū naualium adiuuabat: ſeruati ordines, nulla conglobatio, nulla extra tutelam ſuorum ſeparatio conſpiciebatur. Itaq; ut par

fuit,tandem ſuperiores pugna Græci fuere:ſubmerſæ aliquot Gothorũ naues,cum ipſis pugnatoribus & nautis perierunt.Quod cum uiderent Gothi,fugam demum arripuerũt,decem tantummodo Gothorum naues integræ refugerunt ad littus,cæteræ uel captæ uel ſubmerſæ ſunt:uirorum autem & in prælio & in fuga plurima ſtrages fuit.Qui ad terram refugerant Gothi,crematis cõfeſtim nauibus,ne illis potiretur hoſtis,in caſtra redierunt.ibi trepidantibus cunctis placuit obſidionem diſſoluere:ita propere deſertis caſtris,Auximum ſe receperunt.Ioannes & Valerianus cum uictrice claſſe,ſumma lætitia & incredibili Anconitanorum gaudio portum ingreſſi,hoſtiũ caſtra inuadere properabant,ſed deſerta reperientes,omnem commeatum qui illic erat, in urbem deferri fecerunt.Ipſi autem paucis poſt diebus abeuntes,Valerianus Rauennã,Ioannes Salonas reuerſi ſunt.Hæc pugna uehementer fregit Gothorũ animos,& quaſi fuit initiũ ruinæ eorum.Totilas enim hac perculſus plaga magnam copiarũ partem ex Sicilia reuocauit.Itaq; Artauades Iuſtiniani dux,qui Lyberio ſucceſſerat,claſſemq; ab eo ſuſceperat,potentior per Siciliam factus non ſolũ liberauit obſidione ſocios,uerũetiam Gothos pluribus locis per oppida obſedit.Nec multo poſt Crotoniatas longa obſidione Gothorum laborantes,claſſis Græcorũ inſperata ſuperueniẽs liberauit,ac hoſtes multa cæde perfregit:fugientiũ Gothorum pars Tarentum petijt,pars proximum in montẽ ſe recepit.Quæ quidem ſuperiori cladi adiuncta,multomagis perfregit Gothorũ animos,præſertim cum de aduentu Narſetis in Italiam,deq; eius apparatibus,multa crebri rumores circũſerrent.Ac defectiones quædã iam tunc fieri cœptæ ſunt aduerſus Totilam.Reginaris ſiquidẽ uir inter Gothos clarus,qui Tarento præerat, & Moras,qui Acheruſiæ,cum oppidis quæ cuſtodiebant,& cum militibus qui erant in præſidijs,ad partes Iuſtiniani tranſierant,& motus quidã in Sardinia aduerſus Gothos facti nunciabantur.Cum hæc eſſet conditio rerum per Italiam,Narſes coactis per hyemẽ copijs,ad iter ſe cõparauit. Habebat uero exercitũ tantum,quãtum uix alij ſimul omnes duces in Italiã hoc bello adduxerant,pecunijs enim abunde à Iuſtiniano cõceſſis,ipſe etiam in erogãdo & largiendo magnificus,non ſolũ ex Thracia & Græcia,uerũetiam ex alijs locis copias ingentes cõtraxerat. Nam & Lõgobardorũ, ut Procopius quinq;,ſed ut Paulus & Sigibertus & Guido Rauennas ſcribũt,duodecim millia pugnaciſſimorũ hominũ accepit.Eos Albuinus eorũ rex conceſſit,quem in Pannonijs uicto & occiſo Commundo,oſtẽdimus cõſediſſe. Et Erulorũ tria millia ad eum uenerũt.Hunnorũq; multitudo ingens cõfluxit,odio maxime adducta,quo gentem ipſam oſtẽdimus Oſtrogothos perſequi cõſueuiſſe.Præterea Cumades Perſa, Romanæ militiæ aſſuetus,cum nõ contẽnenda Perſarum manu ad eum ſe cõtulit,& Aſſuades pugnaciſſimus adoleſcens cum quingẽtis bellatoribus Gepidarũ gentis. Et Ioannes cognomento Fagas,cum Græcorũ Thracumq; exercitu,Ioãnes etiam Vitaliani ſuum ac filiorum Germani exercitum,quem Rauennæ habebant,illi cõiunxerant. Has igitur copias habens Narſes, ut primũ aduentare uer cœpit,ex Illyrico mouens per Dalmatiã & Liburniã,circuito maris ſinu,in Italiam tranſijt.Primoq; ingreſſu ad Aquileiã conſtitit.Duæ erant uiæ,quarum altera illi proficiſcendũ erat,una ſecus Adriaticũ mare,altera per mediterraneã regionem,ſed utraq; maximas habebat difficultates. Nam ſecus mare Medoacus primo,dehinc Ateſis & Tartarus amnes ſtagna faciunt, quæ pluribus foſſis in mare egeruntur:& Padus pluribus oſtijs in mare defluens,multis in locis interrumpit iter,locaq; omnia à Veronenſi agro,in Rauennæ urbis mœnia,ſecundũ Padi ripam ſunt impedita ac paluſtria,ut ſine maxima difficultate exercitus traduci nõ poſſint.À mediterranea uero regione, quæ altera relinquebatur Narſeti uia,Taruiſium Totilas paternæ hæreditatis ciuitatẽ,& quæq; ad Veronam pertinent,præſidijs obtinebat.à Verona autẽ ad paludes,quas diximus,itinera Rauennam uſq; impedire Ateſis fluuius campos millia paſſuum uiginti interſcindit: eſtq; is fluuius adeo præaltus,aquis ripiſq; munitus,ut raro poſſit uado tranſiri,& pauci milites in aduerſa pugnantes ripa, magnas ualeant copias tranſitu arcere:quanquã ultra Ateſim ituros ad ripam Padi,quæ eſt è regione Bryxilli,Mincium offendit,qui magnam poteſt prohibentibus opem munitioneq; afferre.Iſtis etiã ſuperatis amnibus maior eſt reliqua tranſmittendi Padi difficultas,in quo pauciſſimi lembi magnũ exercitũ ratibus nauibus'ue trajci facile prohiberẽt.Poſtquàm itaq; Totilas de magnis apparatibus,deq; aduẽtu Narſetis in Italiam habuit compertũ,eas difficultates de quibus diximus ſibi notiſſimas cõſiderans,ex Picẽtibus mouit.Et Papiam ueniens,haudquaquã magnas adduxit copias, quarũ partem

Teiæ

Teiæ attribuit, quem unum haberet tunc gens Gothorū præſtantiſſimū ducem. Miſit uero eum Veronā, ut Narſetem tranſitu Ateſis prohiberet: aut ſi uiribus tranſiſſet, ponè ſequens quocunq; uaderet à tergo premeret: nequaq; enim diffidebat Totilas quin Narſete Ateſis & Padi tranſitu prohibito, ipſe cæterā Italiā retineret. Hæc Narſeti cum eſſent apud Aquileiam nunciata, Lōgobardos, quorum uirtuti & fidei plurimum fideret, aduerſus Totilam Teiamq; mittere ſtatuit. Vnde quod ſupra diximus, duodecim potius milia, ſicut Paulus Singibertus & Guido ſcribunt, quàm quatuor, ſicut aſſerit Procopius: Hi Lōgobardorum equites fuiſſe debuerunt: nec tamen mirandū uidetur, ſi in numero errauit Procopius, quē Totilā Teiamq; ueniſſe in Galliam Ciſalpinam, & Longobardos contrà fuiſſe miſſos uidemus ignoraſſe: quod quidem accidere potuit, quia nō interfuit, qui cum Beliſario in Conſtantinopolim nauigauerat. Et non ex Paulo ſolum hiſtoriæ Longobardorū ſcriptore, ſed pluribus ex alijs ſcriptoribus, celebre eſt facinus, quod Longobardi in Totilā Gothosq; ediderunt, cuius narrationi manū eueſtigio apponemus. Ratio autem qua adductus fuit Narſes, ut Longobardos per mediterranea mitteret, hæc fuit: Ea tempeſtate in qua hæc geſta ſunt, omnia ad Padi ripam, quæ pertinet ad Venetos expoſita aduſque Mincij amnis oſtium, quo Benacum in Padum exonerat, Rauennatis agri erant. Nec habebat ea ripa tūc oppidum aliquod, aut caſtellū. In altera uero ripa Rauēnam inter & Placentiam urbes, unicum erat oppidum Bryxillum, cuius oppidani omnibus in motibus, quos tot tantosq; Italiam poſt Romanorum imperij inclinationem agitaſſe oſtendimus, ſemper in Rauennatū partibus manſere: unde quicquid à Bryxillo Rauennam uſq; habet ea Padi ripa, fuit etiam Rauennatum. In mediterraneis uero eius regionis Tannetū oppidū uetuſtum, haudquaq; longè à Pado Bryxilloq; diſtans, ſemper cum Bryxillo fidem Rauennatibus ſeruauit: eſtq; id oppidū nunc Regijlepidi ciuitatis uicus. Eas regionis conditiones intelligens à Venetis Rauennatibusq; Narſes Longobardos iuſſit Bryxillum Tannetumq; accedere, & Totilā diſtinere, ut illo abſente urbem Romā cæterasq; Italiæ ciuitates facilius recipere poſſet. Profecti ab Aquileia Longobardi, nullo prohibiti impedimento, ad Ateſim peruenerunt. Erat autem tunc Iulius menſis, quandoquidē Agnellus in uita Vrſicini Rauennæ epiſcopi ſcribit, Narſetem menſe Iulio & quinta feria Rauennā cum maximo exercitu ingreſſum fuiſſe. Quare Longobardis tunc facile fuit uado aut ponte facto, Ateſim tranſmittere: exinde Tartarum & Mincium, qui amnes per æſtatis ſydus parum aquis tument, tranſgreſſi nullo prohibente, ad padi ripam eregione Bryxilli peruenerunt. Nam Teias paucitati copiarum ſuarum diffiſus, nō eſt auſus congredi Longobardis. Mantuæ uero & Cremonæ nulli erant, qui tantum equitatum hoſtiū prohibere tranſitu potuiſſent. Traducti Padum Lōgobardi, apud Bryxillum ſtatiua poſuerunt. Interea Narſes uiā per littus Adriatici maris elegit, quoniā illa erat breuior Rauennā ituro, apud quā urbem omnes belli apparatus ſtruere conſtituerat. Hanc autem uiā ab Aquileia Rauennā eas paludū foſſarumq; & oſtiorū Padi difficultates quo emenſus ſit modo Narſes, quibus ſuperauerit adminiculis, nobis eſt ad rei geſtæ ueritatē certius exponendum, ꝗ utraq; habet Procopij translatio. Procopius quidē ita, Venetiæ in qua prouincia Aquileia & Verona & paludes exiſtunt, poſuit nomen, ut omnia quæ illic contigerunt Narſeti, ad ipſam prouinciā referat translator. Sed nos honore ſuo carere non patiemur, conditā tunc recens inter ſtagna Venetā ciuitatē. In ipſa em̄, quā ſatis conſtat nullā hucuſq; paſſam uim hoſtilem, nulla facile inuenitur ædes ſacra, cuius conditoris nomen, cuiusq; temporis & impenſæ, certa non extat memoria annalibus libris, aut ſingularū ædium priuilegijs contenta. Scimus aūt beati Theodori martyris ædiculā, quam ſancti Marci tēplo poſtea comprenſam uidemus, Narſetis eunuchi iuſſu ſumptibusq; exædificatā: pariterq; cōſtat ſanctorum Mennæ & Geminiani epiſcopi ſacellū, quod in capite Brolij cernitur, eiuſdem Narſetis impenſa factū fuiſſe. Quas quidem eccleſias monumēta dicunt Narſetem patriciū Iuſtiniani imperatoris cubiculariū. ex Gothorū manubijs poſuiſſe. Niſi ergo & nouā urbem perluſtraſſet Narſes, & Venetorum in ſtagnis habitantiū nauigio adiutus fuiſſet, eam ſacrarū ædium impenſam feciſſet in urbe Rauenna tum florentiſſima, aut in Aquileia, quam habemus compertum fuiſſe ab ipſo, aut dū Italiā adminiſtraret, iuſſu ſuo primū inſtauratā, poſteaq; ab Atila Hunnorū rege fuerat deſtructa. Profectus eſt ergo Narſes per Filiſtinā Clodianamq; foſſas, per Padi ac Capreſiæ, quæ nunc magna Vacha dicitur oſtia, & pontes fecit è nauibus, ubicunq; flumina & aquæ interrumpebant. Cum Ra-

uennæ applicuiſſet Narſes, Valerianus & Iuſtinus duces,qui in præſidio ibi erant,cum ſuis copijs ſeſe illi cōiunxerunt.Erant uero per Italiā ueterani milites permulti,quibus ſtipendia multi temporis debebātur,& ob hoc infenſis mētibus expeditiones obibant.His omnibus Narſes ſtipendia perſoluit,animosq́ illorum ſanauit . Qui itaq́ ducis iſtius apparatū belli, priuſq́ ab imperatore proficiſceretur ſactum cōſiderabit,intelliget nequaq́ eſſe credēdum, id quod ſupra ex Procopij translatione dicebatur:illum quinq́ millia habentem ueniſſe in Italiam,ut ſub Beliſario,aut illi par bello Gothico intereſſet. Cōmoratus Rauennæ dies nouem Narſes,poſtq́ exercitū ſatis recreauerat,inde mouens Romā petere cōtendit.Vſdrialas per id temporis Arimino præerat,uir inter Gothos bello inſignis. Is cum in agrū Ariminenſem prima Narſetis agmina perueniſſent,tranſitū eorum impedire conabatur. Amnis enim qui præterfluit Ariminum imbribus creuerat . Pons uero ſuper eo amne ita ſub ipſo oppido conſiſtit,ut faciliter impediatur.Egreſſus igitur Arimino Vſdrialas cū ex ulteriori ripa repugnaret,nōnulliq́ iam flumē tranſiſſent,pugna non longe à mœnibus oppidi committitur.In qua Herulorum quidam eques,cominus pugnans Vſdrialam occidit,militesq́ eius morte ducis conterriti,in oppidū trepidi refugerunt.Caput Vſdrialæ ad Narſetem eſt relatum.Narſes uero lætatus augurio, quod primo cōgreſſu princeps aduerſarius à ſuis interſectus eſſet,ſpe bona plenus iter conſiciebat.Licet enim Arimini capiendi certiſſima facultas adeſſet,tamē circa id cōmorari noluit,ne tantas copias in obſidione unius oppidi diſtineret.Itaq́ Ariminū prætergreſſus,iter ſuum profectus eſt. At Lōgobardi ſtatiua apud Bryxillum habentes,multas interea ex Parmenſibus Placētinisq́ abegerant prædas,multa commiſerant incēdia.Quare Totilas copijs undiq́ ex Tranſpadanis raptim contractis,in Longobardos ducere perrexit:adeoq́ feſtinauit,ut accerſitus ex Verona Teias, non prius Ticiniū amnem attigerit quàm fuerit debellatum.Fuit uero Totilas ſciens in ferociſſimam gentem & maiorem ſuo paratioremq́ equitatum habētem,qui tamen hoſtis peditatu eſſet inferior.Id cum intelligerent futurum Longobardi,nequaq́ prælium detrectauerūt, ſed copijs eductis,& oppidanis maximo cum populo adeſſe iuſſis,pugnādi copiam fecere.Ferūt Totilam quod extremo uitæ tēpore multis ſæpe præſtantiſſimis euenit ducibus,nunquam melius ſtruxiſſe aciem,nūquam attentiori oculo,quid hoſtis, quid'ue ſuus ageret miles circūſpexiſſe,nunquam deniq́ fortius,nunquā prudētius dimicaſſe.Sed erat illi certamē cum militū robore gentis Longobardorū,quæ cum ſub alijs ducibus,tum maxime ſub Alboino rege,maximis erat innutrita bellis,& cæteram barbariem Hiſtri ripas undiq́ incolentē,per multa tempora ſuperauerat.Prælij uero iſtius,qua forma, quó'ue modo geſtum fuerit, non ſcribit Paulus, ſed Totilam tantūmodo dicit à Longobardis Narſeti militantibus interfectum,omnesq́ Gothorum copias ad internecionē cæſas fuiſſe.Guido autem Rauennas ſacerdos,quē in hac Narſetis hiſtoria maxime ſumus ſecuti,Totilā itē à Lōgobardis interfectum,eiusq́ copias fuiſſe deletas dicit.Sed ita Bryxilli & Tanneti oppidorū nomina implicat,ut ſatis contuliſſe ad Bryxillum utrāq́ gentē ſigna & pari promptitudine dimicandi copiam feciſſe intelligā:ſed utrum eadem die,eodemq́ loco fuerit debellatū,ambigere cogar: tanta erat eius ſeculi ineptia ruſticitasq́ ſcriptorū.Siue igitur ad Tannetū,ſiue ad Bryxillū, inferior prælio Totilas,ac omnino ſuperatus,occiditur:& qui ex ſuo exercitu cædi ſuperfuerant,Padum amnem tranſgreſſi,Papiæ ac circū ea loca primū de fuga ſubſtitere. Secūdum hoc prælium ſcribit Paulus, Totila occiſo, Gothisq́ ad internecionē cæſis, Longobardos multis honoratos muneribus ad propria remeaſſe.Illud idē paucioribus penè uerbis habet Guido,& alij omnes,qui poſteriores tempore ſcripſerūt,quos omnes uidemus cauſas prætẽrire,quibus adducti Narſes & Lōgobardi,aut ille permiſerit,aut hi uoluerint inchoatā uictoriā intermittere.Neq́ enim qđ ſcribit Paulus,ad internecionē cæſi ſunt Gothi,ſed apud Papiā colligētes,Teiā regē creauerūt,cuius regis opera ſacti ſūt belli apparatus,quos Narſetē oportuit formidare. Nā uicinos ſibi Bucelinū, Amigū,ac Lothariū duces Burgūdionū ac Francorū,idē Teias rex in huius belli ſocios aſciuit,erantq́ duces,quos diximus relictos fuiſſe à Theodebaldo rege in Liguſtinis Alpibusq́ & ꝓuincia Narbonēſi,Itaq́ tranſgreſſi Apēninū duces ipſi, maximasq́ adducētes copias ad Claſtidiū cōſedere,quod eſt agri Papienſis oppidū Pado uicinū,quò intelligebāt cōmeatus facile ad eos undiq́ cōportari.Teias autem ꝗprimū rex declaratus fuit,theſauros quos Totilas Papiæ cōgeſſerat,ſuſcepit:ac magna diligētia & rerū gerendarū experiētia,uires ad primā Gothorū potentiā reparauit.

Nunciata

Nunciata eſt Narſeti Totilæ mors cũ oppidũ Loceolim oppugnaret. Fuit uero id oppidũ, ubi nũc pons eſt Luceolis dictus, Cantiano oppido ꝓximus, Vrbinũ inter & Eugubiũ ciuitates in uetuſtiſſima olim Flãminia uia. Eo potitus oppido Narſes quinis ꝓfectus caſtris Narniã obſedit, qua dedentibus ciuibus recepta, apud eã paucos deſedit dies, ut priuſquam Romã iret, ciuitates & oppida quæ in poteſtatẽ uenerãt ordinaret, ꝓuideretq; ijs quæ Gothorũ præſidijs defenſata, poſt terga remanebãt. Spoletinis aũt in primis milites conceſſit, qui præſidio ſibi forẽt, donec eorũ mœnia à Gothis euerſa reficerent. Miſit quoq; Filimontẽ & Ioãnẽ Vitaliani in Hetruriã, ꝗ deditionẽ fieri poſtularẽt, & eam regionẽ præſidio obtinerent. Erant Peruſiæ duo præfecti militũ Meligadius & Vlithus, hi diſſidentes inter ſe plurimũ differebãt. Meligadius eñ urbẽ dedere cupiebat. Vlithus uero cõſcius ꝓditionis & cædis quã dudũ Cypriani effecerat repugnabat, pœnã meritã reformidans. Ita ſeditione orta, Vlithus interficit, Peruſiaq; à Meligadio Narſeti tradit. Qui poſt hæc Romam profectus, eam obſedit. Sed ad primũ eius obſidionis tẽpus moleſtiſſimus ad eum nũcius eſt allatus, de belli ſocietate à Burgundionibus & Francis cũ Gothis inita, & copijs quas Teias rex ſupra opinionẽ omniũ reparauerat. Quare in maximas adductus erat difficultates, maioraq; impẽdere illi uidebant belli onera, ꝙ ꝗbus reſiſtere potuiſſet: niſi forte & ſua ferẽte fortuna, eodẽ tẽpore noua eſſet nactus auxilia. Siſualdus eñ rex Brentorũ pactione poſtulata, regni poſt Gothorũ excidiũ propagandi ſocietatẽ belli obtulit Narſeti. Erat uero is Siſualdus ex ſtirpe Erulorum, quos occiſo in Rauẽna Odoacre oſtendimus à Theoderico rege in Alpiũ Apẽniniq; ſinu intimo apud Auguſtã prætoriã intra Taurinos Eporedienſesq; fuiſſe locatos, rege ipſis dato quẽ idẽ Theodericus & generũ ſibi effecit, & in filiũ adoptauit. Iecit aũt cũ Siſualdo petita fœdera Narſes, & Valerianũ, qui Rauẽnæ præerat cũ ſuis copijs mittens iuſſit ut circa Tannetũ Bryxillũq; cõſiſtens Gothos diſtineret, ne in Hetruriã aut Rauennã uerſus in Italiã penetrarẽt. Quinetiã Romanæ urbis obſidionẽ intelligẽs multo minoribus copijs ꝙ ipſe adduxerat indigere Gothos, pluribus in locis agitare cõſtituit. Et Ioãnis Fagæ copijs quas ex Græcia Thraciaq; adduxerat, aliquot addens turmas, ipſum ducem iuſſit ea qua aduenerat uia Ariminũ redire, ut eius oppidi uel obſidiõe uel uiribus potiret. Cumadẽ uero Perſam Spoletũ miſit, ut Spoletinorũ ductu auxilioq; fretus Picenũ ingrederetur: & ſi Gothos inferiores copijs eſſe intelligeret, caſtra faciens urbiũ oppidorum'ue eius regionis receptioni intenderet. Si uero per nimias hoſtiũ uires apertis nequiret campis metari, cõferret ſe Anconẽ. Ex qua urbe agitatos Picentes arbitrabat ad deditionẽ facile tutoq; cõpelli. Vrbis aũt Romæ quã interea Narſes obſidebat, hæc erat cõditio. Ciues ſuperioribus calamitatibus afflicti nõ admodũ multi in urbe uerſabant. Solitudo nõnullas uias totas habebat, ædificia pluribus in locis collapſa aut cremata cernebant: neq; enim Totilas reparationi ſuffecerat, præſertim ciuibus exinanitis ac maxima ex parte deletis. Itaq; Gothi magnitudinẽ urbis tueri poſſe diffiſi, locũ elegerant nõ magnũ iuxta pontẽ Traiani, quẽ egregie foſſa ualloq; munitũ ad cætera mœnia coniunxerãnt, congeſtiſq; in eũ locũ rebus ſuis illo pro arce ac præſidio utebant. Nec tamen cuſtodiã urbis deſeruerant, ſed eam quantũ poterant tuebantur. Narſes igit cũ expugnare urbẽ ſtatuiſſet, pluribus ſimul locis mœnia aggreſſus eſt, Cõcurrentes uero ad ea loca Gothi de mœnibus repugnabãt. Dũ iſta fiunt ac gerunt, milites quidã Narſetis remotiora petentes loca, cũ ibi ſolitudo eſſet ſcalis mœnia cõſcenderũt: inde clamor factꝰ captã urbẽ oſtendit. Gothiq; omiſſa defenſione, alij Portuẽſem urbẽ fuga petierũt: alij ad ſepulchrũ Adriani in arcẽ ſe receperũt. Per hũc modũ Narſes Roma potitus eſt. Arcẽ uero tũc obſeſſam haud multo poſt tẽpore pactione recepit. Erãt in Cãpania nonnulli patricij generis, quos ꝓpter maiorũ autoritatẽ & gratiã Totilas in urbẽ redire nõ paſſus fuerat: alij p̄terea ex ſenatorio ordine, quos ut ſuſpectos Gothi cò miſerant. Hos oẽs cũ filijs & agnatis eorũ Gothi interfecerunt. Treccẽtos inſuper adoleſcentes Romanos Totilas quaſi milites delegerat, re aũt uera obſides eduxerat, ac trans Padũ in expeditionẽ miſerat, ꝗ omnes poſtꝗ Roma in poteſtatẽ Narſetis deuenit, à Gothis interfecti ſunt. Per idẽ tẽpus Tagnaris, ꝗ Tarẽto præerat, cũ Teiã factũ regẽ Francoſq; & Burgundiones in ſocietatẽ ueniſſe audiſſet, pœnitẽtia ductus, ꝙ ad partes Iuſtiniani trãſiſſet, ad Gothos redire ſtatuit. Vt uero ſuos reciperet obſides, hæc machinatus fuit. Ad Machuriũ Hydrunti præfectũ miſit, & auxiliũ popoſcit aduerſus Gothorũ copias quas cõtra ſe uenturas cognouiſſe ſimulauit. Machurius autem nihil fraudis ſuſpicatus, quinquaginta milites ad eum Tarentum miſit.

quos Tagnaris ſtatim in carcerē coniecit, & Machurio ſcripſit, ſi milites ſuos uelit obſides eius reddat, quos penes ſe ſub cuſtodia retinebat. Hoc audiens Machurius, cõturbatus eſt, paucisq; militibus in præſidio Hydrunti relictis, ipſe cum cæteris copijs aduerſus Tagnaridem eſt profectus. Tagnaris uero nihil moratus, milites quos acceperat omnes occidit. Egreſſusq; Tarento aduerſus Machuriū, prælio cõmiſſo ſuperatur, multisq; ſuorū amiſſis, in fugā conijcitur. Qui cum Tarētum redire nequiret, omnibus uijs præcluſis, Acheruſiam ſe recepit. Narſes inter hæc Portum miſſis eò copijs obſedit, ac tandē recepit. Poſt hæc Centumcellas eodem modo aggreſſus, in poteſtatem reduxit. In Gallia autem Ciſalpina res per id tempus aliter ſe habebāt, quàm propoſita nobis ex Procopio hiſtoria habeat. Vnde eam omnino linquimus. Nam præter omiſſam Totilæ mortē, præter errorem Francorum, quos aſſerit noluiſſe huic bello Italico ſe immiſcere, nimis cito finem imponit bello, ſupprimens aut forte minus notos habens motus maximos, quibus citerior Gallia Tranſpadana poſt mortem Totilæ fuit agitata: qui quidem motus per duos annos, quibus Teia regnauit, & poſtea per Siſualdi rebellionem magis Narſetem quàm uniuerſæ Italiæ & eius inſularū receptio agitauerunt. Itaq; dum Narſes oppida Romā urbē circumſtantia recipit, Bucelinus, Amingus, & Lotharius Theodebaldi regis duces pecunijs à Teia abunde adiuti, Bryxillū obſidere ſtatuerunt. Sed audientes Valerianū ex Bononia ubi copias contraxerat mouiſſe, ut Tannetum Bryxillumq; tueretur, ſe apud Placentiā continuerunt. Per eos etiam dies reuerſi ſunt Siſualdi Brentorum regis oratores, quos miſerat ad Narſetem. Isq; Siſualdus rex poſtquam intellexit fœdera ad uotum eſſe conſtituta in bellū Gothicum exarſit. Ad id nāq; animos ſibi feciſſe uidetur nõ propria magis potentia quàm hoſtium in illa regione debilitas, & eius gerendi belli maxima opportunitas. *Siquidem* ea, quæ Heruli mutato nomine Brentos ſe dicentes, in eo angulo Alpium & Apennini poſſidebant, grumoſa ſunt, & multis riuis torrentibusq; inuicē interciſa: qui quidē torrentes ſunt ad triginta amnem Tanarum facientes: nec ulla eſſe poſſet ab inferioribus ueniens tam magna potentia, quam regionis illius incolæ formidarent. Ab Alpibus uero & Apēnino, unde uis facile inferri poſſet, tutum ſe uidebat *Siſualdus*, poſtquam Theodebaldi duces omnem ſecum traxerant iuuentutem. *Siſualdus* itaque ſuis arma raptim capere iuſſis, in ſubiectos Eporedienſes Taurinosq;, & omnem eam regionem late impetū fecit. Erant uero in agris omnia ſicut in pace & locis nullam omnino hoſtilem uim formidātibus ad manum expoſita, & nedum caſtella ac oppida tenebant præſidijs, uel aliqua ſeruabantur cuſtodia: ſed urbēs ipſæ portas die noctú q; apertas habebāt, quod multos ante annos nullū ea regio belli motum, nullū experta erat tumultum, cuius cauſa Gothi præſidia imponere ac cuſtodiæ curam habere uoluiſſent. Fecit ergo *Siſualdus* prædā, quantam ſui aut uoluerunt capere, aut abducere potuerunt. Id cum Teiæ eſſet renunciatum, magno cum apparatu eò ducere conſtituerat, cum nouæ ſunt obortæ difficultates, propter quas in uaria conſilia, uariasq́; ſententias pendere cœpit. Ioannē nāq; Fagam copijs Ariminum ductis eam premere urbem, & pariter Cumadem Perſam omnia in Picentibus tumultu impleſſe nunciatū eſt. Quare Teias nõ Gothorū modo, ſed Theodebaldi regis copiarū ducibus in conſilium uocatis aperuit, quāta undiq; immineret belli moles, conſulēs ſingulos quomodo tot difficultatibus cenſerent prouidendū: fuitq́; plurimorū ſententia, omnibus locis ſimul ſubueniendum fore: in quam maxime ſententiam Teias ſeſe facile duci dixit Narſetis hoſtis ſui exemplo, qui nullo loco integer caſtra habeat, ſed partitis multiſariam copijs uexet omnes Italiæ regiones. Placuit itaq; Francos ac Burgundiones trans Padum gerere bellum aduerſus *Siſualdum*, Teiam uero uero cæteram tuentem Italiam ducere in Narſetem. Deſtinauit autem animo Teias primū omnium Arimino ſubuenire, quod conſilium ſuos cælauit omnes, etiam quibus occulta quæq; conſueuerat aperire: timebat enim ne ſi emanaſſet, Valerianus ex Tanneto aut Bononia obuians reſiſteret. Hinc ſimulata in Hetruriam profectione tanquam iturus Lucam, in qua ciuitate copias habebāt Filimunti & Ioanni Vitaliani oppoſitas, ſumma tenuit Apennini iuga ad ea uſq; loca quæ Bardonis Alpem Paulus alijq́; appellant. quæ loca ex eius deſcenſu exercitus Lucēſem inter & Parmenſem agrū eſſe conijcimus. Nā cum ex ipſo Bardonis iugo in ſubiecta Macræ amnis fluenta deſcendere, qui anteriori præerāt agmini occœpiſſent, flexit in ſiniſtrā Teias, & iter eius diei properanter emenſus ad Rhenū Bononienſem primis conſtitit caſtris. Erat tunc Tanneti Valerianus, & Teiam audiens in Hetruriam ducere, ferturriſiſſe hominis impruden-

imprudentiã, qui tantũ exercitũ in retia duceret. Nouerat enim Filimuntẽ & Ioannẽ Vitaliani in Hetruria eſſe, quibus facile foret Gothos, ſi illàc tranſirent opprimere, At uero Gothos apud Bononiam eſſe audiẽs Tertius, ac prope inſaniens cum copijs aduolauit. Sed & Teias interea id futurũ ratus tanta celeritate iter confecerat, ut prius ipſe Arimino ꝗ̃ Valerianus Bononiæ applicuerit. Nec tamen Fagas, quem diximus Ariminum poſſediſſe, incommodum accepit, qui de Gothorum & noui eorum regis aduentu certior factus obſidione ilico ſoluta receſſit in montes. Teias cum paucis Ariminum ingreſſus, exercitum ad Puſam torrentem reliquit: diſtat autem is torrens pariter ab Arimino & Cæſena. Et Ioãnes Fagas ne hoſtes ad inuadendũ aliquam nanciſci poſſent occaſionẽ, caſtra per montes ſæpe mutabat, maxime in animo habens, ſi quà poſſet ingredi Cæſenã, ut id oppidũ ſimul & copias cõſeruaret. Id cum intellexiſſet Teias, retro mouit copias: & caſtra admouens Cæſenæ id oppidum recipere eſt adniſus. Inchoabant tunc brumæ tempora, & pauculos dies in quibus ducere in Picentes potuit Teias infelici rebus ſuis conſilio partim in Arimino, partim ad Cæſenæ oppugnationem conſumpſit. Nanꝗ priuſꝗ̃ machinas aduerſus Cæſenam excitare, aut alios oppugnationi neceſſarios apparatus poſſet facere, nix quantã indigenæ multos ante annos nõ uiderant cecidit, quæ diutiſſime preſſit terram, ut Gothorum exercitus equos culmis calamiſꝗ tectorũ ſuſtentare cogerentur, pabulo ubiꝗ niuibus obruto: & Fagi qui Rauennam ſe contulerat, Valerianoꝗ prohibentibus, ne longe nimis accederẽt pabulatum. Dumꝗ ea obſeſſus impeditusꝗ niue Teias apud Cæſenam hæreret, Cumades Perſa maximam Picentum partem ad Iuſtiniani partes redire compulit. Vere aũt exorto, Teias Cæſenæ obſidionẽ ſponte diſſoluit, & Ariminum delatus per ea loca exercitum reparare curauit, equi enim partim ſame interierant frigoreꝗ, partim qui ſuperfuerant inutiles facti erant. Quamobrẽ æſtas iam media erat priuſꝗ̃ Teias duceret in Picentes. Fecit autem prima ad Cingulum caſtra, quo oppido ob aquæ defectũ potitus obſedit Septempedates, quod oppidum nunc uidetur eſſe ſanctum Seuerinum. Sed poſt parum potiri poſſe deſperans flexit in Ricinates campeſtre oppidum, ſed Cumadis præſidio firmiſſimum: quod uero id oppidum medium eſt, & fermè centrum Piceni obtinet, ſuntꝗ circa parum diſtantia pleraꝗ oppida, ad illud diutius ſedit Teias: priusꝗ ꝗ̃ eo potiri poſſet, nonnulla ad eum ex circũſtantibus defecere. Interea Narſes tam diuturnã ab hoſte quietẽ nactus omnes Cãpaniæ ciuitates præter Cumas, multasꝗ in Lucanis, nonnullas in Brutijs per duces ſuos receperat. Ipſe eñ ſatis pro tempore cæteris belli opportunitatibus factũ eſſe intelligẽs Romæ manebat, eiusꝗ reparationi atꝗ frequentationi prouidere curabat. Captæ fuerãt qbuſdã in Campaniæ oppidis Gothorũ nobiles aliquot fœminæ, quarũ una Totilæ quondã amica rẽ prius Narſeti incognitã indicauit, Totilã dum uiueret, pecunias partim Papiæ cõgregaſſe, partim Cumis in arcẽ ſepoſuiſſe, quamobrẽ Totilæ frater eidẽ arci per id etiã tẽporis præſidebat. Id cum intellexiſſet Narſes, ilico miſit qui Cumas cũ parte exercitus obſiderent. Sed eo in tẽpore in citeriori Gallia Siſualdus Brentorũ rex priuſꝗ̃ aliquæ hoſtiũ copię aduerſũ ſe mitterent, Eporediã cepit urbẽ in regiõe primariã. Taurinũ uero prima belli æſtate & ea quæ ſecuta eſt hyeme cũ obſediſſet, capere nequiuit, ꝙ ualido cinctæ muro urbis & loci natura munitiſſimæ populus inerat frequentiſſimus, qui odio magis Erulorũ ꝗ̃ Gothorũ amore & beneuolentia egregie reſiſtebat. At Theodebaldi regis Metenſium duces nihil magis quàm prædã quærentes, æſtatis hyemiſꝗ eius belli primæ tẽporibus, prædandis quæ circa Padum ſunt nõ Iuſtiniani magis quàm Gothorum iuriſdictionis, uacauerunt. Aeſtate aũt quæ eſt ſecuta, duces ipſi occultã cum Siſualdo rege pactionem inierunt. Violauitꝗ utraꝗ barbaries prima fœdera, quæ Siſualdus cum Narſete, Bucelinusꝗ, Amingus & Lotharius cum Teia rege ſolenniter conſtituerant: partiti uero ſunt inter ſe uniuerſam Tranſpadanæ Italiæ regionem: Franci quidem non ut ciuitates dominio poſſeſſuri, ſed prædam ex ſubiectis ſeſe fidei permittentibus abducturi. Siſualdus autem finitima ſibi ſubijcere eſt adniſus. Sicque Bucelinus Paduam, Taruiſium, Aquileiam, & omnem peruagatus Liburniam maiora populis ſub amicitiæ nomine, quàm ſi hoſtis apertus fuiſſet, intulit damna. Et demum ad Caprariam delatus inſulam, oppidum in ea conditum diripuit atque incendit: in ea nanꝗ inſula Iuſtinus ſenior, à quo Iuſtinianum nepotem oſtendimus imperatorem creatum fuiſſe, optimates Hiſtriæ locauit, Barbarorum impetum declinantes, & oppidum ex ſuo nomine Iuſtinopolim appellauit: quod ætate noſtra, prout multos ante annos

caput

caput Hiſtriæ eſt uocatum. Amingus, Vincentia, Verona, Mantua, Brixia, & Bergomo in ſuam partem retētis, ipſas urbes propè hoſtiliter eſt prædatus. Tertio duci Leothario attributum fuit tanꝙ ſi Siſualdo fuiſſet oppoſitus, quicquid Padum inter & Abduā fluuiū pertinet ad Taurinos: qua etiā in parte uidentur fuiſſe omnia quæ Papienſem inter agrum & Siſualdi oppida erant ſita: ipſeq; Leotharius nequaq; minora ꝙ alij duces edidit rapinarū ſcelerum'q; facinora. Teiā interim dum in Piceno lente uictoriā exercet, Cumas obſideri certior eſt factus. Quare pecuniarū quæ in illa erāt arce ſtimulis actus, ijs qui obſidebantur ferre opē ſtatuit, profectus per Pelignos Marſosq; & Samnites in Apuliā peruenit. Ea enī uia longior, alioquin cōmodior fuit, ꝙ ſaltus Caſinenſem Venafrinum'q; & Eſernienſē Narſes præſidijs cōmouiſſet. Poſtq; uero de Teiæ aduētu Narſes intellexit, Ioannē Vitaliani cū parte exercitus ex Hetruria reuocauit, Filimuntēq; reliquit, ut Gothis reſiſteret, quos audiuerat apud Lucā copias congregare. Ipſe uero cū multis copijs profectus cōtulit ſe in Campaniā: nec tamen adeò potuit Narſes ꝓperare, quin Teias prius Nuceriā obſediſſet, & oppidanis dedētibus recepiſſet: quanq; nō erat in partibus Iuſtiniani Nuceria, ſed proſpicientes periculis ciues, nec Gothorum habebant præſidia nec Narſetis. Qui Narſes exiſtimans, quantū alterutrā in partē habent momenti primæ rebelliones eiuſmodi in bellis, quorū duces & uirtutis & uiriū opinione ſunt pares, ad Teiā ducere ſtatuit, certiſſimo propoſito decertandi. Nec alterius etiā erat propoſiti Teias, qui Nuceria potitus, & ipſe in Campaniam ducere ſtatuerat, cum Narſetē adeſſe fuit ab exploratoribus nunciatū. Narſes nanq; montē qui Campaniā ab Apulia diſterminat præmiſſis turmis occupauerat, & in Nuceriā ducere properabat. Quantū uero pares erant & copijs & uirtute duces, tantundē alterutrum timebant. Hinc Teias obſideri timens, Nuceria educēs ad proximū amnē cōſedit: quo in tēpore ad eundē deſcēdes amnē Narſes, caſtra ocyus cōmuniuit. Sicq; utraq; caſtra Tātilo fluuio ſunt dirēpta. Sed erat hoc ſolo ſuperior Teias, quod pontē q unicus fluuiū iungebat, occupatū ualido præſidio cōmuniuit. Hincq; cū placeret educere in aciē & pugnādi copiā facere, atq; etiā ſubitò impetere potuiſſet, quibus Narſes opportunitatibus omnino priuabat: erat tamen alia ratione inferior Teias, quod oēs illi cōmeatus mari adducti, Sipontino in portu tenebantur, & inde Nuceriam triginta fermè paſſuū milia portabanī: & licet quando caſtra loco ſunt facta, uer propemodū eſſet exactū, uel potius inchoata æſtas, aliquando tamen à frumento cæteris'q; cōmeatibus in ſuo exercitu laboratū eſt, procellis forte præter littoris tempeſtatis'q; conſuetudinē mare tenentibus impeditū, ut niſi frumēta in agris quod ſoli & regionis fert natura, tunc matureſcere occœpiſſent, ſibi fuerit recedendum. Accidit'q; æſtate iam plane inchoata, claſſis illius partem dum accipiendis ex Salentinis Calabris'q; commeatibus, it redit'q; frequens, uiolento agitante uento, portum petere Brunduſinū, ubi fide publica decepti, gubernatores in uincula ſunt coniecti. Brunduſini enim cum nec ab imperatore defeciſſent, nec ſatis plenā illi obedientiā præſtitiſſent, uiſis ijs quæ proſpere Narſes in Italia gereret, per eam gubernatorū claſſis Gothorū deceptionem cum Imperatore in gratiam redire quæſiuerūt, tunc'q; claſſis quicquid erat reliquiarū breui diſſipatū, nullo poſt hac Gothis uſui fuit. Quod cū intellexiſſet Teias, ueritus eſt ne Narſes parte exercitus ultra amnē ponte facto, aut nauibus tranſportata pabulatione frumentationeq; ſuū probiberet exercitum. Eaq; ratione ſtatuit ſibi prælio decernendū. Nā præter eam, de qua diximus, neceſſitatē adductus erat in nō uanā, ut ſibi uiſum erat, uictoriæ ſpem, quod duobus in menſibus, quot ad eum amnē erat ſeſſum, leuia aliquot prælia & ſingularia fuerant certamina. In quibus miles Gothus aliquando ſuperior erat factus audacior. Ex ripis etiā fluuij quæ paruo diſtabant ſpatio, quoties ſagittis, quod frequenter fiebat, certabatur, Gothus ad id natus nutritus'q; multo plura ꝙ ipſe acciperet uulnera inferebat. Ea igiī ſpe fretus Teias educere trans pontē exercitū, & pugnandi copiam facere cōſtituit, atq; aliquoties incœpit. Sed ilico Narſes tanta celeritate atq; animorū ſui exercitus alacritate copiā pugnandi & ipſe fecit, ut ſemper Gothus paueſcens territus'q; abſtinuerit. Interea incœperant frumenta proximis in agris deficere, & longius ire frumentatū, nec pauci poterant, Narſete multa in regione oppida tenente, quibus præſidia inerant paucos hoſtiū palantes faciliter confectura: nec multos caſtris frumentatū emittere audebat Teias, cui hoſtis propinquus, ac propè contiguus continuo imminebat. In eam adducti difficultatē Gothi, caſtra retro mouere in cōſilio deliberant, nec tamen amnē deſeruere, ſed ad eius ripā profecti, in montē proximū receſſerunt.

Eſt uero

Eſt uero is mons arduus, difficiliſq; aſcenſu. Occupato mõtis uertice Gothi ab hoſte quidẽ tutiſſimi erant: ſed poſt parum ſolito magis cõmeatuum penuria laborarunt, tantis copijs, quantæ illis inerant caſtris, omnia ubi conſiſterent paruo in tempore conſumentibus. Secutus autem ilico fuerat Narſes, & caſtris ad montis radices metatis, ſi hoſtẽ armis deturbare nequiret, rerum penuria conficere eſt aggreſſus: ſumma nanq; diligentia curauit, turmas in uaria dimitti loca, ex quibus frumentatores quotquot monte deſcenderent opprimerẽtur. Quæ effecit nimia optimi ducis prouidẽtia, ut in maximum diſcrimen res ſua fuerit perducta. Qui enim deſperarant uictoriã, atq; Romanum exercitum formidare cœperant Gothi, priuſquam adeò coarctati eſſent in fugam pendebant, incruentámq; Narſeti uictoriã breui reliquiſſent. Ad id autẽ difficultatũ adducti, ut aut fame conficerentur, aut frumentatũ ituri gladios hoſtium nequirent effugere: conſtituerunt aut glorioſam oppetere mortem, multo ſanguine hoſtibus ſtaturam, aut uictoriam uel cruentiſſimam obtinere. Struxerunt itaque Gothi in monte aciẽ, & Narſetem nil tale ſuſpicantẽ, improuiſi adorientes maximã in principio fecerunt cædem. Colligentes autem ſe Narſetis milites, pugnando in ordines conceſſerunt. Et Narſes ſubita in re haudquaq; animo territus per acies conuolabat, immittẽs retractanſq; ſingulos, prout repẽtini prælij ratio poſtulabat. Fuit autem ideo pedeſtre, & ſine aliquo commiſſum equitatu id prælium, quod Gothi per decliue delati equos in monte reliquerant, & Narſetis milites ſuos ſi uoluiſſent ea in re ſubita ſternere nequiuiſſent. Pugnatum eſt utrinq; non ferociter modo, ſed penitus inhumane, cum nullus in cæde modus, nulla ſeruandi captos fuerit clementia. Edidit uero Teias eo in prælio maximum uirtutis ſuæ ſpecimen, & ſe dignum oſtendit qui regno gentis fortiſſimæ potiret̃. Etenim media in acie quandoq; in cornibus pugnans, quoſcunq; congredi auſos obtruncauit, cum ipſe in pugna ciſſimum quemq;, quem audacius pugnare uidiſſet delatus plurimos interfecerit. Ad extremum tamen dum militis potius quàm regis & ducis munera intemperanter obit, prælium illud magno militum Narſetis cõmodo frigeſcere fecit: ſiquidem ſcutum depoſiturus iaculis quæ immiſſa hæſerant prægrauãs, dum aliud acciperet telo inter corporis auerſi motum confoſſus cecidit. Ad cuius occaſum & ſi fugam non cõmiſerunt, aut præliũ intermiſerunt Gothi, tamen lentius pugnauere, à cædibus hoſtis quantum poterant temperantes, ut pacẽ quam pugnando petebant à Narſete facilius impetrarent. Et cũ non exaudiret Narſes, prælium quod ad ſolis ortum erat inchoatum, in primas noctis tenebras eſt protractum: noctis interuentu pauliſper uterq; exercitus ſe continuit, & arma retinens diem poſteram expectauit. Ad primam diei facem eiſdem quibus prima die animis in prælium eſt reditum, maiorq; per eam diem cædes utrinq; eſt facta, Gothis deſperatione, Narſetis militibus ſpe & animo delendæ gentis acerrime dimicantibus. Et tamen priuſquã aduesperaſceret mittentes ad Narſetẽ Gothi pacẽ impetrauerunt, quã Narſes ſponte & memorantibus qui in exercitu ſuo ordines ducebant conceſſit, quoniã nimis multos ex ſuis peruidebant caſuros, priuſquam fortiſſimã gentem armis delerent obſtinatis deſperatione animis ſupra morẽ uiriũ humani corporis pugnaturã. Fuerunt conditiones datæ pacis, ut Oſtrogothi & qui cis & qui ultra Padum patrios haberent lares, non prius ad illos redirent, q̃ oppidum ciuitaſ'ue quam incolerent, poteſtatis Iuſtiniani imperatoris magiſtratuum facta eſſet. Erant enim illi in ſeptuaginta duobus annis qui à Theoderici in Italiam aduẽtu tunc finiebant̃, omnes in Italia geniti & nutriti. Interea tamen in Campania, & apud urbem Romam morantes arma deponerent, illa nunquam prius aut aliter ſumpturi, quàm ab urbis Romæ magiſtratibus iuberentur. Eoq; modo deletũ eſt Oſtrogothorũ nomen. Neq; enim iuſſi fuerunt à Narſete, quod tanq; ex Procopio traditũ uidimus, Italia excedere. Sed priuſq; Longobardorũ gens in Italiã uenerit, quod pauciſſimis poſt id pręliũ annis fuiſſe oſtendemus, euanuit nomen Oſtrogothum, nec extra Italiã, neq; in ipſa qui fuiſſent ex ipſa gente ſuperſtites in Longobardorum aduentu alicubi ſciebatur, omnibus ipſis Oſtrogothæ quondam gẽtis ſe Italos prout erant facientibus. Superfuerunt tamen huic prælio non contemnendæ Oſtrogothorum reliquiæ in Italia Tranſpadana. Quibus perſequendis atque omnino uel delendis, uel ad deditionem compellendis Narſes animum adiecit, ne quod Beliſarij temporibus acciderat, relicta eius gentis pars nouum aliquando incendium excitaret. Hinc arcem intelligens Cumanam nõ poſſe breui uiribus expugnari, partem copiarum reliquit, quæ ad Cumas ſederet, ne quicquam cõmeatuũ mari terrá ue importaretur diligẽtiſſime curatura. Ipſe

præmiſſis

præmiſſis uia Latina copijs paulo poſt uia Appia eſt ſecutus, ut aliqua per Campaniam ordinaret. Narſeti aduenienti ſenatus populusq; Romanus obuiam effuſus illum ouantē deduxit. Qui paucos dies in urbe moratus in Etruriā eſt profectus. Interea Oſtrogothi Trāſpadum & per Ciſalpinam Galliā incolentes Teiæ regis & ſui exercitus clade audita, duas Galliæ Ciſalpinæ ciuitates, Lucā & Forumcornelij inſtauratis mœnibus, impoſitoq; præſidio ac cōmeatu cōmuniuerant. Cum Theodebaldi uero Metenſiū regis ducibus accurate egerant, ut ſecum Narſeti reſiſtentes Tranſpadanas urbes conſeruari adiuuarent, fore dicentes, ut quod poſt Vitigitis & Totilæ clades cōtigit, uires ipſi repararent, & iterato Italia potiantur. Bucelinus autem Amingus & Lotharius, & ſi talia commiſerant propter quæ Teiā ſibi inſenſum eſſe non dubitabant, eius tamen audita morte magis quàm eo ueniente cœperant formidare. Ei nanq; etiam uictori poſſe reſiſtere, & intra Liguriam Alpesq; ſe ſaluos facere nequaquam dubitabant. Narſetis uero uirtutem, cuius fama erat celeberrima, ita ducebant ſuſpectam, ut illum cætera potitum Italia exiſtimarent ſe nedum Liguria, ſed & Alpibus & prouincia Romana deturbaturū. Quam ob rem rati conſultius fore bellum aliena in terra gerere, non ſolum quod rogabantur Oſtrogothis promiſerūt, ſed eos cœperūt contrà ac conſueuerant demulcere, utq; Narſeti, cuius apparatum belli habebant exploratū, quàm longe à finibus ſuis ſe opponerent, Placentiam delati eò ingētes copias cōtraxerunt, Forūcornelij & inde Ariminū profecturi, ſi Narſes in itinere diutius moraretur. Venit uero opinione omniū celerius ad Lucam urbem Narſes. Et caſtris ad Auſerim amnem metatis communitisq;, illuc omnes cōtraxit copias, quæ ſaluis uel urbibus uel oppidis educi poſſe prouinciarum præſides iudicarūt. Sed cum uarias oppugnationes per multos intentaſſet dies, intellexit non poſſe urbem ualido circundatā muro, & quam probi defenſarent milites, niſi diuturne ſedendo capi. Hinc diuiſis copijs partem ſibi retinuit neceſſariam, alias uero omēs Dagiſteo & Antiocho attribuit, eos iubens duces in Forumcornelij ducere, & Valeriano ex Rauenna accerſito Cornelienſem urbem expugnare. Fecerunt imperata duces. Et Forocornelio in circuitu obſeſſo nihil eſt omiſſum, quod ad oppugnationes urbiū cōſueuerit adhiberi. Reſiſtebatur uero & ab oppidanis, quibus eſſet cum Rauēnatibus æmulatio, & à præſidio quod Oſtrogothi impoſuerant ſelectiſſimū. Eo aūt in tempore poſtq̃ Franci duces & Oſtrogothi uiderunt Narſetē aliquot iam menſes ſediſſe ad urbes Lucam Forumq; Cornelij, animos auxerunt, & ex Placentia mouentes Tannetū obſederūt, eo animo, ut eius oppidi potiti Bononiā obſiderent, & inde ſuis ſubuenirent, qui in Luca & Forocornelio obſidebantur. Quæ cum Valeriani magiſtratus Tanneto impoſiti renunciaſſent, Dagiſteus, Antiochus & Valerianus re in conſilio diſcuſſa, eam integrā Narſeti remiſerunt. Cenſuitq; & ducibus mandauit Narſes, ut Antiocho Valerianoq; obſidionem Foricornelij continuantibus, acciperet partem copiarum Dagiſteus, & Bononiā delatus ſi nō cenſeret cum potēti hoſte confligendum, ſaltem Tannetanis opem ſubſidiumq; oſtentando eos in ſe foueret, quouſq; Luca expugnata, ipſe cū toto exercitu aduolaret. Dagiſteo apud Bononiā ſedente Tannetanisq; impigre Burgūdo & Oſtrogotho hoſti reſiſtentibus, Luca urbs ſeptimo obſidionis menſe per ciuium præſidijque deditionē eſt recepta. Quo in tempore Antiochus Forocornelij per oppugnationem potitus eam urbem ad ſolum uſq; ſubuertit. Sed Burgūdi Oſtrogothiq; præcipitato ad primum Dagiſtei aduentus nuncium conſilio, Bononiam aduolarunt, & aciebus ſtructis pugnandi copiam fecerūt. Id cum uidiſſet Dagiſteus, & ipſe in aciem ducens primus manum conſerere eſt aggreſſus. In quem illi nullis ſeruatis ordinibus tota copiarum mole incubuerunt, adeò ut & in fronte, & à lateribus, & ad ipſam aciem ſubſidiariam eodem tempore ſit pugnatum, apparuitque Romanum exercitum, niſi ordines conſtanter ſeruaſſet, diſſipari ac opprimi debuiſſe. Sed qui ad ſubitū territi impetū primo titubauerant Dagiſtei milites, poſtq̃ rem nulla geri diſciplina intellexerunt, ſeſe inuicē cohortati ſunt, & Dagiſteus tanq̃ aperta ferro uia Tannetum profecturus ſigna procedere iuſſit: tunc ilico facta eſt à Romano milite in hoſtium aciem in fronte pugnantem impreſſio, & hoſtes impetum ferre non ualētes ſunt fracti: qui uero hoſtiū ad latera ad ſubſidiaq; pugnabant, uiſa ſuorum fuga, & ipſi in fugā fœdiſſimam ſunt conuerſi. Tunc Dagiſteus ſuis conſiſtere iuſſis, acies conuertit, & in palantes undiq; hoſtes bifariam dimittens turmas, iuſſit ut cædi hoſtium incumbentes, non ultra dilaberentur, q̃ unde claſſicū ad ſua ſigna reuocans exaudirent. Eo in prælio interfectus eſt Bucelinus. Lotharius aūt frater, Amingusq; de fuga

Placentiam

Placentiã petiuerunt. Cæſa in hoc prælio ſcribit Guido Rauēnas tot milia, ut illi non credã,
qui in prælio in quo Teias apud Nuceriã occiſus eſt, centum milia Oſtrogothorũ cecidiſſe
tornato nimis mendacio dixit. Quicunq; aũt fuerit Francorũ Burgundionumq; & Oſtro/
gothorũ à Dagiſteo interfectorũ numerus, Dagiſteus ea potitus uictoria, Bryxillũ ſe contu
lit, copiasq; inſtituit reparare, Padum ꝗ poſſet celeriter tranſmiſſurus. Qui uero Placētiam
de fuga conceſſerant Franci duces rapinarũ conſciētia Oſtrogothos formidabant, uereban
turq; ne ciuitates Tranſpadanæ quamprimũ eſſent à Romanis aditæ rebellarent. Qua ra/
tione Vuidim quendam Oſtrogothum nobilem in ducem aſſumi curarũt, polliciti ſeſe illi
& Oſtrogothis nullatenus defuturos. Id cum Dagiſteo renunciatũ eſſet, priuſq; nouus dux
autoritate in Oſtrogothis comparata, ciuitates confirmaret, aut copias reparare poſſet, Pa/
dum ut tranſmitteret accelerauit. Sed dum Dagiſteus nauigio ratibuſq; Padum traijcit,
Vuidis Franciq; duces Veronã acceſſerunt: in qua urbe natura loci munitiſſima ſperabant
diutius reſiſtere, aut ſi aliquid durius accidiſſet, ex ea in Germaniã & ad regē Theodebaldũ
in Gallias proficiſci. Erat Veronæ Etheus uir in gēte Oſtrogotha nobiliſſimus, qui nec Vui
dinem fieri ducē conſenſerat, nec ad eum eligendũ Papiã uocatus acceſſerat. Quare Vero/
nenſibus in conſilio ſuaſit, nec Oſtrogothum nec Francos duces intra mœnia accipiendos,
ne tantam belli molem quantã imminere conſtabat, ſi fugientes accepti eſſent, in urbis Ve/
ronæ excidiũ traherēt. Ethei uox quamprimũ in cõſilio audita eſt, à cunctis ueſtigio com/
probatur, eo maxime quia Amingus adeſſe nunciaretur, quem unum experti fuerant atro/
ciſſimũ prædatorē. Vuidis interea cum Veronæ applicuiſſet, aditũ ſibi ſocijſq; ducibus de/
negari intelligens Papiam reuerti conſtituit. Quem Leotharius linquens decreuit in Ger/
maniã ſe conferre. Et quia Ateſis per Veronæ pontes tranſmittendi non eſſet facultas, flu/
uium uero præaltum rapidum'q; uado ut tranſiret nõ uiſum eſt intentare, ad lacum Benacũ
ſe contulit. Vuidis uero & Amingus per Mantuanos Brixianos'q; profecturi, Mincium
ponte iunxerunt, uix dum'q; in alterã delati ripã Mantuanũ attigerant agrũ, quando Da/
giſteum adeſſe, ut in eos Veronã duceret fama præuia intellexerunt. Hinc quid facerent du
bij ad Minciũ receſſere, ut dum caſtra tumultuarie munirent, poſſet in conſilio diſcuti quid
agendum à pluribus cenſeret. Occupauit uero Dagiſteus, qui de hoſtis aduentu certior fa/
ctus, tam repente aduolauit, ut nec caſtra cõmunire, nec aciem ſtruere potuerit. Tanta uero
erat apud hoſtes Dagiſtei uirtutis fama, tantus nominis terror, ut prius penè profligati ꝗ
aditi, prius omnes capti fuerint, ꝗ prælium ordine potuerit inchoari: captũ Vuidinē Dagi/
ſteus ſeruauit, ad Narſetem'q; miſit, qui illum Conſtantinopolim ad Iuſtinianũ perduci cu/
rauit. Amingum uero captum permiſit interfici Dagiſteus. Eodem'q; aut proximo die Leo
tharius cum Benaco ad ſiniſtrã relicto flexiſſet in Tridentinos, febre correptus interijt. Ea
cũ eſſet parta de hoſte uictoria, multi ex Oſtrogothis per urbes oppidáq; regionis Tranſ
padanæ aut domi manentes, aut in præſidijs locati eaſdē petiuerũt, impetrauerunt'q; à Da/
giſteo pacis conditiones, quas Narſes ſuperatis apud Nuceriam alijs conceſſerat Oſtrogo/
this. Solus tunc ſupererat in Italia hoſtis Siſualdus, qui perfidiæ conſciētia ſeſe in montibus
grumoſis'q; arcibus continebat. Eum tamen Dagiſteus ducta expeditione breui ſuperauit,
& captum iuxta Pauli uerba de alta trabe ſuſpendit. Tunc'q; Dagiſteus præfectos cũ tur/
mis dimittēs omnia recepit quæ trans Alpeis citráq; Metenſiũ rex Siſualduſq; tot ante an/
nos occupata tenuerunt. Ab Oſtrogothis autem urbiumq; & oppidorum ciuibus Italis in
Venetia & cæteris regionibus Tranſpadanis, certatim deditiones ſunt factæ, fuitq; tunc
temporis uere belli Oſtrogothi finis octauodecimo anno quàm fuerat inchoatum. Narſes
interea poſtq; apud Rauennã conſtitutus Ariminũ recepit, & eodē ferè tempore Dagiſteũ
ducē ſuũ Francos Oſtrogothoſq; apud Tannetũ profligaſſe intellexit, ad urbē Romã ire
contenderat: præmiſerat autē Antiochum ducem cum copijs: qui per Picentes profectus
recepit ciuitates & oppida omnia quæ Oſtrogothorum præſidijs firmata poſt cladem Nu/
cerinã in rebellione perſtiterant. Cumq; Narſes paucos in urbe Roma dies fuiſſet, aduolan/
tes attulere tabellarij Dagiſteum in Tranſpadanis feliciter debellaſſe. Quare omnia cernēs
pacatiſſima, nihil ultra accuratius egit, ꝗ urbem Romam ciuibus frequentare, cõfracta col/
lapſáq; mœnia, & urbis ædificia inſtaurare, & quibuſcunq; poterat modis ciuitatem ita re/
formare, ut in priſcam rediret, cum potentiã amplitudinemq;, tum etiam dignitatē. Nec ta/
men aliquod nunc extare ſcimus apud urbē Romã tanti uiri monumentũ, præter egregiũ

Anienis in uia Salaria pontem, qui ut carmina marmore inciſa docent illius opibus eſt conſtructus. Hinc cōſiderans Francos, Burgūdionesq́, & Viſigothos, nominis Romani propè oblitos, quod ante annos octuaginta neminem in Italiæ bellis, niſi Herulum, aut Oſtrogothum audiuerāt nominari, Romanos illis conſtituit opponere. Itaq́ Amatum patritium ciuem Romanum, declarans prouinciæ Narbonenſis Anitienſisq́ & Romanæ & Alpium præfectū copias illi attribuit, quibus & eam tutaretur prouinciam, & illa in parte aduerſus Francos, Burgundiones, & Viſigothos clauſtra Italiæ communiret. Francionem inſuper ciuem Romanum, quem magiſtrū militū ſibi aſſumpſerat, illi præfecit Ciſalpinæ Galliæ parti citra Apenninum Alpesq́, & ſupra Papienſem Mediolanenſemq́ agrum, quam uel Siſualdus rex, uel Oſtrogothi paulo ante tenuerant. Vt hic à Maſſilia urbe Varum uſq́ fluuium extra Italiam, inde in Italia à Genua Auguſtaq́ prætoria & Verona urbibus, Arſiaq́ fluuio in fretum Siculum Ioniumq́ mare nulla urbs nullum fuerit oppidū, quod non Narſetis ductu Romano pareret imperio. Vrbis autem Romæ ad priſtinā dignitatē inſtaurandæ tantam Narſes ſuſcepit curam, ut diligentiſſimi patrisfamilias ſolicitudinem ſuperauerit. Eius uiri bonitatem cum Romanus clerus perſpectam haberet, apud illum inſtitit, ut poſtquàm dei munere & ſumma eius uirtute libera erant à barbarorum iugo Romanorū ciuium corpora, animarum quoq́ ſaluti prouideret: quod quidē nullo efficacius modo fieri poſſe cenſebant, quàm impetrata à Iuſtiniano imperatore Vigilij pōtificis relegatione: id Narſes cum facere ſpopondiſſet, imperatori ſcripſit. Eæq́ literæ imperatorem mouerunt, qui ad Proconneſum Galipſumq́ inſulas mittens Vigilium, & ſimul ſacerdotes clericosq́ Romanos ad ſe perduci iuſſit: nec tamen potuit continere imperator, quin eos tentauerit ſacerdotes, ſi Pelagium uellent, potius quàm Vigilium in Romanū pontificē habere: quod cum illi conſtāter abnuiſſent, eos omnes ſimul cum Vigilio dimiſit Romam, quando eſſet libitum nauigaturos. Sed appulſa Siciliæ naui Vigilius ualitudine correptus lateris dolore conſumptus eſt. Sacerdotes uero qui cum ipſo fuerant, poſtquàm in patriā reuerterāt, memores Iuſtiniani imperatoris uoti, Pelagium creari ſummum pontificē curauerunt: tam paucíq́ ſunt in clero Romano inuenti, quibus ea Pelagij electio fuerit grata, ut illum oportuerit à duobus epiſcopis Peruſino ac Ferētinate & Oſtienſi quodā presbytero ordinari. Pelagius nāq́ quod ſupra diximus, quando apud Iuſtinianum orator fuit, laborabat infamia delati apud imperatorem Eudoxiamq́ uxorem Vigilij, ut in ipſum Pelagium referrentur mala atq́ incōmoda, quibus tot per annos bonus pōtifex fuerat agitatus. Exhibuit uero Narſes ſeſe inter diſſidētes clerum ac pontificē ſequeſtrū, & ſupplicationi per omnia templa ac ſacra loca ſolēni ritu inſtitutæ interfuit ipſe, ut clerus populusq́ pompam frequētior ſequeretur. Cumq́ ad ſancti Petri baſilicā eſt uentum, Pelagius pulpitū conſcendit, & euangelia Chriſti cernens, tangens, diraq́ in caput ſuum, ſi mentiretur, execratione facta, iureiurando negauit ſe pontifici Vigilio nocuiſſe, aut in eum fuiſſe aliqua machinatum: unde clero reconciliatus & populo Pelagius, multa in pontificatu ſuo fecit laude digniſſima. Eſſent hoc in loco narranda, quæ Narſes omni Italia & adiacētibus inſulis potitus egerit. Sed quod ſæpe aliàs queſti ſumus, uel perierūt ſcripta, uel nulli ea in temporū turbulētia fuerunt ſcriptores. Omnes enim quos uidere potuimus rerum geſtarum uix prima attingentes capita habent, quo tempore primū Narſes Italiā reddiderat pacatā, Iuſtinianū imperatorē obijſſe anno quadrageſimo, quàm cœperat imperare: ſuffectumq́ ab eo Iuſtinū iuniorē in imperio ſucceſſiſſe. Cuius imperij initio Romani ciues quidam perditiſſimi uiri Narſetē gloria & diuitijs tanta cum honeſtate partis florere uidentes, in eius inuidiā exarſerunt. Et ad ipſum mittentes imperatorem leuiſſimū hominē ei ſuggeſſerunt, Romanos ſe barbaris permiſſuros ſi diutius eis præeſſent Narſes & Græci, quorum exoſam haberent, intolerabilēq́ ducerent petulantiam. Eadem ipſa Sophiæ Iuſtini imperatoris uxori inſuſurrarunt delatores, quæ nequā muliercula ilico cōmota eſt: & haud ſecus quàm ſi eam rem nulla ſubnixā ueritate haberet compertam, pendentem uirum in ſcelus impulit, ut Longinū quendam patritiū Narſeti mitteret ſucceſſorem. Nec ſatis fuit præſtantiſſimū ducem, & optime de republica meritum priuare, quod ille pro ſua modeſtia uidetur optaſſe, niſi & cōuicia procax infauſtaq́ Romanis rebus mulier addidiſſet: illi enim cōminata eſt futurū, ut poſthac nō ſolū degeret priuatus, ſed quod eunuchū deceat diſpartiēdis inter ancillas penſis à ſe deputetur. Qua indignitate non commoueri non potuit uir ingētis ſpiritus Narſes. Cui rerum à ſe geſtarū magnitudinē & pietatis inte-

tis integritatiſq; conſcientiam cum tanta ingratitudine atq; nequitia mente & animo metienti ita incenſi ſunt animi, ut continere nequiuerit quin aduerſus uirum & uxorem eo indignos imperio ſuam ulciſceretur iniuriam. Quamprimum itaq; Longinum in Italiam uenturum intellexit, ſeceſſit Neapolim urbem optime de ſe meritam. Ea in urbe cum aliquot fuiſſet menſes, ad Alboinum regem Longobardorum ſibi amiciſſimum miſit, qui ſuaderet, ut Pannoniam, quod uſu antea compertũ erat, ſemper nouis Barbarorum incurſibus expoſitam linquens, gentem Longobardam traduceret in Italiam, terram omnium orbis terrarũ primariã, & cuius poſſeſſio illos etiam nolentes ad orbis imperium ſublimaret. Sed interea dum tantæ molis profectionẽ parat Alboinus, defuncto Pelagio ſuffectus eſt in Romanũ pontificem Ioannes. Qui gentis patritiæ Romanus ciuis merita Narſetis de urbe Roma deq; Italia nouerat: & cum nulla obcæcaretur animi paſſione, intelligebat ingratiſſimum & ſimul periculoſum fore talem uirum ſpernere, ac diutius tenere animo abalienatũ. Acceſſit itaq; Neapolim pontifex, & à Narſete uiro omnium mitiſſimo facile quod uoluit impetrauit. Venerunt nanq; ambo Romam, & populus Romanus honores Narſeti cupiens meritos exhibere, eum & Baſilium gentis patritiæ Romanũ conſules declarauit. Vnde conatus eſt ſecretè Narſes per nuncios & epiſtolas Alboino perſuadere, ut ſeſe in Pãnonia contineret. Oportuit nunc quid antequam Longobardi à Narſete accerſiti in Italiam uenerint, fuerit Romæ & in Italia geſtum dicere: ſed ea quam ſæpe deploramus ſcriptorum raritas ac imperitia facit, ut annos fermè decem intermittere cogamur. Satis nanq; certum eſt, Narſetem à Ioanne papa primo ſui pontificatus anno Romam fuiſſe perductum. Conſtat item ambos eodem anno Romæ diem obijſſe: & is pontifex annos duodecim Romanam rexit eccleſiam. Sed quid interea ab ipſis alijſq; Romæ & in Italia ſit geſtum, penitus ignoratur. Ipſius Narſetis opera & interceſſione factum eſt, quod ſcribit Agnellus, ut poſt partam de Gothis uictoriam Iuſtinianus imperator bona Gothorum principũ publicata eccleſijs Rauennæ donauerit. Hinc habent cathedralis eius urbis baſilica & ſeptem monaſteria poſſeſſionum ius ampliſſimarum in omni terra, quæ tunc ad Rauennatẽ ſpectauit iuriſdictionẽ: quæ quidem terra ab apennino Picentum inter & Padum Placentiam uſq;, & ultra Padum ad Mintij amnis fluenta in paludes & mare Adriaticum protendebat. Extat uero eius donationis à Iuſtiniano pars formulæ in hæc uerba, Sancta mater Rauẽnas eccleſia uera mater, uere orthodoxa, cum cæteræ multæ eccleſiæ falſam propter metum & terrores principũ ſuperinduxerint doctrinam, hæc ueram & catholicam tenuit fidem, nunquam mutauit, fluctuationem ſuſtinuit, à tempeſtate quaſſata immobilis permanſit. Extruxit autem Narſes, & propria ornauit impenſa in Claſſenſi oppido monaſterium baſilicamq; ſancti Apollinaris, cui tam operum magnificentia, quàm ornatu pares pauciſſimæ nũc in Italia uiſuntur. Et ſacella duo, de quibus ſupra eſt dictum, in noua tunc urbe Veneta ædificari ornariq; curauit. Regno Oſtrogothorum, quod ſeptuaginta duos annos in Italia eſt protractum, funditus ſublato, Viſigotha gens in Hiſpanijs manſit incolumis: quinimo de induſtria fieri apparebat, ut quantum Oſtrogothi inclinarent minuerenturq́ue, tantundem Viſigothi gloria & potentia augerentur. Supra oſtendimus Anaſtaſij imperatoris temporibus, Theodericum Oſtrogothum in Italia regem, Almaricum Viſigothorum regem puerum nepotem ſuum à Francorum oppreſſionibus protexiſſe: quo in negocio confirmatum fuiſſe conſtat Viſigothæ gentis regnum, quod aliàs fuerat occaſurum. Vandali enim tunc in Africa opulenti, Saxones Anglici in Britannia: Britanni, Burgundiones & Franci capta quiſque Galliarum parte ſua contenti erant: & ſi Franci maioris populus ambitionis fines protendere uoluerint, proximas habuerũt Alemannorum Germanorumq; partes, & Italiam, in quibus potuerũt ſuo ſatisfacere deſiderio. Hinc per illos qui ab Anaſtaſij morte in finem imperij & uitæ Iuſtiniani interceſſerunt quinquaginta annos, multi quidẽ fuerunt reges Viſigothorũ à ſuis interfecti: ſed occiſo alio alium ex eadem gente ilicò ſubrogabant. Sicq; Theuda, qui Almarico ſucceſſit regnauit annis decẽ & ſeptem: cui cum ſucceſſiſſet Theudegilaus, anno regni ſecundo ſuorum dolo interfectus fuit: & pariter ei ſuffectus Agilantes, anno regni nono fuit in conuiuio obtruncatus: ſucceſſor eius Athanalgidus, quo tempore Oſtrogothi in Italia ſunt deleti, regnum Hiſpaniarum habebat quietiſſimum, quod annos uiginti duos pacificum conſeruauit. Ea in lõgæ pacis quiete Viſigothis Hiſpanias citeriorem ulterioremq́; pacatiſſimas habentibus, Halani cũ Viſigothis ita coaluerũt, ut in illius gentis nomen ſuũ

ſenſim confuderint atq; amiſerint. Eos enim Halanos oſtēdimus noluiſſe cum Vandalis in
Africam nauigare: & poſtea pulſos à Sebaſtiano Valentiniani imp. duce, ex Bethica quam
ſperauerant retinere, ad Viſigothos confugiſſe: qui quidē Viſigothi eos ducētes ſuſpectos
nunquam ſimul uno in loco ſtatiua habere permiſerunt: immo ne unquam poſſent aut per
ſeipſos rebellare, aut in Vandalos gentem amicā reſpicere, cōtinuerunt illos in Hiſpania ci-
teriori, quæ ex populorū mixtura facta eſt: quæ ætate etiam noſtra permanet gētis utriuſq;
nominis cōpoſitio, & qui eo modo incoluerunt citeriorem Hiſpaniā Gothi & Halani, nunc
dicūtur corrupto uocabulo Gothalani, gens profecto ferociæ illius, quæ generi ſuo in omni
bus reſpōdeat. Et ſiue caſu factum ſit, ſiue ex ingenio, bene habet quod primam cōpoſito in
nomine obtinet partem Gothica gens præſtantior, quæ & Romam capere potuerit floren
tiſſimā: & capta paulopoſt Hiſpaniæ regna mille iam annos ſupraq; licet aliquando minus
integre conſeruauerit. Quod ergo in hac repetita altius narratione quæſiuimus oſtendere,
magno in poſterum leuati ſumus onere recenſendi Romanorū imperij inclinationē extra
Italiæ fines in Europa factam, quod neq; in Gallijs, neq; in Hiſpanijs, aut Germania, ſiue in
inſula Britannia, & prouincijs quæ Danubium adiacent, aliqualis ultra fuit Romano impe-
ratori aut Romanæ reipublicæ iuriſdictio. Quantum autem attinet ad Italiam, uocatus à
Narſete patritio, Alboinus rex Lōgobardorum Pannoniam linquere, & Longobardos in
Italiam ducere cōſtituit. Ipſi autē Longobardi quibus nutrita barbæ longitudo patrio idio
mate dedit nomen, à Scādinauia Germanici inſula Oceani originē habuerunt. Ex qua pro-
fecti primos Aionem & Thatonē habuerunt duces: ijsq; fato functis primū ea gens Agel-
mundum ſibi regem impoſuit. Eoq; à populis quos dicunt Bulgaros Hiſtri accolis interfe-
cto, Lamiſſio ſubrogatus eſt. Qui Agelmundi necem ulciſci cupiens, in Bulgaros arma mo
uit, eosq; maxima afflixit clade. Lamiſſioni defuncto tertius rex lethu eſt ſuffectus. Qui cū
annis quadraginta regnaſſet Hildooch filium ſibi inſtituit ſucceſſorem, & poſt eum quin-
tus Godooch Longobardorū regno præfectus eſt. Quem in geſtis ab Odoacre Italiæ rege
oſtendimus primum Longobardæ gentis regem duxiſſe eam in prouincias Romanorū, &
cepiſſe Rugilandam prouinciam Danubio contiguam, à qua Odoacer Rugos incolas pe-
puliſſet. Godooch uita functo ſucceſſit Claffo. Eiq; mortuo ſubrogatus eſt in ſeptimum re-
gem filius Thato, qui profligatis Herulis paulopoſt interfectus fuit. Octauus regum Vua-
cho, Valtarith filium habuit ſucceſſorem: poſt quem decimus & non nonus, prout ſcripſit
Sigibertus, Longobardorū rex fuit Andoin, à quo primum ea gens in Pannoniā traducta
fuit, poſtquàm annis duodequadraginta Rugilandā prouinciam habitauerat. In Pānonia
autem ſub ipſo Andoino primum, & poſtea ſub Alboino eius filio, qui undecimus rex fuit
annis quadragintaduobus Longobardi habitauere, dignitate aucti & maximo potentatu,
quandoquidē per id temporis Alboinus Commundū Gepidarū regem, prout oſtendimus
interfecit, eiusq; filiam Roſmundam ſibi matrimonio copulauit. Et imperatoris Conſtanti
nopolitani eiusq; ducū amicitia ſibi parata eis conceſſit duodecim millia equites, qui in ex-
peditionem Italicam à Narſete ductiTotilam interfecerūt. Ducturus in Italiam Alboinus
magna uſus prudētia ſibi undiq; proſpexit. Nam ne in Pannoniā, ſi aliqua ingrueret neceſſi
tas, præcluderetur reditus, illam Hunnis conceſſit precario inhabitandā: quos quidē Hun-
nos nequaquā ex Scythia tunc ueniſſe, ſed ex illis fuiſſe cōperimus, qui toties poſt Athilæ
mortem incommodis affecti & uarijs conflictati cladibus, partim Auares ſe dixerunt, par-
tim in Pannonijs & circa Danubium conſedere, omnibus ſubiecti uel Gepidarum uel Lon
gobardorum gentibus, quas illis in regionibus cōtigit habitare. Eumq; in modum Hunni
gens præclariſſima uariam habuerunt rerum ſuarum ſortem, qui Viſigothos patrijs expu-
lere ſedibus, Oſtrogothosq; prius ſubiectos & ſimul Gepidas Erulosq; Scythia eduxerūt:
& aliquando duce Atila in Romanis prouincijs ac in Italia potentiſſimi fuerunt, quandoq;
poſt illius mortem ea quæ ſupra ſunt dicta acceperunt incōmoda. Et tandem præter ſpem
uel ſuam uel eius qui conceſſit Alboini ſedes ſunt nacti, in quibus ab eo tēpore in noſtram
uſq; ætatem floruere, nullatenus inferiores uel gloria uel opibus uel diuitijs alicui illarū gen-
tium, quas ipſas Scythia uel pepuliſſe uel eduxiſſe docuimus: in hoc uero feliciores quod
ſoli ex omnibus prouinciæ quā obtinuerūt ſuum dedere nomen: pro Pannonia enim uide-
mus ſemper poſtea Vngariam eſſe dictam. Nec uero Alboinus reditui ſolūmodo proſpe-
xit, ſed uiolentiæ cauit, quacūq; poſſe fieri eſt opinatus. Nam ut munitior intraret Italiam,
uiginti

uiginti milia Saxones ſibi adiunxit:qui quidē Saxones ſicut & Longobardi uxores filiosq; cum ſupellectile carris impoſitos traxere.Inſuperq; duxere ad fœtus ſuſcipiendos equarum boumq; armenta,præter iugandos aratro boues & innumeram animalium multitudinē cibo mortalium ſuffecturam,Fuit uero ea migratio Saxonum aliјs etiam populis accōmoda. Clotharius nanq; & Sigibertus Francorū reges Sueuós ad Rhenum ſedentes in deſerta à prædictis Saxonibus loca Germaniæ tranſtulerūt:quoniā nec illos nihil mali de ſe meritos delere uellent,neq; in Galliarū partibus ſibi uicinis coaleſcere æquanimiter tolerabant.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione imperij Romanorum,Decadis primæ,Liber octauus.

LONGOBARDORVM in Italiā ingreſſum fuiſſe comperimus, anno inclinationis Romanorū imperij centeſimo ſextoq; & quinguageſimo,Benedicti papæ,qui Ioanni ſucceſſit,pontificatus initio.Et Iuſtino minore annum iam tertiumdecimū apud Cōſtantinopolim imperante,fecerunt iter Longobardi per patentem malo noſtro portā,quæ ab ipſo conditi orbis initio relicta fuiſſe uidetur Barbaris ad Italiæ inuaſionem.Decedentes nanq; Pannonia per Noricum quæ prius Bauaria,nunc in ea parte dicitur Auſtria,peruenere Liburniam, quæ tunc, ſicut & nunc dicta eſt prouincia Forijulij. Oppidóq; Foroiulio cū ipſa cui dat nomen prouincia per incolarum deditionem potiti ad Planem fluuium conſederunt. Tunc delectū ex omni exercitu primum ducem Siſulfum nepotem adoleſcentē Alboinus præfecit prouinciæ Forijulij.Præerat eccleſiæ Aquileienſi Paulus patriarcha uir ſanctitatis fama cōſpicuus. Is urbis Aquileiæ pauloante nouo parum'q; ualido muro cinctæ munitioni diffiſus cū clero ſanctorum reliquijs & omni ſacra ſupellectile migrauit Gradū, quā inſulam magna pars Aquileienſis populi quæ illuc Athilæ temporibus confugerat,hoc ipſo item tempore incolebat.Præerat etiam Taruiſinæ eccleſiæ Felix epiſcopus Rauenna oriundus, uir ut ea tempeſtate doctus,& cum uita integer,tum etiam animo in pietatis opera ardentiori. Is Longobardos adeſſe,intelligens ad Alboinum ire contendit,Taruiſinis ut nouerat iratum,quia ad primā requiſitionē recuſarant facere deditionē:& tamen bonus præſul humili blandáq; prece populi Taruiſini ſalutē & bonorum eccleſiæ ſuæ conuerſationē impetrauit. Erat tunc Rauennæ Longinus,quem diximus à Iuſtino imperatore Narſeti fuiſſe ſuffectū. Is de Longobardorum in Italiam aduentu certior factus Cæſareā communiuit, quæ fuit ciuitas Ranennā inter & Claſſenſe oppidū ſita,& ita utriq; propinqua, ut ſimul una ciuitas uiderētur. Sed quia florentibus primo Romanorum poſt Gothorū rebus ſemper habuerat latus unū ad mediterranea apertum, Longinus tunc ad illud foſſam uallum'q; ceſpiticium adiecit,& & in eam urbē contraxit quicquid copiarū uel ipſe ex Thracia adduxerat, uel ex Italia potuit congregare. Namq; omnes copias quas habuerat Narſes eo dimittente exceſſerāt Italia,aut per eam diſſipatæ nequiuiſſent à Longino faciliter inſtaurari. Exinde Longinus Venetæ regionis urbibus, quarū munitioni magis fidebat,præſidia impoſuit:fuerunt autē Pataulum,Monſilicis,Cremona,& Mantua ,& in mōtibus oppidum Vulturnia , quod uallis quam nunc corrupte Telinā uocant,dedit nomen.Confidebat nanq; Longinus, ſi ea eſſent ſeruata loca,aut Longobardos nunq; ultra progreſſuros,aut ſi eſſent progreſſi,multis à tergo incōmodis poſſe affici.Prudens ſanè conſiliū,ſi affuiſſent exercitus in hoſtem ducēdi,ad Padum'q; uel in Venetia cominus congreſſuri. Sed Roma recens à Narſete inſtaurata,& Italia pridem tantis agitata motibus nullas habebant copias, & quas habebant nullus aderat qui cogeret educeret'q; dux,qualem tanta res expoſcere uidebatur.Quin Mediolanum, Papia,Brixia, Verona, & omnia regionis oppida quæ Dagiſteus gubernauerat eo à Narſete dimiſſo à populis ſine magiſtratu ac præſidio regebantur.Amato autem & Franciſioni ducibus ſatis ſuper'q; erat commiſſas ſibi prouincias defenſare . Cœperūt autem tunc urbs Roma & Italia nouam habere gubernationis formam,ex qua dignitatē,gloriā,& apud orbem terrarum timorē magis amiſerunt quàm omnibus ex illis calamitatibus quæ eas centum & ſexaginta annos attriuerant , atq; aliquando Romā fecerant relinqui feris & obſcœnis auibus habitandam . Longinus nanq; nouum in Italiam adduxit magiſtratus nomen exarchatus Italiæ,qui interpretabatur ſummus Italiæ magiſtratus.Et Rauennæ ſe continēs

I 5 nunquam

nunquam iuit ad urbem Romam uel qualis eſſet inſpiciẽdam. In adminiſtratione uero Italiæ & urbiũ, quæ in Iuſtini imperatoris partibus cum Roma & Rauenna durauerant, hunc primus ſeruauit morem, ut non prouinciæ aut regioni præeſſet præſes ſiue quiſpiam magiſtratus, ſed ſingulæ urbes ſingula oppida à ſingulis cuſtodirentur, regerenturꝗ magiſtratibus, quos appellauit duces. Parem itaq; faciens urbem Romã alijs Italiæ uel urbibus uel oppidis, hac una in re illam honorauit, quod impoſitũ tunc magiſtratũ præſidem appellauit, ſed qui ſucceſſerunt ſunt appellati duces, ut poſtea per multos annos ſic Romanus appellaretur ducatus, ſicut Narnienſis Spoletanusꝗ eſt dictus. Neq; poſt Baſiliũ, qui cum Narſete conſul fuit, uel conſules Roma habuit, uel ſenatum legitime coactũ, ſed à duce Græculo homine, quem exarchus ex Rauenna mittebat, res Romana per multa tempora adminiſtrata eſt. Profectus à Plane fluuio Alboinus urbes Longini præſidio firmatas declinauit. Et primam Venetæ regionis urbem adijt Vincentiam, qua & paulopoſt Verona dedentibus populis potitus, nullos habuit labores in capiẽdis cæteris uel urbibus uel oppidis Venetæ regionis, nullo Longini præſidio confirmatis. Inde Abdua amne tranſmiſſo Mediolanũ duxit: eamꝗ urbẽ dedentibus Honorati epiſcopi ſuaſione ciuibus, breui cepit. ſperauit autem Honoratus per deditionis facilitatem barbarorum ſæuitiam mitigare: ſed breui cõtrarium cernens Genuam ſe cõtulit, quæ urbs in fide Romani populi permanebat. Erat tunc ſextus ab ingreſſu Alboini in Italiã exactus menſis. Quo in tempore prima Longobardos firmare caſtra oportuit contra Papiã. Cui urbi & Bryxillo Longinus quicquid egregij militis habuerat, præſidio impoſuerat. Eaꝗ tempeſtate fames uniuerſam fatigauit Italiam, ut Longobardis nullum fuerit negocium urbes oppidaꝗ adita oppugnare, populis ultro ſe dedentibus, ut peragrando, cibos ſibi qualeſcunq; poterant compararent. Nam cum Alboinus partem copiarum ad Papiæ oppugnationẽ ſibi ſufficere intelligeret, reliquum miſit exercitum ad Italiam inuadendam. Ducta uero eſt primum in Hetruriã expeditio, & urbes oppidaꝗ de Hetruſcis capta, maiori uaſtauerũt crudelitate Longobardi, ꝗ tunc uel unquam poſtea aliàs afflixerint Italiæ regiones. Ex Hetruriaꝗ Apenninũ tranſgreſſi duces Alboini Arimino, cui nullum Longinus impoſuerat præſidiũ, ſunt potiti. Interea Iuſtinus imp. de Longobardorũ in Italiam acceſſu, & fame dietim inualeſcente certior factus, miſſis in Africam nauibus frumentũ, Romam importari curauit: unde Roma eam tolerauit famis acerbitatem, iuuitꝗ frumẽto proximas ciuitates, quæ ſecum Longobardis eo in principio obſtiterunt. In quibus urbibus & oppidis fuiſſe inuenimus, Tybur, & omnia in Latio ſita: & cis Tyberim, Sutrium, Nepeſum, Ameriã, Polimartiũ, Bleram, Ortam, Vrbemueterẽ, & Narniam: & in ora maritima, Portum Romanũ, Oſtiam, & Centũcellas. Rauennam uero & in fide ſecum manentia, Longinus aduectis mari cõmeatibus ſuſtentauit. Ea fuere ſeptẽ cis Padum ciuitates & oppida, Bryxillũ, Fauentia cum oppido ſuo Tyberiaco, quod tunc dictũ eſt Ad caballos, & nunc eſt Bagnacauallũ: Forũliuij, cum oppido ſuo Salſubio, quod nunc eſt Caſtrũcarum: Forũpopilij: Forũbretenorũ, quod pridem forte Noriũ, & nunc Bretenorũ: Cæſena, & Claſſis. Et in Trãſpadanis, Cremona, Mantua, Vulturnia, Monſilicis, & Patauium: tresꝗ alij tunc uici, Ferraria, Comaclũ, Argẽta: quos uicos intra Padũ paludesꝗ ſitos in ea Rauẽnæ, cuius urbis erant ager, potentia nunquã uſq; ad id tẽporis expediuerat mœnibus cõmuniri. Interea dum hæc Alboinus per ſuos duces exequitur, Papiã triẽnio obſeſſam cepit: eratꝗ illi animus, atq; iurauerat ipſam delere urbẽ ciuibus, impoſitoꝗ per Lõginũ præſidio trucidatis: ſed fortè & ꝙ deus ipſe fecit, collapſus ſub eo ante limẽ portæ equus, eum in uitæ diſcrimẽ adduxit, nec aut equus ſurgere, aut ipſe à comitibus poterat ſubleuari: cũ diri eius propoſiti cõſcius comitũ unus illũ admonuit, mutata in eã urbẽ uolũtate, mutato crudeli propoſito, fore ut ſaluus integerꝗ cõſurgeret. Ad cuius uiri boni uocẽ & mutauit mentem Alboinus, & ſurgẽti equo illæſus inſedit. Erat tũc tertius & dimidius exactus ab ingreſſu Lõgobardorũ in Italiã annus, quo in tẽpore Alboinus omni penè Hetruria & Arimino ac in Ciſalpinæ Galliæ partibus à Bononia Papiã uſq; omnibus, excepto Bryxillo, potitus uel urbibus uel oppidis, Veronã ſe cõtulit: in qua urbe uxorẽ diuitiasꝗ & omnẽ regionẽ ſupellectilẽ habebat, diſpoſitus in ea cõſtituere regni ſedẽ. Rebus aũt ut erãt tũc in ea gẽte lætiſſimis ludos celebrauit: & qđ omnia apud eã barbariẽ ſuperabat ludorũ lætitiaꝗ genera, cõuiuijs eſt ebrietatibusꝗ indultũ. Bibebatꝗ rex ea patera, quã ipſũ diximus, ex Cõmundi Gepidarũ regis à ſe in Pãnonia interfecti cranio laminibus circũdato aureis parauiſſe, & cũ

immo-

immoderatius hauſiſſet, hilarior ac ꝓpè amẽs redditus, miſit Roſimũdæ uxori e regione diſcũbẽti paterã mero plenã, ipſe alta inclamitans uoce ut cũ patre Cõmundo bibẽs læta eſſet. Quæ uox adeo alte inſedit pectori mulieris, ut ea ex hora ſtatuerit paterni cranij ludibriũ uiri interitu uindicare, egitq; tantã rẽ maxime in hũc modũ: Helmechildis erat Longobardus & nobilis & in armis ferox, qui adoleſcentia florẽs, & corpore formoſiſſimus, puellã deperibat Roſimundæ obſequio inſiſtentẽ. Quod cum nõ ignoraret regina, effecit ut puella quod ardenter cupiebat, ſeſe illi in concubitũ permitteret. Eum poſtea adoleſcentẽ his artibus ad laſciuientis animũ in ſententiã trahendũ ut cata erat efficaciſſimis pellectum, Roſimunda in regis caput armare tentauit: qđ cũ obſtinatius ille recuſaſſet facere, aliã regina uiã ad facinus eſt aggreſſa. Ancillã naq; monuit ut Almelchildẽ allocuta laſciuiendi locũ deſignaret in ædibus ſecretiſſimũ, id ſibi denunciãs nequaq; eo in loco tempus uerbis blanditijsq; terendũ, quin potius oporteret tacentẽ illũ accelerantẽq; potiri, ac ſe illico dimittere, cui foret ad reginæ obſequia properandum. Re ut iuſſerat conſtituta, induit regina ancillæ ueſtes, & in deſignatũ cõcedẽs angulũ uel ipſo die tenebroſum expectauit. Venit ad horã Helmechildis, & notã ancillæ ueſtẽ cũ manu palpitans offendiſſet ut erat conſtitutũ, tacẽs properãsq; impleuit. Sed iamiã ut recederet monentẽ, regina interpellãs quæ nã ipſa eſſet interrogauit. Cui cũ Almechildis reſpondiſſet ſatis diu ſibi cognitã eſſe ancillã. Imò illa ſum, inquit Roſimunda, ut iam nequeas ultra reluctari, quin aut ipſe regi accuſatus pereas, aut illo obtrũcato Lõgobardorũ regno & hoc ipſo amplexu, his ſuſuijs perpetuo perfruaris. Tũc uero uictus ſpoſpõdit Almelchildis qđ prius facere recuſaſſet, & in cubiculũ ab impudica ductus Albuinũ quieſcentẽ ad primũq; uulnus acceptũ reſiſtere conatũ obtrũcat. Eo ad funus maximis Longobardorũ lachrymis ſingultibusq; elato, anniſa eſt Roſimunda, Helmechildẽ declarari regẽ. Nedũ uero aſſentiri uoluerũt Longobardi, ſed aliquandiu reginæ cõminati arma in illã Almechildẽq; capere cõſtituerãt. Vnde ſibi timens regina fide publica à Lõgino habita, quicquid pecuniarũ & regiæ ſupellectilis habuerat Albuinus impoſuit nauibus, & Alſuindã filiã ex Albuino ſuſceptã abducẽtes adulteri, ſecundo Ateſi in Padũ ſunt delapſi: Inde Adriatico nauigantes mẽſe Auguſto, ut ſcribit Agnellus, Rauennæ applicuerũt. Vbi à Longino magnis excepti honoribus, aliquot mẽſes quietiſſimi fuerũt, multa interim machinati, ut Longobardi aut pellerent Italia, aut ipſos regẽ reginãq; haberẽt. Interea Longinus forma mulieris, uel quod magis crediderim, auri, quod illa tuliſſet, cupiditate incenſus, illã pertentauit, ut Helmechilde ſublato ſibi in matrimoniũ iungeret: uerè tũc futura & Longobardorũ & Rauennæ Italiæq; regina. Nec tamen mulieri fidẽ fallere quæſiuerat Lõginus. Obierat per id tempus imperator Iuſtinus, & Tyberius quẽ ille adoptatũ reliquerat ſucceſſorẽ, illico ad bellũ Parthicũ tractus fuerat. Quare ſperauit Lõginus, ſi Roſimundã habuiſſet uxorẽ, rex fieri Longobardorũ, eiuſq; gentis fretus armis Italiã ſibi ſubijcere cõfidebat. Præbuit itaq; aſſenſum Longino impudiciſſima inconſtanſq; muliercula, & Helmechildẽ balneo exeuntẽ interficere cupiẽs, potionẽ illi ueneno medicatã tanq̃ ad laſſitudinis inſtaurationem propinauit. Cuius partẽ cum Helmechildis hauſiſſet, cõmotiſq; inteſtinis quod erat uenenũ ſibi ab uxore datum ſuſpicaret, Quin tu, inquit, reliquũ epota. Detrectauit uero mulier, & procacẽ exhilarans uultũ nõ ſe reſpondit balneo debilẽ exiſſe, cui reparandis uiribus cõfortandoq; ſpiritui potio ſit ſumenda. Inſtitit uero ſerius Helmechildis, & arrepto gladio necẽ niſi biberet cõminatus illã bibere coegit: qua die ambo in mortis genere ſic fuerunt pares, quẽadmodũ ſtrennui regis Albuini necẽ, pari cõſenſu ſumma cũ ignominia perpetrauerãt. Eorũ uero pecunias ditiſſimãq; ſupellectilẽ Lõginus ſimul cũ Alſuinda Tyberio imperatori Conſtantinopolim tranſmiſit. Longobardi interea apud Papiã cõuenientes, Clephim in ſua gente nobiliſſimũ regem creauerunt. Qui uir truculentiſſimus fuit. Nõ modo enim in aduerſantes ſibi & Imperatori parentes Italo, ſed etiam deſæuit in illos qui ſe ſponte dediderant Albuino, & quotquot in ſuam poteſtatẽ redigere potuit, uel Romanos uel ex Italia præſtãtes uiros trucidauit. Cuius terrore crudelitatis præſtantior quiſq; ex Venetis uel urbibus uel oppidis in paluſtrem ſed tutam iam uiris frequentiſſimam ciuitatem Venetã confugit, ut tunc uideatur fuiſſe eius urbis altera ædificatio. Tannetũ oppidũ quod Albuino Papiã obſidente Longobardis paruiſſet, Clephis ſolo æquauit, unica in re, ſed malo propoſito, bonus ipſe rex, quod ubi Forumcornelij fuerat ab Antiocho Narſetis præfecto demolitum Imolam fecit: ſic tunc primo dictam ab arcis nomine, quam eminentiori

& unico in tumulo Forũcornelij ciuitas habuiſſet. Fuit aũt Imolæ ædificationis cauſa, quod
præſidio impoſito Fauẽtinos Foroliuienſeſꝙ, & ipſos Rauennates inde uoluit agitari. Ari
minum aũt ſuã ciuitatẽ delatus ex ea in Claſſenſe oppidũ duxit. Cui oppido ocyus capto,
& maiori ex parte ſpoliato Longobardos impoſuit, qui & Longinũ in propè contigua ci-
uitate Cæſarea & Rauennates in conſpectu poſitos dies nocteſꝙ agitabãt. Mittẽs uero in
urbem Romã duces ſuos Clephis, omnes ciuitates & oppida quæ Alboini ducibus reſtite
rãt, Tybure excepto, cepit, ut Tybur & Romanus Portus ſola cũ urbe oppida fuerint tunc
ſeruata. Ea cum fierent in ipſo penè Clephis regni initio, obijt Benedictus papa, quarto ex-
acto ſui pontificatus anno: cuius ſucceſſor Pelagius eius nominis ſecundus abſꝙ imperato
ris decreto contrà ac fieri conſueuerat fuit ordinatus: quoniã Lõgobardis eo modo Romã
propemodũ obſidentibus facultas mittendi Conſtantinopolim nulla fuit. Nõ autẽ erat tũc
apud quenꝙ dubiũ, quin ſi diu ſuperſtes fuiſſet Clephis, captã Rauennã urbemꝙ Romã
uel deleſſet, uel ipſas urbes ciue proprio denudatas Longobardis daturus fuerit inhabitan-
das. Sed unius ſuorũ dolo anno regni ſecũdo nondũ exacto fuit interfectus. Et quia in ſuos
etiã Longobardos tyrannidẽ crudelitatemꝙ exercuerat, factum eſt ut poſt eius mortẽ nul
lum Longobardi regẽ habere uoluerint: ſed urbibus inter ſe diſtributis ſuã unuſquiſꝙ aſ-
ſumpſit gubernandam. Fuerunt uero duces triginta Clephi defuncto immitiores. Qui per
Ariminũ & Vrbinũ delati ſunt in Vmbros, & ea capta regione, Picẽtes, Pelignos, Marſos,
Samnites ꝙ peruaſere, & ducibus ſuæ gẽtis uno apud Spoletũ, altero apud Beneuentũ con
ſtitutis, Campaniã & omnia quæ aut in maritimis aut in mediterraneis Tybur uſꝙ & Ro-
mam ſunt, ſibi ſubiecere. Inter quæ utrũ Neapolis tunc fuerit capta, nõ ſatis certũ habemus,
eam tamen ciuitatẽ ipſos ſcimus Longobardos haud multo poſt in ſuis partibus habuiſſe.
Omnia aũt quæ à Neapoli in fretum Siculũ & à Siponto in Salẽtinos, à Beneuẽtoꝙ in Ca
lalabros ſita ſunt, ſiue mediterranea ſiue mari expoſita, Conſtantinopolitano imperatori ab
illis triginta ducibus remanſerunt intacta. Potiti tam multis Italiæ regionibus Longobardi
in urbe duxerũt, nec tamen diu illã obſederũt: cuius rei cauſam fuiſſe credimus, quia prædæ
inhiantes, quã tamen ſpe ſua maiorẽ fecerãt in agro Romano pridẽ à ſuis ſpoliato, cõſiſtere
nequiuerũt. Quod uero omnibus, ſicut & nobis miraculo futurũ nõ dubitamus, omĩa quæ
ſupra ſunt dicta geſſerunt triginta tyranni anno unico. In quo uix poſſibile uideat̃ potuiſſe
à uiatore tot prouincias peragrari. Et tamen non prædas modo aut incendia cõmiſere, ſed
maiora intulere captis urbibus & oppidis damna ꝗ tot per annos Eruli & Oſtrogothi: Baſi
licas nanꝙ & ædes ſacras, theatra quæ illis in regionibus erant multa, omnẽ deniꝙ publicũ
ornatũ demoliti ſunt. In uiros uero haud ſecus ꝗ in pecudes ab ea barbarie eſt ſæuitũ. Nec
erat qui opem ferret, quod Tyberius imperator poſtꝙ Perſas uicerat, & Romanis expule-
rat prouincijs, mala correptus ualitudine, Mauriciũ ſibi tradita filia generũ aſſumpſerat, de-
clarauerat ꝙ ad imperiũ ſucceſſorẽ. Itaꝙ Romani in eam adducti ſalutis deſperationẽ, Pe-
lagio pontifice & Germano præfecto hortantibus, rei ſuæ in hunc modum conſulere ſtatue
runt. Ad Longobardos enim mittentes orauerunt, ut meliora de ſe deꝙ alijs Italiæ populis
ſperaturi malis imponerent finẽ, & ea quæ ceperant tenentes ſecũ indutias conſtituerent.
Conſenſerũt uero Longobardi, & petitis indutijs illico acceſſerunt. Cauſam autẽ quæ eos
uictores efferatoſꝙ uiros ad id traxit impulitꝙ, hanc fuiſſe compertũ habeo: per id tempo
ris quando obijt Iuſtinus imperator, Theodebaldus ille Metenſiũ rex, quem ſæpe diximus
prouinciã Romanã Alpeſꝙ & Liguriã tenuiſſe octauo ad urbem Engoliſmã milliario, &
amnẽ inter Catenã & ſyluã Buxã interfectus fuit in bello ciuili, quod cõtra Chilpericũ pa-
truũ magna perfidia, magniſꝙ cõmiſſis incendijs ſuſcitauerat. Cuius regnũ poſtꝙ alter pa
truus accepit Clotharius Francorũ rex, & ipſe breui apud Pariſios eſt defunctus. Superſti-
tes uero fuerunt Cothario filij quatuor, qui regni diuiſionẽ magna facientes concordia, par
tes ex conuento in hunc modũ ſinguli acceperunt, Arithpertus maior apud Pariſios, Gun-
tannus apud Aurelianenſes, apud Sueſſiones Chilpericus, & in Metenſibus Sigibertus.
Quæ quidẽ Theodebaldi primo, & poſtea Clotharij mors effecit, ut eo in rerũ turbine, qui
in aduentu Longobardorũ Italiã agitauit, Amatus in Romana Anitiẽſi, Franciſioꝙ in ſua
Italiæ prouincia fuerint quietiſſimi. Nã fratres ipſi quatuor Frãcorũ reges ægre tulerũt Lõgo
bardos Italiã occupaſſe, & in ipſo Alboini ingreſſu Amato Franciſioniꝙ pridẽ exoſis auxi-
lium attulere magna ui copiarũ data, quo commiſſas ſibi prouincias pro Romano populo
conſeruarent.

conſeruarent. Inſuper dicti fratres conati Longobardorū uires minuere, Saxonibus ſuaſerunt, ut relicta Italia in qua ſeruirent, in patriā ſe reciperent. Quod cum Saxones aliquot annos facere diſtuliſſent, tandē ducibus Longobardis bello Cāpaniæ occupatis, Alpes tranſcendere conſtituerūt. Id cū Longobardi reſciſſent, nō ultra differendū rati, periculis occurrere conſtituerunt, quæ eos multa manebāt, ſi res Galliæ ſpernerent, & Amatus Franciliōq́; diutius eſſent ſalui. Hinc petitas à Romanis inducias facile conceſſerūt. Quibus conſtitutis ac iureiurando firmatis, alios duces duos præter Beneuentanū & Spoletanū in Vrbeueteri unum, alterum in Narnia dimiſerunt. Erat eo tempore in urbe Roma magnæ ſpei uir Gregorius Gordiani uiri ſenatorij filius, q deo & religioni chriſtianæ deuotus ſex apud Siciliā monaſteria ex paternæ hæreditatis facultatibus ædificauerat, & ad extremū paterna domo in monaſterium dedicata, magno fuit in ipſis afflictis rebus ſolatio ciuitati. Nam ſuadendo hortandoq́;, & quod tunc magis ad rem faciebat, largiendo plebem Romanā in ſpe ſuſtentabat. Conſiderans itaq; Pelagius pōtifex, nō paruū ſibi periculū ab Imperatore imminere, ſi forte copias mitteret in Italiam, eo quod ſe paſſus eſſet ſine principis decreto eligi ac ordinari, ſtatuit Gregorium mittere Conſtantinopolim, ut & ſe à neceſſitate purgaret, & alia quædā ageret eccleſiaſtica, & Romanæ rei præſidia opemq́; imploraret. Lōgobardi uero ſecundū conſtitutas cum Romanis inducias in citeriorē Galliā duxerunt, fuitq́; eorum conſiliū prius opprimere Francilionē. Igitur ducto in illum exercitu Taurino Eporediaq; & oppidis quæ ad Alpes pertinent breui ſunt potiti, cōfeciſſentq́; illū, niſi Comū cōfugiens ſeſe in ea urbe, & lacus Larij inſula, quæ diceret Comacina, cōmuniſſent. Eo tamen in aliud reſeruato tēpus Alpes tranſcenderūt, & captis regionis oppidis, per Niceā urbē, Romanam prouinciam ſunt ingreſſi. Amatus interea copijs fretus, quas à Francis regibus acceperat aduenienti occurrens hoſti prælīū cōmiſit. Et ſuis profligatis cū fugeret interfectus eſt. Cæſa ſunt eo in prelio multa Burgundionū milia, & Longobardi magna ditati præda, in Italiam ſunt reuerſi. Neq; enim illis in ꝓuincia diutius cōſiſtere placuit, ꝙ urbes eius oppidaq; Burgundionū præſidijs firmata eſſent, nec ipſi ad oppugnationem haberent neceſſarios apparatus. Viſum eſt etiā ipſis nō ſatis cōſultū extra Italiā diutius cōmorari. Interea Guntanus rex & Sigibertus Longobardos ſuſpicati iterū in Gallias reuerſuros, Enniū Mumolū ciuē Romanū fauoribus proſecuti ſunt, ut in locū Amati ſuccedens prouinciā acciperet Romanā. Et pactione inita ſecū, ut Lōgobardis aduerſaret, multa illi militū milia attribuerūt. Quod cum reſciſſent Longobardi, diuerſo tramite iterū Gallias irruperūt. Nec uero tūc Romanā prouinciam ſunt ingreſſi, ſed propria Francorū inuadere ſtatuerūt. Hinc ad Ebredunenſem delati agrū, omnia ad quæ itum eſt cædibus incendioq́; fœdarūt. Ad cuius ingentis tumultus nunciū concitus Ennius in illos duxit. Sed ꝙ regio pleraq; ſyluis late fuſis impedita eſt, & difficile ab externis noſcunt tramites, Ennius Longobardos à tergo improuiſus inuaſit, magnāq́; illorū edidit ſtragē. Qua afflicti clade Lōgobardi in Italiā ſunt reuerſi. Per id etiā tēpus in quo conſtitutis apud urbē inducijs, Longobardi primo duxerant in prouinciā, Saxones à Francis regibus, ut oſtendimus, ſuaſi in patriā reſpicere cœperāt. Quod qdē ea maxime cauſa uidet factū fuiſſe, quia nollet ipſa gens ſubijci Lōgobardis. Profecti itaq; Italia Saxones perpetuo itinere in Remenſes ſunt delati, & apud Strablonenſe rus caſtris poſitis, nō paruo tēpore ibi fuerunt quieti, nec dāna prouincialibus intulerūt, qui eos iuſſu regū cōmeatibus adiuuabant. Quamprimū uero Saxones intellexerunt Burgundiones cladem illam accepiſſe, Amatumq́; eſſe interfectum, & Longobardos in Italiam reuertiſſe, mutarūt mores, & omnia in Remenſibus tumultu implentes prædam undiq; abigebant. Mumolus interea Amato ſuffectus Longobardos ſuperauerat, & propter comparatam ex ea uictoria autoritatem, copijs à Francis regibus auctus erat. Quare ab Arithperto Pariſiorū rege iuſſus, quod facere optabat, duxit in Saxones nil tale timētes, & haud ſecus ꝙ ſi nihil hoſtile cōmiſiſſent, omnē curā cuſtodiæ negligētes. Aggreſſus itaq; Mumolus, eos primo impetu fudit, diſſipatoſq́; perſecutus magnā in illis edidit cædē. Colligentes tamen ſeſe, & inuicem adhortati, Saxones prælio uolebāt & iuſta acie cū Mumolo decertare. Sed multi hinc inde miſſis à Francis regibus nuncij, utrunq; exercitū perduxerunt ad pacē. Cuius fuerunt conditiones, ut Saxones relicta præda, & certa auri ſumma in damni inuecti cōpenſationē diſſoluta, in Italiā qua aduenerant remearēt. Quod quidē Saxones ilico fecerunt. Sed cū eſſent in Italiam reuerſi, Longobardos ſolito magis elatos offendentes iterū emigrare conſtituūt.

Et ad

Et ad Sigibertum mittentes Metenſium regem ſolidiora tunc quàm primo inierunt fœdera. Quibus innixi cum uxoribus filijſq; & omni ſupellectile Italia exceſſere. Ne autem quã incederent prouincialibus nimis graues eſſent, & commeatibus ipſi indigerent, ſeſe in duas partes diuiſerunt. Earũ una per Niceã, altera per Ebredunenſes iter tenuit. Et tamen omnes ſimul deducente amicabiliter Mumulo ad Sigibertum peruenerunt. Interuenerat uero in fœdere, quod regẽ inter & Saxones ictum erat, ut eos ille in patrias reſtitueret ſedes, quas anno quintodecimo liquerant, cum Longobardis in Italiam profecturi. Optauerat q; Sigibertus id facere, & Sueuis perſuaſerat ut regionem partiri paterentur, uellentq; æquo iure cum Saxonibus habitare. Saxones uero econtra contendere, patriam ſibi totam non dimidiam ex fœdere adiudicandam: & cum altercationibus aliquandiu res protracta eſſet, inſtitere Saxones, ut ſi nollet rex, aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret animo, ſi armis ipſi iuſtiſſimis quærerent quod tanta cum iniuria negabaẽ. Paſſus uero eſt ille Saxones in Sueuos ducere, neq; interea deſtitit quærere pacem inter eos, fœderáq; cõponi. Sed nullis uerbis, nullis pollicitationibus molliri Saxonũ pectora potuere, quin ferro experiri potius, quàm pacto tranſigere uoluerint. Et uentum eſt ad prælium, in quo ſuperatis & magna occidione cæſis Saxonibus, mãſit regio Sueuis, quam prout initio acceſſus illuc ſui facere cœperant, etiam ætate noſtra Sueuiam appellant. Dum hæc in Gallijs poſt conſtitutas à Romano populo cum Longobardis indutias agũtur, Gregorius Gordiani Romanæ eccleſiæ leuita apud Conſtantinopolim fuit, & præter curatam optime rem eccleſiaſticã, rei etiam Romanæ & Italiæ ſubueniri apud Mauricium Imperatorem contendit. Nã Pelagius pontifex ex urbe Roma cum per literas & nuncios ſæpe fecit certiorem, quo eſſent loco res Romanæ, quantiſq; à Longobardis per ſingulos dies afficerẽtur incõmodis. Hæc aũt cum aliunde, tum maxime comperta habeo ex ipſius Pelagij epiſtolis, ex quarum unis hæc duximus breuiãda. Pelagius epiſcopus Gregorio ſalutem: Omnia quidem quæ neceſſaria fuere, per Oratium notarium tibi curauimus indicare, quẽ cum fratre & coepiſcopo Sebaſtiano ad dilectionẽ tuã direximus, ut quia Rauennæ cum Donno Decio Patricio fuit, ipſe poſſit quæcunq; iudicaueris Donno imperatori ſuggerere: quia tãtæ calamitates ac tribulationes nobis à perfidia Longobardorum illatæ ſunt, contra ſuum proprium iuſiurandũ, ut nullus poſſit ad referendum ſufficere. Promiſit aũt nobis ipſe Sebaſtianus, neceſſitates & pericula totius Italiæ pijſſimo domino imperatori narrare. Loquamini ergo & tractate pariter quomodo poſſitis noſtris celerius ſubuenire periculis: quia ita hic coanguſtata eſt reſpublica, ut niſi deus principem inſpirauerit, ut unum magiſtrum militũ, & unum ducem dignetur concedere, in omni ſimus anguſtia deſtituti: quia maximæ partes Romanæ omni præſidio uacuatæ uidenẽ, & exarchus ſcribit nullũ nobis poſſe remediũ facere, quippe qui neq; ad Rauẽnæ partes cuſtodiẽdas ſe teſtaẽ poſſe ſufficere. Imperet ergo Imperatori deus noſtris uelociter periculis ſubuenire, priuſq; nefandiſſimæ gentis exercitus loca quæ adhuc à repub. detinenẽ præualeat occupare. Tandẽ uero Gregorius ipſe, & quos miſerat Pelagius pontifex oratores à Mauritio impetrauerunt, copias parari, quibuſcũ Smaragdus uir patricius, alter exarchus Lõgino ſubrogatus in Italiã mitteretẽ. Venit aũt ilico in Italiã Smaragdus, cũ quo Gregorius leuita Rauẽnã eſt delatus. Et quidẽ Smaragdus Rauennæ cũ copijs nauigio appulſus expectationi quã de ſe Itali habuerãt, aduẽtus ſui principio ſatisfecit. Poſt Clephis ſecũdi Longobardorũ in Italia regis mortẽ Feroaldus quidã gentis Longobardæ dux Claſſenſe oppidũ tenuerat, Rauẽnateſq; & Cæſareæ oppidanos perpetuis penè ſingulorũ dierũ prælijs adeò agitauerat, ut Longinus ille primus exarchus ſemper cuſtodiẽdis ambabus ciuitatibus fuerit occupatus, Quo aũt tẽpore à Saxonibus cõtra Sueuos male pugnatũ fuit. Dotrula qdã gente Sueuus, cum Longobardis in Italia militabat, & quia fortis uir erat, ac militiæ ſcientiſſimus, pari cum Lõgobardis proceribus iure inter duces triginta fuerat conſtitutus. Is autem intelligens Longobardos ægre ferre, non magis Saxonum cladem quàm Sueuorum uictoriam, ad decus amplitudinemq; Francorũ ceſſuram, ſibiq; ipſi propterea timens, tranſiuit ad Romanos, & Longini nondum Rauenna prouecti permiſſione intra Bryxilli mœnia receptus oppidũ illud copiarũ ſuarũ præſidio cõſeruauit. Sed Smaragdus quamprimũ Rauẽnæ cõſtitutus prouinciæ cõditiones intellexit, nihil ſibi cẽſuit antiquius, quàm Feroaldum Claſſenſi oppido pellere, ut poſſet remotiora expeditior cõſeruare. Itaq; intentaturus Claſſis oppidi expugnationẽ, Dotrulã Bryxillo accerſiuit. Delapſus uero eſt

nauigio

nauigio Dotrula ſecundo Pado, ut uiginti illa paſſuum milia, quæ à Spinetico Padi primario oſtio ad Claſſenſe interiacent oppidum, Adriatico adnauigās in Feroaldum duceret. Sed Feroaldua & ipſe impiger dux, quāprimū reſciuit Dotrulā nauigio in ſe ducturū, illi ad Spineticū obuiauit. Et ſeſe ad Vatreni amnis oſtiū quo tunc Padum influebat, continens, prælio per ſingulos dies cū hoſtibus decertabat. Nec minus habebat animorū, aut inferior erat robore uirorū Dotrula, licet eſſet nauium genere multo impar, quod dromonibus uehebantur Feroaldus & Longobardi. Dotrula uero exercitum ſuum lintribus ſcaphisꝗ impoſuerat. Obtinuit tamen in Vatreno Dotrula maxime præſidijs adiutus, quæ per paludē Paduſam & Aſconij foſſam à Rauenna ſubmittebātur. Repulſum uero Feroaldū Dotrula, ad Claſſenſe oppidum mari perſecutus eſt. Smaragdus interea Claſſenſe oppidū undiq; circumſteterat, & aliquot cōmiſſis oppugnationibus fuiſſet potitus, niſi reuerſus cum nauigio Feroaldus pendentes in deditionē ciues confirmaſſet. Sed quamprimū apparuit inimicum quod fugientē Feroaldū inſequebatur nauigium, deditio eſt à ciuibus facta. In ea deditione Feroaldus Longobardiq; magna manus capti, & qua in multos ipſi fuerant uſi crudelitate ad unum gladijs ſunt occiſi. Ea uictoria celebriorem fecit Smaragdi aduentū, adeóq; ſunt per omnē Ciſalpinam Galliā erecti oppidanorum animi, ut iam multi defectiones ad eum uoluntarias facere cogitarent. Quamobrem territi duces Longobardi communi conſilio decreuerunt regem unum creare decimo anno poſtꝗ Clephis fuerat interfectus. Creatusꝗ eſt ipſius Clephis filius Antharis nomine: cuius adoleſcētis fama multis ſtrenue & fortiter editis uirtutis documentis, apud gentē ſuam apudꝗ hoſtes celeberrima ferebatur. Vt autem regia obire munera imminentibusꝗ ſubuenire periculis poſſet, eum ditiſſimi duces dimidio quibus abundabant pecuniarum ſinguli donauerunt. Dotrula interim poſt claſſis receptionē reuerterat Bryxillum, apud quam urbem peruidebat ſummā eius belli contentionem per id temporis futuram: nec fefellit eum conſilij Longobardorum opinio. Siquidē creatus rex Antharis tanta celeritate ad Bryxilli obſidionē ſe cōtulit, ut donationem pecuniarum & cæteros regni apparatus illis in caſtris fieri oportuerit. Fuit uero dura atq; etiam diuturna hinc oppugnantiū, inde defendentiū pertinacia, quod quidem neceſſariū fuit accidere. Longobardi nanq; in urbem infeſtiſſimā in ducemq; perfugam: Sueui aduerſus ſpretam odioſiſſimamꝗ gentem pro capite & fortunis, proꝗ ſumma, ſicut rebantur, totius belli acerrime dimicabant. Peruicit tamen noui regis cum potentia, tum etiam belli opportunitas gerendi, quod ingentem in Pado lintrium uim haberet, & innumeras à terra adhibuiſſet copias, quæ dies noctesꝗ oppugnationibus intentæ, nullum obſeſſis ad quietē ſpatium tēporis reliquiſſent. Quare Dotrula deditionis facta mentione, permiſſusq; cum præſidio excedere, Rauēnam adnauigauit. Antharis uero Bryxilli in poteſtatē facti mœnia ſolo æquauit. Creditū eſt tunc & apud Rauennā uulgatū, Antharim regē ilico poſt Bryxilli exciſionē ducturū in Francilionē Romanū ducē, qui Comū urbē & eius inſulā Larij lacus annis tunc decē & ſeptē probè defenſarat. Sed Antharia confirmandi regni ſtudio primus induciarū cum Smaragdo Patritio conſtituendarū fecit mentionē. Exarchus uero libēs cupientiſſimusq; cōſenſit. Non enim ſatis confidebat poſſe nouo potētiſſimóq; regi reſiſtere, & ſimul Francilionē ac diſperſas & offenſioni expoſitas ciuitates in fide manētes defenſare. Erāt enī trans Padū hinc Comū, inde Vulturnia remotiores, & Pado Rauēnæꝗ proximiores Cremona, Mantua, Patauiū, & Monſilicis urbes: cis Padū́q;, Parma, Bononia, Fauentia, Forumliuij, Forumpopilij, Bretenoriū & Cæſena. Nā Lōgobardus Imolā Ariminúmq; tenebat. Duæ ſunt uetuſti nominis & à maioribus in hiſtorijs celebratæ Parmā inter & Bononiā ciuitates Rhegiū Lepidū & Mutina, quarum ſiue ſuperioribus in Viſigothorū, Erulorúmq; & Oſtrogothorū, ſiue in præſentibus Lōgobardorū geſtis rebus nunꝗ memoria eſt facta. Vnde, qđ aliqui habēt paruę autoritatis ſcriptores, credimus Mutinā ſtāte adhuc republica bellis in ciuilibus fuiſſe deſtructā. Et uetuſta quidē quæ nūc uiſunť in cāpis fundamenta oſtēdunt, hāc quæ nūc eſt Mutinā aliquot paſſuū milia diſtantē à prima fuiſſe ædificatā. Rhegij aūt nomen qua ratiōe adeò ſit ſuppreſſū, nihil habemus qđ certius aſſeramus. Sed & induciæ Antharim inter & Smaragdū pactæ utrū Romanā rē & duces Longobardorū Spoletū Beneuētū́q; & Narniā tenētes cōplexæ fuerint, nec Paulus nec Agnellus ſcribūt. Sed quātū in Pelagij primo, poſt in Gregorij pōtificū geſtis rebꝰ intelligere licet, uniuerſales ubiq; in Italia fuerūt indutiæ: quāꝗ neq; in primis à 30. ducibus, neq; in iſtis ab Anthari

conceſſis

conceſſis fidem ſeruauerunt Longobardi,quin multas & propè quotidianas Romanis Rauennatibusq; intulerunt moleſtias.Quod aũt conſtat,ipſis conſtitutis indutijs miſit Smaragdus ad urbem Romã Germanũ Patritij ordinis Conſtantinopolitanũ, quem & ipſe præfectum appellauit,profectusq; Rauenna cum eo præfecto Gregorius Leuita tunc primum ex legatione Conſtantinopolitana Romã eſt reuerſus. Quẽ Pelagius pontifex & Romani ciues ſummis gaudijs excepeſũt. Eratq; tũc tẽporis Romanus populus haudquaꝗ leuiter recreatus,quoniã Smaragdi fama ſpẽ præbebat poſſe aliquãdo gentẽ Barbarã Italia pelli,& Gregorij ciuis optimi ac omniũ iudicio ſanctiſſimi præſentia diuinæ opis præſidia ſpondebat:ſed noua ilico maximáq; ſuperuenit clades,quæ multas præteriti longe tẽporis ſuperauit.Nã uiſa ſunt elemẽta in Romanæ urbis & Italiæ excidiũ cõiuraſſe,ut quod tãtæ,tam'q; frequentes Barbarorũ alluuiones nequiuerant, ira cœleſtis neruos uires'q; Romani populi & omnis Italiæ exinaniret.Imbribus nãq; multos dies cõtinuantibus diluuiũ fore apparuit. Tyberis tunc menſe Octobri propè exacto adeò aquis intumuit,ut Romæ mœnia alicubi ſuperauerit:unde regiones urbis fluuio proximæ maxima acceperũt incõmoda. Per Italiã uero ubiq; latuerunt campi,& ex montibus collibus'q; omnis mota aratro gleba in cœnum liquefacta ſimul cum aquis in ima eſt delapſa, ut fluminibus poſtmodũ intra ripas coactis campi aqua deſtituti limo nihilominus manſerint obtecti,& ſata quæ tunc primas ſecerant radices putrefacta ſint,nec eo autumno, obtinente omnia luto, aliud ſemen terræ potuerit mandari. Vnde fames maxima breui eſt ſecuta.Sed nedum famẽ ea attulit aquarũ inundatio,quinetiã aëra ſicut & terrã corrũpens,peſtilentiã oriri fecit adeo ingentẽ,ut maximã populorũ partem ubiq; per Italiã abſumpſerit. Ea tactus labe Pelagius pontifex Romæ obijt. Quamobrẽ omnis auertendæ dei iræ,& pacis ab eo poſcẽdæ cura in Gregoriũ Leuitã incubuit.Ipſe uero in tãta ciuitatis deſolatione animo erectiſſimus,nequaꝗ id munus detrectauit:ſed pro ſua in populũ Romanũ ardentiſſima charitate omnes cõueniebat,hortando'q; & tolerantiã ſuadẽdo miſeros ciues cõſolabatur. Et quia in ciuitate tam magna unus ubiq; nequiret intereſſe,cõuocato apud ſacratiſſimæ uirginis ædẽ, quæ dicitur Noua, Romano populo,illam habuit præclariſſimã orationẽ,cuius in toto orbe pridẽ diffuſæ principiũ eſt: Oportet fratres dilectiſſimi,ut flagella dei quæ metuere uentura debuimus, ſaltẽ præſentia & experta timeamus. Et cum dicendi finẽ feciſſet, ſeptiformẽ illam inſtituit letaniã, in qua populum Romanũ ad rem diuinã centuriauit, ac tanꝗ in turmas legiones'q; diſtribuit: ut quemadmodũ ſeruatis ex diſciplina militaribus ordinibus Romanus populus multas aliquando ſubegerat prouincias,ita tunc oratione ad deum ordine & per humilitatẽ fuſa pacem impetraret,qua diutius dilata de gente Romana actum iri uidebatur. Diſtribuit uero eas populi turmas maxime in hũc modũ: ut clerici omnes à ſancti Ioannis baptiſtæ:uiri ſeculares à ſancti Marcelli: monachi à ſanctorũ Ioannis & Pauli: ancillæ dei à ſanctorũ Coſmæ & Damiani:fœminarũ cõiugatarũ à ſancti Stephani:uiduarũ à ſancti Vitalis: pauperũ & puerorũ à beatæ Ceciliæ eccleſijs ꝓcederent: habitáq; per omnia tẽpla ſupplicatione ad ſanctæ Mariæ nouæ reuerterenť. Tanta aũt erat tũc uis morbi, ut populo in concionẽ coacto,octuaginta ad terrã corruentes obierint. Peruicit tamen ſedula apud deũ ſerui ſui Gregorij oratio,ac populi ſupplicatio,ut ea peſtis tunc ſedata breui ceſſaret.Secundũ eam pacẽ à deo impetratã prima fuit Romano populo cura,pontificẽ deligere,nec multa ſcrutatione, aut inter competitores diſcuſſione opus erat, quod unicum Leuitam Gregorium omnes in pontificem poſcebant.Is uero contrà obſtinatius renitebatur. Erat tũc moris eum,quem delegiſſet clerus & populus Romanus,nõ prius aſſumi, ꝗ Imperator ex Conſtantinopoli per literas eum pontificẽ confirmaſſet. Hinc Gregorius populi erga ſe ſtudiũ timẽs,quãprimum obierat Pelagius,Imperatori Mauritio & oibus apud eũ gratioſis epiſtolas ſcripſerat, in qbus etiã nũc extãtibus petijt & enixe contẽdit, ne petitioni Romanorũ, ſiquã de ſe faceret,præſtareť aſſenſus. Sed Germanus præfectus,cũ quo ipſum Gregoriũ oſtẽdimus Romam à Rauẽna reuertiſſe,Gregorij conſiliũ occupauerat. Nanq; nũcio quẽ Gregorius mittebat intercepto,epiſtolas eius retinuit.Et ipſe præfectus Imperatori ſcribẽs facile impetrauit,ut ſanctũ uirũ quẽ pop. Romanus delegerat cõfirmaret. Is uero ſanctus põtifex ꝗprimũ in Petri cathedra ſedit,maximã ſuſcepit urbis Romæ ſalutis curã: quod nanq; eius epiſtola ad Paulũ ſcholaſticũ oſtẽdit,urbẽ Romã foris Lõgobardi ſine ceſſatione premebãt,& immiſſi ex Cõſtantinopoli præſidio urbis Græculi milites ſeditionibus inter ſe cõtendebãt.

Nec

Nec ſatis profeciſſe uidentur aut Leo exconſul, aut Domnus Laurẽtius chartularius, quem
Mauricius imperator ſummo apud ſe in honore cõſtitutũ ad componendã urbis rem miſit,
quin omnia in peius quotidie laberẽtur. Indutijs quas Smaragdus Italiæ exarchus cum An
thari rege conſtituerat expletis, miſit ipſe Longobardus rex exercitum in Hiſtriam Libur-
niæ continẽtem, tantiſq; cædibus, incẽdijs & rapinis eam afflixit prouinciam, ut multis auri
milibus Hiſtri pacem redimere ſint coacti. Sed & Francilio dux Romanus Como, quam
urbem uiginti defenſauerat annis pulſus fuit, qui in lacus Larij inſulam ſe recepit. Erat uero
tunc ea in inſula oppidum mœnibus munitiſſimum. In quo cum Francilio ſex menſibus du
riſſimam pertuliſſet obſidionem, pactus eſt deditionem. Et cum uxore liberis ac ſupellectili
abire permiſſus, Rauennam adnauigauit. Ea ex inſulæ & eius oppidi uictoria, Antharis in-
genti ditatus eſt theſauro, quẽ ex omni Ciſalpinæ Galliæ, quæ quidẽ Padũ inter Abduam
& Ticinũ ad Alpes pertinet, direptione Francilio cumulauerat. Auctus his opibus Antha
ris Longobardorum rex, Childebertum regẽ Francorum miſſa legatione orauit, ut pacem
ſecum perpetuam initurus ſororem ſibi in matrimonium traderet: deſponditq; Francus, &
eo uſque ſponſio proceſſit, ut munuſcula uiciſſim ex more ſint tranſmiſſa. Sed cum Viſigo-
thæ gentis rex Ricaredus ex Hiſpania mittẽs eandem popoſciſſet puellam, mutauit ſenten-
tiam Childebertus, quoniã poſt factum cõſyderaſſet Longobardum & inueteratũ hoſtem
& idolololatrã eſſe, & Viſigothum audiſſet recens accepiſſe catholicam Chriſti fidem. Nam
cum Hermengildus Lemugildi Viſigothorum regis filius ad Leandri Hiſpalenſis epiſcopi
prædicationem ſuaſionéſq; Arianæ hæreſi abrenunciaſſet, & ſe catholicum declaraſſet, geni
tor iuſſit eum in carcere iugulari. Leandrum uero inſectatus maximis affecit incommodis.
Sed paulopoſt Lemugildum periculoſiſſima ægritudine ex qua obijt correptũ & occiſi filij
& ſancti epiſcopi perſecutionis pœnituit. Hinc accerſitum ad ſeſe Leandrum poſt impetra-
tam peccati ueniã orauit, ut talem redderet Ricaredum qui unicus ſupererat ſibi filius, qua
lem prius effecerat Hermẽgildum. Lemugildo itaq; defuncto, Ricaredus rex nouus ad Le
andri exhortationem ſexaginta duorum epiſcoporũ ſynodum, apud Toletum coëgit. Qua
in ſynodo Ricaredus, Ariana hæreſi abdicata, catholicã Chriſti fidem tunc primum in Vi-
ſigotha gente haberi curauit. Igitur regis Frãcorum ſorore Ricaredo Viſigothorum regi in
coniugem data, Antharis aliam ſibi quæſiuit, Teudelindamq; Garibaldi Bauarorum regis
filiam accepit uxorem. Sed quod ſæpe facit perperam facti conſcientia, Childebertus Fran
corum rex, poſtq; Antharim Lõgobardum ſpreuerat & ea affecerat ignominia, exiſtimare
cœpit quamprimum nactus eſſet occaſionem, omnia in Francos mala intentaturum. Quare
cum priuſq; noui regni uires confirmaret bello perſequi conſtituit, nec ea proteruia in An-
tharim ſolum uſus eſt Frãcus, quin etiam affines illius nouos ſtatuit inſectari: Duxit tamen
prius in Bauaros, adeóq; potens furenſq; illorum fines eſt ingreſſus, ut deſperans ſalute Ga
ribaldus Teudelindam filiã in Italiam cõfugere curauerit. Cui cum fratre Gondoaldo adue
nienti Antharis rex ex Verona proceſſit obuius. Cúmq; in cãpo Sardicenſi ſeſe ſponſi exce
piſſent amplexibus, coniugium ibi ſolenni adſtipulatione firmatũ eſt. Childebertus autem
rex Frãcorum pulſo patria Garibaldo Bauarorũ regno potitus eſt, & inde in Longobardos
ducens, Tridẽtinóſq; fines ingreſſus, incendia cædes ac populationes maximas in regione
longe latéq; commiſit. Eos Frãcorum Lõgobardorúmq; & Bauarorum motus cũ principio
inchoauerunt habens exploratos Mauricius imperator, Childeberto ingentem uim pecu-
niæ eſt pollicitus, ſi Lõgobardos ſaltem Gallia Ciſalpina pellere & eam prouinciam ſibi red
dere uoluiſſet. Spopondit'q; rex Francus, & pecunia accepta in Italiam deſcendere cœpit.
Quoniam uero intellexerat Childebertus Longobardos duces regem ſine quo decem an-
nis fuerant iniquo animo pati, multos ex ipſis tentauit, pollicitus ſi Antharim opprimi ſine-
rent, capta de Italia linquere eorum ſiue triginta ducum, ut prius, ſiue plurium ductu guber
nanda: quæ quidẽ ſponſiones timori additæ, quẽ Franci regis potentia & inchoata uictoria
faceret, aliquot ex ducibus pellexere, ut Childeberto conſentiẽtes Anthari rebellarint, fuit'q;
primus Mimulfus inſulæ ſancti Iuliani dux. Quem ilico ſunt in rebellione ſecuti, Gandulfus
Bergomenſis dux, & Vlfari Taruiſinus. Sed Francus rex conſyderãs futurum ut Longobar
dis uel pulſis Italia uel debilitatis Mauricius imperator uires nimis augeret, mutauit propo
ſitum, & fide imperatori falſa Antharim in Italia dimittens intactum redijt in Franciam.
Eóq; uix dum in patriam reuerſo, Antharis eſt defunctus, anno poſtq; Teudelindam acce-

perat uxorem exacto. Tunc Longobardi publico conſilio ad Childebertum mittentes legationem ut pacē eis daret humiliter orauerunt. Et habita de nouo rege creando cōſultatione cum nequirent in aliquem conſentire, cōuenerunt ut quemcunq; Teudelinda ex Longobardis ducibus ſibi delegiſſet maritum, is in regem ab omnibus acciperetur. Fuit nanq; ingētis uirtutis mulier Teudelinda, & profecto digna cuius iudicium tanti facerent Longobardi, quemadmodum & ex beati Gregorij epiſtolis & ipſius reginæ operibus ſuo tempore oſtendemus: Ea itaq; iudicio de ſe facto uſa Agilulfum qui erat Thaurinenſium dux, uirū bellicoſum adoleſcentia formáq; florētem, ſibi maritum & Longobardæ gentis regem apud Laumelum Papiēſium oppidum declarauit. Prima uero cura quam nouus ſuſcepit rex Agilulfus fuit, captiuos redimere, quos Childebertus de Tridentinis abduxerat, & ſimul ab ipſo rege pacem implorare: ad quæ miſit binos oratores, Agnellum epiſcopum & Ennium ducem Tridentinos, hunc ut quærēdæ paci, illum ut captiuorū redemptioni operam impenderet. Epiſcopus autem ſicut prior iuerat, ita prius in Italiam reuerſus, haudquaꝙ multos reduxit ex captiuis, quos Brunichildis Francorum regina mulier pijſſima propriæ pecuniæ impendio comparauerat. Ennius autem dux feliciori uſus legatione pacem Franci regis cum Longobardo amplis conſtitutam conditionibus impetrauit. Peropportune uero eam pacē nactus eſt Agilulfus, niſi eam tunc impetraſſet nunꝙ potuiſſet compeſcere duces ſuos, qui ſe poſt eam Francorum factam pacem omni alia externi belli cura ſolutum multo tempore fatigarunt. Et interea Mauricius imperator poſtꝙ Childebertum regem Francorum Galliæ Ciſalpinæ pro imperio recipiendæ manum appoſuiſſe cognouerat, Smaragdo Italiæ exarcho dederat ſucceſſorem, nomine Romanum, attributis ſibi copijs cum quibus Romam acceſſurus Longobardos & ipſe Campania ac alijs urbibus oppidiſq; Italiæ pelleret. De ducibus autem Longobardis quæ diximus in hunc modum fuerunt. Creatus in regem Agilulfus ilico conſtituit eos ex dictis ducibus qui Anthari fuerant rebelles punire, & Mimulfum inſulæ ſancti Iuliani ducem primū interfici curauit. Id cum reſciſſet Gādulfus Bergomenſis dux, illius exemplo territus ſibi proſpicere cœpit, & in Bergomo ſe cōtinens parauit ea quæ contra uim ſi qua à rege intentaretur, ducebat neceſſaria. Sed uſus eſt prudentia & moderatione Agilulfus. Nam miſſis ex gente Longobarda amiciſſimis, ea conditione Gandulfo reconciliatus eſt, ut datis obſidibus obedire promitteret. Tanta autem erat Gandulfi ex rebellionis conſcientia ueniæ regis & ſynceri amoris diffidentia, ut paulò poſtꝙ dederat obſides iterū rebellarit. Nanq; accedēs ad inſulam Commacinam, deceptis cuſtodibus oppido eſt potitus, theſauróq; quod Antharis temporibus pulſo Francilione in ea repertum fuerat direpto, bellum reparare decreuerat. Agilulfus autem contractis tumultuarie copijs in illum ducēs oppidū corona cinxit, & tamen Gandulfum uenia petita deditionem pollicitū abire permiſit. Exinde munitioni inſulæ & oppidi diffiſus, theſaurū illud quod opinione omniū uidetur fuiſſe maximum, Papiam deferri & in eius arce per fidiſſimos curauit cuſtodiri. Sed & Vlfari Taruiſinus dux eodem tempore res nouas eſt molitus. In quem ductus eſt exercitus, & is captus ac in uinculis ad regē perductus eſt. Per id uero temporis in quo Agilulfus Longobardorum rex tātis ducum ſuorum agitatur motibus, exarchus ille nouus nomine Romanus, Patauium, Montemſilicem, Mantuam & Cremonam muniuit copijs: quæ cum ipſas ſeruarent ciuitates, tum Lōgobardos undiq; agitarēt, & urbis Romæ quieti conſulturus ad illā ſe contulit: exercitu autem quē ſecum ex Rauēna duxerat Romæ adaucto intendit receptioni urbium, quas Longobardi poſt conſtitutas à triginta ducibus indutias occupauerant, recepitq; æſtate unica Sutrium, Polimarcium, Hortam, Tudertum, Ameriam, Peruſiam, Luccolum, & complura oppida ac caſtella. Quo itē in tempore beatus pontifex Gregorius rem Romanam ſuis temporibus aliquantiſper reſpirare gauiſus, intēdere cœpit animum Chriſtiani nominis amplitudini. Nanq; miſſis in Angliam, Melito, Auguſtino & Ioanne ſacerdotibus, quibuſdamq; ex ſuo monaſterio, in quod paternas dedicauerat ædes, gentem Anglorum conuertit ad cultum fidei Chriſtianæ. Tuncq; cœpit urbs Roma per aliquanto ſolito feliciora, ſeruorum ſcilicet Chriſti prædicationem & ſummi pōtificis autoritatem Britanniæ inſulæ & eius incolis Saxonibus Anglicis denuo imperare. Vt merito uir ſanctus exultet in moralium libro, linguam Britannicā quæ nihil aliud nouerat ꝙ barbaricum frendere, tūc in dei laudē Hebræa uerba reſonare: & oceanū quōdam tumidum, ſanctorum pedibus proſtratū ſeruire cœpiſſe. Barbaros nanq; quos Romani principes ferro prius ma-

gna

gna cum difficultate domauerant, ſacerdotes ſancti pontificis ſimplicibus uerbis pro dei re-
uerentia ligauerũt. Anglúſq; Saxo qui infidelis ac idololatra pridem pugnantiũ non timue
rat cateruas, tunc fidelis effectus humilium linguas timuit. Nec mirum ſit cuipiam talia pa
traſſe Gregorium, qui pro ſua uitæ integritate & ſumma prudentia nomen Chriſtianum in
ter barbarorũ perfidiam titubans & rempub. ab ipſis oppreſſam barbaris facile inſtauraſſet,
niſi fuiſſent impedimento & omnia peruertiſſent imperatoris Græci & miſſorum ab eo in
Italiam magiſtratuũ malignitates. Exarchus enim nomine Romanus, ſed moribus & gen-
te Græcus, poſt partam ſupradictarum ciuitatum uictoriam in omnia uitia eſt prolapſus:
primum ut rapinis quietior uacaret occulte Lõgobardis cõſenſit, & quod Gregorij epiſtola
ad Ioannem epiſcopum Rauennatem oſtendit, nec pugnare cum hoſtibus uolebat, nec po-
pulo Romano permittere ut pacẽ induciaſue cum illis conſtitueret: quanq; paucis uerbis
ipſius perditiſſimam uitam narrat Gregorij ad Sebaſtianum Firmienſem epiſcopum epiſto
la per hęc uerba: Quæ autem de amici noſtri domini Romani perſona hac in terra patimur
loqui minime ualemus, breuiter tamen dico, quia eius in nos malitia gladios Longobardo
rum uicit, ita ut benigniores uideãtur hoſtes qui nos interimunt, quàm reipublicæ iudices,
qui nos malitia ſua rapinis atq; fallacijs cõſumunt. *Sed* & ipſe Mauricius imperator, à quo
præſidia tunc afflictis Romæ & Italiæ rebus fuerant traſmittenda, ſanctum pontificem ma
gis ꝙ perditus ille exarchus fatigauit. Tulit is imperator legẽ, ut qui militiæ Romanæ eſſet
aſſcriptus, niſi finita militia aut debilis effectus deo militare nõ poſſet. Cui Gregorius forti
reſiſtit animo, inter cætera dicens, nullum ante Mauricium imperatorẽ talem tuliſſe legem,
& deum qui permiſerit ipſum Mauricium de notario comitẽ excubitorum, de comite Cæ-
ſarem, de Cæſare imperatorem fieri, eam legis inſolentiam uindicaturum. Emerſit uero inte
rim alius haud quaq; minor Gregorio labor, cui imperator & ſui iudices fomẽta dederunt,
ut quemadmodum Romam & Italiam à barbaris omnino deleri opinabantur curabantq;:
ita pontifici autoritas ſubrepta Conſtãtinopolim demigraret. Ioannes enim Conſtantino-
politanus epiſcopus ſynodo Græcorũ coacta, ſe œcumenicum, quod latine proferebãt uni-
uerſalem appellari uoluit. Monuitq; Mauricius Gregorium per epiſtolas ut acquieſcens pa
cem cum Ioanne ſeruaret. Cui reſpondens Gregorius quædam adeo magnifice eſt locutus,
ut uere Romanum ſeſe & patritio ſanguine oriundum, & ſummo pontificatu digniſſimum
oſtenderit: primum nanq; ipſum mordens imperatorem & ignauiam auaritiamq; caute ſim
properans dicit, ſe uiginti tunc & ſeptem annos in urbe Romana inter Longobardorũ gla-
dios agentem uidiſſe eccleſiam multa erogaſſe in quotidianos reipub. uſus, quæ mittenda
fuerant à Rauenna urbe, ubi ærarium totius Italiæ eſſet poſitum. *Si* uero imperatori eſſet li-
citum, debitos in re pecuniaria ordines nõ ſeruare, ſaltem à perturbandis eccleſiaſticis tem-
peraret, ſeſe enim illum eſſe ſolum à quo capite unico cauſæ pendeant eccleſiaſticæ: & paulo
poſt: Claues regni cœlorũ non eſſe dubiũ quin Petrus acceperit, poteſtáſq; ligandi eidem
ſit tradita, curamq; eidem totius eccleſiæ fuiſſe commiſſam. & tamen Petrũ non uocari œcu
menicũ, quod Ioannes uſurpare conaretur: unde ſubiunxit Gregorius exclamationẽ illam,
quæ qualis tunc fuerit rerũ ſtatus expreſſit. O tempora, ó mores, ecce cuncta in Europæ par
tibus barbarorũ iuri ſunt tradita, deſtructæ urbes, euerſa caſtra, depopulatæ prouinciæ, nul
lus terram cultor inhabitat. *Sæuiunt* & dominantur quotidie in morte fidelium cultores
idolorum, & tamen ſacerdotes qui in pauimento & cinere flentes iacere debuerunt, uani-
tatis ſibi nomen expetunt. Interea dum ea in conflictatione eſſet Gregorius, moritur Rauen
næ Romanus exarchus. Miſſuſq; eſt eius ſucceſſor ex Conſtantinopoli Gallinicus, quem
quartũ Italia habuit eius nominis magiſtratum. Fuit uero Gallinicus & à rapinis temperãs,
& belli aduerſus Lõgobardos gerendi cupiẽtiſſimus: tamen principio aduentus ſui à moti
bus temperauit, ut & copias compararet, & res Italiæ defuncti exarchi iniquitate peſſimum
in locũ adductas ſolide repararet. Qua ratione & Gregorij ſuaſionibus inducias cum Agi-
lulfo Longobardorũ rege conſtituit. *Sperauit* uero tunc pontifex Gregorius rem Romanã
Italicamq; poſſe reſtitui, & uſus tẽpore ſuis prudentiæ ac religionis artibus præſidia ſibi no-
ua quæſiuit. Nanq; per Theudelindam mulierem religioſiſſimã furorem Longobardorum
aliquandiu compeſcuit. Hinc ut prudenti fœminæ rem faceret gratã, illi inſcripſit dialogorũ
libros: quos cum perlegiſſet religioſa mulier, mentẽ animumq; religioni ſolidius addixit, &
ab Agilulfo uiro obtinuit, gentem Lõgobardam ab omni idololatria & hæreſeos ſpurcitia

ſe abdicare. Inſuper Agilulfus rex bona eccleſiarum quæ à Longobardis ubiq; tenebantur,
dimitti intacta curauit, donationesq; multas quarum extant priuilegia ſecit eccleſijs. Sed &
Childebertus Francorũ rex ſaluberrimis adductus Brunichildis uxoris monitis, uitam mo
resq; compoſuit. Hinc Bauaria prouincia, quam tyrannice tenebat relicta, regem in illa Taſ-
ſilonem inſtituit, cum quo id ſolum egit, ut Sclauinos gẽtem Danubij accolam & idolis ſer
uientem nunquam bello perſequi deſiſteret quouſq; fidem acciperet Chriſtianam. Taſſillo
quidem Sclauinorum ingreſſus regionem, magnã uim prædæ pecoris hominúmq; abegit.
Sed paulo poſt cũ Bauari ad duo milia armati, præda primo facta illecti iterũ in Sclauinos
duxiſſent, ab illorum rege Cacanno circumuenti, & ad interneccionem cæſi fuerunt. Indutijs
etiam Agilulfum inter & Gallinicum ſtantibus obijt Childebertus Francorũ rex, accepitq;
regnum Brunichildis pro Theodeberto & Theodorico uiri nepotibus gubernandum: &
paulopoſt obijt etiã tertius regum Franciæ Guntanus, partemq; regni eius quæ erat in Au-
relianenſibus, eadẽ Brunichildis pro dictis nepotibus cõſeruauit. Ea de regũ Franciæ morte
factus certior alter Cacannus rex Hũnorum, exiſtimauit adeo infirmas eſſe in mulieris ma
nibus tanti regni uires, ut illud uiribus ſperauerit obtinere. Et ex Pannonia Turingiam ſuo
Pannoniæ regno continentem ingreſſus eſt. Sed dum illius prouinciæ populationi occupa
tus differt in Franciã ducere, Brunichildis copias cõparauit, quæ in Turingiam ductæ mul
tis uarijsq; prælijs Hunnos agitauerũt. Quare decidens potiundi ſpe Cacannus prædã per
pactionẽ reſtituit, & accepta à Brunichildi pecunia in Pannoniã eſt reuerſus. Interea Mau-
ricius imperator cum multa præclare geſſiſſet, & cis & ultra Danubium Hunnos Pãnonia
pellere eſt aggreſſus, & multa per Theodoſiũ filium ac Germanũ ſocerũ legatos ſuos prælia
feliciter geſſit, adeo ut Cacannus quotiens cõgreſſus fuit inferior receſſerit, Pãnoniæq; pro
imperatore Mauricio ſint receptæ: & niſi feliciſſima eſſent uſi ignauia, Hunni ad interneccio-
nem cæſi fuiſſent. Nanq; trinis quaternis'ue in prælijs profligati ſugam populariter cõmiſe-
runt, ad Sclauoſq; delati ſalutẽ ab illis ſupplices orauere. Texerũt uero Hũnos Sclaui armis
repente correptis. Sed poſtq; conſyderauere Sclaui quantã in ſe belli molem inconſultius
traxiſſent, & ipſi à finitimis quibus ſcirent Mauricij potẽtiam fore ſuſpicioſam, præſidia im
plorauere. Aſſenſi uero ſunt, & in petita fœdera præcipites ruerũt Franci, Bauari, & Longo-
bardi. Id cum reſciſſet Mauricius, copias quidẽ in Pãnonias & Turingiorum finibus ultra
Danubium cõtinuit: ſed nullũ in Sclauos motũ uoluit intentari. Sclaui uero tantis aucti ſo-
ciorum regũ fauoribus ſua & Hunnorũ eius militantiũ arma mouere cõſtituerunt: & cum
clauſam Mauricij armis in Pannoniam aliásq; oriẽtalis imperij prouincias uiam cernerẽt,
retro ſunt cõuerſi. Hortatus nanq; eſt eos Agilulfus Longobardorũ rex, oſtẽdens paratam
eſſe in Hiſtris ingentem prædã, ſi in eam ducerent prouinciã, quæ induciarũ ab eo cũ Italiæ
exarcho conſtitutarũ confidentia quieſcebat, & nullis erat Romanorũ præſidijs cõmunita.
Itaq; irrumpentes improuiſi in Hiſtriam Sclaui & Hunni, Iaderæ, Signiæ, Polæ, & omnis
eius regionis agros populati ſunt. Agilulfus autẽ propter eam regum populorúmq; ſocieta
tem ſuperbiens, & ſimul ut Hiſtriæ populationẽ ſe inſcio fieri ſimularet, in ſuos animaduer-
tit, qui aut pridem ſibi rebellauerant, aut aliter diſplicerent. Rangulſum nanq; Veronenſiũ,
Varnecautium Papienſiũ duces rebellionis inſimulatos, & Gandulſum Bergomenſem, quẽ
ut oſtẽdimus, bis apertus hoſtis fuerat, interfici curauit. Sed & Longobardi qui Beneuenti
erant inducias uiolarunt: Zoto enim qui erat dux Beneuentanus monaſterium Caſinenſe
inuaſit, & abbate monachiſq; cum ſingulis ueſtimẽtis, & unico codice ordinis regulam con
tinẽte fuga prolapſis, ſacrũ id cœnobium à barbarie illa ſpoliatũ, ac ſolo tenus deſtructum
fuit: quæ celeberrimi monaſterij clades illa fuiſſe uidetur, quã Gregorio teſte ſanctus pater
Benedictus futurã prædixit, affirmans uix apud deũ potuiſſe obtinere, ut ex eo loco ſibi ani
mæ concederentur. Bonitus autẽ qui tunc erat quartus à beato Benedicto abbas cum mo-
nachis euolans, Romam ſe contulit. Sed Zotoni paulo poſt eam commiſſam impietatẽ de-
functo, ſubrogatus eſt ab Agilulfo rege in Beneuentanũ ducẽ Arrigis, ad quẽ aliquot beati
Gregorij extant epiſtolæ: ſed illa inſignis, per quam illi Caſinẽſis monaſterij inſtaurationem
uenerationemq; ſuaſit. Sed nec Romæ tunc pepercerunt Longobardi. Nanq; Ariulfus He-
truriæ dux, quam prouinciã omnẽ præter Vrbemueterẽ, Balneumrhegium, Polimartium,
Bledam, Sutrium & Peruſiam tenebat, in agrũ Romanũ delatus illum ad uſq; urbis mœnia
populatus eſt. Et quia coloni pacis fiducia libere in agro erant, multos Lõgobardi ceperũt
mortales,

mortales,quos iuxta Gregorij uerba in Franciā ducentes,pro ſeruis uenundabant.Quin ea in populatione multos ex Roman's interfectos,multos ſcribit Gregorius fuiſſe mutilatos. Gallinicus uero Italiæ exarchus, Longobardorū iniurias iniquo prout debuit ferēs animo, cladem in agro Ro.Hiſtris & Caſinenſi cœnobio acceptā ulciſci conſtituit.Et Parmā Longobardorum ciuitatē inuadens,ea potitus eſt,filia Agilulfi regis cum Godeſcalco eius uiro in oppido capti atis. Eam autem filiam ſuſcepit idem rex ex prima uxore,quam dum eſſet Taurinenſium dux habebat. Nanq; Theudelinda primū eo in tempore ſibi peperit filiū nomine Adoaldum.Habitabatq; cū regina Modoetiæ,partim in palatio quod primus Oſtrogothorū rex Theodericus ornatiſſimū ædificauit,partim in altero quod illi ſimile ipſa extruxerat.Et ut uotis ſe exolueret, quibus beato Ioanni Baptiſtæ ſe obligauerat ſi maſculū peperiſſet, baſilicam in eius ſancti honorem quæ nunc Modoetiæ inſignis uiſitur à fundamentis extrui ac magno ornari ſumptu curauit. At Agilulfus amiſſæ urbis Parmæ,& captorū filiæ etiā tunc prægnantis,ac generi dolore incenſus, in Gallinicū quidē exarchum ducere nō eſt auſus, ꝙ illū magnas apud Parmam Bononiamq; copias habere intelligeret.Sed iram exercuit aduerſus Tranſpadanas urbes,quæ ſemper poſtq; à Narſete fuerant receptæ,in Romanorum partibus manſerant, Rauennatiq; paruerant magiſtratui. Duxere autē primū in Patauium Longobardi,quam in urbē Gallinicus ex Rauenna præſidiū miſerat ualidiſſimum, diuq; illā hinc obſederūt preſſeruntq; Longobardi,inde defenſarūt pro uiribus Rauēnates. Erat tunc Padua urbs ſine mœnibus lateritio uel lapide compactis uallo planciſq; tantummodo munita,& omnis ciuiū habitatio rariſſimas tūc habuit muri pinnas. Ea em̄ primaria ſemper inter Italiæ urbes habita à prima demolitione temporibus Athilæ facta, per annos circiter ſexaginta ſine mœnibus aut uallo atq; etiā ciuiū frequētia fuit, primumq; ſub Theoderico Oſtrogothorū rege frequētari,& uallo foſſaq; muniri cœpit.Quare illis in annis,ppè centū,quot ab ea inſtauratione ſub Theoderico facta ad huius obſidionis tempora intercedebant,omnia tam publica ꝗ priuata ædificia ex materia aſſeribúſq; quibus abūdat regio, conſtructa erat.Id cū cerneret Lōgobardi, uētos nacti ualidiores faculas ignitáſq; ſagittas ſcorpionibus iniecerunt, & prima quæ hæſit ædificio ſagitta incendium inchoauit,quo propinqua ilico corripiente urbis pars maxima eſt cremata. Ea adducti neceſſitate Rauēnates præſidio impoſiti fecerūt deditionem, & Lōgobardi omnibus qui inerāt ſiue militibus ſiue ciuibus,quò fuit libitū per pactionem abire permiſſis,urbē incendio uaſtauere.Monſilicis etiā ciuitas quemadmodū uel Athilæ deſolationis uel Theoderici tēporibus factæ,inſtaurationis cōmunem habuit cū Padua ſortē: ita & tunc pari cū illa euentu, nō quidē incēdio abſumpta,ſed à Lōgobardis aliter eſt deſtructa. Quia uero Gallinicus exarchus nunciabatur magnas cōparaſſe copias,quibus tunc oppreſſis Tranſpadanis ciuitatibus opem ferret Agilulfus Cremona & Mantua intactis, Veronam & inde Ticinū eſt reuerſus.Et maiores aduerſus illas urbes uere proximo copias ducturus ad Sclauos mittens auxilia poſtulauit, edixitq; omnibus Lōgobardis ducibus,ut & ipſi copijs ſummo conatu cōtractis, ad prima ueris ſigna Mediolani adeſſent. Et ne aliqui deeſſent, Gordoaldū Tridentinū,Agilulfúmq; Foroiuliēſem duces,qui adeò ſibi erāt infenſi,ut rebellaturi uiderētur,pollicitationibus muneribúſq; cōciliatos iuſſit expeditioni neceſſaria comparare.Quo autē tempore Monſilicis urbs à Longobardo capta eſt,Gallinicus illi ſubuenire adniſus, Rauennæ obijt.Creatúſq; à Mauricio imperatore iterū exarchus Smaragdus ad Italiā nauigauit. Et Mauricius imperator,ne dū interea rei Romanæ aut Italiæ aliā ſuſcepit curam, ſed Gregorio pōtifici ſupra uires prouidenti aduerſabatur. Erant Romæ ante Gallinici obitū, ſed eo inſtante ab imperatore miſſi Gregorius præfectus,& Caſtorius magiſter militū ambo Græci,habebántq; milites numero quidē paucos,ſed uirtute præſtātes. Nā poſtq; Theodoſius filius & Germanus ſocer Mauricij Hunnis profligatis & Pannonia pulſis ſeſe ultra Danubiū, citráq; ſine bello cōtinuerunt,iuſſit Mauricius partē militū Theodoſij poſt Caſtoriū Romam petere, ueneruntq; ut uidetur,ad mille milites ueterani,quos à duce ſuo Romani Theodoſiacos appellauere. Tanta autē erat Mauricio in rebus Romanis negligentia, tanta item auaricia,ut debita magiſtro militū Theodoſiacíſq; ſtipēdia nollet ex Cōſtantinopoli aut Rauenna tranſmitti: quicqd uero pecuniarū à Romanis poterat abradi,id nihilominus Rauennā deferri obſtinatiſſime cōtendebat.Quare pon. Gregorius operæ & præſidij militū neceſſitatē in urbis Romæ cuſtodia conſyderans,publica eccleſiaſticáq; frumenta illis diuiſit. Et paulopoſt

præfecto & magiſtro militũ in cõſiliũ uocatis, de pace, cuius cõſtituẽdæ Ariulfus Hetruriæ dux fecerat mentionẽ, quid cenſerẽt interrogauit: præfecto autẽ & magiſtro militũ, quibus pericula urbis ante oculos uerſarẽtur, pacem cõſtitui laudãtibus, ſcripſit põtifex Smaragdo Italiæ exarcho, atq; etiã ad Ioãnem Rauennæ epiſcopũ dedit epiſtolã, cuius ſunt hæc uerba: Et quando locus eſt obtinẽdi, agat apud exarchũ tua fraternitas ut pacẽ cum Ariulfo quando poſſumus faciamus, quia miles de Romana urbe ſicut ipſe nouit amotus eſt. Theodoſiaci uero qui hic mãſerunt, ſtipendia nõ accipiẽtes, uix ad murorũ quidẽ cuſtodiã ſe accomodant. Et deſtituta ab omnibus ciuitas, ſi pacẽ non habet quomodo ſubſiſtet? Smaragdus uero ſiue iniuſſu principis paci noluerit aſſentiri, ſiue armis poſſe hoſtes cõpeſcere ſit cõſiſus, nihil Gregorio reſpõdebat. Quare pontifex uidens urbẽ ſummo in periculo cõſtitutã eſſe, præfecto & magiſtro militum hortantibus pacẽ cum Ariulfo conſtituit. Miſit uero tunc ad Mauriciũ imperatorem Smaragdus Nordulfum quendã Longobardũ, ſed perfugam, qui Rauẽnæ habitabat: per cuius mẽdaciſſimi nebulonis aſſertiones exarchus ipſe conatus eſt omnem ſiue malignitatis temporũ, ſiue ſuã ſiue imperatoris negligentiæ culpã in põtificem Gregorium reijcere, tanq; pax Ariulfum inter & Romanos facta uires Longobardorũ tunc temporis adauxiſſet. Et tamen paulo poſtquam Nordulfum miſerat, Smaragdus intelligẽs uires Longobardorũ tantas eſſe, ut ſui exarchatus Rauennatis oppidorum defenſioni diffideret, tempori ſe accõmodauit, & quod Gregoriũ pontificem præfectúmq; & magiſtrũ militum cum Etruſco Longobardorũ duce intellexerat feciſſe, pacẽ ipſe etiã cum Agilulfo conſtituit: per cuius ictũ fœdus Parmã ciuitatẽ primum reddidit, exinde regis filiã generumq; dimiſit illuc honeſtiſſime deducẽdos: nec potuit illis remittẽdis tantã adhibere diligẽtiam, quin puella prægnans motu itineris periclitata abortu facto exceſſerit è uita. Nardulfus interea Conſtantinopolim peruenerat, quo audito perſuaſus eſt ilico Mauricius atq; gratiſſimum habuit eam ſibi oblatã eſſe cauſam, cuius obtẽtu uiſus ſit ſibi iniuſtam tutatæ negligenter atq; ignaue urbis Romæ & Italiæ notam abolere. Hinc ira in pontificẽ excãdeſcens magnam militum qui Romæ erant partem euocatam Narniæ & Peruſiæ præſidijs adiũxit, & ne pontificis autoritas alicuius momenti in poſterum foret, Theodoſiacos ex urbe & alios milites ex Peruſia Narniaq; præcepit, bellũ in Etruſcos Ariulfo ſubiectos innouare. Nec tamen ob id Ariulfus bellũ in urbem retulit: magis nanq; prout compertum habuit pontifex, Romanos ille debiles uicinos, q̃ Agilulfum Italiæ dominũ habere deſiderauit: qua ratione contra ac exiſtimauit imperator pacis ille fœdera pridẽ icta cũ Gregorio innouauit. Interea Agilulfus Longobardorũ rex audita Mauricij cum põtifice & Romanis diſſenſione, ſpem concepit Roma & Italia potiũdi. Vnde licet Theudelinda hortante magnã ſpem pacis conſtituẽdæ Gregorio pontifici præbuiſſet, expeditionẽ æſtate præterita in Mantuam Cremonamq; urbes deſtinatã ad urbẽ Romã ducere conſtituit. Siquidẽ Sclaui multitudo ingens à Cacanno miſſi uenerunt, & Lõgobardi duces prout iuſſi erant Mediolani ad diem cum copijs affuere. Eo cũ maximo apparatu profecturus rex primũ omniũ magnis cõminationibus impulit Ariulfum Hetruriæ ducẽ, ut bellũ undiq; innouaret. Tuncq; Ariulfus regis imperio uictus perfidia in pontificẽ Romanósq; eſt uſus. Nanq; improuiſus bello indicto inuadens Balneũregiũ & Vrbẽueterẽ ciuitates in fœdere nominatim aſſcriptas occupauit. Paulo poſt Agilulfus traductis Pado copijs Hetruriam eſt ingreſſus. Quæ cũ Romæ eſſent nunciata, ilico põtifex & magiſter militũ prætore in urbe relicto, qui curam gereret ne quid detrimẽti ciuitas acciperet, Nepeſum acceſſerũt, & cõfirmatis ciuitatũ oppidorúmq; regionis incolis præſidia ſingulis addidere. Agilulfus uero cũ equitatu aduolãs tanto irruit impetu, ut parũ abfuerit qn põtifex magiſterq; militũ fuerint intercepti. Obſeſſa itaq; eſt Roma, & maximã eo tẽpore ptulit calamitatẽ. Quod ut certius & maiori cũ audientiũ indignitate explicemus, uerba ipſius põtificis afferre eſt libitũ, quæ multis ex eius epiſtolis ſũt excerpta: eruntq; ſimul multa ex quibus Mauricij impietas in urbem Romã Italiamq;, & perſecutio agitatióq; põtificis Gregorij quanta fuerit facile cognoſcetur. Scripſerat Mauricius Gregorio, cum conuicijs lacerãs ſimplicémq; appellans, q Ariulfo crediſſet pacem ſubdole offerenti. Ad quæ Gregorius: Ego ab Ariulfo deceptus ſimplex appellor, ſed is toto corde uenire ad rempu. paratus fuit, dumq; mihi nõ creditur, imò magis Nordulfo creditũ eſt q̃ mihi, uideor eſſe mentitus. Verũ ſi terræ meæ captiuitas per quotidiana momẽta nõ excreſceret, de mea deſpectione & irriſione lætus tacerẽ. Sed hoc me uehementer affligit, quia unde ego

crimen

crimen falſitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur ſub Lõgobardorũ iugo captiua, dumq; meis aſſertionibus nõ creditꝰ, uires hoſtiũ immaniter excreſcũt. Et paulopoſt: Multas enim plagas accepi, quas breuius enumero, ꝙ tanta res dici poſſe uideatur. Primo mihi pax ſumpta eſt, quam cũ Longobardis in Tuſcia poſitis ſine ullo reipublicæ diſpẽdio fecerã. Deinde corrupta pace de Romana ciuitate milites ablati ſunt, & quidem alij ab hoſtibus occiſi, alij Narniæ & Peruſiæ poſiti, & ut Peruſia teneretur, Roma relicta eſt. Poſt hæc grauior plaga fuit aduẽtus Agiluſi, ita ut oculis meis cernerẽ Romanos more canũ in colla funibus ligatos, qui ad Franciã ducebantur uenales. Et quia nos intra ciuitatẽ fugimus, deo protegente, manus eius euaſimus. Inſuper de glorioſis uiris, Gregorio præfecto & Caſtorio magiſtro militum nõ mediocriter ſum affectus. Qui omnia quæ potuerũt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores uigiliarũ ac cuſtodiæ ciuitatis uehementiſſimos pertulerũt: & poſt hæc omnia graui dominorũ indignatione percuſſi ſunt, de quibus patiẽter intelligo quia eos non ſua acta ſed mea perſona grauat, cũ quo quia pariter in tribulatione laborauerũt, poſt laborem pariter tribulãtur. Mauricius item ne aliquid omitteret, in quo famæ ſancti uiri poſſet detrahere, cũ inſimulatus eſt necaſſe in cuſtodia Malchum epiſcopũ, qui in furto deprehenſus ad iudiciũ ſeruaretur. Ad quæ reſpõdens Gregorius ea uſus eſt uerborum magnificẽtia, quæ illũ facile oſtẽdit præter religionis ac morũ ſanctitatẽ uirũ fuiſſe animo excellẽtem. Sabiniano nãq; ſcribẽs, inquit: Vnũ quod te oramus ſuggeras Mauricio imperatori, quia ego ſeruus ſuus, ſi in mortẽ uel Lõgobardorũ me miſcere uoluiſſem, hodie Lõgobardorũ gens nec regẽ, nec duces, nec comites haberet, atq; in ſumma confuſione eſſet: ſed quia deũ timeo in morte cuiuslibet hominis me miſcere formido. Malchus autẽ epiſcopus neq; in cuſtodia fuit, neq; in aliqua afflictione, ſed die qua cauſam dixit ſubito mortuus eſt inuentus. Mirum uero potuiſſe Gregoriũ quod effecit, tãtos inter turbines aliqd dictare uel ſcribere: & tamen licet eius cithara ſæpe uerteretur in luctũ, homilias populo ſæpe dicebat, multa ſæpe ſcribebat, quorum hæc ſunt in expoſitione Ezechielis: Quid eſt quod iam in hoc mundo libeat? Vbiq; luctus aſpicimus, undiq; gemitus audimus, deſtructæ urbes, euerſa ſunt caſtra, depopulati agri, in ſolitudinem terra redacta eſt: nullus in agris agricola, penè nullus in urbibus habitator remãſit, & tamen ipſæ paruæ humani generis reliquiæ adhuc quotidie & ſine ceſſatione feriũtur: alios in captiuitatẽ duci, alios detrũcari, alios interfici uidemus. Ipſa autem quæ aliquando mũdi domina eſſe uidebatur, qualis remanſerit Roma conſpicimus, immenſis doloribus multipliciter attrita, deſolatione ciuiũ, impreſſione hoſtiũ, frequentia ruinarũ: iam de illa omnes potẽtes ablati ſunt, ubi enim ſenatus, ubi iã populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus. Et tamen ipſos nos paucos qui remanſimus adhuc quotidie gladij, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt, iam uacua ruit Roma: ruinis nanq; creſcentibus ipſa deſtrui ædificia uidemus, & poſtꝙ defecerunt homines, etiã parietes cadunt. Angebatur etiã eo tempore Gregorius nõ minus prouincialium ꝙ urbis Romæ calamitatibus. Nam in eodẽ tempore in quo Romã Agilulfus per annũ obſedit, *Saraceni*, Arabes, *Siciliam* ingreſſi, omnemq; maritimã oram prædati, incẽdio quoq; uaſtauere. Quod cũ Gregorius intellexiſſet futurum, ſcripſit uniuerſis *Siciliæ* epiſcopis, ut ad redemptoris Chriſti remedia ſe referentes, quibus nequirent uirtute reſiſtere, lachrymis obuiarent, & contra omnes barbaricæ crudelitatis inſultus ſupernæ protectionis auxiliũ implorarẽt. Et cũ Sclaui Hiſtriæ imminerẽt, eius prouinciæ epiſcopis ſcribit, Equidẽ de Sclauorũ gẽte quæ uobis imminet, & affligor uehemẽter & turbor. Affligor in his quæ in uobis iã patior, cõturbor quia per Hiſtriæ aditũ iam ad Italiã intrare cœperſit. Quanq; uero Gregorius plura de hac Sclauorũ in Hiſtriã irruptione nõ ſcribat, tamen nos compertũ habemus eam gentẽ, quã ultra Danubiũ ſedes habere & ſocerũ filiumq; Mauritij illis oppoſitos fuiſſe diximus, tunc primũ oram Adriatici ſinus dextri littoris occupaſſe, & ita habitationẽ in ea cõtinuaſſe, ut quicqd prius Hiſtria & Dalmatia dicebatur, ad tempora uſq; noſtra dicatur *Sclauonia*. Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium ſedes, quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis ſimilitudo ac penè proprietas oſtendit eos qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur ex Sclauorũ reliquijs fuiſſe. Incoluerãt autem prius, ut ſupra diximus, ea loca Vandali, quos credẽdum eſt quando ad Romanorum inuadendas prouincias ſunt profecti, partẽ gentis in patria reliquiſſe. Quare Sclaui paulopoſt ſuperuenientes ita locutiones commiſcuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quæ pro regionis

& ducum diuerſitate, partim Bohemica, partim Polonica poſtmodũ ſit dicta. Sunt etiã certiores proximis in regionibus Sclauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ nunc utuntur, Sclauonicam locutionem. Sed ad Gregorium. Is ſanctus pontifex, licet diſtineretur hinc belli terroribus, inde ſcribēdi laboribus, tamen fidei Chriſtianæ inſtitutioni & per Italiã & extra illã intentus erat. Sæpe enim R caredum Viſigothorũ regem Hiſpaniam obtinentē ad perſeuerandum in ſalubri diſciplina à Leandro epiſcopo habita eſt hortatus, & illum unis in epiſtolis digne laudauit, quòd integritatem uitæ prætulit magnæ ui pecuniæ, quam Hebræi ſoluere obtuliſſent, ſi decretum ille mitigaſſet, quod aduerſus eorũ perfidiã protuliſſet. Sed Agilulfo urbē obſidente, & omnem uaſtante regionem, Gregorius ad Theudelindam reginam, cui prius dialogos inſcripſerat alias dedit epiſtolas: quarũ duæ ſũt de tribus capitulis, quæ ex ſynodo Chalcidonēſi regina & Lõgobardi nondũ ſuſceperãt, priúſq; impetrauit pontifex quod uoluit à gentis barbaræ regina, quã à multis Hiſtriæ epiſcopis. Seuerus nanq; Aquileienſis patriarcha ut ea ſuſciperet capitula non prius adduci potuit, quã à Smaragdo exarcho ſimulq; Antonio eccleſiæ defenſore Rauennã fuit perductus. Vbi à Ioanne epiſcopo Rauennate perſuaſus hæreſi abrenunciauit. Et tamen paulopoſt idē Seuerus Mauritij impe. Gregorio & fidei Chriſtianæ quo ad poterat aduerſantis præſidio fretus ad uomitũ redijt. Cuius pſeudoepiſcopi pertinacia eſt factum, ut Aquileienſis eccleſia in duas ſedes ſit diuiſa. Eo nanq; defuncto, Ioãnes à Siſulfo Foroiuliano Longobardorum rege apud Aquileiam, & Candianus in Venetis apud Gradum à pontifice Romano in patriarchas ordinati fuere. Quid quòd Agilulfum regem ſi armis Gregorius ſuperare nequibat, in cauſis fidei & religionis ſuccumbere fecit. Nã cum Laurentius Mediolanenſis epiſcopus è uita exceſſiſſet, & Lõgobardi unum ex ſuis delegiſſent epiſcopũ, Gregorius defenſori patrimonij Liguriæ ſcripſit, ut coactis Mediolanenſibus in Liguria habentibus illũ confirmaret, quem illi cõcordes ducerent eligendum. Ad ea enim uſq; tempora & aliquot itē annis poſtea omnis Liguria intra uetuſtiſſimos Macræ & Variamnium Apenniniq; iugorum fines ſemper in Romanæ rei fide permãſit, poſtq; à Narſete fuit Francorum manibus erepta. Itaq; tam multi ex Mediolanenſibus Longobardorũ ſæuitiam declinauerant in Liguriam, ut electionem epiſcopi ab ipſis fieri poſſe iuſtiſſimus pontifex iudicauerit. Annus interim obſidionis Romæ tãto apparatu, tãtiſq; cũ copijs factæ elapſus erat. Quo in anno Agilulfus rex nunq; efficere potuit, ut agris Beneuētanus Longobardorum dux, aut in caſtra ad ſe iret, aut ſubiectis imperatori & Romam fauentibus Beneuentano ducatui uicinis bellũ inferret. Tenebat uero Arrigis eo ſub ducatu præter Neapolim & Puteolos, quicquid uetuſto nomine Campania regio eſt complexa, illiq; ſuberãt Samnitum pars maxima à Beneuento Eſerniáq; & Aimonis Vaſto, Aternum uſq; amnē qui nunc eſt Piſcaria, & inde quicquid Pelignorum Marucinorúmq; & Marſorum nominibus cõtinet. Piceni autē pars ad Apenninũ pertinēs Spoletano duci Lõgobardorũ ſuberat. Exinde quicquid urbiũ oppidorumq; à Rauēna in Sipontinam urbē & ultra ad oram maritimam quicqd in Italiæ ambitu ad Neapolim eſt ſitũ. Et à Siponto Nuceriã, inde in Lucanos Neapolimq; quicquid mediterranea regio in Salentinos Calabróſq; & Brutios habet, imperatori tunc parebat, ut nullo pacto ſit dubitandum, quin Mauricius potuerit urbi Romæ & Italiæ ſubuenire, niſi mala illi mens, malus animus fuiſſet. Itaq; Agilulfus poſtq; nullam potiundi Romæ ſpem reliquam uidit, obſidione ſoluta in Etruſcos receſſit, & inde Mediolanũ ſe contulit. Interea Mauricius iudicio dei deterritus à Gregorij pſecutione ceſſauit: fama eſt & in ſancti Gregorij ſcriptis inuenimus, uirũ quendã monachi ueſtimentis indutum, tenentemq; ſtrictũ enſem Conſtantinopoli in forũ ueniſſe, & cũ ad ſtatuã uſq; æneam gladiatoria ipſum circumtuliſſet enſem exclamaſſe: Imperatorē gladio moriturum. Quamobrem Mauricius à moleſtijs Gregorio inferēdis ſe cõtinuit, adniſuſq; eſt omnia facere, ex quibus iram dei poſſet auertere. Interea uero dum ſupplicari à ſeruis dei pro ſe ſtudet, & ſe in luctu ac lachrymis anteactæ uitæ pœnitentia macerat: in ſomnis uidit ſe, & Conſtantinam uxorem cum filijs & filiabus, omniq; cognatione tradi Focæ militis gladio perimendum. Cúmq; cui gilaſſet Philippico genero, quem affectati imperij ſuſpectum habuiſſet ad ſe uocato, falſæ de illo ſuſpicionis culpam eſt confeſſus, & erroris ſui odium deprecatus, illum interrogauit, nunquid aliquem in omni reipublicæ militia Focam audiuerit uocitari: reſpondit Philippicus, unum ſe Focam noſſe qui nuper eſſet conſtitutus in exercitu procurator. Et cum

Mauricius

Mauricius qualis ille eſſet Focas inquireret, ait Philippicus, ætāte iuuenē temerariumq; ſed timidum eſſe. Ad quod uerbum cōſternatus imperator, ſi timidus inquit, profecto & homicida. Qui tamen in pœnitētiæ & ſupplicationum ſollicitudinem totum ſe demerſiſſet Mauricius, nequaquam interea à cupiditate ac auaricia abſtinebat: quinimo ne exercitus eum ſtipendij & annonæ impendio grauaret, illum ultra Danubium hyemare coëgit in regione Sclauorum, ut perpetuis incurſionibus per uim & arma ſibi quærerent alimenta. Qua ex re commotus in ſeditionem exercitus, Focam cēturionem exaltatū ſuper clypeum, ſibi in exarchum acclamauit. Eo tumultu in exercitu cōmoto, Theodoſius filius & Germanus ſocer imperatoris fugam arripuerunt. Ducentes tamen in exercitu ordines, ſiue quia indigne ferrent Focam centurionem eis eſſe prælatū, ſiue quia differendo ſperauerint multitudinis furorem poſſe deliniri, publico cōſilio ad Theodoſium Germanumq; miſerunt, ut alter eorum imperator effici pateretur. Cumq; illi renuiſſent, Focas ab exarchatu concordi exercitus uoto ad imperium ſublimatur. Ea cum eſſent Conſtātinopolim nunciata, Mauriciusq; aliquot cum populo habuiſſet contentiones, tumultuari in urbe eſt cœptū. Et Mauricius diſſimulato habitu, cum uxore & filijs dromonem cōſcendens fugere eſt adniſus. Sed apud Chalcedonem uno & uigeſimo imperij ſui anno captus eſt, ſecuriq; percuſſus.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE IMPERIJ ROMANORUM, DECADIS PRIMÆ, LIBER NONUS.

FOCAS apud Conſtātinopolim magno populi exercitusq; applauſu imperator declaratus nihil duxit antiquius, q̃ quærere ut pari quoque Romanorum uoto confirmatus uniuerſo orbi oſtenderet ſe iure & ordine imperium accepiſſe. Scripſit itaq; pōtifici Gregorio & Romanis, cum hisq; epiſtolis ſuam & uxoris Leontiæ imaginem Romā deferri curauit. Et cū ſæpenumero fauſtum imperatorem felicem Auguſtum bonum reipublicæ patrem Focam, fuiſſet acclamatum, imago Auguſtorū in oratorio ſancti Cæſarei Lateranēſis palatij ſacello locata fuit. Dedit uero Gregorius pōtifex ad Focā literas, in quibus de imperij ſuſceptione gratulatus, illum hortatus eſt inter cætera, ut libertate ſingulis ſub iugo imperij reſeruata, memor eſſet illud inter reges gentium, & reipublicæ imperatores diſtare: quòd reges gētium domini ſeruorum ſunt, imperatores uero reipublicæ domini liberorum. Paulopoſt Gregorius mittēs ad Focam quod ille popoſcerat, diaconē unum ſpiritales palatij Conſtantinopoli cauſas directurum, calamitatē exponi iuſſit, qua eo tempore à Longobardis Roma & Italia premebantur. Smaragdi nanq; patricij aduentus parū profuerat ciuitatibus & oppidis in Romanorū & Rauennatum fide ſolitis permanere. Et Agilulfus quamprimū intellexit imperium apud Conſtātinopolim ob res nouas à Foca intētatas uacillare, copias quibus in obſidione urbis Romæ uſus erat denuo cōtraxerat, ducebatq; in expeditionē anno ante ſecundo aduerſus Mantuam, Cremonamq; tantis apparatibus deſtinatam. Curauit uero Agilulfus ut Hetruriæ & Spoletanus gentis ſuæ duces Romanos eorumq; oppida quantis poſſent motibus agitarēt. Profectus Mediolano æſtate iam media, Agilulfus primū Cremonā urbem obſedit, quam intra trigeſimū diem expugnatā ad ſolū uſq; demolitus eſt. Exinde in Mantuam eſt ductum, quæ urbs fortiter repugnauit, q inerat præſidium à Gallinico, quādo Parmā cepit immiſſum. Sed Lōgobardi admotis arietibus mœnia alicubi aperuere: quamobrē Rauennatū Græcorúmq; milites qui præſidio inerāt, ſalute rebúſq; proprijs per pactionem impetratis, urbē intra triceſimū & ipſi diem amiſerūt. In eam urbē non eſt à Lōgobardis aliter ſæuitū, q̃ quòd mœnibus magna ex parte euerſis reddita eſt immunita. Interea Vulturnienſes cum uidiſſent duabus his urbibus, Pado proximis, nullum à Rauenna ueniſſe ſubſidium, ſeſe Longobardorum fidei permiſerunt. Erant in Bryxillo tunc Rauennatum milites, qui demolita olim ab Anthari rege eius oppidi munimenta tumultuario opere inſtaurauerant, id ſolum adniſi, ut ibi haberent præſidium, in quod cum ex agro hoſtili abigerent prædam, tutos ſe redderent. Et hi etiam Cremonæ & Mantuæ excidij exemplo territi, præſidio igni ferróq; demolito, Rauennam nauibus ſunt delapſi. Ea cum agerentur in Italia, Focas anno imperij ſui primo omnes Aſiæ & Europæ, atq; etiā Africæ prouincias quæ Mauritio ſubiectæ fuerant confirmauerat, tantúmque de ſe ſpei prouincialibus imperio parere

aſſuetis dederat, tantum econtra formidinis hoſtibus incuſſerat, ut fama probitatis ſuæ in
Italiam perlata, Agilulfum & Lõgobardos terruerit. Hinc Smaragdum inter & Longobar
dos in aliquot menſes induciæ primum, & poſt in annum pax conſtituta eſt: quo in anno
Agilulfus ut præſidia ſibi aduerſus nouum imperatorem pararet, affinitatem cum Theude
berto Francorũ rege quæſiuit, filia Theudeberti Adoaldo ipſius Agilulfi filio uixdum qua/
drimo per internuncios deſponſata. Ea pace conſtituta, quam Romanos etiam & omnes
Longobardorum duces ubiq; cõſtitutos tenere uoluerunt, beatus Gregorius anno imperij
Focæ ſecundo & pontificatus ſui quartodecimo migrauit ad cœlum. Suffectus uero eſt illi
Sabinianus. Qui & ipſe pacem cum Longobardis in alterum annum fecit: per cuius põtifi
cis tempora, & ſi omnis Italia ab hoſte Longobardo quieuit, fames tamen ualida populos
non minus ꝙ antea͡cta bella feciſſent, afflixit. Qua ſuadente fame Agilulfus Lõgobardo
rum rex, & quia noui imperatoris Focæ potẽtiam formidaret, Stablictanum notariũ ſuum
miſit Conſtãtinopolim ad Focam, cum quo pacem conſtituit triennio in Italia obſeruãdam,
eiusq; pacis beneficio quieſcente Roma, ſuffectus eſt defuncto Sabiniano Bonifacius pon/
tifex qui fuit eius nominis tertius. Is inſolentiam Conſtantinopolitani patriarchæ œcu/
menicũ ſe, prout beati Gregorij temporibus cœperat, appellantis compeſcuit. Focas etenim
ipſius põtificis ſuaſione, publica & ad uniuerſum orbem Chriſtianũ dimiſſa ſanctione con/
ſtituit, ut Romanæ eccleſiæ Romanoq; pontifici omnes orbis eccleſiæ obedirent. Eo autem
pontifice immatura morte poſt nonũ menſem uita functo ſucceſſit alter Bonifacius ex Mar
ſis & urbe Valeria oriundus, qui & ipſe ab eodem Foca impetrauit ut templum Romæ cele
berrimum à Marco Agrippa ædificatum, & omnibus dijs gentilitatis prophanatum, muta
to nomine ſanctæ Mariæ & omnium Chriſti ſanctorũ eccleſia uocaretur. Quæ autem Ro/
mam & Italiam tanto prius tempore preſſerãt agitationes, ad Focæ imperij extremum tem
pus in Aſiam tranſlatæ uidentur. Nanq; Praſini primum, & Venetici, ſinus Arabici Aegy
ptum inter & Aſiam accolæ multis commiſſis prælijs ſeſe cædibus maximis lacerarunt. Eo/
rum uero populorum odia uetuſtam habere originem conijcimus, cum ipſos conſtet Aelij
Antonini Veri imperatoris temporibus ſimile bellum paraſſe: quibus dum imperator auto
ritate & miſſis legionibus obſiſtit, Praſini quidem facile imperata fecerũt: Venetici autem
Antoninum ſuſpicati in hoſtium fauores procliuiorem fuiſſe, illum Romam redire prope/
rantem iniurijs incõmodisq; affecerũt. Sed & Perſarum rex Coſdroas per idem ipſum tem/
pus in quo Praſſini Veneticiq; tantos conciuerãt motus, Ro. imperij prouincias inuaſit, tan
taq; celeritate, tanto cũ apparatu irrupit, ut prouinciæ urbeſq; qualſcunq; tentauit pari tem
pore ſint & aditæ & occupatæ. Focas nanq; alijs qui in Africa exorti nunciabãtur ſedandis
motibus adeo implicitus perplexúſq; erat, ut prius omnia & ſimul uitam amiſerit, quàm ſa
tis quid ſibi prius agendum foret cõſtituere & prouidere potuerit. Priſcus quidã patricius
ſummo honore apud Focam in Conſtãtinopoli fuit, qui coniuratione inita cum Eracliano
ſocero Africæ proprætore Eraclio eius filio & ſuæ uxoris fratri imperiũ affectauit. Quam/
primum itaq; Praſinis Veneticiſq; tumultuantibus Coſdroas Meſopotamiam occupauit,
Eraclianus item prout cũ genero conſtituerat imperatori in Africa rebellauit: tum Priſcus
componendis ſoceri cum imperatore rebus ſequeſtrem ſe exhibuit, Eraclius q; Conſtantino
polim tanꝙ paternæ fidei obſes uenit, & copias Eraclianus quantaſcunq; ex Africa potuit
contrahere tanꝙ imperatori ſubſidium allaturus parauit. Quibus copijs nauigio in Thra
ciam tranſportatis Focam coniurati obtruncarunt, Eraclióq; imperatore per uim & arma
conſtituto, Eraclianus pater ad tuendam Africam eſt reuerſus. Per id etiã extremum Focæ
imperij tempus licet Itali & Romani quietem, de qua diximus, à Longobardorum pace na
cti eſſent, eorũ tamen hoſtes Lõgobardi cædes, quibus tanta crudelitate in noſtros diu fue
rant debacchati, ſunt experti. Auares nanq; Hunni à quibus Noricũ prouinciam à ſe Baua
riam prius appellatã oſtendimus inhabitari, Tranſpadanas ſibi cõfines Venetiæ & Forijulij
prouincias inuaſerũt: queis intima Forijulij iam habẽtibus, Giſulfus eius prouinciæ dux cũ
omnibus prouincialibus Lõgobardis qui arma ferre potuerũt, occurrit, præliúmq; ſine mo
ra magnis utrorumq; animis eſt cõmiſſum: ſed Lõgobardos multitudinẽ alioquin ingentẽ
maior multò Bauarorum exercitus corona cinxit, pugnatúmq; eſt utrinq; atrociter: & licet
Bauaro uictoria non ceſſerit incruenta, Giſulfus multis confectis uulneribus cecidit, Lon
gobardíque multa pugnatorum millia penè ad internecionem fuerunt cæſi. Secundum id

prælium

prælium Bauari in multas diuiſi partes prouinciam ubiq; rapinis incendijsq; latiſſimis ua-
ſtauere. Erat Bauaris rex dictus ex gentis cõſuetudine Cacannus, qui audiens Romildam
Giſulſi ducis uxorem cum filijs Rodoaldo & Grimoaldo, cumq; uxoribus & gaza prima-
riorum gentis Lõgobardæ, qui in prælio ceciderant, ſeſe intra oppidũ Forijulij cõmuniſſe,
illuc duxit, firmiore propoſito ꝙ certiore ſpe uel obſidione uel uiribus potiundi. Nanque id
oppidum poſt Aquileiæ urbis excidium ante annos ferme ducẽtos ab Athila factum, eius
prouinciæ metropolis & tanq; arx fuerat, in quod Heruli, Oſtrogothi, & ipſi ad extremum
Longobardi prædam cum alijs in Italia regionibus, tum maxime in Tranſpadana factam
congerere conſueuerant: qua ratione & quod in ipſis Italiæ faucibus ſitum id oppidum bar-
baris qui noui aduenirent opponebatur, firmiſſimis mœnibus munitũ erat. Obſedit tamen
oppidũ Giſulfus, & machinis excitãdis fecit maximos apparatus. Sed qua pridem uſi erant
Longobardi fortuna iam flacceſcẽte, per inuſitatum proditionis genus oppido Bauari ſunt
potiti. Romilda nanq; Cacannũ mœnia obequitantem cõſpicata flauo criſpantiq; capillo,
forma atq; ætate florẽtiſſimum eſſe, in illius libidinem exarſit, miſitq; eueſtigio nuncios qui
pacto cum rege ſuo ipſius matrimonio, pollicerentur oppidi proditionem: ſpopondit uero
rex, & oppidum ingreſſus, introductis copijs Romildam unica nocte in thorũ admiſit, fide
poſtmodũ laudãdo perfidiæ modo ſalſa, impudicam mulierem Bauaris militibus in concu
bitu proſtitutam ad laſſitudinem agitari iuſſit, & ſeu auiditate prædæ ſeu gentis Longobar
dæ odio adductus, omnes tam fœminas quàm mares & omnis etiã ætatis in oppido reper-
tos porta foras educi cuſtodiriq; iuſſit, pollicitus ſeſe illos ad Pannoniæ loca, unde primũ ab
Albuino rege in Italiam traducti fuerãt, reducere liberãdos, ut priore in patria cõmanerent.
Exinde præda oppido aſportata ignis ædificijs eſt ſubiectus, nec prius inde mouit rex ꝙ op
pidum munitiſſimum opulentiſſimumq; ſolo uidit æquatum: & profecto maximam eo in
excidio Bauaros adhibuiſſe diligentiam hinc conſtat, ꝙ multos ante annos celeberrimi op-
pidi in patria cui dedit nomẽ ueſtigia ignorãtur. Fuerũt tamen nõnulla prouinciæ Forijulij
oppida æditis grumoſisq; in locis ſita Longobardis ſalua, Cormona, Nemaſum, Oſopum,
Arcenia, Reuma, Glemona & Ibliginum: ea in oppida quos ſors & melior fortuna pduxit,
ij maiorum gentis Longobardæ copiarum aduẽtum ſalui ſecuriq; expectarunt. Etenim ad
primum irruptionis Cacanni in Foroiulianam regionẽ nuncium, qui ad Longobardos du
ces per Italiam eſt perlatus, ilico omnes Papiæ ad regiam conuenerunt. Vbi de clade acce-
pta, & excidio oppidi prius certiores facti ſunt ꝙ potuerint ſubuenire: Graſulſum tamen Gi
ſulfo fratri defuncto ducẽ Forijulij, Agiſulſus rex ducéſq; ſubrogarũt. Bauari interim Italia
egreſſi cum primum in patria cõſtitere, captiuos pubertatem ſupergreſſos in campo, cui ſa
cro poſtea ob id facinus fuit nomen, interfecerunt. Pueros uero & fœminas, partim pro ſer-
uis pellicibúſq; habuerunt, partim haſtæ ſubiectos tanq; gentem barbarã uendiderunt: pue
ros tamen Rodoaldum & Grimoaldum, Giſulſi ducis defuncti filios fuga prolapſos ſolus
inter multos ſcriptores aſſerit Paulus. Per id etiã temporis imperio Conſtãtinopolitano tu
multibus illis in Africa & Aſia agitato, Sclaui quos oſtẽdimus in Dalmatiæ & Hiſtriæ ora
cõſediſſe, quæcunq; propinquia in regionibus imperio parẽtia inuaſerũt, & militibus quos
Focas præſidio impoſuerat ſubita irruptione acciſis, omnẽ Dalmatiæ & Illyrici Adriatico
adiacentis prouinciã ſubegerunt. Nec potuerunt Italici eorum qui tunc in imperio ſuſcitati
erant motuũ ſeſe omnino expertes inſontéſq; ſeruare. Pace Longobardorũ ubiq; per Italiã
conſtituta, Focas, Ioannẽ Lemigiũ Thracem, Smaragdo patricio in exarchatu Italiæ dede-
rat ſucceſſorem, qui ſua iudicúmq; ſuorum muliebri turba in Italiam trahenda diu per Græ
ciam eſt moratus, tam diúq; deſedit & nauigare tardauit Ioannes, ut non prius inire potue-
rit magiſtratum quàm de Focæ caſu in Italiam ſit perlatũ. Itaq; appulſis Rauennæ nauibus,
quæ exarchum iudicéſq; per oppida & urbes Italiæ regendæ diſtribuendos aduexerãt, Græ
ca uirorum uxorumq; & ſpadonum mollities omnia quæ aduenis collibebant, imperat, &
diutius dilata cõminationibus uerberibusq; nititur à Rauẽnatibus extorquere. Erant tunc
Rauennates, quod opulentis in urbibus aſſolet, tot tantiſq; quantæ undiq; obſtrepebant oc
ciſi imperatoris, profligatorũ cæſorumq; ad internecionẽ Longobardorum atq; oppreſſo-
rum à Sclauis Hiſtrorum nouis rebus animis ſuſpenſi. Dum igitur Græci haud ſecus quàm
ſi res imperij integræ eſſent, importune Rauennatibus moleſti ſunt, facile exortus eſt incer-
to autore aut concitatore tumultus, & Ioanne exarcho cum magna iudicum parte occiſis
in petu-

in petulãtem uxorum ſpadonúmq; turbã petulãtius eſt graſſatum. Romani etiã licet nullos rempublicam imperij ue decus concernentes cõciuere motus, Bonifacio tamen quarto uita functo uſque adeo in ſucceſſoris electione diſcordes fuere, ut prius elapſi ſint octo menſes q̃ in ſucceſſorem potuerint conuenire. Erat Neapoli Ioannes Campſinus ex gente patricia Conſtantinopolitanus, quem Focas præſidio illique urbi præfectum, ſiue prout Græco uocabulo appellabant, archõta impoſuerat. Is eam Romanorũ in pontificis electione diuturniorem ſolito altercationem maiores parituram motus exiſtimauit, & occiſorum Rauennæ exarchi ac iudicum cõmotionem apertã rebellionem parere eſt opinatus. Vnde urbis Neapolitanæ, & ſimul Lucaniæ, Brutiorũ, Apuliæ, & urbium oppidorúmq; Cãpaniæ quæ non parerent Longobardis, tyrãnidẽ ſuſcepit, fore ſperans, ut imperio in Aſia à Perſis oppreſſo, Rauennatibusq; in rebellione permanentibus, regno etiã ipſe occupato quietus potiretur. Eo anno qui fuit inclinationis imperij Romanorum occidentalis ducenteſimus, Eraclius in Auguſtum quinquageſimum aſſumptus, & à Sergio patriarcha Conſtãtinopolitano coronatus orientale accepit imperiũ, adeo in Aſia mutilatum, ut conſtet eius imperij inclinationem ipſo anno initium habuiſſe. Prouidit tamen omnia & principio, poſtq̃ aliquandiu magnifice geſſit Eraclius. Primum nanq; Eleutherium gentis patriciæ Conſtantinopolitanum imperialis aulæ cubicularium & ducem rei bellicæ ſcientiſſimum in Italiam miſit, dedit q; illi copias & pecunias quo res Italiæ cõfirmaret. Et copias quaſcunq; Focas in proximis Aſiæ & Europæ prouincijs habuerat, quaſq; genitor Eraclianus ex Africa miſerat, & indies mittere potuit inſtruxit, miſit'q; aduerſus Coſdroem, quo prouincias in fide manẽtes ab illius impetu conſeruaret: Nam prius q̃ Foca occiſo imperium Eraclius in Conſtãtinopoli potuerit ſtabilire, Coſdras Meſopotamia Palæſtináq; occupatis, Hieroſolymam inuaſerat, eáq; urbe tunc opulentiſſima potitus in Chriſtianos quorum ad nonaginta millia ſicut multi tradunt ſcriptores, gladio iteremit, deſæuierat, diruerat eccleſias, & loca ſancta quoad poterat polluí inclinaríq; curauerat: quanq̃ nõnihil uenerationis uidetur ſacratiſſimæ cruci dominicæ exhibuiſſe, quandoquidẽ eum graues tradunt ſcriptores illius partem quam Helena Conſtantini Magni genitrix in Caluaria locauerat, inde aſportatam poſuiſſe in patria, locatã in throno quem mirabili opere auro gemmiſq; ornatum exædificauerat, ea ratione ut licet extrema rotunditas ad cœli inſtar circumageretur, ipſe tamen immotus in centro ſederet, dominica cruce ſupra uerticem cõmunitus. Nanq; ſuis prædicat Perſis fore, ut quamdiu ſacroſanctæ inhæreret cruci, ab omni iniuria & mortis periculo tutus eſſet. At apud urbem Romam q̃ primum eſt auditum accepiſſe Eraclium imperij iura, ilico Deuſdedit Romanum ciuem patre Stephano ſubdiacono pontificem elegerunt. Intereáq; Eleutherius patricius Rauennæ applicuit, qui ſine controuerſia admiſſus poſtq̃ exercitum nauigio eduxit, milites qui Rauennæ & in illius exarchatu erant, ad edictum conueniẽtes nouo adegit in Eraclium ſacramento: exinde confirmatis rebus habita cõſciorum exarchi Ioannis & iudicum reipublicæ necis quæſtione noxios puniuit. Poſtea accedens Romam à Deuſdedit pontifice populóq; Romano honorifice eſt acceptus. Eo ex loco pertentare uolens qui eſſent quos Ioannes Campſinus fautores haberet, omnes qui ſub Foca Romano imperio ſtipendia facere ſoliti erant, edicto ad ſacramentum accipiendáq; ſtipendia conuocauit: ſed ad nullos milites ueteranos ſtatiua citra aut circũ Neapolim habere ſolitos, peruenit edictum, ꝙ omnes Campſinus in Neapoli coactos pecunijs, frumento ueſtéq; donauerat. Quæ cauſa Eleutherium impulit, ut poſtq̃ copijs abunde munitus erat, ad obſidendam Neapolim properaret. Copijs quamplurimũ Eleutherius applicuit ſtructa acie obiectis Neapolitanæ urbis portæ: Campſinus & ſi inferiorem ſe uiribus intelligebat, non eſt auſus prælium detrectare, ꝙ uereretur ciues Neapolitanos, quibus magnam de ſuo exercitu ſpem præbuerat ſe præliũ retractante ad ſuperioris potentatus patricij obedientiã inclinare. Conflixit itaq; Campſinus, & ipſa in porta ſuperatus interfectúſq; fuit. Potitus Neapolitana urbe & rebus Italiæ illius ore compoſitis Eleutherius Rauennam redijt. Vbi non ſolum debita militibus æra perſoluit, ſed unumquenq; donans, prout dignitas ordóq; expoſcere uidebatur, omnes beneuolentia deuincire ſibi conatus eſt. Conſciúſq; ſibi quantum eſſet facinus quod animo deſtinaſſet, nouam cum Longobardis pacem amicitiam'q; quæſiuit. Illis autem ob acceptam à Bauaris cladem ultro aſſentiẽtibus, ueteri paci aliquot etiã menſes ex formula obſeruandæ noua in decennium eſt addita. Cœpítq; primum oſtenſæ uirtutis fructum Eleutherius, ꝙ Eraclius mul

torum literis, quæ in Italia ille geſſiſſet gereretꝗ intelligens, illum Italiæ exarchum ſolita attributa poteſtate conſtituit. Per ea enim tempora Eraclius rerum imperij cura in duces ſuos reiecta apud Conſtãtinopolim deſidebat, ocio luxuiꝗ immerſus. Nam cum uxor Eudoxia Conſtantinum anno imperij ſecundo peperiſſet, & ipſo in partu obiſſet, Martinam ex ſorore neptem inceſtuoſo ſibi matrimonio copulauit: ex qua anno coniugij primo ſuſcepit filiũ, nomine Eracleonem. Romæ interea Deusdedit papa poſt annum põtificatus tertium uita functo, Bonifacius eius nominis quintus illi ſuffectus eſt. Sed priuſq̃ potuerit pontifex ex more conſecrari, Eleutherius patricius & nouus exarchus ſeſe apud Rauennã Italiæ regem declarat, legiones ſibi per largitionẽ conciliatas unum in exercitum cogit, iterꝗ ingreditur, Romam ſibi & cunctam Italiam ſubacturus. Duces uero militiæ Rauennatis quibus plurimum fidere cœperat, eum apud oppidum Luceolum interfecerũt. Qui duces cum exercitu Rauennam redeuntes caput tyrãni Conſtantinopolim Eraclio miſerunt, ſuſceperũtꝗ curam, ne res Italica exarcho deſtituta quicꝗ acciperet detrimenti, quouſꝗ Iſacius patricius & ipſe Conſtantinopolitanus demandatum ſibi ab imperatore accepit Italiæ exarchatum: In cuius aduentu Agilulfo Longobardorũ regi uita functo, Adoaldus filius puer cũ Theudelinda genitrice Longobardis cupientiſſime fauentibus ſucceſſerãt. Ea enim regina quam à principio aduentus ſui in Italiam, ſibi comparauerat Longobardorum gratiam, adeo conſeruauit, indieſꝗ adauxit, ut duces militeſꝗ Longobardos uerbo magis regeret, q̃ reges illos armis compeſcere potuerint. Hinc nullis fœderum innouata conditionibus, pax Longobardos inter & Italicos per decẽ annos, quibus puer in regno uixit quietiſſima fuit: quin etiã eiuſmodi pacis bono multa uariaꝗ regina cumulauit in Italicos beneficia, ꝙ nõ modo eccleſijs pijſꝗ locis pueri regis nomine donationes maximæ ſũt factæ, ſed urbes oppidaꝗ alicubi inſtaurata. Eſſent hoc loco motus Francorũ & regũ eius gentis Theodorici, Theodeberti & Clotharij fratrũ explicandi, eſſet eorũ inter ſeſe crudelitas diffamanda, ꝙ Theodoricus à fratribus in prælio ſuperatus, & inde cum ingenti exercitus iam captiui occidione interfectus ſit, Theodoricoꝗ poſt parum uita functo eius filios Clotharius, ut ſolus regnaret, occidit. Sed ea tragicis, quibus fuerũt digna relinquimus, ad illaꝗ ſtylũ conuertimus, quæ ad nuper inchoatam à nobis oriẽtalis imperij Romanorum inclinationem ſecuta ſunt. Anno imperij Eraclij ſexto, Perſæ omni Aſia quæ in meridiẽ uergit potiti ad Aegyptum arma uerterunt, Alexandriaꝗ capta pauliſper ſe continuere, ꝙ Eraclianus imperatoris pater magnum in Africa exercitum terreſtri uia in Aegyptum Aſiamꝗ ducẽdum paraſſe nunciaretur. Sed obijt eo in tempore Eraclianus: quod cum eſſet Perſis renũciatum, ilico in Africam ducentes Carthaginem ceperunt. Inde potiti Africæ imperio impoſitiſꝗ illi cum præſidijs, tum etiã magiſtratibus, in Aſiam ſunt reuerſi. Petiuerat eo in tempore Eraclius à Coſdroa pacẽ, quã magno cum Ro. imperij dedecore fuerat accepturus. Sed barbarus rex uictorijs inſoleſcens, ut illi cõſentiret paci nullis precibus præmijue pollicitationibus adduci potuit. Quamobrẽ imperator timore potius q̃ uirtute animos faciẽte, expeditionẽ in barbaros deſtinauit, primumꝗ omniũ Conſtãtinopolis defenſioni proſpecturus Conſtãtinum filiũ Cæſarem declaratum regni cõſortem accepit, Sergio uenerabili patriarcha, & Bonoſo patricio ſpectatæ uirtutis uiro illi in adminiſtrationis ſocios attributis. Exinde rei diuinæ ex Chriſtianorũ inſtitutis religioſiſſime intẽdens, accuratiſſimã per ſacri ieiunij tempora omnibus in ſacris ædibus ſupplicationem habuit: poſtmodum celebrato paſchate profecturus dexteram ſaluberrimo telo armauit, tabula ſcilicet ſaluatoris Ieſu, uel ſicut aliqui habent, glorioſæ uirginis imagine picta, quã diu uenerãtiſſime in ſacrario ſeruatam fama eſſet tanq̃ de cœlo cecidiſſet, nullo fuiſſe hominum opere fabricatam. Ingreſſus Syriam Eraclius audiens Coſdroem ſe apud Azotum urbem potẽtiſſimam continere illuc duxit. Quod cum intellexiſſet futurum Coſdroas inde profectus eſt: faciebat uero iter in Perſidem Coſdroas, & ne hoſtis perſequendi facultatem haberet quacunꝗ incederet maturas flaueſcenteſꝗ tunc in agris ſegetes igni ferroꝗ uaſtabat. Inſecutus tamen eſt plurimis caſtris Eraclius, & ubi Coſdroem in uaſtatione ſegetũ uidit laboraſſe, ipſe in regionis ædificia deſæuit. Eo in itinere factus eſt certior Eraclius Coſdroem curſu accelerato intra Perſidem confugiſſe, relictis duobus præfectis, Sarabago & Sarabaſſe, qui noſtrorũ impetum morarẽtur. Quare imperator mutato perſequendi conſilio id munus & ipſe legatis demandans flexit in ſiniſtram, & magnis confectis itineribus peruenit ad Taurũ, ipſoꝗ ſuperato monte reperit Sarbarum Perſem Coſ-

droæ ducum primariũ magno circuitu facto anteueniſſe, & ad pontem qui iũgebat Sarum amnem ſeſe illi cũ magno exercitu oppoſuiſſe. Proceſſit uero Eraclius, & caſtris citeriori in Saronis ripa ad pontem poſitis tranſire conatus eſt. Dúmq; aliquandiu ipſo in ponte uaria eſſent edita certamina, Eraclius propugnaculum expugnauit, quod ſua in ripa Sarbarus tumultuario opere communiuerat: ea in propugnaculi oppugnatione cum ſe inferiorem cerneret Sarbarus dux rei militaris ſcientiſſimus, conſilium in tempore cepit, ex quo res Eraclij adducta eſt maximum in diſcrimen. Munitiones nanq; etiam priuſꝙ ab hoſte eſſent captæ reliquit, magnámq; ſui exercitus partem ad amnis ripas ſurſum deorſum'ue ſecedere, & depreſſis in locis inſidere curauit: iuſſit'q; ut quamprimum Romanos ſe in patentes campos recedentem inſecutos eſſe uidiſſent, cadẽ quà perrexiſſent, ocius reuerſi ad pontem præſidiumq; à ſe impoſitum redirent, diſtinerentq; prælio Eraclium, ne ſuis in campo pugnãtibus ſubueniret. Turmis ut Sarbari imperata facerẽt citato dilabẽtibus, curſu ipſe pariter in campos procurrẽs fugere ſimulauit. At Eraclij exercitus præſidio potitus hoſtes quaquauerſum fugere cernens, ordines quidẽ ſoluit, ſed non minus turmas ad amnis ripas fugiẽtes quàm ipſum Sarbarum in campos eſt ſecutus: quæ maior ꝙ opinatus fuerat dux Bauarus Romanorum militum diſſolutio cladem auertit, quam neceſſario imperator maximam accepiſſet, ſi in ſolũ Sarbarum agmina proruiſſent. Illis nanq; turmis quæ ad ripas fugiebant, ut ſe tuerentur compulſis, relata eſt ilico in põtem pugna, & Eraclius de incommodo quod iam magnum acceperat à ducibus certior factus pugnantes ubiq; milites accuratiſſime reuocauit. Deturbatus eo ponte Sarbarus trãſuerſis itineribus in Perſidem ſe contulit. Quem Eraclius ſingula per caſtra eueſtigio eſt inſecutus. Ea cum eſſent Coſdroæ nunciata, Saym famæ celebris ducem dedit Sarbaro ſucceſſorẽ, qui nouis magníſq; copijs exercitui, quem Sarbarus duxerat additis Eraclio ſe oppoſuit, uentúmq; eſt ex condicto ad prælium, copijs hinc inde in aciem explicatis: quibus aciebus ſtrũendis cum dies una propè eſſet exacta, pacti ſunt duces proximum ſolis ortum per inducias expectãdum: quod uero ad crepuſculum potius ꝙ ad ſolis ortum inierunt prælium, multa utriuſq; exercitus cæde in ueſperam eſt protractum, & inclinabat ad Saym Perſaſq; uictoria, niſi dominus exercituum, quo adiutore id bellum Eraclius gerebat, ſubſidiũ attuliſſet. Exortus magnã in tempeſtatem imber grãdine mixtus in faciémq; hoſtium fulminãs & obcæcabat pugnãtes Perſas & impetu prouoluebat, cum Romanas acies aut minime à tergo læderet, aut ipſo turbine in hoſtem ferret. Cõfractus eſt itaq; & magna occidione proſtratus Says exercitus. Ad eius ingentis acceptæ cladis nuncium territus Coſdroas omnes effudit regnorum uires: copijs nanq; quotquot Perſia tunc habuit cõtractis, Razatenem bellis feliciter adminiſtratis præclarũ ducem præfecit. Oppoſitus Eraclio nouus dux magna conflixit audacia, id'q; item prælium perpetuo cõtinuatum die in ueſperam eſt protractum. Sed ad ſolis occaſum cum multa in utroq; exercitu milia cecidiſſent, Razatenes ſuperatus interfectúſq; eſt. Relata ſunt ex eo prælio uiginti ſeptẽ Perſarum militaria ſigna, & maiore exercitus parte uel occiſa uel capta uires Coſdroæ ceciderunt. Qui armis diffiſus quæ in Perſia haberet reliqua, ultra Tigridem ſe recipere conſtituit: prius tamen quàm proficiſceretur Medarſem filium Syroe quem natu maiorem probúmq; adoleſcentem haberet prænterito regni conſortem appellauit. Tulit uero ægerrime Syroes, adeóq; in patrem animo exaſperatus, ut ad Eraclium miſerit, qui regnum Perſidis ſibi paciſcerentur, ſi Coſdroe & Medarſe captis omnem regiam ſupellectilem Romanis permitteret diripiendam & Conſtantinopolim aſportandam. Eraclius uero poſtulata concedens id ſolum egit in fœdere, ut Syroes captiuos de Romano exercitu prouincijs'que liberaret, exinde pontem Tigridis cum præſidijs quæ ad utraq; illius capita erant, ſibi permitteret Romano milite cuſtodiendum. Ea cum ex formula eſſent impleta, Coſdroas perfidia nati intellecta fugere adnitebatur: ſed de fuga à Syroe filio retractus, & cum Medarſe filio uxoribúſq; in uincula & carcerem eſt coniectus. Potitus tanta uictoria Eraclius crucem domini Ieſu à Syroe petijt: qua habita, pacem cum illo Perſiſq; conſtituit. Et inniſus paci Syroes cum præſidia & omnes magiſtratus ex Romani quondam imperij prouincijs urbibúſq; reuocaſſet, genitorem fratrémq; necari iuſſit. Tantis totq; rebus ſexto expeditionis illius anno qui erat imperij duodecimus feliciſſime geſtis, Eraclius dominicam crucem anno quartodecimo poſtquam in barbari manibus fuerat, reduxit. Eodémq; in anno Africam, Aegyptum & perditas de Aſia prouincias Romano recuperauit imperio, Arabia duntaxat ex

cepta, à cuius rebellione ingentia in orbe terrarum mala initium habuerunt. Macometus quidam, ut aliqui Arabs, ut alij uolunt, Perſa fuit nobili ortus parente deos gẽtium adorante, ſed matrem Hebraicæ gentis habuit Iſmaëlitam: is ex duabus huiuſmodi omnino ſibi inuicem aduerſantibus ſuperſtitionum ſectis originem trahens, nulli earum omnino adhæſit, ſed homo acerrimi callidiſſimiq; ingenij inter Chriſtianos cõuerſatus perniciosiſſimum humano generi ex duarum huiuſmodi gẽtium legibus conflauit incendium. Nanq; inter Arabes apud quos magnum ambiret honoris locum publice concionatus eſt, non iniuria Coſdroem cum omni familia deletum eſſe, quòd ſe pro deo adorari feciſſet homo omnium ſceleſtiſſimus, qui & ipſe idola ſculptiliáq; manufacta adorare ſolitus fuiſſet. Subſequenter de lege Hebræorum quam magna ex parte Arabes ſectabantur, Chriſtianorúmq; traditionibus ita diſputabat, ut unam eandemq; eſſe utranq; affirmaret, licet magnis utraque gens abduceretur erroribus: quos quidem errores ita ipſe moderabatur, ut Hebræos reprenderet Ieſum Chriſtum ex uirgine natum negantes, quod ſui maiores futurum expectandúmq; prædixerant adueniſſe: Chriſtianos uero redargueret leuitatis, quibus perſuaſum ſit Ieſum dei amiciſſimum & ex uirgine natum, opprobria & demum crucis mortem à Iudæis perpeti uoluiſſe: & ſuam ipſe prædicans legem, quam ſuperuacaneum duximus narrare, futurum affirmabat, ut ſi eam acciperent cuſtodirentq; Saraceni, & ſibi diuino ad id nuncio obſequerentur, ſeſe in libertatem aſſerant, & principatu regnóq; in finitimos potiãtur. Eam rebellionem cum audiſſet Eraclius, in Arabiam mittens Saracenos ea maxime ratione pacauit, ꝙ eorum aliquot milia quibus arma publice erant permiſſa, in reipublicæ ſtipendia accepit, & perfide profecturus ipſos Saracenos cum Romanis legionibus in Thraciam præcedere curauit. Ipſe ingenti præda ſpolijs'q; ditatus ampliſſimis Conſtantinopolim ad triumphum redire anhelans, eatenus Chriſtianæ religioni detulit, ut prius crucem dominicam uoluerit Hieroſolymam importare. Acceſſit itaq;, & Zacharia patriarcha ciuibúſq; Hieroſolymis in patriam, à qua profugi exuléſq; aberant reductis, pompam inſtituit ſolenniſſimã: qua deducente crucem domini ipſe ſic manibus ulníſq; geſtauit, ſicut illam Ieſus Chriſtus primo & poſt Ioſeph ab Arimathia ceruicibus baiulauerant: procedebant uero pompa eodem uico, per quem à Caiaphæ prætorio Ieſus à ſatellitibus phariſæiſq; fuerat attractus: uẽtum eſt ad portam quæ in locũ Caluariæ foras ducit, & exiuerat turba quæ Eraclium præcedebat, ipſe autem ad iter cœptum anhelans uiribuſq; ſubnixus nullo tenente ante portam ſubſtitit, quantoq; magis in exitum conabatur eo immobilior permanebat. Tunc patriarcha qui lateri hærebat ad illum conuerſus, quin tu inquit inuictiſſime imperator uide ne dum Ieſum dominum crucem ſibi baiulantem in cæteris æmularis, nõ ſatis recte facias, qui purpura iaſpidibuſq;, quibus ille paupertatis magiſter caruit oneraris. Ad quam uocem humiliãs ſe imperator & ueſtem mutauit plebeiam, & iter nudis pedibus eſt ingreſſus. Tunc quæ clauſa illi uidebatur porta patuit, & ipſe greſſu expeditiore crucem domini in Caluariam detulit. Hinc tractũ eſt ſeruatq; religioſiſſime populus Chriſtianus, ut ea in paſſionis Chriſti commemoratione quam ſingulis annis facimus, adoraturi crucem omni depoſito auri gemmarumq; ornatu illam diſcalceatis pedibus adeamus. Dum ea in orientali Romanorum imperio fierent, Roma & Italia fuerant quietiſſimæ. Bonifacio nanq; poſt quintum pontificatus annum defuncto, ſuffectus erat Honorius põtifex eius nominis primus. Et cum Iſacius Italiæ exarchus integre & prudẽter magiſtratum adminiſtraret, Lõgobardi partim illius metu, partim Theudelindæ imperio pacem ſeruauerunt, adeoq; ualuiſſe uidetur ea parumper continuata quies, ut Theudelinda defuncta & Adoaldo eius filio regni adminiſtratione deiecto pax item durauerit, quam nouus Longobardorum rex Arioaldus integerrime cuſtodiuit. Honorius pontifex interea pacis uſus dulcedine urbis Romæ ſacras ædes propè omnes magnis ſumptibus inſtaurauit: quorum operum nihil hoc tempore uiſitur aliud ꝙ baſilicæ beati Petri tectum ab ipſo pontifice tegulis æneis coopertum: quas quidem tegulas ex Romuli templo Eraclij imperatoris permiſſione amouit: ſed & nouas ipſe aliquot ædes à fundamentis extruxit, Agnetis martyris uia Numentana, Apollinaris martyris, Ciriaci, Quatuor coronatorũ, Seuerini uia Tyburtina X X. ab urbe miliario, Petri & Marcellini uia Labicana, Pancratij uia Aurelia, Luciæ uirginis, Adriani in tribus fatis, & in loco fontium ad decollationẽ Pauli apoſtoli in aquis Saluijs ædem Anaſtaſij martyris, cuius corpus ex Perſide delatum Eraclius Romam miſit. Is nanq; imperator in Conſtantinopoli

triumphaturus ſuam item apud Romanos gloriam innoteſcere uoluit, nulla uero etiā tunc pluris faciebat quàm Chriſtianæ fidei ornamēta: quare nō ſeruis ex Perſide aut alijs ſpolijs Romanos magis donare uoluit, quàm precioſo ſancti Monachi corpore, quod multis per obitus ſui dies miraculis claruiſſet. Sed infelix Eraclius poſt actū ſumma gloria triūphum in reprobum datus eſt ſenſum. Omnem enim poſtergans religionis Chriſtianæ reuerētiam, ad ſtudia matheſeos eſt conuerſus, aruſpicinæ incantationumq; præſtigijs indulſit. Eum ob uictoriam laſciuiētem cupido inceſſit ab ariolo mathematicoq; prænoſcēdi, nūquid auium uolatus illi aut aſtra incommodum aliquod aut maius periculum minarentur. Cecinere autem uates ſui grande illi periculum atq; imperij euerſionem à circunciſo populo immi...ere. Quamobrem à Iudæis quos eo denotari prænoſtico interpretatus eſt, cauturus, omnes Hebræos ſuo ſubiectos imperio baptizari curauit, atq; etiam apud Dagobertū Francorum qui defuncto per id tempus genitori Clothario ſucceſſerat, & Siſebodum Hiſpaniarū reges prætenſa fidei Chriſtianæ cauſa, tantis inſtitit precibus, ut pariter quotquot Hebræi in Gallijs Hiſpanijsq; ſunt inuenti, fuerint baptizati. Dumq; huiuſmodi erroribus inſaniret Eraclius, Pyrrhi patriarchæ Conſtantinopolitani & Cyri Alexandrini epiſcopi ſuaſionibus incidit in hæreſim Monothelitarum dicentium eſſe in Chriſto unicam tantummodo uoluntatem: quam opinionē poſtea multi magno cum fidei Chriſtianæ diſturbio ſunt ſectati. Et tamen cum Honorius pōtifex Romanus Eraclium per literas & nuncios tanti erroris commiſſi redarguiſſet, paſſus eſt Pyrrhum patriarchatu eijci, & in Africā relegari. Eas uero uitæ ſordes quibus imperator inquinari cœperat, facile ſunt ſecuti omnes quos ubiq; habuit magiſtratus. Honorius anno pōtificatus tertiodecimo penè exacto obijt, delectusq; eſt à clero & populo Ro. Seuerinus patre Labieno Romanus, qui & ipſe fuit eius nominis primus: ſeruabatur uero tunc etiam mos, ut nō prius coronaretur in pōtificem electus, ꝗ eum adueniens à Rauenna exarchus Italiæ cōfirmaret. Vocatus itaq; Iſacius exarchus anno & ferme dimidio accedere diſtulit: etenim rem nefandam Eraclijq; uita quam inſtituerat dignā, ipſo ut conſtat imperatore conſcio Iſacius machinabatur: ſeruabatur in Lateranēſi epiſcopio auri argentiq; partim ſignati, partim in ſacrā ſupellectilem cælati theſaurus ingens, ueſtis ſerica byſſináq; & precioſis ex lapidibus diuerſa uaſa in uarios fabrefacta uſus, ornamētáq; futura ſacrario inerant pontificū dona imperatorúmq; & diuitum Romanorum. Ad ea diripienda Iſacius cum anhelaret, Mauritio chartulario Græco homini per quē Romā & eius exercitum gubernabat negociū dedit: qui iudicibus Romanis ſibi in magiſtratu ſubiectis pecuniaria pactione corruptis cooperantibúsq;, primum milites conuocat, multa de Honorij pontificis defuncti auaritia, multa de illius in milites odio dicit, ꝙ pecunias ab imperatore Eraclio ut illis in ſtipendia darentur, tranſmiſſas in Lateranenſis epiſcopij arculis concluſerit, hortaturq; ut armis correptis ſeſe ſequantur, ſubrepta illis ſtipēdia uel uiribus ex ſacerdotum arculis recepturū. Reſciuit uero pontifex Seuerinus Mauritij ad milites cōcionem: Quamobrem ſacerdotes cum ualida propinquorū clientúmq; manu conuocans, ſacrarium in quo precioſa ſeruabantur obicibus repagulisq; firmauit. Militibus interim cum armis ad epiſcopium cōuenientibus irrumpere uoluit Mauritius. Sed pontifex Seuerinus illū quod diu prohibere nequiuiſſet, epiſcopiū ingredi permittens oſtendit quàm ualido armatorum præſidio ſacrarium ſeruaretur. Eum Mauritius defenſionis ſacrarij apparatum uidens dolo aggreſſus eſt, quod armis & uiolentia obtinere nequiuerat. Pōtificem enim & Lateranenſis eccleſiæ primates, Romanos ſacerdotes blandis allocutus eſt uerbis, ſeſe dicens ea ſolum acceſſiſſe cauſa, ut illa in ſedis uacatione furtum rapinámq; ſacræ ſupellectilis prohiberet. Vnde à Seuerino ſacerdotibúsq; ſuis facile impetrauit, ut arculæ ſacrarij duplici pontificis & chartularij ſigno ad ſeras munirētur, cōmunísq; ſacerdotum & militum ſtatio epiſcopium cuſtodiret. His ita paratis Iſacius Italiæ exarchus Romam à Mauritio chartulario uocatus aduenit, egitq; in exilium primarios ſacerdotum, quos diceret ſeditionem tumultúmq; in populo concitaſſe: paucis exinde interiectis diebus, Seuerini electione confirmata, epiſcopium tanꝗ uiſendi gratia eſt ingreſſus, & præda tantopere concupita expletus exercitum primo illius particula donauit, reliquum Rauennam deferri iubens, ipſe e ueſtigio eſt ſubſecutus. Eraclium imperatorem eius ſacrilegij parte maxima ab Iſacio donatum fuiſſe Guillermus Lateranenſis palatij bibliothecarius affirmat. Quo in anno Saraceni quos oſtēdimus Eraclij ſtipendia ſecutos fuiſſe, minimam ob cauſam dei iudicio defecerunt. Dabātur apud

Con-

Conſtantinopolim militibus ſtipēdiorum æra,quod munus imperator nō præfectis ærario
præſtantibus uiris,ut conſueuerat, ſed ſpadonibus ſuæ laſciuiæ adminiſtris demandauerat.
Vno itaq; ex Saracenis apud ſui ſimilem diuq́; notum ſpadonem importunius petēte. Vix
inquit ille,quæ poſſimus dare Romano & Græco militi habemus, & hæc canum turba tan/
topere ſtipendia efflagitat. Ad quam uocē commoti qui aderant Saraceni ſuos undiq; con
uocant,in Syriamq́; ſecedunt,& in magnū coacti exercitum prima ad Damaſcum ſecerunt
caſtra,qua capta Phœnicem quoq; occupauere.Deinde in Aegyptū ducētes ea facilius ſunt
potiti,ꝙ à ſuis Arabibus cōmeatu auxiliaribus'q; copijs ſunt adiuti. Proceſſit autē latius q̄
principio eſt creditum huiuſmodi incēdium , quòd Arabes Machometi præſtigijs ſeducti
apud Perſas ut eandem ſuſciperent legem primum precibus inſtiterunt , deinde illos aſſen/
tiri nolentes,bello agitauere ſummis conatibus intētato. Succeſſerat Syrochi Perſarū regi,
qui primo regni anno obijt Adhæſer filius:& eo poſt primum item annum defuncto per ſe
regem aſſumpſerant Hormiſdam. Hunc cum Arabes in prælio ſuperaſſent interfeciſſent'q;,
ſubacti ſunt à Saracenis Perſæ , qui Machometi præſentis lege accepta,illius iuſſu priſcum
uetuſtúmq; patriū nomen depoſuere,& ſe pro Perſis Saracenos tunc primū dicere incœpe
runt.Qui quidē facti ex Perſis Saraceni in Antiochiam urbem Ro. imperatori ſubiectam
ducentes illam ceperunt.Id cum intellexiſſet Eraclius, Hieroſolymā mittens curauit domi/
nicam crucem Conſtantinopolim importari.Nec mora,Saraceni capta Antiochia Hieroſo
lymam accedentes illa item urbe ocyus ſunt potiti. Romæ interea Seuerino poſt annū pon
tificatus ſecundū uita functo ſucceſſerat Ioannes quartus natione Dalmata . Eiq; priuſq́; ſe/
cundus finiretur annus defuncto ſuffectus erat Theodorus primus patre Theodoro epi/
ſcopo Græcus,& ex Hieroſolyma oriūdus: per cuius tēpora Eraclius apud Conſtantinopo
lim,'& ſui in Italia magiſtratus condigna impietate factisq́; ſceleſtiſſimus perpeſſi fuerunt.
Mauricius chartularius poſt Lateranenſis palatij expilationē maiora cœpit audere:quòd
enim uires imperij oriētalis cōmunitas ac propè exinanitas duceret, Iſaciū Italiæ exarchum
ſpernebat,& ſeſe illi parem uel ſuperiorē efficere confidebat,cōſilio maxime auxilióq; fretus
iudicū Romanorum, quos præda Lateranenſi expletos ſibi reddiderat obligatos.Oppidis
itaq; & caſtellis Romæ tūc ſubiectis nouo & ſibi fido preſidio firmatis omnes milites undiq;
conuocauit:inde magna populi Romani militúmq; adſtante corona concionatus oſtendit
Iſacium affectare Italiæ regnū,hortatus ut illi aduerſantes in Romani imperatoris fide ma/
nerent,omnibúsq; certatim operā pollicitis,primores exercitus populiq; nouo ſibi aſtrinxit
aduerſus Iſacium ſacramento. Quæ cum eſſent Iſacio renūciata,exercitum quem in Rauen/
nate exarchatu habebat coëgit , & præfecto ærarij ſtipēdia exercitui apud Romā cōſtituta
dare ſolito maximā uim pecuniæ attribuens,eum cū dicto exercitu Romā miſit. Appropin
quans Romæ præfectus præmiſit,qui ducētibus in exercitu ordines,& in populo potentio
ribus renunciarēt,dona ſe ab Iſacio maxima afferre,tātúmq; orare ne Mauritij hominis per
ditiſſimi perfidiæ,imperatoris gratiam & ſua quæ ingētia detuliſſet dona poſtponerent.Ea
uero effecerunt dona, ut nec iudex,nec ciuis Romanus, nec miles inuētus ſit qui Mauritio
fidem ſacramenti ſeruare uoluerit, præfectúsq; ab Iſacio miſſus quamprimum Romæ appli
cuit cum exercitu fuerit introductus.Quod cū cerneret Mauricius,in eccleſiā beatæ Mariæ
maioris,quæ dicitur ad præſepe cōfugit,'ſeſe in illa illæſum fore opinatus. Sed eū præfectus
abſtractum Rauennā in uinculis duci curauit, cum quo pariter in uinculis ſunt miſſi ex iu/
dicibus alijsq́; Romanis ciuibus nonnulli,qui ea in cōiuratione fuerāt notiores.Perductus
Ficundas uicū duodecimo milliario à Rauenna diſtantē Mauricius, Iſacij iuſſu decollatus
eſt,cuius caput haſtæ infixū in circo Rauennate diu pependit:complices uero illius Rauen
nam perducti in carcerē ſunt coniecti:quibus ſecūda arriſit fortuna,ꝙ Iſacius per eoſdē dies
repentina morte ſubtractus eſt,& Rauennates ciues illos ob Romani nominis reuerētiam
abire incolumes permiſerūt . At Eraclius uarijs per Aſiā locis à Saracenis agitatus audiens
quæ acciderāt Romæ,& de Iſacij morte certior factus,Theodorū patritiū cognomine Cal/
liopa miſit ad regēdum Italiæ exarchatum. Agebat tunc Eraclius triceſimum imperij ſui an
num,& licet omnem penè Aſiam amiſiſſet,deum magis magisq́; indies ſpernebat. Nanque
uxore quam paruo habuerat tempore defuncta, illius ex primo uiro filiam adoleſcentulam
ſenex laſciuus accepit uxorem,Et tamen niſi amens ſocórsq; fuiſſet,intelligere potuit deum,
qui pie & ex religione Chriſtiana uiuēti dederat,ut perditū prius in Aſia imperium inſtau/

 raret,

rarct,augerétq;,illum poſtea flagitijs deditũ ipſo Aſiæ imperio & ſumma gloria priuauiſſet: obijt autem primo anno inceſtuoſiſſimarum adoleſcentulæ nuptiarum, qui erat triceſimus primus imperij ſui annus, eam ſecum perferens infamiam ꝙ Romanorum principum primus fuit ſub quo inchoata prius leui momento imperij orientalis inclinatio aucta eſt, atq; adeo proceſſit,ut eo uiuente Aſiæ imperiũ ſit amiſſum. Suffectus eſt Eraclio Conſtantinus filius,quem oſtendimus patre abſente Conſtãtinopolim gubernaſſe. Qui quarto aſſumpti imperij menſe,ueneno extinctus eſt à Martina nouerca & Eracleone fratre, quos Pyrrhus patriarcha Conſtantinopolitanus ad id flagitium inſtigarat. Is Pyrrhus quem oſtendimus ob hæreſim in Africam relegatum fuiſſe, quamprimũ de Eraclij morte certior eſt factus,ex Africa Romam uenit,prouolutusq; ad Theodori pontificis pedes popoſcit ueniam errati, quod apud Conſtantinopolim perpetrarat:exinde oblatam à põtifice & clero Romano rectæ fidei & religionis Chriſtianæ formulã reuerenter accipiens in patriam eſt reuerſus. Vbi poſtq; flagitiũ illud Martinæ & Eracleoni ſuaſit,prius uitã amiſit,q; tanto quæſitũ ſcelere patriarchatũ potuerit obtinere. Senatus nanq; & populus Cõſtantinopolitanus in Martinam Eracleonémq; inſurgẽs,lingua illam, hunc naſo mutilatos relegauit:quo in furore retractus de ſuga Pyrrhus à populo eſt occiſus. Aſſumptus autẽ ilico in imperatorem Cõſtãtius qui fuerat filius Cõſtãtini,& in demortui Pyrrhi locũ Paulus patriarcha à ſenatu & populo eſt ſuffectus:qui à Theodoro põtifice Ro. ut rectã fidei normã acciperet per litteras & miſſos apocriſarios requiſitus obſtinate renuit obedire:quamobrẽ & ipſe ſicut Pyrrho contigerat dignitate priuatus eſt:quanq; alium Pyrrhi priuatio finẽ habuit. Nedum enim Paulũ ſicut Eraclius Pyrrhũ relegari eſt paſſus imperator Conſtantius,ſed in hæreſim & ipſe prolapſus eſt. Obijt eo tempore Theodorus ſexto exacto põtificatus anno. Cui ſucceſſit Martinus patria Tudertinus, qui eius nominis primus in cathedra Petri ſedit. Eius põtificis apocriſarij quos ad Paulum patriarcham miſerat, cum illum ut reſipiſceret urgerẽt,Conſtantij iuſſu in diuerſas inſulas relegati fuerũt. Quod cũ audiſſet Martinus põtifex,ſynodo centũ & quinq; epiſcoporum apud urbẽ Romam cõgregata,primo cõdemnationem Cyri Alexandrini & Sergij ac Pyrrhi Conſtantinopolitanorũ patriarcharũ innouauit. Deinde Paulum præſentem patriarchã damnauit,& patriarchatu cẽſuit amouendũ. Huius autẽ mali imperatoris, ſicut & exarchorum qui proxime illius tempora Italiã gubernauerant,impietas qua uſi ſunt erga pontifices,effecit ut pace qua cum Lõgobardis Romani Rauennatésq; per annos ad triginta uſi erant,parum gaudere potuerint. Arioaldo qui Theudelindæ & Adoaldo eius filio in Longobardorum regno ſucceſſerat,ſuffectus eſt Rotharis Ariana labe inquinatus:in quam omnes Longobardi præcipites corruerunt, ut nulla tunc fuerit Italiæ ciuitas illis ſubiecta quæ & catholicum & Arianum epiſcopum non habuerit. Intentauit autem Theodorus pontifex per cuius tempora Rotharis ad regnum aſſumptus eſt,illi labem hæreſeos diſſuadere. Illud idem adniſus eſt facere Martinus pontifex Theodori ſucceſſor. Sed illam magis magiſq; confouens Rotharis inualeſcere faciebat, Quare Martini pontificis ſuaſione Theodorus Italiæ exarchus Romano Rauennateq; exercitu in Aemyliam cõtractis, Longobardo regi bellũ indixit. Fecitq; magnos apparatus & ipſe impiger Longobardus. Erant apud Bononiam copiæ Romanorum, & Rotharis ſuas coëgerat apud Parmam, quòd demolitarũ longe antea Mutinæ & Rhegij urbium, nedum munitiones aliquæ non extarent, ſed hæc nomina tunc ſcirentur. Proceſſit uero primus Italiæ exarchus,& apud Scultennam notiſſimum nunc Mutinæ amniem caſtra poſuit. Duxit etiam illuc impauidus Rotharis,& ſolus amnis alueus caſtra utriuſq; exercitus dirimebat. Res poſtmodũ qua ratione in Scultennæ ripa ſit geſta,nullus ſcribit, cum tamen Paulus Sigibertusq; dicant collatis ſignis depugnatum, & de Romano exercitu fracto fugatóq; ſeptẽ milia pugnatores deſideratos fuiſſe. Facta autẽ eſt ex ea accepta clade rei Romanæ quæ tunc erat maxima inclinatio: ſiquidem Rotharis ea elatus auctusq; uictoria, Apenninum ilico tranſgreſſus in Liguriam duxit. Eam uero regionem ab urbe Luna in Varum amnem Anitiẽſisq; prouinciæ Galliarum fines Longobardi per duodenonaginta,quibus tunc Italiam premebant, annos,nunquam prius capere potuerant. Cuius Rotharis uictor tantum per dies ſingulos tunc cepit, quantum properãs excurrensq; à principio in finẽ potuit peragrare. Per quod tempus necdum ſubuenit afflictis Romæ & Italiæ rebus,aut hæreſi Arianæ inualeſcẽti imperator Conſtantius,ſed nouos ipſe addidit maximósq; labores. Olympium enim quendam cubicularium

ſuum

ſuum miſit ad Italiæ exarchatū Theodoro ſucceſſorem, iubens ut pontificem clerumq; Romanum atque omnes Italiæ epiſcopos adniteretur ſua Monothelitarum hæreſi inquinaret: quòd ſi nec ſuaſione nec precibus nec armis & uiolentia efficere nequiret, aut apprehenſum pontificem Martinū in uinculis ad ſe mitteret, aut faceret iugulari. Ingreſſus Italiam Olympius ſumpto ſecum Rauennate exercitu Romam ſe contulit: apud quam ſynodo congregata ſubornauit Romani exercitus duces, ad quorum preces uim Romano populo inferendam oſtendere iudicauit, ut imperatoris deſiderium pontifici & epiſcopis ſuaderent. Sed nec preces nec adhortationes neque apertæ comminationes apud epiſcoporum quenquam efficaces fuere. Vnde quod iuſſerat ab imperatore Olympius, conſtituit pontificem, cuius ducendi Roma nullam cerneret commoditatem, uel in baſilica iugulare, iuſſit'que exarchus tantum nephas in baſilica beatæ Virginis ad præſepe à carnifice intentari: protexit autem dominus ſeruum ſuum, lictore, quod poſtea publice eſt confeſſus, ſubita cæcitate ita perculſo, ut quem petebat pontificem nequierit internoſcere. Erat tunc quinquageſimus annus inclinationis Romanorum imperij orientalis, quam oſtendimus anno Focæ imperij extremo inchoaſſe, Saraceniq; per id tempus intantum hauſerant opes, ut poſt ſubactas & quiete poſſeſſas quæ Romanorum fuerant prouincias Aſiæ, Europam inuadere præſumerent. Nauigio itaque ingenti ab Alexandria ſoluentes Rhodum inſulam Romani imperij peruenerunt, eáq; capta Coloſſum fama celeberrimum, à quo ciuitas inſulæ primaria nomen habuit, demoliti ſunt, ex cuius ære nongentos camelos fuiſſe oneratos inuenimus. Rhodo uaſtata Saraceni in Aegeum delati pelagus, multas ex Cycladibus afflixerunt: inde in Siciliam nauigarunt, quam maritimis in locis ſpoliatam, incendijs etiam per mediterranea æditis uaſtare cœperant: tunc Olympius exarchus qui eam inſulam ſimul cum Italia gubernabat, multis excitus nuncijs primo in gratiam cum Martino Romano pontifice redijt, & inde Neapolim nauigans, nauigióque ex omni Tyrrheno mari contracto in hoſtes duxit conflixit'que: & licet Saracenos inſula expulerit, tantam tamen nauium ſubmerſarum militúmque interfectorum fecit iacturam, ut propior uicto quàm uictori Siciliam ſit ingreſſus. Vbi morbo ex nimio prælij labore correptus, interijt. Sed nec propterea mutauit mentem ſententiámque Conſtantius. Quin potius in ſua impietate factus ardentior Theodorum Calliopam remiſit ad gerendum Italiæ exarchatum, iubens ut Martinum pontificem catenis uinctum ad ſe mittere curaret. Quæ mandata ut Theodorus exequi cogeretur, Paulum quendam, cui Pellario fuit cognomentum, imperator illi ſocium addidit, & ſceleris adminiſtrum. Et Calliopam quidem ob exarchatum primum iuſte ac integre adminiſtratum omnis Italia benigne excepit. Qui Romæ aliquot moratus dies, ad Lateranenſis palatij baſilicam ſe contulit, ad pontificémque tanquam ſalutaturus accedens, illum nihil tale ſuſpicatum cepit, & catenis iniectis Pellario traditum Rauennam, & inde Conſtantinopolim miſit. Actus uero eſt in exilium Martinus pontifex in Cherſonam Ponti ciuitatem, apud quam alter Romanus pontifex beatus Clemens longe antea exulauit. Obijt'que eodem in loco beatus pontifex Martinus, anno ſexto ſui pontificatus exacto. Cuius mortis cum certum non haberet nuncium Romanus clerus populúſque, quatuordecim menſes in noui pontificis electione pependit. Et tandem Eugenium delegit eius nominis primum, patre Ruffiniano Romanum. Quo in tempore cum apud Conſtantinopolim mortuus eſſet Paulus ille perfidus patriarcha, ſuffectus eſt Petrus, qui & ſimelius de religione ſenſit, cum pontifice tamen cleróque Romano eandem fidei formam non tenuit. Rothari Longobardorum regi defuncto, ſucceſſit Rodoaldus, qui in adulterio mulieris Longobardæ deprenſus, ab illius uiro interfectus eſt. Huic ſuffectus Aripertus moriens duos filios Pertheritem & Gundibertum reliquit ſucceſſores. Quorum temporibus Longobardi pacem cum Romanis Rauennatibus'que & alijs Italiæ populis imperio ſubiectis ubique ſeruauerunt, ſed uarijs ipſi inter ſe motibus agitati ſunt. Grimoaldus nanque Beneuentanus Longobardorum dux ipſos fratres in regni adminiſtratione diſcordes eſſe intelligens, Romoaldum filium Beneuenti ducem inſtituit, & magnas ducens copias Papiam uenit: qua ex urbe cum Pertheritem puerum regem fugaſſet, Gundibertum fratrem expulit Mediolano, apud quam urbem ipſe à fratre diuiſus ſe cœperat continere: Eas'que Longobardorum diſcordias tunc exploratas habens rex Francorum Clodoueus qui Dagoberto patri defuncto ſucceſſerat, copias in Italiam miſit, quæ cum in

Tranſpadana regione magnam feciſſent prædam, à Grimoaldo Italia ſunt expulſæ: obijt autem Eugenius anno tertio nondum exacto, ſuffectusq; eſt illi Vitalianus ex Volſcorũ quondam prouincia & Signienſi oppido oriundus. Ad cuius pontificatus initium, Conſtantius imperator expeditionem in Italiam parauit, non quidem ut iuxta famam tunc à ſe accurate diſſeminatam Lõgobardos Italia eijceret, ſed ut urbẽ Romã & ſubiectas illi uel prouiucias uel ciuitates diuitijs ornamentiſq; ſpoliaret. Conſtãtino itaq; filio cõſorte imperij declarato apud Conſtantinopolim relicto, claſſem inſtructam Conſtantius præmiſit Athenas, quò ipſe pedeſtri itinere eſt profectus: ibi nauigium ingreſſus uentos nactus ſecundos nullo prius in loco quàm apud Tarentum ſubſtitit. Copijs in eam ciuitatem expoſitis, qui erat maximus & dignus Romano principe exercitus, couſtituit Couſtantius ducere Beneuentum: cuius dux Romoaldus quàmprimum de Conſtantij in Italiam aduentu certior eſt factus Lucериam Apuliæ ciuitatem, Acheronamq; impoſitis præſidijs, & iunouatis inſtauratisq; munitionibus confirmauit, quòd imperatorem exiſtimauerit ciuitates ipſas priuſq; Beneuentum adiret tentaturum: & genitore ut ſubueniret requiſito, fecit ad perferendum in Beneuento obſidionem, quautos maximos potuit apparatus. Et quidem Conſtantius quod timuerat Romoaldus prima ad Lucеriã firmauit caſtra, cuius oppidani licet perfidia in Longobardos non ſuut uſi, paruam defenſionis patriæ ſuſceperunt curam, quòd nullum ab imperatoris Romani uictoria iucommodum formidarẽt. Hinc factũ eſt, ut militibus Longobardis qui præſidio inerant non ſatis reſiſtere ualentibus, Græci Luceria uiribus ſint potiti: quam ciuitatem tunc opulẽtiſſimam auidiſſime ſpoliauerunt, & tanquam in ſolo barbarico non iu Italia eſſet, ferro igniq; uaſtatam ſolo æquarunt: eademq; ſæuitia in multa Apuliæ oppida uſus imperator Acheruntiam inuaſit: eam uero ciuitatem natura ſoli munitiſſimam ciues Lucerinorum calamitatem ſibi proponentes & inuicem adhortautes à crudeli Græco tutati ſunt. Ibi cum paucos dies ſediſſet Couſtantius, poſtquam uidit oppugnationes accuratiſſime factas in caſſum ceſſiſſe, duxit Beneuentum, cuius urbis oppugnationi maiores inſtituit apparatus: reſiſtebat uero impigre adoleſcens Romoaldus, & ſui Longobardi quorum res agebatur, non ſolum repugnabaut de mœnibus, ſed ad ipſos qui in futuras oppugnationes excitabãtur aggeres irrũpebant. Cõtraxerat interea ex omni Tranſpadana Italia Longobardorum milites Grimoaldus, cuius exercitus agmina uiã emenſa Aemyliã, & ingreſſa Flaminiam à militibus Rauẽnatis exarchatus apud Forumpopilium ſtatiua habentibus uon leue incommodum acceperunt. Prætergreſſus tamen eſt Tacitus & ſine interiori contẽtione Grimoaldus, & per Picentes in Samnium uenit: qui ut filium & ſecum obſeſſos de ſuo acceſſu apparatuq; faceret certiores, eundem qui ad ſe Papiam iuerat nuncium remiſit. Qui nuncius à Græcis interceptus ad Conſtantiumq; perductus, ea quæ ſciebat de regis Longobardi aduẽtu ſupra ueritatem attollens narrauit. Soluit autem ilico obſidionem trepidus imperator, quem Neapolim ut pergeret contendentẽ Victolas Capuanus Lõgobardorum comes ad Caloris amnis uada aggreſſus eſt. Prælio ab ultimis Græcorũ, qui agmen imperatoris copiarum claudebant, iu aggreſſores relato, pugna eſt atrox conſerta: quæ eum habuit finẽ, ut nullo ex Græcis qui cũ imperatore fluuiũ tranſmiſerãt ad pugnãtes ſocios, ut ſubueniret redeũte, qui cœperunt præliũ iutermittere uõ potuerint, omneſq; magna militũ manus penè ad interuccionẽ fuerint interfecti. Iturus à Neapoli Romã Conſtantius Saburum ciuem Neapolitanũ ducẽ ſui exercitus declarauit, uiginti milibus militũ lectiſſimorum attributis, ut Neapolim ſubiectaq; imperio Campaniæ oppida tutaretur, ſimulq; curaret, ueuntem Romam Lougobardi ponè inſecuti, aut ex iuſidijs infeſtarent. Cepit uero Saburus ſtatiua ad Formianum, quo ex loco & Neapolitanis faciliter ſubuenire poſſet, & hoſtes uia Appia excluſos, ſi iter Latina cœpiſſent, tranſuerſis itineribus præuenire. Eunti Romam uia Appia Conſtantio Vitalianus poutifex maximus clero & populi multitudiue ſociatus ſexto ab urbe miliario obuiauit: Introductusq; imperator beati Petri primo & poſt alias urbis eccleſias accuratiſſime inuiſit, nulla prout effectus poſtea docuit religiouis deuotione adductus, magis quàm ut ornamenta illarum furacibus oculis perluſtraret. Obtulit tamen beati Petri baſilicæ pallium auro intextum. Interea Romoaldus dux Beneuentanus permiſſo ſibi à genitore Longobardorum exercitu duxit iu Saburum, & utroque Longobardorum Græcorumq; duce decertandi cupientiſſimo, collata ſunt ſigna: Fuit uero prælium ea ratione diſpar, quòd Græci Saburum hominem Italicum exoſi ilico in fugam ef-

fuſi

fuſi dimiſerunt, perſecuti fugientium agmen Longobardi & Saburum ducem, & multos ex Græculis interfecerunt. At Conſtantius poſtquam primis quinq; aduentus ſui diebus baſilicas & publica Romæ loca perambulauerat, direptioni operam impēdit: Etenim quæcunq; uidiſſet ex ære aut marmore ad ornatum poſita, per ſingulos dies aut locó abſtracta, aut uí diſcerpta nauibus imponi curauit, ut plus ipſe ornamētorum ſeptem in diebus urbi Romæ detraxerit, quàm barbari antea in ducentis & quinquagintaocto annis per quos imperium inclinauerat, uel in prædā abſtulerant uel confregerant. Is duodecimo die Roma profectus Neapolim rediјt, & inde nulla belli Longobardorum cura ulterius ſuſcepta in Siciliam nauigauit. Deſedit uero Syracuſis, & tanquam aliquid magnum pro republica deſtinaſſet copias retinuit, tributáq; primū Brutijs, Calabris, Siculis & Sardis, poſtmodum Africæ prouincijs imperauit, & ea quidem non ex Romaniimperij canone, ſed quantacunq; extorqueri uel abradi poſſe à quæſtoribus intellexit: quanquam nedum quotcunq; oppreſſi conſerre potuerunt extorta ſunt, ſed multorum etiam re familiari ſpoliatorum filij uenum expoſiti, & nonnullis quibus uxor uiſa eſt charior, ut precio redimeretur abacta. Vitaliano pontifice Romano per id temporis uita functo, ſuffectus eſt Adeodatus patre Iouiniano Romanus, uir mitiſſimus, & qui ſumma cum omnium beneuolentia pontificatum adminiſtrauit: pce cuius tempora magnas afflictiones Romanis motum aduerſus Lōgobardos deferens bellum Conſtantius relinquebat, niſi orta inteſtini inter Longobardos belli ſuſpicio Grimoaldum regem à Beneuento in patriam reuocaſſet. Commendauerat Grimoaldus Papia profecturus Lupo Foroiulianorum duci gentis Longobardæ protectionem, & ut Hetruriæ ac Aemyliæ ciuitates ſimul cum Tranſpadanis cōmode tutaretur, illum Papiæ ſtatiua capere curauerat. Sed is Lupus multa audiens de imperatoris Conſtātij potentatu, priuſquam ille à Beneuentana obſidione recederet, exiſtimauit Grimoaldum regem cum omnibus copijs periturum. Hincq; ad Longobardorum regnū apertis demōſtrationibus anhelauit: quamobrem Grimoaldus etiam priuſquam Beneuentum ingrederetur, Bauaros in uim fœderum pridem cum Lōgobardis regibus ictorum, aduerſus Lupum præſidio aduocauit. Et Bauari quidem iterata prece nequaquam expectata, ut Foroiulianam prouinciam inuaderent exercitum parare cœperunt. Quo in tempore Grimoaldus intelligens Conſtantiū in Africam traieciſſe, capta quidem à Gothis de Beneuentano ducatu recepit: Victolamq; qui Capuanus comes ſtrenuam in Græcos operam, ut oſtendimus ſibi dederat, Spoletanum ducem reliquit, & itinere per Hetruriam accelerato in Tranſpadana redire contendit: de cuius proſpere geſtis rebus ſimulq; de Bauarorum, ut Foroiulianos inuaderent, apparatu Lupus eodem tempòre certior eſt factus. Quare in Foroiulianos reuerſus apertam in regem ſuum rebellionem oſtendit, adniſus omnia in Tranſpadanis tumultu rebellionibúsq; inuoluere. Inuaſuri Foroiulianos fines Bauari ad littora ſinus Adriatici deſcenderūt, quibus per eadem littora occurrit Lupus, primáq; utriuſq; exercitus leuis armaturæ agmina ad Flauiū Hiſtriæ oppidum obuia conſtiterunt. Tātum autē inerat utriq; genti animorū, ut nulla decernēdi fuerit mora, & multis in utroq; exercitu occiſis, plurimis uulneratis, prima die Longobardus ſuperior euaſit: poſteræ diei pugna cædem utrinque magnam ac propè parem habuit: Maiore autem niſu per diem tertiā eſt pugnatum, ad cuius ueſperam cum Bauari loco ceſſiſſent, eorum impedimenta Longobardi diripuerūt. Sed interea multæ Bauarorum manus aduenerant, quas montium aſperitas acceſſum tardare coëgiſſet, quare prælio die quarta redintegrato, maximis ac omnino paribus animis eſt pugnatum, quòd Longobardū priſtinæ diei uictoria, Bauarum aucti exercitus confidentia audacem faceret. Vicitq; Bauarus, & Lupus inter conſertiſſimas acies pugnans cecidit. Bauari poſt partam uictoriam in Foroiulianos fines delati, omnia hoſtili animo ac modo rapinis atque editis late incendijs fœdare cœperant, cum rex Grimoaldus in Tranſpadana reuerſus, gratijs Cacanno regi, quòd requiſitus ſubueniſſet actis, ab illo ut in patriam reduceret copias impetrauit. Eademq; tempeſtate Grimoaldus ulciſci ſtatuit iniuriā, qua apud Forumpopilij, dum Beneuentanis opem afferre pergebat laceſſitus fuit. Simulata itaq; in Vmbros profectione, cuius fama multos diſſeminata eſt dies, Parmam Longobardorū urbem & Apennino per ſaltum Bardonis tranſmiſſo Hetruriam eſt ingreſſus: inde Appenninū iterato inſuetis tramitibus tranſmittēs in Flaminiam deſcēdit, emenſuſq; eſt tanta celeritate iter ut præmiſſi leuis armaturæ milites prius tanq; amici Forumpopilij ſint ingreſſi, quàm de eorum aduentu magiſtratus potuerint

rint à cuſtodibus fieri certiores. Erat ea dies ſabbati quã in domini reſurrectione ſanctam trito uocabulo appellamus, eratq; ad horam tunc tertiam omnis populus ad cathedralem eccleſiam cõgregatus, tum aduolans ex inſidijs noctu ſtructis cum equitatu Grimoaldus irrupit, & populum opprimens diuinis intentũ cerimonijs prius ferire cœpit, quàm unde uis fieret illi potuerint intelligere. Commiſit uero iratus crudeliſſimusq; rex ſine aliquo delectu cædem, ut renouato tunc in baptiſmatis fonte recẽs renatos infantes ſimulq; diacones illos baptizantes ut erant ſacro uenerãdi amictu, iuſſerit trucidari: neq; ſatiatus eſt populi internecione qui in eccleſia eſt repertus, ſed pauciſſimis fuga prolapſis quotquot ea habuit ciuitas uiros & mulieres & infantes & ſenio cõfectos æque ac iuuẽtutem occidit: præda exinde aſportata, urbem quæ ſemper antea in Romanorũ Rauennatumq; partibus manſerat, ſolo æquatam reliquit deſertam. Sed eo item tempore terra Forijulij nõdum ſatis quieſcere poterat, Arnefrides nanq; Lupi filius ad paternum aſpirans ducatum in Carentanos ſe contulit Dalmatiæ regionem, concitatóſq; ſpe ingentis prædæ Sclauos ſecum traxit, manum agreſtem minime contennendam: cumq; Arnefrides adoleſcens Foroiulianos fines improuide irrupit, inexploratis hoſtium apparatibus: & cum iam Nemaſo admouiſſet caſtra oppido munitiſſimo, eruperunt ex inſidijs parati in prælium Longobardi: Carentanis ad ſubitum inſultũ territis, fractis & partim acciſis partim fugatis, Arnefrides & ipſe fugiẽs interfectus eſt. Ea de clade ab elapſis fuga Carentanis certiores facti Hiſtriam & Dalmatiam incolẽtes Sclaui publico conſilio arma corripuerũt, certo propoſito Foroiulianos de accepta in ſuorũ cæde iniuria ulciſcẽdi: ſed creauerat rex Grimoaldus Foroiulianum ducem Vectarim, tunc Vincentiæ urbis ſicut & eius genitor fuerat comitem, qui copijs ex patria acceptis, alijsq; quas rex addiderat abunde munitus, in Foroiulianos ſe contulit, & Sclauos qui eius ducatum ingreſſi ad pontem Natiſonis caſtra poſuerant, multis affectos incommodis fugauit. Tunc à Foropopiliana reuerſus clade Grimoaldus Opitergiũ Foroiulianorũ urbẽ Longobardo ſubiectam duci diruit, quòd Opiterginos Arnefridis ſtudioſos in rebellionem pependiſſe fuerit inſimulatus: nec uero eius urbis ſicut & Foripopilij populum interfecit, ſed in finitimos Cenetenſes Taruiſinosq; migrare permiſit. Adeoq; crudelis & inſolens . tiam ſupra feroces mores ſuos factus erat Grimoaldus, ut Romanos Rauennatesq; fuer t in max ma s laborum anguſtias perducturus, niſi cum tunc mors opportuno tempore abſtuliſſet: ſoluta enim purgandi ſanguinis cauſa uena, priuſq; uulnus ſatis cicatricem obduxiſſet, immoderato ſanguinis fluxu interijt. Cui ſuffectus eſt in Longobardorũ regem Partharis ille quem puerum Grimoaldus Papia pulſum regno etiam ſpoliauit. Quo etiam tempore Conſtantij rapinarum finis aduenerat, Miſſeſſus quidam Armenius ordines in orientali eius exercitu ducens illum in balneo interfecit, adniſusq; eſt imperium obtinere: ea in re ſola imprudens quòd exercitum orientalem, qui tunc in *Sicilia* erat, ſatis placare, de donis beneficijsq; ſibi obligare neſciuit. Ad primã uero inuaſi ab eo imperij famam, omnes & Italiæ & Africæ populi exultarunt, ut nullam tunc Theodorus Italiæ exarchus, aut Romanæ Rauennatis'ue militiæ duces interfecti Conſtantini mœſtitiam oſtendere ſint auſi: paulopoſt diſſeminatus eſt rumor, milites orientales & ſi in *Sicilia* quieſcebant, nõ ſatis in noui imperatoris tutelam uoluntarios fore: quamobrem incenſi ſunt militum Italiæ animi ad Conſtantini imperium apud Conſtãtinopolim tenentis gratiam promerendam, & Rauennates primi Theodoro exarcho hortãte in Dalmatiã, inde in Calabriã traiecerũt, expectarúntq; Romanos milites pedeſtri uia euntes, cũ quibus in *Siciliã* ſunt delati, quò item nauigarũt omnes uel in Africa uel in *Sardinia* reipublicæ militãtes. Habebat uero Miſſeſſus copias cũ quibus *Siciliã* ab externo m ite defenſaſſet, niſi inteſtina cõmilitonum oriẽtaliũ ſeditio aditum Italis primo & poſt Africanis militibus præbuiſſet. Itaq; oppreſſus interfectúsq; eſt Miſſeſſus, & qui illius fauoris principes fuerãt, uincti Conſtãtinopolim ſunt perducti. Nullo tamen qui dignitate cæteros longe anteiret ea in tumultuaria expeditione tunc exiſtente, omnes relicta *Sicilia* ad ſtatiua iniũctas'ue prouinciarũ cuſtodias ſunt reuerſi. At Conſtãtinus quẽ à Conſtãtio genitore conſortẽ imperij aſſumptum fuiſſe oſtẽdimus, illo interfecto territus eſt, & omnia ubiq; adeo trepide adminiſtrauit, ut ſi aliqua fuiſſet uis illata, uiſus ſit imperiũ facillime amiſſurus. Primũ tñ omniũ maxima uſus crudelitate, fratres pueros, ne ad imperiũ aſpirarẽt naribus mutilauit. Tantã noui imperatoris trepidationem cum *Saraceni* exploratã habuiſſent claſſem occulte cõpararunt animo, ut poſtea eſt cõpertum, ſi tũc Cõſtãtini imperiũ aliquod

apud Conſtãtinopolim accepiſſet incommodum, Thraciam & Græciam potius ꝙ Italiam aut eius prouincias inuadendi: ſed poſtꝙ nihil proximis ſibi in prouincijs innouatum, & Siciliam motibus agitatã, ſpolijs urbis Romæ refertam eſſe intellexerunt, claſſem ab Alexandria ſoluerũt, perpetuóꝗ curſu in Siciliã nauigarunt. Inuaſerunt uero improuiſi Syracuſas, quam urbem primo impetu ceperunt, ꝙ nullis erat præſidijs communita. Et quia magnum diuturniore in mora periculum ab Italia ab Africaꝗ ſuſpicarẽtur, cædem primo ciuiũ quantam potuerunt maximam fecerunt. Exinde nauibus ornamẽtorum urbi Romæ à Conſtantio detractorum, & ſimul Syracuſanæ gazæ plenis, in Aegyptum haudquaꝗ minore quàm aduenerant celeritate reuerſi ſunt. Obijt ad Conſtantini ſeptimum imperij annum Adeodatus põtifex Romanus, & per mẽſes quatuor quibus ſedes apoſtolica tunc uacauit, uiſa ſunt elementa in urbis Romæ & Italiæ excidium cõiuraſſe: nanꝗ tanti tamꝗ continuati imbres tonitruis fulgoribusꝗ immixti fuerunt, ut maximã armentorum paſſim morientium iacturam populi ſint perpeſſi: quanꝗ plurimos uiros ea tempeſtate fulminibus afflatos interiſſe inuenimus, & matureſcẽtia pluuiarũ initio in campis frumẽta emarcuiſſe, ut fuerint ſolatio populis legumina, quorũ fœtus primi grana in terrã uento imbriue decuſſa, cum herbidum ceſpitem pullulaſſent, ad maturitatem denuo peruenerũt. Ea afflictione poſt habitas diu à clero populóque Romano ſupplicationes ſedata, creatus eſt in pontificem Donus ex patre Mauritio Romanus, qui amplam ueſtibuli ædium ſancti Petri aream marmoribus ſtrauit. Dono ſuffectus eſt Agatho primus ex Sicilia oriundus, per cuius tempora Rauennas eccleſia Romanæ, à qua pridem deſciuerat eſt ſubiecta. Theodorus tunc præerat Rauennati eccleſiæ archiepiſcopus: eo etiã tempore alter Theodorus Calliopa exarchus Italiæ erat. Clerum Rauẽnatem tunc magnum is archiepiſcopus præter quorundam ex prædeceſſoribus morem ſeuera diſtrictione in bonis moribus cõtinebat: unde maximã in illum inimicitiam exercebaut: fame autem planè inchoata multis atꝗ omnibus opitulabatur archiepiſcopus, ſed maior fuit quorundam importunitas, ꝙ ut illorum ingluuiem luxuriámꝗ archiepiſcopus potuerit explere. Hinc detractiones primum & ſuſurrationes auditæ ſunt, auariciam archiepiſcopi tenacitatẽꝗ damnantiũ. Fame poſtea inualeſcẽte ab occulta mordacitate multi proruperunt in apertam archiepiſcopi uituperationem: eos tamen uerbis & poſſibili largitione conatus eſt archiepiſcopus demulcere. Dies aduenit ſacratiſſima natalis Chriſti, conuenitꝗ ad ortũ ſolis Rauennæ populus in ſancti Apollinaris æde, quæ in Claſſenſis oppidi obſito uepribus loco etiã nunc ſpecioſiſſima uiſitur, expectabatúrꝗ archiepiſcopus, qui ex more miſſarum ſolennia celebraret. Sed omnis clerus ſeceſſione facta illũ in archiepiſcopio deſtituerat: cum uero ſol iam in meridiem aſcẽdiſſet exarchi opera reductus ad archiepiſcopum clerus illum ad martyris eccleſiam deduxit. Qua ſtomachatus indignitate archiepiſcopus ad Agathonem Romanum pon. ſe contulit, Rauennatémꝗ eccleſiam Romanæ ſubdidit, ut nõ ultra Romano par foret Rauẽnas præſul, quod multi antea dicere præſumpſerãt: ſed futuros archiepiſcopos crearet Ro. pontifex, aut qui à clero & populo Rauennate deligeretur, Romam pro cõfirmatione teneretur accedere. Eodémꝗ anno qui erat decimus imperij Conſtantini, illum in Saracenos duxiſſe, & uictoria celebri potitũ inuenio, nõ quidem cædis triginta milium quod nõnulli ſcripſerunt, ſed quæ effecit ut ea afflicti clade Saraceni pace conſtituta tributũ imperio pẽdere promiſerint. Acciditꝗ opportuno in tempore pax illa, ꝙ Bulgari poſt parum Thraciam inuaſerunt: fuerunt uero non ex illis quos aliquotiens ſuprà Danubij accolas fuiſſe oſtẽdimus, ſed noua eius gentis examina, quæ Scythiæ finibus tunc primũ egreſſa cõſtituerant in Romanorũ prouincijs ſedes capere. Cõgreſſus illis Pannoniã inter & Meſiã ſuperiorẽ Conſtantinus inſignẽ accepit cladẽ, cúmꝗ potius fugeret ꝙ pedem referret, paci ab illis oblatæ cupientiſſimus acquieuit. Satis nanque Bulgaris ſupráꝗ eſt uiſum feraciſſimi agri prouincias Danubio cõtinentes Ro. principis autoritate per icta ſecũ fœdera habitare: ceſſit'ꝗ nõ modo ei genti prius barbaræ & efferatæ, uerũ omni Europæ. Fauſta felixꝗ modeſtia qua Bulgari tũc ſunt uſi, ꝙ habitã eo ex fœdere de Romanis prouinciã hactenus annos ſeptingẽtos ſexagintatres poſſidẽt, ubi tanꝗ limitanei milites excubatoréſꝗ Chriſtianorũ aduerſus cæterã barbariẽ permãſerũt. Et quanꝗ ſæpe antea Chriſtianis uſui ac protectioni fuerint, præſenti tamẽ anno maximũ afferũt adiumentũ. Ceperãt & quiete poſſederãt Turci ante annũ ferme centeſimũ & ſexageſimũ maximam Græciæ, Thraciæ, Theſſaliæ, Macedoniæ, Epiri, Acarnaniæ, & Pannoniarũ partẽ, Meſiam & Repẽſem

Daciam quiete tenebāt,& ut certiori termino omnia complectar,quicquid eſt à mari Euxino,quod maius nunc dicitur,uſq; ad Adriatici oram,uel ſibi ſubiecerāt,uel tributa pendere effecerant,uel rapinis incendijſq; ſedauerāt, adeóq; illorum in Europa creuerat potentia,ut nullis præter Vngaros & Bulgaros aliqualiter reſiſtentibus ad ſinum Adriatici, ad ipſamq; Italiam eos breui ducturos aliquot ante annos trepidare cœpcrimus.Bene uero nūc habet, quando dei noſtri benignitate & pontificis Eugenij diligentia effectum eſt,ut Ladiſlaus Poloniæ & Vngariæ rex,ipſos Turcos anno nunc ſecundo agitari ac repelli curat per Ioannem Huniat Vayuodam ducē ſuum ex Bulgaris oriūdum. Cum nam anno tunc tertio regnum Vngariæ ob diſſenſiones primatū ciuili bello arderet, Turci eo uſq; ſunt progreſſi,ut Raguſinum urbem totius Dalmatiæ potētiſſimā ſibi effecerint tributariam.Et cum Iaderæ iam immineret ea barbaries,trepidari cœptum eſt,ne illius incendij mox ut apparebat,latius uagaturi flamma aut Italiam corriperet aut Germaniam.Pontifex itaq; Iulianum mittens Cæſarinæ gentis Romanum eccleſiæ Cardinalem pacem per eum in Vngaria conſtituit, regiq; ſuaſit ut in Turcos præſumpta uictoria diſſipatos arma indueret. Immiſſus à rege Ioannes Huniat Vayuoda uir bellicoſiſſimus ſex prælijs uictor ex hoſtili exercitu ad centum millia interfecit.Tantis allectus uictorijs Ladiſlaus rex maximæ indolis adoleſcens,autoritatem Eugenij pontificis & Romanæ eccleſiæ in Cæſarino Cardinale præferens in caſtra ſe contulit.Magnus autē tunc admirabiliſq; fuit uictoriæ curſus, quamprimum enim regias copias in queis quadraginta equitatus peditatuſq; armatorum millia fuere,una habuerunt caſtra, Turci in ſuperiorē uſq; Meſiam ſunt repulſi,uenit'q; ilico in poteſtatem Sophia urbs totius Meſiæ inſignis,quam ſuæ diffiſus potentiæ Turcus incendit,fugiénſq; reliquit.Sed iam hæc ſuis temporibus diffuſe narrāda omittentes ad inſtitutā reuertamur hiſtoriam. Bene etiam tunc uſus eſt pace illa, quā infelici ex cauſa nactus eſt Conſtantinus,ꝙ eo qui ſecutus eſt anno curauit ſextam ſynodum apud Conſtātinopolim celebrari. Interfuerunt autem Agathonis papæ legati Ioannes Portuēſis epiſcopus, & alter Ioannes Romanæ eccleſiæ diaconus, conuenerúntq; ad imperatoris edictum ducenti octuagintanouem epiſcopi.Acta autē eſt cauſa Monothelitarum, quos ſupra diximus aduerſus fidē catholicam contendiſſe,unicam tantummodo eſſe in Chriſto uoluntatem. Erant'q; duo primarij cauſæ aduerſarij,Georgius Conſtantinopolitanus,& Macharius Antiochenus epiſcopi:quorum Georgius auditis rationibus faciliter in catholicorū ſentētiam adduci eſt paſſus. Macharius autem pertinax & nimis diu patribus reſiſtens,non ſolum eſt dignitate priuatus,ſed ſimul cū mortuis,Sergio, Pyrrho,Paulo & Petro eiuſdem hæreſeos autoribus ſatanæ traditus, ad extremúmq; cum aliquot perfidiæ complicibus Romam relegatus. Ea redintegratæ fidei lætitia Agatho & Romani paucos menſes ſunt gauiſi, ꝙ peſtis tunc quanta raro aliās per tres mēſes Romam populata eſt,& ipſe Agatho eſt defunctus. Cui ſucceſſit Leo ſecūdus,patre Paulo Siculus, uir cum ſacras ſeculareſq; literas apprime doctus, tum etiam eloquētiſſimus,qui ſuis extantibus diuerſorum operum ſcriptis adeo clarus eſt, ut longiori ſuarum uirtutum narratione à nobis illuſtrari non indigeat. Non autem exegit primum pontificatus annum,eiq; ſuffectus eſt Benedictus item ſecundus ciuis Romanus,ad quem Conſtantinus imperator ſanctionem miſit,ut quem clerus populus & exercitus Romanus delegerit in pōtificem,is e ueſtigio confirmetur,nulla principis Conſtantinopolitani aut exarchi Italiæ, quod diu obſeruatum fuerat, licentia expectata, parémq; Benedictus cum ſuperiore Leone in pontificatu undecim mēſium uitam habuit.Sed Conſtantini imperio iam tum ad finem uergente Romana ac Italica res ſuam debilitatem oſtendere cœpit. Nanque & ſi Longobardi magis inter ſe diſſenſionibus contendebant, nullus tamen in illos arma capere auſus fuit.Pertharis quem Grimoaldo in Longobardorum regno oſtendimus ſucceſſiſſe,uir bonus & Chriſtianæ religioni deuotus erat,qui ſanctæ Agathæ monaſteriū Papiæ ædificauit:cum per id temporis Rodelinda eius uxor glorioſæ uirginis baſilicam, quæ ad Perthicas eſt dicta, extra eiuſdē ciuitatis mœnia pariter extruxiſſet.Is rex Cubardus Tridenti dux bellum gerens aduerſus Bauaros ſibi uicinos,illorum ducem Grauionem prælio ſuperatum occidit,eiúſq; oppidum Bauzanum & multa iuriſditionis ſuæ caſtella cepit. Qua elatus uictoria Alachis bellum aduerſus Pertharim Cunipertúmq; reges ſuos mouere eſt auſus.Duxerunt uero in illum reges, & aliquot prælijs maximo commiſſis animorū ardore,Lōgobardorum utraq; acies ſeſe mutuis cædibus afflixerunt. Superiores tamen euaſerunt reges, & Alachis repul-

ſus

ſus intra Tridenti mœnia ſe recepit. Applicuerunt'que ut dux perfidus dederetur. Sed prolapſus eſt fuga inter munitionum cuſtodias Alachis, & ilico oppidi Tridentini deditio à ciuibus facta fuit, breui tamen Cuniperti interceſſione rediJt in Pertharis gratiam Alachis, quem Cunipertus rex, licet pater diſſuaſerit, Brixiæ præfecit ducem. Et tum Romæ Benedicto ſecundo pontifice Romano ad finem undecimi pontificatus ſui menſis, ut oſtendimus, defuncto, clerus populuſq; & exercitus Romanus priuilegio uſi ab Imperatore conceſſo, Ioannem Antiochenum, qui fuit eius nominis quintus, in pontificem delegerunt: cuius ſecundo pontificatus menſe, cum imperator Conſtantinus anno imperiJ decimo & ſeptimo obiJſſet, ſucceſſit illi filius Iuſtinianus ſecundus, nullo in paterni quondã imperiJ prouinciJs aut ciuitatibus aliqualiter renitente. Et tamen Saraceni ad primam Conſtantini ingraueſcentis morbi famam ſpe adducti motuum, quos imperiJ mutatio quandoq; pepererat, Africam & Libyam inuaſerunt, omniáq; mari expoſita ilico occupauerunt. Multa fuerant in GalliJs, HiſpaniJs, Anglia, Germania, & aliJs Romanorum quondam prouinciJs proximo geſta tẽpore, quibus libros implere, & res cum uarietate gratas, tum etiã magnas narrare potuimus: ſed illæ omnes prouinciæ continuata diu poſſeſſione ſui iuris factæ erant: nihil autem à principio huius operis quæſitum magis, ꝙ Romanorũ imperiJ inclinationem oſtendere, quam nuper duplicẽ nacti ſumus. Siquidẽ annos nunc ſeptuagintaquinq; ſupra ducentos Romanum occidentale, & ſeptuaginta ſex à Focæ imperiJ inclinationem oſtendere temporibus, orientale inclinat imperium.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINAtione imperiJ Romanorum, Decadis primæ, Liber decimus.

IVSTINIANVM iuniorem ſicut Africã Libyamq; amittere defuncti patris res nouæ fecerunt, ita eaſdem prouincias exortæ pariter in Saracenis nouæ res recipere adiuuarunt. Siquidẽ Gizite Saracenorũ Ammiratho ſub idem temporis quo Conſtantinus, uita defuncto Baldalan illi ſuffectus eſt, qui audiens Iuſtinianum imperiJ iura omnium prouinciarũ conſenſu accepiſſe, pacem illi ultro obtulit: per cuius fœdus Africa & Libya in primis fuerunt imperio reſtitutæ, affirmantq; nonnulli ſcriptores eo in fœdere interueniſſe, ut per annos decem, qui terminus in pace fuerit aſcriptus, Saraceni ſingulo quoq; die nummos mille aureos ſoluere, ſeruumq; unum ex gente ſua, & unum item equum Romano imperatori mittere tenerent. Is uero annus noui Imperatoris Romanorum, & Ammirathi Saracenorum creatione inſignis, pontificem etiam Romanum habuit nouum Cononem eius nominis primũ, paterna origine Thracem, qui in partis clerum Romanum archipresbyterum creari contendentiũ diſſenſione, à cætero clero nominatus põtificatum obtinuit. Cumq; Theodorus Italiæ exarchus per oratores à clero & exercitus concordi uoto rogatus, illum ex more confirmaſſet, obiJt ipſe exarchus anno duodeuigeſimo, poſtquã ſublimem illum geſſerat in Italia magiſtratũ. Hic pontifex ſyncera Iuſtiniani imperatoris amicitia uſus ab illo impetrauit Brutios, Lucanoſq; & Siculos multis leuari oneribus tributorũ. Impedimento autẽ ipſi maximo fuit ualitudo, multis ad quæ natura & lenitate erat procliuis, laude dignis operibus exequendis: qua ratione cum ingraueſcente morbo ſe mori intelligeret, quicquid auri cumulauerat, clero & ſingulis urbis Romæ monaſteriJs ac ſacris ædibus legauit: eius diſtributionis cura Paſcali archidiacono, cui plurimum fideret demandata. Interea Ioannes cognomento Platina defuncto Theodoro in exarchatu Italiæ ſuffectus Rauennam uenerat, miſeratq; Romam iudices urbis, & populi gubernationi atque ærario præfectos: ad quem mittens Paſcalis Mommiſſum fidei ſuæ auri legatum eſt pollicitus, ſi quamprimũ obiJſſet Conon, ſe uel illata ui creari pontificem obtineret. Et quidẽ ſpopondit adniſuſq; eſt exarchus, ſed auro per ſuos iudices ex perfidi manibus accepto, Cononi ad undecimum põtificatus menſem defuncto, ſucceſſit Sergius Antiochenus. Nã cum pars populi Romani maxime Theodorum archipresbyterum peteret, & nonnulli ab exarchi iudicibus ſubornati Paſcalem nominaſſent, parſq; utraq; in Lateranenſi palatio ſe conueniſſet, tandem cleri populiq; uota in Sergium conuenerunt. Per quæ tempora ubiq; quieſcente Italia, Cunipertus Longobardorũ rex obiJt. Liuthpertumq; filium nondum pueritiã ſupergreſſum ſub Aſprandi

ducis ſtrenui tutela reliquit ſucceſſorẽ. Tantã eius anni pacem, quantã Romanum imperiũ, Saraceni, Longobardi, Bulgari atq; etiã Viſigothi, Franci, Germani, & Anglici habebant, primus omniũ rupit imperator Iuſtinianus, qui fœdera uiolans cũ Saracenis icta eos apud Meſopotamiã & in Perſide maximis affecit incõmodis. Illi uero reparatis uiribus irruentes Imperatorẽ cum omni exercitu Meſopotamia expulerunt, & multo plura tunc Iuſtinianus cædium amiſſiq; exercitus damna accepit à Barbaris quàm intulerat. Redintegrata tamen eſt pax. Secundũ quã nouo fœdere firmatã fregit Imperator inconſtans aliã pacem à genitore Conſtantino cum Bulgaris conſtitutã. Duxit nanq; in illos improuiſus, quibus, ut erant im parati, nullo in loco reſiſtentibus, Imperator cædibus & incẽdijs per uniuerſam Bulgariam debacchatus eſt. Illi uero conſpicati Iuſtinianum furentem, nulla rei bellicæ diſciplina duci, & exercitum ſine ordine palantem dimittere, retro ad ſuperiores Meſiæ Thracumq; confinia confugerunt: qui magnam in manum coacti nihil per multos dies magis adniſi ſunt, quàm ut ſuis incõdita etiam mulierũ puerorumq; turba in unum coactis, locum, urbes, oppidáq; furenti Imperatoris exercitui diripienda permitterent. Exinde animis poſt tantam conſternationem reaſſumptis, ſaltus, cæterosq; meatus, per quos Iuſtiniano in Thraciam & Conſtantinopolim redeundum erat, obice multo, & additis ſtationibus muniuerũt: quæ poſtquam audiuit imprudens Imperator, ad Bulgaros mittens ea conditione pacem reditumq; impetrauit, ut captiuis, rebusq; omnibus quas diripuerat, dimiſſis, abiens pacẽ precario conceſſam iureiurando confirmaret, & ſui exercitus primarios ſacramento adactos permitteret confirmare. Eodem anno apud Francos etiam mota ſunt bella, in quibus primũ enitere cœpit nomen familiæ illius Carolorũ, quos poſteriora ſecula glorioſos Francorum principes habuerunt. Erant Auſtraſiorum reguli fratres duo, Martinus & Pipinus, cui poſtea Breui fuit cognomentum, & Ebroinus quidam Theodericum Francorum regẽ, illiusq; regnum pro libito gubernabat. Is magna in Auſtraſios inſolentia uſus, Theodericum regẽ exercitumq; paratiſſimum in illos duxit. Tunc Reguli accitis tumultuarie cohortibus occurrentibus cõſerto ad uicum Lucoſodũ prælio fracti fugatiq; fuerunt. Martinusq; cum aliquandiu latuiſſet, fide publica ab Ebroino euocatus fraude perijt. Nec multo poſt Ebroino pariter ab Ermenfrido, cui inſidias tetenderat per fraudẽ occiſo, Pipinus redintegrata cum Francis gratia, ipſum Ermenfridum in Ebroini locum à Francis conſtitui impetrauit. Per id etiam temporis Longobardi ſuos habuerũt motus: Nãq; Ragimbertus Taurenenſium dux inuidia ductus, quod Aſprandus ſibi in pueri regis Liuthperti tutela præpoſitus eſſet, arma in regem ſuum mouit: cui cum obuiã proceſſiſſent Aſprandus & Rotharis dux Bergomenſium paratiſſimum ducentes exercitũ, apud Nouariam prælio eſt certatum: Vicitq; Ragimbertus, & Aſprando Rothariq; cũ infante rege fuga prolapſis, nullo q̃ reſiſteret exercitu reliquo, Papiam ueniens regni tyrãnide eſt potitus: & infra paucos mẽſes uita functo Arithpertus filius, magno exercitu coacto regnum ſibi retinere conatus eſt. Sed duces Longobardorum Aſprando pueri regis Liuthperti tutore monente, arma pro ueri regis reductione ſumpſerunt, quorum ducum primarijs Zothone, Thatone, Pharone, & Rothari Bergomẽſi, ſimul cum ipſo Liuthperte rege & Aſprando Papiam accedẽtibus, prodijt cum copijs obuiam Arithpertus, concurſum'q; eſt ab uniuerſis Galliæ ciſalpinæ Longobardorum copijs ad amnem Ticinum: quo in prælio poſt cædem hinc inde actam, poſt uulnera infinita par ſæpe ſpes, par deſperatio utriſq; fuit. Vicit tamen adulterini regis exercitus, & Liuthpertus puer uiuus uenit in hoſtium poteſtatem. Aſprandus uero fugiens ad inſulam Comacinam, Rotharis Bergomenſium dux, cum ſe recepiſſet Laudam ciuitatem ſuam, illa militum ſtatione firmata Bergomum adijt, fecitq; ſe Longobardorũ regem à Zothone, Pathone & Pharaone fugæ comitibus declarari. Quæ cum eſſent Arithperto nunciata, motis ſolenni apparatu ex Papia ſignis, duxit in Laudam, éaq; ad primam oppugnationis oſtenſionem capta fines Bergomenſium eſt ingreſſus. Et quia nouum regem Rotharim audiſſet magnos feciſſe apparatus, magnas'que copias contraxiſſe, ſenſim & accurate conſcendit in montes, prius tamen ad Bergomi mœnia eſt itum, quàm quiſquam armatus Rotharis ſit immiſſus. Obſedit itaq; Arithpertus Bergomũ, & arietes, alias'q; admouit machinas, oppugnationibus ſolitas adhiberi: nullo autẽ ex Longobardis eo in ciuili bello ſatis reſiſtente, breui Arithpertus urbe munitiſſima eſt potitus, & captũ in ea Rotharim detõſum'q; (quod erat maximum in Longobardis opprobriũ) poſt paucos dies iuſſit ſimul cum Liuthperto

puero

puero iugulari. Exinde Arithpertus rex duxit in inſulam Comacinam, quod cum reſciſſet
futurum Aſprandus, per ſaltum Caluenæ confugit ad Bauaros. Et Arithpertus oppido in/
ſulæ Comacinæ ui expugnato, illud dirutũ ſolo æquauit. At Iuſtinianus imperator ex Bul/
garis in Thraciam reuerſus, aliquot ibi deſedit menſes, Quo in tempore Stephanus quidã
Stelarius, cui ille urbis Cõſtantinopolitanæ curã gubernationemq́ reliquerat, inter ſcelera,
quibus erat deditiſſimus, eo prorupit audaciæ, ut ipſius Imperatoris genitricem contume
lijs uerberibusq́ afficeret: cuius indignitas rei Conſtantinopolitanos in Iuſtiniani talia
tolerantis opprobria odium concitauit. Ipſe uero imperator Conſtantinopolim reuerſus, ut
quietem à genitore Conſtantino cum Romanis pontificibus fundatam euerteret, conciliũ
in Conſtantinopoli celebrauit: ad quod cum Romani pontificis cleriq́ conueniſſent orato
res, iterata ſunt ſextæ ſynodi acta, qbus intermixta ſunt aliqua à ritu catholico abhorrẽtia.
Subſcripſerunt uero imprudentes Romani pontificis oratores. Sed eam ſubſcriptionem
Sergius pontifex, ut pro hæretica iudicatam noluit approbare. Iratus uero eſt Iuſtinianus,
& mittens Zachariam protoſpatharium Romã, iuſſit Sergiũ pontificẽ Conſtantinopolim
deportari. Quod cum in urbe, cæteriſq́ Italiæ urbibus, imperio tunc ſubiectis, auditum eſ/
ſet, mœſtitia ubiq́ & luctua publicus fuit. Sed Rauẽnatis exarchatus milites animi erectio
res conſtituerunt Romanum pontificem, Romanamq́ urbem & ipſam Italiam à tanta iniu
ria uindicare: armis itaq́ captis, facto agmine, ad urbem properarunt. Intellexit eorum ad/
uentum Zacharias, qui in ſupplicij mortiſq́ terrorem adductus, põtificem ſupplex orauit,
ut ſe in Lateranenſi palatio abſconditum ſeruaret: nec defuit illi pontificis pietas, qui ingreſ
ſum urbem exercitum Rauennatem comitante gregatim Romano populo ad ſe euntem,
ut exciperet in atrio conſedit: & illis clamore ingẽti, lætitia plena Imperatoris ſatellitem cae
nificemq́ ad ſuppliciũ poſcentibus, Zachariã trepidum produxit: ſedato poſtmodum tue
bæ fremitu, pontifex oratione habita, & milites deliniuit, & ſpatharium fide publica ſaluum
abire permiſit. Nondum redierat in patriam Zacharias, cum Iuſtinianua perfidiæ, qua in
omnes utebatur, & impietatis in Romanum pontificem pœnas dedit. Siquidem Leontius
patritius adnitente Gallinico patriarcha Conſtantinopolitano inſurgens plebem Conſtan
tinopolitanam ad arma tumultumq́ conciuit, & carcere ui fracto, multos educens morti
perpetuoq́ pedori addictos, Iuſtinianum imperio deiectum cepit, nareſq́ mutilatum cu/
rauit Cherſonam Ponti ciuitatem exilio deportari. Eos imperij motus exploratos habena
Habdimelech Saracenorum Ammiratbua Africam inuaſit. In quem Leontius imperatoe
Ioannem patricium militiæ magiſtrum cum exercitu miſit. Et quidem Ioannes Saracenis
congreſſus eos fugere compulſos omni Africa exterminauit. Sed erant iam non in Perſide
ſolum, aut Arabia, ſed omni Aegypto auctæ Saracenorum uires, ut Ioannes rei militaris ſci
entiſſimus crederet, non poſſe diu Africam ab illorũ inſultibus puſillo, quem ipſe duxerat,
exercitu defenſari. Hinc ad Leontium imperatorem delatus, ſupplementa poſtulabat ſibi
dari in Africam tranſportanda. Interim dum cunctantem copias dare Leontium Ioannes
expectans Cõſtantinopoli deſidet, exercitua ſuus in Africa relictus tumultuari cœpit, Ab/
ſimarumq́, cui Tyberio fuit cognomen, Conſtantinopolitanum ciuem ducem primo, poſt
imperatorem acclamauit. Is imperium, ut aliqui quæſitum, ut alij oblatum accipiẽs, nequa/
quam moras ſibi apud Africã trahendas exiſtimauit. Et cum exercitu penè omni nauigans
Conſtantinopolim peruenit, Fauebant uero ciues affinitũ agnatorumq́ factio potẽtiſſima,
unde dum Leontius ſorum palatiumq́ ſtationibus munitũ ſeruare nititur, ingreſſus Bla/
quernatum mœnia Abſimarua urbem cepit, & captum paruo negocio Leontium, naſo ſi/
cut & ille Iuſtinianum mutilauit, quem coniectum in carcerẽ maiori infortunio reſeruauit.
Erat in urbe Conſtantinopolitana Pbilippus quidam Nizepoli patricij filius egregiæ indo
lis adoleſcẽs, qui ſimul cum alijs ciuibus Abſimaro fauerat. Is ſiue iuuenili incõſideratione,
ſiue quod ita res ſe babuerit, quibuſdam dixit uidiſſe in ſomnio caput ſuum aquila obum/
brari, quod uidebatᷣ uelle futuri imperij præſagium interpretari. Dum hæc eſſet Romaui im
perij orientalis conditio, apud Francos Pipinua Auſtriæ dominator gubernaculis regni
Francorum manua cœpit inferre. Nam cum audiſſet quendam Bertarium nomine & igno/
bilem & inſipientem, quo Theodericus rex plurimum utebatur, Francis omnibus exoſum
eſſe, quantaſcunq́ potuit ex omni Auſtria contraxit uires, præ ſe ferens & Francis denun/
cians expectantibus ſe cum copijs affuturum: quæ cum reſciſſent rex Bertariuſq́, paratis &

ipſi copĳs occurrerunt, ſuperauitq́ Pipinus, & Bertario fugato regem reducẽs, ſeſe domus regiæ maiorem regniq́ & regiæ gubernatorem effecit: nec tamen in aulico luxu deſedit Pipinus, ſed Mordebertum quendam ex proceribus ſuis ſubſtituens ipſe in Auſtriam eſt reuerſus. Paulopoſt obĳt Theodericus, cuius in regno ſucceſſor Clodoueus filius puer & ipſe intra biennium eſt defunctus. Accepitq́ id regnum Childebertus Theoderici frater, apud quem Pipinus præſumptam cõtinuans poſſeſſionem Grimoaldum filium inſtituit domus regiæ directorẽ. Ipſe uero Pipinus maiora & ſe digniora tractans multa & uaria geſſit bella in *Sueuos* & Germanos cis Rhenum incolentes Bauaris Gallicisq́ confinea. Apud urbẽ Romam interea res fuerant quietiſſimæ, quod *Sergius* pontifex Zacharia protoſpathario Italia emiſſo magnam crucis dominicæ partem reperit in arcula, quæ in principis apoſtolorum baſilicæ angulo diu nemini nota fuerat. Cumq́ illius uenerationi ſatis diu indulſiſſet, multas ex urbis Romanæ baſilicis inſtaurauit. Inuenio *Sergĳ* huius pontificis temporibus, Romanos *Syriã* peruagantes peremiſſe ducenta milia *Saracenorum*, ſuntq́ qui uolunt fuiſſe Romanos tunc *Syriam* incolentes, qui Iuſtiniano ſecundo & paulopoſt Leontico imperatoribus deiectis, cum à *Saracenis* iniurias paterentur, ſeſe colligentes eandem cladem

An. 700. incarnatiõis Christi

illis inflixerint. *Sed* is annus in quo id accidiſſe comperi ſeptingenteſimus fuit dominicæ incarnationis, qui & Abſimari ſecundus erat imperĳ. Vnde potius crediderim eos Romanos fuiſſe exercitum Abſimari, cuius geſta omnes tanquam adulterini principis ſuppreſſerunt. *Sergius* quartodecimo pontificatus ſui anno uita functus, Ioannẽ eius nominis ſextũ habuit ſucceſſorẽ, ad cuius pontificatus initium Theophylactus imperĳ cubicularius & futurus in Italia pro exarcho ab imperatore Abſimaro miſſus, non ut conſueuerunt alĳ Rauennam iuit, ſed *Siciliam* primo accedens, Romam uenire conſtituit: de cuius ex Conſtantinopoli profectione & *Siciliæ* ingreſſu facti certiores Romani & Italici aliquid ab illo incommodi timuerũt. Iamiam enim exorſum erat Græciæ & imperĳ Cõſtantinopolitani magiſtratuũ in Italia nomen. Quare conuenientes apud urbem omnes reipub. & Rauennatis exarchatus milites ipſum tanquã hoſtem publicum expectabãt. Venit uero Romã Theophylactus, & niſi Ioannes pontifex ſeſe paucis ſequeſtrem adhibuiſſet, manus in illũ milites iniecissent. Perſuaſus itaq́ à Ioanne pontifice exarchus à præſcriptione ciuium, quam Conſtantinopoli deſtinatã non erat ueritus palàm facere, ac ut exequeretur intentare, abſtinuit, & Rauennam illico demigrauit. Exarcho urbe digreſſo Giſulfus Longobardus Beneuenti dux, ſiue ab ipſo Theophylacto inſtigatus: ſiue quia illo cũ Romanis diſſidente minus res nouas intẽtare timuerit, oppida Campaniæ Romanis ſubiecta hoſtiliter inuaſit, & præda primo ingenti abacta, incẽdĳsq́ late cõmiſſis pleraq́ oppida pertentauit, ex quibus *Sorã*, Arpinum, Arcamq́ oppidum occupauit. Miſſi tamen à pontifice ſacerdotes inuentũ apud Horrea uicum Giſulſum ducem tam multis à pontifice orauerunt: ut accepta ab ipſo pecunia captiuos liberauerit, factamq́ prædã dominis reſtituerit, & in Beneuentanos reuerſus Romanos ultra deſierit infeſtare: per quod tempus & ſi illa quieſcebat Lõgobardorũ pars quæ in Gallia Ciſalpina regi ſubiecta erat, Foroiuliani tamen Longobardi cũ Sclauis confinibus uaria habuerunt bella, in quibus & cædes acta & prædæ uis maxima undiq́ eſt abacta. Ad cuius ſexti Ioannis pontificatus initium Iuſtinianus ſecũdus cum Cherſonæ apud quam ciuitatem exulabat, præ ſe ferret reſumendi imperĳ intentionem, ciues Abſimaro imperatori fideles illum capere intentarent: ſed is clam abiens ad Bauaros cõfugit, quorũ rex, aut ut ipſi appellabant Cacannus, illi honeſte habito filiam ſpopondit uxorem: & tamen anno uixdum elapſo Cacannus ab Abſimaro imperatore pecunia corruptus Iuſtinianum & hoſpitem & generũ prodere eſt pactus. Quod cum reſciſſet Iuſtinianus fugiens Bulgarorũ regi Trebellio ſe commiſit: & Trebellius ſuſceptam aduenæ curam ex fide gerens illum per arma in patriam reduxit. Quo anno *Saraceni* Ægyptum incolentes, quos à Ioãne patricio Leontĳ imperatoris legato Africa pulſos fuiſſe oſtendimus, imperatorum contentionibus auditis, Africam omnem & Libyam infinitis inuadentes gentibus occuparunt, & paucis poſtquam omnem eam orbis partem tertiam ceperant confirmauerantq́ exactis mẽſibus, ex Septa urbe in fretum Athlanticum expoſita ſoluentes, omnem Hiſpaniam quę intra Pyrenæum mari ambitur in Taraconenſem & Bethicam ac Luſitaniam prouincias diuiſam, ceperunt, Cantabris Auſtribusq́ exceptis: qui ſicut ultimi fuerunt in omni terra Hiſpania, quos inclinans amiſit Romanum imperium, & poſtea ſe à Viſigothorum iugo liberos ſeruauerunt

uauerunt: ita nunc poſtremo fidem Chriſti diu antea acceptam integerrime tenentes, ſeſe à Saracenorũ ſpurcitia ſeruauerunt illæſos, ſicq; Africa poſtquã à Beliſario Iuſtiniani primi duce, Vandalorum manibus erepta iterum ſub Romano imperio annis uno & ſeptuageſimo ſupra centeſimum fuerat, ſubdi incœpit Saracenis. Sub quorum iugo annis iam ſeptingentis quadraginta aduſq; noſtra tempora perdurat. Hiſpaniæ uero quam tunc ceperant Saraceni, ſola Bethica pars per eoſdem ſeptingentos quadraginta annos Saracenis manſit ſubiecta. Et per idem tempus in quo tot mala uidere incœpit orbis Chriſtianus, Ioãni ſexto pontifici ex Græcis oriundo obeunti alius Ioãnes ſeptimus pariter Græcus pontifex eſt ſuffectus. Ingreſſus Cõſtantinopolim Iuſtinianus Lyſimarũ Leontiũ quoq; à quo fuerat imperio deiectus in carcere inuentũ eduxit, & utrũq; inimicum inſpiciente populo occidi iuſſit. Gallinicum uero patriarcham quem in eum oſtendimus cum Leontio cõſpiraſſe, obcæcatũ Romã relegauit. Vſus uero eſt Iuſtinianus maxima non in apertos modo olim hoſtes, ſed in eorum ſtudioſos crudelitate. Nam quod omnes habent ſcriptores, quoties ſtillantẽ truncis naribus mucum abſtergeret, quempiam aduerſarum partium excarnificari iuſſit. Habuerunt quoq; Ioannis iſtius põtificis tẽpora futuræ amplitudinis Romanæ eccleſiæ initia atq; arras, quod Arithpertus Longobardorum rex zelo religionis chriſtianæ ductus Alpes Coccias, in quibus Genua urbs nunc præclara, & quicquid eſt ab ea ad Alpes uſq; Galliarũ fines cenſebatur, beato Petro donauit. Ioanne autem ad anni tertij pontificatus ſui finẽ mortuo creatus eſt pontifex Siſinus ex Syria oriundus. Cui prima fuit cura urbis Romæ mœnia inſtaurandi: ſed diem pontificatus uigeſimum obijt. Cuius ſucceſſor fuit Conſtantinus & ipſe Syrus, per cuius tempora Iuſtinianus in ſua crudelitate perſeuerans, Mauricium patricium, & Heliam ſpatharium, quibus uteretur impijs ſcelerum adminiſtris, cum potentiſſima claſſe miſit Cherſonam, qui urbe uiribus potiti primarios ciuiũ, uel ut aliqui uolũt ſcriptores, cunctos pubertatem ſupergreſſos interfecerũt: eos uero, qui Iuſtinianum res nouas in religione molientem capere, prout docuimus, intentauerunt, partim igni aſſatos trucidarunt, partim in catenis miſerunt Conſtantinopolim, tenendos in carcere paratos ut ſtillante naribus muco Iuſtinianus ſingulos poſſet educere laniandos. Vſus quoq; eſt Iuſtinianus maxima in Trebellium regem ingratitudine: nam ortis Thraces inter & Bulgaros finium, ut aſſolet, contentionibus, Bulgariam cum exercitu ingreſſus, & tamen Trebellius armis raptim & tumultuarie corr[illegible]tis occurrens illum repulit, & maximo affecit incommodo. Nec aliqua in re exilij & periculorum, quæ in illo ſubijt memor, ferociam aſperitatemq; morum, qua primis imperij temporibus erat uſus depoſuiſſe uidetur, præterquã quod Romanum pontificem fouens quantum debuit ueneratus eſt. Ordinauerat Cõſtantinus pontifex Romanus Felicem Rauẽnæ archiepiſcopũ qui pecuniariam & ſubiectionis præſtãdæ obligationẽ Romanis ex more miſſurus, eam ſolito aſtrictiorem miſit. Nec pontificis Romani ſuaſione, aut precibus adduci potuit, ut prædeceſſorum in ea obligatione formulam ſequeretur. Felix nanq; partim ciuium Rauennatum de paritate cum Romanis contendentium, partim iudicum ab exarcho Romam miſſorum fauore elatus, põtificem & Romanã ſpernebat eccleſiam. Quæ cum Iuſtinianus à Conſtantino põtifice intellexiſſet, Theodorũ patricium qui tunc erat militum imperij Siciliam tuentium primicerius, iuſſit Rauennam accedere, & archiepiſcopum ut Romano pontifici ſatisfaceret pareretq; compellere: nauigans itaq; cum claſſe Theodorus Rauennam uenit. Præſciuerant eius aduentum Rauennates, & defenſionem parauerant, cuius deſcriptio ab Agnello, qui propinquus illis temporibus fuit, accuratiſſime facta, magnã oſtendit fluuiorum, populorum & locorum regionis mutationem. Ceruienſes enim & Comaclenſes, nũc penè nulli, copioſæ fuerunt manus, & Populiẽſes, Cæſenates, Cornelienſes, qui nũc Imolenſes, Fauentiniq; multo plures miſerũt armatos quàm nunc ſit uniuerſa eorũ populi collectio. Soli ex ſubiectis Bononienſes Foriliuienſesq; ſunt aucti, & in nouum pergrandemq; populũ creuit Ferraria, quam eo in Rauennatum apparatu cernere eſt minime fuiſſe, & Padum Bononiæ tunc propinquiorẽ præterfluxiſſe ea Agnelli deſcriptio planè oſtendit. Rauẽnatibus itaq; ut Theodorũ excẽſione prohiberent omnia complentibus littora, diuerſis in locis ſæpenumero eſt pugnatũ. Cumq; imperatoria claſſis uiciſſet, catenæ archiepiſcopo ſunt inectæ. Fuit autem ea clades Rauennæ urbi maior quàm unquam antea fuerat perpeſſa, quod Theodorus primarios quoq; ditiſſimos ciuium partim occidit, partim ſimul cum archiepiſcopo Conſtantinopolim relegauit,

gauit, & tam epiſcopi quàm occiſorũ relegatorumq́ ciuium direptas diuitias aſportauit. Perductum ad ſe Felicem archiepiſcopum imperator, candensq́ ad ignem æneum uas diu propinquis inſpicere oculis iuſſum lumine orbauit, & damnatũ exilio, cæcumq́ in Pontũ relegauit. Et per id temporis Cõſtantinus pontifex ab imperatore Iuſtiniano rogatus Conſtantinopolim ut nauigaret, iter ingreſſus eſt. Erat pariter tunc in itinere Ioannes Tizocopos patricius quem Imperator mittebat Italiæ exarchum. Is in Neapoli obuians pontifici eum ut debuit ueneratus eſt. Sed quamprimum Romæ fuit, clerum importune quæſiuit exactionare: quumq́ illi non pareretur, quatuor presbyteros quibus abſentis põtificis rerum cura erat commiſſa interfecit. Nam cum Rauennates ex accepta à Theodoro primicerio clade animis abalienatos offendiſſet, & ſuam ſicut in Romanos presbyteros rabiem immodice exercere uellet, occiſus fuit: econtra uero Theodorus primicerius, cum ingreſſo Siciliam Conſtantino pontifici ualetudinarius reuerenter obuiaſſet, ſanitatem illius meritis & oratione accepit. Qua tempeſtate Aſprandus quem Arithperti Longobardorum regis arma fugientem oſtendimus per Clauennæ ſaltum in Bauariam ſe recepiſſe, auxilijs fretus Bauarorum rediit in Italiam, & Arithperto apud Ticinium cõgreſſus prælio ſuperior fuit. Arithpertus uero dum amnem rapidum in fuga tranare nititur ſubmerſus interijt. Tuncq́ ſummo Longobardorum conſenſu Aſprandus regnum accepit, quod tertio menſe moriẽs Liuthprando filio Longobardis pariter conſentientibus reliquit. Cõſtantino pontifice ad octauũ lapidẽ Cõſtantinopoli appulſo Tiberius Iuſtiniani imperatoris filius & ipſe imperator cum patricijs & omni nobilitate, Cyrusq́ patriarcha cũ clero obuij proceſſerũt. Pontifexq́ Romanus Cameſaneum papalem amictum indutus, ſolenni totius Conſtantinopolitanæ urbis pompa in regiam eſt profectus. Inde ab imperatore Inſtiniano Niceæ tunc conſtituto uocatus Nicomediam cõceſſit, quò delatus imperator ſeſe inter ſalutandũ proſternens pedes pontificis oſculatus eſt. Nihil autẽ magis ea in pontificis nocatione uidetur quæſiſſe Inſtinianus, quàm ut ſancti uiri benedictione habita illius præſentia & alloquio frueretur. Exæſtuabat tamen animo imperator in Cherſonæ urbis demolitionem, Philippicumq́ quem Abſimaro imperatore in Pontum fuiſſe relegatũ oſtendimus, interficere propoſuerat, quod omnes Ponti accolas Cherſonenſem demolitionem iniquo ferentes animo in illum reſpicere, illi ſtudere certior factus erat. Itaq́ & ſi in miſſa quam Nicomediæ pontifex Romanus celebrauerat, euchariſtiam ex illius manu manducauerat imperator, à tantis crudelitatibus nõ abſtinebat, diſſuadentem uero pontificẽ, & illum pacis quietisq́ ſtudia cohortantem nullatenus exaudiuit. Acciditq́ quando uela uentis commiſit pontifex, pariter ex Nicomedia ſolueſit imperatoria claſſis in Cherſonam Philippicumq́ ductura. Expertus autem eſt malo ſuo Iuſtinianus quantũ pontificis conſilia ſuis præualebant, quod exercitus ſui duces quamprimum in Ponto fuerunt cum tota claſſe ad Philippicum defecerunt, eáq́ claſſe auxilijs addita, quam ex Ponto contraxerat Philippicus, expeditio in Conſtantinopolim eſt relata. Eduxit tamen Iuſtinianus copias quantaſcunq́ potuit ex Conſtantinopoli Thraciáq́ contrahere, & prælium duodecimo ab urbe miliario eſt commiſſum. Fuit id prælium atrox, & poſt multam utriuſque exercitus cædem imperatorum morte nobilitatum. Nam Iuſtinianus Tiberiusq́ filius fractis fugatisq́ eorum copijs eo in prælio occubuerunt. Philippicus qui & Bardanus ea in uictoria imperium adeptus illico fidei catholicæ Romanorum pontificum traditione diſceſſit, eiusq́ hæretici peruerſo uſus conſilio literas ad Conſtantinum pontificem clerumq́ Romanum dedit, eos admonens ut ſuis conſentirent dogmatibus à fide catholica alienis. Nec dum uero aſſenſerunt pontifex & clerus, ſed Romano populo magnis acclamationibus poſtulante Philippicum pontifex ſchiſmaticum iudicauit, iuſſitq́ ut nulla in re diuina aut publico priuatoúe actu eius nominis aut imperij mentio haberetur. Nec diuturna fuit ipſa in imperio peſtis. Nam cum defunctus eſſet pontifex Conſtantinus, eiq́ ſuffectus *Stephanus* eius nominis ſecundus origine *Syrus* pontificatum iniſſet, Anthemius qui & Anaſtaſius ciuis Conſtantinopolitanus ipſum Philippicum imperio deiectum cepit, & oculis euulſis cæcatum truſit in carcerem. Dum ea & in Romano imperio & in Longobardis gererẽtur, Childepertus ad cuius regni initium Grimoaldus Pipini filius: qui, ut oſtendimus, regnum Franciæ gubernabat, à Rathagalio Leodicenſi dolo peremptus eſt: obtinuit tamen Pipini genitoris autoritas, ut Theodebaldus in Grimoaldi patris locũ Dagoberti regis noni domũ regnumq́ gubernaret. Et eodem

tempore

tempore Pipinus Breuis ſenio confectus humanis rebus exemptus eſt. Conciuit uero ea ſapientis potẽtiſsimiꝗ uiri mors maximos in Francia tumultus: quod Raginfredo quodam domus regiæ ſuperioritatem ambiente, & Theodebaldo ſeſe in ea ut tueretur contendente, bellum inter Francos ciuile exortum eſt: & ad Coſiam ſyluam maximis utriusꝗ factionis conatibus eſt pugnatum. Profugit autem Theodebaldus prælio ſuperatus: & illico Raginfredum uictorem rex Dagobertus accepit illius ſucceſſorem. Superſtes erat Pipini unicus filius Carolus, cui Martello fuit cognomen, Calpiade prima uxore genitus. Superſtesꝗ pariter erat Plectrudis uxor, quam Carolus ut genitricem potius quàm nouercam uenerabatur. Nec tamen ſe continere potuit odioſa mulier, quin adoleſcẽtis excidio inhiaret: hinc Dagoberto puero rege Raginfredi impulſu cõtractis copiis in Pipini quondam dominia ut duceret parante, Carolus nullum rebus ſuis afferre potuit adiumentum, quod nouercæ dolo tunc interceptus, niſi ingenio uſus aufugiſſet, uitam cum principatu in carcere amiſiſſet. Fecit uero uiam per Carboniam ſyluam Dagobertus, & omnem regionem, quæ ad Moſam fluuium pertinet, rapinis incendiisꝗ fœdauit. Pauloꝗ poſt Carolo Martello iam carcere liberato obiit Dagobertus, cui creatus eſt à Francis ſucceſſor Daniel quidam ignotæ, ſicut aliqui tradunt ſcriptores, proſapiæ clericus: aut, ut uolunt alii, ex Francorum ſtirpe regia oriundus, quem Raginfredus maior domus appellans Dagobertum, in Carolum Martellum ducere coegit. Conciuitꝗ is rex noua in eam expeditionem Rathodum ducem Friſonum gentis ſtagna inſulasꝗ maris Britannici accolentis. Ea uero fuit humanitate, ea animi generoſitate Carolus, ut Plectrudem nouercam, à qua tantam paſſus erat iniuriam, nihilominus tanquam genitricem ueneraretur, & in principatus adminiſtratione ſicut antea toleraret. Quum itaque uaſtarent omnes dominiorum quondam Pipini agros, Franci, & Friſones, occurrens cum copiis Carolus maximum accepit incommodum, adeo ut in munitiora tutaꝗ loca ſe recipere ſit coactus; & populati omnia uſque ad Rhenum amnem, Franci Agrippinam coloniam Caroli ciuitatem inuaſerunt. À quibus magna ui pecuniæ donatis Plectrudis, ut intra fines Franciæ ſe reciperent, impetrauit. Anaſtaſio interim imperante, quem oſtendimus Philippico ſucceſſiſſe, Patronax quidam ciuis Brixianus pontificis Romani ſuaſionibus, beati Benedicti monaſterium Caſienſe ædificiis & monachorum frequentia inſtaurauit, anno poſtquàm à Longobardis deſtructum fuerat centeſimoduodecimo. Is uero imperator poſt exhibitam Romano pontifici reuerentiam, poſt acceptas & ex more confirmatas prædeceſſorum pontificum ac conciliorum ſanctiones, Saracenos Chriſtianæ religionis & Romani imperii hoſtes agitare conſtituit: itaque parata ingenti claſſe, Alexandrinam Ægypti urbem à legatis inuadi iuſſit. Sed ipſius duces exercitus medio in itinere rebellantes, arma in Conſtantinopolim retulerunt, crearuntꝗ imperatorem Theodoſium quendam, qui etſi erat ignobilis, & apud publicanos ſcriptum facere conſueuerat, à comitate atque ingenita bonitate, eos ſibi fauores in exercitu atꝗ in populo comparauerat. Is nouus & rei militaris ignarus imperator, Anaſtaſium audiens copias, ut imperium reciperet reparare: illi cum ſuo imperii aſſertore exercitu occurrit, & exercitus utriuſque acies ad Niceam conflixerunt. Potitus uictoria Theodoſius nulla Anaſtaſium alia affecit iniuria, quàm quod ne ultra de imperio cogitaret, clericum ordinauit. Tunc in Italia Liuthprandus Longobardorum rex, Rothabitem conſanguineum ſuum nouandarum rerum & intentatæ necis ſuæ inſimulatum interfecit. Quo ſublato, quum regnum omni ſuſpicione liberum uideret, Liuthprandus donationem Alpium Cocciarum aliàs ab Arithperto factam beato Petro & Romanæ eccleſiæ confirmauit: quanquam uero rex ipſe quieſceret, alii tamen Longobardorum duces nequaquam à motibus temperabant. Feroaldus Spoletanorum dux, ſimulata ad regem ſuum profectione Rauennam uerſus iter arripuit: fuitꝗ magni & potentis ducis aduentus Rauennatum ſubditis uiæ Flaminiæ accolis, quà illi eundum erat, in tempore exploratus, ut illius inſidias perfidiamꝗ ſi timuiſſent, potuerint præcauere. Sed quod nullæ tunc Longobardis cum Romanis aut Rauennatibus belli, ſiue recentis odii inimicitiæ intercederent, nullam oppidis urbibusꝗ ſeruandis cuſtodiam adhibuerant. Veniens itaꝗ rectà Feroaldus, cum Cæſenæ applicuiſſet, ad mare deſcendens Claſſenſe oppidum furto cepit. Mittens tamẽ nuncios Liuthprandus ilico oppidum ab inuaſore illæſum dimitti curauit. Pennino quoꝗ foro Iulianus Longobardorũ dux Sclauos ducatus ſui fines ingreſſos repreſſit, & fugientes inſequutus magnam in illis edidit cæ-

dem. At apud Francos, Carolus Martellus ſe de Chilperico Francorum rege & Raginfredo illius gubernatore ulciſci cupiens, magnum parauit exercitum, parauerantq́ illi ſuum inepta multitudine copioſum. Itum eſt utrinq́ pari rem gerendi animorum ardore in Cameracenſes & apud Viciacum acies cōcurrerunt. Ad primos uero prælij clamores Chilpericus rex Raginfredusq́ in fugam uerſi incruentam Carolo uictoriam reliquerunt, qui regione uaſtata ingentem prædæ uim abducens in Auſtriam eſt reuerſus. Confirmato ea uictoria principatu, Carolus metu nouercæ inſidiarum ſe liberare conſtituit, quod eius reſpectu à rebus gerēdis non poterat non abduci. Coloniam itaq́ ducens urbem munitiſſimam in qua Plectrudis ſe cum Pipini quondā theſauro continebat illam ui cepit, & potitus theſauro cum nouerca cui ſola principatus adminiſtratione interdixit, manus agere conſtituerat. Illa uero clàm omnibus longum emenſa iter ad Danubium, & eo trāſmiſſo peruenit ad Bulgaros. Interea Chilpericus & Raginfredus reparato exercitu Eudonem quoq́ Viſigothum Aquitaniæ & Vaſconiæ ducem mercede conductum cum magnis copijs cōuocauerunt, quibus ut in Carolum ducerent, parantibus occurrit. Ille & duces hoſtes ſuos conſultationibus terere tempus intelligens, ilico pugnādi copiam fecit. Eudone uero cuius ſpei rex Ragimbertusq́ omnino innitebantur, detrectante, fuga à Francis Viſigothisq́ fœdiſſima eſt commiſſa. Cumq́ parum eſſet Eudoni Parhiſios de fuga periſſe tranimiſſo Sequana amne ſe contulit in Aurelianos. Erat uero fugæ comes Chilpericus rex maxima trahens Gazæ regiæ impedimenta. Cum quibus Eudonem uſq́ in Vaſconiam perduxit. Inſecutus fugientes Carolus, cum non inueniret in patriam eſt reuerſus: ſed paulopoſt inſipientiam regis Francorū mente reuoluens, ueritusq́ ne Eudo illius inhians opibus uim afferret, pacis mentionem facere cœpit: regemq́ ea conditione ut Ragimbertum dimitteret, in Pariſios redire curauit. Acciditq́ opportune pax Caroli prudētia recens facta, quod Chilpericus rex in patriam reuerſus apud Nomium morbo interijt, aſſumptusq́ eſt in regem à Francis Carolo adnitente illius ex fratre nepos Theodericus, cui in domus maiorem datus à Francis Carolus, Raginfredum perſequi conſtituit, Andegaui ſe continētem, & in ea urbe præclara neceſſarios defenſioni apparatus magnis conatibus faciētem. Sed quàmprimum Carolus copias applicuit, & primos oſtentauit oppugnationis apparatus, capta eſt urbs, & Raginfredus iubente Carolo interfectus. Geſſit poſtea Carolus multa ac maxima & profecto digna proprijs librorum uoluminibus illuſtrari: ſed ea ſummatim attingere ſatis noſtræ faciat intentioni, oſtendendæ nouæ ſobolis regum in quibus noua Romanorum imperij forma cœpit. Inuadens Saxones Carolus, & paulopoſt Alemānos, & inde Sueuos, multis eos affecit incommodis: penetrauit poſtea ad Danubium, quo tranſmiſſo Plectrudem nouercam ex Bulgaris reduxit in Franciam. Interim dum Carolus quàm remotus abeſt à patria, Eudo Viſigothus pacis fœdere rupto, multa tentauit in ſubiectas Carolo regiones, in quem Carolus legatos miſit cum copijs, quæ Ligeri tranſmiſſo uaſtarunt Vaſconiæ regionem. Et Eudo occurrens prælio inferior eſt fugatus. Expedit nunc errorem diſcutere, in quem pleroſq́ ſcriptorum de Romani pontificis præſentium temporum nomine inuolui uideo, quem quidem errorem conijcimus parua ex re originem habuiſſe. Petrus Gulielmus Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarius, omnium eſt antiquiſsimus, quos de rebus geſtis eccleſiæ, & Romanorum pontificum ordine uidemus ſcripſiſſe. Is in Stephani ſecundi pontificis uita, recte & omnia ordine narrat, quæ ipſius pontificis tempora habuerunt: ſiue autem ipſe inconſiderate ſcribens errauit, ſiue quod magis, ut credam, inclinat animus, librarij errore factum eſt: ita Gregorij ſecundi & Gregorij tertij pontificum nomina ponuntur in ea Stephani uita, ut eos appareat præceſſiſſe, quos conſtat Stephano fuiſſe poſteriores: hinc primum qui errare cœpit, ſequuti omnes poſtea errauerunt, & aliqui Gregorios binos primum, dehinc tertio loco Zachariam & quarto Stephanum. Alij Zachariam, poſtea Gregorios ponunt. Quo ex errore aduentus Saracenorum in Hiſpaniam, & inſignis obſidio, qua gens illa per id tempus Conſtantinopolim preſſit, tam uarie à multis traduntur, ut tantarum quantas raro proditas memoriæ uideamus rerum geſtarum ueritati detrahat ſcriptorum contrarietas. Itaq́ Lateranenſem eccleſiæ codicem, quem nacti ſumus uetuſtiſſimum ſequuti pontifices in eorum uitæ ordinem reſtituemus. Non tamen poſſumus bibliothecarij ineptias non damnare, qui uitā & geſta Stephani ſecundi ſcribere incipiens dicit, eo tempore gentes Saracenorum à loco, qui Iepta dicitur ex Africa in Hiſpaniā traieciſſe, & undecimo anno cum

uxoribus

uxoribus & filiolis petijſſe Vaſconiam, ſicut eorum ferebat opinio, inhabitandam: hinc qui Stephanum hunc in tempora Gregorio tertio poſteriora reijciunt, habent Saracenos Gregorij ſecūdi temporibus traieciſſe. Oportuit autem, ſi accuratior fuiſſet bibliothecarius, Saracenorum in Europam tranſitum ab eo, ſicut à nobis factum eſt, ſcribi ad finem temporis Ioannis ſexti, quando Iuſtinianus ſecundus fuit à Bulgaris in patriam reſtitutus. Sed iam ad certæ nobis narrationis ordinem redeamus. Stephano ſecundo pontificatum, & Theodoſio eius nominis tertio Romanorum imperium tenentibus, Longobardi, Beneuentani, Cumas Romanorum oppidum furto occuparunt: quod cum illi ſæpenumero requiſiti reddere noluiſſent, pontifex ducis Neapolitani ab imperatore impoſiti auxilio fretus, furto pariter recipi curauit: qua in receptione trecentos ex Longobardis Conſtantinopolitani milites interfecerunt. Per quod tempua Theodoſius anno imperij primo nondū elapſo, à Leone tertio deiectus, & ſine læſione dimiſſus abire, monaſterium eſt ingreſſus. Tunc in Gallis Eudo Viſigothus cum ſe Carolo Martello, à cuius legatis ducibusꝗ fuerat ſuperatus, imparem uiribus intelligeret, Saracenorum à quibus ante annos decem Hiſpanias fuiſſe captas oſtendimus, auxilia popoſcit: cuius potentiſsimæ gentis rex Abderamius Garumnam amnem nauigio tranſuectus, Burdegaliam urbem ui captam diripuit, & cæde urgenti in omoem ætatem ſexumꝗ odio Chriſtiani oominis commiſſa eccleſias ſolo æquauit: inde in Pictauos eſt delatus, ubi mortalibus qui in poteſtatem uenerunt occiſis, regionem quoque incendio uaſtauit. Ardebant uero animis Saraceni Turonium uel ea ratione petere, ut celeberrimum Chriſtianis Martini templum uiolare, & incendio abſumptum, ferro quoꝗ poſſent demoliri. Senſerat uenientes Saracenos Martellus, & quod præter dignitatem nominis Chriſtiani periclitātem ſibi quoꝗ & ſuis timere cogebatur, bellum in quo ſolus ſanguis effuſus uictoriæ finem faceret, totis propulſare uiribus ſatagebat: hinc ad Eudonē mittens ab eo impetrauit, ut pace ſecum conſtituta, communibus animis armiſꝗ Saracenos gentem perfidam pelli delerique adiuuaret. Dum autem Carolus Eudoꝗ iunctis caſtris magna ſollicitudine apparatibus faciēdis, quos cenſebāt neceſſarios, tempus adhibēt neceſſarium ab imminenti Turonio & beati Martini ædibus periculo excitantur. Raptim itaꝗ ducto in Turonios exercitu, non prius acceleratū intermiſerunt iter, quàm urbe poſt tergum relicta ſeſe illam & hoſtes inter medios collocarunt, prius quàm Saraceni ex Pictauis mouerent caſtra, illorum caſtris Chriſtiani principes admouerunt. Nec mora, pares animis uiribusꝗ, & odij ardore exercitus in prælium concurrerunt. Pudet tot populorum, tot acierum, tot principum uirorum rebus in bellicis diu uerſatorum ingens prælium, qua ratione ſit geſtum ſupprimere. Sed qui maioribus interfuiſſe gentis Saracenæ prælijs ſcripſerunt, me ab ea ſcribendi accuratius auiditate liberant, quod ſuæ fidentem multitudini eam gentem narrant ferri ſolitam impetu, in quo aut oppoſitos opprimunt conculcantꝗ exercitus, aut ſe paſſim exhibent trucidandos. Breui itaꝗ & ad primos concurrentium clamores fracti Saraceni, Abderamiusꝗ rex mortuus inter cadauerum tumulos eſt repertus. Occiſorum eo in prælio numerum, ſi apud plurimos, qui circa ducentos annos res geſtas ſcripſerunt, inueniſſem nō fui proculdubio ſuppreſſurus. Sed noſter bibliothecarius, qui illis temporibus fuit proximus, in Stephani ſecundi uita narrat Saracenos cum uxoribus & paruulis ueniſſe Aquitaniam Galliæ prouinciam. Carolumꝗ Frācorum principem cum Eudone Aquitaniæ principe, cum quo hoſte in gratiam tunc redijt, coniunctis copijs aduerſus Saracenos, pari conſilio dimicaſſe, & ex Saracenis trecenta & ſeptuagintaquinꝗ millia fuiſſe occiſa, cum ex Francis mille tattum & quingenti fuerint interfecti. Affirmatꝗ bibliotbecarius ſcriptam Stephano pontifici à Carolo Martello epiſtolam, illum interfectorū utroque in exercitu numerum declaraſſe. Potitum tanta uictoria Carolum libido inceſſit prouincias Bauariæ & ſuo principatui conterminas inuadendi. Primumꝗ in Burgundiones arma mouens eos breui domitos ſibi ſubiectos reddidit, quos tamen appellauit pro ſua modeſtia fœderatos. Interim obijt Eudo Aquitaniæ dux: quod cum audiſſet Carolus copias trans Ligerim amnem duxit, Garumnamꝗ ad uſque delatus cepit Burdegalam ciuitatem: eaꝗ potitus regione dux ſtrenuus, animum induxit Friſones domare tunc idololatras, & Chriſtiani nominis inimicos. Ea uero gens ex contioenti Galliæ, quod ad Rheni oſtia uergit, leuibus prælijs pulſa, in inſulas ſe recepit, Amniam, Strachiam, & Aſtracham, in quibus uxores filioſꝗ impuberes conſueuerant continere. Sed Carolus nauigio ex Aqui-

tanico

tanico ſinu ducto, eas inſulas ui captas diripuit: & multa cæde idololatrarum commiſſa, eorum quoque fana igni ferroq́ dirui curauit. Peropportune uero Carolus ſecundum eam gentis Friſonum uictoriam in patriam eſt reuerſus, quod Burgundiones non ſatis quieſcentes in res nouas reſpicere, easq́ ut iam intentarent, adniti cõpcrit. Sollicitabantur enim à Viſigothis proximas, Narbonam, Nemauſum, Agathen, Ricethicum, Altimurium, Subſtantionem, quæ nunc Monſpeſſulanus, & Biterras incolentibus, qui ægre ferentes Carolum Eudonis quondam principatum cepiſſe, inimiciſsimos in illum animos oſtendere incipiebant. Inuaſit itaque primum Carolus, ea quæ Burgundi extra fines proprios poſſidebant, & Lugdunum, Arelatem, atque Maſsiliam in ſuam redegit poteſtatem. Quæ dum fierent, ſubito & præter omnem Caroli ſuſpicionem maior apparuit Viſigothorum machinatio. Saracenorum namque Hiſpanorum rex Athinus ab illis in ſocietatem belli, & rerum omnium communionem uocatus, ingentem adduxit claſſem, cum qua Rhodanum eſt ingreſſus. Quod autem rapidiſsimo amni aduerſo naues ſine machinis haud longe terrarum intima penetrant, Saraceni extenſione facta Auenionem adeuntes uiribus ceperunt: qua urbe munitiſsima pro arce belli & imperij, quod illa in regione animis deſtinauerant, cœperunt uti, copijs in illam coactis quantaſcunque ex Taraconenſi Hiſpania contrahere potuerunt. Fretus itaque Carolus urbium tunc captarum commoditate, omnes copias quæ ſibi à Francis, atque cæteris, amicitia ſibi uel fœdere coniunctis ubique erant, in illas contraxit: & legatos primum in proxima Auenioni loca cum copijs mittens, ipſe poſtmodum maiori cum exercitu illuc ducens urbem natura loci munitiſsimam obſedit. Attollunt hoc in loco Paulus, Singibertusq́, & alij Francorum gloriæ ſtudioſi, exercitus Caroli fortitudinem, cui tantum tribuunt, ut mœnis urbis munitiſsima, & à tanta Saracenorum multitudine defenſata ceperint. Mihi ſatis ſupraq́ fuerit, id quod habeo compertum dicere, Saracenos tantam multitudinem magna occiſione proſtratos fuiſſe, ut eos ſolum qui ad primos captæ urbis clamores nauibus inſilientes præcipiti illarum curſu fluuio ſunt delapſi, magnam alioquin manum conſtet euaſiſſe. Auenione recepta Athinus naui & ipſe fugiens, Narbonam ſe contulit. Quod cum intellexiſſet Carolus eò cum exercitu delatus urbem corona cinxit, & machinis in circuitu excitatis illã conſtituit oppugnare. Dum autem oppugnatio magnis conatibus pararetur, Amorteus alter Saracenorum rex magnam adducens cladem, ſuppetias obſeſſis ferre conſtituit: & exercitu in terram expoſito ad fluuium Byrram caſtra communiuit. Tunc Carolus fortè exiſtimans, ut qui collatis ſignis ſuperior euaderet, caſtra poſtmodum quocunque uellet circumducendo, uniuerſa belli uictoria potiretur, Narbonæ obſidionem reliquit: & ad planiciem, cui Corbanæ ualli eſt nomen, Byrræ fluuio continenti delatus, pugnandi copiam Amorteo fecit. Pugna ad primum Caroli acceſſum, à Saracenis rapide inchoata, quod rex Amorteus inter primos, immo, ut nonnulli uolunt, omnium primus manũ conſerens, cecidit: & territi eo caſu Saraceni, prius in fugam ſunt conuerſi, quàm acies ordine eſſent ſtructæ. Dumq́ magna fieret à Caroli exercitu Saracenorum cædes, nec fugientes, ac claſſem paulo remotiorem anxie ſpectantes ſatis celeritas adiuuaret, ſeſe in proxima ſtagna paludesq́ plurimi præcipites dimittebant. Et licet nonnulli armorum pondere grauati, aut quia profundam inciderent paludem, aquis immerſi interiere: multi tamen aut nandi peritia, aut herboſam uliginem ſolidiorisq́ & eleuatioris ſoli ſtagna nacti, ab omni telorum quæ Franci immittebant, iactu ſe proripuerunt: quos inſequuti, lembis ex proximo mari quæſitis Franci, non crediderim magis quàm ueſtigijs, quibus ægre innitebantur, deturbatos cœno aquisq́ necandos depreſſerunt. Abijt uero incolume nauigium, eos perferens Saracenos, qui ueloci curſu, aut dum alijs cædendis occupatus tardat hoſtis, ſe proripere potuerunt. Abierunt item eius nauigij beneficio incolumes Athinus rex, & quos ſecum Carolus ante Amortei aduentum obſederat in Narbona. Eo uecti nauigio qui cladi ſuperfuerant Saraceni ad Tyrrheni maris inſulas delati, eas omnes ceperunt, ſpoliatasq́ incendio uaſtauerunt. Erat per id tempus in Sardinia beati Auguſtini Hipponenſis epiſcopi corpus, eò ante annos ducentos quinquaginta ex Hippone translatum, quando Vandali catholicas Africæ eccleſias Arianis tradiderunt ſua hæreſi inquinandas. Quare Liuthprandus Longobardorum rex in Sardiniam mittens, id beati Auguſtini corpus magno redemptum precio in Italiam perduci, & inde Papiam deferri curauit. Saracenis eo conflictu ita territis, ut intra Pyrenæum arma Caroli formidarent.

darent, omnis regio quam Viſigothi & eis cohabitantes paruæ Alanorum, minimæ Sueuorum reliquiæ in citeriori Hiſpania & in Gallia poſsidebant, Caroli Martelli & ſui exercitus præda manſit, qua uictores periculi memores, in quod Viſigothi non magis Franciam quàm omne Chriſtianum nomen adduxerant, crudeliſſime uſi fuerunt: & quidem niſi Carolus illis potitus eſſet uictorijs, Saraceni omnem Aſiam, omnemq; Africam, ac penè omnem Hiſpaniam tunc tenentes, cuncta Europa faciliter potiti fuiſſent. Debacchatus toto in Viſigothorum regno Caroli exercitus poſtquàm cæde prædaq; ſatiatus eſt, Narbonæ, Agathes, Nemauſi & Biterrarum excidio deſerunt: namq; eas urbes Franci incẽſas dirutasq; penitus deſertarunt, ut maiora tunc Carolum geſſiſſe conſtet, quàm intelligere ac prædicare ſciuerint Frãcorum gloriæ ſtudioſi: ſi enim Saracenos à Gallis, à citeriori Hiſpania, & quod fuiſſet cõſequens, ab Italia pellere ingẽtis gloriæ facinus fuit, nõ minor Carolo gloria cenſebatur, quod inchoatã ante annos ducẽtos Anaſtaſij imperatoris temporis à Meroneo primo Francorũ Chriſtiano rege uindictã conſummauit in Viſigothos Romani imperij euerſores. Ita enim tunc omnes Viſigothi regno in Vaſconia, Narbona, Tholoſa, & cæteris ciuitatibus proximis, annos trecentos cõtinuo priuati ita exterminati ſunt, ut præter eorum particulam, quæ in Barchilonenſium protectionem confugit, Viſigothorum nomen ubiq; fuerit extinctum. Apud Conſtãtinopolim etiam omnia tunc peſſimo loco erant, quod Leo quem Theodoſio eiecto imperium accepiſſe oſtendimus, ſua imperij quod annis uigintiquatuor tenuit diuturnitate, in Chriſtianã religionem & Romanos pontifices impius fuit, maximasq; ſub eo calamitates ſubiectæ imperio prouinciæ acceperũt. Nam primo eius imperij anno & quando Athinus Amorcusq; citeriorem Hiſpaniam inuaſerunt, Saracenorum Aſiam incolentium ingens multitudo in Thraciam traiecit. Et Zulemon eorum dux, ſiue ut appellabant, ſiue ut appellant Ammirrhatus claſſem tres ut refertur mille naues habentem adducens, Conſtantinopolim terra mariq; obſedit. Forte autem & illius urbis fortuna faciente Saraceni rabie prædandi ab inſtantis, quam oppugnationi oportuit adhiberi, ſunt abducti, partem enim copiarum miſerunt in Bulgaros, quos fidei Chriſtianæ zelus æque ac patriæ & rei propriæ amor non ad defenſionem modo, ſed ad gentis perfidæ excidium reddidit fortiſsimos. Inſurgentes namque in prædatores manum innumeram, ingentem in illis cædem ediderunt, quandoquidem omnes tradunt ſcriptores trigintaduo millia tunc ex Chriſti hoſtibus cecidiſſe. Acciditq; aliud Saracenis dum Conſtantinopolim obſident, incommodum, quod Zulemone mortuo in ſucceſſoris creatione diſſenſio orta, & aliquandiu oppugnatio intermiſſa eſt. Suffectus Aminthas Humar maius confirmandi principatus, quàm obſeſſæ urbis impugnandæ negocium ſuſcepit. Erant uero apud obſeſſos prima in hoſtem arma, quibus maxime innitebantur ſeruorum dei orationes & habitæ ſingulos penè per dies à clero ac populo ſupplicationes, cum tamen interea pubes tota & iuuenum robur mœnia armis pro uiribus tutaretur. Paſſi uero ſunt Saraceni maiora in ea obſidione incommoda, quàm quæ aut hoſtis afferre potuerit, aut ipſi per ignauiam & propriæ ſalutis negligentiam tàm diu expectare debuerint, ut non immerito uideam exiſtimare multos dei nutu omnia eueniſſe. Siquidem per totum id penè biennium quo obſeſſa eſt Conſtantinopolis, fame, frigoribus, & morbis inde exortis ingens obſidentium periit multitudo. Quid quod naues tutiſsimo in portu magna pars tempeſtatibus alliſæ perierunt, pars igni nec ab hoſtibus iniecto, nec qui alicuius incuria uiſus ſit fuiſſe graſſatus, abſumptæ ſunt, ut uideam tradi, de tot nauium millibus paucìſsimas reducibus fuiſſe ſaluas. Ciuitas uero Conſtantinopolitana, etſi tunc ab hoſtibus non eſt capta, horrendam tamen & aliàs inauditam perpeſſa eſt calamitatem, quod peſtilentia eam populata ad trecenta mortalium millia abſumpſit. At Leo imperator, quem hinc data deſuper defenſio ac ſalus patriæ gratum erga deum, & eius uicarium pontificem Romanum, aut quem ingens peſtilentia ad uitæ integritatem, ſanctimoniamq; trahere debuiſset, nihil poſtquàm Saracenorum timore liberatus eſt, accuratius intentauit, quàm Italia & Roma pecunijs exhauſta, baſilicas quoque ornamentorum diuitijs ſpoliare: & cum exactionem prædamq; huiuſmodi pontifex diſſuaſiſset, cum capi, & Conſtantinopolim perduci, aut ſi id non ſucceſsiſset, interfici iuſsit. Marino etiam imperiali ſpathario, qui tunc Romanæ urbis ducatum, ab exarcho Italiæ miſsus gubernabat, iuſſerat impius imperator, ut pontificem uel ferro tolleret, uel ueneno, Is'que dux Baſilium, Iordanem chartularium, & Ioannem

Iurionem ſubdiaconum in tanti ſceleris ſocios adminiſtroſꝗ ſibi conciliauerat. Sed cum Marinus dei iudicio apoplexi reſolutus eſſet, Conſtātinopolim emigrauit. Eiuſꝗ conſilio Paulum patritium, Italiæ exarchum miſit Romam, qui & coniuratorum ope pōtificem interficeret: dum tamen ad noui exarchi aduentum coniurati incautius ſceleri ſe accommodant, patefacta eſt coniuratio, & populus Romanus hac indignitate cōmotus, Iordanem, Iurionemꝗ confodit: Baſiliumꝗ uita donatū monaſterio mancipauit. Exarchus uero coniurationis conſcientia diſſimulata Rauennam ſe contulit. Angebantur autem eo tempore pontifex & Romani alijs penè maioribus incōmodis, quod Spoletinus Longobardorum dux Narniam ceperat. Liuthprandus uero rex, quo tempore Paulus exarchus Romæ applicuit, Rauennam cum maximo totius Longobardorū roboris exercitu aliquot dies obſedit: eaꝗ obſidione potiundi deſperatione ſoluta, Cluſium petijt oppidum Romanorū: idꝗ captum crudeliter ſpoliauit. Et Leo imperator, omnium quæ in Italia acciderant certior factus, Longobardorum quidem res nouas ſpreuit. Sed de pontificis occidēdi intentione nihil penitus remiſit, quin alterum mittens ſpatharium, qui exarcho in facinore aſſiſteret, imperauit: ut ſi Stephani pontificis interficiendi facultas præriperetur, eo pontificatu deiecto alterum ſubrogarent. Quæ cum exequi exarchus intenderet, nonnullas ex Rauennatis exarchatus militia cohortes ſpathario attribuit, quibuſcum Romam accedens, manus inijceret in pōtificem. Ad eas perducto anguſtias pontifici auxiliū protectionemꝗ deus in quo ſperabat, ſed unde nunquam crediderat, inuenit. Longobardi nanꝗ cum Italiam imperatori rebellare & optarent, & quantum ſe offerret occaſio molirentur, ſuam Romanis ut pontificem tuerentur operam, ſuarum copiarum præſidia ſunt polliciti. Quàmprimū itaꝗ ſpatharium & Rauēnatis militiæ copias aduentare, fama præuia in urbem eſt prælatum, aduocati præſidio ex Hetruria Spoletoꝗ Longobardi affuere. Et Spoletanis militibus pontem Salarium, Hetruſcisꝗ Miluium inſidentibus præcluſæ erant ſpathario in urbem uiæ. Intentauit tamen importunus ſatelles per Salarium pontem irrumpere. Sed Spoletino Longobardorum milite armis reſiſtente Rauennā re infecta redire compulſus eſt. Nec tamen ceſſauit toties mala intentione fruſtratus imperator, quinimo maiora in dies exaggerans ſcelera, apud pontificem blāditijs primo egit, ut ſi in ſuam uellet gratiam promoueri, ſanctorum imagines ubiꝗ in Italia, ſicut ipſe in ſuo fecerat Orientali imperio aboleri, deponi, incendiꝗ curaret. Cui impietati tantum abfuit, ut conſentiret pontifex, quod econtra per uniuerſum orbem Chriſtianū ſcripſit, ne impijs prophaniſꝗ huiuſmodi imperatoris iuſſionibus obedirent: tantamꝗ autoritatē tunc habuerunt Romani pontificis decreta, ut Rauennates primi, exinde Venetiæ populi atꝗ milites, apertam in imperatorem exarchumꝗ rebellionem præ ſe tulerint, impulerintꝗ pontificem & cæteros Italiæ populos, ut abrogata Conſtantinopolitana imperij maieſtate, alter ex Italia Romáue imperator deligeretur. Eoꝗ proceſſit ipſa rebellio, ut depoſitis exarchi magiſtratibus, ſingulæ ei ciuitates, ſingula oppida tunc primum poſtquàm Romanum inclinauit imperium, proprios magiſtratus quos appellarunt duces, ſibi creare & præficere inchoauerint. Compeſcuit uero Stephanus pōtifex eam deligendi imperatoris noui Italicenſium uolūtatem, quod Leonem ſperauerit ſaniori poſthac conſilio flagitijs temperaturū. Procedebat tamen, & indies inualeſcebat Romanorum Italorumꝗ in imperatorē rebellio. Marinus ſpatharius, qui Romanæ urbis dux erat, eiuſꝗ filius Adrianus Campaniæ populos pertentarunt. Quod cum reſciſſent Romani, patre & filio interfectis, ducem & ipſi quendam Petrum nomine creauerunt. Et pariter Rauennates auditis his quæ per Italiam primo & poſtea Romæ facta erant, poſt uariatas inter ciues intentandarum rerum nouarum cōſultationes Paulum Italiæ exarchum interfecerunt. Quæ dum fierent Longobardi in Romanos Rauēnatesꝗ imperatoris & exarchi præſidio ac autoritate deſtitutos perfidia ſunt uſi. Nam in Æmylia Bononiā, eiuſꝗ oppida per Sicetum oſtium, ubi poſtea Centum eſt ædificatum, ac montem Velium in Flaminia, quicquid Rauennæ continet, Fauentiam, Forumiulij, Forumpopilij, Ceſenam, & in Piceno Auximū occupauerunt. Tunc Leo imperator Eurythium patritium palatij ſui eunuchū, miſit ad accipiendum Italiæ exarchatum: cuius in Neapolitanam urbem aduentus oſtendit, nullam imperatori ſalutis Romæ & Italiæ curam eſſe. Namꝗ ad pontificis Romanorumꝗ exitium, ſicut ab imperatore iuſſus erat anhelans, Longobardos multis donatos muneribus in amicitiam fœderaꝗ pellicere eſt adniſus: & tamen dum ea machinatur, nonnullos ciues Romanos epiſtolis

nos epiſtolis

nos epiſtolis pertentatos in caput pontificis Romanorumq; primatum armare quæſiuit: li-
teris pontifici populoq; ab his, quibus erant redditæ, recitatis, coegerũt pontificem populi
clamores, ut eunuchum anathemate percuſſum, ab omni ſpe gerendi in Italia magiſtratum
pro imperio deterreret. In eam adducti difficultatem pontifex & Romani, ut nec impera-
toris ſæuitiam delinire, nec Longobardorum iniurias arcere poſſent, re in conſilio diſcu a
conſtituerunt damna, quibus inſtaurandis occaſionem tempus afferre poſſet, negligere, ut
quod à nequam imperatore imminebat exitium euitarent. Oratusq; Liuthprandus Lon-
gobardorum rex, paci in qua reſtitutio nulla petebatur, cum Romano populo Rauennati-
busq; acceſſit: quam paulopoſt in Sutrij occupatione uiolatam rex cuſtodiri uoluit, oppido
infra quartum menſem à Spoletinis inuaſoribus reddi iuſſo. Ea, ut uidetur, pace fretus, rex
Spoletinum Beneuentanumq; Longobardorum duces ſua imperia cõtemnere ſolitos ſta-
tuit coercere. Magnum itaq; quoad per cunctas regni uires licuit, trahens exercitũ in Spo-
letinos duxit: & tamen gratia cum utroque duce reconciliata, poſtquàm ſe uidit Romam
propius acceſſiſſe, beati Petri limina uoluit uiſitare, conceſſitq; cum exercitu in Vaticani
campum, qui Neronis dictus beati Petri baſilicam & Tyberim ad põtem uſq; Miluiũ in-
teriacet. Tunc Romani ſuſpectam ducentes regis fidem toties uiolatam, ſeſe intra Tybe-
rim & urbis mœnia continuerunt. Et pontifex in Vaticanũ cum clero prodiens, nullis tunc
mœnibus circundatum, regi fecit copiam ſalutandi. Proſtrauit uero ſe rex, & pedes ponti-
ficis oſculatus eo deducente beati Petri baſilicam eſt ingreſſus. Exinde Liuthprandus nulli
moleſtus contulit ſe Papiam, per quod tempus pontifex Longobardorum periculo libera-
tus Eutychium exarchum ad eccleſiæ communionem reconciliatum, ut Rauennam acce-
deret eſt hortatus. Eodemq; in tempore imperator Leo Roma Rauennaq; amiſſis, impie-
tate, quam in Italia nequiuerat exercere, apud Conſtantinopolim debacchatus eſt: edi-
cto namq; iubens ſanctorum imagines, quæ loco moueri poterant, in foro incendi: multos
non parentes interfici iuſſit, & Germano patriarcha, qui tantam quoad potuerat inſaniam
auerterat, eiecto patriarchatu, Anaſtaſius presbyter eſt intruſus: qui eadem impudentia,
qua alienam inuaſerat ſedem, Romano pontifici hæreſim ſuam epiſtolis ſuadere conatus
eſt: quem pontifex anathema pronunciauit, patriarchatu ſacerdotioq; priuatum: Leonem
quoq; ut à ſua reſipiſceret impietate, grauiſsimis æterni iudicij cõminationibus admonuit.
Stephano pontifice per id temporis uita functo, nulla in rebus imperij, aut urbis Romæ &
Italiæ facta eſt alia inſignis mutatio, quàm quod Leo Conſtantinum filium, qui fuit eius no-
minis tertius, imperij conſortem aſſumpſit, & Romani Gregorium Syrum, eius nominis ſe-
cundum, pontificem delegerunt: cui nulla fuit antiquior maiorq; cura, quàm imperatores
ad rectum fidei cultum, imaginumq; reſtitutionem per oratores & miſſas epiſtolas addu-
cendi. Celebrauitq; pontifex in beati Petri baſilica concilium Italiæ prælatorum, in quo de-
cretum eſt, imagines ſumma cum ueneratione prout antea conſeruari. Et cum Gregorius
omnes Romanas baſilicas maximo ornaret impendio, tum maxime urbis Romæ mœnia
penè omnia, & Centumcellenſis oppidi muros toto in circuitu inſtaurauit. Interea Tranſe-
mundus Spoletanus Longobardorum dux regi ſuo Liuthprando: cum quo, ut docuimus,
pauloante in gratiam redierat, rebellauit: in quem rex potentiſſimum duxit exercitum, &
Spoleto illiusq; ducatus oppidis breui captis, ducem quoque ipſum capere eſt adniſus. Ille
uero cum oppidum Gallienſium Romanis, quorum fuerat, pecunia accepta pauloante re-
didiſſet, fide publica à Stephano patritio & duce Romano habita, in urbem confugit: po-
ſtulauitq; ilico Liuthprandus rex perfugam ducem cædi. Sed pontifex Gregorius Stepha-
nusq; dux datam Trsnſemundo ſalutis fidem, cenſuerunt ciuium incommodo præponen-
dam. Tunc irruens iratus rex, poſtquàm urbem aliquot obſedit dies, ad ducatus Romani
ciuitates ac oppida ſe conuertit. Et Ameria, Orta, Polimartio, Bleraq; captis, Spoletum re-
dijt. Hildericoq; in ea duce inſtituto, ſe contulit Beneuentum: cuius uerbis defuncto tunc
duci Rimoaldo, Giſulphus filius puer à Longobardis ſuffectus erat. Sed rex, puero expo-
ſito, Gregorium nepotem ſuum Beneuentanis ducem impoſuit. Et Papiam reuerſus, gra-
uiq; correptus morbo, Hildebrandum nepotem regni conſortem ſucceſſoremq; aſſumpſit.
Fuerunt poſtea aliquot annis Romanos inter & Longobardos res quietæ: per quod tem-
pus aucti potentatu & diuitijs Romani copijs in omni ducatu ſuo contractis, Tranſemun-
dum in patriam reducere cõſtituerunt. Fauitq; & huiuſmodi acceſſit conſilijs Godeſcalcus

Beneuentanorum dux, qui mortuo duce Gregorio ſe intruſerat in ducatum. Partiti autem Romanorum copias, Stephanus patritius & Tranſemũdus, hic per Sabinos, ille per Marſos duxit. Et quidem Romanus dux, copijs quas Godeſcalcus ex Beneuento miſit, Romano exercitui iunctis, Marſicanos, Furconios, qui nunc ſunt Aquiliani, Valuẽſes, Pinẽſeſq;, ducatus Spoletini populos in Tranſemundi ditionem accepit. Tranſemũdus uero per Sabinos profectus, Reate, & inde Spoleto, & cætero ducatu, breui eſt potitus. Reductũ in patriam Tranſemundum, recipiendis pro Romanis Ameria, Orta, Polimartio, & Blera, quæ Liuthprandi regis præſidio tenebantur, operam redderet Stephanus orauit. Sed Longobardus ſolita uſus non ingratitudine magis quàm perfidia, tam diu uerbis rem duxit, quouſq; crebri attulerunt rumores, Liuthprandum maximas ducentem copias aduolare. Nec tamen ſubtraxit Tranſemundo fauores Stephanus dux Romanus, quin illum impulit, ut quà rex uenturus nunciabatur, ambo cum copijs obuiam properarent. Tantaq; celeritate iunctis copijs ſunt profecti, ut regem uia Flaminia uenientem, priuſq; quàm Fano fortunæ maritima ciuitate digreſſus Forũſempronij peteret, laceſſere cœperint. Obtinebãt tunc Fanum inter & Sempronij forum pleraq; ad uiam Flaminiã ſyluæ. in quis cum Romani Spoletiniq; milites uiæ aditus inſediſſent, regis exercitum ſoluto agmine uenientẽ aggreſſi non paruam in illo cædem ediderunt. Quo in loco Rachiſij Foroiuliani Lõgobardorum ducis uirtus conſpicua eſſe cœpit. Nam cum ſubſidiariæ aciei à rege profectus in hoſtes ſui exercitus cæde cruentatos, & uictoria uti pergentes incidiſſet, globo in uia facto arma armis retundere cœpit. Cumq; arcto in loco pauci pluribus pares eſſent, aliquãdiu nullo cuiuſquam diſcrimine mora eſt facta, Longobardiſq; utriuſq; partis ſe internoſcentibus, miles unus ex Spoletinis Rachiſium clara inclamitans uoce ad ſingulare certamen prouocauit: ad quã noti hominis uocem cum Rachiſius ex acie prodiſſet, infeſtis cuſpidibus eſt concurſum. Fortè pons ſuberat concurrentibus, quales multos ea haberet uia præcipiti in loco planus, de quo actus lãceæ ictu miles Spoletinus utraſq; copias in riſũ ſoluit, & Spoletini Romaniq; pedem referentes nullo prius in loco quàm Spoletum tentoria fixere. Reuocatuſq; tunc à pontifice & populo Romano Stephanus dux copias in urbem reduxit. Inſecutus fugiẽtes rex Liuthprãdus Spoletum obſedit: & cum ferè omnes ducatus Spoletini ciuitates, omnia recepiſſet oppida, in Romanos ducere deſtinauerat. Dũq; facit obſidioni urbis neceſſarios apparatus, pontifex Gregorius eſt defunctus. Ei ſuffectus Zacharias Græcus nihil prius curauit, q̃ regem Longobardorum quibuſcũq; poſſet artibus delinire. Mittens itaq; ad illum oratores, & copias, alioſq; fauores aduerſus Tranſemundũ rebellem, ſi Ameria, Orta, Polimartium & Blera redderẽtur, pollicitus pacem ab illo & petita fœdera impetrauit. Quàm primum autem Tranſemundus Romanorũ copias in ſe ductas, & hoſtico additas exercitui aſpexit: deditione facta, regis clementiæ ſe permiſit. Et Liuthprandus eo in clericum detonſo, Agiprandum nepotẽ Spoleto præfecit ducem. Tuncq; Godeſcalcus ijs quæ Tranſemundo acciderant auditis, uxore filijſq; nauibus impoſitis in Græciam transfretare conſtituit. Sed Beneuentani eo ad nauem properante interſecto, uxorem & filios qui audito tumultu ſoluerant, capere nequiuerunt. Potitus Spoletano & Beneuentano ducatibus Liuthprandum regem Zacharias pont. promiſſas ex fœdere ciuitates popoſcit. & cum mora longior reſtitutioni intercederet, ad illũ Narniæ agentẽ ſtatuit proficiſci. Prodijt uero rex procerũ totius exercitus comitiua ſtipatus, & octauo à Narnia miliario pontifici obuius equo deſcendens illum Narniã uſq; perduxit. Conſtitutus apud Valentini martyris ædem pont. Zacharias, inter miſſaria ſolennia orationem habuit: in qua præſentes intentiſſimoſq; Liuthprandum regem & proceres Longobardos multa ad ſalutem animæ edoctos, multa ad bonos mores, humanitatem & clementiã oratos, id maxime & enixiſſime monuit, ut ab humano ſanguine, &, quod proximum indicabat, à mulierum uiolatione temperarent: molliuitq; ſanctus uir barbari regis, & ſemper antea perfidi ferreum pectus, adeo ut non ſolũ petitas ex fœdere quatuor ciuitates, ſed inſuper Sabinenſe patrimonium, quod annis ante triginta tenuerant Longobardi, & ipſam in qua tunc erant, Narniam, atq; in Picentibus Anconam & Humanam ciuitates, Sutrini quoq; agri uallem magnam beato Petro & ipſi pontifici dono dederit, & cum Romano ducatu pacem in decem annos ſolenni fœdere firmauerit. Liberauit quoq; rex Liuthprandus multos ex Rauennatibus Romaniſq; & alijs Italis, qui Longobardorũ carceribus tenebantur. Eorum notiores fuere, Leo, Sergius, Victor, & Agnellus.

& Agnellus Rauennatum conſules,qui anno ante ſecundo ſimul cum Rauennatis agri ciuitatibus capti fuerant. Redeũtem Romam pont. Agibrandus dux Cluſinus regis nepos, & Ramyngus Thuſciæ Caſtaldio gentis Longobardæ ſupremi duces deduxerũt,& facto per Ortam,Ameriam,Polimartium atq; Bleram itinere,eas ciuitates ipſi præſenti recipientiq; pontifici reddiderunt. Per quod tempus rex Liuthprandus copias ad ſtatiua reducẽs in patriam ſe recepit. Dum ea fierent in Italia Leoni Conſtantinopolitano imperatori ſatis fuit negotij eos perſequi,& ſupplicio afficere,qui ſanctorum imagines uenerabantur. Et Conſtantinus filius Hirenem Cacanni Bauarorum ducis filiam accepit uxorem, quorũ nuptiæ malum habituræ finem,multas etiam in principio diſſenſiones habuerũt,quod mulier catholicam tenuit fidem, à qua ſemper alienus fuit infidelis hæreticusq; tyrannus. Et eodem tempore dux Francorum Carolus Martellus poſt exactos Saracenos domitosq;,pro ut oſtendimus,Viſigothos,omnem olim Galliam Theoderici Frãcorum regis ditioni ſubiectam reddidit.Obijt autem paulopoſt ipſe Theodericus,& Carolus apud Vermenam ui cum Iſaræ fluuio continentem,grauiſsimam incidit ægritudinem, ex qua cum mori dubitaret,ilico curauit,Childerico Theoderici defuncti germano regnum Franciæ demandari. Erant Carolo nati duo,Carlomannus,& Pipinus,in Burgundia,Auſtria, Francia,& Aquitania poſſederunt.Eaq; regni Francorũ & ſui principatus diſpoſitione facta Carolus Martellus annis & gloria plenus obijt.Pace Longobardos inter & Romanos firmata,reuerſum in urbem Zachariam pont.pop.Ro. ſummis honoribus ſummiſq; iubilationibus eſt proſecutus.Isq; pater pius deo accepti beneficij gratias redditurus,in beatæ dei genitricis,quæ dicitur Rotunda,ſupplicationem habuit ſolenniſsimam: fuitq; annus inſequens Ro. pop. eius pacis beneficio quietiſsimus:ad cuius anni finem præter omnium opinionem nũcius eſt allatus, Liuthprandum regem Rauennam ductis ex improuiſo copijs obſediſſe.Erat ea in urbe tunc Eutychius exarchus, quem à Stephano pont.abſolutum anathemate, & ut illuc accederet ſuaſum fuiſſe oſtẽdimus.Is exarchus licet urbi munitiſſimæ & populi frequentiſſimæ à uiribus Longobardorum timeret, tamen diuturnitatem obſidionis & agri uaſtationem oppidorumq; expugnationem plurimum formidabat.Quare ad pon. Ro.ſcribens orauit,ut quod pro ducatu Romano fecerat Longobardi regis,pro Rauennate exarchatu adeundi laborẽ ſuſcipere dignaretur:miſitq; ueſtigio pont. Benedictum epiſcopum Thuſculanum & Ambroſium primicerium notariorum. Et cum eos rex non exaudiſſet,pontifex urbis Romæ cuſtodia Stephano duci relicta,ſumptoq; clericorum comitatu,iter ad regem properans eſt ingreſſus.Interea Liuthprandus cum agro Rauẽnæ uaſtato nullam urbis capiendæ ſpem cerneret,Claſſenſe oppidum inuaſit,eoq; ciuium inter ſe diſſidentiũ pro ditione capto direptoq; & diruto Papiam reduxit exercitum. Et pontifex per Rauennam cõtulit ſe Imolã, quæ ciuitas diu à Lõgobardis fuerat poſſeſſa. Inde ad Padum delatus,naueſq; ſibi regis Longobardi iuſſu paratas cõſcendens, Papiã peruenit.Cui rex ſumma cum ueneratione excepto,cuncta quæ aut de Æmylia,aut de Rauennatibus anno ante ſecundo ceperat,reddidit:tertia Cæſenatis oppidi parte excepta, quam æditiori in tumulo ſitam in arcis præſidijq; locum ſibi reſeruauit.Fuerat paucis diebus Romæ à Papia reuerſus pontifex,adeo ut decretæ ad gratias ex more agendas deo ſupplicationes nondum finitæ eſſent, cum nuncius optatiſsimus in urbem eſt prælatus, morte ſubtractũ regem impium Liuthprandum,atq; etiam Hirprãdum nepotem regno,cuius ille participem ſucceſſoremq;, prout oſtendimus,inſtituerat eſſe deiectum.Fama eſt & habent ſcripta de Longobardis chronica:Hirprandum, quo die regni cõſors à patruo aſſumptus eſt,in publicum ex gentis more prodeuntem lanceam manu geſtaſſe,cuculumq; auiculam cum haſtæ ſummitatem inſediſſet,querulam occiniſſe.quo futuræ ignauiæ augurio deterriti proceres Lõgobardi Hirprando rege deiecto Rachiſiũ delegerunt, quem Foroiulianũ ducẽ oſtẽdimus apud Forumſem pronij prima uirtutis & futuræ probitatis munera declaraſſe.Qui rex à pont.Zacharia per nuncios oratus, pacem cum Romanis Rauennatibusq; in annos uiginti conſtituit.Diuerſa tunc Romani & Conſtantinopolitani fortuna utebantur,quod hinc pont.Zacharias ornandis inſtaurãdiſq; baſilicis,inde Romani ſtatu urbis in melius reformãdo intenti erant. Leo autem imp.dum in ſanctorum imagines illarumq; uenerators ſolito magis ſæuiret,interijt.Et Conſtantinus filius uarijs agitatus ſuorum diſſenſionibus imperiũ per arma ægre retinebat.Seruauit tamen cum eo priſcum morem pontifex, ſiquidẽ binos mittens ex Ro

N 2 mano

mano clero presbyteros,ſormulam ad illum dedit catholicæ fidei, in cuius obſeruatione im
perator deberet Romanis pontificibus conſentire.Sed quo tempore nauis presbyteros per
ferens Conſtātinopoli applicuit, Conſtantinus cum claſſe Saracenos inuaſurus Ægyptios
ſoluerat.Et Arthauſtus quidā ad tyrannidem aſpirans plebem multa largitione corruptam
ſeduxit,à qua ad imperium eſt aſſumptus.Id cum intellexiſſet Conſtātinus ilico claſſe ad lit
tora Aſiæ reducta exercitum auxit,& Conſtantinopolim obſidens ui expugnauit, captum
in prælio Arthauſtum Conſtantinus cæcauit, & cum factionis ſuæ primoribus libero dam
nauit exilio. Rebus Conſtantinopoli confirmatis imperator presbyteros Romani pontifi-
cis oratores exaudiuit. At in Francia longe diſpar fuit Caroli Martellinatorum inſtitutio
uitæ, quod Carlomannus haud multo poſt patris obitum ſeculo abrenunciare conſtituit.
Itaq; ſuo eius propoſiti deſiderio fratri patefacto,& paucis uiæ comitibus ſecū ductis, Ro-
mam ſe contulit ad Zachariam pont.à quo in clericum ordinatus & habitum monaſticum
eſt indutus:inde ad beati Benedicti Caſſinenſe monaſterium accedens profeſſionem & in
eo perpetuo commorandi uotum emiſit. Pipinus autem genitoris auiq; uitam æmulatus,
eos gloria ſuperauit.Longum eſſet & noſtræ intentioni contrarium ea referre ſingula,quæ
Pipinus in Germanos, Aquitanos, Burgundos, Alemannosq; geſſit, quibus in regionibus
cum gentis Francorum,& cuius regis Childerici nomine omnia gerebantur gloria amplio
re, nihil maiori habuit impedimento, quàm quod regem propè amentem uarijs furentem
ineptijs tolerare cogebatur. Inuenio apud Alcuinum, Paulumq;,& pleroſq; alios,qui Fran-
corum geſta ſcripſere,proceres populosq; eius gentis Pipini uirtutem,& econtra Childeri
ci regis amentiam,debitis penſantes meritis, Zachariam pont. Rom.conſuluiſſe, ineptum
ne regem ultrà tolerandum, an Pipinum merita fraudandū regia dignitate cēſeret. Cumq;
reſpondiſſet pontifex,cum qui regia melius obire munera noſſet,habēdum regem:Francos
publico totius gentis cōſilio Pipinum declaraſſe regem, Childerico in clericum tonſorato.
Idq; omiſiſſe Petrum bibliothecarium miror,cum de Carlomanni ad Zachariam aduentu
cæteris ſcriptoribus concor[illegible]. Per idem uero temporis in quo Carlomannus Romam ſe
contulit,Rachiſius Longobardorum rex fœdera rupit pacis cum Roma.populo,in annos
uiginti pauloante conſtitutæ.Namq; agros Rauennatis exarchatus ubiq; populatus in Pe
ruſiam duxit,eamq; accuratiſsime obſidens,adniſus eſt adhibitis arietibus & machinis ex-
pugnare:ſed opem attulit neceſſariā pietas pont. Zachariæ. Acceſſit enim ad perfidi regis
caſtra: & deo,cuius ſpiritu ductus erat, concedente, Rachiſij animū mentemq; immutauit:
qui nedum ſoluit obſidione Peruſiam : uerumetiam regni & opum,quas poſſidebat maxi-
mas, ſarcinā abijcere cōſtituit. Nam paucis poſt id factum diebus, Aiſtulfo fratre in regem
Longobardorum ſubſtituto,Romam cum uxore & filijs acceſſit: ubi à pont. Zacharia cle-
ricus & monachus eſt effectus. Qua tempeſtate Zacharias pont. poſt tantas res maxima
confectas gloria,quietiorem petiuit cœlorū ſedem.Et Gregorius patre Marcello Romanus
in pont.eius nominis tertiū eſt creatus,qui omnia inueniens in Italiæ partibus quietiſsima
inſtaurandis ornandisq; ſacris ædibus ſui pontificatus initio operam dedit, miſitq; ad Ger
manos Bonifacium epiſcopum,cuius prædicatione diuini uerbi maxima Germanorū pars
Chriſti fidem religionemq; accepit.Sed nec huic etiam pontifici fuit à Longobardorū mo
tibus longa quies,quod tertio pōtificatus ſui menſe Aiſtulſus rex & ipſe nouus omnes Ro
manarum partium Italiæ agros rapinis incurſionibusq; fœdauit.Eum uero pont.per mune
ra & oratores flexit ad pacē in annos quadraginta,magnis &,uti apparuit,ſolidiſsimis uer
borum cautionibus conſtituendā. Superabat uero Aiſtulfus perfidia prædeceſſores gentis
ſuæ reges,nec erat ſancti,iuſti,aut humani apud eum reſpectus:ex quo factum eſt,ut quar-
to pacis mēſe eam uiolauerit,egeritq; apud pont.ut ſi pacis fœdera cupiebat obſeruari,Ro
manos,& ſuarum partium populos, ſingulos aureos in capita collatos,ſibi in tributum ſti-
pendiumq; iuberet diſſoluere. Adniſus autem eſt pont.impium regem muneribus & ora-
torum ſuaſionibus demulcere:& cum haudquaquā prodeſſe intelligeret,datis ad Conſtan
tinum imp.literis,quo in ſtatu eſſet res Romana & omnis Italia oſtendit, illi proteſtatus fo
re,ut niſi ſubueniat,Roma & omnis Italia in Aiſtulfi perueniat poteſtatem.Præterit hoc in
loco bibliothecarius,quod poſtea ter quaterq; affirmat,quod plerique habent ſcriptores, Ai-
ſtulfum tunc Rauenna potitum fuiſſe. Nam etſi quo id modo ſit factum nullus refert ſcri-
ptor,cōſtat eam urbem cum reliquis ciuitatibus oppidisq;,quæ ſemper antea à Longobar-
dis ſalua

dis ſalua manſerant, primo Aiſtulſi anno in poteſtatē ueniſſe. Conſtātinus autē imperator
pont. Grego. precum inſtantia cōmotus, ad regem Aiſtulſum epiſtolas dedit per Ioannem
imperialē ſilentiariū referendas, qui ſimul cum Paulo Greg. pont. Ro. germano Rauennam
acceſſit. Inuētū ea in urbe Aiſtulſum pont. imperatorisꝗ oratores multa locuti nihil præter
uerba & quidem aſpera reportarunt. Addidit tamen Longobardus rex oratoribus unū ex
ſuis Romā & inde Conſtantinopolim profecturū. Eos pont. cum audiſſet, & nihil actū eſſe
intelligens, Romanos in conſiliū adhibuit, quorū precibus & ſuaſionū inſtantia cēſuit tali-
ter cum imperatore agendū, ut niſi afflictis Romæ & Italiæ rebus ſua præſentia, & cum Ro
mani imperij uiribus ſubueniſſet, alia uia unde haberi poſſet, ſalus & defenſio quæreretur. Iue
runt autē Conſtantinopolim Longobardi regis nuncius, & Paulus pont. Greg. germanus.
Vixdū profecti urbe oratores, cum Aiſtulſus pontifici & Ro. pop. per nuncios cōminatus
eſt fore, ut niſi ſeſe & urbem Romā dedant, eos poſtea uelint nolint in poteſtate factos ad
unum iugulet. In quem adductus tremorē pontifex populo in Lateranēſem baſilicā conuo
cato, homiliā habuit lachrymis ſingultibusꝗ ꝙ dicēdi artificio pleniorem, imminere dicēs
Ro. urbi, Ro. populo excidiū, nec ullam clemētiæ ſpem habendā in deditione impijſsimo
regi facta. Viribus autem Ro. populi poſſe reſiſti eius gētis furori, quæ omnē pene Italiam
in poteſtate habeat, ſi qui ſperarent, eos rerum ignaros, & malos Romanorū potentiæ exter
minatores eſſe. hinc ſolam eſſe relictā, quæ tamen florētiſsimis rebus præ ſe ferenda, & pro
firmiſsimo fuerit habenda præſidio, omnipotētis dei clementiā: cuius implorādæ illa ſit cer
tiſſima ratio, ſi in ſacco & cinere uigilijs ieiunioꝗ humiliati creatorē ſuū, ſemper petentibus
paratū, auxilio poſtulauerint. Tertio ab hinc die, cum ſe ex pōtificis ſentētia humiliaſſet po
pulus, in ſupplicationē à Lateranenſi in matris domini maiorē baſilicā eſt proceſſum, præ-
tulitꝗ pontifex pacis formulā perfidi Aiſtulſi chirographo exaratā, à crucis uexillo, quod
precioſiſsime ornatū præcedebat, pēdentē, in quam populus Ro. omnē periculi ſui cauſam
corā deo mœſtus eiulansꝗ deflebat. Nec tamen ceſſauit interea pontifex Aiſtulſum mune
ribus maiorisꝗ precij pollicitationibus pertētare, ſi fortè captum Rauennæ exarchatū red
dere, & pacem cum Ro. pactā ſeruare uellet. Et cum nihil ſolito magis proficeret, miſſusꝗ
ad imp. germanus nec ſpem præſidij literis faceret, nec rediret, cum populo Ro. conſtituit
opem regis Franciæ implorandā. Veritus tamen ne ſi Longobardus id reſciſſet, prius acce
lerato furore Romanos opprimeret, ꝙ ex Francia ſuppetiæ afferri poſſent, epiſtolas peregri
no homini Lōgobardis ignoto ad Pipinū dedit, quarū hic maxime tenor fuit: ut quoniam
Longobardus nec pacta cum Ro. ſeruaret fœdera, nec exarchatū Rauennatē & alia de Ro
manis capta, ut prece precióue redderet adduci poſſet, opem ipſe Chriſtianiſsimus affer-
ret, cuius opis ratio ut ſolidiori iniretur modo, ſcripſit pontifex oportere regē Pipinū tanꝙ
proprio inductū motu ab ipſo pont. ut in Franciā ad ſe iret poſtulare. Interea Paulus ponti
fici germanus, Ioānesꝗ ſilentiarius, & Aiſtulſi regis nuncius, ſicut Conſtātinopolim ſimul
iuerant, pariter ſimul Romam ad pont. ſunt reuerſi: fuitꝗ imperatoris reſponſi ſumma: Gre
gorio pont. ad Aiſtulſum pro pace redintegranda properandū eſſe. Dumꝗ pont. ad iter ſe
accingit, Rothingrādus epiſcopus & Antharius dux à Pipino Francorū rege uenientes pon
tificem ut ſe cōferret in Franciā orauerunt. Mouit itaꝗ pont. utriuſꝗ regis & ſimul impera-
toris nuncijs ſociatus. Et priuſꝙ Papiā perueniret, præmiſſi ab Aiſtulſo nuncij illius uerbis
præſcribere nō ſunt ueriti, ut Rauennā, aut illius exarchatū peteret, fore polliciti, ut ſi ea tem
peraſſet poſtulatione uoti eum in cæteris cōpotem faceret Lōgobardus. Cunctis poſtea ſi-
mul ut iuerant imperatoris Francorūꝗ regis oratoribus corā Aiſtulſo perductus pontifex
poſt munera regi data faciens uerba, & perfidiā Aiſtulſi grauibus notauit uerbis, & omnia
quæcūꝗ aut ille poſt uiolatā pacem cepiſſet, aut ſui prædeceſſores Lōgobardi reges occupa
uerant, reddi poſtulauit. Cūꝗ Aiſtulſus pertinax ſicut antea perſiſteret, egerunt apud eum
regis Franciæ oratores, ut pont. dimitteret in Franciā profecturū. Tulit id ægerrime Lōgo
bardus, nec tamen auſus Francorū regi, quod tātopere cupiebat, denegare, Gregoriū permi
ſit. Eū Carolus, cui poſtea Magno fuit cognomentū, Pipini regis filius adoleſcēs, Francorū
fines ingreſſum à cēteſimo lapide ad palatiū uſꝗ Pōticonē, ubi Pipinus erat, deduxit. Pro-
ceſſit tamen ad tertiū lapidē rex Pipinus, & equo deſcendens, pontificisꝗ pedes oſculatus,
illum terra incedens, & frenū pontificis equi regens, ad cubiculum uſꝗ deduxit.

PRIMAE DECADIS FINIS

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB IMPERII ROMANI INCLINATIONE DECADIS SECVNDAE

LIBER PRIMVS

SCRIBENTEM HACTENVS DECIMO VOLVmine non magis Romanorum imperij inclinationem, quàm ipſius urbis Romæ atque Italiæ deſolationem, ad quam ſuperius eas oſtendimus perductas, ſæpe mœſtitia, ſæpe pauor inuaſere. Nunc tanquam ipſe in periculi parte uerſer, horreo conſyderare atque recenſere, quàm gelido trementiꝗ corde, Romani & ſuarum partium Itali regis Aiſtulfi ſæuitiam formidabant. Quàmprimum enim pontificem Gregorium Papia deceſſiſſe uidit, primores ſuæ gentis ſequi iuſſit: qui integram ablatorum reſtitutionem polliciti, illum ab inſtituto itinere reuocarent. Quumꝗ Gregorium ſaltus Alpium clauſtraꝗ ingreſſum, quæ Francorum præſidio tenebantur, continuaſſe iter didicit, comminatus eſt, atque uoluit Rauennam cum ſuo exarchatu, mortalium cæde, rerum direptione, ædificiorumꝗ incendio uaſtare, ut eo liberatus tot oppidorum, tot ciuitatum cuſtodiæ reſpectu, liberior in urbem Romam duceret: eamꝗ prius uſꝗ ad ſolum euerteret, quàm poſſet Pipinus ex Francia ſubuenire. Nihilꝗ uidetur magis impium regem à tam crudeli propoſito remouiſſe, quàm quod ſperauerit poſſe Pipinum doloſis artibus deſtinere. Carlomannum namꝗ Pipini germanum, quem in Caſinenſi monaſterio oſtendimus profeſſionis & perpetuo manendi uotum emiſiſſe, ſeduxit, ut in Franciam ſe conferens Pipino fratri aduentum in Italiam, & bellum in Longobardos diſſuaderet. Ingreſſusꝗ eſt iter pſeudomonachus Carlomannus. Fuerat interim Pipinum ſerio alloquutus pontifex Gregorius, & quod de aduentu cum copijs in Italiam petiuerat, ab illo impetrauit. Id enim ſolum moræ petijt Pipinus, ut pontifex uer nouum quieto expectaturus animo, ſeſe apud ſancti Dionyſij Parhiſienſis monaſterium interea contineret. Dumꝗ pontifex de itinere quaſſatus periculoſiſsimo correptus eſſet morbo, & Pipinus comparando exercitui operam daret, Carlomannus properanter confecto itinere ſuperuenit: quem tantum abſuit, ut exaudiret Pipinus regis Aiſtulſi & Longobardorum amicitiam ſuadentem, quod illum à clauſtro Caſinenſi profugum, in Viennenſe monaſterium relegauit. Vbi haud multo poſt mœrens indignabunduſꝗ interijt. Adductus pontificis Romani ſuaſione Pipinus, Aiſtulfo regi per oratores ſuadere conatus eſt: ſeruanda eſſe Romano pontifici pacis fœdera, & contra ius fas'que capta in integrum reddenda. Longobardoꝗ ſicut ſemper antea, quod rogabatur, recuſante, Pipinus rex occulte prius deſtinatam in Longobardos expeditionem publico edicto Franciæ & militiæ ducibus indixit. Quumꝗ breui poſtea medio itinere quo itur à Parhiſienſibus ad Italiam, omnes ad diem conueniſſent, perſuaſus à Gregorio pontifice Pipinus, ſecundam ad Aiſtulſum legationem de pacè miſit. Nedum uero paci accedere uoluit Longobardus: ſed multa in Francos, in pontificem, in Romanos, inſolentiſsime eſt loquutus. Præmiſerat Pipinus leuis armaturæ turmas, quæ Alpium ſaltus, meatusꝗ inſidentes hoſtem ab incurſionibus prohiberent. Pariter'que Aiſtulfus aduerſa parte non quidem leuem præmiſerat armaturam, ſed clauſtra Alpium ſeruaturus cum omni exercitus robore ueniebat: qui paucitatem ſpernens Pipini militum, illis congreſſus, & accepit incommodum, & Alpibus deturbatus eſt. Quæ quum Pipinus audiſſet, agmina accelerare, nec ullo in loco priuſquàm apud Papiam conſiſtere iuſſit. Papia obſidione preſſa ager proximus

atque

atque omnis adiacens regio à tanto Francorum exercitu uaſtabantur. Raptas mulieres, armenta, undiq; abactos colonos manus poſt terga reuinctos, miles Francus in caſtra cogebat. Ea cum magno exercitus applauſu cerneret pontifex Gregorius, ſæpenumero ingemuit: tandem'que miſericordia ductus, egit cum Pipino ut Italiæ in cuius populorum capita id redundaret malum, miſertus, Longobardum ſi ueterem ſeruare pacem, ſi dolo capta reddere animum induxiſſet, ultra premere, & regno expellere deſineret. Eas ſoluendæ obſidionis & innouandæ pacis conditiones, Aiſtulſus non modo accepit, ſed magnis adulationum fallacijs bonitati & clementiæ pontificis gratias egit. Inſuper'que plura & meliora quàm poſtularentur, ſponte ſua ad promerendam ſancti uiri gratiam eſt pollicitus: ſecundum quæ conſtituta multis adſtipulationibus & ſacramenti religione à Longobardo rege ſuis'que optimatibus firmata, Pipinus relicto apud pontificem Varnerio, ſpectatæ uirtutis inter Francos proceres uiro, qui pacta ex fœdere impleri curaret, in Franciam reduxit exercitum. Pontifex uero quum Aiſtulſus paruam reddendis ſe præſente ciuitatibus peteret moram, quouſque laceratum bello Papienſem reformaret agrum, iuſta & æqua poſtulare uidebatur. Interim quum Varnerio Romam eſt profectus, dum'que Pipinus Franciam, pontifex Romam petijt, Aiſtulſus rex, contractis tumultuarie copijs, Rauennam uenit: & exercitu magnis conatibus parato in Romam duxit: quam obſidione cinctam, tribus preſſit menſibus: & omnia quæ pomœrio excluduntur, abſque aliquo diuini aut humani iuris reſpectu, crudeliſsime uaſtauit, ut plura tunc immanis tyrannus Romæ ſuburbanis & agro intulerit detrimenta, illis omnibus, per quæ quatuor & quadraginta ac trecentos annos, per quos Romanum ad id tempus inclinauerat imperium, Viſigothi, Eruli, Oſtrogothi, & ipſi intulerant Longobardi. Confugerat uero obſidionis initio pontifex & Romani ad unicum certiſsimum'que Pipini præſidium, duobus ex nobilitate Romana Varnerio additis oratoribus, qui ſecundo Tyberi in mare delapſi, Maſſiliam & inde Franciam petiuerunt. Intellexerat enim Pipinus, quod egerat Longobardus, & reparandis reuocandis'que copijs intentus erat. Quare Varnerio, & oratoribus auditis, nihil moratus, iter ad Italiam eſt ingreſſus. Sed dum tantis fluctuat angitur'que uel detrimentis uel periculis Roma & Italia, Conſtantinus imperator nullam ſubueniendi curam ſuſcepit, quanquam uaria tunc, & ſibiipſi contraria uſus eſt fortuna. Et quidem hinc eam habuit imperator ſecundam, quod Turci tunc primum Aſiam inuadentes, Halanos primo, poſt Colchos, & Armenios, inde Aſiæ Minoris populos, & ad extremum Perſas, Saracenos agrorum direptionibus, & mortalium magnis repertorum aut congredi auſorum cædibus infeſtarunt. Fuerunt'que & ipſi Turci Scythæ, ex ijs quos Alexandrum Macedonem intra Hyperboreos montes, ferreis clauſiſſe repagulis, quum alij tradunt ſcriptores, tum beatus Hieronymus affirmat. Tantas autem habuit uires Turcorum inſultus, ut Saraceni pacem ſecum habere nulla alia potuerint ratione, quàm reſtituto Perſarum regni nomine, quod Saracenos, Focæ, & Heraclij temporibus, in ſuum oſtendimus conſudiſſe. Paſſi namque ſunt æquo animo Turci, Perſis famæ celebris genti ſubeſſe, qui Saracenos in terra aliena ſuperiores nolebant tolerare. Aduerſam uero fortunam, uel potius deum ſuis iratum peccatis, inde ſenſit Conſtantinus, quod peſtis ualida, & propè illi, quam genitoris tempora habuerunt ſimilis, Conſtantinopolim populata eſt: quam peſtem Hugo Floriacenſis ſcribit, quum in Calabria cœpiſſet, Siciliam & inde Conſtantinopolim inuaſiſſe. Itaque quum Ioannes ſilentiarius à Papia Conſtantinopolim reuerſus, Conſtantino imperatori renunciaſſet, Gregorium pontificem à Pipino Francorum rege uocatum, in Franciam acceſſiſſe, Rauennæ & Italiæ exarchatum, quem à Longobardis opprimi, ac omnino conſumi neglexerat, timuit tradi pontificibus, aut Romano populo gubernandum. Quod ne fieret, conſtituit reſiſtere: præſatum'que Ioannem ſilentiarium, & cum eo Gregorium protoaſecretis, miſit in Italiam oratores. Qui Romam uenientes, primum adniſi ſunt uerbis deſtinere pontificem Gregorium, ne Francorum auxilia imploraret. Sed pontifex, quod fecerat, nuncios in Franciam dimiſiſſe dicens, illis ſuaſit, ut pariter ipſi ad Pipinum in Franciam ſe conferrent. Addidit tamen Gregorius nauigaturis imperatoris oratoribus ex populo Romano duos, Pipino ut in ſententia perſiſteret ſuaſuros. Appulſi Maſſiliæ Imperatoris oratores, intellexerunt Pipinum Francorum re-

gem in Italiam cum exercitu properantem Alpes ſuperaſſe: quo moleſtiſsimo perculſi nuncio Græci pontificis oratoribus, ne Pipinum regem ſecum adirent, perſuadere conati ſunt. Et quum Romani iuſſa pontificis ſibi exequenda contenderent, dolo Græci agere conſtituerunt. Profectusq; noctu Romanis omnino inſcijs, Gregorius protoaſecretis Pipinum accelerato itinere aſſequutus eſt, quem in agro Papienſi inuentum multis magnisq; muneribus donauit: exinde ingentis præmij pollicitatione facta, Pipinum imperatoris Conſtantini uerbis orauit, ut Rauennam eiusq; exarchatum imperio cuius de iure eſſet, & non pontifici aut Romanis reddere promitteret. Ad quæ reſpondit Pipinus, ſe primariam & nunc alteram in Longobardos expeditionem nulla præmij temporalis, aut diuitiarum ſeculi ſpe pellectum inijſſe: ſed ſola eſſe commiſſa in deum, in animæ ſuæ detrimentum peccata: quibus abolẽdis, aut ex parte leuandis adductus, beato Petro & eius ſucceſſori Romano pontifici, ac Romanæ eccleſiæ opem pro uiribus afferre uoluerit: hinc ſe nullis præmijs, nullis poſſe abduci ſponſionibus, quin ad animæ ſuæ ſalutem deſtinatam, & Romano pontifici iureiurando promiſſam continuet expeditionẽ: eaq; intentione Longobardos delere adnitatur, ut Rauennam, eiusq; exarchatum, & alia de Italiæ terra ab illis occupata recipiat, Romano pontifici, & Romanæ eccleſiæ concedenda. Abſolutus infelici legatione Gregorius protoaſecretis Romam & inde Conſtantinopolim redijt. Aiſtulfus uero Longobardorum rex à Pipino graui obſidione preſſus, deditionem ex ſuperioris pacis fœdere fecit. Et Pipinus omni cauturus fraudi Fulcadum abbatẽ, qui reddenda caperet & pontifici daret cum cohorte una delegauit. Eam ciuitatum oppidorumq; Gregorio pontifici Romano redditarum ſeriem, quicunq; ex Petri Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarij ſcriptis attente perleget, facile & certe intelliget, quibus Rauennæ exarchatus terminis concludatur. Sunt enim hæc bibliothecarij uerba, quæ ad tantæ rei certitudinem cenſui apponenda: Prænominatus autem Fulcadus abbas, Rauennatum partes cum miſſis Aiſtulfi regis perueniens, per ſingulas ingreſſus ciuitates, tam Pentapoleos, quàm Æmyliæ, easq; recipiens, & obſides de unaquaq; tollens, atq; primates unà ſecum cum clauibus portarum ciuitatum ducens, Romam peruenit. Quod autem Pentapolis complexa fuerit quinque ciuitates uerbi proprietas arguit, easq; Rauennam, Cæſaream, Claſſem, Forumliuij, & Forumpopilij fuiſſe conſtat. *Secunda* eſt exarchatus potiſsima pars Æmylia, uetuſti & celebrati in Romanis hiſtorijs uocabuli Italiæ regio, quæ à Forocornelio, nunc Imola, quicquid uia eiuſdem nominis omnium Italiæ celeberrima per Bononiam, Mantuam, Rhegium, Parmam, & Placẽtiam, ad Padum uſq; habet, complectebatur. Placentinos autem, Parmenſes, Rheginenſes, Mutinenſes, Bononienſes, & Imolenſes, agrorum fines à ſummis Apennini iugis ad Padum protendi etiam ætate noſtra uidemus, ut Rauennæ agrum pariter ab ipſo Apennini iugo per Fauentinos eius agri partem ad Padum & Cæſenates Ceruienſesq; ſui item agri portionem à ſummo Apennino ad Adriaticum pertinere certiſsima habeantur documenta. Id etiam uel terræ uel paludis, quod intra Mincium Padumq; à Veronenſis Vicentiniq; agrorum finibus in Venetorum ſtagna Adriaticumq; uergit, agrum fuiſſe Rauennatem, quum cæteri ſcriptores, tum omnia oſtendunt monumenta: ut non minus tunc Rauennæ iuris cenſerentur Ceruia, Cæſena, Fauentia, Comaclum, quàm illæ quatuor ciuitates uocabulo Pentapolis appellatæ: ut ipſa exarchatus appellatione contineretur, quicquid à Placentinis agri Papienſis finibus Padum inter Apenninum paludes ſtagnaq; Venetorum & Adriaticũ pertinet ad Ariminum, quam ciuitatẽ, & quicquid intra Iſaurum, cui fluuio nunc Folia eſt nomen, & Adriatico continetur, exarchatui additum fuiſſe oſtendit cõſuetudo iuris ab exarcho dicendi uſq; ad hæc tẽpora obſeruata. Alia uero loca, quæ idem dicit bibliothecarius, à Pipino rege pontifici Romano dono conceſſa fuerunt, Ariminum & ab illo diſtans duodecimo milliario Concha pridẽ mari ſubmerſa, Piſaurum, Faunum, Vrbinum, Colles Luceoli, Eugubiũ, Vrbina urbs, & Narnia: & in Picẽtibus, Eſis, & *Serra*. Fuerũt quoq; oppida Boibi numero ad uiginti, à Bois olim dicta, quorũ *Sarſina* Plauti patria eſt caput: Mõsferetri, quo nomine alia itẽ ad uiginti cẽſentur caſtella: caſtellũ ſancti Martini à libertate diu cõſeruata clarũ, tũc Acermons dictũ, Acerra, & Monſlucati. Dum prædicta ex fœdere redderent, adniſus fuit Aiſtulfus priſtinis ꝑfidiæ ſuæ artibus uti. Nã Pipinũ qui ſe interea ad radices Alpiũ cõtinebat, trãs Alpes properaturũ ſperãs, Fauẽtiã de Pẽtapoli & Ferrariã reddere differebat, cũ diuino ſubtractus iudicio apoplexi correptus in uenatione interijt. Qđ cũ in-

tellexiſſet

tellexiſſet Pipinus, Alpes eſt tranſgreſſus. Aiſtulfi morte celeri fama per Italiam diſſeminata, Deſiderius dux Longobardus Hetruriæ præfectus, copiarum quibus præerat robori innisus, id regnum per arma inuaſit. Id autem adeo moleſte tulit Rachiſius, quem Aiſtulfi germanum fuiſſe oſtendimus, ut interrupto monaſticæ uitæ propoſito, arma induceret in Deſiderium, omnesq́ Italiæ Longobardi, exceptis Hetruſcis, Rachiſium ſequebantur, qui in magnum coacti exercitum Hetruſcos fines inuadere cõſtituerant. Cum Deſiderius ſibi timens Gregorij pontificis fauores multis precibus implorauit, fore pollicitus, ut ſi pontifex Romaniq́ opem afferrent, ipſe regnum adeptus ea redderet, quæ ex fœdere erant reliqua: & non ſolum pacem cum Aiſtulſo initam ſeruaret: ſed pontifici & Romanis perpetuo obſequeretur. Eam cum audiſſet legationem pontifex Folcadi abbatis conſilio uſus ſtatuit Deſiderium exaudire, miſitq́ ad illum in Thuſciam cum Folcado Paulũ fratrem ſuum, qui fœdera conſtituerent. Eorumq́ formula ex pontificis ſententia breui eſt concepta: & Deſiderius ſuiq́ proceres atq; commilitones maximis dirisq́ in ſua & filiorum capita, ſi fidem fallerent, conceptis execrationibus, ſeſe iuriſiurandi religione obſtrinxerunt. Fœderum formula in urbe delata, miſit Gregorius pontifex Stephanũ presbyterum ad Rachiſium, Longobardosq́ ſua ſecutos arma, admonens ne Deſiderio quem appellaſſet regem, aduerſarentur. Folcadusq́ abbas cum ſua cohorte ſecutus oſtendit fore, ut ſi Deſiderio ultrà moleſti eſſe pergerent, cum Romanis Francisq́ magis, quàm cum Deſiderio bellum gerant. Quibus territi tantis comminationibus Longobardi, Deſiderio conſenſerunt: qui fidem pontifici ex fœdere ſeruaturus, Fauentiam cum ſui agri caſtello Tyberiaco, quod nunc eſt Bagna cauallum, dedit. Quo in tempore, aut paulo prius occupata ab Aiſtulfo Longobardorum rege, Rauenna finem habuit magiſtratus exarchorum à Conſtantinopoli in Italiam miſſorum anno quinto & ſeptuageſimo ſupra centeſimũ, poſtquàm magno Romæ & Italiæ malo Narſete deiecto ea calamitas inchoauit. Statu Italiæ, & urbis Romæ ad eam pacis quietem pontificis opera ac inſigni uirtute perducto, intendit uir ſanctus animum cleri moribus in religionis ceremonias reformãdis: ſed qui iam annis eſſet grauis, & multo rerum geſtarum labore attritus, ad anni pontificatus ſextidecimi finem obijt: ſuffectusq́ illi Paulus patre Conſtãtino Romanus quietiora per Deſiderij regis pacẽ tempora habuit. Dum hæc fierent in Italia Gregorio protoaſecretis Conſtãtinopolim reuerſo, imperator Conſtãtinus in nepharia aduerſus ſanctarũ ueneratores imaginũ perſecutione perſeuerabat. Nam cum urbis Conſtantinopolitanæ epiſcopus nomine Conſtantinus ſuæ impietati nollet conſentire, Nicetam ſpadonem ordinauit epiſcopum. Depoſitus uero Conſtantinus ludibrio habitus flagellatusq́ capitis ſuppliciũ luit. Per quod tempus rex Bulgarorum Theleſius Thraciam populatus eſt, quẽ Conſtãtinus repulſum magna copiarum parte ſpoliauit: isq́ Theleſius in patriam de fuga reuerſus, à ſuis ob rem male geſtam interfectus eſt. Ei ſubrogatus in regem Sabinus Conſtantinum imperatorem placare, & ſibi fœdere & amicitia coniungere cupiens, illi in imaginum depoſitione cœpit conſentire. Quod quidẽ adeo moleſte tulerunt Bulgari, ut nouum regem interficere ſint adniſi. Sed is fuga prolapſus Conſtantinopolim ſe recepit, creatusq́ eſt à Bulgaris rex nomine Paganus. Qua tempeſtate Conſtantinus Leonem filium imperij conſortẽ fecit, & Hirenem Athenienſem cunctis Græciæ puellis pulchritudine prælatam illi uxorem dedit. Tanta autem impietate Conſtantinus in religionem Chriſtianam exardeſcebat, ut cum Habdalla Saracenorum ammirrhato nulla alia ratione fœdera amicitiamq́ inierit, quàm ut Chriſtianos Saracenis cohabitantes perſequeretur. Adminiſtrabat Thraciam pro prætore Conſtantini eunuchus, qui apud flagitioſum imperatorem nutritus illo truculentior erat: & ne dum imagines deponi cremariq́ curauerat, ſed omnibus quoq; eccleſiarũ ornamentis ad haſtam diſtractis, precium imperatori miſerat. Ad quẽ prædictus reſcribens Conſtantinus, illumq́ dicens ſecundũ cor ſuũ à deo ſibi datum, ſummis laudũ præconijs extulit. Sed apud Francos interea rex Pipinus gloriam in dies potentatũq́ adaugebat. Quo enim tẽpore ab Italia in Franciã redijt Traſillo dux Bauarorũ ſeſe commendatũ illi ſubdidit. Et Saxones eius amicitia precario potiti trecẽtos equites in quãcũq; expeditionẽ iuberẽtur dare promiſerunt. Maius uero negociũ Pipino fuit in Aquitanos, quibus ſubigẽdis octo æſtatibus laborauit. Eius belli anno primo cum ad oppidum Theloathũ caſtra poſuiſſet, timuit Nauſerius Aquitaniæ dux, & facta obſidione obſidibusq́ datis cum Pipino in gratiã redijt: ſed q́primũ intellexit Pipinũ filiosq́ ad remotio

ra regni loca cum copijs acceſſiſſe, perfidia uſus regnum Franciæ inuaſit, tantaque pertinacia prædando urendoque iter emenſus eſt, ut prius Caualicenſes egreſſus ſit, quàm Pipinus copijs undique accitis potuerit ſubuenire. Quanquam Pipinus ſenectuti indulgens eam expeditionem omnium primam Carolo filio adoleſcenti duxit demandandam. Profectus in Aquitaniam Carolus, Burbonium, Clarmontem, & multa de Aruernis cepit, fauſtisque auſpicijs militiam Carolus inchoauit, ut anno inde ſeptimo ductis alterne à Pipino genitore & ipſo Carolo expeditionibus, Aquitania Franciæ regno fuerit ſubacta. Quo in tēpore Pipinus in Turonijs apud ſanctum Dionyſium eſt defunctus. Erat annus in quo hæc fiebant pontificatus Pauli decimus, qui & eius uitæ ultimus fuit: per cuius pontificis tempora tantum ualuit Pipini regis Francorum reſpectus, in quem Deſiderius Longobardorũ rex oculos ſemper habuit intentos, ut nullis interea motibus Italia aut Roma fuerit agitata. Pipini autem morte audita, Deſiderius in Romanam rem machinationibus uti cœpit. Nam cum Paulus pontifex apud beati Pauli eccleſiam ſpiritũ in extremis duceret, Tothonem Nepeſinum ducem, qui Longobardis ſemper ſtuduiſſet, Deſiderius impulit, germanum ſuum nomine Conſtantinum etiam ui illata pontificem à Romanis ſuſcipi curaret. Et quidem Totho tunc Romæ habitans magna uſus audacia, copias à Nepeſo acciuit, earumque armis ſtipatus Conſtantinum pon. prophanatum in patriarchium Lateranenſe perduxit: nec defuerunt epiſcopi, & alij clerici, à quibus uel inuitus Conſtantinus pro pōtifice ſit habitus. Alter etiam Philippicus pariter à paucorum factione in pontificem prophanatus breui eſt deiectus. Perſtitit autem diutius in Petri cathedra Conſtantinus, & epiſcopos presbyterosque more pontificum ordinauit, quouſque clero populoque Romano in tribus foris, quæ eſt ſancti Adriani eccleſia per Chriſtophorum primicerium coacto, *Stephanus Siculus* canonice in pontificem eſt electus: qui octauo electionis die cōſecratus, nihil duxit antiquius, quàm Pipinum, cuius mors Romæ tunc ignorabatur orare, ut prælatos ex Francia mittens, concilium Romæ fieri adiuuaret, quo erroribus purgaretur eccleſia, quibus eam Conſtantini impietas coinquinauerat. Sergius autem nomenculator, quem Stephanus ad Pipinum miſerat oratorem à Carolo Carlomannoque quod petijt impetrauit. Venerunt namque ex Francia duodecim epiſcopi, & alij eccleſiæ prælati, quibus Italiæ epiſcopis in Lateranenſi eccleſia coniunctis celebratum eſt conciliũ, in quo Conſtātinus eſt damnatus, eiusque acta quantum oportuit ſunt reſciſſa. Ea cum fierent Deſiderius Longobardorũ rex etſi Conſtantini partibus occulte fauit, nihil tamen aperte in Romanos pontificemque eſt auſus, quod Franciæ reges uereretur, quos nouerat Pipini genitoris ueſtigia imitari. Erat Romæ Paulus cognomine Affiarta Græcus, Conſtātini imperatoris cubicularius, qui etiam ſi ducatum Romanum, quo fieri cōſueuerat, modo non regebat: quorundam tamen Romanorum res nouas affectantium & Deſiderij Longobardorum regis fauori inniſus aliquid priſtinæ autoritatis imperij conſeruabat. Deſiderius enim cui ſuſpecta eſſet regum Franciæ in Romanos affectio, per illum conabatur partes imperij præualere: cui rei ut efficaciorē daret operam, multis Romanum pontificem blanditijs demulcere conatus eſt, adeo ut ſeſe Romam uocari, & ad beati Petri uiſitanda limina inuitari curauerit. Venitque ſummam præ ſe ferens pro Chriſti religione deuotionem. Pontifici autem in beati Petri baſilica congreſſus uerba dedit humillima, & talia ex quibus pōtifex in ſpem uenit fore, ut nulla poſthac Romanos inter & Longobardos contentio oriri poſſet. Quibus doloſi regis pollicitationibus ad beati Petri altare iuriſiurandi religione affirmatis Affiartā Deſiderius & Romanos proceres alloqui uoluit, & cum multa de ſedis inuaſoribus Conſtātino & Philippico eſſent dicta, cenſuit rex in ſuaſores fauores impulſoresque, quàm in eos ſimplices presbyteros, qui ſe paſſi eſſent in pontifices prophanari, animaduertendũ, & Affiartam claris increpans uerbis, quod ſeditioſis uiris plectendis eſſet remiſſus, illum impulit cupientiſſimũ, ut in Chriſtophorum primiceriũ ſummæ tunc in Romana urbe autoritatis uirum & reip. pontificatusque amātiſſimum, & in primis Frācorum partibus ſtudentē manus inijceret. Euocatique Chriſtophorus & *Sergius* filius ſecundicerius oculos ſunt effoſſi, rege Deſiderio Romanis egreſſo finibus Affiarta autoritate quæ illi aucta erat fretus, multos ex Romana ciuitate carcerauit, plurimos relegauit. *Sed* breui poſtquàm hæc fieri cœpta erant, *Stephanus* tertio & ferè dimidio pontificatus ſui anno obijt. Cui ſucceſſor canonice electus fuit Adrianus patre Theodoro ſummæ nobilitatis uiro Romanus, & eius nominis primus uir patria & ſobole ſua dignus,

dignus, ideo natus, ut eò faſtigij euectus fuiſſe uideretur, ut Caroli Magni Francorum regis uirtuti reſpondens, rem Romanã Italicamq; ab illo erigi adiuuaret. Vixdum facta ſummo conſenſu huius pontificis electio in publicũ exierat, cum is magnanimus & patriæ ſuæ affectus, carceratos ab Affiarta liberauit, exulesq; in patriam reuocauit. Quod cum reſciſſet Deſiderius tanti uiri amicitiam, ne Francis regibus adhæreret, occupare quæſiuit. Itaq; miſſis Theodorum, Spoletinum, Tumionemq; Iporegienſem duces, & Pandulfum ueſtiarium ſuum pontificem orauit, ut fœdera ſecum & cum omni Longobarda gente iniret. Ad quæ reſpondit pontifex, ſe qui pacem cum omnibus, & in primis cum Longobarda gente cupiat habere, nullam poſſe uerbis Deſiderij fidem adhibere, quod eum ſciuerit uideritq; promiſſam Stephano pontifici fidem intra fœdera toties uiolaſſe, quoties illi dolo aſtuq; aut uiribus lædendi præbita eſt occaſio. Dum uero ea quæ per oratores intentant Deſiderius, noua illi ſeſe obtulit blandientis fortunæ ſpecies, quæ poſtea in cõtrarium ex humana rerum uſu uerſa, ſuum gentisq; ſuæ exterminium inchoauit. Carlomannus rex Francorum Caroli frater, per id temporis obierat. Et Berta eius uxor Ildegardæ Caroli uxoris gloriæ inuidens, aliquid incendij quod Caroli uxorisq; ſtatum labefactaret, ſuſcitare conſtituit. Itaq; Andoarij cuiuſdam Franci conſilio uſa, cum nullam haberet aliam nocendi Carolo uiam cum filijs ad Deſiderium regem in Italiam profugit, qua Deſiderius blande excepta, magnam amplitudinis ſpem erexit. Sperauit autem ilico Deſiderius, ſi Carlomanni filios à Romano pontifice in Franciæ reges eligi faceret, fore ut Caroli Francorumq; potentia bellis lacerata ciuilibus minueretur. Quod cum eſſet factum, ipſe Francorum metu liberatus Italiam ſibi paruo negocio ſubijcere confidebat. Sed nulla erat ſibi ſpes flectendi ad eam iniunctionem pontificis, qui petita æquiſsimis cõditionibus fœdera denegaſſet. Quare ſperans pontificem ſi bello agitaretur animos demiſſurũ, magnos per multas Italiæ partes conciuit motus, primiq; omniũ Spoletinus & Iporegienſis duces Roma profecti quàm primum Peruſiæ applicuerunt, eum regis Deſiderij inimiciſſimum in pontificem & Romanos animum per epiſtolas notum fecere: quibus in epiſtolis, quod certum erat pontifici affirmabant, Deſiderium Rauennates ingreſſum fines, omnia ferro incendioq; uaſtare, atq; etiam Fauentia & Ferraria, & Comaclo cum eorum ducatibus potitum, premẽda obſidione Rauenna facere maiores apparatus. Inchoauerat pauloante urbs Rauenna à pernicioſa imperatorum exarchorumq; tyrannide liberata gratiſſimam ſaluberrimãq; habere gubernationis formam. Siquidem Leo tunc quadrageſimus primus archiepiſcopus, & Iulianus, Petrus, ac Vitalianus, Rauennates tribuni plebis Rauennam exarchatumq; pro Romano pontifice adminiſtrabant. Qui tres tribuni ſimul Romam petentes, afflictis rebus præſidia implorauere. Tunc pontifex eoſdem & ſimul Stephanum Sacellarium ac Paulum Romanos ciues ad Deſiderium miſit, illumq; orauit, ut à motibus contra pacis pridem conſtitutæ fœdera contra iuſiurandum intentatis temperans, occupatas redderet ciuitates. Quibus auditis oratoribus, rex magna uſus inſolentia, oportere reſpõdit, ut pontifex ſecum de rerum ſumma loquuturus, eademq; coràm petiturus, ad ſuam præſentiam ſe conferret. Interim Longobardi præda in Rauennatibus facta, onuſti ſatiatiq; montem Feretrum, Vrbinum, Genogaliam, & Eugubium inuadentes, poſt direptos uſtoſq; agros, eas quoq; ceperunt ciuitates. Sed & tunc alia Longobardorum manus Hetruſca, Bleram: Spoletina Oriculum occupauit. Inſtat uero ſingulos per dies Adrianus apud Lõgobardorũ regem illum literis & miſſis nuncijs, orans obteſtansq;, ut capta de Romanis deq; Rauẽnate exarchatu redderet. Et cum ſe epiſtolis nihil proficere intelligeret, abbatẽ monaſterij Sabinẽſis, & cum eo uiginti monachos celebris ſanctimoniæ dei ſeruos oratores miſit: eos multa de beati Petri iuſtitia deq; dei iudicio, niſi beato Petro ſatisfaceret, audenter loquutos, non aliter Deſiderius, quàm prius acceptas epiſtolas exaudiuit: & tamen Andream Referendariũ & Stabilem ducem, oratores ad pontificẽ mittẽs, iterum ut ad ſe iret magnopere petiuit. Perſtitit uero in ſentẽtia pontifex, ſe dicens q; primum omnia eum in locũ reſtituta eſſent, in quo ſui põtificatus initio fuerant, ad regẽ quocũq; uocaſſet properaturũ. Addiditq; illis ad Deſideriũ redituris oratores ſuos Perdũ religioſũ, Eugumenũ ſancti Sabæ monachũ, & Anaſtaſiũ defenſorẽ, quibus etiã iuſſit ut acciperẽt, ſi redderet Deſiderius occupata. Tãtũ uero abfuit, ut etiã tunc obnixe oratus poſtulata impleuerit Deſiderius, q; ſe ad urbis Romæ obſidionẽ ducturũ cõminatus eſt. Quo perculſo triſti nuncio pontifex, urbis portas claudi, muros inſtaurari,

ſtaurari,& cætera perferendæ obſidioni neceſſaria parari curauit.Miſitq́ ad Carolum ora-
tores opem imminenti rerum eccleſiæ excidio imploratum.Id cum intellexiſſet Deſiderius,
magna ut pontificem in ſententiam duceret aſtutia eſt uſus. Namq; Papia cum Adalgiſio
filio & magno procerum militumq́ comitatu profectus Carlomanni uxorem Bertam & fi
lios atq; Audearium Romam uerſus ducere perrexit:& cum Spoletum applicuiſſet Adria
num pontificem de ſuo & Francorum pacifico acceſſu per Andream Referendariũ & tres
alios fecit certiorem. Tunc pontifex futurum intelligens, ut Carlomanni filijs, quod in pri-
mis Lõgobardus quærebat unctis,Carolum patruum animo abalienaret, urbem Romam
primum copijs communiuit, quas Rauennates Hetruſci Romæ ſubiecti Spoletini Cam-
paniq́ dederunt:exinde apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas omni ornatu & ſacra ſupelle-
ctile in urbem comportata clauſit, ac repagulis ad intra quàm ſolidiſſimis communiuit, ut
perfidus rex nulla uiſitandi apoſtolorum limina, niſi ualuis in animæ ſuæ iudicium refra-
ctis haberet facultatem:atq; omnia cum ſatis curata eſſent,tres epiſcopos,Albanẽſem,Præ-
neſtinum,Tyburtinumq́ impio regi obuios miſit,qui apud Interamniam inuentos Deſide
rium,Adalgiſium filium,Bertam,ac filios,ac Audearium Francos,ne Romani ducatus ter
ram ingrederentur ſub dira anathematis denunciatione monuerunt:adeoq́ apud ferocem
Longobardũ ualuit anathematis denũciatione,ut tacitus cõfuſusq́ Papiã ſit reuerſus:per
quos dies Gregorius epiſcopus,Fulradus abbas & Albuinus cubicularius à Carolo Frãco-
rum rege Romam uenientes pontificẽ ſciſcitati ſunt:nunquid Deſiderius quod ſuo regi re-
ſpondens feciſſe affirmauerat, capta de Rauennate exarchatu, deq́ Romano ſolo integre
reddidiſſet. Cumq́ nulla rei notoriæ,& quã uenientes inſpexerant,reſponſione opus eſſet,
ad Deſideriũ,ſicut à Carolo iuſſi erant,ire conſtituerunt:à quibus alijsq́ duobus quos pon
tifex addiderat, oratus rex Longobardus obſtinatiore quàm unquã antea animo quod re-
quirebatur,exequi recuſauit. Eos ad ſe reuerſos oratores, Adrianus pontifex miſit in Fran-
ciam,quæcunq; audiuerant uiderantq́ Carolo relaturos,acturosq́ cum illo ne diutius ſup
petias moraretur. Per eam tempeſtatem & ſi Roma & Italia Conſtantini præſidio deſtitu-
tæ tantis agitabantur motibus,ipſe etiam imperator non leues ſcelerum ſuorum pœnas da
bat. Is poſtquàm perſecutio ſua diu continuata effecerat,ut nulli aut pauciſſimi in ſuo impe
rio inuenirentur,qui ſanctorum imagines palàm uenerari auderent,Stephanum fama ſan-
ctitatis in Conſtantinopoli fulgentem occidit: & cum eo in tempore in Bulgaros ductu-
rus ingentem paraſſet claſſem,quam ferunt duo millia omnis generis nauium habuiſſe, ita
id nauigiũ procellis afflictum eſt,ut magna pars exercitus ſit amiſſa. At Carolus rex Fran-
corum ijs auditis quæ ſui & Romani pontificis oratores ab Italia attulerant, eoſdem ad De
ſiderium redire iuſſit,illiq́ obtulit quatuordecim millia aureorum, ſi modo pontifici recon-
ciliatus rem in integrum reſtitueret. Et cum pecuniæ precibus additæ Longobardi pectus
mollire nequiſſet,iter ad Italiam eſt ingreſſus. Cumq́ multas præmiſiſſet cohortes,quæ Al-
pium clauſtra montis Iouis occuparent,ipſe robur ducens totius Francorum militiæ mon
tem Ciniſium conſcendere cepit. Occupauerat uero montis Iouis ſaltus,clauſtraq́ Deſide-
rius,& Longobardis,quos Beneuento,Spoleto,Hetruria,& Foroiulio acceſſiuerat, in Tau
ronenſibus, apudq́ Auguſtam prætoriam coactis, omnes Alpium aditus, per quos Fran-
cis erat ueniendum,ſtationibus & additis repagulorum munitionibus cõfirmabat. Ea cum
eſſent Carolo Ciniſij montis uerticem tenenti renunciata,tentauit iterum per legatos Deſi
derium,ſi uellet auro accepto oblatis ultima legatione pacis cõditionibus conſentire: ipſoq́
qui magnam ſui fiduciam præ ſe ferret, rem uerbis ducente, iuſſit Carolus cohortes ſum-
ma Alpium ſuperare. Quàmprimum uero diſcurrẽtes undiq; nuncij Deſiderio attulerunt,
Francos occupatis ſaltibus clauſtra oppugnare, Alpesq́ ubiq; locorum etiam ſemper aliàs
inuiorũ perrumpere,ilico territus conſternatusq́ receſſit, & pugnandi iuſta acie cum Fran
cis ſpe abiecta,coactum magna oſtentatione exercitum dimiſit: Adelgiſioq́ filio cum Car
lomanni uxore,ac filijs Veronam miſſo,ipſe Papiam communire,& in ea Caroli impetum
morari,ac tædio obſidionis frangere conſtituit. Qui uero à ducibus Beneuentano,Spoleta
no,Foroiuliano,& Hetruriæ Caſtaldione uenerant Longobardi, unuſquiſq; ſedes propri-
as petiuerat. Perſecutus fugientes Carolus,cum nullus nedum repugnans,ſed neque agros
pererrans eſſet inuentus,Papiam obſedit. Tantum autem ualuit Caroli in Italia aduentus,
ut quod ille armis intentaturus aduenerat,nullo cruore effuſo ſit conſecutus. Namq; Spole
tini

tini, Reatiniq; omnium primi poſtq; ſuos qui ad Deſiderij edictum iuerant rediſſe, & rem Longobardam inclinaſſe uiderunt, ſeſe & urbes agroſq; beato Petro & Romano pontifici ſubdiderunt. Eam deditionem in hanc maxime formã inuenio ſactam: Longobardi habita per internuncios fide publica, ſinguli ciuitatum, oppidorum, caſtellorum uicorúmq; populi Romam ueniebant, & apud beati Petri baſilicam cogebantur, inde capillum barbamq; à cuius nutrita longitudine id nominis eos diximus nactos, detonſi iuriſiurãdi fidelitatis perpetuo ſeruandæ ab Adriano pontifice adacti religione, beato Petro ſeſe ac ſua omnia ſubigebant. Vſus uero eſt pontifex eius uictoriæ moderatione, quam maximũ pacis uinculum poſtea fuiſſe & ipſe pontifex & poſteri intellexerunt. Nanq; Hildebrandum in gente Longobarda nobiliſſimũ, cuius probauerat fidem, Spoletani ducatus, Lõgobardis approbantibus, inſtituit ducem. Eratq; is ducatus tunc temporis ampliſſimus, qui à Tyberi Apenninoq;, ubi Flaminiam ſiue exarchatũ Rauennatem & Picenum diſterminat, Furonẽſes nunc Aquilanos, Pelignos, nunc Valuenſes, Pimenſesq; & Frentanos, nunc Aprutinos, Marſos, Reatinos, Interãnenſesq; complectebatur. Et quoniã multi eſſent Longobardi quibus religioni Chriſtianæ deuotis, Romanóq; affectis nomini gratum uideretur apud urbem lares firmare, ſedem eis in Vaticano cõceſſit in territorio triumphali: qui locus poſtea pariter Saxonibus Romam confluentibus ab eodem pontifice conceſſus, diu fuit appellatus Longobardorum Saxonumq; uicus: eamq; inuenio nominationẽ interijſſe, quando ampliſſimum hoſpitale cui eſt ſancti Spiritus in Saxonia appellatio, fuit ibidem ab Innocẽtio tertio pontifice ædificatum. Secuti Spoletinorum exemplum, Picentes, Firmani, Auximani, & Anconitani, capillũ detonſi & ſacramento adacti, ſeſe pariter beato Petro & Romano pontifici ſubdiderunt. Interea Carolus Deſiderium regem, & clauſos ſecum in Papia Longobardos uolens facere certiorem, utrum'ne obſidionẽ tædio diſſoluere an ad uictoriã uſq; partam uellet continuare, Ildegardam uxorem & filios ex Francia accerſiuit in caſtra, ſub quorũ in Italiam aduentum, Papiæ obſidionem Bernardo patrueli ſuo cum parte copiarum continuandam reliquit, ipſe Veronam preſſurus cum reliquis eſt profectus. Sed eam urbem omnium quas Longobardi tenerent munitiſſimam, haud quaq; diu obſidere oportuit, ꝙ Adelgiſius Deſiderij filius, Euthariam & Bertam Carlomãni uxorem filioſq; in deditionem procliues intelligens aufugit, & ad Cõſtantinum imperatorem Cõſtantinopolim ſe recepit. Quo abeunte nulla deditioni mora longior interceſſit, Verona in Caroli poteſtatem facta omnis regio Tranſpadana illi ſe permiſit. Sextus tunc erat elapſus obſidionis Papiæ menſis, quo in tempore Carolus ſanctum reſurrectionis dominicæ paſcha, quod appropinquaret, in urbe Roma cõſtituit celebrare. Aſſumptis itaq; epiſcopis, abbatibus, iudicibus, & ex nobilitate præſtantioribus per Hetruriã iter fecit: quam regionem: & ſi bibliothecarius id non aſſerit, tunc pacatam & Romano pontifici ſubiectam fuiſſe ideo crediderim, ꝙ nullas copias, nullos armatos ſecũ habuiſſe Carolum tradi uideo. Venienti Romam Carolo pontifex obuios qui deducerent, miſit & clerum & Romanos ciues, quos miror bibliothecarium fuiſſe triginta milia iudices affirmare: quanq; non ea tunc fuit quam noſtra habet ætas conſuetudo, ut ſoli iuris ciuilis doctrinæ addicti iudices dicerentur, ſed eo nomine appellatos fuiſſe inuenio omnes qui à fabrilibus uilioris exercitij opificijs temperãtes, ſiue magiſtratibus adminiſtrandis ſiue contrahentiũ adſtipulandis conuentionibus, ſiue ipſi dicendo interpretando'ue iuri erant dediti. Deductus ea pompa per uiam Claudiam ad Vaticanum Carolus, Adrianum pontificem ad ſummas quæ extant beati Petri baſilicæ marmoreas ſcalas in atrio expectantem non modo cernuus, ſed omnibus ſcalæ gradibus primo, & poſtea pontificis pedibus oſcula figens ſalutauit. Poſtea uero itum eſt ad ſacroſanctum baſilicæ altarium, ubi mutuo ſe Romani Franciq; ſacramento ſeruandæ perpetuo amicitiæ obſtrinxerunt. Secundũ quæ amicitiarum fœdera apoſtolorum principis & eius ſucceſſoris Adriani interuentu icta, ingreſſus eſt Carolus urbem Romam, & Lateranenſem primo, deinde cæteras ædes ſacras ex ritu Chriſtiano reuerentiſſime inuiſit. Nudius poſtea quartus cum urbem ſatis Franci perluſtraſſent, Adrianus pontifex Carolũ ex compoſito eſt allocutus, poſtulauitq; ut quam donationem genitor Pipinus, ipſe quoq; & Carlomanus frater Gregorio tertio pontifici Romano fecerant, cõfirmaret. Quã confirmationẽ ſolenni documento factam bibliothecarius aſſerit apud beati Petri altarium depoſitam inſpexiſſe. Enumeratq; idem ſignanter quæ per id temporis à Longobardis recepta fuerũt pontifici cõſignata, à Luna ſcilicet urbe pridem

O eucrſa,

euerſa, quicquid Liguria ad Italiæ fines habet: quo in tractu Corſicam ponit inſulam illi Ligurum littori quàm cæteris Italiæ littoribus proximiorẽ. Deinde Surianũ montẽ Bardonis & Berccetum loca Lucam inter & Parmam ad põtem tremulum pertinentia. Parmã poſtea nominat atq; Rhegium, quæ licet exarchatus eſſent, ſemper antea in Longobardorum durauerant poteſtate. Mutinæ autẽ ideo non meminit bibliothecarius, ꝙ ea urbs tunc etiam ſicut multos ante annos deſtructa, nondũ eas quæ nũc extant habebat munitiones. Dehinc in Tranſpadanis ſolas nominans Mantuam & Mõtemſilicis urbes, exarchatum ſubintulit, quo uerbo cætera ſunt comprehẽſa, quæ à Mantua pertinent ad Rauennam. Ponit poſtea Venetiam atq; Hiſtriam, quarum regionũ appellatione omnia fuit complexus, quæ Longobardi in ducatu Foroiulienſi atq; Hiſtria illi cõtermina conſueuerãt obtinere. Et ab urbis Romæ regione reuerſus, Spoletinũ, Beneuentanumq́; ducatus ea in conceſſione nominat aſſcriptos. Fuit Romæ tunc Carolus ad octo dies, cuius reditum ad caſtra ſua in Papiam firmata, eiúſq; finem obſidionis ineptiſſime tradunt omnes in quos incidimus ſcriptores. Siquidem bibliothecarius, Alcuinus & Paulus iiſdem penè uerbis habent, illũ in caſtra reuerſum, Papiáq; per deditionem potitum adduxiſſe in Frãciam Deſiderium, qui ad Leodium fuerit relegatus. Sed ꝙ eo in loco omiſit uidemus poſtea bibliothecariũ in Leonis tertij uita innuere, Carolũ Papia Mediolanóq; potitũ Frãcos illis urbibus præfeciſſe, qui earũ urbium cæterarumq́; regionum ad Apennini Alpiúmq; radices uergentium Longobardos & fouerint & in pace ſtuduerint continere. Reliquit etiam Carolus Beneuentanis Foroiulianiſq; Longobardis quos ex gente ſua habebant duces, & ſuam germaniq; quondam Carlomani uxorem ac filios ſecum ducens in Franciam ſe contulit. Tantas Adriani põtificis res geſtas animo metitus ſoleo mecum ipſe dubius conſyderare, fortuná ne magis adiutus, an uirtute eam ipſe gloriã ſibi potuerit comparare. Sed ut omnis eius cogitationis ceſſet ambiguitas, faciunt ea quæ in ruenti iam & omnino languida urbe Roma ſponte ſua uir magnanimus intentauit: quæ quidem certiſſima ardentis uirtutis indicia eum oſtendunt & ſciuiſſe fortuna quum affuit uti, & eam quum aduerſaretur potuiſſe conſilio ſuperare. Non enim ſingula percurramus minutiora, inſtauratas ornataſq́; ab eo ſingulas urbis ædes ſacras, factaſq́; pauperib⁹ Chriſti largitiones, ſabbatinũ aquæductũ, cuius uiginti ante annos diruti ſpes inſtaurationis complorata erat, in priſtinam redegit formam, centum fornicibus ſolo editiſſimis magno impendio maioréq; Romani populi opera ſtudioſe nauantis conatu exædificatis. Eſt uero is aquæductus qui ab liquido uberrimóq; fonte deductus Sutriũ inter & Anguillariam ſcatẽte, quẽ inſpeximus, in uiam Aureliam & inde Ianiculum uſq; perducitur: cuius aquæ uis copioſa in Ianiculo urbis regione, quam nunc Tranſtyberinam appellant, molas conuoluebat: & per Aurelium Antonini pontem, cui unico inter alios ſex pridẽ ſecum demolitos rupto nunc eſt nomen, in urbẽ deriuabatur, multáq; baſilicæ beati Petri loca ac Vaticani ſuburbia irrigabat: & quod in primis magnificare uidetur bibliothecarius, balneo deſeruiebat, in quo apud beati Petri baſilicam ædificato pauperes Chriſti eleemoſynam de pontificis manu paſchalibus accepturi diebus cõſueuerant lauari. Innouauit etiã Adrianus foſſas Iuliam & Claudiam, & Lateranenſi proximæ baſilicæ aquas illi multipliciter miniſtrabant, & aquam uirginem quæ ſola nunc in regione Iuturnæ uehitur, nunc corrupte appellant Lotreio, extat, in ſuam à qua diruta labebatur reduxit formam. Anno Adriani pontificatus uigeſimo Tyberis fluuius multo quàm unq́; antea magis alueum ſuperauit. Nam à ponte Miluio ad molem Adriani ita extrinſecum cœpit curſum, ut nouum ad lineamq́; uectum per campũ qui Neronis tunc dictus eſt, uiſus ſit alueum excauaſſe: ſed altior fuit quæ urbis Romæ infima tunc tenuit inundatio. Nanq; portã Flaminiæ uiæ prius Flumẽtanam, nunc populi dictam, irrumpens ualuas eius cardinibus euulſas ad triumphalem uſque Domitiani arcum, qui ſanctorum Syluestri & Laurẽtij in Lucina ædibus adiacet, rapidiſſimus torrens traxit: qui ad ſancti Marci uſq; uiam latam decem intumeſcens cubitis & caſas plurimas ſtrauit, & firmioris cuiuſq; domus ſupellectilem cæteráq; ad primam cõtignationem expoſita corrupit. Inde per domos æque ac uicos curſum rapiẽs euerſo urbis muro ad pontem Aurelium quem diximus nũc ruptum appellari, in ſuum alueũ eſt reuerſus. Sed quum parem intus extráq; tumorẽ Tyberis haberet, nec iuſto in alueo aliter quàm in urbe excurreret, ſtagnauit ea inundatio dies octo: quibus in diebus qui obtẽta ab aquis inhabitabant loca, pars ſe tectis, pars contignationibus continebant, adeo ut prærepta exeundi facultate,

& iis

& ĳs quæ domi ad cibum erant aut abluuione conſumptis aut comeſis, multos fames fuerit abſumptura, niſi pōtifex lembis ſcaphiſq; undiq; conquiſitis uicatima cibaria immiſiſſet. Quumq; eo diluuio, quæ terræ tunc mandata erant ſemina emarcuiſſent, & nouæ ſuperiaciendæ ſementis eo durans autumno limus facultatem ademiſſet, fame in ſequenti anno ciuitas laborauit: cui leuandæ & ſi maximum pontifex fecit impendium, muros etiam urbis interea atque multas baſilicas inſtaurauit: per quæ tempora Carolus rex poſtq; ab Italia in Franciam ſe recepit, duabus primis æſtatibus rem in Saxonia geſſit, eaq; domita & religionis Chriſtianæ cultū ubi deerat accipere compulſa, Ereſburgum ad amnem Luppiam ædificauit: quo in oppido præſidia poſuit, quæ Saxones à rebellione ac motibus deterrerent. Intentum tanto operi Carolū adierunt Saracenorum Aquitaniæ fines incolentiū oratores opem aduerſus regem ſuum, cui rebellare cuperent, implorantes. Duxitq; ilico in Aquitaniam Carolus, nec prius intentauit ꝙ accerſita ſubiectarū ſibi aut fœderatarū prouinciarū auxilia conuenerunt. Ex Burgundia enim Auſtria, Bauaria, Septima, quæ & Romana prouincia ac Longobardorum ex Italia copias accerſiuit. Quo ingenti coacto exercitu Pampilonam obſedit, & diu oppugnatā cum cepiſſet ſolo æquauit. Inde Pyrenæum tranſgreſſus ad Cæſarauguſtam uſq; peruenit. Obtinebāt tunc omnē Hiſpaniā tres Saracenorū reges, Ibnalacb, Denizes, & Alter, qui ſuis diffiſi uiribus, cum Carolo egerūt, ut pace ſecū conſtituta, theſauriſq; acceptis quos dederūt maximos, citeriorem quoq; Hiſpaniā ſibi retineret. Reuerſus itaq; quà ierat Carolus, omnia quæ aut de Vaſconia, aut de citeriori Hiſpania Saraceni tenebāt, ſuis regnis & nomini addidit Chriſtiano. Interea dum Carolus agit, Saxones rebellarunt. Ad Rhenum nanq; uenientes incendĳs late commiſſis, præda etiam ſacrarum rerum ubiq; facta, Carolum expectarūt, qui maiores ſolito copias adducens eos repulit, ſuperatoſq; prælio iterum ſubiugauit. Tantáq; fuit hinc Carolo domandæ genti ferociſſimæ, inde illis abĳciēdo eius iugo pertinacia, ut decimo exinde anno nullā inire aliā expeditionem, nullum aliud bellum Carolus potuerit intētare, præterꝙ Britonum Gallias incolentium, quos laceſſentes magis ꝙ laceſſitos prælio ſuperatos ſibi reddidit fœderatos. Faciunt uero ſtudentes Francorum gloriæ ſcriptores, & in primis Alcuinus, Carolum illis in uiginti propè annis, per quos Deſiderio capto ad Italiā reuerſus, tā multa geſſit, quater Romam & Italiam acceſſiſſe. Aſſeritq; Alcuinus Adrianum pontificem, qui per eos item annos uiginti uixit, Pipinum Caroli primogenitum baptizaſſe declaraſſeq; eūdem Italiæ regem. Ludouico qui fuit ſecūdus Caroli filius in regē Aquitaniæ conſtituto. Verum cum bibliothecarius in Adriani uita non modo diligens, ſed propè exuberans nihil eorum habeat, ſecundū Caroli in Italiam aduētum ad Leonis papæ qui Adriano ſucceſſit tempora, cum bibliothecario reſeruemus. Cōſtat uero nobis quòd etiā Alcuinus habet, Aregiſium ducem Beneuentanum, qui Romano pontifici ſubiectas Campaniæ urbes pertentaret, & multis ſæpenumero afficeret incommodis, à Carolo admonitū quieuiſſe, & Childebrando ac Grimoaldo filĳs Romam miſſis, pacem cum pontifice integraſſe, ſecundū quam pacem Caroli interuentu conſtitutam obĳt Salerni Aregiſius, & filĳ ducatum concordi animo adminiſtrantes, bellum Græcis accolis intulerunt. Quæcunq; enim à Neapoli Græcis tunc ſubiecta, & à Siponto nunc Manfredonia quæ in Græcorum partibus erat, utrinq; ſupero & infero ambiuntur mari, & ipſam Siciliam imperatores Conſtantinus & Leo de Italia tunc tenebant. Eo autem fermè medio tempore in quo Carolus Saxones agitarat, & Adrianus pontifex rem curat Romanam Conſtantinus imperator bellum in Bulgaros innouauit, cui bello pax à Bulgaris petita præter eorum ſpem breui attulit finem. Conſtantinus enim poſt intentatum id bellum ſe morbo implicari ſentiens, cōcedendæ paci facilem ſe exhibuit. Et Bulgari quibus eſſet illius inhumanitas notiſſima, poſtq; eum intellexerunt morbi neceſſitate, quod à ſuis abhorrebat moribus, tanta uſum facilitate, bellum magnis conatibus reſumpſerunt. Cōſtantinus autem quem morbus eò lentior quò diuturnior pernicioſiorq; futurus nondum ſtrauerat, exercitu reparato magnam in Italis temere furentibus edidit ſtragem, triumphanſq; Conſtantinopolim reuerſus, elephantiæ morbo grauari cœpit, ex quo aduſti ſpumantiſq; ſanguinis uitio putrida caro neruos oſſaq; deſtituens, illum ubiq; ulceratum ad crudeliſſimum, & ſua omni uita digniſſimum perduxit interitum: ſucceſſorq; eius filius iam ſolus imperator Leo eius nominis quartus primam in Saracenos Syriam tenentes duxit expeditionem: ſed leuibus factis incurſionibus, quampri-

mum intellexit Saracenos in ſe ducturos, cum exercitu retroceſſit: fuit uero moribus genitori ſimilis, & ſi diuturniorem habuiſſet in imperio uitam, totum ſe flagitijs immerſiſſet: ferunt eum qui iaſpidum cupiditate flagraret, nec aliqua eorum quantitate ſatiari poſſet, preciosiſſimam quæ ſanctæ Sophiæ ſacrario inerat, coronam capiti impoſuiſſe, geſtaſſeq; per urbem: & carbunculos qui inerant fulgorem flammis & lapideam frigiditatem prunarum incendio diuina ultione permutantes, illum ad interitum propè necis paternæ ſimilem perduxiſſe: quo uita functo Hirenes uxor, & filius Conſtantinus ſextus imperiū acceperunt. Ea uero imperatrix quam forma ſpecioſiſſimā Athenieſi patre genitam fuiſſe oſtendimus, iuſte imperium & magna cum populorum quiete adminiſtrabat. Continebatq; filium ne auita paternáq; uitia in quæ illum natura procliuem eſſe intelligebat, imitaretur. Et quū religioſa eſſet, Theraſiumq; Conſtantinopolitanum tunc laudatæ uitæ patriarcham libenter audiret, eius conſilio ſynodum in Nicea urbe ſecundā trecentorum quinquaginta epiſcoporum congregari fecit, in qua ſynodo execrātium imaginum ſacrarum uenerationem hæreſis perpetuo abdicata eſt. Præualuit uero Conſtantini filij iniquitas, qui modeſtiā ac tam probatos quàm ſalutiferos mores genitricis diutius ferre nō ualens, eam ab imperij adminiſtratione deiecit. Is quamprimum in principatu ſolus ingenitam potuit maliciā exercere, in multos deſæuit, in primiſq; in delitijs habuit plurimos effoſſis oculis excæcare: adeo ut Conſtantinopolitani de imperio alteri demandando cœperint cogitare. Sed coniuratione detecta Nicephorus Conſtantini quinti filius, cui parabatur imperium, in carcerem coniectus, lingua oculiſq; mutilatus eſt. Deperibat Conſtātinus Theodoram Mariæ uxoris cubiculariam, quo in adulterio ut liberior inſaniret, Maria in monaſteriū detruſa Theodoram imperiali corona inſignitam accepit uxorem. Carolus autem rex Francorum talia tamq; multa tunc gerebat, quæ illum oſtendebant ideo natum eſſe, ut ſimul eccleſiam Romanumq; imperiū in occidentis partibus inſtauraret. Saxonibus enim prout oſtendimus domitis Britonibúſq; Gallicis ſibi fœdere coniunctis, pacem cum Taſſilone Bauarorum duce Adriano pontifice Romano ſequeſtre inijt. Sed quum accerſitus Taſſilo nec accederet, nec obſides ex fœdere promiſſos mitteret, bellum illi Carolus indixit, ducénſq; in Auguſtam tunc Bauariæ primariam ciuitatem, copias tripertito diſtribuit. Ipſe enim cum parte tertia copiarum in loco cui Lothfredo eſt nomen, ſua firmauit caſtra. Et Auſtraſios, Turingos, ac Saxones ad Saringam, qui locus Danubio adiacet, caſtrametari iuſſit. Pipinus filius cum Italico exercitu ad Tridentum, Banzanumq; deſedit. Quare irruentium undiq; exercituum fama territus Taſſilo, deditione facta duodecim in pacis fœdere promiſſos, & Theudonem filium dedit obſides: qui poſtq; ſe uidit in Francorū poteſtatem factum, non modo ſperni ſed ludibrio quoq; haberi, ſimul cū Eudone filio monachus eſt effectus. Per quod tempus imperator Conſtantinus ſextus Carolum intelligens Bauarorum bello implicitum eſſe, ſubditos ſibi Italiæ Græcos iuſſit bello Italiam agitare. Et hi quidem Spoletani Beneuentaniq; ducatuum fines auide ingreſſi omnia quæ ab Aterno fluuio nunc piſcaria, ad Beneuentum pertinent, incurſionibus populati ſunt. Ildebrando autem Spoletano Grimoaldoq; Beneuentano ducibus, armis repente correptis in illos ducentibus prælio decertatum eſt. Cuius prælij cæde ingenti in Græcis commiſſa factum eſt, ut ea gens multo exinde tempore fuerit quietiſſima. At Carolus uictoriæ cōtinuans curſum Bauaris omnino ſubactis, duxit in Sclauos, quam gentem Danubij accolam unica æſtate perdomuit. Et maius negocium aggreſſus duxit in Hunnos, qui Pannonias ſuperiorem inferioremq; incolentes, multas etiam Danubij inſulas præſidijs obtinebant. Quamobrem Carolus nauigium in Auſtrinis comparatum ſecundo dimittens Danubio, terra ipſe cum exercitu eſt profectus. Quod uero iſtis in expeditionibus fidei Chriſtianæ, quam Hunni tunc parum recte colebant, cauſam prætenderet, Carolus quamprimum fines illorum eſt ingreſſus, curauit letanias ex ritu Chriſtiano, & miſſarum ſolennia apertis campis per triduum celebrari. Tunc Hunni Carolum maximo cum exercitu adeſſe ad utranque Danubij ripam, amnem uero nauibus compleſſe cernentes, ciuitatibus oppidiſq; quæ Danubio adiacent, exceſſere: lembis enim & ſcaphis populariter fugientes inſulam petiuere, quam ad fluuij Rabæ oſtia ſitam exiſtimarunt eſſe muniſſimam omnium Danubij inſularum. Perſecutus fugientes Carolus conflixit, & Hunnos magna ſuperatos cæde in deditionem accepit. Tantis potitus uictorijs Carolus Franconiam genitale olim ſolū primus omnium gen

tis

tis ſuæ regnũ inuiſit. Qua in prouincia cum iam ſecũdo ageret anno, Cleophyacius & Stephanus epiſcopi ab Adriano pontifice Romano ad eum miſſi, Germanorũ, Francorumq́ epiſcoporum ſynodum congregarunt. In qua hæreſim Felicianam & ſynodum de imaginibus deponendis, quam Græci falſò appellabãt ſeptimam, damnauerũt. Saxones interea cum ab acceptis antea fidei Chriſtianæ documentis receſſiſſent, nec admoniti uellent reſipiſcere, defecerunt. In quos Carolus rex ex Franconia duxit, & cum deditionem illi facere, ac fidei catholicæ documẽta nollent accipere, ſtatuit Carolus ea ratione prælio decernere, ut gens fortiſſima m gno domita malo diſceret obedire. Incruduerunt uero animis Saxones, & prælium non minoribus quàm ab hoſte inferebatur animis inierunt: ſed uicit cauſæ melioris exercitus, & facta in Saxonibus triginta millium cæde, eorum quoq; terra ubiq; uaſtata, obſides in Franciam Carolus abduxit. Per quod tempus Adriano defuncto creatus eſt in Romanum pontificem Leo tertius. Et per id etiam fermè tempus Hirenes Conſtantini filij flagitia, moleſto ut debuit animo ferens, à ciuibus quoque impulſa Conſtantinopolitanis, fœminei odij ardorẽ materni amoris legibus antepoſuit. Illum enim dolo captum, oculosq́ ſicut ille multos effoſſum coniecit in carcerem, in quo ille animi rabie potius q̃ aliquo faciente corporis cruciatu animam exhalauit. Erant autem tunc in Romani olim imperij Europæ prouincijs res turbulentiſſimæ, Hunni nanq; recens & Saxones diu antea totiensq́ ſubacti à Carolo defecerant: & Bauari proximis Foroiulienſibus, Longobardis Italisq; bellum ultrò cœperãt inferre: in Hiſpanijs uero Saraceni, hinc ex Barchinone, inde ex Oli ppone Chriſtianos accolas incurſionibus, & urbium oppidorumq́ oppugnationibus infeſtabant. Quibus tot tamq́ diuerſis in locis Carolus ſubuenire aggreſſus, primam in Hunnos Saxonesq́ expeditionem ſimul inijt. Nam ipſe in Saxones ducens Pipinum filium inde miſit in Hunnos, Henricum autem Francum, quem Foriulienſibus ducem dederat, ne quid Italia à Bauaris detrimẽti acciperet curare iuſſit: & Aldefondo Aſturiæ & Gallatiæ regi Chriſtiano auxilia ex Aquitanis mittẽs, illum ut Luſitaniæ & Bœticæ Saracenos comprimeret, eſt hortatus. Ad Barchinoneos item motus compeſcendos cum Carolus intenderet Zatus præfectus eam urbem pro Saracenis adminiſtrans ad Caroli partes tranſiuit. Sicq́ factum eſt ut Carolus opportunam Saracenorum bello urbem recipiens ſubueniendi proximis Chriſtianorum citerioris Hiſpaniæ regionibus cura & laboribus leuaretur. Pipinus autẽ Pannonias ingreſſus multis domitos prælijs Hunnos in deditionem accepit, quos ut confirmaret, tota hyeme apud Ringum oppidum ſe continuit. Quo in tempore Foroiuliẽſium dux Henricus per Nouiomirum Sclauum ducem & legatum ſuum Auares cõſanguineis Hunnis eo in bello fœderatos pœnas dare fecit belli pauloante in Italos intentati. Nouiomirus nanq; Ringum gentis Bauariæ primarium ducem prælio ſuperatum occidit: & paulopoſt Cagaron Iugurtáq; magnis item ducibus cum copijs acceptis in deditionem eorum urbes & oppida ſpoliauit. Dumq́ tot in locis rem bene gererent Chriſtiani, Aldefondus Gallatiæ & Aſturiæ rex Saracenis Luſitaniæ tenentibus prælio congreſſus eos ſuperauit, captamq́ exinde Oliſipponem primariam Luſitanorum in prædã militibus cõceſſit: cuius præclaræ urbis ſpoliorũ ut Carolum faceret participem, loricis illum & multis Saracenorum donauit militaribus ornamentis: quieſcebat autẽ tunc ubiq; Italia, quòd Hirenes imperatrix ſubditos imperio Italiæ populos cum Romanis Beneuentanisq; finitimis in pace cõtinens Carolo gratificari ſtudebat: quæ factum honeſtatura ſuum conata eſt per datas ad Carolum epiſtolas excæcationem necémq; filij in Conſtantinopolitanos ciues retorquere. Vnicus tunc temporis omni in Italia populus Romanus ea pace quam Caroli dabat reuerentia eſt abuſus. Leo pontifex quẽ paucis antè annis creatum fuiſſe diximus, ab ineunte adoleſcẽtia in ſenectutem uſq; uitam duxit religioſiſſimam, qui pontificatus ſui initio Romam inueniens quietiſſimã erudiendo continendóq; in eccleſiaſtica diſciplina clero, alẽdis pauperibus & populi animis ad rei diuinæ deuotionem inflammandis apprime deditus fuit. Sed quo meliorem inſtituerat uitã, eo magis diſcolos ex clero luxúq; perditos in ſui odiũ cõcitauit. Is uir ſanctus maiori in letania, quam beatus inſtituit Gregorius, ſancti Laurentij in Lucina à Lateranenſi palatio petiturus ducebat pompã, cumq́ ad ſancti Syluestri eſſet uẽtum, Paſchalis primicerius & Campulus presbyteri, quorum uitæ ſordes à ſuperioribus uerbis aliquando inſectatus fuerat, armatis ſtipati illũ interceperunt: dilapſa uero eſt illico prope multitudo rapidúmq; fugiẽs omnes

tentia deferentibus, cunctorum ſimul reſponſio ad extremum fuit, ſedem apoſtolicam quæ dei eccleſiarũ caput ſit & magiſtra, à nemine iudicari. Quo audito põtifex Leo ambonem conſcendens dixit ſe prædeceſſorum ſuorũ ueſtigijs incedentem obiectis falſò criminibus poſtridie reſponſurum. Mane conuenientibus eódem cum Carolo prælatis atq; omni populo Romano, pontifex ambone cõſcenſo euangelia Chriſti cernuus tenuit, & iureiurando affirmauit, ſeſe omnium quæ iniqui ſui impoſuerant criminum omnino inſontem tantis ab inuidia odijs appetitum. Erat is dies iduum Decembris anni ſalutis octingẽteſimi, An. octingenteſimo ſalutis quo die archiepiſcopi, epiſcopi & abbates, pontificem Carolumq; in letanijs proſecuti, ut proximis dei natalicijs eódem conuenirent, fuerunt admoniti. Interim Pipinus Beneuentanos populatus agros, Vinigiſium ducẽ Spoletanum, cuius copijs maxime uſus fuerat, Luceriæ reliquit, iubens ut eo ex oppido Beneuentanos agitans, ne in ſubiectorum Romanis populorum agros exirent, curam adhiberet. Et ueniens Romam cõuentui ad diem domini natalem indicto interfuit: qua die inter miſſarũ ſolennia ad ipſas beati Petri reliquias celebrata Leo pontifex populi Romani ſcito precibusq; Carolum imperatorem Romanorum declaratum diademate uetuſto imperatorum capitis geſtamine coronauit. Tunc populus Romanus qui aderat frequẽtiſſimus ter acclamauit, Carolo Auguſto à deo coronato magno & pacifico imperatori uita & uictoria: quamprimumq; tacuerunt Romani, pontifex Carolũ ſacro ungens in id confecto balſami oleiq; liquamine, ad Pipinum ſe conuertit, eumq; Italiæ regem declaratũ pariter inunxit: Conuentu diſſoluto imperator rexq; urbẽ ingreſſi quocunq; incedebãt à matronis puellisq; ac pueris certatim in amplexũ confluẽtibus penè opprimebãtur. Sed diſperſis in multitudinem numiſmatibus ceſſante paulisper turba in ædem Iuliani Lateranẽſi palatio continentem peruenerũt: Carolusq; rebus ad octauũ diem quietioribus de Paſchali Campulóq; & facinoribus quæſtione habita, eos è latebris eductos ſecundũ leges Romanas, tanq̃ maieſtatis reos capite dãnauit. Et tamen lenita pontificis precibus ſentẽtia in Frãciam relegauit. Maior poſtea accuratiórq; põtifici & imperatori fuit cura urbis Romæ & Italiæ rebus ſolide diſponendis. Qua in faciẽda diſpoſitione tradunt multi, & hi maxime qui omnium fuerunt ultimi ſcriptores, conceſſiſſe Leonem Carolo ius pontificũ Romanorũ epiſcoporúmq; per orbem Chriſtianum eligendorum. Sed quũ nec bibliothecarius, nec Alcuinus, neq; etiam Sicardus id habeant, adduci non poſſum, ut credam modeſtiſſimum imperatorem uoluiſſe tantum onus etiam oblatum accipere, Cõſtátq; Stephanum qui Leoni ſucceſſit, à populo Romano fuiſſe creatum. Omnis itaq; põtificis imperatorisq; cura fuit Græcorum atq; Lõgobardorum, qui Italiam premebant, rebus ita prouidendi, ut certa ac firma pax quiesq; Romæ & in Italia in poſterum haberetur. Quantum uero attinet ad Longobardos, ea gens ducentis iam triginta & penè duobus annis maiori Italiæ portione potita, nihil iam externi præter nomen retinebat. Quanq̃ in Hetruria in Spoletano, Beneuẽtano, Eporegienſi & Foroiulienſi ducatibus, qui uetuſti eſſent Itali aut Longobardi, nõ ſatis diſcernere erat. Soli apud Regiam, Papiæ, Mediolaniq; & per Tranſpadanæ Italiæ regiones nutriti, gentis ſuæ delectum ſuperbe tuebantur. Quare quum gentem tam multis Italiæ populis affinitatibus ac ſanguinitate coniunctam, nec eijcere tutum, nec delere humanum uideretur, pontifex, imperatorq; conſtituerunt, ubi ſedem diu & ſtatus ſui fundamẽta habuerat, genti Longobardæ nomen & ſolum patrium conſeruare, utq; propinquior cõiunctiorq; nominis Romani memoria ſincerilis faceret certiores, haberẽtq; illi probatæ erga Romanos fidelitatis uicinos, quibus eſſet cura aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi, quicquid exarchatus Rauennatis fines complectuntur, Romandiolam placuit appellari. Græcos autem Carolus bello perſequi, & Italia eijcere conſtituit. Quare omnibus copijs, quæ ex Italia contrahi potuerunt Pipino filio Italiæ regi attributis, illum in Beneuentanos ducere iuſſit. Carolum Franciam uerſus eo tempore quo Pipinus Beneuentum petijt, profectum fuiſſe omnes tradunt ſcriptores. Quæ autem tunc manſerit Romanæ urbi forma regiminis, à nullo tradi uidimus, tam multáq; bibliothecarius de geſtis à Leone papa etiam per multos annos ſcribit, ut non mirari nequeamus, nullum illi de ipſo urbis regimine uerbum excidiſſe. Leonem uero põtificem omnimoda abſtinuiſſe urbis adminiſtratione hinc conijcimus, quòd bibliothecarius eum reparandis ædibus, inſtruendis presbyteris, & alijs occupat operibus pietatis: fuitq; inſignior baſilicæ Pauli apoſtoli ædificatio, ꝙ Carolo imperatore Spoleti.

& Pipino rege in Beneuentanis agente horribilis fuit terræmotus, quo ea apud urbem baſilica funditus, & uarijs in orbe locis ciuitates ac oppida corruerũt. Carolo per Rauẽnam, Papiam, Eporegiámq; reuerſo in Franciam, Pipinus poſtquam obſeſſi diu Beneuenti nullam uidit ſpem potiũdi, Theate obſedit, cuius ciuitatis præfectus nomine Roſelimus gente oriundus Longobarda ad Græcos defecerat, captáq; ui ciuitas prædæ ſimul & incendio eſt ſubiecta, Ortona exinde & paulopoſt Luceria in deditionem acceptis. Ea cum intellexiſſet Hirenes Conſtantinopolitana imperatrix, Leonem ſpatharium ſuum ad Carolum miſit fœdera quæſiturum. Magnáq; uſus modeſtia Carolus, & ipſe Ambinenſem epiſcopum, & Eligandum comitem, à quibus petita pax apud Hirenem conſtitueretur, Conſtãtinopolim cum ſpathario ire iuſſit. Impoſuerat Pipinus præſidio Luceriæ in deditionẽ ſicut oſtendimus acceptæ Vinigiſium Spoletanum ducem, quem correptum ualitudine Grimoaldus Beneuẽtanorum dux obſidens recepta Luceria intercepit, & liberaliter habitum ad reſtituendas Spoletano in ducatu aduerſus Francos Longobardorum uires plurimum inſtigauit. Sed Pipinus ex urbe Roma in quam redierat eò ducens, clauſum in Luceria Grimoaldum ad deditionem compulit, id ſolum pactus, ut urbibus oppidíſq; decedens quæ tenebat, libero exilio Papiam demigraret. Caroli legatos, quos de pace acturos miſerat Conſtantinopolim, appulſos Hirenes imperatrix benigne ſuſcepit. Ea quæ per nouam Caroli Magni creationem facta eſt Romani imperij à Conſtantinopolitano diuiſio, nullos habuit certos prouinciarum fines. Sed quod partim ſuperiora, partim ea quæ ſcripturi ſumus aperte oſtendunt, conſtat Italiæ partem, quæ ad dextram à Neapoli, & ad ſiniſtram à Siponto nunc Manfredonia incipiens ſupero inferóq; mari clauditur, ac Siciliæ inſulam in Conſtantinopolitani imperatoris partibus manſiſſe. Beneuentanus autẽ gentis Longobardæ dux, & ſi Græco magis fauebat, neutri imperatorum ſubditus erat. Pariter altera in Italiæ parte Veneti, & ſi Græco magis conſentiebant quàm Romano, non tamen in illius omnimodã poteſtate erãt. Exterarum uero prouinciarum quas quiſq; imperatorum ditione tenebat, ſui imperij nominibus appellabat. Effecitq; Caroli uirtus, ut ſi pax concordiáq; ipſos inter utriuſq; imperij principes uiguiſſet, apparuerit rem Romanã iterum imperio potituram. Cum enim occidẽtem Carolus facile domaret, Hirenes mulier acceptum in orientalibus augeret imperium. Eam uero paci cum Caroli oratoribus conſtituẽdæ intentam Nicephorus patricius dolo captã in Lesbon inſulã relegauit: & tamen ipſe etiam aſſumpto imperio pacem cum Carolo conſtituit. Cuius in fœderibus illud accurate apud uetuſtos ſcriptores legimus interueniſſe, ut Veneta urbs Italiæ maritima utrunq; reuerita imperatorem proprijs uteretur legibus, & ſiue bello ſiue pace neutris partium cenſeretur. Eius pacis formulam cum oratores Carolo in Germania apud Salſiburgum agenti detuliſſent, Romam illos miſit, omnia ut geſta erant Romano pontifici relaturos. At Carolus Germaniæ rebus Pãnoniarumq; compoſitis, Aquiſgranium in hiberna conceſſit. Aeſtate quæ ſecuta eſt in Saxones ducẽs, eos ex ipſis qui Tranſalpina incolebant, cum mulieribus & infantibus tranſtulit in Franciam, quorum pagos Abderitis colendos dedit. Quo anno Gothofredus Danorum gentis Oceani Germanici accolæ rex ingentem mari claſſem, & magnum terra equitatum ducens ad Saxoniæ littora conceſſit. Et pace cum Carolo conſtituta perfugas Germanos, quorum motus abſente Carolo in Germania timebantur, ex fœdere reddidit. Secundum eam pacem conſtitutam Carolus in Franciam eſt reuerſus. Romæ per id tempus nulla erat inquietudo maior quàm quòd nonnulli ex clero grauiſſimos ſanctiſſimosq; Leonis ſummi põtificis mores ferre nolentes, illi erant moleſtiſſimi. Quare cum apud Mantuam miraculoſus Chriſti domini ſanguis apparuiſſet, tantæq; rei auditæ certitudinem Carolus à pontifice petijſſet, eam pontifex abeundi Roma ſumpſit occaſionem, & Mantuam accedens quũ miraculi certitudinem diligenter inſpexiſſet, ad Carolum coram illi reſponſurus acceſſit. Eodem item anno, qui primus erat imperij à Nicephoro patritio aſſumpti, Aron Ammirhas Saracenorum trecenta milia in ſubiectas Conſtantinopolitano imperio Aſiæ prouincias duxit: cuius aduentum imperator perdite formidans pacem ab illo abiectiſſime petijt, quam iniquiſſimis conditionibus obtinuit, ſolenni fœdere pactus ſe quotannis illi aureorum milia pro imperij indemnitate, & tria item milia pro capitis ſui ſalute in tributa perſoluere. Paulo tamen poſt nequaquam ſaniori uſus conſilio Nicephorus Scaurationem filium imperij conſortem declarauit. Qui adoleſcens à tur

pi genitoris pacto cum Saracenis diſcedens, multa diuerſis in locis accepit incommoda. Et Leo pontifex Romanus per Bauariam Taruiſium, & inde Rauennam uerſus Romam omnia reperit pacatiora, iniquis illis ueritis, ne aliquid ſecretioris præſidij à Carolo attuliſſet quieſcētibus. Is pontifex Fortunato patriarchæ Gradenſi, à quo multa apud Taruiſium accepit commoda retribuere uolens, pallium de corpore beati Petri ſumptū miſit. Extatq; literarum cum pallio datarum formula finem in hæc uerba habens: Data XII. calendas Aprilis per manus Euſtachij primicerij ſanctæ ſedis apoſtolicæ, imperāte domino noſtro Carolo pijſſimo perpetuo Auguſto à deo coronato magno & pacifico imperatore, anno tertio pacis eiuſdem. Erat autem Fortunatus patriarcha Venetis tunc ducibus Ioanni & Mauricio infenſiſſimus, & cum illorum æmulis in ciuili diſſenſione conſpirauerat: qui patefacta coniuratione, ſibi timens de fuga in Franciā ſe recepit, & Carolo imperatori Venetos bello agitari ac opprimi iuſſit. Ducens itaq; in Venetos Pipinus Heracliam terreſtrem unicam illorum ciuitatem, cuius locum nunc ciuitate nouam appellant, & Equileium eius ciuitatis oppidū inuaſit. Sed ciues qui ea loca frequētiſſimi habitabāt, campeſtres loci munitionibus ſuis diffiſi, patriā deſerentes cum liberis & uxoribus Venetias commigrarunt. Nec alia fuerūt loca, unde maior numerus familiarū Venetarū quæ nunc extent, originem traxerit: quandoquidē ad centū familias eorum præſertim qui patritij poſtea fuerint appellati, Heracliam Equileiumq; dediſſe omnia Venetorū monumēta habent. At Carolus imperator poſtquam Romanorum pontificem Romam reuerſum dimiſerat, componendis imperij rebus operam dedit. Primumq; uocatis ad ſe filijs, munera illis obeunda mādauit. Carolum nanq; ex concubina ſuſceptum, & natu maiorem in Sclauos nunc Bohemos Polonosq; ducere iuſſit, qui Saxones uicinos & Romano parētes imperio motibus agitabāt. Pipino autem & Ludouico apud ſe aliquandiu retentis prouincialium conuentum apud Theodonis palatium celebrauit. Quo in tempore Paulus diaconus cum alijs concordat, Venetos & Dalmatas, Carolo & Romanis adhæſiſſe. Nā delati Theodonium Vbelerius & Beatus Venetorum duces, Ioanni & Mauricio ſuffecti, ac Donatus Iaderæ epiſcopus, Paulusq; dux oratores cum Carolo imperatore multis donato muneribus fœdera amicitiamq; iunxerunt. Eo autem in conuētu nil magis accurate fecit Carolus, quàm diſſidentes, ut aſſolet, in rerum adminiſtratione filios portionis regnorū prouinciarumq;, quibus præeſſe deberēt, fecit certiores teſtamēto condito, quod obſignatum Romam mittens per Leonem pontificem ad robur ſubſcribi ſeruariq; uoluit. Exinde Carolo filio, qui Bohemis prælio profligatis, Leonem eorū ducem occiderat agróſq; populatus erat, ad conuentum reuerſo, Pipinum imperator in Italiam regnum ſuum dimiſit. Ludouicum autem in Bauaros Auſtraſióſq; & Germanos regna ſua redire curauit. Profectus poſtea Theodonio imperator Aquiſgranium accedens, Carolum filium in Sclauos, Sorbienſes ad Albim fluuium incolentes, & poſtea iterum in Bohemos ducere iuſſit. Et quidē Carolus filius genitori uirtute aſſimilis, exercitu quem acceperat ex Bauaris, Burgūdionibus, Alemannisq; aucto utraq; expeditione feliciter eſt uſus. Nam Sorbiēſibus quamprimum ſunt aditi, pacatis, & præſidijs eorum prouinciæ fluuijs Salæ & Albi impoſitis, terram Bohemorum ingreſſus, quum fugientes illi non eſſent inuenti, agros deuaſtauit. Quo in tēpore Mauris Corſicam Italiæ inſulam prementibus, Pipinus rex claſſem duce Ademaro Franco Genuæ comite immiſit, ad primamq; excenſionem, & ſi Ademarus dux pugnans occiſus eſt, Mauri profligati, inſula ſunt pulſi: pariq; in Saracenos felicitate per id tēporis uſus imperator Carolus, Nauarros, Pampilonenſesq; Hiſpanos, qui pauloante ad infideles defecerant, in deditionem per legatos accepit. Mauriq; tunc Hiſpanias Taraconenſem ac Luſitaniam imperio prementes, paratiſſima claſſe Sardiniam, Corſicamq; ſunt aggreſſi. In quos Carolus claſſe apud citeriorem Hiſpaniā comparata, cui Buccharœdus comes ſtabuli ſui præfectus, duci curauit. Sardis autem probe reſiſtentibus, Mauri prælio ſuperati ad quinq; milia amiſerūt. Et Bucharœdus eoſdem in Corſicam excēſione facta delatos fudit, fugauitq;, tredecim nauibus dum fugerent interceptis. Per quod tempus Nicea patricius à Nicephoro Conſtantinopolitano imperatore miſſus ingenti claſſe in Adriaticū ducta, Dalmatas & Venetos ab ictis cum Carolo imperatore fœderibus recedere compulſos, ad ſuas partes reduxit. Et tamen nō multos dies Venetijs cum claſſe moratus, inducijsq; cū Pipino in paucos menſes conſtitutis, Conſtantinopolim cum omni claſſe reuerſus eſt.

CONSYDERANTI mihi nunc orbis olim Romanis ſubiecti ſtatum, nulla uidetur inclinanti pridē imperio funditus euertēdo cauſa efficacior fuiſſe, quàm inchoatà nuper Conſtantinopolitani cum Romano principe diſſenſio. Si nanq; Nicephorus Græcus ita in Aſiam & Africā mentem cogitationéſq; intendiſſet, ſicut Carolus Magnus domandis uel imperio uel fidei Chriſtianæ rebellibus Europæ populis incubuerat, facile potuit inſtaurari Romanæ rei dignitas, quam uterq; imperator titulo præferebat. Sed dū Carolus hinc Danos gentem oceani Germanici accolā per Carolū filium Romano ſubigit nomini, inde Saracenos Hiſpanias premētes per Ludouicū filiū agitat: Nicephorus omiſſa Saracenorū Thraciam & ipſos Conſtātinopolitanæ urbis fines uaſtantiū cura, omnes imperij ſui uires in damna Italiæ ſub Pipino rege quieſcētis cōuertit. Siquidē eius claſſis in mare inferū delata Populonium Hetruriæ urbē, partim fraude, partim uiribus captam diripuit: & Niceta patricius indutijs quas cū Pipino Venetijs cōſtitutas fuiſſe diximus, uixdū exactis claſſe ingenti in Adriaticū ducta, ſupplementiſq; in Dalmatia acceptis, expoſita ſupero mari Italiæ loca Pipino parentia inuadere cōſtituit. Reſciuerat eius aduentū Pipinus, & Comaclo, quod oppidū mari ſtagnisq; penè in inſulā circūdatū, Venetis primū opponitur, cōmunito copias impoſuerat ex omni Italica Gallicáq; militia ſelectas. Duxit tamen in Comaclū Niceta, & Græcus, Dalmata, Venetúſq; miles multis acceptis uulneribus eſt repulſus. Quamobrē Niceta primo fruſtratus conatu Venetias ſe recepit, & eius urbis duces imperatorē inter Conſtantinopolitanū & regē Italicū, pacē ut cōſtituerēt intētarunt. Veneta enim urbs per trecētos & circiter quinquaginta qui ab eius cōditione effluxerat annos multū populo & opibus aucta erat, ut eā uterq; princeps multi facere cogeretur. Scribit uero Paulus Aquileienſis diaconus Vbeleriū & Beatū duces Venetiarū, qui Græcos & Frācos ad pacē perducere ſimulâſſent Pipino inſidiatos fuiſſe: eaſq; inſidias, quū Pipinus ſenſiſſet, à pacis tractatu re infecta diſceſſum eſſe. In monumētis autē reipublicæ Venetorū habetur Vbelerium quia uxorē ex Gallijs haberet Frācis cōtra rempublicā cōſenſiſſe, ideóq; ipſum & Beatum fratrē patria pulſos ad imperatorē ſe contuliſſe. Quod quidē ut credā facit ipſe Paulus, qui paulo infra Vbeleriū enumerat inter oratores, quos Carolum pro pace conſtituta ad Nicephorum miſiſſe oſtēdemus. Ea quū fieri primarios inter Chriſtiani nominis principes Romanum & Græcū fama uulgaſſet, extulerunt animos Saraceni & Sardiniā primo, deinde Corſicam inſulā ipſo ſancto paſchæ ſabbato ingreſſi, Aleria urbe ſpoliata mortales omnes præter epiſcopum & ſenes admodum perpaucos cum facta rerū omnium præda abduxerūt. Pipinus interea indigne ferēs inſidias ſibi à Venetis ſicut rebatur fieri, bellū in eos maiore q; unq; antea apparatu terra mariq; mouit. Id bellum uarie à multis ſcriptum inuenio. Paulus enim diaconus Aquileiēſis quē uidemus Venetorū gloriæ libēter detrahere, Venetiam dicit terra mariq; bello appetitam Pipino regi ſubiectā, & illius duces in deditionē acceptos fuiſſe. Gothofredus autē Viterbiēſis, & ipſa Venetorū monumēta habent eam Venetiæ ſubiectione ſuperiori bello factā, quādo Pipini copias Heracliā Equileiumq; ſcripſimus inuaſiſſe. Vnde quū aliquādo attente cōſiderauimus, quæ potuerint eſſe inſidiæ, quas Venetorū duces Pipino ſtruxerint id crēdimus fuiſſe, quod in tanta ſcriptorū confuſione Gothfredus innuit, & Paulus præpoſtere ſcribit, Pipinū licet Venetiā per ducum Vbelerij & Beati deditionē ſubegerit: ita Venetos dimiſiſſe liberos, ut nihil rei cum Græco imperatore poſtmodū illis eſſet, Venetóſq; poſt ictū id fœdus mercaturæ quā in oriētis partibus accurate ſemper & auide nimis exercuerūt cauſa, cum Nicephoro imperatore in gratiā Pipino inſcio redijſſe: eamq; ob rem Pipinum ira concitū arma in Venetos reſumpſiſſe. Satis enim conſtat quando id bellum eſt motum, Vbeleriū & Beatum duces ſiue profugos, ſiue ut diximus pulſos, patriæ extorres. Et Valentinum eorū ex utroq; parente fratrē in ducatu fuiſſe apud Methamaucum, quæ tunc Venetæ reipublicæ regiminis ſedes erat. Id bellum quem maxime in modum ſit geſtum dicturi, loca prius breuiter deſcribemus: Situm urbis Venetæ qui nō uiderit nullo deſcribēte ingenio perite intelliget. Interiectum enim mari & ſtagnis, à quibus urbs circundatur, littus per ſexaginta penè paſſuum milia decē ſcinditur uadis & interiecta ſciſſuris in inſulas littora pleraq; à diuerſis tunc populis rempublicam

Venctorum

Venetorum conſtituentibus habitabantur, quorum ad orientem meridiemq; primi Bron-
dulenſes, ſecundi Clugienſes, tertij Pcliſtrinenſes, quarto in loco Albiolenſes, & in quinto
erant Methamaucēſes, ſextum locum Oliuenſe tunc caſtrum, ubi nunc epiſcopium eſt, obti
nuit. Secundum quod remotiori ab alto mari aliæ habitabantur non quidem in littore, ſed
in paludibus inſulæ, quarũ prima Riuuſaltus cæteras ſua dignitate reddidit obſcuras. Pipi
nus itaq; obſeſſis mari cum claſſe Venetis, ne alicũde aduceheretur nauigio commeatus, ter-
reſtres copias littoralibus, ut ita appellē, inſulis immittere curauit. Brõdulēſibusq; Clugien
ſibus & Pcleſtrinenſibus in poteſtatē factis, in Albiolam duxit. Priuſq; quàm potiretur Va
lentinus dux & omnes Veneti ad clauum reipublicæ in Methamauco ſedentes, ea relicta
inſula, Riuumaltum ſedem reipublicæ tranſtulerunt. Ea territi magiſtratuum fuga Albiolen
ſes, & qui in patria manſerant Methamaucenſes, deditionem fecerunt. Habent hac in parte
Venetorum monumenta Pipinum regem, qui difficiliorem ſolito per paludes quàm per lit
tora curſum intelligeret, quid ſibi agendum eſſet dubium hæſitaſſe, & tandem doloſæ mulie
ris uetulæ conſilio pontem ligneum fabricaſſe, quo equitatum in Riuialti inſulam traduce-
ret, Venetóſq; ſecundum maris æſtum qui in paludibus æque ac in alto pelago fluit reflu-
itq; nactos, ponte igni ferróq; refracto, Pipini regis equitatum demerſiſſe. A cuius cladis
hoſti inflictæ memoria canale qui tortuoſiſſimus à Methamauco in Riuumaltũ perducit,
orphanum appellari uolunt. Cernitúrq; in Riuialti mercatorum porticu pictura inſignis,
ante ducenteſimum annum facta, equites oſtendens in eo ponte prælium committentes.
Cladem uero à Francis eo in loco facile acceptam crediderim, quòd Paulus Sicardúſq; ſcri
bunt, Paulum Ceſſeranæ, ut ipſi appellant, cuius familia nunc Ciurana dicitur, Dalmatis,
Venetiſq; cum claſſe auxilio aduenisse, & territam eius aduentu claſſem regiam receſſiſſe.
Sed equitatum de ponte, quem tria paſſuum millia longum fuiſſe oportuerit, dimicaſſe, deli
rantis fuerit uel credere uel ſcribere. Quicquid ueritas habuerit, ſub ipſum claſſis quam Pau
lus Ciuranus duxit aduentum, pax Nicephorum inter imperatorem & Pipinum renouata
eſt: in cuius fœderibus Venetis conceſſit rex Italicus, ut immunitatem qua à Carolo geni-
tore donati fuerant, retinentes, Nicephori partium bello paceq; cenſerentur. Eáq; conſtituta
pace, Veneti publico omnium inſularum conſilio ſedem à Methamauco translatam in Ri-
uoalto manere, & quòd Riuuſaltus ſit ciuitatis nomen conſtituerunt, palatiúmq; quod no-
ſtra ætate ſuperbiſſimis eſt ædificijs auctum, eo in loco tunc primum fundare cœperunt.
Paritérque eodem anno, quia in Oliuolenſi inſula littori proxima caſtellum fuerat, epiſcopi
ſedem ibi conſtitutā appellant, & totam diœceſim Caſtellanam. Per id temporis Carolus
imperator certior factus Gothofredum regem Danorum Friſones imperio parentes inua-
ſiſſe, & prælio ſuperantis centum librarum argenti in quotannos tributa imperaſſe, ſuas o-
mnes copias in Tranſrhenanis apud Alaram fluuiũ, qua Viſaram amnem influit, ad diem
conuenire iuſſit. Sed dum Carolus ibi Gothofredum multis, ut ferebatur, minis tumentem
expectat, nuncius affertur illum à ſatellite ſuo interfectũ eſſe. Nec fuit ea lætitia occiſi hoſtis
imperatori diuturna, quòd eodem fermè die alter allatus eſt nuncius, Pipinum filium Italiæ
regem, apud Mediolanũ urbē Italiæ obijſſe: quamobrem Aquiſgranũ eſt reuerſus. Eo agen-
tem in loco Carolũ Arſacius & Leo ſpatharij Nicephori imperatoris Conſtãtinopolitani,
& Ambulach Saraceni Hiſpaniæ regis, Eumingiq; regis Danorũ, qui patruo Gothofredo
ſuffectus erat, oratores adierunt, cum quibus omnibus petitā pacē ea ratione celerius firma
uit, qđ filiorum & regni ſui rebus cõſulere intēderet. Vt autē inita cũ Nicephoro pax ſolidio
ribus ſtabiliretur conditionibus, miſit Carolus cũ Leone & Arſacio ſpatharijs Nicephori le
gatis, Galdonem epiſcopũ & Vgonem comitem Turonēſes, Aigonem comitem Foroliuij,
& Vbclerium Venetiæ ducē patria, ut oſtēdimus, tunc extorrem. Oratoribus Aquiſgranio
profectis, Carolus claſſem in Britãnico oceano, quæ ſeptētrionalibus oris ſubueniret cogi,
terreſtres uero copias tripartito diuiſas, in Liuonias, Pannonias, Britonéſq; duci iuſſit. Ipſe
Aquiſgranio mouēs, & Bononiā maritimā ciuitatem delatus, primum omnium claſſem cò
conuenire iuſſam inſpexit, & cũ omnia ex ſentētia intellexiſſet diſpoſita eſſe, Aquiſgranium
reuertēs Eumingi regis Danorum, & Sclauorum, Polonum, Bohemorúmq; ad Danubium
incolentium nuncios habuit obuios, qui omnes magnis multiſq; muneribus illi datis, ni-
hil magis quàm confirmationem perpetuitatémque orarunt. Quod cum læto conceſſiſſet
animo imperator, triſti perculſus eſt nuncio mortis Caroli filij, qui Germaniæ limites cum

copijs

copijs obſeruabat. Interea quo tempore oratores Conſtantinopolim miſſi applicuerunt, Nicephorus Bulgarorum bello implicitus multis erat uictorijs uſus, qui priusꝗ ad pacẽ cum dictis oratoribus in Conſtantinopoli firmandam redire potuerit, in prælio quod apud Meſſiam ſuperiorem cum Chrunno Bulgarorum rege geſſit, ſuperatus occubuit. Et Stauratius filius uulnere ſecundũ autem eodem in prælio accepto, Conſtantinopolim reuerſus imperium aſſumpſit. Quem non poſt annum, ut aliqui uolunt, ſed tertio imperij menſe Michael ſororius eius depoſuit, & illi in imperio ſucceſſit, eiꝗ nihil antiquius fuit ꝙ incboatam à Nicephoro pacem cum Caroli oratoribus, qui multos menſes Conſtantinopoli expectauerant confirmare. Conditiones quæ fuerint omnes fermè ſcriptores pauciſſimis explicãt uerbis, ut orientẽ cum Conſtantinopoli Michael, & Carolus occidentem cum Roma haberet. Sed Paulus addit, Hiſpaniarum partes quibus recipiendis tantopere Carolus inſudauerat, imperatori Græco redditas fuiſſe: & Venetorum monumenta quibus concordat Gothfredus, habent Venetiam urbem ea conditione in Conſtantinopolitani partibus manſiſſe, ut immunitatibus pridẽm à Carolo habitis per Italiã uteretur. Detulit uero Michael catenus Carolo, ut cum illius oratoribus ſuos ipſe Aquiſgranum mitteret, pacis formulam reddituros. Fueruntꝗ hi, Michael epiſcopus, & Arſacius, Theogniſtrisꝗ protoſpatharij. Ea pace firmata quam anno deſiderauerat Carolus, Bernardum ex Pipino nepotem ad regendam Italiam miſit. Et quia cõſtans fama erat, Bethicæ, Luſitaniæꝗ Hiſpaniarum Saracenos claſſem paraſſe ingẽtem, cum qua Italiæ inſulas, & ipſam inuaderent Italiam, Vualium alterius Bernardi patruelis ſui filium, ideo nepoti Bernardo dedit regendæ Italiæ ſocium, ut uno terreſtribus occupato expeditionibus, alter maritimis præeſſet. Venitꝗ Saracenorum claſſis, & bipartito Corſicam, Sardiniamꝗ aggreſſa eſt. Sed ea quæ Sardiniam inuaſit deleta: altera in Hiſpaniã de fuga ſe contulit, eoꝗ proſpero in rebus Italiæ ſucceſſu factum eſt, ut Ambulacb Saracenus Hiſpaniarum rex, conſtitutam aliàs cum Carolo pacem renouauerit. Vtꝗ omnis Italia ubiꝗ quieſceret, conceſſit Carolus Grimoaldo Beneuentano duci, quem unicum in Italia ex Longobardorum reliquijs ſuperfuiſſe oſtendimus, pacem dari, tributo illi uigintiquinꝗ millium aureorum in quotannos ex fœdere implorato. Oratoribus Michaelis Conſtantinopolitani imperatoris, qui Aquiſgranum uenerant, auditis omnia quæ petere animum induxerunt, Carolus conceſſit. Et cum eam pacem plurimi faceret, redeuntibus ad Michaelem ſocios dedit Amalarium Treuerenſem epiſcopũ & Petrum abbatem Nonantulanum, qui apud Orientalem manentes imperatorem illum ab Occidentalis uexatione curarẽt auertere. Sub quorum epiſcopi & abbatis tempus profectionis, Carolus conuentu primariorum imperij ſui prouinciarum omnium apud Aquiſgranum habito, Ludouicum filium Aquitaniæ regem in imperij Romani conſortem aſſumpſit: & Bernardum nepotem Italiæ regem appellauit. Interim Saraceni Africam ad Carthaginem incolẽtes, cum Italiæ inſulas per Ambulach Hiſpani gentis ſuæ regis pacem quieſcere moleſto ferrent animo, Corſicam inuaſerunt. quos facta ingenti præda onuſtos Hiſpaniam uerſus nauigantes Ermengarius comes Emporitanus, qui Maioricam pro rege Italico gubernabat, aperto aggreſſus mari fudit, & nauibus corũ octo interceptis, quingentos Chriſtianos, qui capti abducebantur, liberauit. Neꝗ quieuerunt fracti fugatiꝗ eo prælio Saraceni: ſed priuſquàm eam reducerent claſſem, in Italia circumacti Centumcellas urbem Romæ propinquam primo impetu captam uaſtarunt: exinde ad Narbonenſis prouinciæ littora delati, extenſione plurimis in locis facta, maximis prouinciales incommodis affecerunt: quarum bene geſtarum rerum ſuperbia elati acceptas ab Emengario comite Emporitano iniurias ulciſci ſtatuerunt, & Sardiniam ex improuiſo inuadentes, totam trepidatione tumultuꝗ cõplerunt. Sardis autem apud comitem impigre conuenientibus, ſigno in hoſtes dato, prælium terra primo, deinde cum profugis ad naues mari commiſſum eſt, Chriſtianisꝗ ſuperantibus Saraceni multis mortalibus, & aliquot amiſſis nauibus, mœſti in Africam ſunt reuerſi. Cæteris tunc in locis occidentale imperium quieſcebat. Michael uero Conſtantinopolitanus bello Bulgaros agitabat, in quos aliquandiu inferiores, dum inſolentius uictoria utitur, apud Adrianopolim uictus fugatuſꝗ non magis copias ꝙ animos amiſit. Nanꝗ Conſtantinopolim de fuga reuerſus, ſiue quia occidi à populo timuerit, ſiue quia adeo altum mœſtitia in cor aſcenderit, imperio ſe abdicauit: cui à prætoribus militiæ populóꝗ ſuffectus eſt Leo pardi patritij filius. Chrunnus uero Bulgarorum rex Adrianopoli potitus, & uictoria de

Michaele

Michaele parata audaciſſime uſus in Conſtantinopolim arma uertit, & caſtris ad portas urbis firmatis, oppugnationem oſtentare præſumpſit. Leo autem eruptione cum populo militibúsq; facta, & repulit audaces Bulgaros, & regi Chrunno forte congreſſus, illum interfecit. Eo ex ſecundo prælio parta eſt orientali imperio quies illi ſimilis, quam paulo ante occidentalem docuimus habuiſſe. Vrgentibus autem iam fatis Romano infeſtis imperio, Carolus imperator anno ætatis ſeptuageſimo primo uita functus eſt. Fuitq; mors ipſa rebus imperij eò pernicioſior, quòd forte eodem anno g. ns Saracena maximis inter ſe ſciſſa diſſidijs Carolo ſuperſtite faciliter potuit deleri. Mabarmad nanq; Ammirrhas Haldalæ fratri congreſſus cum ſe prælio inferiorem & propè uictum cerneret, in fœdus conſentit, per quod duos pro unico contra ac fuerant conſueti Ammirrhates Saraceni habuerunt. Idq; primores gentis adeo ægre tulerunt, ut in Ammirrhatis locum quatuor creauerint tyrannos, quorum unus Aegyptum & Africam occupauit: duo Hiſpanias inter ſe partiti ſunt, & quartus Palæſtinam ac Syriæ loca cepit. Agebat in Aquitanis hyberna Ludouicus Romanorum imperator cognomento Pius, quando illi Carolum patrem obijſſe renunciatum eſt, qui Aquiſgranium repetens delatus, legationes quæ ad genitorem uenerant primo audiuit, deinde prouincialium celebrato conuentu, ea quæ Romanorum imperio & Francorum regno adminiſtrandis uiſa ſunt neceſſaria, ordinauit. Legationum autem primaria fuit Leonis Conſtantinopolitani imperatoris, qui Michaeli ut oſtendimus, per id tempus ſuffectus erat, fueruntq; oratores Chriſtophorus ſpatharius & Gregorius diaconus, quos Amalario epiſcopo & Petro Nonantulano abbati à Carolo miſſis, Leo ſocios addidit pacis, quæ inter duo imperia conſtituebatur, formam delaturos. Quæ autem fuerint pacis conditiones nullus ſcribit. Solusq; Paulus Diaconus dicit innouata fuiſſe fœdera Carolum inter & Michaelem icta, & illis conſeruandis, Nobertum Regienſem epiſcopum, ac Ricomium Pictauienſem comitem oratores à Ludouico Conſtantinopolim fuiſſe tranſmiſſos. Is etiam imperator Romanorum nouus Italiæ quieti conſulens, conſtituta à Carolo genitore cum Grimoaldo Beneuentano duce innouata pace Bernardum Italiæ regem nepotem ſuum ad ſe accerſiuit. Erant Ludouico filij adoleſcentes duo, Lotharius & Pipinus, quorum natu maiorem Lotharium ſub ipſum Bernardi Italiæ regis in Franciam aduentum Bauaris, & Pipinum Aquitanis gubernatores dedit. Primam exinde expeditionem Ludouicus imperator Bernardo rege comitante, aggreſſus eſt in Danos, & Eroldum & Ranfredum reges imperio parentes Romano à filijs olim Gothfredi regno pulſos reducere intendit. Obſtitit uero hyems uel eo maxime quia Gothfredi filij cum ducentis onerarijs nauibus maritimum gerebant bellum, & omne id pelagus glacie concretum erat. Quod quum imperator rexq; intellexiſſent, medio fermè hærentes itinere ad Parbrunium Saxoniæ ciuitatem exercitu in hybernis continuerunt. Eáque hyeme iam media quum eſſet allatum ex Italia, Romanorum primores in Leonis papæ mortem coniuraſſe, illumq; reos ſupplicio affici curauiſſe, imperator regem in Italiam ire iuſſit, curaturum ne quid detrimenti regnum Italiæ pateretur. Ingreſſusq; Romam Bernardus rex, & ſtatim ilico in grauem periculoſumq; incidit morbum, res Romanas per Gerardum comitem compoſuit. Quamprimum autem fama per Italiæ regnum uulgata eſt Bernardum Romæ eſſe, Caralitani Sardorum oratores ad eum uenientes oſtenderunt pacem tertio ante anno cum Ambulach Saraceno Hiſpaniæ rege uita functo conſtitutam & ipſis Sardis & regno Italiæ damnoſam eſſe, quorum acquieſcens conſilio eam infringi, & bellum Saracenis indici uoluit. Eodemq; in tempore cum Leo papa apud Bleram ægrotare cœpiſſet, Romani in illum animis efferatis, quicquid ædificiorum non in urbe magis quàm in proximis ciuitatibus & oppidis uel inſtaurauerat, uel à fundamentis erexerat, inaudita aliàs rabie demoliti ſunt: quem tumultum in peius ut apparebat euaſurum, rex Bernardus quum per litteras & nuncios compeſcere nequiret, Vinigiſio Spoletano duce cum exercitu per arma ſedauit. Cui pontifici ex ea ægritudine uita functo ſuffectus eſt Stephanus quartus, qui tertio quàm creatus erat menſe, in Franciam accedens Ludouicum imperatorem apud Aurelianos unxit, & imperiali diademate inſigniuit. Per quæ coronationis tempora uarijs agitari motibus imperator cœpit. Nam quum Signiuium Vaſconiam prouinciam, quæ Garumnam inter fluuium & Pyrenæos montes eſt, gubernantem magiſtratu amouiſſet, Vaſcones ab imperio defecerunt. Et pariter Salanius quidam Abderitorum regulus gentis Germanici oceani inſulas incolentis fidem, quam Carolo Magno diu ſeruauerat deſerens, Gothfredi filijs aduerſus Heroldum re

gem Danorum imperio fidelem adhæſit. Vaſcones autem uicinos Galliarum populi facile breuiꝗ adeo edomuerunt eneruaruntꝗ, ut nulla rebellandi facultas impoſterum ſit relicta. Maius tamen tuendis Danorũ regibus negociũ imperatori fuit. Qui enim Saxonum obſeruabant limitem Franci imperatoris iuſſu quum hoſtes inuadere non auderẽt, illos à prouinciarum imperij principio arcuiſſe ſatis ſupráꝗ duxerũt. Et tamen paulopoſt occaſione oblata freti, cum Solamo & Gothfredi filijs conflixerunt, illisꝗ prælio fuſis Heroldum in paternum Daciæ regnum reduxerunt. Pariꝗ felicitate uſus imperator Lodouicus, Britones qui rebellionem intentauerãt ſuperauit, & in Murmanium ducem, qui adulterini regni nomen ſibi imponi paſſus erat, in uinculis ad ſe perductum capitali ſupplicio animaduerti iuſſit. Tam multis rebus uarijs in locis bene geſtis Ludouicus imperator cõuentum in Aquiſgranio celebrauit. In quo eccleſiaſticis rebus compoſitis legatos Conſtantinopolitani imperatoris, & Saracenorum Cæſarauguſtanam urbem Hiſpaniæ obtinentium audiuit. Saracenis autem petitam pacem facile conceſſit. Sed Nicephoro qui orientalis imperatoris erat orator, qui de rebus ad Romanos Dalmatasꝗ ſpectantibus ageret, nihil certius reſpondit quàm ſe curaturum, ut magiſtratus urbis & Italiæ ſatisfacerent. Dum ea gerũtur in Francia, Stephanus quartus papa Romã ab imperatore reuerſus breui obijt, eiꝗ ſucceſſit Paſchalis primus: qui quòd à clero populóꝗ Romano abſꝗ imperatoris autoritate præter obſeruatã diu ante conſuetudinem electus eſſet, ad illum ſcribens ſuam innocentiam à cleri populique uiolentia purgauit egitꝗ cum illo mitius omnium opinione Ludouicus, qui non ſolum in bonam partẽ pontificis ſcripta accepit: ſed pacta quoꝗ inter utriuſꝗ prædeceſſores ſeruari ſolita, ſpõte confirmauit. Sub ipſum exinde tẽpus imperator Ludouicus Aquiſgrani agens in conuentu quem ſolennem habuit, Lotharium primogenitum imperij conſortem declarauit: Pipinusꝗ tunc ſecundus filius Aquitaniæ, & Ludouicus tertius Bauariæ reges appellati ſunt. Quæ dũ fierent, Bernardus Italiæ rex fatui adoleſcẽs ingenij, quorundã magnatum Italiæ inſtigatione, inter quos fuere Anſelmus Mediolanenſis, Vulſaredus Cremonenſis, & Rodulſus Aurelianenſis epiſcopi, imperatori rebellauit. Clauſtris enim Italiæ quacunꝗ ex Gallijs Germaniáꝗ eſt ingreſſus, præſidio cõmunitis primariarũ urbium populi ſacramento in ſuam aduerſus Ludouicum patruum fidem obſtricti ſunt. Ea cum reſciſſet imperator, cauſa in conuentu propoſita, nepotem læſæ maieſtatis crimine damnatum hoſtem iudicauit. Exinde copijs quantaſcunꝗ Galliarum, Germaniæ & Bauarorum prouinciæ potuerunt mittere, coactis, in Italiam duxit. Intellexitꝗ ocyus malo ſuo infelix adoleſcens Bernardus, quàm perditorum hominum conſilio uſus fuerat, quòd nec clauſtris præſidio impoſiti milites, nec adacti ſacramẽto populi fidem ſeruauere: ſed ſubita deditione, quàm primum ſunt aditi facta, ſeſe imperio permiſerunt. Rebus Italiæ breui pacatis imperator nobiles Italicos proditionis conuictos iugulari iuſſit, Bernardũ autem, & ſi ilico ad imperatoris aduentum armis depoſitis ad miſericordiam confugerat, & ſimul epiſcopos in Franciam perduxit. Et conuentu iterum ſuper iudicio Aquiſgrani habito gladio trucidatus. Epiſcopi uero ſynodali decreto depoſiti in monaſteria relegati ſunt. Necdum ſatis ea erat conſpirata, cum imperator Britanniæ motibus qui nunciati ſunt, concitatus eò tumultuarie duxit. Viomarchusꝗ tyrannus ad regnum aſpirans, cõgredi auſus in prælio interfectus eſt. Pacata tyranni morte Britannia ad alios motus, qui in Andegauis nunciabãtur, ſedandos contulit ſe imperator. Eò cum ueniſſet, omnia reperit quieta, ſed aliud accepit incõmodum, quòd Ermengardam uxorem, ex quã tres filios reges tunc ſuperſtites ſuſceperat, longo cõfectam morbo amiſit. Profectus itaꝗ per Rothomagum, Ambianum & Camaracum, ſe cõtulit Aquiſgranium, ubi abſoluit multarũ gentiũ oratores, per totumꝗ triennium quod ſecutum eſt nullo maiori negocio implicitus fuit, quàm domando Lindeuto inferioris Pannoniæ tyranno, qui rebellis ſuperiorem Pannoniam & Dalmatiam uarijs motibus agitauit, tandemꝗ fugatus eſt in montes, qui Mœſiam à Pannonijs diuidunt, compulſus deditione facta ueniã impetrauit. Apud Conſtantinopolim interea quies illa durauerat, quam Leonẽ imperatorem in Chrunni Bulgarorum regis morte oſtendimus peperiſſe: finémque quieti attulit ipſius Leonis mors, quem Michael domeſticorum comes optimatum prætorianorumꝗ fauore cum interfeciſſet, ad imperium per arma ſublimatus eſt. Eodemꝗ anno, qui fuit inclinationis Romanorum imperij decimi ſupra quadringenteſimum, Ludouicus imperator Lotharium filium in demortui Bernardi locum Italiæ regem dedit: quem Romam à Paſchali pon

tiſice

tifice populoq; Romano uocatũ põtifex ipſe in baſilica beati Petri unctum coronatumq; regem Italiæ primo & poſtea Auguſtum appellauit. Romanis tamen & nonnullis Italiæ primatibus non ſatis obedienter imperata facientibus, Lotharius Papiam ad Ludouicum genitorem ſe contulit, oſtenditq; ad comprimẽdam inſolentium proteruiam copijs opus eſſe. Quamobrem Ludouicus Adelardum palatij & Maringum Brixiæ comites, filio cum cohortibus addens, illum Romam reuerti, ut contumacium audaciam compeſceret, imperauit. Priuſquam tamen Lotharius Papia moueret, nuncij ab urbe Roma attulerũt, Theodorum Romanæ eccleſiæ primicerium, & Leonem nomenculatorem eius generum in patriarchio Lateranenſi primum excæcatos, & poſtea caput truncatos eſſe. Nec erat obſcurum, eos ob obſeruatam & multis oſtenſam modis imperatori Lothario fidem, ea omnia paſſos eſſe. Attulit etiam imperatoribus fama, & Romæ uulgò creditum eſt, Paſchalem papam uel facinus iuſſiſſe, uel quod uero magis erat ſimile, quum id à coniuratis conſtitui reſciſſet, diſſimulaſſe. Non tamen adduci potuerunt imperatores, ut iniectam pontifici culpæ ſuſpicionem temere admitterent: ſed mittentes Romam nuncios, Adalangum abbatem ſancti Nedaſti, & Hunſredum comitem Curiẽſem, quo ſe res habuiſſet modo inquiri iuſſerunt. Iiſq; iam iter ingreſſis Ioannes epiſcopus Nouæuillæ, & Benedictus archidiaconus Romanus imperatores à Paſchali põtifice adierunt, conatiq; ſunt impoſitam pontifici calumniam abolere. Et pontifex ipſe quamprimum oratores imperatorum Romæ applicuerunt, triginta epiſcoporum ſynodo coacta, innocentiam ſuam iureiurando purgauit: atq; etiam mortuos tanquam maieſtatis reos iure cæſos pronuncians, interfectores qui de familia ſancti Petri erant, abſoluit, & in patria conſeruauit. Ea ut erant geſta quum imperatores ab abbate & comite nuncijs ſuis, ab epiſcopóq; Sutrino, Sergio bibliothecario, & Leone magiſtro militum, quos põtifex Papiam miſit, intellexiſſent, in bonam partem conſilium pontificis acceperunt. Ludouicus nanque mitiſſimi imperator ingenij ſemper multum fidei apoſtolicæ detulit. Fuitq; adeo ut quatuor Romani pontifices quos uigintiſeptem annorum illius imperij tempora habuerunt, adiumento nunquam caruerint, quo in Romanorum perſecutionibus ſæpenumero indiguerunt. Tradunt etiam Eginardus Pauluſq;, & Ricardus ſcriptores, Ludouicum in Paſchalis Romani pontificis manibus renunciaſſe iuri, quod Adrianus primus pontifex Romanus Carolo Magno genitori ſuo conceſſerat. Id quum nullus dictorum ſcriptorum, quod fuerit ſcribat, fuiſſe tenemus, quod ſupra in Caroli geſtis rebus ueriſimile nobis uideri negauimus, aut ſcilicet ſummæ modeſtiæ imperatorem uoluiſſe, aut excellentis animi & ingenij pontificẽm conceſſiſſe ius ſummorum põtificum, & omnium orbis Chriſtiani epiſcoporum ad libitum ordinandorum. Siue igitur Adrianus Carolo conceſſit, & Ludouicus ſeipſum, poſterosq; ſpoliauit: ſiue nihil eorum fuit, aliud à Ludouico generoſi animi, & Romanæ eccleſiæ amantiſſimo principe, ingentis in ipſam eccleſiam libertatis extitit argumentum: ſcripſit nanq; illi epiſtolam cuius multa uidimus exempla, per quam Italiæ ciuitatum oppidorumq; partitionem faciens, quæ iurium eccleſiæ ſint, aut imperij enumerat. In Tuſcia enim imperij iurium eſſe dicit Aretium, Volaterras, Cluſium, Florentiam, Piſtorium, Lucam, Piſas, & Lunam. Cætera autem loca quum non explicet, in Romanæ eccleſiæ portionem uidetur relinquere. Sed neſcio qua ratione Peruſiam & Vrbemueterem, quæ & in Hetruria ſunt, eccleſiæ Romanæ iurium eſſe exprimit. Pariterq; in Vmbria Tudertum, & quicquid undique ad Romanæ urbis agrum pertinet, & ultra Apenninum totam Romandiolam, ac Rauennatis eccleſiæ exarchatum Romanæ eccleſiæ iuribus aſſcribit. Paulóque poſt factam huiuſmodi diuiſionem Paſchalis pontifex Romanus ad primos octaui anni pontificatus dies obijt. Tunc uariantibus inter Romanos ſententijs duo per contentionem in pontifices ſunt ſuffecti. Quos cum nobilitatis Romanæ primores depoſuiſſent, concordi totius populi cum clero fauore creatus eſt Eugenius ſecundus, qui erat tituli ſanctæ Sabinæ, presbyter Cardinalis. Id cum eſſet imperatori Ludouico apud Compẽdium Galliæ oppidum agenti nunciatum, Lotharium regem in Italiam miſit. Ipſe in Britãniam rebelles animos præ ſe ferentem exercitum duxit, & per Rhedones tripartito prouinciam eſt ingreſſus. Filijs nanque Pipino exercitus parte una, alia Ludouico attributis, tertiã ipſe ſibi ſeruauit. Ea prouincia per quadraginta dies ferro igniq; uaſtata, & obſidibus acceptis, Rothomagum ſe contulit: qua in urbe oratores Conſtantinopolitani imperatoris ſuum acceſſum iuſſerat operiri. Sum-

ma legationis erat ſæpe aliàs, & diu antè agitata apud Conſtantinopolim imaginum ueneratio: de qua quid Ludouicus ſentiret, Michael fieri certior cupiebat. Cumq; ceſuiſſet Ludouicus Romanum pontificem conſulendum oratores illum adierunt, quò per id temporis imperator Lotharius ſe cõtulerat. Et ab Eugenio pontifice comiter acceptus, ſtatum urbis & regni ſui Italiæ ex illius ſententia reformauerat, ut non minus Italia ubique quàm Roma motibus, inteſtinisq; diſſidijs careret. Inuenio autem quod diu attente quæſiui, Lotharium imperatorem tunc primum magiſtratus in urbe Roma conſtituiſſe, qui ius populo dicerent: conſtare uidetur Romanos uera ſub Carolo filijsq; & nepotibus ad eam diem libertate uſos, qua prius petulantiſſime uſi erant. Redijtq; breui ad Ludouicum genitorem Lotharius, & omnes ſimul genitor filijq; præſtantiſſimi duces domandis in Hiſpania Saracenis, & finibus Romani imperij ad Germaniæ Pannoniarumq; limites cuſtodiendis intenderunt. Nam ut ea omittamus, quæ parum digna multi referunt ſcriptores, Ludouicus Bulgaros poſt petitam impetratamq; pacem Pãnoniarum limites ingredi auſos, ſola mittendi in eos exercitus oſtentatione à motibus abſtinere fecit. Et petitam iterato pacem per Baldricum & Gerardum comites Intarranorum qui ſunt Dalmatiæ populi, conceſſit. Eam uero pacem uixdum ictis fœderibus conſtitutam Bulgari rumpentes nauigium ingens per Danubium in Drauæ fluuij oſtia perduxerunt. Maior interim difficiliorque expeditio imperatores patrem & filium diſtinebat. Nanq; Aido quidam perfidus, quem Ludouicus regendæ Aquitaniæ præfecerat, Auſoniam urbem dolo captam diruit, & oppidis caſtellisq; illius agri communitis Abdecamanni Saracenorum regis auxilia accepit. Miſſus ad eum ab imperatore orator Eliſachar abbas, ut in fide maneret, perſuadere nequiuit. Miſſi etiam poſt abbatem cum copijs Adebrãdus & Donatus comites, pauca de Auſone agro caſtella ægre & multo in prælijs effuſo ſanguine receperunt, Saracenisq; indies apud Aquitaniam præualentibus nonnullæ ex proximis Hiſpaniæ citerioris ciuitatibus, ad illos defecerunt. Eliſachar tamen abbas, & ſi apud Aidonem parum felici legatione uſus erat, Bernardo Barchinonis comiti, ut fidem imperatori Romano ſeruans, ſuos quoq; Gothos, & ſubditos Hiſpanos ne Aidoni conſentirent, perſuaſit. Interea Abderanan rex claſſem cum paratiſſimo Saracenorum exercitu duce Aburmane cõſanguineo Aidoni ex Cæſarauguſta auxilio miſerat: & Ludouicus imperator copijs Pipino filio Aquitaniæ regi datis, omnia curabat, per quæ Aidoni Saracenisq; reſiſteret. Dum autem Chriſtiani cunctantur, & omnia lente agunt, irruentes maxima cum celeritate, Aburmanes, Aidóq;, agros Barchinonenſem Gerundenſemq; enormi crudelitate uaſtarunt, & facta omnifaria rerum ingenti præda, prius ſe ad Cæſarauguſtam receperunt, quàm eorum quempiam Pipini exercitus uidere potuerint. At apud urbem Romam Eugenio papa defuncto ſuffectus eſt Valentinus primus, & quum is item trigeſimo, uel, ut quidam uolunt, quadrageſimo die obijſſet, creatus eſt in pontificem Gregorius quartus ciuis Romanus, qui erat tituli ſancti Marci presbyter cardinalis. Fama rei apud Barchinonem, Gerundamq; bene à Saracenis geſtæ in Africam Aſiamq; perlata, cæteri eius gentis populi animos extulerunt: & primi Aſiani ſacroſancta Palæſtinæ loca fœdantes à nemine Chriſtiano adiri permiſerunt: Mauri uero in Siciliam claſſe delati, excenſione facta late incendia commiſerunt: Nec ſciuit potuitue Michael imperator Græcus tantis malis aliter prouidere, quàm quòd Venetis, ne mercimonia occidentis in Aſiam perferrent inhibuit, & aliquot onerariarum nauium triremiumq; præſidia Siculis etiam à Venetis afferri curauit. Delatáq; in Siciliam claſſis Veneta, eatenus profuit, quòd ſiue præda abũde ſatiati, ſiue maiorem ex Græcia Italiáq; claſſem aduentare ſuſpicati infideles, quamprimum uela à longe conſpexerunt, in Africam redierunt. Erat per id temporis Venetorum dux Iuſtinianus Particiacus, anno cuius ſecundo ducatus beati Marci euangeliſtæ corpus Venetias eſt translatum. Id factum non ab re fuerit recenſere, quod Sicardus, Singibertus, & Vincentius ſcriptores in corruentis imperij tempore differunt: & Iacobus de Voragine, Paulinus epiſcopus, & Petrus Damiani in euangeliſtæ eiusq; translationis laudibus occupati, rem quo geſta ſit modo incõdite referunt. Babylonis rex Saracenus poſtquam loca Palæſtinæ ſacroſancta, ut diximus, fœdari iuſſerat, ornamenta quoque eccleſiarum, ut ſua, quas uocant Meſchetas, templa exornaret, Babylonem iuſſerat comportari. Ventum erat ad celeberrimam Alexandriæ eccleſiam, quæ ſancti euangeliſtæ Marci ſicut cadauer ſeruabat, ita nomen referebat. Et quibus

datum

datum erat negocium cementarij fabre dolata uarij coloris marmora deuellebant. Quum forte eccleſiam ingreſſi Bonus Methamaucenſis, & Ruſticus Torcellenſis Veneti mercatores, Scauratium monachum, & Theodorum ſpecularem presbyterum eccleſiæ cuſtodes, mœſtos quidem & illachrymantes, tanti mali cauſam interrogant. Qua intellecta indignabundi ſanctũ cadauer, ne à barbaris fœdaretur, ſibi poſtulant dari Venetias deferendum. Sacerdotibúſq́ indignum eſſe dicentibus, ut ea ſancti Marci cadauer exularet eccleſia, in qua uiuus & præfuerat, & mirum in modum populo profuerat Chriſtiano, non facete magis quàm uere reſponderunt non poſſe cenſeri exulem, ſi Venetiã, in qua apud Aquileiam recens ſcriptum iuuenis prædicauerat euangelium, poſt actam Alexandriæ ſenectutem, & functum uita corpus longo poſtliminio rediret, eóque rediret tempore, quando oſſa & quicquid neruorum eſſet reliqui in diſſipationis periculum ſint adducta. Erãt uero Bonus & Ruſticus ditiſſimi mercatores, ſed qui auiditate lucri imperatoris Michaelis, & ſuæ reipublicæ iuſſa tranſgreſſi decem onerarijs nauibus merces ex Italia Alexandriam adduxerant. Quare eorum pollicitationibus promiſſionibus'que in ſententiam ducti ſacerdotes quod petebatur faciliter conſenſerunt. Deferendi ad naues ſancti cadaueris hunc maxime modum fuiſſe legimus: Scauratius & Theodorus capſa, quæ ſanctum ſeruabat corpus, aperta, illud ſportæ impoſuerunt, qua mercatorum ſerui commeatum ad naues perferre conſueuerant. Tunc parati ad id aſtutiores & tunc de induſtria à ueſtitu ſordidiſſimi calones ſportam oleribus porcinisq́ carnibus ſuperiectis plenam medio foro rectáq́ ad portum ſemper populo frequentiſſima per gentes uia, læti & inepte, ut eſt eiuſmodi abiectorum hominum mos, iocabundi pergebant. Obuiarunt uero quibus publice data erat à Saracenis cura portorij exactores, & quid ſportæ ineſſet inſpicere tentarunt: porcinisq́ carnibus quibus Machometi ſuperſtitione ueſci prohibentur, ideóque uiſu quoque abhorrent, inter olera repertis, canzir, quod porcus eorum lingua eſt, terq́ quaterq́ replicantes ſportam ad nauim ultra intentatam ferri permiſerunt. Tunc Bonus & Ruſticus uelis uento datis proſperrima uſi nauigatione Humagum peruenerũt, & uenia errati ſui delatorum Alexandriam mercimoniorum ob aduectum ciuitati precioſiſſimum munus facile impetrata, per Oliuolenſem portum ſancti euangeliſtæ corpus in urbem peruexerunt. Quo anno & ſequenti, quem conſtat fuiſſe ab inclinatione Romanorum imperij ſeptimum & uigeſimum poſt quadringenteſimum, eccleſiam quæ nunc extat ſancti Marci Venetijs ædificari cœptum eſt. Iuſtinianus uero dux ea auctus gloria ſancti euangeliſtæ ducatus ſui temporibus in urbem aduecti, à populo Veneto petijt impetrauitq́ Ioannem fratrem ſuum, qui apud Conſtantinopolim exulabat, in patriam reuocari, & ſibi in conſortem ducatus dari: Michaelq́ imperator *Saracenos* audiens *Siciliam* inuaſiſſe, per Ioannem in patriam reducem & ducem creatum, à Venetis petijt, ut claſſe *Siculis* opem ferrent. Dumq́ claſſis à Venetis armatur, dum nauigat, dum *Siculis* laborantibus ſe oſtentat, ſancti Marci eccleſia à Ioanne duce populi gratiam eo in negocio aucupante perfecta eſt. *Saracenis* autem in *Sicilia* præualẽtibus Veneta claſſis nõ congredi auſa, Venetias re infecta redijt. Interea Gregorius pontifex Romanus *Saracenos* apud Barchinonem Getundamq́ præualuiſſe, & maiora in dies moliri, *Siculos* uero amiſſa omni maritima ora penè ab eiſdem ſubactos eſſe audiens: ad Ludouicũ Lothariumq́ imperatores Angelone in Gallijs prouincialium conuentum habentes, Quirinũ primicerium, & Theophylactum nomenculatorem oratores miſit, Chriſtianis aduerſus barbaros ſuppetias petituros. Eóque ex conuentu Altergerius Carnotenſis epiſcopus, & Anfredus abbas Nonantulanus ad Conſtãtinopolitanum imperatorem oratores acceſſerunt. Summa legationis fuit, ut oratus à pontifice principibúsque Romanis Michael commune cum ipſis bellum in *Saracenos* ſuſciperet. Animaduertitque per id temporis Ludouicus in ſui exercitus duces, quorum negligentia Pipini regis Aquitaniæ filij ſui copiæ, Barchinonenſibus opem in tempore non attulerunt. Puniuit etiam Baldricum ducem Foroiuliẽſem, qui cuſtos Pannonici limitis Bulgaros in *Sclauoniam* Bohemorum patriam penetrare permiſerat. Vt autem Hiſpanos imperio ſubditos Romano à *Saracenis* redderet tutos, Theodonicum profectus omnes regni Franciæ copias eò conuenire iuſſas, Lothario & Pipino filijs attribuit. Sed cum duxiſſent Lugdunum renunciaſſentque qui præmiſſi fuerãt exploratores quieſcere, Pipinus Aquitaniam, Lotharius Aquiſgranum dimiſſo exercitu conceſſere. Melius uero ſine tantis copijs Ro-

mani imperij gloriæ ſatisfecit Bonifacius Corſicæ comes, qui Bectario fratre & quibuſdam Thuſciæ comitibus adiumento accerſitis claſſem haudquaquam ingētem parauit. Et cum Sardiniam inter & Corſicam ad ſinus receſſusq́ & ſcopulos aliquandiu delituiſſet, ſi qua forte Saracenorum nauigia apparuiſſent de inſidijs aggredi intentus, nullo quem inuaderet oblato in Africam traiecit, & facta inter Vticam Carthaginemq́ excenſione, coactos ad primum tumultum ingentem in numerum incolas fudit, cum illisq́ reparātibus prælio quater congreſſus maximam commiſit cædem, & mortalium rerumq́ue ingentem abegit prædam: cuius audacis facti cum minime leuem fructum fuiſſe inuenio, quòd Saraceni Africæ timentes, tunc primum Sicilia, quam poſt claſſis Venetorum acceſſum magna ex parte occupauerant derelicta, in patriam ſunt reuerſi. Superflui ſunt hac in temporum parte omnes quos uidimus ſcriptores, portentis quæ tunc acciderunt deſcribendis, quorum pleriq; eam dicunt naturæ inordinationem præſagio accidiſſe impietatis, quam in Ludouicum patrem Lotharius tūc commiſit. Quod nanq; omnes tradūt ſcriptores, quum ægre ferret Lotharius Carolum fratrem natu minimum, cui Caluo poſtea fuit cognomentum: ſibi ut exiſtimauit in paterna gratia præferri, Ludouicum dolo captum in uinculis tenuit. Sed tanta res quo in loco quóue modo, & quibus ex cauſis ſit geſta, adeò diuerſe tradi legimus, ut poſtquam maiore ueritatis neceſſitate nō urgemur, eam libeat præterire. Quod uero certum eſt, priusquam in Hiſpania à Ludouico Lotharióque prouiſum eſſet, Pipinus Aquitaniæ rex apud Pictauos diem obijt. Per quæ tempora quum reſtituti libertati imperióque Ludouicus & Lotharius filius in Gallijs deſiderent, Saraceni Mauri claſſe ingenti in Italiam traiecerunt. Factáq; in Centumcellenſi portu, quam poſtea ciuitatem Veterem appellant, excenſione, & proximum Centumcellenſe oppidum per uim captum demoliti Romam duxerunt. Nec uero urbe ſicut Vincentius Beluacenſis, Eginardusq́ & plerique illos ſecuti tradunt, potiti fuerunt, ſed immunitis tunc Vaticani ſuburbijs igni ferróque dirutis, celeberrimā & toto orbe primariam principis apoſtolorum eccleſiam fœdarunt ſpoliaruntq́. Non tamen muros & marmoreas, quæ extant columnas ferro corrumpere intentarunt. Sed igni iniecto tecta, & quicquid materiei inerat eſt abſumptum. Multos eo in loco morati dies, urbem obſeſſam oppugnare conſtituerant, quum Guidonem Longobardiæ marchionem à Gregorio pontifice auxilio accitum appropinquare cum copijs certiores ſunt facti. Quamobrem Roma obſidione ſoluta uias inter Appiam Latinámq; iter ingreſſi ſuburbia exciderunt, quæ ad eas Oſtienſemq́ uias tunc erant ædificijs frequentata: qua in facta uaſtitate inſignis beati Pauli baſilica ſecundo ab urbe miliario diſtans, tecto & omnibus in quæ ignis tumultuarie iniectus potuit agere, manſit ſpoliata. Flexerunt uero poſtea in unicam Latinam uiam Saraceni, & ad ſaltum delati Caſinenſem, immunitum tunc, cui nunc ſancto Germano eſt nomen, oppidum demoliti ad celebre ſancti Benedicti monaſterium conſcenderunt, quod igni crematum ferro quoque maiori ex parte manſit exciſum. Inde ſecundum propinqui Liris fluuij ripas sd mare deſcendentes, claſſe, quam à Centumcellenſi portu accerſiuerant, ibi reperta, in Mauritaniam ſunt reuerſi, Mox tamen depoſita nauibus præda, quam ingentem abduxerant, Siciliam, Tarentumq́ eodem tempore inuaſerunt. In quos Michael imperator Conſtantinopolitanus Theodoſium patritium claſſis præfectum ducere imperauit. Sed tulit illius tempeſtatis infortunium, ut dum tantis apparatibus in Chriſtianos fæuiunt Saraceni, Michael ipſe imperator Græcus primo, & breui poſt Gregorius pontifex, & Ludouicus imperator Romam eodem fermè menſe diem obierint, Suffectus in pontificem Oſporci ciuis Romanus, id nomen ob deformitatem à clero populóque Romano in Sergium mutare coactus eſt. Perſeuerauitque poſtea conſuetudo, ut Romani pontifices quamprimum ſunt creati, inditum ſibi quodcunque uolunt alterius prædeceſſoris ſui, proprio abolito, nomen accipiant. Lotharium qui mortuo genitore ſolus Romanum obtinuit imperium, ex Gallis in Italiam aduerſus Mauros cum Guidone Longobardo ueniſſe tradit Eginardus, qui poſtea ſibiipſi contradicens cum cæteris concordat ſcriptoribus, Ludouico uix dum ad ſepulturam apud Trecenſes elato, tres ipſos defuncti imperatoris fratres, Lotharium, Ludouicum, & Carolum ob regni Italiæ ſucceſſionem uehementiſſimis inter ſe odijs exarſiſſe, & ilico armis correptis, maioribus contendiſſe motibus omnium quos poſt Cathalaunicum Athilæ prælium Galliæ ſenſerunt. Nanque in Antiſſiodorenſibus

apud

apud Fontanicum coactis copijs, quas unuſquiſque eorum ſummis conatibus ducere potuit, prælium eſt commiſſum, in quo omnes concordant ſcriptores, ſtragem Francorum gentis, quanta nuſquam aliàs fuiſſe factam. Quodq́ conſequens fuiſſe non abſurde traditur, licet Ludouicus Caroluſque ſuperiores euaſerint, eorum tamen ſicut & Lotharij uires adeo imminutas, ut finium ab extremis tuendorum facultas ſingulis ſit adempta. Fugiens ex ea pugna Lotharius cum fracto laceróque exercitu ſuo Aquiſgranum ſe recepit, cumq́ inſecuti fratres, illo item oppido diſturbarunt, qui uxorem & filios ſecum rapiens per Lugdunum Viennam delatus copias reparauit. Tam multis uero Italiæ Galliarum & Germaniæ prouinciarum ac urbium, & optimatum legationibus pulſati ſunt ipſi fratres, ut in indutias cõſenſerint, per quarum occaſionem de pace & paternæ hæreditatis diuiſione agi eſt cœptum. Georgium Rauennatem archiepiſcopum ad eam ſuadendam pacem cum trecentorum equitum comitatu, & maximis auri argentíque & ſericorum muneribus ſponte ſua ſcribit Agnellus acceſſiſſe fratres, ipſos priuſquam pax conſtitui potuerit, prælio iterum concurriſſe: in quo archiepiſcopus ſorte in Lotharij caſtris agens equitatu & muneribus amiſſis uix ſolus fuga prolabi potuerit. Pacis poſtea conſtitutæ formulam, Eginarius, Vincentiúſque & cæteri penè omnes ſcriptores in hunc maxime modum fuiſſe ſcribunt, ut Carolus Caluus occidentalis paterni regni partes à Britannico oceano uſque ad Moſam fluuium, in qua parte regni Francorum maneret, nomen poſſideret: Ludouico cederet omnis Germaniæ terra uſque Rheni fluenta, & trans Rhenum quæcunque genitor poſſederit: Lotharius cum imperij titulo Romam haberet, & Italiam ac prouinciam Galliarum Romanam, cum ea Galliarum item particula, Scaldum inter & Rhenum fluuios, quæ acceptum tunc ab eius imperatoris ſubiectione, nunc etiam ſeruat Lothoringiæ nomen. Interea Saracenis Siciliam Tarentumq́ duce Sabba regis Maurorum præfecto obſidione prementibus, Theodoſius imperatoris Conſtantinopolitani claſſis præfectus copijs quas ex Græcia adduxerat, diffiſus, ad Venetos ſe contulit, & Petro Andronico ac Ioanni eius filio Venetiarum ducibus ſpatharij dignitate, quæ tunc erat omnium illius imperij maxima, ornatis ab ea republica impetrauit ſexaginta nauium claſſem à Venetis armari. Auctúſque tanta claſſe Theodoſius, non prius inchoata in Venetiarum portu uelificatione deſtitit quàm ſinum attigit Tarentinum. Sabbas uero Saracenus quamprimum eam omnium Chriſtianorum claſſem Adriatico emenſo in ſinum Tarentinum flectere intellexit, ſiue quia timuerit, ſiue quia timoris ſimulationem rebus ſuis conducere ſit arbitratus, obſidionem ſoluit, & ad Crotoniatum littora repente nauigans, Chriſtianis quid facturus eſſet dubium fecit. Sed ea in magnarum claſſium propinquitate, quum leuia per occaſiones committerentur certamina, ad prælium uel inuiti utriuſque claſſis duces pertracti ſunt uiſi. Fractis in eo prælio, & fugatis Chriſtianorum copijs in Venetos pugnæ intentiores magna eius cladis calamitas ceſſit, nam eorũ naues uel merſæ uel captæ ſunt, militum uero paucis in barbarorum poteſtatem factis, reliqui ad internecionem ſunt cæſi. Theodoſius autem præfectus nauium, quas ex Conſtantinopoli duxerat, parte amiſſa, ſaluti ſuæ fuga conſuluit. Ea elati uictoria Saraceni in Dalmatiã ducentes Auſerenſe oppidum ui captum ſpoliarunt. Forte tunc Venetorum naues mercimonijs onuſtæ à Syria reduces uiſa Saracenorum claſſe in ſinum ſeceſſerant Tergeſtinum, quas caſu inuentas, & fugã molientes barbari interceperunt, odioq́ uſi quo Venetum perſequebantur nomen, mortales in illis repertos ad unum trucidarunt: exinde ad Italiæ oram flectentes, Anconem ui captam ſpoliatamq́ incenderunt: nec fuit duobus in illis oppidis acceptæ cladis maior conſolatio, quàm quòd populi fuga mediterranea dilapſi, magna ex parte Maurorum manus impias euaſere. Senſerunt & tunc Galliæ, ſicut & Italia quantum mali imperatoris Lotharij & fratrum diſcordia attulit rebus ſuis. Nanque Normanni quibus Emergis appellatio fuit, duce Romano eorũ rege per Ligeris fluuij oſtia ingreſſi, Aquitaniam omnem deuaſtarũt, & nullis qui reſiſterent exiſtentibus obuijs, Heria ab illis inſula, aliquotq́ monaſteria ſunt cremata. Exinde Normãni per Galliã longe lateq́ uagati, Burdegalã, Sanctonam, Engoliſinã, Leniouicas, Pariſios, Turonium, Beluarũ, Nouiomagum, Aurelianos, Pictauos, & multa oppida, plurima caſtella populati ſunt. Carolus nãq́ Caluus bellum quod cũ Britonibus quinq́ continuos geſſit annos deſerere non audebat,

ueritus ne cum in Normannos ducere cœpiſſet, ſi Britones à tergo premerent reſiſtere nequiret. Lotharius uero in Italia deſidebat, nec tamē auſi ſunt Normāni in captis de Frācia urbibus diu moram trahere: ſed in Aquitaniam reuerſi, eam pro ſede regni propriā tenere conſtituerant. Carolus interea Homeuoio Britonum duce primo, & poſtea Criſpoio eius filio ſuperatis, occiſiſque, Britannia potitus ſe in regem Lemouicæ urbis ungi curauit, & Franciam cum exercitu eſt ingreſſus. Eóq; anno qui fuit à Fonteuentino prælio quintuſdecimus, Lotharium imperatorem abdicaſſe ſe imperio & monaſticum induiſſe habitum apud omnes ſcriptores uideo: Per quod etiam tempus alter eius frater Ludouicus in ſuo Germaniæ regno obijt. Implicitum tunc recipiendarum Franciæ urbium bello Carolum Caluum aſſumpſiſſe Romanum imperium, & regno Germaniæ ſua impoſuiſſe præſidia, magis confuſe, magis nude traditur ab omnibus, in quos quidem inciderimus ſcriptoribus, quàm tantas res meritas fuiſſe iudicamus. Quod autem apud omnes ſcriptores conſtat, Carolus Caluus imperatoris nomine aſſumpto, Romam ſe contulit, & à Ioanne octauo pontifice Romano coronatus, ilico in Franciam redijt, compoſitiſque illic rebus Romam eſt reuerſus. Interea Carlomannus & Carolus qui ex defuncto Ludouico fratre Germaniæ rege nepotes illius erant, exercitu ex omnibus Germaniæ prouincijs coacto, in Italiam aduerſus patruum ducere conſtituerant, moueránteque ſigna quum Caluus copijs Italiæ raptim ſubſequi iuſſis, Mantuam acceſſit, Veronam eo conſilio ducturus, ut in ſaltibus Tridentinis nepotes ingreſſu Italiæ prohiberet. *Sed* quum apud Mantuam languore animi ægrotare cœpiſſet, uenenata potione, quā *Sedechias* Hebræus quo utebatur medico dedit, mortuus eſt. Ea Caroli Calui morte audita, Ioannes pōtifex Ludouico eius filio, cui Balbo cognomen fuit, Franciæ regi, ut imperator declararetur ſtuduit: contra uero nonnulli ex nobilitate Romana Carolum tertium Germaniæ regem, qui ut oſtēdimus cum Carlomanno fratre exercitum in Italiam ducendum habebat paratum, imperatorem fieri adiuuarunt, & captum pontificem in cuſtodia habuerunt. Ille uero fuga prolapſus ad Ludouicum Balbum regem in Franciam ſe cōtulit, & per annum ibi moratus, cum regem amiciſſimum ex more inūxiſſet, Romam à Carolo tertio imperatore uocatus redijt, eumq; etiam unctum imperij diademate ornauit. Is imperator paulopoſt in Normannos duxit, Franciam & Lothoringiam rapinis incendióque uaſtantes. Eos autem breui adeo preſſit, concluſitq;, ut Rothifredus eorum rex, pace petita, ſe paſſus ſit fieri Chriſtianum, quem imperator de baptiſmatis fonte leuauit. Interim Ioanne octauo, & paulopoſt Martino ſecundo ac Adriano tertio pontificibus Romanis uita functis, *Stephanus* quintus ad annum ſalutis octingenteſimum nonageſimumquintum pontifex creatur: cuius pontificatus tempore Carolus à regni Franciæ primoribus pro inutili imperio deiectus, ſuffectusq; eſt illi à Francis in Romanorū imperatorem Arnulphus quidam obſcuriſſimo natus loco. Franciæ autē regno primum Carolus puer, cognomine *Simplex* præficitur. Deinde eo deiecto Roberti quondam *Saxoniæ* ducis filius Otho in Francorum regem aſſumptus eſt. Deſijt autem in Arnulpho gens Frācorum imperij Romani culmine decorari ad annum circiter centeſimum, poſtquam felicibus, & cum multis Europæ prouincijs, tum Italiæ fauſtiſſimis auſpicijs Carolus cœperat imperare. *Si* quis uero eius temporis geſtas res, & uniuerſum Italiæ regimen, cum ad ſexaginta qui ſequūtur annos comparabit, profecto intelliget nulla unq; tempora ſibi inuicem magis fuiſſe contraria, ut quemadmodum afflictam laceratam & omnibus bonis ſub exarchorum à Conſtātinopoli miſſorū tyrannide exhauſtā Italiam, Caroli & quaſi omniū eius ſucceſſorum magnificentia, bonitas, liberalitasq; erexit, inſtaurauitq;: ita per eos ad ſexaginta annos ab Adriani tertij fine ad Ioānis duodecimi initium pontificatus, diſſidētes inter ſe Latini nominis principes & incurſantes barbari ac externi eam propemodū ad deſolationem interitumq; perduxerint, effecitq; horū quibus ſcribendis manum nunc apponimus, temporum malignitas, ut omnis ferè ſcriptorum diligentia ceſſauerit. Nanq; Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarius uigintiunius ſummorū pontificum qui per eos fuerunt ad ſexaginta annos geſta adeo nude ſcribit, ut uix parentum patriæq; pontificū illorū nomina, & quot in pōtificatu fuerint uel annis uel menſibus uel diebus ponat. Sūtq; hi pōtifices. Quintus, Formoſus primus, Bonifacius quintus, *Stephanus* ſextus, Romanus primus, Theodorus ſecūdus, Ioānes nonus, Benedictus quartus, Leo quintus,

Chriſtophorus primus, Sergius tertius, Anaſtaſius tertius, Lando primus, Ioannes decimus, Leo ſextus, Stephanus ſeptimus, Ioannes undecimus, Leo ſeptimus, Stephanus octauus, Martinus tertius, & Agapitus tertius. Lateranenſem ſecuti omnium primum diligentiſſimumq́ cæteri ſcriptores, & ſi de geſtis rebus prouinciarũ, unde originem habent, aliqua & aliquando uana & ſuperflua dicunt: pauca tamen ad Romanum imperium, Romanosq́ pontifices, pauciorâq́ ad Italiam ſpectantia: qua ex ſcriptorum ariditate geſtas res ad noſtram intentionem facientes annorum ad ſexaginta, per quos dicti uixerunt pontifices, explicaturi altiuſcule repetemus. Per ea tempora in quibus Carolum Caluum diximus Romanum imperium aſſumpſiſſe, Normanni præda in Aquitania & cæteris Galliarum regionibus facta ſatiati, claſſem trecentarum ſexaginta nauium Conſtantinopolim duxere, ſuburbaniſq́ illius ſpoliatis atque incenſis in Britannicum mare ſunt reuerſi: & ferè per eadem tempora Saraceni Cretam inſulam aggreſſi, ea omnia ſunt potiti: quorũ pars maxima in Italiam nauigans omnes urbes in ſinum Adriaticum ab Ancone Hydruntum uergẽtes tenuerunt, uel deſertas fugientibus habitatoribus incenderunt. Alijs tamen tunc in locis res Chriſtianis proſpere ſuccedebant. Bulgari nanque non quidem tunc primum, ut multi habent ſcriptores, Chriſtiani ſunt effectu: ſed quum longo prius tempore ſchiſmatici fuiſſent, catholicæ fidei dogmata acceperũt, eorumq́ rex, regno filijs relicto monachus eſt effectus: & Sueropilus Dalmatiæ rex, ſubditâq́ illi Sclauorum gens, quam à Bohemis Germanis originem habuiſſe oſtendimus, tunc primum ad Chriſti fidem ſunt conuerſi. Facta autem eſt per id temporis regni Dalmatiæ diuiſio, cuius membrorum nomina ætate etiam noſtra in uſu habentur. Siquidem ueteuſti nominis Dalmatia Græciæ regio prima ab oriente Macedoniam, ab occaſu Hiſtriam, à meridie pelagus Adriaticum, à ſeptentrione Pannoniam habuit. Noua autem in diuiſione à campis Dalmatiæ hinc Hiſtriam uſque Croaciam albam, inde à dictis campis Dyrrachium uſq́ Croaciam rubeã, & uerſus montana à flumine Drino trans ipſum flumen Macedoniam uſque Raſſiam, & citra flumen Boſnam uocauere. Seruat tamen ætatis noſtræ conſuetudo, ut ea omnis Dalmatiæ quondam ora in ſuperum mare uergens Dalmatia, & quicquid eiuſdem mõtes mediterraneáq́ fuere Croacia nominetur, Raſſiáque & Boſna pro regni Croaciæ regionibus habeantur. Adrianus itaque ſecundus per cuius tempora fiebant prædicta, ſynodum apud Conſtantinopolim haberi curauit: in qua quum depoſitus eſſet Phocas Conſtantinopolitanus patriarcha, nedum quod pontifex ipſe Romanus quæſiuerat, quidquam fidei Chriſtianæ rebus proficuum eſt factum: ſed inueteratum iam Græciæ cum catholicis diſſidium recruduit. Ingreſſi per id tempus erant Saraceni Tarentinum ſinum, & omnem eius oram ferro igniq́ uaſtabant. In quos delata Venetorum claſſis duce Vrſo Particiaco eos fudit. Interim Ioannes octauus põtifex Romanus Adriano defuncto ſucceſſerat, qui multi ut debuit faciens Græcorum cum Latinis unionem, quòd Saracenis exterminandis maxime opportuna uidebatur, ſynodum in Conſtãtinopoli quintam celebrari curauit, in qua trecenti & tres ſupra octoginta patres fuerunt. Quid autem declarandis fidei Chriſtianæ articulis ea profuerit ſynodus, canonum libri habent, Sed quod nobis conſtat, nulla Græcos inter & Latinos ſecuta eſt fœderũ compoſitio per quam Saracenis melius reſiſti potuerit. Eodem enim anno illi Creta inſula egreſſi Dalmatiæ oram inuaſerunt, & non ſolum expoſita mari loca, ſed facta pleriſque in locis excenſione mediterranea uexarunt. Qui Gradum uſque delati, oppugnata diu urbe ideo non ſunt potiti, quòd Veneti uicinæ urbis periculo excitati laborantibus præſidium attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoque ſupero expulerunt: in cuius fortiſſimi facinoris gratificationem Baſilij imperatoris Conſtantinopolitani apocriſarij Dalmatiam adminiſtrantes Vrſum Particiacum ducem Venetum protoſpatharium imperialem declarauerint: is dux accepti muneris gratias relaturus campanas XII. magni ponderis Baſilio imperatori dono miſit. Easq́ campanas conſtat primas fuiſſe, quas Græcia alicubi habuerit. Nihil poſtea inuenimus ſcriptum memoratu dignum uſq́ ad tempora Adriani tertij, qui primus inchoata à Nicolao primo, ſed nõ perfecta lege ſaçrata ſanciuit, ne imperatoribus ultra liceret põtificum Romanorum electioni aliqualiter ſe ingerere. Interea dum omnibus ferè in maritimis Italiæ oris in Chriſtianũ nomen deſæuiunt Saraceni, noua ſuboritur haudquaq́ minor labes. Etenim Hunni gens, ſicut longe ſupra oſtendimus, Scythica innumera penè manus egreſſa finibus, non prius

in itinere ſedes cœpit, quàm ad conſanguineos Vngaros Pannonias incolentes peruenit, præualuitꝗ ea immitior gens, & factos humaniores continuata cum noſtris per multa ſecula conuerſatione, ex Hunnis primo Bauaros, & poſtea ſicut oſtendimus, Vngaros dictos patrijs expulit ſedibus, tradiꝗ uidemus eam gentem, quando tunc primum aduenit, calentibus adhuc patriæ moribus, crudis carnibus & aliquando humanis ueſci ſolitã. Poſt paucos itaque annos quàm aduenerant Arnulpho apud Francos Stephani, ut docuimus quinti pontificatus tempore in imperatorem creato, Longobardi loca nunc Lombardia dicta incolentes, ſiue quia in prædictæ Vngarorum gentis præſidio aduerſus Arnulphum imperatorem ſperauerint: ſiue quia rebus Italiæ in maximum adductis diſſidium, Romanos paruifecerint, illis aduerſari ac aperte inimicari cœperunt. Romanique & cæteri Itali nullum ab imperatore nouo diſſidijs regni Franciæ implicito auxilium aduerſus rebelles Longobardos affuturum intelligentes, Berengarium Foroiulienſem ducem, Roma oriundum crearunt imperatorem: nec tamen adeo in creatione illa fuerunt concordes, quin Luidonem, ſiue ut aliqui habent ſcriptores, Guidonem Spoletanum ducem, alij regem Italiæ declarauerint. Hunni interim ſiue quòd & ipſi aduentus ſui principio dicti ſunt Vngari, prima in Germanos expeditione delati, multis mortalibus uel cæſis uel captis loca ſacra æque ac prophana & ſpoliarunt, & ferro igniꝗ deſtruxerunt, Nec minorem in Gallijs uel rerum prædam uel ædificiorum demolitionem ædiderunt. In Italia uero creati principes noui inter ſe diſſidentes, aliquot commiſſis prælijs cõcurrerunt, primisꝗ in congreſſibus Guido Berengarium incommodis affecit. Et tamen Berengarius, quod ſcriptorum nullus negat, uir magnanimus ac rei militaris ſcientiſſimus breui ſuperior euaſit, ut Guidonem in Hetruriæ ciuitatibus quas tenebat in ſuóque ducatu Spoletano ſe oportuerit continere. Magna autem uſus prudentia Berengarius, Arnulphi imperium apud Francos tenentis amicitiam fœderáꝗ quæſiuit, quibus fœderibus illud expreſſe actum eſt, ut ſe principes aduerſus quoſcunque hoſtes ope mutua iuuarent: primusꝗ Arnulphus contra Guidonem auxilia à Berengario rogatus Senebaldum filium cum copijs haud quaquam contemnendis in Italiam miſit: ſed ſiue Senebaldus & eius duces exercitus præmijs à Guidone corrupti fuerint, ſiue utrunque principem Italicum belli diuturnitate fatigari, eneruarique quæſiuerint, nullum Senebaldus Berengario attulit adiumentum, qui re nedum infecta, ſed nec intentata in Franciam eſt reuerſus. Inuenio apud unicum ſcriptorem Guillermum, ueniſſe paulo poſt in Italiam Arnulphum, & capta Bergomo ciuitate, eius comite Ambroſio per ſuſpendij dedecus occiſo, ita terruiſſe omnes Italos, ut ad Formoſum papam à quo uocatus erat, Romam uſꝗ peruenerit. Affirmatꝗ Guillelmus Arnulphum fugari à ſe Guidonis regis uxorem in arce, de qua ſe illa tutabatur obſediſſe. Quicquid uero de Arnulphi in Italiam aduentu ueritas habeat, certum eſt Guidone rege per Formoſi pontificis tempora mortuo, Lambertum filium illi in regno ſucceſſiſſe. Eo qui ſecutus eſt anno Bonifacius quintus pontifex Formoſo ſuffectus, dies tantũmodo X V. uixit: cuius in põtificatu, ſicut Sicardus aut ſicut Guillelmus ait Ioãnis noni temporibus, memorabilis accidit caſus Arnulphi apud Francos imperium tenentis, quem ferunt pediculos uermes, quos ſola caro humana gignit, ita totũ inuaſiſſe corpus ut nullo potuerit medicamine adiuuari, quin eo in faſtidio & cruciatu uitam amiſerit. Paulopoſt ad primam Stephani ſexti pontificatus tempora Franci Ludouicum Arnulfi filium eius nominis tertium in regem Francorum Germanorumꝗ genitori in titulo imperij ſubrogarunt: pariterꝗ Lamberto in Italia regi defuncto, Lotharius filius à Spoletinis in ducem ſubſtituitur, & ab eiſdem Etruſcisꝗ rex Italiæ declaratur. At Vngari poſtquam per Germaniam primo, & poſtmodum per Gallias ſatis fuerant debacchati, per alia quàm iuerant Germaniæ loca reuerſi ſunt. Quibus magno cum potentatu ſe Ludouicus Germaniæ rex oppoſuit, ſed prælio commiſſo maximam cladem Ludouicus accepit, adeo ut pacem obnixius petitam ingenti data pecuniarum ui, & tributo in quot annos promiſſo redimere ſit coactus. Reuerſi patriam maxima cum omuifariam rerum gaza Vngari tota hyeme quieuerunt: ſub ipſum'que ueris initium in Græcos ducentes multas eorum ciuitates ſibi tributa pendere coëgerunt, paritérque populati Bulgarorum agros, & ipſis Bulgaris prælio congredi auſis magna proſtratis occidione, eos ſibi fecerunt tributarios. Poſteaꝗ barbaræ efferatæ gentis alluuio tot tantásꝗ nationes & prouincias ſatis ſupérꝗ inundauerat, Italia ſuæ calami-

tatis parte non caruit. Nanque per Sergij tertij pontificis Romani tempora ijdem Vngari Italiam ſunt ingreſſi. Veneruntq́ uia Foroiulienſi, malo noſtro, ut docuimus, ab initio mundi barbaris pateſacta. Oppoſuit uero ſe Berengarius imperator ad ipſum Italiæ limitem cum quindecim milibus armatorum, & manu conſerta fractum fugatúmque penè totum amiſit exercitum. Tum furentes Vngari cæde incendijs & rapinis cuncta uaſtantes, Taruiſium peruenere, eáque expugnata urbe ultra progreſſi, omniáq; uaſtantes, per quæ facerent iter Mediolanum inuadere conſtituerant: cum exciti opulentiæ urbis Venetiarum fama iam tunc ingenti, ſigna conuertentes in eam duxerunt, & lembis tumultuarie fabricatis, quorum aſſeres pellibus conglutinarentur, ciuitas noua capta ad primum impetum eſt incenſa. Exinde Vngari per littorales inſulas debacchati, Equilium caput aggeris Clugiamq́ populati ſunt: fuit uero animus Riuumaltũ primarias eius urbis inſulas inuadere, ſed erat alia tunc eius urbis forma, alia munitio. Nanque Petrus cognomento Tribunus tunc dux quamprimum eam gentem in Pannoniam conſediſſe audiuerat, urbem Venetiarum, quòd natura loci uidetur abhorrere, à Riuocaſtelli ad ædem ſanctæ Mariæ in Iubanico appellatam, muro cinxerat, canalem uero quem magnum dicunt, ferrea clauſerat catena, cuius capita unum in ſancti Georgij, alterum in ſanctæ Mariæ prædictæ ædibus firmabãtur: quum itaque Vngari à Clugia mouentes littus quòd contra Methamaucum eſt cepiſſent, ut inde Methamauco Riuoaltóque per Albiolam potirentur, Veneti Petro tribuno duce per arma illis reſiſtere perrexerunt, pugnatumq́ eſt uarijs in locis, per quæ barbari multitudine freti irrumpere conabantur: & quum eo in certamine uario aliquot diebus ab utríſque laboratum eſſet, tandemq́ ipſo natalis Petri &, Pauli apoſtolorum die, Vngari uictoria deſperantes, re infecta retroceſſere, & ſe in continentem agrum Patauinum ad equitatum impedimentáq; receperunt. Annus tunc primus Vngarorum in Italiam aduentus elapſus erat, quando Berengarius ingenti data pecunia, datíſque pro continuanda pace obſidibus, ſe & Italiam ab ea uexatione prudenti conſilio uindicauit. Aſt apud Græcos Conſtantino puero, qui fuit Leonis filius, oriẽtale imperium tenente, quidam nomine & origine Romanus, quem is Leo pater claſſis præfectum tenuẽrat, pueri tutelam primo, deinde imperium per arma dolumq́ occupauit. Quo rerum diſturbio Calabri, Apuli, & alij eius oræ cum Italo legitimo imperatori Conſtãtio ſicut cõſueuerant ſubeſſe nequirẽt, adulterino rebelles erant. Erat uero Romanus peſſimus uir ingenio, qui nulla alia ratione imperatori charus à principio fuerat, quàm quia uenator fortiſſimus leoni in campis ſeroclenti congreſſus illum occiderat. Vſus itaque Romanus maxima in Italos Romanóſque, apud quos ſordido tamen loco natus erat, impietate, *Saracenorum*, Africanorum regem impulit, ut Calabris, Apulisqúe ſibi rebellibus domandis copias traduceret. *Sed* ea gens Chriſtianum, & in primis Italicum exoſa nomen, Calabros, Apulos, *Salentinos* & Lucanos, non domuit modo, & Græco imperatori coegit, uerum etiam commiſſis cædibus, rapinis & incendijs penè ad internecionem deleuir, adeóque uincendo inſolens eſt facta, ut de ſubigenda diruendáq; Roma inter eos ſæpenumero actum fuerit. Freti igitur multitudine *Saraceni*, omnẽ eam Italiæ oram à ſtrictioribus Calabrorum & Hydruntinorum promõtorijs in ampliorem terrã mariа inter ſuperum ac inferum ſemper ſe extendẽtem uſq; ad ipſa propè urbis Romæ mœnia tunc ceperunt, quæ breui omiſſa Græci imperatoris mentione ab ea barbarie dominio eſt oppreſſa. Erat tunc Romanus pontifex Ioannes decimus Tauxignano Romandiolæ oppido oriundus, qui populorum Italiæ calamitati compatiens, formidans quod futurum apparebat, ne Roma à *Saracenis* inuaderetur, Alberici in Hetruriæ partibus Marchionis auxilia implorauit. Ipſum Albericum concordant omnes ſcriptores uirũ fuiſſe præſtãtiſſimum, ſed aliqui eum fuiſſe pontificis fratrem affirmant, aliqui ſupprimunt, nullus in contentione adducit. Ego autem finem quem exitio pontificis parem habuit conſyderans, ut credam illius fratrem fuiſſe inclinat animus. Sub ipſum Alberici cum copijs in urbem aduentum, habitus eſt Romæ tunc etiam aliquid neruorum habentis eorum qui arma ferre poſſent delectus, eductúſque ex utríſque copijs exercitus, quem magnum paratiſſimúmque fuiſſe euentus docuit: nanque pontifex Ioannes decimus, ut aliqui uolunt ſimul cum Alberico: uel ut alij habẽt ſcriptores, Albericus Marchio cũ exercitu in *Saracenos* gentẽ penè innumeram delatus, eos Romanæ urbis finibus ilico expulit, & perſecutus retrocedẽtes cum illis apud Lirim fluuium, quem nunc Garlianum appellant, conflixit, uicitq́, & reuerſus cum uictoria

ac exer

ac exercitu penè integro, ouans Romam eſt ingreſſus. Cõſternati animis ea clade accepta Saraceni, montis Gargani arcem communientes, apud eam & ſub ipſo monte ſedem ceperunt, ex qua Italiã multis poſtea temporibus uexauerunt. Romæ autem orta inter primates diſſenſio, Albericus Marchio per inuidiam ingratitudinémque pellitur, qui apud Ortam Hetruriæ oppidum ſe communiens, uicem inuidis ingratisꝗ Romanis rependere ſtatuit, ſed talem quæ rem Italicam in miſeriam calamitatemꝗ perduxit. Ad Vngaros enim nuncios mittens, qui operam & opem ſuam ad Romanæ urbis oppreſſionem polliceretur, illos ut ſpretis fœderibus cum Berengario imperatore ictis uenirent impulit. Sed ea gens perfida Romani agri fines, quod in primis Albericus quæſiuerat, nequaꝗ attigit. Hetruriam uero omnem, quam Albericus ſaluam eſſe pactus fuerat, cõmiſſis ſumma & aliàs inaudita impietate cædibus, incẽdijs & rapinis propè deſtitutam deſertamꝗ reddidit. Omnes enim mortales fœminas æque ac mares qui cædibus ſuperfuerant, aut fuga prolabi nequiuerant, in Vngariam abduxit. Quid autem eo tempore Berengarij imperatoris, aut Lotharij regis nomen, autoritas uel potentia effecerit ut ignorem facit ſcriptorum ariditas, quam ſuprà calamitatum Italiæ initio deploraui. Sed apud omnes & in primis apud Ricardum conſtare uideo Vngaros poſtquam uocati ab Alberico Italicam deguſtauerãt prædam, per ſingulos penè qui aliquandiu ſecuti ſunt annos ad abradendum ſi quid reliquum erat, in Italiã reuertiſſe, uideoꝗ per infeliciſſimum id ſeculum partem Italiæ mediam hinc à Tyberi amne in Calabros, inde ab Aterno, cui fluuio nunc Piſcariæ eſt appellatio, in Salẽtinos: & ſinum Tarentinum à Saracenis qui apud Garganum conſederant, direptam afflictamꝗ fuiſſe, quum nulla ex parte feliciora per Vng·ro·um incurſiones tempora habuerit ea maior pars, quæ hinc à Tyberi, inde ab Aterno Alpium finibus cõtinetur: quantum autem ex Guilelmi ſcriptis cõijcere potui, Berengarius imperij ſui uires, nomenꝗ ad eam Italiæ partem, quæ nunc eſt Longobardia, ad Alpes uſꝗ obtinebat. Nam per eadem Ioannis decimi tempora dum hinc Vngari, inde Saraceni, ut diximus, alias Italiæ partes premerent, Ludouicus Boſonis prouinciæ Romanæ, & Burgundiæ regis filius per Taurinos Italiam eſt ingreſſus: quem Berengarius ſecundus prælio ſuperatum, captumꝗ ea conditione iureiurando firmata dimiſit, ut nunquam Italiam cum exercitu ingrederetur. Quòd autem Berengarij ſecũdi mentionem prius feci, quàm de primi morte quicꝗ dixerim, nullus mirabitur qui Vincentij Beluacenſis fratris, Martini Polonicaſenſis archiepiſcopi, Sicardi Cremonenſis epiſcopi, Ricardi & Guillelmi monachorum, Gothfredi Viterbienſis, & fratris Ptolemæi de Luca chronicorum libros perlegerit. Ne enim omnes eorum hac in re errores quod longum eſſet recenſeamus, quum aliqui eorum dicant primum Berengarium quatuor, & ſecundũ duodecim annis imperium tenuiſſe, tempora Lotharij & tertij Berengarij ad tredecim annos protrahũt, ut quinꝗ ipſos imperatores Latinos cum regibus & tyrãnis interiectis, per annos duos de triginta tantummodo in Italia fuiſſe ultimus dictorum ſcriptorum Lucenſis affirmet. Nos uero & ſi dictorum imperatorum regum & tyrannorum tempora diſtinguere neſcimus, id certum habemus à Berengarij primi initio imperij ad Othonis primi & germani legitimi imperatoris coronationem à Ioanne duodecimo põtifice Romano factam, annos ad quinquagintaquinꝗ interceſſiſſe, & ipſum Othonem Berẽgariũ in Lombardia primo regnare permiſſum, poſtea in exilio egiſſe docebimus: ut confidenter affirmemus ſex ſiue imperatores ſiue reges Italia oriundos, tres ſcilicet Berẽgarios, Guidonem, Lotharium, & Albertum: inter quos Rodulphus Burgundus, & Vgo Arelatenſis regnarunt, per eos quinquagintaquinꝗ annos Italiam motibus agitaſſe: Sed ad rem. Dum Saraceni, quos Ioannes decimus pontifex & Albericus marchio ſuperauerant, ex Gargano monte unam, & Hungari aliam Italiæ partem ſæpe infeſtant, Berengariusꝗ ſecundus nomen imperatoris in Italia retinens Burgundis in Lõgobardia Pedemõtibusꝗ reſiſtit, Ludouico regi Germaniæ, & apud Francos Germanosꝗ imperatori mortuo ſucceſſor Cõradus Auſtriæ dux fuerat declaratus. Exinde Ludouicus Boſonis Burgundio contra iuſiurandum Berengario ſecundo imperatori Italiæ præſtitum per Tridentinos in Italiam reuerſus Veronã cepit, duxitꝗ in illum Berengarius. Et Veronenſibus deditionem facientibus Burgundo cum copijs intercæcatus exceptatusꝗ abire permiſſus eſt: ſecundum quam uictoriam Berengarius imperium quietemꝗ in Italia reintegrare cupiens, pacem fœderaꝗ cum Hungaris firmauit: Hungariꝗ rabie, qua in Italos deſæuire tot per annos aſſueti fuerant, in externos uerſa, Alemanniam denuo popu-

pulari

pulari ac uaſtare cœperũt. Nec tamen interea quieſcere potuit Italia. Romanus nanque populus Alberti Spoletani ſiue ducis ſiue regis appellati auxilio fretus, iuſtiſſimáque commotus ira Hortanum obſidens oppidum de capto Alberico Marchione ſupplicium ſumpſit. Sed interea Saraceni ad Garganum ſedentes Apulis Calabriſq́; noua excurſione uaſtatia Beneuentum urbem obſident, ſpoliatamq́; incendũt, Quibus ultra progredi, ut Romanos inuaderent fines parantibus, Romani pontificis Ioannis decimi ſuaſionibus impulſuq́ue adducti, Guidonem neſcio quem comitem cohortibus tumultuario delectu coactis præficiunt. Iſq́; in Barbaros ducens furentes repreſſit. Eò autem demiſſionis animorum per aſſiduas calamitates in Italia peruentum erat, ut aditis Barbaris populi quamprimum excidio ſe & internecione domari intelligebant, deditionẽ fecerint. Itaq; Saraceni dum ſpolianda Beneuento detinerentur, nuncijs qui permittentibus ſeſe eorum deditioni ſalutem pollicerentur præmiſſis, nonnullorum Romanorum ciuitatibus oppidiſq́; præſidia impoſuerãt. Quò cum duxiſſet Guido, fuere ciuitates, in quas admiſſus miles Romanus cum retento Saraceno habitauit, & aliquandiu hic de retinẽda, ille de capienda poſſeſſione certauit. Superiores tamen euaſerunt Romani, quod Saraceni ex gentis more quamprimum ſibi pro uictoria decertandum intellexerunt, Romanæ terræ finibus exceſſerunt. Reductis cohortibus Guido urbis quieti inuidens, Ioannem decimum pontificem bene de Romanis, & optime de ſe meritum interfecit, Suffectuſq́; in pontificem Leo ſextus per ſex menſes uixit, cui Stephanus, ut aliqui ſextus, ut alij uolunt ſeptimus, eſt ſuffectus. Interea Vngaris poſt factã cum Berẽgario imperatore pacẽ, Alemanniã, Aleſatiã, Saxoniamq́; populantibus, Henricus Germaniæ congreſſus, eos apud urbẽ Moresbuch maxima afflixit cæde. Per idq́; tẽporis Berengario ſecũdo imperatore poſt pacatos, ut diximus, Vngaros, imperiũ Italiæ ut inſtauraretur adnitẽte, tyranni quibus formidoloſa erat eius potentia, pernicioſis Italiæ machinationibus reſiſtere perrexerunt, Rodulfo Tranſiurenſe Burgundionũ rege ſuaſionibus pollicitationibuſq́; in Italiam accerſito, qui perditorum hominũ Italiæ magnatũ potius quã exercitus ſui uiribus fretus, Berengario pulſo in illius quondam imperij parte Italiæ tribus annis regnauit. Nec tamen diu tardauit ultio, quæ bonos earũ regionum æque ac perfidos afflixit. Etenim Vngari, ad quos Berengarius confugit, Salardo duce in Italiam uenientes, & omnia per quæ incedebant uaſtantes, Papiam obſederunt, & ui captam ferro & igni ut abſumerent ſunt adniſi. Quæ effecit accepta clades, ut Itali à quibus Rodulfus Burgundio introductus fuerat, parum præſidij in illo eſſe cernentes, Vgonem Arelatenſem comitem in Italiam uocauerint: cui cedens abſq; contentione Rodulphus, in Burgundiam ſe recepit. Duxit uero, ut debuit, Hugo Italiæ regno potitua Rodulphi regis exẽplo admonitua, ſuſpectam eorum à quibus uocatus fuerat fidẽ, & dato Samſoni cuidã ex ducibus ſuis exercitus negocio, illos quid fieret, principio ignorãtes, in exilium egit. Nec tamen Hugonem regem ſua ſatis tutata eſt prudentia, quod Arnoldus Bauarorum dux à factioſis exulibus, alijſq́; domi potentibus Italis ſuaſus aduerſus eum in Italiam cum paratiſſimo exercitu uenit, quem Veronenſes primi regem Italiæ appellatum intra mœnia acceperũt. Lõge autem aliter quàm fecerat Rodulphus regnum ſuum Vgo ut retineret adniſus eſt. Qui exercitu ad Veronæ mœnia appulſo pugnandi copiam Arnoldo fecit, & etiam prælium nequaquã retractante paribus animis eſt decertatum. Viciťq; Vgo, & Veronenſibus reiectam in Racherium epiſcopum ſuum rebellionis culpam deprecantibus pepercit. Racherius uero epiſcopus Papiam in exilium eſt actus, Berengario ſecundo quem Italia pulſum ad Vngaros confugiſſe diximus, apud illos, uel ut aliqui habent ſcriptores, apud Sueuos uita functo. Berengarius tertius primi Berengarij ex filia nepos in Italiam uenit. Quem uero & quãtum adduxerit exercitũ, aut cuius gentis ope adoleſcens exul ſit reductus, quod in primis oportuit, nullus ſcribit. Sed apud multos conſtare uideo ipſum Stephani ſeptimi pontificis temporibus Italiam aduerſus Vgonem Arelatenſem ingreſſum eſſe. Eoq́; anno qui fuit Chriſtianæ ſalutis nongenteſimus triceſimus primus: uel iuxta quorundam opinionem Ioanne undecimo pontifice nongenteſimus triceſimuſquintus, Saraceni Africam incolentes, ingenti ducta claſſe, oram omnem Hetruriæ maritimam populati ſunt, & Genuam circumacti, urbemq́; graui obſidione preſſam ceperunt, in qua maxima uſi ſunt ſæuitia: urbe enim ſpoliata, & ijs, qui arma ad defenſionem induerant, primo impetu cæſis, omnes pariter puberes latebris eductos trucidarunt. Moturiq; & in Africam redituri, mulieres omnis ætatis,

& impuberes maſculos cũ ſacta præda nauibus impoſitos abduxerunt. Miratus uero ſum hanc Genuenſium calamitatem apud diuerſos ſcriptores legens, neminem eorum incidiſſe, qui dicat urbem à Saracenis igni ferroꝗ uaſtatam. Ideo Veneto ſcriptori Danubio impuberes Genuenſium ex Africa in patriam breui reductos fuiſſe affirmanti magis credo, quod gentis æmulatio in ea felicitatis parte fidem ſcriptori uidetur aſtruere. Stephano ſeptimo per id etiam temporis, & paulopoſt Ioanne undecimo defunctis, pontifex creatus eſt Leo ſeptimus. Ad cuius anni terni tempora, Gulielmus ſcribit Henricum Germaniæ regem atque imperatorem obijſſe: cui ſit in regno imperijꝗ titulo ſuffectus Otho filius Matilde ſuſceptus Theodorici Saxoniæ regis filia. Is Otho fuit naturæ & ingenij dotibus uir excellens, cuius in re militari ferox ardensꝗ animus, comitate & ſumma erga omnes humanitate ſupra gentis ſuæ mores conditus erat: hinc etſi multa domandis Germanorum hoſtibus bella feliciter conſũmauit: maiora tamen regno ſuo iecit fundamenta, rebellibus contumacibusꝗ proceribus per tolerantiam, humanitatem & comitatem in amicitiam fœderaꝗ reductis. primos tamen regis annos, uel ea ratione habuit fidelíſsimos, quod Saxones ſe abſente, Hungaros eorum agros populantes prælio fuderunt, & tanta confecerunt occidione, ut aliquot annis poſtea quieti intra Pannoniam ſe continuerint. Interim Berengarius Italiam ingreſſus, ſiue quia debilem adduxerat exercitum, ſiue quia populos Italiæ ſuis fauoribus parum inclinatos offenderit, quàmprimum Hugonem regem arma aduerſum ſe parare intellexit: retrocedens, Alpes tranſcendit, & ſe contulit in Sueuiam. Affligebat tunc Italiam fames, qua ad tres annos cõtinuante, Hugo rex nullis agitatus rebellium motibus, nullum & ipſe conciuit motum. Sed Agapito ſecundo poſt Martinum tertium ad pontificatum maximum aſſumpto, Berengarius tertius magnis externorum adductis copijs in Italiam eſt reuerſus: ad primam cuius aduentantis famam, rebelles in Hugonem animi multis in Italiæ regionibus ſunt oſtenſi. Id cum peruidiſſet Hugo, quod uiribus nequiſſet, conſilio prouidere perrexit. Miſſis namque ad hoſtem iam aduentantem oratoribus, cum eo his conſtituit fœderibus: ut ſe Italia diſcedente, Lotharius filius, & Berengarius Italiæ reges, æquo iure omnia adminiſtrarent. Viguitꝗ aliquot annis ſolo nomine conſortiũ, quod Berengarius acri uir ingenio, Lotharium ſpreuit: qui apud Papiam cum uxore Alunda nobili ac ferociſsima muliere, cuius dotis iure eam ciuitatem & multa oppida obtinebat, ſe continens iniuriam diſſimulauit. Italis etiam Berengarius ſuperbe ac auare imperans, eos potius in tremore continuit, quàm ſibi beniuolentia ſciuerit & humanitatis artibus deuincire. Hugo interim poſt parum quàm Arelatũ redierat, diem obijt: per idꝗ temporis Henricus Bauariæ dux, magno Italiæ commodo Aquileia capta, in proximas urbes ducere conſtituerat. Quum fortè tunc Hungari, Italiam inuadere diſpoſiti, Iuſtinopolim aduenerunt. Quibus ut progrederentur molientibus, ſeſe oppoſuit Henricus: & commiſſo bis prælio, Hungari, accepta primo & iterum clade repulſi, in Hungariam redierunt. Ea uictoria faciente animos, Henricus omnem eam Italiæ partem ditiſsimam, quæ Aquileiam Papiamꝗ intercedit, excurſione potius quàm peragrando populatus eſt. Berengarius uero legatis per Lombardiam miſſis, qui auxiliares copias apud Brixiam cogerent, educto repente ſtationibus exercitu, Papiam properare cœpit. Quod quum babuiſſet exploratum Henricus, ſibi timens, exercitum apud Papiam nauibus impoſitum deduxit in Padum. Inde continuata ſecundo amne nauigatione, nullam prius exſcenſionem fecit, quàm ad agri Paduani fines peruentum eſt. Qui continuato ex eo loco itinere, intra Auſtriam ſe recepit. Vixdum Berengarius tumultum ſedauerat, quum Taxis rex, Hungaros ſuos Italia, ut diximus, pauloante pulſos de Bauaro, quem in Italia regnare opinaretur, ulturus paratiſsimo Italiam irrupit, tantusꝗ Italorum animos tunc pauor inuaſit, ut ultimum impendere exterminium contremiſcerent. Berengarius uero ſiue propitiore uſus fortuna, ſiue conſilij prudentis, Albertum mittens filium, Taxim multa oratum peruicit, ut acceptis nummorum modijs argentorum, ſicut tradi uideo, dcccm, recedens Italiæ pepercerit. Secundus tunc elapſus erat regni Berengarij tertij annus, quo in tempore Lotharius ſolo nomine rex fato eſt functus: & Berengarius Alundam, ne alicui nuberet, patrimonij ſui dominium, & Italiæ regnum, per dotis occaſionem inuaſuro, publice apud Papiam carcere mancipauit. Tuncꝗ maiora audens omnem Lombardiam Alberto filio permiſit gubernandam, & ſe imperatorem Auguſtumꝗ appellans, illum regem Italiæ uoluit appellari. Multa interim maximaꝗ, & quidem

quidem præclariſſima in regnis Franciæ & Germaniæ Otho rex geſſerat, quæ noſtræ intentioni parum accommoda omittimus. Sed quum eius uirtutis fama etiam in Italia celebris haberetur, Agapitus pontifex multique proceres Berengarij Albertiq́ filij tyrannidem exoſi, illius opem rebus afflictis Italiæ popoſcerunt. Qui cum quinquaginta, & eo, ut aliqui uolũt, amplius armatorum milibus mouit, trita & aperta Barbaris per Forijulij regionem uia Italiam ingreſſus, Berengarium imperio, & Albertum regno Italiæ deturbauit. Quid autem molitus fuerit, quid reſiſtendo fecerit Berengarius, nuſquam inueni. Idq́ ſolũ addi uideo, Othonem poſtquam Italia à Berengario & Alberto poſſeſſa eſt potitus, Alundam Lotharij quondam uxorem, carcere in quo apud Papiam tenebatur eductam in uxorem accepiſſe, & Alberto Berengarióque ſuperatis, deiectisq́ pepercisſe, quibus Lombardiam omnem, Verona & Aquileia exceptis, permiſerit gubernandam. Reuerſus in Germaniam Otho ex Alunda uxore anno uix dum elapſo filiũ ſuſcepit. Cui Othoni poſtea ſecundo fuit appellatio. Ea tempeſtate proceres quidam regni Franciæ, quorum primarius ductorq́ fuit Vgo magnus Pariſienſis comes, Othonis ſororem in matrimonio habẽs, Lodouico eorum regi rebellarunt, cumq́ Normannis hoſtibus prodiderunt, à quibus illico in carcerẽ eſt coniectus. Quod quum Otho intellexiſſet conſanguineo regi etiã aduerſus ſororij conatus ſuccurrendum eſſe conſtituit, & exercitu quem ſupra uiginti legiones habuiſſe ferunt ex Italis Germanisq́ coacto, Franciam ducens facile obtinuit, ut Ludouico libertati regniq́ adminiſtrationi reſtituto, Normanni ſeſe intra fines ſuos continerent. At in Italia Albertus Berengarij filius apud Rauennam conſtitutus Venetos mercatores multis affecit incommodis. Comaclenſium enim nauigio, quod illi haudquaquam tenue tunc habebant, fretus, mare illud latrocinijs tenebat infeſtum. Id quum Veneti diutius pati nec poſſent nec uellent, nauigio tumultuarie contracto, in Comaclum ducto, oppidum primo impetu captum cum oppidanorum nauibus incenderunt: captos autem oppidanos & iuramento, ne ultra in prædam cuipiam aduerſum ſe obedirent aſtrictos, dimiſerunt illæſos. Forte paulo poſt Petrus cognomento Candianus dux Petro filio, ut ſui ducatus conſors omnia ſecum adminiſtraret conceſſit. Iſque Petrus genitori ingratus quum in eum conſpiraſſet, in exilium eſt actus. Qui acri adoleſcens ingenio ad Berengarium, Albertumq́ue ſe contulit, & quum forte duodecim onerariæ naues ui tempeſtatis in primariũ Padi oſtium actæ eſſent, eas Petrus Alberti conſilio præſidioq́ fretus intercepit. Et patre paulo poſt uita functo, in patriam reductus à Venetis dux eſt factus. Agapito pontifice per id temporis uita functo, Albericus quidam Romanus ciuis potentiſſimus per factionem cum magnatibus initam, perq́ uim clero & populo illatam, filiũ ſuum Octauianum creari pontificem obtinuit, qui Ioannes duodecimus appellatus eſt. Is uitam ne dum pontifici, ſed cuicunque priuato turpem in pontificatu duxit: quippe qui præter uenationis, cui ſe totum dedidit leuitatem, mulieres palàm habuit cõcubinas. Eius geſta dum attente perquireremus, forte inuenimus, quod à nobis ſupra deſideratum fuiſſe non ambigimus, qualis Romanę urbis ſtatus & adminiſtratio fuerit. Dum hinc Berengarius Albertusq́ filius Lombardiam, & ut cõijcimus, Romandiolam Othonis conceſſione gubernant, inde partim Conſtantinopolitanus imperator, partim Saraceni Apuliam, Calabriam, Lucanos, & Saletinos in prædam habent. Romæ enim duo conſules ex nobilitate quotannis tunc fiebant, qui ad uetuſti cõſulatus exemplar ſummæ rerum præeſſent. Et præfectus item ex nobilitate creatus populo ius dicebat. Ex plebe autem creati ſingulis annis duodecim, quibus decarchonibus erat appellatio: ſenatus uicẽ in conſilijs & deliberationibus obtinebant. Parebãt uero Romanis, à quibus magiſtratus annuos accipiebant om̃es urbes, & oppida uicina Hetruriæ intra Vrbeuetanum, Tudertinumq́ agros in urbem uergentis, & quicquid à Neapoli, & à Marſis Reatinisq́ue ad urbem pertinet. Picenum autem Spoletanum ducatum, & cæteras Italiæ regiones quis tunc gubernauerit inuenire nequiuimus. Sed quod ex ſupraſcriptis, & ijs quæ ſequuntur, quis facile poterit intelligere, in tanta principatuum non multitudine magis quàm diuerſitate peſſimus erat Italiæ ſtatus. Otho rex interea poſt liberatum, ut diximus, Ludouicum Franciæ regem, Boizlaum quoque Bohemorum regem inimicos in ſe animos præſeferentẽ domuerat. Eodemq́ tempore Vgo Magnus Comes Pariſienſis, qui ſororem Othonis, ut diximus, Hacuindam in matrimonio habebat, Ludouico regi Franciæ iterato inimicari cœperat. Quod quum intellexiſſet Otho, ne continendo in fide ſororio ſatis per nuncios li/

teraſq́ proficeret, ſecunda expeditione in Franciam delatus ipſe compeſcuit, & regi parêre ac ſubeſſe coegit. Qua felicitate dum omnibus in locis rex præſtantiſſimus idem'q́ uir optimus Otho utitur, glorioſi & ſimul ſaluberrimi facinoris occaſionem eſt nactus. Namque Hungari, ſiue quia uicinos contiguos'que Bohemos ab Othone domitos ac ſubactos indigne ferrent, ſiue quia illum Franciæ expeditionibus occupatum minus reſiſtere poſſe crediderint, impetum in Germaniam fecerunt. Duxit uero in illos magna ſpe, nec minori confidentia plenus Otho, & paribus animorum ardoribus, paribus'que hinc inde odijs prælio, quod aliquot diebus per ſolas noctes intermiſſũ fuiſſe ferunt, decertatum eſt. Quanquam uero Othoni & Germanis uictoria ceſſerit cruentiſſima, Hungari tamen nõ ſuſi ſuperatiq́ potius q́ penè ad internecionem cæſi fuerunt. Adeo'que tunc eneruata eſt potentia Hungarorum, ut multis poſtea temporibus Pannonia ſe continuerint. Tres in eo prælio reguli in poteſtatẽ Othonis uiui ſunt perducti, quos Germani Othone etiam, ut perhibent, adnitente, laqueo in Hungarorum dedecus ſuſpenſos necauerunt. Ea tot tantarumq́ diu & multis continuatarum in locis uictoriarum Othonis fama, Romanis Italiſq́ ſuaſit, ut quũ Berengarij Albertiq́ filij, tum etiam cæterorum Italiæ tyrannorum malis finem imponi quærerent. Primi uero glorioſum aggredi facinus auſi fuerunt cardinales duo, quorum Ioannes uterque nomine, diaconus uterque dignitate & ordine erat. Hi occultis miſſis literis & nuncijs Othonem orauerunt, ut Romanam eccleſiam Ioannis duodecimi peſte & uituperio liberaturus, Romam quoq; urbem & Italiam pergeret liberare. Similes'que literas ad Othonem multi Italiæ populi, & potentes domi nobiles dederunt. Moturus Germania Otho, filium ex Alunda uxore ſuſceptum Othonem nomine, annũ ætatis ſeptimum agentẽ, in Germaniæ regem apud Aquiſgranum coronauit: fuiſſe autem legimus ex Italiæ tyrãnia nonnullos, qui arduis grumoſiſq́ montibus ſe continentes, & loci fiducia freti, Saracenorũ aduerſus Othonẽ præſidia implorauerint. Sed facit deplorata ſæpe ſcriptorum ignauia, ut qui illi fuerint tyranni, aut quid tandem egerint ignoremus, Ioannem uero duodecimum ſcimus quamprimum Othonẽ Germania, ut in Italiam ueniret moturum intellexit, reſcijtq́ qui fuerant impulſores, iracundia, cuius erat impotẽs excanduiſſe, & cardinales diaconos naſo unum, manu alterum mutilaſſe. Qua autem uia, quo'ue anni tempore Otho uenerit, nullus ſcribit. Quod conſtat, ſub primum Othonis in Italia aduentum Berengarius Albertuſq́ filius in poteſtate Othonis facti, hic Conſtantinopolim, ille Auſtriam relegati, uitam in ſqualore finierunt. Sic'que finis fuit uel imperatoribus uel regibus uel tyrannis, Roma & Italia oriundis, Annos ad quinquageſimum quintum, poſtquam Franci Italiæ imperio regno'que deiecti ſunt.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE ROmanorum Imperij Decadis ſecundæ, Liber tertius.

OTHONI Romæ appropinquanti, Romanos obuiam effuſos fuiſſe, illumq́ triumphi apparatibus in urbem deduxiſſe multi concordant ſcriptores: *Sicardus* uero & *Creſcentius* Ioannem duodecimum dicunt Othonem in Cæſarem Romanum'q́ imperatorem Auguſtum coronaſſe, quum alij eam coronationẽ Leoni octauo attribuãt, quam opinionem Gratianum in decretis ſecutum fuiſſe uidemus. Lateranenſis autem eccleſiæ bibliothecarius & ſi Othonem imperatorem appellat, quis & titulo & diademate ornauerit, ſubticet: quod quidem nulla ratione alia conſiderauimus, aut ſcribendũ duximus, quàm quia primam Romani imperij à Conſtantinopolitanis ad Francos principes tranſlationem nõ modo Adriani pontificis, & populi cleriq́ Romani autoritate conſenſu'que, uerumetiam totius Italiæ populorum & principum uirorum ſuffragijs, ſicut ſupra oſtendimus, celebratam fuiſſe conſtat. Quod autem refert bibliothecarius, Otho imperator quum à Ioanne duodecimo honorabiliter exceptus eſſet, cum illo multis inſtitit, ut à flagitijs temperans uitam pontifice dignã duceret. Et quum preces ſuaſiones'que parum prodeſſe intelligeret, archiepiſcopos, epiſcopos'que Italiæ, coram quibus eadem pontifici diceret, conuocari curauit, *Sed* pertinax in

turpitudine

turpitudine Ioannes Roma ſugiens in montibus delituit. Tum magnus ad imperatorem
concurſus factus efflagitatum'que eſt, ut quempiam ille dignum pontificem deſignaret.
Otho autem modeſtia uſus, electum ſe iubente à clero & populo Leonem Romanum ci-
uem & Lateranenſis eccleſiæ ſcriniarium, qui fuit eius nominis octauus, in ſede Petri con-
firmàuit. Quo facto, & rebus urbis Romæ compoſitis, Otho Spoletum acceſſit. Nec mora,
furentes & paſſione obcæcati animo Romani Ioannis conſanguinei, populum ut ille redu
ceretur, ſeduxerunt. Eiectus'que Leo agentem Spoleti imperatorem adijt: qui odio ira'que
exardeſcens, bello perſequi Romanos cœpit: & ciuitatibus oppidisꝗ illorum in Spoletum
uerſis, maximo per excurſiones affectis incommodo, copias omnes in urbem Romam du-
cendas, in agro Teatino ad diem adeſſe iuſſit. Interim Ioannes poſt paucos quàm redierat
menſes obijt, nec ſcribit bibliothecarius, quod multi habent ſcriptores, illum in adulterio
deprehenſum fuiſſe confoſſum. Sed qualiſcunque fuerit illius mors, ſecundum eam Roma-
ni ad Othonem mittentes pace impetrata Benedictum diaconem, & non Leonem pontifi
cem dari orauerunt. Renuit uero imperator, & ſe arma corporis, regnorumꝗ ſuorum tute-
lam prius, quàm Leonis defenſionem, dignitatemꝗ necturū, magna uocis & uultus con
ſtantia affirmauit: ſpoponderuntꝗ uicti ea imperatoris petendi uehementia oratores Leo
nem cleri & populi iuſſu in patriam reducendum. Nec tamen deſtiterunt proterui, quin
oratoribus in urbem cum pace reuerſis Benedictum in Petri apoſtoli ſede pro Romano
pontifice locauerint. Ea quum intellexiſſet Otho, non ultra uerbis comminationibus'que
agendum ratus, primum omnium agri & ditionis Romanorum ciuitates, & oppida ple-
raque capi, diripi, ac magna ex parte uaſtari curauit: Romam exinde adeo dura preſſit ob-
ſidione, ut ſcribat Lateranenſis modium furfuris per eam tempeſtatem triginta aureis ue-
nundatum fuiſſe: tantisꝗ coanguſtatos malis Romanos Benedictum Othoni dediſſe, &
Leonem in pontificatus ſedem autoritatemꝗ accepiſſe. Edomita Romanorum proteruia,
Otho in Germaniam reuerſus Benedictum apud Hausburgam relegauit: ubi poſt paucos
menſes uel dies uita eſt functus. Leoꝗ pariter, uix ad tertium menſem, quàm reſtitutus
fuerat, ſuperſtes fuit: quem ſolus Martinus Cuſenſis, & eum ſequuti plures faciūt, quo tem-
pore in urbem redijt, clero & populo Romano eligendi pontificis autoritatem abrogaſ-
ſe, ut ſolus imperator deligeret, ſolus pontificem confirmaret. Rediturum in Germaniam
Othonem Romanis edomitis, cæteros quoque Italiæ tyrannos domuiſſe, magno inaniꝗ
boatu omnes quos incidimus ſcriptores, præter Lateranenſem affirmant. Sed qui ij fue-
rint tyranni, aut quæ forma ſtatus Italiæ tunc abeunte imperatore manſerit, nullus uerbum
facit. Leoni octauo pontifici defuncto ſucceſſor à clero populoꝗ Romano creatus eſt Io-
annes tertiuſdecimus, quem Petrus urbis præfectus capitali odio perſequutus eſt. Is quum
ſolus quod libebat perficere nequiret, conſules, decarchonesꝗ, quibus omnis rei Romanæ
adminiſtratio tradita eſt, in ſuam aduerſus pontificem ſententiam perduxit: & tamen quia
pontifici benemerenti plebs fauebat, non auſi ſunt dicti magiſtratus per ſeipſos manus in il
lum inijcere uiolentas. Itaque accerſitus in urbem Iofredus in Campania comes potens, fa-
ctioſiſsimusꝗ tyrannus armatis ſtipatus Ioannem pontificem in Lateranenſi cepit: perdu
xit'que in Adriani molem: quam tunc ſicut & nunc caſtellum ſancti Angelli appellabant.
Pontifexꝗ ibi aliquot cuſtoditus diebus in Campaniam ductus eſt, ad Iofredi libidinem
retinendus. Sed quum Iofredus unicusꝗ eius filius à Ioanne Capuano principe eſſent tru-
cidati, Ioannes pōtifex ad menſis undecimi calamitatis ſuæ finem Romam rediens, à clero
populoꝗ Romano in pontificem receptus eſt. Ea dum ſic gererentur Othoni fuerant nun-
ciata. Isꝗ quia in Italiam ſe conferre conſtituerat, nec epiſtolis perditos à flagitio, nec miſ-
ſis nuncijs prouidere curauerat. Veniens autem, Othonem filium paratiſsimum'que ſimul
duxit exercitum. Ingredienti urbem imperatori dum tota ſe ciuitas obuiam effudit, primi
omnium magiſtratus, criminum faciente conſcientia, cæteros in adulatione ſuperabant:
parꝗ reddens pari Otho, conceptum in eos odium diſſimulauit. quàmprimum uero exer-
citu in ſtatiua diſtributo pontifex primo, poſt ciues de rebus publicis priuatis'que audiri
ſunt cœpti, Otho rex conſules, præfectum, decarchones in carcerem detrudi iuſſit: nobili-
tati tamen delaturus, conſules uinctos in Germaniam deportari fecit. Decarchones exinde
eleuatione ſuſpenſi eculeo necati: & præfectus, quia iniuriæ pontifici illatæ autor compli-

cum'que impulſor fuerat, ludibrio per urbis plateas compitáque habitus, & interea dum traheretur flagellatus, tetrum in carcerem coniectus, inde ad conſules in Germaniam deportatus eſt, per eos ad ſeptem annos, qui à Ioannis duodecimi fine, Benedicti quinti & Leonis octaui pontificum tempora continuarunt, multa in Italiam comperimus geſta fuiſſe non memoratu magis quàm longa & accuratiſſima narratione digniſſima, ſi modo ſcriptores illa diligentius tradidiſſent. Saracenos namque ad Garganum ſedere, & ex eo loco proximo'que Sipontino ſinu magnam Italiæ partem uexare ſolitos Sclaui Italia deturbarunt, fuerunt'que ij quos ſub Sueropilo Dalmatiæ rege Adriani ſecundi pontificis temporibus Chriſtianos fuiſſe factos oſtendimus, quo impetrando facinore multam Saracenorum commiſſam cædem refertur. Sed quibus Sueropoli ducibus & copijs quo'ue in loco id geſtum ſit, nuſquam inuenimus. Quinetiam ſcribit archiepiſcopus Conſentinus, Hungaros poſt Sclauos in Italiam claſſe delatos Saracenorum copias quæ manſerant, confeciſſe, atque etiam Græcis pecunia redimentibus eam omnem Italiæ oram Barbarorum oppreſſione liberatam reliquiſſe. Sed quoquo ea modo geſta archiepiſcopo credimus aſſerenti, dum Ioannes tertiuſdecimus Capuæ relegatus tenetur, Othóque imperator in Germania agit, Saracenos ex Africa in Calabriam delatos, Conſentiam regionis primariã urbem dura preſſam obſidione, & ui captam ſpoliatamq; que incendiſſe. Quæ dum agerentur, Græci Calabriam, Salentinos & Apuliam obtinentes, ſatis duxiſſe per conſtitutas cum Saracenis inducias ſuæ, & ſubditorum ſibi Italiæ populorum ſaluti indemnitatíque conſulere. Erat uero per id tempus Capuæ princeps Pandulfus cognomine Caputferreus Ioannis frater, à quo Gothfredum in Campania Comitem interfectum fuiſſe docuimus. Is'que Pandulfus Ioanni tertiodecimo pontifici, ut Gothfredo interfecto Romam ſaluus rediret, multa attulerat adiumenta. Qui quum ad Othonis aduentum Romam ſe contuliſſet, pontifici imperatoríque oſtendit fore, ut ſi copiarum quas Otho adduxerat, pars Capuam, & inde Calabriam mitteretur, Saraceni Italia pellerentur. Miſit'que Imperator Othonem filium iam tunc indolis egregiæ adoleſcentem: Sed pauci fuit negocij expedito Saracenos pellere, qui fama Germanorum aduentantis exercitus territi nauigantes, factam in Italia prædam abſtulerunt. Maius'que tunc Othoni & Pandulſo Caputferreo negocium fuit Græcos repellere, qui Saracenis per inducias fœderatis aduerſus imperatorem Romanum opem ferre conati ſunt, attuliſſent'que ſi fortes illi conſtantes'que reſiſtere perrexiſſent. Othonem tunc uarijs in locis uarijs'que prælijs cum Græcis conflixiſſe Guilelmus Sicardus'que affirmant. Aliam tamen quàm nos eius expeditionis cauſam referunt. Non enim aduerſus Saracenos Othonem duxiſſe dicunt, ſed in Græcos Italiæ incolas, qui deſponſatam ſibi Nicephori imperatoris Conſtantinopolitani filiam tradi à patre perhibebant: tradunt'que prædicti, & alij ſcriptores, Othonem Græcis prælio congreſſum eos fudiſſe, ac penè omni Calabria, Apuliáque eieciſſe: quin addit Guilelmus Conſtantinopolitanum populum amiſſarum de Italia prouinciarum factam iacturam in Nicephorum referentem, qui ſponſam filiam marito tradere noluerit, armis correptis illum interfeciſſe, ac Ioanni filio imperium demandaſſe. Quoquo autem modo ſe habuerit præliorum huiuſmodi & necis Nicephori ueritas, conſtat nobis, Othonem ſecundum Theophaniam Ioannis Conſtantinopolitani imperatoris ſororem in matrimonium accepiſſe. Quam Ioannes tertiuſdecimus pontifex ſimul cum ipſo in Lateranenſi patriarchio coronauit. Nam Otho pater filium Othonem re in Saracenos, Græcos'que bene geſta, reuerſum conſortem imperij aſciuit, uoluit'que in imperatorem à Romano populo ex priſca conſuetudine acclamari, quem pontifex inunctum imperiali diademate inſignauit. Eáque in Othonis ſecundi coronationis celebritate Ioannes pontifex Capuanam eccleſiam ob Pandulfi principis merita, Metropolitanam fore conſtituit. Secundum eam coronationem profecti ſunt in Germaniam imperatores, paulo'que poſt eodem in tempore Ioannes tertiuſdecimus pontifex Romæ, Otho primus in Vienna Auſtraſiorum obierunt. Ioanni defuncto, Bonum ſecundum fuiſſe in pontificem ſuffectum multi tradunt ſcriptores, quorum nullus quicquam eius pon-

tificis

tificis temporibus geſtum eſſe ſcribit. Lateranenſis autem pro Bono habet Benedictum eius nominis ſextum, qui à Cincio ciue Romano in caſtellum ſancti Angeli truſus uitam ibi finiuit. Suffectum poſtea Bonifacium ſeptimum patre Ferrutio ciuem Romanum, ſiue iure ſiue iniuria, tanquam minus canonice electum, Romani quartodecimo pontificatus menſe Conſtantinopolim relegarunt, creatus'que eſt Benedictus ſeptimus. Per cuius tempora Otho ſecundus Henricum Bauarorum ducem ſibi rebellem domuit, Sed dum Otho ea occupatur expeditione, Lotharius rex Francorum in Lothoringiam copioſum ducens exercitum, eam Romani imperij prouinciam occupauit, & Aquiſgranium delatus, agros populatus eſt. In quem quum Otho ex Bauaria duxiſſet, Lothoringia in poteſtate facta, Lotharius in Pariſios eſt reuerſus, Otho'que Franciam ingreſſus Laudunenſium Sueſſonum'que agris uaſtatis, Pariſiorum quoque ſuburbia incendit. Reuerſus tamen in Germaniam Otho, dum uado Axonam fluuium traijcit, incommodum accepit, nonnullis ſuorum aquæ uorticibus abſorptis, pluribus ab inſequenti hoſtium multitudine interfectis. Interea Baſilius Conſtantinus'que Conſtantinopolitani imperatores Ioanni genitori defuncto ſuffecti Syriam primo populati, Cretam pulſis Saracenis receperant. Deinde Othonem periculoſiſſimo, ut exiſtimarunt Francorum bello deſtineri intelligentes, nullo affinitatis reſpectu habito, conſtituerunt amiſſas de Italia Nicephorianis temporibus prouincias ut reciperent, conſilia cogitationes'que intenderunt. Primo tamen in pericula, quæ à tergo ingruere poſſent, ab adoleſcentibus reſpectum eſt. Saraceni enim Greta pulſi, data pecunia in ſuum exercitum accerſiti ſunt. Itaque delati Barum urbe ſunt potiti, ciuibus'que ne rebellarent, partim occiſis, partim Conſtantinopolim relegatis, progreſſi Matheram urbem de Apulia deſtruxerunt. Exinde Apulia primo, poſt Calabria deditione ultronea ſunt receptæ. Otho interea poſtquam Lothoringia recepta iniurias apud Aquiſgranium ultus fuerat, pacem cum Lothario Francorum rege firmauerat: ueniens inde in Italiam, & uxorem ducens Theophaniam Taureſienſes attigerat, quando de leuirum hoſtili impetu certior eſt factus. Tradunt uero Guſlelmus Sicardus'que, Othonem priuſquam in Græcos imperatores duceret, copijs Adriatico traductis Sclauoniam, ac Dalmstiam inuaſiſſe, magnáque illis in regionibus Græcorum præſidio deſtitutis rerum præda & mortalium cæde commiſſa, Romam ſe contuliſſe: Eò quum perueniſſet, repentino tumultuario'que delectu per omnes Italiæ regiones coactas ingentes copias ad diem conuenire iuſſit, & quum Germanorum, Gallorum, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum uniuerſo exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit ſtatiua: quò quum accitæ Romanorum copiæ perueniſſent, datas quoque à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas in ordines præmitti curauit. Facto poſtea agmine, profectus non prius quadrato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam eſt ingreſſus. Expectari nunc ſcimus à nobis, quid tunc imperatores Græci fecerint, quo'ue in loco caſtra contulerint, aut quomodo, qua'ue ratione prælium ſit cōmiſſum, Sed tanti facinoris, quod maximi tunc in rebus Italiæ momenti fuerit, nullam niſi uelimus mentiri, aliam rationem inuenimus, quàm apud Baſentellum fuiſſe decertatum, & quum Romani Beneuentaníque ex acie profugi non ſolum detrectaſſent prælium, ſed ſigna deſeruiſſent, cæteras Romani imperatoris copias à Saracenis & Græcis fuſas diſſipatas'que fuiſſe. Quo in prælio occiſis penè ad internecionem legionibus, & Romanus imperator & omnis Italia neruos omnes ita amiſit, ut facile Græcis & Barbaris fuerit, ſi uictoria uti ſciuiſſent, Roma Italiáque potiri. Otho imperator fugiens quum repente ad littus ſcaphæ ſe commiſiſſet, à piratis quis eſſet ignorantibus interceptus eſt, in Siciliam'que perductus, ſed ibi agnitus, ſeſe promiſſa Siculis ingenti pecunia liberari, Romam'que perduci obtinuit, & de piratis ſumptum eſt à Siculis ſupplicium. Quum Romam perueniſſet Otho, perquirendis congregandis'que fracti exercitus ſui reliquijs diligenter operam impendit, & quia copiarum præſidio deſtitutus, in deſertores ſignorum Romanos animaduertere non auderet, iram in Beneuentanos exercuit. Etenim integris qui turpi fuga prolapſi in urbem redierant,

cæteros addens Romanos, qui arma ferre potuerunt, tanquam hoſti aliquo in loco ſe oppoſiturus, ſimul cum reducibus ex conflictu eduxit, & Beneuentanos adortus imparatos, & nihil tale timentes urbem cepit, ſpoliauit, incendit, per eam'que occaſionem aſportatas Bartholomei apoſtoli reliquias, Romæ in inſula Iouis primo dicta, & poſtmodum Licaonia, locatas ferunt. Othonem Beneuento deleta, in urbem Romam reuerſum ibi defunctum, & in Petri apoſtoli baſilica ſepultum Ptolemeus & Guilelmus ſunt autores. Cuius autem pontificis temporibus is Otho ſecundus ſit mortuus, in ſcriptorum confuſione nequiuimus intelligere. Quanquam eius tempeſtatis pontificum magis quàm alterius quæ ante aut poſt fuerit implicitam erroribus narrationē geſtorum uarie tradi uidemus, quod Ptolemeus & Guilelmus Martinum ſecuti, tres ſucceſſiue Ioannis nomine quartum, quintum & ſextumdecimum ponunt: Lateranenſis uero duos tantummodo habet, Ioannem quintumdecimum patre Leone presbytero, Romanum ciuem. Vnde omiſſa pontificum ſucceſſionis alta narratione à noſtro propoſito aliena, libet Ioannis quartidecimi uitæ finem referre nullo præterquam à Lateranenſi traditam. Quum is annos iam octo dignam pontifice uitam duceret, Bonifacius ille ſeptimus, ex Cōſtantinopolitano exilio in urbem reuerſus, per genitoris Ferrucij potentiam dictum Ioannem quartumdecimum cepit, & in caſtello ſancti Angeli interfecit. Repoſitusq; in ſedem Bonifacius undecimo intruſionis menſe apoplexi ſuffocatus eſt. Ea Ferrucij audacia facit, ut Othonem ſecundum imperatorem per quieta Ioannis quartidecimi tempora obijſſe credamus. Non enim uero eſt ſimile uiuo & præſente imperatore tantum ſcelus in urbe admitti potuiſſe. Funere Othonis ex more celebrato, Germani proceres qui tunc Romæ frequentes erant, de ſucceſſoris electione cœperunt agere: Variantibusq; inter eos ſententijs, pars Othonem tertium ſecundi filium Germaniæ regem, pars Henricum Baioariæ regem, qui primi Othonis nepos ex fratre fuerat, imperatorem poſcebant. Interea non defuerunt Romani ciues, qui reſumendum à Romanis Italis'ue imperium contenderent: inter quos primus uehementiſſimusq; eminebat Creſcentius Numentanus. Quum uero ea ſecretis primo in conuentibus tractata, per uicos palàm & compita ſunt dici cœpta, perterriti proceres Germani in Othonem tertium ſecundi filium conſenſerunt, quem rebus Germaniæ componendis per annos undecim priuſquam Romam ueniret intēdiſſe inuenio: interim Bonifacio, qui in pontificatum intruſus fuerat, uita, ut diximus, functo, Ioannes quintuſdecimus patre Leone presbytero Romanus canonice electus præſidebat. Per prima cuius tempora Creſcentius Numentanus conſulem ſe titulo præferens, urbis dominium cepit: qui obſequentem ſibi minus quàm libuiſſet, pontificem in eam dignitatis ſalutis'que deſperationem adduxit, ut urbe ſecedens in Hetruriam ſe receperit. Eò pontifex quum ueniſſet, animis per uiæ ſecuritatem reaſſumptis, Othonem tertium imperatorem per nuncios literas'que orare cœperat, ut ſedi apoſtolicæ, & oppreſſæ urbi Romæ opem debitam afferret. Id quum reſciſſet Creſcentius, pontificis agnatos conſanguineos'que & amicos mittens oratores, illum peruicit, ut Romam rediret, impleuit'que factas pontifici pollicitationes Creſcētius, quod illi Romæ appropinquanti cum ſenatu, magiſtratibus, & honoratis quibuſque obuius in faciem'que cernuus pedes oſculatus, introductum poſitum'que in ſedem ſemper ueneratione debita proſecutus eſt. Eius Ioannis anno pontificatus nono Othonē tertium in Italiam primum ueniſſe, & à Creſcentio Numentano cæteris'que Romanis ſumma cum obedientia in urbem admiſſum fuiſſe inuenio. Erat'que is annus regni ipſius undecimus, per quos annos quid Otho in Germania, Ioannes pontifex & Creſcentius conſul Romæ egerint nullus tradit. Duxiſſe uero Othonem quamprimum Romæ ſuus extitit exercitus, in Beneuentanos Capuanos'que, duces innuit potius, quàm ſatis aperte narrat Creſcentius. Nam illos populos & eorum duces per uim & arma Romanis pacatos reddidiſſe nudis uerbis ſcribit. Quod nobis conſtat, anno aduentus in urbem Romam Othonis tertij ſecundo, Ioannes quintuſdecimus pontifex Romanus obijt, nec ulla accidit ut ſæpe conſueuerat, cleri & populi Romani in deligendo ſucceſſore contentio, quod Otho rex Gregorium ſibi ex Saxonum gente conſanguineum iuſſit, obtinuit'que pontificem declarari: à quo breui poſt imperij romani benedictionem, diademáque accepit: eius'q; facti celebritate finita, Otho imperator archangeli Michaelis ædem, quæ eſt in

Gargano

Gargano monte, uotis ſe exoluturus, quæ pridem emiſerat, inuiſit, Inde Romam reuerſus, breui ſe cõtulit in Germaniam. Tulerat iniquo animo Romani pontificis Gregorij per metum factam creationem, nec id diſſimulare potuerat ferox populus. Quare, uixdum Italia exceſſerat Otho, per Gallias in Germaniam acceſſurus, quum pontifex Gregorius minis & maledictis exterritus, ac magis quàm oportuit animo conſternatus urbe clam exceſſit, & quum Ioannis ſui præceſſoris exemplo aliquandiu in Hetruria ſubſtitiſſet, nec illum populus Romanus ſupplex reuocaret, Othonem tertium adijt in Germania deſidentem. Intellexerunt uero tunc Romani futurum, ut ea concitus indignitate imperator Romã furens rediret, Quamobrem rei ſuæ uiribus multo minus, quàm oportuerat, meritis temerarium ceperunt conſilium. Etenim Creſcentium curantem, ut aliqui, uel ut alij uolũt recuſantem, inconditis clamoribus conſulem creauerunt, permiſſa ſibi poteſtate, ut nequid res Romana pateretur detrimenti, ex arbitrio prouideret. Iacq; Ioannem quendam Græcum epiſcopum Placentinum literis ornatiſſimum, &, ut aliqui uolunt, pecunijs affluentem, Romanũ pontificem declarauit. Eſtq; hic Ioannes, quem à Lateranenſi noſtro, quia canonice electus non fuit, ſuppreſſum, alij ſcriptores penè omnes Martinum ſecuti, quandoque ſextum, quandoq; ſeptimumdecimum catalogis addunt, Creſcentius exinde futuris proſpiciens, quæ timerentur ab imperatore periculis, muros urbis portasq; inſtaurauit, & moli Adriani caſtello ſancti Angeli appellato, tot tantasq; addidit munitiones, ut poſtea ſemper uſq; ad hæc tempora ſæpius Creſcentij, quàm ſancti Angeli caſtellum fuerit appellatum. Venit interim Otho imperator, & magnis fretus, quas adduxerat copijs, urbem penè in circuitu obſedit. Tum uero populus furoris, quem creãdo conſule oſtenderat, oblitus, pacẽ miſericordiamq; imperatoris ſupplex orauit, Et quum imperaſſet, patentibus etiam Creſcentij iuſſu portis Germani admiſſi, tunc & Ioannes pontifex ſuus præſidij ſimul & conſilij nepos in munitiſſimam ſancti Angeli arcem ſe abdiderũt, de qua aliquandiu ſe ab oppugnationibus, paruo negocio ſunt tutati. Quumq; obſidionem oppugnationemq; longo duraturã tempore non magis Germani quàm æmuli ſimul & perfidi ciues oſtentarent, dolo uictus eſt Creſcentius, quem nulla uis ſuperatura uidebatur. Spe enim ſalutis data, ambo ut ad imperatorẽ ſe conferrent exeuntes, medio in itinere intercipiuntur, & Creſcentius eueſtigio confoſſus, Ioannes oculis orbatus eſt. Tunc Gregorius quintus ad undecimum quàm abierat menſem reſtitutus, acerrimam de accepta à Romanis iniuria ultionem ſumpſit. Paulo enim poſtq̃ redierat eam fecit de imperatoris electione ſanctionem, quæ huc uſque per annos ſupra quadringentos ſeruatam uidemus, ſolis licere Germanis, qui inde electores ſunt dicti, principẽ deligere. Qui Cæſar tunc & Romanorum rex dictus, ſi à Romano pontifice coronabitur, imperator Auguſtus appelletur. Sunt'que hi electores, Maguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis archiepiſcopi: & Marchio Brandeburgenſis, Palatinus Comes, Dux Saxoniæ, Rex Bohemiæ. Diſtincta ſunt autem inter eos officia, ut tres primi ſint cancellarij, Germaniæ primus, ſecundus Galliæ, Italiæ tertius: & Brandeburgenſis Marchio camerarius, Comes Palatinus dapifer, Dux Saxonum enſis portitor, Rex Bohemiæ ſit pincerna. Secundum eam ſanctionem promulgatam Otho imperator in Germaniam redijt, Gregorius uero pontifex poſt annum ſecundum & menſem ſeptimum ſuæ creationis interijt. Annum in quo hæc ſanctio à pontifice Gregorio facta eſt ſecundum ſupra milleſimum Chriſtianæ ſalutis fuiſſe inuenimus. Quanquã ſolus inter multos Ptolemeus Lucenſis, undeuiginti annos addit, & ita multorum pontificum ipſe, ſicut & multi alij, tempora confudit, ut ueritatẽ ſi etiam id noſtri eſſet propoſiti, à nobis inueniri potuiſſe addubitemus, Eſt etiã in pontificũ tradito ordine non paruus error, quod Gregorio quinto Sergium quintũ Ptolemeus ſuffectũ tradit, & alij Lateranenſem ſecuti uolunt ei Gregorio Ioannem decimumſeptimũ ſucceſſiſſe. Quo ad decimum menſem mortuo, Guilbertus origine Aquitanus cum eſſet Rauennæ archiepiſcopus, in Romanum pontificem Syluestrum ſecundum eſt creatus, quem uirum nullus ſcriptorum affirmare dubitat, literis moribus'que ornatiſſimum fuiſſe. Falſo tamen ex Aquileienſis eccleſiæ monumentis traditum eſt, ſanctionem de imperatore à Germania deligendo huius Sylueſtri temporibus factã eſſe: quumq; ſecutus errorẽ Guilelmus, cũ id Germania cõceſſum per inuidiã ſupprimat, omniaq; quæ ſupra de Creſcẽtio diximus, Othonis'q; mortẽ & Henrici ſucceſſoris orationẽ in eiuſdẽ Sylueſtri tempora. Eo defuncto pontifice, Ioãnes cui Sicco fuit agnomen, ciuis Romanus, & eius nominis decimuſoctauus ſucceſſit.

Sextusq;

peruenerũt opum tenuitatem, in qua poſtea ſemper ſorduerunt. Comite etiam Guilhelmo defuncto frater Drogo Apuliam obtinuit, quem miſſus à Conſtantinopoli Mel alter Catipanus imperialis primo impetu Apulia penè omni expulit: ſed impiger Drogo exercitu inſtaurato, Græcorum ſuperatis copijs perdita de Apulia recepit. Quo autem anno primũ Romam uenit Henricus, à Stephano octauo Imperator Auguſtusq; appellatus eſt, diademate ornatus: qui prima expeditione ſicut pia, ſic & felici in Capuam ducens, Saracenoa ibi ſedentes Italiam linquere compulit. Inde quia Bubaganus Meli ſuffectus imperatoris Conſtantinopolitani Catipanus Saracenis fauerat, bello eum acerrimo eſt inſecutus. Inſtaurauerat per id temporis ac potius à fundamentis ædificauerat Bubaganus in Apuliæ finibus Troiam urbem, quam Echanam à priſcis dictam fuiſſe Coſentinus parum perite ſcribit. Caſtra enim Hannibalis ex loco prius appellatam fuiſſe Guido Rauennas ex dignis fide maiorum teſtimonijs affirmat. Eius autem condendæ loco urbis ratio fuit, quod habitatoribus Græcis tanquam in Coloniam ductam cõmiſſis Apulia Calabriáque in fide continendis & Romanorum finibus infeſtandis, uidetur maxime opportuna. Quod cũ Henricus intellexiſſet, nouæ & uix munitionibus firmatæ urbi caſtra admouit. Eſtq; autor Coſentinus, Benedictum pontificem huic expeditioni, quam multum cordi habuerat, interfuiſſe. Seſſum tamen ad eam urbem menſibus quatuor, & machinæ omnis generis admotæ. Æſtatis autem aduentu, quod caumata regio habet occidentalis intolerabilia, Henricus imperator deditionem ab oppidanis oblatam acceptans, cum datis obſidibus Romam eſt reuerſus. Habet uero unicus ſcriptor Guilhelmus, Henricum poſtquam Roma in Germaniam ſe contulerat cum Roberto Francorum rege in Italiã ueniſſe, & cum principes ſubſtitiſſent, & Stephanum pontificem acceſſiſſe. Nec tamen quid illo in conuentu actum fuerit, uel minimo uerbo innuit. Hunc Henricũ ſcriptores multis efferunt laudibus, quod optimus Chriſtianiſſimusq; princeps cum Sinegũda uxore uirginitatem, uel certè diutinam caſtitatem ſeruauerit: quorum ſuaſione, & precum inſtantia Stephanus Vngariæ rex, & ſubiecti ſibi populi ad fidem Chriſti fuerint conuerſi. Traduntq; multi ſcriptores, Henricum & Sinegundam poſt obitum miraculis coruſcaſſe, ab ipſis principibus eccleſiam ſancti Miniatis, quæ nunc prope urbis Florentiæ mœnia arduo in colle ſpecioſiſſima uiſitur, ædificatam fuiſſe Villanus affirmat: qui etiam tradit uetuſtam urbem Feſulanam per huius Henrici tempora à Florentinis captam, ex cuius populo ac ruinis Florentia creſcere ac ſe attollere primũ cœperit. Obijt autem Henricus ad annum ſalutis Chriſtianæ quartum & uigeſimum ſupra milleſimum, quo in anno Michaelem cognomento Athenacum: uel, ut alij habent ſcriptores, Cathalaicum Conſtantinopolitano imperio potitũ fuiſſe inuenimus. Stephano autem octauo pontifici defuncto, ſucceſſit frater ſuus Ioannes, eius nominis ordine undeuigeſimus, quem aliqui ſcriptores tunc Portuenſem epiſcopum, aliqui laicum fuiſſe tradunt. Et in Germania electores Conradum origine Sueuum, qui in Henrici imperatoris militia ordines duxerat, Cæſarem delegerunt: qui ſuum in Italiam aduentum annis fermè tribus diſtulit. Per quod tempus multi Italiæ magnates & populi coniuratione inita ſeſe in libertatem aſſerere, & declaratum Cæſarem, cum aduenisset, armis repellere conſtituerunt. Id cum intellexiſſet Conradus, neq; enim in Italia obſcurum: ueniens in Italiam copioſiſſimum duxit exercitum. Hoc primum in loco tradi inuenimus, quod ſupra ubi de ſanctione imperatoris deligendi ſcripſimus, deſideratum à nobis fuiſſe nõ dubitamus, uoluiſſe ſiue pontificem Gregoriũ quintũ ſiue Othonẽ primũ, ſiue primos imperatori deligẽdo conſtitutoa electores, ut is qui Cæſar in Germania declaratus Romã ueniſſet confirmãdus, duaa medio itinere coronas acciperet, ex palea unam Modoetiæ, ex ferro alterã Mediolani ab archiepiſcopo imponendam: quod quidem ad tempora uſque noſtra ſeruatum uidemus. Itaque Conradus Italiam ingreſſus Modoetiam ne adierit non inuenimus. Mediolanũ uero cum ueniſſet, armis eſt repulſus. Quamobrem Conradus agro uaſtato, Mediolanum obſedit. Cumq; Mediolanenſes obduratis animis ſe repellẽdo obſtinatiores cerneret, ſuburbia incendit, non prius inde moturum ſe cõminatus, quàm pariter incẽſam urbem ſolo æquaret: ſed dum in die Pentecoſtes, quod omnes tradunt ſcriptores, Colonienſis archiepiſcopua miſſarum ſolennia in propinqua urbi eccleſia celebraret, per ſpiritũ uidit, Conradoq; dixit, beatum Ambroſium Germanis excidium, niſi abſcederent comminari. Itaq; Conradus motis à Mediolano caſtria, Romam ueniens, aurea à Ioanne decimonono corona & imperij

titulis

titulis eſt ornatus. Inuenio Italicos proceres, quos aduerſus Cõradum dixi coniuraſſe, cum potentiã Germanorum in ſe ut nouerãt ducturo proprijs reſiſtere uiribus poſſe diffiderẽt, Sclauorum Hungarorumꝗ præſidia imploraſſe: ſed dum illi tardant, Conradus qui id reſciſſet, Roma profectus pacatam poſt ſe linquens Italiam, in Sclauos primo, poſt in Hungaros duxit, compreſſisꝗ illorum motibus, exercitum apud Treueros Metenſesꝗ reductum diſtribuit in hyberna. Per id tempus defuncto apud Cõſtantinopolim Michaele Cathalaico imperatori ſucceſſit Michael Etheriacbis, cui uxor fuit Zoi nomine, præſtans mulier. Ad huiusꝗ imperatoris noui tempora, Normanni Apuliam tenentes, & Græci prælio inter Aufidum amnem, & Oliuentem oppidum acerrimo concurrerunt. Normanni uictoria ſunt potiti. Conradus uero imperator apud Treueros conſtitutus glorioſi facinoris occaſionem eſt nactus. Rodulphus Burgundionum rex plurimas ſuorum ſeditiones cõpreſſerat, animaduerteratꝗ in rebelles, eoꝗ cõtentionis cũ ea gente adductus erat, ut armis perpetuo retentis cogeretur de ſalute per dies penè ſingulos decertare. Quamobrem ſeſe Conradi fidei permittens, regnum illi Burgundionum permiſit, quod ab Imperatore in prouinciam redactum, & Burgundia poſtmodum longo tempore imperialis appellata eſt. Paulo poſt Ioanne undeuiceſimo uita functo creatus põtifex Benedictus nonus, qui ſuperioribus ex Tuſculo nepos fuit. Per cuius tempora Cumitus rex Anglorum deuotione ductus, Romam & ſancta eius loca inuiſit, & in Angliam reuerſus filiam ſuam Henrico Conradi imperatoris filio in matrimonium collocauit. Scribit uero Guilhelmus Conradum imperatorem paulo poſt factas filij nuptias Romã ueniſſe, & ultionẽ de Italis rebellibus ſumpſiſſe, quod quidem à nullo tradi alio uidemus: certumꝗ habemus Conradum Burgundia potitũ breui in Germania obijſſe. Cui electores ſucceſſorem dederũt Henricũ filium eius nominis ſecũdum Cæſarem declaratum, eratꝗ is annus à põtificatus initio Benedicti noni quintus. Quo in tẽpore quid ipſe põtifex aut alij Romæ egerint, nullus ſcribit. Henricus aũt primo electionis ſuæ anno in Oldericũ regẽ Bohemorũ hoſtiles animos præ ſe ferentẽ ducẽs, ideo re infecta in Germaniã ſe recepit, quod pares Bohemorũ Germanorũꝗ copias, pares quoꝗ præliorũ euentus habentẽ uidit. Sed eo qui ſecutus eſt anno, cum maiore paratioreꝗ exercitu eundem aggreſſus Oldericũ regẽ prælio ſuperauit, cum captoꝗ & per fœdera liberato egit, ut Bohemi quotannis Romano principi tributa ſoluere tenerentur: Diſſidebãt eo tempore Vngari, & magnis commiſſis prælijs pars Petro regi ſuo minor numero, ſed dignitate melior fauebat, maior altera aduerſabatũ. Eumꝗ finem eæ habuerunt contentiones, ut pulſo per arma Petro, & Alboino quodam in regem aſſumpto, diſſidiáꝗ nihilominus & certamina inter principes & populos continuarent. Confugerat uero ad Cæſarem Petrus, & ſuæ Vngarorumꝗ ſaluti opem ſupplex orauerat. Quare ingreſſus Vngariã cum exercitu Henricus, Alboino fugato, Petro'ꝗ reſtituto regni illius contentiones motusꝗ ſedauit. Romæ interim inaudita aliàs in pontificatu diſſidia inchoauerãt, quæ ab omnibus quos inciderimus ſcriptoribus, imperiti & implicite tradita, puris bibliothecarij Lateranẽſis eccleſiæ uerbis referemus: Benedictum nonum ignota nobis cauſa Romani deiecerant, Ioannesꝗ Baſinenſis epiſcopus in ſede apoſtolica eſt conſtitutus, quem Syluestrum tertium placuit appellari. Is iniuſte occupatam apoſtolicam ſedem diebus undequinquaginta tenuit, & Benedictus nonus in reddita ſibi ſede in uno menſe diebusꝗ uno ſupra uigeſimũ permanẽs, eam Ioanni archicanonico ſancti Ioannis ad portam Latinam patrino ſuo kalendis Maijs uel uendidit uel permiſit: fuit'ꝗ archicanonicus Gregorius ſextus pontifex appellatus, adulterinũ qui pontificatum anno uno menſibus ſeptem dimidioꝗ retinuit. Ea Hẽricus Cæſar ſibi nunciata iniquo ut debuit animo ferens, copias in Italiam ducendas ad diem cõuenire iuſſerat. Cum Flandrenſium comes Balduinus inimicos in illum animos tunc primum cœpit oſtendere: uenit tamen Romam Henricus, turbatam'ꝗ rem eccleſiaſticã componere eſt adniſus. Patribus itaꝗ non Romæ ſolum, ſed uicinarum quoꝗ Italiæ partium ac ordinum quorumcũꝗ religioſis ex more cõuocatis, ſynodus celebrata eſt, in qua Benedictus nonus, Sylueſter tertius & Gregorius ſunt damnati: ſolum tamen Gregorium Lateranenſis in Germaniam relegatum fuiſſe ſcribit. Creatus autẽ eſt ea in ſynodo Sindegetus Bambergenſis epiſcopus, cui Clementi ſecundo fuit appellatio, ab eoꝗ Henricus ſecundus Auguſti imperatorisꝗ titulis præſente ſynodo eſt ornatus. Tradunt uero multi hunc Clementem Romanos, ne in errores ſuperioribus ſimiles inciderent iureiurando adactos à pontificum electionibus

nibus

nibus prohibuiſſe. Interim Henricus Capuam uſq; profectus poſtquam ſatis prouinciam compoſuerat, Romam & inde in Germaniam eſt reuerſus, per quod temporis Saraceni oppidum Scuni de Calabris occuparunt. Vix dum Henricus Germaniam attigerat, cum Clemens pontificatus ſui anno nono obijt, ueneno ut aliqui dicunt abſumptus, quo Stephani noni cura fuerat infectus: quod quidem ea ratione crediderim, quia illico poſt Clementis mortem Stephanus ipſe pontificatum inijt, quem menſibus octo, diebus nouem retentum ſimul cum uita amiſit. Suffectus illi Damaſus ſecundus, natione Bauarus, cui Bagnario fuit nomen, dies tantūmodo tres & uiginti uixit. Quo autem modo ſua electio & confirmatio, quas adulterinas fuiſſe conſtat, factæ fuerint, ex multis ſcriptorum ineptijs contradictionibusq; elicere nequiui. Quod conſtat, ſede per illius mortem uacante, Romani prius quàm de noui principis creatione quicquam intentaretur, Henricum imperatorem in Saxonia agentem adierunt, pontificem ab eo de mala conſuetudine petituri. Cumq; rex illis ſatisfacere cupiens, nullum Theuthonicæ gentis prælatum ad ſuę uoluntatis aſſenſum inducere poſſet, ad Germanos ſe uertit, peruicitq; precibus Brunonem epiſcopum Tullenſem uirum ſimplicem, ut per ipſius inueſtituram ad papatum Romanum promoueri pateretur, cui per Veſuntium in pontificali habitu Romam petenti abbas Cluniacenſis & Ildebrandus monachus Soana Etruſca urbe oriundus forte obuiauerūt. Vſq; adeo autem dictorum religioſorū ſuaſio ualuit, ut epiſcopus periculū apoſtaſiæ, in quod inciderat euitare cupiens, papalia depoſuerit ornamenta, deduxerūtq; illū Romam abbas & monachus peregrini habitu incedentem: qui ad cardinalium, cleri, & populi conſpectum perductus, multa in eam ſententiam locutus eſt, ut cū Henricū qui iuſſerat, & ſe qui minus caute præbuerat aſſenſum, à cōmiſſo errore purgarit, tum maxime hortatus ſit ac excitauerit illos ne ſedem Petri diutius uacare ſinerent: à quibus adnitente Ildebrando poſtera die ſexti menſis ab inchoata uacatione ultima in Leonem nonum Romanum pontificem canonice eſt aſſumptus. Iſq; accepti ab Ildebrando beneficij gratus Romanæ eccleſiæ ſubdiaconem & œconomum conſtituit, eiuſdemq; uſus cōſilio Simoniacos & adulteros clericos duabus in ſynodis Romæ habitis acerrime eſt perſecutus. Drogone Normannorū comite, quem Apuliam tenuiſſe oſtendimus, mortuo, Hunfredus frater eius in Normannorum comitatu ſucceſſor per annos ſeptem Apuliam & ipſe tenuerat. Eoq; defuncto, Gothfredum fratrum unus ad Leonis pontificatus initium acceperat comitatum: perq; id fermè tempus Guarimaro Salerni principe ex eadem Normanna gente oriundo à ſuis interfecto Giſulphus factus eſt princeps. Quæ gens ambitioſiſſima Beneuentum in urbem Romano pontifici ſubiectam, prius aliquando pertentatam aperto bello inuadere, ac ſibi ſubijcere conſtituerat. Ea cum intellexiſſet Henricus ſecundus, proficiſci ſuaſit ut Alemannos à ſe apud Vercellas præſidio Italiæ relictos accipiens Normannos Apulia deturbaret. Adiunxit itaq; Alemānis auxiliares copias Italiæ, & in Beneuentanos ducere perrexit. Normāni uero parari per Italiam copias certiores facti, ſuos & ipſi arma expedire curauerant, & Beneuento priuſquam pontifex opem ferret capta, illum ad Ciuitam oppidum expectant. Proceſſit tamen cum exercitu pontifex & in prælio quod commiſſum eſt ſuperatus ac captus ſuga, quem Normāni honore maximo affectum Romam à Beneuentano clero deduci curauerunt, Iſq; paulopoſt graui correptus ægritudine, Romana eccleſia Ildebrādo œconomo cōmendata obijt. Per quam tempeſtatē apud Conſtantinopolim Conſtantio monacho uita functo Theodora uirgo Zoi Imperatricis ſoror imperium duobus annis prudentiſſime adminiſtrauit. Eáq; obeunte, Michael cognomento Nouitius per arma imperator eſt factus, qui eodem ab anno ab Iſatio Commeano deiectus imperio monachus eſt effectus, Iſatio item poſtquam quatuor imperauerat annis, per arma pulſo, Conſtantinus cognomine Ciochyſis accepit imperium. At in Italia Leoni nono ſucceſſor in pontificatu fuit Victor ſecundus ex Bauaria oriundus, qui Henricum imperatorem, ne aliqua à ſe peteret iniuſta, demulcere cupiēs, Ildebrandum ſubdiaconem ad illum miſit: peropportuneq; accidit, ut imperator graui quo obijt morbo implicitus, Henricum filium Ottonem Ildebrandi autoritate fretus, Romanorum regem ac Cæſarem dixerit, quod quidem Ildebrandus poſtea pōtifex factus in epiſtola ad Rodulphum Sueuiæ regem indicat in hæc uerba, Vnde nobilitatem tuam ſcire uolumus quia nō ſolum circa regem Henricum, cui debitores ſumus, ex eo quod ipſum in regem elegimus, & pater eius laudandæ memoriæ Henricus imperator inter omnes Italicos in curia ſua ſpeciali ho-

nore me tractauit: quodq; etiam moriens Romã eccleſiæ per uenerandæ memoriæ papam uictoriæ prædium & filium ſuum commendauit, aliquam maliuolentiam non ſeruamus. Victori ſecundo poſt annos duos, menſes tres pontificatus defuncto, Fredericus natione Lothoringus, abbas Caſſienſis, in Stephanum nonum pontificem canonice eſt creatus: per cuius tempora Mediolanenſis eccleſia, quæ per ducentos ferè annos à ſubiectione Romanæ eccleſiæ inſolenter ſe ſubtraxerat prima, inter alias eam maiorem ſuperioremq; recognouit. Is pontifex omnem ferè Italiam atque Burgundiam labe ſimoniaca inquinatam intelligens, Ildebrandũm archidiaconum ipſis purgandis reformandiſq; prouincijs legatum miſit. Qui eo munere ſicut & cæteris diligenter atq; feliciter uſus, Romam ueniens pontificem Stephanum graui offendit ualetudine laborantem: ex qua quum pontifex moriturum ſe crederet, cardinales, epiſcopos, & cuiuslibet ordinis clericos ad ſe conuocatos ſacramento adegit, ne quiſpiam ex ſuo collegio ad apoſtolicam ſedem, niſi ex conſenſu & communi electione fratrum aſcenderet, aut aſcendentibus præberet aſſenſum. Conualuit tamen eo ex morbo Stephanus, & Florentiam accedens, cõcilium ibi, non quidem ut Martinus, & eum ſequuti Ptolemæus & Villanus uolunt, celebrauit: ſed quum cœpiſſet conuocare, ad octauum menſem octauumq; pariter diem defunctus eſt. Vixdum exequiæ pontifici Stephano in Florentia celebratæ erant, quum Romani potẽtiores oppida & caſtella in urbis terra poſſidentes, Capitaneos tunc appellabant, pontificem ex factione ſua creare cõſtituerunt. Primus tamen omnium Gregorius de Thuſculano ex gente patritia Romanus Mintium Velitrenſem epiſcopum, inuitis atq; reclamãtibus cardinalibus & clericis qui Romæ tunc erant, in pontificem Romanum acclamari ac haberi obtinuit, quem Benedictum uoluit appellari. Per id uero temporis Agnes ſecundi Henrici imperatoris relicta, Henrici filij regis adoleſcentis regni curam adminiſtrationemq; gerebat: quæ mulier etſi bonæ mentis, ſicut oſtendemus, erat, imprudentia tamen quadam ſeducta, Guibertum Parmenſem clericum ex nobili proſapia oriundum, regni Italici adminiſtratorẽ cancellariumq; inſtituerat. Eratq; tunc Gothfredus Matildis comitiſſæ maritus, omnium quos Italia ab urbe Roma in Alpes haberet principum ducumq; aut comitum potentiſsimus: quorum Matildis & Gothfredi paternam originem diu quæſitam diuerſis tradi modis uidemus. Matrem uero ipſius Matildis Beatricem Henrici ſecundi imperatoris ſororem fuiſſe infra patebit: quam Beneuenutus Imolenſis in Dantis poetæ expoſitionibus dicit, Bonifacio cuidam nupſiſſe nobili & ditiſsimo proceri, Luca urbe Hetruſca uel potius agro illius oriundo. Sed ipſam Matildim eo, uel alio marito matris genitã fuiſſe, nec Beneuenutus, nec alius quem legerimus dicit: quod conſtat, & ſequentia abunde oſtendent, ea mulier & Gothfredo & alteri quem habuit uiris ſociata & uidua, fuit glorioſiſsima omnium mulierum, quas ne dum ſua, ſed quæcunque in ætatem noſtram ſucceſſerunt tempora, habuerunt. Tenebantq; tunc temporis Gothfredus & Matildis uxor Lucam in Hetruria, Parmam, Rhegium, Mantuamq; in Lombardia & alia in Italiæ parte, quicquid nunc ſancti Petri patrimonium appellamus. Mintio Velitrenſe in Romanum pontificatum intruſo, Ildebrandus archidiaconus, cardinales & epiſcopi alijq; eccleſiaſtici quum canonicam electionem Romæ nequirent facere, Senas acceſſerunt, ubi Gerardus Florentinus epiſcopus in Nicolaum pontificem Romanum canonice electus fuit. Iſq; prudentiſsimus pontifex eo in concilio formam põtificum Romanorum à cardinalibus eligendorum inſtituit, quam diſtinctione uigeſimatertia iuris pontificij decreta nunc habent: ſecundum quam inſtitutionem factam pontifici patribusq; placuit generale concilium apud Sutrium conuocari: ad quod quum conquiſiti magnus dux Gothfredus Matildiſq; uxor & Guibertus Italiæ cancellarius acceſſiſſent, omnes Lombardiæ, Hetruriæ, & Romandiolæ epiſcopi conuenerunt: ferebatur uero palàm nihil eo in concilio agendum aliud, quàm quo deberet modo Velitrenſis epiſcopus adulterino pontificatu depoſitus, pro demeritis pœnas dare. Quod quum ille reſciſſet, amictu põtificali depoſito, Velitras ad lares proprios remeauit. Et Nicolaus pontifex ſano uſus quum aliorum, tum maxime Ildebrandi archidiaconi conſilio, paruo ſed honeſtiſsimo doctiſsimorũ uirorum ducente comitatu petijt Romam. In qua à clero & populo cum ſolita Romanis pontificibus exhiberi reuerentia, eſt admiſſus: per quod tempus in Apulia Gothfredus Normannus, quem Dragoni fratri in Apuliæ & Calabriæ comitatu ſucceſſiſſe oſtendimus, moriens, Bagelardum filium, & non fratrum aliquem dicti comitatus, inſtituit ſucceſſorem. Id Ro-

bertus

bertus cognomine Guiſcardus Gothfredi fratrum unus impiger adoleſcens, ægro ut de/
buit, animo tulit, Bagelardoq́ nepote per arma pulſo, prędictum Apuliæ & Calabriæ comi
tatum accepit. Addiditq́ illis Troiam urbem Romanis põtificibus parere ſolitam, & cum
uxorem Aberadam eo tempore amiſiſſet, ex qua filium ſuſceperat Bohemundum, tunc al/
teram accepit nomine Giglegardam Giſulphi principis Tarentini ex Guaimaro fratre nep
tem. Tantis rebus proſperè confectis, Robertus robur, qua erat prudẽtia, ſolidiſſimum ad/
dere conſtituit. Etenim oratoribus ad pontificem Nicolaum miſſis, illum ut ad res Apuliæ
& Calabriæ componendas paterno ductus amore accederet eſt hortatus, pontifexq́ quem
Capitaneorum terram Romanam tenentium ſuperbia atq; perfidia dies noctesq́ trepidũ
atq; anxium teneret, cum eis oratoribus ſe in Apuliam cõtulit. Facile autem fuit pontificem
Robertumq́ cupientiſſimos ad pacem fœderáq; perducere. Pontifex nanq; Nicolaus Ro/
bertum Guiſcardum excommunicatione abſolutum ducem Calabriæ & Apuliæ declarãs,
illum per conſcripta fœdera iureiurando confirmata quicquid de terra eccleſiæ teneret, &
in primis Beneuentũ reddere uoluit. Et Guiſcardus ſeſe cõſtituens Romanæ eccleſiæ Vaſ/
ſallum, uel quod eius regionis uerbum eſt, Ligium, Romano pontifici quæcũq; peterentur
præſidia mittere, ac quãdo opus uideretur, cum omnibus copijs afferre ſpopondit. His fœ/
deribus occulte ne à Romanis capitaneis reſcirentur conſcriptis, redijt Romam pontifex
Præneſtinos, Thuſculanos, & Neumentanos rebelles primũ, & poſt amne Tyberi tranſ/
miſſo Galeram, ac comitis Gerardi caſtella uſque ad Sutrium populari ac uaſtare iuſſit: nec
prius à uaſtatione Normanni ceſſarunt, quàm capitanei ubiq; edomiti ueram pontifici obe
dientiam præſtiterunt. Interea uenĩetes Romam Mediolanenſium oratores, præteriti tem/
poris erratorum ueniam, & legatum ad ſe perditos cleri mores reformaturum mitti poſtu/
larunt, datamq́ eiuſmodi prouinciam ſuſcipiens Petrus Damiani Hoſtiẽſis epiſcopus, uir
ſapientiſſimus, epiſcopos primum Mediolanenſem, Brixianum, Taurinenſem, Aſtenſem,
Albenſem, Vercellenſem, & poſt diœceſum ſummarũ cleros de ſimonia cõcubinatuq́ con/
uictos, cum ſatis pro tempore redarguiſſet, ad melioris uitæ frugem reformauit. Quo cardi
nale in urbem Romam cum rei bene geſtæ gloria reuerſo, alterũ econtra perditæ uitæ cardi
nalem Vgonem Candidum rebellaſſe pontifici & eccleſiæ nunciatum eſt. Et paulo poſt Ni
colaus ad ſecundum dimidijq́ anni pontificatus finem obijt. Per quod tempus Robertus
Guiſcardus quamprimum ſuas copias à ſeruitio pontificis & eccleſiæ reuerſas accepir, Ta/
rentinos nullis coactos armis ſibi per ſola oratorum uerba ſubegit, pariterq́ Mathera eius
ducatui tunc temporis eſt ſubiecta. Nicolai ſecundi exequijs de more perfectis cõueniens
in Lateranenſem eccleſiam Romanus clerus & populus, cum ad inſtantiũ quempiam con/
cordare nequiſſent, Anthelmum Lucenſem epiſcopum abſentem elegerunt, quem ſecun/
dum Alexandrum pontificem Romanum placuit appellari: Isq́ Luca accerſitus, in pontifi
cali habitu Romam uenit. Sed interea Lombardiæ epiſcopi omnes quos Petrus Damiani,
ut diximus corripuit, uel ut aliqui habent ſcriptores, eccleſijs amouit, Guiberto Parmẽſe ad/
nitente congregati conſtituerunt non eſſe pontificẽ ſummũ ultra ab eis aliunde accipiendũ
quàm ex paradiſo, ut dixerunt, Italiæ Lombardia: utpote rati eundem quicunq; crearetur
ſuis infirmitatibus indulturum: eoq́ diſſoluto conuentu pars eorum ad Agnetem impera
tricem accedens illi ſuadere conati ſunt, uoluiſſe ac ſtatuiſſe Nicolaum pontificem nuper de
functum, non licere iniuſſu regis Italici quempiam pontificẽ deſignari. Proinde poſtulãtes
ut ſynodo patrum, quam in Lombardia paulo ante coegerant, pontificẽ Romanum defun
cto Nicolao autoritate regia ſufficere liceret. Suntq́ ex ſcriptoribus qui aſſerant Agnetem
blanda & ſubdola illorum oratione ſeductã aſſenſiſſe. Sed nos Gregorio ſeptimo pontifici
magis credimus aſſerenti non conſenſiſſe Agnetem: ſed Henricum filium iam adoleſcẽtem
præcipites in ſcelus Longobardos epiſcopos impuliſſe, ut innuere uideatur Gregorius pa/
pa, quod Guilelmus ſcriptor affirmat, fuiſſe eam matris cum filio diſcordiã, cuius occaſione
imperatrix, ut oſtendimus, regni adminiſtratione atque etiam habitatione ſit pulſa. Reuerſi
itaq; in Lombardiam pſeudoepiſcopi, conciliabulo ſuorum coacto, Cadolum Parmenſem
in antipapam elegerũt. Nec fuere omni in Lombardia aut cætera ad eam pertinente Italia,
qui Cadolo obedire recuſarent, præter Matildim Comitiſſam & uirum Gothfredum, qui
Alexandro Romæ creato obedientes, hoſtium eius impietati pro uiribus aduerſati ſunt.
Peruaſit uero ipſa Cadoli labes & ipſam urbem. Quum quidem capitaneis ob cladem Ni/

colai temporibus à Normannis acceptam, rebellionem in nouum pontificem molientibus, nonnulli ciues Romani conſpirarunt. Quorum omnium inſtigationibua fauoriſq; pollicitationibus factum eſt, ut Cadolum potentiſsimo Lombardorũ exercitu deducente, ad prata uſque Vaticano & urbi Leoninæ ſubiecta, quæ tunc ciuium partea Alexandro pontifici, quæ adulterino fauerent. Et tamen quum ſeditioſos peiorem partem melior numero & autoritate ſuperaret, armis iuſtam cauſam tutari omnes boni & mali pariter perrexerunt. Venerat uero Romam Gothſredus Matildia uir præſidio pontificis adfuturus, qui à ciuibus perditis magis quàm Longobardorũ copijs Alexandro timens, ad Lateranum ſe cum copija continebat. Quamobrem primo in congreſſu, quem furens populus aduerſum Longobardos habuit, Cadoli partes ſuperiores, ac propè uictrices fore apparuit: ſed quum primum fideles, qui prælio inerant, Romani renunciarunt pontifici utramque ciuium partem promiſcue hoſtibus repugnare, educens Gothfredus Lombardos repulit, ſcribitq; Pandulfua multam Romanorum etiam Cadolo fauentium cædem eo in prælio fuiſſe commiſſam. Repulſus ea cum ignominia Cadolus Mediolanum ſe recepit: uixq; totum conquieſcens annum, magnis largitionibus nõ capitaneos magis, quàm Romanos ciues, etiam Alexandro fauere ſolitos corrupit: quorum conſilio & fauorum ſponſione ductus, illo paruo deducente comitatu clandeſtinis itineribus noctu magis quàm die confectis, Romam ſe contulit. Affuerunt uero, ut erat conſtitutum, capitanei, & clàm ſtipendio conducti milites, qui Leonina ciuitate furto occupata, Cadolum in beati Petri baſilicam perduxerunt. Mane quum primum is rumor urbem Romam peruaſit, correptis repente armis populus accurrit: quod quum præter ſpem à ſeditioſia præbitam, capitanei & mercennarij milites cernerent, ilico omnes quaqua uerſum dilapſi, Cadolum præſidio deſtituerunt. Sed unicus adfuit omnium perditiſsimua, & cui maiorem uim pecuniæ Cadolus dederat, Cincius præfecti filiua, qui per media infeſtiſsimorum ciuium agmina euntem, & ſuum ſitientes ſanguinem Romanoa cernentem Cadolum in ſancti Angeli caſtellum perduxit. Tantaq; fuit per ditiſsimi Cincij audacia, ut Cadolum, quem ſemper Romanum pontificem appellaret, per uim & arma tutari, iureiurãdo promiſerit. Perſtitit autem in pontificis Alexandri fide Romanus populus, adeo ut repagulis caſtello ſancti Angeli oppoſitia, militibuſq; in perpetuas ſtationes adhibitis, Cadolus per annoa fermè duoa clauſus obſeſſúſque fuerit. Per eam tempeſtatem dum pontifex Alexander tantis Lombardorũ, uel potius Henrici regis perſequutionibus agitatur, Robertua Guiſcardus, qui bene de ſe ſperanti pontifici opem tuliſſet, pellendis Italia Græcis implicitus erat. Namq; Conſtantino Dioclizi Conſtantinopolitano per id temporis mortuo, ſuffectus illi imperator nomine Romanus, cognomine Diogenes, imperio parum confirmato, rebus Italiæ non ſatis poterat prouidere. *Sciens* itaque Robertus Cyriacum imperialem capitaneum, qui ſummæ rerum eiua imperij in Italia præerat, apud Veſtiam Apuliæ ciuitatem immunitam degere, eò ex improuiſo ducens urbe capta, illum quoque intercepit. Pari exinde ducendi exercitus rapiditate uſus, Montempiloſum urbem obſedit. Quumq; diutius ad eam ſibi ſedendum intelligeret, Gothfredum fratrem illis præfecit caſtria, & maiores copias in Barulum ducena capiendo oppido fecit neceſſarios apparatus. Inerant uero ſelectæ ex urbibus oppidiſq; Græcorum copiæ, ut natura loci tantiſque munitum defenſoribua oppidum nulla uis expugnatura uideretur, commeatus uero, qui deerat, in tutiſsimum arcis beneficio portum undique importabatur. Quod quum cerneret Robertus, magnum ut oppidanoa commeatu intercluderet, aggreſſus eſt opua. Etenim multis nauibus in portum contractis, eas ſibi inuicem contiguas ea ratione colligauit concatenauitq;, ut ab extremo in quo arx erat promontorio in cõtinentem ad hemicycli formã ductæ portum clauderent: per eumq; tanquam pontem oppugnãdi in circuitu oppidi habuit facultatẽ. Nec potuit pertinax præſtãtis ducis uirtus euincere, quin ea obſidio tres continuata annos, cum à gerendis maioribus detinuerit. Tertijs tamen caſtris interea Rogerius fratrum Roberti unus, Brundusium terra mariſque premebat. Cui Gothfredus frater Montepiloſo potitus, ſe addiderat, claſſi quam Brunduſino in portu Rogerius tenuerat Gothfredum præficiens, ut eam circumageret, & Rhegium duceret, imperauit. Eodemq; in tempore terreſtribus cum copijs, Robertus & Gothfredus cum claſſe ſunt Rhegium delati. Inde conſcenſis nauibus in *Siciliam* traijcientea, Panormum primam de *Siculis* urbibus terra mariq; obſederunt. Dum uero ea quartum iam annum Græcus imperatoꝛ

rator per ignauiam reſiſtendiꝗ impotentiam tolerat, obiens Michaelem Conſtantini Dio-
clizi filium habuit ſucceſſorem. Quo in tempore apud urbem Romam nulla erat maior in-
quietudo, quàm quod expugnando ſancti Angeli caſtello omnia populus occupabatur.
Quamobrem fractus animis Cincius, ſorde, quod in prouerbio aiunt, multas ſordes lauit:
territum namque coegit Cadolum, ut trecentis argenti libris ſibi in uitæ redemptionem da-
tis, ſtrigoſiſsimo auectus equo auſugerit. Hæc tunc fiebant in Italia. In Alemannia uero &
Germania ob regiminis Henrici Cæſaris adminiſtrationem, ardebant inuidia principes.
Primus tamen & potentiſsimus omniũ Otho Coloniẽſis archiepiſcopus cæteros ſeduxit,
ut Agnete regis matre pulſa, regni ſumma regi demandaretur. Præbuitꝗ aſſenſum Henri-
cus filius adoleſcens: cuius iam pubertatem ſupergreſſi malicia ſuperaret ætatem. Ingreſſus
uero eſt ilico archiepiſcopus Italiam: & Guilberto Parmenſe, quem, ut oſtendimus, regina
inſtituerat depoſito, alterum Italiæ cãcellarium Vercellenſem epiſcopum ſubrogauit. Quo
in negocio quum Italiæ regnum ſatis compoſuiſſe ſibi uideretur archiepiſcopus, diſturban-
dis pontificis rebus acceſſit Romam. Admiſſus ad pontificis conſpectum, cardinalibus &
præſtantioribus ex clero populoꝗ Romano conſedentibus, Otho archiepiſcopus ſuauiſsi-
ma quidem prolatione uenenata huiuſmodi uerba facit: Quo factum eſt modo, frater mi
Alexander, ut præter ſeruatos hactenus mores, præter legem Romanis olim pontificibus
præſcriptam, pontificatum Romanum à rege & domino meo Henrico tertio iuſſus accepe-
ris. Et à Carolo incipiens, multos imperatores patritiosꝗ nominauit: à quibus partim ue-
rè, partim falſò, pontifices electos aut confirmatos affirmauit: parantem plura, &, ut appare-
bat, peiora dicere Ildebrandus archidiaconus cœtu cardinalium nutu geſtuꝗ impellente
in hæc uerba peruenit: Nullum unquam ius, nullum imperium, Otho archiepiſcope, regi-
bus & imperatoribus, uel, ut tu dicis, patritijs Romanorum in pontificis Petri ſucceſſoris
electionem fuit. Et ſi quid perperam, ſi quid per uim eorum quæ recenſuiſti aliquando fuit,
tam iuſta, quàm ſeuera ſanctorum patrum cenſura correctum eſt. Incipiensꝗ à ſuperiori-
bus in Decreti, quod Nicolaus ſecundus centum & tredecim epiſcoporum autoritate f.cit,
expoſitione tandiu immoratus eſt, quouſque uictus Otho ſatis ſibi factum eſſe reſpondit.
Inſtitit tamen, ut obſtruendo calumniatorum, qui in regno Italiæ multi erant ore, cõcilium
pontifex apud Mantuam deditiſsimam ſibi facile ciuitatem conuocaret. Conſenſitꝗ & ac-
ceſſit cum cardinalibus pontifex. Eo in concilio omnes Lombardiæ epiſcopi, præter Cado-
lum interfuerunt. Non modo approbata eſt Alexandri ſecundi electio: ſed omnes ipſi epi-
ſcopi, depoſito quod aduerſus ſedem apoſtolicam conceperant odio, illius amici ſtudioſiꝗ
effecti ſunt. Reuerſus Romam pontifex, urbem quietiſsimam, ſed omnia in eius terra quæ
ad Campaniam pertinet, turbata offendit. Namꝗ Richardus Normannus frater Roberti,
& Gulielmus eiuſdem Richardi ſ.lius, Capua ſibi ſubacta, Beneuentoꝗ inuaſo, Cæpera-
num obſidebant. Nec ſatis ſcimus, ea ne Roberti Guiſcardi cõſenſu fuerint intentata. quem
dignior atque urgentior ſuſcepta, & ſe totum poſtulans expeditio, apud nos ea perfidiæ ſu-
ſpicione liberat. Namque per id tempora Rogerius, quem diximus à fratribus Roberto
& Gothfredo in Siciliam traiecturis, ad Brunduſij obſidionem relictum fuiſſe, magnum ac-
cepit incommodum, quod introducti noctu de quarta uigilia ad ſimulatam proditionem
Normanni proceres ad quadraginta, & totidem gregarij milites à Brunduſinis, ſuffoſſo-
rumꝗ capita ad imperatorem Conſtantinopolitanum ſunt delata. Robertus autem Pa-
normi obſidionem diu duraturã intelligens, Gothfredo caſtris præfecto, per calendas Apri-
lis in Apulos ſe contulit: Tranamꝗ obſedit. Et Ianuario menſe, qui ſequutus eſt anni ſalutis Anno ſalu.
Chriſtianæ tertij ſupra ſeptuageſimum & milleſimum, Gothfredus Panormo, Robertus M.lxiij.
Trana urbibus ſunt potiti. Nec Richardo & Gulielmo quicquam præſidij attulerunt. Ilde-
brandus enim archidiaconus de Normannorum perfidia apud Mantuam certior factus,
Gothfredum & Matildim uxorem aduerſus illos ſuppetias poſtulauerat. Ad quorum uiri
& uxoris cum archidiacono copioſiſsimoꝗ exercitu in Campaniæ partes aduentum ter-
riti Richardus & Gulielmus, capta de terra & iuriſdictione eccleſiæ reliquerunt. Pauloꝗ
poſtquàm archidiaconus, Gothfredus, & Matildis Romam cum gloria reuerterant, Ale-
xander pontifex precum Agnetis imperatricis inſtantia uictus, Guilbertũ, qui, ut oſtendi-
mus, fuerat Italiæ cancellarius, Rauennatis eccleſiæ archiepiſcopum fecit, præfatus quod in
prophetiam ceſſit, illum eccleſiæ Romanæ magno & animæ ſuę maximo incendio eam eccle-

ſiam accepiſſe. Per eoſdemq; dies Hugo Candidus cardinalis cum pontifice, cui per humilitatem ſatisfecit, in gratiã rediit: & Cadolus ad uitæ finem fortunatus delictorum uenia ab Alexandro pontifice impetrata interiit, cui paucos dies & ipſe põtifex ſuperſtes fuit: undecimo nanq; pontificatus anno, & menſe ſexto exactis obiit: uixdum eius pontificis exequiæ ſolenniter ex more erant celebratæ, quũ clerus & populus ad funeris pompam congregati, Ildebrandum archidiaconum ex abrupto acclamarunt, à beato Petro in pontificem eſſe electum. Ad eoſq; clamores exciti cardinales conclaue ingreſſi, eundem canonice delegerũt, quem Gregorium ſeptimũ placuit appellari. Is annus erat Henrici tertii Cæſaris regni duodeuigeſimus, per quod tempus bello ille cum Saxonibus grauiſſimo implicitus erat. Hungari autem eodem tempore Salomone rege ſuo, quem dicerent Germanis reſiſtere neſcire, in carcerem coniecto, bellum Cæſari indixerunt, in quod omnes ille regni Germaniæ & Alemanniæ uires exerere eſt coactus. Gregorius uero pontifex commiſſam ſibi eccleſiam quiete cupiens gubernare, pacem cum Henrico habere quæſiuit, quod oſtendit epiſtola priuſquam coronaretur ad Beatricẽ & Matildim filiam ſcripta, cuius hæc eſt particula. De rege autem, ut antea in literis noſtris accepiſtis, hæc eſt uoluntas noſtra, ut ad eos religioſos uiros mittamus, quorum admonitionibus inſpirante deo ad amorem ſanctæ Romanæ & ſuæ matris eccleſiæ eum reuocare, & ad condignam formam ſuſcipiendi imperii inſtruere ac expolire ualeamus. Et tamen licet eam pacis uoluntatem haberet, male per Henricum geſta damnare & corrigere non ceſſauit. Nanque in edicto, quod ad omnes Lombardos ſancti Petri fideles dedit hæc dicit, Quidam miniſtri ſathanæ, & præcones antichriſti in Lombardia fidem Chriſtianam conantur confundere. Nam ſicut ſcitis Gothfredus uiuente Guidone dicto Mediolanenſi archiepiſcopo eandem eccleſiam quaſi uilem ancillam præſumpſit ab Henrico emere, epiſtola etiã Remaldo Cumano epiſcopo apud Henricum agenti ſcripta à pontifice, eum paci cum Henrico conſtituente oſtendit inhiaſſe. In qua etiam epiſtola Agnetem imperatricem Henrici genitricem, poſtquam ab Otthonis Colonienſis archiepiſcopi tyrannide pulſa contulit ſe Romã, ibi uitam duxiſſe oſtenditur. Sunt enim hæc epiſtolæ uerba, Ducem Rodulphũ Lombardiam intraturum in hoc proximum ſeptembre audiuimus, efficias ergo principaliter pro apoſtolorum ſeruitio, ſecundario hac etiam pro parte, ut ſibi & tibi non ſit pigrum Romam uenire, ubi de concordia Romanæ eccleſiæ, & regis uobiſcum, & cum Agnete imperatrice filia noſtra chariſſima, cum Beatrice etiam, quæ multum & ſæpe in hoc eodem laborauit, loqui & tractare poterimus, & ad Anſelmum Lucenſem epiſcopum. Hæ nanque perſonæ pacem conantur efficere, chariſſima filia noſtra Agnes imperatrix, nec non glorioſa Beatrix cum filia Matildi, Rodulphus quoq; dux Sueuiæ. Tantis itaque ad pacem iactis fundamentis, pontifex Gregorius ad regem miſit denunciaturos, ſe ſi in pontificatu confirmaretur, nullatenus errores illius toleraturum, proinde aut alium pontificem fieri curaret, aut ſe ad ſatisfactionem condignam pararet. Rex tamen facti modo ac ueritate cognitis, electioni eius aſſenſum præbuit. Mitensq; ad urbem Gregorium Vercellenſem epiſcopum, regni Italici cancellarium, dictam electionem ſua autoritate confirmari curauit. Cõfirmatus in ſede Gregorius, nihil duxit antiquius, quàm Henricum regem ab epiſcopatuum & eccleſiarum uenditione deterrere. Acceſſerunt'que ad id impetrandum pontificis oratores, Agnes illius genitrix, G. Hoſtienſis, V. Præneſtinus, & R. Cumanus epiſcopi. Eam quum audiuiſſet legationem rex in Bauaria agens, benigne reſpondit, & tamen quinque clericos ab Alexandro pontifice ob ſimoniam excommunicatos, quod ea expoſtulauit legatio, à ſe noluit remouere: quumq; tres illi epiſcopi, ſicut à põtifice iuſſi erant, ſynodum in Alemannia nollent congregare, reſpondit per Bremenſem epiſcopum, Res Maguntino archiepiſcopo uice Romani pontificis in Germania ab Alexandro pontificis Gregorii prædeceſſore olim fuiſſe conceſſas: replicaruntq; oratores, conceſſionem Maguntino factam robur ſuum in morte concedentis amiſiſſe, & ipſum archiepiſcopum in ſolicitudinis partem, non in poteſtatis plenitudinem fuiſſe uocatum: nihilo'que minus perſtitit in ſententia Henricus. Quamobrem oratores Bremenſe epiſcopo, qui regis peruicaciæ auditor impulſor'que fuerat, excommunicato, Romam ſunt reuerſi. Paulo poſt Hermannum Bambergenſem, & alium Conſtantienſem epiſcopos Romæ agentes, & de ſimonia conuictos pontifex dignitate priuauit. Ieiunio ſubinde qua-

dragesimali adueniente, Gregorius pontifex concilium Laterani quum celebraret, interfuerunt Guilbertus Rauennas archiepiſcopus, & maxima Lombardiæ epiſcoporum pars. Aſtiterunt'que pontifici Matildis Comitiſſa, & Siſulphus Salernitanus princeps. Quo in concilio Robertus Guiſcardus ob nouam terrarum eccleſiæ de marchia Anconitana, quam tunc Firmanam appellabant, occupationem, & pariter cæteri Normanni fuerunt excommunicati. Soluto'que concilio cæteris abeuntibus, manſit Romæ Guilbertus, dolum rege conſentiente machinatum aduerſus pontificem uerſaturus: fuit'que ea machinatio in hunc modum, Celebrat miſſam pontifex Gregorius in ſolenniſſima Chriſtianis nocte natalis domini in ſanctæ Mariæ maiori baſilica, quæ dicitur ad præſepe, quum ſubito irrumpens armatorum ſtipatus coborte Cincius Stephani præfecti filius, illum tunc hoſtiam frangentem raptum altario deturbauit, attractum'que ad domum, quæ ſibi in hyperione erat, in turri clauſit. Continuit ſe murmurans per id celebritatis diei populus Romanus. Sed poſtridie Cincij domum furibundus undique aduolans, pars liberatum pontificem ad ſanctæ Mariæ baſilicam deducunt, pars maxima diripiendis ædibus demoliendáque turri inſudant, ut non potuerit pontificis reclamantis autoritas prohibere, quin turri ſolo æquata, Cincij familia uiri & mulieres naribus truncarentur. Cincius furto prolapſus, in Germaniam ſe contulit ad Henricum. Fruſtratus ſpe ſua Romani pontificatus, ſi Gregorius occubuiſſet, inuadendi Guilbertus, commeatu à pontifice, quem ſimularet indigere impetrato, Rauennam ſe contulit. Sperauit tunc pontifex Henricum regem, & ſi oratoribus Agneti imperatrici genitrici ſuæ, & tribus illis epiſcopis parum crediderat, ab alijs tamen machinationibus abſtinere. Pariter'que crediderit Guilbertum Rauennatem archiepiſcopum, ſicut blandiſſimis ſpoponderat uerbis, in ſua & eccleſiæ obedientia perſeueraturum. Qua ratione inſtaurandis alibi eccleſiæ rebus animum adiecit, conſtituit'que Robertum Guiſcardum, & cæteros Normannos bello agitare. Cuius ad uota conficienda, Gothfredus & Matildis uxor ſpem maximam præbuerunt, Iam'que præmiſſas à uiro adducendas è Lombardia copias Matildis illas ad iter ponere incœperat. Quum Guilbertus Rauennas, & Theobaldus Mediolanenſis archiepiſcopus, nonnullique Lombardiæ epiſcopi apertam in Gregorium coniuratione rebellionemq; oſtenderunt. Tuncq; Hugo Candidus, quem cardinalem Alexandro pontifici rebellem illius in gratiam conciliatum fuiſſe oſtendimus, ad uomitum redijt, adeo ut Henricum inter tertium & Robertum Guiſcardum fœdera in pontificis Gregorij perniciem componere ſit adniſus. Ea poſtquam reſcijt pontifex intentata aduerſus expeditionem intermiſſa, ſynodum Laterani coegit, in qua Guilbertus Hugo'que excommunicati dignitatibus'que priuati ſunt. Dum hæc in Italia fierent, Henricus rex bello Saxonum diu implicitus, & ſi illos inſigni prælio ſuperauit, tamen ſubigere nequiuit. Nec tamen ei uictoria ceſſit incruenta, quod cæſa ſuorum militum quinque milia amiſit: ea uero ex uictoria tantum intumuit, ut nefaria quæque in pontificem ſit auſus: primum'que illi obedientiam ſubtrahere uolens, Sigifredo id archiepiſcopo Maguntino negocium iniunxit, cuius pontificalem præferentis autoritatem edicto conuocatum eſt apud Vormatiam conciliabulum, & epiſcopi abbates'que regnorum Henrici ne Gregorium in pontificem haberent ſunt admoniti. Veniens'que Romam eo à conciliabulo Rolandus Parmenſis clericus, quum eſſet ad Gregorij pontificis cardinalium'que & concilij, quod tunc Laterani habebatur, conſpectum perductus Henrici uerbis Gregorio, ne pontificalia exerceret, aut ſe nominaret pontificem inhibere dixit, iuſſit'que cardinalibus, ut alium à rege pontificem habituri in Alemanniam ſeſe conferant. Et tamen eo nuncio cum ignominia repulſo, multorum Germaniæ epiſcoporum literæ pontifici Gregorio ſuam operam & fidei conſtantiam pollicentium ſunt allatæ. Qua impulſus cauſa pontifex Gregorius ea in ſynodo Sigifredum, & eius impietati aſſentientes epiſcopos, & abbates commiſſis priuauit eccleſijs. Henrico autem gubernationem, titulum & dignitatem regni Theutonicorum & Italiæ interdixit, omnibus principibus & populis utriuſque regni, quo illi obſtringebantur iuramento autoritate apoſtolica abſolutis. Ferunt Henricum principio quoque nuncios per regna ſua miſiſſe frequentes, qui dicerent Ieſum Chriſtum, quando ter Petro oues paſcendas commiſit, reges excepiſſe. Pontifex'que econtra per literas quæ extant, notum populis fecit.

deum in terris agentem, quando ligandi & ſoluendi in cœlo & in terra poteſtatem Petro dedit, neminem excepiſſe, eumq; quicuoq; ligari ſe poſſe negat, quod abſolui oequeat confiteri, ſicq; ab omni corpore eccleſiæ ſequeſtrari. Quibus papæ uerbis prælati, priocipes, & populi pars regni Theutonicorum maxima, animis ab Henrico alienari cœperunt, primiq; Saxones exarſerunt in bellum: poſt illos Metenſis epiſcopus Henricū cenſuit in uim anathematis deponēdum. Vnde quum fathiſceret iam, & planè ortum uideretur in regno diſſidium, Rodulphus Guelfo, & Theodericus primores Alemannorum duces cum cæteris in regno præſtantibus in id conſilij conuenerunt, ut ſi uocatus in Alemanoiam Gregorius pontifex accederet, Henricus illi ſupplex petita, & ut ipſi coofidebat, obtenta erratorum uenia conſeruaretur, alioquin ſucceſſorem illi daturos ſe concordi conuentus ſententia proteſtati. Iurauitq; illo in conuentu, conuentus ſe pontifici quum accepiſſet integre pariturū: quod quidem primatibus illis adeo gratum fuit, ut ſponte ſua reſponderint, illum Romam ad imperij coronam ex more ſuſcipiendam cum copijs deducere, quibuſcum imperator declaratus, Normannos, Apulia, Calabriaq; & omni terra eccleſiæ deturbaret. Acceſſitq; regis & conuentus ad pontificē ea de cauſa orator archiepiſcopus Treuerenſis. Quo inſtante pontifex Gregorius, ut Auguſtam prætoriam urbem Alpinam accederet cum cardinalibus urbe mouit. Quum uero ſe Vercellas uſque contuliſſet, à Vercellenſi epiſcopo Italiæ cancellario clam reſcijt, Henricum regem hoſtili in ſe animo cum exercitu uenientem Alpes tranſcendiſſe. Quamobrem ſuæ conſulens ſaluti pontifex, io Cannoſſum uſq; receſſit oppidum in Regienſi agro Matildis Comitiſſæ, apud quod nullam ab Henrico uiolentiam uereretur. Rex uero dolum intelligens patefactū, relicto Vercellis exercitu, Cannoſſum nihilominus uenit. Acta autem eſt res ſumma pontificis grauitate: ſumma, ſed ficta regis potentiſſimi humilitate. Quo enim die Henricus Caonoſſi ſuburbium attigit, omni depoſito regali ornatu, nudiſq; pedibus ad oppidi portam introduci ſperās, cum paucis comitibus eſt delatus, denegatumq; primo die ingreſſum æquanimiter tolerans loco per noctē non mouit, & glacie ferunt conculcatáq; diu niue per aſperrimum hyemis ſydus ſolum, in quo rex ſtetit uel iacuit, obriguiſſe. Expectauitq; tacitus ſcire quid ſecum pontifex duceret agendum: pontifice autem uera ne an ſimulata eſſet illius quam præ ſe ferebat ſcelerum pœnitentia, ut ab omnibus cerneretur differente, ad tertium peruentum eſt diem, quum Henrico ſe miſerum, infelicemq; clamaote, cui ſoli oon uacarent ueniam imploraturo pij pontificis aures: uicerunt Matildis Comitiſſæ, Adelai Sabaudienſis comitis, & abbatis Cluniacenſis preces, & introductum regem, abſolutumq; pontifex in ſinum matris eccleſiæ recepit. Fecit uero pontifici rex ſcripto promiſſiones ſacramēti religione firmata, quibus Matildis Comitiſſa, Adelaus & Cluniacenſis abbas ad robur ſubſcripſerūt. Earumq; extaos forma fidei reuerentiæ & omnimodæ obedientiæ obligationibus eſt redundans: poſtea tamen ſubſtitit in Cannoſſi finibus rex abituro ut opinabatur pontifici ſtruens inſidias: & pontifice id uerito ſubſiſtente, fatigatus expectatione rex Papiam ſe contulit: apud quā die qua applicuit, nequam ille Cincius præfecti urbis filius interijt. Interea Alemanni principes ægre ferentes Henricum promiſſis ſatisfeciſſe, Rodulphum Saxoniæ ducem egregium regem Alemanniæ creauerunt, Quod quum intellexiſſet Henricus ad ingenium reuerſus, pontificem Romam reuerſum per ouocios orauit, ut Rodulpho excommunicato, Alemannos io illum taoquam tyrannum arma ſumere imperaret: Gregorióque reſpondente, non decere pontificem inauditum quempiam damnare excandeſcens iracundia Henricus in Gallias ſe contulit, & reparato exercitu, in Bauariā delatus, Rodulpho rrgi prælio eſt congreſſus, io quo maxima parique uirtute copiarum cædes eſt commiſſa, Venerunt tamen interea utriuſque partis ad pontificem oratores, & in ſynodo ea ratiooe coacta, iuſſit utriſque pontifex ne priuſquam cauſa diſcuſſa armis principes decertarent: ſed priuſquam ea perferrentur iuſſa, illi iterum primo grauiore prælio concurreruot, & poſtea auditis ouncijs parēre dicto pontificis ſpoponderunt. Subſecuti uero erant miſſi ad res Alemanniæ inſpiciendas pontificis oratores Albinenſis epiſcopus cardinalis Aquileienſis patriarcha, & Paduanus epiſcopus, qui abſtinentem iuſſu pontificis à bello Henricum orarunt, ut quod Rodulphus toleraturum ſe obtulerat, concilium ipſe etiam cooſenſu omnium conſtituendum in Alemannia fieri toleraret. Reſpondit uero Henricus, niſi Rodulphus pontificis autoritate excommunicaretur, ſe nullatenus congregationi concilij aſſenſurum, & oratoribus

tibus redeuntibus, tertio duces acriore duobus primis prælio ſe mutuo confecerunt, In quo Saxonum in Rodulphi partibus pugnantium cædem maximam cõmiſſam fuiſſe refertur. Oratoribus auditis pontifex omnem pacis cum Henrico habendæ ſpem abiecit. Per eos uero quatuor annos, in quibus ea quæ ſcripſimus à pontifice & Henrico epiſcopiſq; Lombardiæ geſta ſunt, Robertus Guiſcardus rem ſuam diuerſis in locis auxerat. Nam ſancta Seuerina loci natura munitiſſima, & Cõſentia urbibus de Calabria potitus erat, intuleratq; bellum Siſulpho principi Salernitano: cuius ſororẽ, ut oſtẽdimus, in matrimonio habebat, & eo in bello tam ardens Robertus fuerat, ut ad ipſius menſem ſeptimum, quo tempore à Canoſſo pontifex redijt, Siſulfus deditione facta, Salernum cum arce perdiderit: exinde Robertus copijs in Beneuentum raptim, & nullo id opinante ductis, eam urbem terq; qua terq; ad primos inuaſionis dies oppugnatam breui cepiſſet, niſi Gregorio pontifici ut deſiſteret exhortanti parére uoluiſſet. Et tamen Robertus ne ab ea expeditione domum uacuus rediret, Vicum inuadens oppidũ recepit. Eodem'q; anno, qui octuageſimus ſupra mileſimum ſalutis Chriſtianæ erat, Michael Conſtantini filius cum filijs tribus Michaele, Andronico & Conſtantino à Nicephoro cognomine Botaniates per uim & arma Conſtantinopolis imperio ſunt deiecti. Et Robertus Guiſcardus imperij ipſius debilitati, quam ea rerum nouitates facerẽt innixus, Spinacroba, Hydrunto, & Tarento Græcos expulit. Dumq; Tarentum obſideret Michael Dioclizi Conſtantinopoli pulſus, ea in caſtra uenit incognitus. Et Robertũ allocutus, eo hortante, Romam ſe contulit ad pontificem: per cuius ſubleuandi occaſionem ſumptam, factum eſt, ut Gregorius pontifex ſe ad conciliandum eccleſiæ Robertum inſinuauerit. Comportumq; eſt poſtea Robertum eadem etiam ratione pulſo patria imperatori, ut pontificis opem peteret ſuaſiſſe. Primus tamen pontifex Gregorius Roberti colloquium expetiuit, ad Cæperanum'que locus conuentui conſtitutus eſt. Quo in conuentu Robertus ligium ſe, quod eius regionis uerbum totalem ſignificat ſubiectionẽ, pontifici & eccleſiæ fecit, & beati Petri uexillo à põtifice eſt donatus. Quinetiam pontifex, ut Robertus reſtituendo Michaelem maiorem haberet autoritatem, inuaſorem imperij Nicephorũ excommunicauit. Nec mora, his apud pontificem cõfectis, Robertus Hydruntum petens iuſſis cõ copijs conuenire, Rogerio exinde natu minori res Italiæ commendans, alteri filio maiori Bohemundo præfecturam nauigaturæ militiæ demandauit. Ipſe cum Michaele Dioclizi nauim prætoriam conſcendens, primus omnium tradidit uela uentis. Impoſitus'que nauigio copioſus æque ac paratus fortium uirorum exercitus, proſpera uſus nauigatione ad Auelonem eſt obſeſſus. Prima autem ad Dyrrachium caſtra à ducibus ſunt firmata. Quamobrem terra marique obſeſſam breui capere opinabantur. Nicephorus uero imperator quod ea imperij nouitate aliter non poterat, Venetos ut Preſſæ urbi præſidium afferrent orauit. Qui Dominico Siluio duci ſuo, ut triremiũ onerariarum'q; nauium claſſe educta imperatori ſatisfacerent, publico conſilio permiſerunt. Duxit'que in Normannos duces Siluius claſſem, quam finis oſtendit ingentem paratiſſimámque fuiſſe. Namque Normannorum congreſſa claſſi, uictoriam ſed cruentiſſimam obtinuit. Et mare Dyrrachinis redditum eſt apertum. Continuauit tamen terreſtrem oppugnationem Bohemundus. Nam paulo poſt eum conflictum Robertus Michaelem Dioclizi ſecum ducens ad reparandam claſſem ſe contulit in Italiam. Interea Nicephorus Botaniates imperator ijs quæ apud Dyrrachiũ facta erant, indies'q; fiebant auditis, exercitum in Dalmatiam ducendum parare conſtituit, & quum ſuas Græcorũ Thracum'q; copias minores, quàm belli neceſſitas poſceret fore iudicaret, Alexium Mega, uel ut poſtea cognomento uocatus eſt Comnenum, cui militum magiſtro multum fideret, miſit Adrianopolim, ingenti attributa pecuniarum ui, quibuſcum Saracenos Turcos'q;, etiam ex Aſia Ægyptóq; mercede cõduceret. Is'q; Alexius perfidia uſus, quod imperiũ affectaret, omnes quoſcunq; nouo cõduxit ſtipendio, ſibi obſtrinxit militiæ ſacramento: quibus nõ modò pactas diſſoluit pecunias, ſed maiores profuſã in largitionẽ dedit. Veteranos uero imperatori militare ſolitos donatiuo ſtipendióq; fraudabat, imperatoris auaritia, qui ſtipẽ eis dandã nõ mitteret accuſata. Cũ'q; eos indigentes, & ut eſt militũ conſuetudo, furentes cerneret, ueſtibus, equis, & ſupellectili aurea argenteáue, quam ſuam ipſius eſſe conſtaret, donatos conſolabatur: quibus effecit artibus, ut exercitu quem apud Adrianopolim magnum coegerat tumultuante, Conſtantinopolim ad Imperatorem mitteretur orator. Allocutus Nicephorum Alexius, multa in cam

Anno ſalutis 1080.

dixit ſententiam, ut milites affirmaret debitis promiſſisq; ſtipendijs ſatiatos, niſi ad belli prouinciam ducerentur, aliquod per inſolentiam incommodum illaturos. Proinde imperatorem hortatus, ut exercitum breui ad naues ducendum bono, & in magnam ſpem uictoriæ erecto animo operiretur. Et Adrianopolim reuerſus tanquam profugiſſet, magnã præ ſe tulit animi anxietatem, Petentibus uero ueteranis, quo res ſe haberent modo, partim obſtinata taciturnitate ſiluit, partim freſis inter dentes uerbis reſpondens, id maxime uultu etiam & oculis facere eſt adniſus, ut miles intelligeret ſignificari, neq; bonum & fidelẽ magiſtrum ut de Imperatore obloqueretur, neque Imperatorem ut æra militibus daret, adduci poſſe. Tum indignari omnes ac fremere, ac planè dicere & oſtendere, ſi nõ deſit qui ducat, non defore exercitum, qui in urbis Conſtantinopolitanæ portas, in auari crudelisq; Nicephori perniciem ſequatur. Quibus uocibus quum omnia iam complerentur caſtra, prodierunt ut erat cõſtitutum, pecunia corrupti conductorum ab Alexio principes, & illum non ultra magiſtrum, ſed Imperatorem acclamantes ad Conſtantinopolitanæ urbis portas duci poſtulauerunt. Euulſisq; ilico ſignis furens exercitus facto agmine in Conſtantinopolim ferri cœpit: cui in itinere ſpopondit Alexius ſeſe captã urbem triduo permiſſurũ ad libitum ſpoliandam. Perculſus tam infelici nuncio Nicephorus, armis raptim captis inſurgens, portis mœnibusq; nouos & fidos addidit defenſores. Vnicus erat Nicephoro prætorianæ magiſter cohortis Arxion Alemannia oriundus, quem largitione corruptum ſibi conciliarat Alexius: Isq; porta, quam Bulgarorum appellant, noctu aperta, Alexium cum exercitu introduxit. Dies ea fuit Iouis cœnæ domini Chriſtianis ſpiritualiter celeberrima, per quam & per duos, qui ſecuti ſunt paſſionis domini Ieſu Chriſti dies, ea agitatus laceratusq; eſt paſſione populus Conſtantinopolitanus, cui nullam afflictæ res humanæ æquiparandam habent. Nam præter ſingulorum iniurias, ſtupra, cædes, uulnera, & uincula: præter auri, argenti, ſupellectilis rapinas, ſpoliata, inquinata ſunt templa, nec ullus fuit tam ſacer religioſus'ue locus, quin ſi à Chriſtiano deum timente ultorem declinabatur, Barbarum inuenerit direptorem. At Nicephorus ad primos captæ urbis clamores, ſancti Sophiæ ædes petens, id humanitatis ab Alexio obtinuit, ut tonſoratus, & in monachum ordinatus, uita donaretur. Alexius per ſolennem dominicæ reſurrectionis diem in palatio coronatus, exercitum à præda & iniurijs ciuiũ reuocari arcerique curauit. Isq; factum ſuũ apud ciues honeſtaturus, tanquam à Nicephori auaritia furor ille proceſſiſſet, Michaelem Michaelis Dioclizi filium imperij conſortem accepit. Prima uero Imperatori nouo fuit cura rebus Dalmatiæ prouidendi. Itaque exercitu, quem fraude parauerat, educto Michaelem imperij conſortem præceſſuris in agmine legionibus dedit ductorem. Bohemundus interea terreſtrem, Robertus dimiſſo in Italia Michaele Dioclizi cum claſſe, reuerſus maritimam obſidionem continuabant. In quos quum Græci imperatores terra marique impetum facturi uiderentur, Italici duces copijs in aciem eductis pugnandi copiam fecerunt, commiſſo'q; in prælio quod durum & utrinque cruentum fuit, Michael imperatorum alter cecidit, Alexius in fugam conuerſus, lacerum diſſipatum'que reduxit exercitum. Fuiſſe autem in exercitu Alexij milia ſeptuaginta ſcribenti Coſentino facile aſſentior. Sed Guiſcardum & Bohemundum pauciores quidem quàm ille, tamen maiores quàm is dicit ſcriptor, habuiſſe crediderim. Secundum eam uictoriam Dyrrachini imperatoris ſui præſidio deſperantes, urbem Roberto dediderunt, pariter'que multa Dalmatiæ oppida prius etiam quàm eſſent adita, fecerunt deditionem. Romæ eodem anno aliam Gregorius pontifex ſynodum celebrauit, in qua acta eſt cauſa Berengarij cuiuſdam in dominici corporis & ſanguinis myſterio errantis: & Berengarius conuictus, errorem'que confeſſus, id fecit iuramentum, quod ſacri iuris pontificij canones de conſecratione diſtinctione ſecunda: Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, ſancitum habent. Et Henricus rex poſt ſpretam pontificis legationem, ab eo de fidelitate ac obedientia requiſitus, quum non pareret, denuo excommunicatus. Rodulphus autem in regem Alemanniæ atque Italiæ confirmatus. Quo territus commotus'que nuncio, Henricus nihil ſtatuit omittendum, quod pontificis excidio accommodum intelligeret. Conuocatis itaque apud Brixiam Alemanniæ urbem omnibus ſibi parentibus epiſcopis & abbatibus, conciliabulum celebrauit: in quo Robertus Rauennas archiepiſcopus in pontificem, cui eſſet Elementi appellatio, prophanatus eſt, qui pontificio indutus habitu, illico ſe contulit in Italiam. Henricus uero coactis ſummo conatu copijs ad

Rodulphum

Rodulphum regem in Saxonia agentem inuadendum duxit, cui Rodulphus aduenienti trinis caſtris obuius eſt delatus. Congreſſi quarto iam prælio duces, obſtinatis pari ardore in mortem aut uictoriam animis decertarunt. Et quum uictoria ut apparuit potitus eſſet Rodulphus, caſu à ſuis uulneratus longiuſcule retroceſſit. Henricus uero fuga prolapſus loco tam abdito latitauit, ut re aliter quàm crediderant ſe habente, à ſuis diligentiſſime perquiſitus, ſeptimo tandem die præter omnium ſpem fuerit inuentus: de eo nanque ſicut & de Rodulpho actum eſſe utroque in exercitu opinio emanauerat. Nam Rodulphus dum uulnere, ut diximus, à ſuis accepto grauatus ſecederet, ſecuti ſunt eum multi ex ſuis pariter uulnerati, inter quos pariter quoque mortuos expiraſſe repertus eſt. Tulit uero probi pontificis Gregorij & urbis Romæ infortunium, ut altera per id fermè tempus haudquaquam minus damnoſa clades fuerit accepta. Henricus nanque qui poſtea fuit quartus nominis illius Imperator, Henrici tertij filius, quem genitor audita Rodulphi confirmatione tutandis Italiæ rebus cum copijs miſerat, Matildi apud Parmam urbem prælio congreſſus illam ſuperauit: Eáque mulier, quam Gregorius ſemper meritò glorioſam appellat, altero tunc non minore infortunio agitabatur. Quum enim Gotfredus uir ſuus anno iam elapſo obijſſet, alterum illa accepit Azonem nomine, ex clara Eſtenſi familia Marchionē. Et poſtquam celebratis ex more nuptijs, aliquot menſes ſecum in matrimonio per copulā conſummato fuerat, reſcijt mortuum uiuentemq́ue uiros ſuos tam propinquo ſanguinitatis gradu coniunctos fuiſſe, ut pontificij iuris legibus prohibita in nouo matrimonio manere nequiret. Anxia itaque omnem rei ordinem ad Gregorium pontificem cum deferri curaſſet, eam habuit ab illo reſponſionem: quam proprijs ipſius pontificis uerbis libet inſerere, Gregorius epiſcopus Matildi ſalutem. Qualiter teſtibus & ſacramentis in præſentia noſtra probatum ſit te habuiſſe uirum conſanguineum Azonis, te etiam & Azonem Marchionem in quarta propinquitatis linea conſanguineos eſſe, ipſi qui idem cauſæ interfuerunt poterunt tibi referre. Vnde quia Azonem Marchionem ſacramento conſtrinximus, nullam deinceps ſine licentia noſtra maritalem tecum conuerſationem habere, tibi etiam ex parte beati Petri præcipimus, ut conſortio & cohabitatione ſua omnino te auferas, & de perpetrata iniquitate ita benigne pœniteas, quatenus gratiam dei ualeas recuperare, & tanti tam'que turpiſſimi inceſtus infamiam declinare. Quod ſi fortaſſe præiudicium te peti exiſtimas, & teſtimonia atque ſacramenta de conſanguinitate ueſtra improbare poſſe confidis, damus tibi audientiam in proxima Romana ſynodo. Duabus ijs uictorijs elatior factus Henricus pater, per Bauaros Italiam eſt ingreſſus, ſub cuius aduentum Matildis comitiſſa ſubditorum ſibi populorum fidei nullatenus diffiſa, quicquid habuit copiarum Romam præſidio pontificis miſit. Ducens itaque Romam Henricus Clementem ſuum pontificali apparatu incedentem uſque ad pontem Miluium præcedere uoluit. Inde in prata Neronis tunc dicta quum iretur, ſtructa in prælium præceſſit acies. Poſt Clemens cum pompa, inde rex in ſubſidijs eſt ſecutus. Appulſos Leoninæ ciuitatis portæ, quam Saxonū tum, aut Poſturelam uocabant, regios milites Romani ſagittis iactisq́ue ſupernè lapidibus repulerunt. Quod quum uidiſſet Henricus, caſtris loco firmatis, exercitum incendijs ædificiorumq́ue demolitioni curauit intendere. Et tamen nullam uincendi ſpem offerri uidens, poſt paucos quàm aduenerat dies cum ſuo antipapa Rauennam redijt. Guiſcardo interim apud Dalmatas agente, Rogerius filius Aſculum Apuliæ urbem, quod ſciſſet ciues rebellionem machinari, incenſam deſertauit. Eratq́ue Romæ tunc & ubiq́ue per Italiam quies maxima, quum Henricus ad annum ſui in Longobardia acceſſus inde mouens per Spoletanos ad urbem redijt. Et quum toto quadrageſimalis ieiunij tempore ciuitatem obſediſſet Leoninam, ea poſt paſcha eſt potitus. Inquinatáque per aliquot dies tam à ſeipſo quàm ab antipapa ſuo celeberrima Petri apoſtoli baſilica, ad alteram pariter celeberrimam ſancti Pauli eccleſiam coinquinandam acceſſit. Affirmat uero Pandulphus Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarius, & ipſe pontifex Gregorius ſeptimus in ſui regiſtri epiſtolis ſcriptum reliquit, Henricum porticus binas diruiſſe, quam hinc ab Adriani mole caſtello ſancti Angeli ad ſancti Petri, inde à trigemina Oſtienſi porta ad ſancti Pauli uias contexiſſe, q́ aliquando docuimus, & identidem affirmamus. Dum'q́ue impius ipſe rex circunſedet, præliáq́ue quotidie committuntur, multum Romani ſanguinis eſt fuſum. Caumatibus uero, ſicut in urbis regione aſſolet, ad æſtatis principium incboantibus, ſibi timens Henricus, per propinquas Romæ ciuitates,

tates, quæ omnes ei parebant, diuiſit exercitum. Et Guibertus antipapa adulterinam Petri ſedē in Tybure tenuit. Rebus ita diſpoſitis, Henricus attributo antipapæ ſuo in omnes copias per hyberna, ut oſtendimus, diuiſas imperio, in Lombardiam cum pauciſſimis eſt reuerſus. Guibertusq́ſacerdotalis & pōtificalis officij immemor, ſegetibus uinctisq́, & confitis ubiq́ circum urbē æſtate illa ſucciſis, multa à quibus temperaſſet Henricus, hoſtilia commiſit. Alio qui ſecutus eſt anno Henricus ad exercitum reuerſus, ciuitatem Leoninam per uim iterum ingreſſus, & apud beati Petri baſilicam deſidens, omnia eius urbis ædificia demolitus eſt: per quod tempus nullo propinquis ab urbibus caſtellis & oppidis Romā adeunte, nullo etiam tuto exeunte, Romani ad maximam calamitatem ſunt perducti, & fames acerrima ſuperuenit. Quibus effectum eſt malis, ut multi migrantes nunquam ſint reuerſi. Quæ quum Robertus Guiſcardus à pontifice intellexiſſet, præfecit rebus Dalmatiæ Bohemundum, & uxorem ducens ſe contulit in Italiam. Interim Henricus ſiue quia Roberti in Italiam reditum habuerit exploratum, ſiue quia dolos uiribus efficaciores futuros exiſtimauerit, per Cluniacenſem abbatem uirum celebris ſanctimoniæ pontificem Gregorium, cui ille eſſet dedititiſſimus orauit, ut ſe ad Lateranenſem baſilicam admiſſum coronaret, fore pollicitus, ut imperator ſolenni ex more declaratus in Alemanniam cum omnibus copijs reuerteretur. Eodemq́ die ſide publica per literas patentes data omnibus, qui urbē accedere, aut inde exire, & in agro obuerſari uellēt, mirabilem uoluntatis conuerſationē feciſſe oſtendit. Cuius facti fama omnem per Italiam uulgata effecit, ut Guiſcardi in comparando exercitu ad urbem ducendo refrixerit diligentia. Romanus uero populus malis, quæ tres annos continuos paſſus fuerat defatigatus, pontificem ut patriæ miſereretur, compateretur q́ afflictæ ſupplex orauit. Gregorio quod petebatur ſpondente, dummodo Henricus errata corrigeret, & debitam pontificatus obedientiam promitteret, prohibita Henrico eſt, quam per ſimulationem illam quæſiuerat, occaſio malignandi. Largitione enim multa uſus, corruptos ciuitatis primores in ſuam aduerſus pontificem amicitiam pellexit. Ventumq́ eſt à multis, & his in urbe primarijs eiusq́ impudentiæ & procacitatis, ut pontifici in faciem dicerent, non eſſe Henrico regi, etiamſi prius eccleſiæ non ſatisfaceret, coronam & declarationem imperij denegandam. Quod quum uidiſſet pontifex, de Romani populi conſtantia diffiſus in caſtellum Creſcentij cum domeſticis ſe recepit. Ruſticus uero eius ex fratre nepos ſe contulit ad Septemſolia arcem, tunc caſtello ſancti Angeli munitione nullatenus inferiorem. Vixq́ pontifex imminens, ut eſt ratus, & quod poſtea notorium eſt factum, euaſerat periculum, quando Henricus à coniuratis introductus Guibertum Tybure accerſitum in Laterani patriarchium intruſit. Quumq́ nullus uel cardinalis uel epiſcopus ex gente eccleſiá que Romana, ut illum ex more benediceret adduci poſſet, Bononienſis, Treuerēſis, & Mutinenſis pſeudoepiſcopi cærimonijs in illum Romanis pōtificibus adhiberi ſolitis ſunt abuſi, per ſolennia poſtmodum paſchalia, quæ proximis ſecuta ſunt diebus, adulterinum imperatorē antipapa coronauit. Populus uero omnis, ut regi ſatisfaceret, ad obſidionem caſtri Creſcentij eſt conuerſus. Cepit uero Henricus ſedem ſibi & ſtatiua militibus apud capitolium non parua ex parte tunc integrum: & Romani rebellionis principes, quum pontificem caſtello deturbandi munitiſſimo nullam cernerent ſpem præberi, clauſerunt muris ad uiarum exitus in repagula excitatis, Henricusq́ interim familiæ Corſorum tunc Romæ potentis, quæ Gregorio fauebat, ædium partem capitolio ſubiectarū euertit. Expugnandáq́ Septiſolij arce maximos adhibuit conatus. Id uero Lucij Septimij imperatoris opus, reliquiæ cuius contra monaſterium ſancti Gregorij cernuntur, trinos habuit ſibi inuicem ſuprapoſitos columnarum ordines, quarum inferiores ſolo inhærentes, nullis pro ſua ſublimitate ſcalis ſuperari, nec pro craſſitudine ferro ignéue corrumpi poterant, fueruntq́ multæ paucis, quæ nunc aſtāt aſſimiles: contextum uero ſuper eas in contignationem ex marmoreis trabibus, ſolarium totidem paulo minores ſuſtentabant, inter quas cubicula, cœnacula, & porticus ſpatioſas fuiſſe ueſtigia nequaquam minima nunc oſtendunt. Ea quum Robertus Guiſcardus à Gregorij pōtificis nuncio intellexit, exercitu quem copioſiſſimum parauerat coacto, uiam Latinam, ut urbem peteret eſt ingreſſus. Interea quū Ruſticus ea de munitione marmorea ſe multis defendiſſet diebus, applicuit Henricus omnifariam genera machinarum, & aliquot per uetuſtatem debiliores euertit columnas, ut Ruſticus deditionem facere ſit compulſus. Quum eſſet apud Ceperancum Robertus, ad Henricum miſit qui bellum ſibi

& capitis

& capitis periculum, niſi urbe & eius agro excederet denunciarēt. Timuit uero Henricus, & urbe Romanis ciuibus Roberti aduentum ignorantibus cōmendata, ad ſancti Petri baſilicam cum Guilberto antipapa ſe contulit. Milites autem ſui capitolio, ad quod eos conſediſſe oſtendimus, moturi ſiue caſu, ſiue de induſtria illud reliquerant incenſum. Henricusq; acceptis copijs illico uia Caſſia tam rapidè eſt profectus, ut eadē die ac hora Senas ipſe Heruſcam urbem, Robertus Guiſcardus urbis portas attigerit. Auſiq; ſunt pontificis hoſtes urbis portas occludere, Robertum conati uerbis pollicitationibusq; auertere. Is uero parē perditis uerborum fraudem reddens, per exhibitam ab amicis occaſionem porta Flāminia eſt ingreſſus. Irruerunt tamen armati ciues, uicq; illum ut expellerent intentarunt: qua factū eſt cauſa, ut proxima in campi Martij regione Guiſcardi copiæ ſubiecto igni, eam quæ nūc quoq; cernit fecerint uaſtitatē. Nā quicquid ex porta Flumentanea, tunc Famminia & nūc populi dicta, hinc ad ſancti Sylueſtri & ſancti Laurentij in Lucina, inde in ſanctorum Triphonis & Auguſtini ædes pertinet, id aſſumpſit incendium. Quia uero apud capitolium rebelles & aduerſantes pōtifici ciues coactos eſſe audiret Robertus, à campo Martio per exquilias uadens petit Lateranum, ubi aliquot deſedit dies, expectans ſi forte quod à ſe quæri omnes nouerant, pontificis liberandi ciues facerent mentionē: ſed prælijs potius apud Amphiteatrum, nunc Coloſſeum commiſſis, cogebātur per ſingulos dies ſui milites decertare. Quod quum diutius ferre non poſſet Guiſcardus, ædes ciuium domoſque tunc frequentes quotquot hinc à Coloſſeo per Lauicanam uiam ad martyrum Petri & Marcellini, inde ad ſanctorum Ioannis & Pauli per Cælium mōtem ad Lateranum pertinēt, & incēſas diruit: quam pulcherrimæ regionis uaſtitatem ad noſtra tempora continuaſſe uidemus. Ea nos & alia Henrici tertij temporibus geſta conſiderantes, coniicimus urbem Romam quæ pontificum Romanorum beneficio imminutas longe ſupra uires non parum inſtaurauerat, tunc primum ad hāc quæ noſtris ineſt temporibus rerum exiguitatem eſſe perductam. Peruicit tamen præſtantiſſimi ducis Roberti fortitudo: nam capitolino colle per uim capto, ciues tanquam facta urbis deditione ad eum conuenerunt: qui rectà ad caſtrum Creſcentij cum armato exercitu incedens diſiectis murorum repagulis pontificem eductum in ſuam Laterani ſedem deduxit: & tamen quia abalienatos animis ab eo ciues extrema intētaturos formidauerit, illum perduxit Salernum, Tuncq; maiora animis agitans Guiſcardus, inchoatā in Dalmatia uictoriam proſequi, & Conſtantinopolitanum quod affectaret imperiū inuadere perrexit. Quod uero terreſtri exercitu Bohemundum filium ſatis ualere cōſideret, claſſem ipſe ingentē parauit: ad cuius inchoatæ nunciū territus imperator Alexius orauit Venetos, ut claſſem pro uiribus ingentem pararent ſuæ quam breui educeret coniungendam. Veneti qui Roberti potentiā, ſi augeretur, libertati ſuæ aliquando ſuſpicarētur obfuturam, claſſem pararunt ſpe Alexij ampliorem, quam Dominicus Siluius Venetorum dux Corcyram uſq; perductā Græcorū & uenientis Alexij nauigio coniunxit, uixq; claſſes coniunctæ erant cum alto iam mari nauigantem Robertum traijcere in Dalmatiam Venetorum ſpeculatoriæ nunciauerunt. Velis itaq; ſublatis Alexius Dyrrachiū, ut portu hoſtem prohiberet properans eſt delatus. Nec tamen ea longe uiſa numeroſi nauigij claſſe, aut in alto conſtitit, aut aliquà flexit Guiſcardus: ſed proris hoſtium proras petens armis uiam aperire perrexit. Pugnatum eſt utrinq; ſumma uirium & audaciæ paritate, quo factū eſt, ut pari quoq; euentu prælium dirimi nequiuerit. Guiſcardus tamen ſiue pro ſolita fortitudine & fortuna, ſiue quia Dyrrachini portus propinquitas, & ſtans in littore armatus Bohemūdi exercitus aliquod ſuorum animis robur addiderit, ſenſim ſuperior euadere cœpit. Et ubi unam ſuarū nauium Alexiani mergerent, binas ille Græcorum Venetorumue mergebat. Fractis itaque & fugatis hoſtibus male integram claſſem Guiſcardus Dyrrachium perduxit. Alexius uero ad ſiniſtram, ad dexteram Syluius fugientes, hic Venetias, ille Peloponneſum nauigare, & male tractatum ob amiſſæ claſſis inuidiam Dominicum Siluiū ducatu Veneti deiecerunt. Suffectuſque dux Vitalis Falcdro Croaciæ & protoſeuaſtos titulis ab Alexio imperatore ornatus, claſſem & ipſe Venetijs armatam ad illum auxilio duxit. Per quod tempus Gregorius ſeptimus pontifex Salerni obijt. Et Deſiderius Caſinenſis abbas gente Samius, uel, ut nunc dicunt, Aprutinus, Romæ in Victorē tertium pontificem eſt aſſumptus. Poſtquam Guiſcardus Bohemundusq; filius de ſumma belli in Conſtantinopolim inferendi aliquot conſultauerāt menſes, attulerūt ad eos Dalmatæ ſpeculatores auctū Venetā claſſe Alexiū,

ut in Dalmatiam duceret, claſſem prima maiorem paratioremq́ue Peloponneſo ſoluiſſe. Quamobrem & ipſe Dyrrachio ſoluens in altum ſe cõtulit, obuiæq; ſibi à caſu claſſes apud Saſnum conflixere, maiori autem quam antea damno imperator Alexius & Venetus dux ſuperati fugatiq; fuerunt. Robertus uero Guiſcardus ad Caſſiopam inſulam delatus eo qui tunc erat Iulio menſe ibi uita eſt functus. Ea tempeſtate inuaſerat orbem, ſed in primis Italiam fames ualida, per cuius occaſionem Auſul Galatiæ rex, cui perpetua cum Saracenis bella fuerunt, Toletam urbem multis obſeſſam annis cepit, & Chriſtianorũ religioni quam in noſtra uſq; retinet tempora reſtituit. Henricus autem tertius in Alemannia tunc agens, cum Saxones audiſſet Vuiburch obſidere, ut pulſum iniuria Alberonem epiſcopum in patriam reducerent, eò ſe contulit, qui male adhærens cauſæ malum quoq; habuit belli euentum: nam prælio cõgreſſus quatuor millium cæſorum cladem accepit, cum in Saxonum copijs paucíſsimi fuerint deſiderati: & cum pertinax prælijs iteratis congredi auſus fuerit, ſemper inferior euaſit. At in Italia Victore tertio pont. per id temporis ad quintum creationis ſuæ menſe obeunte Oddo, qui ex Cluniacenſi monacho Hoſtiẽſis epiſcopus fuerat factus, creatur pontifex, Vrbano ſecundo fuit appellatio. Robertoq; Guiſcardo in ducatu Apuliæ Rogerius ſucceſſit: eiq; ilico omnes populi de Italia, præterquàm Siciliæ ciuitatum ſicut & genitori paruerunt. Et cum Boemundus nullam ſibi in Italia ciuitatum partem dari propriam indigne ferens, claſſem terreſtresq; copias Hydruntum adduxiſſet, quæcũq; genitori & ſibi in Dalmatis paruerant ad Alexium deferre. Interea Rogerius dux Capuam urbẽ cum exercitu potentiſsimo inuaſam ceperat, cui etiam omnes populi quicunque hinc à Tybure inde à Velitris ad Campanum pertinent agrum Romani põtificis Romaniq; populi eneruatis tunc uiribus diffiſi, ſeſe permiſerunt Rogerio gubernandos. Nam educto urbe Roma, ut oſtendimus, Gregorio nec Victor paruo tẽpore, nec Vrbanus in ſua pontificatus nouitate ſatis multum autoritatis aut potentiæ habuerunt. Et Romani inchoata ſub Henrico inuidia ardentes uix ſeipſos nedum ſubiectos in propinquo populos gubernabant: quin Vrbanus pontifex ſapientiſsimus cum actis Gregorij aperte & publice conſeruatis neminem Italicũ externumúe ab illo damnatũ ut abſolueret reſtitueretúe, adduci poſſet: & ideo de ſtatu uitaq; periclitari ſe in Roma intelligeret, illam honeſta de cauſa ſibi linquẽdam fore conſtituit: & cum cardinalibus digniorīq; cleri parte profectus acceſſit Melphim, qua in ciuitate primam ſynodum cõuocauit. Inuenio Henricum tertium per id tempus in Italiam ueniſſe. Sed de eius in illa tunc geſtis nunc uarie tradi uideo. Gulielmus namq; & rerum à Venetis geſtarum ſcriptor ipſum faciunt multos Italiæ populos, qui Gregorio ſeptimo fauiſſent domuiſſe, per longamq; obſidionem cepiſſe Mantuam & Ferrariam, quas, ut oſtendimus, Matildis poſſidebat. Sed ab alijs tradi uidemus Matildim, Mantua & Ferraria recuperatis uſq; adeo pontificum Romanorum partem tutatã fuiſſe, ut Henrico Romam hoſtiliter petere inſtituenti armis reſtiterit, quam faciunt collatis ſignis cum illo decertaſſe, & ſuperatum Italia deturbaſſe. Eam tamen uictoriam Matildi ideo contigiſſe dicunt, quia Conradus Henrici filius patri rebellans comminuerit illius potentatum. In hac autem rerum à Matilde Conradoq; geſtarum dubietate illud ſcimus Hẽrico, ſiue quia pulſus Italia fuerit, ſiue alia ratione in Alemannia agente, Gilbertum antipapam Italia occultum exceſſiſſe, qui paulopoſt à Richardo duce Beneuentano fuit ſubſtentatus. Boemundus interea quàm primum quaſſatos de nauigatione equos ſatis quieuiſſe & milites omnia bello neceſſaria comparaſſe uidit, Hydrũto profectus in Rogerium fratrem duxit, cum quo apud Fametum Beneuenti aciebus utrinq; ordine ſtructis conflixit: decertatum eſt, prælio haudquaquam cruento, quod comites paterni in utroq; exercitu ducentes à Rogerio impetrauerunt, ut permiſſa Boemundo Apuliæ parte ducatus, ipſe titulum & cætera retineret quæ genitor de Italia poſſediſſet. Secundum quam pacem Rogerius Melphim ad Vrbanum pontificẽ ſe contulit, & ligium ſe ac uaſſalum Romanæ eccleſiæ obligans, ducatus & paternæ ſucceſſionis confirmationem ab illo obtinuit. Exinde traijciens in Siciliam cepit Syracuſas, quo tempore Halam Roberti Fuſonis Flandrenſium comitis filiam duxit uxorem, ex qua genitus eſt ille filius Gulielmus. Synodo apud Melphim expedita aliam Vrbanus apud Troiam Apuliæ urbem & tertiam in urbe Placentia celebrauit. Quibus obeundis ſynodis id maxime ſapiens effecit pontifex, ut quo longius à Roma abeſſet, eo leuioribus ſeditioſorum ex Romanis perſequutionibus fuerit agitatus: & interea laceratam Henrici perſequutione & machi

nationibus

nationibus rem eccleſiaſticam in Italia cōpoſuerit, qui maiora per fidei zelū aggreſſurus, tranſmiſſis Alpibus ad Francos ſe conferens, concilium apud Clarummontem Aluerniæ conuocauit. Perq; id temporis Bohemundus conceſſis à Rogerio fratre ciuitatibus oppidisq; parum contentus, Melphim quoq; furto ſubripuit. Quod quū Rogerius ut toleraret nullis paternorum comitum ſuaſionibus adduci poſſet, bellum utrinq; parari cœptum: primusq; Rogerius quod à Saracenis magnam Siciliæ partem tenentibus & reliquis ſuæ ditionis de Sicilia quum inde mouiſſet timebat, uiginti illorum milia ſtipendio conducta in Italiam ſecum traxit. Tuncq; illico adiunctis copijs, quas ex Calabris, Salentinis, Lucanis, & parte Apuliæ ſibi ſubiecta contraxerat, in Melphim eſt ductum. Bohemundus uero ad decem milia habens milites ueteranos ſub ſe nutritos, & diſciplinam edoctos militarem in propinquo Melphi naturáq; munito ſe continens loco, urbem ſua præſentia conſtituit conſeruare. Quod ut melius facere poſſet, fœdera inijt cum Ricardo Beneuentano & Capuano principe paterno hoſte, qui ea fratrum diſcordia uſus in patriā eſt reuerſus. Eumq; inuenio Guilbertū antipapā poſtea uouiſſe, ut Vrbanus ſecundus pontifex Romanus cū multa ad rei eccleſiaſticæ reformationē ornatum'q; Claromontenſi in concilio ſtatuiſſet, eo anno qui Chriſtianæ ſalutis nonageſimus quartus ſupra milleſimum fuit, facinus ſit aggreſſus maximum excellentiſſimumq; omnium, quæ fuerint pontificis Romani cuiuſpiā ductu, auſpicijs & autoritate hactenus intentata. *Anno ſal. M.xciiij.* Liberandæ enim à Turcis Saraceniſq; Hieroſolymæ & continenti terræ ſanctæ in hunc maxime modum intendere cœpit. Patribus & ea quæ concilio inerat ex omni orbe Chriſtiano multitudine ad concionem uocata, uir ipſe eleganter doctus huiuſcemodi orationem habuit. Exiſtimatis forte qui huc loci ad nos acciti conueniſtis uiri Chriſtiani, ſolam fuiſſe rei eccleſiaſticæ ad normam fidei & religionis componendæ cauſam, quæ me ab urbe, ab Italia uenire compulerit. Fuit'q; in eo aliquid cauſæ, ſed alia urgentior, & qua maior nulla dici, nulla poſſit excogitari, nos attraxit. Paucos ante annos gens è Perſide Agarena, quam uos corrupte Saracenam dicitis, ſanctam ciuitatem Hieroſolymam, ſanctæ terræ loca inuadens cepit, diripuit, incendit, ſacroſanctum domini Ieſu ſaluatoris ſepulchrum, quod ſine lachrymis & ſingultibus dicere nequiuimus, fœdata eccleſiæ ſacella, templáq; ritus noſtri aut ſolo æquata ſunt, aut in prophanos uſus cōmutata. Abacta inde Chriſtiani pars fragilis & cruciatuum impatiens, ſaluti abrenuncians circumciſo præputio facta eſt Saracena: pars in fide conſtans per uarios mortis modos lacerati laniatiq; ſunt, ut felix fuerit quem carnifex appetitū gladio obtruncauit. Mulieres uero Chriſtianæ, quas aut urbes & oppida frequentiſſimas habuere, ut ex ueſtris quorundam qui adſtatis urbibus & oppidis deuotio ad ſancta inſpiciēda & oſculāda, adorādaq; loca per tot maria, tot terras attraxerat, omnia paſſæ ſunt, quæ dictu obſcœna crudelis Chriſti hoſtis nō ad ſuam magis explendam libidinem, quàm ad Chriſtianorum dedecus excogitare potuit. Ea ſi Chriſtiani, immo ſi eſtis uiri, nec æquo audire animo, nec poteſtis cum patientia tolerare: in quæ omnia ut mentem animum'q; aduertere, & illis pro dignitate nominis Chriſtiani prouidere uelitis, maiorum exempla, maximum quod imminet negligentibus periculū, & præmiorum ſpes ingentium uos non ducere magis, quàm trahere debebunt. Et quidem quæ attinent ad periculum priuſquam dixero, cætera facilius ante oculos ponentur: omnes Romano quondā imperio, & poſt Romano pōtifici parētes à Turcis Saracenis'q; noſtris, imò Chriſti domini, & immortalis dei hoſtibus poſſideri, neminē eſſe ueſtrū q ignoret certum habemus. Quas uero Europæ prouincias, quas urbes ijdem premant, occupent, lacerent'q; infideles, ſi omnes ſimul ignoratis, unuſquiſq; in ſua prouincia nouit, niſi forte uos Galli remotiores hæc non ſentitis, qui Hiſpanorum Aquitanorum'que ab ea oppreſſorum gente, dum in ſeruitutem rapiuntur, in Aphricam abducūtur, clamores eiulatus'q; ſingulos penè per dies audire debetis. Sed nunquid uos Germani, Saxones, Poloni, Bohemi, Hungari, & ſi Turcos & Saracenos intra uiſcera ſæuire ueſtra nondum ſentitis, quantum à uobis diſtent, quàm paruis dirimantur uel fretis, uel fluminibus ignoratis? Italiam nunc non alloquor, quā multos ante annos Saraceni dimidiam penè occuparunt, in eam'q; uſqadeò penetrarunt, ut Chriſtianorum caput Petri apoſtoli ſucceſſorum ſedem Romanam martyrum ſanguine adhuc madentem inuaſam obſederint, captas'q; apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas inquinauerint. Venetos hic uideo, Dalmatas, Hiſtros, & alios ſinus Adriatici accolas, qui dum perpetua cum Saracenis prælia ut ſe tueantur exercent, quod eſt de Italia re-

liquum ab ea gente intactum defenſant. Quanquã neſcio Saraceni ne qui maris Adriatici poſſeſſione deturbantur, ab Italia magis an ab Alemannia & Hungaria repellantur. Quid multis in re notiſſima morer? Fuit hactenus in extremis ad ſeptentriones Europæ partibus Conſtantinopolitanum imperium obex, & tanquam murus, qui maiores omnia proſtraturas Turcorũ Saracenorumq; alluuiones continuit, prohibuitq;, ne Hungaros, Polonos, Bohemos, & ipſos Alemannos primo, deinde cæteros obruerent Chriſtianos. Pulſus uero ante paucos annos Aſia imperator, de retinendis Conſtantinopoli propinquis Europæ regionibus laborat: ſi nunc ea inſpicitis, conſideratisq; ſola quæ ante oculos ſunt, ſi irruituro breui Turco & Saraceno obſiſtere non pergetis, qui ſacrum domini ſepulchrum, ſacram Ieſu Chriſti pedibus calcatam terram à ſpurciſſima gente tot annos inquinari neglexeritis, eandem in ueſtrum ruere caput breui ſentietis, matronas à complexu ueſtro, ueſtras uirgines ab earum ſinu, pueros & adoleſcentes ueſtros in ſeruitutem uobiſcum rapi dolẽtes mœſtiq; uidebitis. Melius filij & maiori cum gloria noſtri progenitores inchoatã, ut altiuſcule repetamus, Romæ, & in Italia, & uiribus Europæ auctã dignitatẽ ad totius orbis monarchiã extulerunt: per cuius omnes prouincias & regiones nomen floruit Chriſtianum, quod nomen noſtris temporibus ad paruum orbis angulum coanguſtari, & quotidie de excidio periclitari uidemus. Sed propinquiora attingamus, Carolus ille, cognomento Magnus, ueſter Germani penè auita origine ciuis, ueſter Franci rex, ueſtrum ingens decus, Hiſpanijs Aquitania, & ipſis Franciæ finibus Saracenos infinita mortalium examina deturbauit, Carolus Saracenos Italia, Carolus, ut fama uos uulgatis, terra ſancta & Hieroſolymis expulit, ut Chriſtianum nomen ab eo in Europa retentum fuiſſe gloriabundi dicere ſoleatis. Et quid, oramus uos, gloriæ poſthac ducetis, quo audebitis pacto poſthac dicere ſolam eſſe uel primariam gentem Francam, quam uere Chriſtianam liceat appellare, ſi in ea quæ uobis adeſt opulentia, Saracenos & Turcos poſt captum, inquinatũ domini & dei noſtri ſepulchrum, populi etiam Chriſtiani reliquias capi opprimiq; per ignauiam permittetis? Expergiſcimini, quæſumus, obteſtamur & per uiſcera miſericordiæ dei noſtri oramus, uiri fortes orbi Chriſtiano exemplum incrementumq; futuri, arma capite, turmas, cohortes, legiones educite, tam multos habituri ſequaces adiutoresq;, quàm id ardenti animo facere oſtendetis. Aderit uobis omnipotens deus, angelos ſuos ante faciem ueſtram, qui greſſus dirigant ueſtros qui omni caſu locóq; uobis aſſiſtant, opitulentur, cœlo demittet. Præmia uero expeditionis aſſumpti belli, quæ ſint & qualia, quiſquam à nobis audire cupit. Sed ſunt omniũ maxima, ampliſſima & qualia nullo ex alio bello ſunt ſanæ mentis hominibus expectãda: quicunq; enim hanc in expeditionem iturus genitores, filios, uxores, diuitias, domeſticam gloriam, potentatumq; relinquet, multo maiora & omnino incomparabilia nanciſcetur. Quid quod cadentes in prælio, & ab hoſte cæſi, æq; ac uincentes opima de hoſte ferent ſpolia, & ad paratam in cœlis in æterno regno cum ſanctis gloriam perducti cum noſtro huius expeditionis imperatore Ieſu Chriſto triũphabunt. Si uero ſunt qui terrena expectant præmia, meminerint terram de cuius liberatione agitur, illam eſſe quam deus ipſe pater populo Iſraelitico habitandam promiſit lacte & melle, id eſt, omnibus quæ dulcia homini & ſuauia ſunt fluentem. Capite igitur, arripite arma Chriſtiani ſepulchrum dominicum liberaturi, & tanta taliáque per ipſius domini noſtri miſericordiam facturi, ut quum omnes æternam uobis paretis gloriam, tum etiam ſeculi rerum incomparabiles diuitias acquiratis. Pontifice adhuc dicturiẽte, uox omniũ, dictu mirabile, unico ut apparuit ore prolata intonuit, Deus uult, deus uult. Ad quam uocem quum pontifex puſillum tacuiſſet, illíq; uiderentur iterata ter quaterq; uerba repetituri, eis ut tacerent manu ſignificauit, & gratijs deo actis, qui tot populorum mentes in ſua flexiſſet beneplacita, ſubiunxit, Viri fortes, ea quæ dominus in os ueſtrum poſuit uerba, uobis in bello pro teſſera erunt, & ituri in expeditionem perſeueraturíq; in bello ſancta cruce ex rubenti panno ſagis inſuta pectus inſignibunt, illique quos ineuitabilis neceſſitas, aut magiſtratuum iuſſiones reuerti facient, eam crucem in ſcapulas transferent. Certi ſunt & digni fide autores tantæ rei conſtitutæ famam eadem die ad extremas orbis partes peruolaſſe. Quod qui duxerit impoſſibile, meminerit prælij Pharſalici, in quo Pompeium Cæſar uicit, non famã magis quàm certitudinem, quo die geſtum fuit, Romæ & Patauino in colle Euganeo fuiſſe habitam. Dum uero pontifex cum patribus de imperatore deligendo conſultant, multa hominum milia in concionis loco cruce ſignati ſunt,

paucosq;

paucoſq; intra menſes trecenta mortalium milia in id deuota bellum ſe itineri accinxerunt. Tantis confectis rebus pontifex Vrbanus in Italiam ueniẽs apud Placentiam ſubſtitit, ubi fauore Conradi quem uidemus patri Henrici tertio rebellem fuiſſe, epiſcopos recõciliauit, qui agenti apud Beneuentum antipapæ Rauennati in ſchiſmate conſenſerant, & Romã ſe conferens, à clero uniuerſoq; populo mirabili applauſu pompáq; introductus eſt. Inuenio ueniſſe tũc Romam Bernardum Toletanum epiſcopum, quem pontifex pallio dignitatéq; archiepiſcopali ornatum totius Hiſpaniæ Metropolitanum declarauit. Ac illa tempeſtate Henricus territus bellum aduerſus Henricũ Bambergẽſem Comitẽ gerens, illo diu implicitus eſt tentus. Quo in tẽpore Cõradus filius illi rebellis in Italia eſt defunctus, belloq; Bambergenſi uix ſopito, Henricus tertius aliud contra Robertum Flandriæ Comitem mouit. Dumq; omnes occidentis principes in deſtinatũ aduerſus infideles bellum arma militeſq; expediũt, ſolus hic imperiũ ambiens Henricus id ſolum curare eſt uiſus, ut appetitos bello uicinos ab expeditionisglorioſæ conſilijs uerteret. Interea cruce ſignati principes diuerſis uijs iter ad Conſtantinopolim ſunt ingreſſi, primuſq; omnium Petrus quidam eremita abſtinentiæ fama celeber, ducem ſe multis exhibens per Alemanniã Hungariamq; perrexit. Cui Gothfredus, Euſtachius & Balduinus fratres cognomine Bolionij, (comites enim Boloniæ Gallicæ & quidem potentiſſimi erant,) ſe illis itineris ſocios addiderũt. Maiores uero præſtantium ducum & nobilium manus, hinc Podienſis epiſcopus belli dux, & Raimũdus ſancti Egidij comes, inde Hugo magnus Philippi Francorũ regis frater, & Robertus Flandriæ, & Stephanus Carnoti Comites, tranſmiſſis Alpibus per Italiam iuerunt. Videmuſq; temporis habita ſupputatione, eodẽ tempore Petrum eremitã & Bononiæ Comites Conſtantinopolim, & utrãq; per Italiam euntem Podienſis epiſcopi & Hugonis magni manum Romã perueniſſe: hæq; manus ſanctis almæ urbis Romæ locis deuotè uiſitatis, & Vrbani pontificis benedictione habita, tripartito profectæ, pars una Brunduſium, Barulenſem portum alia petijt, & tertia Hydruntum. Erat uero tanti exercitus tam pacatus inceſſus, ut nihil quà uaderent hoſtile, nihil incõmodum timeretur. Vnde factum eſt, ut Rogerius & Bohemundus fratres Roberto Guiſcardo geniti de Melphis urbis poſſeſſione acerrime, ut docuimus, bello contendentes, quia nihil ſuis urbibus & oppidis timuerũt, loco nõ mouerint: Generòſior tamen animo Bohemundus tot principes fama clariſſimos ad bellũ gloriæ plurimum & meriti habiturum ire intelligens, laudabili exarſit æmulatione, & ab ipſis principibus uiris, quos illico allocutus eſt, ſuaſus liberum Rogerio fratri effecit. Melphim ne an cætera quæ ſibi eſſent de Apulis occupare uellet, ſignatum ex more ferunt eductis à ueſtiario purpureis chlamydibus binis multas exſcidiſſe rotulas, qbus cum Italicæ gentis ad duodecim mille uiri cruce fuerunt inſigniti. Mouit autem Rogerium fratrem Bohemundi generoſitas animi. Iſq; liberum faciens commilitonibus ſuis, ut qui uellent illum in Græciam ſequerentur, Melphis obſidionem ſoluit. Tuncq; Tancredus nepos Bohemundo adhærens, illum in expeditionẽ eſt ſecutus. Dum hæc in Italia geruntur, Petrus eremita ad Conſtantinopolitana appulſus ſuburbia, multos ſibi Italos milites, plurimos ex alijs Europæ prouincijs appetit, quibus uir importunus ſeſe ductorẽ exhibuit, nec eos alioſq; ex Gallijs Alemãniáq; ductos adeo regere & continere ſciuit, quin in Conſtantinopolitanos omnia fecerint, dixerintq; hoſtilia, ædificijs tam ſacris quàm prophanis nullo diſcrimine ſpoliatis. Quod quidem imperatoris Alexij eam occidentalium expeditionẽ ſuſpectiſſimã ducentis animũ adeò exacerbauit, ut qui ex urbe cœpiſſet præbere cõmeatum, inceperit denegare: tum qui bono ut uidetur zelo Boſphorũ Thracium, quod ſancti Georgij brachium appellant, à primis illis quouſq; primarij expeditionis duces cum maioribus adueniſſent copijs traijci uetuiſſet, Petrum eremitam inuitũ tranſportari curauit Gothfredus: tamen Euſtachius & Balduinus Bononienſes ex Lothoringia fratres in Europa manſerunt. Traductæ in Aſiã cum eremita copiæ quas ad duodecim milia mortales fuiſſe conſtat, alterum ſibi ducem Rainaldum quendam Alemannum creauere, qui inchoata progreſſi temeritate Nicomediam, & inde Niceam petiuerunt. Turci uero non modo tunc, ſed priuſquã à Claromonte diſceſſum eſſet, quid Chriſtiani molirent̃ intellexerunt. Qui Nicea defenſoribus obſidioniq; perferendæ neceſſarijs communita, ac cæteris ex oppidis uel caſtellis commeatu detracto, id ſolum curare occœperũt, ut primis Chriſtianorũ qui irruerẽt trucidatis, cæteros & Boſphori tranſitu deterrerent. Itaq; facti certiores, eos duodecim mille Nicenum attigiſſe agrum, cõcauis

 in montium

in montium uallibus inſidias ſtruxere. Primus tunc eremita Cinitum oppidum offendens, agri Niceni oppidum mari imminens ab incolis derelictum, frumento uinóque & errantibus in circuitu animalibus abundare, actum eſſe de Turcis uociferatus eſt, qui munitiſſimum natura loci oppidum defenſare diffiſi ſunt: & Rainaldũ audiens Exeregorgon oppidum pariter derelictum cõſediſſe, loco & ipſe conſedit. Dum autem Rainaldi milites nullo hoſte uiſo factam in patentibus campis prædam liberius agunt, irruentes ex inſidijs Turci ad ſubitum perterritos impetum ad portam uſq; ſecuti ſunt, conſertumq́; ibi prælium non prius dirimi potuit, quàm tantæ irruerint Turcorum copiæ, ut uallatum in circuitu oppidum pluribus locis cœperint oppugnare. Defenſabantur uero probè à Chriſtianis portæ mœniáque, & feſſi continuata per triduum oppugnatione Turci, multis acceptis uulneribus, re abiſſent infecta, niſi ſciuiſſent uidiſſentq́; Chriſtianos, ut deficientẽ oppido aquam, à fonte muris propinquo aut per uulnera & mortes peterent, aut ſiti cum iumentis interirent, coactos eſſe. Sed tantus erat Chriſtianorum oppetendæ in ſalutem æternam mortis ardor animorum, ut nihil magis à duce Rainaldo ſit petitum, quàm facta eruptione ſitim animorum æq; ac corporum in Turcorum ſanguine extinguendam: ſolusq́; in aliquot millibus fuit dux Rainaldus, qui abnegata Chriſti fide ſe & paucos per ignorantiam ſecutos, periculo eximens, deditionem fecit, in cæterosq́; illico oppreſſos uarijs cruciatuum modis eſt ſæuitum. Ducentes poſtea in Cinitum, Turci tam rapidè, ut eſt gentis mos, ferri nequiuerunt, quin eremita per legationis ad imperatorem Alexium ſimulationem Conſtantinopoli reuertiſſet. Obſeſſi in oppido Chriſtiani, & ſi diutina in oppugnatione cædem in Turcis innumeram commiſerunt, ad eam tamen moriendo per uulnera paucitatem peruenerunt, ut oppido per defenſorum raritatem capto, ad unum omnes fuerint trucidati. Fuit ea clades Chriſtianis eo belli initio inflicta, Alexio imperatori ex eo maxime grata, quod cæteros Chriſtianos inde territos, expeditionem ſibi ſuſpectiſſimam omittere exiſtimauerit. Interea Hugo magnus, & Normanniæ, Flandriæ, Carnotique comites ex Baruli Apuliæ portu Dyrrachium copias traduxerant, quos Dalmatiam pro Alexio adminiſtrans præfectus turmatim interpoſitis diebus, Conſtantinopolim accedere uoluit, ne unum in exercitum coactæ tot uirorum fortium copiæ quicquam in imperatorem moliri poſſent. Et eodem in tempore Gothfredus Balduinus'que Bolionij fratres, quos diximus cum Petro eremita per Hungariam acceſſiſſe, tunc primum urbi Conſtantinopolitanæ cœperunt appropinquare. In quos ſuam Alexius perfidiam apertè oſtendit. Nam in ſuburbio prima nocte hoſpitatos curauit inuadi hoſtiliter ab armatis. Bolioniorum uero militibus, qui ex more excubias armati ſeruabant reſiſtentibus, nulla eſt accepta clades, & duces nocte concubia apertos in campos recedentes, in caſtrorum formã ſtatiuis locum communire cœperunt: in quos operi intentos iterum Alexiani, ſed paratiores ſole oriente impetum fecerunt, certatumq́; eſt eo inſultu haud ſecus, quàm ſi urbem Gallica ea gens oppugnatura uiribus adueniſſet. Et tamen Alexius poſtquam intentata parum ſucceſſiſſe uidit, qua die Hugonẽ magnum propinquare intellexit, pacem cum Gothfredo & Balduino conſtituit. Hugonem ſequuti quanto præfectus Dalmatiæ iuſſit interuallo, Podienſis epiſcopus & Raimundus per Dalmatiam, Epirum, Etholiam, Theſſaliam, Chaoniam, Macedoniam, Acarnaniam, Græciam & Thraciam Conſtantinopolim peruenere: ſolus Bohemundus antiqui hoſtis Alexij imperatoris fraudes callens, quo longiorem eo tutiorem uiam ingreſſus eſt. Nam in Peloponneſum perpetua à Brunduſio nauigatione delatus, per ſuperiorem Mœſiam, uel ut dicunt, Bulgariam Adrianopolim petere conſtituit. Is quum ad Caſtoriam perueniſſet ſubiectam urbem imperatori, commeatus ſibi præter ſpem abunde præberi uidens, quaſſatum feſſum'que de itinere exercitum reſtaurauit. Alexius uero qui alia per Græciam uia inſidias ſtruxerat, Bohemundum in Bulgaria eſſe audiens, quacunque illi Conſtantinopolim petendum eſſe nouerat, oppreſſuras cohortes occulte diſpoſuit. Mouens caſtra Bohemundus peruenit Paphlagoniam, in qua primum ſubſedit ad oppidum hæreticæ gentis, quæ nec Græcos neque Latinos obſeruans ritus utrique aduerſabatur. Oppidaníque quum eſſent petiti, commeatus denegantes conuicia addiderunt. In quos per iracundiam delatus, furens Bohemundus, captum ui ſpoliatum'que oppidum incendit. Quum autem poſtero die ad Bardarum amnem eſſet peruentum, mox'que agmina in itinere oppreſſiſſet Bohemundus, parte copiarum uado tranſmiſſa, ad fluuij ripam caſtris pariter ſubſtitere. Et ad

auroram,

auroram, quæ noctem illam ſecuta eſt, Alexiani milites qui fuerant inſidiati, Italicas cohortes Bardarum amnem traductas ſunt aggreſſi: quibus uiriliter reſiſtentibus, ad primos exercitus clamores Bohemundus duo mille equites præſidio immiſit, repulſiq́; illico Græci ab inſequenti equitatu de fuga ſunt retracti. Dicit uero nunc primum Bohemundus, quod Italia moturus fuerat opinatus, inimicos in ſe animos Alexium gerentem ſe uel fraude opprimendo intentiſſimũ eſſe, Quadrato abinde exercitu incedere conſtituerat, cum expeditionis duces illum appropinquare certiores facti, turmas aliquot obuias immiſerunt. Tunc Alexius poſtquam dolos incaſſum cecidiſſe uidit, ad Bohemundum mittens intentatæ in eum iniuriæ culpam in militum Græcorum rapinæ auidorum audaciam reiecit, magiſ'que poſtea uni Bohemundo quàm cæteris ducibus deferre eſt uiſus, quandoquidem commeatu quacunque incederet pro omnibus copijs abunde donatum, pacis & fœderum cum omnibus expeditionis ducibus ineundorum petijt conſultorem. Bohemundus'que poſtquam omnia per occidentalium potentiam uidit tuta, comitate & ingenij dexteritate uſus, cum paucis ad imperatorem Conſtantinopolim ſe contulit. Ibi notum antea, ut oſtendimus, in Dalmatis hominem audenter allocutus, facile ei ſuaſit præſtare amicitiam multæ magnæq́; ſpei potentiſſimo exercitui ſeruare, quàm nulla ſubeunte utilitatis, uel quod certum erat, honeſtatis ratione iritatum in ſui ſuorum'que excidium concitare. Alexius'que in ſententiam ductus, non modo commeatus, tutumq́; per urbem regiam & ſubditas ciuitates acceſſum, ſed copias in ſupplementa, equos, ueſtem & arma eſt pollicitus, modo adacti iuramento duces, fidem ſe illi & amicitiam ſeruaturos, & captas de Aſia urbes præter unicam Hieroſolymam ſibi permiſſuros ſolenniter ſponderent. Quod quum duces feciſſent, parato, imperatore iubente, nauigio omnes expeditionis copiæ in Aſiam ſunt traductæ. Solus tamen cum paucis militibus apud imperatorem ea ratione manſit Bohemundus, ut comportandum in caſtra commeatum calonibus abunde faceret præberi. Exercitu omni apud Nicomediã coacto, placuit ducibus primam omnium hoſtis urbium Niceam inuadi. Quod autem à Nicomedia in illam uia plæraque deſerta, & ſaltuoſis impedita eſt montibus, præmiſſi cum dolabris foſſorijsq́; inſtrumentis calones ad quatuor mille, procedẽti ad tergum equitatui impedimentisq́; iter peruiũ reddidere, crucibus ligneis ad uiarum diuortia ubiq́; fixis, ne tardiuſcule ſecuti milites noſtri, per deuia flectentes in manus hoſtium peruenirẽt: prius'que duces caſtra ad Niceam metati erant, quàm Bohemundus lente datis ab imperatore commeatibus in caſtra præmiſſis ſubſequi potuerit. Nicea urbs natura loci defenſa, ſublimique munita muro, ab Auſtro lacum habet piſcoſum, uix quartam partem circuitus mœnium abluentem. Quare Chriſtiani duces, quod eſt continentis reliquum, trinis circundatum caſtris obſederunt, Podienſisq́; epiſcopus. Raimũdus Comes, Hugo magnus, Normannus, Flandrenſis & Carnotenſis ad orientem: ad ſeptentrionem Gothfredus, ab occaſu ſedit Bohemundus. Excitauit autem parauitq́; ducum quiſque machinas, baliſtas, & alios fecit oppugnationi neceſſarios apparatus: & quod urbis muri turres habent ſublimes, caſtella illas ubique adæquantia ex materia tabulatiſ'q; oppoſita, unde ſagittis & iactis eminus telis oppidani à defenſione mœniũ prohiberentur. Actæ etiam ſunt inſuper uineæ, & hinc ariete multo quaſſatus murus, inde cuniculis & cauernis ſub ipſis fundamentis irruptio intentata eſt. Sed præter Niceni populi frequentiam, multus inerat mercenarius miles Turcus, & noui quotidie in uulneratorum morientium'que ſucceſſuri locum à Turco per lacum ſubmittebantur: quin ligna. commeatum, & herbas in iumentorum pabulum noſtri per lacum lembis importari uidebant. Quare quum triceſimum iam diem obſeſſæ, & magnis oppugnatæ conatibus Niceæ nulla ſpes lacu illis aperto capiundi uideretur relinqui, Alexium imperatorem, ut ſcaphas mitteret, orauerunt. Interea Turci Arabibus, Saraceniſ'que, in ſocietatem belli aſcitis, in montibus, qui contra Niceam altiſſimi inſurgunt, ad ſexaginta armatorum milia coacti erant, qui aperta lacus uia freti, miſſis hinc inde nuncijs conſtituta cum Nicenis die in noſtros impetum fecerunt, & quod porta, quæ ad orientem ſpectat ſolem, ciuium eruptioni commodior eſſet uiſa, in Podienſis epiſcopi & Hugonis magni caſtra, maior incubuit impetentium multitudo. Sed eorum caſtrorum duces dimidia penè Chriſtianorum exercitus pars, eruptione facta congreſſi, inaniter furentes Turcos & Arabas, multis confectos cædibus uulneribuſ'que in montes repulerunt. Alexius interim ductos Cinitum oppidum lembos, in terram'que expoſitos,

carris inde in chriſtianorum caſtra curauerat comportari, & quod duces exercitus ut pete-
rent animum non aduerterant, remiges ille & Græcis idoneos, ac maritimis innutritos
prælijs milites addiderat: dimiſſos noctu in lacu lembos armatis plenos, Niceni quãprimũ
ſunt conſpicati, quod eo mane à tribus ſimul caſtris durior ſolito erat oppugnatio, cœperãt
deditionis facere mentionem, quum eos de lembis allocuti milites Græci in gratiorem ſen-
tentiam adduxerunt. Ea enim conditione portas Niceni ſe aperturos dixerũt, ſi ea urbe im-
peratori permiſſa cum rebus & armis omnes qui inerant Conſtantinopolim migrare ſine-
rentur. Id uero & ſi duces malo animo ab imperatore factum eſſe intellexerũt, quod tamen
in maiora ardentibus ferebantur animis, facile eſt conceſſum, & duobus ac quinquaginta
diebus oppugnata urbs per hunc maxime modum Turcorũ manibus eſt erepta. Progreſſi
inde Chriſtiani cum binis proceſſiſſent caſtris, ad amnem ponte iunctum amplo peruene-
runt: quo tranſmiſſo uiam ſibi deſertã, & ſoli parum herbidi aliquot diebus uadendã intel-
lexerunt: cui oblatæ difficultati id ſolum adhiberi potuit remedij, ut bipartitum exercitũ bi
nis, & tamen quoad fieri poſſet, propinquis ducerent itineribus. Podienſiſq; epiſcopus &
Hugo unam, aliam exercitus partẽ duxit Bohemundus. Tres iam dies cõtinenter iuerãt du
ces, cum quarta die Bohemundus qui de tertia uigilia mouiſſet cœlo albeſcente, riuũ offen-
dens, ad quem herbidũ erat ſolum, equos & iumenta reficere conſtituit, & *Saracenis* depo-
ſitis caſtra ex more cœpit cõmunire. Cum præmiſſi exploratores rapidũ aduolantes hoſtẽ
adeſſe, innumerã eſſe multitudinẽ nunciarunt. Prima aũt impauido duci fuit cura uelociſ-
ſimos alterũ poſt alterũ mittere, qui epiſcopũ Hugonemq; uocent, omnibus exinde in ordi
nes redire iuſſis, paucos cum ſacerdotibus, pueris & mulieribus caſtrorum male munitorũ
cuſtodiæ reliquit. Dumq; in hoſtem ſublatis ad ſydera clamoribus à fronte irruentem lento
fertur gradu, à ſuis monitus reſpicit maiores uel certe pares illorum copias, ſed tacentes in
circuitu campos monteſq; occupaſſe. Et prouolãtes Turci ſagittarũ nubes cœperũt immit-
tere, cum equis concitis male armatã gentẽ Chriſtiani inuadũt, & contis multa cum hoſtis
pernicie fractis, gladio res geri cœpta. Nec erat in Bohemundi exercitu quiſquam, qui con
ſerta cum hoſte manu inter cõfertas illorum turmas pugnans obſeruabatur. Cadebãt uero
ex Chriſtianis pauci, cum pauciſſimi uolantiũ uel incertũ ictus ſagittarũ haudquaq; lætales
euadere poſſent: ſed tanta in Turcis, Arabibus, *Saracenis* cõmittebatˉ cædes, ut uincẽtibus
uictiſq; progrediendi inter cadauera facultas ſit adempta: ſubmittebat tamen *Solymãnus*,
qui aderat ſummus *Saracenorũ* princeps, laborantibus ſuis integros. Et infideles de ſubſi-
diarijs aciebus tam auidè ſagittis eminus miſſis, noſtros ferire ardentes erant, ut ſuos etiam
uulnerari cernentes ſe à ſagittando nequiuerint continere. Dum uero id conſeritˉ atrox præ
lium, Turci equites mille caſtra Bohemundi inuadẽtes, magnã in multitudinẽ noſtrorũ in-
ermẽ etiam mulierum cædẽ edidere, omnes confecturi ad unũ, niſi aduolans cũ paucis Bo-
hemundus, illos partim occidiſſet, partim fugere cõpuliſſet. Dimiſſa´q; ibi præſidio turma,
quũ ad ſuos reuertiſſet, adeo` mutatã eſſe fortunã reperit, ut niſi Comes Normannus aureũ
quod ſubſidiaria in acie ſeruabat uexillũ immiſiſſet, in fugã uertendi fuerint Chriſtiani. Alia
interim Turcorũ manus prima maior caſtra inuadens, præſidiũ ibi à Bohemũdo relictum
ſuperauerat, & magna ex parte occiderat, inermẽ turbã breui cõfectura, niſi cũ quadragin-
ta equitũ milibus Hugo magnus Gothfreduſq; Bolionius ſuperueniſſent, qui illis crudeli-
litate qua uti cœperant interfectis ad Bohemundũ ſe contulere. Eos à longe conſpicati infi-
deles, quos montes campoſ´q; diximus occupaſſe, & ipſi maior multo noſtris multitudo ad
ſuorũ acies conceſſere: reintegrato´q; prælio cædes quãtæ prius ea die nõ fuerant, hinc inde
cõmitti cœptæ, priores tamen ſi potuiſſent, aciẽ *Saraceni* & Turci excedere uoluerint. Sed
ueriti, quod proculdubio futurũ erat, ne quãprimũ terga uertere cœpiſſent, ſui timore diſſi-
pati à noſtris perſequentibus, & factis illorum fuga audacioribus conficerẽtur, ſe tamdiu
conglobatos, quoad poterant continuere, quouſq; prælium quod ad auroram inchoatum
erat, nox ſuperueniens diremit. Et Turcis ſenſim in montibus ſe recipientibus, noſtri in Bo
hemundi caſtra ad riuũ firmata reuerſi ſunt: diei quæ ſecuta eſt ortus, quid eo in prælio actũ
eſſet oſtendit. Chriſtianis enim à crucis ſigno recognitis, & in cumulos gregatis, decuplo
maiores barbarorũ cadauerũ cateruæ fuerunt, mularum, aſinarũ, equorum, camelorũ, ueſtiũ
quoq; etiã ſarcinarũ, & armorũ tantum, auri quoq; & argẽti tantum in Chriſtianorũ exer-
citu uicta gens barbara reliquit, ut noſtrorum inopia, quam itineris difficultas longitudo´q;
effecerat

effecerat, ſubleuata ſit. Chriſtiani duces unica die cæſis, ſepeliendis, uulneratisq́ue curandis data: poſtridie quæ dies fuit nonarum Iulij quarta, hoſtem quacunque fugeret inſequi coeperũt. Didicerant enim à nobilibus captiuis, quos perpaucos ſeruauerãt, maiores opinione ad id prælium copias confluxiſſe, quarum numerus quando mouerant quadringenta ſuperaſſe milia credebãt. Inerãtq; Medi, Syri, Turci, Cardei, Saraceni, Arabes & Meſopotamij, quorum partem maximam leuitas quædam, & nouarum uidendarum rerum auiditas, potius quàm regum ciuitatum'ue iuſſa domo eduxerant, apparebatq; eos nullo territos inſequentis hoſtis timore animis in quiete reaſſumptis ad prædam redituros, qui ſub recentem eius prælij timorem, quo omnes perculſi fuerant, ſi redire ad conſerendas manus compellerentur, uidebantur e ueſtigio in propria redituri. Ingreſſus autem Solymannus fugæ uiam, quæ in Lycaoniam ducit, quem ferunt quũ poſtera prælij die decẽ milibus Arabũ ſibi præſidio aduenientium obuiaſſet, noſtrorum ferociam uerbis extenuaſſe, Arabibusq; ſuaſiſſe, ut omiſſa Romaniæ terræ defendendi ſpe, ad munitiora ſecum defendenda reuerterentur: quibus integris fretus copijs Solymannus, magnũ noſtris qui inſequebantur, maiusq; ſuis eius regionis Saracenis intulit incõmodum: quod quacunq; itum eſt, ſe prælio cum Chriſtianis geſto ſuperiorem, ac planè uictorẽ prædicans euaſiſſe, in urbes, munitáq; oppida & caſtella admitti obtinuit, à quibus eductos, & tanq̃ iuſto captos bello uinctos mortales abduxit, conſumptisq; igni ſuppoſito, ac corruptis cõmeatibus nihil eſt relictum, unde noſter exercitus ali poſſet. Quod quidẽ crudeli Solymanni conſilium Chriſtianis perſequendi hoſtis facultatẽ ademiſſet, niſi maturæ in agris ſegetes noſtro exercitui rei frumentariæ inopiã ſubleuaſſent. Eoq; in itinere quod à prælij loco ad Iconiũ primã Lycaoniæ urbem pertinet, commeatibus & aquis, quibus regio plæraq; caret deficientibus, multa Chriſtiani iumenta, multos amiſerunt equos. Quum eſt uentum ad Iconiũ, facti ſunt Chriſtiani certiores Solymannũ aliò flexiſſe. Quamobrẽ ab Iconẽſibus introducti, poſtq; ſatis quieti eſt indultum, Eracleam ducendũ ſtatuerunt: qua in urbe munitiſſima nunciabatur Turcos ingentẽ in numerum congregatos, ſe ut tuerentur neceſſarios facere apparatus, proceſſit'que acie ſtructa Chriſtianorum exercitus, hoſtem exiſtimans ante urbis portas uel leui prælio occurſurum. Noſtris autem, quibus ea die prima obuenerat acies, in ſubitam quæ fieret, eruptionẽ intentis, mœſti flentesq; obuiam effuſi ſunt oppidani, qui Turcos ad auroram profectos nunciantes deditione oblata, pacem amicitiamq; poſtulabant. Itum itaq; eſt patentibus in Eracleam portis, ibiq; ad quatuor dies quietum. Turcis exinde nullo in loco, quod exploratiſſimum erat, conſiſtentibus, placuit bipartito exercitu incedere. Et Balduinus, Bolonius, Tancredusq; Comes Tarſum ducentes, quam ob rem Turci fugientes reliquerãt eam, dedentibus ciuibus acceperunt. Primusq; fuit Balduinus, cui ab expeditionis ducibus dominium in Aſiam eſt conceſſum. Tarſo enim ea liberalitate eſt donatus, ut quicquid in ea regione caperet perpetuò poſſideret. Isq; paulo poſt Ediſſã & Manuſtra urbibus eſt potitus. Flexit uero in ſiniſtram exercitus robur maius, & in Armeniam tunc, ſicut & nunc, minorẽ dicta, quæ olim fuit Cilicia duxit, cuius urbes, oppida & caſtella à nullo uel Turco uel Saraceno cuſtodita facillimũ fuit capere. Quam omnem regionem Palinuro cuipiam Armenio cum noſtris militare ſolito regendam attribuerunt. Itum eſt inde in Cappadociam, cuius urbem Cæſaream primum ceperunt. Exploratum uero certumq; habebant Chriſtiani, Saracenos & Turcos ut Antiochiã retinerẽt, ſummis eniti conatibus, quare in illã ducturi, apud Conſor urbem, Chriſtianorum qui inerant opera deditam, tantiſper, quoad commeatus in quintam diem caperent, quieuerunt, profectíq; inde publicanorum caſtro primũ, deinde Ruſa urbe cum multis, quæ illius habet ager, caſtellis potiti ſunt. Intercedũt uero ea Ruſenſis agri loca, & uallem, in qua eſt Antiochia, montes altiſſimi, ut coacti fuerint noſtri calle arduo incedere, qui ad medium celſi montis dorſum triniſſimus, caligantem oculos rapidam ruinoſamq; ſubiectam altitudinem quum ſupra ſaxoſa ſublimitas in cœlum attolli uideatur: nec fuit tam audax inſanusq; miles quiſpiam, qui equo inſidens id itineris emenſus fuerit, quin multis arma ueſtem'q; periclitaturo impouentibus iumento, fuerunt qui ſua proiecerint in profundum. Eo itinere una & quidem anxioſiſſima die perfecto, ad Muraſim urbem eſt uentum, ex qua nullo reſiſtente capta primũ in conſpectu campi apparuerũt, apud quos Antiochia cernebatur. Progreſſisq; poſtera die noſtris, quũ eſt in cãpos deſceſſum, hoſtes uiſi ſunt ad amnem, qui dimidios interſecat, conſidere. Quo enim hoſtes morabant loco, pons

erat

erat ferreus appellatus,ad quem multi conuenerant calones,uinum,oleum,frumentum,aruiuam ex montanis publico edicto in urbem comportautes,quibus non magis tuto iu urbem ſociandis quàm domo per uim educendis armatorum cohortes ab Antiocheno rege ſuerant attributæ.Irruētes itaq; noſtri equites, leui cōmiſſo prælio, partim illos interfecere, partim in urbem fugere compulerūt. Captaq; eſt uō cōmeatuum magis quàm iumentorū præda,adeò noſtrorū indigētiæ accommoda, ut uihil eo tempore gratius ſuerint habituri. Aliquot inde progreſſi milia paſſuum Chriſtiani, ad flumen peruenerunt urbi Antiochiæ propè contiguū, Farſar nomiue,quod uado tranſiri ſine periculo nequit:caſtriſq; ad primā illius ripam firmatis per noctem quieuerunt.Poſtridie duces Chriſtiani urbē contemplati, cuius famam alioquin iugentē præſentia ſuperaret,captiuos ſciſcitati ſuut,quæ eſſet ciuitatis,nō cuſtodiæ magis quàm regimiuis forma:illiq; ſocordia potius q̃ dolo ducti,reſponderunt regem illius eſſe Caſſianum,filios habentē duos,Bachmā & Senſadolum, Soldanóq; Babyloniæ tributa pendentem,à quo Turcos & Saracenos milites ueterauos præſidio habuiſſet tot uumero,taliq; præditos uirtute,ut eos à noſtris,ſi ſanæ eſſent mentis nō cenſeant expectandos.Nedum uero territi ſunt illorū uerbis duces, quin potius ad ortum ſolis præmiſſus cum legionibus quinq; Bohemūdus,hoſtes extra urbis portas ſtructa acie,inter fluuium & urbem expectantes aggreſſus eſt: dumq; ibi conſeritur prælium, quicquid erat reliquum exercitus Chriſtiauorū cōmuniendis ſitis proximo amnis loco caſtris intendit. Genus uero prælij à Bohemundo inchoati tale fuit,in quo nec accipi clades,uec inferri Turcis & Saracenis poſſet, cum premerent intra promurale refugientibus:& ſi quando noſtros reprimerent,proximo è loco excedere nō audentibus.Sole aūt iam in ueſperā inclinaute,Bohemundus iu caſtra propemodū cōmunita ſe recepit.Ea urbs ſicut Hebræorū monumenta habent, relata prius inde ab Autiocho orientis dominatore eius nominis primo dicta eſt Antiochia, dupliciq; circundatur muro, pars cuius interior lateritio, exterior quadrato lapide ſtructa eſt. Eaq; ſuperbam præ ſe ferens ſpeciem,turres quadriugentas ſexaginta babet,colles quatuor urbe includunt, in quorum celſioris ad orientē ſolis ſpectātis cacumine arx eſt,natura loci munita,ut omnes ſit machinamentorum conatus,omnia oppugnātium ingenia facile fruſtratura. Regionem incolæ appellāt Cœleſyriam,ſituſq; urbis fluminibus fontibuſq; irriguus agros habet fertiles,& glebæ maximam ubertatem, uicinuſq; lacus optimis abundat piſcibus.Recedit à mari Cilicia urbs duodecim milia paſſus, ubi Farſar fluuius portum efficit,uauium etiam cæterarum capacem, qui à temporibus Chriſtianorum primis ſancti Simeonis appellationē habuit. Adiacet uero Antiochiæ ad ſeptentrionalem plagam mons,excelſus uero ſignificatione Græca,quod aquis fontium ſit irriguus, ab incolis primo,poſt à noſtris per uerbi corruptelam altitudine oculos caligante, montana nigra appellatus.Ad orientalē uero plagam campeſtris latiſſima regio ab urbe patet, quam Farfar fluuius propinquo mœnibus loco influit. Accepit autem ea ciuitas maxima ab eccleſiæ primitiuæ exordio ornamēta,quod Petrus apoſtolorum princeps primam in eam patriarchalem inſtituit tenuitq; ſedem. Theophiluſq; ad quem euangeliſta Lucas eadem oriūdus ciuitate actus apoſtolorū inſcribit,ſeptimus à Petro antiſtes in illa cōſtitutus,ut prophani regis Antiochi nomen aboleret,eam de ſuo nomine Theophiliam appellauit.Sed quod celebrem facit eius urbis memoriam, glorioſum quo appellamur, Chriſtiauum nomen ijs ex noſtris qui ſacra profundebantur baptiſmatis aqua, diſcipulis uel Nazareis tūc appellatis, ea in urbe à principio inditum fuit:per eos uero, qui poſtea ſtante primum Romano, poſt Conſtantinopolitano imperio ſecuti ſunt ad mille annos,adeò ſub Chriſti nomine floruit, ut epiſcopos tres ſupra quinquaginta & centū patriarchæ ſuffraganeos, & ſexaginta ſupra trecentas eccleſias urbs habuerit,in diuiſione etiam magnæ illius Aſiæ partis, quam Chriſtianos de Turcorum & Saracenorum recepiſſe ſorte manibus oſtendemus, cum quatuor principatus fuerint, conſtituit. Vuum habuit Antiochia, cuius fines fuerunt à Tarſo ciuitate Ciliciæ occidentem uerſus, & ad orientalem plagam in riuum uſq; qui Valemniā Maradamq; urbes maritimas ſub caſtro Mergat diuidit. Quū itaq; Chriſtiani ad eam urbem natura loci denſiſſimo ſublimiq; muro munitiſſimam diu ſedendum eſſe intelligerent,multa in concilio agitata ſunt à ducibus prouiſa, Primum tamen omnium amnem ponte, qui ad caſtra urbémque pari ſpatio pertineret iungi placuit. Caſtrorum autem ordiue iuter duces ſuaſq; ſingulorum copias diſtribuendorum ea fuit ratio, ut cum Antiochia monti.

ſicut

ſicut oſtendimus, adhæreat eminenti, quam ad partem abſq; ingenti periculo adiri nequit,
quicquid eſt reliquum extra proximũ amnem uergena in campos caſtra occuparent ea ra/
tione metata, ut cum ſibi poſſent noſtri urgente neceſſitate inuicem ſubuenire, tum uero
triſariam diuiſi ſuos ſibi cogerent ſeruarentq; cõmeatus, ſuis ſingulæ partea obeundis mu/
neribua intentæ eſſent. Fuit ea dies in qua Chriſtianorum ad Antiochiã caſtra ſunt firmata
kalendarũ Nouembriũ duodecima, per quod anni tempus gratiſſimorũ feraciſſima abun/
dabant: uindemia eñ quæ tunc appeteret, nondũ facta, uuæ in uitibus maturæ pendebant,
omnigenumq; pomorũ & nucum ſuauiſſimi fructua exercitui in promptu erant. Frumenti
uero & ordei defoſſis in puteis, qbus Antiocheni in horrea utunt̃, maxima uis eſt reperta.
Quanq̃ fama per uniuerſam Aſiã uulgata clemẽtiæ & humanitatis, qua noſtri in ſuperatoa,
deditionem'ue faciẽtes utebant̃, & ſeruata in emptionibus iuſticia, effecerãt ut om̃es muni
torũ etiã quorumcũq; locorũ incolæ, niſi quantũ impoſita à Turcis præſidia prohiberẽt, no
ſtrorũ caſtris quacũq; circũagerent̃, annonã importarent. Adiuuit etiã ſæpenumero Chri/
ſtianorũ cũ infidelibus cohabitãtiũ affectio, quod ab ijs in noſtra cõfugiẽtibus caſtra, uel oc
culte euntibus redeuntibusq;, qd ageret, moliret̃, prouideret hoſtis, quo etiã in loco anima/
lia in cõuallibus, aut frumẽta in puteis occuluiſſet, reſcitũ eſt. Armenij & Suriani gens Chri
ſtiana ſemper noſtris auxilio affuere. Suntq; Suriani antiqui in Aſia originẽ habentes, quæ
acceptã ab initio Chriſti fidẽ poſt captã Heraclij imperatoris temporibus à Saracenis Hie
roſolymã, & omnẽ terram ſanctã ſemper tenuit. Sed quod aliquando eorũ fidei conſtantia
Saracenis ſuſpecta fuerit, nunquam certas ſedea habere permiſſi ſunt, præterq; ſub principe
Ægyptio Carpharat, qui à Laodicea Syriæ uſq; ad Alexandriã Ægypti poſſidens, quartã
Hieroſolymæ urbis partem, in qua ſepulchrum eſt domini, eis ſuo'q; patriarchæ ſub annui
penſione tributi poſſidendam permiſit. Sed quo tempore expeditio hæc noſtra traiecit in
Aſiam, pulſi Hieroſolyma, montes qui ad Antiochiam pertinent coluere,

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI
natione Imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber quartus,

ANNVM obſidionis inchoatæ, qua Chriſtiani expeditionis glorioſæ
duces Antiochiam preſſerunt, nonageſimum ſeptimum ſupra milleſi/
mum ſalutis fuiſſe inuenimus. Per quod tempua Romæ pontifex Vr/
banus ſecundus amplitudinis Chriſtianorum, quam ea peperit expe/
ditio autor, poſt actam prudentiſſime atque ſapientiſſime uitam, Ro/
manorum odia adeò euitare nõ potuit, quin ſenex morti iam propin/
quans, ſibi timere coactua fuerit: quod enim nonnullos ex Romanis
potentioribus Guilberto antipapæ apud Beneuentũ ſe continenti ſtu
dere intelligeret, conſulentibus amicis, conſtituit ſibi à conſueta per id temporis Laterani
habitatione, quãdiu aduerſarius uiueret abſtinẽdũ. Fauebat uero illi Petrus Leonis poten/
tiſſimus per eam tempeſtatẽ Romanus, nec tamen ſatis ſiſus poſſe pontificẽ in ſolitarũ La/
teranenſis ſancti Petri, aut ſanctæ Mariæ ædiũ habitatione tueri, eum annia duobus domi
tenuit, quæ ſancti Nicolai in carcere Tulliano eccleſiæ adiacebat. Quod quum intellexiſſet
Guilbertus Rauennas antipapa, Ricardi principis Capuani, qui & Beneuentum tenebat,
inſtigationibus, & ope Albam ſe cõtulit Marſorum oppidum, ut ex eo loco urbi proximo
antiquos in urbe Roma fautores ſuoa, ſeadmittendo faceret audentiorea, Sed ad Chri/
ſtianorum Aſiaticam expeditionem in Venetorum monumẽtia inuenio, paulo poſt quàm
Chriſtiani duces apud Conſtantinopolim in Aſiam traiecerunt, Venetos claſſem ingen/
tem quæ ducentas omnigenum nauium habuerit, cruce ſignatis militibus compleſſe, cuius
Michael Vitalis Michaelis ducis filius ductor & gubernator fuerit, eam'q; refert̃ à Dalma/
tis auctam, Rhodum fuiſſe ductam. Piſani igit̃ cũ Venetis obeſſent, ſiue claſſem Venetorũ
Dalmatarum'q; ſua maiorẽ eſſe ignorauerint, ſiue ea fuerint audacia, in portum Rhodien/
ſem delati conflixerunt, & prælio ſuperati triremes duaa de uiginti amiſerę, in quibus qua/
tuor milia Piſanorũ militũ ſunt capta: ſed Veneti ob crucis quod ferebant ſigni reuerentiã,
triginta primoribus Piſanorum claſſis in obſides retẽtis, cæteros incolumes cum reſtitutis
triremibus abire permiſerũt. Addunt'q; ſcriptores delatã exinde cũ Venetorũ claſſem Smir
nam Aſiæ urbẽ, quæ ſex à mari paſſuum milibus diſtans, tũc recens à Turcis diruta fuerat,
cepiſſe

cepiſſe,& magni Nicolai corpus ibi repertū Venetias detuliſſe, quod in eccleſia nūc celebri ſancti Nicolai in littore ſecus portā fuerit conditum,& turrim ad ædem tūc paruā, ne ſancti reliquiæ à piratis furibus aſportarentur ædificatā. At apud Antiochiā & ſi ſpes potiundi illius in obſidione à principio fuerat, oppugnare tamen ea ratione placuit, ut qui eſſēt noſtrorū animi,rex Caſſianus,& ciues Antiocheni,impoſitæ quoq; præſidio Turcorū multæ, Saracenorū plurimæ cohortes intelligerēt. Caſtella itaq; plurimū ſublima ex materia tabulatisq; in tribus locis excitata, unde hoſtes à turriū urbis defenſione prohiberentur, adactæ uineæ,cuniculi ſunt intentati: & cum hæc ſatis parata eſſent,perrumpendo arietibus, ſcandendoq; ſcalis muro,factus eſt maximus ingentiſſimusq; conatus:ſed ea erat muri craſſitudo,ea ſublimitas,quæ noſtrorū uires ingeniaq; faciliter fruſtraretur, & multi noſtrorū ſaxo supernè demiſſo,plurimi uolātibus undequaq; telis & ſagittis uulnerabantur. Qui conatua cū aliàs Romæ parū efficax,parūq; utilis fuerit, ideo multū profuit, quod noſtri nihil præter ſeſſionis diuturnitatē profuturū intelligentes,ſe illi continuandæ attētius accōmodarūt. In caſtris,quæ ampla à principio fuiſſe diximus,caſtellū eſt ædificatū foſſa latiſſima, uallóq; turrito munitiſſimū,in quo media etiā abeūte exercitus parte,reliqui ſeſe ab omni quantumuis maximo exercitu tueri poſſent. Inchoauerat iam præter omniū ſpē cōmeatus in caſtris deeſſe,& planè à rerū penuria ad famem ueniebatur,eò maxime quia qui frumentatū ibant per eos dies,pars uulnerati,& rerum uacui in caſtra cōpulſi,pars occiſi aut uulnerati ab hoſtibus abducti ſunt. Viderant uero ex Chriſtianis nōnulli inſidiatores Turcos,qui ea inferrent incōmoda,oppido exire Areth caſtris ad quinq; paſſuū milia propinquo. Quare Bohemūdus & Flandrienſis Comes iniunctū à principibus in cōcilio onus impigre aſſumentes,mille expeditos equites ad partē Areth oppidi noſtrorū caſtris auerſam noctu inſidijs locant. Emiſſiq; caſtris ad ortum ſolis calones, paruo ad fallendū hoſtem cuſtodiente præſidio,pars lignatū, pars tanquā nullo apparente hoſte ſecurior facta, ſimulat ire lōginquius frumentatum:& certior erat hoſtis,Chriſtianos fame laborare, ut nullum in quærēda annona diſcrimen,nullū uiderentur periculum euitaturi. Ideoq; quū cenſerent eos per mortes & uulnera deterrendos,oppido undiq; erumpentes,in paruum quod longe aberat, calonibus datū præſidiū ſunt delati. Vix illi ſtadio Areth oppidū poſt terga reliquerāt,cum trāſuerſo itinere aduolantes Bohemundus Comesq; Flandrienſis, per uiam qua uenerant inſecuti, magnā in eis ediderūt cædem, captiq; cæteri, & ante urbis Antiochiæ portas ad palum deligati,ſpectātibus supernè Antiochenis,ſecuri ſunt percuſſi,eorumq; capita in urbē machinis proiecta. Fuit exinde noſtris quietior ſecuriorq; in pabulationē frumentationēq; acceſſus. Interea dies aduenit Chriſtianis ſacratiſſima natalis domini,cuius ſolennibus rite celebratis,cū lætitiæ & epulationibus ex more indulgerēt, ſolito magis intellectū eſt, in quam omniū uſui humano neceſſariarū rerū penuriā, egeſtatēq; erat uentū, nec ſpes ulla uidebat melioris futuræ cōmeatuū copiæ, niuibus & glacie per mediā hyemē etiam ceſſante hoſte itinera impedientibus, & in caſtris ubiq; murmurationes ac maledicta in principes audiebant,ut apparet,aut obſidionē ſoluendā, malignóq; anni tēpore per inimicas regiones uadendū,aut durā omniū mortē per inediā moriendum. Fatet uero ingenue Robertus ſancti Remigij monachus,à quo ſcriptore hæc certiora ſumunt: Fatet Guilelmus & ipſe ſcriptor Gallicus,unicū fuiſſe Bohemundū principē Italicū,q difficillimis his tēporibus exercitū ſuo cōſilio,ſua prudētia,& animi magnitudine ſeruauerit: nā ut omittamus cōcionē ad milites habitā,qua illū facit Robertus eorū animos cōfirmaſſe,rem in ducū & procerū exercitus cōſilio eatenus diſcuti curauit,ut aliquid ſolidioris remedij tantis malis,tantis omniū periculis adhiberet. Cecidítq; in eum adhibēdæ prouiſionis periculū,ſibi & Flandrieſi comiti impoſitū eſt onus,ut cum triginta milibus ex omni exercitu ſelectis,quò placeret ducētes,ab expugnatis hoſtiū caſtellis annonā exercitui importarent. Qui Damaſcenos eò capaciores, quò lōgius ab Antiochia recedūt inuadētes,magnā oīfariā rerū fecerūt prædā. Eā uero dum Antiochiā uerſus abigi eſt cœptū,tumultus in regione maximi undiq; ſunt concitati. Forte ꝑ id tēporis Saraceni & Turci,quotquot ab Hieroſolymis,Aleph & Damaſco educi potuerāt,in exercitū quadraginta miliū coacti obſeſſæ Antiochiæ opē ferre cōſtituerant. Qui tumultu exaudito, certiores facti Chriſtianos fame cōpulſos prædatū adueniſſe,in illos duxerūt,nimia quaſi cōfidētia ſui,ne aliq noſtrorū uel nimia pars euaderet, oīa i circuitu cōpleuerūt. Chriſtiani aūt diſſipatas aggreſſi turmas cōficiebāt,ut prius ad dimidiā cæſi fuerint inſt

delea

deles partem, quàm ſatis intellexerint fuiſſe conſultius unitis copijs ſtructa acie decernere. Iis hoſtium qui euaſerant cædem, fuga dilabentibus, magnum Chriſtianis eo ex prælio additur adiumentum, quod cameli, mulæ, & aſini ingens iumentorũ uis capta maiorẽ comportandi annonam præbuit facultatem. Sed erant in caſtris tunc res plurimũ turbatæ, quod hoſtes eruptione maximis conatibus facta extremum ualliũ, quod longius à caſtello aberat perfregerũt. Factoq; impetu maxime in Podienſis epiſcopi tentoria, cædes in noſtris haudquaquam mediocris eſt cõmiſſa. Ve opportune ad Bohemundi comitiſq; reditum nõ magis exultatũ ſit in caſtris, leuata fame redditã abundantiã, quàm pauori, quo mœſta omniũ angebantur pectora, confidentiam ſucceſſiſſe. Fuit tamen paruo tempore in caſtris annonæ abundantia, quod nullis dietim, ut aſſolet importãtibus, ea mortalium multitudo quicquid Bohemundus Flandrenſiſq; conuexerant breui cõſumpſit. Vnde atrociores ſolito uoces in principes exercitus audiri cœptæ, linquẽdos eſſe tam crudeles uiros, qui tot mortaliũ milia infinitis obiecta periculis, ad extremũ fame confici ſinerent. Nec ſatis ualuerũt Bohemundi ducum omniũ maxime popularis uerba, quæ publica primũ caſtrorum area, poſt ubiq; concionabundus exhortando habuit, quin fugam multi cœperint meditari, primuſq; Petrus eremita, poſt Guilelmus Carpentarius Franciæ regũ ſanguine genitus noctu dilapſi, caſtra deſeruere. Inſecutus eos Tancredus Bohemũdi nepos de fuga retractos ad Bohemũdi tentoria perduxit. Vbi Guilelmus Vgoni Magno eius conſobrino ægre id dedecus toleranti conciliatus, nouo adactus eſt militiæ ſacramento. Et tamen poſt per aliam occaſionẽ caſtris cum ſua cohorte emiſſus omniũ Chriſtianorũ primus ſignorum deſertor eſt factus, maloq; eius exemplo quamplures dimitti poſtulauerunt, qui tot numero fuerunt, ut principes mœſti, quod prohibere nequiſſent, uerbis ſingultu interruptis abeundi fecerint poteſtatem, migraſſetq; maxima pars exercitus, niſi opem deus noſter ab hoſtium imprudentia attuliſſet.

Dum enim ea abituros æque ac manſuros teneret mœſtitia, nuncius eſt allatus coactos ad Areth oppidũ Turcos milia armatorũ innumera ad caſtra inuadenda circunſidendáq; adueniſſe. Lætati ſunt uero eo nuncio Chriſtiani, & in primis in profectionẽ parati, oblatam eſſe occaſionẽ rati, aut mortem oppetendi, quam famis horrore & fugæ ignominia ducerẽt potiorẽ, aut hoſtibus deletis, uiam perferendis cõmeatibus aperiendi. Itaq; principibus re in concilio diſcuſſa, placuit parte tantummodo neceſſaria caſtrorum cuſtodiæ relicta, cæteros omnes ſub colle leniter caſtigato caſtris & amni ꝓximo in acie ut impetituris hoſtibus pugnandi collatis ſignis copia fieret, continere. Cohortes tamen decem equitum ad aurorã præmiſſæ ſunt, quibus eſt imperatum, ut Antiochiam inter & Areth oppidum obliquo ad lacum itinere diſpoſitis inſidijs, hoſtes cum pugnaretur à tergo inuaderent. Turci uero ab exploratoribus certiores facti noſtros copias caſtris in aciem eduxiſſe, & ipſi rapidum eduxere. Factiq; in conſpectum, & ſi clamores ex gentis more ad ſydera ſuſtulerunt, ſenſim tamen præter conſuetudinem progreſſi, pedes penè pedibus contulerunt. Noſtris autem nulla militaris diſciplinæ attentior fuerat cura, quàm ſcutatos, & eos omnes, qui tegerentur armatura in fronte locare, ſagittarum, quibus illi præualent, ictus tamdiu inanes reddituros, quoad poſſent impetu cũ lanceis facto, gladijs rem gerere. Orto itaq; à Turcis pugnæ initio prælium atrox, & cædes utrinq; maxima, ſed in Turcis maior committebatur, nec ſtatim apparuit, qui forent ſuperiores euaſuri: noſtros enim fortitudo, illos multitudo adiuuabat, ut in cadentium locum ſuccedentibus integris ſemper Turcorum acies, qualis ab initio fuerat, integra uideretur. Nec turbauit primam illorum aciem equitatus Chriſtianorum, qui inſidijs eruperat: factus à tergo impetus: nam Turcorum pars magna, quæ à primis ſuorum globis ſemota locum pugnæ nondum uiderat, in noſtros cõuerſa equites repugnauit. Sed dum pari in fronte audacia pugnatur, Turci ſua potius faciente animorum debilitate atq; inconſtantia, quàm hoſtium ſolito maiore conatu impulſi, præter noſtrorum ſpem in fugam ſunt uerſi. Prementeſq; noſtri adeò fugientibus ſunt immixti, ut unicus globus, unica acies uideretur, maximuſq; tunc ab equitatu Chriſtianorum, qui inſidiatum miſſus fuerat, fructus eſt captus, quod aciem Turcorum extremam, ut diximus integram, dum in fugam & ipſa cum alijs ſe proripit, cæſam, uulneribuſq; crebris appetitã, nullo conſiſtere loco permiſit. Quamdiu uero per campos fuga fuit, multos iumenti uelocitas, plurimos cum leuis armatura, tum pedũ pernicitas reddidit ſaluos. Sed cum eſt uentũ ad pontem ferreum, cædem in Turcis maximam committi eſt cœptum, quod eo ponte paucos in tranſitum accipiente

piente, globus tranſire conantium à tergo confodiebatur, ut multi in notiſſimam uortiginoſi amnis uoracitatem ſe præcipites egerint, eorum'que partem iumenti uirtus, partem natandi peritia iuuit, pars maxima eſt abſorpta: fuitq; is ultimus perſequendi locus, quod noſtri iumentis impedimentis'que ingentem uim ab hoſte fugiente relictis, certatim diripiendis ſpoliandisq; cæſis ſedulo intenderunt. Nec fuit ducum Chriſtianorum quiſpiam, qui milites omnium egenos à præda cenſuerit reuocandos, uel eo maxime, quod Turcos nouerant conſueuiſſe, quamcunque per occaſionem ſtatiuis egrederētur, annonam in quot dies folliculis deferre. Reuerſi in caſtra noſtri, quanquam re optime geſta, læti iubilantesq; erant, à commeatuum tamen penuria mœrore non confici nequiuerunt, quouſq; Armenij & Suriani itinera metu Turcorum liberata nacti, commeatuum copiam conuexerunt. Turci enim, qui ad dimidium tanti exercitus euaſerant, Areth oppidi in quod confugerant munitionibus diffiſi, illo direpto incenſo'que abierunt. Paulo poſt qui Antiochiæ præſidio inerant Saraceni à Soldano Babyloniæ immiſſi, noctu urbe dilapſi omnia itinera reddebāt infeſta, adeo ut fames in caſtra breui apparuerit reditura: quamobrem in Chriſtianorum concilio actum eſt, caſtella duo portis oppoſita ciuitatis tam propinquo excitari loco, ut exeundi redeundíque facultas hoſtibus adimeretur. Et quia fabrorum operariorum'que, & quæ id requirebat opus inſtrumentorum haudquaquam ſatis in caſtris erat, Bohemundo & ſancti Egidij comiti datum eſt negocium, ut à portu ſancti Symeonis ea peterent ſupplementa. Iuerunt q; duces, quinque milia equites pedites q; præſidio adducentes. Id quum hoſtes aut de mœnibus uidiſſent, aut aliter reſciſſent, eductum quicquid inerat roboris ad quindecim milia Saracenos idoneis locis inſidiari curarunt. Redeuntesq; re confecta quarto die Chriſtiani iter tuto emenſi, pontem amnis ad caſtra ducentem prope attigerāt, cum à fronte oppidani magna manus, & à tergo, à lateribusq;, qui inſidiati fuerant, eruperunt. Tantáque fuit impetentium moles, ut Bohemundo Comitiq; ſatis ac ſupra fuerit repentina fuga in montem proximum in expeditioribus ſe recipere, & ſubita in noſtris impeditioribus ad mille uirūm cædes eſt commiſſa. Tuncq; illico in caſtris non magis ſolita & notiſſima Barbarorum uociferatio inſultantium exaudita, quàm noſtrorum qui interficiebantur eiulatio intellecta. Nec potuerunt in tam ſubita re quotquot caſtris inerant non trepidare. Animis tamen eueſtigio reaſſumptis Gothfredum Bolonien. ducem cum ijs omnibus, qui arma primi ceperant, iuſſum eſt laborantibus præſidio aduolare. Et iam hoſtes Bohemūdo in montibus relicto, in caſtra irrumpere conſtituerant, pontem'q; occupauerant, quem caſtris urbi pariter proximum noſtros obſidionis initio ædificaſſe docuimus. Plurimum uero iuuit Gothfredum rei militaris peritia, quo factum ex optimis quibusq; equitibus cuneum, confertiſſimos, qui pontem ultra citráq; & medium obtinebāt, hoſtes deturbare iuſſit. Quod illico magno urgentiſſimo'que conatu ut fieret, noſtri emittuntur, & prima cunei acies in pontem incipit perrumpere. Multi infideles amnem inter & caſtra à fugientibus ſunt relicti, quos noſtri ex caſtris turmatim accurrentes cæde ſubita confecerunt. Cuneus interim, in cuius fronte Gothfredus pugnabat obtinuit, & hoſtium multi partim in eo cæſi, partim in fluuium ſunt deiecti. Potuit'q; Gothfredus altera in amnis ripa magnam hoſtium cædem ædere: ſed animo totis conatibus in Bohemundi Comitis'q; ſancti Egidij adiutorium ferebatur, ut pro ſua accurrendi celeritate eodem in tempore hinc hoſtes offenderit, cæſorum ex noſtris ſpolia legentes, capitáque truncantes in urbem deferenda, inde Bohemundum Comitem'q; cum maiore copiarum parte ſaluos de ſuo aduentu certiores factos, de monte uiderit deſcendentes. Itaq; Gothfredus factam in noſtris cædem de hoſte ulturus, & tanquam deſideratis Chriſtianis infideliū ſanguine parentaturus, quotquot ſpoliabant occidit, inter quos fuit Bacman Caſſiani regis filius natu maior. Dum his duobus in locis ad pontem, & ad factam priorem in noſtris cædem res geritur, infideles, qui extra urbem erant multa armatorum milia, alios Antiochia auxilio euocarunt, reintegratum'que eſt ad pontem prælium. Quo in tempore Bohemundus & Comes ſuas Gothfredi copijs coniunxerunt. Tribus'q; his ducibus ſtructa trifariam acie rem gerere placuit, ut primam Gothfredus, Comes ſancti Egidij ſecundam, tertiam duceret Bohemundus. Templum erat Saracenorum ritu, Machoni, ut illi uocant, deo dicatum, à porta urbis, quam inde appellant Machonariam, & pariter in noſtra perferente caſtra dimidio diſtans ſtadio: & cum ad pontem ut diximus, pugnaretur, ſubſidia hoſtium cum uexillis ad Machonis ingētem uim

ducum

ducum & præſtantiſſimorum militum firmata, quicquid ſoli ad portam intercedebat Machonariam compleuerant. Itaque Gothfredus ad pontem rediturus, &ſi potuit ſecundum amnis ripam per ſagittæ iactum ab hoſte remotus ducere, Saracenos maluit ad portæ antemuralia ſtantes impetere, illiſq; deturbatis intra promurale, & ad circũducta ab initio belli repagula confugientibus, in ſubſidia ad Machonariam hærentia eſt delatus. Suſtinuit uero impetum, atque ad decem, quod una habet illorum legio, uexilla protulit Saracenus, ut pedem referre coactus fuerit Gothfredus. Sed illico ſuccedens unam'que ex duabus aciem faciens ſancti Egidij Comes repreſſit hoſtem: pariter Saracenus alia ſubmittens decẽ uexilla noſtros repuliſſet, niſi inſtans à tergo Bohemundus ſubueniſſet: pugnáque atrox nullo utrinque quem cepiſſet locum deſerente committebatur: & illis ex utriſque qui ad pontem leui decertabant prælio, ad ſuos ſe recipientibus, toto fermè Chriſtianorum infidelium'que robore res eſt geſta. Sed tardiuſcule tũc quod ſemper aliàs primo fruſtratus impetu conſuerat Saracenus Turcus'ue flacceſcere, accepit: nõ enim prius ceſſere, & in fugam pendere cœperunt, q; Admirrhatis ſuis partim interfectis, partim captis, ſe ſine ducibus pugnare uiderunt. Fuitq; à noſtris non quidem fuga, ſed acie excedendi licentia laxior inchoata. Quod dum Chriſtiani duces captos Admirrhatos in caſtra duci curãt, nõnulli uulneribus, plures labore confecti, data illis deducendis præſidia ſequebantur. Cæſa ſunt eo die infidelium ad quinq; milia, ſeptem capta, in quibus duodecim fuerunt Admirrhati, regibus potentatu pares, quos Babylonis Soldanus Antiochiæ præſidio immiſerat conſeruandæ. Ex noſtris autem præter primos mille, deſiderati ſunt quingenti. Secundũ eam uictoriam de hoſte peractam, caſtellis quæ fuerant deſtinata, excitandis duces intenderunt. Primumq; ad Machonis templum ea ædificarunt ratione, ut quum totum complecteretur templum, ad pontem etiam ductis brachijs pertineret, eiuſq; cuſtodia Raimundo ſancti Egidij Comiti eſt commiſſa. Ad ulteriorem uero urbis partem, quæ caſtris auerſa monti adhæret, uallis eſt ipſos inter montes, ideo incolis armentiſq; tuta, quod nullus in eam, niſi per urbem mediam, aut extra ad Machonariæ portæ promuralia eſt acceſſus. Noſtri itaq; prædæ magis faciendæ, quàm alia ducti cauſa eam in uallem ſub Antiochiæ mœnibus penetrarunt, & poſt factam annonæ, & armentorum, ipſorum'que mortalium in agris repertorum ingentem prædam, inuentum in ea monaſterium in diruti olim oppidi ruinis ædificatum communierunt. Qua ex munitione, quod uſu poſtea eſt intellectum, apparebat omnem urbis partẽ caſtris auerſam undique clauſam reddi. Quumq; duces quem illi præficerent munitioni in concilio agitantes, nullum qui ſe periculo obiectaret inuenirent, Tancredus Bohemundi nepos maiori ſolito auctus ſtipendio eam ſibi prouinciam aſſumpſit. Tantiq; fuit ea duo excitaſſe caſtella, ut Caſſianus rex ob recens acceptum in prælio incommodum animo fractus, & ſimul occaſionem machinandi doli quærere ſatagens, inducias petierit deditioni faciendæ, ut dicebat, præludiũ futuras: quæ tanto utriuſq; exercitus gaudio conceſſæ acceptæq; ſunt, ut facta potius deditio uideretur, noſtris in urbe, hoſtibus in caſtris liberiore confidẽtia conuerſantibus. Turbauit uero eas Volonis egregij militis Gallici necis caſus, quem noſtrorum militum uirtutem, ut ſit, in colloquio extollentem Turci milites ſuffoderunt. Forte per eas inducias Pyrrhus quidam Antiochenus ciuis præſtantiſſimus geſtarum à Bohemundo rerum omni in Syria clariſſimarum fama allectus, illum uidere, illum per interpretem alloqui curauit, adeo'que illius ſuauiſſimis moribus delectatus eſt, ut urbem ei Antiochiam dominio ſubijcere ſit pollicitus. Sed Bohemundus quod publicum per deditionem breui futurum apparebat, ſuum ut fieri quæreret, adduci non potuit. Inducijs poſtea, ut diximus, turbatis, nuncios Pyrrhus occultos primum, & poſt filium quem haberet unicum obſidem miſit, id maxime orans, ut Bohemundus propriam tenendam dominio acciperet ciuitatem. Eáq; re Bohemundo cum moleſtia referente in concilio diſcuſſa, uicit concors ſententia, Bohemundo duci præſtantiſſimo permittẽdam ſua uiri induſtria capiendam Antiochiam, quæ ſi publica parta eſſet uictoria, ultro illi fuerit conferenda. Igitur conſtituta ad facinus nocte, Bohemundus omnes Chriſtianorum copias, quibus caſtrorum cuſtodia indigere nõ eſt uiſa, per ſimulationem prædæ montanis faciẽdæ interdiu educit, & uallem proximam circumactus eſt, quouſque ad noctem concubiam præmiſſi audaciores quique ſcalis, quas Pyrrhus in ſummo ſuſtentaret muro conſcenderunt, & propugnaculis Chriſtiano munitis præſidio, porta urbis Pyrrhi cuſtodiæ commiſſa, noſtro equitatui eſt aperta. Ingreſſis An-

tiochiam Chriſtianis, in Turcos Saracenoſ'que milites mercennarios eſt ſæuitum, & cum publico noſtrorum edicto uox una ubique audiretur parcendũ eſſe ciuibus, omnis ſexus, omniſq; Antiochenorum ætas nullo lædente partim in montana, partim noſtra migrauit caſtra. Nam quum Caſſianus rex Admirrhati Babyloniæ præſidio adiuuante reſiſteret, inermis multitudo inter pugnatores per noctem obuerſata periculis non carebat. Sed quàm primum illuceſcere dies cœpit, Caſſianus in montes confugit, & mercenarij Turci & Saraceni arcis & ipſi confugio ſunt ſeruati: fuit uero tantus Caſſiani fugientis timor, ut uiã à noſtrorum conſuetudine auerſam tenere neſciuerit, quem Armenij obuium obtruncauerunt: & à noſtris eodem quo urbs capta eſt die, arcis expugnatio intentata eſt. Erat uero arx, ut oſtendimus, celſo in montis ſupercilio munitiſſima, quæ noſtrorum conatus facile redderet inanes, ut non immerito ea in temeraria oppugnatione clades maxima ſit accepta, multis mortuis, plurimis uulneratis: in queis fuit Bohemundus, qui fœmur ſaucius aliquot dies maioribus & ſummè neceſſarijs abſtinere prælijs eſt coactus. Poſtera die noſtro in ciuitate exercitu quieſcente, qui de ſummis excubabant mœnium turribus, puluerem clamauerunt denſiſſimum notiſſima noſtris qua primum uenerant uia ad ferreum pontem eſſe. Creditumq; eſt temere, & uulgo acclamatum, eſſe Alexium conſtantinopolitanum imperatorẽ, qui auxilio, ſicut ſæpenumero pollicitus fuerat, cum copijs adueniret. Subitò tamen eo ceſſante rumore, certi attulerunt Armeniorum nuncij Corbanam eſſe Perſarum regiæ militiæ principem, qui maximo contractum ſtudio exercitum copias habentem innumeras tutanda duceret Anthiochia, & ſecum redire Senſadolum, quem Caſſianus pater ſolicitandum Babyloniæ Soldano per occaſionem induciarũ proximo tempore, & ea ut conſtabat, cauſa tum Chriſtianis conſtitutarum Antiochia emiſiſſet. Prima uero in conſpectu noſtrorum Corbanam ad pontem ferreum fecit caſtra, ijſq; poſtridie motis longiuſcula per montes circumactus uia arci quàm proxime acceſſit, quam Senſadolo iubente traditam nouis Saracenorum præſidijs communiuit. Metatus loco caſtra Corbanam ipſo aduentus die non minore quàm noſtri prius temeritate uſus eſt. Immiſſis nanq; per arcẽ furentibus, & nullo ductis ordine copijs, Antiochiam recipere intentauit. Tanta uero facta eſt Barbarorũ ſtrages, ut iuſtum uideretur exercitũ eo die à noſtris cæſum: nec tamen ea ceſſit noſtris uictoria incruẽta, quin tam multi uulneribus debilitati ſunt, ut primo, quod ad arcis oppugnationem acceptum erat, hoc recenti accedente incommodo, duces noſtri conſtituere ſint coacti, non eſſe prius cum hoſte, etiam laceſſente confligendum, quàm Bohemundus & cæteri uulnerati poſſent prælijs intereſſe. Omniſq; poſthac noſtrorũ conatus intentiore cura adhibitus, ut arcem omnem ab urbis munitionibus per oppoſita repagula, ſucciſoa lata foſſa meatus, & muros alicubi excitatos excluderent. Suntq; locis idoneis caſtella, & propugnacula, contignationibus tabulatiſq; oppoſita, de quibus noſtri in ſtationes adhibiti eas munitiones ab hoſtibus ſaluas redderent. Ea dum ſic geruntur, fama aduentus hoſtiũ exercitus Armenios, Surianos, & cæteros noſtris fauere ſolitos, ab annona caſtris Antiochiæ importanda deterruit, & ne importarent, curam iuſſit Corbanam diligẽtiſſimam habere. Quicquid uero frumenti, quod parum fuiſſe conſtat, in urbe erat, breui eſt conſumptum, ut fame noſtri opinione celerius urgeri cœperint. Eratq; omnis leuandæ illius ſpea in imperatore Alexio ſita, qui petitum ſæpenumero commeatum mittere ſpoponderat, moueratq; domo illum nauibus deferens. Et iam Philomenam oppidum applicuerat, cum uilis perfuga ſignorum'que deſertor Stephanus Carnoti comes, quẽ inter primarios expeditionis duces numerare conſueuimus, illi obuius de noſtro exercitu actum, & omnes quoſcunq; fames non confecerat, hoſtili gladio cæſos, aut captos nunciauit. Quo enim die primum Corbanam cum maximo exercitu illo Antiochiæ appropinquare uiſus eſt, multi ex noſtris ignaui homines, ſaluti ut exiſtimarunt ſuæ fuga conſuluerunt, inter quos Stephanua ille à gentis nobilitate famoſior fuit. Factumq; eſt eo rumore ad maris littora perlato, ut quotquot mercatorum naues frumenta adduxerãt, portu & littore ad quod in ancoris ſtarent relicto, in altum ſe receperint. Et erant profecto Chriſtianorũ in Antiochia res afflictæ, ut apparerent omnia deſperationis plena propediem futura, niſi deus noſter Chriſtianorum ſalutem tutelamq; ſibi eſſe coedi miraculo oſtendiſſet. Nanq; lancea, quæ Ieſu Chriſti latus in cruce aperuit per ſpiritalem uiro religioſo factam reuelationem in ſancti Andreæ eccleſia eſt reperta: quo diuinæ profectionis ſigno in magnã ſpem erecti animis duces cum hoſtibus cõfligere ſtatuerũt. Miſſiq;

ſunt

ſunt Herlinus & Petrus eremita fide publica à Corbanā habita, qui prælium in tertiā diem denunciantes, illi ne detrectaret pro uiribus ſuaderēt: cumq; is elatiſſimis uſus uerbis nō ſatis annuere uiderẽ, uicit in noſtrorū cōcilio ſentētia, educendas in aciē copias, ut aut territus hoſtis fugiens, ſe tanta moleſtia, quæ haud ꝓcul ab obſidione aberat liberaret, aut ſi conflictū irẽ, noſtri per uictoriā, quæ certa & in manibus habereẽ, nō minus Antiochiā redderēt pacatā, q̃ omnē Syriā, ſicut breui uidebaẽ futurū, nomini ſubijcerēt Chriſtiano. Secūdū quæ deliberata Podienſis epiſcopus, qđ ſui officij fuit, oēs noſtri exercitus mortales triduo ieiunare, & unicæ rei diuinæ ſupplicationibusq; uacare curauit. Qua autē die hoſtē inuadi placuit, quā ab aduentu Corbanā ſecundā ſupra uigeſimā fuiſſe uidemus, partiti ſunt duces exercitū in ſex partes, qbua eſſet legionibua appellatio. Earū primæ Vgo magnus, ſecundæ Gothfredus Bolionius Normānus comes, Robertus tertiæ p̄fuit: & in quarta Podienſis epiſcopua p̄ter armatos cohortes ſuaa, ſacerdotes quoq; tenuit, qbus etiā curæ carmina pſalmiſtæ geſtanti lanceā militi præcinere: quintā legionē duxit Tancredus: ſextā Bohemūdus cū ſelectis, præter ſuas ex omni exercitu cohortibus ſubſidio cæteris affuturus. Et comiti ſancti Egidij Antiochiæ cura cuſtodiæ demādata. Moturū uero exercitū & foras in planitiē exiturū ſolēnis ſacerdotū, monachorū & religioſorū pōpa præceſſit carminibus ſacris ꝓ ſalute & uictoria exercitus, preces ad deū ſupplicationesq; effundēs. Occupauerat Corbanā cum infideliū exercitu à ſupremo montis uertice, ad quē arx ſita eſt, uſq; ad infimoa colles planitiei ampliſſimæ continentes, ab hiſq; collibus ad Farfar amnē ab urbe recedentē cāpus duo milia paſſuū intercedit, quantoq; ab urbe Antiochia recediẽ, eò cāpeſtris regio illa ab imis collibus ad amnē magis diffūdiẽ. Egreſſi itaq; porta Machonaria Chriſtiani duces cū oēm campū, q collē primū & amnē ſub hoſtiū ſtatiuis, magia q̃ munitis caſtris intercedebat occupauere. Et Corbanā collis parte ſibi & prætorijs cohortibus ſuis retenta, cæteras oēs copias in contiguā collibus ab hoſte auerſis planitiē deduxit, ut noſtris, ſi pugnare cū illis uoluerint, conceſſū fuerit ab amnis ripa in medioa cāpos flexā aciē cōuertere. Prima aūt legio ſiniſtrū cornu patētibus in campis faciēs Vgonis magni fuit. Et ſextā quæ dextrū eſſet cornu ſub colle, quē Corbanā inſederat, tenuit Bohemundus, proximiq; fuerunt Bohemundo Gothfredus, Vgoni Podienſis epiſcopua, Comes Normānus Tancredusq; mediā aciē tenuere. Prius tamen q̃ pugnari cœptū eſſet, infideles, ala quæ in cāpos uergebat q̃ lōgiſſime extēſa Chriſtianos dum gerereẽ præliū à tergo inuadere cōſtituerāt. Quod cū eſſet à noſtris illico intellectū, ſumptis ab omni acie turmis cohortibusq;, ſeptimā legionē cōflatā Rainaldo Bohemundi cōmilitoni ducendā attribuerūt. Iſq; iuſſus extra conſtitutū principio ordinē in nouiſſimā hoſtiū alā duxit, primus omniū Vgo magnus intulit ſigna, hoſtiſq; è regione oppoſitus, præliū detrectauit. Secutua uero eſt qui proximua erat Podienſis epiſcopus, & ſubinde Gothfredus ſuis quiſq; locis rem acriter gerētes: maior tamen in Gothfredū uis hoſtiū incubuit, ut Bohemundus ſuppetias illi afferre ſit coactus, in quē illico pari penè impetu totū Corbanā exercitus robur deſcendit. Fuit eo die cernere qđ duo præſtantiſſimi duces Gothfredus & Bohemundus fama omni ea expeditione celeberrimi ualerēt. Erat eñ maior hoſtiū moles, q̃ cui ut reſiſterent idonei uidereñ. Et pugnantes in medio proximi illis Tancredus Comesq; Normānus à ſuo & ipſi prementis hoſtis pondere laborabant. Acciuerat uero Vgonē præſidio Bohemundus. Sed is moturus ſeptimā uidens legionē à lōga hoſtiū ala premi, in illius ſuccurſum pendebat, cum iterū & item tertio ad Bohemundi Tancrediq; ſuppetias uocatus acceſſit. Laborauerūt tres ſimul iuncti duces, ut dū pari penè fortuna cædes utrinq; in Chriſtiania Saraceniſq; maxima cōmittitur, locum poſſent retinere, qbua uel leui momēto gradu deturbatis extrema ſors ad internecionē fuerat ſubeunda. Sed dū ea utrobiq; audacia, ea fortitudine pugnaẽ, flāma ignis in colle, quē Corbanā tenebat de arenti ſtipula in id parata emicans, noſtros, qđ ea ſibi uellet ignorātes terruit. Et ijs q montē tenebāt arduū infidelibus illico uiſa flāma, rapidū mouētibus in noſtris trepidatū eſt legionibus, unoquoq; pari iudicio exiſtimāte integraa fore hoſtiū copias, qbus feſſi reſiſtere nequiuiſſent. Sed, quod poſtea à captis magnatibus eſt ſcitū, iuſſerat deſcenſurus in collē Corbanā, agaſones, qbus impedimēta eſſent cōmendata, quamprimū ipſe uictoria deſperās, eo ſignificaſſet incēdio, emigrare. Noſtris ideo ſe magis ſolito cōtinētibus, hoſtes pariter oculis in ignē & Corbanā principis ſui prætoria intenti ſe cōtinuere. Solus tamen Raimundus cum ſeptima legione præliū nullatenus intermiſit, cuius tulit fortuna, ut dū alā illi oppoſitā

princeps Corbanam,& remotior eſſet,primam omniū in montes reuocat,ille principio ſenſim recedentes inſecutus in fugam cōuerterit,qua conſpecta fuga multitudo omnis pariter à ſuo principe reuocata, dum in receſſum pēderet, fœdiſſimam cōmiſit fugam: tum noſtri inſtare territos fugientesq; interficere, hoſtisq; nullā niſi in montis & arcis receptione ſpem habere. Corbanā ipſe noſtros in montē ſuccedere cernēs, contrà ac conſtituerat,in planiciē uel ea ratione deſcendit,quod ſua cohors prætoria uelocibus equis, uelocioribusq; camelis & dromedarijs uſa impeditis in montiū itineribus ſecū periclitatura ſit uiſa, nec prius deſtitit fugere,ꝙ ad pontē ferreū eſt peruentum. Qua in fugæ cōuerſione à montibus arduis ad planitiē facta deſtituti ſunt omni ducis præſidio Saraceni, ut paucis iumentorū uelocitate prolapſis,cætera multitudo,& quidem ingens paſſim à noſtris,& nullo cum periculo fuerit intercepta. Quinetiā agaſones cum impedimentis priuſꝗ ſe in tuta recipere potuerint intercepti ſunt. Fuit uero noſtris animus fugientē Corbanam inſequi, ſed ueſpertino iam faceſcēte crepuſculo deſinere ſatius eſt uiſū. Cædē eius diei factā in hoſtibus quā ingentē fuiſſe conſtat, omnes ſcriptores in centū milia referunt: nec potuiſſe tenemus tot in montis conuallibus,tanta camporū planitie diſperſam certo recenſeri numero eam cadauerū multitudinē. Reuerſi in urbē læti ouantesq; duces altero haudquaꝗ leui gaudio ſunt affecti, quod Admirrhatus arci præfectus, ea Bohemundo illa nocte dedita, Chriſtianus eſt factus. Id ſolū in facienda deditione pactus,ut qui ex cohorte ſua fidē Chriſti nollēt ſuſcipere,cum rebus ſuis abire permitterent. Poſtera die cum publico edicto ſpolia eſſēt lecta, inſpectaq;,ut æquali facta partitione, duces pro attributis ſibi quiſq; legionibus ſortirentur, reperti ſunt præter mularū,aſinorū,equorum, & aliorū animaliū numerum ingentē cameli quindecim mille. Tanta item fuit annonæ in caſtris ſtationibuſ'ue hoſtium repertæ copia,ut abundantiora urbe Antiochia ac planè rerum omnium opulenta ſint reddita. Rebus Antiochiæ ad eam tranquillitatem nono tandem menſe, poſtꝗ obſideri cœpta eſt perductis,cenſuerūt in concilio duces mittendū ad Alexiū imperatorē oratorē, qui illā offerret ſuo ipſius arbitrio poſſidendā,& ut legationi accederet autoritas, Vgo magnus orator iuit, Alexiusq; ſibi conſcius,quàm male promiſſiones expeditionis ducibus factas ſeruaſſet,& proinde aliquē ſubeſſe tantæ urbis traditioni dolū ueritus, eam accipere renuit. Qua ex legatione tam infelici ꝗ indebita id maximū noſtri acceperunt incōmodū, quod Vgo magnus febre correptus, Conſtantinopoli tunc obijt. Eāque amiſſi præſtantiſſimi ducis dolori indignitate accedēte, quam noſtri à reſponſione Alexij conceperāt, factū eſt, ut palàm dicere occœperint omnes fidem,quam nec ſeruauerat,nec ſeruaturus uideretur Alexius, nequaꝗ illi ſeruandam eſſe. Actum exinde eſt in concilio, incunda ne tunc temporis eſſet in Hieroſolymā expeditio. Per menſem uero Iuliū qui tūc erat,perꝗ futuros Auguſtū & Septembrē ea in regione qua iter eſt ab Antiochia Hieroſolymā ſolis ardoribus exuſta, raræ nimis & tenues ſunt aquæ, & quod eſt conſequēs herbæ in iumentorū exercitus pabulū defuiſſent. Vnde edictū ut diuiſos per oppida & caſtella milites ſinguli dimitterēt duces, kalendisq; Octobris omnes in profectionē parati Antiochiæ adeſſent. Ad eius habiti concilij diē Podienſis epiſcopus febre correptus ex caumatibus cōtracta, kalēdis Auguſti interijt. Nec tamen interea Saracenos noſtri quietos eſſe ſinebāt,quin ad remotas regiones, & quæ prius quietæ fuerāt penetrātes,captiuos prædāq; abigebāt, comesq; ſancti Egidij urbē aggreſſus Albariā oppugnauit,& quū capere nequiuiſſet,omnes in illius agro captos mortales,qui ſacro ꝓfundi baptiſmate noluerunt,interfici iuſſit. Interim Chriſtianæ expeditionis duces, & ad præfixū kalendarū Octobriū diē Antiochiæ cōuenerūt, nō tamen qua ſperabāt celeritate profecti ſunt, quod nulla magis cauſa aūt ratione alia factū uidet̄, ꝗ qa multi aduenerāt ab Europa milites,qbus arma,equos & ueſtē dari oportuit, & interim multi ad urbes oppidaq; & caſtella, in qbus æſtiua duxerāt reuertebant̄. Cū kalēdis Nouēbribus iam propinquantibus duces cōſtituiſſent eſſe proficiſcendū,Bohemūdus in procerū concilio, ac multitudinis conuentu Antiochiā ſolēni forma ſicut promiſſum fuerat, ſibi poſtulauit permitti,cæterisq; omnibus facile conſentientibus ſancti Egidij comes inuidia,ut uidet̄ ductus reſtitit. Eo maxime prætenſo recuſationi colore,quod ea ciuitas in uim iuramenti quo Bohemundus Alexio imperatori Cōſtantinopolitano omnē obligauerat expeditionē,illi uel inimico homini deberet̄. Qua in cōtrouerſia cū diu principes altercarent̄,nec Bohemūdū deſereret multitudo,obtinuerūt expeditionis epiſcopi,abbates & ſacerdotes eā partim aſſēſu ſibi cōmitti ex arbitrio

terminandā

terminandā. Cōceſſerūtq́ oēs in baſilicæ ſancti Petri ſacellū cathedra ueneratū, qua prin/
ceps ipſe apoſtolorū Antiochenus patriarcha cōſueuerat inſidere. Et hūc maxime in modū
ſedādā tollēdāq́ eā cōtrouerſiā cēſuerūt, ut Boemūdus princeps Antiochiæ declaratus, ca/
ſtra quēadmodū antea cum copijs uſq; ad cōſummatā uictoriā ſequeret̃, comes uero ſancti
Egidij eadē qua cæteri principes & expeditionis primarij religione iuramēti ſolutum ſe aut
obligatū eſſe æquanimiter toleraret. Secūdū id latū arbitriū cōuētu ſoluto, Raimūdus ſācti
Egidij comes Caſſiani palatiū in Antiochia ornatiſſimū ſimul & munitiſſimū, quod à capta
urbe inhabitaſſet, armatis cōpleuit. Et poſtridie cæteris omnibus in profectionē parātibus,
ipſe omniū primus præmiſſas cohortes ſuas eſt ſecutus. Tandemq́ ad quartū ꝙ Antiochia
erat capta mēſem diēq́ octauū, prima is exercitus ad pacatā ſubditāq́ urbē Rugiā fecit ca/
ſtra, binis inde caſtris in Albariā eſt ductū: quam urbē natura loci mœnibusq́ munitiſſimā
Saraceni magnis impoſitis præſidijs retinere, noſtri capere obſtinatis animis cōſtituerant.
Cūq́ biduo dura in hoſtes extra portā cōgreſſos prælia eſſent cōmiſſa, egerūt in cōcilio du
ces extructis machinis nō priuſq́ parata uictoria expugnationibus deſiſtēdū, cōportataq́
materie aries factus & turris lignea eſt fabricata. Delectauit uero nos Robertum uidiſſe mo
nachū, qui ſcriptor interfuit, eas deſcribere machinas in hūc modū. Fuit aries trabs lōga, fer
rato capite, quā funibus appēſam milites crebris ictibus in murū agebāt: & turris lignea triū
contignationū, rotis ad imū impoſitis ab armatis militibus ducebat̃: qua muro appulſa tur
res mœniū æquāte milites qui cōtignatiōibus inerāt cū hoſte cominus decertabāt. Extruxe
rāt uero hoſtes machinas, qbus ſaxa in noſtrorū opa iecerūt, & igne materiā corrūpere ſunt
adniſi. Fuerūtq́ ex Chriſtianis multi, quos ea duxit audacia, ut terni quaterniue de qbus pu
gnabāt tabulatis, in hoſtiū turres mœniaq́ inſilirēt, quos Saraceni parti crebro pūctos ictu
in noſtrorū ad iā muri cōglobatorū capita deturbarūt. Poſtq́ tamē à noſtris animaduerſū
eſt, eā patere ad urbis ingreſſū uiā, multi ſimul & meliores quiq; cōglobati in mœnia à tabu
latis deſilierūt, à qbus ſuperati hoſtes, & præcipites ſūt deiecti. Noſtriſq́ ſuperiore muro po
titis labātia arietis ictibus inferiora muri nullo ultra defendēte faciliter ſūt apta. Primus aūt
omniū Boemundus cū ſua legione ingreſſus, ciues accuratiſſime cōuocatos in turri mœniū
aperturæ ꝓxima, magnā uim mortaliū ſaluos reddi curauit. Cæterū in turbā ciuiū æque ac
præſidiorū à noſtro exercitu eſt ſæuitū, uel eo maxime ꝙ nullus eſt inuētus, q ſalute ac liber/
tate ꝓpoſita Chriſtianus eſſe uoluerit. Albaria ciuitate ſpoliata miſit Antiochiā Boemūdus
ſeruatos in ea mortales, & cū Raimūdo ſancti Egidij comite iterato egit, ut pacē illius ac ex
preſſo cōſenſu poſſet Antiochiā retinere, Raimūdoq́ ſolito maiore uerborū inſolētia dene/
gāte, redijt cū copijs Antiochiā Boemūdus. Reliquū quod erat exercitus in Albaria māſit,
ubi obijt epiſcopus Auricēſis. Erat uero tunc hyems media, atq; ad duodecimū decēbris ſolē
ni dominico die ea urbs capta fuerat, quā per tēpeſtatē conuehēdis cōmeatibus incōmodā
fames uel ea ratione breui exercitū inuaſit, qa repertā in urbe annonā milites ea in direptio/
ne corruperant. Quā famē Robertus adeo per trigintaquatuor dies, qbus ibi fuit exercitus,
inualuiſſe dicit, ut cadaueribus infideliū nonnulli ueſcerentur. Medio itaq; Ianuario cū inde
migrādū famis aſperitas ſuaderet, Rugiā duces rediere. Accerſitoq́ Antiochia Boemūdo,
tentatū eſt in cōcilio, ſi aut Raimūdus de ſolita cederet pertinacia, aut eo etiam perſeuerāte
uellet expeditioni Boemūdus, ut cōſueuerat intereſſe: ſed uirū fortē & præſtantiſſimū ducē
Boemundū rei indignitas, & ut prædicabat inaudita æque ac ignaui ducis inſolētia, durum
rebellemq́ reddiderat. Fuit ea diſſenſio Chriſtianæ expeditioni periculoſiſſima, quod ſeceſ
ſione facta Gothfredus Bolionius, & Flandrenſis comes Boemundū in Antiochiam ſunt ſe
quuti: & quos uictoriæ ſpes auiditasq́ non duxiſſet, Raimundū ſancti Egidij, & Norman/
num comites ad res gerendas fames attraxit. Duo namq; ij duces copijs haudquaquā con/
temnendis Cæſaream conceſſere urbem Capadociæ, cuius rex Saracenus Antiochiæ & Al
bariæ urbium calamitas exemplo territus, noſtrorum amicitiam bello multum, ut rebatur,
periculi habituro præpoſuit. Prætergreſſi Cæſaream Chriſtiani, uallem ingreſſi ſunt ferti/
liſſimam, in qua animalium & omnis cōmeatus copia eſt reperta. Ex qua cum annona onu/
ſti exceſſiſſent Caphaliam peruenerunt, quam urbem incolæ perterriti deſeruerant. Pari/
terq́ quacunq; incedebant locis quantumuis munitis oppidani prius migrabant, quàm no
ſtros uidiſſent ſuis mœnibus appropinquare. Iam uero appetebat uer, & glorioſæ uirginis
purificationem noſtri in ualle urbi Camelæ contigua celebrauerant, quum eius urbis re/

gulus pace per oratores impetrata,noſtros pecunia & ueſte iuuit. Quo motus exēplo Tri-
polis regulus pacē & ipſe à noſtris ſupplex orauit. Sed Raimūdus ſancti Egidij comes,quē
Boemūdo inuidebat affectās principatū,in Tripolim mētē oculosq; cōiecerat. Itaq; petitæ
à Saraceno paci,cōditio omniū duriſsima,ut Chriſtianus fieret,eſt appoſita. Quā ob cōdi-
tionē cū omnis ſpes pacis ceſſaret,deſederunt ad eā urbē dies quindecim Chriſtiani,& cum
nulla nedū capiēdi, ſed nec oppugnādi occaſio ſe offerret,progreſſi Archas oppidū obſede
runt: in quod natura loci munitiſsimū multus cōuenerat indigenarū populus,& cū intēta-
ta ſæpius expugnatio nō ſuccederet,diuiſis biſariā copijs,comes Normānus eā cōtinuauit
obſidionē, Raimūdus in Tortoſam duxit. Per quod tēpus qui manſerāt Antiochiæ duces
Gothfredus,Boemūdus,& Flandrēſis comes ex hybernis profecti,iter ad Hieroſolymā ſūt
ingreſſi: diuerſa qua iuerāt primi uia,ſinguli eūtes primi ad Lyciā unà in caſtra copias con-
iunxerūt. Quo in loco Boemūdus certior eſt factus Raimūdū, ab illo quē hyeme præterita
habuerat ſucceſſu,factū eſſe ſolito elatiorē. Quare prudēs uir æque ac probus dux Boemū-
dus,ne aliquid eorū ſimultas incōmodi Chriſtianæ afferret expeditioni, Antiochiā cū ſuis
copijs eſt reuerſus. Gothfredus uero & Flandrēſis comes Gibellū delati urbē ditiſsimā obſe
derūt: quod quidē ſancti Egidij comiti opportune accidit. Nam cū ad primos obſeſſæ Tor
toſæ dies,multiplicatis noctu ignibus Chriſtianorū exercitus metū Saracenis & Turcis præ
ſidio immiſſis incuſſiſſet,nullus hoſtiū extra portā cōgredi eſt auſus: ꝙ primum uero pauci
tas obſidētiū intellecta eſt,parabāt eas quæ urbi inerāt, & diſperſas per agri caſtella copias
Tortoſam accire,in noſtrorū quos iam pro uictis cæſisq; habebāt,copiolas ruituri. Id cum
à captiuis intellectū eſſet,Gothfredū Flandrenſemq; comitē Raimūdus opem ſubitariā im
plorauit, ducesq; tātiſper morati,quoad Gibelli regulo petitā cōcederēt pacē, Tortoſam ra
pidū ſunt delati: pariterq; Normannus comes à Raimundo rogatus, Archas obſidione reli
cta ſuppetias illi attulit. In eūq; modū expeditionis duces unis caſtris rem gerere denuo in-
cœperūt. Longa uero fuit Tortoſæ obſidio,tres utpote mēſes diem unā continuata,in qua
ſanctū paſcha reſurrectionis dominicæ celebrarunt. Deinde omni potiūdi ſpe ſublata ad ur
bem Tripolim acceſſere,& pacē ſupplici illius regulo his dederunt cōditionibus, ut præter
ueſtē,arma,pecuniā,& copioſiſsimū cōmeatū exercitui præbitū capta Hieroſolyma,quod
fuerat pollicitus,fieret Chriſtianus. Poſtera die nonarū maij quarta,breuiore licet aſperiore
tamē per mōtes uia Hieroſolymā petere incœperūt: primisq; caſtris Bethelō oppidū arduo
in mōte ſitū eſt peruentū. Secūdis ad urbē Zeparim, in cuius finibus ab aqua laboratū eſt.
Tertijs ad flumē Braim. Inde per calles arduū ſuperātes montē ab hoſtiū impetu timuerūt.
Et cum nullus uiſus eſſet hoſtis,poſtero die quintis caſtris Baruthū urbem maritimā perue
nere: & ſubinde ad *Sagittā*,poſt ad *Surrum*,dehinc ad Acrum ſingulis caſtris eſt deſcēſum,
petentesq; per diem,quæ ſequuta eſt itineri inniti, nonū oppidū Caiphas nomine,tandem
die decima Cæſaream applicuere, maritimā urbem inclytam Palæſtinæ,quam beatus aſſe-
rit Hieronymus Byrgos olim, id eſt, *Stratonis* urbē appellatam Herodem contra fluctus
maritimos inſano extructam opere de Auguſti Cæſaris Octauij nomine Cæſaream appel
laſſe. Morati apud eam dies duos,tertio Ramolas adeūtes, eam inuenerunt metu à Turcis
Saracenisq; deſertam. Exinde motis de tertia uigilia caſtris ſex progreſſi paſſuum millia,ſo
le uix dum orto primum urbis Hieroſolymæ mœnia proſpexere. Videres uero tunc uarios
ſummo in gaudio motus,pars clamores in cœlū attollere, iubilis pars & canticis optimum
maximū Ieſum uenerari: pars lachrymis ubertim in genas fluentibus ridens,in facieq; pro-
ſtrata ſanctā urbē,ſanctū uenerandūq; ſepulchrū domini ſalutabat. Ea autē urbs in Palæſti-
na *Syriæ* regione arduo in monte ſita,mōtibus pariter arduis circūdatur,nec flumina intus
aut ꝓximo in agro,nec fontes habet præter unicū *Syloe* amnē tenui, & quādoq; per æſtatē
nulla fluentē aqua,qui montē *Sion* radens,uallē Ioſaphat mediā ſecat: quā ob aquarū neceſ
ſitatē, ciſternas aquā continētes pluuiā intus & extra,ager multas & propè infinitas habet.
Pertinet autē eius ager ad uarias gentes Chriſtiano nomini inimicas. Nam Arabes,Moabi
tidæ,& Ammonitæ ab orietali plaga. Sedumei, Ægyptij,& Philiſtei à meridionali plaga: &
maritimæ ciuitates Ptolemaida,quæ & Accō,Tyrus & Tripolis ab occidētali: Tyberiasq;
Cæſarea Philippi,regio Decapoleos & Damaſcus à ſeptentrionali in Hieroſolymitanos fi-
nes ſpectāt. Itaq; ꝙ primū ad Hieroſolymæ mœnia portasq; uētū eſt: nihil antiquius duces
duxere, ꝙ urbe in circuitu luſtrata,metandis ꝙ opportune caſtris loca ducibus exercituiq;
diuidere.

diuidere. Primũq; ad ſeptentrionalẽ locum Normãnus & Flandrenſis comites ſunt ſortiti-
iuxta ſancti protomartyris Stephani baſilicam, quo in loco à Iudæis fuit lapidatus. Secũda
ad occidentẽ firmanda caſtra Gothfredo & Tancredo Boemundi nepoti obuenerũt. Et ter-
tia ad meridiẽ ſancti Egidij comes in monte Sion cepit, baſilicã complexa glorioſæ uirgi-
nis ad cœnaculũ ædificatã, in quo ſummi admirãdiq; myſterij cœnam dominus Ieſus cum
diſcipulis mãducauit. Caſtris magna diligẽtia cõmunitis, crebra per ſingulos dies prælia ſũt
cõmiſſa. Vrbi nãq; populo frequẽtiſſimæ præſidia Soldanus & magna & electiſsima impo
ſuerat. Quod tamen duces Chriſtiani nullũ Aſiatica in expeditione illa uehementiorẽ peri
culoſioremq; hoſtẽ annonæ penuria & fame paſſi fuerant, conuehẽdis undiq; cõmeatibus
priorem omniũ, diligentiorẽq; adhibuerunt curam. Sed tum adiuuabat mare, tum maxime
certius anni tẽpeſtas auxiliũ, quod ad Maij menſis finẽ, qui tunc erat in regione ſegetes fla-
ueſcebant. Addita tamẽ ſunt à noſtris agri Hieroſolymitani caſtella, & multis deditione fa-
cta, commeatũ præbẽtibus, plurimis ui captis ſpoliatis, magna in caſtris uiguit abũdantia.
His curatis rebus oppugnationi mœniũ duces magnis conatibus intẽderunt, caſtellaq; pri
mum omnibus in caſtris pari menſura, pari ſtudio excitari cœpta. Sed dum materia cõpor
tatur, dum fabri & adhibiti milites moliũtur, cepit ſolis deputatos armorũ uſibus milites li-
bido, quibus ſe hoſtis tueretur animis pertẽtandi: & die nonarũ Iunij quarta puteolis mino
ribusq; uineis ad mœnia eſt ſucceſſũ: etſi uero tela, ſudes & ſaxa ſuperne ſunt dimiſſa, nullus
tamen hoſtiũ extra portam rem cominus gerere auſus fuit, quin ſcala quæ noſtris ſortè uni-
ca tunc fuit muro adacta, tres noſtrorũ alter poſt alterũ aſcẽderunt, tenebantq; muros: & ſi
maior fuiſſet ſcalarum uis, ut aſſolet, adhibita, facile tunc fuit in tanta hoſtium negligẽtia ur
bem capere, ſponte enim ſua noſtri potius deſcẽderunt, ꝗ ab hoſte fuerint deturbati. Caſtel
lorum itaq; perfecto opere placuit, ut è re militari uiſum eſt una eademq; non magis die, ꝗ
hora, tribus ut erant caſtra locis oppugnare: & tamen ſigno ad aurorã dato primi Gothfre-
dus, Euſtachius, & Balduinus fratres, caſtello ad mœnia perducto prælium inierunt. Secun
dus Normãnus, & paulopoſt ſancti Egidij comites, ſuas & ipſi machinas admouerũt. Exci
tauerant etiã econtra Saraceni repellẽdis conatibus multa mœnibus tabulata, & corrũpen-
dis igni, ferro'ue, aut graui ſuperne demiſſa mole Chriſtianorũ operibus multa fuerant ma
chinati. Sed caſtellis, quod illi ꝓhibere nequiuerũt, appulſis par utrorũq; intus extraq; con-
ditio fuit, ut ſola in militũ uirtute prælij manſerit uictoriæq; diſcrimẽ. Ceſſit uero Saracenis
Gothfredo repugnãtibus in contrariã intentionis partem magnus, quem defenſioni fecerãt
apparatus, ꝙ dum acriter pari utrinq; certamine de ipſis operibus pugnatur, miles Chriſtia
nus in hoſtis tabulata deſiliẽs pedẽ illũ & plane gradũ referre cõpulit: quo ſenſim primo, &
poſt breui rapidũ depulſo, noſter Chriſtianus miles mœnibus & ꝓpugnaculis eſt potitus.
Probe pariter à Normãni comitis legionibus res eſt geſta, nec tamen murũ ipſe aut propu-
gnacula potuit capere. Et ſancti Egidij comes locũ nactus, turri Dauid proximũ, etſi caſtel-
lum muro adegit, leuẽ cum hoſtibus cõmiſit pugnam, ꝙ ſuus miles declinãdis, quæ à turri
ſuperne demittebãtur, telis ſaxis'ue occupabatur: & tamẽ ubiq; atq; utrinq; omnibus in op-
pugnationis locis cædes maxima cõmittebatur. Iam uero inchoatũ mane ſummo prælium,
nulloq; intermiſſũ momẽto, in meridiẽ protractũ erat, cũ Balduinus Bolionius Gothfredo
impellẽte, eadẽ qua Saraceni in mœniũ tabulata cõſcenderant ſcalarũ contignationũq; uia
fortiſsimorũ militũ ſtipatus turma in urbẽ deſcẽdit, & alios ruẽtes Gothfredus præcipites
cõtinuo immittebat. Ad quẽ Balduini deſcenſum tantus eſt factus Saracenorũ Turcorũq;
cõcurſus, ut de noſtris actũ eſſe apparuerit, niſi Gothfredus telis in Saracenos ſudibus & ſa
xis, quæ mœniũ defenſioni à Hieroſolymitanis parata fuerant uſus, illos ſuperne ab omni,
quæ murũ & propugnacula cõpleuerat multitudine peti curauiſſet: à quibus ictibus deſu-
per uenictibus maxima in male armata hoſtiũ gente occiſio eſt cõmiſſa, cum tamen parẽ &
propè maiorẽ ederet Balduinus. Interim Euſtachius inferiorẽ perrũpere murũ aggreſſus:
haudquaq; tãtum profecerat, ut uix binis ternis'ue peditibus pateret aditus. Quamobrem
Gothfredus omni ſpe uictoriæ in Balduino cõſtituta, quicquid ſuo exercitui inerat roboris
ad illum ſcalis deſcendere iuſſit. Qui ſtructa acie in proximã ducens portã, dum ad uiarum
exitus in hoſtes animis cõſternatos repugnatur, refracta ui porta omnẽ admiſit exercitum.
Cũ captã eo in loco urbẽ clamores eiulatusq; ſignificarent, ſancti Egidij comes ammirrha-
tum turris Dauidis, quæ amplæ arcis munimẽta haberet, & ſubiectæ urbis portæ cuſtodiæ

deputatum

deputatum blande appellans,pellexit ut arcem cum gaza à ciuibus importata ſibi dedens ſaluus cũ ſuis omnibus demigraret. Alia uero duci Gothfredo mens,alius fuit animus:proſternendo enim hoſti & ulciſcendo Chriſtianorũ ſanguini,quẽ gens impia cum ſæpe aliàs, tum ea die fuderat, totis uiribus incubuerat: & ſeſe Gothfredo Normannus Flandrenſisq; comites cũ legionibus adiunxerant:qui tres ſimul iuncti duces urbe iam plane capta,& inuentis quibuſq; hoſtibus interfectis ad templũ Salomonis duxerunt,in quod ciuitatis præſidiorumq; maxima pars cõfugerat. Eo autem in templo ſe bifariam diuiſerant infideles, ꝙ præſidiorũ ciuitatisq; primarij ſuperioribus occupatis,ſcalarumq; meatibus occluſis multitudinem in infimis deſtituerant. Ingreſſi itaq; templum noſtri patentibus ualuis plenã pugnam inierunt ſolito duriorem,infidelibus non magis ſe ut tuerentur, quàm ne inulti morerentur,omnia in noſtros audẽtibus:tam multi tamen irruebant noſtrorũ alter poſt alterum globi,ut etſi par erat uictorũ uincentiumq; cædes,noſtro exercitu pro ſuccedentiũ multitudine ſemper integro, omnes illi ad internecionem fuerint occiſi:quam fuiſſe tantam cædem refertur,ut qui ſolido terſoq; prius in pauimento melius q̃ apertis in campis conſueuit, conſeruabatur cruor,pugnãtium talos altitudine ſuperaret. Potiti imis templi duces, cum iam obtenebraſceret,receptui canentes in publica urbis ſe contulere,edictoq; tubis ubiq; per urbem conclamato præda omnis militi conceſſa,& deſæuiri in barbaros ſeuera admonitione prohibitum. Poſtridie cum ad ſuperiora templi expugnanda reditum eſſet, ciuibus miſerabili uoce planctuq; ſupplicantibus, per eos præſidiorum primoribus eſt conceſſa uita. In

Anno ſalutis Mxcix. urbs Hieruſalem capit à Chriſtianis.

huncq; modũ Hieroſolyma à Chriſtianis capta eſt idibus Iulij nono & nonageſimo ſupra milleſimum ſalutis anno,& trigeſimonono die poſtq; cœperat obſideri,qui annus fuit quadringenteſimus nonageſimus,poſtq; Heraclij imperatoris tẽporibus ea ciuitas à Saracenis fuerat poſſeſſa. Potiti templo duces urbis & illius purgatione à cadaueribus Saracenis iniuncta,exuerunt arma:& ad ſanctum domini ſepulchrũ cernui,uel potius repentes perrexere. Idem fecit omnis Chriſtianorũ multitudo, pulchrũq; fuit cernere ſumma in lætitia,ſumma in omnium exultatione irrigatas fluẽteſq; lachrymis ſingulorũ genas,laudes,hymnos, pſalmos,certatim cum presbyteris & clero populus decantabat. Petiti poſtea latebris prodeuntes Chriſtiani numero pauciſsimi Hieroſolymis habitare conſueti:quibus oſtendentibus,ubi dominus Ieſus in horto captus,ubi uerberatus,ubi paſſus,ubi deinde obuerſatus & demum aſcendit in cœlos,didicit omnis populus. His per octo dies ſumma deuotione obitis ſpiritalibus gaudijs, de rege urbi dando agi cœptum. Quã ad creationẽ cum omnis conueniſſet Chriſtianorum exercitus,nec uota ſcrutari, nec ſuffragia iniri oportuit, quod illico Gothfredũ Bolionium regẽ non magis multitudo omnis,quàm ipſi duces acclamauere. Geſtatus itaq; ducum humeris ad ſacroſanctũ domini ſepulchrũ Gothfredus , inter miſſarum ſolẽnia accuratiſsime celebrata rex Hieroſolymitanus eſt appellatus. Sed is uir eximius dominium urbis,quod tanta principũ populorumq; Chriſtianæ expeditionis cõcordia oblatum erat,accepit. Regni uero titulum & inſignia ideo ſe nolle dixit,ꝙ indecens nefariumq; duceret diadema aureũ peccatorẽ homuncionẽ capiti imponere ea in urbe,in qua ſaluator mũdi æternus rex ſpineam ſuo ſacratiſsimo madentẽ ſanguine coronã geſtaſſet. Eodemq; in loco ad octauã poſtea diem uinculorũ beati Petri ſolennitate feſtam Arnulphus presbyter patriarcha eſt creatus,& ab epiſcopis qui exercitui inerant cõſecratus. Dum uero Gothfredus patriarchaq;,hic religionẽ,ille politiã ex Chriſtiana inſtitutione cõponunt,Neapolitanæ urbis Aſſyriæ oratores ad Gothfredũ uenientes,ſe ciues ſuos & urbem illi dediderunt, cum quibus comiter acceptis,& in patriã redituris Euſtachiũ fratrẽ ſuum & Tancredũ Italicenſem cum legionibus duabus ire curauit,qui magno ciuium conſenſu applauſuq; introducti,urbem deditã Hieroſolymitani regis nomine acceperunt. Sed quo die illius captæ urbis Hieroſolymã uenit nũcius,alter illi cõtrarius eſt allatus,Babylonij regis Solymani exercitum,qui Hieroſolymã hoſtili animo peteret, Aſcalonẽ perueniſſe. Ea uero urbs maritima uix paſſuũ millia quinq; & uiginti Hieroſolyma abeſt;cuius ciues ſemper Hieroſolymitanis aduerſari conſueuere,cum econtra Neapolitani eorum uel aduerſam uel ſecundã ſectari fortunã,nullo unquã tẽpore deſierint. Vnde cum Neapolim eodem die,quo Hieruſalẽ nũcius idem perueniſſet, Euſtachius & Tancredus Neapolitanis in bonã ſpem erectis,cum legionibus ſunt profecti. Vixq; dum mediũ emẽſi erant iter, cum Gothfredi ſe uocãtis literæ illis ſunt redditæ. Gothfredus enim altero poſt alterũ allato de hoſtiũ aduẽtu nũcio,& omnibus

non prælatis

non prælatis proceribusq; magis, quàm militibus in concilio propoſita conſtituerat, hoſti quàm poſſet longe à Hieroſolymis occurrere. Itaq; priuſquàm legiones à Neapoli redeuntes arma deponerēt, cæteræ agmine facto ſine ducibus porta Dauidis ꝓfectæ, ad ſecūdum lapidem ſubſtiterunt. Gothfredus enim & patriarcha Petrum eremitam rei diuinæ & urbis cuſtodiæ præfectum, quid facturus eſſet priuſquàm & ipſi mouerent, inſtruere uoluerunt. Etſi uero commodior per campos erat uia, breuiore tamen per montes ea ratione Gothfredus duxit, quod hoſtibus loco ſuperior tam diu eſſe uoluit, quoad illi quò tenderent inſpexiſſet. Ventumq; eſt perpetuo diei labore primis caſtris Cæſaream Palæſtinæ, poſtera die quum ſuperatis montibus Ramolam ad meridiem attigiſſent, eo die, quod erat reliquum patenti maris littore ad quatuor millia paſſus ſunt progreſſi. Etiam hoſtis agmen latiore ſuſum licentia ueniebat, in quos delati leuis armaturæ Chriſtiani, nōnullos eorum captos ad Gothfredum perduxerunt. Iiq; hoſtilis exercitus cōditiones interrogati, ut fidem dicendis compararent, ſe catenis uinctos ad ſupplicium, ſi mentirētur reſeruari poſtulauerunt. Exinde omiſſis ambagibus dicere iuſſi, Clementem eſſe dixerunt regis Babyloniorū Solimanni militiæ, qui quingenta ducens mortalium millia, non magis Chriſtianos, quos facillimū duceret ad unum interficere, quàm Hieroſolymam delere confidat: narraueruntq;, quod poſtea uerum eſſe cōſtitit, nauibus illum innumeris præter annonam, arma, ueſtem militarem, & alia militum uſui futura, machinas quoq; factas, & aliȷs excitandis materiam comportaſſe. Flumen erat loco proximum, quod à Ramola & Aſdona pariter penè diſtans unico ad uiam eas in ciuitates perferentem uadaretur loco. Statiuis itaq; ad ea uada firmatis, per noctem quieuere. Poſtero die cœlo uixdum albeſcente, patriarcha cum impedimentis & cohorte una præſidio futura uadi cuſtodiæ relicto, Gothfredus cum exercitu eſt tranſgreſſus. Nec tamen prius amnis ripas reliquit, quàm acies ordine ſtructa fuit, dextrum cuius cornu ad maris littus pertinēs ſancti Egidȷ comes, ſiniſtrū, in quod omne hoſtiū robur ruiturum uidebatur, Gothfredus obtinuit: eiq; Normannus comes ſancti Egidȷ comiti Flandrenſis proximior adhæſere. Euſtachius, Tancredus, Balduinus, & cæteri duces cum peditū robore mediam aciem tenuere, ex qua iuſſi poſſent utrinq; laborantibus ſubuenire. Vixq; noſtri in ordines ſe contulerant, quum hoſtium examina campos qui ad Aſcalonem paſſus quatuor mille pertinent, complentia ad prælium prodiere: nec erat legionum in illis, aut ordinum certa intelligibiliſq; diſcretio: ſed quacunque in latum acies tantundem illi globo pugnantium occupant. Alterq; poſt alterū globus continens ſequebatur feſſis uel occiſis præcedentibus in prælium ſucceſſurus. Clemens ipſe ultimo loco cōtinens militum proximos: & ut ipſi præcedentes impellerent, urgebat: primus noſtrorum Normannus in hoſtes impetum fecit: qui cum Saracenis, Arabibus, & Turcis pugnare aſſuetus, nil accuratius egit, quàm ſtrictiſsimo & ipſe globo tam proxime ad hoſtem accedere, ut ſagittarum, quibus illi præualent, uſu fruſtrati, gladȷs rem gerere cogerentur. Sed ea gens in ſola equorum aut pedum pernicitate confidere ſolita, urgentibus noſtris ceſſit: & quotquot Francorum lancea aut gladius non proſtrauit, in patentes profuſi campos, nullo inſequente conuerſi, ſagittas eminus iaciebant: pariter ſecundus fecit globus. Et Clemens, qui licet ſuos inuicem ſe contingentes premere non deſineret: mille tamen aberat paſſus, quæ à ſuis committebatur, fugam à noſtris fieri opinatus, gentis Chriſtianæ amentiam ſubſannaſſe fertur, quæ inuicto Babyloniorum exercitui occurrere præſumpſiſſet. Interim Gothfredus Tancredum in diſſipatos fugientes'que dimittens, in confertiſsimos ipſe hoſtes prorupit: nullo'que illorum, ut conſueuerant, à Tancredi imminentis timore, ut profugeret auſo, globi ſe inuicem adeo repreſſerunt, ut Clemens pedem referre pondere reprimentium ſit coactus: qui alia recedendi neceſſitate nequaquam expectata, in Scalonæ portam paſſus tria millia ſe recepit. Tunc uero fœdiſsima in ſuo exercitu fuga eſt commiſſa. Et quod receptum in campos erat, Tancredus præſepſerat, fugiens multitudo curſum in naues oculos'que conuertit. Tum ſancti Egidȷ Flandrenſis'que comites, ſua plurimum eo in prælio opera uſi, & ceciderunt innumeros, & in mare plurimos præcipites impulerunt. Balduinus tunc & cæteri, quos mediam tenuiſſe aciem diximus, rectà Gothfredum ſubſidiarȷ ſunt ſequuti. Stragis in barbaros factæ numerum, Robertus monachus, qui tunc Hieroſolymis erat, non ponit: quam Gulielmus, & cæteri fermè omnes, ſuo in ſimilibus more centum fuiſſe dicunt millium armatorum. Sed quantacunque fuerit, quam certe maximam fuiſſe oportuit, id

tuit,id

tuit, id Chriſtianorũ rebus adiumenti attulit, ut omnis quam in poſterioribus noſtris ceſſiſſe oſtendemus, inde proceſſerit amplitudo. Auri uero, argenti, iumentorum, animalium, & ditiſsimæ ſupellectilis tantum noſtris ea in uictoria eſt quæſitum, ut ad eam Hieroſolyma redierit opulentiam, quæ illi nondum à noſtris inuaſæ conſueuerat eſſe. Clemens naui profugus quum uela pandere occœpiſſet, Aſcalonenſes deditione facta, quicquid reliquiarum exercitus infidelium manſerat, Gothfredo in fœderibus permiſerunt. Gothfredo patriarchaꝗ cum uictoriæ exercitu Hieroſolymam reuerſis, magna quies illa in urbe eſſe cœpit. Fueruntꝗ ex ducibus multi & præſtantes, ea ex omni militia plurimi milites, qui uoto ſuo liberandæ ab infidelium ſpurcitia Hieroſolymæ compotes facti, in patriam redire uoluerunt: quorum primi præſtantioresꝗ Normannus ſancti Egidij, Flandrenſisꝗ comites fuere. Gothfredus cum fratribus, & eo qui manſit Chriſtianorum exercitu ampliãdis regni finibus uehemens diligentiſsimusꝗ incubuit. Primumꝗ ut uenientibus ab Europa Chriſtianis tutus eſſet in Aſiæ littora receptus, Ioppen maritimã portuoſamꝗ urbem obſedit, cuius multos dies & magna oppugnatæ pertinacia quum eſſet potitus, ad Ramolam duxit campeſtrem urbem: ex qua munitiſsima urbe Saraceni itinera Aſcalonenſium in Hieroſolymam impediebant. Eaꝗ capta itum eſt in Caypham, quæ & Porphyria, urbem maritimam ad Carmeli montis radices ſitam, quæ ab Acron potẽtiſsima urbe uix quatuor paſſuum millibus eſt ſemota. Dumꝗ ad Caypham durat obſidio, Tyberias Galilææ ciuitas, à qua proximus lacus, qui & mare Hebraica conſuetudine appellatur, nomen accepit, in poteſtatem facta eſt: pariter eodemꝗ tempore Caypha eſt recepta. Quæ quum feliciter & ſupra ſpem omnium anno uno à capta Hieroſolyma Gothfredus confeciſſet, febre correptus obijt. Et Balbuinus frater, magno omnium Chriſtianorum qui terram incolebant ſanctam conſenſu, non ſicut frater dominus, ſed rex Hieroſolymæ eſt creatus. Fuit is annus Chriſtianæ ſalutis ſupra milleſimum centeſimus primus, quo in anno ſecundus Vrbanus pontifex Romanus, tanquam re ab ſe inchoata dominici ſepulchri liberationis feliciter abſoluta, carnis humanæ carceribus & ipſe liberatus eſt. Inuſſit autem eius mors nõ leuem Romano populo notam, quod ex Petri Leonis domo, in qua tantus uir duos latuerat annos, funus eſſertur ad ſancti Petri baſilicam ducendum: clerus inferendas cadaueri iniurias timuit, nec media, ut oportuit, urbe pompa proceſſit. Sed pauci fuga accelerantes, per regionẽ Tranſtyberinam pheretrum detulerunt. Paulopoſt Raynerius Bleda oriundus, tituli ſancti Clementis presbyter, cardinalis in Paſchalem ſecundum aſſumptus eſt. Et per id temporis Rogerius Siciliæ comes, obſeſſum aliquandiu Canuſium cepit, & paulopoſt uita eſt functus: cui in Siciliæ comitatu omniꝗ dominio alter Rogerius ex fratre nepos ſucceſſit. Romæ autem Paſchalis pontifex nouus, ea profecto dignus cathedra, extinguẽdi tanto tempore antea inchoati ſchiſmatis auidus erat, & pecuniarũ egens, quibus copias compararet in Guibertum antipapam Albæ Marſorum, ſicut oſtendimus, agentem ducendas, amicos orare opem cœperat. Quum Rogerius Siciliæ nouus comes gratiã pontificia & eccleſiæ ſibi conciliaturus, oratores ad illum miſit, qui debitis obedientiæ ſponſionibus factis mille auri uncias dono dederunt. Eaꝗ adiutus pecunia Paſchalis exercitum tumultuarie ex terra eccleſiæ contractum duxit in Albam, & auxilijs fretus, quæ Rogerius comes miſit, illam obſidere conſtituerat. Sed Guibertus, paruo quod Richardus Capuæ comes dederat, præſidio diffiſus, in proxima Furconenſium, nunc Aquilanorum montana, ſe recepit: dumꝗ pontifex expugnanda Alba aliquot detinetur dies, Guibertus febri ex fugæ labore contracta, homo iam decrepitus breui eſt mortuus. Nec tamen defuerunt defuncti Guiberti erroris ſectatores, qui alium facerent antipapam. Namq; apud Anerſam, quæ ciuitas Richardo Capuano fœderata erat, prophanatus eſt Albertus quidam, qui quod partim cõplices ſui in electione diſcordes fuerãt, partim aduerſarij ciues eũ apud ſe prophanari iniquo tuliſſent animo, eodem die depoſitus, & apud eccleſiam ſancti Laurentij, quæ eſt Auerſæ, relegatus fuit. Alterꝗ Theodericus nomine à facinoroſis olim Guiberti ſequacibus apud Cauam urbem Richardo item confœderatam, in antipapam deputatus eſt. Sed quinto abinde & centeſimo die Cauenſes tolerati ſceleris pœnitentia ducti, illum adulterina quam tenebat ſede depoſitum, apud ſanctæ trinitatis anachoritæ indutum pallio, bonis, ut dixerunt, perdiſcendũ moribus, clauſum teneri cuſtodiriꝗ curarunt. Tertius item inuentus eſt, Maginulfus nomine ciuis Romanus, qui ſe papam curauit appellari. Id apud Rauẽnam factum conijcimus, ſed

Anno ſalutis MCI.

tanta

tanta iam erat Paſchalis in urbe Roma & per Italiam autoritas, ut is etiam ſceleſtus exſlio à Romanis damnatus, & paternis ſpoliatus bonis à Rauennatibus quoq; ſit pulſus, atque etiam à ueteranis Guiberti ſectatoribus deſtitutus. Ea ſpiritali autoritate parata pontifex Paſchalis temporali quoq; reparando eccleſiæ dominio intendit. Primumq; ciuitatem Caſtellanam natura loci munitiſsimam: & pauloþoſt Beneuentũ fauoribus maxime auxilijsq; Rogerij comitis fretus per legatos recepit. Per quod tempus quum Petrus Columna Romanus ciuis Richardo fœderatus Capuæ comiti Cauas agri Præneſtini oppidũ, quod iuris erat beati Petri, occupaſſet, pontifex illuc ducens, & Cauas recepit expugnatas, & Zagarolo Columnaq; oppidis, quæ idem paterna tenebat hæreditate ſpoliauit. Erat tempeſtate illa Romæ familia Corſo cognomine potentiſsima, cuius domorum partem Capitolio proximarum Henricum tertium, ob ſeruatam Gregorio ſeptimo fidem diruiſſe oſtẽdimus: primarijq; eius familiæ Stephanus, fratres & filij numero multi, mutato in peius ſtudio, regi Henrico & intruſis in papatum aduerſus Vrbanum & Victorem pontifices fauerant: quos in priſtina perſeuerantes audacia, ſecundus Paſchalis pontifex urbe expulit. Dũ itaq; pontifex recipienda Beneuento cum exercitu abeſt, Stephanus is Corſus ſancti Pauli baſilicam cum armatorum turba occupat, palatiumq; illi ad primas portas impoſitum communit. Id octauus Ioannes Romanus pontifex tanto circundederat muro, ut à multis habitatum Romanorum ciuium familijs caſtellum eſſe uideretur. Fiebant autem ex eo caſtello à Stephani ſatellitibus in Romanum agrum noctu interdiuq; excurſiones, capiebantur, occidebanturq;, qui aduerſa in urbe ſtudia ſequebantur: ut nihil Romana in terra pacatum, nihil ſineret eſſe tutum. Ea iniquo, ut debuit, animo ferens pontifex, à Beneuẽtana obſidione reuerſus, conſtituerat auxiliaribus magis Rogerij comitis, quàm Romanorum copijs baſilica circũſeſſa, rebelles captos punire, quum ſui curiales clauibus uſi adulterinis turrim palatij maiorem noctu ingreſſi, ſtudentiũ pontifici copias introduxere: ueniſſetq; Stephanus in poteſtatem, aut interfectus fuiſſet, niſi pontifex uel diſſimulato uel lenito odio cõniuens, illũ abire permiſiſſet. Tantis rebus annis plus minus, ut uidetur, duobus prudẽter ſimul & feliciter circa temporalia confectis: pontifex Paſchalis componendis eccleſiaſticis, quas alicubi turbatas nouerat, tria inſtituit concilia: primum Florentiæ, in qua ciuitate epiſcopum pertinaciter aſſerentem Antichriſtum tunc temporis natum eſſe, quum ſatis oſtendere neſciret, redarguit. Secundũ Guardeſcalli, ſuper male acceptis à clero inueſtituris eccleſiarum. Et tertium in Francia celebratum eſt apud Trecas, in quo Gallicanarum eccleſiarum reformatio facta fuit. Reuerſusq; in Italiã inuenit Romam & eius terram Stephani Corſi audacia perturbatam. Ceperat enim Montaltum & Ponticlum, tunc Hetruriæ, nunc patrimonij ſancti Petri caſtella: ex quibus omnem ad Tybrim pertinentem Hetruriam latrocinijs populationibusq; infeſtabat. Maioresq; interim & breui multiplicaturos motus in Apulia, & circa Beneuentum, Capuam, Salernum, & maritimã eccleſiæ prouinciam fathiſcere reſcijt. Duxit itaq; prius in Hetruriam: & Montalto expugnato, quod per æſtatis ſydus grauis eſſet exercitui periculoſus regionis aer, Ponticlo abſtinuit. Reuerſusq; in urbem eius eccleſiarum ac cleri curam Lauicano commiſit epiſcopo: demandauitq; urbis Romæ, quantum ambirent mœnia, adminiſtrationem Petro Leonis & Leoni Frangipane ciuibus quum potentiſsimis, tum etiam Romanæ eccleſiæ ſtudioſis. Vtq; urbs & oppida eccleſiæ ſubdita, & omnis terra de Romanis finibus tuta eſſet, Gualfredum nepotem ſuum, quem militiæ magiſtrum & principem conſtituerat, Ptolemeo tyrãno, ut conijcimus, Sublacenſi eccleſiæ, ſicut prædicabat, dedito: ea ratione coniunxit, ut ambo armati omnia perluſtrantes, pacẽ in prouincia conſeruarent. Sed dum pontifex in Apulia remotior abeſt, urbs Romana intus inſidijs & inuidia ardet: extra Ptolemeus ſpreto Gualfredo omnia turbare, atq; in rebellionem nititur concitare. Adiuncto namq; ſibi Petro Columna & abbate quodam Farſenſe, id maxime effecit, ut Ananini primi, poſt Tyburtini, Præneſtini, Thuſculani, & Sabini, & eccleſiæ & pontifici rebellarent. Iiq; tres copijs coniunctis, in Albam Latinorum ducentes, commiſſis late populationibus, nec urbe potiti ſunt, nec ut ipſa etiam rebellaret, peruincere potuerunt. Et niſi ſolers & præceps in reditũ fuiſſet pontifex, facile fuerat, ut quod Ptolemeus ſe facturum cõminabatur, in urbem Romã reditu arceretur. Veniens tamen comite Caietano & Guiſcardo Aquilano cum copijs deducentibus, Albæ acceptus Romam propere aduolauit. Quibus comitis & Tancredi copijs fretus, primũ omnium Tybur obſedit. Eaq;

urbe multo labore,multisq́ cædibus in prælijs quæ committebantur,factis,eſt potitus. Ro
mam exinde ab ea reuerſus expeditione,Capitolium paruam tūc etiam uetuſtatis retinens
partem conſcendit:& copijs ad id retentis,quicquid erat ubiq; per urbem domorū ad Cor
ſos ſpectans,niſi Stephanus & gentiles ſui quæcunq; ad eccleſiam ſpectantia tenebāt,occu/
pata reſtituerent,diruere comminatus eſt,atq; etiam cœperat, cum illis omnia reddentibus
fideiuſſoreſq́ dantibus de fide Romano pont.& eccleſiæ ſeruanda,ab ædium demolitione
ceſſatum eſt.Quæſitaq́ multis laboribus pace Paſchalis pontifex tunc primum frui cœpit.
At in Aſia Boemūdus Antiochiæ princeps Gothfredi morte audita,ueritus ne qd ea mora
ut aſſolet,regni rebus incommodi afferret,cum maxima copiarum ſuarum parte ſe contulit
Hieroſolymam.Cumq́ Balduinum ſibi coniūctiſsimum, ac ætate æqualem factum regem
offendiſſet,illi confirmando augendoq́ regno opem operamq́ poſſibilem præſtare conſti/
tuit:feceruntq́ pariter Bleſenſis & Stephanus Burgundiæ comites,ciuitatibus oppidiſq́ re/
lictis,quæ in regni finibus pauloante acceperant poſſidenda.Cōciuerat uero ea mors Goth
fredi audita Saracenos & Turcos ad Hieroſolymam, ſiqua per Chriſtianorū diſſidia præ/
beretur occaſio,recipiendam.Iamq́ urbi nimis,ut noſtri conſueuerant duces, cœperunt ap
propinquare,cum rex Balduinus non magis potentatu per Boemundi & comitum præſen
tiam,quàm animis auctus,uel potius,ſicut euentus docuit,elatus in illos ducere conſtituit.
Eum ferunt tantum facinus aggreſſum,nec numerū ſciuiſſe hoſtium,nec quid agerent moli
renturue,ut noſceret curauiſſe. Duxit itaq; & hoſtibus inexplorato ac temere eſt congreſ/
ſus,quem ea ex parte temeritas iuuiſſe uidetur.Quàmprimum enim ad congreſſum moles
maxima hoſtiū noſtros pro dimidia numero ſuperans eos ilico fudit.Nam dum Chriſtiani
exercitus duces erratum regis corrigere adnitūtur, Bleſenſi Burgundoq́ comitibus cū pau
cis ſuorum cæſis,& Boemūdo in poteſtatem hoſtium facto,rex ipſe fuga prolapſus in Hie/
roſolymam cum exercitu parum lacero ſe recepit:nec tamen auſi ſunt infideles urbem obſi/
dere,cuius capiendæ ſaluo rege ſaluiſq́ ut erant copijs,nullam reliquam fore opinabantur:
& Tancredus Boemundi nepos,ſuſceptā Antiochiæ principatus curam adeo ardente ani/
mo uigil adminiſtrauit,ut Boemūdi præſentia toto triennij tempore,per quod carcere ten/
tus fuit, nullatenus ſit deſiderata.Sic ia Alexium audiens Conſtantinopolitanū imp.Chri/
ſtianos occidentales Gothfredo primū,& poſt Bleſenſi,& Burgundo comitibus defunctis,
& Boemūdo capto paruifacere,& propterea noſtros ab Europa Aſiam transfretare cupien
tes moleſtijs affectos prohibere, uehementi in illum ira exarſit,duxitq́ ilico Laodiceā illius
imperij ciuitatem,qua ſæpenumero oppugnata potitus eſt:nec aliud quicquam eo triennio
in rebus Aſiæ geſtum fuiſſe inuenio:neq; uero minor fide ac pietate,quàm animis & rerum
gerendarum peritia fuit Tancredus,qui Boemundo per ingentem uim pecuniæ Turco da
tam liberato, Antiochiam cum principatu aucto poſſidenda reſtituit:ad cuius liberati nun
cium, maiora ſolito audere cum cœpiſſet Balduinus magnam ei ſumme neceſſariā deſtina/
uit expeditionē in Acconē, quæ & Ptolemaida, maritimam urbem, cuius portus omnium
regionis celeberrimus,naues intra mœnia multas maximaſq́ acceperit.Venerūt autem uo
catæ auxilio Genuēſis primo, poſt Veneta claſſes roſtratæ naues & triremes octuaginta,&
preſſa mari ac terra Accon uigeſima q́ erat obſeſſa die facta eſt in regia Hieroſolymæ pote
ſtatē,liberiſq́ illis de Italia ciuitatibus priuilegia rex in ea urbe conceſſit ampliſsima,de qui
bus in libro ſequēte diffuſe dicemus. Acceſſit autem tantæ urbis captæ alia haudquaquam
minor uictoria,quod Balduinus rex Turcis & Saracenis,qui magnū adduxerāt exercitum,
obſeſſæ ei urbi ſuppetias laturis congreſſus,magna ui repulſis fugatiſq́ ædidit occiſionem.
Per eamq́ quietem,quam in rebus Aſiæ illa uictoria attulit Chriſtianis, Boemūdus Antio
chiæ principatu Tancredo nepoti commendato,in Italiam nauigauit.Hæc tunc intra quin
tum regni Balduini annum apud Hieroſolymam Antiochiamq́ ſunt geſta.In Europa uero
interim per id etiam quinquēnium Hēricus tertius pont.Romano ea maxime ratione non
fuerat infeſtus,quod filius Henricus cum per diuinam,ut uidetur,ultionē bello fuerat perſe
cutus,quod maiori ex parte circa Leodiū Coloniamq́ eſt geſtum. Mouerat Aquiſgranio
cum exercitu filius in genitorem Leodij agētem ducturus, & præmiſſæ cohortes pontem,
qui apud Vinſacum Moſam iungit, occupauerant:cum paterni milites in illos delati præ/
lio decertarūt:priuſq́ quàm Henricus filius acceſſiſſet,ſui ponte deturbati,clade haudqua/
quam ſunt confecti.Receſſit itaq; tunc Henricus filius in Colonienſes fidem genitori ſeruan
tes,auxilio

tes, auxilio archiepiſcopi fauentis ſibi fretus Coloniam paruo obſeſſam tempore recepit. Et reuerſus Leodium conſtituerat illius obſidionem, prius quàm potiretur nullatenus relinquendam, continuaueratq; menſes quatuor, cum pater ad annum regni undequinquageſimum eo in angore animi eſt defunctus. Et Henricus ipſe filius eius nominis quartus, regna quibus tunc potiebatur retinuit iuſtiore titulo gubernāda. Reliquumq; quod in patris fuerat poteſtate à populis eſt permiſſum. Per eam uero belli, quod genitor & filius in Germania geſſerant, occaſionem Matildis comitiſſa Parmam & Mantuam Lombardiæ ciuitates ab Henrico filio eius conſobrino in rebellionem aduerſus genitorem pertentatas in ſuam iuriſdictionem ſubiectionemq; coegit: & auxilijs freta nauigiorum, quæ Veneti & Rauennates dederunt, ad annum Chriſti primum ſupra centeſimum & milleſimum Ferrariam cepit. Anno ſalutis MCI. Quo in tempore duces Chriſtiani, quos à Hieroſolymitana expeditione in Europam reuertiſſe oſtendimus, diuerſa uſi ſunt fortuna. Robertus namq; Flandrenſis comes quum Flandriæ contermina quædam loca Henrico Angliæ regi ſubiecta pertentaſſet, duxit in illum rex, & prælio ſuperatum, luminibusq; orbatum in carcerem truſit, in quo uitam eo miſeriorem, quo longiorem finiuit. Et Raymundus ſancti Egidij comes anno eodem, quo Accon in Aſia à Balduino & Boemundo capta fuit, diem in patria obijt. Per id etiam temporis Veneta urbs Ordelaffo Faledro ducatum tenente effuſo latiſsime cōflagrauit incendio. Quod quidem ea in urbe frequentibus riuis diuiſa bis quoquo die ad fluxum refluxumq; maris, aqua uel plenis uel redundantibus magis quàm in alia contiguis habitata ædificijs admirabile ducimus. Quum namq; in domibus Henrici Zeni inchoaſſet, parochias ſanctorum apoſtolorum, Caſſiani martyris, Mariæ matris domini, Agathæ uirginis, Auguſtini cōfeſſoris, Stephani protomartyris penè totas abſumpſit, & ſexageſimo ab inde ac octauo die aliud incendium maiori ſpatio has corripuit, combuſſitq; parochias ſanctorum Laurentij, Seueri, Zachariæ, Proculi, Scholaſticæ, Mariæ Formoſæ, Baſſi & Iuliani, & parte ducalis palatij ad ſancti Baſſi ædem uergente incenſa, ad alias tranſiuit, ſanctorum Geminiani, Moyſi, Mariæ Iubanico, Mauritij, Geruaſij, Barnabæ, Baſilij, Raphaelis & Nicolai in dorſo duro, Methamaucenſisq; ciuitas incendio primum cōſumpta, poſt inundatione ſubmerſa eſt. Vtq; urbis Venetæ quicquid erat reliquum, partem ſuam ſentiret malorum, motus terræ, qualis nunquā antea tunc in ea fuit. At Boemundus Antiochiæ princeps, quem Aſia profectum oſtendimus, cum in Apuliam applicuiſſet, agnatorum, ſuisq; rebus componendis per annum intentiſsimam adhibuit operam: & cum Philippi regis Francorum filia, nomine Conſtantia, ſibi in matrimoniū eſſet oblata, in Franciam accedens cum illa deſponſata traductaq; in Apuliam eſt reuerſus. Interea factus certior, Alexium imperatorem, ut acceptam à Tancredo amiſſæ Laodiceæ ulciſceretur iniuriam, principatus Antiochiæ maritimas urbes infeſtare, & peregrinis in Hieroſolymā traiecturis ſolito magis eſſe moleſtum, conſtituit non magis bello illum agitare, quàm imperio deturbare. Fecitq; maximos in Italia apparatus, & copijs in Dalmatiā traductis, Dyrrachiū terra mariq; obſedit. Eratq; omni Dalmatia breui potiturus, niſi Ordelaffus Faledrus Venetiarum dux, Alexij precibus id ſuſcepiſſet bellum. Etenim claſſe ingenti Venetijs educta, omniq; maritima Dalmatiæ ora præſidijs impoſitis confirmata, Boemundū quidem Dyrrachino in portu aggredi non eſt auſus, ſed in Apuliam dextrorſum flectens, expoſitam mari Normannorum terram maximis affecit incommodis. Alexius tamē Boemundi uirtutem diu notam habebat, ueritusq; quod futurum erat, ne Chriſtianorum, qui erant in Aſia exercitus: & noui, quos in Gallijs Germaniaq; parari reſciuerat, in Conſtātinopolim ducerentur, pacem à Boemundo petijt, quibuſcunq; daretur conditionibus accipiendam. Boemundusq; ſatis ſibi fore intelligens, ſi populis in Hieruſalem peregrinaturis tutus & facilis pateret acceſſus, & res Aſiæ pluris quàm Dalmatiam, atq; ipſum etiam Conſtantinopolitanū faciens imperium, petitam conceſſit pacem, nil aliud in cōditionibus præſcribens, magis quàm quod Alexius factas Chriſtianæ expeditionis ducibus in Aſiam principio tranſmiſſuris promiſſiones obſeruans, traducturos poſt hac occidentales armatos inermesq; foueret. Secundum quæ conſtituta in Antiochiam nauigauit: ad cuius reditum Balduinus rex Berynthum urbem maritimam Phœnicis regionis inter Sidonem & Bilum ſitam, quæ ſub Tyri metropolis iuriſdictione cenſeretur, obſidere cœpit: ad quam duos menſes eſt ſeſſum: nec aliquid urbium uel munitiſsimarum expugnationibus ſolitum adhiberi eſt omiſſum. Eaq; ad ſecundi menſis finem

ui & multo Chriſtianorũ ſanguine effuſo capta ſæuitum eſt inhumane in Saracenos, non defenſores modo, ſed eos etiam qui nondum per ætatem poterant arma ferre. Et quod ager illius eſt omnium Aſiæ amœniſsimus feraciſsimusq́, ea urbs Chriſtianis nullo certiore ſtipendio exercitio'ue apud Hieroſolymam occupatis, tãquam miſsis in deductam coloniam eſt conceſſa. Eodemq́ anno Sidonem maritimam Phœnicis urbem pariter dura preſſam obſidione Balduinus rex cepit. Et paulopoſt Boemũdus Antiochiæ princeps moriens Boemundum filium puerum ex Conſtantia uxore Philippi, ut diximus, Francorũ regis filia ſuſceptum ſub Tancredi nepotis cura principatus hæredẽ ſucceſſoremq́ inſtituit. Dum hæc diuerſis geruntur in locis, Henricus quartus annos quinq; primos accepti in paterna morte regni Germaniæ, illo confirmãdo totos adhibuit, nec pontifici Romano Paſchali ſecundo ea ratione aliter moleſtus fuit, quàm quod & ipſe epiſcopos aliosq́ eccleſiaſticos, qui ſunt paſſi, auſus eſt iniuſſu pontificis inueſtire. Cumq́ pontificem eam autoritatẽ petitam conſtantiſsime uidiſſet denegare, dolis rem agere eſt aggreſſus: & ad ſextum regni annum ueniens cum exercitu in Hetruriã, oratores præmiſit, qui in porticum ſancti Petri à Petro Leonis ciue Romano pontificis nuncio admiſſi, mandatis quibus mittebantur oſtenſis, regem ſuum ſpoponderunt, ſi ad coronationem admitteretur, hanc in formam Paſchali pontifici, cardinalibus, clero & populo Romano præſentibus iuraturũ, ſe omnem inueſtituram eccleſiarum omnino omiſſurum, curaturumq́ quod omnes eccleſiæ ſuo occupatæ iuſſu liberæ dimitterentur. Abſoluturum quoq; populos à iuramento in eccleſiarum præiudiciũ præſtito, ut omnes regnorũ ſuorum eccleſiæ iura propria, & beatus Petrus ſuum habeat patrimoniũ, ſicut à Carolo, Ludouico, Henrico primo, & alijs imperatoribus factum fuerat. Ad extremum ſe põtificem, cardinales, clerum, & populum Ro. & ipſum Petrum Leonis cum filijs ac nepotibus ſaluos conſeruaturum: ijsq́ ſponſionibus ſolidiore conſeruandis obligatione addiderunt oratores duodecim, quos Petrus Leonis nominauit regni Theutonicorum proceres, in queis duo nepotes regis erant, in eadem conceptum uerba iuramentũ præſtituros. Ea ſponſione ſolẽni adſtipulatione firmata, miſit pontifex Sutrium legatos, quibus rex Henricus primo, poſt nepotes, deinde alij proceres eadem omnia iuramento ex concepta Romæ formula promiſerunt. Venit itaq; Henricus ad tertium idus Februarij ad Montemgaudij, qui & Malus dicitur, cui poſtero die ſigniferi cum uexillis, quas appellabãt bandas, & ſerinarij iudices ſtratoresq́, maxima populi multitudo cum oliuæ ramuſculis occurrerunt. Eoq́ paruo in ſpacio, quod montem Malum & ciuitatem Leoninam intercedit, rex bis ex more iureiurando ſalutem clero populoq́ Romano ſpopondit. Cum eſt uentum ad ſupremos ſcalarum atrij gradus, proſtrauit ſe rex ad põtificis pedes, & eleuatum ille ad oris oſculum admiſit, terq́ inuicem amplexi principes molli inceſſu ad portam argenteam peruenerunt. Ea erat quarti, ut oſtendimus, Leonis opus, quam quia argento nudata erat, reſtitutam Eugenius quartus pontifex præſtãtiſsimus æneam fecit. Priuſquàm introduceretur rex, profeſſionem ex more imperatoriam fecit, & tunc à pontifice imperator appellatus eſt, quem Lauicanus epiſcopus carmen præiens benedictionis, primum in baſilicam introduxit. Sedes erant duæ in rota poſitæ pauimenti porphyritica, quam ualuis maioribus æneis proximam uidemus, quas cum inſediſſent principes, petijt imperatorem pontifex, ut promiſſa ſeruaturus inueſtituris abrenũciaret. Ille uero ſurgens cum ſuorum regnorum epiſcopis in ſpondam baſilicæ ingredictibus ſiniſtram, ad beati Gregorij ſepulchrum ſeceſſit. Circũſpiciensq́ pontifex cardinales, & qui ex clero ac populo honoratiores aſtabant tunc, primum uiderunt baſilicæ atrium, ualuasq́ & omnem penè baſilicam ab armatis Theutonicis cuſtodiri. Cum autem tres, & eo amplius horas rex redire diſtuliſſet, põtifex illum per nuncios reſponſionẽ orauit. Venientesq́ nõ epiſcopi aut prælati, ſed ſatellites à rege dixerunt, non eſſe quæ pontifex petierat, cõcedenda: cum ſit in euãgelio ſcriptum, Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ ſunt dei deo. Pontificeq́ cardinalibus & ex clero populoq́ iuris pontificij peritiſsimis euangelij ſententiã in regem retorquentibus actum eſt, ut omnia in craſtinum differrentur: & cum nec id etiã rex concederet, pontifex loco mouens, altare ſancti Petri ad rem diuinam petijt. Celebrata miſſa pontifex ſe in cathedra continens, quid rex faceret diceret'ue expectabat, cum accedens ſatelles, ex clero ac nobilitate Romana nõnulli fuerunt inter gladios & arma cuſtoditi. Libet uero Pandulfi Lateranenſis eccleſiæ hoſtiarij, qui interfuit, ſcribendi ordinem, uerbaq́ imitari. Pontifice capto temperatum eſt à cardina

lium

lium epiſcoporumꝗ opprobrio. Sed archipresbyteri presbyteriꝗ,& cætera cleri turba ad
unum omnes ſpoliati,adeo ut nec interior tunica,nec fœmoralia ſint relicta. Poſtera die po
pulus Romanus armis correptis,in ciuitatem Leoninam furore irrupit: illisꝗ ex Theuto-
nicis,qui per hoſpitia ſunt inuenti occiſis, pugna in ſcalis ſancti Petri,ad quas regij milites
conuenerant,eſt relata. Nec diu loco certatum eſt, quod deturbati illis atrioꝗ Theutonici
intra eccleſiam confugientes,de ea faciliter ſunt tutati.Exercituꝗ regio,qui ad Saxonum ci
uitatis Leoninæ portam, in atrijs conſederat, ut oppreſſis in eccleſia ſuis ſubueniret,paran-
te ſe Romani in urbem per pontem Traiani rapidum receperunt. Per biduum uero quod
ſequutum eſt Theutonicis armis retētis,id ciuitatis Leoninæ,quod à baſilica in Saxonum
portam uinarijs hoſpitatorijsꝗ tabernis frequentabatur,ad libitum diſcurrerunt. Sed quar
to ab inde die quum reſciſſent Romanos ſtructis in urbe aciebus,ut irrūperent,ſe pararr,illi
co rex pontifice,cardinalibus,cæterisꝗ captiuis in caſtra perductis aufugit. Tantusꝗ fugi-
entes pauor inuaſit,ut impedimenta multi,equos,argentum,ueſtem alij reliquerint,nonul-
liꝗ tardiuſculum profecti fuerint ab irruenti populo interfecti. Adeo autem feſtinus rex fu
gam continuauit,ut primis caſtris ad Soractis montis radices ripam Tyberis inſederit. Eo
exinde uadato amne rex Paſchalem pontificem Sabinenſemꝗ & Portuenſem epiſcopos,
ac alios quatuor cardinales apud Trebium,cæterosꝗ cardinales,& de clero populoꝗ Ro-
mano captos apud Corodillum attributis cohortibus reliquit cuſtodiendos. Ipſe ad pon-
tem Mammeum, Mamæ Alexandri imperatoris optimi genitricis præſtātiſsimæ mulieris
opus primo,& poſt ad Lucanum pontem cum exercitu eſt delatus.Qui quacunꝗ uaderet,
non prædæ magis, quàm incendendis demoliendis'ue ædificijs, & captis caſtellis intentus
fuit:& tamen interea quos illata non deterrent damna Romanos,ut ſe admitterēt,munerí-
bus donisꝗ tentauit. Sed una ſemper conſtantiſsimaꝗ Romanorum uox fuit nunquam
prius fore,ut ille admitteretur, quàm pōtifex cardinales & de clero nobilitateꝗ ſua tenti in
urbem remeaſſent liberi:rogatus interim pontifex,ut quas rex extorquere uolebat, inueſti-
turas concederet:eodem ſemper tenore reſpondit,uitam poſſe Henricum auferre,ſed inue-
ſtituras à ſe nullis terroribus, nullis ſui corporis cruciatibus extorturum: & tamen qui ſuis
non uincebatur malis, tam multorum qui ſecum tenebantur,& populi Romani miſericor-
dia uictus cum multis lachrymis gemitibusꝗ petitæ aſſenſit paci:& ductus ad pontem Sa
larium,accitis per conſtitutas inducias ex urbe notarijs, Henrico regi petitas in regnis ſuis
eccleſiarum omnium inueſtituras conceſſit. Ventum eſt poſtea ad ſancti Petri baſilicam,&
clauſis ex cōdicto urbis Romæ portis,ne populus erūperet, baſſilicaꝗ ſtationibus firmata,
Henricus à Paſchali pontifice coronatus in caſtra ſe proripuit. Pontifexꝗ in urbē tunc pri
mum reuerſus ſummo populi applauſu in Lateranum eſt deductus. Henrici ab urbe & Ita-
lia diſceſſum, eam uim habuiſſe ſcribit Pandulfus Lateranenſis eccleſiæ bibliothecarius,ut
pax quietiſsima Romæ,& in eius terra uiguerit. Dicitꝗ Piſanos per id temporis Paſchalis
pontificis precibus & autoritate multa ac præclariſsima geſſiſſe recipiēdis Balearibus inſu-
lis Maiorica & Minorica,à quibus Saracenos uiribus repulerunt. Polliceturꝗ ibi Pandul-
fus ſe earum rerum à Piſanis geſtarum hiſtoriā ſcripturum,quod utrum ſecerit ignoramus.
Sed Ioannes Villanus in hiſtoria Florētina Piſanos ſcribit ad annum ſalutis milleſimum & Anno ſalu.
decimum ſeptimum ſupra centeſimū expeditionem in Baleares inſulas,quantis potuerunt M.cxvij.
maximis uiribus parauiſſe, adeo ut omni iuuentute educta ſoli in urbe cum mulieribus &
pueris decrepiti debilesꝗ manſerint. Dumꝗ ea claſſis apud uada Volaterrana uentum ex-
pectat ſecundum,quo in Maioricam proſpero feratur curſu,allatum eſſe ex ipſis nuncium,
Lucenſes arma populariter cepiſſe,quo deſtitutas defenſoribus Piſas caperent,& Florenti-
nos à Piſanis tunc amiciſsimis rogatos,Piſas à Lucenſium uiolentia fuiſſe tutatos. Vnde fa
ctum dicit Villanus,ut Piſani pulſis Saracenis,& Balearibus captis,in patriam reuerſi, Flo
rentinos illis donauerint duabus ex porphyritico marmore columnis, quæ ad celeberrimi
ſancti Ioannis in Florentia primariam portam extrinſeca ſuſtentant à baſide capitella. Eo-
demꝗ Baleari bello multa cum pontificis & Piſanorum gloria, ſummo omniū orbis Chri-
ſtianorum gaudio ad finem perducto,pontifex Paſchalis concilium Laterani celebrauit,in
quo quum à patribus renouata eſſet uiolentiæ,quam Henricus quartus intulerat,& priuile
gij inueſtiturarum inde extorti memoria , repetijt pontifex notiſsimum omnibus qui ade-
rant rei geſtæ ordinem & iuramentum,quo ſe Henrico de non reuocando excommunican

V 5 doꝗ

doq; obſtrinxerat. Et tamen pro concluſione ſubintulit, ſe prædeceſſorum ſuorum ſtatuta ſequentem, maxime Gregorij ſeptimi & Vrbani ſecundi, quod illi damnauerant damnare, quod prohibuerant prohibere, quod ſtatuerant ſtatuere, quod confirmauerant confirmare. Poſteroq; die patres concilij priuilegium pro captiuorum, & eccleſiæ liberatione à domino papa Paſchali, per uiolentiam Henrici regis extortum damnauerunt irritaueruntq;. Pace eadem in Italia continuante, magnā res Italica, maximam Paſchalis pontifex fecit iacturam in Matildi comitiſſa, quæ ſenio confecta obijt. Eam Martinus, & ipſum ſequuti ſcriptores multi tradunt, Hetruriæ partem hinc à Piſſia agri Senenſis finium torrente, inde à ſancto Quirico dicti agri etiam finium oppido, ad inferum mare Tybrimq;, quà patrimonium ſancti Petri appellant, pōtifici & Romanæ eccleſiæ donaſſe. Hoſtiarius, qui omnibus quæ apud pontifices eius temporis geſta ſunt, interfuit, & ad ſuperfluitatem multa ſcripſit, nullo in loco meminit. Sed quicquid ueritas eius facti habuerit, prædicto expleto concilio

Anno ſalutis MCXVI.

Paſchalis pontifex ad annum ſalutis ſextumdecimum ſupra milleſimum & centeſimum aliud in Lombardia apud Guardaſcallum celebrauit concilium, in quo imprimis conſtituit, Æmyliæ urbes, Placentiam, Parmam, Rhegium, Mutinam, & Bononiam Rauennati metropoli, quæ diu Romanæ eccleſiæ rebellis fuerat, non ſubeſſe. Reuerſus Romam Paſchalis, quum paruo quieuiſſet tempore, nouas ob uitæ ſanctitatem incidit moleſtias. Obierat Petrus urbis præfectus, factioſiq; & ſatellites domus, præter ſeruatum ad id temporis morem, puerum, ut conijcio, decennem, in patris locum acclamauerunt præfectum: quem quum pontifex rogatus nollet confirmare, illi armatis ſtipatum præfecturæ munera obire fecerunt. Poſt paucos dies à pontifice Laterano beati Petri baſilicam ad rem diuinam petente, oblatus eſt illi ad primam pontis Traiani coxam puer, confirmatioq; petita: & pontifex inceſſu continuato reſpondit, nec loco id, nec tempori, nec ætati pueri concedendum. Vix'que ille uerba finierat, quum ultimos pontificis comites armati contumelijs uerberibusq; affecerunt. Mouit ea indignitas Petrum Leonis, & cæteros pontifici & eccleſiæ ſtudioſos, ut redeuntem ad ueſperam armatis ſtipatum in Lateranenſe patriarchium reducerent. Et tamen quum eſſet uentum ad Capitolium, ſaxis prædictos inſultantes fuſtibus telisq; repelli oportuit: nec tamen deſtitere inceptis proterui, quin ſemitis prætereuntem pontificem prius quàm ſacram in Laterano ueſtem exueret, adeuntes oblatum puerum peterent confirmari. Pontifexq; quid ageret dubius reſpondit, ſe cleri & populi cuius intereſſet, concilium in ſextam abinde diem conuocaturum. Dies aduenerat concilio conſtituta, quum pro puero ſtudentes præfecto aduerſantium domos ſubiectis flammis comburere intentarunt. Tumultuq; per urbem concitato, pluribus in locis prælio eſt certatum. Quæ quum pontifex exaudiſſet, urbe excedens, Albam ſe contulit. Continebat ſe domi Petrus Leonis, quod euenit futurum ratus, ut quum cæteris in locis ſuperiores euaſiſſent hoſtes, ſpem uictoriæ in eius excidio conſtituerent. Itaque facto impetu paratus furentes repulit. Sed quod erant eius ædes ad ſanctum Nicolaum, ut oſtendimus, in carcere Tulliano, æmuli è proxima imminenti rupe Tarpeia, machinis in illam quas uocant bricolas, ſaxa iecerunt. Interea pontifex Ptolemeum Albam uocatum, Aritia urbe ibi propinqua, nunc diruta donatum, arma in Petri Leonis auxilium capere curauit. Veniensq; Romam Ptolemeus, non magis copiarum, quas duxit magnas, quàm Romanorum ciuium, apud quos erat gratiſsimus fauore, puerum & ſequaces, prima die ultra Tyberim fugere compulit. Poſtridie quum ad Iouis inſulam primum, & poſt Ianiculi Transtyberinæ regionis portas uarie repugnaretur, cædes multa utrinque commiſſa eſt. Tandem uicit Ptolemei Petriq; Leonis pars: & ſuperatus captusq; puer cum factionis ſuæ primoribus catenis iniectis cuſtoditus eſt. Placuit uero omnes eos pro ſolidiori urbis quiete in Campaniam ductos, per municipia in uarias diſtribui cuſtodias, & Ptolemeus re bene geſta profectus eſt. Peruenerant Algidum, qui captiuos ducebant, & quod nihil timerent ea in uia hoſtile, inermes ibant, quum irruens ex improuiſo Ptolemeus, & puerum & concaptiuos perduxit Ariciam, immemorq; iuramenti, quo Alba donatus ſe pontifici & eccleſiæ obſtrinxerat, Sarmentum, Nymphas, Tyberiam, & omnem penè regionem maritimam ab illius fide obedientiaq; auertit. Romæ autem eodem inſtigante tyranno tumultus eſt reuocatus, & in Petri Leonis ædes impetus iterato factus. Erat uero Petrus cum his, quæ ſibi ex ciuitate fauebant, copijs par hoſtibus ſuis, & in prælijs quæ committebantur ſæpe ſuperior euadebat: tamen

bat:tamen

bat:tamen quod à Ptolemei perfidia timeret,accerſitis ex agro auxilijs,plane uictor uideba
tur, cum intercedentibus amicis deferens pacem iniquis conceſſit, quiesq; ciuitati parta,
ſecundum quam pacem pontifex Paſchalia in Apuliam ad cōcilium,& curia interim,quod
aer per æſtatem eſſet grauis, in Campaniam ſeceſſit. Interea Henricus rex, bis quæ Romæ
ſiebant auditis,anno poſt uiolentam pacem cōſtitutam,contulit ſe in Italiam,ea quod con/
ſtat ſpe,ut Paſchali capto,depoſito'que, aut occiſo,alterum pontificem à quo coronaretur,
ſuffici curaret:appropinquansq; Romæ, urbes & oppida pontifici ſubiecta partim cepit,
partim maximis affecit incommodis,quem Romani coronatum urbe triumphali ciua tem
poris apparatu exceperunt. Pompa tamen quæ illi admittendo duceretur, nullua epiſcopo
rum urbi proximorum,nullus ex clero qui Romæ manſerat,præter paucos,ob admiſſa fla/
gitia excommunicatos,& Ioannia abbatis Farfenſis, ac Ptolemei ſatellites,uoluit intereſſe.
Quia uero Henricua poſt factam conceſſionis inueſtiturarum reuocationem, ſuam quoq;
coronationem crediderit reuocaſſe,eandem conſtituit iterare. Petijt itaque ac maximia con
tendit precibus à clero & populo Romano in beati Petri baſilica coronari. Sed id pontifi/
cia abſentia munus,nec clero,nec populo placuit uſurpare. Tandem Henricus accerſito ex
Campania Mauricio Bracharenſi epiſcopo,qui patria exul,ſed ditiſsimua, curiam ſequeba
tur,ſe ab eo in dicta baſilica fecit coronari,& in Germaniam eſt reuerſus. Paulopoſt Paſcha
lis pontifex, concilio in Apulia abſoluto, rediens copiarum, quas Normanni duces Apu/
liæ dederant, auxilijs fretus Pillum & Pillanum & ſancti Siluestri oppida de maritimis,
quæ Ptolemei perfidia abalienari fecerat,recepit. Et ueniens Ananiam,in periculoſiſsimam
incidit ægritudinem. Ex eaq; ualetudine non ſatia confirmatus ſe contulit Præneſte,ubi ba/
ſilicam ſancti Agapiti conciliaturus dum moratur, Carloioannis Conſtantinopolitani im/
peratoris, qui Alexio genitori defuncto ſucceſſerat, oratorea abſoluit. Erant Romæ tunc,
qui Paſchalem redire nollent, prohiberentq;, à Farfenſi abbate Ptolemeoq; impulſi, quum
reliqui omnes ciua in patriam ſedemq; ſuam reditum flagitarent, & ſancti Petri baſilicam
circunductasq; ædes die noctuq; clauſas, factioſorum ſatellitea armati cuſtodiebant. Itaq;
pontifex attributis à Normanno duce copijs deducentibus de prima uigilia Præneſte mo/
uens,ſancti Petri atrium ad auroram improuiſus applicuit, detulerat'que machinamenta,
quibus cum ualuas murosq; perfringeret. Eiua aduentu territi abbas,Ptolemeuaq;,omnem
ſpem in latebria fuga'que poſuerant. Quum hinc pontifex ualetudine innouata correptus,
in ſanctæ Mariæ Tranſpadanæ caſtello Creſcentij proximæ ædes ſecedens, oppugnatio/
nem intermiſit. Inde amicorum interuentu abbati & Ptolemeo eſt conciliatua. Poſt pau/
cosq; dies obiens, media urbe ad Lateranum ſepeliendus, magno cum populi planctu eſt
delatus, cui ſucceſſor fuit ſecundus Gelaſiua patre Creſcentio Caietanua. Dum ea Romæ
per ultima Paſchalia ſecundi tempora geruntur, primus Balduinua Hieroſolymæ rex poſt
captam Sidonem, ampliando trans Iordanem regno manua appoſuit: primumq; omnium
in terra Arabia, quam Syriam appellant, Sobal caſtellum edito in loco ædificat munitiſſi/
mum,cui nomen Montiregali indidit ad regionis præſidium,quò dum neceſſitaa poſtulaſ/
ſet,confugerent Chriſtiani. Obierat per id temporia Boemundus puer Boemundi filius,&
relictus illi tutor principatusq; Antiochiæ adminiſtrator Tancredus, ex eadem Norman/
na familia acceperat principatum, quem Balduinus rex ad gerendaa in Tranaiordanenſi/
bus res nouaa iturus cū copijs accerſiuerat. Turci etenim cum Saracenia & Arabibus mul/
tas magnaaq; in militiā manus coacti,& caſtelli munitiones fieri impediuerant,& ne Chri/
ſtianorum fines ultra portenderentur,reſiſtere adnitebantur. Dum itaq; rex princepsq; An
tiochiæ intima penetraturi inexplorato ducunt,inſidias inciderunt, quas infideles quadri/
partito ſtruxerant, in repentinaq;, quam committi oportuit pugna, Chriſtiani fracti fuga/
tiq; ſunt. Balduinus tamen quum ea die præcederet,maiorē accepit cladem,qui multia ſuo/
rum cæſis,plurimis captis, fugiens in nouum Montisregalis præſidium ſe recepit. Et Tan/
credua accepto minori incommodo, auerſa à Monteregali uia, armis fretus, tutam reppe/
rit fugæ uiam. Elati ea uictoria Turci, monaſterium, quod in monte Tabor erat celeber/
rimum aggreſſi, monachis ad unum trucidatis demoliti ſunt. Reuerſus poſt acceptam
cladem Hieroſolymam Balduinus, Ptolemaidam inter, & circum continendis in ſide po/
tentiſsimia ciuitatibus, aliud ædificauit præſidium, quod Scandalum appellauit. Quo Anno ſalu/
anno ſalutis undeuiceſimo & undecies centeno, dum rex ipſe maximoa faceret belli ap/ tis Mcxix.

paratus, diem obijt: alterq́ Balduinus de Burgo Francus concordi Chriſtianorum, prælatorum & principum uoto Hieroſolymæ rex creatus eſt, Gelaſij ſecundi pontificis, quem Paſchali ſecundo diximus ſucceſſiſſe, electionem factam fuiſſe inuenimus Romæ in Paladio, qui locus eſt ad infimas Palatini montis radices, nunc Palara dictus. Fuerat eius uiri omnis uita laudabilis, & ea electio cardinaliū, ad quos ſpectauit ſummo conſenſu celebrata, quam epiſcopi, clerus & populus Romanus magno acceperunt laudauerūtq́ applauſu, & tamen Leo ac Cincius Fraiepanes ſeditioſiſsimi potentiſsimiq́ per eam tempeſtatem ciues, quod unum ex ſuis fieri pontificem cōcupiuerint, prima electionis die manus in illum uiolentas inaudito aliàs furore inijcere auſi ſunt. Ad locum enim celebratæ iam electionis, conclaue nunc appellant, cum armatis uenientes ualuis ui refractis ingreſſi ſunt, primusq́ Cincius pontificem ſenio debilem pugnis cæſum in terraq́ proſtratum pedibus alterne quanta ui potuit depreſſis cōculcauit: affirmatq́ Pandulfus Cincium ferrea pedibus aptata babuiſſe calcaria, cum quibus ſenem ſeminecem inter calcandum adeo acriter uulnerauerit, ut ſancti uiri cruor eccleſiam madefecerit. Abſtractum poſtea pontificem Cincius quum in proximas ædes ſuas perduxiſſet, catenis uinctum in cuſtodia habuit. Debacchati uero ſunt Fraiepanum ſatellites in cardinalium clericorumq́ omnium famulos. Nam præter paucos, qui fuga ſibi conſuluerunt, omnes pugnis, fuſtibus cæſi, equis deturbati ſpoliatiq́ fuerunt. Tulerunt id indigne atq; ægerrime cæteri ciues Romani: & poſtridie primus omniū præfectus urbis Petrus, dehinc Petrus Leonis, Stephanus Normanus, & cæteri qui in urbe tunc præſtantiores in Capitolium uenientes Fraiepanibus, niſi Gelaſium pontificē redderent extrema comminati ſunt. Adductusq́ ingenti timore Cincius ad ſoluti catena pontificis pedes prouolutus ueniam implorauit, & dimiſſum reduci in Paladiū præmiſit, unde ſolēni pompa per uiam ſacram in Lateranenſe patriarchium eſt perductus. Dum eſſet Gelaſius in Laterano, multis qui ad ſalutandum adorandumq́ conuenerant occupatus, de ſua quoq; conſecratione, nam diaconus erat, cogitabat: cum nocte intēpeſta factus eſt certior, Henricum quartum imperatorem ad ſancti Petri baſilicæ atrium conſediſſe, armatis cohortibus ſociatum, quem notorium ſedis apoſtolicæ hoſtem nullus dubitaret, illius exitio aduenisſe. Eo itaq; perculſi nuncio cardinales, & quibus pontifex erat charior, domeſtici ſenem ipſum ſibi parum timentem, ad auroram in equum poſuerunt, & ad Bulgamini ciuis ea tempeſtate potentiſsimi ædes perduxerunt, ubi narrantibus de modo fugæ concilijs, uicit Bulgamini ſententia mari abeundum. Vixq́ dum ſol apparuerat, cum duas triremes in Tyberi à caſu repertas turba pontificem ſequuta repleuit, & ipſe omnium ultimus Bulgamino deducente, eas ingreſſus, fugiendam Sodomam, fugiendam Ægyptum, fugiendam ex uerbo prophetico nouam Babyloniam præfatus ſolui iuſſit: ſcribenti autem Pandulfo, qui fugæ interfuit, amnis undas aduerſante uento, & poſtmodum mare in portu per ualidam tēpeſtatem fuiſſe aduerſatum facile credimus. Quia ſimili in fuga, quam noſtris temporibus ſanctæ memoriæ Eugenius quartus commiſit, pariter euenit. Quinctiā Theutonici imperatoris Henrici ſatellites Gelaſium pontificem fuga prolapſum eſſe intelligentes, illum per Tyberis ripas ſequuti, telis & ſagittis utrinq; miſſis, ſicut & Romani Eugenium, ut confoderent, intentarunt: effecitq́ is Theutonicorum furor, ut pontificem, quem exitu in mare tempeſtas prohibebat, cardinales ne in Tyberi caperetur, aut occideretur, Ardeā noctu perducerent. Poſtridie reddita mari tranquillitate reductus Oſtiam pontifex Gelaſius nauigans tertio die Tarracinam, & poſtero Caietam progenitorum ſuorum patriam peruenit. Confluxerunt illico ad eum epiſcopi. & nobiles quotquot ea regio habet, in queis Gulielmus Apuliæ dux, Robertus Capuæ princeps. & Richardus de Aquila fuere, qui ſe illi nouo fidelitatis ſacramento obligauerunt: pontifexq́ tanquā nuper aſſumptus in presbyterū epiſcopumq́ conſecratus, & nouitios ſacris initiauit quàmplures, & cardinales aliquos epiſcoposq́ creauit. Interim Romæ Henricus imperator Mauricium Barcharenſem epiſcopum in antipapam nomine Gregorium erexerat, quem Romani fautores æque ac Paetium aduerſarium deriſorio cognomine Burdinum appellarunt: uoluitq́ Henricus Romanæ terræ urbes & oppida in Gelaſij pōtificis poteſtate durantia capere: primumq́ turriculam agri Ananini caſtellum obſedit. Quod quum pont. Gelaſius intellexiſſet, Gulielmū Apuliæ ducem, Robertum principem Capuanū, & Richardū de Aquila cum exercitu apud ſanctum Germanū ſaltus Caſinenſis caſtellum ad diem conuenire iuſſit. hisq́ imperata facientibus, q̄primū Henricus pontifi-

pontificem,ut in ſe duceret eas cōparaſſe copias intellexit, Romam & inde in Germaniam ſe contulit. Burdinum uero in urbe reliquit, Fraiepanum & eius ſectæ ſibi ſtudentium præſidio conſeruandum. Factus de Henrici fuga certior Gelaſius, duce Apulo principe Capuano, & alijs qui in expeditionē uenerant dimiſſis, Romam paruo atq; inermi deducente comitatu uenit, delituitq́; potius quàm declarauit apud ædiculam ſanctæ Mariæ in ſecundo cereo, quæ domibus familiæ Normānorum Stephani & Pandulfi fratrum, ac Petri cognomine Latronis ex Corſa familia ciuium Romanorum adiaceret. Paucis inde elapſis diebus pontifex inuitatus ad diuina in ſanctæ Praxedis eccleſia celebranda, & ſi Fraiepanes timebat uicinos, tamen Romanorum, Corſorum, & Creſcentij Caietani nepotis ſui uiribus, ac tutelæ fiſus acceſſit, in quem ſacris intentum factus eſt à Fraiepanibus cum armata multitudine irruentibus terribilis admodū impetus. Prodieruntq́; ilico in pontificis defenſionem parati ciues, quorum pro uiribus facta inſiſtentia, uix id ſolum habuit efficaciæ, ut pontifex à famulatu raptus, & in caballum poſitus effugere potuerit. Cōmiſſum enim ad ædiculam lapidibus fuſtibusq́; hincinde uolantibus multo cum effuſo cruore prælium, quod prius dirimi non potuit, quàm Fraiepanes certiores facti fuerunt, pontificem in uiam Hoſtienſem profugum euaſiſſe. Perquiſitus paulopoſt à ſuis pontifex Gelaſius, cum in campia baſilicæ ſancti Pauli adiacētibus eſſet repertus, in urbem reducitur, ubi eadem nocte concilio cum cardinalibus & amicis inito urbem conſtitutū eſt ilico relinquendam. Hæc mecum egoipſe conſiderans ſoleo admirari, quo factum ſit modo, ut cum urbem Romam pontifex dominio retineret, ciues nihilominus ſeditioſi potentiſsimiq́; in illa eſſent, qui illum ſingulos per dies aut poſſent capere, aut eijcere. Affirmat namq; Pandulſus Gelaſium pontificem, cum abire ſtatuiſſet, reliquiſſe Petrum epiſcopum Portuēſem in ſpiritualibus uicarium, additis aliquot cardinalibus, qui curam urbis ſecum gererent, & Hugoni baſilicæ apoſtolorum cardinali urbis Beneuentanæ cuſtodiam demandaſſe. Petrum quoq; ut erat præfectum urbis, & Stephanum Normannum eccleſiæ uexilliferum inſtituiſſe, quibus tutela urbis, ac eius manſerit commēdata. Nauigaturum pontificem cardinales quinq;, & ex nobilitate Romana, clerоq́; numerus haudquaquam exiguus ſunt ſequuti. Cum Piſas pontifex applicuiſſet, maximo ab ea ciuitate exceptus honore, ibiq́; paucos moratus dies, aliam ingreſſus nauigationem, ſancti Egidij portum incolumis eſt delatus. Confluxerunt ad illū ilico omnes prouinciæ non magis epiſcopi, abbates, & eccleſiaſtici, quàm magnatea & urbiū oppidorumq́; primates, à quibus in Cluniacenſe monaſterium eſt deductus. Ibi dum multa in eccleſiæ reformationē tutelamq́; cum regibus & principibus moliretur, morbo correptus, quem à coſta pleureſin uocant, ad finem anni pontificatus ſui interijt. Suffectus eo in loco à cardinalibus, qui Gelaſium ſequuti fuerant, in pontificem Guido Vienenſis archiepiſcopus natione Burgundus, Franciæ, Angliæ, atq; etiam Alemanniæ regum proſapia oriundus, Caliſtus eſt appellatus: qui prudens modeſtiſsimusq́; uir electioni de ſe factæ, non prius in totum aſſentiri uoluit, quàm miſſi Romam nuncij referrent, cardinsles qui Romæ manſerant, & præfectum ac conſules, atq; etiam clerum, & populum ſolenniter petitum præſtitiſſe cōſenſum. Gallicanæ igitur eccleſiæ conſilio uenturus per Montempeſſulanū & ſanctum Egidiū progreſſus, Italiam Mediolanumq́; peruenit, & præcedens per montem Bardonis tranſiuit in Thuſciam. Inde Romam delatus, quanta nemo ante eum pontifex omnium lætitia, paulopoſt Hugonem cardinalem Romanum à Beneuenti legatione reuocauit: ab eoq́; de rerum Apuliæ, & eius oræ regionum ſtatu certior factus, Beneuentum & ipſe adijt. Conuenerunt ilico ad eum Gulielmus Rogerio genitus, Roberti Guiſcardi filio, Apuliæ dux, Iordanusq́; dux Capuanus Ariolanus, Iordanus Ariani comes, & Robertus Loritellanus, quos ſacramento adactos Romanæ eccleſiæ ligios homines confirmauit. Breui poſt Romā reuerſus, nihil duxit antiquius, q̄ Henrici quarti imperatoris Ro. ſemper antea turbulentiſsimi pacem quærere: ad quem tres cardinales miſit oratores, qui pacem ſcripto firmatam, quod extat ampliſsimum, retulerunt: pauloq́; poſtq́; ea felix legatio Romam erat reuerſa, Caliſtus pont. iterato Beneuentū accedere eſt coactus. Idq́; qua ratione ſit factum altius repetemus, quod ijs regni Neapolitani rebus geſtis, quas breui poſt relaturi ſumus, multa inde notitia aperitur: Gulielmus Apuliæ dux, poſtquàm ſe à Caliſto pont. ſicut ſupra oſtendimus, confirmatū uidit, animis auctus, oblatam aliquando aliàs Alexij imperatoris Conſtantinopolitani pridem uita functi filiam in matrimoniū accipere cōſtituit, malo id quidē conſilio, qui

parum

parum conſiderauerit Alexium omnibus Chriſtianis præſertim Italicis hoſtem, maximis cum Roberto auo ſuo,& Boemundo patruo odijs decertaſſe. Is tamen,qui Rogerij Siciliæ comitis conſobrini ſui ambitionem duceret ſuſpectiſsimam, non prius Italia eſt profectus, ad uxorem ſicut petebatur Conſtantinopoli deſponſandam,quàm Caliſtus pontifex,Apuliæ ducatum,& cætera de Italia terram uſq; ad fretum Siculum eo tunc ducatu comprehenſam in ſuam & Romanæ eccleſiæ tutelam protectionemq; ſuſcepit. Vixdum uero medium iter ſuum enauigauerat Gulielmus,cum Rogerius ſuſceptam à põtifice tutelam ſibi notam paruiſfaciens, Calabriam inuaſit, & prius dimidiam cepit, quàm pontifex de afferenda ope potuerit cogitare:qui Hugonem cardinalem à Beneuento præmittens, Roma & ipſe cum cardinalium collegio,& Romanorum copijs tumultuarie eſt profectus. Inuentum ad arcis Nicephoræ obſidionem Rogerium Hugo cardinalis, nec precibus inde, nec comminationibus potuit deterrere. Pontifexq; interea Beneuẽtum delatus, infauſta in expeditione ſua multos ſibi chariſsimos febribus correptos amiſit,& ipſe mala pariter uſus ualetudine,lectica in urbem æger, mœſtusq; relatus eſt. Qua fretus bene gerendæ rei occaſione Rogerius Calabriam omnem Apuliamq; ſubegit. Gulielmus uero uxoris ſpe fraudatus, quum ad affinem Salernitanum principem in Italiam reuerſus cõfugiſſet, diem ibi nullis relictis filijs obijt. Ex eo tempore Rogerius tantarum rerum ſucceſſu elatus,non ſe ultra Apuliæ & Calabriæ ducem,& Siciliæ comitem,ſed Italiæ regem appellare cœpit. At Caliſtus pontifex,ualetudine uixdum redintegrata,concilium Laterani noningẽtorum patrum congregauit,in quo cum pacem inter multos diſſidẽtes compoſuit, tum maxime eccleſiaſticum ſtatum reformauit. Et quod plurimi faciendum fuit,Dominicum Michaelem Venetorum ducem,ut laborantibus apud Hieroſolymã Chriſtianorũ rebus ſecundo rege Balduino in carceribus agente ſubueniret,miſſis cum uexillo eccleſiæ nuncijs exorauit. Quam relatu digniſsimam rem,ut liberiore animo ampliorique ſpacio narrare poſſimus,libro dandus eſt modus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij decadis ſecundæ liber quintus.

BALDVINVM Burgenſem ſecũdum de gente Latina Hieroſolymæ regem,quem ſupra Balduino primo conſobrino ſuo ſuffectum oſtendimus, primis quatuor regni annis uarij barbarorum motus agitauere. Ad ſecundum namq; annum Gazi Turcorum minoris Aſiæ copiarum dux,magnum in Hieroſolymis duxit exercitũ,Balduinusq; congreſſus commiſſa in barbaris quatuor millium cæde, captum ducem coniecit in carcerẽ. Anno deinde qui ſequutus eſt,Damaſci rex Saracenos quindecim millia equites peditesq; trahẽs ad portas uſq; Hieroſolymæ eſt delatus:fuitq; eo periculoſior impetus,quo improuiſus eſt factus. Eduxit tamen in aciẽ Balduinus,& uarijs penè biduo cõtinuatis prælijs,eò res euaſit,ut cũ ad triginta noſtrorũ deſiderati ſint,duo millia hoſtis cæſos,ad mille captos relinquẽs, fuga ſibi cõſulere ſit coactus. Quibus moleſtijs atq; ꝑiculis cũ ſatis reſiſtere diutius poſſe Balduinus diffideret, auxilia Venetos popoſcit,ſocietatẽ in capiẽdis de terra barbara ꝓuincijs urbibusq; pollicitus. Extatq; Venetijs fœderũ huiuſmodi formula cũ Dominico Michaele ſolẽniter cõcepta. Sed priuſq; claſſẽ parare Veneti potuerint,Balduinus Balach Parthorũ regi Hieroſolymã impetẽti temere cõgreſſus cũ magna procerũ militũq; Chriſtianorũ parte captus,Carras in carcerẽ eſt perductus. Id cũ ſecũdus Caliſtus pont. Ro. intellexiſſet,& fortè tũc Laterani ſolẽne cõciliũ ſicut diximus habebat,Venetos orauit,& ſua impulit autoritate,ut difficillimis Chriſtianæ expeditionis in Aſia rebus ſubuenirẽt. Erat per id tẽporis Hieroſolymis patriarcha Varmũdus uir nõ magis doctrina & religione,q; armis & prudẽtia cõſpicuus,cui Balduino rege capto Hieroſolymæ & regni adminiſtratio à Chriſtianis fuerat demãdata. Qui & ipſe ſicut pont. Ro. ad Venetos mittẽs,fœdera cũ Balduino icta,illis cõfirmauit. Dominicus itaq; Michael Venetiarũ dux claſſem adducens potẽtiſsimã ad annũ ſalutis ſecundũ &
Anno ſalutis M.cxxij. uigeſimũ ſupra centeſimũ & milleſimũ in Aſiam nauigauit, Iacobusq; theologus Genuẽſis qui paulopoſt Hieroſolymis diu uixit,ſeptuaginta onerarias naues eã claſſem habuiſſe ſcribit. In qua ſimile eſt uero, triremes inter ac cæteras & alias minores,quod Venetorum monumenta habent,naues fuiſſe ducẽtas. Interea Varmundus patriarcha, quo die certior eſt factus,

factus, Dominicũ Venetijs ſoluiſſe, omnes copias, quotquot Hieroſolymis educere potuit
ad Ioppen duxerat, quam Hieroſolymæ proximiorem cæteris, maritimam urbem Babylo-
nica ſeptingẽtarum nauium claſſis arcta & periculoſiſſima premebat obſidione. Impetum
quem Venetus dux in barbaram claſſem fecit, improuiſum fuiſſe crediderim, quod Genu-
enſis æque ſcriptor Venetusq; autores ſunt, barbaros ilico profligatos fugatosq; maxima
ex parte captos fuiſſe. Ioppe liberata, quod iuſſit patriarcha, omnibus Chriſtianorũ copijs
terra mariq; in Tyrum eſt ductum. Quam urbem omnium præter Hieroſolymam & An-
tiochiam Aſiæ potentiſſimã Chriſtiani ad id temporis expugnare nequiuerant. Ea tamen
ſummis barbarorũ conatibus aliquandiu defenſata, tandem multo, ut Genuenſis uerba imi
temur, Venetorum ſanguine capta, & Hieroſolymæ regno eſt addita. Conceſſum uero Ve
netis à Varmundo patriarcha, & poſtea à Balduino rege pecunia redempto confirmatum,
quod uidimus ipſi priuilegium minora habuit, quàm quæ concedentibus in tanti beneficij
præmium fuerint onerosa. Namq; Balduinus hic ſecundus ea primo cõfirmat, quæ primus
rex alter Balduinus Venetis in acceptorum principio expeditionis beneficiorũ præmium
in hanc maxime formam in eccleſia ſanctæ crucis apud Acconẽ altero conceſſit priuilegio,
haberent Veneti omnibus in urbibus regni Hieroſolymæ, & principatus Antiochiæ pro-
priam fori iuriſdictionẽ, uicumq;, & plateam particularẽ, ubi furnum, ſtateram, cauponas,
menſurasq; proprias, & cætera mercimonia, nullis grauati uectigalibus exercerent: ſi quis
Venetus naufragiũ feciſſet, ſi deceſſiſſet inteſtatus, bona cederẽt Veneto magiſtratui: cui in
beatorũ apoſtolorũ Petri & Pauli feſto celebri die regius miniſter ex Hieroſolymæ ærario
trecentos byzantios ex auro Saracenos perſolueret: hisq; à primo congreſſis ſecũdus addi
dit Balduinus, ut Tyri, Aſcalonisq; urbiũ quandocũq; in Chriſtianorũ fierent poteſtatem,
Venetus tertiam partem dominio poſſideret. Tyro capta, & Balduino Hieroſolymã reuer-
ſo, periculũ palam eſt factum, quod Chriſtianæ expeditioni maximũ imminebat, ſi ea à Ve
neto auxilia non ueniſſent. Namq; ſuffectus Carloioanni Hemanuel Conſtãtinopolitanus
imperator, qui tantã Chriſtianis Latinis uictoriã, ſicut & ſui prædeceſſores inuideret, Iop-
pe obſeſſa, aperte in Venetos machinari cœpit, quos à ferenda Latinis ope cupiebat auerte
re. Eius itaq; imperatoris per eam ætatem potentiſſimi motibus, quam cõtinuabant, territi
Venetæ reip. magiſtratus, Dominicũ Michaelẽ ducem ſuum reuocare coacti ſunt. Isq; pro
bus uir Rhodũ primo, poſt Chium Græci imperatoris inſulas ſpoliauit, glorioſum nactus
in Chio Theodori martyris corpus: quod in ſancti Marci baſilicã delatum, in capella inſi-
gni ſeruatur, quam Narſetem eunuchũ ædificaſſe docuimus. Ductis inde apud Chium hy
bernis, Dominicus dux Samum, Mitylenas, Andrum, & alias de Hemanuelis imp. inſulas
ſpoliauit, occupatoq; Mothonio, & præda ibi facta inter ſuos diuiſa, urbem cõmuniuit. Ea
demq; claſſis in patriam reditura Spalatum & Traguriã urbes Vngarorũ regis, qui & ipſe
Veneto inimicaretur, ui cepit, quas urbes Venetus hucuſq; poſſedit. Dominicus uero dux
tantis rebus intra triceſimũ quàm profectus erat menſem, feliciter geſtis, nil Venetis glorio
ſius egiſſe eſt uiſus, ꝗ ꝙ lapidem, ſuper quo dominus & ſaluator noſter Ieſus apud Tyrum
ſedit, in patriam detulit. At per id temporis apud urbem Romam, ſecundo Caliſto põtifice
Ro. rebus eccleſiaſticis intento, Burdinus ille antipapa, quem Henricus quartus imp. ſecun
do Gelaſio pont. uiuo, ſicut oſtendimus, in idolum erexerat, Sutrij ſe continuerat: in qua ur-
be eum Cetani comites tyrãnuli defenſauerant. Dumq; Caliſtus cõcilio intentus eſſet, uias
illi Claudiam & Aurelianã adeo latrocinijs fœdauerãt, ut nemo illis Romã tutus ſecurusq;
poſſet accedere. Quamobrẽ Caliſtus pont. copijs undiq; cõtractis, Sutriũ obſedit, cuius op
pidani infelicẽ Burdinum eueſtigio dederunt. Isq; camelo cõuerſa in beſtiæ caudã facie im
poſitus, Romamq; perductus non minus in urbe, ꝗ toto in itinere ridiculo plebi fuit. Ab-
ſtinens tamen Caliſtus ab iniqui hominis ſanguine, illũ in Canẽſe monaſteriũ detruſit. Mul
ta interim Caliſtus in Rogeriũ Siciliæ comitẽ ſe regem Italiæ appellantẽ, animo non minus
celſo ꝗ irato dum molitur, ad annũ pontificatus ſui quintũ diem obijt: ſuffectusq; illi ponti
fex ſecundus Honorius Flagnani Imolenſis agri genitus, haudquaq; minus, ꝗ prædeceſſor
Caliſtus odio in Rogeriũ exarſit: quem Martinus Polonus, errorũ eccleſiaſticæ hiſtoriæ fo
mes, & cũ ſecuti Cõſentinus Ptolemeusq; Lucẽſis ſcribũt, Apuliæ & Calabriæ magiſtratũ
precibus adductũ uſq; in Apuliã cũ exercitu aduerſus Rogeriũ acceſſiſſe, & eorũ à ꝗbus du
cebatur, dolis in ſe machinationibusq; ꝗbuſdã intellectis, pacẽ Rogerio dediſſe, in qua capta

rum de

rum de Italia regionum ducem illum ſolenni pontificum more conſtituerit: ſed Pandulfus Lateranenſis eccleſiæ hoſtiarius, qui omnium illius temporis rerum à pontificibus Romanis geſtarũ, quibus interfuit, hiſtoriam diligenter ſcripſit: quemq; nec Polonus hebetis ingenij, neq; Ptolemeus, alioquin uir doctus uiderunt, Honorium dicit quamdiu uixit in urbe quieſcentem faciendis promotionibus componendisq; rebus eccleſiaſticis intendiſſe: uiſus enim eſt timuiſſe, ne duo factioſa geniti Romana gente, in quorum controuerſia papatum acceperat, per ſuæ abſentiæ occaſionem motus aliquos intentarent. Scribit autem Richardus ſecundi Honorij papæ temporibus, ſecundum regem Hieroſolymæ Balduinum Babylonico carcere dimiſſum, Boemundo alterius magni Boemundi filio uita functo principatum Antiochiæ Hieroſolymitano regno coniunxiſſe: & paulopoſt tenendũ cõceſſiſſe Raimundo Gulielmi ducis Auſtriæ filio, cui ſuperioris Boemundi filia erat uxor. Et ut inchoatã de Balduino cõtinuemus: rex Aſcalonitarum fretus copijs auxiliaribus Ægyptiorum in Hieruſalem duxit, qui unico repulſus prælio aufugit, potius quàm receſſit. Sed paulopoſt Baldequinus Damaſci regulus maiores ilico adducens copias, Hieroſolymæ infeſtauit agrum: qui à Balduino ternis repreſſus prælijs, copiarum partem maximam, partim cæſam,
Anno ſalu. MCXXX partim captam amiſit. Interim Romæ ad annum ſalutis triceſimum, & undecies cẽtenum, ſecundus Innocentius Honorio ſucceſſerat, qui ſuperbiã tyrannidemq; Rogerij Siciliæ comitis ſeſe Italiæ regem appellantis ægerrime tulit, adeo ut iracũdia magis tractus, quàm uiribus ad tantam rem aggrediendam neceſſarijs fretus, tumultuario contractũ impetu exercitum, in illum duxerit: tanta autem profectus eſt celeritate, ut Rogerium qui nullos reſciſſet à pontifice factos eſſe apparatus, apud ſancti Germani oppidum improuiſo impetu ſit repulſus. Eoq; oppido ui capto, tyrannum in caſtro Gallutio, in quod ſe de fuga receperat, pontifex obſedit. Sed Gulielmus Calabriæ dux Rogerij filius cum exercitu ueniens, & ſoluit commiſſo prælio obſidionem, & põtificis cum cardinalibus capti gloriam adeptus eſt: uſus tamen modeſtia Rogerius, põtificem cum ſuis cardinalibus liberatos, quicquid uoluit ab eo præterquàm regni titulum impetrauit. Reuerſus Romam Innocentius adulterinum pontificem nouum ſibi ſuffectum repperit Petrum Petri Leonis filium, qui ſe Anacletum pontificem appellaret: fretus erat Petrus non magis nouo pontificis Innocentij caſu, quàm electione licet diſpari utriuſq; ipſorum facta, in qua Anacletus longe fuerat ſuperatus: ſpoliauerat uero Petrus abſente Innocentio primarias urbis eccleſias principis apoſtolorũ, uirginisq; matris maiorẽ, & Lateranenſem aureis argenteisq; ornamentis, & conflata inde ingẽti pecunia multos in urbe corruperat, adeo ut ea multitudine ſuis addita cognatis, potentiam pontificis Innocentij in urbe obrueret. Quamobrem ſibi & ſuis timens Innocentius, Conrado Sabinenſi epiſcopo cardinali uicario ſuo in urbe relicto, Roma migrans cum cardinalibus & curia per Piſas & Genuam ad Philippum regem in Franciam eſt delatus. Inter eaq; Petrus in Anacletum prophanatus pertentatum Rogerium ſeduxit, ut rex appellatus, ſe Romanum pontificem adoraret. Sicq; factum eſt, ut Rogerius omnium Normãnorum primus abſurdo utriuſq; Siciliæ regni titulo ſit abuſus, qui omnẽ terram de Italia complecterentur: quam nunc quoq; regnum Siciliæ appellamus. At Innocentius pontifex celebrato apud Clarummontem concilio, Petrum antipapam, & ſectatores quum damnaſſet, Aurelianum ſe contulit: & rege Philippo, qui eò ſibi occurrerat, ſalutato: Henricum Anglorum regem Carnoti inuentum diligentius alloquutus eſt: inde in Lothoringiam flectens, Leodij conſtitit: ubi Lotharius in regem Romanorum à Germanis electus, ſacramẽto adactus eſt, expeditionis breui parandæ, cum qua tutus Romam uere proximo duceretur: dumq; Lotharius copias contulit, Innocentius alteram ſynodum Remis habuit. Ventum eſt inde diuerſis itineribus in Italiam. Pontifexq; tertio apud Placentiam concilio celebrato præcedens Piſas, Lotharius cum copijs Calcinariam. Compoſiturus uero pontifex deſtinatam quo tempore Piſis & Genuæ fuit, inter eas ciuitates bello contẽdentes pacem, oratores Genua de itinere accerſiuerat: unde earum urbium rebus breui compoſitis, fœdera & ipſe cũ illis iecit, per quæ præſidia rebus eccleſiæ ſpoponderunt. Accepitq; utraq; urbs præclarum à pontifice munus: quod Genuenſis eccleſia à Mediolanenſi ſubtracta, metropolis eſt facta: cui Bobienſem. & tres Corſicæ ſubiecit epiſcopos: Piſanæ uero in metropolim pariter erectæ, Sardos, Populonienſemq;, & tres Corſos ſuffraganeos dedit epiſcopos. Inde progreſſi principes Viterbium petiuerunt, & per Farſenſes Sabinosq; ad pontem Mam-

meum

meum delati,ſecus celebrem ſanctæ Agnetis eccleſiam caſtra firmarunt. In quæ cum Theo-
baldus urbis præfectus, & Petrus Leo, alijq; Romani factionis Petro Leonis aduerſæ ſe
contuliſſent,pontifex rexq; cum exercitu per Ianiculum regionē Tranſtyberinam,de qua
pontifex oriundus erat, ingreſſi ſunt. Pontifice autem in Lateranum & rege in Auētinum
montem à populo perductis,quies parta eſt maxima ciuitati. Nam Petrum antipapam ur-
be quidam in paterna domo delituiſſe affirmāt. Quia uero æſtiui aēris Romani intempe-
riem Germani formidarent,imperator abijt in Germaniam. Pontifex Piſas conuocatum
prius ex uniuerſo orbe aggreſſus eſt cōcilium celebrare. In quo priuatis hæreſiarchæ Petri
fautoribus epiſcopis conſtitutiones quaſdam edidit. Sed ilico Romæ,& in Rogerij princi-
patu ſtudioſi per pontificis Innocentij abſentiam caput attollere incœperunt, uiribus ma-
xime innixi, quas Rogerius offerebat. Quare accerſitus à pontifice Lotharius imperator
Romam cum exercitu aduolauit, & reductā claſſem pauloante Piſani paratiſſimam edu-
xerunt, prioresq; Piſani Amalpham, Riuellumq; ducentes, utranq; urbem & agri earum
oppida ui capta diripuerunt. Pontifex autem & imperator terra profecti prius Barulum
uſq; duxerunt,quàm populum offenderint contraria ſentiētem. Itaq; Barulo obſidione cir-
cundato Rogerius ſibi timēs,dum in Siciliam confugiſſet,omnia amiſit,quæ in terra Italia
occupauerat:cui cuſtodiendæ terræ pontifex Rainonem Lotharij imperatoris comitem,
attributo ducatus Apuliæ titulo, cum aliquot Germanorū cohortibus præfecit. Tantiſq;
rebus non magis feliciter quàm faciliter confectis,redierunt in urbem principes,& Lotha-
rius in Germaniam reduxit exercitum. Peropportune uero Innocentij pontificis felicitati
acceſſit Petri hæreſiarchæ mors, quem pontifex à conſanguineis ſectatoribusq; prius oc-
culte ſepultum eſſe,quàm in urbe Roma deliteſcere intellexit,ſectatoresq; altero ſucceſſo-
re prophanato, breui poſt cum illo ad Innocentij pontificis miſericordiam confugerunt.
Pontifexq; maxima Laterani celebrata ſynodo,conſtitutionē,quæ extat,ne quis in clericū
manus audeat inijcere uiolentas,inter alia fecit, & ſalarium aduocatis conſiſtorialibus con-
tra ac poſtea ſemper ſeruatum eſt,decreuit. Afflixit uero huius pontificis extremo tempo-
re omnem Italiam fames ualida, & Romani maxima uſi inſolentia, creatis pontifice in-
ſcio ſenatoribus,urbem per eos adminiſtrari quæſiuerunt. Quibus dum pontifex reſiſtere
adnititur,moriens ſecundū Celeſtinum pontificem ad annum ſalutis tertium & quadra- An. ſalutis
geſimum ſupra undecies centenum habuit ſucceſſorem. Et in Aſia ſecundo Balduino regi M.C.XLIII
ad annum Innocentij pontificatus ſecūdū defuncto, Andepauenſium comes Fulco filius
gener in tertium Hieroſolymæ regem ſuffectus erat. Qui præſcepturus iter Aſcalonitis,ne
in regnum Chriſtianum impetum,prout conſueuerant,frequēter facerent,præſidium me-
dio fermè inter Aſcalonem & Hieroſolymam ſpacio excitauit, fuitq; murus ſolidiſſimus
lapide quadrato in opus ſumpto ex ruinis Geth olim Philiſtinorum urbis eodem in præſi-
dij loco dirutæ. Creuit uero id præſidium breui in oppidi amplitudinem, cui Ibellino fuit
nomen ab Albano inditum Gallico, quem Fulco rex præſidem cuſtodemq; impoſuit. Pau-
loq; poſt alia duo præſidia, Berſabeem & Albam ſpeculam noſtri proxime ædificauerant.
In hunc uero Fulconem regem,qui duobus filijs militaris regi ſcīētiſſimis uteretur legatis,
rariores barbari impetus fecerunt. Primoſq; omnium Turcos ſinum colentes Perſicum,
innumera uirorum milia ſtatuiſſe in Chriſtianos Hieroſolymam uſque ducere rex Fulco
factus eſt certior,quando Antiochenum illi agrum populabundi cœperant infeſtare. Du-
xit tamen in illos, & congreſſus audaciſſime irruentibus tria milia interfecit, totidemq; ex
eis captos,tanq; in triumphum Hieroſolymam ligatos traxit. Ad quam Turcorū cladem
excitus rex Alaph gente Turcus, non magis ſuis Turcis quàm Arabibus,Chaldæis,Ba-
bylonijsq; auxiliaribus copioſiſſimo fretus exercitu,Ediſſam inuaſit Meſopotamiæ ciuita-
tem,qua Balduinum Gothfredi fratrem,qui poſtea fuit ſecundus Hieroſolymæ rex, princi-
pio aduentus Chriſtianæ expeditionis in Aſiam potitum fuiſſe docuimus. Captaq; à bar-
baris urbs ſumma & aliàs inaudita crudelitate direpta eſt:nam præter occiſionem in omni
ætate cōmiſſam, archiepiſcopus & clerus omnis quod fidem Chriſti dei abnegare nolue-
rūt,gladio appetiti ſunt, & quod omnia ſuperare uiſum eſt mala, ſpecioſiſſimas ex noſtris
mulieres, & nobilitate præſtantiores, quas barbari ſuper altare ſancti Ioannis Baptiſtæ,
quod ſcirent noſtris religioſiſſimum eſſe,uiolauerunt. Fulco autem rex,quid ea ſibi poſtula-
ret accepta calamitas minus quàm oportuerit conſyderans, dum leporem ex Acconenſi

X agro

agro exagitāt, equo in caput euerſo occubuit, Balduinusq́ filius eo nomine rex tertius regni titulum gubernationemq́ accepit. Cæleſtino item pontifici Romano ad mēſis quinti finem mortuo ſucceſſerat Lucius tertius Bononienſis. Per cuius tempora perlatus ad Latinos infauſtus Ediſſæ direptionis, & noſtrorum cladis ac ignominiæ acceptæ nuncius noſtrorum animos in nouæ expeditionis congregandæ ardorem inflammauit, intérque circulatus, qui publice fiebant, fuerunt multi quibus erat curæ urbis perditæ magnificentiam recenſere, Ediſſam eſſe urbem illam nobilem Medorum, ad quam ſacræ tradunt literæ Tobiam filium ſuū miſiſſe Gabelo. Quamq́ beatus Thaddæus apoſtolus ad fidē Chriſti, prædicationis diuini uerbi ac miraculorum uirtute conuerterit, & in qua beati Thomæ apoſtoli oſſibus decorata Abagarus rex fuerit, quando ad dominum Ieſum datæ epiſtolæ ſuæ fide promeruit ſcripta manu dei reſponſa percipere: & demum urbem eſſe, quæ poſtquam quatuor & quadraginta annis à Chriſtiano populo fuerit referta, præter humanæ conditionis mores talia à barbaris ſit perpeſſa, quæ nulla ratione ſint niſi à perditiſſimis toleranda. Erat ea tempeſtate in Gallijs uir religioſiſſimus ſanctiſſimúsq́ Bernardus Claraualēſis abbas, qui pro ſuo in deum religionémq́ Chriſtianam ardore maximo, tantam eſſe nomini Chriſtiano inuſtam ignominiæ notā indigniſſime tulit. Is principes, prælatos, nobiles & populos Galliarum penè ſingulos adiens, ineundam eſſe expeditionem, uexilla crucis in barbaros proferenda concionabūdus clamabat. Nec tamen ſatis habeo exploratum, quod uulgo nunc creditur, & aliqui habent ſcriptores, illū pontificis Romani autoritate ſalutem cruce ſignandis æternam, more in ſimilibus ſolito ſpopondiſſe: ſed quoquo id factū ſit modo ſatis conſtat, Conradum Sueuum, qui pauloante defuncto Lothario, in Romanorum regem declaratus erat, ducendæ in Aſiam expeditionis munus aſſumpſiſſe. Interea Rogerius Normannus per Cæleſtini primum, poſt Lucij pontificum rem eccleſiaſticam frigide adminiſtrantium tempora omnem terram de Italia, quam Innocentius Lothariúsq́ abſtulerant, receperat, & modeſtiore quàm prius titulo uſus ſeſe regē Siciliæ appellabat. Quanq́ autores, Ptolemæum Ricardúmq́, qui inter Cæleſtinum Luciúmq́ titubantes dicant, eorum alterū prædictæ terræ titulū poſſeſſionémq́ Rogerio cōceſſiſſe, ut iam ſicut & prædicti faciunt nos eundem ſub regni Siciliæ titulo prædictæ de Italia terræ ſimul cum Sicilia regem poſſeſſorémq́ appellare poſſimus, Quod autem conſtat, Rogerius ipſe per dicta Cæleſtini & Lucij pōtificum tempora Romanorum claſſem in Africam duxit ingentem, ac tantis Saracenos incommodis cladibúsq́ afflixit, ut rex Tunetis tributo in quotannos ingenti promiſſo, quod annis poſtea plusq́ triginta perſoluit, pacem impetrare coactus ſit. At Conradus copijs non ex Germania magis quàm Gallijs fretus, ingenti multitudine, quam æternæ uitæ ſpes accepto ſalutaris crucis ſigno traxit, Conſtātinopolim eſt delatus. Hemanuélq́ ſecundus Græcorum imperator uir ſceleſtiſſimus, Chriſtiano nomini contra ac ſimulabat hoſtis, aduenā ducē blande exceptum, quantis potuit doloſis artibus in ſuam pellicere amicitiam eſt adnixus. Cui uiro animis potius ad gerendas res, quàm prudentia, ad cauendas inſidias ſatis pleno, faciliter perſuaſit, Iconium primo licet longiuſcula obſidione capiēdā, quòd ea urbe potitus cætera de barbaris facillime expugnaret: & tamen ut ueritati dolis fidem aſtrueret doloſus imperator, quod erat Conrado prædixit, non poſſe annonam exercitui aliunde aut uiribus accipi, aut data pecunia haberi, quàm unde Græci quod facerent à ſe iuſſi in caſtra per dies ſingulos comportarent. Caſtris ad Iconiū urbem munitiſſimam metatis, ilico apparuit duriorem diuturniorémq́, quàm Hemanuel prædixerat futuram eius obſidionem. Et dum tantus deſidet magis q̃ oppugnat exercitus, ualetudo nō magis corporum quàm animorum ægritudo quoſq́ ualentes æque, ac inualidos, debiléſq́ conſternat. Nec ſatis intellectum eſt tunc, quod ab ipſis poſtea reſcitum Græcis, morborum qualitas, effectúſq́ edocuit, gipſum farinæ ac pani, quem Græci importarent, fuiſſe commixtum. Quamobrem Conradus re infecta in Thraciam retroceſſit. Nec ſatis perite tradit Ptolemæus Conradum ea expeditione accepiſſe Aſcalonem urbem, quam Balduinus Hieroſolymæ rex quartus uſu, quem ea Chriſtianorum noua expeditio rebus ſuis attulerat, non ſine dura & diutina obſidione, regno Hieroſolymæ ultimā addidit: cum paulo prius Gazam urbē antiquiſſimam, ſed penitus derelictam reædificaſſet, & fratribus templarijs cuſtodiēdam inhabitandámq́ conceſſiſſet, Quinetiam fecit Conradi exercitus in Aſiam aduentus, ut maiore animo uſus rex Balduinus in primores Turcorum ſatrapas

cum

cum ingenti Hiericõtinos opprimẽtes aggredi ſit auſus. In queis prælio ſuperatis ac repulſis quinq; milium cædem ædidit. Et paulopoſt Noradino cõgreſſus Damaſcenorũ militiæ principi, fines Hieroſolymæ ingreſſo, illum clade affectum in Damaſci penè mœnia perſecutus eſt. Intera Romæ defuncto Lucio tertius Eugenius põtifex erat ſuffectus, quem dicit bibliothecarius Piſis oriundum, & ſancti Anaſtaſij abbatem, maiore autoritate quàm rerum gerendarum peritiæ ſpe à patribus delectum fuiſſe, cum tamen poſtea haud quaq; minus prudentia quàm bonitate ualuerit. Qui Romanos intelligens confirmationem ſenatorum biennio ante Innocentio pontifice creatorum, ab ſe priusq; in thronum ſublimaretur, ita petituros, ut uel ui conceſſurus eſſet, noctu abijt, in Sabinosq; ad Farſenſe monaſterium delatus cardinalibus & curialibus Roma accerſitis, conſecratus eſt. Furẽtes autem Romani remp. affectantes alios põtifici & eccleſiæ ſtudẽtes intus foris q; uarijs uexabant incommodis. In quos cum pontifex par pari referre cœpiſſet, qui conſules creati, & patriæ gubernationi erãt præfecti, pace cũ põtifice ea cõſtituerunt cõditione, ut ipſis quod ilico fecerunt de magiſtratu abdicantibus, pontifex in ſedem ſuã pacificus rediret, fuitq; ſolenni pompa & ſumma populi lætitia introductus. Qui poſtea cum reſciſſet dolos in urbe machinationesq; parari, ut tentus Senatores creari pateretur, perpetuis temporibus autoritate apoſtolica permanſuros, ſaluti ſuæ fuga conſuluit: neq; enim ad regem Franciæ quod nonnulli habent ſcriptores, cruce ſignandum uocatus ſe contulit, ſed nauibus ſecundo Tyberi eſt delapſus: quem Romani haud ſecus q; Gelaſium olim & nuper quartũ Eugenium armis telisq; iniectis proſecuti ſunt. Appulſus Piſas cõciuium ſuorum nauigio fretus, ilico in Franciam nauigauit. Repertum ibi beatum Bernardum à quo abbate monachus principio effectus fuit, allocutus didicit, peſſimo rem eccleſiaſticam in Aſia loco eſſe. Ambóque ſancti uiri Ludouicum regem Francorum tam multis orauerunt, ut cruce inſignitus, expeditione contracta Conſtantinopolim ſe contulerit. Quem ſecundus Hemanuel imperator haud ſecus q; Conradum fraude ſeductum per Syriæ deſerta ducere ſuaſit, adeo ut hyberna ſubducere compulſus ſit. Eademq; tempeſtate Rogerius Siciliæ rex ſecũdo Hemanueli prædicto imperatori, cuius dolos fraudésq;, & inimicum in noſtros omnes animũ melius quàm Gallicus Germanicusq; reges nouerat, infenſus eũ bello agitare, ac domare cõſtituit. Cum claſſe igitur de Africa tunc reducta Corcyram & eius urbem Corphum aliquandiu oppugnatam, Corinthum quoq;, & Thebas, ac Euboam quæ & Nigropõtus de imperio Conſtantinopolitano cepit, ſpoliauitq;. In Conſtantinopolim quoq; ducturus erat, niſi reſciſſet imperatori Venetos bello ſocios ſexaginta triremiũ claſſem Petro Bolano duce ſinu Adriatico eduxiſſe. Flexit itaq; dextrorſum Rogerius ad Aſiæ littora, intentaturus Chriſtianis opem, aut ſi barbaris infidelibus incõmodum afferre poſſet: itaq; Chriſtiano nomini feliciter ceſſit, Ludouicum enim Francorum regem, qui à ſancti Simeonis Antiocheno portu ſoluens, Palæſtinã petebat, Saracena claſſis forte obuia interceperat: cum Rogerius caſu obuius parta de Saracenis uictoria Chriſtianum regem gaudens, uenerabundusq; excepit. Interim claſſis Veneta receptis, quæ de imperio capta ſpoliatáq; Rogerius liquerat, præſidijs immunita, ad Patracenſem ſinum ſubſtiterat. Quod cum intellexiſſet Rogerius Francorum rege apud Ioppem dimiſſo, Conſtãtinopolim delatus ſuburbia eius urbis præſente Hemanuele incendit, & palatiũ aliquandiu oppugnatũ cum capere nequiuiſſet, uſq; tamen pugnando progreſſus eſt, ut poma imperialia pomerij ad gloriã fortitudinisq; oſtentationem manu ipſe propria legerit. Cum autem Rogerius damnis ſatiatus Græcos illatis in Italiam rediret, claſſi forte obuius, quam imperator Venetæ addiderat, triremibus undeuiginti, & ipſe ſpoliatus eſt. At Conradus Ludouicusq; reges Græci imperatoris dolos malis ſuis edocti iuuenum conueniente exercitu Balduino regi Hieroſolymitano ſuam operã ſunt polliciti, uiſumq; eſt nihil magis è re Chriſtiana fore, quàm in Damaſcum ducere. Secutus fuerat Ludouicum regem diuerſo itinere Portuenſis quidam epiſcopus cardinalis, quem Eugenius papa ſedis apoſtolicæ legatum miſerat Hieroſolymam. Itaque ducturi in Damaſcum tres Chriſtiani reges, cardinalem quoq; legatum, & ſimul patriarcham Hieroſolymitanum, multos quoq; epiſcopos expeditioni intereſſe curauerãt. Damaſcus Aſſyriæ urbs primaria, & ut dicũt metropolis omniũ fermè urbium Aſiæ uetuſtiſſima eſſe uidetur. Quam Abrææ ſeruos fundaſſe ſacræ tradunt literæ. Eſtq; campeſtris agrum habens natura ſoli ſterilem ac aridum, niſi quatenus aquæ irrigãt ſuperne fiſtulis cuniculisq;

ſubductæ, quarum humor terrã reddit omniũ fertilem, & conſitionibus præſtantiſſimam, paruusq́ue amnis in regione unicus, proximis mœnibus delabens, parua ab illis dirimitur terræ lingula, cõſitionibus omnium in orbe precioſiſſimis contecta. In qua cum noſtri principes prudenti conſilio caſtra firmaſſent, & ſi urbs mœnibus altiſſimis denſiſſimiſq; munita uiribus capi nequiuiſſet, in poteſtatem breui uentura erat, quòd aquatione fluminis prohibiti Damaſceni, iumenta intus, equitatúmq;, qui præſidio inerat alere non potuiſſent, fontibus qui in urbe erant, ingenti populo difficillime ſuffecturis. Cum tamen ſibi timendum ciues ſcirẽt ne ſucciſis cuniculorum meatibus, quod haud quaquam operoſum nimis fore intelligebant, & ipſi fontes in urbe areſcerent: ſubripuit uero de tanta urbe uictoriam Aſſyrij hominis dolus, cum Balduino regi ad eam diẽ fidum, à quo ductus fuerat, Damaſceni pecunia corruperũt. Isq́; regibus ſuaſit, ut caſtris ad aliam urbis partem metatis, mœnia uires ſuas fruſtrantia oppugnant. Damaſceni irruptione facta fluuio potiti, munitionibus additis in ſuam poteſtatem firmato, noſtros aquatione prohibuerunt, quodq́; par fuit ex eo facto incommodum, ab annona in caſtris breui laboratum eſt, quæ niſi ab amnis ripa poterat importari. Soluta obſidione cum tãtus exercitus re infecta ad Ioppem rediſſet, Conradus, Ludouicúſq; cõminutos male habitóſq; exercitus ſuos in Europam reducentes ad propria ſunt reuerſi. Erat annus ſalutis ſecũdus, & quinquageſimus ſupra deciescentenum, quando Eugenius pontifex in Italiam eſt reuerſus, quem Romani bene & honeſte acceptum media urbe in Lateranenſe patriarchium deduxerunt. Isq́; in uno, quem ſuperuixit anno, præter compoſitam rem eccleſiaſticã urbes, Tarracinam, *Sitiam*, & Norbam, & Fumonis arcem, quas tyranni occupauerant, in deditionem recepit, & Tybure obiens in beati Petri baſilicã eſt delatus. Cui Anaſtaſius quartus in põtificatu ſuffectus eſt, qui ciuis Romanus *Suburæ* regionis per menſes fermè duodecim, quibus uixit, reformanda re eccleſiaſtica, & palatio apud Pantheona extruẽdo intentus fuit: eidémq; Romæ defuncto Adrianus quartus in pontificatu ſucceſſit, qui uir gente Anglicus, cum à tertio Eugenio cardinalis in Nouergiam miſſus eſſet prouinciam omnium terræ cognitæ occidentalium ultimam, eam gentem multitudine copioſiſſimam primus omnium Chriſtianorum Chriſtianam effecerat. Eo itaq; creato pontifice Romani conſules ſuos ſicut per Anaſtaſij tempora adminiſtrationi urbis præfecerunt, & Arnoldum Brixianum Henricum ab Eugenio primum poſt Anaſtaſio urbe pulſum reduxerunt. Erat uero præditus ille ea facundiæ uehementia, ut populos in manifeſtas hæreſes, quibus ſtudebat facile attraheret. Quare pontifex nõ prius ad conſecrationem ſuã Laterani de more faciendam ire uoluit, q́; Arnoldus Roma & eius terra q́; longe expulſus eſſet. Interea cardinalẽ ſanctæ Pudentianæ uia ſacra ad põtificem accedentẽ Romani ad Coſmæ & Damiani ædem armis aggreſſi uulneribus affecerunt. Põtifexq́; urbem Romam eccleſiaſtico ſuppoſuit interdicto. Et forte poſtremi tunc erant ſacri quadrageſimales ieiunij dies, quod cum populus ægerrime ferret, peruicit prudentiorum ſententia, & Arnoldo ſeductore pulſo, & conſulibus depoſitis, põtifex ſanctum in Laterano celebrat paſcha, nũcius eſt allatus, Guilelmũ *Siciliæ* regẽ, qui aut multo antea defuncti genitoris Rogerij regnũ acceperat, arma in Romanæ eccleſiæ terrã hoſtilia cepiſſe, & hinc Beneuẽti ſuburbia, inde Cæperanum Babucumq́; oppida occupaſſe. Commouit ea res Adrianum pontificem, cui quum alia in tanta pontificatus nouitate deeſſent arma, exercuit eccleſiaſtica. Et Guilelmo fidelium communione regníq; titulis priuato proceres populóſq; regni eatenus iuramento illi præſtito abſoluit, ut nulli facta rebellio fraus eſſet. Interim dum põtifex Viterbij ageret, Fredericus primus de gente *Sueua* Germanus imperator deſtinatus Lombardiã ingreſſus, Terdonã obſidebat, qui ea potitus ad urbem Romam tanta properabat celeritate, ut põtifex ſibi timens in munitiora quæq;, Vrbemueterem primo, poſt Ciuitatemcaſtellanam cum collegio cardinalium ſe receperit. Miſſis tamen hinc inde oratoribus, Fredericus in campis *Sutrinis* debitam pontifici reuerẽtiam ac tutelæ ſponſionem exhibuit, à quo breui poſt in principis apoſtolorum baſilica coronatus eſt. Sed dum ea celebritas utrunq; principem, eorumq́; primores detinet in baſilica occupatos, Romani cum pontifice parum concordes propter conſules, & eadem ratione imperatorem ſuſpectum ducẽtes portas urbis clauſas tenuerũt. Frederici enim exercitus, quem duxerat magnum, in pratis quæ appellant Neronis, tentoria ſtationéſq; habebat, quum de repente cõſulibus, & cæteris in urbe primoribus incõſultis plebs Romana eruptione per

pontem

pontem Traiani facta, Germanos inuadit in Vaticani ſuburbio, & ad ſcalas baſilicæ mar/
moreas obuerſatos, in queis nil tale ſuſpicantibus præda primum, poſt cædes haud quaq́
parua eſt cõmiſſa. Poſtquam uero Germani in pratis habẽtes alter alterum adhortari cœ/
perunt, & reddita cædis uiciſſitudo, & plurimi intercepti ſunt, excitus ad tumultum impe
rator incenſis in Romanoa animis ferebatur, quem põtifex exoratum tantiſper deliniuit,
ut captiuis dimiſſis ciuitati culpam in iuuentutis temeritatem reijcienti pacem condona/
uerit. Eáq; cauſa creatorum conſulum proteruiæ Romanorũ addita factũ eſt, ut principes
Lateranenſem eccleſiam petituros per aduerſã Tyberis ripam Mallianum uſq; oportuerit
accedere, qui amne ibi tranſmiſſo per Sabinos Farſenſesq́, & Poliumcaſtellum delati, ad
pontẽ Lucanũ peruenerint: quo in loco dũ ſacris cõficiẽdis põtifex cunctatur, Tyburtini
temeriter & perfidia ducti, urbẽ ſuã publico conſilio Frederico dediderunt. Sed cum pon/
tifex id ægre ferret, ut nullo toleraturus modo uideretur, imperator urbem reddidit, quam
iuris eccleſiaſtici eſſe à ſuis didicit. Poſtquam in Lateranum eſt peruẽtum, imperator pau
cos moratua dies in Germaniam redijt. Per quod tempus uenerũt Romam nonnulli Apu
lorum, Calabrorúmq; procerum, & principis Capuani oratorea pontifici Adriano ſuaſuri
ut ad ſuam de Italia terram Guilelmi Normanni tyrannide oppreſſam per ipſius terræ
principum uirorum populorúmq; cupientiſſimorum manus recipiẽdam ſe cõferret. Pon/
tifexq́ ſecundo menſe apud Lateranũ uixdum finito, cum exercitu ea temporis breuitate
contracto ad Caſinẽſem ſaltum ſancti Germani oppidum acceſſit: reperit ibi uero multos
earum regionum proceres cum copijs expectantes, quos fidelitatis ſacramento ſibi & Ro
manæ eccleſiæ obſtrinxit. Et Roberto principe Capuano Andreáq; comite præmiſſa, Ca/
puam ipſe & inde Beneuentum ſe contulit: ubi cæteroa de Apulis, Calabriſq; & Salernis,
qui Caſini non interfuerant iureiurando adegit. Dumq́ pontifex Adrianus exercitum
recipiendis tot regionibus idoneum, & Rogerio qui ſe cũ copijs Salerni continebat Italia
pellendo comparat. Palæologus quidã nobilis Græcua ſecũdi Hemanuelis Græcorum im/
peratoris nuncius Anconam aduenerat. Nam per id temporis imperator ipſe Græcua
Venetis infenſus, Anconitanos in magnã amplitudinia ſpem erectos ſuia adiunxerat par/
tibus. Palæologúſq; literis ab imperatore per ſuos nuncios Beneuẽtum miſſis pontificem
orauit, ut acceptis quinq; librarũ auri millibus, tres urbes ex maritimis Apuliæ ſibi permit
teret. Quod ſi facere põtifex animum induxiſſet, ſuam Palæologus cum claſſe ingenti Gui
lelmo Italia Siciliáq; uiribus deturbando pollicitus eſt operam. Ea cum forte reſciſſet Gui/
lelmus, & iam Græci põtifice inſcio nonnulla de Apulis, Salentinis, & Calabris, Palæologo
impellente cœperant, ad miſericordiam pontificis confugit, Miſſis Cataníenſi epiſcopo, &
de ſua nobilitate primoribua, cum poſtulata paucia uerbis in hãc maxime formam propo
ſita fuerint, ut communioni eccleſiæ reſtitutus rex à pontifice in utroq; Siciliæ regno confir
maretur, qua uiceuerſa pollicebatur, omnia iuris eccleſiaſtici, quæ occupauerat reddere, &
inſuper Paduam, Montemfuſcum, & Morionem oppida Beneuentanis confinia, eccleſiæ
& pontifici permittere poſſidenda, Romanis deinde rebellibus pontifici propria ſubigen/
dis impenſa ſuam operam exhibere. Auri uero ſummam Græci pollicitationibus parem
cum ſibi tunc paratam non eſſe diceret, dato temporis ſpacio nihilominus ſoluturũ ſe ſpon
debat. Hia cõditionibus pontifex uel ea maxime ratione, quòd Græco imperatori ſemper
aliàs Chriſtianorum hoſti apertiſſimo parum crederet, pro ſua prudẽtia aſſentiebatur. Sed
cum res in cardinalium collegio eſſet diſcuſſa, tenuit quorundã non minua auaricia quàm
imprudentia Guſlelmum imperatoria Græci fauoribus & pecunia deturbandum. Vixq́ ſa
tis ſciebatur oratorea ad Guilelmũ eſſe reuerſos, quãdo illũ paratiſſimo exercitu in Apulia
ducto omnia euertere eſt auditum. Copijs nanq; Græcorum & Apulorum apud Brundu/
ſium coactis eo prælio ſuperauerat. Ad cuius prælij famam omnes qui de Apulis, Salenti/
niſq́ apud Caſinum & Beneuentum ſacramento ſe pontifici & Romanæ eccleſiæ obſtrin/
xerant ſubitam Guſlelmo deditionem fecerant. Mouit itaq; Adrianum pontificem nõ ma
gia Guſlelmi audacia, quàm illorũ quibus ipſe crediderat, Apuliæ procerum perfidia, car/
dinaliumq́, qui oblatam occaſionem ſpreuerant imprudentia. Et uno eodemq́ tempore
hinc Guſlelmo pacis & redintegrandæ beneuolentiæ ſpem fecit, inde cardinales mali con/
ſilij autores, ſe, qui Romam redire ſimularet, in Marſoa uſq; procedere iuſſit. Quumq́ Gui
lelmus ad ſancti Martini baſilicam Beneuentani agri ſe contuliſſet, ad expectantis ibi pon

tificis Adriani pedes prouolutus eſt. Cui nouo fidelitatis fœdere & ſacramenti religione obligato Adrianus pōtifex, ſolita regni utriuſq; iura in feudationem conceſſit. Profectus inde papa per Caſinenſes, Marſos, Reatinos, Narnienſes, Tudertinóſq;, Vrbemueterem adijt. Fuitq; Romanorum pontificum primus, à quo ea urbs inhabitata, & cultior eſt reddita. Hyeme poſtmodum appropinquante, Adrianus eadem penè uia in Lateranenſe patriarchium eſt reuerſus. Et quoniā maligna conſulum conuerſatio urbem ſibi fecerat odioſam, Adriam animo magiſq; corpore æger ſe contulit, moriensq; ibi Alexandrum tertium habuit ſucceſſorem, qui patria Senenſis, & ſi canonice lectus fuit, multas uariasq; in pontificatu paſſus eſt agitationes. Quibus initium dedit Octauianus quidā Romanus, tituli ſancti Clemētis presbyter cardinalis. Is tamen in urbe factioſus fauori innixus eſt, quem Fredericus imperator pridē ſibi fuerat pollicitus: obſidebat ea tēpeſtate Fredericus Cremam opulentiſſimū Italiæ in Lombardis oppidum. Ad quem cum miſiſſet Alexander pontifex oratum, ut ſeſe à duodeuiginti cardinalibus electum, ab Octauiano, quem tres tātummodo prophanaſſent tueretur, proteruo ille uerbo reſpondit: oportere utrunq; pontificem ad ſe ire Papiam, ubi partium iure audito, uerum ipſe pontificem declararet. Ea pontifex, ut debuit, ægre tulit: & quia Octauiani factio eum in urbe moleſtijs afficeret Ananiam ſe contulit, Octauianusq; tunc Signiam occupauit. Fredericus uero duobus epiſcopis è Germania ad Alexandrum miſſis, eum tanq; cardinalem appellatum monuit, ut ad concilium Papiæ celebratum iudicandus accederet. Cui pontifex eloquentiſſimus graui & ornata oratione in eam reſpondit ſententiam, ut pontificem concluderet Romanum à neminē iudicari. Abeuntesq; tunc re infecta epiſcopi oratores expectantem Signiæ Octauianum, cui pontificatus nomen Victori additum erat, ut pōtificem ueneratí ſint, quem & Papiam in Romani pōtificis ſimulacrum deduxerunt. Adoratum tamen Fredericus in conciliabulo, ut cæteri adorarent de Italia epiſcopi & abbates peruincere nequiuit, adeo ut multi ſacerdotia potius quorum beneficio alebantur amittere ſint paſſi. Ea quum Alexander intellexiſſet, trina imperatoris monitione perfecta eum Ananiæ & Octauianū compliceſq; utriuſq; excommunicauit, & miſſis ad omnes Chriſtianos principes oratoribus, ſuam illos iuſticiam edoceri, & quid ſit agendum conſuli curauit: nec fuit in orbe Chriſtiano princeps aut populus quiſpiam præter Frederico ſubditos, qui Alexandrum in pontificem non habuerit. Quæ quum eſſent ſibi renunciata ad ſecundum ſui pontificatus annum qui inchoauerat Romam redijt, ubi multos offendit factioni aduerſæ conſentientes: & Theutonici interea, quos Fredericus immiſerat, omnē eccleſiæ terram, præter Vrbemueterem & Ananiam occupauerant: quamobrē papa Iulio epiſcopo Præneſtino cardinale in urbis Romæ uicarium relicto, hortantibus à Philippo Francorū rege qui redierant oratoribus in Campaniam redijt Franciam nauigio petiturus, & Tarracinā concedens naues cōſcendit, quas Guilelmus Siciliæ rex parauerat. Genuā inde nauigans & Montēpeſſulanum, excōmunicationem Frederici Octauianiq; innouauit. Paulopoſt Philippi Francorum regis ſuaſione Clarummontem urbē Aluernam eſt delatus. Defuncto interim tertio Balduino Hieroſolymæ Almericus frater in regno ſuffectus eſt. Qui aggrediēdis rebus magnis ilico incubuit. Nanq; Aſcalonem templarijs, ſicut oſtēdimus, à fratre Balduino conceſſam primo regni anno magis reddidit cōmunitam. Et inde expeditus quū in Aegyptios duxiſſet, Drogmoni regi Aegyptij copiarum præfecto cōgreſſus magnā in barbaris cædem ædidit, Alexandriam paulopoſt delatus primariā Aegyptiorū urbē, quam Tiracunus Saladini Turcorū regis præfectus, Soldano Aegyptio fraude ſubtraxerat, arctiſſima preſſit obſidione, ut Alexandrini cū nullo pacto Chriſtianis ſubijci ſint paſſi, eatenus Almerico regi ſe permiſerint, ut in Soldani poteſtatem per manus ſuas reducerētur, Almericusq; pecunia ingenti à Soldano accepta, fecit illi recipiendæ Alexādriæ poteſtatē. Qua in pecuniarū diſſolutione cum fraudem Almericus interceſſiſſe intellexiſſet, magno uir animo in Soldanum ducens Charras, nunc Charrum urbem potētiſſimam obſedit. Fredericus interea omni Romanæ eccleſiæ terra dolis ſibi uiribusq; ſubiecta, urbes imperio ſubditas tyrannice etiā præter ſolitum uexabat, ut nihil omiſiſſe uideatur, quod cōmitti in captis ui barbaris urbibus conſueuerit: & ſi aliquos rerū indignitas populos commouit, ut aut querelam ad ſe deferrent, aut Theutonicis ſcelerum adminiſtris liberiore reſiſterent contumacia, eos crudeliſſime mulctauit, Terdonaq; primo ſpoliata, Mediolanū poſt ſolo æquatum eſt, cuius populum

in ſex portarum tribus diuiſum ſex agri ſui loca decimo ab urbis ſolo diſtantia miliario ha
bitare coëgit, deinde Cremonã maximis affecit incõmodis. Commouit ea crudelitas cæte
rorum Italiæ populorum animos, adeò ut miratus ſim Venetos qui nihil tunc in cõtinenti
Italiæ ſolo poſſidebant, ſaluberrimi conſilij fuiſſe autores, quorum ſuaſionibus conſtat Ve
ronenſes, Patauinosq; & Vicentinos ſocietatem belli his conditionibus iniſſe, ut præter
tributa imperatoribus dari ſolita nihil poteſtatis aut iuris in eorũ quibuſq; urbibus Frede
rico permitterent. Eiectique ſunt ilico prædictis urbibus, earumq; oppidis Germani magi
ſtratus, deinde firmandis ubique communitionibus ſinguli populi intenderunt. Quæ cum
eſſent Frederico in Mediolanenſibus agenti nunciata, ſuos Germanos undiq; conuocauit,
& Papienſium Cremonenſiúmq; auxilijs fretus, Veronam duxit. Præuenerant illum conſi
lio ſociæ bello ciuitates, & ſuas Veronam Vicentini Patauiniq; copias cõtraxerant. Qua-
re priusquam Fredericus caſtra ad Veronam, ſicut minabatur firmare potuerit, Veronen-
ſes eruptione facta, non ſolum caſtra caſtris, ſed pede propemodum pedibus contulerunt.
Qua deterritus ſociorum bello populorum audacia & fortitudine Fredericus, & cœptum
conſeri prælium detrectauit, & fugiens potiusquàm recedens in agrum redijt Papienſem,
ubi uaria animo agitans, illatam à ſocijs bello iniuriam diſſimulauit. Verebatur enim ne
Alexandri pontificis autoritas, quam apud exteras gentes eum maximam comparaſſe au-
diuerat, crudelitati addita quam in Lombardis commiſerat, ſibi aliquando afferret incom-
modum. Quamobrem quod facere uiribus nequiuerat, papam dolis deponere eſt aggreſ-
ſus. Miſitq; ad Philippum Frãciæ regem oratores ſummos de ſuo imperio uiros, quorum
legationis ſumma fuit, debere ambos Chriſtiani orbis ſupremos principes utrunq; pontifi
cem quemq; ad ſuum conuentũ perducere, in quo ſolidiori innixus iuſtitiæ alter confirme-
tur, aut tertius contendentibus pertinaciterq; cauillantibus à Chriſtianorum concilio ſub
rogetur. Dictúsq; eſt conuentui apud Diuionem locus, ubi Sauo fluuius Gallias dirimit à
Germanis. Prius uero quàm Italia moueret Fredericus, ſociorũ bello populorum oratores,
qui apud ſe uocati conuenerant blande allocutus, ut magiſtratus imperij à ſe impoſitos to
lerarent hortatus eſt, & arces quas in Italia obtinebat, fidiſſimis ex Alemannia cuſtodibus
attribuit conſeruandas. Primúsq; Fredericus Scotiæ & Bohemiæ regibus ac magno ſocia-
tus non magis armatorũ exercitu ꝙ prælatorum doctiſſimorúmq; ſui imperi uirorum cœ
tu, Octauianum die conſtituta, Diuionem deduxit. Deinde proceſſit ad Sauonis pontem
Philippus rege Anglorum Henrico & eius exercitu ſociatus: põtifex uero Alexãder apud
Dolenſe monaſterium, Aquitaniæ eſt dimiſſus, qui quod erat indignum, exiſtimauerit ſe
conciliabuli iudicio ſubijci, in quem nemo habeat poteſtatẽ. Fredericusq; poſtquam ſubla
tam eſſe uidit deponendi Alexandri facultatem, & ualida fames utrunq; inuaſerat exerci-
tum, re ulterius intentata in Germaniam redijt. Alexãder autẽ ex Dolenſi monaſterio Tu-
ronum accedens, diem ad generale cõcilium ibi celebrãdum dixit. Dúmq; ibi conuenirent
uocati, Pariſios ipſe urbem regiam non magis inuiſit ꝙ ſpiritalium munerum gratijs deco
rauit. Inde Turonum ad diem dictam reuerſus multa in cõcilio cõſtituit, quæ nunc etiam
decretis iuris põtificij obſeruãtur, & regis Philippi ſuaſione firma põtificalis ſedes eſt dele
cta. Dúmq; ibi paucos moratus eſſet menſes, Octauianũ hæreſiarchã Lucæ, quã incolebat
ciuitatem obijſſe, Guidonémq; Cremẽſem Frederico ex Germania per literas & nũcios iu
bente in ſecundũ eſſe antipapã prophanatum. At in Italia ſocij bello populi imperatorem
ueriti cum exercitu reuerſurũ, uires ſuas adaugere adnixi ſunt, tam multisq; uicinos oraue
runt populos, ut & ipſi conſenſerint eorum fœderibus colligari, Cremonenſes uero primi,
poſt Brixiani & Bergomenſes, hinc Mediolanenſes diſperſi, & demum Placentini, Vero-
nenſium ſocietati, ſic enim appellata eſt, ictis fœderibus acceſſerunt. Eodémq; tempore Iu
lio Præneſtino epiſcopo, quẽ uicarium urbis Romæ ab Alexandro pontifice relictũ oſten
dimus, defuncto ſuffectus eſt Alexandri literis Ioannes tituli ſanctorum Ioannis & Pauli
presbyter cardinalis: cuius uiri in urbe Roma gratioſi prudẽtia atq; largitione factum eſt,
ut maxima Romani populi pars ad pontificis ſui obedientiam imperatore & eius idolo
Cremẽſi ſpreto, redierit, baſilicaq; principis apoſtolorum primo, poſt omnis eccleſiæ terra
in uicarij pontificis poteſtatẽ ſit reddita. Et uſq; adeo autoritas beneuolentiáq; Alexandri
pontificis in Romanorũ animis reuocata eſt, ut eũ publice cẽſuerint, uel ſummis precibus
reuocandũ. In primis tamen Ioãne uicario memorãte cõſules noui ex gente põtifici affecta

creati ſunt. Miſſi Senonas de populo Romano oratores peruicerunt, ut põtifex Alexãder
Franciæ & Angliæ regum conſilio, Romam redire conſenſerit, qui per Pariſios Bituricáſq;
& Mõtepeſſulanum ad mare Gallicum delatus Meſſanam Siciliæ ciuitatem Frãcorum
regis nauigio peruenit. Inde Guilelmi regis Siculi triremibus quatuor fretus peruenit Ro-
An. ſalutis M. c. lxv mam. Erat is annus ſalutis quintus & ſexageſimus ſupra undecies cẽtenum, & põtificatus
ſui ſextus, per quod temporis Veronẽſes munitiſſimas Rinuli & Apendij arces, quas Fre-
dericus præſidio obtinebat, uiribus expugnatas demoliti ſunt. Nam reditu pontificis Ale-
xandri erectiores animis facti omnia moliebantur intentabantq́;, quibus Frederico reſiſti
poſſe crediderint. Certum enim erat copias ipſum ſolito maiores parare quibus Italos o-
mnes deleret, potiusq́; domaret. Dum uero Lombardia per Veronenſiũ uim ſocietatemq́;
reſpirans Frederici reditũ cõtremiſcit, & urbs Roma eiusq́; terra Alexãdri põtificis reditu
gaudet, Hemanuel Græcus imperator quem oriẽtis imperatorij nominis tyrannum haud
quaquam Frederico Barbaroſſæ occidentali mitiorem fuiſſe conſtat, multa in Italos Dal-
matasq;, & Hiſtros machinabatur, quæ ſunt altiuſcule repetenda. Poſtquam Veneti duce
Dominico Michaele afflictis Hieroſolymæ, & Balduini Burgenſis ſecũdi regis tunc capti-
rebus opem tulere, Hemanuel ſeſe apertũ Venetis oſtendit hoſtem: quo item tempore Ste-
phanus Vngariæ rex inchoatas cum Venetis Hemanuelis prædicti fauore cõſuetas inimi-
citias cõtinuabat, nec fuerat his bellorum cauſa occaſióue alia, quàm quum Dalmatiæ aut
Hiſtriæ, & Liburnorum ciuitates, & oppida imperatorij iuris Vngari inuaderẽt, & Veneti
illatam imperio iniuriam propulſarent. Sed poſtq́; Hemanuel quibuſcunq; modis potuit
Venetos lædere cœpit, omnia illi quæ pro imperio tutari conſueuerant, ſibi ſubijcere ſunt
adnixi. Quo in negocio nõ minus Vngaros, quàm Græcos hoſtes pariter uicinos, pariter
potentiſſimos conciuere. Quin etiam Hiſtri, Dalmatæ, & Liburni maritimis, teſte Liuio
Patauino, latrocinijs aſſueti, quo impune piraticam exercere poſſent, cum nulli dictorum
ſubijci quærerent, ſimulatam eorum amicitiam per uices ludificabãt. Quamobrem Domi-
nicus Maurocenus, Venetorum dux ad annũ ſalutis undequinquageſimum, & undecies
An. ſalutis M. c. xlix centenum claſſem triremium quinquaginta in Hiſtros duxit mare Adriaticum latrocinijs
infeſtantes, & Polam, Rubinum, Parenticum, Hemoniam & Humagum reip. ſubegit. Ad
annum inde ſeptimum, Vitali Michaeli in demortui Dominici ducis locũ ſuffecto, quar-
tus Adrianus pontifex Romanus, Gradenſem eccleſiam primatum ſuper omnes ducatus
Venetiarum atq; etiam Hiſtriæ & Liburnorum eccleſias tenere declarauit. Quod cum Vl-
ricus ueteris Aquileiæ patriarcha ægre ferret, fauore Stephani Vngariæ regis uſus Gra-
denſe oppidum dolis & uiribus ut caperet intentauit, immiſſaq́; Venetorum claſſis, & pa-
triarcham Vlricum & ſeptingentos ex Foroiuliana Vngaráq; nobilitate in prælio cepit.
Quos omnes Veneti ea dimiſerunt conditione, ut promiſſum tunc tributum Foroiulien-
ſes quotannis reipub. penderent. Quod quidem tributum duodecim porcos, duodecimq́;
panes ſingulos pondere ducentarios eſſe Veneti declararunt. Vnde mos ad ætatem uſque
noſtram peruenit, uenationem ſingulis annis poſtremo carniſpriuij diẽ porcorum XII.
Foroiulienſium Venetijs publice exhiberi. Altero qui ſecutus eſt anno, Arbenenſes, Libur-
nos, Veneti ſubegerunt. Per quod tempus Vngariæ rex Stephanus ſimulata cum Vitali
Venetorum duce amicitia, duas ex Vngara nobilitate uirgines, duobus filijs eius in ma-
trimoniũ copulauit. Eóq; breui poſt in Dalmatas ducẽtes, & fauores præſtãte, Spalatum,
Traguriũ, Sibinicumq́;, Venetorũ rebellarũt reipublicæ, & Tarderenſes; Venetis item ſub-
diti, eccleſiæ ſuæ ſubiectionem Gradenſi factam indigne ferentibus in rebellionem ab eo-
dem rege per id temporis ſint impulſi. Adeóque Venetorum damnis intentus rex erat, ut
Vitalis dux cum triremibus triginta ad recipiẽda in Dalmatis perdita miſſus fuerit repul-
ſus. Per idemq́; tempus Anconitani imperatore Conſtantinopolitano Hemanuele cui pa-
rebant ac omnino ſubditi erant iubente, Venetis infeſti erant. Qui triremium quinque na-
uigio duce Guiſcardo Anconitano omnia Venetorum ditionis littora, atque maria latro-
cinijs, excurſionibúſque fœdabant. Sed dux Vitalis Michael amiſſa triremi una, & Anco-
An. ſalutis M. c. lxvi nitanas demerſit triremes, & Guiſcardum ſubſtulit in eculeum. Quo anno qui erat ſextus
& ſexageſimus ſupra undecies centenum, idem Venetorum dux claſſe ingenti emiſſa, cui
præfectum Dominicum Maurocenum ciuem ſuum Vngaros Iadera deturbauit, & urbis
receptæ mœnibus apertis, quæ in mare ſpectabant, ducẽtos ex nobilitate Iadrenſi obſides
accepit.

accepit. Qua deterriti clade Dalmatæ omnes, eiectis Vngari regis Stephani præſidijs, ſeſe Hemanueli Conſtantinopolitano imperatori ſubditos dediderunt. Vſus uero eſt in Venetos Hemanuel fraude raro aliàs audita. Eos enim publica fide data per nuncios eſt hortatus, ut omnibus imperij locis mercimonia libere contrectarent. Quod cum multi ac penè omnes ſolito pridem more factitarēt, una cunctos die cum nauibus mercimonijsq́; intercepit. Conſternati ad eum nuncium Veneti ad imperatorem quacunq; placandum creauerant oratores, cum uiginti eorum naues fortuitu Græcorū inſidijs delapſæ in patriam ſunt reuerſæ: & forte maior uis inerat earum rerum, quæ maximū attuliſſent perditæ detrimentum. Vnde Veneti animis erecti ſunt, adeo ut abſentibus undiq; in patriam edicto reuocatis decreuerint, armauerintq́; claſſem omnium maximam, quas Latini nominis populum, aut principem poſt Romanorum imperij ruinā armaſſe legerimus. Nam ſatis conſtat centum eos triremes, & onerarias naues cæteras uiginti intra centum dies fabricaſſe, cum tamen Hiſtri & Iadrenſes alias decem triremes claſſi addiderint. Quæ in Tragurium primo ducta, eam ciuitatem captam inuito Vitali duce diripuit. Raguſium deinde quum recepiſſet dux, Nigropontū curſu perpetuo adnauigauit. Quumq́; urbs oppugnaretur, facta eſt duci ab imperatoris nuncio ſpes ampliſſimæ ac tutiſſimæ pacis. Sed priuſquam miſſi Conſtantinopolim ad eam tractandam oratores redirent, dux Venetus obſidione urbis Nigroponti, qua potiri deſperaret omiſſa, Chium imperij urbē & inſulam ui cepit. Ad quam dum Veneti pacem expectantes deſident, peſtis claſſem ualida inuaſit, quæ Vitalem Michaelem ducē uel inuitum in patriam redire coēgit, contactáq; eo morbo ciuitas Veneta maximam accepit cladem. Dux uero mœſtus, quum publico cōcilio rebus afflictis conſulturus concionē in palatium conuocaſſet impetus in eum factus eſt. Qui fuga ſibi cōſulens ab ignoto homine uulneratus, apud ſancti Zachariæ monaſterium diem obijt. Cui ilico eſt ſuffectus Sebaſtianus Zianus uir habitus ſui ſeculi omnium Venetorum non magis ſapientiſſimus q̄ ditiſſimus. Interea dum hæc Venetijs & ſupradicta ab Hemanuele Conſtantinopolitano imperatore in Dalmatis agerētur, Fredericus Barbaroſſus Romanorum occidentalis imperij imperator, cum ſolito aliàs maiore Germanorum exercitu in Italiam reuerſus erat. Qui uir aſtutiſſimus notum ſibi Italicorum erga ſe odium, notas coniurationes diſſimulans, in agro Brixiano nulli moleſtus ſubſedit, omnes etiam Veronenſes atque Cremēſes ſe adeūtes benigne, ut cōſueuerat, allocutus. Inde Ferraria, Bononiēſem adiens agrum, pluſculumq́; ibi commoratus, ſeſe mitiſſimū liberaliſſimumq́; omnibus exhibuit. Quod uero Guidonem Cremenſem idolum ſuum Lucæ habentem ab Hetruſcis ſperni, & Alexandrum pontificem Romæ ſummo haberi honore intelligeret, partē copiarum ſuarum penè dimidiam in Hetruriam præmiſit, ipſe rectà per Romandiolam petijt Anconam Piceni urbem, quam arctiſſima obſidione cinctam ab Hemanuelis Conſtantinopolitani imperatoris amicitia & ſubiectione intēdebat auertere: & ſui interim Germani in Hetruriā præmiſſi bello freti, quo Piſani Lucēſesq́; diu contēderant, rem idoli per Hetruriā faciliter erexerūt. Exinde urbis Romæ terra hoſtiliter inuaſa, & illius pars quæ in Hetruſcos uergit, ad imperatorias partes redire cōpulſa eſt. Nec deerāt in urbe ciues, qui partes ſecuti imperatorias Guidoni hæreſiarchæ fauerāt, & Germani proceres imperatorij exercitus duces, maxima uſi largitione plurimos ſeducebant, ut Alexander papa pecunijs eccleſiæ in urbis defenſionem ciuiumq́; bonorum conſolationem expoſitis, concionibus homilijsq́; per ſingulos penè dies habitis parum proficeret. Nam primarij urbis, quos nunc barones tunc capitaneos appellabant, imperatori obſequētes omnia pontificis conſilia euertebant. Sed dum hinc Fredericus parte una copiarum Anconam obſidet, inde exercitus ſui pars altera in Hetruſcis agit, Mediolanenſes ſociorum bello populorum, præſertim Cremonenſium, Placentinorum, Veronenſiumq́; auxilio urbem ſuam Mediolanum, ubi fuerat, eſtq́; nunc, ſolito munitiorem ædificauerunt, & Laudenſes eius urbis nouæ quæ nunc extat à Frederico ædificatæ ciues ſociorum bello Lombardorum partibus acceſſerunt. Per quod tempus Guilelmo Normanno rege Siculo apud Panormum defuncto, alter Guilelmus filius ſucceſſit. Et Hemanuel Conſtantinopolitanus imperator, pontificem Alexandrum ratus omnia faciliter conceſſurum, quæ in Frederici Barbaroſſæ damnum dedecuſq; redundarent, cum uarijs modis & artibus pertentauit. Miſit nanque oratorem ex Italis gratioſum Iordanem Roberti olim Capuani principis filium palatij imperialis protoſeuaſton;

cuius

cuius legatio ea in primis ſubornata eſt uerborũ fraude, quibus Græci ſuo ipſorum infortunio Romanos pontifices ad id uſq; temporis duodecies deceperant, Hemanuelem ſuoſq; ſacerdotes, & imperij proceres in cõcilium accerſitos pontificẽ Romanũ orbis Chriſtiani caput orãdum ſtatuiſſe, ut ſe gregem etiã dominicũ in Chriſti dei caulas bonus ſanctuſq; paſtor ultro uenturos cogere uelit, & muneribus, quæ precioſa attulerat, oblatis ad extremum poſtulauit, Hemanuelem futurum tam fidelem quàm potentem eccleſiæ & Chriſtianorũ pugilem immani Barbaroſſo, redintegrari ad totius Romani imperij monarchiam, pollicitus pecunias & quidem ingẽtes, pollicitus copias tam multas, ut Fredericum facile apparuerit Italia pelli poſſe. Pontifex uero tanta re in fratrum ſuorum eccleſiæ cardinalium concilio diſcuſſa, duos ex eo collegio oratori addidit, qui Conſtantinopolim accedentes, quid ea ſibi uellent, exploratius intelligerent. Erat is annus pontificatus Alexandri ſeptimus. Per quod tempus Romani fatis, ut uidetur, ſuis trahentibus uicinos ſocióſq; populos, & in primis, Thuſculanos, Albanóſq; aperto perſequi odio cœperant, non magis quia Germanis illi, quandoq; ſicut & Romanorum pars fauiſſent, quàm quòd imperata immoderatius tributa pendere noluiſſent. Ad eumq; uentum eſt in urbe furorem, ut inuito ac reclamante Alexãdro põtifice populus Romanus raptis tumultuarie armis menſe Maio in Thuſculanos duxerit. Ranio comes, quem Apuliæ ducatu ab Innocentio ſecundo pontifice Romano, Lotharióq; imperatore ornatum fuiſſe docuimus, Thuſculanam urbem regebat, ad cuius gubernationem potiuſq; dominium, poſtquam Apulia à Rogerio fuerat deturbatus, eum accerſiuerant Thuſculani. Is uir ætate decrepitus, licet gente Germanus eſſet, Alexandro pontifici fauebat, & tamen uiſo Romanorum furore, qui agro cultu conſitionibuſq; amœniſſimo undiq; uaſtato ad urbis oppugnationem ſuccedebant, Germanorum in Nepeſino Surrinóq; ſedentium auxilia implorauit, quæ illi Romanorum duplicitates exoſi, nec imperatori nec pontifici ſatis integre conſentientium attulere. Venit in mentem nunc unica priſcorum ſocordia Romanorum, qua illos Liuius uſos ſcribit, quando fuſis apud Alliam fluuium à Gallis Senonibus, ac plane deletis eorũ copijs nec portæ urbis clauſæ ſunt, nec aliter hoſti ita obuium itum eſt, quin ea gens inimica patẽtibus portis urbem ingreſſa, ferro igniq; demolita ſit. Senſerãt uiderántq; Romani Thuſculum obſidentes Germanos obſeſſis ſuppetias attuliſſe, & tamen aut ſuorum numero quem ingentem nimiúmq; fuiſſe dolemus confiſi, aut ſocordia ſicut & maiores uſi, cum erumpentibus Thuſculanis Germaniſq; prælium commiſerũt. Ad cuius initium pars Romanorum per uineas ſyluáſq; dilapſa, pars in patriam eſt reuerſa. Iam enim apud Romanos priſca defierat militiæ diſciplina, nec ſerra acies ſubſidijſq; ita erat firmata, quin prælio impune meliores quique à nullo prohibiti magiſtratu poſſent excedere. Paucis itaque reſiſtentibus, cædem in Romanis Germani Thuſculaníque maximam ediderunt, quam qui interfuit ciuis ut conijcio, & cardinalis Romanus ſcribit, illam ſuperaſſe potius quàm æquaſſe, quæ apud Cannas ſub Annibale accepta fuit. Sed ſiue hic ſcriptor modum exceſſerit, ſiue aliquid maximum à ſimilitudine, ſicut fuit, ſignificare uoluerit, ſatis conſtat nobis, nec Alllienſem, nec Cannenſem conſternenda re Romana tanti fuiſſe, quanti eadẽ penè delenda hæc Thuſculana clades momenti fuit: nunquam enim poſtea populum, nunquam diuitias Roma habuit, niſi quas nuper magni Eugenij, quam tẽporibus ſuis cum lautiore cultu inſtaurare occœpit. Ea ciuium Romanorum clade audita, Alexander pontifex mœſtus ac plane animo fractus, plangentem & inconditos ad ſidera ciulatus tollentẽ omnis ætatis ſexuſq; multitudinem urbe perluſtrata, cõſolari adnixus eſt: & hoſtes tanta elati uictoria, oblatam occaſionem ſecuti ſunt, qui Albanis, Tyburtinis, & ex Campania multis in prædæ belliq; ſocietatem conuocatis, ad uſque urbis mœnia, ad ipſumq; Tyberim populationem incendiaq; commiſere. Barbaroſſuſq; ſtrage ipſa celeri audita nuncio, Anco ilico obſidione liberauit: & ad urbem potius curſu quàm acceſſu rapido properauit, nec prius de ea celeritate ſubſtitit, quàm de monte Mallo ſubiecta urbis mœnia ſunt inſpecta. Ad diem poſteram copiæ in prata Neronis appellata ſubductæ, & Vaticani irruptio pertentata, irrupiſſentq; niſi defendentes põtificis famuli obſtitiſſent. Tulit moleſtiſſime Fredericus in tanta Romanorum calamitate ſolos pontificis familiares cum ſuburbio prohibere, & circunductis ad beati Petri baſilicam copijs parietem illius perfringere eſt aggreſſus. Quumq; id tardiuſcule ſuccederet, ignem tecto ualuiſque ſupponi iuſſit, Suppoſitúſque fuerat,

quum

quum editui eccleſiæ incendium auertere cupiẽtes, ualuis reſeratis illum furentem ingredi
permiſerunt. His intellectis pontifex ſibi timens patriarchium linquens Lateranenſe in
Frangepanẽſium domos amphitheatrum ſanctæ Mariæ nouæ monaſterium, & pallaram
ſiue palladium undiꝗ complexas ſe contulit, ubi munera aliquandiu uoluit exerceri. Per
quod tempus Siciliæ rex Guſlelmus audita urbis Romæ obſidione pontifici timens, quem
genitoris ſui mores imitatus colebat, duas triremes illi & uim magnam pecuniarum ideo
miſit, ut poſſit ſibi & eccleſiæ rebus uel fuga uel defenſione conſulere: acceptáque pecunia
Frangepanenſibus & Petri Leonis filijs, cuſtodibusꝗ portarum à pontifice diſtributa eſt:
qui triremes ad regem reduci iubens duos cum illis miſit cardinales, ut regis conſilio auxi-
lióque, quid ſibi in tantis periculis agendum eſſet exploratius intelligeret. Et Barbaroſſus
interea ad ſuas conuerſus artes, archiepiſcopos, epiſcopóſꝗ Germanos in urbem miſit ora
tores, id maxime cum Romano populo curaturos, ut pontificis utriuſꝗ Alexandri, & Cre-
menſis cauſa uel à populo æquis auribus audita diſcuſſaꝗ, dignior in unum eccleſiæ caput
conſtitueretur: quod ſi fieret, pollicebatur ſeſe pacẽ urbi & omnia quæ occupaſſet, eccleſiæ
redditurum. Quibus malignis artibus quum aures populũ accommodare Alexãder pon-
tifex cerneret, nocte intempeſta cũ ſua familia urbe abijt: & ad Circeium primo, poſt Tar-
racinam inde Caietam delatus Beneuentum acceſſit: ſub ipſam autẽ pontificis fugam Fre-
dericus altero affectus eſt maximo omnium incommodo, quòd peſtilentia per Iuliũ men-
ſem qui tunc erat, & ingens, & ſubita ſuum inuaſit exercitûm, quæ non minus in proceri-
bus & magnatibus, quàm in multitudine debacchata eſt, adeo ut pace, quam fugiens inui
tus erat per ſuam abſentiã redditurus, ſcripto uerbisꝗ data, recedere ſit compulſus. Fugit
uero Lucam, & quòd peſtis in exercitu continuaret, inde profectus Pontetremulo, Terdo
nam, Papiámꝗ acceſſit. Ibi multa in Lombardos bello ſocios intentare orſus, breui deterri
tus eſt apparatibus, quos ab illis maximos fieri intelligeret. Fuerunt'ꝗ tam ardẽtes animis
ſocij bello populi, ut abeuntem Papia Barbaroſſum quum in Germaniam tranſmitteret
priusꝗ agro Papienſi excederet ſint aggreſſi: quem fugientem potiusꝗ abeuntem ad Al-
pes uſꝗ ſupremas, extremam carpendo aciem per dies ſingulos ſunt ſecuti: uixꝗ dum Fre
dericus in Germanijs quieti ſuæ locũ deligere potuerat, quum Lombardi omnes, Papien-
ſibus, Terdonenſibusꝗ exceptis publico ſtatuerunt conſilio urbẽ in loco ædificandam: un
de Papiẽſibus, Terdonenſibusꝗ & Monteferratẽſibus, quos ſolos Barbaroſſa in Lombar
dis amicos haberet, moleſtiæ inferri poſſent, & apud Roueretum, locus Tanaro amni adia
cens deſignatus eſt: ubi Mediolanẽſes, Placentini & Cremonenſes cura eius rei in ſeipſos
ſuſcepta, urbem condidere: quam in Barbaroſſæ dedecus iniuriamꝗ. & ut loco maior acce
deret autoritas, de põtificis nomine Alexandriã appellauere. Quod quidẽ ad annũ ſalutis An. ſalutis
octauum & ſexageſimum ſupra undecies centenum, qui & nonus Alexandri pontificatus M. c. lxviij
erat, actum inuenimus: conuenerunt ꝗ in ipſam urbem foſſa aggeribusꝗ & plancata mu-
nitam humiliũ prius caſtellorum uillarumꝗ habitatores, Marenghi, Gandofori, Bergolli,
Hunilæ & Soleſtæ. Creuit uero ſtatim populus in multo maiorẽ eo, quẽ poſtea diebus no
ſtris habuit. Siquidẽ conſtat quindecim milia uiros primo eius cõditæ anno illã incoluiſſe.
Dumꝗ pontifex interea Beneuẽti agit, Romani in Albanos ducẽtes, quos Germanis Thu
ſculanisꝗ fauiſſe meminerãt, urbem ipſam progenitorũ olim ſuorũ patriã funditus deſtru
xerunt. Id ipſumꝗ Thuſculanis contigiſſet, niſi Alexandex pontifex ſua illos bonitate de-
terruiſſet. Sed & per hoc etiã tempus Hemanuel Conſtantinopolitanus imperator apocri
ſarium ſuũ ad Alexandrum pontificem mittens Beneuentũ, magnã legationi pecuniarum
uim addidit, quas uerba facturus orator in mediũ prius obtulit, longáꝗ eius oratio eã ha-
buit concluſionẽ, ut Græcorũ ſubiectionem potiusꝗ unionẽ occidẽtali eccleſiæ faciendam
ſit pollicitus, ſi coronam occidentalis imperij, qua Fredericus iuſte & debite priuatus erat,
põtifex Conſtãtinopolitano reddere uellet. Qua de re cũ accuratiſſimas ſæpenumero con
ſultationes Alexãder cum cardinalibus ac nobilitate Romana habuiſſet, tandem petitam
coronam dare & ſimul oblatã accipere pecuniã noluit. Quibus accidit diebus, Guidonem
Cremẽſem antipapã apud baſilicã ſancti Petri, ubi eũ Barbaroſſa Germanorũ præſidio ſe-
ptũ reliquerat, infelicẽ animã exhalare. Cui alter à cõplicibus in idolũ ſuffectus eſt Ioannes
Sirmiẽſis ex Pannonia abbas, uir pridẽ furtis latrocinijsꝗ infamis, pérꝗ eius rei occaſionẽ
Fredericus Bambergẽſem epiſcopũ bene & catholice de Alexio põtifice ſentientẽ ad eum

miſit oratorem, futurum ratus, ut machinatio quam in pontificẽ more ſolito deſtinauerat, per boni & ut exiſtimauit ſimplicis epiſcopi operam fateretur. Per dandam enim Alexandro pontifici & eccleſiæ pacem quãtumuis ampliſſimam Lombardos Fredericus poſthabitos relinqui ſolos ſatagebat, ut diſiunctos poſtea utroſq; facilius conficeret: ſed pontifex, qua erat prudentia, antiqui hoſtis ſui dolos callens Verulas ſe contulit, ubi non prius Bambergenſem amicum hominem, cum benigne pontifex excepiſſet, iuſſit publice mãdata exponere, illoq; partim teſtes ex mandatorum formula recuſante, partim perplexa loquente factum eſt, ut re nedum infecta, ſed etiam uix inchoata, ad Barbaroſſum redierit. Dumq; pontifex Verulis agit, Raino, quem Thuſculi dominum fuiſſe oſtendimus, Romanorum in Thuſculanos odiũ timens, ipſam urbem Ioanni antipapæ dedit. Eius enim interceſſione Alemanni montis Flaſconenſis oppidi cum illo permutationem facere promiſerunt. Eaq; permutatione uerbis & ſcripto conſtituta, Ioannes qua die Thuſculis admiſſus fuerat, eadem eſt expulſus. Raino autem cum à Flaſconenſibus nõ admitteretur Thuſculum redire quæſiuit, quem Thuſculani nedum urbe prohibuerunt, ſed agro quoq; præcipitem deturbarunt. Isq; Verulas ad pontificem confugiẽs bene acceptus, iura quæ ſibi in Thuſculano competerent, eccleſiæ donauit. Thuſculani etiam crebris per ſingulos penè dies inſultibus à Romano populo agitati, Alexandrum pontificem in dominum protectoremq; publico cõſilio accerſiuerũt, cuius deterriti præſentia Romani motibus temperarunt. Agentem Thuſculi pontificẽ Alexandrum, Henrici regis Angliæ oratores uiri eccleſiaſtici adierunt regem ipſum ab iniuſta nota purgatum, quem necis beati Thomæ Cantuarienſis archiepiſcopi conſcium fuiſſe crebris rumoribus allatum erat. Quibus auditis pontifex de fratrum ſuorum conſilio, duos ad rem inſpiciendam cardinales in Angliam legatos miſit. Gerebat eo tempore bellũ in Hibernia Henricus, qui de aduẽtu cardinalium certior factus ſeſe illis in Normandiam obuium humilemq; exhibuit. Re aliquandiu à cardinalibus diſcuſſa ad eam uentum eſt concluſionem, ut Henricus primorum regni concilio ad cardinalium præſentiam conuocato, ſeſe iuramento purgauerit: in cuius uim infraſcripta pontifici Alexandro & Romanæ eccleſiæ ſpopondit fore, ut necis ſancti uiri pœnitentiam agat, cuius & ſi inſons inſciusq; fuit, occaſionem præſtitiſſe ſit uiſus, quia illum uiuentem minus debito & honorauerit, & fauore fuerit proſecutus. Ducentos inſuper milites Hieroſolymam mittat anno integro permãſuros, & ſeſe niſi alia ſit pontificis mens ante triennium Hieroſolyma cum poſſibili exercitu aduerſus barbaros profecturum. Malas inſuper cõſuetudines in regnum aduerſus eccleſiaſticam libertatem introductas emẽdaturum permiſſurumq; quod hactenus prohibuerit, ut ſubditis ſuis libera ſit in quoſcunq; cuẽtus ad Romanam curiam appellatio. Ad extremumq; iureiurando Henricus rex, quod minime poſcebatur, ſeſe & filium regni conſortem profeſſus eſt, regnum Angliæ ab Alexãdro pontifice permiſſum ita obtinere, ut neminem poſthac Angliæ regem fore declarauerit, qui à Romano pontifice non eſſet appellatus. Dúmq; hæc per legatos in Normãdia agit pontifex Alexander, ad urbem Romam præſcriptis ſibi conditionibus poſſe accedere poſtulauit. Conſulibus enim & populo pollicebatur nihil agere aut intẽtare, præter illa quæ in diuinam rem eccleſijs cernerẽt. Et quum non admitteretur, relicta ciuibus Thuſculanis urbe, in ſuam & eccleſiæ terram Campaniam ſe contulit, agebátq; *Signiæ* quando cardinales à Normandia & Anglia ſunt reuerſi, qui retulerunt multa inſpexiſſe, plurima audiuiſſe miracula, quæ ad beati Thomæ ſepulchrum deus oſtẽderat: quamobrem põtifex illum in ſanctorum martyrum Chriſti numerum retulit. Nec minore poſtea uiſum eſt miraculo bellum, quod inter Henricum Angliæ regem prædictum, & filium ſuum ſecundo cædis in beatum Thomam commiſſæ anno exortum eſt: cui fauores incẽtiuúmq; addidit Philippus rex Francorum, cuius filiam Viramus rex Angliæ iunior habuit uxorẽ. Aquitaniáq; omnis eius belli motibus per annum quaſſata ad extremum late commiſſis incẽdijs conflagrauit. *Sedatum* tamen eſt non minus pernicioſum quàm deteſtabile id bellũ Alexandri pontificis opera, quam cardinali uno ſedis apoſtolicæ legato ad id miſſo diligentem accuratiſſimámq; adhibuit. Eodémq; anno pontificatus Alexandri quintodecimo Fredericus imperator paratiorem ſuperioribus exercitum iam quinto in Italiam duxit: & quia in Mõtisſerrati marchionis fauoribus plurimũ fideret, per montẽ Ciniſiũ iter fecit, & primis in Alpium deſcenſu caſtris ad *Secuſam* ſubſtitit, quod oppidum ſocijs bello urbibus Lombardis fœderatum, dolo magis &

ſimula/

ſimulatione pacis quàm uiribus captum diripuit,igníq; uaſtauit.Inde Aſtam delatus,quæ
urbs & ipſa ſocietati acceſſerat, multa in illam comminatus eſt:quorum timore perterritua
mollior populus, præſidio quod à ſocijs inerat dimiſſo, urbē Frederico dedit.Elatus bino
ad urbes quaa adierat ſucceſſu Fredericus, Monteferratenſibua,Papienſibusq́; non magis
urgentibus,quàm opem afferentibus, Alexādriam delere cōſtituit,quam & furore plenus
impetijt. Sed pluuia Octobri iam medio dies quatuor cōtinuata,Tanarusq́; amnis alueo
effuſua magno Alexandrinis præſidio fuerunt, quæ incommoda Fredericua Ferratenſisq́;
marchio & Papiēſis, quo ſuperabundabant odij in obſeſſos ardore, adeò tolerarūt,ut uel
de cœno & aquis oppugnatio ter quaterq́; fuerit intētata:& quum ſociorum quod inerat,
freti præſidio pari odio audaciáq; Alexandrini reſiſterent, menſes quatuor aſperæ hyemia
obſidio continuata eſt. Ad prima autem ueris ſigna ſociæ bello ciuitates opem obſeſſis ut
afferent mouerunt, annonam nauibus aduerſo Pado Tanaróq; fluminibus,& ſimul terra
carris copioſiſſimam comportantes. Iamq́; Terdonam tantus attigerat exercitus, quum
Fredericua dolo in Alexandriam diu ſtructo, ut conſumeret accelerauit, cuniculos ille in
urbem perducētes occulte ſuffoderat,quibus milites armatos ingredi ſingulos oportebat.
Nihil itaq; magis obſtabat patrando facinori quàm obſeſſorum peruigil perpetuáq; cuſto
dia,quare aſtu imperator ſimulato ab aduētante inimico exercitu timore obſeſſos blande
allocutus,pacem illis obtulit, quam aliquot dierū induciæ præceſſerūt:dumq́; feſſi diutina
tot menſium obſidione Alexandrini curis ſolutiores dormiūt, hoſtes cuniculo ſinguli qui-
dem,ſed contigui in urbem ſubrepunt.Exciti tamen nocturni uigiles turmam hoſtilem ta-
citam in tenebris hallucinātes potius quàm inſpicientes,hoſtem adeſſe,captam eſſe urbem
clamoribus ſignificarunt:ad eáſq; uoces Alexādrini raptis armis irruētes,eos qui intraue-
rant,trucidant, & cuniculo repagulis firmato, eruptione facta,armatas Frederici cohortea
ad portam expectantes ingenti in ipſis commiſſa cæde ad imperatoris uſq; tentoria repu-
lerunt,nec prius in urbem ingreſſi ſunt,quàm impoſitū foſſæ,urbi ſupereminens caſtellum
igne ſuppoſito cremauerunt.Dies tunc illuceſcebat Chriſtianis celeberrima dominicæ re-
ſurrectionis,cuius reuerētia ſociorum bello populorum exercitus prælium inire ſcelus du
xiſſet:ſed econtra Fredericus,ſicut Alexandrinos per eam celebritatem quietiores cautio-
resq́; opprimere quæſiuit:ita oblatam feſtæ omnium diei occaſionem fugæ accepit, & ua-
ſis in exercitu ad crepuſculum conclamatis,eductis copijs,caſtra,quæ ſpeciem oppidi præ
ſe ferrent,cremari iuſſit.Qui uero Papiam petere intendebat,Terdonam uerſus iter facere
cogebatur:quare ſedentes ad Terdonam ſocij bello populi,uiſis,quæ præcedebant quadra
to agmine hoſtis ſui turmis, cum ea quæ apud Alexādriam nocte erant facta ignorarent,
ſeſe ad prælium parauerunt, ſed uno eodemq́; tempore,quid apud Alexandriam geſtum
erat,& Fredericum flexo ſiniſtrorſum agmine ad Guillam oppidū prima feciſſe caſtra nun
ciatum eſt. Erant in regione nobiles utriq; partium pariter affecti, quibus interceſſoribus
de pace agentibus, res compromiſſo & indutijs ſedari cœptæ ſunt, Fredericoq́; Guilelmo
Colonienſi archiepiſcopo, Gerardo de Pozaſcha Taurinenſi capitaneo,& Ricardo de ſan
cto Nazaræo Papiēſi partea ſuas,ſocij bello populi Giberto Piſci Mediolanenſi, Gerardo
de Gambara,Brixianos,& Guilelmo Veronenſi ſuas & ipſi partes commiſere.Conſcriptis
compromiſſo, induciarumq́; fœderibua primores ſociorum bello populorum imperatore
ſalutato,iter in patriam inierunt. Ipſe autem omnes blande allocutus, Papiam ſe contulit.
Redeūtes in patriam ſiniſtro Pado ſociorum exercitus, cum Placētiæ appropinquaſſent,
Cremonēſibua obuiarunt conſulibus,qui copias ſuas ad Carrotiū de tempore illius moræ
in caſtra ſocialia perducturi,tardiuſcule profecti erant,creditúmq; eſt conſules prædictos,
Papienſium amicitia retardatos, fidem ea mora ſocijs fefelliſſe. Quod cum Cremonæ reſci
tum eſt,conſulibus ſucceſſores dati, & illorū qui primores urbis erant, palatia ſolo æquata
ſunt,cæteri Lombardiæ populi inducias in caſtris factas laudauerunt. Sed paci cum impe
ratore conſtituendæ non prius uacandum eſſe duxerunt,quàm Alexandri pontificis Ro-
mani pacia & quietis ratio eſſet habita:quin etiā Veneti,quorum ſuaſione arma principio
in Fredericum à Veronēſibua Paduaniſq; capta fuiſſe oſtēdimus,ut rebus etiam ſuis con
ſulerent admoniti ſunt.Sebaſtianus enim Zianua,quem anno ante tertio ducem creatum
fuiſſe docuimus,Hemanuelia Græcorum imperatoris bellum Venetis graue oneroſúmq;
eſſe intelligens,pacem ab illo térq; quatérq; petierat.Iſq́; inſolens imperator Henricū Dan

dulum oratorē ad ſe miſſum, quòd legationem ſuā conſtāti animo exequeretur, cōtra ius
gentiū uiſu obtenebrarat, candentibus æneis oculis appoſitis, quem tanq̃ de pace tractatu-
rus uocari iuſſerat. Quamobrē Veneti Lombardorū conſilio uſi pacem cū Frederico occi-
dentali imperatore conſtituerunt, pauloq́; poſt cum Guilelmo rege Siculo fœdus in annos
uiginti ea inierūt cōditione, ut pacis bellorumq́; ſocietas utriſq; eſſet. Vt autē ad Almericū
Hieroſolymæ regem reuertamur, Is cū Charras aliquādo obſediſſet, potiundi quidem ſpe
nō caruit: ſed à Milone quodā de planta ſeductus pecunia à Soldano accepta abijt re infe-
cta, pauloq́; poſt idem rex in Aſcalonā urbem egregiā duxit, cui expugnandæ Hemanuel
Græcorum imperator contra ac cōſueuerat magna ſubminiſtrauit auxilia. Et tamen Alme-
ricus parādis cōmeatibus, qui exercitui importarētur, adeo negligēs fuit, ut annona in ca-
ſtris deficiēte obſidionē alioquin feliciter ſucceſſurā ſoluere ſit coactus. Eo autē Almerico
haud diu poſt defuncto ſuffectus eſt in ſextū Hieroſolymæ regē Balduinus filius, qui & ſi
lepra percuſſus fuit, regnū fortiter prudenterq́; adminiſtrauit. Et in Italia interim Frederi-
cus imperator in meliorem mutatus eſſe ſentētiam uidebatur, qui Italiā intelligens iniurijs
quas forte intentaret reſiſtere paratā, pacis dandæ pontifici & eccleſiæ primus habuit men-
tionem, tréſq; è collegio cardinales ab eo euocati, cum ſedis apoſtolicæ legationis titulo ac
ceſſerūt, & Papiæ cōuentus eſt habitus, cui Lōbardæ ſocietatis oratores ſedulo interfuere.
Petierunt à Frederico cardinales pacem, per quam pontifex Romanus ſua & eccleſiæ iura
tam ſpiritualia ꝙ temporalia reciperet, retineretq́; intacta, & Lombardi ſubiectionis mo-
dum poſtularūt, cōferēdorumq́; tributorū conſuetudinē obſeruari, quā Carolus Magnus,
Ludouicus & Lotharius cōceſſiſſent. Agebaturq́; pōtificis, & ſociorū bello Lombardorū
nomine, Hemanuelem Conſtantinopolitanū imperatorē, & Guilelmū regem Siciliæ pacis
quæ fieret fœdera tenere. Frederico autē iniqua poſtulante conuentus eſt diſſolutus, & car-
dinales Ananiā ad pontificē, Lōbardi in urbes quiſq; ſuas, re infecta, rediere. Paulo deinde
poſt reſcitum eſt, Fredericum priuſq́; conuentus fuerit inchoatus, copias è Germania no-
uas accerſitū miſiſſe, quas quum exploratores breui affuturas renunciaſſent, Papiēſem, Co
menſemq́; agros Mediolanēſes populationibus infeſtarunt, Alexanderq; pontifex, ut Fre
derico Papienſibusq́; rem moleſtā faceret, Alexandriam urbē nouam dato epiſcopo exor
An. ſalutis nauit, & Papiēſem eccleſiā crucis & pallij dignitate priuauit. Annus aduenerat pōtificatus
M. C. lxxv Alexādri ſeptimusdecimus, qui & ſalutis quintus ſeptuageſimus ſupra undecies cētenum
erat: cuius anni mēſe Iunio Frederici imperatoris copiæ, & quidē ingētes per Domuſſulæ
ſaltum peruenerunt Comum, & ſociorū bello, Veronenſium, Brixianorum, Nouarenſium,
Vercellenſiumq́; militia, Mediolanenſibus præſidio acceſſit, adeoq; ardentis in præliū ani-
mi fuerunt ſocij, ut irruiturum à Como furibundum hoſtem aperto campo, & ut dixerunt
ſub dio expectare uoluerint, ductúmque maximo apparatu Mediolanenſis populi char-
rotium in rus Barſianum: quò quum eſſet ad horā diei tertiam uentum, impatiētes moræ
Mediolanenſes ſeptingēti equites Comenſi agro, quà hoſtis uenturus nūciabatur, tria mi-
lia paſſus progreſſi ſunt. In quos à longe uiſos Fredericus trecentos primum equites, inde
alias poſt alias turmas inuicem penè contiguas immiſit, ut repulſi Mediolanēſes multis ac
ceptis uulneribus ad charrotium primo de fuga ſubſtiterint, additáq; Mediolanēſium, &
ſociorum pugnæ ardori, quem præ ſe ferebat, reſiſtēdi neceſſitate, uexilla charrotio ubi ſer-
uabantur euulſa ſunt. Structáq; acies hoſti oppoſita, & Fredericus iam totis copijs in præ-
lium paratus ardentiſſimúſq; aduolauerat, primus in tanto conferēdæ manus ardore Fre-
derici ſignifer quum aquilam in confertos hoſtes temere intuliſſet, confoſſus, aquiláq; pri-
marium imperatoris ſignum in hoſtium poteſtatem facta eſt: quo in loco cum pugna eſſet
atrox, & multi hinc inde caderent, alijs etiam locis multa committebatur cædes, ut neutri
ſuperarent ne hoſtem an ſuperarētur intelligere poſſent. Fredericus uero ad aquilæ ſuæ ca
ſum ira potius ꝙ timore percitus, impetum in hoſtes inconſultius fecit, dúmq; multos ma
nu etiam ipſe ſua uulnerat, interficitq;, equo ſuffoſſo prolapſus occubuiſſe creditus eſt: ad
quam imperatoris cæſi famam pariter in utroq; exercitu conuolantem, & ardentiores ani-
mis Italici impreſſionem fecere, & Germani pedem primo referre, poſt fugam ſenſim com-
mittere cœperunt. Nec fuit eo in prælio, quod pari utrinq; odio commiſſum eſt, qui ſupe-
ratum concertatorem præmio uel ingenti promiſſo ſeruare uoluerit: fugientium uero mul
tos Ticinus amnis abſorpſit, & plurimi eorū ignari itinerum ad hoſtium oppida caſtelláq;

delati,

delati,partim cæſi, partim ſunt capti,maior tamen pro numero cædes in Comenſibus Papienſibusq; commiſſa eſt. Facta de impedimentis & cæſorum ſpolijs præda militi eſt conceſſa. Erat Comi uxor Frederici,quæ mutata ueſte uirum funere regio proſequi ſatagebat, & quæſitum biduo cadauer non inueniens à Mediolanenſibus per oratores petierat,cum die à cōmiſſo prælio quinta Fredericus Papiæ habitu comitatúq; imperatorio urbem perambulare prius eſt conſpectus,quàm eum uiuere uel Papienſis populus reſciſſet:poſtq; & uxor & uiri eccleſiaſtici ingens multitudo, quos iturus in prælium imperator Comi dimiſerat,Papiam ad eum cōuenerunt, multi eorum ea fuerſit audacia,ut in faciem illi dicerent perſecutionē eccleſiæ,qua tādiu Fredericus debaccharetur, Germanos & ſuo imperio ſubditos luere. Ad quæ uerba audentiores facti epiſcopi & archiepiſcopi numero multi quos ſecū imperator duxerat, illi ſunt proteſtati ſeſe, niſi Romano pōtifici & eccleſiæ pacē breui dederit, eum derelicturos , cui ſucceſſorem ab electoribus dari poſtulent . Quibus minis deterritus Fredericus Magdaburgenſem, Maguntinúmq; archiepiſcopos,& Normacenſem electum oratores ad pacem cum Alexandro pontifice conſtituendam deſtinauit,miſitque Ananiam:cuius pacis tractatum concluſionémq;,quia maximi ea momenti in multorum maximorumq; regnorū rebus fuit , & ut uolumini quod ſatis creuit, modus detur, in librum ſextumdecimum deferemus.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione imperij Romani,Decadis ſecundæ,Liber Sextus.

PACIS fœderíſue formulam,quæ apud Ananiam, aut à pōtifice Alexādro petita,aut oratoribus ab illo denegata eſt, omittimus, quòd eandem poſtea ſæpius contigit uariari. Id enim ſolū Ananiæ cōcluſum eſt, ut pontifex Bononiam,Fredericus imperator Mutinam ſe conferrent. In qua locorū propinquitate, & principes ad colloquium conuenire,& omnia poſſe feliciter meliusq; componere apparebat. Delatus itaq; ad Garganū montē Alexander,magnáq; fretus Guilelmi Siciliæ regis liberalitate,tredecim illius triremes,quas repperit paratiſſimas, apud Veſtam urbem ſuis onerauit cum prælatis magníſq; uiris & cætera curialiū turba,tum etiā equis albis quibus pontifex Romanus iter faciens uti conſueuit : & licet aduerſa aliquando uſus ſit nauigatione, Paleroſam tamen poſt Alexam inſulas,deinde Iaderam Lyburnorū ciuitatē cum integra claſſe peruenit. Inde Venetias cum nauigaſſet ſolenni pompa, quam Sebaſtianus Zianus dux accuratiſſime parauerat,à Venetis eſt exceptus. Prius uero quàm pontifex Veſta moturus eſſet,ſex cardinales cum omni totius curiæ equitatu Bononiā terra præmiſerat, non magis hoſpitium ſibi & curiæ paraturos , ꝙ ſecuritati & ſolitis Frederici machinationibus conſulturos. Factumq; eſt,ut eodem non magis tempore ꝙ die pontifex Venetias,cardinales Bononiam, & Fredericus Mutinā attigerint. Libet nūc cætera à Chriſtianis alibi geſta ſuo etiam huic tempori accommodare, Cremonenſes, Terdonenſesq; magna uſi leuitate, quo tempore pontifex Veſta moturus erat, poſthabitis ſociorū bello fœderibus Frederico adhæſerant. Et in Aſia cum Noradinus Turcorum rex obiſſet, Saladinus quidam illi ſuffectus eſt,qui uir omnium quos ſeculum illud in gente barbara tulit,fortiſſimus prudentiſſimusq; fuit,adeo ut rege Aegypti per arma capto occiſóq; Aegyptū ſibi Syriamq; ſubegerit:Chriſtianos uero apud Hieruſalem & alibi in Aſia agentes breui fuerat cōſecturus,niſi eodem anno & propemodū menſe quo ipſe à Turcis,à Chriſtianis Balduinus in regem fuiſſet aſſumptus. Is enim quartus Balduinus, & ſi lepra ſicut diximus, erat tāctus, nec animus illi nec rei militaris peritia inferior habebatur. Cum enim ad tertium utriuſq; regni annum apud Aſcalonē prælio cōcurriſſent,maiores Saladini copias Balduinus fudit,& altero item prælio apud Tyberiadem commiſſo inter eos, uiginti milia Saracenos, Turcos,& Arabas præſente Saladino minores copiæ Balduini profligarunt. Profecturus uero minoris Aſiæ,Armeniæ,& Lyciæ olim regnis, quam maiorem Turchiam nūc appellant,Saladinus,Soldanum præfecerat gente Turcum paucis admodum copijs attributis,cum quibus tantam prouinciam adminiſtraret . Itaq; Saladino tantis implicito bellis,quanta aduerſus Aegyptios Chriſtianosq; eum ſuſcepiſſe oſtendimus,Hemanuel ſecundus Græcorum imperator ſubijciēda ſibi Turchia animū adiecit, & copijs quidem ingentibus paratiſſimiſq;

raptim ductis, Ciliciam primum, ſpoliando, urendóq; ſubegit. Aſiam minorem ingreſſus ad Cuncum uſq; urbem prouinciæ primariam peruenit. Soldanus interim copijs armatorum decem milium magno labore cõtractis, haud longè à Cuneo deſcdit, præſentiæ cuius ſpe ea urbs regia Turcorum amantiſſima ſubſtentabatur. Tactus uero erat Soldanus regni ambitione, & ſi forte de Saladino aliquid durius accidiſſet illi ſuccedere expectabat, quare multis Hemanuelem orauit, ut parte earum ciuitatum, quas ceperat retenta, quod erat reliquum ſibi relinqueret, fœdera ſecum quæcunq; præſcriberet inituro. Et cum Hemanuel Cuneum obſtinatius petens in illum ducere pararet, ingenio barbarus aſtúque rebus ſuis conſulere perrexit. Fuga nanque ſimulata fauces montium arctiſſimas eſt ingreſſus. Quem Hemanuel eueſtigio eſt inſecutus, futurum ratus, ut eo exercitu oppreſſo, Turchia omnis in ſuã fieret poteſtatem. Sed aditibus ubiq; repagula præſidiáq; barbarus ita appoſuerat, ut quamprimum ingreſſus fuit, Hemanuel ſeſe cum omni exercitu interceptũ mœſtus, & omni deſtitutus ſpe ſalutis intellexerit, Actumq; erat de eo exercitúq; ſuo, niſi Soldanus perſidia in Saladinũ uſus, regno quod ambiebat imperatoris Græcorumq; præſidia uoluiſſet magno beneficio comparare. Nihil enim ultra captis imperatori & Græcis præſcribens, quàm ut ijs quæ de Turcis ceperant, redditis pacem ſecum poſt hac cõſtanter ſeruarent, eos abire permiſit. Vt autem ad pacem Italicam redeamus, annum agebat in pontificatu Alexander duodeuigeſimum, qui & ſalutis ſeptimus ſeptuageſimusq; ſupra undecies centenum erat, quando Venetias menſe Martio in patriarchiúmq;, quod in Riuoalto eſt, applicuit: quo in loco cum eueſtigio conuenerant Frederici oratores, ſuſpectam allegantes Bononiam urbem, apud quam locus conuentui fuerat deſtinatus, & re in concilio diſcuſſa, conſtituendæ pacis dicta dies Ferrariam eſt mutata. Pontifex interea turbæ nobilium, & omnifariam populorum, qui ad eius conſpectum undiq; conuenerant ſatisfacturus, dominica die ieiunij celeberrima, cuius diuini officij uerba penè omnia lætitiã præ ſe ferunt: in euangeliſtæ Marci baſilica rem diuinam fecit, & auream roſam de eius diei more Sebaſtiano duci honoris gratia dedit: qua in celebritate populis, qui undiq; confluxerant, nihil gratius fuit aut admirabilius, quàm habita à pontifice eloquentiſſimo homilia. Poſtri die huius diei pontifex profectus Venetijs, duce & maxima parte nobilitatis Venetæ deducentibus, Ferrariam ſe contulit. Quo item in loco uariantibus imperatoris & ſociorum bello populorum ſentẽtijs mutatus tractandæ pacis locus ea conditione Venetijs deſignatus eſt, ut ſeſe Veneta reſpublica ſacramento obligaret, non admittendum Venetijs imperatorem, priuſquam à ſuis oratoribus concluſam pacem ipſe iureiurando ſolenniter confirmaſſet: Venetorum autẽ ſponſione ſcripto allata iterum pontifex duce Sebaſtiano deducente, ſecundo Pado Venetias eſt delatus. Qua in urbe pacem ea forma, quam Alexander pontifex ſemper antea petierat, Frederici oratores eccleſiæ conceſſerunt: Guilelmo autem regi Siculo pax in quindecim annos, & ſocijs bello Lombardis ſex annorum induciæ fuerunt datæ. Satis memores ſumus ſupra à nobis ſcriptum eſſe Alexandrum pontificem pro Hemanuele Conſtantinopolitano imperatore pacem æque ac pro rege Siculo ſemper antea poſtulaſſe, ut mirari cogamur imperatorem ipſum in concluſione Venetijs facta fuiſſe præteritũ: ſed quod ſcriptores nõ tradũt, à quibus hæc ſumimus, noſtra fert opinio ipſum imperatorem tunc à Turcorum Soldano, ſicut oſtendimus, interceptum, à pontifice pro mortuo fuiſſe omiſſum. Fœderibus pacis ad tertium quàm inchoata fuerat mẽſem concluſis, ſcriptóq; ſolenni, quod legimus firmatis, Fredericus imperator Clugiam, & paulo poſt permittente pontifice, Venetias eſt deductus. Poſtera aduentus ſui die, in qua apoſtoli Iacobi natalicijs uigiliæ obſeruabantur, pontifex ad fores intrinſecas baſilicæ Marci euangeliſtæ ſella ſedens ornatiſſima, Fredericum imperatorem expectauit: qui cum attigiſſet ueſtibulum, dimiſſa humeris purpurea chlamyde quã induebatur, in terrã cernuus, ac planè proſtratus pontificis pedes exoſculatus eſt: & pontifex illum manu ſubleuatum ad oris oſculum admiſit. Itum eſt inde ad ſacrum, & quidem gemmis ornatiſſimum precioſiſſimis baſilicæ altarium. Quo item in loco celſiore conſpecti ſunt orbis Chriſtiani principes ſeſe inuicem amplexantes. Paulo poſt profectus Veneta urbe Fredericus, cum Rauennam, & inde Ceſenam ſe contuliſſet, Bretenorium Romanæ eccleſiæ oppidum ſibi retinere conatus eſt, quod tamen requiſitus breui reddidit. Et pontifex Alexander cum ſuis triremibus tredecim, alijſq; quatuor quas Veneti addiderunt, deducente uſq; Rauennam Sebaſtiano

duce

duce ad Sipontinum Gargani mõtis portum, unde uenerat eſt reuerſus. Inde per Troiam Beneuentumq́ ad Caſinenſem ſaltum delatus, contulit ſe ad Ananiam. Quod cum intellexiſſet Ioannes ille Sirmienſis antipapa, in caſtelli Montiſalbani latebras ſe abſcondit. Romani uero quam eccleſiæ atq; omni Italiæ datam eſſe cernebant optatiſſimam, & ipſi pacem à ſuo præſule popoſcerunt, miſſis urbis primoribus ſeptem uiris, quibus facultas componendi plenaria eſt attributa. Nihil uero accuratius egit pontifex, quàm ut conſulibus omnino poſthabitis dominium urbis ſibi plenarie permitteretur, uenitq́ Thuſculum quo maius populo Romano ſui & curiæ faceret deſiderium, nec potuit euincere, ut annis iam quinquaginta continuatus tolleretur abuſus, quin actũ eſt ut creati à populo conſules non prius ad magiſtratum cuſtodiendæ urbis admitterentur, quàm fidei ſeruandæ pontifici, & eccleſiæ ſacramẽto ad eius pedes adacti eſſent. Rediitq́ tunc tertium Romam Alexander pontifex, & Lateranenſem primo, poſt cæteras inuiſens urbis baſilicas ſeſe populo ſalutandum adorãdumq́ paſſim exhibuit, & paulopoſt ut eccleſiam à ſchiſmatis labe multis ante annis inquinatam commodius reformaret, conciliũ generale ex orbe Chriſtiano, ad quod ingens confluxit multitudo, Laterani celebrauit. In quo præter cætera, Chriſtianis omnibus ſub eccleſiæ cenſurarum comminatione inhibuit, ne ferrum, ligna, armáq; barbaris in fidelibus importarent. Quo anno Venetijs defuncto duce Sebaſtiano Ziano aureus magiſter Petrus eſt ſuffectus. Et imperator Conſtantinopolitanus ſecundus Hemanuel moriens Alexium puerum, cui Agnes Philippi regis Francorũ filia eſſet ſponſa, reliquit imperij ſucceſſorem, Andronico quondam Græco regia proſapia oriundo, ea conditione in tutorem, curatoremq́ ſibi dato, ut imperium ipſe aliquot annis pro puero adminiſtraret. Per quod item tempus rex Hieroſolymæ quartus Balduinus Saladino Turcorum regi præſtantiſſimo quotiens congrederetur fortiter reſiſtebat. Et tamen illius uirtutem eximiam, & ſuum ipſius lepræ incommodum ſecum reputans, futuris Chriſtianorũ Aſiæ rebus pro ſua prudentia proſpicere conſtituit. Cum enim deterrente morbo uxorem ducere noluiſſet, liberorum ſpe deſtitutus, nepotes quæſiuit relinquere ſucceſſores: duas nanque ſorores ſuas in matrimoniũ collocauit, quarum primogenita nomine Sibylla Guilelmo marchioni Montisferrati, Longaſpata cognomine appellato nupſit, quæ primo anno filium peperit, cui Balduino fuit de auunculi nomine appellatio. Ad annum quoq; in quo prædicta contigerunt, qui erat primus octogeſimusq́ ſalutis ſupra undecies centenum Alexander pontifex Romanus gloria magis quàm annis plenus Romæ diem obijt, cuius fuit ſucceſſor tertius, Lucius Luca urbe, & gente nobili oriundus. Per cuius tempora põtificatus, & Hieroſolymæ regni, & Græcorum imperij uires peſſum ire cœperũt, Andronicus enim quem Alexij curatorem à ſecundo Hemanuele relictum fuiſſe oſtẽdimus, id ambiens imperium multa in hunc maxime modum machinatus eſt: gentem Latini nominis, quæ frequentiſſima tunc temporis partim conuerſabatur, ſuis conatibus maxime aduerſaturam ſuſpicabatur. Quare tanti apud populum nobileſque, & ipſum imperatorem egit, ut gens ipſa non magis publico edicto, quàm furibundo impetu ſit expulſa. Et breui poſt nauigantem laxandi animi gratia imperatorem Alexium in mare præcipitatum necauit. Isq́ ſumpta e ueſtigio purpura, imperator à ſatellitibus complicibusq́ declaratus, omnes in curia & ciuitate primarios horrenda ſuſtulit occiſione. Quæ dum Conſtantinopoli agerentur, Guilelmus Longaſpata Monteferratenſis Balduini regis gener, & alterius Balduini infantis genitor Hieroſolymæ eſt defunctus. Quare Balduinus rex ingraueſcentis cum ætate morbi ſui, & nepotis, quem deſtinauerat ſucceſſorem ætatis, & ſimul uirtutis Saladini hoſtis periculum animo metitus, præſidium regno ſimul & nepoti per nouũ ſororis Sibyllæ matrimonium afferre quæſiuit, eamq́ adoleſcenti Pictaua gente oriũdo Guidoni de Luſigna no dedit uxorem, ea conditione dotis fœderibus adiecta, ut quando ſe rebus humanis eximi contingeret, Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam ſupergreſſus eſſet, gubernandum acciperet. Ingreſſusq́ regiam Guido, permittente rege, omnia adminiſtrauit. Lucius autem pontifex Romanus dum hæc fiebant, conſules à Romanis deponi curauit, multo enim ex nobilitate populoq́ Romano ope & auxilio, quos iam diu ea tyrannis ad rapinam omnia conuertens faſtidiſſet, innitebatur. Sed adeo conſularis factio præualuit, ut Lucio urbe deturbato in fautores ſuos crudeliter ſit ſæuitum: nouo enim apud Romanos exemplo quotquot pontifici ſtuduiſſe compertum eſt, qui fuga ſibi tardius conſuluerant,

An. ſalutis M. c. lxxxi

rant, effoſſis oculis ſunt cæcati, & pontifex fugæ ſuæ neceſſitate ad bonum conuerſa conſilium, quod Romæ deſtinauerat, Veronam concilium conuocauit, rebus Hieroſolymæ titubantibus ſuppetias allaturus. Nam Guido Luſignanus in regni Hieroſolymitani adminiſtratione, quam quartum Balduinum regem ſibi commiſiſſe oſtendimus, adeo elatus imprudensq; fuit, ut eum rex breui deijcere ſit compulſus. Quinetiam rex nepotis regniq; rebus conſulturus, illum ut erat puerum in regem declaratum de more inunxit, Bertrando comite Tripolitano in pueri ipſius regis tutorem regniq; adminiſtratorem ſolenniter conſtituto. Per quæ tempora Saladinus regni Hieroſolymitani terram cum magno aggreſſus exercitu, ingentem pecoris hominumq; abegit prædam, & congreſſos prædatoribus Chriſtianos milites, in queis templarij fuerunt multi, maiori ex parte occidit. Ea & ſimilia futuræ deſolationis regni Chriſtianorum indicia quum optime recognoſcerent Heraclius patriarcha Hieroſolymitanus, & hoſpitalis peregrinorum Hieroſolymæ magiſter, Veronam ad Luciũ pontificem, & inde eo ſuadente ad Philippum Francorum regem ſe contulerunt, opem rebus afflictis Hieroſolymæ poſtulantes. Philippúſque cum ire non poſſet, multos milites Hieroſolymam ituros in Italiam ad pontificem miſit: nec interea quieuit in male quæſito imperio Andronicus, nam Guilelmus *Siciliæ* rex illatam Latinis ex imperio iniuriam ſui animi generoſitate ulciſci perrexit, qui nauali terreſtriq; expeditione Theſſalonicam Macedoniæ urbem aggreſſus eam cepit, & multas Græciæ ac Thraciæ urbes, partim afflixit, partim ſibi parere coëgit. Andronicus enim qui ſe Conſtantinopolitanis odioſiſſimum eſſe intelligeret, nullas in Guilelmum copias aut mari, aut terra educere eſt auſus, quin potius urbi ſeruandæ intentiſſimus fuit: huic ſuſpecti diuerſis inſimulati cauſis, aut interfecti, aut ſi pudor aliquid mitius agendum ſuaſit, exilio ſunt damnati. Qua impulſi neceſſitate Conſtantinopolitani Iſach quendam imperiali & ipſum proſapia genitum ex Peloponneſo uocatum imperatorem tumultu concito acclamauerunt. Iſqúe populi multitudine ſtipatus Andronicum prælio ſuperatum, captúmque ſingulis mutilatum membris, uitam in acerbis cruciatibus finire curauit. Andronici morte in Italiam nunciata, quæſiuit tertius Lucius pontifex Romanus, Guilelmum *Siciliæ* regem qui cum Iſach nouo rege Conſtantinopolitano pacem compoſuerat, Hieroſolymam mittere, cui & Philippi regis Francorum ingentem militiam, & alios quotquot ex orbe Chriſtiano Veronam ad edictum conuenire iuſſerat, addere intendebat. *Sed* nuncij hæc cum Guilelmo rege *Siculo* acturi uixdum à pontifice profecti erant, cum ſanctus ipſe pater Veronæ defunctus eſt. Cui Vrbanus tertius ex gente Cribella Mediolanenſi pontifex eſt ſuffectus. Eodémque in tempore primus Fredericus occidentalis Romanorum imperator, Henricum filium prouincijs & urbibus, quas de Italia Romanum tunc poſſidebat imperium præfecit: per quod tempus cum aureus magiſter Petrus dux Venetiarum Adrenſes cogere uolens, ut & archiepiſcopum ſuum curarent Gradenſi patriarchæ deferre, illi tunc quartum Veneto rebellantes imperio, Belæ tertio regi Vngaro adhæſerunt. Paulo autem priuſquam Lucius pontifex Romanus, Veronæ ſicut oſtendimus, diem obierit, Hieroſolymæ quartus Balduinus lepra magis quàm ſenio confectus interierat: Quintúſque Balduinus nepos puer & ipſe rex ſucceſſerat, cuius regni curam Tripolitanus comes, ſicut defunctus uoluerat ſenior Balduinus, gerere nequiuerat, quòd *Sibylla* pueri mater, Guidóque Luſignanus uir ſuus uerbis taliter reſponderant, ut uim illo repellendo, ſi abnuiſſet, eos apparuerit illaturos. Dumqúe res ipſa magnis Chriſtianorum Hieroſolymæ agentium ſimultatibus tractatur, Balduinus puer regni Hieroſolymæ Chriſtianorum ſeptimus ad octauum auunculi necis menſem defunctus eſt. Eam pueri regis mortem *Sibylla* genitrix præcognitam texit, futurum quod apparebat uerita, ne Tripolitanum comitem populus & militia omnis in regem Hieroſolymæ accerſirent, multíſque aſtuta mulier non magis pollicitationibus blanditijsq;, quàm largitionibus à patriarcha, epiſcopis, proceribus, magnatibúſque, Guidonem uirum ſuum præſentem & ipſum inſtantem Hieroſolymæ regem creari obtinuit. Tulit uero grauiter tantam iniuriam Raimundus comes Tripolitanus, & debito commotio uindictæ ardentiſſimus ſtuduit, quæ non magis æmuli Guidonis regis, quàm ſuam ipſius & cæterorum Latini nominis populorum rem in Aſia euertit. Indutias nanque cum *Saladino* conſtituit, quæ Tripolitanum comitatum à fauore Chriſtianorum penitus ſepararunt. Quin etiam Tyberiadis &

Galileæ principatum hæreditate tenentem nobiliſſimam mulierem ſibi matrimonio copulans, eundem quoque principatum regno Hieroſolymæ per nuptias abſtulit, Erant tamen tunc temporis Saladino cum Chriſtianis omnibus generales indutiæ, quas uir aſtutus abrumpere ſatagebat, cum fortuna eius conſilijs fomentum addidit. Montisregalis Chriſtianus princeps multa trans Iordanem deditione tenebat, Saracenis undiq; continentia, à quibus Hieroſolymam annona perpetuo anni tempore importabatur: is princeps inconſulto ac penitus inſcio rege indutias temere uiolauit. Quod cum intellexiſſet Saladinus, Turcis, Saracenisq; omnibus Aſiaticis per nuncios & literas ſuaſit utendum eſſe omnium maxima, quam tunc diſcordes Chriſtiani præberent, ſui ipſorum exterminij occaſione, effecitq; celebrata per Aſiam Saladini fama & autoritas, ut non magis ſubditi ad edictum, quàm alij barbari ad tanti uiri ſuaſiones in maximum conuenerint exercitum, in quo equites quinquaginta milia præter peditatum penè innumerum fuere. Qui uero nullum ad Hieroſolymam tutum habituri fuerant iter, in quo aut ſaltus inuij, aut annonæ defectus, aut oppoſitæ Chriſtianorum copiæ non fuerint tardaturæ, barbari per Tripolitanum Tyberiadiſque & Nazarenum delati agrum, omnia pacata quietáque inuenerunt. Vnde prima ad Acconem, quæ & Ptolemaida, caſtra metati ſunt. Inerant uero urbi religioſorũ Chriſtianæ militiæ principes templi, & hoſpitalis Hieroſolymæ magiſtri, quibus eam urbem à regibus Hieroſolymæ conceſſam fuiſſe oſtendimus: hiq; ad primum hoſtilem impetum, qui kalendis Maij factus eſt intrepide eduxerunt, ac prælio ſunt congreſſi. Pugnatum eſt diſpari ualde copiarum numero diſpariq; uirtute, quòd pauciores multo religioſi milites magnam cædem in barbarorum multitudine ediderunt: nec ceſſit uictoria Chriſtianis incruenta, quòd hoſpitalis magiſter uir fortiſſimus, & meliores quiq; ex ſuis in prælio ceciderunt, quæ clades accepta multo magis rem Chriſtianam quàm illata barbaros afflixit. Raimundus interim Tripolitanus comes barbarorum indutijs parum fidens Tyberiadẽ communiuerat, in quam Saladinum reſpicere intellexerat, & uxore ſua ibidem relicta Tripolim ſe contulerat, apud quem tantum ualuerant Chriſtianorum preces, ut Guidoni Hieroſolymæ regi cõciliatus à barbarorum indutijs diſceſſerit. Quamobrem Saladinus Accone omiſſa, Tyberiadem obſedit. Confugerat à kalendarum Maij prælio Hieroſolymam templi magiſter, quo & poſtea Raimundo Tripolitano comite impulſoribus Guido rex copias quotquot Chriſtiani Aſiæ poterant dare coniunxerat, dumq; Chriſtiani in Tyberiade obſeſſi barbarorũ oppugnationibus intrepide fortiterq; reſiſtunt, coactum apud Hieroſolymam exercitum Guido rex, Raimundusq; Tripolitanus, & templi magiſter diuiſis inter ſe muneribus eduxerunt, & uerſo ad Tyberiadem urbem obſidione leuandam agmine, primo ad fontem Sophorianum caſtra fecerunt. In quos Saladinus & ipſe impiger magnam copiarum partem immiſit. Dumq; ſecundis caſtris Chriſtiani thronum Ethim aquis abundantem uicum petere contendunt, obuij hoſtes innumera multitudo præoccupauere: & Chriſtiani prælio, quod tota die ad noctem continuatum erat defatigati, in arido campeſtri loco caſtra firmare coacti ſunt. Dies erat nonarum Iulij quarta, in cuius ardore feſſum prælio & itinere militem, confectáq; caumate & labore iumenta, aquis reficiendi nulla penitus facultas fuit. Eademq; nocte Saladinus omiſſa Tyberiadis obſidione, ad ſuos cum toto exercitu ſe contulit. Fuiſſe traditum eſt Chriſtianos milites in prælio expeditos equites triginta, milites quadraginta milia, quibus facile fuiſſet, quadruplo maiori barbarorum exercitui reſiſtere: ſed quamprimum hoſtes qui tota laceſſiuerant nocte, ad auroram ſtructa acie cœperunt impetere, confecta ſiti, caumate, & uigilia noſtrorum non magis iumentorum quàm hominum corpora priſtinum amiſiſſe uigorẽ, ac planè ſopita eſſe ſunt uiſa: & qui ternos quaternóſq; ſinguli fugare proſternere ac conficere ſoliti fuerant, uice mirandum in modum uerſa ſeni ſepteniq; ſingulis hoſtium fugabantur, ut fuga prius ad ortum ſolis diſſipatióque noſtrorum ſit uiſa, quàm prælium ordine potuerit inchoari: dumq; duces Chriſtiani partem fugientem, dilabentemq; acie militem detrahunt, partim reprimendo ferocienti hoſte ſe continent, fœda & aliàs inaudita in Chriſtianis commiſſa eſt fuga: de qua tamen pauciſſimi ſunt prolapſi, quòd nedum fugientes ſingulos, ſed eos etiam qui globati poſitis armis manum dabant, barbari trucidabant. Tripolitanum comitem ab amico barbaro Tyrum fuiſſe deductum, fama increbuit: Guidonem regem, & templi magiſtrum cum notioribus noſtrorum

militibus ſeruatis, Saladinus uinctos abduxit. Eaq; in miſerabili clade magna crucis ſalutiferæ pars amiſſa eſt, nec uero ceſſauit ſicut alibi aſſolet, cum fine prælij noſtrorum cædes, quòd religioſos Saladinus quotquot ſeruati erant, ſecuri percuſſit: peruaſit uero oſtenſa in prælio puſillanimitas cæterorum quoq; Chriſtianorum, qui in urbibus manſerant, animos, ut paucos barbaros quantumuis multi expaueſcerent Chriſtiani. Tanta potitus uictoria Saladinus primum ad Acconem duxit, quam Chriſtiani cum ſingulis ueſtimentis abire permiſſi eueſtigio dediderunt, Beritum deinde, poſt Biblium, & cōtinuato uictoriæ curſu, quicquid ab Accone ad Aſcalonem maritima regio habet, Saladinus pari deditionis facilitate recepit. Aſcalonitæ autem urbis munitione ſiſi ſeſe non prius deditionem facturos eſſe reſponderunt, quàm Hieroſolyma in hoſtis fieret poteſtatem. Oberat uero plurimum rei Chriſtianæ non magis fortitudo & rei militaris peritia, quàm recognita uirtus & humanitas Saladini, quæ noſtros ad faciendum deditionem redderet faciliores. Siquidem nullum qui tributa ſibi pendere uellet populum, urbe aut oppido eiecit, nulli datam fidem uiolauit uir promiſſi tenaciſſimus & in miſericordiam liberalitatemq; prodiuus.

Forte per eos dies in quibus infauſtum Chriſtianis commiſſum eſt prælium, Conradus marchio Montisferrati Tyrum applicuit nauigio uectus Iſach Conſtātinopolitani imperatoris, cuius ſororem in matrimonium acceperat. Qua quidem affinitate imperator eum honeſtauerat, quia opem ſibi attulerat aduerſus Græcum nobilem ad imperium aſpirantem. Eodemq; die Tripolitanus comes, Tyrum & ipſe de fuga ab infauſto prælio ſe contulit, qui uir perfidus ſcelerum ſuorum ſibi cōſcius, cum uirtutē Conradi duceret ſuſpectam, relicta Tyro Tripolim acceſſit, ubi morte ſubitanea eſt defunctus. Dumqúe cadauer eius de more leuatur, præputium illi inuentum eſt obligatum, quòd miſer ipſe Saracenus, ſicut fama uulgauerat effectus fuerat circūciſus, Tripoliſq; Antiocheno principi eſt permiſſa, ut Conrado Montisferratenſe Tyrum, & Antiochiam Tripolimq; ſuo principe defenſantibus nonnihil ſpei Chriſtianis in Aſia eſſe reliquū apparuerit. Et forte per id tempus Guilelmi Siciliæ regis quadraginta triremiū claſſis ex improuiſo apud Tyrū apparuit, eamq; eſſe Chriſtianorum non prius eſt creditum, quàm Margaritus uir Siculus fama notus, ſeſe illius præfectum ductoremq; oſtendiſſet, Guilelmus enim Normannus rex omnium eius ſeculi Chriſtianorum peritiſſimus, quamprimum Guidonem Hieroſolymæ regē nouum & Tripolitanū comitem aperto diſſidere odio reſcijt, eam claſſem Chriſtianæ rei præſidio deſtinauit. Saladinus interim ad Aſcalonem reuerſus dierum decem oppugnatione agitatam, ea ſibi impoſita cōditione paſſus eſt recipere, ut Guidonē Luſignanum regem & templi magiſtrum Tyrum deduceret liberatos. Sed & Turcorum alia manus ingens Laodiceam aggreſſa, dedentibus Chriſtianis potita eſt, auctáq; Arabum turmis & cohortibus eadem manus Antiochenos fines ingreſſa, & in mōtem uſq; Nereum delata populatione incendijsq; omnia fœdauit, quos rapinis debacchantes, & nulla militari coercitos diſciplina Antiochena plebs & militia Chriſtiana aggreſſa, non minori cæde affecit, quàm in noſtris ediderant, Saladinus interea Aſcalone communienda fuerat occupatus. Qui alijs auctis copijs quæ ab Antiochena populatione diffugerant in Hieroſolymam duxit, quam ad occidentalem plagam obſedit, oppugnationibuſque per decem dies fruſtra ibidem continuatis, alia atque alia per uiginti item dies caſtra fecit, obſeſſiq; ingens populi multitudo deſperatione magis ſuppetiarum adducti, quàm oppugnantium timore perterriti, deditionem ea fecerunt conditione, ut cum ſupellectili, quam humeris ſinguli ferre poſſent, abire permitterentur. Inuenióq; factam eſſe eam deditionem ſecunda die Octobris, anno nono octogeſimo, poſtquam in Chriſtianorum fuerat poteſtate. Migraturi Hieroſolyma Chriſtiani Heraclium patriarcham, & clerum facto agmine ſunt ſecuti. Quorum pars Antiochiam, pars Tyrum, pars Alexandriam petijt, quæ hæc ipſa à Margarito regis Siciliæ claſſis præfecto excepta in Siciliam eſt tranſmiſſa. Saladinus uero Hieroſolymam ingreſſus campanas primum turribus deiecit, baſilicæ dehinc etiam eccleſiæ Chriſtianorum iumentis in ſtabula ſunt completæ, præter templum Salomonis olim celeberrimum, quod Turcis pariter & Saracenis ſicut & Chriſtianis conſueuerat ſanctum eſſe, illudq; priuſquam Saladinus ingredi uoluerit, aqua lauari roſacea, & ſuis luſtrari execrationibus curauit. Manſeruntqúe in urbe Chriſtiani Aſia oriundi multitudo, quæ populum non fineret deſiderari, Suriani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani & Græci, Profectus inde impiger

Saladinus

Saladinus in Tyrum duxit, quam urbem Conradus marchio nō magis ciuibus quàm cæteris qui eò confugerant Chriſtianis publico permittente concilio defenſandam, & perpetua ditione tenendam acceperat, Margaritusq́; Siculus præſidio illi cum claſſe fideliter aſſiſtebat. Quare terra marique repulſus, & clade affectus non minima ferociens Turcus in Hieroſolymam eſt reuerſus. Peruaſerat iam & maximo conſternauerat mœrore cunctas occidentis Chriſtianorum prouincias infelix captæ Hieroſolymæ nuncius, & de ope durantibus in fide urbibus ac oppidis afferenda multi populi conſilia inibant. Vrbanúsque pontifex Romanus, quem audita Guidonis Luſignani regis noui, & Tripolitani comitis diſſidia, & quem Saladini uirtutis fama principio ſui pontificatus terruerat, orbem Chriſtianorum generali edicto de mittendis in Aſiam copijs monuerat. Idq́; quum ſerius negligentiusq́; ardore ſui animi, quo ferebatur fieri cerneret, Venetias petere conſtituerat, Chriſtianam eò militiam feſtinantius copioſiúsque ſua præſentia conuocaturus. Iamq́; Ferrariam attigerat, quum infelicis prælij rumore primum, poſt certiore atq; quàm erat maiore Chriſtianarum rerum exterminij nūcio ad ſe perlato, febre & dolore correptus eſt, ex qua breui mœſtus interijt. Suffectusq́; eſt illi octauus Gregorius Beneuento oriundus, qui ardore animi par ſuo prædeceſſori, parem illi ſed tempore acceleratiorē habuit mortis euentum. Nanq; quū ad mittenda in terram ſanctam Chriſtianorum militum auxilia totis animi corporisq́; uiribus inſudat, Piſas ſe contulit, quo Piſanos inter & Genuenſes acerrimo contendentes bello pacem facilius componeret. Pace autē plane compoſita adiecta utriq; parti conditione, ut claſſe armata in barbaros ducerent Chriſtianos in Aſia uexantes, ad diem pōtificatus ſui duodeſexageſimum, Piſis obijt. Tertiusq́; Clemens Roma oriundus demandatum ſibi papatum accepit. Interim Saladinus Antiochenum principatum, cuius ditionis eſſent ciuitates quinq; & uiginti, intra tres menſes ceperat. Antiochiā uero quum pergeret obſidere, patriarcha, cuius imperio tanta urbs ſuberat, multis ab illo ditatus pecunijs dedidit. At Clemens tertius pontifex Romanus Chriſtianorum rem in Aſia magis magíſque in dies periclitari intelligens, generali, ut in ſimilibus aſſolet, edicto Chriſtianos admonet, excitat, hortatur, ut crucis ſalutiferæ ſigno non magis humeris quàm cordibus affixo arma in barbaros ſumant, de æternæ felicitatis gloria triumphum ſingulis paritura. Conciuit uero ea Romani pontificis exhortatio orbis Chriſtiani principes, Fredericum Romanorum imperatorem cognomento Barbaroſſum, Philippum regem Franciæ, Ricardum regem Angliæ, Oddonem ducem Burgundiæ, quos innumera penè archiepiſcoporum, epiſcoporum & aliorum principum uirorum multitudo ſecuta eſt. Quinetiam ex Italia, Veneti & Piſani claſſes paratiſſimas eduxere, Venetæq́; Rauēnas ab Henrico Dandulo tunc duce iuſſu Clemētis Romani pōtificis eſt præfectus, & alteri ſuus Piſanus præfuit archiepiſcopus. Ex Friſonibus quoque & Dacis triremes quinquaginta, duodecimq́; paratiores ex Flandrenſibus Chriſtianam expeditionem ſunt ſecutæ: & Guilelmus Siciliæ rex utillimam omnium operam tantis tam multisq; exercitibus nauauit, quòd claſſe ſua mare barbaris piratisq; pacatum ubiq; reddidit, inſuperq́; annonam, & omnifariam commeatus ex Apulia Siciliáq; importauit. Diuerſa tamen tot principum populorumq́; non magis fuit acceſſus uia, quàm eundi & ferendi in tempore ſuppetias diligentia: Friſones enim, Dacæ & Flandrenſes in Mauritaniam & Africæ littora de itinere flectentes, Saracenos quidem multis hominum cædibus, commiſſisq́; incendijs & rapinis afflixerunt: & Silulna urbe dierū quadraginta obſidione, uiribúsq; capta & ſpoliata, cædem repertorum in ea mortalium crudeliſſimam commiſerunt. Sed id in primis admiſerunt imprudentiæ ac errati, ut multò tardius quàm noſtri deſiderabāt indigebantq́; ad Chriſtianā & Aſiæ expeditionem delati ſint. Primos uero ac omnium pro tempore utilimos ea expeditio ex Italia Venetos habuit & Piſanos. Nam Clementis papæ edicto palam facto, Bela Vngariæ rex, Venetiq́;, ut terræ ſanctæ opitulari poſſent, pacem utrinq; diu denegatā pari facilitate inuicem conceſſerunt, & cōiunctam in Adriatico, Venetam, Piſanámq; claſſes magna uis Italiæ nobilium militum eſt ingreſſa. Quibus Tyrum delatis & in urbem expoſitis, territi prius ac penè deſperantes in illā Chriſtiani reſpirare cœperunt. Guido Luſignanus regio tumens nomine Tyrū per ea tempora ſe cōtulerat, eius urbis dominio potiri ſperans. Sed Tyri ciues Conrado Monteferratenſi fidem, quam ſacramēto iurauerant, ſeruantes, illum abſq; uerborū contumelia, aut facti alicuius uiolentia reduxerūt. Qui magna pro tempore

uſus

uſus prudentia, coactum ex amiſſis Aſiæ urbibus & oppidis pulſorum Latini nominis Chriſtianorum Tyri cõgregatorum accepit exercitum, & Acconem, quæ & Ptolemaida, obſedit. In quæ caſtra & Veneti & Piſani copias expoſuerunt: tumulus eſt urbi imminens, Thoronum uocãt, quem caſtris locum Guido delectum Gaufredo Luſignano fratri ſuo attribuit communiendum, ut cætera ipſe belli munera liberior obire poſſet. Quod cum Saladinus intellexiſſet, deo ſuo gratias egiſſe fertur, quòd hoſtium ſuorum reliquias ſimul cum rege in ſua retia perduxiſſet: quod certum eſt, Chriſtianos aggredi à ſuis propè impulſus, id nulla ratione alia dixit differre, quàm quia germanum ſuũ breui affuturum eius prædæ, decoriſq; & gaudij participem fore uellet: nec dubitarunt peritiores ex noſtris qui fuerãt Guidonem in caſtra ſecuti, Saladinum ſi impetijſſet gentem Chriſtianam omnino imparatiſſimam, & quam ex colluuione magis quàm cõſilium in ea coëgiſſet caſtra, diſſipaturum confecturumq; fuiſſe. Sed ecce ex inſperato claſſis appulſa eſt, quam Iacobo Auenio duce ac præfecto, Brabantini, Flandrenſeſq;, Friſiones, ac Dacæ militibus armiſq; & commeatibus inſtructiſſimam tranſmiſerunt. Quibus copijs auctus Guido rex, Ptolemaidam Acconem bina foſſa uallo communita, & ſtadio inuicem diſtãte cinxit, ea ratione, ut Chriſtianus exercitus in eo uallatus ſpacio, hinc ab obſeſſorum eruptione, inde à Saladini inſultu tutior redderetur. Et ex Gallijs, Italia & Germania milites ſæpe ueniebãt, qui imperatorem Fredericum, & Franciæ & Angliæ reges breui ſicut opinabãtur, affuturos, pro ſuo, ut dicebant, animorum ardore præceſſerãt. Saladinus autem copijs & ipſe auctus, quas ex Meſopotamia, Aegypto, & Arabia frater ſuus contraxerat, caſtra ſpeciem urbis præ ſe ferentia noſtrorum caſtris oppoſuerat, quæ foſſa & uallo ipſe etiam communiuit. Tantis uero machinis, tanta ſagittarũ multitudine Saraceni ex urbe & ex caſtris Chriſtianos noctu æque ac interdiu uexauere, ut hos magis quàm illos obſidione premi appareret. Forte fortuna accidit Saracenos magnam manum extra munitiones ſuas ita cum armis conſpectos eſſe, ut in Chriſtianorum caſtra facturi impetum uiderentur: qua diu optata occaſione Guido rex ocyus uti uoluit, ſtructáq; in caſtris acie erumpens impetum fecit, barbariq; in portas uſque cum magna cæde repulſi ſunt. Saladinus autem ſtructa & ipſe in caſtris acie eduxit, collatis ſignis, & totis copijs pugnaturus: nec detrectauit Guido, quin Gaufredo Luſignano fratre ſuo caſtrorũ cuſtodiæ cum paucis militibus relicto, cæteras educens copias, ſigna & ipſe contulit, pugna acri inchoata utrinq; impetu, haud quaq; diu protracta eſt, Saraceni noſtrorum impetum ferre nequeuntes in fugam ſunt conuerſi, nec repetebant caſtra, quorum munitioni diffiderent. Quid autem ageret in tanto ſuorum tremore Saladinus nec ipſe ſciebat. Ferunt Chriſtiani militis in fronte pugnantis equum, quo deſcẽderat rapidum profugiſſe, & proſecutos qui capere intendebant alium inclamando poſt alium ita uociferaſſe, ut qui poſtremi in aciebus atq; in ſubſidijs ordine ſequebantur, fugam à noſtris in prima pugnantibus acie committi crediderint. Magnus itaq; animos omnium inuaſit pauor, & qui uicerant, hoſtémq; fugientem proſequebantur, Chriſtiani in fugam præcipitem ſunt conuerſi. Quod quum Saladinus præter ſpem opinionémque ſuam cerneret, Saracenis de fuga reuocandis retrahendíſque totus incubuit, & fugientes Chriſtianos inſtantiſſime eſt ſecutus, ilicóq; quam in ſuis timuerat, magnã in noſtris edidit occiſionem. Quin & obſeſſi Acconẽſes eruptione per ſeparatas munitiones Chriſtianorum facta, magnam in fugiẽtibus cædem cõmittere cœperant, quũ Gaufredus Luſignanus uir ſtrenuus, & multo q̃ Guido frater regno dignior, caſtris erumpens opem attulit, & cladem alioquin futuram omnium maximam auertit. Ceciderũt eo in prælio Chriſtiani, ut creditum eſt ſupra duo milia: & militiæ templi magiſter uir bello eximius, ac Andreas Bremenſis comes confecti uulneribus in caſtra delati interierũt. Annus tunc temporis Ptolemaidæ obſidionis unus & dimidius erat exactus, per quod tempus imbres perpetuo continuati uere, annonam quæ in caſtris cumulata ſeruabatur, corruperunt. Vnde Chriſtianorũ caſtra fames tanta inuaſit, quantam humana corpora uix tolerare poſſe credatur. Quod & ſi in decuplo facta fuit precijs rerum auctio, haudquaquam facile erat diuitibus & bene nummatis quæ non uenundarentur ſuſtentationi neceſſaria inuenire. Vnde tabes multos & inedia confecit, multos ad accipiendam uel precariam ab hoſte mortem in ipſas hoſtium munitiones egit præcipites, nonnullos iumentorũ fame intereuntiũ cadauera in cibũ ſumpta languidã retinere animã adiuuerũt, & dyſenteria quod ſemper in ſimilibus aſſolet, in Chriſtianis debac-

debacchata eſt. Ad eam rerũ deſperationẽ quum eſſet uentũ, tumultus in caſtris concitus,
& regẽ & cæteros terruit duces, quódq; à furẽtibus arma tenẽtibus poſtulatũ eſt, eueſtigio
conceſſum, inuadenda eſſe hoſtiũ caſtra, annonámq; inde uiribus rapiendã. Iuerũt autẽ tri
ginta milia, quiq; ex omni natione, ex omni ordine meliores. Eos ſublatis clamoribus irru
ere ac propè inſanos nullo ordine ferri cernens Saladinus, ſimulata fuga deſeruit caſtra. In
quæ quũ Chriſtiani nullo reſiſtẽte perrupiſſent, ditiſſimæ ſupellectili paſſim in tabernacu-
lis inuentæ nõ minus q̃ annonæ manus miles apposuit rapaciſſimas, nulláq; fuit cuiq̃ ma
ior cura q̃ quem efferre poſſet ſaſce humeros onerare. Saladinus interea caſtra circũactus
ad eam ſe contulit partem, quà Chriſtiania ad ſuos intelligeret redeundum. Et ſinguli fa-
cto agmine ſub pondere trementes abſq; ullo reſpectu hoſtiũ reuertebãtur. paucíq; in ſua
temeritate feliciores Chriſtiana attigerant caſtra, quum irruens rapidũ hoſtis impeditum
ſarcinis agmen undiq; inuaſit, nec fuit Chriſtianorũ quiſq̃, qui præda ocyus abiecta ſpem
in armorum defenſione oſtenderit, ſed fuga ſibi ſalutẽ quærere ſinguli adnitebãtur: quia ad
ſuorũ caſtra ab hoſte intercluſa multi ad mare delati ſunt, quorũ partẽ hoſtilis cecidit gla-
dius, partẽ aquæ natãdo conatos euadere abſorpſerunt. Afflictus ea clade Guido rex, alte-
rum quoq; accepit incommodum, quòd Sibylla uxor & filij quatuor quos ex ea ſuſceperat
dyſenteria in caſtris debacchãte interierũt: unde noui in Chriſtiana re labores exorti ſunt.
Iſabelis Sibyllæ ſoror, & ipſa quarti Balduini Hieroſolymæ ſexti regis filia uirgo Herfran-
do Toronio nobili adoleſcenti deſponſata erat, cui Hieroſolymæ regnum, ſublata Sibylla,
iure debebatur, in quã ſpem Herfrãdus adoleſcens gratioſus à Chriſtianis pceribus attolli
cœperat, cum Ferratenſis marchio Cõradus ipſam Iſabelem Tyri agentẽ rapuit, & cõſum
mato cum deſpõſata traductáq; matrimonio, regni Hieroſolymæ titulos uſurpauit. Quod
quidẽ malo exemplo factũ ęgerrime tulerũt principes Chriſtiani. Effecit tamen neceſſitas,
atq; indigẽtia annonæ, quam ſola Tyrus Chriſtianorũ caſtris præberet, ut ſiue iniquis, ſiue
contumacibus animis Cõrado omnes duxerint adulãdum. Et Conradus qua erat ingenij
dexteritate, primores quoſq; & potentiores ſibi largitione ac munificẽtia obligauit. Sed &
nouum rebus Chriſtianis per id temporis accidit incommodũ. Guſlelmus rex Siciliæ, quo
protegente, Chriſtiani ab infidelibus, & pariter ab imperatoris Græci proteruia mare paca
tum, & plurimã ſæpenumero, ſicut oſtẽdimus, acceperant opem, Panormij diẽ obijt, nullo
ex ſuis ſuperſtite, cui regnũ illud debuerit demãdari. Tertius uero Clemens pontifex Ro-
manus, quo impellẽte tã multa occidẽtales præſidia Chriſtianis in Aſia afferebãt, Siciliam
rege carentẽ, pro Romana eccleſia recipere eſt adnixus. Sed magnates Siculi ne in Roma-
ni pontificis poteſtatẽ fierent, uel potius ut eius regni tyrãnide abuti poſſent, adulterinum
regem inſtituerunt, Tancredum Rogerio rege Normanno ex concubina genitum, quem
uirum ſocordẽ Guilelmus nunq̃ uel ſpurij fratris nomine dignũ duxerat. Dumq; in Cala-
briam & Apuliam Clemẽs pontifex copias mittit, & Tancredus reſiſtit, quicquid citra fre
tum regni nomine cenſetur, populationibus, incendijs, rapinis, & cædibus nexatum. Obſi-
dio interim Acconis eſt continuata, & Cõradus Monteferratenſis præſidia cõmeatumq;
Chriſtiania ex Tyro ob recentẽ regni Hieroſolymæ ſpem diligentius copioſiusq; immiſit.
Fredericus quoq; Romanus imperator cum ampliſſimo exercitu eodem tempore ex Ale-
mannia eſt profectus, undecimq; caſtris per Vngariam, Bulgariamq; & Thraciam con-
tinuato itinere, apud Conſtãtinopolim primum deſedit, quem ut Boſphorum quàm celer-
rime tranſmitteret Iſaac imperator eo diligentius iuuit, quo magis potentatum illius diu
antea formidauerat. Primã uero de Turcis Philomeniã urbẽ, Fredericus cepit, & Iconium
delatus, nõ magis eius agrum, quàm adiacentem regionem magnis populationibus incen
dijsq; uaſtauit. Armeniam inde minorem ingreſſus, omnia quæ ſunt adita in ſuam com-
pulit poteſtatem, adeo ut nec prius nec poſt ſuo unquam exterminio magis timuerit Sala
dinus. Sed tantã Chriſtianorum ſpem infelix hora ſuccidit, quòd amnem rapidũ ſudoris
lauandi caumatiſq; mitigãdi auidior temere & inexplorato ingreſſus tantorũ exercituum
imperator enectus eſt, eiuſq; copiæ agrum Antiochiæ petierunt, in quo dum deſident ma
gis quàm bellũ gerunt, partim morbo & aëris intemperie perierunt, multi partim ita diſſi
pati ſunt, ut nullo aut minimo Chriſtianæ expeditioni fuerint adiumẽto. Quo autem tem
pore, Fredericus Boſphorum traijcebat, Philippus rex Franciæ, & Ricardus rex Angliæ
Gallicum, Liguſticumq; & Tyrrhenum mare cum copijs emenſi apud Meſanam conſede
bant,

bant,ſecundos uentorũ flatus auide expectantes, quibus oblatis Philippus prior ſoluens
proſperáq; uſus nauigatione Ptolemaidæ portũ breui attigit, maiorq́; & paratior opinio-
ne noſtrorum fuit exercitus,maior tormentorum machinarum'q; uis,maior commeatus à
potentiſſimo ditiſſimóq; rege in Chriſtianorum caſtris expoſitus. Ricardum uero regem
tempeſtas Cyprum detulit uel inuitum,ubi terra portu'q; à Græcis,nec ipſi etiam impera-
tori ſatis parentibus,eſt prohibitus,ut continuata,quæ forte ceſſauit tempeſtas illum cum
claſſe breui fuerit ſubmerſura. Excanduit uero animis uir magnanimus,& ui expugnatam
ſpoliatámq; omnẽ Cypri inſulam firmo ſuorum præſidio communiuit. Nec tamen diutur-
na facta eſt mora regi Francorũ portum Ptolemaidæ ſubſequẽdo. Tam multis Frãcorum
Anglorumq́; copijs,tam multis omnigenũ machinarũ tormentorumq́; generibus Guido
rex auctus,uarijs per ſingulos dies inſultibus,uarijs oppugnationib9 obſeſſos agitauit,qui
ſelecti à Saladino uiri ingens multitudo non modo muros tutati, ſed facta quandoq; eru-
ptione cominus ſunt cõgreſſi,adeò ut machinas adactáſq; uineas,& caſtella muris æquata
igne ſuppoſito ſæpe cremauerint. Interea apud urbem Romam defuncto Clementi Iacyn
thus diaconus cardinalis , gente Romanus,grãdæuus uir,& uirtute inſignis,in tertiũ Cæ-
leſtinum põtificem eſt ſuffectus, qui ægre ferens apertam Siculorum rebellionem in ſuum
prædeceſſorem imprudentiſſime intentatam,eos compeſcere conſtituit:iam enim Tancre
dus pro rege habitus, Calabriam, Apuliamq́;,quum nullus cõtradiceret,retinebat. Quare
Cæleſtinus poſtridie coronationis ſuæ Henricũ ſextum Frederici Barbaroſſæ in Armenia
defuncti filium à Germanis electoribus declaratum in regem Romanorum,imperatorem
conſtituit,ea iniuncta conditione,ut Henricus ipſe regno citra ultráq; fretũ Siculum pro-
prijs recuperato ſumptibus,& cẽſum ſolueret annuum,& iuris eccleſiaſtici terram ſibi red-
deret poſſidendam. Idq́; quo rex facilius aſſequeretur,Conſtantiã Normanno rege natam
uirginem in monaſterio Panormi agentem occulte educi curauit, eamq́; natu grãdiorem
quàm quæ filios procreatura uideretur, diſpẽſatione apoſtolica illi in matrimonium copu
lauit. Reddidit uero Henricus imperator primam omnium urbem Thuſculam pontifici
Cæleſtino,cuius & Romanæ eccleſiæ iuris erat. Isq́; præter hac una in re inconſyderatiſſi-
mus Romano populo permiſit,à quo nulla adhibita aut pietate aut mora funditus eſt ex-
ciſa:& ut omnis in futurũ inſtaurationis ſpes adimeretur,ruinarum illius ſaxa Romã ſunt
delata, quæ in cliuo huius tẽporis Capitolino ad memoriã cõſeruãtur. Ingreſſi regnũ cum
exercitu rex Henricus,& regina primo imperij anno,Neapolim obſederũt. Sed quum pe-
ſtilentia exercitum inuaſiſſet,re infecta abeuntes in Alemãniam acceſſerunt. At apud Pto
lemaidam, Philippus Francorum, Ricardúſq; Anglorũ reges,quãdoq; ſimul quandoq; co
pijs ſeparatis expugnanda urbe , alijs atq; alijs rationibus ac conſilijs ſunt uſi. Saxis enim
muralibus & quandoq; molaribus domos in urbe & muros munitionesq́; eis extrinſecus
additas machinis maioribus perfregerunt:quũ tamen minores machinæ Manganellas,&
quandoq; quæ Bricolas appellabãt,quo minoribus,eo frequẽtioribus ſaxis crebro iniectis
& milites de aggeribus repugnãtes,& omnem in urbe ætatem ſexum'q;,partim opprime-
rent,partim terrore perpetuo facerent contabeſcere. Scribit ſolus è ſcriptorũ,quam incide
rimus turba,Iacobus epiſcopus patria Genuenſis , Saladinũ tanta laborãti obſidione Pto-
lemaidæ opem afferre totis conatibus incubuiſſe, & cum terra nequiret,mari nouum exco
gitaſſe præſidium. Nanq; Ceteam illum nauem in portum uſq; dicit perduci curaſſe nõ ma
gis militibus & commeatu onuſtam,quàm ſerpentibus plenam,quos caueis,alueoliſq; di-
miſſos in Chriſtianorum caſtris diſpergi uoluerat,noſtros morſu,aut ſolo ueneni cõtagio
confecturos:quam quidem nauim facit à Ricardo rege Anglico cum triremibus obuio in
portu fuiſſe demerſam. Siue autem ea nauis ſpe fruſtrati,ſiue oppugnationibus defatigati
milites Saladini & ſimul ciues ſecũdo obſidionis anno paucis ante diebus elapſo, de urbe
dedenda mentionẽ facere occeperunt:nec fuit conditio,quæ aut poſtulantes Chriſtianos
aut ſpondere duriores barbaros magis fatigauerit, ꝙ crucis dominicæ cõſignatio,qua per
ſponſionem adſtipulata,non maiori deditio facta eſt lætitia,ꝙ accepta, nec aliud barbaris
promiſſum eſt,ꝙ ut ſalui cum ueſtimentis in tuta perducerẽtur, quin Franco regi dimidia
deducendorũ barbarorũ pars,altera Anglico attributa eſt. Vrbe autẽ in poteſtatẽ recepta
cũ promiſſa repeterẽtur,crux nuſq́; inuenta eſt. Quamobrẽ Ricardus rex Anglicus quot-
quot ex petitionis fœdere deducendos acceperat, nemine ſeruato, trucidauit, Philippus
uero

uero magna ſimul prudentia & humanitate uſus partem ſe contingentem cum Chriſtianis tam carceratis quàm apud barbaros ſeruientibus permutauit. Eaq; cædes à Richardo commiſſa Ptolemaidæ urbis amiſſæ damno addita, uel eo maxime Saladini animum conſternauit, quia meliorem copiarum ſuarum partem continuata duobus anuis ea obſidio abſtulerat, ut hoc nouo accedente cæſorum militum incommodo, poſſe alibi Chriſtiauis reſiſtere deſperauerit. Quapropter maritimarum urbium, quas retinere diffiſus eſt, muros aperuit Porphyriæ, Cæſareæ, Aſcalonis, Gazæ, & Elan, per quod tempus rex Richardus Ioppen additis munitionibus inſtauratam Chriſtianis omnium generum populis repleuit. Quod ne fieret Saladiuus impetu irruens terribili prohibere eſt conatus. Sed immiſſa principio Richardi claſſis magna, & poſt addita maior, Saracenos ab opere impediendo auertit. Flacceſcere enim Saladini uirtus potentatusq; occœperat, & noſtrorum ubiq; augeri, ut barbari Hieroſolymæ regnũ retinendi ſpe deciderint, quam noſtri econtra recipiendi indubitatam certiſsimamq; conceperant. Sed accidit importuno tempore ſolita quæq; ſolidiſsima diſſipare, inter Philippum Richardumq; reges ſuborta æmulatio, quæ diuiſam Chriſtianorum expeditionem labeſactauit. Hi namq; reges tunc primum in Aſia memores facti eſſe ſunt uiſi ſimultatum, odiorũ, inimicitiarumq;, quas ipſi inter ſe, ſicut & progenitores ſui in Normãnia ſoliti fuerant exercere: & quicquid unus aggrederetur, alter impedire conaretur, pro uiribus, proq; ingenio. Primus tamen Philippus rex Francorũ manifeſto errore commiſſo, infamiam quoq; manifeſtam incidit: qui morbo, ut dixit, latenti: ſed ut creditum eſt ſimulato, in facti ſui, quod omnibus diſplicere intelligeret, purgationem prætenſo, cum parte exercitus Aſia eſt profectus, Oddoniq; Burgundiæ duci reliquias ſui exercitus attribuit gubernandas. Affirmat uero Iacobus epiſcopus, & ſicut ſæpe diximus, patria Genuenſis, qui Gallicis fauere ſit ſolitus, Saladinum poſt captam à tota expeditione Ptolemaidam ſiue & Acconem, & Ioppen à Richardo rege inſtauratam, quod poſtea reſcitum eſt, niſi tunc Philippus deceſſiſſet, reddendæ Chriſtianis terræ ſanctæ æquiſsimis aliter cõditionibus animum adieciſſe, qui præſumpta inde confidentia audacior redditus, noſtros ſicut prius ante ſpernere cœperit. Richardus tamen eo maiora in dies aggreſſus eſt, quo præteriti tẽporis æque ac futuri laudẽ ad ſe ſolum ſperauerit trahere, ſi abſente Philippo aliquid præclare geri contingeret. Per quod tempus Monteſerratenſem Conradũ Tyri in foro agentem ſicarij duo, Arſacidas Saraceni uocant, gladijs confoderunt. Id enim genus homines ſuperſtitioni ſuæ deuotos infideles æternam promereri beatitudinẽ autumant, & publice prædicant, ſi hoſte eorum publico interempto morte ipſi uel crudeliſsima afficiuntur, & hi de fuga retracti infelicem animã inter cruciatus exquiſitiſsimos effuderunt. Henricus autem Campaniæ comes Iſabele regina in uxorem traducta, Tyri quidem dominium accepit. Sed oblati regni Hieroſolymitaui titulos ideo habere noluit, quia regem Franciæ ſicut & cæteri Gallis oriundi quàm poſſent celerius ſubſequi intendebat. Et Richardus rex Anglicus Guidonem Luſignanum intelligens Tyri & Ptolemaidæ dominium æque ac Hieroſolymæ regnum ambire, prudenti conſilio occurrit motibus, quos iu rem Chriſtianam præuidebat, eo Ptolemaida proficiſcente cum ſummo exterminij periculo incurſuram: Guidonem enim blaude appellatum faciliter in ſentẽtiam mouit, ut pecunia haudquaquam grandi rebus Chriſtianis auxilio ſibi diſſoluta, regnum Cypri perpetuo acciperet dominio ac titulo poſſidendũ, Guidoq; Ptolemaida ac omni Aſia cum copijs, & ſupellectile migrans regnum Cypri ab Anglicis traditum libens accepit, quod & cognationis ſuæ ſucceſſores in noſtra uſq; tempora tenuerunt. Mouentes Ptolemaida Richardus Oddoq; Burgundus, ut Hieroſolymam obſeſſum pergerent, multa trahere impedimenta coacti ſunt, quod trinis caſtris per impacata & hoſtibus plena iter facturi erant, priuſquàm Ioppi appropinquarent, unde annonam caſtris importari neceſſum erat. Eunteſq; primo & ſecundo itineris die ac intermedia nocte Saladinus à fronte à lateribus ad extremamq; aciem nunquam laceſcere, nuuquam iactis eminus ſagittis deſiſtit uulnerare. Ventum eſt ſecundis caſtris ad Aſſur oppidum inter Cæſaream Palæſtinæ & Ioppen ſitum: ad quem locum Richardus ſagitta in incertũ miſſa uulneratus, ferociam barbarorum compeſcere ſtatuit. Primam enim & ultimam acies, prout incedebant ſtructas, de uia pauliſper & laceſceuti hoſti tanquam per furorem & iracundiam reſiſtere iuſſit. Saladinuſq; oblatam rei bene, ut crediderat, gerendæ occaſiouem amplexus, totis in illos uiribus incubuit, quod prælium binis locis & longe ſeparatis gerebatur.

Richardus autem Oddoq; cum toto Chriſtianorum iuuentutis robore unica conglobati acie inter utroſq; hoſtium globos hincinde pugnantes perruperunt. Pugnatum eſt à meridie quàm diu per lucem, uel in crepuſculum uergētem licuit: quo in prælio multi ex noſtris in queis Iacobus fuit Auennius uir excellens, & multo plures ex barbaris ceciderunt. Reliquit q; tunc primum noſtros Saladinus, & tanquam de fuga potius quàm de itinere Hieroſolymam ſe contulit, Chriſtiani uero in loco prælij nocte illa morati, tertijs poſtea caſtris ad Bethlemibilē peruenerunt, qui uicus pari penè ſpacio ab Ioppe Hieroſolymiſq; diſtat. Ibiq; caſtra in concilio ualidis firmata munitionibus tam diu habenda eſſe decreuerunt, quouſq; Hieroſolyma adiretur ordine obſidēda. Poſtridie quàm loco caſtra fuerant communita dimiſſi per regionē, ut aſſolet, exploratores, nūciauerunt ingentem ex Ægypto camelorumq; & mularum uim commeatum Hieroſolymam importaturam, auerſa longe à caſtris uia iter facturam eſſe, locusq; ad quem poſſent indicatus, ſexto diſtans à Hieroſolyma miliario. Et Richardus cum toto caſtrorum robore iuuentutis, nocte concubia profectus, feliciq; uſus audacia & temeritate, interceptam prædam omnem cum agaſonibus Ægyptijs in caſtra perduxit. Fuit in Chriſtianorum exercitu apud Bethlemibilem ex tot tamq; diuerſis nationibus, conflata maxima expectatio exceſſus ad Hieroſolymæ obſidionem. Conſtans enim fama etiam apud barbaros erat, Saladinum expertas tanti exercitus uires nūquam in urbe expectaturū, in qua pauci pariter ex ſuis ut clauderentur adduci potuiſſent. Exemplo enim deterriti erant Ptolemaidæ, in qua ſuos Saladinus meliores quoſq; inuitus perire permiſerat, nec maior apparebat ea apud hoſtes defendēdi deſperatio, quàm apud noſtros potiundi confidentia erat. Nihilominus fecit aliter Richardi regis mutatio propoſiti euenire. Qui concionatus, ſe uereri ne per hyemem breui affuturam, commeatus ſatis abunde ſubminiſtratura eſſet Ioppe urbs maritima, præſertim ſi mare fuerit procelloſum, differēdam eſſe in uer proximum obſidionem cenſuit, motiſq; caſtris Aſcalonem petijt, quum & pariter Gazam urbem hyeme illa inſtaurauit, quanquam Gaza templariorū, quibus attributa erat opera eſt communita. Oddo autem cum Gallicis ſuis apud Henricum Campanum etiam Gallicum Tyri hyberna egit. Perſeuerarunt q; hyeme illa in Aſia tot tamq; diuerſarum gentium Chriſtiani omnes, præter Venetam & Piſanas claſſes, quæ tertio iam anno patria quum abfuiſſent, & nauium reparatione, & militum remigumq; ſupplementis permaxime indigebant. Sed tanta inter ſeſe æmulatione, tantis concertauerant odijs, ut bellū utrinq; mutuum in patriam ſit relatum. Quod malo Piſanorum ſucceſſu prius terminatum penè, quàm geſtum eſt. Piſana enim claſſis Polam delata Hiſtriæ urbem Venetis tributa pendentē cepit, apudq; eam hyberna egit. Et Henricus dux Venetiq; hinc claſſem in patriam reducem exarmarunt, inde nouam triremium decem, nauiumq; ſex cæterarum raptim armatam emiſerunt. Qua Polam ducta, & urbs ui capta, & Piſanorum pars claſſis, quæ reliqua erat, incenſa eſt: partem enim claſſis maximam Piſani reuocauerant præſidio occurſuram, ſex eorum nauibus onerarijs, quæ mercimonia à Tanai fluuio, & mari Pontico aduehebant. Venetiq; Polæ muro ita aperto diruto'q;, ut in eam ultra Piſanis receptus eſſe nequiret, Mothonum ſuam Peloponneſi urbem ſe contulerunt, apud quam Piſanis aperto uenientibus congreſſa claſſis Veneta, & præſidium repulit male habitū, & duas ex his ſex mercimonijs plenas intercepit, pax'q; breui maximo cum Piſanorum damno compoſita eſt. Iam uer aduenerat, Richardus'q; Anglicus, & Oddo Burgundiæ dux, hic ex Tyro cum Gallicis, ille ex Aſcalone cum Anglicis, & cætera Chriſtianorum colluuione Bethlemibilem ad ſolita ac penè integra præteritæ æſtatis caſtra ſe contulerant. Annona namq; deſtinata urbis Hieroſolymæ obſidioni neceſſaria undiq; contracta erat, quum derepente Richardus rex & multis ſcorſum & breui poſt omnibus palàm dixit migrandum ſibi in Europam, ut periclitaturus in Normānia à Philippi regis Franciæ inſidijs machinationibus'q; & uiolentia niſi ſubueniret rebus ſuis præſidio accederet: fratrem quoq; ſuum Ioannem nonnullis amicioribus ſecrete innuebat ad regnum Angliæ aſpirare. Quod quidem Chriſtianæ expeditionis ducum, procerum, atq; commilitonum animos conſternauit. Ad ipſius'q; rei famam barbarorum animi in ſpem uictoriæ certiſsimam ſunt erecti. Nec damnatum eſt hoc præceps Raimundi conſiliū alia ratione magis, quàm quod imprudenter tam cito fuerit diſſeminatum. Oportuit namque prius induciarum aut pacis fœdera cum Saladino intentari, quæ ille ad præſcriptum fuerat accepturus. Quod enim de Philippo rege Frācorum ſupra eſt dictum,

multo

multo magis hoc tempore futurum cōſtabat, ut Saladinus Hieroſolymam, eiuſq́ regni urbes ac oppida æquis conditionibus fuerit redditurus: ſed fœdera quæcunq; hoſtis dare uoluit, Richardus in profectionē pendens accipere eſt coactus, quæ in hanc maxime formam concluſa fuiſſe accepi, Diruerent Chriſtiani, & omnino immunitas linquerent quaſcūq; eo bello inſtaurauerāt ciuitates Aſcalona, Clarum, Gazam, & Ioppen, urbes tātūmodo duas, Tyrum, & Ptolemaidam cum omni agro, qui inde ad Ioppen protenditur, & caſtella perpauca, ac oppida poſſeſſuri, cætera accederent Saracenis. Secundū quæ conſtituta Richardus rex cum ſuis Anglicis, quos tamen multi alienigenæ ſunt ſequuti, in Europam traiecit. Eum tamen breui diuina ultio eſt ſequuta. Nam cum in Auſtrinis de itinere ageret, captus, & in Alemanniam perductus, in carcerem eſt coniectus. Per quod tempus primum Philippus rex Franciæ Normanniā inuadens, populationibus ac incendijs late commiſſis Ghiſortium caſtrum, & plurima de Normānis partim ui cepit, partim ſponte & metu deditionem facientia in poteſtatē accepit. Quæ Richardus poſt annum ingenti redemptus pecunia, ut reciperet, diutiſſime contendit. At in Aſia Oddo Burgundiæ dux cum copijs cæteraq́ Chriſtianorum turba haudquaquā contemnenda, Ptolemaidam, Tyrumq́ poſt Richardi profectionem, & conſtituta cum Saracenis fœdera ſe receperant: à quibus ſæpenumero Henricus Campanus, maximis rogatus eſt precibus, ut regni Hieroſolymæ titulos acciperet. Quod nulla ratione alia, ſicut oſtendimus, renuit, quàm quia labores bellorum homo delicatus declinans, in patriam redire & optaret & quæreret. Sed deo aliter uiſum eſt, qui labores illius opinione celerius finiuit. Nam cum ſupremam aulæ ſuæ partem Ptolemaidæ incautior circuiret, delapſus fracta ceruice interijt. Et fortè per eoſdem dies Guido Luſignaneo Cypri rege defuncto, regnum Almericus frater acceperat. Qui Iſabele Henrici relicta in uxorem ſibi copulata regni Hieroſolymæ titulos ad illam hæreditario iure, ſicut oſtendimus, ſpectantes, & ſimul Tyri & Ptolemaidæ principatum accepit. Nec tamē ſatis firma aut diuturnior futura uidebatur in Aſia res Chriſtiana, niſi per id quoq; temporis Saladinus interijſſet, uir omnium eius ſeculi uirtute geſtarum rerum gloria & potentatu facillime princeps, qui unico, quod in funere circunferri iuſſit elogio, ſuam moderationem, ſuam ſpernendis rebus humanis magnitudinem animi oſtendit. Interulam enim qua ſuum cadauer condiendum indui teſtamento diſpóſuerat, lancea ſublimem circunferens ſeruus ſuus per compita uicoſq́ clamauit, Saladinum Aſiæ dominatorem nihil aliud ex tanta opum affluentia ſecum ferre. Reſtituit autem ea mors noſtrorum animos, ut etſi parua recipiendæ Hieroſolymæ relicta, magna retinendæ, quam poſſidebant terræ, addita ſpes ac confidentia uideretur. Saladini enim frater filijq́ pernicioſiſsimis rei ſuæ odijs decertātes, Turcos, Saracenoſq́, & Arabes in ſua diſſidia laceros diuidebant, ut Biblium noſtri pecunia redemptum à Saracenis recipere contra fœdera non ſint ueriti. Interea apud Siciliam Tancredus rex & filius infans, cui Rogerio inditum erat nomē, & ipſe regio inſignitus titulo diem obierant. Henricuſq́ Romanorū imperator Germanicus, à tertio Celeſtino pontifice Romano uocatus, magnum in Italiam exercitū duxerat, ueneratq́ ſecum Conſtantia uxor, Fredericum filium afferens quàmprimum, quem præter omnium opinionē nimis annoſa pepererat. Iſq́ ſecundus Fredericus poſtea uir factus eccleſiam perſequutus eſt, paruoq́ negocio Neapolis primo, poſt quicquid in Italia Siciliæ regni uocabulo cenſetur, & ipſa ſubinde Sicilia in eorum poteſtatem ſunt facta. Conſtans uero tunc fama fuit, Henricum Panormi agentem theſaurum ingentem à Normannis regibus tanto prius tempore, tantaq́ in ſucceſſorum proſperitate cumulatum, clàm expilatum in Germaniam tranſiuiſſe. Is à pontifice accerſitus, uxore & filio Panormi relictis Romam ſe contulit: cum eoq́ pontifex Celeſtinus multis egit, ut recuperandæ Hieroſolymæ curam ſuſciperet. Quod quidem munus, quum per ſe noluerit, per legatos exequi ſpopondit, prius quàm Roma & Italia decederet, nauigium ex omni Siciliæ regno, & imponendas uere proximo copias parari curauit, pariterq́ Alpes tranſgreſſus archiepiſcopum Maguntinum, & Saxonum ducem legatos declarans, onus illis iniunxit copias ex omni germania cōtrahendi. Qua tempeſtate Saraceni Africam Mauritaniamq́ incolentes, ingenti claſſe in Hiſpaniā ulteriorem delati, congreſſum prælio Caſtellæ regem ſuperatumq́ ceperunt. Et plurima tunc ea gens barbara de Hiſpanis ſubegit, quorum partem Bethicam olim, nunc Granatam uſq; in hæc tempora tenuerunt. Nec in Vngaria tunc quietæ res erant. Nam Belæ regi mortuo, duorum filiorum natu maior Emericus rite & ordine

in regno ſucceſſerat, Andreaſq; minor conſpiratione cum magnatum parte inita fratrem
deijcere anhelabat. Ventum erat apertis utrinque odijs ad bellum, cuius ratione contractas
quiſque copias ſub ſignis in campeſtria produxit, ut qui prælio ſuperior euaſiſſet, regno
quoque quietior potiretur. Iam'que cohortes armatæ in aciem utrinque prodierant, quum
Emericus armis depoſitis, omni deſtitutus comitatu, regale manu geſtans ſceptrum per fra
ternas acies eſt delatus, & obuijs quibuſque aperta dixit fronte, quis ille tandem foret, qui
regio ſanguini arma manumq; inijcere ſit auſurus. Frater denique inuentus à uiro forti im/
becillior obtruncatus eſt. Vere nouo, quod reditum Henrici in Germaniam eſt ſequutum,
illius copiæ Maguntino epiſcopo, & duci Saxoniæ præſidentibus, hinc mari ex Italia Pto/
lemaidam delatæ ſunt, inde ex Alemannia per Vngariam Thraciamq; Conſtantinopolim
peruenerunt, quas Iſacb imperator Græcus in Aſiam tranſmiſit: hicq; copioſus exercitus, &
uiri fortes per impacatam hoſtilemq; terram Ptolemaidam Tyrumq; peruenerunt, ubi ni/
hil prius accuratiusq; egerunt, quàm ut inducijs Chriſtiani abrenunciarent quas cum bar/
baro hoſte ad eam diem integras conſeruauerant. Qua die Germanorum cœptis fortuna
hinc applauſit, quod Berinthum urbem impoſita à Saladini filijs præſidia, & ipſe populus
territi, quam Chriſtiani frequentatam ubi oportere uiſum eſt, munitionibus reparārunt. Se
cundam poſtmodum expeditionem Germani duces duxere Turonium. Quod oppidum
Turenſis agri munitiſsimum, noſtris poſt perditam Hieroſolymam nequiuerant expugna
re. Quumq; oppugnatio aliquot diebus continuata eſſet, cuſtodes & incolæ procliues uiſi
ſunt, ſi per diem qua deditionis mentio fieri cœpta erat, fuiſſet æquis illorum petitionibus
ſatisfactum. Sed duces Germani negligentia uſi, rem in craſtinum diſtulerunt. Eaq; die tan/
tus ſuperuenit barbarorum exercitus, ut Chriſtiani prælio repulſi, obſidionem ſoluere ſint
coacti. Quo Saracenorum exercitu in Berinthum conuerſo, Chriſtiani ſ, ad primum agmen
conſpectum, urbem ſicut & barbari prius fecerant, liquere deſertam, ſolamq; Ioppen tunc
agens in Aſia Romani expeditio imperatoris & inſtaurauit, & ad primum hunc à barba/
ris factum impetum conſeruauit. Interea apud urbem Romanam tertio Celeſtino pontifi/
ce uita functo, tertius Innocentius patria Ananinus papatum obtinuit: quo urgente atque
impellente, Simon de Monteforti Gallicus, uir fortitudinis fama clarus, cum aliquot mili/
tum Francorum cohortibus, à Conſtantinopoli Tyrum claſſe delatus eſt. Germani autem
quorum multitudinis ſpe fretus, Simon res magnas gerere confidebat, ſub eius diem acceſ/
ſus in migrationem ex Aſia pendere cœperant, eò enim de imperatoris ſui Henrici morte
allatum erat. Is Meſſanæ in Sicilia agens, quum grauiter ægrotaret ad Innocentium pontifi
cem Romanum mittens, uxorem ſibi & Fredericum filium puerum commendauit. Philip/
pum uero ſibi germanum fratrem, cui totius Hetruriæ dominium ſub ducatus titulo con/
ceſſerat, quantum in ſe fuit Romani imperij, & ſimul gubernationem regni Siciliæ, quouſ/
que filius adoleuiſſet adminiſtrationem retinere quæſiuit. Idq; maxime Maguntinum ar/
chiepiſcopum, & Saxoniæ ducem, ut inchoata in Aſia erumperent, mouit, quod nouo &
peſsimo exemplo imperium dimitti hæreditariū, iniquo animo paterentur. Ea igitur Hen/
rici mors & rem in Aſia Chriſtianam, & ſimul omnem Germaniam, maximis inuoluit mo/
tibus, quos primos infelicisſima urbs Ioppe ſenſit. Namque Germanis nullo ordine, ut eſt
ea acris furentisq; ingenij gens, à Ptolemaida Tyroq; ſoluentibus, qui apud Ioppen age/
bant Chriſtiani, à Ptolemaida, ſicut docuimus, remotiſsimi, nec migrare cupientes. nec præ
ſidia annonamq; manentes habere, aut petere potuerunt: in quos Saraceni, Turciq; furen/
tes ilico duxerunt, cinctaq; obſidione urbs tamdiu oppugnata eſt, quoad ſpreta, quæ ſæpi/
us oblata eſt deditione, uiribus capi potuit. Sæuitumq; tunc primum acerbe in Chriſtianos
ad unum occiſos, & urbs à fundamentis murorum ubique euulſis in aream eſt æquata. In
Germania autem electorum pars, Othonem ducis Saxoniæ, qui in Aſia fuerat, germanum
fratrem delegit: pars Philippum, qui ab Henrico inſtitutus erat, cenſuit conſeruandum. Ea
res bello diſſidijsq; diutiſsime acta, quod Philippo rex Franciæ, Othoni rex Angliæ faue/
bat. Innocentius autem in ea pontificatus nouitate nondum potuerat tantas ſedare diſcor/
dias. Qui uir doctiſsimus, & omni ornatiſsimus uirtute, eo pontificatu ſeſe dignum breui
oſtendit. Nam inter cæteras decretales, quas extantes reliquit, tres eo pontificatus ſui initio
ædidit, ad hanc de qua agitur rem plurimum facientes. Primam, quæ in indutijs habetur,
quoties orbis principes alter in alterum delinquerent, correctionem ad pontificem Roma
num

num ſpectare. Et nenerandos eſſe principibus, quantumuis maximi ſacerdotes, ſecundam. Tertiam, quæ extra de electione habetur, ſingularis fuit: declarans duorum, qui in controuerſia electi erant, Othonem imperatorem habendum eſſe, quem apud Aquiſgranium corona imperiali de more coronari noluit. Nec tamen deſtitit ab incœpto Philippus, ſed Heturiam in Italia, Sueuiamq́ in Germania, & maximam regni partem confirmauit. Conſtantia uero Frederici ſecundi ſilij ini adhuc pueri Siciliæ regnum utrobique adminiſtrauit. At in Aſia poſt importunam Alemannorum profectionem Barbari infideles Ioppe ſolo æquata, petitis cum Tyro & Ptolemaida indutijs, ideo faciliter acceſſerunt, quod & ipſi diſſidijs inter ſe conflictabantur. Quamobrem Simon de Monteforti rem Chriſtianam in Aſia tutam nidens, cum ſuis cohortibus in Europam ſe recepit. Nec erat eodem anno ſalutis primo & dnodecies centeno Conſtantinopoli maior, quàm aut in Aſia, aut in Germania quies Iſach imperatori, quo Chriſtianos amiciſſime uſos fuiſſe ſæpius eſt dictum. Frater erat Alexius ætate minor, cum quo indulgentiſſime agebat, adeo ut nihil ſibi ad ſummam adminiſtrationis, præter imperatorium deeſſet nomen: eumq́ à Turcis ſua temeritate captum, imperator magna ui pecuniæ impenſa redemerat. Qui peſſimo uir ingenio piiſſimum indulgentiſſimum'que fratrem dolo captum excæcatum'que truſit in carcerem. Eadem'que impietate Alexium nepotem Iſach genitum, annos duodecim agentem, niſi fuga elapſus fuiſſet, excæcare aut interficere quæſiuit. Forte eodem anno ad prima ueris ſigna Bonifacius marchio Montisferrati, Balduinus comes Sabandiæ Venetias acceſſerunt, nulla alia ratione, quàm ut uia ad Conſtantinopolim propter uarios pridem in Germania, & nuper in Conſlautinopoli exortos motus intercluſa, opem à Venetis peterent, tranſmittendis in Aſiam copijs, quas Chriſtianorum ſubſidiu ducturi erant: pacti'que erant cum Henrico Dandulo duce, quales, quot'que naues habere, quantum pro naulo pecuniarum diſſoluere deberent, quingentos quatuorq́ millia equites, octo millia pedites, & commeatus neceſſarios traducturi. Militibus uero ad edictum tardiuſcule conuenientibus protracta eſt diutius procerum opinione Venetijs mora, ut æſtate iam in autumnum uergente pecunias proceres expectando conſumptas, à Venetis mutuas petere ſint compulſi. Forte per id temporis Iadera quintum à Venetis ad Vngaros defecit, cuius recipiendæ cura ducem Henricum & Venetos adeo urgebat, ut nauigium importuno tempore proceribus pœnituerit promiſiſſe: quam ut reuocarent promiſſionem nullo adduci incommodo patiebantur, quum melior in re ardua & difficili diſceptantibus occurrit ſententia, dandas dono petitas maioresq́ proceribus pecunias, ſi inita ſocietate illi recipiendis Dalmatiæ urbibus oppidisq́ rebellibus, ſibi opem afferre animum induxiſſent. Initaq́ ſunt in aunum fœdera educendas eſſe à Venetis in expeditionem triremes ſexaginta, & præter Dalmatiam quicquid urbium, oppidorum inſularumq́ & omnifariam prædæ caperetur, æquis inter utroſq́ portionibus diuidendum. Henricus itaque Dandulus Venetorum dux cum expedita triremium claſſe primus omnium idibus Octobris ſoluit, cæteri poſtridie ſunt ſequuti. Quam claſſem præter armatas iam ducibus dandas triremes, urſerios quoque quibus equos deferunt uiginti, & centum onerarias naues ſeptuaginta conſtat habuiſſe. Primumq́ Tergeſtini & Mugienſes mare latrocinijs infeſtantes domiti, & Venetis tributarij ſunt effecti. Iaderam uero delati diutius ad eam opinione ſederunt, quam ſæpe oppugnatam multis laboribus, & multo effuſo ſanguine receperunt. Et qnia eius quæ iam quater rebellauerat reſpectu, liberari nuluerunt, Veneti muros urbis in mare uerſos aperuerunt. Actumq́ eſt inter ſocios, ut hyemem planè inchoatam, & crebris iam inſæuiētem tempeſtatibus ibi agerent. Quare Iadrenſes quique ditiores, & urbis primores Venetorum clementia deſperantes, ſponte migrarunt. Interim Alexius ille puer quem Iſach imperatoris Conſtantinopolitani in carcere agentis filium manibus Alexij fratricidæ tyrāni elapſum fuiſſe diximus, Iaderam ſe contulit, conſilio fretus nonnullorum paternæ amicitiæ procerū, à quibus Venetias ducebatur: petentem uero afflictis rebus opem, & multa pollicentem Alexium ſocij bello exaudiendum duxerunt. Suntq́ in hanc maxime formam fœdera conſtituta. Reductus in patriam Alexius, imperatorq́ aut ſolus, aut cum patre, ſi ſuperſtes inueniretur, conſtitutus, Græcanicam eccleſiam & religionem, Romanæ eccleſiæ, aut catholico ritui ſubijceret. Pro damnis inſuper quæ tam Venetis, quàm Francis ubique conſtitutis Hemanuel imperator pridem intulerat, triginta millia auri marchas diſſolueret. Principibus uero expeditionis

Anno ſalutis Mcci.

nauli impenſæ ſatisfaceret, in qua erant Venetis obligati. Solueruntq; Iadera, ad ueris initia bello ſocij perpetuo curſu Conſtantinopolim petituri. Et interea Iaderenſes patria profugi Hiſtris finitimis'que piraticam infeſtiſsimam exercuerunt, in quos noua à Venetis educta claſſis, & præſidium Iaderæ imminenti inſulæ impoſitum eſt, cui Malconſilio indita eſt appellatio: quod quidem præſidium Iaderenſes patria extorres opibus Vngariæ regis freti triremibus decem apud Caietam armatis diruerunt, quamobrem nouam atq; ingentem Veneti claſſem parare cœperunt. Id quum Iaderenſes reſciſſent, pacem à Venetis ſuppliciter petitam impetrauerunt, ut datis obſidibus primatum filijs in patriam reuerterentur, comitem qui magiſtratus urbi præeſſet, & archiepiſcopum qui Gradenſi patriarchæ deferret à Venetis habituri, & tres inſuper mille cuniculorum pelliculas Veneto duci in tributum annuum tranſmiſſuri. Claſſem interim bello ſociam Boſphorum ingreſſam ad Magna locum Galathis è regione haud longe à Conſtantinopoli diſtantem, remota eſt catena, quam Alexius fratricida denſiſsimam præſidijs ad utrunque latus tetenderat communitam. Ad quam dum tantus hæret exercitus, Cretenſes duabus uecti triremibus publico conſilio inſulam Alexio puero dediderunt, qua ille Bonifacium Montisferrati marchionem paterna ſibi auita'que affinitate coniunctum donauit. Catenaq; interim non prius perrumpi potuit, quàm aquila nauis certa uento impulſa ualidiſsimo eſt immiſſa, forceps'que ſimul immenſus illam eodem iuuante impetu ſuccidit. Ea ſuperata peregrini, nam eo ſe nomine is totus exercitus appellabat, urbi propinquant, proceres'que terreſtres copias ducentes, primi excenſione facta ad urbis mœnia portas'que ferri cœperant, quum Theodorus Laſchera adulterini imperatoris gener, & copiarum ductor, eruptione ſubita impetum fecit, & prælium utrobique cruentum atrox'que commiſſum, tandem'que Græcus intra mœnia eſt repulſus. Eodem'que tempore claſſis Veneta ad portum urbis circumacta, quam & catena item altera retardauit. Eam enim incluſæ triremes uiginti pro uiribus defenſabant, continuato tamen perpetuo duorum dierum prælio, & ſciſſa eſt forcipe catena, & in portu triremes uacuæ, nam Græci in terram profugerant, ſunt inuentæ. Portu capto peregrini partitis muneribus illi terra portas, hi de nauibus mœnia perpetuis agitare oppugnationibus conſtituerunt. Venetiq; uineas ad promurale in portum uergens quàm proximas adegerunt, binis inſuper nauium malis ſuperne ad caueas colligatis pontes impoſiti ſunt, de quibus muros altitudine ſuperantibus, oppidum ſagittis, catapultisq; & fuſtibalis feriebantur. Quinetiam ignis de pontibus caueisq; nauium in proxima continentia'que mœnibus urbis ædificia ſæpenumero iactus eſt, qui tandem ampliſsima corripiens ædificia latiſsimum commiſit incendium, ut eo territi metu crebris inſuper icti uulneribus murorum defenſores eos linquere ſint coacti, quos ſcalis innixa iuuentus Veneta occupauit. Ad eum'que tumultum in urbe concitum, Alexius fratricida territus nocte concubia fugiens, ingentem theſaurum, quod poſtea reſcitum eſt, apud Hirenem filiam uirginem in monaſterio defoſſum reliquit. Ea perditi uiri fuga per urbem uulgata, Iſach cæcus carcere deductus, & puer Alexius maximo populi fauore patentibus portis in urbem eſt reductus. Exinde factis utrinque imperatori de more acclamationibus, Iſach pacta à filio cum peregrinis fœdera ſponſiones'que, & pecuniarum obligationem præſente ac conſentiente populo approbauit, quorum exequutioni quum probus imperator Iſach gratiſsime intenderet, morbo ab aeris, ut creditum eſt, inſolentia contracto interijt. Nec ſegnior erat illo in oſtendenda gratitudine puer Alexius, quem & ſatis debito facturum, & ingentia inſuper peregrinis in Aſiam traiecturis auxilia allaturum apparebat, niſi ingrata, & ſeditionibus per eam tempeſtatem innutrita ciuitas omnia illius conſilia euertiſſet. Tumultus enim in populo incertis autoribus eſt exortus, & incurſu ad imperiale palatium facto, conuicia in imperatorem iactata ſunt, quod puer ignarus rerum, pecunijs auaræ & ſemper ante inimicæ genti Latinæ dandis urbem expilare, ac omnino intenderet exhaurire. Et puer Alexius ſibi timens prudenti ſupra ætatem conſilio, alta inclamauit uoce, ſeſe in eorum poteſtate dirigendis huiuſmodi alijs'que rebus de cætero permanſurum. Hæc noctu de prima uigilia fiebant. Mane imperator conſilio pauciſsimis communicato ad Bonifacium miſit Monteferratenſem paterna ſibi atque auita affinitate, ſicut oſtendimus, coniunctum, admonet'que ac orat, ut de tertia uigilia cum armatis cohortibus ad portam, quæ clanculum pateret, delatus in palatium aduolaret: fuit eius conſilij

conſti-

conſtitutique facinoris conſcius quidam & ipſe Alexius cognomine Murtillus, uel, ut aliqui habent ſcriptores, Morchulſus, quem Iſacb imperator ex infima plebe in patriciũ protoueſtiarium'que primariam imperialium aulicorum dignitatem extulerat. Is malo uir ingenio ad tyrannidem anhelabat. Quare primarios factionum, & in plebe audentiores allocutus, tumultum ad primam uigiliam priori ſimilẽ cõcitari curauit. Quo tumultu uixdum exorto Alexium puerum titubantem, ut in penitiora ſordidioráque palatij deliteſceret, admonuit, curauit'que perductum ad locum à ſuis ſatellitibus cuſtodiri: exinde in publicam delatus eſt aream, & multa concionabundus dixit, oſtendens præſentem urbis conditionem, imminens ab extrema, auara, ambitioſa, & ſemper hactenus inimica gẽte periculum uiro non puero indigere. Effecitq́ quod in primis anhelans ſatagebat, ut incõditis uocibus eum populus pars gubernatorem, pars ducem, pars Imperatorem acclamauerit: ſecundum quas acclamationes magna ſtipatus caterua in palatium ſe proripuit, & puerum Alexium, quem datum bis uenenum non occiderat, eliſo gutture manu propria necauit. Tumultu exinde ſedato, copias contraxit quantaſcunque urbs tunc populo frequentiſſima dare potuit, & ſuis iam urgentibus factis, hinc defuncti imperatoris pueri amicos tollere, inde peregrinos pellere animum adiecit. Primum tamen in peregrinos ducendæ acies ſunt inſtructæ, & accerſiti ſacerdotes in pompam prodeuntes, iconam'que portantes glorioſæ uirginis dei genitricis, quæ in ſacrario ſeruabatur, diuina ituros in prælium armatos carmina prælerunt. Secundum quæ rite facta eadem icona in uexillum & pugnæ ſignum præmiſſa eſt. Fortè impetus primũ factus eſt in Balduini comitis Flandrenſis ſtationes, quæ ad ſuæ legationis tabernacula quotidie ſeruabantur. Itaque dux non magis corpore quàm animo præſens paucis accurrens furentis Græci impetum tam diu moratus eſt, quoad omnis legio arma rapuit, quæ in prælium tota cum irruiſſet, pſeudoimperator in portam uſque repulſus eſt, iconáque caſu à peregrinis capta, parum abfuit, quin tyrannus cum multitudine ſua pro murali excluſa fuerit interceptus. Iconam peregrini apud ſe manſiſſe in eam acceperunt partem, ut uictoriam ſibi de perfido hoſte maligno homine à deo ſponderi, in ſpem maximam ſint adducti. Quare in conſultationem eſt poſitum, quid plurimi & quiq; maiores natu meliores'que cenſerent à peregrinorum exercitu faciendum, uicit'que ſententia tollendum eſſe, deijciendum eſſe perditiſſimum tyrannide hominem, qui tam multa in ſe, tam horrenda in puerum Alexium commiſiſſet. Fœderáque primum omnium inter eos in hanc formulam renouata ſunt, ut urbis captæ, & imperij Romani urbium, ac locorum, quæ in poteſtatem fierent, dimidia proceribus peregrinis, altera pars daretur Venetis poſſidenda: urbs'que ab his mari, ab illis terra uariatis per duo de ſeptuaginta dies prælijs oppugnata eſt. Et licet magna Græci à peregrinis terra pugnantibus incommoda acceperint, muro tamen Veneti in portum uerſo, supernè de nauium malis, caueis'que ſicut aliàs expugnatu priores urbe potiti ſunt. Tyrannus'que noctis umbra tectus, cum pellicibus, uxore, & theſauro fugiens euaſit. Ciues uèro hinc ad capti ab hoſte muri uoces, inde tyranni fugam uno atque eodem tempore ſunt exterriti. Sed dante ingenium neceſſitate conuocatos in ſolennem pompam ſacerdotes ſecuti inermes, & crucibus iconis'q; ad fidem comparandam præmiſſis, tenentes murum armatos ueniam ſupplices orauerunt, qua faciſlime impetrata portis ubique patentibus Latini nominis multitudo undique eſt ingreſſa. Quiete urbi data proceres in conſilio decreuerunt, quindecim uiros ex omni exercitu ſeligendos, quibus creandi imperatoris, deligendique patriarchæ poteſtas eſſet irrefragabilis attributa. Quod quum placuiſſet ad Veneti petitum impetrauerunt, ut niſi imperator eſſet Venetus, patriarcham ipſi poſſent ex arbitrio declarare, à Romano pontifice confirmandum: partitióque electorum in hunc maxime modum æquata eſt, ut quinque uiros externi proceres Flandrenſis & ſancti Pauli Comites, totidem Monteferratenſis Sabaudienſis'que, Veneti reliquos deputarent: Balduinus'que Flandrenſis ſumma concordia in imperatorem ſublimatus, & Thomas Maurocenus in ſacris agens in patriarcham Conſtantinopolitanum à Venetis declaratus eſt. Qui nouo imperatori ex more inuncto diadema impoſuit, & breui poſt pro confirmatione obtinenda, Romam ad tertium Innocentium pontificem ſe contulit. Vſi uero ſunt expeditionis huiuſce principes magna in nouum imperatorem liberalitate. Nam ut onera imperij commodius tolerare poſſet, dimidio illum partis eos ex fœdere tangentis, tam urbis quàm prouinciarum uectiga-

liumq; & portoriorum imperij donauerũt. Inde ad nonam captæ urbis diem Veneti claſſe,
cæteri omnes terra recipiendis Balduini imperatoris nomine prouincijs, urbibus & inſulis
eduxerunt, primusq́; omnium Boniſacius Monteſerratenſis, & Henricus imperatoris ger-
manus frater omni Thracia, quæ Adrianopolim & Conſtantinopolim dierum trium iti-
nere quaqua uerſum interiacet, mirabili uictoriæ curſu potiti ſunt. Quæ omnia ut imperato
ria poteſtate ſolidius firmarentur, caſtra duces ad Adrianopolim ſunt metati, quum in ur-
bem Græci nobiles & potentiores quique Latinorum exoſi imperium copias contrahebãt.
Manſerat apud imperatorem Conſtantinopoli Henricus Dandulus Venetorum dux, quo
quartam partem imperij ſe tangentem certioribus diſcretam terminis ac locorum nomina-
tionibus noſceret, Et quia Ægei pelagi, Archipelagum nunc appellant, inſularum pars ma-
xima, & adiacentes Creta ac Aulis, Euboia, nunc Nigropontus in ea adnumerabant quac
ta parte, claſſem ſuam illis primum recipiendis intendere curauit. Sed quum ad Cretam eſt
uentum, omnis ea inſula in Boniſacij Monteſerratẽſis poteſtate pacifica eſt recepta. Quam-
obrem imperator Balduinus concordiam in expeditione, & fœderum publicè ictorum iu-
ſticiam conſeruandi cupidus Boniſacium in Theſſaliæ regem declaratum, ut Cretam Ve-
netis dimitteret eſt hortatus. Miſſiq́; ſunt ad caſtra in Adrianopolim firmata cum impera-
toris decreto, Marcus Sannutus nobilis Venetus, & Rabanus de carceribus Veronenſis,
Veneti ducis oratores, qui imperialis decreti, quod exhibuerunt autoritate regem Theſſa-
liæ appellatum, ut accepta à Venetis pecunia haudquaquam modica, iua illis ex Alexij pu-
eri extortis'que donatione quæſitum cederet, facile in ſententiam perduxerũt. Thomas in-
terim Maurocenus Romæ fuerat, quem tertius Innocentius pontiſex liberiore quàm peti-
tum fuerat animo in patriarcham Conſtantinopolitanum confirmauerat, quod ea eccleſia
tunc uerè Romano pontificatui ſubiecta erat. Is'que patriarcha quum Venetijs paruo fuiſ-
ſet tempore, Conſtantinopolim ad ſuam eccleſiam reuerti uoluit, cui nauigaturo ſenatus
Venetus triremes quatuor duci Dandulo & eius claſſi addendas tradidit, Qua fretus ar-
matarum triremium occaſione patriarcha Raguſium urbem, quæ à Venetæ reipublicæ fœ-
deribus deſciuerat, recepit. Et Dyrrachio, quam urbem Græci imperatoris deſertam lique-
rant, inſtaurato præſidia impoſuit. Exceptus uero eſt Conſtantinopoli patriarcha ſummo
applauſu, quod pontiſex Balduinum imperatorem à patriarcha confirmato iuſſerat auto-
ritate apoſtolica coronari. Eáque dies celeberrimo totius penè Græciæ non magis Latino-
rum quàm Græcorum conuentui lætiſſima fuit: per annum enim qui ab urbe Conſtantino
poli capta tunc finitus erat, quicquid Iſach & Alexius fratricida poſſederant terra & mari
unica Adrianopoli excepta, in Latini imperatoris Latinorum'que procerum poteſtatem
actum erat: ſed perturbauit tantos Latinorum ſucceſſus, tantam læticiam breui ſubſecuta
Balduini imperatoris mors. Cuius ſucceſſor ſumma concordia declaratus eſt Henricus
frater obſidionem continuans Adrianopolis, cum Monteſerratenſi Boniſacio inchoatam.
Nec erat caſtris profectus ad imperium Conſtantinopoli accipiendum acceſſurus, quum
hinc Henricum quoque Dandulum Venetum ducem obijſſe nunciatum eſt, inde celeber-
rimi continuatique rumores attulerunt hoſtiles exercitus maximos aduentare. Valachi o-
lim gens Romana, ulteriorem Danubij ripam accolens, Bulgaris citerioribus coniuncti,
à Græcis prece magis quàm precio ſolicitati conſtituerant Adrianopolim ne in poteſtatem
Latinorum ueniret, conſeruare. Quorum aduentu non magis ab exploratoribus cognito
quàm uiſo, nouus imperator Henricus, nouus'que rex Boniſacius obſidione ſoluta, Con-
ſtantinopolim petiere. Quinetiam per eadem Balduini imperatoris, & ducis Venetorum
obitus tempora, *Soldanus Iconij Saracenus* ad *Satellism* delatus eſt Græcam Europæ ur-
bem, ex qua Chriſtiani ſæpenumero in Aſiam traiecerãt: quam ui captam ſpoliauit, omni-
bus qui in ea reperti ſunt, Græcis Latinis'que, & alijs Chriſtianis immaniſſime trucidatis:
nec quicquam à Chriſtianis in Aſia apud Tyrum Ptolemaidamq́; agentibus, ac cõtra eos
geſtum memoratu dignũ inuenio, quod motus in *Saladini* morte, ſicut oſtendimus inchoa
ti inter illius fratrem & filios magis indies magisq́; inualuerunt, & noſtris ſatis ſuperq́; erat,
quæ tenebãt pacifice poſſidere. Qua tempeſtate in Hiſpania ulteriore. Caſtellæ regnum ap-
pellant, ad annum tertij Innocentij pontificis Romani quintum, maximi periculoſiſſimiq́;
motus exorti ſunt. Ilmamolinus enim *Saracenorum* Africam incolẽtium imperator, quem
Tunctim Soldanum'que appellarunt, ingentes in Europam traiecit copias, primáque ad

Toletum ſixit caſtra, in quibus dum ageret, bellum publicè indixit omnibus qui Chriſtiano nomine cenſerentur. Innocentiuſque pontifex ſalutem æternam publico pollicitus eſt edicto, cunctis cruce inſigniendis in illam barbariẽ pugnaturis: cõueneruntq; ad edictum poſt Hiſpanos primi omnium Gallici eo plures paratioreſque, quo cæteris ſunt nationibus propinquiores. Sed cognita in uicinis populis elatio, eos ita diſiunxit, ut Hiſpani ſoli potius periclitari, quàm Gallorum auxilio ſalui eſſe uoluerint: in quorum caput ſua illico impatientia conuerſa eſt, quod Ilmamolinus inaudito uſus uictoriæ curſu utramque Hiſpaniam peruagatus, latiſſimis omnia incendijs populationibusq; fœdauit, adeò ut hinc Arelatum, inde Auenionem Gallicas urbes illud idem afflauerit incendium: & ut ſumma rerũ, quod noſtri eſt ꝓpoſiti, faſtigia ſequamur, quatuor Hiſpani reges, Caſtellæ Aragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ unitis in caſtra una copijs Saraceno congreſſi ſunt, in cuius exercitu ingentem ædiderunt occiſionẽ. Fugiensq; Ilmamolinus in Beticam, nunc Granatã, ſe recepit, quam regionem poſtea ſemper ſolam de terra Hiſpaniæ obtinuit Saracenus: hisq; ſucceſſibus Chriſtianæ religioni maiores per eandem Innocentij tempora acceſſere, quod Liuonia regio ampliſſima, cui hinc Dacia, inde Polonia & Sueuia continet, eo curante pontifice, ad fidem Chriſti conuerſa eſt. Et quum in Tholoſana Albienſique Galliarum regione hæreſis pullulaſſet, ac late & longe cœpiſſet ſerpere, beatus Dominicus tunc primum fama noſci cœptus, ad eas extirpandas ſe contulit. Erant uero qui armis eam ſectam tueri adniterentur, qua Comes Toloſanus notabatur infamia. Quare datus eſt ab Innocentio pontifice, & à Francorum rege Simon de Monteforti beato Dominico adiutor, qui cum cohorte ab Hieroſolymæ expeditione reducta, à ſancto uiro aduerſantium arma conatuſque retudit, tantiſque ea hæreſis defixa erat radicibus, ut quæ ſeptimo inchoauerat, uix tandem ultimo pontificatus anno potuerit extirpari. Ad annum quoque pontificatus Innocentij octauum, Otho ille, quem Romanorum regem imperatoremque inſtituerat, Philippo, ſicut oſtendimus, intruſo ubique ſuccubuerat. Agrippina enim Colonia Germaniæ urbs præclara, Othonem pulſum poſtrema omnium conſeruauerat, quam urbem Philippus arcta preſſit obſidione, Othoque facta eruptione, congreſſus ſuperatuſque à Colonienſibus eſt expulſus, qui tempori cedentes Philippo imperatori debitam obedientiam præſtiterũt. Nec tamen diuturna fuit Philippo in adepto ubique per arma imperio quies, quod Lancherauius cum Palatinus Comes appetitum in inſidijs interfecit, electuſque à Germanis Otho eius nominis quintus, Saxonum dux, ab Innocentio tertio ſequenti anno in baſilica ſancti Petri coronatus eſt. Ad quem etiam annum Henricus imperator Latinorũ ſecundus Conſtantinopolitanum augebat imperium, ut nihil fermè eſſet reliquum præter Adrianopolim, quam Vattaris quidam Commo Græcus obtinẽs, uſurpato imperij titulo cõſeruabat. Et Veneti expeditioniſq; proceres partem de imperio, quæ in partitione obuenerat, unuſquiſque recipiebat. Quanquam Petrus Zianus Henrico Dandulo in Venetiarum ducem ſuffectus, liberum ſuis fecerat, ut præter maiora reipublicæ reſeruata, quæ caperent ciues ſinguli retinerent. Primique omnium Marcus Dandulus, & Iacobus Viadrius Galliopolim inuaſerunt. Marcuſque Sanutus, & confœderati aliquot ciues, Naxo, Paro, Melo, Herina: & eodem tempore Marcus Dandulus Andro Ægei pelagi inſulis, quas tum Cyclades, tum Archipelagum uocant, potiti ſunt. Rabanus uero de carceribus Veronenſis, & nepotes Euripum, Andreas & Henricus Giſij. Timas, Micolas, Scyron, Scopelum & Scyathum, Philocalus Nauigoſus Stalimineum ſibi dominio ſubegerunt. Per quod item tempus claſſis Venetorum unius & triginta triremium, perſequendis piratis à Venetis miſſa, Corcyram, Corphi nunc dictam, & eodem uictoriæ curſu Mothonum ac Coronum reipublicæ Venetæ rebelles ſubegit, dominuſque Della Roza Campanus ex Gallia, reliquijs Athenarum & Achaia potitus eſt: nec tamen deerant Græci in latrocinia coeuntes, qui uarios pro poſſe motus intentarent. Henricus namque cognomento piſcator Maleæ Comes Genuenſium claſſe fretus, Cretam inſulam Venetis, ſicut oſtendimus, ſubditam ut caperet eſt adnixus. Veneti autem claſſe uiginti quatuor triremium immiſſa, & ſuam tutati ſunt inſulam, & quatuor Genuenſium triremes interceperunt. Ea Latinorum apud Conſtantinopolim uictoria animos Chriſtianorum in Aſia agentium excitauit. Almericus tunc rex Cypri, regni quoque Hieroſolymitani titulum, uxoris ratione, ſicut oſtendimus, tenebat: cui rem Chriſtianam frigide adminiſtranti, alium regem ſubrogandum,

qui in

qui in Aſia agebant proceres conſtituerunt, Ioannesq́ꝫ de Bregna celebris famæ Gallicus miles in Hieroſolymæ regem magno conſenſu declaratus eſt, qui per ſolẽnes accerſitus oratores cum multis copijs Conſtantinopolim eſt delatus. Et Latini regis Henrici nauigio fretus, nonis Septembribus anno ſalutis nono & duodecies cẽteno Acconem Ptolemaidam peruenit, accepitq́ꝫ illico in uxorem ad id reſeruatam Conradi olim Montisferrati marchionis & Hieroſolymæ regis filiam, cui id regnum iure hæreditario debebatur. Per diem uero Michaelis archangeli feſtiuitate ſolennem, & diadema utrique regium Tyri eſt impoſitũ, & nuptiæ pompa regia celebratæ ſunt. Perq́ꝫ id temporis Innocentius tertius pontifex, quũ in Aſiam copias mittere anhelaret, in nouas incidit moleſtias. Otho enim quintus poſt acceptum ab ipſo pontifice diadema, iuriſiurandi, quo ſe de more obligauerat, religione poſt habita terram eccleſiæ hoſtiliter inuaſit: namque Radicofanum montem Faliſcum, ſiue ut corrupte appellant, Flaſconem, & totam penè Romandiolam per diuerſas legiones, diuerſosq́ꝫ legatos occupauit, & ad regni Neapolitani regiones conuerſus, ut eas quoque caperet eſt adnixus, Frederico ſecundo, quem Romani pontificis autoritas & promiſſa protectio ſecurum redderet, nihil tantis motibus ſuſpicante. Eos uero motus pontifex Innocentius iniquo ferens animo, ad Othonem miſit, qui eum ſuadendo, hortando, admonẽdo peruincere conaretur, ut capta de eccleſiæ terra feudataria redderet: qui peiora indies moliebatur, unde pontifex eum anathemate primum percuſſit: deinde perſeuerantem, & uias omnes Romanas latrocinijs infeſtantem imperio & Alemanniæ regno priuatum depoſitumq́ꝫ pronunciauit. Secutos eum prælatos & proceres, ac omnes alios imperij & regni populos eatenus ſacramenti religione, qua illi obligabantur abſoluens, ut non magis poſſent, quàm deberent, ab eius imperio, reuerentia, & obedientia ſe ſubtrahere. Quamobrem rex Bohemiæ, Lanthgrauius Toringiæ, & archiepiſcopi Maguntinus Treuerenſisq́ꝫ, dux Auſtriæ, & ex militibus præſtantiores quiq́ꝫ eum deſeruerunt: quum etiam Germani electores imperij Philippo ſuadente Francorum rege quamprimum de priuatione Othonis certiores facti ſunt, Fredericum ſecundum Siciliæ regem uigeſimum agentem annum in Romanorum regem declarauerunt. Philippus enim Franciæ rex Othonem Ioannis regis Angliæ ex ſorore nepotem debilitari ac potentatu deijci exoptabat. Quibus tandem deterritus malis atque periculis Otho, in Alemanniam ſe recepit, & quæcunque de Italia ceperat in Romani pontificis Fredericiq́ꝫ Siciliæ regis poteſtatem redierе. At in orientis partibus Cretenſes quum animum in Venetos rebellem oſtendiſſent, miſerunt Veneti naues ſexcentas, totidem triremes, & gubernandæ Candiæ ducem, ac Motoni & Coroni conſeruatores, quorum magiſtratuum uirtute & urbes inſulaq́ꝫ retentæ ſunt, & Genuenſium tres naues rebellibus fauentium interceptæ. Quinctiam Rabanus de carceribus Veronenſis nepotes, cum Nigropontis inſula ſeſe Veneto feudatarios ſubegerunt. Pariter Gothfredus de Villa Gallicus, qui in Achaiæ principatu domino Della Roza ſucceſſerat, & Michael Comminos Græcus nobilis cum Peloponneſi parte feudũ Veneto obedientiamq́ꝫ præſtarunt. Annóq́ꝫ qui ſecutus eſt quartodecimo duodecies centeno Veneti motus Cretenſium rebellionesq́ꝫ compeſcere cupientes, equites ex ſuis, & plebeios pedites, eò in Coloniam deduxerunt, prædiáque inſulæ maiora, melioráque tum equeſtri ordini, tum plebeis diuiſa. Primus'que pro republica Veneta dux Candiæ fuit Iacobus Teupolus, qui paulo ante cum præturam in Adrianopolim geſſiſſet, indutias cum Vattari Commino Græcorum imperatore Conſtantinopolim obtinente in quinquennium, & cum Soldano Turcorum in biennium pro republica Veneta conſtituerat, quæ quidem indutiæ ab imperatore Conſtantinopolitano pariter conſtitutæ ſunt. In Italia interim uocatus ab Innocentio Fredericus, Romam uenit, & quum ſe uidiſſet à pontifice, à Romanis'que omni curia benigne exceptum, coronationem, benedictionem'que ad imperium papalem popoſcit: quam blande reſpondens pontifex, ea ratione renuit facere, quod is magno uir animo, ſicut Othonem prius, hunc quoque pariter quæreret Italia deturbare. Iuit itaque in Alemanniam Fredericus, quem primus omnium Maguntinus archiepiſcopus, & in ſuam admiſit urbem, & Alemanniæ regni diademate inſigniuit. Agentem Maguntinæ Fredericum, Ludouicus regis Franciæ primogenitus in Lothoringiam accerſiuit, & ad Vallemcoloris oppidum Moſæ amni propinquum collocuti principes fœdera inierunt, per quæ belli pacis'ue ſocietatem inuicem ſpoponderunt. Pariter Otho priuatus Imperio, auxilia ſibi

lia ſibi ac belli ſocietatem cum Ioanne auunculo regis Angliæ, cumq́; Reginaldo Boloniæ urbis maritimæ comite quæſiuit. In comitem uero hunc prima ſocietatū damna cadere incœperūt, quod Philippus rex Francorum Bononia eūdem ex eius comitatu, Moratanijq́;, Abbaculæ oppidorū regni Franciæ poſſeſſione deturbauit. Ioannes uero rex Angliæ inita per id temporis cum Ferrando comite Flandrenſi ſocietate ad Bononiam cum ingenti claſſe recipiendam ſe contulit: quumq́; partem eius claſſis tempeſtate auectam aliquandiu expectaſſet, mutato propoſito prius quàm illa ueniſſet ad Granatingas Flandriæ oppidum ſe cōtulit, quò & tota claſſis ſua eum ſubito eſt ſecuta. Philippusq́; rex Franciæ in Ferrandū primo duxit, & caſtello Ipra Brugiáq; dedentibus oppidanis potitus eſt. Ex eo autem loco relicta apud Damportum claſſe, Gandauum oppidum regis opulentiſſimum obſidere perrexit. Quo oppido breui per oppidanórum deditionem capto, Reginaldus Boloniæ Comes Ioannis Anglorum regis nauigio fretus, claſſem Philippi clàm cum modico præſidio incendit. Vnde eo factum eſt incēdio, ut Philippus Gandauo Ipræ & Brugiæ præſidio ingenti relicto in Pariſios ſit reuerſus, claſſe ubiq; in ſui regni dominijs iuſſa, quam futura æſtate in Angliā inducere conſtituerat. Tunc Ioannes Anglorum rex uires ſuas regi Francorum potentatui longe impares fore ueritus, ad tertij Innocentij pontificis Romani miſericordiam protectionemq́; confugit: namq; Angliam Hiberniamq́; Romanæ eccleſiæ feudatarias ex fœdere conſtituens centum auri marchas pro utraque inſula quotannis ſoluere eſt pollicitus, quod quidem aliquot poſtea ſeruatum fuiſſe inuenimus. Dum tamen ea Romæ apud pontificem agerentur, Otho cum ingenti exercitu ex locis Germaniæ ſibi parentibus ex Saxoniáq; patria contracto ad Valentiniana Flandriæ oppidum deſcenderat Ferrando Comiti ſuppetias allaturus. Quo audito Ioannes rex Angliæ, Comitem Marchiæ, & cæteros Aquitaniæ proceres ſibi uarijs artibus, datiſq́; præmijs conciliauit, quorum ope Andegauos in ſuas partes traduxit. Ligeri amne paulo poſt trāſmiſſo, Rupeſmonachi oppidum obſidebat, quum Ludouicus regis Franciæ filius potentiſſimum ducens exercitum obſidionem ſoluit, adeò ut Ioannē ultra Ligerim oportuerit retrocedere. Otho interea Philippo regi ad pontem Bouinarum prope Tornacum eſt congreſſus, prælium'que ingens ad diem ieiunij quintam geſtum fuit, in quo Philippus equo deiectus, ac ſuorum æque ac hoſtium concurſu oppreſſus penè interijt, tandemq́; ſubleuatus uictor euaſit. Eſtq́; tanta eius prælij apud Gallicos ſcriptores memoria, ut multa de eo carmine heroico ſcripta extent: nec tamen magna fuit cædes edita, quum Otho ad duo milia, Philippus uix trecētos deſiderauerit. Sed gloriæ Gallis datum eſt, fractum à ſe fugatum'que eum, qui Romani imperij titulum præ ſe ferens, aquilas amiſerit imperiales. Delapſus fuga hoſtis Otho in Saxoniam paternæ hæreditatis prouinciam ſe recepit, ubi mœſtus languens'q; animo breui obijt. Tulit uero caſus, ut quo die prælium id apud Tornacum in Gallijs eſt geſtū, eodem aut poſtero Henricus imperator apud Conſtantinopolim obierit, cui gente Gallico Petrus Comes Antiſſiodorēſis pariter Gallicus eſt ſuffectus. Et per id tēporis Fredericus poſt habitā Maguntiæ regum Alemannorum coronam in Sueuia gentilitatis ſuæ regione deſederat. Is audita clade qua Otho apud Bouinas afflictus erat, Aquiſgranium imperatoriam urbem obſidione preſſam recepit, ubi tertij Innocentij Romani pontificis autoritate regiam iterum de more coronam accepit, & ut aliquam erga deum oſtenderet gratitudinē, cruce inſignitus, uoto ſe tunc publice obligauit ſubſidij Chriſtianis in Aſia agentibus afferendi: ne etiā pontifici quoq; Romano ingratus eſſe uideretur, comitatum de regno Siciliæ permiſit feudari perpetuo eius donationis iure à Romana eccleſia peculiariter poſſidendum. Per hyemem uero quæ ſecuta eſt, Innocentius papa concilium apud Lateranenſem eccleſiā generale atq; ampliſſimum celebrauit, cui patriarcha Hieroſolymitanus, & Metropolitani Septuaginta, epiſcopi duodecim, & quadringēti abbates & primores cōuentuales octingēti interfuere. Quū legati pariter eò cōuenerunt, imperatorū Germanici ac Conſtantinopolitani, & regū Hieruſalem, Franciæ, Hiſpaniarum Angliæ & Cypri, in quo quum multa ſunt cōſtituta in patrum decretis extantia, tum maxime ſacroſanctum promulgatum edictū opem rei Chriſtianæ in Aſia agenti populariter afferendam. Et quia hinc Piſani Genuenſesq́;, inde Lombardi bello inuicem conflictarentur acerrimo, urbe pontifex uere primo profectus eſt, loca petiturus, ad quæ bello contendentes uocare, & pacem quum cōmodius, tum celerius conſtituere poſſet. Sed apud Peruſiam de itinere mortuus ac ſepultus eſt. Extant Romæ duo

huius

Quo Soldanorum gẽtis Saracenæ principum domicilio in Chriſtianorum poteſtatem fa-
cto, futurum confidebant, ut omnis ea barbaries Saracena nõ ſolum Hieroſolyma & terra
ſancta, ſed orbe ipſo terrarum exterminaretur. Itum eſt itaque non magis cupientiſſimis q;
confidentibus procerum militumq; animis, & menſe Maio anni ſalutis duodeuigeſimi & Anno ſal.
duodecies cẽteni Damiatæ obſidio inchoata: ea ciuitas olim Heliopolis à Pertinace Helio M.ccxiij.
conditore appellata, triplici murorum latericio denſiſſimorum munimento cingitur, quam
Nili amnis particula ad Romani Tyberis magnitudinem ambit, ut inſulam, ſed oblongam
arctamq; efficiat. Turris erat Pharea, non quidem craſſitudine & celſitudine illi ſimilis, quã
ad Pharon & Nilum ſtante Romano imperio fuiſſe legimus: ſed quæ ſuburbium & merca
torum apothecas ac publica horrea à piratis nocturniſq; prædonibus tutaretur. Quamob-
rem ſub noſtri exercitus acceſſum addidit Soldanus ſuburbio utrique præſidia, & munitio
nes undiq; inſtaurauit. Eas dum noſtri oppugnant munitiones, turrimq; undiq; machinia
quatiunt, multi per dies ſingulos cecidere, quum tamen ea maior in barbarie occiſio cõmit-
teretur: cuicitq; fortiſſimorum ex omni prouincia alternis pugnantium noſtrorum uirtus,
& ſuperatis munitionibus acceptum cædis damnum in decuplo hoſti redditũ. Annona ue
ro in horreis, mercimoniaq; reperta in apothecis cum militi conceſſa fuere, opulentia Chri-
ſtianorum caſtra ſimul & læticia ſunt repleta: hyems iam planè media erat, & Nilus quem à
conſueta inundatione per id temporis timeri nõ oportuit, ab maris inflatione, quam Eurus
maximam inuexit, ripas egreſſus eſt, adeò ut unda maris immenſum ſublata, inde amnis
redundantia noſtrorum caſtra peruaſerit. Vnde impedimentorum iactura facta, & cõmea
tuum pars maxima corrupta eſt. Cui malo remedia deſuper à deo cardinalis, legatus, & epi
ſcopi, ſacerdoteſq; quærenda eſſe iuſſerunt. Eoq; finito ieiunio, maris tranquillitas eſt ſe-
cuta: quo item die maior dei benignitate uictoriæ ſpes Chriſtianis ex improuiſo affulſit.
Soldani caſtra quæ ſuum noſtro maiorem exercitum ſeruabant, à Chriſtianorum caſtris &
ab ipſa urbe Damiata fluuio, de quo diximus, tenuiore dirimebantur, quæ tamen ad mille
paſſus ab ipſo diſtãtia fluuio Nili integri ripæ erant oppoſita, unde præſidia in urbem nun-
cioſq; mittendi facultas Soldano maxima erat, quod ſcaphæ in fluuio diſpoſitæ, & ex urbe
in illius caſtra dimitterentur, & uenientes noctu ac interdiu introducerent, quas illico ſub-
ductas nullo noſtri nauigio poterant intercipere. Ea re intellecta, inceſſit noſtros milites li-
bido incipiendi, ſiqua poſſet urbs unica obſidione ultra citráq; fluuiũ circundari, quos cum
uidiſſet in alteram traductos ripam Soldanus, amẽtia potius quàm pauore perterritus eſt,
paucisq; dimiſſis exploratoribus quà progreſſus inſpicerent, ſibiq; renunciarent, caſtra fu-
giens impedimentis commeatuq; plena reliquit. Videnteſq; fugientem continuato agmi
ne denſiſſimo barbarum Chriſtiani milites trans amnem agentes, pars quidnam ſibi uel-
let profectio inſpecturi propius acceſſere, pars commiſſam ab hoſte fugam, & caſtra ut erãt
integra capi poſſe Chriſtianis ducibus renunciarunt. Qui ratibus ad id pridem paratis am-
nem tranſmiſerunt, & reperta in hoſtium caſtris annona impedimentis quoque ac ditioris
apparatus ſupellectile, exercitus Chriſtianus magis quàm prius ad turrim Phaream eſt re-
pletus. Alteris ſubinde caſtris ad eam partem poſitis, quæ prius ponte iunxerunt, Damiata
undique eſt obſeſſa. Eam Soldani fugam, eoſq; Chriſtianorum ſucceſſus quum audiſſet Cor-
radinus Saladini olim filius, Hieroſolymæ ultra retinẽdæ ſpem abiecit. Quam ne Chriſtiani
captam retinere poſſent deſolare conſtituit, quinetiam à ſepulchro domini noſtri Ieſu Chri
ſti uiolando ſceleſtas continuit manus: cauſam uero ſepulchri templiq; intacti, quam non-
nulli afferunt, delatæ tantiſper Chriſtianæ religioni ueneratione omittimus, magiſq; credi-
mus Surianos, Ethiopas, Armenios, Georgianos, & alios Aſiæ Chriſtianos Hieroſolymam
incolentes multos numero, & magis ſubditos Aſiæ & Aphricæ principibus ea loca dirui
comminuiq; prohibuiſſe, quorum ratione & cauſa eam incolerent ciuitatem, eorumq; de-
ſiderio ſic Saracenos uel inuitos acquieuiſſe, ſicut eoſdem ſuſpectiſſimos inuiſoſque omni
tempore coguntur tolerare. Caſtris ut diximus, ad Damiatam undiq; terra communitis, Ni
loq; fluuio claſſis eſt addita, & uineæ adactæ, caſtella excitata, machiniſque oppugnatione
ſæpiſſime intentata, nec magis probe agitata extrinſecus urbs præualids, quàm fortiter in-
trinſecus defenſata eſt. Primáq; æſtas & hyems, uerq; ſubſecutum. Eo modo ad Damiatam
actum. Ad Iunium uero alterius æſtatis menſem, Soldanus medio inter Babylonẽ Damia-
tamq; ſpatio caſtra habuit cõmunita innumero exercitu redundantia, nec ullis adduci po-

terat iritationibus, nullis noſtrorum artibus, ut pugnæ copiam uellet facere. Tandem ſoli ex Chriſtianorum exercitu Gallici proceres hoſtis ignauiam aliquo ut dixerunt, ingenti dedecore aut damno afficere conſtituerunt. Ioannes Hieroſolymæ rex tanquam Gallicus magis quàm dux exercitus illorum audaciam temeritatemq; ſecutus eſt. Facti in conſpectum hoſtes ſtructa acie Gallici probra in hoſtē dictis geſticulationibusq; iactauere. Vallum aliquando ſcandere comminati, & partem eſſe noſtrorum exercitus minimam, Saraceni de propugnaculis in campeſtri ſolo faciliter recognoſcebāt. Quare facta de repente & magnis clamoribus, ut eſt gentis mos, eruptione Gallorū inſolentiam leuitatemq; caſtigauere multis eorum cæſis, plurimis interceptis, in queis Gualterius regis Franciæ camerarius, Milo Mantolienſis, & Vicecomes ſanctæ Suſannæ ditiores potentioresq; fuere. Et Ioannes rex igne, ut appellant Græco afflatus, quod facibus tragulisq; Saraceni immittere conſueuerūt, manus faciemq; combuſtus eſt. Quieuere poſtmodum Chriſtiani, fuitq; exemplo Gallorū, ut neminem ultra noſtrorum militum libido ceperit, nedum in Soldanum, ſed ne in obleſſos pugnam ineundi. Ea enim urbs, ſicut docuimus, munitiſſima, nunquam ui oppugnationibusq; capi potuiſſet, quæ & commeatibus abundabat: ſed peſtilentia ingens ipſam mirandum in modum populata eſt. Quod quidem Chriſtianos latuiſſe, ut credam, adduci nequiuiſſem, niſi apud omnes ſcriptores id conſtare uiderem. Fortè ad quintum menſem quàm Gallici in Soldanum male pugnauerant, pauci milites Chriſtiani Damiatæ portas propius acceſſerunt, quid in urbe ageretur exploraturi: ſilentióq; quid ubiq; in propugnaculis eſſet admoniti ſunt, aut cuſtodes altum ſopitos eſſe, aut alium per errore omnino abeſſe. Quare pedetentim referentes ſocios aduocant, ſcalasq; ſemper in prætorio ad id paratas comportant, quibus in propugnacula portæ faciliter eſt conſcenſum. Et nemine obſiſtente, aut clamore eos prodente, cohors integra portam tenuit, quam dum ſecuribus malleiſque refringunt, accurrentes qui ex Saracenis ſtrepitum ſonitumque primi exaudiuerant, confoſſi, Chriſtianiq; interim patente ingreſſi porta, urbe potiti ſunt anno tandem dimidio atque integro, poſtquam fuerat obſeſſa, quem nonarum Nouembris ſextum diem fuiſſe conſtat. Ingreſſi urbem Chriſtiani, inſidias primo dolumue ab hoſte ſtructum ſuſpicabantur, quod neminem in plateis obuium, neminem in tectis aut ad feneſtras ſe proſpicere uidebāt. Sed intellecta eſt ſtatim urbis deſertæ calamitas, quod plateæ paſſim, uiciq; omnes, & ædiū atria cadaueribus utriuſq; ſexus, omniſq; ætatis hominum contegebātur, & qui in domibus uiui ſunt reperti, aut ipſo languebant morbo, aut ſalutem ſibi à languoris ſimulatione quærebant. Fuere autem omnes tam integra quàm mala ualitudine uiuentes, tria uirorum milia, quum obſidionis principio fuiſſent ſeptuaginta. Portis ubiq; munitionibusq; Chriſtiano militi ad cuſtodiam attributis, uicit in concilio ſententia, tamdiu in caſtris commorandum, quouſque purgata cadaueribus emundatáq; urbs uiſa eſſet ſalubritatē aeris recepiſſe. Conceſſaq; eſt ob eam maxime rem Saracenis ſalus, ut purgationis munus curamq; ſuſciperēt. Prima uero omnium Machonaria urbis primaria in glorioſæ uirginis dei & ſaluatoris noſtri Ieſu genitricis eccleſiā inſtaurata, ac in epiſcopium dedicata eſt. Eam urbem captā eſſe intelligens Soldanus, caſtris incenſis Cayrum ſe Babylonemque recepit, & Chriſtiani ſub ipſum ueris initium urbem ad aeris ſanitatē redactam kalendis Februarij ſunt ingreſſi. Poſteróque die Cardinalis Columna legatus cum epiſcopis & ingentis numeri clero ſolenni pompa glorioſiſſimæ uirginis purificationem ardentibus non magis in eccleſia quàm per uicos & plateas candelis & cereis celebrauere. Habuit per id temporis Damiata ampliſſimæ opulentiſſimæq; ciuitatis ſpeciem, repertamq; in ea rerum omnium copiam auri argentiq; & ditiſſimæ ſupellectilis uim maximam legatus regeſque & duces exercitus militi Chriſtiano æqua diſtributione largiti ſunt, quin etiam de agrorum diuiſione in tempore facienda actum eſt, cūctis exiſtimantibus fore, ut Soldano Babyloniæ deturbato, milites qui domos ſupellectilemq; accepiſſent in eius Colonia dato nomine aſcribi paterentur. Duobus interim annis quibus Petrus Antiſiodorēſis imperator Cōſtantinopolitanus in Theodori ducis Dyrrachini carcere agebat, Ioles uxor imperiū adminiſtrauerat, quæ ad eos fermè dies, per quos Damiata in Chriſtianorum poteſtatē facta eſt diem obijt. Et Latini proceres Conſtantinopoli & in Romania agentes, Robertum Petri ipſius filium ex Gallijs acceritum in imperatorem delegerunt. Romæ interim Honorius pontifex beatum Dominicum audiens ſchiſmaticos apud Toloſam domuiſſe, eius præſentiſq; ordinem cōfirmauit.

Quo

Quo in tempore ſecundus Fredericus in Romanorum regem electus, Othone defuncto, Romam redijt, quem Honorius imperiali diademate inſigniuit. Obierat paulo prius Conſtantia eius mater, præſtantiſſima mulier, nõ magis annorum quàm prudentiæ plena. Quæ uiſa filium adoleſcentiam ſupergredi incipiẽtem, qui duos de triginta ageret annos, ad eam diem in uirtutum uia continuiſſe, quod ea de medio ſublata, mores uſque quaq; mutauit. In pontificem enim ſpreta iureiurandi religione, anno coronationis primo multa & quidem enormia eſt aggreſſus: quem ut à flagitijs, à perfidia, à rebellione temperaret, admonentem magis magisq; indies ſpreuit, unde eum duxit pontifex anathemate, niſi reſipiſceret, & ablata redderet, deterrendum. Et quum ſperneret primam excõmunicationem, iterato pontifex priuationem imperij regnorumq; addidit, tertioq; in cõtumacem exaſperatus pontifex omnes imperij & regnorum olim ſuorum ſubditos à ſacramento, in cuius uim fidem illi ſeruare tenerentur, abſoluit. At apud Damiatam interea res Chriſtiana per ſingulos dies magis magisq; floruerat. Cardinalis enim Columna legatus apoſtolicus, & Andreas rex Hungariæ, & cæteri proceres in bonam uenerant ſpem, fore, ut Soldanũ Saracenosq; breui conficerent, quibus intentandis rebus id ſolũ moræ interceſſit, quod Ioannes Hieroſolymæ rex plus ſibi quàm deceret arrogans, parum conſiderabat, & ſi urbs Damiata ſuo ſubijciẽda erat regno, deferendum tamen à ſe cardinali & Hungarorũ regi aliquantiſper eſſe, nec omnia illis præſentibus inconſultisq; ex arbitrio imperanda: cuius rei cum eſſet aliquando à cardinali modeſtiſſime admonitus, Hieroſolymam breui, ut dixit, rediturus acceſſit, quem multi milites ſunt ſecuti, nec priuſquam terq; quaterq; rogatus, ut rediret adduci potuit. Interim æſtas ac hyems prima habitata à noſtris Damiata exacta eſt. Verq; ad eius reditũ in alterã æſtatem abibat. Eo poſtea præſente, quum de rebus agendis conſilium haberetur, placuit omnibus in Cayrũ Babylonemq; ducendum. Ad quas urbes Soldanus omnes propè Saracenorum copias contraxerat. Facta tamen apud Damiatam diuturnior mora utilis uel ea ratione uiſa eſt fuiſſe, quod captæ illius fama multos ex Europa milites illuc traxerat à Veneta, Genuenſi, & Piſana claſſibus tranſportatos. Ductum eſt in hoſtem ad ipſas Iulij menſis idus. Nilo amne præter illum, de quo ſæpe diximus, Damiatæ proximum priuſquam Babylon à Damiata adeatur, alter deriuatur fluuius, cui Soldanus pontẽ impoſuerat nauibus conſtructum, quo poſſet facilius in noſtros Damiatæ agentes ducere. Eum pontem modico ſeruatum præſidio cum noſtri occupaſſent, paululum progreſſi ſunt. Poſtridie apoſtolorũ Petri & Pauli natiuitate celebri caſtra ſunt poſita, paſſus tria milia à Babylone Cayróque ſemota, & quum annonam in duos ſuffecturam menſes carris ſecum iumentisq; detuliſſet, claſſis etiam aduerſo ducta Nilo tantundem adduxerat, ut innumeri apud Babylonem Cayrumq; ampliſſimas urbes coacti Barbari ab annona priuſquam Chriſtiani milites uiderentur laboraturi: ſpes itaq; uincendi noſtros ſolidiſſima hortabatur, inde futura, ut uidebatur, certior, quò celerius contingeret depugnari. Hic tentatus ſæpe hoſtis, ſæpe ad prodeundum in aciem prouocatus eſt, qui metu & pauore ſimulato per dies ſingulos maiore, perniciem in noſtros inauditã machinabatur. Nilum amnem cum Babylonem Cayrumq; præterlapſus eſt undiq; coercent ripæ eleuatiores alicubi pro ſoli neceſſitate, alicubi depreſſiores, cataractǽque certa ſpatiorum proportione in regionibus ſunt diſpoſitæ, de quibus agri conſtituto tempore inundantur. Poſtquã igitur Chriſtiani duos in caſtris deſederant mẽſes incurſionibus populationibusq; ſatiari, occaſio diu expectata Soldano obuenit Nili in ſummas ripas ſolito citius tumefacti: qua fretus occaſione cataractas undiq; non magis amoueri, quàm ripas ad amnis fundum defodi curauit, cooperuerũtq; illico regionẽ aquæ, ut Chriſtianorum caſtris ubi ſolũ natura aut congeſta terra eleuatius erat, cubiti altitudinẽ ſuperarent. Iumentis uero ſublata imprimis paſcẽdi facultas, & quod in caſtris paratũ erat, deſtructum eſt ſtramen, tum nec aliquid fuit ſaluum, quo mortales potuerint uel triduo ſuſtentari. In eam adducti rerum difficultatem Chriſtiani alia quoq; angebãtur maiore, quod redituri Damiatam altiores alicubi depreſſis in locis aquas incedere uerebanẽ, ut nulla uia niſi per Nili aggeres tuta ab aquarum periculo uideretur, quam hoſtis armatus & alicubi aggere & foſſa cõmunitam ita obtinebat, ut prælio uidereẽ periculoſiſſimo deturbaturus. Petitam itaq; miſſis oratoribus pacem Chriſtiani his conditionibus impetrauere, ut Damiata cum rebus in ea repertis Soldano dimiſſa, partémq; ligni crucis quã ille haberet redderet, & captiuis uiciſſim liberatis Chriſtiani Acconẽ Tyrúmq; redirent. Quibus urbibus

& earum oppidis pax octo annis eſſet cum Turco Saracenoq́ ſeruanda. Quæ igitur in glo-
rioſæ uirginis purificatione habitari cœpta eſt Damiata, ad eiuſdem natiuitatis diem redi-
Anno ſal. ta barbarorũ ſpurcitie inquinanda. Is annus ſalutis erat primus uiceſimus duodeciesq́ cen-
M.ccxxi. tenus. Quo anno Tartari gens Scythica Georgianam Armeniamq́ maiorem direptas, ua-
ſtatasq́ ſuo ſubiecerunt imperio. Inde Ripheis montibus tranſmiſſis, ad eas delati uaſtiſſi-
mas regiones, quæ Tranſyluanam contingunt, in Poloniam, & poſt in Hungariam pene-
trarunt, quas Chriſtianas regiones populationibus incendijsq́ late commiſſis, magno affe-
cerunt incõmodo. Sed ad rem Aſiæ Chriſtianã, Damiata Soldano Babyloniæ reddita car-
dinalis Columna legatus, rexq́ Hungariæ Andreas, & dux Auſtriæ, ac cæteri fermè omẽs
illius expeditionis Chriſtiani in Europam quà uenerãt, ſunt reuerſi. Et anno qui ſecutus eſt,
Ioannes Hieroſolymæ rex Tyri Ptolemaidæ ſecuritate ſiſus, à pace cum Soldano conſti-
tuta Romã uenit, quem Honorius pontifex Romanus benigne acceptũ, muneribus nõ mi-
nimis donauit. Isq́ breui poſt in Franciam, ut dixit, nauigaturus, Piſas primo ſe cõtulit,
& aut promiſſam prius, ſicut fama poſtmodum uulgauit, cum Frederico excommunicato
& pontificis hoſte affinitatem confirmauit, aut tunc primum à caſu inijt. Nanq; filiam quæ
ſibi ex Iole, ſicut oſtendimus, uxore erat, illi in matrimonium deſpondit: cui in dotem nomi-
nati ius contulit, quod eidem filiæ materna hæreditate in regnum Hieroſolymæ compete-
bat: eſtq́ hæc occaſio, qua freti poſtea omnes qui Neapolitanum rite habuerunt regnũ, Hie-
roſolymæ quoq; regni titulis ſunt abuſi. Delatus inde in Franciam Ioannes rex bona ex alie-
no incommodo fortuna eſt uſus. Philippus enim rex Franciæ tunc fortè obiens, teſtamen-
tum magnificentia legatorum ſuo digniſſimum regno fecit, In quo ſexaginta librarũ argẽti
Pariſienſium milia Ioanni regi, totidem militiæ templi, tantundem magiſtro hoſpitalis Hie-
roſolymæ legauit. Voto poſtmodum Ioannes rex ſe exoluturus memoriã ſancti Iacobi apo-
ſtoli, quæ eſt apud Compoſtellam Galliciæ inuaſit: à qua peregrinatione dum tertio redit
menſe, Berengariam regis Hiſpaniæ ſororem cepit uxorem. Quo item anno ſalutis tertio ui-
ceſimo & duodecies centeno, beatus Dominicus Bononiæ eſt defunctus, & ordinem beati
Franciſci Honorius confirmauit. Sub ipſum Fredericus imperio priuatus, ut rebus conſule-
ret Alemanniæ, quibus ob noui imperatoris ſubrogationem timebat, Henricum filium de-
cennem illi dedit in regem. Tribus abinde annis ſuperuixit Honorius, quo in tẽpore Chri-
ſtianam rem in Aſia quieuiſſe ſatis conſtat, Sed quid Fredericum inter & pontificem Ho-
norium fieri contigerit, apud ſcriptorum neminẽ tradi uidimus. Extant uero Honorij pon-
tificis, cum decretales multæ, tum Romæ opera ſancti Laurentij extra muros urbis repara-
ta cum cœnobio baſilicarum ſanctaſanctorum ad Lateranenſem eccleſiam inſtaurata, cele-
Anno ſalu. bris ſanctimoniæ oratorium. Is pontifex moriens ad annum ſalutis ſextum uigeſimum &
M.ccxxvi. duodecies centenum, ſucceſſorem habuit nonum Gregorium patria Ananinum, & Inno-
centij tertij comitum proſapia oriundum. Qui & Laterano ubi creatus fuerat Ananiã per
æſtatis caumata ſe cõtulit. Vnde Fredericum monuit, ut expeditionem in terram ſanctam,
cuius uoto pridem cruce ſignatus ſe obligauerat, tandem iniret, fore comminatus, ut niſi in
breui exequeretur, excommunicationis priuationisq́ ſententias ab Honorio prædeceſſore
in illum promulgatas, confirmatas etiam atq; etiam aggrauaret. Promiſitq́ Fredericus ſeſe
quod uouerat, quod intendebat, quod pontifex uolebat, ut exequeretur properaturũ: di-
ctumq́ eſt ueris tempus ad conueniendum Brundiſij, quo ex portu tunc ſoluere eſt polli-
citus. Pontifexq́ Romam reuerſus cruce ſignatos, qui in orbe Chriſtiano multi erant, ut ad
diem conuenirent, dimiſſis quaqua uerſum tabellarijs, admonuit: conuenit uero ingens mi-
litum multitudo, quorum genere & potentatu præſtantior fuit Aſiæ ex Germania Lanthe-
rauius. Ver autem iam planè exactum erat, quum expectatus requiſitusq́ ægritudinem in-
cidiſſe ſimulans, Fredericus in Sicilia ſe continuit. Malo enim uir animo, mala mente, nun-
cios quod poſtea reſcitum eſt, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros, cum quo fœde-
ra rei Chriſtianæ pernicioſiſſima inierat, quibus etiã reſpõdebat fœderibus clades per eam
inuecta moram in Chriſtianos milites Brundiſij deſidentes. Nanq; ſuperuenientia æſtatis
caumata occidẽtales milites, præſertim Germanos ſub cœlo frigidiori nutritos, grauiſſimis
afflixerunt morbis, quorum acerbitate multi, in queis Lantherauius fuit interiere, plurimi
languorem morti penè ſimilem incidere. Ad eum Lantherauij necis nuncium Fredericus
ex inſperato Brunduſium aduolauit, ditiſſimiq́ principis equos, arma, aurum, argentum,
& lautiſſimã

& lautiſſimam ſupellectilem diripuit: pontifex interim crebris illũ nuncijs, oratoribus, epiſtolisꝗ in profectionem propellere eſt adnixus. Tunc, ut factæ prædæ contentiones declinaret Fredericus, tandẽ ad tertium idus Auguſti cum omni claſſe Brunduſio ſoluit, ſed cæteri ad deſtinatum in Acconem curſum uelis ardentiſſime remisꝗ contendunt. Fredericus noctu cum trireme dilapſus Brunduſium eſt reuerſus, quem ſic omnes admoniti eadem nocte ſecuti ſunt. Ad eam acceſſus Frederici imperatoris famã mouens ex Gallia Ioannes Hieroſolymæ rex cum Berengaria uxore Bononiam uſꝗ peruenerat, & ipſe in Acconem Venetorum nauigio traiecturus. Quẽ audita Frederici perfidia Bononiæ deſidentem, põtifex Gregorius Romandiolæ & exarchatus Rauennatis gubernatorem ducemꝗ inſtituit. Contulerat iam ſe Acconem Ptolemaidam Chriſtiana militia, quum requiſitum deſideratumꝗ imperatorem germani milites, qui poſtremi omnium Brunduſio ſoluerant, illum in Italiam reuertiſſe primi renunciarunt. Deſtitutiꝗ duce primario milites Chriſtiani aliquod incommodum capere formidabant, niſi eos recreaſſet Conradini mors quondam filij Saladini, cuius filiorum tutor inducias cum illis in duos annos petitas conceſſit. At Gregorius pontifex quamprimum intellexit Fredericum omiſſa nauigatione in Italiam reuertiſſe, malignũ hominẽ cõfirmatis ſui prædeceſſoris Honorij promulgationibus quãtis potuit maledictionibus proſecutus eſt: ad quas illico eſt ſecutus uxoris Frederici Ioãnis Hieroſolymæ regis filiæ obitus, cui Conradus filius puer ſuperſtes fuit. Secundus Gregorij põtificatus tunc erat annus, in quo certior erat factus, Hiſpaniaꝗ ſolito firmiora Chriſtianitatis fundamenta iacere cœpit. Nanque Arragonum rex Ferdinandus Saracenis Maiorica inſula, & Valentia urbe pulſis eas ad Chriſtianos ritus moresꝗ perduxit. Valentiaꝗ opibus & uiris præſtantiſſimis cõtinuato felicitatis curſu in hæc uſꝗ tempora eſt adducta. Fecerat Fredericus quo tempore interrupta nauigatione in Italiam redierat, ſpẽ proceribus, qui in Acconem nauigauerant, ſui acceſſus. Quo quidem deſiderio illos per annum integrũ eſt fruſtratus. Et tandem pontifice, ſicut pridẽ facere conſueuerat, ſpreto, cuius reconciliationem neglexit, nauigationem ingreſſus eſt, de qua Cypri ſubſtitit, Seneſcallo militiæ ſuæ magiſtro cum copijs Ptolemaidam præmiſſo, qui non magis militiæ Chriſtianæ, quàm Soldani Babylonis conatus apparatusꝗ inſpiceret: tantumꝗ abfuit, ut Italia ſoluere & nauigare intendens Fredericus pontificis benedictionem poſtulauerit, quod Rainaldum quendam Theutonicũ conſtituens regni Siciliæ adminiſtratorem, illi aperte iuſſit, ut pontificem eccleſiaſticosꝗ quibuſcunꝗ poſſet modis opprimeret. Isꝗ ſuo, quod aperta dicebat fronte, domino ſatisfacturus, Marchiam Anconitanam cum exercitu eſt ingreſſus, & Montemulmi Maceratamꝗ occupauit. Peruſinos uero cum pertentaſſet, in rebellionem promiſſa ingenti pecunia pellicere nequiuit. Obierat per id temporis beatus Franciſcus, cuius per dies ſingulos miraculorum multiplicantium magnitudo Gregorium pontificem mouit, ut Roma Peruſiam petens, inde Aſſiſium ſit delatus, ibiꝗ cum crebreſcentia inſpexiſſet miracula, eundem in ſanctorum Chriſti numerum retulit. Vixꝗ Peruſia reuerſus erat pontifex, quũ Conradus Guiſcardi alter Frederici ſatelles in uallem Spoletanam duxit exercitum, quem Fulginatũ coniurata factio introduxit: nec tamen diu ea urbs in rebellione perſeuerauit, quod fidelis eccleſiæ populus, & Conradũ & perfidos conciues eiecit. Interea Seneſcallus Frederici in Acconem miſſus multa Chriſtianis ibi agẽtibus damna intulerat, quos ægre cerneret ferre nocturna cum Soldano Babylonis colloquia, in quibus ipſe aliquando fuerat deprehenſus. Quamprimum tamen Soldani fœdera ſatis habuit conſtituta, Fredericus ab illo accerſitus, Ptolemaidam adnauigauit. Nec mora, oratores Romam dimittens, abſolutionem à pontifice reconciliationemꝗ compoſitis uerborum lenocinijs implorauit. Pontifexꝗ qui omnia reſciſſet, quæ Seneſcallus in Aſia cõmiſerat, perfidia domini in oratorum faciẽ exprobrata, petitionibus eorum repulſam dedit, & hoſpitalarijs templarijsꝗ in Aſia pro crucis honore militantibus, ut Frederico tanquam hoſti publico fauores detraherent iniunxit. Quamobrem Fredericus confuſione ſimul & indignatione plenus, conſultius ſibi duxit in Italiã nauigare. Pontifex interea, cum admoniti excõmunicatiꝗ Rainaldus Marchiam Anconitanam, & Conradus uallem Spoletanam infeſtantes, ut captas de terra eccleſiæ urbes & oppida redderent, adduci non potuiſſent, Ioannem Hieroſolymæ regem ex Romandiola accerſiuit, qui paratiſſimum in Marchiam duxit exercitũ, Ioannesꝗ Columna ſanctæ Praxedis presbyter cardinalis ad eam Marchiæ expeditionem ſedis apoſtolicæ legatus fuit. Pan-

dulſus autem de gente Sabella Romanus pontificis cubicularius copias ex urbe Roma, ex omniq; terra eccleſiæ contractas ad Ananiã coegit, pariterq; eo` ſe contulerunt Beluacenſis Claramontenſisq; epiſcopi cum copijs ex Gallia ductis, põtifici aduerſus Frederici conatus præſidio affuturis, fecit'q; prima is exercitus caſtra ad Inſulam finiũ regni oppidum, quod aliquandiu oppugnatum pactione in poteſtatẽ uenit. In Caſinenſe uero caſtellum monaſterio circundatũ difficilis impeditusq; põtificis exercitui aſcẽſus fuit, quod regni Iuſtitiarius à Frederico impoſitus ea ſeruaturus clauſtra copias illuc contraxerat ingentes, in queis magna pars Saraceni Frederici milites mercenarij. Deturbati tamen ſunt Mõte Ieſu Chriſti & eccleſiæ hoſtes penè pariter infideles, Caſinẽſisq; caſtello ui capto, Germani incolæ deditiõe facta ſaltum aperuere, nullo deinceps labore, nullo ſanguine effuſo, quicquid oppidorũ ad Capuam intercedit cum ipſa urbe pontificis Gregorij cubiculario manum dedit. Quo lætatus nuncio pontifex Romã Perusia eſt reuerſus. Per id fermè temporis preſſi in Marchia & ualle Spoletana Frederici ſatellites eorũ quæ in regno fiebant certiores facti, terrã omnẽ eccleſiæ ſuo deſtitutam præſidio reliquerunt, qua utrobique recepta, legatus rexq; in rebellionum conuictos animaduerti, ſed mitius q̃ erant meriti curauerunt. Et tũc uno eodem'q; tempore Ioannes rex in Romandiolã eſt reuerſus, & Fredericus à Tarentino portu, quem primum de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit. Iuerat Ptolemaidam cum expeditione Brunduſij coacta, quam Fredericus deſtituit nauigantẽ, magiſter militiæ Theutonicæ Prutenorum, qui rem in Aſia Chriſtianam per inducias Damiatæ cõſtitutas, perq; perfidiam Frederici torpeſcere uidens, cum ipſo Frederico in Italiam redijt. Eo itaq; & Meſanenſi archiepiſcopo oratoribus Romam miſſis pacem Fredericus ueniamq; ſupplex orauit. Pontifexq; mitior quàm ꝑortuit decuitq;, his conditionibus eſt aſſenſus, uiginti centumq; milibus auri uncijs eo bellorum compendio conſumptis in eccleſiæ ærarium relatis, Fredericus benedictione apoſtolica reſtitutus imperator & rex utrobiq; in Sicilia & Alemannia appellaretur, terrãq; de Neapolitano regno amiſſam noua in feudatione reciperet. Ea quæ ſecuta eſt æſtate, Gregorius pontifex Ananiam ſe contulit, quo` & Fredericus imperator acceſſit, & benigne acceptus ad pontificatus menſam, quod rariſſimum eſt, diſcubuit. Quũq; pontifex hyemẽ ageret Romæ, Peruſini extorres armis in patriã reducti multa in conciues alterius factionis crudelitate ſunt uſi: ad quos motus cõpeſcendos pontifex præmiſſum Ioannẽ Columnã, ſanctæ Praxedis cardinalẽ breui eſt ſecutus. Profugis itaq; in patriam reductis, ciuitas pacificata nouẽ milibus auri publicè donata, & multi priuatim pro indigentia, & cuiuſq; conditione data pecunia recreati, utq; ipſã urbẽ opibus repleret, in ea cum omni curia duos & uiginti menſes deſedit. Per quod tẽpus Romani põtificis benignitate abuſi, omnia eis etiã præter prædeceſſorũ conſuetudinẽ permittẽs, in rebellionẽ pependerũt. Cœperãt paulo ante Romani exploſo cõſulũ, de quo iam diximus, magiſtratu, ſenatores quandoq; unicũ, quandoq; binos creare annuos, qbus eadẽ penè quæ prius cõſulibus fuerat, cuſtodiæ urbis dicẽdiq; iuris poteſtas eſſet attributa: cũ tamẽ ærarij cura nõ ſatis integra dato à põtifice magiſtratui linqueret, ut ad plenariã reipub. adminiſtrationẽ præter ucbiũ arciũq; & prouinciarũ urbi adiacentiũ ſubiectionẽ nihil deeſſe Romanis uideret: Hannibalq; ex Hannibalda gẽte Romana nobilis ſenator hæreſi cõſentiebat, in quã multi inciderãt ſacerdotes, hiq; põtificis reditũ formidãtes, ſenatore uſi cõplice, populũ in rebellionẽ tumultũq; concitauerãt, cũ deus peccato reſpondens ſuppliciũ inflixit. Tyberis enĩ eã in alluuionẽ excreſcẽs, maioribus quæ aliàs unq; fuerãt parẽ, infima urbis ſubmerſa aliquot tenuit dies, & cũ domos impulſu aqua euerterit, multa in mare abſtulerit, plurima in ciuitate corruperit, tũ maxime Romanorũ ueſaniã hinc humiliauit, quod ſubſecuta eſt tantã humilitatẽ tabes, ex qua cũ multi obierũt, tũ nullus penè ab ægritudine intactus fuit. Venit tamẽ in Lateranũ pontifex, & publicè omnes priuatim'q;, etiã diſtributa pecunia conſolatus eſt, præter Hannibalẽ qui excõmunicatus depoſitus'q; Ioannẽ de Poli habuit ſucceſſorẽ, præter'q; ſacerdotes & clericos de hæreſi conuictos, qui dignitatibus beneficijs'q; priuati ſunt. Quod uero phyſici tũc cenſuerũt, tabẽ illã nõ ex Tyberis alluuione, ſed ab aquis, quæ in cõcauis cauernoſis'q; in urbe locis reſederant, proceſſiſſe, cloacas põtifex ueteres purgari, nouas'q; plurimas ſubſtrui curauit: ſed quãprimũ ciuitas ceſſãtibus p hyemẽ morbis recreari cœpit, ſenator inſcio primũ, poſt fruſtra reclamãte pontifice, armatas Romanorũ cohortes in Viterbienſẽ agrũ duxit, magnã'q; in eo edidit uaſtitatẽ. Miſſi aũt à põtifice quatuor cardinales

dinales

dinales compoſitis Viterbij rebus,ſenatorē cohortesq́ in urbem reduxerunt. Acceſſit poſt
ad urbem Reatinam pontifex,curiam in ea aeris ſalubritate cōſeruaturus.Qua in urbe bea
tum Dominicum in ſanctorum numerum retulit. Et eodem fermè die ſenator inſeſtaa du/
cens in Campaniam cohortes apud Montemfortinum de itinere primum ſubſtitit. Eum
enim à Frederico imperatore in rerum nouarum ſtudia pro miſſis fauoribus incitatū fuiſſe
poſtea reſcitum eſt, ſed accedentes derepente cardinales quatuor, quorum unus fuit Ioan/
nes cardinalis Columna,ſenatorem à propoſito deterritum in urbem redire fecerunt.Frede
ricusq́ ex Ceperano, ad quod oppidum motus Campaniæ urbis'que expectauerat, petijt
Meſſanam.Spoletum poſtea æſtate pontifex quum diuertiſſet, beatum Antonium Portu/
gallia Hiſpaniæ oriūdum, cognomine Paduanum, ob innumera quæ ad ſiliua ſepulchrum
facta erant miracula,ſanctorum Chriſti confeſſorum collegio aggregauit. Inde profectus
Ananiam,Pallianum oppidum,quod Romani machinationibus capere adnitebantur, pe
cunia à poſſeſſoribus redemptum,& pariter Fumonem Serronumq́ curauit eccleſiæ præſi
dijs cuſtodiri. Romæ interea ad apertam rebellionem uētum erat,quod ſenator morea imi/
tatus priſcæ reipublicæ uetuſtiſsimos legem rogauerat,populumq́ ſtruxerat paſcua,uecti/
ga'esq́ prouentus omnes,non magis Romanæ urbis, quàm prouinciarum Romæ undiq́
adiacentium reipublicæ iurium cenſeri. Et ne aliquis ab Hetruria legi officeret Montaltum
oppidum turri addita à Romano populo communitū eſt.Nec tamē temperauit diſſentien
tibua etiam cardinalibus pontifex ab acceſſu in urbem, in quam à populi multitudine mo/
re ſolito obuia eſt deductus. Paucos ibi moratus dies, quum ſe nihil proficere intelligeret,
Reatinam repetijt ciuitatem: quò & Fredericus imperator ex improuiſo ſe contulit, multa
edomādis uel dura obſidione Romanis, adeo uehemēti aſſertione pollicitua,ut Henricum
filium ex concubina ſuſceptum, quem Sardiniæ regem declarauerat adſtantem, ni recuſaſ/
ſet pontifex, uoluerit dare uadem. Iuſſus itaq́ imperator legatum pontificis adijt ſanctæ
Mariæ in Coſmodi diaconum cardinalem Monteflaſconi cum eccleſiæ copijs agētem,quò
& ipſe ſuas ex Hetruria accerſiuerat,primusq́ in Romanum hoſtem Viterbienſium uaſtan
tem agrum imperator protulit ſigna,& quum Riſpampanum eſſet decertandum, Romani
imperatorijq́ militea in unam aciem ſunt coniuncti,non quidem dimicantes, ſed conſtitu/
ta etiam inter utroſq́ fœdera oſtēdentes: nec priua de eo itinere ſubſtitit Fredericus,quàm
rectà Piſas, & inde Lombardos attigit fines, procedens'que paulopoſt in Alemanniam ſe
contulit. Fortè tunc pontifex ad eam concitus rebellionia Frederici nunciationem Reate
Peruſiam accedens Theutonicos nobiles uiroa habuit obuioa, qui ductas in Italiam copi/
as aliquà in Aſiam Chriſtianæ rei auxilio futuraa traducere cupiebant,hiq́ operam ſuæ in/
tentioni haudquaquam diſſimilem Chriſtianis rebus nauaturi ſeſe faciſlimos hortanti re/
quirentiq́ pontifici exhibuerunt.Ductaq́ eſt breui cohors Teuthonica Viterbium,& Ro
mani prælio congreſſi magnum acceperunt incommodum. Inde legato pontificis ducen/
te,quum in Sabinos uentum eſſet,capta in ea regione à Romanis de terra eccleſiæ oppida
& caſtella in poteſtatem deditione ſunt facta. Agentem Peruſiæ pontificē Ioannis Vattari
Adrianopolitani imp. oratores,& Soldani Saracenorum Iconij nuncius adierunt,quorum
ſimulata intentio nullos ſortita eſt effectus, ſed eam attulit Chriſtianæ rei opem.ꝙ inde ad/
monitus rerum Aſiæ pont. ipſe Chriſtianos multis in Europæ locia,ut nouerat,cupientiſsi/
mos ad ſuſcipienda de more ad ſpem futuræ beatitudinis æternæ crucis ſignacula ſacroſan/
cto decreto impellere eſt adnixus,dimiſitq́ in omnem Chriſtianorū regionem ſanctorum
Franciſci & Dominici religioſos,qui deuotionis ardore prædicationisq́ inſtātia,multoa ad
pia arma ſanctiſsimāq́ expeditionē ex Gallijs atq́ Italia cōciuere. Fortunatusq́ ſanctis ex/
ornādis pont. ad ipſum crucis proclamatæ tempus ſanctā Elizabet regia Hungariæ filiā,&
Lantherauio deſponſatā,ſed uirginē miraculis poſt obitū coruſcantē in cœtum ſanctarum
paradiſi uirginū adſcripſit.Qua tempeſtate ſcelus ad Conſtantinopolim emerſit,cuiua cau
ſa Latinum inde nomen poſtea breui eſt pulſum. Robertus Antiſiodorenſis imperator La
tinus laſciuia magis uir ſenex quàm neceſſitate ductus,uirginē inſignis formæ Græcam,no
bili ortā progenie deſpondit uxorē,nō neſcius eam Burgūdioni proceri ordines in Latino
rum exercitu ducēti à genitrice matrona diuite prius fuiſſe deſponſatā. Burgundio itaq́ ira
& furore accēſus amicos clientesq́ & ſuos cōmilitones cōtraxit,& noctu puellæ palatiū in/
greſſus cubilis foribus ui refractis eam naſo detruncato deformauit,genitrixq́ in proximū

mare demerſa eſt, nec auſus eſt imperator ad iniuriam mutire, Latinis omnibus iniuſtiti/
am eius, & Burgundionis audaciam pari indignatione contumaciaꝗ damnantibus. Per/
opportune uero uiſa eſt accidere Roberti ipſius imperatoris mors breui ſubſequuta, cũctis
formidantibus, ne Burgundionis audaciam neglectamꝗ à Latinis ultionem una eademꝗ
aliquando plecteret caſtigatio. Suffecto exinde fratri Balduino exagonarum ad mare Pon
ticum, imperator curantibus Venetis, filiam obtulit in matrimonium, fore pollicitus, ut Ro
maniæ imperium terram omnem inſulasꝗ Vattari pulſo in generi ſui ipſius redigeret pote
ſtatem. Latini uero proceres ueriti ñe Balduinum imperatorẽ additæ ſoceri uires ulciſcen/
da fratris iniuria facerent audentiorem, ætatem adoleſcentis obiecerunt, quæ nec imperij
adminiſtrationem, neꝗ coniugium, præſertim quod à potentiſſimo inimiciſſimoꝗ offerre
tur ſocero, ſatis toleraret. Euicitꝗ concors omnium ſententia Ioannem Brennum Hieroſo/
lymæ ſolo titulo regem ex Italia Romandiolaꝗ euocandum. Qui permittente ac ſuadente
Gregorio pontifice Conſtantinopolim eſt delatus, eiusꝗ filia nomine Martha Balduino
quum eſſet deſponſata, conſtitutum eſt poſt ſoceri mortem imperium genero permitten/
dum. Ioannesꝗ quàmprimum inijt imperium, nihil duxit antiquius, quàm illum in Gallias
mittere auxilia imploraturũ. Eam imperator exagonarum repulſam ægerrime tulit, & quod
ſæpe antea rogatus facere noluerat, eandem filiam Theodoro Vattari filio deſpondit uxo/
rem. Qua iuncti affinitate Græci imperatores pellendis Latinis, non minus arma quàm ani
mos iunxerunt. Preſſumꝗ eſt ilico terra & mari imperium Romaniæ, & quum aliqua Ve/
neti, tum maxime plura imperator Latiniꝗ amiſere. Quid uero Fredericus occidentalis im
perator interea egerit in Italia, dictu multa non parum digna duximus altiuſcule repeten/
da. Erant ætate illa in marchia Taruiſina familiæ nobiles cæteris præſtantiores Ecelinus Al
berinusꝗ de Romano apud Baſſianũ Carrarienſes & marchiones Eſtenſes Veronæ mon/
ticuli, & in eius agro ſancti Boniſacij comites: & quum cæteri haberent uetuſtiorem proſa/
piæ originem, Ecelinus loco natus erat ſubobſcuriore, cuius auus eiuſdem nominis Theu/
tonicus miles gregarius cum Othone tertio uenerat in Italiam: hic uero ſub Frederico ſe/
cundo, quum eſſet uita & moribus perquàm adſimilis, auctus eſt opibus adeo magnis, ut
tyrannidem ſibi conſtituerit maiorem cæteris omnibus, quas abſque imperij aut regni titu/
lo Italia raro aliâs pertulerit. Durauerat ad id temporis integra ſocietas, quã populos Lom
bardiæ Frederici primi temporibus inijſſe oſtendimus urbes complexa potentiſſimas, Me
diolanum, Brixiam, Mantuam, ac maiorem Romandiolæ partem: & in Transpadanis, Ve
ronam, Vicentiam, Paduam, & Taruiſium: quibus Veneta urbs tunc penitus dominio ma
ritima cõſentiebat. In Frederici partibus Cremonenſes, Bergomenſesꝗ, Parmenſes, Rhegi
nenſes, Mutinenſes, & in Alpibus Tridentũ perſiſtebant: cæteræ urbes & oppida Lombar
diæ, Romãdiolæ, & marchiæ Taruiſinæ pro uarietate fortunæ alternis fauebant. Quo itaꝗ
anno Fredericus pontifice apud Viterbiũ data ſpe fruſtrato ac planè decepto abijt in Ale/
manniam. Eodem reparatis copijs per Tridentinum menſe Februario in Italiam eſt reuer/
ſus. Primaꝗ urbs Verona in illius partes Ecelini opera eſt reducta. Inde Fredericus Mãtua
num ingreſſus agrum, Marchariã Gazamꝗ oppida ui capta direptaꝗ incendit, & Cremo/
nam accedens nouẽ menſibus apud eam moratus eſt, ex qua quum eſſet moturus obſiden/
dam ſibi Mantuam comminatus, flexit de itinere in Vicentinos, qui ex improuiſo copijs
circundati, cœperunt deditionis facere mentionem. Eaꝗ fretus occaſione Fredericus, dum
ultra citraꝗ commeant oratores, urbem dolo captam ipſo calendarum Nouembrium cele/
bri die diripuit atque incendit: ad eamꝗ tantiſper moratus, quoad exercitus populatur, de/
uaſtatꝗ Paduanum propinquum agrum, in Taruiſinos duxit: circumſeſſamꝗ cepiſſet ur/
bem, ni Patauinus immiſſo milite ſubueniſſet. Dum autẽ in Taruiſina obſidione agit, quod
uerum fuiſſe conſtat, reſciijt Henricum filium paternam abominatum in eccleſiam impieta/
tem, fœdera cum ſocijs bello Lombardis conſtituta habere, quorũ primores regni Aleman
niæ fuerant ſuaſores. Itaꝗ ueritus, ne ducenti aduerſus filium proceres populiꝗ Theutoni
aduerſarentur, impudentia uſus inaudita, pontificem per nuncios orauit. Pontifex, ut uide/
tur, fœderis ignarus conceſſit literas apoſtolicas, quarum ui regno ſubditi Alemanno patri
aduerſus filium paruerunt. Accerſitũ tamen fide publica & rogantibus regni proceribus ue
nia donatũ atꝗ impunitate Henricũ crudelis pater in Apuliam relegauit. Vbi poſtea eo iu
bente in carcere publico eſt necatus. Quinctiã per eoſdẽ dies cum Fredericus concupitã re/
gis An/

gis Angliæ ſororem affinitatis gradu obſtante uxorem nequiret accipere, pontificis diſpen-
ſatione uoti compos eſt factus. Anno qui ſequutus eſt ſalutis ſeptimo & trigeſimo ſupra Anno ſalu.
duodecies centenum Theobaldus rex Nauarræ, proceres'que è Gallia, Almericus comes Mccxxxvij
Montisfortis, Henricus comes Bari & Campaniæ comes, per Germaniam Hungariamq;
Conſtantinopolim peruenere. Inde Ptolemaidam delati proſperis ſucceſſibus ilico ſunt ga-
uiſi, populationibus longe late'que commiſſis, qua præda omnifariam rerum copioſiſsima
exercitum ditauerunt. Fuit'que eius prædæ exemplo atque ſpe, ut Almericus Henricusq;
comites ad Gazam uſque prædando urendoq; cum multis cohortibus penetrarint. Interce-
dit uero Ptolemaidam Gazam'que priuſquàm ad culta ſit uentum, oblonga regio pleraq;
harenoſa, quam properantes in prædam Chriſtiani, minus quàm oportuit conſiderarunt.
Sed quàmprimum feſſi de longo itinere, prædaq; facta tardati, redeuntes hoſtem ſequi fu-
rentem uiderunt, ſeſe inuicem cœperunt dementiæ temeritatisq; damnare: nec ſatis eos iu-
uit, quod ſæpenumero alibi fuit ſaluti, prædam pugnando ſimul reijciendoq; dimittere. Al-
mericus enim, Henricusq;, dum alijs fugæ ſpatium pugnando hoſtemq; reprimendo præ-
bere nituntur, in duorum dierum fuga cum ſuorum quibuſque melioribus cecidere. Abie-
ctioresq;. quibus nulla fuit decoris cura, Ptolemaidam cladis acceptæ nuncij ſunt reuerſi.
At pontifex Gregorius quum Peruſia Interamniam, inde Ferenulli monaſterium, poſtmo-
dum Ananiam acceſſiſſet, Romam à populo deſideratus rogatusq; redire cupiebat: rediiſ-
ſet'que, niſi Petrus Fraiepanes pecunia à Frederico corruptus, cuſtodia pro portis habita
prohibuiſſet. Diuertit'que Viterbium pontifex in illius hæreticos proceſſurus. Compoſita
interim Alemanniæ re, Fredericus in Italiam reuerſus eſt, firmo ut poſtea apparuit propo-
ſito, ſocias bello urbes pro uiribus edomandi. Sed primi omnium Patauini blanditijs dolo-
ſis'que libertatis retinendæ factis ab Ecelino pollicitationibus decepti partes imperatorias
ſunt ſequuti. Quibus eueſtigio Ecelinus frenum ſeruitutis iugum impoſuit, Zobardo uiro
Germano cum Theutonica Saracenaq; cohorte ita immiſſo, ut Saracenis portas Aleman-
nisq; palatium ſeruantibus in apertam ſeruitutem Padua ſit redacta. Præſertim quia Car-
rarienſium odio atq; inuidia Aaxo Eſtenſis marchio, Frederici, uel potius Ecelini partibus
adhærebat. Pontifex uero de Frederici in Italiam reditu apparatuq;, quem maximũ faceret,
certior redditus, Gregorium Montelongum ſedis apoſtolicæ protonotariũ ad illum miſit,
orans obteſtansq;, ut ſi pacem eccleſiæ, uel potius Ieſu Chriſti, ſi ſuam ipſius beniuolẽtiam,
quam proximis diebus in fauore aduerſus filiũ, & uxoria diſpẽſatione teſtatus fuerat, tanti
faceret, quanti certe Chriſtianus princeps facere debet, conſtituta cum Lombardis à Fre-
derico auo ſuo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata uoluerat, conſeruaret: & quum aſſen-
ſum Fredericus præſtare uideretur, miſit pontifex unum, & breui poſt tres cardinales, qui
re infecta uel potius exaſperata Viterbium ſunt reuerſi. Pontificem namque magis Frede-
ricus, quàm Lombardos deprimere anhelabat. Prius autem quàm Lombardia decederent
cardinales, Fredericus in Montemclarum duxit Brixianorum oppidum, & expugnatum
direptum'que incendit. Brixianos exinde quum non poſſet trahere in ſuas partes, duxit
in Mediolanenſes, qui cum exercitu & charrotio illi in itinere apud Curtemnouam ob-
uiarunt. Pugnatum eſt utrinque animis ardentiſsimis, & ſpe neutrobique inferiore. Sed
quàmprimum ſanguinem effundi, cadentes'que utrinque calcari conſpexerunt Mediola-
nenſes, acie plurimi ſunt dilapſi: quorum exemplo ſocij quoque bello populi uias in pa-
triam ducentes, uel notas ingrediebantur, uel ſtantes in aciem proximos ita interroga-
bant, ut uiderentur impendentem perniciem expaueſcere. Itaque quod plerumque adſo-
let, factum eſt, ut maior pars minorem, exercitatior'que inexpertiorem ſuperarit. Melio-
res'que è Mediolanenſi populo & ſociorum auxilijs, quos pudor & uirtus in prælio conti-
nuis, partim cecidere, partim ad charrotium conglobati, Frederico præſenti exhortantiq;
ſeſe armis depoſitis permiſere. In queis Petrus Teupolus Venetiarum ducis filius Medio-
lanenſium poteſtas, & copiarum ductor primarius fuit: nec ceſſit Frederico uictoria incru-
enta, tam multis è ſuo exercitu interſectis uulneratis'que, ut omiſſa Mediolani ſpe potiun-
di, quæ haudquaquam tenuis apparebat, Cremonam redierit. Vnde Petrum Teupolum
Piſas, & inde in Apuliam miſit, ubi in uinculis trucidatus eſt. Et ſub ipſum uictoriæ nun-
cium, Paduam allatum, Ecelinus ocij pacis'que impatiens Azonem Eſtenſem proditio-
nis inſimulatum Eſtenſi oppido per arma eiecit: receptumq; oppidum Saracenis attribuit

conſer-

conſeruandum. Cupiebat eo tempore, quærebatq́ Gregorius pontifex in urbem Romam reuerti, populum à quo rogaretur exauditurus, Ioannesq́ Cinciŋ tunc ſenator, plebeio atq; ſordido natus loco, pecunia à Frederico corruptus obſtitit, cuſtodia portarũ complicibus attributa, quos pariter corruperat Fredericus. Sed eccleſiæ ſtudioſi occupato Capitolio Ioannem deiicientes, legationem ampliſsimam, cuius princeps fuit Iacobus Capotius, miſerunt, pontificem reducturam, ueniensq́ lætitiam populi per ſe magnam, diſperſa per uicos qua incederet pecunia, & annona paulopoſt in plebem diſtributa, effecit maiorem. Nec defuerunt ad eos diſtributæ annonæ dies, ſeditioſi pecunia itẽ à Frederico corrupti, quos machinationis in pontificem conuictos, à Ioanne Iudicis tunc ſenatore, populus inſſerat relegari. Perq́ eoſdem dies pontifex auditam Mediolanenſium cladem moleſtiſsime tulit: & tamen in meliorem ſolito ſpem erectus eſt, ducem Venetorũ exiſtimans illatam in filij nece iniuriam aperta in Fredericum inimicitia proſequuturum: hinc magna uſus prudentia pontifex, Venetum Genuẽſemq́ timore belli potius & ſuſpicione, quàm bello inuicem exoſos, ad ſolida pacis fœdera perducere curauit. Vocatiq́ Romam cum publica rei utriuſque publicæ autoritate, legati ad præſcriptam diem præſto affuere. Dedit autem pontifex, conſtituit atq; iuſſit accipientibus pacem annis nouem his cõditionibus duraturam: bella uterq; populus ſuſciperet gereretq́ cõmunia, nec pacem, amicitiã, bellum'ue alter ſine altero cum Vattari Græco imperatore habere, aut inire poſſet, & utriuſq; populi nauigia amborum ſimul deferrent inſignia. Obteſtatusq́ eſt pontifex, quod decreto ſancitum promulgari fecit, partem quæ huiuſcemodi conſtitutæ paci contraria primum faceret, excommunicationem cuius ſententia tunc eſt lata, interdictumq́ à ſacrificijs incurſuram. Secundum hanc pacem magna omnium lætitia conſtitutam, arma pontifex ſpiritualia, & ſacerdotij propria in Fredericum exercuit, excommunicatione in illum ad diem cœnæ domini promulgata, & omnibus iureiurãdi religione ſolutis, qua imperij regnorum'ue ratione illi tenerentur aſtricti. Et quidem ea pax alioquin laudabilis, uel ea ratione maxime fuit neceſſaria, ut hi præpotentes Italiæ populi, hinc Frederico, inde Græcorum imperatori Latinos apud Conſtãtinopolim opprimenti poſſent reſiſtere. Ioannes enim Brennius imperator ad eos obierat dies, & Balduinus ex decreto acceperat imperium. Ioannes item Vattari apud Adrianopolim orientalis appellatus, & alter apud mare Ponticum exagonarum Græcorum occidentalium imperatores partim diuiſis, partim coniunctis copijs, Latinos, ſicut ſupra diximus, ut Græcia eijcerent, adnitebantur. Et Vattari continuatum ab Adrianopoli Smyrnam uſq;, & Sataliam urbes maximas, obtinebat imperiũ. Cui & ſuberant aderantq́ in bellis aſsidui Marcus Ganutus Ægei pelagi, & Leo Gualla Rhodum inſulas tyrannide obtinentes. Fregerunt tamen Veneti aliquot ante conſtitutam pacem annis utriuſq; Græci imperatoris audaciam, conatibus illorum, quotquot intentauerant, inanitis. Cretenſes in rebellionem pendentes comprimere cupiens dux, eam inſulam pro Venetis gubernans, Marcum Ganutum mercede conductum auxilio aduocauerat, quum accerſitus à rebellibus Vattari tres & triginta in expeditionem adduxit triremes, & quem ſolum reperit cum triremibus octo reſiſtentem, Ganutum in patriã prodito Veneto redire curauit, obtinuitq́ tunc de inſula Creta Vattari Rethimum, Mille Pothimum, Caſtrum nouum. Sed quum ulterius progredi Græcus imp. obſiſtente Veneto nequiret, relicta oppida cum impoſito præſidio amiſit, tresq́ de ſua claſſe triremes apud Cythereã inſulã naufragio periere. Tunc educta Venetijs ad eius rebellionis Cretæ famam claſſis, Raguſinos, qui ſuaſionibus pollicitationibusq́ Græcorum Vattari ſtudentium deducti deſciuerant, data uenia in ſolitam fœderationem amicitiamq́ recepit. Neque uero potuerunt Latinorum debilitatem Veneti adeo adiuuare, quin Conſtantinopolis tanta bellorum acerbitate ſit preſſa, Balduinus imperator Philippum filium infantem accepti æris alieni pignus tradiderit mercatoribus, quem illi propriæ cõſulentes ſecuritati, Venetias miſerunt in cuſtodia retinendũ. Detractum quoq; ædium publicarum, & baſilicarum culminibus plumbum, uenit: nec erat alicunde auxilium, præter opem, quæ multa à Venetis ſuo ipſorum impendio obueniebat. Tandem Græci imperatores rebus elati proſpere patratis, Conſtantinopolim terra mariq́ cinxerunt arctiſsima obſidione. Vnde in ſalutis deſperationẽ adductus imperator Balduinus, Venetos ſuis grauatos periculis & laboribus magna euicit precum inſtantia, claſſem ab illis triremium uigintiquinq; armandam, cui pro dimidia communis utriuſque fieret impenſa: & ne fraudem in ſolutione periculum'ue

culum'ue

culum ue amiſſi fortè imperij Venetus timena impendiū recuſaret, pignora imperator de-dit omniū precioſiſsima, lanceam, ſpongiamq́, quibus dominua & ſaluator noſter, hinc potatus, inde uulneratus, & crucis ligni, in quo ea pertulit partem. Immiſſæ ilico Venetorum decretæ uigintiquinq; triremes, expectantem in portu, & ipſa urbia mœnia infeſtantem inſolentiſsimum hoſtem Græcum prælio ſuperarunt, & quatuor uiginti de inimica claſſe interceptia triremibus, Conſtantinopolia obſidione liberata eſt. Quinetiam Leo Gaualla, qui Græcorum dictæ obſidionis claſſi præfuerat, eadem die Rhodum inſulam & ſeipſum Veneto per fœdera ſubiecit. Et hæc quidem Conſtantinopolitanæ urbia liberatio eodem erat facta anno, in quo pacē Genuenſi cum Veneto pontifex Gregorius eſſe uoluit. Quare pontifex ipſe maiora indies aduerſus Fredericū intentare diſpoſitus fœdera cum Venetia inijt, per quæ claſſia triremium item uigintiquinq; communi pariq́ impendio eſt armata, quam adhiberi uoluit pontifex Frederico Siciliæ uiribus expellendo, qui interea poſt inſtinctam Mediolanenſi cladem Cremonæ aliquandiu fuit, ubi exercitum & reparatū & auctum maiorem ſolito coegerat, animo, ut creditum eſt, Mediolanenſea, aut Bononienſes, & Romandioloa ex compoſito inuadendi: quia tamen dominicæ reſurrectionis ſolēnia imminebant, ea apud Paduam, tunc ſibi primum omnino per Ecclinum ſubditam celebrare conſtituit. Vnde factum eſt, ut tertio ipſiua Paſchaœa die adeuntem eccleſiæ Paduanæ dominicā domum accelerans, tabellarius conſtitutæ apud urbem pacis, & ſuæ promulgatæ excommunicationis fecerit certiorem. Cuius tamē rei fama Paduam prius totam peruaſerat ciuitatem. Ia itaq; facie ad ſimulatam animi quietem compoſita, de ſua iuſtitia, deq́ rei ipſius indignitate multa diſſeruit, Petrumq́ Vineum ſuarum magiſtrum epiſtolarū, magna ut in illa ætate facundia uirum, ſermonē habere iuſſit, ſuis laudibus, ſuisq́ de Romana eccleſia deq́ Romano pontifice meritis redundantem, & tamen exercitu in paruam tunc paluſtremq́ Venetorum terram ducere iuſſo, ipſe furens frendenaq́, uel potiua amens præceſſit. Itum eſt in ſancti Hilarij monaſterium. Et terra omnis Veneto ſubdita Patauino contigua agro uix ſuſtinuit operientē ſe Romani olim imperatoria exercitū, in Bebasq́ turrim exiguam, quum non eſſet terra acceſſua, conuicia ſunt iactata. Superuenienа interim à Venetijs cymbarum ſagittarijs plenarum multitudo, quæ aquaa, ſicut equites terram compleret, Fredericum re infecta redire compulit. Reuerſua Paduam Fredericus præſtantiſsimoa quoſq; per auxiliorum ſpeciem eduxit in obſides, & Vicentiam accedens monticulum maiorem in arcem captum Saracenis attribuit cuſtodiendū. Cluſia inde Veronenſia agri præſidio munitis, ne liber cuipiā ſe ignaro in Germaniā eſſet acceſſus, & auxilijs Verona accerſitis, in queis multi eſſent obſidū loco habendi, in Mantuanū agrum ſigna edixit craſtino educenda. Iuſſum tamen de nocte media procedere agmen Padum qua trajcitur, in Parmenſea petere curauit: tuncq́ de continuato per agrum Parmenſem itinere, nunq́ prius ꝙ in Lucenſibua eſt quietum. Nec magis iter id ſuum Fredericus conficere, ꝙ Ecelinua marchiā omnē Taruiſinā ſibi ſubijcere accelerauit, magna ubiq; ſed omniū maxima apud Paduā uſua crudelitate, de quà aliàs dicendū erit. Decedena Luca Fredericus Piſas ſe contulit, eo cōſilio, ut non priua amiciſsimā linqueret urbē, ꝙ rebus Hetruriæ cōpoſitis urbe Roma, & omni eccleſiæ terra potiri adniteret. Annus paulo priua inchoauerat ſalutia quadrageſimus duodeciesq́ centenus, Anno ſalutis Mccxl. quum pontifex Fredericum audiens Apenninum eſſe tranſgreſſum, rebua Lombardiæ atq; Romandiolæ conſtituit ſubuenire, quo iubente Gregoriua Montelongus ſedis apoſtolicæ legatus, Mediolano ubi præſente Frederico conſtiterat, Bononiam ſe contulit. Eodemq́ tempore Iacobus Teupolus Venetorum dux, claſſem ducens ampliſsimam aduerſo Pado Ferrariam eſt delatus, quò & Mātuani terra & Pado prope populariter acceſſerunt. Et his ſe ſocios addiderunt, Albericus Ecelini frater, Azoq́ Eſtenſis, quoa affinitate coniunctos pari Ecelinus odio proſequebatur. Eaa poſtea copiaa ad pontificia præſcriptum conueniſſe audiens legatus, & ipſe adueniens magnum exercitum Bononienſis populi copijs auctum effecit maximum. Ferrariam urbem tunc Frederici autoritate fauoribusq́ obtinebat Salinguerra Ferrarienſia honeſto natus loco, qui Ecelini ſororem diu antea habuerat uxorem, adeo illi amicitia magis quàm affinitate coniunctua, ut quam ille gubernaret, ciuitas uideretur in Ecelini arbitrio conſtituta. Iaq́ ſenex, ac propè decrepitus uir laudatæ prudentiæ, Eſtenſis familiæ, niſi priuata obſtitiſſent Ecelini cum illis diſſidia, uoluntati in omnem euentum fuiſſet aſſenſus. Obſeſſa eſt igitur, ac diu oppugnata Ferraria, diutius reſiſtere parata,

niſi Salin-

niſi Salinguerram alioqui prudentem ad colloquium ab amicis euocatum legatus intercepiſſet, quia duce Venetorum Teupolo poſt receptam urbem, Venetias ductus, & liberaliter habitus, quietiſsimum habuit uitæ finem. Ferrariam uero pontificis Gregorij legatus Azoni marchioni Eſtenſi attribuit pro Romana eccleſia gubernandam. Et per id ferè temporis claſſis Veneta, quam dimidia Gregorij pontificis impenſa armatam fuiſſe docuimus, ad Garganum mõtem delata eſt. Vnde obuias duodecim Frederici triremes cuſtodiæ eiua oræ præfectas fugauit, Thermolas inde, Rhodumq́, Veſtinam, & Veſticem oppida de regno cepit: dumq́ milites excenſione facta Veſticem ſpoliant diruuntq́, nauis Cetea in ſinum Sipontinum tempeſtate eſt acta, quam mille uiris pugnatoribus armatam, & Federi ço militantem Veneti expugnarunt. At Federicus aliquot interea menſes Piſis egerat, de qua urbe diſcordijs contentionibuſq́ omnem repleuit infecitq́ Hetruriam. Singulas enim ciuitates, ſingula oppida pertentans, qui ſuas, qui pontificis Romani ſequerentur partes uoluit intelligere. Piſanis quos uel Genuenſium, Venetorumq́ odio ſibi omnino deditos nouerat, ſtatum aſſerere maximũ adnixus, ut eſſent ſe abſente, à quibus præſidia Romani imperij Hetruria, à quibus directiones gerendis rebus, à quibus conſilia peterentur. Fueruntq́ Lucæ, quam primam de itinere ciuitatem adijt, fuerunt Florentiæ, Piſtorij, Volaterris, Aretij, atq; Miniati, quos ſiue deprimendi conciues ſuos libido, ſiue temeritas in notorias Federici aduerſus eccleſiæ ac ſolitæ quietis prouinciæ ſtudioſos partem factionemq́ ſeduxit. Senſitq́ adeo longe & late id malum omnem Hetruriam breui infecturum, ut nulla ciuitas, nullum oppidum, nullus populus ea labe pernicioſiſsima manſerit intactus. Florentini tamen præter admodum paucos & ipſos nobiles, maiore fuerunt conſtantia, ut quietem, ac propemodum libertatem florentibus Romanorum pontificum rebus conſuetam pro uiribus conſeruarent: & quum Federicus urbem ipſam memorans imperij iurium eſſe, eam in ſuis partibus teneri contenderet, auſam illi fauere nobilitatẽ omnem populus per arma Florentinus eiecit. Eam itaq; ciuitatem ſæpe pertentatam Federicus, quum precibus pollicitationibuſq́ nequiret, armis territam in ſententiam perducere eſt adnixus, præſidio ex Germanis Saraceniſq́ ſingulis partium ſuarum dato, cuius fauore contraria ſentientes exterminarentur: primiq́ omnium Piſtorienſes cancellarij, idem familiæ nomen, Panzaticos eiecerunt: Volaterrani deinde, poſt Miniatenſes, Aretini & Lucenſes ſcelus in ciues conſanguineoſq́ admiſere. In multis enim ac penè in omnibus populis eò tunc dementiæ impietatiſ'que proceſſum eſt, ut quem pater filium, frater'ue fratrem uideret contraria ſentientem, pelli patria ſit paſſus, aut confodi repugnantem. Quo infortunio quum ſola caruerit Sena, in aliud maius ſeipſam præcipitauit. Amicitia namq; Piſanorum, uel potius odio faciente Florentinorum, Senenſes nedum partes Federici ſunt ſequuti, ſed illi ſeſe per fœdera ſubiecerunt, pariterq́ Peruſinorum odio Aretini, factumq́ eſt ſtupenda celeritate, ut ſtudia partium, factiones'q;, & populorum ſectiones, per omnem Hetruriam penè dinoſcerẽtur. Cui infectioni à Federico, ut diximus, diſſeminatæ, nomina quoq; aut ipſe, aut ex ſuis Germanis aliqui indidere. Verbo enim quod certe Germanicum eſt, ſtudioſos eccleſiæ Guelfos, & imperatoriæ factionis Gibellinos placuit appellari: faciliterq́ adducor, ut credã Ptolemeo Lucenſi epiſcopo, qui paulo poſt ea tempora ſcripſit, ea infauſta rebus Italiæ nomina, primum apud Piſtorium fuiſſe audita, quæ paulopoſt omnem Italiam, præter unicam urbem Venetam infecere. Tanta'q; rabie ducentis, & eo amplius annis ad hæc uſque tempora ſub infauſto eorum nominum titulo ſæuitum eſt, ut peiora inter ſeipſos ſcelera quandoq; Itali commiſerint ijs, quæ à barbaris iam ceſſantibus fuerant perpeſſi. Vrbs enim in urbem populariter, prouincia in prouinciã, populi pars in alteram, nulla impellente alia quàm harum partium cauſa geſſere bella, quorũ nullus uictoriæ finis, nullus modus, niſi in ſanguinis effuſione & exterminio eſt petitus, neç uicini inter ſe cohabitantes'q; ſolum ea debacchati ſunt inſania atque impietate, ſed quingentis ſeiuncti paſſuum millibus pauperes, egeni æque, ac diuites & factioſi, quum fortè obuij fierent, nefaria inuicem cõmiſerunt. Non modo enim diuiſa ſunt inſignia in prælijs præferenda, ſed colores, terræ fructus, ueſtium habitus, ipſe hominis inceſſus, digitorum concrepitus, & oris hiatus ſuam habuere partium ſignificationem. Brixiani, Bergomenſeſq́, apud quos ea maxime inualuit calamitas, allium cuius apud eorum plebem plurimus eſt uſus, quo ſcindas modo plurimũ à ratione partium exiſtimant intereſſe, auditum'q; aliquando exhorrui, fuiſſe in Bergomenſium montibus, qui aduenas

ex Calabris

ex Calabris Apuliſue aut Hetruſcis uiatores in hoſpitium receptos, allium quod ſuo ipſius hoſpitis indicio in nucleos natura diſtinctos diuidi oportuit, gladio ſcindentes, tanquā diuerſarum partium interfecerint. Sed ad Fredericum. Is poſtquàm ſuos ubiq; notos habuit, eorum qui aut diuerſarum cenſerentur partium, aut qui neutris conſentire uellent, expugnata oppida locaq; populatus eſt: & diuerſarum partium patria pulſos omnes qui in ſuam facti ſunt poteſtatem, nonnullos e ueſtigio interfici, quoſdam oculis effoſſis in Apuliam relegari, quoſdam per diuerſa cruciatuū genera ad mortem uſq; lacerari fecit. Et Piſani interea tanti imperatoris præſentia, tanto fauore animis tumefacti, nihil æque adnixi ſunt, quàm ut Genuenſes aliqua inſigni clade afficerent. Armaueruntq; claſſem triremium ſupra centum, adeo etiam milite ex Frederici copijs ſumpto refertam, ut & celeritati pondus, & pugnantibus obfuerit preſſura. Eam parari claſſem quàmprimum reſciijt Genuenſis, Venetum admonuit, ſuppetias ex fœdere allaturum. Claſſisq; triremium ſexaginta, præfecto Andrea Teupolo ducis filio Venetijs ſubito eſt educta. Quæ prima uelificatione Polam delata, eam ciuitatem, quæ ſuam triremē iuſſa non dederat, imperata pecunia & muro alicubi aperto puniuit. Continuata exinde nauigatione Teupolus Dyrrachiū eſt delatus, ubi à nuncio in id miſſo certior eſt factus Frederici & Piſanorum claſſem à Genuenſi apud Corſicam fuiſſe fugatam, quam ſubduci, in portuq; contineri uoluerit Fredericus. Quare Andreas præfectus claſſe in Polam conuerſa, quam intellexerat iterum defeciſſe, eam ui receptam ſpoliatamq; igni ferroq; uaſtauit. Per quod temporis Ioannes Vattaris imperator Græcus ſenio confectus, moriens, Theodorum filium habuit ſucceſſorem, & Ludouicus Francorum rex permittente, uel, ut uidetur, curante Balduino imperatore Conſtātinopolitano, pignora retulit precioſiſsima Venetis, ſicut oſtendimus, ab ipſo imperatore conceſſa, lanceam ſpongiamq; & partem ligni crucis dominicæ paſſionis. Claſſe Piſana quo oſtendimus modo ſubducta, quantum oportuit reparata, conſtituerat Fredericus in regnum *Siciliæ* tranſmittere, quum hinc Fulginates, inde Viterbienſes eum mutare ſentētiam coegerunt, uterq; enim populus non magis ſuam ipſorum quàm prouincialiū rebellionem eſt pollicitus. Quare plenus ſpei & furoris Enrium filium *Sardiniæ* regem attributa copiarum parte præmiſit Fulginatibus ſatisfacturum, qui Peruſino quem ingredi intendebat, agro per arma prohibitus per Tifernates, & Eugubinos: & priuſquàm aditi fuerint, Nucerini receptus Fulginei mœnibus, rex Enrius pertētatos, & uaſtato agro agitatos, Peruſinos, Aſſiſinates, Treuianos, Tudertinos, & *S*poletinos à fide pontificis & eccleſiæ nequiuit auertere. *S*pellani, Meuaniates, Bittonienſesq; Fulginatum perfidiæ complices ſunt effecti. Fredericus interea Viterbij erat, cuius ciuitatis maior fuit, quàm quæ feliciter narrari poſſit culpa, quod eam ex caſtello pont. Gregorius in ciuitatem dato primū epiſcopo extulerat, repulſoq; aliàs ab ipſius damnis eodem Frederico, impendentē quoq; ſibi à furentibus Romanis cladē auerterat. *Sed* & Viterbienſes ſequuti ſunt in perfidia Ortani, Thuſcanenſes, Cornetani, ac Monteflaſconenſes, quin etiam urbem Romam eadem peruaſerat in eccleſiam pontificemq; impietas, ut nihil ad facinus, præter acceleratiorem hoſtis aduentū defuiſſe ſit uiſum. In quam difficultatem omnium periculoſiſsimā perductus pōtifex, ab eo in quem ſperabat præſidia protectionemq; inuenit. Cardinalibus enim & clero omni cum curia & populo in ſolennē pompam de more Chriſtiano ducendam conuocatis, capita ipſe apoſtolorum geſtanda accepit, & cruce argentea, cui ueræ & uiuificæ crucis portio ineſt præmiſſa, à Lateranenſi epiſcopo apoſtolorum principis baſilicam petijt. Vbi ambone conſcenſo orationem habuit, doctrina, commiſerationibus, & ad fidem, religionem, pietatemq; colendam, ſpectantibus locis argumentationibusq; refertam: & quum porrecto oſtenſoq; brachio capita apoſtolorum oſtendens, cui ea committeret conſeruanda, cui commendaret, flens, ſuſpirans, ingemiſcens interrogaſſet, multos uidit lachrymulam abſtergentes. Quare nihil moratus decretū promulgauit ſacroſanctum, gloriæ ſalutiſq; æternæ præmia illis pollicitus, qui aduerſus ſceleſtiſsimum dei & eccleſiæ ſuæ ſanctæ hoſtem Fredericum pugnaturi crucis charactere inſignirentur. Mirum uero ijs, qui ſuperius ſcripta perlegerūt, ſicut & nobis futurū non dubitamus, potuiſſe pontificis ter quaterq; pulſi uerba populum Romanum in ſuam defenſionem armare, in ea hoſtis potentiſsimi propinquitate, cuius largitione corruptos, atque etiam coniuratos eſſe primores quoſque potentioreſq; conſtabat, ut nulli dubium eſſe debeat, diuina ope & opera datam tunc eccleſiæ pontificiq; ſalutem. Properanti namq; etiam, ut portas muroſq;

perrumperet, ampliſsimo Frederici exercitui cruce ſignata cohors cominus eſt congreſſa: ad cuius aſpectum adeo territus, adeo in furorem ueſaniamq; eſt commotus Fredericus, ut captos ad ſe uiuos perduci cruce ſignatos in prima ipſe pugnans acie exclamauerit. Inde perductos ad ſe Romanos, partim quaternis ad crucis formam confodit uulneribus, partim caput in crucis modum quadrifariam ſcidit, partim in fronte eandem ferro crucem reddidit inſignitos: clericos uero detonſam in uerticem coronam ferro cæſim in crucem uulneratam, ut dicebat, ornari iuſſit: quorum unus inflictum uulnus nimis patienter tolerare uiſus, in palearum cumulũ funiculo eſt pertractus, & quum benedicere ac laudare deum perſeueraret, igni ſuppoſito eſt crematus. Eam quum uidiſſet Fredericus populi Romani conſtantiam, tertio quàm aduenerat die mœrens frendensq;, & omnia urens deuaſtansq; in itinere obuia, tranſit in Campaniam. Vnde breui poſt Beneuentum duxit, quam urbem partim dolo, partim ui captam direptam'que reliquit mœnibus immunitam. Et in Picentes marchianos delatus, Aſculum obſedit: in cuius fortiter reſiſtentis agro magna uaſtitas eſt commiſſa: inde in Romandiolos ducere cupiens, Etium Sardiniæ regis filium, agitandis ſibi de Piceno aduerſantibus ſubigendisq; dimiſit: à quo adoleſcente patri ſimillimo direptiones ubique, incendia, & uaſtitates ſunt commiſſæ, ut quicquid reſiſtere auſum eſt, ad calamitatem maximam ſit perductum: quum tamen miræ ſint, & raro aliàs auditæ crudelitates, quas per id temporis Fredericus exercuit per legatos in regni Siciliæ eccleſiaſticos, qui multos archiepiſcopos epiſcoposq; partim occiderit, partim carcere tenuerit, partim relegauerit. In queis Cathanienſis fuit epiſcopus, à quo ab infantia educatus fuerat. Quum interea pontifici ſatis ſupra'que eſſet eius cauenti inſidias, rem eccleſiaſticam reformare. Eo enim tempore decreuit, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanasq; ad euchariſtiæ confectionem, & laudes uirginis dei genitricis ſpeciali oratione in matutinalibus celebrari, quibus eccleſiaſticis rebus, ad rerumq; ſuarum ſalutem neceſſarijs intentus fuit. Nam Iacobum Columnam Prænestinum epiſcopũ cardinalem ad regem Franciæ, & Othonem Montisferratenſi marchionum genere oriundum, ſancti Nicolai in carcere Tulliano cardinalem, in Angliam miſit oratores, præſidia afflictis eccleſiæ rebus imploraturos. Eaq; dum curat pontifex, Frederici rem in regno Siciliæ adminiſtrantes, in nullum ſacrum locum magis deſæuierunt, quàm in celebre ſancti Benedicti monaſterium Caſſinenſe, aurea cuius & argentea uaſa fregerunt, quæ Fredericus conflata redegit in nummos, & monachis inde ui ac conuicio deturbatis, ſatellites ſunt in habitationem ruinamq; præfecti. Per quod tempus Sora, Samnitum quondam urbs, ad Lyris fluuij fontem ſita, quod exactionibus oppidani non ſufficerent, incendio ferroq; uaſtata eſt. Parq; Frederici ſatellitibus cura fuiſſe eſt uiſa, Hieroſolymorum templi ac hoſpitalis loca ſubuertere, tanquam in illos accurate deſæuientibus, quos nouerant in Saracenos Aſiæ depugnare. Et quidem Saracenos adeo fouit Fredericus, ut eos mercede conductos, magis quàm cæteram è Chriſtianis militiam charos habere ſit uiſus. Prærerq; arma tractantes, multi ex ea barbarie amplos Italiamq; per Siciliam geſſere magiſtratus. Eiusq; gentis amore in Chriſtianos euſque debacchatus eſt, ut Luceriam Apuliæ ciuitatem, eiectis populariter Chriſtianis Saraceno dederit inhabitandam: cuius facti memoriam hinc ad nos perueniſſe uidemus, quod etiam ea urbs Saraceni Luceria appellatur. Quacunque autem ratione ſit factum, pietate in Lucerinum epiſcopum uir ſceleſtus eſt uſus, quem cum Chriſtianis duodecim permiſit epiſcopum habitare. Sed legem in regione promulgauit, qua Saracenos adeo uoluit ſaluos eſſe, ut contendentes cum illis impune occiderentur: cæſorum autem Saracenorum quæſtio, ſi captus non eſſet, qui uim attulerat, in uicinæ regionis populos haberetur, qui æris ſumma, ac totidem capitum ſupplicio punirentur. Quin etiam alia impietate atque inſania, ut Saraceno non magis ſibi militanti, quàm in Africa agenti inſeruiret, eſt uſus: qui mulieres forma præſtantiores per Siciliam & ſuum Italiæ regnum concupitas uirgines à parentum ſinu, matronasq; à uirorum complexu rapi & paſſus fuerit & curauerit. Tunetis Saracenorum Africæ regis fratrem baptizari uolentem Panormi prohibuit, eadem ratione tentum, ne Romam ad pontificem accederet. In eo autem itinere, quod ab Aſculo in Romandiolam fecit Fredericus, multo maior, quàm regiones illæ unquam à barbaris ſint paſſæ, uaſtitas eſt commiſſa. Forte per id temporis Rauennæ obierat Petrus Trauerſarius, uir nobilitate gentis & uirtute propria potentiſsimus, cuius filia eo mortuo Andreæ regi Vngariæ in matrimonium data fuit.

fuit. Iſq; Rauennam frequentem populo ditiſsimamq; tunc diu in Romanorum pontificum obedientia non magis gubernauerat, quàm poſſederat, nec unquam Frederici partibus uoluerat conſentire. Quare fretus mortis illius occaſione Fredericus, & accelerauit iter, & urbe ex improuiſo adita faciliter eſt potitus: inde in Fauentiam eſt ductum, quam ciues Bulgarelli cognomine in urbe primarij partibus eccleſiæ cum Petro Trauerſaria conſentire aſſueti conſtantiſsime defenſarunt. Et erat in Lombardia Gregorius Montelongus pontificis legatus, qui à Fauentia Mediolanum uſq; quicquid urbium oppidorumq; uiæ impoſitum eſt Æmyliæ, in pontificis Gregorij & ſociorū bello partibus continebat. Omiſſa ſunt pridem à nobis, quæ Chriſtianis in Aſia agētibus tunc temporis acciderunt. Pauca tamen & paruifacienda fuerunt, quod Conradino Saladini filio rebus humanis, ſicut docuimus, exempto filiorum eius tutores cōſtitutas cum Chriſtianis inducias ſeruauerunt. Quas paulopoſt confirmauit Richardus regis Angliæ frater. Is enim exercitum haudquaquam contemnendum in Aſiam tranſportauit, & Ptolemaidæ Tyroq; appulſus rem illarum urbium Chriſtianam repperit opibus tenuiorem eſſe, quàm quæ ſua ope & opera ſubleuari poſſet. Vnde prudenti uſus conſilio eaſdem indutias in aliquot annos firmari curauit, & Babylonis Soldanus, poſt conſtituta cū Frederico fœdera in nullos proruperat motus. Sed ad pontificem eſt redeūdum, magis Frederici perſequutione ſolo nomine Chriſtiani laborantem, quàm Accon Tyruſq; tunc laborauerint à Saracenis. Is pontifex ſuadentibus Franciæ & Angliæ regibus, ad quos miſerat, ut diximus, cardinales, conuocauit omnes orbis Chriſtiani prælatos ad concilium celebrandum pro reformatione eccleſiæ & præſidio in Aſia apud Conſtantinopolim laborantibus afferendo, primiq; omnium cardinales legati Romam ſimul redituri multos ex Gallijs Hiſpaniaq; & Anglia prælatos, & uiros excellentes acceperant ſocios concilio affuturos. In queis Petrus de Collemadio Rothomagenſis archiepiſcopus, & abbates Cluniacenſis Ciſtercienſiſq; fuere. Senſerat Fredericus concilium eſſe indictum, itineribuſq; per Italiam à ſe ubiq; obſeſſis, futurum intelligebat, ut mari omnes accedere cogerentur. Quamobrem Entium regem filium Piſas miſſum Piſanas ubiq; mari ſtructas habere curauit. Piſaniq; quam rogati fuerunt ſuo infortunio operam præſtiterunt. Alto namque nauigantes mari cardinales atque prælatos cum immiſſis præſidio à Genua triremibus, rex Entius apud Sardiniam inuaſit, & fugientes ſimul reſiſtenteſq;, & ut apparuit, euaſuros ſuperueniens Piſana claſſis intercepit. Qua die Piſani ruinæ ſuæ cauſam & initium dederunt. Cardinales autem & prælati ad Amalphiam urbem ducti ſunt, ad quam poſtmodum in cuſtodia ſunt tenti. Dum autem eo tardatus captorum cardinalium & prælatorum impedimento deſiſtit à concilio pontifex, menſe Auguſto & primo quadrageſimo ſalutis anno ſupra duodecies cētenū obijt: & Gaufredus ex Caſtillonea gente Mediolanenſis Sabinenſis epiſcopus in quartum Celeſtinum pontificem eſt creatus. Timuiſſe inuenimus Fredericum, ne pontificem patria ardētiorem defuncto ſibi hoſtem efficeret, qua item ratione pontifex ætate grandiuſculus prudentia, quæ in illo plurimum eminebat, eſt uſus. Ad Fredericum enim mittens obſidionem Fauentiæ continuantem multis illum de futura pace pollicitationibus delinire conatus eſt. Sed priuſquàm Fredericus reſpondere potuerit, Celeſtinus ipſe duodeuiceſimo pontificatus die defunctus eſt. Cui ut ſucceſſor daretur uno & uiceſimo menſe laboratum eſt. Cauſam eius diuturnæ uacationis apoſtolicæ uarie tradi uidemus. Sunt enim qui Frederici partim perſequutiones, partim ſubdolas pacis promiſſiones, partim factas comminationes uelint affirmentq; cardinales ab electione facienda deterruiſſe. Sed eadem ratio Celeſtini electionis temporibus integra erat. Nos uero magis theologo Parmenſi ordinis minorum, qui uidiſſe omnia ſcribit de Frederico à nobis ſcripta credimus, tentos Amalphitano carcere cardinales, ne ipſis abſentibus electio fieret proteſtatos fuiſſe: quibus & collegas faciliter aſſenſiſſe crediderim, uidentes omnem Italiam Frederici motibus quaſſatam eſſe, & imminere per ſingulos dies periculum, ne urbem Romam caperet, cuius agrum de multis locis populationibus penè perpetuis agitabat, maiore tamen cura ubique adhibita, ut maria undique, undique itinera latrocinijs infeſtarentur, ne prælato cuipiam, aut uiro excellenti à regibus principibuſq; Chriſtianis ad urbem eſſet acceſſus, creando pontifici auxilium ſuaſiones que adituro, adeo ut noſtro credamus theologo affirmanti turbinibus Italiæ à Frederico illatis factā eſſe uniuerſam in illa famem, quæ potius rabies potuit appellari. Fauētia interim anno obſidionis propè in Frederici po-

Anno ſalu. Mccxli.

teſtatem pactione eſt facta, inde in Bononiam ducens, ſtudio eam priuauit, quod tunc primum Paduam eſt tranſlatum: & quum potiri poſſe non ſperaret, peruaſtato agro duxit in Mutinēſes atq; Rheginos, nec diu apud eos moratus ſola agrorum uaſtitate contentus fuit, præſertim quum properaret ducere in Parmenſes, à quorum nonnullis odio Placentinorum tradendæ urbis ſpes oblata erat. Secundus iam annus confluxerat latæ in Fredericum excommunicationis, quo in tempore ſicut ex ſuperioribus facile apparet, ſedis apoſtolicæ nulla aut tenuis autoritas, aut minima poteſtas fuerat, Gregorio ad poſtremos uitæ ſuæ annos uarijs afflicto perſecutionibus, & ſede ipſa poſtmodum per duodeuiginti menſes propter uacationem uiribus inanita. Qua tempeſtate Balduinus imperator Conſtantinopolitanus, & cæteri Latini in Romania agentes meliora quæq; amiſerant, adeò ut de retinenda Conſtantinopoli deſperarent, quam ſæpe apparuit in Græcorum poteſtatem redituram, niſi proprio Veneti impendio ſuccurriſſent. Nec erat apud eos obſcurum auxilia à Chriſtianis fruſtra expectari, aut peti poſſe, quibus mittendis Romani pontificis deeſſet & opera & autoritas. Dedit itaq; Balduino, ſicut & ſæpenumero plurimis laborantibus, ingenium neceſſitas. Qui Raimundo ſociatus comite Tholoſano in Italiam eſt delatus, primumq; ſicut debuerunt principes ipſi adierunt Fredericum. Is enim Parmam urbem à factione ſuarum partium introductus, aduerſarios numero plures, quàm ſui erãt eiecit, hiq; populariter Placentiam commigrarunt. Impetrarunt uero imperator & Raimundus à Frederico cardinales prælatosq; Amalphitano carcere liberari, fore polliciti, ut illis ad collegium perductis, ad optatiſſimam pontificis electionem ueniretur, cum quo ipſi curam imperij & ipſius Frederici iurium & ſolidæ pacis haberent exactiſſimam rationem. Venientibus inde Romam Balduino & Raimundo, quicquid in urbe fuit cardinalium, prælatorum, curialium atque Romanorum obuiam prodijt. Et quia miſſus Amalphim Frederici nuncius, præceſſerat tertio principis Conſtantinopolitani in urbem aduentus die, ſubito rumor urbem peruaſit liberatos cardinales Ananiam perueniſſe: unde non magis ex compoſito collegium eò acceſſit, quàm effuſam omnem curiam, & Romanos ciues primarios eſt ſecutum. Quò quum Balduinus Raimundusq; acceſſiſſent, ilico de electione agi cœptum. Quæ Iunio menſe quarti quadrageſimi, & duodecies centeni ſalutis anni apud ſanctæ Mariæ baſilicam celebrata eſt. Et Sinibaldus ſancti Laurentij in Lucina presbyter cardinalis Fiſchea comitum Lauaniæ Genuenſis in quartum Innocentium eſt creatus. Placuiſſe ferunt Frederici nuncijs apud Balduinum imperatorem agentibus illius uiri exaltationem, Frederico omnium eius collegij, & curiæ amiciſſimi, certatimq; Parmam dimiſſi ſunt equites acceleraturi, à quibus læto Fredericus nuncio afficeretur. Is autem mentis ſuæ conſcius fertur ex compoſito reſpōdiſſe: bonum ſe amicum cardinalem in acerrimum hoſtem Romanum pontificem permutaſſe. Ab Anania in urbem cum eſſet reditum, de pace agi placuit. Quæ cura imperatorem Balduinum & Tholoſanum comitem æque ac ipſum pontificem cupientiſſimum totos menſes quatuor die noctuq; exercuit, Frederici oratoribus nuncijsq; per dies uariantibus, & nulli ſatis formulæ, nulli oblatæ conditioni ſine ſcrupulo acquieſcentibus, & reſcijt interea pōtifex Fredericum in eius caput cum Romanis ciuibus machinari: cuius quidem machinationis ea erat ratio cōſtituta, ut accedens ciuitatem Caſtellanam pontifex Fredericum ad ſe uenturum expectaturus in itinere caperetur. Quare pontifex ueritus ne ſi petitas denegaſſet conditiones, coniurati ad facinus in ipſa urbe proſilirent, & petitæ pacis conditioni uerbo eſt aſſenſus, & diem ſui acceſſus puſillum remotiorem ex formula conſtituit. Interea petitas à Genua triremes ad Centumcellenſem portum applicuiſſe certior factus, noctu adequitans ad illas delatus eſt, & nauigans Genuam incolumis peruenit, ubi periculoſiſſimam incidit ualetudinem, ex qua cum conualuiſſet, ad Philippum regem in Franciam ſe contulit. Ingreſſum Rhodano amne aduerſo Franciæ regnum pontificem Innocentium rex ſumma ueneratione excipi curauit, deduciq; Lugdunum. Quam in urbem conciliū pontifex quum celebrare conſtituiſſet, ſuæ primum conſuluit honeſtati. Quotiēs enim ſermonem ad populum homiliámq; habuit, quod unoquoq; ſolenni die fuit, Fredericum alta inclamauit uoce, illum admonens, ut ad ea reſpondeat quæ aduerſum ſe pro iuribus eccleſiæ conſequendis habebat, Lugdunum ſe conferret, futurum proteſtatus, ut ſi non acceſſiſſet, ſatíſque poſtulatis feciſſet, ipſe patrum uetere inſtituto concilium conuocaret. Quum'que aliquot elapſis menſibus, nil ab illo reſponſionis haberetur,

An. ſalutis Mccxliiij.

beretur, accerſiti ſunt ad ſynodũ patres de iure & cõſuetudine affuturi. Inchoauerat'q; tunc An. ſalutis
ſextus, quadrageſimusq; duodecieſq; centenus ſalutis annus. Conuenerant uero maxima M. cc. xlvi
ex parte concilii inituri, quum Fredericus Taddeum Sinueſſanum iureconſultum, & qui-
dem præſtantiſſimum miſit oratorem, omnia ut poſtea conſtitit diſturbaturum: cuius lega-
tionis apparens ſumma, & quam præ ſe tulit ea erat, Fredericum de re ſua, de ſua iuſticia
coram patribus dicturum, breui affuturum, quem expectãdum & rogabat, & de iuris pon-
tificij rigore cum aduerſantibus contendebat. Nec moram grauiter pontifex patreſq; fere-
bant, quouſq; reſcitum eſt, Fredericum Parmæ agentem id maxime moliri, enitiq;, ut Bri-
xianos, Mediolanenſeſq; bello diu præmeditato paratiſsimus inuaderet. Erant pontifici in
Parma urbe conſanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij, quorum ſalutis ra-
tione dum fuit cardinalis amicitiam cum Frederico, de qua diximus ſeruauit. Eos itaque
pontifex clàm admonitos iuſsit uel nudos Placentiam commigrare. Quod quamprimum
eſt factum, ſententiam pontifex in Fredericum excommunicationis, depoſitionis, priuatio-
nisq; pronunciauit, omnibus iuramento abſolutis, quo illi tenerentur, & poteſtate electo-
ribus attributa nouum quem uellent principem deligendi, prout in ſexto de iudicijs nunc
habetur. Ad eam nunciationem iracundia, cuius erat impotens, adeò excanduit Frederi-
cus, ut profugorum pontificis neceſſariorum ædes Parmæ & uillas rure ſpecioſiſſimas fun-
ditus euerterit: paulopoſt à duce, ut creditum eſt, multa etiam in pontificis oppreſsionem
pollicente ſuaſus, Lugdunum accedere propoſuit, mouitq; Parma comitatum ducens non
armatorum magis quàm togatorum, qualem quantumq; poſt ſtãtis Romani imperij tem-
pora nullus aut domi habuerat, aut in itinere duxerat imperator. Lombardiæ autem & re-
rum Italiæ adminiſtrationem Entio filio regi Sardiniæ commiſit, ea iniuncta conditione,
ut ſeſe apud Parmam contineret, quæcunq; ingruerent remotius gerenda, per legatos mini-
ſtros'que curaret. Iámque Taurinum Fredericus attigerat, quum regem Entium pepulere
Cremonenſes, ut oblata Quintiani Brixianorum oppidi furto, aut prima oppugnatione
capiendi occaſione per ſuam ipſius ſolitam celeritatem diligentiámque uteretur. Sed illo
haud quaquam impigriores fuere Parmenſes patria extorres. Qui Placentinorum allata
populariter ope freti, iter ad recipiendam patriam ſunt ingreſsi. Inerat Parmæ prætor Hen-
ricus Aretinus, cui dicendo iuri à Frederico pridem impoſito, Entius in Brixianos ductu-
rus, urbis præſidijq; regimen demandauerat. Iſq; factionis imperatoriæ Parmenſibus im-
pulſus, ſtructa acie extorribus ad Tarum obuijs cominus eſt congreſſus. Et prælium odio
hinc inde uiribus maiore commiſſum eſt, in quo Teſta prætor & præſidij primores interfe-
cti ſunt, Parmenſium autem Frederico ſtudentium non magna magis, quàm crudeliſsima
cædes commiſſa fuit, minimóque poſtea negocio extorres in patriam ſunt reducti. Ingreſ-
ſum iam Alpes Fredericum, is auditus Parmæ caſus ad reditum traxit. Futurum enim exi-
ſtimauit, ut eo in Gallijs remotiſsimo Parmenſium ſi incolumes manſiſſent, exemplo multi
de Italia rebellarent, uſus'que eſt conatu cæteris antehac omnibus maiore, copijs undique
contrahendis. Venit enim cum omnibus Marchiæ Taruiſanæ neruis Ecelinus, aduenere
ex Sicilia Apuliáque Saraceni, & millium ſexaginta copijs Parma eſt cincta. Præuenerat
autem conſilio & prudentia furentem Fredericum, etiam priusquam Taurino mouere poſ-
ſet, Gregorius Montelongus ſedis apoſtolicæ in Lombardia legatus, quem Innocentius
pontifex Aquileienſi patriarchatu ornatum apud Mediolanenſes Placentinóſque iuſſe-
rat permanere. Eo enim curante hinc Placentini, Mediolanenſes, inde Bononienſes, Fer-
rarienſes, Rhegini, Mutinenſes præſidia Parmam immiſerant ſceleſtiſsima, ut Fredericus
illorum eruptionibus propè quotidianis agitatus, caſtra remotius communire fuerit coa-
ctus: quæ quidem caſtra in magnum circuitum foſſa uallóq; primum caſu & præter inten-
tionem munitiſſima Fredericus in urbem ædificata linquere conſtituit, ut Parma quampri-
mum caperetur funditus diruta, hæc in eius locum ſuffecta maneret: noméne; urbi Victo-
riæ fuit inditum, & tutelaris ſanctus de more Chriſtiano martyr Victor in baſilica cathe-
drali eſt nuncupatus, Victoriníque moneta in urbe cuſa fuere dicti: continuatum poſtea
eſt duos fermè annos bellum atrox uariumq; & Lombardiæ ac omni Italiæ pernicioſiſsi-
mum, omnibus quos per Italiam partium Gibellinæ & Guelfæ labes infecerat, auxilia non
magis militum, quàm pecuniarum odio partium utrinque contribuentibus. Et fuit plane
urbs Victoria uario gẽtium & rerum inuſitatarum commercio ac multitudine frequẽtata,

quod per ſingulos penè dies ex Africa, Mauritania, Aſia, Aegypto noui homines, noua ueſte, nouis moribus ſunt uiſi. Animalia etiã uidit urbs Victoria, quæ poſt theatrales ſtantis Romani imperij ludos Italia nõ uiderat, elephãtes, dromedarios, pãtheras, leones, pardos, lynces, & urſos albos: quũ canes tunc uidiſſe aſſerat noſter Theologus hinc magnitudine aſpectuq; horribili, inde extrema puſillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures, Fredericuſq; curauit præter uſitatas iu Italia mulas, in queis falcones, chiluonésq;, aſtures & girfalchi albi, & quod eam decuit maieſtatem imperialem immẽſæ magnitudinis barbati bubones fuere conſpicui. Contraxit eò Fredericus habitas prius, & tunc primum raptas ſpecioſiſſimas mulieres, quibus à ſpadonum grege cuſtoditis, uiridaria, uineas, hortos, & cõſitiones cum uillis apud Victoriam urbem lautiſſimam curabat. Interea põtifex Innocentius apud Lugdunum degens poſt cõcilium dimiſſum Oddonem Thuſculanum cardinalem epiſcopum ad regni Franciæ prouincias legatũ miſit cruceſignãdos excitaturum, qui Philippum eorum regem ſequerẽtur, iu Aſiam traijcere intendentem. Id ipſum ſub pontificis Innocentij in Franciam aduẽtum graui & periculoſo implicitus morbo rex uouerat ſe facturum. Et quidem eam Philippi regis expeditionem peropportune tuuc deſtinatam, paratamq; apparauit. Quod anno antè tertio Tartari in exercitũ coacti innumerum, bipartito agmine in Aſiam Europamq; deſcenderant. Et qui in Aſiã duxere, Georgianã Thomitathonorum olim regionẽ primum, & poſt ſuperiorẽ Armeniam peruagati, ad Iconiam uſq; Turcorum regiam peruenere. Alia uero manus Batone duce Poloniã & Vngariam excurſionibus populati ad mare Ponticũ deflexerũt, ubi Ruſſiam, ſiue Rutheniam, & Gazam ampliſſimas regiones uaſtitate maxima afflixere. Per idq; temporis Groſſoiui gens Arabica corũ deuota ſuperſtitioni Soldano Babylonis impellente Chriſtianos in Aſia habentes diuerſis agitarunt in locis, congreſſoſq; templarios & hoſpitalarios ſæpenumero male mulctatos repreſſerunt, demumq; Hieroſolymã delati, tunc ſicut oſtendimus immunitam, eos ex Aſiaticis Chriſtianis, quos à Saladini filijs intactos diximus eſſe ſeruatos, ipſi maxima confecerunt occiſioue. Sepulchrum uero dominicũ ad ea intactum tempora ſeruatum, quanta maxima fieri potuit ignominia & ſimul uaſtitate fœdatum eſt. Eadem etiam tempeſtate dum hic Tartari, inde Groſſoini tam multa gerunt, res Germaniæ pariter inquietiſſimæ, quòd Germani electores imperij ſactæ de Frederico priuationi, & ſimul autoritati ab Innocentio pontifice eis attributæ innixi Lantgrauium Thuringiæ, Alemãnorum Romanorumq; regem deſignauerant, & Conradus adoleſcens Alemanniæ rex à Frederico genitore pridem inſtitutus illum regni ingreſſu & poſſeſsione armis prohibebat, ſed prædicata iubente pontifice in Conradum, Fredericiq; fautores cruceſignatio, multos in noui regis Lantgrauij præſidia fauoréſq; conciuit: breui tamen mortuus eſt Lantgrauius, cui electores Gui-

An. ſalutis lelmum Hollandiæ comitem ſuffecerunt. At Philippus rex Franciæ ad anuum qui iam in-

M.cc.xlviij choauerat duodequinquageſimum & duodecies centenum ad pontificem Innocentium Lugduni agentem ſe contulit, eiuſq; benedictione habita iter ſuum in Aſiam deſtinatum perſecutus eſt. Rhodano enim ſecundo ad Auguſti menſis idus in mare inferum delapſus, primam de perpetua uedificatione terram attigit Cypri regnum, in quo hyemem & ueris principium egit. Soluturum inde ad Maij nonas multi ex Cypro cruceſignati armati in id nauibus ſunt ſecuti. Et tantus exercitus, quem magnum fuiſſe conſtat, ad deſtinatam mutua conſultatione urbis Damiatæ obſidionem primum omnium intentandam ſe contulit. Tenebat uero Babylonis Soldanus Nili oſtia firmiſsimo triremium nauium'que præſidio cuſtodita, & maris littora armati exercitus undique contegebant. Sed milites Chriſtiani quamprimum naues ceteas, & triremes terram attigiſſe ſenſerunt, ſcaphis myoparonibus atque lintribus in tantam manum, quautam illæ potuerunt ferre, ad littus delati ſunt, & unuſquiſque ut ſcapham maris altitudo deſtituit, iu aquam ſabulum'ue deſiluit, ut qui maioribus uecti erant myoparonibus, uonnulli obieriut unda abſorpti, quam uiolentiorem nauigium id fecerat raptim ductum. Sed tamen inſtructa in aquis acie Chriſtiana cohors repugnautes de ſicco littore barbaros ſenſim repulit, quouſque alia ſuper aliam delats ſcaphis manus in iuſtum creuit exercitum. Qui terra quam ceperat ad Nili oſtium ferri cœpit: & pariter eodem tempore Chriſtianorum triremes ad claſſem hoſticam cœperant nauigare, quum illi aduerſo Nilo remis ueliſque coutendentem fugere eſt conſpectum, Facta in continentem excenſione, Philippus rex tentoria ad littus

firmanda

firmanda, & nemine ulterius inexplorato progrediendum edicto iuſſit. Sed ad Fredericum eſt redeundum, qui dum tanta tam multaq́ hinc pontifex Lugduni, inde rex Franciæ in Ægypto cū gloria & dignitate reipublicæ Chriſtianæ gerunt, Chriſtianos ipſe in Lombardia omnimoda crudelitate perſequitur. Poſtquàm enim Parmæ ui expugnandæ ſpem abiecit, & fame illam in deditionem cogere eſt adnixus, multa truculentiſsime ſunt commiſſa. Captos namq; diuerſarum partium Rheginenſes, Mutinenſes, Placentinos, Bononienſes, atq; etiam Hetruſcos ante urbis Parmæ portas, promuraliaq́ truncari laniariq́, & baliſtis maioribus, quas appellant bricolas, in urbem ſemiuiuos proijci curauit, nec à muliercularum pudore eſt temperatum, ſi quando pauperculæ clàm in agrum delatæ Saracenorum & Frederici ſatellitū manus incidere. Tandem anno obſidionis ſecundo propè exacto, Gregorius Montelongus legatus, & Philippus uicedominus Placētinus ciuis Lombardorum præſidio præfectus, oblata, quam diu expectauerant, occaſione ſunt uſi: ſagittarij Germani & Saraceni in magnum coacti numerum ad Parmæ portas foſſasq́ conglobati ſunt, id maxime adnixi, ut congredi auſos, aut ſi nullus apparuiſſet ſtantes in propugnaculis quàmplurimos uulnerarent. Tum legatus præfectusq́ ſtructis in urbe aciebus, quanta maxima poſſunt celeritate erūpunt, nulla conficiēdis ſagittarijs, quod facile erat, mora adhibita. Id enim ſolum, quod conſtituerant, adnitebantur, ut urbem Victoriā ex improuiſo aggrederentur. Et in ea ſecuritate, quam Frederici potētatus, & ſimul obſeſſorum Parmæ credita debilitas iam diu præſtiterat, uiam quæ à caſtris in urbem rectà lataq́ ducebat, ocioſi milites Frederici inermes deambulando compleuerant, Frederici exemplo, quem noſter Theologus, qui interfuit, ſcortorum gregi laſciuientem tunc per nemora colluſiſſe affirmat. Ortus tamen à ſagittarijs ad prima eruptionis ſigna clamor in uiam ſubito portamq́ relatus eſt, quem accepta à furenti hoſte uulnera moriētiumq́ gemitus, & fugientiū trepidatio ingeminarunt, concurſus ad urbis Victoriæ portam quàmfrequentiſsimus fuit: ſed inermes uiſendi ſtudio ſe inculcantes, hoſtem aduentare furentem ſanguinolentumq́ conſpicati, dum arma arripere properant, portam reliquere hoſtibus indefenſam, & confugienti ſagittariorum aliorumq́ inermium immixtus globo hoſtis eam ardenti animo tenuit occupatam. Nec mora, ad omnes in eam perducentes uias & uicos pugnari truculentiſsime cœptum erat, quum Fredericus altero ſuper alterum portæ occupationē & hoſtem Victoria urbe potitum nunciante, unicam in fuga ſpem ſalutis arripuit, qui præter alia acceptæ cladis damna, præter dedecus & ignominiam, aurea quoq; & argentea, ac penè maiora quàm imperatoria perdidit ornamenta. In queis corona fuit mirabili precioſiſsimoq́ iaſpidum ornatu. Eam enim pondere & forma maiuſculam, q́ quæ capitis de imperatorio noſtri temporis more geſtamen eſſet: ad diuitiarum, quas certe maximas habuit, oſtentationē in cubiculo conſpiciendam ſemper habebat. Ditatus tanta præda, quam particulatim referre operoſum fuerit, eccleſiaſticorum exercitus, Victoriam urbem glorioſe deuictam ſolo æquauit, nulla re magis alia domandus, quàm quod in ſanguinis humani, non magis barbari, quàm Italici effuſione modum exceſſit. Fredericus autem in Cremonenſem agrum de fuga ſe contulit, nec Cremonam rogatus accedere eſt auſus, maxime ueritus, quod faciliter contingere potuit, ne populus tanta clade eius laſciuia atq; imprudentia afflictus pœnas ab eo ſuppliciumq́ ſumeret. Cremonēſis enim militiæ flos cum carrotio in urbe Victoria amiſſus, & odio partium in primores quoſque ſæuitum erat. Reparauit tamen breui exercitum Fredericus, & in Placentinos ducens, monaſteriū ſanctæ Columbæ ſecus Dominum oppidum demolitus eſt. Inde mouens, ut per Berectium tranſmiſſo Apēnino duceret in Hetruriam, Entium regem filium Fauentiam cum parte exercitus miſit, eam urbem Rauennamq́ in poteſtate, & proximas in obedientia retenturum. Nam Foroliuienſes liberi, quibus omnia inter Apenninum Maticlamq́ fluuium, & uiam Flaminiam parerent, libras cētum imperatori tributum diſſoluebant: pariter Ariminenſes Vrbinateſque faciebant: & marchia omnis Aconitana Frederico parebat, quum Peruſini, Aſſiſinates, Tudertiniq́ partes pontificis ſequerentur, Hetruriaq́ pariter tota, præter unicam urbem Florentiam Frederico magis ſubdita eſſe uidebatur, quàm eius partes amicitiamq́ fouere. Quare hoc in ſuo aduentu nihil ardentius concupiuit curauitq́, quàm ulcerati apud Parmam urbem animi dolorem iracundiamq́ in Florentinorum excidio euomere, nec multi feciſſet Gibellinæ partis ſuæ iniuriam in publico accipiēdam exterminio, quod illam nimis Guelfæ nouerat inferiorem. Idq́ quum utriq;

parti pariter notum, accedens ad mœnia portasq́; Florentiæ Fredericus, non eſt in urbem admiſſus: ſed poſtulanti conceſſum, ut Guelfis eiectis, Gibellina factio rerum in Florentia potiretur. Eiectiq́ue pars magiſtratibus paritura abijt in exilium, pars uaga & diſperſa in Frederici poteſtatem facta, immaniſsime ab eo eſt habita, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rodulphum de Vrſaria, & Rainerium Bondelmontem ſequuta cõtulit ſe in Vrſariam: quos inſequutus eſt Fredericus, & caſtello ui capto Rodulphus in aqua enectus. Rainerius cum melioribus quibuſque excæcatus, & ſub cuſtodia in Apulia relegatus eſt. Dum tamen hæc ſceleſtiſsimus ageret, Fredericus infeliciſsimo ſibi percuſſus eſt nuncio. Entium enim allatum eſt filium ſuum, quem Romandiolæ præſidio relictum fuiſſe oſtendimus, prælio à Bononienſibus ſuperatum, & cum copijs penè omnibus captum eſſe, quem poſtea Bononienſes diutiſsime tenuerunt. Fredericum ſubinde in Apuliam ſe contuliſſe apud omnes conſtat. Sed Rolandus Albertinusq́ue Muſſatus Patauini, quos uideo per ea tempora ſcripſiſſe, illum dicunt Panormi fuiſſe defunctum ad diem, quæ diei reſpondebat, in qua ſecundo ante triceſimo anno Romanorum imperator fuerat deſignatus. Ptolemeus uero fuit Lucenſis, qui & ipſe hoc in loco incipit, à ſe, ut paulopoſt dicit, uiſa ſcribere, Fredericum Martini teſtimonio affirmat, in Apulia apud Ferenſulam graui & periculoſo laboraſſe morbo. Ex quo quum iam conualeſceret Manfredus adoleſcens filius ſuus, ex concubina nobili muliere ſuſceptus, compreſſo iacentis in ſtrato ore eum ſuffocarit. Quicquid uero de morte Frederici ueritas habeat, ſatis conſtat Fredericũ paulo prius quàm moreretur, Manfredum inſtituiſſe Tarentinum principem, multis illi additis oppidis & caſtellis, quæ principatus titulo prius non cõſueuerant contineri. Voluiſſe enim uiſus eſt Fredericus ingentis ſpiritus acerrimiq́ue ingenij adoleſcentem, forma ſpecioſiſsimum, & literis exornatum, quem nõ minus ipſe diligeret, quàm ab omnibus amari ſciret, partem ſuam habere, in qua uitam uirtute ſua dignam duceret. Verebatur enim ne fratris Conradi auaritia & ingratitudo, quod plerumque in ſimilibus adſolet, illi officeret. Ad Conradum enim legitimo genitum matrimonio, quem ex Iole Ioannis Hieroſolymitani regis filia ſuſceperat, regnorum potentatusq́ue omnis ſucceſſio deuoluebatur. Iſq́ue Conradus à Gulielmo rege Alemanniæ, quem Lantherauio diu antea ſuffectum oſtendimus, continuato pridem agitatus bello poſt Frederici patris mortem, in Sueuia gentis ſuæ patrimonio parum per ſe continuit. Quo in tempore Manfredus Neapolitanis ſibi illegitimo & nullis freto regni titulis conſentire recuſantibus, bello & illatis damnis infeſtiſsimus fuit. Quum enim omnes populi Conradum breui, ut dicebatur, affuturum ſperantes, Manfredo fratri libenter parerent, exiſtimarunt Neapolitani fore, ut ipſis in poteſtate habitis, Manfredus acerrimi ambitioſiq́ue adoleſcens ingenij, regnum ſibi excluſo fratre conaretur retinere. Tandem Conradus amicitia fretus, Ecelini de Romano Tranſpadanam Italiæ regionem uniuerſam tyrannide obtinentis, Veronam, & inde Tiſanam ſe contulit. Ex quo portu paratiſsimum ampliſsimumq́ue exercitum in Apuliam tranſportauit. Erat uero quod rerum euentus & geſta docuere, Conradus genitori Frederico inclementia, ambitione & malignitate perquàm aſsimilis: ſed morum elegantia & facilitate, quam ille artificio quodam præ ſe ferebat, carens, ut prudentia illum, uel potius patris aſtutia deſtituiſſe uideatur, idq́ue ſtatim ad ſuum in Apuliam aduentum oſtendit. Nam licet Manfredum, quod ſtatim poſtea apparuit, ſuſpectum odioſiſsimumq́ue duceret, Neapolitanorum rem peruerſa ac debuit uia tractare aggreſſus eſt, qui eos læſæ maieſtatis crimine poſtulatos ad ſatisfactionem deditionemq́ue per oratorem faciendam compellauit. Nec ſatis audire uoluit oratores defenſionem aduerſus Manfredi ambitionem, non rebellionem aduerſus legitimum Frederici ſucceſſorem quæſitam oſtenſuros, & Neapolim furens, minarumq́ue redundans obſedit. Sed iam temporis ratio admonet ad Ludouicum regem Franciæ redeundum. Copijs Chriſtianorum in Ægypti littus ad Nili oſtia, ſicut oſtendimus, expoſitis, Saraceni Damiatam incolentes, urbe populariter migrare conſtituerunt. Accepta enim Ioanni Brennij Hieroſolymæ regis temporibus clades, eos à reſiſtentia deterrebat. Noctu itaque commigrantes, ignes pleriſque ſuppoſitos in locis reliquerunt. Sed miſſi à Philippo exploratores quid ageretur ab hoſte, aut ipſe poſſet agere in circuitu contemplaturi, populum in migrationem, & ſimul ignem in flammas erumpere, ad tertiam uigiliam conſpexerunt. Quod quum eſſet in caſtra celeriter allatum, accurrentibus Chriſtianis ignea rapidum

ſunt extincti,& ſubſequuto agmine Chriſtianorum exercitu ciuitas eſt repleta. Inerat exercitui ſedis apoſtolicæ legatus patriarcha Hieroſolymitanus. Inerant & ex Gallijs epiſcopi & abbates, quorum prima omnium fuit cura cum ſolenni pompa undiq; ducta urbem luſtrare, Machoarniamq; barbarorum primariam in glorioſæ uirginis Mariæ baſilicam, ſicut aliàs factum fuerat conſecrare. Edoctus uero aliorum mali exemplo, Philippus rex in concilio decreuit expeditionem, inde non prius ineundam, quàm Nili incrementorum tempora præteriſſent. Sicq; prima æſtas ad Damiatam in ocio eſt exacta. Ad idus uero Octobris Robertus comes Pictauienſis eius regis germanus frater, nouas ex Gallijs Damiatam copias tranſportauit. Et Nouembri proximo ad exitum propinquante, Ludouicus Damiata mouens ad Faramniam urbem duxit, apud quam Soldanus coactas undique barbarorum copias continebat, diremptiq; paruo amne tanti exercitus in alteram uſque hyemem conſiſtere. Et quanquam leuibus ſæpenumero certatum ſit prælijs, nunquam tamen in rerum diſcrimen totis copijs eſt depugnatum. Ad hyemem uero mediam Robertus Pictauienſis maiora auſus, quàm ſine toto exercitu perficere potuerit, in prælio captus fuit. Interim in Italia Conradus Sueuus Neapolim fame ad deditionem octauo menſe compulſam, muro penè in circuitu euerſo immunitam reddens, meliores quoque urbis ædes quaſque euertit. Inde in Capuam conuerſus, quæ Neapolitanis ante ipſius in Italiam aduentū contra Manfredum conſenſerat, eam quoque muro diruto diripi fecit: pariter Aquinum nobile oppidum ui captum, ſpoliatumq; incendit, & tandem ſecundo quàm aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt ueneno, quod Manfredi, ut creditum eſt, opera medici pecunia corrupti propinarunt. Teſtamento tamen Conradus Conradinū ex fratre Henrico nepotem regnorum inſtituit hæredem, datis illi ex Germania tutoribus, quibus regni Siciliæ adminiſtratio in primis demandata eſſet. Fuitq; is Henricus, quem Conſtantia regis Caſtellæ ſorore uxore ſua ſuſceptum Fredericus in carcere, ſicut oſtendimus, interfecit. Nec tamen auſus eſt Manfredus res ad Conradi mortem nouas intentare. Sed acutiſsimo uir ingenio teſtamentum à Conrado factum imprimis ſuppreſſit conſcijs quibuſq; ueneno ſublatis. Et populos ad Conradini purri nepotis ſui in Alemannia agentis ſidem hortatus eſt, quos magna ex parte dubios, uacillantesq; in rebellionem ſiqua offerretur occaſio pendentes eſſe cernebat. Interea Innocentius ea Conradi morte audita, nono tandem acceſſus ſui anno, Gallijs & Lugduno, ut in Italiam rediret, mouere conſtituit, quem Gallici omnes magno honore, magnoque fauore proſequuti ſunt. Suauiſsimus enim erat in Gallijs famæ odor grauitatis, ſanctitatis, ac rerum geſtarum eius pontificis, qui præter acta in concilio nunc extantia, libros doctrina plenos apud Lugdunum & ſcripſit & edidit, commentarios in uetus teſtamētum, apparatus, nouellasq;, & authenticas decretalium, & de iuriſdictione & autoritate imperij: Petro de Vineis reſpondens apologeticos libros fecit: & ſanctum Edmundum Cantuarienſem in ſanctorum numerum retulit. Lugdunique ab eo pontifice, quod ſeruatur, primum eſt conſtitutum, ut Romanæ eccleſiæ cardinales in publicum adequitaturi galero rubente inſignirētur, non ſolum quo à cæteris ſint inferioribus conſpicui, ſed ut ipſi admoneantur debere, qui illa poſt pontificalem maiore omnium ornentur dignitate, ad effundendū pro fide catholica, & Chriſtiani populi ſalute ſanguinem paratos eſſe. Delatus Genuēſium claſſe in Italiam, Innocentius pontifex Romam ideo non acceſſit, quia requiſitos nuncijs & literis Romanos, ut attributam ſenatoribus, quos tunc annuos creabant binos, proximam regiæ uel potius tyrannicæ poteſtatem, aut abrogarent, aut ſe præſente moderatiorem tolerabilioremq; curarent, euincere nequiuerat. A Genua itaque per Mediolanum Laudam quum ueniſſet, eam urbem in Frederici filiorum partibus perſeuerantem Mediolanenſibus conciliauit, & inde rectà conceſſit Peruſiā, quæ urbs, ſicut oſtendimus, in ſuis aduerſis Fredericum partibus durauerat. Et quia Manfredum principem Tarentinum audiuit ad regni Siciliæ tyrānidem diuerſis artibus machinationibusq; aſpirare, copias apud Peruſiam quantaſcunq; potuit contraxit. Interea uero beatū Petrum Veronenſem ordinis prædicatorum, Mediolanum inter & Comum urbes ab hæreticis cōfoſſum in ſanctorū Chriſti martyrum numerū collegiumq; retulit. Deinde parato exercitu præmiſſo petijt Aſiam, in qua urbe ſanctum Staſilaum Cracouienſem epiſcopum miraculis coruſcantem in ſanctum Chriſti confeſſorē haberi aſcribiq; curauit. Aderant uero frequentes apud pontificem regni Neapolitani & ipſius urbis proceres numero potentatuq; plurimū facien

di,quorum

di, quorum ſuaſione & conſilio primum inductus, tunc ad acceſſum impellebatur. Ad primam'que ſibi & Romanæ eccleſiæ deditam Neapolim urbem muro inſtaurato munitiſſimam de eo itinere ſubſtitit. Quem omnes ferè principes, in queis Manfredus fuit, & populorum oratores ſalutatum reueritumq́ Neapolim adierunt, adeo ut regno eum utrobique breui potiturum eſſe conſtiterit. Sed dum multa tantæ rei neceſſaria curat moliturq́, importuna Italiæ & eccleſiæ rebus morte ad annum ſalutis quartum quinquageſimum duodecies q́ centenum inchoantem menſe Ianuario præreptus eſt. Alexandrum pontificem eo nomine quartum ex Rainaldo cardinale Hoſtienſi natione Campano cardinales, qui omnes Innocentium in expeditionem ſequuti erant, in urbe Neapolitana breui creauerunt. Nam conclaue ea fuerunt ingreſſi conditione, ut omni poſtpoſita longiore debitò mora rebus eccleſiæ à Manfredi uiolentia inſidijs'que alioquin periclitaturis per noui pontificis creationem prouiderent: & eos Batolinus iuuit Tauernarius eques Parmenſis, quem Innocentius pontifex ſororium ſuum Neapoli prætorem præfectumq́ præſidio impoſuerat. Is enim uir prudens honeſta ac conſueta ui adhibita, illos cibo per ſingulos dies imminuto, ut aliquem concordarent, impulit, potius quàm hortatus eſt. Namque Manfredus quàmprimum pontificem Innocentium nouit in ualetudinē incidiſſe, inſcijs omnibus Tarentum, & inde Luceriam concedens Apuliæ urbem, Saracenos illius incolas faciliter in ſcelus traxit. Erat Sogiæ in Apulis ducti ab Innocentio Neapoli maxima pars exercitus, qua pontifex Neapolitanos in tanta rerum quiete, quanta in eius aduentu apparuerat, leuare uoluerat. Eas itaque copias incautas aggreſſus cum *Saracenis* Manfredus & occidit cepitq́, & rebus omnibus ſpoliauit, accerſitisq́, quas ipſe prius occulte comparauerat copijs, tumultum ubique maximum conciuit. utq́ maior ſuo facto accederet autoritas, tutorum Conradini nepotis præ ſe ferens nomen, quæcunque adijt loca illius nomine recepit. Diximus ſuperiori loco Robertum comitem Atrebatenſem dum incaute, & paucis fretus copijs in *Saracenos* pugnaret, fuiſſe captum. Deinceps Chriſtianorum exercitus mora diuturniore apud Farramiam urbem facta, graui peſtilentia eſt infectus, quæ & in gregarijs & in præſtantioribus quoque militibus pari debacchata colluuione alioquin maximum comminuit debilitauitq́ exercitum. Et *Saracenus* interea fluuium à Nilo ſciſſum, quo ad eam diem commeatus in caſtra Chriſtiana comportabatur, claſſe tenuit occupatum, cariſtiaq́ primum mox fames in caſtris ualida eſſe cœpit. In eas perducti difficultates omnium maximas Chriſtiani principes, ut Damiatam redirent tentare coacti ſunt. Primusq́ omnium patriarcha ſcaphis & actuarijs nauibus, quæ in fluuio multæ erant, turbam ingentem impoſuit, triremes *Saracenas* ad oſtium amnis, quo in mare ſe onerat, in ſtationem poſitas aut fallere, aut ſpernere, aut irruendo perrumpere meditatus. Sed non potuit tantas uires dare imperioſa neceſſitas, quin hoſtiles concatenatæ triremes, eum tanquam in retia delapſum fruſtra adnixum repugnantemq́ interceperunt. Philippus uero rex eadem die Aprilis quinta ſtrictis aciebus, magis quàm denſo agmine, terra iter ingreſſus obuios habuit *Saracenos*, tantam barbarorum colluuionem, quantam ſibi oppoſitam nullo prius tempore intellexerat, nihil'que Chriſtiana dignum militia eo die magis cōmiſſum eſt, quàm quod Philippus ipſe rex Franciæ, & Alfonſus Pictauienſis, ac Carolus Andegauēſis comites Germani illius fratres in prima pugnantes acie, primi penè omnium uictori barbaro manum dare coacti ſunt, cæteri penè omnes, paucis admodum fuga prolapſis, partim cæſi, partim fugientes, magis quàm prælio decertantes fuere capti. Nec erat cuipiam dubium, quin *Saracenus* Chriſtianā gentem omni Aſia fuerit pulſurus, niſi à deo factum eſſet, ut *Soldano* cui ea obuenerat de Chriſtianis uictoria, à ſuis interfecto, alter fuerit ſuffectus, qui rem ſuam principio firmiorem pace & accepta pecunia, quàm bello fore ratus, Philippum fratres'que & patriarcham ac omnes ad eam diem ubique captos, etiam in ſeruitutem redactos Chriſtianos reddita Damiata, & ingentis pecuniæ ui diſſoluta. Ptolemaidam perduci curauerit: ut tamen aliquid commodi pius Chriſtianæ rei ea expeditione uideretur addidiſſe, fratres dimiſit in Franciam, & apud Ptolemaidam tam diu moratus eſt, quoad Cæſarea, Ioppe & *Sidon* inſtauratæ, præſidijs firmarentur. Eas enim urbes uacuas Chriſtiani Philippo Soldanum bello diſtinente receperunt. Tandem Philippus anno acceſſus ſui in Aſiam ſexto, rebus in eum, quo diximus, modum geſtis in Franciam eſt reuerſus. *Sed* iam ad Alexandrū pontificem reuertamur. Scribit theologus noſter gente Vbaldina Florentinū cardinalem inſpiciendis uotis

Anno ſalu. Mccliiij.

ſuffra-

ſuffragiisq;, quæ in conclaui pro creando pontifice nouo ferebantur, propoſitum confecta electione primum fuiſſe, qui Alexandrum pontificem gratulabundus applaudēdusq; adorauerit: cui Alexander ipſe ilico reſponderit, ſeſe quidem nomine, ſed illum ſubeundis oneribus pontificem futurum. Qua ratione factum uideretur, ut profecturus Neapolim cum collegio & curia Alexander Ananiam petiturus Octauianum ſedis apoſtolicæ legatū Neapoli cum exercitu dimiſerit bello Manfredi conatibus aduerſaturum. Ipſe autem quàm primum Ananiæ fuit, Manfredum publica in concione excommunicauit: & parandis copiis, quas Octauiano mitteret legato ſuo, operam adhibuit intentiſsimam. Sed de Manfredo altiuſcule repetendū eſt, qui uigilantiſsimi uir ingenii tribus potentiſsimis Italiæ prouinciis, Hetruria, Lombardia, & Transpadana, in ſuis partibus retinendis magnam adhibuit diligentiam, adeo ut plus penè in illis certo tempore, quàm in Neapolitano Siciliæ regno potuerit. Quod quidē geſta in ipſis tribus prouinciis poſt Frederici mortē ordine relata oſtendent. Mortuo Frederico Florētini utraq; pars ſeſe in libertatem uindicarunt. Quam tamen plebs excluſa nobilitate adminiſtrabat. Soli enim Gibellinæ factionis nobiles urbi inerant, quibus multitudo maiori ex parte Guelfa parum fidebat, quinimmo quū eos magiſtratus in reipublicæ moribus & diſciplina continere difficillimū ducerent, pro remedio prouiſum eſt, eiectos Frederici temporibus Guelfos nobiles reducere, ſicq; factum eſt, ut nobilitas inuicem diuiſa ſibiipſi in urbe oppoſita fauor fuerit creſcentis reipublicæ initiis, quibus unaquæq; per ſeipſam ſola pro poſſe fuerat aduerſatura. Creatisq; tunc primum Florentiæ magiſtratibus, Antiauos appellauere: forma reipublicæ dari cœpta. Creuitq; mirū in modum ſub ea libertate populi Florentini ſimul cum potentatu audacia, adeo ut finitimos Hetruriæ populos contraria ſentientes, aut fœderibus ſibi coniungere, aut uiribus domare cœperit, tertio anno quàm reipublicæ ſtatus fuerat inchoatus, quem ſatis conſtat ſecundū quinquageſimum ſalutis fuiſſe, duodeciesq; centenum. Guelfi enim Frederici temporibus Piſtorio eiecti, ut reducerentur, prima à Florentino in Piſtoriēſes expeditio educta: nec id extorrium amore magis, quàm ut reducti Conradi Frederici filio tunc Italiā ingreſſo, in omnem euentum aduerſarentur. Nec defuerunt tunc in Florentia nobiles Gibellini ducendæ in Piſtoriū expeditioni aduerſantes, qui uocati ſigna ſequi reipublicæ recuſarent. Et quidem Piſtorienſes reſiſtere prodierunt. Sed de Guelforum reductione nihil tunc eſt actum. Erant tamen animi populo Florentino bene geſta apud Piſtorium re aucti, adeo ut minores ex plebeis quique in libera urbe maiores ſpernere ex ſua nobilitate cœperint, quibus ſubeſſe ac in cunctis obſequi conſueuerant. Vnde nobiles qui ſigna in Piſtorium ducenda ſequi noluerant, armis eiecti ad Senenſes Piſanoſque ſuarum partium confugerunt. Quo tempore primum Florentinus populus partes Guelfas adeo aperte cœpit præ ſe ferre, ut omnes pro hoſtibus duxerint, qui per Hetruriam contraria ſectarentur. Hinc Aretinis Guelfarum partium Frederici temporibus patria eiectis præbita ſunt auxilia, bellumq; Aretinis ex Rondina caſtello, quod obtinerent Guelfi, à Florentino extorribusq; eſt illatum. Quinetiam Florentini parum ducentes Guelfos ubique reduci, dedita opera curarunt ſingulorum Hetruriæ populorum Gibellinos patria exturbari. Quibus uno ac eodem tempore quatuor populi conſenſerunt, Lucenſis, Miniatenſisq;, Alcinas, & remotior Vrbeuetanus: quorum Miniatenſis Piſano, Alcinas Senenſi hoſtibus, abſque dato à Florentinis auxilio reſiſtere nequiuiſſent. Pariter in Mugellano agro, Gibellini Vbaldinis dediti nobilibus primum domiti, & ex ipſis qui in Montariam gentis Vbaldinæ caſtellum confugerunt, diutina obſidione ſunt capti. Interim Piſani bellum Lucenſibus acerrimum intulerunt, per quod tempus ſecunda à Florentino in Piſtorienſes expeditio ducta eſt: apudq; Montoporium congreſſus à Piſano Lucenſis planè ſuperatus, omnes amiſit copias, quibus ſpoliandis colligendisq;, & Piſas uerſus abducendis, dum intentus eſt Piſanus, fama cladis ſociorum ad Florentinos in caſtra perfertur, qui agmine raptim denſiore iuſſo accelerare, in uiā ſemitis peruenerunt, qua uictori Piſano in urbem reditū eſſe nouerant: aſſequutiq; eos ad Eram fluuium, & diſsipato agmine incedentes ex improuiſo adorti primo impetu terruerunt. Piſanus tamen reaſſumptis animis in ordines redit, repugnatq; eò acrius ardētiusq;, quo calentes ex recenti uictoria animi, præſentiores ſingulis fuere. Nec opus erat Piſano militi adhortatore in Florentinum hoſtem antiquum, & recentis uictoriæ æmulum pugnaturo. Florentinus econtra nec Piſanum uincere omnium de Hetruria inimiciſsimū, nec Lucenſem recens fœderatum ſuccum-

Anno ſalutis M cclij.

ſuccumbere pati poterat. Itaq; maioribus utrinq; odijs, quàm uiribus eſt pugnatum, finem tamen prælio dedit ingens Piſanis accepta clades: multis namque cæſis, tria illorum millia Florentiam in uinculis ſunt perducta, Lucenſisq; cum raptis de hoſte ſpolijs in patriam eſt reuerſus. Tulerunt quoque eadem æſtate Florentini opem Alcinatibus, ab oppreſſione Senenſium laborantibus. Et idem exercitus ad inchoantem hyemem Florentiam eſt reductus. Veris poſtmodum initio tertiam Florētinus in Piſtorienſes expeditionem habuit, in qua tandem quæſita diu de Piſtorienſi uictoria eſt obtenta. Namq; reductis Guelfis Piſtorienſes pacem bellumq; ex Florentini præſcripto poſthac habere per fœdera ſpopōderunt. Ea item æſtate Senenſi bellum intulit Florentinus, quod quidem bellum prius penè quàm oſtenſum eſt, ictis fœderibus eſt ſedatum: per quæ perpetuam Alcinati pacem Senenſis, & Florentinus exulibus repulſam ſpopondit. Nulla ad id temporis Volaterrano cum Florentinis belli aut iniuriarum cauſa, uel occaſio inciderat, præterquàm quod Piſano Volaterranum magis, quàm Florentino cupere & fauere cōſtabat, & tamen Senenſi expeditum bello exercitum Florentinus in Volaterranorum fines duxit. Dumq; populatio de more in agro ederetur, Volaterranus nullos, ſicut Florentini quæſiuerant ſperauerātq; oratores, nullos miſit nuncios, quid ſibi ea uellet nouitas ſciſcitaturos: ſed ruens de celſo monte Volaterrana iuuentus in prædatores primum, poſt effuſo curſu in Florentinum exercitum ad ipſas montis radices expectantem impetum fecit. Quam occaſionem ex improuiſo oblatam Florentini ductor exercitus retinendam eſſe ad ſuos alta inclamabat uoce, & parem eſſe dictitans eis hoſtiq; aſcendendi difficultatem, ſuos Volaterrano in prælium commiſcuit, gerebaturq; res pari fugientium inſequentiumq; anhelitu, ut curſu magis utrinque aſcendendo certari quàm armis decerni appareret. Quum eſt ad portam urbis peruētum, pariter feſſus, pariter defatigatus, pariter pallens Florentinus Volaterranusq;, urbem pariter ſunt ingreſſi ut nulla utrorūq; maior eo in loco quàm numeri fuerit differentia. Vrbsq; Volaterra, quam in ſuas partes perducere quæſiuerat Florentinus, ſuo in hunc modum imperio fuit ſubdita. Nam ſupplicanti inermium etiam mulierum puerorumq; multitudini, & culpam in iuuentis temeritatem à publico concilio auertenti pax & impunitas eſt conceſſa, Guelfisq; extorribus reductis, & paucis numero, ſed potentioribus quibuſq; Gibellinis in exilium actis, ciuitati quies eſt reddita. Soli ex Hetruſcis reliqui erant Piſani Florentino infenſi, qui apparatu territi quem Florentinos maximum facere intellexerant, petitam pacem iniquis conditionibus impetrauerunt. Nec tamen ſatis tunc Florentino fuit, populos per Hetruriam integros habere fœderatos, ſed Guelfos ubiq; ſicut Florentiæ rerum potiri, ac planè dominari data enixe opera quæſitum. Hinc miſſi per ſpeciem ferendæ Volaterrano opis quingenti equites, Guidone Guerra equite Florentino duce, Gibellinos Aretio à Guelfis quieſcentibus eijci curauerunt: quia tamen id mali exempli facinus Piſtorienſes Volaterranosq;, apud quos maxima Gibellinorum pars cum Guelfis manſerat, auerſuros à ſe Florentini ſuſpicarentur, miſſus eſt in Aretinos exercitus, & culpa publici concilij in Guidonē Guerram auerſa, compulſi ſunt Guelfi Gibellinos in patriam reducere. Expreſſa tamen eſt ab utriſq; nouorū conditio fœderum, ut prætorem Aretini acciperent Florentinū, pacem ut dixerunt inter utroſque nutriturum. Secundum quæ fœdera cum Aretino icta, Senenſes quoque territi fœdus cum Florentino nouum pepigerunt, in quo maxime actum eſt, non licere utrinque alterius partis extorres fouere, & belli paciſq; cum omnibus ſocietatem utriq; populo ita fore, ut requiſitus à Florentino Senenſis, & illi pariter Florentinus petita copiarum afferret auxilia. Et hæc quidē in Hetruria fuere geſta. Quo tempore poſt Frederici obitum, Conradus filius partim in Germania deſedit, partim recipiendo Siciliæ regno uſq; ad obitus diem intentus fuit. Per quod omne tempus, nec pontifex Innocētius Lugduni agens, neq; Conradus ſuo ipſius negocio impeditus, ullam ſuſceperunt Hetruriæ rerum curam. Quod uero Florentinus tradit Ioannes Villanus, nullis Conradus moriens Conradino filio datis tutoribus regni Siciliæ adminiſtrationem arciumq; curam reliquit, & qui teſtamento dati erant, quod Manfredus ſuppreſſit, id penitus ignorarunt: nec ad Conradi mortem aliqua Manfredus cum pontifice Innocentio percuſſit fœdera, per quæ aliquas in regno conceſſiones habuerit, unde illum in regnū ſuo fauore perduxerit. Sed quæ ſuperius à nobis ſunt ſcripta, Conrado Manfredi opera mortuo, & pontifice Lugduni agente, Manfredus multos, ac penè omnes regni populos bonis uerbis in Conradini nepotis fide ac poteſtate continuit, quos

non igno-

non ignorabat ſibi ſpurio pro ſe agenti nullatenus parituros. Itaq; Manfredus, quod ſupra diuertentes oſtendere quæſiuimus, pontifice Alexandro Ananiæ agente, Octauianum legatum pauciores ipſo imperatoreq; copias habentem clauſum Neapoli deſidere coëgit. Interim miſſis Piſas & in Lombardiam nuncijs, paternæ factionis & amicitiæ Gibellinos fouere ac in uarios motus concitare curauit. Primiq; omniũ Piſani ſpreto fœdere cum Florentinis pauloante, ſicut oſtendimus icto, bellum Lucenſibus intulerunt, magna inde prudẽtia uſi, quòd cum paucioribus multo quàm oportuit copijs ad uſq; Lucæ mœnia peruenerunt. Et quidem ingens populatio, & maxima ubiq; uaſtitas eſt commiſſa. Sed Florẽtini milites Lucenſibus coniuncti, Piſanum redire ad ſuos fines parantem in pugnam uel inuitum ſiſtere coëgerunt. Vicit uero inſtructior ardentiorq; in prælium ſocius bello exercitus, & de Piſanis partim Auſeris fluuij uorticibus, in quos fugiẽtes ſe præcipites agebant, abſorpti, partim in prælio cæſi, partim capti, tria millia deſiderati. Ductusq; poſtera die in Piſanos exercitus acceptam in Lucẽſibus uaſtitatẽ accepta reddidit uillarũ caſtellorumq; incendia, & uſq; ad urbis muros mortalium pecoriſq; populatio ingens facta. Qua affecti clade Piſani, petitam pacem pernicioſiſſimis, & plenis ignominia conditionibus accepere. Mutronum enim arx præualida cum adiacenti undiq; maris littore Florentino deditum, & mercimoniorum libera comportatio permiſſa portorio uectigalibusq; exempta. Quod uero Senenſes fœderibus & ipſi ſpretis bellum moturi uiderentur, Bonitiũ, cuius fidei conſtantia erat dubia, Florentinus aperto alicubi muro reddidit immunitum. Quo adducti exemplo Aretini Cortonienſes ſuſpicati, Gibellinos Manfredi fauoribus & inſtigatione res in prouincia nouas molituros, in eos duxerunt, captaq; urbs mœnibus alicubi dirutis præſidio impoſito tandiu cuſtodita, quouſq; arx ualida in ſummo uertice ædificata eſt. Rebus in hunc modum per Hetruriam diſpoſitis, Florentini partis Guelfæ primores, quod apud alios factitari curauerant Hetruriæ populos, urbem ſuam aduerſa factione Gibellina purgare cõſtituerunt. In primoſq; omnium Vbertos gentem nobilem & ditiſſimam ſæuitum. Hi enim quibus eſſet magnus in populo fauor, territi iniurijs atq; ignominijs, cum patria non excederent, armis ſunt pulſi, quos & cæteri omnes plebei æque ac nobiles Gibellini facto agmine ſecuti uia, quæ ex eo ſemper Gibellina eſt dicta commigrauere, ac Senas peruenere. Id cum ægre ferrent Florentini, miſſis Senas oratoribus illos ex fœdere pellendos eſſe contenderunt. Vnico autem argumento Senenſes adhibitam extorribus conſeruãdis conſtantiam uiſi ſunt oſtendere honeſtiſſimam. Vtroſq; enim dixerunt, & qui ſeruari uelint, & qui pelli rejciq; poſtulentur, eoſdem eſſe illos, quibus cum Senenſis fœdera percuſſerit, Florentinos. Quibus altercationibus cũ aliquot conſumpti eſſent dies, bellum Senenſi Florentinus indixit. Multis interea litteris opem à Senenſi rogatus, cum nullam oſtenderet Manfredus, oratores ad eum ex Florentinis extorribus ſunt miſſi, quorũ princeps fuit Farinata equeſtris ordinis gente Vbertus, quem magnanimum multæ fortitudinis uirum, Manfredus benigne audiuit. Erat uero Farinata, quod plerunq; in ſpiritus ingentis & multũ robuſtis contingit uiris, res magnas & arduas gerere, quàm diffuſe & ornate multa dicere paratior. Itaq; pauca de utrorunq; ſupplicantium audientiſq; progenitorum amicitia præfatus pauciora ad cõcluſionem ſubintulit, fore ut niſi proſtratis ad genua amicis ſectatoribuſq; ſuis ſubueniat, Mãfredus nõ magis deſertos perditum eat, quàm nomen famam omnemq; Hetruſcorum amicitiam ipſe amittat. Reſpõditq; paucioribus Manfredus, breui fore ut re in ſuorum concilio diſcuſſa eis grata ſimul reſpondeat & efficiat. Quia uero alia tunc & omniũ maxima rebus ſuis meditaretur molireturq; Manfredus oratores abſoluere diſtulit. Reſciuerat nanq; nõnullos de Germania proceres legitimos, Cõradini tutores ducẽdo in Italiam exercitu parando intẽtiſſimos eſſe. Quamobrem nonnullos ſubornauit, qui è Germania ueniſſe ſimulantes atra induti ueſte Conradinum obijſſe diem magnis ſingultibus affirmarunt, & ipſe atro item procedens indumento iuſta nepoti per baſilicas de more perſoluit. Nec tamen mora, regio amictus paludamento regem ſe appellari adorariq; ac coronari ex ritu moréq; maiorum curauit. Quo cum diſtineretur incepto, & multis ad tantam rem indigeret copijs, abſolutos in bonam ſpem maioris præſidij erectos Florentinos extorres una tantum turma Germanorum equitum iuſſit eſſe contentos: crediderimq;, quod ſolus in hac parte tradit Villanus, ſpretam fuiſſe à Florentinorum cœtu præſidij paucitatem, & delinitos à Farinata oratores acquieuiſſe. Quod uir præſtans prudentiſſime futurum di-

xerit, ut potentiſſimus animorúmq; plenus ac ambitionis rex uictoriam párui præſidij.ſi
quà ſuccederet,maioribus continuaret copijs, qui acceptam aliquo caſu ignominiam totis
uiribus ſummóq; conatu eſſet reſtauraturus. Iámq; Florentini omnes partis Guelfæ copia/
rum neruos non magis ſui quàm aliorum Hetruriæ populorum in unum cõtraxerant exer
citum,cum eóq; exercitu maiore omnium,quos poſt conſtitutã rempublicam habuiſſent,
Senenſem agrum ingreſſi erant. Quúmq; ingẽs populatio ubiq; eſſet,caſtellis ui expugna/
tis & uillis,incẽdia,direptiones,& ruinæ hoſti aduſq; urbis mœnia oſtendebantur. Senen/
ſesq; Florentino uiribus impares ſeſe mœnibus continebant, expectantes ſi qua à Manfre
do cum oratoribus præſidia mitterentur. Succeſſit interim ad portam Florẽtinus,caſtráq;
uix extra iactum machinæ eſt metatus . Senis uero cum eſſet conſpecta dati à Manfredo
quod aduenerat præſidij paucitas,dolor ubiq; & ſalutis deſperatio fuit, à qua torpeſcẽs ci/
uitas periclitatura eſt uiſa, niſi eam unus Farinata ſuaſione & adhortatione,& cõſilio ſuble
uaſſet,futurum pollicitus,ut ea Germanorum paucitas,ſi Senẽſis bene utatur,deleta magis
& cæſa quàm ſalua & integra Florẽtino & Guelfis Hetruriæ excidium afferat . Quod cum
ubiq; per urbem concionabũdus diceret,ſuadenti exorantíq; conceſſum,ut magiſtratuum
dicto quicunq; arma ferre poſſent ad portam in hoſtium caſtra uerſam adeſſent illius im/
perium excepturi:omnibus autẽ in urbe arma ut expedirent intentis, Farinata Germanos
ſuis immixtos Florentinis extorribus aſſumpſit nocte illa ex ingenio diſponendos,indul/
tumq; noctu & mane epulis,indultum uino undiq; per urbem maxima diligentia cõquiſi/
to,ut nedum Germani natura & conſuetudine procliuiores ebrij furentéſq; ſint redditi,ſed
ipſi etiam moderatiores Florẽtini inculcata illis de induſtria ebrietate ſint tacti. Solis ortu
poſtera die uixdum inchoante Farinata Senenſes ad portam armatos allocutus,nihil ac/
curatius ſecum agit , quàm ne facta eruptione caſtris hoſtium propinquarent, cum potius
quo tunc erant modo ſic portam à dextra circunſtarent, ſicut ad eam intus ſe audiẽdo con
ſtipati erant,& ſigno eruptioni dato,porta ipſe patẽte primus omnium eſt egreſſus.Senen
ſes ſecundo loco euocatos per aciei ſtruendæ ſpeciem ad portam hinc inde explicat, ſuos
deinde Florentinos maiori ex parte equites caſtris propinquare iuſſos tam diu à prælio
continere præcepit,quouſq; cum ſigna inſpexiſſent turmis hoſtium inferentem:extremi o/
mnium Germani equites inter exeuntes Florentinos,Senenſesq; præcipiti erumpentes im
petu prius penè in hoſtem delati ſunt, quàm portam patere, & illã exiſſe multitudinem ab
hoſte conſpectum eſt, ſtragémq; & cædem ubiq; magnam quocunq; iuit fortiſſimorum &
ſimul furore amẽtium cohors edidit Germanorum:& Farinata cum equitatu uexillóq; Flo
rentino ſubſequi ordine conſpectus,terrorem uel ea addidit ratione,quòd Senenſis propè
populariter porta effuſus,magni cuiuſpiam exercitus ſpeciem præ ſe tulit:iámq; ſuos in or
dines cõiunxerãt in caſtris Florentini, & pars Germano repugnare,pars extorriũ ſuſtinere
impetum parabat , cum ſiſtens gradum Farinatæ equitatus, & ad portam ſe continens Se/
nenſis,Germanorũ temeritatem ſolam eſſe oſtendit,quæ caſtigata tumultum ſit terrorémq;
in ſubitum ſedaturum,cinctíq; armatorum globis Germani equites,& ſi multos repugnan
do interfecere , ad unum ipſi omnes cæſi,ac per iracũdiam laceri iacuere. Vexillumq; Man
fredi in Hetruria notiſſimum,quod Germanos principio reddiderat terribiliores,per igno
miniam tractũ ſordidatumq; partis Guelfæ ſignis ad dedecus eſt ſuffuſum.Reuocatíq; in
urbem Senenſes Florentiníq; extorres,non nihil alieno periculo factum eſſe gauiſi ſunt. In
telligebãt enim quod prius dixerit Farinata tunc primum iacta eſſe in cohortis cæde & ue
xilli ignominia Manfredi in nomen Guelfum odij fundamẽta. Itaq; conſtituerunt tam diu
ſe mœnibus cõtinere,quouſq; admonitus admiſſi à Florentino flagitij,rogatusq; Manfre/
dus miſſis maioribus copijs ſubueniſſet . Et Florẽtini tot cladibus hoſti uaſtando primum
urẽdóq; & demum prælio inflictis,re bene & feliciter geſta in patriam ſunt reuerſi. Erat in/
terea Manfredi res meliori ubiq; loco,quòd ſeruatam de more Panormi regiam prædeceſ/
ſorum pecuniã rex declaratus acceperat,conductíq; mercede Saraceni in Siciliam ex Afri
ca ſe cõtulerant:nec multum illi infeſtus eſſe poterat Octauianus cardinalis Romani pon/
tificis legatus , quem primarij quiq; eccleſiaſtici exercitus duces pecunia à Manfredo cor/
rupti deſeruerant,adeo ut ſeſe Neapoli penè clauſus cõtinere cogeretur:quanquam præter
amiſſi caſu & ſuo infortunio damnum, cardinalem infamia attigit fauoris in eum modum
Manfredo præſtiti,quo Vbertinis cõſanguineis,& Vbaldinorum ſectatoribus Florentinis
poſſet

poſſet rex commodius ſubuenire. Itaq; Manfredus ad primam Senenſium oratoris expoſitionem mille & quingẽtos equites Germanos duce quodam Iordane dedit, ea illi iniuncta conditione. ut tribus in Hetruria menſibus præſtita Senenſi & Florentino extorri opera in Apuliam ſe reciperẽt. Eo Germanorum equitatu in Senenſem agrum perducto, omnes de Hetruria parte notati Gibellina, & patria extorres, & illa euocati Florẽtinorum extorrium diligẽtia atq; opera Senis conuenere: nec ſatis conſtabat, aut prudẽtiores in conſilijs elicere ac explicare poterant, quid moliendum aut intentandum eſſet, dignum uel aliqua ex parte fructum tanti exercitus opera allaturum, & angebst præſcriptus à rege terminus continuanda ad alicuius urbis ſiqua intẽtaretur obſidione exiguus, Tandẽ Prouincianus Saluani Senenſis potentia inter conciues, & gratia in populo pollens, prudẽtiam quoq; maximam ſibi eſſe tunc oſtendit, prædam dicens rapinas, incendia, & uaſtitatem quæcunq; in Florentini hoſtis agro cõmitteretur, non ſatis dignã fore rem quæ tantis Mãfredi regis, & ſuarum partium Hetruriæ Gibellinorũ conatibus reſpondeat, quin potius aliquà curãdum, ut ſeductus in præliũ Florentinus deleri conficiq; poſſit, cui capiendæ occaſioni maxime ſit accommodum, expeditionem in Alcinates oſtendere, quem populum Florentinus uel inde dilectiſſimum, quòd Senenſi eſt inſenſiſſimus, nulla ratione, nullo ſit deterritus periculo deſerturus. Diſſeminatum itaq; primum occulte tanquam inuitis partibus emanauerit, ducendam eſſe in Alcinates expeditionem, quæ poſtea primis diebus publice eſt indicta. Et planè quod præuiderat Prouincianus, Florẽtini ad eius deſtinatæ expeditionis famã publice commoti, priuatis quoq; omnibus Alcinati ſubueniendum, quibuſdam maturiore conſilio apparatuq;, nonnullis perpropere iudicãtibus, cum alio Prouincianus aſtu uaframentoq; uſus pendentes ad arma impulit Florentinos. Subornauit enim ex Senenſi populo uiros mercatores ocij & pacis ut conſtabat amatores, qui Florentiæ ad Antianos noctu ſicut acceſſerant perducti, multos quod uerũ erat Senis eſſe iureiurãdo affirmarũt, quibus quietis amatoribus bellum diſpliceret, & ueris falſa immiſcendo eo uſq; progreſſi ſunt, ut multos melioresq; populi Senenſis quoq; inita coniuratione oſtenderint ſtatuiſſe, Prouincianum uel interficere, uel patria eijcere, qui unus bellum alat, à quo tyrannidis accipit alimenta, nihilq; conficiendæ rei deeſſe aliud, quàm ut oſtenſæ per ſpeciem occaſionemq; opis Alcinatis ferendæ Florentini populi copiæ capiẽdi arma populo Senenſi afferant occaſionem: & cum Antiani tanta re ſatis credenda ſubdubij uiderẽtur, adactis ſacramẽto ne efferrent & ſe proditos in capitis periculum adducerẽt, ſigilla illi protulerunt, quæ coniuratos ad fidem aſtruendam dediſſe iurarunt. Et inflammati ſpe Antiani, ſentientes quoq; contraria ciues hoc srgumento in ſuã flexere ſentẽtiam, & ſummo omniũ conſenſu expeditio eſt indicta, Guelfiq; de Hetruria omnes auxilia ſunt rogati. Et ne parti Gibellinæ cupientes qui Florentiæ etiam nõ deerãt, domi manẽtes aliquid incõmodi abſente exercitu machinari poſſent, omnes ſigna Guelforum præcedere eſt iuſſum, & diligentia eſt curatum. Cõuenere ad eam diem Lucenſes, Miniaſq; & Piſtorienſis. Aretinus uero iuſſus ad fines agri Senenſiũ expectare, poſtq; omnia ſatis parata erant, delatus in Senẽſem sgrum exercitus ad Arabiæ amnis pontem qui quarto à Senis miliario uia eſt Aretia, conſedit & præſto fuere Aretini, paratiſſimus equitum peditumq; exercitus, ut Guli. Ptolæmeusq; affirment X L. in eo omni exercitu armatorum milia fuiſſe. Cauerat uero alia, quàm Florentinus ratione domeſticis periculis Aretinus, qui eiectis patria Gibellinis, portas urbis unica excepta, muro & materia liquerat obſeratas. At Senenſes re ad eum qui maxime deſiderabatur locum perducta, cupictiſſimum Iordanẽ impulerũt, ut ſtructis in urbe aciebus qusnta fieri poſſet celeritate erumperẽt. Cum autẽ eſt in Florentinorũ exercitu propius cõſpecta Germanorũ equitum cohors, quam Iordanus primã immiſerat, ad ſe ut ea in certamen ex more committendum crediderunt exercitus duces, altera deinde poſt alterã ſubſequi iuſſa dolum à Prouinciano ſtructum tãdem ſero intelligi fecit. Subito enim qui erant conſcij inuicem uno tenore dixerunt, promiſſum noctu à peierante Senenſi in Prouinciani perniciem tumultum, à die niſi deus ipſe auertat, calamitatẽ Florẽtino populo & Guelfis Hetruriæ importaturũ: nec tamen mora, alacri animo in certamẽ itum, & male mulctatus eſt, qui furẽs impetierat Germanus, ſecundam aciem Florentini extorres Senẽſisq; equitatus habebant, quæ ad hoſtem ardentibus quidem animis, ſed gradu preſſiore cum acceſſiſſet, omnes Guelforum exercitus nerui in eam ſunt conuerſi, & prælium conſeri cœptum, multũ cædis & ſanguinis habiturum,

niſi Iordanus quicquid peditatus Gibellino inerat exercitui per colles uiæ, ponti & fluuio imminentes ita diſperſiſſet, ut à dextris ſiniſtriſq;, & à tergo Guelfi repugnare coacti ſint, nec ordines à principio per ſubitam hoſtis inuaſionē male ſtructos ſeruare, aut reſtituere potuerint. Eaq; neceſſitas Guelfo addita tot tamq; diuerſis in locis repugnādi multis commodo ceſſit, quòd iuſsi à ducibus in pugnam ire, ſimulantes per riuulos & nemora dilabebantur: & eos ferunt ex Gibellinis, qui Florentia ob ſuſpicionē educti fuerant, partim fugæ effuſioris initiū dediſſe, partim ubi ſeſe obtulit facultas pugnantes Guelfos à poſterioribus cecidiſſe: quin certum eſt quendam ex illis nobili oblatum familia oriundum Pactiæ gentis Guelfæ nobilis, fortitudinis fama celebrem, primarium Florētini populi ſignum prælio inferentem manu qua hoſtilem geſtabat gladio detruncaſſe, & ad ſigni caſum fugam à Guelfis fœdiſſimā fuiſſe cōmiſſam, ut nullo poſtea in loco præterq; ad maiora ſigna carrotio inhærentia fracti diſsipatiq; Guelfi, pugnam ut reſtituerēt ſint connixi. Ad carrotium uero cum multus ſit effuſus ſanguis, tandē Iordani interuētu deditio eſt accepta, quam uictoriæ inſolentia, & animorum exaſperatio reijci faciebat. Cædes eius diei à nullo ſcriptore maior traditur facta, quàm trium miliū de Guelforum exercitu, cum de Gibellino multos non dubitem cecidiſſe, & quod certius eſt, quatuor milia captiui cum carrotio, ſpolijs, & ſignis militaribus Senas fuere perducti, cunctis qui prælio ſuperati effugerāt in patriam reuerſis: magna apud quoſq; Guelfos Hetruriæ animorum cōſternatio, ſed apud Florentinos maxima fuit, quibus nec extorres expectādi conſiliū, nec urbem ab illis defenſandi confidentia erat.

An. ſalutis M. cc. lx Itaq; undecimo poſt pugnā die, quā Septembris ſextādecimā anni ſalutis ſexageſimi duodeciesq; cēteni fuiſſe cōſtat, omnes Florētini Guelforū ſectatores, partiū pars Lucam, pars Bononiā migrauere, urbemq; Florentiā paucis habitatā, nullius partiū cōtagione infectis, uenićtes Iordanus extorreſq; patente porta ingreſſi in Māfredi dominatū ſubiectionemq; ceperunt. Nam Guidoni Nouello comiti attributa portarū cuſtodiæ cura, Iordanus præſidio præfectus, omnia ex arbitrio adminiſtrauit. Et hæc quidē nūc ſatis de his quæ Alexandri pontificis Romani tēporibus Manfredi opera, uel potius malignitate in Hetruria ſunt geſta. Ad illa nunc ueniemus, quæ eiuſdē Manfredi fauore atq; inſtigatione per illud idem pontificis Alexandri tempus in Lombardia & Italia Tranſpadana fuere commiſſa.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber Octauus.

ECELINVM de Romano ſecundi Frederici imperatoris, cui eſſet uita & moribus ſimilis, fauore fretū rem Tranſpadanam ita euertiſſe, ut eius dominio ac tyrannide ſit potitus, ſatis ſupra oſtenſum eſt. Frederico & Conrado filio uita functis, & Manfredo per Innocētij pontificis tempora quieſcēte, primi omnium Tridētini iugum Ecelinum tyrānidis excuſſerūt. Is q; copijs in illos per uallem Suganam miſsis, ingentem edidit crudelitatem, & preſſos obſidione compulit ad deditionē. Exinde Brixiani Guelfos eccleſiæ ſtudentes Gibellini, partim cæde confectos, partim eiectos in maximā calamitatem miſeriamq; cōiecerunt: nec tamen pati uoluerunt, ut Ecelinus in urbem cum exercitu ingrederetur, cuius capiendæ urbis deſiderio permaxime tenebatur. Quo anno pontifex Alexāder cōſtituit laborātibus in Lombardia & Tranſpadanis à tyrannide Ecelini eccleſiæ partiū ſtudioſis opem ferre. præſertim cū Venetos haberet ad id cupientiſſimos, qui recipiēda urbe Padua nauigiū & copias pollicebantur. Creatusq; Philippus ex nobili Fontanēſium Ferrarienſi familia, archiepiſcopus Rauēnas ſedis apoſtolicæ legatus, contulit ſe Venetias, qua in urbe armis primum uſus eccleſiaſticis, quæ uitæ æternæ præmia repromiſit crucefignandis omnibus qui in bello aduerſus Ecelinum tyrannum barbaris truculentiorem ſigna pontificis & eccleſiæ ſequerentur. Premebat tunc Ecelinus Mantuā obſidione multis ac maximis fretus diuerſarū gentium copijs, qui præter Germanos equites, præter accepta à minoribus urbiū oppidorumq; populis auxilia, duodecim milia Paduanos & militū ſimul & obſidum loco eduxerat, cum tamen Veronēſes, Vicētiniq; & Brixiani totidē uoluntarij attribuiſſent. Et prædicta unicus ſuperabat auxilia Vbertus Pelauicinus, qui ſuos Cremonēſes Placentinoſq; & cæteros de regione Gibellinos in eadem Ecelini caſtra cōtraxerat. Parantem Venetijs exercitum pon-

tificis Alexandri legatum extorres, Padua, Vicentia, Verona, & omni Tranſpadana atq; Lombardia eccleſiæ partiũ adierunt, pariterq; adit Aazo Eſtenſis marchio Ferrariam Romana permittente eccleſia adminiſtrans, cuius copiæ Venetorũ baliſtarijs & cruceſignatis additæ conflatum ex Bononienſibus Romandioliſq; legati exercitum reddiderunt ingentem, adeò ut Ecelino uideretur uel in campeſtribus obuio audẽtiſsime cõgreſſurus. Et præbitæ ſunt omnibus à Veneto naues, præbitæ machinæ, & quicquid bello terra gerendo oppugnationibusq; uſui fore uiſum eſt, à Venetis comportatum. Itaq; ductum eſt primo, ab eis in Corregiã uicum. Quò & Anſedinus Ecelini ex ſorore nepos Patauij prætor cum cohortibus ſe cõtulit. Is enim quamprimum parari tantum Venetijs exercitum intellexit, fluuios omnes ſiue Timauum, Brintã, ſiue Bachilionẽ naturales, ſiue foſsis ab utroq; ductos manufacto auerterat alueo deriuatos, ut aqua ſtagnorũ deficiente, exercitus in terram nequiret exponi: & quidem maiores, & militum pondere grauiores deſtitutum flumen aqua Corregiolæ hoſtium naues non pertulit, ſed ducti lembis minoribus milites maxime baliſtarij prohibentem excẽſione Anſedini militem repulerũt. Omni exercitu in terram expoſito Plæbeſſacci oppidum eſt inuaſum, quod magno firmatum præſidio Anſedinus ipſe præſens conſeruauit, & legatus inde infecta re profectus Concadalbari Caputſiluæ, & Bubulentam uillas potius cõminutas, quàm caſtella ui cepit. Id quum reſciſſet Anſedinus oppido Plæbeſacci relicto Paduam acceſsit, & legatus Saccenſi oppidanorum deditione potitus fugiẽtem Anſedinum ad Paduam eſt ſecutus, cuius ſuburbium ad Pontiscurui portam oppugnatum eodem die aditum & receptum eſt, audaciorq; uictoria redditus legati exercitus pontis Altinatis portam dura & cruenta utrinq; pugna recepit: nec ultra perrexit reſiſtere Anſedinus, ſed fuga ſibi ſuiſq; conſulens urbẽ Paduam reliquit, quæ ilico facta eſt in legati & exercitus poteſtatem: pariter quarto inde die arx in urbis angulo munitiſsima, pariter eodem tempore cuncta agri oppida & caſtella fecerunt legata pontificis imperata. Ecelinus interea quicquid Paduæ ageretur, ignarus, Mãtua cuius potiri deſperauerat relicta, Veronã redire pergebat, traieceratq; Mincium, ſtatiua ad eius amnis ripas triduo, ut dixerat habiturus, cum mala ſibi Paduæ amiſſæ nunciatio eſt allata. Sed ea diſsimulata, Veronam propere cum copijs eſt ingreſſus, primumq; omniũ crudelitate ibi debacchatus eſt omniũ maxima, quas unquam aliàs à tyranno quopiam, aut perditiſsimo homine commiſſas eſſe legimus. Eos nanq; duodecim milia Patauinos non quidem gregarios milites aut diuerſi generis mercede conductos, ſed ciues & maiori parte optimates, & equites diuerſis cruciatibus interfecit. Dumq; tanta committitur impietas, tãtum ſcelus, curauit Ecelinus Bachilionem fluuiũ repagulis clauſum alueo ſub urbe Vicentia deriuari, quo Padua undiq; aquis priuaretur, quæ foſsis deductæ manufactis & urbem cõmuniunt, & cum plurimis uſibus, tum maxime molis ſufficiunt conuoluendis. Curauerat item interea legatus Paduæ ſuburbia foſsis circũductis ita communiri, ut conatibus Ecelini quantumuis impetuoſiſſimis de illarum aggeribus reſiſti poſſet, earúmq; opere uixdum perfecto, aquas reducturus apprime neceſſarias magno impetu maximóq; omnium copiarum apparatu in Bachilionis clauſuram duxit, ad quam urbis Vicentiæ prætorem cum Ecelini copiarũ robore obuium habuit, & pari utrinq; animorũ ardore, pari confidentia decertatum eſt. Erátq; planè ſuperior legati exercitus, cum Bachilionẽ amoto obice in iuſtũ rediſſe alueum clamantibus operarijs prælium eſt diremptum. Reuerſo Paduam legato cunctorũ in exercitu primorum conſilio in Vicentiam expeditio deſtinata, quæ & ad Cuſtodiam uſq; uicum deducta eſt. Quo in loco cũ ſigna Bononiẽſis militia deſeruiſſet, multi eorũ exemplo etiam ſine commeatu in patriam ſunt reuerſi, ut legatum omiſſa Vicẽtiæ potiũdi oblata ſpe, Paduam reducere exercitũ oportuerit. Ecelinus interea ſecundo amiſſæ Paduæ exacto menſe ingentem coëgerat exercitum, cuius fama legatum terruit: unde accerſitis Ferraria, Venetijs & Mantua auxilijs, eccleſiæ exercitus eſt adauctus, & contulit ſe Paduam cum copijs Gregorius Montelongus, quem prius Innocẽtio pontifice legatum patriarchatu Aquileiæ ornatum fuiſſe docuimus, eoq; cordatiſsimo uiro præſente Ecelini, cuius audaciam ſæpe repreſſerat, mores callente ſpes eccleſiæ exercitum firmiſsima tenuit fore, ut Ecelinus ueniẽs cum damno & ignominia pelleretur, quod & propediem eſt factum: cum enim multis à Vicentia caſtris præter conſuetudinem Paduam duxiſſet ad foſſam corona armatorum cinctam ſubſtitit, oſtẽſæq; ſunt plerunq; oppugnationes, & tamen nulla intẽtata, ſignis ad octauam

diem derepente cõuerſis exercitus ille pergrandis re infecta Vicentiam, & inde Veronam eſt reductus: ubi eũ diu tenuere animo ſuſpenſũ motus in Germania exorti, quibus aliquid ſuſpicaretur incommodi. Nanq; Guilelmo quem in Romanorũ regem diu antea electum fuiſſe oſtendimus à Friſonum gente interfecto, electores Germani diſcordes in alterius faciendа ſubrogatione omnem ad arma Germaniam conciuere: & tandem nominatione facta nullum habitura effectum, hinc Alfonſus Caſtellæ Hiſpaniarum rex, inde Ricardus Conubiæ comes regis Angliæ germanus frater in uanam ſpem imperij ſunt adducti. Et archiepiſcopus Rauennas legatus interea Mantuam ſe cõtulerat, unde theologi Minoriſtæ Brixiam ab eo ſunt miſsi, quorum prædicatione & ſuaſionibus Brixiani extorres Guelfarum partium eccleſiæ ſtudioſi ſunt reducti, carceribus etiam ex ipſis tentos dimitti impetratum, & in unũ perducta concordis ciuitatis regimen Brixia eccleſiæ partes, ut conſueuerat eſt ſecuta, cum breui poſt legatus ſua præſentia confirmauit. Noua autem pauloante rebus Lombardiæ calamitas inuecta erat, quòd Vbertus Pelauicinus copias à Mantuana Ecelini expeditione reduxit, Cremonæ & Placentiæ omiſſo quem gerebat capitaneus titulo accepit. Quem partis Gibellinæ factio omnis de Lombardia nõ ut ducem magis quàm ut dominum eſt ſectata. Sed erecti animis Brixianorum exemplo Papiẽſes primi, poſt Placentini ſe in libertatem uendicauerunt eccleſiæ & legati fauoribus protegendam. Quo item tempore, Monsſilicis, & Calaonum, quæ oppida omnium regionis Paduanæ munitiſsima in Ecelini partibus durauerant, Azoni Eſtenſi pro eccleſia & legato recipienti deditione permiſſa ſunt. Et Albericus de Romano, quem legatus Ecelino fratri, ut ſimulabat hoſtem in Taruiſio conſeruauerat, hoſtilia tunc in Paduã facere occœpit. Tantis igitur motibus exciti Vbertus Pelauicinus, & Ecelinus quem Germania diſcors terrere deſierat, ſeruanda tyrannide fecerunt quantoſcunq; potuerunt maximos apparatus. Quod cum eſſet in regione notorium, Brixiani omnium primi rebus ſuis conſuluerunt: accerſitis nanq; à legato copijs, quas Ludouicus ſancti Bonifacij comes à Mantua introduxit, Gibellinos Guelfi patria eiecerunt, & urbs plane eccleſiaſticis eſt permiſſa. Ei reformandæ ciuitati cum legatus aliquot impendiſſet dies, contulit ſe Mediolanum, cuius ciuitatis componẽdis motibus in rebelliõe fatiſcẽtibus plurimos dies commoratus eſt. Et eo ibi agente Cremenſes fide Mediolanenſibus falſa, quibus diu fuerant ſubditi, ſeſe Cremonenſibus patronis uetuſtioribus permiſerunt, quorum errati uenia dari potuit, ſi Cremonenſi & non Placentino, qui præſidiũ induxit deditio facta eſſet. Potitus Crema Pelauicinus, Quintiano & Caluiſiano Brixianorum oppidis proditione captis præſidia impoſuit, Ecelinusq; Piſchariam Veronenſis agri in Brixianum uerſi caſtellum accedens, paratum pridem exercitum eò ſe iuſsit ſubſequi Pelauicini copijs coniungendum. Et legatus interea Mediolano profectus, Brixianus ſecum traxit copias, hicq; Mãtuano, qui accerſitus aduenerat, exercitui coniunctis caſtris ad Ollium amnem Gambaræ proximum ſunt firmata. Viderant uero Gambarenſes oppidani utrunque Pelauicini & legati exercitum, & quia in eccleſiaſticas partes Guelfas procliuiores animis eſſent, legatum enixe orauerant, ut apud eos diuertens maiores ex ſuis copijs manẽs in oppido expectaret. Isq; ueritus ne qui erant ad ſua ſigna coacti diuerſarum urbium milites ſe à caſtris abſente dilaberentur, non cenſuit abeundum, & nocтu ſibi renunciatum eſt ab exploratoribus Pelauicini exercitum copijs Veronenſium eſſe auctum. Nec tamen ſatis reſcijt legatus Ecelinum fuiſſe, qui eas copias his maiores quas Pelauicinus habebat, Piſcheriam adduxiſſet, dumq; legatus ad eam nunciationem ſollicitus quid agendum eſſet cum ſui exercitus primoribus diſputat, hoſtes rapidum aduentarunt, coactiq; ad repagula caſtris ætatis noſtræ atq; etiam illius more apposita decertare, eccleſiaſtici milites nullum ſeruauere ordinem, nullas ſtruere acies potuerunt, ut prius penè omnes capti fuerint quàm armati. Captos legatum & Brixianum epiſcopum Ecelinus Brixianis partium Guelfarum coniunxit pariter interceptis, & cum ſuo mouens exercitu captiuos omnes præeuntibus legato & epiſcopo in longum agmen uinctos ad Brixiæ portam præmiſit. Nec uero expectarunt qui ad urbis cuſtodiam permanſerant Guelfarum partium Brixiani, ſed portarum claues pilo in uexillum præferentes pueri & mulieres ſacerdotibus immixti ad exorãdam Ecelini miſericordiã ſunt effuſi, quos benigne præter ſolitum ac blande cum excepiſſet, ad urbis dominatum magnis plauſibus introductus eſt. Et Pelauicinus Mantuanos in partem prædæ adducens Cremonam ſe cõtulit. Milites uero quos

de Venetis, Ferrarienſibus, Romãdiolis, & Paduanis legatus duxerat, quotquot fuga pro-
lapſi ſunt in Vrcios oppidum confugerunt. Annus is erat ſalutis undeſexageſimus duode An. ſalut.
ciesq; centenus, quo in tempore Manfredus regni titulo elatus, & Octauiano pontificis le M.cc.lx
gato in Neapoli propè clauſo prima Senenſibus & cæteris de Hetruria Gibellinis præſidia
dederat: qui de conflictu apud Gambaram certior factus, Ecelinum ad proſequendum ui-
ctoriam eſt hortatus, parua uſus prudentia, qui Pelauicinum per obliuionem præteritum
ſpernere ſit uiſus, quem pariter aperta cõtumacia ſpernere cœperat Ecelinus, oppidulis de
Brixiano Cremonenſi continentibus, quæ Cremonẽſes in partem uictoriæ tenuerant, per
inſidias furtum'que receptis. Erat Cremonæ hoſtis Boſus Douarius nobilis præſtantiſsi-
musq; ciuis, quo in regione gratiſsimo curante Cremenſes à Mediolanenſi, ut oſtendimus
defecerant. Is indignatione commotus Ecelini rapacitatis, cui nulla eſſet ſociorum commo
di & utilitatis ratio, Pelauicinum Cremonẽſesq; facile traxit incundam eſſe quam ipſe con
ſideret redintegrare, cum Mediolanenſi amicitiã & fœdera, cum illo Mantuanoq;, & cæte-
ris eccleſiæ ſtudioſis in Ecelini perniciem accipienda. Et planè Boſi Mediolanum miſſi ope
ra Martinus Turrianus præpotens in Mediolano ciuis, cam ciuitatem Cremonenſi con-
ciliatam ad arma ſimul cum cæteris de Lombardia ac Tranſpadana in Ecelinum ſumenda
impulit. Gregorius interea Mõtelongus patriarcha Aquileiẽſis nõ modo continuerat in fi
de Paduã, ſed copias Venetijs Romãdioláq; accerſiuerat Mantuã trãſmittendas. Et aderat
illi aſsiduus Azo Eſtenſis marchio, quẽ patriarcha iuſſerat euocatas Ferraria coactasq; un
diq;, ut diximus copias, Mantuã perducere. Annus interim à ſubdita Ecelino Brixia actus
erat, quo in anno copias ille non magis auxerat, quàm pridem habitas noua diſciplina ar-
mis equis & milite expedito inſtruxerat, ut eſſent pauci multorũ operam præſtaturi: & no
ua per id temporis redintegrata à Martino Turriano cum Cremonenſibus amicitia Gibel
linos Mediolanenſes ab inuidia in proditionis ſcelus impietatemq; in patriam concitaue-
rat. Fueruntq; proditionis autores capitanei, & Valuaſores, quos Fredericus ſecundus eo
cognomine notatos potius quàm honeſtatos ſuarũ partium primores uoluerat recogno-
ſci. Hi nanq; miſsis occulte nuncijs, & primorum filijs in obſides datis, Mediolanum Eceli
no, ſi propere duceret, prodere ſpopõderunt. Et iam hinc Ecelinus Vrcios obſidione preme
bat, inde Martinus Turrianus demandatum ſibi à populo Mediolanenſem exercitum
eduxerat, Azoni Eſtenſi, & Ludouico Boniſacienſi ac Cremonenſibus apud Soncinum,
quò illi conuenerant coniũgendum. Itaq; Ecelinus tantæ ſpei fœderibus conſtitutis, agrum
Vrciorum uaſtat inceditq;, & impedimenta iubet feſtinanter in Brixiam cõportari. Inde
nocte concubia per pontem Palatioli cum expeditiſsimo quinque milium equitatu profe
ctus ad pontem Caſsiani Abduæ impoſitum primis ſubſtitit caſtris, ubi cum nullus eſſet
repertus, quod in fœdere aſſcripſerat, à Mediolanenſibus coniuratis miſſus, malo ſe au-
gurio mouiſſe domo dixiſſe fertur, & ſublatis derepente ſignis in Modoetiæ ſuburbia eſt
delatus: effeciſſet uero quod concupiuerat Ecelinus, niſi nouo deus auxilio illius aduerſa-
rijs ſubueniſſet, Bergomẽſis nãq; uir quiſpiam parti Guelfæ conſtitutã, cuius erat conſcius,
proditionem Martino Turriano per celerem nuncium manifeſtauerat. Et uno eodemq;
die hinc Ecelinus ab Vrciana obſidione mouit, inde Martinus Mediolanum reuerſus co-
pias, ne dilaberentur, in Romanæ portæ ſuburbio continebat. Qui uero Soncini erant
Eſtenſis, Pelauicinus'que, & Boniſacienſis duces Ecelini ueſtigia ſequuti, quo die ad pon-
tem Caſſianum peruenerant, eadem'que die Modoetiam Ecelinus oppugoatam, quum
non cepiſſet, Tricium duxit, cuius oppidi ſuburbia ui capta diripuit ac incendit: & cum
arcis ualidiſsimæ cuſtodes non ſolum reſiſterent, ſed illi iaculis ſaxis'que ſuperne dimiſſis
infeſtiſsimi eſſent, uicum acceſſit mercatum populo frequentiſsimum nulli moleſtus, qui
annonam equitatui præberet. Nam angi mœrore cœperat, & plane incommodum perni-
ciemq; extimeſcere, Martino quod nouerat in Mediolani ſuburbio copijs agente, & cæ-
teris hoſtium copijs reditum in Brixianos prohibere ac intercludere paratiſsimis. Et iam
ex ſuis Italicum quenque in fugam deſertionemq; ſignorum pendere cernebat. Quamob-
rem deſperatione ductus, tanquam hoſtes inuaſurus duxit in pontem Germano equitatu
media ſui exercitus parte premij ingentis pollicitatione onerato, út uel tantiſper hoſtem
ponte deturbatum auerterent, quoad ipſe tranſgreſſus ſuæ ſaluti fuga armis'que conſu-
leret. Sed durum atque impoſſibile fuit Germano ferocem ponte militem deturbare, qui

 apertis

apertis illis campis par pugnando ſuperiorq; fuiſſet. Et Ecelinus dum inſtat urgetq; ſagitta in incertum miſſa ad crus infimum ſaucius homo decrepitus, qui annum ageret octogeſimum laxari cœpit, & tamen timore uires addente, omiſſa pontis pugna, amnem paulò ſuperius uado traiecit. Et prælio leui commiſſo captus uir malignus, Sonciumq; perductus interiit, hicq; finis tyranno fuit, qui quatuor & triginta annis Tridentum, Feltrum, Ciuitadum, Taruiſium, Paduam, Vicentiam, Veronam, & demũ Brixiam oppreſſas tenuit. Quæ urbes ad eius mortis nuncium ſeſe in libertatem Romanæ eccleſiæ obnoxias uendicarunt, Taruiſina urbe excepta, quam Albricus frater, ſicut docuimus obtinebat. Eumq; Taruiſini patriarcha hortante, ac præſidia pollicente, ut caperent occiderent'ue intentarunt. Quod cum ille reſciſſet, uel potius eſſet ſuſpicatus, ad ſancti Zenonis caſtrũ in regione munitiſſimum, uxorem filiosq; & filias cum ſupellectile theſauroq; præmiſit, & nocte ſubſecutus omnia diligẽtiſsime & copioſiſsime parauit perferendæ obſidioni quàm diutinæ neceſſaria: quem longe feſellit opinio, quod quatuor tantummodo menſium perpetuis penè oppugnationibus defatigati commilitones ſui facta deditione cum uxoremq; & filios ac filias uinctos in manus hoſtium perduxere: quos omnes mutuo ſe conſpicientes, ac uitæ ante actæ uiciſsim culpantes diuerſis tormentorum & quidem exquiſitorum generibus, qui parentibus filiis'ue, aut fratribus ab Ecelino, & ipſo Albrico orbati erant, excarnificatos interfecere: nec uero minores fuerunt motus, qui põtificis quoq; Alexandri quarti temporibus hinc Conſtantinopolim inde Chriſtianas Aſiæ urbes & inſulas agitauere. Cupiuerat Alexander ipſe ad prima aſſumptionis ſuæ tẽpora Chriſtianis Aſiæ rebus ſubuenire, quod ut intentaret, nedũ perficere poſſet à Manfredi agitationibus eſt prohibitus. Erant enim Ptolemaida, Tyrusq; urbes opum amplitudine, populorumq; frequentia adauctæ, utpote in quas Veneti, Genuenſes, & Piſani per annos iam quatuor & ſexaginta quot à Chriſtianis fuerant poſſeſſæ, omnem orientis occidẽtisq; contraxerant mercaturam. Qui tres de Italia populi ſeparatas quiq; areas, & uicos domibus continuatos, ſeparata habebant prætoria, in quibus iudicia in ſuos tam ciuilia quàm criminalia exercebant, nihilq; erat duobus eorum populis in eadem urbe præter eccleſiã commune: de qua tamen apud Ptolemaidam Veneti, Genuenſesq; altercationibus ſæpenumero contenderunt, quod Veneti tertia eius urbis parte in uim fœderum pridem cum Balduino rege Hieroſolymo ictorũ donati, monaſterium ſancti Sabæ eius urbis primariũ ſibi propriũ tenere quæſiuerant. His'q; auditis contẽtionibus, Alexãder põtifex cẽſuit iuſsit'q; monaſterii illius collationis ius, & omnem diſpoſitionem utriq; populo fore communes, cuius conceſsionis apoſtolicas literas ne ab altero occultarentur codẽ utriq; tenore dedit. Sed Genuenſis præueniens literas Philippo Monteforti Gallico Ptolemaidę urbi tũc de more expeditionis Chriſtianæ præfecto oſtendit, & eius amicitia fretus monaſterium in arcem, caſtellum'ue communitum ſibi, excluſo Veneto, tenere cõſtituit. Suborta exinde contẽtio tumentes prius nõ inuidia magis quàm illatis hinc inde iniuriis & damnis duorum præpotentium populorum animos exacerbauit, quos tantum abeſt, ut demulcere ac mitigare quæſiuerit Philippus, quod Venetos tertiam urbis partem dominii, ut dicebãt, ſibi arrogãtes, populariter Ptolemaida abire iuſsit. Eam iniuriam, id damnum dedecus'q; indigne tulit Venetus, & Tyri quò ſe receperat, Piſanos alloqutus facile in ſententiam duxit, & ſpreto fœdere quod cum Genuenſi pauloante fecerant, ſocietatem ipſi nouam in communem utriq; hoſtem Genuẽſem inierunt. Pérq; id temporis alia itẽ pacis belliq; fœdera cum Manfredo regẽ ſe appellante pontificis Alexandri quinto anno cõſtituta ſunt, in quibus id expreſſe actũ eſt, ut in ſolos de Italia Genuẽſes claſsis Veneta regiæ adiũgeretur. Dum cis Veneti fauoribus comparandis intenti ſunt, Placẽtia Cypri regina, dux'q; Antiochenus, & templi Hieroſolymi magiſter, ac Ioãnes Ibelini comes, quibus eſſet aſsidua Ptolemaidæ Tyriq; cõuerſatio, Montefortẽ inſolẽtiæ, temeritatiſq; & iniuſticiæ increpauerũt, fore dicẽtes, ut niſi re in integrũ reſtituta, Venetos cõciliet, rem in Aſia Chriſtianã id erratũ, id ſcelus ſuũ euertat. Quumq; elatũ, & quod cõſtat ſemiamentem hominẽ in peruicacia perſtare Veneti reſciſſent, triremes tredecim, quæ ſibi tunc Tyri erant, raptim educunt, Ptolemaidam aduolant, catenã qua portus claudebatur refringunt, ilicoq; naues Genuẽſium tres ac uiginti, triremẽsq; binæ exarmatæ incendio abſumptæ, ac ſancti Sabæ caſtello monaſteriũ impoſitum eſt deſtructum. Genuẽſes uero interea apud Tyrum & ipſi duas & uiginti triremes armauerant, quæ Venetorum auctæ in dies

claſsi

claſsi ſæpenumero concurrerunt, ut nullis per id temporis Saracenis, aut Turcis euertendæ re in Aſia Chriſtiana fuerit opus, ſucceſſit tamen pauliſper Veneta claſsis in mare Ponticũ delata, quæ Meſembriã urbẽ de Saraceno expugnatã diripuit. His quæ apud Ptolemaidã geſta diximus, Genuæ nunciatis, claſſem ea reſpublica ingentẽ armauit, triremes quadraginta, naues ceteas decẽ, quæ Tyrum ſunt miſſæ, & pariter Raincrius Zenus dux triremes Venetijs quindecim, taredas decem, & qui ex Venetis Ptolemaidæ agebant, undequadraginta uachetas naues ceteas decẽ parauere, pares'q; potentatu & armis in Aſia Veneto Genueſes hoc uno erãt inferiores, quod Tyrũ uterq; communẽ habebat urbẽ, in qua quãtum claudebat portus, hoſtilia à Latini nominis magiſtratu inuicẽ facere prohibebãtur. Ptolemaida uero Genuenſis cum ſuo Mõteforti erat excluſus, unde Veneto commoda præſidia accedebãt. Alexãder interim põtifex Romanus his quæ apud Ptolemaidã male inchoata, peiores apud Genuam, Venetias'q; progreſſus habebãt, auditis, oratores ab utraq; repu. & pariter à Piſana ad ſe mitti curauerat, pacem'q; inter eos componere erat cõnixus, quæ iam pro clauſula habebatur: cum ad annũ ſalutis ſexageſimum, duodecies'q; centenum, ex Aſia
An. ſalutis M. cc. lx
eſt allatũ, ingentes, & niſi Veneto Piſanus acceſsiſſet, pares eas claſſes, Ptolemaidam inter & Tyrum acre prælĩũ depugnaſſe, cuius uictoria duobus cõiunctis populis contigiſſet: & hinc Genuẽſes quinq; & uiginti de ſuo amiſſis nauigio in Tyri portũ confugit, inde uictrix Veneta, Piſanáq; claſsis Ptolemaidam eſt reducta: abuſus'q; eſt uictoria Venetus, qui publica tunc primũ ac priuata Genuẽſis populi in Ptolemaida ædificia demolitus eſt, turrim ingentẽ cũ prætorio cui erat appoſita, & horrea, mercatorũ'q; apothecas, quinetiã uiatores, præco & apparitores, qui de Genuẽſi ad eã diem mãſerant Ptolemaidæ ſunt expulſi. Cum itaq; Genuẽſis reſp. ſuos à Romana curia reuocaſſet ad pacẽ tractãdã miſſos oratores, id à Venetis põtifex impetrauit, ut captos in prælio dimitterẽt Genuẽſes. Erant itẽ ea tẽpeſtate res apud Conſtãtinopolim in peſsimũ adductæ locũ, adeo ut Balduinũ imperatorem cæteros'q; Latini nominis in Romania agẽtes retinẽdi ea quæ erãt reliqua deſpatio inuaſiſſet, quibus & uires & animos reſtituit ducta in Aegeũ primo, poſt in Põticũ mare Veneta claſſis, quã ex uictoria in Ptolemaidæ portũ reductã fuiſſe docuimus. Et forte tũc accidit Theodorũ Vattari Græcorũ, ut appellabant, imperatorẽ mori, duobus filijs ſuperſtitibus, quibus pueris Michaelem Palæologum ſibi affinitate coniunctũ teſtamento dederat tutorẽ. Qua ut apparuit ſecuritate per imperatoris Latinorum rebus addita, claſſem Veneti à Pontico reuocarunt. Sed Michael Palæologus uir ingentis ſpiritus multa in Latinos eſt aggreſſus, quæ Vattari penè decrepitus dimiſerat intẽtata, primum'q; omnium Guſlelmo Frãcigenæ Achaiam, & proximas Græciæ regiones obtinẽti prælio cõgreſſus eũ ſuperauit, captum'q; Adrianopolim perduxit: inde uerſam in mare Ponticum regionem, ut reciperet, miſſo exercitu curare cœperat, cum Balduinus imperator copias quæ ſibi erãt omnes nauibus impoſuit, quas præfecto claſsi prætore Conſtantinopolitano gente Veneto, ad ipſius Pontici oræ defenſionem uoluit circunduci. Interea qui erant Conſtãtinopoli uetuſta origine Græci odioſum pridem, ut eſt gentis natura, Latinũ nomen inde conſtituerãt eijcere. Inita itaq; coniuratione Palæologus de recipienda urbe per idoneos eſt admonitus. Claſſe igitur imperatoria, quæ omnes aſportauerat Latinorum neruos, in Pontico iam agente, adueniens exercitu Palæologus, refracta à coniuratis porta nocte concubia eſt admiſſus. Balduinus uero imperator, & Pantaleo Iuſtinianus patriarcha nauigio de repente cum ſuis omnibus & rapta ſupellectile ad Euripum ſeſe profugi receperunt. Potitus urbe Palæologus ea iecit rebus ſuis impietatis ſceleris'q; fundamenta, quibus poſtea reſpondit omnis ſua ſucceſſorum'q; ex ea cognatione imperatorum uita, qui tantum imperium, tantam Romani olim, poſt Græci, demum Latini nominis dignitatem ſuis leuiſſimis perditiſsimis'q; moribus in manus Turcorum dedere, potius quàm peruenire, aut prolabi permiſerunt. Is enim tutor crudeliſſimus pueros fidei ſuæ ſub affini nomine ab eo qui eũ extulerat commẽdatos cum interfeciſſet, imperium aſſumpſit. Finis'q; fuit Latinorum in Conſtantinopoli imperio per per annos duo de ſexaginta cõtinuato. Qua item tempeſtate, Octauianus cardinalis Vbaldinus, re Neapolitana, & illius regni, quam parum feliciter adminiſtrauerat omnino derelicta, ad Alexandrum pontificem Viterbij agentem redijt. Nam poſtquam is pontifex Claram uirginem anno pontificatus ſui tertio Ananiæ in ſanctarũ collegium retulit, Viterbium ad pacem, de qua ſupra diximus, inter Venetos & Genuenſes tractandã ſe contulit.

An. ſalutis M. cc. lxi

Vbi anno ſalutis primo ſexageſimo, duodecieſq; cēteno diem obijt, uaria & maiore parte aduerſa cū omni pōtificatus tempore, tum maxime extremo anno fortuna uſus, qui omne regnum *Siciliæ* contra atque ſciuerat, & urbem Florētiam in Manfredi hoſtis eccleſiæ poteſtatem ueniſſe, Conſtantinopolim à catholicis amiſſam, bellum inter potētiſſimos Italiæ populos Venetum Genuēſemq;, & Piſanum eſſe inchoatum, eodem quo obijt anno uidit, ut ſola ſed ſolida, & multifacienda cum conſolari potuerit felicitas illa Tranſpadanorum, Lōbardorūq; eccleſiæ deditorū, quos eodē quoq; anno Eccilini Alberiniq; fratris excidiū ab immani horrendóq; ſeruitio liberauerat. Suffectum Alexādro Vrbanum eius nominis quartū pontificē Romanorū ex Trecenſi Gallica urbe oriundū, tribus annis & menſe uno, quibus uixit, eadem Manfredi tyrannidis, quæ & Alexādrum uſſit cura, ut eiſdem penè diuiſionibus rerū diuerſis in locis geſtarū, quas proxime ſecuti ſumus, utendū eſſe ducamus. Primúmq; locum res habebit Hetruſca. Gibellini Florētiam reducti Guelſorum, qui patria exceſſerāt, inter ſe cum diuiſiſſent, multas illorū ædes, turréſq;, & uillas demoliti ſunt. Id'q; impetu & furore factū, inde miſſi ſunt ad Manfredum oratores accepti ab illo beneficij gratias acturi, & magnis oraturi precibus, ut Iordanē cum equitatu præfixo termino diutius apud eos fineret permanere. Interim Hetruria omnis motibus turbata erat, Guelfis alicubi illos uictoriæ confidentia & fauore patria deturbantibus, Guelfi tamen Aretini omniū primi quamprimum, qui prælio ad Arabiam commiſſo ſuperfuerāt, in patriam peruenerunt, quicquid erat domi reliquiarum Gibellinæ gentis male habitos expulerunt: pariter Miniatenſes Piſtorienſes'q; fecerunt. Lucēſes uero confiſi præſidio, quod Florentini apud ſe exulantes præſtabant, intentauere. Et à Manfredo interea Florētiam redierant oratores, id maxime nunciātes paucorū menſium moram Iordano equitatuiq;, & ea quidem difficulter regem conceſſiſſe. Anxius nanq; animi eſſe cœperat ab Vrbani pontificis apparatibus, quos eum ingentes facere intellexerat. Crucesignandos enim ex omni orbe Chriſtianos, ſed ex Gallijs accuratius ſacroſancto de more decreto exciuerat, qui ductos à Mā̄fredo in Italiam *Siciliamq;*, Saracenos, & ipſum eccleſiæ hoſtē armis pergerēt deturbare. Ea itaq; oratorum denūciatione non magis Florētini, quàm cæteri de Hetruria Gibellini ſunt territi: quippe qui intelligerent ſe eo carentes præſidio certaminibus ubiq; implicādos, in quibus ſuccumbere timebant. Vt ergo quid agendum eſſet, prouidendumq; diſcutere poſſent, conuentui locus apud Emporium oppidū eſt indictus. Ibi cum multa & uaria eſſent à ſingulis dicta, Piſani, Senenſeſq; facile in eandem ſentētiam uenerunt, nil ſalua urbe Florētina prouideri diſcerniq; poſſe, quod ſolidam diuturnámq; allaturū, conſeruaturumq; ſit Gibellinis Hetruriæ ſalutem: ea autē ſublata urbe, & Guelfis illis Hetruria omni, quod facile foret pulſis, nihil poſſe incommodi uictoribus impendere. Intererat conuētui Farinata Vbertus nullum interea uerbū, ut eius hominis naturam ac mores diximus fuiſſe, locutus, qui eandē diruendæ Florētiæ ſententiā refricari audiēs, tunc aſpectu commotior aſſurgēs dixit, Florentiam urbem, quam ipſe nō ædificaſſet, ſe uiuo dirui non paſſurum: hiſq; dictis concilio ſe proripuit, quod ilico diſſolutum eſt. Poſt paucos exinde dies profecturus Florētia Iordanus omnibus bello ſocijs Hetruriæ Gibellinis facile perſuaſit, conductos ſtipēdio equites mille, quibus in cōmuni omnes illi ſoluerēt, Guidoni Nouello attribuēdos, quem præfectū præſidio adminiſtratorémq; Florentiæ pro Manfredo relinquebat. Iſq; uir celſi & ipſe animi eo equitatu cōſcripto, & ciuitatibus oppidíſq; Gibellinis copias ad ſe mittere iuſſis, cōflatum inde exercitū in Lucenſes duxit, apud quos exules Florētinos frequētiores ꝙ alibi eſſe nouerat. Iamq; Nouellus nōnulla ceperat de Lucēſibus caſtella, cū illi à Florētia nunciatū eſt Florētinos exules *Signiā* furto occupaſſe, quo ex oppido natura loci munitiſſimo Florentinus pariter & Piſanus agri maxime poterāt infeſtari. Irruerunt igitur propè populariter Piſani, & eò ducturus ſigna cōuerterat Nouellus, cū ſibi eſt celeritate relatū, noctu ꝓfugos occupatores oppido exceſſiſſe, maximumq; is auſus Lucēſi ſimul & Florētino exuli attulit incommodū, quod eo *Signēſi* facto elatiores redditi, prælio quoq; præſumpſerūt cum Nouello decernere, à quo fracti fugatiq; ac multa cæde cōfecti ſunt, agerq; Lucēſis tunc omnis in Nouelli poteſtatē eſt factus. Ea affecti clade Lucēſes, pacem quibus petebant libertatis retinendæ conditionibus nō impetrauere. Et Aretini interea, Guelfarum partiū bello à ſuis extorribus Gibellinis à Senēſibuſq; agitati ægre reſiſtebant. Qui Nouellum quoq; ducturum in ſe audientes ſponte patria migrauerunt. Quam qui ſunt reducti extorres Gibellini

acceptis

acceptis à Nouello magiſtratibus pro Manfredo tenuerũt, eorúmq; exemplo Piſtorienſes
Gibellini Guelfos cum eieciſſent, facti ſunt in Manfredi magiſtratuum poteſtatem. His de
territi aduerſariorum ſucceſſibus, Lucenſes fœdera clandeſtine cum Nouello inierunt, per
quæ Manfredi dominio ſunt ſubiecti. Inde improbati, quod Florẽtinos apud ſe exulantes,
conſilium fœdúsq; cum Nouello ictum cælatos de repente pelli oportuit, quibus uxores,
paruósq; filiolos in fugæ modum trahentibus, nihil quod domi eſſet præter indumentum
aſportãdi facultas eſt præbita. Hiq; omnes facto agmine tranſmiſſo Apẽnino Bononiam
peruenere. Sicq; omnis Hetruria tunc Manfredo, aut ſubdita fuit, aut eius magiſtratuũ uo
luntati, omnesq; Hetruſci Guelſarum notati partium patria pulſi Bononiã ad Florentinos
exules confluxerunt. Quæ omnia quarti Vrbani primo pontificatus anno fuerunt geſta.
Quo item anno motus prædictis ſimiles ac propè maiores Lombardia pertulit, & regio
Tranſpadana Ecelini morte audita, quod ſupradiximus, quæ fuerãt omnes cœperántq; li⁄
bertati ſtudere, quã Romanæ fauor & umbra eccleſiæ protexiſſet. Brixianos tamen omniũ
primos inchoatam pauciſſimis diebus quietem continuare prohibuit tyrannus: cum enim
Gibellini urbẽ adminiſtrãtes Guelfis reducẽdis ſuſpẽſi animis deliberabundiq; penderent,
Vbertus Pelauicinus id fieri diſſuaſit, per cuius facti ſpeciẽ conſeruandi copias urbi admo
uit, de quo loco clãdeſtina cum extorribus Guelfis machinatus eſt, remq; in eum perduxit
locũ, ut urbi adminiſtrãdæ ab utriſq; præfectus eã ſibi dominio ſubegerit. Mãſerat ad eam
diem in carcere archiepiſcopus Rauennas Romani pontificis legatus, quod eum Gibellini
ne Guelfis faueret dimittere noluerunt. Quem poſtea Pelauicinus in carcere iuſſit diligen⁄
tius cuſtodiri, ne prouinciã in pace, & pontificis obedientia liberatus conſeruaret, quã ipſe
turbatam euertere & ſibi ſubijcere intẽdebat: hic epiſtolas ſpreuit, quas Vrbanus pontifex
pro liberatione legati multas ad eum dedit. In quam liberationis deſperationem cũ ſe ad⁄
ductum cerneret archiepiſcopus, ingenio eſt uſus. Nanque corruptis re pecuniaria datis à
Pelauicino cuſtodibus fugiens Mantuã ſe contulit, quæ urbs ſimul cũ Verona, Vicentia, &
Padua inchoatam ad Ecelini mortem concordiam ac pacem cõſeruauit. Veronẽſes enim
accerſitum Mantua Ludouicum ſancti Bonifacij comitem ciuem ſuum non ut dominum,
ſed tanq; publicorũ directorem executoremq; conſiliorum uenerabãtur. Et Mantuam Ra⁄
uennas archiepiſcopus ſua præſentia tutã reddidit, prout Gregorius Montelongus Aqui⁄
leienſis patriarcha, Paduam, Vicentiã, Taruiſium, Feltrumq; & Cenedam tutabatur: Pela⁄
uicinus uero præter Brixiam, Cremonamq; ſubditas ſibi urbes, Placentiã, Parmã, Papiam,
& ipſum etiã Mediolanum ita ſuis infecerat partibus, ut alter Ecelinus uideretur effectus.
Parmenſibus autem Pelauicini partes ſectãtibus, Mutinenſes & Rhegini, Ferratienſiũ, Bo
nonienſiumq; conſilio eccleſiæ partes tenuerunt, quod ut ſolidius certiusq; facere ac conti⁄
nuare poſſent, Gibellinos ex utraq; urbe armis eiecerũt. Ad quam rem conficiendã accerſiti
Bononia exules Florentini, maximo fuerũt auxilio, quod hi armis tractãdis ſimilibusq; ge
rendis rebus innutriti, odio quoq; Gibellini nominis operã ſuam ardẽtius nauauere, & eos
rerũ inopes familia extra patriã grauatos, prædæ auiditas incitabat. Bona enim illorũ, qui
Mutina primum, poſt Rhegio pellebantur, ipſis Florẽtinis in præmiũ ſtipendijq; locũ pro
miſſa affatim ſunt conceſſa, adeo ut inde ditati, equos, arma, & famulatum ſibi parauerint,
in cohortémq; creuerint ſplẽdidiſſimi equitatus. At apud Conſtãtinopolim eodem primo
pontificatus Vrbani anno Veneti Palæologum bello agitare non deſierant, quem ui & ar⁄
mis tyrãnide deturbaſſent, niſi illum Genuẽſes ſummis conatibus protexiſſent. Nanq; belli
ſocietate ſecum inita claſſem eò perduxerunt omnem, quam poſt acceptam prælio cladem
ad Tyrum maiorem prima inſtructiorémq; habebant. Guilldmus ille Gallicus, Achaiæ &
Bithyniæ princeps, quem in tutorẽ ſe agẽtem ſuperatũ captúmq; fuiſſe oſtẽdimus, caſtrum
Maluaſiæ munitiſſimum obtinebat: quod cũ Palæologo permiſiſſet, carcere liberatus, isq;
Venetis fœderatus bellum acre in Cõſtantinopolim ſubditásq; Palæologo prouincias ge
rebat, ut Creta, Euripóq;, quæ & Nigropontus, Motonio, Coronióq; & Nauplio, ſiue ut di
cunt, Neapoli, Romaniæ, Venetorum locis Guilelmi principatus, regio bello coniunctis
tanto Palæologus indiguerit præſidio, quantum uexerat Genuenſis, Venetæ enim claſſi in
Pontico fuerat: ad primos nunciare Palæologi tyrannidis motus ſeptem & triginta trire⁄
mes, Rainerius Zenus dux addiderat: quæ dũ Ionio mari nauigat, ſexaginta Genuẽſium
Græcorúmque triremibus ad Theſſalonicenſem finem obuiauit, Illiſq; nihil mouentibus,

Veneta

Veneta claſſis minor maiorem impetere non eſt auſa. Sed hac noua claſſe Nigropontum appulſa, tres aliæ Venetorum triremes Conſtantinopolim prædatum iuerunt: dumq́; factam ingentem aſportant prædam nauigio, quod apud Theſſalonicam, Genuenſem Græcumq́; habuiſſe diximus in Boſphoro obuiæ fuerũt captæ, & partem uirorum qui inerant Genuenſis interſecit, partem aliam omnem Conſtantinopolim ductam Palæologus excæcauit. Eademq́; Genuenſis & Græca claſſis paulopoſt egreſſa Boſphoro ad Veneti damna circunacta eſt, cui duæ & triginta Venetorũ triremes forte apud Potros inſulam ſunt congreſſæ, præliumq́; potẽtiſſimæ claſſes magnis utrinq; animis decertarunt: & Venetus ſuperior quatuor ex hoſtili claſſe captas abduxit, cæteræ connixæ remis ueliſq́; in portum Maluaſiæ confugium habuerunt. In Aſia uero interim Ptolemaidam urbem incolentes hoſpitalis Rhodi magiſter, cæteriq́; nominis Latini proceres ita Venetis fauebãt, ut ipſorum ea urbs iuris potius quàm omnium Latini nominis populorum eſſe uideretur: econtráq; Tyrum incolẽtes Genuenſi fauores pro uiribus ſupráq; præſtabant, ut hæ urbes tanto captæ retentæq́; Chriſtianorum ſanguine, deteſtando affligerentur bello, quæ à Saraceno interea quieſcebant. At Manfredus Hetruria, ſicut diximus, penè omni potitus Marchiam quoq; Anconitanam dubia utriq; fide uacillantem ſuis partibus conſentire coëgit, moxq́; moliri cœpit, ſi quà poſſet pontificem Vrbanũ cæteris eccleſiæ prouincijs expellere, cumq́; machinationes intentatæ ſatis non ſuccederent, uim apertã adhibuit. Saracenos enim ex Africa mercede cõductos ex Sicilia accerſitos alijs coniunxit Saracenis, Luceriam, ſicut ſupra docuimus, Frederici patris ſui dono decretóq; incolẽtibus. Hiq; nihil ab excommunicatione morati Furſinonem uſq; Campaniam populati, paritérq; Guido Nouellus ex agro Senenſi mouens, terram Hetruſci eccleſiæ patrimonij populabundus impetijt. Præuiderat diu pontifex hæc futura, miſerátq; ſancti Clementis cardinalem in Gallias, quo curante prædicata cruceſignato ingentem exciuerat militiam in Manfredum complicúmq; de Italia, & in primis in Saraceni excidium pugnaturam, Guidóq; Antiſiodorenſis epiſcopus, Robertus comitis Flandrenſis filius Caroli prouinciæ, & Andegauorum comitis gener, & Ricardus comes Vindocienſis cruceſignati eam ſibi prouinciam aſſumpſerunt: quorum edicto cruceſignatis, qui ſuas uellent ſequi copias, dies ad conueniẽdum apud albam Pompeiam Italiæ ſub Alpibus urbem dicta. Cõtractum inde exercitum in Hetruriam ducturi duces Gallici Lombardia iter facere conſtituerũt, non ignari Pelauicinum Manfredo conſortem, ut tranſitu eos intercludat pro uiribus enixurum. Cum eſt in Brixianos uentum Pelauicinus paratiſſimas oppoſuit copias, quæ prælio leui commiſſo fractæ ac diſſipatæ ſunt, altérq; exercitus Pelauicini maior ſe præſente ad Ollium amnem oppoſitus nonnihil moratus eſt cruceſignatos, quòd ad amnis uada pugnandum fuit obicibus communita: deſtitit tamen incepto Pelauicinus, Mantuanos à tergo inſtare ueritus, quos non dubitabat pro exercitu ſuppetias allaturos. Progreſſi Mantua, & inde per Bononiam, Romãdiola cruceſignati Peruſiam peruenere, quos ad benedictionẽ ad ſe conuocatos pontifex à Viterbio per Sabinos, Marſióſq; in Campaniam deduci curauit. Romani enim & ſi nihil aduerſus eccleſiæ terras per ea tempora moliti erant, põtificem tamen Vrbanum ſicut nec defunctum paulo prius Alexandrum ut in dominũ admitterent, adduci non potuerant: & tamen omiſſa ſenatoris ex Romana gente pridẽ ſolita creandi conſuetudine, ſenatorem tunc primũ externæ originis habere cœperant, Brancaleonem quendã Bononienſem, qui ut integer magnanimúſq; promiſſam iureiurando iuſticiam cõſeruare, ac furta, rapinas, & homicidia punire contenderet, à factioſis magiſtratu deiectus eſt. Bononienſes uero Romanos ciues caſu Romandiola iter facientes cum detinuiſſent, pontifice Alexandro intercedente, mutua utrinq; liberatio eſt conceſſa, & Brancoleo liberatus iterum ſenator à Romano populo cõſtitutus eſt. Hiſq; populi magnatúmq; contentionibus eſt factũ, ut Romæ ſenatoris exploſo nomine, Brandereſij tunc primũ creati ſint, qui numero plurimi ex omni regione ſumpti, urbem ex arbitrio adminiſtrarent: perducti in Campaniam cruceſignati paruo negocio Saracenos nullo penitus effuſo ſanguine expulerunt, quòd illi fuga ſibi conſulentes, intra Liris fluuij, ſiue ut appellant, Gariani clauſtra ac munitiones ſe cõtinebant. Fuiſſetq́; magno & diuturno bello opus, tantis fretum uiribus Manfredum ſui regni clauſtris, & quidẽ muuitiſſimis deturbare. Maiorem etiã interea ſolidiorémq; rebus ſuis eccleſiæ opem Vrbanus pontifex afferre cogitauerat, cuius rei conficiendæ ſpes quamprimũ eſt allata, cruceſignatos cẽſuit dimittendos.

mittendos. Nam oratum Franciæ regem Ludouicum facile in ſententiam duxit, ut Carolus prouinciæ,& Andegauorum comes ipſius Ludouici conſobrinus ac gener *Siciliæ citra ul/traq́;* fretum rex creatus copias duceret, cum quibus conceſſis regni iuribus potiretur. Carolusq́; pontifici & regi facilem ſe præbens omnia diſponere ac parare cœperat, tantæ expeditioni, tanto muneri exequendo neceſſaria, cum Vrbani pont. renunciatam mortem credi tum eſt conſtitutum Caroli facinus turbaturam: duos eius pont. tempora tulerunt celebris famæ uiros, Thomam Aquinatem prædicatorum, & Bonauenturã minorum ordinis: Thomamq́; hi motus regni *Siciliæ*, de quibus nunc agimus, ad doctrinæ ac religionis uiam traxiſſe uidentur. Quo in tempore Conradus ex gente hac Sueua imperator, Aquinum, ſicut oſtendimus, uaſtans, Thomam Petrum parẽtes eius genere nobiles, & in oppido primarij patria profugi Caſſinenſis cœnobij monachis commendatum reliquerunt alendum: ubi literis ac religioni operam dare cœpit, ad eamq́; peruenit doctrinæ excellentiam, ut nemini philoſophiæ & theologiæ ſcientia ſecundus habeatur. Vrbano ad quarti anni pontificatus ſui initium apud Viterbium defuncto, cardinales Clementẽ eius nominis quartum abſentem ſubrogauerunt. Is Guido prius Fulcodij appellatus eſt, qui uitæ conſultorũ totius Galliæ primarius, præſtãtis quoq; aduocati cauſarũ in regum Franciæ curia laude ornatus eſt, uxoremq́; & filios habuit, qua defuncta Podienſis primo epiſcopus, poſt Narbonenſis archiepiſcopus, demum & cardinalis & Sabinenſis ſimul epiſcopus fuit. Eum itaq; celebris famæ & magnæ rerum experientiæ cardinalem pont. Vrbanus cõponendis inter Henricum Angliæ regem, & Simonem Montisfortis comitem illius conſobrinũ contentionibus legatum miſerat, de qua legatione pontificalis eum addita dignitas reuocauit: raroq́; aliàs quicquam oportunius accidiſſe uiſum eſt, quàm eius pont. in Italiam aduẽtus, quem Manfredi inſidias timentem nauigio quidã mercatorio religioſi mendicantis habitu terra ueniſſe affe runt: quod conſtat, Peruſiã primo cum adueniſſet acceſſiti cardinales eum deduxerunt Viterbium, de qua urbe amoliri & parare cœpit, quæ Caroli propediem affuturi conatibus ac commoda iudicauit. Quanquam Carolus paulopoſt Maſſilia ſoluens cum triginta triremibus in Tyberim eſt delatus, Romamq́; peruenit. Non poſſum hoc loco non dãnare eorum qui pont. Vrbani tẽporibus ætate proximi ſcripſerunt ineptias, apud omnes enim, qui numero multi ſunt, conſimilis eſt traditio, Carolum benigne à Romanis acceptũ, pont. decreto ſenatorem urbis fuiſſe creatum: quem magiſtratũ anno penè adminiſtrauerit, ſuas expectans copias, quæ ex Gallijs ducebãtur. Ptolemeusq́; Lucenſis præfatus ſe quicquid rerum eius temporis geſtarum ſcripſit uidiſſe, cum prædicta de Carolo nude, ſicut & alij, dixerit, quoſdam adijſſe cardinales à Clemente pont. miſſos, Carolũ in Lateranenſi eccleſia Hieruſalem & *Siciliæ* regem, & Beatricem uxorem reginã declaratos coronaſſe: nec eſt qui dicat qua ratione aut cauſa factum ſit, ut pontificem Romani non admiſerint, cuius iuſſu talem tantumq́; ſenatorem accipiebant: aut cur is Romæ potius præſente amiciſsimo rege noluerit eſſe, quàm Peruſiæ aut Viterbij, ſicut & prædeceſſor ſuus Vrbanus exulare. Quod nobis conſtat, Carolus dictorum regnorum corona ornandus, per ſolennem ſtipulationẽ conſeri ptaq́; quæ extãt, annuos duodequinquaginta mille aureos in feudi penſionẽ ſubiectionisq́; & recognitionem Romanæ ſpopõdit eccleſiæ. Hisq́; in fœderibus actum, nec ſucceſſorum cuipiam licere Romanum imperium, ſi etiam ab electoribus demandatũ eſſet, accipere adminiſtrandum. Nam etſi terrebat pontificem Frederici primi & ſecundi imperatorũ memoria, præſentis quoq; temporis motus formidabat. Alfonſus enim rex Caſtellæ imperium, ad quod in controuerſia electus erat, armis & largitione adnitebatur accipere, & comitẽ Cornubiæ fratrem regis Angliæ illius aduerſarium parui facientes Germani electores, in Carolum faciliter conſenſiſſent, nec id æquo tuliſſet animo Alfonſus, quem conſtat in Italiam ducturum fuiſſe, niſi eum diſtinuiſſet Henrici & Frederici fratrũ ſuorum ſuſpicio motuũ, quos regno pulſos extra Hiſpanias exulare coegit. Henricus enim in Gallias, Fredericus in Africam acceſſerant, ut Saracenos hic, Gallos ille ad Caſtellæ regni incommoda concitarent. Et erat Henricus pecunijs ditiſsimus Hiſpania aſportatis. Interea Caroli copiæ tranſcenſis Alpibus in Lombardiam uenerunt, quibus Mutinam appulſis cohors Florẽtinorum exulum factis apud Mutinam Rhegiumq́; rapinis, ſicut oſtẽdimus, ditata ſe adiunxit, eosq́; Gallici proceres, qui nouerãt acerrimos Manfredo hoſtes eſſe, libẽter in conſortiũ admiſerunt, ductumq́; Romandiola Vmbriaq́; ſiue ducatu Spoletano tantum exercitũ Carolus per Sabi

nos in Campaniam flectere iuſſit, ipſe paulopoſt cum eo, quem Romæ contraxerat, haudquaquam minore exercitu eſt profectus. Richardus namq; Vimdiocienſis comes cum copijs crucesignatis in Saracenos, ſicut docuimus, ductus: & multi de Hetruria, alijsq́ Romã circunſtantibus prouincijs Guelfi eum cupientiſsimi ſunt ſequuti. Quum eſt uentum ad Lirim fluuium, Manfredi præſidia Ceperano impoſita oppidũ abſq; certamine dediderunt, maiorem inde conatum Carolus ſuperando Caſſinenſi ad Germanum oppidum ſaltu adhibuit: quod præſens ipſe Mãfredus locum natura operibusq́ munitiſsimũ magnis quoq; copijs defenſabat: ſuperauit tamen Carolus non magis uirtute alioquin egregia, quàm hoſtis negligentia: qui Carolum in patentibus, ut dixi, campis expectaturus, Beneuentũ uſq; retroceſſit: & paucis apud Germanum relictis cum uirtute & audacia oppidum aliquãdiu ſeruatum eſt. Quum eſt ad campos uentum Beneuẽto proximos, Manfredus hoſti obuiua exercitui pugnæ copiam fecit. Conſtitit tamẽ uterq; exercitus, & duces in manifeſto eorùm diſcrimine anxij omnia uiciſſim contemplauere. Ferunt Manfredum Caroli copiarum obſtupefactum Italica quæ eſſent cõſpicua multis in turmis arma admiratũ, quinam hi eſſent interrogaſſe, & quum Guelſos eſſe ex Lõbardis, Hetruſcisq́ & cæteris de Italia regionibus collectitios reſponderetur, dixiſſe, neminem ad ſe ueniſſe Gibellinum, iureiurãdoq́ commi natũ, ſe Gibellinam ſi uiciſſet ſectam aduerſariæ proſtraturũ. Pugna deinde atroci commiſſa, ducum uirtus conſpicua fuit, qui in longo certamine uiciſſim ſuperaſſe, ac uicti eſſe ſæpe numero ſunt uiſi: primusq́ Carolus cum laboranti ſuorũ turmæ ſubueniſſet, proſtratus occubuiſſe eſt creditus. Eaq́ uox undiq; in utroq; audita exercitu Manfredũ impulit, ut extra ordines audẽtius pugnans ipſe Carolo iam cõparente fuerit interfectus, tuncq́ certa Carolus uictoria eſt potitus. Cecidere in Manfredi exercitu ex Germanis meliores quiq; ingens numerus, & propè totidẽ Saraceni, Italici generis pauciores ideo interfecti ſunt, quod ſubſidiariam ipſis aciem Manfredus attribuerat, quam repẽtinus in prælium, ut diximus, aduolans nõ immiſerat: ſed ex ꝑpè integra exercitibusq́ prælio ſuperatis magna militũ ducũq́ multitudo eſt capta. In queis Iordanus Hetruriã pro Manfredo adminiſtrare ſolitus, & Petrus Hubertus exul Florentinus primarij fuere: nec ceſſit incruenta Carolo uictoria, qui cædis in ſuo exercitu factæ damno haudquaquam uicto fuit inferior. Ingreſſus admittente populo Beneuentum Carolus, regionis populos in deditionẽ confluentes multos ibi excepit. Progreſſusq́ primam ex omnibus rebellem Luceriam urbem reperit, in quã ſe noui & ueteres receperant Saraceni. Ad eam itaq; oppugnandã ſubſiſtẽs Carolus in rem Hetruſcam primum reſpicere cœpit. Mareſcallũ enim, ita ordines in exercitu ducentes Galli appellant, cum equitibus quingentis mittens, Guelſos illum Florentia extorres Guidone Guerra duce aduerſus Senas Piſasq́ ducere iuſſit: ſequutiq́ ſunt Florentinos cæteri de Hetruria Guelfi, quos Carolo diximus militaſſe. Scribunt autem Ptolemeus Lucenſis, ac Gulielmus monachus ad primam accedentis regij equitatus famam in Hetruria diſſeminatã Gibellinos Florentia populariter demigraſſe, qui Piſas ſe contulerint, & aduenientes mareſcallum Guidonemq́ Florentiam cum Guelfis extorribus introductos: quãquam Villanus facit Guelſos à uictoria reduces tertio ante equitatus Caroli aduentum menſe à Gibellinis in urbem fuiſſe admiſſos, qui multa cum illis ad conſtituendã remp. inchoauerint, quæ ſub mareſcalli acceſſum interrupta fuerint, & Gibellini tũc patria demigrauerint. Reſcijt uero per id temporis Clemens pont. Conradinũ adoleſcentẽ Conrado genitum Sueuo copias in Germania paraſſe ingentes in Italiam traducẽdas, quò paternam in Italia, auitamq́ tyrannidem reſumeret: & imperij, de qua ſæpe diximus, uacatio, fauores Conradini conatibus uidebatur maximos allatura, quod Gibellinos duce ſolito carentes, conſtabat illum in dominum imperatoremq́ admiſſuros. Quare quod aliàs Leo tertius Magnum Carolum primum imp. creaturus facere auſus fuerat: Clemens quoq; pont. uacantis imperij curam aſſumpſit: & hunc Carolum regem ſuum in Hetruria uicarium inſtituit: & rex alias ad mareſcallũ copias mittens Piſanos & Senenſes partibus ſtudẽtes Gibellinis bello iuſſit quàm fieri poſſet acerrimo agitari: hæcq́ manus militum quos omnes Gallos fuiſſe conſtat perpetuo itinere Florentiã petijt: quò & Guelſos omnes de Hetruria auxiliares copias contrahere curauerat mareſcallus. Dum tamen Guelfi apud Florentiam coguntur, Gibellini ad retenta agri Florentini ſanctillarum, proximaq́ caſtella è Piſis aduolant. Bellumq́ inde in Florentinũ agrum cient acerrimum, ut deſtinatam in Senenſes expeditionẽ primam, mareſcallus ſub ultimæ cohortis re-

gie

giæ aduentum in Sanctilarum ducere ſit coactus, prælíaq; ad illud crebra fuerunt cõmiſſa,
utriſq; odio partium ſupra uíres hoſtilem haurire ſanguinem adnitentibus. Succubuerũt
tamen numero pauciores Gibellini male à Piſano adiuti, & Guelſus in eos penè omnes,
quot ibi ſunt ſuperati præſertim nobiles deſæuit, cui minus poſtea negocium fuit poſſeſſa
ubiq; in agro Florentino caſtella de Gibellinis recipere, in quibus diuerſa, & uarijs acta die
bus cædes haudquaquam minor quã unius diei ſanctilarũ eſt cõmiſſa. Habita uero de Gi-
bellinis uictoria Guelſos inter ſe Florentinos ad ſeditionẽ ea quæ cum Gibellinis erat, pe-
riculoſiorem perduxerat, quam ægre Mareſcallus potuit ſedare. Ad prædã enim domosq;
omnium, qui Gibellino notarentur nomine, diſcurſum eſt, quorum nonnulli Florentiæ lati
tabant, & dum unuſquiſque ad libidinem rapit, certamina ad meliora precioſioráq; fuere.
Potiorq; in Campaniã erat, qui uiribus præualebat: multis iam occiſis, plurimis uulnera
tis bellum in Guelfis ciuile breui futurum apparuit, quod armis ſedatum Mareſcallus in
hunc maxime modum ſuſtulit: creati nanq; ſunt ciues duodecim, quibus Guelſarum par-
tium capitaneis fuit appellatio. Hiſq; poteſtas attributa, ſine prouocatione omnium maxi
ma, ut quicquid ſacerent, iuberent, decernerent, ſacroſanctũ in Florentino haberetur: man-
ſitq; in ætatem uſq; noſtram ea poteſtas, cenſoria tamẽ magis, quàm iuris ad qď creata fue
rat diſtributiua, quod ciues aliquando non ullam ob aliam rem, quàm quia Guelfi uideren-
tur, pro hoſtibus quidã habiti, quidã dignitate, & reipublicæ adminiſtratione priuati ſunt.
Tumultu in hunc modum ſedato deſtinatam pridem in Senenſes expeditionem Mareſcal
lus inijt. Excurſionibusq; late factis ager Senenſis populationibus incendijſq; fœdatus eſt.
Petitus tamen auxilium Piſanus tunc primũ Gibellinos Florentia extorres ſimul & Senen-
ſes conſouere perrexit: eorum enim trium populorum copiæ in unum coniungendæ exerci
tum Bonitij conuenere, quod oppidum Senas inter & Florentiam medium natura loci mu
nitiſſimũ erat imperatoris partibus cupientiſſimũ. Eóq; ſtatim inclinata eſt omnis Hetru-
ſci belli moles, quod Mareſcallus Florentino ſe agro introcludi ueritus, illuc reduxit exerci-
tum, diúq; Bonitium hinc à regijs Guelfiſq; copijs oppugnatum, inde à ſocijs bello Gibel-
linis defenſum eſt. Et Conradini aduentus in Italiam fama increbreſcebat. quamobrem Ca
rolus ex omni Siliciæ regno citra ultráq; fretum præterq; unica urbe Nuceria potitus, fœde
ra Saracenis illam tenentibus conceſſit, per quæ tributo grauiore imperato ſuis legibus &
moribus uiuere ſunt permiſſi. Et Roma Viterbium petens, ijs quæ tempus poſtulabat cũ
pontifice cõſtitutis in caſtra Bonitiana ſe contulit. Angebantur eo tempore Clemens pon
tifex & Carolus rex curis, ſed multo quàm oportuiſſet, ſi omnia reſciſſent incumbentia, leui
oribus. Hinc aliqua altius repetere libet, à cardinali Arragone rerũ eius tẽporis, quibus in-
terfuit ſcriptore certius tradita, quàm ut Guilelmi Remenſis monachi Ptolemeiq; Lucenſis
atq; etiam Villani ciuis Florentini ſcripta cenſuerim imitanda. Henricꝰ Federicusq; ab Al
fonſo eorũ fratre ulterioris Hiſpaniæ, Caſtellã appellant, rege profugi, diuerſas ſicut oſten-
dimus petierunt regiones, id maxime adnixi, ut aliquos in fratrem reges aut populos conci
tent hoſtes. Federicusq; in Africam ad Saracenos, Henricus ad regẽ Franciæ ſe cõtulit. Re
ge autẽ Franciæ affinitatẽ, qua tribus ipſe fratribus pariter iunctus erat, ad pacificationem
prætendente, Henricus in Angliam traiecit, nec ſatis potuit cõtendentẽ de imperio cũ Al-
fonſo fratre Cornubiæ duce, ad conatus illi propoſitos incitare. Hinc Germaniã petijt, ubi
Conradinũ è ſorore Cõſtantia pronepotem ſuo conſentaneum deſiderio repperit, cõſtitu
tumq; eſt inter eos clandeſtine fœdus, ut rebus ad machinationem, quam Henricus adole-
ſcenti ſæpenumero uerbis depinxit, & quæ infra à nobis deſcribenẽ, ordine inchoatis Cõ-
radinus in Italiã cũ exercitu aduolaret. Veniẽs uero è Genua Piſas Henricus, Piſanos in cõ
ſtitutam cũ Conradino machinationem facile traxit, & inde Viterbiũ ad pontificem tanq;
à fratris ſuperbia atq; ambitione profugus, ac omnino errabundus ſe cõtulit, magnáq; cum
omnibus largitione uſus, eo uſq; liberalitatis & munificentiæ eſt progreſſus, ut pontificem
quoq; data mutui nomine pecunia, ſibi obnoxiũ reddiderit. Qua fretus largitione diſcordẽ
tunc etiam magis ſolito ciuitatẽ Romanã reddidit pariter in ſua ſtudia deſideriáq; procli-
uem, adeo ut diſſimulanti concupitũ illi ſenatorium obtulerint magiſtratum. Idq; quũ ſatis
habuit cõſtitutũ, reuerſus Viterbium pontifici ea narrauit uerborum ſimulatione, ut uitam
apud Romanos proteruos efferatosq; homines ducendam prorſus abominari ac omnino
ſpernere uideretur. Carolus interea Viterbiũ ueniens Henricũ ſibi affinem, ſicut & Franco-

rum regi hominem à fortuna afflictũ amiciſſime cõſolatus eſt,autorq; apud pont.fuit,ut titubanti in omniaq; prolapſuræ quæcũq; primo ſe offerrẽt pericula urbi Romæ is præficeretur,regia ortus ſtirpe uir magnanimus,qui aliena non indigẽs pecunia rem Romanã uideretur in meliora pacis & quietis ſtudia redacturus. Vno igitur atq; eodem tempore Henricus Romanũ accepit ſenatũ, & Carolus in Bonitiana, ut diximus,caſtra ſe contulit,fecitq; quantos maximos potuit recipiendo oppido apparatus,qui omnes redditi ſunt inanes, ut ſedendo fameq; oppidanos domando uictoriam illum oportuerit expectare. Henricus interea,cui iacta eſſent machinationis fundamenta,Conradinũ ut properaret admonuit, Piſaniq; pariter ab eo admoniti claſſem triremiũ triginta, quam in belli Venetorum aduerſus Genuenſes ſocietate paratam habebant,eduxerunt. In eamq; è portu Romano receptus eſt Capitius quidã Neapolitanus in regno *Siciliæ* citra fretum gratioſus,Henrici cõſiliorũ machinationisq; omnino cõſcius:quo imperante triremiũ gubernatores,ut erant Piſis à magiſtratibus iuſſi cum tota claſſe ad Africæ littora nauigarũt, affuitq; promptus audito de Capitij aduentu Fredericus ſenatoris germanus,& *Saracenis* mercede cõductis magna manu nauigio impoſitis ad *Siciliæ* littora nauigatũ eſt. Fredericus autem quocũq; acceſſit,Conradini nepotis titulum præ ſe tulit,quem breui affuturũ omnibus affirmabat:& iam Conradinus Veronæ erat,qui Carolũ audiens magnũ in Hetruria exercitũ habere,dubius quid ageret tres ibi deſedit menſes. Per quod tẽpus maxima copiarũ pars Germania eductarũ,Tyralli comite deſertorũ eiuſmodi principẽ ſe faciẽte,in patriam eſt reuerſa. Perq; id temporis Carolus Bonitio,deditione ab oppidanis facta potitus,in Piſanos duxit, & populatiõibus incẽdijsq; late cõmiſſis caſtella aliquot expugnata diripuit,turresq; Piſanum cõmunientes portũ dirutas ſolo æquauit:inde ductũ eſt in Mutroniũ, quam arcem munitiſſimã ingenio magis ꝙ uiribus captã rex deditiſſimis ſibi Lucẽſibus poſſidendã cõceſſit,maiora ꝓfecto, ac potius quæcũq; uoluiſſet in Hetruria geſturus, niſi uariæ eũ & quidẽ malæ nuntiationes ad regni ſui cuſtodiã reuocaſſent. Fredericus nãq; omni penè *Sicilia*, Panormo,*Syracuſis*, & Meſſana dũtaxat exceptis,pro Conradino potitus erat:& *Saraceni*,ſpreto fœdere cõſtituto,quæcũq; Luceriã adiacent,excurſionibus latrocinijsq; infeſtabãt, quibus incidit incõmodis reginæ mors apud Neapolim ſubſequuta. Eamq; reginã dum funere ꝙſumptuoſiſſimo Neapolitani ornare curant, Capitius Piſana uectus claſſe Conradini nomen in portu Neapolitano clamabat. Inde maritimã regni oram circũuectus, pertẽtatos pleriſq; locis populos in rerũ nouarũ motus concire cœpit. Quamprimũ uero Carolũ mouere,ut in regnũ ſe reciperet eſt conſpectũ,Senenſes omniũ primi,poſt Piſani, inde ſenator Conradinũ nuncijs ad iter ineundũ epiſtoliſq; impulerũt,qui Verona mouens,Papiã ſe cõtulit,ubi & multos moratus eſt dies. Nam præter Veronẽſes & Papienſes Lombardi omnes Carolo cupiebant. Inde adnitẽtibus deducẽtibusq; Papiẽſibus, ad Carretenſiũ Liguriæ oppida eſt delatus,quẽ Piſani claſſe exceptũ Piſas lætiſſimi detulerũt. Addiderũt ſe Cõradini copijs Lombardiæ Gibellini parua militũ manus,qui exercitus in Lucẽſem agrũ expoſitus maiore odio & furore,ꝙ pro quãtitate ſit creditũ,uaſtitatẽ ubiq; & incẽdia cõmiſit. Agrũ uero Florentinum uaſtare aggreſſus,à mareſcallo prohibitus eſt,quem Carolus cum ſolitis copijs dimiſerat Florẽtinis & Aretinis præſidio affuturũ. Carolus interea per agrũ *Sabinũ* Campanũq; in Apuliã delatus,Nuceriã obſedit oppugnauitq;:& quũ potiri uiribus nequiuiſſet, caſtellis in circuitu ad omnes uiarũ exitus excitatis gentẽ barbarã,ne erũpere poſſet,clauſit,ut eorum cõſpectu liber Cõradino aduenienti poſſet occurrere:præſidia quoq; Meſſanijs, & alijs in *Sicilia* de fide perſiſtẽtibus aduerſus Fredericũ immiſit:& Cõradinus interea mareſcallo apud Aretiũ cõgreſſus eſt,ubi facta in Guelfis illũ comitãtibus ac Gallico milite ingenti cæde,mareſcallus quoq; ſuis copijs omnino ſuperatis occubuit. Confluxerũt per id tẽporis ad Cõradinũ,alij à Lõbardis Romãdioliſq; Hetruſcis Gibellini maior militũ manus,ea quam Germania is eduxerat, Lõbardiſq; Romãdiola iter faciẽtibus: & ipſis Romãdiolis Guido Feretranus partiũ proſequutor Gibellinarũ acerrimus ſeſe ab Vrbino ductorem addit. Nec fuit tũc dubiũ,quin ſi morã ibi uel paruã feciſſet Conradinus,Aretio primũ,poſt omni Hetruria fuerit potiturus. Sed trahebat ipſum ſenator Hẽricus qui animorũ in citeriori Italica regni parte à Gallis ad Conradinũ inchoatos in *Sicilia* motus habens exploratos, illũ properare ad certã,ut apparebat,uictoriã anhelabat. Itaq; Cõradinus ea potitus apud Aretiũ uictoria,*Senas* deflexit,ubi aliquot moratus eſt dies. Inde rectà in Viterbiẽſes cãpos quartis caſtris

eis caſtris

tis caſtris ſe cõtulit, nihil ueritus præſentem inſpicientémq; pontificem lædere, quem paterna auitáq; imitatione omni ea in expeditione nouerat ſe ſpreuiſſe. Tradunt uero Guilelmꝰ Ptolemeusq́; Lucenſis Clementẽ pontificem ſanctitatis ſuæ diuulgatam opinionem eo in Conradini negocio cõfirmaſſe, qui ſpiritu ut uidetur prophetico cõtra ac omnes opinabantur, adoleſcentem tanto comitatũ exercitu prædixit tanquã uictimam ad exterminium cædémq; deduci. Propinquanti Romæ Conradino ſenator Henricus pompam educens imperatoribus introducendis adhiberi ſolitam, illũ ad pontẽ Miluiũ excepit. Selectíq; ex omni ordine & dignitate primores quiq; Romani Conradinũ circũfuſi in equo ſedentẽ pedibus ſunt ſecuti, & præcedens ac ſubſequens longo & cõpoſito agmine populus in capitolium uſq; deduxit. Cõduxerat uero Henricus ſenator mercede Hiſpanos cohortem armis equiſq; inſtructiſſimam, pecunijs abunde datis, eccleſiarũ urbis direptione contractis, Romaníq; partim à magiſtratibus iuſſi, quos ſenator eadem adiuuit pecunia, partim ſpe ducti prædæ in Conradini caſtra cõfluxerant, & barones urbis nõnulli, capitaneos tunc appellabant, ſtudio partiũ ſe cõiunxerant ſenatori. Moturi itaq; cũ tanto exercitu Conradinus & ſenator Guidonem Feretranum attributis in præſidiũ copijs Romæ & capitolij cuſtodem reliquerunt. Erat uero animus Caſinũ petere, & ea uia agmen præcedere imperatũ. Sed ab exploratoribus nunciatũ eſt Carolũ præſentẽ curantemq́; ſaltũ obtinere copijs repaguliſq; munitũ. Quamobrẽ iudicantibus Romanis, idq́; ſibi aſſumentibus oneris, ex Tyburtino in olim Equicolorum, nũc Tallocotij montes, & inde in Marſorũ campeſtria peruenit exercitus. Quũq́; dextero lacu Fucino ad ueteres aquæductus aqua olim Martia Romã perducenda excitatos, qui & nunc quoq; uiſuntur, ductum eſſet, agmine duces quadrato incedere inchoarũt, quod Carolũ in propinquis agere nunciabãt frequentiſſimi exploratores. Campi ſunt, palentinos appellãt, hinc lacu Fucino, hinc montibꝰ circundati altiſſimis, quá que finiunẽ campi, collis excipit ab oppido Alba decẽ productus ſtadijs, cuius obiectu uallis concaua mille paſſuũ ambitu ita clauditur, ut à palentinis campis in eam profectus undiq; adimatur. Quum itaq; Conradinus quatuor milia paſſus in hos patentes proceſſiſſet campos, Carolus decimo inde ſtadio ad concauæ uallis fauces primam ſuorũ aciem oſtentauit. Erant Caroli copiæ Conradini exercitu multitudine inferiores, idq́; hoſti notiſſimũ eſſe nõ ignorabat. Nanq; copias cum cõſtabat Meſſanenſibus à Federico obſeſſis, & diuerſis regni urbibꝰ à Capitio, Piſanáq; claſſe tentatis præſidio immiſiſſe, quũ certius ſcirẽt omnes, quantũ idem apud Arretiũ amiſerat equitatũ. Quare Carolum paucitas ipſa utendũ eſſe aſtu & prudentia admonuit. Alardus illi comes erat Neapolitanus, qui ætatem à pueritia ad ſenium uſq; in militia egerat. Is ſub Germanis regibus militare ſolitus, facile dixit fore maiores multo ijs, quas Conradinus ex diuerſarũ gentium colluuione cõtraxerit, copias delere, ſi modo loci, quem inſederant, opportunitate omniũ maxima Carolus uti ſciat. Copias enĩ, inquit, has omnes ſi in campos deducis, furor Theutonicus à iuuenili ducis ardore, & ignara rerum multitudine impulſus illico conficiet, pariterq́; & celerius fiet ſi partem uel maximam obieceris. Sed ſint tibi in hoc montis ualliſq; receſſu meliores quiq; in ſubſidijs collocati, quos quũ in hoſtem noſtrorũ ſpolia legentem fugientibuſq́; inſequendis diſſipatum immittes, uictor proculdubio è uicto euades. Struentem acies Conradinũ ferunt Hiſpanis Italiciſq́; in fronte locatis Germanos ſibi equites tria milia cum ſignis in ſubſidiaria acie retinuiſſe, Henrico ſenatore nulli obligato ordini, ut omnia prouidẽs, diſponenſq́; laborantibus ſubueniret. Explicuit uero extenditq; patentibus his campis utranq; aciem Conradinus, Carolus aũt tanquam ſpe uictoriæ & confidentia fretus, prima ſuorũ acie ſtadijs circiter decẽ in campos prodire iuſſa, quicquid erat ſibi roboris ex Alardi cõſilio in ualle concaua poſt collem cõtinuit in inſidijs: ipſe gregarij militis ſagulo contectus in tumulo ſubſtitit, unde pugnantes locatos'que in ſubſidiaria acie pariter proſpectaret. Mareſcallus inde ſuus regio conſpicuus ornamento, factæ ab hoſtibus pugnandi copiæ obuius proceſſit, adeoq́; militum Caroli paucitatẽ Mareſcalli iuuit peritia, ut tribus cõtinenter horis par cædes, par ſanguinis effuſio utrinq; fuerit, nec ſatis apparebat cui eius uictoria prælij ceſſura eſſet, quin Mareſcallus dum hoſtile ſiniſtrũ cornu audenter urget, locũ ſenſim mutauit, quo illos relictis ordinibus diſſipatos facilius cõficeret: quum hoſtis ſolito cõglobatior in illum, qui rex Carolus eſſe credebatur, prout etiam ipſe Caroli militia eſſe credebat, delatus eſt. Tantáq; fuit Hiſpanorum & Italicorũ Conradini exercitus tunc facta impreſſio, ut glo-

bus cum Mareſcallo pugnans fractus fuerit, ipſe uero cum equo proſtratus iacuerit cõculcatus. Tunc ſubitus & undiq; conſonus clamor auditus eſt, uictos Gallos Carolum cecidiſſe: ad quam uocem Caroli copias in fugam cõuerſas Conradini exercitus partim cepit: partim fugientes inſecutus eſt, nec ullus iam ordo, nulla in utroq; exercitu erat acierũ alarumq; ſtructura. Id quũ Romani equites aſpexiſſent, Conradino cũ ſignis & puerorũ, debiliumq; multitudine deſtituto, ad prædã & ipſi quaquauerſum curſu effuſiſſimo diſſipati ſunt. Tũc Carolus Alardo memorante inſidijs erumpens magna procella in Conradinũ fertur, obuios quoſq; ſternit, ac diſſipat: Conradinus econtra cõſtipatũ ad integra Caroli ſigna cuneũ in ſe ferri longo proſpiciens interuallo, obſtupefactus, quidnã id eſſet, unde hæc uis, unde hic nouus hoſtis interrogat, fitq; illico patẽtibus in campis ſubita mirabiliſq; mutatio, multis qui captiui aſſeruabantur cuſtodes ſuos in oſtentationẽ gloriæ adducentibus. Conradinus interim & Auſtriæ dux adoleſcẽtes, ætate ſicut & infortunio pares, ſigna, ubi toto prælij tempore fuerant, relinquentes ſeceſſerunt, Eſtq; locus in quo eccleſia extat ſancta Maria inde de uictoria appellata. Anxij inde, & quid in ea fuga agerẽt animis perplexi, principes agaſonis cuculione cõtecti per deuia latitarunt. Henricum ſenatorem affirmat Arago cardinalis, deducentibus per notiſſimam regionem Romanis incolumem euaſiſſe, quem Ptolemeus, Guilelmuſq;, & Villanus ſcribunt de fuga apud Reate retractũ in Caroliq; poteſtatem factũ, diem in carcere obijſſe. De Cõradino Auſtrinoq; duce apud tres prædictos ſcriptores cũ cardinali cõuenit eos apud Aſturam die ab accepta clade octauo recognitos ad Carolum fuiſſe perductos, quos ille publico iudicio interfici iuſſerit: ſed perductos de fuga Romam perueniſſe, & à ſtudioſis Guelfarum partiũ repulſos, ſolus inter prædictos Villanus facit: qui & alterum per errorem Romanũ dicit fuiſſe uirum pecunia corruptũ, à quo ipſi adoleſcentes in uinculis ad Carolũ ſint perducti, quum piſcatorem fuiſſe aſſerat cardinalis, quem ingenti promiſſa mercede adoleſcentes quoq; precibus euicerunt, ut piſcatoria eos ſcapha in Senenſis Piſani'ue agri littora ꝑduceret: & quũ pecunia carẽs Cõradinus annulũ in pignus dediſſet, nautã per ſimulationẽ cõmeatus in ſcapham deferendi ad proxima delatum caſtella, peritiores ſuæ patriæ annuli ualorem interrogatos, quid agere ſpopondiſſet edocuiſſe, eumq; multa ſubinde locutũ de adoleſcentium facie liberali & ſordido indumento, ſuſpicionem audientibus inieciſſe Conradinũ eſſe, quẽ inter cæſorũ cadauera nõ inuentum fama eſſet Carolum maxima diligentia perquiri facere. Ab hiſq; oppidanis, qui cũ piſcatore iuerint, aſſerit cardinalis infeliciſſimos adoleſcentes fuiſſe captos, Illorũ qui in poteſtatẽ Caroli de hoſtili exercitu ſunt facti, & cæſorũ numerũ nullus ſcribit: & quod ab eorum aliquibus uarie eſt traditũ, conſtat nobis prælium hoc quinto kalendas ſeptembris
An. ſalutis duo deſeptuageſimo, & duodecies centeno ſalutis anno fuiſſe geſtum. Certa potitus plenã
Mcclxviij que uictoria Carolus ſuas copias penè omnes in regni citra ultraq; regiones dimiſit, à quibus maximo labore, maximiſq; populorũ ſtragibus etiam poſtquã in deditionem accepti fuerant factis, reiecti ſunt, hinc Capitius, inde Federicus, omnéſq; urbes, om̃ia oppida utrobiq;, præter Luceriam Carolo paruerũt. Ipſe exacta iam hyeme Romam accedẽs, benigne à populo introductus, oblatũ deniq; ſenatorium munus adminiſtrandũ accepit. Vnde & fluctuantes uarijs ſicut pridẽ motibus Hetruriæ res cõponere eſt aggreſſus, ea præſertim ratione, quod Clementem pontificem ſanctum certe uirum, ægre nouerat ferre cõmiſſas in regni populos crudelitates, Vnde ab immutato in ſe illius animo aliquid incõmodi expaueſcebat. Primi uero omniũ Senenſes Mareſcallũ paucis ſociatũ militibus, uia, ut Carolus iuſſerat, tendentem Arretina accerſitum pro magiſtratu regias gerente uices admiſerunt: quo curante Senenſes inter & Florentinos pax æquis fœderibus conſtituta eſt. Molientem interim multa in Piſanos Carolũ quarti Clementis Romani pontificis mors, & ſubſecuta cardinaliũ in ſucceſſore deligendo diſcordia retardauit. Quanquam eum Ludouici fratris ſui conſobrini Francorum regis deſtinata expeditio haud quaquã minus, quàm pontificatus Romani uacatio à rebus Hetruriæ, & omnis Italiæ dirigendis auertiſſe uidetur. Ludouicus nanq; nõ deterritus laborũ periculorũq; memoria, quibus in Aegypto apud Damiatã fuerat agitatus, nouam in barbaros infideles expeditionem pridem inire decreuerat, ad quam Albanenſis cardinalis à pontifice Clemente ſedis apoſtolicæ legatus fuerat deſtinatus. Erátque magnanimo regi animus maiora aggredi, q̃ quæ omnes ad eam diẽ principes intentauerant chriſtiani, Saracenos em̃ Africam incolentes, quod factu faciliimũ apparebat, prius

domare

domare ac conficere,quàm in Aſiam ſe cõferret. Quum itaq; audiſſet Ludouicus Carolum
uictoria potitũ eſſe,illum fraterna requiſiuit cõſidentia,ut ſuam in deum tantæ uictoriæ au
torem oſtẽſurus animi gratitudinẽ,in eandẽ & ipſe expeditionẽ copias,tormẽta,commea/
tumq́ cõferret. Dictaq́ eſt ad cõueniendũ ijs qui Gallijs Hiſpanijsq́ mouerent,Maſſiliæ ca
lendarũ Martij dies. Cõtinuauerat interea Viterbij cardinaliũ in pont. electione contentio,
quæ etiã omnẽ Hetruriã in motus cõtentionesq́,& ſolita pridẽ diſſidia cõciuerat. Nam Bo
nonĩẽſes Piſanis incentoribus adiutoribusq́ confluẽtes undiq; perditos in magnã pericu/
loſamq́ manũ armauerant. Et Senẽſes Colle oppidũ ad Elſæ amnis ſupremũ caput opulen
tiſſimũ obſidẽtes,incõmodũ à Florẽtinis acceperãt. Accedensq́ itaq; in Hetruriã Carolus,
Collenſi Bonitianaq́ re compoſita cũ Piſanis quoq; prudẽti cõſilio tranſegit:cõtra enim ac
omnes præſertim Florẽtini fuerant opinati,atq; etiã precibus contẽderãt,pacẽ eis honeſtiſ/
ſimã dedit:quod quidẽ nulla cum ratione magis feciſſe cõſtat,ꝙ quia nauigio illum in expe
ditionẽ barbaricã & magno & paratiſſimo adiuuerũt:nec tamẽ maiore danda Piſanis pace
prudẽtia rex,ꝙ leuitate atq; impietate in re Bonitiana uſus eſt: nãq; ut Florẽtinis applaude
ret gratificareturq́ Piſanã dãnantibus pacẽ,Bonitij oppidi deſtructionẽ illis uẽdidit,qui al
terũ poſtea oppidũ lõge priori populo opibusq́ impar ad collis in quo prius fuerat,radices
infimas ædificarũt,quale nunc extare uidemus. Soluentẽ Maſſilia Ludouicũ,ut in Africam
traijceret, tres filij adoleſcẽtes, rex quoq; Nauarræ, Theobaldus Cãpaniæ comes,paritérq́
apoſtolicũ legatũ multi ex Franciæ regno prælati in expeditionẽ cupiẽtiſſime ſunt ſequuti.
Vſiq́ proſpera nauigatione proceres,ad Carthaginis olim,nunc Tunetis portũ mẽſe Mae
tio peruenere. Facti uero erant à gẽte barbara ad reſiſtẽtiã maximi apparatus,& populi ad
ea littora cõfluxerant infiniti,quibus ſummo conatu reſiſtẽtibus difficilior Chriſtianis opi
nione fuit excẽſio. Tandem portu diutina obſidione potiti, Tunes Chriſtiani terra mariq́
obſederunt. Factæ ſunt æſtate iam media frequẽtes in mediterranea excurſiones,ut ad Hip
ponẽ terq́ quaterq́ peruenerit populatio. Per Iuliũ interea menſem caumata ſolito etiã ma
iora ſub mitiore alitã cœlo gentem Gallicã lãguoribus primũ affecere,qui in apertã ſlico pe/
ſtilentiã eruperũt,æditaq́ iam à morbi ſæuitia in multitudinẽ clade,primus in uiris princi/
pibus Ioãnes Ludouici regis filius Niuernẽſis comes interijt: illum paulopoſt ſequutus eſt
cardinalis legatus,& Auguſto iam mẽſe in finẽ procliui Ludouicus ipſe rex immatura tan/
tis gerẽdis rebus morte ſubtractus eſt,cui iure & ordine in Francorũ regẽ Philippus filius
eſt ſuffectus. Ad idq́ Carolus Siciliæ rex,cõpoſita,ut diximus,re Hetruſca,& Ruſo Anguil
lariæ comite præfecto omnis Hetruriæ inſtituto cũ magna claſſe in caſtra peruenit, quo cõ
ſulẽte & flagitãtibus barbaris pax eſt data,cuius fuere cõditiones,ut captiuis utrinq; libera
tis, Tunetis rex ſolẽni gẽtis more tributũ quotannis Carolo regi ſoluere ſpõderet, liberũq́
ſimili ſpõſione faceret Chriſtianis in ſuo diuerſaturis regno fidẽ Chriſti dei priuatim & pu
blice laudibus adhortationibusq́ ad Saracenos factis extollere. Eam claſſem,eas copias in
Siciliã reducturi reges, quũ Drepani portũ petituri eſſent, ualida tẽpeſtate ſuborta multas
amiſerũt naues,pars tamẽ eorũ maxima portũ Drepani ſunt ingreſſi. Quibus in excẽſione
prima omniũ cura fuit euitãda cõtagione,gentes in plurima admiſſas oppida diſſipare,nec
adeo profuit diligẽtia quin rex Nauarræ, & Campaniæ comes apud Drepanũ interierint.
Quamobrẽ Philippus Carolusq́ intẽtione ſua,& omniũ opinione celerius in Italiã nauiga
runt,in Centũcellenſemq́ ciuitatis ueteris portũ delati Viterbiũ uenere,ubi cardinales eſſe
nouerãt in pontificis electione faciẽda,ſicut & antea diſſidẽtes. Euicitq́ regum exhortatio
atq; inſtãtia,ut ingreſſi cõclaue patres in Theobaldũ cõuenerint Placentinũ Leodiẽſem ar
chidiaconẽ in Aſia tunc agentẽ. Quo enim tempore Ludouicus rex Francorũ, ſicut oſtẽdi
mus,Maſſilia ſoluit, Hedoardus Henrici regis Angliæ filius,quod cũ prædicto cõſtituerat
Ludouico,cum ingẽti claſſe ex Anglia profectus, nauigauit in Aſiam tãdiu expectaturus,
quouſq; Ludouic⁹ re Africana,ut ſperabat̃,ꝓſpere geſta,uictorẽ eò exercitũ trãſportaſſet.
Theobaldus itaq; in rẽ Chriſtianã animo & tota mente deuotus apud Ptolemaidã agebat,
cũ hinc apud Viterbiũ in põt. delectus,inde ex Hedoardi caſu ingẽti mœſtitia eſt affectus.
Arſacida q̃dã ex ſuo q̃d docuimus inſtituto tã multis apud Hedoardũ ſe inſinuauerat blãdi
tijs atq; artib. ut illũ regiõis geſtorũq́ in ea ꝑitiſſimũ familiari cõſuetudine in colloq̃ũ ſæpe
admitteret. Ea fretus occaſiõe uir immanis prælio,q̃d ueſte occultauerat,Hedoardũ in cubi
culo ſolũ trino cõfodit uulnere,quẽ & cõfecturus fuit,niſi prǫualidus iuuenis cõpreſſã ſicarij

 dexte/

dexterã tamdiu ab ictu cõtinuiſſet,quouſq; accurrentes clamore & ſtrepitu exaudito famu
li nõ repulerũt magis Arſacidam, quàm fœde laceratũ cubiculo extraxerunt. Cõualuit ta/
men Herbardus , & Theobaldũ ad pontificatus obeunda munera uenturũ dato nauigio,
additiſq; in ſocietatẽ,qui ſecum in expeditione erant,prælatis abunde iuuit . Simile etiam
per eoſdem fermè dies Viterbij facinus inopinato caſu accidit. Venerat ad pontificẽ Hen
ricus adoleſcens Ricardi regis Cornubiæ olim comitis tunc defuncti filius, multa paterni
olim regni negocia apud ſedem apoſtolicam tractaturꝰ . Dumq; nouum creari pontificem
anxius expectat , Guido montefortis & ipſe adoleſcens cum Ludouico Francorũ rege eo/
dem ſe contulit:forte accidit utrunq; ad rem diuinam ſancti Laurentij eccleſiam,quę Viter
bij eſt celebris,eadem hora petere, alterq; alterũ adeſſe ignorabat. Sed Guido poſterior in/
greſſus cõſpectum remotiore loco liberali ac regia potius facie adoleſcentem caterua famu
latus ſtipatum,quodam ex ſuis indicante Ricardi filium eſſe didicit,à quo Simon pater in
Anglia per dolum fuerat interfectus,nulláq; loci tentus reuerentia,incautum aggreſſus in/
terfecit,Equitibus inde ſuis,& pariter Philippi regis deducentibꝰ ad Ruſum Hetruriæ præ
fectum incolumis peruenit.Pontificis declaratione facta,& oratoribus ad cum Syria acce
ſendum miſſis, reges diuerſi , Philippus Franciam uerſus iter ingreſſus, Carolus Romam,
& inde Apuliam petijt, continuauitq; Luceriæ obſidionem paulo ante per legatos inchoa
tam.Quo tempore copiæ ex Africa ſunt reductæ,duráq; & pertinax hinc oppugnatio, in/
de reſiſtentia fuit, quod omni alia liber cura rex potentiſſimus omnia adhibuit tormento/
rum machinarumq; genera, & præter Saracenos ſalutẽ & miſericordiã à chriſtianiſſimo re
ge deſperantes, perfugæ & perditi capite damnati quotquot præterita regni habuerant di
ſturbia,in id aſylum diu antea tutiſſimum ſe receperant.Quare ut ſuorum parceret ſangui/
ni & cædibus rex pius oblatam à Saracenis deditionem ea accepit conditione, ut perfugis
perditiſq; chriſtiani nominis quotquot inerant deditis, illi duplicatum penſuri tributũ,ur/
bem in magiſtratuũ regni obedientia retinerent . Per quod tempus Theobaldum pontifi/
cem ad Sypontinũ,& nouæ urbis Manfredoniæ portũ ueniſſe Carolo Capuæ agenti nun/
ciatum eſt, quem ille ſumma exceptũ ueneratione Ceperanum uſq; deduxit, progreſſusq;
per Marſos & Sabinos Theobaldus Viterbiũ peruenit,ubi reiterata,ac ſi noua fieret, à col
legio creatione ſua demandatam pontificatus dignitatem & ſimul Gregorij decimi nomen
accipiens inuentus eſt.Philippus Francorum rex interea Cremonam cum perueniſſet, opẽ
Hieroſolymæ rebus,quam in Africa nequiuerat,alia ibi uia afferre adnitebatur. Continua/
uerant ad id uſq; temporis Veneti & Genuenſes bellũ pridem,ſicut oſtendimus,apud Pto
lemaidam inchoatũ, de quo aliqua repetere ad hoc tempus perducentia ducimus neceſſa/
An. ſalutis rium. Ad annum tertium ſexageſimum duodeciéſq; centenum Rainerio Zeno duce Ve/
Mcclxiij neti quinq; & quinquaginta triremes ad Siciliæ oram miſerunt,quæ claſſis Genuenſi,ut ſpe
rauerant,non inuenta,in Aſiam nauigauit, caſúq; apud Tyrum obuia Genuenſiũ nauis ce/
tea eſt expugnata.Portũ deinde Venetus eadem qua nauim cœperat lætitia ingreſſus,Ty
ro ut potiret adnixus eſt, auxilijs ad expugnatione terreſtribus Ptolemaida & Accone ac
cerſitis, Ceſſit tamen conatus inanis. Quæſitam interim reddendi incõmodi uicem Genu/
enſis inuenit,qui nauim onerariã,tardáſq; decem Venetijs ſoluturas,quo in Aſiam merci/
monia deferrent certior factus,triremes ſexdecim ad Gulphi fauces curauit poſt ſcopulum
in inſidijs expectare . Sed admoniti ab exploratoribus Veneti expoſitis in littus mercimo
nijs ab Epirotis protecti,naues uacuas amiſere , Tertio abinde anno claſſis Veneta quat/
uor & uiginti triremium,tribus Genuenſiũ triremiũ,quarũ præfectus erat Lanfrancus Bor
boniꝰ , apud Lilybeũ fortuitu obuia eas cepit . Quod quũ Genuam eſt perlatũ, educta ad
uolauit duodetriginta triremiũ claſſis, quæ perquiſitam accuratiſſime Venetã ad Drepani
portũ repperit,cõflictusq; habitus eſt acerrimꝰ,in quo maximũ Genuenſis Reſpu.accepit
incõmodũ.Nanq; tribus ex ſuis triremibus in prælio crematis,cæteræ omnes prælio ſupe/
ratæ utrinq; crudeliſſimo fuerũt captæ . Quæ clades accepta à Genuenſi effecit,ut Michael
Palæologus illius ſocietate ſpreta inducias cũ Venetis cõſtituerit quinquennales.Eodémq;
anno triremes Genuẽſiũ uiginti qnq; Admirhato ac præfecto Auria,Venetis triginta apđ
Mothonũ concurſuræ quũ uiderent,retroceſſit Genuenſis,& naui oneraria mercibus Ve/
netorum magni ualoris plena apud Euripum expugnata potiti ſunt . Eadémq; Genuenſiũ
claſſis oram Cretæ circũuecta,Caneã illius inſulæ oppidũ cepit, ſpoliatũq; penitꝰ diripuit:
Exortuſ/

Exortusq́ per id tempus Venetijs tumultus rempu. in diſcrimen adduxit, dum enim multi-
plicandi uectigalis molituræ cura patres in cõſultatione detinet occupatos, clamor per ur-
bem, poſt popularis concurſus ad palatiũ eſt factus, prodiensq́ in publicũ Rainerius dux
populum uerbis mitigare aggreſſus, ictu lapidis uiolatus eſt, domosq́ nobiliũ nonnullas
plebs diripuit. Tandem ſedato tumultu, auctores quiq; incentores & ſe plebi duces oſten-
derant, in eculeum ſunt appenſi. Vrebat tunc Venetos acceptæ in naui oneraria & caneæ
ruina cladis aliqua ulciſcendæ cura. Miſerunt itaq; Ptolemaidã tres & uiginti triremes, oc-
caſionem ibi aliquã gerendæ rei expectaturas, quæ caſu Ptolemaidã inter & Tyrũ duo de
triginta Genuenſiũ obuiæ cõflixerunt, fecitq; locorũ cuiq; ſuorũ propinquitas animos, & in
rerũ diſcrimen utrinq; audentius depugnatũ eſt. Inferior tamen Genuenſis quinq; triremes
amiſit, parabántq; per ſingulos dies hi præpotentes populi talia uiciſſim inferre damna, ut
nullo amplius Saraceno, nullo externo hoſte affligenda, peſſundandáq; in Aſia re chriſtia-
na opus eſſe uiderẽt. Quũ Clemens quartus pontifex Romanus utrunq; populũ per nunci
os, & epiſtolas monuit, ut belli inducijs cõſtitutis, oratores ad ſe acturos de pace Viterbiũ
mitterent. Id ipſum etiam dictos orarunt populos reges Franciæ & Siciliæ, ſuã utriq; opem
operámq; in pacis, quo fieret, cõſeruationẽ ſtabilimentumq́ polliciti. ueneruntq́ Viterbiũ
oratores, & re aliquot menſib⁹ tractata nihil eſt cõcluſum. Fames ea tempeſtate ualida Ve-
netias affligebat, frumentatumq́ Apulia & Sicilia, ut cõſueuerat, abſq; claſſis præſidio im-
portandi facultas Genuenſi bello adimebaẽ. Oratos tũc magna precũ inſtantia Taruiſinos,
Patauinos, Ferrarienſes, ut annona iuuarent, Laurentius Theupulus dux Rainerio Zeno
defuncto ſuffectus, pecunia etiã exceſſiue promiſſa emollire nequit. Noua itaq; mari Adri
atico nauigantibus tunc primũ uectigalia, & ut certiore dicam uocabulo, frena impoſuit:
lex eñ tunc ſuperinde lata in hanc uſq; diem ſeruata eſt, ut intra Hiſtrũ phanatici ad Polã
ptomontoriũ, & Rauennatiũ plagam nauigantes ad uectigal ſoluendũ, mercésq; & onera,
ſi magiſtratibus collibuiſſet deponendũ, Venetias ſe cõſerrent. Creatusq́ magiſtratus cũ
barchis attributis, ne legi fiat fraus, die noctúq; utriuſq; littoris plagas portúſq; perluſtrat:
quæ ratio præter Genuenſe bellũ Venetos impulit ut cũ Piſanis Carolo regi apertis hoſti-
bus fœdera in quinquenniũ renouarent. Fuit annus in quo Conradinũ à Carolo ſuperatũ
Philippumq́ regi Franciæ in Africa defuncto Ludouico fuiſſe ſuffectũ oſtendimus, quem
& diximus Cremonam appulſum utilimam rebus Aſiæ chriſtianis operam nauauiſſe. Qui
à Genuenſi, Veneto & Piſano prope pariter à Cremona diſtantibus uocatos oratores diu
apud ſe habuit, & eius cura atq; precibus induciæ in quinquenniũ cõſtitutæ ſunt. Eodémq;
anno ſalutis uno ſeptuageſimo duodeciésq; centeno Bononienſes magnam Romandiolæ An. ſalutis
partẽ dominio premẽtes clauſam à Veneto Romandiolis per Adriaticũ mare nauigatio Mcclxxi
nem, ui adaperire conati ſunt. Parato eñ uarijs ſimulationibus exercitu cũ Veneto per ora
tores egerunt, ut abrogata lege, cuſtodibusq́ amotis, priſtinã ſibi Romandioliſq; nauigan
di Adriatico redderẽt libertatẽ: mouit pariter cũ oratore exercitus. Diuerſi uero hic Rauen
nam ille Venetias petiere. Senſerat dolũ Theupolus dux, pariq; fuerat uerſutia uſus, nouẽ
eñ eius triremes proximũ Rauennæ Primariũ Padi oſtiũ ingreſſæ Bononienſem exercitũ
mare inter & padum, ut locũ occuparet accelerare uiderũt: & ſubito præſidia duo, unũ Bo-
nonienſis ad Primariũ, Venetus alterũ ad Sanctalbertũ ſummis conatib⁹ excitauerũt: du-
xitq; poſt breui Theupolus dux terra & mari copias, quo Bononienſium opera impediret.
Continuatũ uero eſt bellum in tertium fermè annũ, & crebra cõmittebanẽ prælia, in quib⁹
ſæpe Bononienſis ſuperior euadebat. Quippe in cui⁹ exercitu quadragenũ milliũ copiæ mi
litarẽt, & erant maiori parte Romandioli bellis tumultibúſq; innutriti. Tandẽ uno ſupera
ti prælio Bononienſes, pacẽ ea acceperũt cõditione, ut ſuo exciſo ad Primarij oſtiũ caſtello,
libera ſibi quarundã rerũ edictio cuſtodi Padi oſtiorũ Veneto linquerẽ. Anconitani autẽ
quũ Bononieſiũ exemplo Venetis bellũ inferre nõ poſſent, ad Gregoriũ decimũ pontificem
Romanũ querelas detulerunt, quibus pontifex motus, mare à Venetis liberũ linqui iuſſit.
Venetiq; tunc minime paruerunt, ea nuncijs prætenſa ad contumaciam excuſatione, quod
Anconitani maledictis mendacijsq́, & falſa ſuggeſtione uſi, pontificem ſeduxiſſent. Et per
id temporis Gregorius pontifex deſtinatum triennio ante cõcilium Lugdunenſe acceſſu-
rus Florentia iter fecit. Quem Carolus Siciliæ rex, & ipſius Florentiæ ſicut & penè omnis
Hetruriæ ſub uicariatus eccleſiæ titulo dominus, cum magna principum honoratorum'que

uirorum ſocietate deduxit. Agentem Florentiæ pontificem pulcherrimam contemplatũ urbem cœpit, qua erat bonitate, compaſſio illorũ ex ciuibus qui malignis gentis Sueuæ imperatorum operibus ea urbe extorres exulesq́; agebant, & Carolo rege in ſuam perducto ſententiam, illis reducendis operam cũ præſentibus dare cœpit: à quibus duris renitentibusq́; tandem extorſit, ut ſeſe eius fidei & ut dixerunt, diſcretioni permitterent, fore ſpondentes, ut ſuo conſtituta arbitrio ſeruarentur: omnibus paulo poſt reductis, primorum ex ipſis filij aliquot & nepotes Guelfarum partium magiſtratui obſidum loco honeſte per municipia habendi à pontifice ſunt permiſſi. Profectus inde pontifex perpetuo itinere Lugdunũ peruenit, ubi attentiore in primis cura atq; diligentia de afferenda Hieroſolymæ rebus ope eſt actum. Contulit uero ſe ad id cõcilium Michael Palæologus Græcorũ imperator, & unioni orientalis ad occidentalem eccleſiam tredecima tũc eius gentis peieratione conſenſit, ſecutiq́; illum nõnulli Tartaræ gentis Scythicæ proceres ſacro baptiſmatis charactere ſuperfuſi chriſtianos ſe & catholicos fore profeſſi ſunt. Sed & Rodulfus Haſſiæ comes ab electoribus Germanis in Romanorum regem imperatorémq; declaratus ea conditione à Gregorio pontifice in cõcilio eſt acceptus, ut ſequenti anno in Italiam pacificus ueniens Romam ad coronam inunctionémq; accipiendam ſe conferret, exinde rebus Hieroſolymæ quantam poſſet maximam opem ferret. Florentini interea Guelfi quo primum tempore Gregorium pontificem Italia exceſſiſſe crediderunt, Ghibellinos nõ quidem armis, ſed uarijs affectos territóſq; incommodis & comminationibus ad fugam pepulerunt, his quos à pontifice in obſides acceperant arctiore cuſtodia conſeruatis. Quod cum intellexit pontifex urbi Florentiæ ſacris interdicens incolentes anathemate damnauit. Secutique Florentinos, uel potius eorum acti inſtigatione factioſi quidam Piſani, res & ipſi nouas intentauere. Ioannes enim Gallura cauſidicus, & eius ſectatores nonnulli Piſis pulſi Florentiã confugerunt, quos Florentini Lucenſeſq́; ad motus in Piſanis concitandos copijs proſecuti ſunt. Gallura autem morte ſubtracto, Vgolinus comes eadem rerum nouarũ ſtudij ratione Piſis eiectus eſt, quem Lucenſis Florentinuſq́; inde maiori cõfouit auxilio, quod plures ipſum nobilem in urbe agróque complices ſtudioſoſq́;, quàm cauſidicum habere conſtabat. Itumq́; eſt magnis utriuſq; populi copijs ad Piſarum uſq; mœnia, & cum nihil in urbe moueretur, caſtellis quibuſq; immunitis illata uis & præda, hinc Lucam, inde Florentiam comportata. Quinetiam per id Lugdunenſis concilij tempus, Bononienſes Guelfi equitatus Florentini præſidio freti Lambertanos, Aſinelloſq́;, & ei⁹ factiõis familias ſexdecim præſtantiſſimas, imperatorios, ut appellabant Ghibellinos, urbe eiecerunt. Per cuius tempora tumultus rex olim Sardiniæ Entius, quẽ Federici ſecundi filium à Bononienſibus captum fuiſſe oſtendimus, Bononiæ cõſectus ſenio in carcere obijt, Ghibellini uero Bononia eiecti omẽs cũ uxoribus & filijs benigne à Foroliuienſibus ſunt excepti. Quamobrem Foroliuiũ & Ariminũ Bononia per eam tempeſtatẽ ſolas in Romandiolis aduerſarias habuit. Pulchre uero tũc, & pro utriuſq; populi inſtigantis Florentini, & crudeliter obſequentis Bononienſis malignitate pœna, ut uidetur, diuinitus eſt inflicta. Venetorum nanq; monumenta omni ſuſpicione uel in hac una re carentia habent, Bononienſes Guelfos & Florentinos equites magnum exercitum obſediſſe Forumliuium, in qua urbe conficere quærerẽt extorres Bononia Gibellinos, factáq; ab obſeſſis eruptione fractos fugatóſq; Guelfos octo milia amiſiſſe, quorum nõnulli pars maxima ſunt occiſi. Quod autẽ aliunde nobis conſtat, Bononienſes à Foroliuienſi obſidione repulſi, amplum in Romandiola dominiũ perdiderũt. Primáq; omniũ Ceruia, maximũ Bononienſi uectigal ex ſale ſolita pbere, Venetis ſe permiſit. Acta eſt etiã tunc tẽporis in Lugdunenſi cõcilio Anconitanorũ cũ Venetis cauſa, abbasq́; Neruſiæ, cui eam pontifex cõmiſit Gregorius cognoſcendam. Anconitanos nil ſatis ſolide probantes reiecit, permiſſa pontificis auctoritate Venetis cura, eã de qua diximus maris Adriatici orã à Saracenis piratíſq; ſimul cũ uectigaliũ portoriorũq́; ſuorũ iuribus defenſandi. Quo tempore pontificis Gregorij cura indutiæ Venetos inter & Genuenſes Cremonæ ſicut docuimus cõſtitutæ in bienniũ prorogatæ ſunt. Re in cõcilio bene geſta pontifex Gregori⁹ iter ad Italiã eſt ingreſſus. Cũ ueniſſet Bellocadorũ expectantẽ ibi Alphonſũ Caſtellæ regẽ audiuit. Qui multis eſt queſt⁹, pontificẽ ipſũ male & perperã facta Rodulfi electione accipiẽda, nullã ut debuerat, habuiſſe electionis ſuæ ad imperiũ rationẽ. Eũ uero põtifex tam multis placauit rationib⁹, ut ptenſũ ius ſuũ nouo imperatori deſignato cedere cõſenſerit. Inde

per

per Viennã Lauſanamq; tranſmiſſis alpib⁹ Lombardia Hetruriaq; pontifex iter fecit,quẽ
Florentini pro ſua ad eccleſiæ cõmunionem cõciliatione fruſtra in cõcilio oratũ,ſecus Flo/
rentiæ mœnia tranſeuntẽ placare nequiuerũt. Cumq; Arretiũ perueniſſet ſanctus & ſum/
ma dignus ueneratione pontifex diem ibi obijt. Ad cuius celebre etiam nunc ſepulchrum
ſanctitas ſua quanta fuerit,miraculis crebreſcentibus eſt oſtenſum.Sed interrupta pontifi/
cis Gregorij morte rebus Hieroſolymæ afferendæ opis ſpe maxima, trium ex pontificibus
Romanis intra quintumdecimum menſem defunctorũ incõmoda,uacatio quoq; ſedis ſex
cõtinuata menſes ſequunẽ. Primusq; decimo ſuffectus Gregorio apud Arretiũ Petrus Ta
rantaſienſis epiſcopus Hoſtienſis, Romã illico ſe cõtulit,cui in beati Petri baſilica conſecra
to fuit Innocentio nominis ordine quinto nomen.Per cuius tempora bellũ Venetos inter
& Genuẽſes prope innouatũ eſt.Iacobo enim Cõtareno eodẽ quo & hic pontifex anno ſa Anno ſalu.
lutis quinto ſeptuageſimo,& duodecies centeno in Venetiarũ ducem creato,duæ Genuen Mcclxxv
ſium triremes taridam unam mercimonijs onuſtam de Venetis apud Meſſanam ceperũt.
Ad cuius rupti fœderis famã Michael Palæologus imperator Græcus, ſuũ & ipſe fœdus,
ut apparuit, uiolaturus ad arctam uſq; Acarnaniã cũ claſſe peruenit, Veneti uero xxv tri/
remium claſſe intra dies xv armata,oratorẽ Genuam ad res repetendas miſerũt,quæ ſi non
eſſent redditæ bellũ indici iuſſum:ſatisq; fecit Genuenſis, & orator in reditu fœdus cum Pi
ſano in quinquenniũ renouauit.Et ſi aũt Carolus rex omnẽ penè Hetruriam uicariatus im
perij titulo ſicut pridem obtinebat, Lucenſes tamẽ eo,ut uidetur,inſtigante bellũ aduerſus
Piſanos pontificis Gregorij morte audita mouerant, quod & ab illis acerrimũ referebatur.
Quare prima huius põtificis cura fuit,ſumptis ab ipſo rege nũcijs duos addere, q in Hetru
riam ſimul delati,dictos populos ad pacis fœdera perduxerũt.Ea Piſanis iniuncta cõditio
ne, ut Vgolino comite,cæteriſq; ſecũ exulibus in patriam reſtitutis bona redderentur om/
nia,quæ prius cõſueuerant poſſidere.Sub ipſumq; tempus Florentini legatione ſolẽni Ro/
mam miſſa,abſolutionẽ ab excõmunicatione,& interdicti amotionẽ ab ipſo pontifice In/
nocentio impetrarunt.Qui ſecunda die ſexti menſis,quàm fuerat deſignatus,in lateranenſi
palatio defunctus,Othobonus ex fiſchea gente comitũ lauaniæ genuenſi in quintum Adri
anum pontificem eſt aſſumptus: hic pontifex præſente Carolo rege Romano ſenatore late
rani electo Viterbium priuſquam eſſet conſecratus acceſſit.Quod quidẽ nulla potius ratio
ne alia uidet̃ feciſſe,quàm ut ſe tantiſper à regis ſubiectione ſubtraheret, cuius nimiũ exceſ
ſiuumq; potentatum cuperet imminuere. Ad Rodulfum enim illico miſerat,qui contra ac
Gregorio decimo promiſerat uenire in Italiã diſtuliſſet.Sed is bello aduerſus Bohemię regẽ
implicitus imperij iura,& pariter debitos eccleſiæ fauores ſpernere uidebatur.Et accedebat
tunc Caroli regis magnitudin, qđ paucis innixus uel urbibus,uel oppidis,quorũ umbrã
poti⁹ quàm dominiũ in Achaia habebat, ad Cõſtantinopolitanũ aſpirabat imperiũ,cõſti
tuerat per id temporis bello Palæologũ agitare:quæ & alia dum magno Hadrianus molit̃
animo, ad quinquageſimũ, uel ut aliqui habent quadrageſimũ pontificatus diem Viterbij
obijt,habuitq; ſucceſſorem Petrũ Portugalenſem Thuſculanũ epiſcopũ cardinalem,qui ui
geſimuſprimus Ioannes noluit nominari. Is uir alioquin doctus, & uirorũ doctrina culto/
rum amantiſſimus,uita & moribus leuis fuiſſe dicitur. Primam uero in pontificatu curam
ſuſcepit Michaelem Palæologũ ad promiſſam cõſtitutamq; in Lugdunenſi cõcilio unionẽ
ita hortari,ut niſi eam ſeruaſſet Carolo ipſi regi fauorẽ fuerit præſtiturus. Per eiuſdem pon
tificis tempora Veneti Anconitanos bello mariq; acerrimo proſecuti ſunt, qđ ad orã Hi/
ſtriæ & Romandiolæ nauibus clandeſtine cum mercimonijs penetrantes,latæ Venetijs le/
gi,& uectigalibus portorijſq; fraudem facere præſumpſiſſent, delectoq; ad id bellum præ/
fecto ſex & uiginti triremes dux attribuit Contarenus,& machinæ ad urbis oppugnatio/
nem onerarijs nauibus comportatæ.Dum autem portus magno oppugnatur conatu, tem
peſtas de repente coorta nauigium in altum pelagus tranſuerſum egit.ſex'que triremes im/
pactæ littoribus Senogalliæ perierunt.Immiſerunt paulo poſt Veneti ſupplemento naues
taridas & triremes, quibus aperto nauigantibus mari Anconitanus perbelle ſtruxit inſi/
dias: omnibus enim quæ ſibi eſſent nauibus & triremibus Venetorum,& præfecti claſſis
inſignia ſunt aptata, ad quas applauſu nautico occurrentes, cum duæ declinaſſent Vene/
torum naues captæ, & Anconam magno gaudio ſunt perductæ, cuius cladis biſariam ac/
ceptæ indignatio ſenatum perpulit Venetum, ut reuocatus cum claſſe prima præfectus in
carcerem

carcerem ſit coniectus,& noua inſtructior expeditio in Anconam ducenda paulo poſt Venetijs eſt educta. Eodem quoq; tempore templarij Tyrum urbem pro expeditione Chriſtiana adminiſtrantes ſolitam ante bellum Genuenſe iuriſdictionem & portoriorum exemptionē Venetis in ea urbe redintegrauerũt. Tergiuerſatus eſt interea uerbis Palæologus cũ Ioanne Romano pontifice,qui pontifex ruina oppreſſus cameræ, quam ædificari curabat, octauo pontificatus menſe exacto, Viterbij interijt. Cardinalesq; illico Romam acceſſerũt, nouum in Laterano pontificem delecturi. Et Carolus rex ſenatorio functurus munere conclauis cuſtodiæ curam habuit, quæ rebus eccleſiæ multum, ſibi plurimũ obfuit. Dum enim aperte pertinaciter'que Gallicum potius quàm Italicum creari pontificem contendit, electio ſextum propè menſem cum magno rerum orbis Chriſtiani damno atq; incommodo eſt dilata,& ipſe maximum inde non magis patrum,quàm populorũ Italiæ odium incurrit. Subſecuta autem eſt eius erratum tam repentina quàm digna correctio, Ioanne Caietano cardinale ſancti Nicolai in carcere Tulliano in tertium Nicolaum pontificem declarato. Is enim gente oriundus Vrſina in Romanis præſtantiſſima,animi dotibus corporisq; ornatiſſimus fuit, adeò ut multa ſecerit,plurima intentauerit, ſuam prudētiam & animi magnitudinem oſtendentia. Nihil tamen in pōtificatu duxit antiquius, quàm Caroli potentiã imminuere. Idq; ſua ingenij dexteritate intentatum atq; perfectum eſt. Vicariatum enim imperij in Hetruria illi obligaturus Rodulſum in Germanis deſignatum imperatorē excuſationi ſuæ prætendit, quem ſimulauit opem Hieroſolymæ rebus ex conſtituto afferre,requiſitum reſpondiſſe, Id à ſe nec fieri poſſe nec debere,niſi uſurpatam in Hetruſcis autoritatē Carolus dimiſiſſet,quam ſimulationem pontifex utrinq; continuauit. Rodulphus enim hoc ipſo Hetruriæ à Caroli uicariatu liberatæ facto delinitus Romandiolã & Rauennatũ exarchatũ pontifici & eccleſiæ reddidit. Nanq; poſt fractas apud Forumliuiũ, ſicut oſtendimus Bononienſium Florentinorũq; copias,omnis Romãdiola imperatorias ſecuta erat partes, & minima quæ ſinguli darent populi tributa percipiens Rodulſus,eos priuilegio ſub imperij titulo liberos eſſe dixit. Cuius rei geſtæ ordinem in Foroliuienſium monumentis extare uidimus. Nicolaus itaq; pontifex Bertoldo Vrſino nepote in Romandiolæ Comitē declarato, cum nuncijs & literis Rodulfi miſſo,omnem Romandiolam pro eccleſia recepit,cui & Bononia tunc pariter fuit dedita,poſt quem Latinus cardinalis alter Nicolai pontificis ex ſorore nepos in Hetruriam uicariatu imperij liberam ſedis apoſtolicæ legatus acceſſit. Is enim cardinalis præſtantiſſimus, & auunculi pontificis uirtuti reſpondens, omni Hetruriæ ad pacem quietemq; perductæ,Gibellinis Florentiã ac in cæteras urbes reductis, eccleſiæ magiſtratus impoſuit,à quibus Hetruria quãdiu is pontifex uixit pro eccleſia eſt retēta. Venerat tamen paulo ante pōtificis mortē in Hetruriã uicarius à Rodulſo miſſus, quē utrũ pontifex fuerit admiſſurus mors eius incertũ fecit. Senatus uero officiũ regi abrogaturus pōtifex oportere dixit Romanos conciues ſuos in eccleſiæ fidei integritatē,à qua pridē deuij fuerant,alliciendos ab eccleſiaſticis gubernari. Et ſeipſum pronuncians Senatorē, magiſtratus munera pluries per ſeq; per aliũ obiuit. Venerũt ad eius creationis nouitatē de more Veneti oratores, qui diu ſpreti quũ ad ſalutationē reuerentiãq; ſicut & alij nõ admitterent,à Cõtareno duce ſuo reuocati urbe profecti ſunt,ſed eos de itinere reuocatos pontifex admiſit,multis & dulciſſimis uerbis de Anconitanæ urbis Romanæ eccleſiæ iuris oppreſſione redargutos,& reſpondere prohibitos reiecit. Siue aũt interea parauerãt eduxerãtq; Veneti,ſiue poſtq; intellexerãt,quæ ſuis apud pontificē contigerãt oratoribus, certũ eſt octo eorũ triremes quo die oratores Venetias attigerũt, ad cæterã claſſē Anconã obſidentē perueniſſe. Miſerũt per id tēporis Anconitani Venetias legatos de pace acturos, quæ ꝓpemodũ cõſtituta erat,cũ eſt allatũ duas Anconitanorum triremes tardã de Venetijs ſecus Siciliæ littora prædatas eſſe: quam ob rem & dimiſſi ſunt re infecta legati,& triremes quatuordecim Venetijs eductæ in Anconitana caſtra expeditionemq; aduolarũt,quarũ duas paulo poſt incaute ab alijs ſeparatas Anconitanus ſilentio inter cuſtodias dilapſas cepit, in portumq; perduxit. Et paulo poſt æquis conditionibus conſtituta eſt. Scribit Ptolemeus Lucēſis, Nicolaũ pontificē,niſi eius conſilia mors occupaſſet,reges duos unum Lombardiæ,alterũ Hetruſcis fuiſſe daturũ, quo regibus Siciliæ atq; Germanis imperij titulo abutentibus euertendi Italiã,ſicut ſæpe fecerant,facultas adimerē, Innuitq; Vrſinos eum potius fuiſſe, quàm alios ad id faſtigij euecturũ. Quinetiã conſtat pontificē ipſum deturbando Sicilia Carolo nonnihil initij dediſſe

Petro

Petro Arragonum rege Ioãnis Porchitij opera ſuaſo, ut iure hæreditario Conſtantiæ uxoris ſuæ prætenſo, id regnum recipere adniteretur. Conſtituit uero is pontifex lege promulgata, neminem regio ſanguine ortum, ſenatorem urbis de cætero fieri, & alijs quicunq́ fierent anni tempus in magiſtratu concedere, nullius etiam futuri pontificis autoritate licere. Qui opera Romæ reliquit, ut in ea ætate conſpicua, erecta, inſtauratáque apud ſancti Petri baſilicam, apudq́ Lateranum palatia, & *Suriani* in Cunino monte oppidi arcem communiuit, in qua tertio põtificatus anno propè exacto, apoplexi correptus uitã interrupit, multis uirtutum operibus, ſi longior fuiſſet, glorioſiſſime decorandam. Delecturi nouum pontificem cardinales in Viterbio coacti, tempore debito cõclaue ingreſſi ſunt, cuius cuſtodiæ cura Ricardo demandata eſt Hannibalenſi Romano proceri, apud Viterbienſes ita gratioſo, ut illi potius, quàm eccleſiæ ſubditi uiderent. Isq́ malo exorſus initio, quod electionẽ turbauit, Vrſum Nicolai pontificis defuncti nepotem Viterbienſi prætura eiecit, ſibi à patruo pontifice demandata. Tulerunt id grauiter, ſicut debuerunt, Mattheus cognomento Rubeus, & Latinus cardinales, quorum hic ex ſorore, ſicut oſtendimus, ille ex fratre pontifici Nicolao fuerant nepotes, & aliorum ex Italis cardinalium conclaui incluſorum, quos penè omnes Nicolaus creaſſet fauori innitentes, fieri electionem, niſi Vrſus reſtitueretur, impediebant. Quod quum intellexiſſent Viterbienſes, conclaue irrumpentes, eductos ui & furore Vrſinæ factionis cardinales in cuſtodia habuerunt. Et Romæ interea Hannibalenſes factio potentiſſima contractis undiq́ auxilijs tumultum in urbe cõciuerant, nihil aliud adnixi, quàm ut eiectis, ſicut dicebant, dominio Vrſinis reipub. forma in urbe conſtitueretur. Aliquotq́ commiſſis cædibus & incendijs, tandẽ Vrſini cum omni factione ſua Præneſte ſeceſſerunt, quos factio Hannibalenſium eſt inſecuta. In capitolio autem Apulus quidã nobilis uices tunc ſenatoris gerebat, cui & creatus pontifex uicariatus urbis autoritatem conceſſit. *Sed* & is illico in Hannibalenſium caſtra ſe cõtulit, geſtáq́ ſunt eo præſente ſub Præneſtinis mœnibus prælia, & regio undiq́ eſt uaſtata. Nam Viterbij interea patrum concordia erat ſecuta, qui ad quintum & dimidium indiuiſionis menſem Italicis Vrſinorum abſentia ſuperatis, Gallicum pontificem creauerunt *Simonem* tituli ſancti Clementis presbyterũ cardinalem, fuitq́ quartus Martinus pontificatus nomine appellatus, uir bonæ ut conſtitit mentis, & omnia probè in põtificatu geſturus, niſi Gallicos reges nimijs fauoribus proſequi curauiſſet. Noluit tamen Viterbij pontificalibus inſigniri, quod Viterbienſes cenſuerit ob factam in cardinales Vrſinos uiolentiam excommunicatos, & Vrbemueterem delatus, ibi coronam accepit. *Scribit* Ptolemeus, quem & nonnulli poſtea ſecuti ſunt, Carolum *Siciliæ* regem, quum in noui amiciſſimiq́ pontificis amplexum cucurriſſet, oblatam ab eo ſenatoriam dignitatem adminiſtraſſe, quod quo fieri potuerit modo, Lateranenſis eccleſiæ monumenta, quæ ſumus ſecuti ſupra oſtenderunt. Hannibalenſes enim poſtquã Vrſinos munitiſſima urbe Præneſtina deturbandi nullam ſibi facultatem adeſſe uiderũt, nouusq́ illico concitus eſt tumultus, in quo Ioannes Cincius Latini cardinalis Hoſtienſis illius qui Viterbij tentus fuerat, germanus frater, in Romani populi capitaneum eſt creatus. Apulo illo pontificis Martini uicario, & ſenatoris uices gerente, in publicum carcerem furentiũ humeris comportato, ad primum ipſius Ioãnis Cincij regiminis tempus ſtudia partiũ Romæ recruduerunt, multisq́ in locis cædes & incẽdia ſunt commiſſa, & ad infimas Capitolij collis radices, qua parte nunc eſt, ut cliuus in urbem ducens, ædibus frequentatiorẽ, mercatũ nunc appellãt, domus aliquot crematæ, aliquot ferro ſunt dirutæ, quas ruinas eo loco nunc deformes eſſe uidemus. Pontifex interea Montisfaliſcorum oppidũ aduenerat, in quo conſpectu lacus Volſinenſium, & conſitionum multitudine amœniſſimo æſtatem egit: nec eius uicinitate ueritus eſt Ioannes Cincius, quin Romanas cohortes in agrũ Viterbienſem duxerit, quo illatam Latino fratri ſuo ulciſceretur iniuriam, uaſtitasq́ in Viterbienſi agro ingens, & cædes in defenſantes rem ſuam Viterbienſes ſunt commiſſæ. Capitaneo Romã reuerſo, Martinus pontifex Romanis rebus prudentiſſime conſuluit: Mattheum namq́ Vrſinum cardinalem Romam mittẽs, paci ut ſe facilem præberet admonuit, quam Ricardum prædixit Hãnibalenſem à ſe humiliter petiturum, & Ricardũ quod diu per nuncios popoſcerat contractam à cõclauis uiolatione excõmunicationem remitti à pontifice reſcijt, dummodo humiliatus Mattheum placare curaret, paruoq́ amicorum negocio factũ eſt, ut Ricardus capite pedibusq́ nudatis, corrigiam deferens in laqueum à ceruice pendentem ad

Matthæi pedes procidens, & amicitiã redintegrarit, & ab excõmunicatione fuerit abſolu/
tus. Id quamprimũ ſactum eſſe intellexit pontifex Romano populo per nuncios & literas
liberum fecit, ut à duobus ex nobilitate Romana in populo gratioſis grauibusq́ uiris pu/
blico concordiq́ ciuium inermium concilio in ſenatores annuos delectis, autoritate etiam
apoſtolica gubernarentur. Populisq́ Hannibalem Petri Hannibaldi filium & Pandulfum
Sabellum creauit, quorum magiſtratus tempore res Romana quietiſſime ſimul & iuſte gu/
bernata effloruit. Affectauerat quod ſupra innuimus, Carolus Siciliæ rex Conſtantinopo/
litano imperio manus inijcere: quare pontificis Martini fauore nimio abuſus eum impulit,
ut Michaelem Palæologum ſponſiones ſeruandæ unionis in Lugdunenſi cõcilio factas nõ
implentem excõmunicauerit. Quod quum Petrus Arrago rex intellexit eodẽ Ioanne Pro/
chitio qui cum Nicolao tertio inchoauerat, & Benedicto Zachariæ Genuenſe operam na/
uantibus belli paciá'q; ſocietate cũ Palæologo ſociatua eſt. Claſſem'q; illico Petrus ad Tar/
raconem cõmuni utriuſq; impenſa armare cœpit. Ferunt Martinum pontificem Carolo in/
ſtigante, Arragonem quid ea ſibi uellet parata claſſis per nuncioa interrogaſſe, cui ille mino/
ri quàm pontifici debuerit reuerentia reſponderit, interiorem ſe qua uteretur tunicam lace/
raturum, ſi cordia ſui cogitationẽ conſciam eſſe ſuſpicaretur: potuit nanq;, quod breui poſt
primaria ipſius cordis ſui conſilia tecturus fecit, reſpondere, ſe eam in barbaros Africæ Sara
cenos deſtinaſſe. Duxit nanq; in Africam tam diu ibi futurus, quoad Panormitanos reſciſ/
ſet rebellionem inchoaſſe cum Ioanne Prochitio cõſtitutam, & ad Hipponem uſq; delatus
mortalium rerumq́ prædam ingentem abegit. Inuolutæ tunc etiam erãt Hetrutia, Vmbria
& Romundiola motibua ad Nicolai tertij põtificia mortem inchoatis, & apud Mediolanũ
Turianos, gentem in urbe nobilem potentiſſimamq́ uicecomites Luchinus, Mapheus, &
Ioannes germani fratres ui armisq́ expulerant. In Hetruria uero miſſua tertio Nicolao ui/
uente à Rodulpho imperatore deſignato uicarius apud Miniate oppidũ ſe à principio con
tinuerat, qui per tentatos ad Nicolai pontificis mortem Florentinos Lucẽſesq́ imperatori
omnino rebelles repperit. Quare Germanorum equitatu, ſed paruo quem habebat fretus,
quũ caſtris nequiret ad urbes metatis, bellum factis incurſionibus utriſq; intulit. Vnde reno
uata ſunt in Hetruria Guelſorum inter ſe fœdera, & coniunctæ Florentino Lucenſis copiæ
in Piſienſes uicario imperiali, ut uidebaẽ ſauentea ſunt ductæ, preſſumq́ obſidione, & præ
lijs agitatum nobile id ditiſſimum'q; tunc oppidum expugnatum eſt, quod à militibus præ
dæ auidis direptũ duces exercitus, ne tanta affectus iniuria Piſienſis populus uirea reſume
Anno ſalu. ret, dirui curauerũt. Hæc primo pontificis Martini anno ſalutis primo octogeſimo & duo/
M.cclxxxi. decies centeno geſta fuere. Eius qui ſecutus eſt anni principio, Peruſini in Fulginates delati
poſt æditam in agro uaſtitatem obſederunt urbẽ, quæ ui capta muro alicubi diruto reddita
eſt immunita. Excõmunicauit pontifex illico Peruſinos, ſacris'q; eam urbem incolentes in/
terdixit: ſed miſſi oratores tam multis apud pontificẽ inſtiterũt, ut eos pecunia ingenti mul
ctatos eccleſiæ cõcilliauerit: quinetiam ut mulctæ damnũ ciuitati reſtauraret, ad eam ſe con
tulit multo ut dixit tempore habitandã. Apud Romãdiolos interea res cum eccleſiæ & pon
tificis dignitate ſucceſſerant. Guido nanq; de Appia Gallicus, Carolo Siciliæ rege militare
ſolitua ea conditione in Romandiolam eſt miſſus, ut rebus eccleſiæ in ea reſtitutis, in Gal/
lias ſibi redire liceret. Erant'q; ſibi equites octingẽti, quibua & magnum pontifex addiderat
peditatum: Guidonem enim Feretranum, qui rebellionis in ea prouincia poſt Nicolai tertij
mortem autor fuerat, omnino pelli uolebat, fore ſperans, ſicut & fuiſſet, ut eo pulſo Roman/
dioli omnes eccleſiæ & pontificis obedientiæ ſubderentur: & Feretranus quidem ſingulari
uir aſtutia nullo in oppido, nulla in urbe expectauit, ad quam Guido Appia ducere conſti/
tuerit, pariter'q; nullũ oppidum, nulla ciuitas præſentia Feretrani deſtituta, parere ae ſubdi
eccleſiæ diſtulit, præter unicũ urbem Forumliuium, ad quam præſente Feretrano pontificis
acceſſit exercitus, qui & magno uſua furore ſuburbium recepit, tunc populo frequentiſſimũ
portæ appoſitũ, quæ rectà ducit in mõtes, ſuburbióq; cõmiſſis crudeliter cædibus ſpoliato,
urbem Guido Appia ſedendo, & ſimul oppugnando capere conſtituit, nec flecti potuit à ci
uibus deditionẽ pulſo Feretrano pacificam offerentibus, quin urbem ui captam diruere mi
naretur. Dum ea Foroliuij continuatur obſidio, conſtitutæ cum Siculis à Ioanne Prochitio
aduerſua Carolum regem ſuos'q; Gallicos machinationes in facinus memorabile eruperũt.
Panormitanis enim ducibus Siculi multarum urbium & oppidorũ quiq; primarij Gallos
exoſi

exoſi, quorum inſolentiā, auaritiā, & inauditā in quaſq; mulieres laſciuiā tolerare nequirēt, ad unum tollendos cōiuratione inita inuicē ſpoponderũt, dictáq; eſt patrãdo facinori certæ diei hora omnibus coniuratis in tanta urbiũ oppidorumq; diſtantia pariter reſponſura, ut quamprimũ ueſpertinã diuinæ laudis horã eſſe campania ritu Chriſtiano ſignificari per eccleſias audirēt, ſinguli populi Gallos apud ſe repertos & ubiq; obuios obtruncarent: nec defuit, aut fraudē fecit publicæ ſponſioni, adeò ut Gallis, qui in Sicilia ubiq; erant cuiuſcũq; ætatis crudeliter ſublatis, in eos quoq; ſæuitum ſit, qui utero clauſi materno ſemine cõcepti Gallico credebant: Cui propè diei alterã in Gallis cõmiſſam apud Forumliuiũ cædē reſpondiſſe uidemus. Erat Foroliuij Guido Bonatus aſtrologorũ ſuæ ætatis primarius, extantes cu ius libri cæteris eius facultatis & doctrinæ libris facile præferunt. Is patriæ amantiſſimus conciues admonuit, ut omni certamine aliquot diebus omiſſo, à ſe deſignatis diebus parati armis, promptiq; animis, quum iuſſiſſet eruptionē in hoſtem facere properarent. Quanq; Lateranēſis eccleſiæ monumēta literis ſcripta ad diem kalendarũ Maij ſecundã populũ erupiſſe, & Guidonē de Appia cum Gallis propè omnibus interfectũ indicant. Eiusq; rei geſtæ Dantes Florentinus poeta uulgaris noſtræ patriæ honoris gratia meminit. Quanq; porta ſuburbijq; locus ab eo facto rupta in hæc tēpora nomen ſeruant. Rediit in urbē paulo poſt Feretranus, & multa de Romandiolis, ut conſueuerat, poſſedit. Carolũ regem quãdo ſui ad internecionē in Sicilia cæſi ſunt, ſolus inter ſcriptores in Hetruria fuiſſe Villanus dicit. Ptolemeus uero locum omittit, narratq; regē ipſum ad ſubitũ mali nuncium ex prouincialibus Gallicis, ſibi militare ſolitis, ex omniq; ſuo de Italia regno atq; ab Hetruria ingentē contraxiſſe exercitum, quem Rhegiũ uſq; præmiſerit tamdiu expectaturũ, quouſq; nauigium illo tranſportando contrahere potuiſſet: nanq; quicquid fermè nauiũ prius habuerat, circa Siciliam amiſerat. Tranſmittens poſtea Meſſanam terra mariq; obſedit, cuius capiendæ urbis ſpes omnis uel inde ſubitò eſt ſublata, quod ſuis Galli clamoribus in cœlũ ſublatis internecionem Meſſanijs cõminabantur reddere, quam eos condonandã abolendamq; uel iureiurãdo & omni teſtatione oportuit polliceri. Arrago rex interea in Sardiniã ex Africa ſe contulerat, nauigiũ tamdiu reficere, quoad à Siculis uocaretur. Quare dum Carolus Freto traijcit, à Panormitanis feſtinare rogatus, eodem penè tempore, quo Carolus Meſſanæ, Panormi fuit: nec mora, titulo coronáq; Siciliæ regni quo cæteri antea conſueuerãt reges more & apparatu appellari inſigniriq; eſt paſſus: inde acceptis quæ ex omni Sicilia confluxerant copijs, terra & mari mouens in Carolũ ferri cœpit. Vix dumq; prima liquerat caſtra, quum eſt renunciatum, Meſſana obſidione liberata, Carolũ in proximis Calabriæ littoribus conſediſſe. Et per id temporis Carolus Salerni princeps uelociſſimis à rege Carolo patre nuncijs accerſitus, aliquot ex prouincia Narbonenſi cohortes in Italiam traduxerat, qui per Florentiam genitori deditiſſimã, perq; urbem Romã primum Neapoli de itinere quieuit. Petrum interea Arragonem omni Sicilia potitum Carolus ex Calabris compellatũ literis perfidiæ coarguerat, quod affinis conſanguineusq; dolis quæſitum machinationibusq; regnũ ſubripuiſſet. Cui Arrago cauſæ ſuæ honeſtati prætenderat hæreditariã Cõſtantiæ uxoris ſucceſſionem, quę illi à Manfredo patre, & Conradino auunculo competeret, addiditq; multa in literis extantia, quas uidemus de Siculorum precibus, quas exaudire homo pius & regio ortus ſanguine à calamitoſis & inaudita preſſis miſeria non potuerit. Qua ex uerborũ controuerſia conuentum eſt, ut duello & armis decertata orbi publica & notoria per alterius uictoriã eorum iuſticia oſtenderet. Et præter duellum, quod reges ipſi depugnarent, centũ quilibet eorum milites ducere debebat, qui pariter inuicem decertarent. Locus per communem utriq; affinem Angliæ regem indifferenter tutus, Burdegala urbs Vaſconiæ eſt dicta. Iuitq; ex Italia in Vaſconiam Carolus, & Ioannē Gryllum conueniens regis Angliæ in Vaſconia Mareſcallũ, ſeſe cum aduenìſſet Petrus conſtituta exequi paratum obtulit. Arragonem quidam ſcribũt noctu acceſſiſſe incognitum, & Gryllo illi regis Frãciæ propinquantē ad iuſtum ſibi metum prætendiſſe, cuius ratione à loco non tuto ſeſe detrectati certaminis purgatum eſſe prædixerit. Quidã uero ipſum regem ultra regni ſui fines non acceſſiſſe contendunt. Miſerat pontifex Martinus, quo tempore Carolus in Gallias Burdegalamq; acceſſit, Gerhardum Parmenſem cardinalem ſedis apoſtolicæ legatũ, & Caroli illius filij, & regni gubernatorem. Petruſq; Arrago Rhogerium de Loria Siciliæ & claſſis inſtituerat Admirhatũ, qui duelli conſtituta euanuiſſe intelligēs in portum uſq; Neapolitanũ claſſe delatus

eſt. Contraxit illico Carolus princeps quicquid triremiũ nauiumq; ubiq; habuit, prælio'q;
à cardinali legato prohibitus decertare, paululum deſtitit: mox uero illius ſpreta autoritate
atq; reſiſtẽtia, adeò præceps ruit in prælium, ut nullo penè cõmiſſo certamine, cum magna
nauigij parte captus, in Siciliam & breui poſt in Arragoniam fuerit perductus. Carolus pa
ter interea huius rei ignarus, datas à rege Franciæ, acceptas ingentes copias mari terráq; in
Italiam ducebat. Iamq; Corſicam præteruectus Italiæ littora proſpectabat, quum forte ob-
uius mercator Piſanus de naui uociferatus, eum filij caſum paucis edocuit uerbis, quem eo
dem die de induſtria miſſi à legato plurimi nunciarunt. At Martinus pontifex non magis
Petri Arragonis iniuſtitiam ægre ferens, quàm Gallicorum damni & iniuriæ acceptæ impa
tiens, Petrum excõmunicatum, regnis quoq; hæreditatis paternæ priuauit, in quibus regẽ
inſtituit Carolũ ſecundũ, regis Franciæ primogenitũ, eademq; regna quamdiu in Petri Ar-
ragonis poteſtate & obedĩetia perſeuerarẽt, eccleſiaſtici interdicti incõmodo ſunt dãnata.
Quinetiã ne quid deeſſet mali, quod ab irato pontifice poſſet infligi, æternæ beatitudinis
præmia illis ſacronſancto decreto promiſſa ſunt, qui cruce inſigniti in Petrũ Arragonẽ ho-
ſtilia intentarent. Et ſuus pontificis dux belli Guido Montefortis in Romandiolã cũ exer-
citu miſſus, rem interea bene geſſerat, non magis ui & armis q̃ Feretrani prudentia, qui ſuis
Montisferetri oppidis pactione retentis, cætera de Romãdiola in pontificis poteſtatẽ fieri
curauerat, inter quæ Forumliuij fuit, quam urbem Montefortis in Guidonis Appij & Galli-
corum necis ultionẽ mœnibus ſpoliauit. Vrbinum uero cum recipere pergeret Montefor-
tis, cõmiſſo prælio eſt repulſus. Qui eam exercitu cinctam Foroliuio parem reddere cõmi-
natus eſt. Agri tamen, oppida & caſtella à Feretranis remotiora breui in poteſtatem dedi-
tione ſunt facta: nec dubium cuipiam tunc fuit Guidonis Feretrani mores callenti atq; inge
nium, quin urbem ipſe, ſicut & uicina ſibi oppida, ſpe præbita & immiſſis noctu præſidijs
ſuſtentaret. Sed dum ea protrahitur Vrbini obſidio, Rubeus Anguillarius in Hetruria Co
mes Montefortis ſocer obijt, ad cuius retinẽda comitatus oppida in Saonam, & eam mari-
timam, nunc Senenſem oram uergentia cum parte exercitus aduolauit. Partẽ uero illius ma
ximam Comiti Iuuenatij attribuit, cum quibus obſidionẽ continuauit. Eodem quoq; tem-
pore bellum inter Genuenſes Piſanosq; ad Corſicam inchoatũ eſt. Et Carolus rex Neapoli
appulſus ciuitate confirmata, quam repperit titubantem, in Apuliã ſe contulit, copias inde
nauigiumq; contracturus, quo in Siciliã tranſportaret exercitũ, ſed febre correptus interijt.
Cardinaliſq; legati opera & diligentia Carolo ſecundo in Arragonis carcere agẽti, regnum
id conſeruatum eſt, Philippi uero regis Franciæ filium comitẽ Atrebatenſem ad eius regni
cuſtodiã accelerare iuſſum, paucæ è Gallijs copiæ ſunt ſecutæ, quod plurimis pater ad deſti
natũ in Arragoniã bellũ indigeret. Id enim regnũ filio primogenito acquiſiturus, cui à Mar
tino pontifice conceſſum erat, maximos fecerat apparatus. Et quartus Martinus pontifex
morte interim ſubtractus, ſuũ regẽ Carolũ eſt ſecutus. Ad eius mortis nunciationẽ Guido
Feretranus Iuuenatij Comitẽ copiarum eccleſiæ Vrbinatiũ urbem obſidione prementium
ducem aperto impetijt bello, quem & repulit prælio ſuperatũ. Eáq; ciuitas in Feretrani po-
teſtatẽ facta excidium euaſit, quod illi à pontifice Martino, ſi ſuperuixiſſet, certiſſimum im
minebat. Nec fuit diuturna ſedis apoſtolicæ uacatio, quod cardinales motus ueriti, quos
aliàs diuturnior ſedis apoſtolicæ uacatio dederat, Iacobũ Sabellum ex uetuſta procerum fa
milia Romanũ in pontificem, cui quarto Honorio fuit nomen declarauerunt. Erat tunc Ro
mæ alter ſenator Pandulfus Sabellus, pontificis germanus frater: per cuius tempora magi-
ſtratus Romana res iuſte & quietiſſime fuerat adminiſtrata. Quare pontifex Honorius ad
Anno ſal. annum ſalutis quintum octogeſimum, duodeciesq; centenũ Romã accedẽs apud ſanctam
M cclxxxv Sabinam in Auentino habitauit, quas ab eo tunc ædificatas ædes nunc deſertas dirutasq;
uidemus, fouitq; hic pontifex Gallicorũ regum ubiq; partes. Rodulphus aũt ſolo titulo tũc
imperator cancellarium ſuum in Hetruriã mittens, principalẽ de fiſco Genuenſem omnes
qui pecuniã attribuerunt in libertate dimiſſos imperij fideles pronunciauit. Per quam oc-
caſionem Lucenſes duodecim milibus auri datis, libertate donati ſunt. Et Florẽtinus popu-
lus ad quietẽ iam perductus, nouã inchoauit ſaluberrimamq; regiminis formã, quæ in no-
ſtra quoq; tempora, licet aliquando prout oſtendemus, à Gallicis regibus interrupta perue-
nit. Creati enim ſunt ſex magiſtratus bimeſtres futuri, quibus artiũ primoribus fuit appella
tio, & ſeptimus breui additus uexillifer iuſtitiæ uocatus. Interea Philippus rex Frãciæ bellũ

Arragoni illaturus per terrā Ronciſlionis Pyrenæos montes trāſmittere eſt adnixus', à quorum clauſuris ualido Arragonū præſidio firmatis repulſus quū eſſet, flexit in Gerundenſes, eamq; urbem cinxit arctiſſima obſidione, cōmeatibus tanto exercitui neceſſarijs ad proximum caſtris portum nauigio in id parato à Narbonenſibus cōmportatis. Dum ea obſidio tertium iam protrahit̄ menſem, Petrus Arrago cōmeatum, qui tunc maximo conatu deferebatur, ut interciperet intentauit. Selectos itaq; ducēs quingentos milites terrā, quæ portū & caſtra intercedit, medio occultus ſpatio inledit. Præſidio inde calonibus à Franco rege datis, ſubita eruptione cōgreſſus, prælium decertauit acerrimum, in quo maior utrinq; pars meliores quiq; aut occiſi, aut cōfecti uulneribus ſunt proſtrati. Accepitq; Petrus & ipſe uulnera, ex quibus male, ut ferunt, curatus, uel potius quia laboribus militiæ citius quàm oportuit, ſe periculis expoſuit, eſt defunctus, regnumq; Arragonū Fernandus natu maior, *Siculorum* Iacobus ex teſtamento accepit. Gerunda urbs interim pactione à ciuibus dedita eſt in regis Franciæ poteſtatem. Per quod item tempus laboranti ex uulneribus Petro Arragonū regi nunciatū eſt, Honoriū quartū pontificē Romanum excōmmunicationē à quarto Martino pontifice factam in eum Fernandumq; & Iacobū filios, ac Conſtantiā uxorem innouaſſe. Sed & Philippo Francorū regi ſua etiā per id temporis infortunia euenerūt. Cū enim multa ac magna apud Gerundā in Arragones molirer̄, ſubita ac aliàs inaudita morbi uis ſuū inuaſit exercitū. Aeris nanq; craſſitudo ſuam adeò oſtendit corruptionē, ut muſcis non uolantibus magis quàm inſidentibus omnia uel in cibū ſumenda obtegerent̄, febriſq; paſſim, & mortes ubiq; exercitū inuaſere: quam afflictionē dum animo æq; ac corpore iam æger pergit declinare, Philippus & in febre ipſe corruit, quæ Perpinianum petentē oppidū, uſque adeo indies augeſcens comitata eſt, ut eò appulſi incolumitate medici deſperare ſint uiſi, tuncq; alia ſuper aliā, quod plerunq; rerum habet conditio humanarū, infelicitas ſubſecuta eſt. Eam claſſem, quam diximus cōmeatum à Narbona ad Gerundā obſidentem exercitum comparaſſe, Philippus à Piſanis Genuenſibusq; maiori ex parte conduxerat, & Gerunda potitus, dimiſſam abire permiſerat, cuius maximam partem Fernandus rex in ſua receptā ſtipēdia claſſi addidit, quā Rogerius de Loria *Siciliæ* Admirrhatus audita regis Petri morte, ſubſidio Arragonenſibus tunc adduxerat, congreſſaq; utraq; claſſis deſidenti in portu Narbonenſi Francorū nauigio uictoria facillime eſt potita, quæ clades accepta Philippi regis Francorū mortem acceleraſſe credita eſt. Eodē etiam tempore claſſes Genuenſis Piſanáq;, & publica ipſarū ciuitatū impenſa armatæ apud Lamellū inſulam Piſano portui uicinā concurrerunt, præliumq; fuit ſicut numero nauiū uirorumq; ingens, ita deſideratorū multitudine eximiū. Piſani enim poſt continuatā perpetuo die pugnā, ſole in occaſum uergente, in portum ſe recipere adnixi, ad eam prorarū conuerſionem fracti ſunt, in fugam'que conuerſi, unde quinquaginta triremes partim ab hoſte abactas, partim ſubmerſas amiſere. Qua in clade duodecim milia uirorum magis occiſa enectáq; quàm capta tradunt̄. Eáq; clade accepta factū eſſe ſcribit Franciſcus Petrarcha, ut nō modo uires æquoreas, ſed animos nauigandiq; propoſitum Piſani amiſerint. Quieuerunt interea noui Francorū Arragonūq; reges, pariter adoleſcentes, & Angliæ rex Odoardus utriq; affinis in Vaſconiā ſe contulit, pacem inter eos ea maxime cupiens ratione componere, ut Carolum Salernitanum principem, cui regnū deberetur Neapolitanum, carceribus liberaret. Turbauitq; eam pacem ſemi conſtitutā factus in *Siciliam* tunc temporis impetus. Nanq; Gerardum Parmenſem cardinalem, Martinus quartus ſedis apoſtolicæ legatum conſeruando Gallicis Neapolitano regno inſtituerat. Is itaque & comes Atrebatenſis regis Franciæ filius, eiuſdem regni conſeruationi poſt mortē, ſicut oſtendimus, Caroli deputatus, inſulā *Siciliæ* ut reciperent intentarunt. Nauigio enim à Venetis mercede ac amicitia contracto & copijs ab Hetruriæ amicis ciuitatibus accerſitis, ingentē conflarunt exercitū, cuius partē legatus præfecto & duce Reginaldo Duelini Comite ad Catinæ urbis portū duci iuſſit. Eáq; urbs eueſtigio eſt recepta. Manſerant uero Neapoli & per uicina Italiæ littora milites multi, quibus ad reliquū tranſportandis exercitū Reginaldus Catina potitus, ſuum quo uectus erat nauigiū, redire curaret. Et eodē tempore Guido Montefortis uicariatus Hetruriæ titulū in ſuis oppidis maritimæ *Senenſium* regionis retinens, Comesq; Bononienſis, & Philippus Comitis Flandrēſis filius Comitis Attrebatēſis militiæ ſocij cum ſuo & ipſi nauigio ab ora Hetruriæ maritima ſoluerant, copias & ipſi in *Siciliā* nō minimas, & legati exercitū comportātes. Sed quo tem-

Ee 5 pore

pore claſſis Gallica ſoluit, ut diximus, à Catina Italiam repetitura, Rogerius de Loria Siciliæ pro Iacobo rege Admirrhatus à Narbonenſi rediens uictoria, ad tumultum ſe conſerebant, quē intellexerat in Sicilia excitatū, qui uiſam à lōge Gallicā claſſem, effuſa aſſecutus nauigatione nullo labore defenſoribus uacuā intercepit, & eadē qua à Narbonenſi expeditione mouerat, fortuna uſus, alteri itē obuiauit claſſi, quam Montefortis Bononienſis & Flandrenſis comites ad Gallicanū & ipſi exercitū ducturi erant, congreſſusq; huic, ſicut & ſuperiori ex improuiſo Rogerius ipſam uiris armatā fortibus ſicut & uacuā cepit. Nec meliore quàm hæ claſſes fortuna uſæ ſunt Gallicorū copiæ, Catinam, ut diximus, deditā obtinentes. Arragonis nanq; regis copiæ, quas urbium Siciliæ præſidio liquerat, Siculis populariter ac cerſitis, Catinam urbē obſidione cinxerunt, quam ſæpenumero oppugnatā ui cepiſſent, nec erat dubium quin eandē ſuperati occiſionē ſubituri fuiſſent obſeſſi, qua Gallicos omnes in prima inſulæ Carolo regi Gallico facta rebellione oſtendimus occubuiſſe. Quare Auelinus Reginaldus dimiſſi importune ac temerè nauigij ſui, quo in Italiam reportaretur incōmodum tunc primum intelligens, deditionē ea fecit cōditione, ut cum omni exercitu, qui terra iter fecit in Italiā redire permitterēt. Sed & Bononienſis Flandrēſisq; Comites cum primoribus ex ſua claſſe captis pecunia redempti Neapolim rediere. Solusq; Montefortis in carcere tentus obijt. Motus itaq; in Sicilia malo omine à Gallicis inchoati, pacē ab Odoardo rege, ſicut oſtendimus, inchoatā turbauerūt. Interea quartus Honorius anno pontificatus ſui ſecundo uix dum elapſo, in Auentino monte apud ſanctā Sabinā obijt: cardinalesq; incluſi eiſdē in ædibus noui pontificis electionē facere nequiuerunt. Suborta enim derepente per Aprilē aeris grauitas, eos penè omnes in malam ualetudinē proſtrauit, quorum nonnullos interfecit, qui uero ſuperfuerant, ut erant ægroti, ad diuerſa loca perlati ſunt, qui poſt æſtatē hyememq; exactā Februario reuerſi in eodē loco pontificē creauerunt fratrē Ioannē Aſculanum ordinis minorū, cui Nicolao quarto inditū eſt nomen. Isq; illico ſe cum curia ad urbem tranſtulit Reatinā, & poſt annum Romā reuerſus, apud ſanctā Mariam maiorē curiā tenuit. Per eius uiri alioquin boni tempora multa in orbe Chriſtiano infeliciſſima acciderunt. In primisq; urbs Roma ciuiū agitata diſſidijs incendia atq; cædes plurimas pertulit. Vnicum tamen ſecundus habuit pontificatus prædicti annus lætiſſimū, pacē Arragones inter & Gallicos reges conſtitutā, licet eandē multo peioribus, quā quæ principio oblata erat conditionibus, ut rex Carolus acciperet, motus Siciliæ effecerint. Nanq; pactus eſt ſuis impetrare ſumptibus Iacobū Arragonem à pōtifice Romano, ſicut Carolus genitor ſuus fuit, feudatariū Trinacriæ regem inſtitui ac coronari. Quod ſi triennio non impetraſſet, in carcerem unde dimittebatur, redire promiſit, deditq; filios ſponſionis ſeruandæ obſides, Carolum, cui poſtea Martello regi Vngariæ fuit cognomentū, & Loiſium, qui poſt actā in beati Franciſci religione uitam in ſanctorum numerū eſt relatus. Ea uero conſtitutæ pacis lætitia haudquaquā fuit Chriſtiano populo diuturna. Tripolis nanq; urbs Aſiæ inſignis ſecundo item pontificatus quarti Nicolai anno obſidione & uiribus facta eſt in Soldani Babyloniæ poteſtatē, quam quidē urbem ditiſſimā poſt cōmiſſam in mortalibus cædē maximā, poſtq; abactā aſportatamq; omnifariā rerū prædā, igni primum, poſt ferro abſumi diruiq; curauit. Progreſſusq; eodē furoris impetu barbarus Tyrū, Sidonē, Barutū, & earū urbium oppida intra tertiū pontificatus Nicolai annum cepit, & ſicut Tripolim incenſa diruit. Isq; princeps aſtu & prudentia æque ac uiribus & potentatu pollens, ne ea clade accepta nominis Chriſtiani principes occidentis in Aſiam cōciret, induciarū fœdera in duos annos Ptolemaidæ habitatoribus Chriſtianis cōceſſit. Nicolaus tamen pontifex per crucē de more aſſumendā edicto ſtatuit, afflictis Chriſtianorū Aſiæ rebus ſubueniendū, iuſſaq; eius maioris fuerunt efficaciæ, quod mille quingētos ipſe equites ex publico eccleſiæ fiſco curauit primos omniū Ptolemaidā comportari, quos & multi in magnum exercitū ſine certo præſtantiq;, ut oportuit, aliquo duce ſecuti ſunt. Qui quo plures, eo fuerunt pernicioſiores. Ptolemaida urbs populis tunc frequentata innumeris, quantos nūc nō temere alat aliqua urbs Italiæ, à ſeptē diuerſis ſibiq; ipſis inuicē contrarijs premebatur potius lacerabaturq; quàm gubernabatur magiſtratuū gentiumq; generibus. Patriarcha enim titulo Hieroſolymitanus ſibi temporalem æque ac ſpiritualē uindicare quærebat gubernationē: eandē hinc tēplarij, inde hoſpitalarij, & pariter Theutonici ab armatorū tractatione, & ſanguinis, ut dicebant, effuſione repetebant. Suā ad ſe ſolū ſpectantē rex Cypri uel ea ratione uolebat, quod tertio ante anno regni

Hieroſolymæ titulos in Comitis Atrebatenſis contentionē ſponte ſua, & paucis temeritati adſtipulantibus aſſumpſerat. Rex quoq; Carolus ſecundus Neapolim ex carcere reuerſus, nihil duxit antiquius, quàm Ptolemaidā mittere, qui de Hieroſolymæ regni titulis cum Cyprio rege contendēte, paterna auitáq; & proauita in illa urbe iura uel armis & uiribus conſeruarent, qua in re uſq; adeo exarſit animis, ut templariorũ hoſpitalariorũq́ quos Cyprio regi magis cupere audiſſet, prædia in regno ſuo Neapolitano direpta uaſtauerit. Conſulem quoq; ibi habuere Piſani, qui maiore uſus eſt ambitione, q̃ ibi quoq; Genuenſis aut Venetus utebat̃. Milites itaq; nouos Nicolai pontificis iuſſũ in exercitũ ſine duce & rectore eius quæ requirebat̃ autoritatis imprudenter miſſos, nullus qui continere ſciret & poſſet, nullus erat qui uellet à flagitijs & ſceleribus prohibere. Eáq; militũ multitudo in Chriſtianorũ cædibus, rapinis, adulterijs, uiolationibus & incendijs aliquādiu debacchata, in agrũ Soldani aliquandiu, poſt parũ interdiu per furta & latrocinia penetrauit, atq; eo uſq; progreſſa eſt, ut prædas iumentorũ mortaliumq́, & rerum omnium tanq̃ iuſto bello propalam abigeret. Tulit tamen patienter iniuriam, diſſimulauitq́ diutius omniũ ſpe Soldanus, resq́ per nuncios & abactā prædā terq́ quaterq́ repetijt: & quando tandē non ſunt redditæ, terminum præfixit, intra quem niſi fieret ſatis, ſe cōminatus eſt Ptolemaidæ excidio poſtergatis, quas ipſi uiolaſſent, inducijs acceſſurũ. Alterũ interea ſuperiori ſimile pontifex Nicolaus commiſit erratũ, quod unicā de qua diximus, ſui pontificatus felicitatē labefactauit. Carolo nanq; ſecundo gratificari cupiens pacē interrupit, quam ille & Arrago conſtituerant. De qua re dicturi nonnulla in geſtis rebus Hetruriæ memoranda, à Dante poeta, qui interfuit, diuerſis in locis ſcripta altiuſcule repetemus. Guidone Feretrano rem Piſanā adminiſtrante, & Galura iudice cum ſuis complicibus in exiliũ acto, Vgolinũ Comitē præſtantiſſimũ ea ætate ciuem ſuũ cum duobus filijs, totidemq́ nepotibus Piſani diuerſarũ partiũ carcere tentum, inedia mori coegerũt. Quæ res Florētinos, Lucenſes, Senenſes, Piſtorienſes, Volaterranos, Pratenſes, & eius ſectæ urbes & oppida Hetruriæ in nouũ aduerſus Gibellinos bellũ, quāto nunq̃ aliàs ſtudioſos ſuſcipiendũ incendit. In Aretinosq́ primus belli impetus eſt deſtinatus, exulibus maxime id poſcentibus Arretinis, qui aliquot circa Arretiũ obtinētes, niſi ſubueniretur, amittere timebant. Guilelmus Petramalus ea tempeſtate præſul, Arretio dominabatur, cui bonus Feretranus Comes ex Vrbino, nonnulliq; ex proximis regionibus, & extorres Florentia Gibellini cum copijs auxilio aduenerāt. Fathiſcens uero ad bellũ prædicti ſecũdi Caroli carcere, ſicut ſupra docuimus, liberati reditus in Italiam tepeſcere fecit. Nanq; is ad Pontificem Peruſij agentem pro confirmatione regni acceſſurus, per mediam Italiam ueniens, Florentiam ſe contulit, ubi paucos moratus eſt dies. Senenſi inde uia proficiſci parantem, Florentini deterruerunt, exploratum ſibi eſſe dicentes ſtruxiſſe Arretinos inſidias, quo illum in Senenſi agro conficerent, per quam ducendi regis occaſionē accerſiti ſunt Florentiam Guelforum Hetruriæ omnium copiæ. Et Florentini propè populariter eductis omnium ordinũ ſignis ad id regis præſidium prodierunt. Erant tamen regi Gallorum equitum cohortes duæ in armis expeditæ, quas duce & præfecto Almerico Narbonenſi, omnes Heruſcorum copias præcedere uoluit. Fama interim & à redeuntibus, qui præmiſſi erāt exploratoribus rex certior eſt factus, Gibellinum quidem à Florentinorũ apparatibus cauētem, copias tenere paratas, ſed Arretij mœnibus ſe continere, multis'que dixiſſe, honores ſe regi quantos poſſet exhibiturum, ſi forte ſibijpſi magis quàm hoſtium ſuorũ calumnijs credens, illàc iter facere animũ induxiſſet. Conſilio igitur Florentinorum rex Ceſentinati uia iter ingreſſus, Pupium peruenit Comitis Nouelli oppidum, quem conſtabat Arretinis cupere, quibus tunc temporis militabat: nec tamen fuit ea in regione, qui ad regis aduentum quicquam hoſtile fecerit aut oſtenderit. Florentini nihilominus omnem regionem longe latéq; populati, incendia quoq; aliquot commiſere. Ad poſteram quæ ſecuta eſt auroram, rex cum equitatu mouens, per ipſa Apennini iuga in Tifernatem, nunc Ciuitatiſcaſtelli agrum ire contendit. Et eodem tempore Guilelmus præſul, motuum quos ſuperiore ueſpera & per noctem Florentini intentauerant, à profugis Caſentinatibus manu hoſtium dilapſis, certitudinem habens. Bibienam uenit, quem equites noningentos, octo milia pedites habuiſſe Villanus affirmat. Prælij ordinē, ut cōmiſſum eſt, à Villano mutuari licuit. Sed ad alia properanti maiora, ſatis fuerit cũ Dante, qui interfuit ſummatim rem colligere. Campi in quibus res geſta eſt, Campaldinũ quod tũc erat, retinēt nomen. Victores primo cōgreſſu Arretini

in Florentinorum equitatu fuſo cædem maximam commiſere. Sed dum uictoriam temerè præſumūt, ordinibua ſpretis, & pugnādi ardore ſenſim intermiſſo, primū à latere & à tergo circūuenti, paulo poſt in fugā cōuerſi, cuiꝰ primū inchoatæ Nouellū Villanua notat. Guilelmū præſulē concordāt ſcriptores ſuis in fugā cōuerſis, ut Bibienā cōfugeret hortantibus reſpondiſſe, cōmunem ſibi omnino futurā aut ſalutē aut mortē cū tot præſtantibus amiciſſimiſq; uiris, quos in id periculi perduxiſſet, & his dictis inſtaurato prælio nō inultum inter ſuorū cadauera cecidiſſe. Dantes uſq; adeo Florentini & Guelforū, in queis tūc adnumerabatur, uictoriā extollit, ut hoſtes penè ad internecionē cecidiſſe uerborū magnificētia ſignificet. Villanus uero tria milia cū Guilelmo & in his Pberetranū deſideratos, captoa ad duo milia aſſerit. Sed ad Nicolaū quartū pontificē Romanū. Is ſecundū Carolū regno honeſtaturus, quod paterna ſucceſſione habiturus erat, regem cum utriuſq; Siciliæ, & quæ eſt ultra Fretū, & eius quæ citra dicitᷣ appellauit. Quod cū audiſſet Iacobus Drago, ſpe quā in fœderibus cū Carolo ictia cōceperat, fruſtratus, illū bello agitare cōſtituit, & claſſe ingēti per tumultū educta in Italiā nauigans Caietā obſedit, ut coactua ſit Carolus diſſipatas in ea regni nouitate uires magno labore, magniſq; impendijs cōtrahere. Sed qui primā inter eos cōpo ſuerat Odoardus Angliæ rex per oratores pacē iterato cōſtituit, Caroluſq; Iacobo pontificia conſenſu nouo ſe obligans ſacramēto, primo factas ſponſiones intra bienniū ſeruare ac implere promiſit, & huius quidē belli paciſq; negociū pontificē Romanū, & eos reges per annū occupatos, à Ptolemaidæ periculi cogitatione auertit: quo item anno bellū graue atq; difficillimū inter Philippū Frāciæ & Odoardū Angliæ reges inchoatū eſt, ut neuter quoq; eorū rei in Aſia Chriſtianæ curā, ſicut aliquādo conſueuerat, ſuſcipere potuerit. Quare Soldanus anno ipſo, quē rebus reddendia præfixerat, exacto, centū quinquaginta armatorū milia in Ptolemaidā duce filio immiſit. Ipſe enim morbo ſorte per id tēporia implicitus tenebatur, filiuſq; animis per ætatē ardentior, ampliſſimæ urbi & multis redundanti paratiſſimiſq; copijs obſidionē opinione Chriſtianorū arctiorē admouit: qui poſt repreſſaa multo ſuorum ſanguine primorū dierū eruptiones, quæ ab obſeſſia ſiebant, ad munitiones oppugnando ſucceſſit. Dūq; hæc duobus iā mēſibus magno gerit animo, genitori defuncto Soldanus ab exercitu eſt ſuffectus. Quo clatua ſucceſſu urbis Ptolemaidæ prædā ꝑ edicta, præconūq; uociferationes, quæ etiā Chriſtianis intra munitiones exauditę ſunt exercitui donauit, & accuratiori ſolito uſus oppugnatione, eo uſq; proceſſit audaciæ, ut foſſā uirgultis materiáq; cōplere tētauerit. Retulit tamē par temeritati incōmodū, tam multis de infinita, quā immiſerat multitudine cōfoſſis, ut Chriſtiani per cadauera ſuorū uirgulta materiamq; obtegentia erūpentes ad eius tētoria pugnādo peruenerint. Sed tantū id damnū alioquin ingēs à barbaro acceptū, ſui ipſius fortuna, uel potius noſtrorū faciēte ſocordia & infelicitate hinc inſtauratū eſt, quod diſcordes in ciuitate noſtroa deſperatio cepit, multiq; partim nulla uſi timoria ſimulatione, partim captatis abeundi cauſis, partim clandeſtina per noctē fuga deſertores effecti ſunt. Ad eamq; paulo poſt animorū cōſternationē eſt uentū, ut publico oēs conſilio mulieres primū paruuloa & debiles cū ſupellectili emiſerint, deinde conſtituerint duodecim milia armatos in urbe retinendos, qui defenſioni ſufficerēt, cæteris emigrandū. Manſeruntq; ex primoribua rex Cypri, patriarcha Hieroſolymæ, & hoſpitalis tēplariorūq; magiſtri. Rexq; Cypri ignauia, quæ certiore uocabulo perfidia appellari poteſt, uſua, illico per fugā multitudinē eſt ſecutus. Fuitq; exēplo eius ut oēs, quibus nauigij facultaa nō defuit, Ptolemaida emigrarent. Poſtremi omnium Hieroſolymæ patriarcha, magiſtríque non priua urbem deſeruere, quàm Soldanum uiderunt, ſiue à caſu, ſiue quod fugæ à Chriſtiania commiſſæ certior eſſet factus, oppugnationē ſolito maiore impetu oſtentare. Hiq; dromone in id ſeruato portu delapſi, ſecunda primum nauigatione ſunt uſi. Sed uento poſt parum in ualidam tempeſtatē mutato, ſub ipſam Cypri plagam naufragio periere. Soldanuſq; eadem die & hora Ptolemaidam à paucis, quos nauigij carentia detinuerat, Chriſtianis male defenſatam ui cepit, & mortalibua in ea repertis ad unum cæſis, prædam quidem militi ſuo promiſſam, iterato conceſſit edicto. Sed tanto tenebatur illius excidendæ urbis deſiderio, ut perpropere ſuppoſitua ubique eo præſente atq; incitante ignis, maximam prædæ ipſius partem abſumpſerit. Mœnibus inde, & urbia parietibus paſſim ſolo æquatis, duriore Saracenus miles Soldani imperio eſt oneratua, quod fundamenta ita ubique confodi diſſipariq; iuſſit, ut nullum poſthac ædificij ueſtigium appareret.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber nonus.

ANNVS erat ſalutis nonageſimus duodecieſq; centenus, quãdo tandẽ reliquias amiſimus uictoriæ illius celeberrimæ, quã anno ante quarto de ducenteſimo Vrbani ſecundi põtificis Romani auſpicijs & uirtute Chriſtianorum expeditio inchoauerat. Saluæ tamen manſerũt per id temporis Cyprus inſula, & Armenia minor, dicta prius Cilicia, quas per eiuſdem expeditionis occaſionem ceperãt Chriſtiani. Quarto deinceps Nicolai pontificis anno, Rodulphus ſolo nomine imperator Germanus obijt. Adulphus'que Haſſiæ comes, uir ſtrenuus, ſed pauper, à Germanis electoribus in eiuſdem imperij ſpem, titulumq; aſſumptus eſt. Quo item anno idem pontifex Nicolaus apud ſanctam Mariã maiorem Romæ interijt, cardinaleſq; incõmodi, quod ad Nicolai ipſius creationem, à morbis in urbe Roma apud Auentinum acceperunt, memores Peruſiam cõmigrauerunt, electionem in ea urbe eo meliorem futurã rati, quo mente & corpore per lætam ualetudinẽ quietiores tractare poſſent. Nõ enim deerant, qui, ut ſunt hominum mentes, aucupandis malorũ cauſis ſuperſtitionem tam multa, quæ Nicolai pontificatus uiderat, uel ut dicebãt, orbi Chriſtiano inuexerat infortunia, à ſua electione uitio inter morbos facta calumniarentur: ſiue autem eam ob accurationem ſolito adhibitam diligentiam, ſiue ob turpem impendẽtemq; ambitionem ſit factum, mẽſes tres, annos duos in deligendi contentionibus perſeueratũ eſt, quæ diuturna ſedis uacatio, multum rebus Chriſtianis attulit detrimenti. Palęologum Michaelem Conſtantinopolitanum imperatorem per id temporis mortuum clerici, ſacerdotes, & monachi eius gentis in ſacro ſepeliri prohibuerunt, quod occidentalibus catholicis in Lugdunenſi concilio conſenſiſſet. Andronicuſq; filius ſucceſſor ſuus, ſi pontificis Romani auxilia tunc parata habuiſſet, unionem in paternæ iniuriæ uindictã conſeruaturus uidebatur, quam ſemper poſtea recuſauit, bellumq; inter Anglicum Francumq; reges inchoatum pontificis Romani interuentu faciliter ſedari potuit. Quod poſtea multiplicatis hinc inde iniurijs & damnis, horrendas diuturnis temporibus cædes calamitateſq; habuit. Fuerat interea in Narbonenſis Galliæ prouincia ſecundus carolus rex Neapolitanus, qui in ſuum reuertens regnum per mediam Italiam Peruſia iter fecit, ubi aliquot moratus menſes, hortando, orandoq;, cardinalibus electionis concluſionẽ perſuadere conatus eſt. Eam uero regis inſtantiã unicus cardinalis Benedictus Caietanus patria Ananinus adeò ægre tulit, ut cõuicijs appetitũ petulãter redarguerit, non debere dicens illũ rogare, cuius preces tantopere iteratas uim oppreſſionis omnes cernerẽt habituras. Contulit ſe ergo Neapolim Carolus, & breui poſt cardinales in uirũ anachoritam conuenerũt ætate graue, ac propè confectũ, ſed uitæ ſanctitatis fama celebrẽ Petrũ Morroneũ Eſernienſem, qui cœnobiũ incoleret, ſecundo à Sulmone miliario ad Maiellæ montis radices, Pelignæ genti religione præ cæteris uenerandum. Iſq; decreto de ſua electione facto hortante Carolo rege aſſentiens, Celeſtiniq; tertij aſſumens nomen Peruſiã à Collegio rogatus ut accederet, adduci nõ potuit: qui accerſitis ad ſe cardinalibus Aquilã urbem acceſſit, ubi conſecratus, duodecim creauit cardinales. Venit uero ad eum à Peruſia ultimus omniũ cardinalium Benedictus Caietanus, regem Carolum, ut uidebatur, timens quẽ Peruſiæ, ut oſtendimus, aſperioribus uerbis læſerat: effecit tamen Benedicti ipſius aſtutia, dexteritaſq; ingenij, ut apud pontificem regemq; ipſum, & apud curiales primũ agẽdo obtinuerit locũ. Seruauit uero eandẽ uitæ normã auſteritatemq; Celeſtinus, in qua tot ante annos fuerat maceratus, paucis extrinſecus dignitati conceſſis, cui inſeruire ac ſe accommodare pro uiribus eſt adnixus. Sed partim eum parua ac omnino nulla deſtituit experientia, partim calliditas & importuna aulicorũ decepit auaricia, partim effœti ſenectute corporis imbecillitas ab actione prohibuit, & multa illico omitti, pleraq; perperã & ſordide cõmitti cœpta: propter quæ pontificis prudentiã primum deſiderari nonnulli ex primoribus aſſentiebantur, ſubinde pernicioſas eſſe uiri inſenſati ineptias plurimi propalam uociferati ſunt, quæ ſancto uiro renunciata ſuaſerunt, ut male populo Chriſtiano, ſibi & animæ ſuæ peius aſſumptum pontificij muneris onus abrenunciando dimitteret. Id quum multis communicatum ad Caroli regis aures perueniſſet, eum perpulit, ut pontificem amantiſſimum regni ſui decus Neapolim duceret, qua in urbe facilius auerti poſſe à pontificatus dimittendi

proposito

Anno ſalu. M.ccxc.

propoſito uideretur. Itum eſt, & hinc nihil amiſit, quod pontificatus retinendi uoluntatem Celeſtino adderet. Inde omnia nonnulli cardinales, quo abijceret intentarunt. Vſusq; rex argumento, quod efficaciſſimum arbitratus eſt, ſolennem cõuocari etiam ex regni urbibus cleri proceſſionem curauit. Quæ cum omnia urbis Neapolitanæ ſacra perluſtraſſet loca, ad ædes ſubſtitit, quas pontifex inhabitabat, primusq; archiepiſcopus põpæ ductor, alta inclamans uoce, ſaluberrimã pontificis benedictionẽ populo popoſcit. Quod quum ter quaterq; factũ eſſet, prodiens ad feneſtrã duobus epiſcopis comitatus, pontifex populo benedixit. Vix dumq; uerba carminis finierant, cum altiore inclamans uoce archiepiſcopus cleri & populi, atq; etiã curiæ totius iuſſu orare, obteſtari, adiurari illum, dixit, ne põtificatum bene ac feliciter in ſe locatũ dimitteret, in alterius manu fortaſſis periclitaturũ: alterq; epiſcoporũ à latere pontificis eo iubente eueſtigio reſpondit, futurũ in rem, quod deus pro ſalute populi diſponere dignaret̃. Ferũt Benedictũ Caietanum cardinalẽ Ananinũ gratia doloſe uſum, qua apud pontificẽ cæteros antecedebat, iuris pontificij decreta, quæ excellenter doctus erat, undiq; ad ſuam intentionem ſelecta, ea ratione illi oſtendiſſe, ut impoſitum ſibi ſalutis animarũ totius orbis onus uir timoratus ſuas uires ſuperaturum exiſtimans, dimittere ſtatueret. Quod quũ eſſet facturus, conſtitutionẽ edidit declarantẽ, Põtifici licere Romano pontificalẽ dimittere dignitatẽ. Poſt parumq; cardinalibus collegialiter cõgregatis, pontificatu, quem paulo minus ſex menſibus adminiſtrauerat, ſe abdicans, alterius ſubrogandi poteſtatẽ illis arbitriũq; permiſit. Nec multi interceſſerũt dies, cum Benedictus ipſe in pontificem eſt delectus, cui octauo Bonifacio fuit nomen. Interea dum cardinales curiáq; omnis pompæ noui pontificis celebrandæ intenta eſt, Petrus Morroncus ad priſcã anhelãs eremi uitã clandeſtine Neapoli eſt profectus. Quod quũ Bonifacio pontifici eſt renunciatũ, miſſis equitibus retractũ de uia illũ in cuſtodia haberi iuſſit. Verebat̃ eñ uir ipſe aſtutus, quod & futurũ breui apparuit, ne populi Petrũ potius ſanctitate recognita cõſpicuũ, q̃ ſe doctrins, faſtu, & elatione redundantẽ pro Romano põtifice, pro Petri ſucceſſore Chriſti uicario ſequerent̃. Primo aũt pontificatus anno nondũ exacto, Boniſacius Neapoli Romã petẽs, Celeſtinũ apud Fumonis Cãpaniæ arcẽ tam arcta teneri cuſtodia iuſſit, ut inde mortẽ illi acceleratã fuiſſe ſit creditũ. Damnarũt omnes Celeſtini cuſtodiæ uiolentiã, adeò ut morte audita, uoces opprobrijs & ignominia plenæ in Bonifaciũ pontificẽ propalã in urbe & curis iactarent̃. Sed eam à multis & melioribus quibusq; illatã pontifex iniuriã ſolis imputauit Iacobo & Petro cardinalibus de Columna, cũ quibus priuata exerceret odia à regionis & patriæ diſſidijs oriunda. Nobilis nanq; potentiſſimiq; generis familia Colũnenſis partes Gibellinas non modo in proprijs Campaniæ urbibus & oppidis, ſed in Anania quoq; fouebat, cũ in Guelfis Bonifacij genitor, & agnati ciues Ananini numerarent̃. Quare uocati ad pontificẽ, malo, quod reſciuerãt in ſe animo cardinales, Nepeſum ſeceſſerũt, quã urbẽ Ioannes patruus obtinebat, Bonifaciusq; furore in illos excandeſcens, quũ nullas tunc haberet copiss, per cruceſignatos raptim edicto cõgregatos, Ioannẽ Columnã eò compulit neceſſitatis, ut nepotes à ſe iuſſerit demigrare, qui Præneſte alterius patrui Sarræ Colũnenſis urbẽ cõfugientes, ſeſe tamdiu in ea cõtinuerũt, quouſq; preſſi à cruceſignatis Præneſtini, Sarram qdẽ & cardinales ſsluos emiſerũt. Sed urbẽ fide põtificis publica dediderũt, quã iratus populo æque ac principibus pontifex dirui curauit. Sed & Zagarolũ primo, poſt Columnam oppida, in quæ cardinales & Sarra ſe de fuga contulerũt, ui ad deditionẽ cõpulſo, ſolo ſicut & Præneſte æquari fecit: prolapſiq; fuga mentito ſeruorũ habitu proceres diuerſi, cardinales Rheate, Sarra Antiũ petiere: tuncq; pontifex perpetuã, quantũ in ſe fuit, notã Colũnenſibus inurere ſatagens, pulpitũ, qui extat ad Lateranſem eccleſiã dextrorſum euntibus marmore ornatiſſimũ fabricari curauit, de quo cardinales ille capello & dignitatibus priuauit. Sarrã uero & fratres ac conſanguineos anathemate dãnatos, perpetuò Roma & eius terra exules fore iuſſit. Miramq; Franciſcus Petrarcha narrat Sarræ Columnẽſis calamitatẽ, qui nullis hominũ cœtibus ſe cõmittere audens, à quibus pontifici poſſet dedi, per nemora aliquandiu delituit, cibo à paſtoribus ſuſtentatus, quouſq; in Catelanos incidẽs piratas ꝑ littora in prædam diſcurrentes ad Rhemigiũ eſt abactus. Neq; immerito Sarra pontificis crudelitatẽ timebat, qui tanta efferebatur rabie, nõ magis in Columnẽſis familiæ q̃ uniuerſum factionis Gibellinæ nomen, ut oẽs apud quẽ quempiã illorũ latere ſuſpicatus eſt, Gibellinos acri odio inimicitiáq; proſecutus fuerit. Iacobo de Voragine Genuẽſi præſuli ſuffectus eſt

Porchetus

Porchetus Spinola minorum ordinis, qui pro confirmatione ad ipſum Bonifacium ponti-
ficem Romam ſe contulit. Forte dies aduenit capitis ieiunij Cinerum appellati, adeuntesq́;
dum res fieret diuina, quoſq; pontifex ipſe ſinciput poplite cineribus intincto ſacris in crucē
tetigit. Sed Porcheto Genuenſi archiepiſcopo ad pedes procidēti mutato carmine cæteris
dici ſolito ſecundū ſincipitis cruceſignationem dixit, Memento quod Gibellinus es, & cum
Gibellinis in cinerē reuerteris, iniecitq́; in oculos cineres, & eum archiepiſcopatu eadē die
priuauit, quem & paulo poſt reſtituit, certior factus, cardinales Columnenſes, nō Genuam,
ut ſuſpicabatur, ſed Reatinā urbem cōfugio petiuiſſe. Erat inde annus ſalutis terdecies cen- Anno ſalu.
tenoſecundus, in quo Bonifacius pontifex beato Ludouico Franciæ regum ſtirpis ex ſe- M.ccc ij.
cundo Carolo Neapolitano rege beati Franciſci ordinis in ſanctorum numerū relato ſextū
edidit codicem iuris pōtificij celeberrimū, & ciuitatem Eugubiam, quæ Gibellinorū ductu
ab eccleſia deſciuerat, per Neapolionem Vrſinum cardinalem ſedis apoſtolicæ legatum re-
cuperauit. Adulpho enim Saxoniæ imperij Romani titulū tenente in bello, quod cum Al-
berto duce Auſtriæ geſſit, apud montem Germaniæ Baſemuchel interfecto, electores præ-
dictum illi deſignarunt in imperio ſucceſſorē, à Bonifacio'q; pontifice, ut eum de more con-
firmaret, miſſis terq́; quater oratoribus, impetrare nequiuerunt. Erant eo tempore ſecundo
Carolo regi Neapolitano nati poſt ſancti Ludouici mortem ſuperſtites ex Maria uxore re-
gis Hungariæ filia mares ſex, fœmellæ quinq;, eorumq́; maior natu Carolus Martellus Hun-
gariæ regnum materna: ſecundus Robertus Calabriæ dux Neapolitanum paterna hæredi-
tate expectabat: tertiusq́; Philippus Tarentinum obtinuit principatum. Natarum prima
Clementia nomine, Carolo Philippi regis Franciæ primogenito nupta erat: ſecundam no-
mine Blancam, Iacobus Arrago Siciliæ rex dimiſſis anno ante quinto Carolo Martelloq́;
& Ludouico poſtea ſancto, quos tenebat, ſicut oſtendimus, obſides in matrimonium acce-
perat: cum eo item ex pacis fœdere Leonorā tertiam Fredericus Arrago Iacobi frater, titu-
lo & ipſe regni Siciliæ ornatus uxorem habuerit. Quū itaq; anno undetrecenteſimo & mil- Anno ſal.
leſimo Iacobum Arragonem Siculum regem obijſſe diem fama increbuiſſet, Robertus Ca- M.ccxcix.
labriæ dux, Caroli genitoris iuſſu in Siciliam traductis copijs, Cathina urbe potitus eſt. Phi-
lippusq́; Tarentinus dux, frater ſuus cum paratiſſima claſſe illico eſt ſubſecutus. Siculi inte-
rea correptis populariter armis, ſeſe aduerſus exoſum Gallicum nomen ut tuerenē terra ma-
riq́; parauerant, & Fredericum Arragonem ea uocauerunt ratione, ut regnū Trinacriæ ſibi
etiam tardiuſcule aduenturo conſeruandum eſſe plenè confiſus, copias ex Hiſpanis tradu-
cendas uel adhibita longiore mora contraheret. Nauigauerat interea ſolutiore diſciplina
claſſis Philippi principis Tarentini eam præ ſe ferens ſecuritatem, quam ne excepta à Ro-
berto fratre omni Sicilia debuit oſtentare. Quin etiam Roberti claſſis ex Cathinenſi portu
ſoluens illi quamprimum elonginquo apparuit abſq; bellici apparatus armatura obuiam
eſt progreſſa. In utramq; igitur claſſem pari ſocordia, ſed motu uētoq́; diſpari uiciſſim ſe pe-
tentem Siculorum claſſis magno ordine, maioriq; apparatu, maximo animorum ardore de-
lata eſt: primáq; impetita, quæ poſterior nauigare cœperat Roberti ducis claſſe armamen-
tisq́; deſtituta, nullo Siculorū labore diſſipata eſt: quæ partim demerſa eſt, partim interce-
pta eſt, partim ad hoſtiles portus abducta eſt, adeò ut paucæ triremes remigio uſæ accelera-
tiore Cathinā ad Robertū fuerint reuerſæ. Durius poſtea fuit Siculis cū Philippenſi claſſe
prælium, quod his præſens & tunc primum quando cladē proſpicit fraternæ cladis memor
effectus congrediendū eſſe hoſtibus, quos ſaluris deſperatio una audere faceret, non minus
ſuorū arma, q́; animos in rerū diſcrimen curauerat præparari. Quacunq; tandem ratione à
nullis tradita ſit pugnatū, id nobis cōſtat Philippū prælio ſuperatū in Panormitanū carcerē
fuiſſe coniectū. His duobus incōmodis paucarū horarū interiecta mora acceptis, Rober-
tus dux animi anxius, & quid ageret dubius, in fugam ea ratione ſententiā inclinauit, quod
Fredericū reſciuit propediē cum claſſe & copijs affuturū. Cathina itaq; in ciuium poteſtate
relicta cū paucis, quæ ex utraq; claſſe ſuperfuerāt, triremibus in Italiā eſt reuerſus, Frederi-
cusq́; paulo poſt uictoriæ Siculorum utriuſq; de Gallicis habitæ media in nauigatione cer-
tior factus, curſū ad Meſſanā tenuit, quò cū & Siculi terra mariq́; ad diē cōueniſſet in Cala-
bros eſt ductū, quæ regio penè oīs breui uenit in regis Siculi poteſtatē. Dū ea eſſet in regno
Siciliæ ultra citráq; Fretū agitatio, in Hetruria quoq; uarij fuerūt mot⁹ ꝑ triēniū cōtinuati,
quos unico contextu & ordine referemus. Sociæ bello Guelfarū partiū ciuitates, renouato
cum

cum Genuenſibus aliàs habito fœdere, Piſas terra mariq; inuadere ſtatuerunt, Genuenſesq; triremibus uſi quadraginta, Lyburnũ Piſani portus præſidium ui captum, incenſumq; ſolo æquauerunt: quin & Piſanos exitu ingreſſuq; maris, præſertim cũ nauibus mediocris etiã magnitudinis prohibituri, naues onerarias lapidibusq; grauatas in portus oſtio demerſerunt: terra autem Guido Feretanus caſtella ad Heram fluuium de Piſanis à Florentino occupata recepit, & paulo poſt pontem ad Heram item fluuium, quem Florentini in arcem oppidum'ue ſumptuoſo opere cõmunierant, furto obtinuit: cuius oppidi amiſſio Florentinos adeò ſtimulauit, ut gentili Vrſino non magis opinione uirtutis, quàm partis Guelfæ ſtudij ſpe, in belli ducem aſſumpto, ſocios bello & partibus populos opem enixiſſime flagitarint, per Iuniumq; menſem quando uaſtandæ ſegetis facultas fuit maxima, ad Piſana uſq; mœnia populabundus peruenit exercitus. Cupientem erumpere, & in prælium dimitti iuuentutem Piſanam, Guido Feretanus dux omnium ætatis ſuæ prudentia clarus intra mœnia portasq; continuit equitum ad mille, quos mercenarios habebat, eo tũc ut dicere poſtea ſolitus fuit, maximo fructu capto, quod eorum auxilio nimium comprimẽdo ciuium pugnæ ardorem, hoſtes mora & cunctatione edomuit. Nãq; tot populorum alluuio expectationẽ per meſſis tempora extra patriam diuturniorẽ non ferens, dilabi quũ cœpiſſet, Florentini incẽdijs & uaſtitate in agris pro tempore ſatiati, in urbẽ redicre: expeditio quum primum eſt reducta ciuilibus diſſidijs initium dedit, quæ in ætatem uſque noſtram ſæpius innouata perdurat. Nobilitati enim inſenſa plebs, eam mirum in modum depreſſit. Eiusq; facti autorem Ianum quendam, cui genitricis Bellæ nomen cognomẽti loco fuit, Villanus timore, ut uidetur, magis q; iudicio laudibus immeritis effert. Is tamen in mali exẽpli re uexilliferum iuſticiæ primus, utilem poſtea ciuitati inſtituit magiſtratum. Fuit autem inſignis ea rerum in urbe Florentina mutatio, ut plebs rerum potita pacem à Piſanis petitam cum publico & concordi Piſanorum conſilio, macra, ut aiunt, daretur. Pinguem poſtea ac prope ſordidam à Piſana impetrauerat plebe, ſuam & ipſa nobilitatem ut deprimerent adnitente, Vgolinus enim Galluta nobilitati inſenſus, cum eius ſectæ exulibus eſt reductus. Guido Feretanus magiſtratui plebeio, quem plebs externum delegiſſet, cedere iuſſus, & pons ad Heram deiectus, munitionibus in uillæ formam redactus eſt. Quieſcente per eam pacem, & pontificis octaui Bonifacij protectionem ciuitate, eximia quædam Florentiæ opera eodem penè duodetrecenteſimo terdecies cẽteno ſalutis anno inchoata ſunt ſancti Ioannis & caſtri Franci oppida, in ſuperiore Arni ualle, & intra urbem palatium, quod ſedentes ad reipub. clauum primores artium, & uexillifer iuſticiæ inhabitant. Pomeriũ urbi productum, & mœnia ſuperducta, & carcer ampliſſimus in arcis ſpeciem ædificatus. Annus aduenerat ſalutis millenus, terdeciesq; centenus, in quo octauus Bonifacius pontifex Romanus prudenti pioq; uſus conſilio, patres imitatus ueteris teſtamẽti, annũ inſtituit iubileũ, centeno inde quoquo futurũ anno: cuius ea fuit ratio, ut qui ex tranſalpinis, ultramarinisq; uenientes, octo qui ex Italia & eius inſulis quindecim diebus ſacra urbis loca orando obirent, plenaria peccaminũ uenia donati eſſent. Magnum ea ſummi põtificis indulgentia alicubi fructum attulit, quod diffidentes aliqui & acerrimis etiã capitalibus'q; inimicitijs publicè & priuatim uſi in pace beneuolentiá'que conciliati ſunt. Et ſecundus Carolus rex Neapolitanus Saracenos annis ante circiter quinquaginta à genitore & ſeipſo ſub tributo in urbe Luceria toleratos, tunc primum ita uexauit, ut qui ex eis Chriſtiani noluerint effici interficerentur: qui uero Chriſtianam profeſſi ſunt religionem, retentis diuitijs manſere: quæ pars fuit minima, & eo minoris facienda, quo eorum plurimi ita perfidiam retinuerunt, ut eorum ſucceſſores mente, animo, & occultis uitæ omnis actibus, Saracenam in hæc uſq; tempora impietatẽ redolere dicantur. Multi quoq; per id temporis in ſalutem animæ ſuæ deuoti, ſi ducẽ nacti eſſent idoneum, in expeditionem Hieroſolymam acceſſiſſent. Et forte accidit Carolum Valeſij comitem, Philippi Francorũ regis germanum fratrem. Catharinã Balduini Cõſtantinopolitani imperatoris ultimi filiam accipere uxorem, qui ueniens anno iubileo Romam, fauores illi recuperando imperio à Bonifacio pontifice impetrauit. Quos quidẽ nulla ratione alia pontifex ſpopondit, quàm quia alteram ipſe expeditionem recipienda Hieroſolyma deſtinauerat, ſperabat'q; ducem ei præficere, qui acceptis in exercitũ cupientiſſimis ex toto orbe Chriſtianis utriq; negocio ſatisfaceret. Prius uero quàm deſtinatum huiuſmodi ducem põtifex declararet, Carolum iuſſit Valeſium copias in agrum Romanum quantaſcunque poſſet ex

Gallijs

Gallijs traducere,quas eo qui iubileum ſecutus eſt anno, Valeſius immediocrem exercitũ ad Hetruriã cum perduxiſſet,pontiſex eum inſtituit in patrimonij ſancti Petri in Thuſcia defenſorẽ,cuius opera peropportune Florentinus populus, ſi uoluiſſet,utilliſſima uti potuit. In urbe Piſtoria, ſicut olim Guelſarum Gibellinarumq; partium, ſic & nouæ alterius peſtis anno iubileo initium fuit. Cancellarij gens ditiſſima, & numero multiplicata nimio,quod apes faciunt emiſſo examine,eſt diuiſa:nec id paci ſuæ,ſed per ſanguinem & uulnera clientibus utrinq; & Piſtorienſi populo in fauorem ut erat affecto concurrentibus, & ut actoa ſcelere nomen quoq; oſtenderet,alboa unam,alteram partem nigram placuit appellari:creſcenaq; indies malum Florentini ſedare intendentes,ſeipſoa inſectum fœdatumq; iuerunt. Primores enim capita diuiſionis Piſtoria Florẽtiam educti, Florentinam quoq; ciuitatem in alboa nigroſq; ſciderunt, quòd uiros locupletiſſimos aliqui pecunia corrupti,nonnulli affinitatis iure,alij inclinatione,ut fit, animi uel iuuerunt,uel deprimi cõculcariq; curarunt, ſicq; Florẽtia Gibellinis Florentia exterminatis nouam inuenit labem, qua Guelſi biſariam ſunt diuiſi. Duæ familiæ æmulatione pridem & odio cõtendentes,Donati nigrorum,alborum Circuli ſeſe factionũ capita exhibuerunt:nihil uero magis ab hoc exorto recena malo timuerunt magiſtratus, quàm ne Gibellini exules ab altera partium educerẽtur. Hic miſſis oratoribus legatum à Bonifacio pontifice cardinalem Oſtienſem componendis rebus impetrauerunt, qui à Circulorum factione ſpretus,urbi ſacris interdicto irarum plenus in terram eccleſiæ redijt:pontifexq; facinora correcturus, quæ indies maiora Florentiæ committebantur,Carolum Valeſium ab Hetruſco ſancti Petri patrimonio illuc cum copijs accedere iuſſit. Priua uero quàm Florentiam is attingeret, Piſtorienſes albæ factionis,Andrea Girardino equite Florentino inſtante,nigros urbe expulerunt,omniáq; in eorum rebus & bonis neſaria commiſerunt. Et Lucæ,quam urbem id quoq; incendium afflauerat,Intermínelli alborum duces Obiciorũ familiæ nobilis primario interfecto nigros, quibus præerat, ut pellerent armis annixi ſunt. Sed hi armis de repente correptis,uictores illos patria præcipites eiecere. Veniens Florẽtiam Carolus,hinc à multis cũ honore acceptus,hinc à nonnullis penè repulſus eſt. Vnde eo uocante reuerſus eſt Oſtienſis Florentiam, cui præſente Carolo prima fuit cura ciuitatem in unicam,ut pauloante fuerat,partem Guelſam coniũgere,& Circulis Donatiſq; pacificatis primores ex utriſq; pari numero delegit, Corſiq; Donatis & Nigro aperta contumacia reſtiterunt. Quare his etiã nominatim eccleſiaſtico ſuppoſitis interdicto redijt ad pontificem. Manſit tamen Carolus, nec prius inde abijt,quàm ad quintum moræ apud Florentinos factæ menſem,albæ factionis ciuibus per arma pulſis maiora Florẽtiæ & per agrum committi ſcelera uidit,quàm quæ mitiſſimi & uere regij uir ingenij inſpicere poſſet. Bonifacius interea põtifex deſtinato mente & animo ſui exercitus accerſendo duci manũ apponens Appameenſem epiſcopum ad Philippum Frãcorum regem miſerat oratorem,qui epiſcopus pontifici à quo miſſus erat, uehementia atq; etiam faſtu adſimillimus, poſtq; ſuaſiones precéſq; parum uiſæ ſunt mouẽdo regi,& in ſententiam ducendo efficaces, quæq; extrema excommunicationem regniq; priuationem non timuit comminari. Sed par fuit illius arrogantiæ regia leuitas,in carcerem enim coniectum iuſſit parum ciuiliter cuſtodiri. Sed alter à pontifice ueniẽs nuncius Narbonẽſis archidiaconus, poſtq; dimittẽdo epiſcopo regem durum uidit, duriora & ipſe põtificis mandata protulit. Proteſtatus enim regnum Franciæ ad Romanã ſpectare eccleſiam, illum monuit,ut à regalibus abſtinens gerẽdis muneribus,quicquid à regno in id tempus ſibi quæſitum erat pontifici & eccleſiæ conſeruaret, quinetiam adſtantes qui ſorte ſalutatum regem conuenerant prælatos principéſq;, & cæterã nobilitatem atq; militiam archidiaconus pontificia uerbis à iuramento abſoluens, quo regi fuerant aliquãdo obligati, iuſſit ut primo quoq; tempore & ipſi & cæteri, ad quorum aures ea admonitio perueniret, Romam ad pontificem ſe conferrent, pronunciauit: & pauloport archidiaconus indulgentias, conceſſiones, indulta,& gratias quotquot id regnũ ad eam diem à pontificibus Romanis habuerat,tamdiu ſuſpenſas cenſeri,quoad ſingulas quiq; à Bonifacio pontifice denuo impetraſſent. Liberauit itaq; rex Appameenſem epiſcopum, & regnicolas edicti monuit, ne Romam quis ſe inſcio,aut accederet,aut pecunias quacunq; cauſa tranſmitteret. Secundus iam erat à iubileo annus, in quo Carolus Valeſius rem conſobrini regis ſecundi Caroli Neapolitanam,ut erigeret ex Hetruria in Apuliam cũ copijs omnibus ſe contulerat:nec fuerat id octauo Bonifacio pon

tifici moleſtum, poſtq̃ ſua de ſpe auxilij regis Franciæ deciderat. Et Valeſius in Calabriam
ducens, prædam quidem animalium ingentem abegit, ſed neminem armis reſiſtentem ob-
uium habuit. Fredericus enim congredi prælio non auſus, pacis primus fecit mentionem,
quæ in hunc maxime modum cõſtituta eſt. Redditis nanq; & urbibus & oppidis de Italia
captis, & captiuis hincinde liberatis, ꝑmiſſus eſt Fredericus à Gallicis rege Carolo filijs &
Valeſio comite iureiurando ſpondentibus, quamdiu uixiſſet Trinacriã obtinere. At apud
Florẽtiam pulſis albarum partium ciuibus, & Carolo Valeſio ob eam indignitatem, ad Bo
nifacium, ſicut oſtendimus reuerſo, multa ſunt ſecuta, quæ Dantis Aldegerij poetæ Floren
tini uerbis dictata certioris noticiæ ſunt, quàm à Villano Ptolemeoq́ Lucẽſi referri uidea
mus. Dantes in alborum partibus annumeratus, urbe Florentia extorres ad eum confluxe
runt, acceptuſq́ eſt ab utraq; in belli ducẽ Scarpeta Ordelafus uir nobilis, & Gibellinorum
in Foroliuio princeps: eò quoq; uocatus acceſsit Huguitio Fagiolanus multa tũc in Apen
nino, qui Foroliuio eſt proximior, caſtella poſsidens, peritiſsimus ea ætate exercituum du-
ctor, Bononiẽſeſq́ parti tunc fauentes Gibellinæ Foroliuium acceſſere. Et canis grãdis Sca
liſer, Veronæ tunc primum dominio potitus à prædictis omnibus Foroliuij agentibus per
Dantis legionem oratus auxilia equitum peditumq́ conceſsit. Innuunt autem nobis pere
grini Calui Foroliuienſis Scarpetæ epiſtolarũ magiſtri extantes literæ crebrã Dantis men
tionem habentes, à quo dictabantur, fuiſſe prædictis animum in agrum Mugellanum ad
Vbaldinorum terram, & inde Florentiam ſe conferre, iueruntq́ aduerſo fluuio Anomone.
ſed ſiue caſu, ſiue reſciuerint, Florẽtini Lucenſium auxilio freti Piſtorienſem primo agrum
populati ſunt: deinde Mugellanam delati uallem, Vbaldinæ gentis quæq; meliora occupa-
uerant loca, cum extorrum exercitus trãſmiſſo Apennino ad Pollitianum decedens caſtra
firmauit, à quibus fame magis q̃ hoſtium metu cum proficiſci inciperent, Florentinus, Lu-
cenſiſq; exercitus ſuperuenit, profectionéq; in fugã cõuerſa, capti ſunt extorrũ & quidem
ex primoribus nonnulli, de quibus Florentiæ ſumptum eſt cum crudelitate ſupplicium, &
diſsipatus potius quàm maximo affectus incommodo, tantus extorrum exercitus in Ro-
mandiolã eſt reuerſus. Celebrauerat interea Philippus rex Francorũ apud Pariſios prouin
ciale cõcilium, & eccleſiaſticis ſimul ac nobilitatis ſecularium primoribus æque cẽſentibus.
ad ſedem apoſtolicam in ſe mitiorem æquioréq; appellauerat. Forte paucis ante mẽſibus
Sarra Columnẽſis Romanus, in Gallijs fuerat à rege ſuſtẽtatus, qui horrẽdo illũ remigãdi
ſeruitio liberauerat. Cũ enim Catlclana triremis, in qua miſer Sarra detinebatᷣ, littoribus
magis quàm portui Maſsiliæ adhæſiſſet, Sarra nobilis caſu prope in ſcapha adnauigãtem
paucis & perpropere allocutus quis eſſet admonuit, & facie ipſa, oculiſq; magis quàm uer-
bis liberationẽ ſuam, ſalutémq; orauit. Quod cum rex reſciſſet fama uiri & pontificis odio
adductus, multas immiſit triremes, quæ repertum Sarram his qui detinebãt etiã dum libe-
raretur incognitum eduxerunt. Eum rex pontificis perniciem machinari cupientem non
prius exaudiuit, quàm ex Italia eſt allatum, pontificem ipſum Alberto Auſtriæ duci à Ger-
manis electoribus declarato imperij Romani titulum prius multotiẽs denegatum ita ſpo-
pondiſſe, ut rex quoq; Francorum fieri pateretur: quod cum Albertus cõſenſiſſet, pontifex
una eadémq; celebritate, hinc Philippum Frãciæ regno priuatum, inde Albertũ Romano
& illo ornatum pronunciauit. Philippus interim à Sarra edoctus, Guilelmũ quendam No
garetium equitem ſibi fidum, ea per omne regnũ diſſeminata profectionis cauſa Romam
petere iuſsit, tanq̃ appellationis apud Pariſios concilio à ſe factæ libellum ferret pontifici
uel à cardinalibus ſibi amicioribus exhibendũ. Accepiſſe autẽ cõſtat Nogaretium Romæ
appulſum ad ducẽtos equites Gallicos, pro Carolo Valeſio militantes, qui deſidia potiuſq́
perfidia remorati ducem ſuum ſubſequi differebant. Sarra interim eodem quo abiret men
tito ſeruuli habitu in Latinã redierat regionem, qui Nogaretium quid acturus eſſet, eum
certiorem factum Ferentini tanq̃ ex improuiſo adeſſe iuſsiſſet, Ananiam ingreſſus eſt, &
Ananinis ueteribus amicis operam nauantibus, Bonifacium põtificem in paterna domo,
& in eodẽ in quo genitus fuerat cubiculo ualuis ui refractis obſtupeſcentem, & unde à qui
buſue impetus fieret ignorantẽ primus Ioſue propria manu cepit. Perductũ Romã pon-
tificem intra quartum uigeſimum diem interiſſe ſatis cõſtat, genus mortis cum uarie trada
tur, nõ niſi uiolentũ, ut credamus fuiſſe inclinat animus. Territi eo põtificis caſu cardinales
Peruſiam acceſſere, ubi ad duodecimã mortis Bonifacij diem, Benedictum undecimũ, na-
tione

tione Taruiſinum & ordinis prædicatorũ põtificem creauere. Qui Guilelmum cum quinq;
ciuibus Ananinis excommunicatos pronuncians, eadem actione Ioãnem & Iacobum car/
dinales tanq̃ iniuſte damnatos ad dignitates patrimonijq́; & beneficiorum poſſeſsionem
ea reſtituit conditione, ut capello cardinalatus inſigni aliquandiu abſtinerent: regi autem
Franciæ titulũ & libertates & priuilegia reſtituit, quę abſtulerat Bonifacius. Habuit is pon
tifex curæ Florẽtini populi pacificationem, Nicolaumq́; Pratenſem Romanæ eccleſiæ car/
dinalẽ ad id miſit, qui plebis fauori in primis captando, prudenti aſtutoq́; conſilio eſt uſus.
Plebem enim in uiginti diſtribuens partes, ſigniferos unicuiq; attribuit, à quibus in oppreſ
ſorum defenſionem, aliam'ue ciuitatis neceſsitatem cõuocari dirigiq́; poſſent. Qua fretus
parata ſibi in multitudine gratia exules in patriam ut reduceret, intentauit. Eaq; in re uſq;
adeo progreſſus eſt, ut illi Aretio & Romandiola ab eo accerſiti agrum attigerint Floren/
tinum. Quod cum eſt in urbe ſcitum, arma nobilitas æque ac plebs cepit tanto tumultu, ut
ſibi timens cardinalis Pratum perpropere ſe contulerit, ubi ſimilis intentata exulum redu/
ctio cum non ſucceſsiſſet, ad pontificem reuerſurus, Pratum & Florẽtiam eccleſiaſtico ſup
poſuit interdicto: poſt cuius profectionẽ pluribus inter ſe cædibus & incẽdijs quàm unq̃
antè debacchati ſunt. Et põtifex Nicolaus his quæ legatus retulerat, & alijs quæ poſtea Flo
rentiæ gerebantur auditis, duodecim ex primoribus ciuitatis ad ſe per litteras & nuncios
accerſiuit. Sub quorum aduentum pontifex ipſe nono pontificatus ſui menſe obijt, ciuésq;
ipſi non modo re inſecta, ſed nec etiã intentata in patriam ſunt reuerſi. Sede apoſtolica ua/
cante extorres Florẽtini albarũ partium, & Gibellini, quos in Romandiola ſeceſsiſſe oſten
dimus, ſiue ſua ſponte, ſiue à Nicolao cardinale Pratenſe, ut ferebatur, admoniti, clande/
ſtino impetu in patriam reuerti intentarunt. Ex agro enim Bononienſi mouentes occultis
per Mugellanos tramitibus ad portam propè urbis, quæ eſt uia Bononienſi, prius perue/
nit, quàm eorum acceſſus fama & ſubito allatus, ut ſit nuncius, incredulos primo, poſt terri
tos ciues, & ipſos magiſtratus ad arma cõmouerit. Nec erãt per id temporis excitati perfe/
ctiq; ſatis muri, quos nunc extantes perducto ad ultimum pomerio ſuperimponere cœpe/
rant. Itaq; extorres nouem milia pedites, mille ducenti equites irruperunt. Eo primum loco
ad uias, quæ in urbem ducunt ædibus frequentiorem, ciues uiſi ſunt, repagula obijcientes,
armáq; ad reſiſtentiam oſtentantes: & erat primum noctis crepuſculum, quod quidem ani/
mo firmis circunſtantibusq́; extorribus tempeſtiuũ eſſe potuit, intrinſecis omnia in noctis
umbra ſuſpicaturis peiora, & uictoriam facillime conceſſuris. Sed cum urbem ingreſsi tre/
pidam, partim ducibus incõſultis ac omnino inſcijs ad prædam, partim uindictam, partim
ad amicorum colloquia dilabuntur, conſpecti per uicos uagabundi populum uicatim con
globatũ in ſe cõciuere, paucisq́; cum plurimi præualerent, refugientium ſtrepitus clamorq́;
multis ſimul locis ad ſigna relatus exercitum aduenam omnem uarijs cõflatum ex populis
in urbe aliena pauore impleuit. Ita nullo pellente præpotens exercitus paratam ac propè
partam tantæ urbis uictoriam fugiẽdo amiſit. Maior uero poſtea Florentinos magiſtratus
timor ac urbis ſeruandæ deſperatio cepit. Itaq; cum nullus tunc põtifex Romanus eſſet, à
quo præſidium & opem, ut conſueuerant petere poſſent, ad ſecundũ Carolum regem Nea/
politanum confugerunt. Qui Robertum filiũ Calabriæ ducem, cum mille equitibus ea con
ceſsit expreſſa pactione, ut fœderatorum Florẽtinis Guelforum Hetruriæ populorũ, qui &
ipſi opem ab eo flagitauerãt, exercitus omnes ſimul cum Florentinorum copijs ductitans,
bella quæcunq; incũbentia uel ſponte ſuſcepta ex ſuo ipſius arbitrio adminiſtraret. Eumq́;
cum equitatu Florentiam appulſum, Lucenſes Florentiniq; ad premẽdam obſidione Piſto
riam impulerũt: ſed defenſabatur ab extorribus, nõ magis Florẽtinis q̃ cæterarũ Hetruriæ
urbium albis & Gibellinis, qui Robertũ adusq; Prati mœnia oppidi repulerũt, de eóq; ibi
obſidendo & minas iactauerunt, & audax aliquando magis q̃ efficax conſilium inierunt.
Dum in ea Hetruſcis gerſitur, coarctati in conclaui à Peruſinis cardinales tandẽ in Bernar
dum Burdegalenſem epiſcopũ tunc agentẽ in Gallijs conuenerũt. Is decreto electionis de
ſe facto apud Burdegalam accepto Lugdunũ ſe cõtulit, & Clemẽtis quinti nomine aſſum
pto, cardinales illuc ad ſe literis accerſiuit, qui omnino facta parendi mora menſe Auguſto An. ſalutis
anni ſalutis quinti, terdeciésq; cẽteni acceſſerũt. Fuitq; ea curiæ trãslatio annis ſeptuaginta M. ccc. v
quatuor duratura, quæ multas dei eccleſiæ præuaricationes, multa inuexit Chriſtiano po/
pulo detrimenta. Interfuerunt Lugduni pontificis coronationi, Philippus rex Franciæ, Ca

rolúſq; frater ſuus in Franciam ex Italia reuerſus, Ioannes dux Britanniæ & quicquid nobi
litatis omnis Gallia tunc habebat. Dumq́ pompa eius celebritatis ex more & per urbē du-
ceretur, muri pinna gētium preſſura incubantiū impulſa corruit, cuius caſu dux Britanniæ
multi ignotiores oppreſſi interiere. Carolus regis frater debilitatus, & pōtifex ipſe adeo in
turbam præceps deturbatus eſt, ut mitra ex capite excuſſa iaſpidē precioſiſsimū amiſerit.
Creauit uero Clemens cardinales ex Gallijs tam multos ut facile tunc coniectura omnes
aſſequi potuerint, pōtificem Romanum deinceps non niſi ex Gallicis creari poſſe. Italiæ au
tem & urbi Romæ uiſus eſt ſatisfeciſſe in duobus, Iacobo & Ioanne Columnenſibus, quos
ad capellum & integram dignitatem reſtituit. Ne autem Romani curiæ abſentiam diutur-
niorem, ſicut ſibi conſcius erat, futuram ægre ferentes omnino rebellarent, tres cardinales at
tributa ſenatorij muneris poteſtate, Romam accedere curauit. Et cum Sardiniam Saraceni
Piſanorum à bello Genuenſi laborantiū dominio ſubtraxiſſent, eam pontifex ea cōditione
Frederico Siciliæ regi conceſsit, ut illi recipiendæ ilico manum apponeret. Forte per id tem
poris Veneti ſocietate belli cum ſecundo Carolo Neapolitano rege inita, imperium Con-
ſtantinopolitanum inuadere conſtituerant. Quod cum timeret futurum rex Raſſiæ, nunc
Deſpotum appellant, Clementem Romanum pontificem legatos popoſcit, quibus ſeſe &
populos ſibi ſubditos dedere ſpopondit in catholicæ eccleſiæ unionem. Sed cum Carolus
rex, Venetíq; à belli motibus refrixiſſent, legatos ad ſe miſſos Raſſus rex de priſco gentis
An. ſalutis M.ccc.vij more deluſit. Eodemq́ anno ſalutis ſeptimo terdecies cēteno in rebus Chriſtianis uarij mo
tus agitationesq́ inciderunt. Dulcinus quidam & Margarita uxor ſua hæreſiarchæ apud
urbem Lombardiæ Nouariā ſectatores utriuſq; ſexus ad mille nacti, uirus diffundere cœ-
perant, eò pernicioſius, quò ſacerdotes & religioſos in populorum inuidiā adductos ſper-
nentes, ſimulatam puritatem quandam, & innocentiam uitæ proponebant, ſecundū quam
immixti fœmellis mares laſciuia ad libitū debacchabātur. Eos itaq; immiſſi à Clemēte Ro
mano pontifice nuncij in montem coactos excelſum Alpibus continētem fame & frigore
confectos ad unum ſuſtulerunt. Et maioris mali fomes templarij multis antè annis in Aſiæ
bellis, quæ aduerſus infideles geſta ſunt conuicti omnium pernicioſiſsimi. Chriſtum enim
ſpernentes blaſphemantesq́ ac penitus deridentes, pro quo pugnare conſueuerant, eos
Turcis & Saracenis conſenſiſſe & noſtrorum expeditionibus fuiſſe aduerſatos conſtitit.
Vnde multis eorū uario affectis ſupplicio, cæteri omnes prædijs redditibuſq́, & bonis quę
poſsidebant ampliſsimis ſpoliati ſunt, quæ partim cōceſſa ſunt Rhodijs Hieroſolymæ ho
ſpitalarijs, partim nouis attributa religionibus in Hiſpania aduerſus Saracenos. Beticam
olim, nunc Granatam incolentes à pōtifice inſtitutis. Et forte eodē anno accidit Rhodum
inſulam à Saracenis capi Turcis, quam hoſpitalarij nouis aucti opibus receperunt. Alber-
tum etiam imperatorem ex Auſtria Romanum nepos ex fratre appetitum inſidijs truci-
dauit. Per id quoq; temporis magni quæſtus & prædæ piū facinus cōmiſit Philippus rex
Franciæ, pulſis ex omni regno Iudæis, quos diuitias poſſidentes eximias cum ſingulis ue-
ſtimentis abire permiſit. Fecerat Romani imperij, quo ad rem Italicā uacatio, ut omnes pe
nè urbes ſolitæ imperio parere, tyrannis eodem penè capitaneatus titulo appellatis ſubeſ-
ſent. Nanq; tres de quibus ſupra eſt dictum imperatores ab acceſſu in Italiā abſtinuerant,
ut non abſurde imperium uacaſſe dicamus: hinc Verona Scaligeros, Mantua Paſſerinos,
Padua Carrarienſes habebat, & Marchiones Eſtenſes, quos anno ante ſexageſimo Salin-
guerra eiecto, Ferrariā pro eccleſia adminiſtraſſe oſtendimus, Mutinæ & Rhegio urbibus
poſt annum Iubileum frena impoſuerāt, ad tantumq́ deuenerant potentatum, ut ſecūdus
Carolus rex Neapolitanus, Beatricem filiam ex Maria regina uxore ſuſceptam, Azoni
tunc Marchioni dederit in uxorem: cuius matrimonij honore & lætitia, Azo haud quaq́
diu gaudere potuit: anno enim quinto à iubileo & eius matrimonij primo Friſcus quidā
adoleſcens, quem ex aliena uxore ſibi filium eſſe dicebat, eum dolo captum, in carcere mori
coëgit. Et Ferrarienſibus nonnullis, epiſcopoq́ in primis adnitentibus Ferrariæ, Mutinæ,
& Rhegij dominiū obtinuit. Rogatíq; Veneti copias Friſco auxiliares cum nauigio immi
ſerunt, caſtellum enim Thealdum nomine ponti erat impoſitum, quo Padus ab urbe in ri-
pam tranſmittitur, uiæ continentem Bononiam perducenti, quod caſtellum abſq; nauigio
capi poſſe Friſcus diffidebat. Eos motus cum intellexiſſet cardinalis cognomine Pelagura,
quem Clemēs pontifex Bononiam legatū miſerat, Venetis ſub anathematis cōminatione
iuſſit,

iuſſit,ut à re Ferrarienſi abſtinẽtes,copias inde deducerent.Hícq; machinis interea Caſtello
thealdo appulſis, & nauibus Ferrarienſium , qui propoſito de uulgi conſuetudine mutato
populi & eccleſiæ dominium acclamabant,ubicq; incenſis,partem quocq; urbis ponti conti/
guam ceperant, nec prius exaudiri inter prælij tumultum legati iuſſa potuerunt, quàm pons à
Venetis igni ferróq; interruptus, & Caſtellumthealdum fuerit occupatum.Friſcus interea
populum ſibi rebellem domare aggreſſus,Rinaldo quodã de Marcharia equitum ductore
operã crudeliter nauante fretus,Ferrariam penè mediam incẽdit:ſedato parumper à Vene
tis tumultu , deditionem illi excluſo Friſco facere conſenſerunt . Tuncq; Ferrarienſes tanquàm
in ſubiectionem accepti à motibus temperarunt , Pelagura legatus interim cruceſignãdos
propoſitis autoritate apoſtolica uitæ æternæ præmijs, Venetos,Ferrariẽſesq; Bononiã con
uocauerat.Et pontifex Clemens quintus Venetis publice apud Auenionẽ excõmunicatis
interdixerat ſacris,quos ubicunq; reperirẽtur capi iuſſit,pro ſeruiſq; uenundari.Quamob/
rem factũ eſt, ut apud Londonum Flandrẽſesq; & Galliarũ loca multi ualoris Venetorum
mercimonia in prædam à locorũ dominis fuerint direpta.Miſerat item Clemens pontifex
Romanus præter Pelagurã legatũ duos quocq; in Hetruria cardinales, ut eius prouinciæ
motus belláq; componerent,illícq; à Piſtoria inchoantes, quam oppreſsione Guelſorũ libe/
rare quærebãt, Roberto duci Calabriæ,Hetruſcíſq; ſimul omnibus,ut eam urbẽ obſidione
leuarent anathematis & interdicti comminationibus edixerũt , Robertũ dicto legatorum
parentem omnes Hetruſci præter Florẽtinos & Lucenſes ſecuti ſunt. Interdictũ itaq; eſt ſa
cris Lucæ & Florẽtiæ ciuitatibus,& Robertus nouũ pontificem ſalutaturus, Auenionẽ ac
ceſſit. Paulopoſt Piſtoriẽſes obſidionis longitudine fatigati, & fame preſſi deditionem his
fecerũt cõditionibus, ut exulibus Florẽtinis aliarúmq; prouinciarũ Gibellinis,qui præſidio
pauci inerant permiſsis abire,ciuibus à uictore irato eſſet impunitas. Potiti urbe Florẽtini
Lucenſeſq; , à ciuiũ quidẽ ſanguine temperarunt,urbis uero mœnibus ſolo æquatis,foſſas
quocq; ab ipſo Piſtorienſi populo compleri curarũt, agróq; eius urbis duabus ipſis ciuitati/
bus applicato,redacta in rus Piſtoria , utriuſq; iuriſdictioni ſubiecta manſit. Erat is annus
pontificatus Clemẽtis ſecũdus, quo item Florentini re Piſtorienſi confecta, priuſq; copias
reducerent, gentis Vbaldinæ in agro Mugellano reliquias perſecuti ad Accianicũ duxerũt,
quod oppidũ arduo ſupra uiam Bononienſem loco ſitum, male à diſcordibus inter ſe Vbal
dinis defenſatum,& pecuniaria pactione receptum diruerũt , ex eiuſq; populo in plana ad
uiæ Bononienſis tabernas hoſpitatorias perducto extans oppidum Scarparia,ſicut & Ta
bernis erat nomen,appellatum, paruo tempore ædificatum eſt. Cum reuerſi ad pontificem
cardinales ea retuliſſent quæ in Hetruſcis fiebant,is reformandæ prouinciæ auidus,Neapu
lionem Vrſinum cardinalẽ eò legatum miſit,fore ſperans, ut apud Florentinos Lucenſeſq;
ſuarum ſtudioſis partium cardinalis multum autoritatis momentiq; haberet . Sed is haud
ſecus quàm primi duo ſpretus, & cum copijs, quas accurate contraxerat repulſus,interdicto à
primis duobus in Florentiã Lucamq; denunciato per aggrauationes proceſſuum cõfirma
to ad põtificem eſt reuerſus. Tantum uero abfuit,ut interdictũ timuerint Florentini,quòd
religioſos eccleſiaſticoſq; ſuorũ locorũ maioribus quàm poſſent cõferre tributis grauatos
crudeliſſime ab exactoribus uexari exhaurirí q; permiſerunt. Quamobrem magna deus ca
lamitate Florentinos afflixit, Curſium enim Donatũ ciuem ampliſsimum,& de eo populo
in primis benemeritum patria ut eijcerẽt, diu multumq; in urbe tumultuatum eſt,ut cædes
in prælijs incendiáq; commiſſa ſint. Tandẽ Curſius dũ fugeret eſt confoſſus,nec aliã æmuli
prætenderũt ei facto cauſam,quàm quòd Huguitionis Fagiolani,de quo ſupra diximus,filiam
uxorem duxerat. Et per id temporis Aretinus populus ſimili ingratitudine uſus, Tarlatos
ciues ſuos de ciuitate optime meritos,Guelfis exulibus in patriam reductis per arma eiece
runt. Apparuitq; exinde Florentinos Aretio per Guelforũ reductionem fuiſſe potitos:nec
paruo ipſi etiam Florentini tunc in Lucenſes ſocios ſcelere ſunt uſi . Piſtoriam enim foſſa
coactæ multitudinis labore dies noctéſq; continuato purgata,& portis uallóq; dum muri
reficerentur circunductis communita,ſibiịpſis poſthabito Lucenſi propriam retinuerunt:
nec multi intercesſerũt dies,cum Huguitio Fagiolanus generi iniuriã in Guelforũ damnis
ulciſci cupiẽs, Tarlatos in Aretinũ redire adiuuit. Pelagura interim cruceſignatis apud Bo
noniã ingentẽ exercitũ coactis,Florẽtinos opem popoſcit , qui equitatũ haudquàq; paruũ
ſub ſignis quatuor miſerũt. Quod cũ reſciſſent Ferrariẽſes, Venetis & Friſco rebellãtes,eas

omnes legati copias in urbẽ admiſerunt, ductumq; eſt ad Caſtellithealdi oppugnationem,
multa utrobiq;, ſed in Venetis maior cõmiſſa eſt cædes. Vnde factũ eſt ut Veneti, quod per
oratores ad põtificem miſſos facere quærebãt, coacti uiribus, urbe Ferraria prius, poſt eius
Caſtellothealdo exceſſerint. Quibus pontifex abſolutionem ilico & pacem dedit, & Pela-
gura legatus Florẽtiam urbem pariter ob datos equitatus fauores interdicto leuauit. Octa
An. ſalutis uo dehinc terdecies cẽteno ſalutis anno ſecundus Carolus rex Neapolitanus diẽ uitæ clau
M. ccc. viij ſit extremum, Robertusq; filius à pontifice apud quem erat, regni cõfirmatione in Italiam
rediit. Sed dum is in itinere agit, Lambertus Bernardinusq; fratres de Polenta Rauennæ
tunc primarij ciues, ac prope domini caſtrum Marcomama, quod ad ſanctum Albertum
in Padi ripa Veneti tenebant, Ferrarienſium opera inſcio Pelagura cardinale præſtita ce-
perunt. Quæ cauſa impulit Pelaguram, ut Roberto regi Bononiam detinere appulſo Fer-
rariam commiſerit pro pontifice & eccleſia gubernandam. Iſq; Degum dela Rapta Hiſpa-
num, ſiue ut appellant Cathelanum, multa in Beneuẽtanis oppida & caſtella tenẽtem eius
urbis præfectum prætoremq; cum Cathelana cohorte reliquit. Nondumq; Bononia Ro-
bertus erat profectus, cum Ferrarienſis populi pars maxima in tumultum concita, pars do
minium populare, pars reductionem nobiliũ Eſtenſium acclamauit: tunc dimiſsi à Caſtel-
lothealdo, qui inerant præſidio Cathelani, comprehenſos ex plebe duodetriginta in furcas
ſuſpẽderunt: de cæteris numero multis pariter in tumultu captis, Degus nullum aliud ſup-
plicium ſumi uoluit, ꝗ in carcerem coniecti, tantum pecuniæ in redemptionem pẽderent,
quanta ingenio poſſet ab eis & uiribus extorqueri. Eius etiã anni initio electores Germani
apud Francofordiam conuenientes, Henricum Lucemburgenſem in Romanum impera-
torem delegerunt. Quem & Aquiſgranum Germani regni corona & infulis decorarunt, le-
gatiq; ipſius regis cum Romanum pontificem Auenione agentẽ adiſſent petitum Roma-
ni imperij confirmationem, ea impetrarunt conditione, ut intra bienniũ Italiam ingreſſus,
Romam coronandus accederet. Non autẽ præfixi termini finem expectauit Henricus, ſed
præmiſsis in Italiam oratoribus ad propinqua Alpibus regni Germaniæ loca Italiæ conti-
nentia uenit. Primiq; ex Italis aditi ſunt ab imperatoris oratoribus Florentini, quos impe-
rator creationis ſuæ initio apud Francofordiam didicerat nominis imperatorij in Italiaq;
cæteris omnibus hoſtes eſſe. Nam multos fuiſſe conſtat Italos patria pulſos, præſertim Gi-
bellinos nõ Hetruriæ magis ꝗ omniũ Italiæ regionum, qui noua deligẽdi creatione etiam
apud electores expectata, illũ in magnã uictoriæ & amplitudinis ſpem erectũ, quid agen-
dum prouidẽdumq; eſſet ſubito edocuerũt: tripartita fuiſſe traditur imperatoris oratorum
ad Florẽtinos expoſitio mandatorũ, quòd primo loco imperatoris omniũ ſapiẽtiſsimi po-
tentiſsimiq; tunc creati barbararũ numerus gentiũ, quas traducturus ſit in Italiã, pro maxi
mo ac propè infinito relatus eſt, petitus ſecũdo loco intra Florẽtiã urbẽ cum adueniſſet re-
ceptus, & ceſſatio ab iniurijs uicinorũ, præſertim Aretinorũ iuſſa eſt. Dãtes Aldegerius Fo
roliuij tũc agens, in epiſtola ad Canem grandẽ Scaligerũ Veronẽſem partis albæ extorrũ,
& ſuo nomine data, quã Peregrinus Caluus ſcriptã reliquit, talia dicit de reſpõſione ſupra
dictæ expoſitionis, à Florẽtinis urbẽ tenẽtibus tunc facta, per quæ temeritatis & petulãtiæ
ac cæcitatis ſedẽtes ad clauũ notat, adeo ut Beneuenutus Imolẽſis, quẽ Peregrini ſcripta le
giſſe crediderim, Dantẽ aſſerat, hinc cœpiſſe Florẽtinos epitheto cæcos appellare: reſpõſum
enim fuiſſe innuit, non eſſe ſatis quæ oratores primo loco dixerint uero ſimilia ac ſibi inui-
cem cohærẽtia, imperatorem Romanum ſicut illi dixerint, & ipſi ſperent ſapientiſsimum
barbaros immanem gentẽ in Italiam eſſe ducturum, quod alij cõſueuerint Romani prin-
cipes Italis in barbariem extra Italiã, non barbaris ſemper pernicioſis & Romano nomini
hoſtibus in Italia uti. De receptu quid expediat deceatq;, poſthac & in tempore reſponſu
ros, Aretini ceſſationem belli contra imperatoris officiũ peti, cuius in primis partes ſint eie
ctos patria, quod populus in eo bello quærat Florẽtinus, ut reducat eniti. Profecti Floren-
tia oratores Aretium petiuerunt, & firmos per ſe Tarlatos, Fagiolanumq; in ſpem opis im
peratoriæ erectos reddiderũt firmiores, adeò ut repulſi prælijs Florentini in Henrici aduen
tus timorem ſuſpenſi, tum à Bononia Robertus rex Neapolitanus eos recrearit. Is enim
qui Henrici in Italiã aduẽtum formidaret præſidia ſibi aduerſus eum comparare ſtudebat.
Quare moratus aliquot dies Florẽtiæ, omne Guelfum Hetruriæ nomen in priſtinam cum
Florentinis ſocietatem reſtrinxit, cuius ipſe caput principẽmq; conſtituit, pollicitus ſeſe co

pias

pias, quamprimum Henricus appropinpuare cœpiſſet præſidio immiſſurum. Tranſgreſſo interim Alpes Henrico, Taurienſes, ad quos primũ deſcenſurus erat, populariter obuiam profecti, ſeſe & urbem eius arbitrio permiſere. Pariter paulopoſt fecerũt Aſtenſes, quibus urbibus rex dedit uicarios, iubens ut populos in primis inter ſe pacificos conſeruarent: exinde Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarũ, Antonius Viſceragus Laudæ, urbium primarij ciues, uel potius tyrannuli Henrico concurrentes, datos ab eo uicarios, in urbem quiſq; ſuam acceperunt, & Alboinus Caniſq; grãdis Scaligeri Veronenſes, obedientiam Henrico per oratores, ſubiectionémq; polliciti ſunt. Mediolanum urbem familiæ duæ, Turriani & uicecomites potentatu pares, & hoſtes magis aperti ꝙ æmuli premebant, potius quàm aut ipſi gubernarent, aut à populo permitterent gubernari. Guidóq; Turrianus Guelfæ, Matthæus uicecomes Gibellinæ factionum principes erant. Itaque & ſi Guido capitaneatus populi magiſtratum tunc gerens, Henrici in Italiam aduentu lætatus erat, quòd eum Guelfis fauturum ſperabat: tamen ueritus, ne Matthæus gratiam occupaturus aliquid machinaretur, cum copijs accurate contractis in agri Mediolanenſis finibus ſe continuit. Matthæus uero uicecomes ad Lupoldum Auſtriæ ducem diu ſibi notum mittens per eum Henrico ſpem fecit, fore ut appulſis Mediolano copijs, plenum illi dominium à populo traderetur. Quod cum reſciſſet Guido in urbémq; rediſſet, ad arma concurſum eſt, erántq; prælio factiones decertaturæ, cum Henrici exercitus urbi appropinquans utroſq; terruit, pariter ueritos, ne in alterius fauorem Henricus procliuior aduenisset, Guelfi tamen & numero & magiſtratus, quem gerebat Guido fauore præſtabant, quos conſtabat Henricum ſtudio partium libentiſsime admiſſuros: hinc nulla ratione alia ſumi ab eis arma apparebat, quàm ut cæſis pulſiſque Gibellinis, nouarum quæ fieret rerum mutatione ſoli quietioréſq; gauderẽt. Ea intelligens Henricus pacis conſtituendæ auidus, urbem ab utriſq; publico conſilio in dominatum accepit, & Guidonem inſigni munere honeſtatum, ut ſibi obligaret, Vercellis donauit, Galeatio ſpondens Matthæi uicecomitis filio, quem ſecum Romam ducere conſtituiſſet, equitum præfecturam, Lupoldusq; Auſtriæ dux cum Germanorũ cohortibus in uicecomitũ gratificationẽ urbi præſidio eſt impoſitus. Audita Mediolani deditione Henrico facta, omnes Lombardi circunſtãtes, præter Alexandrinos fidelitatis ſeruandæ ſacramẽto ſeſe imperio obligarunt, & cum ſinguli uicarios accepiſſent regios, nullus fuit, aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrannus & factionis primarius, qui eiectos prius aduerſæ factionis principes, atq; multitudinem in patriam iuſſus à uicario non admiſerit. Soliq; tunc è remotioribus Patauini nõ ſatis parituri uidebantur, quòd eos uicini Ferrarieſes atq; Bononieſes à rege Roberto admoniti incitarẽt. Hẽricus interim ferream imperij coronam, nõ Modoetiæ, ut debuit, ſed Mediolano recepit: cuius muneris exequendi celebritas maiore facta eſt impẽdio, ꝙ cui ærarium Mediolanẽſe ſufficeret. Vnde hinc Matthæo, inde Guidone certatim adnitentibus, tributo etiã inſolito ciuitas eſt grauata. Fuit id plebi moleſtiſsimum, & murmur primo, poſt clamores ſenſim exaudiri, geminatã & auctã eſſe Mediolanẽſi populo ſeruitutẽ, nõ introductã diu expectatã ab imperio libertatem, & manũ rapinis Germani appoſuerãt, quos factioſi rerũ nouarum & tumultus pariter auidi adiuuarent: tandẽ ad arma eſt uentũ, Germaniq; principio territi, cum cædes in ſuis & uulnera ederẽtur, introductis quæ in ſuburbijs & agro erãt diſperſæ copijs, aperto in utranq; factionem prælio decertare cœperunt. Sed Galeatius uicecomes magno uſus aſtu, Matthæo genitore domi tanq̃ ad arcem ſuorum ſeruandam relicto, duci Lupoldo, & Germanis ad eum conglobatis adhæſit, tumultus & plebis audaciæ, ac temeritatis cauſam omnem & culpam in Turrianos referens tyrannidem affectãtes: nec fuit difficile furentes per ſe Germanos accendere, pareſq; odio Germani & Gibellini in Turrianos ſunt. Erant hi cum magna populi parte cõſtipati, in platea ædi ſubiecta uirginis, quã Nouã uocant, quid agerẽt dubij, quòd imperio & populo aduerſari pariter nefariũ eſſe ducerent. Ad primum itaq; impetum admirabundi ac propè amentes diſsipati ſunt. Pugna deinde ad uicos relata, cædes utrinq; promiſcua fuit. Guido omnium primus uicecomitum inſidias recognoſcens, cum filijs in fugam eſt uerſus, quem ſuorum pars maxima eſt ſecuta. Profectiq; Vercellenſi porta omnes cũ pueris & uxoribus Vercellas petiere, debacchatiq; in diuerſam factionẽ uicecomites ad triginta illius primores, in queis quatuor ex Turrianis fuere, imperatoris militũ Germanorũ auxilio interfecerũt. Ad eũ exciti tumultũ nõnulli Lombardiæ

populi à promiſſa Henrico fide receſſerunt, primiq; & eodẽ ſimul die Cremonenſes ac Cre
menſes impoſitum à rege uicarium, & Gibellinos armis non ſine cædibus expulerunt, Ma-
gijq; Brixiani Guelſarum partium duces, Theobaldum Burſatum aduerſæ factionis prin-
cipem pauloante iuſſu regis reductum, cum interficere quæſiuiſſent, is de fuga cõtulit ſe ad
Henricum. Pariter Parmæ Rubei pauloante Henrico iubente à Giberto Corrigienſe in pa
triam redire permiſsi, ab eodem patria ſunt eiecti. His quæ tot in locis fiebãt, rebellionibus
auditis, Henricus urbe Mediolano uicecomitum curæ & cuſtodiæ relicta exercitum tunc
primum ſimul coactum in Italia uiſum in Cremonenſes duxit: cuius urbis Guelſi reſiſtere
diffiſi, Brixiam cum uxoribus, pueris, & aſportata leuiore ſupellectile emigrarunt, Cremen
ſes uero ſeditione facta, mitius ſecũ agi ſupplices impetrauere. Sed Cremonæ à Gibellinis
deditæ mœnia portasq; & Guelforum domos cum Germani euertiſſent, Cremam quoq;
reddiderũt minore excidio immunitam. Ad eius facti terrorem Parmẽſes Gibellini eiectis
Guelſis accerſitum & precibus impetratũ regis uicariũ habuerunt. Duxit paulopoſt in Bri
xiam Hẽricus, ad quam urbem à proprijs alienigenisq; Guelſis probe defenſatã aliquandiu
ſedere coactus eſt, æditaq; in agro omnium, quæ excindi, uri, euertiq; potuerunt uaſtitas,
adhibitæ oppugnationibus machinæ, cuniculi ſunt acti, & tãdem fugientibus in montana
Guelſis, dedita à Guelſis urbs murorum portarumq; munitiones amiſit: nec aliter ibi quàm
Cremonæ à Guelforum ædibus uel excidio uel incendio temperatum eſt. Ad Placentiã ue
ro cum ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinale de Fliſco intercedente, Placẽtini
eiecto armis Alberto Scoto Guelforum duce contraria ſentiẽte, imperialem uicarium ad-
miſere. Papiam nonnulli in partibus Henrici conſtanter duraſſe, & fœdera à principio per
Philippum comitem cum illo icta obſeruaſſe, nonnulli poſt rebellionẽ afflictam fuiſſe con
tendunt. Interea dum Henricus primũ oppugnanda poſt euertenda Brixia occupatus eſt,
oratores quos ad Venetos miſerat redeuntes, paratam eſſe retulerunt eam rempublicã na
uigium, quod poſtulaſſet præbere, quo ad regiones urbi Romæ propinquiores cum omni
exercitu tranſportaretur. Per quod itẽ tempus, Veronẽſes, Vicentini, & Patauini, & Tar-
uiſini miſſos ad ſe uicarios acceperunt, præſidia pariter, quæ danda eſſe crediderãt admiſſu
ri. Sed Hẽricus copias integras ad urbem Romam ducẽdas retinere maluit, & Varnerium
Hauſpergenſem comitẽ, Lombardiæ præſidem inſtituẽs copias ſibi modicas attribuit, qui
bus eam prouinciã conſeruaret. Ipſe deducentibus, qui apud eum aſsidui erant, Amideo
Sabaudiæ comite, & Piſanorũ Genuenſiumq; oratoribus, per Placẽtinos Genuã ſe cõtulit:
qua in urbe eum adijt Ricardus Gambatoſa Roberti regis Neapolitani orator. Adierũtq;
pariter Frederici Aragonis Siciliæ regis nuncij, amicitiam & fœdera aduerſus Robertum
regem utiq; hoſtem offerentes, quibus benigne Henricus reſpondit, oblatis aſſentiens fœ-
deribus, quæ cũ eſſet Romæ initurũ ſe ſpopondit. Gambatoſa igitur pro uanis ſimulatione
redundãtibus, quæ retulerat uerbis, ab Hẽrico ſimulata recepit. Certũ enim Hẽricus habe
bat à Genuẽſibus Piſanisq; relatũ, regem Robertũ Romæ, & per Hetruriã præpedimẽta,
& aduerſarios ſuis conatibus, ſuæ coronationi pro uiribus præparaſſe. Nã præter cõfirma-
tas, ut oſtẽdimus, per Hetruriã Guelforũ ſocietates, quamprimũ Neapoli agẽs Henricum
Brixiã obſidere intellexit, ueritus ne illa urbe potitus per Bononiã duceret in Hetruriam,
Digotionem mareſcallũ attributo duorũ milliũ equitatu miſit, qui Ferrariã, Bononiamq;
primo, poſt Florentiã & Hetruriã defenſando, prout neceſſariũ in tempore duceret, in par
tibus cõſeruaret. Digotioq; Henricũ intelligẽs Genuã acceſsiſſe, Florẽtiam & inde Lucam
An. ſalutis cum copijs eſt delatus. Per eundẽ undecimum terdecies centenũ ſalutis annum, Clemens
M. ccc. xi quintus pontifex Romanus, conciliũ apud Viennam Narbonẽſis Galliæ urbẽ celebrauit,
in quo ad alterius anni medietatem protracto, templariorum nomen omnino extinxit, De
ſubueniendoq; Hieroſolymæ multa fecit uerba, quæ in irritum cecidere, & decreta promul
gauit extantia, quibus de ſuo nomine Clemẽtinis appellatio perſeuerat. At Hẽricus cum
menſem tertium Genuæ egiſſet, maris, quam expectauerat tranquillitate oblata triremibus
quadraginta Genuenſiũ, Saonenſiumq; Piſas petijt, equitatu terra per Lucẽſes præmiſſo,
quibus uaſtitas maxima eſt commiſſa. Digotionis uero & additæ à Florentinis ſocijsq;
bello Guelſis copiæ numero Germanis longiſsime inferiores, minori quàm erat opus præſi
dio Lucenſibus fuere. Præmiſit ex ipſis Henricus Ludouicum Sabaudienſem Amidei fi-
lium quingentos equites ducentem, qui Romam ad Stephanum Columnam accedens in
ædibus

ædibus Lateranenſi palatio contiguis ſe continuit. Idq; gentem Vrſinam in inuidiam, nouiq; imperatoris ſuſpicionem plurimum concitauit. Et Florentini in Italia poſt Henrici in Italiam aduentum maximam exulum ſuorum partem in patriam reuocauerant, confirmandisq; ſocietatibus à Roberto inſtitutis fuerãt intẽtiſsimi. Quare agẽtis apud Piſanos Henrici, & uaſtantis Lucenſem Miniatẽſemq; agrum Germani equitatus pericula ut cauerent, neminem extra urbem & agri oppida ac caſtella conſpici curauerunt. Varie à ſcriptoribus quæ ſequũtur, tradita uidemus. Villanus, & Ptolemeus ambo Hetruſci, ambo his temporibus ætate proximi contraria ſcripſere. Ille Robertum regem & Vrſinam gentem Romanam in Henricum Romam ingreſſum armat, prælia dicit tribus menſibus Romæ geſta, & multa ad hæc addit, quæ aliunde quàm à Ptolemeo falſa eſſe deprẽdimus. Hic quod uerum fuiſſe nobis conſtat, tres cardinales dicit à Clemẽte Romano pontifice legatos Romam ueniſſe Henricum apoſtolica autoritate coronaturos, ad quos ilico Robertus rex Ioannem Germanum fratrem ſuum magno ſtipatum, ſed inermi comitatu uenire curauit, ut nouo imperatori uel ſimulate cõgratulaturus, pompã redderet ſua præſentia ornatiorem: itaq; Ptolemei ſenſum noſtris ſuisq; uerbis ordine explicauimus. Profectus Piſis Hẽricus ſecus Plumbinum per oram Hetruriæ maritimam Viterbium ſe contulit, ad quem clerus omnis & Romani populi pars maxima quum ueniſſet, deduci inde cœptum eſt pompa in ſimilibus conſueta. Perductus in Lateranenſe palatium Henricus, quod Viterbij uiderat, de Vrſinorum à ſe & Columnenſibus equitũ alienatione uoluit intelligere. Omnes itaq; urbis primores, & honeſto natos loco, inferioresq; ad conuiuiũ inuitauit, ut qui malo in eum eſſent animo abſentia notarentur. Veneruntq; præter aliam multitudinem Stephanus Columna, Nicolaus Miletus, Hannibal Hannibaldus, Ioannes Sabellus, Theobaldus de campo Floræ, ut ſola ex eius ſeculi primatibus defuerit gens Vrſina, quæ ſub ipſum Henrici aduentum partem urbis infimam ædibus ſuis circũadiacentem Tyberi pontiq; Traiani continẽtem ad uiarum exitus repagulis communiuerat, magis uerita, ne aduerſa factio quicq; in eos machinaretur, incautóſq; inuaderet, q; quia motus intentare quæſiuerit. Ad epuli finem Henricus de ſuo aduentu in hanc ſententiam eſt locutus, iuſſu ſe & pactione à pontifice Romano Clemẽte coactum ueniſſe Romam, cum aliàs certo ſciri à Romanis poſſe, tum maxime trium cardinalium ibi præſentium teſtimonio, qui & confirmationi electionis de ſe factæ præſentes Auenione fuerint, & Romam ad eius coronationẽ legati ueniſſe conſpiciantur: nõ tamen tam longi itineris laborem ſibi fuiſſe grauem conſideranti ſuos ſe Romanos amãtiſsimum ſibi populũ eſſe uiſurum, cum quo lætos iucundosq; aliquot dies, cum quo ludos & cõuiuia amiciſsime ageret: ſed falſum ſe iudicio & opinione, hoſtes in ea & ſine cauſa aduerſarios inueniſſe, quos nedum uerbo nunq; aut facto læſerit, ſed inter primarios urbis ut ſunt, habere & in amicitiam recipere conſtituerit: hinc quos uideret inimicitias ſecũ gratis oſtẽtare, eorũ inſidias quin caueat ac pro poſſe repellat tẽperare nõ poſſe. Quæ quum dixiſſet ad ſuos qui circunſtabãt cõuerſus, adigẽdos eſſe fidelitatis ſacramẽto, qui aderant, Romanos omnes, poſcẽdaſq; & in cuſtodiã recipiẽdas arces urbis, demumq; tenẽdos omnes imperauit. Iurarũt q; omnes, & ſolus Theobaldus de cãpo Floræ cũ affines & cõſanguineos ſua ſequi conſilia ſolitos, ſicut & cæteri fecerant, Romanos ciues tenere ac obligare id iuramentũ uoluiſſet, ſolos excepit Vrſinos: de qbus cõſanguineis ignominioſe locutus eſt, nec ſatis illi profuerũt maledicta adulanter in ſuos iactata, ut quotquot quærebat cũ Stephano Colũna datis obſidibus abire pmiſſo liberarẽtur. Arces uero urbis, quas Ptolemæum ſecuti imperatorẽ petiuiſſe diximus, ædes erant in Theatris, Thermis, & uetuſti operis ædificijs in arcis formã, quod etiã nunc facile intelligitur cõmunitæ, quibus tũc Germanorũ præſidia ſunt impoſita. Vſus eſt etiã tunc alia maiore imperator imprudentia ac fatuitate, qui præter tẽtos de qbus eſt dictũ ciues, tributũ à populo popoſcit ſolito ſemper antea uel uicatim, uel diſperſas in multitudinẽ pecunias ab alijs qui coronabãtur accipere. Cõmota eſt itaq; in tumultũ, & omnis utriuſq; factionis populus ad Vrſinos confluxit, primũq; in deturbatos occupatis arcibus, poſt in alios urbẽ perãbulãtes Germanos impetus cũ cæde & ſanguinis effuſione factus eſt. Eo exaudito tumultu Hẽricus, datos à Piſanis ſagittarios à nauibus uocari iuſſerat, qbus paulò prius fuerãt adducti: in quos à naualibus quæ ſub Auẽtino ſũt, ut Lateranũ accelerarẽt mouẽtes, Ioãnes Roberti regis frater turmas nauales impetũ facere iuſſit, quę eadẽ die Neapolim uenientes in eadẽ naualia attractis

triremibus ſe receperant. Ioanneſq́ oppreſſis dolo Piſanis, turmas ſuas omnes eo uectas nauigio, & equitatũ prius in id propinquo urbi loco paratum in urbem Henrico rebellem duxit. Angebatur interim commeatus inopia Henricus, & pecuniarum carẽtia in populi Romani odium, ſicut oſtendimus, adductus erat. Quare cardinalibus facile aſſenſus, coronam cuius in baſilica apoſtoli de more accipiendæ ſpes omnino ſublata erat, in Laterano accepit, Tyburq́ migrauit. Eò cum copijs urbe profecto cardinales, Ioannem quoq; Roberti regis fratrem cum ſuis copijs quæ multiplicari cœperant, urbem purgare iuſſerunt, paxq́ & quies urbi Romanæ reddita, tertiodecimo die poſtquàm Henrici imprudentia, atq; auaritia tumultuari cœptum erat. Agentem Tybure Henricum nuncij adierunt Frederici Arragonis *Siciliæ* regis, cum quibus promiſſa apud Genuam fœdera tam cupide conſtituit, ut affinitatem quoque regi *Siculo* honeſtiſsimam ultrò obtulerit. Actumq́ in primis, ut bellum Fredericus ſubito uicinis *Siciliæ* Calabris inferens claſſem educeret quàm poſſet ingentem Piſanæ & Genuenſi claſſibus coniungendã, quas imperator ab illis ad ſe potentiſsimas nauigare curaret. Ipſe paulopoſt Tybure profectus per *Sabinos* Vmbros'que Peruſiam, & inde Aretium amiciſsimam tunc ſibi urbem delatus, uallis Arni ſuperioris oppida & caſtella nemine omnino reſiſtere auſo cepit. Confluxerant enim ad eum omnes Gibellini, & Albæ partis Florentini, ac cæteri Hetruriæ exules, quibus deducentibus edocentibus'que bellum illud imperator gerebat. Ductum eſt inde ad urbem Florentiam, & caſtra ad montuoſam illius partem nondum muro cinctam firmata ſunt. Erat tamen foſſa & uallo firmiſsimis plancis, & materia ſpiſſo urbs tam communita, ut facile à multitudine, quæ inerat defenſaretur. Nam Lucenſes, Miniatenſeſq́, & *Senenſes* copias immiſerant, Bononienſibus autem & Ferrarienſibus regis Roberti uenerat equitatus. Quare imperator oppugnatione abſtinens, quam cerneret inefficacẽ futuram, incubatione potiri & obſidione conſtituit: hinc ſede ad ſancti *Salui* monaſterium tertio ab urbe ſtadio ſibi in prætorium ſumpta, Mugellanos Caſſentinates, & de cætero penè omni Florentinorum agro ſeditionem facientes bene acceptos nullo grauauit onere alio, quàm ut commeatum abunde in caſtra perferrent. Ad menſem inde unum & dimidium hyemis aduentu rerum penuria laborari in caſtris cœptum, & quum hominum ſuſtentationi neceſſaria ingenio & induſtria importandi ſpes aliqua oſtenderetur, nullus alendi iumenta & equos in ea ſoli ſterilitate modus apparebat. Motis namque per Nouembrem caſtris imperator ad Donatianum oppidum uia *Senenſi* octauo à Florentia miliario conſedit, & præfecti ex Gibellinis extorribus & Florentinis duo, unus apud *Scarpariam*, alter apud Inciſam attributis Germanorũ copijs cohortibuſq́ relicti, capta de Florentinis ſeruare, & ſimul urbem incurſionibus infeſtare curarunt. Moratus apud Donatianum menſes duos imperator, poſtquàm ſementis faciendæ ſpem omnino præteriſſe, & agrum omnino uaſtatum uidit, excedens dixiſſe fertur, Florentinos uel ſociorum urbi incluſorum auxilio ſatis ſufficere indigentiæ & fami ita accreſcendæ, ut ante æſtatis initium, ſe qui in deditionẽ recipiat, pariter uocare & orare cogantur. Profectus Donatiano imperator primis ad Bonitium caſtris peruenit, ubi oppidum reſtituit, quod diu ante Carolus rex, ſicut oſtendimus, exciderat: dumq́ hiberna ibi ducit, Senenſes & proximiores ſibi Geminiatenſes Collenſeſq́ uaſtatione agrorum & illatis quandoq; in erumpentes cladibus agitauit. Intellexerant interea Florentini abeſſe non poſſe, quin uel fame coacti inimico imperatori futura æſtate dederent ciuitatem. Quare petitum ſæpenumero auxilio Robertum regem, quum ut amicis ſubueniret, euincere precibus nequiſſent, deditum urbis dominium ut conſeruaret impulerunt, nihil in ſubiectitios conditionibus actũ expreſſius, quàm ne exules quouis tempore, quacunq; cauſa & ratione reduceret. Nec tamen alia tunc præſidia Robertus rex immiſit, quàm quæ à Bononia, ut oſtendimus, Ferrariaq́ aduenerant, nouo enim ipſe bello agitari cœperat. Quod Fredericus *Siciliæ* rex tranſmiſſo cum copijs freto & capto Rhegio tunc intulerat. Agenti'que ad Bonitium imperatori, de Frederici in Calabros aduentu & Genuenſium Piſanorum'que parata, ut iuſſerat claſſe fuerat nunciatum. Quare ut cum Roberto in Neapolitanum regem à Romano pontifice inſtituto iure ageret, Piſas ſe contulit. Quam urbem præclaram & ut dicebat liberam Robertum regem ſe ab obiectis purgaturum edicto ter repetito admonuit. Interea tamen Lucenſes Miniatenſes'que tantis affecit cladibus, ut Lucenſes amiſſis agri oppidis apparuerit eo anno ſimul cum Florentinis in deditionem fuiſſe uenturos. Acta igitur in hunc modum

Piſis

Piſis maxima æſtatis parte imperator, per Senenſem agrum ubique uaſtatum contulit ſe Aretium, qua in urbe cum magnis honoribus eſſet acceptus, Robertum regem priuatum regno pronūciauit, & hinc claſſem in illum nauigare iuſſit, inde in Senenſes ipſe profectus eſt, confiſus dum eam obſideret ciuitatem, Florentia per deditionem Lucaq; potiri. Quum eſſet uentum ad montem apertum, Senis ad tertium lapidem proximum, & Florentina, ſicut docuimus, clade nobilitatum, imperator incidit in ægritudinem, ex qua ut conualeſceret, medicorum conſilio balnea adijt Maceratenſia: quo in loco certior eſt factus, Clementem Romanum pontificem cenſuiſſe, & literis declaraſſe, regno priuare Robertum non potuiſſe, qui ad loca non tuta fuerat citatus. Quum autem Henricus ea balneorum lotione minus recreari, ac conualeſcere uideretur, medicis item conſulentibus purioris aeris loca petere uoluit, itumq; eſt Bonebnuentum, quod oppidum duodecimo à Senis miliario diſtans, dum obſidione incipit premere, diem obijt. Signa ueneni in cadauere apparuiſſe multi ſcripſere. Ptolemeus uero Lucenſis affirmat ueneno eum periſſe, à prædicatorum ordinis fratre in euchariſtia dato. Aliusq; addidit, id Florentinorum induſtria factum eſſe. Quicquid eius rei ueritas habeat, ſatis ſupraq; certum eſt, non magis Florentino, & Lucenſi, ac cæteris eius ſectæ Hetruſcis, quàm Roberto regi ſalutem in ea morte quæſitam eſſe. Multis uero e contra ea mors incommoda perniciemq; attulit. Fredericus Siciliæ rex omnium primus & copias terreſtres, & claſſem in Siciliam reduxit. Pariter Piſani & Genuenſes ſuas & ipſi claſſes ſubduxere. Populi tamen Hetruriæ imperatoris ſequuti uictoriam in rebellione perſtiterunt. Piſani paulopoſt quum à Florentino & Lucenſi iratiſsimis fauori regis Roberti innixis, maius quàm cui ſatis reſiſtere poſſent, bellum ſibi impendere non dubitarent, prudentiſsimo rebus ſuis conſilio prouiderunt. Isq; paruo quem adduxerat, equitatui Germanos ad quingētos addidit, Henrico ſolitos militare. Fama erat, & multi per ſingulos dies nuncij afferebant, Florentinos & Lucenſes uerbis tumentes elatis, exterminium magis quàm bellum Piſanis cōminari. Quare præoccupans bellum Huguitio utriſq; ſed Lucenſi ardentius intulit, eam per ſingulos dies oſtendens, cuius fama pridem clarus fuerat, rei militaris peritiam: maiora namque crebrioraq; ſub eo mille, quàm diu antea ſub Henrico triginta millia utriq; populo damna intulerunt: amiſitq; Lucenſis oppida, ex ijs etiam quæ Henrico urgente fuerant retenta: feſellerat autem utrumque populum diu ante accepti regis Roberti ſpes præſidij, quod Henrici etiam & Frederici timore liberatus, ſæpe promiſſum mittere negligebat, ut Lucenſes ea præſidiorū regis deſperatione oppreſſioni addita, Fagiolani pacem peti tam iniquis acceperint conditionibus. Ager namq; Lucenſis mutilatus Piſano additus, & exules Gibellini Albiq; in patriam ſunt reducti. Conuerſum inde in Florentinos, integrum à Fagiolano bellum indies creſcebat, adeo ut anno iam ab Henrici morte elapſo, nullis à Roberto rege copijs apparentibus, maiora in illos Fagiolanus audere inciperet, quum ab exorto Lucæ tumultu reuocatus eſt. Reductis enim in patriam, agros, & extantes, certasq; repetentibus res ſuas, qui occupauerant, proterue quum reſponderent, uerbis primo aſperioribus & conuicijs altercatum, deinde ad uerbera ac uulnera uentum erat. Vocatum itaq; ad res componendas Huguitionem quum urbi appropinquare eſt uiſus, hinc Gibellini audentius agere, inde Guelſi primores partim patria emigrare, partim deliteſcere cœperunt. Et ingreſſus urbem Fagiolanus, magna uocis & uultus acrimonia utroſque à contentionibus deterrebat. Nullus uero ſatis, quod aiunt, ſuſpicioſos armauerit. Guelſi nihil boni à Gibellino principe armato ſperare auſi, in fugam populariter uertuntur. Gibellini in propria primum ruentes aliena quoque derelicta alicubi diripuere, quos & ſequuti ſunt milites Piſani, ut nullus uicus, nulla in urbe platea direptionibus caruerit, quales in capta ab hoſtibus urbe ſpolianda edi conſueuere. Quod quum cernerent Germani milites, ad prædam & ipſi diſcurrentes, nullo Guelſorum Gibellinorum'que diſcrimine ſua faciebant, quæ defenſoribus carebant. Nec potuit furens frendens'que Fagiolanus tam celer accurrere, quin permiſſa Guelſorum direptio, Gibellinis ex parte aliqua fuerit communis. In hunc'que modum Luca ſemiſpoliata Piſanorum, uel potius Fagiolani dominio manſit ſubdita. Receperant ſe profugi Luca Guelſi in agri caſtella, quæ non occupauerat Fagiolanus: & Florentini eorum protectioni copias etiam ſupra uires immiſerant. Nouo enim per eoſdem dies bello implicitì erant aduerſus Aretinos, qui Tarlatis adnitentibus ita Fagiolano eorum, ut docuimus, in patriam reducturi fauebant, obſequebantur'que, ut illi Are-

tium,

tium, ſicut Piſæ Lucaq́ſubeſſet. Peropportune uero tunc Robertus rex audita Lucenſium clade Petrum Grauinæ comitem germanū ſibi fratrem, natu omnium minorem cum equitatu in Hetruriam immiſit. Qua tempeſtate multa quoq; alibi uarie ſunt geſta, quorum ratio eſt habenda. Philippus rex Franciæ à Clemente Romano pontifice, poſtquàm is Auenionem à Vienneſi concilio ſe receperat, per cardinalem ad ſe miſſum ſuaſus, conuentum apud Parhiſios habuit, in quo & ipſe cum filijs duobus, Ludouico Nauarræ rege, & Carolo Valeſij comite, & Angliæ rex Edoardus uoto ſubueniendi Hieroſolymæ rebus emiſſo, cruce ſignati ſunt. Et ne legentem in uana ſpe detineamus, ea uota in irritum cecidere. Clemensq́; pontifex quum Petrum Morroneum, qui Celeſtinus fuerat, in numerum retuliſſet beatorū, fato eſt functus. Poſt quem ſedis uacatio diuturnior eſt ſequuta. Interimq́; in Germania electores Aquiſgrani conuenientes, duos in controuerſia ad imperium delegerunt, inter ſe conſobrinos, Ludouicum Bauariæ, & Fredericum Auſtriæ duces. Hiq́; copijs derepente contractis prælio concurrerunt, in quo cædes utrinq;, ſed in Auſtraſijs maior fuit: Fredericusq́; ſuperatus & captus in carcerem eſt coniectus. Ludouicus uero ea elatus uictoria pro imperatore illico ſeſe geſſit, multa diſponēs cōcedensq́;, quæ confirmatū coronatumq́; decuit, Romani pontificis conſilio iudicioq́; ſubijcere. Ardentibus enim diſſidijs atq; bellis Italiæ ciuitatibus, faces imperatoriæ autoritatis adulterinæ addidit, nulla pontificis Romani autoritatis habita ratione. Primum tamen omnium ex Lombardis Matthæum uicecomitem, Galeatiumq́;, Marcum, Luchinum, Ioannem, & Stephanum eius filios ita fouit, ut ad urbis Mediolani tyrānidem tunc primum impudentius cœperint aſpirare. At in Hetruria Petrus Grauinæ comes, etſi adoleſcens erat, pro ſua tamen prudentia rē Florentinam adeo collapſā eſſe intellexit, ut magis pace reſtitui, q̃ bello erigi poſſet & uiribus, quas ipſe paruas, illi tenues habebant, diſſidijsq́; infirmas. Incipiens igitur ab Aretinis facile Guidonem Petramalam epiſcopum in ſententiam duxit, qui Tarlatos & ipſos Gibellinæ factionis primarios per Huguitionis Fagiolani amicitiam potentes, niſi per pacem cum Florentinis conſtitutā ita deprimere nequibat, ut ſicut anhelabat urbis tyrannide potiretur: fœdus enim ea uerborum forma conceptum eſt, ut licet dominij nomen Roberto regi ſit permiſſum, epiſcopo Petramalæ urbis adminiſtrandæ, & creandorum in ea magiſtratuū poteſtas arbitriumq́; manſerit. Habuitq́; eam uim conſtituta cum Petramala pax, ut omnia quæ ſub imperatoris Henrici aduentum in Mugellanis, Caſentinatibusq́;, & Florentino agro rebellaſſe oſtendimus, uenerint in Petri Grauinæ comitis poteſtatem. Nec interea rei ſuæ deerat Fagiolanus, qui poſt Petri aduentum, crebriores ſolito incurſiones ad portas uſq; Florentinas fecerat. Quum tamen Piſtorienſes Miniatenſesq́; & Volaterranos redderet inquietos, ac ea interdum de Lucenſibus quæ Guelſos exules retinuiſſe diximus, circunferendo caſtra obſidione oppugnationibusq́; infeſtaret. Dum tanta dux impiger, tam uariaq́; agit ac intentat, libido cepit montis Catini uel uiribus capiendi, quod oppidū rebus gerendis, præſertim in Piſtorienſes in primis duceret opportunum. Quumq́; intētata magno conatu in incautos oppugnatio nō ſucceſſiſſet, caſtella in circuitu ſubitaria excitauit, materia & ceſpititio opere munitiſsima, tamque proxima, ut cum machinis oppidani præſidiumq́; à Florentinis impoſitum terrerentur, & dies noctesq́; infeſtarentur, tum etiam pauci milites de illis obſidionem eo abſente continuarent: qua enim utebatur uigilantia, & raro aliàs audita celeritate, quum aliquando male inchoatā Catini oppugnationem parum cerneret ſucceſſuram, derepente mouens Piſtorienſes, Florentinos, & Miniatenſes eadem die populationibus infeſtauit. Dum ea montis Catini continuatur obſidio. Philippus princeps Tarētinus fratrum octo Roberti regis ordine quartus, Florentiam ueniens, maiorem equitatum eo quem Petrus duxerat, ſecum traxit.

Anno ſalu. Mcccxvi.

Quo anno ſalutis decimo ſexto terdeciesq́; centeno Romanæ eccleſiæ cardinales Philippi Pictauorum comitis Ludouici Francorū regis Germani fratris opera, uel potius uiolentia apud Lugdunum incluſi pontificatus uacationi ſupra duos annos continuatæ finem impoſuerunt. Iacobus enim Cantuarienſis epiſcopus Portuenſis in pontificem Romanum, cui ſecundo uigeſimo Ioanni fuit appellatio, eſt creatus: qui primo pontificatus anno requiſitus, Ludouicum Bauariæ ducem confirmare ideo recuſare dixit, quod præter admiſſum in conſobrino ſecum in controuerſia electo ſcelus, multa præſumpſerit facere & concedere, imperatoris Romani, legitime per gradus omnes inſtituti excedentia poteſtatem. Erant interim Florentini, & ſocij bello Guelfarum partium populi

aducntu

aduentu Philippi & eius acceſſione equitatus in eam adducti elationem, ut præſumpta de aduerſarijs uictoria, nullo ſibi ordine, nulla gerendis rebus diligentia opus eſſe opinarētur. Hinc contractis Florentiam auxiliaribus omnium copijs, Philippus nondum ſatis rerum Hetruriæ præſertim Huguitionis Fagiolani uirtutis & potētiæ gnarus, in errorem perniciocisſimum præcipitatus eſt. Ductus enim qui ductor eſſe debuit, ad ſoluendam montis Catini obſidionem acceſſit, firmataꝗ ſunt exercitus caſtra hoſtium caſtellis, & circūductis Catino munitionibus tam proxima, ut ab inuicem proſpiciētibus, quid utrinq; ageretur baud dubie noſceretur. Sub ipſum aduentātis regij exercitus initium, & ea quæ ſequuta eſt die, leuia aliquot commiſſa ſunt prælia, quorum certam nullus retulit uictoriam. Id tamen inde coniectura Huguitio exiſtimauit futurū, ut regij fratres bellis uſi maioribus ſedēdo ipſum conficere pergerent, qui cum eorum Hetruſcorumꝗ partis maximæ uiribus ſe imparem intelligeret, hinc Lucam reuerti conſtituit, qua in urbe ſedendo ipſe uiceuerſa hoſtem per occaſiones lædere, & ſi fortuna iuuiſſet conſicere meditabatur. Nocte itaq; quæ eſt ſequuta, modico in caſtellis ad deſtinendum hoſtem relicto præſidio, impedimentisꝗ præmiſſis agmine quadrato profectus eſt, quum à relicto in caſtris milite ne hoſtis illa ingrederetur incenſa ſunt. Quod quum de regijs caſtris conſpectum eſt, Hetruſci animis ardentiores Philippum perpulerunt inuitum, ut fugientem Fagiolanum breui, ſicut dicebant prædam futurum inſequeretur, tātaꝗ celeritate mota ſunt caſtra, ut nec ſatis quadrari exercitus, nec ſtrui acies, nec imperiū dari potuerit, ut quod dabatur à male properantibus ſit acceptum. Senſit tamen mouentis furentisꝗ exercitus ſtrepitum Huguitio, & dum ſuis propior ardentibus caſtris hæret, incompoſitos qui omnium primi fuerant aſſequuti, non magis in ignis caſtrorum ſplendore uiſos, quàm à uernaculo uocis & uerborum ſono recognitos, Senenſes, Volaterranos, Miniatenſesꝗ intellexit eſſe, in quibus ſpoliorum primitias ea celeritate quærentibus principium occiſionis, ad commilitones cōuerſus, edendum eſſe uociferatus eſt. Pugnans itaq; in prima ut erat acie, quod conuerſus de itinere ordo faciebat, Huguitio in tribus populis præcurſoribus cædem ac propè occiſionem commiſit: quo prælij initio redacta erat in proximum caſtris ardentibus collem pugna, & uenientes ſicut & primi fecerant alij de Hetruria milites à Fagiolano peſsime mulctabātur. Quam dum peritiſsimus rei militaris dux tenet oblatam occaſionem, uincendo ſimul & accelerādo ad regios fratres in fugam pendentes, ſuos in aciem dirigentes, ſimulꝗ adhortātes peruenit, ut iam dies crepuſculo acto exorta, duorum exercituum robur concurriſſe oſtendit: nec ſatis diffinire auſim, utrum ne ſtirpis regiæ iuuenes, quorum alter multa retulerat uictoriarum decora, queniꝗ domeſticæ potentiæ & gloriæ faſtus incendebant, impendentis periculi accipiendæ cladis metus, an Fagiolanum non ignobilem multis ſæpenumero honoris & gloriæ muneribus uſum, & duarum Hetruriæ urbium dominio felici uictoriarum curſu auctum inchoatæ uictoriæ ſpes urgentioribus ſtimulis expugnabat. Certatum eſt una utrinq; acie, uno utrinq; equitatus peditatusꝗ globo, ut quod euenit, apparuerit eam partem unde primum pedem referri cœptum eſſet, nulla reparabilem ſubſidiaria acie in fugam cladem ꝗ conuertendam eſſe. Duces ipſi unuſquiſq; unum babebant in prælio adoleſcentes, Petrum Philippus fratrem, Franciſcum Huguitio filium, quos nulla potuerunt diligentia, nullis fauoribus conſeruare: ceciderunt enim, & binc metum tremoremꝗ, inde Franciſcus irarum & audaciæ faces addidit, fugiēs cum multitudine Philippus in tuta euaſit. Huguitio uictoria uſus & cædem in nobilitate ac primarijs committi, & qui capiebātur poſt uictoriā ſeruari iuſſit. Cæſorum numerum Florentini ſcriptores uix duūm millium referunt, quem quatuor penè millium fuiſſe noſter Caluus affirmat: captos multo plures cæſis fuiſſe, & deditum eadem hora montem Catinum ab eodem Caluo eſt traditum. Terruit is caſus Florentinos, & adeo à Roberti regis beneuolentia auertit, ut præſtantiorem fortunatioremꝗ dominum, ſi uſquam loci reperiri potuiſſet, in regem ſicut obloquebātur infauſtum fuerint commutaturi. Peruaſitꝗ eadem fortuna regis deſperatio omnium etiam ſibi per Italiam deditorum animos. Deghi deleto, quem diu ante Ferrariam Roberti regis nomine docuimus gubernaſſe, commilito Catelanus Bochinpanæ Ferrarienſis familiæ adoleſcentem occiderat: nec erat animaduerſionis in facinoroſum magiſtratibus cura, quæ res Ferrarienſis populi animos in Bochinpanæ gentis fauorem ſolito longe maiorem erexerat. Quum itaque Bononiam & inde Ferrariam eius cladis in Hetruria acceptæ maior etiam ueritate fama eſt allata, Ferrarienſis popu

lius Rainaldi Bochinpanis inſtigatione arma cœpit, aſſerendamꝗ libertatem omnes princi-
pio acclamauerũt. Degbus & qui ſecum publica urbis loca ſeruabant, in aream palatio ſub-
iectam deſcenderunt. Quumꝗ maiorem, quàm cui reſiſti poſſet fauorem populi uidiſſent,
in Caſtellithealdi & clauſam ad pontem ciuitatis partem ſeſe curſu effuſiſsimo receperunt.
Nec mora, Rainaldus Obitio & Azo Eſtenſis ex Rodigio accerſiti, Ferrariam aduolarunt.
Quibus ducibus in Caſtellitbealdi arcem, & ſubiectam ponti ciuitatis partem, quam Ca-
thelani tenebant communitam, ordine eſt ductum. Repugnantes uero & urbem per arma
recipere ſperantes Cathelanos ciues ad pontem clauſi, quorum fidei uerbisꝗ illi crederent,
in exterminium perduxerunt. Proditis namque munitionibus quum Eſtenſes & populus
armis inſtructior perrupiſſet, aditus ad pontem ſugientibus à proditoribus eſt præcluſus,
cædesꝗ magis in diſſipatos quàm prælium fuit. Erant ponti, ut aſſolet, ſcaphæ & lyntres al-
ligatæ, ut plurimum piſcatoriæ, quarum nonnullas Cathelani, porta pontis ad caſtellũ per-
ducente excluſi, dum tumultuarie conſcendunt, prægrauante armorum pondere demerſe-
runt: aliæꝗ ad Caſtellumthealdum fugientem turbam delaturæ, ab his qui pontem obtine-
bant, & portam Ferrarienſem, materia ſuperne deiecta in Padum obrutæ ſunt: ut plureis ijs
qui ferro occiſi erant Cathelanos Padus abſorpſerit, fecit'que ea militum accepta clades, ut
Deghus, relicta Caſtellithealdi arce paucis defendenda, Bononiam migrauerit: deditamꝗ
Anno ſalu. pactione arcem, Eſtenſes quum anno ſalutis duodeuigeſimo terdecies centeno recepiſſent,
Mcccxviij. pleno urbis dominio ſunt potiti. Multos interea menſes Florentinum populũ ea mœſtum
habuerat præſidij & ſalutis Bononiæ deſperatio, qua ad Catinenſem cladem imbuti erant,
cum ſua, ſicut aliàs ſaciente fortuna, uel potius Piſanos ſuo trahente fato, ſalus Hetruriæ
Guelfis & in primis Florentiæ urbi, unde non ſperabatur, eſt facta. Piſani enim nobilitatis
primores patriæ ſuæ ſucceſſus proſperos, & amplitudinem diutius pati nequeuntes, inui-
dia in Fagiolanum exarſerunt, quem inita coniuratione, aut confodiẽdum, aut dolo eijcien-
dum eſſe conſtituerunt. Reſciuerat id Huguitio, & à Florentinorum damnis tantiſper ab-
ſtinens, ac domi ſe continens, diſſimulando blandiendoꝗ duriſsimos omnium Italiæ gen-
tis illius animos mollire, & ad bonam mentem reducere nitebatur, quum prorupturos in
ſcelus amicorum de Piſana plebe conſilio, non quidem, ut debuit primarios, ſed audaculos
leuiores quoſdam publica animaduerſione coercuit. Nerium ille filium, cuius nos natum
eodem nomine ſenem adoleſcentes hæc narrare audiuimus, Lucæ adminiſtrationi & cuſto-
diæ præſidio equitum attributo præfecerat, qui partim à genitore admonitus nouerat, par-
tim ſuapte reſciuerat diligentia, Lucenſis primores nobilitatis eadem coniuratione à Piſa-
nis infectos eſſe, remꝗ pro omnibus gerendam unicum ſuſcepiſſe Caſtrutium adoleſcen-
tem nobilitate diuitijs'que primarium, quem ætate & contubernij conſuetudine dilectiſsi-
mum hortando, admonendo, orando, in beneuolentia & fide aliquandiu conatus fuerat re-
tinere, & quum ſatis nequiſſet ab incœpto reuerti, per occaſionẽ abactæ à Lucenſibus præ-
dæ coniecit in carcerem. Id Lucenſes adeo ferebant grauiter, ut quem teneri captum quere-
bantur, multo ægrius educi ad ſupplicium paſſuri uiderentur. Quod quum Huguitio reſci-
it, parte equitatus Piſis præſidio relicta, cum reliquo Lucam, ut peteret, eſt profectus. Ea
coniurati occaſione freti correptis armis, portas Piſanæ urbis derepente clauſas, ſuo cura-
runt præſidio cuſtodiri. Præmiſerant uero celerrimos Lucam nuncios, qui nunciata Piſa-
norum rebellione Lucenſes cupientiſsimos, ut pariter facerent, pariter impulerunt, hincꝗ
coniurati ad portas occupandas delati, inde plebs immiſſa impetu in publicas ędes fa-
cto, & Caſtrutio refractis carceribus educto, populi dominium acclamauit. Eo tumultu ex-
audito Nerius, quum hinc concitæ & furenti reſiſtit plebi, inde portas per ſuos retinere co-
natur, utrobiꝗ repulſus, porta ad quam ipſe pugnabat, cui Piſanæ eſt appellatio, prolapſus
euaſit. Nec longe Piſas aduolaturus Luca aberat, quum aduenienti paterno equitatui, &
mox ipſi factus eſt obuius genitori, remꝗ, ut geſta erat, narranti, unus & alius ſuper alium à
Piſis ſuperuenit, tumultum populi portas nobilium præſidio teneri, rebellionem nuncians
repentinam. Eumꝗ in modum uir rei militaris peritia præſtantiſsimus captus & triennio
priuatus, potius quàm dominium, maiore eorum, qui facinus ſcelusꝗ admiſere, quàm ſuo
detrimento amiſit. Intellexit enim ilico fortunæ mutationẽ Huguitio, & qua in cæteris ute-
batur celeritate Lucam prætergreſſus, ad Maleſpinas marchiones amiciſsimos Lunenſem
petijt regionem: longo inde circuitu ad ſua Romandiolæ oppida rediens cõſenuit, filiosꝗ
moriens

moriens & nepotes reliquit, qui noſtra ætate paternis Saſinatenſis Boiorum olim agri ca-
ſtellis à Florentino populo ſunt pulſi. Lucam urbem qua hora Fagiolanus fugiens Nerius
reliquit, eductus carcere Caſtrutius in dominium tyrannidem'que cepit, & Piſani petitam
per legatos à Roberto rege pacem eodem anno impetrauere. Notata enim qua ad Catinen
ſem acceptam cladem, & Ferrarienſi rebellione collabi eum apparuerat fortuna, rem ſuam
rex Robertus, nec quæſita quidem, nec opinata felicitate augere cœpit. Qua de inſigni re-
rum humanarum fluctuatione diligentius eſt dicēdum. Ludouicum Bauariæ ducem poſt
datos Matthæo uicecomiti, nimios in Mediolano conſtituenda tyrannide fauores, poſt
ſubleuatos in rebellionem in aduerſariorum'que cædem Lombardiæ Gibellinos, Ioannes
pontifex Romanus petentem imperij confirmationem, & repulit, & ut ab imperialibus ab-
ſtineret muneribus, anathematis comminatione deterruit: legato etiam Romanæ eccleſiæ
cardinale in Lombardiam à pontifice miſſo, uicecomites pater & filij, ut omiſſa tyrannide
Mediolanum ſibi relinquerent gubernandum, petiti quum non paruiſſent, urbi ſacris in-
terdicto excommunicati ſunt. Parumq; poſt perſeuerans in eorundem fauoribus Bauarus
Auenione publico primum conſiſtorio, poſt in cathedrali baſilica anathematis ſpirituali
mucrone ab irato pontifice eſt confoſſus, quod quidem uſque adeo uir impius ſpreuit, ut
miſſis in Italiam nuncijs rem eccleſiaſticam omnino euertere ac peſſundare cōtenderit. Pri
mam tamen Italiæ regionum Lombardiam eius faces incendij impleuerunt, quibus & Li-
guria eſt afflata. Gibellini namq; Genuenſes Lombardorum ſuæ factionis fauore Guelfos
multis affecerunt incommodis. Hiq; ut reſiſtere poſſent Robertum regem promiſſo urbis
dominio auxilia petiuerunt, quæ illis ab Hetruria quum dediſſet, breui poſt paratiore præ-
miſſo exercitu mouens à Neapoli cum nauigio eſt ſubſequutus. Contraxerant interim in
urbem ad eiusq; Puiſcefre ſuburbia Gibellini Lombardorum auxilia, & terra parſbus utrin
que uirſbus decertatum eſt, quum mari Guelſus per claſſem regiam ſuperaret: tertium iam
diem pugna dies noctesq; continuata erat, in qua nullus incendio, nullus cædi fuerat mo-
dus, quum Gibellini præmiſſis mulieribus pueris'que Saonam populariter emigrarunt.
Hanc urbis Genuæ calamitatem Franciſcus Petrarcha duci & concilio Genuenſium ſcri-
bens memorat in hæc uerba: *Senſim inde ad illud tempus animos memoriamq; reuocate,*
quando felicitatis comites luxus, liuor & ſuperbia ciuitatem beatam & uictorem populum
peruaſit, & quod externis manibus factum foret, in tantas impulere miſerias, ut deſerta,
inculta, & fœda ciuitatis facies, & littorium illud decus pro ædium magnificentia in toti-
dem ſpeluncas latronum uerſum, horrorem atq; metum prætereuntibus incuteret. Poſtre-
mo urbs ipſa ſuis ab exulibus obſeſſa Mediolanenſium auxilio diuq; bello grauiſsimo ue-
xata eſt. Dum in ea tunc Robertus almæ memoriæ rex Siculus, qui ad præſidium eius acceſ
ſerat, anno propè integro eſt incluſus, quotidieq;, quod pro monſtro monſtrandum eſt, &
nunquam aliàs auditum, non ſolum terra ſimul & pelago, ſed aere etiam & ſub terram uno
tempore pugnaretur. Idq; nos explicare pergemus, anno ſalutis triceſimo terdecies cente- Anno ſalu.
no Nouembris menſe Gibellini Genuam obſidentes cuniculis ſub terram actis, qui ad Sabi Mcccxxx.
næ prædandā ædem penetrabant in urbem, ea potituri erant, quū Guelfi alijs in oppoſitum
cuniculis ab intra ſuffoſſis ſeſe obuios dederunt, præliaq; ſub terra multis diebus acerrime
ſunt commiſſa, in quibus quum Guelfi ſuperarētur, armis omiſſis aquam in cuniculum de-
duxerunt, quæ hoſtium opera inundauit incaſſum ceſſura, niſi ſuppoſitus derepente ignis
pontes combuſſiſſet, quibus ad quadraginta murorum urbis cubiti aliquādiu fuerant ſub-
ſtentati, ceciditq; murus, ad cuius caſum irruptio in urbem à Gibellinis intentata, & à Guel
fis econtra multis utrinque commiſſis cædibus eſt prohibita. Excitatus'que tumultuarie ab
omni ſexu & ætate murus Guelſos in urbe tutatus eſt, feſſiq; Gibellini & potiri patria deſpe
rantes, Clauarum conceſſerunt. Robertus rex Genuæ dominio potitus, priuſquàm cœptus
uictoriæ calor refrixiſſet, Saonam terra mari'que obſedit, ubi primo obſidionis die maior
multo ea quæ triduo Genuæ commiſſa eſt, cædes fuiſſe refertur, Gibellinis'que eiectis, Sao-
nam quoque rex Robertus obtinuit, ilicoq; contulit ſe in Gallias, & pontifice Ioanne, apud
quem aliquot diebus fuit, ſuadente Carolum Valeſij comitem regis Franciæ Philippi fili-
um in Italiam cum copijs miſit, Guelfis Lombardiæ Vercellis apud Guidonem de Turre
congregatis præſidio adfuturum. Ingreſſus'que Vercellas Carolus, dominio quod tamen
paruo retinuit tempore, eſt potitus. Coacti enim Mediolani iubente Bauaro totius Lom-

bardiæ Gibellini duce Galeatio uicecomite, Vercellas adeo arcta cinxerunt obſidione, ut Guelſi commeatus primum caritudine, poſt ſame compulſi, urbe ſimul cum Gallicis emigrauerint, quam Galeatius ſibi dominio ſubegit. Per quod tempus Gibellini in Lombardia, Bauari, Guelſi in Liguſtinis regis Roberti auſpicijs & auxilio præualuere. Caſtrutius quoque Caſtracanus Lucenſis, & Guido Petramala præſul Aretinus, tyranni partium & ipſi Gibellinarum Florentinos hincinde, & ſocios bello Guelſos agitabant, Caſtrutius'que prior incurſionibus in Florentinum agrum ſactis, caſtella quædam & oppida cepit: occurrerunt illi cum exercitu Florentini apud Victolinum primo, poſt apud Fucetium, quos ita repulit, ut ſatis duxerint laceras quidem, ſed non uſquequaque fractas intra urbem copias contrahere, Piſtorienſes'que tunc Philippi Tiditij ciuis eorum primarij ſuaſione & opera Florentinorum amicitia poſtergata Caſtrutio fœderati ſunt. Et Petramala interim Vocamano, quod oppidum obſidione premebat, ſubſidiarijs Florentinorum copijs ui repulſis ilico eſt potitus. Ad eius quæ ſequuta eſt, æſtatis finem Florentini cum ſummo niſu copias comparaſſent in Caſtrutium ducendas, Genuenſes quoque Roberti regis iuſſu claſſem ad proxima Lucæ urbi littora immiſerunt. Agitatus hincinde terra & mari Caſtrutius, copijs & ipſe ſummo conatu reparatis in Florentinos duxit, quod parua manu oram eius agri maritimam tutari poſſe confideret, iuuitꝗ audacem Caſtrutium fortuna. Ductor namꝗ Florentini populi copiarum uir externus pecunia ab eo corruptus, quum ad eum transfugiſſet, diſſipatas illi copias intra mœnia reduxerunt. Caſtrutiusꝗ nihil ultra ueritus in Fucetianis primo, poſt tranſmiſſo Arno in Miniatenſibus Montoporianisꝗ magnam edidit uaſtitatem, dumꝗ Petramalanus interea Rudinenſes de Florentinis expugnat, Caſtrutius à Miniatenſium, de qua diximus, & aliorum uaſtatione in Lucenſes reuerſus, non quidem dimiſit exercitum, ſed ad aliam agri Florentini partem conuerſus, Pratenſes uaſtare cœperat, quum Florentini non magis territi quàm irati, correptis propè populariter armis urbe egreſſi ſunt: uocati'que in expeditionem undique exules, promiſſa, ſi probe pro patria egiſſent, reductione in magnam manum ſigna populi ſunt ſequuti. Itum eſt ad proxima Prato loca, ad quæ Caſtrutius uaſtando populandoꝗ peruenerat, eoꝗ qui noctu retroceſſerat, non inuento, proceſſit exercitus uſque Fucetium. Exercitu reducto exules ex fœdere in patriam reuerti parabant, qui per ignominiã repulſi, paululum per diem recedentes furto noctu porta Feſulana ingredi intentauere. Erantꝗ uiri in armis duo millia cognationibus in urbe affinitatibus clientelisꝗ potentes. Quibus facile fuit, ſi ex improuiſo impetijſſent ingredi ciuitatem. Sed dum multos pertentant, acceſſusꝗ ſui reddunt gnaros, proditi fuere. Porta enim à magiſtratibus cuſtodita, ut ſperauerant, non admiſſi, maiore quàm unquam ſuæ reductionis deſperatione per Italiam diſſipati ſunt. Caſtrutius uero & Guido Petramala, diuerſi ut erant agrum Florentiæ diuerſis populationibus uaſtationibusꝗ infeſtabant. Guido'que quum multa de Aretinis oppida & caſtella quæ diu poſſederant Florentini recepiſſet, Ciuitatem caſtelli ſociam bello Florentino urbem dedentibus Gibellinis, qui Guelfos eiecerant, ſibi ſubegit. Id ægerrime tulerunt Peruſini, & Florentinorum inſtigatione ac equitatus auxilio bellum epiſcopo Aretinisꝗ intulerunt, & Philippus Tiditius Piſtorienſis tyrannidem in patria ſua affectatam, quum poſſe ſatis retinere diffideret, Caſtrutio permiſit. Qui Piſtoriam cum copijs patente ingreſſus porta, arcem in illa curauit iuuit'que ab incolis communiri. Florentini tunc Caſtrutium uicinæ & bello eis ad eam diem ſociæ urbis Piſtoriæ dominio auctum magis ſolito formidare cœperunt. Quare orati magna precum inſtantia bello ſocij, Senenſes, Bononienſes, Peruſini, Miniatenſes, Volaterrani auxiliares quum dediſſent copias, Florentiæ & per agrum quanta nunquam ante diligentia habitus eſt delectus, Raimundusꝗ Cardonius gente Hiſpanus, ſed bellis aſſuetus innutritus'que Italicis in ducem belli mercede acceptus, conuenitꝗ Prati ad dictam diem exercitus, qui facta leui & repentina in Piſtorienſibus excurſione, flexit ad infima Lucenſis Piſtorienſisꝗ agrorum loca in paludes uerſa, quæ Caſtrutius obtinebat. Galeatius uicecomes interea poſt eiectos Vercellis Guelſos Accium filium natu maiorem cum iuſto exercitu urbibus Lombardiæ, apud quas Guelſi præualebant, bellum inferre curabat. Is'que adoleſcens reductos Parmam Gibellinos fouebat, quum admonitus uicinitate Caſtrutius, eum factionis iure & amicitia, & mercedis interuentu auxilia popoſcit: nec prius aut arcem Piſtoriæ imperfectam linquere, aut Florentino reſiſtere uoluit, quàm Accius ſicut promiſerat adueniſſet.

Inerant

Inerant autē Florentino exercitui equites tria, pedites uiginti millia, à quo Lucenſes Piſtorienſesq; Caſtrutio præſente, quod nunquam antea contigerat, uaſtati, & oppida Cappianum, Topalſum, Falconumq; ſunt capta. Procedensq; prædando urendo Florentinus exercitus ad uſq; urbis Lucæ mœnia peruenerat, quū excitus Caſtrutius hoſti ad Sextimanas aquas obuium ſe contulit, ſtatiuaq; uterq; exercitus aliquandiu locis confuſus communitis propinqua habuit: leuia uero per ſingulos dies prælia ſunt commiſſa, quorum uno tandem caſu inchoato totis undiq; copijs eſt concurſum, longeq; inferior Florentinus multos ac meliores quoſq; partim cæſos, partim captos deſiderauit. Caſtrutius ipſe non immunis copiarum detrimenti, ſaucius quoq; prælio exceſſit: hærebat tamen in Lucenſi agro Florentinus, qui Caſtrutium uidens ſe in ſtatiuis continere, ad Fucetium receſſit: Caſtrutiusq; Accium appropinquare intelligens, timore ſimulato, ſubſequi diſtulit, quouſq; illum quid facturus erat admonitum, ad proximum hoſtibus locum de uia flectere curauit. Exinde Caſtrutius equites mittens, quia ad leue certamen hoſtes de more laceſſerent, cum toto exercitu eſt ſequutus. Conſtat Florentinos de aduentu uicecomitis leue ad quod prouocabantur, certamen detrectaſſe, ueritos quod euenit, ne ſi incœpiſſent cum uicecomite ac Caſtrutio ſimul uel inuiti decernere cogerentur. Sed dum pendentes in receſſum quid agerent dubij conſultantesq;, partim ſententias dicunt, partim muſſant, ingerentes ſe præcipites Caſtrutiani milites, alios inuenerunt de Florentino exercitu, qui omnium ignari conſiliorum, decus, ut dixerunt, patrium ſeruare uoluerunt, præliumq; eſt conſertum, in quod uterq; exercitus incubuit. Dura aliquādiu & atrox fuit pugna, nec facile apparebat, ad quem uictoria inclinaret, quum hinc alam ducens equitum Raimundi commilito facta audentius impreſſione cum ſuis omnibus interceptus eſt: inde Accius, ut erat admonitus, ex inſidijs prouolauit, & erāt ei mille quingēti equites, quos ex omni Gibellino Lombardiæ ſelegerat equitatu. Ad cuius procellam cum robore Caſtrutij copiarum illatam, Florentini exercitus ordines ſunt confracti, fugaq; ilico committi cœpta. Accio autem uictoriam in fugientes proſequente, Caſtrutius prælio ſe ſubtraxit, circūuectusq; per colles ad arcta peruenit, paludes montesq; interiacentia, quibus ſolis in amplam planitiem eſt acceſſus, cædem Accius, quam in fugiētibus nequierat, tunc primum maximam edidit: quum parem ac maiorē ederet Caſtrutius, nulla re magis tardatus eſt, q; quod uiuentes potius capi, quàm cadauera, ut dixit, fieri cupiebat. Capta itaq; eſt maxima pars Florentini exercitus, & Raimundus primo ad Caſtrutiū perductus, paulopoſt eius filius impedimentorum cuſtodiæ præfectus in Accij poteſtatē cum illis peruenit. Huius uictoriæ ſpolia quæ fuerunt multa, partim Lucam, partim Piſtoriā ſunt relata. Caſtrutiusq; dierum ſex quiete exercitui data, agrum Florentinū ad eam partē euerſum terribili uaſtitate potius quàm populatione fœdauit. Inde Signiā delatus eſt, quod oppidum inferendo Florentiæ bello idoneum, impoſiti præſidio à Florentinis milites reliquerunt. Eo potitus oppido Caſtrutius, nihil moratus cupientiſsimum uicecomitem duxit ad Florentiæ urbis mœnia de prope inſpicienda, & ſole in ueſperam uergēte, tantus exercitus ad ſtatiua in celebri uico Piritula ſecundo ab urbe milliario aliquot diebus habenda perductus eſt, per quos dies nihil ludorum, nihil iucunditatis omiſſum eſt, quo lætitia in caſtris oſtenſa, ſpectantem de mœnibus ciuitatis multitudinem redderet mœſtiorem. Equuria eſt ad eam ciuitatis portam publice inſtituta, & carcere dimittēdos equos Piritulæ continent magiſtratus: ad eam itaq; publici ſolennis ludi ſimulationē Caſtrutius, propoſitis præmijs, equos, uiros, mulieres, publice trino miſſu à Piritula ad portā currere curauit. Dum Piritulæ duces agunt, turmæ in circuitum dimiſſæ cædes, incendia, uaſtitatem in Florentino Pratenſiq; edebant, & adibant equites pediteſq; portā, ſi fortè prodiretur in præliū pertentantes. Triduo Piritulæ acto quum nemo portis obſtinate clauſis exiſſet, Caſtrutius Signiam reduxit exercitum: noctemq; unam tantummodo commoratus, orantem Accium uicecomitem ad inſpiciendam parte alia Florentiam, in Arni uſq; fluenta comitatus eſt. Primaq; hæc tyrocinia atq; præludia uicecomitū genti Florentino populo bellis agitando, quæ raro ad hoc uſque tempus intermiſſa, Philippus tertius Mediolanenſium dux continuat. Accio datis ſtipendijs, & ſpoliorum maxima parte donato, in Lombardiam redire permiſſo, Caſtrutius Pratum obſedit, & quum potiri deſperaret, in circuitu uaſtauit. Dum hæc in Italia agerentur, Ioannes uigeſimus ſecundus pontifex Romanus multa probe egerat, rem eccleſiaſticam concernentia. Multis namq; creatis cardinalibus, in queis duo tantum Itali fuere,

Ioannes Columna, & alter Ioannes Vrſinus Romani proceres, Thomã unum Erphordenſem epiſcopum, & alterum Thomam Aquinatem prædicatorum ordinis anno põtificatus ſeptimo in numerum retulit ſanctorũ Chriſti domini confeſſorũ. Eoq́ qui ſecutus eſt anno

Anno ſalu. Mcccxx viij.

ſalutis duo de trigeſimo terdeciesq́ centeno Bauari electione abrogata, in illum tanquã eccleſiæ rebellẽ ac ſchiſmaticum cenſuras exercuit. Erat enim omnis Italia illius inſtigatione armis diſſidijsq́ inuoluta, & quicquid pontifex faceret, Bauarus deſtruere adnitebať. Guidonem Petramalam poſt occupatã Tiphernum Ciuitatemcaſtelli appellatã Romanæ eccleſiæ iuris urbẽ pontifex præſulatu ſacerdotioq́ exautorauerat, Ioãne Biordi Vbertino in Cortonenſem epiſcopũ declarato: id enim ad eam diẽ Arretinæ diœceſeos oppidum in epiſcopalẽ erexit ſedem, cui præter attributã perpetuo manſuram portionẽ, cætera quoq; ſubiecit, quæ ad eccleſiam ſpectauerant Arretinã. Concitusq́ in iram Bauarus inſtigante Guidone in Vbertinorum caſtella ducens, Laterina Sabinumq́ euertit. Tenebatq́ per id temporis Rauennã urbem Almericus eccleſiæ illius præſul, & comitatũ Romandiolæ pro Romano pontifice etiam in Bononia adminiſtrabat, in quẽ Bauarus Rainaldũ Obitionem, & Nicolaum Eſtenſes Ferrariæ tyrannos copijs adiutos adeò incitauit, ut Argentam Rauennatis eccleſiæ oppidum, Guidonis Truncaduri Gibellinorũ principis proditione primum, poſt omnem Rauennatis agri Riperiam Padi Argentæ contiguã occupauerint. Paſſerinus enim Bonacoſa, cui Bauarus ad Mantuæ tyrannidem animos copiasq́ addiderat, ſorore Eſtenſium in matrimoniũ accepta, ſeſe cum copijs illorũ exercitui & pariter furori ſociũ addidit. Qui in magnũ coniuncti exercitũ, caſtella de Mutinenſibus Romano pontifici ſubdita, & ipſam urbẽ Bononiã ut inuaderent ad ſancti Felicis oppidum ſunt delati. Cõtraxerat interea Romandiolæ Comes Bononiã copias, & Florẽtini quamuis à Caſtrutio premerentur, petitos ex fœdere ducentos equites Bononienſibus auxilio miſerant. Quarum eccleſiæ & pontificis copiarũ dux Beltrandus Aledoſius Imolenſis cum ad ſanctũ Felicem hoſti obuius proceſſiſſet, fracti Eſtenſes & Paſſerinus, fugatiq; maximũ acceperũt incõmodum. Ferrariaq; eccleſiaſtico ſuppoſita interdicto, Eſtenſes & Bonacoſa extra cõmunionem eccleſiæ ſunt proiecti. Caſtrutius interea Florẽtinos ex Signia adeò preſſerat, agitaueratq́, ut eliciendis à Roberto rege domino ſuo, quas negligẽtius ſubminiſtrabat copijs, nouo uſi fuerint argumento. Carolum enim filiũ illius Florentiã in dominum mitti per oratores ciuitatis primarios poſtularunt. Sed dum oratores Neapolim uadũt, Caſtrutius Montimalo per frequentes ac propè multorum dierum labore & periculo cõtinuatas expugnationes capto præſidium impoſuit, Signiamq́ ea diruit ratione, quod Carolo cuius aduentũ nouerat, præſente illam retinere diffideret. Quam tamen ibi prius habuerat belli ſedem tranſtulit Carmignanum. Sub ipſum Caroli aduentum Ioannes Romanus pontifex Ioannem Vrſinum cardinalem in Italiam legauit, cui factionis gratiã multos in Italis fauores ſperauerit additurã, amboq́ principes de rebus gerendis cõmentaturi Florentiæ conuenerunt. Quantumq́ hi Guelfos, tantundem Galeatius uicecomes Gibellinos de Hetruria in ſpem uictoriæ adnitebatur attollere: per quod tempus factionis Gibellinæ principes Itali omnes per Bauarũ in Italia precibus pollicitationibusq́ uictum deſcendere coegerũt, qui ſuperatis Alpibus Tridenti ſubſiſtens nullis precibus, nullis promiſſionibus ut progrederetur ulterius adduci poterat, niſi eò delati Galeatius uicecomes, Guido Petramala, Scaligeri, Carrarienſes, Eſtenſes, Bonacoſæ, & Caſtrutij oratores ui propemodũ adhibita attraxiſſent. Brixiam itaq; Mediolanumq́ue peruenit. Qua in urbe celeberrimo multorum populorum conuentu, priſco more Guido Petramala præſulatus autoritate præſumpta coronam illi ferream impoſuit. Bauarus uero contrà ac oportuit pecunijs indigentiſſimus, Mediolanẽſes ac cæteros ſibi fauentes populos adeò exhaurire cœpit, ut omnes ſibi reddiderit inimicos. Quumq́ Galeatius eum principem, & ut appellabat, imperatorem ſuum ab exactionibus nimijs orando ſuadendoq́ retrahere conaretur, Bauarus nõ magis iracundia quàm auaritia ductus illum & filios ui adhibita cõiecit in carcerem. Abradenda exinde commodius Medialonenſi populo pecunia, Bauarus noua eſt uſus machinatione: ciuibus enim ſolo libertatis nomine donatis permiſit, ut uigintiquatuor ex omni populo creatis reipublicæ adminiſtratio permitteretur, quibus præſidem ſeu præfectum addidit, ea ut dixit ſolummodo imperatoria autoritate geſturum, ad quæ externi magiſtratus cõſueuerũt in liberis ciuitatibus deputari. Donatus inde à Mediolanenſibus ob tantum munus pecunia ingenti Bauarus in Brixianos

ducens,

ducens, apud Vrcios Soncinumq; deſedit. Quibus in oppidis quum multi adeſſent cum ſecuti principes uiri, populorumq; oratores, multa diſſeruit de importuna uicecomitum patris & filiorum tyrannide, qua etiam ſe pergerent conculcare: & placatis ſi non omniũ, certè multorum animis in Hetruriam iter ingreſſus eſt. Carolus interea compoſitis his, quæ cum cardinali fuerant Florentiæ componẽda, exercitum emiſit in Caſtrutiũ & eius dominia ducendũ, à quo oppidũ Mons appellatũ Fucetianis paludibus proximũ eſt expugnatũ. Idẽq; exercitus breui poſt Arceminium tenue opibus ac propè immunitum in Piſtorienſibus caſtellum expugnauit. Aberat enim Piſtorienſi agro Caſtrutius, qui Bauaro Lunẽſi uia quod nouerat uenturo, obuius ire cœperat. Qua item ratione Carolus copias omẽs intra Florentiæ mœnia reuocauit. Ingreſſum Lucã Bauarum, Caſtrutius honore proſecutus eſt, qui ſummus poſſet imperatoribus exhiberi. Cupientẽ inde Piſas accedere ciuium diſcordiæ prohibuerunt, quorum nonnulli tyrannidem libertatis nomine obtinentes uicecomitũ facti exemplo territi, illum uel ingenti donatum pecunia excludendum cenſebant, quum plebs ipſa & nobilitatis pars contraria ſentiens, introducendum duceret muneribusq; donandũ. Eaq; diſſenſio Guidonem Petramalam Caſtrutio diſcordem, hoſtemq; apertum fecit, utroq; diſpari quidem forma, ſed eadem fide & affectione cũ Piſanis pro Bauaro adnitente. Appulſis itaq; urbi copijs Piſani tantiſper deditionẽ ſunt morati, quouſq; cum his qui cõtraria ſenſiſſent, ciuibus uerbo & animo placatus princeps nihil moleſti in illos tẽtare ꝑmiſit. Quod quum eſſet Caſtrutij & Guidonis licet diſſidentiũ opera factum, pleno Bauarus Piſarũ dominio eſt potitus. Guidoq; Arretium, à qua urbe diu abfuerat, petiturus, ora accedens maritima, febri apud Nigrummontẽ correptus interijt. Cõmoratus Piſis duos fermè mẽſes Bauarus, efflagitanti Caſtrutio cõceſſit, ut Galeatiũ uicecomitẽ, Acciumq; & Marcũ filios carcere liberatos Lucæ foueret, ipſe ad urbem Romã iturus per maritimã tetendit orã, quem Caſtrutius mille quingentos pari penè numero equites peditesq; ducens ſecutus eſt. Quot numero fuerint Bauari copiæ nullus tradit. Sed ingẽtes fuiſſe hinc certũ ſumitẽ argumentũ, quod Robertũ ille regẽ potius bello agitare, quàm ad coronationẽ petere anhelabat. Hinc quo primum die Bauari & Caſtrutij copias Viterbium attigiſſe Carolus intellexit, Florẽtia & ipſe cum copijs profectus ad genitoris regniq; præſidia pergere incœpit, feciteq; iter quadrato agmine per Arretinos, quã ciuitatẽ Saccon Petramala Guidone ſuo fratre defuncto, armis & factionis præſidio obtinuerat. Inde Peruſiã accedens per Spoletinos & Marſos regnũ ingreſſus eſt. Ac Bauarus ingenti Romæ exultantiq; acceptus fauore coronationẽ tamdiu diſtulit, quoad proceres & urbiũ Italiæ oratores, qui continuo confluebant, omnes adueniſſent, quoadúe pompa pridẽ ad omnia templa baſilicasq; urbis deſtinata, & ad eius acceſſum inchoata Laterani die præfixa quieſceret: quo die kalendarũ Iunij nona non quidẽ Sarra Columnenſis, quod Florentinorũ habẽt monumẽta, ſed Stephanus ſenior, & Sarræ tunc pueri genitor iuſſu cleri & populi corona illum inſigniuit. Vrbẽ enim Romã duo primarij nobiles ex ijs quos nunc Barones appellant, ſeſe regis Romanorũ uicarios dicentes, gubernabãt. Eratq; is annuus magiſtratus à Romano ſenatu creatus, geſſit tamen magiſtratum illum quandoq; unicus, qui dum abeſſet alius ſuſtinebat. Hincq; per Ioannis xxij. tempora uidemus Hannibaldũ de Hannibaldis, & Ricardũ Vrſinũ fuiſſe uicarios. Paulo poſt Frãciſcus Comes Anguillariæ ſolus fuit, & Stephanus Colũna ſenior, cũ quinq; annis eum continuaſſet magiſtratũ, Nicolaũ Stephani de Comite ſibi aliquãdo ſubſtitutũ reliquit. Ea ornatus adulterini imperij corona Bauarus, rem aggreſſus eſt omnium nephariam, & cæteris uitæ partibus reſpondentem. Electum enim in antipapam Petrũ Corbarienſem ordinis minorum, agri Reatini, ruſticum hominem, qui uxorem habens iuuenem, renitentemque pſeudoreligioſus debita Romano pontifici reuerentia adorauit, nec defuerunt flagitioſi, & illi ſimiles apoſtatæ damnati capite, & alia perditorum turba, qui & ſecuti ſunt idolum, & ab eo adulterinas cardinalatus præſulatusque & ſacerdotij dignitates acceperint. Quo in patrando ſcelere nil aliud à Bauaro quæſitum eſt, quàm ut Ioannis Romani pontificis autoritate cõminuta, liberius ipſe rem Italicam perturbaret. Sed ad rem Hetruſcam. Abiturus Florentia Carolus Philippũ Carnotenſem uirũ rei militaris peritiſſimũ, & qui copias regis Franciæ nõ modicas ductitaſſet, præſidio Florentiæ cũ equitibus mille Gallicis reliquit. Pariter reliquerat Caſtrutius Lucæ & Piſtorij copias in omnẽ euentũ præſidio affuturas. Bauaro itaq;, & ipſo in primis Caſtrutio, quẽ omẽs Itali Romã cõfluẽtes pluris penè ꝙ ipſum facerent

faceret Bauarũ, ducendas in Robertũ regẽ copias, & cætera bello neceſſaria parantibus Romã nuncius eſt allatus, Carnotenſem per altã ut tũc erat hyemẽ glaciei, quæ Piſtorij foſſas reddiderat permeabiles, cõmoditate eam urbẽ furto ingreſſum eſſe, quam poſt prælia uarie ab impoſitis præſidio Caſtrutianis militibus & factiõis Gibellinæ ciuibus cõmiſſa, obtentã nullo partiũ amicorũ inimicorum'ue reſpectu ac diſcrimine totã militi diripiẽdã ꝑmiſerat: & cum alter poſt alterũ cladis nuncius Romã ueniſſet, nõ prius inde Caſtrutius proficiſci potuit, ꝙ arcẽ quoq; factus eſt certior, captis in prælio qui hoſti in urbe pertexerant repugnare, cuſtodibus, ueniſſe in Carnotẽſis & Caroli poteſtatẽ. Suis itaq; præmiſſis mille quingentis, quos Romæ habuerat equitibus peditibusq; Caſtrutius, cũ parua & ipſe manu Piſas, & inde Lucam feſtinantiſſime peruenit. Quibus in urbibus paratæ ſunt celeritate & diligentia copiæ, cũ his cõmeatus, & cætera expeditioni neceſſaria ſunt educta. Quinto enim die poſtq; Caſtrutius tanta uelocitate Lucã attigerat, ſub ipſum copiarum ab urbe Roma aduentum exercitus eſt profectus. Inerant uero exercitui Galeatius uicecomes, Acciusq;, & Marcus nati ducẽdis ordinibus à Caſtrutio p̃fecti, tãto apud ſe loco habiti, ut eorũ ſuæ in caſtris æquauerit poteſtatẽ. Adita à tanto exercitus nõ militũ magis numero ꝙ ducũ probitate plurimi facienda, piſtoria in circuitũ eſt cincta, ut exeundi clauſis admittẽdiue uenietes facultas pariter ſit adẽpta. Spoliatã enim urbẽ, carentia rerũ, ac propè iam fame nouerat laborare. Intẽtauit tamen oppugnationes non magis potiundi ſpe, ꝙ ut Simoni Tolæ nobili Florẽtino, quẽ Carnotẽſis p̃ſidio præfectũ reliquerat, præſtaret occaſio deditionis celerius faciẽdæ, ꝙ fames cõiũcta periculo ſuaderet. Nec uſi ſunt Florẽtini Philippusq; ignauia ope obſeſſis pro uiribus afferẽda. Contractis nanq; uiginti peditũ, tribus equitũ millibus cõmeatũ ut importarẽt copioſiſſimũ, aduſq; Caſtrutiana caſtra duxerunt, tentatãq; in Caſtrutij munitiões caſtris obductas irruptio, tandẽ Florẽtini conatu & ſpe fruſtrati, depoſito Prati cõmeatu, Lucenſem Piſanumq; agrũ factis incurſionibus populati ſunt. Et interea Simon Toſa ſuos ſubueniendi ſpe amiſſa, receſſiſſe uidens, cũ proprijs cõmilitonũ rebus abire permiſſus, Piſtoriã tertio ꝙ capta fuerat menſe uix dum exacto ſpoliatã reddidit. Fecitq; is Piſtoriæ caſus Bauarũ à deſtinato in Robertũ regẽ bello tepeſcere, quod Caſtrutio præſente uiro omniũ impigerrimo ad ueris initiũ fuerat initurus. Acceſſit quoq; ad oram Siciliæ regis Frederici claſſis, quã Petrus duceret, eis tardatus, quia Genuenſes quoq; Guelfos patria extorres ſequi oportuit. Claſſem enim diu ante in id bellũ paratã abſq; claſſe regia mittere noluerunt. Inchoata erat, ac propè media æſtas, quando Bauarus omiſſa eius belli dictas ob cauſas intentione, Tudertum uſq; ſe contulit: in Florentinos nanq; ducere conſtituerat, nec ulli etiam Florentino dubiũ apparebat, quin eſſet Florentia potiturus, præſertim cum hinc factio Petramala ex Arretio, inde Caſtrutius & Piſani, & alia parte Vbaldini ex Apennino & Romandiola in eius caſtra fuerint cõfluxuri. Ducebat uero ſecum Bauarus antipapã, quo eum ſe præſente à populo uel inuitus faceret adorari. Dumq; Tuderti copias cõtrahit tardiuſcule ſubſecutas, claſſis Sicula & Genuenſis ad Tyberina oſtia, & illo iubẽte Cornetũ uenit, ad quã cum Bauarũ relicto Viterbij Idolo ſe cõtuliſſet, euinci à Petro Genuenſibusq; nõ potuit, ut ad Neapolitani belli molẽ redire uoluerit. Erat enim in Florentinũ ardentior, quod firma potiundi ſpe propediẽ inchoatũ ad uotũ conſummaſſet, niſi eadẽ quæ aliàs fortuna Florentino præſidiũ opemq; tuliſſet. Caſtrutius enim morbo à piſtorienſis expeditionis labore contracto uita migrauit, cuius filiorũ Arrigi & Galerani nomine, cum Piſis præſidia eſſet impoſita, Bauarus illuc delatus, urbẽ à nobilitate deditã pro ſe & imperio, ut dixit, Romano gubernandam accepit. Tarlatumq; Petramalam Guidonis fratrẽ in illa præſidem præfectum'q; reliquit, Lucam'q; accedẽs eiectis ſimili impietate Caſtrutianis recepit, quam Germano cuidam attribuit gubernandã. Lucẽſem uero populũ Caſtrutij filijs minus multo ꝙ oportuit fidelem pœna quam meriti erant, breui ſubſecuta eſt. Tributa nanque ſolito grauiora illico imperata ſunt. Florentini interea Carmagnano obſidione oppugnationibus'q; potiti, altero item felici nuncio per id temporis ſunt lætati, Caroli regis Roberti filij eorum domini uita functi: & ne quid inchoatæ eorum felicitati deeſſet, Bauari uires à Germanorum equitum defectionibus comminui acceperunt. Valida enim illorum manus quum Lucam occupare cœpiſſet, nec ſatis ſucceſſiſſet conatus, proximum ei urbi collem ſtatiuis cepit. Erant tunc in Piſtorienſi agro cum copijs Bauarus, quod eiecto eo iubente à Piſtorienſe populo milites Caſtrutiani Piſſiam Bugianum'que oppida retinere, & Caſtrutij filijs

ſalua

ſalua reddere admittebantur. Quare transfugis propere, cum ſoli pecunijs deliniri uiderētur, eas in hūc modū habere curauit. Galeatio uicecomite paulo poſt Caſtrutiū Piſſiæ mortuo, Accius Marcusq; filij ad Bauari miſericordiā confugerāt, hiq; pecuniā multo maiorem ea, quam milites Germani petebant ea conditione Bauaro ſpoponderunt, ſi in patriam reducti eſſent. Vnde Accius Marco fratre apud transfugas pro obſide relicto cum Germanis quatuor nobilibus ea ratione eſt miſſus, ut autoritate imperatoria reductus pecunias illis diſſolueret Bauaro deferendas. Iuitq; Accius & nullo reſiſtente Mediolanum introductus, pecunias amicorum collatione habitas Germanis deductoribus dedit, cum quibus illi in Germaniam transfugerunt. Fruſtratus pecuniarum Mediolano afferendarum expectatione Bauarus, & transfugarum, quos perſequi cuperet, adductus indignitate in Lombardiā ſe contulit, Petro Corbario cum ſectatorum ſentina, Piſanis, apud quos manſerat per literas commendato. Ingreſſus Lombardiam Bauarus, omnia peiore quàm crediderat, loco repperit. Accius nanque uicecomes ingratitudinis & perfidiæ memor, qua in genitorem Galeatium uſus fuerat, Mediolano illum omnino excluſit, & Germani milites Accium intelligentes Bauaro rebellaſſe, Marco illius fratri fidere cœperunt, adeò ut ex obſide illū ducem habere uoluerint, cuius retenta diu cum ueteranis Caſtrutianorum effecit gratia, ut arce ſibi tradita Lucæ urbis dedente populo acceperit dominatum. Quo tempore & propemodum die piſtorij Piſisq; ad arma concurſum eſt. Piſtorienſes tamen priores eiecto Bauari præſidio, pacem cum Florentinis ea fecerunt conditione, ut reductis exulibus conflata ex utraq; factione reſpublica conſtitueretur. Piſani autem Tarlato benigne emiſſo id curauerunt ſolum, ut iugo Bauari excuſſo, rem ipſi ſuam ad libitum gubernarent: nec potuit inchoata in Hetruſcis per ciuitatum liberationem pax diuturna eſſe. Veterani nanque, Caſtrutiani, Catinum, & paulo poſt Victolinum, quæ oppida ſub mortis Caſtrutij tempus Florentini receperāt, occuparunt. Et Germani milites ductu Marci uicecomitis Lucam obtinentes, eam urbem *Spinulæ* Genuenſi uiro nobili ac ditiſſimo, qui claſſi extorrum Genuenſium ductor erat, accepta ingenti pecunia uendiderunt. Exarſit illico in *Spinulæ* inuidiam odium'que Florentinus, & illi bellum intulit ſubitarium. Quod cum magno *Spinula* excepiſſet animo, accerſitæ ſunt ex Lunenſibus copiæ, & ueterani in ſocietatem belli mercede aſciti, quibus auxilijs fretus *Spinula*, non magis repulit quàm bellum intulit Florentinis, qui ad Catinum delati præſidio, quod *Spinula* Lucam accerſiuerat, deſtitutum obſederunt, duxeruntq; ad illud miro opere & labore, ac ingenti impendio munitiones aduerſus *Spinulæ* impetus, quos die noctu'q; maximos faciebat, tandem'que potiti ſunt. Bauarus interim ignominia & confuſione onuſtus redijt in Germaniam. Per quod ferè tempus Petrum Corbarium pontificis Nicolai quinti fœdantem nomen, Bonifacius Comes cognomine Donantico Piſanus captum, Auenionemq; perductum uero pontifici Romano Ioanni uigeſimo ſecundo, in munus obtulit, à quo minus ille quàm merebatur, male habitus eſt, uitam enim in carcere breui, ſed nulla adhibita ui finiuit. Poſt Bauari in Germaniam reditum, Ioannes pontifex Philippo Francorum rege inſtante, generalem in *Saracenos* Hieroſolymam tenentes expeditionem ſacroſancto de more decreto edixit. Philippus'q; eius expeditionis dux declaratus eſt, cui pontifex fructuum regni Franciæ eccleſiaſticorum decimam partem ea reſeruauit ratione, ut expeditionis impendio ſufficere poſſet. *Sed* & ſibi pontifex cæterorum orbis Chriſtiani fructuum eccleſiaſticorum decimam pariter portionem uoluit reſeruari. Quæ dum agerentur prædicto rege Philippo hortante, Ioannes Bohemiæ rex Henrici filius Brandeburgenſis, quem apud Bonconuentum oſtendimus obijſſe, ad pontificem mittens, ſequeſtrē ſe exhibuit, ut Bauarus eccleſiæ reconciliatus, iuri quod imperij electio prætenderet renūciaret, alter'que Henricus, & ipſe dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Id'que licet pontifex parum exaudierit, Roberti regis Neapolitani animum offendit, qui non ullum tunc imperatorem creari uoluiſſet in Italiā tranſiturū. Florentini interim potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obſedere, qua breui fuerant potituri, niſi nouus in Italiam turbo poſt emiſſam Bauari peſtem incubuiſſet. Ioannes enim Bohemiæ rex à Brixianis accerſitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbem Bergamum'q; cepit, quē quum *Spinula* & Lucenſes præſidiū opem'q; popoſciſſent, immiſit ille equitū duo milia, peditū paulo minus, ſolutâq; obſidione Luca, Florentinus ager populationibus & incendijs eſt fœdatus. Parmam, Rhegium, Mutinam per id temporis ſicut & prius poſt Bauari diſceſſum cardinalis Oſtienſis Romani

pontificis

pontificis in Bononia legatus bello preſſas pro eccleſia capere nitebatur. Sed earũ urbium populi regis Bohemiæ dominum prædigentes, ſeſe illi miſſis oratoribus dediderunt. Nec tulit id Bonouiæ legatus indigne, quin potius amicitia, & fœderatione cum eo rege inita Bononienſes Florentinis cõtrà ac conſueuerant eſſe, reddidit inimicos. Quod quidem conſcio Ioanne Romano pontifice factũ apparuit, quũ is Bohemo regi nulla in re poſtea fuerit aduerſatus, mutatáq; eſt exinde rerũ in Italia conditio, ut quibus pontifex Romanus, rexq; Bohemus aduerſaret, eoſdem Robertus rex Florentiniq; nullo Guelfi aut Gibellini nominis diſcrimine fouerent. Fuit uero Ioannis Bohemi regis in Italiam aduentus quibuſdam ex ijs etiã qui Bauaro fuerant aduerſati, in primisq; uicecomitibus, qui nullũ uoluiſſent Germanũ in Italia potentem eſſe, formidoloſus. Quare inita cum Maſtino Scaligero Veronenſe, Philippino Gonzaga Mantuano, Carrarienſibus, Patauinis, Eſtenſibus, Ferrarienſibusq; tyrannis confœderatione Roberti regis Neapolitani per icta cum Florentinis fœdera partibus adhæſerunt, in quos omnes pontifex Romanus cenſuras eccleſiæ promulgauit. Eius uero ſocietatis cum tot Lombardis principibus à Florentinis initæ fama effecit, ut Piſtorienſes libertate poſtergata urbẽ pleno dominio ipſis permiſerint Florentinis. Quæ cum Bohemus rex intellexiſſet, Carolo filio cũ copijs Parmæ, Rhegij & Mutinæ urbiũ cuſtodiæ relicto, in Germaniã ſe contulit, maiores, & tantis neceſſarias copias conatibus contracturus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber decimus

ELATI animis regio fœdere primi omnium ex ſocijs Eſtenſes in legatum Bononiæ & partes Romani pontificis res nouas tentare cœperunt, cauſaq; uidetur remotiuſcule repetenda. Poſt occupatam, ut diximus, ab Eſtenſibus, Argentam Rauẽnatis eccleſiæ oppidum, Ferrariæ urbi ſacris à legato fuerat interdictũ: quod dedecus animarumq; periculum non prius eſt ſublatum, quàm fatigati Ferrarienſium querela Eſtenſes oppidum reddiderũt. Sed quo tempore Bohemus rex in Germaniam abijt, Eſtenſes fœderis confidentia ſuperius dicti, & Alberti Scaligeri, quem Maſtinus frater cũ copijs miſit auxilio caſtris ſancti Felicis agri Mutinenſis obſidione perrexerunt, quod oppidum Manfredus pius Carpenſis cum Carpo & caſtellis ad uiginti Carolo Ioannis Bohemi regis filio commendauerat, adeò ut eius defenſioni ſiſus nihil ab Eſtenſibus formidaret. Quare parum abfuit quin oppidum nullo cuſtoditum præſidio, Eſtenſes impetu primo ceperint: cuius repentinæ obſidionis, quum primum certiores facti ſunt Carolus Manfredusq;, quicquid copiarum ſiue externarum ſiue prouincialium Parmam inter & Immolam fuit, in unum coegerunt exercitum, qui ad Felicianum ductus expectare auſos Eſtenſes, Scaligerum'que confregit. In eáq; ſuſi exercitus pugna octingentos cecidiſſe Ferrarienſium monumenta legimus affirmare: captorum numerum, qui uidetur fuiſſe ingens, adhibita in præſtantiorum enumeratione diligentia ipſis in monumentis ſupprimi fecit. Nanque Nicolaus Eſtenſis Rainaldi Marchionis frater, Thcobaldus de Coſtabilis, Iacobus de Algerijs, & plerique ciues nobilitatis Ferrariæ nobiles primores in eo numero fuere. Secundum eam uictoriam curauit legatus contrahi à comite Romandiolæ copias, quæ in urbem Ferrariam ducerentur, ad quas Rauennæ congregatas cubiculariũ in primis chariſſimum legatus equitatum ducere iuſſit ingentem, partim mercenarium eccleſiæ militantem, partim à Carolo Bohemo datũ, & Rauennæ ad Comitis edictũ conuenerant Galeotus Malateſta Ariminenſis, Franciſcus Ordelaſus Forliuienſis, Richardus Manfredus Fauentinus, Oſtaſius Polotenſis Rauennas, qui quatuor rebus uſi nouis, quas Bauari cum eccleſia inimicitiæ prius tantopere concitaueraut, urbium quiq; ſuarum tyrãnidem ſub capitaneatus titulo inuaſerant. Tantis copijs proximè ad urbẽ Ferrariam Argentæ uia appulſis, proditione à ciuibus aliquandiu prius condita, pons Comiti Romandiolæ patefactus eſt, qui peninſulã, in qua eſt Argẽta ei cõiungit peninſulæ, in qua urbs Ferraria haud longe ab ipſo ponte ſe iungit: & ingreſſus noctu exercitus eo in ſpatio, quod urbẽ pontẽq; interiacet, ſancti Antonij uocãt ſuburbiũ, caſtra habuit: continuata eſt obſidio mẽſes duos, & frequẽtibus intentatis oppugnationibus, ægre aliquãdo à Rainaldo Marchione mœnia

ſunt

ſunt defenſa, Tandem Philippus Gonzaga Mantuanus, Maſtinus Scaliger Veronenſis,
Vbertinus Carraria Patauinus copias cum dediſſent auxiliares, Rainaldus Marchio ipſis
idibus Aprilis, die in ueſperā procliui erupit. Diſſipatus uero eſt opinione celerius eccleſiæ
exercitus, & quū cædes magna non cōmitti nequiuerit, tum maxime ſeruandis ducibus, &
in exercitu primoribus ea ratione Marchio intentus fuit, ut eſſent captiui, quorum permuta-
tione Nicolaū fratrē, & cæteros ex ſuis prælio captos Feliciano faceret liberari. Et à Caſtel-
lothealdo delapſæ naues in dromonum formam armatæ, multos de eccleſiæ exercitu cepe-
runt, ſcaphis lembisq́ fugere adnitentes. Captum Romandiolæ Comitē legatus & cubicu-
larium ſuum in Nicolai Eſtenſis, Thebaldi de Coſtabilis, & Iacobi de Algerijs, aliorum'que
prælio captorū Feliciano liberationē permutauit. Galeotum aūt Malateſtam, Franciſcū Or-
delaphum, Richardum Manfredū, & Oſtaſium Polotenſem Marchio hoſpitaliter ac hone-
ſte habitos ea dimiſit pactione, ut obedientia reuerentiáq́ legati & eccleſiæ poſthabita, ci-
uitates quiſq́ ſuas alijs de Italia ſocijs bello urbibus & principibus conſentire curarēt. Inde
in pontis proditores animaduerſum eſt, ut liberato tāto periculo Ferraria, exercitus ut erat
tanta præda ditatus, Scaligero Gonzaga, Carrarióq́ iubentibus, duce Rainaldo; Marchio-
ne in agrum Bononienſem hoſtiliter ſit ductus. Ioānes rex Bohemus interea equitatu Ger-
manorū quem haudquaq́ ingentē adduxerat, Parmæ relicto, Bononiā ſe contulerat ad le-
gatum, & Carolū filium, qui Lucam uiſendi ſtudio acceſſerat, eò redire curauerat: hicq́ dum
legato die noctuq́ aſſiſtunt, de Romandiolæ urbiū rebellione, & copiarum Marchionis in
agrum Bononienſem facto impetu anxiè conſultanti, peiore perculſi ſunt nuncio, Brixiæ &
Bergomi rebellionis. Eas enim urbes Maſtinus Scaliger deditione ciuiū occupauerat, nec
prius potuit rex quid agi oporteret deliberare, quàm Papiā quoq́ allatū eſt urbem ſibi ami-
ciſſimam, Acciū uicecomitē ingreſſum eſſe, arcemq́ oppugnare, quam præfectus pro rege
ipſo aſſerat conſeruare. Ioannes itaque Carolo filio cum modicis copijs ad Mutinæ cuſto-
diam relicto Parmam, & inde accepto exercitu Papiā duxit, qui circūductas ab Accio arci
munitiones, cum ſuperare nequiſſet, in agrum conuerſus Mediolanenſem magnā edidit ua-
ſtitatē, uix'q́ Parmam redire potuerat, cum Lucæ urbis audita rebellio eum coegit raptim
tranſmittere Apenninum. Almerius enim Caſtracanus Caſtrutij genitor Amiorum ope
Lucam ceperat, impoſitus'q́ paulo ante Carolo regis filio arci præfectus eam ſeruabat: ap-
pulſis eò copijs Lucenſes publico delicto per oratores eccleſiaſticos uiros in paucorū culpā
auerſo ueniam impetrarūt. Rex tamen, cui ſatis eſt uiſum à cæde proditorū temperare, in-
gentē uim pecuniæ à Lucenſibus extorſit. Inde Bononiā reuerſus, legato fruſtra diſſuadere
conato, in Germaniā redire conſtituit: mutationum enim Italiæ ciuitatū uoluntatis faſtidio
ſimul & piculo fatigatus, ad quietē ſibi in Germania paratā anhelabat. Mutinæ igiť & Rhe-
gio urbibus præſidia Germanorum, & præfectos quum impoſuiſſet, Parmam & Lucā Pe-
tro & Marſilio Rubeis fratribus in Parma potentiſſimis reliquit cuſtodiendas, & eiſdē no-
bilibus ſimul'q́ urbium populis in ſpem adductis maiorū copiarum, quas ſe adducturū eſt
pollicitus, Alpes tranſmiſit. Interea cardinalis Oſtienſis Bononiæ legatus, Bononienſes Flo-
rentinorum ſuaſione in rebellionem procliues uidēs, in arcem confugit, quam aliquot ante
annis ad Feliciani Mutinenſis uiæ portam ædificari curauerat. Conuertit uero Bononien-
ſis populus furorem in legati militiā mercede conductam, quæ partim agri caſtellorum ad-
uerſus Ferrarienſem, partim urbis præſidio intenta erat, & hinc Marchionis Eſtenſis, inde
Florentinorum copijs auxilio accerſitis, arx uallo, foſſa'q́ cingi cœpta. Nonnihil tamen hu-
manitatis & reuerentiæ erga cardinalem oſtenderunt Florentini ciues, à quibus auxiliares
copiæ Bononiam ſunt ductæ, quod eorum interuentu arcem à legato populus recepit. Is'q́
Piſas Florentinis itē deducētibus acceſſit, quò pariter deducentibus Florentini, Ioānes Ca-
ieranus cardinalis, Vrſinus parū felici minus'q́ fructuoſa legatione uſus ſe contulit, Oſtien-
ſis'q́ celerius Piſis profectus, Ioānē Romanū pōtificē in Auenione repperit ſoſpitē. Qui ta- Anno ſal.
men breui poſt anno ſalutis quarto triceſimo terdecies'q́ centeno defunctus eſt. Ad diē'q́ M.ccc
abinde ſextumdecimū, Iacobus agro Toloſaico oriūdus ſanctæ Priſcæ cardinalis in ponti- xxxiiij.
ficē Benedictū duodecimū eſt aſſumptus. Qua celebrata legatione cardinalis Vrſinus Aue-
nionē applicuit. Benedictus'q́ in pōtificatu nihil duxit antiquius, q̄ pmulgatas à Ioāne in
Bauarū cēſuras, abrogationē'q́ repetere ac cōfirmare. Per quæ tēpora principes populiq́ in
Italia bello ſocij, hinc pōtificis morte audita, in urbis Bononiæ ad ſuas partes acceſſiōe elati

omnia

ipſe & Marſilius fratres Parmam, ſicut docuimus, Scaligero dediderãt, eos ille dolo primũ, poſt ui aperta quæſiuerat interficere, & in Pontremulano ſui patrimonij oppido, in quod confugerant, arctiſſima preſſerat obſidione. Petrusq́ relicto ad perferendam obſidionem Marſilio Florentiam ſe contulerat, autorq́ & adiutor fuerat Florentinis, ut ſe Lucæ ac Lu-cenſium inſtigatore auertenda à Maſtini tyrãnide Luca uterẽt. Quod quamprimũ inten-tari cœptũ eſt, Maſtinus Pontremuli obſidione relicta, Lucam ducere conſtituerat, cum & Petrus à Venetis acceerſitus Florentinis facile aſſentientibus, Venetias demandatum ſuſce-pturus imperium ſe contulit, duxitq́ ſecum datos à Florentinis equites octingẽtos, & à Bo-nonienſibus trecentos, cũ quibus ad quadringentos Eſtenſis quoq; tranſmiſit, omnesq́ hæ copiæ terra per Ferrarienſes Clugiam uſq; ductæ, Taruiſiũ inde nauibus tranſportatæ ſunt: acceptis cum prædictis ſimul Venetorũ copijs Petrus Paduam primũ omnium conſtituit oſtenſo bello & factis populationibus pertentandã eſſe. Etenim Albertus Scaliger Maſtini frater cum mercennario Germanorum equitatu & peditatu prouinciali tam inepte eam & auare adminiſtabat, ut Vbertinus Carraria, à cuius nutu plebs Patauina æq; ac nobilitas pendebat, illum oblata occaſione uideretur cupientiſſime eiecturus. Subſtititq́ primum Bu-bulentæ Rubeus, ad quem uicum caſtra illico in diuturniorẽ moram ideo cõmunita ſunt, ut Maſtinus quid ageret prouideretúe ex eo loco prius intelligeret, quàm aduerſus tantũ principem temerè duceret: & alius interea parabatur exercitus, cum quo Luchinus uiceco-mes defuncto nuper nepoti Accio in Mediolani dominio ſuffectus, ſimul cum Philippino Gonzaga Veronam præmiſerat obſidere. Suaſus etiam, & pecunia à Venetis adiutus Caro-lus Bohemus expectabat ad Feltri Cenedæ bellũ ad urbium receptionẽ cum exercitu tranſ-miſſurus. Primi tamẽ Luchinus uicecomes, & Philippinus Gõzaga copijs aucti, quas Mar-ſilius Rubeus è caſtris à Petro fratre miſſus addiderat, ad Veronam caſtrametati ſunt. Sub-inde ac propè eodem die Bohemus quum in Italia deſediſſet, urbibus illis ſponte deditis priuſquam eſſent aditæ potitus eſt. Preſſus eodem tempore tribus in locis Maſtinus, auda-cia ſibiipſi ſubueniendũ eſſe conſtituit, Eruptione igit̃ præter Luchini Philippiniq;, & Mar-ſilij opinionem facta eorũ repulit potius ꝙ fudit exercitum, pluresq́ in eo conflictu capti ꝗ̃ occiſi fuere. Liberatus Veronæ obſidionis reſpectu Maſtinus Patauium ſe contulit, habẽs in exercitu quem ſecum duxit equites tria milia, pedites multo plures, ut ſi ſaluæ ſibi fuiſſent quas Paduæ præſidio fratri dederat, copiæ, Petrum Rubeum haud ſecus ꝙ Luchinum, & Philippinũ fuerit cum incõmodo repulſurus. Sed quo tempore apud Veronã uictoria po-titus eſt, eodem in Patauinis par penè detrimentũ accepit. Germani nanq; equites, quibus plus quàm Alberto fratri ſuo Paduæ cuſtodiam crediderat, corrupti pecunia ad Venetos tranſiuerunt. Acceptis tamen ex Vicentia Patauioq́ quotquot educi potuerunt ſiue equi-tibus ſiue militibus caſtra Maſtinus Rubei caſtris duobus paſſuũ milibus propinqua con-tulit. Quæ ideo ad inferiorẽ amnis partẽ habuit, ut Petri Rubei exercitũ intercluderet com-meatu, qui ea tantummodo uia poterat à Venetijs comportari, magno id quidẽ cõſilio, ſed parua, ut effectus docuit, prudentia. Si enim Paduã inter & Bubulentã conſediſſet, adẽpta profecto erat Marſilio Rubeo, & cæteris apud Mantuã coactis facultas ad Petrũ Rubeũ ducem ſociorũ exercitus primariũ cum copijs ueniendi. Aliud etiã incõmodum ſedenti ad inferioris amnis partẽ Maſtino, Petrus Rubeus perbelle immiſit. Herba eſt braſſicæ folijs colore adſimilis, Gualdũ appellant, quæ per altã hyemẽ ſata, quinis per æſtatem ſeniſq́ ui-cibus ſiliceis molis conteritur. ex ipſiuśque exſiccatæ puluerибus laniſicij in primis tinctura conficit̃. Dimiſſa igitur fluuio supernè recens contritæ uis maxima aquæ uſum ſua amaritu-dine, & tetro colore hominibus iumẽtisq́ Scaligeri adimebat. Interclusus tamen cõmeatu Rubeus, caſtra mutare coactus eſt, quæ urbi propius ſunt admota, & in ea illico Marſilius frater cum ſuis & ſociorũ copijs ex agro ſe contulit Mantuano, à Meſtréq; oppido, & Tar-uiſina urbe cõmeatus in ea caſtra cõmmode poterat cõportari. Admiratus hoſtis audaciã Maſtinus ad aliam urbis partẽ, qua ad Euſtũ petit̃ oppidũ ſe cõtulit. Sed & alibi tunc Sca-ligeri fortuna mutari cœperat. Brixiam enim Luchinus uicecomes tunc cũ maximis copijs circumſedit. Quod cum in Scaligeri caſtris audiri cœptum eſt, Paduani in res nouas reſpi-cere cœperunt. Vbertinusq́ Carraria conditis cum Petro Rubeo fœderibus eum patente porta cum omni exercitu introduxit. Albertus uero Scaliger Maſtini frater captus, Vene-tias perducit̃, & in eius copias odio ducis à populo deſæuitũ eſt. Maſtinus dimiſſis in mu-

in Lombardis res per id temporis ſunt exortæ. Guido enim Corrigienſis potētiſſimus Parmæ nobilis, Rubeorum, ut diximus, defunctorum reſpectu liberatus, Mantuani Gonzagæ Philippini fauoribus ac inſtigatione urbis Parmæ acceperat dominatum, quem breui poſt Accius frater ſuus Eſtenſis Marchionis auxilio per arma eiecit. Factum'que eſt, ut Scaliger Eſtenſi confœderatus bellum intulerit Mantuano, & in Hetruria deſtitutam præſidij ſpe amiſſa Parma Lucam Piſanus pariter & Florentinus habere concupiuerint, tentatáque ab utroque populo urbis Lucæ coemptio ad licitationem à Scaligero eſt deducta, quum'que pecuniaria ſponſione præualuiſſet Florentinus, obſides ditiſſimorum in Florentino populo mercatorum filios Ferrariæ Scaliger accepit. Pergrandis enim promiſſa erat pecunia, quæ quingenum ducatorum milium auri ſummam quum ſuperaret, in urbe bellis morbóq; diutiſſime fatigata nequiuerat paruo tempore inueniri. Piſani interim Baldis, Freſcobaldis'q; inſtigantibus Lucam obſidione cinxerunt: itum tamen eſt à Florentinorum omnibus, Maſtiniq; aliquot copijs ad Lucæ receptionē, quibus Piſani acie obuij ſtructa ut reſiſterēt ſunt adniſi: ſed dum hinc Florentinus inſtat urget'que, inde impoſitum pridem à Maſtino urbe erumpit præſidium, Florentini pars copiarum cum miſſis à Scaligero nuncijs alia parte urbem ingreſſa eſt. Continuarunt tamen obſidionem Piſani, in quos Florentini decimo captæ urbis die ſummis conatibus eduxerunt: nec detrectauit prælium Piſanus, ſed ſtructa obuius acie in certamen ruit, cuius finis fuit omnium, quæ ad illam acciderant diem, Florentino populo infauſtiſſimus. Eorum enim exercitus facta eſt fœdiſſima profligatio, ad cuius nuncium Florentiam allatum mœſta ciuitas in abiecta quæq; & ſordida deuenit conſilia. Petitus enim opem Robertus rex, cum ſolis dediſſet uerbis, ad Ludouicum Bauarum pontifici Romano & ipſi Roberto regi apertum hoſtem ſpes omnis conuerſa eſt, qui puſillo uir animo, nec precibus nec ingenti promiſſa pecunia ut Tridēto moueret adduci potuit: & præter tyrānos in urbibus oppidisq; iuris eccleſiaſtici, ut oſtendimus, inſtitutos, Luchinum uicecomitem quoq;, ijs quæ pōtificatus autoritate tenebat, ambientem habuit ſuaſorem: qua deſtituta ſpe Florentini, equitibus ad quingentos à Scaligero Bononienſibusq; habitis, & mille quingentis mercede conductis, Malateſtā Ariminēſem, cui Vngaro agnomen fuit, præfecerunt. Isq; peditatum ex urbe agróq; accipiens ampliſſimum, Piſanorū impetijt caſtra ad pontem Auſeris communita, nec facta eſt pugnæ copia, Piſanis certam capiendæ urbis fame laborantis ſpem in prælij diſcrimen adducere recuſantibus. Robertus rex interim poſtquam Florentinos uidit omiſſa Bauari hoſtis ſui ſpe proprijs ad Lucæ conſeruationem uiribus inniti, nonnihil illis præſidij attulit, Gualtero è Gallijs quodā qui dux Athenarum appellabatur, cum paruo equitatu ad illos miſſo, qui acerrimo uir ingenio, ſi uiribus & meritis nequiuit, Florentini populi gratiam artibus exquiſitiſſimis aucupatus eſt: Mouentem enim caſtra Malateſtam, ut agro perpopulato Piſano & incendijs late longéq; oſtenſis Piſanos auertenda à laribus clade caſtra cogeret linquere, quibus ui nequiuerat deturbari, imperitiæ militaris rei apud multitudinem damnauit. Eundemq; ſatis diu in Piſani agri damnis uerſatum poſtquam ex Piſanis caſtris nemo mouerat, exercitum Florentiā reducentem, peioribus inſectatus eſt maledictis, quem murmurabat rem Florentinam de induſtria perdidiſſe. Lucæ interim, qui inerant Florētini populi magiſtratus ſuam & præſidij ſalutem pacti, exinanitam annona Lucam Piſano dedidere. Gualtero autem uſq; adeò detractiones ualuere, ut ſiue caſus ſiue alterius fuuerit imprudentia, creditum palamq; in populo ſit dictum: *Si ductæ ad hoſtem copiæ prope Auſerim illi fuiſſent traditæ, Lucam fuſis pulſisq; Piſanis potuiſſe faciliter cōſeruari.* Et erant ſolito magis diſcordes Florentini, adeò ut facile Gualterus quod quæſiuerat, ſeſe equitatui urbiq; præfici impetrauerit. Quod cum eſt factum, mox uir animo ardēs oblatam amplexus eſt occaſionem. Multis enim partium ſimultatum'q; odio conſentientibus, pluribus rerum deſperatione facinus, in quod ruebant diſſimulantibus, præfecturæ titulum in plenarium tranſtulit dominatū, & palatium ingreſſus priores inde ac cæteros repulit magiſtratus. Secutiq; urbis Florentiæ caſum Arretini, Piſtorienſes, & Volaterrani Gualterum in dominum recognouerunt. Interea dum Florentini per ſuam capiendæ Lucæ auiditatem ad eam deducti ſunt tyrannidem, Parmā urbem, quā fratre eiecto per annum unum tenuerat Accius Corrigienſis, Opizoni Eſtenſi Ferrariæ uicario tradiderat pleno dominio poſſidendam. In eo'q; quod Luchinum uicecomitem & dictum Opizonem, aduerſum Guilelmum Gonzagam ſuſcepiſſe oſtendimus, bello cum

mutuæ in uicinos agros hinc inde factæ fuiſſent incurſiones, Philippinus Eſtenſem Ferrariã
à Parma cum copijs petentem in agro aggreſſus Rhegienſi prælio ſuperauit, fugatumq; ad
Padum uſq; perſecutus eſt. Vnde factũ eſt, ut Opizo retinendæ urbis Parmæ deſperatione
Giberto hortante de ſancto Vitale nobili Parmenſe, eam Luchino uicecomiti permittere
conſtituerit. Accedentesq; Mediolanum Opizo & Gilbertus ad annum ſalutis ſextũ qua-
Anno ſalu. dragesimum ſupra terdecies centenum Parmam ipſi uicecomiti tradiderunt. De qua quidẽ
M.cccxlvi. urbis Parmæ à tantis motibus liberatione Franciſcus Petrarcha illius eccleſiæ archidiaco-
nus qui interfuit, ad Ioannem ſcribens Columnam cardinalem congratulatus eſt, Guilel-
minoq; Gonzaga in eandẽ aſcripto partẽ quies Lombardiæ ſolida tunc eſt parta. Per quod
item tempus quum Florentiæ alia ſuper aliam in Gualterum ducem Athenarum coniura-
tio detecta eſſet, atque in conuictos & ſuſpectos plerosq; crudeliter animaduertiſſet, unius
uiri uirtute ea ciuitas tyranni iugum excuſſit. Angelus Acciaiolus ex ſumma nobilitate ur-
bis epiſcopus, conuocatis ad epiſcopium ciuibus arma in tyrãnum capi iuſſit, quod quum
fieri cœptũ eſſet, tyrannus reſcijt, fœdera cum populo ſequeſtre epiſcopo inijt, per quæ cum
proprijs, quas à Neapoli duxerat copijs & rebus ſuis migrare decimo tyrãnidis menſe per-
miſſus eſt. Sed breuis fuit recuperatæ libertati Florentiæ quies, quod nobilitas de populo in
recuperãda libertate benemerita, cõmunicata tunc ob id meritũ urbis adminiſtratione per
uim priuata eſt. Quod dum illi ne fieret reſiſtere annituntur, expugnatæ multorũ ædes, di-
reptæ, & nonnullæ igni ferróq; ſunt abſumptæ. Alia ſubinde pars Italiæ eodem fermè tem-
poris curſu magnis motibus agitata eſt. Roberto regi duæ erant neptes ex Carolo filio, quẽ
diu antea adoleſcentem à Florentina reuerſum expeditione in Neapolitano regno obijſſe
docuimus, & Carolo Martello Roberti Germano fratri Vngariæ regi paulo ante defuncto
filius Carolo item nomine fuerat, cui uiuenti patre defuncto ſuperſtites fuerãt Ludouicus
Anno ſal. & Andreas. Per hæc itaq; ipſa anni ſeptimi quadrageſimi terdeciesq; centeni tempora, quũ
M.cccxlvij Robertus obijſſet, relictarum teſtamento hæredum, altera neptium Ioanna datum eodem
teſtamento maritum Andreã conſobrinum ex Vngaria uenientẽ accepit. Qui adoleſcens,
ſicut Franciſcus Petrarcha in epiſtola ad Ioannem Columnam tunc ſcriptam infraſcriptis
innuit uerbis, tali regno indignus erat. In illius Roberti ſereniſſimi nuper regis locum, qui
unum decus ætatis noſtræ fuerat, æternum dedecus iſte ſurrexit. Quacunq; autem cauſa ſit
factum, Ioanna talem exoſa uirum in Auerſana urbe necari quũ curaſſet, alteri item conſo-
brino nupſit, Ludouico Tarenti principi olim Philippi filio, quem Roberti fratrẽ fuiſſe do-
cuimus. Conata tamen eſt Ioanna ſcelus ſuum apud Ludouicum Vngariæ regem ab igno-
ratione & perditorum flagitio purgare, cuius nuncijs atq; literis epiſtolã Ludouicus reſcri-
pſit, quam uidimus in hæc uerba: Inordinata uita præcedens, retentio poteſtatis in regno,
neglecta uindicta, & excuſatio ſubſequens necis uiri tui probant te fuiſſe participẽ & con-
ſortem. Id uero facinus Roberti regis præſtantiſſimi memoria adeo omnibus Italis exoſum
fecit, ut Ludouicum ex Vngaria, multi de Italia adueniendũ hortati ſint. Veniensq; in Ita-
liam cum paratiſſimo exercitu, ingreſſus primos reſiſtere auſos repperit Sulmonẽſes, quos
ab eo captos fuiſſe Petrarcha ad Barbatum Sulmonenſem ſcribens quum affirmet, fauores
tamen illi oppido ſpondet à tribuno plebis, qui rempub. Romæ tunc reſtituere adnitebat̃.
Idq; præclarum & dignum memoria facinus uidetur altiuſcule repetendũ. Sexto Clemẽte
ad pontificatũ aſſumpto Romani ſicut & prius ab inſtitutis ex ſua nobilitate Senatoribus
pontificis Romani conſenſu gubernabantur. Nanq; poſt Stephani Columnæ quinquen-
nium Rainaldus de filijs Vrſi, & Nicolaus Hannibaldus Senatores fuere. Quos alio ſecuti
ſunt anno Iordanis item de filijs Vrſi, & alter Nicolaus Hannibaldi de Hannibaldis filius.
Et ad anni de quo nunc ſcribimus ſeptimi quadrageſimi initiũ Petrus Agapiti de Colũna,
dominus Caſtri Zinazani, Robertusq; Vrſinus ſubſecuti ſunt. Eodẽq; anno ad Iunij men
ſis finem Nicolaus quidam Laurentij ciuis Romanus & ſcriba in capitolio publicus celſo,
ut tunc uiſum eſt animo, pulſis Senatoribus capitolium per arma cepit, tãtusq; illico affuit
populi fauor, ut rem ad libitum Romanam quocunque uoluerit flectere potuerit. Vſus ta-
men eſt modeſtia, titulumq; in hanc maxime formã, qui alicubi in urbe publicis actibus ex-
tat inſcriptus, aſſumpſit: Nicolaus ſeuerus, & clemens, libertatis pacis iuſtitiæq; tribunus,
ac ſacræ Romanæ reipub. liberator illuſtris. Hunc uirum adeò admirati ſunt omnes Italiæ
populi, ut pauci fuiſſe uideantur, qui non cum maiora geſturum eſſe, & priſtinam Romæ
redditurum

redditurum rempublicam aut timuerint, aut optauerint: hinc nullus defuit principum, nullus tyrannorum, qui miſſis oratoribus gratiam eius, pollicendo, hortando, ſuadendo aucupari, & ſibi parare non quæſiuerit: minores uero, de quibus eſt dictum, in Romanæ iuris ciuitatibus & oppidis in uicarios creati: ne populi eorum rebellaſſent, ueriti, obſequiũ, fideiq; integritatem ſcripto & per oratores exhibuerunt, proximioresq; urbi plenariam immediatamq; ſubiectionem exhibuerunt. Quin etiam conſtat, externas Romani olim imperij prouincias ad reuiuiſcentis Romanæ reipublicæ famam exultauiſſe. Quod quidem affirmaturi non fuimus, niſi hæc omnia Franciſcus Petrarcha qui interfuit ſæpiſſime ſcriberet. Satiſq; fuerit unius epiſtolæ particulam ponere, quam ad Carolum Lucemburgenſem declaratum Cæſarem in hæc uerba deſcribit: Ecce nudiuſtertius caput extulit quidam ex plebe Romana humili, non Romanus rex, non conſul, non patritius, & uix bene cognitus Romanus ciuis, nullis ſociorum titulis, nullis maiorum imaginibus, deniq; nullis ad id temporis uirtutibus ſuis clarus, qui uindicem ſe Romanæ libertatis aſſereret, obſcuri hominis clara profeſſio, ilico ut ſcis Thuſcia cupide manus dedit, imperia excepit. Iam ſenſim omnis Italia ſequebatur, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid multis opus eſt? non legimus iſta, ſed uidimus iam adeſſe, iuſtitia & pax, & harum comites alma fides, tranquilla ſecuritas, ad poſtremum aurei ſeculi ueſtigia uidebantur. Ille tamen in rerum principio peraruit, nolo ſibi culpam dare, nec alteri, nec condemno hominem, nec abſoluo. In alia uero epiſtola ad dictum tribunum ſcripta de eius mutatione morum certius apparet. Suntq; hæc uerba: Dolens mœſtuſq; audiui, non te populum, ut ſolebas, ſed partem populi peiſimam amare, illi obſequi, illam colere, illam admirari: ubi nunc ille tuus ſalutaris genius, ubi ut uſitatius loquar, ille bonorũ operũ cõſultor ſpiritus eſt, cum quo aſſiduo colloqui putabaris, neq; enim talia fieri poſſe per hominẽ uidebantur: mirumq; eſt quonam modo hic uir deſtiterit à bono principio, intelligere. Ad ſeptimum nãq; menſem, nullis, ut aliqui imperite tradunt, Romani pontificis, aut Romanorum perſequutionibus eſt expulſus, ſed ſponte ſua, & omnibus ex ſuis etiam domeſticis omnino inſcijs mutata ueſte, Roma per obſcuram noctẽ profectus in Boemiam uſq; ad Carolum ſe contulit Lucemburgenſem Boemiæ regem Ioannis filium, de quo ſuperius multa diximus. Eum enim literis & multarum linguarum peritia ornatum, Clemens pontifex ab electoribus in Bauari dedecus depreſſionemq; in Cæſarem fecerat declarari, ut exiſtimarint nonnulli tribunum noſtrum fœdera cum illo, ut conſtitueret acceſſiſſe. Is uero rex puſilli, quod effectus omnes poſtea docuerunt, animi, tribunum Auenionem in uinculis pontifici dono miſit. Is Sulmone recepto Apẽninum tranſgreſſus omni regno facillime eſt potitus. Ioanna enim & Ludouicus Tarentinus uir ſuus fuga ſibi à principio conſulens in prouinciam ſe receperant, relicto ad Neapolitani regni cuſtodiam duce Dyrrhachino comitis Grauinenſis Roberti regis germani fratris filio, quem cum relicto à Ioanna præſidio auſum repugnare Ludouicus Hungarus rex captum capitali ſupplicio affici iuſſit. Peſtis interim ualida uniuerſum penè orbem, & in primis Italiam depaſcebatur, nec erat alicubi, aut ceſſatio, aut imparitas morbi, ut omnes una deus ruina populos proſtraturus uideretur, quamobrem Ludouicus rex relictis in præſidium regni Hũgaris cum peditatu equitatuq; fideliſsimo ipſe in Hungariam tertio menſe quàm aduenerat eſt reuerſus. Luchino interim uicecomite defuncto Ioannes archiepiſcopus frater ſuus dominatum atq; attributum pridem à pont. Romano Mediolani uicariatum accepit, uir prudentia ſingulari, regios ſpiritus humilitatis ac quietis oſtentatione ſtudens occulere. Genuenſeſq; & Veneti eodem tempore bello inuicem digladiabantur acerrimo, cuius clades mari mutuo illatæ ſtragem exacerbabant, quam ingentem peſtis in utroq; populo, ſicut & alibi per Italiam tunc agebat. Scribit Franciſcus Petrarcha duci & concilio Genuẽſium poſt uictoriam de qua ſuperius in noni Gregorij geſtis rebus eſt dictum, à Genuenſi populo de centũ Frederici imperatoris & Piſanorum triremibus habitam, Genuenſes nauali prælio cum Venetis depugnaſſe, per cuius uictoriam factum ſit, ut nullus iniuſſu Genuenſium toto ſe pelago mouere auderet. Sed uariante deinceps fortuna, & aliàs uicerunt, & uicti ſunt Genuenſes, quemadmodum ſuo tempore oſtendemus. Nunc de tribuno urbis Romæ dicendum duximus. Perductum Auenionem, & ſuum aſſerendæ libertatis Romanæ ardorem animi ingenue fatentem, nullus qui palàm redarguerit eſt inuentus. Soliq; qui adſtabant pontifici adulatores, ut domino gratificarentur, aliqui tenendum carcere, aliqui ultimo afficiendum ſup-

plicio cenſuerunt. Variantibusq́ ſentẽtijs autor eſt Petrarcha opinionem poeſis tribunum noſtrum ſolã conſeruaſſe. Erat enim Nicolaus planè non indoctus, qui poetas lectitaſſet, & hiſtoricos communi uſu frequentatos: ſed nec poeticam attigerat, neq; quicquã ſoluta oratione præter ſpectantia ad tabellionicã ſcribere aggreſſus fuerat, mitiori itaq; iudicio in carcerem eſt coniectus. Suſcepit item eo tempore pontifex Clemens regni Neapolitani rerum curam, Guidonemq́ Portuenſem epiſcopũ cardinalem ex Lemouico ſibi affinem ſedis apoſtolicæ legatum in Italiam miſit, quo curante Ludouicũ inter Hungariæ regem & Ioannam pax ea conditione conſtituta eſt, ut Ioanna reginali uſa titulo in regnum reſtituta, quod Hungarus rex reddidit, Ludouicus Tarentini principatus titulo ſiue maritus, ſiue adulter apud Ioannã uteretur. Cõtinuata interim, auctaq́ in ſequentem annum peſtis, maiore item quàm inchoauerat colluuione Italiã populabatur. Pontifexq́ Clemẽs ſextus interea petentibus Romanis conceſſit, ut annus iubileus, quem octauus Bonifacius ſacra urbis loca uiſitantibus centeſimo quoquo anno eſſe uoluerat, anno eſſet ſingulo quinquageno. Quãobrem factum eſt, ut Romani conſenſerint quatuor cardinales à pontifice deputari, quibus reformandæ urbis Romæ ſtatum poteſtas fuerit attributa. Franciſcusq́ Petrarcha ad eos ſcribens conſulit atq; orat, ut ſenatores promiſcue ſicut dederit caſus ex plebe & nobilibus, uel potius ex ipſa plebe ſolos deligi ſumiq́ conſtituant. Aſſerens nonnullos ex ijs, qui nobiles dicerentur alienigenas, ac multis eſſe in plebe annumeratis ignobiliores. Et erat Petrarcha Columnenſi familiæ deditiſsimus, ſed meliorem, ut exiſtimabat, urbis ſtatum prætulit. Siue autẽ cardinales cõſenſerint, ſiue Romani aliud tolerare noluerint, uideo per ſexti ipſius Clementis tempora, cui Sarræ fuit agnomen Columnenſem, & Iordanem de filijs Vrſi fuiſſe ſenatores. Quorum tamẽ titulo præter ſolitum morem additum ſit, quod eſſent per pont. declarati. Dum ea Auenione apud pont. & Romæ agerentur, peſtis per Italiam tribus debacchata annis id præſtiterat beneficij, ut duo & uno de quinquageſimo annis, nihil fermè bellorum alicubi fuerit. Vix enim deni, ubi labes minus nocuerat, ex cẽtenis ſuperſtites erant, cum multis in locis quini ſuperfuiſſent, aut ſeni. Auumq́ ego meum Gaſparem Blondũ ſæpenumero dicentẽ audiui, ſe qui ſeptem tunc amiſerat fratres, loca uidiſſe in Romandiolis, quæ penitus manſerant populo inanita. Florentini tamen per id temporis Vbaldinam gentem alicubi domuerant, Franciſci Petrarchæ ciuis ſui literis commoti, quod duos in Apennino eius amicos ciues Florentinos à ſuo dimiſſos conſortio, & in patriã redeuntes latrunculi oppidis egreſſi. F. Vbaldinorum Apennino proximis interfecerãt, Collem quoq; & Geminianum oppida. Volaterrano proxima agro, facta ſunt tunc in Florentini populi poteſtatem. Annus tunc aduenerat iubileus, quo tantã Romæ preſſuram potius quàm frequentiam populorũ Petrarcha qui interfuit, fuiſſe refert, ut nihil obſuiſſe peſtem appareret. Sed ex omni Europa Chriſtianũ profeſſa nomen illò confluebat diebus ſingulis multitudo. Eodemq́ anno Mediolani peſtem ſolito maiorẽ continuaſſe Petrarcha aſſerit. Nihiloq́ minus Ioannes archiepiſcopus, nec anni, ut appellant, ſacri reuerentia, nec peſtis terrore abſtinuit, quin oblatam à factioſis Bononiã, ingenti per Italiam ſuo adiunxerit dominatui. Qua commotus indignitate pont. Clemens legatum in Italiam mittens, Maſtinum Scaligerũ Veronenſem, & Florentinos, aliosq́ de Italia, quibus ea archiepiſcopi potẽtia eſſet formidoloſa, in fœdus cũ eccleſia colligari curauit. Sed ad primos legati conatus Scaliger eſt defunctus, archiepiſcopus ingenio, & mala in pontificẽ uerſutia uſus, Canemgrandem Maſtini filium ac dominatus ſucceſſorem, cunctosq́ Romandiolæ & Hetruriæ Gibellinos in ſua traxit fœdera, Bernaboue nepote Bononiam cum copijs ire iuſſo, qui Imolam ciuitatẽ unicam pontifici & eccleſiæ ſubditam expugnaret. Dumq́ Imolæ durat obſidio Florentini, Piſtoriẽſes, & Pratenſes aggreſſi, quos dubitarent ad Mediolanẽſem inclinaturos armis ſubegerũt: Bononiam quoq; in rebellionem promiſſis aduerſæ factioni præſidijs cõcitare moliti. Quamobrem archiepiſcopus Ioannem Aulegium uicecomitem cum barbutis quinq; millibus, ſic enim tunc bene armatos equites appellabant, in Hetruriam miſit. Qui Apenninum tranſgreſſus, prima ad Piſtoriam fecit caſtra: cumq́ urbem præſidio firmatã capiendi ſpem deſore cerneret, ad ipſa ſe contulit urbis Florentiæ ſuburbana, quæ cum ſatis uaſtata eſſent, nemine portis Florentiæ in pugnam prodeunte in agrum ſe contulit Mugellanum. Saccon Tarlatus interea uicecomiti ſtudens nonnulla in Aretinis cum recepiſſet ſui olim dominij loca Anguillariã de Peruſinis ſibi ſubegit, eiusq́ frequẽti auxilio, Burgi ad ſepulchrum primarij

in

in regione iuriũ eccleſiæ oppidi incolæ uicecomitis archiepiſcopi imperiũ accepere. Vene-
ti etiã eo anno triremibus triginta armatis, quarũ præfectus fuit Nicolaus cognomine Pi-
ſanus, quatuordecim Genuenſiũ triremes inuaſerũt in Italiã nauigantes, ex quibus decem
interceperũt, cæteræ Chiũ de fuga petiuerunt, ubi renouata claſſis eſt nouem triremium, &
datus ei præfectus Philippus Auria, qui Nigropontũ aggreſſus Veneti inſulam, cladibus
illam nonnullis afflixit: Choum deinde Venetorũ in Aegeo pelago inſulã ducens eius po
puli eſt potitus. Clemens pontifex per id temporis Ludouicum Tarenti principẽ corona
regni Neapolitani inſigniri cum feciſſet, pax cum Ludouico Vngariæ rege cõſobrino reno
uata eſt. De qua re Petrarcha ad Philippũ Caualicẽſem epiſcopũ in hæc uerba ſcribit: Rex
Siculus dilatũ diadema recepit, interq; cum & Vngaricũ regnatorẽ pax nunc æterna con-
uenit: nec gratis id põtifex feciſſe uidetur, urbẽ enim Auenionẽſem à Ioanna regina, cuius
patrimonij iuris erat, in uẽditionem accepit, precijq; diſſolutio permutata eſt in pecuniam
feudi, quã Ioanna pridẽ coronata pro regno promiſerat. Et Aulegianus uicecomes interea
Scarperiam Mugellani agri oppidum, quod eſt uia Bononienſi, de Florentinis diutiſsime
obſedit, quæ dum cõtinuaretur obſidio, Senenſes, Aretini, Peruſiniq; in noua cum Floren-
tinis aduerſus uicecomitem fœdera coierunt, Piſaniq; licet animis cõſentirent, ut bellum in
Florentinos ſociosq; ſuſciperẽt, nullis præſidiorum præmiorumq; & primatus in Hetruria
pollicitationibus adduci ſunt paſsi. Aduerſabatur enim ſibi Gambacurtæ familia tunc Piſis
primaria, quæ cuperet Florẽtinis: Saccon tamen Torlatus multa Peruſinis Aretinisq; dam
na quum intuliſſet, Cortonã utriſq; ſolitã conſentire, uicecomiti adhærere coẽgit. Oratum
inde per legatos Romanũ pontificẽ ſocij bello Hetruſci, præſidiaq; aduerſus uicecomitem
petitũ flectere quũ nequiuiſſent, ad Caroli in imperatorẽ electi præſidia, ſpem, conatusq;
uerterũt, cui tertiã tunc elegãtem epiſtolã Petrarcha ſcripſit, ut in Italiam ſe cõferret. Quod
quum Clemens põtifex reſciſſet, abſoluto à cẽſuris Mediolanẽſi archiepiſcopo, Bononiam
in uicariatum ſub annua duodecim milliũ aureorum pẽſione cõceſsit. Pariterq; paulopoſt
idem archiepiſcopus eiuſdẽ Caroli aduẽtus in Italiam metu adductus cupiẽtiſsimis bello
ſocijs de Hetruria populis pacẽ obtulit, quam illi Bononiæ cõceſsionem à põtifice factam
ægerrime ferẽtes facile ſunt amplexi. Eaq; apud Saraſenã oppidum in hæc fœdera, ut Me-
diolanẽſis eductis Hetruria copijs Piſanos Lucenſesq; linqueret medios, quos neutra par-
tium lædere, aut ſibi ſubijcere poſſet. Reducerentq; ſocij conciues quotquot eo bello patria
eijci contigiſſet, Sacconi & agnatis Arẽtini agri paternæ hæreditatis caſtella redderẽt, &
Cortona in Mediolanenſis protectione retenta, Burgum id ad ſepulchrum deducto præſi
dio liberũ eſſe permitteret. Dum ea in Italis uiget quies, ſextus Clemẽs põtifex Auenione
obiens aliũ pariter Lemouicẽſem, pariter ſextum pontificatus nomine Innocentiũ habuit
ſucceſſorem. Eratq; is ſalutis annus à quinquageſimo ſecundus terdeciesq; centenus. Isq; An. ſalutis M.ccc.lij
quum curiam pũrgãſſet prælatis in ea deſidentibus, quos ad ſuas quemq; eccleſias iuſſit, ni
hil duxit antiquius, q̃ legatum in Italiam mittere, à quo urbes & prouinciæ iuris eccleſiæ ty
rannis ui deturbatis reciperẽtur. Legatusq; fuit Aegidius de gente Carilla nobili in Hiſpa
nis, Sabinorũ epiſcopus cardinalis, uir quo ad uires & potentatum licuit, Traiano, Hadria
no, & Theodoſio uirtute æquiparãdus, quos principes Hiſpania Romanæ reipublicæ præ
ſtantiſsimos pridem ſaluberrimosq; dederat. Venetorum interea, Genuenſiumq; bellum
continuauerat, in quo imperator Conſtantinopolitanus & Aragonum rex Venetorum ſo
cietati acceſſerant, de qua quum primum Genuenſes facti ſunt certiores, ſexaginta triremi-
um claſſem præfecto pagano Auria emiſerunt, imperator uero quadraginta, quadraginta
Veneti Nicolao cognomine Piſano ductore. Et Catelani præfecto pontis de ſancta Pau-
la triginta armauere. Quumq; in Boſphoro tribus à Conſtantinopoli paſſuum millibus
tantæ concurriſſent claſſes, imperatoria primum intacta ſeceſsit, Venetosq; & Catelanos
clade magna Genuenſis afflixit, quo in prælio Catelanorum præfectus cecidit, de quo præ
lio Petrarcha ad ducem, & conſilium Genuenſis populi ſcribens, pacem cum Venetis ſua-
ſurus, ſic dicit: Viciſtis, conquieſcite, nequis ueſtrorum morum putet oblitos, ſpumantẽ ho
ſtium ueſtrorũ cruoribus Boſphorum uidimus, quando ad ueſperã uiolentiſſimo flante au
ſtro inter Cõſtãtinopolim & Chalcedonẽ triũ ualidiſſimarũ gẽtium in uos factus incurſus
eſt, illis à meridie uenientibus, Agalipoli enim ſoluerãt & Veneto adiunctis, atq; ideo uela
facientibus uobis contra hoſtes, contra Venetum, contra mare pugnantibus, pernox etiam

prælium fuit, poſtremo proximam in lucem pugna ſine intermiſſione protracta eſt, & quo magis poſteritas miretur,nox brumalis fuit. Ad ſecundũ uero Innocentij pontificis annum Veneti Catelaniꝗ bello ſocij Genuenſium claſſe ingenti apud Corſicam ſuperata triremes ex ſuis, ſicut Genuenſium monumenta habent, unam & quadraginta captas, uiris ut erant armatis plenas demerſerunt. Præerat uero Genuenſium claſſi Antonius Grimaldus, Catelanæ Bernardinus de Cabreta, Venetæ Nicolaus nomine Piſanus. Et eius cladis acceptæ cauſa factum eſt,ut Genuenſes Ioanni archiepiſcopo Mediolanẽſi ſe ſuaꝗ ſubmiſerint. Quam rem Franciſci Petrarchæ uerbis epiſtolæ ad Guidonem Scuten archidiaconum Genuẽſem narrare libet: *Sed*, ut uideo, iacent,uictiꝗ ſunt: quibus ſtantibus & inuictis de nulla fortunæ iniuria deſperandum erat,audioꝗ nullum magnificis uocibus locum eſſe, cecidiſſe animos uictis, & agitari apud eos humiliora dicam an cautiora conſilia: & quum infra dicat Petrarcha,Genuenſes miſiſſe ad archiepiſcopum oratores, ſubinfert,princeps legationis in hanc ſententiam uerba fecit : *Se* iuſſu populi, urbem,ciues,agros,mare,terras,oppida,ſpes, opesꝗ,fortunasꝗ ſuas,poſtremo diuina & humana omnia in fidem eius dominij committere:ſuſcepitꝗ archiepiſcopus aduerſus Venetos bellum,& Veneti econtra Patauinos, Veronenſes,Mantuanos,& Ferrarienſes,& in Hetruſcis Florentinos,cæterosꝗ,quibus uicecomitis potentatus formidoloſus erat, in belli ſocietatem ſe offerentes conſtitutis fœderibus acceperunt. De qua etiam re ſcribens ad Andream Dandulum Venetorum ducem Petrarcha,pacem pariter ſuaſurus ſic dicit. Vidiſti faciem utriuſꝗ fortunæ,uicti fuiſtis atque uiciſtis. Quamuis ut eſt mens hominum indomita uincendi præcupida, primum fortè negaueris,non contendo:ut uiceritis ſemper,cõputa quæſo quid tibi,quid reipublicæ è uictorijs acceſſerit,minus profecto auri,minus eſt ſanguinis:putabas igitur cum Genuenſibus tibi rem eſſe,quod ipſum flebile nimis ac miſerum erat,& iam cum tota penè Lombardia bellum geris:& quod inter hæc mala non ultimum poſuerim,ab hoc etiam tali uiro tamꝗ pacis amatore diſceditis, cuius neſcio an uirtus,an fortuna mirabilior ſit. Annus interim aduenerat ſa-

Anno ſalu. Mccclliiij. lutis quartusquinquageſimus terdecies'que centenus,in quo Paganus Auria Genuenſium claſſis triremiumꝗ uigintiquinꝗ præfectus, Nicolao cognomine Piſano Venetorum claſſis præfecto apud *Sapientiam* Peloponneſi promontorium congreſſus ſuperior & plene uictor euaſit. Captusꝗ Nicolaus cum millibus ad quinꝗ, Genuam in carcerem eſt perductus. Quo item anno uocatus à Venetis ſocijsꝗ de Italia populis Carolus rex Boemus,tandem in Italiam ueniens,Paduæ copias è Germania expectabat:cum altero qui ſequutus eſt anno Ioannes Mediolanenſis archiepiſcopus diem obijt,nepotibus'que ex Luchino fratre Bernaboui & Galeatio dominatus ubiꝗ in Italia, præterquàm Genuæ ſaluus manſit: prius tamen quàm Genua rebellarit, Bernabos & Galeatius prædicti inter Venetos Genuenſesꝗ pacem æquis conditionibus compoſuerunt. Perꝗ id temporis Carolus Ioannes Conſtantinopolitanus imperator in patriam redijt,pulſo per arma Catacuſino imperij imperatore. Eſtꝗ actum id facinus Franciſci Gatelluſij Genuenſis triremium auxilio. Quamobrem illum imperator Lesbo inſula,quæ & Mitylenum dicta eſt,donauit:in cuius nepotum poteſtate nunc etiam durat. Et Carolus rex Boemus per id temporis ducentem Gonzagam Guidonem ſequutus,Mantuam ſe contulit, motus ibi expectaturus,ſi qui in dominium uicecomitum concirentur. Et Romæ Ioannes Vrſinus,Petrusꝗ dictus *Sarra* Columnenſis ſenatores erant pontificis Innocentij conſenſu & autoritate à populo conſtituti,quos rem Romanam probe adminiſtrantes ad ſextum pontificatus Innocentij menſem Franciſcus Baroncellus per arma deturbauit,tribunatumꝗ inuaſit, cuius fuit titulus, Franciſcus Baroncellus ſcriba ſenatus, dei gratia almæ urbis tribunus ſecundus, ac Romanus conſul. Quod quum pontifex intellexit Romani inſaniam furore alterius repercutere eſt aggreſſus . Nicolaum enim Laurentij carcere Auenionenſi liberatum ad ſuum reſtituit tribunatum:cui Romam cum ampla cõmiſſi à pontifice magiſtratus autoritate ueniẽti fauores à nobilitate,& etiam ſecuta plebis parte impenſi ſunt. Et deiectus capitolio per arma Baroncellus,in carceremꝗ coniectus,poſt uariante inter utroſꝗ populi fauore eductus,ac confoſſus eſt. *Sed* Nicolaus immemor ſe illum fuiſſe,qui primo tribunatu in tantã de ſe orbem olim Romanũ adduxiſſet expectationẽ,mira cœpit inſania debacchari. Nobilitatem nanꝗ edicto pellere exorſus, cũ ea qua uoluerat celeritate non pareretur,armis rem cõficere conſtituit,in primisꝗ in Colũnenſes eo plus daturos ſibi gloriæ,quo potẽtiores erãt,impetus eſt factus,paruiſſentꝗ illi

edicto,

edicto, ſi furens tribunus non magis hæſitantes opprimere uoluiſſet, quàm tolerando permittere, ut in ampla, quæ in Præneſtinis & Campania poſſidebant dominia ſe conferrenti & iam emigrabant armati clientium famulatuſq; multitudine conſtipati, quum ad portam Eſquilinam, quæ tunc ſicut & nunc ſancti Laurentij diceretur, tribunus plebeiorum & ipſe ſtipatus turma illos impetijt: conſertoq; prælio Ioannes Stephani ſenioris filius, duoq; nepotes confoſſi cecidere. Tumultu inde per urbem exaudito, qui aliquot continuatus eſt horis, ciuium multitudo in Columnenſium fauorem incubuit, cædeſq; in plebeis tribuni partium commiſſa eſt. Repulſuſque tribunus quum in Capitolium ſe ſaluum recepiſſet, mox obſideri timens mutata ueſte fuga prolapſus eſt, quem qui recognouerunt fortè obuij ciues ad infimas cliui nunc Capitolini radices lacerum potius quàm cõfoſſum interfecerunt. Fuerunt qui ſcripſerũt, Stephanum ſeniorem eo in prælio cecidiſſe: ſed Petrarcha diu poſt ad eum in hæc uerba ſcripſit: Eodem anno ferali illo primogeniti tui, ac nepotum caſu. Fuere item ſcriptores ex Gallijs, qui hæc omnia in ſexti Clementis tempora coniecerunt. Quod ſi fuiſſet, Petrarcha Columnenſi familiæ deditiſsimus, nunquam extantes, quum alibi, tum in ſine titulo epiſtolis in Laurentij Auenionis carcere agentis fauores ſcripſiſſet, quarum aliquæ ad Iacobum Columnenſem cardinalem inſcriptæ ſunt. Poſt eam tribuni cædem Guido Iordani de patritijs officium ſenatoris primi anni põtificatus Innocentij ſolus expleuit, quum alio qui ſequutus eſt anno pontificis permiſſione, Lucam de Sabello, & Franciſcum Iordani de Sabellis Romanus populus fecerit ſenatores, quos poſtea in magiſtratu ſequuti ſunt Sarra Columna, & Nicolaus de filijs Vrſi Nolanus comes. Traxerat interea Carolus rex diuturnam Mantuæ moram, cuius præſentiæ timor uicecomites contra ac ille expectauerat, concordes effecerat. Quare ad ſolam anhelans coronationem ſocios belli de Lombardis cum uicecomitibus per indutias quietos reddidit, & Mediolanum delatus ferrea de more corona inſignitus eſt. Inde Romam petiturus ſubſtitit in Piſanis, receptuſq; in urbem factioſos utriuſque partis, à quibus introductus erat, pari ingratitudine depreſſit. Senenſes ilico ſeſe illi abſq; ullo fœdere permiſerunt, pariter Volaterrani, pariter Miniatenſes fecere, nec abeſſe poterat, quin Florentini iugum fuerint accepturi, niſi pecunia uictus ſeſe flecti, ac eis ſubijci proſternic; permiſiſſet, unde Petrarcha in epiſtola, quam ad Nerium Morandum Foroliuienſem tunc imperialem ſecretarium data, ſic perbelle iocatus eſt, Quod uero de patria mea ſcribis, læte admodũ audiui, nihilq; miror quod de auri poteſtate facetiſsime cauillatus es, auro enim omnia obediunt. Quo in loco Petrarcha ſi quicquam unquam aui ſ uiribus fieri contingit, fama celebratum accumulat. Tandem peruenit Romam Carolus, & à duobus cardinalibus, quos ea de cauſa Innocentius papa miſerat, coronatua eſt, ea tamen præſcripta conditione, ut nec Romæ, nec in Italia moreretur. Quod quidem Petrarcha ad ſupraſcriptum Foroliuienſem Nerium ſic ſcribit: Omnis poteſtas impatiens conſortis erit, cuius rei ſi quæ antiqua non ſufficerent, uereor ne recens nobis exemplum caſus attulerit, neu iam pontifex Romanus principem Romanum Romæ eſſe uetuerit, quod fama loquitur. Is nunc diademate contentum, ac imperij titulo Romano non ſolum patitur, ſed iubet, & quem dici imperatorem ſinit, imperare nullo modo ſiturus eſt. Ad ipſum uero Carolum Petrarcha ſic dicit: Neſcio quid Romano pontifici pollicitus iureiurando interpoſito, quaſi muro ualido, ſeu monte inuio eo mane urbis aditu prohiberis: quænam iſta ſuperbia eſt, principem Romanum publicæ libertatis autorem libertate priuare, ut cuius eſſe debent omnia, ipſe non ſit ſuus? At primis quatuor Innocentij pontificatus annis Carolus imperator, his de quibus diximus, per Italiam geſtis rebus Romæ coronatus in Hetruriam, inde in Lombardiam, moxque in Germaniam redijt, & omnia ubique conceſſit, ex quibus pecunia abradi potuit. Alterum uero eodem pariter quadriennio uiderat, ſenſeratque Italia ex Hiſpanis uirum, cuius fama in ætatem uſque noſtram uirentiſsima floruit, Egidium cardinalem pontificis, ut oſtendimus, legatum. Is enim omnia de Romandiola, Picenoque, ſeu marchia Anconitana, & patrimonio ſancti Petri, quæ tyrannos Bauaro inſtigante diximus inuaſiſſe, receperat, paucis admodum exceptis, quorum uicariatum facientibus imperata poſſeſſoribus conceſſit. Hique Galeotus Malateſta, & Guido Polentenſis in Romandiola, & Varanenſis in marchia fuere: nec inuentus eſt obſtinatioris quiſpiam rebellionis, Franciſco & Sinibaldo fratribus Ordelaffis, quos perpetua duorum annorum obſidione Foroliuio, Foroque Popilio, & Ceſene urbibus, atque

caſtellis

caſtellis ſupra eas ad Apenninum undique pertinentibus deturbauit. Qua obſidione quum hi premerentur, legatos ad pontificem mittentes, interceſſione uſi ſunt Iacobi Columnenſis Romanæ eccleſiæ cardinalis, qui ſtudio partium Italiæ illis fauens, eò rem deduxerat, ut ſi partem dominatus uel minimam dimittere uoluiſſent, reliqua potuerint, ſicut Malateſta Poletenſiſq; retinere pro eccleſia & pontifice gubernanda. Sed Franciſcus præceps ingenio reſpondit, ſeſe nunquam oppidũ Salutare, erat enim omnium exile, ut dimittat adduci peruinciq; paſſurum. Paulopoſt quum urgeretur Franciſcus, fatumq; recognoſceret ſuum, ab eodem cardinali pariter orato id breue habuit ex pſalterij carminibus reſponſum, Defecit in ſalutare tuum anima mea. Petrarcha uero, quem Cechus Melleti Foroliuienſis epiſtolarum Franciſci Ordelaffi magiſter uir doctus, binis extantibus epiſtolis, metro eleganter ſcriptis opem tum rogauerat, in epiſtola admonuit extante his ex Comico uerbis. Ita fac, quaſi quum ludas teſſeris: ſi quod opus eſt iactu non cecidit, id ut arte ſupples. Dilexit uero poſtea Egidius cardinalis patriam noſtram in qua ærarium habuit, quod potius pecuniarum horreum dici poteſt. Nam omnes pecuniæ, quibus tanto bello legatus ipſe excitandis'que ubique arcibus indiguit, Auenione deferebantur. Eas'que agaſones in ſarcinis haud ſecus, quàm frumenta conſueuere, Forumliuium comportabant, deponebanturq; in gentis Spinutiæ ædium parte, quam nos poſtea pueros ob facti memoriam inuiſere delectabat. Arces autem legatus extruxit, quas per omnem terram eccleſiæ iuris extare uidemus. Dedit etiam cardinalis Egidius extantes in prouincijs conſtitutiones omnium ſaluberrimas, & alia fecit ex quibus uir excellentiſsimus optimus'que eſt habitus, & nihilominus pontifex illi dedit ad anni legationis quinti initium ſucceſſorem Adrianum Burgundionem abbatem Ciſtercienſem, qui prædeceſſorum uirtutibus & famæ parum reſpondiſſe uidetur. Deductus uero eſt Egidius à Malateſtis, Spoletenſibus & nobilibus plurimis ad Hetruriæ Lucenſium fines, unde Auenionem rediturus terra iter ingreſſus eſt. Interea Carolo imperatore primum, poſt Egidio cardinale Italia profectis uicecomites caput attollere cœperant. Ioannes ille Aulegianus, quem ab archiepiſcopo in Hetruriam cum quinque millibus Barbutis miſſum fuiſſe oſtendimus, pace, ut docuimus, ab archiepiſcopo Hetruſcis data, Bononiam acceperat gubernandam, paſſiq; fuerant Bernabos & Galeatius frater, quamdiu imperator & Egidius Italiæ incubuerant, Aulegianum armis inſtructiſsimum, & ingenio audaciaq;, quod nouerant, præſtantiſsimum, urbem illam haudquaquam minori cuſtodia indigentem conſeruare: quàmprimum uero tanta liberati ſunt externorum ſuſpicione, Bernabos Bononiam ab Aulegiano petitam, priuſquàm ille potuerit reſpondere, armis eſt aggreſſus, Aulegianus'que etſi primo reſtitit inſultui, ſuas tamen metitus uires, & imparem ſe agnatis dominatu recognoſcens, fœdera cum Cluniacenſi abbate pontificis legato inijt, per quæ Bononia eccleſiæ permiſſa, Firmanam ipſe urbem Piceni accepit uicariatu perpetuo poſſidendam: nec deſtitit Bernabos, quin ſuam, ut aiebat, urbem repetens bellum legato in ipſas uſque urbis Bononiæ portas intulerit, quod magno utrinque niſu eſt geſtum. Qua item tempeſtate Florentini Piſani'que ſubortis ob portoria contentionibus bello graui diuturno'que conflictari cœperunt, in quo Piſani conductis mercede Anglicis equitibus ad quatuor millia, & totidem penè gentis eiuſdem peditibus ſuperiores fuerunt: uenerunt Anglici ex Gallijs, ubi diu latrocinia exercuerant, quos quum Piſani partim mercenarijs, partim domeſticis copijs in eo bello prius habitis coniunxiſſent, ductum eſt ad Florentiæ mœnia, caſtra'que in Piritulano firmata ſunt, quæ dum quatriduo continuantur, & ad portas inſultibus factis, & præda undique abacta, & uillarum incendia ſunt commiſſa, nullo'que ex urbe in prælium prodeunte, itum eſt in ſuperiorem Arni uallem, Fichino'que expugnato, maxima eius regionis caſtellorum pars uenit in Piſani populi poteſtatem, nec prius fuit direptioni incendijs'que modus, quàm ubi ea committerentur deeſſe cœpit. Quum tamen interea Anglici milites hinc deorſum uerſus in Mugellanos, inde penetrarent in deſuper proximos Aretinos ad eius, quam inſederant, uiæ portam Florentiæ totis copijs duplicatis, ad quam agri partem eò frequentioribus, quo maior ſuppetebat copia uillarum incendijs debacchatum eſt. Erat Florentinis tunc ductor exercitus, ſed modici Pandulfus Malateſta Ariminenſis, quem uirum bello egregium paucitas copiarum hoſti contemptibilem, ciuitati uero reddidit odioſum, adeo ut is, ſi denegatus fuiſſet commeatus, ſibi aliquando conſtituerit abeundum. Sub ipſum

hyemis

hyemis aduentum Piſani ditatum præda exercitum, Piſas ingenti lætitia reduxere. Altera quæ ſequuta eſt æſtate, Piſani tribus millibus aucti Germanis equitibus maiora uti gererent intentarunt. Et Florentini pariter equitatum peditatumq́ maiorem acceperant mercenarium, ſed non tamen ut eſſet hoſtium exercitui conferendus. Piſani itaq; ueris initio per Lucenſes in Piſtorienſes Pratenſes'que urendo uaſtandoq́ delati, in agrum Mugellanum æſtate iam media peruenere, tranſgreſſiq́ ad aliam Florentini agri partem ad ſextum paulisper conſedere, quibus in locis maior ſolito uaſtitas fuit, circunducebat'que Pandulfus, & quum aliud per copiarum tenuitatem ſibi non liceret, hoſtem liberiore diſcurſu pro uiribus prohibebat. Florentini uero ſuam tantæ cladis ante oculos inflictæ iracundiam in ducem ſui exercitus euomebant, quamobrem Pandulfus petito uehementiori animo commeatu impetrato dimiſſus, Ariminum ſe contulit. Piſaniq́ liberiore peruagati diſcurſu, ad Florentiæ portam qua itur Bononiam duxerunt, oppugnationibus'que oſtenſis maximus Forentino populo timor incuſſus eſt: quæ dum fieret oſtentatio, Piſanis exercitus in eo urbis circuitu, & in Feſulani montis radicibus parte Florentini agri omnium amœniſsima nihil intactum integrum'ue reliquit: & ut ager omnis penitus fœdaretur, ad uiam tranſgreſſi, qua Piſæ petuntur, parem illam agri partem reliquis per ruinas & incendia reddiderunt. Inde per Arni ſuperiora in Aretinos quum eſſet ductum, populationibus incendijsq́ late commiſſis ad æſtatis finem exercitus abunde ditatus in lætam exultantem'que patriam eſt reductus. Per eos Piſanorum cum Florentinis duos belli, de quibus dictum eſt, annos uicecomes Bernabos Bononiam bello agitatam caſtellis & oppidis in Mutinenſem agrum uerſis ſpoliauerat. Immiſſæ autem à Cluniacenſi abbate Bretenorij ſe continente ad defenſionem copiæ Bononiam ægre ſeruaſſent, niſi nouum interea Bernabos cum Mantuano Gonzaga Ludouico bellum gerere aggreſſus eſſet. Rhegio itaque copijs cincto, ut eam urbem Gonzaga ſummis conatibus uix potuerit retinere. Sed Gonzagæ Canis Scaliger Veronenſis, & Nicolaus Eſtenſis, marchio Ferrarienſis quum fauerent, copias quoque legatus Mantuam miſit, coactæ'que huius ſocietatis copiæ, in Brixiam duxerunt à dominatu uicecomitum auertendam. Quare Bernabos omiſſa Bononia ad Brixiæ defenſionem cum omnibus copijs ſe contulit. Redierunt uero obuiam bello ſocij, & in Montisclari campis prælio decertatum eſt, in quo Bernabos fractus fugatus'que ex maximo detrimento id accepit commodi, ut Brixiam poſtea defenſarit, in quam ipſe cum paucis de fuga ſe contulerat. Tertia deinceps Florentinorum & Piſanorum belli æſtate mutata eſt utriuſque populi fortuna, quod Florentinus ad ingenium conuerſus, maximam exercitus Piſani Anglicorum æque ac Italorum mercede conductorum partem pecunia auerterat, ut unicus illi Ioannes Aucuch cum equitibus ad mille Anglicis, & paucis ex Italia cum ſequutis remanſerit. Nec fecerunt hi perfugæ Florentino ſtipendia, qui alias petiere diſperſi, atque alias Italiæ regiones. Florentiniq́ Galeotum Malateſtam ætate grandiuſculum, ſed rei militaris ſcientiſsimum eo anno in belli ducem habuere, qui nonnullas ſuperioribus acceptas æſtatibus clades Piſanis ex parte reddiderit, in quarum una quum multi fuerint cæſi, ſupra mille Piſanos Florentini captos carris magna oſtentatione Florentiam importauere. Referebat uero Piſanus populus perfugarum de Anglicis, & Italis culpam in Gambacurtos, qui ſubtractas furto ærarij pecunias militibus non perſoluerent. Quamobrem reductus exilio Agnellus, partium Gambacurtis aduerſantium princeps in dominium eſt aſſumptus, cum'que nulli erat dubium Bernaboui, ſub quo militauerat, adhæſurum. Itaque ſextus Innocentius pontifex, quem Bernabouis potentiæ in Italis cura ureret, miſſis in Hetruriam nuncijs, cupientiſsimos ad pacem Florentinos Piſanos'que perduxit. Qua conſtituta Ioannes Aucuch Piſanorum ſtipendio dimiſſus, ad multos ex Anglicis, qui Romanæ eccleſiæ terram deuij pererrabant ſe contulit, non paruum'que in Tudertinis, Vrbeuetanis, & Aretinis coegit exercitum. Romani interim ſuam continuantes libertatem, id ſolum eccleſiæ præſtabatur obedientiæ, quod ſelectos è nobilitate, prout fieri conſueuerat, ſenatores impetrabant à pontifice confirmari. Poſt annum'que de quo diximus, Sarræ Columnenſis, & Nicolai comitis Nolani de filijs Vrſi, alter ex Vrſi filijs Vrſus nomine, & Petrus Capotius fuerant ſenatores, ad quorum anni finem diſcordia in plebe orta, unicus in alterum annum Ioannes de comite eſt ſuffectus, pontifexq́ Innocẽtius earundem populi diſſenſionũ occaſione fretus obtinuit, ſenatorem urbi deinceps à ſe alienigenã immitti. Quo anno undeſexageſimo ſalutis terde-

Anno ſalu. Mccclix.

terdecieſq; centeno Raimundus de gente Ptolemea Senis nobili, primus externorum ſena-
torum munus geſſit, & altero qui ſequutus eſt anno Ludouicus de Rocha Piſanus & Hun-
garus Saxoferratenſis ſemeſtrem uterq; ſenatum habuit. Quibus poſtea anno ſexageſimo
ſucceſſit annuus ſenator Thomas quidam Spoletinus, ad cuius anni finem exorto Romæ
tumultu, creati ſunt ſeptem reipublicæ reformatores, qui ſenatus poteſtatē magiſtratumq;
geſſerunt. Demulſit autem Romanos tantiſper Innocentius pontifex, ut ſi Spoletinum ex-
oſi fuerant ruſticum hominem, Hugonem ei dederit Luſignaneum Cypri regem, ab expe
ditione, de qua diximus in Turcos ducta reuerſum, & maiora à Chriſtianis autoritate ope
ra'que pontificis præſidia expectantem, ad cuius anni finem euicit Spoletinorum honoris
reſpectus, ut ea ex urbe Paulus Argenti comes Campelli, ſenatum altero anno gerendum,
adminiſtrandumq; acceperit. Quo item anno Innocentius pontifex eſt defunctus, cardina
leſq; apud Auenionem coacti, Gulielmum Griſant Lemouicenſem ſancti Victoris Maſſi-
lienſis abbatem legatione tunc ad Vicecomites in Italia fungentem in pontificem delege-
runt, cui Vrbano quinto fuit pontifici appellatio. Iſq; pro ſua prudentia callens, nihil acce-
pto pontificatu duxit antiquius, quàm Egidium cardinalem Hiſpanum Italiæ legatum de
latere creatum ilico tranſmittere, qui rerum & itinerum Italiæ experientiſsimus Tridenti-
na uia ingreſſus eſt. Inuentumq; Veronæ Scaligerū Canem, deinde accerſitos Gonzagam,
Ludouicum, Nicolaum marchionem Eſtenſem, & Franciſcum Carrariam, in ſua & eccle-
ſiæ fœdera aduerſus uicecomites coniunxit: & gerebant omnes tunc in Mutinenſi aduer-
ſus Bernabouem, qui hinc Rhegium de Mantuano, & Mutinam de Ferrarienſi agitans a-
pud Salariam uicum caſtra habebat præſidio communita, tulitq; Egidij cardinalis fortu-
na, Bernabouē ilico eodem in Salariæ uico à ſociorum bello copijs ſuperari, adeo ut multi
ex fortioribus ſui exercitus ceciderint, & plurimi fuerint capti, in queis fuere Ludouicus ui-
cecomes Bernabouis ipſius ex pellice filius, Andreas Pepulus Bononia exul, Sinibaldus
Ordelaffus, Paulus Mirandulanus, Guido Folianeus, Azo Corrigienſis, Gulielmus Caual-
cabos Cremonenſis. Bernabos autem manum ſaucius Creualcorem ſuum de agro Bono-
nienſi Caſtellum de fuga ſe contulit. Egidiuſq; legatus quum Bononiæ, poſt Rauennæ, &
inde Ferrariæ fuiſſet, acceſſit Ceſenam, in qua urbe palatio prima legatione & arce inſigni à
ſe ornata plurimum diuerſatus eſt. Ad finem uero quarti legationis ſuæ menſis Francorum
Angliæ, & Cypri regum oratores, quem agentem Ceſenæ Egidium adiſſent, ut pacem uice
comitibus daret, orauerunt, quæ uocatis bello ſocijs eccleſiæ ſtudentibus, de quibus ſupra
diximus, obnixius menſe Iunio conſtituta eſt. Angebat enim animo Egidium Ioannes
Aucuch Anglicus, qui Bernaboui ad eam diem militans Florentinorum copias, apud Mi-
niate uicecomitis oppidum profligauerat: & ex pacis fœdere ita dimittebatur, ut eius delen
di ſpem legatus maximā conciperet. Is enim cum eo exercitu, quem in Aretinis cum & Tu-
dertinis Vrbeuetaniſq; oſtendimus coegiſſe, omnes eccleſiæ hoſtes ſpe auxilijſq; fouebat.
Egidius Thomæ Obitio Lucenſi, rei militaris perito, per eam ætatem claro, in ducem co-
piarum eccleſiæ creato, tria equitū millia attribuit mercenaria, remq; ab eo in Anglicos geri
iuſſit: delatus Peruſiam Obitius, & copijs auctus extra eccleſiæ in Aucuch duxit, ſeſe in Are
tini Cortonenſiſq; agrorum finibus continentem, qui & ipſe magno uir animo pugnæ co-
piam fecit. Decertatumq; eſt horis quatuor priuſq; uictoria quò inclinatura foret, duces po
tuerint intelligere. Iuuit uero Obitium peditatus multitudo, quæ per riuos penetrans colli-
bus interiectos, de quibus pugnabatur, Anglorum equos lāceis ſuffodebat, & parta eſt du-
ci copiarum eccleſiæ ingens uictoria, quod ex ſenis equitum millibus duci Anglico mili-
tantibus paucißimi euaſere, Aucuch'que ipſe princeps factus eſt per deditionem in Obitij
poteſtatem. Cuius uictoriæ fama expectationi, quam Egidij legatio ubiq; in terra eccleſiæ
fecerat, addita, omnes qui rebellauerant, ultro in ſubiectionem uenire fecit, ut intra primum
quàm redierat annum ea pacificè poſſederit, quæ legatione prima Romanæ eccleſiæ acqui-
ſiuerat. Ea quum eſſent Vrbano pontifici nunciata, Romam & Italiam inuiſere conſtituit,
uenitq; ad quartum pontificatus ſui annum, quem Correnti de itinere agētem Egidius ad-
ijt, prouincijſq;, urbibus, oppidis, & arcibus ſibi traditis, legatione quod petijt eſt dimiſſus.
Inde quum pontificem in Lateranū uſq; deduxiſſet, Viterbium reuerſus eſt, ubi tertio poſt
menſe obijt, corpuſq; ſuum magna deductum eius prouinciæ populorū caterua ſepulchro
illatum eſt, quod in Aſſiſinate ſancti Franciſci operis proximi eccleſia ſibijpſi uiuens extru-
xerat.

xerat. Geſſerant ſenatum urbis ſemeſtrem per Vrbani abſentis tempora externi nobiles,
primum Rubeus Ticius Florētinus iuſticia ſeueriore clarus, poſt Gueliſus ex Prato Bulſen
ſis, deinde Boniſacius Ricardus Piſtorienſis, ad cuius ſemeſtre finitum ſeptem reipublicæ
reformatores ſucceſſerunt, qui ad pontificis uſq; aduentum retinuerāt magiſtratum. Venit
uero ad Vrbanū pontificem Romæ agentem anno duo deſeptuageſimo terdecies cen- An. ſalutis
teno Carolus imperator uxorem ſecum trahens & filios, fecitq; Padua & Bononia in He- M.ccclxviij
truriā iter. Et dum Piſis ageret Lucanos Piſanis, & Miniatas Florētinis rebelles in deditio
nem pro imperio accepit, nonnihil'q; pecuniarum extorſit à populo Florētino rebelliones
timente, in quas ſubiecti eis de Hetruria populi procliues erant ſi modo princeps præſtitiſ
ſet aſſenſum. Sed is Romam delatus, & paucis propter quæ uenerat, cum pontifice expedi
tis, inter tertium quàm aduenerat menſem Italia exceſsit. Agentem Romæ Vrbanus ſtimu
lauit, ut apoſtolorum Petri & Pauli capita perquireret, quæ dei fauore inuenta, locello con
didit eminente in Lateranenſi eccleſia extante, multo argento auro undiq; gemmato pluri-
mum exornata: dum'q; ea Romæ agit in Vrbeueteri & Monteſaliſco palatia conſtrui cu-
rauit, curiales Tranſalpinos, quorum in Italiam ducēdorum firmam cōceperat ſententiam,
inde cōſolaturus, qui loca ſcirent eſſe parata, ad quæ Romani grauitatem aëris per æſtatis
caumata declinarent, ſed reuerſus in Gallias apud Maſsiliam interijt, ſanctitatis uitæ fama
conſtanti opinione celebratiſsimus, cōtinuatóq; more pridē inchoato cardinales, Petrum
Belfortis Lemouicenſem in Gregorium undecimū pontificem creauerunt. Profectus Italia
Vrbanus pōtifex Ioannem Haucut Anglicum carcere liberatum copijs præfecerat Angli-
cis, quas Aegidius cardinalis legatus prælio captas Aretino ſub diuerſis ducibus conſerua
uit, cum quibus Anglicis Haucut Bononiæ præſidio relictus legato ſuberat, Romādiolam
pro eccleſia adminiſtranti. Tres item legati, Peruſiæ unus, in Marchia alius, & in patrimo-
nio tertius erat apud Viterbium conſtitutus. Nam Romæ datus ſingulo ſemeſtri à pontifi
ce ſenator ius dicebat, & urbis cuſtodiæ totius adminiſtrationis Banderesij gerebant cu-
ram. Ea enim regiminis forma inchoauerat, ex quo ſenatores à pontifice externos habere
cœperant, dictiq; fuerunt Banderesij à uexillis Gallico uel potius Germanico uerbo bandis
longè prius in Italia appellatis. Singulæ enim decuriæ ſuo internoſcebantur ſigno, & qui
ſub illis conſcripti erant ſtatum amantes præſentem, pariter cum decurionibus Banderesij
appellabantur. Sed ad Gregorium, ad primum ſui pontificatus annum bella inter ſe Lom-
bardi innouare cœperunt. Erátq; eadem redintegrata ſocietas, quæ aduerſus uicecomites
pugnare conſueuerat, legati eccleſiæ in Romandiola, Scaligeri, Gonzagæ, Carrarij atque
Eſtenſis. Primus itaq; ſociorum bello impetus ad Rhegium eſt factus, quam urbem Eſten-
ſium Marchionum, Nicolai & Alberti fratrum ductor copiarum Lucius comes Theuto-
nicus proditione introductus ceperat, præter arcem, & duas illi ſubiectas portas, quum
Bernabos ſuperueniens, per arcem'que ingreſſus, Lucium pecunia, ut creditum eſt corru-
ptum facilime expulit, nihil'que poſtea duobus in annis, qui ſecuti ſunt eo geſtum eſt bello
memoratu dignum. Sed aliàs inter Italos, & quidem omnium potentiſsimos Venetos &
Genuenſes diſſenſio orta eſt, momenti plurimum habitura. Petrinus rex Cypri Petro ſuffe
ctus patri corona ex more inſigniēdus celebrem apud Famauguſtam habuit conuentum,
cui Venetus Genuēſis'que baiulus cum ſuorum quiſq; comitiua interfuere. Sed cum in du
cenda ad palatium pompa ad dexteram regis eorum uterque ambiret incedere, ſuborta
contentione, Genuenſi'que à Cyprijs æque ac Venetis deturbato, honoratiorem locum Ve
netus obtinuit, quæ contentio & inter cœnam reuocata eſt, Genuenſes'que non deturbati
conuiuio magis quàm uerberibus cædibus'que afflicti ſunt. Anno itaq; qui ſecutus eſt, ter An. ſalutis
tio ſeptuageſimo terdeciésque centeno, Petrus Fregoſus, Dominici Fregoſi ducis Genuæ M.ccclxxiij
germanus frater educta triremium triū & quadraginta claſſe Cyprū inuaſit, quam claſſem
machinis abunde munitam, quatuordecim uirorum millia habuiſſe comperimus. Veniſ-
ſet'que planè id regnū in Genuenſis populi poteſtatem, niſi rex multa cernens iam amiſſa,
ad miſericordiam cōfugiens, pacem popoſciſſet, per cuius datæ fœdera Famauguſtam Ge
nuenſis in hæc tempora retinuit, & promiſſum quadraginta auri milium rex tributum ali-
quot annis poſtea perſoluit. Duobus'q; qui ſecuti ſunt annis fames ualida Italiam omnem,
ac multas orbis prouincias preſſit. Anno autem pontificatus Gregorij quarto, Petrus Bitu
ricenſis ſanctæ Mariæ Tranſtyberinæ cardinalis legatus in Italiam ueniens, quum Ferra-

riæ ſubſtitiſſet, conuenerunt ad eum comes Sabaudiæ, Nicolaus Gregorij pontificis frater, Ioannes Haucut, Guido Polētenſis, Otho Brūſuicenſis copiarum dux, comes Gebennenſis dicti legati frater, & cum Bernaboue Galeatióq; uicecomitibus biennij indutiæ conſtitutæ ſunt. Ad quarum quidem indutiarum finem anno Gregorij quinto expirantem nihil fermè turbationum interea eccleſiæ poſt eius pōtificis creationem acciderat, præterquam Peruſiæ, quam urbem libertatis portionem conſuetam recuperare adniſam legatus tumultuoſè, ſed paruo negocio compoſuerat, Florentinique, quibus eſſet cum pontifice fœdus, ſimul cum Senenſibus, Piſanis & Lucenſibus ab initio creationis illius conſtitutum, & ipſi quæſiuerant nullis impliciti bellis, præterquam cum Vrbianis quos per eam quietem omni Apennino in Hetruriam urgente, paruo tamen negocio deturbauerant: ſiue autem interim nouis Florentini exactionibus ſubditos grauarint populos, ſiue eadem manſerit, quam ſub ultimum Caroli imperatoris in Italiam aduentum fuiſſe docuimus, rebellionis auiditas, Pratenſes illorum excutere iugum anno pontificis quinto cum legato Bononiæ quæſiuerant. Iſq; copias per aliam ſimulationem quum trans Apenninum miſiſſet, Florentini pecunia corruptas auerterunt, & coniuratione detecta Prati in nonnullos animaduerſum eſt: nec fecerunt Florentini eius conceptæ iniuriæ pontifici aut legato querelam, cui potuit facillime ſatisfieri, ſed facinus ad uindictam, uel potius, ut apparuit, per ambitionem aggreſsi ſunt omnium, quæ uſquam gentium audita ſunt, neſarium. Vexilla enim perpulchra litteris cubitalibus aureis, unicis libertas uerbis inſcripta Florentiæ in publico plurima pependerunt, quæ nuncijs tradita ſingulas ducentibus cohortes quaqua uerſum per terram eccleſiæ ſunt geſta. Primique Tifernates Ciuitatiscaſtelli populus introducta cum libertatis uexillo cohorte præſidium eccleſiæ expulerunt: pariter, ut paucis abſoluamus, Peruſiæ, Tuderti, Spoleti, Eugubij, Viterbij, & in Marchia primum Aſculi, poſt uniuerſa in prouincia pariter in Romandiola Foroliuij factum eſt. Populi enim in res nouas ſemper procliues, & pontificis Romani eiusq; curiæ relegationem in Gallias ægre ferentes, Florentinis libertatem oſtendentibus, & ad eam uel ui retinendam præſidia pollicentibus facile crediderunt. Aſtorgius erat Manfredus in Romandiola nobilis Fauentinus, qui prægustatam à genitore Bauari temporibus Fauentiæ tyrannidem ambiret, isq; cum Granarldum proditione cepiſſet, legatus Bononiæ ad eum ſubito opprimendum Ioannem Haucuth cum omnibus copijs ex Bononia immiſit. Sed præſto fuere cum libertatis præſidio ac uexillo Florentini, & Bononienſes Haucuth reſpectu exoneratis armis derepente captis libertatem & ipſi exoptatiſsimam acclamauere. Excluſus eo modo Ioannes Haucuth Fauentiam in rebellionem, ut exiſtimauit procliuem ingreſſus eſt, quam urbem efferata gens Anglica crudeliter diripuit, cædibus in armatis inermibusq; uiris ita editis, ut ſoli tunc de Fauentibus fuga prolapſi ſuperſtites ſint relicti, Fauētiamq; ſpoliatam, Ioannes Haucuth, Nicolao & Alberto Eſtenſibus Marchionibus pro uiginti millibus aureis cum uendidiſſet, retinuit ſibi de Fauentino agro Bagnacauallum, quo in oppido aliquot poſtea menſibus deſedit, nec tamen aliquot inde annis ita dimiſit, quin ſua in eo impedimenta cum præſidio conſeruauerit. Ea quæ in Italia gerebantur, cum eſſent Gregorio pontifici nunciata, cardinalem unum appellatione Gebennēſem legatum in Italiam properare curauit, ſex milibus ex Britannia militibus equitibus ei attributis, qui pari cum legato celeritate uenerunt, Ingreſſi autem ſunt ſimul per Taurinos Italiam, nec priuſquam in Bononienſi agro, & ad urbis portas de itinere ſubſtiterunt. Dumq; urbs obſidione premitur, legatus agro ab incendijs & rapinis conſeruato, & ciuibus blande appellatis, æſtatem ibi fruſtra conſumpſit. Immiſerant enim in urbem Florentini Rodulfum Varancum ducem ſuum, & copias quarum præſidio factioſi rebellionis autores Bononiam conſeruarunt. Ad ipſum itaque autumni finem legatus Ceſenam in hiberna conceſſit, quæ dum parua in urbe ferus & numero nimius ducit Brito, coacti rapinis obuiare Ceſenates, ſubitóq; in Britonibus ſexcentorum cædes commiſſa eſt, cæteri Britones extra mœnia ſunt compulſi. Continebat ſe in palatio ab Egidio cardinale Hiſpano in arcem communito, Muratam appellant, Gebennenſis legatus, qui commiſſam à populo in Britonibus cædem ulciſci per iracundiam properans, illos per ſuperiorem arcem Ceſenam introductos debacchari in multitudinem permiſit, cædéq; Ceſenatibus in quadruplo reddita, & urbe miſerabili modo direpta, mulieres ſolæ ſunt retentæ, quas ſuæ libidini idoneas cenſuerunt, cæteris poſt profugos urbe mares con-

uicio

uicio deturbatis, ut melius quàm Fauentini & Ceſenates feciſſe ſint uiſi Foroliuienſes, qui ad prima oſtenſæ à Florentinis, ſicut docuimus, libertatis ſigna, Sinibaldũ, Cecum, Pinum, Ioannem, Theobaldum, Ordelaffos, in dominos acceſſiuerant. Gregorius interea pōtifex, cum eſſet in Italia conuerſatus, qui Baldi iureconſultiſſimi Peruſiæ diu auditor fuerat, prudenter conſiderauit ſuum in Italiam reditum præ cæteris poſſe rem eccleſiaſticam inſtaurare. Et ſorte eo ſic cogitante, epiſcopus quem de reditu ad ſuam eccleſiam admonebat, familiaritatis confidentia, Et tu, inquit, pater ſancte, cur non ad tuam ipſe accedis eccleſiam? Quare Gregorius inſtituit properare. Sed cum Agnatis & Gallicis id in primis odioſum fore cernens, triremes in Rhodano cælatis omnibus cauſam paratæ ſunt, & breui poſt pontifex cum illis qui præſto iubenti affuere delapſus eſt, perpetuáq; nauigatione tempeſtatibus ſæpenumero agitata cum triremibus una & uiginti Genuam primo, poſt Cornetum, inde terra Romam Ianuario peruenit. Anno ſalutis ſextoſeptuageſimo terdecieſq; centeno, qui pontificatus ſui ſeptimus, & relegationis in Gallias Romanæ eccleſiæ ſeptuageſi-

An. ſalutis Mccclxxvi

mus annumerabatur. Fuit ea dies populo Romano lætiſſima, Florentino autem terribilis, quòd omnes exiſtimauerunt pōtificem cum Britones Anglicíq; tanto numero militarent, rem eccleſiaſticam breui cum tyrannorum excidio inſtauraturum. Egit tamen principio aduentus ſui pōtifex natura mitis & optimæ mentis de pace cum Florentino populo conſtituenda, quam illi ob errati magnitudinem non ſatis tutam fore ſuſpicati artibus declinauere, & ad Bernabouem conuerſi antiquum hoſtem, ſed cui pontificis in Italiam reditus eſſet formidoloſus, interceſſione eius Ioannem Haucuth pecunia corruptum ad ſuas partes inclinare fecerunt. Erat enim Bagnacauali ad pontificem quum iuſſiſſet accepta pecunia acceſſurus. Eiuſq; præſidij acceſsione in eam Florentini ſuperbiam ſunt elati, ut ſpretis quibus ad ea paruerant tempora cenſuris, contraq; interdictum diuinis ubiq; in eorum dominio operam à ſacerdotibus dari iuſſerint. Reddidit tamen Florentinis pontifex ſua prudentia par incommodum, Varanco in ſuas partes perducto, cui Britones duo mille ducendos attribuit, & Bononienſes urbem in ſua & eccleſiæ obedientia adminiſtrare permiſſos conciliauit. Eodem uero aduẽtus Gregorij pōtificis in Italiam anno, ac propemodum tempore belli omnium memorabilis, quæ multis antè ſeculis geſta ſunt, ſemina ſunt iacta. Kaloiannem Conſtantinopolitanum imperatorem, Andronicus filius cum Genuenſium auxilio pepuliſſet, Veneti in patriam per arma reduxerunt, profuguſq; patria Andronicus Tenedon inſulam Genuenſibus promiſerat, cuius oppidum nobile appellatum Kaloiannes Venetis quum dediſſet, inſula quoq; omnis in eorum poteſtatem retenta eſt. Tulerunt id ægerrime Genuenſes, nec tamen ad arma proſilire cum celeritate uoluerunt, qui alio in urbe premebantur incommodo. Gregorius nanque pontifex quòd Florentini quibus ſacris interdixerat, non in patria magis quàm ubicunq; gentium commorantibus Genuæ ſacris intereſſe permittebantur, urbem quoq; Genuam ſimili ſuppoſuit interdicto: per quod tempus à Bernaboue cum Florentinis ſequeſtrem ſe ingerente, ut pontifici gratificaretur, pacis mentio fieri cœpta eſt: ſed importuna tunc Italiæ, imò orbis Chriſtiani rebus mors Gregorium pontificem octauo anno Romæ extinxit, & maiora dolorum initia ſunt ſecuta. Cardinalibus ad ſanctam Mariã, nouam appellant, ut iuſta de more Gregorio pontifici ſoluerent conuenientibus, Romani ciues blande prius appellatis exoratiſq; cardinalibus, ut Romanum aut ſaltem Italicum pontificem crearent, ad eam poſtea temeritatem, non quidem malignandi animo, ſed imprudẽtia adducti ſunt, ut eandem petitionem circum eccleſiam inconditis uocibus acclamauerint, eiſdemq; poſtea patribus in conclaue ad ſancti Petri baſilicam coactis clauſiſq;, & ſi pariter eſt clamatum, nihil tamen ita uiolentum aut terribile dictum factum'ue eſt, ut impreſsio potuerit appellari. Sed diſtinebat interea clauſos patres dolus à quo diſsidij mala poſtmodum eruperunt, Gallici enim numero tredecim unum ex corpore ſuo, ut haberent pontificem enitebantur, & inter quatuor Italici Romaniq; generis unus gente Vrſinus papatum ambiebat. Tulit uero caſus Gallicorum partem ob Lemouicenſium ex ipſis inuidiam, qui papatum diu continuauerant, ita Italicis conſentire, ut Bartolomæum Barenſem archiepiſcopum patria Neapolitanum creari pontificem Vrbanum nominis ordine ſextum ſint aſſenſi, prius tamen quàm aperto conclaui nouus introduci potuerit electus, Gallici cardinales pœnitentia, ut apparuit ducti, ſimulato timore à

Romanis, quibus in Romano non eſſe ſatisſactum cauillabantur, pars in molem Adriani, pars in montes extra urbem confugerunt, Et cardinalis ipſe Vrſinus ſpem in diſsidio retinens Vicumuarium ſe contulit. Accepto tamen à populo poſt in pontificem Vrbano, & à cardinalibus, qui manſerant, ac Romanis populariter cum gaudio accurrentibus adorato, cæteri cardinales ex latebris prodierunt, à quibus omnibus per tres menſes Vrbanus in pontificem rite pure & ordine creatum eſt habitus. Superuenientibus inde æſtatis caumatibus optata Gallicis occaſio eſt oblata, oratum nanque pontificem facile in ſententiam adduxerunt, ut mutādi aëris prætextu, Ananiam eis licuerit ſe cōferre, unde breui Fundos tranſfugerunt, Ioannæ fiſi regimine, cum qua gente, ut oſtendimus, Gallica de ſecuritate perfugij conſtituerant. Erant autem octo cardinales, qui uicioſam fuiſſe Vrbani electionem cauſati, alium in pontificem delegerunt Gebennenſem illum, quem in Romandiola legatum fuiſſe docuimus. Eique ſeptimo Clementi indita eſt appellatio, Hæc uero quæ in pontificatu ſuborta eſt diuiſio, terram eccleſiæ atque omnem ferè Italiam ad tempus reddidit quietiſsimam. Omnes enim tyranni in occupatis de eccleſiæ terra urbibus libentiſsime quieti fuerunt. Et Genuenſes bello intenti, quod in Venetos propter Tenedon occupatam deſtinauerāt, cum Ludouico Vngariæ rege belli fœdera conſtituerunt, in quæ paulopoſt Franciſcum Carrarienſem Paduæ dominum, cui ſeniori fuit appellatio traxerunt. Quo ſuadente dux Auſtriæ, & patriarcha Aquileienſis paſsi ſunt in eadem fœdera colligari. Sed & Petrinus Luſignaneus Cypri rex Bernabosque uicecomes Mediolanenſis in Venetorum partes per fœdera conceſſerunt, Prima Genuenſis populi expeditio in tantum ducenda bellum, Ludouico Fiſcheo nobili Guelfarum partium Genuenſi commiſſa eſt, qui decem eductis triremibus cum ad orientales nauigaturus partes littora attigiſſet Romana ad Antij portum Venetorum claſſi quatuordecim triremium obuiauit, quam Victor duceret cognomēto familiæ Piſaneus. Et prælium ex improuiſo commiſſum eſt, in quo triremes quinque de Genuenſi Venetus cepit, unam inter pugnādum ruinis Neroniani portus afflictam mare abſorbuit, quatuor de fuga prolapſæ Genuam redierunt. Quæ belli alea infeliciter à Genuenſi icta, quod plerunque aſſolet, infelicis quoque ſibi exitus prognoſticon fuit, & paulo prius marchiones Carretenſis Riperiæ occidentalis Genuæ nobiles à Bernaboue uicecomite, ac Venetis quorū partes in bello ſectabantur, copijs aucti Albiganam, Naulum, & Caſtrumfrancum de Genuenſibus occuparant. Quibus impulſi cladibus Genuenſes ad felicitatem confugerunt ciuium ex ſuis, qui in bellis aduerſus Venetos aliàs geſtis uictoria uſi erant, Lucianoque Auriæ præfecto claſsis quem Admirrhatū appellant declarato, duæ & uiginti triremes ex Genua attributæ ſunt. Perque id tempus Dominicus Fregoſus, qui Genuenſium ducatui diu & glorioſe præfuerat, fraude & armis deiectus, captusque cum Petro fratre carceratus eſt, Nicolausque Guarcus in ducem aſſumptus, Bernabos uicecomes Petrino Cyprio regi filiam in uxorem ſponſam per triremes duodecim miſit, quarum ſex Cathelanæ, ſex fuerunt Venetæ à piratis armatæ, ſponſaque accepta rex triremes has mercede conductas ad Famauguſtæ obſidionem mittens, ipſe cum terreſtri paratiſsimo exercitu eſt profectus, oppugnataque aliquandiu terra & mari urbs uentura erat in illius poteſtatem, ſi maritimæ terreſtris oppugnatio pares animos, parem audaciam habuiſſent: eoque exercitu diſsipato re infecta, ſex Venetæ triremes in patriam redeuntes, cum Victori Piſaneo Venetiæ claſſis præfecto triginta ducentæ triremes obuiaſſent, ab eo retentæ ſunt. Pariterque per id temporis Lucianus Auria Genuenſis præfectus claſsis uiginti ducens triremes, Iaderam ſe contulerat regis Vngariæ urbem, à cuius uicinia Veneti maiora cæteris omnibus incommoda, & Genuenſes econtra ſummam opportunitatem eius belli temporibus acceperūt. Contulit ſe tamen Iaderam Venetus Piſaneus Genuenſem Lucianum in prælium prouocans, qui ſe tam diu in portu cathenato continuit, quoad ille in ancoris ad ſagittæ iactum conſtitit, Abeuntem poſtea Venetum Genuenſis inſequi ſimulans, ad ipſum portus exitum ſubſtitit. Piſaneus uero cum retracta claſſe, Dalmatiæ oram legens, Catarum regis Vngariæ urbem captam diripuit incenditque. Pariter paulopoſt Sibinicum eiuſdem regis ciuitas, ab eodem Veneto ui expugnata, & direptione incendioque uaſtata eſt. Sed aditi Arbenſes oppugnationibusque territi, oppidum & inſulam dedidere, Carolum interea Zenum Venetū cum triremibus nouem ea ratione maria circuire ac perluſtrare iuſſerūt, ut hoſti ubique infe-

ſtum ſuorum tutelæ promptum ſe paratumq́ exhiberet,munus ea uigilantia,ea uirtute ui
ro digniſsimum.Is enim ad inferum delatus mare,illud ubique Genuenſibus infeſtum red
didit.Malæ tamen aleæ, quam Genuenſes huius belli initio iecisſe diximus, melior breui
fortuna arriſit. Cathelani nanq; omiſſa Venetorum ſocietate, pacem cum illis conſtitue-
runt.Et Galeatius Bernabouis frater, ac dominiorum pro medietate particeps obijt, reli-
cto filio Ioanne Galeatio hærede ac in dominijs ſucceſſore.Subſequentisq́ ueris initio an An. ſalutis
ni noni ſeptuageſimi terdeciesq́centeni marchiones Carretenſes ijs quæ ceperant,reddi- M.ccc.lxxix
tis oppidis & caſtellis in gratiam pacemq́ cum Genuenſibus & patria rediere. Per men-
ſem dehinc Maium Lucianus Aurius Genuēſium claſsis præfectus Venetam claſſem Po
lenſi in portu ſedētem impetijt:præfecto Piſaneo una & uiginti erant triremes,cum duas
plures duceret Lucianus,conflictuq́ magno hincinde habito ſuccumbens Venetus duo-
deuiginti triremes amiſit. Sed Aurius Lucianus præfectus, dum uictoria propemodum
cōſummata plenis, ut aiunt, oculis perfrui cupit, uultu caſſide reducta aperto,lancea ictus
cecidit. Vtraque claſse uictrice & uicta Iaderam perducta, captiui de Venetis præter
remiges ad duo milia ſunt inuenti, quum præter cæſos mare multos fugere natando ad-
niſos abſorbuerit,plures Polenſium ſcaphæ fugientes exceperint.Delata exinde ad Piceni
oram Genuenſem claſsis, multa Venetis incommoda intulit, nauibus multis commeatu
onuſtis,partim terrore ne Venetias peterent auerſis,partim captis.Et Genuæ ſuffectus Lu
ciano Petrus & ipſe Aurius triremes nouem,naues minores, ba chas appellant, triginta
Iaderam duxit. Premebantur interim terra etiam Veneti.Nam Franciſcus Carrarius op-
pidum nomine Romanum de Taruiſinis arcta cinxerat obſidione,in quæ caſtra & Ludo
uici regis Vngari & patriarchæ Aquileienſis copiæ confluxerant: copiarumq́ regis Vn-
gari ductor erat Carolus eius nepos, & Veneti tutanda re ſua Taruiſina unicum oppoſue
rant Albericum Cunij comitem, rei bellicæ omniū eius temporis peritiſsimum. Appulſus
Iaderam Petrus Aurius triremes & nauigia tam de hoſte capta, quàm Genuenſium uetera
inſtaurat ſexaginta triremium, & aliorum paris numeri nauigiorum claſſem inſtruit,cuius
pars Venetorum urbis littora,& ipſum etiā portum irrumpere ſæpius eſt adnixa. Sed ha-
bebant Veneti intentiſsimas pro littore, procq́ portu cuſtodias, hoſtem ſpiculis, & re co-
minus geſta repellentes.Petrusq́ interea cum maiore claſsis parte Foroiulianum circum-
uectus,Gradum tunc communitam urbem, deinde Humagum,poſt Ruinum, & demum
Caprulas cepit, in quæ ſpoliata ferro igniq́ ſæuitum eſt,adeo ut manſerint immunita,addi
deruntq́ tunc portui ſuo cathenas Veneti, præſidijs hinc inde firmatas ex materia, & ad-
dita ſunt eidem littori trecentorum equitum peditatus'que conductitij præſidia: quum
tamen proxima in foſſa barcharum, lemborumq́ & ſcapharum omnigenum multitudini
præfectus Ioannes Barbaricus cuſtodiæ frequens & propè aſſiduus intereſſet,nihiloq́ mi-
nus in urbe ad ipſam ſancti Marci aream terra & canali, ut appellant,magno nauigijs no-
ctu æque ac interdiu cuſtodiæ ſunt habitæ. Quare Genuenſes Venetæ urbis aliquā inua-
dendæ omiſſa ſpe Clugiam ſe contulerunt,cuius portu & ſuburbijs,Clugiā paruam appel-
lant,eueſtigio ſunt potiti, ad proximam inde Venetias uerſus inſulam cui Paleſtinæ foſſæ
uetus appellatio eſt,delati ſubſtiterūt.Quem in locum Carrarienſis ex agro Paduano com
meatum abunde tranſmiſit. Perq́ id temporis Bernabos uicecomes,quam maritimo bello
afferre nequiret opem, Venetis terra attulit,ſocietate militum,quos à uexillo Stellanos uo-
cabant,in Genuenſem riperiam immiſſa.Et erant equites quatuor milia, qui ad Hareneum
uſque Petri ſacellum in Pulceferam delati uallem prædam uaſtitatémque commiſere,tam
ſubitúsq́ fuit impetus,ut agentes rure per Iulij menſis caumata de more ciues cum uxori-
bus & familia nonnulli fuerint intercepti: nec prodijt ex urbe in prælium quiſquam ue-
ritis magiſtratibus, ne ſi arma populo eſſent permiſſa,diſcordi plebe & nobilitate tumul-
tuaretur. Sed cauponans bellum ſocietas bene gerendæ pro Venetis & Bernaboue rei oc-
caſione ſpreta, acceptis à Genuenſi undeuiginti aureorum milibus,cum facta ingenti præ-
da ſeptimo die in uicecomitis agrum redijt. Per quos item dies Carolus cum nouem tri-
remibus in alteram delatus orientalem Genuæ riperiam facta in portu Veneris excenſione
omnia undique ferro ígníque uaſtauit. Coniuncti interea per Paleſtinæ opportunitatem
Paduanis Genuenſes maiora animis præſumere cœperunt. Vocatis nanq; quotquot ubiq;

in ſinu Adriatico Genuenſis habuit triremibus,oppugnata eſt crebro inſultu Clugia,adeo defenſoribus ſiue incolis,ſiue Venetis munita,ut eius capiendæ ſpem nullam principio Genuenſis habuerit.Capta tamen eſt multo partis utriuſque cruore fuſo,quòd ſex milia utrinque uicti & uictoris exercitus, maiori tamen parte Clugienſes & Veneti cecidere, magnáque uictor Genuenſis modeſtia uſus ſeruandæ mulierum pudicitiæ curam adhibuit.Capti uero ex Clugienſibus ac Venetis ad nongentos quinquaginta ſunt miſsi. Quæ cum eſſent Venetijs nunciata, conſternatos omnium animos pauor inuaſit,ut ſedentes ad clauum eductos carcere captiuos è Genuēſibus facienda pacis mētione Clugiam miſerint oratores, nullis ut præfertur præſcriptis conditionibus, ſpretis nullis quas uictor dandas iniungendasq́ cenſeret. Genuenſi uero ſicut & multis alibi plerunque contigit, ut oblata uti neſciens occaſione pacem recuſauerit, quacunque parta uictoria opimiorem. Id cum Venetijs maximo omnium mœrore auditum eſt,ad defenſionem animi ſunt conuerſi,primumq́ omnium murus à portu, ad Nicolai confeſſoris ædem excitatus eſt,quo ſaluo Genuenſes ſi littore in Methamaucum uerſo quod quærebant potiti fuiſſent, perruptione in urbis intima prohibebantur. Sed tum nullus erat patritius, qui claſsi neceſſario armandæ tam periculoſo bello præfici pateretur, & ſi quem deſtinari animis uulgo diſſeminari audiebatur, plebs obſtrepens daturam ſe in expeditionem nomina negabat, adeo patres plebemq́ non magis pauor, quàm deſperatio inuaſerat: caſu tamen & nemine certo autore clamores in publica area inconditi ſunt auditi, unicum fore Piſaneum Victorem,cuius ductu Veneti uincere aſſueti in hoſtem pugnaturi ſint. Eo exaudito fremitu dux ſenatu deducente ad infimum deſcendens palatium, Victorem carcere,in quem re ad Polam male geſta,fuerat coniectus, eductum manuq́ comprehēſum bello maritimo præfecit. Acciditq́ quo die Victor Piſaneus cum claſſe Venetiarum portu egredi cœpit, bebas caput aggeris & ſancti Lazari uicum fieri in Genuenſium poteſtatem, quorum claſsis Methamaucum delata, uicum omnem igni ſuppoſito cremauit. Lauretumq́ ſubinde accedens, oppido multis oppugnationibus eſt potita. His iactis captorum circa Clugiam locorum fundamentis Genuenſes in urbis Venetæ oppugnationem conatus cogitationesq́ uerterunt, triginta enim triremes ad portum urbis delatæ, quum ſe à munitionibus, renitentibusq́ ui militibus arceri aditu conſpexerunt,in proximum regreſſæ Methamaucenſem interiore foſſa Pupillam petiere,uicum tribus ab urbe miliaribus diſtātem, ad quem Ioannes Barbadicus centum minimorum nauigiorum, gonzarolos, barchas, & lembos appellant, claſsi præfectus ſeſe illis obuium dedit, pugnaq́ natura loci inæqualiore præualuit Barbadicus, grauiora enim Genuenſis nauigia triremes & barchæ nuſquam niſi alto canali poterant agi, quum ſuos Barbadicus ganzarolos, ſuam lemborum ſcapharumq́ turbam per æſtum omni campo faceret uolitare, & fuerunt ei iam tum uſui nouum bombardæ inſtrumentum,quarum ſingulas quælibet etiam ſcapha habuit,nec fuit ea in nouitate inſtrumenti aliqua tam exilis, quæ non binos & ternos unico ictu conficeret armatos, partim etiam iuſſu eductis urbe tribus ceteis nauibus ad Marthæ ædem ſubmerſis, cathena ibi foſſam clauſerunt præſidijs undiq́ cuſtodita, & ad ſancti Spiritus binis clauſa repagulis nauibus item demerſis obſtructa eſt, ut poſtea ſemper ad Methamaucum ſe continuerint Genuenſes.Quo ex loco per integrum littus, quum ad urbem terreſtri conatu penetrare quærerēt, dolo prius & aſtu res intentata eſt: ſtructis nanq́ in nemore quod Methamaucum & portum urbis pari penè intercedit ſpatio inſidijs,præmiſſi ſunt acie ſtructa,qui nouum de quo diximus littoris murum ut effringerēt, aggredi ſimularunt: in quos equeſtris turma quum prouolaſſet prælium fuit,quale apertis campis in continenti acerrimum conſeri conſueuit. Sed erumpentibus magno numero ex inſidijs præualere incipientibus Venetorum equitatus multis acceptis illatisq́ uulneribus intra murum ſaluus euaſit. Continebat uero ſe Piſaneus claſsi Venetorum maiori præfectus intra portus fauces,cathena,ut diximus,communitas,in hoſtem quacunq́ ſiue aperto mari, ſiue intrinſeca foſſa premeret educere paratas. Ea dum ſic aguntur, Andreas Contarenus dux,quod euenit futurum ratus,ut maximo gerendis rebus ſua præſentia adiumento foret,petitum in totius belli ſententiam imperium à patribus accepit. Sub quo Victor Piſaneus,& Dominicus Michael,tanquam magiſtri militum rem geſſerunt, omniſq́ claſsis ſummo parata conatu quatuor & triginta triremes habuit.

buit. Et Bernabos uicecomes interea diuertendis à Clugienſi bello Genuenſibus, Stellanorum opera iterum utebatur. Hi Fauentino Aſtorgio Manfredo duce quatuor equitũ milia ad ſeraphici Franciſci ædem, quæ eſt in Biſamne Genuam proxime acceſſerunt. In quos poſtridie quàm aduenerat erupit populariter Genuenſis, fractiꝗ caſtellani & fuga palantes acti in eo montium riuorumꝗ anfractu penè omnes capti ſunt, & Aſtorgius agricolæ cuculione contectus euaſit. Pariter per id temporis Kaloiannes Græcorum imperator debitam ex fœdere præſtitit operam, uicina Conſtantinopoli Pera Genuenſium urbe incurſionibus oppugnationibusꝗ agitata: ſed intentum defenſioni eius urbis Genuenſem maxime adiuuit Andronicus imperatoris filius patri æque ac Veneto hoſtis, cuius adoleſcentis Turcorum Bulgarorum'que opibus & ſocietate freti timore is imperator fide Venetis falſa in tanta belli difficultate Genuenſium partes ſecutus eſt. Multa interim uarijs locis utrinque accepta illataꝗ ſunt damna in hoc opere omittenda. Quæ Venetis à commeatu laborantibus plurimum obfutura, quum intelligeret Franciſcus Carrarius, Genuenſes ſedulo hortatus fuiſſe dicitur, ut Clugiæ cura cuſtodiæ ſibi demandata naues quotquot omnis generis ierant, eductas auertendo Venetijs commeatu, Iaderam inter & Anconem diſpartirentur, alioquin fore affirmans, ut audacior redditus à deſperatione Venetus eos omnes Clugiæ clauſos opprimat. Et dum claſſem dux Venetus in urbe parat, uel potius gerendæ rei tempus accommodum expectat, Carolus Zenus à Genuenſi riperis in Aegeum delatus mare, ditiſsimæ Genuenſium naui inſidiatus, quam ab Alexandria ſenſerat aduenturam: uector eius erat Genuẽſis, cognomine Bachignonus, qui nauis magnitudini trecentis communitæ armatis fiſus, per medios nauigare hoſtes auſus eſt, ante portum Cretenſem ancoras iecit. Sed affuit ilico qui cum triremibus quindecim inſequebatur Zenus, & nauem cepit diutiſsime oppugnatam, cuius mercimoniorum ualore trecentorum fermè milium aureorum res Veneta maxime recreata eſt. Acciditꝗ felicem eam nunciationem primum Venetias afferri ab Anconitanis quatuor in triremi captis apud Brondulum, quas ſpecies Alexandrinas Patauium importabant, miſſusꝗ eſt à Venetis, qui ducis & ſenatus uerbis Zenum in patriam reuocaret. At Florentini quorum narratio geſtorum ſuperius nos tanto opere fatigauit per primos ſchiſmatis eccleſiæ annos, in quibus bellum quoque à Venetis Genuenſibusꝗ geri cœptum eſt, proprijs inter ſe laborauere diſſidijs, quouſque Vrbano ſexto, cuius partes in diuiſione eccleſiæ ſequebantur, ſublato interdicto reconciliati ſunt. Vrbano enim omnes Italici præter Ioannam reginam Neapolitanam, comitemꝗ Fundorum, & Franciſcũ de Vico Viterbium occupãtem, natio quoq; Germanica, regna Portugalliæ & Angliæ, Gebennenſi antipapæ, omnes Galli, Hiſpaniæ citerior & ulterior paruere. Itaque Vrbanus pontifex Ioannæ auidus domandæ cupientiſsimum in eam Vngariæ regem impulit, ut Andreaſij fratris mortem uel ſe adiutore ulciſceretur, Quod facinus cum rex aggredi conſtituiſſet, Carolo filio in Taruiſinis aduerſus Venetos bellum gerenti iuſsit, ut ab eo diſcedens bello, nouum in Ioannam pergeret intentare, Carolusꝗ per ſimulationem componendæ Genuenſium pacis uocatos ad ſe Venetorum oratores, quid animo moliretur edocuit, & nulla pacis mentione uerbo uel ſcripto facta, ipſe cum paucis iter ingreſſus eſt tanta celeritate, ut tumidior forte tunc Plauis fluuius ad octoginta eius comites in uortices rapuerit. Ianottum uero Salernitanum ſui exercitus ducem, cum his quæ in Taruiſinis erant copijs omnibus ad partes Hetruriæ eo conſilio iuſsit properare, ut præda interim dum ipſe rediret, ditaretur. Et Veneti occaſione oblata uſi, Albricum Cunij comitem ſuarum in Taruiſinis copiarum ducem dimiſerũt. Qui altero Venetis militante Ferabach quodam Germano cum equitibus quadringẽtis ſecum ducto Barbianum in Romãdiolam acceſsit. Et Ianottus utrunq; ducem uerbis & pecunia Caroli in ſocietatem cum recepiſſet, uia Ariminenſi tranſmiſſo Apennino, nõ prius quàm in Senenſi agro de itinere quieuit. Habuerãt interea Florẽtini omnes dicti exercitus etiam diurnos progreſſus exploratos, in eam adducti diligentiam ſolicitudinemꝗ, qui multos ex ſuis extorribus in ea caſtra intellexerant cõueniſſe. Hincꝗ Ioannẽ Haucuth ab ultimo pontificis Gregorij tẽpore parua in Bagnacauallo pecunia ſubſtentatũ addito maiore ſtipẽdio in Hetruriã accerſiuerãt. Qui equites ad quatuor milia pedites penè totidem ſecũ traxerat. Sed ad rem Venetam, Caroli Zeni aduentu in Hiſtriam renunciato mota eſt in Clugiam

expeditio kalendarum Ianuarij duodecimo. Primiq; omnium Piſaneus, Tadeus, Iuſtinianus cum triremibus quatuordecim nocte concubia ſilentio accedentes ceteas ingentes duas remulco attraxere, qui nullis ad Clugiæ portum cuſtodibus inuentis ingreſsi ſunt, priuſq; quàm è Clugia quiſquam contenderet repugnare, cetearum una ad continentem appulſa, alteram egerunt tranſuerſam, ut duabus his tanquam ualuis clauſo portu Genuenſe nauigium exitu arceretur. Erupit tamen ilico Genuenſium uis maxima armatorum ignem facibus ferentium, & cum ad diluculum ſubobſcurum iam fatiſcens armis hincinde nonnulli rem gererent, tum Genuenſis multitudo nauibus cremandis, Veneta perforandis mergendis'que intentior fuit, ornatioréque nauium parte contignatione ſuprema ſupereminente tota ardente, ac omnino igni abſumpta nauium corpora ſubſiderunt. Aderat cum claſſe tota dux Contarenus, qui quernis palis longiſsimis in altum machinationibus actis naues circumſepſit, eaq; ſepta portum arctiore obſtaculo claudebant. Tertium iam diem Venetus iactis ad Clugiæ portum repagulis ſolide confirmandis intentior, crebra die noctuq; commiſerat in hoſtem prælia, in quibus ceciderant utrinque multi, plurimi fuerant uulnerati, quum maiore ſolito Genuenſis impetu, maiore militum numero, in Clugiam delatus eſt nouam, præſidium ut oſtentabat, demoliri aggreſſurus, quod Veneti clauſuris, Lupam uocant, munitiſsimum imponebant, per quam ſimulationem Genuenſes oculos intentionemq; Venetorũ auerſum iri quærebant, ne triremes cernerent ſuas, quas alia circunductas uia per Brondulenſem portum tertio à Clugia miliario educere moliebantur. Dieſq; ea erat natalis domini uigilia celebris. Intellexit tamen dolum dux Venetus, & Piſaneus cum triremibus aliquot accedens, Fredericoq; Cornario coniunctus eſt, qui Brondulenſis portus cuſtodiæ & ſtationi præerat: unde Genuenſis eruptione & fuga prohibitus eſt, triremes nanque ſuas Genuenſes arctiore canali & uix minora tolerante nauigia machinamentis trahere cogebantur. Monaſterium erat ſancti Michaelis portui proximum Brondulenſi, paucorum capax monachorum, quod Genuẽſis dux exercitus Petrus Aurius plancato & aggere circunducto communiuit, ex eo hoſti tam diu repugnare conatus, quouſq; triremes eò attractas educendi præſtaretur occaſio. Et in ea Genuenſium caſtra per Atheſim fluuium, qua in Adriaticum labens, portum efficit Brondulenſem, Patauinis patebat acceſſus data enixe opera conantibus ne hoſtis Venetorum à commeatu laboraret. Nec poterat eos ſicut ſuperiore ad Methamaucum loco ſecerat Ioannes Barbadicus, cum ſuis centum ſcaphis & lembis per paludes ſtagnáque uolitans prohibere. Dum'que ea geruntur, poſtridie natalem domini Carolus Zenus ab Hiſtria Venetias delatus in maiora ad Clugiam caſtra uenit. Quo narrante dux ſenatus'que primum plene didicit, quanta is præſtans præfectus præclare in hoſtes geſſerat. Submerſa de hoſtibus ſeptuaginta uarij generis nauigia, captos in Barchignona, præter remiges & armatos, mercatores è Genua trecentos, & relatas in urbem merces ualoris trecentorum milium aureorum. Erecti animis Zeni aduentu Veneti, eum ad Brondulenſia caſtra cum triremibus quatuordecim, quas adduxerat properare iuſſerunt. Quo ſimul cum Piſaneo curante præſidia quatuor ad portum excitata, & cetea ſicut in Clugienſi, demerſa eſt, quæ & quernis palis in altum depreſsis circumſepta eſt, ſpatio in ſiniſtro portus latere orientem uerſus ſolem relicto, per quod triremi pateret acceſſus: immiſſæ enim eò triremes quatuor, ad Lauretumq; delatæ oppidum triduo oppugnatum ui ceperunt, quo oppido in poteſtatem facto, & addita ſtatione firmato peropportunum Genuenſi in Ferrarienſes effugium eſt ademptum. Ea ad Brondulum attentius dum geruntur, Genuenſes maiora ad Clugiam caſtra perrumpere ac diſsipare aggreſsi ſunt, impetu enim conatu maximo in præſidium ad Lupam facto, terra ibi & lembis ſcaphis, ratibúſq; ad merſas naues incubuere: ſed cunctis apud ducem ſenatúmq; Venetum nihil tale opinantibus, ideóq; nimium negligentibus peropportune Zenus affuit, qui maiora in concilio belli negocia cum ſedentibus ad reipublicæ clauum acturus, triremem ad præſidium eo momento per ipſam appulit Lupam, quo Genuenſes illud furore & audacia impetierunt. Nec mora, Zenus ſuos omnes etiam remiges in littus iubens hoſti congreditur, furentem reprimit, & hinc accuratiſſimo ordine Venetorum multitudini ductorem ex ſuis non deeſſe, inde pleno ſpei & conceptæ uictoriæ Genuenſi non defore qui reſiſtat oſtendit. Geſta eſt res multis utrinq; uulneribus,

ribus,

ribus,multis cædibus. Sed euicit numero & iaculorum bombardarumq; in propugnaculis diſpoſitorum opportunitate ſuperior Veneta multitudo,Genuenſisq; poſthac erumpendi eo portu ſpem omnino abiecit. Conatos poſtea canali ad Blaſij martyris ædem ducente,& falſis cuſtodibus Brondulenſi portu perrumpere, Piſaneus ferro illatisq; uulneribus repulit. Adducto in eam rerum difficultatem Genuenſi Franciſcus Carrarius nullo deerat loco, qui præter commeatus copiam utriſque caſtris abunde ſubminiſtratam , præter tyrones foſſoresq; datos , quadringentos quoque lectiſsimos milites armis egregie munitos, prouiſionatos tunc appellabant ,Clugia immiſit . Econtraq; Veneti duobus uirorum milibus equeſtria facere ſtipendia aſſuetis,quibus ſingulis alter adeſſet uirtute par,& quatuor item milibus ex ſuis extra naues pugnare ſolitis,Carolum Zenum præfecerunt,ut una eademq; præfectura & triremes ſuas quatuordecim , & hos octo milia ductitaret. Eo ornatus iniuncto munere Zenus præſidium Brondulenſi monaſterio à Genuenſibus impoſitum per tentare ſtatuit , nulla ut conſtat potiundi ſpe,ſed manum cum hoſte conferendi auiditate. Proditq; in certamen audax & ipſe Petrus Auria Genuenſis exercitus imperator,gerebaturq; ad ipſum Bronduli portum utrinque,mari & terra prælium,uel ea ratione ſola diſpar,quòd Zeno quatuordecim, Auriæ decem triremes erãt : idq; nauale inchoatum,quia canalis hoſtium qua deſinit in portum,unica utrinque triremi uſus erat,intermiſerunt,& terra totis uiribus eſt cõcurſum, præualuiſſetq; Venetus niſi à Clugia nauibus,& terra Genuenſi ſuppetiæ adueniſſent . Quod cum intellexit Piſaneus , & ipſe in prælium nauigio aduolans ad triremes Auriæ eſt delatus:ſub cuius aduentum Petrus Auria, dum Zeno repugnat,bombarda ictus interijt . Eiusq; caſu conſternati animi Genuenſes igne triremes ſuas decem circumquaque ſubiecto cremare cœperunt , quibus iam ardentibus excepti in terram,qui cõſecerant milites,prælium & ipſi cum terreſtribus copijs inierunt. Quin etiam relicta à Petro Auria, dum prælium inchoauit, monaſterij caſtello præſidia illo derelicto ad ſuum exercitum confugerunt . Exinde Genuenſium exercitus omnis pedem in paruam Clugiam referre cœpit . Vrgebat autem impiger Zenus, Piſaneusq; Genuẽſium triremes, quas cupiuerat conſeruare : arſiſſe uidens,turmis in littus expoſitis,Zeni copijs ſe coniunxit, ut Genuenſem Venetumq; ſcriptores , quos attente obſeruo , uideam pariter affirmare,ad tredecim milia Genuenſes, Venetos tria milia plures eo prælio decertaſſe. Nouam ueteri Clugiæ pons iungebat ex materia longiuſculus, ad quem prælij uis maxima hæſit,& dum Genuenſium reſiſtere nequeuntium fuga per eum committitur tumultuoſior,qui poſtremi erant hoſti repugnare compulſi,ferociores à deſperatione ſunt redditi , adeo ut uulneribus cædibusq; haudquaquam paucioribus quàm inferret,acceptis Venetus urgere deſierit . Et interea cum pellentes ſeſe inuicem Genuenſes ponte multos deijcerent,deijcerenturq; , tum plurimi natando , & pars illos amplexando euadere confiſi , in canale ruentes, aut mergebantur , aut à munitioris Barbadici claſsis , qui aduolarant militibus cædebantur, quin tanta Genuenſis calamitas caſu pontis pondus ferre nequeuntis accumulata eſt. Qua in ruina Thomas Goanus præſtans Genuenſis occubuit,incercepti ſunt eius diei prælio Genuenſes ad ſexcentos : cum penè totidem Petrus Auria cædis ſocios habuerit. Barbadicusq; interea cum Centerea claſſe ſua repertas in foſſa uinearum appellata triremes Genuenſium quinque & in eis milites ad octoginta,qui cæteros uiſo hoſte fuga prolapſos ſequi neſcierant,integras cepit. Quo in tanto uictoriæ curſu aliud quoq; Veneto commodum,quod maiori multo Genuenſi fuit incommodo acceſsit. Ignarus enim eorum quæ die illa fiebant , Patauinus onerarijs nouem nauibus commeatum omnifariam Genuenſibus in utraque caſtra mittebat, quas à longe conſpectas Barbadicus claſſe aduolans ad Venetorum caſtra perduxit. Vere interim nouo ad Februarij exitum inchoãte eruptiones uariæ à Genuenſibus intentatæ , debiles Clugia & ſexu ætatéque defenſioni milites ut augeſcenti in dies careſtiæ ſucurrerent emiſsi , quorum incercepta pars maxima in urbem redire compulſa eſt . Sed & ſimili ac propè maiori , qua urbs Veneta premebatur, indigentiæ conſulturi magiſtratus , Tadeum Iuſtinianum cum triremibus ſex , ut expediret annonam ab Apulia comportandam,nauigare iuſſerunt. Et Genuenſes paulo prius audito Petri Auriæ caſu,Matthæum Maruſum nouem præfectum triremibus emiſerant Clugiam uerſus ſuis præſidio acceſſurum, qui medio iam Aprili Iuſtiniano apud Manfredoniam obuius eum prælio ſuperauit,cepitque . Quod uero res geſta in portu eſt *Sipontino*, ducentis ex claſſe

Veneta

Veneta cum Tadeo in Genuenſis poteſtatem factis, cæteri in continentem profugi euaſe-
runt, Maruſusq; Venetas triremes, & multas quæ ad Tadeum conuenerant mercatorum
onerarias incendit. Careſtia interim ac prope fames Venetos & in urbe & in caſtris, pa-
riter Genuenſes in Clugia male habebat, niſi furto & magno manifeſtoq; periculo aliquid
Clugiam à Patauio importari. Per quod tempus accedēs Genuam miſſus ab Vrbano pon
tifice Romano, Agapitus de Columna cardinalis, Genuenſibus fruſtra de pace tentatis
Romam rediit. Et Maruſus Iaderam delatus multis triremibus, & omnigenum nauigiis
Genuenſium undique contractis cum ingenti claſſe ad Clugiæ littora uſq; ad Venetorum
caſtris interiacentia ſe cōtulit, & quum nihil moueri cerneret, ad Foſsiones eſt delatus. Ve-
neti uero ueriti ne dum Clugiā obſtinatius obſident, incommodum in patria à nouo hoſte
Maruſo incurrant, portum urbis addita denſiſsimi muri turre quæ extat decreuerunt com
munire, ductusq; eſt in ſtationem nouus in eo littore equitatus, cui Iacobus præfuit Ca-
ballus nobilis Veronenſis, turriq; ſeptimo die inchoata, Maruſus cum triremibus uiginti-
duabus ad ipſa portus hoſtia nonis Iunii ſe contulit, ubi horas ad octo in prælium paratus
conſtitit, & quum nihil aut ipſe auderet intentare, aut ab hoſtibus moueri cerneret, Metha
maucū, & inde ad Piceni oram adnauigauit, naues intercepturus onerarias, quæ annonam
importaturæ non minus auide quàm neceſſario à Venetis expectabantur. Subſecutæ uero
ſunt Venetorum triremes quinq; & uiginti, quæ Maruſo nuſquam inuento cum annona
incolumes redierunt. Earumq; aduentu erecta eſt mirum in modum ac recreata res Vene-
ta, per quos dies Iunio iam medio, Franciſcus Carrarius ut Venetos à rebus Clugiæ diuer
teret, caſtra ad Taruiſium eſt metatus; & ne Veneti uia faciliore ſubuenirēt, Silum amnem
clauſura ſepſit, excitatis undiq; præſidiis communita. Quæ dum ad Silum aguntur, & Ve-
neti immiſsis lembis, barchiſq; conatus hoſtiles magis intelligere, quàm propulſare quæ-
runt, Genuenſes Clugiam captiuis, & mulieribus penè ducentis exonerauerunt. Quibus
ad ducem Venetum perductis, compertum eſt fame Genuenſes clauſos parum diu tolera-
bili laborare. Et Carrarius & ſi aliena inuaſerat, propriis timere incipiens Plebemſacci oppi
dum Patauini agri in ſtagna uergētis arce cœpit ualidiſſima cōmunire. Auctus interim à
Genua triremibus ſeptem Maruſus claſſem unius de triginta triremium ad ueteris nouæq;
Clugiæ littus duxit, nil magis ſperans expectanſq;, quàm ut Venetis ex alteris ſiue utriſq;
caſtris in prælium prodeuntibus clauſi erumperent, Veneti interea ex Lupenſi præſidio
bombardas in illos & pariter in clauſos eruptionem, ut apparebat molientes iaciebāt, nec
aliter ut mouerent adduci poterant. Tum Maruſus clauſis ſignificare, & illi econtra ſigno ſi
mili reſpondere, quid communi utrinq; conſilio agendum ducerent. Erat enim in turri Clu
giæ campanaria uelum maiori antenna in ſublime, ſicut in nauigio ſubſtentatum, quod ua
riis interdiu modis extenſum contractumue quum teneretur, unico item de prætoria trire
mi uelo Maruſus ſignis paribus reſpondebat: quæ quum cernerent Veneti, maiorem ad-
ducti in ſuſpicionem, accuratiores & in omnem euentum paratiores reddebantur. Tan-
dem quid utrinque Genuenſes molirentur apparuit. Ad centum clauſi barchas lemboſq;
maiuſculos ad Pareſchermi magnitudinem abiete Clugienſium domibus detracta fabri-
cauerant, in quibus ſi eſſet à Venetis in Maruſum prælio concurſum, erumpere intende-
bant: triremes enim paucas habebant ſaluas, & eas per repagula difficilius fuiſſet educere,
quod ita totiens uiciſsim ſignificatum erat, Maruſus immiſſa in Lupæ præſidiū triremi ca-
ſtellis circumquaque munita ipſe cum reliquis claſſe in prælium ruit, in quem dum omnis
conuerſus eſt Venetorum exercitus, clauſi in barchis nauigantes contra clauſuram merſis
nauibus ceteis additam conuolant, ferriſq; trabes quernas clauſuræ, ut ſecent rapide adni-
tuntur. Sed bōbardæ ex caſtello Lupæ, hinc Maruſum inde ſecātes clauſos crebris ictibus
conficiebant. Maruſo itaq; qui cum ſolis bombardis erat certamen ſenſim recedente, facilli-
mum fuit ſeptuaginta barchis à duce Veneto in clauſos immiſsis eos facto impetu frāgere
& fugare, quorū ad ſexaginta lembos interceperunt, præterq; captos interfecti ſunt eo præ
lio Genuenſes multi, & qui ſuperfuerūt animis cōſternatis, adeo ut Maruſi claſſe nondum
ab oculis inſpicientiū euaneſcente, de facienda æquis cōditionibus deditione clauſi in con
cilio egerint. Sed immiſsis oratoribus dux ſenatuſq; eodē ſemper tenore reſpōdit, deditio
An. ſalutis nem ſe, ſi fieret, nullis fœderibus, nullis præſcriptis cōditionibus accepturos. Quæ kalēdas
M.ccc.lxxx Iunii decimo anni ſalutis octogeſimi terdecieſq; cēteni & facta eſt & nullo fœdere accepta.

Venerunt

Venerunt in Venetorum poteſtatem ea deditione quadrageſies quater centeni & quadraginta, quorum duodeſeptuaginta fuerũt Patauini. Abituri ab expeditione Andreas Contarenus dux, & qui cum eo erant ſenatores, Victori Piſaneo in ſupremum belli ductorem declarato curam rerum demandarunt, Bucintorumq́ nauem prætoriam ad Lupam conſcendens, dux per triumphi ſpeciem in urbem rediturus captiuos omnes in Venetum carcerem præmiſit, prodijt'que obuiam ornatioribus ſcaphis, & ganzarolis ordo omnis & ætas ea lætitia & exultatione. quam præ ſe decuit ferre eos, qui ſe à tanta calamitate, à tantis periculis emerſiſſe uidebant. Triremes unamdeuiginti Clugiæ repertas habuit in prædæ partem reſpublica. Clugienſibus ſua, quæ domi recognouerunt, reddita, militibus mercennarijs cætera diripere permiſſum eſt. Nec tamen propterea quieuerunt Genuenſes, ſed coactæ in ſinu Tergeſtino triremes eorum duædequadraginta, Tergeſtinos Venetis rebellare coegerunt, qua ciuitate Genuenſi recuſante ſubijci, Aquileienſis patriarcha potitus eſt. Paulo'que poſt Iuſtinopolim, quod oppidum caput Hiſtriæ appellaut, aggreſſa Genuenſium claſſis ui captum diripuerunt incenderunt'que, cuius arx Venetis manſit ſalua. Exinde aucta in duas de quinquaginta triremes claſsis nonis Iunij ad Venetum portum ſe contulit, quæ littus æque ac portum armatis machinis completum cernens in Hiſtriam reuerſa, Polam urbem ui captam ſpoliatam'que incendit: cui econtra apud Parentium contigit, ut dum eam oppugnat urbem, multis acceptis uulneribus ſit repulſa. Piſaneus interea cum Veneta claſſe turrium Bebis expugnatione exceptis Piranum adnauigauit. Et Iuſtinopoli per arcem recepta præſidioq́ communita, in Apuliam trãſmiſit. Per quod tempus Genuenſes Arbenſi oppido poſt uarias oppugnationes ciuium deditione recepto, Signiam delati & ui ceperunt, & incendio abſumpſerunt. Dum in Sipontino portu apud Manfredoniam Piſaneus decem Genuenſium triremes per legatum perſequitur, ignauiáq; eius ut opinatus eſt opera non potitur, ab iracundia ſicut exiſtimatum eſt, in lãguorem incidit. Et præter omnium opinionem ad Auguſti menſis dimidium obijt, cuius Venetias delati funus ſolenni apparatu publico celebratum eſt, Zenusq́ Carolus ei ſuffectus, eadem qua delatus fuerat triremi ad claſſem accipiẽdam nauigauit. Continuauerat uero obſidionem Taruiſij Carrarius, qua ciuitate à commeatu laborante quum potiri ſperat, Veneti à clauſis admoniti, ſcaphis lembiſque Silum complent armato milite, æqua portione commeatuq́ onuſtis, adnauigatumq́ eſt aduerſo amne tãta celeritate, ut prius ad clauſtra à Carrario impoſita, quàm ille terreſtri urgẽs obſidione ſenſerit, ſit peruẽtum. Pugna tamen acris à præſidiorum cuſtodibus adhibitiſque in ſtationem quotidianam militibus eſt commiſſa. Sed præualuit bombardarum, iaculorumq́ ſcorpionibus immiſſorum multitudine iuuentus Veneta, & reiectis diſsipatisq́ ui repagulis in urbem nauigio ui penetratum eſt: repellendóque terreſtri Carrarienſis exercitu copias cum magno contrahere impendio Veneti quærerent, Iacobus Caballus Veronenſis à littorea ſtatione Meſtrum ire eſt iuſſus, hiſq́ planè iuſtum in exercitum cõtractis, Britones magna eius pars perſidia uſi, ad Carrarium tranſierunt, quorum acceſsione factum eſt, ut Caſtrofranco de Taruiſinis diu obſidione preſſo Carrarius ſit potitus. Hyemis interim aduẽtu terra & mari ubique præterquam ad obſeſſum Taruiſinũ eſt quietum. Vixq́ dum appetierat uer, quum tantis fretus copijs Carrarius Nauale oppidum in Taruiſinis opulentũ deditione ciuium fame laborãtium cepit. Eamq́ ob rem Veneti, quã amiſſuros ſe intelligebãt Taruiſanã urbẽ, miſſo ex ſenatu Pantaleone Barbo, ducibus Auſtriæ, quorũ pridẽ fuerat, permiſerunt. Idq́ Carrarius quum audiſſet, dolens mœſtúsq; obſidionem ſoluit. Carolus Zenus interea cum triremibus ſexdecim ad Piceni & Apuliæ oram delatus, onerarias annonam mercimoniáq; in patriam deferentes ſaluas redire curauerat. Inde in Genuẽſes ducens ad portum Veneris ſubſtitit, haud quaquam diu moratus, quòd Iſnardus Guarcus ducis Genuæ frater germanus cum triremibus una & uiginti à ſinu Adriatico, quẽ aliquandiu perluſtrauerat, in eandẽ Riperiam eſt reuerſus. Agebanturq́ iam eo bello omnia negligentius, utriſq; quod cupiebant ſperantibus, ducem Sabaudiæ per dies ſingulos pacem quam diu quæſierat cõcluſurum, prout tandẽ uiceſima quarta Auguſti, anno ſalutis primo octogeſimo terdeciéſq; cẽteno in hãc maxime formam concluſit rex Vngariæ, neminẽ piratam ſuis in Dalmatiæ locis tutũ eſſe permitteret, neq; ſal fieri ſineret, Venetus ſingulo quoquo decẽnij anno ſeptẽ milia aureos perſolueret, patriarchæ Aquileienſi eadẽ maneret, quæ ante bellum eſſe conſueuerat pacis

amicitiæq́

amicitiæq́ conditio. Genuenſis, Venetuſq́ ablatas undiq; & direptas res, quæ loco moueri poſſent, retineret, captosq́ ante omnia liberaret. Nihil uero magis in ſuſpicionem Genuẽſi uertebat, quàm ne cæteris maximo Veneti incommodo ſeruatis dimittẽda Tenedo inſula belli cauſa fraudem committerent. Quamobrem orati Florentini ducentis milibus utrinq; uadati ſunt, ſecundumq́ id uadimonium dux Sabaudiæ caſtellum inſulæ Tenedi excidendum ea conditione pronunciauit, ut à neutra partium ullo unquam tempore ædificari liceret. Patauinas arces turres'ue ad fluuiorum oſtia, ſtagnorum'q; in agrum Patauinũ exitus excitatas demoliretur, & finium utriuſq; Patauini & Veneti dominiorum terminos miſsi à Sabaudienſi ad arbitrium regerent partibus'que præfigerent, ſeruata à cupientiſsimis, & planè feſsis omnibus pacta, præter unum caſtelli Tenedon, quod Zanatus Mudacius nobilis Venetus ſuſpicione iniecta, ne dirutum Græci reædificarẽt, iuſſu ducis, ſenatus'q; ſui, ut redderet principio adduci non potuit. Bernabouem uicecomitem pace excluſum fuiſſe Genuenſium monumenta habent, quod à Veneto ſcriptore omiſſum fuiſſe miratus ſum. Dum ea tanto in bello tam optatáq; conſtituenda pace gerũtur, Senenſes & Piſani Iannottum Salernitanum regis Vngari, & Caroli eius nepotis copiarum ducem ad prædandum in ſe miſſum data pecunia auerterant, Florentiniq; eorum exemplo pecunia, & ipſi quæſiuerant liberari, quam niſi reductis exulibus Iannottus accipere recuſabat. Quæ dum protrahitur contentio, & agrum prementes Florentinum Iannotti copias Ioannes Haucut repellere enititur, rediјt ex Vngaria in Italiam Carolus, octomillia equites Vngaros ſecum trahens. Isq́ ſuorum ueſtigia Ariminenſi uia ſecutus in Aretinos peruenit. Quam ciuitatem ciuili agitatam Guelforum Gibellinorumq́ factione deditã accepit. Moxq́ ad Iannottum Albricum & Ferabach delatus, apertum Florentinis uia Senenſi bellum intulit, quod Ioannes Haucut copiјs à Florentino tumultuariјs, equitatuq́ à Bononienſi miſſo adiutus, ex Stagia repellebat. Meliore tamen uſi conſilio Florẽtini, quadraginta millibus auri datis pacem à Carolo impetrauerunt, qui Romam & Vrbanum pontificem quarto quàm is crea-
An. ſalutis M.ccclxxxi tus erat anno cum eo exercitu maximo eſt delatus. Eodemq́ anno ſalutis primo octogeſimo, terdeciesq́ centeno regnum ingreſſus eſt Neapolitanum. Et Ioannes Haucuth Bagnacauallum oppidum, Nicolao & Alberto Eſtenſibus uẽdidit. Qui marchiones emptam pariter ab eo Fauentiam amiſerant. Aſtorgius nanq; Manfredus eam furto & ciuium proditione ingreſſus obtinuit: fuit uero mirabilis Caroli regis uictoriæ curſus, qui ſuperato diſsipatoq́ uariјs prælijs Ioannæ reginæ exercitu, Neapoli ciuium deditione potitus, illam in Caſtronouo obſedit, moxq́ regnum exoneraturus tãta receptum celeritate, Albricum Cuniј comitem primo, & paulopoſt Ferabach Germanum ea ratione dimiſit, ut præda copias ſicut aliàs ingenio & uiribus uſus cõſeruare ſtuderet, agebatq́ Albricus in Tudertinorum finibus, quum eſt renunciatum Aretinos furore debacchatos, datum à Carolo rege præſidem, ad arcem profugum obſidere: reliquerat enim Carolus principio in regnũ ducturus, Aretiј præſidem epiſcopum Virdimenſem, qui uir Gallicus ciuiles exoſus Italiæ diuiſiones, Guelfos uoluerat Gibellinis in patria pares degere, & utraq; pars ſeorſum delationibus factis à Carolo impetrauerat, ſucceſſorem illi Italicum dari, quẽ Carolus immiſerat earum diuiſionum à Guelfo & Gibellino nomine omnino ignarum Iacobum Carazolam Neapolitanum. Isq́ uir dum ueſtigia ſecutus Virdimenſis epiſcopi ciuitatem iuſticia & æquitate concordem ſtudet retinere, concita in furorem plebs Guelfa nobilitatem Gibellinam, ut eiјceret intentauit. Sed profugi in arcem cum præſide nobiles arma & ipſi parabant, quum agere in Tudertinis Albricum Carazola certior factus, illum perpropere accerſiuit, qui Aretium ingreſſus, copias in conceſſam à præſide Guelforum direptionem dimiſit. Sed quod ſæpe aliàs contigiſſe conſtat, inchoata ordine interdiu in ſontes direptio, noctu uniuerſalis utriuſque factionis & ſectæ omnium ſecuta eſt, à cædibus tamen & uiolentia mulierum, quod ſolum potuit Albricus temperatum eſt. Secutus fuerat lentiore gradu Albricum Ferabach pabuli & commeatuum indigentiæ conſulturus, quod facturi exercitus eodem coniuncti itinere uidebantur. Quamprimum tamen quid Albrico contigerat intellexit, deuorato itinere, quod Albrici copiјs fuerat reliquum in Aretio abraſit. Quumq́ parum eſſet quod Aretiј inuenerant Ferabach commilitones, in agrum Florentinum ex improuiſo delati, prædã inde nõ exiguam priuſquam à Ioanne Haucuth pelli potuerint, abegere: Carolo interim regnum ut componeret, & Vrbano pontifice, eccleſiam ut

reformaret,

reformaret, adnitentibus, turbo in Italiã nouus maximusq; incubuit. Ludouicus enim Andegauenſis à Francorum rege & Clemente antipapa impulſus adiutusq; in Italiam ſe contulit, non magis ut Ioannam, ſicut dicebat, liberaret, Carolumq; repelleret, quàm ut Vrbano per arma eiecto pontificatus Clementi aſſignaretur Romæ & in Italia uniuerſalis, ingreſſusq; per Taurinos Andegauenſis, triginta trahens equitum millia in agro Bononienſi de continuato itinere proximum ſubſtitit. Carolus interea Albrico Ferabachq; Aretium nobilitati dimittere iuſſis, in regnumq; reuocatis, ea parabat quæ tanti aduentantis exercitus adſiſtentiæ duceret neceſſaria. Venientem interim per Marſos Andegauenſem Ioannæ fautores Caſſinenſi ſaltu introduxere, & Florentini ab Vrbano pontifice rogati, Ioannem Aucuch in pecuniarum pro abſolutione promiſſarum compenſatione ad Carolum tranſmiſerunt. Genuẽſes interea caſtellum Tenedon Sabaudienſi non eſſe redditum adeo ægre tulerant, ut de bello in Venetos reſumendo ſæpius agitauerint. Intẽtata tamen prius mitior uia. Et Florentini omnes quotquot Genuæ & in eius dominijs inuenti ſunt, cum mercimonijs ſunt detenti, uadimonio, quod pro Venetis promiſerant ſatisfacturi: ſed Veneti Zacharia Contareno, Michaele Mauroceno, & Ioanne Gradonico oratoribus Genuam miſſis, quod ſæpe epiſtolis diſſeruerant Genuenſes coram edoceri ſecerunt Zanatum, qui imprudentia, non perfidia, aut priuata, aut publica erraret, mandatis pariturum, quod & fecit. Nuncij enim Sabaudienſis reditum nobile oppidum demoliti ſunt. Et Florentinus incommodo, Genuenſis ſuſpicione, Venetus inquietatione deſerta præſtanti inſula ſunt leuati. Secundum iam annum Ludouicus Andegauenſis in Italia agebat, quum alia Gallorum manus duodecim millia equites duce Andegauio à Francorũ rege immiſſa illi auxilio aduenit, quæ quum Placentiæ pauliſper ſubſtitiſſet, Apenninum tranſgreſſa per Lucenſem, Florentinum & Senenſes agros in Aretinum delata eſt. Variauerat autem poſt Albrici profectionem in Aretio uictoria, nec ſatis adhuc integra ſolidaq; factionum alicui quies ceſſerat, quum introductus à Guelfis Andegauius reſiſtentium intus extraq; Gibellinorum faſtidio urbem tertio poſt Albrici cladem anno diripuit. Sed tenebatur Guelforum præſidio arx illius munitiſſima, quæ diebus quadraginta probe defenſata eſt, breui tamen, ut cõſtabat, in Gallorum poteſtatem futura, quum Florentinos Andegauenſis regno, ut apparebat potituri hoſtis ſui mors conſolata eſt: quæ item fecit, ut Aretio potirentur. Andegauius enim illius morte intellecta, Aretinis in arce obſeſſis hortantibus eam urbem illis uendidit, in Galliasq;, quà aduenerat eſt reuerſus, Ludouici Andegauenſis defuncti copias, qui caſus diſſipauerint nullus tradit ſcriptor. Sed maiores referre audiuimus binos raro, plures nunquam fuiſſe uiſos, quum per Romãdiolam tranſeuntes in Galliam ſoli, & propè nudi, potius quàm inermes, mendicata hoſtiatim ad uictum ſtipe longitudinem Italiæ ſint emenſi. At pontifex Vrbanus, ut capti à Carolo regni felicitatis portione gauderet, cum tota curia contulit ſe Neapolim, ubi quod cardinales Gallici principio creationis ſuæ crediti ſunt per calumniam obijcere, crimini & culpæ ſibi poſſe dari oſtendit, ſe ea eſſe peruicacia, ut ſub iuſti honeſtiq; tenacitatis ſpecie, ea morũ duritie, ac ruſticitate, ut nemini amabilis eſſet, nemini gratioſus: namq; quum Neapoli paucis fuiſſet menſibus, nepotem ſuum creari principem Capuanum à rege contendit: quod denegatum minis & uiolentia obtinere adniſus eſt, adeo ut quum rex urbis atq; palatij exitu adhibitis cuſtodibus, ne aliquid malignaretur, prohibere coactus ſit: diſſimulata tamẽ iniuria pontifex acerrimi uir ingenij à rege impetrauit, Nuceriam urbem per æſtatis caumata ſibi & curiæ inhabitandam concedi, in qua ilico præſidijs communita, Cardinales nouos ingentem turbam creauit, ſeptem ex ueteribus coniectis in carcerem, quos diceret coniurationẽ aduerſum ſe cum rege & antipapa iniiſſe: maiori inde debacchatus inſania, proceſſus in regem priuationi futuræ prauios inchoauit, præmiſſa de more citatione, cui rex facilius, ſicut dixit, ut reſpõderet, contractis tumultuarie copijs, Nuceriam circumſedit, ea uel diuturne ſedendo potiturus, niſi Raimundus Baltianus gente Vrſinus comitis Nolani filius, qui poſtea fuit princeps Tarentinus, copijs fretus, quas ſub rege ductabat, Vrbanum & curiam omnem ingenti accepta pecunia ad mare proximum deduxiſſet. Genuenſium etiam triremes magno item conductæ precio in tempore affuerunt, quæ pontificem cum omni curia Genuam detulerunt, ubi quinq; & ſeptem cardinalibus Nuceriæ captis inuolutos ſaccis in mare demergi curauit. Carolus rex interim, poſtquàm ea pontificis Vrbani moleſtia liberatus erat, maiorẽ inciderat. Ludouicus enim Hungariæ rex patruus

ſuus eo defunctus erat tempore, quo Ludouicū Andegauēſem oſtendimus obijſſe, & pro-
ceres Hungariæ regni Carolum in regem per nūcios & literas accerſierant. Quare impedi-
mento pontificis, à quo tentus fuerat, amoto, in Hungariam ſe contulit, reginaq; cum diſſi-
mulatione odij illum admiſiſſet, celebrātem poſtea conuentum interfici curauit. Per eadem
Anno ſalu. quoq; tempora quinti octogeſimi terdecies centeni ſalutis anni Bernabouem uicecomitem
Mccclxxxv Ioannes Galeatius ex fratre Galeatio nepos captum in Modoeciæ arce ad mortem uſq; cu-
ſtodiri curauit, parsq; urbium & oppidorū, quam Bernabos in diuiſione cum Galeatio fra-
tre pridem facta tenuerat, in nepotis poteſtatem ilico peruenit. nam paulo prius quàm Ber
nabos, quod ſupra oſtendimus, Bononiam de terra eccleſiæ ſibi ſubijcere intentauerit, cum
fratre Galeatio hāc fecit diuiſionē, ut Galeatius Papiam, Vercellas, Nouariam, Terdônam,
& cætera in Apēninum Alpesq; uerſa. ipſe Placentiam, Cremonam, Parmam, Laudam, &
Brixiam, Bergomumq;, Mediolani uero æqua diuiſi portione dimidiā unuſquiſq; teneret.
Facta eſt itaq; Ioannis Galeatij utramq; habentis partem formidabilis in Italia opinio po-
tentatus, ut erat is tenera adhuc iuuenta, uultu, geſtu, & omni uita indolem regiam præ ſe fe
rens. At Vrbanus pontifex anno uno Genuæ acto Lucam ſe contulit, quam urbem quàm-
primum ingreſſus eſt, reſciit Florētinos maiore quàm prius unquam cura damnis & ruinæ
eccleſiaſticis incubuiſſe. Bononienſes enim, aliosq; rebelles dato in præſidiū equitatu foue-
bant, Peruſinos miſſis oratoribus, & facta pecuniarū præſidiorumq;, & nouæ ſocietatis pol
licitatione adniſi auertere à ſua, quam præ ſe ferebant, intentione, pontificem cum curia Pe-
ruſiam accerſendi. Tulit id pontifex ægerrime, firmaq; fuit intentione, iniuriam, ſi data fuiſ-
ſet occaſio, ulciſcendi, & ad ſextum aduētus ſui menſem, Luca mouens, per Piſanos, Senen
ſes, contulit ſe Peruſiam. Egit in ea paucos menſes, quod deſiderio teneretur Neapolim re-
petendi, ſtatum euerſurus Ladiſlao admodum puero & Ioannæ ſorori, ad quos regnum
Caroli patris hæreditate peruenerat. Multi enim proceres Ludouico Andegauenſi ſtude-
re ſoliti, ut propriæ regis utilitati cōſulerent, quàm quia pontifice afficerentur, ſpem illi ſi ac-
ceſſiſſent maximā fouebant: ſed magna uſi fide Caietani, pueris ſeruatis regnum quoq; ſer-
uarunt. Pontifex enim Ferentinum uſq; delatus, quum nullas rebelliones puerorum ſuper-
ſtitum metu, ab his qui fieri promiſerant, intellexiſſent, Romam uenit, in quam magno de
more applauſu introductus eſt, & tamen multas ilico à Bandereſiorum audacia inſidias eſt
perpeſſus, à quorum periculo & moleſtijs eum liberauit, unde triginta cardinalium ordina-
tio ibi facta, in quibus maiori parte Neapolitani, quorum tres fuerunt Romani, & curia eſt
repleta, & Bandereſij quieuerunt. Per quæ tempora Antonius Scaliger Veronenſis, Fran-
ciſcusq; ſenior Carrarius Patauinus bello inuicem acerrimo, & utrinq; exitiali cōflictaban-
tur, Ioannesq; Accij Vbaldinus Carrarienſis, Ioannes Ordelaffus Scaligero uterq; rei mili-
taris peritia clarus militabāt, quorū ducum pari uirtute factum eſt, ut quum damna utrinq;
pariter grauia inferrentur, ad neutrum ſatis uictoria inclinauerit, quouſq; Ioânes Galeatius
uicecomes Patauino fauores maximos attulit, qui tamen eum habuerunt finem, ut pulſo
Scaligero. Verona Galeatius Vicentiaq; ſit potitus. Et paulopoſt probe uiſus eſt feciſſe, qui
ſeniorem Franciſcum & Padua ſpoliauit, & captū ilico curauit Modoeciano carcere cuſto-
diri. Franciſcus autem filius delapſus eſt. Florentini interea Politianum Licianumq; oppi-
da de ueteri Senenſium dominatu, & Cortonam urbem liberalē ſuis partibus ingenio ma-
gis & arte quàm uiribus adiuuarunt. Qui auctum paruo tempore Verona Vicentia & Pa-
dua uicecomitē ſolito magis formidantes, copias in eccleſiæ prouincijs pontifici rebellibus
cogere curauerunt, in quibus Carolus filius Bernabouis, & Antonius Scaliger conuenere,
omnesq; hi ſub ipſum obſidionis Paduæ tempus in Senēſem uſq; agrū ad quinq; equitum
peditumq; millia parauerunt. Senenſes enim conſtabat ſuperioribus à Florētino oppidorum
ſubreptionibus iritatos, clam uicecomiti adhæſiſſe, quē uiderentur oblata occaſione ad bel-
lum in Hetruria gerendum enixiſsime impulſuri. Et Galeatius Padua potitus, acceptos in
ſtipendia à Florentinis Carrarium & Scaligerum, impetitosq; ſibi amiciſsimos Senenſes,
hinc apud eos per oratorem eſt queſtus, inde eorum ſubditos ſuſpſius imperij locis expu-
lit, eaq; palam parare cœpit, quæ aperto in Florentinos bello breui aſſumendo neceſſaria ui
derentur. Dilatum tamen eſt opinione diutius bellum mentione pacis à Petro Gambacur-
ta Piſarū domino, Florentino permittere, talibus facta uerbis, ut aſſenſum Galeatius cœpe-
rit adhibere. Quæ dum tractatur pax, Vrbanus ſextus obijt, & patres maiori parte Neapo-
litani

litani unum ex ſuis Petrum Thomacellum, qui Bonifacius fuit nonus, pontificẽ creauere.
Quo anno ſalutis nonageſimo terdecies cẽteno tractatu pacis in irritum omiſſo, Galeatius An. ſalutis
bellum Florentinis indixit, epiſtola extante, quã Paſquinus ſcripſit Capellanus epiſtolarũ Mcccxc
eius magiſter per feciales uiſos idoneos Florentiam, ita ut quid ea ſibi uellet, omnes per Ita-
liam intellexerint. Intulit uero bellũ primo ex Senis Ioanne Acci Vbaldino, & Iantedeſco
Petramala ducibus, & in uallem Arni ſuperiorem diſcurſum, inde præda ingẽs abacta eſt.
Per quod fermè tempus alter Galeatij copiarum dux Iacobus Vermes ſocios belli Floren-
tini Bononienſes bello agitare cœpit, cuius initio ſtatim caſtella aliquot de Bononienſi fa-
cta ſunt in uicecomitis poteſtatem. Florentini tunc unicum habebant ueteſtũ ducem ſuum
Ioannem Haucut Anglicum ex Appulis accerſitum, quem Carolo uicecomite Bernabouis
filio, & Antonio Scaligero ſociatum Bononiam miſere. Erantꝗ equites quatuor milia, pe-
dites dimidio pauciores. Sed de tranſalpinis hinc Stephanus Bauariæ dux cum quo Fran-
ciſcus erat Carrarius iunior, inde Iacobus Armeniaci Comes ingenti à Florentino cõducti
mercede expectabantur. In Hetruria interim Ioanne Acci defuncto Iantedeſcus Battifolle
oppidum ceperat, unde Arretium tertio diſtantem milliario agitabat. Carrarius interim
Franciſcus Italiam mutata ueſte ingreſſus, Venetorum in primis fauore ſed archane dato,
Paduam eſt ingreſſus, cui dux Bauariæ cum copijs ſubſecutus recipienda arce affatim com-
munita fauori aſtitit. Commiſſaꝗ tunc eſt à Veronenſibus pernicioſa temeritas, quod An-
tonium non ignari Scaligerum per id tempus in Hetruria obijſſe, Siliumꝗ unicum prima
pueritia ſuperſtitem eſſe, ad rebellionis Patauij famã arma corripuere. Quo in tumultu Sca
ligerum nomine acclamato in uicecomitis præſidia, quæ in arces confugere neſciuerunt, ſæ
uitum eſt. Et forte copias uicecomes in Cremonenſibus coegerat recipiendæ per arcem Pa-
duæ immittendas. Veronenſium itaꝗ primates quàm opportune tanta res à plebe infima
ac ſordida eſſet inchoata conſiderantes, præcipitato & ipſi conſilio ſubuenire perrexerunt.
Mittentes nanꝗ àd copiarum uicecomitis duces, quorum Vgolottus Blencardus princeps
erat, nulla impetratæ errati publici ueniæ fœdera popoſcerunt. Sed eos maiori, quàm accer
ſiti erant inſania patentibus in urbem portis introduxerunt, à quibus tanta urbs, tamꝗ tũc
opulenta triduo eſt direpta, quouſꝗ cladis quæ cõmittebatur, certior facta Galeatij uxor,
ſibi à uiro impetratam urbem ultrà ſpoliari affligiꝗ prohibuit. Dum arcis Paduanæ durat
obſidio, dux Bauariæ defectum pecuniæ à Florentino non miſſæ cauſatus in Germaniam
redijt. Florentiniꝗ Ioannem Haucut ex Bononia immiſere, fauoribus maxime freti Ferrari-
enſis Alberti Eſtenſis, qui à Galeatij ſocietate pridem inita diſcedens cum Florentino Bonõ
nienſi Paduanóꝗ fœdera tunc percuſſit, Haucut'que acceſſu patauina arx recepta, & co-
piæ Galeatij, quæ ad recuperationem conuenerant in Vicentinos recedere ſunt compulſæ.
Et iam comes Armeniaci in Italiam per Taurinos deſcenderat, habens in exercitu uiginti-
milia maiori parte equites paratiſſimos. Eius'ꝗ aduentu territus uicecomes, copias ex Vi-
centinis accerſitas in Alexandriæ urbis ſuburbio iuſſerat contineri, Gallicis ſeſe quacunꝗ
pergerẽt oppoſituras. Nec torpeſcebat & ipſe Ioannes Haucut, quin aduentus Armeniaci
comitis fama primum, poſt Florentinorum litteris, demum uicecomitis copiarum præcipi
tanter à Vicentia profectarum certior factus, in Mediolanum ducere conſtituit, ſeſe data
occaſione Armeniaco coniũcturus: Per Vicentinos itaꝗ ad Atheſim delatus amnem ad
Portiliam rus uado tranſmiſit, Agro deinde Veronenſi multis afflicto cladibus Minciũ,
poſt Ollium amnẽ (erat enim æſtas media) tranſgreſſus, apud Abduam primum conſtitit,
cuius uadandi magis ſpem hoſtis aduerſam inſidens ripam ademit, quàm aquæ altitudo
uiſa fuerit prohibere. Armeniacus autẽ Caſtellatio Alexandrinorum oppido ui capto ſpo
liato'que, Alexandriam quoꝗ ſe ſpoliaturum comminatus eſt, & impetu ad ipſam delatus,
caſtra pro portis metari parabat, quum uicecomitis militum pars in aciem prodiens impe
tum repreſſit. Cæteri omnes auerſis exeuntes portis ad extremam hoſtium aciem occultis
itineribus circumacti ſunt. Galli interea dum cohortes eorum prælio leui cum hoſte decer-
tant, ante portas armato, non magis arma, quàm ueſtes exuunt, pars'que per herbam ſtra-
ta, pars in amnis Tanari ripa deambulans auras captat, pars in fluuium ruens natat: & qui
ultimam claudentes ſubſidiariam aciem poſtremi aduenerãt, armis & ipſi exuendis intenti
erant, quum à tergo à lateribus undique ex inſidijs conuolatum eſt, & parua admodum fa-
cta ab his qui arma retinebant reſiſtentia, prius penè cæſi capti'que omnes quàm fracti eſ-

ſent ſunt uiſi. Ad eum nanq; qui à tergo tanta uiolentia factus eſt impetus, ciuitas tota cum lixis, calonibus, atq; ipſis mulieribus à fronte erupit. Comes Armeniaci captus uulneratusque eodem die interijt, capti quoq; ſunt Renaldus Inanſiliatius, & Ioannes Ricius equites Florentini, à quibus publice miſſis Armeniacus fuerat eductus, Mediolanum eorum conſilio inuaſurus. Ea potitus uictoria Galeatius eiſdem quibus Armeniacũ copijs Ioannẽ quoque Haucut conficere ſperauit, quibus celeritate immiſſis, Haucut iam de Armeniaci clade certior factus in Cremonenſi apud paternum rus caſtris ſe continebat natura loci & opere cõmunitis, & qui priores celeritate aſſecuti erant hoſtes, impetum facere auſi male mulctati ſunt. Mouit inde ad Olliũ amnẽ caſtra, quem cum audacia aſtuq; uſq; tranſiſſet illæſus, Mincium quoq; minori periculo tranſmiſit: Ad Atheſim cum eſt uentum, nullos ac rebatur, uidit factos eſſe ad reſiſtentiam apparatus, ſed quamprimum alteram attigit ripam dolum ſenſit uiditq;, quo confiſus hoſtis, eum haud ſecus quàm in carcere & cauea clauſum habere ſperauit. Aggeribus enim fluuium in alueo continere ſolitis, longe deſuper ſucciſis regio in Patauinos uſq; fines aquis in ſtagnũ contecta erat. Obſeruabãt autẽ Ioannis Haucut caſtra uicecomitis copiarũ duces, ne progrediendi deſperatione retrorſum abiens aliquà euaderet. Quod cũ ipſe à captiuis intellexiſſet, ſigna præter ſolitũ de ſublimiori arbore aliquot diebus conſpicua eſſe curauit, quibus eodem in loco relictis, noctu profectus, hoſtem fefellit: dies enim ſubſecuta in ueſperũ inclinauerat, priuſquàm eum mouiſſe hoſtes à profugis intellexerint. Vadentes aquis etiam alicubi altioribus ducem peditatus omnis, & debiliore uecti equo deſeruere. Tandẽ mutilatus parte exercitus maxima, apud Montognanam primum in ſicco conſtitit: Quem pecunia ingenti adiutum Florentini in Hetruriam reuocarũt. Per idq; temporis uictrices in Lombardia copias uicecomes duce Iacobo Verme ea ratione curauit tranſmittere, ut cũ illatas Senenſi iniurias ulciſceretur, tum Florentinos pecunijs exhauſtos & copijs, quod facillimum exiſtimauit, opprimeret. Erantq; Vermi equites duodecim, pedites quatuormilia, cum alij quoq; ſibi pariturі tres mille equites Senenſibus militarent, Moratusq; æſtate integra in Hetruſcis Vermes longis quidẽ factis circuitibus, ſubiecta Florentinis loca uaſtitatibus fœdauit, ſed nihil commiſit memoratu dignum Ioanne Haucut omnes eius conatus in irritum repellente, Ad autumnique aduentum Bonifacio nono pontifice Romano hortante, & Antoniotto Adurno Genuenſiũ duce ſedulo operam præſtante, de pace agi cœptum, cuius conſtituendæ conuentus Genuæ fuit habitus, & cum uaria, ut aſſolet à bello contendentibus fierent poſtulata, placuit in arbitros cõpromittere, Ricardum Carazolam Neapolitanum Rhodi magiſtrum, quem pontifex ad eius pacis tractatum miſerat Antoniottum Adurnum ducem, & ipſam rempublicam Genuenſem, à quibus ipſa pax æquis conditionibus conſtituta eſt: Altero qui poſt pacem ſecutus eſt anno, cũ omnia in Italis quieſcerẽt, duobus in locis nouæ res exortæ ſunt. Nam Franciſcus de Vico urbis præfectus Viterbium Bonifacio pontifici proditione abſtulit. Et Petrus Gambacurta Piſanorum dominus à Iacobo, quem omnium cõſiliorum principem directorémque dicauerat, & plus æquo extulerat, cum filijs interfectus eſt, Appianusq; Piſarum & agri dominatum accepit. Quo item anno pontificatus Bonifacij quarto Albrici Eſtenſis Ferrariæ Vicarij mors nouos in Ferrarienſibus exciuit motus. Accius eñ & ipſe familia Eſtenſi genitus, patria pridem pulſus ad Cunij Romandiolæ oppidi comites cõfugerat, quem illi in agrum Ferrarienſem uia Argentenſi cum perduxiſſent, tumultus ingens cõcitus eſt. Nam Ioannes Cunij comes magni ductor equitatus præſidiũ illi, ſed paruum dederat, qui à Cõrado comite Theutonico tutoribus Nicolai Marchionis pueri cum equitatu militante repulſus eſt. Nec eo bello quicquam eſt geſtũ memoratu dignius, quàm quod pueri tutores Cunij comites fraude altiuſcula decepti fuerunt. Lucũ enim præſtans oppidum Cunij propinquũ & Concilice caſtellum tutores Ioanni comiti pro Accij morte polliciti ſunt. Ioannésq; compoſita fallacia cum Accio ſimilem uirum interfeciſſet, impoſitis Luco & Conſilici præſidijs, Accium ſocordiam illorum decidentem produxit in publicum. Sed ad Bonifacium pontificem redeundum eſt, primi cuius quinquennij geſta ideo referre neglеximus, quod parua infeliciáque fuerunt. Nihil enim interea præter Viterbij de qua diximus, amiſſionem geri contigit, cum uarias interim perſecutiones à Bandareſijs ſit perpeſſus, adeo ut baſilicæ principis apoſtolorum Petri canonicos alienationem facere enormem recuſantes à Bandareſijs expetitam, & propterea in põtificis cubiculo latitãtes, illum

per

per uim refractis ualuis eduxerint. Eodē anno cum ſeptimus Clemēs antipapa Auenione obijſſet, alter in eius locum prophanatus eſt, Petrus Hiſpanus de Luna uir doctiſsimus, & uita omni, ſi ab ea tēperaſſet ambitione præſtātiſsimus, cui Benedicto tertiodecimo fuit à ſuis ſectatoribus appellatio. Obierat etiam pauloante Carolus Bohemiæ rex, & imperator Romanus, Ladiſlausq; filius in Romanum pontificem electus erat, ad quem Ioannes Galeatius uicecomes, Petrū Philardi Mediolanēſem archiepiſcopum, qui poſtea fuit Alexander quintus pōtifex Romanus, miſit oratorem, obtinuitq; Galeatius ingenti magis data pecunia ꝙ tanti ſuaſione oratoris creari in ducem Mediolani, primus ea familia, eo titulo inſignitus. Erant tempeſtate illa ex Cunij comitibus uiri duo rei militaris peritia inſignes, Ioannes de quo diximus, & Albricus, cui in primis acceptum debet Italia, ſi ab annis inde ſexaginta minus eā domeſtica lædunt arma. Nam quod longe ſupra operoſum ſingulis in locis referre ducentes, in hæc diſtulimus tempora, externā ipſe militiam Italia omni expulit. Paulo enim poſt captum à nepote Bernabouem, cui militauerat, Italos arma diuerſis in regionibus tractātes, in unā coegit ſocietatem ſancti Georgij appellatam, quæ licet nōnullos per Italiam populos, præſertim Florētinos uexationem pecunia redimere coēgit, agitādis tamen pellendisq; Italia Theutonicis, Britonibus, & Anglicis, intentiorem adhibuit operam. Fuerantq; illorum ultimi militantes Ioanni Haucut Anglico à Florentino populo, ut oſtendimus, conſeruati. Sed Britones ſex equitum milia, quos à Genuenſi cardinale Gregorij papæ undecimi temporibus ductos in Italiā docuimus, ardentiori Albricus animo atq; odio inſectatus eſt, quòd præter clades alibi per Italiam inflictas, ad ſexaginta circa urbem Romam oppida & caſtella non magis diripuerunt ꝙ ferro & igni fuerant demoliti. Itaque Albricus primum Theutonicis, poſt Britonibus, & demum mortuo Haucut, Florentiæq; ſepulto, Anglicis Italia pulſis à Ioāne Galeatio Mediolanenſi duce in primarium exercitus ſui ductorem aſſumptus fuerat. Qui cum intellexiſſet Ioannem ſibi propinquum à Florentinis laceſsitum eſſe, præſertim quo tempore Accium ille Eſtenſem in patriā reducere quæſiuerat, à Mediolanenſi duce dimitti curauit, in Romandiolamq; delatus eſt, duoq; hi præſtantiſsimi ductores per opis Appiano ferendæ, quē Florentini bello agitabant, ſimulationem in Hetruriā tranſmiſerunt. Dux quoq; Mediolanenſis eadem & ipſe fretus occaſione, bellum in Florentinos deſtinauit, quod tamē alios prius quàm Albricū inferre uoluit. Hinc præmiſſi ſunt Paulus Vrſinus, Othonus Parmēſis, Ceccolinus Michelottus, Brolia & Brandolinus Foroliuienſis, magnas ſinguli ducentes copias, in agro conſtiterant Piſano, quum Albricus Paulo Sabello, & Lucanali ſubſequutis copiarum ductoribus, ad Senenſes ſe contulit bellum in Florentinos capeſſere exoptantibus: Florentinis uero poſt mortem Ioannis Haucut ductor primarius eſſe cœperat Bernardon Aqtanus in re militari Italica nutritus. Sub ipſum Albrici aduentum, qui Piſis erant Senas accerſiti ſunt. Et profectus cum tanto exercitu ductor per Arni fluuij uallem ad Florentiæ mœnia eſt delatus, habens in exercitu equitum decem millia, peditum paulo minus. Erat is annus ſalutis de quaterdecies centeno tertius, in quo pont. Bonifacius Peruſiam ſe contulit, ciuitatemq; diſcordem pacificare aggreſſus nobilitatem plebeis, Raſpantes appellant, conciliauit. Sed hi præſente pōtifice falſa enormiter fide inſurgentes, ad octoginta illorum interfecerunt. Biordusq; Michelottus plebeiarum princeps partium urbis dominatum accepit, qua commotus indignitate pontifex contulit ſe Aſſiſium. Et nouum dux Mediolani bellum in Mantuanum principē eſt aggreſſus, Mantuaq; urbs undiq; terra & aqua magnis copijs eſt obſeſſa, Albricus interea quum ad Cartuſienſe monaſterium ſe continuiſſet, & ſi partem copiarū per ſingulos dies ad Florentiæ portas miſerat, maiori tamen ſtudio uaſtitatem in circuitu curauerat tam diu committi, quouſq; uillas ædificiaq;, in quibus incēdia & ruinæ edi poſſēt, deeſſe audiuit: inde in uiam tranſgreſſus Piſanam, ad portamq; delatus Florentinam urbis oppugnandæ apparatua tumultuarie oſtentauit. Quibus eueſtigio omiſſis Arnum tranſmiſit, unde copiarū partem aduerſo iuſſit Arno properare, Politianenſes, Cortonieſesq; pro uiribus oppreſſuram. Dumq; Albricus in Florētino agit ſuburbio, Paulus Vrſinus ad hoſtes trāſit, Ceccolinusq; Michelottus à fratre Biordo Florentinorum opera in patriam reuocatus eſt: quare in Piſanum recedens agrum, Paulum Sabellum, Nicolaum diuerſum equitatus unumquemq; ductorem Appiano reliquit præſidio affuturos. Ipſe cū reliquo exercitu paucioribus opinione caſtris in agrum ſe contulit Mantuanum, à Galeatio enim reuocatus erat in bello aduer-

Anno ſalu. Mcccxcvij

ſus Mantuanum ſuſcepto grauiter laborante. Nam & Veneti triremes, aliaque diuerſi gene-
ris nauigia ad Mantuanum miſerant, quorum aduētu Galeatij conatus omnis aqua factus,
in irritum ceſſatus eſt. Carolus Malateſta uir bello & pace præſtantiſsimus Mantuani ſoro-
rius, petitam à Florentinis equitatus peditatusque opem quum adduxiſſet, Galeatij copias
primo repulerat, poſt ita fregerat, ut hinc Venetis aqua, inde Carolo terra urgentibus impe-
dimenta, apparatusque bellicos & copiarum partem Mediolanenſis amiſerit. Datas interim
Appiano in præſidium Albrici copias, ne inſolentius ageret Piſanus populus, maiori par-
te diripuit. Exiſtimarunt ilico Florentini, quod & uero ſimillimum erat, Appianum & Piſa-
nos, uicecomitem ob illatam in præſidio iniuriam formidaturos. Quare pertentatos in fœ-
dera quum nequirent ſuadendo perducere bello agitauerunt, ſed id parum diu continuare
prohibiti ſunt, nouo ipſi bello agitati, quod Puppei Balneique comites, & Vbertini rebelles
uicecomitis freti copijs intulerunt. Apparuitque Florentinos pluribus agitandos fore bellis,
quàm ut rempublicam repugnando fuerint retenturi. Sed Veneti poſt illatas in Mantuani
defenſione iniurias ad ducem Mediolani mittentes, illum in hanc ſententiam impulerunt,
ut aut ſe hoſtes Florentinis ac Gonzagæ ſocios expectaret, aut pacem cum illis cōſtitueret,
per quam Italiæ aliquando à uicecomitū motibus quieſcere liceret: breuique poſt ſequutum
eſt, ut quum pax difficilior propter exceſſiuas ſingulorū poſtulationes uideretur, induciæ
fuerint conſtitutæ. Quo anno quum Iacobus Appianus, & Vannes filius natu maior uita
exceſſiſſet, Gerardus iunior filius Piſis dominatus eſt, qui altero deinde anno inſidijs à Flo-
rentino appetitus, retinendi urbē ſpe deſtitutus, eam accepta grandi pecunia uendidit Ga-
leatio. Plumbinum uero magni prouentus oppidum, quod etiam eſſet firmiſſime commu-
Anno ſalu. nitum ſibi in domicilium conſeruauit. Quo anno ſalutis undequaterdecies centeno, Bior-
Mcccxcix. dus quum eſſet à domeſtico inſidiatore occiſus, Peruſini ut libertatem reſumerent ſunt adniſi:
& pontifex econtra moto per Hugolinum Trincium Fulginatem uicarium ſuum bello
Peruſiam urbem ut reciperet intentauit, quam ſeducti precibus pollicitationibusque Peruſi-
ni Galeatio dediderunt. Et intra duos, qui ſequuti ſunt menſes, Bononia Galeatius Lucaque
pariter pollicitationū magnitudine eſt potitus: quibus uallati à uicecomite urbibus Floren-
tini ſalute magis quàm unquam ante deſperantes ad ueteres ſocios Patauinum Ferrarien-
ſemque legatos miſerunt, ut commune & in primis ſolidum eis præſidium Venetos ſecum
opem tutelamque orarent. Agētem Aſſiſij Bonifacium pontificem Romani populi oratores
multi numero adierunt, enixe poſtulātes, ut in urbem, ſicut dicebant, ſuam, cum curia ſe re-
ciperet. Verebantur enim ne ſi anno qui tunc inſtabat iubileo, extra urbem moraretur, cele-
britas illa aliquid acciperet detrimenti, paucioresque in illā ex orbe Chriſtiano ducerent com-
meandum, quibus defutura eſſet in primis exoptata pontificis benedictio. Oſtendere uero
cœpit tunc Bonifacius maiorem ſibi, quàm quæ ad eam apparuiſſet diem adeſſe prudenti-
am, diſſimulans enim magnum quo tenebatur redeundi Romam deſideriū, aliqua memo-
rauit, propter quæ morandum ſibi extra urbem Romanorum culpa & uitio conſtituerat.
Non acceptos ultimis Vrbani prædeceſſoris ſui annis, ſicut aliquandiu prius conſueuerat
ex nobilitate externa ſenatores, ſed cameræ conſeruatores uiros plerumque parum idoneos
id exercuiſſe munus, qui Bandereſijs omnia quum permiſiſſent, urbem Romam in mera ty-
rannide cōculcauerant, ſeque eundem morem ſuis quoque temporibus ſeruatum eſſe, etſi præ-
ſens diſſimulauerat, non poſſe nec uelle diutius tolerare: habuitque eum finem acta magno a-
nimo pontifice contētio, ut ſenatorem à Bonifacio acceperint Malateſtam Pandulfi filium
Penſaurenſem, uirum doctrina & multa uirtute conſpicuum, Banderenſijsque abrogādam au-
toritatem ſpoponderint oratores: quinetiam pecunia adiutus eſt pontifex, qua fretus præſi-
dia ſibi quum modeſtiſsime comparaſſet, urbem ingreſſus plenario ſenſim dominio eſt po-
titus. Molem namque Adriani caſtellum Creſcentij, ſiue ſancti Angeli appellatam, quæ diu
ante corroſa undique & dumis obſita in caprarum paſcua fuerat deſtituta, additis circa mœ-
nibus & turri in medio excitata reſtituit in eam, quæ nunc, arcem omnium munitiſsimam.
Anno ſalu. Annus enim interea aduenit quaterdecies centenus iubileo celebratiſsimus, in quo tantis
Mcccc. ab uniuerſo orbe Chriſtiano frequentata eſt urbs Roma populis, ut ſolis Romani quæſti-
bus inhiantes, maiora quoque pontifici fuerint permiſſuri: multas tamen is annus in Italia
res nouas habuit. Albricus Cunij comes, & Bononienſes ſecum bello ſocij Aſtorgiū Man-
fredum Fauentinum bello agitabant acerrimo, quum Ioannes Bentiuolius ciuis Bononien

ſis in

ſis in ea urbe gratiſsimus dominatum accepit,& bellum in Aſtorgium retenta cum Albri-
co ſocietate continuauit, pariterꝗ Paulus Guiniſius Lucenſis in ea urbe ditiſsimus patriæ
ſuæ uim & ipſe afferens effectus eſt dominus. Peſtis uero tunc illi penè par, quæ ſecundo an
te quinquageſimo fuerat anno Italiam, cuius uti uidetur cauſa Ioannes Bentiuolius quietio
rem reddere cupiens Bononienſem populũ, pacem cum Fauentino conſtituit. Quam adeo
ægre tulit Albricus, ut Bononienſes cõtinuato cum Fauentinis bello pariter agitauerit: ſub-
miniſtrabat enim copias pecuniasꝗ Galeatius uicecomes, quãquam & Aſtorgio Carolus
Malateſta, & Bentiuolio Florentini copias pro uiribus tranſmittebant. Quare quum Galea
tij in Florentinos Bentiuoliumꝗ bellum fathiſceret, Robertum Bauariæ ducem Romano-
rum regem Ladislao Bohemo tanquam inutili ab electoribus ſuffectum Florentini ea in
Italiam conditione accerſiuerunt, ut non prius promiſſam ingentem pecuniam acciperet,
quàm uicecomitis terram cum exercitu attigiſſet. Venitꝗ extremo autumno imperator, &
agrum, ut pecunias à Florentinis acciperet, Brixianum ad Benaci Gardæ lacus oram ingreſ
ſus eſt. Sed parte pecuniarum iam percepta Galeatij copijs cõgreſſus fractusꝗ Tridentum
redijt, unde uocantibus Venetis Paduã eſt delatus, ad quem Florentini oratores ſumptuo-
ſiſsimo quidem apparatu, ſed copias illius deſiderio minores, ut bellum reſumeret, tranſmi-
ſerunt. Ductoresꝗ earum copiarum fuerunt Sfortia Attendulus Cutignola Romandiolæ
oppido oriundus, tunc primum noſci cœptus, & Baldaſar Mutinenſis: quumꝗ copiarum
tenuitati pecuniarum quoque paucitatem addidiſſent Florentini, auſterus re infecta redijt
in Germaniam. At Bonifacius pontifex Romæ urbis ad eccleſiæ ſubiectionem reductæ,
gloria & pecunijs iubileo anno perceptis auctus, rem aggreſſus eſt nouam, quæ pontifices
Romanos ſucceſſores ſuos non minus orbis Chriſtiani, quàm Romæ dominos reddidit.
Lege enim promulgata conſtituit, non licere cuiquam ſacerdotij ad quod promoueretur,
beneficium adipiſci, prius quàm primi illius anni æſtimationis pecunias pontificali ærario
diſſoluiſſet: ſoliꝗ Anglici cum legi in cathedralibus paruerint, in minoribus beneficijs iuſ-
ſa pontificis contempſerunt. Quo anno ſalutis primo quaterdecies centeno pontifex La- Anno ſalu.
dislaum adoleſcentem Carolo, ut oſtendimus, Neapolitano rege genitum ad regnum reſti Mcccci.
tuit paternum à tyrannis occupatum, & populos quos Ludouici Andegauenſis partes ſe-
quutos fuiſſe docuimus. Et quia tam urbis Neapolitanæ, quàm cæterarum regni partium
occupatores priuationem Caroli ſuo delicto prætendebant, quam ſextus Vrbanus Nuce-
riæ conſtitutus fecerat, ea pontifex Bonifacius abrogata, Ladislaum per cardinalis Floren-
tini manus in Caieta curauit coronari. Sola enim hæc urbs, quod ſupra item diximus, La-
dislao & ſorori Ioannæ fidem conſtantiſsime ſeruauerat. At Mediolani dux quàmprimum
uocatus à Florentinis imperator nouus, quem non formidare non poterat, in Germaniam
eſt reuerſus, copias illius reſpectu in Lombardia retentas ad Albricum miſit, Bononiam &
Bentiuolium oppreſſuras. Fueruntꝗ earum ductores copiarum Mãtuanus marchio, illi in
beneuolentia & fœdere conciliatus, Pandulfus Malateſta Caroli frater, Othobonusꝗ Par
menſi, Bononiam uero Florentini Bernardonem primarium ducem ſuum, & Franciſcus iu
nior Carrarius duos filios cum copijs illum equeſtribus, hunc pedeſtribus, ſed ſcuto arma-
tis chalybeo præuenire curauerãt. Itaꝗ Albricus Cunij comes copijs à uicecomite miſſis in
una cum ſuis caſtra coactis ad Caſſaledum duxit rus flumini imminens, ubi ſeptis coarcta
tus amnis partem ſui non minimam foſſa deductã manufacta in urbem Bononiam dimit-
tit: eo enim ſucciſo ductu, quod Albricus in primis curabat, & molarum uſu, & multiplicis
opificij auxilio deſtituta ciuitas deditionem breui factura erat. Id quum Bentiuolius, Ber-
nardonꝗ nullatenus ducerent expectandum, ad hoſtem ductum eſt, qui & ipſe cupientiſsi
mus in prælium ruit, ad pontemꝗ res geſta eſt, amnẽ ſecus ſepta lapideo opere coniungen
tem. Nec diuturna fuit pugna, quos neceſſitas magis in id temeritatis impulerat, quàm con
ſilium duxerat, adeo fractis fugatisꝗ, ut Bentiuolio cum paucis per urbis uicinitatem fuga
prolapſo, Bernardon cum omni penè equitatu, & Carrarij fratres cum armato inſigniter pe
ditatu uenerint in uicecomitis poteſtatẽ, à quo liberaliter ac laute, ſed munito carcere ſunt
ſeruati. Ea potitus uictoria Albricus, Bononiam penè in circuitu obſedit, tam propinquus
muris, ut pluribus locis oppugnationes fuerint intentatæ, fuitque populus ilico erectus, ut
notum diu uicecomitis reciperet dominatum. Sed Bentiuolius, quem uetuſtus multorum
amor uſquaꝗ non deſereret, rem ſuam armis probe tutatus eſt, quouſꝗ nimia ſui iuſſus

confidentia in globum præcipitatus eſt penè, à quo nocte obſcuriſsima præter repugnantium intentionem, uulneratus occubuit, Bononiamq; ſtatim patentibus portis Albricus cum exercitu introductus eſt. Trepidatum eſt eo tempore magis quàm unquã antea à Florentinis, quanquã nullus fuit tunc in Italia populus, princeps nullus cui non formidoloſum uicecomitis nomen eſſet, ſed ipſos proximiores incendio Florẽtinos, nulla magis ratio aut cauſa protexit, quàm quod cupientem Albricum potentiores æquo ſui exercitus duces ad daturam ilico manum urbem Florentiam ſubſequi recuſarunt, & pacem paulopoſt quærentes Venetos, cum Galeatius libenter audit, febre correptus apud Malegnanũ interijt. Signa eius mortis nõdum perlatæ in publicũ ego puer aſpexi, à genitore obnixius in memoriam admonente in humeros eleuatus fuit, comes amicior fuſiorq; cæteris quos ætate mea contigit apparere: nec etiam in patria mea per Pini Ordelaffi dominatum illi fauentẽ quiſpiam ætate & prudentia notior, qui non amici principis, etiam quum bene crederetur ualere, obitum ab infami ſuſpectoq; magnis principibus fidere expaueſceret. Et iam Albricus in Romandiolam reuerſus Fauentinũ agitabat, illum quoq; breui confecturus, niſi à Ladislao rege in magnum creatus comitem regni ſui ſtabilem, & multis ab eo donatus pecunijs, quas pontificem Bonifacium inopi tunc adoleſcenti dediſſe creditum eſt, Caietam ſe cum ingentibus copijs cõtuliſſet. Fratrem enim ſuum pontifex Neapolim in regis fauores miſſum, & à Neapolitanis repulſum Peruſiam cum exercitu ire iuſſerat, quæ urbs ilico uenit in pontificis & eccleſiæ poteſtatem. Quinetiam per id temporis creauit Bonifacius diaconem ſancti Euſtachij cardinalem, Baldaſarem Coſſam Neapolitanum, qui Bononiam ſedis apoſtolicæ legatus quum eſſet miſſus eam urbem libertati poſt functũ uita ducem Mediolani ſtudentem obſidione recepit, quo in bello primum nulli ſubditus ductori militare cœpit Brachius Montonenſis, ab Albrico, quem Romandiola proficiſcentem liquit familiariter educatus. Et Albricus interea Neapolim urbem obſidione preſſam pro Ladislao receperat, quum interea omnes regni principes urbesq; ad Ladislai obediẽtiã amici ueteres certatim hoſtesq; confluerent. Sed is rex priuſquàm dictum ſatis regnum cõfirmaſſet, ad regnum Hungariæ ſuſcipiendum à principibus populiſq; accerſitus iuuenili impetu eſt profectus, Albricusq; in Romandiolam cum omni exercitu ſe contulit. Ladislaus uero dum Iaderam urbem obſidione premit recipitq;, feſtino perculſus eſt nuncio, Neapolitanos coniuratione cũ aliquot regni proceribus inita & populis, in rebellionẽ animis apparatibusq; pẽdere. Quare is rex Iadera Venetis, quorum pluries fuerat uendita, Neapolim redijt, & reuocato item Albrico ſeueriori quàm prius diſciplina uſus neminem in regno eſſe permiſit, qui uel oppidi aut arcis retinuerit dominatum. Et quum multos patria eijceret principes uiros, tum in Seuerinatis familiam crudeliter animaduertit, quorũ primores capitali iudicio ſunt affecti: multi per ea tempora ſicut & ſemper poſt ſchiſmatis originem de unione eccleſiæ tractatus ſunt habiti, quibus dum intenditur nonus Bonifacius uita eſt functus. Suffectusq; illi in ſeptimum Innocentium Coſmas Sulmonenſis, iureiurando cardinalium collegio ſpopondit, quàm primũ eſſet pro unione requiſitus pontificatui renunciare. Eoq; item defuncto qui ſucceſſit Gregorius duodecimus ex gente Corraria Venetus ad eandem renũciandi promiſſionem aſtrictus: ſed cum Innocentius renunciare requiſitus noluiſſet, Gregorius uero expectanda Benedicti renũciatione rem producere uideretur, cõgregatũ apud Piſas Hetruriæ ciuitatẽ nationum, quæ Bonifacio paruerant, concilium, Gregorio & Benedicto priuatis põtificem creauit Petrum Philardi Cretenſem ex ordine minoritarũ ſummũ ætate illa philoſophum, excellentiſsimumq; theologum, & Romanæ eccleſiæ cardinalem, cui Alexãdro quinto fuit pontificatus nomen: & poſt breue tempus mortuo ſucceſſit Baldaſar Coſſa Neapolitanus tunc cardinalis ſancti Euſtachij, & dominus Bononiæ potius quàm ut præferebatur titulo apoſtolicæ ſedis legatus. Is cui Ioanni uigeſimitertij fuit appellatio, uir prudentia & rerum gerendarũ experientia ſingulari, alioquin à moribus pontificis ſub ea præſertim, quam præ ſe multi tulerunt ſanctimonia põtifices, omnino alienus, nullam unionis eccleſiæ curã principio ſuſcepit. Sed iam plura in hoc congeſſimus uolumen, quàm quæ eius ad alia proportio tolerare ualeat. Et uarij mirabileſq; motus ad Ioannis Galeatij ducis Mediolani mortem in Italia exorti nouos requirunt libros, quibus ordine referantur.

DECADIS SECVNDAE FINIS

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANI IMPERII DECADIS TERTIAE LIBER PRIMVS

LAETANTI IAM MIHI ET EXVLTANTI non obſcuram magis quàm ſepultam mille annorũ hiſtoriam uiginti librorũ uoluminibus in lucem, certumq́ ordinẽ reduxiſſe,& faciliore curſu per notiſſima ætatis noſtræ geſta procedere meditãti,multæ ſubortæ ſunt ac uariæ difficultates,quas noſtrorum qui felicioribus ſeculis ſcripſerũt, nulli affuiſſe conſtat. Quum nãq; ad hæc uſq; tempora rerum uarie & obſcure traditarum lucidatio nos fatigauerit,à uerborũ proprietate & ipſa latinitate in poſterũ laborare cogemur. His namq; poſterioribus hiſtoriarũ noſtrarum annis,maxima eſt facta prouinciarum & Italiæ urbiũ publice adminiſtrãdarũ,ac priuatim uiuendi,ſed maxime gerẽdi belli rationis mutatio. Ideoq́ qui priſcis ſcriptoribus in promptu & tanquam ex quotidiano loquendi uſu facillimi erant, modos dicendi à nobis magna ex pa[r]te ſeruari non expediat: quum tamen ab illis ſi elegantiæ erit inſeruiẽdum,uſq;quaq; diſcedere non liceat. Grauat enim nos ſuſcitata per noſtram ætatem,quæ multis iacuerat ſeculis,priſcorum ac felicium olim temporum eloquentia,quod noſtri homines Liuij Patauini, C. Cæſaris, Saluſtij Criſpi,Q. Curtij,Cornelij Taciti,Suetonij Trãquilli,& Iuſtini,quorum ſcripta & ipſa quidem Liuij & Criſpi parua ex parte ad noſtram peruenerunt ætatem, eloquentia & ornatu delectati,illum non immerito requirunt: quos profecto oportet æquiore animo conſiderare,eiſdem in mille annis raros fuiſſe,qui aliquo in genere ſcribendi nedum elegãti,ſed uix Romana uſi fuerint oratione: nulliusq́ extare ſcripta,qui uel attigerit,uel hiſtoriam ſcribere ſit profeſſus. Vnde primis & præſenti tempore ſolis incumbet nobis onus periculum faciundi,quo pacto barbaris & omnino inſolitis uerborũ ineptijs Latinitas poſſit elegantia'ue ſeruari. Erunt uero multa in quibus nos circũloquutio adiuuabit, ſed rerum ſingularum, quas omnino ut ſunt, intelligi oportet, uocabulorum mutatio talis eſt facta,ut ſi uetuſta illis exponendis attulero,mea ipſe relegens ſcripta non intelligam. Si autẽ noſtratia hæc ſcribo,& omnẽ peruertant compoſitionẽ,& nauſeam bilemq́ cõmoueant. Vt enim pauca de multis dicam,eum qui omnibus in bello præeſt,ſiue proprium, ſiue alienum mercennarius adminiſtrat exercitũ appellaturus,ſi more uetuſto imperatorem dixero,in æquiuocum incido illius,quem Cæſaris loco habemus. Et ut capitaneũ dicens ipſum ab alijs cohortum ductoribus,urbium & caſtellorũ præſidio præfectis,qui eo nunc appellantur nomine ſeparem,addi generalem neceſſitas coget. Si item dixero eum ducem,dubium facio,an quempiam intelligi uelim è multis quos habet ætas noſtra prouinciarum urbiumq́ principes. Propriorum autem multorũ militum geminationẽ, aut abſurdã nominis poſitionem caſtellorumq́ & oppidorũ uel urbium nominibus ſancti aut montis factam alienationem quam nunc habent,quis ſine ſtomacho leget? Niſi uero ingenium reperiri credimus poſſe, quod Petrum Iannem,Paulum de Vrſinis,Ioannem Franciſcum de Gonzaga,capitaneum generalem,montem ſanctæ Mariæ in Georgio,caſtrum ſancti Ioannis in Perſiceto,& ſimilia,alicui poſſit orationis cõpoſitioni cum elegantia applicare. Copiarũ uero comparandarum,metãdorumq́ caſtrorũ,oppugnationũ & præliorum expoſitio quàm multas afferunt ſcribendi abſurditates,quum nullus habeatur delectus,nõ adigatur ſacramẽto iuuentus,in legionesq́ & cohortes ac manipulos diſtribuatur. Quæ & ob uirtutis ſpecimen lectorẽ per ſeipſa alliciunt,& uerba ex trito uatum uſu ſumpta,magnũ ſcriptis afferunt ornamentũ. Caſtra enim nec muniũt aliqui,ſed numeroſior hoſtiũ copijs multitudo,per uicos aut ſub tentorijs diſperſa,uallo,foſſaq́,ideo muniri negligit,quod ubi hoſtem ad prælia erumpere,nedum collatis ſignis decertare paratum intelligit,fuga ſibi,aut paulo remotiore conſulit receptione.

uit ea regio appellationes. Nam ut de Hetruſcis, qui illa loca prius tenuerunt, taceã, qui ſunt
Mediolani, & eiuſdem ducatus incolæ, Inſubres, qui Brixiæ & uicinæ regionis, Cenomani
prius ſunt dicti, quum tamen ambas & circunſtantes ultra Padum regiones, tum Galliam
Ciſalpinam, tum Italiam Transpadanam appellauerint maiores. Et Romana eccleſia cu-
ius inueterata iam & maxima autoritas non parum habere debet momenti, quicquid Ve-
netia olim dicebatur, quod Padum inter Abdnamq; fluuios, lacum Benacum, & pelagus
Adriaticum ad Alpes pertinet, Hiſtriam ſuperum mare appellat. Vulgus autem neſcio qua
ratione id etiam penè totum quandoq; marchiam Taruiſinã, quandoq; nominat Lombar-
diam. Neq; tamen ſola eſt Lombardia, quæ tam multas habuit nominum mutationes. Qua
ratione deſcriptionis Italiæ quam diu elaborauimus accurratiſsimam, capita hic referre du
cimus neceſſarium, ut quæ ſcribentes ſequemur nomina, quamobrẽ ex cæteris ſelegerimus,
legentes recognoſcant. Primum Liguria, Varum inter & Macram priſci præſentisq; nomi
nis flumina, & Apenninum ac inferum mare ſita, nec uetuſtum ſeruat, nec nouum habet re
gionis nomen: ſed quum in magnam amplitudinem aucta ſit Genua, quam ea regio penè
in centro habet primariam ciuitatem, quæ regionis pars orientem uerſus ſita eſt, orentalis
Genuæ Riperia, quæ ad occidentalẽ ſpectat ſolem dicitur occidentalis. Quum tamen pau-
ca Lunam urbem uetuſtiſsimam ſolo æquatam adiacentia, & Genuenſibus maiori ex parte
ſubiecta, extra Liguriam, & in Riperia orientali, Lunenſium patria uocitentur. Hetruria
uero illi contigua, priſcos Apenninum inter & inferum mare, Tybrim & Macram fluuios,
cum nomine ſeruat fines. Et ſi Tybrim inter & Piſſiam Senenſis agri finium torrentẽ quic-
quid ea pars in mare uergens, cui Viterbium, Tuſcanella, Cornetum, & plurima inſunt op-
pida, beati Petri patrimonium dicitur, à glorioſa Matildi, ut oſtendimus, dono datum, ſem
per additione in Thuſcia declaratur. Vltra Tyberim quæ Romæ continent regiones, hinc
Latij, inde Sabinæ, intra ſexdecim ad ſummum uiginti millia paſſuum uetuſta retinent no-
mina. Ab Illariano autem oppido per Sulmonetos, Vetulanos, & Soranos, ad dexteram
Vfentem uſque priſci nominis flumen Terracinæ: & ad ſiniſtram per Fortinenſes, Signen-
ſes, Cecanẽſes, Ceperanum, uſq; Campania: & infra mare uerſus per Priuernates, Coranos,
Sitinosq; maritimas regiones, quicquid Volſci, Laurẽtes, Hernici, & magna ex parte Equi
coli quondam tenuerunt, complectuntur. Ab Vfente autem & Ceparano, & quicquid lon-
giſsimo tractu maria circũdat, Tyrrhenum ad dexteram, Ionium in fronte, & Adriaticum
ad ſiniſtram, Troentum uſq; Aſculi Picentum flumen, & intus Reatinos uſq; Sabinæ fines,
appellationem habet regni Siciliæ, citra fretum, quod tamen aliquando Apuliæ, quandoq;
Neapolis nominamus. Quo in celebratiſsimo à ſcriptoribus regionũ cumulo, multæ, ac pe
nè omnes perierunt priſcæ uocationes. Nam & Campaniæ uetus ac opulentiſsima regio,
Capuam, Neapolim, Theanum, Calenum, Sinueſſamq;, & alia olim complexa, nunc Terra
laboris dicitur. Et pro Brutijs, Lucanis, Calabrisq; nunc Calabriam: pro Salentinis, terram
Idronti: pro Samnitibus & Pelignis, Marutinis, Ferentanis, Furconenſibus, & Albenſibus,
Aprutium habemus: ut ſola Apuliæ pars, ſuum retineat nomen. Piceni fines priſco more
intra Troentum Iſaurumq;, Apenninum & Adriaticum ſeruamus: ſed mutauit id nomen
marchia Anconitana. Et Vmbria, quæ olim Sabinæ, Samnitibus, Hetruriæ, Piceno & Fla-
miniæ continebat, nunc ducatus Spoleti nomen mutauit: cui Spoletum, Fulgineum, Aſſi-
ſium, Eugubium, & alia inſunt oppida. Quanquam multo pauciora, quàm olim Vmbriæ
fuerit, habet is ducatus, quoniam quæcunq; hinc apud Interamniam ſine certo regionis no
mine, & à magiſtratibus Romanæ eccleſiæ gubernantur, Vmbriæ partes fuerunt: & quæ ul
tra citraq; Apenninum à Tiferno, quæ eſt Ciuitascaſtelli, uſq; ad Saxinam Plauti comici pa
triam, Foroliuij ad ſextumdecimũ lapidem uicinam, partim in Maſſæ Trabariæ, partim in
Romandiolæ nomina conceſſerunt, ſub Vmbria olim adnumerabãtur. Ab Iſauro, qui nunc
eſt Folia Piſauri fluuius incipit Romandiola, quæ Flaminiæ & Æmyliæ nomina, & partem
Vmbriæ, ut oſtendimus, in ſe habet confuſa. Apenninum inter & Adriaticum mare, Arimi
num, Rauennam, Ceſenam, Forumliuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Mutinam, Rhe-
gium, Lepidum, Parmam, & Placentiam, ſicut oſtendimus, complexa. At Lombardiæ qui
ſunt fines nec auſim affirmare, nec quempiã legiſſe aut ſcire opinor. Quod conſtat rebus à
Carolo Magno Francorum rege in Italia reſtitutis, data eſt Longobardis, quam habuerant
primariam apud Papiam ſedes. Et quum nulla præterquàm ab Rauennate exarchatu, & ab
inde

inde Romam uerſus habeatur pulſæ gentis notitia, poſſediſſe eos etiam Romanorum & Galli regis permiſſione, magnam Italiæ Transpadanæ partem exiſtimo: eaq; ratione crediderim factum eſſe, ut tractus ille pulcherrimus à ſinu intimo Apennini & Alpium, per Auguſtam, Iporediam, Taurinum, Albam, Vercellas, Mediolanum, Laudam, Bergomum, Brixiam, Mantuam, Veronam, Vincentiā, uſq; Paduam, & Taruiſium, Lombardia nunc appelletur, cui etiam imperitū uulgus addit Ferrariam, & quicquid cis Padum ad Rheni Bononienſis fluenta, Padum inter & Apenninum habetur. Huic itaque nos etiam accedentes errori, quem annos iam ſexcentos tota ſeruauit Italia, eadem omnia cum uulgo Lombardiam appellauimus. Primas tantummodo in ſinu intimo partes, ut nunc habet uſus, ſub Ferratenſium & Pedemontanorum uocabulis excipientes. Quæcunq; enim Alpibus Graiis, & Pado ad ſiniſtram quouſque cum Dorica fluuius illabitur continentur, Pedemontium regio nunc dicuntur. Cui regioni primaria inſunt Auguſta prætoria, Pinaroleum, Suxia, Ripolle, & Taurinum. Cætera Alpes inter Apenninum & Padum, Valentiam, & Alexandriam uſque ſita Montisferrati regio dicuntur: cui notiora inſunt oppida, Monsregalis, Cunæ, Salutiæ, Sauſlianū, Monscalerius, Carmagnola, Chorium, & Caſale, & ultra Tanarum amnem præclarum, Alba. Sed licet amnes Lombardiæ maiori ex parte priſca ſeruant nomina, lacubus tamen facta eſt nominum inſignis & abſurda mutatio, magno futura, ſcribenti & legentibus, niſi declaretur, impedimento. Qui enim nunc dicitur Gardæ lacus, Benacus eſt, ex quo Mintius. Qui Iſei, Sebuinus, ex quo Ilius. Qui Comi appellatur, eſt Larius, ex quo Abdua. Qui Lugani eſt Eupilus, ex quo Lambrus, qui Maior dicitur, eſt Verbanus, ex quo Tocinus. At ultra Paduam, & Taruiſium, uſq; adeo magna alicubi facta eſt mutatio, ut clarus ille Virgilij deſcriptione Timauus, qui nunc ſit fluuius ignoretur: & in intimo Adriatici ſinu, in qua ſtagnorum parte priſci ſeptem maria appellauere. Dum interijt in Padi oſtijs Adria illa, uel ideo celebris, quod pelago adiacenti dedit nomen, tum noua eſt condita, ſed opibus præpotens & fama celebrior Venetiæ urbs, originem & incrementa cuius in Romanorum imperij inclinationis hiſtoria præſenti ſupra narrauimus. Intus autem Altinum, Opitergium, Aquileia, Cōcordia, penè interierunt. Et pro Foriiulij oppido quod eſt exciſum regio nomen habet, in qua Vtinum creuit, ut oſtendimus, nouum oppidum. Ex fluminibus uero nomina retinent, Silus, Liquentia, & Taliamentum, cætera intelliget ad Italiam ueterem nouam'que ſpectantia, qui deſcriptionem noſtram accurate perleget. Tantas itaque ſcribendi difficultates quo ſuperemus modo ſequentia demonſtrabunt. Ioanne Galeatio uicecomite, ut diximus, mortuo, duorum qui ex legitimo matrimonio ſuperſtites illi fuiſſent liberorum, unus Ioannes Maria minoris prudentiæ adoleſcens, à ciuibus eſt trucidatus. Alter Philippus Maria, cui Anglo fuit cognomen, poſt ſtupendam quæ facta erat paterni principatus euerſionem, ad eam deuenit rerum inopiam, ut arcis Papiæ præfecti beneficio, uitam inibi tutatus ſingula educationi neceſſaria, à ſingulis mendicauerit amicis. Eo tunc uix Vicenni in ipſa arce agente, obijt Facinus Canis, maximus tēpeſtate illa bellorū ductor, potentiſſimusq; tyrānus, ut qui Vercellas, Alexandriā, Tertonam, Nouariam, plurima'que per eam regionem obtinuerit oppida, ingentes inſuper poſſederit diuitias, ciuitatum oppidorumq; Lombardiæ direptionibus quæſitas. Is cui nulli eſſent liberi, moriens Beatricem uxorem reliquit hæredem, egitq; cum amicis ut Philippo illā ætate imparem, quæ annū nata eſſet ſupra quadrageſimum, ſub uxoris uinculo matrem darent principatusq; aſſertricem. Quod cum eſſet factum Philippus ea paterni principatus parte potitus, quam Facinus tenuerat, & ingenti pecunia gazaq; ab uxore donatus, legionem in diuerſa ſtudia ſciſſam, Franciſci Carmagnolæ, & Sicci Montagnanei opera ſibi conciliauit. Vim nanq; iuramenti, in cuius uerba Beatrici ſimul cū Facino pari formula ſe obligaſſent, Carmagnola Siccusq; militibus cæteris ad ſuaſionem prætenderunt. Eamq; legionem æris alieni ſuperiori tempore cum Facino cōtracti donatam, & pecunijs à Beatrice in ſtipendia impenſis, nouo ſibi adactam iuramento, Philippus Mediolanum duxit, quam ciuitatem Aſtrogius uicecomes Bernabouis filius ab Ioānis Mariæ interfectoribus accitus, in dominium occupauerat. Admotis igitur arci quæ in fide perſtiterat copijs, munitionibusq; quas oppoſuerat Aſtorgius non ſine difficultate ſuperatus, Philippus à Vincentio Melegnano præfecto introductus, Mediolano potitur. Aſtorgius fugiēs in Modoetiam ſe recepit, quò cum eſſet ductus exercitus, omnium primus Carmagnola præclarā præſtitit operam, dum

fortitudinis

ſortitudinis ſama apud exteras nationes celebri Aſtorgio congreſſus, illum prælio ſuperatum, intra munitiones ſugientem ſub ipſis mœnibus uulnerauit. Effectū uero eſt eius diei facinore, ut Philippus exhibitæ cōcilianda legione ab Carmagnola operæ memor, illū attollere cœperit, cuius ductu magna quæ ſumus relaturi potentatus fundamenta iecit: Is humili apud Carmagnolam Taurinorū oppidum, à quo patrium ſibi fluxit cognomē, natus loco, uir fuit fortiſſimus, quē primos in legione ducentē ordines Facinus ornatū laudibus bello clarum alioquin ſocij paris'ue impatientē futurum, ſi aliquando dimiſſus ſuam tentaſſet fortunam ſæpe prædixerat: Quamprimū itaq; Aſtorgius Carmagnolæ modo etiam oppugnanti reſiſtens, crus bombarda ictus occubuit, Canturium ille oppidū quod Ioannes Piccininus alter Bernabouis natorū occuparat primo, deinde Comum, quam urbem Franchini Ruſchonis nati, rebus Philippi afflictis, pro illo ut dicebat retentam, non ſatis redituri uiderentur, recepit. Et Laude Pompeiana Zaninum Vignatenſem, Tricio Collionēſes eiecit: Nati erāt Vignatenſi duo, qui paternæ tyrannidis comites, Laudenſem cum illo arcem incolebant, eorū natu maiorem Iacobū, ſubornatus à Carmagnola Perrinus Vadenſis, pedeſtria apud Melegnum ſub Philippo ſtipendia faciens, magno pellexit aſtu, ut aliqua quæ ex Mediolano clàm eſſet ſibi renunciaturus, paternam ſuamq; rem plurimū cōcernentia, audiendi ſtudio noctu arce deſcendēs ſecū intra promurale locutus fuerit. Id cū adoleſcens ſæpenumero feciſſet, prænunciatas à Perrino equitū incurſiones in Laudenſem agrum euentu probari Philippus curauit, quibus ex rebus plurimum fidei apud Vignatenſes comparauit Perrinus: Itaq; Carmagnola quod cum Perrino cōſtituerat equeſtri comitatu ad quatuor fermè ſtadia ab arce relicto, & peditibus perpaucis ad teli iactum poſt ſe iuſſis ſubſidere, Zanonem Iuſtinopolitanum & Placentinū Centuriones, ſibi ſocios aduocauit, quibus comitantibus leui pede agiliq; motu Laudenſis arcis uigiles fallens, ligneum extrema promuralis receptacula claudens, tranſiuit raſtrum, & in ebulis urticiſq; quas herbas feracis ſoli pinguedo denſas proceráſq; in obſoleto nutriuerat iacentes delituerunt, Perrino autem quamprimū raſtro adhæſit, lapillis in arcem ex more iactis de aduentu ſuo ſignificante, deſcendens arce Iacobus in promurali à cuſtodibus deſtituitur. Qui luſtrata oculis in circuitu per paxillorum intercapedinē regione, ſtantē ad raſtrum Perrini facie recognitum comitérq; exceptū, cum cerneret ſolū eſſe, admota clauibus ſera introducere intendebat: ſed eo inter ſubeundum raſtri motum manibus impellente, emicantes herbis Carmagnola ſocijq;, Vignatenſem medium complectuntur, & ualide reluctantem, fruſtráque auxilium implorantem, extrahunt è promurio: Nec tamen prius adeſſe auxilio Carmagnolæ & centurionibus potuerunt pedites, quàm à crebris quos immittebant ex arce cuſtodes, lapidibus raptores cum rapto penè obruerentur. Iacobo Mediolanum perducto, Philippus inducijs cum Zanino patre conſtitutis, ipſum etiam fide publica Mediolanum acceríuit, quem paulo poſt perfidiæ inſimulatum, unà cum Iacobo filio, ad alterum ex filijs qui Laudē teneret Ludouicū nomine, pro arcis deditione impetranda, perduci iuſſit: Sed dū fœderibus ille pro genitoris fratriſq; uita conſcribendis intentus Carmagnolam ex arce alloquitur, Philippenſes conſcenſis parte auerſa mœnibus urbem ceperunt, & ad ſubitam arcis oppugnationem illico intenderunt. Ludouicus autem dum relicta arce ſibi per ſugam conſuleret interceptus, cruci & ipſe cum genitore & fratre Iacobo eſt ſuſpenſus. Caſtris poſtea contra Triciū poſitis Carmagnola munitiſſimum natura loci oppidum, quod ſaxo ſitum eminenti Abduæ imminet fluuio, longa obſidione parauerat recipere: ſed cū obſidionem ea ratione inefficacem intelligeret futuram, quod pontis ſtupendi fornicis, qui Abduam iungebat, opportunitate, ex Martinenſium ualle cōmeatus ſubuehebantur, pontem diſrupit & altero tyrannulorum inter pugnandum capto, datis primori muneribꝰ, deditio eſt facta. Leuco exinde oppido, quod ſitū ad Abduā ex lacu Lario Comi uocāt emiſſorium, ponte item Abduam amplectitur potitus, Cremam recepit, Georgij Bentioni oppidi illius tyranni nepote ad proditionem pecunia pollicitationibuſq; pellecto. Pacatis ea celebritate omnibus quæ Pado, Ticino, Abdua, & alpibus continentur, tantus erat uectigaliū Philippi neruus, ut Carmagnolæ innixus ductori, maiora quæq; non dubitaret audere. Eum itaq; conſilij primatu, & cognationis Vicecomitum cognomine honeſtatum, uxore inſuper ex ea ſtirpe ſibi tradita, equitum quatuor milium, peditum mille legioni præfecit, quam contra Philippum Arcellanum Placentiam tenentem duci uoluit. Poſtuarios tamen qui

bello inciderunt caſus,priuſquam urbe arcibus'q; potitus eſſet,Beccarienſes multa in Papi
enſi & Genuenſi agris oppida tenentes, & Genuenſiū dux Thomas Fregoſius,ſocietate cū
Arcellenſi inita,Philippi uires,magnos'q; Carmagnolæ conatus,longo tempore occupaue
runt.Sed paulopoſt Placentia urbe recepta,& arci qua ſe tueretur Arcellanus aggere,muni
tionibus'q; ad obſidionem circunductis,Beccarienſes Carmagnola confecit. Nam Lance-
lotto in Serraualle Genuenſium oppido per obſidionem expugnationémq; capto,ac truci-
datis prius in Papia fratribus,per ſuſpendiū necato, Gauij oppidi pecunia proditi eſt po-
titus.Proſecutus exinde uictoriam,contra Genuenſem, extorrum maxime nobilium multi
tudinis præſidio fretus,duxit, dumq; urbem premeret & uallem Pulceferam eſſet peruen-
tum,Arcellani duo Bartolomeus Philippi frater,& alter filius,deficientibus ad hoſtes inco
lis,in prelio capiuntur. Præuiderat interea Pandulfus Malateſta,qui Brixiā Bergomumq;
tenebat,Philippi amplitudinē ſibi,niſi occurreret,exitio futuram.Hinc coacto exercitu ſo-
cietati & ipſe contra Vicecomitē acceſſerat.Sed dum parat Arcellano recuperandæ per ar
cem Placentiæ opem ferre,mittens Philippus cum fluuiatili claſſe Georgium Valpergen-
ſem, Placentinos iuſſit cū gaza & ſuppellectili Laudem Papiamq; populariter emigrare,
eóq; tempore genuenſi parcens , Carmagnolam cōtra Placentinam arcem ducere curauit.
Nam Pandulfus patentes Placentiæ portas ingreſſus, cū urbem circuiſſet rerum uacuam,
pauca Arcellenſem allocutus, Brixiā reuerterat. Carmagnola uero perductos ad Philippi
fratris genitorisq; conſpectū,captos à ſe Arcellanos manus poſt terga reuinctos,illi oſten
dens,ut ſuæ ſuorumq; ſaluti per arcis deditionem cōſulat,ſuadet & exhortatur. Quo obſti
natius renuente, & cōtumelias inſuper addente, iuuenes Carmagnola patibulo ſuſpenſos
necauit.Erat in arce Philippi genitrix, quæ pendentes filiū ac nepotem cernens, in hora illi
oculos ſi poſſet effoſſura,furens ferebatur.Quare Philippus contumelijs faſtiditus nihil'q;
ſpei reliquū fore intelligēs arce relicta nauigauit ad Venetos. Reducto Placentiam popu-
lo,omnes qui ea cis Padum obtinebant loca Vicecomitibus quondam ſubiecta deditionē
ſponte fecerunt:Primus omnium Orlandus Pelauicinus Burgum doninium reddidit,cæ-
teri deinde Rubei,Peregrinenſesq; ſeſe Philippo cum oppidis permiſere.Qua in tempeſta
te Philippus Beatricis annoſæ uxoris moleſtia liberatus eſt. Subiectū enim quæſtionibus
egregia forma adoleſcentem,qui uxoris pincerna erat,cōmiſſum cum ipſa ſtuprū inter tor-
menta confeſſum,capitale ſupplicium ſubire iuſſit.Ea uero cuius inſimularetur flagitium à
ſe admiſſum conſtantiſſime negans,cum ad ſupplicij locum perducta, truncum adoleſcen-
tis cadauer, à carnifice tracta præteriret, ad illud conuerſa inferas in eius animam ſurias
execrata eſt, quod ſuam pudicitiam in id ſenectutis religioſe cuſtoditam , polluiſſe menti-
ri auſus fuerat,& multa in eam ſententiā locuta capite & ipſa cæſo uitam finiuit. Tum Car
magnola tantis aſſerendo Philippi principatu iactis fundamentis contra Pandulſum Ma
lateſtam duxit,& Bergomenſi agro fame oppugnationibusq; magna ex parte ad deditio-
nem cōpulſo, urbem præfecti arcis perfidia recepit. Inde ducta in Brixianos legione,forti-
ter reſiſtentē Pandulſum breui cōfeciſſet,niſi illum Veneti pecunia ingenti,datóq; cū equi-
tatu Martino Fauentino ductore bellicoſiſſimo iuuiſſent . Forte interea accidit Martinum
quintum Romanū pontificem,ex Germania ubi apud Conſtantiam fuerat creatus,Romā
petiturū in Italiam deſcendentem,Mediolani ex itinere reſidere,cuius autoritate pacē Phi
lippus Pandulſo dedit, & tributo quod ſingulis penderet annis imperato,Brixiæ domina-
tum quoad uixiſſet,illi permiſit . Erit ex re hoc loci pontificis iſtius Romani creatio qualis
fuerit uel ea ratione diffuſius narrare,quia origo cōciliorum ex quibus multæ fluxerūt in re
bus Europæ agitationes,non minima hiſtoriæ noſtræ pars inde ſit ducta: infiniti uero ope
ris fuerit ſingulas cōcilij actiones,ut geſtæ habitæq; ſunt,referre.Quamobrē ea attingimus
ſola,quæ ſuſceptam illuſtratura uideantur hiſtoriam . Diximus ſupra quo pacto poſt Gre-
gorij undecimi mortē ſchiſma in dei noſtri eccleſia apud Fundos fuerit inchoatum. & pon
tificū uniuſcuiuſq; chriſtiani orbis uel obedientiæ uel ſectæ geſta ſuis ſcripſimus tempori-
bus.Eam eccleſiæ & orbis chriſtiani labem ægre ferens Sigiſmundus Vngariæ rex,impera
tor deſignatus,dignum imperatore,digniſſimū Auguſto facinus, magno aggreſſus eſt ani
mo.Peragratis nanq; omnibus Europæ prouincijs,Ioannem pontificem apud Cremonam
& Laudam,reges uero & principes domi ſingulos conuenit, effecitq;,ut ex omni triū pon-
tificum ſequela, apud Conſtantiæ Germaniæ ciuitatem generale concilium haberetur. Ad

quod

quod Ioannes ipſe perſonaliter ſe cõtulit. Gregorius Carolũ Malateſtam uirũ ingenti uirtute miſit procuratorẽ. Benedictus uero & ire & mittere recuſauit. In eo totius Europæ potentum inſigniumq; uirorũ cõuentu celeberrimo, in quo ſupra xl hominũ milia aliquando ſimul fuere, Ioannes pontificatu priuatus & carceri mancipatus, Benedictus pro cõtumace & hæretico damnatus fuit, Gregorius uero per Carolũ renunciauit. Inter plurima autem quæ triennio illo ſumma cũ grauitate ſunt à patribus cõſtituta, illud accurate fuit decretũ, ut qui eo in cõuentu pontifex crearet̃ quinto, & ſucceſſores deinceps ſinguli, ſeptimo quoque anno, pro ſeruanda unione, generalia haberent cõcilia, in quibus liberũ foret quæcunque in rem chriſtianæ fidei uiderentur, corrigere, arcere, immutare. Creatus itaque ſummo omnium cõſenſu Oddo columnenſis, patritius Romanus, cardinalis ſancti Georgij in pontificem nomine Martinũ quintũ, anno pontificatus ſui primo, Mediolanũ, ut diximus, ex Germania cõceſſit: quo exinde Mantuam & per Forumliuij Florentiam profecto, Philippus inſtaurandi principatus paterni cupidus, omniũ crudeliſſimũ Cremonæ tyrannũ Caprinum Fundulum tollere ſtatuit, nec futurum facile uidebatur bellum, quod cum audaciſſimo eſſet gerendum diuitijs affluente, quas in ea Lombardiæ colluuione, nõ ex Cremona ſolũ, ſed undiq; compilauerat. Quamprimũ tamen contra illum Carmagnola duxit, Pixilones primi, deinde Soncinenſes, in poteſtatẽ uenere. Quamobrẽ confugiens ad Pandulfum Cabrinus, Cremonã cũ Salodio, & Benaci lacus quæ ad Brixianam pertinent oram caſtella quæſierat permutare. Id exploratũ habens Philippus, cum Cabrino mitius agere cœpit, permiſſamq; munitiſſimũ Caſtellionem oppidũ, quò omnes cõportauerat diuitias, retinere fœderatũ cœpit. Nihil tum eſſe uidebatur reliquũ quàm ut Pandulfus rupti fœderis pro ut Philippus illi proteſtatus fuerat, pœnas daret: quæ res licet unica cum maxime angeret animo, tamen ueritus ne accelerato nimis recuperandæ Brixiæ Venetos ſtudio cõciret hoſtes, in Mantuanũ principem Franciſcũ Gonzagam deſtinaſſe ſimulat, oppida caſtellaq; repetit, quæ genitore mortuo ille occupaſſet, Piſcheriam Vitellianã, & Cremonenſia agri aliqua, plurima Brixiani. Id ægerrime tulerunt Veneti. Piſcheria nanque in Philippi poteſtatem facta, propè actum de Verona & Vicentia exiſtimabãt. Quare Gonzaga primũ ne aliqua redderet monito, oratores ad Philippum mittunt, tandémq; uarijs effectũ eſt conatibus, ut fœdera Veneti cum Philippo in decennium inirent, cõmunem fore utriſq; & focijs hoſtem alienigenam omnem quicunq; alterũ bello laceſſiſſet, modo Veneti nullo Pandulfum præſidio tutarentur. Ad ea nanq; fœdera Venetos Philippumq; ideo libenter deſcendiſſe conſtat, quod Sigiſmundum Vngariç regem, Romanorũ imperatorem deſignatum, cõmunem utriſq; inimicum, in Italiam uenturum ſuſpicarentur: nec parua ad ſuaſionẽ Venetis acceſſio fuit, odium cõtra Pandulfum, ex nece Martini Fauentini conceptũ, quem ut diximus ductorem bellicoſiſſimum, ſibi præſidio datum, nullo ut ipſi opinabantur demerito interfecerat. Fœderibus cum Veneto Senatu ictis Carmagnola Brixianum aggreſſus agrum, minora aliquot caſtella recipit: Deinde Monteclarum eo conſilio uel longa obſidione parat recipere, quod ſola inde Pandulfo pateret uia, copijs ſi quæ uenirẽt præſido admittendis. Interea Carolꝰ Malateſta afflictis fratris rebus ſubſidia queritabundꝰ Florentinos, periculi quod rei ſuæ ſuperato Pandulfo immineret, admonitos opem petiuit, cumq; id nõ ſatis ſucceſſiſſet quantas ſummo conatu potuit contraxit copias, & coactæ ex illis equitum quinq; peditũ duorum milium legioni præfectũ Ludouicũ Melioratum Firmanæ ciuitatis uicarium, per Veronenſes, Mantuanóſq; ducere iuſſit. Venit itaq; in Mantuanos Ludouicos, & foſſam patentes Montiſclari campos ſcindentẽ, quæ ad ſimilem arcendam à Brixia uim, ab oppido Monteclaro, in proximas paludes dudũ fuerat ducta, ad auroram traijcere eſt aggreſſus, ubi Carmognolæ obuianti cõgreſſus, fuſis direptíſq; copijs ſuperatus in Philippi ducis poteſtatem uenit. Nec tamẽ ea attonitus clade Pandulfus deditionẽ fecit. Vnicus ea tempeſtate Nicolaus Marchio Eſtenſis, prudenti conſilio futuris occurrit periculis. Parmam etenim ſponte Philippo reddidit, quam aut per uim poſtea fuerat amiſſurus, aut maximo cũ diſpendio retenturus, cũ illo tamen pactus, Martino pontifice Romano interceſſore, ut Rhegiumlepidũ, quæ ciuitas item uicecomitum fuerat iure feudatorio retineret. Paulo exinde poſt, Brixia Pandulfus excedens, in Romandiolam ad propria ſe cõtulit. Rebus Philippi ad eam amplitudinem perductis, cũ reuerſus Mediolanũ Carmagnola, ciuili ocio quieſcere cœpiſſet, noua ingentis gloriæ materies eſt ſuborta, Philippus nanq; Bellin

tionam & Domuſſulam, alpinos in Germaniã ex Lomdardia tramites, quibus olim uicecomites potiti fuiſſent quemadmodum furto ſubtracti fuerant, furtiue item receperat. Qđ cum ægre, diſſimulato tamẽ dolore qui eas incolunt alpes, Suitios appellant, certo tuliſſent tempore, ſubito tumultu ad octo hominum milia, Bellintionam inuadunt. Ea re Philippo nunciata, Angelum Pergulanum, quem tunc primum ad ſua conduxerat ſtipendia, præmittens Carmagnolam cum maiori exercitu ſequi iubet. Egreſſa finibus gens effera, nullo ordine, nulla ducebatur militari diſciplina, ſed gloriæ ducẽtes, quo primus quiſq; agrum hoſtilẽ longius ingrederetur, aut primus in hoſtem ferretur, palantes ex alpibus ruebãt. Quamprimum uero occurrentes ſtructa acie, Carmagnolam Angelumq́ conſpexerũt, qui primi deſcenderant ad quatuor milia ſublato clamore ad Philippenſes delati illos terruerunt. Tum Pergulanus, prior adhortatis in pugnam militibus, quod ueſaniam furoremq́, barbari punctim icti, cum ſanguine depoſituri eſſent, equum concitat & denſo ſuorũ globo in illos uadens, aliud pugnæ genus, quàm apud Italicos inire conſueuiſſent, ſibi adeſſe intelligit. In ea nanq; multitudine nullus loco niſi cadens ceſſit, fueruntq́ qui media tranxfixi uiſcera, per haſtam peterent hoſtem: alij cum pugnantes ex equo gladijs ferire nequirent, equi pedibus gladio ſucciſis, collapſum militem uulneribus cõiiciebant. Quamobrem Pergulanus equitatu pedeſtrem pugnam inire iuſſo, Placentino & Iuſtinopolitano Zanone Centurionum ductoribus, ad ſe accitis, primus pedeſtre prælium redintegrauit. Carmagnola uero quadrato agmine, ab lateribus & à fronte cũ peditatu urgente ſuſtinuere Suitij, & multis cadẽtibus, plurimis ac penè omnibus uulneratis pedem referentes, qui erant integri ſeſe in uicinum collem recepere. Quibus fixa in terram mucronum cuſpide deditionem ex gentis more ſignificantibus, Angelus primo parcendum eſt ratus: ſed cum uidiſſet aliam Carmagnolæ ſententiam eſſe, primus item in eos fertur, palantesq́ & in proximum amnem Ticinum ſeſe præcipitantes inſecutus, non paruam illorum etiam partem cæcidit. Cecidere eo prælio plures, quàm tot tantiſq; per multos annos inſtaurando Philippi principatu feliciter à Carmagnola geſtis: ad duo nanq; milia deſideratos fuiſſe cõſtat, reliqui, quos auerſi à ſuis itineris error ſaluos reddidit, comperto de clade intra Alpes ſeſe receperunt: nec tamen incruenta aut utilis Philippenſibus fuit uictoria, multis lectiſſimisq́ militibus primo inſultu trucidatis, eq̃s inſuper ad quadringẽtos ſuffoſſis. Reuerſis ab eo facinore præclaro, ad Philippũ ductoribus, cum nihil eſſet in circuitu reliquum, Genuenſesq́ extorres ex primoribus ciuitatis, Raphael & Baptiſta Montaldi, Teram⁹ Adurnus & Franciſcus Spinula permaxime apud illum inſtarent, in Genuam conuerſa ſunt arma. Miſſus itaq; Carmagnola Sauonam, quæ ab uiro ingentis animi Spineta Fregoſio defenſabať, diu fruſtra oppugnauit: inde ad agrum Genuenſem ſe contulit, eoq́ paucorum dierum ſpacio potitus, nobiles omnes excepta Fiſcorum gente in partes Philippi exulumq́ traduxit. Duo autem maxime Philippo Genuæ per obſidionem potiundæ ſpem adimebant, quod ducem magni uirum animi & prudentiæ Thomam Fregoſium fratribus clientelisq́ & populari fauore potentiſſimum mare pacatum ad cõmeatus ſubuehendos, præſidiáq; admittenda habere intelligeret unũ, alterum quod Florentinos, quibus amplitudinem ſuam noſceret fore ſuſpectiſſimam, præſidium illi afferre ſuſpicaretur. Quamobrẽ miſſis Florentiam oratoribus, numero ſex, de pace quam uiginti antea per annos integre ſeruaſſent, in futurum conſtituenda multis agi curauit. Fuerunt uero quibus innixi ſunt oratores, ſuaſionis loci, docuiſſe olim utriuſq; partiũ clades, ſenſiſſe Italiam, quanto cõſtitiſſent damno Florentini populi cũ uicemite bella, Philippum quia ſumma rerum calamitate, principatu quem optauerit quemq́ meritum ſe duceret maiore eſſet onuſtus, nil aliud deſiderare, quàm ut ſuo ductu Italia quieſceret, floreret, dulcedine pacis lætaretur, nec ſe latere qđ ſumma prudentia Florentinos intelligere certum haberet, Venetis qua eſſent diuina humanitate potius quàm pro fœderũ uinculis ſingulari illum proſequentibus amore futurum, ut ſi Florentinus ſuæ accederet ſocietati, nulla eſſet tanta uis quæ Italicam gentem uexare auderet, cum præſertim quarto loco Romanus pontifex Martinus quintus, pacis & ipſe amantiſſimus, optatæ huic potentatuũ ad pacem conuentioni, ſine fœderibus continuo acceſſurus uideretur. Proinde fœdera iungerent maximam quietis paratæ Italicis perpetuam'que gloriam habitura. Vocatis in Senatum ciuibus Florentinis factáq; ſingulis dicendi poteſtate, non defuerunt, qui oblatam à Philippo quietem maximas populo Florentino uexationes prædixerint allaturam, quàm primum

ſubtracti

ſubtracti huiuſcemodi blandicijs Genuenſi fauores, uicinæ & mari terráꝗ potentiſſimæ urbis illum reddidiſſent dominium, cenſuerintꝗ quo maiora melioráꝗ polliceretur cum eo cautius eſſe agendum. Vicit tamen imperitæ multitudinis cæcitas, bella ſibi præparantis intolerabilia, dum prætenſa pace oculos præſtringi patitur: & ad fœdera uentum eſt, ſecuritatis plurimum ſi diuturno duraſſent tempore, Florentino allatura, fore utriuſꝗ finium terminos, ultra quos bella gerere, aut ſocios belli pacis'ue habere nõ liceret, fluuios Macram Cruſtolumꝗ, qui auerſo e regione in Apennini iugis fonte oriundi, inferum primus mare, alter Padum illabuntur. Summa interim cura bello Genuenſi intentus Carmagnola, Fliſcorum gentem Thomæ affinem pellexerat ut uictrices ſecuti partes Philippo exulibusꝗ adhærerent, & tripartito exercitu, partim in Biſamne, partim in Pulcefera, partim in Granatiolo uicino mœnibus uico, caſtra habebat. Erant uero non Fregoſi principis menti ſolũ, ſed uniuerſæ etiam ciuitati infeſtiſſima quæ apud Granariolũ erant, ex quibus ingenti pondere lapides interdiu & per noctem à bombardis in monaſterio diuæ Margaritæ firmatis, in urbem iaciebantur. Nec tamen fractus animo Thomas principatu in ea rerum difficultate deſperabat, quandiu oram maritimam, cui Genuenſes maxime inniterentur, tutari poſſet. Angebatur uero plurimum rei pecuniariæ indigentia. Quamobrem apud Florentinos, ut bellum ſuſciperent & opem ſibi afferrent uarijs legationibus ſæpe inſtitit, cumꝗ parum proficeret Liburnium Piſanorum portus arcem, quam Genuenſes diu obtinuerant centũ & uiginti aureorum milibus ipſis uendidit Florentinis. Et cum extorres claſſem triremium nouem apud Barchinonam precio ingenti comparatam audiuiſſet cõtra ſe ducere, claſſem & ipſe totidem triremium, præfecto illi Germano Baptiſta Fregoſo parat: quod uero humanarum rerum fert conditio, contracta ex Liburnio pecunia, rerũ Thomæ contra ac ille fuerat ratus, excidio fuit, Philippo autem ſicut conficiendi Genuenſis auxilium, ita inchoandi ſub aliquo honeſtatis uelamine Florentini belli occaſionem attulit. Nam congreſſus exulũ claſſi Baptiſta ſuperatus, & cum plurimis popularium Genuenſium fratris ſtudioſorum, in poteſtatem hoſtiũ factus, omnem Thomæ potentiam eneruauit, ut paulopoſt Sarzana oppido, cum caſtellis ſex per fœdera retentis Genuæ deditionem facere ſit compulſus. Et Philippus Florentinum fœderibus feciſſe contra, qui hoſtem ſuum pecunia iuuiſſet, dictitare uſurpans, eam deſtinato quidem cum bello illis cauſam prætendit. Quam tamẽ cauſam ne ipſos ad maturandam reſiſtentiã excitaret, in apertæ cõtentionis tempora reſeruauit: quin etiam ne fines in fœdere aſcriptos tranſgredi uideretur, oblata occaſione Forliuij occupandi, urbis Florentino uicinæ, in qua per ſoli feracitatẽ maximos poſſet exercitus alere, id pergratum concupitumꝗ facinus, maximis diſſimulationibus integumentisꝗ ſuſcipere eſt aggreſſus. Georgio nanꝗ Ordelaffo Foroliuienſi uicario per articularem morbum defuncto, Lucretia eius uxor Lodouici Aledoſij Imolenſis uicarij nata, Thebaldũ filiũ tunc decennẽ Imolæ continebat, & tanquam Forliuienſes uel indignos duceret uel infidos, quibus rerum pueri cura demandaretur, per Imolenſes omnia adminiſtrabat. Id ægre à Forliuienſibus ferri exploratum habens Catherina Ordelaffeæ gentis, Bartholomeo Fregoſio Genuenſi nupta, Bologneſium oppidum ab Antonio Bentiuolio Bononienſi ciue, patria eiecto, pecunia redemit, ut loci propinquitate freta, abalienatos animis à Lucretia Forliuienſes, ad rebellionem incitaret. In maxima uero Forliuienſium concitatione, pars ad Catherinam, pars muliebre malum nõ ſatis per mulierem arceri poſſe rata, ad Florentinos reſpexit. Sed cum ij ſæpenumero requiſiti Imolenſem eis deditum lædere noluiſſent, Forliuienſes ad Philippum uerterunt animos. Is ingentis princeps animi Genuenſis regni uerius dixerim, quàm urbis acceſſione elatus, quod rerum euentus docuit, quodꝗ uulgo ferebãt omnes, Italiæ regnum affectabat. Intelligebat uero difficillimũ id ſibi futurũ per respublicas Venetam Florentinamꝗ potentiſſimas, quibuſcum pacis fœdera ut oſtendimus pauloante percuſſerat. Nam Martinum pontificem Romanum, bellis per id temporis ab Alfonſo Arragonum rege, circa regnum Apuliæ & Braccio Montonenſi, circa Aquilam agitatum, uel neceſſitate, uel amicitia, cõniuenti oculo quieturum opinabatur. Quia uero Florentinos minus multo tunc quàm Venetos ſciret reſiſtendo ſibi potentes fore, & fœdera uiolaſſe diceret, qui Genuenſium ducem, ut docuimus, hoſtem ſuum pecunia iuuiſſent, in eos primum deſtinauerat. Quos tamen ſuam, ut nouerat ſuſpectam ducentes potentiam, ne rei nouitate priuſ-

quam ſolida bello iecisset fundamenta excitarentur, duplici aſtu rem conficere eſt aggreſſus. Nuncios namque primum ad Lucretiam mittit, qui memorent, etſi Ordelaffea gens uicecomitibus ſemper amica fuerit, Georgium tamen ſibi quod illa nouerat fuiſſe deditiſſimum, ſuam'que ubicunque ſit neceſſaria opem, pro rerum nati tuitione polliceantur. Illa uero, cui eſſet unica ſpes in populo Florentino, nihilominus uerba reddens uerbis, nihil renuit oblatum, quin ſeſe pollicitationibus cum tempus poſtulat uſuram reſpondit. Eam nactus occaſionem dux Philippus Nicolaíque Marchionis Eſtenſis amicitia fretus, quadringentos equites ductore Sicco Montagnanco, Lugum mittit, quod oppidum Ludouicus Cunij comes, ſub ipſius Marchionis protectione tenebat, Et miſſis Forumliuium oratoribus, hinc ſtupenti Lucretiæ & nihil tale expectanti, promiſſum obtulit contra Catherinam præſidium, hinc coniuratis Foroliuienſibus, contra Lucretiam adeſſe auxilium nunciauit. Lucretia autem cui eo ſuſpectiores eſſent ducis copiæ, quo Forliuienſes illi per communẽ partium Italiæ ſectam, affectos nouerat, oblatum primo renuit præſidium, deinde accepto à genitore peditatu ſeſe intra palatium munire, & quibus fideret ciuium abiectioribus conſilia credere cœpit. Interea Alfonſus Carillo Hiſpanus, Romanæ eccleſiæ cardinalis, in Bononia põtificis legatus, Antonio Bentiuolio & Catherina Ordelaffea per uim eiectis, Bologneſium recepit. Vnde ſublata quam Philippus prætenderat cauſa, cum Siccus ut antea, ſe Lugi contineret, maior iniecta eſt Lucretiæ & Ludouico genitori ſuſpicio, Philippum res nouas in Foroliuio attentare. Eam purgaturus ſuſpicionem dux ſimulat, & à ſuis propalam ferri iubet, neceſſaria Romano pontifici contra Braccium præſidia, quæ longinquo per ſubiecta Braccio loca itinere niſi augeantur, traduci tuto nequeant, deſtinaſſe. Longiore autem quàm par eſſe uideretur augendis traducendis'que à duce copijs intercedente mora, & Forliuienſium præſertim coniuratorũ, qui eſſent ciuitatis principes gliſcente in dies rebellione, quos pluris faceret ſuſpectioréſque duceret ciues, Lucretia in cuſtodiis habere, ad priſtinum iduum Maiarum meridiem cœperat, cum ad ueſperam ſubito tumultu Thebaldum acclamans dominum, plebs arma corripuit, palatióque igni & ferro undique expugnato nullus eſt inuentus, qui clauſæ Lucretiæ opem ferret. Capta cum Imolenſibus mulier, in cuſtodiam traditur, magiſtratus'que e ueſtigio creantur ex ciuibus, qui Thebaldi Ordelaffi nomine, rerum ſummæ præeſſent. Coniurati interea clàm cæteris Siccum acciri iubent, eóque cum turma ad auroram urbis mœnibus appulſo, priuſquam introduceretur conſtituere uoluerunt ciues quæ futura eſſet forma regiminis. Duo aduenerant cum Sicco ad conſtitutam ſimulationem ſubornati, Aldroandinus Ioculus Ferrarienſis uir cum apud ſuos nobilis, tum bonitatis fama cõmendatus, & Loiſius Crotus Mediolanenſis, Philippo fidiſſimus, Itaque ciuibus Siccum ad conuentiones poſtulantibus, illico reſpondit ſe duci Mediolanenſium militare conſuetum, nunc Marchionis Eſtenſis ſeruitio mancipatum eſſe, petendum Aldroandinum, qui ſe & quas adduxerat copias habere uelit: uocatuſq; e ueſtigio Aldroandinus huiuſmodi uerba fecit. Nullus eſt ueſtrum Foroliuienſes uiri, quem uiſa res & magnitudine clara poſſit latere, illuſtrem Nicolaum Marchionem anno ante quartodecimo urbẽ hanc, cuius curam cuſtodiamq; Ioannes ſummus pontifex illi demandaſſet, Georgio Ordelaffo per manus tradidiſſe. Id quàm feliciter uobis ſucceſſerit, uoſipſos adduco teſtes, quos patris extorres, in eas Georgiꝰ reduxit domos, quæ militum ſtabula cõtignatione exuſta parietibus undiq; perforatis uobis redditæ, nunc opibus mercimonijſq; refertę in ampla creuerunt palatia. Eum uobis morte ſubtractum eſſe, pium perhumanumq; principem, ægre magis ueſtra cauſa tuliſſet Marchio, niſi puerum indolis egregiæ Thebaldum uobis filiũ potiꝰ quàm dominũ ſuperſtitem eſſe audiſſet, qui paternã facilitatem comitatemq; imitatus, optime inſtitutam rem ueſtram confirmaret augeretq;. Cum uero plurimis poſt defunctum Georgium menſibus, Imolenſes uobis pro Thebaldo dominos datos eſſe, Thebaldumq; uix tandiu uiuum aſſeruari, quoad tyrannidem Imolenſis confirmaſſet, audiuit, quam animo concepit moleſtiam tulit tacitam, & quia nullis in tanta rerũ ſuarũ pace mercenarijs utereẽ copijs, has minꝰ etiam de ſe ſuſpicionis habituras, ab duce Mediolani impetrauit, quarũ pręſidio Thebaldũ reducere, arces illi uobiſq; ſubtractas recuperare, & rem ueſtrã in priſtinã felicitatẽ aſſerere poſſit: ea eſt Marchioni mens, is animꝰ. Si ꝑ uos licuerit introduci, rẽ Thebaldi ueſtrãq; bono curabimꝰ aio. Si minꝰ, iuua-

bit marchio-

bit marchionem,ſuam erga Thebaldũ uosꝗ uoluntatem optimam oſtendiſſe. Tunc eueſti-
gio probantibus qui aderant frequentes ciuibus copiæ admittuntur. Et Aldroandino mar-
chionis Eſtenſis uices prætendenti,creatisꝗ ex ciuitate octo conſiliarijs,ſumma rerum pro
Thebaldo demãdatur. Tres in Imolẽſem fide perſtiterant arces Foripopilij, Aureoli,& Ra
ualdinũ in urbe,quã prius placuit oppugnari. Interea rumor Ludouici Aloiſij induſtria diſ-
ſeminatus,urbẽ permanauerat,Bracciũ Montonẽſem à Florentinis impulſum, ſoluta Aqui
lanorum obſidione, præſidio Imolẽſibus aduenturum. Et Lucretia feneſtris cubiculi in quo
adſeruabatur,noctu dilapſa Forumpopilij conceſſerat,quod oppidũ quatuor diſtans à Fo-
roliuio paſſuum millia,& arce uallo foſſaꝗ duplici munitiſsimum,populo frequentatur mo
ribus incondito,ſed omnium Italiæ militaribus rebus aptiſsimo. His ſolicitati cauſis Foroli
uienſes arcem magna expugnatã induſtria receperunt. Qua præſidio ducis Mediolani mu-
nita primũ apparuit,& per urbem prouinciamꝗ circũferri eſt cœptum, fictam eſſe de mar-
chione & Thebaldo fabulam, ſolumꝗ ducem Mediolani Foroliuio dominari. Quum hæc
Florentiam à uicino Caſtricari magiſtratu nunciata eſſent,cõmoti animis ciues, Lucretiam
enixe tutandam,ducemꝗ niſi Foroliuio decederet,bello perſequendum, inconditis per ur-
bem ſermonibus propalam dicere occœperunt, quoniam octoginta ille paſſuum millia, ul-
tra fines in fœdere aſcriptos,urbem ad ſe nullatenus pertinentem præſidio teneret. Erat tem
peſtate illa Bononiæ,ut oſtendimus, Alfonſus Carillo cardinalis Hiſpanus, cui aperta cum
Philippo confœderatio erat. Qua de re Florentini tam multis pontificem pulſauerunt que-
relis,ut Gabrielem Condulmarium cardinalem Senenſem natione Venetum illi dederit ſuc
ceſſorem,qui cum uia Flaminea iter à Piceno Bononiam faceret, intellexiſſetꝗ Foroliuien-
ſes non ſatis æquo animo belli,quod imminere uidebant,motibus implicari, in ſpẽ uenerat,
ſi quouis modo dux repelleretur,facile futurũ,ut Foroliuio ipſe pro eccleſia potiretur. Qua-
re cum Florentinis ſecrete ſentiebat,eosꝗ ad uim oſtentãdam creditur incitaſſe. Erant item
tempeſtate illa uiri excellentes,belli pacisꝗ geſtarum rerum gloria celebres, Carolus & Pan
dulfus Malateſtæ Ariminenſes uicarij,quos,ut ſupra oſtẽdimus,Brixianum negocium Phi
lippo reddiderat inimicos,hos etiam conſultos conſtat bellum Florentinis ſuaſiſſe,& fœde-
ra inſuper operamꝗ ad illud fuiſſe pollicitos. Tantis Florentini iactis bello fundamẽtis,ma
giſtratum in primis decemuiralem baliæ uocant, cui ſumma rerum ſine prouocatione de-
mandata eſt,ex uetuſto ciuitatis more creant. Eorũ natu & autoritate maiores fuerunt, Ni-
colaus Vgiannus, Ioannes Medicius, Pallas Strocius: qui priuſquàm bello diſcerneretur a-
perto, pari in Philippo uicem ſimulatione parant referre. Chriſtophorum enim Lauellen-
ſem,& Ludouicum Obicium,quos ſolos habebant ſtipendio conductos, cum ſexcẽtorum
equitum copijs Forumpopilij ad Lucretiam mittunt, iubentꝗ ut congredientes Philippen
ſibus,unicum ſemper Thebaldi nomen proferant,illiusꝗ ſignis à Lucretia acceptis in præ
lio utantur. Dũ hæc lento utrinꝗ geruntur apparatu,mittit Ferrarienſis marchio, Nannem
Stroccíam equeſtris ordinis natione Florentinum,quem apud ſe nutritum & Ferrarienſi ci
uitate donauerat & opibus auxerat maximis. Summa legationis fuit: ſi bello abſtinere uel-
lent Florentini,paterenturꝗ marchionem Forumliuium uel proprio uel Thebaldi nomine
retinere, copias Philippi quas tantopere formidarent, in Lombardiam redituras. Per eos
item dies redeuntem ab urbe Roma archiepiſcopum Genuenſem,uerba iuſſerat Philippus
apud Florentinos facere. Quicquid apud Forumliuij gereretur, pontificis Romani gratia
fieri, ut copiæ quas ingentes illi uarijs agitato ac penè oppreſſo bellis mittere decreuiſſet,in
tanta Mediolanenſis urbis à Romana regione diſtantia, uel hanc unam tranſeuntes ope-
raꝗ pontifici nauata redeuntes,haberent ſedẽ,ubi languidos fouerent, impedimenta depo
nerent:& ſi quis emerſiſſet aduerſus belli caſus,confugio ſeruarẽtur. Proinde benemeritum
de populo Florentino, deꝗ nomine Italico pontificem, aliena permitterent ope iuuari, nec
committere pergerent, ut ob ſuam hanc inanem ſuſpicionem pontifex à tyrannis Arrago-
nenſi Montonenſiꝗ ad exterminium cum commiſſa ſibi eccleſia adduceretur,& dum ſuam
ipſius,quæ tenuis ad pacemꝗ uiciuis dandam continuo expoſita eſt,potentiã fruſtra time-
rent,maiores alerent, Italicum nomẽ & ſuam in primis libertatem peſſundaturas, uel ſi rem
ſecũ certius uellent è ſententia cõponere,oratores ad eũ mitteẽrt,quibus nihil eſſet negatu-
rus. Eas Florẽtini diuerſas oratorũ ſentẽtias,pro fallẽdi ut erant artibus acceperũt. Hinc am
biguis cũ reſpõſionibus dimiſſi oratores, nihil aliud publica ciuitatis ſe[…]ria audiuerũt, ꝗ

 Floren-

Florentinos, qualia forent quæ Philippus machinaretur intelligere, cui per oratores ut
ſuadebat, uel per maiores quàm opinaretur rerum motus in tempore ſatisfacerent: priua-
tim uero, ut eſt arguto ſermone gens, nuſquam ubi Philippi nomen memoraſſent, ab minis
in illum conuitijsq; temperatum eſt. Sed tantæ huiuſmodi reipublicæ uerborum magnifi-
centiæ, quam Philippum conſtat magni duxiſſe, belli initia plurimum momenti ſemper ha
bere ſolita, minime reſponderunt. Qui enim Forumpopilij aduenerat, Ludouicus Chriſto-
forusq; Lucretia impellente, cum ijs quas adduxerant copijs, Forliuienſem diſcurrentes a-
grum uiginti agricolarum, armentorumq; perpaucorum prædam abegerunt. Ea tantæ mo-
lis tantarumq; minarũ belli alea, tam paruo damno iacta, ducem Mediolani ſuosq; in ſpem
audaciamq; erexit. Inſtitutæ tamen inſiſtens diſſimulationi Philippus, Fabritium Capua-
num ſexcentorum ductorem equitum ex agro Brixiano mittens eundem ſibi ad Neapoli-
tanum bellum ſimulare iubet, Franchinumq; Caſtellionenſem iureconſultum præſtantem,
Florentiam mittit oratorẽ, qui iniectam ex Foroliuienſi facto ſuſpicionem purget, offeratq;
ſeſe pacem ex animo petentem, quibuſcunq; Florentinus populus iuſſerit conditionibus,
ſummi pontificis, & Venetorum autoritate interuentu teſtimonioq; firmatis accepturum.
Hunc etiam Franchinum de mittendis ad ducem oratoribus egiſſe conſtat. Ei item legatio-
ni quo maiora attulerat, minus fidei eſt habitum, & oratori reſponſum, Florentinos qui ue-
ram pacem à fucata internoſcere conſueuiſſent, oratorem ut ſuadebat miſſuros, pacis bel-
liq; quantum habere animum dux induxerit exploraturum. Magni interea alienigenarum
ut eſt ætatis noſtræ mos, exercitus Florentiæ cogebantur, nulli equeſtria pedeſtria'ue facere
uolenti ſtipendia dabatur repulſa: conductum uero in primis Pandulfum Malateſtam bel-
li ductorem ex Ceſena opem Lucretiæ, ſed clandeſtinam quouſq; iuſtos ipſi conſcriberent
exercitus, ferre iuſſerunt. Varia interim Siccus & qui aduenerat Fabritius, cum Obitio &
Lauellenſi prælia committebant, & licet Pandulfum Florentinis militare non ignorarent
Philippi magiſtratus: non ſatis tamen exploratum habere poterant, quod nuncijs aliquan-
do & Philippi literis ad eum miſſis, ſciſcitati fuerant: utrum'ne terras eccleſiæ quas guberna
bat. bello cui ſe addixerat exponere, & ſe tunc bello ſtatueret implicare. Eam rem noſcendi
ſtudio Siccus immaturam à Foroliuienſibus uindemiam fieri curat, & tanquam plurimo-
rum dierum laborem equitatui tolerabilem facturus, partitur cum Fabritio uices, ut alter-
no quiſq; die Foroliuienſibus præſidio exiret, parem enim uterq; quingentorum equitum,
peditum ducentorum cohortem ducebat. Per nonas itaque Septembres, quum reſciuiſſet
Siccus Pandulfum exploratius obſeruaſſe, quanta ſuperiori tempore ſingulo quoq; die e-
ducta eſſent Foroliuienſi populo præſidia, quod euenit futurum ratus, ut præſidium Pan-
dulfus & Foroliuiẽſem populum aggrederetur, Fabritio cui obuenerat dies dat negocium,
ut medio, Bretenoriũ inter & Forumpopilij ſupra uiam Flaminiam ſpatio, acie ſtructa con-
ſiſtens Foroliuienſes iubeat Popilienſium uindemiam populari: ipſe cum lectis ex equitatu
peditatuq; optimis quibuſq;, & iuuentutis Foroliuienſium robore, de quarta uigilia Ruſſia
no in rure, quod auerſa parte ſub uia Flaminia ultra Forumpopilium eſt, uacuas agricolato-
re caſas inſedit. Die igitur in ueſperã declinante, cum effuſis late in alieni agri uindemia Fo-
roliuienſibus, per duplicati quod ſciebant præſidij confidentiam, quantus nunquam antea
fuerat cerneretur à ſpeculatoribus carrorum numerus, tum dato quod conſtituerant ex emi
nenti arce Bretenorienſi ſigno, hinc Lauellenſis Obitiusq;, patenti porta Foropopilio erum
pentes, Capuanum inuadunt. Hinc rectà per Flaminiam Pandulfus cum trecentis aduolat
equitibus, ægre primo ſubſtinuit Fabritius, tum de induſtria quod alioquin feciſſet inuitus,
pedem referens, uindemiatores carrosq; hoſti relinquens indefenſos, in Flaminiam ſe rece-
pit. Pugna utrinq; atrox committebatur, & niſi Florentinus miles ad prædam, cuius expo-
ſita erat uis maxima, diſcurriſſet, facile fuit deletis Fabritij copijs Siccum tardiuſcule ſubue-
nientem poſtea opprimere. Florentino autem milite circa carros, ubi ſe Foroliuienſis tueba
tur, captiuisq; uinciendis occupato, ſpe magis Montagnanci Fabritius, quàm ſuorum uir-
tute fretus ad eam deuenerat reſiſtendi pertinaciam, ut haſtis quibus præualent equites
perfractis, mucronibus'que magna ex parte manu delapſis, pugionibus nonnulli, pugillis
plurimi rem gererent, maior tamen circa bidentis fluuij ripam, ad Ronchum uocant, col-
luctatio erat, quum prætergreſſus fugiendo Fabritius, inſequens'que Florentinus crebra,

hic de

hic de capiendo, ille de retinendo ponte prælia, committerent. Tunc Siccus feſſos ad pontem pugnantes à tergo inuadens Florentinos fundit fugatq; . Capti ex illis fortior quiſque recepta boum carrorumq; præda e ueſtigio dominis reſtituta, Pandulfus, qui cedentem Fabritium apud Forumpopilij deſtiterat perſequi cum paucis, Ludouicus Chriſtophorusq; ſoli auerſa à loco pugnæ porta ſeſe in oppidum receperunt. Veritus tamen Pandulfus à uictoribus in Foropopilio obſideri, ad diſtantem ſecundo milliario Bretenorium raptim ſe contulit. Incendit ea dies populi Florentini animos, & quem ſuſpicio ad id bellum uel oſtentandum induxerat, rei fœde ad eam diem geſtæ pudor, ad maxima quæq; intentanda concitauit. Vndiq; igitur dimiſſi oratores quibus eſſet cura quoſcunq; poterant ſocios, prece precio'ue in bellum accire, primus omnium Thomas Fregoſus uir ſpectatæ magnificentiæ, quem oſtendimus in deditione Genuenſi Sarzanam, & caſtella pleraq; Liguſticæ Genuenſis Riperiæ orientalis retinuiſſe, paucis in ſententiã ducitur. Per ea tempora obierat Ludouicus Cunij comes, quem Sicco Montagnanco cum copijs in Lugo, ut oſtendimus, retento proferendi ad tam remotas Italiæ regiones potentatus Philippo facultatem primum diximus præſtitiſſe. Et licet illi ſupereſſent, Albricus, Ioannes, & Malateſta liberi, quos dominij & rerum omnium inſtituerat hæredes, tamen Philippi magiſtratus per ſimulationem opis ferendæ Ioanni & Malateſtæ pupillis arcem Lugi munitiſsimam occupauerant. Albrico tum uiro forti apud Venetos ſtipendia faciente: qui quũ id reſciſſet commeatu à Venetis multa prece impetrato, Lugum ſe contulerat, & cum præſidia arci aliena uidiſſet impoſita, ſe uero uix ſolum admitti, Mediolanum ſe cõtulerat ad Philippum, operamq; ſuam & paternæ amicitiæ imitationem pollicitus orauerat, ut arx Lugi oppidumq; in ſuam & fratrum reſtituerentur poteſtatem. Quumq; dudum uerba ſibi dari, & arcem Lugi quo min⁹ in ſtipendia conduceretur, ut'que in tanta belli trepidatione à Philippo ſperneretur efficere peruidiſſet clam abſceſſerat, & cum oppido Maſca caſtelliſq; Zagonaria & Sanctagatha, ad Florentinorum partes conceſſerat. Qui eum rei militaris peritia clarum, ſeptingentorum equitum, peditum ducentorum fecerunt ductorem. Solus in regione Romandiola, ubi futura erat belli ſumma contentio Guidantonius Manfredus Fauentiæ uicarius, ad Philippum inclinaturus uidebatur. At magno per id temporis tumentes apparatu Florentini, ne bellum potius ſuperbe, quàm neceſſario appetere uiderentur: quod aliàs petenti Philippo facturos ſe promiſerant, oratores ad eum tunc primo miſerunt, quando in alterutram belli & pacis partem tuto poterant inclinare. Legationis princeps fuit Bartolemeus Valorius uir magnæ apud ſuos autoritatis. Eos dux, quibus ſecuri acceſſus literas miſiſſet, Laudam applicuiſſe audiens, mittit qui renunciarent, ſe nullum à locis peſtilentia, ut tunc erat Hetruria contactis aduenientem, intra Padum & Abduam & Ticinum prius admittere conſueuiſſe, quàm dierum quadraginta ſpatio in nouo ſalubri aere purificentur, pollicitusq; eſt ſe præſtantes quoſpiam uiros miſſurum, quibus ſecreta quæcunq; poſſint ſibi tuto referenda committere. Ad ea Bartolemeus, mandata ſibi ad Philippum à populo Florentino, nec ad alium quenquam eſſe, ſi cum Philippus admiſerit ad cõſpectum, uel quanto ſpatio exaudiri poſſit, pacem ſe non peſtem allaturum. Poſtquàm uero miſſis ultro citroq; nuncijs non ſunt admiſſi oratores Florentiam redeuntes, in ſenatumq; uocati, paucis rem notiſsimam narrauerunt. Poſtera die pro ſenatu datis ordinum quorumcunq; magiſtratibus, & facta dicendi poteſtate, Bartolemeus concitatiore per iracundiam qua erat uehementia, huiuſmodi orationem habuit. Si obſcura eſſent gentis uicecomitum in Florentini populi nomen odia, aliunde mihi ciues ſumendum fuit orationis exordium, ut quem nuper tam multa totiesq; audiuiſtis, de pace à nobis, de Italiæ, ut dicebat, quiete petentem ultroq; offerentem intelligeretis, uel morum leuitate, uel alio ingenij uitio mentem nunc à uerbis, quorum pridem amplam fecerit copiam habere alienam: ſed nullum mediusfidius ueſtrûm adeſſe uideo, qui non mecum ſentiat, Philippum uicecomitem per ingenitam ac per manus traditam à maioribus in noſtram libertatem, in nomem Florentinum rabiem, nec cupere, nec, ſi uellet, poſſe, prius pacem uobiſcum habere, quàm per fractas uires bellum nequeat inferre. Primum omnium, ut uos expectatione leuem, nedum ad illius conſpectum non admiſſi, ſed Abduam fluuium tranſire prohibiti fuimus: peſtilentem inquiunt contagionem ex inſtituto declinans dux orat, obſecrat quæ ad illum uobis erant mandata, nobis exponatis: id nos, licet indigne, ut par erat, ferremus: modeſtiæ tamen ueſtræ habita ratione, ut

cum

cum adire nos ſinerent pacem non peſtem allaturos ſæpenumero inſtetimus. Hoc eſt conciues, hoc eſt quod dudum Philippus pro infinitis quibus redundat rerum uerborumq; fallacijs, ſimulationibus, uerſutijs, ambagibus machinabatur, ut in ea quæ nunc eſt Italiæ gentium principum & populorũ belli iſtius expectatione oratores ad pacem æquis fœderibus quærendam mitteremus, quos ludibrio habitos, quos reiectos, ad deprecandam rerum extremam calamitatẽ, ad ſe miſſos prædicaret: quãquam ſi uera pro temporis neceſſitate ſunt dicenda, paruam illi crediderim curam fore, quid cæteri exiſtiment de nobis, quos pro ſuperatis adeo ſpernit, ut iam audire negligat oratores. Sed ſi me Florẽtini audieritis, ſi ueſtram, ſi hoſtis ueſtri conditionem, ſi pericula quæ torpeſcentibus imminent, ſi ſpem, quæ erectos animis manet, conſiderare uolueritis, facile confido futurum, ut quod ab ſuaſuris audire noluit oratoribus, ab ſtrepenti circa ſe armato, pacem dum fuit liberum accipiendam fuiſſe audiat Philippus, oculiſq; tandem illa mœſtus uideat, quæ auditis oratoribus potuit euitare.

Parantem multa proſequi ſtrepens pede ſenatus de orationis fine admonuit, uultu geſtuq; ſuſcipiendi belli animorum flagrantiã ſignificans. Quare cõcluſionem paucis abſoluit Bartolemeus, aut Philippo ſine contentione ſuccumbendum, aut uiribus animi & diligentia tuendam ſibi uideri, quam illi euertere & peſſundare ſit in animo, Florentini populi libertatem. Se pacis hactenus & quietis populi quoad è republica fuit autorẽ, ſe qui ad pacẽ quærendam fuerit miſſus, belli neceſſarij autorem concitatorẽq; reuertiſſe. Senatu dimiſſo uulgi uoces propalam exaudiebantur, bello incumbendum, tyranni ſuperbiam uiribus retundendam. Coactoq; poſtridie ut conſtituerant ex ciuitatis more populi concilio, bellum ſummo omniũ conſenſu, contra Philippum decernitur. Tunc ſuffecti ſunt primis decem uiri Baliæ, Laurentius Rodulphus, Bartolemeus Valoreus, & alij ciues quiq; præſtantiores. Magno interim animo maiora Philippus ordiri cœperat, rebus namq; Foriliuij ex ſententia firmatis, ut nullam crederet tantam fore hoſtium potentiã, qua inde ſua pellerentur præſidia, magnos quoſq; Italiæ potentatus ſibi conciliare ſtudebat. Et licet Martinum pontificẽ Romanum ſibi affectum exiſtimaret, nihil à ſua potentia formidantẽ, uel conatus ſuos fauore proſequi uel tacitũ diſſimulantemq; negligere, eum tamen beneficio ſtatuit deuincire maximo, in cuius facinore pelleretur Neapoli ac eius regno Arragonũ rex Alfonſus, & Ioanna tunc regina à maxima eriperetur calamitate, & Ludouicus ex celeberrima Francorum proſapia ſibi affinis in auiti iuris regnum reduceretur, demũq; omnis illa Italiæ ora, cunctis bello neceſſarijs rebus abundans ſuis etiam partibus adiungeretur. Id factum narraturi altius repetentes, magno conſtitiſſe malo, muliebrem leuitatem oſtendemus. Ioanna namq; ſecunda per Roberti regis ſuæ ætatis regum primarij originem, regiæ Francorum gentis ſoboles, regni Apuliæ, quod Siciliæ circa fretum, & quandoq; Neapolis uocant, Ladiſlao fratri hæres relicta exercitum accepit florẽtiſsimum, & equitum numero magnifaciẽdum, fuiſſe etenim conſtat equites ſexdecim millia, quorum partem maximam Ladiſlaus diſtribuerat gubernandam ductoribus, Sfortiæ, Laurentio, & Michelotto Attendulis ex oppido Romandiolæ Cutignola, Iacobutio Caudolæ, Odroſij Troiæ & Carrariæ comitibus Cecolino Peruſino, Iulio Cæſari, & Fabritio fratribus Capuanis. Regno deinde uix dũ firmato regina ſummam rerum & ſeſe permiſerat Pandulfello iuueni uix adoleſcentiam ſupergreſſo, quem formæ ſpecioſum moribusq; ſuauiſsimum non ſine proſtrati pudoris infamia educauerat. Curia uero illius inuidia exardeſcente, eam & qua laboraret infamiam regina tollere optimum rata, coniugem habere conſtituit, ex tribusq; ſibi propoſitis, Iacobum delegit marchiæ comitem, qui ex Francorũ ſtirpe regia, ſibi eſſet remotiſsimo gradu agnatus. Eum tamen præſcriptis acciuit cõditionibus, ut ſine regij nominis mentione, aut ſpe aliqua Tarentinus appellaretur, ſiue dux, ſiue princeps, ſiue comes mallet, & permiſſo comitatus dominatu contentus ipſam, ut antea regni curam gubernationemq; tacitus habere permitteret: ſed longe aliter ac rebatur mulier, infauſtum illud contigit matrimonium. Supradicti namq; ductores omnes cæteriq; regni proceres, intolerabili in Sfortiam & Pandulfellũ, quos regina cæteris præponeret, odio accenſi, nuncios quiſq; ad Iacobũ ſecreto miſerunt, ſi adueniens animum afferat regiũ, nullatenus qui regnũ illi afferant defuturos. Appulſum itaq; Manfredoniam, Neapoli cõtendentẽ, qui obuiam ſalutatũ acceſſerant, regẽ appellarunt: ſolus Sfortia apud Beneuentũ obuius, ſaluũ adueniſſe comitẽ congratulatus eſt. Eum Iacobus ira concitus in Beneuentanã arcem conijci, illiusq; equitatũ diripi eueſtigio iuſſit: exceptus inde ſummo Nea-

mo Neapolitanorum applauſu Iacobus rex ubique ſalutatur. Et arce quam Caſtellumnouum appellant, cuſtodum perfidia illi tradita Pandulfellus capite cæſo, plurimis diebus ad oſtentandam regis in perfidos iram inhumatus remãſit, in Sfortiam uero omnes citra mortem intentati ſunt cruciatus: nec dubiũ quin uita illum etiam rex fuerit priuaturus, niſi Michelottus coactis in Tricarco inexpugnabili oppido Sfortiæ qui erant delapſi commilitonibus, belli apparatu regem terruiſſet, uel minimos motus in eo rerum ſuarum initio formidantem. Saluti etiam Sfortiæ plurimũ conduxit, Laurentij Atenduli obedientia, quam regina iubente Iacobo regi exhibuit. Eo enim intercedente, Michelottus Tricarco reddito, regni finibus excedere hac paſſus eſt conditione, ut Sfortia illæſus tolerabili carcere uiuus aſſeruaretur. Potitus regno Iacobus Gallos ubiq; præfecit, urbibus illos & oppidis donauit: Neapolitanis etiam & cæteris regni proceribus omnino ſpretis regnum conſilio armiſq; Gallorum adminiſtrauit. Nec cum regina maiori ꝙ cum cæteris humanitate uſus eſt, quam regni muneribus, & quod muliebrẽ animum aſperius uulnerauit, thoro ſæpius ablegatam, quandoq; contumelia affecit. Eam indignitatem, regni magnates, urbiumq; primates, haudquaquam taciti ferebant. Regina uero econtra, muliebri aſtu omnia ferre, omnia æquanimiter, omnia diſſimulanter tolerare: & quo uirum luxu ipſaq; rerum opulentia effœminatum titillaret, per iocum, ac quoties illum ſuos'ue ſerio adloqueretur, optime ſecum prædicabat factum: quæ rerum omni moleſtia, quibus dudum oppreſſa fuerat, per uirum liberata, animo eſſet & corpore quietiſsima, neminem læderet, neminem formidaret: ut autem uerbis reſponderet uitæ inſtitutio, uultu geſtuq; ſemper blanda, ſemper hilaris, ſaltationibus, choreisq;, quibus maxime Galli eſſent dediti, dies noctesq; ad inſaniã exercebatur. Multi interea illam partim nutu ſignisq;, partim freſis inter labia uerbis ad uim contra regem, contra Gallos exhortabantur. Sed Iulius Cæſar Capuanus uir audaciſsimus, quum ſe à Gallis æque ac cæteros ſperni cerneret, eò temeritatis proceſſit, ut reginam ipſe etiam de cæde regis tentare non formidauerit. Immemor enim tunc fuit ſeſe Iacobũ in Pandulfellum Sfortiamq; uehementiſsime cõcitaſſe. Sed ea iniuria reginæ animo tenacius inhæſerat. Quare aſtuta mulier mariti animum quo tutius falleret, maximo de ſe beneficio ſecurũ reddi, & de perfidi, quem oderat, iniurijs, uno eodemq; in negocio ultionẽ ſumi poſſe rata: quum Iulius de regis nece iterum ageret, ſcelus primo uerbis deteſtata eſt, ſermone poſtea longius producto, tam multis miſerandã regni procerumq; conditionem flebili deplorauit querimonia, ut concitũ per ſe iuuenem ad facinus inflammauerit. Quumq; iterato Iulius prima de regis nece uerba repetere pararet, Quin tu, inquit illa, omitte uana & impoſſibilia per iracundiam fari: ad octauam diem adeſto, meliora ac certiora penſato attentius conſilio allaturus. Abeuntiq; & de facinore ſententiã ſtare uultu ac geſtu ſignificanti, nutu & ipſa tacens ſignificauit. Vixdum arce digreſſus erat Iulius Cæſar cum regina mœſto uultu, quietem ſuam ſceleſtiſſimis hominibus inuiſam eſſe præfata, rem uiro aperit, orat, obſecrat, obteſtatur, cæteros huius nece ab ſimili audacia deterreat. Cõſtituta igitur die octaua, introductus in cubiculum Iulius, quæ in caput regis Gallorumq; meditatus fuerat, quo tempore, quo ordine geri oporteret reginæ ediſſerit. Et quum multa in barbarorum ingluuiem, ſuperbiam, inhumanitatemq; inuehi cœpiſſet, deſilit quo latuerat ſtrato poſt cortinam rex, eumq; ad primam ſequuti uocem diſpoſiti in ſecretiori cubiculo armati Iulium corripiunt, & extractum ad arcis propugnacula ſecuri percutiunt. Nec multi interceſſerunt dies, quũ regina per tanti indicij fidem regi acceptior facta, arce præter ſolitũ permittitur exire. Tandemq; Octino Caraczolo, & Anichino Morimillo, nobilitatis Neapolitanæ uno, plebis altero primoribus animos addentibus, in urbe remãſit: & populo arma corripere iuſſo regni habenas recipit: magno enim impetu, maxima cum celeritate in Iacobi magiſtratus præſidiaq; facto Sfortia primum liberatur: Galli ubiq; capti, opibusq; quas cumulauerant ingentes nudati, pars abire iuſſi, pars trucidati, pars in carcerem ſunt coniecti. Regina exinde renouatis cum Iacobo fœderibus, per quæ accitus uenerat, alteram Oui arcem recepit: cuius aulam poſtea Iacobus uxoris fraude iterum captus pro carcere habuit, hac una donatus libertate, ut quoties eſſet libitum in reginæ concubitum, uel enſem ad alienam de qua ſuſpicaretur uim propellendam, accinctus admitteretur. Commiſerat uero regina rempublicam Marino Boffe equiti Neapolitano. Sed cum inſano illa amore alterum Seriannum Caraczolam deperiret, Marinus Sfortiæ operam Serianno nauantis uiribus excluditur. Seriannus magno ſeneſcallatu, quam re-

gnum

gnum habet ſupremam dignitatem decoratur. Is nobilitate generis, & permiſſa rerum omnium poteſtate elatus, Sfortiam qui ſolus uirtute & potentatu & maximis erga ſe meritis par eſſe uideretur, eijcere ac tollere ſtatuit. Iuſſum itaq; trans Vulturnum contra Seuerinatem comitem ducere in angulo ad Stiphata circumuenire ac commeatu interclusum opprimere meditabatur. Quod cū reſciſſet Sfortia, obſidione comitis ſoluta, pontē Stiphatis decepto cuſtode occupat. Et Octini Caraczolæ, ac Franciſci Morimilli equitū Neapolitanorum ſeneſcallo infeſtiſsimorum coniuratione fretus Neapolim ad auroram ingreditur, circumlatis reginæ ſignis, nullo repugnante in foro cum armata legione ſubſedit. Tum populo frequenti circumfuſo quocunq; plurimos uidiſſet conglobatos, concionabundus ferebatur, ſe reginæ uelit nolit, ſe nobilitati, ac populo Neapolitano dedit iſſimū, ea adueniſſe cauſa dicens, ut oppreſſam, obrutam conculcatam magni ſeneſcalli faſtu, faſtidio & peruerſo auaroq; Chriſtophori Caietani, ac illi ſimilium conſilio, reginā liberaret, regni calamitates, multorum rapinas prohiberet: proinde rempublicam ipſi capeſſerent Neapolitani ciues, probos integros ab regina Serianno & Chriſtophoro eiectis ſuffici curarent, reginæ, regni, ſuo regnicolarum honori, ſaluti, indēnitatibus prouiderent. Ea populus magno accepit applauſu, nam quum illius nocturno cum ſtructis in pugnam aciebus ingreſſu præterito omnia miſceri formido maxima inceſſiſſet, ea deliniti oratione, & in ſpem maximam quietis adducti, ſublato clamore fauores illi publicos ſunt polliciti. Quamobrem Sfortia miſſis per urbem Biſello Branchatio, & Franciſco Morimillo, cum equitatus parte reginam populi Neapolitani & Sfortiæ ductu dominam fore iuſſit acclamari. Illi autem per quoſq; urbis uicos circumlati neminem inuenerunt contraria ſentiētem: tanto populi fauore audentior factus Sfortia, admouit exercitū Caſtronouo, in corrigijſq; uico urbis celeberrimo reſedit, interim turba plurima ad reginam confluxerat. Cui illa: Ite, inquit, amici familiæ Dyrrhacenſis, fidelis populus, proditorem Sfortiam ruſticum hominem interficite, lacerate, equitatum diripite: eius etenim liberate oppreſſione tunc primum reginā tunc primum ſociam uobis & beneficam mihi licebit eſſe. His accenſa uocibus plebs prædæ ſimul inhians arma corripit, & Sfortiam cui nulla de ui ſuſpicio eſſet, ex improuiſo adorta, legionē prius quàm acies ſtrui poſſet diſſipat, palantem agit. Amiſſis tamen Sfortia equitibus, ad ſexcentos uia Puteolana quæ dicitur Pedagrota in agrum delatus, cum legione periſſet, niſi Acerrarum comes reginæ infenſiſsimus, inſano ſibi conſilio illum intra oppidum admiſiſſet. Eo namq; oppido potitus Sfortia, bello & quidem acerrimo Neapolitanos agitare cœpit, per nuncios epiſtolasq; proteſtatus, ſe qui reginam ut ante dominam duceret, populumq; Neapolitanum diligeret, peſſimis reipublicæ gubernatoribus bellum intuliſſe, quibus eiectis prædonibus, fidelem ut antea illis operam ſubiectionemq; exhiberet. His compulſi malis Neapolitani nobiles plebeiq; ſummis hactenus odijs diſſidere ſoliti, conſenſu unanimi, regina inſcia, uiros ex omni ordine deligunt, quibus reipublicæ cura eſſet demandata. Hi reginam minis prece apud illam efficacioribus coegerunt, ut fœdus cum Sfortia feriret, per quod damna reſtaurarētur Sfortianis illata. Singulis præterea principibus Italiæ cū de fide, integritate, cōſtantia Sfortiæ ſcriberet regina, quæ multas prius de illo calumnioſas ſcripſiſſet epiſtolas. Reſtitutus deinde ad magni conneſtabilis dignitatem Sfortia, in gratiam cum regina co redijt pacto, ut in uim iuramenti quod ſolenniter interuenit, uterq; delatores nedum non exaudiret, ſed delata alteri renunciaret, & pro communi partium tutela impoſitus è Caſtronouo præfectus, cui Sfortia plurimum fideret, Franciſcus Ortonenſis reginæ pariter fideliſsimus, permiſſa ſibi ex formula facultate, ut nullo utroſq; admitteret tutareturq; diſcrimine. Actus demum in exilium Seriannus & Iacobus rex Martino pontifice Romano, per Iordanum Columnenſem ſibi Germanum, Sfortiæ precibus impetrante à regina liberatus eſt, primo item fœdere renouato, ut comitis nomine, ac permiſſo Tarentino comitatu contentus, Ioannam permitteret dominari. Is tamen regni, quod deguſtatum anxio affectaret animo, cupiditate ardens eò proceſſit ingratitudinis, ut Sfortiæ exitiū quæreret, reginam pariter in illis qui delendo Sfortia neceſſario interceſſiſſent rerum motibus, fallere meditatus. Ipſa item quæ acceptum eiecti Serianni uulnus corde geſtaret, ultionem de Sfortia ſitiens, marito conſenſerat, & cunctos fermè regni primates in Sfortiæ caput curauerat coniurare. Ea Sfortiæ quū patefacta eſſent, animo anxius perterritusq; quo pacto tantis euaderet inſidijs ſuos conſulebat. Cæteris autem ſalute deſperata abeundum cenſentibus, Ioannes Arcolanus Fauentinus, uir

nus uir celebratæ in eo regno prudentiæ, paratam eſſe uictoriam ſi *Sfortia* annueret hoc pa
cto oſtendit: Reginam, inquit, qui tibi aduerſam & implacabili odio inimicã reddidit, Ser/
iannus à complexu eiectus propitiam fauentiſsimamq; faciet reſtitutus. Efficax uero ſupra
ſpem fuit Ioannis conſilium. *Serianno* namq; petente atq; efflagitante *Sfortia*, ab regina ea
conditione in patriam reducto, ut duos qui eſſent illi liberos *Sfortiæ* daret, fidei & reconci
liatæ gratiæ obſides, regina ambos eodem penè loco habere cœpit. Id quum uidiſſet Iaco/
bus, coniurationem fraude uxoris detectam intelligens, de fuga cœpit cogitare. Forte in an
coris ſtabat ad Neapolitanum littus Genuenſis imperialium nauis ingens. Ea ſecrete con/
ducta Iacobus ſimulata per littus deambulatione ſcapham conſcendit, ad nauimq; delatus
Tarentum adnauigauit. Quam urbem quum regina potenti obſediſſet exercitu, Iacobus
paulopoſt uendidit Ioanni Antonio Vrſino, quem poſtmodum regina ornauit illius prin/
cipatu. Deinde Iacobus in Gallias delatus religioniq; addictus anachoritæ pallio utebatur.
Interea quum Braccius Montonenſis in Peruſio, Tuderto, & plerisq; ciuitatibus ac oppi/
dis eccleſiæ, tyrannus & belli dux ætate ſua excellentiſsimus Romanam agitaret eccleſiam,
Martinus pontifex Romanus ad opes regni, quod ſeudatorio iure ſuum eſſet, conuerſus,
Ioannam coronauit: cum illa pactus, ut trium milliũ equitum præſidio ſibi & eccleſiæ opem
ferret. Datum eſt eueſtigio id negocium *Sfortiæ*, quem *Seriannus* quàm longe cuperet ab/
legari. Is ad comparandam autoritatem uexillifer eccleſiæ à Romano pontifice declaratus,
contra Braccium duxit, agros & urbem Viterbienſium infeſtantem. Oppoſitis parua inter/
capedine legionibus, duces collatis ſignis prælio decertare ſtatuerant: ſed quũ *Sfortiæ* conſi
lia perfidi Braccio prodidiſſent, & Montisfaliſcorum oppidani eccleſiæ ſubditi nec promiſ/
ſos ſuppeditaſſent commeatus, nec ut iuſſum eis à pontifice fuerat, illum intra oppidum ad
miſiſſent, prælio ſuperatus maiorẽ legionis partem amiſit. Quod quum eſſet reginæ & Ser/
ianno nunciatum, aduenisse tempus rati, in quo *Sfortiam* inimicum hominem ulciſci poſ/
ſent, nullo eccleſiæ aut pontificis damni reſpectu habito, cum hoſte Braccio fœdus iunxe/
runt, uectigaliaq; regni, ex quibus ſtipendia *Sfortiæ* impendi, eò proficiſcenti fuerat conſti
tutum, nouis & omni obligatione liberis redemptoribus locauere. Eam mulieris perfidiam
ægre, ut par erat, ferens ſummus pontifex, pace cum Braccio quibuſcunq; potuit conditio/
nibus firmata, Ioannaq; regni ſeudo ac dignitate priuata, Ludouicum Andegauenſem, ex
regia Francorum ſtirpe, *Sfortia* inſtante accerſitum, regem *Siciliæ* declarauit. Tum *Sfortia*
à pontifice pecunia adiutus, præterq; hoſtium ſpem in regnum reuerſus, ſigna militaria re/
mittit Ioannæ, & ſe illi hoſtem denunciat adfuturum. Eo impulſa metu Ioanna, Alfonſum
Aragonum regem, qui ſe tutanda per Trinacriæ uicinitatem, & regnorum potentiam ido/
neus ſit uiſus, in filium adoptauit: nec tremulo, ut aiunt, parieti regina incubuerat, ſi nouos
hoſtes atterere, non hunc etiam regem, quemadmodũ antea omnes, quibus cum aliqua ſibi
fuerat amicitia, muliebri leuitate inſtituiſſet deludere. Is enim impiger adoleſcens animo/
rum plenus, res magnas gerendi cupiditate accẽſus, medio tunc expeditam pelago claſſem
in armis habebat, quam ab famoſa Bonitij Corſicæ caſtelli oppugnatione reduceret. Id
quale factum fuerit non ab re exiſtimo recenſendum, ut cuius principis uiri multas & cum
Genuenſi populo & cum pleriſque Italis externisq; habitas contentiones editasq; pugnas,
ſcripturi ſumus, audaciæ & fortitudinis tyrocinia referamus. Contraxerat claſſem ex omni
bus citerioris Hiſpaniæ Arragonenſi, Barchinonenſi & Trinacriæ regnis ſuis, onerariarum
tredecim nauium, triremium uigintitrium, armamentis bellicis & commeatibus munitiſſi/
mam, & ad eidus Auguſti menſis Bonitium Corſicæ Genuenſium inſulæ caſtellum obſe/
derat improuiſus. Eſt autem ad meridionalem Corſicæ plagam maritimus ſinus, qui mille
paſſuum longitudine, tortuoſo tamen canali protenſus, ſtadij unius latitudinem habet: &
quum uaſta ſit aquarum altitudine, ingentes ferente ceteas naues, nullas per montium ſpon
das admittit maritimas tempeſtates. In eius ſinu ad ingredientium dexteram Bonitium
oppidum in ſaxoſa & ab tergo inuia ſitum rupe, eam ad partem, qua maritimos attingit flu
ctus, mœnibus propugnaculisq; eminẽtibus eſt munitum: huc loci cum claſſe delatus rex,
poſtquàm ſe primo conatu fruſtratum uidit, ducta in medio canalis tractu, ab utraq; ripa
abiegnarũ trabium triplici ordine connexarũ catena, & Genuenſes ab ferendo clauſis præ/
ſidio arcere, & oppidanos longa obſidione conſtituit ad deditionem perducere. Ea Genu/
enſis dux & ipſe impiger Thomas Fregoſius compertum habens, claſſem parat oneraria/

rum ſeptem nauium maximarum præfecto illi Ioanne Fregoſio fratre ſuo, circiter annos uiginti nato. Sed quum earum nauium quæ fortè aberant, quibuſdam expectantibus conſcribendis turmis, cõmeatuq́ imponendo ſeptember elapſus eſſet, tantiſper menſes octobrem, nouembrem, ac maximã decembris partem, tempeſtatibus deſæuit mare, ut Genuæ portu claſſis exire nequiuerit. Interea Bonitienſes quum nulla apparere præſidia cernerent, datis obſidibus primorum filijs uiginti, oppidum intra calendas ianuarias, niſi Genuenſes ſubueniſſent, reddere pacti erant. Borea poſtmodũ per Chriſti natalem ſecundo in Corſicam impetu perferente, ocyus delati Genuenſes, ante ipſas canalis fauces paululum in ancoris conſtitere, & ſub ipſum diei poſteræ meridiem, uentos nacti cum æſtu maris ſecundos, corporibus curatis uela dantes in hoſtem nauigauere. Primus omniũ Iacobus Beniſianus, uelis crepitãte malo plenis, ferrato proræ pectore, impetu facto irrumpens, diſiectas repulit catenæ trabes. Subſequutus inde eſt cum maxima omnium quas ætate noſtra pertulerint maria nauium, cui ab ſpecie Monsniger fuit nomẽ Raphael de Nigro. Tertius & tanti auſus poſtremus fuit Ioãnes Fregoſus, naui item maxima Babiliani de Nigro inuectus, cæteræ quatuor non prius ancoras ſuſtulere, quàm primas conſerta hoſtibus mann audacter reſiſtere perſpexerunt: nec tamen ullo cominus præſidio ſocijs affuere, ſed inanibus clamorum minis, & proiectis eminus ſpiculis territauere hoſtem. Reiecto trabium obice rex Alfonſus maiores ex ſuis decem naues, triremes tredecim ad ſiniſtram ſinus partem contrahens, reliquis oppidum inter & prælij locũ arcendis à pugna oppidanis conſiſtere iuſſis, hoſtibus eſt congreſſus. Curauerat uero is quoſdam manipulos, partim de minoribus nauigijs, partim de montium quæ prominent criſtis, ubicunq; opus eſſe intelligerent, laborantibus opem ferre, hoſtesq́ latera inter pugnãdũ detectos miſſilibus uulnerare: multa quoq; diſpoſuerat ad eam ripæ partem machinarũ genera, quæ nauibus contineri ſolita, ictu ex ſolido potentiore naues hoſtium feriebant, ut integris penè quernis texta trabibus Monsniger, plurimis bombardarum ictibus colliſa, ægre per diem illam ſupra undas fuerit ſuſtẽtata. Mortes, uulnera, incendia, ſanguinem, uiros mari ſubmerſos, & partis utriuſq; ſtragem referre operoſum fuerit. Quod conſtat, quum ſeptem horis inceſſanter eſſet pugnatũ, feſſus confractusq́ uterq; exercitus, uiciſſet'ne, an uictus eſſet dubius, ſine claſſico, ſine imperio præliũ diremit, & pluri mis affectas damnis, ſed gloria cumulatas maxima tres primas Genuenſiũ naues ſubſequuti quatuor ignaui gubernatores ſimul Bonitium petiuere. Quò appulſi cum fame confectos omniſariam rerum commeatu iuuiſſent oppidanos, die quinta cõſtituunt Genuam reuertendum. Quia uero maximos apud regem apparatus ipſis exitu prohibendis uidiſſent fieri, nouo & antea inaudito telorum genere uiam ſibi hac ratione per repugnantes hoſtes medios inuenerunt. Veternoſam etenim quæ apud Bonitienſes pro derelicta erat nauiculam arida cõplentes materia, picem ſulphuraq́ in puluerem contrita affatim ſuperfundunt, & paucis qui uela temonẽq́ pro canalis tortuoſitate dirigerẽt impoſitis militibus, ſcapham puppi adligant, qua ſe illi ad integras naues, quum urgeat neceſſitas ſaluos reddant: uentos exinde ad auroram ualidos nacti, unà omnes ſoluunt, & tanquam præcedentis uiam ſinguli ordine ſtatuiſſent tenere, carioſam præmittunt minorem. Eos ſoluiſſe & plenis aduentare uelis Arragonenſes conſpicati, ſtructas prius è regione ad utramque canalis ripam duas nauium triremiumq́ acies coniungunt, ut nullus Genuenſibus in altum mare, niſi per arma & fractam hoſtium claſſem exitus linqueretur. Tantisq́ uirorum pugnam poſcentium clamoribus, tantis buccinarum ſtrepitibus, tantis crepitibus bombardarũ, inibat prælium Arragonenſis, ut tacitum in retia & carcerem perduci diceres Genuenſem. Quàmprimum autem hoſti appropinquauit nauicula, tum iniecto ſulphuribus igni milites retro in ſcapham ruerunt, conflagrauitq́ ilico nauicula, & flammas quaquauerſum quàmlongas euomuit, ardentibus tamẽ uelis pro incœpti curſus impetu in hoſtem ferebatur: tunc elingues ad eam horam Genuenſes terribili ſublato clamore, pugnã popoſcerunt: ſed territi amentesq́ Arragonenſes, priſtini acierum ordinis obliti, quà cuiq; tutior apparuit ad alteram riparum uia, diſſipati fugerunt: facta tanto auſu uia, ſine obſtaculo tranſeuntes ſeptẽ naues cum ingenti gloria Genuam rediere. Et Alfonſus rex ſoluta poſt quatriduum obſidione datos adducens obſides ad Trinacriæ littora ſe contulit. Vbi cum pauciſsimis ſubſtitiſſet diebus ab Ioanna ſecunda præſidio aduocatus, & per conſcripta ſolenniter fœdera, ut ſupra diximus, fuit adoptatus. In cuius ad ciuitatem Neapolitanam aduẽtu, Braccium regina in ſtipendia conſcri-

pſit·Et

pſit. Et pontifex Romanus Tartaliam Lauellenſem equitum mille quingentorũ ductorem Sfortiæ adiunxit, pari aliquot menſes fortuna bellum eſt geſtum: ſed Tartalia, quem hoſtibus conſentire compertum eſt, ſecuri percuſſo Sfortia pecunijs exhauſtus, quas nullus diu ſubminiſtraſſet inferior eſſe cœpit. Quam nactus occaſionem Braccius magno uir animo, maioriq; conſilio, pacem ea ratione conſtitui curauit, ut continentes Peruſio Tiſernates, ciuitatem Caſtelli uocant, ſibi ſubijceret, & deſtinato regni Apuliæ, quod affectaret bello per oportunam urbem Aquilam Furconenſium recipere poſſet. Paucis poſt firmatam eam pacem elapſis menſibus, rex Arragonum Ioannæ reginæ inſtabilitatem, Iacobi illius uiri cæterorumq; exemplo edoctus, arces Neapolitanas mari expoſitas præſidijs firmauit, & Serianum magnum ſeneſchalcum in uincula coniecit, reginæ proteruiam pariter, ne talia in poſterum committeret compreſſurus. Quod cum aſtuta & fallendi artes callens mulier præuidiſſet, apertam de rege ſuſpicionem præ ſe tulit. Quamobrem Alfonſus rex, illam in Neapolitana arce, quam uocant Capuanam, quò ſe contulerat obſedit. His coacta Ioanna Sfortiæ auxilium denuo implorauit. Qui cum èueſtigio affuiſſet, Arragonenſem cum apparato exercitu extra urbis mœnia obuium fudit fugauitq;, & reginam caſtro eductam, ad auerſam urbẽ perduxit incolumem. Neapolitanis uero dubiã regi & reginæ exhibentibus obedientiam Arragonenſes paratiſsimam adduxerunt claſſem, cuius copijs urbi per Caſtellumnouum admotis inter utroſq; diu acriter eſt certatum. Tandẽ factionis alterius ciuium fauore adiutus ſuperat Arragonenſis. Qui ciuitate potitus, partem mari expoſitam diripuit, incenditq;. Tunc regina Alfonſo ob ingratitudinẽ adoptione priuato, Ludouicum Andegauenſem à Martino Romano pontifice, Sfortiæ ſuaſionibus, ut oſtẽdimus, pridem accitum, qui Romæ ſubſtitiſſet, in filium adoptauit. Et bello renouato Braccius ciuitate Caſtelli potitus, ad Anxanos Samnites, quorum oppidum dicunt Lancianum, cum legione ſe contulit, cui Sfortia fuit obuius, ducibusq; magno animorum ardore, ac pari potentatu oppoſitis, poſt leuia quæ ſæpenumero commiſſa ſunt prælia, collatis ſignis eſt pugnatum. Inferior ea pugna Braccius retroceſſit, quem Sfortia paribus inſequutus eſt caſtris. Nec multi interceſſerunt dies quum fortunam magnis tentaturi animis iterum apud maritimam Freutanã uillam, quæ dicitur Franchauilla, congreſſi ſunt. In quo prælio Braccius itẽ inferior, trans Aternum, qui fluuius eſt Piſcharia, ſe recepit. Eum inſequutus Sfortia, uictoriam in manibus certam habere confiſus, ad Aternum ſe contulit, amnem præaltum qui nullo loco niſi ad oſtia, cum recedentia per fluxum maria illum exonerauerint, uadari poteſt: fortè tunc incertum erat, cederent'ne, an reuerterẽt aquæ, & leni motu intumeſcebat mare. Id cõſpicati primam ducentes aciem milites Sfortiani in ripa ſubſtiterant, nec erat qui prior ut uada tẽtaret adduci poſſet, quum aduenicns ardẽti animo Sfortia, mare inter & fluuium, qua ripæ in littus abeunt, amne traijcit: nec prius ulteriorem attigit ripã, quàm eadem reuerſus eſt uia. Id cum ſecundo feciſſet militem redditurus de tranſitu ſecurum, parumper ſubſtitit, & conuocatis qui ordine ſequerẽtur, puerum præmiſit criſtatam illi præferentem, qua in prælio utebatur, caſſidem precioſam. Exinde ſubſecutus ipſe puerum alta uoce quà pergeret dirigebat. Iam medium amnem puer ſuperauerat, quum ſiue timentem deſtituerat cerebrum, ſiue uortigo equũ parte abſorbuiſſet poſteriore, ſupinus in clunes equi ſola galeæ criſta aquis eminebat. Tunc clamore illũ ne timeret exhortatus Sfortia, per medios fluctus equo præteruolat concitato, puero manu ſubleuato, ipſe ab fluctu, qui in tempeſtatem creſcere occeperat ſubmerſus occubuit: nec moriens tunc uiſus, aut poſtea mortuus ab diligenti cura requirẽtibus eſt repertus. Exercitu illius tunc temporis in diuerſas lacerato partes, Braccius Aquilam ilico ſecurus obſedit, & Aragonenſis rex reginam inermem, ac auxilio deſtitutam faciliime oppreſſiſſet, futurumq; propediem apparuit, ut pontifice Romano regina & Ludouico male habitis, Arragonenſis Bracciusq; ea parte dimidia Italiæ, quæ à Peruſio protenditur in Calabriam, potirentur. His impulſus cauſis rationibusq; Philippus Mediolanenſiũ dux quod longe digreſſi ſuperiore diximus loco, ingentis gloriæ facinus, fauores ſibi in Italia comparaturum maximos eſt aggreſſus: tectarum namq; tredecim nauium, triremiũ uigintiunius, & biremium quos uocant brigantinos quatuor, præter aliam nauigiorum multitudinem, claſſem apud Genuam armauit, & præfectum illi imperatoremq;, ſiue ut Genuenſes appellant, quoties magnorum uigintiquinq; nauigiorũ claſſem armant, ammirrhatum dedit Guidonem Torellum origine Mantuanum, terreſtris rei militaris periti ſſimum: maritimæ uero

ignarum. Fuit ea claſſis potentiſſima, & quam Genuẽſes ſi admirrhatum habuiſſent ciuem, ad debellandam Trinacriam ducturos conſtat. Sed cum uiro parendum eſſet peregrino, mœſti imperata faceſſere negligebant. Atq; conſtat plurimos ex primoribus ciuitatis, qui Carmagnolã tunc Genuæ gubernatorẽ, à quo claſſis parata fuerat, crediddiſſent eius admirrhatum imperatoremq; futurum, ob eam mutationẽ admirrhati militiã detractaſſe: nanq; audita ducis Mediolani de Guidone ad id recipiendo uoluntate, adoleſcentes imperitioresq; uiros in commiſſa ſibi nauium triremiumq; gubernatione ſubſtituerunt. Appulſi Gaietam quæ Aragonenſi parebat, ilico receperunt, delati exinde Neapolim, Iacobi Caudolæ qui Aragonenſi militabat, & ad eos defecit, auxilio urbe ſunt potiti, & arce intrinſeca, quæ dicitur Capuana uiribus expugnata, alias mari expoſitas, quòd eſſent Aragonum præſidio firmiſsimæ, nullatenus attigerunt. Vrbe uero liberata oram Apuliæ maritimam circumlati Genuenſes omnia in Ioannæ deditionem redigi curauerũt. Interea Thomas Fregoſius, quem primum Florentinis conſenſiſſe oſtendimus, concitatis in magnamq; manum coactis riperiarum Genuæ oppidanis colonisq;, & Florẽtino peditatu munitus omnia circum Genuam infeſtabat. Cui ſeſe adiunxerat Ioannes Aloyſius alijq; familiæ Fliſchorum potentiſsimæ primores, patria exulantes. At Aragonum rex Alfonſus, acceptam apud Neapolim iniuriam, in Ludouicum Andegauenſem referens, quaſi uero oblatam reginæ adoptionem, oblatumq; item à Philippo claſſis præſidium renuere debuerit, Maſſiliam Andegauenſium familiæ ſubiectam, cum claſſe quam ex mari infero reduceret, ex itinere deflexit. Et urbem in qua nihil tunc hoſtile timeretur, improuiſo aggreſſus, primo impetu prius occupauit, quàm unde à quibus'ue fieret uis, Maſſilienſes ſcire potuerint, ablataq; præda ingenti, præſertim uaſorum ſacris deputatorum, cum ipſis ſanctorum reliquijs Valentiam contendit. Varie etiam per ea tempora apud Forumliuij pugnatum erat, diſcurſionibusq; frequentibus agri uiciſsim uaſtati. Sed aquis limóque altiſſimo, ut eſt regionis natura, per hyemem omnia obtinentibus, utriuſq; partis miles ſeſe oppoſitis continebat. Aucti tamen copijs erant Florentini, & Angelum Pergulanum cum ſexcentis equitibus in Romandiolam miſerat Philippus. Eo tũc Lugi, & Sicco Foriliuij hyberna ducẽtibus, Fabritio in Lombardia reuocato, motuum huiuſmodi in Romandiola concitatorum autor pœnas dedit, Lodouicus Aleduſius, Lucretiæ genitor, quem retento Reobaldo, & Imolenſibus cupide nimis Forumliuium miſſis rebellionis illius cauſam fuiſſe, principio diximus. Is etenim Lodouicus licet ſe Philippo inuiſum ſciret, qui Florentinis dudum conſenſiſſet, & poſſibilem filiæ opem tuliſſet, bello tamen aperte nondum erat implicitus. Nam quia Imolam uicariatus eccleſiæ titulo gubernaret, ſub põtificis Romani & eius legati umbra, ab incurſionibus Philippenſium illæſus ſeruabatur. Eam in tantis rerum turbinibus quorum ipſe diceretur Florentiæ autor, ſibi callide paratam ſecuritatem, indigne ut par erat, ferentes Florentini nullo quod poſtulaſſet præſidio illum iuuare uoluerant. Hinc nulli partium aperte inimicus, nulli item ſatis charus, ſeſe ut dicebat medium, & utriq; communem exhibebat: forte accidit, militem natione Anglarienſem, qui faber ferrarius, in arce Imolenſi feciſſet ſtipendia, & ſimul fabrilem præſtitiſſet operam dimiſſum à Ludouico, & debitis, ut dicebat fraudatum ſtipendijs, Forumliuij diuertiſſe. Eum de Ludouico palàm obloquẽtem, forte exaudiuit Philippo militans quiſpiam, aſſerentem ſi quando Ludouicus ſeſe bello immiſceat, facile futurum, ut patria pellatur, qui omnia per auaritiã negligeret, arceſq; in primis haberet penè derelictas. Quod cum Sicco renunciatum eſſet fortunam tentari placuit. Et Pergulano in uiam Flaminiam ſecus Bologneſium ducere iuſſo, ipſe conſtituta nocte fabrum & perpaucos adducens cõmilitones ſilentio ad arcem duxit, Dies illa erat nonarũ Februarij quarta, & per hyemis frigidiſsimũ ſydus aquas in altã glaciem concreuerat gelu. Tum ad eam, quæ in nimia cuſtodum raritate minus aſſeruaretur arcis partem, ciuitati imminentem, per communem arci & ciuitati foſſam alta glacie permeabilem, ingreſſi muro adhæſerunt, & perticæ infixum proceriſſimæ ferreum harpagonem, ab quo penderet, contorti in ſcalam funiculi admouerunt: quam ferrea manu propugnacula mordicus capiente decem cum fabro milites obrepẽtes, mœnia ſcandunt, & magno ingreſſi ſilentio ſedẽtes ad ignem uigiles, cum improuiſos adorti cepiſſent, arce potiti ſunt. Exinde Siccum Angelumq; prius cum copijs admiſerant, quàm ſibi inepte ſecurus quid apud illam fieret intellexit Ludouicus. Die interim appetente Angelus diſpoſitis circum urbem ſtationibus, ne aliqui emi-

grarent, Ludouicum ad ſe uocari in arcem iubet. Renunciauerant uero illi ſæpenumero qui circum urbis mœnia diſpoſiti ea nocte fuerãt uigiles, ſtrepitum armorum hinnitumq́ equorum circa urbem maximum exaudiri, quibus obſtinate reſponderat, commiſſum ipſi uigiliarũ munus diligenter exequerentur, cætera ſibi ut antea relinquerẽt curanda. Quamobrem ad nuncij à Pergulano miſſi uocem ſubito pauore attonitus currentes ad arma ciues conuocat, Angelo autem qui dudum ſibi fuiſſet notus, eum iterato blande ſi obtemperaſſet, & minacibus uerbis ſi uim aliquam pararet, acciri iubente, ſeſe captiuum Ludouicus exhibuit, pauca præfatus ut ciuitatis nullatenus demeritæ miſericordia illum caperet, ſe uero quàm maturo perduci curaret ad Mediolanenſium ducem, quem ſibi non dubitaret miſericordem propitiumq́ futurum. Superſunt quàm priſtinæ huius dici cœnæ Ludouici interfuerint uiri graues. Eum ferunt qui apprime doctus, ſemper cum eſſet à muneribus publicis ocium, libros in manus ſumeret, codicem multa continentem, qui ſemper in triclinio lectitaretur, de Beltrandi Aledoſij manibus petitum aperuiſſe, & penultimã eius paginam legi iuſſiſſe. Beltrando autem, ut erat iocundus, notam nimis eſſe fabulam quæ millies auditoribus repetita fuiſſet, reſpõdente, quin tu, inquit, uelim accurate legas. Nam quod tacens primo mecum reputabam, parum abfuit à ueritate aſtrologus, quem uides genitori meo de me tunc uix bimulo, nõ aſtrologiæ iudicium, ſed prophetiam ſcripſiſſe: quem enim ſcriptura hæc aſtrologi illius rerum mearũ excidij fatalem prædixit, cum forem id ætatis, cuius me nunc eſſe nõ ignoras, dies is fuit, qui Lucretiam unicam mihi natam, in Foroliuienſium furorem incidere fecit: nec paruam cenſeri doctrinam aſtrologi dixerim, qui paucorũ menſium errore facto tam remoti temporis rem futuram prænunciauerit. Factus itaq; in poteſtatẽ Angeli Pergulenſis, Ludouicus, oppida & agri arces e ueſtigio reddi iuſſit, & in Lombardiam perductus, in famoſumq́ Modoetiæ carcerem cõiectus, aſtrologi de rei ſuæ excidio iudiciũ tunc certius, quàm Beltrãdo reſpõderat, in Lucretiæ incommodo adimpleuit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber ſecundus.

AVDITA Ludouici clade Florentinus populus uehementiori quàm unquam antea animo ei bello cœpit incumbere, & ut omnes curas cogitationesq́ in id ſolum ciuitas cõijceret, plebiſcito edixit, capitale ciui priuato'ue magiſtratum'ue gerenti fore, qui de pace cũ Philippo ineunda referẽti, aut proponenti externo cẽſeret reſpondẽdum. Admonuerat etiam Imolenſe factum cardinalem Senenſem Bononiæ legatum, ut ſibi magis quàm Philippo omnia audenti crederet, quamobrẽ qui Bononienſe ærarium aliena præſertim potius quàm rei eccleſiaſticæ cauſa, ſupra uires exhaurire nollet, fœderibus cum populo Florentino propalàm initis, illorum præſidia per agrũ Bononienſem diſpoſuit, ut quas in poſterum Philippus in Romandiolam mitteret copias, acceſſu prohiberet. Id cum Philippus intellexiſſet recentis beneficij, quod pontifici Romano in Neapolitano negocio præſtiterat, memoria confiſus, multa apud illum de cardinale Senenſi legato Bononiæ queſtus, quòd ſe de eccleſia bene meritum Florentinis poſtponeret, imò illos haberet belli ſocios, ſe inimicum orauit communem utrique iuberet fore, alioquin bellum quod eccleſiæ legatus iniuſte ſimul & ingrate inferret, non in eccleſiam referre, ſed in ſubiectum legato Bononienſem populum comminatus. Annuens Philippi precibus pontifex maximus in uerba poſtulationis eius, legato dat epiſtolas, quibus perlectis, cum mandata ille pontificis ſibi curæ futura reſpondens, agro Bononienſi Florentinis æque ac Philippenſibus interdixiſſet, reclamauit Philippus, nequaquam pariter utriſque utilem uel damnoſum fore tranſitum, quo interdiceretur partibus à legato, cum unicus, uel quàm accommodus ſuis copijs, per agrum Bononiẽſem, in Italia intima ſit acceſſus, & illo econtra ſine incommodo careat Florentinus. Tandem cum legatus aliquandiu Philippo obſecundare renuiſſet, ſubornatum pontifex Arelatenſem archiepiſcopum, quem in Gallias oratorem deſtinaſſe ſimularet, Bononiam miſit. Quo gubernatore rem Bononiẽſem ex Philippi ſententia gerente, & Guidantonio Manfredo ſuis adiuncto partibus, fuerunt illi quæcunque Mediolanum Foroliuiumq́ interiacent expedita. At Florentini Mediolanenſem regni Apuliæ fauoribus, & pontificis amore, ob illius recuperationem auctum, uires etiam in

gelus cum omnibus copijs circumſedit, & ne eruptione facta etiam ſolus euolaret, accitis ex propinquis Imolæ agro & Lugo foſſoribus, repagula portæ opponens, foſſam caſtris latiſsimam circundedit, uiam exinde rectiſsimam, quæ Lugum à Zagonaria perducit, foſſa undique communiuit, ut ſi qua maior quàm tolerare Philippenſes poſſent, ab hoſte uis fieret, tuto in Lugenſe oppidum ſe reciperent. Dum tamen operi foſſores uacant, Angelus partitis copijs caſtellum diu noctúque oppugnant: & quum ſolo aquarum, quæ in foſſis altæ erant, munimini Albricum inniti uidiſſet, eas per cuniculum deriuauit. In eam itaque adductus erat difficultatem Albricus, ut aut deditionem facere ſubitam cogeretur, aut ſi diutius repugnaſſet, in manus hoſtium per caſtelli debilitatem uenturus uideretur. Et deditio quidem ignauiæ atque perfidiæ notam, captiuitas uero capitalis penè periculum oſtendebat, quod nuper ad hoſtes tranſiens Philippum à ſe animo abalienaſſet. Has inter difficultates quod conſilij fuit tertium cepit. Oblatas enim ab Angelo dierum quatuor indutias pactus, Carolum commonefacit, niſi opem interea afferat, niſi circumſedentem repellat hoſtem, deditionis neceſſitatem mœſto inuitóque imminere. Secunda iam penè effluxerat indutiarum dies, quum Carolus qui comperto de Albrici obſidione illi ſubuenire diſpoſuerat: eo ſolicitatus nuncio, caſtra poſtero die mouenda fore edicit, & Venturinum Behtionem cum ſexcentis equitibus, ad exercitum uenientem, ab Ceſenatico portu, ubi aduectus naui primum conſederat, adeſſe iubet. Venturino autem per eam diem acceſſum differente, Carolus ad ueſperam diſtulit proficiſci. Sole poſtea in occaſum uergente ſublatis ſignis in hoſtem ducere cœpit. Tantus tunc eueſtigio hymber cœlo effuſus eſt, qui & perpetua durauit nocte, ut denſis obducta nubibus luna tum pernox nullum fermè exercitui lumen daret, equitíque impeditum cœno iter, pediti difficillimum redderetur. Euntem ea noctis malignitate exercitum riui torrentéſque quibus ea abundat regio, plenis redundantibúſque excipiebant ripis: multíque quorum in ſubitario exercitu multitudo eſſet magna, tyrones laboribus inſueti, perfidíque & deſides plurimi, dum uada patentia, aut pontes perquirere ſimulant, latitabant. Acceſſit noctis error, quò ducti ex melioribus nonnulli prius pugnatum eſſe audiuerunt, quàm cupientes ad exercitum redire potuerint. Sub ſolis exortum traiecerat Carolus Anomonis uada, quæ uocant Raſanaria, ſexto ab hoſte milliario diſtantia. Itaque omnibus in ordinem redire iuſſis exercitúque oculis luſtrato, etſi multos abeſſe cognoſcit, ſigna tamen procedere iubet. Pergulanus interea de hoſtium aduentu exploratum habens, canalis qui ad Malas regionis torrente Senio deriuatur, aquis in foſſas caſtris circundatas deriuatis, pluuia adiuuante nocturna, omnes inundauerit uicinos Zagonariæ campos. Quum factus in conſpectum Carolus caſtris hoſtium admouit exercitum, & quia nullum eſſe, ubi in ſicco conſiſteret exercitus, hoſti propinquum cerneret locum, conſtitutíque indutijs laberentur dies, nulla feſſi aut corpora incurati militis ratione habita, pugnam cieri iubet. At Pergulanus qui Carolo dudum militauerat, eiúſque pugnandi audaciam, & animi ardorem nouerat, id futurum ratus, quod poſtea euenit, pugnandi copiam facit. Primus ex Florentino exercitu Arditio Carrarienſis, manu conſerta adeo ferociter primum militare ſignum intulit, ut quatuor Philippenſium acies in unum redactæ globum, ſuſtinere nequiuerint: facilíſque illi fuerit, ſi cœpta proſequutus fuiſſet audacia, in hoſtium munitiones irruptio. Sed agreſtis, quam facillimum fuerat euellere, uiminea ſepes illum remorata eſt. Tum Nicolaus Tollentinas, Vrſiníque duo ab urgente Carolo impulſi, acies immiſerunt. Pergulanus uero caſtrorum uada in portam relicta, paruo & bene corpora curatorum militum numero, ab feſſa cœnóque impedita multitudine tuebatur. Qua in pugnæ pertinacia feſſus Florentinus miles, ſenſim acie excedebat: multíque ad ducum oculis remotiores, ſigna & exercitum deſerebant: pugnatum eſt pro caſtrorum foſſa & ſub ipſis Albrici oculis, ad horas quinque: quum obſeſſi contra.ac eis tunc licuiſſet, poſtea indicatum eſt, nullum ſubuenienti Carolo præſtiterunt auxilium. Tandem Angelus rarefactam hoſtium aciem, labentémque quaquauerſum ab ferociter pugnantis Caroli tergo militem uidens, ſigna furens infert, fractóſque in eo impetu Florentinos in fugam conuertit. Carolus, qui inter pugnandum equo fuerat deiectus, ſtans in cœno capitur. Pandulfus equo uectus uelociſsimo Rauennam, & inde Ariminum, Tollentinas Ceſenam contenderunt. Vrſus, Montisrotondi comes, ex gente Vrſina, equó ſuper uerticem collapſo, & criſtata galea caput deprimente, in limoſo humore

potius quàm aqua decubuit. Alter Vrſinus & Gentilis & Arditio uenerunt in hoſtium poteſtatem, ex ea fuſi exercitus, qui iuſtarum legionum duarum numerum impleret multitudine, minor pars à Philippenſibus capta fuit: uigeſimo enim per eam regionem in circuitu milliario, partim in latebris qua uenerant transfugæ, partim palantes ex fuga ab circunſtantibus amicis inimiciſq;, & Lugenſi etiam mulierculaum plebe capiebantur: facile tunc Philippo fuit nudatum copijs Florentinũ libertatis gloria priuare, ſi trepidanti, & ſpe omnimodo deſtitutæ urbi, ſigna immiſiſſet: ſed cum arce ſeptus Mediolanẽſi omnia gereret per legatos, prius uictoriæ illius refrixit haſta, quàm ſatis oblatã intellexerit occaſionem. Proſequutus uictoriam Pergulanus, Ceſenatẽ Ariminenſemq; agros inuadens, oppida in primis cepit maiora, Veruculum, Sanctarchãgelum, & repugnantes Sauignanenſes conceſſit militi diripiendos. Cætera quæ numero ſunt multa, illorum exemplo deterrita ſeſe miſſis oratoribus dediderunt. Inde illatis in Ariminum ſignis, ciuitate breui fuerat potiturus. Sed perductum interea ad ſe Carolum Philippus, ut tutorem potius à genitore ſibi quondã relictum quàm ſuperatũ nuper hoſtem exceperat. Nulla etenim ſub cuſtodia habitũ nullo adactum iuramento aut fidei pignore, amœna quæq; Cuſaghi, Biagraſſi & Ticini loca, pro libito uenantem aucupantemq;, per dies ſingulos luſtrare permiſit, accerſitis ab uictrici legione, ad eumq; miſſis nobilibus, uernaculiſq;, quos eodem ſuperatos captoſq; prælio charos, aut in delicijs habere cõſueuiſſet. Fuit uero Caroli uirtus tanto de ſe Philippi iudicio digniſsimus: uir enim Marco Catoni adſimilis, in re militari ſtrẽnuus egregie doctus, celſi inuictiq; animi, liberalis, cõſtans, iuſti integritatiſq; ad pertinaciam tenax erat. Itaq; factus de Angeli circa Ariminum uictoria certior, Philippus illo ne ulterius proſequeretur monito, Carolum fide aſtrictum, ne hoſtibus ultra cõſentiret, muneribuſq; oneratum, in patriam reſtitutumq; dominium dimiſit. Ducturus poſtea in Florentinorũ ſocios ſubditoſq;, qui trans Apenninum incolunt Pergulanus, ſiue auaritia ductus, ſiue ut fama tum uulgauit Caroli conſilia ſequutus, Piſaurenſem Malateſtam, quem ad Florentinos inclinare diceret, compeſcere eſt aggreſſus, Gradariamq; inermi multitudine ſociatus accedens Galeatiũ Malateſtæ filium, qui cum uxore & familia in amœnã illam diuerterant uillam, in pontem ad ſe uocatum, manuq; quam amice porrexiſſet ad ſe pertractum cepit, & arcem diripuit diuitijs refertiſsimam. Id cum Philippo renunciatum eſſet, Galeatio & genitori Malateſtæ parci, uillamq; & direpta quæ à milite extorqueri poſſent reddi iuſſit. Poſt acceptam apud Zagonariam cladem Florentini, nouas conſcripſerunt quotquot ingenti etiã mercede haberi potuerunt copias. Difficillimum uero erat probos ductores in tantis quibus Italia tunc agitabatur motibus, reperire omnibus uel in regno Apuliæ, uel iſto in Philippenſi bello implicitis, niſi accepta apud Aquilam ciuitatem à Braccio clades aliquot parauiſſet. Nam cum pulſo Italia Arragonẽſe claſſem Genuenſes reduxiſſent, Martinus pontifex Romanus ſe altera Braccij moleſtia liberare cupiens Iacobum Caudolã, & Frãciſcum Sfortiam indolis egregiæ adoleſcentẽ, quem Sfortiæ genitoris commilitones illo defuncto ſequuti fuerant, accepit mercenarios belli duces, coacq; coacto quinq; millium equitum, peditum duorum millium exercitu contra Braccium Aquilam obſidione prementẽ ducere iuſſit. Qui collatis ſignis Braccio cõgreſſi, Aquilanorum opem eruptione facta ferentiũ, auxilio illius copias non ſine ingenti utriuſq; exercitus cæde fuderunt. Braccio interfecto, Oddonem filium ſequuti ſunt illius commilitones, magna, ut conſtat, ſpe adducti: futurum ut Peruſio adoleſcens cæteriſq; genitori ſubiectis oppidis potiretur. Verum Peruſini, factionis quam nobilium uocant, quos Braccius in patriam reduxerat, Romani pontificis autoritatem, ut par fuit, adoleſcentis gratiæ prætulerunt, & ciuitatem Romanæ eccleſiæ ea dediderunt conditione, ut Montone oppido Oddoni permiſſo, ipſi ut antea in ciuitate ſalui eſſent, & aduerſæ factionis Raſpantes tunc extorres, nullo unquam tempore reducerentur. Qui ergo legionis Braccianæ primi fuerant, inter quos Nicolaus Piccininus patria Peruſinus honoratior erat, adoleſcenti reuerentia commilitones, rerum gerẽdarum cura, patres fuerunt. Nam poſtquàm principatus ſpe deſtitutum uiderunt, illum potentẽ per arma facere contenderunt. Quum itaq; à duce Mediolani peterentur, Florentinorum quos dilexerat Braccius ſtipendia accipere maluerunt. Has fama & uirtute præſtantes copias, populus Florentinus Ludouici Manfredi acerrimas cum Agnato Guidantonio Fauentino inimicitias exercentis ductu in Anomonis uallẽ tranſmiſerant. Nam eius uallis ſuperiora ſub Apẽnino caſtella Marate, Gattariã Caſtellioneq; idẽ tenebat

Ludo-

Ludouicus. Sed hæc etiam legio infauſta Florentinorum fortuna, prælio apud Braſghelam cum agreſtibus conſerto loci iniquitate ſuperata, & paucis fuga prolapſis fuit intercepta. Oddo autem agreſtiũ manu circũſeſſus, dum utri de ſe contẽdentium globo captiuus eſſet interrogatus, illum qui ſe pugnantem ſuperauerat digito indicaſſet, ab altero confoſſus, ingentis quam indoles & paterna gloria dabant, ſpei uitã abrupit: perductus cum reliqua captiui exercitus multitudine Fauentiam Piccininus, per ea quibus carcere aſſeruabatur tempora, Guidantonio ſuaſit, ut Florentinæ reipublicæ potius fractam tunc fortunam, quàm Philippi integram ſequeretur, fore affirmana, ut quam ſua acceſſione faciliter reſtauraret rempublicam uicinam potentiſsimam, & ut dudum in maioribus longe difficultatibus cernere fuit inſuperabilem, tanto obnoxiam beneficio, ſibi & poſteris obligaret. Fuerat eo tempore Mediolani Guidantonius Carolum Malateſtam ſequutus auunculum, & quum fortè apud Philippum ducem frequenti in procerum conuentu multa per iocum & ſenſim, ut fit ſerio de Romãdiolæ bello dicerentur, Philippẽſium uirtutem extulit Guidantonius, ſe item illarum partiũ laudaturus. Quem probris Carolus lacerauit acerrimis, quod in ſubito exortis prouinciæ motibus, nullo Philippi adductus ueteri beneficio, nec aliqua impulſus uicinorum iniuria, peregrini principis ſtudia, uicinis affinibua & agnatis optime de ſe meritis præpoſuiſſet: Philippo autem quæ à Carolo in adoleſcentem ex ſorore nepotem dicerẽtur, uel nutu non improbante, taciti conſenſua iniuriam ægre tulit Guidantonius, & rebus quarum cauſa acceſſerat tarde à Philippo confectis, commeatu importune impetrato reuerterat in patriam. Accedentibus itaq; taciturnitatia Philippi indignitati, quam animo conceperat, & Piccinini ſuaſionibus Florentinorũ pecunijs promiſſionibusq;, quibus illũ onerarunt, ad eos deſciuit. Nec ullæ fuerunt ea tempeſtate opes, quibus æque inniteretur reſpublica Florentina, quibus ue adeo Philippi frangerẽtur uires, quippe quem diſtantia undiq; ab Fauentia decem paſſuum millia, Forumliuij, Imolam, Lugumq; præſidio poſtea oportuerit defenſare. Eandem etiam ob Guidantonij ad hoſtes tranſitionẽ ſpes maxima deſtituit Philippenſes Mugellanæ Florentinorum agri ditiſsimæ regionia, per ſaltus Anomonẽſium inuadẽdæ. Profectus Gradaria Pergulanus, partitis bifariam copijs ipſe Salſubium quod eſt Caſtrumcarum obſedit, cæteri ductores in uallem Ballineam conceſſere: nec eidem, ut conſtat, magna gerendi occaſio uireſq; defuerunt, ſi modo ſecũ uictoria proſequenda, quæ parãda fuerat præſtitiſſet: direpto namq; Porticu oppido in quod natura loci munitiſsimum, agreſtes proximi oppidaniq; Mutilanenſes non paruam congeſſerant gazam, & Douadula, Caſſiano, Petrapioq; caſtellis primo acceſſu captis, Caſtrumcarũ recipere neglexit. Qui uero in Ballineam uallem ſe contulerant militis Pergulani omnes regionis accolas deditionem uoluntariam facientes æque ac repugnantes nullo diuini uel humani iuris reſpectu habito prædabantur. Quumq; Gerardum Gambacurtam caſtella pleraq; obtinẽtem, auectam Piſana permutatione, ingentem gazam & auri argentiq; uim maximam comportaſſe Gorzanum intellexiſſent, eam arcem maximo obſederunt apparatu. Quam cum natura loci & turritis mœnibus munitiſsimã Gerardus ſpretia multorum dierum oppugnationibus probe & impauide defenſaret, pugnans incaute Zanonus Iuſtinopolitanua peditatus Philippi ductor, tragula ictus cecidit, Zanono ſublato quies regioni parta eſt. Pergulanua uero re Caſtricari infecta, in Lombardiã reuocatus, copias in hyberna dimiſit. Auxerant interea copias Florentini, & Bernardino Vbaldino, Piccininoq;, cui copias Oddonis Fortebraccij ducendas dederant in Hetruria, Guidantonio Manfredo in Romandiola inuiſi, rem tutabantur ſuam. Miſerat uero Philippus trana Apenninum in Burgi ad ſepulchrum Caroli Malateſtæ oppidum, copias agrum Aretinum, & eam Thuſciæ regionem uexaturas. Apparebatq; in ea copiarum paritate, bellum de induſtria utrinq; duci, quamobrẽ Philippus Guidantonij Fauentini ſpe, quam conceperat maxima fruſtratus, nouam per Burgum ad ſepulchrum inferẽdi ad mœnia Florentiæ belli uiam aggreditur, & datis quas reduxerat Pergulanus, maioribusq; item copijs, Guidoni Torello, quem claſſis Neapolim ductæ præfectum fuiſſe diximus, ad Burgum traducere iuſſit. Frãciſcum item Sfortiam, quem genitore in Aterno, ut oſtẽdimus, enecto, illius cõmilitones ſequebantur, tunc primũ ſuæ aſcriptum militiæ in Romandiolã acciuit, maioribusq; aucto copijs prima iniunxit in Fauẽtinoa militaria obeunda. Redintegrato binis ad Burgum & contra Fauentiã diſtãtibusq; locis bello, prælia utrinq; cõmittebantur creberrima. Primus tamen Torellus Bernardinũ Vbaldinum

ferocem

ferocem uirum domauit. Is namq; Bernardinus copijs Florētinorum, quibus præerat apud
Anglariam in legionem coactis, ferociens multa de ſe pollicebatur, quem Torellus diſcur-
ſionibus primo per agros factis laceſſere cœpit, cōcitatū deinde & ſingulos per dies in præ-
lia quotquot fierent deſcendentem contendit ingenio uiribusq; conficere. Conſtituta itaq;
die cum Philippēſibus quos adduxerat nullis ſubiectos ductori, eorum paucos ad medita-
tum facinus ex ore præmiſit, qui leue inirent certamen, & licet maior fieret uis locum perti-
naciter retinerent. Alios item paruo ad adliciēdum hoſtem numero, ſed lectiſsimū quemq;
ſubſequi iuſſit, opem laborātibus allaturos, ipſe paulopoſt cum ſignis ſubſidiariaq; acie eſt
ſequutus. Conſerto apud Anglariam prælio, Florētinus miles ut quemq; caſus priorem de-
dit, in hoſtem ruit, quo uiriliter obſiſtente effuſi portis ſine ordine plurimi, priorum ignaui-
am incuſantes irruerunt, tum maiore quàm quod negligi poſſet certamine rem geri audiēs
Bernardinus, ex oppido & ipſe prouolat, eiusq; aduētu Florētinus ſuperior cedētes Philip-
penſium turmas effuſe eſt inſequutus. Tunc ilico ex inſidijs ſe proripuit Torellus & Philip
penſes, qui fugam ſimulauerant, conuerſi uergere cœperunt, ac Florentinos inſequi fugien-
tes. Tum Bernardinus in primam delatus aciem conatus eſt ordines quàm potuit extem-
pore diligentius inſtaurare: ſed nulla poterat tam ſubito perculſam irruentiū furorem multi
tudinē autoritas, nulla peritia cohibere, fracti enim animis rei militaris ignari agreſtes plu-
rimi, primo congredientis Torelli clamore exaudito præcipiti fuga amentes dilabebantur.
Ipſorum enim plurimi ſtudio uidendi potius quàm pugnandi ardore, ex oppido confluxe
rant. Quare ea multitudo nec peditatum redire in ordines, nec equitatum aciem ſtruere per
mittebat: magnus tamen apud Bernardinum coactus erat fortium uirorum globus, pariq;
certamine diu eſt acriter pugnatum. Tandem ſole in occaſum uergente, qui pedem referre
noluerat, Bernardinus ui repulſus fugiens capitur. Cecidere in eo prælio inermes ex pedita
tu & agreſtes multi. Nec uero magna apud Zagonariam accepta clades, Florentinam rem
magis quàm hæc minor afflixit. Quandoquidem aduerſi huius prælij fama, Tifernates, Ca
ſtellanos, & Petramalenſes Philippo conſentire fecit, omnisq; illa Hetruriæ ora, ad uictoris
fortunam adeo inclinauit, ut niſi Picininus, qui apud Aretium præſidio erat, præſto ſingulis
affuiſſet in locis, de Aretinis Cortonenſibusq; actum eſſe apparuerit, cōſtiteritq; maiorem
Hetruriæ partem eorum exemplo Florentinis rebellaturam. Interea tamen dum inferētem
ſigna & audacter urgentem ſingula Torellum Picininus fortiter ſubſtinet, Florentini Nico
laum Tollentinatem, qui poſt Zagonariæ conflictum multos cōſcripſerat equites, eò duce
re curauerunt: nec rebus ſuis aliqualiter deerant, qui nullis parcentes impenſis, cōfractos in-
ſtaurare, nouos contrahere exercitus, omnia deniq; ingenti cura diligentiaq; & maiore ani
mo prouidebant, ut nulli eſſet dubium, quin poſt acceptas clades, nedum rempublicam, ſed
agri Hetruſci minima quæq; redderent ſalua, niſi nouum inopinatumq; incommodū emer
ſiſſet. Picininus namq;, ſeu ſtipendijs abunde prout identidem aſſerebat emeritis, ſeu ampli
tudinis quod Florentini de illo dixerunt ambitione ſeductus, ad Philippum tranſiuit. Idem
paulopoſt fecere Ioannes Camertinus Arditio Carrarienſis & Antonius Piſanus. Tot ue-
ro ductoribus tantisq; nudatos copijs Florentinos quod in longa affectis ægritudine cor-
poribus contingit, adeo recens grauabat iactura, ut uiribus debiles animisq; cōſternati, pa-
rùm à uictis abeſſe uiderentur, appareretq; paruas nec ſatis reſiſtēdo efficaces futuras Tol-
lentinatis, & quotquot reliquæ illis eſſent copias, ſi modo Philippenſes belli ductores, fortu
na & quas auxerant uiribus uſi, quantum oportuit inſtitiſſent. Sed eos auaritia luxuq; ener
uatos, inuidia inſuper male cōcordes reddiderat, maiorq; ſingulis peruertēdi quæ alios de-
ſtinaſſe cognoſcerent, quàm ope conſilioq; proſequēdi cura erat: hinc paruo ſe impar præſi
dio feſſus, æque ſuſtentabat Florentinus, ac pari prius exercitu integer tutatus erat. Diſtine
bant interea Philippi animū, ductorum conſilia diuerſis prorſus & ſibi repugnantibus mo
dis bellum geri oportere ſuadentium, quouſq; in hyemem eſt peruentū. Tum Florentini im
pendens exitium, ſi bellum inſtaurаſſet Philippus proſpicientes, Venetos qui pridem uarijs
exorati legationibus ſocietatem belli ſecum inire recuſauerant, aſſiduis obſecrarunt preci-
bus, opem integris afferrent, quibus oppreſſis futurū dicebant, ut alieno ipſi præſidio, quod
nullus poſſit præſtare, poſtea indigerent: Illi uero per fœdera, quibus Philippo, ut diximus,
aſtringerentur, ſocietati belli accedere, duos fermè per annos obſtinate renuerant: & eo ta-
men in tempore ſenatorios uiros, Andream primo Contarenum, & Laurentium Bragadi-

num,

num, deinde Nicolaum Maripetrum, & tertio loco Andream Mocenigum, & poſtea Franciſcum Segam epiſtolarum ſcriptorem, ad illum miſerant oratores, quorum legationis ſumma fuit, ut bello abſtineret, tyrãnidis affectatæ calumnia non carente. Philippo autem rem uerbis ducente, tam multis apud Venetos inſtiterunt Florentini, ut eorum periculo admoniti de re capeſſenda & ſocietate belli ineunda cœperint cogitare. Dubios tamen pendentesq; animis, in belli ſuſcipiendi ſententiam flectere cœpit Franciſci Carmagnolæ tranſitus ab Philippo: qui quas ob res, quo'ue pacto fuerit, non ab re duxerim referre, ut qui ingentes rerum moles mirandum in modum uel attollere uel deprimere fortunam culpamus, alieno id errato, quàm cæco, ut ferunt, uerſatiliq; illius ductu, ſæpius fieri intelligamus. Poſt tanta, quæ ſupra oſtendimus, Franciſci Carmagnolæ facinora, poſt inſtauratum tanto labore principatum, tunc primum cœpit Philippus illius æmulis auſcultare, cum re Genuenſi auctus exiſtimauit omnes Italiæ principatus ſuo inferiores fore. Suggeſtum eidem ferunt à Carmagnolæ æmulis, Oldrado Lãpugnaneo, Zannino Ricio, & eius factionis cœtu, quæcunq; ad illa geſſiſſet tempora, Carmagnolæ non ſibi gloriæ iri ductum, niſi uariatis in poſterum ductoribus oſtenderet ſuam eſſe prudentiam, ſuam rerum omniũ peritiam, per quæ præclara & multis inaudita ſeculis abſens gereret per legatos, imperata ex amuſſim ex præſcripto & ſententia adimplentes. Hinc factum fuiſſe uidetur, ut claſſi quam ingentem Arragonum regi ex regno Apuliæ eijciendo, uel maximo, ut oſtendimus, cum incommodo miſit, Guidonem Torrellum præfecerit etiam reluctãtem. Carmagnola autem qua erat iracundiæ impotentia, eam repulſæ indignitatẽ inique tulit, atq; proſequutus eſt acerrimis maledictis. Vnde eius æmuli non ultra gloriæ obſcurationem Philippo proponere, ſed uiri quem potentiſsimum eſſe ſineret, audaciam prælati Guidonis iniuria concitatam, non ſine ingenti periculo alí, dies noctesq; inſuſurrabant. Præualebat tamen rerum à Carmagnola geſtarum apud Philippum memoria, ut nihil aſperius in eum decerneret, & tamẽ quum omnem illius potentiam in re militari adminiſtranda conſiſtere ſciret, Genuæ illum gubernationem continuare faciebat: futurum ratus, ut quum à militia ceſſaſſet, abunde humilis redderetur: qua ratione Philippus belli Florentini primordijs à Foroliuienſibus enixe rogatus illũ præficere noluit. Id patienter ſupra ingenij ferociam Carmagnola ferebat, fore ſperans quod aliquando amicis dixerat, ut maximis quas Philippi conſultores, reiq; bellicæ ductores orditi erant, extricandis perficiendisq; rebus, ſed fortaſſis ſero nimis rogatus mitteretur. Literis interea Philippi admonitus, ut poſtquàm à militia uacaret, trecentos equites ſibi militantes miſſos faceret, concitatiore in inuidos exarſit animo, & Abbiate oppidum quò Philippus diuerterat ſe cõtulit. Ingreſſus uillæ ſepta, quum arcis pontem attigiſſet, iuſſus à primo ianitore paululum expectare, iniquiorẽ ſibi Philippum ab aduerſarijs redditum ilico intellexit: namq; priori tempore conſueuerat, quoties Philippum etiam cubantẽ ſalutare aut adloqui uellet, à nemine aditu prohiberi. Quum uero ſubiratus ianitorem perpuliſſet, ut Carmagnolam adeſſe nunciaret, qui ducem Philippum adloqui adueniſſet, reuerſus ille reſpondit, principem maioribus impeditum iubere, ut Zanino Ricio quæ uelit explicet, ſibi poſtmodum referenda. Tum replicat frendens ac propè inſaniens Carmagnola, pauca eſſe quæ uelit domino aperire: non ſic conſueſſe ducem, non ſe meritum qui pro illius ſalute & rerum amplitudine, nec ſanguini pepercerit ſuo, ut æmulis ludibrio proſternatur, ianitores identidem acri compellans uultu: properent, eant, Franciſcum Carmagnolam adeſſe, duci nec cuipiam alteri nũcient, quod principem uel mutus ſi quærela interdicatur, nutu ſalutare intendat. Ianitoribus uero ut erant iuſſi Zanino exponenda eſſe quæcunq; dicturus aduenerit, obſtinate reſpondentibus faciem conuertit in arcem. Aderat uero propinquus ad rimulam Philippus, & quicquid ille indignans furensq; diceret exaudiebat. Tum cõmotior Carmagnola ſatis ſupraq; ſibi cõſtare dixit, Philippum Mediolani ducem tanti principatus qui regna æquaret dominum à ſe conſtitutum, obſoletis ganeonibus proditoribus'que inimicis ſuis triumphum de ſe deſtinaſſe. Sed longe aliter quàm machinati eſſent hominum ignauiſsimi, res breui proceſſuras, futurum ut quem Philippus audire contemnat, præſentem ſi dumq; deſideret. In equumq; conſcendens, cum paruo quem adduxerat comitatu ſeptis uillæ ſe proripuit, & ad Ticini uada propere delatus, Iporediam, deinde Carmagnolam oppidum contendit. Inſequutus e ueſtigio fuerat Oldradus, uadis Ticini illum prohibiturus, ſed uiro inermi ac penè ſolo, cõtracta ex domeſticis agreſtibusq; multitudine ſociatus, congre

di homo ocio quàm armis aptior expauit. Eo ductus furore Carmagnola, Amedeũ Sabaudiæ ducem conuenit, & multa de Philippi erga ſe ingratitudine, de perditis illius moribus, qui uiliſſimo cuiq; mãcipatus, probrum ſe adeuntium ferre nequiret conſpectũ, apud quem nullus fidei, honeſto, uirtuti locus eſſet, præfatus pericula aperuit, ſibi pridem, ut dixit, nota, quæ illum manerent tyranno uicinum potentiſsimo, cui faſtu & inſolentia debacchanti animus eſſet, neminem uicinum dimittere illæſum. *Si* Amedeus animum induxiſſet conſilium accipere, breui fore, ut Vercellis, Terdona, Alexandriaq; ſibi confinibus ciuitatibus potiretur. Amplexatus hominem ex uicino oppido oriundum, cuius celeberrimam noſſet famam Amedeus, poſtquàm ea reſciuit quæ diu à Philippo timuerat, facile in ſentẽtiam uenit, ſuaſitq;, ut ad Venetos ſe conferret potentatus, quorum ſolus uæſanam Philippi ſuperbiã frangere poſſet, pollicitus ſe quàmprimum per diſpoſitas undiq; contra Philippũ uires, è re ſua fore conſuleret, bello etiam cum alijs incũbere. Profectus inde Carmagnola, tranſmiſſis Alpium iugis tantiſper deflexit, quoad *Suiciorum*, quos, ut oſtendimus, magna occiſione ſibi cõſciuiſſet hoſtes, ſinibus quàm longe abeſſet, & per Tridentũ Italiam ingreſſus Taruiſium ſe contulit. Recognito exinde Philippus periculo quod immineret, ſi Venetos ad ſuſcipiendum pro Florentinis bellũ inclinatos reſciſſet, Carmagnolæ acceſſus, præcipites, ut uerebatur, in id feciſſet ruere, Cabrinum Fundulũ tollere ſtatuit, quem euertendis Cremonæ & regionis finitimæ rebus idoneum fore non ignoraret, quemq; rebus etiam Carmagnolæ integris, Venetorum motus cupienti animo nouerat expetiiſſe: perdifficile uero, & quando nouum à Venetis apparuiſſet bellum, impoſſibile uidebatur munitiſsimo Caſtellione oppido illum pellere, in quod pridẽ diuturnæ obſidioni perſerendæ, neceſſaria quæq; homo aſtutus peruigilq; congeſſerat. Quamobrem Philippus ad ingeniũ conuerſus Oldrado, cui Cabrinus Chriſtiana compatris affinitate eſſet coniunctus, negociũ dedit, ut aliqua illum fraude interciperet circũuentum. Itaq; Oldradus per recenſendi cuſtodis arcium Cremonẽſis agri ſimulationem pleroſq; armatos ſecum ſumpſit, Cremonãq; remotiori uia prætergreſſus, arces quæ Caſtellionem circũſtant, non ſigne inſigni quorũdam correctione inſpexit, ut eius ingenij fama per regionẽ uulgata ad Cabrinum undiq; perferretur. Tandem cum omnem circuiſſet Cremonenſem agrum, quo die Mediolanũ uidebatur reuerſurus, rectà ſecundum Caſtellionem iter inſtituit, Armatis uero inermibusq; ut quenq; ferebat caſus, partim illum ſequentibus, partim præcedẽtibus, quum iam omnes Caſtellionẽ ſtadio præteruecti eſſent, ſonipedẽ qui ſe præcederet Oldradus aduertiſſe uociferatur, anterioris ſiniſtri pedis ferrum ægerrime retinere, & multa ut omnes exaudirent magiſtro ſtabuli cõminatus, aduolare iubet, qui fabrum ferrarium ex oppido Caſtellione cum fabrilibus inſtrumentis deducant, pedetentimq; oppido appropinquans uia deflexit. Ingreſſi oppidum qui fabrum anxij quæritabant, Cabrino obuij, quænam eſſet tantæ anxietatis cauſa interroganti, Oldradũ eſſe narrant, quem ſonipedis dilecti cura longius iturum remorari coegerit. Tum Cabrinus miſſis qui com patrem ad ſe inuitent, & renuentẽ precibus cogant, ipſe molli greſſu cœpit fieri obuius aduenturo. Plurimis autẽ qui miſſi fuerant altero poſt alterum, Oldrado ea die properandũ fore ab illo renunciantibus paucis ut erat in oppido comitatus, uir ſceleſtiſsimus trahente fato ad Oldradũ exiuit, quem inter cõplexus manu retentũ, ille ab armatis retinẽdum eueſtigio ſignificauit, & alijs ad portam properare iuſſis, oppido potitus incredibilem in illo reperit gazam, quæ Papiã cum Cabrino & duobus liberis eſt aduecta, & Cabrinus prætori traditus, quæſtionibusq; ſubiectus, cũ plurima nefarie ab ſe cõſtituta confeſſus eſſet, Mediolanũ perductus ſecuri pcuſſus fuit. Maior interea belli conatus apud Genuã fuerat. Quàmprimũ enim portu Delphino potitã eſſe extorrũ claſſem uiderũt Genuenſes, & ipſi octo nauium, triremiũ decem & octo, claſſem Antonio Auria illi præfecto parauerãt: cuius freti tutela mare ciuibus aperuerãt: & expoſita mari loca à fathiſcẽte rebellione, per magnã æſtatis partẽ uiribus cõtinuerant. Vicit tamen Fregoſiorũ gratia ut ad æſtatis finẽ Liguſticæ orientalis Riperiæ caſtella, Rechũ, Guelfium, Rapalliũ, Segeſtrũ, Morelia, & Caſtellionũ ad eos defecerint, & quod maioris momẽti fuit, Clauarũ Philippẽſi peditatu munitiſſimũ diutina & pertinaci oppugnatione captum Fregoſius retinuit. Miſſi autem fuerũt ex Genua ad Clauarij oppugnationẽ Antonius Fiſcus Agnatis, Nicolao & Ioanni Aloiſio extorribus tunc infenſus, & Vrbanus Alexius cum potẽtiſsimo terreſtri Philippenſiũ exercitu: & Antonius Auria claſſem applicuit arci, quã Thomas nũq; expugnare potuerat, unde Fregoſi extorres

uarijs

uarijs moleſtijs agitati ſunt: cumq́ tamen parum in eo loco Philippenſes profeciſſent, Ra-
pallum delati, Thomam Fregoſi, aliquotq́ ex Germanis qui triremibus in continentem ex-
cenderãt improuiſo aggreſſi, fuderunt fugaruntq́ multis ex Fregoſa legione trucidatis, plu
rimis mari enectis: quo in prælio Ioãnes Fregoſus fratrũ Thomæ natu minor, quem expe
ditionis Bonitium ductæ præfectum fuiſſe oſtendimus, multa accepit uulnera. Cautior
exinde rebus ſuis Thomas inſulam Segeſtri ad quam ſe ex fuga contulerat undiq́ commu
niuerat. Philippenſes uero illum ut antea incaute illic agere opinati, turmas miſerunt, quæ
Segeſtrum oppidum terreſtri prælio oppugnarent, cæteri claſſem intrantes, undiq́ Frego
ſios obſederunt. Sed cum Thomas paucorum militum opera inſulam ab inimica claſſe tu-
taretur, terreſtres copias effuſa audentius legione aggreſſus, magnam edidit illorum ſtra-
gem. Florentina interim res plurimum inclinauerat, ciues nanq́ pecunijs exhauſti erant, &
milite in prælijs aduerſe commiſsis amiſſo, perfugarum accedẽte perfidia paruas habebat
reſpublica copias. Quamobrem Florentini debiles erant non ad tuendam modo dignita-
tem, uerum ad nomen reipublicæ retinendum. Vnicam itaq́ rebus ſuis relictam opem, ab
Venetis identidem propè continuis legationibus implorabant: & licet qui ad id miſſi fue-
rant præſtãtes uiri parum profeciſſent, quo maior in dies urgeret neceſsitas, eo uariatis ex
omni ordine legationibus, apud illos inſtabant magis, ut ſenatus populi & plebis Floren-
tiæ concordi affectione, nõ factionis cuiuſpiam inſtinctu rebus afflictis præſidium quæri,
ſenatus populusq́ Venetus intelligeret. Erat uero perdifficile Venetos ad id bellum trahe
re, quod cum eo principe geri oporteret, genitori cuius & familiæ nulla hactenus cum ipſis
odia, nullæ interceſsiſſent inimicitiæ: econtra uero ingens erat odium Veneti in populum
Florentinum, qui præter communem utriſq́ mercimoniorum Italiæ conſuetudinem, diſſi-
dia inter coniunctiſsimos parientem, damnoſa Venetis æmulatione ex Piſano portu in
Aſiam tranſmittere cœpiſſet. Nec ſatis cõcitando ſenatu efficaciæ habebãt conſilia, ſuaſio-
nes, ingentesq́ paratæ uictoriæ pollicitationes quas faceret Carmagnola, quem nonnulli
intolerabilis arrogantiæ, ſi rerum ſumma illi demandaretur futurum, nonnulli à Philippo
ſubornatum, nonnulli ſuopte ingenio perfidum ſuſpicarentur. Itaq́ in eam adducti erant
difficultatem Veneti, ut aut elati animis, potentiſſimiq́ principis Philippi, cuius ambitio-
ni incentiuum ſuperatos Florentinos cernerent fore, audaciam quieſcendo alere, aut ma-
ximo cum diſpendio ius fœderum uiolare cogerentur. Quare licet Franciſcum Segam
quo uterẽtur epiſtolarum ſcriptore apud Philippum diu habuerãt oratorem, nouam lega-
tionem ad illum decernunt. Miſſus ergo Paulus ex gente Corraria patritius magnæ apud
eos autoritatis, qui uulgari facundia & ob ſingularem grauitatem clarus erat, huiuſcemodi
uerba fecit. Neminẽ iure, ut mihi uidetur, optimo dixerim eſſe princeps illuſtris ex omni-
bus orbis terrarũ regibus, principibusq́ uiris, qui plures deo gratias quàm tu debeat, ſi ea
recte mecum penſitaui, quæ tibi cum cæteris ſunt communia, quæq́ partium alteri minora
adeſſe appareat uel maiora. Nam quod leuis & inconſyderatus quiſpiam primo obijciet
impetu, ſi uaſtis aliqui regnis regionibusq́, ſi immanibus dominantur populis, tu eam ob-
tines Italiæ partem, quæ ambitu minor, tot tantisq́ frequentatur urbibus, oppidis, ca-
ſtellis, populis, tot tantisq́ abundat opibus, tot talibusq́ decoratur uiris, belli & pacis arti-
bus egregijs, ut ingens illa immanitas collata ſordeſcat. Sed nobis eisq́ cõueniat, ut ſua illi
amplitudine delectentur, nos tua ut ſunt precioſa & ampla ſatis plurimi facientes, nullam
deſideremus permutationem, hac una in potentatus parte, par tibi eſt apud immortalem
deum cum illis obligatio, quam parte altera maiorem tibi effecerunt uariati pro tempore
rerum caſus. Nullum enim eorum mihi dabis, qui non præſentibus penè parem rebus po-
tentatum, paterna hæreditate per manus acceptũ, & propè tuo curſu ſeruatum, minorem,
aut parua auctum parte retineat. Tu inclyto quidem & potentiſsimo principi Galeatio ge
nitori hæres relictus, quam tanti principatus portionem adoleſcens tenueris, quantis olim
affluxeris opibus, imò quàm non omnibus egueris ſuſtentanda uita neceſſarijs, quàm ne-
dum principatu, uerum etiam uita deſperaueris, tu ipſe tibi optimus certiſſimusq́ ades te-
ſtis. Qui autem inpræſentiarum ſit rerum tuarum ſtatus, quæ opulentia, quæ adſit tibi ſu-
blimitas conſyderans, neminem maioribus quod dixi reddendis deo noſtro gratijs obno-
xium magis fore intelliges. Nec tamen eò pertinet oratio mea, ut qui deo tuam felicitatem
attribuo, te minus dignum, quod fert ſæpenumero rerum humanarum conditio, illa dona-

Nn tum

tum exiſtimem, quin tuam uirtutem, tuam animi magnitudinem, tuam prudentiam, diligentiam, ingenij ad omnia uerſatilis perſpicaciam, & eſſe & fuiſſe maxima ſentio, aſſeuero. Quibus effectum eſt naturæ dotibus, ut datum deſuper patrandis, quas geſsiſti maximis rebus patrocinium nulla ex parte per torporem, ignauiam ſocordiamq́ perierit. Geſſiſti Philippe magna, & uel eo maiora quod iuſte geri ſunt uiſa, cum paternæ hæreditatis urbes oppida, regiones recuperaturus, tyrãnos latrunculos diuini humaniq́ iuris uiolatores plurimos ſubſtuleris, nõ modo pulſos patria ciues, ſed populariter aliquas reduxeris ciuitates. Quæ ratio quondam apud Venetos iuſti & æqui amãtiſſimos ualuit, ut ſpreta multorum ſocietate, urbibus & oppidis quæ ſibi ſponte ac precario debebãtur, tibi relictis, cuius optimo erant iure, fœdera tecum iunxerimus: quæ quidem fœdera eam habitura eſſe uim ſenatus luculente peruidit, ut per Veneti nominis ſocietate tecũ iuncti famam, quæcunq; parta erant ex proprijs labantia confirmares, quæ reliqua erant conficeres, & inſuper Genua urbe mari terraq́ potentiſsima, quæ ad te nullatenus ſpectaret potireris. Iſta ſunt princeps illuſtris, iſta ſunt quæ tibi ampliſſima cõtulit ſenatus Venetorum, qui paternã in te imaginem, paterna pacis & quietis ſtudia contemplatus Lombardiæ principatu & Genuæ dominio, æque non eſt ueritus te non prohibere, ac illi Veronæ, Vincentiæ, Taruiſij & Paduæ, uicinarum & propè ſuburbanarũ nobis ciuitatũ dominia permittere nõ expauit. His inquam, rationibus adducti, fœdera tecum Philippe iniuimus, non decennio, ut dictant tabulæ, ſed perpetuo duratura, ſi quibus ad ipſa fœdera inducti à te fuimus, pacis, iuſti, boni, æqui, quietis & ocij artibus illa ſeruare, ſi iuſte parta tueri, opibus augere perges, ſi uicinos Italiæ populos afficere iniuria, laceſſere bello, ſi Italiam armis, incẽdio, motibus uaſtare, cõcutere deſiſtes, ſi externum hoſtem, tibi nobisq́ communem, cum laceſſierit impetierit, repellere adiunabis. Sed per deum, quid ſibi uolunt occupata Romandiolæ oppida, quid ductus in Hetruriam exercitus, quid à te demeruit Florentinus? Cõfictam nobis aliquando narrant fabulam, quos tenes Venetijs nuncij tui, fœdera illi inquiunt uiolauit populus Florẽtinus, Liburnium oppreſſæ Genuæ & Philippi uires effugere nullatenus ualentis partem ſurripuit, & hoſtem ſimul data iuuit pecunia. Pio exinde affectu Romano pontifici opem laturum prohibere illum ſint conati. Hæc qualia ſunt Philippe, hæc quorſum tendant Veneti peruident, probe intelligunt. Enimuero tritum apud nos eſt prouerbium, perſpicacius qui decipitur, quàm fallẽtem ipſum cognoſcere. Iã aliud item creuit prouerbium: Fraudis damna in autoris caput redũdare. Sancta eſt nobis ac proximo religioni loco reſpublica, & cui neſcio an mortalium rerum quippiam æquiparemus. Quæcunq; enim bona ſunt, ducũtur exiſtimãtur, pietatem, caſtitatem, libertatem, clemẽtiam, humanitatem, & quæ dicũtur his ſimilia, reipublicæ nomen continet, complectitur, cuſtodit, adeoq́ late patet & ſuas diffundit uires, ut amicis, æmulis, hoſtibus notis, ignotis paria penè afferat commoda. Si nanq; Mediolanenſes, ſi Lombardos omnes diligenter interrogaueris, tutam eſſe illis apud nos, & neſcio an non tutiorem, certe fructuoſioremq́ quàm in patria conuerſationẽ inuenies. Nos patritij pericula, labores, impenſas ſeruanda republica ſubimus: illi parato gratis fruuntur miſeriarum, inopiæ, calamitatum, cõfugio opum, lætitiæ, iocũditatis aſylo. Eoſdẽ, ut opinor, apud Florentinos multis populis nationibusq́ fructus affert reipublicæ cõmunio, quam qui tollere, labefactare, peſſundare quærũt, optima generis humani inſtituta uiolare pergũt. Tu quos ames tui ſimiles uideris, Venetis certe ea fuit affectio, eritq́ ut cõfido perpetua, ut ſi etiam honeſtæ libertatis æmulationi mercaturam nauigationemq́ adiecit Florentinus, ſi aliqua inde priuata ſimultas, ſi contentio eſt ſuborta, integram cum illo gratiam uel cum iactura ſeruare ſtuduerint, ne quam apud ſe ſanctam ducerent libertatem, alienam læderent. Maximus adeſt tibi principatus Philippe, optimi maximi dei noſtri munere, uirtutis tuæ mirãdo quodã modo breui tempore accumulatus, multã es à deo miſericordiam conſecutus, & cum tantis præclare gerẽdis emicuerit uirtutis tuæ ſpecimem, tum illud maxime illuſtrauit, quòd nefarijs, ſicarijs, oppreſſoribus ad internecionem deletis amplam cui pingui eſt cognomentũ Lombardiam, ex direpta, ſciſſa, & miſerãdum in modum afflicta, opulentã per pacis, ocij, & quietis ſtudia in rem propè publicã, te optimo duce gubernatã reddidiſti, Ob quæ fœdera dixi tecũ percuſſa fuiſſe tã diu duratura, quoad ipſe quibus nos allicuiſti bene uiuẽdi artibus inſiſteres. Quare cũ Florentinos nullo eorũ demerito maiore, quàm quòd uiribus ſuis uti neſciuerint, à te opprimi, nec boni ducãt, nec tolerare conſtituerint,

rint, Veneti niſi Romandiola, niſi Hetruria decedas, niſi intra cōſtitutos in fœdere Floren
tino fines te contineas, niſi parato exuberanti dono dei principatu quiete perges frui, te ty/
rannum ducent, reipublicæ libertatem utriſq; populis, imò Italiæ communem, ſaluam fore
pro uiribus enitentur. Ad ea Philippus paucis reſpondens, non eſſe apud ſe dubiū, inquit,
quin Veneti ſumma grauitate, conſtantia, integritate ad extremum uſq; tempus fœdera ſer
uaturi ſint, ſolenni ritu conſtituta: quos ſi nullo etiā tenerentur fœdere, ſuā amicitiam nullo
unq; tempore uiolatam, pluris quàm Florentini populi, cuius fraudes, inſidias, furta, rapi/
nas publice & priuatim exoſas dudū habuerint, facturos fuiſſe opinetur, ſe qui mutua ge/
nitoris, & Veneti ſenatus beneficia, ſuam erga illos obſeruātiam, pietatem ante oculos dies
noctesq; proponant, nihil ab illis incommodum ſuſpicari. Quantum uero attineret ad Flo
rentinos, & ſi peſſime de eo eſſent meriti, facillimumq; factu confideret, ut prius meritas de
derint pœnas, quàm uniuerſus orbis eos protegere poſſit, ſe tamen Venetis tribuere para/
tum, ſi Florentini pariter aſſenſum præbuerint, has omnes belli contentiones, ipſorum &
Nicolai marchionis Eſtenſis arbitratu, linquere componēdas: eiusq; rei cauſa oratores Fer/
rariam miſit, quò cum primos ex ſenatu uiros Veneti miſiſſent, Florentini hortantibus illis
ſuos pariter legauerunt. Duobus interea locis res ſummis gerebatur conatibus. Nam Phi/
lippenſes Aretinum agrum, & ea quæ continēt ſuperioris uallis Arni caſtella uexantes, ad
Florentiæ mœnia ferri quotidie uidebantur. Et Franciſcus Sphortia Fauentinum penè ob/
ſeſſum aſperrime uexabat. Erat per id temporis Venetijs, Laurentius Ridulfus equeſtris
ordinis iureconſultus uir præſtantiſſimus, quem poſtremū Florentini miſerant oratorem.
Is monendo, orando, ſingulos prenſando Venetos propemodum impulerat, ut ſocietatem
cenſerent cum Florētino populo ineundam. Quamobrem Corrario in ſenatu audito, cum
idem omnibus eſſet iudicium, uerba Philippum tamdiu daturum, quoad Florētinos adeo
confeciſſet, ut bellum ſibi in eos integrum linqueretur, fremere omnes & prope bellum pu/
blice depoſcebant. Tulit uero reipublicæ Venetæ fortuna, ut qua tempeſtate hoſtem habi
tura eſſet, cui uirtus fortunæ ac potentiæ par adeſſet, ducem etiam nacta eſſet præſtantiſſi/
mum Franciſcū Foſcarum, cuius prudētiā ætate noſtra ſingularem eloquentia ornaret, gra/
uitas comitate mirabili mixta adeo adiuuaret, ut quam tuendæ libertati adhibent Veneti
ſeueritatis legum obſeruantiam, & caſte cuſtodiuerit, & quotiens è republica uiſum fuerit,
primus principum ſoluiſſe dicatur. Is qui rempublicam temporibus ſuis fines protendere
cuperet, eius ciuitatis principatum nactus, cui mercaturæ propemodum mancipatæ, quan
talibet etiam certa ſordeſceret uictoria uel paruo impendio conſtatura, publice & palam
ſuadendo bello poſtremus erat, & clanculum primus omnium uehementiſſimusq; Floren
tinis fauebat. Et quāquam res diu protracta eſſet, plurimiq; falſo emanaſſent rumores, Ve/
netos fœderibus cum Florentino iunctis, Philippo bellum indicturos, reditus tamen Cor/
rarij effecerat, ut quotiens cogeretur ſenatus de confœderatione conſtituta ſenatuſconſul/
tum fieri crederetur. Ea motus fama Philippus oratores ad Venetos mittit, ornatu pom/
paq; ſplendidos, Oltradum Lapugnanēſem & Ioannem Aretinum, qui Galeatio genitori
fuerat epiſtolarum ſcriba. Quibus ex more ſalutatum principē adductis, paucos dies ſum/
pſit ſenatus, rebus quas ſecum agi oporteret grauiter cōſultandis. Videres interea, ut ſunt
uaria hominum ingenia, diuerſos oratorū mores, Oltradus elatus & fiducia plenus, urbem
tunc primum uiſam, nouo ſtupendoq; ſitu, ubiq; maritimam ubiq; terreſtrem, admirabun/
dus perluſtrabat. Laurentius ætate moribusq; grauiſſimus patriæ calamitatem, libertatis
occaſum uultus mœſtitia præ ſe ferens, ſingulos prēſare obuios, domi cōuenire plurimos,
nihil publice uel priuatim omittere intentatum. Rebus exinde eò loci perductis, ut diutur
niorem moram pati nequirent, placuit utranq; legationem quo temporis ordine aduenif/
ſent audiri. Ita nanq; fore exiſtimauit ſenatus, ut partis utriuſq; iure iniuriaq; ante omni/
um oculos propoſitis, quid è republica foret decerni poſſet. Introductus in ſenatum Lau/
rentius Ridolfus præciſa replicationis ſpe, iuſſus eſt quæcunq; in ſuam rem ducerent Flo/
rentini explicare, qui uerba in huiuſcemodi ſententiā fecit: Quid Florētinæ rei apud tuam
rempublicam negocij ſit hoc tempore, princeps illuſtris, quid ſibi uelit oratio mea, nedum
tacentes & me audire intenti intelligitis omnes, uerum etiam norunt mecum quicunque
proximis diebus Florentia profectū concito gradu uenientem in itinere uiderunt, opem af/
flictis rebus, libertati tutelā, reipublicæ incolumitatem, à libero populo petere Florētinos,

per tyranni potentiſſimi ueſtris etiã imminẽtis ceruicibus ambitionem oppreſſos. Eò itaq;
pertinebit oratio mea, ut patriæ quæ genuit, educauit, honeſtum inter primores locum ha-
bere uoluit, ſalutem quanta potero ui, quibus potero ſuaſionibus, dicendo implorem, impe
trem. Si me Veneti exaudiueritis, ſi Florẽtinis adiumẽto, ſi protectioni affueritis, me felici
functum legatione patria ouantem excipiet, me amplexabuntur, colent, obſeruabunt con
ciues mei: hac ſpe, hac fiducia fretus, libens huc loci conſcenderim, nec eſt cur ſpe ipſa, cur fi
ducia deſtitui uerear, mihi conſcius apud eos orationẽ haberi, qui callent, peruident, intelli
gunt, dum poſtulata cõcedunt, dum cadẽtem ſuſtentant rempublicã Florentinam, ſibijpſis
reipublicæ ſuæ libertati proſpectũ iri. Enimuero princeps illuſtris, cum multos diu per eam
quæ mihi adeſt ſenectutẽ, adiuuerim populos, neminẽ uidi mẽtis compotem, qui rei bonæ
à mala diſcretionẽ, delectum per ætatẽ habere poſſet, cui non perſuaſum eſſe cognouerim,
inimicos, æmulos, hoſtes, inuidos eſſe populis, libertatibus, rebuspublicis, nõ eos ſolũ qui
infami ſunt tyrãni nomine notiores, ſed ſub honeſto principum & regum uocabulo tyran
nidem exercẽtes. Poſſum multas hiſtorias percurrens exempla adducere, qualis Athenien
ſibus & Lacedæmonijs, qualis Romanis Philippus Macedo, qualis populo Romano Mi-
thridates, Antiochus, q̃ nullis de cauſis fuerint hoſtes, ſed ſola dominãdi libidine, ſola liber
tatis inuidia prouocati. Sunt uero in promptu plurima quæ pertulimus ſinguli, adeo recen
tia, ut ueſtras noſtraſq; calamitates, quibus interfui memoria repetẽs, nullas deſiderare con
ſueuerim Romanorum hiſtorias, ponẽdis quod ſæpenumero in ueſtra republica feci, ante
oculos periculis quæ imminẽt à tyrannis. Quis enim eſt ueſtrum, qui aut uiderit adoleſcẽs,
aut maiores audiuerit narrantes, quem non terreat Clugienſis, ut appellatis, belli memoria
Carrarienſis Franciſci conciuis, & uicini perfidia concitati: cum propè factum eſt, ut ſupra
nongenteſimum cõtinuata annũ libertas, & nullam interim noui regiminis formam paſſa
reſpublica, parum eſſe iudicauerit tyrãnus, ſi dominiũ acciperet, quam diripi, incẽdi, ab fun
damentis euerti quæſiuerit. Quæ ab uicino rege Vngariæ *Sigiſmundo* totiens pertuliſtis,
recentiora ſunt, quàm ut illa memorari oportere exiſtimem. Pertulit item populus Floren-
tinus ab uicecomite, ut alios omittã, tam multa, ut tot difficilia numeremus reipublicæ no-
ſtræ tempora, quot annis uicecomites tyrannidem tenuerunt. Luchinum etenim & tyran-
nide apud illos conſtituẽda, & inferendo nobis bello, ex ea gente primum Ioannes excipit
archiepiſcopus, Bernabos illũ, Bernabouem Galeatius noſtri huius genitor, ſub quo perpe
tuo, uerius q̃ ut aliquando dicimus, trino & quidem periculoſiſsimo laborauimus bello.
Eſt princeps inclyte, eſt hoc natura comparatũ, ut cum libertate apud ſuos cõculcanda ty-
ranni nomen induant, uicinam & quoad manus extendere poſſunt, proximam libertatem
alienam oderint, inſectẽtur, & quam ſibi ſubijcere nequeant euertere conẽtur. Aſtuto ſanè
conſilio qui re opera, fructu, uſu, quàm uerbo ſuauis libertatis nomen oppreſſis, quos in ſer
uitutem redegerunt, populis q̃ longè cupiãt abeſſe, ne renouata in noſtra imagine liberta
tis priſtinæ memoria, in illorũ caput, miſeros armet, faciat audaces. Felix uero & fortunata
fuit ueſtra reſpublica, cui datum eſt per ipſa oriẽtis Italiæ incendio & rerũ publicarũ exitio
Philippi uicecomitis pueritiæ tempora, Carrarienſem Franciſcũ iuniorem tollere. Nam ſi
ingenio, uiribus, audacia, ambitione paratus, hic noſter Philippus, illum belli ſociũ nactus
eſſet, nõ Clugiæ, nõ apud Bebas uictoriæ impetum per deſidiam deflacceſcere permiſiſſet,
ſed terra, mari, fluuijs, paludibus, ſtagnis, armato inermi re, uerbo, minis, terrore, qua eſt ui-
gilantia, quo eſt aſtu, preſſos breui in miſerandã redegiſſet ſeruitutẽ. Felix Veneti fortuna-
tumq; rebus ueſtris Paduani illius tyrãni excidium fuiſſe, & dixi & ſentio, niſi maxima, &
utinam ne nimia ſecuritas exinde ueſtra in maius, quod neſcio an cum immineat per eam
ipſam ſecuritatem intueri uelitis, periculum labi faciat. Hoſtis Veneti, hoſtis imminet, ante
hac incognitus, qui & ſi plura inermis, pauper, & ut erat nouus, geſſit q̃ quiſquam è multis
quos ætate noſtra uidimus, paratos furenteſq; tyrannos, & ſi nos opibus, pecunia tumẽtes,
ad hanc redegit humilitatem, ac penè ſaluti deſperationẽ, arras ut facile datur intelligi, po-
tẽtatus ſui exhibuit: horreo quæ geſtit animus expromere, auſus eſt Philippus uicecomes,
cum quinq; equitatus, duorum milium peditatus, tãtillis copijs eam quæ erat nominis Flo
rẽtini potentiã, illas opes, illas pecunias inuadere, duplos illi, quãdoq; triplos oppoſuimus
exercitus, omnes ille prius cõfecit, attriuit, q̃ uiſos fuiſſe à ſuis crederemus. Nec gigantes
illi, aut quod fabulæ narrant, centauri truces militãt, uiros habet noſtris ſimiles, ſed ab fidu-

cia ab ſpe diſpari meliores, quibus pingues nobilium Lombardiæ uillas, quibus oppreſſo-
rum,occiſorum filias uxores in matrimonium iunxerit,quibus Lombardiæ tyrannidem ra
pinam permiſerit.Et quid tanta illos dulcedine illectoa ſperare credimus, ſi,ut dicunt,præ-
dicant,confidunt,Venetia poſt Florentinos ſubactis Italiæ dominũ regem imperatoremq;
Philippum cõſtituent? Tanta princeps illuſtria militũ illiua ſpes,feroces,indomitos,armis
noſtria inſuperabiles reddit.Sint qui ſpem feriant,præcidant,tollant: ſint qui quietas luxuri
antesq; in Lombardiæ uillis,agris,caſtellia,uxores,filios,curatores diſturbent:ſint qui con-
geſtaa eò Romandiolæ agrorum noſtrorum prædaa armenta abducant,cadet ferocia,ſupe
rabiles & noſtris reddentur pares. Sin diutiua ſalua & integra re familiari, in agro pugna-
bunt alieno,qui nulla hactenua uel pauca à Philippo perceperunt pro ſtipendijs æra, tribu
tum illi erogabunt menſtruum, ut integris,intactis uectigalibus ærarioq; Philippus abun-
det:& ad perfidiã perfugiumq;,eos qui nobis militant cum Piccinino & Lauellano per pe-
cuniam ſolicitandis paratior reddatur.Horreo inquam princepa quæ geſtit animua dicere.
Si paruo adhuc deſtituimur tempore, eò loci ſubacta Florentia Philippum adducet, ut
nullo Carrarienſi,nullo peſſundanda rerum noſtrarum opulentia indigeat adminiculo. At
fœdera Veneto ſemper hactenus ſancta,ſemper inuiolata fuerunt.Ego princepa inclyte,im
mortalem orauerim deum,ut quibua pietatem dedit promiſſa ſeruandi,in mentẽ uenire fa-
ciat ſanctum ac religioſum fore, humanam diuinamq; dictare iuſtitiam, quæ interceſſerũt,
promittendo cauſas rationesq;,icti fœderis fundamẽta fuiſſe:ijsq; ſublatis & fœdua tolli &
pacta ceſſare,pacem uobia Italicam,populorum ſibi uobiaq; ſubiectorum quietem,ſecuri-
tatem,felicitatem ſummam pelliciendis ad fœdera prætendit. Voa illo aſtu, illa fallendi arte
tam diu quietos deſidesq; reddere quæſiuit, quoad Pandulfum Malateſtam permiſſa à ge-
nitrice,& ab ſe pueritiam ſupergreſſo inſolutum, Brixia quam ille ditauerat eijceret: quoad
Genuenſi duce per fraudes,& rupta bis fœdera pulſo patria, nos item cõſcriptis fœderibus
innixos,opprimeret incautos.Qui igit̃ toties pactis ſolenniter fœderibua non abſterretur,
quo minus diuino humanoq; iure poſthabito,aliena inuadat, dominãdi libidinẽ rabiemq;
expleat,is princeps illuſtriſsime inſtruit,edocet,habenda pro infectis fœdera,quæ rerum in
circuitu potitus,nec ſancta ſit,nec religioſa ducturus. Sed iam finẽ orationis deſiderari ui-
deo,nec ero dicendo prolixior,poſtquàm facit tacitus conſenſua ueſter,ut conijciam,intelli
gam perſuaſum uobis eſſe,non meam dignitatem,non reipublicæ Florentinæ præſidiũ ma-
gis hac oratione peti,quàm dignitatem,ſalutem,amplitudinem uobia quæri, quibus fallax,
perfidus,ſagax,aſtutus,rei bellicæ peritia,fideli milite,tenui impenſa, ærario uectigalibusq;
opulentus,tam paratus quàm audax imminet,impendet tyrannus:non ultra gladiũ in uos
diſtringere dilaturus quàm nos oppreſſerit,ſi deſtituimur,ſubijci paratos: ſi ueſtræ ſocieta-
tis protectionisq; ſola acceſſerit præſidio fama,integris repugnaturos uiribus,illũ Roman-
diola Hetruriaq; eiecturos.Quanquam enim magnas profuderimus opes, maiores tamen
ſuperſunt,futuræ indies maximæ,quia ciues noſtri rebus ſuis ab ueſtra prudẽtia, ſapientia,
fortuna,uirtute,potentia,ſalutem affore conſiſi,quas nunc abſcõdunt,negant,aſportant pe-
cunias,ſponte reipublicæ offerent,incolumitati patriæ erogabunt. Iungite arma,iungite fœ
dera,ueſtram noſtramq; libertatem,rempublicam, dignitatem, patriam uel per nos ſaluam
facite. Nullas damus conditiones, dandas recuſamua nullas. Quum finem dicendi feciſſet
Laurentius,audiendam ſibi prius Philippi legationem,quàm eius orationi reſponderetur,
dux de ſenatus ſentẽtia dixit. Varia uero ſenatu dimiſſo non ciuis contra ciuem modo, ſed
intra ſe ſingulorum erat ſententia,hinc potẽtatua Philippi & Florentini nominis odio,inde
rerum ſalute & impendij magnitudine animum diſtrahentibus.Ne uero Philippi oratores
quid Florentinus dixiſſet ignorantes, uel amicabili,ut cõſueuerant,inſiſterent orationi, uel
impertinentibus in Florentinum nomen inueherentur uerbia,datum eſt ſenatorum pleriſq;
negocium, qui priuatæ neceſſitudinis ſimulatione, Mediolanenſes quæ fuiſſent uerborum
Florentini uires facerent conſcios. Vnde factum eſt,ut dato ſenatu, Ioãnes Aretinus qui ab
humanitatis ſtudijs non abhorrens,patrio item adiutus ſermone,non infacundus eſſet, col
lega permittente,talem habuerit orationem.Quæ ratio,quæ cauſa, Philippũ Anglum Me-
diolani ducẽ impulerit,ut nos hoc tempore ad uos mitteret,requiri audiuimus,ab humani
generia rerum curatoribus Florentinis,quibua ſatis ſupraq; facient, & quum reſciuerint in-
iucunda erunt,quæ nihilominus hoc principio dicturi fuimus.Nullos eorum exemplo mo

tus concitare,nulla diuinum humanum'ue ius aliquod inſtigatione aduenimus euertere. Has Philippus illis natura inſitas relinquit artes,ſibi eſt ut certe perpetuo erit curæ,quæ ſtudia à maioribus tradita accepit,attente in hanc diem cuſtodiuit,amicitiæ,ſocietatis,obſeruantiæ ſenatui Veneto intemerata exhibere. Et quando optimi maximi dei noſtri benignitate factum eſt,ut in tanta tamq́ perpetua inter uos & illum coniunctione animorum, nullas quæri expediat nouas pacis confœderationisq́ leges,cōcedant Florētini, ſit eorum uenia Philippo permiſſum,humanitati,urbanitati,bonis moribus tribuatur,Philippo ſine calumnia liceat hos ſibi amantiſſimos patres,hunc ſenatum ſalutare,& quando ſic expedit concedatur dicere,ualet Philippus,ueſtræ reipublicæ dignitati,cōmodis, amplitudini priſtino cupientiſſimus animo. Cumq́ pro ueſtra erga ſe beneuolētia,pro fœderum iure communes huic reipublicæ ſucceſſus ſuos, communem ducat gratulationem, confractos,male habitos nunciat Florentinos, qui ſua in eum proteruia,in omnes petulantia intolerandaq́ ſuperbia,bello eū ut graui ita niſi celeriter occurriſſet,periculoſo implicauerant.hæc patres optimi, hæc erat noſtræ legationis ſumma. Nec noua, quod ſuſpicati ſunt,fœdera quærere aduenimus,qui memores ſimus uetuſto & nulla unquam labis ſuſpicione inquinato,Venetorum cum uicecomite amori acceſſiſſe pridem fœdera, quæ integra illibata perdurāt & Florentinorum pace dixerim, perpetuo durabunt. Quod uero gentem hanc garrulationi natam,miſerabili querimonia,non in ſenatu ſolum,ſed per areas & compita Philippus audiuerat deplorare,belli motus ab eo prius concitatos fuiſſe, ueſtro ut hactenus iudicio,ueſtra cognitione tranſigendum relinquit,præſcriptas quantum ad ſe attinebit conditiones à ueſtra æquitate,à ueſtra iuſtitia accepturus. Eo ſe Florentini tribunalis ueſtri campo in Ferraria tueantur,quibus iniuſta cauſa in bello ſuccumbere dedit,neq; infanda inaudita excogitent,neq; fraudes machinētur,ueſtra grauitate, ueſtra ſanctimonia, contra uetuſtum ius amicitiæ,contra fœdera in Philippum armanda. Timendum,inquiunt, à Philippo ſi uires auxerit,hoſtes ſunt,æmuli ſunt,inuidi ſunt rebuspublicis reges, principes,tyranni. Mithridatem, Philippum Macedonem, Antiochum exemplo adducunt, quibus perferendis, & ad extremum tollendis laborauerit reſpublica Romanorum. Quàm uellem Hetruſci regis Porſenæ in mentem ueniſſet, qui reſtituendis in patriam regibus naſcentem rempublicam penè euertit,funditus ſuſtulit. Eum credo quia reipublicæ hoſtes etiam ex Hetruſcis repertos notaturus fuerit, de induſtria omiſiſſe. Sed quando hiſtoriarū exemplis innitimur, Hierones ex Sicilia, Iubam ex Libya, maximeq́ Ptolemæos memoret ex Aegypto, qui Romanos ſingulari amicitia, conſtanti ſocietate proſecuti augenda republica illis adiumento fuerunt, Attalum memorēt populo Romano amiciſſimū regem, qui humanis rebus excedens, Romanos ſuo in regno hæredes cōſtituit, primumq́ in Aſiam illis aditum patefecit. Et quando tam diligentes ſunt, noſtris poſt externa exempla perquirendis, uicecomitum gentem, quæ maximis dudum floruerit opibus adducat Laurentius. Eam quæ potens polleńsq́ centeſimo ab hinc anno fuerit, uobis exemplo ante oculos ponat, non Alpibus, non Pado, nō maris tractu à Venetijs diremptam. Sed noluit aſtutus uel attingere locum, qui nugas, fabulas, figmenta, calumnias Florentinorum detegit, omnem euacuat, tollit inuidiam: noluit dicere, documento uobis irrefragabili exemplo fore certiſſimo, quàm nihil à Philippo Venetis ſit timendum, cuius maiores, & quidem potentiſſimos, nedum tolerabiles uicinos, ſed benignos affectuoſiſſimos'que ſenſiſtis amicos, cuius genitorem tantum abfuit, ut potentem timueritis, quòd potentatu augendo iuueritis. Cū Verona, Vicentia, Patauio capiendis, utq́ fines Dalmatiam uſque & ueſtri maris undas extenderet, adiumento fuiſtis. Hæc, inquam, Laurentius optimus ſanè prudentiſsimusq́ uir, alioquin iureconſultus cauſidicorum aſtutias callens, ſuppreſſit, de induſtria declinauit. Ductam princeps illuſtriſsime, per tot uiros, per tot ſecula uicecomitum cum Venetis amicitiam, nec ulla poſſet ambitio labefactare, nec ullæ ut confidit Philippus iniectæ ſuſpiciones, nullæ poterunt conquiſitæ fraudes tollere: ad ipſos ueniamus. Singulos enumerat à primo qui principatum in hanc familiam attulit. Omnes, inquit, accepta per gradus cum Florentino populo bella geſſerunt, & cum de ſingulis dixerit, præſentia complorat tempora. Bene uero habet, quòd ſimilem huius noui cauſam alijs omnibus interceſſiſſe, hoc loco incautus protulit, Forumliuium, inquit, contra fœdera occupauit, quaſi uero nuper eam audiueritis querimoniam, quos cū ſæpe aliàs, tum nuper arbitros, quos iudices uel ſolos

uel

uel cum marchione Eſtenſi Philippus poſtulauerit. Dicendum itaq; dicendum eſt hoc tempore, quod in iudicio accuratius oſtẽdetur, Macra Florẽtini termino per fœdera prohibiti Genuã urbẽ, quæ à Philippo obſideretur nullas immiſerunt præſidio copias, nullo obſeſſos fouerunt commeatu, ſed rerum inopes ſolis innixos maritimis præſidijs, quæ magno eſſent precio comparãda ingenti iuuerunt pecunia, & tanta impenſa tantis quæſitæ diuturni belli laboribus uictoriæ partem Liburnum ſurripuerunt. Has princeps indyte, has rupti fœderis ſurreptæ arcis iniurias bello perſequi Philippus potuit, iure debuit. Sed pacis, ocij, quietis ſtudia indignitati prætulit. Quærentem exinde oppreſſo à tyrannis Romano pontifici Martino quinto Columnẽſi uiro ſanctiſſimo, cui omnia debeat Italicũ nomen, opem afferre Foroliuio Florentini diſturbare, unicũ illud iter abrumpere ſunt conati, nec ullis adduci rationibus, nullis ſe exorari precibus ſunt paſſi, ut prius cõceſſurum omnia Philippũ exaudiuerint, quàm bello illum neceſſario implicauerint: tãtum dabat inſolentiæ pecunia, quam auariſſime cumulatam, temeraria effuſione diſſipatam, tãtis deflent eiulatibus. Has belli cauſas quod nunc Philippus, ſimiles olim à populo Florẽtino uicecomites habuerint ſuos ipſi mores, ſuam accuſent ſuperbiam, iuſtum principem, pacis, gloriæ, quietis Italiæ ſtudioſum, libertatis, beneficentiæ hoſpitem Florentini inuidiæ, rapinarum diſſenſionum fomes, probris laceſſere apud benemerentem de ſe ueſtram rempublicam lacerare deſinant. Deditus huic reipublicæ obnoxius ſtudioſius nos miſerat Philippus, neminem re aut uerbo læſuros, amicitiarum fidem ſalutationis officio communione omnium rei bene geſtæ nuncio oſtenſuros. Prouocati princeps optime uicem rependimus, ex multis quæ iure optimo dici poterant, pauca reſpondimus, ſed uera ſed ſolida. Paratum hactenus Philippum fuiſſe, paratum diſpoſitumq; fore, & diximus, & identidem dicimus, rem omnem ueſtro iudicio, ueſtræ æquitati, ueſtræ ſapientiæ cognoſcendam moderandam'que relinquere. Hæc Florẽtinos parui, ut hactenus ſemper ducturos non ambigimus, quandoquidem qua angebantur moleſtia liberati ſunt, quando nulla aduenimus innouare fœdera, quæ uetuſtiſsimæ à maioribus acceptæ, indies adauctæ amicitiæ, quemadmodum pro uinculo, pro indiſſolubili nexu, pro utriuſque contra calumniatores, ſuſurrones, æmulos, excuſatione acceſſerunt, quemadmodum pacta, concluſa, & ſolenniter firmata ſunt, pari modo illibata, inuiolata perſiſtent, ad extremum perſeuerabunt, obſeruabuntur. Cum dicendi finem feciſſet Aretinus, dimiſsi ſunt à ſenatu oratores. Varias tunc in ſenatu mentes diuerſa eſſe ſtudia faciliter apparuit, quibuſdam præpotenti audaciſsimo'que tyranno, uerbis rem ducenti, quoad Florentinos oppreſſerit, aperto obſiſtendum bello uociferantibus: quibuſdam penſitandum eſſe contendentibus, quanta rei moles futura ſit, quam adeo præcipitanter aggredi pergerent. Subſtiterat per ea tempora Taruiſij Carmagnola, quò primum ex fuga in Italiam delatum oſtendimus diuertiſſe. Illum uero dux Venetorum multique eius ſententiam pedibus ſemper inire conſueti apud ciues ſummis efferebant laudibus, famam uiri, rei bellicæ gloriam, ſeruatam ingrato domino fidem prædicantes, futurumq; aſſerentes, ut tanti uiri ductu, faciliter Philippum opprimant, quo regnante perpetuo rei Venetæ impenderet exitium: nec tamen deerant qui tantas laudationes in contrarium retorquentes ſenſum dicerent, quo maiori auctus ſit gloria homo nouus, & uti conſtans erat fama, intolerabili faſtu tumens, eò diligentius cauendum, ne cum rei Venetæ, quod neceſsitas belli ſuaſura uidebatur, ſumma illi eſſet credita moroſis ciuibus, & ſingula quæ occurrerent per ſenatus conſulta decernentibus fieret, aut intolerabilis tutor, aut pernicioſiſsimus inimicus, quem ſcirent ſe Philippo oneroſum reddidiſſe, omnia eueſtigio concedenti quantum ad ſeruatam fidem attineret: uideri oportere, ne abſens etiam ſeruet, & illa maximo Venetorum malo ſeruanda ad eos tranſiuerit. His uocibus curia & forum perſtrepebant. Ipſe uero animi uir inquietiſsimi licet oblata à fautoribus ſpe ſuſtentaretur, ſuſpicionis quam de ſe multis iniectam audiuerat dolore, ac indignatione æger conſternatusq; animo ſeſe Taruiſij continebat. Pendentes uero dubiosq; in tanta rerũ prolixitate Venetorum animos nouus traxit caſus, ut omni ſublata dubietate Franciſcum Carmagnolam Philippo crederent odioſum. Fuerat Taruiſij aliquot annos Ioannes Luprandus Mediolanenſis. Is Varentinam Bernabouis uicecomitis filiam in matrimonio habebat, & Aſtorgio quem apud Modoctiam dum à Philippi exercitu obſi-

deretur, interiſſe oſtendimus, fuiſſe inſimulatus fuerat, quare Philippum timens in eo ſeceſſu ſecurus uitam ducere conſtituerat. Eos uero ampliſſimis præter reditum in patriam pollicitationibus pellexerat Philippus, ut Carmagnolam per commune ſui odium, familiariter conuiuentem ueneno inficerent. Quod cum ancillæ indicio eſſet patefactum, ſubiecti quæſtionibus Ioannes Varentinaq; rem alioquin certam magiſtratibus confeſſi ſunt, & maritus ſecuri fuit percuſſus, uxor ob ſexus infirmitatem, cui uiro parendum fuiſſe cenſuit ſenatus, abſoluta inde migrauit. Carmagnola uero irarum & ſpei plenus, Venetias accedens pudoris, ut dicebat, leges diſſoluit, contra tyrannum qui ſummæ erga ſe ingratitudini tantam adieciſſet crudelitatem, & omnes priuatim ac publice allocutus, orat, admonet, oblata utantur occaſione, ſeſe tyranni periculo dum licet liberent, Lombardiam ſe adminiſtro, ſe belli duce ſubijci paratam, recipere non differant, prenſantem ſingulos & prope côcionabundum Laurentius Ridolphus ſequebatur. Qui à precibus quandoq; ad minas conuerſus futurum dicebat, ut ſpreti, deſtituti à Venetis Florẽtini, fœdera percuterent cum Philippo. Et quando æquis conditionibus id fieri nequiret, ſe ſubiectos illum regem facturos, quem ſubacti poſtea Veneti ad imperium orbis eſſent ſublimaturi. Diſcordes uero, ut diximus Venetos, Carmagnolæ periculum unanimes reddidit, eaq; factum eſt cauſa, ut plurimi ſenatorum, qui à bello etiam neceſſario, ne ſuſpecto ductori ſumma rerum committeretur, abſtinendum ſentiebant, ardentiores in belli ſuſcipiendi ſententiam ruerent. Quamobrẽ primo, qui habitus eſt ſenatu, quod in rebus grauiſſimis difficilimisq; temporibus apud eos conſueuit liberũ magiſtratibus eſt factum, ut cum è republica uideretur de ſocietate cum Florentinis ineunda, & bello ſtatim Philippo Mediolanenſium duci inferendo referrent: placuit tamen prius quàm ſenatuſconſultum de prædictis fieret, oratoribus Philippi in hanc ſententiam reſponderi, Venetos pridem cum per alios oratores, tum maxime per Paulum Corrarium, qui nec balbus eſſe, nec timidus conſueuerit, mentem ſuam Philippo aperuiſſe, futurumq; ut niſi intra Lombardiæ terminos, intra quæſitum pridem per ſuam patientiam, per ſua adiumẽta dominiũ, quietius ſe contineret, Venetos ex amiciſſimis, hoſtes ſibi factos ſentiat acerrimos. Vix ſtagna ex urbe digreſſi oratores traiecerant cùm Franciſcus Carmagnola in palatium perducitur. Qui iuſſus frequentiſſimo tum ſenatu dicere, uir literarum omnino ignarus, ſed qui Genuæ & Mediolani uerba in cõuentibus facere conſueuiſſet, multa in hanc ſententiam non infacunde diſſeruit. Fortaſſis exiſtimant princeps inclyte ſplendidiſſimi ciues iſti, me qui poſt digreſſos urbe Philippi oratores, ad dicendum ſim perductus, illorum uerba, quæ per hos dies hoc in loco multa dixerunt repetiturum, & ad trutinam, ut aiunt, examinaturum: quaſi uero uobiſcũ ignorem, quàm nulla ſit Philippi uerbis adhibenda fides, qui ſolitus dicere ſit, & iurare & peierare, polliceri & promittere, aſſerere & negare, eſcas fore principum, quibus in cõcinnata pro rerum temporum & locorum conditione area, bene diſpoſitis, irretitos omnium generum homines capiant. Non uerba illius magnifici patres, ſed facta, mores, aſtutiam, fraudes, inſidias diſcutere, & uobis ante oculos ponere adueni: neminem etenim hominum, nec ipſum etiam, ſi à tortoribus laceretur, Philippũ non præteriti temporis facta ſolum, ſed præſentis cogitationis ac futuri conſilia, pari mecũ intelligentia poſſe uobis patefacere cõtenderim, qui tot per annos, quæcunq; aut recte aut perperam excogitauerit, concupiuerit, uirtute, diligentia, uirium robore, animi magnitudine fuerim executus, & id quidem tanta integritate, ut quod impoſſibile multis uideatur, quæ improbe fraudulenter fieri uoluerit, quæ crudeliter & nefarie mandauerit, ſi prohibere non licuit, ſine mea labe, ſine infamia perfecerim. Quibus effectum eſt artibus, ut principatum illi maximum aſſeruerim, ut tanto illum nomine, nobis etiam tremendum effecerim. Dicerem hoc loco, quantis ingratum hominem affeci beneficijs, ni tanta eſſent & tam multa, quibus referendis ſoleo ab nauſea in ecſtaſim inſaniamq; concidere, quod ab extrema eductum calamitate hominem exercitu Facino Cani militare cõſueto donauerim, ſubiectarum ipſi Facino urbium, Alexãdriæ & Nouariæ per deceptam blanditijs meis miſeram Beatricem dominum conſtituerim, quòd exinde Modoetiam, Laudam, Comum, Tricium, Bergomũ, Placẽtiam, Parmã, Cremonã, Brixiam, & ad extremũ Genuam, per cuius potentiã nomen ſuum ultramarini etiã contremiſcũt, quòd eidem inquam, homini tantũ ſubiecerim principatum, & is poſt inauditã omnibus ſeculis,

qua

qua mecum eſt uſus ingratitudinem, me inſuper, me omnibus inſitæ ſibi à natura crude-
litatis artibus perſequitur. Fuit uero, dixerit quiſpiam, fuit olim tibi apud illum ſupremus
honoris locus, te familiæ uicecomitum cognomine, te conſanguinea honeſtauit uxore. Ea
autem ut facile ab euentu conijcere datur, nõ uirtutis acceptorumq; beneficiorum præmia
contulit, ſed pignora eſſe uoluit, quibus tamdiu aſtrictus, obnoxiusq; illi nauarem operam
quoad rebus è ſententia conſtitutis, me oppreſſos ab iniuria releuantem, bonos protegen-
tem, proteruis impudicisq; curialibus frena imponentem, tolleret, extingueret, & cum lu-
dionibus, mimis, ganeonibus ſuis ſine tutore, uel quod illo in odium mei adducendo, ſui
dicere uſurpabant correctore, effrenatius laſciuiret, Oltrados, Zaninos, Thedeſchinos, li-
centius in ſubiectos populos debacchari ſineret. Hæc fuit Veneti tantæ cõmutationis cau
ſa, hæc ratio, quæ perfido, ficto, ſimulato omnium leuiſsimo homini ſuaſerunt, ut poſt tantæ
dignitatis umbram, poſt cumulatos in me alienigenam hominem honores, me perderet,
quem nec fidum integrum boni & iuſti conſultorem, tolerare poſſet, nec humilem abie-
ctumq;, ſine maximo ut credebat periculo, auderet reddere. Bene uero habet, & quãtum ua
ticinat animus, nõ meæ ſed ueſtræ reipublicæ ſaluti, incolumitati, amplitudini, & maximo
illius malo ſeruatus ſum. Mihi enim ſatis ſupraq; fuerit ganeonum inſidias, pericula capitis
euaſiſſe, conſolerq; pro fortunis quas abiens magnas dimiſi, patriam mihi apud uos, ut con
fido, comparaſſe, iuſticiæ, integritatis, uirtutum alumnam, & quod docuit hactenus experi
entia, quod beneficijs affecti maximis oſtendunt plurimi, optima, perpetua emeritis præ-
mia tribuentem. Ea ſubleuatus conſolatione princeps inclyte, non amiſiſſe, ſed quæſiuiſſe
diuitias, non me infortunio afflictum, ſed optima diuinitus donatum eſſe fortuna, opinor,
exiſtimo. Niſi forte retẽta cum filiabus uxor effœminatum Carmagnolæ animum ægre ha
bebit, & ubicunq; ſit terrarum Philippo mancipatum tenebit. Sed nimis multa de meipſo
per dolorem, per indignationem dixi: de re ueſtra ſtatim dicere eſt animus, ſi pauca prius
de Florentinis dicentem tolerabitis. Bellum eſt illis cum Philippo, quem rebus integris per
eas quibus abundant pecunias, per maximum potentatum, intra Lombardiæ ſepta repu-
gnare faciliter coëgiſſent, niſi rei bellicæ ductores quibus ſunt uſi, eos perditum ire per ex-
ercitus maximos tanquam armenta in paſcuis diripiẽdos, hoſti oblatos perrexiſſent. Nam
quo tempore apud Zagonariam eſt pugnatum, ſi aut obſidio Foroliuienſium continuata
poſtquam itum erat ad hoſtium caſtra, quod imbre effuſi facere ſuadebant, à pugna ceſſa-
tum eſſet, qui furentes eò loci contulerant Philippẽſes, concitatiore quàm aduenerant gra-
du, Parmam retinuiſſent, tãtus timidiſſimum principem pauor inceſſerat, poſteaquam Ca
rolum Mediolani, Pandulfum Brixiæ & Bergomi dilectiſſimos tanti exercitus cõtra ſe du
ctores audiuerat creatos. At iam ſero errata reprehẽdimus, quando attonitos, animo con-
ſternatos Florentinos, ſola uincentem fama Philippũ oppreſsiſſe uidemus. Nec riſum cui-
piã moueat, quod dixi ſola fama Philippũ uincere, imò etiã quod dicã, qui uolet cachinne
tur, Philippum dico, qui fama, opinione, ſpecie uicerit, re ipſa propius uicto q; uictori eſſe,
cuius æraria penitus exhauſta, conſumpti ſunt ciues, uectigalia exinanita. Cognita hæc mi
hi quẽ nulla illius rerũ uel minima pars latet: ſcio ductã contra Aragonenſes claſſem, quin
gentis illum auri milibus exhauſiſſe, noui impenſas ædificiorum, extra rationis modũ, noui
uanam illius euiſceratamq; ſine delectu largitionem, qua etiã Gallicos proceres laudis ſuæ
præcones fore ſatagit: ſcio expertus, unde maxima in caput meũ prohibẽdo conciui odia,
quantũ eſt æris illud quod obſeſſi uel diſſipãt uel ſurripiũt. Ex quibus plurimisq;, quas enu
merare longũ eſſet, neceſſarijs, certiſsimisq; mihi cauſis effectũ eſt, ut quo tempore bellum
à Thoma Fregoſo, & ab Aragonenſi Florẽtinorum ductu, contra Genuam eſt relatũ, quod
pridem magna induſtria, maximaq; parſimonia parari curaueram, in Papienſi arce theſau
rum effundi oportuerit. Referũt mihi quos nuper meam ſecutos fortunã ab illo abſceſſiſſe
audiuiſtis, milites olim ſui, annum iam effluxiſſe integrum cum nulla eis data ſint ſtipen-
diorum æra. Nec eſt quam male aliqui interpretantur militum liberalitas, qui ſpolijs, rapi-
nis, ut uos creditis redundantes dominum ea liberent ſtipendiorum impenſa, ſed illius
inopia, qui uictorem exercitum, debita deſtitutum pecunia, uel inuitus cogat in captis pri
mo impetu Hetruriæ caſtellis inertem uitam ducere, cuius impetu ſi per data ſtipendia coa
ctus ſimul militare potuiſſet, facillimum fuit deſtitutum milite Florentinum conficere.
Quid uero futurum exiſtimatis, ſi fuerint, qui inopes & pendendis ſupra uires tributis fa-

tigatos

tigatos Lombardiæ populos bello uexarũt,ſi fuerit præciſa mercatoribus Lombardiæ uia,
qui quæ ad uos coactoa intra mœnia, abducto pecore,uillico,aratore,uel marceſcẽtibus in
agro,uel direptis ab hoſte frugibus uectigalia attinẽt,exinaniant,quẽ uictorẽ nunc dicitis,
quem pro fama contremiſcitis, Veneti Philippum non uiciſſe, ſed uictum eſſe uidebitis.
Nec item repellendo ab paratiſsimia Venetis bello feſſus erit,qui inferendo imparatis Flo
rentinis integer fuit. Diſpares etenim ſunt Veneto & Florẽtino uires,diſpar eſt ueſtra inſul
tantium fama,uiribus cõfidentia munitiſsimorum conditio ab ea quæ diſsipatis,attonitis,
feſſis,Florẽtinis erat:diſparia item ſunt bella,ſi unum in alieno, alterum in ſuo geratur ſolo.
Non parua autem, ut fert animus fortunæ ueſtræ erit acceſſio. Carmagnola quæ omnia ha
ctenus,quod non erubeſco dicere,ſuſcepta bella feliciter conſummaui,omnes congredi au
ſoa prælio ſuperaui. Quã uero cõſtituendo ingrati hominis principatu,in ea temporis diu/
turnitate,tantis periculis,laboribus,acceptis uulneribus,didici militiæ diſciplinam,eodem
euertendo libens oſtenderim:& quod ſubleuando tyrannorum iniquiſsimo contraxi ſce/
lus,illo perſequendo,deprimendo diluam. Itaq; audenti animo oblatam benegerendi faci/
noris maximi,oblatam non ſeruandæ ſolum & tutandæ,quod erat optabile uobis,ſed am/
plificandæ reipublicæ,tollendi hoſtis non minus potentis quàm audacia occaſionem,dum
licet amplectamini. Socios & per commune libertatis nomen fratres iuuate Florentinos,
quorum auxilio,quorum opibus futuris eueſtigio per ſolam ueſtræ confœderationis um/
bram,ingẽtibus,magnam tantæ rei partem conficietis. Meo autem ſeruitio ubicunq; uſui
fore iudicabitis, ueſtro utemini arbitrio:quod enim in primia faciendum plurimi cenſeo,ſi
multos etiam uirtute ſuperiores, neminem fide erga uos,odio in communem hoſtem pari
inuenietis. Commotoa ac penè ſuaſos ea oratione ſenatorum animos,dux Venetorum in/
telligens non ultra differendum, quod pridem conſtituerat,ratus, Carmagnola dimiſſo in
hanc ſententiam uerba fecit. Quæ duo publicis in rebus prima intentione ſunt & iure opti
mo potiſſima,pax,& à publicis impẽſis uacatio, nomine ipſo & re dulciſſima, multas ſæpe
numero, uel ſi omnes dixero,non errauerim, inuehunt calamitates, dum longe proſpecta,
diu intellecta,& ante oculos poſita pericula cõtemni faciunt, ut prius malis circumueniare
intolerabilibus,quàm per horridũ odioſum belli nomen, inuidioſam, ſtomachãtem,infan
dam impendij mentionem,ea nõdum iactia alte radicibus, leuia reijcias,propellas. Id & ſi
noſtris uel maiorum uel ætate noſtra acceptis incommodis,reminiſci eſt facillimum,exem
plo nunc documento'ue certiſſimo Florentinorum,intelligere,peruidere & maxima,ut exi
ſtimo, cum animi anxietate, mecum ſentire debebitis. Florentinis nanq; certiſſimum ne/
ceſſariumq; ab origine hoſtem in oculis creſcẽtem,facile fuit per exhibitam,aut Arcellano,
aut Funduli,aut Pandulfo,aut Genuẽſi Fregoſo opem, opprimere:ſed quia minimum illis
adiuuandis tyrannis impendium facere totiens rogati noluerunt, quaa tunc amentes per
ocium & pacem cumulabant pecuniaa, inutili profluuio poſtmodum effuderunt. Sicq;
duorũ quæ in primis deſiderabant,altero,pace ſcilicet proculdubio non fruuntur. optatam
uero ab impenſa uacationem,ideo magna ex parte habẽt,quia quod ſaluti,quod extremæ
rerum calamitati auertẽdæ impendãt,nihil fermè eis eſt reliquum. Proſpicienda ciues pro
ſpicienda ſunt quæ impẽdere poſſint damna,ut cũ ſuadet,iubet neceſſitas,incommoda,im
pendia principio ſemper faciliora priuſquam creſcant & multiplicentur,tolerari propelliq;
poſſint. Eadẽ enim ratio in nauigantibus,& reſpublicas gubernantibus uel ſalutis uel euer
ſionis eſſe uidetur. Malum nanq; & inertem nautam gubernatorem'ue ſcitis eſſe,qui tran/
quillo,& ut dicimus,lacteo mari, ſecundis ac leniter propellentibus uentis lætatus, futuræ
aliquando procellæ immemor ſomno & deſidiæ eſt deditus, quid cum malo,antennis,car/
baſis,ancoris, temone agatur nõ ſatis conſiderat,quiq; quantũ ſpatij ſingulis emetiatur ho/
ris,qua uia altũ teneat,ſaxa & ſcopulos declinare debeat,quãdo deniq; aut per anni ſydus,
aut per cœli diſpoſitionẽ tempeſtas ingruere poſſit, ſcire negligit. Si itaq; talem hominẽ na
ui ſubito & improuiſa perculſa nimbo,dũ male hærentes rudentibus ancoras primo perde
ret iactu,dũ ab lãguide cathenato deſtitueretur temone, in uicina quæ ignoraſſet ſaxa im/
pactũ audiretis,nónne eũ ſocordẽ & calamitate accepta dignũ iudicaretis? Itidẽ Florẽtinis
hoc tempore euenit,ipſi etenim parãdia prouidendisq; cõtra manifeſtũ hoſtẽ certiſſimam
tempeſtatẽ,& rerũ ſuarum perniciẽ Philippũ Mediolani ducẽ,præſidijs negligẽtes fuerũt,
illũ notiſsimã reipublicæ ſuæ euerſionẽ futurũ uires augẽtem,ſiue id per auariciã ſiue factũ

ſit per negligentiam prohibere noluerũt, hincq; eò calamitatis ſunt perducti, ut quæ malis ſemper cumulo accedit, ſola redundet ignominia, pro acutiſsimis, ut dicebantur ingenio, cæcutientes, pro aſtutiſsimis hebetes, pro prudẽtiſsimis reputẽtur amentes. Proſpicienda inquam, ciues, & ab alieno intelligenda malo, quæ nõ impendent modo, ſed propemodum premunt pericula. Enimuero ſentiant alij quicquid uolũt, ego ſi in Aſia, ſi apud Indos eiuſmodi populum libertate quam diu retinuiſſet, per uim, per fraudes, per tyrannidem priuatum iri audirem, ſi nullam illi opem afferre daretur, animi mœſtitia, afflictione mentis ſibi communicarem. Nunc uicinam, contiguam, germanam, quæ in communi parente terra Italia, & genita ſit & alita, libertatem Florentinam, aperta fraude, manifeſtis inſidijs, ui notoria opprimi, ſegnes irridentesq; patimur, non ſatis aduertẽtes, quod ſubiectum eſt oculis, quod hebetes obtuſi peruident omnes Italici, quod pridem ueſtrum plurimi hoc in loco dixerunt, affirmarunt, diem quæ Florentinæ libertatis ſubiugandæ finem faciet, primam noſtræ inuadendæ Philippo futuram. Sed tanta quoſdam è noſtris ſui impotẽtia eſſe miror, ut cum imminentia noſtræ reipublicæ pericula intelligere ac peruidere fateãtur, expectanda potius perferenda quæq; ducant mala, quàm illis occurrendo uelint committere, ut inuido Florentino nauigationis æmulo auxilientur. Mala eſt ciues, mala eſt iactura quæ ſit magna, ut maiore atq; etiam maxima hoſtem afficias: quanquam optimi maximi dei noſtri beneficio factum eſſe opinor, ut qui petulans hactenus omnia ſibi per pecuniam arrogabat Florentinus, ueſtram uobis mercandi induſtriam nedum in Aſia & Africa, ſed nec in urbe noſtra, in Riuoalto nõ ſubripiat, qui inopem Hetruriam, intra Florentinum agrum libertatẽ tutari gloriæ & felicitati ſit ducturus, nec Aegei aut Mauri marium uelificationibus uobiſcum ultra contendere appetat, hincq; non æmulum, non inſidiatorem, non quæſtus ſubreptorem populum tueri ſaluũ facere pergemus, ſed libertatis nomen, alteram quæ eſt in Italia rempublicã defenſantes, reipublicæ noſtræ uires munimenq; adijciemus. Nec uero deterreat quod multos circumferre audiui, Florentinos omnino eneruatos, ducem Mediolani uſquequaque integrum uiribus eſſe, cui facillimum ſit futurum Florentinorum reliquias ſimul cum noſtro potentatu conficere. Quod nanque ad Florentinos attinet, ſcio illorum quæ nunc apparet pecuniæ exilitatem nullam, aut multo minorem futuram, quàm primum Florentini ciues præſidij noſtri ſpe ſubleuati, de patria ſibi, de libertate, de rerum incolumitate ſperandum intelligent. Niſi enim me noſtri ciues, quibus cum illis eſt commercium fallunt, niſi patriæ ſibi & mihi una impietate mentiuntur, facillimum erit populo Florentino cum uoluntarius & animo erectus bello incumbet, tantum æris contribuere, quantum mediam belli impenſam, longo etiam temporis tractu opinamur expoſcere. Eos autem non ignoratis mecum, conditiones quæ dabuntur accipere paratiſsimos. De ducis Mediolani uiribus, de diſſeminata maiore illius rerum fama, quàm res ipſa, quàm ueritas habeant, plura & dicenda eſſent & dici poſſent quàm tempus iſtud patiatur, & niſi futuros eſſe uererer, qui Carmagnolæ uerbis pluſquam deceat me credere dicerent, quæ uobis oblata ſit ex eo bello ſpes, quid de Brixia, Cremona, Bergomo, quid de omni antiquæ Venetiæ terra, ſpei nobis ſit explicarem. Quæ omnia &ſi ad bellum iſtud audenter ſuſcipiendũ non leuia ſunt incitamenta, maiores tamen ſcio nobis incutere ſtimulos imminens periculum, cui ueſtram prudentiam in primis obuiare diſpoſitam non ambigo. Nam qui olim Piſcheriam ab Mantuano, quem nobis fœderatum eſſe non ignoraret, cum multo eſſet potentia minor, petere auſus eſt, Veronã, Vicentiã, & quicquid terreſtri Italiæ dominio obtinemus, quamprimũ Florentinos ſuperauerit, à nobis repetet. Si illa reddere ſedet animo, claſſem ab Genua & ſecũdo Pado quantã perferre nequeatis, paulopoſt ad portus Venetiarũ turres, in ducatus ueſtri canalibus expectetis. Nullã itaq; impenſam cui tolerãdæ dei munere eſtis potẽtiſsimi, nullas meo cõſilio formidabitis belli agitationes, maximã uobis quietẽ, ſecuriſſimam pacẽ parituras, & cũ Florẽtino ſocietatẽ inibitis, fœdera iungetis. Bellum cõtra Philippũ ſuſcipietis neceſſariũ, quod tamen parata & ad manus expoſita amplitudo ſuſcipiendũ fore ſuaderet. Duce poſt factũ uerbis finẽ, aliorũ ſentẽtias expectãte, cenſuerũt ſex illius in dominio collegæ, propoſitis in utranq; partẽ ſuffragiorũ tabellis intentandum, quid è republica fore patribus uideretur, & ut qui uellẽt iuberẽt ſocietatẽ cũ populo Florẽtino iniri, ac Philippum reipublicæ hoſtem iudicari, redditis ex more in dealbatam uiatoris urnam: quibus cõtraria eſſet uolũtas, in nigrã tabellis de ſentẽtia ſignificarent. Itaq; urnis eminenti

in

in ſuggeſto quod ab omni inſpicitur conſeſſu ad principis pedes euacuatis,pauciſsimos contrariæ duci ſententiæ eſſe conſtitit: tumq; accito in ſenatum Laurentio Ridolpho fœdera ſunt in hanc ſententiã facta: Conſcriberent & ad conſummatũ uſq; bellum retinerent communi utriuſque populi impenſa, Venetus & Florentinus ſedecim equitum, peditum octo milium copias, pari item impenſarum communione armarẽtur claſſes, quas in Pado Venetus,Florentinus in mari infero,contra Genuam deſtinaſſent,nec prius aliterue quàm Venetus curaſſet iuſsiſſetq;, pax cum Philippo quouis modo conſtitui poſſet. Si urbium oppidorum'ue quicquam,quod in Philippi poteſtate eſſet,caperetur, Florentino cederent quæcunq; in Romandiola prouincia continentur, cætera Venetorum reipublicæ aut quibus ipſi iudicaſſent acquirerentur. Poſtquam prædictis ut erant ſcripta aſſenſum præbuit Laurentius,ad principis genua prolapſus, ſponte ſua in hæc uerba iureiurando quàm potuit alta uoce dixit,nullum unquam futurum diem quo Florentinos huiuſce beneficij obliuio capiat,eoſq; ſi aliquo unquam tempore difficultatis quippiam Veneto ingrueret,promptos ac obuios retribuendæ pro uiribus operæ affuturos. Paulopoſt Nicolaus marchio Eſtenſis,& Ioannes Franciſcus Gonzaga Ferrariæ unus,alter Mantuæ principes,ab Venetis quorum pridem fuerant ſocij,in eiſdem fœderibus pro communibus Florentinæ ac Venetæ rerumpublicarum ſocijs ſunt aſſcripti, actumq; eſt Venetorum conſenſu, ut Parma ciuitas ſi reciperetur Eſtenſi cuius olim fuiſſet, daretur. Miſſi item ſociorum belli oratores, cum Carmagnolæ nuncijs literiſq;, Amedeo Sabaudiæ duci faciliter ſuaſerunt, ut permiſſa ſibi Mediolanenſi urbe, ſi quouis caperetur modo eiſdem etiam ipſe aſſcriberetur fœderibus: & Alfonſus Aragonum rex,quem à Florentinis pecunis adiutum oſtendimus, germano contra Genuam cum triremibus miſſo, ſe ſolito acrius in bellum incumbere,ac reducendo in Genuam Fregoſio,ut cœperat,aſsiſtere promiſit,quoniam uiceuerſa ſocij bello populi illum recipienda per uim Corſica, iuuare per fœdera ſe obligarunt. Senenſes item quibus cum Florẽtino ſocietas bellorum pacis'ue dudum fuiſſet,noua hæc fœdera ſecum inire non recuſarunt: quanquam uero tam multos populos principeſq; Veneti contra unicum concitaſſent Philippum,non tamen arma ſubito capere uoluerunt,ſed Franciſcum Segam quo uterẽtur epiſtolarũ magiſtro, quemq; Philippo notum ac quàm familiarem, ex longa conſuetudine ſcirent eſſe,mittentes iuſſerunt, ut illi perſuaderet, quòd intra aſſcriptos in fœdere Florentino Lombardiæ terminos copias contraheret, & reſtitutis quæ ubiq; ceperat oppidis, pacem cum eo populo firmaret, cui etiam ipſi accedere promittebant:quod ſi facere recuſaſſet,bellum illi pro caduceatore iterato indiceret. Dimiſſuſq; Venetijs eſt poſt Franciſcum Segam Carmagnola,ut conſcriptas dudum paratasq; per agros Vincẽtinum & Veronenſem copias ad propinquiora Brixiano agro loca traduceret, apertum contra Philippi dominia bellum undiq; oſtenſuras. At Philippus nec tantis contra ſe paratis motibus, nec Carmagnolæ minis conatibuſq;, nec Franciſci Segæ uerbis aliquantiſper deterritus,magno id bellum animo accipere ſtatuit, quod eò celebrioris gloriæ futurum exiſtimaret, quo maiori cum periculo gereretur. Nec tamen priſtinis mutatis regendi moribus, ut multi futurum crediderant, aut ſeſe rebus præſentem exhibuit, aut plures ſolito meliores'ue ad conſilium admiſit:quin potius Oltrado & Zanino innixus, per quos omnia adminiſtraret,nunquam à ciuibus,nunquam à tam multis,quibus dominaretur proceribus, raro ab iis quibus uteretur conſiliarijs eſt uiſus, in amœniſq; Cuſaghi & Biagraſsi uillis ſe continebat:aut cum Mediolani eſſet,arcis clauſtro quando feras agitare conſtituiſſet, exibat. Nullam item apud exercitus loca'ue hoſti contermina, inſignem fecit mutationem,& ceſſantes interea à bello ſui exercitus effœminabantur. Quam enim in Thuſcis habebat legionem pecuniarum egenam, per capta,ut diximus, caſtella diuiſam, torpeſcere permittebat: & Franciſcus Sphortia Romandiolæ bello,quod contra Fauentinum gerebat acerrimum intermiſſo, Mediolanum cum paucis commilitonibus ſe contulerat. Vnico autem in tantis motibus nouo auctus eſt Philippus fauore. Nam Alfonſus Aragonum rex,poſt conſcripta quæ ſupra oſtendimus fœdera, pacem cum eo firmauit, receptis in præmium portu Veneris,ac Ericis caſtello in Genuenſi riperia orientali.

FESTINATO interim bello Veneti ſuſcipiẽdo intẽtiſsimi, id expectabant ſolũ, ut præclari terribilisq; alicuius facinoris initiũ magnis darent rebus quas animo molirẽtur. Et Carmagnola qui tam multa ſuadendo illis bello fuerat pollicitus, omnia amplius explorare, nihil intentatum relinquere, ut factæ uerbis ingenti de ſe expectationi, pari rerũ magnitudine reſponderet. Illexerat is primo pecunia arcis Brixiæ cuſtodes, ut præfecto noctu dum uigiles recẽſeret interempto, immiſſas ab ſe admitterent copias. Sed cum parum ſucceſſiſſet, inſenſæ Philippo factionis Guelfos Brixianos tentare aggreſſus eſt, in quibus duos, Petrũ & Achillem cognomine Aduocatos inuenit, qui per refracta urbis mœnia illũ nocte quam diui Benedicti natalitiorum dies eſt ſecutus, c m legion. introduxerũt. Qua item die Nicolaus marchio Ferrarienſis, quem Florentini generalẽ exercitus ſui præfectũ paulo antè declarauerãt, immiſsis ex Rhegiolepido copijs magnã ex Parmẽſi agro abegit prædam. Reſciuerat uero Philippus aliquot antea diebus, Carmagnolam quandoq; ex Veronẽſibus, quandoq; ex Mãtuanis mouentẽ & Bergomenſem Brixianumq; agros adeuntẽ multa moliri. Quamobrẽ Brixiæ magis timẽs, Oltradum cum cohorte miſerat, qui curaret, ne quid paterẽtur res Brixiæ detrimẽti. Sed ipſe in nouis urbis munitionibus ciuitatulã uocãt, ad quas adueniẽs declinauerat, ſe cõtinebat. Tumultu autẽ de nocte m dis exaudito, nõnullos factionis Gibellinæ ex urbe ad eũ cõfugientes admiſit, datamq; à Philippo cohortẽ ad tumultũ pro poſſe comprimendũ, exire cupiẽtem accurate prohibuit. Quare mœnia ingreſſus Carmagnola, cum nemine repugnãte, nõnullos primis cõſpiratoribus nactus eſſet fautores, portis omnibus eueſtigio, & ea urbis parte maxima quæ à munitoribus excluditur, faciliter eſt potitus. Eſt nanq; Brixia in tres partes diuiſa, in montis enim cui adiacet ſummitate arcem habet uetuſto opere munitiſſimam. Ab ea in ſubiectã cõtinentemq; in planitie urbis partẽ muri ducũtur duo denſiſsimi: quorum qui ad ſiniſtrã eſt, urbẽ ipſam ab extra munit: qui uero pertinet ad dexterã, interſecans urbem ſub uetuſtæ ciuitatulæ uocabulo Gibellinã claudit factionem. Huic particulæ cum recipiẽdo præſidio parua eſſe uideretur, nõ paruũ anno antea tertio Philippus fecerat additamentum, quod ab muri ſuperbiſsimi altitudine craſſitudineq;, & circũdata ad eam partem quæ ſpectat in urbẽ foſſa, inexpugnabile credidit futurum. Eidẽ item particulæ cui nouæ ciuitatulæ indiderũt nomen, ſuburbiũ eſt adiunctũ urbi continens, quod muro foſſaq; ſimilibus circundatum turrim, pilarem portam uocant, in fronte qua in urbẽ ſpectat lapide quadrato habet uaſtiſsimam, quam ſperauerint opifices omnia machinarum genera fruſtraturam. Igitur Philippus audita Brixiæ rebellione, & ſi admiratio eum cepit id Oltrado præſente fieri potuiſſe, tamen poſtq; arcem munitioneſq; ſaluas eſſe intellexit, rem in eã acceperit partem, ut occaſionem oblatam crediderit, & quos haberet in Brixia perfidos ſuſpectosq; perdẽdi, & Carmagnolam ab cæteris auſibus deterrendi. Nec tamen ſolus eam conceperat opinionem. Exiſtimarunt nanq; Itali omnes ad quos munitionũ Brixiæ præſertim nouarum fama peruenerat, futurũ ut repulſus cum ignominia Venetorũ exercitus, quod infauſta bellorũ primordia ſæpenumero faciunt, nihil in poſterũ feliciter intẽtaret. Omnibus itaq; quos in Lõbardia retinuerat equitibus numero quadringentis, Franciſco Sphortiæ, qui ſe ut diximus ſalutatum aduenerat datis, illũ iubet id negocij ſolum ſuſcipere, ut rebellib:is noceretur, & tãdiu munitiones redderẽt ſaluas, quoad ſuos ex Hetruria Romandiolaq; exercitus reuocaret. Interim Carmagnola quicquid munitionum ad urbẽ ſpectat, foſſa circundederat ſubitaria & repagula aggeribus cõfirmata portis obiecerat. Quamobrem ingreſſus munitiones Sphortia, & ſi crebris per noctẽ interdiuq; factis eruptionibus, augendo cõfirmandoq; operi intentos diſturbauit Venetos, nullo cives affecit incõmodo. Augebantur uero in dies Venetorum copiæ, nam dimiſſi per omnẽ Italiam conquiſitores æra cũctis pedeſtria equeſtriaue ſtipẽdia facere uolẽtibus perſoluebãt. Quare Carmagnola, poſtq; aduentu Sphortiæ nihil immutatũ uidet, Ioannẽ Franciſcũ Gonzagã marchionẽ Mantuanum, qui cõtinuo adfuiſſet, paratis ab ſe munitionibus præficit, ipſe oppugnanda Pilari porta, omnes adhibet uiriũ conatus: decem ſubito, & quandoq; poſtea plures bombardæ ad ipſam turris foſſam adactæ ſunt, minima quarũ lapidẽ trecẽtenum, cũ maior quadringentenum cõtineret, in illã iaciebant. Et tamen ratione adhibiti oppugnationũ periti,

illarũ iactus moderabãtur,ut nulli prius immitteretur ignis,q̃ præcedens illã ordine ſuum
lapidẽ euomuiſſet. Vnde factũ eſt, ut cũ exonerata concrepuiſſet poſterior,prima acceptũ
denuo lapidem fulminaret.Obſtinatæ huic oppugnationi dies nocteſq; inſudanti Carma
gnolæ accepta apud Taruiſium ex caſu equi neruorũ clades recruduit:& qui per morbi re
gij ſpeciem, exinde neruos primo debilitatus fuiſſet,febri laterisq; dolore correptus,ſena-
tu exhortãte, Patauinas Aponi balneas acceſſit. In cuius abſentia &ſi omnia minore cum
feruore fiebant,Gonzaga tamen curãte in dies creſcente,& primo cœptæ cõtinuabãtur mu
nitiones,& nouæ ubi maiorem ab hoſte fieri uim poſſe exiſtimaretur quotidie inſtitueban
tur,cœptumq; eſt per copiarũ multitudinẽ, diſpoſitis extra urbem ſtationibus adhiberi cu
ram,ne clauſis Philippẽſibus commeatuũ quippiã ab agreſtibus importaretur. Sed Sphor
tiæ audacia crebræ in nouas munitiones fiebant eruptiones,frequẽtibusq; circa urbem cer
tabatur pugnis. Quare ſaluãdis ciuibus,& tuendis operibus occupato, tutus in arcẽ ciuita
tulamq; ex mõtibus,quẽadmodũ pacatis antea rebus patebat acceſſus. Iuſſerat interea Phi
lippus & frequẽtibus curabat nũcijs,ut omnes copiæ munitis peditatu ijs quæ in Hetruria
ceperãt caſtellis,ſe illis adiũgerent cohortibus quæ in Romãdiola militabãt,mox in Lom-
bardiã recuperãda Brixia traiecturæ. Quo adducti terrore Veneti,Carmagnolam qui ma
gna ex parte bonã reaſſumpſiſſet ualetudinẽ,in caſtra accedere curauerunt. Eiusq; aduẽtu
omnia adeo confirmata,adeoq; hoſtes repreſſi ſunt,ut quas Sphortia aperto extra mœnia
campo,& in operum ſtationes edere ſolitus eſſet pugnas,pro ipſis ciuitatulæ mœnibus pu
gnare quandoq; ſit coactus. Vnica per id temporis Venetos angebat cura,ut reuocatas ab
duce in Lombardiã copias,tranſitu prohiberet:nulla uero ipſi erant Appenninum inter &
Adriaticũ pelagus,ſiue Padũ loca,apud quæ id poſſet intẽtari. Quare Nicolao marchioni
Eſtenſi negocium dederunt,ut ipſe in agro Mutinenſi,cuius fines Appennini iuga & Padi
fluẽtia attingũt,ad expoſitã Mutinẽſi agro Scultẽnæ amnis ripã,& ſaltus montiũ interſcin
deret,& planitiem ſubiectasq; paludes cõgeſtis ad meatus omnes arborũ truncis,ac diſpo
ſitis ſtationibus aſſeruaret,ipſi uero Victorẽ Barbarum genti patritiæ Venetũ ciuem,cum
equitatus peditatusq; lectiſſimi,ſex milibus mittẽtes, iuſſerũt, ut apud Vignolam oppidũ
Scultẽnę contiguũ legionẽ cõtinens perpetuas noctu ac interdiu ſtationes ſecundũ amnis
fluẽtia diſponeret, quæ quamprimũ hoſtes uada irrumpere exploratũ haberet,uel eos ſua
præſentia abſterreret, uel nullo coercitos ordine opprimeret tranſeũtes. Eſt enim Vignola
medio fermè Apenninũ inter & Padũ tractu, & licet ſit primis ſub collibus ad ſtadia decẽ
in planitie ſitũ, exitus tamen equitatui in ripæ altitudinẽ peruij ad ſuperiorẽ illius partem
ex amnis alueo ſunt rariſſimi. Qui uero ſubiacet oppido ad uiginti ſtadia amnis alueus,u-
biq; patulos maiore anni parte meatus habet,quouſq; in arctum coactus adeo in canali re
ſtrictas cõtinet aquas, ut raro, niſi per maximã æſtatis ſiccitatem,priusq̃ paludes attingat
uadari poſſit. Ab ipſo autẽ paludũ initio,qua Creualcorio Bononienſis agri caſtello appro
pinquat,per inferiora quibus à Pado diſtat,uiginti paſſuũ millia,nullo unq̃ tempore,ſecu
rum ſine nauigio uel pediti,uel equiti tranſitũ præbet. Coactæ igitur ad ſuperiorẽ ſub col-
libus Bononienſis agri partẽ Vignolam è regione reſpicientem Philippi copiæ,diebus fer
mè triginta,q̃bus per ea loca remoratæ ſunt,uarias per noctẽ quandoq; interdiu intentare
tranſitus uias ſæpenumero ſimularunt. Sed cũ ſe marchionis quandoq; Victoris copiæ op-
poſuiſſent retrocedentes,in gubernatoris Bononiæ, qui illorũ ſuſceperat curã prouidentia
quieſcebãt. Tandẽ ponte fabricato in Perſiceti oppido ad Creualcorij paludes Scultẽnam
kalendis Maijs ſub lucis exortũ tranſiuerũt. Pontis inſtituẽdi ratio hæc fuit: Vaſa uiginti
oblõga,quibus uindemiã plauſtris deferũt, ordinibus duobus reſte cõiuncta utriuſq; ripæ
arboribus alligarũt,& cũ cratibus unaquęq; alterius parti ſuppoſita eſſet ab prima in ſecun
dã fluminis ripã ordine diſpoſitis, ſuperiecto tenui ſtramẽto ſabuloq;,tutũ ac ſolidum iter
equitatui præbuerũt. Amne ſuperato Philippẽſes, diſpoſitas in proxima ſylua Venetorũ
ſtationes,adeo ſublatis terruerũt clamoribus, ut nullus pedẽ loco mouere ſit auſus. Erãt ue
ro reducibus propinqua receptui, Mirãdulæ & Cõcordiæ loca, & ſucciſæ ſylueſtri in regio
ne per ſemitas ac aduerſo ab inuicẽ caſu in obicem poſitæ arbores itinera oppleuerant,ut li
cet fugiẽs legio remouẽdis obicibus impedita,lẽte progrederetur,difficilis tamen perſecu-
turæ uia uideretur futura. Forte per id temporis Guido Fabrianẽſis nouo à Venetis cõdu-
ctus ſtipendio ad augẽdas Barbari copias,cũ cohorte dimidia mittebatur. Is de quarta ui-
gilia

gilis,ab oppido finali mouens,exaudito tranſeuntiũ ſtrepitu quos ex Venetis excubias ſeruantibus credidiſſet eſſe,ad eos delatus cum omni equitatu interceptus fuit. Tuncq; copijs intra Lombardiam receptis,Philippus Forumliuij Imolamq; eccleſiæ ciuitates,quas in hoſtium poteſtatem uenturas dubitauerit,ad eidus Maias gubernatori Bononiæ pro Martino pontifice conſignauit. Et poſtquàm ubiq; tunc temporis in rebus eccleſiæ feliciter agebatur,decem eodem menſe pontifex ipſe creauit cardinales,quorũ duos ex Bononia tunc accepit petentem efflagitãtemq; unum Arelatenſem illum Bononiæ gubernatorem, alterum enixiſsime reluctantẽ Nicolaum Albergatum Bononienſem & ciuem & epiſcopũ maximæ uirũ ſanctimoniæ,cui eccleſis rariſsimos ætate noſtra habuerit prælatos adſimiles. Eodem item tempore idem pont. Alfonſum regẽ Arragonũ damnatũ anathemate iudicauit, quia is rex ægre ferens fauores præſtitos ab Romana eccleſia Ioannæ ſecundæ tunc regni Siciliæ citra fretum reginæ & Ludouico Andegauẽſi illius adoptiuo, antipapã idolum in Paniſculo Arragoniæ promontorio cõſtituerat. Duo inter Brixiæ rebellionẽ,& copiarum Philippi in Lombardiam reditum,menſes interceſſerant,conſtansq; fuit apud omnes rerum militarium peritos opinio,ſi aut prius aduenißent,aut quo tempore agrũ attigerunt Brixianum, intra Ciuitatulæ munitiones, quod illis facillimũ fuit,ſeſe recepiſſent,& poſſibiles in urbem obiectasq; munitiones feciſſent impetus,Brixia eos Venetorum copias non ſine clade maxima eiecturos. Illi uero quàmprimũ in Brixianis fuerunt, munitionibus quidem & arci ad ſtadia duo appropinquauerunt:ſed paulopoſt loco caſtris munito apud Brixianorum oppida conſtiterunt,ſi forte hoſtis pugnandi copiam faceret expectantes:interim Carmagnola, cui unica Ciuitatulæ expugnatio eſſet curæ,operi intentus copias intra urbem ſeuera diſtrictione continuit. Et Veneti maximo pecuniarum profluuio potiuſquàm impendio contractas undiq; copias conſcribentes,exercitũ per ſingulos augebant dies. Poſtremus omnium fama notorum,quos Veneti Florentiniq; ad Carmagnolam miſerunt,fuit Nicolaus Tollentinas,is qui ducendis equeſtribus copijs,& alijs imperatorijs obeundis muneribus eſſet clarus,oppugnandarum tamen machinis urbium & claudendorũ hoſtium peritia excellebat: qui primo quo in caſtra ſe contulit die cum hoſtiũ Venetorumq; munitiones diligenter inſpexiſſet,frequentatoq; ex hoſtium caſtris in arcem itinere commeatum importari uidiſſet, Carmagnolam & Venetos admonuit,opera quadã grandi,ſed perneceſſaria opus eſſe,qua ſine perpetua fieret obſidio, aut ſummi quicquã incõmodi oppugnationis diuturnitatem, quod adſolet,parituram. Eiusq; cõſilio coacti ſunt ex omni Venetorum ditione,foſſores fabriq; lignarij,quorum opera id totum ſpatij, quod auerſam ciuitati arcis ſpondam inter,& poſtremam ciuitatis portam,munitionibusq; propinqua iacet,cœptum eſt cingi foſſa,quæ claudendis de induſtria pratis,epiſcopi uocant,longo circuitu,paſſus ad tria millia eſt protenſa. Eo autem in tempore, Angelus Pergulanus qui Philippenſium exercitui præerat,ut Mantuanũ marchionẽ, Venetorumq; copias illius rerũ curam habituras ab opis obſidionisq; intentione auerteret,duxit ad uaſtãdos continentes agro Brixiæ Mantuanos. Sed nihilo itẽ minus Carmagnola & marchio ipſe,cœpto extrinſecus operi intenderunt. Ingentis huiuſce operis labor impẽſaq;,& perficiendi celeritas inter ſe uiſa ſunt pugnare, ut cum magna in uno uis & multorũ iudicio impoſſibilis fuerit,in alijs maior apparuerit. Duplex etenim foſſa pari utrinq; ſpatio ducta,pedibus triginta latum aggerem mediũ relinquebat:cuius ea inſtituta eſt ad ſummum uſq; ratio,ut cum ſuperiectæ foſſoribus glebulæ,pede excreuiſſent uno aſperſi deſuper arborũ ramuſculi,ueprium q; ſtipites,cum natura ſoli glareoſum ſabuloſumq; aggerẽ contineret,foſſisq; pedum duodecim latitudinẽ perductis,agger item quantũ ſat Tollentinati uidebatur excreuerat. Tunc foſſoribus ad ulteriora iuſſis,fabrorum erat cura,trabibus decempedalibus,quarũ caput operi immiſſum,palo altum demerſo innitebatur quino abinuicem diſtantibus pede pro aggere ſtratis longurias ſuperiacere,quibus ternas ex ipſis trabibus ferreo cõprehendentibus clauo,ſuperimpoſitæ crates, nullam aggeris extremitati ſinerent fieri ab ſuperexcubante milite læſionem,& pro ipſo cratum ſolio laborans faber extremis trabiũ capitibus pede uno extra aggerẽ prominentibus,uallum affigebat. Ducto utrinq; uallo media pedũ duodecim equiti peditiq; patebat per aggerem uia, & diſpoſitæ in utraq; ualli parte pari inter ſe ſpatio diſtantes,quatuor per ſingula ſtadia turres ligneæ, magno in pugnæ euentũ erant munimẽto,portæ etiã melioribus munitæ igneis turribus,in ſecundo quoq; erant ſtadio ad utrãq; aggeris partem copias cum licuiſſet ponti

buſ dimiſſuræ. Eam operis inſaniã inchoatam eſſe audiẽtes Philippo aſſiſtentiũ quoſdam
ferunt dixiſſe, nihil æque optandum fuiſſe, ꝗ ut Venetos huius fatuitatis libido incẽderet,
quam ipſi exiſtimarent intelligerentq; Xerxis illius potentiſsimi quondam Aſiæ domina/
toris, opes exhauſturam. Et Pergulanus poſtq; multis in Mantuano agro editis incendijs,
nullam ab operibus diuerſionẽ factã eſſe uidit, caſtra primis propinqua iterũ cõmuniuit.
Nec Piccinino, qui tũc ei ſuberat, Frãciſco Sphortia, Chriſtophoro Lauellano, Sicco Mon/
tagnaneo, & Arditione Carrarienſi hortantibus efflagitantibusq; adduci potuit, ut impe/
diendis perfringendisq; operibus impetum faceret. Sibi enim Philippo obediendum, hor
tantibus ſingulis, & poſcentibus ſimul omnibus reſpondebat. Opere interim penè comple
to, quod primos attigiſſet colles, Carmagnola aſſeruãdis munitionibus repagulisq; Ciuita
tulæ obiectis, attribuit quantum peditatus uiſum eſt ſatis, & ilico omnes copias tunc pri/
mum in patẽtia uallatum aggerem inter & urbem Ciuitatulamq; iacentia, quæ ob hoc, uti
oſtendimus, de induſtria clauſiſſet prata eduxit. Inſuper diſpoſitis pro aggere baliſtarijs
quinq; millibus præcepit, ſiue abſens exercitum eduxerit, ſiue prælijs oppugnationibusq;
intendat, datæ inſiſtant aggeris cuſtodiæ, nec ſe etiam ab hoſte circumuento accuratius uo
cante deſerant ſtationes. Reliquerat ad Philippenſiũ caſtra trãſiens Sphortia in munitio/
nibus mercenarios pedites lectiſsimos mille quadringentos, & frequentes inerant partim
illas inhabitare conſueti, partim qui prima rebellionis nocte illuc confugerant factionis Gi
bellinæ Brixiani. Ei peditatui centuriones præerant quatuor, ſolo cognomine patrio noti,
Brixianus, Placentinus, Bergominus, & Andreas Taruiſinus. Quos Carmagnola prælijs
propè cõtinuis infeſtabat. Nã ſibi de multitudine ex Venetijs in caſtra cõfluente ſiſus, ſcalis
quandoq; muro applicitis, quãdoq; ſubductis uineis, multos morti periculisq; obijciebat,
quò Philippenſes aſſidua feſſos pugnãdi neceſſitate, ad deditionem faciẽdam adduceret,
aut repugnantes à baliſtarijs, quorum multos in caſtris haberet, certo ictu deſtinato ferien
tes uulneratos occiſosq; ad facile ſuperabilem redigeret paucitatem. Quod & ſi magna ex
parte effecit, ad mille etenim hominũ intra munitiones, partim occiſos, partim debilitatos
fuiſſe conſtat, centuriones tamen quos toto obſidionis tempore maxima uirtus reddidit
ſaluos, omnia ſunt tutati. Quaſſauerant diu cõtinuis propè bombardarum ictibus Veneti
poſtremam, quæ admittẽdis præſidijs inſtituta erat, Gargetam uocãt Ciuitatulæ portam,
& diſiectis propugnaculis, muriq; ſummitate nõ leuiter corroſa, tantus excreuerat in foſſa
ruderum cumulus ut facile apparuerit Veneto militi futurum adacta ſcalarũ multitudine
murum conſcendere, tam multosq; uno impetu in reſiſtentem ac mœnia defenſantem ho/
ſtem immittere, ut iuſto prælio pro ipſa muri latitudine res cominus gereretur: quamob/
rem magiſtratus Brixiæ decreta oppugnatione præmium aſcẽſuris ordine propoſuerunt,
ut qui primus eſſet quadringentis, trecentis ſecundus, tertius ducentis, decem ſubſequẽtes
centenis, alijq; numero uiginti, denis quiſq; aureis donaretur: tuncq; tantis clamoribus tan
tis hinc inde illatis uulneribus, per horã eſt pugnatum, ut aſcendẽtium ne & morti ſe obijci
entium, an paucorũ audaciſsime mœnium defenſioni inuicem ſuccedẽtium, admirabilior
fuerit uirtus inſpectans dubitarit exercitus. Amiſſis tamen multis centuriones hoſtem re/
pulere, diuturniorem ac perpetuam pati obſidionem parati, niſi ab multarum ſuſtentandis
tenuiter corporibus neceſſariarum rerũ penuria, ad famem eſſet peruentum. Qua urgente
inducias ea cõditione ſunt pacti, ut niſi infra diem decimã ſubueniret Philippus cũ armis
abire permiſſi dederit munitiones: tunc Carmagnola poſtq; opere perfecto cæteris uaca/
bat curis, attẽtiorem adhibuit diligentiã, ne clauſi minimũ quippiã acciperẽt commeatus.
Fremebant interim, & magnis inuicẽ iurgijs decertabant, exercitus Philippi ductores pro/
ditam magis eſſe ductorũ ignauia, quam à perfidis ciuibus Veneto Brixiã, quàm in prom/
ptu ſit ab tanto exercitu recipi, ſi modo in ea re uterentur animis, quos inuadẽda Hetruria
pridem oſtenderant. Pergulenſis autem ira percitus ita aiebat, foſſa munitum altiſſima, du
plici uallo, eminẽtibus caſtellis coronatum ſpiſſo milite frequentatũ, machinis, bombardis,
baliſtis plenũ perfringite uallũ, uel ſi durã materiẽ pugnis unguibusq; nequibitis diſijcere,
acceptis ab auibus ſuperuolare alis, præſtaret mea ſententia clauſos per fœdera & deditas
munitiones præſto educere probos uiros, quibus præſenti exercitui accedẽtibus futurũ eſt
ut urbẽ recuperemus, Venetorumq; copias aut fugiẽtes perſequamur, aut ubicunq; conſi/
ſtant obſideamus clauſas. Si enim illos diutius per uim liberare cõtendemus, hũc exercitũ
hoſti

hoſti offeremus diripiendū,quo ſublato obice,aperta quaqua uerſum uia Veneti Lombardia ocyus potiētur. Ad hæc ira excādeſcēs Piccininus,ergo ſocij inaudito hactenus exemplo quæ nobis ſunt munitiſsima abijciamus, illa poſtmodū quæ tenere neſciuerimus ab uictore exercitu per uim erepturi,quin me ducē, me ſequātur prima inferētē ſigna, quicunq; præſtiti iuramēti,quicunq; honoris ſui memores gratā Philippi operam cupiūt exhibere. Eum exhortatus & ſubſequi pollicitus Sphortia ſuos cōuocat,Piccinino autē ſtructa acie, in aggerē tantiſper ferri cœpto,ut iaculis ab uallo peteretur,& Sphortia, ut ductores alios qui circa Pergulēſem hærebāt , induceret acceſſum differēte,trāſmiſſo ponte Carmagnola emittere cœperat,qui Philippēſes ſummouerēt, & cæteris in aciē deſcēdere iuſſis conſpicit Piccininū,cum aliorū ſequela eſſet deſtitutus,ſeſe intra caſtra ocyus recepiſſe.Ea tunc deſtituti ſpe centuriones,qui omnes Philippēſiū motus de munitionū mœnibus proſpectabāt, Pilarem portā & Gargetā deſtituētes,potiuſq; in uim fœderū dedētes,ab hoſte recipi permiſerūt,& intra ſecundū ueteris Ciuitatulæ orbē,clauſi aliquot itē diebus,nullo fœderū reſpectu habito reſtitere, quouſq; famis acerbitate coacti illā item quemadmodū & primam reliquere potiuſq; dedidere. Ad arcē exinde ab Veneto itum eſt,quam ingreſſus cū ſelectis quinquaginta peditibus cēturio Placētinus,adiuuit à præfecto uiriliter defenſari.Sed cum Veneti appulſis undiq; bombardis,illam aſſidue quaterēt, confracta exterior ueteſti muri ſponda,ad oppugnantiū munitiones corruit:quod cū Philippo eſſet renunciatū,reluctantē præfectū arcē ſaluis per fœdera ſocijs dedere iuſſit. Sed primū ea Brixiæ munitionū oppugnatio mēſem eſt protracta, qua ad finem perducta, Veneti maximo leuati onere Carmagnolam ad recipiēda agri oppida iuſſerūt ducere. Sed primi omniū Salodiēſes,& continentes undiq; populi,qui Benacū attiugūt locum nullis coacti armis in poteſtatē uenerūt. Poſtq; itaq; copijs Philippi apud Brixiā coactis nec deletus fuerat,nec repulſus Venetorū exercitus,Martinus pōtifex Romanus diſſidētes ad pacē perducere anhelabat.Quamobrem miſſus Venetias,ſummus uir,& præſtantiſſimus Romanæ eccleſiæ cardinalis ſanctæ Crucis,cum Venetos ad pacē ſatis inclinaſſet,Mediolanū eſt profectus.Eoq; curāte miſſis partiū oratoribus ad pacem cōcludendam mādata habētibus,Ferrariæ cōuentus eſt habitus. In quo tandē poſt tertiū q̃ inchoatus fuerat mēſem, ſub ipſis Ianuarij kalendis pax his fœderū cōditionibus eſt cōcluſa.Daret Venetis Philippus quicquid agri Brixiani,excepta ualle Camonica erat reliquū,illiſq; permitteret agri Cremonēſis ad perpetuam Ollij fluminis ripā,quæ agrū Brixianum è regione reſpicit latitudinē paſſuum quadraginta. Dux Sabaudiæ quæ receperat oppida retineret. Ea adimpleri prout ab oratoribus eſſent promiſſa & Philippi ſigillis munita, ſolicitus cardinalis Mediolanū ſe cōtulit.Offendit uero cardinalis Philippū multa in Florētinorum ſuperbiā inuehētem,qui ſe pōtificis & eccleſiæ honori, quieti , ſaluti cupientē Foroliuio diſturbare uoluiſſent, pluribuſq; Venetorū perfidiā execrantem,quibus non ſit ſatis dolo ac fraude captā cum magna agri parte Brixiā retinere,ut reliquū agri,ut Cremonēſis partē uelint per fœdera ſubripere.Et tamen tāti uiri grauitas ſapientiaq; iratum principē non ſine ingēti labore deliniuit, effecitq;,ut quæ oratores ſui Ferrariæ in conuentu promiſerant, ipſe idibus Ianuarijs approbaret.Sed cū miſſos ad oppida recipienda Venetorū magiſtratus ſe præſente cum ignominia repulſos uidiſſet cardinalis, Romam ad pontificē re infecta eſt reuerſus. Tantæ Philippi mutationis cauſam fuiſſe creditū eſt,factas ſibi occulte de quibus tamē Veneti exploratū habuerint, ab Amedeo duce Sabaudiæ pacis & fœderationis ſecū incundæ pollicitationes.Mouiſſe tamen eum magis crediderim Mediolanenſium uoces. Illi enim de pacis factæ cōditionibus certiores redditi Philippū publico præter conſuetudinē conſilio adeuntes,multa in hanc ſententiā uerba fecerunt:Tui Mediolanēſes Philippe aduenimus, mādata exequi quæcunq; duxeris danda paratiſſimi,nec quicq; graue,durū,impoſſibile exiſtimaturi,quod nomini tuo decus,quod rebus ſalutē,quod lætitiā tibi iocūditatemq; afferat.Hanc uero mētem,diſpoſitionē,uoluntatē ineſſe nobis,&ſi opera hactenus quotiens noſtri uſus fuit oſtendimus,tamen hoc tempore ideo uiſum eſt coràm memorare,quia maximis in rebus, quas præſentia afferunt tempora,aut populi Mediolanēſis opū magnitudinē,aut quoad ipſis uti poſſis,ignorare es uiſus,qui poſt illatā ab Venetis per dolū,per inſidias,machinationes,per fraudes, iniuriā,ad eam animi cōſternationē es perductus,ut impoſitū ſumma cū ignominia iugū patiēs accipias.Quid enim eſt aliud munitiſſimas arces , frequētiſsima populis agri Brixiani oppida

Veneto dedere, agri Cremonēſis Olliȷ ripā permittere, & Brixiæ ſurſbus, Cremonā largiri, q; ſuperbo ambitioſo hoſti, opprimēda, conculcāda per uim Lōbardia anhelāti, ſtimulos, animos, cōſidentiā addere? Enimuero ſi nullæ adeſſent tibi, uel quas habes copiæ ab hoſtibus ſpernerētur, cedendū tempori tecū ſentiremus. Sed cū magnū paratiſsimū, florentiſſimū habeaa exercitū, cui hoſtes laceſſiti nuſq; congredi ſint auſi, nihil aliud cauſæ reliquum fore exiſtimauimus, cur inſami & pernicioſo fœderi acquieueris, q; quòd dādis lōgiori tempore exercitui pecuniȷs, facultates tibi addubitaueris defuturas, poſtq̄ adempta tibi Brixia, agitatas bello proximaa ciuitates pendēdis uectigalibus deterioratas eſſe intellexiſti. At tibi ſunt ingentes quibua uti poſſis Mediolanēſium pecuniæ, tibi ſolito opulentiora, ſi ſeruis credes tuis, erunt uectigalia, ut quas habes copias perpetuò retineas, & maiores cū libuerit conſcribere poſſis. Tantū oramus, nobis utere, & periculum facito, petulante'ne Veneti & Florentini augenda ſub libertatis nomine ſua tyrannide, an Mediolanēſca ſolida, quæ ſibi tua indulgētia adeſt libertate conſeruanda, ſint ardentiores. Ad ea Philippus ſumma comitate paucis ita reſpōdit, ut belli culpā in Florentinorū ſuperbiam, Venetorumq; perfidiam reȷceret, ſe autē diceret pro accepta à maioribus, quā imitari uoluerit, in eccleſiā Romanā pietate, ad eaa rerū difficultates perductū eſſe. Quātum uero attineret ad fœdera, rē eò loci adductā eſſe, ut aut pax accipiatur quæ offeratur, aut nouū de integro bellū, ſed maiore apparatu ineatur: proinde conſulerēt, dicerēt, Opem qua poſſent ſe iuuare offerrent, ſeſe fidelium ſuorū conſilio obtemperaturum. Egreſſi arce Mediolanēſes, cōuocatos cōciues quid cum Philippo egerint, edocēt, hortanturq; ut in ea rerū difficultate benemerēti de populo Mediolanēſi, de nomine Lōbardo principi cōſilio opibuaq; aſſiſtant. Multa inter eoa eo in conuētu ſunt dicta, de Mediolanēſiū dignitate, de Venetorū inſolētia, quibus ſit in animo nō modo Philippū tollere, ſed Mediolanū Lōbardiamq; ſubiugare, plurima atq; & tēpori parū accōmoda dixerūt pleriq; de priſca Mediolanēſiū potētia, indignū horrēdumq; fore, Lombardiā Venetis inſulanis cōculcandā per ignauiā, per auariciā relinquere. Tādē uotis ſingulorū ſcrutatis Philippo reſpōderi placuit, bellū de integro Venetis inferret, Mediolanenſes decē miliū equitū totidemq; peditū cōtinuata per quotannos ſtipēdia exhibituros, ſi urbis Mediolani uectigalia ciuibus adminiſtranda permitteret: quicquid uero tributorū ex reliquo principatu eſſet, ſibi retineret, à quibus ipſe ſtatuiſſet ut antea gubernādū. Voluiſſe ferūt Philippū poſtulata Mediolanēſibus cōcedere, niſi ſuſpicioſum natura principem deterruiſſent Palatinorū ſuſurrationea, periculoſum fore aſſerentium, in eo quod cū liberis populis gererēt bello, illos tanq; libertate donatos publicis præficere muneribus. Cū itaq; nec cōſultis accedere, nec illa palàm denegare cōſtituiſſet, miſſos à populo qui deliberationem referrēt nūcios, ad Zaninū Ricciū repulit audiēdoa. Quamprimū autē intellexerunt Mediolanenſes, nō admiſſos eſſe ad principē nuncios, ſeruore quo ferebantur extincto, ab inceptis deſtitere. Et Philippus oblatā æris uim, nihilo ſeciua ingenio & artib⁹ extorquere confiſua, bellū inſtaurare meditatus eſt, & oppida arceſq;, ut diximus, reddi uetuit. Poſtq; uero cardinalem ſanctæ Crucia Romā petiuiſſe compertū habuit, ut auctos ſibi aliqua ratione animos hoſtibus oſtētaret, ſubitā in agrū Mātuanū incurſionē fecit. Literia aūt quas cardinalis ſanctæ Crucis Brixiæ agro excedena dederat, in ſenatu lectis, conciti ira Veneti bellū priore maius accuratiusq; occulte cōſtituerūt gerere. Quod uero pacia fœdere apud Ferrariā primum icto, nō paucas dimiſerāt copias, quas Philippus mercede cōduxerat nouos cōquirere milites ductoresq;, & quoa retinuerat numero ex Carmagnolæ ſentētia diſfinito, augere prima fuit cura, impetū poſtea in Mantuanū agrum à Philippēſibus factū audiētes, cōſulto palàm facto decreuerūt Philippū bello omnibua uiriū conatibus perſequendū. Reuocati in bellū Florētini, etſi pacē feſſi optabāt, prima ſecuti ſunt fœdera. Amedeus autē Sabaudiēſis dux, etſi elapſo tp̄e nihil geſſerat memoratu dignū, renouādo huic bello intētius promiſit incūbere: cuius ductu Mōtisferrati marchio, noua cū Venetis cōtra Philippū accepit fœdera, Alexandrinā ciuitatē ſibi uicinā, pro ſe pactua retinere, ſi qn̄ illā Philippus amiſiſſet, Orlandus itē Palauicinus, cui plurima eſſent in Cremonēſibus Placētinis & Parmēſibus caſtella, Venetorū fœdera eſt ſecutus, & Genua extorres, bellū quod maritimo Alſonſi Aragonū regis auxilio, ut diximus deſtituti, terra cōtinuo geſſerāt, ſolito acrius gerere promiſerūt, Tantis tn̄ circūdatus implicitusq; bellis Philippus triplici expeditione, prim⁹ laceſſere hoſtē cœpit: claſſe enim in Pado apud Cremonā coacta, Turricellas cepit;

castellum

caſtellum Parmenſis agri,oſtio Tari fluminis propinquũ, quod Veneti eo donati dudum tenuiſſent,& peditatu in Brixiæ montanis eqtatuq;,duce Angelo Pergulano,per planiciei oppida diſpoſito,Brixiã infeſtabat. Carmagnola nãq; qui ſciret maiores copias in futuram æſtatem à Venetis magno cum impẽdio cõparari,interim ad Patauinas Appani balneas, iterũ ſe cõtulerat,contractã ex caſu equi, ut oſtẽdimus, neruorũ molliciẽ ſanaturus. Tertia & cæteris primo impetu felicior Philippi expeditio cõtra Genuæ extorres fuit. Nã Sphortia Genuã ducere iuſſo,optatã prius uictoriã,q̃ ille applicuerit, eſt adeptus. Thomas enim Fregoſius extorrũ agreſtiumq; numeroſa manu, & Florẽtinorũ pedeſtribus equeſtribusq; aliquot turmis fretus,caſtra in uallibus Vulturi Pulceſræ & Biſanis diu habuerat,urbemq; aliqñ oppugnare auſus multipliciter affligebat. Is Sphortiam aduẽtare intelligẽs, Abraam fratrẽ impigrum iuuenẽ, ad Pulceſræ uallis exitũ miſit obuiũ: interea Florentinorũ turmæ, ob pecuniarum carentiã quas illi pacẽ habere cõſiñ mittere neglexiſſent,partim inſalutato Thoma,partim eo fruſtra renitẽte,magna ex parte ſigna deſeruerãt: quare ad eã copiarum tenuitatem peruenerat Thomas,ut quo die fratrẽ miſit uix octingẽti apud ſe milites in caſtris eſſent. Id cũ in urbe eſſet renunciatũ,Genuẽſes quos Sphortiæ acceſſus reddidiſſet ſolito audaciores,eruptione facta,Fregoſios primo impetu ſuderunt: Thomas,Baptiſt. q; frater cũ paucis fugiẽtes,Bauarũ,Rechumq; petiuere: cæteri omnes equites peditesq; qui remanſerant,& agreſtes numero ſexcẽti uenerũt in Genuẽſiũ poteſtatẽ,præda quæ ex militũ impedimẽtis agreſtiũq; rapinis,eò pridẽ cõtractis,fuit magna in urbẽ cõportata,& Sphortiæ aceeſſus, ac diminuta ob acceptã cladẽ extorrũ extimatio, præſentẽ Genuæ ſtatũ plurimum confirmarũt. At Piccininus diſpoſitis,ut diximus,ab Angelo Pergulẽſi per agrũ Brixianũ reliquis Philippi copijs,ſuas ipſe ad Padũ duxit,& claſſe iuſſa deſcẽdere,Caſale maius opimũ agri Cremonẽſis oppidũ terra & Pado oppugnatũ recepit. Inde traiectis copijs Brixillũ,quod oppidũ etiã Pado alluit,undiq; oppugnauit. Eo per oppidani unius proditionẽ breui potitus, arcẽ cõportatis ex Mediolano Cremonaq; machinis & bõbardis die noctuq; quaſſauit. Quamobrẽ diruptis undiq; promuralibus propugnaculisq;,præſidium Venetorũ oppidaniq; cogebãtur de ruinis quæ foſſas penè cõpleuerãt repugnare. Interea claſſis à Venetis armata in agri Mãtuani finibus Pado attrahebatur. Cui cũ Piſanus,Euſtachius,Papiẽſis claſſis Philippi ductor, ſoluta Brixilli oppugnatione obuiandũ cẽſeret, Piccininus econtra oppugnationẽ noluit intermitti. Ipſisq; ductoribus ob eam ſententiarũ diuerſitatem animo abaliẽnatis, & oppugnationi negligẽter inſiſtẽtibus,miſſæ à magiſtratu Brixiano turmæ aliquot,clàm à Brixillẽſibus accitæ,claſſis quæ appropinquauerat auxilio oppidũ receperũt. Magnã exinde machinarũ armamẽtorumq; oppugnationi adhibitorũ iacturã fecit Philippus,quã maior paulò poſt eſt ſecuta: etenim recepto à Venetis Brixillo, Piſanus claſſe ſupra Caſale cõtracta ſubſtitit,in quẽ Veneti ſubito nauigarũt. Maior nauiũ numero & robore armamentorũq; multitudine, ductoris quoq; & uirorũ peritia ſuperior erat Venetorũ claſſis. Nã eum triginta naues Philippicæ Venetorũ claſſi ſex inerãt plures, cum longiores amplioresq;,tum caſtellorum faſtigio celſiores. Venetæ Frãciſcus Bembus, equeſtris ordinis, uir maritimis in prælijs tũ probatus fortunatusq;,tũ etiã audaciſſimus, Philippicæ Piſanus Euſtachius præerat, uir Pado innutritus, ubi unicã nauem prius bello Mantuano,quod Philippi genitor cum Frãciſco Gonzaga Mãtuani genitore geſſit,gubernaſſet,nec ullis prius poſtea'ue interfuiſſet prælijs,fluuiatili aut maritimo bello geſtis, remigesq; & milites Venetæ inerant bellis maritimis innutriti, Philippicæ Lombardi, quibus uel raro Padum lintribus traijcere contigiſſet: abhorret uero à ſcriptorum uſu galeoni nomen,quo eas naues fluuiatili adhibitas claſſi appellãt,ſuntq; naues ipſæ illis adſimiles quas Græci dromones conſueuerant appellare: itaque quales ij fuerint deſcribemus: Oblongas apte planis alueis fabricatas, quibus deuehendis flumine aut ſtagnis paludibus'ue, frugibus & mercimonijs utuntur,naues binis,ternisq; & quandoq; pluribus integũt tabulatis, & bina pro puppi proraq; erigẽtes propugnacula,tertium in mali cacumine,in orbem ductum diſponũt,ſub caueæ uocabulo propugnaculum,unde deni quandoq; plures,ſi exigat neceſſitas, milites, miſſilia tela, ſudes, lapideſq;, & palos ferreos in hoſtem mittant, unaq; in naui milites,machinas,armamẽta,& ipſos deuehunt commeatus,ut quam medio uideris in Pado hærentem anchoris,arcem munitiſſimum'ue caſtellũ,nõ nauẽ exiſtimes. Claſſe ergo ad quartũ lapidem Cremonæ appulſa,Franciſcus Bembus Philippicam conſpicatus,

ſtructis terreſtrium præliorum more aciebus, primos octo galeonos in fronte poſitos con cathenat, Piſanus item ſtructa pariter acie ſuis iuſſis in claſſe primoribus, ut ſenſim fluuio laberentur, & quamprimū hoſtem pugnandi copiā facere uidiſſent, concitato remis curſu, quò naues amnis defluēs deferebat, impetum facerent, quò euerſæ ut exiſtimauerat naues hoſtium mergerētur. Quamprimū autem Piſanus in conſpectū eſt factus, primi ex ſuis galeoni quatuor, dstum negligentes ordinē, in hoſtemq; delapſi, uiam aperuerunt per concathenatos hoſtiū galeonos. Inde proris eueſtigio conuerſis, aduerſum amnis curſum remis ſuperātes, hoſtiū puppes, ſi cæteri Philippenſes in fronte pugnarent, petere intēdebant. At Bembus eos qui præteruecti erāt galeonos pro captis ilico reputauit, ſuasq; acies ea ratione in orbem redegit, ut cum Padi alueū fermè compleret, tum deſuper pugnantes, ſi incautius in bellū ruerent circumſiſtere poſſet. Pugna aliquandiu atrox fuit, in qua quatuor alios galeonos Veneti interceperunt. Aderat in ripa equo inſidens Nicolaus Piccininus, ſuisq; quam operam & armis nequiret, cōſilio & clamoribus opem afferebat, Nam cum quatuor primos quorū audaciam uociferatione laudaſſet, hoſtilem perfringētes claſſem, à ſocijs deſeri proſpexiſſet, alios ut uel ignauo ductore Piſano prohibente ſequerentur, ut ſimilem facerent impetū hortabatur. Sed Piſanus ſuā hoſtiū claſſi imparem eſſe tardiuſcule intellexerat. Quare Venetis qui in fronte pugnsbāt, dimittendis ad inferiora galeonibus quatuor, quos ceperant intentis, conuerſa in hoſtē puppe Cremonā redijt, claſſemq; reductam eueſtigio tumultuarie exarmauit: eam ſuorū fugam cum primo fieri cœpta eſt, intelligētes qui primos gubernabant temerario impetu prolapſos quatuor galeonos, illos armamētorum plenos, in Pado reliquere, & in agrū Parmenſem cū turmalibus exceſſere. Inſecutus fugientem Piſanum Bembus, cum ſubductas naues nuſq; uideret, nouo pugnæ generi obuiauit. Philippus nanq; Padum apud Cremonā tribus caſtellis tabulatorum quatuor excitatis ea ratione ſepſerat, ut nullā fore tantā crederet claſſem, quæ aut urbē circūſiſteret, aut in Lombardiæ intima duceretur. Eorum è regione urbis Cremonæ poſitorū duo cum utranq; munirent Padi ripam, tum palis altū dimerſis innixa in alueum prominebāt, tertiū pro medio amnis curſu, ſpiſſis fundatum palis tantum relinquebat utrinq; ſpatij, quanto nauis dextra læuaq; interlabens iactis ſuperne lapidibus peteretur, Bembus extremum, quod longius à ciuitate abeſſet, oppugnare aggreſſus, primo cepit impetu, minimum item negociū illi fuit mediū capere, tertium tardius ideo recepit, quia cuſtodes ſpe ſubſidij Cremonēſium ſuſtentati, pertinacius reſtiterunt. Cum tamen Bembus circundatū prima die, & uarijs tentatum modis obtinere nequiuiſſet, aliam de quarta uigilia pugnæ inijt rationem: etenim diſpoſitis circumquaq; galeonibus, milites propugnacula, quæ malis ſupereminere diximus conſcenderunt, quibus fuit cura repugnantem de caſtelli tabulatis militem à defenſione ſudibus lapidibusq; arcere. Alios uero impigros iuuenes, ſcaphis lintribusq; Bembus impoſuit, qui hoſte ſuperioribus caſtelli partibus in pugna, quæ gereretur cominus tutandis occupato, ignem facibus ſubiecerunt, cōſertaq; per obſcuram noctem pugna, obſeſſi licet intolerabili telorum iaculorumq; multitudine petebātur, quia tamen oppidanorum eruptionis ſpe ſuſtentarentur, oppugnationem in crepuſculū pertulere, tandē igne tabulata palis affixa corripiente, & Veneto raptim galeonos prælio ſubducente, obſeſſi præſidio excedentes, in oppidum confugerunt: conſumptis igne caſtellis, eorumq; palis ne alia ſuperædificari poſſent euulſis, Bembus uictoria abuſus, haud quaq; tenui iactura militū nautarumq; & remigum eſt affectus. Expoſiti nanq; in id ſoli, quod Cremonam Padumq; interiacet, nullo ordine, nullo duce, ut quemq; uini quod in prælio epoti erāt, aut uictoriæ calor tulit, diſſipati ſunt. Vnde Chriſtophoro Lauellano, qui præſidio Cremonæ impoſito præfectus erat animos addidere, ut quod tutandis Padi caſtellis non fecerat, præſidium in diſsipatam multitudinem immitteret. Illyrici erāt ipſæ turmæ Dalmatæ agreſtes, genus hominum nullius capax diſciplinæ, quod cum uino, cuius eſt auidum, incaluerit, ſanguinem animam'ue amittat an retineat psrum curet. In hos delatus eques pedesq; Lauellanus, ſupra trecentos confecit ſubita occiſione. Execratus gubernatorum inobediētiam quos ſuo iniuſſu illos expoſuiſſe diceret Bembus, claſſem in ſuperiora perduci iubet, & caſtello, quod ad Abduæ fluminis oſtia Pado imminet expugnato, per Ticinū aduerſo flumine nauigauit. Sed Papiæ appropinquāti ſolitudo undiq; comperta & nimia in pauore quem aduentus huiuſmodi claſſis facere debuiſſet, omnium taciturnitas, obtendi inſidias ſuſpicioſo, ut Cremonam reuer-

teret,

teret, ſuaſerūt. Additus erat interea præſidio Cremonæ cum cohorte Nicolaus Guerrerius, quod cum Bembus ignoraret tot expoſuit copias, quot irruituro, ut pridē Lauellano obſiſtere, & acceptam notam poſſe diluere exiſtimauit. Sed maiore ꝗ ſuſtinere poſſent pedites equitatu irruente, paucis amiſſis receptui ſignū dedit. Aeſtate iam appetēte, & copijs quas Veneti ingētes mercede contraxerāt, in agro Mantuano paratis, Carmagnola ualetudine roborata, profectus eſt Padua. Qui traiecto per Lagiſeum Salodiumꝙ Benaco, ad quintum lapidē Brixiæ appropinquauerat, cū Albericus Cunij comes, Perinusꝙ Tortonēſis, cui Turco eſt cognomen, ex Gottolengo, quod oppidū octauo à Brixia diſtat miliario mouentes agrū diſcurrerāt Brixianū, in ipſasꝙ urbis portas delati, pabulatores ad quadringentos cum iumētis & calonibus abigebant. Erat tempeſtate illa, Brixiæ ſumma poteſtate à ſenatu permiſſa, Petrus Laureanus, uir artibus belli pacisꝙ clariſſimus, qui incurſione hoſtiū exaudita, equo inermis uectus nobis comitātibus, Nazarea porta, rapidus ſe proripuit, & inermes armatosꝙ, ex decē milibus equitū, qui tū Brixiæ inerant, paſſim hoſti ſine ordine, ſine duce cōſpicatus occurrere omnes cōtinuit, quoad accurrens inermis Peruſiam Paulus Vrſinus, ſeſe præſente arma indueretur. Eum uero cum omnibus, qui tum aderant numero ad trecentos, remota ab hoſte, cuius tumultum exaudiebamus uia circuire iuſſit, quoad media ab Gottolengo qua illi aduenerant uia ſubſtitiſſet, exinde cæteros inſano impetu porta exeuntes hoſti obiecit, iuſſitꝙ ut hoſtes prædam ſibi eueſtigio futuros, pugnando eo uſꝙ diſtinerent quoad cæteri ſequerentur. Nec fefellit peritum rei militaris prudentia, Albricus nanꝙ & Perrinus, dum abigendis quos capiebāt occurrentibus intentiſſimi eſſent, uiſis ablonge hoſtibus, qui ipſos duce Vrſino excludere oppido intendebant, nō prius ſe potuerūt recipere, quàm irruens à Brixia multitudo, ipſos fudit, Turcumꝙ intercepit fortius reluctantem. Capti ſunt cum Perrino equites centum quinquaginta, Albricus effuſo curſu ad alia Brixiani agri caſtella cōfugit. Ingreſſus ea die Brixiā Carmagnola ægre tulit, primum poſt captam Brixiam ſecundū equeſtre prælium alienis auſpicijs geſtum eſſe. Poſtꝙ uero omnia circunferendis æſtate caſtris deſtinata quemadmodū profecturus mandauerat, parata eſſe comperit, ductores centurionesꝙ undiꝙ cōuocauit, & coactis Maio iam medio apud Brixiam quatuordecim equitū, peditum ſex milibus, carrisꝙ, iumentis, foſſoribus, & auxiliorum tyronibus undiꝙ accitis, prima caſtra ad Montemclarum ea ratione poſuit, ut maiores quæ in dies parabantur copiæ conuenirent, & machinæ aliaꝙ bellica armamenta carris impoſita portarētur. Cōſumptis ea in expectatione potiusquàm obſidione aliquot diebus, cum oppidum natura ſoli & defenſoribus munitum capi non poſſet, auctus copijs Carmagnola Gottolengum petit. Inerant præſidio equites mille Philippi familiares, oppidumꝙ Carmagnola unica expugnatione ſperauerat expugnare. Sed qua nocte mouerat Monteclaro, ſe præſidio Gottolenghi addiderāt cum centum cohortibus, Guido Torellus, Chriſtophorus Lauellanus, & Nicolaus Guerrerius, qui quo tutius eruptionem facerēt ac priusꝙ à tanto exercitu circumuenirentur ad ſuos redirent, ſine oſtētatione taciti quieſcebant. Dies erat religione celebris dñicæ aſcēſionis, quo in tempore per primū æſtatis ſydus caumata incendebātur. Facto itaꝙ in cōſpectu caſtelli Venetorum exercitu, pars abiecta incondite armis, ſolo ſternitur, pars per herbam fuſa ſomno reficit laſſitudinem, pars curandis corporibus intēta erat, pauci ductore Nāne Strocia equeſtris ordinis Florētino, quem marchio Ferrarienſis ex fœderum forma cum equitibus quadringētis in caſtra miſerat, ſtabant in equis ad cōmiſſam in oppidū ſtationem, cū ad horā ferme nonam Philippēſes improuiſi erūpunt. Delatus in eos Strocia impetū ſuſtinet, maius tamen eueſtigio apud eū, ꝗ pro equitū numero ferre poſſet, cōſeritur præliū, ut qui nec hoſtē reprimere enixus poſſet, nec cedere loco uellet, à conferta hoſtiū ſuorumꝙ multitudine preſſus, exanimis ceciderit. Excitus inde à ſomno inertiaꝙ Venetus miles turmatim accurrens, fractus fugatusꝙ diſſipabatur, quouſꝙ coactis ad Carmagnolā cohortibus, illata ſunt ſigna, diu tamē Philippēſes ſubſtinuere impetum, & maiore ꝗ cui obſiſtere poſſent ingruēte exercitus mole, lituis quo tenore uictores ouantesꝙ cōſueuere, receptui canētibus retroceſſere. Amiſſis eo in prælio eqtibus mille quingentis, Carmagnola tādiu ſubſtitit, quoad expoſitæ itineri cohortes plurimæ, quas interea Veneti apud Paduā conſcripſerāt, cōuenirent, nouamꝙ tūc mouēdi & metandi caſtra rationē exorſus eſt, ſingulis nanꝙ carrorum bubulcis, qui magno prouincialium ſumptu contracti inerant exercitui, numero ad duos mille præſcripſit, cui ductori

militiue

militiue parerent,ut cum mouēda eſſent caſtra facilior certiorq́; foret machinarum & commeatuum comportatio, militumq́; quibus deuehendi impedimēta carris adeſſet facultas, plures eſſent in exercitu expediti.Metandi uero cum illis ratio haec fuit,ut cum loca caſtris certo deſignaſſet ſpatio, cohortes poſitis in orbem carris exercitū clauderēt, adhærerentq́; ſuis ſtabulando ſingulæ illos pro uallo,ſi quis ab hoſte fieret impetus habituræ, inſuper certiore loco,ſine imperio pugnaturæ. Erāt uero multa in Brixianorū agro,parētia Philippo oppida & caſtella,quorum oppugnationem Carmagnola cenſuit omittēdam,fore cōfiſus, ut ſi Cremonā obſideret caperetq́;,omnia poſt tergū relicta ſine oppugnationibus caperentur.Ollius amnis,Cremonēſem à Brixiano Mātuanoq́; agris diſterminās,qua in parte Brixianos à Cremonēſibus diuidit,duobus iungitur pōtibus munitiſsimis,uno ſecundū Bergomenſis agri colles,Pontolium uocant,altero in planitie infima,cui loco Bina eſt nomen. Hunc igitur Carmagnola prius ideo ſtatuit oppugnare, quia cōmeatus ex agro Mātuano in caſtra eò facilius perferrentur,eſſetq́; uicinus Padus per quē minore ac fermè nullo cū labore aut periculo omnia oppugnationi & bella uſui futura poſſent nauibus importari.Expugnatis paruo tēpore,ſed maximis laboribus impēſaq́;, Binæ arcis ponte potitus,turres bōbardis ſemidirutas inſtaurauit,ne illis ab hoſte receptis reditu arceretur. Caſtris poſtea ſecundū Padi ripā,ſexto ab Cremona miliario metatis ſubſtitit, At Philippus audita exercitus hoſtium magnitudine , rebus ſuis timuit,quodq́; nunq́; antea aut poſtea,tantis totq́; in bellis ut faceret adduci potuit,Mediolanenſes corām allocutus eſt,præfatusq́; aduenisse tempus, in quo ueros à ſimulatis recognoſcat amicos, ut ſe omnes ſequantur quicunq́; rei militari erant aſſueti,orat & præconis uoce edicit . Inde multis comitātibus,plurimisq́; ex Mediolano ac Papia ſubſecutis, Cremonā cōceſsit, Quā urbē cum applicuiſſet, emiſſum ſolenni pompa exercitum , caſtra tertio ab hoſtiū caſtris miliario iuſſit cōmunire. Coactæ tantillo in Cremonenſis agri ſpatio copiæ, cæteras omnes numero ſuperauere, quas ſuperiorum temporum bella ex Italis cōciuerūt. Sociorum nanq́; populorum equitatus decem & octo mercennarij,peditatus octo milia fuere,& carrorum bubulcis agaſonibusq́; ac foſſoribus cum popinarijs & ſcortis numeroſa imbelli turba omiſsis, collectitij ex agris oppidis'ue bellis aſſueti milites,alia ſex uirorum millia ſunt ſecuta, cum tamen parū tūc diſtans illorum Bembeia claſſis ſupra decem uirorum millia haberet. Erantq́; duodecim equitatus Philippi,peditatus ſex uirorū millia, cum ſupra quindecim millia equites, pediteſq́; illum Mediolano profectum,ut oſtendimus,ſequerentur. Prima ut ſæpe aliàs hoc tanto etiam in apparatu nouo emicuit Philippēſium uirtus. Qui aduentus Philippi nouitate animis erecti,certatim inter ſe audendum aliquid,quo imperatorem caſtris intereſſe hoſtes intelligerent,contenderunt , Carmagnola nanque ea ratione apud rus Sumum nomine caſtra erat metatus , ut cum nulla foſſa , nullo præterq́; carrorum uallo , uaſta in planitie muniri uiderentur,tum maxime ſuum munimen in paulò remotiori foſſa conſiſteret, riuo ſcilicet,qui eam interſecans planitiem nulla in parte niſi per diſtantem ſtadijs tribus pontem ſtructam aciem in pugnam admitteret . Eductis ad pontem illum aciebus, Philippenſes pauxillum ſubſtitere, expectātes ſi forte Carmagnola, quem nō dubitarent motus ſuos ex caſtris exploratos habuiſſe, in multitudine cōfiſus ultra pontē decernere ſtatuiſſet. Ipſe uero ſtructa acie in ſubiecta caſtris planitie trāſituris ultra pontem hoſtibus pugnandi copiā faciebat. Tandē cum Pergulenſis Torelluſq́;, ne ſui pontē primi tranſmitteret diu obſtitiſſent,uicit Sphortiæ,Arditionis,Carrarienſis,Lauellani & Mediolanenſis Antonelli audacia,quibus præliū ultra pontem conſerere aggreſſis,cæteri ordine quē ſemper ſeruabant,partim in pugnam ruērūt,partim pontē ſubſidio tenuerunt. Pugnatū eſt ab nona diei hora,uſq́; in ſummam ueſperam,tantaq́; in ſoli ariditate,quam extremis, ut erant tunc Iunij diebus,ea ſuſtinet regio,exorta eſt pulueris nubes , ut caligātibus omniū oculis,nullo præterq́; uocis ſigno internoſcendis ab hoſte cōmilitonibus duci poſſent. Fuit eo die apud Sumū rus,ſummum utriq́; parti periculū. Fuitq́; liberum cuiq́; etiā mētienti ſine reprehenſione gloriari,ſigna hoſtium pugnando petijſſe, aut retentū equi habenis ductorum quemq́; intercepiſſe, cum multi ex Philippenſibus, qui ſuorum ſigna ad pontem petere credidiſſent,ſeſe ad hoſtes recepiſſe tunc primum intellexerint, cum ſedentem pro carris inermem turbam, ex alieno gentis uernaculo uocis ſono recognouerunt . Signis tamen utrinq́; receptui canentibus pares diſceſſere. Solitus autem dicere fuit Carmagnola,ſe qui plures ex ſuis pugnan-

do.

do,quàm de hoſtibus manu captos, & reddito nomine recognitos, indignans dimiſerit, ſæpius ſi ab hoſte cognitus fuiſſet,intercipi abduciq; potuiſſe:pariter Sphortiæ,pariter Piccinino, & ſingulis Philippēſium ductoribus euenit. Lætatus his quæ in cōſpectu penè ſuo erant geſta,Philippus fit certior Amedei Sabaudiæ ducis,& marchionis Montisferrati cohortes circiter tres,quæ agrum attigiſſent Vercellēſem,ad portas uſq; Mediolani tumultu & pauore omnia impleuiſſe.Quamobrē relictis apud Cremonam ſtipendio militantibus, Mediolanum eſt reuerſus,facta poteſtate auxiliarijs quos adduxerat,cum eſſet libitū in patriam commeaudi. Reprimendo autē tumultu, Ladislaum Guiniſiū,Pauli Lucenſis ciuitatis domini filium,quem tunc ad ſua cōduxerat ſtipēdia,cum una cohorte cuius pars dimidia ex domeſticis fuit,miſit Vercellas.Carmagnola interim,qui tot proborū militum legionibus oppoſitis nequiret Cremonam obſidere,ad recipiendū Caſale maius retroceſsit,iuſſitq; Bembum eò claſſem adducere.Inſecutus autē eſt Carmagnolā caſtra mouentē Sphortia cum totius Philippenſium exercitu roboris legione una, qui poſtq̃ clauſum lectiſſimis aciebus hoſtilem exercitum uon poſſe detrimento affici uidit, ad ſiniſtram flectens,Binam obſedit,eaq; illico expugnata ac præſidio munita,in ſuorū caſtra reuertitur. Ea compertum habens Carmagnola, ocyus ſigna in illum ferri iubet,quem cum euolaſſe ex itinere intellexiſſet,ad Binā profectus,arces breui oppugnatione recepit:quoniā uero Sphortia, eiſdem expugnatis arcibus,præfectos cuſtodiæ captos turribus præcipitaſſe audiſſet,& ipſe impoſitos ab illo in Oiliū præcipitauit. Inde Carmagnola ad Caſalis obſidionē reuerſus oppidū undiq; terra Padoq; tanto circundatum exercitu multis diebus fruſtra oppugnauit, quod quidē accidit, quia illud præſidio tenebat Antonius Piſanus, acerrimo uir iugenio,qui cū lectiſſimis quos de induſtria ſecū adduxerat quadringētis peditibus,pro ipſo uallo,die noctuq; cominus repugnabat. Erat uero Carmagnolæ inefficacior oppugnatio, quod nullo circundatū muro oppidum dēſiſsimis muniebatur eleuationibusq; aggeribus:qui aggeres cum à bombardis nullā acciperēt læſionem,tum quaſſaturos oppidi domos, illarū lapides uel exciperent uel præteruolātes in caſtra ſuorum è regioue poſita cadere facerent. Turris erat præalta portæ ſupereminens,quæ ducit ad Padum,ea bombardarū qua parte à fundamentis attollebatur ſucciſa,ictibus in ſubiectā foſſam penè integra corruit,de cuius ruinis, cum ter quaterq; pugnādo repulſus eſſet Antonius, oppidani eo inſcio ſubitā fecere deditionem. Recepto Caſali oppido maximas gerendo ei bello terra Padoq; cōmoditates afferente,ſtatuerat Carmagnola,ea ratione ad metāda in ripis Abduæ caſtra ducere,ut fluuio ponte iuncto,in Mediolanenſem agrū traijceret:cū tamen maximo ad eam profectionem omniſariam rerum,præſertim commeatuū indigeret apparatu,pauliſper ad Caſale reſedit. Iuterea Philippus,quòd ſui inter ſe duces diſsidebaut,nullusq; alteri quo ſe unuſquiſq; duceret diceretq; meliorem,ſubijci pateretur,Carolum Malateſtā Paudulfi Piſauriēſis filium, omnibus permiſſo rei militaris imperio,præfecit ductorē:conſtatq; multiplicē fuiſſe rationem,quæ Philippo id ſuaſerit,tū quia exiſtimauerit Pergulenſem,Sphortiā,Piccininū,Torellum & Lauellenſem, militiæ ſuæ primos,aut humili aut mediocri natos loco,ipſi Carolo inſigni proſapia oriūdo ſubijci patiētes rē ſuā cōcordes bene gerere,quā diſcordes peſſundaturi erant:tū quia Mautuanū Gonzagā,cui nupta eſſet Paula, ipſius Caroli ſoror mulier præſtātiſsima, in inuidiā ſuſpicionemq; apud Venetos adducere ſperauerit:tū quia fuerit opiuatus Brixianos,qui temporibus Pādulfi Malateſtæ euudē dilexerāt Carolū,ſi qua daretur occaſio,eius ductu ſuaſionibusq; ad rebellionem perduci poſſe. At Carmagnola cognito Carolū accepiſſe exercitū,profectionem ineundam eſſe commeatuſq; in multos dies comportari edixit. Id cum pleriſq; feciſſet diebus, Philippenſesq; armati diuerſis quibus illum diceretur ducturū itineribus,in ſolis ardore inſidias ſtruxiſſent,taudem mouens Maclodiū ducit caſtellū paludibus magna ex parte circundatū. Aegre id primo taciti tulerunt Philippenſes,alter in alterum ſuſurrātes, ſe nimis ab hoſte ſperni,cuius ea fuerit audacia,ut in tanta oppidorum,Cremonēſis,Bergomenſis,& Brixiani agrorum frequētia id ſolum in cōſpectu penè ſuo perrexeriut oppugnare. Poſtq̃ uero preſſas pudore uoces dolor erumpere fecit, turmatim fremunt conclamantq; omues uadendum in hoſtem iuepta fidentem multitudine, obuiandumq; accuratius, ne in oculis ſuis, uel debile caſtellum uincere occipiat,cui poſtea nullus ſit futurus labor,munitiora quæq; ſuo & Philippi diffiſa ſubſidio expugnare.Eaſdem uoces Sphortia, eaſdem Piccinius cæterique addiderunt ductores ætate

minores,

minores. At quibus ætas experientiaꝗ longior omnia attẽtius circũſpicere dediſſent, Per/
gulẽſis Torellusꝗ contra ſentire, arctã qua hoſtis impetẽdus eſſet uiã, paluſtria quæ in cir/
cuitu eſſent itinera, pediti quo abũdaret hoſtis, maxime quia memorare, proteſtari, orare,
nihil deniꝗ omittere, quo cũ ignauiã metumꝗ oſtẽderent abeſſe, tum exploratũ certumꝗ
ſibi eſſe dicerẽt futurũ, ut qua die impetũ feciſſent, inſigni clade accepta, hoſtem cui ſola con
tatio poſſit officere, donarẽt imperio Lombardiæ. Intẽderat Carolus oculos in Piccininũ
Sphortiamꝗ quos Hectoras appellaret. Hi licet multitudini præliũ poſcẽti & ipſi aſſentie/
bantur, Carolo tñ ſententiã interrogãti reſpõdebãt, eũ ducẽ imperatoremꝗ omnibus datũ
eſſe, diceret, iuberet, uel cæteros cõſuleret, ſi Philippi ſigna æquo ordine iuſſi eſſent, uel præ
ceſſuros uel ſubſidio ſeruaturos: minores cæteri ſententia quam nõ rogarentur præcipitata
Carolũ impellebãt. Qui uocibus multitudinis adductus prolata per tubicines teſſera, An/
gelũ Torellumꝗ ſigna ſequi, & exercitũ ſubſidiarijs cohortibus claudere, Sphortiã Lauella
numꝗ primas in hoſte acies ducere, Piccininũ cũ ijs quas delegiſſet cohortibus, mediũ ſi/
gna præcedere, & Sphortiæ ac Lauellano adeſſe pręſidio iubet, ſe uero liberũ prædicãs futu
rum, leuis armaturæ impetitoribus adiũgit. Sed Torellus Pergulenſiſꝗ magnã ſibi inuſtũ
iri notã rati cum longe abdicati uiderẽtur à prælio, quod tãtopere diſſuaſiſſent, in primam
prouolant aciem, futurũ uociferati, ut quam uerbis & cõſilio auertere nequiuerint cladem,
haſta & mucrone pro uiribus propellãt. Eis facile aſſentitur Carolus, & Piccinino illorũ ui/
ces ſupplere iuſſo, primus ipſe quod cõſtituerat in hoſtẽ iuit, Guido illũ, Guidonem Sphor
ria, & Pergulẽſis, dehinc cæteri ſũt ſecuti. Obtorta inæqualiſꝗ qua ibatur ad hoſtiũ caſtra,
erat uia, nullis agri ſeminarij coercita foſſis, quod hyeme paluſtria quæ æſtate ſunt paſcua,
pleraꝗ illa adiacent loca, uepres aliquã, biblus, ſcirpus, papiruſꝗ multã obtegũt partẽ, nec
longe eſt feracis agri patẽs campus, in quem de uia pleriſꝗ locis aditũ præbebat ſolida pa/
luſtris herboſitas. Poſita erãt in eo quẽ uiæ tortuoſitas palusꝗ efficiũt agri ſinu Venetorũ
caſtra, ad eã qua palus deſinit partẽ paluſtris circũdata, & quemcunꝗ palus per æſtatẽ exic
cata ex caſtris in uiã præberet acceſſum, eundẽ aut ſucciſum foſſa munierat Carmagnola,
aut ſibi eũ libuiſſet uſui futurũ, obice ſepſerat tenuiſsimo. Delatus, ut oſtendimus, in primã
aciem Torellus, obcæcatis iam pugnandi ardore Carolo & Sphortiæ, quos clauſerat, quos
aperuerat Carmagnola aditus in paludẽ oſtendit, & ſolũ poſſe deum eam cladem auertere
ad ſuos uociferatus, in præliũ quod leuis armaturæ militi peditatuiꝗ ſuccedẽs Carolus in/
choauerat, furẽs incubuit. Intẽtus prælio omnibus in locis erat Venetorũ exercitus. Sphor
tia autẽ quamprimũ in patẽtes campos exiuit, hoſtẽ, qui Carolũ Torellumꝗ pepulerat re
primente, ſubſequitur Pergulẽſis, & Piccininus eueſtigio ſigna infert: pugnabãt ea in frõte
audacter utriuſꝗ exercitus milites. Sed Carolus ſicut pugnã primus iniijt, ita ſuorũ ſtragis
initiũ dedit: eũ leui nanꝗ armatura & peditatus quem incondite præmiſerat parte maxi/
ma interceptus fuit, ſumma tamen audacia pariꝗ innixi iuuentutis robore & Sphortia &
Piccininus, hoſtici exercitus mole repreſſa, loco non ceſſiſſent, niſi diſpoſitus in palude qui
uepribus & herbidis ſtirpibus delituerat Venetorũ peditatus, ab latere ab tergoꝗ Philip/
penſiũ equos baliſtis, qbus abũdaret, lanceiſꝗ ſuffodiſſet, ut Philippẽſes qui in frõte tanto
premerẽtur exercitu, ad tutãda à peditatu latera aciem cõuertere ſæpenumero ſint coacti.
Primus ut præceſſerat Torellus ab hoſte preſſus, per ſubiectã uiæ caſtriſꝗ auerſam paludẽ,
ſaluti ſuæ fuga cõſuluit, illũ Pergulẽſis & pleriꝗ minores ſunt ſecuti. poſt eos Sphortia co/
hortibus penè integris prælio potius exceſſit ꝗ aufugit. Sæptus interim hoſtiũ multitudi/
ne, cui negret reſiſtere Piccininus, cõglobato circa ſe iuuẽtutis robore fretus, ꝑ obſeſſam fre
quẽtiſſimamꝗ uictis & uictoribus uiã, omnes ſternẽs obuios, in tuta euaſit. Capta ſunt eo
in prælio Philippẽſiũ pari penè eqtatus peditatuſꝗ numero octomilia. Nec ulla ijs etiã qui
euaſerũt ſalua fuerũt impedimẽta, maximũ in militiæ ætatis noſtræ luxu põpaꝗ detrimen
tum, ut cõſtet potuiſſe Carmagnolã illius diei facinore, Philippũ principatu eijcere. ſi & ca
ptos retinuiſſet, & milites ſignaꝗ ocyꝰ ꝑtuliſſet. Qui uero miltos in eo exercitu odiſſet, oẽs
habuiſſet notos, reuerſus in caſtra neminẽ reqſiuit, maxima certe cõiectura illũ quã poſtea
morti ſuæ maximã Veneti prætẽderũt cauſam, dedita opa oẽs liberari curaſſe, potiuſꝗ ut
uideri uoluit neglexiſſe. Per eã nanꝗ noctẽ quæ ſecuta eſt, paucis ꝗ abire neglexerũt, aut à
uehemẽtioribus partiũ ꝓſecutoribus capti erãt exceptis, oẽs ad Philippũ redire ſũt ꝑmiſſi:
quanꝗ hos etiã mane ad ſe ꝑductos, cũ uix trecẽtos eſſe uidiſſet, militiæ noſtri tꝑis morẽ,

ut

ut dixit ſecutus dimitti iuſſit. Vnicus ex tanto numero Carolus ab Mantuano Marchione ſororis uiro, cui ſe dedidiſſet, nõ ſine admiſſi flagitij ſuſpicione, retentus fuit: nec intulit Carmagnola, ut par fuit ſigna, aut ad premendã obſidione Cremonã, uel iungendam ponte Abduam eſt profectus, ſed tanquã hoſti de induſtria ſpatiũ reſpirandi, copiasq; inſtaurandi daturus, ad Brixianorum oppida quæ poſt tergum relicta erant oppugnanda, cõuertit exercitum. Interea dum tot impeditum carris ſarcinisq; exercitũ paucis paſſuũ milibus ſingulis trahit diebꝰ, dũ Mõteclarũ obſidet bombardisq; oppugnat, & machinis maximã inſtaurando exercitui curam adhibuit Philippus. Nam cum iuuentus ductóresq; ſalui eſſent, arma & equos facilime reparauit. Duos nanq; armorũ fabros Mediolani inuentos fuiſſe conſtat, qui tot uirorũ milia armauerunt, equos uero ex omnibus tanti principatus oppidis ciuitatibusq; & agris conquiſitos, ad exercitum perduci Philippus curauit, ut amiſſum apud Maclodiũ tanto cum periculo exercitum, prius inſtaurauerit, quàm Monteclaro & aliquot minoribus caſtellis campeſtribus potitus Carmagnola, Pontollium cepiſſet, quo multorum dierum negocio uiribus expugnato, Vrcios obſedit: nec tamen eas oppidorum oppugnatiões ſecurus quietusq; peregit Carmagnola, Piccinino & Sphortia priuſq; inſtauraret Philippus exercitum, aut caſtra illius, aut cõmeatũ magno cum ſubſidio deuehentes, die noctúq; impetentibus. Carmagnola Vrciorum oppugnationi intentiſſimo, Piccininus & Centurio nomine Brixianus, Pontollium quod caſtellum ſcirent paruo muniri præſidio, uiribus & ingenio recipere conſtituerunt. Longis itaque itineribus profecti, Piccininus noctu ad primum lapidem in concauis uallium continet cohortem, Brixianus paruo comitatus peditatu, in ſolis ortu ſubiecta caſtello diripit ſuburbia: tumultu inde ab oppidanis exaudito, præfecti illius præſidio nullas in propinquis Philippi oppidis copias eſſe exploratum habentes, effuſis tanquam in latrunculos prædatoresq́ue copijs, portas pandunt: ſuſtinet impetum Brixianus, & pugna ſenſim in portam relata, cum ſuos hoſti adeo immixtos cerneret, ut ſimul omnes aut oppido excludi, aut mixtos illud intrare oporteret, nuncium dimittit qui aduocet Piccininum: nec tamen oppidanos tam diu pugnando diſtinere potuit Brixianus, quin intra portam de qua pugnaret eleuatis ſubito pontibꝰ clauderetur prius quàm Piccininus aduolans opem ferret. Cũ uero circa eundẽ in caſtello etiam repugnantem conglobati pugnarent oppidani, Brixianꝰ ſaxo turri demiſſo ictus interijt: cuius cadauer magnis precibus impetratum Piccininus aſportans, iuſta illi ex chriſtiana religione perſoluit. Accepta apud Maclodium clade intellecta Philippus, etſi uultu geſtúq; omni trepidus erat, tamen cum ſaluis ductoribus cæteram dixerit iacturam paruipendere, multa prudens induſtriusq́; adhibuit ruinæ impendenti remedia, quæ antea cõtempſiſſet. Nam & communem ſibi Venetóq; hoſtem Sigiſmundum Boemum, occidentalem Romanorum imperatorem deſignatum ſubſidio implorauit, Brunorium Veronenſem Scaligerum, qui Venetos Veronam tenentes acerrimo proſequeretur odio, in Italiam cum exercitu dimitti poſtulans, & cũ Amedio duce Sabaudiæ datis Vercellis primaria regionis ciuitate pacem occulte conſtituit, & apud Romanum pontificem Martinum quintum qui ſibi afficeretur inſtitit, ut à ſocijs populis pacem quibuſcunq; poſſet conditionibꝰ impetraret. Quantũ uero Philippus ingenio conabatur, tantundem impugnabat, ut plerunq; facere eſt ſolita cum cœperit fortuna: quod enim ſolidæ aderat ſpei, ductores ex ſuis nonnulli paruo poſt commiſſam aduerſe pugnam tempore diem obierunt, Angelus Pergulenſis, Fabricius Capuanus, Siccus Montagnaneus, Antonellus Mediolanenſis. In qua infortunij tempeſtate ea benignitate uſa eſt ſecum fortuna, quod Zaninũ Riccium ſubſtulit, quo uteretur indigniſſimo conſultore. Tunc in eam quærendam pacem pronus pontifex Martinus cardinalem ſanctæ crucis ei deputat muneri, cuius uocatu ſuaſionibusq; coactis apud Ferrariam partis utriuſq; oratoribus, uariam conſtitit nõ partibus ipſis bello cõtendentibus modo, ſed ſocijs inter ſe populis mentẽ eſſe. Florentini nanq; bellorũ diuturnitate feſſi pacẽ quæcunq; offerebaẽ amplectebanẽ. Sabaudienſis dux qui redijſſe in gratiã cũ Philippo diſſimulans, oratores & ipſe miſerat, quæ peteret Philippus parum ob honeſtatẽ mutabat: & Veneti quos hinc uictoriæ & amplitudinis ſpes impelleret, inde accepta impẽſæ detrimenta, quæ per innouanda ſi illud intermitteretur à Philippo bella formidarent ſuſpectos redderent, aut bellum continuare, aut Philippi potentatũ per fœdera imminuere quærebant. Per eos ſex menſes quibus ex paci cõſtituendæ cõtentiones ſunt protractæ,

etſi multa fieri prohibuit hyems fortè anteactis aſperior, multa in Cremonenſi, plurima in Brixiano agris, oppida cepit Carmagnola, obtinuit tamen conſtans cardinalis pertinaxꝗ inſtantia, ut quas denegantibus æque ac petentibus declaraſſet partibus, cõditiones pacis, ex arbitrio in hanc formulam promulgaret. Retinerent Veneti Brixiam, & quotquot in Brixiano & Cremonenſi agro cepiſſent caſtella, adderetꝗ Philippus quicquid Brixiani agri tunc retineret. Inſuper Bergomũ, cum agri ad Abduam pertinentis omnibus caſtellis, Leuco ad Larij lacus, Comi uocant emiſſoriũ, & Triccio in ulteriori Abduæ ripa exceptis. Florentino nihil eſt additum, præter ius pridem à Genuenſi ademptum, inſignia propria triremibus & nauibus imponẽdi, quos ad eam diem Piſana deferre fœdus coegiſſet cum Genuenſibus prius ictum. Socij pacis renouandiꝗ, ſi contigiſſet, belli ſunt dicti, Veneto Ferrarienſis, Mantuanus, Palauiſinus, & Montisſerrati marchio, ac Peregrinẽſes in Parmenſi agro comites: Florẽtino, Senenſes, & in Liguſtica oriẽtali Genuæ Riperia parui potentatus, nonnulli comites. De Lucenſi Guiniſio, cum ſæpenumero actũ eſſet, placuit uerbo potiusquàm ſcripto trãſigere: illum ſcilicet cuius ea fuerit modeſtia, ut licet Ladislaum filium permiſerit Philippo militare, Florentinos tamen nullatenus læſerit, amice habendum: quamobrem petentibus Florentinis, ut Fregoſi ac Fliſchi Malaſpinæ nõnulliꝗ Liguſticæ eius oræ nobiles, in ſuis partibus cẽſerentur, obſtinate renuit Philippus, eosꝗ ipſe etiam amice pollicitus eſt habere: expreſſum eſt item fœdere, ut uxorem cum filiabus Carmagnolæ tranſmitteret Philippus, comparatasꝗ precio uillas, & à fundamẽtis extructã in Mediolano ſuperbiſſimam domum ab illo permitteret poſſideri. Pace ut cõtinebat formula, auidis ubiꝗ populis data, quieſcebat Italia, quod multis anteactis ſeculis raro cõtigiſſe cõſtabat. Relicta eſt tamẽ præter cardinalis intentionem, renouandi belli anſa & occaſio futura, finium agri Cremonenſis caſtellorum quæ Venetis adiudicata ſunt contẽtio, cuius arbiter eſt ab utraꝗ parte dictus marchio Ferrarienſis, prodijtꝗ poſt parum in lucem pax quam à Sabaudiẽſi cum Philippo diximus occupatam. Etenim pace hac generali per impletas conditiones firmata, Amedei filiam uirginem Philippus in matrimonium accepit, & Vercellas impoſitis tunc primũ Sabaudiæ magiſtratibus oſtendit eſſe illius ciuitatem. Quatuor autem tantummodo menſes uixꝗ integros fuit Italiæ quies, quam, ut oſtendimus, nacta erat: nam Bononienſes qui in illius uicini tot potentatuũ belli temporibus maximas cumulauerant opes, nouos conciuere motus prorſus deteſtandi, quos accepta à Romano pont. maxima beneficia à tanto ſcelere nequiuerunt deterrere. Erat ciuitatis pro Martino pontifice gubernator, Ludouicus Alemandi patria Sabaudienſis, Roma. eccleſiæ ſub titulo ſanctæ Ceciliæ cardinalis, quem dum aduenit Arelatenſem archiepiſcopum fuiſſe oſtendimus. Is ut ærariũ maioribus liberatum impenſis emungeret uberius, Ludouicum Columnenſem trecentorum equitum, & Ludouicum Seuerinatem ſexcentorũ, ductores miſſos fecit, quorum Columnenſis etſi repulſam ægre tulit, quod tamen pontifici ſanguinitate iungebatur, nihil moleſti ad ultionem eſt meditatus. Seuerinas uero cupidis rerum nouarum Bononienſibus opem tulit. Cauſas rebellioni prætenſas breui explicabimus. Bononia multis ante ſeculis in Schaceſiam Maltrauerſiamꝗ factiones bipartita fuit. prima quæ ab inſignibus familiæ populorum cœpit nomen in tres ſciſſa eſt partes, Bentiuolios, Zambecharios, & Cannitulos, quorum Bentiuolij origine nobiliores, à Ioanne qui urbi per annum dominatus, ab duceꝗ Mediolani primo Ioanne Galeatio Philippi genitore ſuperatus eſt, incremẽtum acceperunt. Zambechariorum familiam doctiſſimus iureconſultus Carolus Zambecharius, potentiorẽ primus reddidit. Cannituli uero à maioribus nullam accepere populi ſequelam, ſed eccleſiæ Ioannisꝗ uigeſimitertij pontificis Romani pecunia fauoribusꝗ ditati, nouã & ipſi ſectam quæſiuere. Antonius Bentiuolius patria exul, Romæ apud Martinum pontificem honeſtiſſime habebatur. Fratrum ex Cãnitulis quatuor Baptiſta erat natu maior, ex Zãbecharijs fratribus quinque, Cambius natu primus apud Philippum Mediolani duce ærario præerat, cæteri quorum Bartolemeus abbas maior erat, Bononiæ habitabant. Primus Baptiſta, qui opibus affluerct, & ſeſe ac fortunas ferre nequiret, Zambecharios rerum inopes, & pompæ ſplendorisꝗ appetentiſſimos pellexit. His ab ciuium qui & legati mores faſtidirent, & opes diripere cuperent, fauore confidentiſſimis rebellionem contra pontificem potentiſſimum ſuaſit ſpes: quam poſtmodum inanem repererunt ciuitatum Imolæ & Foroliuij, quas eadem die ſecum rebellaturas opinati fuerunt. Reſciuit coniurationem legatus, facillimumꝗ illi fuit

aut perfidos

aut perfidos male perdere, aut illis reſiſtere, Bentiuolia factione uti erat ab amicis monitua aduocata, niſi magis pfidorũ adulationibꝰ, q̃ digniſſimorũ fide teſtimonijs euidẽtiſſimisq; indicijs crediſſet. Erat ſorte tunc Bononiæ ſummus uir & egregius Romanæ eccleſiæ cardinalis Nicolaus Abbergatus, tituli ſanctæ crucis, qui pace, ut oſtendimus apud Ferrariam conſtituta, ibi reſtiterat, rebus ſuæ eccleſiæ cõſulturus. Is quũ Bononienſis eſſet ciuis, rem à multis compertam quæ propè uulgata erat legatum edocet, orátq;, ut cautus palatio ſe contineat, nec quenquam admittat inexploratum, fore præfatus ut ſi ſaluus ipſe palatium retineret, Cannituli & Zambecharij nullos concitent motus, ueriti ne hoſtibus ſuis Bentiuolijs ſe potentioribus arma publice permittantur. Dies aduenit kalend. Auguſti, qua die promiſerat legatus Carolum Ghiſelerium militaribus inſignire: cuius rei cauſa cum omnes ciuitatis primores de more acciti palatium ingreſſi eſſent, ſubſecuta eſt familiarium multitudo. Rogatus ad pompam cardinalis ſanctæ crucis nedum acceſſit, ſed legati partes ſuppleturus, Maltrauerſios Bentiuolios'que omnes acceſſu prohibuit. Poſtquam uero laudationes plurimæ in conuentu fuerunt habitæ. in quibus ornando militi deſtinatis, tollebatur in cœlum legati uirtus, coniurati contra ac ſtatuerant concupita perficere deſtiterunt, ueriti quicquam inſidiarum ſtrui à Bentiuolijs, quos accurate accitos cernerent abfuiſſe, profectiq; palatio cum patefactam eſſe coniurationem ſuſpicarentur, maturandum cenſuerũt, &, ſole iam in occaſum inclinato arma corripientes, ſubiectam palatio prætorio'que aream occupauere, prælio illic conſerto milites legati à multitudine repreſſi, ſeſe intra palatium receperunt. Conuenerant eò armati Bentiuoliorũ Maltrauerſiorum'que factionis plurimi ciues à cardinali ſanctæ crucis ſubſidio miſſi, quos cum legatus dimittere noluiſſet, coniurati perfractis palatij poſterioribus ingredi conabantur. Sed repulſi conatibus deſtiterunt, uiarum'que in aream exitus omnea obice muniuerũt, expectantes ſi forte Seuerinas quem cõſcium in agro expectantem admonuerãt in tempore aduenicſſet. Is enim ſtipendio ut diximus à legato dimiſſus in agro Bononienſi ſedebat, ſimulans pecunias à Venetis, quorum ſtipendia ſequi promiſerat expectare. Vocatus autem à coniuratis acceſſu abſtinuit, quia Nicolaum Tolentinatem timebat, qui ex Lombardia in Hetruriam acceſſurus in agri Bononienſis finibus morabatur. Ea fatigatus expectatione Baptiſta, & quia uideret rem parũ ad uota ſuccedere, Baldaſare fratre ſaucio, æmulorum numero quàm extimaſſet maiore, complicum uero minore ſingulis apparente horis, tempori, qua eſt aſtutia, ſeſe accõmodauit. Et poſtera die legato fraude circunuento palatium ingreſſus iuſſit populi dominatum ab immiſſa multitudine acclamari, legatóque direptam ſupellectilem ditiſſimam deplorante eiecto, & magiſtratibus, Antianos uocauere, creatis, Seuerinas cum cohorte præſidio eſt acceptus. Rebꝰ eò loci adductis, omnia agri oppida caſtris, Petrio, Bologneſio, Plebeio, & Centio exceptis, ſeſe ſpõte populo dediderũt. Reſcijt interea cardinalis ſanctæ crucia effrenos debacchantesq; libidine Bononiẽſes, Plebei & Centij, quæ caſtella ipſe pro epiſcopio teneret præſidio potiundi auiditate, manus in eum uiolentas inijcere conſtituiſſe. Quamobrem monachi ueſtitu ſuo diſſimili indutus, falſis portarum cuſtodibus, Mutinam ſine comite emigrauit. Titubauit illico Romandiola, rebellaſſet'que cum Bononienſibꝰ ea prouincia, niſi magna affuiſſet diligẽtia Dominicus Capranicenſis electus Firmanæ eccleſiæ epiſcopus, cui Martinus pontifex Romanus acceptas à Philippo, ut oſtendimus Foroliuium & Imolam ciuitates dederat gubernandas. Is nanq; non modo ſathiſcentẽ Imolæ tumultum compreſſit, ſed circunſerenti arma recipiendis Petrio & Bologneſio caſtellis, populo Bononienſi obſtitit, copijs fretus raptim undiq; contractis, quas'que Carolus Malateſta fideliſſimꝰ eccleſiæ & pontificis in Arimino uicariꝰ ſibi miſit. Erat, ut diximus ſupra, motuũ Bononiæ principio in agri Bononienſis finibꝰ Tollentinas, pace ſociorũ Veneti & Florentini populorum cum Philippo conſtituta, Florentiam acceſſurus: quem quia requiſitus Bononienſium ſequi ſtipendia recuſaſſet, improuiſus impetijt Seuerinas, pugnáq; pro tempore acriter eſt conſerta, Seuerinate ob prædam impigre urgente, Nicolao ob ſalutem uiriliter reſiſtente, tandem quod aſſolet, minorem maior pars ſuperauit. Nicolao enim cũ paucis equorum uelocitate fretis, fuga prolapſo, Seuerinas ingentem equorum armorum'que & impedimentorũ prædam perduxit Bononiam. Per id temporis Florentini Caſtellione ſunt potiti oppido, quod ſub Apennini iugis, uallẽ Anomonis in Romandiola claudit. Poſſederat illud Romanorum pontificum permiſſione multis ante ſeculis gens Man-

freda, & ſuperiori bello Philippenſi Ludouicum Manfredum, qui cum eo oppido in Florentinorum partibus fuerat, quia Philippo cupiuiſſe inſimulatus erat, Florẽtini in carcerem coniecerant: nec tamen propterea Florentini aduerſum id oppidum natura loci munitiſſimum quicquam moleſti prius intentauerunt, quàm pace ſua cum Philippo, ut oſtẽdimus, firmata uiderunt rem eccleſiæ per Bononiæ rebellionem in Romandiola titubantem. Igitur Tollentinatis facinore patrato Bononienſes elatiore ceruice rem ſuam gerere occœperunt. Sed pontifex potentatus eccleſiæ uires exerens, contractis undique copijs ſex millium mercenarij equitatus, peditatus quatuor millium, florẽtem immiſit exercitum, & prouinciæ gubernatorem electum Firmanũ, Iacobum Caudolam præfecit copijs exercituiq; ductorem. Militauere in eo exercitu Michelottus Attendulus, Nicolaus Tollentinas, Gatta & Brandolin, Andreas Serranus, Franciſcus Piccininus, Ladislaus Guiniſius, Sancius Carillo Hiſpanus, & minores aliquot equitum ductores: ex centurionibus uero Riccius Monteclarenſis, Vetula Ciſternenſis, Venerius Barbianenſis, Galaſſus Vitrianenſis notiores fuerunt: addidit etiam pontifex caſtris Antonium Bentiuoliũ, cuius ope & gratia, agri oppida nullo cum negocio ſunt recepta. Bononienſibus etiam pontifex ſacris interdixit, cerimonijsq; omni diuinarum rerum beneficio titu'ue è ciuitate ſublatis: cuius interdicti ratio ea fuit, ut quicunq; ex incolis arma induerentur, aut ſacris intereſſent, pro putrido & abiecto ab eccleſia membro haberentur: eademq; labe inquinandos cenſuit eos, quicunq; ex alienigenis auxilio Bononienſes aut ope aliqua proſequerentur. Etſi uero qui inerant ciuitati rebellium ſtudioſi, ſpiritalem ſententiam ea peruicacia ſpernebant, qua dominium pontificis abiecerant, maxima tamẽ populi pars paruit interdicto, nec erat ea ratione, & propter multa quæ committebantur nefaria ciuitatis forma, quippe in qua occiderentur multi, relegarẽtur plurimi, omnia ubique latrocinijs fœdarentur. Vaſtabat interea feraciſſimum cultiſſimumq; & frequentibus ornatum uillis agrum pontificis exercitus. Qui quum perpetua hyeme perſeueraſſet in caſtris, nullam ad ſextum lapidem reliquit domum, quam non uel à fundamentis ſuſtulerit, uel tegulis aſſeribusq; ſpoliauerit, qua ex materie caſas ſtabula'que, qualibus in oppido eſt uſus, ſibi unuſquiſq; exædificauit, domorum iacturam, uineta conſitaq; tertio in circuitu ſucciſa milliario æquaſſe, uel propè ſuperaſſe creditum eſt: quandoquidem agri Bononienſis pars illa arboribus uitibusq; in quincuncem redactis operta erat, & partim caſis extruendis, partim pellendis igne frigoribus, illa diſſipari neceſſitas coegit: pugnatũ eſt aliquando pro ipſis mœnibus, quæ ſcandẽtes Bononiæ extorres Bentiuolio ſtudioſi urbe potiti eſſent, ſi integra affuiſſet in caſtris ductorum fides. Binis item caſtellis uno ad pontẽ naualium, Curticellam uocant: altero in prominente ciuitati monticulo ad magnæ matris dei ædem obſeſſa eſt Bononia. Tandem anno uixdum exacto feſſi Bononienſes ciuitatem umbra potius quàm re pontifici dediderunt: pacti namq; Antonium Bentiuoliũ cum ſtudioſis ut ante fore exulem, ius creandorum in urbe magiſtratuum prætore excepto, & ciuitatis pari cum pontifice præſidio tenendæ, ſibi reſeruantes, cætera illi permiſerunt. Lucido comite cardinali Romano, ad eam legationem miſſo pontifex copias penè omnes dimiſit. Quo in tempore quum uita eſſet functus Carolus Malateſta, uir, ut ſupra oſtẽdimus, ingenti uirtute, treisq; reliquiſſet nepotes, Nicolaus Tollentinas, qui familiæ afficeretur tutandis puerorum rebus, in agrum Ceſenatem duxit cohortem. Per ea item fermè tempora, Volaterrani malo & Florentinis, niſi tanta tunc fuiſſet in Italia ab armis quies, periculoſo exemplo tumultuati ſunt. Nam quũ Florentini exhauſti pecunijs proximo bello grauiora ſubditis tributa imponere ſtatuiſſent, uocatos ad ſe ex ſingulis ciuitatibus oratores, impoſitum onus accipere recuſantes apud prætorẽ teneri iuſſerant. Erantq; eum in locum coacti ſimul Aretini, Piſtorienſes, Piſani, Volaterrani, & Cortonienſes. Eorum unus Volaterris oriundus cui Iuſto fuit nomen, temerarium facinus eſt aggreſſus: namque multa præfatus de iniuria Florentinorum, qui acceptas principio in ſocietatem ciuitates, parum duxiſſent in ſeruitutem redigere, niſi eas pecunia exhauriant auariſsime imperata, cæteris ſuaſit, ut referendi municipibus ſuis quæ audiuiſſent ſimulatione dimitti impetrarent & in patriam reuerterentur: futurumq; dixit, ut conſilia afferre ſolitum ſalubria tempus amentes tunc imprudentesq; quid opus facto ſit, inſtrueret. Dimiſſi eodem momento omnes etſi exaſperatum animo Iuſtum non ſatis recte de ſeruanda Florẽtino populo fide intellexerant ſentire, quid tamen moliretur ignorauerunt. Is in patriam reuerſus multa in Florentinorum auaritiam crudelitatemq;

delitatémque apud ciues publice eſt inuectus, inde paucis ciuium quibus eſſet ſanguinita/
te aut amicitia coniunctior conſilium aperuit, & multa de ciuitatum oppidorum'que Flo/
rentino ſubiectorum conſenſu mentitus, rebellionem Volaterranis imprudentibus perſua
ſit. Armis itaq; à primoribus correptis, multitudo tributi odio per ſe concita ad primos cla
mores & ipſa furens accurrit, eiectisq; nō ſine cōuitio Florentini populi magiſtratibus Vo
laterrani libertatem publice acclamauere: tum creati ex populo magiſtratus nuncios qui
Hetruſcos ad libertatem exemplo ſuo capeſſendam concitarent undique dimiſerunt. Sed
contra ac Iuſtus futurum prædixerat, quicunque ad eam pertinent urbem Hetruſci, tumul
tu exaudito populariter accurrentes, inuentos in agris Volaterranos ciues cum agreſti/
bus capiunt uillas'que diripiunt, & præda cum captiuis domum remiſſa, rebelles in oppi/
do obſederunt. Interea acciti undique Florentinorum milites per prouinciam in hyberna
diſperſi, & ſubitarij ex oppidis collecti, caſtra undique ad iuſti belli ſpeciem ſunt metati.
Anxios tamen ea res reddidit Florentinos maius quippiam periculi à ſubditis ſuſpicatos.
Quare leniendis Volaterranorum animis priuſquam aliud excitaretur incendium, aut no
uam eo extinguendo impenſam fieri oporteret, oratorem ad eos mittunt Pallantem Stroc
ciam Honofrij filium, præſtantem equeſtris ordinis ciuem. Is Gambaſum delatus oppidū,
accitos ad ſe magnis pollicitationibus Volaterranorum oratores, qui tamen publico ciui/
tatis conſenſu acceſſerunt, faciliter in ſententiam adduxit, ut Iuſto ſceleris autore necato,
inuſtam populo notam delerent, eóque pacto redirent cum populo Florentino in gratiam
perpetuo duraturam. Reuerſi in urbem oratores, ciuibus pauore perculſis ad eos conflu/
entibus, prætorium ingrediuntur, quò poſtremus fermè omnium Iuſtus acceſſit, tum ora
tores temeritatē illius palam & in faciem incuſarunt, q perfidia & malignitate plenus men
dacia exaggerendo mendacijs, populum in id calamitatis perduxiſſet amentem: nec prius
uerbis finem fecerunt, quàm in perfidum ſtrictis gladijs delati ſunt, & populum ultro pro/
ſecutum, ad placandos perditi hominis ſanguine Florentinos impulerunt, Iuſto multis cō/
foſſo uulneribus in publicum pertracto, Volaterrani ſeſe Florentinis permiſerunt. Apud
Bononienſes uero etſi inerat legatus cardinalis, nulla tamen ſolito melior erat animorum
quies, quin factionis tunc præualentis primores Cannétuli & Zambecharij, alterutrū pa/
tria eijcere tentabant: ſed cum aduerſam factionem lætis id expectare animis intellexiſſent,
Floriano & Loiſio Griffonibus, qui eſſent utriſque affines, ſequeſtribus in gratiam rediere.
Quod uero legatum qui ortas à principio inter eos diſcordias, de induſtria aluerat, huiuſ/
modi redintegrationem animorum ſuſpicioſam ducturum ſcirent, ſcelus aggredi cōſtitue
runt horrendum, per quod & legati & aduerſariorum uiribus eneruatis, tuti redderentur:
ſimilem namq; recens conſtitutam cum aduerſa factione pacem deſtinaſſe ſimulantes, opti
mos quoſque nulla etiam ciuitatis munera obire ſolitos in concilium per uiatores uocant,
ſelectos'q; ex ipſis meliores, nihil ſuſpicionis habituros rogandis in concilium conciuibus
nuncios mittunt. Fuit uero animus triginta numero ex potentioribus, quibus cum uel mi
nima interceſſiſſet ſimultas, occidere: ſed compertum eſt poſtea multos qui bonis conci/
uium uerbis ſeſe paterentur adduci, retrahentibus filijs uxoribus'ue, mala ſemper ab aduer
ſarijs formidantibus ſeſe domi continuiſſe. Sex bonis allecti uerbis acceſſerunt, Eganus
Lambertinus. Nicolaus Maluicius, Bagarottus Blancus, Maſſius Caluus, & duo alij præ/
ſtantes uiri. Eos quamprimum aulam concilij fuerant ingreſſi Florianus Griffo ſummum
Vexilliferi magiſtratum gerens in remotiorem palatij cameram deſcendere iuſſit, qui in
ſpectante, & carnificibus iubente Lodouico Cannetulo trucidati ſuerunt. Aſſuetam tamē
ſuo inſortunio inſpectandis eiuſmodi cædibus ciuitatem, ſolito mœſtiorem ea reddidit
crudelitas, omnibus cum cæteros, tum maxime Eganū præſtanti indole adoleſcentem, ino
pinata indignáq; occidione cōfoſſos eſſe ingemiſcentibus, fuit'que eueſtigio per urbem à
nullo indictum magiſtratu ferale iuſtitiū, quale nullum in ea urbe uiſum ante fuerat uel au
ditum. Abiere uero quaquauerſum mœnibus etiam noctu delapſi ciuium plurimi ſangui/
nolentos perditiſſimorum ciuium gladios formidantes. Et legatus eo deterritus facinore,
omnia illos qui tanto ſeſe efferauerant flagitio, in ſe eſſe auſuros timens Imolam ſeceſſit.
Qualis autem tunc erat Bononienſibus cum Romano pontifice, ſolo nomine pax, talem
propemodum ſocij populi & Philippus Mediolanenſium dux inter ſe pacem ſeruabant.

Nanque præter finium Bergomenſis ultra Abduam & caſtellorum Cremonenſis agrorum quæ Philippo cum Venetis erant contentiones, occepit is excluſos à pace conſcripta, ut oſtendimus, Fregoſios, Fliſchos & Maleſpinas bello agitare, Genuenſibus primo, & poſtea Piccinino contra illos ducere iuſſis. Aeſtate enim quæ primum factæ pacis annum eſt ſecuta, Franciſcus Spinula Ottoboni filius cũ ſubitario exercitu ex Genua contracto, Segeſtri inſulam & Moncliæ caſtrum, quæ loca Fregoſij tenebant furto aggreſſus recepit. Caſtrum uero portus Delphini cui Fliſchorũ inerat præſidium expugnauit, ueniens'que poſt cum exercitu Piccininus, montana Fliſchorum caſtella, nullo munita præſidio occupauit, Caregiam, Turiliam, Montobium & Sauignonum: ductis'que exinde copijs in Ioannem Loiſium familiæ Fliſchorum primarium uallem Tarij, Variſium & caſtra Pontremulo ſubiecta, multis duriſſimisq; obtinuit oppugnationib9: pari quoq; oppugnationis ardore, multa Lunẽſis ſiue Torſci regionis Maleſpinorũ caſtella ſubegit, & comites quibus Peregrinis erat cognomẽ, Placentinos incolentes Apẽnini colles, aſtu contra fœdera captos necauit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Rom. imperij Decadis tertiæ, Liber Quartus.

PAR ETIAM per id temporis animorum inquietudo Florentinis erat, & quos bello feſſos ſuperiore oportuit quieſcere. impulit eius urbis infortunium in motus principio quidem paruos, ſed ut prudentioribus apparebat, maiores futuros, bellum'que fathiſcẽs undiq; innouaturos. Paulus enim ex Guiniſia gente Lucenſis, quam ſibi doloſe quæſiuit patriæ tyrannidem triginta annis magna gubernauerat prudentia: in magnis enim qui per ea tempora Italiam uexauerunt turbinibus eam ciuitatem in pace tenuit. Is neque adduci unquam potuit, ut bello contendentium parti cuipiam adhæſerit: neq; largitione ſumptu'ue abſtinuit, auertendis prædonum cohortibus exercitibus'que, qui ob diuitiarum famam irrupturi uiderentur. Omniũ uero, quos in tanta quietis diuturnitate pertulerit, moleſtiſſimus fuit Braccius Montonenſis, qui inſtigante populo Florentino agrũ Lucenſem prædatus, non prius illo excedere paſſus eſt, quàm ingenti donatus pecunia, tributarium ſibi inſuper in quotannos Guiniſium fecit. Inde ergo occaſione ſumpta, magnates Florentini, Nicolaũ Braccij ex ſorore Stella nepotem ſibi militantem ſubornarunt, ut ſeſe ab eorum ſtipendio dimitti poſtularet, Guiniſióque per ſimulationem ueterum auunculi cum illo inimicitiarum inferens bellum, tributa repoſceret intermiſſa. Nicolaus igitur adoleſcens impiger, acerrimíque ingenij, auunculo, cuius in re militari gloriam æmularetur, quàmadſimilia pleroſque dies multa queſtus eſt de populo Florentino, qui beneficiorum auunculi, & exhibitæ ab ſeſe ad eam diem operæ immemor, nullam amplitudinis ſuæ rationem habiturus uideretur: & tandem cum ſæpenumero efflagitaſſet dimitti impetrauit, ac pecunia quam emeritus eſſet accepta, equitatui peditatuíque, quibus cum militare eſſet ſolitus adiunxit, quotquot Florentiæ reperit dimiſſaneos. Poſtquã uero abeundi facta eſt copia, Lucenſem agrum improuiſus diſcurrit, mittítque qui Paulo renunciet ſeſe defuncti auunculi gloriæ hæredem geſtorumq́; conſeruatorem, promiſſa etiam tributa repetitũ iure optimo adueniſſe. Conſternatus animo ad eius mali nuncium Paulus, Florentinis epiſtolas ſcribit in eam ſententiam querimonia plenas, ut illatam à Nicolao iniuriam ab illis qui ſtipendia penderent acceptam oſtenderet. Ipſi uero dimiſſum ſuo ſtipendio Nicolaũ, quod in promptu foret, oſtendere reſponderunt, & ciuitatis calumniam ornatis grauibus'que uerbis depulerunt. Ex quo tempore Guiniſius intellexit deſtinatum in ſe à populo Florentino bellũ, ſed interim uerba dari quouſq; pecunia exhauriretur. Quamobrem filijs repellendo hoſti intentos eſſe iuſſis, ipſe oratores ad pontificem Venetosq́; mittit, qui uiolatam pacis ſpem ſolenni ritu exhibitam, qui Florentinorum ſuperbiam iniuſtitiam'que querantur. Apud Philippum uero Genuenſes'que & Senenſes frequentibus nuncijs epiſtoliſque inſtitit, ut opem ferrent, ut bellum ſuſciperent, in quo per Lucæ ciuitatis opportunitatem, & ſuarum pecuniarum uim facile foret, Florentinos proximi belli damnis impenſiſq; ad ſummam opum tenuitatem redactos opprimere. Florentiæ uero ad primum impetus à Fortebraccio facti nuncium, plebs quam

magnatum conſilia laterent, non ſolum Lucenſis incommoda moleſte non tulit, ſed quod
illa ſine populi Florentini calumnia aut periculo incidiſſe exiſtimauerit iocunde accepit, fu-
turum rata ut uicina ciuitas, intus extráque à tyrannulis lacerata, facile poſtmodum ſuo ad
iungeretur imperio: ciuium autem rempublicam adminiſtrare conſuetorum, pars Guiniſio
ob largitiones affecta, Fortebraccij audaciam tanquam ſuſpicione doli à Florentino com-
miſſi non cariturum damnare, pars iudicare oblatam occaſionem potiundæ urbis uicinæ
nullatenus omittendam, pars à nouis motibus à quibus maiora reipub. mala impendere
proſpiciebant, contendere abſtinendum. Sed cum interea militum nulli ſtipendia facien-
tium latronumq́ue prædæ inhiantium, magnus apud Fortebraccium numerus eſſet coa-
ctus, plurimáque is agri cœpiſſet caſtella, illexit auidam cõcupitæ dudum urbis multitudi-
nem belli, ut rebantur, ſemiconfecti ſpes, & paruo magnatum negocio Florentinus popu-
lus bellum ſuſcepit. Id cum ex more ſancitum eſſet, legebantur ad Fortebraccium Senatus
decreta, Bellum quod ſua ſponte Guiniſio intulerat, ut gereret in poſterum pro populo Flo
rentino. Conſcriptusq́; ſtipendio Bernardinus Vbaldinæ gentis Florentinæ, patria dudũ
eiectæ, uir impiger cum cohorte in caſtra mittitur: miſſus eſt & plurimus partim ſtipendia
faciens, partim ex ſubiecta Florentino Hetruria collectitius peditatus: at Guiniſius poſt-
quam pontificem Romanum, Venetos, & Philippum illatam miſerari iniuriam, eorumq́;
neminem ſubſidium opemq́ue aliam afferre nunciatũ eſt, apud tremebundos ſuo ipſius ex-
emplo Senenſes, ſedulo inſtat, bellum ipſi oſtentent, quod aut Florentinos ab eius oppreſ-
ſione auerſurum, aut Philippum Genuenſesq́ue in illos crederet impulſurum. Facile uerò
fuit commotos animis in ipſo belli initio Senenſes impellere, quibus eſſet exploratũ, Flo-
rentinos Luca in poteſtatem facta eundem exercitum, eadem arma non prius depoſituros
quàm Senas etiam ſubegiſſent. Magiſtratu itaq; cui ſumma rerum eſt demandata creato
tentari placuit Florentinos, Venetosq́; per oratores: hos, qua mente animóque laturi ſint ſi
forte Florentinis bella uicinis per ambitionem opprimendis, ex bellis ſerentibus reſiſtere
pergerent: illos, ſi forte oſtenſum ab eis bellum, pacem Lucenſibus dare poſſet. necubi ſatis
felix fuit legatio. Antonio nanq; Petruccio, quem Senenſes acri ingenio uirũ miſerant Flo
rentiam, magna cum uerborum modeſtia eſt reſponſum, nihil populũ Florentinũ prius in-
tentaſſe, quàm Guiniſius ab iniecta calumnia Fortebraccij in ſe impulſi, ad minas omniũq́;
Italiæ potentatuum in eos concitandorum ueſaniam proruperit. Veneti uero duobus qui
ad ſe iuerant oratoribus reſponderunt, etſi populi Senenſis libertatem cuperet ſaluam eſſe
Venetus, nihil tamen ad ſe pertinere quid cum ſocio ſibi populo Florentino illi agatur, quo
niam in fœderibus pridem ictis pro Florentini ſocio Senenſis fuerit aſcriptus. Forte tũc fa-
ctum accidit in Venetis eo admirabilius, quo ducũ reuerentia apud illos intemeratior fue-
rat ad id tempus. Andreas etenĩ Cõtarenus perpetuæ phreneſis morbo laborans, cũ præ-
fecturæ ſinus Adriatici, quam ambire dicebat, ſpe ab omnibus deſtitueretur, in adoleſcen-
tes incidit patricios qui iocabundi culpã repulſæ illius in Franciſcum Foſcarũ principem re
iecerũt, adiecerũtq́; nullã ſibi obtinendæ petitionis ſpẽ ſub eo principe reliquã fore. Is mor-
bo ab iracundia ingraueſcente, obcęcatus furore, ducẽ in ſacrã Marci ædem ad rem diuinã
deſcendentem per ſecretioris alloquij ſimulationẽ adijt, & oratoribus Senenſiũ, quorũ prin
ceps medius incedebat, modeſte cedentibus exeruit quem ueſte abſconderat cypreſſeũ pu
gionẽ, uulnusq́; in guttur deſtinatũ dediſſet, niſi oratorũ alter eleuatã imprudenter furioſi
manũ ocyꝰ retrahere aggreſſus male cõprehenſam auertiſſet, & ab gutture in genam præ-
lum aſcendere coegiſſet: tum patritijs qui ſequebantẽ frequentes clientumq́; & apparitorũ
quæ præcedebat turba, cruentatũ circunſiſtenbꝰ ducem, furioſus à fuga quã præceps para-
uerat retrahitur, & manu eueſtigio truncatus de palatij feneſtris laqueo ſuſpenſus præcipi-
tatẽ. Fortebraccius interea Vbaldinusq́; Guiniſiũ premebant minoribus qbusq; agri caſtel-
lis arcibusq́ue occupatis. Senenſes aũt oratoribus in patriã reuerſis publice priuatimq; mœ-
ſti attentius ſibi proſpicere cõſtituerunt. Primũ uero omniũ Antonio Petrutio impigre ac
cipienti atq; etiã ambienti datũ eſt negociũ, ut delatis Romã quas Guiniſiꝰ miſerat pecuni
is delectus ꝙ poſſet maximos haberet, curaretq; milites Lucã nauibus importari. Fecit id
ſedulo Petrutius, odio plus quàm Senenſis in Florentinos redundans. Alios item delectus
curauit Guiniſiꝰ haberi Bononiæ, ubi Raineriꝰ Froſinas Peruſia extorris, Ludouicꝰ canis.

minoréſque aliqui magno æris impendio conſcripti integram & dimidiam coegerunt cohortem. Apparebátque Guiniſium nullo etiam accedente ſociorum fauore, rem ſuam per ſe ſatis tutaturum fore. Cum uero difficile ac periculoſum nimis uideretur, paucas huiuſmodi copias per Bononienſes Mutinenſes'que Apenninum, cuius omnes ſaltus præſidio teneret Fortebraccius, traducere, aliam tentari placuit uiam, quæ etſi longa erat, diuertendo tamen ab Lucenſi obſidione Florentino efficax credebatur. *Si* nanq; dextra ſecundum Apennini colles duxiſſet Froſinas in loca quæ ab Aureolo Foroliuienſi in Arretinos Cortonenſesq; centum uiginti paſſuum milibus poſſidet Florentinus, aut multa cepiſſet oppida, aut Fortebracciũ Bernardinum'ue, ad illa tutanda copias ducere, & obſidione Lucam leuare compuliſſet. Sed cum applicatæ Aureolo copiæ, oppidum improuiſo impetu oppugnatum capturæ uiderentur, Rainerius ad Florentinos defecit, & copiarum quod erat reliquum ſublata ulterioris profectionis ſpe breui eſt diſſipatum. Fuit ea clades Guiniſio magna, hoſtibus ſuo ex detrimento copiarum adauctis, & ſpe ulterioris ſubſidij pecunia comparandi ea ratione ſibi inde præciſa, quod poſthac uereri cogeretur, ne in alios incideret fraudulentos. Vrgebant uero aſperiori in dies obſidione Lucam Florentini. Nam cũ portis ſingula oppoſuiſſent præſidia, cõmeatu quo oppidanos intercluderent, tum urbis mœnia turres'que adactis foſſæ ſupercilio bombardis quatiebant, diuiſis'que bifariam caſtris parte una Vbaldinus, Fortebraccius altera adiuncto ſibi Froſinate, operibus intentiſſimi erant. fiebant tamen crebræ ab oppidanis eruptiones, & Guiniſij filijs ſtrenue militaria obeuntibus, ciuitate quoque Florentinum acerrime exoſa, certior Lucenſi retinendæ, quàm Florentino capiendæ urbis ſpes conſtabat. Maritimas etiam Senenſis Petrucius ſubmiſit Guiniſio copias, Cathelanis ex Hiſpania piraticam exercere aſſuetis mercede conductis, qui triremium ſex nauigio Piſanum portum adiacentiaq; hinc inde littora infeſtarunt. Vnde ſublatis maritimis ſubuectionibus & in caſtris Florentinorum erat penuria, & illis commeatu replendis, Piſas, Florentiam & alia Florentino ſubiecta Hetruriæ oppida oportuit exhauriri. In ea obſidionis lentitudine, expertum crebra, ſed debili eruptione hoſtem Fortebraccius Froſinas'que ſpernebant: Hinc'que ſolutiori diſciplina continebant copias. Id conſpicati è mœnibus oppidani ſelectis ex ciuitate impigris quibuſque, & mercenario peditatu equitatuq; adeſſe iuſſis, duos mille armatos per noctem cogunt, ſub ipſum'que ſolis exortum erumpentes tanta in Fortebraccij & Froſinatis caſtra incubuerunt procella, ut ductoribus in ſugam conuerſis nuſquam loci fuerit repugnatum. Ventum erat ad magiſtratus Florentini populi prætorium. Is'que hoſtibus parietem ut perrumperent obtundentibus, de ſupremis ædibus opem uociferans ab exercitu efflagitabat. Bernardino aũt, quamprimum obſeſſos erupiſſe uidit, aciem in patentem urbis portam ducente, pedem retulerunt Lucenſes, & bombardis quatuor in urbem raptim tractis, multis'que abductis cum præda militibus, ſeſe intra mœnia incolumes recepere. Cathelani item cum oſtia Arni quandoque ingreſſi quandoque immiſſis per ſtagna & paludes lembis, agreſtes armentáque Florentinorum abegiſſent, Liburnium ſunt delati, & nauim onerariam, quæ ſub ipſam arcem reducta fuerat, remulco tractam, oppidanis arcis'que cuſtodibus enixe reluctantibus abduxere. At Florentini poſtquam Guiniſium neque obſidione, neque oppugnationibus domare, aut ad deditionem perducere nequiuerunt, modum intentarunt oppugnationis aliàs inauditum. Auſerim nanque qui fluuius urbem præterlabitur, quo tempore effuſi immodice in Apennino imbres illum auxerant, immittentes urbem ſubmergere ſunt conati. Curauit id opus Philippus Brunalicius ciuis Florentinus, maximo uir ingenio, qui ſuperbiſſimũ in ſacris Reparatæ ædib⁹ fornicẽ abſq; centrico ſubſtentaculo, ad ſummũ uſq; perduci, primus edocuit & curauit. Is regionem cõtemplatus, inſani operis foſſas, ab fluminis alueo, qui cõtra ciuitatẽ eſt perduxit ad proximos torrẽtes, qui in Anſerim deriuati & fluuiũ ipſi augebant, & currentes illius aquas impetu ſuo remorati in mœnia retorquebãt. Aliam quoq; fluminis inferiori in parte claudẽdi, ut tumefacta alluuio urbẽ inundaret, inſtituit rationẽ, quã cũ inefficax fuerit duxim⁹ omittẽdã. Expauerũt primo deductorũ in ſe riuorũ aſpectu Lucẽſes, & aggerib⁹ circũ muros cõportata populariter materia adauctis, intumeſcentes aquas obſtinato tridui labore à mœnib⁹ repulerũt. Tandemq; cũ aquas ad ſummũ perductas, aggerib⁹ ſuis inferiores eſſe cernerent, liberatos ea ſolicitudine animos, ad aliud

ad aliud facinus conuerterũt, & Fortebraccium Froniſatémq; uidentes eo in ſpacio quod Auſeria alueum & nouos interiacebat riuorum aggeres caſtra habere, eruptione facta perfringunt opera ut aquis patentes campos complentibus, alluuio nouũ aggerem muris additum deſtituerit, & caſtris mutatis compulſus fuerit recedere Florentinus. Appetebat tũc hyems, & obſeſſis atq; obſidentibus à prælijs oppugnationibus'que quies erat. Senenſes uero, quos Lucenſium oppreſſionis ureret cura, cum ſoli pro illis bellum ſuſcipere non auderent, Philippum Mediolani ducem, Genuenſesq; in id propellere ſatagebant: eorum nanq; iuſſu Antonius Petrutius Genuam ſe contulit, & multis apud Genuæ primores illis contra Florentinum inſtigandis uarie intentatis acceſſit Mediolanum, ubi pleroſque dies occultè fuit, à Philippo iuſſus, qui Venetos Florentinos'que oratores Andream Contarenũ Laurentium Medicem apud ſe habentes latere uoluerit, ſeſe aut requiſitum, aut ſponte ſua de afferenda Guiniſio ope aliqualiter cogitare. Quamprimum uero intellexit Philippus, à Petrutio omnia quàm eſſent ſpondente maiora: quantum eſſet æris quod Guiniſius Senenſes'que bello poſſent impendere, illico in illud procliuis redditus, Franciſcum Sfortiam admonuit, ut ſeſe Petrutio facilem exhiberet, dimittique obſtinatiſſime poſtularet. Intereáq; Philippus dum Sfortiam Lucenſi dare ſtudet, Venetos Florentinos'que quod exploraturi aduenerant magna uerborũ pompa contendit reddere certiores, nihil eſſe inſtitutioni ſuæ contrarium, nihil deſiderio aduerſum magis, quàm belli etiam uictoriæ propoſitam ſpem habentis anxietatibus ultra implicari: proinde cõſtituiſſe, quos habuiſſet ad eam diem ductores bellorum, quo quiſque ordine mereri cœpiſſet, miſſos facere, & pactione cum Petrutio clandeſtine inita, Sfortiam in publicũ efferre iubet, ſeſe qui ociũ deſidioſamq; Philippi pacẽ oderit, Beneuentum patriam & regnum Apuliæ bellis continuo nouatis ſcatens, petere cupientiſſimum, peropportune à Philippo dimiſſum eſſe. Accipiunt ilico emerita ſtipendiorum æra Sfortiani milites, repetunt publica admoniti buccina opifices, quas quiſq; cohortibus crediderat pecunias, perplexos ea res animo reddidit ſocios belli populos, quibus eſſet ſuſpectiſſimum Philippi ingenium. Quoniam autem Sfortiæ ætas & propoſita in Apulis, ſi eò ſe contuliſſet, ſpes maxima amplitudinis, ea ſimillima uero facerent, quod nimis ambo cupiebant populi futurum facile crediderunt. Veris itaque quod iam aduenerat principio, profectus Mediolano Sfortia cohortes peditatum'que in Parmenſibus cogere ſimulans, ſub primis Apennini collibus ſubſedit, adeuntésque dimiſſos de induſtria à Philippo diuerſarum milites cohortium, in communem, ut dicebat, fortunam accepit. Cõuenerunt ad eum Veneti & Florentini, populorum ac Guiniſij oratores, hi ut diſſimulans properaret, & neceſſariam laborantibus opem ferret, illi ut à Philippo dimiſſus, ad ſua conduci ſtipendia conſentiret. Fouit eos pari ſpe Sfortia, quouſq; Philippus Venetos conſiſus quieturos, quippe quos intelligeret nihil ab eo ſuſpicari contra fœdera factum eſſe, fecit traducendi in Hetruriam poteſtatem. Tertium Sfortia in Parmenſibus exegerat menſem. Quo in tempore Florentini Venetos renouando bello duros renitentésque uidentes, notiſſimam Philippi machinationem intelligere diſſimulabant: attamen delectibus quammaximis oneroſis habitis impenſa & caſtra auxerant Lucenſia, & ſaltus Apennini Parmenſes à Lucenſibus dirimentes, frequenti ubique præſidio obtinebant. Sfortia autem Pontremulano ſaltu cum tribus paratiſſimis cohortibus peditibus octingentis traiecit in Liguſtinos & prima in Carfagnanæ uallis ſummitatibus fecit caſtra. Ibi Fortebraccio ſaltibus arcenti congreſſus eum facile repulit, & agreſtibus Guiniſio ſtudioſis caſtella dedentibus Carfagnana ualle ilico eſt potitus. Tum Florentini eum tanquam imbrem ſuperne imminentem declinantes, ſoluta obſidione Luca in ripæ fractæ collem, qui medius Piſas inter & Lucam natura loci eſſet munitiſſimus exercitum reduxerunt. Deductis in campos copijs Sfortia non prius urbem Lucam introduci eſt paſſus, quàm oppoſita portis Florentinorum præſidia, magno expugnata militum Lucenſium'que ardore recipit incendit'que. Ingreſſum urbem ouans excepit Guiniſius, quod tamen ciuitati obſidionem perpeſſæ diutinam grauis eſſet exercitus, in hoſtem duci placuit. Cum'que eſſent qui caſtris hoſtium caſtra contenderent conferenda, Sfortia in Piſtorienſes, eo duxit conſilio, ut in deſtituta militum præſidio frequenti'que uicis & Caſtellis regione ditaret exercitum, ſimul hoſtes coactas in ripa fracta copias auertenda à Florentino agro uaſtitate compelleret ſeparare. Appuſis itaque Bugiano copijs Ladiſlao Guiniſio Pauli filio comitante

comitante caſtellum cinxit, cuius ſuburbia ui expugnata & prædæ militibus expoſita in-
cendit: inde caſtris ad Piſſiæ mœnia metatis, oppidi omniũ regionis opulentiſſimi illo bre
ui potiturus uidebatur, cum ſublatis derepente ſignis retroceſſit. Multiplex illius receſſus
Sfortiæ fuit cauſa, quæ altiuſcule repetita edocebit, id bellum maioribus quàm quæ illo ap
paruerint tempore machinationibus geſtum eſſe. Expugnatis, ut oſtendim⁹ præſidijs quæ
Florentini Lucenſium oppoſuerant portis, *Sfortia* ingentem pecuniæ uim, & ſecundi ſeme
ſtris fœderum innouationem petere cœpit, & cum Guiniſi⁹ reſpondere diſtuliſſet, eaſdem
ille poſtulationes apud Bugianum fecit: fuit uero in concedendo tardus renitens'que Gui-
niſius, ægre enim id impendium faciebat, quippe cui aſſueto quieti & ſeruandis frugalitate
opibus, multo minor eſſet opinione omnium auri cumulus. Interim Florentini ingentem
pecuniæ uim, & continuanda in annos ſtipendia *Sfortiæ* offerebant, ad eámque petitionis
modeſtiam deſcenderant, ut ſi etiam ſua recuſaret ſtipendia, ſaltem inſtitutum in Apuliam
continuaret iter, ingentem æris ſummam in præmium ab ſe itineriſq; uiaticum habiturus,
nec tamen ideo abſtinebant, quin Guiniſio ſuadere conarentur, ut Lucam in *Sfortiæ* pote-
ſtatem breui futuram, ſecum permutaret, caſtella pleraq; in Romandiola & auri ſummam
in præmium percepturus. Quæ cum reſciſſet à Guiniſio *Sfortia*, renunciauit Philippo. Is ue
ro prius damnare cœperat hominis auaritiam, cui nõ fuerit ſatis fortunatum & capitis pe-
riculo liberari, ut liberatrices etiam copias alieno ſumptu ali quæſiuiſſet. Quare ia auditia
quæ *Sfortia* renunciauerat, magnam de Guiniſij fide ſuſpicionem cœpit præ ſe ferre. Tan-
démque Petrutij uerba, de ingenti illius gaza multorum ſermonibus ſæpenumero confir-
mata uoluens animo, ab indignitate & ſuſpicionibus in odium eſt cõuerſus, & tantis illum,
quibus uideretur indignus diuitijs, ſtatuit ſpoliare. *Sed* cum eam ob rem ſi incautius eſſet
intentata, infamiæ labem, & ſimul belli à Venetis renouandi periculum imminere cogno-
ſceret, conſilium cœpit in quo & utrunque uitaret incommodum, & *Sfortiæ* exercitus'que
illum ſecuti conſuleret opulentiæ. Admonitos nanq; eius conſilij *Sfortiam*, & *Senenſem* Pe
trutium iubet quamprimum aliquod de Guiniſio apparuiſſet ſuſpectæ fidei indicium, cura
rent ne quid afferret hominis auaritia detrimenti: & *Sfortia* Florentinos poſtmodum pe-
cunia quam offerebant exhauſturus inde abiret, inducias in aliquot menſes pactus. Floren
tini autẽ per id temporis auertenda quam timuiſſent ex Lucenſi bello calamitate ingenio
uſi erant, & licet magnis, ut oſtendi, pollicitationibus *Sfortiam* Guiniſium'que conati eſ-
ſent ad partes ſuaa pellicere, illis tamen in odium inter ſe diſſidium'que adducendis, epi-
ſtolas diſſeminauerant confictas, tanquam ſerio miſſas, quarũ quæ ad *Sfortiæ* manus per-
ducebantur de fœdere cum Guiniſio propemodum icto, quæ Guiniſio tanquam ex impro-
ſo offerebantur de ſua urbiſque proditione, quam breui facturus eſſet *Sfortia*, continebant
uero ſimillimas rationes. Interceptis qui has perferrent literas, *Sfortia* Petrutium ut con-
ſtituta inter ſe ocyus exequatur admonet, qui aliquot ex ciuitatis primoribus, rerũ noua-
rum, ut nouerat cupidis, ad Guiniſium in arce diuerſis rationibus conuenire iuſſis, tyran-
num nihil tale à *Senenſi* ſuſpicatum, cum altero filiorum comprehendit, & arce portiſque
urbis nouo munitis præſidio, *Sfortiam* admonuit, ut quod impigre fecerat, Ladiſlaum Gui
niſium turmas genitoris in caſtris ductantem ſibi datis cuſtodibus mitteret carcerandum.
Eo itaque Lucam perducto, coguntur ad capeſſendam rem communem Lucenſes, & con
ſtituta eueſtigio reipublicæ forma, deſignati magiſtratus, ingentem Guiniſij gazam, multo
tamen opinione minorem ſunt partiti: pecunijs nanq; à Philippi populique Lucenſis quæ-
ſtoribus, ex arce in ærarium comportatis, ſupellectilis partem Petrutio, quicquid fuit reli-
quum, & arma equos'que *Sfortiæ* permiſerunt. Facturus ergo ſatis Philippi cõſiliorum ra-
tionibus *Sfortia*, ut profectionem in Apulos deſtinatam Florentinis ſuaderet, *Senenſes* lit
teris nuncijs'que territos exorauit, 'caſtella redderent, Racicoſinum aliáque *Sfortiæ* genito-
ri, quo tempore apud Beneuentũ carcere tenebatur ſurrepta: alioquin ſore comminatus,
ut in ea, quam in regnum Apuliæ inſtituiſſet profectione, illos male multatos, plurima uel
inuitos compelleret exhibere. Dum'que eam ſimulat profectionem, Florentinos incipit ex
audire, & duodequadraginta auri milibus quæ genitori *Sfortiæ* populus debuiſſet Floren-
tinus acceptis, Mirandulam conceſſit Lombardiæ oppidũ, pactus aut ſex continuos men-
ſes illic moram trahere, aut ſi prius abſcedere ſtatuiſſet in Apuliam ſe conferre. Lucenſes
uero profecturus uel ea ratione conſolatus eſt, quod hyeme imminente in qua ciuita-
tem com

tem̃ commeatu exhauſtam, legio ſua affectura erat, præſentis belli rationibus conduceret, & hoſtem diſſoluenda æris magnitudine grauatum identidem exhaurire, & ſuæ legionis equos pabuli penuria iſthic petituros reficere pollicitus ſub ipſum ueris principium attore, & renouato bello rem illorum ad uota confirmare. Petrutius etiam & ipſe Luca profectus Guiniſios genitorem & filios Genuam, & inde Papiam perduxit ad carceres. At deſtituti Sfortiæ præſidio Lucenſes, & ſi Philippi ſpe alebantur apud Florentinos magnis precibus inſtiterunt, ut liberatum iam populum, uetuſtis quæ ante oppreſſionem à Guiniſio factam ſibi cum illis fuerant libertatis fœderibus, ſocium amicumq; reciperent. Sed Florentini maximo & ciuitatis facultates exuperante impendio undiq; copias contraxerant, quibus admotis ſperauerũt afflictam & omnigenum rerum inopia laborantẽ Lucam conficere. Qua ratione copijs quo die Sfortia Apenninum traiecit ciuitatis Lucæ portis mœnibusq; obiectis reſponderunt, Non eſſe eandem Lucenſib⁹, quæ olim fuerat libertatem, ſed factionem nouo addictam tyranno, rerum in ea potiri, proinde ſi urbem in Florentini populi fidem ſine ullis dederent conditionibus, futurum ut ſeſe ſentiant optima donatos libertate, qui populo ſanctiſſimis uiuenti libertatis legibus, parere libentes animum induxiſſent. Renuerũt conditionem Lucenſes, & Florentinus urbem circunſedẽs præſidia primis munitiora portis oppoſuit. Tum Philippus cui exploratum eſſet, Florentinos pendendis tanto exercitui ſtipendijs, adeo exhauriri ut breui ad extremam rerũ exiguitatem uiderentur peruenturi, nouo illos bello Genuenſiũ implicauit. Hi nanq; Lucenſibus in fidem protectionemq; Philippo iubente acceptis, Lauentiæ & Petraſanctæ caſtellis præſidia impoſuere, & miſſis Florentiam Venetiasq; oratoribus curauerunt hos quid animi aduerſum ſe habituri eſſent, uicino & ſæpe aliàs fœderato ſibi populo Lucenſi opem laturos interrogari, illos uero ne cõmiſſum fidei ſuæ Lucenſem ultra læderent admoneri. Veneti nulla uſi uerborum circuitione reſponderunt, ſe quemadmodum urbem Lucam nulla ratione aut oppugnare, aut protegere Venetorum intereſt, ita nullatenus quis protegat oppugnet'ue curaturos. Proinde ſi Genuenſis in ea quam cum Florentino ſibi futuram ſuſpicaretur intenderet'ue belli dimicatione, Venetos non læſiſſet, pacem amicitiam'que ex fœderum formula, ut antea ſtaturam. Florentini uero cum nimis uera oratoribus reſpondiſſent, elatos natura uiros dimiſerunt furentes. Illis etenim multa de Genuenſium moribus magnanimitate, & erga ſocios fideique ſuæ commiſſos pietate præfatis, & quid animi erga Genuenſem populum Lucam urbem protegere diſpoſitum haberent Florentini interrogantibus, reſpondit paucis ex ſenatus populique ſententia uexillifer iuſtitiæ qui ſummus eſt in ea republica magiſtratus, Non eſſe liberum Genuenſem, cui aut talia quærere liceat, aut quærenti conueniat ſerio reſponderi. Abeuntes rapidum oratores, quacunque incedebant in obuiorum faciem, futurum propediem dicebant, ut malo edoctus ſuo intelligat Florentinus, ſeruiat ne an liber ſit populus Genuenſis, oratoribus'que in patriam reuerſis, deſtinatus antea eidem bello Piccininus, ex caſtellis reuocatur, quæ illum in Liguſtica orientali Genuæ Riperia oſtendimus expugnaſſe. Florentiæ autem nouus accuratiſſimus'que habitus eſt delectus, in quo præter minores peditum equitum'que ductores, Guidantonium Vrbinatem unum, alterum Fauentinum eccleſiæ uicarios conſcripſerunt. Fauentino autem, qui eſſet in re militari exercitatior, quadringentorum ſupra mille, Vrbinati, quem ad ſummum ductorem exercitus creauerunt, mille equitum ſtipendia attribuerunt. At Veneti accerſitum Lucam à Genuenſi Piccininum audientes, penè in id ruerunt bellum, ad quod pridem à Florentino maximis precibus trahebantur: placuit tamẽ priuſquam quicquam intentaretur noui, Philippum commoneſacere, maiora ab illo contra fœdus ictum committi quàm quæ diutius pati poſſent aut oculis cõniuentibus pertranſire. Ad quæ Philippus per oratorem reſpondens, nihil eſſe, inquit, cur fœdera ab ſe uiolari tam conſtanter debeant affirmare, ſi Genuenſi Piccininum, ſi Lauellanum alios'ue ex ſuis populo optime de ſe merito poſtulanti & propria impendenti æra non prohibeat militare, facile tolli & ueritate ipſa euerti, quod illi arguenda fœderũ uiolatione in primis ſupponant fundamentum: quæcunq; ſcilicet Genuenſes Philippo ſubditi aggrediantur, in Philippum accepta dominum referenda. quoniam & liberi aliqua ex parte ſint Genuẽſes, & bella pacem'ue ex arbitrio ſibi quærere per eas poſſint conditiones, quibus ſe illi à principio dediderunt, docere id multa, & ultra formulam deditionis, quam tunc orator è ſinu prolatam exhibuit, non obſcuro, non confictio, non falſo illis

argumen-

argumento eſſe debere, pacem quam Veneto populus Genuenſis inuiolatam ſeruauerit, primo bello quod tantis partiũ conatibus, tantis undiq; imploratis auxilijs, Philippus Venetiq; geſſerunt. Quantum uero attineret ad dimiſſas, uel quod in peiorem duceretur partem, datas quæ Florentino bellum inferrent copias, non ire inficias Philippum dediſſe petitas amicis Genuenſibus auxiliares Piccinini & Lauellani cohortes, quibus propria Genuẽſis populi conductis pecunia ſuis ſociorumq́ue tutandis rebus uterentur: pari itẽ forma Venetis, ſi libitum ſit, licere per fœdera, ſuas Florentino mittere, quarum ope & opera amicus ſociusq́; populus, ſuſceptum contra Lucam bellum ad uota conficiat. Deterriti magno ad renouandũ bellum Philippi apparatu Veneti, ſatis pro tempore Philippũ ſuſpicionibus feciſſe ſimulantes, ſeſe continuerunt. Proceſſerant interim Piccininus Lauellanusq́; & Macra tranſmiſſo apud Petrã ſanctam ea ratione ſubſederant, quod Florentini illorũ curſu retardando, montẽ cui Magno eſt nomen, unde itinera in Lucenſes faciliter obſidentur, firmo præſidio obtinebant: Cuius oppugnatio cum nimis diuturna indigeret circunſeſſione, Piccininus ſubiectum collem, caſtellis excitatis peditatúq; impoſito communitum cõmeatibus tutum fecit. Florentini uero caſtra pro Auſeris ripa, quæ ad Lucam pertinet, paruo ſupra urbem ſpatio metati, foſſam in hemicyclum ad amnem perductam exercitui circundederant, ut quos fluuius per eam quæ tunc erat hyemẽ mediam, aquis cõtinuo tumẽs, à Piccinino tutaretur, foſſa etiam à Lucenſium eruptionibus ſaluos redderet. Maiores autẽ multo quàm hoſtibus copiæ tunc erant Florentinis, quippe quibus in eo exercitu ſena equitũ milia, ſub Vrbinate, Fauentino, Vbaldino, Froſinate, & Fortebraccio militarent, cum ultra peditatus mercede conducti milia quatuor non parua ineſſet caſtris auxiliorum & agreſtium multitudo. Piccininus uero, & adſiſtentes illi ad continuandam cœpti ſimulationem Genuenſium præfecti, equites peditésq; pari fermè utrorunq; numero, milium octo exercitum habuerunt. Diſpar tamen longe fuit utriq; exercitui ratio commodorum, quod Piccininum cõmeatu nauibus importato Genuenſes abundare curarent, Florentinos clauſi obſeſſiq; à Genuenſi portus & ſubiecta hoſtium mœnibus caſtra in quæ difficilis periculoſáque erat comportatio, ad commeatus carentiam famémq; perduxerint, ut multis caſtra deſerentibus nõnulli ad hoſtes tranſierint, omnes obſidionem cenſuerint omittendam. Dum ea ratione, mouendáne eſſent caſtra duces cõſultabundi penderent, forte Auſeris paululũ decreuit: quod cum eſſet Piccinino renunciatũ, expediri perferriq; iubet à calonibus commeatum, quem Florentinis, ut rebatur, cedentibus, Lucam importaret. Factus tamen in cõſpectum hoſtibus, cum eos ſeſe caſtris uidiſſet continere, ſua & ipſe caſtra ſecundum Auſerim cœperat deſignare, cum ſole iam in ueſperam declinante Florentini exercitus militem longo conſpicit interuallo fluuium uado traijcere, ut armenta ſub tumentis fluuij tutela liberius errantia prædaret̃. Structis itaq; eueſtigio aciebus, ſingulis quo procederẽt ordine imperauit. Nec tamen uadum complanare, & perpaucos traducere tanta potuit celeritate, quin præſto affuerint Florẽtini: quos cũ uidiſſet foſſa, quæ ab urbis mœnibus in Auſerim dudum perducta eſt ſuperata, in ſuos ferri militẽ adhortatus eſt, irent, immitterent turmas, hoſtem breui diſſipandum pugnando diſtinerent: & ipſe ad extremum inſtans urgensq́; cum ſignis & toto exercitu eſt ſecutus: conſertum eſt illico prælium, uictiq; ſuccubuerunt, quos præmiſerat Piccininus, qui ſonipede inuectus eleuatiore, in ipſo Auſeris alueo aderat adhortator, irruerent, properarent, in patentes euaderent campos, hoſtem ignauum, pinguem, futurum prædam, quod & ipſe accederet, pugnando ne fuga ſibi conſuleret retardarent. Tunc impulſos à ſubſidiaria cohorte pedites, equoq; uſos debiliori equites multos abſorpſit amnis, plurimos inuoluturus, niſi ſingulis quibus maiores melioresq́ue eſſent equi, illis retinendis ſubleuandisq́; uſus eſſet in alueo Piccininus. Deſcenderat in apertam planiciẽ Antonius Pergulanus Angeli filius, & omnibus Piccinini equitibus peditibusq́;, qui fluuium ſuperaſſent in tumultuariam aciem conglobatis Florentino militi reſiſtebat, nullo item ordine impetendi, cum furentes pari animorum ardore adoleſcentes Fauentinus Fortebracciusq́; commiſſo acriori prælio illum ac quotquot repugnando audaciores fuerant interceperunt. Vrbinas interim ad primos traijcientis fluuium hoſtis clamores concitus, armari exercitum, quos deinde hoſti ſubito obſiſtere, quos ſigna ſeq; uellet ſubſequi, imperabat. Dumq; ſtruerentur ex eius imperio Florentinorum acies, Piccininus ad eos qui facti erant circa Pergulani pugnam clamores, alueo excedens aliam & ipſe ualidiorem ſtru-

xerat

xerat aciem, cuius robore fretus, tamdiu continuit hoſtis impetum, quoad omnis tranſmitteret multitudo, tum omnibus in ordines redire iuſſis, pugnam ſeuſim in apertos campos ad dexteram retrahebat. Nec ſegnes eo in tumultu fuerant oppidani, ſelectos etenim ex mercenario & ciuitatis milite octingentos ad Piccininum miſerūt, & tragulis miſſilibusꝗ ac bombardis, hoſtem & ipſi eo in ſpacio quod Auſerim & Lucam intercedit ſtruentē acies infeſtabant. Dum ea utrinꝗ magnis conatibus parabantur, Petrelinū Vermem, Nicolaumꝗ Guerreriū Ottonis Ruffi Parmenſis filium iuſſit Piccininus cuneo ſecundum Auſerim, ex inſtructa cui præerant cohorte facto, mediā hoſtis aciem penetrare. Qui iuſſa impigre exſecuti, Fortebraccio Fauentinoꝗ repulſis cæteros fugam committere fœdiſſimam compulerunt. Ea cum renunciata eſſent Vrbinati, immittendis, ut diximus, in hoſtem ordine aciebus & reprimendis oppidanorum eruptionibus intento, dubius quid faceret ſubſtitit, & pugna ab ultimis in fugæ ſpeciē retrocedentib⁹, ad id ſpacij quod urbem Auſerimꝗ interiacet reducta, à multis ſuaſus pendebat in fugam: cum ex prima excedens in qua pugnabat acie, Vbaldinus illi gener uirū principatu opibusꝗ onuſtum, hoſti potius audaciæ ob prædam ſtimulos, quàm ſuis ex rei militaris peritia animos additurum, Piſas de fuga reduxit incolumem. Tanta interim procella incubuit Piccininus, ut terga ubiꝗ dantes Florētini nullo in loco prælium inſtaurare tentauerint: quod cū ab ijs intellectū eſſet, qui de mœnibus proſpectabant oppidanis, nullo quin erumperent cōtineri imperio potuerunt. In ea diſſipati exercitus fœditate facta eſt omnifariam rerum præda. Nam & machinæ caſtris, baliſtæ, bombardæ, ac cætera tormentorum inerant genera, magno comparata precio, maioréꝗ impendio comportata. Arma equos'que militum & diuitem impedimentorum ſupellectilem, nō contemnenda ſpolia propè æquauit redemptio collectitij ex agro oppidiſque tyronis, quem exercitui ineſſe oſtendimus frequentiſſimum. Cædes uero pro uicti uictoriſꝗ exercitus magnitudine fuit parua, paucis uulneratis, paucioribus deſideratis, præter agreſtes aliquot, qui iacturæ ſi intercepti fuiſſent timore dum Auſerim tranare cōfidūt, uitam in fluuium abiecerunt. At ductores qui ex Florentinorū exercitu integrioribus euaſerunt turmis, Fauentinus Fortebracciusꝗ, ripam fractam, & cum loco diffiderent, hic Piſas, ille Florentiam aduolarunt. Iniecto ubique de hoſtis acceſſu pauore, quem etſi magnus fuit, maiora ſecuturū mala conſtitit fuiſſe, ſi uſus uictoria Piccininus, ſigna uel Piſas uel Florentiam intuliſſet. Quod autem ſe à Philippo ſeruanda Luca, nec Florentinis aliter lædendis datum diceret Genuenſibus, à nullo perpelli potuit, ut militem uel prædabundum Florentinos fines ingredi pateretur. Spolijs hoſtium magno collectis diuiſisꝗ populi Lucenſis & militum applauſu, prima fuit Piccinino cura commeatum egenæ laborantíꝗ fame ciuitati importare: exinde recipiendis quæ Florentinus præſidio tenebat, Lucenſium caſtellis intendit, quibus paruo recuperatis negocio, Pontremulum obſedit, cepítꝗ, quod oppidum ſuperiore, ut diximus, anno, obtinere nequiuerat. Afflictis ea clade Florentinorū rebus, Veneti nequaquam ultra differendum rati, ſeſe ad bellum æſtate futura ſuſcipiendum parant, & delectu mercenariorum plæriſꝗ in locis Italiæ habito, omnes in id bellum trahere ſunt adniſi, quos Philippo cognouiſſent infenſos. Florentini pariter exhauſtam ære continuatis tot annorum bellis ciuitatem, nouis fatigant exeruciant'que impenſis, ut deletum inſtaurent, nouumꝗ cōſcribant exercitum. Quod tamen in primis Senenſium formidarēt bellum, oratores ad illos Venetorum ſuosꝗ mitti placuit. Quibus ea uerborum acerbitate reſponſum eſt, ut nemini apparuerit dubium, quin in bellum illi quamprimū iuſſiſſet Philippus ruituri eſſent: multa etem̄ in Florentinos & publice & priuatim ſunt dicta, quod Luca prout ſperauerant uel ſubacta uel exciſa bellum in eos continuare decreuiſſent. Et paulopoſt Antonium Petrutiū, qui poſtquàm Guiniſios in Ticinenſem perduxerat carcerem Genuæ ſubſtiterat, habita de eo extra ordinem ratione, populi capitaneū deſignarunt, iniuncta ſibi decreto, quod oratoribus legendum permiſerunt, cura, ut ne quid reſpub. pateretur detrimenti, ex ſententia prouideret. Oratorib⁹ Florentinorū in patriam reuerſis, nunciatum eſt Petrucium à populo accitum inijſſe kalendis Ianuarijs magiſtratū, & paulopoſt illum adueniſſe Franciſcum Spinulam Genuenſem, quo curante Senenſis populus cū Genuenſi fœdus percuſſerat, fore utriſꝗ belli pacis'ue coniunctionē. In quæ item fœdera, poſt paucos dies conſenſit Ludouicus Planenſis Plombini tyrannus, q multos ante annos, ſub Florentini populi tutela ac ſocietate deguerat. Quæ fuerant interea Veneti, quæ fuerant

enixius Florentini, Franciſcum Sfortiam legionem apud Mirandulam, ut promiſerat, continentem, permiſſa rei bellicæ ſumma datisq́ quotquot petere animum induxiſſet in ſtipendia pecunijs, ad partes ſuas perducere: pependitq́ aliquãdiu adoleſcens ad Florentinos inclinatus, genitori olim Sfortiæ amiciſsimos. Quæ quum reſciſſet Philippus, medicata pro ætate moribusq́ illo retinendo adhibuit remedia. Filiam namq́ Blancam Mariam nomine quam habebat unicam, ætate tamen uiro immaturã, quæ uix octauum attigiſſet annum, illi in matrimonium deſpondit, pollicitus niſi maſcula augeretur prole, hæredem illum principatusq́ inſtituere ſucceſſorem. Tum bello quod tamen undiq́ fatiſceret, Philippum inter Venetos Florentinosq́ nondum renouari cœpto, mors Romani põtificis Martini quinti, partes ambas animis pendentes dubiasq́ pauliſper à nouis motibus retardauit. Is etenim pontifex ex familia, ut longe ſupra oſtendimus, Colũnenſi Romanus ciuis, uir certe ſapiens prudentiſsimusq́ fuit, cuius ductu & felicitate, Romana eccleſia miro floruit modo. Qui cum aliorum in Italia principum populorumq́ obtinere nequiret, ſuæ & Romanæ eccleſiæ ſubditorum paci cõſeruandæ intentiſsimus erat. Quàmprimum itaq́ Venetum patria pontificem ſuffectum eſſe auditum eſt, diuerſa ilico hinc ſuſpicio, inde ſpes inuaſit partium animos, ceſſatumq́ eſt propemodum à bello utriſq́ in maximam uoluntatis intentionisq́ Romani pontificis expectationem adductis. Oſtenſuris itaq́ nobis, quod permaxime uidetur neceſſarium, quæ poſt creatum pontificem nouum rationes conſiliaq́ partium fuerint renouandis tantorum motuũ bellis, quanta uidimus Italiam ſuis laceraſſe temporibus, nonnulla altiuſcule repetenda ſunt. Martino quinto uita functo, Gabriel Condulmarius patria Venetus, cardinalis Senenſis electus eſt in Romanũ pontificem, cui Eugenio eius uocabuli quarto, prout uoluit, nomen fuit. Habuit uero huiuſce faſtigij fortuna, quod ſemper in rebus contingit humanis, admixtam infelicitatis partem: & quod à multis ea tempeſtate non inſulſe eſt iactatum, quæ res defuncti pontificis omnium iudicio ſapientiſsimi, maximas cumulauit laudes, eadem ſuffecti opulentiſsimam labefecit fortunam. Martinus namq́ qui omnia paſtoris boni munera prudentiſsime obiſſet, & quam reperit rerum inopem eccleſiam euexiſſet ad ſummum potẽtatum, pecuniæ uim ingentem ſumma coaceruauerat diligentia: cui ſuperſtites fuerũt nepotes ex Rentio fratre tres, unus cardinalis Proſper nomine annos natus duodeuiginti. Princeps Salernitanus alter, omnibus ætate ſuperior Antonius nomine, qui tamen nondum attigerat quartum ſupra uigeſimũ ætatis annum, & Edoardus natu minimus, uix infantiam ſupergreſſus. Hisq́ patritia Columnenſiũ familia oriundis, erant Romæ amici & clientes multi uetuſtæ familiæ gratia parati, quorum tamẽ numerum Martini pontificatus adauxerat, & præter oppida à maioribus poſſeſſa omnes illi terrarum eccleſiæ arces, in eorum poteſtate erant. Nouo itaq́ pontifici declarato Adriani molem, ſancti Angeli caſtellum, & arcem Oſtiæ adoleſcentes reſtituunt, & magnã partem pecuniæ dono mittunt. Bononiẽſes interim qui Martino pontifici, prout oſtẽdimus, dudum rebelles fuerant, in ſpem noui pontificatus bonam adducti Eugenio Bononiam dediderunt. Videbaturq́ res eccleſiæ quæ illi tradita eſſet opulenta quietaq́ ad ſummam amplitudinem peruentura. Oratoribus autem principum liberorumq́ populorum pontificem nouum ex more ueneratũ aduenietibus, primi quod fermè ſunt cæteris propinquiores, fuerant à Florentinis, Philippo & Venetis miſſi, inter quos pacem cõponere quum rogaretur pontifex, futurũ protestatus eſt, ut ſe acrem experiretur hoſtem, quicunq́ illam renueret oblatam, uel poſtea quod pridem acciderat uiolaſſet cõſtitutam. Quod uero interim Florentini ſuæ reipublicæ copijs poſt deletum apud Lucam exercitum denudatæ periculum imminere dicerent, petentibus dimiſit pontifex Michelottum Attendulum eccleſiæ militantem. Hiſdem etiam oratoribus de Senenſi populo querimoniam deferẽtibus, quod neglecto fœdere ſecum perdurante, ad partes Philippi tranſierat, miſit pontifex Senas cardinalem Bononienſem, ex gente Corraria Venetum, qui Senenſes à bello ceſſare, & neutri partium conſentire curaret. Ea tulit grauiter Philippus, & ſuſpicatus pontificem odium erga ſe continuare, quod legatus pridem apud Bononiam cõcepiſſet: illum, ut poſtea euentus docuit, tanquam hoſtem perſequi ſtatuit. Concitauerant interim factionis Colũmnenſi aduerſæ Romani cardinales Eugenium in Martini nepotes, quos non pecunia magis exhaurire quàm omnino ſtatu opibusq́ cuperent ſpoliare. Et cæteris eccleſiæ cardinalibus ob merita Martini & adoleſcentium innocentiam id ægre ferentibus, ardere cœperat inuidia odioq́ ſenatus. Eoq́ loci iam adducta

res erat.

rēs erat, ut Columnenſibus hoſtilem in ſe pontificis animū intelligentibus, omnia in urbe Roma,& per prouinciā ſuſpicionis plena eſſent. Quod cum Philippo renunciatū eſſet, aggreſſus eſt pendentes in bellum contra pontificem Columnenſes impellere, oratorꝗ quem Romæ tunc Philippus tenebat, urbanus Iacob Stephanum Columnam nouo pontifici obſequentiſſimum, pridie ad principē Roma abduxit, qui ſimul poſtea rebellarūt. Nam princeps quem pontifex patruus militari addixiſſet diſciplinæ, quamprimum habuit exploratum, pontificem Eugenium, illo pecunijs ſibi relictis exhauriendo adieciſſe animum, adauctis raptim quas habebat copijs, Germanum cardinalem qui Romę apud pontificem erat, clàm domum reuocarat. Quare Stephan⁹ Columna urbanusꝗ Iacob, adoleſcenti ſtimulo addito illū ut urbem inuaderet impulerunt. Porta itaꝗ olim Capena nunc Appia furto occupata, die poſtero inſtante diui Georgij celebritate, princeps cum exercitu urbem ingreſſus, inter Auentinum & capitolinum collem, ad ipſius diui baſilicam conſedit. Stephanus uero parte alia, columnam urbis regionem, cum turma accedēs, circa ædes proprias per horam obuerſatus, à populo Romano curialibusꝗ, & Lodouico ac Ioanne Monſtarda Foriliuienſibus, qui ſoli tunc pontifici militabant, pauciſſimisꝗ qui Romam eo aduenerant die, ſub Tartalia militare cōſuetis, cōmiſſo ad diui Marci prælio, reiect⁹ fuit: unde ad principē qua uenerat remeans, re infecta abeundum conſuluit. Sicꝗ impoſito portæ præſidio, quo urbem aggreſſi fuerant die, marinum unde uenerant oppidum reuertuntur. Pontifex interea de parandis ſibi copijs cogitabundus, comitem ſancti Angeli, à Ioanna ſecunda regina Siciliæ feudatario iure obligata, cum cohorte una ad ſe mitti imperat, & Iacobum Caudolam potentiſſimum ea tempeſtate ducem belli, in Aprutio cōmorantem, mercede cōducit. Cui poſt paucos dies aduenienti, Ioannem epiſcopum Recanatenſem pontifex Babucum uſꝗ mittit obuium, ut iunctis amborū & comitis ſancti Angeli qui aduenerat copijs, Columnenſes bello perſequerentur accerrimo. Satis interea ſuperꝗ Venetis conſtabat, & pontificis autoritatem Philippo à bellis deterrendo nihil profuturam, & Florentinos ab ſe deſtitutos, ad extremam rerum exilitatem breui peruenturos, Philippum uero qua eſſet uigilantia prudentiáꝗ. tantis rem ſuam aucturum fauoribus, ut Florentinorum pontificisꝗ rebus, hinc Genuenſium, inde Columnenſium & qui eos ſecuturi uiderentur tyrannorū opibus, ex ſententia debilitatis, arma contra ſe integer ac propè uictor aſſumeret. Quibus adducti rationibus Florentinis'que enixe inſtantibus, quarto poſt creatum Eugenium pontificem menſe, bellum Philippo inferre ſtatuerunt. Diſtrahent uero ſcribentem, tam diuerſæ inter ſeſe, quàm frequentes ac propemodum continuæ rerū Italiæ agitationes. Vtriuſꝗ igitur belli rationem, ea diligentia alternatim haberi oportebit, ut cum unius geſta pauliſper attigero, quid in altero per id temporis ſit actum cōmode explicem. Erectus acceſſu Michaletti populus Florentinus, deſtitutum, ut oſtendimus, Piccinino, Lucenſem haud ſecus antea premere perrexiſſet, niſi Bartholomeus cognomento Furnarius Genuenſis, onerariarum duarum nauium & triremium quinꝗ claſſi præfectus, ab Genuenſi populo miſſus, Piſanum obſediſſet portum, Florentinosꝗ de populo ſuſpicatos Piſano, partem copiarum eò mittere coegiſſet. Itaꝗ Veneti nō eſſe differendum ulterius rati, fœdera innouarunt cū populo Florentino, duosꝗ quibus cum noua percuſſerant fœdera, Montisferrati Marchionem, & Rolandum Palauicinū, pecunia adiuuerūt. Erat tunc cum copijs in Brixianis Carmagnola, cui Philippus de bello quod contra ſe pararetur pridem certior factus, Nicolaū Tollentinatem, & Franciſcū Sphortiam, cum expedita florentiꝗ legione oppoſuerat. Cremonæ uero apud quā belli ſumma uidebatur futura, præfecerat Lodouicum Columnam, cum ſelecta ex omnibus copijs cohorte, & peditatu cui plurimum fideret ueterano. Contra Ferratenſem uero, paucis munitū copijs, Chriſtophorū Lauellanū, Alexandriam Aſtámque præſidio tenere curauit. Mirabatur Philippus Carmagnolam quem ſciret bellum illud & optaſſe ardenter, & ut antea inchoaretur immoderatius quæſiuiſſe, multos dies poſt contractas apud Vrcios copias ab incurſionibus temperaſſe: quod itaꝗ erat futurum ratus, ut primi belli initio, ſimile ab furtiua alicuius oppidi inuaſione, huic etiam bello principiū dare ſatageret, cura diligentiori adbibita reſcijt, eſſe qui Laudenſem illi arcem prodere promiſiſſet. In proditorem itaꝗ animaduertens, concitatioréque in Carmagnolam odio exaſperatus, ſuas in illum machinationes retorquere meditatus eſt, & Soncini præſtantis Cremonenſium oppidi, præfecto arcis ſubornato, diem illum iubet Carmagnolæ cōſtituere, in ma

tutino cuius crepuſculo accederet arcem prec io recepturus. Id quum perbelle curatum eſſe
renunciaſſet præfectus, Tollentinatem Sfortiamq́ doli admonitos, iubet Philippus, ut in-
tercipiendo opprimendóue Carmagnola, quem opinaretur mediocres adducturũ copias,
bipartitam legionem & ipſi hora immitterent cõſtituta. Acceſſit in tempore Carmagnola,
& præmiſſos ab eo pedites admiſit præfectus, munitis multo milite ſuperiorib. arcis ſiſus:
turmis autem maioribus, quàm quibus reſiſti poſſe crederet à Carmagnola ſubſequi iuſſis,
præfectus quod Philippẽ ſibus dederat ſignum, denſos de turribus oſtendit fumos, & clau
ſis carcere qui arcem intrauerant peditibus, Carmagnolã quantis poteſt clamoribus appel-
lans, ſe Philippo fidem ſeruare denunciat: tum notis exciti ſignificationibus, ex inſidijs euo-
lantes à tergo Tollentinas, Sfortia à fronte irruunt. Senſit ilico Carmagnola, ſe ſuis artibus
peti, & cohortibus utrobiq; diſtinendo hoſte oppoſitis, celeri fuga prolapſus eſt: ſuis tamen
e ueſtigio diſſipatis, inſequuti ſunt eum Tollentinatis commilitones, quibus ad prædam uel
reuocatis uel reuerſis, cõſuluiſſe ſaluti Carmagnolæ Tollentinatẽ ſuſpicio eſt uulgata. Ami
ſit ea die Carmagnola equites ſupra mille, & paucis item diebus poſtea ad trecentos. Nam
cum ſtatiua potius quàm caſtra apud Cremonam orientem uerſus ſolem Veneti haberent,
effuſus liberiori licentia in prædam miles aſſueuerat, per eam intercapedinem quæ Cremo-
nam Padumq́, ut oſtendimus, intercedit, aduerſam diſcurrere agri partem, in qua clauſa op
pido armenta ſecurior agricola duceret pabulatum. Id aliquando conſpicatus Columnẽſis
Ludouicus, ſeculi militum, ut conſtans erat fama ferociſsimus, per ignauiæ ſimulationẽ, ho
ſtis aluit audaciã, tandem turmas paulò ſuis maiores, ſolutiori diſciplina eadem qua acceſſe
rant Padi ripa prædã abigentes, aggreſſus fudit, & quos diximus tercentos equites interce
pit. Nec in Thuſcia minor erat Philippi rebus fortuna, Piccininus namq; poſtquàm bellum
in Lombardia renouari eſt cœptum ex Fliſchorum Lucenſiumq́ caſtellis, quæ receperat, in
Piſanum delatus eſt agrum, in quo primos ſubegit Calcentium uallis populos, & molis cor
ruptis ciuitati apprime neceſſarijs, quam clauſo mari piſtrinorum labore ali neceſſum fuit,
Vetruculam totius agri munitiſsimam arcem machinis expugnauit, exinde Trebum Mar
tamq́ & pleraq; cepit de Piſanis caſtella, & in Volaterranos ducturus, Antonio adhærens
Piſano familiariũ Philippi cohortem, ac Piſanos qui undiq; conuenerant extorres attribuit
præſidio Florentinorũ, quod Piſis penè ſolum inerat infeſtando. Piſanos etenim ciues miſe
rabili propoſito edicto, ut omnes à quintodecimo in ſexageſimum ætatis annum, prius exi
rent quàm ardens abſumeretur candela, per eos dies eiecerant Florentini: fuerunt tamen ex
Rainerij Froſinatis militibus qui Piſas Piccinino prodere uoluerũt. In quos quæſtionibus
ſubiectos, & Froſinatem ipſum culpa nequaquã carere contendentes magiſtratus animad-
uerterunt. Potitus eſt breui Volaterranorũ agro Piccininus, Caſtellẽſibus exceptis, quos ſi
mul cum Volaterris aduentu ſuo fouit Michelottus. Tum Piccininus poſtquàm ab Ligu-
ſticis in Lucenſes, inde in Piſanos, tum in Volaterranos Senenſi continẽtes, Philippi impe
rium propagauerat, Senenſibus ſuadebat, ut tandem bellũ & ipſi inirent. Illis uero promiſſis
à Philippo Genuenſibusq́ duorum millium copijs augeri poſtulantibus, ſpopondit Picci-
ninus, tunc Philippum promiſſa executurum, quando illos audiuerit uel prædabundos ho
ſtilem agrum ingreſſos eſſe: itaq; paucos iacienda belli alea ex Senenſi iuuentute in Florenti
no agro incendia edidiſſe audiens Philippus, Albricum Cunij comitẽ cum duabus cohor-
tibus illis dedit, in cuius aduentu Caſtellenſes Volaterrani, ſeſe Philippo permiſerunt. Au-
ctus Albrici copijs Piccininus, deſcenderat in Elſæ fluminis uallem uicis oppidisq́ frequen
tatam, omnibus paratis oppugnationi neceſſarijs: ea ualle potiturus uidebatur, cum oblata
per dolum Aretij deditio illum auertit. Corrupta namq; quam deſtinatis oppugnationibus
comportarat materia in Aretinos ducens, omnia præſidijs confirmata, urbemq́ adeo repe-
rit ad reſiſtendum paratam, ut nulla, ſi etiam longo ſediſſet tempore, illius capiendæ ſpes ui
deretur relicta: dum tamen oppugnandis agri oppidis, quorum pleraq; ui, nonnulla prodi-
tione ſunt capta, intentius uacat, Abrenſes in poteſtatem inrequiſiti uenerunt. Interea res
pontificis, aduẽtu Caudolæ erecta erat. Is etenim receptis Fraſcato, Molaria, Montecompa
trum, Rippis, Babuco, Colleferreo, Burgeto, & ad extremũ Paliano caſtellis, quæ à principe
tenebantur, & demum caſtris contra Ginezanum poſitis, Columnenſium rem breui profli-
gaturus uidebatur. Sed paulopoſt ad partes principis trãſiens, pontificem in maximas ad-
duxit difficultates, quibus tamen breui eum leuauit incommodum, quod Philippo Medio

lanenſium

lanenſium duci per eoſdem ſimile accidit dies. Nicolaus etenim Tollẽtinas, qui promiſſum ut dicebãt in cæteros Philippi ductores imperiũ, nedum impetrare nequiret, ſed Sfortiam ſibi parem, Piccininum uero ſuperiorem futurum intelligeret, Philippum deſerens in Romandiolam ſe contulit, cuius præſentia ciuitates eccleſiæ, quarum arces tenebat princeps, in fide pontificis perſtiterunt. Huic Veneti Florentiniq́ quàmprimum Brixianum attingeret ſolum, polliciti ſunt generalem copiarum Florentinæ reip. præfecturam. Sed cum diutius acceſſum diſtuliſſet, Florentini interea Michelottũ quem à pont. ut diximus, habuerant, alioquin bellum gerere recuſantem, ea honeſtauerant præfectura. Tollentinate igitur ſpe fruſtrato & ægerrime id ferente Veneti Florentiniq́, & quia pontifici afficiebantur, & quia ducis Mediolani conatus ubiq; cuperent euaneſcere, & quia Nicolao morem gerere optarent, illum põtifici permiſerunt. Cuius copijs comiti ſancti Angeli, Ioanniq́ Camertino, & alijs pont. militantibus, duce Recanatenſi epiſcopo apud Ananiam coniunctis, priuſq́ principis adirentur loca, Caudolã quocũq; pergeret inſequi uiſum eſt, quoniã rerum principis robore quod in illo cõſiſteret uel fracto uel quod fieri poſſe cõſtabat repreſſo, de ſalute rerũ pont. & Columnenſiũ exitio, propè actum eſſe apparebat. Caudola uero qui poſt rebellionẽ omnia contra pont. lente egiſſet, aduẽtu Tollentinatis in Anania ciuitate, natura loci munitiſſima ſe continente, nulla inſignis eſt cõmiſſa inter exercitus pugna. Et paulopoſt pax de qua pridem agi cœptum erat, ſequeſtre & pontificis legato cardinali Cyprio, data eſt Columnenſibus à pont. qui ſubito correptus morbo grauiter ægrotabat. In ea uero pace illud cernere ſtupendum fuit, opes maximas nepotib. à Martino relictas infra ſextũ quàm obierat menſem mirabili profluuio effluxiſſe, quod princeps Salernitanus partim eas pont. Eugenio, ut diximus, dono dederit, partim Caudolæ, & alijs quos antea cõduxerat militib. in ſtipendiũ diſſoluerit, partim pontifici in pacis cõditionib. reſtituere ſit cõpulſus. Acceſſeruntq́ alia detrimẽta, quod ſimul cũ Narniæ, Orti, Surani, Gualdi, Nucerini, Aſſiſij, Aſculi, Imolæ, Foriliuij, & Foripopilij arcib. ex patrui ſentẽtia ſponte redditis, præter Salernitani principatus amiſſi damnum, alia dimittere coactus fuit circa urbem caſtella. Quæ niſi æmulorũ obſtitiſſet malignitas ſibi & Columnenſis familiæ bona pont. Eugenij & ſucceſſorũ gratia fuiſſent ſalua. Deſtitutus Tollentinate & cohortib. quæ illi erat duabus, Philippus Piccininũ ex Hetruſcis reuocatũ, cum cohortib. item duabus in Cremonenſes miſerat. Nam Carmagnola coactis undiq; Venetorũ copijs, caſtra ad Cremonam bina metatus erat. Paucis tamen inter ſeſe diſtantia ſtadijs, quibus duodena equitum totidem peditum ſtipendia facientium millia inerant: claſſem quoq; fluuiatilẽ omnium quas in primo deſcripſerimus bello, maiorem armauerant Veneti, galeonibus tribus ſupra uiginti turritis, & minorib. propè totidem nauibus ſine turribus diuerſa ratione in bellum fabricatis, quæ claſſis decem habuit bellatorũ millia, præter remiges & copioſam multitudinẽ, uenalia cõmeatumq́ lyntribus deferentem. Præerat ei nauigio Nicolaus ex patritia Triuiſanorũ familia, cui magis Iacobi genitoris gratia autoritasq́ ut tanto præficeretur muneri, quàm res geſtæ fuerãt ſuffragatæ. Neq; impar nauium multitudini armamentorũ fuit copia, & ſingulos galeones maſculos ſinguli gubernarunt patritij, quibus fuit curæ milites ſelectos & futura belli uſibus ſuo arbitrio comparare. Armauerat item Philippus in Ticino claſſem hoſticæ numero nauiũ propemodũ parem, ſed militibus ex ea pugnaturis, apparatuq́ longe inferiorem, cæterum præfecti peritia ſuperiorem. Is fuit Ioannes Grimaldus Genuenſis, maritims in re militari apud ſuos clarus, quo indicãte Philippus probos nauib. gubernatores, & ſelectos ex Liguſticis Genuæ riperijs aliquot impoſuit ſagittarios. Pendentibus tanto in apparatu apud Cremonã partibus cœpit Philippenſiũ fortuna ſub ductore nouo flacceſcere in Hetruſcis. Albricus etenim dum Senenſi importune urgẽti nimium credit, Collenſem ingreſſus agrum, prius Michelottũ ſtructa acie impetũ facere ſenſit, q́ de illius occurſu habuerit exploratũ. Diſpar fuit rem gerentibus pugnæ locus, Florentinorũ peditatu de montibus, quos nocte occupauerant, Albrici copias in conuallis fundo pugnãtes, ab tergo cædentibus. Itaq; coactus referre pedẽ Albricus mille & amplius amiſit equites, fauſtaq́ fuit Florẽtinis ſupra repreſſi hoſtis captiq́ militis extimationẽ prælij illius, quod Albricũ Philippus adhibitis, qui ſub fida deducerent cuſtodia Mediolanũ ad ſe iuſſit accedere. Delatus etenim fuerat non incidiſſe apud oppidum Colles inſidias, ſed copias induxiſſe, ad hoſtem cum cohorte breui tranſiturus, ut quam Florentini apud Zagonariã primo bello eius cauſa acceperant cladem, eiuſdẽ etiam opera re-

ſtaurarent. Creuit illico Micheletti in Hetruria nomen, & ſi diutius ſecum perſeuerasſent quæ militabant Florentinis copiæ, facillimum fuiſſet rem Hetruſcam illis in integrũ reſtaurare. Qui enim apud Senenſes remanſerant Philippenſes, ſub Vbaldino Bernardino & Antonio Pergulano refrixerant. Sed Fortebraccius ardens odio inuidiáque in Micheletum, quem ſibi uidiſſet prælatum eſſe, impetrato, quem etiam minabundus poſtulaſſet, cõmeatu abſceſſit, comminutásq; Florentinorum uires hoſticæ debilitati reddidit adæquatas. Ea Fortebraccij profectio pontificem etiam Romanum noua & magis quàm tunc apparuerit infauſta affecit moleſtia, Tifernates nanque Ciuitatemcaſtelli diximus uocari, quam Vrbinas Guidantonius ſine iuſto uicariatus eccleſiæ titulo gubernabat, improuiſo obſidere aggreſſus, eam pro eccleſia recuperare pontifici eſt pollicitus. Dederat interea pacem Columnenſibus pontifex. Et poſtquam motus ſedauerat, qui magno cum eccleſiæ periculo ſuſcitati fuerant, duos creauerat cardinales, Franciſcum Condulmarium nepotem ſuum, cui titulus presbyteralis ſancti Clementis fuit, & Angelottum Fuſcum ciuem Romanum, ſub titulo ſancti Marci. Multis quoque ſibi militantibus ſtipendio dimiſſis, Nicolaum Tollentinatem retinuerat. Qui cum petita in ſtipendiorũ mercedem, Eſium Tudertum'ue oppida, nequiſſet impetrare, elatis in pontificẽ uerbis uti cœperat. Quare ipſius & Fortebraccij nouas res appetentium periculo obuiare cupiens, compoſitis caſtellanorum cum Fortebraccio rebus ſeptingentorum illi equitum ſtipendia dare cœpit. Tollentinate autem ad deſtinata pridem cum Florentinis ſtipendia reducto pontifex ut Fortebraccij opera uteretur, Iacobum Vicenſem urbis præfectum, bello uoluit laceſſiri, quia Columnenſium bello uicina urbi oppida & Romam plurimis affecerat moleſtijs, nec uidebatur ſatis quieturus, quamprimum aliqua rerum nouarum contra eccleſiam moliendarum occaſio ſe obtuliſſet. Id munus pontifex Recanatenſi iniunxit epiſcopo, qui patria Cornetanus, ex familia Vitellenſi, partium eſſet in prouincia præfecto contrariarum. Is igitur rem uehementi aggreſſus animo, cum Fortebraccio, Ranutio Farnetenſi, Minicutio Aquilano, & Maſio Fuſelano, oppidis illum minoribus infra paucos ſpoliat dies, Vetrallam inde ducens, oppidum in uia olim Caſſia natura loci mœnibus defenſoribuſque munitum, machinis & diuturna expugnat obſidione: caſtra inde admouet ciuitati Vetulæ, qui locus populo penè uacuus, arcem habet munitiſſimam, & portum infero mari celeberrimum, qui Centumcellenſis priſco tempore dicebatur. Feruebat uero ardentius eo in tempore apud Cremonam tranſlatum ex Hetruria bellum: etenim Piccininus Sfortiáque intelligentes, quas ductabant terreſtribus Venetorum copijs longe impares eſſe, claſſem'que Philippicam Venetæ nullatenus comparandam, quod deerat uiribus, ingenio ſupplere conſtituunt: pauorẽ itaque & diffidentiam ſimulatione audaciæ obtegentes, prælia per ſingulos dies equeſtria committebant, & tanquam nulla eis eſſet paratæ à Philippo claſſis cura, quo magis ea appropinquauit Cremonæ, eo per diem caſtra obequitare frequentiores ab hoſte ſunt uiſi. Per noctem uero crebra cum Grimaldo conſilia agitabant, quouſque prælio decerni cum eſſet conſtitutum, audax Genuenſis, miſſas à Nicolao Venetorum claſſis præfecto ſpeculatorias lintres à longe conſpicatus, illico ſoluit claſſem, ut de ſuo acceſſu ſpeculatores hoſtem redderent certiorem. Exinde appulſus Cremonæ pomœrio, Piccininum ac diſtributam ab eo in ſingulas naues accepit lectiſſimorũ militũ cohortem, armis omnibus tectam quibus equeſtri in prælio utebantur, & claſſem nullo remorum inpulſu actam ſenſim à Pado perferri ſinens, hoſtem petere cœpit: Id cum excubantes de caueis Nicolao Taruiſano ſucclamaſſent cuſtodes, ocyus ille impelli remis, attrahíque reſtibus naues iubet: quibus pugnæ copiam facientibus, hoſtem exiſtimauerit ſeſe continere: inſtitit eueſtigio Piccininus, & nauibus longo à cæteris diſtantibus interuallo congreſſus, acrem inijt pugnam. Venetus interea hoſtis audaciam miratus, & pugnantes qui uidebantur armis fulgentes hoſtium ineſſe claſſi intelligens, Carmagnolam aduolantibus orat nuncijs, præſidio & ipſe adſit, quandoquidem Piccininus Sfortiáque armatos, ex equitum turmis, nauali prælio adhibuiſſent. Concitus ira ad eam nunciorum frequentiam Carmagnola errorem Venetorum alta uoce eſt deteſtatus, quod fide ſuis conſilijs æquo minus adhibita, eam impendij molẽ terreſtribus copijs addere noluerint, & tantæ ſpei nauigio uirum præfecerint ignauiſſimũ, qui cum armati hominis faciem uidere tremẽs pauiduſq; horreat, natos in nauibus hoſtiũ gigantes armatos hallucinans ſomniet. Prælium interim atrox cõferebatur, & ſole in occa-

ſum uer-

ſum uergente,non immiſſis eminus bombardis iaculiſq;, ut principio, ſed cum Philippenſes quatuor hoſtium naues harpagonis concathenaſſent, gladijs cominus ueruiſq; & paratis in eam neceſſitatem ſecuribus ac malleis pugnabatur. Tandẽ quatuor illis ſub noctis aduentum captis cæteræ Venetorum naues,quæ hoſti tunc occurrerant,ad alias confugerunt. Piccininus uero captas ſubducens naues,detracta quæ prælio uſui futura cognouit armamenta ſuis impoſuit,& Franciſco Sfortia cum una ex ſuis item lectiſſima cohorte in claſſem accerſito,Grimaldum de quarta uigilia ſoluere & in hoſtem delabi iubet. Paratus erat cõfligere Taruiſanus,& quo magis Carmagnolæ præſidio deſperauerat,eo intentiori cura expediuerat opportuna hoſte, cuius audaciam fortitudinémq; ſuo cum damno expertus fuerat,repellendo. Factis itaq; prima luce in conſpectum claſſibus,præliũ horrendis utriuq; uocibus poſcebatᷣ: occœperátq; Venetus ſtructa ad terreſtris prælij ſpeciem acie bombardas catapultáſq; in hoſtem iacere, futurum ratus ut ſuis magnitudine ipſaq; ſoliditate ſaluis,minores hoſtium naues lapidum qui immitterentur pondere mergerentur:id etiam pariter futurum niſi aliqua obuiaretur induſtria intellexerant Philippenſes, Quare cum omnis uictoriæ ſpes in militum fortitudine illis eſſet,Piccininus Sfortiáque remis incumbendum,hoſtéſq; ocyus impetendos eſſe gubernatores admonent. Flectuntur ilico in curſum naues,& cum eas ſingulæ in quas deſtinatæ eſſent,roſtro impetiſſent,pari irruentium expectantiumq; auiditate,manicas utrique ferreas iniecerunt. Pugna tunc qualem qui aderant nullam uiderunt aliam,atrociſſima cõſeri cœpta eſt. Volabant emiſſa ſine ulla mittentium excipientiumq; certa ratione ſaxa, teláq; immittebantur,ardentes undiq; in ipſa etiam pugnantium ora faces,telis cominus gladijſq; uulnera inferebantur, Attulit uero parem utriſq; moleſtiam facinus,pari Venetorũ Genuenſiumq; maritimis innutritorum prælijs, ingenio excogitatum. Spargebant de ſummis malorum propugnaculis plenas denſato bituminibus oleo teſtulas,quibus in hoſticam claſſem cadentibus iungebantur nauiũ tabulata: nec gradu pugnans miles conſiſtere poterat,niſi in aliud paratæ incommodum uiuæ ardentiſque calcis teſtulæ,dum obtenebrandis fumo pugnantium oculis immiſſæ eſſent, per tabulata,quibus cadentes impactæ erant,puluere ipſo oleaginẽ ſiſtiſſent unctuoſitatem: diſpar autem Venetis longe fuit,alioquin par ſuperiorq; futura pugnæ ratio,quod adhibiti ex militia terreſtri Philippenſes fortiſſima & armis innutrita uirorum corpora ferro tegebantur, nec illatis manu ictibus facile uulnerabantur:etiam aderant omniũ ſpectatores ſtrenui ductores,Sfortia & Piccininus,qui & manu rem gerendo,æque ac uerbis adhortationibúſq; illos in pugnam acrius ruere compellebant. Veneti econtra armis maiori ex parte induebantur debilioribus, quippe quibus omnis propè eſſet in bombardis ſagittiſque offenſionis,& tabulatis ſcutiſue defenſionis ratio conſtituta. Taruiſianum uero ductorẽ cum amiſſarum priſtino ueſperi nauium quatuor damnum,tum ipſa denegati à Carmagnola ſubſidij admiratio,attonitum reddiderat. Nam cum rebus apud ſuos integris,in mentem ueniſſet,dena auri milia prætoriæ qua uehebatur naui ineſſe, ipſam prætendens commilitonibꝰ cauſam quaſi Venetæ reipub. ſumma illis conſiſteret in pecunijs,eas redditurus ſaluas ſcapham conſcendit: nec fugit ipſe magis, quàm ſuos in fugam conuertit,tum nulla omnibus qui aderant uictoribus uictíſque moles unquam altiſſimo etiam ſucciſa monte, ocyor ruere uiſa,quàm maxima Venetorum claſſis pars & in fugam conuerſa eſt & facta in hoſtium poteſtatẽ.Quinq; è tanto Galeonorũ numero prolapſi celeri curſu ſeſe ad fines Rolandi Pallauicini de fuga receperũt,ubi cum male accepti fuiſſent paululum commorati ad inferiora curſum tenuerunt. Deſiderati ſunt eo in prælio ex utroq; exercitu ad duos mille, & inter ſena quæ uictor abduxit milia,tredecim fuerunt ex nobilitate Veneta præſtantes uiri. Ex prꝫda autem ingenti nihil Philippo fuit gratius ipſis nauibus, quarum duo de triginta maiores,aduerſo Ticino Papiã adtractas ſubduci iuſſit. Armamenta uero partim in caſtra,partim in propinquam Cremonæ arcem ſunt perlata: æquauit quoque cætera nauigij præda direpti pinguis oppidi ſpolia, quæ cum militi Cremonenſibus'que duces diſtribuiſſent, conſternati antea animis omnes in ſpem optimam ſunt erecti. Tanto cladis detrimento, quod ſi ad pecuniarium referatur calculum, quadrincentena exceſſit aureorum milia, acceſſerunt maiora Venetis incõmoda, quod Rolandus Pallauicinus in officio non manſit, & obſtinate ab gerendis rebus ceſſauit Carmagnola, quem iniuſtæ ſibi notæ conſcium, tanta ceperit, cuius eſſet impotentiſſimus, indignatio deſperatio'que, ut cum cauſas ſe-

rens ex cauſis torpeſceret, ſatis ſuperq; uiſum ſit Venetis, quod delinitam hominis uecordiam ſolari, & ne in maioris damni erratum incideret, cõtinere potuerunt. In ea tamen aduerſi euentus rerum turbatione nõ modo ſtetit animis Senatus, ſed erectior propulſando fortunæ impetu eſt factus: quod nanq; naualis in quo ſuccubuerant prælij dedecus damnumq; acceptũ referrent in Genuenſes, qui ut oſtendimus claſſem inſtruxerant, gubernauerantq; Philippicam, bello eos Genuæ mœnibus illato, laceſſere ſtatuerunt, & triremibꝰ duodeuiginti armamentario, Arſenatum illi appellant, eductis, claſſem decreuerunt, Petrumq; Lauredanũ illius deſignarũt præfectũ, fama & partarum pridẽ uictoriarũ felicitate, omniũ ſeculi celeberrimũ. Qui circumacta celerius opinione omniũ, ex ſupero in mare inferũ Italia, Piſas adnauigauit. Ibi ad idus Auguſti menſis, longam nauẽ unam, triremes quatuor, quarũ una maiuſcula, minores erant cæteræ, ſelecto milite, & armamentis cõmeatuq; muniſſimas addiderunt nauigio Florentini. Præmiſſos quoq; à ſocijs populis Iacobũ Adurnũ, & Antoniũ Fliſchũ, primarios Genuenſes, patria extorres, Laureanus tanto excepit cũ honoris pompaq; apparatu, ut ſua illi claſſe, nõ aliena uiderentur in patriam reducendi. Nam cũ Adurna gens, populariũ ſit una, quibus ex ſolis Genuenſes ducẽ creant, Fliſchi uero plurimum apud nobilitatẽ poſſint, exiſtimatũ eſt facillimũ fore, talibus uiris cũ potentatu oblatis, Philippi magiſtratus plæbi nobiliumq; plurimis exoſos eiectũ iri. Armauerant itẽ Genuenſes ad primam eductæ Arſenatu claſſis Venetorũ ſamã, quatuor & uiginti triremes, onerariam nauim unam, præfeceratq; claſſi Philippus Franciſcũ Spinulam Ottoboni filiũ. Itaq; poſtq; omnia apud extorres parata fuerũt, Laureanus prima uelificatione in Rapalli ſinum delatus, qui decem ab Genua diſtat paſſuũ milia, ancoras deiecit: quod cũ eſſet Genuam nunciatũ, Spinula uiſus ſeſe hoſti oſtendere, nauim onerariam & duodeuiginti eduxit triremes, cæteris in tanta profectionis celeritate, per eam diem ſubſequi nequeuntibus. Inerat Franciſcus animorũ plenus, fiduciáq; quã faceret recens deleta in Pado Genuenſiũ uirtute Venetorũ claſſis, quamobrẽ prima quæ illuxit aurora, ad ſinus Rapalli promontoriũ, Caputmontis uocant, in cõſpectũ hoſticæ claſſi factus, uentumq; in hoſtem flaturũ inualeſcere ſentiẽs, facta de puppe prætoriana, ſocijs triremibꝰ futuræ poſt parũ pugnæ ſignificatione, corpora omẽs iubet curare. Cũq; interim uentus flare proſperior occepiſſet, ſeſe offerentem ut dixit fortunam tentare cõſtituit, & triremes agendas remis ſignificans, nauis uectorem ea ratione uela in ſummũ mali iuſſit attollere, ut cũ hoſtium triremes terreret diſſiparetq;, tum unam quæcunq; prima occurreret mergeret impetitam: Intellexit illico Spinulæ cõſilium Laureanꝰ, & Adurno Fliſchoq; hortantibua, pugnam detrectare ſimulans, ſinu ſe proripuit. proſequuntur illico tanquam fugientem Venetũ ingenti clamore Genuenſes. Laureanus uero cum primũ celeri inſinuatione, ſuperiora uenti cuius impetu prolapſa erat nauis, potuit tenere, flecti in Genuenſes temonẽ imperauit. Expectauit hoſtem impauidus Spinula, & manu auide conſerta, cum uarie congreſſu primo pugnaretur, magnis utrinq; animis prælium gerebatur, cadebantq; multi, cũ plurimi uarie gladijs teliſq; cominus actis & uolitantibus undiq; etiam in incertum iaculis uulnerarentur: premebantur uero à Genuenſibus tres Venetorum triremes, quas primo illi circunſteterant in congreſſu. Eas paruo ſuorum accedente fauore, capi aut mergi poſſe ratus Spinula, concitis aduolat remis. Sed illũ deſuper uentis æſtuq; remiges adiuuantibus maiore curſu impetens nauis longæ Florentinorum uector ab omni pugnantium globo tranſuerſum egit, parumq; abfuit quin inclinata in latus prætoriana Spinulæ triremis mergeretur, quàm cum ductor cõmilitonẽſque erexiſſent, Florentinus inſilijt miles, pugnabantq; in eadem de prora Florentinus, Genuenſis ex puppe, tantáq; animorum intentione res gerebatur, ut æſtus ſolito concitatius feruens, in ea ad quam delapſi erant, littoris propinquitate, penè abſorpſerit ambas naues: concathenauerant autem harpagonis Veneti octo aliàs hoſtium triremes pugnacius reſiſtentes, quarum uectores primum factam, ut opinati ſunt in hoſtis poteſtatem prætoris triremem abduci uiderunt, ſeſe Laureano ipſi etiam permiſerunt, cæteras fugientes & nauem quam longe uentus rapuerat, feſſi pugna multiſq; confoſſi uulneribus Veneti deſtiterunt perſequi. Appulſa Recho uictrici claſſe, recepit oppidũ Antonius Fliſchua à cuſtodibus arcis traditum, & Laureanus affectæ uulneribus multitudinis ſaluti conſulturus, claſſem Piſas reduxit. Nam cum octingenti partim undis ſubmerſi, partim ferro occiſi eo eſſent prælio, ſupra quatuor milia ex utraq; claſſe uulnerati fuerunt. Franciſco exinde Spinula & octo

triremium

triremiũ gubernatoribus, ac tribus cõſiliarijs cum ſelectis ex multitudine præſtantioribus captiuis, Florentiã & poſtmodũ Venetias miſſis, Iacobus Adurnus & Antonius Fliſchus, Piſis manſerunt, expectaturi claſſem quã ſuperum uerſus mare adnauigans Laureanus inſtauratam auctamq; cõtra Genuam reducere ſpopondiſſet. Qualis uero tunc fuit ad Rechum naualis prælij ſortuna, pariter ſecũda in terreſtri Hetruriæ bello utebatur per id temporis populus Florentinus. Nam Michelettus receptis Caſtellenſibus, & de Volaterranis plæriſq; oppidis, Trebũ longiuſcula obſidione ad Florentinos redire cõpulerat, tuncq; itinera redditurus à Piſis Florentiam ſecura, ad uicũ cui Piſano eſt nomẽ, caſtra erat metatus. Aderat tamẽ cõtra Antonius Piſanꝰ, qui cũ ea quã ſibi à Piccinino datam oſtendimus extorrum equitumq; Philippi familiariũ manu, ex agro Lucenſi illiq; cõtinentibus Piſanorũ caſtellis, bellũ cõtinuabat. Forte in ea quã Micheletti caſtra ſpondere uidebantur itinerũ ſecuritate, inuaſit Adurni Fliſchiq; animũ libido cõmigrandi, & Florentiæ potius ꝙ in deſtituta tunc ciuibus Piſana urbe Laureanum expectandi. Paucis itaq; comitantibus profecti inſidias inciderunt, quas Ruffectus Papienſis Philippi familiaris, Arnũ per noctem quod nullus extimaſſet indigena natantibus equis tranſuectus ſecundũ uiam ſtruxerat. Eum ſocioſq; numero duodecim, rapidũ ante retróq; inſultantes cõſpicati Genuenſes, ſtrictis gladijs in obuios ſunt delati, ferro ſibi uiam ad Micheletti caſtra patefacere meditati. Inſequebatur à tergo Ruffectus qui Adurnũ ab ornatu ueſtis equoq; præſtantiorẽ cæteris eſſe cõijciens, haſta illum petens transfixit mediũ. *Simili* euentu Fliſchus plurimo cõfoſſus uulnere equi pernicitate in hoſtis quidẽ nõ eſt factus poteſtatẽ, ſed prius ꝙ in caſtra perferri potuerit expirauit, talémq; exitũ, ſummi apud Genuenſes uiri, infauſto & ijs etiã qui patrauerant facinus, poſtea lamentabili caſu babuerũt. Perſeuerauerat ad eam diem obſidio, quã pontificis Romani exercitũ, cõtra Centumcellenſem portũ ſupra inſtituiſſe oſtendimus, conſtabátq; obſidionẽ ipſam & oppugnationes terreſtres uanas prorſus inefficacéſq; futuras, niſi Petrus Laureanꝰ Romani pontificis precibus, fuiſſet cum claſſe quã Piſis deduxerat adiumento. Nam cũ præter armatos homines, multa etiam belli uſibꝰ neceſſaria claſſis haberet, machinarũ genera, quibus pontificis exercitus permaxime indigeret, arcẽ undiq; terra mariq; hac oppugnarũt ratione. *Saxeus* eſt ſcopulus à meridie in occaſum porrectꝰ, tanto maris alti ſpatio, Porticellũ uocant, ab cõtinenti ſeinnctus, quantũ uiginti cõplent triremes, cũ tamẽ eius Porticelli pars, quæ ad occidentẽ ſpectat ſolem, paluſtri limo, nec ullum nauigiũ perferente attingat littus: alia orientẽ uerſus ſpectãs abrupta uiribus uia & quaſi porta quæ uix triremẽ accipiat, à ſaxo dirimitur littori cõtiguo. In cuius dorſo arx eſt fundata, & magnis dudũ opibus, quadrato lapide adeo erecta, ut quantũ exponit cõtinenti ſine foſſa quãtumuis maximos fruſtret oppugnantiũ conatus: ab arcis uero latitudine, ad ſcopuli caput mari immiſſum, iactæ quondã in gyrũ moles maximæ *Subſolanũ* & *Auſtrũ Africumq;* arcentes, portũ efficiunt, ab omni æſtu maritimo tutũ, in quo arx ſuperba quietã ſecuram'q; nauibus ab hoſte ſtationẽ præbeat. Hnc delatus cũ claſſe Laureanꝰ, ſemotas ab arcis iactu triremes cõtinuit, & turmis in caſtra expoſitis, machinas iacula quoq;, quotquot inerãt claſſi eduxit. Inde Fortebraccio petenti cõceſſit, ut triremis ex minoribꝰ una, & ſcapha itẽ quæ claſſi erat maior, tabulatis deſuper duplicibus tectæ, ut uineæ ſpeciem haberent, Braccianis militibus cõplerentur, arciq; per portũ ſubducerentur, quibus occidentali arcis angulo admotis, cathenas Braccani portam munientes, qua arcis & ſcopuli ſaxis ut diximus interciſa in Porticellum eſt aditus perfregerũt. Epiſcopi interim & Fortebraccij copiæ, quas etiam ex Hetruſca patrimonij eccleſiæ prouincia cõtraxerat, adiunctis Venetorũ copijs & bombardis circum arcem quà pedibus adiri poterat, ordine diſpoſitis, illam alternis prælijs laceſſebant, & ſcalis muro admotis defenſoribꝰ per tragularũ imbrẽ nudato inanẽ incutiebant præfecto ſcãdendæ arcis timorẽ. Qui uero in Porticellũ adducti erant Bracciani, ſubiectas arcis ꝓmurali cauernas, ſcalis immiſſi carcerẽ ſepulchráue intrauerant, ac ſi cũ uiro & nõ cũ ſcortorũ proco res illis fuiſſet: ſed Iacobꝰ præfectus ſiue Catbelanorũ ut poſtea dixit quos habebat cuſtodũ perfidiã ueritus, ſiue effœminati animi imbecillitate adductꝰ, ſeſe & munitiſſimã arcẽ tertiodecio oppugnatiõis die his dedidit cõditionibꝰ, ut auri milibꝰ quatuor à pontifice donatus, cũ ſupellectili & mulierculis Senas abiret ſaluꝰ. Rebꝰ eo pacto cõpoſitis, Laureanus cũ claſſe ad pridẽ inſtitutã ſuperi maris uiam nauigauit. Recanatenſis uero Minicucciũ, Feſulanumq; ad urbem præmittens, Farnetenſem propria quæ illi erant in pa-

trimonio

trimonio loca cum ſuis petere, Fortebraccium autẽ in agro Vetrallenſi in hybernis eſſe iu-
bet. Ipſe ad pontificem proficiſcitur, mala item ualetudine laborantem.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Rom. imperij Decadis tertiæ, Liber Quintus.

FACTVRA erat tempeſtate illa omniũ opiniõe celerius res eccleſiaſti
ca quietẽ maximam, diu duraturã, niſi ex minima tũc ſcintilla ingens
eſſet incendium ſuſcitatum. Fuerat diu in Piceno etiam ſub Martino
pontifice defuncto, gubernator Aſtorgius ex nobili Agneſiorũ gente
Neapolitanus, & Anconitanꝰ epiſcopus, eámq; prouinciã ſumma cũ
laude adminiſtrauerat, licet Iunio qui primus fuit pontificatus Euge-
nij, Malateſtas Piſaurenſes patria eiectos, uicariatúq; quẽ progenito-
res multis cõtinuaſſent ſeculis, pontificis autoritate priuatos, perſeq
cœpiſſet bello: quod illa tum illi, ex Foroſempronio Senogalliáq; & oppidis in fide manen
tibus propulſabant. Pacatis itaq; ut oſtendimus circa Romã rebus Ioannes Recanatenſis
epiſcopus, Aſtorgio eſt ſuffectꝰ Anconitanæ Marchiæ gubernator, qui Minicuccio Aqui
lano ac Maſio Feſulano, cũ equitibus octingentis & Georgio Narniẽſi cũ peditatu aliquot
diebus præcedere iuſſis ad idus Martias ad ſuſcipiendã prouinciã eſt profectus, & Sancio
Carillo equitũ trecentorũ ductore qui dudũ in ea prouincia eccleſiæ militauerat, ad ſe uoca
to, montẽ Marianũ qui à cæteris prouinciæ locis eſſet remotꝰ oppugnare occepit. Sed cũ
locus foſſa & muro cinctua ualidiſſimo à militibus defenſaretᷣ probis, ut longa illũ obſidio
ne uinci oportere cõſtaret, ad Senogalliã illiusq; caſtella, exercitũ prouincialibus auctũ cõ
uertit, quibus infra dies paucos potitus, aliquot de Piſaurenſibꝰ quæ in rebellione perſtite-
rant, recepit caſtella. Interea Fortebraccius, licet quo tempore ciuitas Vetula oppugnabatᷣ,
Burgũ ſancti ſepulchri à cardinalibus, pontifice propter ægritudinẽ inrequiſito pro emeri-
tis habuerat ſtipendijs, nulla in re obediens erat, nihilo tamẽ ſecius, quotidie petebat ſtipẽ-
diorum pecunias, ꝗ̃ ſi fideliſſimã eccleſiæ operam exhiberẽt. Qua in fidei dubiæ perplexita
te, cũ aliquandiu perſeueraſſet, præter omniũ opinionẽ motis à Vetralla eccleſiæ ſignis, ciui
tatẽ caſtelli adijt, in eam à factioſis Braccianarũ partiũ ciuibus, pro eccleſiæ duce bellico ad
miſſus, caſtellis quæ Vrbinas comes retinuerat recipiẽdis incubuit. At in Lombardia poſt
naualem pugnam lente proceſſerant omnia, nec quicq; ante autumni tempora geſtũ eſt me
moratu dignũ, præter intentatũ idibus octobris capiendæ ſurto Cremonæ dolũ. Subrepſe
rant nocte cõcubia Veneti milites ad Cremonæ pomœrium, & cuſtodem ſallituri accura-
tius excubantem, inter dumeta rubóſque quibus obtegitur foſſa tandiu quieti delituerant,
quoad ſolis appetente exortu, ſolutus iniuncto nocturnæ ſtationis officio, excubitor locũ
dedit ſcalas admouendi, tuncq; ſcandentes Veneti, firmarunt præſidio propugnacula. Sub
ſtiterat uero cum legione ad tertium lapidem Carmagnola, peditatumq; turmatim ad cre-
puſculum magno præmiſerat cum ſilentio. Primis itaq; quibus datum fuerat negociũ mu-
ros habentibus, ſcalis quas unaquæq; attulerat turma conſcenderunt plurimi, quorum qui
audaciores fuerunt eiſdem quibus murum ceperant, reuolutis intra urbem ſcalis deſcende-
runt, & partim oppugnarunt, ceperuntq; munitam ſtatione portam, partim acie ſtructa ci
ues repulerunt tumultuarie accurrentes. Capta erat Cremona, ſi copias immiſiſſet ſubſidio
Carmagnola, ſed dum nullum ſubſequi cernerent, qui intrauerant, ſeſe ad portam illius'-
que munitiones receperunt. Cumq; turrim portæ duos defenſaſſent dies, nunquam præſi-
dio acceſſit Carmagnola, uereri ſimulans ne latentibus in inſidijs Philippenſibus legionem
obijceret opprimendam. Et tamen pauci pro eorũ numero qui intrauerãt & portam tenue-
rant perierunt. Tum Carmagnola crebris ſuadentibus per autumnum imbribus, & quod
equi morbo abſumebantᷣ multi, legiones in hyberna dimiſit. Felici uero rerũ ſucceſſui, quẽ
Laureana claſſis extorréſq; Adurnꝰ & Fliſchus, in Liguſtica orientali Genuę riperia apud
Rechũ, auguſto habuerant menſe, parũ reſpondit octobri qui ſecutus eſt menſe, in altera
occidentali riperia Bernabæ Adurni fortuna. Is etẽ trecentis equitibus, peditibus octin-
gentis quos dederat Montisferrati Marchio, tantillis ſretꝰ copijs, uicũ cui Sexto eſt nomẽ
ingreſſus, ualliũ Vulturi Pulcefræ & Biſamnis populos cõtra Genuã armauerat, quẽ Picci-
ninꝰ in caſtello Nauaro obſeſſũ cũ omnibꝰ fermè copijs quas à Ferratẽſi adduxerat cepit.

Liguſticos

Liguſticos uero agreſtes,inaudita noſtrorũ temporũ bellis calamitate affecit.Nam cũ mul/
tos uarijs interfeciſſet prælijs,plurimos armis depoſitis ad miſericordiam cõfugientes,con/
fodi lacerariq; à carnificibus iuſſit: & cũ cædis cepiſſet ſatietas ,maiores natu cũ matronis,
uerendos quoq; religione ſacerdotes ſubiectos haſtæ,ut eam religioni inureret notã, uenũ
dari,ab inuitisq; contribulibus coemi curauit. Exinde cum pacata tutáq; omnia apud Ge/
nuam magna reddidiſſet celeritate,eodem excandeſcẽs furore in Ferratenſem duxit,cuius
frangendis opibus, uaſtandis agris, affligendis populis, nec minori celeritate,neq; maiori
uſus eſt clementia:quandoquidem xxx dierũ excurſione potius quàm bello caſtellis illũ op
pidisq; ad triginta ſpoliauit,& nullam maiorem aliam'ue direptionibꝰ dedit uacationẽ, q̃
cũ oblata nouæ prædæ ſpes inchoatã relinquere ſuaſiſſet. Circũuectus per id temporis Ita/
liam Petrus Laureanus,claſſem Corcyræ per octobrem ſubduxerat,& ſupplemento à Ve
netis poſtulato illud ideo tardiuſcule impetrauit, quod Venetus populus poſt cõmiſſum
feliciter apud Reclũ nauale prælium claſſe potentiſſima cõtra Chiũ Genuenſis populi in/
ſulam, duce & præfecto Andrea Mocenigo miſſa rem maximã intentarat. Habuit ea claſ/
ſis onerarias naues decẽ,triremes quatuordecim,& minora undecim nauigia,quos uocant
Brigantinos,nauesq; latinas.Ea cum nonis nouembribus appulſa inſulæ, oppidum eiuſdẽ
nominis,terra mariq; cinxiſſet,illud dies octo & ſexagenos attentiſſime oppugnauit. Diru
ta & perpetuis bombardarum ictibus noctu æque ac interdiu immiſſis, ſolo æquata erat
mœnium pars maxima,ut apertum ea in parte oppidum irrumpentẽ militem Venetũ, re/
pugnantes cominus de ruinis cõportatisq; obicibus Genuenſes ſæpenumero eijcere opor/
tuerit.Inerat etenĩ Raphael Montaldus Genuenſis , eò cũ trecentis militibus,quos de ſub/
ducta naui eduxerat,forte delatus:inſigni cuius opera,oppidum Genuenſis populus,& per
illud inſulam retinuit omniũ fructuoſiſſimam, ac ſeruandis cæteris oppidis, quæ illi ſunt in
Aegei ponti & mediterranei pelagorum littoribus opportunã. Nanq; Mocenigus Vene/
torum præfectus, quod claſſem apud Genuam armari ingentẽ intellexiſſet, & pertinaci in
oppugnatione illa,milites cecidiſſent multi,cũ plurimi uulneribꝰ debilitati eſſent,ad eidus
Ianuarias,nõ ſine maxima ignauiæ nota retroceſſit:prius tamẽ quàm ab inſula ſolueret,fe/
raciſſimum amœniſſimumq; illius uaſtauit agrum, uinetis conſitisq; & lentiſcis maſticeis,
unde magnos Genuenſes perciperent fructus ubiq; ſuccisis. Subducta uero prius eſt Vene
torum claſſis,quàm ea appelleret Chium, quam eò ſubſidiariam miſerant Genuenſes. Qui
poſtq; oppidum Montaldi uirtute defendi intellexerunt,binis triremibus,deinde nauibus
onerarijs tribus,& alijs item triremibus binis Thomao Cebo præfecto hyeme præmiſſis,
maiorem poſtea æſtate appetente miſerũt claſſem,Venetorũ oppidis inſulisq; & mercato/
ribus bello ac latrocinijs undiq; perſequendis , delecto ex omni nobilitate uiro tunc ciuita/
tis primario,Petro Spinula Cypriani filio,cui Philippus onerarias naues quatuordecim,
triremes ſeptem,ſumma armari diligentia,& octo pugnatorum milia dari iuſſit.Veneti pa
riter,quo tempore ſubducta eſt à Chio claſſis, de magno Genuenſiũ apparatu certiores fa/
cti,maiora quàm poſtulaſſet Laureanus miſerũt Corcyram ſupplementa.Soluerat Spinu/
la à portu Genuenſi eidibus maijs, & cum apud Liburnium paucos dies eſſet moratus,He
truſca radens littora Caietam conceſſerat,unde ſecundos nactus uentos, Siciliam adnaui/
gauit,quã dum legeret inſulam, tempeſtatibusq; inſæuientibus, ſuperando remis Lilybeo
diutius detineretur, Laureanus rectà per Syllaceũ fretum, ſecundo aduolans æſtu eodem
Maio Liburnium conceſſit. Fuit uero claſſis ſua triremium, quæ à Corcyra ſoluerunt triũ
& triginta , duasq; illis maiuſculas addiderunt apud Liburniũ Florentini. Sed cum ocyor
Spinula quàm Veneti exiſtimaſſent,apud Corcyram apparuiſſet,ſuſpicióq; illis iniecta eſ
ſet,ne prius aliquã inferret cladẽ, quàm ſatis propere Venetijs prouideri poſſet, Laureanꝰ
epiſtolis admonitus,ſex ex omni claſſe ſelectas triremes uiris armisq; paratiores,miſit Cor
cyram : quibꝰ cum quatuor alias Senatus addidiſſet,Siluestrum Maurocenum eius claſſis
pręfectum delegit,qui Genuenſem quacunq; pergeret ſubſequi,& maritimum Venetorum
imperium tutari curauit. Aeſtatis uero cuius geſta maritimis in expeditionibꝰ ſcribere cœ
pimus,principio,Piccininus euerſo Marchionis Montisferrati principatu, in Cremonen/
ſes ducẽs,Turricellam oppidũ Pado adiacens, Bordelanumq; de Cremonenſibus recepit:
cuius quidẽ rei eo maior cepit Venetos admiratio ,qđ Carmagnola propinqs cõtinenti/
busq; in locis, exercitũ quẽ æſtate p̃terita Cremonæ admouerat cõtinebat. Pendẽtes itaq;

animis

animis Venetos,quod in Carmagnolæ exitio diu parturiebant,id maturius parere perſua
ſit. Fuerant Senatorum nonnulli, apud quos concepta,uti oſtendimus ante declaratū belli
ducem Carmagnolam, ſuſpectæ illius fidei dubitatio nedum mutata,ſed cum tempore au-
cta erat. Alij uero penè omnes non prius ut fidem hominis haberēt ſuſpectam adduci po-
tuerant,quàm apparentes per dies ſingulos coniecturæ,& prodita in ſenatu indicia,eos a-
deo reddiderunt certos,ut aliquando retulerint ad Senatū aduocati plebis,& frequentiſſi-
mi ordines , habendum in poteſtatem, ſumendumq; de conuicto ſupplicium diſſeruerint.
Quo in negocio conſtantem Veneti Senatus taciturnitatem in primis cernere fuit. Coa-
ctum nanq; ex omnibus qui Senatum conficiunt ordinibus concilium quod dicunt toga-
torum, paulo plus minus ue ducenti cum ad æſtiui equinoctialis primā noctis horam con
ueniſſent,diſceptationē in mane lucidum perduxerunt. Erat tunc Venetijs Carmagnola,
& Senatum ad ortum ſolis ex more ſalutaturus cum eſſet introductus,obuium hilari fron
te principem per iocum interrogauit, ueſpertinam ne, illi nōdum ad quietem poſt cœnam
admiſſo,an matutinam faceret ſalutationem. Cui cum ſubridēs princeps reſpondiſſet, Se-
natum magna animis uoluentem,longa in eius noctis cōſultatione illa,nihil magis attenti-
uſq; in ore quàm eius nomen habuiſſe,ſermonem ad alia conuertit. Nec per eos,qui in de-
liberationis diem interceſſerunt,octo menſes,uel minima periculi capitis tanti uiri,tantiſq;
redundantis opibus,emanauit coniectura,cum ex ducentis quos Senatui interfuiſſe dixi-
mus,nonnullos rei familiaris anguſtia premeret,nonnullos Carmagnola conſuetudine at-
que amicitia haberet coniunctiſſimos . Poſtquam itaq; illius tollendi ſtetit ſententia, acci-
ti tanquam ad pacem,cuius cum Philippo cōſtituendæ mentio facta erat,ipſe & Marchio
Mantuanus,eodem die,ſed diuerſis itineribus Venetias applicuerunt. Delapſo autem ſca
fa ex Patauino flumine,in ſtagna Carmagnolæ patritij frequentes ut erant aſſueti, ſeſe ob-
uios addiderunt,illumq; omnes æque quid fieret conſcij atq; ignari magna comitate ad pa
latium principis deduxerunt. Subiectus inde quæſtionibus,& litteris quas ſuas eſſe nō poſ
ſet denegare,teſtibuſq; domeſticis de perfidia conuictus, undetrigeſimo quàm tentus fue
rat die,inter columnas ſecuri percuſſus fuit. Capita perfidiæ quæ emanauerunt fuere deſti
tuta ſubſidio,ut clades acciperetur, Taruiſani claſſis,ſeruatáq; Philippo,cui clàm conſenſe
re, Cremona, quando portam fuiſſe captam oſtendimus Carmagnola in carceribus agen-
te,dimiſſo in Lombardiam Marchioni Mantuano,& delectis prouiſoribus Georgio Cor-
nario ac Marco Dandulo,exercitus belliq; cura fuit demandata. Sed dum tardiuſcule pro-
ficiſcuntur, Piccininus uictoriam præſente Carmagnola in Cremonenſibus inchoatam pro
ſequebatur. Et niſi pontem Ollio à Venetis impoſitū oppugnans , tragula occiput inter &
neruos debilitatus fuiſſet , ut aut mortem illi appetendam, aut multo languendū tempore
medici iudicauerint,omnia de Cremonenſibus recepiſſet. Cuius inflictæ audaciſſimo hoſti
cladis nuncium effecit Venetis lætiorem aduentus in urbem Ioannis Iacobi Montisferrati
Marchionis,quem principatu eiecerat Picciminus . Is nanq; Marchio quamprimū fractas
opes ſuas uidit, Alpes tranſgreſſus,& longo circuitu, per Auſtrinos Germaniā & Taruiſiū
delatus,ad Senatum confugit. Cuius tantam inuenit liberalitatem ut patriæ principatuſq;
deſiderium non delimiri ſolum,ſed auferri multotiens prædicauerit. Rebus autem Philippi
apud Cremonam ex Piccinini uulnere torpeſcentibus,inclinare etiam cœperūt, qui in He
truſcis dudum poſt reuocatum,ut ſupra oſtendimus, Albericum Cunij comitem apud Se-
nas,in Piſaniſq; illi militabant. Nanq; Nicolaus Tollentinas Romani pontificis ſtipendia
emeritus, etſi Florentinis militare promiſit, in Tudertinis tamen moratus, ideo multorum
menſium æra iners uacanſq; accepit, quod ditionis Florentinorum fines niſi permiſſum eſ
ſet in Michelettum cæteroſq; ductores imperium ingredi recuſaret. Aequatus tamen Mi-
cheletto, ſed auctus ſtipendio Soanam conceſſit,oppidum Vrſinorū, qui etiam militarent
populo Florentino, & maritimam agri Senenſis partem Groſſectum uſq; ac antiquā Popu
loniam eſt prædatus. Exinde coniuncti duces omnia communi concordiq; conſilio geren-
tes,multis de Senenſibus captis,plurima ac prope omnia receperunt,quæ erant perdita de
Piſanis. Sed cum ad Montemtopulū eſſet peruentum, apud quod oppidum Bernardinus
Vbaldinus & Pergulenſis filius ductoréſq; cæteri omnes coegerant copias, prælio omniū
quæ hoc in bello in Hetruſcis ſunt geſta inſigniore conſerto,amiſerunt Philippenſes Vbal
dinum ductorem & cum eo equites ſupra mille. Et Antonius Piſanus cum in Ederepontē

paternæ originis caſtellum, quo eum donauerat Philippus fugiſſet, in poteſtatem ue-
nit. Tempeſtate illa Sigiſmundus Cæſar Vngariæ & Bohemiæ rex Lucæ erat. Nam cum
hortante ac plurima ſpondẽte Philippo Mediolanenſium duce, per Belentionam ingreſſus
Italiam Varíſium ad idus octobres applicuiſſet, nouem in eo oppido moratus dies Medio
lanum à Nicolao Piccinino omnibusq; quotquot erant apud Philippum nobilibus, dedu-
ctus fuit: cuius diei pompam Cæſare dignam, referre ſuperfluũ ducimus. Per ſextam uero
kalendarum Ianuarij diem, ex nouiſſimo non ultra inclinantis, ſed collapſi Romani impe-
rij more, ferrea corona Mediolani coronatus: poſt aliquot dies Placentiã, & inde Parmam
ſe contulit. Ipſiſque in locis ad ſeptem moratus menſes, cum Philippi ducis optatum peri
tumq; congreſſum fruſtra expectaſſet, & promiſſi ab illo apparatus exercitus que eum uel
pontifice inuito Romam deducturi nuſquam comparuiſſent, Lucam aduenit. Qui bella cũ
Barbaris gerere aſſuetus, cum audiſſet Florentinos duces exercitum apertis campis prout
eſſet libitum circunferre, confiſus eſt maximo afficere detrimento, & contractos ex omni
Lucenſium ſuóq; quem in comitatum haberet equitatu meliores quoſq; ad ſexcentos im-
miſit. Magnus uero fuit Vngarorum, in quales uiros ducerentur ignorantiũ furor, ut ad Mi
cheletti tentoria penetrauerint: nanq; eorũ unus corporis magnitudine inſignis, & fortitu-
dinis fama apud ſuos celebris, claua ferrea, qua in prælio uteret, in ductoris caput ictu uehe
mentiore incuſſa, illum niſi chalybea obſtitiſſet galea, interfeciſſet. Inſurgens tamẽ Miche-
lettus ſuffoſſum gladio Barbarum confecit. Et fuſi fugatique cum Lucenſibus Vngari non-
nullos ex melioribus amiſerunt. Quinquageſimo autem die, quàm Lucam attigerat Sigiſ-
mundus, opis Philippi expectatione, ut ante fatigatus Senas ſe contulit. Quam ciuitatem
cum odio in pontificem ideo concitatam repeciſſet quod Nicolaum Tollentinatem ægre
tulerant Florentinis à pontifice datum eſſe, ad oblatam ultionem ſumendam ſtimulauit. Se
nenſes nanq; datis Iacobo Vicenſi urbis præfecto Senis ut diximus exulanti peditibus qua
dringentis, naues etiam attribuerunt, quibus ille à portu Herculis ad palum Portuenſis Ro
mani agri Viculum aduectus, Vetrallam oppidum nullis munitũ cuſtodibus, cuiuſq; op-
pidani rerum diſcrimen ſubire non ſunt ueriti, recepit. Ea re explorata Fortebraccius Ve-
trallam cum pontificis & eccleſiæ ſignis aduolans primo curauit ne aliæ quas Senenſes miſ
ſuros eſſe intelligeret copiæ ingrederentur. Deinde machinis admotis, oppidanos breui
ad eam adduxit deſperationem, ut Iacobi ſuamque ſalutem decem auri milium pactio-
ne, cum oppidi deditione redemerint. Et inchoato pridem uitæ inſtituto inſiſtens For-
tebraccius cum emeriti ad eam diem ſtipendij pecunias peteret, ſi quando offerebantur,
dum tamen occupata reſtitueret eccleſiæ loca, pontificẽ ſimulatis ludificans uerbis rem du-
cebat. Qua indignitate cõmotus pontifex, par pari referre cogitans, Michelettũ Attendu-
lum, à populo Florentino petitũ ea re faciliter impetrauit, quod Tollentinati morem gere-
re cupiebant. Cum itaq; de ſtipendio quantum ſat eſſet Michelettus cum pontifice cõueniſ
ſet, eundum ſibi in Calabriam, ubi nõnulla poſſideret oppida ſimulauit, præmiſſis cum im-
pedimentorum parte nuncijs, qui uiderentur ratione itineris abituri, Paulo inde poſt mo-
uens Aquapendentem adijt oppidum, quod Sfortia pater filiusq; diu pontificum Roma-
norum indulgentia tenuerunt. Multos interea menſes imperator Senis agens nullam niſi
conciliato per pacis fœdera pontifice, uiam rebus ſuis repperit efficacem. Poſt uarios itaq;
minorum hominum utrinq; miſſorum conatus miſſi à pontifice ad eum ſummi uiri eccle-
ſiæ Romani cardinales, Montisfortis, & de comite Romanus, alter Senis diem obijt, alter
re infecta Romã eſt reuerſus. Miſſi item à Cæſare Romam epiſcopus Curienſis, & Caſpar
Schlik cancellarius imperialis, & Laurentius Vngariæ Mareſcallus, ambo equeſtris ordinis
præſtantes uiri, re etiam infecta redierunt. Tandem miſſi iterato à Cæſare idem Caſpar &
Marchio comes, impetrauerunt ut Romam ueniret imperiali diademate ac faſtigio ſubli-
mandus. Ingreſſum ad diem kalendarum Iuniarum undecimam, populus Romanus illum
maxima deduxit pompa, & pontifex ad ſcalas uſq; baſilicæ diui Petri, cum cardinalibus &
clero obuius comiter excepit, ac pridie earundem kalendarum, ſolenniſſimis cærimonijs
coronatum imperatorem Auguſtumq; appellauit. At Michelettus cum apud Aquampen
dentem, & diuerſa patrimonij reſediſſet loca, nec Fortebracciũ quem ſceleris conſcientia fe
ciſſet ſuſpectum, opprimere, neq; etiam illius ſociales per prata in mappalibus eſſe ſolitos
intercipere potuit. Sed cum res dudum fuiſſet protracta, nec ſtipendia pontificis diutius

diſſimulare poſſet, quem potuit impetum fecit, & mappalia aggreſſus, equos cepit circiter quadraginta, quos ibi haberent medelæ potius quàm pabuli ratione. Fortebracciua uero q dudum multa latenter cõtra pontificem & eccleſiam fuerat machinatus, relicto in Vetralla peditatu, caſtrum nouum Stephani Columnæ oppidum acceſſit, quem Michelettus eue ſtigio inſecutꝰ obſidere parabat, cum omnes ille impiger fallena educta acie extra portam quæ ducit ad tyberim pugnandi copiam fecit, metuq; ſimulato copiaa reducens, ſuoa quid facturus eſſet ignorantes, tandiu tenuit paratos, quoad ſole tum ad occaſum uergente, & nox fieret, & hoſtes de ipſius metu gloriabundi armis quibus per æſtum fatigati erant exuti, ſomnũ capere occœpiſſent, quamprimũ uero noctem appetere uidit, auerſa caſtris porta erumpens, quo aduenerat itinere eſt profectus, priuſq; q̃ Michelettus ſtructa acie ex cõpoſito inſecuturus inde mouiſſet, tam longe præceſſerat, ut nec poſtremum illius equum uiderint qui priores fuerant inſecuti, parumq; abfuit quin Nicolaus è medio fugæ curſu Vrbeuetanos, qui Michelettum terga premere exiſtimantes, poſtero die fugientem intercludere intentarunt, magno affecerit detrimento: Nullo autem alio diutius inſecuto, ciuitatem caſtelli ſaluus eſt reuerſus. Claſſes interim quarũ Genuenſem in Ionio, Venetam in Liguſtico pelagis eſſe oſtendimus, ſic diuerſa uſæ ſunt fortuna, quemadmodum auer?o itinere nauigarunt. Nam cum Piſas appuliſſet Lauredanus eam claſſem cõſcendit, Abraam Fregoſus Genuenſiũ impigerrimus, qui cum ijs quinq; & uiginti quaa Lauredanus retinuerat triremibus Sigeſtri promontorium menſe Iulio circunſedit. Penetrauerat item terreſtri itinere cũ aliquot peditũ turmis, in Lagonare & Caſtellioni uicos, ac inde in Sturlæ uallẽ Baptiſta Fregoſua, & Germano opem laturua Sigeſtrũ ipſe etiam in continenti obſidebat, qđ oppidum Veneti parte maritima machinia oppugnabant. Ea cum eſſent Genuæ magiſtratibus nunciata, tres maximaa onerarias naues ſinguli, quarũ uiri ineſſent pugnatores quingenti, decernunt, Nicolao Nigrono præfecto claſſia tantiſper quoad arma, milites, commeatum'que obſeſſia perferret declarato: eas naues Veneti plenia aduolare uelis cum proſpicerent, acie ſtructa triremes centenis pluribus'ue bombardia crepitantea, quà aduenturæ erant principio oppoſuerunt. Sed molem illam nullus continuiſſet obex: Solus nanque qui impetuoſum illarum perflueret curſum aquæ collis, triremes auertiſſet, quas attoniti gubernatores id futurum rati remia ocyus retraxerunt. Peditatu armiſque & commeatu in littus expoſitia, Nigronus naues Genuam reduxit incolumea, & Sigeſtrini Clauarenſibus Spedienſibuſque opem ferentibus eruptione facta terreſtres fuderunt Fregoſiorum copias: quo in conflictu Lauredanua qui turmaa claſſis terreſtri addiderat oppugnationi magnum accepit incõmodum, ex Liguſtinis uero captiui ad ducentos Genuam ſunt perducti. Tum Fregoſus Lauredanuſq; poſtquã oppidi promontorijq; capiendi difficultas q̃ extimaſſent maior reddita erat, ad inſtaurandas cõmeatu triremes nauigauerunt. Exinde in ſinum Rapalli reuerſi, agroſq; & uicoa Clauarenſium prædati, pleraq; incendio conſumpſerũt. Quod autẽ autumnus grauior tempeſtatibua reducendũ eſſe claſſem ſuaderet, ad Genuæ portum nauigantes, ſeſe trementibus Philippi magiſtratibua oſtenderunt: & cum nulla fieret in ciuitate cõmotio, excedentea perpetua uelificatione unà Liburniũ petiuere. Genuenſium item claſſem, quam tanto eduxerat apparatu Petrus Spinula, cũ nihil feciſſet memoratu dignum paulò poſt reduxit, eo peiori quàm Venetus ſua fortuna, quod in illis, quas ſuperandis Trinacriæ promontorijs, dum principio in hoſtem nauigaret, inciderat, tempeſtatibus, trea amiſerat triremes cautibus alliſas: & licet ſaluæ illarum fuiſſent turmæ, gubernatores tamẽ, quorum ex Sabbatia unus, alter ex Albignano fuit, tertius ex Mauritio, mala ualetudine dũ ſupra uirea fluctibus obſiſtũt correpti, poſt longam ægritudinem deceſſerũt. Quæ autem Carmagnola occiſo, Mantuanus Marchio, & Gregorius Cornarius ac Sanctes Venerius, Marco Dandulo petenti ſuffectus, prouiſores ad gerendũ Lombardiæ bellum miſſi geſſerunt, facile oſtenderũt, quanta ſi fidei affuiſſet integritas, ductor unicus rerum geſtarum fama hoſti æque tremendus, ac ſuis erat uerendus facere potuiſſet. Bordelanum nanq;, quod oppidum Carmagnola præſente diximus ad hoſtes defeciſſe, illi ſubito expugnatum, in rebellionis ultionem funditus exciderũt: Et Ruminengum ac Fontanellam opulenta munitáq; oppida, appulſis caſtris & oſtenſo oppugnationis apparatu, deditionem precariam facientia, cum imperio addidiſſent, in Suncinenſes duxerunt. Quod præclarum regionis oppidum exercitu circumſeſſum, eo maiori diligentia im-

penſaq;

penſáq; & cura oppugnari neceſſum fuit, quod præter muri eleuatioris craſſioriſq; & foſſarum munitiones, oppidanis populo frequentiſſimo lectiſſimi equitatus peditatuſq; cohortem præſidio addiderant Philippenſes. Adactæ autē ſunt bombardæ quatuordecim, quarum minima ſaxum iacere trecentenũ, & baliſtis maioribꝰ, quas appellant machinas quatuor, ac minoribus quinq; quibus Bricolis eſt nouiſſima nominatio, æqua cum bombardis proportione in circuitu diſpoſitis, nullam murorum aut oppidi partem, cum publico tum priuato carere periculo curauerũt. Cum nanq; muros, turres & propugnacula bombardæ die noctuq; immiſſæ quaſſarēt, eſſentq; reparandis & ab hoſtis ingreſſu defenſandis illorũ ruinis occupati ardentiores mercenarijs oppidani, tũ uario atq; incerto atq; etiam crebriore ictu miſſa tormentis ſaxa, maiores moleſtias attulere, quod in tecta, aream, plateáſq; oppidi paſſim diſperſa, mortales plurimos mactauere. Quæ quidem oppugnatio magnis Venetorum impendijs menſes ferè duos continuata, oppidanos ea ſolum petita cõditione, ut datos præſidio milites armatos emittere liceret, deditionem facere compulit: arx autem etſi erat munitiſſima, dedente præfecto pecunijs corrupto, breui eſt recepta rebus Venetorum ductu prouiſorũ fœlici ſucceſſu creſcentibꝰ. Marchio Mantuanꝰ in patriam receſſit, & indutijs cum Philippo conſtitutis quieſcebat. Marchio item Ferrarienſis à Philippo requiſitus, cum Venetias iuiſſet, & pacis mentionē magna cum inſtantia feciſſet, obtinuit, ut ſpectatæ uirtutis patritius Fantinus Michael orator à ſenatu ad ea quæ de pace afferrentur delectus, Ferrariam acceſſerit. Miſeruntq; eodem in tempore Florentini à Venetis requiſiti, pallantem Strocciam ciuem ſuum equeſtris ordinis ſpectatiſſimũ. Et Franciſco Galina Philippi partes iſtic agente, tractatus pacis præter omniũ ſpem ferueſcere cœpit. Per id tamen temporis Sanctes Venerius & Georgius Cornarius prouiſores in uallem Camonicam ducentes, immunitos eius uallis uicos, qui etiam præſente Carmagnola defecerant receperũt, & caſtellis in ſaltibus qui ad proximos pertinent Saxinios excitatis, uallem cõfirmare curabant, cum Tadeus Eſtenſis paganorum Camonicenſium ſuaſionibus trecentos accipiens equites, pedites quadringentos, nocte intempeſta Dorſum aggreſſus oppidũ, quod in Tellinam uallē ex Camonica aditũ præbet, furto obtinuit. Sed quo ardentius res in montanis proſpere à prouiſoribꝰ gerebañ, eo maior circa Padũ negligentia ſeruabatur. Nanq; poſtq̃ Carmagnola aut negligente aut diſſimulante Torricellas Philippenſes ceperant, & prouiſores acceptis Venetorum copijs, uires in montana conuerterant, Caſale Padi quod oppidum Veneti in Parmenſibus unicũ tenebant obſederant Philippenſes. Peditatus aũt quē Veneti præſidio impoſuerãt, poſtq̃ eos ſex menſes durauerat, cum frumenti penuria laboraret, datis ad Senatũ literis impetrauerat, ut Laurentius Attendulus mouēs ex Brixianis cũ mille equitibus, peditibꝰ mille quingentis accederet præſidiũ allaturus. Sed quod ductum per Mantuanos paſſuum cuſtodes prohibuerunt, nõ prius potuit Attendulus à Gonzaga Marchione tranſitum impetrare, quàm fames præſidium deditionem facere cõpuliſſet. Et ſextodecimo qui inſecutus eſt die, Mantuanis per indutias quieſcentibus, qui Brixellum pro Venetis præſidio obtinebant, indutias ſecum nequaquam conſtitutas eſſe immemores, laxata cuſtodia ipſi etiam quieſcebant. Quæ cum eſſent Philippo renunciata, expeditos Pado terráq; immittens improuiſo oppido eſt potitus. Dorſi arce, in quam ſe receperant oppidani, expugnata deſcendens per idus octobres in Tellinã uallem Veneti exercitus prouiſor Georgius Cornarius caſtella uicoſq; & ſaltus omnes dierum octo oppugnationibus recepit. Cuius uictoriæ fama cum accolas terruiſſet, Saſinienſes præſidio in caſtellis ſaltibuſq; accepto, uallem Venetis permiſerunt, ex qua cum aditus Comũ uſq; pateat, & Abdua fluuiꝰ lacu Lario haudquaquã longe diſtanti emiſſus uado tranſiri poſſit, ſperauerunt Veneti Philippũ in Mediolanenſibus agitare. Suffectus erat interea prouiſor Sancti Venerio Daniel Veturius, uir cum grauitate, tũ etiam integritate celeber. Quo in Tellina ualle Cornario collegæ cõiuncto placuit quod Senatum in primis optare ſcirent de Abdua tranſmittenda & ponte iungenda apud Breuiũ intentare. Iuſſíque ductores per diui Martini natalitia omnes copias traduxerunt: & tamen pauore ex incerta cauſa orto deterriti, & ſolo hoſtium clamore fugati, ocyus quàm tranſiuerant reuerterunt. Tunc Philippus frequentes per Abduæ ripam diſponens ſtationes, cuſtodiam in poſterũ adhibuit diligentem. Sexta poſtmodum quæ inſecuta eſt die, cum Cornarius ui animi & audacia redundans Tellinam uallem, quod factio Gibellina Philippo fideliſſima præualeret, triũ milium

præſidio obtineret. Piccininus factioſorum ductu illam ingreſſus, commiſſoq́ prælio repulſus, haudquaquam tenuem accepit cladem. Sed cum eo in conflictu regionem contemplatus, mores etiam Cornarij in diſcrimẽ præcipites, & exercitus uictorijs inſoleſcẽtis temeritatẽ intellexiſſet, poſtera die paratior reuertit. Prælio autem tumultuarie uixdum conſerti cœpto, quum diſſipatos hoſtes Piccininus in fugam conuertiſſet, rebellantes pagani undique incubuerunt. Capti ſunt cum Georgio Cornario Thadæus Eſtenſis, Cæſar Martinengius, Italianus Foroiulianus, Baptiſta Capitius, & Antonius Martinaſcus, notiſsimi ductores. Ex cætera uero multitudine uix trecenti equites per ſaltus ab agreſtibus, qui in prælium deſcenderant, deſtitutos euaſerunt. Quæ quum intellexiſſet ſenatus, & de imperatore ad id bellum deligendo relatum eſſet propoſitum, Franciſcum Gonzagam Mantuæ marchionem, uariantibus ſæpenumero ſuffragijs declarauit. Is hyeme per Decembrem aſperrima accepit exercitum, & hyberna in montibus ducens Ianuario, qui eſt ſequutus, Camonicàm uallem Guelforum ductu & auxilio recepit. Exinde Frederico Contareno inſigni patritio, qui Cornario ſuffectus fuerat, ſibi in prouiſorem addito, copias in propinquarum uallium hyberna dimiſit. Quantum uero partes belli curis detraxerant, tantundem conficiendæ paci addiderant diligentiæ. Et quum marchio Ferrarienſis Hugutioq́ contrarius ſequeſtres, hinc ſenatum Venetias adeuntes, inde ad oratores Ferrariam redeuntes, ter illud emenſi eſſent iter, pax Aprili menſe in hunc modum eſt concluſa. Decederet Philippus agri Brixiani Bergomenſiſq́ locis. poſt inchoatum pacis tractatum captis, induceretq́ Montisferrati marchionem, in amiſſi eo bello principatus integram poſſeſſionem. Loiſio quoq́ Vermi, caſtella hæreditatis paternæ in Placentinis poſſidenti, & cæteris Veneto militantibus ſubditis'ue, priſca redderetur rerum ſub Philippo ſecuritas. De captiuis quarto loco actum eſt, ut nobiles milites'ue præſtantiores, uterque ſine precio liberaret. Et capta de Piſanis Volaterraniſq́ redderet Florentino Philippus, curaretq́ Senenſes capta eo bello infra menſem reddere: aut ſi recuſarent, nullis eos in poſterum fauoribus adiuuaret. De Lucenſibus Thoma Fregoſo, & Ludouico Plombinate, id fœderis interuenit, ut redderent quæ ademerant Florentinis, & tamẽ nec remaneret in Philippi partibus Plombinas, nec poſſet earum alteri Fregoſus adhærere. De Pontremulo autem quum dura fuiſſet contentio, conuenit, ut id oppidum Philippus retineret, & cætera de Liguſticis Lunenſibus capta redderet dominis, in Florentini populi partibus, ut antea permãſuris. Pacis conditionibus prout erant conſtitutæ, cæteris in partibus impletis, quum non liberaſſet Philippus Georgium Cornarium, eò contentionum res proceſſerat, ut ſolum ob eius rei defectum habendam pro infecta pacem Veneti fuerint proteſtati. Sed Philippus miſſis Venetias, excellenti iureconſulto Andrea Bartolemeo imperialis familiæ Genuenſi, & Franciſco Galina conſiliarijs ſuis, qui iureiurando affirmarunt Georgium interiſſe, ſenatui ſatisfecit. Æſtatis illius principio Recanatenſis epiſcopus oppidis omnibus de Senogallenſibus, Piſaurienſibuſq́ receptis, Forumſempronij natura loci arce muroq́ eminentibus munitiſsimam ciuitatem, omni machinarum genere, & longa obſidione aggreſſus eſt recuperare. Columnenſibus uero Prænestinis, qui ſeſe Fortebraccio belli ſocios addiderant, bellum in Campania & circa Romam, partim inopia, partim ineptitudine parum acriter gerentibus, Fortebraccius Antonium Piſanum, qui Senis erat, & Iacobum Vicenſem urbis præfectum ſibi adiungens, Vetrallam reuertitur. Tum pontifex, Michelettum qui contra Columnenſes & inermes & adoleſcentes bellicis rebus nequaquam idoneos, parum profeciſſet, Minicucciumq́ Aquilanum, & Maſium Feſulanum, quos à Piceno reuocauerat, Viterbium mittit, Fortebraccio repugnaturos. Siue autem caſus & rerum eccleſiæ infelicitas ita tulerit, ſiue Fortebraccius ea audacia & fortitudine, eccleſiaſtici cōtra milites ea fuerint ignauia, quum pontifici duo milia & quingenti circa urbem eſſent equites, & totidem mercenarij pedites, nunquam deſtitit Fortebraccius, quin Vetralla egreſſus, quoties libuiſſet, partim caſtella eccleſiæ oppugnaret, occuparetq́, partim prouinciam & agrum prædaretur Romanum, adeoq́ malum illud late ſerpſit, ut Fortebraccius qui ſeptingentos equites, pedites octingentos, rerum, ut conſtabat, omnium egenos adduxerat, parte copiarum Columnenſibus data, parte apud Caſtellumnouum poſita, & milites pontificis ubique ſuperaret, & uſque ad portas urbis omnia redderet inquieta. Acceſſit pontificis & eccleſiæ rebus, magna ex eo bello calamitas illa, quod nulli urbem adire, nulli poterant tuto exire, niſi quos eccleſiæ milites magno

perducerent

perducerent præſidio,unde ſenſim factum eſt ut pontifice pecunijs exhauſto & ſtipendia minus abunde militibus perſoluente, qui deſides primo & ignaui fuerant reiecta in pontificem culpa,qui ſibi ſtipendia nõ perſolueret,curam omnem abijcerent militandi. Illáqꝫ tempeſtate Fortebraccio,ut diximus,contra urbem impulſo,dux Mediolani curis belli ſuperioris per pacem liberatus,nouos adniſus eſt motus in Romandiola concitare. Cum nanque pontifex Fantinum Dandulũ ciuem Venetum protonotarium,Bononiæ apoſtolicum gubernatorem cõſtituiſſet,iſqꝫ ſeditionem à Zambeccarijs intentatam,compreſſos illos hortante ac per arma auxiliũ afferente Baptiſta Canidulo,urbe eieciſſet, Baptiſtã itẽ patria pariter eijcere cupiebat. Et porta quã diui Stephani uocant munita,Gatam apud Forumliuij eccleſiæ militantem occulte acciuerat. Cuius aduentum Baptiſta exploratum habens portam ui receptam ipſe muniuit,& nihil ultra molitꝰ in ciuitate more ſolito inambulabat. Ea permotus indignitate Fantinus, Bononia ſine gubernatore dimiſſa,magno cum rerũ pontificis periculo Venetias ſe recepit. Cui cum eſſet ſuffectus Marcus epiſcopus Auinionenſis,pontifici agnatus, dux Mediolani eiectos patria Zambeccarios, Antonio Bentiuolio etiam extorri coniungens cũ magnis copijs ad portas Bononiæ miſit. Ciuibus uero in pontificis fide conſtanter manentibus,caſtella illi plæraqꝫ tentauerunt,& tandem ſolo Monteuelio per fraudem occupato re infecta in Lombardiam redierunt. Sed apud Picenum res pontificis interea nequaquam proſpere gerebatur. Qui enim ut ſupradiximus dudum in illa prouincia pro Romana militauerat eccleſia, Sanccius Carillo à Patruele Hiſpano cardinale iuſſus,ad Malateſtas Piſaurenſes deſciuit. Et prætenſis Baſilienſis ſynodi litteris cuius ſe diceret belli ducem,Franciſco Piccinino alijsqꝫ Malateſtarũ copijs adiunctis ſubito in Piſaurum impetu facto,ciuitate potitus fuiſſet, niſi gubernator Recanatenſis epiſcopus,rapido ſine copijs præteruolans curſu Piſaurenſes ſola præſentia in fide retinuiſſet. Nec tamen abfuit quin perfidiæ ſuæ Sanccius dederit pœnas,quẽ à Franciſco Piccinino longius remotum,& cum Luca Caſtellano alijsqꝫ hoſtium copijs cõtra Sorbolongum eccleſiæ caſtellum caſtra incaute metatum Sigiſmundus Malateſta ad eccleſiæ ſtipendia conductus, meridie aggreſſus fudit, fugatumqꝫ omnibus copijs ſpoliauit. Paucis item interiectis diebus Franciſcum Piccininum gubernator cum quingentis,& paulo poſt Ioſiam Aquauiuenſem cum ſexcentis,Ioannem Malauoltam Senenſem cum centum conduxit equitibus,& qui hoſtes laceſſere fuiſſet ſolitus,tutandæ ab illis prouinciæ adiecit animũ,quouſqꝫ Venetis qui pontifici afficerentur intercedentibus, pax Malateſtis Piſaurenſibus eo conſilio fuit impetrata, ut gubernator afflictis apud urbem rebus eccleſiæ opem ferret. Fortebraccius nanqꝫ de militum pontificis,& eorum qui urbis curam gererent ignauia certior factus Caſtellonouo cũ copijs digreſſus,pontem miluiũ noctu occupauit, & præda undiqꝫ ab urbis muris abacta, Lucanum etiam & Salariæ uiæ Anienis pontes cepit. De hinc nullo qui reſiſteret inuento, Columnenſibus uero quod poterant præſidium ſubmittentibus, Tyburi caſtra admouit. Quam ciuitatem,cum paucis ut ſperauerat diebus,nequiuiſſet capere,in Latinum urbis agrum delatus omnifariam rerũ abegit prædam. Inde admotis ad urbem caſtris paucos ad Agnetis moratus dies, Ananiam obſidere perrexit. Ea autem ciuitate conſtanter reſiſtente, poſt triduum caſtra mouens,montana abbatiæ Sublacenſis impetijt caſtella. Et eorum multis duce Antonio Piſano potitus quædam diripuit,quædam ſolo æquauit, Romæ interea trepidatum eſt,& uigiliæ pro portis habitæ. Nec tamẽ defuerunt Romani ciues,qui prius quàm Michelettus & alij ſubito acciti milites aduenirent, pontes Miluium Salariumqꝫ ui expugnatos reciperent. Cæterum aduentu Micheletti in urbem,res pontificis nihilo erectior facta erat, cũ interea in patrimonio adiacentibusqꝫ urbi quibuſlibet locis,omnia belli incendio cõflagrarent, pontifex etiam qui in Vaticano diui Petri palatio parum eſſet ſecurus,ad media Romæ loca,diui Laurentij in Damaſo ædem ſe cõtulit. Cumqꝫ milites qui ſua apud urbem ſtipendia merebantur,paruo nimis præſidio eſſe cerneret, Recanatenſem epiſcopum iuſſit dimiſſo in Piceni prouincia Sigiſmundo,quaſcunqꝫ habebat copias ad ſe ducere. Cuius aduentu pontifex ad diui Petri palatium eſt reuerſus. Epiſcopus autẽ caſtris contra Marinum principis oppidum locatis,oppidorum quæ in circuitu rebellauerant nõnulla etiam deditionem facientia accepit in fidem. Sed cum haberet exploratum, principẽ Fortebracciumqꝫ in Genezano eſſe caſtello parum ut ferebatur munito,copias eo conſilio eaqꝫ ſpe raptim admouit,ut uel clauſos ad deditionem compelleret caperétque, uel ſi extra

munitiones repugnare pergerent, prælio ut minabatur confectos opprimeret: cui caſtra ad portaa ut conſtabat metaturo, Fortebraccius ad primum lapidem factus quadrato agmine obuiua prælium conſeruit. Dum'que hoſtem ſolito ferociorem conatur repellere, captus ſuiſſet, oiſi ex oppido qui manſerant accurrentes, Michelettū, Franciſcumq;, & Ioſiam paululum repreſſiſſent. Prælio autem acri cooſerto, quū oeq; intra muoitiones uellet Fortebraccius ſe recipere, neq; aperto poſſet campo reſiſtere, collem uiribua undiq; conſitum conſcendit, & equitibus qui parum in eo ualerēt loco, intra Genazanum magna ex parte iuſſis, cum peditibua in pugnā adeo feroci incubuit animo, ut quem eccleſiaſtici uictum ſuperatumq; ſæpius acclamaſſent, atq; etiam de parta uictoria nuncioa Romam miſiſſent, uictoreś ne an uicti eſſent incerti, prælio exceſſerint. Qua die Vitellenſia, qui perſpexiſſet quid exiguæ hoſtium copiæ aduerſua ſuorum multitudinem poſſent animi conciderunt. Poſitis itaq; io caſtellis quæ receperat & Tybure præſidijs, ad pontificē Romam uenit, obuiauitq; in itinere renunciantibua, Piſaurenſes urbe contra fœdus Malateſtis tradita rebellaſſe. Quamobrem ira percitua Fraociſcum Piccininum, Ioſiam, alioaq; quos adduxerat, præmittēs, duoa apud pontificem dies moratua, Picenum uerſus magnis itineribua properauit. Quod uero in uetuſtiſsimis & carie ipſa confectis quādoq; euenit ædificijs, ut dum unum attollere uel ſtabilire inſudaa tignum, collapſa è regione muri pinna, trabes tigno attrahat immixtas: itidē in rebus eccleſiæ per ea tempora contingebat. Tertium oamq; à pontifice profectua diem Vitellenſis, Aſſiſinatēſium arcis maioris cuſtodem, ſuorum fraude occiſum, arcemq; intellexit factam eſſe in Fortebraccij poteſtatem. Dumq; ciuitati præſidium allaturua copiaa in itinere diſperſaa apud Spoletum parat colligere, renunciatum eſt, minorem maiori arci conſenſiſſe, & ciues præſidij quod parabatur ignaros, dedidiſſe Fortebraccio ciuitatē. Iiſdem item diebus Franciſcus Piccininus ſpreto Vitellenſis imperio, in agrum Peruſinum ſeceſſerat, ſtipendia ſibi, ut dicebat, debita à pontifice expectaturus: quāquam non defueruot qui eueſtigio intellexerint, quod rerum poſtea docuit euentus, illum ducia Mediolani & genitoris Nicolai iuſſu, importuno eccleſiæ tempori eſſe ſubtractum. Reuerſis à prælio apud Genazanum, ut diximus, commiſſo, ad urbem pontificis & eccleſiæ copijs, & Recanatenſi in Piceoum properaote, retinuerat Romæ pontifex Michelettum. At Fortebraccius qui maximis Romani pontificis conatibus obſtitiſſet, inſani debacchabatur audacia. Laurentij itaq; Columnenſis ductu, Tybur adiena ciuiumq; perfidia introductus, Ludouicū & Ioannem Moſtardam Forliuienſes, cum copijs quas ibi præſidio diu habuerant cepit, & Montemrotundum Vrſinorum oppidū ſuis partibus compulit adhærere. Micheletto autem ut illum inde abduceret, & ſimul perdita in Campania recuperaret Ferentinum accedente, Fortebraccius per mediā noctem, palatium ſaocti Petri, quod tunc inhabitaret pontifex noctu irrumpere meditatua, ad ſecundum ab urbe lapidem uia Aurelia ſubſtitit: ſed quum à calonibus quatuor, qui lignatum iuerant interceptia, ſtationes diligenter palatiū cuſtodire didiciſſet, Rotundū eſt reuerſua. Interea Vitellenſia Picenū ingreſſus, paruis quas ſub Ioſia Ioanne Malauolta & Romano Cremonēſi habebat copijs diſſiſus à Piſaurēſi bello tādiu ſtatuit abſtinere, quoad factā eſſe intelligeret rem pōtificis & eccleſiæ erectiorē. Nam poſt captas aduerſa magis aliorum fortuna, quàm propria uirtute Tyburtinā Aſſiſinamq; ciuitates, adeo elatus erat animo Fortebraccius, ut ſuos etiam contemneret commilitones ac ſcelerū adminiſtros. Hincq; Antoniū Piſanum, cui Senis accito pollicitua fuerat prædæ quantacūq; fieret participem illum fore, cōpulit ut retentis abbatiæ Sublacenſis caſtellis, & Lucano, quæ loca Fortebraccij nomiue receperat, ad pont. traoſiret: cuius aduentu facile apparuit futurū, ut Fortebracciua à magna melioriq; militū parte derelictus, agro oppidisq; eccleſiæ pelleretur, niſi Philippus Mediolanenſiū dux, oouam & quidem maximam calamitatē rebus pontificis, & Romanæ eccleſiæ inflixiſſet. Franciſcus namq; Sphortia, qui, ut ſuperiora, oſtendunt uolumioa, annos ſupra decem Philippi ſtipendia ſequutus erat, maximas cum Nicolao Piccinino ſimultatea inimicitiasq; perpetuo exercuerat, quaa tamen alter à Sphortia genitore, à Braccio Montonenſi alter hæreditarias habuiſſent. Eam itaq; ſimultatū odiorūq; occaſionem Philippus quū ſatia fidei habiturā fallendo pontificē intelligeret, quod duos tantæ potentiæ uiroa, tā acriter diſſidētes ſimul teneri nō poſſe uero ſimillimū uideretur, Sphortiam in pont. mittere conſtituit. Is itaq; partim ſupplex, partim ut ferueſcere uidebat, ira indigna

bundus

bũdus ſæpenumero petitũ à Philippo impetrat cõmeatum. Creditores per præconem de
repetendis à legione pecunijs facit admonitos, Manfredoniam Beneuentúmque quas ciui-
tates paterna poſſidebat hereditate, famulos præmittit hyberna militibus paraturos: impe-
dimentorum'que parte Anconam præmiſſa, ea ratione naues ſimulat præparare, ut quam-
primum eò applicuiſſet, ſarcinas omnes peditéſque & milites imponeret ægrotantes. Et
quia ducentis triginta paſſuũ milibus, ab Scultenna agri Mutinenſis fluuio, per Roman-
diolam & maris Adriatici littus, in ultimam agri Aſculani partem, ad Troentum fluuiũ,
per eccleſiæ loca eſſet iter facturus, ſecuri tranſitus litteras à pontifice poſtulauit, ſponſo-
rémque dedit Michelettum ex gente Attendula cognatum, ſe nedum hoſtem, ſed mitiſſi-
mum hoſpitem prouincialibus affuturũ. Pontifex uero quem prima terruiſſent ſimulatio-
nis indicia, ut audiuit poſt diſſeminatã in Lombardia profectionis Sfortiæ famam, illum
copias in agro Parmenſi expedire, Venetos Florentinóſque fecit per nuncios certiores,
magnum ſibi alijs oppreſſo difficultatibus à duce parari malum, quod niſi auertere ſecum
illi pergerent, prouideret res illorum & eccleſiæ oppreſſurum. Extant quatuor pontificis
epiſtolæ ad Venetos Florentinóſq;, prius quàm Sfortiæ Bononienſem attigiſſent agrum
datæ, quibus omnem futuri temporis calamitatem niſi ſubuenirent prænunciauit. Illis autẽ
Gattam eccleſiæ, & Guidantonium Manfredum Venetorum ſtipendia merentes, quorum
alter Bononiæ, alter eſſet Fauentiæ, ſatis magno præſidio futuros reſpondentibus, quod po-
tuit pontifex gubernatores, ut rebus eccleſiæ prudenter conſulerent, admonuit, ipſe datam
à Sfortia fidem magnifacere nuncijs oſtendens, litteras ſecuri tranſitus obſignauit, cum ec-
ce Sfortia Bononienſes, Imolenſes, Fauentinos prætergreſſus apud Forumliuij cum legio-
ne conſedit, ad decémque dies moratus, nihil hoſtile molitus eſt, ſed in ſua perſeuerans ſi-
mulatione, nuncios præmittebat, qui an naues portum attigiſſent Anconitanum ocyus nũ-
ciarent. At Piccinini gubernator, Recanatenſis epiſcopus, aduentu Sfortiæ in Romandio-
lam audito, etiam à pontifice de cura prouinciæ habenda admonitus, Ioſiam Aquauiuanũ
cum copijs Eſium miſerat, prouincialibus in fronte poſitis præſidio affuturum, & Recaneti
quã fideliſſimã ſibi duceret ciuitatẽ, populorũ prouinciæ conuentu habito, eos hortatus eſt
huiuſmodi oratiõe. Nouos in prouincia rumores, noua fabularũ figmenta per hos dies diſ-
ſeminata eſſe audiui, quæ pro uanis, ut ſunt, ducerem reputanda, niſi tyrannorum eccleſiæ
inimicorum, tyrannorum inquam quos breui tollam, uobis uicinorum tantam eſſe aſtuti-
am, tantas malefaciendi & nocendi eccleſiæ artes cognoſcerem, ut ſuſpicari licere exiſtimẽ,
ne fraudulentas admittatis ſuſurrationes, & uano metu perterriti mala quæ nullatenus im-
pendeant formidanda exiſtimetis. Franciſcum, inquiunt, Sfortiam hoſtili contra eccleſi-
am animo breui affuturum, omniáque pro uiribus euerſurum. De illius aduentu mihi ex-
ploratiſſimo non eo inficias, ſed Eugenij pontificis maximi licentia, Manfredoniam Bene-
uentum'q; petiturus, pro data fide, pro tranſmiſſis Romam obſidibus, direpti à bouis ube-
re uituli, & abactæ pecudis damna ſponte reſtaurabit: quanquam ſi perfidus malignari per-
geret, ſi nulla ab ipſo pontifex haberet pignora, non ea erit ferocia quæ noſtris nequeat ui-
ribus retundi, ut & eũ qui aduenerit, & tyrannos qui illum cõtra eccleſiam ſæuire ac machi-
nari deſiderant ſatagunt'que, pœniteat. Bono itaque ſitis animo, & illud curate ſolum ne
tranſeunti & iter acturo longiſſimum, portis quiſpiam patentibus receptacula offerat, in
quibus per dura quæ nunc december habet menſis tempora apud illos quicunque tali age-
rentur infortunio, libens fortaſſis legionem haberet in hybernis. Diſſoluto conuentu rede-
untes in patriam oratores, omnia à gubernatore quietiora concionibus nunciabant, cum
Sfortia ueri quem à Firmanis contra eccleſiam coniuratis expectabat, nuncij aduentu mo-
uens prius in Piceno fuit uiſus, quàm eum ex Romandiola mouiſſe exploratum habuerit
gubernator. Inde à Metauro per littus Adriatici ducens. Mondauiũ Senogalliámq; oppi-
da dimiſit illæſa. Exploratoribus uero quos præmiſerat, Ioſiam apud Eſium eſſe renunci-
antibus, qui paribus caſtris ſubſequi deſtinaſſet, præſidium prouincialibus oſtenſurus, aci-
es quatuor quæ in auerſa oppidi parte inſidias illi obtenderent præmiſit, & exercitum
portis admouit. Vix loca inſidijs, qua Ioſiani caſtris auerſum exiſtimauerant exiturum,
Sfortiani ceperant, cum acies illæ quas ciuitatem ſenſerat præteriſſe, exercitum fuiſſe exi-
ſtimans, auerſa quæ ad littus ducit uia egreſſus, parum abfuit quin Sphortiæ obuiaret cum

exercitu aduenienti. Eſinis uero Sphortiam quàmprimum ſigna intulit admittētibus, tecta
diutius conſilia patuerunt. Nam patentes Baſilienſis ſynodi literas, quibus Philippum Me-
diolani ducem, ipſius concilij & Romanæ eccleſiæ in Italia uicarium eſſe, aliasq; item qui-
bus ſe à Philippo duce ſubſtitutum generalem belli ducem, contra pontificem Eugeniū ap-
pareret, per prouinciam circumtulit. Quæ honeſtatis ſpecies, timentibus & nullo firmatis
præſidio populis oſtenſa fecit, ut oppida quæ circunſtant cingulum Seuerinum, Monsſan-
ctus, Corinaltum, Mondauium, & tenuiora quæq; Eſini & Senogallenſis agri caſtella, ſubi-
to pontifici rebellarent. Profectus, ut dixi, Eſio Ioſias, omnia poſt ſe ſentiens rebellaſſe, Reca-
netum uerſus copias ad gubernatorem ducere intendebat. Sed quum Sphortianos inſequi
haberet exploratum copijs derelictis, ſcalinum qui primus ad fluminis Eſini portum fuit
obuius, cum ſuis quos pluris faciebat cōmilitonibus conſcendens, ad propria in Aprutium
nauigauit. Eam rem Sphortia compertā habens, aliquot mittere cœperat, qui palantes diſ-
ſipatosq; interciperent Ioſianos. Sed Firmanam ciuitatem, ut pridem erat conſtitutum, au-
diens pontifici rebellaſſe, conſilio mutato cū copijs aduolauit. Vitellenſis uero Eſium rebel-
laſſe, fugiſſe Ioſiam, aduentare Sphortiam, Firmanos tumultuari, uno audiens impetu, opis
ſimul & conſilij inops, quum nulli ſatis rerum poſſet prouidere, ſibi ſoli quem prouinciales
oderant circunſpexit. Erat tamen unica in tanto rerum æſtu ſpes munitiſsimæ arcis Firma-
næ, ſi namq; gubernator eò quæ ſuperfuerant copias contraxiſſet, Firmanam ciuitatem re-
cuperaſſet, & prouinciæ partem quæ à tergo remaneret, facile conſeruaſſet. Is uero quod Re-
canatenſes, cuius eccleſiæ præſideret, in ea qua centum annis uſi fuerant fide cōſideret perſe-
uerare, apud illos conſtituit, quem longe fefellit opinio. Nulli namq; prouincialium maiori
erga pontificem & eccleſiam perfidia ſunt uſi, cum uno eodemq; tempore equis ſupellecti-
liq; ipſius epiſcopi, Sphortiæ in prædam permiſſis rebellauerint. Firmanæ arcis cuſtodes, ci-
ues ſuos, illam Sphortiæ præter ſpem dare curauerint, miſerintq; per prouinciam oratores,
populis ſuo exemplo ad perfidiam concitandis. Sicq; Sphortia undecimo, quàm intraue-
rat die, tanta cum tranquillitate Piceno eſt potitus, ut præter Luponenſes, quos inter ſe diſ-
ſidentes prædæ expoſuit, nulla prouincialibus calamitas ſit inflicta. Inchoatæ interea rerum
pontificis ruinæ, dux Mediolani acri inſiſtens animo, Italianum, Foroiulianum, & Antonel-
lum Senenſem cum equitibus octingentis petenti & ſubſidia pollicenti Conrado Fulgina-
ti eccleſiæ uicario mittebat. Ii in Lugenſi caſtello diebus quatuor commorati, Antoniū Or-
delaffum noctu ad mœnia Forliuij perduxerunt, & muros ſcalis aſcēdentes illum in domi-
natum recipi acclamabant. Sed ciuibus fidem eccleſiæ conſtanter ſeruātibus, armis repulſi,
Picenum uerſus iter e ueſtigio ſunt ingreſſi. Quum uero Sphortiam iniunctum à Philippo
facinus iamiam aggreſſum eſſe, & omnia penè Piceni loca in illius poteſtatem audiſſent ue-
niſſe, caſtella aliquot uicariatus Mondauij, quæ in fide pontificis etiam perſiſtebant, pro
Guidantonio Vrbinate ceperunt: quanquā plurimi tempeſtate illa ſunt inuenti, quos nul-
lus tenuit honeſti fideiq; reſpectus, quin in rebus eccleſiæ graſſarētur. Guidantonius namq;
Manfredus in Fauentia pontificis uicarius Imolenſis agri caſtella quinq;, Ariminenſes Ma-
lateſtæ Ceruiam, & quibus per inueteratum licere uideretur furorem, Fortebraccius Pergu-
lam, Piſaurenſes Malateſtæ Senogalliā cum agri oppidis & decem uicariatus Mondauij ca-
ſtella occupauerunt. Recanatenſes tamē tantæ perfidiæ eam admiſcuerunt moderationē ut
petenti Sphortiæ epiſcopū ſuum tradere recuſarint. Qui rebus, ut tunc erant afflictis, in epi-
ſcopio abditis, omnia negligere ſimulabat. Quoniā autem Sphortia potitus prouincia cele-
berrimum glorioſæ uirginis in Laureto ſacellū inuiſurus eſſet, ſimulauit epiſcopus, ad quem
ſpectaret ornamenta excipiēdo uictori neceſſaria præparare, & omnibus quæ eſſent ſibi ſal-
uis per noctem uicinæ quam occulte conduxerat Latinæ naui immiſſis, ipſe ad auroram Re-
caneto cum clericis profectus, de ornamētisq; & apparatu ſolicitudinē præ ſe ferens, ædem
perluſtrauit, & reuerſis qui nunciarent nauē uicino littori adhæſiſſe, ad illam fugiens auola-
uit. Delatus Venetias, quò capſas ſexdecim ſpolijs Picentum plenas detulit, Rauennā naui-
gans, Thomam Tragurienſem epiſcopū ibi reperit. Eum Forliuienſes nulla adducti neceſſi-
tate uocato, quem prius Italiano Foroiuliano & Antonello Senenſi coniunctū ſpreuerant,
Antonio Ordelaffo uiro omnium egeno rebellātes ad diem calendarū Ianuarij quintam ce-
perant, & ludibrio aliquot diebus habitum, rebusq; uacuū dimiſerant. Quumq; ambo epi-
ſcopi, aduerſos uiciſſim cōmiſerati caſus multa dixiſſent, Vitellienſis Florentiā & inde Ro-

mam

mam Traguricenſis Venetias petiuere. Secunda interim fortuna, ut eſt mortalium natura, immoderatius ꝙ par fuiſſet uſus Sfortia, nō cōtentus Piceni dominatu, turmas aliquot cū Germanis Ioanne & Leone permiſit in Tudertinos motisꝗ ſignis ſubſecutus, audiuit Tudertinos prius ab eccleſia defeciſſe, & ſibi dominium detuliſſe, ꝙ Germani copias admouiſſent. Hinc medio ſubſiſtens curſu, Cōradino Trincio Fulginei uicario, pontifici & eccleſiæ inimico hortante, ualidū Nucerinū eccleſiæ oppidū capit, & Spoletinis illorūꝗ arcis munitiſſimæ cuſtode epiſcopo Auximano fruſtra tentatis, Falcum cōſtituit oppugnare. Peruſinis uero permittente pontifice curam eius oppidi cuſtodiamꝗ ſuſcipientibus, Sfortia germanos cū auxilaribus Fulginatis copijs oppugnationi præfecit, & Tuſcanellam ſe cōtulit, qua ſubito, & paulo poſt Suriano, quod in Cimini montis cacumine ſitū, uim pati nequit, primo acceſſu Recanatenſis cuſtodis perfidia eſt potitus. Tuncꝗ germanos re Falci infecta ideo ad ſe uocauit, ut iunctis eo in loco copijs Hetruſcū eccleſiæ patrimoniū plurimas in partes partito exercitu aggrederetur, eamꝗ regionē Piceni exemplo, ſola belli fama atq; oſtentatione cōficeret. Incaluerat per id temporis Fortebraccij furor, isꝗ etiam prætēſis ducis Mediolani, quē Synodi Baſilienſis in Italiæ uicariū aſſerebat decretis, ſeſe cōſilio dicebat & eccleſiæ militare. Cumꝗ milites pontificis reliquáſq; uires omnino contemneret, montē Faliſcorū in patrimonio, maiorēꝗ Campaniæ & maritimæ prouinciarū partē ſibi ſubiecerat. Et demū illius furore ac Sfortiæ in patrimoniū aduentu, Sabelli omnes pontifici rebellauerant, ut iam breuior narrationis futura ſit ratio, quæ in fide perſtiterint, ꝙ perdita enumeranti. Viterbienſes eñ Sfortiæ cōſentientes, inane dominij nomē eccleſiæ & pontifici reſeruabant, pariter Cornetani faciebāt, pariter Sutrini, Anguilariæ comites, Ceretæ domini, & Rainutius Farnetan⁹: ſoli Narnienſes & uicini Interamnenſes caſtellani fidelis Iacobi Mellæ, cui poſtea Condulmario pontificis dono fuit cognomen, auxilio, Spoletaníq; munitiſſimæ arcis præſidio Ortani, & qui Taliacoccio dominant̄ Vrſini, ac Imolēſes in Romandiola, ea tempeſtate in fide pontificis perſtiterūt. Nam Peruſini in ducatu, Bononienſes in Romandiola, licet eccleſiæ & pontificis gubernatores retinuerunt, hoſtes fuerunt maximis fauoribus proſecuti. Magna item Romanorū ad eam diem fuit cōſtantia, quos armentis omnibus, peculij ſui ſomite ſpoliatos, Michelettū alióſq; in urbe milites perferre, hoſtem excubijs per noctem arcere, pecunias quandoq; defenſioni ſuæ per multos menſes oportuit cōtribuere. Eo autē in tempore uenerunt in urbem à Synodo Baſilienſi Sigiſmundi imperatoris, & regis Francorū ac ducis Burgundiæ oratores, ad pontificem introducti. Frequenti tunc prælatis & Romanis ciuibus curia, cum ſolitas ſinguli ab ſuis principibus cōmendationes feciſſent, cōſtituiſſe dixerunt, ut ſpectatæ uirtutis Baptiſta Cigala Genuenſis eques, imperatoris oratorū alter uerba faceret quæ pari ſingulis formula à ſuis dominis fuiſſent iniuncta. Is qui iureconſultus eſſet, uir facundia ſingulari, huiuſcemodi habuit orationē. Maxima pater beatiſſime de inuictiſſimo imperatore Sigiſmundo tuæ ſanctitatis merita, maxima in eum congeſta cumulatáq; à tua beatitudine beneficia, nō adeo ſunt obſcura, uel tractu temporis inueterata, ut hoc in loco iſtiſque auditoribus recenſenda, aut uerbis multis longáq; oratione uideantur illuſtranda. Quoniam eodem operimur tecto, hiſdem claudimur parietibus, hiſdem obuerſamur ædibus, in quibus non multis anteactis menſibus, magna eorum qui nos corona circunſtant frequentiſſima inſpectante prælatorū eccleſiæ Romanorumꝗ ciuium parte, illum qui uana illect⁹ ſpe in Italiam tibi adueniſſet hoſtis, opprobrio à fœdifragis habitum, ex hoſte amicum, ex inſidiatore filium reddidiſti, & deſiderato dudum fruſtráq; aliter quæſito imperialis culminis diademate, auguſta quoq; appellatione inaudita omnibus ſeculis humanitate ac liberalitate profuſiſſima exornaſti. Quàm uero hoc tantū quo nullum maius excogitari poſſet beneficium, bene locatum, quàm fuerit grato homini impenſum & rebus ipſis oſtendit hactenus Cæſar tuus, & paucis ego uerbis in hac publica multorum audientia demonſtrabo, quouſq; maiora quibus ſecrete tecum tractandis, ſummorum Chriſtianitatis principum oratores aduenimus, certo tibi erunt documento, nihil hoc tempore imperatori uel maius eſſe uel antiquius, ꝙ ut parē ſanctitati tuæ beneficij rependat uicē, nō te Romanorū pontificē, ut tu illū imperatorē faciat, ſed ſummo olim cardinaliū cōſenſu, & debita inſtitutionū eccleſiæ legumꝗ ſacrarū obſeruantia creatū, pro uirili ſua cōſeruet, augeat, tueat̄. Decedens Italia cū multi, quos tuendæ ſedis apoſtolicę dignitati in cōſilio Baſilieñ pridē eſſe uoluiſſet, ſeſe multitudine oppreſſos ſuperatosꝗ

renuncia-

renunciaſſent,affirmaretq́ nihil eſſe ſpei reliquũ,quin ſciſſa miſerabiliter eccleſia cõcideret,
atq; interiret honor tuus:nullis princeps meus alpiũ aſperitatibus,nullis longi itineris diffi
cultatibus abſterreri potuit,quin ætate grauis & podagra penè cõfectus, Baſileam mirabili
aduolauerit celeritate,& quorundam cõpreſſerit ora,qui tanta ducerentur cæcitate,ut ma-
ximo labore à ſua maieſtate dudũ apud Conſtantiam urbem quæſitam unionem eccleſiæ
paruiſacerent tollere,dummodo ſanctitatis tuæ officerent dignitati. Sed hæc pater ſancte,
omnibus nota prætereo , illa attingam quæ & recentia ſunt,& intentiſſima à maieſtate tua
curantur diligentia. Læti pridem ad nos attulerant quamplures nuncij,perditũ hunc Nico
laum Fortebracciũ poſt uarios in rebus eccleſiæ cõcitos motus, poſt tantas agitationes eò
loci adductũ eſſe,ut niſi fuga ſibi cõſuluiſſet,ab eccleſiaſtico milite opprimeretur. Dumq́ à
iucunda omnes tui ſtatus & nominis amantiſſimi penderemus expectatione,iſta moleſtiſ-
ſima nos perculit & exanimauit Franciſci Sfortiæ in Picenũ irruptio.Cepit autẽ admiratio
tot populos ſub eccleſiæ libertate,quã ſucceſſiuis olim à progenitoribus accepiſſent,ſeculis
nutritos,à uiro fortunæ expoſito,& ſola rapinarũ fama cognito, celerius fuiſſe ſubactos,q́
tantæ magnitudinis prouincia potuerit peragrari. Quærentibus uero & diligenter percun
ctantibus,qua id arte,quibꝰ adminiculis id eſſet factũ,nunciant ex Italis qui aduenerũt,epi
ſtolæ narrant quotquot perferuntur, cõcilij Baſilienſis tanti factam eſſe in Italia autoritatẽ,
ut unica eius epiſtola,imò illius exemplũ,quod Sfortia & Fortebraccius præ ſe ferant,om-
nibus pontificis & Romanæ eccleſiæ copijs præualeãt,ducemq́ Mediolani prætenſo uica-
riatus cõcilij in Italia titulo, Sfortiam Fortebracciumq́ ſubſtituiſſe, qui profanarũ eccleſiæ
rerũ ſtatũ recipiant,pontificémq; Eugeniũ ad exitiũ perſequantur. Hinc populos qui eccle-
ſiæ afficiuntur , paucis uerbis in ſententiam adduci,ut eccleſiam moleſtijs ſub pontifice agi
tatam deſerentes,eccleſiæ per arma illius ducis potenti conſentiant. Eum uos pater ſanctiſ-
ſime,uosq́ qui circunſtatis omes audite. Eũ ducis Mediolani dolũ audiens imperator, ue-
hementi dolore affectꝰ cõgregationẽ ex more uocandi impatiẽs,uicos, cõpita, baſilicasq́
percurrens,obuios accitosq́ è domibus quoſq; interrogat,ſciſcitať,quid nam hoc eſſet,q̃
malo natus deſolationiq; Italiæ & Chriſtiani nominis Philippus Vicecomes, autoritate
cõcilij gereret in Italia,quis cõfeciſſet epiſtolas,& quia ſinguli ſeſe inſcios dicerent culpa ua
care,cõgregatis ex more nationibus,ad deputatos retulit. Tandem re nõ ſolũ Cæſaris,ſed
principũ Chriſtiani nominis omniũ q̃ aderãt oratorũ,maxima cũ doloris indignationisq́
ſignificatione accuratius exquiſita , nullas à cõcilio duci Mediolani datas eſſe literas,nulla
uicariatus decreta fuiſſe conceſſa reperiri potuit. Hincq́ maiora quæ ſecreto acturi ſumus
tractare in Italiã uenturis, data ſunt inſtante imperatore à cõcilio publica,à ſingulisq́ prin
cipum oratoribus priuata,ad tuam ſanctitatẽ mandata,ut cõciliũ, principes,nationes à cri
mine,quod eis falſò obijcitur,ab iniuſti tanti ſceleris nota purgemꝰ,ut inſidiæ,fraudes,doli
cõtra ſanctitatẽ tuam,cõtra Romanam eccleſiam,ipſiusq́ prouincias à quibus ſtruanť, ſi-
ant, parentur in cõſpectu ſanctitatis tuæ audituris omnibus,& per loca Italiæ quæcunq; re
deuntes adire poterimus notũ faciamus. Quia tamen nec breui hinc diſcedere alia tecum
acturis licet,nec ſingulas adire poterimus ciuitates,epiſtolas mittemꝰ,quas profecturis ſe-
reniſſimꝰ dedit imperator,huiuſmodi purgationẽ habẽtes,ſpemq́ inſuper à ſua maieſtate
inijcientes populis,q̃ deſtinata ab eo tuæ ſanctitati pſidia cõſtantes expectabũt,nec fraudu
lentis credẽt ducis Mediolani artibus,aut pdonũ minis inſultibusq́ abſterrebunť,quo mi-
nus ſacroſanctam tuæ ſanctitati & Romanæ eccleſiæ fidẽ ſeruent. Cũ finem dicendi feciſ-
ſet Baptiſta,pauca in eam ſententiam dixerũt collegæ & ad populos, qui aut fluctuabant,
aut in fide perſiſtebant datæ ſunt epiſtolæ imperatoris,illa paucis perſtringentes,quæ proli
xius ab oratoribus erant dicta. Tantis uero tũc urgentibus malis,unica pontifici ſpes erat
reliqua,ſi duorũ q̃ uetuſta,& dudũ multis exacerbata iniurijs exercerent odia,inimicorũ al-
terũ alterius placeret exitio. Sed cũ magnis ad eã rẽ opus eſſet pecunijs, pontifex q̃ paucas
tũc haberet, Venetos Florentinosq́,quorũ inuidia adductꝰ Mediolani dux Philippus,oĩa
hæc ut oſtendimꝰ,ſibi & eccleſiæ intulerat damna,de integro inſtanter pecuniariã opem pe
tit,& hoſtes ambos eodẽ tempore ſtatuit attentari. Itaq; priꝰ ſaluti ſuæ ſi qua emerſiſſet ſubi
ta uis cõſulens,tertiodecimo Cal. Martij die ad baſilicæ diui Chryſogoni palatiũ trãſtiberi-
næ regiõis,ſe cõferẽs,portas undiq; armatis militibꝰ cõmuniuit. Miſſis poſtea ad Fortebrac
cium,q̃ Tybure morabať,Antonio Cõtareno,& Marcello Stroccia,quorũ alter Venetorũ,

Florentinorum

Florentinorum alter erant in curia oratores, & Nicolao epiſcopo Tropienſi, ad Franciſcũ
Sfortiam apud Calcarellam agri Tuſcanenſis uicum hybernantem. Miſſus eſt item ad Flo
rentinos Venetosq́ꝫ, qui multa apud eos in hanc ſententiã uerba fecit: Niſi præſidis afferẽt
ſubita, de rebus pontificis actũ eſſe, & milites qui illi eſſent reliqui, in ducis Mediolani po-
teſtatem facillime peruenturos, quibꝰ eccleſiæ ciuitates, ut pridem Sfortiæ & Fortebraccio
fecerat, eſſet in prædam ſtipendiáqꝫ daturus, tantiſqꝫ copijs ſine impenſa comparatis, facile
illi futurũ reſpublicas, Florentinam primo, dehinc Venetam, minori quàm rem eccleſiæ ne
gocio peſſundare. Tantis territi periculis Veneti, Gatam & comitem Brandolinum apud
Franchum Bononienſis agri oppidum hybernantes cum equitibus mille trecentis, pediti-
bus ducentis conducunt, ne ad ducis Mediolani, illos ad ſe pellicere cupientis, ſtipendia ſe
cõferrent. Simulq́ꝫ ut oppido in fide retento Bononienſes coger. ut, quoad fieri poſſet pon
tifici obedire, & quatuor inſuper pontifici ducatorum millis pollicentur, Sfortiæ aut Forte
braccio per eum annum ſingulis menſibus perſoluenda. Quorum exemplo Florentini to-
tidem promiſerunt. Ea dux Mediolani compertum babens, Imolenſes pontifici & eccleſiæ
deditos, ſed Guidantonij Manfredi bello agitatos, priſtina deceptos arte tanq́ꝫ Baſilienſis
ſynodi in Italia uicarius pellexit, ut equitibus ſexcentis, peditibꝰ ducentis in præſidium ac
ceptis, ſibi dederent ciuitatem. Fortebraccio aũt inſolenti & ſtulta ſimul, ut poſtea dicere ſo
litus fuit pertinacia, quæ ſibi à Venetis Florentiniſqꝫ pontificis nomine offerebantur recu-
ſante, Sfortia ſeſe Tropienſi epiſcopo faciliorem præbuit. Cõſcriptus namqꝫ ad pontificis &
eccleſiæ ſtipendia, Laurentiũ Leonemq́ꝫ fratrem attendulos, Romam cum cohorte miſit,
quibus Micheletto & cæteris eccleſiæ militibus cõiunctis montem rotundũ primo placuit
oppugnari: quod autem Fortebraccius oppidum natura loci munitiſſimum facile defenſa-
ret, Sfortiani motis inde ſignis ad tybur caſtra ſunt metati. Eos inſecutꝰ Fortebraccius, cõ-
ſerto ad Numentũ prælio fractus fugatusq́ꝫ, equites amiſit circiter ducentos, & Sfortia per
id temporis montem Faliſcum obſidebat, quod oppidum Fortebraccij præſidio tenebatur.
Nec ulla ratione hoc etiam tempore dubitandũ uidebatur, quin Fortebraccius terrarũ põ
tificis tyrannide pelleretur, niſi dux Mediolani de fœdere, quod Sfortia apud Calcarellam
cum pontifice iniſſet certior factus, Nicolaum Piccininum cum copijs immiſiſſet. Quanq́ꝫ
uero Sfortia montem Faliſcum obſideret, Michelettus, Laurentius ac Leo contra tybur ca
ſtra poſuiſſent, nihilo tamen minus quàm antea Fortebraccius Hetruſcũ eccleſiæ patrimo
nium ex Vetralla & ex caſtro nouo à Columnenſiũ oppidis, Romam diſcurſionibus infe-
ſtabant, & ſiue diuturnitas belli faſtidium feciſſet Romanis, ſiue N colai Piccinini, quẽ du
cis Mediolani corculum eſſe conſtaret, aduentus quoſdam à pontifice abslienaſſet, in que
rimonias prorumpebant, à quibus ad illa uſqꝫ tempora fortiter temperaſſent. Curialibꝰ ue-
ro eam ob rem pontifici migrandũ fore ſuadentibus, is forti nimis reſpondebat animo, Ro
mam ſibi nõ eſſe tam faciliter relinquendam. Cumq́ꝫ ab diui Griſogoni ædibus ad uirginis
transtyberinæ baſilicam à naualibus remotiorem ſe contuliſſet, multi ſarcinulis caute præ-
miſſis, prout cuiqꝫ ſeſe obtulit occaſio ſunt profecti. Quamobrem pontifex præſidia ſibi pa-
rare cupiens, quæ in Sfortia ſatis firma cerneret futura, ſi modo eũ poſſet datis pecunijs obli
gare, epiſcopũ Recanatenſem Florentiam, noſq́ꝫ Venetias ſimul mittit, de ſtipendijs Sfor-
tiæ apud Calcarellam promiſſis acturos, curaturosq́ꝫ inſuper ut Nicolaus Tollentinas Flo
rentinorum dux belli, qui in agro Aretino legionem in hybernis tenebat, & triremis quam
Florentini Piſis habebant, ſibi obuiam mitterentur. Secundo nauigantes tyberi, in inferum
delapſi pelagus dextrum radebamus Hetruriæ littus, & promontoriũ quod dicitur caput
mõtis ſuperantes, ſubiectũ Centũcellenſem portũ intendebamus, tranquillo tũ forte ꝓ me-
ridiem mari, multa in eo littore antiquitatis monumenta, priſcorũ ſcriptis celebrata, è pup
pi biremis qua uehebamur epiſcopo oſtendebamꝰ, q ad turres locꝰ, q ſunt pyrgi ueteres: q̃
grauiſcæ, cũ ſex de improuiſo triremes inflatis adeſſe uelis cõſpicimus, quas duci Mediola
ni è Genua eſſe docuerũt inſignia. Gubernator forte nobis erat Petruciꝰ Verres pirata, quẽ
maximo Genuenſes ꝑſequebanẽ odio. Is prima hoſtiũ triremi dũ uiſa fuit aduerſũ montis
caput ſuperãte reflexo temone littꝰ petere cõtendebat. Sed illã littꝰ, alias uero ſubito appa
rentes altum petere uidens, ꝓprio magis metu, q̃ noſtris impulſus uocibꝰ, uelũ quanta po-
teſt celeritate ſuſpendit, & flexa in gyrũ biremi, Romã nauigandũ, remis incũbẽdũ ad ſoci-
os remigesq́ꝫ exclamauit. Nec prius curſũ magno incitata remorũ impulſu, aut uentũ uelis
accipere

accipere potuit biremis,quàm hoſtē proras puppi lateribuſq́ admouiſſe conſpicimus:ho-
ſtibus uero ut uelis raptim dimiſſis remos fugientes ſuſpendant inclamitantibus,& ſpicula
interim iacientibus, uitæ timens ſuæ Petrutius,latera quàm poteſt melius puppimq́ ſcutis
muniens,ſpicula in hoſtem,ipſe etiam immittebat: uento autem quo hoſtes ferebantur fu-
gientium pariter implente uela,biremis agilitate,& concitatiore remorum impulſu, paruo
præteruolans ſpacio,in Tyberina oſtia eſt reducta. Securo poſtera die nauigantes mari Ci
uitatemueterem, deinde Cornetū petiuimus, & epiſcopo Piſas mari petente nos terreſtri
profecti itinere,rerū quæ apud pontificē gerebant Florentinos fecimus certiores, ut Tollē
tinatē cū legione triremēq́ aduentu epiſcopi admittendā pararent, cogitarētq́ de pecuni-
is dandis Sfortiæ poſtulauimꝰ. A Venetis uero litteras pro Tollentinatis & biremis acceſ
ſu,& pecunias Sfortiæ dandas faciliter impetrauimꝰ. Tollentinatis ad Vrbeuetanā ciuita
tem epiſcopo Recanatenſi inſtante acceſſu impetrato,rem eccleſiaſticā apparuit paruo poſ
ſe auxilio ſubleuari.Patrimoniales nanq́ Hetruſci & Romani in primis Tollentinatem nō
ut pontificem educeret,ſed ut rebus eccleſiæ præſidio foret, adueniſſe credentes,in magnā
ſpem erecti,Braccianos paruiſacere , unicamq́ de ſtatu eccleſiæ cogitationem cœperant re
tinere,Eodem uero,cum nocte una in agro eccleſiæ fuiſſet,abeunte , noua deſtituti ſpe om-
nes & pontificis protectioni penitus diffiſi,ad Braccianos Sfortianoſq́ ut erat cuiuſq́ pro
cliuior animus inclinarunt.Inflammabátq́ illa tempeſtate res nouas in urbe molientiū ani-
mos,oblata quamq́ ſibi perſuaſiſſent ſpes concilij Baſilienſis,quod pontifice dedito cōſide-
rent aduenturum . Ea perditos ſpe incitatos pontificem detinendum, curiam bene haben-
dam ut conciliū poſtea Romam uocaretur conſtituiſſe conſtat.Sfortia interim dimiſſa Fa-
liſcorum oppugnatione,apud Riſpanpanū moram trahente, Piccininus in agrum Viter-
bienſem ſe contulit,nouum & ipſe incendium in prouincia excitaturus. Inſtabat ea tempe
ſtate apud pontificem Sfortia,ut promiſſa ſibi apud Calcarellam ſtipendia mitterent. Sed
Veneti Florentiníq́ eos fortium uirorum exercitus , quorū duces capitali inter ſe odio fla-
grarent nullo inacceſſibili monte, nullo prohibitos alto flumine, in eadem prouincia quie-
tos uerſari audientes,ambos ſuſpicabantur, clàm Philippo duci Mediolani ut pridem pu-
blice militare:nec adduci poterant, ut epiſcopo Recanatenſi & nobis pecunias darent con
quiſitoribus,quos nobiſcum miſerat Sfortia diſſoluendas. Multiplex etiam ab eodem du-
ce ſuſpicio emerſerat, quod Imola, ut diximus occupata ſexcentos equites præſidio impo-
ſuerat,& cum Forumliuij & Lugum in poteſtate haberent,Bononia per Baptiſtam Canni
tulum magiſquā pontifex aut illius gubernator Marcus Tarantaſienſis archiepiſcopꝰ po-
tiretur. Caſparem inſuper Cannitulum Baptiſtæ germanum à Venetorum ſtipendio miſ-
ſum,qui rectà Bononiam uenire ſimulaſſet in Parmenſibus retinuerat, impuleràtq́ ut inde
mouens caſtellum Perſicetū agri Bononienſis, inſcio atq́ etiam inuito Tarantaſienſi, cum
ſexcentis equitibus occuparet.Quæ omnia Venetos in metum conijciebant,futurū ut dux
ipſe Cannitulorū ductu Tarantaſienſe eiecto, Bononiam obtineret, intercluſaq́ exinde il-
lis Florentiniſq́ eſſet uia,ne ullo poſſent mutuo præſidio ſe iuuare. Id Veneti periculū for-
midantes quod pridem à pontifice admoniti rogatíq́ facere recuſauerant conſtituere, res
pontificis in Romandiola defenſare,& Tarantaſienſi quæ pridem efflagitanti negauerant
præſidia polliciti, Gatā illius imperio permiſere. Erant tres in prouincia arces munitiſſimæ,
quarū præfecti ſolo nomine illas pro pontifice & Romana eccleſia retinebant. Eas nos reci
pere aggreſſi,cū de Imolenſi parū ſucceſſiſſet, at cē Perſiceti ingenio audacíaq́ obtinuimꝰ.
Et Gata ac Brandolino equitū mille trecentorū ductoribus,copiarumq́ Tadei Eſtenſis pae
te,per eam in oppidū immiſſis. Caſpar Cannitulus cū ſexcentis quos adduxerat equitibus
intercipitur . Facillimumq́ illa die fuit Bononiam Cannitulorū manibus ereptā in liberam
eccleſiæ ditionē recipere,ſi Gata & Brandolinus noſtra ſecuti cōſilia, ſeſe Bononiā cū exer-
citu eueſtigio cōtuliſſent,ſed cū in diuidenda militibus præda tēpus triuiſſent,remq́ in po
ſterum diem diſtuliſſent Canniculi publicā Bononiæ arcam armatis cōplentes,reſiſtere cu-
pientes Griffonos affines, Aluiſiū militem Hieroſolymitanū,& Florianū Germanos ponti
ficis rerū & eccleſiæ ſtudioſos trucidauerunt,Marcoq́ gubernatore,& Paulo Truno patri
tij ordinis Veneto,ſpectatę uirtutis uiro,quem Veneti hortatū ad eccleſiæ & pontificis ſta
tum retinendū Bononienſes miſerant , oratorem in cuſtodia habitis,ducíſque Mediolani
copijs Imola accerſitis, aperto contra pontificem bello rem gerere incœperunt.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI/ natione Romani imperij, Decadis tertiæ Liber ſextus.

MAGNAS tantarum tamq́ uariarum, quas præſentia habent tempora,
rerum fluctuationes perſtringenti, anxios terribilesq́ Romani põtificis
caſus, noui libri principio apponere ſuadet, cum ſuperioris uoluminis ra
tio, tum correſpondens temporis ſupputatio. Quo nanq́ tempore deſe/
cerunt ab Eugenio pontifice Bononiẽſes, Romæ etiã omnia peſſime ſuc/
ceſſerunt. Romani enim ducis Mediolani & Nicolai Piccinini apud Ve
trallam Sphortiæ oppoſiti, inſtigationibus impulſi, ſimul potẽtatus pon
tificis deſperatione adducti, ad diem kalẽdarum Iunij tertiam, Ponceletto ciue Romano,
paucisq́ perditiſſimis ſeſe duces exhibentibus, capitolium inuaſerũt, & populi libertatisq́
dominatu per urbem acclamato, portas urbis præſidio firmauerũt, excepta Appia, quam
Sphortiani, Michelettus, Laurentius & Leo, de tumultu certiores facti obſidione Tibur/
tina ocyus ſoluta, præmiſſis frumẽtatoribus occuparunt. Eaq́ præſidio munita, cum à Val
montone alijsq́ oppidis familiæ Comitũ acciperent commeatum, ad diui Pauli baſilicam
conſederũt. Poſtera die quàm erat tumultuatum, Romani pontificẽ adeuntes multis ſunt
queſti de grauibus diuturni belli incommodis, de ciuium inopia, de maioribus periculis
quæ proſpicerent impendére, & aliam ſibi regendæ urbis rationem ineundam, rem quoq́
publicam ſibi capeſſendam fore clamitãtes, Adriani molem, quod dicunt Creſcentij caſtel/
lum, arcemq́ Oſtienſem poſtularunt demandari cuſtodienda ciuibus, quos ad id muneris
publico conſilio delegiſſent. Quibus perficiẽdis cum dilatio & mora temporis opus eſſent,
Franciſcum Condulmarium cardinalem Venetiarum pontificis nepotem, camerariumq́
interea dari obſidem contenderunt. Pontifice uero mitius reſpondente, & ut curam ciuita/
tis ipſi ſuſciperent permitiente, atq́ etiam ſuadente, inſtare illi, & arces immoderatius pe/
tentes, camerarium quouſq́ redderentur pro pignore efflagitabant. Eoq́ temeritatis & au
daciæ ſunt progreſſi, ut cum perhumane reſponderet camerarius, ac maiora poſtulatis me
lioraq́ diceret à pontifice concedenda, aſpere in eum licentiusq́ locuti, manus iniecerint,
abſtraxerintq́ illum à ſinu pontificis, multis obortis lachrymis, ne tãto Romanam urbem
coinquinarent flagitio exhortantis. Pontificis poſt hæc domum frequenti cuſtodia ſæpien
tes, ripæ Tyberis curam eo conſilio efferatioribus commiſerunt, ut quotquot appelleren/
tur naues, tanquam aſportaturæ pontificem mergerentur. Eo exaudito Romanorum tu/
multu, cardinalis Comes, qui in domum Pauli Coccij Romani ciuis diuerterat, mutata ue
ſte ſcapham ſub Flaminia porta conſcendens, in Adriani molẽ Tyberi adnauigauit. Cardi
nalis uero Vrſinus deducente Vrſino fratre Nerulam petijt, caſtellum quod paterna hære
ditate munitiſſimum poſſideret. At Recanatenſis epiſcopus, quo tempore Tollentinas
ciuitatem ſe contulit, Vrbeuentanam miſerat etiam Florentinorum triremem, qua põtifex
poſſet ſecurus Piſas prout cõſtituerat nauigare. Sed cum paucis ante rebellionem diebus
Romani illa in naualibus uiſa, de pontificis fuga obloqui occepiſſent, eam ipſe multis qui/
bus eſſet neceſſaria profectio, permiſerat ad Ciuitatemuetcrem perducendam. Quia uero
inſularum Italiæ plurimi pyratæ, quamprimum curiales Romanorum fidem dubiam du/
centes, ſupellectilem audiuerant emittere Romanum littus, & portum Oſtiæ latrocinijs in
feſtabant, Eugenius pontifex triremem unam, cui præerat Vitellius pyrata Hiſcheus, mer/
cede conductã, præſidio adhibuerat. Nec erant qui ſuſpicarẽtur illum ſe tali commiſſurum
uiro, quem pyratam ſtipendio omnibus, quicunq́ petiuiſſent, facere ſolitum audiuiſſent.
Detentus eo cuſtodiæ modo pontifex, Romanos benigne alloquitur adeuntes. Multa in
rempublicam, plurima in eccleſiaſticã nititur ſuadere, breui futurum affirmans, ſi rem bono
ſuſcepiſſent animo, ut ſe urbis gubernandæ moleſtia liberato, curam gerente rerum eccle/
ſiæ attentiorem, illis autem Romanæ rei, quam in libertatem propriam putarent uindica/
tam prudenter, & ex animo conſulentibus Romæ ſtatus conſtitueretur optimus: ſperariq́
licere, Romanam rem ſub pontificibus talem denuo futuram, qualem ſub principibus au/
diuerant floruiſſe. At illi uerba reddentes uerbis, enixius contendebant, ut Romam ſe con
ferret, apud ſanctũ Apoſtolũ, ſauſtam domũ prædeceſſoris ſui moderaturus. Eam etenim
uallo circundatam, honeſtum illi carcerem deſtinauerant, quouſque à Baſilienſi concilio, &
ab duce Mediolani, quid de ipſo fieret, mandaretur. Et tamen interea Piccininum miſſis
oratoribus ut legionem adduceret, rogitabant, pontificem illi & Romam pro duce Me/

diolani quamprimum adueniſſet, dare polliciti. Domeſticis uero & paucis qui in comitatu manſerant prælatis, Blaſio in primis Veneto, ex Demolina gente patricio, qui erat patriarcha Hieroſolymitanus, Aſtorgio Anconitano, Nicolao Tropienſi, & Angelo Parentino epiſcopis, per ſingulos dies pontifici renunciantibus, inſtare illi omnium etiam Romanorum qui ſibi afficerentur iudicio capitis periculum, & propterea ut fuga ſibi conſuleret ſuadentibus, magnam ipſe confidentiam, de ui minimam ſuſpicionem præ ſe ferre, cæteros ad hortari, fecitq; huiuſcemodi magnitudinis animi rumor, cõcordi domeſticorum ex ſententia loquentium uoce diſſeminatus, Romanos de ui in põtificem deliberabundos, quam cuſtodiendo adhibuerant diligentiam remittere, & ſeſe ad parandum apoſtolorum baſilicæ domum intentius conuertere. Id cum eſſet pontifici exploratum, Nicolao epiſcopo Tropienſi dedit negocium, ut ſe à curia profecturum diſſimulans, lembum ſuæ accommodum fugæ, in naualibus cõpararet. Sed cum nimia Maſſiotti nauiculatoris, cymbam cuius conduxerat epiſcopus, lautitia, ripam nanq; naualium cui cymba erat alligata mũdauerat, cymbamq; ornatius ſtrauerat, conſilium eſſet detectum, remis Romani, ueloq; Nauclerum ſpoliarunt, & Tropienſem conuitioſe redargutum, intra urbem à conſpectu pontificis remouerunt. Ioannes interim Miletus ciuis Neapolitanus, pontificis, cui tunc quatuor & uiginti ſeruiuerat annis, Soldanus forte Transtyberinam perambulans regionem, Valẽtino Neapolitano, qui Vitellio triremis gubernatori erat ſcriba obuiauit, inter loquendumq; comperit, illum inſtauranda commeatu triremi, ſcapham cum calonibus adduxiſſe. Blande igitur multa Neapolitanum conciuem de Maſſiotti imprudẽtia allocutus, intelligit Valentinum poſtq; comparando commeatu adueniſſet facinus grande meditatum id offerre, quod ipſe & plurimi anxie quæritarent. Scapham itaq; palea & cœno immundam, inter nauigia ubi à caſu fuerat alligata conſpicatus Valẽtinum Soldanus iubet expectare, medio in Tyberis alueo paratum, & calones commeatum interea à cauponibus comparare. Ad põtificemq; e ueſtigio reuerſus, oblatam eſſe fortuitu ſcapham renunciat omnium maxime idoneam, nullæ per ornatũ apparatumq; Romanis ſuſpicioni futuram, cuius ductor Neapolitanus ciuis, & Vitellij ſcriba ſeſe ultro obtulerit, expectetq; medio Tybridis alueo acceſſuros. Dies erat nonarum Iunij prima, & hora tunc ab ortu ſolis ſeptima. Quo in tempore Romani nocturna fatigati uigilia, altum ſub tectis & in umbra ſomnum capiebant. Pontifici igitur Soldanus refert, occaſionem optimã eſſe oblatam, ut clàm omnibus ad naualia ire poſſent. Tum pontifex cui extrema quæq; ante oculos uerſarentur, memor quamprimum adueſperaſceret, eundum ſibi fore ad ſancti apoſtoli ædes, ubi aut uitam finiat, aut pontificatu nepharie ſpolietur, ſubito abeundi conſilium capit. Ipſe itaq; & Soldanus, nigris quas in domo haberent monachorum ſancti Pauli ueſtibus induti e cubiculo egrediuntur. Poſteriori exinde ædium parte deſcendentes, in inferiorem domeſticis curialibusq; frequentatam. ideo tranſeuntes ſe incognitos eſſe conijciunt, quòd nullum uident ſedentem aſſurgere, uel ex more in faciem ſe proſternere, & mulas conſcendentes ſtrigoſiſſimas, quibus monachi ſancti Pauli conſueuerãt uectari, porta egreſſi domus poſteriore, ad naualia ſtadio diſtantia, à nullo recogniti peruenere. Erat forte tunc patriarcha Hieroſolymitanus repẽtini pontificis conſilij non ignarus, & epiſcopi Anconitanus ac Parentinus, in aula ſimulantes pontificia audiẽtiam expectare, quos adueniẽs turba Romanorum ſtipatus regionis Transtyberinæ princeps Romanus ciuis interrogat, quid apud põtificem ageretur. Cui reſpondit patriarcha illum cum primũ ex meridiano ſomno excitatus fuerit in conſpectũ omnibus ſe facturum. Valẽtinus interim à pincerna quẽ præmiſerat Soldanus in ripæ ſummitatem accitus, ægre depoſitum mula pontificem, Soldano adiuuãte retinet, & per ripæ deuexum ſuſtentat brachio deſcendẽtem. Cumq; ſcapham per littoris iniquitatem ſicco male uidiſſet adhærere, medium amplexatus, per aquas ad femur uadis ſcaphæ impoſuit reſupinum. Tunc remis ut iuſſi erant incumbentes ſocij, ſecundo Tyberi aduolauerunt. Conuerterat in ſe multos per ripam naualium fuſos, & in uicinis exiſtentes nauibus, nouæ rei ſpectaculum, monachos qui citato adueniſſent gradu, dimiſſis ſine cuſtode mulis, ripa præcipites actos eſſe, & alterum uiribus uegetum, ſcaphã ingreſſum arma remosq; raptim expediuiſſe, alterum niſi tacuiſſet rapto & uiolẽter abducto ſimilem fuiſſe in ſcapham humeris comportatum. Augebat admirationem ſcribæ omnibus noti familiariſq; præceps ſine cuiuſq; ſalutatione profectio. Dũ tamen cunctabundi alter ab alterius pendẽt iudicio, Valentinus

naualia

naualia turrimq; cuſtodiæ præterlabitur. Reuerſus interea domum pincerna patriarchæ Hieroſolymitano renũciat pontificem ſe uidẽte nauim ingreſſum abſceſſiſſe. Et cardinalis ſancti Marcelli, quem põtifex capto camerario apud ſe retinuerat, à familiari ſuo certior factus pontificem ueſte monachali indutum recedere futura formidans mala, fugam & ipſe intra urbẽ comparat: miniſtris uero perterritis, & multa præcipitãter queritabundis illum comitantibus, Romani qui regionis Tranſtyberinæ principem adduxerãt, illum in aulam adeuntes anxij renunciarunt inferiorem domus partem per cardinalis ſancti Marcelli fugam direptã ab hoſtibus ſimilem, curamq; diligentiorem de perſona pontificis habẽdam eſſe. Tuncq; apud naualia derepente noua incerto autore uox auditur, pontificem eſſe qui ſimulato monachi amictu fugiens nauigarit. Reſonat clamoribus Tranſtyberina regio, & arma omnes raptimq; pontificem inſequendum uociſerantur. Quibus exauditis uocibus princeps regionis, poſtq; pontificem comperit profugiſſe magno incenſus furore patriarcham quem eius conſilij conſcium fuiſſe aſſereret, fruſtra rogantem comprehendi & in Capitolium duci, alios pontificem inſequi, alios bona illius quæ multa erãt relicta populo Romano intacta ſeruare iubet. Anconitanus uero & Parentinus epiſcopi, alijq; pontificis domeſtici, partim Adriani molem, partim Romam fuga præcipiti petiuere. Eo perlato in urbem nuncio Romani armati inermesq; in naualia concurrẽtes pars qua naui, quando aufugerit, quo ſure abductus, interrogant, pars inſiliunt equos, pars pedibus quacunq; caſus obtulit inſequuntur, pars expedita, quam à Maſſiotto acceperant cymba tergo inſtare per fluuium properarunt. Fecerat fortuna, quæ difficillimis quibuſq; nouos ſempe addit labores, Valentinum non ſcapham triremis ut conſueuerat, quam agilem elegantemq; apud Oſtiam Vitellius habebat, ſed oblatam forte piſcatoriã fluuiatilemq; populeam adduxiſſe, cuius carina picis ignara craſſum pro ligni natura uillis accipiens limum, ſudãtes remiges fruſtrabatur, ut Veneto etiam per meridiem à mari immoderatius reluctante, quo maiori Oſtiam petebant conatu, eò magis Romam referri uiderentur. His remoratus cauſis Valentinus, non prius magnum tortuoſi amnis reflexum, ad ſancti Pauli octo paſſuum millia per aquæ curſum ab urbe diſtantem, præterlabi potuit, quàm Romani notis accurrentes ſemitis, terreſtri itinere dimidio breuiore præoccupaſſent. Erat tunc forte per æſtatis tempora fluuius aqua macer, ut ſinuoſos receſſus aquis pleniores, ſcapha petere cogeretur, & Tyberis complentes ripas Romani, pars de infimo ſecundũ aquas alueo, haſtis in fluuium iactatis, pars baliſtis & oblatis forte miſſilibus quibuſq; telis deſuper minabantur. Eorum territi aſpectu Soldanus Valentinusq;, pontificem ut principio immiſſus fuerat reſupinum ſcuto tegentes, baliſtis quas etiã ipſi habebant in hoſtem uerſis, ſcuta duo ſagittis hoſtium prætenderunt. Exortoq; Romanorum clamore, minas inter & multa quæ immittebantur tela taciti ſunt delapſi. Qui uero nauigantes inſequi propera::erant, cymba in ſubiectam turri naualium glaream impacta, deſides ſubſtiterunt. At pedibus equiſq; inſecuti, licet primo fruſtrati eſſent conatu, nequaquam inſequi deſtiterũt, ſed alijs item ſemitis qua ſe flectit amnis requiſitis contumelioſiſſimas ubicunq; exaudiri potuerunt uoces in pontificem clamauere. Quod tamen ſpei retrahendi pontificis principio habuiſſent, qui perniciore curſu præceſſerant, ad anfractũ quem porti dicunt in Portuenſis agri ripa expectantes, ſcalinum piſcatorium forte oblatum, expeditis iuuenibus compleuerunt, eosq; in Oſtienſem ripam, quæ eſt è regione traijcientes, iuſſerũt loca uirgultis biblisq; obſita inſidere. Vt ſi forte pontifex ſcalino in Tyberi uiſo, armatis hoſtibus conſerto, & ripam Portuenſem multitudine innumera tectam cernens, terreſtri & breuiuſcula Oſtiam uerſus uia, in qua nullus appareret hoſtis excendens iret, fugiens caperetur. Die interim ad ueſperam declinãte, qui pontificis ſcaphæ obſiſtebat uentus remiſit, & mari cedente Tyberis rapidior defluebat. Stans igitur altiuſcula puppi Valentinus, hoſtes primus omnium & inimicum conſpicatus ſcalinum remiges hortatur, præmia ſpondet à pontifice ingentia, gloriam memorat quæ obſcuriſſimo natos loco & genus honeſtabit ſuum, qui Romanum pontificem ſanctum uirum faucibus canum eripuerint, quàm omnes hactenus ſanctiſſimi patria merito & miraculo, per ſpiculorum imbres, per uolantia undiq; tela, per adactas cominus pectori lanceas illæſi tranſiuerint, memorat. Scapha interim concitatius delabens, hoſtili appropinquat ſcalino. Videres Romanos ad ſcaphæ conſpectum per amnis ripas furentes, partim uoce & iactatis in aëra brachijs minitabundos, partim multa Valentino & remigibus, ſi pontificem tra

derent pollicentes, partim ſpicula, lapides, tela, eminus iacientes. Tunc qui ſcalmum armati inſederant, proram medio amnis curſu obijcientes, ſpicula & ipſi contorquent, lanceas quaquauerſum quàm poſſunt longe exerũt, ut nullus appareat ſecurus remigi curſus, quin utrobiq; præterlapſurus uiſcera transfigatur. In eam adductus difficultatem Valentinus, impetendum hoſtilem ſcalmum proram prora, armis arma uociferat collidenda, lanceas ſubito Soldanus alijꝗ ſtantes quatuor, ſcuta duo, tres baliſtas ſedentes expediunt, & medio ipſe amnis curſu furibundus ruens Valentinus, hoſtium proram petere contendebat. Tum Romani carioſo & putrido ut poſtea dixerunt diffiſi ſcalmo, ac demiſſæ deſuper rapido aquæ curſu remiſque ualide inpulſis fortiter irruentis ſcafæ impetu mergi timentes, curſu deflexerunt, & ſecurũ Valentino ſine contentione tranſitum permiſerunt. Exorto ex inde uectorum pontificis clamore alacritate pleno, ſedens ipſe tunc primo qui orationi inſtitutiſq; erga deũ officijs ad eam horã iacens, & magna itineris parte tacitus uacaſſet quo geſta eſſent modo omnia repetebat, Et laudatis pro uirtute omnibus, multáq; pollicitus, turrim adlabitur Oſtienſem. Ad triremem uero Vitelli delatus, Ciuitatiſuetulæ portũ nocte illa petere decreuerat. Sed uento qui portũ quindecim clauſerat dies etiam perflante, ꝑ noctem in ancoris moratꝰ curiæ ſpeciem reperit improuiſam. Omnes nanq; curiales quos inſtantibus territos periculis urbe diximus migraſſe, procelloſo mari nauigatione prohibiti apud Hoſtiã uel in quibus aduenerant nauibꝰ medio Tyberi, ſupra fauces tranquillã nauigandi tempeſtatẽ in ancoris expectabant. Reuerſis in urbem qui pontificẽ inſecuti fuerant Romanis, etſi in curiales perpaucos eſt graſſatũ, ciues tamẽ inuenti ſunt plurimi quibus perhumane fuerit cura, partim attonitos latebris tegere, partim ſociatos urbe ſecuros educere, partim prædonũ eripere manibus, partim depoſitas diuitias cõſeruare: ne tamẽ ea in pontificem Romanorũ impietas impunis fuit: Nam qui in Adriani molem ſe receperãt curiales præſertim pontificis domeſtici, iactis noctu interdiuꝗ bombardis, uſq; ad radices capitolij populũ agitarunt. Et Baldaſar Offidanus præſidij arcis præfectꝰ per pontẽ Traiani ſubiectũ impetu in urbẽ facto omnia circũſtantia ferro igniq; uaſtauit, peditibusꝗ ſcafa Tyberim traductis cũ prædã captiuosꝗ ex urbe ſæpenumero abduxiſſet omnia latrocinijs infeſtauit. Michelettus uero Laurentius & Leo Sfortia, qui ut diximus, urbis rebellione audita caſtris à Tybure motis ad urbẽ redeuntes portam ceperunt Appiam, apud celeberrimam diui Pauli baſilicam caſtra metati, Latiũ prædabantur. Sed cum Fortebraccius urbis rebellione audita, indutias cum Romanis feciſſet, & ad Piccininum ſe contuliſſet, apud Viterbium, ut diximꝰ habentem, Sfortiani etiam porta Appia Romanis reddita, per pontesꝗ tranſtyberinæ regionis abire permiſſi, ad Sfortiam contenderunt, tempꝰ in agro Tuſcanenſi quoad illi adueniſſent de induſtria ducentem: cõiunctus Piccinino Fortebraccius laceratum publice probris Sfortiam uidebatur horis ſingulis aggreſſurus. Id Sfortia exploratum habens, qua die ſuos ab urbe in caſtra uenturos ſciebat, Maſio Feſulano eccleſiæ militanti ex Viterbio cum auxiliaribus prouincialium copijs accito, nocte concubia mouit, & acie ſtructa Braccianos inuadere contendebat. Sed Piccininus quamprimum leuis armaturæ præmiſſos à Sfortia milites proſpexit, prælium detractans ſtadijs triginta præceps retroceſſit. In eius tabernacula delatus Sfortia, cum per horam conſtitiſſet collem ad ſtadia decem proximum occupauit, quod eo itinere Braccianos conſtabat ituros ſi Romam petere uoluiſſent. Plæroſq; dies quæ ceperant legiones loca cũ tenerent, Philippi ducis internuncij rem ſumma diligentia componere ſatagebant, tranſactumꝗ propemodum credebant omnes, cum Sfortia compertum habens Fortebraccium inaniter iactabundum, obſoleto digna de ſe dicere, accẽſus militibusꝗ ad concionẽ uocatis, huiuſcemodi uerba fecit. Ventos ego cõmilitones impetuoſe furentes, uoraciſſimos ignes expoſita cõflagrantes omnia, ſternentes ſubiecta quæq;, alueo dirupto effuſos torrentes, ſæpenumero uidi impetu & inſania quandoq; demiſſa miteſcere, nullumꝗ aut uidi aut à peritis rerum audiui beſtiarum genus gigni, quod non aliquando feritate depoſita manſueſcat: Soli ſunt Bracciani ætate noſtra, quorum ſuperbia immane in illis monſtrum acceſſu temporis augeatur: id uero malum, quæ peperit, etiam aluit aliena puſillanimitas omnium quibus cum hactenus res illis fuit, dum famam attendunt, qua Bracciani plura quàm armis hactenus euerterunt. Soli ſumus milites, quibus nec Braccianorum laruæ incuſſere terrorem, nec uani rumores nubem oculis obduxere. Potuiſtis me puero duce ſternentem omnia Bracciũ.

à quo capite & fonte hi omnes fluxerunt, apud aliquam Aprutiorum ciuitatem ad internecionem delere. Cuius facinoris gloria effectum eſt, ut nos tota Italia ad unum omnes capitali odio perſequantur. Et poſtquam armis ſuperare nequeũt, dolo & inſidijs artibus ſibi natura inſitis ad noſtrũ interitum utuntur, ſe Hectorem & Achillem ſinguli iactitant. Vos lenones, ganeonesꝗ, & infimos hominum dicunt, obloquũtur. Deum teſtor immortalem, ſi ueſter adeſt conſenſus, ſi eam pugnandi promptitudinem promittitis, qua ſemper hactenus congredi auſos quoſcunque obtriuimus, me inſequenti die prima luce collatis ſignis pugnandi cõpiam Braccianis facturum: & ſiue noſtrum impetũ ſubſtinebũt, ſiue inſequentibus terga dabunt, non prius cædendo deſiſtam quàm oſtendam uniuerſæ Italiæ, Braccianos fraude hactenus, fallacijs iactantiaꝗ, & nullis uiribus aut uirtute aliqua fretos, ad id famæ & nominis perueniſſe. Memineritis uero in primis me qui hactenus pro gloria uictoriáque cum cæteris decertauerim, cum hoc latronum cœtu de uita & fortunis omnibus in certamen ueniſſe. Dici nequit quanta militum alacritate oratio excepta eſt, & inconditus eueſtigio maximusꝗ ſublatus eſt clamor, quem proxima montium iuga & ſyluæ ſaltusꝗ reddidere maiorem. Poſtera die ſub lucis exortũ Sphortia legione educta in hoſtem ferri cœpit. Bracciani uero perterriti tam præcipiti feceſſere tumultu, ut equorum lora plurimi male hærentia ſucciderint. Delatus ex ea fuga Vetrallam Piccininus, metatur caſtra pro oppidi ripa, & ne perexiguus portæ aditus maiore hoſtium ui ingruente recipientem ſeſe intra munitiones remoraretur legionem, circundatum oppido murum, pleriſque perforat in locis: ſubſecutus eueſtigio Sphortia, cum Vetrallam applicuiſſet, ad eam partem in qua patentes uiderat campos, prealtũ, ut eſt prouinciæ natura, in planicie offendit riuum, qui longiſſimo ductus tractu ſuam à propinqua hoſtiũ legione dirimeret. Conſtitere in equis armatæ acies, & paruo diſiuncti ſpatio duces militesꝗ ſeſe utrinque ut erant cataphrattis phalerisꝗ inſignes hoſtibus oſtentarunt. Dumꝗ ſecum Sphortia de re gerenda conſilium capit, riuum ne aggere complẽdum an longiore ambitu uada foret requirendum, confecti mœrore Philippi ducis oratores tam multa illũ ſupplices orauere, ut in paucos petitas dies concesſerit inducias. Eo autem in prima collis ſtatiua redeunte, Bracciani Romam uerſus profecti, traiecto per pontem Miluium Tyberi pleraquè de Sabinis caſtella diripuere, & Mallianum Sabinæ regionis oppidum, quod Sphortiæ ad eam paruerat diem, oppidanorum perfidia receperunt. Sphortia etiam quamprimum Braccianos ab inducijs diſceſſiſſe uidit, mõtem Faliſcum iterum perrexit obſidere. Malliano potitus Piccininus Ocriculum obſidebat oppidum Sphortiæ præſidio firmatum: quod cum ægre ſubſtentari renũciatum eſſet, Sphortia à Montefaliſco mouens binis ad id caſtris peruenit. Cuius acceſſu explorato Bracciani, maiore quàm unꝗ antea trepidatione ſeſe in Malliani ſuburbia receperunt. Pontifice autem maioriꝗ prælatorum & curialium parte ſecuris ac propemodum libertati redditis, ſolus Venetiarum cardinalis ferreis uinctus compedibus, in cuſtodia aſſeruabatur, ægre magis ferens impuriſſimas perditorum hominum in pontificem uoces quàm cæteris & compedum qua cruciabatur moleſtiam. Tranquillo ad auroram mari pontifex è Tyberi ſoluens magno curialium comitante cœtu in Ciuitatisuetulæ Centumcellenſem portum ſe receperat. Eò appulſus alios item repperit qui urbe exiuerãt curiales. Sed maris tempeſtatibus remorati nequiuerãt nauigare, moratusꝗ in Ciuitateuetula dies duos, epiſtolas de ſua liberatione ad uniuerſos Chriſtiani nominis principes dedit, & triremem Florentinorum tunc expeditam conſcendens, trirememꝗ Vitelli dignioribus onerans prælatis, biremibus paruis, quas uocant ſagittiuas octo, curialibus etiam minoribus plenis conſecutis nauigans, quarto poſtquam à Ciuitateuetula ſoluerat die, trãquillo mari lætus portum intrauit Piſanum. Volans interea tantæ rei fama multos Florentiam prætergreſſos, & per uaria Hetruriæ loca diſperſos curiales exciuit Piſas. Et in primis cardinalẽ ſancti Sixti qui dudum pœnitentia ductus, & in gratiam cum pontifice reuerſus, Senas ſe contulerat Romam ſi per uarias licuiſſet prouinciarũ agitationes petiturus. Florentini uero quos longa ducis Mediolani bella dudum pecunijs exhauſerant, in magnam lucri ſpem adducti, ſimulꝗ quod rei ſuæ affectum pontificem communis inimici manibus ereptum uiderent exultantes, maximis illum exquiſitiſſimisꝗ, ut eſt eius populi ingenium conſuetudoꝗ, pompæ apparatibus, ad diem uigiliæ natalitiorum diui Ioannis Baptiſtæ, qui apud ipſos eſt ſolenniſſimus, Florentiam perduxerunt. At in Romandiola dum Venetorum copiæ militant

tes eccleſiæ, à quibus oppidum Perſicetum fuerat recuperatum recepto Plumatio & Bazzano contra Oliuetum agri Bononienſis oppidum caſtra eſſent metatæ, Baptiſta Canitulus, quem aduentus pontificis Florētiam terruiſſet, populi Bononienſis furorem timens, qui ut frumenta in agris matura amitteret nullo uidebatur paſſurus modo, adniſus eſt fraude ſibi præſidium comparare. Oratores nanq; Florentiam mitti curans iniunxit, ut cum de aduentu & ſalute pontificis congratulati eſſent, multa de Gaſparis Germani retentione & equitū direptione, plurima de Venetorum iniurijs quererentur, ad extremumq; orarent, ut Bononiam uellet pontifex recipere à Bononienſibus, qui ſibi illam & eccleſiæ à Venetorum ducisq; Mediolani armis, magno cum rerum diſcrimine ſeruauiſſent, prælatos mitteret illam recepturos, agrumq; interea uaſtari à Venetorum ſtipendijs prohiberet. Victus falſa & ſubdola ſupplicum humilitate pontifex, mittens Bartholomæum Spalatenſem archiepiſcopum, Bonouiæ gubernatorem mandauit, ut pace Bononienſibus data, Gattam, Brandolinumq; curaret ab iniurijs temperare. Dum tamen Florentiæ certum pontifex rerum Bononiæ exitum, quibuſcunq; poterat modis quæreret. Baptiſta rem uarijs ducebat artibus quandoq; oblatos renuens gubernatores, & alios petens quicunq; uiderentur ineptiores, quandoq; Gaſparis Germani reſpuens oblatam cum Tarantaſienſi, & Truno per mutationem, ſine damni equitum reſtauratione, quam pro æris magnitudine faceret impoſſibilem, quouſq; frumenta, ligna, ſtramenta & quæcunq; belli uſibus duceret neceſſaria, Bononiam affatim importarentur, & dux Mediolani promiſſas ſibi copias immiſiſſet. Nec tamen interim pontifex Veneti & Florētini rem negligebant ſuam, ſed copias in Romandiola quàm poterant ingentes cogebant. Hincq; Petrum Iampaulum Veneti cum mille equitibus, peditibus ducentis, Guerrerium Martianenſem cum trecentis equitibus, & cum totidem Cæſarem Martinengum, ſuis Guidantonio, Manfredo, Gattæ & Brēdolino, ac Tadeo Eſtenſi adiunxerūt. Pontifex uero quas habebat reliquias copiarū ad equites trecentos, totidemq; pedites miſit ſub Recanatenſi epiſcopo exarchatus Rauennatis, Romādiolæ ac Bononiæ ſi recuperaretur gubernatore deſignato, Florentini autem Tollētinatem unicū ſibi ducem, qui omnibus autoritate pontificis ſub Recanatenſi foret ſuperior mittere promiſerūt. Profectum ad legionem prouinciamq; ſuſcipiēdam Recanatenſem epiſcopū Canituli nullum ſibi gubernatorem dari paſſuros ſe profitebātur, & alterum ſubrogari poſtulantes, rem ducebāt arte priſtina, expectātes Picciuinum quem breui intelligerent affuturū. Nam poſtq; Sphortia Piccininusq; apud Mallianum Sabinorum unus, ad Ocriculū alter, ut ſupra docuimus, conſederant, Sphortia à Philippo Mediolanenſium duce perſuaſus memorāte ſi Piccininum deleret, & uictos ſimul & uictorem in pontificis liberorumq; populorum poteſtate futuros, induciarū in ſex menſes fœdera pontifice inſcio percuſſerunt. Profectiq; ab Ocriculo ductores Sphortia Tudertum petens legionem dimiſerat in hyberna, Fortebraccius Romam accitus expugnaturis Adriani molis arcem Romanis auxilium allaturus, in ſuburbio diui Petri conſederat, Piccininus traiecto ad oppidum Sepulchri Apēnino per Forliuienſes Ceſenatenſesq; ſeptimis caſtris Lugium, deinde Imolam ſe contulerat equites ad duo millia quos dux Mediolani dudum ſub Araſmino Triuultio ibidem habuerat ſuis copijs adiuncturus. Ingreſſus Fauentina uia Romandiolā Recanatēſis epiſcopus cum Bononienſes ſe admittēdo duros obſtinatosq; intellexiſſet, armis illos & bello parauit inuadere. Venetorum itaq; copijs ad oppidum Bononienſiū, quod arcis beneficio pridē receperat congregatis, Tollentinatem expectare cōſtituit. Cum autē Florentini nō prius illū ex Aretino & Cortouenſi agro emittere ſtatuiſſent, ꝙ Piccininum copias Apenninum traieciſſe cognoſcerent, prior Imolam Piccininus ꝙ Tollentinas Bononiēſium peruenit. Conſtabat autē Piccinini copias in exhauſta cōmeatu Imola ali non poſſe, niſi ex continenti agro Bononiēſi annona dietim fuiſſet importata. Hinc Vitellēſis gubernator Venetorumq; legati; à pontifice & ſocijs populis iuſſi à prælijs etiā leuibus abſtinendum duces ſingulos admonebant, quouſq; aduenisſet Tollētinas, cuius ductu & copiarum robore adiuti, aut collatis poſſent ſignis ſecuri decertare, aut hoſtem frumentatione pabulationibusq; intercludere: Piccininus interea de aduentu Tollētinatis certior factus annonæ inopiā qua ſe cōfectum iri intelligeret, ſi bellum hoſtes ſine dimicatione ducerent, conſiderans, ſimulq; proſpiciens Imolam quamprimū recederet futurā in hoſtium poteſtatem, Bononienſes uero hoſtis uictoriam ſecuturos, fortunam tentare conſtituit. Caſtra eccleſiaſtici, ut quemq; ſors tulerat

nullis circundata munitionibus circa Bononiẽſium poſuerant,nulloq; ducti imperio aſſue
uerant,ut quemq; libido raperet aut neceſſitas impelleret, hoſtem laceſſere,frumentatũ ire,
uel calones educere pabulatum. Piccininus uero ſuburbio Imolenſi foſſa circundato conti-
nebat. Riuus ſtadia quatuor ab Imola diui Lazari uocant Emiliam interſecat uiam,in qua
recta & Romanis quondã opibus ſtrata Bononienſium ætate noſtra quinis ab Imola paſ-
ſuum millibus,eſt cõditum. Eumq; riuum altiori quàm inter caſtigatos leniter colles appa-
reat fundo depreſſum,denſiſſime ueſtiunt uepres,ut dextra læuaq; proximis uiæ partibus,
nullo niſi quo Emilia lateritio iungitur ponte uadetur loco. Quà uero ad Imolam pons
pertinet in perpetuam planitiem, Vatreni fluminis alueus ad ſiniſtram excipit,cum dexte
ram colles immineant ſinuoſi. Itaq; Piccininus immiſſos ex ſuis qui hoſtem laceſſerent iu-
bebat retrocedere fugientes, ut inſecutus hoſtis cerneret pontem nullis obicibus commu-
niri. Ipſe collem trans riuum eminentiorem,ad Pinum uocant,unde in hoſtiũ caſtra deſpe
ctus eſſet,cum paucis inſidens ſpeculabatur,quo hoſtes laceſſiti ordine inſequerentur,con
tinuoq; copias ea ratione paratas habebat, ut etiã ſine claſſico ſtructa acie poſſet educere.
Prælijs tamen leuibus quãdoq; commiſſis, & ſi ſuos uidit inferiores nullas eduxit ſubſidio
turmas,ut uictoria pellecti hoſtes aſſueſcerent irruere prouocati. Nonnullis uero hoſtium
ſingulo interceptis prælio didicit,tanta eccleſiaſticos inter ſe duces ardere inuidia,ut nullã
eſſent oppreſſis opem mutuã allaturi. Aduentu itaq; Tollentinatis cõperto priusquam ho-
ſtes meliorem acciperent diſciplinam maturandum ratus, poſtera die ſinuoſo in colliũ qui
Emiliam ſupereminent receſſu equitatum locauit,pedites uero ſupra pontem ueprium cu-
rauit ceſpitibus delitefcere, & turmis duabus quæ caſtra hoſtium in ſolis ortu inuaderent,
præmiſſis ipſe cum tribus alijs medio,quod pontem caſtraq; hoſtiũ interiacet ſpacio apud
Serram Bononiẽſij uicũ ea oſtentatione in campis expectauit,ut ſpeciem præ ſe ferret edu-
ctæ legionis & pugnandi copiam facientis. Egerat ueſperi aduenieus Tollentinas cum gu
bernatore ducibusq;,ut quod promiſſum ſibi fuerat equitũ ſub gubernatore magiſter præ-
conis uoce declararetur,ediceretur q;,uti omnes dicto parerent ſuo. Sed cum Vitellenſis gu
bernator audaciſſimus uir illud ambiret in omnes imperiũ,pares inter ſe duces faciliter di-
ſcordes,& ſuperiorũ mandatis cõtumaces reddidit. Et primo qui tũc habitus eſt ſuperinde
conuentu rem perendinatus, Tollentinati, ut ſuorum diſponeret metationi figendiſq; ten
torijs,reſpõdit,cætera tempore debito curæ ſibi futura pollicitus: parumq; abfuit, quin rei
indignitate permotus ille,qua uia aduenerat,remearet. His ſermonibus in multã productis
noctem,omnes magis ꝙ unq; antea dubij tẽtoria repetierũt. Gatta ad gallicinũ magnam
ſuorũ partem pabulatoribus & oppidanis uindemiã facturis præſidio caſtris eduxit. Itaq;
poſtero die,qui fuit kalendarũ Septembris ſecũdus,exortu ſolis, Guidantonius Mãfredus
ab exploratoribus qui caſtra hoſtiũ noctu obſeruaturi fuerãt miſſi factus certior,hoſtium
equites ad ſexcentos Serram uicum Bononienſij aduenifſe,Petro Iampaulo,clàm uocato,
& utriuſq; militibus arma expedire iuſſis, non prius ambo equos aſcẽdere potuerũt,quàm
hoſtes magno incurſare impetu conſpexerunt. Qui in eos cum paucis delati cohortes iuſ-
ſerunt lituo in prælium conuocari. Hoſtibus uero prout à Piccinino iuſſi fuerant ſimula-
to per uices timori audaciã immiſcẽtibus, & fuga quandoq; temperãtibus,uaria commit-
tebantur prælia,ut qui fugientes ſuorũ partem amiſerant,audaci quandoq; reſiſtẽtes uultu
Vrſinum Fauẽtinumq; morarẽtur ferociter irruentes. Senſimq; factũ eſt,ut duarũ quæ ca-
ſtra eccleſiaſticorũ impetiuerant turmarũ dimidia militũ parte intercepta, reliqui inſequen
tibus Vrſini & Fauẽtini militibus immixti ad Piccinini copias ſe reciperent. Eum autẽ pe
dem ex induſtria referentẽ Vrſinus & Fauẽtinus reſtitutis ordinibus inſecuti,acriter inſta
bant. At Piccininus quem patulis in campis maior ſuperatura eſſet hoſtiũ potẽtia,in uiam
Emiliam ſe recipiens, cliuo qui ad pontem lateritiũ ducit,in quo quaterni aut ſeni ſolũ pu-
gnare poterãt ſe tuebatur, & fortes utrobiq; milites acriter pugnabant. Tunc exciti caſtris
eccleſiaſtici milites pugnãtium uocibus ac ſtrepitu & equorũ qui ad Vrſini Fauẽtiniq; ten
toria captiui ducebantur inuidia accenſi,ſine ordine armati inermesq; accurrerunt. Tollen
tinas autem caſtra deſeri, milites ſine ordine ut quemq; caſus inueniſſet in hoſtem uidens
irruere, inermis equũ conſcendẽs ſuos ſequi iuſſit armatos,& in parte cliui infima pugnan
tes eccleſiaſticos offendens,ut ponte hoſtem diſturbarent, ab illius uero tranſgreſſu abſti-
nerent hortatus in ſummã cliui partem eſt reuerſus. Dumq; ibi arma indueretur Vrſinum

Fauentinumq́ & alios,qui accurterant omnes, pontem ui ſuperatum tranſiuiſſe conſpicatus,de exercitu eccleſiaſtico , niſi ocyus illi pedem referrent actum eſſe exclamauit, & filius qui circunſtabant Chriſtophoro Ioannē & Balduino iuſſis ut cliuo abſtinerēt, ſeq́ cum cohortibus expectarent, cum turmis ipſe quatuor deſcendens eo conſilio pontem tranſiuit, aut cæteros reuocare illæſos , aut ſi dicto ſegnius parerent ſuorum conſulere ſaluti. Calonibus interea relictis,Gatta Brandolinusq́ accurrētes Vrſino & Fauentino opem attulerant, pariter Guerrerius, pariter Eſtenſis Cæſarq́ fecerunt . Deiectus ponte præceps Piccininus inſidiarum quas ſtruxerat , & uaſramenti immemor ſuos omnes ocyus cōuocarat,& intra Imolæ ſuburbia ſe recipiens tolli impedimenta legionemq́ in profectionem iuſſerat expediri,ut ſi maior ab hoſte uis pararetur & partem copiarum,ut cœperat pugnando amitteret,prius reliquā poſſet ſaluam educere,quàm hoſtes duplicato numero ſuperiores acceſſu uictoriæ elati uictum fugatumq́ obſiderent in exhauſta commeatibus ciuitate . Hoſtibus uero minori,quàm cœpiſſent ardore inſtātibus , animos reaſſumpſit,& ad priſtina conuerſus uaſramenta in Vatreni fluminis alueum , cum legione reuerſus peditatum omnem per collis proximi ſinum ſuperiorem riui partem ponti ſupereminentem occupare,& inde in hoſtium præſidia , ſi qua ad pōtem eſſent relicta,pugnare curauit,ut turmas hoſtiles etiam in planitie pugnantes à tergo terrerent,redderentq́ Tollentinatum ad cliuum relictorum ſubſidio deſtitutas . Perpaucos item equites circumactis collibus noto , quod prouiderat riui uado tranſeuntes,ſeſe hoſti à longè iuſſit oſtendere,ut deterrita in ſummo cliuo demiſſa ipſi etiam præſidia diſtinerent. Inde conglobatis quas habebat duodeuiginti turmis,ſelectum parte dimidiata robur hoſti oppoſuit temere irruenti,& cum reliquis præſidio futuris,tam propinqua ſecutus eſt acie,ut unico ſimul omnes cōgreſſu appareret criſpato agmine pugnaturos . Tollentinas interim immixtos in alueo hoſtibus eccleſiaſticos, primo aduentu,uoce & geſtu ipſo adiutos,circumeundo ſingulos clàm hortatur,prælium dirimant, pedetentim ſecedant, nec exercitum quem apud Bononienſium uidiſſent,ſibi præſidio ſperarent futurum, cum partem ipſe minimam aduenions prælio intētatam offenderit,reliqui totam à Bononienſio ad pontem Emiliani complererit uiam fugientes, ſi coget neceſſitas impedimento potius quàm pugnationibus ſubſidio affuturi. Clamor inde à tergo exoritur,hoſtem de inſidijs circumductum,cliuo eccleſiaſticos diſturbaſſe,pontem occupaſſe,& pugnantes in alueo niſi præſto ſibi conſulant undiq́ inuaſurum. Ea territi uoce Fauentinus Vrſinus,Gatta,Brandolinus,Guerrerius,Cæſar Eſtenſis,Tollentinatem tarde cœperant exaudire. Cum ſubito totius legionis confertiſſimo robore Piccininus urgens, in fugam pendentes, nullaq́ ad tergum ſubſidiaria munitos acie diſturbat,palātes agit. Qui uero ponti occupando à Piccinino fuerant præmiſſi pedites, hoſtem ex alto in fugam cōuerſum,ſuos uictores eſſe conſpicati,pontē tunc primo occupant,& ad eam partem fugientes præcluſo aditu intercipiunt:pauci etiā quos collibus circumactos riuum diximus tranſiuiſſe,de ſuorum uictoria per hoſtium fugam certiores facti obuiam contenderunt, & Nicolai filios loco eceſſiſſe intuentes,cliuum ipſi fugientibus plenum ceperunt. Solus ex omni ductorū turba Fauētinus,per pontem qua uenerat Emilia uia ſeſe recepit in caſtra,& ſuis ſubſequi iuſſis,Fauentiam aduolauit , Gatta & Brandolinus ancipiti certamine, cum ſparſa acies eſſet, & multis locis Marte uario pugnaretur, paucis admodū comitantibus prælio excedentes, per notam dudum planitiem Solarolum,agri Imolenſis caſtellum,inde Fauētiam ſeſe contulerunt. Vrſinus,Eſtenſis,Guerrerius , & Cæſar pugnātes capti ſunt. Tollētinas uero dum pontem repetens illum à peditatu hoſtium uidit obtineri,in alueum præceps reuerſus,& hoſti omnia ſternenti obuius militare ſagulum , quo eſſet inſigni notiſſimus abiecit , & imam riui partem Emiliæ ſubiectam equo in fundum præcipitāter acto ſuperare adniſus, ad mediam ripam,quòd difficili atque arduo erat aſcenſu,equo ſubſternitur in riuum reuoluto. Timore tamen uires atq́ ingenium excitante, ſe attollens per cauum riui fundum fugere pedibus contendebat. Sed dum armorum pondere ſimul & ætate grauis radicibus ſtipitum intricatas ſcrobes tardiore peruaderet greſſu , à peditibus ueprium riuiq́ latebras ueſtigantibus, pro abiecto extrahitur milite, & detracta caſſide recognitus, multa illis ſi ſe feciſſent ſaluum pollicitus,ad Piccininum Ariſminumq́ Triuultium eſt perductus. Capti fuerunt eo prælio equites ad tria millia & quingētos,pedites mille,& ut in eiuſmodi ætatis noſtræ rei militaris ludicro atque umbra euenire ſolet, interfecti ſunt quatuor,uix triginta

kultec

leuiter uulnerati, proſecutus uictoriam Piccininus ſuos ut fugientes quaquauerſum ho-
ſtes perſequātur, hortatur, & in hoſtium tētoria delatus, cōperit primos trans riuū miſſos,
alioſq; leuis armaturæ milites illa diripuiſſe, gubernatoremq; cum Gatta & Brandolino di-
miſſis in Bononienſio peditibus centum, ſeſe ſubita fuga Fauentiam cōtuliſſe. Dum hæc in
Romandiola magno cum rerū eccleſiæ damno geruntur, Antonius Piſanus in Campania
& maritima, quas regiones magna ex parte occupauerat, graſſabatur, & Ferentinum, quæ
unica ciuitas ſolide in fide perſtiterat longa ſatigatam obſidione kalēdis Septembribus re
ceperat. Inde cōtra Ptolemæum Sublacenſem ducens, Triuilianum ui captum diripuit, &
abbatiæ Sublacēſis loca Ptolemæo tūc parentia, incurſionib⁹ agitauit. Demūq; pace inter
ipſos cōpoſita Triuilianū, quod per illā Ptolemæo reſtituiſſet, fraude iterū recepit, ſexq; op
pidanorum turri præcipitatis, cōtra Honoratū & Iacobū Gaietanos arma cōuertit. Et Fru-
ſione Veruliſq; bello agitatis aſperrimo, tributa inde & omni prouincia exegit, quanta in
colæ rerū inopes coacti cōferre potuerūt. Fractis, ut oſtendimus, aliena magis culpa, quàm
propria uirtute felici auſu, pōtificis & ſociorū populorum copijs, Piccinino facilimum fuit
Florentinam rempublicā euertere trepidantem, & nullis firmatam copijs præterq; fuga ere
ptorum Tollentinatis filiorū, quibus uix quingenti equites ſalui erant. Sed dum Bononien
ſibus morem gerere, uel potius ut multi exiſtimarunt rem Bononiēſem ea ratione adniſus
eſt firmare, ut eam ciuitatem bello maxime opportunam haberet expeditam, conſecutis in
dies factū eſt cauſis, ut prius uictoriæ ipſius haſta refrixerit, quàm Bononiēſio, ſancti Petri
Pulmatio & Bazano receptis, Francumoppidū expugnare potuerit: cōſumpta nanq; in ea
obſidione per cōtinuos autumni imbres ſimul cum tempore equorū impedimentorumq;
parte nō minima, repetijt Lombardiam. Quo in tempore res pontificis ſociorumq; popu-
lorum ubiq; eſt cœptum fieri meliores. Franciſcus nanq; Sphortia ſimul ac Piccinini uicto
riam tepeſcere intellexit, cœptis dudum proponi fœderis conditionibus animū intēdebat.
Fortebraccius autem quas tenebat in ducatu Spoletano ciuitatibus & oppidis à Sphortia
timēs relictis ſine præſidio Romanis Aſſiſiū cum turmis omnibus ſe cōtulerat. Nō parua
item rebus pōtificis ſociorumq; populorū acceſſio fuit, Coſmi & Laurētij mediceorū in pa
triam reuocatio. Hi anno uixdū elapſo Florentia per inuidiā pulſi, Venetijs quò fuerāt rele
gati, ſūma cōmorati modeſtia Nicolao Donato uexillifero & collegis, q per id tēporis ſum
mū magiſtratū in ciuitate obtinebāt, ſibi amiciſſimis freti, clàm egerūt, ut de reditu ſuo ad
populum referretur. Sed cū in ſciſſa & tunc flagrante inuidia ciuitate, id fieri uſitato & ue-
teri more ciuitatis, & legibus impoſſibile eſſet uiſum, uicit tantorū ciuium gratia, ut poſtha
bitis legibus, uexillifer & collegæ ſingulos ex ciuibus, quos nouerant fautores redderent at
tentos, & palatio militibus armis, cibarijſq; in aliquot dies munito, omnem in ſe legum po
tentiam aſſumerent, reſtituendis in patriā ciuibus benemerentibus de populo Florentino,
quorū diuitias ſūmas priuatorū quas in Europā cuipiā eſſe audiuerim⁹ æquiparādas, nul-
la ex parte ingentibus illorū uirtutibus maiores eſſe, cōſtans apud graues quoſq; Italicos fa
ma erat. Eos in palatio apparatus fieri, aduerſæ factionis principes exploratū habentes, Ri
naldus Albinus equeſtris ordinis, Rodulſus Petrutius, & Nicolaus Barbadorus, ſuos in ar
mis ingentē ciuium, & plebis numerū habuere. Et niſi pontifex autoritate precibuſq; inter
ceſſiſſet, maximo damno ſed peiore exemplo, ciuili certamine, cædes, incēdiaq; plurima fu-
iſſent commiſſa. Die uero diuorū Coſmi & Damiani natiuitate feſta, accito in publicam
palatij areā per campanā ex uetuſto, ſed ferè antiquo ciuitatis more, uniuerſali quod par-
lamentum uocant, populi cōcilio, creati ciues trecenti, qui ſummā rerum omnium poteſta-
tem ſine prouocatione haberēt, de reditu Coſmi, Auerardi & Laurentij mediceorū, ac An-
geli Acciaioli equeſtris ordinis, deq; exilio Rinaldi, Rodulfi & Nicolai, aliorumq; ciuium
circiter quinquaginta, legē tulerūt, & noui in magiſtratibus ſuffecti ſunt ciues, qui rebus ec
cleſiæ Venetorumq; cōſenſu maximo ſtuduerūt. Perbello etiā iiſdem diebus dolo, Roma-
nos pontifici rebelles ludificauerat Baldaſar Offidanus. Miles etenim Hiſpanus nomine
Riccius, acri & ſubdolo uir ingenio Campania profugus, Romā cum latronū turma acce-
dens, ſtipēdia petierat pedeſtria. Cumq; minor q; peteret cōditio à ciuibus offerretur, indi
gnatus conſtituit, dolo ſumere ultionem. Arcē, inquit, urbis theſauro ut ſcitis refertiſſimam,
quod tantopere anhelatis ciues Romani, tradere uobis cōfido, ſi munera tāto facinore di-
gna me cōſequi poſſe intelligā. Cum igitur ciuitate illū donare, magiſtratu etiā ſeptēuirali,

qui

qui apud eos tunc eſſet maximus ornare, & perpetuum inſuper centurionem habere pro/
miſiſſent: conſtitutis utrinq; ſignis quibus arce capta ciuitatis primarij acciti accurrerēt, fu
gam Riccius ſimulauit in arcē aduolans Baldaſarem aduētus ſui cauſam eueſtigio docuit,
futurum ſi ſibi audiuerit, ut Romanorum potētiores, qui præſentem cuperent ſtatum reci/
piēdæ per fraudem arcis ſpe adductos in poteſtate haberet, urbemq; per illos recuperaret,
& camerariū carceribus liberaret. Cōſentiunt Baldaſar præſidesq;, quibus ſuperiorū arcis
partiū cura à pontifice fuerat demādata, & dolū procedere cupiētiſſimi, Riccium intra pro
murale cum manipulo acceptum cuſtodiæ munera per noctes & interdiu obire, quandoq;
in ſumma mœnia perductum ſeſe oſtendere, & probris Romanos laceſſere permiſerunt.
Romanis etiā Riccius nocturnas apud pontē habētibus excubias, ter quaterq; per noctē
uoce tremula inſuſurrarat, & nutu geſtuq; interdiu ſignificauerat, ſeſe breui qd' fuerat pol/
licitus cōfecturum. Die igitur quæ patrando facinori uiſa eſt accommoda, Baldaſar quatu
orq; illius decuriones uincti Riccio & eius manipularibus permittuntur, completur omni
in parte arx eiulatibus quales ſubita improuiſa perculſi clade edere cōſueuerūt. De ſumma
deq; infima turris mœniorum, & promuralis parte exaudiūtur uoces, arci Riccium domi/
nari. Dumq; Romanos Riccius tanti facinoris expectationi intentos ripā Tyberis & pon
tis repagula uidet corona circumſiſtere frequentiſſima, de mœnibus primo, tum de promu
rali, & tanq; moræ impatiēs de patente ad pontem porta Romanos ciet, ut arcē recipiant,
obteſtatur. Primi omniū aduolant Lelius Magdalena & Valerianus Mutus, quorū opem
clemētiamq; Baldaſar uinctus obuiam perductus, ſupplex exorauit, ipſos ocyus ſubſecuti
quatuor ciues Romani, Riccium inter complexus hilarem, Baldaſarem uinctum cōſpicati,
in Romam tunc liberam inſignis Ricci beneficio clamauerūt. Quinq; ex omni turba ciuita
tis primores, poſt primos ſex repagula prætereuecti, portā arcis intrepidi ſubierūt. Idemq;
facere omnis parauerat multitudo, maioribus ut conſtat rapinæ q; gloriæ ſtimulis agitata,
niſi ſancti Gaudentij Ariminēſis abbas, machinamēti duplicitatē, maiores ſimul q; quibus
reſiſti poſſet introduci copias ueritus uetuiſſet: de arce etenim ſuperiore, cuius accuratā ſu/
ſceperat cuſtodiam, rapidum ſulphureis bombardarum pulueribus ignem admouens, ter/
ribili concrepitu Romanos præcipites attonitosq; cōpulit retrocedere, undecimq; qui pro
ceſſerant interceptis, cæteri intra urbē mœſti pauidiq; fugerūt. Tum multiplici in populo
ſeditione exorta, qui rebellionis autores fuerant migrare & camerarium abducere intende
bant, ſibi à coniunctis affinibusq; & amicis captorum ciuium timētes, quorum uxores pa
rentesq; & liberi ingens multitudo, caſtelli tumultu uixdum ſopito, Capitolij fores obſede
rant, preces minasq; lamentationibus mixtas fundentes, & curā camerarij poſtulantes ſibi
demandari, quo'd ab eius ſalute ſuorū uitam libertatemq; intelligerent expectandam: tan/
demq; uarijs à Capitolio in arcem miſſis ultro citroq; nuncijs uicerunt, quibus capti erant
chari, ut camerario per Capitolij palatiū curæ & cuſtodiæ ſuæ dimiſſo, capti ciues à præfe/
ctis caſtello humane tractarētur, quouſq; apud pōtificē agi poſſet de permutatione, quam
Romani publice offerebāt. Per id tēporis Camertini exēplo Fabrianenſiū, qui paulo ante
Clauellēſes uetuſtam in eius oppidi uicariatu eccleſiæ familiam ſenes pueris mixtos ad nu
merum duodecim, in baſilica cathedrali interfecerūt, Varanenſes quinq; numero diuerſis
in locis una occiderunt hora, acclamaueruntq; populi ſub eccleſia libertatem. Lætatus Ro
manorū in arce captorū nuncio pōtifex, permutationi quæ oblata erat accedere ſimulauit,
& Tropienſem epiſcopū quem ſupradiximus, pacis cōditiones cū Sphortia apud Calca/
rellam firmaſſe, mittens Tudertū apud Sphortiā inſtare iuſſit, ut quod ex fœdere deberet,
in tanto eccleſiæ & nepotis ſui rerum diſcrimine præſidiū afferret, eaq; promptitudine de/
leret, ſi quid dedecoris ſuperiori tempore admiſiſſet. Paruit Sphortia, camerarioq; cuius
deſiderio prælatos curialesq; omnes angi intelligeret liberando, cohortem immittere ſpo/
pondit, quamprimū pecunias recreandis commilitonibus pontifex diſſoluiſſet. Tentatos
interea ex Tuderto Romanorum animos, Tropienſis intelligebat ad eccleſiam inclinatos.
Qua de re cum pontificem feciſſet certiorem, is cui falsò, & ut attollit indignos fortuna per/
ſuaſum eſſet, ea ſola feliciter ſucceſſura, quæ Recanatenſis geſſiſſet epiſcopus, illum ab Imo
lenſi clade reuerſum, cum ducatis ſex mille Tudertum miſit, & ambos iuſſit epiſcopos, pa/
ri munus illud exequi poteſtate. Quos eam adducentes cohortem Romanam Tranſtybe/
tina porta ſponte ac precario introduxerunt, quia tamen repentina huiuſmodi deditio,

tremiſcenti Romanos Recanatenſi, ſuſpicioſa uideretur, datam ipſe portam cum cohorte
ſeruauit, & ingreſſus urbem Tropienſis, adducente populo Capitolium petijt. Tum came-
rario magna populi caterua comitante ad caſtellum deducto, captiui educti, paxq; & ple-
na præter ſpem ac multorum opinionem delictorum uenia Romano populo eſt conceſſa.
Fretus animo urbis receptione & camerarij liberatione pontifex, aliã item in ſpiritualibus
eccleſiæ rebus bonam ſpem, fiduciamq; concepit, duobus Romanæ eccleſiæ cardinalibus,
ſanctæ Crucis uno, & ſancti Petri ad Vincula altero, quorum hic Baſilienſibus cõſenſiſſet,
ille demandata legione ſumma integritate functus erat, Florentiam redeuntibus. Itaq; cum
rebus eccleſiæ temporalibus breui confirmandis, nullum forte exiſtimaret efficacius admi-
niculum, quàm ſi Sphortiam ſolidioribus aſtringeret fœderibus, id ſumma cura & ſollicitu-
dine enitebatur: ſed cum Venetorum oratores Florentiniq; quibuſcum tractaretur nego-
cium, licet cupiẽtiſſimi eſſent, perficere nequiuiſſent, id etiã tentari à nobis uoluit, qui apud
Calcarellam illum in ſentẽtiam duxiſſemus, Itaq; ubi Tudertum acceſſimus, tanta commu-
tatio inceſſit, ut Sphortia ſpretis ducis Philippi pollicitationibus, quas Franciſcus Gallina
& Marcus Siccus oratores feciſſent, Catabricam commilitonem, cui plurimum fideret, no-
biſcum Florentiam miſerit, & breui in hæc fœdera ſit conſenſum, ut pontificis & eccleſiæ lo-
ret uexillifer, annoacq; duos equitum trium millium, mille peditum ſtipendia mereretur. Pi-
ceni inſuper à ſummo põtifice & cardinalium collegio quoad uiueret Marchio declaratus,
in Tuderto ac Tuſcanella ad triennium, in Firmana ciuitate, perpetuus cum ſtirpis maſcu-
linæ, & fratrum ſucceſſionis iure uicarius conſtitutus eſt, acto expreſſe ut cætera decede-
ret quæ iuris eccleſiaſtici obtineret, formula huiuſmodi perſcripta, & partiũ ſigillis obſigna-
ta præcepit Sphortiæ põtifex, ut Fortebraccio bellum inferre pararet. Sed cum pecuniæ illi
tardius eſſent miſſæ, hyema etiã per Decembrem obſtaret aſpera, expediẽdo exercitui ope-
ram dare cœpit. Venientem interea ad Chriſti natalem Florẽtiam camerarium comitante
epiſcopo Recanatenſi, qui illum ab urbe proſecutus fuerat, curialea & populus Florẽtinus
illum ducentes maximis ſunt honoribus proſecuti. Cumq; per Ianuarium à motibus eſſet
quies, Ioanna ſecunda regni, quod tum Apuliæ, tum appellant Siciliæ, regina, quæ omnia
poſſediſſet à Syllaceo freto, Terracinam uſq;, & Reate, ac Troentum ſita, moriẽs maximas
reliquit in rebus Italiæ commotiones. Quibus comprimẽdis cum pontifex Romanus ani-
mum intendiſſet, Recanatenſem epiſcopũ patriarcham Alexandrinum creauit, & in ipſo
regno recuperãdis Campaniæ & maritimæ oppidis, quæ ad hoſtem defecerãt legatũ ſedis
apoſtolicæ declarauit. Fefellit uero pontificẽ opinio, qui Neapolitanos exiſtimaſſet cõſide-
raturos, prout tamen eos reginæ obitu audito fecerat præmonitos, regnũ Siciliæ quod ad
Romanã ſpectat eccleſiã nulli ſubijciendũ regi, niſi quem ipſe ex uetuſto more cõſtituiſſet,
& Romanæ eccleſiæ tributariũ declaraſſet. Qua enim die Ioãna à rebus eſt humanis exem-
pta, delecti ſunt ſexdecim ex regni proceribus & ciuitatis primoribus, quos appellauerunt
conſiliarios, comes Puloini, comes Nolæ, comes Caſertæ, Ioãnes Cicinellus, Marinus Boſ-
ſa, Otinus Caracziolus, & decẽ alij, à quibus teſtamentũ illius nomine, ſubornatis, qui ſe no-
tarios & teſtes ſubſcriberẽt eſt confictũ, in eo multiplicibus ad fidẽ comparandã completo
legatis regni & bonorũ quotquot ſupereſſent hæredem fecerũt Renatũ glorioſa oriũdum
Galliæ regũ ſtirpe, cuius fratrem Lodouicũ eodem anno uita functũ, Ioanna pridẽ adopta-
uerat. In legatorũ uero parte ex reginæ theſauro, quem cẽtum & quinquaginta auri millia
conſtat ſuperaſſe, donauerunt ſeipſos Neapolitani, millibus ſeptuaginta, ciuitatis, ut uerba
teſtamenti dicebant, uſibus impendendis. Traxit uero in ſeditionem machinatio hæc teſta-
mentaria, regni populos proceresq;. Nam quos uaria pro affectione ſpes dubios pendere,
ultimamq; pontificis deliberationem expectare ſuſſiſſet, patefactus ad Gallicos reges incli-
natior Neapolitanorum affectus, ſuas unumquemq; quibus pro illatis acceptisq; iniurijs
ducerentur animorum paſſiones, detegere fecit, hincq; diuerſa principes populiq; ſtudia
ſunt ſecuti. Primi omniũ dux Sinuiſſæ, Ioãnes Antonius Martianus, Chriſtoforus & Ro-
gerius Ganietanei, quorum alter protonotarius, alter erat regni magnus camerarius, Fran-
ciſcus Pandonus Laureti comes, & Antonius Piſanus conſœderatione inita ad regem
Alfonſum in Siciliam miſerunt futurum polliciti, ut regno celeriter adueniens potiretur.
Aprutini uero econtra fœdus ſponſione mutua percuſſerunt illum pro domino accipien-
dum, qui à pontifice declaratus, & ab regni melioribus in regem fuiſſet aſſumptus. Qui

etiam

dere animo uideretur, ſed indigna epiſcopo, indigna oratore ad pacem quærẽdam miſſo, cum Nicolao Piccinino, qui per id temporis apud balnea Senenſis agri moram trahebat, tractauerat ſcelera. Is etenim Riccius, quem capiendi per dolum in caſtello Creſcentij Romanoa ciues autorem fuiſſe oſtendimus, facinoris alicuiua perpetrandi rabie exagitatua, hunc adijt epiſcopum, & põtificis camerarijq́ erga ſe maxima ingratitudine falſò accuſata illi pollicitus eſt pontificem ſi uellet uinctum tradere, quem amœna Florẽtini agri per æſtatis incendia petiturũ, & ad ædem ſancti Antonij quæ extra muros eſt diuerſaturum, facile ſibi foret paucorum, qui occulte cõſentirent Florentinorũ ciuium auxſlio capere, dum modo afferret opem præſto Piccininus, captiuo in Lucenſes ſecurius abducendo. Riccio Pitiolum ad faciendã fidem miſſo Florentinos allocutua ciues epiſcopus, rem perficere adeo ſollicitus & animo ardena fuit, ut omnibus quæ agebantur à Florentinis magiſtratibua deprehenſis epiſtolisq́ interceptis, quæ Piccinino mittebãtur in Iacobum Caponem Florentinum ciuem capite damnatum magiſtratus animaduerterint, & epiſcopi ſcriba qui multaa de re ipſa ſcripſerat epiſtolas, quæſtionibus ſubiectus conuictusq́ in carcerem ſit coniectus. Vicerunt tamen cardinalium preces, præſertim ſanctæ Crucis, ut epiſcopus conuocatia quotquot tunc haberet curia prælatis principumq́ oratoribus, ad põtificis præſentiam publico in loco perductus, cauſam diceret. Qui ad põtificis pedes proſtratus uoce uultuq́ reatum fatentibus, tarda tandem proferens uerba, deprecatua ab miſericordia facinua id quo ſupra retuli modo excogitaſſe, pertractaſſe, & conficere omni ſtudio contẽdiſſe, confeſſus eſt. Ad quæ pontifex paucis reſpondens, uitam, inquit, tuam qua es indignus, cardinali ſanctæ Crucia, cui nihil denegare poſſumus condonamua: poſtera die ad memorandam pacis Gallorum cum Anglicis componendæ legationem profectus, cardinalis prædictus eundem epiſcopum perduxit ad ducem. Et Riccius, re ut geſta erat, non ſolum magiſtratibus, ſed omnibus ad necem illum perducentibus, ſæpenumero narrata, uitam ſuſpendio finiuit. Tunc in Romãdiola Sigiſmũdus Malateſta, Arimini, Fani, Fortunæ, & Ceruiæ Ceſenæq́ cum Malateſta fratre uicarius, cum ſexcẽtis ut primum Piſaurienſi bello equitibus ad põtificis & eccleſiæ ſtipẽdia conductus, Forliuienſem prædatus eſt agrum. Quamobrem accitua Forliuium Franciſcus Piccininua eò impiger aduolauit, & urgentem obſidione Aſſiſium Franciſcum Sphortiam, ſummua pontifex, Venetorum, Florentinorumq́ conſilio ea de cauſa in Romandiolam uocare cœpit, quod Nicolaum Piccininum conſtaret, auditis quæ apud Forumliuium contra filij progreſſus facta eſſent, in eam prouinciam cum exercitu deſcenſurum. Sphortia uero non prius ſibi traijciẽdum fore Apenninum reſpondebat, quàm patriarcha cum copijs quaa habebat, & Leone Sphortia fratre, quẽ cum equitibus quadringentis, ipſe in Prouincia dimitttere ſtatuerat, illic præſidio futuris, Fortebraccio opponeretur, eaq́ ratione contra Ciuitatemcaſtelli ac Burgumſepulchri hæſitando, acceſſum de induſtria differebat, quouſq́ Nicolai Piccinini aduentum in Romandiolam exploratum habens, Apennino raptim traiecto, uix eadem hora Ceſenam applicuit, qua ille Forumliuij ſe cõtulerat. Itaq́ oppoſitis tam propinquo locorum ſpatio partium ducibus, apud nullos erat dubium, qui rerum Italiæ ſtatum intelligerẽt, quin illa ſuccumberet pars cuius exercitum deleri cõtingeret. Maiores uero erant Piccinino uires, qui ex omnibus ducis Mediolani copijs quatuor ſelegiſſet equitum millia, & præter filij ac Sagramori equites, præter mille ueteranos pedites, qui duci Mediolanẽſi plures militauerant annos, populũ etiam Forliuienſem haberet, homines natura bellicoſos & recentis damni ſtimulis agitatos, Sphortia autem fratribus Leone in ducatu cum quadringentis, Alexandro in Piceno cum ducentis equitibus relictis, uix duo millia equitum & ducentos ſecum adduxerat, pedites octingentos, ut iunctis ſibi Sigiſmũdo & Fuſchino Attendulo, quem è Picerio præmiſerat, tria millia tantum in equitatu habuerit. Superior item illi alia erat ratione Piccininus, quòd ſibi ad quæſitam pro duce hoſtium uictoriam, ſatis ſuperq́ foret, illæſo atq́ intacto etiã Sphortiæ exercitu in Picenum ducatumq́ Spoletinum traijcere, quas prouincias Fortebraccio coniunctua eueſtigio recepiſſet, rebus aſſuetaa innouandis, paruoq́ aduerſariorum præſidio tũc munitas, & quadrageſimo Adriaticum inter ac ſubiectoa Apennini iugis colles miliario patebant tres uiæ diuerſis diſtantibusq́ ab inuicem itineribus ad illas perductare, Patentibus planiaq́ campis, ſub uiam Flamminiã ad maris littora, per Ceſenatẽſes, Ariminẽſes & Piſaurẽſes, in Picenũ una, per galeatã & balneorum Romãdiolæ

conuallem altera,per Sapia fluuij mõtanam, quæ diui Victoris dicitur conuallem,ad Sara
ceni Emporij pontem,& inde ad fluenta Arimini fluminis, Maridã dicunt tertia, quarum
poſtremæ ad Burgum Fortebracci oppidũ,facillimos Apẽnini tranſitus præbuiſſent.Et ſo
liciti cura pontifex, Veneti & Florẽtini magnam utrobiq; hoſtibus ſpem eripere cupiẽtes,
Sphortiæ mandarunt,ut prælio quocunq;, cuius etiã certa in manibus eſſet uictoria,abſti/
neret,Aſtorgioq; Anconitano epiſcopo,quem põtifex Romãdiolæ gubernatorem creaue
rat,ut eam contationem in primis curæ haberet impoſuit, egitq; ut Sphortiæ copijs auge/
retur,quas Veneti è Lombardia,Florẽtini ex Hetruria promiſerãt mittere in Romandiolã
traiecturo.Angebatur autẽ animo Sphortia,& multiplex formidabat periculũ.Sed poſtq;
eò loci rem adductam cernebat,copias hoſtiũ quibus eſſet numero impar,uirtute & indu/
ſtria aggreditur deſtinere. Fluuius Sapis à Ceſena, cuius abluit latus,tortuoſo in Adriati/
cum ductus alueo,ad Marturani uicum tria à ciuitate paſſuum millia diſtantem,ponte iun
gitur ligneo,& licet leni per æſtatem fluat aqua, ſpiſſis tamen undiq; arboribus uepribusq;
ripam tegentibus unico tantũ infra uadatur loco,ea uada incolæ,Caſtellionẽ uocant.Quæ
itẽ pars ciuitatẽ põtemq; interiacet,unico Flaminiæ uiæ loco,cui fermè ciuitatis ſupereminẽt
muri,ripas undiq; apertas habet equitatui ſuperabiles.Itaq; Sphortia poſitis ad eũ pon
tem caſtris, ſubiecta Caſtellionis uada duplici aggere & congeſtis arborũ ſtipitibus com/
muniuit,ut nulla poſſet eſſe tanta foſſorum copia,quæ trium horarũ ſpatio, illa traijciendis
copijs redderet idonea . Et quia paſſuum uix quinq; millibus à ponte diſtaret is locus,per
eius cui inſederat,ripæ ſemitas, cũ aduerſa per incurui amnis reflexus longiuſcula eſſet,ſta
tiones à caſtris in uada diſpoſuit frequentiſsimas,quæ ſuam in qua conſtiterat ripã,oppoſi
tamq; aſſeruarent:& ſi forte aliqua per noctem aut interdiu à Piccinino attentaretur com/
planatio,ſibi celeriter nũciarent.Qua uero liber Flaminia uia in ciuitatem patet amnis tran
ſitus,foſſa item & congeſtis arboribus meatum claudit,& attributis à Sigiſmundo ciuibus
iuſſit,ut ſolum oculorum uociſq; impẽdentes operam,ſi hoſtem illac tranſiturum in paten
tem Sapis alueum deſcendere peruidiſſent, ſe facerẽt certiorem.Cætera amnis fluenta,à ci
uitate Ceſena ad Apennini radices uiginti paſſuũ millia,ad eam quæ ciuitati continet par/
tem ſuſpenſis natura, & ubiq; equitatui imperuijs rupibus muniũtur, & unico ad Emporij
Saraceni lapideum pontem trãſeuntur loco. Itaq; miſſis ad Emporium ducentis equitibus
totidemq; peditibus,dat negociũ,ut ponte propugnaculis munito,hoſtes ſi improuiſi illac
cepiſſent iter , tamdiu remorari ac repellere conarentur,quouſq; accitus ipſe poſſet cum co
pijs aduolare.Rebus eum in modũ diſpoſitis,ex tribus quas ad Picenum ducatumq; dixi/
mus patere,duas Sphortia præcluſerat uias.Tertia item illũ prohibebant Florentini,miſſis
ab Aretino agro in uallem Balineam,& Galeatã Chriſtophoro,Ioanne & Balduino Tollen
tinatibus,cum equitibus ad octingentos, totidemq; peditibus.Interim Piccininus qua die
Sphortiam à Ceſena Marturanum conceſſiſſe habuit exploratum, à Villafrancha Forliui/
enſis agri,apud quam adueniens conſederat,Bagnolum,& poſtera die ſe cõtulerat Camu/
ratam,agri item Forliuiẽſis uiculum Caſtellioni ad tertium lapidem propinquum,& nocte
inſecuti præmiſsis ex more qui planas latasq; facerent tranſituræ legioni fluminis ripas,ca/
ſtra ad gallicinium mouens , trans Sapim ducere conſtituerat . Qui uero præmiſſi fuerant
ulteriorem uadorum ripam accuratiſsime præcluſam armato milite cuſtodiri,qui eos reie/
ciſſet,renunciantibus turmas furens in ordinem redire, & ſtructa acie pontem uerſus iubet
properare,id Sphortia ab excubatoribus exploratũ habẽs ſuos omnes ocyus in armis eſſe,
& Catabrigam Troiulumq; in equo ſedentes , quia tunc forte uirũ præſtantem Thomam
Michaelem,patritium Venetum oratorem ad ſe miſſum adduxerãt, cum equitibus ducen
tis trans Sapim hoſtis aduentum progreſſusq; à longè inſpicere & ab omni congreſſu dili/
genter iuſſerat temperare. Piccininus uero cõſerendi cum Sphortia manus occaſionem ca
pturus,Franciſcum filium Sacramorumq; cum lectis militibus trecentis præmittens man/
dauerat,ut pontem uſq; prædabundi diſcurrerent, & hoſtea ſi pontem inſecuturi trãſirent,
retrocedentes ac fugã ſimulantes,quo poſſent longè à caſtris attraherẽt,cũ ecce ex improuiſo
ad ſolis ortum,Bracciani,Sphortianiq; ſecus põtem obuij, mãdatorũ obliti,cõſerto prælio
quantis poſſunt uiribus pugnant, & paruo temporis ſpatio Sacramorus ſtrenuiq; triginta
milites cũ tyronibus ad quinquaginta capiuntur . Franciſcus Piccininus inter pugnãdum
equo deiectus,niſi pugnantiũ clamore exaudito genitor opem tuliſſet,ueniſſet in hoſtium
poteſtatem.

poteſtatem. Quod autē ex inſperato cōſeri cœptū erat prælium,utroq; exercitu ſpectante
dirimitur. Sphortia nanq; ſuos,qui claſſica receptui canentia ſpernebāt,frequētibus ꝙ po-
terat nūcijs reuocās,primū omnes uictores uictosq; in caſtra coēgit, repagulis ad pontem
ex more oppoſitis, aciem pro ripa ſtructā tenuit, ꝙ diu Piccininum uidit ſtructa item acie
pugnandi copiā facientē. Id Piccininus prudēs Sphortiæ conſiliū conſpicatus,ira percitus
furensq; ad pontē pugnare parabat, legionem cuicunq; rerū diſcrimini,ut illatam à Sphor
tianis notā abſtergeret,obiectur⁹. Sed Ariſminus Triuultius,cui dux Mediolani maximā
in rebus bellicis poſt illū dederat poteſtatem,præceps importunumq; damnans conſilium,
omnes iuſſit ductores cōmilitonesq;,etiā Piccinino obſtinate contrariū mandāte,prælium
retractare. Tandemq; longa fatigatus expectatione ducis Mediolani exercitus,Piccininū
potius Camuratā ad meridiē reduxit,ꝙ ab illo ex more fuerit reuocatus. Dies ea fuerat Iu-
nij penultima,& Veneti Florentiniq; nullos,ut pridem per mēſem Maium facere promiſe
rant,ad Sphortiæ caſtra miſerāt milites, præter baliſtarios Venetos ad centum & quinqua
ginta, quos eo die Michael ſecum duxit. Didicit uero à captiuis Sphortia primum illa die,
quod prius audiēs nō crediderat, Nicolaum Piccininū optimos quoſq; ex omnibus ducis
Mediolani copijs,nō turmatim uocatos,ſed pro uirtutis fama ſigillatim ſelectos adduxiſſe
ad millia equitum quatuor,quæ gregatim, ut ſolitus fuerat, accitis ſex millibus præualerēt.
Quare maxima quā diſſimulare nequiuerat formidine adductus, impedimentis Ceſenam
miſſis,pōtificē Venetosq; & Florētinos multa queſtus, promiſſum orat præſidiū,ipſi fidos
quoſq; & in primis Sigiſmundum Malateſtam,in cuius dominiū prima ſæuiſſent uictoris
Piccinini arma,rerū diſcrimen,in quod perducti eſſent,edocēs,partitam in uices legionem
continuo in armis habet. Rebus ut geſtæ erāt Florentiam perlatis,maior ex periculo quod
ante oculos uerſabatur dolo,ꝙ ex ſecūdo prælio lætitia erat, Quare cū nullæ eſſent aliæ pon
tifici & Florentinis copiæ ꝙ Tollentinates, Chriſtophorum partitis cum fratribus quas ha
bebant copijs, quadringentos equites,totidē pedites ad exercitū Sphortiæ raptim ducere,
fratres apud Galeatā curant reliquos retinere, & frequētibus Venetos ſollicitāt nuncijs,ut
ſiue ducem Mediolani aperto in Lombardia laceſſant bello,Piccininū omnesq; alios præ-
ſidio quantocyus aduocaturū,ſiue alias ex ſuis mittāt copias,quibus repellatur Piccininus,
aut ſi aliqua Sphortiæ daretur occaſio,deleatur. Veneti uero utriq; ſatisfacturi poſtulatio-
nis parti,bello animū applicuiſſe ſimulātes, marchionem Mantuanū & Luiſiū Vermēſem,
omnes copias Brixiā contrahere,& Gatam ex Francho,Guidantoniū Manfredū ex Fauen
tina, ſeſe exercitui Sphortiæ iuſſerūt adiūgere. Per multos uero,qui mittendis ultro citroq;
nuncijs,& cōſtituendæ in ſenatu tantarū rerum deliberationi intercederent dies,multiplici
Piccininus aſtu ex Sapis, ut dicebat arce,conatus eſt Sphortiā educere. Nā mutato per ſin-
gulos dies caſtris loco,quādoq; mœtū ſimulabat,qñq; lōgo per mōtes circuitu, ex Forliuio
Caſſianā arcē,& inde in proxima Apēnini iuga uallē Balneā ſuperare, Apēninūq; traijcere
nitebatur. Et tamen interea quotiēs utriuſq; exercitus pabulatores lignatoresq; & prædato
res,aut caſu,ut aſſolet,fierent obuij,aut leuibus ex propoſito decertarēt prælijs,Sphortiani
ſemper hoſtibus præualebant. Camuratā linquēs ſeceſſerat Bagnolū Piccininus,inde iun-
ctis ſibi quotquot arma ferre poſſent Forliuienſibus, machinas cōportarat,& ſcalas ac bel-
lica quæcunq; potuit inſtrumēta, Mallianumq; Forliuienſis agri uicum,ad diem iduū Iulij
quintā concedens,Mendulam Malateſtarum oppidū,ſtadia duodecim à Miliano diſtans
eo parauit cōſilio oppugnare,ut eius in poteſtate habiti adminiculo facilē expeditumq; ad
Saracenū Emporiū,aut Galeatā haberet trāſitum. Id exploratū habens Sphortia,præmiſſis
qui oppidū tutarentur aliquot Sigiſmūdi cōmilitonibus, Matturanū inuitis ac multū reni
tentibus Anconitano,& ſociarum rerū publicarū oratoribus tunc primū linquit,& in Bre-
tenorienſis agri finibus,ad oppoſitā Malliano fluuij Vitis ripam,locū caſtris ſtatuerat com
munire. Prius tamen ꝙ de Bretenorij colle deſcēderet eminentiori, miſſos cū Ciarpellono
equites,quadringentos,hoſtem qui multitudine fiſus,nullo per regionē ordine uagaretur,
incautū, inopinātemq; adoriri iuſſit. Immiſſus qua erat audacia in ſecuram multitudinem
Ciarpellonus,omnia perturbat, fractosq; obuios quoſq; in Piccininum tentoria fugientes
agit,ut cū eo attoniti inermes armatiq; cōfugiſſent plurimi,quos abeſſe cognoſcebāt erede
rent ab hoſtibus interceptos. Piccininus uero Sphortiā que audiuerat Marturano caſtra
mouiſſe,cum exercitu adeſſe ratus,uires ꝙ poterat raptim colligere, impedimēta Forūliuij

 mittere,

mittere, & ſenſim retrocedere decreuerat, cum Ciarpellonum auſu feliciter nauato, paucis quos ad ſuos rediens in amnis alueo ceperat, abductis equitibus recedere intellexit. Poſt Sphortiæ ex ducatu Spoletano profectionem patriarcha Alexãdrinus, quem põtifex ſeſe Fortebraccio cum Leone Sphortia opponere iuſſerat, uel quia illum exiſtimauerit contra paruas Fortebraccij copias ſatis præſidij habiturũ, uel quòd ſuperbus ipſe effrenis audaciæ adoleſcentis cõſuetudinem fugerit, uenire diſtulit, & Iacobum Vicenſem urbis præfectum in Vetrala obſidebat. Leo autẽ ut Fortebraccium ab iniuria Tudertinorũ arceret, Falcum pontificis oppidum ſe cõtulerat. At Fortebraccius, quem patriarchæ qui ſperabatur in ducatum aduentus, & Leonis præſentia, ne Piccinino ſe cõiungeret diſtinebant, profectione in Romandiolam ſimulata ad Apenninũ conceſſit. Quod cum Leo Sphortia intellexiſſet, ex tuto quẽ cœperat loco in ſubiectam Falco planiciẽ deſcendit, & contractis ex Tuderto Falcoq́ auxilijs cõſtituerat, quantã maximã poſſet uaſtitatem tranſmittenti Appenninum Fortebraccio ab tergo ne auderet progredi oſtentare. Quod cum habuiſſet Fortebraccius expolratũ, in Tiſernates rediit, unamq́ moratus diem à Conrado Trincio Fulginate, de hoſtis imprudẽtia certior factus, de quarta uigilia mouit, & iter obſtinata feſtinatione emenſus, ſole iam in occaſum uergente prius Leone Sphortia inermi capto caſtris eſt potitus, q̃ unde uis fieret pauci intellexerint Sphortiani: exinde Falcũ Fulginatis præſidio fretus, acri preſſit obſidione. Cumq́ poſtulata oppidani à patriarcha expectarent præſidia, licet fontem Fortebraccius ad murorum radices uberrimis ſcatentem aquis, ruderibus oppleſſet, omnesq́ in oppido per ardẽtiſſimum æſtatis ſydus ciſternæ cœpiſſent areſcere, uiriliter reſiſtebant. Piccinino autẽ interea minis apparatuq́ tumeſcente, Sphortiam ægerrime ferentem, promiſſas ſibi à Venetis copias nunq̃ aduenisse, nuncius pertulit, Leone capto copias illi datas, & Tudertinos, qui in expeditionem ducti fuerant, plurimos uenisse in hoſtiũ poteſtatem, Fortebracciumq́ ducatu Spoletano, & inde Piceno, niſi opem ipſe afferat potiturum. Quamobrem magno affectus dolore, tam multis apud Venetos inſtitit, ut Gattã qui Perſicetum agri Bononiẽſis oppidum illa adusq́ tempora relinquere recuſaſſet, donis precibusq́ inductũ per ulteriorem Padi ripam, Guidantoniũ Manfredum rectà per Ruſſium Tadeumq́ Eſtenſem ex Patauinis, per Ferrarienſes Rauennam, & inde Ceſenam ad illum properare curauerint. Sed apud pontificem per id temporis pax, cuius mentionem primo feciſſet, Nicolaus marchio Ferrarienſis, poſt tractatus diu habitos, ea ratione ad diem quartam iduum Auguſti eſt concluſa, quòd Florentini miranda celeritate reſciuerant, ducem Mediolani ingenti ſuperatæ claſſis Arragonẽſium regis uictoria, quam tunc ignoraret eſſe potitum. Eius autem pacis ſequeſtres à patribus conſtituti Branda Caſtellionenſis Placentinus, Ioãnes ſancti Petri ad Vincula Romanæ eccleſiæ cardinales, & ipſe Marchio huiuſmodi dixerũt conditiones, pacem de cætero pontifici Eugenio, Venetis Florentinisq́ cum duce Mediolanenſi, Philippo Anglo, & econuerſo fore. In qua continerẽtur etiam ſubditi & partium ſtudioſi, obligareturq́ dux, Eugeniũ põtificem perpetuò in patrem, dominum, & colendiſſimum paſtorem habere, reſtituere pontifici & eccleſiæ Philippus Imolam cum omnibus eius agri quæ teneret caſtellis: põtifex uero agri Bononiẽſis caſtella recuperaret, quibus Veneti per Gattam & Brandolinum præſidia impoſuiſſent, Perſicetum, Francum, Manzolinum & Sanctagatam, & illa pariter quæ in agro Imolenſi Guidantonius occuparat, Tauſignanum, Riolſiccum, Montebataliam & Saſitelum. Reuocaret item dux militantes ſibi in Romandiola copias, Nicolaũ & Frãciſcum Piccininos, Araſminũ, Triuultium, Bernardinũ, Vbaldinum, Petrũ iam Paulũ Vrſinũ, & qui ad Mutinẽſem uenerant agrum, Antonellum Senẽſem, Chriſtophorum Lauellẽſem, Chriſtophorũ Torellum, Americum, Seuerinatem, Leonorũ Pergulanũ, Sagramorũ Parmẽſem, & Belmamolũ Pennẽſem, pariterq́ curaret põtifex reuocari trãs Padũ à Venetis quotquot ex ſuis copijs in Romãdiola ſibi & eccleſiæ militarent: præſcriptumq́ eſt Philippo, nc quibusuc cauſis, aut exquiſitis coloribus iura eccleſiæ uiolaret, neue ius aliquod in regno Apuliæ proprij nomine, autoritate & uiribus, aut aliquibus etiã Genuenſibus, qui ſub eius ditione & poteſtate tenerẽtur, ſubornatis quæreret, uel oblatum acciperet, aut quærẽtibus quæſiturisq́ faueret. Cum uero minutiora quædam acta eſſent de partium ſtudioſis, Nicolai Fortebraccij cõditiones quibus cum paci includeretur reiectæ ſunt, in ſummi uiri cardinalis ſanctæ Crucis reditum ab Anglorum Gallicorumq́ pace, cuius, à pontifice arbiter miſſus erat,

ADMONET ſuperatæ claſſis Aragonẽſium ſuperiori loco facta mentio, exigit item temporis ordo, quò faciliua quæ ſequuntur cognoſci poſſint, id prælium litteris mandari memorabile, & captorũ regum principumq; uirorum numero maioribus æquiparandum, quæ maritimis bellis intra ſuperi inferiq; maria ambitum noſtra uiderint ſecula. Poſt uarias multiplicesq; regni Siciliæ citra fretum populorum contẽtionea, quibus ſexto ante id prælium menſe afflictum fuit, multa ſunt geſta, uolumen ſi quis eò proſequi uoluerit, pergrande impletura, ſed haudquaq; digna quibus labor fuerit impendendus. Difficillimum nanq; fuerit multorum eiua regni populorum principumq; inſtabilitatem certis applicare partibus, qui ter quaterq; diuerſa ſecuti ſunt ſtudia. Nec ſatia ipſi intelligebãt in quorũ factionibus cenſebatur. Comperto de Alfonſi regia in regnum aduẽtu, Iacobua Caudola Antonium filiũ proſequendo, quod cum principe Tarentino in Apulia geſſerat bello reliquit, ſtatuitq; in Campaniam ueterẽ ſe conferre. Qua in regione belli ſummam conſiſtere intelligebat, quod regni caput Neapolim opulentasq; illius ciuitates contineret Salernum, Capuam, Gaietam & Auerſam, & regem inimicum proximarum Hiſcheæ & Procidæ inſularum, caſtellorum quoq; Neapolis mari expoſitorum dominia habentem conatua in ea maximos facturum intelligebat. Priua uero quàm Caudola ipſam attingeret regionem, Ioannes Caramanica Capuanæ arcis quæ presbyterorũ dicitur, præfectus eam prodiderat comiti Laureti Aragonenſium ſtudioſo, & princepa Tarentinua Minicutium Aquilanum cum copijs adducena ad eam ciuitatem cuſtodiendam ſe contulerat. Quamobrem Iacobus Caudola, reuocato ex Apulia filio, & accitis Micheletto Attendulo, Antonioq; Piſano mille & ſexcentorum equitum ſtipendia apud Neapolim merentibua, principem in Capua non minore diligentia quàm odio obſidebat. Rex interea Sinueſſam aduenerat, & Antonium Columnenſem Salernitanum principem, qui pontificis Martini quinti fuerat nepos, comites Fundorum Chriſtophorum & Rogerium familiæ Gaietanæ, Franciſcum Vrſinum comitem Conuerſani, Ludouicum Columnam, Franciſcum Pandonum equitem Neapolitanum, comite Campibaſſi & dominoa Leoneſſæ, qui omnes fœdera contra Neapolitanos inierant, conuocarat, quorum conſilio fauoribuaq; contra Gaietam caſtra poſuerat, duces autem præfectiq; caſtrorum, Franciſcua Vrſinus & Chriſtophorus Gaietanus, equitum peditum que millia quinque in armia habuere, claſſe quoque quam aduenięns adduxerat maximam portum obſedere Gaietanum. Eam uero urbem haud magno labore capi poſſe ſperabant, quòd paruia præſidijs munita eſſet, & annonæ carentia laboraret. Nec deerat in tanta nobilium prædæ inhiantium turba, qui extrema omnia experturi uiderentur, ut eam diriperent precioſiſſimis Genuenſium mercimonijs refertiſſimam. Nanq; incluſi erant plurimi Genuenſes, qui mercimonia Genuam importaturi ſubſtitiſſent, mare operientes hoſtibus tempeſtatibuaq; pacatum, & plurimi inerant pugnatores, partim quos Philippus Mediolani dux Renato regi ad eam diem fauens, ſeruandæ ciuitati præſidio, adduci paſſua fuerat à Franciſco Spinula ciue Genuẽſi, qui ad inuidiam declinandã ſponte patria ceſſerat, partim qui importauerant commeatua. Secuti fuerãt aduenientem regem fratres Nauarræ rex unus, & duo quos ex gentis more, appellant infantes, ſancti Iacobi & Gallitiæ magiſter unua, Henricus nomine, alter Petrus plurimiq; ex regnis Aragoniæ, Cathelonie, Nauarræ, Siciliæ, & inſularum quibus dominarentur principes, nobilesq; & quidem potentiſſimi in patria uiri, bello tãtum nauali operam nauaturi. Fuit autem claſſia tectarum undeuiginti nauium eximiæ magnitudinia, undecim triremium, biremis unius. Eò Genuẽſes ſuorum in Gaieta clauſorum periculo ſolliciti ſimul quòd regnum Apuliæ in Cathelanorum poteſtatem deuenire ægerrime paterẽtur, duce etiam Philippo iubente, claſſem & ipſi parant, naues duodecim tectas, liburnem unam, triremes tres, & exploratoriam biremem unicam. Claſſem ipſam Genua ſoluiſſe compertum habens rex Alſonſus claſſe etiam ipſe pergit repugnare, & præter eoa qui nauibus aduecti erant, principem etiam Tarentinum & Minicutium Aquilanum Capua excitos, alioaq; ſelectoa ex terreſtribus copijs præſtantiorea Italicos, Franciſco Vrſino, Ludouico Columna, & Criſtophoro Gaietano exceptia, ſecum duxit. Ne autem Gaietani obſidione ſoluta commeatum, aliaq; acciperẽt præſidia, naues quinq; onerarias terreſtribus copijs auxilio futuraa dimit-

tit in portu, ponte littori iunctas, ut mutuo ſibi præſidio copiæ inuicem utraq; facilius ſubuenirent. Fuit uero ſingulis Cathelauorũ nauibus appellatio, qus ab hoſtibus æque ac ſuis internoſcebautur. Magnania quæ regem uehebat Alfonſum, paulo cæteris eminentior. Figsrctæ quæ regem Nsuarræ, in Boſcheta Hiſpanum quempiam nobiliſſimum in curia regias gerentẽ uices, iu Fugaſotta infautem Henricum, Incantona infantem Petrum. In Garone, in Coniglie, in Caralte & Bottifomie mutati ſunt ſæpius per id temporis gubernatores. At Genuenſium primæ qua Blaſius Aggereus claſſis præfectus uehebatur Spinula, cæteris notioribus Lomellina, Calua, Italiana Caroli, Aurea Iuſtinians, Damari Denigro, Rabalda, Felamouica, Perdicina. Velis uento datis, Cathelani faucibus exeuntes Gaietanis, uelificatione prima inſulæ Pontianæ ad quatuor ſtadia appropinquarunt: eam partem uerſus quæ ad occidentem ſpectat ſolem, cum poſtera die ad ortum ſolis inimica illis apparuit claſſis. Patẽti claſſes pelago fortuitu tãtiſper oblatæ, ut ſeſe mutuo couſpicerẽt, occidẽtem Genuenſes, orientẽ uerſus ſolem Cathelani dimiſſis conſidebãt sntennis: & pari fermè ſpatio utraq; diſtabat à littore Gaietauo, prima claſſis regia, ut creſcentes per ſerenã cũ ſole uentos, quamprimũ uſui uiderẽtur fore puppi sccíperet, ad meridionalẽ plagã altũ petit, inimicam claſſem, uẽtos inter & littus deſuper ſpectatura, & plenis cũ libuiſſet uelis impetitura. Genuẽſes uero eodẽ fermè quo uiſi fuerãt loco, lentis acti circuitibus, tabulis, puppes, proraſq; muniẽtes, & prælio uſui futura expediẽtes certamen detractsre primo ſimulauerunt die, adeo ut triremibus regijs pugnstorũ numerũ, nauigationiſq; modũ exploraturis, ſuam circundantibus claſſem, quieti deſideſq; perſtiterint. Cum uero claſſes lento per noctẽ motu de induſtria ſe petiſſent, ſub ſolis ortũ ad quadrageſimũ ſtadiũ coieruut. Tum Genuẽſis præfectus dimiſſo in ſcaphã tubicine, regibus nunciauit, ſeſe Gaietã petentẽ, ut clauſos conciues recipiat, prælij cõſerẽdi animo, niſi acceſſu prohibeatur nullatenus adueniſſe. Retẽto tubicine Hiſpani reges diem illã nonarũ Auguſti diui Dominici natalitio celebrẽ cõſultationibus apparatuq;, Genuẽſes expectatione cõſumpſerunt. Tertia poſtmodum quà mari fuerãt coniũctæ claſſes, Cathelanus equeſtris ordinis tubicinẽ reducens Genuẽſibus à rege Alfouſo præliũ indicit, & negat illos Gaietã niſi armis ſibi uiã fecerint petituros. Vix in ſcaphã reuerſurus ad regẽ miles deſcẽderat, cũ Cathelaui medio retẽtas malo antẽnas ſuſpendere, & uela pãdere à Genuẽſibus cõſpiciũtur. Nec prius uela ipſi etiã attrahere potuerũt, q̃ hoſtis affuit furibũd⁹. Prima nauis Magnania prætoriã Genuẽſẽ, Nauarrę rex Leomelinã, Henricus infans Caluã, ſingulæ de hinc ſingulas impetũt, ac ferreis harpsgonibus cõcathenant. Triremiũ præfectus infans Petrus naui Incantona uectus, partim ſe opponit triremibus Genuenſiũ, partim claſſe circũdata, quas uidiſſet laborare ſuorũ manibus ſuccurrebat. Tres autẽ Genuenſiũ maximæ naues, ſub ipſum prælij initium ſimulata ſeceſſerant fuga, & ſinuato ſenſim uelo, ualidis quibus Cathelana claſſis impulſa fuerat uẽtis ſubrepentes ſuperiorem tenuerant locũ. Nec mora cũ acerrimo utrinq; pugnaretur certamine, & globi ſpeciem cõcathenatæ præberẽt claſſes: illæ deſuper uento actæ impetuoſiſſimo in hoſtem ruerunt, & ſiniſtra inimicarũ nauiũ latera coucuſſerũt. Eo quaſſata impetu Magnania nauis regia in dextrũ procumbẽs latus, ſexcẽtorũ quos uehebat armatorũ in cõcaus prolapſorum poudere undas accipere, ac eueſtigio mergi uidebatur. Tanto Alfonſi regis timori horrorem sddebãt Genuenſiũ, quibus præualẽt tragulæ, baliſtis contortæ, armati hominis æque ac inermis uiſcera uulnerãtes, & acta in latus Magnania, turbatos ordine milites, prætoriæ Genuenſiũ nauis bellatorũ ictibus exponebst. Ad esm perductus rerũ ſortem rex, ut cæteris etiã ſuis nauſbus uictoriã reportaturis, ipſe cum ſelecto procerũ & præſtantiũ uirorum ingẽti numero mergeretur, mitius ſecum agi, à Genuẽſibus ſeſe uiuum uictumq; recipi, ter quaterq; prius alta & miſerabili uoce iudsmauit, q̃ per bellatorũ clamores & horriſonum pugnæ fragorem potuerit exaudiri. Cæteræ naues Cathelanæ ſortem ignorantes regiam, duro certabãt marte, & atrociſſimum utrinq; cõmittebatur prælium: nec ulla fuere in tanti apparatus conflictu arma, nullum machinæ genus, quod ignitis præualuerit calciũ globis, quos fumiſcram ſpsrgẽtes nebulam, Genuenſes in Aragonenſium proijcientes claſſem, naualibus inſuetos prælijs Italicos milites excæcabant. Taudẽ fractis Figaretæ antennis, naui titubante rex Nauarræ pacem & ipſe inclamitans capitur: & ſigno de regijs nauibus receptui dato, ſole in occaſum uergente præliũ dirimitur. Duo è tanta regũ procerumq; turba infaus Petrus naui Incantona funiculo delapſus, & Antonius Columna Salernitanus prin

ceps,ſcapha auectus triremem conſcendentes expeditiſsimam in caſtra redierunt,quæ contra Gaietam regem oſtẽdimus reliquiſſe. Parta ea inſigni uictoria Genuenſes,ſinguli ſingulos ad præfectũ perducunt captiuos, Alfonſum regem Iacobus Iuſtinianus,Galeottus Lomellinus Nauarræ regem,Cyprianus de Mari Henricum infantem : fuere capti inſignes uiri numero trecenti. E quibus primi & regulis potentatu pares, Ioannes Antonius Vrſinus Tarentinus princeps,Ioãnes Antonius Martianus Sinueſſæ dux,deinceps multitudo inferior,comites & equeſtris ordinis ac iurecõſulti præter milites gregarios,nautasq́ quos fuiſſe conſtat quatuor milia & quingẽtos. Cæſi ſunt eo in prælio ex regio exercitu ſexcenti,quũ ex Genuenſi uix centum quinquaginta fuerint deſiderati: uulnerũ tamen utrobiq; non multum fuit,quod qui in eo armorum apparatu uulnerabantur ut plurimum occũbebant. Præda uero rerũ quas regali luxu pompaq́ reges impoſuerant,non parua,in parte uictoriæ cenſeri potuit. At qui in terreſtri Gaietana obſidione relicti fuerãt,Gaietaneus Vrſinusq́ & Columnenſis Ludouicus regiam claſſem delatam audientes,diſſipatũ eueſtigio exercitum,ut quemq; ad proprios lares ducebat uia,quaquauerſum abduxere. Fecit iocunda ſimulq́ neceſſaria formulæ pacis,& maritimi inſignis prælij narratio,ut Piccinini & Sphortiæ apparatuum finem referre diſtulerimus. Qua die claſſes ad Pontianã inſulam conflixerunt,auctus Venetorum copijs,ut ſupra retulimus,Sphortia prælio etiam ipſe uidebatur decertaturus. Quod autem Fortebraccium recepto Falcone oppido in Picenum ſuſpicaretur traijcere,ſeruando,ut iuſſus erat,exercitui diligentiorem,quàm antea curam impendit. Et tamen Italianum Foroiulianum,qui ſub eo militabat,Picentibus præſidio futurum,cum octingentis equitibus mittere cupiens,ab Anconitano pontificis ac fœderatorum iuſſu retẽtus, tam diu diſtulit,quoad pace facta induciæ ſibi & Piccinino conſenſu partium ſunt inductæ: interea Fortebraccius certior de pace factus accepta ad eidus Auguſti ſcripto à Falcenſibus fide, quod nec pontificis & eccleſiæ,nec Sphortianorum partibus conſentirent,& prætorem à ſe acciperent,non prius inde potuit mouere,quàm à pacis arbitris & ducis Mediolani oratoribus literas acceperit ſoluendam ſibi obſidionem , & Falcum, ſi poſt diem Auguſti decimam recepiſſet,pontifici reddendum,ſi pacis conditionibus uti uellet. Eas ipſe ſpernens literas,& alia ſibi pace opus eſſe per ſuas reſpondens,Treuium adijt eccleſiæ caſtellum,quod Tollentinates Germani tres permiſſione pontificis dudum ſeruauerant : paucos tamen ibi moratus dies, cõtractis ex ducatu Spoletano quotquot potuit copijs & Fulginatis Trintij filio tunc primum in expeditionem ductis,Apenninũ aſperrima & exercitui hactenus imperuia per Camertes traiecit. Seceſſerat interim per inducias in agrum Imolenſem Piccininus, & Sphortia Falcenſes ſe dedidiſſe compertum habens,fortuitu qua die Fortebraccius traijciendo Apennini iugo inſudabat , Italianum expeditiſsimos equites octingentos ducentem miſerat:qui Arimino & Piſauros ſextis caſtris in Picenum delatus comperit Fortebraccium caſtellis aliquot Camertinorum euerſis,aliquot etiam receptis, mõtem Floridum obſidere. Id caſtellum in edito ſitum collis cacumine duobus,quæ in Picenum ſpectant lateribus,nullo aditum habet loco,quin proximis deſcendentes collibus,& ſuperato riui fundo aſcenſuri,ſexto ubiq; miliario conſpici, & pro collium uicinitate ad unum ualeant numerari. Vicini ergo collis in gyrum producti,ſummitates armatis compleri turmis,Fortebraccius ipſo proſpiciẽs interuallo,quod exploratoribus credere noluiſſet, Sphortianos Romandiola miſſos adueniſſe,murmurantibus commilitonibus aſſentitur. Italiano autem Alexandroq́ turmas ſtructa acie aduerſo deducentibus collis deuexo,ipſe item caſtris ordine priſtino contra caſtellũ dimiſſis parua comitatus caterua in medium deſcendens Floridi montis cliuum,hoſtẽ aſcenſu montis prohibere cõtendit. Tum Alexander præmittens qui montem omnibus aſcenderet locis,ſcuta habentem peditatum,lento gradu in Fortebracciũ ferri cœpit. Et quanquam inepta perdifficiliſq́ utriſq; eſſet alteri ſurſum, deorſum uerſus alteri ratio in equis pugnandi, manum tamen ſæpenumero conſeruere. Verum Italiano magna quas aduenīens prouincia exciuerat copijs,aduerſum hoſtibus cliuum & Floridi mõtis radices cooperiente,iniectus Bracciano exercitui metus fecit,ut nedũ præſidia è caſtris Fortebraccio mitterentur, quin potius eorum quos deſcẽdens adduxerat,militum plurimi illum deſtituerent hoſtibus repugnantem. Vnde urgentibus pedetentim cæteris,non prius in caſtra ſe recepit,quàm ſuos in fugam uerſos,Alexandrumq́ adeſſe cõſpiciens,ſeſe etiam fugæ dedit. Dimiſſis tamen impedimẽtis poſtremus fugiẽtes claudebat ſuos,& quocũq; lapſum

aut tardius abeuntem ab hoſte circũueniri uidiſſet, cum paucis ſecum pugnantibus ſubueniebat. Superauerant fugientes Bracciani ſecundũ, qui Florido monti Apenninum uerſus adiacet, collem, facilisq́ & tuta fuerat ad eos Fortebraccio fuga. Sed dum omnes, quos in fuga conuerſos ab hoſte ſecluſerat, ad unum pertinaciter ſeruare cupit, feſſus aſſiduis incurſationibus equus in ſubmiſſam prolapſus ceruicem, per ſubiectam crepidinem illum abiecit præcipitem, ſtans tamen eueſtigio Fortebraccius Foroliuienſi armigero Alexandri, qui illum aſſidue fuerat inſequutus, & quum primum equus cecidit pedes inſiliens, ut ſeſe Alexandri captiuum, data diceret fide poſtulanti, ocyus factum eſſe reſpondit, & gladio qui collapſo manu exciderat ſublato, nudatam ſub caſſide Foriliuienſis faciem petijt cuſpide infeſtiſsima: illo autem reflexa paululum ceruice ictum chalybea caſſidis gena excipiente, & in mutua prouente uulnera, Fortebraccius naſum inter & genam ſub oculo transfixus cecidit, & ab Alexandro qui primus ſuperuenit ſubleuatus, oculos adhuc uiuens ne Sphortianos uideret uictores, obſtinate clauſos tenuit: nullisq́ adduci potuit exhortationibus, pollicitationibusq́, ut per duas quibus ſuperuixit horas, uel adloqui Alexandrum uoluerit, uel uidere. Fulginas, Carolusq́ Fortebraccius paucis comitati traiecto rapidius quàm adueniſſent Apẽnino, Fulgineum, & inde Aſſiſium petiuere. Italianus & Alexander Braccianos inſequuti, magnam eorum partem difficultate itineris retardatam interceperunt. Et caſtellis Camertinorum recuperatis, in Vrſinos qui Fortebraccio fauiſſent in Picenum tranſeunti, copias duxerunt. Certo mortis Nicolai nuncio in prouinciam ducatus Spoletani prælato, Montefalcanẽſes primi, ſecundi Tifernates, ad pontificis & eccleſiæ ditionẽ rediere. Aſſiſinas Carolus, Burgenſes, Puppi comes, cuius filiam Nicolaus in matrimonio habuerat, quo minus eodem modo deditionem facerent, uiribus & accurata diligentia uetuerunt.

Dies erat calendarum Septembris ſecunda, quum agenti in Bononienſibus apud Claternam torrentem Piccinino, moleſtiſsimus de Nicolai cæde allatus eſt nuncius. Is quum nulla ſibi uiribus aut arte alia ſuperfuiſſent remedia, quibus perituros penitus Fortebraccios ſuſtentaret, pontificis iuſtitiam implorare cœpit, & Carolum Fortebraccium Nicolai iuribus ſuccedentem illæſum in cardinalis ſanctæ crucis aduentum reſeruari, pacis conditionibus prætenſis contendebat. Omnibus autem etiam duci Mediolani ſtudioſis, qui aut arbitri aut oratores conficiendæ paci interfuiſſent, proteruas Fortebraccij reſponſiones, & poſt Falcenſe negocium iniurias Treuienſium Camertinorumq́ obijcientibus deſtitit Piccininus. At Venetis per id tempus ratificationem pacis mittere tardãtibus, ſuſpicabantur multi, Philippum ducem ſumpta inde tergiuerſandi occaſione, cõfectam nuper pacem penitus neglecturum. Exiſtimabant enim illum nauali elatum uictoria, magnis dudum quæſita laboribus impenſaq́ & maximo ſubijciendæ ſibi Italiæ adiumẽto futura, Imolam, & agri Bononienſis caſtella nunquã rediturũ, nec opportunos ei bello tyrannos relicturum ſuo præſidio deſtitutos. Siue tamen promiſſa nulla incommodorum ratione habita, ſeruandum ſibi fore induxerit animũ: ſiue ut gerendo regni Siciliæ bello, quod poſtea docuerunt tempora, expeditior foret: ſiue quantum elatio ſuperatæ claſſis illum extulerat, tantũdem animos deponere fecerint extinctæ Braccianorũ in ducatu uires, quæ omnẽ in ſe pontificis & Sphortiæ potentiam conuerſuræ, Venetorumq́ & Florentinorũ animos retenturæ ſuſpẽſiſsimos uidebantur. Quum ultimi inſtarent reſtitutioni fiendæ præfixi dies, & ratificationem pacis Veneti elapſo tempore conſtituto miſiſſent, ad octauum eidus Septembris profectus Florentia Lancelotus Crottus in Romandiolã ſe contulit, conditiones in celebrata pace ſdictas pro duce ſeruaturus. Et paucos moratus dies Imola cum caſtellis reſtituta, Romandiolaq́ ubiq; per inducias quieſcente, Piccininũ, omnesq́ alios duci militantes, in Lõbardiam miſit. Quibus trans Scultennã fluuium progreſſis, Sphortia tandem tranſmiſſo Sapi in Rauennatis Fauẽtini & Foriliuiẽſis agrorũ finibus, aliquot moratus dies, ſedem in agro Bononienſi ad Medicinã oppidum cepit. Iuſſi interim à pont. Sphortia, Italianusq́ & Alexãder Sphortia, ex Nurſinorũ agro excedũt, ducuntq́ in Aſſiſiũ contra Carolum Fortebracciũ. Is uero adoleſcens agrũ Aſſiſinatẽ in pontificis poteſtatẽ ueniſſe, & Sphortianos neci ſuæ intentos intelligens, Peruſinorũ qui ſibi afficerẽtur conſilio ductus, oratores de ciuitatis deditione, & rebus ſuis aliquo cõponẽdis modo acturos, Florentiã miſit. Aſſidua interim & grauiſsima preſſos obſidione Vetralenſes patriarcha cõpulerat, ut cũ deditione oppidi, Iacobũ Vicẽſem in ſuã dederent poteſtatẽ. In quẽ poſtea prouinciæ iudices ordinaria iuriſditione

capitali

capitali ſententia animaduerterunt. Omnibus itaq; Braccianorum reliquijs in Hetruſco ec-
cleſiæ patrimonio deletis; patriarcha quum paruas pro ſuſcipienda regni legatione copias
haberet, ad pontificem rediijt. Quumq; Carolum Fortebraccium Florentiam adueniſſe, &
reddito Aſſiſio, milites Nicolai reliquias, pontifici commẽdaſſe inueniſſet, eorum ipſe opti-
mos quoſq; ſelectos cõſcripſit. Vrſinus uero & Dulcinus Anguilariæ comes, quos pridem
ad ſtipendia regis Arragonum clàm diximus reſpexiſſe, eum liberatum eſſe audientes, poſt
meritam Iacobi præfecti necem, cuius obſidioni continuo adfuiſſent, ſpreto patriarchæ im-
perio, quum per põtes & uada Tyberis acceſſu prohiberentur, triremium regis auxilio,
pontem ad oſtia Tyberina fabricauerunt, & in Campaniam ſeſe cum turmis contulerunt.
Agro item Bononienſi, ſola acceſſus Sphortiæ fama in pontificis & eccleſiæ poteſtatem pe-
nè recepto, miſerunt Bononienſes Florẽtiam oratores, qui ciuitatem Bononiam, eiuſq; po-
pulum pontifici & eccleſiæ ſpoponderunt. Poſtera die ueniens Florentiam Guidantonius
Montisferetri comes, Vrbini uicarius, debitam põtifici reuerentiam exhibiturus, caſtellum
Montonis, quod proximis ceperat diebus, caſtellaq; ſeptem agri Tifernatis, quo tempore
Nicolaus Fortebraccius eam cepit ciuitatem, retenta pontifici reſtituit, & Pergulam oppi-
dum, quod audita Fortebraccij nece pro eccleſia, ut dixi, receperat, caſtellaq; Mondaui tria,
quæ item primo Sphortiæ in Picenum aduẽtu ceperat, pontifici reddere promiſit. Nudius
uero tertius Daniel Concordienſis epiſcopus, Bononiam pro gubernatore miſſus, pridie
nonas Octobres ciuitatem ſummo ciuium conſenſu applauſuq; recepit. Cuius ingreſſum
ſumma proſequutus lætitia Bapriſta Canitulus, armatis continuo ſtipabatur, & perpaucos
quoad poterat à gubernatore introduci milites mercenarios curabat. Nec defuerũt qui illo
cognoſcerent die, Baptiſtam non anteactæ uitæ pœnitentia, neq; inſtituendæ melioris in-
tentione ductum, licet præterita neceſſitati temporũ attribuens ſpem de pontificis clemen-
tia optimam præ ſe ferret deditioni ciuitatis præbuiſſe aſſenſum, ſed eam animo machina-
tum fuiſſe fraudem, ut poſtquàm ſeſe derelictum à Philippo duce, põtificem uero ſuis & ſo-
ciorum populorum uiribus potentiſsimum uidiſſet, miſſum à pontifice gubernatorem, &
alios illum adducentes pontifici charos, Sigiſmũdumq; Malateſtam præſidio Bononiæ de-
putatum caperet, & ciuibus qui aduerſarentur trucidatis, tam diu Bononiã obtineret ponti-
fici rebellem, quoad Gaſparis Germani cum epiſcopo Concordienſi, & Sigiſmundo capti-
uis fieret permutatio, & cum expilatis inde diuitijs emigraret. Per dies namq; nouem, qui-
bus in ciuitate fuit, nunquam ſuaſione, conſilio, & ad extremum pontificis iuſſu adduci po-
tuit, ut ducẽtos equites, pedites ad trecẽtos ſibi antea & populo militare ſolitos eijcere uel-
let, quouſq; gubernatorem poſtulato à Sphortia peditatu ciuitatem, ac ſeipſum ſeruare in-
tentum uidens, idibus Octobris fugam arripuit. Rebus eccleſiæ pro uarijs quibus dudũ af-
flictæ fuerant, calamitatibus ad eam perductis felicitatẽ, ut maiora damna pontifex reſtau-
raſſet, regni Neapolitani rebus curam conſtituit adhibere. Itaq; auctum mille equitum, &
circiter quingentorum, peditumq; octingentorum copijs, patriarcham Alexandrinum iuſ-
ſit ſecundæ expeditioni neceſſaria comparare. Sed quum tempora per Decembrem tradu-
cendo tam longo itinere exercitu nõ ſatis idonea uiderentur, illum rectà ad legationẽ ſuam
mittere ſimulans, coactas ad Thraſimenũ lacum in agro Peruſino turmas, cõtra oppidum
Burgi ad ſepulchrũ ducere impetrauit. Qui acceptis à Sphortia equitibus quingentis toti-
demq; peditibus, quũ Puppi comes nec prece adduceretur, nec minis, ut aut redderet Bur-
gum, aut inde præſidium abduceret, contra Puppium metatus eſt caſtra, oppidũ ad ſupre-
mum penè Apennini iugum, editiſsimo ſitum colle, & muro celſiore, commeatus copia, au-
dacibusq; committi fidiſsimis pugnatoribus munitiſsimum. Illis in caſtris ad dies quadra-
ginta per mediam moratus hyemem, Pratoueteri, Valbonaq; caſtellis à comite ad Florenti-
nos deficere compulſis, Puppium fruſtra aliquando oppugnauit, & tamẽ Burgi deditione,
ſequeſtribus Florẽtinis, à præfecto præſidij illius Baldacio impetrata, obſidionem ducebat.
Vnde factũ eſt, ut quum in propinquã Romandiolæ prouinciã traijcere ſimularet, miſſis à
pont. nũcijs caſtella agri Imolenſis, Tauſignanũ, Riolſiccũ, Montebatalliã, Saſſitellũ & Baſ-
ſadum, à Guidantonio Manfredo, & à Montisferetri comite Pergula, ac caſtella uicariatus
Mondaui, quæ põtifici in Florẽtia ſpopõderat, ad eaq; retinuerat tẽpora, redderẽtur. Nico-
laus etiã Piccininus, quum Bononiam ad eccleſiæ obediẽtiam deueniſſet, omniaq; in Ro-
mãdiola quotidie pacatiora fieri audiuiſſet, acceptis à pont. quos ſibi debere Bononienſes

dicebat,

dicebat, ducatis duobus mille, Bolognenſiũ, & diui Petri oppidũ ipſe etiam reddidit. Idem paulopoſt fecere Gattamelata & comes Brandolinus de oppidis Perſiceto, Sanctagatha, & Manciolino. Per id temporis Baldaſar Offidanus Bononiæ prætor in Antonium Bentiuolium & Thomam Zambecharium Bononienſes, cauſa indicta ſubito ſupplicio animaduertit: & niſi Daniel gubernator copijs in urbem recenſendi militis ſimulatione contractis, ciues in palatium conuocaſſet, publicaq́; interim loca præſidio tenuiſſet, feciſſet eximius erga Antonium populi fauor, de pontificis Bononiæ ſtatu, & Danielis ipſius Baldaſarisq́; uita ſumi pariter ſubitariam ultionem. Rebus poſtea in Romandiola quietiſsimis (Foriuiuienſe enim negocium pontifex in ſequentem reſeruauerat æſtatem) & receptis in Spoletano ducatu patrimonioq́; Hetruſco ciuitatib. ac locis, quotquot ſuperiori tempore rebellarant. Sphortia uero legionem in hybernis apud Picenum habente, nihil eſſe reliquum in rebus Romanæ eccleſiæ apparebat, quàm ut Campaniæ maritimæ prouinciarum recuperationi & regni Siciliæ paci conſuleretur. Quæ munera pontifex patriarchæ Alexandrino, ut diximus, commiſerat obeunda. Cætera tunc fortè loca Italiæ quieſcebant, licet duci Philippo & Venetis à Cremonenſis agri finium contentionibus, quæ poſt factam Ferrariæ pacem relictæ erant, noua per eos dies litigia emerſiſſent. Quibus componẽdis requiſitus à marchione Eſtenſi partium arbitro, per nouæ pacis cõditiones pontifex operam adhibebat. Quum ecce ſubita omnibusq́; inopinata Genuæ ciuitatis rebellio intonat, magnum in fluxa humanarum rerum conditione exemplum, quàm nulla ſatis conſiſtant ſecundiſsima, maiorque omnibus timenda ſit ruina, quo rerum ſucceſſus habuerint cumulatiores. Namq; apud nullos uidebatur dubium, quin Genuenſes per uictoriæ captorum regum acceſſionem, magnis quas habent opibus, magnæq́; gerendarum præclari facinoris rerum opportunitati factam regno Siciliæ quàmprimum potirentur, quod quidem regnum attuliſſet Philippo duci maximum ſubigendæ Italiæ adiumẽtum. Nam paulò poſt factam Florentiæ pacem, quum certus de claſſe Arragonenſium ſuperata, & principum uirorum, qui cum regibus capti erant, numero Venetias allatus eſt nuncius, ſenatum conſtat Venetum, poſt uarias de ſumma reipublicæ conſultationes perpetuis habitas diebus, quod nunquam antea contigiſſe maiores natu affirmauerunt, ſæpenumero dubium, nullo qui è republica uideretur fore, cõcepto ſenatuſconſulto diſceſſiſſe, omnibusq́; longa feſſis mora abeuntibus, fuiſſe aliquando ex primoribus qui dicerent, nullam ſupereſſe in rebus humanis ſpem reliquam, quin dux Mediolani rerum in Italia potiretur, ſi parta per Genuenſes uictoria uti ſciret. Is uero dum regum fratrumq́; potentatum extra Italiam maximum, & regni Siciliæ opportunitatem conſiderans, ſupremo eos ſibi beneficio deuincere, & conculcandæ Italiæ adminiſtros comparare meditatus eſt, nec regum Galliæ, quibus ad eam ſtuduiſſet diem, nec Genuenſis populi perpetua, & quidem capitaliſsima cum Cathalanis odia exercentis, ullam habuit rationem. Nam poſt eductum Genua urbe, ſi non bona, ſaltem ſimulata Genuẽſium uenia, Alfonſum regem Arragonum, Nauarræ etiam regem Henricum infantem, & pleroſq; inſignes captiuos, inuito ac contumacibus uerbis repugnante populo Genuenſi, Sabbatia eductos Mediolanum perduci iuſſit. Qua indignitate permotus Genuẽſis populus, omnia abiecto magiſtratuum metu, maximam rerum nouarũ cupiditatem cœperat præ ſe ferre. Vna uero acceſſit properandæ rebellionis cauſa, quam uiſum eſt repeti altius oportere. Namque Franciſcus Spinula, quem claſſis Genuenſium præfectum, ſiue, ut ipſi appellant, ammirhatum, à Petro Lauredano claſſis Venetorũ præfecto captum, & Venetias perductũ, ſupra oſtendimus: quo tempore carceribus tenebatur, hortantibus aliquando Venetis, reſpondebat futurum, ut quàmprimũ ſaluis rebus poſſet rem Genuenſem à iugo ducis Mediolani ereptam in priſcam aſſereret libertatem. Illud idem polliciti fuerant ex concaptiuis plurimi, quorum Blaſius Ageretus plebeio ortus genere, eò loci huiuſcemodi tractatum adduxit, ut per ſimulationem procurandæ redemptionis conciuium ſe liberari, & Genuam mitti obtinuerit: ſubornatusq́; fuerit Venetorum nuncius, qui ad faciendam fidem ſecum adiret uirum inſignem Thomam Fregoſum, ſine cuius ope & opera omnes contra ducem Mediolani in rebus Genuæ conatus inanes fieri cõſtaret. Thoma autem uiro grauiſsimo Blaſij fidem minoris faciente, quàm cui tanta res committi deberet, & illius colloquium renuente, Blaſius ipſe ducem Philippum adijt, & ſeſe plurimisq́; ex captiuis per carceris neceſſitatẽ à pollicitatione Venetis facta purgatis, Franciſcum Spinulam adſtipulatæ rebellionis eſt inſimulatus. Inde

tus.Inde factum eſt,ut liberatum per pacis conditiones Franciſcum dux continuo oderit, Blaſium autem obſcuro natum loco,ſummis extulerit honoribus. Ea impulſus cauſa Franciſcua Gaietam ſeceſſerat, ut ducē abſens omni ſuſpicione liberaret, ſimulq́ aliqua faceret, quibus exaſperatum illius animū deliniret,Gaietana autē obſidione per claſsis Genuēſium uictoriam,ut oſtendimus,undiq́ diſſoluta,in patriā redierat,ſperans ducem, audita ipſius ſtrenua,quam in defenſione Gaietana exhibuerat opera, conceptam erga ſe inuidiam mitigaſſe. Cum uero toruia eum oculis magiſtratus aduenientem excepiſſent, ſalútis ſuæ diligentem curam in poſterum habendam ſtatuit. Etſi quando ex more uocaretur, prætoria nunq́ adijt, niſi tanta ſuorum ſtipatus turba,quæ ipſum à magiſtratus uiolentia tutaretur. Audiuerat autē hæc omnia dux Philippus,populiq́ odium erga ſe nouerat,quod à perductis Mediolanum regibus incboatum, illis libertate donatis exaſperatum eſſe intelligebat. Nec apud ſe dubium eſſe aliquando ſuia dixerat, quin Genuenſes breui rebellarent,niſi factionū capita tollerentur,& frenis plebs durioribus teneretur.Hinc Aloiſium Crotum permittens omnium quæ agi oporteret inſtructiones habētem, quas poſtea uidimus,præſtantem uirū Araſminum Triultium,cum turmis ſubſequi iuſſerat.Nec ducis Philippi conſilia ſubtili indagine Spinula habuerat explorata,& Genuēſes ſubreptorum regū principumq́ uirorum indignitate commotos,ad rebellionem concitare cum decreuiſſet, in primis cum Thoma Fregoſo,cui ſecū aſperrima dudum interceſſerant odia,in gratiam redierat,eumq́ rebellionis quam moliretur animo fecerat certiorē. Dimiſſus interea à duce Philippo rex Aragonum Alfonſua,apud portum Veneris declinauerat,& licet triremes illi eſſent expeditæ,multaq́ in regno Apuliæ fierent,quæ ſuā deſiderarent præſentiā,plurimos ibi reſederat dies.Et Petrus Iampaulus Vrſinus in regnum, ut dicebat,cum rege traiecturua,turmas adduxerat in Riperiam Genuæ oriētalem.Ea Franciſcus Spinula ſuo imminere exitio meditatus,omnibus quibus fideret,in ſecretiorem coactis locum, huiuſcemodi habuit orationem.Scio pleroſq́ ueſtrum mirari Genuenſes uiri,me cuius præclara & maxima in ducem Mediolani extant merita,qui illū ueſtro olim conſilio ueſtra uſua opera,potentiſsimæ huic urbi dominum fore ſummo contenderim ſtudio, ad eam perductum eſſe rerum ſortem,ut poſt exilia ſponte ſuſcepta,poſt latebras extra patriam quæſitaa,in patria etiā ſinuq́ ueſtro deliteſcere,& à carnificis Opicini gladio uitam accurata tueri diligētia cogar. Et niſi apud uos uerba facerem,qui duriſſimos mecū labores, qui pericula & rerū diſcrimina ſubijſtis, qui ex duce regē imperatorémq́ illum facere,Genuenſis populi opibus,ueſtróq́ in primis ſanguine,diu contendiſtis.Ea explicarem beneficia,quæ malo omine in eum hominem cumulaui.Ipſius uero perfidia, ipſius ſolita erga omnes ingratitudine ſumma eſt factū ciues, ut quem infinita noſtræ familiæ,ſi mea contempſiſſet erga ſe merita,ad grati erga me animi ſignificationem aliquam adducere nunquam potuerunt: cōcitauerint nunc & armauerint in caput noſtrū perditiſsimi hominis Blaſij Agereti calumniæ. Decē,ni fallor,in hoc cœtu egregij adeſtis Genuenſis patriæ amantiſsimi,quos eodem conflictu ſuperatos,Veneti magna & aliud ſibi uolente, prout tunc dicebamua, humanitate carceribus optime habitos, ut patriæ libertatem, ad ſalutem ueſtram ſæpenumero hortati fuerunt. Eos non audire,niſi ſurdi eſſemus, nullo potuimus modo: nec tamen fuit noſtrum quiſpiam qui uerba reddiderit integro uiro indigna, præter Ageretum, qui poſtmodum flagitij quod admiſerat culpa, in me uoſq́ reiecta exaudiri, & maximis à duce præmijs uſque adeo ornari obtinuit, ut ab officina argentaria, cui ab incunabulis genitor eum innutriuerat, atq́ tabellionaria quam poſtea uir exercuit, ad claſsis noſtræ præfecturam fuerit euectus:& quam ducenti ſupraq́ Genuenſea nobilea plebeiq́ ditiſsimi in paternia auitisq́ clariſsimis præfecturis, triumphis, uictorija, opulentiſsimiſq́ nauigationibua, maritimam edocti militarem diſciplinam,ſua & duūm millium quos ſinguli ſelegerunt ex Genuēſi populo uirorum uirtute pepererunt uictoriam, captorumq́ regum & principū uirorum gloriam, ipſe ſolus apud exteros rerum noſtrarum,& ſortis noſtræ ignaroa ſibi uindicet. Quo enim momento,noſtra hæc uictoria celeritate ſtupenda, è medijs fluctibua, Gaietana prius intonuit littora,q́ claſſes ipſas manu conſerta confligere ſatis poſſet cōſtare,qui me noſtratesq́ in Gaieta clauſos gratulabūdi adibant,nō Genuenſis populi impēſam,nō ciuiū uirtutem,nō nauium triremiumq́ apparatū laudabāt,admirabātur.Sed inclyti Blaſij Agereti nomen uſq́ adeo ſummis extollebant laudibus, ut niſi felicibus ducis Mediolani auſpicijs, niſi illiua

gloriæ

gloriæ detractum iri exiſtimaſſent, Agere tum fuerint cunctis populi ſuffragijs in diuorum numerum relaturi. Ea cōciues optimi, ſtomachatus indignitate, uix ſatis mihi poteram imperare, ut quas ego ſanguine proprio tūc tutabar ducis Mediolani partes, à quibuſq; ſalua penderet mea, cuperem uincere. Poſtquàm eò loci reciderat Genuenſis populi omnium hactenus populorum, omnium nationum uictoris potētia, ut domino ſubacta eſſet omnium ingratiſsimo, qui nulla nobilitatia, quā ſumme oderit, nulla meritorum ratione habita, tantæ ciuitatis decua uiliſsimo cuiq; proſterneret homuncioni, quanquam Blaſij toleranda fuerit indignitaa, ſi oculis ſubijciemus, quos dudum pertulerimus magiſtratua, niſi fortè unus ſit excipiendus naturæ monſtrum Oppicinua carnifex immaniſsimus, ſcelesta manu cuius ſupra ducētoa nobilitatis plebiſq; noſtræ Genuenſes uiros meminimus laniatos, præter minoris populi multitudinē, in qua Tigride immitior ſæuit. Quàm uero ciues amantiſsimi angit me animo, quàm facit mœſtum, poſita ante oculos non mea, quam abſceſſu propellam, ſi per uos gladio non licebit, ſed ueſtra plurimorumq; cædes, qua efferatus ſanguinolētuſq; debacchabitꝰ Oppicinus. Ægre per hos dies ferebatis captos reges Italicoſq; proceres, Mediolanum fuiſſe perductos, nec æquo animo id ferre debuiſtia. Qui captam Genuenſis populi ſanguine & periculo talem tantamq; prædam prius ſubripi uideritis, quàm ſatis meditari datum fuerit, quid ſuper ea re conſtitui oportuerit, deliniti tamen promiſſionibus quas ſimulatus ille fallaxq; dux faciebat, eoa Genuenſi carcere cuſtodiri exiſtimaſtis, quorum uinculis tanti principia promiſſio acceſſiſſet. Hincq; à maledictis & conuitijs ac murmurationibus temperaſtis. Poſtea uero quàm omnes profuſa & nuſquā gentium audita liberalitate, reges germanoſq; & procerca cæteros, non libertate ſolum, ſed ingentibua inſuper donatos muneribus audiuiſtis, illum maledictis moleſtioribus tamen quàm par fuerit iactatum ea in nos meditari & deſtinare impuliſtis ſupplicia, quæ illi ſi adeſſet à Genuenſi populo deberentur. Non ſatis namq; ſcio magna ne in patriam pietas, aut maximus in hunc concitatuſq; meus ardor animi me falli faciant opinione, ſed inconſiderata hæc liberalitatia amentia, quid ſibi uelit ingenio cōiecturiſq;, & per audita aliquādo ab ipſius ore ſomnia uideor aſſequi. Duos hunc noſtrum reges, germanumq; infantem, & uiros inſignes plurimos, magnifaciendam multitudinem, in ſua a perueniſſe manus, in ſua poſitos poteſtate conſiderantem, hæc ſecum dixiſſe & animo uolutaſſe exiſtimo. Bellis ego Italiam annia hactenus duodecim ferè continēter laceſſiui, ut à plurimis laceratam latrunculis, populariumq; in primis tyrannorum ſub libertatis nomine illam opprimentium ambitione liberatam, in unam tandem regni formam redigerē, maximum Italicis futurum recuperandi imperij & perditæ dudum monarchiæ principiū. Et quum duos qui potentiores eſſent, hoſtes populos, adeo per continuata bella exagitaſſem, ut paruo in poſterum obſtaculo uiderētur futuri, tertium qui illis cupiuerat pontificem Romanum uiribua ingenioq; ad tenuem redegi ſtatus conditionem. Quarta in Italiæ rebus reſtabat pars, regnum Siciliæ citra fretum, quod equis, pabulo, armentia, tritico, hominibuſq; rei bellicæ idoneia feraciſsimum maximo ſemper hactenus ſubigendæ per uim & arma Italiæ fuit adiumento. Id ego regnum à Lombardia remotiſsimum, quia mihi ipſe non auderem, ſoli amiciſsimo affiniq; Renato regi affectabā. Nec ignorabam tamen quod iubebat neceſſitaa, dubio nimis euentui operam impenſamq; exponi, quæ carceribus agenti nauaretur regi, non ſatis fortaſſe in reddenda gratia reſponſuro, qui & gentis ſuperbia, & affinitatis iure, debitam ſibi & gratuitam, non mutuatam exiſtimaturus fuerit operā ſibi exhibitam. Fecit interim fortuna, quæ fortes ſemper adiuuat uiros, tantam regum, principum, ducum, nobiliumq; uirorum multitudinē meo huic deſiderio ſumme ſupraq; quàm optare auſus fuiſſem, accommodam, ſiue externam regum potentiam, ſiue inſularum Italiæ ciuitatumq; regni quas poſſident opportunitatem, ſiue ſingulorum potentias, uires, uirtutemq; conſideres. Fecit inquam eos in meas peruenire manus, ut ſumma excepti comitate, uita inſuper, libertate, regnis principatibuſq; donati, maximia quoq; muneribus honeſtati, non regni tantum Apuliæ auxilium præſtent, ſed Italiæ regnum & orbia imperium mihi cupiant ardentiſsimo. Moleſte uero Genuenſea id laturos ſcio, cum acerbiſſimo Arragonenſes Cathalanoſq; proſequantur odio. Quos longe abeſt, ut mea confœderatione amicitiaq; augeri cupiant, quum illos Trinacria potius inſuliſq; Italiæ, quinimmo uita priuari exoptent. At contraria mihi ſedet animo ſententia, & quos ſublatus per potentiſsimorum regum, potentiſsimorumq; populorum uictoriam metus ſuperbos facit, quos

popula-

popularium Italiæ tyrannorum exempla, in perditam dudum libertatem reſpicere faciunt, addita mihi per liberatos reges maritimarum, ubi opus erit copiarum potentia faciet ſubiectores. Tanta fratres optimi, quam ſibi ſpopondit dux noſter Philippus regnorum imperijſque amplitudine excæcatus, nec maxima ciuitatis noſtræ erga ſe merita, nec labores noſtros impenſas periculaq; cōſiderans, nos illis ſeruos pergit facere, qui prælio ſuperati, & nobis ſeruirent, & regnum Apuliæ Trinacriamq; inſulam ipſi per manus noſtras cæco ſubiecissent duci. Quid multa? querelis fruſtra diem conſumimus, nulla unquam tantis malis remedia allaturis, ipſe crudeli efferatoq; in nos animo, quos ſaltem uerbis ſuaſionibusq; conſolari, & in aliquam meliorem ſpem erigere debuit, contumaces, ut dicit, petulantesq; domare, & mites facere meditatur: & ó utinam mites facere, non ſanguinolento Oppicini gladio, non ſuſpendio necatos, ut ſæpe antea multos, uel mari ſubmerſos à parentum ſinu liberorumq; & coniugum amplexu raptos turpiſsima cæde ſtatuiſſet extinguere. Quid enim per immortalem deum ſibi uolunt peditatu nouo conſtipata palatia? quid Araſmini cum equitatu aduentus? quid Arragonenſium regis in portu Veneris longior mora? quid illum deducturæ naues onerariæ, triremesq; apud Siciliam paratæ? quid Petri iam Pauli cum turmis in orientalem Riperiam aduentus? Quid inquam aliud tam magni uolunt apparatus, in tanta rerum ab externis ſecuritate, in tanto uictoris potentisq; domini apud omnes terrore ac metu, quàm uictricem Genuam tantis talibusq; afflictam trucidatorum ciuium calamitatibus, immani crudelitate mitem reddere, ut Arragonenſibus Cathalanisq; æraria aperire, naues triremesq; armare, & miſerabili nefandaq; ſubiectione diſcat, tacita & ſine doloris ſignificatione aliqua ſeruire. Eam ciues patriæ calamitatem extremam, cum tantæ ciuitatis interitum, dum ſalua & integra res eſt, dumq; manus & ceruices à carnificum catenis habetis liberas, auertite, propulſate, arma capite, accurſurumq; & ferociſsime irruiturum conuocate populum, diutina ſeruitute, horrendis cædibus, & noua ereptæ faucibus prædæ iniuria, odio, ira, furore concitatum, ac penè inſanientem. Cœpta deus ſequundabit, non deerunt auxilia nec fauores. Mari paratam claſſem, in urbe populū habemus quantum ſat erit ad palatia, portas, arcemq; expugnandam, ad tutanda ciuitatis mœnia facturum. A' furenti uero quem immittet dux Mediolani exercitu, Apennini hyemisq; aſperitas tandiu tutabitur, quoad promiſſa parataq; à Venetis Florentinisq; aduenerint præſidia. Quàmprimum enim à uoluntaria relegatione, Gaieta in patriam redij, torua magiſtratuum in me ora inimicos ex oculis introſpiciens, animos ueſtræ & ciuitatis ſaluti libertatiq; conſulturus, nihil deſtinato facinore ducens antiquius, quàm ſciſſam ciuitatem in unum amicitiæ corpus redigere, cum inſigni Thoma Fregoſo in gratiam redij, quo curante tantæ nobis à ſocijs Veneta ac Florentina rebuspublicis, quibus ueſtra tertio loco erit ſocia, paratæ ſunt copiæ, ut noſtra potius arma duci Philippo timenda credam, quàm ſua nobis formidanda ulla ex parte ſuſpicer. Craſtino, ut audiuiſtis, die, aut ad ſummum poſtridie, Araſminus equitatum adducet. Oppicinus interea longiſsimis exectos reſtibus laqueos conficit, quibus ueſtram per urbem paſſim, ut cuiq; fiet obuius frangat gulam: ſi fuerint qui libertatem acclament, me ſocium, me comitem, me, ſi uolent, habebunt ductorem. Si per deſidiam, ignauiam, torporem patriam, uoſipſos, parentes, germanos, liberosq; deſeritis, quod armis per ueſtram ignauiam nequiuero, perſuga mihi & mea ſequentibus conſilia conſulam. Itaque quum ad diem diui Ioannis euangeliſtæ per natalia Chriſti domini ſolenniſsimam Araſminum gubernatorem nouum, portæ ciuitatis appropinquare nunciatum eſſet, Franciſcus Spinula, quos dudum antea & nouiſsime per concionem concitauerat ciues, timidos torpentesq; conſueta uidens ſupplicia formidare, ad horam diei decimamoctauam, ſumpto militari ſagulo, in ſubiectam ſpinulorum domibus aream proſilit: quo ſtrictum tenente gladium, ad arma ciues, hoſtes intrant, capite arma ciues, & repetite dudum amiſſam libertatem, uociferante, concurſum eſt undiq;, & Spinularum familiam Franciſcum'que in primis maximæ autoritatis uirum concitatis pridem ſtipatum uiris arma cepiſſe uidentes, cæteri Genuenſes arma & ipſi raptim capientes, acclamauerunt nomen dulciſsimum libertatis. Intrauerat ciuitatem Araſminus, Oppicino Algiatenſi, Aloiſio Crotto, paucis'que cum Blaſio Agereto Genuenſibus ex more deducentibus, cum ſubito exterriti tumultu, Araſminus, Blaſiusq;, cui ſe ille permiſerat, & Crottus, caſtellum petunt, arcem in ciuitate munitiſsimam. Oppicinus autem ſolito crudelitatis timore, furorem ciuium comprimere exiſtimans poſſe, in pa

ſatium duobus peditum millibus munitum ardens iracundia properabat. Sed quàmprimum frequentata ciuibus loca attigit, ſubito irruentium impetu oppreſſus confoſſusq; eſt, & multas diſcerptum in partes, nudum deformatum'que cadauer in cœno iacuit prouolutum. Exinde Genuenſes palatio furibunda ui expugnato, pedites uinctos compeditos'que in carcerem detruſerunt. Portis etiam ciuitatis paulopoſt per uim captis & præſidio munitis, ciues maiori campana ex uetuſto liberæ ciuitatis more, in prætorium acciti, iuſſu populi octo creauere, quos populi & libertatis capitaneos uocauere. Eorum quatuor, quos primo adnotabimus loco ex nobilitate, reliqui fuerunt ex plebe, Franciſcus Spinula, Andreas Auria, Matthæus Lomelinus, Andreas Marinus, Nicolaus Iuſtinianus, Ioannes Nauonus, Petrus Bondinarius, & Marcus Caſſina. Eodem etiam die Sauonenſes, cæteriq; Riperiarum occidentalis orientalisq; populi, ad quos tumultus Genuenſium fama peruenit, partim captis, partim eiectis Philippi ducis magiſtratibus præſidijsq; ſeſe in optatam uindicarunt libertatem, ut nulla infra triduum ſuperfuerint Riperiarum caſtella, quæ non recuperatæ à Genuenſibus libertati conſenſerint. Omnes exinde uires, omnes conatus oppugnandæ arci impenderunt. In primisq; uias omnes quas ſubſidio arci uenturis Philippi copijs patere intelligerēt, interciſas ſtationibus firmauerunt. Quumq; certus Genuam perlatus eſſet nuncius, Piccininum cum legione & collectitijs circiter uiginti hominum millibus, in uallem Pulceferam deſcendere, Philippum quoq; ducem ex omni Lombardia quot quot arma ferre poſſent, illum ocyus ſequi iuſſiſſe, Thomam Fregoſum excelſi animi uirum ſummo populi conſenſu reſtitutum rei bellicæ præfecerunt. Qui cum millibus quatuor peditum, maiori ex parte baliſtariorum in munitiſsimis natura locis ſeſe continens, furentis Piccinini impetus per multos remoratus eſt dies, illius tamen audacia uiribusq; loco cedere compulſus, & prælio decernere coactus, amiſſis peditibus ducentis, rapido curſu Genuam ſe recepit. Piccinino autem in propinqua urbi loca deſcendente, exterriti ciues propoſita ante oculos ſi ſuperarentur calamitate animos faciente, Caſtelletum incredibili expugnatum fortitudine, trigeſimo die poſtquàm ciuitas duci rebellauerat, receperūt. Poſtridie Piccininus ſpe deſtitutus potiundæ per arcē ciuitatis, traducto in Pulceferam exercitu, amœna diui Petri ad arenam uillarum loca ferro igneq; deuaſtat, & quindecim dies in ea regione moratus, Galeotto Carretenſi hortante, in occidentalē Riperiam conuertit ſigna, per nonasq; Martias, contra Albinganum metatus caſtra, id oppidum in littore ſitum cinxit, caſtellis uiginti in circuitu excitatis, ne aliqua oppidani ſiue terra ſiue mari admitterent præſidia, Lombardisq; maximopere per abrupta montium comportatis, ſi uiribus nequiret, illud diuturnitate obſidionis ſtatuit expugnare. Superato & capto nauali prælio, ut longe ſupra expoſuimus, Arragonēſium rege, Neapolitani qui Renatum regem carcere ducis Burgundiorum retentum, diu expectatum habere nequiuerant, à Marſilia ſoluentes illius uxorem reginam Iſabelem cum natis duobus, per Septembrē in Italiam deduxerunt. Quæ Gaietam ex itinere diuertens, quum eam ciuitatem ſub Renati regis nomine, pro duce Mediolani uidiſſet teneri, magiſtratibus cuſtodibusq; mutatis, adminiſtrationem ac omne ius imperij in ſe ſuſcepit. Regibus autem captiuis & Italis omnibus à Philippo duce per Octobrem dimiſſis, Tarentinus princeps dux Sinueſſæ, Ioſias Aquauiuanus, & Minicutius Aquilanus, in regnum reuerſi maiores quàm unquam antea motus parauere. Et infans Petrus armatis in Trinacria, quæ nauali ſuperfuerant prælio, triremibus nauibusq; regem Alfonſum fratrem à portu Veneris deducturus, mari infero nauigabat. Cuius opportuna tulit ſors, ut prius quàm de Genuenſium rebellione Gaietam nuncius perferretur, in illius portum prædæ potius abducendæ, quàm oppugnandæ urbis animo declinauerit. Gaietani namq; penuria annonæ coacti, ſe illi pro rege ſubegerunt, quem ducis Mediolani & Genuenſium uiribus, ut opinabātur, auctum, cæteris exiſtimarunt regni ciuitatibus eueſtigio potiturum. Alfonſus uero rex quem hinc Genuæ damnum perculerat animo, inde capta erexerat Gaieta, apud portum Veneris aliquot ſubſtitit diebus, ut enixiſsima contendenti opera Philippo duci, Genua per uim recuperanda opem afferret, ubi eſſe uſui uideretur. Quum uero omnes Piccinini conatus caſſos, inanesq; fieri, Florentinosq; frumento Genuenſes & peditatu iuuare audiſſet, Gaietam conceſſit. Genuenſibus enim frumenti carentia ac propè etiam fame laborantibus, & adeo recuperandæ arci propulſandisq; ducis Mediolani uiribus intentis, ut re frumentaria ab remotis procuranda operam nequirent impendere, Florentini Venetorum

nctorum conſilio ſubuenerunt, eoſq; inſuper iuuarunt mercenario peditatu, non immemores ea ſibi ex pacis conditionibus non licere, niſi Philippus etiam fœdera uiolaſſet, qui omnibus quotquot potuiſſet modis regnum *Siciliæ* quæſiſſet inuadere. Caſtelleto recuperato & Nicolao Piccinino pertinacius Albingaunũ oppugnante, Genuenſes reuocandæ longo poſtliminio in ciuitatem libertatis formæ cupidi, ad diem calendarum Aprilis quartam, Iſnardum Guarum populi ſuffragijs, ex uetuſto ciuitatis more ducem creauere. Sed cum Philippo Mediolanenſium duci nimis affectus poſtea eſſet uiſus, quippe qui retuliſſet ad ſenatum de indutijs cum eo faciendis, quæ libertatem amantibus uiderẽtur inſidioſæ, Thomas Fregoſius maximo ciuium & in primis Franciſci *Spinulæ* adiutus fauore, tertio nonarum Aprilis die, illum armata manu palatio eiecit. Et conuocatis ex more ciuibus, populi etiam ipſe ſuffragijs in ducem creatus eſt, & libertatis ac populi defenſorẽ. At per id temporis profectus Puppio per Burgum, Tifernum, & Peruſiam patriarcha Alexandrinus in agro *Spoletano* conſederat, imperatas Caſſienis & *Spoletanis* tributorum pecunias percepturus, quum illi nunciatum fuit Reatinos tumultuaſſe, atq; prætorem urbe eieciſſe. Itaq; ducto ad eam cõprimendam ſeditionem, aſpera, ſed breuiori per moutes uia, ciuitatem minus quàm renunciatum fuiſſet commotam conciliauit, Reatiniſq; rebus uixdum ſedatis, de nouo tumultu Romæ ſuſcitato, nũcius eſt allatus. *Senem* etenim portæ maioris, quà itur Preneſte, cuſtodem facile deceperat Poncelletus ciuis Romanus, quem ſupra oſtendimus, primæ rebellionis cõtra pontificem fuiſſe autorem. Adfuitq; illi præſto Antonius Piſanus, qui quum portam equitatus præſidio teneret, peditatũ immiſerat proxima in urbe loca rapinis & incẽdio fœdaturum. *Sed* Romani nouitate rei, & periculo commoti maximo, arma capiunt, urbem defenſant, & conuicinorum auxilia implorant, quæ illis non defuere. Nam reuerſus Anguillariæ comes cum cohorte ſuccurrens, Antonianis militibus urbe eiectis, portam recepit. Interea appropinquauerat patriarcha cum exercitu paratiſsimo, qui ut exercitum minori cum impẽdio aleret, illos inſtituit perſequi omnes urbi uicinos, quos eſſe intellexit Antonij Piſani pro rege Arragonum ſtudioſos, & ab imbecilliori incipiens contra oppidum Colæ *Sabelli*, Rocham priorem appellant, quod ſex à Preneſte diſtat milliaria, caſtra poſuit, quo bidui obſidione capto ac direpto, Viculũ item eius caſtellum urbi uicinum diripuit ac ſuccendit. Fama interim crebreſcente, Franciſcum Piccininũ, qui dudum in agro Senenſi fuerat, eo conſilio in patrimonium fore uenturum, ut Antonio Piſano coniunctus Arragonũ regis ſtudioſos iuuaret, patriarcha cum paucis ad patrimonij fines ea ratione ſe contulit, ut arcem Ciuitatiſueteris cuſtode Baptiſta Mazatoſta Viterbienſe mutato ſuæ mancíparet cuſtodiæ. Inde Romã reuerſus contra Antonium Piſanum, qui magnã Campaniæ & maritimæ prouinciarũ partem dudum tenuerat, expeditionem parare cœpit. Inſtauratis interim ubiq; maiori ex parte rebus eccleſiæ, quas omnino confractas & ferè nullas Florentiam aduenìens pontifex habuerat, Bononiam, prout publico edixerat decreto, ſe conferre ſtatuit. Quartodecimo itaq; calendarum Maij die mouens, ad diem earũdem undecimam applicuit Bononiam, qua in urbe cum cœptus Florentiæ de pace ex integro conſtituenda tractatus continuaretur, inſtabant apud pontificem Veneti & Florentini, Franciſcum Sfortiam ea ratione in Romãdiolam ad fines Lombardiæ è Piceno uocari, ut aut deterritus aduentu ſuo Philippus, ad iniquiores accipiendas pacis conditiones perduceretur, aut eo ductore bellum utilius gereretur. *Sed* pontifex cui licere ſoli Sfortiam ad Romãdiolæ ſibi ſubiectæ partes uocare, neq; illis quod poſtulabant, denegandum cenſuit: neq; Philippum cui ſe in conſtituenda pace partibus communẽ ſpoponderat futurum, animo alienandum. Acíto itaq; in Romandiolam Sfortia, cum in itinere apud Ariminum facit certiorem, conſtituiſſe Antonium Ordelaffum Foroliuio eijcere, cuius mãdata exequutus Sfortia, & caſtris ad portas Foriliuij metatis, quæq; hoſtilia intentauit, & tamen licet nullæ Antonio copiæ, nullus adeſſet maioris potentatus fauor, in meſſis maturæ tempora obſidio eſt protracta. Per id temporis patriarcha Alexandrinus, inchoato in Volſcorum quondam, quæ nunc dicitur maritima regione, in Antonium Piſanum bello, oppidoq; *Secia* recepto, duxit in Priuernates, quorum oppidum Alfonſus rex Arragonũ occupauerat, in Antonijq; Piſani cura & cuſtodia, quod longe ab alijs quæ ſibi parerent ciuitatibus aberat, nullo munitum præſidio reliquerat. Quamobrem ſubito perculſi periculo, Priuernates ut opem afferret Antonius poſtularunt. Eoq; ſubſidij ſpem maximam ſpondente ſpernebant contumaciter patri-

archam. Qui poſtquàm munitiſsimum natura loci oppidum,aliquot prælijs infauſte com-
miſſis recipere nequiuit,agros uaſtari,uineta & conſita ſuccidi curauit. Tum cōmoti dam-
no oppidani,oratoribus miſſis, pacem petiuerunt quam patriarcha ſi certum auri pondus
perſoluiſſent,pollicitus eſt dare. Reuerſis in oppidū oratoribus, ut populo conditiones re-
ferrent,certior fit patriarcha,Antonium Piſanum cum exercitu aduentare. Itaq; motis loco
ſignis,eductoq; in proximum campum exercitu, quā hoſti intelligeret tranſeundum, acies
ſtruit:cingunt autem campos montes altiſsimi,& amnis haud exiguus interfluit priſco no-
mine Amaſenus,ad cuius fluenta locum caſtris patriarcha ſtatuerat communire,quum de-
repente adlatum illi de hoſtis aduentu nuntium Antoniani ſubſequuntur milites, nullo or-
dine irruentes. Antonius namq; occupato colle,qui proximior campo imminet,prælium ea
ratione cœpit conſerere,ut paucis ſuorum de collis ſummitate hoſtium multitudini præua
lentibus,patriarchæ exercitum tam diu uexaret,quoad noctis interuentu fatigati, ſeſe quie-
ti darent,& ipſe uadato nocte intempeſta Amaſeno,latēter in oppidum penetraret, in quo
natura loci & commeatu munitiſsimo ſeſe continens,in proximam hyemem bellum trahe-
ret. At patriarcha cognitis illius conſilijs,prælium quod leuiter à principio eſſet conſertum
inſtaurauit,& lectis ex omni exercitu fortiſsimis quatuor ductoribus, lectiſsimorum item
militum manipulos eis dedit. Quibus in frontem iuſſis ſigno pugnæ acrioris dato, cæteri
ſunt ordine ſubſequuti. Pugnatum eſt primo concurſu utrinq; fortiter. Antonius namq; ui-
ſo militum patriarchæ pugnandi ardore,in primam aciem deuolauerat,cuius & imperato-
ris & militis officium ſtrennue obeuntis uirtute eſt factum,ut ſui hoſtilem impetum ſuſtine
rent. Tandem quum eccleſiaſtici milites acrius inſtarent, & cliuum de quo pugnabant ho-
ſtes ui ſuperaſſent, Antoniani terga dedere,ac per excelſum & difficilē montē, in fugā præ-
cipites ſunt cōuerſi. Tunc clamore undiq; ſublato,uniuerſa eccleſiaſticorum legio, hoſtem
difficillimis aſcenſu montibus oberrantem inſequuta,paucis per præcipitia prolapſis,cæte-
ros cepit. Impedimenta uero,& qui cum illis in eminentiori colle erant agreſtiū plurimos,
diripere fuit facillimum. Et Antonius poſtquàm de re ſua actum uidit, clàm è pugna ſece-
dens,ab eccleſiaſticis militibus intercipitur, qui patriarchæ iuſſu, duplici funiculo cruci ap-
penſus,indignum doctrina & multis quæ illum ornabant uirtutibus, cæterum crudelitate,
cui miſerabiliter erat deditus, digniſsimum habuit uitæ exitum. Vnicus tum circa urbem
pontifici rebellis relictus erat Laurentius Columna, uetuſtæ Preneſtæ dominus,qui eccle-
ſiæ ſtipēdia faciens,ab Antonio ſeductus,qua die ad internecionem ille fuit deletus,agrum
Romanum diſcurrerat prædabundus. Ea cauſa patriarcham impulit,ut omiſſo quem ad ul
teriora inſtituerat curſu Romā reuerteret,ubi paucos moratus eſt dies,& Caſtrumnouum,
unde Stephanum Laurentij germanum, & Nicolaum Fortebraccium in primo principis
Salernitani bello,magnos motus conciuiſſe oſtendimus,oppugnare aggreſſus, illud cueſti
gio recepit. Poſtea quod nullus futurum exiſtimaſſet,Preneſte,quam fama eſſet inexpugna
bilem fore,perrexit obſidere. Ea enim urbs in editi montis cacumine ſita erat,cuius radices
planiciem inter & cliui initium, pa tim exeſa rupes, partim altæ maceries in coronæ ſpeci-
em ductæ cingunt,ut nullis niſi de induſtria relictis ad ui:s aditibus,uſquam loci pateat,in
agrum qui fertiliſſimus in aliquot paſſuum millibus urbem & planiciē interiacet,acceſſus:
niarum autem exitus,affixa ordine quadruplici trabium repagula muniebant, à quibus re-
pugnantes paucisſimi agreſtes,magnos exercitus ſæpenumero repuliſſent. Itaq; patriarcha
poſitis ad repagula caſtris, poſtquàm plurimis editis pugnis irrumpere nequiuit,multos le
uis armaturæ milites in proximis rupi,quam nullus aſſeruaret conuallibus,in inſidijs locat,
edicitq; ut hoſtibus prælio,quod acerrimum conſereretur intentis,ſcalis ipſi lanceisq; obre
pentes in ſuperiora euadant:quod quum eſſet factum,territi ad primum poſt terga editum
clamorem agreſtes,ſeſe in urbis edita recepere. Ingreſſus ſepta cum exercitu patriarcha,ur-
bem uetuſtis altiſsimiſque mœnibus & natura loci munitiſſimam,longa obſidione conſti-
tuit uti ſe oppidani dederent fatigare. Sfortia interim frumentis agri Foriliuienſis,quàm-
primum matureſcere cœperunt,alicubi ſucciſis id bellum in amicam urbem negligere uide-
batur. Sed quum ſocios belli populos,ut in Philippum mitteretur inſtare intellexiſſet,ſolito
acrius bellum inſtituit. Aſſuefactos namq; leuibus prælijs decertare Foriliuienſes, paruis ui-
ctorijs de induſtria præmiſſis,adeo audaces reddidit, ut nunquam laceſſiti ſe intra mœnia
continerent. Et conſtituta cum militibus ſuis die,cœpto ad portam quà itur Rauennam,le-
ui primum

ut primum certamine, in effuſum ſine ordine populum tantis incubuit totius legionis uiribus, ut fracti fugatiq́ Foroliuienſes, qui poſteriores exeundo fuerant, primi intra portam præcipites ſe proriperent, cæteri quos maior audacia, aut caſus in pugnam longe duxiſſet, porta à cuſtodibus de immixto cum fugientibus ciuibus hoſte timentibus clauſa, per foſſas in urbem redierint enatantes. Eorum tamen nonnulli altis foſſarum aquis enecti, plurimi ab Sfortianis intercepti fuerunt. Factumq́ eſt accepta diei illius clade, ut ciues paulopoſt de urbe pontifici dedenda, & tyranno eijciendo cum Sfortia conuenerint. Conditionibus itaq; quas inuicem tractauerant à pontifice conceſſis, Antonium ſub ipſis Iulij idibus captum, ciues eiecerunt, & urbem pontifici reddiderunt. Tum Venetis Florentinisq́ ſummo petentibus ſtudio, pontifex Franciſcum Sfortiam ad Poltranum agri Bononienſis uicum cum legione iuſſit ſe conferre. Et hinc Philippo neceſſitatem oſtentans, qua compelleretur Sfortiam contra ſe dimittere, hinc ſocios populos commonefaciens, parum profuturam, in quibus tantopere fiderent Sfortiæ legionem, utroſq; ad pacem perducere contendebat. Et tamen interea poſtquam omnis parebat Romandiola, Cunij comites Lugo ſtatuit eijcere oppido, unde multis dudum ea prouincia malis fuerat agitata. Conducto ad ſua & eccleſiæ ſtipendia Petro Ianpaulo, Vrſino in Parmenſi agro tunc agente, ei muneri præfectus eſt Baldaſar Offidanus, qui homo nouus ob nauatã egregie operam in ſeruanda, quod ſuperiore oſtendimus loco, Romanæ urbis arce Adriani mole erat pontifici gratiſsimus, ut nihil eſſet tam arduum, quin is conficeret interceſſor. Quamobrem repentino elatus fauore, magnarumq́ gerẽdarum rerum cupiditate ardens, quicquid equitatus peditatusq́ pontifici in Romandiola erat, quicquid etiam tyrocinij prouincia mittere potuit, eò contraxit, nec difficile fuit eijcere deſtitutos omniũ præſidio adoleſcentes. Lugo recepto, & Baldaſare Bononiam reuerſo literas patriarcha laureatas põtifici miſit, quod Præneſte cum agro opinione celerius recepiſſet. Id uero factum eſt ob ingentem quam æſtas illa habuit ſiccitatem, fontibus qui aquis antea redundare conſueuiſſent Romanæ in regionis, ſed magis in Præneſte montibus arefactis. Potitus ciuitate patriarcha miſerando, & omnibus Italici nominis amatoribus moleſtiſsimo illius deſæuit excidio. Populo etenim cum rebus Romam migrare iuſſo, & mœnibus primo pleriſq; in locis funditus dirutis, poteſtatem omnibus fecit quæcunq; ſiue ſupellectilis, ſiue materiei ædificiorum uellent infra diem ſeptimã exportandi, quo elapſo termino quicquid erat reſidui mœnium, ac urbem arcemq́ ab imis ſuſtulit fundamentis. Pacata ubiq; Romandiola, quum nihil eſſet in quo Baldaſar creſcenti indies erga ſe pontificis gratia facilius abuti poſſet, periculoſiſsimum eccleſiæ malo uir ingenio facinus eſt aggreſſus. Nouerat pontificem poſt recuperatas Romandiolæ urbes, poſt reſtitutam alibi rem eccleſiaſticam, nihil æque ardenter cupere, quàm Picenum, & alia iuris eccleſiaſtici, quæ Sfortia occupaſſet, loca recipere. Itaq; illum iuſſa, ut oſtendimus apud Poltranum expectantem interficere, aut eius delere exercitum meditatus, multiplices ſtruxit inſidias. Diſtat octauo ab urbe Bononia miliario Poltranus pons ligneus, paruam Rheni fluminis partem manufacto canali deriuatam, quæ nauigia Ferrariam perferat iũgens. Quem quia agreſtium commodis inſeruiat, ne uiatoribus prædonibusq́ iniuſſu magiſtratuum urbis pateat, turris paruo circundata promurio communit. Quum itaque conſueſſet Sfortia poſt meridionale tempus, quando turris eum obumbraret pontem, ſubtus labentium aquarum curſu delectatus, uarijs in ipſo ludis commilitones oblectare, duos in arcem Baldaſar immittit ſagittarios, certo ictu quæcunq; deſtinaſſent petere conſuetos, qui die ab ſe conſtituta illum de ſagittaria turris rimula incautum confodiant, ipſe interea expeditionem in eccleſiæ uicarios Fauentinum Piſaurenſem, Vrbinatemq́, qui debita pontifici tributa pendere diſtuliſſent, parare ſimulans, quantaſcunq; poteſt copias apud Butrium agri Bononienſis caſtellum, eo conſilio contraxit, ut ſi Sfortia ictu ſagittæ occubuiſſet, illius copias ab iniuria prouinciæ & à Piceni præſidio prohiberet. Quod autem eiuſmodi conſilia aut palàm fieri poſſe, aut aliter ex ſententia non ſucceſſura addubitauerit, uiribus poſtea eadem intentaturus, ſeſe copijs quacunq; poſſet munire ſtatuit. Perpulitq́ põtificem, ut à Philippo Mediolanenſium duce, Piccininum poſt ſolutam dudum Albignani obſidionem, cum legione apud Parmam habentem ſub incerta cauſa auxilio poſtularet. Fuit uero ea Baldaſaris leuitas, ut qui cuperet in illa ſuæ magnitudinis innouitate, omnes intelligere, nihil eſſe tam arduum, quod non ſibi committeret pontifex, iactando, minandoq́, & multa de ſe pollicen-

do rem fecerit emanare, & tamen nihiloſecius ac ſi omnia ſumma ac neceſſaria texiſſet ſimulatione, Butrium ſe contulerat, facinus impleturus. Tum Sfortia qui aliquot ante diebus à pontis acceſſu abſtinuiſſet, mutatis à Poltrano caſtris duobus & ipſe paſſuum millibus apud Butrium conſtitit. Id quum uidiſſet Baldaſar, ſiue ut maiorem confidentiam oſtentaret, ſeu quod in caſtello obſideri ueritus fuerit, in Richardinam rus oppido propinquum ad eam partem quæ à Sfortiæ copijs erat remotior ſe recepit, & unica per quam equiti pateret acceſſus uia, obicibus tanquam ſe inſcio à calonibus muniri iuſſa, ſeſe in campis tamdiu ſtatuit continere, quoad Piccininus adeſſe iuſſus, aut ueniret aut petitum mitteret equitatum. Poſtera die Sfortia compertum habens, nuncium militem notiſsimum, qui ſub Petro Ianpaulo Vrſino pontifici militaret, accerſitum Piccinini copias acceſſiſſe, ſtatuit non eſſe diutius expectandum, & ſtructa acie impetu facto obicem momento diſrupit, obuios'que fugauit. Conuocantem uero ſuos & in aciem tumultuarie educentem Sigiſmundum Pandulfum Malateſtam, qui & ipſe in ea Baldaſaris expeditione militaret eccleſiæ, Sfortia ut à prælio abſtineret, ſi cohortem cuperet fore ſaluam admonuit: quo in rerum ſubito turbine, Baldaſar minarum & factæ ingentis de ſe ſpei immemor, oppidum ingreſſus, armis & militari ſagulo abiectis, ſub fœmellæ inopis omni ut ratus erat ſuſpicione cariturꝫ, lectulo delituit. Sed Sfortia quàmprimum fuſis copijs, Baldaſarem in oppidum confugiſſe audiuit, captam agreſtium multitudinem perduxit ad portas, oppidanos'que niſi perfugam redderent, extrema quæq; comminatus perpulit, eductum è latebris Baldaſarem exhibere, quem Cutignolam perductum, quæſtionibus ſubiectum, quæcunque machinatus eſſet, fateri coegit. Pernitioſam eam rem pontifici fore ſuſpicatum eſt, cunctis timentibus, Sfortiam iniuriæ atrocitate furentem rabidum'que die illa portis Bononiæ ſigna inferre: quod quidem ſi facere perrexiſſet, ſoporatus Antonij Bentiuolij mortis, cuius Baldaſar autor fuiſſet & miniſter, dolor recruduiſſet: & rerum nouarum cupidi, quibus ſemper abundare ſolita ea ciuitas, tunc maxime redundabat, quæq; aſperrima intentaſſent: tanti efficacia ſunt mali perditorum hominum conſilia, quæ principum opes, ſæpius quàm hoſtis euertunt. Continuit uero impetum animi Sfortia, & Hermolao Donato Venetiarum patritio, qui quum reipublicæ apud pontificem eſſet orator, ad eum ſe contulit, hortante, nihil aſperius de Baldaſare tunc ſtatuere: & in Picenum ſine aliqua rerum innouatione redire conſenſit. Apud Genuam interea res ſine inſigni facinore aliquo, Thomæ nouo duci proſpere ceſſerant. Nam leuato Piccinini obſidione Albignano, & ſi ex melioribus oppidanis quædam agri Genuenſis in Philippi ditione perſeuerabant, nullo tamen in loco bellum gerebatur, quod pontifex pacem conſtituere confiſus, indutias partibus ultrò aſſentientibus indixiſſet. Tria erant, ut longe ſupra expoſuimus, Genuenſis Riperiæ orientalis caſtella, in Alfonſi regis Arragonum poteſtate. Quorum Veneris portum, munitiſsimæ arcis eminentia, & portus nobilitate præſtantius, noctu cum militibus decem clàm ingreſſis, Carmadinas peregrinus quum ſingulos Fregoſis ſtudioſos, ni oppidani, apud quem latebat, domum accitos, arma rapere iuſſiſſet, inferiores oppidi partes, ad auroram recepit: & publicis locis, quæ Arragonenſis obtinebat expugnatis, ſubiecta arci & eminentioribus oppidi partibus loca, per quæ ad inferiora deſcenſus patet, repagulis firmauit. Eſt autem arx illa in uetuſtiſsimi Veneris templi, unde oppidum habet nomen muris, ſancti Petri caſtellum uocant, ſummo editiſsimi montis cacumine ſita, ſi fames & cuſtodum perfidia abſint, nu la expugnabilis uiolentia. Quamobrem recuperandi per illam oppidi ſpe adductus Piccininus, ſiue quod rupta ab Genuenſi, qui Arragonenſem læſiſſet indutiarum fœdera exiſtimauerit, ſine illa rumpere non multi ipſe fecerit, ex agro Parmenſi mouens, in Liguſticos Lunenſis Riperiæ orientalis duxit: ſed quum aſperos aſcenſu montes, portum Veneris ad Septentrionem claudentes, quos peditatu munitos reperit, ſuperare difficile nimis atque impoſſibile intelligeret, conuerſis retro ſignis, Sarzanam obſidere perrexit: quam collapſis uetuſtate muris populoq; infrequentiſsimam, & nullo munitam præſidio, cepit. Arcem uero Sarzanellum appellant, in quo Thomas Fregoſius maximas ſeruaret opes, quod difficillimi aditus montem incubant, & turritis munitur altiſsimis mœnibus, nec oppugnare quidem aggreſſus eſt, ſed ad uicina conuerſus loca, Caſtro nouo prædæ expoſito, alia quotquot ea habet Riperia cepit caſtella. Exinde Lucam ſe contulit, compulſiſq; Lucenſibus, pacem quæ ſibi

eſſet cum

eſſet cum Florentinis rumpere, nonnulla cepit de Piſanis caſtella. Tunc ſociæ reſpublicæ Franciſcum Sphortiam è Piceno accitum Piſas miſerunt. Simulabat uero & famam paſſim diſſeminabant Piccininus, ſeſe qui Alfonſo Aragonum regi præſidium afferre intenderet, Arnum tranſire diſpoſitum, & Sphortiam uerbis contemnens, qui ulteriorem aſſeruaret fluminis ripam, nulla ui hominum, nulla aquarum altitudine, nullis riparum, nullis aggerum munitionibus, tranſitu cum uellet prohiberi poſſe iactabat. In ea tranſeundi ſimulatione menſes duos uerſatus, cum capta in hoſtili agro & finitima Lucenſium caſtella commeatus quantum ſatis eſſet militibus & pabuli equis ſubminiſtrare nequirent, longius ab Arno recedens, ad cultiora Lucenſium ſuburbia duxit, ibiq; per hyemem, partim in mappalibus, partim ſub diuo tamdiu continuit legionem, ut areſcentibus bruma paſcuis quibuſq;, etiam uliginibus, unde aliquandiu pabulum quæſiuiſſet, congeſtisq; apud agreſtes alendo pecori ſtramentis ubiq; deficientibus, olearum folijs ramuſculisq; equos & iumenta coacti fuerint ſubſtentare. Adduxerat autem in admirationem multos, tanta illum hyemandi auſteritate contra ſuos & ætatis noſtræ mores uſum eſſe, nulla præſertim rei cuiuſpiam apparente cauſa, quamobrem duriore uti debuerit militiæ diſciplina. Tandem facti apud Genuam motus, quid in ea eſſet ſimulatione molitus docuerunt. Baptiſta nanque Fregoſius, Thomæ ducis frater, affectatæ tyrannidis libidine impulſus, cum Philippo duce pridem tractauerat, ut quamprimum ipſe, quod cum amicis agnatisq; diceret conſtituiſſe ducatum Genuæ occupaſſet, adeſſet ſibi præſidio Piccininus. Vere itaque nouo, cum Thomas dux diui Dominici templum per diem ſolennem adiſſet, ingreſſus nullo renitente palatium Baptiſta, ſeſe ducem à militibus adſtantibusq; qui acciti conuenerant ciuibus, ſalutari iuſsit. Id cum intellexiſſet Thomas, ciuium amicorum & agnatorum qui accurrerant frequenti ſtipatus cœtu, quid ſibi faciundum illi cenſerent rogat: quibus ad arma, ut fieri cœptum erat, arripienda currendum, & amentem perditumq; Baptiſtam capite plectendum dicentibus: quin potius reſpondit ille, Ducatu me abdicare, quàm ſanguinem fraternum fundere patiar: tandem Baptiſta à ciuibus eiecto, Thomas maiore quàm unquam antea conſenſu dux acclamatur, & Baptiſta donatus impunitate quocunque animum inducat ire permittitur. Eum Baptiſtæ motum cum fieri deberet exploratum habens Piccininus, magnis confectis itineribus ad proxima Genuæ loca Nouium'que perrexit, ubi multos fruſtra moratus eſt dies, & tunc Sphortia ductis trans Arnum copijs, cum perdita de Piſanis recuperaſſet, Lucenſem populatus eſt agrum. Interea dum tantis oſtentationibus tãtisq; ducis Mediolani & ſociorum populorũ impenſis, hinc Piccininus, inde Sphortia ingentes ſtipendiorum cum tempore terunt opes, neq; aliquod, ut oſtendimus, patrant facinus memoratu dignum, paribus item tumoribus rex Aragonum & patriarcha cum regni populos atterunt, tum pauca eorum dignitatibus digna gerunt facinora. Recepta nanque euerſaq; Præneſte patriarcha in Aquilanos eo duxit conſilio, ut cum eam ciuitatem ab Franciſci Piccinini, Minicutij, Aquilani & Ricci Monteclarenſis, Aragoneſi militantium oppreſsione liberaret, tum maxime hoſtem repellendo alienis ſumptibus aleret legionem: hoſtibus itaque eueſtigio repulſis, Amatricem eſt profectus, in quod oppidum ſe Franciſcus receperat Piccininus, eiusq; agro ferro ignique uaſtato Piccininum per iuga montium cautes'que præcipitem actum, intra Montisregalis mœnia confugere coegit. Quem cum diutius obſideri aſperitas locorum prohiberet, eo relicto, & tamen agro regalium prius uaſtato, contra Minicutium Riccium'que duxit, quos in Theatino oppido clauſos cum tridui obſidione nequiuiſſet capere, Aquilam eſt reuerſus, ubi tributa exegit pro allato præſidio imperata, & Corbarium delatus Marcriorum caſtellum, illud ui expugnatum, diripuit, incendit: inde ex aſperrimis equicolorum quondam montibus deſcendens in Marſorum loca, partim Riccio, partim comiti Alberti ſubiecta duxit, & admotis Andriæ caſtris cũ oppidanos nihil hoſtile timentes reperiſſet incautos, omniumq; bello neceſſariorũ imparatos, oppidum ui expugnatum direptumq; ferro & incendio lacerauit. Omnibus exinde Albetenſiũ caſtellis partim ui, partim mœtu receptis, Attinati oppido eſt potitus, ex cuius ſaltu & Caſſineſi octo paſſuum millibus diſtante, natura munitiſſimis, ſecurus patet in ueteres Campanos & Apuliæ regnum tranſitus. His auditis Aquinates Apinates'q; Riccio rebellantes in poteſtatem uenere. Cumq; omnia in circuitu paterent, Germanum Caſinenſis ſaltus oppidũ ſe contulit, & dimiſſis per abbatiæ caſtella militibus multas intra

quindecim dies quibus illic eſt moratus, in agrũ Gaietanum incurſiones fieri curauit. Nec dubium apparebat, quin erectis in acceſſus ſui ſpem regnicolis, Aragonẽſiq; rege, cui multò minores eſſent copiæ, territo, facile illi fuerit uictoria potiri, ſiue tamen ut Gallum regem Renatum, cui pontifex regnum aſſerere promiſiſſet, poſtea cõqueſtum conſtat, id regnum patriarcha tunc recipere noluerit, ſiue commeatus & pabuli inopia, ut ipſe præ ſe tulit compulſus fuerit, ſublatis contrà ac omnes rebantur ſignis, Romam rediјt. Cumq; per totam, quæ ſecuta eſt, hyemem diſtributo in capita ſale, pecunias inde ex uariјs quotquot potuit exactionibus ex urbe ac earum regionum locis cõtraxiſſet, multorum menſium ſtipendio iuuit exercitum, & motis ſub ipſis kalẽdis Maiј ſignis aliam in Apuliæ regnum iniјt profectionem. Caſtris itaque ad Põtium Ptolemæi Sublacenſis caſtellum firmatis, cum illud recepiſſet, obſeſſum & aliquot diebus fruſtra oppugnatum Ciperatum, qui ſaltus eſt natura ſoli munitiſſimus, relinquens, Lirim fluuium, Garlianum uocant, ponte iunxit, & traducto per illum exercitu apud Agnelium Caſinenſia agri caſtellum cum exercitu ſubſtitit, iuſſitq; exercitum commeatus in octauam diem neceſſarios comparare: quòd autem per furculas Venafrinas ſaltum cæteris difficiliorẽ ſibi eſſet tranſeundum, Angelum Ronchonem cum peditatu cui præerat, nocte intẽpeſta præmiſit, qui ſaltu occupato, Aragonenſis peditatum eadem de cauſa præmiſſum, paruo tẽporis interuallo præuenit. Caſtris poſtero die ad Venafrum poſitis, patriarcha cum id oppidum hoſtili præſidio munitum uidiſſet progreſſus, Aliphas obſidere perrexit: quo oppido per fœdera recepto, Pedemontem munitiſſimũ natura ſoli oppidum obſedit: apud quod ædita primo die atroci pugna, ad centum ex oppidanis interceptis grauiterq; ſauciјs, inferior oppidi pars capta ac prædæ fuit expoſita. Poſtera die cum oppidani captiuorum ſalutẽ libertatemq; pacti, deditionem feciſſent, patriarcha motis caſtris ad molas Capuæ duxit, tertio ab urbe miliario diſtantes. Vbi tres moratus eſt dies, & commeatu omnino deficiente; miſſis turmis quæ hoſtem Capua in prælium euocarẽt, cum nullus exiſſet per Caiaciam progreſſus Vulturnum traiecit exercitum, & caſtris apud aceras poſitis, poſtridie ſexcẽtis equitibus cataphractis phaleratiſq; comitatus, ingenti pompa Neapolim eſt ingreſſus, quem Iſabelis regina muliebri item pompa excepit regio apparatu. Cumq; triduo multa diſcordes collocuti eſſent in caſtra reuerſus, tertia quæ ſecuta eſt die, ad mœnia Capuæ acie ſtructa duxit. Sed cum facta pugnandi poteſtate, Alfonſum regem uidiſſet ſeſe mœnibus continere, inde profectus apud Auerſam conſtitit, & poſtera die cum ſeſe illi iunxiſſent copiæ, quas Iacobus Caudola miſit, poſitis contra Sarculum caſtris, oppidoq; paucorum dierum oppugnatione potitus, illud prædæ expoſitum combuſſit, arcem uero munitionibus circunductis obſedit. Interea princeps Tarentinus, qui Aragonenſis partium eſſet, cum equitibus mille quingentis, peditibus octingentis ad Fuſculẽſem delatus agrum, duodecimo ad Farculum, & quarto ad Beneuentum miliario in Sabbatiј fluminis ripis caſtra poſuit, foſſa & uallo attentius communita. Riccius uero & Ioannes Vintimilienſis cum maiore Aragonenſis copiarum parte ad Tochum oppidum tribus ab Sarculo diſtans paſſuum millibus conſederunt, eo cõſilio ut obſeſſa hinc à principe, inde ab ipſis uia, quæ à Beneuento Sarculum ducit patriarchæ exercitum interciuderent commeatu. Ea compertum habens patriarcha, calones ſui conſiliј ignaros miſit, cum paruo ut conſueuerant præſidio Beneuentum, curauitq; turmas quatuor ſubſequi auxilio primis, ſi aliquis fieret impetus affuturas, ipſe ſtructam in caſtris reliqui exercitus aciem continebat. Calonibus cæteriſq; qui Beneuentum iuerant cum onere redeũtibus quamprimũ porta egreſſi ſunt, eos impetiјt princeps, omnibuſq; iumẽtis cum commeatu captis, primã quæ illis præſidio data erat turmam, fruſtra repugnãtem cœperat diſſipare, cũ ſeſe ex inſidiјs proripiẽtes eccleſiaſticorũ turmæ, inſultu poſt terga facto impeditã præda & nullo coërcitam ordine diſſiparũt principis legionem. Cõſtiterant è regionẽ Riccius, Ioanneſq; cum turmis in aciẽ expeditis, facillimumq; illis fuiſſet laborãti principi opẽ ferre, niſi ex colle quẽ inſederãt, patriarchã item ſuos in acie uidiſſent cõtinere. Profuit tamen principi multitudo: amiſſo nanq; maiori ex parte peditatu, prædáq; quam fecerat relicta, ſeſe ex fuga colligens, paruã equitatus partem amiſit. Ea uictoria audacior factus patriarcha, æquis quas prius denegaſſet conditionibus arcis Sarculi præfecto cõceſſis, ſigna intẽpeſtæ noctis ſilẽtio moueri iuſſit, & mane prius à principis militibus caſtra cõtuliſſe caſtris eſt uiſus, quàm eũ mouiſſe habuerint exploratũ. Tũc princeps a diſpoſitis ocyus in caſtrorũ circuitu

circuitu ſtationibus, cum expeditis quibuſque militibus in oppoſita hoſtium caſtris parte ſtructam tenuit aciem. Sed patriarcha Caudolanos, quorum opera plurimum die illa uſus eſt, cum ſuis militibus in prælium urgẽte, ſuos item principes quin undiq; irruerent nequiuit continere. Tracta eſt in multum diei uaria eiuſmodi pugna. Tandem princeps dum laborantibus in uineto furibũdus properat, equo ſarmentis per Auguſti quæ tunc erant nonas tenacibus irretito proſtratoq; delapſus eſt captus, & turma quæ illum hoſtibus eripere contendebat intercepta, ſeſe cæteri intra caſtra præcipites recepere. Illatis tamen ſignis patriarcha munitiones uiribus irrumpere conabatur, ſed Gabriel Vrſinus, caſu fratris territus, de Cumana erumpens porta, amiſsis maiori ex parte impedimentis legionem ſeruauit. Oblata eſt diei illius ſacinore facultas patriarchæ regni Apuliæ, quod tantopere concupiſſet pontifex, tantaq; quæſiſſet impenſa potiundi, ſi modo quibus ad eam diem uſus eſſet amicos retinere, & principem cum multis quos haberet ſui ſtudioſos, ad beneuolentiam allicere uoluiſſet. Sed cum principem maiore quàm conſueuiſſet hoſtes amplexus eſſet comitate, Iacobum Caudolam acerrimas cum illo exercentem inimicitias abalienauit: principi etenim boneſte primis diebus habito, & ſubito ad propria dimiſſo, iuſſit ut copias quas poſſet contrahere, primo quoque tempore ad ſua perduceret caſtra, quarum copiarum adiumento regni reliquias conficere confidebat. Caudola autem ad colloquium uocato præmiſit, qui ſeſe ea ratione principem illæſum intactumq; dicerent emiſiſſe, ut cæteri, quos id regnum haberet plurimos, tyranni illius exemplo allecti, faciliores ſubijci redderentur. Tantum uero abfuit, ut Iacobus ira & odio in illum concitus acceſſerit, quòd ſuis commilitonibus qui egregiam in eo prælio præſtitiſſent operam reuocatis, ipſe in munitis natura locis exercitum continebat. Acceptis uictoriæ illius litteris pontifex Romanus, patriarcham contra concilij Baſilienſis decreta, quæ tunc primo cœpit ſpernere, cardinalem ſub titulo ſancti Laurentij in Lucina creauit, Sed is cui exinde Florentino fuit cognomentum, poſtea Caudolæ, ut oſtendimus, ſubſidio deſtitutus, nec aliqua ex parte principis fauore adiutus minora quàm unquam antea in ſequenti autumno geſsit facinora, adeo ut Alfonſus rex qui ſeſe oppidis continere prius conſueuiſſet, uarios quandoq; in illum impetus facere ſit auſus. Tandem hyeme media, cardinalis ipſe, Salernum cuius ciuitatis populus ferè omnis ad proxima commigraſſet, cuiuſq; arcem munitiſsimam Aragonenſis præſidio tenebat, ingreſſus eſt. Id compertum babens rex cum exercitu quàm potuit paratiſsimo profectus, ſaltibus in circuitu occupatis, commeatu illum undiq; intercludit. Nec erat remedij quicquam reliquum, quin cardinalis in uacua ciuitate obſeſſus cum legione in regis fieret poteſtatem. Tum qui ad eam diem nulla moderatione adhibita, Caudolam inimiciſsimis uocibus fuiſſet inſecutus, nuncios ad regem miſit, ſeſe qui pacis in regno conſtituendæ gratia aduenerit, ſed prius perfidum Caudolam tollere, quàm regem ipſum exaudire in animum induxiſſet, eò loci perductum, accederet inducijs rex, quibus conſtitutis Caudolaq; ſublato (nam eius rei magnam facilitatem eiuſmodi induciæ exhiberent) fore ut ſe interceſſore pontifex omiſſa inani regis Gallici expectatione, regnum illi aſſerat, tantis periculis laboribuſq; quæſitum. Inducijs ſummo cõſenſu perſcriptis excedens Salerno cardinalis comperit Iacobum Caudolam, quod ægre tuliſſet Aragonẽſem ea augeri uictoria, ſibi præſidio aduenĩetem, haud longè cum copijs ſubſtitiſſe, paucorumq; intericctu dierum cum regem cardinalis à fœderibus diſceſſiſſe diceret, quòd eccleſiæ ſtudioſos in ſua fœdera compuliſſet, nõ ſolum redijt cum Caudola in gratiam, ſed eò inter ipſos amicitiarum eſt peruẽtum, ut regem fraude dolis'ue conſtituerint opprimendum. Cum tamen hæc miſſis nocte ultrò citroq; nuncijs occulte agerentur, minabatur, & præ ſe ferebat interdiu cardinalis ſeſe unico Caudolæ excidio animum adieciſſe. Per noctem itaq; Chriſtianis ſacratiſſimam natalitiorũ Chriſti mouens cum copijs de prima uigilia cardinalis, Caudolã medio itinere expectauit, quo licet conſtituto tardius ueniente, ambo de quarta uigilia ſunt profecti. Fuerat uero conſilium, ſi noctu impetum facere potuiſſent, regem dormientem cum copijs intercipere. Sed cũ lux eos in itinere detexiſſet, & præmiſſos à Caudola leuis armaturæ milites, ex faucibus uallis unde in caſtra regis rem diuinã facientis impetum fieri oporteret, conſpicati eſſent nõnulli milites regij, ad arma eſt conclamatũ: neq; auulſis de repente ſignis tentorijſq; & omnibus in fugam conuerſis, inde prius potuit rex mouere, quàm hoſtes irruerent furibundi. Et tamen amiſsis impedimentis, quorum precioſiora fuerũt ſacris

deputata.

deputata,rapido aufugiẽs curſu,legionẽ Capuam reduxit incolumem. Quã uero ſubitam
& abſq; honeſti ratione inierãt duces amicitiam ilico lacerarunt.Digreſſi nanq; die illa car-
dinalis ad Sarculum, Caudola Neapolim uerſus legiones duxere.Paruo poſt tempore cir
cum ea loca moratus cardinalis cum regẽ metuens propinquum nihil intẽtare auderet,ad
ſuperum mare duxit,& Tranum urbẽ,cuius arx pontificis præſidio tenebatur,recipere ſta
tuit.Sed oppidani Aragonenſium præſidio adiuti,arcem munitionibus circunductis clau
dentes, omnes illius conatus irritos reddiderunt.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-
natione Romani imperij,Decadis tertiæ,Liber octauus.

IN EA quam inſtituimus diuerſarum inter ſe Italiæ rerũ narratione, ni
hil eſt operoſius, quàm cum geſta in regione una ſcribere aggreſſi fueri
mus,ita dicẽdi curſum moderari,ut eodem tempore,alibi geſtorum ra-
tio habita uideatur. Cardinale etenim Florẽtino ad eã,de qua diximus,
difficultatem in Apulis perducto,maioribus item curis Romanus pon
tifex angebatur,Nã cum multa in eam à Baſilienſi concilio eſſent inten
tata,quibus refellẽdis alio concilio opus eſſe uideretur , concilium illud
Ferrariam tranſtulit,ad quod inchoandũ eſt profectus.Expectauit interea principem Ta-
rentinum cardinalis,cuius adiumento oppidanorum præſidijq; uires frangere,& munitio-
nes ſuperare ſperaſſet, ſed cum diutius ille quàm promiſiſſet tardaret aduentum, intereaq;
Alfonſus rex contra ducturus copias diceretur,ſibi timens cardinalis exercitu apud Vigi-
lias,curæ Laurentij Attenduli Romano pontifici ſtudentis dimiſſo , triremem conſcendit
ueternoſam ex traiecto in prima quæ oblata eſt tempeſtate Adriatico, ſecundum littora
Dalmatiæ & Liburniæ, Venetias & inde Ferrariam ad pontificem ſe contulit. Per ea etiam
tempora Renatus rex Gallicus carcere ducis Burgundiæ, in quo multos egiſſet annos, li-
beratus, claſsis quam apud Genuam comparauerat præſidio fretus , Neapolim acceſsit,&
Iacobus Caudola dimiſſorum à cardinali Florentino in Apulia equitum quenq; optimum
ſelegens,copiis auxit,acciuitq; Neapolim Renatus Michelettum Attendulum mille equi
tum ductorem , qui proximo triennio Calabros in fide continuiſſet , ut tantis copijs terra
mariq; coactis,apparuerit regnum Neapolitanum in noui regis poteſtatem redactum iri,
futurumq; ut tantorum quæ illud afflixerant, malorum finis eo in tempore uideretur.Sed
eius item regis ductu,quemadmodum priori tempore,afflicta ſunt potius multa,quàm ali
qua fuerint reſtaurata. Receptis nanq; à Malphitanæ regionis maritimæ caſtellis , quæ in
Aragonenſis poteſtate paruo fuerant tempore , claſſem Genuenſes reduxerunt, & Taren-
tino principe ad partes Aragonenſis reuerſo,paria,& eò populis pernicioſiora,partis utri-
uſque fuerunt arma . Breues hactenus ſi temporis prolixitatem attendimus, & longi ſer-
mone pro parua rerum dignitate fuimus, dum hinc Romanæ eccleſiæ, hinc regũ duorum
uiribus geſta recenſuimus, quæ dimidiam opum, dimidiamq; populorum Italiæ partem
atterunt . Pari item forma temporis & facinorum habenda eſt ratio recenſendis , quæ aſ-
fligendo , quod eſt Italiæ reliquum , regio potentatu , hinc Philippus Mediolanenſium
dux, inde populi Venetus & Florentinus gerunt . Ingreſſus Lucenſem agrum Franciſcus
Sphortia , prius omnia, excepto quod in Apennino eſt Caſtellione , cepit illius caſtella,
quàm Nicolaus Piccininus ſpe motuum , quos in Genua concitari ſperaſſet , uſquequaq;
deſtitutus reuerteret præſidium Lucenſibus allaturus.Poſtquam uero in agrum Parmen-
ſem reduxit copias parandis commeatibus , quos per inimica iturus loca ſecum deferret,
quibuſque obſeſſam iuuaret ciuitatem longiuſculam traxit moram . Nam cum frumenta
in agris,partim herbeſcentia equorum pabulo ſuccidiſſent Sphortiani milites,partim ma-
tura abſtuliſſent,ea de cauſa coacti uaſtatores. Laborabat fame ciuitas Luca,cuius obſeſſæ
partis Florentini ſingula oppoſuerunt caſtella , ut in ea ſtatione deputati milites, cum illa
ſeruarent , tum prohiberent exitu oppidanos . Vnde ad eam rerum tenuitatem redacti
erant Lucenſes , ut amiſsis frumentis,cum neque ligna,neque autumno uuas,neq; interea
quicquam equis pabulo futurum importare potuiſſent , Philippo deditiſsimi ciues,& Mo
rettus Nazareus,quam primis belli temporibus à Philippo miſſus,turmæ unius equeſtris
trecen-

trecentorumq; peditum præſidio ciuitatem tenebat, de ea dedenda ſæpenumero cogitaue
rint. Subſtentabat uero illos Piccinini ſpes, quē per dies ſingulos expectarent: quanq; aſſe
uerunt diſſeminaruntq; per Italiam Florētini, Venetos, cum uerbis publice, tum priuatim
literis Lucenſes ut bono animo eſſent, neq; deſperantes ſe Florentinos ſubmitterent exhor
tatos fuiſſe. Exierāt enim priuſq; adeo dura obſidione ciuitas premeretur, iurecōſulti duo,
populi oratores, qui pontificem Romanum, Philippum Mediolani ducem, Venetos, &
ipſos Florentinos adeuntes, opem, ſubſidiū, fœdera, pacem ubiq; enixius implorabant. Nec
cis oratoribus, ut poſtea eſt compertū facultas deerat, quæcunq; reſciſſent ſcribi digna ma-
giſtratibus per epiſtolas nunciandi. Parato commeatu Piccininus montana Lucenſis re-
gionis loca, Pontremulum Sarzanamq; interiacentia eſt ingreſſus. Tenebat uero ſaltus o-
mnes præſidio Sphortia, & ſi qui eſſent humiliores in ea montiū aſperitate colles, per quos
aditum hoſtibus patere ſuſpicaretur, eos foſſa interciſos latiſsima cuſtodibusq; adhibitis
communiuit. Recepit tamen Piccininus nōnulla paucis habitata colonis caſtella. Sed cum
Bergam munitiſſimum natura loci oppidū obſideret, neq; aut caſtra muniſſet, aut ſolita di-
ſciplina contineret exercitum, quoniam triginta paſſuum millibus ab Sphortia, collibus ri
uisq; plurimis interiacentibus, remotus nihil timeret, parum abfuit, quin cladem acciperet
maximam. Miſſus nanq; ab Sphortia cum leuis armaturæ peditatu, Petrus Brunorius cen
turio fortiſsimus, cum obſeſſos noctu de acceſſu ſuo feciſſet certiores, hinc mane ſub ſolis
exortum, hoſtes nihil ſuſpicatos aggreſſus, omnem caſtrorum multitudinem, eos latroci-
natum adueniſſe ratam, in ſe conuertit: inde oppidani effuſo agmine erumpētes, quicquid
erat militum circa inermem Piccininum, arma corripere coēgerūt. Petro autem acrius in-
ſtante, conuerſi in fugam, qui accurrerant inermes omnē territauere exercitū, ut ſine claſſici
ſigno, aut Piccinini imperio ſigna multi exercitumq; intrepidi deſeruerint: forte erat die illæ
ſtationis caſtrorum à Piccinino diſpoſitæ ductor Lodouicus Gonzaga adoleſcens, mar-
chionis Mantuani filius, quem genitor Philippi ſtipendia ſe inſcio ſecutum, quocunq; le-
gum rigore poterat, ſucceſsionis & hæreditatis iure priuauerat. Is ruentibus in diſſipata ca
ſtra Brunorio oppidanisq; obuius, conſertoq; prælio ſaucius, cum paucis captus fuit. Pic-
cinino autem medijs caſtris, quo in loco prætorium habere conſueuiſſet, ſuos claſſico &
ſublatis ex more ſignis conuocante, tantus eſt factus armatorum concurſus, ut ſuis diffiſi
uiribus Sphortiani direptis, quæ ad manū erāt impedimētis, ſeſe in editiora oppido ſubie-
cta receperint. Seceſsit tamen cū legione Piccininus, & Brunorius relicto oppidanis præ-
ſidio, Lodouicum perduxit ad Sphortiam. Inſtabant eo tempore apud Florentinos Ve-
neti, ut poſtquam ager Lucenſis in eorum poteſtatem uenerat, & ſaltibus in circuitu mu-
nitis peditatu, nihil ſpei obſeſsis erat reliquum, quo minus fame confecti deditionem fa-
cere cogerentur, dimitterent Sphortiam, cui in Tranſpadanam regionem delato, omnes
ſuas ſubijcerent copias, ut Abduam fluuium, quod facillimum crederent futurum traijcien
tes, Philippum de agro Mediolanenſi tutādo, certare compellerent. Ei quam dicta de cauſa
Veneti miſerant legationi reſpondentes Florentini, & ſi magnas prætenderint difficulta-
tes, quibus ab dimittendo Sphortia iuſte abſterrerentur, id tamen Sphortiæ arbitrio relin-
quere oſtendebant. Is uero ab eadem legatione de traijciendo admonitus, non æquum eſſe
reſpondit, ut cum paria ab utriſque populis acciperet ſtipendia, uni pareret altero reniten-
te. Rebus per eas ambages diu protractis, Veneti qui audiſſent Florētinos propalam que-
ri, illam Sphortiæ Hetruria abducendi quæ fieret inſtantiam, eò ſolum tendere, ut Lucen-
ſes obſidione leuati, uires reſumerent, aliquid intentare ſtatuerūt, cuius facinoris argumen
to intelligerent Florentini Venetam gentem quæ belli prolixitatem odiſſet, eam illius ge-
rendi rationem inſtituiſſe, ut bellorum ſatietatem faſtidiumq; Philippum capere facerent
coactum de patriæ penatumq; cuſtodia cogitare. Cum itaq; ſtaret eis ſententia nihil fran
gendis Philippi opibus æque idoneum, quàm ſi opulentiſsimum Mediolanenſem agrum,
unde neruos ille potentatus ſui pecunias contraheret, incurſationibus latrocinijsq; uaſta-
rent, Abduā quà is fluuius ad Bergomenſem pertinet agrum, ponte iungere ſtatuerunt, ut
caſtello in ulteriori fluminis ripa excitato poteſtas fieret Mediolanum uſq; copias immit-
tendi. Itaque materia in ualle Martinenſium clàm parata marchionem Mantuanum ge-
neralem copiarum præfectum eò noctu ducere curauerunt. Præmiſſus tamen eſt cum pri-
ma acie Gata, ex cuius ingenio pons fuerat inſtitutus, qui uadato per noctem natantibus
equis

equis amne,cum lintribus quas plauſtris comportarat,pedites traieciſſent,iaciendo ponti carris aducto intentiſſimus inſiſtebat. Incommodo autē fuere maximo nocturni imbres, quos imis ſub Alpibus immodice effuſos nequaq̃ non ſenſit exercitus. Sed cum de quarta uigilia Larius lacus illis ſubito intumuiſſet, auctus inde ad auroram Abdua fluuius tranſuectas cum Gata cohortes reliqui exercitus præſidio reddidit deſtitutas,quòd lintrium in ea amnis rapiditate nullus fuit uſus,& tranantes temerario auſu equites uorticibus ſunt abſorpti. Sole interim exorto cum proximæ regionis agreſtes montani Brigantienſes eas hoſtium cohortes traieciſſe,cæteros è regione tranſeundo intentos conſpicati, accitis Loiſij Seuerinatis militibus,in ea regione hyberna ducentibus accurriſſent, tamdiu impetum ſuſtinuit Gata, quouſq; ruentes in uada milites enataſſent.Omnibus tamen ab hoſtis gladio ereptis,cum plurimos ulteriorem ripam ſaluos attigiſſe,quoſdam aquis abſorptos eſſe cerneret,ſuis qui ſecum hoſti reſiſtebāt præmiſſis ultimus adnatauit.Fruſtrati ea tranſmittendi ſpe Veneti, poſtq̃ ſopitum renouauerant bellum, iubent Mantuanum, Abduenſis glareæ ſubiecta Philippo oppida oppugnare. Quæ cum Piccinino renunciata eſſent, ex Lunenſi Liguſtica regione mouens,quartis caſtris ad Padum duxit, & cum diem unam traijciendo exercitu conſumpſiſſet,tertia quæ ſecuta eſt, in conſpectū hoſtibus acceſſit. Veneti autem milites illius aduentum habentes exploratum, in locis ad eam partem paluſtribus, qua hoſti unicus eſſet acceſſus,ſeſe cōtinuerunt, unde nec pugnādi copiam neq; impetum facere potuiſſent. Siue tamen pudor, ſiue pabuli coëgerit inopia, mutatis ad octauā diem caſtris,apud Bulgheriam Bergomenſium conſedere.Eos longo circuitu per montana Bergomenſium,tertia inſecutus die Piccininus, intra caſtellum pontis ad Ollium egit præcipites, quingentis carris quos deferendis exercitus impedimentis deputatos habebant, cum commeatibus interceptis. Inde in agrum Bergomēſem ducens, pleraq; ad eam partem ſita cepit de Bergomenſibus caſtella. Tum Veneti rebus in contrariā, quàm exiſtimaſſent partem inclinatis,ut qui hoſtem agitare rati, bello laceſſerentur acerrimo,apud Florentinos,ut Sphortiam trans Padum ad ſe mitterēt uehemētius inſtitere. Qua in re cum uarias hinc à Sphortia,inde à Florentinis tergiuerſationes fieri uidiſſent,illū ea ratione ſaltē Rhegium lepidū mitti efflagitarūt,ut Parmæ timēs Piccininus, Bergomū qua iamiam premi cœperat, obſidione leuaret. Is enim Calepio funditus demolito, eam uallem & Treſchoriam primo recepit,& diui Petri ponte caſtello tria à Bergomo paſſuum milia diſtante,expugnato,prominenti arcem ciuitatis arci,Capellam uocant, bombardis admouerat. Tandem conceſſit Rhegium Sphortia,cuius ex Hetruria fathiſcentem motum,quamprimum Piccininus habuit exploratum,& ipſe mouens Parmam ſe cōtulit. Quod autem de pontifice ſuſpicioſus Sphortia uereretur,ne cardinalis Florentinus,qui paulo ante ex Ferraria profectus,Romā reuerterat,Piceno recipiendo intenderet,octingentos equites ductore Italiano Foroiuliano in eam prouinciam præſidio miſit,ut cum cohortem unam fratribus Picenum adminiſtrantibus attribuiſſet, turmasq; aliquot ad continuandam Lucæ obſidionem dediſſet Florentinis,Italiano ad extremum dimiſſo uix dimidiam apud Rhegium habuerit legionem. Poſtulantibus uero Venetis,ut Sphortia pace, quam Ferrarienſis marchio cum Philippo duce dudum ſeruauerat rupta, agrum Parmenſem diſcurreret, nouoq; implicitum bello Piccininum,ne Padum ultra traijceret,deſtineret, promiſſis ille copijs augeri idētidem poſtulabat,illiſq; nullas mittentibus quin ut Padum traijceret inſtātibus, & cum obſtinatius recuſaret,dimiſſam legionem dimidiam auerſæ à gerendo bello uoluntatis coniecturam facere improperantibus, ſtipendia quoq; interim petita lente diſſoluentibus, cœperat de repentino in Hetruriam reditu cogitare, ſublatiſq; per iracundiam ſignis iniuſſus abſceſſiſſet, niſi eum precibus retinuiſſent Florentini,Venetos rati illum ad Lucæ oppugnationem ab ſe reuocatum opinaturos. Egit etiam cum Venetis pontifex Romanus, quem tunc curiam Bononiæ oſtendimus habere, ne latrunculorum eiuſmodi excurſionibus, paruam reipublicæ ſuæ dignitatem minimaq; bello commoda allaturis uellent Emiliæ uiæ itinera, quæ ſola Gallicis Hiſpaniſq; ad Romanam paterēt curiam,reddi intuta. Et Nicolaus marchio Eſtenſis, qui Rhegium urbem feudatorio iure habuiſſet à Philippo,licet nihil denegare auderet,moleſte tamen ferebat eam ſibi impoſitā eſſe neceſſitatem, ut pro bello minimum habituro momentum perfidiæ notaretur.Interim Piccininus quem hoſtium conſilia multis cognita,extremum non latuiſſent, relicto in agri Cremonenſis & glareæ Abduenſis

finibus

finibus præſidij quantum tutandis incolis ab incurſionibus hoſtium ſatis eſſet, omnes Philippi copias Parmam contrahit, commeatusq; ui maxima propinquis oppidis imperat, agaſones ad ſexcentos cum ſingulis iumentis ad ſe mitti curat. Et fabris lignarijs quotquot haberet ciuitas, ſcalas pontésq; ligneos facere iuſſis, propalam edicit militibus, ea ut compararent quæ opem Lucenſibus allaturi, per abrupta montium & inter hoſtium tela ducẽt itineri neceſſaria. Quibus minis cũ aliquandiu intumuiſſet præmiſiſſetq; onuſta commeatu ſcalis & pontibus iumenta, petentibꝰ Florentinis Sfortia in Hetruriam paribus cum hoſte contenderet itineribus, faciliter aſſenſi ſunt Veneti, quippe quibus ſatis ſupráq; uideretur audaciſſimum hoſtem, & ſuum quo parum uti poſſent oneroſum copiarum ductorem, in Hetruriam ſe transferre. Quamprimum itaq; mouiſſe ſigna Piccininum Sfortia habuit exploratum, & ipſe mouens prius recta per Mutinenſes traiecit Apenninũ, quàm tunc de induſtria inceſſu ſegnis Parmẽſi agro exceſſerit Piccininus. Oppoſitas poſtea ducum copias aliquandiu diremerunt Apennini iuga, & licet Sfortia peditatus robore ac ſaltuum opportunitate fretus, maximas Piccinini uires quotiens cõgrederentur faciliter repelleret, uarios tamen bellorum caſus conſiderans, & ſi forte Piccininus cuiuſpiam fraude, aliquo'ue aſtu uia ab ſeſe auerſa traieciſſet, paruo quẽ retinuerat equitatu diffiſus, à Florentinis augeri copijs flagitabat. Qui tanta illius coacti inſtantia Venetos orauerunt ut Guidantonium Manfredum in Brixianis militantem, cui populus Florentinus ſtipendia ſolueret, dimitterent in Hetruriam traducendum, aut ſi eum propria impenſa retinere mallent, illius ſtipendiorum æra conſcribendis quos ſupplemento peteret Sfortia equitibus impendi paterentur. Seceſſerat interea in patriam Ioannes Franciſcus Gonzaga Marchio Mantuanus, multa inter abeundum odij in Venetos concepti ſigna præ ſe ferens, & Fredericus Contarenus exercitum Venetorum, cui à Senatu gubernator erat datus, acceperat. Venerat quoque ad exercitum Paulus Trunus uir Patritius, qui cum ex Senatꝰ, ut dixit, ſententia, ductores inſolentius de negligentia atq; perfidia arguiſſet, quoſdam animis pridem abalienatos, ut dimitterentur poſtulare coegit, eorũ primus fuit Guidantonius Manfredus. Quo ſine difficultate dimiſſo, Veneti primarios ex commilitonibus ſuis retentos, honoribus extulerunt, paulopoſt Aſtorgius Manfredus Guidantonij frater, & Borſius Eſtenſis adoleſcens, equeſtris ordinis Nicolai Marchionis filius, pari facilitate dimiſſi alter Philippi, alter Sfortiæ ſtipendia ſunt ſecuti. Auctus Guidantonio à Florentinis Sfortia inſtare cœpit ut emerita etiam ad eam diem darent ſtipendiorum æra, alijs quæ in promptu eſſent turmis ſuo exercitui adiungendis. Sed cum eueſtigio diſſoluta, quæcunque illi deberent, eſſent perpauca, ad Venetos miſit, multorum menſium ſtipendia debentes. Qui cum miſſum ad ſe quæſtorem audire diutius diſtuliſſent, admiſſo poſtea fore dixerunt, ut Sfortia Padum cum legione tranſmittens copijs, armis, pecunijs ſupra quàm cuperet expleretur. Et cum litteris interea ſollicitatus ab Sfortia quæſtor in Senatu dixiſſet, proficiſcenti ſibi Sfortiam præcepiſſe, ut emeriti ad eam diem ſtipendij, ſi peteretur calculum poneret, & datas reciperet pecunias: nec aliud eſſe rerum genus, in quo poſſit uerbi aut facti reddere rationem. Reſpondit princeps, eum eſſe Venetorum morem, eam iuſticiam, ut omnibus quicunque promiſſam ſcripto iureiurandóque exhibeant operam, promiſſa ipſi diſſoluant ſtipendiorum æra, proinde induceret animum Sfortia, aut nullas ab ſe pecunias petere, aut quod poſceretur promiſſam militiæ operam exhiberet. Quæſtore autem acrius urgente, & emeritas Sfortiæ pecunias dari, aut ſibi liberũ fieri, ut fide qua illis aſtringeretur abſolutus, ſuis conſuleret rebus poſtulante: princeps dixit, Quin liberum ſupráque non inuiti facimus. Eo tum contra ac rati fuerant urbe digreſſo miſerunt Veneti Florentiam & ad Sfortiam oratores, qui cum æris diſſoluendi nullum facerent uerbum, proteſtarentur Senatum exiſtimare, non potuiſſe uerba quæſtori dicta Sfortiam liberare, quin quoad conſcripta dictaret ſtipendiorum eius formula, ſibi quemadmodũ antea militaret. At ſiue Sfortia, quod multi exiſtimarunt, prioribus quando apud Rhegiũ erat temporibus Philippo Mediolanenſium duci aures diu occluſas accommodare cœpit, ſiue exaſperatum reuerſo quæſtore in Venetos odium pendentem prius ruere fecit, qui nouis Phillippi fœderibus inhiabat, nihil oratori reſpondit. Quin illo Hetruria digreſſo, Florentinos ut integra diſſoluerent pro ſe Venetis ſtipendia, uel ſe quemadmodum & Veneti miſſum facerent, inſtare cœpit. Qui precibus

illum promiſſionibuſque demulcentes orarunt, tandiu patiens ſubſtineret, quoad pecuni-
as uel maximo cum incommodo ab exhauſtis ciuibus extorquerent, & interea Venetos ne-
ea eſſent peruicacia admonerent. Cumq; ingenti angerentur cura, quibus aut danda eſſent
Sfortiæ ſupra uires æra, aut illo dimiſſo, extrema rei deſolatio ſubeunda, præſtantiſſimum
ciuem, qui & Venetis gratior eſſe conſueuiſſet, Coſmam Mediceũ miſerunt Venetias ora-
torem, qui cum multa ciuibꝰ Venetis priuatim in eam ſententiam dixiſſet, ut ſi admiſſo in
Senatum fieret lata dicendi quæcunq; uellet poteſtas, ſi item Senatꝰ illi quęcunq; moleſto
de Florentinis ferrẽt tuliſſentue animo aperiret, fore, ut pernitioſæ, & alioquin maxima pa-
rituræ mala ſimultates tollerentur: introductus huiuſmodi habuit orationem. Quod ſem-
per aliàs, poſtquam male concordis tũc Florentiæ ciuitatis iniuria eiectus, ad uos ueni, ma-
ximo duxi à deo noſtro muneri, quod mihi ex eo tempore felicitati & gloriæ duxi, ut ue-
ſter Venetus, ueſtræ reipublicæ carus dicerer, exiſtimarer, magno mihi princeps illuſtris
oneri apud ciues meos eſſe incipit: adeo ut quod ueſtro de me tali iudicio elatus contraxi
inanis gloriæ peccatũ, mœrore animi quo excrucior potuerim abolere. Grauibus patres op-
timi, & quæ diutius nullo poſſit modo ferre impenſarum oneribus premitur ciuitas Floren-
tina. Satiſq; habeo exploratum, quod uos pariter non ignorare ſcio, nullũ eſſe aut uſquam
loci unquam fuiſſe ingenij, artis, induſtriæ, genus excutienda, inuenienda, abradenda, ex-
torquenda pecunia, quod nõ ciues noſtros & neceſſitas inuenire & uoluntas fecerit exerce-
re. Sed quod militibus ſenio uulneribuſque confectis plærunque uidimus accidere, ut quo
iuuenes integrique plurimum ualuerint ſaltu prouocati, cum poſitum ab ijs qui præſilierint
ſignum, oculo pedibuſque dimenſi ſuperare & polliceantur & credant, conati poſtea non
attingant, & quo enixius repetierint eo eneruati corporis uitio longiꝰ recidant: itidem no-
bis hoc tempore contingit, ut noſtri erga uos officij non immemores, pactas ex fœdere pe-
cunias quemadmodum ante appendere cum poſſe confiſi promittimus, tum etiam anhela-
mus, quo poſtea magis enitimur, eo poſſimus minimum. Vnde factum ut plenas querimo-
niæ litteras à uobis ſæpenumero acceperimus, quod tarde nimis ac parce data cõmunibus
ſtipendiarijs æra, uoluntati non impotentiæ attribueritis. Factum eſt etiam ut quod neceſ-
ſitas attulit, Lucenſe bellũ nec ad cõſummatam uictoriam perducere: nec quod pariter op-
tabamus, cum rerũ ſalute poſſimus intermittere. De neceſſitate uero quod dixi, poſtquam
in eius rei mentionem incidi, cum explicauero, fortaſſis cætera quæ huius diei intentio ef-
flagitat, reddentur intellectu faciliora. Meminiſtis princeps optime, quod omnis nouit Ita-
lia, Nicolaum Piccininũ, qui incognito tũc nobis aſtu, motus Genuæ operiretur, tandiu in
agro Piſano exercitum continuiſſe, quoad direptis oppidis, exuſtis uicis, agro undique cõ-
pilato, fames illum retrocedere compulit. Cum autem aſperam ſub diuo duraſſet hyemem
& damnoſiſſimam populo Florentino ſimulationem detexiſſet, Baptiſtæ Fregoſij in fra-
trem impietas, illo Lucenſi agro excedente, immiſſus eſt recipiendis quæ amiſeramꝰ caſtel-
lis Franciſcus Sfortia, uobis nobiſque communia faciens ſtipendia, quem auertendo à Pi-
ſæ mœnibus, ab agri Florentini incendio communi hoſte ex Piceno uocari fuiſtis aſſenſi.
Eo noſtris, quas propria conſcripſimus impenſa, copijs freto, dum noſtra quæ hoſtis præ-
ſidio tenebat reciperet plæriſq; Lucenſium caſtellis potito, cum Piccininus ſpe ſua fruſtra-
tus in Hetruriam rediturus uideretur, placuit, conſilio eſt factum ueſtro, ut expugnatis Lu-
cenſium caſtellis, ſaltibuſque ubique uel interciſis uel præſidio firmatis, Piccinino in Hetru-
riam, unde in Apuliæ regnum crederetur iturus, præcluderetur aditus. Hinc eo acceſſum
differente, & noſtrorum uictoria procedente, ad Lucæ obſidionem non alia quàm ut dixi
neceſſitatis ab tempore & à uobis impoſitæ cauſa eſt peruentum, qua ciuitate potiri facilli-
mum dixerunt fore militarium rerum periti, & noſter populus tunc ſperauit. Quæ uero ob-
ſtiterint, infortuniumne noſtrorum, an quæ ad manus peruenerunt litteræ adhortationis
plenæ à ueſtris ciuibus ad illos datæ, & data inſuper Lucenſium oratoribus ab hoc Senatu
pacis ſpes maxima, haud affirmare auſim. Quod certum eſt non diſſimulabo, niſi Sfortiam
traijcere Apenninum, meliore ut reor iudicio quàm ſucceſſu uoluiſſetis, quæ nunc in rebel-
lione durat, quæ ſocietatis noſtræ uires nunc diſtinet, & utinam non diſſipet, eneruet, Lu-
ca in poteſtatem iam diu ueniſſet, liberumque eſſet factum, hoſtem qui diuiſas tribus di-
ſtantibus in locis copias noſtras uel ſuperat uel æquat, iunctis & in robur unum coactis

utriuſq;

utriuſq; populi uiribus opprimere,exterminare. Quem autē attulerit fructum Rhegienſis illa expeditio, poſtquam huc loci ea eſt uentū cauſa,ut homo patria Florentinus,fide conſuetudine affectione Venetus, quæcunq; in communem rerumpublicarū ſalutem ſiut mihi nota aperiam, quæſo attenti audiatis. Cum ſibi ab Romano pontifice timens Sfortia, quod uobis ſæpenumero dixiſſe memini,conſtanter propoſuiſſet,nullas fore tantas aut pecuniarum,aut precum,aut ſuaſionum uires,quibus adduci pateretur,ut trium dierum itinere,longius à Piceno abeſſet, Padum copias traducere à uobis requiſitus, obſtinate recuſauit,nec ullæ fuerunt populi Florentini artes,nulla priuatæ rei commoditas, nulla capiendæ Lucæ auiditas,quæ illi tranſitum diſſuaſerint:ductis poſtea Rhegiū copijs,cum obſeſſo ab Romano pōtifice per Romandiolam itinere, difficilem ſibi & impeditam in Picenū uiam cerneret,ſi patriarcha ut uerebatur in eam deſcendiſſet prouinciam,Italianum Forojulianū obtorta per Ferrarienſes uia,cum omnibꝰ copiarum neruis eò tranſmiſit. Vnde eſt factum, ut qui Piccinino impar bellum gerere iuſſus recuſaret,cum pecunias peteret,nullas à uobis impetrare potuerit, Quæ hactenus dixi certa mihi ſunt princeps illuſtris, quæ ſum dicturus,talia ſunt, ut licet teſtibus ſcripto' ue aliquo,aut quia præſens adfuerim probare nequeam,ea æque ac priora pro certis dici poſſe uerear,opiner. Deſtitutꝰ ſtipendio à uobis Sfortia,qui & famoſas de ſe quorundam ex ciuibus Venetis uoces in conuentu commilitonum ſtomachans iactaret, Philippi Mediolanenſiū ducis nuncios quibus uerba pro uerbis reddere prius cōſueſſet,ea admiſit,excepit,uultus geſtuſq; comitate,ut quod ab eo per iracundiam quandoq; per hos dies dictum eſſe uobis ſcripſimus, tunc reipſa & per ſcriptam fœderum formulam concluſum fuiſſe,rear, exiſtimem. *Si* quando tamen miſſi ad eum ciuitatis noſtræ oratores,meliorem de uobis ſpem fecerunt, ſi retenta hactenus ſtipendia in dies à uobis parari dixerunt:ſeſe debiti ſui memorem reſpondit, nunquam honori ſuo, cuius ſe dicit amantiſſimum ſi id fiat,quandiu obligationis ſuæ tempora durent defuturum. Ea patres optimi,cum magiſtratibus & uocatis populi conſilijs referuntur,eò iracundiæ quoſdā ex noſtris ciuibus proſilire faciunt,ut quæ de litteris,de data ſpe Lucenſium oratoribus diſſeminata ſunt,hoc facto comprobari argumententur: quaſi uero ea ratione ſtipendia *Sfortiæ* ceſſe is diſſoluere,ut illius copijs deſtituti,non modo Lucenſem deſeramus obſidionē, ſed ab furenti Piccinino miſeri obſideamur. Eoq; amentiæ quandoq; eſt uentum à noſtris, ut ſatis ſupráq; uobis futurum uideri contendant, ſi intentus noſtræ obſidioni Piccininus, recipiendi Abduenſis glareæ caſtella uobis occaſionem præſtabit. Quos uero ſubeam,quales patiar labores,qua afficiar animi & corporis anxietate,leniēdis qui ea ſunt inſania, quæ audiam de me ipſo,quem Venetum appellant, ſi dix ro, & communi periculo & laboribus meis cum licet occurrere diligentius pergetis. *Sed* hæc ſatis inpræſentiarum. Non ſit apud uos dubium patres optimi quod principio dixi populum Florentinum caruiſſe pecunijs, ut nullū illis inueniendis extorquendis profit ingenij acumem. Bellum Lucenſe qđ communis periculi neceſſitas impoſuit, eò loci eſt perductum, ut paruo tempore, ſi in id licebit Franciſci *Sfortiæ* copijs incumbere, confectum eatur & maiora cōficiendi magnam ac diu optatam afferat commoditatem. Orat itaque illuſtris princeps populus Florentinꝰ, ego ſi quid hactenꝰ pietas in hanc rempublicā mea, ſuſceptiq; pro ea maximis cū periculis labores mei ſunt meriti,deprecor obteſtor. Date quæ emeritū ſe dicit,etiam immerito *Sfortiæ* ſtipendiorum æra,neq; uelitis committere,ut ea uel urgente cauſa uel ſuadente occaſione,Philippo adhæreat. Quod nanq; iuſſus ſum ad extremum dicere,qui nihil ſolus per inopiam hac tempeſtate poteſt populus Florentinus à uobis deſtitutus, illum quocunque ierit non ſequetur ducem, ſed amplectetur uectorem. Coſmo,cum uerbis finem feciſſet, loco ubi tunc habebatur *Senatus* deducto: & cum diu de reſponſione altercati concordes fuiſſent patres,reuocato in hanc ſententiā dux reſpondit. Recte omnes exiſtimaſſe,qui Coſmam Mediceum, tertio abinde anno poſtquam fuerit patria exul,pro Veneto habendum ſenſerint, cum ea fuerit patritiorum erga ſe uoluntas, ea de ipſo fides, ut omnia illi æque ac patritiorum primarijs aut grata conceſſuri,aut ardua fuerint cōmiſſuri. Venetos item multa poſt reductos Coſmam & Laurentium Mediceos,conceſſiſſe Florentinis,quæ aliàs fuerint negaturi,ut ex boni uiri fide,ex officio debuerit quæcunque perpeſſum ſe & pati dixerit, ſi etiam Florentinæ rei quam plurimum concernunt nullo conducerent modo,æquani-

miter tolerare. Quantum attineret ad reipub. Florentinæ mandata quæ expoſuiſſet ſe ea ra-
tione, quid de litteris ad Lucenſea datis reſponderet non habere, quod eam rem tunc pri-
mum audiuerit, ſed aduerteret ipſe, multos eſſe Venetijs populares uiros, & quidem ditiſ-
ſimos Luca oriundos, quorum & nullius patritij eas fuiſſe exiſtimaret litteras, ſi contrà eſ-
ſet compertum, fore ut illius qui ſcripſerit exemplo, cæteri poſt hac ab huiuſmodi epiſtolis
deterreantur. De ſpe oratoribus data ab Senatu, ſe haudquaquam inficias ire, quin etiam
uerborum quæ reſpondiſſet hanc formulam nulla mutata ſententia replicare. Redirent in
patriam, ſi minus per obſidionem liceret, ſuos per epiſtolas in ſpem erigerent, fore ſi à Phi-
lippo diſcederet Lucenſis populus, ut Senatus Venetus, qui Lucenſes diligeret, Florenti-
num populum ad tranſactionem aliquam ſuaſionibus adduceret. Nihil poſtea ab Lucenſi-
bus fuiſſet reſponſum, ideoq; datam eiuſmodi ſpem nullum illis attuliſſe præſidium. Quæ
per inſaniam diceret ſuos protuliſſe, partem eſſe ebullientis in ſtomacho ueneni, quod euo-
mere pridem diſperirent. Sed prætendere huiuſmodi homines quam pridem parturiũt in-
gratitudini, perfidiæ, impietati negata Sfortiæ ſtipendiorum æra. Quo in negocio dudum
declarauerunt, Venetos item æque ac Florentinos, æris exhauſtos, pendendis quibus de-
berent bene merentibus grauari. Irent ipſi quibus præſtaret præſtitiſſetq; hactenus opem
Sfortia, penderent ſtipendia: nec tantopere ingemiſcerent, ſi argentum aurum'ue, quod ſæ-
pe aliàs magna effudiſſent cum rerum iactura, nunc ſubijcienda ſibi uicina & quidem opu-
lentiſſima ciuitate impenderent. Senatum Venetorum collata pridem in populum Floren-
tinum maxima beneficia, ſatis ſupràq; nũc ire cumulatũ, qui debitas ex fœdere copias, ab il-
lo trans Padũ mitti nõ petat: De habito ab Sfortia cũ Philippi nuncijs colloquio, de fœde-
ribus nouis, de ſua cum illo coniunctione uiderent ipſi, memoreſq; eſſent, paruo duratura
tempore, & male interim iocunda fore, quæcũq; illa eſſent quibus iaciendis, fidei, honeſti &
iuſticiæ reſpectus abfuiſſet. Expeditꝰ ea expeditione Coſmus, cũ aliquot dies Venetijs fuiſ-
ſet, multos ex patritijs, quorũ plurimis cõſueſſet eſſe familiariſſimus aduertit, ne dum ſe, ut
antea non conuenire, ſed cum poſſent obuium declinare. Quamobrem Ferrariam ad ponti-
ficem, qui pacem componi continuo laboraret, ea ſe contulit ratione, ut aut pacem iniquio-
ribus etiam reipub. ſuæ conditionibus cõcludi pateretur, aut Venetoa ad ſolutionem Sfor-
tiæ faciendã induci à pontifice curaret. Decedenti uero ex iniuncta legatione ſubrogatus
eſt Iulianus Dcuantiatus equeſtris ordinis Florentinus, qui omnibus quæ Coſmo erant di-
cta à Venetorum duce, pro ultima reſponſione habitis, cum ſeſe etiam nulla exceptum co-
mitate à patritijs euitari cerneret, homo uehementiori qua Coſmꝰ omnino careret, iracun-
dia, nihil quod Coſmus accurate fecerat, magiſtratus & populum Florentinum latere eſt
paſſus. At Piccininus per id temporis mora ſub Apennino longiore facta, poſtquam ſe
tranſitu prohiberi uidit, in Mutinenſis agri campos deduxit, & commeatu quem iumentis
comportatum fuiſſe oſtendimus, Caſtellionem Lucenſium oppidum, quod eſſe diximus
in Apennini iugis, cũ peditatu miſſo, rectà per Aemiliã Flaminiamq; uias, iter ea ratione
inſtituiſſe ſimulat, ut per Bononienſes ad dexteram, aut per Romandiolæ ſaltus in Hetru-
riam, & inde Lucam ſe conferat. Et cum Bononienſem agrum, qui Romanæ eccleſiæ iuriũ
eſſet, pontifice inſcio attingere ſibi religioſum diceret uideri, ad eum ſuoſq; in Bononis ma-
giſtratus mittit, qui illius ſibi ſumme neceſſarij itineris ueniam petant, polliceanturq;, ſuam
legionem agreſtium rebus omnino intactis, pacifice tranſituram. Pontifice quod alioquin
denegare non potuiſſet permittente, mittit ad illum Piccininus nuncios, qui hortentur, ut
conſtantem de ſe fidem habere diſponeret, quia cum ipſe Peruſio eccleſiæ Romanæ ſubie-
cta ciuitate oriundus, nunquam antea læſiſſet eccleſiaſticos, tum maxime iſta tempeſtate
oppreſſam ab Sfortiæ tyrannide eccleſiã cuperet liberare. Gratus fuit pontifici ſermo, quũ
tamen Philippum lædere uereretur, aliquando reſpondit, curaret cum Philippo, ut pacem
quæ tolerabili offerretur conditione acciperet: qua conſtituta ſe à Philippo dimiſſum Ro-
manæ eccleſiæ ſtipendijs honoraret. Erant apud Piccininum tempeſtate illa Camertiorum
oratores qui quod Sfortia eorum ciuitatem eccleſiæ fidelem aliquando læſiſſet, læſurus'que
uideretur, ſubſidium quod pontifex non duceret præſtandum, ab illo petebant. Hos Pic-
cininus ad pontificem ter quatérque mittens affirmare iubet, ſeſe qui Philippum maximis
affeciſſet beneficijs, ab eius ſeruitio liberatũ, noua poſſe ſtipendia ſequi, ſed eam ſibi ipſi le-
gem im

gem impoſuiſſe, ut nihil prius intenter, quàm clauſos Lucẽſes & obſidione liberet, & in pri
ſtinum reſtituat rerum ſtatũ. Motis interea caſtris Bononienſi appropinquat agro, & Sfor
tia firmatis præſidio, quæ ſpectant in Mutinenſes, Apennini iugis aditus omnes, qui Bo/
nonienſi uia in Hetruriam paterent ſcidit, peditatuq;, & obice firmiſſimo cõmuniuit. Guber
nabat pro eccleſia & pontifice Bononiam Daniel Concordienſis epiſcopus, qui cum multa
aliàs Piccinino conceſſiſſet grata, maiore ſecũ uſus audacia, nuncios ad eum mittit renun/
ciaturos, ſi eccleſiæ Romanæ & pontifici amicaret̃, illac tranſiturus documenta daret publi/
ca, quibus innixi agreſtes ruri adeſſe audeant, nec ſuo in urbẽ oppidáq; receptu eò loci res
adducant, ut tanquam hoſtem illũ oporteat expectari. Ad ea Piccininus dulcia quæcunq;
in buccam uenerunt reddens uerba, patentes nuncio dedit epiſtolas, ſigillo munitas, quo in
ſolennibus conſcriptis conditionibus uteretur. Summa epiſtolarum erat, ſe ducis Medio/
lani uices gerentem, illius & proprio nominibus, omnia quæcunq; ditionis Romanæ ec/
cleſiæ & Eugenij illius pontificis cenſerentur, ciuitates, municipia, arces, caſtella, oppida ab
ſua & legionis cui præerat iniuria, ſalua intacta & illæſa redditurum. Et motis poſtridie ca
ſtris cum apud Bononiam ſtatiua habuit, & ſecundum eius foſſas iter fecit mitiſſimi hoſpi
tis ſpeciem præ ſe tulit. Caſtris exinde apud Idicem fluuium uia Aemilia firmatis, ad dexte
ram Apenninũ uerſus iter flectere uidebatur in Hetruriam traiecturus. Sed cum quatuor
ibi fuiſſet dies, Aſtorgium Manfredum cum duabus expeditorum militum turmis præmi/
ſit: Qui Aureoli Florentinorum oppidi agrũ, raptim populatus oppidum obſedit. Secutus
poſtea cum legione Piccininus Aureolo prima oppugnatione per uim capto direptoq; fit
certior, noua Sfortiæ cum Philippo fœdera, quæ diu quæſita fuiſſe oſtendimus, aut tunc fu
iſſe primum cõcluſa, aut quod multi exiſtimarunt, cum prius clàm eſſent firmata, tunc par/
tium conſenſu fuiſſe in publicum deducta, quando apparere poſſet Florentinos neceſſitate
compulſos, id Sfortiæ uel inuitos permiſiſſe, quod ſuæ iuriſditionis oppida tam infeſte ho
ſtes diripere occepiſſent. Noua fuit, & aliàs inaudita fœderum quæ tũc emanauerit formu/
la. Florentini nanq; cum Philippo acerrimas, prout ſæpe oſtendimus, inimicitias ſecum ex/
ercentes, nulla tunc inierũt fœdera, nec aliqua ex parte à ſocietate cum Venetis pridem ini/
ta diſceſſerunt, quippe qui prohibiti ex fœdere, nullam iniuſſu Venetorum pacem inire,
pacis mentionem nullatenus fecerunt, ſed cum omnis eſſet de Lucenſiũ obſidione conten/
tio, fœdus ſequeſtre Sfortia cũ Lucenſibꝰ iecerũt, fore utriq; populo in decenniũ ea cõditio
ne cõfœderationẽ, ut capta Lucenſis agri oppida, & caſte a Florentini dominio retinerẽt,
Lucenſibꝰ interea ſex paſſuũ milia ius eſſet incolis dicendi poteſtas, & agri priuati, quicqd
eſſet ubiq; dominis redderet̃, bello inuicẽ populi nõ ſe læderẽt, ſi qs uero laceſſiſſet, læſo au
xiliũ afferret alter. Fœderũ huiuſmodi cõſeruator Sfortia dictus. In cuius fœdere cũ Philip
po ſeorſum icto, illud primum interuenit, ut Blancham filiam diu, prout oſtendimus, ſpon
ſam illi ad fines agri Parmenſis mitteret pompa ſolenni in Firmanã arcem, locũ tantis nup/
tijs idoneum, traducendam. Quantum uero ad ſopitas attinuit cõtentiones, excederet Ro
mandiola Piccininus, nec ipſe aut quiſpiã alter Philippo militans, Florentinos, quibꝰ ipſe
Sphortia quemadmodũ antea faceret ſtipendia, aliqua ex parte in poſterum læderet, ſi for/
te contra fieret ſibi etiã Philippi ſtipendia merenti illis præſidio adeſſe liceret, Stipendiorũ
partem quã Veneti pendere cõſueuiſſent, diſſolueret Philippus. Florentinis itaq; hac Sfor
tiæ fœderum formula bello liberatis, iuſſus à Philippo Piccininꝰ, agro exceſſit Florentino,
& in Forliuienſem delatus, cum Aureolũ palam reſtituere nollet, ſine præſidio dimiſit, qd'
uicini Mutilanenſes uacuum pro Florentino populo receperunt, ſtatiuiſq; apud Camura/
tam, qui locus Rauennates Ceſenates & Forliuienſes, cuius ager eſt ciuitatis conterminat,
in caſtrorum, quæ diu duratura eſſet, ſpeciem firmatis ſuam cõtinuat ſimulationẽ, ſe nanq;
à Philippo dudũ & nuper Luca obſidione ſoluta ab ea qua ſibi ſponte ſua impoſuiſſet, ſub
ueniendi Lucenſibꝰ neceſſitate, liberum prædicans, intolerandam dies noctéſq; ubi exau/
diretur eiulabat iniuriam, qua ſe affeciſſet Philippus, qui cum Sfortia implacabili ſibi ho/
ſte, ſe inuito rediſſet in gratiam, fore comminatus, ut Philippus qui præſtantiſſimos poten
tiſſimoſq; Italiæ bellorum duces duos habere exiſtimet, nec ſe qui conſulto non rediturus
abierit, nec Sfortia habeat, quem ipſe bello agitatum, aut italia pelleret, aut de retinenda Be
neuento ciuitate ſibi fideliſſima coactum pugnare, bellis perpetuis diſtineret. Et ad pontifi/

cem Romanum mittens orauit,ut ſe pecunijs adiuuaret,quibus careret Philippi ſtipendio deſtitutus,cogitarétq; aliquando quo pacto cõſuleret rebus ſuis. Credidit põtifex qđ inſinuationibus ſuggeſtũ erat,& quinq; aureorum millibus mutuatis ſuaſit, ut aut Romanæ eccleſiæ mediocri cum ſtipendio militaret,ciuitatem aliquam ſibi & filijs in maioris ſtipendij compenſationem habiturus,aut ſi maiori pecunia indigeret, Venetorũ ſtipendia ſequeretur,quibus ut nouerat perm iſſuris,optatam nihilomin⁹ operam præſtaret eccleſiæ, ab qua munere aliquo,quod filijs foret perpetuum donaretur. Ierũt ſæpenumero redieruntq́; nuncij hinc inde miſſi. Et eo in tempore cum firmam de ſe ſpem faceret pontifici Piccininus, machinatio cum Philippo ab ipſis primordijs inſtituta, ad effectum quadruplicẽ procedebat. Nam Veneti Florentina ſocietate,& Sfortiæ adiumento,quod maximũ uel ſolus afferebat illius timor,deſtituti nullũ interea quærebant alium,nec oblatum acceptabant equitatũ, & pontifex de muniendis præſidio prouinciæ ciuitatibus oppidiſq; à plæriſq; admonitus,inſidias Philippi quibus eum ſæpenumero pernitioſe læſerat memorantib⁹, nemioẽ exaudiuit. Fuit tertio loco ſpacium Philippo iniuriæ omnibus oſtentandæ,qua pontifex illum afficere pergeret, qui ductorem belli uirũ,niſi pontificis autoritas corruptelæ interceſſiſſet,fideliſſimum,in quo omnis rei ſuæ ſalus conſiſteret,malo ab ſe animo alienaret. Quartus machinationis protractæ effectus à Spoletanæ ciuitatis calamitate pendebat. Franciſcus nanq; Piccinini filius,quem ſupra oſtendimus à patriarcha fugatũ,ſeſe intra Montiſregalis mœnia recepiſſe,cum multos in montana regione illa menſes fuiſſet morat⁹, Pyrrho abbati Caſinenſi opem laturus,in agrum Spoletanum deſcenderat. Ei Pyrrho,quem pontifex Spoletanæ ciuitatis gubernatorem quatuor tenuiſſet annis,tanta cũ Spoletinis ciuibus interceſſerant odia,ut ex Superba cui præerat arce cum ciuibus aperto contenderet bello:quod autem in arce alioquin inexpugnabili,cõmeatus penuria laboraretur, ciues illũ fame cõficere rati,omnes uiarũ,quæ in illam extrinſecus perducerent,exitus interciſos præſidio cõmuniuerat. Et cum interea pontifex Romanus pacem conſtituere,& debita illi abituro ſtipendia diſſoluere,multis longo tempore habitis tractatibus diſtuliſſet,ad eam commeatus carentiam obſeſſi uenerant, ut caballinis carnibus multo tempore fuerint nutriti. Quamobrem accitus ab Conrado Trincio Fulginate uicario abbatis affine, qui & ipſe pontifici inimicaretur, Franciſcus Piccininus in agrum,ut diximus Spoletanum ſe cõtulerat. Iunxerátq; copias Italiano Foroiuliano,qui Sfortiam deſerens,à quo ut oſtendimus, in Picenum præſidio erat miſſus,prædicti Conradi inſtinctu,agrum Spoletanum aliquando fuerat deprædarus. His copijs & omni robori iuuentutis Fulginatũ Nurſinorũq́; qui acerrimas cum Spoletanis exercerent inimicitias, coactis in planitie Spoletana, abbas Spoletinorum multitudine obſidenda,ad decumanam portam arce intentius occupata, nõnullos reperit in ciuitate perfidos, qui porta inferiore ciuitatis prodita, eas noctu copias admiſerunt,quæ urbem ingreſſæ cum obuios,qui domi manſerant partim fudiſſent,partim obnixius reluctantes trucidaſſent, in arcem eſt peruentum. Pertulerat interea immixtus pugnantium fragori mulierum uirorum'que clamor, & accurrentes mulieres uirique in ſtationes attoniti nunciauerant, proditam urbem,hoſtes, muros portámq; irrupiſſe: quo metu effuſi ſine ordine in ciuitatem,qui ſtationes ſeruabant,cũ hoſti obuiaſſent uictori,uel repellebantur pugnantes,uel occumbebant pertinacius reſiſtentes. Abbate aũt ſuos iniuria toleratæ famis exaſperatos immittente, perculſi metu ciues præcipiti ſaltu per montiũ deuexa quaquauerſum abiere,paucis quos aut periculi inſolẽtia perplexos, aut alia detinuit mora capti & in uincula ſunt coniecti. Direpta eſt eueſtigio ciuitas,eo minori cũ detrimento, quod pridem Spoletani mulieres puerosq́; & aliam bello ineptam multitudinẽ, cũ leui ſupellectile in uicina oppida cõportarant. Simulauerat uero Nicolaus Piccininus filiũ eò loci ſe inſcio perductũ, bináſq; à pontifice requiſitus epiſtolas quas legiſſent,qui perferebant nuncij,ad illum dederat,imperioſius mandans,excederet Spoletino agro, nec quicq̃ ſibi cõmune fineret cum ijs qui Romani põtificis hoſtes eſſent. Ea tempeſtate unicus erat in Romandiola Oſtaſius Polentenſis, Venetæ reipub. ſubiectus,qui Rauennam urbem uetuſtiſſimam, Tyberiaoũ nobile oppidum, quod dicũt Bagnacauallũ,ac Ruſium, Fuſignanumq́; caſtella pro Romana eccleſia gubernabat. Ei quandoq; ſuaſerat Aſtorgius Manfredus Piccinino,prout oſtendimus militans,cuius ſororem Zenibrã haberet in matrimonio,ut Ve-

netorum

netorum fœdere omiſſo,adhæreret Philippo. Sed cũ is adoleſcens humilioris ingenij, Ve-
netos optime de ſe meritos linquere noluiſſet,eos'que, ut opem afferrent ſæpenumero peti
uiſſet,illi Ioannem Tollentinatem qui ad ſua ſtipendia tunc temporis conductus Ceſenæ
erat,eo`cum equitibus trecentis ire iuſſerũt,quem ſuadente Aſtorgio, ne Piccininum eam
ob rem contra ſe iritarent Zenibra eiecit, Paulo poſt Bagnacaualleſes ab Aſtorgio ſolli-
citati ſeſe illi prætenſo Piccinini nomine dediderũt. Similiter Cuſſenſes,leui expectata op-
pugnatione,& tertio loco ſecere Fuſignanenſes. Inſtitit iterato apud Venetos Oſtaſius ut
afferrent præſidiũ perituro. Illi uero etſi partim Piccinini uerbis in ſpē erecti, partim eiecti
Tollentinatis iniuria erant redditi tardiores, Franciſcũ Laureanũ patritij ordinis miſerũt
cũ tenuiſſimo peditatu. Interim Piccininus cognitis quæ ab Aſtorgio gerebant,cum legio
ne mouens,Rauennam acceſſerat: quod autem ea ciuitas torrenti cincta gemino, ad eam
partem,quæ ad cõtinentem pertinet,aggere altiſſimo & muro munitur uetuſtiſſimo,altera
quæ ad ſubiectã Paduſam ſpectat ſtatuit oppugnare. Sed cum hinc uetuſta, quæ in Padũ
nauigia perfert foſſa,inde amni quem iuncti ſub urbis mœnibus torrentes efficiunt,Bede-
ſum ueteres appellant ſcriptores,prohiberetur,amnem quà paululum à mari recedens erat
ſtrictior,ponte parat iungere ſubitario. Intrauerat uero portum qua die Piccininus appli-
cuit, Lodouicus Demolinus patritij & ipſe ordinis à Senatu miſſus, cũ ſcalinis duodecim
in maritima prælia paratiſſimis. Quare cum perpetuo tridui prælio enixus pontem iacere
intentauerit Piccininus,hinc ab repugnantib⁹ de aduerſa fluminis ripa Rauennatib⁹ Lau
reani peditatus prohibebatur, inde à Demolino ex ea quã inſederat fluuij ripa diſturbaba
tur,futurum'q; apparuit,ut amnis tranſeundi quam conceperat ſpe fruſtraretur,niſi Demo
linus cum ſulphureo pulueri bombardam emiſſurus ignem admoueret,flamma correptus
manus'que & faciem uſtulatus prælio exceſſiſſet. Eius nanque caſu factum eſt, ut territi na-
ualis pugnæ milites,& qui de ripa pugnabant Rauennates, prælio intermiſſo recedentes
pontis in utraque ripa firmandi ſecerint poteſtatem. Traductos ponte milites, quam in-
greſſi eſſent inſulam ab incolis edoctos, Piccininus qui oppugnationi urbis intentus erat
continere nequibat, quin expoſitam in patentibus campis armentorum prædam abactu-
ri, palantes uagique ordines perturbarent. Ea nanque inſula ad partem illam quæ urbi eſt
contigua,Montone torrente,& ſub eo Bedeſo amni, inde Adriatico pelago, poſt Pado &
Paduſa,ad uſque urbis mœnia circundata, milium fermè quinquaginta ambitum habet,
quam, quia ſemper aliàs ab incurſu hoſtium tuta fuerat eſt'que in ea campi perpetuo anni
tempore paſcui amplitudo maxima, armenta populi Rauennatis & uicinorum Roman-
diolæ oppidorum innumera frequentabant. Dum itaque prædatores à pugnaturis militi-
bus ſecerneret Piccininus, tunc agreſtium qui in urbe erant importunitate & penè illata ui
adductus, Oſtaſius deditione facta in Philippi partes conceſſit. Auctus Rauennæ op-
portunitate Piccininus, patrati apud Spoletum facinoris certior eſt factus: quo nuncio
magna celeritate allato ab equite uelociſſimo, qui patentem ingreſſos portam Franciſcum
Italianum'q; fuerat per noctem comitatus, epiſtolam pontifici ſcripſit, haudquaquam uer-
bis, quæ tam diu pontifici dederat, & ſenis uiri moribus reſpondentem: feciſſe pontificem
inique,qui ſe uirum in primis integerrimum ad perfidiam perlicere ſit conatus, adduxerit-
que in capitis periculum diſſeminatis paſſim rumoribus, & litteris ad Chriſtiani nominis
reges principéſque omnes de ſuo ad Venetos perfugio datis. Proinde omnes intenderet
uirium conatus,ſe ut hoſtem perſequendo, quandoquidem ipſe pariter illius euertendis re
bus per ſas & neſas propoſuiſſet intendere. Epiſtola tamen quod conſtat ſcripta, ſed nun-
cio quem illi perferendæ deſtinauerat nondum data, Imolam delatus cum perfidi ut erat
conſtitutum,præſide intercepto turmam introduxiſſent unam Forliuium miſit cohortem,
& Bononiam cum cæteris profectus epiſtolam dedit. Qua lecta pontifex qui illũ Caſamu
rata mouiſſe prius intellexiſſet, tunc primum à baiulo didicit Imolam rebellaſſe. Eodemq;
momento uenerunt diuerſo itinere nuncij. hinc Benteuolienſes perfractis Donatianæ por
tæ ſeris Piccininum Bononiam accepiſſe, inde apud Forumliuij, ciues paganis pon-
tifici rebellare cupientibus repugnare. Stupendum autem & raro aliàs auditum fuit, tot
urbes, tot municipia,caſtella,oppida altero quàm rebellari erat cœptum die hoſtibus con-

ſenſiſſe. Sed maiori poſteris miraculo futurum nequaquam dubitauerim, ex uiginti quæ illi inſunt prouinciæ arcibus, quarum primæ inter plurimas Italiæ ſunt munitiſsimæ, nullam octauo rebellionis oppidorum die, fidem pontiſici ſeruauiſſe, quum tamen nec bombardas nec tormenta, neque unius tragulæ ictum adhibuerit Piccininus, & lectis ex induſtria uiris, quorum fides rem pontificis adminiſtrantibus cognita eſſe dicebatur, commiſſæ ac commeatu & neceſſarijs perferendæ in multos menſes oppugnationi munitæ eſſent. Interea dum à Bergomenſis capellæ, ut ſupra eſt dictum, obſidione reuocatus, tam multa conficit Piccininus, Ioannes Franciſcus Gonzaga Mantuanus marchio conceptum in Venetos odium plurimis præ ſe ferens ſignis, in patriam redierat. Et Gata quem Veneti ſuppreſſo generalis capitanei nomine, rei bellicæ gubernatorem appellabant, captas, ut oſtendimus, hyeme quæ præceſſerat à Piccinino ualles, & Bergomenſis agri caſtella receperat. Quumq; matura eſſent in agris frumenta, in Cremonenſes ducens omnia proſternebat. Quibus auditis Piccininus, omnes quos in longa ſimulatione illa comparauerat, copias colligit. In primis Italianum Foroiulianum, quem Philippus caſtellis agri Terdonenſis tribus donauerat, & Franciſcum ſilium à Spoleto reuocatos, illum ſeſe in Lombardiam ſequi iuſſit. Hunc captis Romandiolæ urbibus præſidio deputauit, & Petrumianpaulum pontifici in Bononia militare conſuetum præmiſit. Ipſe nullo præter Guidantonium Manfredum, qui ſe Fauentiæ continebat, quemq; Imola donare, & in ſtipendia conſcribere promiſerat, in Romandiola relicto, quartis caſtris profectus, Padum ſub Cremona attigit, ubi quum traieciſſet exercitum, Caſale maius obſidere perrexit. At Veneti quàmprimum de acceſſu illius in Lombardiam habuerunt exploratum, minora Cremonenſis agri caſtella, quibus capiendis retinendisq; magnas dudum impendiſſent pecunias, relinquentes oppidanis cuſtodiendas, Suncinum & Caſale peditatu muniuerant. Iuſſerant'que Gatam hoſti, ne Ollium fluuium tranſmitteret cum omni copiarum robore ſe opponere. Quamobrem Gata caſtris apud Binam poſitis, caſtellum duodecimo ab Caſali diſtans miliario, cuius arces in utraque Ollij ripa munitiſsimæ, ſubiectum defenſant pontem, Caſale maius fouere, & hoſtes ne traijcerent prohibere curabat. Gonzaga autem marchio ſeſe interea Mantuæ continebat, & quia nonnullas emeriti ſtipendij pecunias ſibi Venetos debere dixerat, illorum uero magiſtratus partem eius pecuniæ in defectuum, quos militem recenſentes reppererant ſupplementum detrahi contendebant. Fama dudum emanauerat, ipſum Philippo ictis clàm fœderibus conſentire. Quod quum ſuſpicati eſſent Veneti, oratoribus illum ex ſenatu amicioribus delinire conati, cenſuræ militaris pœna donauerunt, & integra quam prius poſtulaſſet data pecunia, ut ſua ſtipendia quemadmodum antea ſequeretur, inſuper copiarum præfectura cum poteſtate ſolito maiore ornari pateretur, inſtabant. Is uero cui contraria animo ſederet ſententia, quandoque imperitiam rei militaris, quandoque pacis, ocij, quietis deſiderium, quo diu tentus fuiſſet, dum illis Brixia, Bergomo, & Cremonenſis agri parte maxima augendis inſudabat, excuſationi prætendit: petentibus uero oratoribus, ut poſtquàm ocio animum applicaſſet, Carolum Gonzagam ſilium ſua ſequi ſtipendia pateretur, nec uerbo abnuebat, neque id re ipſa confici permittebat. De ſe tamen & palàm prædicauit, & ſenatui per literas ſpopondit, nunquam prius fore, ut illorum hoſti Philippo faueret, quàm urbe Veneta undique oppreſſa, diui Marci palatium ab hoſtibus caperetur, omnium'que quæcunque aut reſpondens oratoribus, aut alio in loco ſponte dixiſſet de re iſta uerborum concluſio erat, ſe pacis auidum militiam abhorrere. Habitas autem ſub Venetis cohortes, quas renuerat, quum indies augeret, id ea ratione dicebat facere, quod in ea bello contendentium Philippi & Venetorum uicinitate foret conſultius arma tenere, quibus quum ſe tutaretur, tum etiam Philippi copias per agrum Mantuanum in ſubiectos Venetis Brixianos ac Veronenſes fortaſſis intentaturas, tranſitu abſterreret. Piccininus interea Caſale undeuigeſimo oppugnauit die, attulit'que ſpem Venetis, tanta conficiendi mora fore, ut illius impetus ibi repreſſus poſt hac refrigeret, & qui Padi uicinitate fretus machinarum tormentorum'que, quicquid Philippo erat, ei adhibuiſſet oppugnationi, munitiſsima in agro Cremonenſi Suncinum, & multa quæ habet Brixianus ager oppida à Pado remota, in caſſum adiret. Oppidanis etenim Caſalenſibus, & ijs qui præſidio inerant, impigre reſiſtentibus aliquando extrema quæque comminatus fuerat

Piccininus.

Piccininus, quamobrem multi in caſtris Venetorum ſibi perſuadebant futurum, ut clauſi deſperatione ſalutis animos faciente, illum diutius morarentur. Sed quum turris denſiſsimo extructa latericio, quæ in oppidi angulo prominens, duo hoſtis expoſita latera defenſaret, bombardis ſucciſa, obſeſſos internecionem deprecari, & deditionem offerre compuliſſet, miſſos ad ſe Piccininus oppidanorum oratores, ideo primis ſpreuit diebus, quia & ſi Gatæ cum Venetorum exercitu fraude intercipiendi, fœdera cum Mantuano inierat, tamen inchoatam cum Brixianis agreſtibus machinationem, concludere ſatagebat: Gambarenſes namque Gotolengenſes, cæterique eius planiciei agreſtes requiſiti, non ſolum oppida illi permittere, ſed cedentem retro cum exercitu Gatam, quum in illum fieret impetus à fronte lateribuſ'ue inuadere promiſerunt: quod quum ſatis conſtituiſſet Piccininus, miſſos ad faciendam deditionem ilico exaudiuit, tantummodo namque pactus ne milites Venetorum, qui præſidio oppidum tenuerant, intra triduum proficiſcerentur, quæcunque erant petita conceſſit: quibus conſcriptis fœderibus, quoſque primos ducentes in legione ordines admonuit, ut mouenda ſine claſſico ſigna ocyus ſequerentur. Quum primũ autem deditio de prima uigilia eſt facta intempeſtæ noctis ſilentio mouens, Ollij ripam, quarto ſub Bina miliario ad auroram attigit: ſed quia uadis fluuij tentandis præmiſſi leuis armaturæ milites, renunciarent Gatæ turmas oppoſitam ripam ſeruare, ſubſiſtit, & caſtra ad Binam ponere ſibi in animo eſſe oſtentans, impedimenta quæ apud Caſale remanſerant, iuſſit eò propere comportari. Interim Gata ueritus, ne quod erat uero ſimillimum, Piccininus Ollium traijcere, potius quàm duram nimis ſe præſente oppugnationem Binæ uellet intentare, frequentiores ſolito ſtationes, in amnis ripa diſpoſuit. Quod autem Mãtuanus marchio millium duodecim paſſuum, quibus à Pado diſtat Bina oppidum, inferiorẽ partem, quæ agri eſſet Mantuani, cuſtodibus, ut ſpoponderat, muniturus: eò quicquid equitatus peditatuſque ſibi adeſſet, millia hominum tria contraxerat, facile fuit Gatæ ſuperiorem partem millia paſſuum quinque ſtationibus frequẽtare. Cum omnibus tamen copijs mouens, ternis quaterniſque per noctem, & interdiu caſtris circumlatus, ubi cõſiſteret incertum hoſtibus faciebat. Mantuanus uero cui conſilia Piccinini erant cognita, Gatam hortabatur iungere ſuis copias, & medio quod Binam Padumque interiacet ſpatio, caſtra eo conſilio ſimul munirent, ut quacunque intentaſſent hoſtes Ollium tranſmittere, unitis ipſi copijs fortius repugnarent. Quinetiam curante Gata, ut Chriſtophorus Ioanneſque Tollentinates, ſe Veronam cum cohortibus conferrent, urbem illam præſidio ſeruaturi, ægre id præ ſe tulit marchio, & tanquam ex fide diceret eas copias cum alijs potius retineri, quàm eò mitti, tectis magna uerborum grauitate exhortationibus contendebat. Venetorum magiſtratus prouiſores uocant, Gatæ aſſiſtentes nihil à marchione ſiniſtrum ſuſpicati facile aſſentiebantur. Gata uero ſeu caſu, ſeu quod alia reſciſſet talia, ex quibus nec illum magiſtratibus deferendum, nec tamen ſatis in eo ſpei habendum cenſuerit, in ſententia perſiſtebat. At Piccininus poſtquam aliquot fruſtra conſumptis fallendo Gatæ diebus, multos traijciendi apparatus, oppoſita illi ripa oſtentauerat pontem, qui diu paratus in Pado fuerat aliquot ſuſtentatum lintribus, per Ollij oſtium attrahi, & tertiam exercitus ſui partem noctu præmiſſam traijcere iuſſit: quibus copijs marchioni adiunctis, ipſe cum toto exercitu per Marchariæ & Cantiedi marchionis Mantuani oppidorum pontes traijcere, & ex improuiſo impetitas Venetorum copias capere confidebat. Sed Gatæ id ignoranti peropportune accidit, Beretham Gotholengenſem Piccinino militantem, quem pollicendis ad perfidiam Brixianis agreſtibus miſerat, redeuntem eadem nocte à pabulatoribus interceptum ad ſe perduci. Eo etenim ſi quæcunque geſſiſſet quæque imminerent ab hoſte pericula, eueſtigio fideliter aperuiſſet, impunitate promiſſa docente didicit: marchionem eius diei, quod tunc appetebat diluculo, patefactis Marchariæ & Cannedi pontibus, Piccininum in ſuas legiones ſubito immiſſurum. Quamobrem Gata ſignis derepente motis ad proxima Brixiæ municipia ſe recepit. Aurora autem uixdum apparente, cohortes à Piccinino præmiſſæ, ſeſe illi apud Marchariam traijcienti iunxerant, quando nunciatum eſt, Gatam rapidum abeuntem millia paſſuum duodecim receſſiſſe. Diuerſa interim & prorſus ſibiipſi contraria eccleſiæ & Eugenij pont. Romani rebus adfuit fortuna. Quo etenim tempore Bononiã, ut oſtendimus, Romandiolamque omnẽ hoſtis habuit Piccininus, certa ſeſe obtulerat ſpes optatiſsimæ & maximis per quingẽtos ferè annos quæ-

ſitæ

rueꝛunt. Ei itaque unioni faciendæ, ut ad noſtram reuertamur hiſtoriam, iure optimo inten-
dit Ioannes Paleologus Conſtantinopolitanus præſens imperator, magna & utinam ne ni-
mis ſera erroris maiorum pœnitentia ductus. Quæſiuerunt uero ipſam unionem continuo
poſtquàm facta eſt ſciſſura per annos ferè, ut principio diximus, quingentos, plurimi ponti-
fices imperatores'que Romani, & ducti in ſeotentiam magno labore, maiori'que cum im-
penſa Græcorum imperatores quatuordecim uicibus rebellaruot. Non tamen propterea
deterritus eſt, excellentis & magna appetentis animi Eugenius pontifex, quin, quam cardi-
nalis optauerat, & in pontificatu quàmprimum creatus fuit quærere cœperat, nunc tan-
dem anno pontificatus ſui nono, perſici ſatageret unionem. Diximus aliquando Baſilienſe
concilium, per Italici nominis inuidiam, infeſtiſsimis animis nihil accuratius quæſiuiſſe, ac
pro uiribus iotentaſſe, quàm eo pontifice per ocſas omne depoſito, pontificatum uel mul-
tas in partes lacerum trans Alpis traducere, ad eamq; rem eo aſtu proceſſum eſſe, ut quum
peſsima eſſet & pernitioſiſsima finis eorum intentio, talia tamen per ſimulatiooem aggreſ-
ſi fueriot, ex quibus io ſuas partes populos & principes pellicerent Chriſtianos. Hinc pro-
fecta eſt, alioquin præclari operis Bohemorum reductio, iode item initium apud eos ſum-
pſit hæc de qua agimus Græcorum unio cum eccleſia occideotali. Miſerant concilij primo-
res Conſtantinopolim frequentes nuncios præſtantiſsimosq; oratores, & Paleologo mul-
ta etiam ſupra uires ſuas polliciti fœdus cum eo iecerant decretis firmatum ampliſsimis, fo-
re ut quàmprimum ipſi triremes militesq; ex Creta baliſtarios, & inſuper auri ſummam tu-
tanda à Turcis Conſtantinopoli dediſſent, aliasq; miſiſſent triremes, in quibus cum ſeptin-
gentis ex omni Græcia lectiſsimis proceribus ſacerdotibusq; in Italiam ſecurus traoſmit-
tere poſſet, nauem cooſcenderet in eo, cui pootifex commode poſſet intereſſe, alterius conci-
lij, qui in Italia haberetur loco tandiu futurus, quoad diſcuſſis quæ hincinde à partibus in
contentiooem adducerentur, unio haberetur. Interfuit aſſiduus huic fœderi Chriſtopho-
rus Garetonus pontificis Eugenij ſecretarius, quem poſtea ob hanc rem bene geſtam, Coro-
nio Peloponnenſi oppido epiſcopum dedit. Is qui ter quaterq; per aliquot annos antea Pa-
leologum à pontifice adiſſet, illi perſuaſit, ut quæ Baſilienſes eis impoſſibilia obtuliſſent, à
pontifice maiora melioraq; ſpondente acceptauerit, ea tamen adhibita modeſtia, ut illius
partium triremes conſcendere, illiusq; deſtinatum concilio locum accedere promiſerit, qui
coouenta & firmata decreto, quum uberius, tum etiam celerius adimpleſſet. Tum pontifex
Venetorum ei unioni apprime ſtudentium auxilio fretus, triremes utrique muneri neceſſa-
rias, & baliſtarios pecuoiasq; ex condicto breui immiſit, pariq; celeritate, ſed looge diſpari
rerum omnium apparatu armatas apud Maſſiliam Aueniocemq; triremes miſerunt baſi-
lienſes. Conſcendit itaque imperator pontificis claſſem, prælatis nobilibusq; illum deductu-
ris, & apparatu poſſibili ornatiſsimam. Et in eo ſeptingentorum hominum quos adducere
debuit oumero, fratrem habuit Demetrium Paleologum Porphirij genitum Deſpotum, &
præſtantiſsimos Græciæ prælatos, Ioſeph patriarcham Conſtantinopolitanum, ac loca te-
nentes Alexaodrini Antiocheni & Hieroſolymitani patriarcharum, legatosq; Trapezun-
tij imperatoris, Hiberorum & Valachorum cum metropolitis & clericis ac nobilibus plu-
rimis multitudine lectorum hominum copioſa, & claſſe poſt tertium menſem, quàm à Con-
ſtantinopoli ſoluerat, Venetias appolſa: eò item ſe cõtulit à Baſilea cardinalis ſancti Ange-
li, Iulianus ex gente Cæſarina Romanus ciuis, uir famæ celebris, qui perditos Baſiliẽſis con-
cilij abhorrens mores, reductioni Græcorum quãdiu anhelauerat, & ipſe pro uiribus quæ-
ſiuerat, cuperet iotereſſe. Eoq; iuſſu pontificis dedocente, imperator cum Græca multitudi-
ne Ferrariam, quò pontifex, ut oſtendimus, ſe contulerat, eſt perductus. Aduenit item pau-
lopoſt cum equitibus centum terreſtri itinere, per Germanos Pannonas'que &
Dalmatas Iſiodorus Ruthenorum archiepiſcopus, uir omnium
Græcanici ritus, qui ei interfuerint muneri poſt impe-
ratorem potentiſsimus: cui à Scythico lit-
tore in Daoubij oſtia gentes
iouumeræ ſunt
ſubiectæ.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber nonus.

COPIIS PHILIPPI Mediolanēſium ducis in ulteriorem Ollij amnis ripa Mantuani marchionis opera,ut oſtendimus,expoſitis,oppidani ex planicie Brixiana machinationis conſcij,quum Gatæ retrocedenti ſeſe opponere nullo illum perſequente non eſſent auſi, Piccinino lōge abſenti oppida dedidere:& accolas allatus ſubito de Gatæ receſſu,& Piccinini aduentu nuncius adeo terruit, ut quum nulla præſidij ſpes appareret, frumēta autem per calendaa Iulij menſis,quæ tunc erant,demeſſa, nec in oppida tuto perferre,nec ut perderent pati poſſent, ſeſe aduenienti Philippenſium exercitui patentibus permiſerint portis: eo namq; primo acceſſua Piccinini quatriduo, plurima atq; opima quæ illa habet planities, municipia nulla ui coacta ad hoſtes defecerunt. Monteclarenſes enim Vrcienſes & Palatiolenſes ſoli tunc fidem ſeruauere. Gata uero quàmprimum attigit Bagnolum rus, quinto à Brixia diſtana milliario, copias eo in loco ſeſe intra uallum foſſaaq; communire curauit, quæ proximum urbi agrum,magis quàm hoſtia remotiſsimum uaſtauere. Quo die apparuit,quanto in periculo Venetorum reſpublica uerſaretur, nam quum Gata partem copiarū urbem ingredi ſtatuiſſet, obſtiterunt principes alterius factionis,arcesq; portarum ſub ſpecie melioris cuſtodiæ ſibi ſeruandaa dari efflagitauerunt,quibua cum alij aut uerborum fallacijs decepti,aut id è republica fore rati cœpiſſent aſſentiri,præfectus præſidio cum imperio in ciuitatem Franciſcus Barbarus, uir ante id tempua ſola ingenij & doctrinæ gloria, uel ſolis,ut ita dixerim,pacis artibus clarus,obſtitit,oſtendens ſi portæ melioribus quorum fides erga rempublicam nota erat, committerentur, eos qui in diuiſa ciuitate alterius factionia eſſent, eo facto pro hoſtibus iudicatos, omnia clàm palam'que molituros, ut proderent hoſtibus ciuitatem:ſin uero illis demandaretur cuſtodia, qui fidei ſuſpectæ eſſent, de republica actum eſſe. Eo'que in tempore,quum portaa retineri à magiſtratibus peruiciſſet, principes ciuitatis & factionum capita Martinengios Aduocatosq; noua affinitate coniunxit. In quo negocio Paridem Ludronium aliquot in Brixianis montibua obtinentem caſtella, Petro Aduocato, quo cum maximaa exerceret inimicitias, per Leonardum Martinengium maximo reipublicæ commodo conciliauit. At Piccininua per id temporis Gata intra Mincium amnem Benacum'que lacum claudendo omnem adhibuit diligentiam, fore confiſus, ut Venetorum exercitua,qui illis apud Brixiam ſub Gata eſſet unicus, aut acceſſu in Veronenſes Vicentinos'que prohibitua, fame in Brixia & Bergomo, aut congreſſua prælio conficeretur,& Venetoa ratus eo deleto exercitu omnia breui amiſſuros, quæ in continenti Italiæ ſolo poſſiderent. Benacus namque longior ualde quàm latus millia paſſuum ad triginta protenſus,ea in parte quæ ad Brixianos pertinet, Riuoltellam,Mineruium, Felicianum,Salodium, Madernum, & pleraque minora habet caſtella, Venetis tunc ſubdita: quæ autem ad eandem partem ſuperiora ſunt,& montibus Tridentinia,unde is lacua originis ſuæ fluuium Sarcam accipit proxima,oppidum Rippa, Tiennium,& Arcua caſtella epiſcopi Tridentini iurium ſunt:inferiora & in agrum Mantuanum ſpectantia, Sermio & ad eius emiſſorium lacus Piſcheria,per quod oppidum Minciua exit amnis,marchio poſſidebat Mantuanus, cætera quæ dimidiatam ab Mincio in Sarcam obtinent littoris partem caſtella, Lagiſium, Bardolinum, Garda, Turria, Marceſinum, Veronenſis agri iure à Venetia obtinebantur. A' Piſcheria uero in Padum quicquid utraque in Mincij amnis ripa eſt, oppidorum caſtellorum'que, & ipſa medio in fluuij tractu Mantua, marchionia dominio ſuberat. Veneti ſolum tenebant Valegiū,cuiua pons turritis munitua ualidiſsimia arcibus,cum amplectitur amnem. Itaq; Piccininus oppidi Brixianorum, quæ in Venetorum fide diximus perſiſtere,poſt terga relictis,perpetuo quintæ diei,quàm Ollium traieccrat itinere,Bidiciolum duxit,uicum qui Cleſij amnis fluenta adiacens,pari penè à Benaco Mincioq; & Brixia diſtat ſpatio. Tunc illi ſeſe oppoſiturus Gata Guardum primo cum mercenario equitatu peditatuq; conceſſit,auxilia expectaturua,quæ ex Brixia adderentur:quàmprimū namq; peruaſit urbem montanaq; rumor, iturum eſſe in hoſtem Gatam,ilico Trompienſes,Sabbien-

ſes, & Franciæ Curtani Guardum iniuſſi aduolauere. Maximus uero in urbe factus eſt currentium ad arma uirorum tumultus, & niſi præfectus præſidio cui urbis populiꝗ́ ſeruandi curam ex officio incumbere oſtendi, Franciſcus Barbarus clauſis obſtitiſſet portis, duodecim armatorum millia, quæ tunc Brixiæ fuerant, prorupiſſent. Selectam tamen is emiſit plebis iuuẽtutem, ciuibus in aduerſam pugnæ fortunam urbis defenſioni cuſtodiæꝗ́ retentis. Auctus Brixiano huiuſcemodi tyrone Gata procedens, omnem Pedemontis oram, ab Euſimiano in Guardum millia paſſuum duodecim, eo compleuit exercitu, quem uigintiquinꝗ́ millium fuiſſe conſtat, uirorum animis armisꝗ́ in pugnam paratiſsimorum. Diremit tunc eos florentes infeſtiſsimosꝗ́ animis exercitus amnis Cleſius, ea in parte præaltus, & quum aliquam expectantes pugnandi occaſionem, octauo conſtitiſſent die, contulit ſe ad Piccininum marchio Mantuanus, quaterna in equitatu peditatuꝗ́ millia ſecum trahens. Quamobrem Gata magiſtratusꝗ́ Brixiæ ueriti, ne ex ductoribus ſuis Mantuano amicis aliqui eſſent perfidi, & parua ſeditio rem in diſcrimen adduceret, ſolutis caſtris maximam copiarum partem in urbe retinuerunt, cæteris per municipia quæ in fide perſtiterant diſtributis, liberumꝗ́ eſt ſactum ex eo die Piccinino, caſtra quocunque fuit libitum circumferre: primæ tamen claudendi exercitus Venetorum intentioni inſiſtens Salodium circunſedit. Sed quum impoſiti præſidio milites conſtanter reſiſterent, caſtra in Felicianum Mineruiumꝗ́ traduxit. Defecere interea ad eum Sorolani in Pedemontibus, & Monteclarenſes in planicie. Salodium uero quum multi confluxiſſent ex circunſtanti agro Gibellinæ factionis Philippo ſtudentis Pedemontani, Piccinino abſenti oppidum prodiderunt. Et marchio Mantuanus, quàmprimum acceſſu ſuo ad Piccininum territos hoſtes receſſiſſe uidit, ex caſtris Bidiociolanis profectus, Mincium traiecerat, omniaꝗ́ agri Veronẽſis caſtella Ateſim inter & Mincium ſita, primo impetu occuparat. Ad Valegium uero quum ueniſſet, illud cuſtodum arcis perfidia prius recepit, quàm eius rei rumor aut ſuſpicio emanauerit. Vnde ſactum eſt, ut Ioannes Malauolta, quem cum trecentis equitibus, Brixiæ magiſtratus, Veronæ præſidio addere uoluiſſent, cum illo traiecturus ponte oppidum intraſſet à marchione interceptus & equitatu rebusꝗ́ ſpoliatus Brixiam inermis ſolusꝗ́ redierit. Poſtera die quæ fuit à defectione duodeuigeſima marchio in ulteriorem Benaci plagam, quæ ſpectat in Veronenſes ducens, omnia eius oræ caſtella triduo cepit. Eo in tempore deſciuerunt à Venetis uallis Sabbiæ montani, & Sabbij eorum oppidi arcem Brixiani funditus diruerunt. Potitus Salodio Piccininus, Bagnolum ſe contulit, inde Carmagnonam & Palatiolum caſtra circunferens, primo Pontolium abſens, poſtea Palatiolum ſine ulla oppugnatione recepit. Gerebant etiam interea rem alio in loco Philippenſes. Nam ingreſſus Camonicam uallem Antonius Becharia cum duobus equitatus collectitij millibus, eam incolis ſeſe dedentibus eueſtigio ceperat. In quos ex Brixia miſſi à Barbaro Ioannes Contes, Bartolemeus Colionus, & Leonardus Martineugius, cum Alpinis hominibus Martiuengiæ factionis, hoſte primo impetu fracto, magnam ediderunt occiſionem, uallem uero incendijs rapinisꝗ́ fœdarunt. Quo in tempore Piccininus Clarium à prodente populo introductus, Guererium Martianum, & Michaelem Gritum, cum equitibus ſexcentis, trecentisꝗ́ peditibus præſidio à Gata impoſitos intercepit, & motis poſtridie caſtris, Roadum obſidere perrexit. Id quum ægre ferrent Gata magiſtratusꝗ́, quod oppidi in primis fideliſsimi ſortem, montani omnes uiderentur ſequuturi, opem ferre ſtatuerunt. Accitis itaque ex Trompianis Serclianisꝗ́ melioribus quibuſque, exercitum cui ſeſe immiſcuit populi iuuentus, eduxerunt, quibus copijs Paſſiranum Paternumꝗ́ & Bornadum ad ueſpertinum crepuſculum applicitis Piccininus ſignis derepente motis, Colonium qui uicus tria à Roado abeſt paſſuum millia retroceſſit: poſtridie Gata hoſtem ſummoturus qui ſupereminentem Colonio montem eo conſilio ceperat conſcendere, ut Roado Venetoꝗ́ exercitui ſuperior eſſet, partem copiarum immiſit, quæ hoſte pulſo in caſtra reuerſæ, armis depoſitis corpora curabant, cum ſubito ſtructa acie adfuit Piccininus, in patentioribus Roadi campis pugnãdi copiam faciens: ſecreuerat uero in inſidijsꝗ́ locauerat Piccininus, meliores quoſque partem tertiam legionum, Gatam ſi in pugnam cum toto exercitu deſcendiſſet, à tergo de ipſis montibus circumuenturam. Sed quum integri quos Gata apud ſe in caſtris habuerat Piccinino primi eſſent congreſſi, tamdiu illum repulſuri, quoad arma induerent cæteri, quos hoſtem dixi-

mus pepuliſſe, proruperunt immature ex inſidijs Philippenſes, & Gata montē retinēte turmasꝗ ordine in pugnam immittente, commiſſum eſt prælium, quod ipſis quæ tunc erant Auguſti menſis idibus ab ortu ſolis in occaſum pari utriuſque exercitus, uel paulo maiori Philippenſium incommodo eſt productum. Seceſſerunt ilico auerſis itineribus ambo exercitus, hic intra urbis mœnia, ille Colonium, & licet uiciſſent'ne, an uicti eſſent, dubij utrinꝗ diſceſſiſſent, Barbaro tamen autore, qui titubantes ob aduerſi prælij famam Brixianos in bonam ſpem erigere eſt conatus, emanauit in Brixia rumor, Gatam fudiſſe copias Philippenſium: cuius rei cauſa factum eſt Venetijs, ut quum magni noctu, quod adſolet, rebus lætis fierent ignes, turmæ Dalmatarum Hiſtrorumꝗ ad eam claſſem armādam accitæ, quam temporis ratio deſcribi oportere ſuadet, inaudito antea exemplo, tumultum Venetijs concitarint. Incaluerat mero, cuius eſt ea gens auida, & augendis ignibus quamcunque materiem, quæ primum ad manus ueniret ex proximis diui Marci arceſactorum cetariorumꝗ tabernis, prout libido raperet, diſcerpebant: quod quum prohibere cuſtodes nocturni accurriſſent, illi ſpreto magiſtratu ſeſe in globum tria millia hominū coegere, & ipſas diripientes in tabernis clauſas merces, miſſos ad ſe comprimendos ducis & dominij nuncios, etiam ex ſenatu primarios contemnebant, apparebatꝗ magnum aliquod in urbe malum ſuſcitari, niſi audito Petri Lauretani occurrentis nomine, ſub quo multas deleuiſſent hoſtium copias, ſeſe illi permiſiſſent, & impunitate donati in cubilia ſeceſſiſſent. Fuit uero tanta Lauretani autoritas, multis maximisꝗ parta uictorijs, ut quod nautarū turmas feciſſe diximꝰ, omnes Venetorū imperio ubiꝗ ſubditi, & ipſi in primis ciues Veneti, ſeſe illi non tanquam tyranno aut factionis cuiuſpiam principi, ſed tanquā clariſsimo & optimo ciui fuerint permiſſuri. Quin ipſa reſpublica quoties graue, aut difficillimum quicquam annis antea uiginti accidit, illum delegit, cui rerum ſumma extra urbem incumberet, qui quum multos prius bellis fortiter gerendis, & celerrime cōficiendis anteiſſet, hoc in tempore & conſilij conſtantia & charitate in patriā omnes ſuperauit. Fremebāt ſenatores diffiſi, ut par erat, poſſe cum ijs copijs quæ ſub Gata aderant tantum tam'que multiplex bellum gerere: & quum nullas conſtaret tantas uſquam loci, uel maximo cum impendio haberi poſſe, quin Philippus marchione Mantuano auctus, & oppidorum caſtellorumꝗ captorum opportunitate fretus, eas ab ferenda ope Brixianis repelleret, claſſem maximam in Pado ea ratione nonnulli conſulebant armari, ut aut marchio Mantuanus, ſolus reſiſtens uiribus ſuis, patria pelleretur, aut Piccinino cum copijs aduocato, Brixiani interea reſpirarent, & cum perſiſtentia tunc in fide oppida ſeruarentur, tum alia quæ ceperat, hoſtis uictoriam & claſſis famam ſequuta, facilius caperentur. Variantibus itaque in ſenatu ſententijs, Lauretanus, qui honores adminiſtrationesꝗ fugere conſueuiſſet, belli magnitudine admonitus, & claſſem armari perſuaſit, & ſeſe illi imperatorem obtulit, ſenium, ut dixit, patriæ donaturus, quæ ætatem cæteram ſibi antea mancipaſſet. Accepit libens atꝗ gaudens ciuitas, quod nihilominus nullo deterrita pudore fuerat poſtulatura. Et declarato imperatori quicquid ille neruorū reipublicæ in primis callentiſsimus petere induxiſſet animum, concedere eſt pollicita. Deſtinata eſt itaꝗ ex illius ſententia, & infra quadrageſimum quàm erat cœpta diem, perfecta claſſis & numero nauium, & armamentorum inſtrumentorumꝗ bello uſui futurorum multitudine maior omnibus quas fluuiatili bello nauali adhibitas fuiſſe legerimus. Fuerunt naues centū & quatuor ſupra ſexaginta, diuerſos tamen in prælij uſus, & diuerſa inter ſe ratione formaꝗ fabricatæ. Earum primæ à patritijs ductæ gubernatoribus, quinꝗ fuerunt triremes caſtellis duobus, ad proram uno, altero ad puppim eminentibus munitæ. Galeoni dehinc duodeſeptuaginta, quorum quinque triremibus adſimiles gubernatores habuere patritios, cæteri ex plebe uel alienigenas mercenarios, & eos etiam ſubſequutæ ſunt pariter de ſeptuaginta ſubductiores humilioresꝗ nauiculæ, burchellas uocant, motu & agilitate celocibus comparandæ. Poſt illas ordine trahebantur Pado, ſed in prælio ubi acies inſtruenda eſſet præceſſuræ duodecim his adſimiles, ſed ad celeritatem remigio meliores, quibus ductor datus eſt à ſenatu Laurentius Lauretanus imperatoris filius. Hæ quas numerauimus omnes, & ſi bombardas aliaꝗ habuere & tormentorum & armorum genera, militum tamen uſibus, & gerendo cum hoſte cominus prælio deſtinatæ erant, cæteræ in alios belli uſus adducebantur. Quinque etenim earum planis latisꝗ aluis, ſed plancis tectæ denſiſsimis, quibus bar-

bottis

bottis fuit nominatio, bombardas duas ſupra uiginti mediocres ſingulæ habuerunt, quas pari diſtantia in circuitum poſitas tecti plancatæ nautæ medio ex Pado aut alteri appropinquantes ripæ, in hoſtem ædificium'ue, aut in hoſtium naues poterant emittere. Fuit & unica duos fabricata in uſus pari modo plancis tecta, ſed cui latior firmiorq; ſuperioribus eſſet aluus: ſi namq; palos hoſtes retardando nauium curſu altum dimiſiſſent, quorum capita uel apparerent, uel aquæ ſupereminentes abſconderent, demiſſæ ex hac naui catenæ illos circũductæ machinationibus & girulis in ſummum ocyus attrahebant, & forcipem habuit eadem tam uaſtum, ut ſolidiſsimam morſu comprehenſam diſijceret catenam. Ei tamen inerant bombardæ ſexdecim, quibus quum tuta undique ab hoſtium impetu redderetur, tum alios in uſus eſſet proſutura. Tres hanc uſquequaq; adſimiles ſequebãtur, uoluos, girulos, & alias differẽtes machinationes, quibus per medium Padi curſum, uel per medios hoſtes binæ & ternæ ab ipſarum ſingula triremes, galeoni aut aliæ naues in aduerſum amnis profluuium traherentur: quum namq; anchoras ipſi catenis adligatas demiſiſſent, iactam medio amni molem potius quàm nauim dixiſſes, & tamen ultra tecti ſoliditatem, duodecim ſingulæ bombardis defendebantur. Nauium ultima fuit oblongior, lintris duodeuiginti armata, bombardis & frequenti remige ideo ducta, ut imperator eam uel laborãtibus præſidio, uel longe abſentibus conſilij nunciam poſſet immittere. Claudebat hanc nauium aciem ratis eximia, quadringentis quinquaginta abiegnis piceisq; iuſtis in triremis malum antẽnamq; trabibus ea ratione compacta, ut quum ſolida eſſet, & quadraginta quinquaginta'ue perſerens bombardas, lapidem quadrincentenum euomentes, tum flecti abduciq; poſſet, & tanquam nauis remigio gubernari. Multa huic ſeruãdæ gubernandæq; adhibita ſunt ferramenta: Nam & anchoras habuit decem triremibus adhiberi ſolitas, quæ totidem dimittebãtur catenis, & quatuor anſæ fuerunt ferreæ, librarum ſingula quadringentarum, quibus aut adligata ripæ hærebat, aut machinationibus octo denſiſsimis trahebatur. Ipſa autem in primis & tota claſſe ab incendio tutanda. Parauerunt Veneti antemnas quinquaginta, quæ laminis ueſtitæ ferreis, totidem anchoris ſingula adligatis catena tenebantur: & quum ligni porroſitas leuitas'que laminarum grauedinem ſuperans fluitaret, unci ſingulis ferrei erant ſuperadſixi, quibus omnem materiem deſuper incendia ſecundo Pado perferentem diſtinentibus, nullam ſubiecta claſſis ab incendio pati poterat læſionem. *Si* cætera prælijs oppugnationibus'ue adhibenda deſcribere uoluero armamenta, quæ ipſa habuit claſſis, nec temporis, nec libri rationem habuiſſe uidebor. Nam præter nauium uſibus neceſſaria, rudentes, funiculos, uela, remos, anchoras, præter bombardas, baliſtas, arcus, ſpicula, iaculos, lanceas, ſcalpra, malleos, ſcuta, præter picem, ſulphura, calcem terebinthinam, ſaponem, præter uaria tegendis corporibus armorum genera, caſtellis, illi turribus, uallis, pontibusq; ſubito iaciendis, tigna, trabes, longurias, planchas, aſſeres, clauos, ſcalas, tantam comportarunt materiem, ut quanquam ſingulæ earum quas deſcripſimus nauium partem ſimul cum commeatu perferrent, ſexaginta ſcaphas & longiuſculas adhiberi oportuerit burchellas, quibus opifices inerant fabriq; lignarij quinque ſupra ſeptuaginta, & nauibus & domibus conſtruẽdis aſſueti, quum tamen ferrarios fabros, folles, & officinam, nonnullæ aliæ lapicidas habuerint, ſaxis in bombardarum lapides dedolandis. At Piccininus poſtquam feſſus ſauciusq; miles, quatriduo apud Coloniũ, quo illum oſtendimus Roadenſi prælio exceſſiſſe, quieuerat, ad Roadi obſidionem reuerſus, illud dedentibus oppidanis breui recepit: ſimiliterq; deditionem ea die fecerunt Bomadenſes, Paterniani, & Paſſiranenſes, & poſtera quæ inſequuta eſt die Monticulenſes, Guglagenſesq;, Omianij & Brienſes. Cuius uictoriæ ſequutus curſum Piccininus, Trompienſes, prius quàm adiret deditionem feciſſe audiens, ad Iſeum ſe contulit, quod oppidum repugnare auſum, uiribus expugnauit. Impendentem uero tunc Brixiæ rebus calamitatem peruidentes Gata magiſtratus'que, & quod Piccininum conſilij habuiſſe diximus futurum proſpicientes, ut obſeſſus in urbe exercitus famem potius ciuitati, & ſibijpſi afferret, quàm præſidio eſſe poſſet, conſtituerunt ea etiam ratione migrandum Gatæ, ut ſenatus eo ductore, quem haberet cæteros præſtantem, tantas comparahim copias, quæ & Veronam, Vicentiam, Paduamq; defenſarent, & Brixiam obſidione leuarent, quam tamen ſatis diu, & quoad opus foret exiſtimauerint perlaturam. Mouens itaque Gata de tertia uigilia cum legione, quinque millia ſelectorum uiro-

rum uirorum in equitatu peditatuq; habente, accelerato itinere ad Mintium peruenit, cuius fluuij ripas quum attigiſſet,uada proſpectans quæ in Veronenſes ſpectant,nouis ageribus communita,turmam,quæ uada inferius quæreret,dimittebat. Sed interea adhibitas in ſtationem à Mantuano turmas, ad arma & eos adueniſſe hoſtes exclamare audiens, tanta cum feſtinatione eueſtigio retroceſſit,ut qui aduenientes prope curſim acceleraſſent,ad horam quadrageſimam quàm erant profecti Brixiam ſint reuerſi: nec tamen cibum aut quietem aliquam priuſquàm urbem ingreſſi eſſent,capere potuerint. Ea compertũ habens Piccininus,ſuam execratus eſt ignauiam,qui recipiẽdis Iſeo & caſtellis alioquin in poteſtatem precario uenturis,tempus triuiſſet: prædæ uero,ab qua totius belli ſumma penderet,cuſtodiam neglexiſſet, & Brixiæ obſidionem inchoandam ducens, apud Ronchatellum ſecundo ab urbe miliario conſedit. Sed quum obſidionis tempora iudicaret immatura, urbe per id tempus præſidio commeatu'que munitiſsima, ad oppugnandum Vrcios oppidum eſt profectus,fore ratus, ut ſi interim Gata Mintium iterato tentaſſet traijcere, ſuas nihilominus manus nequiret euadere. Interea Venetis claſſe illa ingenti inſtruenda intentis, Nicolaus marchio Eſtenſis,quem ſæpe oſtendimus socijs eo in bello populis conſentire, ad Eugenium pontificem Romanum, qui Ferrariæ concilium haberet, ex ſpecioſiſsima Belregoardi uilla mittens,talia expoſuit.ex quibus ſuſpicari oſtendit, Venetos claſſem illam in ſe potius nullo munitam præſidio ducturos,quàm in Mantuanum, quem non ignorarent,& inexpugnabiles oppoſiturum in Pado munitiones, & copias quum proprias, tum Philippi ad uim propellendam paratiſsimas habiturum. Coniecturas uero & cauſas, quibus in eam adduceretur ſuſpicionem, huiuſmodi afferebat, quod conſtans de ſe infamia Venetijs uulgaretur, marchionem Mantuanum eius ſuaſione,conſilio atque impulſu, ab eorum fœderibus diſceſſiſſe: quinetiam non deeſſe Venetijs, qui palàm obloquerentur, eum quo die primum oblata erit occaſio afferendi maximum aliquod reipublicæ detrimentum, ad Philippi partes eueſtigio tranſiturum. Et licet pontifex eum uerbis ſolatum in bonam ſpem erigere ſit conatus,noluit abſtinere, quin ſuæ & ſuorum ſaluti, ut dixit,conſuleret. Guidantonio Enmanfredo Fauentiæ uicario cum equitibus mille quingentis, peditibus trecentis in ſtipendia accepto,Borſium Eſtenſem filium,qui Sphortiæ militaret, Ferrariam cum ſexcentis equitibus aduocauit. Munienda autem contra claſſem,ſi in eum deſcẽdiſſet,urbe Ferraria, ſoli intercapedinem, quæ Padum & Paduſam paludem ſtadijs uix duobus intercedit, latiſsima ac præcipiti foſſa ſuccidit. Ciuibus etiam in ſuam tuitionem excitatis, & tributa eos ex inuſitato cenſu conferre, & arma comparare, & ſubitarium ex Mutina Rhegio'que Lepido militem rapidum, conuocare curauit. Sed pontifex miſſis Venetias oratoribus, marchionem'que ſæpenumero adloquutus,quum damna memoraſſet & incommoda,quæ utramque manerent partem,ſi ad bellum iuxta etiam & urgenti ex cauſa proſilirent,effecit, ut Veneti omnia tunc concedere proni, Rhodigio cum ſeptem eius inſulæ caſtellis,quæ tribusdequadraginta annis pro pignore tenuiſſent,reddito,& marchione debita pecunia donato, iniuriam doloremq; diſſimulauerint. Quin multis illi precibus cum marchione contenderunt,ut quas parauiſſet copias retineret,ſibi præſidio futuras, ſi Philippus marchioq; Mantuanus indigne ferentes eam cum Veneto populo factam gratiæ redintegrationem, ipſum tam multis in locis uicinum lædere intentarent. Quibus cõpoſitis rebus,claſſem Laureanus, quo oſtendimus ordine, aduerſo Pado attrahi curauit, & cum marchio Ferrarienſesq; iuuerunt abundantiſsimo commeatu. At in Brixianis interea repugnabant conſtanter Philippenſibus Vrciani, nec ulla Piccinino ſpes deditionis offerebatur, niſi impoſitus præſidio à Gata Petrus Lucenſis, ducentorum ductor equitum quartodecimo obſidionis die oppidum prodidiſſet. Quo in tempore Franciſcus Barbarus magnitudinis animi, & ſui in rempublicam amoris,ac gerendis in rebus ingenij dexteritatis,magnum dedit documentum. Nam quum poſt intentatam infauſte à Gata per Mantuanos fugam, cæteri quibus erat reipublicæ ſecum in Brixia adminiſtrandæ ius,illum iterato profectionem intentare omnino diſſuaderẽt, ipſe ſolus tanto in periculo, ſine ulla ſpe ſolus deſeri,quàm patriam & rempublicam deſerere maluit ac contendit, efficitq;,ut Gata modico Brixiæ relicto præſidio emigraret: dum namque is dubius partim ſegniter profectionem parat, partim à diſſuaſoribus retinetur, non prius ad portam alta in nocte legionem contraxit, quàm Barbarus Vrcio-

rus Vrcio-

rus Vrciorum deditionem reſciit, in uulgus eueſtigio emanaturam, quæ niſi prudens præfectus eam eueſtigio ſupprimi curaſſet, conſilium tam neceſſarium euertiſſet. Gatæ uero poſtremam aciem cum paucis claudenti non ſolum deditionem barbarus aperuit, ſed hoſtem inſuper ad inſequendum ſe parare, accitis in teſtes, qui renunciauerant patefacit, hortatus ut pontibus in concauis uallibus, pro ſuo tranſitu factis poſt terga reſciſſis omnem profectionis & ſalutis ſuæ ſpem, in ipſa reditus deſperatione, forti animo collocaret: tuncq; apparere cœpit, quot qualiaq; commoda reſpublica Venetorum eſſet captura, ab ea conciliatione principum ciuitatis Brixiæ, quam oſtendimus à barbaro factam eſſe. Nam etſi difficultatem maximam, montes altiſsimos ſuperaturo equitatui datura uidebatur uiarum aſperitas, maiori tamen impedimento futurus erat Alexander Maclouiæ Polonorum dux & epiſcopus Tridentinus, quem maximam illorum montium partem ditione tenentem, & Philippo Mediolanenſium duci clàm cupientem, apertum in Venetos bellum tunc moturum timebatur: mouitq; licet imparatus, & niſi partim improuiſa exercitus profectio, partim Paris Ludronius obſtitiſſent, de eo exercitu actum erat. Gatæ etenim per Sabienſes iudiciariam uallem epiſcopo ipſi ſubiectam ingreſſo, montani, quibus eſſet epiſcopi odium in Venetos exploratum, pro poſſe aduerſati fuerunt, partim tramitibus alicubi interciſis, partim multis ex militibus ordines à Gata datos ſeruare negligentibus, aut confoſſis, aut in præcipitia deturbatis. Diſſimulans tamen iniuriam Gata quum tota properaſſet die, milites de itinere feſſos in ſupremo uallis monte corpora curare de ſecunda uigilia iuſſit, & ſigna ad auroram mouens, Paride qui ſeſe obuium dedit, repulſis hoſtibus, deducente aſperrimos omnium Italiæ montes conſcendit, quibus per eam diem ſine hoſtili metu, alioquin maxima cum difficultate ſuperatis, etſi iumenta peditatumq; in tuto amici hominis ſolo recreari oportere cenſuerunt comites, terram ipſe hoſtilem ea ratione noctu penetrare uoluit, ut ignaro acceſſus ſui epiſcopo, parandi contra ſe maiorem uim adimeret facultatem: nec eum fefellit bona conſilij fortuna, ſiquidē immiſſi ad ueſperam ab epiſcopo Poloni Maclouienſes, tanto incolas montium concitauerunt impetu, ut niſi acceleraſſent Gatenſes, qui iam medium confecerant iter, retrocedendi progrediendi'ue amiſſuri fuerint poteſtatem. Excelſis namq; in montibus illis tam ardui ſunt calles, ut quum erectæ ſupra uerticem ſint rupes, quæ tamen in ſubiectum pedibus cliuum cernitur pars, adeo altum oſtendit riui fundum, ut caligantibus oculis quæcunque in infimo poſita magnitudinis ſuæ dimidio minima uideantur. Actiq; ſunt præcipites ab inermi pagano, qui rarefacta in acie lentius procedebant. Mœſti uero erant legionis milites, confugio in nocte quæ iam appeteret deſperantes: quod quum intellexiſſet Gata, exercitum in concauo montis receſſu pauliſper continuit, primores in conſilium admiſſurus: & Poloni ad deſperantem, ut exiſtimabant, acceſſu militem, miſſili ſaxo ſuperne mactandum ſpoliandumq; conuenerant, ſuis etiam qui ſaltus præoccupaturi præceſſerant reuocatis. Tum Gata Caualcabouem & Rangonum Guidonem, impigros iuuenes cum trecentorum turmis quas ducebant, arma exuere, & gladio breuiuſculaq; munitos haſta ſaltum occupare, leuatos exinde armorum pondere cum inermi hoſte per cryptas ſaxoſa'que montis ſupercilia congredi iubet: quod quum illi ocyus feciſſent, hoſtibus partim confoſſis, partim in fugam conuerſis, ſecurus fuit exercitui patefactus, & trecenti illius liberatores, armis equis'que hoſti relictis, quod occeperant, per eam noctem itinera ſaltus'que explorarunt. Tertia quæ illuxit aurora, Tiennum appulſi oppidum, cuius tyranni epiſcopo fœderati eſſent, etſi principio abire ſunt permiſſi, oppidanis poſtmodum extrema carpentibus, impedimentorum partem & trecentos equites amiſerunt. Et paulum progreſſi in planicie Archi oppido ſubiecta, ea ratione uel inuiti conſedere, quod tumentem tunc ex effuſis per eam noctem imbribus Sarcham fluuium tranſitu eos prohibiturum habuerint exploratum. Poſtera die quum Sarcham tranſmittere incepiſſent, ſeſe ex improuiſo armati pedites obiecere, quos Ludouicus Vermes à Piccinino & marchione Mantuano per Benacum miſſus, uada fluminis curauerat inſidere. Et cum Gata illos ſemoturus, difficile periculoſum'que iniſſet prælium, oſtendit ſeſe in edito aduerſæ ripæ ſupercilio Piloſius centurio Venetorum cum quadringentis quos Veronenſis magiſtratus iuſſu ſubſidio adducebat. Quare Philippenſium peditatus hinc Vermis in Archi oppido torpentis ducatu deſtitutus, inde Piloſij animoſe in prælium deſcendentis aduen-

tu deterritus retroceſſit, Gata amiſſis ea in profectione equitibus octingentis, cæteros Veronam perduxit. Creditum eſt tunc Venetos uel hoſtibꝰ pares, uel ſi ſucceſſiſſent conatus, futuros ſuperiores, tanta erat expectatio claſſis quã Petrꝰ Lauretanꝰ ad ſummũ rami eius, qui primus ſe à Pado ſcindit, Ficarolũ uocant, magna cum rerum gerendarũ oſtentatione perduxerat. Sed dum ille, cui pro bellatorum octo milibus à Senatu promiſſorum uix aderant tria milia, reliquas expectat copias, marchio Mantuanus Padum apud Hoſtiliam ſeptum, diſpoſitis ea ratione palis, ut quaterno ordini ſingula impoſita eſſent, caſtella attentiſſime muniebat, cathenas opponebat triplices, & utranq; fluminis ripam tot cõplebat bombardis, ut cum tuto ſtatuerentur loco, nulla poſſet appropinquare nauis, quam non fuerint uicenis tricenis'ue ictibus confoſſuræ. Pariq; ratione Sermionẽ munierat oppidum, quod mediꝑ Ficarolũ inter & Hoſtiliam tractu, ad Padi dexteram obtinebat. Contulerat ſe interea Mompianum Piccininus, & fiſtulis per quas fontes in Brixiam deriuantur ſucciſis, fluminibusq; & riuis magnorum obiectu operũ ſeptis, omnes aquas auerterat. Eo in loco cũ aliquot conſediſſet dies, primum ad deſtinatam Brixiæ obſidionem erexit caſtellũ, quo peditatu munito, uias in illis montibus cõplanauit circumlaturo exercitũ uſui futuras, & ad proximiora urbi deſcendens caſtella duo, unũ ad crucis, ad Floriani ſacellum aliud excitauit. Erumpebant interim ſingulis propè diebus oppidani dura cum hoſte prælia cõmittentes, nec ullum fuit teli ſiue miſſilis genus, quod nõ periti eiuſmodi rerum adhibuerint Brixiani, ut facile potuerit conijcere Piccininus, ingenti exercitu, perpetuáq; cum diligentia, tum etiã uirtute opus fore, domando populo, armis inſtrumentis & fide in primis reſiſtere paratiſſimo. Inceſſit tamen fortis uiri excellentiſſimiq; bellorũ ducis animũ libido, urbis potentiſſimæ, cuius populus multa abundaret pecunia, aut uiribus expugnandæ, aut fame ac opis deſperatione ad deditionẽ uel neceſſariam cõpellendæ. Et accitis omnibus nedum ſtipendia facientibus, ſed quotquot in Philippi imperio idonei uiderentur, ad ſuperiorem urbis partem quæ montes orientẽ uerſus ſolem attingit, caſtra eſt metatus. Maius tamen militiæ robur, ad diuorũ Apollonij, ſaluatoris, Maffei & Andreæ ædes cepit ſtationes. Adlatæq; ſunt ex Mediolano bombardæ quindecim, quarum minima lapidem trecentarũ librarum emitteret. Prius uero quàm metandis ratione caſtris Piccininus intentior certum prætorio locum deſignaſſet, Tadeus Eſtenſis à præfecto præſidij Barbaro collegáq; ſuaſus, omnium copiarũ aciem in urbem ſtruxit, illius populo in centurias decuriáſq; diſtributo, & arma corripere iuſſo, quouſq; delegerunt uſu atq; exercitio meliores. Quibus eruptione facta in Apollonianam ædem in qua peditatum locauerat Italianus, horriſono clamore delatis, nõ ſuſtinuere impetũ Philippenſes, ſed primis qui aut in ueſtibulo aut in prima ſacelli parte erant, partim occiſis, partim captis, receperunt ſeſe Italianus, & cæteri præſtantiores intra paulo editiorẽ chori ſubſelliorumq; ſuggeſtum. Veritus tamẽ Eſtenſis, ne ſi obſtinatius pugnando illos etiam conficere contenderet, maiorem in ſe, quàm quæ ſuſtineri à ſuis poſſet conciret hoſtium multitudinem, ſeſe in urbem recepit. Cuius rei indignitate permotus Piccininus, Apollonianis militibꝰ turmas eueſtigio addidit, & ea primum die bombardas quatuor in Mombellanæ turris oppugnationem figere cœpit, duas orientalem ſpondam, meridionalem alias quaſſaturas: quod autem mœnium urbis, quæ ab ipſo Mombellanæ arcis angulo, in arcem pertinent ſtadia duo inferiora ſolo ęquare ſtatuerat, alias itẽ duas bombardas cõtra propugnaculũ, quod diui Andreæ ædes è regione ſpectat, totidẽ cõtra turris longæ arcem, bináſq; item in turrim Apollonianis ædibus oppoſitam: cui poſtea bombardis demolitæ, ciues repagula obducentes multa materie compacta, Rauarotti nomen indidere: & alias pariter binas quatiendo altiori muro, ꝗ diuæ Iuliæ hortis adiacet, adhiberi curauit. Quibus die noctúq; ipſa quaſſantibus mœnia, adeo territi ſunt primis diebus Brixiani, ut de urbe dedenda, accipiendiſq; cõditionibus multi in circulis agitare, plurimi cœperint cogitare. Cui difficultati in primis maxime magiſtratus cum occurrere ſtatuiſſent, hac ratione inter ſe onera ſunt partiti. Chriſtoforus nanq; Donatus prætor uir præſtantiſſimus, domi ſe continens, ciues qui adirent, & accitos quoſq; meliores hortando ac multa pollicendo, in bonam melioris fortunæ & præmiorum ſpem erigere conabatur. Barbarus obeundo ſingula, egregio eius ingenio fretus, ad exhortandos milites ac multitudinem ita apte & tanta cum induſtria ſimulatis litteris & nũcijs, ſpem affectis & propè deſperatis in

rebus

rebus eliciebat,ut omnes uellent per uulnera & mortes bene de repub. promereri. Et quia hoſtes non ſolum uiribus,ſed inſidijs omnia intentabant,diui Alexandri ſuburbium,& Ciuitatulam ueterem incolentes, qui dicebant̃ eſſe rerũ nouandarum cupidiores, intra urbẽ à munitionib⁹ excluſam,cum fidelioribus collocauit,fidoſq; ad cuſtodiendas extremas urbis partes cõſtituit,qui animis erecti urbis defenſioni acriter intenderunt:bombardis nanque ad extrinſeca turris Mombellanæ fundamenta,& in turris lõgæ antemurali,ad Rauarottumq; & ſub arcis magnæ radicibus poſitis,multos in caſtris mortales mactauere.Et futurum exiſtimantes,ut mœnia diu quaſſata,niſi intrinſecus aliquo ſuſtentarentur obice, ſolo æquarentur, ea ubicunq; labare cernebantur, adhibita populariter materia repararunt. Cui muneri nedum ſola ruralibus aſſueta muneribus plebs,ſed omnis ordo ſexus ætáſque incubuit.Nanq; Brayda Aduocatorum gentis mulier uirilis animi & primariæ aliquot fœminæ, Barbaro ſuadẽte cæteras mulieres in decurias cẽturiáſq; diſtributas nocturnis operibus ea ratione adhibuerunt,ut cum nec momento unquam ab opere quod facibus prælatis fiebat ceſſaretur, ſed prius quàm cohortes labore aut ſomno feſſæ recederent,accitæ militari claſſico aliæ ſuccederent, quicquid die diruiſſet hoſtis, aliqua ex parte noctu ſufficeretur.Cæterum cum hoſtis ex ignibus noctu operarios adeſſe perciperet,ac ſagittis & tormentis deturbaret, Barbar⁹ alio loco ignes fieri,& ſilentio ad opus inſtare curauit. Laborauerat uero aliquandiu ciuitas peſtilentia, & cũ urbẽ defenſoribus exhauriri cupiẽs Piccininus,nullũ prohibuiſſet petentẽ, pariter magiſtratus eam annonæ carentia breui laboraturam,onere multitudnis leuare cupientes, omnes quicunq; induxiſſent animũ migrare permiſerant.Quam per occaſionem quique animis fractiores,aut onuſti familia grauiore,tam multi exceſſerant uiri, ut uix duo milia manſerint Brixiani: ex mercenario autem Eſtenſis milite,cum multi morbo interiſſent,aut ad hoſtes tranſiſſent, tenue præſidium cernebatur. Ea re comperta fiduciam addente Piccininus ipſam paucitatẽ adeo ſpreuit, ut omnia tanquam aduerſus debellatos præſumpſerit intentare,primum tamẽ aquis à Mombellanæ turris foſſa in proxima naualia deriuatis, ſuperiorem qua mœnia à bombardis quatiebantur foſſam,eodem delapſu reddidit exiccatam,quæ fœno cœni humorem imbibente,& ſuperiectis cratibus ſtrata,in ueteris uiæ ſoliditatẽ milites perferebat. Exinde ductorũ aliqui, ab diuorũ ſacellis,quæ ut diximus ſtationes tenerent, Piccininus ex Floriana,ex ſaluatoris Seuerinas Ludouicus,& Italianus Forojulianus ex Apolloniana ſingulos in eam foſſam cuniculos perduxerunt: quibus ad ſtratum cratib⁹ foſſæ fundum tactis,tectas plancis cœno ne ab igne corrumpi poſſent ſuperiecto uias in pomerium conſtruxerunt. Cadebant interea in caſtris multi iaculis ſaxiſq; oppidanorum cõfecti,præſertim inermis illa multitudo, quã ex omni Lombardia in id opus coactam, milites uulneribus obijciebãt, & mœnia interim frequentibus bombardarum ictibus tundebantur, quibus tamẽ oppidani ſingulis in locis quantum cõminuebantur,tantundem addebant cõpactæ in aggerem materiei. Id cum animaduertiſſet Piccininus,caſtellum è regione turris Mombellanæ, quæ confracta decubuerat,ea ratione erigi curauit, ut baliſtarij ex eo ciuitati ſupereminentes,nec comportari aggeris materiem nec ciues ſinerent conſiſtere in ruinis. Sed Brixiani tumulo pomerij ſub ipſis mœnium fundamentis perforato bombardam eduxerunt, cuius lapides nedum baliſtarios de caſtello diſturbabant,ſed illud per ſingulos dies adeo confringebant,ut nunquam ſatis potuerit inſtaurari. Exarſit tunc animo Italianus, & cauerna cæteris maiore quæ eſſet equiti peruia,ab diui Andreæ ædibus in foſſam acta,uiam ad pomeriũ cratibus tectam perduxit. Conatum poſtea ut uiam in urbem ſibi faceret, pomerij tumulum interſcindere, oppidani cominus congreſſi fortiter prohibuerunt. Deſperans itaq; eo ſciſſuræ pomerij conatu,Italianus tramitem aggreſſus eſt fodere ſubterraneum,quo in cauernæ potius quàm cuniculi latitudinem intra urbem paſſibus decem longitudine perducto, propugnaculum ſupereminens per cuius fundamenta penetrauerat, eo conſilio ponte ligneo ſuſtentauit, ut ſi per eam cuniculi uiam ingredi urbem nequiret, conſumptis igne pontis trabibus, ruinæ muri propugnaculumq́ue in foueam ſubſiderent, faciliórque deſuper exercitui præſtaretur aſcenſus. Tunc qui in urbe manſerant fideles, reliqui ad tutanda cum alijs aperta mœnia conceſſerunt, ſtationumq́; munus inter ſe partiti,tentoria à Mombellana turri, ad diui Petri oliuetum tanquam caſtra metaturi fixerunt, nec unquam abfuit quin frequentiſſimẽ prælio inſtaurandiſq; munitionibus intereſſent, & cum Italianus aliquando intentauerit,

militeſ per eam cuniculi cauernam latenter immittere, occurrentes è regione Brixiani eos in cuniculo obtruncarunt. Ingeminari tunc cœpit utrinq; obſtinatio, Brixianis timore, illis ſpe audaciam cõfidentiamq́; addente, ut ſupra uires uel ſacerent alternatim uel iniuriã propulſarent, nec momento unquam per eos dies eſt ceſſatũ à prælijs: quæ ideo Philippenſes crebra conſerebant, ut occurrentes pugnantesq́; de ruinis oppidanos, uel iaculis conficerẽt uel bombardis, ex quarum ictibus bini quandoq; trini ſtupendo mortis genere in multas confracti lacerîq; partes, ante procumbentium ſub aggeribus cõciuium conſanguineorũq́; cateruas iaciebantur: ſuccedebant tamen illico in pugnam integri Brixiani, male habito genitori filius, frater fratri, quodq́; aliàs raro auditum crediderim, concurſantes aut cibis deferendis, aut uulneribus alligandis mulieres, ſi curantibus corpora ſuis datum illis à magiſtratu locum patere hoſti cõſpexiſſent, ſcutis ipſæ & telis armatæ, uirorum officia adimplebãt. Fueruntq́; plurimæ quibus caros ante ipſa ora occiſos, nõ prius fuerit tollendi, aut ad ſepulturam efferendi cura, quàm hoſtibus ternarum quaternarum'ue horarum pugnandi ardore defatigatis, pedem ciues ſine urbis periculo referre uidiſſent. Adiuuit autẽ hanc mulierũ fortitudinem barbarus. Nam ne atrocitas cæſorum qui clypeis ad ſepulturam per urbem deferebantur terrorem ſpectantibus incuteret, debilibus qui prælio minus utiles eſſent demandata eſt cura, ut in proximas ædes ſacras cadauera perferrent, à nemine conſpicienda, ac ne ſolam in cadaueribus populi miſericordiam ſibi eſſe barbarus oſtenderet, decreuit, ut medici & medicinæ gratis publice exhiberentur, cæſiq́; pro libertate pariter publice ſepelirentur: utq́; nihil relinqueret intentatũ, quo uulgi leuarentur angores, quod in ea publicæ cuſtodiæ perpetua ſolicitudine, pauperes unde uitam ſuſtentarent ægre poterant reperire, nõ ſolum militares, ſed precioſos cibos pugnatoribus miniſtrauit. Sed ad oppugnationẽ. Hoſtibus pariter cruentiſſima erat pugna, multis gladio, cõtis, deiectoq́; ſaxo, in ipſo Brixianorum rem cominus gerentium conſpectu cadentibus, plurimis dum ad foſſæ ſupercilium turmatim properarent in prælium deſcenſuri, ab oppidanorum bombardis rapide laceratis uigeſimum iam & ſecundũ diem, eo in aſſiduo labore incõmodóq; agitati erãt Brixiani. Quamobrem Piccininus fore opinatus, ut adhibita ui maiore, aut urbs caperetur aut ciues deterriti facerent deditionem, cõſtituit die craſtina accuratiſſime oppugnare. Primum ne hoſtis apparatu, qui in caſtris fieret, uiſo intelligeret, quo in loco ea intentanda eſſet uiolentia, bombardarios omnes iuſſit cœptam ubiq; ad mœniũ operturas diligentiam frequentiſſimis quàm poſſent immiſſis lapidibus geminare. Italianus uero ponti quem ut oſtendimus ſub propugnaculo fecerat ignem ſubiecit. Mane poſtmodum diui Andreæ ſolennibus celebri, egreſſi tentorijs ut erant à Piccinino iuſſi meliores quiq; ad Mombellanæ turris tumulum ruináſq; rapidum cõuolarunt, priuſq́; ſtratam cratibus foſſam prætergreſſi, tumulum pomœrij licet aſcenſu difficilem conſcenderunt, quàm occurrentes ex tempore ciues prohibere potuerint. Clamoribus exinde exciti ciues immixtiq; Eſtenſis milites, qui omnibus in locis intenti prælium expectabant, in hoſtem ruunt. Cõcrepant utrinq; bombardæ, & tantis tympanorum tubarum'que clangoribus, ac uirorum uociferationibus non in prælio magis quàm ab undiq; ſpectatoribus adhortatoribuſq́; perſtrepebatur, ut nullus aurium ad excipienda imperia eſſet pugnanti uſus, oportueritq; manu duci aut ſignificatione alia dirigi, quos duces retrahere aut impellere uoluerunt. Acceſſit etiam inermis multitudo mulierum ſenum'que, cæſos uulneratos'que ſuos ne in prælio ſemiuiui aut exanimes calcarentur ſubleuantium, quæ turba in caſtris quàm in urbe maior, omnia planctu eiulatibus'que repleuit. Eo nanque in prælio, quod ad meridiem eſt protractum, præter innumeram uulneratorum multitudinem, quorum pars poſtea diem obijt, ducenti ſunt ex Philippenſibus deſiderati, cum in oppido xx ciues & ferè totidem ex mercenario milite ceciderint. Id cum aduertiſſet Piccininus paratas in prælium turmas, ſtantéſque in equis milites, quos oppidani integros feſſis pugnatoribus ſucceſſuros ſuſpicarentur, in nouam ad Apollinianum oppugnationem miſit, quare Mombellana ocyus intermiſſa, in illam totus incubuit exercitus. Ea pari conatu principio intentata in ueſperámque perducta eò fuit acrior. quod non iiſdem, qui cœpiſſent militibus, quemadmodum prima ad extremum eſt continuata, ſed cum primo immiſſi maxime enixi laſſarentur, alij inuicem integri ſuccedebant. Nec tamen efficax fuit pugnatorum uiciſſitudo, quin parem Mombellanę Philippenſium.

ſed

ſed oppidanorum minorem hæc oppugnatio habuerit ſtragem, cum uulnera utrobiq; fuerint plura, tum fruſtrati ea binæ oppugnationis ſpe Philippenſes, tumulum & mœniũ, qđ erat reliquum, prius demoliri, quàm aliam intentarent oppugnationem, conſtituerunt. Caſtiganda uero Mombellani tumuli ſummitate, tantam adhibuerant diligentiã, ut ea in fundum maiori ex parte tracta, facilis fuerit armato equiti ad mœnia conſcenſus: & ne foſſores ac poſtea ituri in prælium milites, iactis ſuperne lapidibus ſudibusq; uulnerarentur, quantum à foſſæ fundo per ſingulos dies ipſa proceſſit tumuli cõplanatio, tantundem cratibus pluteisq; integebant. Ad turrim autem longam, quæ urbis porta erat, uineas turrésq; ea ratione égerunt, ut aggerem, ſarmentorum faſcibus congeſta alternatim terra, antemurali obductum, ex quo oppidani bombardis in Philippenſes pro foſſa ſecundũ mœnia pugnantes iaciebant, aut captum retinerent, aut eo demolito ſeſe illa moleſtia liberarent. Et Italianꝰ poſtquam propugnaculum ſubiecto igne non ſatis, ut ſperauerat, ruere uidit, tumulum pomerij proximum, & ipſe cõplanauit, adactisq; ad mœnia illa in parte integra uineis, ea primum aliquot in locis perſorauit, deinde quod oppidanos cerneret alias intus munitiones opponere, ſuos ipſe milites mœnia ſcandere, & caſtellis, quæ in urbem prominerẽt erectis, foſſores ab opere iuſſit deturbare. Nam Brixiani defenſioni aggerem paſſus xx. diſtantem à Mombel o ad Rauarottum, ſed in ea parte, quæ Italiani conatibus erat oppoſita, denſiorem eo duxerunt cõſilio, ut mœnibus in hoſtium poteſtatem factis, ſeſe eo munimento nihilominus tutarentur. Difficili uero ea in longitudine operi, cui tota inniteretur ciuitatis ſalus, ſeſe oppidani adeo anxij adeoq; amẽtes populariter mancipauere, ut quantumuis multos, mulieres, puerosq; æque ac uiros iaculis telisq; deſuper immiſſis Foroiuliani milites, & ipſe inprimis ductor uulnerarent, nullo intermiſſum ſit momento, quouſq; trabes immixtáq; uinaria uaſa ruderibus plena, in ualli ſpeciem à ciuibus poſita, mœniũ munimenta nullatenus deſiderari ſunt paſſa. Id cum perfectũ uidiſſent opus Philippenſes, mœnia longo ſucciſa labore, quantum denſo opponerentur aggeri, ligneis pontibus ſuſtentarũt. Et quia pomerij tumulus, atq; etiam ipſa in eo ſita muri fundamenta de ſoli natura uiam illis munitionibus à po. Brixiano oppoſitis cõtiguam, quæ ciuiũ agros & ipſa mœnia intercedit, ſupereminerent, in ſpem uenerant, ut mœnibus ſuppoſito igne impulſu intra urbem cadentibus, & uia & foſſa illis completæ apertum planumq; equitibus præberent ingreſſum ad ciuium ſtationes. Id etiam quin accideret, nullo humani ingenij opere auerti poſſe exiſtimarunt ciue, quorũ plurimi impendentis ut rebantur exitij pauore attoniti, poſt cõpreſſa aliquandiu dentibus murmura, in audaciam proruperũt adhortando ciues, ut extremam deprecati calamitatem ſeſe hoſti permitterent. Sed omnibus in locis aderat concionabundus Franciſcus Barbarus, quo inter tot cædes & uulnera intrepido ſuadente, ut nihil eſſet antiquius aut carius libertate, cõpreſſæ ſunt ſeditiones, ciuibusq; in priſtinam animorum magnitudinem ſua præſentia ac ſingulari eloquentia adductis, atq; etiam eo & Eſtenſi Tadeo inſtruentibus, ad ingeniũ cõuerſis, prouiſum eſt, ut ille quemadmodũ & cæteri hoſtiũ conatus, inefficax redderẽt. Poſtq; eo in duodecim dierũ opere ſatis oĩa diſpoſuerant Philippẽſes, oppugnationẽ denuo intentare ſtatuentes, bombardarios nocte perpetua aſſidua immittere eo iuſſerunt cõſilio, ut cũ maior fieret ex ictibus demolitio, tum etiam territi intentiq; uigiliæ ciues laſſarentur, & futuræ quã ignorarent oppugnationi debiles redderẽt. Acceſſitq; illorũ cõſilio maius oppidanis incõmodum, quod multi dum refractas inſtaurant munitiones, iſti uenientibus in incertũ per noctis obſcuritatẽ lapidibus occubuerunt. Conſtituerant uero Philippenſes eodem tempore quatuor in locis, quæ ſtadiorũ duorũ, ut oſtẽdimꝰ, longitudine comprenſa eſſent, oppugnare, ad Mombellanam, ad turrim longam, ad Apollonianam, ad propugnaculũ Rauarotti. Sed reſciuerãt, & uario, qui fiebat in caſtris, apparatu proſpecto, intellexerant Brixiæ magiſtratus, quantis conatibus hoſtes iterũ inuadere cõſtituiſſent, quãobrẽ idibꝰ Decẽbribꝰ, qua die uirgo colit̃ Lucia, magiſtratꝰ poſt ſacrificiũ laudis, uotis rite nũcupatis cõuenerũt, ut Chriſtophorꝰ prætor urbẽ luſtraret, unde minus periculũ immineret, inermes ac imbelles hortando, ut in muris eſſent, ne urbs ꝑ inſidias caperet̃, Barbarꝰ uero ſummꝰ rerũ præfectꝰ pręſens periculis occurreret. Andreas Valerius patritij ordinis in foro eſſet, ad tumultꝰ, ſi q exorirent̃ cõprimendos, Tadeus Eſtenſis cum equitatu ad forũ boariũ, Rauarotti periculis præſto adeſſet, & Rauarotti munitiones

Gherardus Dandalus,uir & ipſe fortis,patritij ordinis,defenſaret.Mombelli uero cuſtodia forti equiti Iacobo Hiſpano,& turris lõgæ defenſio Mucino Lugenſi,ac Andreæ Leoni demandatæ fuerunt:quo in defenſorem delecto,cum Petro Grimanno ciuitatulæ nouæ commiſſa eſſet cuſtodia,eo munere ſe abdicauit. Igitur cũ Italianus nocte intempeſta caſuri intra ciuitatem,ut opinatus fuerat,atq; actis in aduerſam partẽ trabiũ brachijs curauerat,muri ſuſtentacula cõbureret,oppidani paratas clàm in id neceſſitatis,prout à Barbaro Eſtẽſiq; edocti erant,longurias adigentes,murum ad oſtiũ opera ruere impulerunt,cuius caſu complanati ſub Apolloniano tumuli,actiq; cuniculi,tantus Italiani labor euanuit. Et mane uix dum exorto,Piccininus eductum tabernaculis tentorijsq; exercitum,accitáq; undiq; auxilia,ſupra qndecim armatorũ milia acie ſtructa in ciuitatis cõſpectu à Mõbellano ad Apollonianũ tandiu conſiſtere iuſſit,quoad dextera prolata,iuſſi in primã oppugnationem ordine deſcendiſſent,primiſq; pugnantibus cæteri tempus ſuccedendi expectãdo,deſides quieſcebant.Ingreſſi foſſam, qui in Mombellanam deſcenderant oppugnationem, uices & ipſi inter ſe partiti in tumulum euaſerunt:quibus cum ab oppidanis impigre reſiſteretur,ſuccedebant integri feſſis,uulneribusq; cõfectis. Id cum aliquandiu eſſet factitatum,intellexerũt Philippenſes,ea in uiciſſitudine ſpaciũ reſpirandi hoſtibus,tanquam de induſtria datũ iri. Quamobrem mutato cõſilio,cõcurrerunt denſi omnes in globumq; coacti, pariter Brixiani ſummo conatu eruperunt in ruinas: cumq; Mars atrociſſimus inſæuiſſet,quos loci cepit anguſtia rem in fronte conto,ueruto, uncis,malleis,gladijs ſecuribusq; geſſerunt,& feruentem aquam,liquefactámq; igne picem mulieres propugnaculis demittebant,cum tamen iaculi,ſudes & lapides magno utrinq; niſu eminus mitterentur. Vnicæ tunc ex omni bellico apparatu eo in loco bombardæ quieſcebant, utriſq; ueritis ne ſuos conficerent hoſti immixtos.Immiſerant oppidani in Philippenſes prius quàm tumulũ conglobati conſcenderent, ex turris longę promurio,aliquot bombardæ lapides:nec intentos per ocium oculis cauentésq; potuerant lædere.Illis autem poſtea in tumulo eò accruatis, & mentẽ oculoſq; in hoſtium ora,aut in tela undiq; uolitantia defixis,ſiue caſu,ſiue arte ſit factum,unicus inter cõfertiſſimos deuolans ex ea bombarda lapis ſeptem corripuit lectiſſimos milites, quos,uiſu horribile,in plurima ſingulos fruſta adeo lacerauit attriuitq;, ut cuius corporis fuerint crura,caput aut brachia,incertũ fuerit perquirẽtib⁹. Quin graues ex Brixia caſtriſq; Philippẽſium uiros referre audiui,uolaſſe per aëra armis,ut erant uiuentium tecta illorum membra, & in epiſcopi hortis, qui centum ſupráq; à Mombellanis mœnibus diſtant paſſus,binas illorum caſſides, in quibus caro cum cerebro hæſiſſet, fuiſſe repertas. Id conſpicati milites nullo retineri potuerunt,Piccinini iurgia adhortationibus miniſque immiſcentis imperio, quin ſeſe in caſtra referrẽt: qui cum pugnæ depoſito ardore mortuos uulneribusq; affectos grauioribus deferri uidiſſent,periculum cui obiectati eſſent animo metiti,grauia in imperatorem iurgia dixere, quod tot præſtantes uiros ob ineptã libidinẽ ſuam, potiundi per uim eius oppidi,expoſuerit internitioni. Altera per id temp⁹ geſta ad turrim longam oppugnatio,pauciores habuit Philippenſiũ mortes,quod uineis caſtelliſq; recipiendo antemurali,licet fruſtra ſint niſi,ſed ideo anteq; adueſperaſceret intermiſſa eſt, quod ceſſatũ eſſe à Mombellana,iuſſu Piccinini,milites crediderunt,quos tamẽ in tertiam,quæ ad Rauarottum cõmittebatur acerrima traxit Piccininus.Ea enim ad aurorã cœpta,in ſerumq; diei perducta, tantis utrinq; animis,tanto ardore eſt cõmiſſa,ut poſtq; haſtis cõtiſq; pugnauerant,gladiis frameiſq; longiuſculis,& demũ pugionibus manu ſe prenſantes,rẽ gererent. Cõfluxerãt eò ex ciuitate mœniũ ab Italiano ſucciſorũ, quibus urbem nudatam apparuerit ſama attoniti omnis ordinis omniſq; ætatis etiam inermes uiri & mulieres, quarũ nonnullæ armis tectæ hoſti repugnabant,cum cæteræ ſaxis ſudibusq; uel in incertum proijciendis poſſibilem operam exhiberent. Vſi ſunt etiam oppidani calce tritiſſima, quã cũ fictilib⁹ crudis impoſitam in hoſtium ora ſuperne immiſiſſent,aut oculis per galearum rimulas læſi, aut ipſo obtenebrati fumo Philippenſes, pugnæ inhabiles reddebant. Nec tamen ſatis ea profuiſſent omnia,niſi Scaramucia Forliuienſis Centurio, quem Barbar⁹ Bergomo accerſierat, in tempore adueniſſet. Nam cum is in medio prælij ardore, ad portas Brixiæ inermis adueniſſet, ſuis corpora curatis, collecta militum oppidanorumq; manu,ne paucitas eum faceret contemnendum,ſignis præcinere iuſſis incubuit in prælium, & hoſte propugnaculis muri, in

quo

quo erat fuerátq; per horam ſuperior deturbato, adeo certamen reſtituit, ut nõ unus centurio cum paucis, ſed magnum ſubſidium adueniſſe intus foriſq; crederetur. Vbi uero manu teliſq; tam pertinaciter à Foroliuienſi, & paucis quos adduxerat eſt pugnatũ, qui prius ægre reſiſtebant Brixiani, non ſolum uim ui repulerunt, ſed non mediocrem quoq; terrorem hoſti intulerũt. Pluribus igitur utrinq; datis acceptiſq; uulneribus, ac multis paſſim cæſis, Piccininus receptui canere iuſſit, & equitatu in hybernacula dimiſſo edixit, ut armati mane ad eaſdem redirent oppugnationes, peditatum uero continuit, ſtationibus ad tumuli complanationes bombardarumq; cuſtodiã obſeruandis. Exinde diluculo prodeuntibꝰ, ut iuſſi erant equitibus, ſigna ad eum qui obuenerat locum, pro foſſæ ſupercilio ductores ſtatuerunt, & canentes buccina tubicines turmatim ſingulos conuocabant. Piccininus uero ira q; ſpe plenior, non ductores magis quàm ipſos adhortabatur milites, opimam caperent, diriperent ciuitatem, Guelforum matronas, uirginéſq; pro ſcortis, aut cum paterna & uiri hæreditate habituri uxores, tempore uterentur & occaſione, qua nullam in ſeculo maiorẽ habituri eſſent, quippe quibus nõ Brixiæ modo urbis dudum opulentiſſimæ, ſed ingentes detur diripere Venetorũ pecunias, quas illi maximo exercitu illic alendo, pridem impendiſſent. Se nihil, & ipſum Mediolani ducem aliud uictoria ex illa expectare, quàm eo exercitu in ciuitatis inimiciſſimæ excidio diuitijs oppleto, ducere ad ſubigendas propero curſu reliquas hoſtiũ ciuitates. Tum prima ad turrim lõgam initur oppugnatio, uineæ turréſq; quẽadmodum pridie adiguntur. Vis maxima fit circũducto promurali aggere capiundo, nec minore ui reſiſtũt oppidani, cadunt ex Philippenſibus multi, plurimi uulnerantur. Sed tantam hora tertia quàm pugnari cœptum erat, Brixianorum fortitudinem ſuo incõmodo intellexerunt hoſtes, ut re infecta ante meridiem mœrentes pedem retulerint. Maioris autẽ nixus, maioriſq; animorum ardoris martem, præſentia ducum, & in primis Italiani manu plus quàm uerbo agentis ad Rauarottum faciebat. Nam quingenti ſupráq; ſelecti equites, qui pro criſtis quas triplici quadrupliciue uerſicolori peniculo ornare conſueuiſſent galeas, tumentibus bombice & penna ſacculis intexiſſent, ictus lapidum mollius excepturis, in foſſa & ſub pluteis Rauarottum inter & iacentem murum ab Italiano ſucciſum, in inſidijs latitabant: dumq; oppugnanti Rauarottum peditatui intentius oppidani reſiſterent, illi quantumuis armorum quibus toti tegebantur pondere grauati, procurrentes per ruinas & ipſa perfracta mœnia penetrarunt, nulloq; in ea, quæ murum inter & nouũ erat aggerem areola occurrente, ſcutati ſe ciuibus de aggere iacientibus opponebant, cæteri ſequebantur, nõ haſtis ſolum uerutis & malleolis ad uulnus, ſed impoſitis conto uncis ferreis, harpagonibúſque attrahendis ex aggere Brixianis armati, quibꝰ item immixti erant, perforatæ in cannæ ſpeciẽ fuſilis æneæ manualis bombardæ, ſchopitũ uocant, geſtatores, armatũ hominẽ emiſſa impellente igni cum glande plumbea transfigentes: pugna eueſtigio conſeritur atrociſſima, illis in locis ubi impoſitum aggeri uallum male coniunctum, uiam in urbem habere uidebatur faciliorem, mortes crebræ, uulnera utrinq; inferebantur crebriora, & quantũ hoſti præualebat iaculis deijciendiſq; ſaxis oppidanus, tantundem maiori obijciebatur incõmodo, quod oppugnantes de tenui ac propè ruinis completa aggeris foſſa, illũ ſtantem in aggere ſuffodebant, qua in corporis parte, aut nulla aut ad femur eſt debilis armatura: trahebantur etiam nonnulli uncis per decliuem aggeris reſupini, cum tamen plurimos conſoderent glandes plumbeæ ſchopitorum: nec loco ut cederent ciues adduci potuiſſent, niſi nouo uſi inſtrumento Philippenſes ſulphureis bombardarum pulueribus plena, ſed coſtis circuliſq; male cõpactis rimuloſa & caſu ipſo quaquauerſum hiantia uaſcula, in aggerem proijcientes, ignem eueſtigio admouiſſent, quo diſſipatum inter ipſa oppidanorum crura puluerem, rapidiſſima corripiente flamma ſemiuſtulati ſunt multi, & cætera turba illico ſeſe præcipitem ex aggere proripuit, liber tunc & defenſore nudatus patuit Philippenſibus agger: nec tamen in tanta uiriliter oppugnantium multitudine quiſquam conſcendit, fumo exinde ſulphuris, qui caliginis denſitate, aggerem abſconderat in aera ſublato: matronæ & inermis debilium puerorum'que turba, quæ ciuibus dum pugnauerant arma ſubminiſtraſſet, denudatum propugnatore locum conſpicati, clamores attollunt, ac maximos ululatus, matres filios, genitores filiæ, fratres propinquos & maritos ſingulæ compellantes prenſare, flentes'que orare, uitam'ne ſatis ſeruare ducerent, qui poſt parum ſe

ante

ante ora in oculis ſuis ab hoſte uiolari,abduci,cõſtuprari. ſupremo affici dedecore ſint uiſuri:quibus exciti uocibus duri Brixiani in locũ redeunt, præliúmq; ſolito acrius inſtaurant, accurrit undiq; & ad Rauarottum pugnare & ſtationes alibi ſeruare ſolitus miles,ſacerdotéſq; & religioſi ſago militari ſumpto egregiam tunc operã præſtiterunt: & cum parũ eſſet decens,aduentantibus aggerem ſeruare,nouis & item ipſi inſtrumentis uſi,cõgeſtas in faſces ſciſſulas flammanti face immixtas ſuperne demittentes,fictilia etiam trita calce plena, in ſubiectos pedibus deiecerũt. Quæ res quantũ Philippenſibus obſtiterint incredibile dictu, multis ipſo uapore compreſſo anhelitu conſternatis, plurimis atq; etiam omnibus ita fumo obcæcatis,ut tela ictuſq; omnes,uel in incertũ uel in ſuos mittere cogerent. Id cũ per uidiſſent oppidani,in perplexos anxioſq; cuneo facto per decliue corruũt. Acer ibi Mars, duriſſimũ cõmittitur præliũ, ſed multis utrinq; cadentibus,terga primi dedere Philippenſes,quos oppidani ardentibꝰ animis inſecuti, de ruinis déq; ipſo pomœrij tumulo præcipites expulerunt.Poſtera die Piccininus,Brixia per uim potiri deſperans,bombardis ad proxima municipia comportari iuſſis,exercitum ſolitis in hybernaculis continuit. Tunc magiſtratus defenſam tutatámq; ab hoſte pontentiſſimo urbem,in optimum maximũ deum Ieſum referentes,ſupplicationes publice in multos dies iuſſerũt,atq; ipſi poſtea præſentes haberi ſolenniter curauerunt: cui muneri ineptior armis togatorũ ordo, cum mulieribus intendit,cæteri aut demoliendis corrumpendiſ'ue caſtellis,uineis,pluteis,cratibꝰ ab hoſte in foſſa & pomœrio oppugnationi adhibitis, aut inſtauranda pro tempore mœniũ fractura, operam impenderũt:nec tamẽ aberat quin audaces oppidani militibus Tadei Eſtenſis immixti,cum portis & magiſtratu fruſtra prohiberentur,quibus murorũ paterent fracturæ,laceſſitum inter hybernacula hoſtẽ redderent inquietũ. Quamobrẽ nudiuſtertius quàm fuerat oppugnatũ Piccininus tentorijs euulſis hybernaculiſq;, & cætera quæ in caſtris ad oppugnationem erat materie igni cõſumpta, obſidionem ſoluit, & tanquam diu ac longe abfuturus in Pedemontem primo ducere ſimulans, cohortes duas ſub collis recurui ſinu ad Petram Galli uocant,in inſidijs reliquit. Quo die maiorem populus Brixianus quàm dura in omni obſidione illa calamitatem accepiſſet,niſi Barbaro reuocante, Tadeus Eſtenſis copiolas eduxiſſet præſidio plebi,quæ & uiſendi ſtudio & lignandi neceſſitate, quin paſſis emitteretur portis,contineri non potuit:omnibus nanq; per caſtrorum loca effuſis,præmiſſi ab Eſtenſi exploratores,hoſtem in inſidijs uiſum, tanta celeritate nequiuerunt uociferantes renunciare, quin Philippenſibus furibundum irruentibus plurimi ciuium complanatis foſſarum meatibus,ſeſe in urbem recipere ſint coacti. Id cum parum feliciter quemadmodum & alios conatus ſucceſſiſſe uidiſſet Piccininꝰ,milites fecit certiores futuram plus minus decennio apud Euſimianũ moram, proinde omnes interea & uulnerati militis curam medelæ ſuſciperent attentiorem, & cætera in nouam profectionem uſui futura compararent, ipſe perficiendis muniendiſ'q; caſtellis, quæ apud Monplanum & ad Crucis Euſimianumq; inſtituta docuimus, ſeſe totum dedit. Eo tempore cum ab otioſis Philippenſium ductoribus Brixianiſ'q; pariter noſcendi occiſorum numeri ſuſcepta eſſet cura,compertum fuit deſideratos fuiſſe ex ciuibus octingentos,& ex mercenario eorum milite ducentos. In caſtris uero cum foſſores bubulci'ue occubuiſſent incerto eis numero, ſed ut exiſtimabant plus q̃ quingenti,occiſos conſtitit ſupra duo milia mercenarios, in quibus fuerunt ducenti præſtantes rei militaris peritia & originis nobilitate milites,quorũ nomina erant clara. Caſtellis abunde munitis Piccininus exercitũ in Pedemontes hybernatũ dimiſit. Marchio Mantuanꝰ in circuitu Benaci ſtatiua cepit. At Veneti, Gatta quamprimũ Veronam applicuit, in ſummum belli ductorem,capitaneum appellant,declarato,copias pro temporis breuitate repararunt, & opis ferendæ Brixianis nõ immemores, illum ſi forte qua aduenerat,cum importando commeatu reuerti poſſet,intentare iuſſerunt. Qui Penetrã Turbuláſq; ducẽs caſtella,quæ Mantuanum omnia in Veronenſibus & circum Benaci oram capientem,æſtate præterita ob locorum exilitatem ſpreuiſſe oſtendimus,ea primum cõmuniuit.Exinde admonito Paride Lutronio,ut obuius prodiret,frumenti uim maximam ibi coegerat,cũ Piccininus Mantuanuſ'q; copijs ripam quod Tridentinorum oppidũ Benaco adiacere oſtendimꝰ,nauigio tranſportatis,præſidia impoſuere Archo Tiennóq; caſtellis, q̃ epiſcopo Tridentino diximus conſentire. Eódem etiam duxit per montes altiſſimos Italianus equites

ſexcentos

ſexcentos,pedites mille,& tamen auſus eſt Gatta noctu immittere cum cẽturionibus quatuor commeatum. Sed cum hi ſuperato tienni ſaltu, in tuta euaſiſſe crederent, Italianum in cauo riui fundo habuerunt obuium. Quamobrem cum in montis uicini cacumen,cum ſarcinis ſeſe recepiſſent: plurimis ſuperati prælijs, parte cæſa, cæteriſq; omnibus uulneratis poſt triduum in poteſtatem hoſtium cum ſarcinis peruenere. Gatta autem apud turbulas hiberna ducente, & copias enixiſſime cogente, marchio piccininuſq; omnem præſidij etiam illa uia Brixiæ afferendi ſpem Venetis præcidere cupientes, ad Brixiæ ſuburbia ſunt delati, & ſabiam uallem per idus ianuarias, cum ſex militum milibus conceſſere, nec prius inde ſunt profecti, quàm tribus caſtellis ad nucem, ad cagios, ad toſecium erectis ea præſidio firmauere: & ut omnis obſtructa eſſet uia commeatibus brixiam importandis, Cæſarem Martinengum artibus belli præditum, & ob familiæ dignitatem guelfæ principem factionis monpiani eſſe iubent: cui uallem trompiam ſubiecere. Italianus uero ex tridentinis montibus mouens, lutronium petebat, quod cum eſſet nunciatum, ſexcentos pedites ſubſidio Paridi Barbarus confeſtim dimittit, qui ad eum per uallem torpienſium ducibus Gerardo dandulo, & Diotesalui centurione properantes, cum ad ſupereminentem caſtello quod ad nucem piccininus excitauerat, collem applicuiſſent, equitum piccinini cohortem forte conſpicati ſine ulla hoſtilis impetus ſuſpitione liberius quieſcere, eos aggreſſi multos cecidere, plurimos abduxere captiuos. Tam multi autem ex factione Guelfa trompienſes ſecuti erant danduli peditatũ, ut qui ex urbe profecti erant ſexcenti, ad Paridis conſpectum mille conceſſerint. Coegerat pariter Italianus ex Mantuanis theotonicisq; tridentinis, & Gibellina brixianorum factione agreſtes duo milia. Et eo cum trium milium peditatu ac ſexcentis equitibus ſeſe piccinino marchioniq; Mantuano iungendi ſtudio properans, primum in Paridem ducere cœpit. Sed cum Sarchæ fluuij ponte, qui eſt in Romani oppidi agro, traductis copijs montem conſcenderet proximum, Paris per notos uallium receſſus ſeſe inſinuans præſidium quod ille ad pontem dimiſerat, inuaſit: quo magna occidione cæſo, ut nec Italiani filius, neq; Petrus capotia equeſtris ordinis polonus, copiarum epiſcopi tridentini ductor, uiui fuerint reſeruati, ruentem in ſe Italianum fortiter ſuſtinuit. rum pugna commiſſa eſt atrociſſima, ſtudioſis partium ſanguinem magis quàm prędam hoſtium ſitientibus, Itaq; feſſus, & inferior pugnando Italianus cum tribus loco certaſſet horis in montem qua aduenerat eſt reuerſus, extremã euius aciem nunquam pugnando deſtituit Paris: & niſi nox prope in fugam cõuerſum texiſſet exercitum cladem eo die Philippus maximam accepiſſet. Mane uero cum orta dies pugnandi audaciam Brixianis & Paridi feciſſet, in illos delati multo prius interfecere quàm uoluerint terga dare. Tandem qui uiribus alioqui paribus à locorum inſcitia ſe impares cernerent philippenſes, fugam attoniti fœdiſſimam cõmiſere. Et captus eſt, ac de fuga retractus Galeatius archityrannulorum unus, ueneruntq; in Venetorum poteſtatem ex eo exercitu circiter mille, cum totidem utriuſq; diei prælijs cecidiſſent. Italianus aũt per aſpera montium fuga, Ripam oppidũ reuertit inermis, quem diuerſis itineribus ſecuti ſunt trecenti ex equitatu, & mille pedites, qui manibus hoſtium prolabi potuere. Id cum intellexiſſent marchio & Piccininus, copijs quæ in Brixianis ubiq; hiberna ducebant accitis, in ſuprema uallis ſabienſium, idrum appellant, duxere: & locorum aſperitatibus quæ ſunt maximæ ſuperatis, caſtra ad ludronium metati, id oppidum dierum quindecim oppugnatione ceperunt. Exinde obſederunt Romanium Paridis item caſtellum, quod natura loci muniτiſſimum, præſidioq; firmatum ualidiſſimo cum uiribus capi non poſſe intelligerent, & hyems aſperrima per Februarij quæ inſtabant calendas obſidionem continuari prohiberet, ad benaci oram cũ copijs ſunt reuerſi. Interea Laureranus cum expectata diu ſupplementa ſenatus non mitteret, Sermionem aliquãdo oppugnauit, quod oppidum cum marchionis lectiſſimi milites defenſarent cum ea copiarum paucitate nequiuit capere, nec caruerunt ſenatus principes infamia neglecti inuidia magiſquam impotentia ſupplementi. Et tamen Brixiæ laborũ anxij, quam niſi opem præſidiumq; afferrent, uel fame ipſa compulſam, breui defecturam exiſtimauerint, aliam in benaco deſtinant claſſem, numero quidem nauium uel militiæ robore haud quaquam multifaciendam, ſed quæ poſteris æque ac fuit nobis miraculo ſit futura, quandoquidem prima eſt, quam montibus trahi portariq; altiſſimis ſit auditum. Eſt in ſinu benaci ſupremo, qua fluuius influit Sarcha, ad ſiniſtrã per

tenuis uicus piſcatorum paucorumq; colonorum habitatio quas diximus turbulas appel-
lari, ſuperincubatq; paſſus circiter mille Penetra caſtellum edito in cacumine montis ſi-
tum. Ea loca oſtendit primus Gatta fore idonea, apud quæ terreſtres copiæ ſeruarentur,
cum naues ſi quæ adeſſent, cum etiam in ſinum faciliter cogi poſſent. Triremibus itaq; iu
ſtis duabus, tribus minoribus, & ſcaphis uigintiquinq;, aduerſo atheſi ad ueronæ mœnia
partim remis, partim funiculo ductis, eas naues ſexaginta paſſuum milia maiori multo la
bore ad terni muriq; pagos, binis quaterniſue iugatis bobus adhibitis attraxerũt. Si quidẽ
nullo hominum robore, nedum duci, ſed neq; contra fluuiũ rapiditatẽ poterant ſuſtentari.
In planicie uero quæ pagos & proximum lacum, diui Andreæ appellant, ſex paſſuum mi
lia intercedit, triremes, ſubiectis lapſibꝰ & lintres ac ſcaphæ uehiculis facile ſunt perductę,
cum tamen lacũ uix mille oblongum paſſus, cunctis ductę facilius nauigarint. Lacum tu-
mulus ducentos paſſus molliter faſtigiatus, ꝓpior adiacebat, & ſaxea rupes in muri ſpeciẽ
ſuſpenſa, riuo haud quaquam lato ab tumulo diuiſa illum quingentos paſſus ſupereminе
bat. Adhibitis itaq; ingentem in numerum lapicidis foſſoribusq;, tumuli dorſum in proxi
mas lacus aquas ſarculis demolliti ſunt, quantum triremis exigeret latitudo, exinde ſaxo
rupis ſupercilio in riuum decuſſo, detruncatos arborum ramos, & uirgultorum faſces ma
gnopere comportarunt. Qua ex materie poſtquam ab aquis ad ſummum ſaxi dorſum, fa
cta eſt paſſus mille leni faſtigio uia, eam ſuperiecta tellure ita æquarũt, ut lapſibus uehicu
liſq;, quemadmodum in planicie ſuppoſitis triremes primo, dehinc naues cæteræ machi-
nationibus in monte ſummo firmatis fuerint attractæ. Inde ad nagum rus planities bina
patens paſſuum milia, cum eſſet paruo tranſacta labore, in proximum Penetræ collem,
quingentos paſſus minime molliter ſurgentẽ, ſuperiore ratione ſummis laboribus eſt ſuc-
ceſſum, nec minoris fuit aut curæ aut laboris, graues pondere & facile ſi ſaxo impactæ eſ-
ſent diſſoluendas percliuũ paſſus mille in pręceps uergentẽ dimittere ad benacum. Tur-
bulas tamen deductæ, cum a pitiori nauiculatore eſſent diligenter inſpectæ, triremium al
tera quam reſarciri oportere iudicauerit in littore retenta, cæteræ fuerunt aquis expoſitæ.
quod autem marchio Mantuanus triremem in benaco haberet, qua primo brixiano bello
Veneti traducendis copijs uſi erant, & ganzeras galconoſq; apud Riuoltellam parari fa-
ceret, Gatta & prouiſores ſeruanda claſſe ea ratione turbularum ſinum clauſere, ut palis
quernis triplici ordine in hemicyclum utrinq; ad ripam perductum deiectis caſtelloq; ad
portam quæ relicta erat impoſito tutus ab hoſtibus redderetur. Viſum eſt Venetis eam
claſſem alendis ſpe brixianis, conſeruandaq; opportunitate nunciorum ad illos per mon-
tes mittendorum ſatisfacere, nec ignorabant, in ea quæ duci Philippo & marchioni Man-
tuano eſſet, cum copiarum magnitudine, tum penetrandi in eorum intima facultate, ne-
dum aliquam opis afferendę clauſis brixianis ſpem eſſe reliquam, ſed timendum ac prope
expectandum, ut de Verona Vicentia & Patauio, æſtate futura defenſandis laborandũ fo
ret. Copijs itaq; comparandis intenti, cum nullæ niſi collectitiæ, quarum quo maior eo o-
neroſior atq; infructuoſior futurus erat uſus, ſeſe offerrent: ad eam deuenerant animorum
conſternationem, ut de imperio terreſtri retinendo aliquamdiu fuerit deſperatum. Et licet
unicum proſpicerent pręſtari poſſe à Sphortia pręſidium, cuius reconciliandi nonnulla o-
ſtenderetur ſpes, ſi florentinis ſupplicare uellent, detinuit eos aliquot menſes pudor, ueri-
tos ne ſi non ſucceſſiſſet, ignominiã adderent detrimento. Vicit tamen ducis ſeniorumq;
prudentia, & miſſus eſt Florentiã orator Iacobus ex donata gente patritius: uir cum diues
& qui nullis unquã uſus magiſtratibus, ab omni faſtus ſuſpitione quàm lõge abeſſet: tum
quod in rem fore peruidit ſenatus, Coſmo & Laurentio mediceis eſſet amicitia coniun-
ctiſſimus. Cuius effecit humanitas, ut quem primo irridentes pene uiderant Florentini,
prope diem exauditurі fuerint, niſi Sphortiã adduci poſſe in ſententiã dubitaſſet. Is enim
quamdiu oppugnabatur Brixia, per ſingulos pene dies, Blancham Philippi filiam, ſe ut ſu
pra oſtendimus alliciẽdo ſponſam traducere ſperauit. Excitauit extruxitq; in Firmana ar-
ce aulas, ac digna tantis nuptijs cubicula exornauit, pompam deſtinauit inſtituitq;, & ma
gno cum impendio à populis parari curauit, omnibus qui honeſto in picẽtibus nati eſſent
loco uiris mulieribusq; iunioribus, nouum iuſſis ſplendidioremq; amictum, uel publicis
municipiorum ſumptibus cõparare, quicquid ubiq; fuit tapetiorũ, auleorumq; Firmum
& per ſingula itineris ſponſæ loca diſpoſitũ. & cum eſſet parum, quod habuere picentes,

Venetos multi plurimi Florentinos cõmodum petiuere, Inuitati ſunt publice priuatimꝗ
ſingulis in dominijs & populis ſphortiæ amici, turba ingens, nec minores Philippus oſten
tauit apparatus, Et tamẽ quamquam contraria illi uerbis, animo ſederet ſententia, quippe
cui cum piccinino eſſet conſtitutum, brixia recepta, ſphortiam totis perſequi uiribus, eam
uxoris traductionem uarijs ducens artibus, quandoꝗ aſpera nimis hyemis tempora quan
doꝗ minus integram puellæ uallitudinẽ prętendebat. Id cum nimis diu fieret ſuſpicatum
antea ſphortiam, qualis impendere poſſet machinatio, penſitare fecerat, cum forte reſcijt,
piccininum forti cuipiam ex bracianorum ſecta militi, pericula improbanti, quæ capien-
da uiribus Brixia ſubirent, quoniam omnia ſphortiæ quęſitum irent, quem Philippus da-
ta filia hæredem imperijꝗ ſucceſſorem inſtituiſſe uideretur: reſpondiſſe quin hanc ad fi-
nem aliquando perducite oppugnationem, quę à ſphortianorum moleſtia nos tandem li-
berabit. namꝗ potiti brixia, marchione Mantuano illius oppugnandis munitionibus di-
miſſo, omnes copias prius in picenũ ducemus quàm calamiſtratus ille ſponſus quid apud
nos fiat potuerit intelligere: & cõficiendis quales mereẽ nuptijs, ſponſa ego, uos aſſeclæ &
ephebi ſaltatores eritis, Eo autem in negotio afflictis & peſſum penitus abituris Veneto
rum rebus arriſit fortuna. Si enim Philippus oblata occaſione prudẽter uſus ſphortiã qui-
bus pridem pellexerat retinuiſſet artibus, data illi in coniugem filia, Italiam ſibi potuit ſu-
bigere, Sed cum ſphortia tãtis faſtiditus deterritusꝗ uerſutijs, Florentinos intellexiſſet ad
Venetos inclinare, Philippiꝗ ingenium, ut antea ſuſpectum ducere, quod timide aliquan
do ſibi ſuaſerant, ut perficerent adhortari cœpit, Interea Eugenius pontifex Romanus,
quod peſtis quæ autumno Ferrariam depopulari cœperat, per hyemem continuaret: ſibi
curiæ & concilio, quod per annum illic habuerat conſulturus, per Ianuarium Florentiam
commigrauit. Quo etiam ſuadente, Florentini Iacobum donatum exaudientes, ad nonas
Februarias, prima cum Venetis & ſphortia in quinquennium redintegrarunt fœdera. In
quibus illud in primis interuenit, ſphortia utriuſque populi ſocius ac belli ſupremus ad-
miniſtrator foret, cui equitum quatuor, peditũ uero duorum milium, ſtipendia penderen
tur: actumꝗ eſt ut copias uterꝗ populus quotquot haberet, quotꝗ ipſe cẽſuiſſet mercede
conſcribendas, ſibi bellum ex ſententia geſturo ſubijcerent. Aſcriptus eſt etiam eius ſocie
tati belli quartus Nicolaus Marchio eſtenſis Ferrariæ uicarius: cum quo eſt actum, ut
Guidantonium Manfredum Fauentiæ uicarium cum ſuis mille quingentis equitibus, pe
ditibus trecentis, & Borſum eſtenſem filium cum equitibus mille, Venetorum Floren-
tinorumꝗ ſtipendio & impenſa retineret, ſub ſphortia cum in hoſtem ducere ſtatueret mi
litaturos. Quæ cum ad piccininum eſſent perlata, non ultra differendum eſt ratus, quin
Veronam, Vincentiã, Paduamꝗ prius capere intentaret, quàm poſſent ſocij neceſſarias
quibus indigerent multis copias cõparare. Et à benaci ora profectus, ceredam ſanguinen
damꝗ agri ueronenſis uicos duxit. Quo in tempore Veneti, claſſem ſecundo Pado, qua
aduenerat, reducentes, apud clugiam ea ratione continuerunt, ut Mantuani de illius redi-
tu ſuſpicaturi, copias apud ſermionem hoſtiliamꝗ diſtinerent, Cum autem piccininus
atheſim uel uado uel adhibitis pontibus tranſmittere aliquando intentaſſet, iuſſi à ſenatu
Andreas donatus equeſtris ordinis, ac Hieronymus contarenus, copijs freti tumultuarie
coactis, eum prohibuerunt. Tunc Marchio Mantuanus, galeonos duodetriginta è Pado
ubi apud hoſtiliam claſſi lauredaneæ fuerant oppoſiti, in ſtagna produxit paludesꝗ quas
atheſis & tartari amnis inundationes, lignacum inter & Padi aggeres, hoſtiliæ & melariæ
ſubiectos efficiunt. Nam cum tartarus amnis per exiguus haud longe infra hoſtiliam Pa-
dum influat, modicum eius hoſtium ac ſtrictum deinceps alueum, quoad opus fuit, non
ſine ingenti opere dilatauit, & defoſſam quæ amnem ipſum dictasꝗ intercedebat palu-
des uliginem, eo conſilio effecit nauigabilem, ut per eos paludum meatus claſſe in athe-
ſim perducta, copias ipſe piccininusꝗ in ueronẽſem Paduanum'ue agros traducerent. A-
theſis namꝗ duobus in locis, uno ad uicum cui caſtagnario eſt nomen, uiginti diſtante
ab liniaco ſtadia, altero ad malopere locum, qui paulo eſt inferior caſtro baldo, diſiectis
pridem aggeribus tertiam penè ſui partem in ſubiectas effundit paludes piſcoſiſſimas o-
mnium Italiæ primarias, ad quas continent paruæ ſub hoſtilia ſuperiores, Sed Veneti ea
Philippenſium repellenda claſſe, caſtagnarij & malopere atheſis uada obicibus primum,
& iactis molibus obſtruxerunt, deinde claſſem celocium lintrium'que multarum immi-

 ſerunt

ſerunt, quarum Marinus demolinus, & Ludouicus contarenus præfecti ductoresq; fue-
runt. Et ne hoſtes Atheſim aliquando ingreſſi liberum tutumq; in continentem haberent
aditum: Andream donatum qui Venetias interea reuerſus Patauium prætor aduenerat,
cum accitis raptim Patauinorum copijs curare iuſſerunt: cui Tibertum brandolinum fo-
roliuienſem impigrum adoleſcentem, trecentos ducentem expeditiſſimos equites addi-
derunt. Nec tamen adeo potuit propere Andreas accedere, quin Philippenſes oppo-
ſita ad caſtagnarium repagula euulſuri, claſſem appuliſſent. Reſiſtebant uero demoli-
nus contarenusq; audaciſſime: quamobrem piccininus gonzagaq; uiſis Andreæ copijs,
quæ præſidio acceſſerant, & ſi maiores quam antea conatus de prima uigilia oſtenta-
runt, intempeſta ſoluentes ad uada maloperæ nauigarunt, & illico diſiectis nullo prohi-
bente munitionibus atheſim cũ octo galeonibus ingreſſi mille armatos, in quis ſagittarij
erant frequentiſſimi, expoſuere. Tum Andreas eam hoſtium paucitatem, quæ expoſi-
ta erat, aliumq; peditatum qui educi claſſe poſſet, ea ratione contempſit: quod ſine equi-
tatu, qui nauibus illis adduci nequiret, nihil læſuri eſſent. & hoſtem ſi expectaſſet un-
dique & à tergo & à fronte & à ſiniſtro latere inuaſurus, pontem ſub caſtro baldo in eam
quæ paludes ab atheſi diuidit, ſalictorum uliginisq; potiusquam aggeris intercapedinem
inſtituit. Pugnarunt interea fortiter in hoſtium galeonos demolinus contarenus'que de
lintribus. Et Tibertus ſtructa acie cum expoſitis eſt congreſſus, quibus in prælijs & con
tarenus tragula ictus interijt, & Tibertus dextrum crus lapideo Bombardæ de galeonibus
iacientis fragmento fuit grauiter uulneratus. Ponte donati propemodum perfecto, Phi-
lippenſium ductores loco diffiſi retroceſſere, & ceredam ſanguinedamq; reuerſi aliam in-
tentarunt difficiliorem tranſmittendi atheſis rationem. Galeonos etenim ex paludibus
in Tartarum qua aduenerant tractos in Buſſam ſtagnum duxere: & foſſorum milibus
ſex ex Mantuano Brixiano, Bergomenſi & cremonenſi agris, eo coactis, foſſam inſti-
terunt: quam cum ad atheſis ripam perduci eſſet cœptum, traducti lintribus per noctem
quandoq; interdiu Veneti milites, ſæpenumero repleuerunt. Tum mutato conſilio Phi-
lippenſes foſſam ueterem quæ dudum deſiccandis paluſtri humore agris, continendaq;
ſtagnantis atheſis alluuie inſtituta obſoluerat, innouantes, torrentem panigum & pro-
xima quæque ſtagna in illam deriuarunt. Ne uero noua hæc foſſa quemadmodum & pri
ma ab hoſte impediretur, caſtra etiam ipſi pro atheſis ripa, ad anglatium rus quinq; paſ-
ſuum milia ab liniaco ueronam uerſus diſtans ſunt metati, foſſa'que & panego in athe-
ſim perductis, galeonos maximis cum laboribus deducebant. Nam cum illos atheſi ap-
propinquantes, aquæ deſtituerent, piccininus nudos milites cum lintris ſubſequi cura-
uit, qui aquas limo immixtas funditus eruentes, & poſt ſingulos galeonos renitentes,
magis à puppi impellendo quàm reſtibus proram trahentes adiuuabant. At Veneti quo
tempore Philippenſes in uada maloperæ perruperant, claſſem deſtinantes Darium ma-
ripetrum, non per ſcrutinia, prout in ſimiliter difficilibus conſueuerant, ſed forte impe-
ratorem declarauerant, Gattam'que apud penetram feliciori ſucceſſu aperiendis ſalti-
bus & immitendis brixiam commeatibus intentum accerſiuerant. Cum itaque ad idus
Aprilis applicuiſſet liniacum Maripetrus, quinq; & triginta galeonos ex ea adducens
claſſe, quam reduxerat clugiam lauretanus, Philippenſes bombardas circiter quadragin-
ta locauerant in atheſis ripa cui inſederant, paruo ab inuicem ſpatio ſeparatas, earum
autem minoribus deterrenda ab inſultibus Demolini lintrium claſſe uſi, maiores confo
diendis galeonibus cum attraherentur, continuo paratas & plenas lapidibus habuere.
Et impellebantur interea à Philippenſibus nixu maximo per panegum galeoni, quorum
ingreſſum in atheſim expaueſcens Gatta, quod illorum uſu hoſtes cerneret ſe inuito a-
theſim ponte iuncturos, & equitatum æque ac peditatum facillime traducturos, copias
ipſe omnes adduxit, equites octo, pedites ad ſex milia: quibus omnem aggeris margi-
nem aliquot milia paſſuum complentibus, claſſium præfectis Maripetro & demolino,
ut in ſuperiora ducerent oſtium panegi occupaturi, ſuadere conatus eſt. hortatus eſt
etiam pariter & ſenatus autoritate iuſſit Andreas donatus: quamquam nulli fuerunt eo
in exercitu tam hebetes ingenio milites, quin peruiderint dixerint'que futurum, ut niſi
obſtitiſſet Venetorum claſſis perductis in atheſim galeonibus tranſmitterent, & omnia
euerterent Philippenſes. Paruit autem dicto demollinus, & mouit loco licet hæſitans

Maripe-

Maripetrus. quod cum in ea'uicinitate peruidiſſent Mantuani milites, bombardas confeſtim baſibus euulſas in continentem retraxerunt. quo in tempore & ſuperauit cum lintribus hoſtium caſtra panegi'que emiſſorium Demolinus: & eius audaciam galeoni quinque ex claſſe maripetra ſunt ſecuti. Darius uero ignauia plenus nullis adduci poterat ſuaſionibus, ut timentem principio hoſtem, ipſe non tremeret: quæ res hoſti intellecta animos geminauit. & incumbentes operi etiam ex equitatu præſtantiores Philippenſium, quinque bombardas iactis pridem impoſuere ſedilibus: ad quarum unius, dedita opera eum in finem in inane iacientis, crepitum Darius qui prece uictus & gattæ minis prope acceſſerat, ſubſtitit, inſidias ſibi ab hoſte, prout optime diceret peruidiſſe, uel ea ratione ſtructas affirmans, quod cum partem claſſis permiſerit illæſam tranſire, bombardas in ſua & commilitonum uiſcera reſeruaſſet. Tum datam tenentes occaſionem Philippenſes perductos ad panegi oſtium galeonos, in atheſim præcipitauere: quorum ductores non prius iaciendo ponti uacare uoluerũt, ꝙ quinq; Venetorum galeonos, quos ſuperaſſe oſtendimus inſecuti ceperunt, à gubernatoribus & milite derelictos. Quo tempore maior ab equitatu peditatu'que Venetorum commiſſa eſt, quàm à Dario ignauia, quando quidem nullus è tanto exercitu tamdiu expectauit, ut hoſtem traieciſſet nec ne potuerit inſpicere. Gattam multi, plures Donatum admiſſæ ea in fuga turpitudinis accuſant: ſed cum illum ab ea nota redimere uideatur anteacta probitas, tum huius factum damnat iudicium de eo publice factum Venetijs ab tribunitiæ poteſtatis populi aduocatis, qui ſenatu tunc amoto, magiſtratuum gerendorum'ue publicorum munerum ius illi in annum ademere.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij Decadis tertiæ
LIBER DECIMVS

TRADVCTI ponte atheſim Philippenſes, ad portum liniaci oppidi partem pene dimidiam, quæ atheſi diuiſa ſpectat in ueronenſes, caſtra mouerunt: & cum bombardas adhibuiſſent frequentiſſimas, eo oppido breui obſidione ſed uehementiſſima oppugnatione potiti, arcem munitiſſimam adeo bombardarũ lapidibus quaſſauerunt, ut ſibi diffiſus qui inerat præfectus, eam ſubiectum'que ligneum pontem utramque iungentem oppidi partem excedens, corruperit incendio. Tum Philippenſes, reductis ad anglarium qua aduenerant copijs, liniacum ideo maiori obſederunt apparatu, quod munitiſſimo illo oppido, plurimum momenti eorum qui potirentur rebus allaturo Venetos præſidia impoſuiſſe lectiſsima audiuiſsent. Siquidem principio motuum immiſsi fuerant clugienſes Veneta gens, & quorum multi maritimis aſsueti expeditionibus, probe aliquando operam præſtitiſsent. & quo tempore ab maloperæ uadis repulſus eſt hoſtis, acceſserant delecti in ſenatu magna cum expectatione patritij, Federicus contarenus & Andreas mocenigus, ambo maximæ autoritatis: ſed inclinata in ruinam Venetorum res nulla ſatis prudentia aut fortitudine iuuabatur. Nam liniacenſes nulla expectata oppugnatione deficientes oppidum præſidiumq;, & eos à ſenatu miſsos cum alijs qui forte inerant patritijs quinq; hoſti prodidere. Paulopoſt apud caſtrum baldum aliquamdiu eſt hæſitatum: quo pertinaci oppugnatione capto, cætera de Vincentinis Veronenſibus'que Philippenſes illico cepere, & ex his aliqua quæ nedum adijt hoſtis, ſed quo eſſent in loco penitus ignorauit. Primis uero quæ in poteſtatem ſunt facta, leonico, brendulis & ſuauio, Mantuanus, piccininus'que præſidia impoſuere, quod Gattæ apud montagnanam & intra brintæ clauſtra ſe continenti eſsent oppoſita. At apud benacum eo in tempore melior fuit Venetorum fortuna. Coegerat Philippus apud Foroiulianum, qui poſt fugatum eſtenſem Salodij ſe continuerat, quicquid equitatus mercenarij'que peditatus extra maiora caſtra reliquerat piccininus: & Brixianis Gibellinis urbi rebellibus, multitudine maxima eo accitis, madernum & inde penetram turbulas'que caſtella, quibus ſolis Venetos quàm primum eſset res ſua per Sphortiam reſtituta, præſidijs commeatuq; Brixiam immittendis, inniti poſse conſtaret, recipi contendebat. Veneti uero, quod tunc

poterant, Petrum Aduocatum Brixianum, factionis ſuæ montanos non minorem rebelli multitudinem illuc miſerant: & erat claſsis ſua in benaco ut oſtendimus expedita, à Petro zeno Caroli illius clariſſimi ſilio gubernata. Cum itaq; Italianus Venetorum copias per montes madernianos ut rebatur diſperſas delere meditatus, peditatum longiore circuitu præmiſiſſet: ipſe cum equitatu ſecundum benaci undas, ad maderni mœnia eſt delatus. Sed erant Veneti apud Madernum prælio intenti: & uno in tempore Brixiani Guelfi montem, mercenarius uero peditatus cum equitatu inferiora aquis contigua tenuere, & claſſem tam propinquam littori zenus tenuit, ut in una acie eodemq; tempore ſimul pugnauerint omnes: pugna par utrinque ab tertia ſolis exorti hora in ueſperam eſt perducta, & pedem attente referens Foroiulianus ſuos in denſiſsimum coactos globum, per arduum qui montem benacum'que interiacet callem reduxiſſet ſaluos, niſi in multis quos habent benaci littora ſinibus, tam arduus relinqueretur aquas inter & exeſas rupes trames: ut rarefactus eo in tranſitu de globo miles, immiſsis ex claſſe inſequenti iaculis expoſitus fuerit. uulnerabantur namq; multi, & hoſte tunc de induſtria ſolito magis urgente plurimi capiebantur. Qua uicti difficultate Philippenſes in fœdam uerſi ſunt fugam: Italianus equo deiectus & umbra noctis tectus, Salodium ſe recepit: & præter occidionem, quæ ex paganis eſt facta, præſtantes in equitatu milites ad quinquaginta quorum Nicolaus Guerrerius Antoninus triultius & Gerardinus tertius notiores fuere, ac quadringenti ex omni multitudine capti, & noctu madernum, inde Brixiam ſunt perducti. Mantuanus uero piccininusq; cum omnibus copijs accita'que undique paganorum multitudine, ueronam obſidebant: urbem mœnibus, natura loci, ciuium fide, & tollentinatum præſidio munitiſsimam, ſed in qua cœptum erat annonæ carentia laborari. Mouerat interim ex piceno ſphortia: qui ariminum delatus, cum cæteræ ſequerentur copiæ, Guidantonium Manfredum monuit, ut ſe apud fauentiam expectans copias pararet. At ille qui ad Philippi partes prius occulte defeciſſet, multa de Romano pontifice eſt queſtus tanquam ingenti ab eo afficeretur iniuria, qui petitam multotiens imolam concedere denegaſſet: & ea eccleſiæ Romanæ ciuitate à piccinino donatus, ſeſe ſocijs belli populis à quibus marchio ferrarienſis pecunias illi datas percepiſſet, Sphortiæq; apertum declarauit hoſtem. Fuit ea res perniciem Venetis allatura: ſi Sphortia pendentes prius in rebellionem Romandiolæ ciuitates Bononiam Foroliuium & Imolam à piccinino intentaſſet auertere: quod parua quæuis mora à Sphortia illic facta, quam tamen Guidantonij arma in id machinamenti eo donationis imolæ & pecuniarum impendio comparata, feciſſet longiuſculam, piccinino per manus Veronam tradidiſſet. Sed Sphortia quem cum ſępe alias tum maxime eo in negotio non minus prudentia quàm armis pollere compertum eſt, tamdiu ad pontem ronchi ſubſedit, quoad omnes ex ſuis in ea cogerentur caſtra: & tamen interea Guidantonium manfredum franciſcum'que piccininum, qui cum equitibus mille quingentis Forumliuij præſidio tenebant: ſeſe intra portas multa cum ſuſpitione fecit continere. nam conſtabat ſi diutius Sphortia acceſſum differre uoluiſſet: & urbem & ipſos ductores cum omnibus copijs in ſuam poteſtatem ciuium opera peruenturos. Quinto tamen quàm applicuerat die mouens ſextis caſtris per bononienſes bondomium ſe contulit, ubi cum impedimenta ſecundo Pado Venetorum nauibus in id paratis clugiam miſiſſet, per ferrariam marchione patentes exhibente portas ghorium ſe contulit rus tria paſſuum milia propinquum uetuſtiſsimæ adriæ: ab qua in paludibus ſubmerſa fuit mari nunc Veneto priſcum nomen. Eo autem duci in Patauinos cum tanto equitatu exponendo, Veneti maximam quæ ſibi adeſt maritimis in negotijs perficiendi quicquid intentare animum inducant facultatem oſtentauere. Tranſmittendis namq; quatuor ex ijs partim Padi, partim atheſis & paludum oſtijs, partim littoris à maritimo æſtu perfracti uadis, quæ priſci ſcriptores appellant ſeptem maria, pontes inſtituti, & naues hac ratione fuerunt adhibitæ: primus pons ad ghorium Padi partem quæ apud ferrariam à ueteri amnis defluxu eſt ſciſſa: duobus & triginta impoſitus eſt planioris aluei longioribus ſcaphis, quarum pedes quinq; inter ſe diſtantium ſingulę triremium anchoris fundabantur, & ſtrata aſſeribus in utramque ripam pontis longitudo tenui ſabulo aſperſa fuit: muniebantq; ſolarij latera perticæ in rarentem ſepem ideo undique affixæ, ne iumenta motu pontis uel leui, quem amnis decurſus aut ponderis agitatio face-

ret

ret deterrita laberentur. Et ne inſidiatus quiſpiam aut imparatos opprimere, aut eum diſijcere pontem ualeret: duodecim erant in pado lintres, in prælium expeditæ. Ad fornaces uero padi partem, quam apud Ficarolum primam oſtendimus ſciſſam eſſe, ſecundum maiorem inſtitutum pontem, quatuor ſupra quadraginta lintribus fundauerunt, ſimili ratione, ſed maius eo tutando præſidium ea de cauſa eſt adhibitum, quòd accolarum adminiculo inſidiatus hoſtis uel ſecũdo pado, uel delabi paludibus potuiſſet. hinc cathenæ utranque ripam amplexatæ, duodecim adhæſere Galeoni milite armato pleni, & centum baliſtarij pontem aſſidui tenuere. Eo Sphortia cum traieciſſet ponte, medio quod ad foſſiones interiacet, herbido in ſolo legiones ſub diuo pernoctare curauit, uidit'que tunc, ut opinamur primo ea littoris tenuitas ſtagnis circumdata, armatas equitum legiones. Tertius ad foſſiones atheſis oſtia uiginti quatuor ſubſtitit ſcaffis, & decem armatis lintribus cuſtoditus. Quo cum de tertia uigilia traieciſſet Sphortia, emenſus ſecundum Adriatici undas iter quartum tranſmiſit maximum pontem apud Brondulum, cuius oſtij amplitudo, quatuor ſupra nonaginta magnis Clugienſium nauiculis ſuperiori ratione adhibitis comprenſa fuit. Et eo ſuperato, ad arcem portus Clugiæ eſt peruentum: ubi trecentas parauerant Veneti maiuſculas lintres, aluo ea ratione aſſeribus ſtrato & cellulis diſpartito, ut ſtabula equis militibus'que caſæ in diuturna paratæ tempora uiderentur. primus'que omnium Sphortia conſcendit duodecim ſtipatus patritijs, quos ſenatus miſerat, cum muneribus illum quouſque ſtagnis excederet deducturos. Eo in foſſæ Clodiæ, & ſtagnorum campo, qui ad Meduaci amnis hoſtia, octo paſſuum milia intercedit, trecenta afflatu eodem conuolantia uidere uela, iocundum erat militi inſueto. Venetos autem qui & publice miſſi, & populariter obuiam effuſi nauigia, ut eſt creditum mille aduenerant, maior cœpit lætitia: quippe quibus opulentum amplum'que terreſtre imperium, tunc primum ſpes eſſe cœperat rennendi. Expoſitis in Patauinos. ad cõchas locum uocant, copijs in quis ſex milia ducenti & quatuor ſupra quadraginta equites, pedites mille & ſexcenti fuerũt: Sphortia nihil habuit duxit'ue antiquiũs, quàm copias cogere Venetis ſub Gatta & alijs ductoribus militantes, ut in hoſtem uictoria elatum copijs'que firmiſſimum paratior ire poſſet. Cum Brixianis uero interea peius penè quàm obſidionis temporibus agebatur, peſtilentia ingenti urbem agrum'que propinquum depaſcente, ut ea in ciuium paucitate, ſeptuaginta per dies ſingulos morerentur, & fames inerat ualida. Cum tamen prohibendo commeatu præſidio'que, quibus immittendis Veneti intenti erant, Italianus Foroiulianus à Piccinino relictus, duorum milium copias diuerſis diſpoſuiſſet in locis, unde obſeſſi ternis quaternis'ue inſultibus quotidie terrebantur, ut nullam niſi quaſſandorum bombardis mœnium, & gerendæ comminus in pomeria rei, uacationem obſidionis haberent. Maximo autem eius populi commodo accidit, per eos dies in quibus claſſis illa altiſſimis tracta montibus Bænaco impoſita fuerat, Petrum Aduocatum, quo curante & Brixia ut oſtendimus, Venetorum imperio eſt addita, & magna ex parte cum Barbaro defenſata, ex Venetijs ubi fuerat orator in patriam reuerti, & Sabienſes Tropienſes'que apud quos magnæ eſſet auctoritatis (iam enim Cæſar profectu deſperans abierat) ad rei publicæ imperium reducere. Nam earum opportunitate uallium, & fame ciuitas eſt leuata, & ingenti illa epidimiæ colluuione. Quibus in difficultatibus, quæ primæ ſunt & aſperrimæ mortalibus, quæ Barbari prudentia & ingenij dexteritas fuerit operæprecium eſt audire, ut intelligant hoc exemplo populi, quanta ſit fœlicitas ſapientes uiros, & bonis præditos artibus. publicis præfectos eſſe muneribus, forma'que hinc & effigies quædam prudentis ſimul & moderati imperij cæteris proponatur. Primum ꝙ clauſis perpetuo iuſtitio uectigalibus & ciuibus in ſolam belli curam pridem intentis, nullæ ineſſent ærario pecuniæ, nec à Venetijs importari poſſent, ad alendum ueſtiendumq; militem in urbe, & in uallibus tam neceſſariã pręſtantẽ operam, ad emenda quoq; frumenta, quæ ab hoſtibus occulte pro ingenti pecunia offerebantur, ad aggeres erigendos, ad plæbem ſuſtentandam, ad cuſtodiam arcium non deſerendã, à ciuibus aliquãdiu accepit mutuum, quod Venetijs eſt poſtea diſſolutum: Brixianis ſua Venetijs quam in patria ducentibus tutiora. & cũ deeſſet ea auri abradendi facultas, ſale in capita diſtributo, poteſtatẽ fecit ciuibus illud quanti poſſent accolis uenundandi: eaq; pecunia etiã deficiente, ſepultos eſſe cũ mortuis theſauros ſubtiliſſima indagine cõpertũ habens, ciuibus extremã calamita

tem continuo inſtare timentibus,ita egit cum bæredibus ac legatarijs,ut ex eo quod apud mortuos ob inſtantis periculi metum erat depoſitum naufragam & ſemimortuam rem publicam,in portum ſalutemq́ reduxerit. ꝙ autem equos fame ob pabuli carentiam perire miles ægre ferret,ei perſuaſit, optandam eſſe equorum mortem, quæ uitam ei faceret glorioſam: & tamen paleis ciuium lectiſternijs paſſim ſubtractis, equos aliquandiu paruo cum ciuium incommodo ſuſtentauit. Immiſerãt aliquando in urbem Philippenſes, & ante & poſt oppugnationes, & dum in muris acrius certaretur, literas: quibus propoſita ijs, qui aut arma deponerent, aut patriam dederent, cum ſalute propria, tum etiam publica libertate, animi plæbis ſollicitarentur. quæ res cum multos teneret in ciuitate, animis cogitationibusq́ ſuſpenſos, Barbarus ſemper pari calliditate periculis prouidit, epiſtolis ſagittæ alligatis,quæ tanquam è caſtris noctu iactæ,quandoque propugnaculis hæſiſſent, quandoque inter opera cecidiſſent: quarum epiſtolarum ab inſcijs inopinantibusq́ repertarum, non ſolum deſperatis in rebus ſpem eliciebat, ſed quæcunque iudicauit facienda facilius ut fierent impetrauit, ciuibus dicto æquiore animo parentibus, quaſi ab amicis extra mœnia monerentur. ſed cum in earum unis diceretur urbem flammis,ciuitatem direptione uaſtandam, nec ſexui aut ætati hoſtem parciturum, aut mœnibus arcibus'que temperaturum, quo minus demolitis omnibus Brixia in agrum ſeminarium araretur: ita late manauit is rumor,ut Foroiuliani ſecretarius, à quo pecunia corrupto illa Barbaro renunciari falſò eſt creditum, Piccinino in ſuſpitionem maximam ſit adductus. Peſtilentiæ autem omnino ſedandæ cum non eſſet hominis facultas,quod potuit barbarus, poſt medicos & ciues,qui ſponte in uallem Trompiam exiuerant, pueros & plæbem armis inutilem, eò migrare curauit. Et in eo mortis terrore: nam quotidie L X X, ut oſtendimus, morbo cadebant,nec erat qui uel infirmos curaret,uel mortuos ſepeliret:Barbarus omnes per urbem adhortabatur, neminem domo uel cœnans, uel ſomnum capiens excludebat. Caritatem quoque annonæ cum frumentis ab extra conuectis ideo leuandi ſublata eſſet poteſtas,quòd extra mœnia,ubi omnia erant hoſtilia,ne importarentur hoſtis præmio ingenti accuſatoribus propoſito cauerat, frugalitate ſuppleuit, caſtaneis rapis undique ex montibus conquiſitis. & cum re nequiret corpora plæbis animos ſpe alebat, inſtitoribus calonibus'que qui aduentabant iuſſis, ſarcinas ſtramentis ſuffarcinatas, in frumenti milij'ue ſpeciem oſtentare. Ad leuandam'que ſuo exemplo aliorum miſeriam, cum patentibus inter cœnandum foribus ad ſe ueniret miles aut ciuis, ſemper ordeaceum, aut ſiligineum uel ſurfureum panem,quo uteretur ſolo in menſa cõſpexit. Tandem cum eius diligentia, fortitudine, induſtria,cura, uigilantia, & animi magnitudine, tantum fructum rebus attulerit, pater patriæ à Brixianis, ac liberator urbis, & defenſor libertatis, pro ſuis ampliſſimis meritis habebatur. Sed ad rem:Barbarus cum Petrum Aduocatum in patriam reuerſum, ſuo aduentu non modo Tropienſes Sabienſes'que, ſed Brixianos in meliorem ſpem erexiſſe cerneret, occaſione uſus curauit, ut coacti undique Brixiani, caſtella quæ Piccininum ad crucis,& Mompianum erexiſſe oſtendimus, maximo expugnata conatu,funditus demolirentur. Paulo autem poſt,quo tempore Veronam circumſedere cœperant Philippenſes, cum Italianus ad caſtanedulum ſtatiua cepiſſet, militem per ardentiſſimum ætatis ſidus longe à peſtilentia habiturus, inceſſit Brixianos animis erectos libido ſalodij terra obſidendi, quod Bænaco pariter à claſſe obſeſſum, haud quaquam recipere dubitarent. Acceſſerunt'que Gauardum Tadeus Eſtenſis cum trecentis equitibus,qui ex tota coborte reliqui eſſent, & Petrus Aduocatus cum trecentis Sabienſibus Trompienſibus'que, ac Diotesalui cum mercenarijs peditibus ad ſexcentos. Id exploratum habens Italianus,Fœlicianum conceſſit, in quem cum audaces Brixiani impetum feciſſent,ſigna ille ocius cõtulit. Conſertoq́ ſub Fœlicianis mœnibus prælio,cum pugna paribus geſta animis,à ſolis ortu in meridiem eſſet tracta, Veneti receſſerũt: quos obſtinate inſecutus eſt Foroiulianus,quouſq́ Eſtenſis,qui ſe Brixiam recipere anhelaſſet, in fœdam perículoſamq́ fugam in pedemontibus eſt conuerſus. Amiſit tamen paucos, & Gauardum reuerſus,cum copijs obuiaſſet quas Barbarus Bergomo accerſitas illi in ſubſidium mittebat,animis reaſſumptis caſtellum,quod ad Euſimianũ erexerat Piccininus,oppugnatione recepit,Brixiamq́ reuerſus,copias in ſtatiua dimiſit. At ſphortia traductis ut oſtendimus foſſa clodia meduacoq́ amni copijs, ꝙprimũ in paduano conſtitit agro Gat-

tám conuenit, ſtatiua apud Montagnanam ea ratione ducentem, ne ſi hoſtes id cepiſſent oppidum, interruptus eſſet ad ferrarienſes inſulanosꝗ Rodigienſes ex patauinis acceſſus. Nulla namque fuiſſet reliqua Venetis uia accipiendi itinere terreſtri copias nuntiosúe, aut in Italiæ intima dimittendi. Premebant interea Veronam obſidione Mantuanus marchio & Piccininus, ac mœnia bombardis machinisꝗ quaſſabant. Qui de Sphortiæ aduentu compertum habentes, intelligentesꝗ periculoſum fore, eo proximis in locis habente obſidionem continuare, quicquid copiarum Philippo ubique eſſet, quod ſaluis rebus educi poſſet, eo contraxerant. Exinde certiores effecti, Sphortiam accepiſſe copias omnis Gattæ ductu Venetis militantes, alias'que expectare municipia præſidio tenere conſuetas, obſidionem ſoluunt, machinas impedimentaꝗ mittunt in mantuanos, & ſuauim delati oppidum, foſſam ab eo in ſubiectas paludes & atheſim pertinentes, paſſus quinque milia inſtituerunt, quam obicibus repagulisꝗ & frequentioribus propugnaculis muniuerunt. Id cum eſſet Sphortiæ renunciatum, & omnes ferè quas arceſſiſſent Veneti apud eum conueniſſent copiæ, leonicum obſidere perrexit, quod oppidum, ut oſtendimus, de Veronenſibus principio ceperat Piccininus. Magnæ uero utriſque inerant exercitibus copiæ, ſummis partium conatibus, & tanquam in ultimum tot bellorum diſcrimen comparatæ. Nam illis quos adduxerat Sphortia ſex mille CCCCLXIIII equitibus, peditibus mille ſexcentis, addiderant Veneti totidem equites, pedites mercènarios quatuor milia, ſagittarios mille. Inferior numero erat Piccininus, quippe qui equites nouem mille, pedites quinque milia conductitios habuit. Neque multi fecerim quantacunque ſint addita collectitij tironis auxilia, quæ Philippus Venetiꝗ pari penè numero ductoribus ſummiſerunt. Obſedit itá que primo oppugnauitꝗ leonicum Sphortia, præſente piccinino, qui ſeruandis foſſæ munitionibus, ſtadijs uiginti ab leonico diſtantis intentus, caſtra hoſtium proſpectabat. Oppidani autem, quibus reliquiſſent Philippenſes præſidio pedites ad trecentos, rebellionis conſcientia animoſe reſiſtentes, fruſtrati ſunt plurimis, & quidem pertinacibus prælijs Sphortianos, quibus ſupra uires aliquando eniſis, cum multi caderent uulnerarenturꝗ plurimi, Petrus Brunorius pedeſtris ſphortianorũ militiæ ductor, plumbea miſſili glande humerum traiectus, & Troilus Sphortię in primis carus, tragula ſuffoſſus, occubuiſſe ſunt crediti: qua doloris acerbitate commotior Sphortia, totis incubuit legionum uiribus, recipiendo uiribus oppido, quod direptum ſolo æquare ſtatuerat. Leonicenſibus uero furenti exercitus apparatu de mœnibus inſpecto deditionem ultro offerentibus, iram compeſcuit Sphortia, futurum ratus, ut illorum calamitatis ſi infligeretur exemplo, deterriti Vicentinorum, Veronenſium, Brixianorum & Bergomenſium populi oppidorum, quæ pari facilitate conſtaret rebellaſſe, obſtinatius repugnarent. Quamobrem Leonicenſibus in fidem acceptis, progreſſus multa de Vincentinis, quæ in hoſtis poteſtate erant, ſola impunitatis largitione expugnata recepit. Ad Suauim autem cum admouiſſet exercitum, comperit Philippenſes ea ratione copias omnis eo contraxiſſe, ut repulſo ab eius oppidi expugnatione, quacunque Veronam petere inſtituiſſet, ſeſe paribus opponerent caſtris, paruo diſiuncti aut foſſæ, aut montium interuallo. foſſam etenim ad Atheſim ductam, inde facile erat Philippenſibus defenſare, & montem qui Suauim Veronamꝗ paſſus quindecim milia perpetuus intercedit, caſtellis præſidio firmatis frequentibus communiuerant. Duxit itaque poſt montem Spbortia, & apud diui Ioannis, ad Rognam uocant, ſubſedit. prius uero quàm hoſtis intelligere poſſet, retrocederet ne munitiones foſſæ complanaturus, an progrederetur caſtella monti impoſita oppugnaturus, iuſſi à ſe qui Veronæ præſidio inerant equites peditesꝗ Veronenſibus populariter eductis eruperunt, & caſtellorum quibuſdam incenſis, duo ui expugnata, ſuo præſidio firmauerunt. Quare cum diuerſi in montem ferri ambo cœpiſſent exercitus, hinc Philippenſis, ut ſua conſeruantes caſtella, hoſtem ab aſcenſu montis facilius repellerent: inde Venetus, ut capta à ſuis caſtella tenentes facilius tutiusꝗ in hoſtem ſuperne deſcenderent, occupauit ſphortia, & retroceſſit ad atheſim Piccininus. Sphortia autem Veronam ingreſſus, cum eam ciuitatẽ peſtilentia infectam eſſe intelligeret, traducto pontibus atheſis exercitu, ad tertiũ lapidẽ uia oſtilienſi conſedit. Tum Piccininus intra atheſim claudi ueritus, caſtellis foſſæ impoſitis incẽdio corruptis, atheſim & ipſe trãſmiſit: quod cũ ſphortię eſſet renunciatum ad Suauim redijt, quo multorũ dierũ oppugnatione recepto, capiendis alijs quæ in

Philippen-

Phillppenſiũ fide durabant, in uincentinos retroceſſit. Interea uero, dum ea in ueronenſibus uicentinisq; geruntur, finem optatum habuit unio gręcorũ, cuius ſupra inchoatã narrationem expleri oportere admonet & temporis ratio, & remiſſior per id temporis bellorum fragor. Ioanne Paleologo imperatore, cum ea græcorum multitudine, quam ſecum aduectam oſtendimus, apud pontificem Eugeniũ Ferrariæ conſtituto, habitæ ſunt ſingulis prope diebus publicæ diſputationes, hinc latinis occidentalibusq; rerum diuinarũ, iurisq; pontificij peritioribus, qui apud pontificem accerſiti conuenerant, opiniones ritusq; græcorum ordine expoſitos improbantibus, illis è cõtra tueri, aut aliter ſanioremq; in partem quàm à nobis acciperentur interpretari adniſis. Et cum multos menſes ea duraſſet contentio, nec certus appareret tantæ rei finis, Ferrariã peſtis inuaſit: quæ cũ curiales maxime popularetur, pontificem perpulit, ut cõcilio inde translato Florentiam demigraret. Vbi ſexto poſtquã applicuerat menſe, poſt multas pertinaciſſimasq; partium diſceptationes, ad eam deuentum eſt concluſionem, qua ſerio enarrata, facillimum intellectu erit, qualia fuerint, quæ tot præſtantis utriusq; partis uiros, perpetua menſium quindecim diſputatione diſtinuerunt. Eam uero ex decreti quod ſummo partium conſenſu ſtatutum, latinis pariter & græcis ſcriptum literis per uniuerſum orbem miſſimus, uerbis referemus. Conuenientes namq; latini & græci in ſacroſanctam Icumenicam ſynodum Florentiam, magno ſtudio inuicem adniſi ſunt, Vt inter alia articulus ille de diuina ſpiritus ſancti proceſſione, ſumma cũ diligentia & aſſidua inquiſitione diſcuteretur. Prolatis uero teſtimonijs ex diuinis ſcripturis, plurimisq; auctoritatibus ſanctorum doctorum orientalium, & occidentalium, aliquibus quidem ex patre & filio, quibuſdam uero ex patre per filiũ procedere dicentibus ſpiritum ſanctum: & ad eandem intelligentiam aſpicientibus, omnibus ſub diuerſis uocabulis, Græci quidem aſſeruerunt, ꝙ id quod dicunt ſpiritum ſanctum ex patre procedere, non hac mente proferunt, ut excludant filium: ſed quia eis uidebatur, uti aiunt, latinos aſſerere ſpiritum ſanctum ex patre & filio, tamquã ex duobus principijs, & duabus ſpirationibus procedere, ideo abſtinuerunt à dicendo, ꝙ ſpiritus ſanctus ex patre procedebat & filio: Latini uero affirmauerunt non ſe hac mente dicere, ſpiritum ſanctum ex patre filio'que procedere, ut excludant patrem: quin ſit fons ac principium totius deitatis, filij ſcilicet ac ſpiritus ſancti: aut ꝙ id quod ſpiritus ſanctus procedit ex filio, filius a patre non habeat: ſiue ꝙ duo ponãt eſſe principia, ſeu duas ſpirationes, ſed ut unum tantum aſſerant principium, unicamq; ſpirationem ſpiritus ſancti, prout hactenus aſſeruerunt. Et cum ex his omnibus unus & idem eliciatur ueritatis ſenſus, tandem infraſcriptam ſanctam, & deo amabilem eodem ſenſu, eademq; mente unionem, unanimiter concordarunt & conſenſerunt. In nomine igitur ſanctæ Trinitatis, patris & filij & ſpiritus ſancti, hoc ſacro uniuerſali approbante concilio diffinimus: ut hæc fidei ueritas ab omnibus chriſtianis credatur & ſuſcipiatur, ſicq; omnes profiteantur, ꝙ ſpiritus ſanctus ex patre & filio æternaliter eſt, & eſſentiam ſuam ſuum'que eſſe ſubſiſtens habet ex patre, ſimul & filio, & ex utroq; æternaliter, tanquam ab uno principio, & unica ſpiratione procedit. Declarantes ꝙ id quod ſancti doctores & patres dicunt, ex patre per filium procedere ſpiritum ſanctum: ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc ſignificetur filium quoque eſſe ſecundum græcos quidem cauſam, ſecundum Latinos uero principium ſubſiſtentiæ ſpiritus ſancti, ſicut & patrem. Et quoniam omnia quæ patris ſunt, pater ipſe unigenito filio ſuo gignendo dedit, præter eſſe patrem, hoc ipſum ꝙ ſpiritus ſanctus procedit ex filio, ipſe filius à patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus eſt. Diffinimus inſuper explicationem uerborum illorum, filioq;, ueritatis declarandæ gratia, & imminente tunc neceſſitate, licite & rationabiliter ſymbolo fuiſſe appoſitum. Item in azymo ſiue fermentato pane triticeo, corpus Chriſti ueraciter confici. Sacerdotem'que in altero ipſum domini corpus conficere debere, unumquemque ſcilicet iuxta ſuæ eccleſiæ ſiue occidentalis, ſiue orientalis conſuetudinem. Item ſi uere pœnitentes in dei charitate deceſſerint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint & omiſſis, eorum animas pœnis purgatorij poſt mortem purgari, & ut à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium uiuorum ſuffragia, miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſinas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri conſueuerunt, ſecundum eccleſiæ inſtituta, Illorum'que animas, qui poſt baptiſma ſuſceptum, nullam omnino peccati maculam

incurrerũt

incurrerunt:illas etiam quæ poſt contractam peccati maculam, uel in ſuis corporibus, uel
eiſdem exutæ corporibus,pro ut ſuperius dictum eſt,ſunt purgatæ: in cœlum mox recipi,
& intueri clare ipſum deum trinum & unum,ſicuti eſt : pro meritorum tamen diuerſitate
alium alio perfectius. illorum autem animas,qui in actuali mortali peccato , uel ſolo origi-
nali decedunt,mox in infernum deſcendere,pœnis tamen diſparibus puniendas. Item diffi
nimus ſanctam apoſtolicā ſedem , & Romanum pontificem, in uniuerſum orbem tenere
primatum,& ipſum pontificem Romanū ſucceſſorem eſſe beati Petri principis apoſtolo-
rum,& uerum uicarium ieſu chriſti,totiusq; eccleſiæ caput:& omniū chriſtianorū patrem
& doctorem exiſtere:& ipſi in beato Petro paſcendi,regendi,ac gubernandi uniuerſalem
eccleſiā à domino noſtro Ieſu chriſto plenā poteſtatē traditā eſſe : quemadmodū & in ge-
ſtis Icumenicorū conciliorū, & in ſacris canonibus continetur. Renouantes inſuper ordi-
nem traditum in canonibus,cæterorum uenerabiliū patriarcharū, Vt patriarcha Conſtan
tinopolitanus ſecundus ſit poſt ſanctiſſimū Romanū pontificem, Tertius uero Alexandri
nus. Quartus autē Antiochenus:& quintus Hieroſolymitanus, ſaluis uidelicet priuilegijs
omnibus & iuribus eorū. Ingenti hæc unio pontifici Eugenio apud omnes nomē profeſ-
ſos chriſtianū gloriæ fuit, quod nullus adeo ſtupenti obtuſo'ue ingenio facile inueniretur,
quem & ſi religionis auctæ nulla tangatur iocunditate,facta in quibus cenſeatur partibus
acceſſio non delectet. Eos uero qui rerum eius pontificis conſcij,& gręcorū inopiam,pon
tificatusq; noſtrorū temporū,tantis agitati fluctuationibus opum tenuitatē nouerunt, ad-
miratio cepit maxima : potuiſſe eum impenſarū uoragini ſatisfacere : nam præter delini-
tos muneribus caros imperatori proceres,prælatosq; , quos alioquin rei familiaris inopia
domi continuiſſet:præter dictā ſupra triremiū Conſtantinopolitano præſidio, & gręcis in
Italiā deferendis adhibitarū,pręter factā illis cū apud Venetias,tum Ferrariæ & Florentię
paſcendis,illis uenetias & conſtantinopolim reducendis,impendij magnitudinē , munera
etiam,extortaq; precibus à recuſante æra, nequaꝗ paruū impendij cumulū effecerūt. Nec
tamē interea pari penè impenſa caruit pontifex,inſtaurādo alendoq; exercitu,cuius apud
Vigilias Apuliæ oppidū , ut docuimus relicti, partē maximā reuocauit cardinalis floren-
tinus,qui gratia abuſus,qua apud indulgentiſſimū patrem indigne cunctos excelleret, in-
gentem auri ſummā ex urbibus oppidisq; eccleſiæ,uarijs expilatā artibus , & extortas ab
ipſo etiā pōtifice pecunias,in meliores uſus ſeruatas:partim in id effudit, partim inchoato
ſibi rapinis crudelitatibusq; depoſito , accumulauit . Eas uero copias in iuſtam legionem
auctas recuperandis Romandiolæ ciuitatibus,quæ à piccinino tenebantur,traduci à Car-
dinale iuſſit,optauitq; pontifex , Cui ob eam rem ſocij bellorū populi uenetus & florenti-
nus,uiginti aureorum milia eo diſſoluerant conſilio , ut mille quingentis equitibus , toti-
demq; peditibus,qui eis in prouincia erant legati,copijs adiunctis,uel maximas defenſio-
ni copias piccininus adducere cogeretur,eſſetq; facilior tracturo propediem Sphortiæ
Philippi,& Mantuani uirium repulſio:uel ſi nullum aduenißet præſidium,recepta, quod
facilimum fuiſſet,Romandiola,hæc legio Philippum etiam in Parmenſibus agitaret. Ac-
cepit eas pecunias Cardinalis , & priuſquam Sphortia padum traijceret , ſeſe in Roman-
diolam ducturum per ſingulos oſtentans dies,ea à Florentinis in prouincia diſponi, para-
riq; curauit , quæ aut memorarent , aut ipſe uideretur ducere opportuna. Quamprimum
autem Sphortiam tranſmiſiſſe padum habuit compertum,ex urbeuetanis mouens in ful-
ginates duxit,Conradumq; trincium , quem uehementiſſimum Eugenio pontifici,& ec-
cleſiæ hoſtem ſæpenumero fuiſſe docuimus , tollere ſtatuit . quæ quidem expeditio,ſi ſu-
um habuiſſet tempus,non minus laudata quàm iuſta fuiſſet,omnibus qui ſani eſſent iudi-
cij affirmantibus , nullam excogitari poſſe pœnam, quæ non tyranni illius punitione eſ-
ſet inferior . Sed fraudatos eo impendio populos pecunia, tot in bellis exhauſtos, dilatam
urbium oppidorum'que Romanæ eccleſię receptionem,quam in manibus fore apparuit,
omnes conuitijs maledictisq; aſperioribus damnauere. At ea in expeditione cardinalis pri
ma ad Meuaniam fecit caſtra,eoq; oppido breui recepto , multa etiam eueſtigio cepit de
fulginatibus & ſpoletanis à Conrado pridem occupata . Inde ad mœnia Fulginei delatus,
cum eam urbem quadripartito cinxiſſet exercitu,tennium amnem,qui partim mœnia ab-
luit,partim illabitur ciuitatem,ab oppidanorum commoditatibus urbisq; communitioni-
bus deriuauit. Et cum ciues ad deditionē exhortatos,acrius quàm extimaſſet reſiſtere, ty-

rannūq;

rannumq́ tueri uidiſſet, agrum uaſtari permiſit à ſpoletinis, populo cum feroci, tum odio in Conradum exaſperato, ob immiſſos foroiulianum & piccininum, quos urbem ſpoletanam diripuiſſe, & in abbatis caſinenſis poteſtatem oſtendimus redegiſſe: defecerunt interea ad Romanam eccleſiam montana, quæ in Conradi poteſtate fuerant caſtella: & reatinis narnienſibusq́ pedelucum, quod oppidũ lacu uelino penè cinctũ tenebat Conradus, populariter obſidentibus, id etiam in cardinalis poteſtatem uenit: factaq́ eſt pariter Nuceria alfatenia, in qua natorum Conradi unus fuit interceptus. Nulli tunc aderant Conrado milites mercenarij, quippe cui ſatis ſupraq́ pridẽ eſſet uiſum, nata Leoni ſphortiæ in matrimonium deſponſata, ſphortianorum umbra tutum degere. Sed licet ſocij bellorum populi ſphortiæ promiſiſſent proficiſcenti, quæcunq́ ſui iuris poſt terga relinqueret, ſalua facere, cum tamen maximis precibus cardinalem ab incœpto retrahere conati nequiuiſſent, ꝙ is fulginatem eccleſiæ ſubditum, nulli adhærere, pontifice inrequiſito potuiſſe diceret, deſtiterunt. Quare cum uineas eccleſiaſtici adegiſſent, caſtellisq́ plæriſq́ in circuitu excitatis mœnia bombardis machinisq́ quaſſarent: fulginatum primores ſpe omni præſidiorũ quæ Conradus & à ſphortia & à florentinis diẽtim affutura dixiſſet, deſtituti: ad cardinalẽ de prima uigilia miſerunt qui ciuitatis deditionem ea conditione pollicerentur, ut tumultu intra mœnia exaudito, nõ prius quemquã è caſtris mouere permitteret, quàm ipſi Conrado intercepto, portas urbis in ſuam redigerent poteſtatem. Conrado interim cum uigiles per mœnia & portas diſtribuiſſet, ſeſe intra palatium ad quietem recipiente, coniurati amicos clientesq́ uocant, & uiarum exitu ubiq́ præſidijs munito portam, quæ ad maiora cardinalis caſtra duceret, obſeſſam expugnant: qua accepto à cardinali peditatu munita, Conradum in palatio ſtupentem, nullatenusq́ reſiſtentem capiũt: eoq́ cum natis duobus in caſtra perducto, Fulgineum ſummo cõſenſu ciuiũ eſt receptum. Cardinalis uero rebus fulginei compoſitis: tyrannoq́ cum filijs in Surianæ arcis cuſtodiã tradito, in montonenſes, quorum oppidũ Franciſcus piccininus præſidio teneret, duxit exercitũ. Suam in hoc loco narrationem expoſcere uidetur regni Apuliæ bellum, quod cum duobus geratur regibus, & quidem uirtute præſtantiſſimis, ſi diutius omiſero, exiſtimabor inuidia ſuppreſſiſſe, qui cætera in Italis geſta, nimia fortaſſis diligentis ſim complexus. Sed ſola abſterret indignitas: quippe quem pudeat laceratæ ac direptæ latrunculorũ excurſionibus magnæ illius partis Italiæ calamitatem referre, auſpicijs ductu operaq́ factam eſſe regum, qui cum minimas ex proprijs adduxerint uires, partium ipſi ſuarum tyrannulos magis ſequuntur, quàm eos poſſint ducere, aut imperio continere. Poſt aduentũ namq́ Renati regis exarſerunt quidem maiori odio partes, ſed nihil eſt utrobiq́ geſtum memoratu dignũ. Caudola namq́ in aprutijs, & quandoq́ in pelignis marſisq́ albetenſibus, quandoq́ in campanis quos terram laboris dicunt, ſuperior, Alfonſi Arragonum regis ſtudioſos eſt inſecutus. rex Alfonſus dum perdita recuperat, & ſuos attriuit magis, & arma ſecutos inimica cladibus afflixit. Similes item calamitates edidere, in Apulis Calabrisq́ princeps Tarentinus, & circum Neapolim Salernumq́ Capuam & Caietam rex Renatus. Quem tamẽ niſi maritima expeditione iuuiſſent genuenſes, commeatumq́ Neapolim importaſſent, turpi fuga prolabi, aut in hoſtis poteſtatem uenire fames coegiſſet. Eo autem fretus præſidio, & Neapolim ſuſtentauit, & cum plæraq́ retineat oppida, tum etiã caſtello eſt potitus, quod nouum uocant, arce Neapolitanis diu infeſtiſſima: unde tot per annos & irrupere ſæpenumero Neapolim cathelani, & urbem machinis bombardisq́ plurimum uaſtauere. At in Lombardia Philippi ſociorum populorum ſecuta eſt hinc in ſpe maxima deſperatio: inde afflictis in rebus cum ſubleuatio, tum etiam maior ſpe atq́ omnium opinione uictoria. Erectus etenim Veronæ rebus Sphortia, cum de afferenda brixianis ope in primis ureret cura Pontonum, qui uicus atheſi adiacet, duxit: & piccininus, ut illi traducturo in montibus reſiſteret, Mincium traiecit. Erãt uero in benaco claſſes propemodum pares, ꝙ foroiulianus quo tempore Veneti ſuam per montes, ut oſtendimus, traxerant: lintres galeonosq́ apud deſentianum fabricauerat philippicę ſupplemento. Id contra ac eſſet prius renunciatum ſphortia cum uidiſſet, genium retroceſſit: quem uicum atheſi propinquum ualitudinibus morbisq́ qui exercitum per auguſti menſis intemperiem inuaſerant, curandis exiſtimauerit opportunum. Piccininus etiã in cuius exercitu non ſolum ægrotarẽt multi, ſed peſtilentia interierint, trans mincium redijt, & apud uigaſium caſtra duplici foſſa, ob-

iectisq́

lectiſq; pro uallo obicibus cõmuniuit. Et apud Brixiã res tunc tẽporis peiore quàm unq; antea in loco erant fame dietim adeo inualeſcente, ut cum plebi rapę leguminaq; in panis uſum deeſſent, poſt abraſas euulſaſq; cum radicibus herbas, immũdis ſordidiſq; manum apponere non horreret, & peſtis continuabat maior quàm cui numerus populi diu poſſe ſufficere uideretur. Nam præter octingentos pugnatores uiros, qui ut oſtendimus, in prę-lijs ceciderant: quinq; millia peſtem illam ex ea ciuium mercenariorumq; paucitate tunc abſumpſiſſe magiſtratus cenſu habito inuenerunt. Vtroq; itaq; exercitu dum curandæ ualitudini ſolummodo intenderẽt nulla committente prælia claſſis etiam utraq; quieſcebat. Soliq; Foroiulianus & Seuerinas Ludouicus, quos piccininus exagitandis Brixianis reliquerat aliquod in tanto bello præſtabant munus. Quæ res Sphortiæ ſuaſit, ut efflagitantibus Brixiæ magiſtratibus, Caualcaboũ Guerrerium Martianenſem, & Ioannem Contem Romanũ per tiennij & arci montes, unde Gattã adueniſſe diximus, cum mille equitibus, peditibus trecẽtis immitteret. Qui per ſabienſes ad pedemontanã regionem delati, equos in montium tranſitu feſſos multiſq; affectos incommodis, priuſquam urbem ingrederentur ibi conſtituerant reſtaurare. Eo autẽ in tempore Barbarus claſſem hoſtium ad Ripam ad Salodium ad Piſcheriam penè exarmatam teneri ſciens: illam, quod facile apparebat, ferro igniq; corrumpere ea ratione ſtatuit intentare, quod omnem alendæ Brixiæ ſpem in commeatu qui benaco perferretur intelligeret conſtitutam. Madernum etiam, cuius oppidi opportunitas traductioni eſſet maxime conductura, eius claſſis præſidio cenſuit defenſandũ Quare Tadeo eſtenſe & Andrea Valerio Andreaq; Leone patricijs illuc miſſis, eos quantũ pateret zenus claſsis pręfectus, ea obire munera imperauit. Occuparunt uero Mantuanus marchio & piccininus barbari conſilium, qui futurũ rati ut ſuperiores in lacu Veneti, omnibus quæ in circuitu ſunt caſtellis potiti cõmeatus Brixiam ad libitum importarent, ex caſtris Vigaſianis clam omni exercitu cum ducentis equitibus ſunt profecti, & per piſcheriam delati ad oppidum felicianum, ſeſe Luiſio ſeuerinati & Italiano Foroiuliano coniunxerunt. ijſq; cum copijs ſubſequi iuſsis, Venetas cohortes in pedemontibus habentes improuiſo adorti, eas impedimentis ſpoliatas, aliquot equitibus amiſsis, raptim intra urbem fugere compulerunt. poſtridie Philippenſes felicianum reuerſi, Venetam claſſem hoc conſilio aggredi conſtituerunt. Namq; tripartitis nocte intempeſta copijs Seuerinas claſſem illico conſcendit, Foroiulianus cum peditatu montes Maderno ſupereminentes occupauit. & piccininus gonzagaq; media quæ benacum & eos interiacet montes uia, equitatum duxerunt. Inuaſitq; quarta orti ſolis hora Venetam Philippica claſsis. & tadeo eſtenſe turmas in claſſem ex continenti ocius conuocante ſubitus hinc de montibus à Foroiuliani peditatu, inde ab equitatu ſecundũ littus benaci impetus eſt factus. Quare tadeus talibus circumuentus & temporis & diuerſorum inter ſe præliorum anguſtijs, claſſem cui inerat tutari contendit: tantus uero Venetos ſubita ui impetitos inuaſit pauor ut nullo alio quàm apud Tadeum loco fuerit repugnatũ, unaq; qua ſimul omnes incubuere procella, & terreſtres copias & inimicam claſſem Philippenſes cepere. Nam cum Venetæ claſsi triremes duæ, Brigantini quatuor, galeoni ſex, & ganzariæ ineſſent ſeptem, duæ tantummodo harum occupata dum pugnaretur fuga turbulas conceſſere. capti ſunt cũ Tadeo & zeno claſſis præfecto Andreas Valerius & alter Andreas Leo patritij, quos Barbarus claſsi ut oſtendimus dederat prouiſores: & arcẽ Maderni poſtera die quam eſt pugnatũ: piccininus recepit. Qua uictoria ſic elatus eſt piccininus, ut non de claſſe aut illo exercitu ſed uideretur de Brixia aut uniuerſa belli uictoria triumphare: & Sphortia eo maiore animi ægritudine eſt affectus, quod cum ſæpenumero ſenatum imminentis periculi admonuiſſet, ſero tandem impetrare potuerat ut claſſi decerneret ſupplementum. Et tunc primum multa per nuncios & oratores queſtus inſtare cœpit, ut acuratius facerent quæ bello duceret opportuna. Ipſe uero quod fuit in ſe cohortes ex omni exercitu curauit partito æqualiter labore turbulas penetramq; diligentius præſidio ſeruare, ne ſi piccininus ea cepiſſet loca, & illam triremem quam nondum aquis expoſitam eſſe oſtendimus corrupiſſet: ſublata eſſet ſpes omnis Veneto: aut claſſem ultra inſtaurandi: aut per tridentinos montes, quæ ſola relicta erat uia opem Brixiæ afferendi. Superauit uero in Venetorum ſenatu pollicationum quas Sphortiæ feciſſent, ingentium pudor acceptæ cladis do-

lorem: & cum nouis conſtituiſſet decretis omnia ex illius ſententia faciundum eſſe, ſtipen
diorum æra in primis etiam in aliquot futuri temporis menſes illi dedit, exinde exercitu
tironibus aucto commeatu'que repleto etiam Brixiam importando, alia aggreſſus eſt
magna duo, quibus perfectis creditum ſit Sphortiam nulla ciuitatum quæ poſt terga
relinquerentur cura anxium poſſe Brixiam ſe conferre. Nam cum appareret ſi de repen/
te Brixiam traduxiſſet, futurum ut piccininus includendo illum commeatu, qui ingen/
tem in copiam pro exercitu Brixianisq; à Venetijs per Paduanos Vincentinosq; Vero/
nam neceſſario foret perducendus, itinera interrumperet: foſſam inſani operis decreue/
runt, qua athesis tertio ſupra liniacum miliario, in propinquam ad quartum lapidem ali/
am uetuſtiorem foſſam, & inde in uiculi paludes, deriuaretur, paduanos'que Vincenti/
nos & ueronenſes redderet ſaluos ab incurſionibus, quas hoſtes per baldum beniacumq;
ducerent faciendas, & commeatuum nauibus Veronam importandorum commoditas
haberetur: Claſſem quoque in benaco quanta maxima potuerunt cura impenſa'que in/
ſtaurari eſt decretum, triremes ſcilicet octo, totidem galeonos, ſubductiores que quatuor
naues, beringarios uocant, in onerariarum ſpeciem planis alueis quæ remigio duceren/
tur. Eam uero fabricandarum claſſis nauium curam, aſcriptis perpetuæ eiuſmodi rerum
operæ arſenati opificibus ea ratione demandarunt, ut unaquæq; earum parata, ſed non/
dum clauis ſeruliſq; compacta, ab mergaria Veronam, & inde turbulas, ſexcentis char/
ris ex Taruiſinorum patauinorumq; agro adhibitis, portaretur. Inchoarunt ſexto poſt/
quam id emanauit ſenatuſconſultum die, acciti foſſores ad quatuor millia foſſæ opus, &
carris accepta ex ſtagnorum marginibus nauium materia ferri cœpta. Creati item ſunt
claſsis præfectus Stephanus contarenus, & ſingularum nauium gubernatores ex patri/
cijs lectiſsimi quiq;. quod autem nauium malos groſsiorisq; materiei multa ex Venetijs
benacum uſque perferri in primis uideretur incommodum, acceſſit ad exercitum conta/
renus ſiluas tridentinorum montium inſpecturus: acciditq; opportune ut non ſolum ar/
bores malis, ſed totis fabricandis nauibus, adhibiti peritiores fabri lignarij illis in nemori/
bus reperirent. Quare primis ex arſenatu eo tranſmiſſis, conuocatis etiam ex propinquis
ciuitatibus quibuſcunque idoneis, ſexcentos conſtat fabros lignarios præter miniſtram
multitudinem ei operi incubuiſſe. Pari autem diligentia piccininus Sphortiæ conſilijs ob/
ſiſtere contendebat. Qui cum prohibendæ claſſis inſtaurationi in primis animum inten/
diſſet, de prima uigilia ex Ripa oppido profectus, uia ſecundum benaci littus apertiori,
qua hoſtes illum minime aduenturum ſuſpicarentur, triremem apud turbulas reſarcitam
in nauigationemq; expeditam, igni & ferro corrumpere intentauit. Sed Troilus cui pri/
die ea obtigerat ſtatio, cum forte in equo expeditus, impetum ex prouiſo fieri aduertiſſet,
piccinini auſum pari repreſsit audacia, conſerto'que acri pro tempore & militum pauci/
tate prælio: piccininus pugnans equo deijcitur, à ſuis'que tractus eſt potiuſquam equo
aut humeris in tuta perductus: & ſi Nauarinus cui in montibus Madernum Ripamq; op/
pidum ſupereminentibus ſtatio fuerat demandata, quo tempore à Troilo accitus fuit de/
ſcendere potuiſſet, piccininus cum trecentis quos eo amiſit prælio, hoſtis manus euade/
re nequiſſet. Quod cum eſſet Sphortiæ renunciatum Gattam eo accedere placuit cura/
turum ne quod piccininus parua manu infeliciter attentarat, conatu poſtea paratiore
perficeret: perduxit itaq; Gatta à benaco in ſupereminentes ripæ oppido montes mace/
riem paſſus circiter ducentos longam, ſaxo tumultuarie à militibus comportato pari la/
titudinis altitudiniſq; pedum duodenorum menſura, in muri ſpeciem coaceruatam: & ca
ſtello in montis uertice excitato, propugnacula ab eo in maceriem inſtituit frequẽtiſſima,
quibus ex munitionibus & paratę triremes, & fabricandę naues claſsis, ſaluę ab hoſtium
impetu paruo cum præſidio redderentur. Dumq; ea fabricatur claſſis, & foſſa ad athe/
ſim ducenda mutato conſilio ommittitur, Sphortia immittendis per eos montes qui ar/
chum & thiennium oppida ſupereminent, in Leudranam uallem, & inde Brixiam com/
meatibus anhelabat. Difficili uero per ſeipſum itineri & loci natura impeditiſſimo, maior
interiecta erat difficultas dictorum archi & thiennij caſtellorum. ſecundũ quæ tyrannis &
tridentino epiſcopo Venetis inimiciſſimo ſubiecta, eundum erat. coegit tamen apud tur
bulas penetramq; frumenti uim maximam, confiſus tyrãnos prece precio'ue delinire aut
difficul/

difficultatem itineris ſuperare. Id cum intellexiſſent marchio & piccininus, ripam tridentinorum oppidum, turbulis propinquum ſe contulerunt, & copijs raptim accitis ſaltus occupare, uiribusq; hoſtem repellere contenderunt. Claudunt namq; uallem Leudranam perpetuo ambitu montes altiſſimi, lacusq; illam ab ſumma in imam penè longitudinem interſecans, ad ipſam quę ad Brixianos ſpectat ſummitatem ſolidum relinquit ſolum, infima uero eius pars unde exoneratur in riuulum deſinit: qui duodecimo ſtadio in Benacum decidens, canam exeſis de rupibus procul oſtendit ſpumam. quod itaque contiguam incolentes tridentinis montibus dimidiatam uallis partem Philippo, cæteros Venetis ſtudioſos eſſe non ignoraret, Sphortia curauerat, Guererium Martianũ, Ioannem Contem Romanum, & Diotesalui & graſſum Venetum eo ducere, & agreſtibus Brixianis duce Georgio Lutronienſi, cuius genitor Paris per id temporis diem obierat, ex propinquo accitis, leudrenianos qui ad Brixianos pertinent fouere: ſimulq; alterius partis accolas hoſtibus cupientes in fide ſuo præſidio continere. Non tamen deſtitit piccininus, quin eius uallis opportunitate occupata Sphortiæ conatus etiam ſi arcbi & tienni ſaltus cepiſſet, irritos reddere intentarit. ſaltu namq; eo, qui tiennium oppidum leudrenianosq; interiacet difficillimus ſuperato, equites centum, pedites adducens quadringentos, Lodouicum ſeuerinatem cum totidem peditibus equitibus uix ducentis, ſe ſubſequi iuſſit. Quibus ad ſui ſtudioſos, clam ductoribus Venetorum per noctem intempeſtam delatis, quod erat noctis reliquum quieti eſt datum. Quam primum uero exorta luce in hoſtem duci eſt cœptum, & tranſgreſſi ad lacus caput cupientes Philippo Leudreniani uicinorum domos ut eſt eius gentis mos diripere occeperũt, illico Martiani Romaniq; in aciem deſcenderunt, conſertoq; prælio, cum dies defeciſſet pugnantes ad eam uentum eſt certaminis obſtinationem, ut quia nullum defectura breui luna præberet tunc lumen, ad incendiorum quæ ſtudioſi partium in alienas committebant domos ſplendorem, per multam noctem fuerit pugnatum. Inferior tamen piccininus cum prælio ſenſim excedere cœpiſſet hoſte furibundo irruente, fractus fugatus'que omnem penè equitatum, ex peditatu uero lectiſſimum quemq; amiſit: dum'que fugiens excelſum quod benaco ſupereminet ſaxeum ſupercilium, cui ponali eſt nomen, perueniſſet equum dimiſit, & à teothonico familiare quem in ſimiles neceſſitates lateri ſemper adherentem habere conſueuit ad benacum uſq; fuit humeris comportatus. prima exinde çimba quam in lacu perſpexit accita, ripam oppidum adnauigauit: Seuerinas autem cum equitibus x x altiſſimis ſuperatis montibus, Madernum petijt, & Martianus Barbari iuſſu Contes'que, ſelectos ex omni captiuorum turba milites octuaginta, in Brixianorum carceres perduxerunt. Sollicitauit ea pugna ductorum animos, & hinc marchio piccininus'que ueriti hoſtem uictoria elatum audentius ut tranſmitteret tentaturum, maiores apud arcbium ac tiennium habere copias curauerunt. inde Sphortia uel per medios tranſiturus hoſtes ad contiguum tiennio collem duxit. Quod enim ædito in colle ſitum eſt tiennium, gemini ac undiq; dextera leua'que contigui incubant erectiſſimi montes. Quare cum Carolus gonzagæ filius equitatum apud oppidum haberet, monti uero quà ad dexteram eſt caſtellum eſſet impoſitum, & alterum montem è regione ſitum ſub quo Sphortia conſederat, adeo ſterilem ut nec herbas gignat neque arbuſta, piccininus ipſe diſpoſiti in uertice peditatus præſidio teneret, præcluſum fore apparuit Sphortiæ tranſitum in leudranos. Itaque cum Sphortia quid faceret dubius in uarias penderet ſententias, cohortem unam Philippenſium conſpicit ab ripa oppido tiennium recta petere. Quare copias omnes hoſtium maioribus ex caſtris quæ apud Vigaſium relicta erant, eo accerſitas eſſe ſuſpicatus, non ſtatuit ultra differendum, quin hoſtes loco deturbare, & uiam ferro facere aggrederetur: hinc ſuis arma capere iuſſis, Trolium Fiaſcum'que cum turmis quas ductarent cohortem illam caſtris hoſtium iungendam ſubſequi, prælio'que audacter conſerto omnem Philippenſem equitatum in ſe conuertere, Nicolaum uero Piſanum cohortem ſubſidio ducere imperauit. quod cum illi impigre exequi perrexiſſent, ipſe aſſiduis ſibi peditibus prætorianis, numero quadringentis ad ſe uocatis, pauca in hanc ſententiam uerba fecit. Rem ſæpenumero auditam non ignoratis commilitones, ex equitatu multos, ex inermi eorum qui rem curant meam turba plurimos, conſilium damnare meum, qui ueſtrum ſingulos eo conduxerim

imo emerim precio,quod quinis ſeniſue equitibus dare conſueuerim. Exiſtimaui autē aduenturam,quæ nunc adeſt horam, in qua meam de uobis opinionem, meum laudari conſilium, & uos ſimul ea liberari inuidia curaretis. Celſo ut uidetis in loco ſed aperto atque omni carente inſidiarum ſuſpitione, Nicolaus piccininus ſtationes cepit, ea ratione, ut cum trium qui hoc in mille paſſuum ſpacio ſoli ſunt relicti, tramitum, unum per montis qui eſt è regione cacumen caſtello obtineat munitiſſimo, alterū per tienni portas equitatu & pedeſtribus tueatur copijs, hoc tertio etiam præcluſo de afferenda Brixianis bergomenſibusq; ope ſpem abijciamus. Id ſi ex conſilio illi ſuccedet, fruſtra Sphortianos milites, tanto cum æris impendio implorauerint auxilio Veneti, fruſtra erit nobis poſthac de gloria belli,de ſalute rerum contentio cum piccinino, cui referentes hinc re infecta pedem belli huius uictoriam condonamus. Date expectatum uirtutis ueſtræ ſpecimen, & quod uniuerſus nequiret Italiæ, equitatus, præclarum uos pedites patrate facinus. Rem haud quaquam impoſſibilem poſtulo, Scandite collem, & braccianos faciem tremiſcentes ueſtram deijcite præcipites. nullus uobis occurret, cum de reditu ad ſuos cogitauerit hoſtis. tela præter miſſile ſaxum, quod armis tecti facile contemnetis,immittentur nulla: ſtantes uero hoſtes & ipſis corporibus callem arduum ſepientes eminus ſagittis, haſta cominus, ſuffodietis: Si hanc mihi probe nauabitis operam, uos meo dignos contubernio honore afficiam & opibus ditabo maximis: ſin ignauiæ purgationi poſthac difficultatum obtendetis fabulas,alieno ſatisfacturus de uobis iudicio qui meum uiderim futile & fallax fuiſſe, ad unum omnes cum ignominia miſſos faciam. Exceperunt exultantes imperium Sphortiani, & cum lubrico erectoq; in montis aſcenſu, pedem ſatis figere nequirent, telo ſuſtentabantur aut gladio. Affuit uero laboris comes adhortatorq; Sphortia inermis, haſta breuiuſcula ſuſtentatus. Sed cum primas aſcendiſſet erecti montis radices, unde in ſubiectam Tienni ualliculam erat proſpectus, Troilum Fiaſcumque pari cum hoſte fortuna prælium conſeruiſſe ſuſpicatus, eos peditatui in montem anhelanti oſtendit, hortaturque ut eius uictoriæ palmam equitatui præripiant: è collis uertice ocius capto, & ipſi in planiciem deſcendentes à tergo inuadant hoſtem,quem ab equitatu in fronte pugnante preſſum, breui delere confidat. tuncq; curſu agili & rapido per deuexa ad crepidinem delatus unde exaudiri internoſciq; uoce & geſtu poſſet, Troilū Fiaſcumq; & Nicolaum piſanum iubet conferto ex utraque cohorte globo hoſtis aciem perrumpere: reliquis exinde copijs ſubſidio immiſſis in montem ad pedites redire parabat, cum prætorianos uerticem cepiſſe & ruenti in fugam hoſti præcipites inſtare uidet: tum eos clamoribus ut perſequerentur hortatus in crepidinem eſt reuerſus, ſimiles edens ad fiaſcum troilumq; clamores. Paria apud ſuos munera in equo obibat piccininus, qui cum pedites illud in cacumen pridie perductos adiſſet, curaretq; ſucciſis undique tramitibus locum reddere munitiorem, de aduentu accerſitæ cohortis certior factus, forte tunc deſcendit ad illam,quando manum Troilus conſerere incipiebat. Carolo itaq; Marchionis Mantuani filio, martinengioq; Cæſare iuſſis copias omnis in aciem explicare, cœptum à Sphortianis impetum,quem fieri acerrimū peruidebat, ſaltem ad tienni oppidi foſſam credidit fractum iri. Hincq; omnia obiturus munera, ad peditatū in montis uertice relictum pro tempore hortandum contendebat, cum eos de retinendo uertice proſpiciens laborare, urgentes alia in parte Troilum Fiaſchumq; intellexit ſuos apud tiennium ſuperare: Conuerſus tamen in primumq; pugnantis acerrime Cęſaris cuneum delatus, tamdiu uictores repreſſit Sphortianos, quoad peditatu de montis uertice pulſo Cæſarianum etiam cuneū Troilus diſſipauit: Tum fracti Philippenſes, undiq; palantes diffugiunt, & Cæſare cum melioribus in fronte pugnantibus capto Carolus gonzaga tiennij porta excluſus, quo fugeret dubius, qui hoſtem omnia cerneret obtinere, in foſſæ ſupercilio perſiſtebat. Cumq; in abiecti cuiuſquam manus uenire uereretur, Angeli ſimonetti ſcribæ epiſtolarum Sphortiæ famulo, quem primum ex Sphortianis militibus ab ſagi militaris inſigni recognouit, ſeſe dedidit abducendum. Creditum eſt piccininum eo in prælio interceptum fuiſſe. Cum uero captiuis quorum ex equitatu uix ducenti, & quingenti ex peditatu fuerunt diligenter inſpectis non eſſet inuentus: pręmium Sphortia propoſuit aureos quinq; millia ſiquis ex fuga retractum perduceret ad ſe uiuum. Is uero qui ſeſe in tienniū de fuga recepiſſet illico

delituit

delituit ueritus quod futurum erat, ne ſi Sphortia illum ineſſe intellexiſſet, tanta oppidum cura circumſiſteret, ut nullam euadendi relinqueret facultatẽ: ſub ipſamq́ noctem intempeſtam, à theothonico ſuo ſeſe pannis obſitum, pro lacero & confecto uulneribus milite humeris efferri curauit: deinde umbra noctis omnia reddente tutiora, longo circuitu Ripam contendit, quo in oppido Mantuanus partem maximam retinuerat copiarum. Circumſepſit autem poſtridie tiennium Sphortia, & commiſſa ſunt leuia crebraq́ per continuos qui inſecuti ſunt dies alterutris occipiẽtibus prælia: in quibus Sphortiani ad centum milites amiſerũt: inter quos Malateſta ceſenas uicarius adoleſcens, dum pugnãtibus apud portam ſuis ſubſidio affuturus urgeret audacius, ab equo effreni in hoſtium turmas tractus eſt, & nulla hoſtium opera interceptus. Acceperunt tamen commeatus partem interea Brixiani, ad Leudranæ uallis ſaltum à Sphortianis curatoribus comportatam, & fabricandæ claſſis opus nullo intermiſſum momento feruebat: quarum maximam utilitatem rerum magnis q̃ in ea montium hyemisq́ aſperitate ſubibat exercitus, cum incommodis tum etiam detrimentis Sphortia compenſabat. Sed alia tum piccininus moliebatur maiora, & belli uictoriam ſibi datura glorioſiſſimã, ſi quo cœpta ſunt ſucceſſu, illa ad exitũ perduxiſſet. ipſe & enim & marchio Mantuanus arcẽ Veronæ maiorem, quam ciuitatulam ueterem appellant, negligenter cuſtodiri & furto capi poſſe, germani unius ſtipendia in illa facere aſſueti indicio compertũ habentes, Philippum quid facturi eſſent conſuluerunt, quo iubente, & omnem equitatum qui in Brixianorum agri hibernis erat ſubſidio immittere permittente, copias omnes quibuſcum Sphortiæ oppoſiti erant nocte intempeſta iubent proficiſci, & ex Ripa oppido ſoluentes prius Piſcheriam nauigarunt, quàm eo copię applicuiſſent. alijs exinde copijs, quæ apud uigaſium erant ſubſequi iuſſis, & Mantuanis tam ciuibus quàm agreſtibus prope populariter accitis, conſtituta XIII Kalendarum decembrium die, ſubiectos Veronæ patentes campos, in quos cuſtodes interdiu longe proſpicerent, cum nox appeteret, ſunt ingreſſi. & mœnia nullis cuſtodita uigilibus ad noctis intempeſtæ ſilentiũ appulſi ſcalas admouerunt, quibus cũ leuis armaturæ miles conſcendiſſet, in ciuitatulamq́ dilapſus paucos cuſtodum obuios obtrũcaſſet, porta quam dicunt Antonianã illico refracta, duces cum exercitu ſunt ingreſſi. Senſerant cuſtodis ſubita obtruncati nece gemitum, & primos portæ quam hoſtes refringere intentarent ictus, proximæ arcis cui ueteri eſt nomen cuſtodes: ad quorum clamores exterita ciuitas arma corripuit, magiſtratuq́ iubente exciti undiq́ milites, qui diuerſis de cauſis in urbe manſerant ad ſubiectam prętorio aream concurrebant. Philippenſibus itaq́ de tertia uigilia ſtructam in ciuitatem immittentibus aciem pertinaci prælio eſt occurſum. Quod cum uidiſſent duces, paruis quæ ad eam horam adueniſſent copijs diffiſi, tentandis deterrendisq́ ſuaſione & minis ciuium animis intenderunt, fore confiſi, ut cum omnes in ea noctium longitudine, & locorum propinquitate cõparuiſſent copiæ, uis mane abſq́ ullo repulſæ periculo intentaretur. Graſſatum tamen eſt illico à Philippenſibus in proxima arci urbis loca, & diui zenonis ſuburbium prædæ expoſitum. Quæ res impulit ueronenſium plærosq́ Venetæ R. P. cupientiſſimos prætorem præfectumq́ adire, & pauidis ſuadere, ut poſtq́ reliqua erat ſpes omnis in Sphortia, illum in munitiſſimis quæ in fide perſtabant arcibus ſecuri expectarent, ſe uero permitterent tempori cedere, & meliori ſi qua eueniret fortunæ ſaluos illęſosq́ ſeruare. Annuerũt illico magiſtratus, & prætore & pręfecto in diui Felicis arcem ſeſe recipientibus, nulliſq́ ultra ut hoſti reſiſterent occurrentibus prodierunt ſtructa acie Philippẽſes. Tum præmiſſus omniũ conſenſu Luiſius Vermes, cui ex nobilitate ueronenſi oriundo multos creditũ fuerit ineſſe ſtudioſos, ad proxima delatus genitoris ſuaq́ olim palatia, quæ ſenatus Veneti dono teneret Gatta, optimã illius quam profecturus reliquerat gazam diripuit: cęteri pariter quantũ acies recta in urbis publica & intima penetrabat, proximas diripiebant ciuiũ domos. Cum aũt uentũ eſſet ad Sebaſtiani martyris ſacellum ſeſe obuium dedit magnę uirtutis, magnæq́ in ciuitate autoritatis Magius iureconſultus, & Mantuanũ marchionem, cuius in dominatũ acclamaret nomen, precatus, ne ciuitatem cuius neq́ ſe cum ignominia dedentis, neq́ reſiſtentis dominus eſſet futurus, rapinis uiolentijsq́ fœdari permitteret, obtinuit ut Philippenſes ab iniuria tẽperantes ad prætoria ſe conferrent. Datumq́ eſt eueſtigio urbis dominiũ marchioni, cui ex fœdere promiſſum à

Philippo aſſeruit piccininus. Potiti urbe duces primo die & quę inſecuta eſt nocte, porta-
rum turribus, & tribus q̄ pontes atheſis dimidiatā ferme interſecātis urbē muniūt arcibus
recipiendis intenderunt. Quibus in poteſtatē acceptis, ſciens marchio Carolū natū in arce
ueteri cuſtodiri, intentauit illius pontē, qui opē allaturo Sphortię pateret, aut interſcindere
aut foſſa & aggere circunductis, ſpe præſidiȷ deſtituere. Ioannē uero gonzagā fratrē, exclu
dendis itē feliciana & diui petri arcibus, foſſas uallo munitas obijcere curauit. Piccininus
autem quod Sphortiā perpropere aduenturū non dubitaret, copias omnis, & quas addu-
xerat & q̄ adueniebant frequentiſſimæ tenendis pręſidio portis captisq; pontiū arcibus di
ſponebat: ac ciues interea uarijs in locis cōcionabundus, in bonā ſpem erigere conabat. In-
tonuit illico & ſtupenda celeritate omnē repleuit Italiā rumor, Philippū breui Brixiā ber-
gomumq; capturū, & ſocios belli populos imperio ſubacturū. Forte itē eodē in biduo plu-
rima emerſerunt, tam uarios inter ſeſe effectus, q; maximos habitura. Nā cum Albertus au
ſter Cæſar declaratus, arcendis à pānonię finibus teucris intentus, diē obijſſet, cōgregata a
pud Baſileā factio cōciliaris, illius liberata metu, in facinus qđ tā ꝑdite tamq; afflictim diu
concupiuerat prorupit. Amedeo Sabaudiæ duce in Romanū pontificē declarato cuius ele
ctionis modū paucis abſoluemus: quib⁹ facillime intelligeť, certaſſe ſimul obcęcatā pauco
rum & quidē abiectiſſimorū hominū eccleſiā ſcindere quęrentiū rabiē cum inaudita alias
principis uiri affectatæ in rem eccleſiaſticā tyrānidis leuitate. Is etenim, quē ante proximū
decenniū multis narraſſe nouimus, prædictū ſibi à phitonibus, futurū ut pōtificatu Roma
no decorareť, ducatus dominijq; quod poſſideret ingētis curā natis ſpecie reliquit, & ana-
choritę uita ſolo habitu inſtituta, & ſi remoto ab urbibus uico cum paucis nobilibus ſimili
opertis pallio deguit omnia ut erat ſolitus ducis atq; domini, ꝓuinciarū munera exercebat.
Concilio aūt Baſilienſi interea quamdiu Romani pōtificis Eugenij cōſenſu celebratū fuit,
paucos præſtitit fauores. Sed poſteaq; pontificē & orbis chriſtiani principes illud tamq;
pernitioſum deteſtari uidit, oēs eo augendo manuq; tenēdo adhibuit uires: adeo ut quibus
tēporibus ꝓximo ſuperiore exacto biēnio, ſuſpēſionis ab adminiſtratiōe primū deinde pri
uationis machinationes in pontificē ſunt intentatę, impulſi à duce Sabaudiæ clerici aliorū
qui apud Baſileā ei interfuerūt impietati, numerū ęquauerint. Quibus in rebus adeo cōtra
ria ſenſit Philippus Mediolanenſiū dux, ut licet illi gener eſſet, & multę ſibi olim cū Euge
nio pōtifice interceſſiſſent odiorū atq; inimicitiarū cauſæ magnā ſuorū partē ab eo cōcilia
bulo reuocarit, paucos uero qui manſerūt nedū illis actionib⁹ intereſſe uoluerit, ſed cōtra
ſimul cū alijs principū oratoribus ꝓteſtari curauerit. quare cū ad idoli erectionē eſt uentū,
ex quinq; orbis nationibus quæ cōcilia cōſtituere conſueuerūt, ſelecti ſunt, quibus ſuffra-
giū ferre cōceſſum eſt tres & xxx. quorū duodeuiginti ex ducis ſabaudiæ dominio fuere,
cū tamē cæteros homines ſordidos & maiori ex parte ob admiſſa apud ſuos flagitia, ſedib.
ꝓprijs pulſos, illius largitione corruptos fuiſſe cōſtiterit. Hāc aūt iniecti trāquillis eccleſię
rebus ſcrupuli mœſticiam, q̄ bonos & reip. affectos chriſtianæ peruaſit, eadē die apud nos
ſolati ſunt armenij, quibus ſeſe Romani pōtificis & Romanæ eccleſiæ imperio arbitrioq;
permittentib. fidei chriſtianæ legē inſtitutaq; dedimus, ſolēni in ſeſſiōe apud Reparatæ uir
ginis baſilicā celebrata, ſub ipſa eadē teſtudine q̄ Græcos etiā primū latinę eccleſiæ unitos
uidit, cui ſpectaculo perpetuis laudū præconijs extollēdo, populi Florentini aduenarū, &
curialiū uiginti ut creditū eſt millia interfuere. Legis uero ipſius formam ſub compendio,
quod armeno idiomate longiuſculis ſubſcriptū decretis in latinitatemq; poſtea licet parū
elegāter traductū utraq; partiū approbauit, ſubijcere ſatis erit. Narſes armenius oratorū co
mes, in idiomate armeno publice quæ ſequunť legit, quæ poſtea Baſilius ordinis minorū
interpres, ab utriſq; adhiberi ſolitus, latino ſermone in hæc uerba publice legit. beatiſſime
pater & ſanctiſſima ſynodus totum hoc ſanctiſſimum decretum ad nunc latine coram uo-
bis publice eſt lectum: fuit nobis pridie de uerbo ad uerbum in noſtro idiomate clare expo
ſitum, ac interpretatum, quod quidem nobis optime placuit & placet. Ad maiorē aūt no-
ſtræ mentis expreſſionem, eius effectum ſummatim repetimus. In ipſo continetur primo
qualiter populo noſtro armeniorū traditis ſanctum ſymbolum conſtantinopolitanū: cum
illa additione, filioq;, ut in eccleſijs noſtris, ſaltem diebus dominicis maioribusq; feſtiuita-
tibus, intra miſſarum ſolennia decantari ſeu legi debeat. Secundo diffinitionem quarti
uniuerſalis

uniuerſalis concilij Chalcedonenſis de duabus naturis in una Chriſti perſona. Tertio diffinitionem de duabus Chriſti uoluntatibus & operationibus in ſexto uniuerſali concilio promulgatã. Quarto declaratis ꝙ ipſa Chalcedonenſis ſynodus, & beatiſſimus Leo papa recte de duabus in una perſona Chriſti naturis, ueritatem diffinierunt: contra impia Neſtorij & Euticis dogmata, iubetisq́, ut ipſum beatiſſimum Leonem, tanquam ſanctum & fidei columnam ueneremur: atq́ non ſolum has tres ſynodos, Nicenam, Conſtantinopolitanam, & Epheſinam primam: ſed ut omnes alias uniuerſales auctoritate Romani pontificis legitime celebratas, reuerenter ſuſcipiamus. Quinto breuem formulam ſeptem ſacramentorum eccleſiæ, uidelicet baptiſmi, confirmationis, euchariſtiæ, pœnitentiæ, extremæ unctionis, ordinis, & matrimonij. declarando quæ ſit cuiuslibet ſacramenti materia. forma & miniſter, quodq́ in ſacrificio altaris. dum calix offertur, uino paululum aquæ admiſceri debet. Sexto quandam compendioſam beatiſſimi Athanaſij fidei regulam, quæ incipit. Quicunq́ uult ſaluus eſſe & cætera. Septimo decretũ unionis cõcluſæ cum græcis in hoc ſacro concilio pridem promulgatum, continens qualiter ſpiritus ſanctus ex patre & filio æternaliter procedit, & ꝙ illa additio, filioq́, licite & rationabiliter ipſi ſymbolo Conſtantinopolitano fuit appoſita, quodq́ in pane triticeo azymo, uel fermentato, corpus domini conficitur. Quid etiam credendum ſit de pœnis purgatorij & inferni, ac uita beata, & de ſuffragijs, quæ pro defunctis fiunt: item de plenitudine poteſtatis ſedis apoſtolicæ tradita à Chriſto, beato Petro & ſuis ſucceſſoribus: atq́ de ordine patriarchalium ſedium. Octauo decernitis ut de cætero armenij has feſtiuitates infraſcriptis diebus more uniuerſalis eccleſiæ celebrare debeant. Videlicet, Annunciationẽ beatæ Mariæ uirginis XXV martij. Natiuitatem beati Ioannis Baptiſtæ XXIIII iunij. Natiuitatẽ Saluatoris noſtri XXV decembris. Circumciſionem eiuſdem, prima ianuarij. Ephiphaniæ ſexta eiuſdem ianuarij. Præſentationis domini in templo, ſeu Purificationis beatæ Mariȩ, ſecunda februarij. Nos igitur oratores nomine noſtro, noſtriq́ reuerendi patriarchæ, & omnium armeniorum, ſicut & ueſtra ſanctitas in ipſo decreto atteſtatur, hoc ſaluberrimum ſynodale decretũ, cum omnibus ſuis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & ſtatutis, omnemq́ doctrinam in ipſo deſcriptam, necnon quicquid tenet & docet ſancta ſedes apoſtolica & Romana eccleſia cũ omni deuotione & obedientia acceptamus, ſuſcipimus & amplectimur. Illos quoq́ doctores & ſanctos patres, quos eccleſia Romana approbat, reuerenter ſuſcipimus. Quaſcunq́ uero perſonas, & quicquid ipſa Romana eccleſia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis ac damnatis habemus, profitentes tanquam ueri obedientiæ filij, nomine quo ſupra ipſius ſedis apoſtolicȩ ordinationibus & iuſſionibus fideliter obtemperare. At apud Veronam marchio Mantuanus, cum ueteris arcis pontem rupturus, mercenarios milites & accitos prope populariter adhibuiſſet Mantuanos, commiſſis ante promurum ab milite arcis cuſtodiæ prælijs, primo eſt repulſus: cura poſtmodum intentiore adhibita, & illos repreſſit, & arcis mœnia quaſſaturus, bõbardas ex Mantua auectas figere diſpoſuerat, cum alta uoce exclamans, ut facile poſſet exaudiri, arcis præfectus illum deterruit: futurum iureiurando pollicitus, ut quacunque muri pinnam læſura uideretur bombarda, eidem pro ſcuto & obſtaculo Carolum obtenderet natum ſuum. Et eadem diei hora Ioannes Gonzaga frater, dum Felicianȩ arci foſſam obijceret, tragula ictus interijt. allatum eſt etiam illico Sphortiam affuturum. Is namq́ Philippenſes qua hora ex oppido ripa ſunt profecti, caſtra mouiſſe intelligens, exploratores quidẽ ſubſequi curauerat, ſed quã cœpiſſent lacũ præteruecti uiam, quid'ue pergerent intentare, prius ſcire nequiuit, ꝙ eos Veronȩ ciuitatulã ingreſſos eſſe, frequẽtes à Veronæ magiſtratibus nuncij attulerũt. Soluit itaq́ illico perducendã breui ad exitũ Tienni oppugnationẽ, & ſignis de repẽte motis paucos ex peditatu apud turbulas penetramq́, cũ brixianis qui apud ſe erãt agreſtibus, reliquit nauiũ opificibus prȩſidio futuros. præmiſſam uero cũ impedimẽtis legionẽ, ac ſubſidiarias acies ſe ſubſequẽtes, nõ prius cibũ capere permiſit, ꝙ atheſim attigit ad clauſuras uicũ, ſucciſa in aſperis ſaxoſisq́ montibus tridentina uia, cui arx immineret natura loci & Venetorũ præſidio munitiſſima. Eo ex loco nuncios dimittens, primũ diſperſus eius hyemis principio in hiberna commilitones multos, quò ad ſe conueniant edocet: exinde arciũ Veronæ præfectis in ſpem ſubſidij ſui erectis, ſenatui Venetorũ ſcribit,

Anxium ſe quidem,& maximo cōfectum dolore copias omnes quæ ſibi ad Tiennū erāt, atheſim traduxiſſe,eo conſilio,ut ſi arcium Veronæ aliqua in fide perſtiterit, aut irruptione facta hoſtem deleat,eijciat, aut cum fratribus & chariſſimis quibuſq; commilitonibus occidatur. proinde alteras ſi quæ perferentur ab ſe epiſtolas, uictoriam de hoſte dicturas confidant:uel alienum de ſe occiſo,& ſuo exercitu deleto nuncium breui expectent. Opifices interim fabriq; nauium præſidio ſibi relicto diffiſi,palantes profugere, & diuerſis itineribus ſe uicentiam contulere. Exercitu itaq; nauibus in eum uſum antea paratis tranſportato, milites ſeſe inuicem adhortati,obſtinatis in prælium animis feſtinarunt, & quarto quàm Philippenſes urbem obtinuerant die,ad Fœlicianæ arcis,quæ in tridentinos ſpectat exteriorem portam, primum eo in itinere conſtiterunt. Erant tunc in armis expediti Philippenſes,Sphortiā ingreſſu arcere,ac pro uiribus illi reſiſtere intendentes, qui & Fœlicianæ arcis,ſubliceo ponte ſubiectis facibus igne corrupto, obiectas à Ioanne Gonzaga munitiones ſtationibus obtinebant. Sed quàmprimū introductos ab arcis præfecto ſphortianos tignis tumultuarie comportatis,nouum pontem ſtrauiſſe,& in ſe feroces ruere conſpexerunt,non munitiones modo,ſed montem fugiendo pręcipites reliquerunt. Sphortia interim ciues qui frequentes obuiauerant in bonam ſpem erectos,ut portam epiſcopi uocant propinquam,qua itur uicentiam ad intra oppugnarent hortatus,legiones iuſſit eò feſtinantius properare,& ſuus interim peditatus fœliciana arce admiſſus,hoſtem in ciuitate prælijs diſtinebat. Tum porta epiſcopi à ciuibus refracta Sphortia Troilū Ciarpelonūq; & Catabrigam præmittens ſigna ſubſidiariamq; aciem ad portam uoluit expectare. Sed milites qui famem biduo inter curas anxietatemq; itineris neglectam,exibentibus affatim cibaria ciuibus tunc primum ſentirent,tardiuſcule procedebant. Quos dum Sphortia admonitus,cibum ad ſacietatem capere indulgeret, hoſtes ꝙ captam eſſe epiſcopi portā intellexiſſent atheſis pontem qui dicitur nouus,traijcere occeperūt:tumq; Sphortia primos nondum ſatis corpora curatos,ocius immittente, tanta illico facta eſt fugientium preſſura:ut qui plauſtra grauiſſimis onuſta ponderibus ad eam diem integer tulerat pons ſubliceus,arcem cum eleuatus eſſet à lapideo ponte ſeparans,armatorum equorumq; pondere trabes deprimente corruerit,rapueritq; ſecū in atheſim electiſſimos ſex milites,equis,prout prælio excellerant inſidentes,quorū unicus rapidiſſimo ex amne natantis equi, & uortices ſumma cum aſtantium admiratione perfringentis potētia ſaluus fuit. Eo tamen caſu & amiſerunt Philippenſes ad centum poſtremos, & liberam tutamq; nacti ſunt abeundi ad prætorium facultatem,quam potiti ponte Sphortiani eueſtigio intercepiſſent. Tum ducentes atq; poſſibilem afferentes opem eius regionis ciues Sphortia ſecutus in naualium pontem ducit,& tignis,trabibus ſcaliſq; ac cætera materie,inſano propemodum tumultu comportata,ignis ingens ad turrim eſt admotus:cuius uapor fumuſq; repugnantes de turri Philippenſes,nec in propugnaculis conſiſtere,neque tela & ſaxa certo ictu in ſubiectos dimittere permittebant. Ciuibus autem reliquæ ciuitatis,ſpectatum eam turris oppugnationem confluentibus,& nullam laboranti Philippenſium militi opem afferentibus,territi cuſtodes turris præſidio excellerunt,& derelictam ij ciues Sphortiæ aperuerunt. Conſtiterant eo in tempore Piccininus Mantuanus'que,cum omnibus copijs in publicis prætoriorum areis. Sed cum primum Sphortiam pontem turrimq; naualium cœpiſſe eſt renunciatum,ſeſe omnes in ciuitatulam receperunt,quos ſpurciſſimis proſecuti uocibus Veronenſes, palàm Sphortianis fauere cœperunt. Secunda tunc inchoauerat uigilia, & quia opinio eſſet Philippenſes de retinenda ciuitatula certaturos eſſe, Sphortiani recipiendis portarum turribus, & eruendo latebris, qui delituerat milite ac Mantuano agreſte,inuito ac fruſtra renitente Sphortia dilabi cœperant. tum à ciuibus quorum domos Philippenſes diripuerant,in Mantuanos militiæ ignaros, quidq; eo in turbine agerent hæſitantes,eſt ſæuitum. Sed allato de repente nuncio Philippenſes nullo in arce relicto præſidio confugere in Mantuanos,Sphortia ordines reſtituit. Inſecuti diluculo Sphortiani, carros pleroſq; armamentis ac commeatu onuſtos, quæ iuſſi à marchione ad exercitum Mantuani agreſtes perferrent, infra tertium lapidem inuenerunt. Maior uero eiuſmodi rerum intra urbem facta eſt à Mantuanis iactura, præter mille uiros ex ſuis, qui legionibus rapidum fugientibus,partim ut diximus trucidati ſunt,partim captiui manſerunt. Amiſe-

runt

runt etiam duces ex equitatu trecentos,& mercenarios pedites quingentos: nec uero minorem rerum iacturam fecerunt milites Veneti,ꝙ impedimenta inter quæ ſuppellex fuit lautiſſima, quo tempore turbulas ſe contulerunt, in urbe relicta Philippenſes inter ſe partita diripuerunt,curaueruntq́; primo captæ urbis die Mantuam aſportari,ſimul Veronenſes aliquot,qui cum ditiores,tum Venetis eſſent ſtudioſiores,marchio Mantuam relegauerat. Contulerunt ſe Philippenſes ex ea fuga Valegium , & Sphortia copiarum parte in Vincentinos dimiſſa,meliores quoſq́; apud ſe in Verona retinuit. eumq́; maiora impedimentorum damna,quàm principio extimaſſet,ductores omnes audiſſet lamentari, rebellium qui cum Mantuano urbem ingreſſi fuerant , & ciuium qui potito urbe notanter fauiſſent,domos diripi permiſit . Exinde ꝙ ueritus ſit Piccininum , pro ardenti illa,ut dicebat , & effreni audacia , ad corrumpendam claſſis materiem uel cum manifeſto periculo ducere,milites addidit præſidio turbularum, & opifices fabroſq́; ex Vicentia reuocatos, claſſi perficiendæ ſolito acrius iuſſit incumbere. Oportuit eo in tempore utrumq́; exercitum , niſi tanta ducum inuidia id geſtum eſſet bellum in hiberna dimitti, ut ſaltem perditos, & quos uterque miles confectos incommodis habebat equos , reſtauraret . Sed alia mens,alius fuit animus Piccinino. Nam cum Brixianarum uallium incolas,ciuitatem quã alioquin fame cõpulſam deditionem feciſſe neceſſitas coegiſſet , commeatu licet minimo iuuiſſe intellexiſſet, profectionem in eos inſtituit:ex qua cum illos pro demerito plecteret, tum reficeret præda ſuos , tum etiam Sphortiæ quietem interrumpens , eius inſtaurationem exercitus impediret:uallem itaque Franciacurtam cum omni exercitu per uim & arma ingreſſus , omnia incendio, rapinis cædibus'que fœdauit . Quæ cum Sphortiæ eſſent renunciata , copiarum partem ducibus Troilo & Ciarpellono , per tridentinos Tiennij montes Brixiam mittẽs,reliquos ſe apud Archum Tiennium'que oppugnationem renouaturos expectare curauit.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romanorum imperij,Decadis quartæ

LIBER PRIMVS

INTEREA dum principio anni cuius geſta nouo uolumini ſunt mandanda,chriſtianæ ſalutis quadrageſimi ſupra quadringenteſimum & milleſimum,mediæ in hyemis frigidiſſima tempeſtate , Italica tantopere ardent bella , cœperat etiam iniectum rebus eccleſiæ à Baſilienſi factione incendium inualeſcere . Amedeus namq́; Sabaudiæ dux, ad diem calendarum Ianuarij quintamdecimam cõcupitum , eaq́; quam oſtendimus fraude,quæſitum ſuſceperat pontificatus adulterini munus,& Fœlicem quartum ſe uoluerat nominari. Et poſtera quæ inſecuta eſt die pontifex Eugenius periculis quæ ulterius negligentem manerent adductus, uires eccleſiæ cœpit exercere . Decem namq́; & ſeptem creauit cardinales , tanta cum orbis partium diſtributionis æqualitate,ut delectus uirorum alioquin laudatiſſimi ſuperauerit laudem habita ratio prouinciarum. Duos namque habuit græcia, quorum in Aſia Biſarion Nicenus archiepiſcopus fuit unus,alter in Europæ finibus metropolita Ruthenorum Iſidorus. & Hiſpaniæ quam dicunt Portugaliam Antonius,urbis Portugalliæ epiſcopus,alteriq́; maiori Hiſpaniæ,datus eſt Ioannes ex oppido turre cremata,inſignis theologus. Quatuor habuit omnis Gallia , quorum unus francorum regis familiariſſimus Raimundus Remenſis archiepiſcopus:alter ducis Burgundię , Ioãnes epiſcopus Morinenſis: Renato regi Siciliæ,ex andegauenſi patria,ut oſtendimus,oriundo,datus eſt tertius nomine Guilielmus,ad eccleſiam Andegauenſem tunc electus.Quartum Galliæ prouinciæ ſimul & Angliæ regi Normandiæ regionem obtinenti,dedit pontifex Ludouicum Rothomagienſem archiepiſcopum:ornatumq́; eſt etiam altero cardinali regnum Angliæ, Ioanne archiepiſcopo Eboracenſi.Duo in Germania:unus ex regiõe Polona Sbineus, qui erat epiſcopus Gneznenſis: alter creatus eſt Petrus epiſcopus Auguſtẽſis. Vnicũ habuit Pannonia,Dionyſium epiſcopũ Agrienſem.Reliqui fuere ex Italia, æquali item regionum habita ratione . Regno enim Apuliæ dati ſunt duo: Ioannes archiepiſcopus Tarentinus,&

Nicolaus archiepiſcopus Capuanus. Et Mediolanū uno decoratum eſt Gaſpare epiſcopo Comenſi: cum Genua pariter unū ex fiſchea gente Georgium ciuitatis archiepiſcopum, & Florentia Albertum habuerit, ex gente alberta, tunc deſignatum ad camertinorum eccleſiam epiſcopum, qui ſolus fuit diaconus, cum cæteri fuerint presbyteri titulo decorati. quod etiam rebus eccleſiæ quietem ubiq; cuperet date pontifex, ab Apuliæ regno incipiens, inducias cum Arragonenſium rege ea ratione à cardinali Florentino in annum conſtitui eſt paſſus, ut pax per eas celerior haberetur. Quare cum forte eo in tempore Iacobus Caudola ſpoplexi correptus interiſſet, & Acerras oppidum cepiſſet rex Alfonſus, deterior multo Renati regis rerum conditio eſſe cœpit. Cæteris tunc in Italiæ rebus, uel quies, uel ea erat à motibus uacatio, quā aſpera per propinquas Ianuarij kalendas hyems, ut plurimum habere conſueuit. Inferiores uero uires animis eſſe tam diuturna gerentibus Italicis bella, oſtenderunt intentata per ianuarium februariumq; facinora. Nam in Apuliæ regno Alfonſus rex cum laborans extrema famis acerbitate Auerſam oppidum, hoſtica magis imbecillitate, quàm proprijs fretus uiribus, cum paruis obſediſſet copijs, breui cepit. Et Renatus cum ſe in Neapolitana urbe propemodum obſideri uidiſſet, Iſabeli uxore ſuſtentādis ſpe Neapolitanis relicta noctu profectus ad Antonium Caudolam, qui unicū eſſet rerum ſuarum præſidium, ſe contulit, qua in profectione id adiectum eſt rebus ſuis. & cum pendentes animis poſt Iacobi Caudolæ obitum Raimundum fratrē, & ipſum Antonium confirmaſſet, tum etiam ab Lucerinis cæteriſq; Apuliæ populis in fide perſiſtentibus, & ab Aquilanis Aprutiorūq; oppidis non parua adiutus fuit pecunia, unde copiolas inſtaurauit. Piccinino autem parum felix fuit in Brixianos Franciacurtanos expeditio, ꝙ inſecuti per montes immiſſi, ut oſtendimus, à Sphortia Ciarpelonus Troiluſq; cum montanis quos acciuere paganis, caſtra illius per altam noctem improuiſo adorti, tantum iniecere terrorem, ut omnibus in fugam conuerſis, maxima impedimentorum pars in tentorijs ſit relicta, intercepti tamen ſunt equites trecenti, quibus extrema caſtrorum loca metantibus obueniſſent. Intendentem uero tunc uehementiori cura perficiendæ apud turbulas claſſi Sphortiam, ut paratam & quæ maxima Venetorum impenſa ſedulo comportabatur annonam, traduceret Benacum, Piccininus nulla ratione celerius efficaciuſq; diuerti poſſe exiſtimauit, quàm ſi in picenum, aut in Florentinos, nullo munitos præſidio duceret improuiſus. Traductis itaq; per nonas februarias pado copijs tamdiu reſedit, quoad confectos macie in illa montium aſperitate equos milites opibus Placentinorum Parmenſiumq; direptis paululū recreaſſent, & data Mediolani æra, ueſtem armáque accepiſſent: Mantuanum uero, Foroiulianum, Seuerinatē & Vermem Ludouicos, ſe abſente, partim brixiam uexare, partim apud Ripam oppidum ſphortianis obſiſtere: partim in Veronenſibus ſphortiæ, qui copijs tunc primum in hiberna dimiſſis Veronæ ſe continuit, oppoſitos fore curauit. His itaq; diſpoſitis, & ſi altiſſimæ niues eo menſe februario terram ubiq; preſſerunt, gelúque perpetuo multorum dierum rigore eas aquasq́ue conſtrinxit, tamen kalendis martijs profectus lentioribus caſtris Bononiam duxit. Vbi cum imperata uiginti milium aureorum tributa percepiſſet, Forumliuiū acceſſit, ad Ceſenam ut dixit moturus, apud quā Malateſtas & Petrumiampaulū cum florentinorū peditatu ſeſe nouerat continere. Sed Sapis fluuius intumuerat niuibus, quas ſol per idus martias feruidior ſoluere occepiſſet. Prima itaq; Piccininus ad medulā caſtra fecit. Eiulans interim Sigiſmundus Malareſta, Venetos Florentinosq́ue, & Franciſcum ſphortiam, ut perituro præſidium afferret orauerat. Quorum Florentini ad mille pedites, totidē penè Veneti miſerant, iuſſeratq; Sphortia Micheletum paratam in piceno cohortem adiunctis Balduini tollentinatis, & Petri Torelli quingentis equitibus eò ducere. Malateſtam præterea fratrem, quem apud tiennīū, ut oſtendimus, à philippenſibus prælio interceptū, cū Carolo Gonzaga marchionis filio ſphortia permutauerat, Ceſenā cū ſexcentis equitibus permiſerat ſe conferre. Medula ſexto ꝗ oppugnari cœpta erat die capta, iuſſit Piccininus Guidantoniū Fauentinū eius oppidi arcem bombardis expugnare, & partitis trifariam copijs, parua & immunita, quæ adiacēt primis in appenini collibus, Tuduranū, Molliuechiū & Collianū caſtella, eueſtigio diripuit. egerant per id temporis Malateſtæ Ariminenſes, ut Veneti, quorū ſtipendia mererentur, equitatū augerēt, fœduſq; innouarēt. Quod cū iuſſiſſet ſenatus, & miſſus

quæſtor

quæſtor petita obtuliſſet fœdera, inopia illi ad hoſtes defecerunt. Eos tamen pollicitationibus imbutos & maximis permiſit per fœdera Philippus à bello immunes, quod cõtra Romanum pontificem, & ſocios belli Venetos Florentinosq; ac Sphortiam ſemeſtri illo gerendum eſſet, ſatis ſuperq; exiſtimans commoditatem, quæ ſuis inde acceſſiſſet Florentino populo omnibus nudato copijs impetendo, Vrſinus etenim qui unicus eſſet Florentinus equitum ductor, & ſi inimice non eſt habitus, proficiſci tamen efflagitans eſt prohibitus. Creditũ eſt, prout Piccinini profectionis ex Lombardia principio diximus, eum nihil magis tunc quęrere, ꝙ ut ſphortia piceni Florentinorumq; uaſtitati agrorũ timens, cœptã & quã maiorẽ indies pararet in brixianos expeditionẽ intermittens, cis padũ reuerteretur. Neq; tamen ſatis ſimile uero erat, Philippũ, qui ſciret Sphortiã probũ belli ducẽ, maximas indies cõparantẽ copias, inſenſiſſimo in ſe animo acceſſurũ, propria deſtituiſſe pręſidio, & breui ad exitũ perducendã brixię expugnationẽ intermiſiſſe, ut uel maximã in hoſtili agro faceret uaſtitatẽ, niſi aliqua ſubeſſet aut defecturæ ad ſe urbis, aut alia ingentis cõmodi cognita hoſtibus expectatio. Quæ cogitatio cũ pontificẽ rebus eccleſiæ, Florentinos quoq; ſibi ab extorribus patria timentes, dudũ animo tenuiſſet perplexos, prodijt in lucẽ quod leuibus pridẽ adducti cõiecturis fuerant ſuſpicati: Eam ducis Mediolani & Piccinini ſpem, eam audaciã, cardinalem alere, incendere Florentinũ. Is eſt Ioannes patria prout longe ſupra oſtendimus Cornetanus de gente Vitelenſi eius oppidi primaria, quẽ pontifex ex notario apoſtolico, factũ recanatenſem epiſcopũ, bellis præfecit, quæ contra Iacobũ Vicenſem urbis præfectũ, & Antoniũ Columnam principẽ Salernitanũ geſſit. Is eſt qui in picenum miſſus gubernator, eam prouinciã ſuperbe & auare adminiſtratam, Sphortiæ potius tradidiſſe dici poteſt, ꝙ illius uiolẽtia amiſiſſe. Is eſt qui patriarcha Alexandrinus ad regni Apuliæ inſtaurationẽ profectus, & prouinciam afflixit, & ad extremũ poſtq; capto principe Tarentino cardinalis erar declaratus, relicto apud Vigilias Apuliæ oppidũ exercitu, cum paucis fugiens, Venetias nauigauit. ipſum põtifex tam perdite adamauit, ut licet quibus ornabatur diligentiæ, & rerum præſto ac prudenter cũ animũ induxiſſet. benegerendarum uirtutibus ingentia præualerent uitia, neminẽ unq; qui ea aperiret, exaudire uoluerit: quippe qui quod deferentibus reſpondebat, inuidia potius & maliuolorũ artibus illa impingi, ꝙ certo dici iudicio opinaretur. Oderat eũ curia prope omnis, cum amplitudinis æmulatiõe, tum quia ambire pontificatũ, & per fas nefasq; illũ exiſtimauerint quæſiturũ. Exaltatus itaq; cardinalis Florentinus, ſupra cõmunẽ Romanæ eccleſiæ noſtri temporis potentatũ, qui ualidiores patrimonij eccleſiæ arces, Suriani, caſtrinoui, ciuitatis uetuſtę, & hoſtiæ teneret, & florentiſſimas equitũ quatuor miliũ, peditũ duorũ milium copias haberet, magnã uerbis, ſed re ipſa tenuiſſimã pontifici obedientiam exhibebar, & tanta debachabatur elatione, ut ſibi perſuaſerit, pont. Eugenio ſuperſtite moderari poſſe, ac ad nutũ diſponere Italiã, cuius ſe dominũ poſtea in pontificẽ ſuffectum, exiſtimauerit futurũ. Iſtius tantæ phreneſis hanc fuiſſe hominis inductionẽ cõſtat. Primũ & ſi Venetos ardentiſſime oderat, quos nouiſſet cõtendiſſe aliquãdo cũ pontifice ne illũ apud ſe haberet, nedum extolleret, ſua indigniſſimũ amicitia: Florentinisq; qui creſcentẽ eum apud pontificẽ ſouerant, ideo inimicaretur, ꝙ iniuriã uiginti milium aureorũ, & pulſi patria ſulginatis minus patienter tuliſſent: eas tamẽ res pub. uehementiori proſequebatur odio, ꝙ Sphortiam auxiſſent, cum quo ob piceni iniuriã capitales inimicitias exerceret. hincq; licet pontificem ſciret poſt Bononiæ & Romandiolæ acceptã à piccinino iniuriam illum ducere inimiciſſimum, ſibi conſentire, & contra res pub. Sphortiamq; cõiuraſſe eſt inſimulatus: quod aũt certũ eſt nobis clandeſtina cũ Piccinino, pontifice ignaro, per internuntios habuit colloquia. id quidẽ oſtenderunt interceptæ à magiſtratu Florentino, apud Policianũ oppidum miſſæ alternatim epiſtolæ, quibuſdam ſcribendi latebris tanta arte obtectæ, ut earũ inuolucra ſenſuum nullus potuerit enodare. Cum itaq; cardinalis Florentinus apud urbẽ Romam legionem in hibernis continuiſſet, ſuperbum quod ſibi in Corneto à fundamentis ædificauerat palatium inuiſurus, per kalendas Aprilis Adriani molis Romanę arcis præfectum admonet, ſe cui ſit in animo ad Etruriæ partes ea ratione exercitum ducere, ut rebus eccleſiæ ſubueniat, quas Piccininũ audiuerit impetijſſe, per eam pontis Adriani uiam mane profecturũ: proinde obuius exiret, ſibi quę in rem ſuam forẽt neceſſaria aperiturus.

Præfectus

Pręfectus uero cui patauino ciui Antonio Rido eſt nomen, quod cū amiciſſimo Aquilegienſi patriarcha pridē cōſtituiſſet, aduenienti ſolus inermisꝗ in pontis radicibus obuiauit, & poſt accuratiſſime datam acceptamꝗ ſalutem multa in illum in equo ſtantem, de futuris munimento arcis, deꝗ commeatuum apparatu allocutus, pari lente gradientis caballi paſſu comitabatur, & ceu caueret ne dicentē exaudirent qui præcedebant ſequebanturꝗ comites, propius accedens equi habenas molliter attrectabat. Sermone ad extremā pontis pilam producto, cum in leuam flectere cardinalis pararet, porta exiturus ænea, quæ in uaticani ſuburbia ducit, illico demiſſa decidit, & portam clauſit, quam ea de cauſa in ſuperioribus latenter præfectus ſuſpenderat cataracta: quo in momento cathena medium complexa pontem, quam ſulcino in id ſolum cauato ne à prætereuntibus cerneretur, puluere cooperuerant, ſeſe cubitis quatuor eleuauit, pendentibus ſub fornice ponderibus, quæ arcis cuſtodes tuere attracto funiculo permiſerunt, quo in infima ferebātur impetu, eodem illam ſublimem extenſamꝗ agentibus. Tuncꝗ captiuus es inquiens præfectus, habenam tenacius traxit. Infremuit illico cardinalis, & ſtricto quem ad latus geſtaret acinace, caballoꝗ ſtimulis concitato, ſeſe illius manibus proripere contendebat, cum ſubito emicant qui armati delituerant in inſidijs, & ferro unco contis impoſito, primus ceruicem, alter eleuatum in ictum cum acinace brachium, reliqui latera totumꝗ carpentes diuerſum, prout diuerſi incompoſitiꝗ irruerant, agitabant. trahentem tamē præfectum equus eſt ſecutus, & cardinalis ceruicem ſecundum aurem dextrumꝗ genu ſaucius, intra promuraliū ſepta, ubi imperatoris Adriani titulos literis cubitalibus marmore exciſos habentes cernuntur parietes, eſt perductus. Tumultum uero qui à præcedenti cohorte, quid ageretur intelligente concitari cœperat, pręfectus rem pontificis iuſſu factam oſtenſis decretis ex arce atteſtans ſedauit, & paulo poſt alligatum uulnera ſtrato iacentem ornatiſſimo cardinalem, ut ſolaretur bono animo eſſe iubebat, futurum dicens, ut liberatus, non certe armatam, ſed quietiorem poſt hac apud pontificem ducat uitam. Cui ille uerbis ut cernētibus apparuit, imo pectore eductis, rauca preſſaꝗ uoce reſpondit, conſueuiſſe quorum magnitudo à uiolentia nō abhorreat, cum capti fuerint nō dimitti. Permanauit ocius totam Italiā eius facti rumor, & tanquam omnibus cōſtaret Piccininum illius ſpe fauoris iniſſe expeditionem, ferebatur palàm eum qua aduenerat in Lombardiam contra Sphortiam rediturum. Is tamen progreſſus caſtella aliquot immunita, quæ Florentini trans appeninū tenerent, Caſſianum, porticum, montem ueterem, terdocium, aureolum, mutilianam, à Guidantonio Fauentino capi adiuuit. Et ad appeninum ducens, qui niuibus ubiꝗ altiſſimis tegeretur, illis qua pergere intenderet decuſſis, ab itinere non ceſſabat. Florentini interea conſcribendis mercede militibus intentiſſimi erant. & cum aduenas undiꝗ confluentes parum eſſet accipere, multos ex ſubditis militiæ inſuetis data pecunia conſcribebant, quos mercenario militi ueterano immixtos, hoſti obijciebant: Sphortiam tamen ut paratus eſſet ſubuenire, & cohortes interea præſidio mitteret, multis precibus orauerunt. Sed apud pontificē Romanum, ut ſibi ſub cardinali Florentino ſolitas militare copias accerſiret, ſtudio enixiſſimo cōtenderunt. Nam & ſi eos ut nunquam antea imparatos terrebat appropinquās paratiſſimus hoſtis, magis tamen multo extorres, quos ille ſecum duceret, expaueſcebant. Tunc pontifex ſibi timens & curialibus, in quos æque ac in Florentinos Piccininum conſtaret ſæuiturum, quod prius tot tantisꝗ laceſſitus à Philippo & Piccinino iniurijs, ut faceret nunquam adduci potuerat, cum ſocijs belli populis fœdus iunxit. Cōmunes fore belli quod ubiꝗ extra Lombardiam gereretur pacisꝗ rationes, & tertiā uterꝗ populus partem ſtipendiorum, quatuor pontificis equitum, duobusꝗ peditum milibus diſſoluere promiſit: quibus copijs in agrum Florentinum perducendis Ludouicus patriarcha Aquilegienſis legatus, in capti cardinalis Florentini locum ſuffectus, Romam eſt miſſus, & eo curante poſtquam diem obierat cardinalis, mouerunt ex hibernis quæ in latio & circum urbem egerant cohortes. Piccinino autem ut appeninum traijceret, omnibus intentante in locis, quæ balineam uallem & anomonis fluuij, uallisꝗ ſummitatem intercedunt, Florentini Nicolaum Piſanum Sphortiæ commilitonem, qui tunc forte Florentiam inermis uenerat, mercenario peditatui præfecerunt. Et Bartholomæum Orlandinum equeſtris ordinis ciuem ſuum Etruſcis tironibus dederunt ducem. traiecit illico appeninum Piſanus, &

in picci-

in piccininum delatus, primaſcorium caſtellum obſidentem, non paruo detrimento affe-
ctum ſubmouit: repuliſq; poſtridie colles conſcendere adnixum, qui ad benedicteum per-
tinẽt ſaltum appenini in Etruriam cæteris patentiorem. Tunc piccininus longe ab illo, cu-
ius uirtutem apud Benacum fuerat expertus traijcere intentaturus, in anomonis uallem
conceſſit. Tenebat Orlandinus pręſidio Marratę uicum, qui nullo circumdatus muro aut
uallo, natura ſoli muniтiſſimus, incolas habet in patria audaciſſimos, & Anomo præterflu-
ens, ponte iungitur, quo ſucciſo tuta ſemper hactenus ab omni hoſte fuerũt, quæcunq; ad
illius excaſas rupes ſupereminenti caſtellioni oppido ſubijciuntur. Sed primo aduenientis
hoſtis rumore deterritus imbellis Orlandinus, & uicum deſtituit, quẽ hoſtes eueſtigio di-
ripuere, & nedum ad pontem uel integrum uel ſucciſum repugnauit, ſed intra appeninũ
ſe cum copijs recipiens, non prius de fuga ſubſtitit, quàm attigit Laurentinum, quæ ſaltuo
ſa & in primis omniũ Italiæ præcipitijs interciſa frequentibus tramitis appenini loca cum
renunciatum eſſet Piccinino eſſe hoſtiũ præſidio deſtituta, credere nequiuit: nec ut tranſ-
mitteret adduci potuiſſet, niſi Fauentinis explorato ſaltu ſtationibusq; firmato redeunti-
bus, eorum princeps Guidantonius præceſſiſſet. Exercitu in Etruriam traducto, Piccini-
nus Policianum obſedit, caſtellum ſex aut ad ſummum octo caſis ſacello inhabitatum, ſed
natura ſoli muroq; munitum. Eius rei magnus Florentiam peruaſit terror, & cum cuſto-
diæ pro portis haberentur omnis ciuitas arma corripuit: magiſtratusq; quibus datum eſt
publicorũ urbis cuſtodię locorũ munus, partitos in turmas manipulosq; ciues, qui quo'ue
in loco adeſſe deberent interdiu per noctemq; intentiſſimi curauerũt. Tunc expectata op-
tatiſſimaq; Sphortianorũ cohors, Boſio Troiloq; ductoribus uia mutinenſi aduenĩes, Flo-
rentinos in aliquam ſpem erexit. Et ſi Borſius Eſtenſis Nicolai marchionis filius, quem po-
pulis fœderatis ſtipendia facere oſtendimus: prout ille genitorq; ſpem dabant aduenitſet,
nullam præſentis ſtatus dubitationem fore reliquam apparebat. Sed tanta erat confugien-
tium in urbem agricolarum, qui ſexageſimo ante anno laribus non mutaſſent, tanta inopũ
& nulla in urbe habitacula habentium turba erat, tam multa undiq; ducebantur armenta,
quorum dominis nec ſtabuli nec ſtramentorum adeſſet facultas, cum paſcendi commodi-
tatem omnino abſtuliſſet hyemis frigiditas, in multum ueris producta, ut mutata iocundæ
nitidæq; urbis facies fuerit, eaq; res noua inſuetæ talibus plæbis externorumq; qui inerant
curiæ uirorum pauori, quem appropinquans hoſtis incuſſerat, mœſtitiam cumularit. At
Franciſcum Sphortiam, machinas tunc commeatum, impedimentaq; cum paratiſſimo ex-
ercitu trahenda componentem irridebant Philippo per Italiam cupientes, Piccininum mi
ris laudibus extollentes, qui altiſſimis niuibus frigidiſſima in hyeme ſuperatis; mœnia ut
dicebant Florentiæ circumſedebat. Quin etiam Veneta & Florentina plæbes, cauſas rati-
onesq; quibus diſtineretur Sphortia ignorantes, illius tarditatem ignauiamq; damnabãt.
Nam parantem interea in hoſtem ducere hinc Venetorum ſenatus illum hortabatur im-
pellebatq;: inde Florentini in Etruriam reuocabant, futurum proteſtati, ut niſi ſubueniret,
cogerentur oblatæ à Piccinino paci, quã tamen inſidioſiſſimam ducerent conſentire. Pic-
cininus namq; eam trahens obſidendo Policiano, quam omnes ſui damnarent moram,
Florentinos & pontificem hortabatur, hunc ut ſe medium communemq; partibus exhibe
ret, Philippum habiturus filium, & eccleſiæ obſequentiſſimum: illos ut pacem quã cum
Philippo ſequeſtre Sphortia proximo feciſſent anno, redintegrantes, Sphortiam reuoca-
rent, fore pollicitus ut Philippus Blanca filia Sphortiæ in matrimonium data, & copijs in-
tra Lombardiã reuocatis, Bononiaq; & Romandiolæ ciuitatibus redditis pontifici, Sphor
tiæ, & ipſis ſimul ſatisfaceret Florentinis. Quibus Piccinini blandimentis cũ Florentinos
magiſtratus magnatesq;, ab extorribus & populo tributis grauato timentes, flecti Sphor-
tia uereretur, in ſententiam uenerat, aut copijs per Mutinenſes in Etruriam ductis, ſeſe Phi
lippenſibus opponendi, aut Romandiola ad rebellionem compulſa, piccininũ quocunq;
pergeret perſequendi, & Venetias accedens, anniſus eſt id ſenatui perſuadere. Sed Vene-
ti contraria ſentientes, illi & Florentinorum oratori oſtendebant, & fore ut Sphortia padũ
tranſmittente ſeſe nihilominus cum legione ſaluum redderet Piccininus, multorum fre-
tus auxilio tyrannorum, quos rebus publicis & Romanæ eccleſiæ infenſiſſimo Philippo
ſtudere conſtabat: & interea Brixianos ad extremamq; frumenti inopiam adeo perductos,

ut partim fame areſcerent aliqui,partim immundis manus iniecissent,multi cū cuius uni-
ca ſpe ſuſtentarentur.profectum audientes,ſeſe hoſti permitterent,copijsq; Philippi, quas
in Lombardia Piccininus reliquiſſet,marchionis Mantuani ductu, per liniacum & baldi-
um in Vicentinos Paduanosq; traductis, apud paduam prius laborari inciperetur, quàm
ipſe Piccinini caſtra uel fumo indicante proſpiceret. Cum è contra facile appareret futu-
rum:ut traductis Mincium copijs perdita de brixianis & bergomenſibus illico recupera-
rentur,& brixia agri ſui frumentis,quæ multum à maturitate non aberant, repleta tantus
afferretur Philippo propriç ſalutis terror:ut Piccininum reuocare compelleretur. Cui eti-
am Philippi ſalutem ut dicebat negligenti, ne Florentinos opprimere poſſet, pontificis
Romani copiæ duobus equitum millibus, quæ ſub Micheletto, Troilo & Boſio Sphor-
tianis ac Vrſino illis militarent coniunctæ obſtarent. Quibus item copijs non parua eſſet
acceſſio Borſij eſtenſis, quem genitor Nicolaus marchio cum mille quingentis equitibus
prope diem mittere promiſiſſet.Rebus autē per eas altercationes ductis, piccininus Poli-
ciano duodetrigeſimo q̃ circūſederat,die potitus duxit in caſentinū, ab Franciſco Puppij
comite,cui ut rebātur amico Florentini regionis curā demandauerāt,dolo accitus: dumq;
uariant inter ſpem metumq; rerū caſentini,Borſium Eſtenſem Florentini cū omni equita-
tu,ad Philippū tranſiuiſſe,ex literis frequentibusq; nuncijs audiuerūt. Is enim cum ange-
lus Acciaiolus orator Florentinus ad quindecim auri milia ſibi numeraſſet, inſtaretq; ut
afflictis patriæ ſuæ rebus ſuccurreret,ex Mutina, ubi hiberna habuerat cum copijs mouit.
Sed paululum uiæ progreſſus,non in Etruriam quod ille expectaret, ſed ſibi ad dexteram
iter fore dixit, ut Philippo ſeruiret, à quo certiora ſibi ſtipendia eſſent, atq; meliora q̃ ha-
ctenus percepiſſet,liberis populis pecunias lente,ut nihil militibus prodeſſe ualeant diſſol-
uentibus.Quo perlato in publicum nuncio, & comite Puppij aperta defectione hoſti re-
rum omnium penuria laboranti neceſſaria abunde ſubminiſtrante, rem Florentinam peſ-
ſimo loco adductam eſſe conſtabat,niſi & præſenti cupientes ſtatui fouiſſet, animiſq; ere-
xiſſet,è contra ue nouis ſtudentes rebus à motu deterruiſſet copiarum pontificis qui cele-
rior ueritate nunciabatur aduentus.Egit tamen omnia frigide,& opinione ac terrore mi-
nora Piccininus,quod bibiena & minoribus aliquot caſtellis,dierum nouē obſidione po-
titus:diui Nicolai caſtellum duos ſupra triginta dies circumſepſit,illudq; maximis oppu-
gnatum conatibus, ut nihil etiam ſupra uires facere omiſerit, frumenti inopia,qua ange-
bantur oppidani, potiuſquam ſui exercitus uirtute cepit. Acceſſit inde ad clauſuras agri
Arretini caſtellum,per cuius ſaltum in Arretinos, & inde ad Senenſes ducere minabatur,
fore affirmās.ut Senenſibus bello implicitis,& Peruſinis imperata faciētibus, Lucenſibus
quoq; bellum renouantibus,Florentinos pontificemq; Romanum,ad quaſcūq; uellet,de-
ditionis perduceret conditiones.Sed eas ob ſuſpitiones quas pontifex non extimauerit ne-
gligendas,admonitus literis patriarcha Aquileienſis,conceſſit Arretium,tribus equitū &
binis peditum milibus, florenti paratoq; exercitu ſecum ductis. Cui ſeſe illico coniunxe-
runt Sphortiani Michelettus ex Piceno miſſus,& Boſius Troilusq;, quos per mutinenſes
oſtendimus adueniſſe. Fuerat etiam pauloante cum prædictis in ualle arni ſuperiore Vr-
ſinus,qui apud forum Popilij à malateſtis piccininoq;,ut ſupra docuimus, aliquamdiu re-
tentus,quo tempore obſidebant Policianum Philippenſes,per uallem balineam ſe contu-
lerat in Etruriam. Tantas itaq; copias apud patriarcham coactas eſſe audiens Piccininus,
ſeſe ad appenini radices recepit.Quæ cum eſſent ad Sphortiam celeriter perlata, poſtquā
Florentinam rem in tuto eſſe intellexit,per nonas Iunias Mincium ponte iunxit, & copijs
nullo hoſtium ſeſe illi opponente traductis,omnia in Mantuanis Brixianiſq; cœpit euer-
tere.primi putilonghij pontaniq; mincium accolentes in poteſtatem uenerunt.Ad Riuol-
tellam uero,quod oppidum Benaco oſtendimus adiacere,cum admouiſſet copias, prodijt
ex claſſe eduxitq; turmas Stephanus Contarenus: & cū oppugnatio maximis militū cla-
moribus poſceretur,ſeſe oppidani ocius dediderunt.idem die illa deſentianij & padingo-
lenſes fecere.Progreſſus inde Sphortia cum attigiſſet cleſium amnem,cohortes duas du-
cibus Petro Brunorio & Scariotto Fauentino in Salodienſes miſit. Qui & ſi maxime pre-
mebantur à claſſe,terreſtrium aduentu copiarum nullatenus commoti repugnauere.Inte-
rea Franciſcus Barbarus quem brixiæ præfectū præſidio perpetua in temporū difficultate

illa

illa oſtendimus fuiſſe, primoribus ex Brixiæ populo comitatus, liberatorem ſuum Sphortiam conuenit. Quibus de ratione adminiſtrandi belli in concilio agentibus, multi attulerunt nuncij Philippenſium copias ad millia equitum quattuor, pedites uix quingentos, Foroiuliano & Vermenſe ductoribus eo concilio ſe contuliſſe Baſſianum, ut eo in uico Veneti exercitus impetum morarentur, fieretq; Brixiani agri paganis poſt terga relictis poteſtas frumenta iam matura in oppida conferendi. Barbari conſilium fuit nullum in expugnandis oppidis terendum tempus eſſe, ſed manum cum hoſte conſerendam, qui ſi repugnaret, facile prælio uinceretur: ſi cederet, bello uictus eſſet. Quæ cum ab auidis pugnandi Sphortianis eſſent intellecta, inſtarentq; omnes hoſtem priuſquam ſeſe intra munitiones abderet, inuadendum, Sphortia Barbarum cuius admiratione uiri tenebatur, Brixiam deducturus, profectionis ſignum tuba dari iuſſerat, cum citus à Brunorio nuncius aduenit, expugnatos ui Salodienſes in prædam claſſis & terreſtrium copiarum militi datos eſſe, & inſtitutam continuans in hoſtes profectionem intelligit eos ad Vrcios receſſiſſe. Quorum fuga & ſimul Salodienſium caſu deterriti regionis pagani, oppidanorumq; multi, ſeſe ultro Brixiæ magiſtratibus permiſerunt. Inter quos cum Pontisuici, quo ponte Ollius iungitur fluuius, fuiſſent oppidani, Sphortia eius opportunitate loci fretus, incurſione in Cremonenſes facta, maximam abegit prædam. Et Bina oppido Petro Romano centurione ui capto, nihil in Cremonenſibus tutum erat. Exinde Longena caſtello dedentibus oppidanis recepto, Rochafrancham circumſedit, caſtellum quatuor ab hoſtium caſtris millia paſſuum diſtans, Philippenſes enim Sphortiam ne ultra progredi auderet diſtinere, & meliora regionis oppida ſeruare conſiſi, loco ac ratione munitos ſeſe ſtatuerāt continere. Vrcij Soncinumq; munitiſſima atque opulentiſſima regionis oppida, hoc Cremonenſis, illud Brixiani agrorum, bina diſtāt paſſuum millia, & cum Ollius intercedat ea in parte biſurcatus, pertinet ad Soncinum ac prope mœnia alluit iuſtus fluuij alueus, abeſtq; quingentos ferme paſſus, qui paulò ſupra oppidum ſcinditur ab eo ramus. Quod autem oppida intercedit directa ad lineam uia, pontes utrobique in ea fluuium iungunt. Et uiam Veneti ſuperioribus bellis foſſa muniuerant undiq; ducta, quæ pro uuidi natura ſoli aquas etiam æſtate contineat, aditumq; qui niſi de oppidis aut ſub eorum mœnibus pateat, prohibeat commeantes. Philippenſibus itaque inter utrunque pontem ſedentibus, Sphortia in Vrcianos duxit. Cui oppido Foroiulianus cohortem unam præſidio eo attribuerat cōſilio, ut Sphortianis uiæ munitiones ſuperaturis obſiſterent, aut ui prætergreſſis à tergo lateribusq; inſtarent. Quorum conſilia cum cognouiſſet Sphortia, ſuis primos legionibus ordines ducentibus quid facere intenderet præmonitis, cohortes duas impedimentis præſidio datas, iuſſit oppidanos ab eruptionibus prohibere, Poſtmodum uiæ foſſas, extra tormentorum oppidi iactum replere aggreſſus, ſagittarios baliſtariosq; cum bombardulas habentibus manuales, per ripam diſpoſuit: quod nanque futurum præuiderat, multi ex Foroiuliani caſtris leuis armaturæ milites, nullo in ea aggeris ſecuritate ductorum imperio coërciti procurrerunt, quos immiſſæ glandes plumbeæ ſpiculaq; quo minus complanationem impedirent, ilico auerterunt. Auſi tamen ſunt Philippenſes cum Sphortianis, qui in uiam euaſerant pugnare, anguſtijs uiæ ſiſi, in qua denos aut ad ſummum uicenos totidem ex hoſtibus reſiſtentes maioris etiam exercitus poſſe impetum ſuſtinere & crediderunt, & cum peritioribus qui retraherent ſæpenumero contenderunt. Nec eos fefelliſſet opinio, ſi contis aut gladijs rem geri ab equite contigiſſet. Quamprimum uero deduxit ad fortem bombardulas baliſtasq; Sphortia & Philippenſes arma, nec à glande nec à iaculis tutabantur, pedem fugientibus ſimiles retulerunt. Tum ſuos cedenti hoſti inſtare compulſos, Sphortia ſubſecutus non prius premere deſtitit, quàm eſt ab Ollio flumine retardatus. Nam cum caſtellum Lateritiæ, Pontiſpilæ, quæ tigna utrinq; à ripis ducta cōtinebat impoſitum promineret, ex eo Philippenſes lapidibus ſudibusq; & telis iacientes hoſtem principio ſunt morati, ut Foroiuliano Vermenſiq; faciIlimum fuerit, paucis ſuorum ea in fuga amiſſis, pontem obicibus firmatum interciſumq;, quoad legio in tuta ſecederet conſeruare. Sed adeo territi in fugam potiusquàm in prælium animos conuerterant, ut natantibus ad pilam Sphortianis in caſtellumq; obrepentibus nullus ſuperne telum lapidem'ue dimiſerit. Sphortiani itaq; caſtello potiti, repagula ponti raptim impoſita rapidius in fluuiū deuoluerunt, tum Sphor

tia equitum cuneo, quantum uiæ pateretur anguſtia denſiſſimo in hoſtem miſſo, totum ſubſequi agmen iuſſit. Sed fracti ſunt eueſtigio fugatique Philippenſes,& ductoribus qui ſeſe Suncinenſibus permittere non ſunt auſi,ſecundum oppidi foſſam equorum uelocitate prolapſis, capti ſunt equites ſupra mille,tum Suncinenſes populariter effuſi, & eadem hora Ruminenghenſes uicini in poteſtatem uenere. Erat tunc apud Ienepaltam uicum,bina diſtantem paſſuum millia,Borſius Eſtenſis equites mille & quingentos,cum quibus apud Philippum tranſiuerat caſtris ueſperi adiuncturus.In quem de commiſſi prælij fortuna dubium queritabundumq́; Sphortiani, prout quemq́; duxit caſus, impetum fecerunt. Et eo armis tentorijs impedimentisq́; exuto,ad ſexcentos equites abduxerunt.Eius uero ſecundi prælij fama per regionem perlata, maximus eſt undiq́; factus, ſeſe Venetorum imperio permittentium concurſus, Nam poſtridie eius diei Vrcinenſes, præſidio ex fœdere abire permiſſo,Capreolenſes,Clariēſes,Tranſcurrenſes,Martinengēſes,Romanienſes,& remotiores uallis Camonicæ, ac Sebuini lacus l:ei omnes populi,ad Venetos redierunt.Italianus autem & Vrmenſis Lodouicus ac Borſius, ſeſe de fuga Cremam cōtulerunt,quos eueſtigio inſecutus Sphortia ad ſtadia duodecim cōſedit,& cum oppidi natura ſoli mœnibus & tanto præſidio munitiſſimi oppugna:ionem intelligeret futuram diuturniorem, tētauit per nuncios Monzanigham Abduēſis Gl reæ oppidum, cuius potiundi cum oblata eſſet ſpes,eò ducens oratoribus obuiauit,qui oppidū populi iuſſu eueſtigio dediderunt.Ad Carauagium uero cum ueniſſet,commeatus penuria angebatur, quod circumſtarēt hoſtium loca,& à pacatis unde importari poſſet longè abeſſet exercitus, nec ulla tūc deditionis ſpes apparebat,Philippo per Abduam uicinum ac propè contiguum flumen, præſidia & nuncios noctu & cum uoluiſſet interdiu ſubmittente. Motis itaq́; caſtris,Brignanum non uile oppidum,quo terruit primo impetu cepit.Et Triuſlium inde Riuoltamq́; opulenta ac populis frequentiſſima regionis oppida circumſedens, in:er oppugnationis minas apparatumq́; recepit.Tunc Philippus frequentiſſimæ populis omnium Italiæ, Padum inter Abduam & Ticinum regioni, ducatus uocatur,quam tutiſſimam dudum pacatiſſimamq́; tenuerat,timens, omnes copias quæ ſibi in Lombardia reliquæ erant ad eam Abduæ ripam Sphortiæ oppoſitam miſit, & m:rchio Mantuanus, Cremonam Cremamq́; equitatus ſui præſidio confirmauit.Tantus uero tunc terror eius regionis populos inuaſit,ut quod paucis antè dieb:s,apud Florētiam diximus contigiſſe paganis in tuta confugientibus,eò maior per uias agri Mediolanenſis & urbis plateas cerneretur,armenta præ ſe agētium & pueros cum rerum ſarcinis deſerentium tumultus:quo magis triplo & ut periti affirmant quadruplo eſt ea regio quàm Florentiam adiacens populoſa:quanquam uero Sphortia nonnullos oſtenderit tranſmittendi Abduam apparatus,ea ratione duxit abſtinendum,quòd multa nimis erant poſt tergum relicta,ex quibus in aduerſum pugnæ, aut accepti incōmodi caſum commeatu reditusq́; poterat intercludi. Omnibus itaque tranſmiſſuro neceſſarijs apud Riuoltam,quod oppidum ſexdecim abeſt à Mediolano paſſuum millia,iuſſis comparari,iterato Carauagium obſedit, & cum oppidani ad reſiſtendum paratiſſimi uiderentur,bombardas adigi curauit,dumq́; muri creberrimis ictibus quaterentur,& frequentiſſimas oppidani mitterent bombardas,ictus dextrum crus Leo Sphortia frater pro mortuo eſt elatus.Eam rem ægre,ut debuit,ferens Frāciſcus Sphortia,poſtridie urgeri expugnariq́; ſumma ui oppidanos,& agrū interea uaſtari iratus iuſſerat. Cum ea peruidētes & de caſu Leonis à ſuis qui in caſtris capti erant prouincialibusq́; certiores facti eſſent, Carauagienſes deditione oblata ueniam impetrarunt.At apud Benacum,nequaquam ſegnior erat interea Stephanus Contarenus, qui claſſe circundata, cum ſeſe ultrò reipublicæ committentes pacificus recepiſſet, ripam adnauigauit, quod oppidum Brunorius cum Sphortiæ peditatu diebus triginta obſeſſum quoad terreſtri expeditione potuerat acriter agitarat. Nec adduci poterant Ripenſes odio in Venetos exaſperati, ut Mantuani præſidium exulesq́; qui inerant Veronenſes,& perfugas à Spbortia quoſdam cum oppido dederint,quin nouas quotidie ſtruentes fallacias rem ducebant. Qua motus indignitate Contarenus tur malibus edixit, ut ſiquid opis eſſet in ea quam malos ſcandere aſſueti naualibus præſtarent muneribus, agilitate, muros ſcanderent diutina bombardarum quaſſatione ſemirutos, prædam agerent ex oppido opimam, ut uxoribus liberisq́; deſerrent ipſorum deſide-

L. rio

rio languentibus, dum eo in lacus receſſu tandiu hæſerunt, procul à patria relegati. Nec
mora, epoti ruerunt in uulnera Hiſtri, genus hominum in contemnenda morte duriſſimũ,
& pars ſcalis, pars alter alterius humero innixi, quo plures ab anxio defenſore præcipitabã
tur uulnerabanturq́;, eo frequentiores ruinas muróſq; ſcandebant, uicitq; pertinacia, & utri
uſq; exercitus milite irrumpente præter ætatis noſtræ morem, cædes primo edita, quã illico
intermiſerunt, ad prædam captiuóſque in redemptionem tenendos, à Stephano & Bruno
rio reuocati. Defenſa eſt etiam altero menſe arx ſitu mœnibuſ'q; munita, centurione per-
fuga, qui ſe in eam receperat obſtinatius reſiſtente. Sed oppugnat arcem Brunorius, Gar-
denſes impoſitum à marchione Mantuano præſidium emittere illæſum contendentes, Ste
phanus ui captos conceſſit turmalibus diripiendos, & Iacobus Antonius Marcellus, agre
ſti Brixianorum manu ducta, adijt noctu Archum. Quod oppidum furto cum paucis in-
greſſus, cum ſeſe Archenſes Venetorum fidei permittere obſtinatius recuſarent repugna-
rentque, peditatu reliquo ſubſequi & urgere iuſſo, non ſine cæde diripuit. Ad Lagiſium ue
ro cũ appulſa eſſet claſſis, partẽ turmarũ in terrã Stephanus expoſuit, & addito ex Verona
tyrocinio, peditatu undiq; lacu & terra oppidũ obſedit, quod cũ intentius oppugnaret pa-
ratiſſimus reſiſtere hoſtes ſenſit, nanque lectiſſimum inerat præſidium à Mantuano impo-
ſitum, & oppidani rebellionis ad quam nulla ratione coacti fuerant conſcientia, ſimilem in-
flictæ Salodienſibus Ripenſibuſ'que & Gardenſibus ultionem expectantes, pro ſe quiſq;
utriuſque ſexus & omnis ætatis conditioniſ'q; pugnabant. Eo autem in æſtatis principio,
dum Hetruriæ montibus, ut eſt dictum, Piccininus oberrat, & hinc Sfortia Mantuæ, Bri-
xiæ, Bergomi, Cremonæ & Laudæ, agrorum oppida caſtelláque Venetorum imperio par-
tim recipit, partim addit, hinc Contarenus Benaci oram recuperat, ac reddit reipub. am-
pliorem, Eadem quæ pridem inerat, regnum Apuliæ lacerabat abſumebátque regnum po-
tentatus exſitas. Alfonſo nanq; apud Auerſanam hærente, Renatus poſtquam Antonio
Caudolæ coniunctus fuit, pecunijs ut oſtendimus à ſuis undique accipiendis exercituq;
inſtaurando ſolum intendit. Eam uero quę tempeſtate illa in tot regionibus edebatur uaſti
tatem, ſi maximi potentiſſimique feciſſent exercitus, in alienam uim acceptam ducerem re-
ferendam. Sed quæ olim duos toti⁹ Africæ & Europæ exercitus, hinc Carthaginenſem du
ce Hannibale, inde Romanum per annos quindecim integre tolerarunt, duorum nunc re-
gum ductu quorum unus nullas, alter paucas adduxerit extrinſecus copias, ſuo ſe inuicem
infortunio propè ad excidium lacerarunt. Poſtquam enim Alfonſus rex Arragonenſium
Sinueſſæ, Fundorũ & Nolani principum fauori innixus, Capuam, Gaietam Accerráſq; &
cõplura uetuſtæ Campaniæ, nũc Terræ laboris oppida cepit, Neapolim adeo afflixit, ut ci-
uibus pene deſtituta laboret fame, nec defenſari poſſit ſine mercenario peditatu. Auerſanã
uero cuius arcem Renatus rex Antonio Caudolæ in ſtipendiorũ mercedem cõceſſit, poſt
uaſtatum igni & ferro agrũ, duriſſima premit obſidione, ut ſolos in ea regione Putelanos,
natura ſoli tutos Renat⁹ poſſideat. Nec deſunt interea q amœniſſima toti⁹ Italiæ in Cam-
paniæ quondam & Lucaniæ finibus, Amalfitanæ terræ loca, ſibi parentia Arragonenſium
ſtudio deuaſtent. Quanquam totius inferi ſuperique & Ionij pelagorum ambitu, à Gaie-
ta ad Aterni, qui fluuius nunc eſt Piſcharia, oſtiũ terna aut ad ſummum quaterna, urbes ui
cos & oppida pacatis cohærentia finibus difficile fuerit inuenire. In Hetruria uero, per id
temporis, cum primum Piccininus Romani pontificis legionem, Florentinorum & Sfor-
tiæ copijs, apud Claſſiam uicum tria diſtantem ab Arretio paſſuum millia, cõiunctam eſſe
audiuit in Tifernates Caſtellanos duxit, & oppidanis prece miniſq;, ac uaſtatione agri, in-
cendio magis oſtenſa, quàm late facta ut deditionem facerent fruſtra tentatis, quinque paſ
ſuum millia ad Peruſiam caſtra mouit. Eum Peruſini publice & priuatim magno adeuntes
concurſu, & commeatu abunde iuuerunt, & ampliſſimis muneribus donauerunt, tantum'-
que abfuit ut populi conſilium eſſe diceretur illum admittere ad tyrannidem, quod archie-
piſcopum Neapolitanum urbem pro pontifice & Romana eccleſia gubernantem adeun-
tes ciuitatis magiſtratus, priores uocãt, & primarij ciues, audaciam mittendi publice doni
& faciendæ ſalutationis, à temporum difficultatibus deprecati fuerunt. Quæ cum eſſent
Piccinino renunciata, populum clara uoce ut exaudiretur laudauit, qui fidem Romanæ ec-
cleſiæ & illius pontifici ſeruaret, & cũ portas ne improuiſus irrumperet cuſtodiri audiſſet,

 inſtare

inſtare cœpit, ut paruo deductus comitatu, permitteretur genetricem decrepitam amplexari. Id cum eſſet permittente archiepiſcopo cōceſſum, euntes ex primoribus perſidi quatuor, illum quingentis ſtipatum armatis militibus introduxerunt, quo in tempore caſtrorum acies ad urbem propius conceſſerunt. Exinde Piccininus in publicas perductus ædes, cum primores uenerabundus ſalutaſſet, archiepiſcopū conuenit & multa de pontifice Romano queſtus, qui Philippi hoſtes Florentinos protegeret, illum ſub oratoris ſpecie cum mandatis, quorum hæc fuit ſumma, fore ſi pontifex Romam profectus legionem ſuam ab hoſtico exercitu reuocaſſet, ut omnia ad eius libitum fierent, Peruſio emiſit. & rem Peruſinam ex libidine adminiſtrans, poſt exhauſtum pontificis ærarium, acceptis ab ſponte contribuenti ciuitate decem auri milibus, maxima paganis æque ac ciuibus imperauit tributa. Quibus uel cū uiolentia excutiendis, quæſtorem ex ſuis præfecit, & decem ex primoribus ciuitatis, quos arbitrij decem uiros appellauit, ſummæ rerum præpoſitis, ad continuandam Tiferni obſidionem acceſſit. Eam uero urbem cuius agri caſtella fermè omnia obtineret, à Franciſco filio pridem ut ſupra eſt dictum capta, fruſtra obſediſſet, niſi ab frumenti penuria quā ſuperioris anni bellum effeciſſet in ea laboratū eſſet. Quæ res faciebat ut Braccianæ factionis qui inerant nonnullis in ditionem procliuius proſpicere incipientibus inſtarent litteris nuncijsq́; frequentibus apud legatum eccleſiaſtici Tifernates, futurum proteſtati, ut niſi addito præſidio ſubueniret, deditionem facere cogerentur. Munitur autem Tifernum hinc amne Tyberi, inde depreſſis altiſſime ripis, & quæ plana apertáq; relinquitur ad orientem ſpectans agri particula. eam hoſtium ſtatiua adeo compleuerant, ut nullū niſi fracto fugató ue eo exercitu aditum patere aduenienti præſidio ſit exiſtimatum. Ea cum apud legatū eccleſiaſticiq; exercitus ductores agitarentur, angerenturq́; animis omnes hinc municipij fideliſſimi bello opportuni periculo, inde iactura quam facere addubitarent, ſi quod mitteretur præſidiū interciperet, Troilus & Paulus Molarianus ex patritia gente Romanus id ſibi munus nedum rogati, ſed cæteris penè diſſuadentibus aſſumpſerunt, cōſiſi ut dixerunt in ea quam Piccininus nimiam ſui ipſius fiduciam oſtentaret. Nec feſellit fortes uiros opinio. Trecentis nanq; ſelectis equitib⁹ ex ſuis cohortib⁹ acceptis, per medias hoſtiū ſtationes, nonnullis qui raptim ad arma currebant in municipium tractis, inter tumultum pauoremq́;, quem apparatus maioris metus faceret, illæſi aduolauere. Continuauit tamen obſidionem Piccininus, & frumenta tunc magis matura, à proximis municipio locis abigi, remotioráque in ſua comportari caſtella curabat. Erat tunc Romani pontificis legatus Anglarij, & Gino Capone Bernardóq; Mediceo Florentinis ciuibus, publice ut legato aſſiſterent miſſis, ac Petro Ianpaulo Vrſino Florentini populi copiarum Capitaneo, Micheletto quoq; Attendulo ſuadentibus, ſtatiua ſecundum oppidi mœnia foſſáque ea ratione erant metati, ut cum omnia Florentinæ ditionis poſt tergum relicta tutarentur, tum alerent ſpe Tifernates, & in proximos Anfroxinæ Petramalenſis inimicæ mulieris, Burgíque ad ſepulchrum agros, calones mitterent frumentatum. Fama interim ad Piccinini exercitum certis autoribus & domeſticorum nuncijs maiora uero omnia facientibus perlata erat, partē Lombardiæ peſſimo adductam loco euertiſſe omnia Sfortiam, & Abdua pontibus tranſmiſſa, paganos & prædam ab ipſis Mediolani portis abigere. Fremebant itaque Lombardi maxima pars exercitus, haudquaquam eſſe parem dicentes compenſationem, pro grumoſis Caſentini arcibus, pro Policiano cliſtello potiuſquam caſtello, datum expoſituḿque Sfortianis & Veneto in prædam opimum, feraciſſimum, affluentiſſimum bonis omnibus cum cæteræ Lombardiæ, tum Mediolani ducatus agrum. & dolore pudorem ſuperante proteruiores in ductorem uoces, & conuitia ſunt iactata. Eum etiam à Philippo, ut opem allaturus rediret, multis litteris nuncijśque reuocatum fuiſſe, ſatis compertum habeo. Sed cum Lombardis commilitonibus redeundum ſibi conſtituiſſe palam diceret, Guidantonio & Aſtorgio Fauentinis fratribus eum conſtat hortabundum ſpopondiſſe, breui fore ut tentata fortuna, aut uictor incompoſitam trium inter ſe diuerſa ſentientium dominorum turbam opprimeret, & de ſuperatis pontifice ac Florentinis ultionem cum triumpho ſumeret, Italiam poſtea ad libidinem moderaturus, aut cladem, quod impoſſibile iudicaret acciperet. Ad diem itaque Kalendas Auguſti quartam, caſtris clàm noctu cum paucis egreſſus, quo in loco conſediſſet hoſtis ſpeculatum acceſſit.

Poſtera

Poſterà die apoſtolorum Petri & Pauli celebritate feſta, milites corpora curatos ad meridiem uaſa colligere, & tanquam traijciendum in Romandiolam foret, Burgum petere iubet, quumq; paucis quid animo cogitaret cōſcijs, oppidi ſuburbia attigiſſet, ſarcinas & impedimenta deponi, & primam cui dies obuenerat aciem, ad ſiniſtram in hoſtes ducere iuſſit, ipſe quum ſecundæ tertiæq; & dehinc cæterarum ductores acierum quid fieri uellet edocuiſſet, oppidanis blande appellatis, & uti ſe ad inſpiciendam de hoſte uictoriam ſequerentur inuitatis in primam aciem properauit. Præuiderat enim animo Piccininus, quæ apud eccleſiaſticos tunc fiebant. Nam cum in ea hoſtis propinquitate nullum militem ante meridiem frumentatum mittere, quin ſtructam penè in ſubitam dimicationem pro caſtris aciem continere conſueuiſſent, tunc ea religione ſacra die in ueſperam declinante, negligentius apud eos omnia curabantur, & emiſſis temere frumentatoribus, qui in armis ad meridiem ſteterant ſtrati in tentorijs cauma delinibant, ut niſi ueteranus uigilantiſſimusq; ductor Michelettus Attendulus, ſummo de cliuo, quē equeſter armatusq; inambulabat, tenui primo poſt denſiore proſpecto puluere, ad arma clamaſſet, facile potuerit, quod crediderat Piccininus, incautos inermesq; conficere. Anglarium nanq; oppidum ſub imis Apennini radicibus in leuiter faſtigiato colle ſitum, ad eam partem in orientem uerſam, quæ ſpectat ad Burgum, cliuum habet ſtadia duo ita faſtigiatum, ut cum aſcenſu haudquaquam ſit difficilis, tum cæteram planitiem quæ ad Burgi mœnia quatuor intercedit paſſuum milia, paululum ſuperemineat. Qua uero in parte deſinit cliuus, planities inchoat ad Burgi portas uſque perpetua, ſed quam paſſus quinquaginta diſtans à cliuo interſecat torrentulus, dextra læua'que ſenſim ſuſpendens ad Anglarium rupes, & uiam quæ Burgum uerſus ad lineam eſt directa, eo intercisā torrente, lapideus iungit ponticulus, rarum aut nullum niſi pediti præbens uſum, quòd uicenos undique pedes, demolitæ in torrentis alueum rupes patentem armentis equitibusq; exhibent acceſſum. In eum itaque ponticulum prouolans Michelettus, & forte illo die primam aciem ducturus erat, ſuos accurrentes undique ad uada iubet conſiſtere. Secundus illum ſecutus eſt Simonetus, ductorum in pontificis legione primarius, qui frumentatoribus, quo in loco cuius'ue tuti eſſent præſidio inſpectis, in caſtra armatus reuertens omnia tumultu plena compererat, & illuc item properanter ſe contulit Vrſinus, tubicinibus qui apud eius prætorium prælij claſſicum cecinerant, iuſſis armatos in ordines conuocare. Tunc ductores apud ponticulum, de ſumma gerendæ rei pro tempore conſultantes, præmiſſis ab hoſte uelitibus ad teli iactum propinquantibus, conuenerunt, ut quod aliquando in eum eo caſu adueniente conſtituiſſent fore, tripartito aciem ſtruerent, frontemq; quam tunc habebat obtineret Michelettus, dextræ Vrſinus alæ, ſiniſtræ Simonetus, & Petrus Meuanienſis cum tribus eccleſiaſticorum cohortibus præeſſent, ut Sphortianis omnibus medijs, dextrum cornu Florentinus miles mercenarius, ſiniſtrum eccleſiaſticæ cohortes haberent, in ſubſidijs uero apud legatum ſignaq; ſederet quicquid erat reliquum eccleſiaſtici equitatus. De peditatu autem actum, ut cum baliſtarij in ſummis ponerentur torrentis marginibus hoſtem, qui ad pontem uadáque pugnaret, ſagittis ad latera petituri, tum ſcutati haſtatique in torrente pugnantem, in fronte circumſiſterent equitatum, & gerendæ rei locus erat opportunus, quòd quem ſtadia duo in deuexum diximus pendere, cliuus pari in latitudinem ſpatio extendebatur, cuius foſſas omnes poſſeſſorum agellos diſterminantes, Michelettus quatriduo antè curauerat complanari. Quo econtra incommodo Piccininus maxime angebatur, quòd rectam, ut diximus uiam, ſexdecim latam pedes foſſæ undique muniunt, arcendo ab ſatis pecore, & aqua pluuia excipienda depreſſæ, quibus tranſuerſæ ſimiles coniunguntur plurimæ campos nullo ordine, ſed uti poſſeſſionum exigunt termini diuidentes. Nec illi ocium cura'que fuerat complanandi, quippe qui incautos hoſtes ſperaſſet opprimere: quanquam dixerunt poſt uictoriam ſui fuiſſe illi conſilium, & Piccinino filio Aſtorgio'que Manfredo primam ducentibus aciem iuſſiſſe, ut hoſte ad pontem laceſſito & pugna cedendo in uiam relata, communis hoſti ea fieret incommoditas. Sed primos Philippenſium qui immiſſi erant cum repuliſſet Michelettus, tum Aſtorgius Franciſcus'que Piccininus irruentes, illum ponte deturbatum in cliuum uſque pugnando ſunt ſecuti, rarior nanque tunc erat in omni eccleſia-

ſticorum acie armatus, cum acciti populatores frumentatores'que nondum arma induere potuiſſent, & multi inermes in prælium tumultuarie concurriſſent. Micheletto autem laboranti cum opem attuliſſet Simonetus, relata eſt in pontem pugna, & utriuſque exercitus peditatu ad torrentis uada acriter pugnante, poſtquam Michelettum uidit locum tenere Simonetus, ordines conſeruaturus in ſiniſtrum cornu eſt reuerſus. Id cum ſecundo & tertio eſſet factum, addidit Aſtorgio & filio Piccininus cohortes duas, quibus magno conatu prementibus, tamdiu Sphortiania ſtipatua qui omnea interea aduenerant repugnauit Michelettus, ut Nicolao Piſano ad ſiniſtra põtis uada ab hoſte capto, ipſe etiam in periculum ſit adductua. Tum conferti conglobatiq; Vrſinus Simonetusq; ac Meuanienſis, undique in prælium deſcenderunt, & Piſano ex hoſtis manu recepto, omnes pedem pariter retulerunt, quoa inſecuti Philippenſes, tanto pontem uadaq; præſidio firmauerunt, ut nullam exiſtimauerint futuram hoſtium procellam, cuiua impetu inde aut uiribus pellerentur. Et exinde in ea, quam pontem & cliuum quinquaginta paſſus intercedere diximus, planitie, prælia ſunt commiſſa. Tenuerunt autem ſeuere ordines eccleſiaſtici, & cum iam pares loco eſſent exercitus, prælium eſt ordine commiſſum, ut ſolum id referri poſſit ætate noſtra priſcia ſimile geſtum eſſe. Nam cum hinc cliuum eccleſiaſtici, inde torrentis ripas uada'que Philippenſes pro munitionibus haberent, libero qui intercedebat in campo, nullus erat niſi quem uirtus feciſſet ſuperiorem, tanta'que pugnabatur utriuſque militis pertinacia, ut contis qui omnes fracti erant deficientibua gladijs'que aut diſiectis aut manu delapſis ſe ferreis percuterent chirothecis, & quod cernentibua extra rei naturam fieri non iniuria miraculo fuit, nulla uox aſperior, nullus clamor pugnantium eſt auditus: ueriti tamen eccleſiaſtici, ne Piccininus cohorte ſecundum torrentis ripas circumducta, ab tergo inuaderet, deductam ipſi ex ſubſidijs cohortem in aduerſo cliui poſt Simonetum in inſidijs locauerunt. Sed peſſima tunc, quibus priſci caruerunt arma bombardæ minores, & maiuſculæ rem à militibua ſecure geri prohibuerunt. Philippenſibus nanque quadraginta inerant Germani, portatilibus uſi bombardis, quos à Sphortia quando ſub Piccinini in Hetruriam aduentum Florentiæ eſt trepidatum miſſos, illi in Tifernatum caſtello obſeſſoa ſacramento'que ob ſalutem datam conſtrictos, in exercitu continebant, & eccleſiaſtici bombardis maiuſculis Anglario eductis, hoſtes de ponte uadis & uia cum iacerent, deturbabant. Si quando enim recedere pertinacius neglexerunt, binoa trinos'que armis tectos, cum equis lapides lacer.bant. Hoc uero primum maius'que incommodum obſtitit Philippenſibus, cum item Michelettus Simonetus'que & Meuanienſis facto cuneo hoſtea etiam numero plures impeterent Apuli Calabrique ſonipedes quibus eccleſiaſtici utebantur minores, Philippenſium equos ex Germania maiori ex parte habitos, uel in niuibus anteacta hyeme debilitatos proſternebant. Quibua in congreſſibua, multi ex Philippenſibus intercepti, ad hoſtium ſigna uel intra oppidum mittebantur. Quod cum uidiſſet Piccininus, ex ſecunda acie quæ pontem & uada tenebat, ex'que ſubſidiaria paululum in uia remotiore, quoſque euocans meliores, in primam aciem eo miſit conſilio, ut titubantes & ſibi etiam non ſatis fidentes hoſtes, furenti impetitos procella diſſiparet. Id cum fieret aduerterunt ex cliui ſuperioribus eccleſiaſtici duces, & omnibus etiam ex ſubſidiaria acie qui equis & uirtute præualerent conuocatis, cuneum & ipſi pergrandem denſiſſimum'que fecerunt. Erat eo in tempore legati Caponis & Medicei cura quæcunque ductores prælio uſui poſtularent ſolerter immittere, quanquam Mediceua Bernardus cum dirigendis iuuandis'que conſilio omnibus, apud acies frequens eſſet, tum maxime Simoneto die illa adſtitit, cuius hominis amiciſſimi uirtutem in Nicolai Tollentinatis utriuſq; educatoris legione antea cognouiſſet. Interea primam Michelettus quam principio ceperat frontis aciem cum teneret, primua'que dimicationem cum ultrò inchoaret, aut ab hoſte cœptam ſuſtineret, & pugnando uir ſeptuagenarius militis, & hortando ducis officia adimplebat: Irent in prælium uel ſe duce uictores, Nicolaum eſſe hoſtem fato ſibi ad uictoriam, aliàs apud urbem Aquilam oblatum, ſecundam hanc eſſe diem quæ Sphortianos de Braccianis ſemper antea ſuperatis iuſtum faciat triumphum ſumere: Iniuſtam Piccinino cauſam, deum optimum maximum Ieſum, eiusq; apoſtolos Petrum & Paulum illi iratos

eſſe,

eſſe, qui ad tantam eum perduxerint, traxerint'que amentiam, ut quorum rebus inſidietur in apoſtolorum celebritate prælium iniquiſsimo loco cum potentiore hoſte committat. Suam uero apud Philippenſes ductorum quiſque concionem habebat. Alij præmia memorare ingentia, quæ ſuperato hoſte Hetruria potiti & pontifice curialibus'que in Florentia ſpoliatis, ex uictoria reportarent: alij hoſtem contemnere, qui trinis ductus imperijs, nullum habeat certum ducem, & ſi conferto, ut adſolet, in ſummo rerum diſcrimine pugnandum erit, non ſe magis milites inter ſe, quàm hoſtem agnoſcant. Piccininus uero quemque appellans, Quouſque, inquit, ueſtra torpeſcet uirtus? Victum'ne toties fugatum exarmatum'que à uobis Vrſinum & Simonetum Tollentinatis, cuius maximi exercitus ſinguli propè binos apud Imolam cepiſtis: reliquias ducentem, nouum hominem nouo & incognito auctum tyrone, Micheletum'que à Fortebraccio Caſtellenſi toties fugatum uincere paſſuri eſtis? Partam tot prælijs proſpere geſtis, tot regionibus captis gloriam ineptis hominibus relicturi eſtis? Et trepidate eos, in ſummum'que cliuum ſeſe cernitia conglobare, de fuga cogitantes, quos ſi urbem ad tergum capacem habuiſſent, ſibi à principio receptu conſulturos fuiſſe non ambigo. Hinc'que deſperatam in ea oppidi paruitate ſalutem hactenus armis quod etiam mulierculæ in extrema faciunt deſperatione tutati ſunt. Sed ſi quam olim contremiſcunt, ueſtram animorum ferociam inſurgere conſpexerint, quod reliquum habent ſpei, in fugam diſſipabuntur. Ite ducis Mediolani ſolida ſpes, ite Piccinini fratres commilitones'que, uictoriam quæ in manibus eſt tenete, proculdubio effecturam, ut nullus poſthac Piccinini legionem in campis audeat expectare. Hæc quum dixiſſet, eo adnuente, tubicinibus ad triginta crepitante claſſico in prælium accedentibus, Philippenſes magnam eccleſiaſticis intulerunt procellam, nec ictum illi, uulnera'que micantium, & tanto illatarum impetu cuſpidum ſegnes trepidiq; exceperunt, ſed ima de cliui radice in mutuos delati ictus, multos equis retrorſum cadentibus proſtrauerunt: tum gladijs ea in preſſura ſtrictis, cœpto inſtantes impetu, reliquos in torrentis uada ponticulum'que repulerunt: & nonnullis eo in loco cadentibus plurimis uulneratis, in queis Aſtorgius Manfredus conto inguina eſt transfixus, capti ſunt Philippenſium meliores. Seruabat tamen locum Piccininus, & peditatu in anguſtijs adiuuante, ordines pro tempore reſtituebat. Sed integras Vrſinus, quæ poſt montem & ad ſigna fuerant cohortes, quum adduxiſſet, deturbatus ponte Piccininus in ſubſidiariam aciem retroceſſit. Ea autem uirorum robore, ut oſtendimus, detracto, nihil habebat neruorum. Nec tamen deſtitit Piccininus, quin ſatis priſtinæ uirtuti facturus prælium redintegrarit, & quod Burgenſes uiæ & campi foſſas, dextra læua'que complanarant, reſtituta acie hoſtis impetum morabatur. Fuit eo temporis momento lunæ defectus, & nubibus cœlo obductis iri'que apparente, uertit in Philippenſium ora uiolentior, qui ad id temporis à tergo flauerat uentus. Quum'que medium horæ tempus ſupra uires pugnaſſent, turbatos ſuorum ordines, hoſtium econtra ſolidiores conſtantiores'que conſpicati, Piccininus, Guidantonius, Fauentinus, & Franciſcus filius prælio excedentes, fatiſcentem fracturam Philippenſium cōſummarunt, & ſignis hoſti relictis tanta derepente facta eſt fugientium ſeinuicem prementium ruina, ut quod pugnantes nequiuiſſent, cadentes inſequutum hoſtem, ne ductores de fuga retraheret, prohibuerint. Pugnatum eſt horis fermè quatuor continenter. Nec ullus utroque in exercitu, paria propè ſena equitum millia, peditatus tria habente, notus miles non ſuæ uirtutis aut ignauiæ documentum dedit. Deſiderati'que ſunt ex Philippenſibus ad ſexsginta, uulnerati ſupra quadringentos, capti milites mille & octingenti, in queis duodetriginta fuerunt turmis in legione præfecti, & Burgenſes, qui uel acciti, uel ad ſpolia detrahenda propè populariter accurrerant, mille & trecentos à redemptoribus eſt compertum. De eccleſiaſtico autem exercitu, quum uulnerati fuerint ducenti, ad decem aut in prælio, aut ex uulneribus interierunt, ſed ex utriſque, equi ad ſexcentos pari penè numero ſuffoſſi in campo manſere. Delatus ex fuga Burgum Piccininus poſtquàm comperit neminem ad unum ex turmarum præfectis hoſtium manibus euaſiſſe, mœſtus Guidantonio Fauentino, & Franciſco filio dixiſſe fertur debellatum eſſe, & Philippi partes peſſum abituras, ſi uictoria

bene uſus hoſtis quadringentos, qui in manibus eſſent ueteranos & deditiſsimos ſibi equites retineret, quorum adſimiles uniuerſa Italiæ militia non haberet, & mœnibus oppidi portiſq; præſidio firmatis, circumueniri addubitans, accederet ne uictor exercitus proſpici & ter quater'que ſingulas per noctis horas ſcire curauit. Mane ſummo quum Aſtorgius Manfredus, Sagramorus Parmenſis, Romanus Cremonenſis, & tres alij ex captiuis fama notiores, apud legatum hoſpitaliter haberentur, cæteri omnes eo inſcio ad unum liberati fuerunt, quibus longo agmine in ea uiæ rectitudine Burgum petentibus, à ſpeculatoribus'que de mœnibus conſpectis, pendens paratus'que in fugam Piccininus, eos exercitua ſe circumuallaturi præcurſores eſſe ratus ad ſolis ortum properanter migrauit. Ipſo autem uixdum porta egreſſo, miſerunt reliqui in oppido Burgenſes ad legatum oratores, qui factum ab imprudentia & neceſſitate deprecati, ſuos'que commendantes captiuos oppidum dediderunt. Interea Troilus Molarianus'que conflixiſſe exercitus, profligatum'que hoſtem ad primam noctis uigiliam certiores facti, nocte concubia ex Tiferno, quod oppidum præſidio, ut docuimus, tenuerant, profecti ſunt: qui Burgum ad horam tertiam quum attigiſſent, nonnullos Piccininum abeuntem tarde ſequutos interceperunt, & legati nuncijs ad oppidi receptionem miſſis coniuncti, quàmprimum introducti ſunt, Philippenſium, qui liberati uixdum aduenerant, nonnullos inimicitiores cognitos, interfecerunt, impedimentis'que apud oppidanos à fugienti exercitu relictis accurate conquiſitis direptis'que, ſua & ipſi ex ſuperato hoſte ſpolia reportarunt. Potitus Burgo legatus, poſtquàm captiuos ad unum liberatos intellexit: ſex, qui, ut diximus, apud ſe erant, Florentiam miſit: & hinc Nerius Capo, Bernardus'que Mediceus, Anfroſinæ caſtellis, inde legati copiæ Tifernatum oppidis arcibus'que quæ in Piccinini poteſtate dudum fuerant, recipiendis intenderunt, quorum breui captorum illa Florentinis, hæc Tifernatibus ſunt conceſſa. At profectus Burgo Piccininus octauo miliario ſub Apennini iugis primum de fuga conſedit, inde ſuis commilitonibus, præter ſpem ſibi coniunctis, ad Eugubij portas quum ſtatiua cepiſſet, à Guidantonio Vrbinate, ciuitatem uicariatus Romanæ eccleſiæ titulo obtinente adiutus, inſtaurationi exercitus pro tempore procq; municipij facultatibus, operam dare cœpit. Eoq; ex loco tentatis per nuncios Peruſinis ad eos redire quærebat. Sed illi cautius in rem prudentius'que proſpicientes, octo milibus auri donato, ut acceſſu abſtineret, ad tutandamq; ab hoſte Romandiolam duceret, conſuluerunt. Quod ſequutus conſilium mala quæcunque timuerat, quæ'que illum & ſuos preſſura apparebat, declinauit. Nam & Peruſinis primum reijciendi culpam in paucorum audaciam, redeundi'que, ut fecerunt, cum pontifice in gratiam occaſionem præbuit, & dum legatus ob fauſtum prælij ſucceſſum, ſimul cum Petro Barbo nobili Veneto, tunc notario nepote ex ſorore pontifici cardinalis creatus, Florentiæ moram trahit, Florentini'que oppugnatis Caſentini oppidis caſtellis'que ſeptem Franciſcum Puppij comitem, poſt quadringenteſimum ut ferebatur annum, quo progenitores eum obtinuerant comitatum, patria eijciunt, Piccininus in Romandiolam ducens, omnia in uictoris ſi maturo traieciſſet, poteſtatem eueſtigio uentura, peropportune confirmauit. Interea dum hæc in Hetruria gerebantur, Sphortia Carauagio potitus, Petro Aduocato & Brixianorum manu ad arcis oppugnationem relictis multa de Cremonenſibus, in quos duxit, cepit oppida & caſtella, ut ad eas agri partes, quæ in Mantuanos Brixianos'que ſpectant, ſolum in Padi ripa Philippo reliquum fuerit Caſale maius, oppidanos cuius quum populariter migrare iuſſiſſet Foroiulianus, bona eorum impoſitis præſidio militibus diripienda conceſſit. Aſulam uero, Canedum, & Marchariam marchionis Mantuani oppida Ollio flumini adiacentia, quod maiore cura defendebantur, Sphortia maioribus parabat uiribus expugnare. Et quum oppidani direptionis metu adducti illa ſpe celerius dediſſent, operoſum Sphortiæ, Philippenſibus impoſſibile eſt uiſum, arcea præſertim Marchariæ, ea celeritate qua cætera erant ad eam diem confecta, recipere. Sed accedentes, arce Carauagij recepta, Brixiani maiori bombarda, quam Brixiæ haberent, ſeptingentarum librarum lapides iaciente adhibita, Canedi, & Aſulæ arces breui obtinuerunt, Marchariæ autem turres, lateritio muro duodenûm pedum craſſitudine denſiſſimas, die decimo demoliti ſunt: nec tamen eo terrore adductus deditionem prius fecit

prẹſidij præfectus, quàm ſcandentes ruinas Sphortianos, prælio bis cominus commiſſo repulſos, ſuperiora murorum ad oppoſitam tertio quod conſeri erat cœptum prælio partem ſcalis capere conſpexiſſet. Inde Piſcheriam ducens Sphortia, Stephanum Contarenum, qui Lagiſium uiribus expugnatum, cæde prodirorum præſidijq́ facta diripiendum militi conceſſerat, claſſem iuſſit adducere. Eſt namque Piſcheria oppidum natura ſoli ac operum magnificentia magnæ inter regionis oppida excellētiæ, ut Scaligeros Veronenſes, à quibus exædificatæ fuerunt arces, ſolitos dicere accepérimus, illud tribus præſtare rebus, quarum unamquamque raro detur talem in cæteris inueniri, amœnitate ſcilicet munitionibus, atque utilitate, quam piſcium commercia reddunt maximam. Amœnitas uero hinc ducitur maior, quod & ſi lacus ſpecioſiſſimi emiſſorio impoſitum, Mintij´que amnis caput incubans, ſolum undique ut plęraque alibi, habet uinetis & oliueti ſyluis ueſtitum, conſitis tamen præſtat, citriculis limonibus´que, & ea rari in Italia mali ſpecie multimoda abundantibus. At munitio ea eſt, quæ & amœnitatem augeat, & tutelam habeat ſingularem: quod oppidum ad eam Mintij ripam, quæ ſpectat in Mantuanos ſitum, qua parte in meridiem uerſa continenti iungitur, & altera occidentali Benaco prominenti, tertia´que Mintio impoſita, quæ uergit in ſeptentriones, eleuato denſo´que cingitur muro, & qua Mincius Benacus´que alluere deſinunt, foſſa illud à continenti ſeparat latiſſima, quæ perpetuas altas´que aquas accipiens à Benaco, poſtquam arces cinxit ambas, redit in Mincium. Sed quartum oppidi latus in orientem uerſum muro caret, quod arcibus exponitur, quarum ut in campeſtri ſolo munitiſſimarum, quæ prima eſt & ambitu maior, aulis, porticibus, cameris´que egregie pictis decoratur, regiæ ac imperiali pompæ ſatis facillime facturis, & lateritius pons fornicum quatuordecim Mincium amplexus, turrim habet in capite munitiſſimam. Secunda autem minor arx tanquam ſubſidiaria, & ſi pari murorum, turrium propugnaculorum´que forma muniatur, eò præſtat, quod minore ſeruatur cuſtodia: & ponte item lateritio foſſam complexa, iungitur Mantuanis. At unica oppidi quæ populo & commeantibus patet porta, emiſſorij lacus angulo eſt impoſita, ab qua trans Mincium ad ſitum è regione tumulum, ſuburbium appellant, ſubliceo itur ponte: & tumulus quē caupo ſolus hoſpitatoria inhabitat taberna, palude priuſquā foſſa latiore cinctus, portam ad exitum habet, ſubliceo item ponte in campos Veronenſium dimittentem. Ei oppido arcibus´que commeatu in annum refectis, marchio quingentos ex equitatu peditatu´que omni electos milites, præſidio impoſuerat, non minus retinendi illius cura ſollicitus, quàm Venetos intelligeret cupientiſſimos recipiendi, quandoquidem eos Cremonæ Caſalis´que æſtate illa tentandorum curam creditum eſt eius gratia omiſiſſe. Sphortia itaque equitatu extra hoſtiles bombardarum iactus in circuitu diſpoſito, ſuas ipſe bombardas quadripartito adigi curauit. Claſſis uero ſcaphas Contarenus ad tumulum, & oppidi portam de Benaco & Mincio pugnare curauit. Re Philippi marchionis´que Mantuani interea tantis ubique acceptis incommodis debilitata, Nicolaus marchio Ferrarienſis, qui ſub aliorum excidio exiſtimaret pendere, ſeſe pacis ſequeſtrem ingerere cœperat, cuius ut dicebat quærendæ cauſa, cum Mantuā acceſſiſſet, Sphortiam allocuturus, fide publica Piſcheriam ſe contulit, & Paſcali Maripetro, qui prouiſor in exercitu à ſenatu miſſus in caſtris erat præſente, multa de pace cum illo locutus, futurum dixit, ut Philippus Mediolanenſium dux, quam obſtinate nimis ad eam retinuiſſet diem, Blancam uxorem, illi ſe interceſſore uel in caſtra tranſmittat. Ad quæ reſpondens Sphortia, ſe pacis dixit, cuius etiam hoſti tolerabilis ſenatum ſciat eſſe cupientiſſimū, modo Philippus pariter eam uelit, ſuaſorem fore, eaq́ ſolenniter conſtituta amicos, quorum ille eſſet primus, de Blanca quid expediat conſulturum. Inde profectus marchio Mantuamq́ reuerſus, itinere nullatenus intermiſſo, Philippum Mediolani conuenit. Quæ quidem profectio ſuſpectæ fidei hominis adeò fuit Venetis formidoloſa, ut publici æris alieni ualorem, quinta parte deteriorem effecerint. Nam cum marchio ſingulari amicitia Sphortiæ genitori coniunctus fuerit, timuerunt Veneti, ne apud Sphortiam filium paternæ imitatorem amicitiæ potentiores honeſto preces habuiſſet. at piſcheriæ oppugnatio eo in tempore magnis conatibus agebatur. Sphortia namq́ x x meridionalis plagæ muri paſſibus bōbarda apertis foſſam uirgultis cū repleret, Contarenus è regione turma-

libus

libus gente efferata, partim Benacum natare, partim umbilico tenus altum paludis limum peruadere compulſis, tumulum ceperat, & taberna propugnaculis armata ſubliccoq; ponte qui emiſſorium clauderet igni corruptis, ſcaphaa Mincio delapſas, portæ oppidi mœnibusq; ſubduxerat: inde ſcalis ad mœnia erectis, rabidi & tanquā amentes, tanto ardore conſcendebant turmalea, ut quanquam caderent uulnerarenturq; multi, ſaucijs ſuccedentes integri portam murosq; deiectis defenſoribus obtinuerint. Quod quum pugnātes è regione uidiſſent Sphortiani, ſpretis qui ad deditionem faciendam iuerant oppidanis, per foſſas & ipſi ruinasq; irruperunt. Tunc Mantuanis militibus qui tam multi præſidio inerant, in arcem confugiētibua, parua pro tumultu cæde commiſſa, oppidum eſt direptum. Paulopoſt arcis oppugnatione inchoata, maior bombarda quam ad Marchariæ arcis oppugnationem adhibitam fuiſſe oſtendimus, in primariam, &, ut dicunt, magiſtram arcis turrim eſt firmata, quæ in oppidum prominens altitudine atque latitudine & muri denſitate maximum arci adderet munimentum. Fuit autem ea & ad hoc tempus inaudita bombardæ illius uiolentia, is euomentis crepitua, ut niſi in multorū qui interfuerunt manus ſcripta hæc peruentura ſciremus, quorum aſſertio noa à mendacij inuidia uindicabit, dignam relatu rem fuerimua ſuppreſſuri. Claſſis Veneta ancoris in Benaco firmata, extra bombardæ hoſtilis iactum à paucia cuſtodibua tenebatur, turmis à Contareno ad oppidi arcisq; oppugnationem, ut oſtendimua, expoſitis. Erantq; binæ naues tectæ caſtellis munitæ, amphorarum trecentarum ſingulæ, quoa uocari diximus Bellenerioa, in fronte ad ſpecimen conſtitutæ. Quum igitur iaceret in arcem bombarda, tantus fiebat in circuitu terræmotus, ut aquis Benaci emotis fluctuantes in utraq; latera Bellenerij ſeſe inuicem, & uicinas colliderent naues, & in oppido quatuor bene materiatæ ciuium domua, eo excuſſæ terræmotu, in multorum capita corruerunt. Itaque decies immiſſa, etſi parietem diſtantibus inter ſe offenſionibus tenuiter maculauerat, & minime penitus læſiſſe uidebatur, tantus ictu decimo exortus eſt in arce, qui in nubem aſcendit puluis, ut cernentibus apparuerit, magnam muri uim ad intima corruiſſe, dumq; à uento diſſipatus puluis euanuiſſet, & bombarda interim repleretur, inſpectātes uiderunt multi, turrim haudquaquam uaſto hiatu, à ſummis in infima ſciſſam eſſe, & tunc duorum qui ſumma tenebant propugnacula cuſtodum, alter funiculo in arcem eſt delapſus, alter hæſitans, & quid faceret dubius ſubſidentem ſequutus eſt turrim, quæ undecimo inexpectato ictu, quaquauerſum lacera, partim foſſam compleuit, partim arcis proxima pondere attriuit ſuo. Quod quum ceſſante pulueris nube uidiſſent Sphortiani, arcem defenſore ad eam partem nudatam obrepentea Mantuanos alijs de turribus deq; arce altera reſiſtētes, ad deditionem aliquot dierum oppugnationibus compulerunt. Tunc Sphortia Mincio tranſmiſſo, Villafrancha, Vigaſio, Veronenſium caſtellis, intra decimum diem quàm acceſſerat eſt potitus. Copijs inde Valegium ductis, ignobilia quæ circunſtant Mantuam caſtella primum, deinde Valegienſes in poteſtatem accepti, & impoſitæ ponti arces, bombarda item atterente breui ſunt receptæ. At Nicolaus marchio paucis diebus apud Philippum moratus, Blancham decenti cum familiarium genitoris comitatu, ſecum auectam Pado Mantuam perducena, ſuſpicionem Venetorum in maioris periculi cogitationem metumq; conuertit. Philippum namq; magni atq; elati animi principem, unicam filiam ſine ingenti abalienationis Sphortiæ à rebuspublicis præmio, ad repudiatas tamdiu nuptias miſiſſe, haudquaquam uériſimile exiſtimabant. Rogatua autem Sphortia in amœniſsimam Mantuani marchionis uillam, cui ædificandæ magnum fecerat impendium, Marmirolum uocant, ut de pace, deq; coniugio ageretur, ſæpenumero reſpondit, nec ſibi iniuſſu ſenatua, ad hoſtis loca eundum: nec ſenatum ſi ſapiet, ut adeat permiſſurum. Quæ reſpōſionis prudentia, maximo fuit Venetis de illius fidei conſtantia documento, & puella ſecundo Pado Ferrariam præmiſſa, ad tertium diem marchio eſt ſequutus. Piccininua autem, poſtquàm titubantem Romandiolā ſua perſona confirmauit Guidantonio Manfredo, & Franciſco filio, ut eam prouinciam præſidio tenerent relictis, Mediolanum ad Philippum acceſſit, palatinisq; quantā potuerunt pecunias conferre compulſis, uectigalia auxit, tributa impoſuit noua, & nihil pecunia excutienda intentatum omiſit. Romani interim pontificis & eccleſiæ legatus, Ludouicus cardinalis Aquilegienſis trigeſimo die, poſtquàm Piccinini copias profligauerat, in Romandiolā traiecturua, Sigiſmundum & Malateſtam fratres ad ec

eleſiæ

cleſiæ ſtipendia, cum mille quingentis equitibus, peditibus quadringentis conſcripſit. Sed quum agrum attigiſſet Foroliuienſem, iam Malateſta ad hoſtes tranſiuerat, neque tamen deſtitit Sigiſmundus, quin legato obſequentiſsimus fuerit, caſtris apud Martinenſe rus, bina diſtans paſſuum milia in Foroliuium firmatis, uenientes noctu & interdiu Fauentinus ac Piccininus, pendentes in rebellionem Foroliuienſes continuerunt. Inde ad Bagnacauallum ducto, quum propinquiora cepiſſent ſtatiua, & grandis ille exercitus ſeptem milium equitatus, peditatus mercenarij quatuor, oppidum cinxiſſet, deſperantibus Fauentini & Piccinini auxilio oppidanis ad octauũ diem deditio eſt facta: pariter poſtea Maſſæ Lombardorum & ignobilium agri Imolenſis caſtellorum Bagnariæ, Bibani, Mordani, Guelfiq́ facta fuit. Extorribus autem Foroliuienſibus, perpaucis qui caſtra ſequebantur memorantibus, quum duxiſſet iterato Forumliuium legatus, urbe præſidio immunita breui potitus fuiſſet, niſi laſſata nimis à ductoribus obſidione redeũtes Piccininus filius, & Malateſta ciues à rebellione ut antea deterruiſſent. At apud Apuliæ regnum per id temporis Renatus rex, poſtquàm omneis copias datis in aliquot menſes ſtipendijs, in Aprutio reparauerat, Caudolas Antonium Bari ducem ac Raimundum & Traianum Carociolium Auelini comitem, factionisq́ ſuæ ſequaces cum quatuor equitum milibus adducens, ea ratione Neapolim reuerti conſtituit, ut Auerſanã cuius arcem Antonius Caudola præſidio teneret, reciperet, & laborantibus ueteris Campaniæ populis opem ferret, ſimul Neapolitanos tãdiu clauſos & importatis mari tenuiter ſuſtentatos, in meliorem quoad tunc poſſet fortunam adduceret. Reſciuerat eius aduentum Alfonſus rex, ſed quo itinere Aprutinis montibus deſcẽderet dubius, cum parte copiarum, cæteris certo in loco ad diem conuenire iuſſis, ad montes ſuccedebat, & fortè eodem quo adueniret Renatus itinere capto, copijs ad ueſperam de itinere feſſis mille paſſus ab hoſtium ſtatiuis, quæ & ipſi eadem cepiſſent hora conſedit, tulitq́ ſors, ut prior Renatus hoſtem incautũ adeſſe habuerit exploratum, nolueritq́ Gallica & ad primos motus audaci promptitudine inermes inopinatosq́ inuadere: quod autem fama auditum erat, & nuncij retulerant ad id miſſi, parare Alfonſum copias, & ſaltibus qui omnes in poteſtate eſſent agreſti manu firmatis, cum equitatu peditatuq́ mercenario milibus hominum quatuor paratum obſiſtere locis omnibus adfuturum, non exiſtimauit Antonius Caudola, cum ſeſe, ut credebat, offerentibus, & pugnandi copiam facturis, dubio loco temere confligendum. Qua in conſilij uarietate, dum tempus abſumitur, ſenſit periculum Alfonſus, & in tuta confugiens apertum hoſti reliquit acceſſum. Et poſt parum Neapoli quum agitarentur, & certum perfugæ feciſſent, fuiſſe in manibus paratam, ſi uti ſciuiſſent uictoriam, iratus rex Renatus, inſimulatum perfidiæ Antonium in arce Neapolitana detinuit, & errorem ab imprudentia, & infortunio deprecatum, ea qua cœperat facilitate ſubito liberauit. Is uero quàmprimum oblatam uidit occaſionem, cum copijs profectus quinto apud Neapolim miliario loco tuto caſtra communiuit. Et ad Alfonſum regem mittens, inducias in quinquageſimum diem, & ſecuri in Aprutios per inimica prius loca tranſitus literas, deducto ex arce Auerſana præſidio impetrauit. Quo deſtitutus equitum fermè quatuor milium & peditum mille præſidio Renatus, perpaucos habuit reliquos pedites mercenarios, quorum parenti in urbe Neapolitana ciue, immixtorum præſidio, ægre mœnia defenſauit, ab Arragonenſi dies noctes'que acriter oppugnante, & inerat fames, qualem Brixiæ hoc etiam anno ſcripſimus adfuiſſe: quod autem Caudola, & ſuæ ſectæ ductores, neque Renato ultra conſentire, neque Arragonenſem ſequi, neque ignaui ſine ſtipendio eſſe uellent, Romanus pontifex, eos ad eccleſiæ ſtipendia eo accepit conſilio, ut ipſorum potentatu & armis fretus, optatam & tandiu quæſitam pacem, calamitoſis regni illius populis daret. Id munus quum celebris famæ cardinali Tarentino apoſtolicæ ſedis legato iniunxiſſet, ne ciuitas Neapolitana interim deficeret, & in præclara ciuitate multi quibus nulla emigrandi adeſſet facultas, fame interea cruciati perirent, magnam frumenti uim ex Hetruſco eccleſiæ patrimonio, apud Cornetum tribus impoſitam Genuenſium nauibus immiſit, cuius partem egenis donari, partem ditioribus modico uenundari precio curauit. Verum præſentis anni, cuius geſtis in Italia rebus, & quidem ſolito clarioribus, hic plenus eſt liber, autumnus adeo ingentes ac penè perpetuas habuit pluuias, ut exercitus omnes contra ac multis inſueuerant annis, ad prima brumæ

tempora

tempora in hyberna conceſſerint. Primus tamen omnium eccleſiaſticus ex Romandiola, re omnino infecta in Hetruriam & inde ad urbis Romæ partes eſt reductus. Secundus rex Alfonſus, ſuum per circunſtantia Neapolim oppida dimiſit. Piccinini uero & Mantuani copiæ partim apud Parmenſes, partim Mantuæ, prout fuerant, permanſere. Et Sphortia poſtquàm Valegio multis ante diebus recepto, ignobiliora quæ tertio aut quarto diſtant à Mantua miliario ceperat, copias omneis in capta de Cremonenſibus, Laudenſibus, Mantuanisq́, & recepta de Brixianis oppida diſtribuit, ſola cohorte prætoriana Veronæ apud ſe & in Veronenſibus retenta.

FINIS HISTORIARVM BLONDI,
quas morte præuentus non compleuit, quum
tamen interim Romam inſtauratam tribus libris, Italiam illuſtratam libris octo, & Romam
triumphantem libris decem abſoluerit.

CAMPANVS

Blonde Pio uiuo moreris, nil morte dolendum eſt,
Tu famæ, domui conſulit ille tuæ,
Aſtra tibi, natis patrios conceſſit honores,
Qua tu alia optaſſes conditione mori?

PIO SVMMO PONT.

Romam inſtauratam cœpit conſcribere Blondus,
Multa illum inſtaurans contulit Eugenius,
Italiam mox illuſtrans maioribus auſis
Luſtrauit totam mox uagus Italiam,
Ecce triumphantem cecinit Pie maxime Romam
Ergo tua fas eſt ille triumphet ope.

EPITAPHIVM

Hic ſitus eſt Blondus, Priami cui forma, Catonis
Vita, Titi Liuij fama decusq́ fuit:
Coniuncta eſt ſancto coniunx pia Paula marito
Fœminei ſexus gloria ut ille uirûm.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA
per Hieronymum Frobenium, Ioannem Heruagium, & Nicolaum Epiſcopium,
Anno M.D.XXXI
menſe Martio.

FRO BEN